R. P. THOMÆ
TAMBURINI
E SOCIETATE JESU
OPERA OMNIA.

Digitized by Google

R. P. THOMÆ

TAMBURINI

CALTANISETTENSIS

SOCIETATIS JESU; IN UNIVERSITATE Meſſanenſi Theologiæ primarii Profeſſoris, & in Sancto Inquiſitionis Officio Regni Siciliæ Qualificatoris, & Conſultoris,

EXPLICATIO DECALOGI,

DUABUS DISTINCTA PARTIBUS;

IN QUA OMNES FERE CONSCIENTIÆ Caſus, ad decem Præcepta pertinentes, mira brevitate, claritate, ac quantum licet, benignitate declarantur.

EDITIO POSTREMA, IN CUJUS CALCE accedunt Propoſitiones damnatæ ab Alexandro VII. & Innocentio XI. Summ. Pont., nec non Tractatus Poſthumus de QUINQUE ECCLESIÆ PRÆCEPTIS.

Cum Indicibus neceſſariis.

BIBLIOTECA NAZIONALE

VENETIIS, MDCCI.

Apud Nicolaum Pezzana.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Illuſtriſſimo, & Reverendiſſimo Domino Domino

D. FRANCISCO ANTONIO TETTIO

MARCHIONI, ET ABBATI

Sancti Chryſogoni Jadrenſis, &c.

EXeat tandem illud obſequium in lucem, quod jamdiù corde nutrio, fiatque publicæ diei (ſi ſuperis placet) privata devotio. Agnoſcat Orbis antiquas, & nobiliſſimas inter familias tuam à me obſervantia ſecretam, Abbas Illuſtriſſime, teque in tanta Familia ſelectum, cui humillimi actus animi exhibeam eo adductus conſilio, ut devinctus reſpectus meus in Patre tuo jam veteraſcens, renovetur veluti in Filio. At in quo Filio? Atavi tui omni ſemper gloria floruere, micuerunt in pace, enituerunt in bello: Hinc multa à ſtirpe derivata jactare potes inſignia, Marchionatus decora, lumina Equitatus; Tu intextis celebri ſtemmate honoribus præclaras Inſulas addis. Fratres recenſes quanta gratia florentes! Quoſdam adhuc teneros, ſed tanto gloriæ ſpiritu præludentes, quoſdam firmioris ætatis, ſed tanta virtute ornatos, tanta moderatiône compoſitos, ut præſtantiſſimæ quiſque poſſet eſſe Familiæ quà ſpes, quà ornamentum; Tantorum tu decus es Fratrum. Verùm tuorum laudes uno colliguntur in Patre I. V. D., & Equite, in quo quid primùm mirer? ingenii claritatem, eloquii elegantiam morum ſuavitate nobilitans, dulciſſima vi omnes in ſui rapit affectum: Ita erectus in Deum, ita effuſus in pauperes, ut ſolus poſſet in gratiam Stemma Gentilitium proferre ubera charitatis: Cujuſque ſortis hominibus charus, Principibus certè chariſſimus amor debet urbis nuncupari. Tantus tamen vir, quantùm eſt ſuavis in cęteros, tantùndem eſt arduus in ſuos: Tu Patri etiam difficili es raræ deliciæ. Verùm cur deliciæ non ſis? Ea adhuc ætate, qua cęteri vix ingreſſi ſunt, tu ſtudiorum emenſus curriculum quidquid leporis humaniores lite-

Digitized by Google

ræ ſervant, quidquid ſubtilitatis arcano Philoſophia continet ſinu, quidquid Jura eruditiſſimæ utilitatis aperiunt, feciſti tuum. Neque ad tanta lumina percipienda multum à te laboris inſumptum; Literis animum imbuiſti tanta ingenii facilitate, tanta mentis felicitate, ut vota ſemper prẹcurrenti velocius tibi fuerit attingere, quàm Magiſtris oſtendere. Clarum intellectus tui ſpecimen paucis ab hinc diebus Florentiſſimum Archigymnaſium Patavinum cognoſcet: Stupebunt Doctores, vixque ſenſibus fidem dabunt, neſcii, qui verè ẹtatis tam fertilis parari potuerit Autumnus: Tu verò tot dotibus inſtructus, tot ornamentis inſignitus Magni Genitoris deliciæ non eris? Veniet brevi tempus, quo tanti Genitoris eris rara felicitas.

Virtuti comes honor adjungitur, quòque virtus excellit, eò creſcit honor inſignibus. Summæ tuæ virtuti ſummi ſtruuntur gradus, & ſicuti in virtutibus tibi gignendis anteoccupaſti merita, ita in ſinum tuum anticipata feſtinabunt & prẹmia. Verùm hoc tibi non prẹmium, ſed mei obſequii authoramentum. Prodit in lucem ſub prẹlo excuſſum meo doctiſſimi Opus Theologi, R. P. Thomæ Tamburini Societatis Jeſu. Volo, ut qua fama volaturus eſt liber eximius, ea volent & decora tua, & mea erga te, tuoſque devotio. Noſcant homines te ætate tui ſimiles ſuperare virtute; Noſcant homines me nulli cedere debita tantæ virtuti obſervantia, qua ingenuè firmor.

Venetiis Kalendis Aprilis 1692.

Illuſtriſſimæ, & Reverendiſſimæ Dominationis tuæ.

Humiliſſimus, & devictiſſimus Servus
Petrus Groppus.

INDEX
CAPITUM, PARAGRAPHORUM,
ET TITULORUM
utriuſque partis Explicationis Decalogi.

Prior numerus paginam, alter numerum marginalem notat.

Intentio, & diviſio operis. pag. 1

LIBER I.
Iſagoge.
CAPUT I.
De Peccatis.

§. 1. Diviſio peccatorum. pag. 1
2. De Mortali, & Veniali ex genere ſuo. 1
3. De Veniali per accidens. 2
De Veniali ex parvitate materiæ. ibid. 2
Unde deſumenda ſit materiæ parvitas. 2. 13
De Veniali ex imperfectione actus. 2. 26
Peccatum in genere. 3. 30
De Veniali ex aliena cauſa excuſante. ib. 35
4. De Mortali per accidens. 4. 1
Mortale ratione finis. ib. 2
Mortale ratione contemptus. ib. 4
Mortale ratione periculi. 5. 10
Mortale ratione conſcientiæ erroneæ, ſcandali, & unionis plurium venialium. ib. 17

CAPUT II. De Voluntario.

§. 1. Quid ſit voluntarium. 5
2. Quotuplex ſit voluntarium. 6
3. De violento, coacto, neceſſario. ib.
4. Ira, & Concupiſcentia quomodo ſe habeant circa voluntarium. ib.
5. Metus quomodo ſe habeat circa voluntarium. ibid. Qui metus ſit juſtus cadens in conſtantem virum. ib. 3. Quid operetur metus gravis injuſtè incuſſus in contractibus. ib. 7
Metus gravis in Matrimonio. ib. 12. Metus idem in aliis actibus. 8. 23
6. Quid operetur metus levis injuſtus. ib. Contractus ex metu levi injuſto ib. 1. Matrimonium ex metu levi injuſto. ib. 11. Alii actus ex metu levi injuſto. ib. 13
7. Quid operetur metus gravis, vel levis juſtè incuſſus. ib.
Contractus ex metu levi, vel gravi juſto. ib. 1
Matrimonium ex metu quocumque juſtè incuſſo. 9. 3
Alii actus ex metu juſtè incuſſo. ib. 6
8. Quid operetur metus ſive gravis, ſive levis in votis etiam ſolemnibus, qualis eſt profeſſio in Religione. ib.
Quid operetur metus in juramento, remiſſivè. ib. 7
9. Quid operetur metus in tranſgreſſione præceptorum. ib.
10. De involuntario ex ignorantia, & inadvertentia. 10
De ignorantia pœnæ impoſitæ à lege poſitiva. ib. 9
Ex dictis colliguntur nonnulla ad praxim. 11. 22

CAPUT III. De Conſcientia.

§. 1. Quid, & quotuplex ſit conſcientia. ib.
2. De conſcientia erronea, ubi de perplexitate. 12
De Depoſitione conſcientiæ erroneæ. ib.
3. De conſcientia operante, ſeu de opinione probabili. 13
Quid ſit, & quotuplex. ib. 1. Probabilitas probabilis. ib. 7
Æqualitas probabilitatis. Ubi, Quid operetur poſſeſſio in probabilibus. ib. 9. Exempla quando alterutram partem excipere practicè non poſſumus, licèt utraque ſit probabilis. 14. 16. Exempla de æquali probabilitate circa jus, quando alterutram partem ſequi practicè valemus. ib. 24
Exempla de æquali probabilitate circa factum, quando alterutra pars excipi poteſt practicè. 15. 27
4. De probabilitate, quam excipere quidem particulares debeant. ib. De Judice. ib. 1. De Advocato. 16. 14. De Doctore. ib. 15. De Medico. ib. 17. De Miniſtro Sacramentorum. ib. De Rege quoad Bellum gerendum. 17. 29 De Militibus. ib. 36
5. An liceat modo unam, modò alteram probabilem ſententiam in eadem materia ſequi. ib.
6. De conſcientia dubia. 22. Peccet ne operans ex conſcientia dubia. 19. 1. Explicatur illa regula. *In dubiis melior eſt conditio poſſidentis.* In materia juſtitiæ. ib. 5. In aliis materiis à juſtitia. ib. 10
7 Percurruntur ea, in quorum dubio prævalet poſſeſſio, idque ordine Alphabeti. ibid.

A

Abortus. 22
Abſolutio à peccatis, & cenſuris. ib.
Abſolutio ab hæreſi. ib.
Auctor. ib.
Advocatus. ib.
Ætas, ſeu Anni. ib.
Agere. ib.
Alere filium. ib.

B

Baptiſmus. 20
Bellum. ib.
Beneficium. ib.
Beneficiarius. ib.
Bona derelicta. ib.

C

Caſtitatis votum. 21
Caſus, & cenſuræ reſervatæ. ib.
Cenſuræ. ib.
Clericus. ib.
Clerici percuſſio. 22
Confeſſio Sacramentalis. ib.
Confirmatio privil. ib.
Confirmatio, ſeu Chriſma. ib.
Correctio fraterna. ib.
Conſuetudo. 25
Contractus. ib.
Contractus minoris. ib.
Creditor. ib.

D

Damnum ſecutum. ib.
Debitor moroſus. ib.
Decimæ. 23
Denunciatio. ib.
Depoſitum, & Commodatum. ib.
Detractio. ib.
Diſpenſatio. ib.
Donatio. ib.
Dubii interpretatio. ib.

E

Eleemoſyna. ib.
Epikeja. ib.
Euchariſt. ſuſceptio. 25
Excommunicatio. ib.
Executor ſententiæ. ib.
Extrema unctio. ib.

F

Famulus. ib.
Feſtum. ib.
Filii obligatio. ib.
Filius legitimus. ib.
Filius. ib.
Filii gemelli. ib.
Filiorum peculium. ib.
Furtum. ib.

G

Gabella. ib.
Gemelli. ib.

H

Hæreſis. 26
Hæreticus. ib.
Horæ canonicæ. ib.

I

Jejunium. ib.
Jejunii votum. ib.
Juramentum. ib.
Immunitas Eccleſiarum. ib.
Impedimentum matrimonii. ib.
Irregularitas. ib.
Judex. ib.
Judicium temerarium. 27
Juriſdictio. ib.
Juriſdictionis exemptio. ib.

L

Legatum. ib.
Leges, & præcepta. 28
Legitimus 29
Lis movenda. ib.
Ludus. ib.

M

Maleficium. ib.
Matrimonium. ib.
Medicamentum. 30
Menſis, quo vacat Beneficium. ib.
Miſſæ. ib.
Mors conjugis. ib.
Mutuum. ib.

N

Nobilitas. ib.
Nomen dubium. ib.
Novitius. ib.

O

Obedientiæ votum. 31
Officium divinum. ib.
Oleum ſanctum. ib.
Ordo. ib.

P

Paupertatis votum. ib.
Peculium filiorum. ib.
Percuſſio Clerici. ib.
Privilegium. ib.
Profeſſio religioſa. 32
Promiſſio. ib.

R

Religionis votum. ib.
Reſcriptum. 33
Reſtitutio. ib.
Reus, & Teſtis. ib.

S

Scandalum. 34
Sepeliri in loco ſacro. ib.
Servus. ib.
Simonia. ib.
Sigillum Confeſſionis. ib.
Solutio debiti. ib.
Sponſalia. ib.
Subditus. 35
Suffragium. ib.

T

Teſtamentum. ib.
Teſtis. ib.
Tutor. ib.

V

Venatio. ib.
Venditio. ib.
Virgo. ib.
Voti irritatio. ib.
Voti diſpenſatio. ib.
Votum. ib.
Uſura. 37

8. De conſcientia ſcrupuloſa. Unde oriatur, & quomodo cognoſcatur ſcrupulus. ib. 1
Inſtructio ſcrupuloſi pro ſe ipſo. ib. 4
Inſtructio Confeſſoris pro ſcrupuloſo. 38. 13

LIBER II.
De primo Decalogi Præcepto.
Unum cole Deum.
CAPUT I.
De Fide.

§. 1. De primo, & ſecundo præcepto, id eſt credendi, & ſciendi certos articulos fidei. 38. Quando, & quoties obligantur Fideles elicere actum Fidei. 39
2. De tertio præcepto Fidei, illam exterius confitendi. 40. De interrogato de ſua Fide. ibid. 3. De interrogato An ſit Sacerdos, vel quid ſimile. ibid. 5. De non obediente perſecutoribus Fidei. ibid. 5. De vidente ſacra contemni. ib. 7
3. De quarto præcepto illam exterius non negandi. 46. De negante ſe eſſe Catholicum, vel quid ſimile. ib. 3. De utente veſtibus, ſeu ſignis infidelium. 41 4. De comedente carnes die vetito, ne deprehendatur Catholicus. ibid. 8. De ingrediente Templum falſæ ſectæ, Thus offerente, & ſimilibus. ib. 12
4. De quinto præcepto non negandi interius fidem. ibid De Hæretico, ſeu Hæreſi. Quid ſit Hæreſis. ibid. 1. Hæreſis alia interior, exterior alia. 42. 5
5. De Hæreticorum pœnis. ibid.
Prima pœna, Excommunicatio. ib. 2. Secunda, Irregularitas. ib. 6. Tertia, Infamia. ib. 7. Quarta, privatio beneficiorum, & officiorum poſſeſſorum, & inhabilitas ad futura. ib. 8. Quinta, Non poſſe eſſe Patrinum in Baptiſmo Catholici. 43. 13. Sexta, Non poſſe hæreticum contrahere matrimonium cum catholico. ib. 14. Septima, confiſcatio bonorum. ib. 16. Octava, Incapacitas teſtandi, ſuccedendi, &c. ib. 23. Nona, Exemptio filiorum, amiſſio ſervorum, & jurium, cæteræque pœnæ corporales. 44. 14
6. De cooperantibus cum hæreticis. ib. Credens, receptor, defenſor, fautor Hæretici. ib. 1. Pœnæ faventis hæreticis. ib. 8

7. De

7. De libris hæreticorum, & per occaſionem de aliis libris prohibitis.ib.Clauſula Bullæ Cœnæ de libris hæreticorum.ib.6. Libri hæreticorum hæreſim continentes, vel de religione tractantes. ib.7. Sine authoritate Sedis Apoſtolicæ. 45. 17. Scienter. 46. 21. Legentes. ib. 31 Retinentes, 47. 42. Imprimentes. ib. 46. Defendentes. 48. 54. Aliqua notanda de libris vetitis. ib.56
8. De abſolutione ab hæreſi. ib. Caſus facilioris abſolutionis, ib. 5. Inquiſitorum, & Epiſcoporum poteſtas circa abſolutionem hæreſis. 49.11
9. De Apoſtaſia, & Schiſmate. ib.
10. De Infidelibus.ib.Paganis-52.2.Judæis.ib.6.Saracenis. ib.9
11. De præcepto eccleſiaſtico non diſputandi de rebus fidei. ib.
12. De præcepto Eccleſiaſtico emittendi profeſſionem Fidei. 51.Quoad Beneficiatos. ib. Quoad prælatos regulares. ib. 5. Quoad profeſſores artium liberalium. ib.8

CAPUT II.
De Spe.

§.1. Quid ſit ſpes, & de peccatis contra ipſam. 52
De tentatione ſpei. ibid.

CAPUT III.
De charitate erga Deum.

§.1. Quid ſit Charitas,& quæ ſint peccata contra ipſam. ib.
Quandonam obliget præceptum affirmativum charitatis Dei. ibid.

CAPUT IV.
De Cultu Dei, hoc eſt de primo Decalogi præcepto.
Unum Cole Deum.

§.1. De Adoratione. Quid,& quotuplex ea ſit.53. Quid ſit,& quotuplex adoratio, & in quos cadat. ib.5
Qui ſint ii Sancti, quos adorare per Duliam liceet. ib.8
2. Quid, & quotuplex ſit oratio, deque ejus præcepto. ib.
De attentione, & intentione in orando. 64

CAPUT V.
De peculiari cultu, qui Deo per Horas Canonicas exhibetur.

§.1. Qui teneantur ad Horas Canonicas. ibid. Conſtituti in ſacris. ibid. 3. Regulares profeſſi deputati ad Chorum. ibid. 6. Beneficiarii. 55.19
2. Quod eſt illud officium, ad quod recitandum tenentur prædicti. 57. De non recitante ex novo Breviario. ibid. 3. De licentia imprimendi nova Breviaria. ibid. 4. An religioſus obligetur recitare officium Diœceſanorum. ibid. 5. De additione,& diminutione officii.ibid.7. De Officio Defunctorum,& de Litaniis. 58. 13. De officium aliena lingua recitante. ibid. 15 De mutatione officii unius in officium alterius diei,ſtando ſemper in eodem ritu 59 20 De mutatione officii proprii ritus in alienum. 60. 31. De officio aſſumendo ab advena. ibid.36
3. De modo recitandi officium. ibid. De attentione, & intentione debita. ibid. 2. Sine omiſſione verborum, & mutilatione ſyllabarum. ibid. 4. De dubitante, an omiſerit aliquem pſalmum. 61. 9. De non recitante,ſed ſolùm audiente lectiones. ibid. 10. Sine interruptione. ibid. 11. Sine ordinis inverſione. ibid 12
4. Quædam de recitatione in Choro, vel cum ſocio. ibid. De non aſſiſtente in choro, nec diſtributiones recipiente. ib.8
De recitatione, & prolatione ejus, qui in choro, vel cum ſocio officium perſolvit. 62. 8. Mente diſtractus in choro. ibid. Submiſsè cantans. ibid. 5. Nihil [illegible] in choro. ibid. [illegible]. Dormiens ibidem. ib. 19. Confabulans. ibid. 22. Recitantes tertiam. 63.[illegible]
5. De tempore recitandi officii. ibid.
6. De loco, & ſitu recitandi officium. 64
7. De obligatione, & pœnis non recitantium officium. ib.
8. De cauſis excuſantibus ab officii recitatione. ibid. Impotentia. 71. 2. Qui non poteſt totum recitare, an teneatur ad partem, ibid. 3. Quænam ſit major, quæ minor pars. ibid.5
Quænam infirmitas excuſet ab officio. 65. 3. De nocumento dubio. ibid. 15. Gravis occupatio. ibid. 16. Diſpenſatio. 66.23

CAPUT VI.
De peccatis Religioni oppoſitis.

§.1. De ſuperſtitione. 7. De Idololatria. ibid. 6. De Magia. ibid. 7. De Divinatione. 57. 9. De Aſtrologia ibid. 13. De inſomniis, ubi obiter de Theſauris in ſomno oſtenſis. 68. 21. De vana obſervantia. ibid. 23. Vanæ aliquot ſuperſtitiones noſtra ætate uſurpari ſolitæ. ibid. 33. Sola Sacra. ibid. 69. Sola non ſacra. 70. 51. Sacra ſimul, & non ſacra. ibid. 57. Quid agendum, quando hac in re adeſt dubitatio. ibid. 61. Decernitur, quid ſentiendum de ſuperſtitionibus allatis. 71.73
2. De Maleficio, ejuſque diſſolutione. 72. 9. De pœnis contra prædictos, deque eorundem abſolutione. 73.14
3. De ſacrilegio. ibid. Sacrilegium circa perſonas ſacras. ib.2
Circa loca ſacra 74. 6. Circa res ſacras ibid. 7. An temporis violatio conſtituat aliquando ſacrilegium. ibid. 12. An voti violatio ſit ſacrilegium. ib.13
4. De Blaſphemia. ib. Quid,& quotuplex ea ſit. ib. 1 Blaſphemiæ denunciandæ. 75. 6. Correctio blaſphemi. ib.7
Modus confitendi blaſphemias. ibid. 8. Diſcrimen inter blaſphemiam, & maledictionem. ib 9. Verba certò blaſphema. ib. 15. Verba certò, vel ſaltem probabiliter non blaſphema. ib. 16. Verba dubiè blaſphema. ib. 86. De pœnis blaſphemorum, deque eorundem abſolutione. 76.26

LIBER III.
De ſecundo Decalogi Præcepto.
Non aſſumes Nomen Domini Dei tui in vanum.

CAPUT I.
De Juramento in communi.

§.1. Quid ſit juramentum. 77
Juramentorum diviſio. ib.
2. An juramenta prædicta ſint ejuſdem ſpeciei Remiſſivè. 78
3. Norma cognoſcendi quodnam ſit verum juramentum. ib.
4. De conditionibus juramenti. ib. Veritas. ib.1
Juſtitia. ib. 5. Judicium. 79.7
5. De conſuetudine jurandi. ib.
6. Juramentum exigere à pejeraturo, vel juraturo per falſos Deos. ibid.

CAPUT II.
De Juramento aſſertorio.

§.1. De veritate requiſita in juramento aſſertorio. 80
Certitudo ex parte rei juratæ. ib.
Certitudo moralis ex parte jurantis. ib.
§.2. De juramento aſſertorio æquivoco. 81. An æquivocatione uti liceat in Doctoratus gradum aſſumendo. ib.7. De juramento, quod quis præſtat in Acceptilatione. 81.28
§.3. De juramento aſſertorio ficto. ib.

CAPUT III.
De Juramento promiſſorio.

§.1. De veritate requiſita in juramento promiſſorio. ib.
2. De juramento promiſſorio doloſo. ib. De illicito uſu juramenti doloſi promiſſorii. ib. Quænam obligatio naſcatur ex juramento doloſo promiſſorio, & quando. 83.7
3. De materia requiſita in juramento promiſſorio. ib.
De materia dicti juramenti in communi. ib.2
De materia ejuſdem ſoli Deo facti. 84.7
De materia ejuſdem in utilitatem hominis emiſſi. ib.11
4. Qua ratione interpretandum juramentum in ordine ad inducendam obligationem. ib.
Prima regula. 85. 1. Secunda regula. ib 3. Tertia. ib.7
5. Expenduntur aliqua juramenta promiſſoria ib. Juramentum ſine conſenſu. ib. 1. Juramentum de actu irritato per legem. ib. 2. Juramentum ex parte actus illicitum. ib. 4. Juramentum illicitum ex parte ejus, qui illud per metum, vim, injuriam extorquet ib. 6. Juramentum contra aliud juramentum. 86. 7 Juramentum in matrimonio, & in ſponſalibus contractis ex metu. ib. 11. Juramentum de non accuſando, vel de accuſando. ib. 25. Juramentum malum ex fine malo, ubi de Juramento nimis prodigo. ib.17
Juramentum errore, vel dolo exortum. 87. 21 Juramenta aliqua de rebus indifferentibus. ib. 28. Juramentum de redeundo in carcerem. ib. 29. Juramentum volentis compenſatione uti. 88. 34. Juramentum factum contra leges ib.39
Juramentum non vendendi minoris, & non emendi pluris. ib. 99. Juramentum Medicorum, Rectorum Civitatum, Alumnorum Collegii. ib. 50. Juramentum non ludendi. ib. 57. Juramentum de non pen[illegible]nda arte. 190. 65 Juramentum non dandi, vel non dandi mutuum, vel non fidejubendi. ib.66
6. De juramento confirmante contractus. ib.
7. Juramentum an pariat obligationem in altero, atque adeò in ſucceſſore, vel hærede. 91

CAPUT IV.
De Juramento judiciali.

§.1. An in contractibus æquivocare, vel fictè jurare liceat. 92
2. An in judiciis æquivocare cum juramento, aliis à Reo, liceat. ib.
3. An idem liceat Reo. ib.

CAPUT V.
Quis poſſit jurare, atque ad juramentum admitti.

CAPUT VI.
De pœnis perjurii.

CAPUT VII.
De obligatione juramenti.

§.1. De irritatione. 93. De Remiſſione. ib. 94. De relaxatione. ib.
Quæ juramenta relaxari queant. ib.2
A quo. ib. 5. Ob quas cauſas. 95. 4. De commutatione. ib. Quis commutare poteſt. 96. 2. Quæ. ib. 6. Ob quas cauſas. ib. 7. 5. De materia ſubrogata juramento. ib.
6. Solutio aliquorum caſuum huc pertinentium. ib.

CAPUT VIII.
De Adjuratione.

§.1. De Adjuratione in univerſum. 97. Veritas in ea requiſita. ib. 4. Juſtitia. ibid. 5. Judicium. ibid. 6. 2. De Adjuratione Dæmonum. ibid. De fine Adjurationis, deque imperio adjurantis in Dæmonem. ib. 2 Quæ locutio uſurpanda cum Dæmone. ibid. 4. An liceat expoſcere à Dæmone, ut aliquid faciat. 98. 8. An adjurator licitè præcipere queat Dæmoni ſuperiori, ut Dæmones inferiores pellat à corpore, vel ut manifeſtet maleficia. ibid. 11. An contra facere aliquid, aut conniveri poſſit Exorciſta ad petitionem Dæmonis. ibid. 14. Monitiones non inutiles pro Adjuratoribus. 99.22

CAPUT IX.
De Voto.

Votum quid ſit, & quotuplex. 99.1

CAPUT X.
De libertate requiſita in Voto.

§.1. Qualis deliberatio requiratur. ib.
An ad votum ſufficiat deliberatio virtualis. 100

CAPUT XI.
De Propoſito requiſito ad Votum. ib.

CAPUT XII.
De promiſſione requiſita in Voto, deque Obligatione inde provenienté.

§.1. De promiſſione vera & ficta. ib.
De obligatione gravi, vel levi, quæ naſcitur ex obligatione ſive abſoluta, ſive conditionata. 101. Pœnitere Voti facti. ibid.
3 Quandonam votum obliget. 102. 4. An votum obliget alios à vovente. 102. 5. An votum obliget eos, qui ſunt ſub alicujus poteſtate. ibid. Religioſorum, & impuberum vota. 103. 5. 6. Qua ratione obliget votum conditionale. ib. Conditio qua ratione implenda. ib. 47. Quomodo obliget votum pœnale. 104

CAPUT XIII.
Quid operetur error, vel ignorantia in Voto.

Error in ſubſtantia voti. ibid. 2. Error in qualitate ejuſdem. ibid. 4. Error in fine; ubi etiam agitur quando deficit voti finis. ibid.

CAPUT XIV.
De eo, cui ſit Votum. ibid.

CAPUT XV.
De Materia voti.

§.1. Materiam voti poſſibilem eſſe oportet. 106.2
Honeſtam, non indifferentem. ibid. 4. Majoris boni non impedi-

Digitized by Google

peditivam. 107. 4. Expenduntur quædam particularia vota. ib. Votum non vovendi. ib. 2. Vota non ludendi, & ſimilium. ib. 3. Contrahendi matrimonium. ib. 4. Non acceptandi prælaturas, vel ſacerdotium. ib. 5. Inſerviendi in perpetuum. ib. 6. Præſtandi hoc, & non aliud. 7. Non petendi diſpenſationem. ib. 5. De materia partim voto apta, partim non item. 6. Quomodo votum ſit interpretandum. ib. Affertur interpretatio aliquorum votorum. ib. Votum virginitatis. ib. 2. Peregrinationis. ib. 3. Audiendi Miſſam. ibid. 4. Recitandi Roſarium. ibid. 5. Ingrediendi religionem abſolutè. 109.6

Ingrediendi eandem, ſi pater conſenſerit ib. 7. Jejunandi. ib. 11. Abſtinendi vino. ibid. 14. Jejunandi in pane, & aqua, ubi An paſtilli eſculenti, ſeu *macherones* hoc jejunium violent. ib. 15. Abſtinendi à carnibus. 110.21

7. De voto rei indeterminatæ. ib.

CAPUT XVI.

De obligatione Voti.

§. 1. DE ceſſatione voti ex natura rei. 110

2. Quandonam votum ceſſet ratione temporis. ib.

3. De irritatione votorum. 111. Proponitur quidam caſus. ib. 3

An Antonio per emiſſionem votorum biennii Societ. JESU extincta fuerint vota præcedentia. ib. 4. An pater potuerit vota Antonii irritare. 112. An tutor, vel curator. ib. 17. An mater. ib. An ſocer. ib. 21. An ſuperior religionis. Quoad vota emiſſa in religione. 113. 28. Quoad emiſſa ante. ib. 40. De ſervorum, & conjugatorum votis. 114. 44. Vota ſervorum ib. 45. Uxoris. ib. 48. Mariti. ib. 54. An repetitio votorum facta ab Antonio obſtet, ne ea irritari valeant. ib. 57. Concluſio, qua reſolvitur propoſitus caſus. 115. 62. 4 De diſpenſatione voti. ib. Quid ſit, & qualis eſſe debeat diſpenſatio. ib. 1. A quo. ib. 4. Ob quas cauſas. ib. 10. Ob imperfectam deliberationem. ib. 13. Ob difficultatem notabilem. 116.18

Ob damnum temporale, ubi, quid de eleemoſyna. ib. 19

Ob damnum ſpirituale. ib. 21. Ob dubium. ib. 24. An ob commoditatem voventis. ib. 25. Quæ vota. ib. 26

An vota conditionata ſint reſervata. ib. 32. An materia ſubrogata pro voto reſervato ſit reſervata. 117. 33. Vota reſervata an aliquando ab inferioribus Papa diſpenſentur. ib. 36. Ob neceſſitatem. ibid. 37. Ob imperfectionem voluntarii 13t 41. Ob conſuetudinem. ib. 42. Ob privilegium. ib. 46. 5. De commutatione voti. 118. Quiſnam commutandi voti poteſtatem habeat. ibid. 1. De commutatione in majus. Quis. ib. 3. Quæ vota. ib. 4. Ob quas cauſas. ib. 7. De commutatione in minus. Quis, quæ vota, ob quas cauſas. ib. 8. De commutatione in æquale. 119. Quis. ibid. 10. Quæ vota. ibid. 17. Ob quas cauſas. ibid. 18

6. Praxis æqualitatis ſervandæ in commutatione votorum. ib.

Aliquot peculiares commutationes. ib. 11. 7. An facta commutatione, vel diſpenſatione, liceat redire ad prius votum. 120

CAPUT XVII.

Conſilium de commutatione ejuſdem voti.

§. 1. PRoponitur ſtatus quæſtionis. 121. An P. Bern. potuerit tunc commutare, &c. 123. 3. An liceat dicta commutatio. ib. 4

2. An congruat. 24. 5. An poſſit nunc idem P. Bern. ibid. Concluſio. ibid. 30

LIBER IV.

De tertio Decalogi præcepto.

Memento ut diem Sabbati Sanctifices.

CAPUT I.

De Feſto in genere.

§. 1. QUis inſtituere dies feſtivos poſſit. 124. Quid ſint dies feſti, &

2. à qua hora incipiant, ſiantque. ibid.

CAPUT II.

De obligatione Sacrum audiendi.

§. 1. QUæ Miſſa audienda. 125. 2. Quanta. ib. 3. Ubi. 140. Quo ſitu. ib. 8. A quo. ib. 9. An duæ mediæ Miſſæ. ibid. 10. Quæ præſentia requiritur. ib. 11. Quæ intentio. ib. 17 Quæ attentio. 126. 19. 2. De cauſis excuſantibus ab aſſiſtentia ſacri. ib. Excommunicatio: Ubi, de obligatione tollendi impedimentum. ib 1 Interdictum. ibid. 2. Impotentia. ib. 3. Periculum mali, ubi, Quid de amiſſione lucri. ib. 5. Charitas. 127. Conſuetudo. ib. 9

Eſſe peregrinum. ib. 10. 3. Quædam ad hoc præceptum pertinentia, ubi, de obligatione non ponendi impedimenta ad Sacrum audiendum. 128. Prævıſio carentiæ Miſſæ, an obſtet venatum ire cupienti. ibid. 9

CAPUT III.

De abſtinentia ab operibus ſervilibus die feſta.

§. 1. QUænam ſint hæc ſervilia. ib. An tranſcribere. 129. Pingere, venari, piſcari, ſculpere. ib. 8. Iter facere. ib 11. Molere, ubi, de cooperatione cum operibus ſervilibus infidelium, vel animalium. ib. 13. Emundare triticum ad molendum. ib. 18. 2. De cauſis excuſantibus ab operando in diebus feſtis. Brevitas temporis. 130. 1. Divinus cultus. ib. 3. Neceſſitas corporalis. 146. 6. An ſpes lucri. ib. 8. An panis, ciborum, & ſimilium confectio. 135. 9. An barbitonſoris, ſutoris ve officium. ib. 13. An pauperum ſublevatio. ib. 14. Neceſſitas ſpiritualis. ib. 19

Abſentia à loco, ubi celebratur feſtum. ib. 20. Conſuetudo. ib. 21. Diſpenſatio. 132.31

CAPUT IV.

De actionibus quibuſdam non ſervilibus die feſto prohibitis.

§. 1. HÆc ſunt mercatus, placitum, ſeu judicium forenſe. Juramentum. ib. Placitum. 132. 4. Juramentum. ib. 8

CAPUT V.

De Jejunio.

§. 1. DE qualitate ciborum jejunii. 132. Abſtinentia à carnibus. ib. 1. Abſtinentia à lacticiniis. 134. 19. 2. De unica comeſtione in die jejunii. 135. Lac, jus, vinum, muſtum, cervſia, aqua condita. ibid. 2. Sapa, acetum, oleum, & ſimilia condimenta. ibid 6. Uva. ib. 7. Cocholata. ibid. 8. Arundines mellitæ. 136. 14. Protractio refectionis. ib. 15. Interruptio. ib. 16. 3. De jentaculo, quod in jejuniis indulgetur. ib. Quantitas. ib. 1. Qualitas. 137. 3. Tempus. ibid. 10. 4. De hora comedendi in jejunio. 138. 5. Quædam de obligatione jejunii. ibid. De media nocte, qua ratione hic intelligenda. ibid. 6. De obligatione non cooperandi cum aliis in fractione jejunii. 139. Pater & Dominus. ibid. 2. Caupones, & qui cibum vendunt. ib. 6. Amici. ibid. 8

7. De excuſationibus à jejunio. 140. Ætas. ib. 1. Jejunium voto caſtitatis à Pontifice ſubrogatum an obliget ſexagenarios. ib. 10. Infirmitas. 141. 14. Ars laborioſa. ib. 18. Quæ ſint exercitia perlaborioſa. ib. 21. Quæ non. 142. 25. Quæ dubia. ib. 26. An concionatoris. ib Coqui. ib. 27. Sutoris. ib. 28 Barbitonſoris. ib. 29 Artis non ex officio. ib. 30. Paupertas. ib. 33. Conjugium. 143.37

Opera pietatis. ib. 46. An difficultas jejunandi. ib. 47

Tranſitus per terras hæreticorum, & ſervitus catholici apud Infideles. ib. 48. Bona fides, an ratio hoſpitis. ib. 49. Ratio loci, an excuſatio dubia. 144. 51. Diſpenſatio. ib. 52

LIBER V.

In Decalogum.

CAPUT I.

Præmittuntur quædam de Charitate proximo debita. pag. 145

§. 1. QUando concurrunt bona temporalia proximi, & noſtra. ibid. 1. In concurſu vitæ privatorum. ib. 2. In concurſu vitæ privati, & boni Reipubl. ib. 4 In concurſu honoris, & fortunarum privati, & boni Reip. ibid. 6. In concurſu propriarum fortunarum cum vita privati. 146. 9. In concurſu propriarum fortunarum cum neceſſitate temporali proximi. ib. 13. Ubi de eleemoſyna. ib 17. 2 Quando concurrunt bona ſpiritualia proximi cum noſtris temporalibus, vel ſpiritualibus 147. Neceſſitas ſalutis proximi non extrema. ib. 1. Neceſſitas ſalutis proximi extrema. ibid. 5. 3. De charitate inimicis debita. 148. 1. Accuſare inimicum, & non remittere juridicè. ibid. 9. Salutatio inimici 149. 11. Reſalutatio ejuſdem. ibid. 14. Excluſio à communibus beneficiis. ib. 17. Veniæ petitio. ib. 18. Alloqui inimicum. ib. 25. Deſiderare malum alteri. 50. 29 Ubi de invidia. 51. 35. 4. De Dilectione proximi quoad non concurrendum cum ejus ſpirituali ruina. ib. 1. Permiſſio peccati. ib. 1. Invitatio ad peccatum. 152. 2. Cooperatio cum peccante. ibid. 15 Cooperatio famuli cum Domino, & ſimilium. 153. 18. Cooperatio cum Amaſia. ibid. 23 Ubi plura de puella honeſta. 17. 25. Pictor, Hiſtrio, & Vector ejuſdem Amaſiæ. 154. 28. Cooperatio vendentium. ibid. 33. Cooperatio cum Idololatria. ibid. 38. Cooperatio cum miniſtrante indignè Sacramenta. 155. 39. Cooperatio cum iniquè pugnantibus, vel aliorum bona diripientibus. ib. 41. De cooperatione cum Pejeraturo, non jejunaturo, Maleficium, maleficio diſſolutivo Remiſſivè. ib. 42. Cooperatio cum uſurario. ib Quoad mutuatarium. ib. 43. Quoad famulos. ib. 46. Quoad alios. ib. 47. Ubi quoad Notarios. 56. 56. Teſtes. ib. 61. Principem, remiſſivè. ib. Cooperatio cum tranſgreſſuro præceptum. ib. 62. Cooperatio cum parato ad peccandum. 157.65

CAPUT II.

Policrates, ſeu filiorum inſtructor. Dialogus plura complectens de Charitate debita parentibus à filiis. ibid.

§. 1. INtroductio Dialogi. ibid. A filio quid parentibus debeatur,

2. 158. Amor. ibid. 2. Reverentia. ibid. 12. Obedientia. ib. 18. 3. An invitis parentibus Matrimonium inire filiis liceat. 159. 1. 4. Pater non poteſt filium compellere, nec ad Matrimonium, nec ad Religionem. 160

3 An pater poſſit retrahere filium à Religione. ibid. 1. Impediens vi, fraude, injuria ib. 2. Impediens ſine vi, fraude, injuria. 161 5. Quoad peccatum. ib. Quoad reſtitutionis obligationem. ib. 9

CAPUT III.

Quid parentes filiis, quid Conjuges Conjugibus invicem debeant. 161

§. 1. PAter quoad alimenta filii, ejuſdemque exhæredationem, & vota. ib. Pater filio legitimo. 162. 1. Pater filio ſpurio, vel naturali. ib. 6. Cauſa negandi alimenta, & exhæredandi. ibid. 8. Habens patrem & filium à quo alendus. ib. 11. Pater quoad irritationem votorum filii impuberis ſpurii. 163. 12. Pater quoad vota filii, vivente Avo. ib. 13. 2. Quid debeat mater filio, quoad eum lactandum, & alendum, ib. 3. Vir quid uxori debeat, quoad alimenta. ib. 4. Uxor quid viro debeat, quoad alimenta. 64. 1. 5. In neceſſitate extrema quis magis adjuvandus, pater, an filius, an uxor, &c. ibid.

CAPUT IV.

Miſcellanea quædam de filiis, parentibus, propinquis, in præcedentibus prætermiſſa. 165

§. 1. DE peculio filiorum. ibid. Teſtamentum, & alienatio peculii filiorum. ib. 2. Ludus filiifamilias, vivente patre. ib. 7. Ludus filiifamilias habentis Tutorem, patre demortuo. 166.11

Filii profeſſio religioſa nil nocere juri paterno. ib. 12

De furto filiorum, remiſſivè. ib. 13

2. De donationibus inter patrem, & filium. ib.

3. De legitima filiis debita. 167

4. De fratrum, ſororumque mutua obligatione. Quoad alimenta. ibid. 1

Quoad correctionem. 168.1

LIBER VI.

Non occides.

CAPUT I.

De homicidio juſto. 168 1

§. 1. DE homicidio ob defenſionem vitæ. ib. Adulter, & proſcriptus an ſe defendere queant. ib. An ut defendas unum ex proximis, alterum occidere queas? 169. 10. An te non aggredientem aliquando occidere poſſis? ib. 12. An per præventionem occidere poſſis inimicum? ib. 15

2. De homicidio ob defenſionem bonorum. 170. 1

3. De homicidio ob defenſionem honoris, & pudicitiæ. ib. 1

De duello. ib. 8

4. De homicidio ad malefactores puniendos. 172. Malefactores nondum comprehenſi. ib. 1. Malefactores jam comprehenſi. 192. 5. Juris ordo in condemnandis malefactoribus. ibid. 7. Innocens probatus nocens an poſſit condemnari. ibid. 8. Malefactor omninò occultus an poſſit condemnari. 173.18

5. De homicidio ex bello juſto, Remiſſivè. ib.

C A-

Index Capitum, Paragraphorum, & Titulorum.

CAPUT II.

De homicidio ſui ipſius. ibid.

§. 1. OCciſio ſui directa. ib.
2. Indirecta ſui occiſio. 174
3. De mutilatione ſui. ib. 1. Eunuchus. 175.4
4. De abortu. ib. Fœtus animatus. ib. 3. Fœtus inanimatus. ib. 4. An licitus ſit abortus, ne adultera occidatur. ibid. 5. Pœnæ, & abſolutio abortus. ibid.

CAPUT III.

De homicidio injuſto proximi. 176

§. 1. DE homicidio voluntario, & caſuali. ib. 1. Dans operam rei licitæ. ib. 4. Dans operam rei illicitæ. ib. Omittens, ſeu non prohibens, quod quis debet ex juſtitia. ib. 8. Omittens, ſeu non prohibens, quod quis debet ex charitate. 177.10
2. Praxis, qua explicari homicidium injuſtum oporteat in confeſſione. ibid.
3. Quæ pœnitentia imponenda injuſto homicidæ in Sacramento Confeſſionis. ib.

CAPUT IV.

De obligatione reſtitutionis ex homicidio. 178

§. 1. DE obligatione reſtitutionis ex homicidio indirecto. ibid. De
2. damno dato digreſſio. 199. Damnum indirectum à te illatum. ib. 1. Damnum illatum a tuis. 179.4
3. De obligatione reſtitutionis ex injuſto homicidio indirecto. ib.
Quibus debeatur reſtitutio pro homicidio. ib. Hæres occiſoris quid debeat? 180. 14. Excedens modum ſoæ defenſionis, vel invadens, vel provocans an obligetur ad reſtitutionem ex homicidio. ib. 15. Pro bonis ſpiritualibus occiſi an aliquid debeatur. ib. 20
Pro damno perſonali an aliquid debeatur. 181.22
Alium pro alio occidens. ib. 23
4. Quatuor caſus ex ſparſim dictis deducuntur. 281.1
5. Ex iiſdem ſparſim dictis colligitur quid ſentiendum ſit de cooperatoribus cum homicida. ib. 1
Conſulens, & auxilians. ib. 2. Mandans, ſeu quod idem eſt, jubens ib. 3. Ratum habens ib. 7. Non prohibens. ib. 183.9

LIBER VII.

Non Adulterabis.

CAPUT I.

§. 1. DE Fornicatione. 183
Additio. 184. Concubinatus. ib. 2. Copula cum vidua. ib. 4. Copulam non perficiens. Remiſſivè. 185. 8. Copula cum ſponſa alterius. ib. 9. Ignorantia in fornicatione. ib. 10

CAPUT II.

§. 1. DE Sacrilegio. 207. Sacrilegium ex perſona ſacra. ib. 2
Ex loco ſacro. ib. 5. Additio. 186

CAPUT III.

§. 1. DE Adulterio. 186
2. Sodomia conjugati. ib.
3. Adulterii pœnæ. ibid.
4. De reſtitutione damnorum ex adulterio. 187
Adulterii obligatio. ibid. 2
Obligatio adulteræ. ib. 7
5. De conjugatorum, peccatis in materia luxuriæ. 188. Pollutio conjugis. ib. 2. Copulæ finis. ib. 5. Ejuſdem intentio. [illegible] vas. 189. Debitum copulæ. ibid. 30 Copulæ modus. 190. 34. Copulæ tempus. 191. 35. Copulæ locus extrinſecus. ibid. 39. Tactus, & his ſimilia inter conjuges. ib. 41. Sine periculo pollutionis. ibid. 42. Cum pollutionis periculo. ib 46. De cauſis pollutionis. ibid. 48. De tactibus, &c. inter conjuges cum pollutionis periculo. 193. 54. Tactus, & his ſimilia inter ſponſos. ibid. 61. Tactus, & ſimilia inter ſolutos. Remiſſivè. ibid. 63

CAPUT IV.

§. 1. DE Inceſtu. ibid.
2. Additio. 194

CAPUT V.

1. DE ſtupro. 195
2. Additio. ib. De virgine occultè violata. ib.
3. De obligatione ſtupratoris. ib 1. Deflorator virginis, eadem conſentiente quid debeat? ib. 5. Quæſtio incidens, An virgo pro primo uſu ſui corporis poſſit aliquid amplius pretii petere. ib. 8. Ubi, An accepta ob turpem cauſam ſint reſtituenda. ib. Quantum pro uſu corporis juſte exiget mulier. 197. 23. Deflorator virginis vi, metu, &c. ib. 26. Deflorator virginis cum promiſſione matrimonii. ib. 33. Cum promiſſione vera. ib. 34. Cum promiſſione ficta. 198. 43. Dubium incidens de muliere ficte copulam promittente. 199.49

CAPUT VI.

§. 1. DE Raptu. 84
Additio. ib. 1. Vis illata ib 2. Finis inhoneſtæ libidinis. ibid. 6. Abductio ib. 7. Copula cum dormiente an ſit raptus. 200.17

CAPUT VII.

De peccato contra naturam.

§. 1. MOllities. ibid. 1
Additio. 201.8
De pollutione vigilantis voluntaria. ib. 2
De pollutione nocturna. 222.1
De pollutione vigilantis involuntaria. ibid. 20. 3. Sodomia perfecta. ibid 1. 4. Sodomia imperfecta. 203. 1. 5. Beſtialitas. ibid. 6. Additio. ibid.

CAPUT VIII.

De impudicitia, hoc eſt tactibus, aſpectibus, ſimilibuſque actibus impudicis inter ſolutos. 203

§. 1. UBi de parvitate materiæ in re venerea. 204.1.8.9
2. Tactus, oſcula, amplexus inter ſolutos. ib.
3. Aſpectus. 205
4. Turpiloquium. ibid.
5. Turpia legere, ſcribere, repræſentare, &c. ib.
6. Munera acceptare, & ſe jactare de re turpi. Remiſſivè. ib. 1
7. Choreæ. 206
8. Ornatus. ibid.

CAPUT IX

Diſcutiuntur duo dicta Caramuelis in materia luxuriæ. 207

CAPUT X.

Remedia adverſus luxuriam. ibid.

LIBER VIII.

Ne furtum facias.

Diſpoſitio hujus libri. 208

Tractatus primus hujus libri Octavi, agens de Dominio.

CAPUT I.

Quid ſit dominium, & qua ratione differat à poſſeſſione, uſufructu, &c. ibid.

UBi, An uſus diſtinguatur a dominio in re ipſo uſu conſumptibili. ibid. Corollarium pro Religioſis circa acceptionem reſuum. 209.10

CAPUT II.

Quinam dominium rerum habeant. ibid.

§. 1. SElecta de ſervis. lib. 1. Defenditur ſervorum mitigata conditio. ib. 9. Bona ſervi ab inteſtato defuncti cujuſnam ſint. 210. 15. 2. De filiis. Remiſſivè. ib. 3. Selecta de uxoribus ex bonis mariti aliquid uſurpantibus. ibid.
Quantum poſſit ſibi congregare uxor ex mariti bonis. ib. 12
4. De Beneficiariis. 211
5. Selecta de Religioſorum paupertate circa uſum dependentem. ib. De diſpoſitione pecuniæ a Religioſo nomine alieno, vel nomine Teſtatoris facta. 212 4. De Religioſo invitato ad convivium, & de acceptante res comeſtibiles a ſæculari. ib.

CAPUT III.

Qua ratione acquiratur dominium. 213

CAPUT IV.

De præſcriptione. ib.

§. 1. COmmunia de præſcriptione ſummatim afferuntur. ibid.
Tempus pro rebus temporalibus. ibid. 3. Tempus pro legibus ibid.
2. Selecta de præſcriptione. ibid. An jure præſcriptionis in foro conſcientiæ quis gaudeat in Regno Siciliæ ibid. Judicium D. Marii Cutelli de hac quæſtione. 214.24

Tractatus ſecundus, qui eſt de Furto.

CAPUT I.

Quid ſit furtum? 216

CAPUT II.

De quantitate furti ſufficienti ad mortale inter extraneos. 217

CAPUT III.

De furtis modicis ſucceſſivè continuatis. ib.

§. 1. FUrans modica ab eodem. 218
2. Furans modica a multis. ibid.
3. Multi furantes modica ab eodem. ibid.
4. De quantitate furti ſufficienti ad mortale inter propinquos, & domeſticos. ibid. 3. Quoad uxorem. 219. 2. Quoad filios. ibid. 3. Quoad famulos. ibid. 5

CAPUT IV.

De quantitate furti Religioſorum ſufficienti ad mortale. ib.

CAPUT V.

§. 1. AN ſit fur, qui per occultam acceptionem compenſat, quod ſibi debetur. 210
2. Compenſatio in re diverſa. ibid.
3. Compenſatio in debito dubio. 221
4. Compenſatio an eo, quæ mittitur ad debitorem, vel ei debetur. ibid. 1
5. Compenſatio famulorum. ibid.
6. Compenſatio fidejuſſorum. ibid.
7. Compenſatio ex bonis defuncti. ibid.

CAPUT VI.

An extremè, vel graviter indigenti liceat furari. 212

§. 1. TRia certa. ibid.
2. Tria controverſa. ibid.
Indigens an ſurripere, vel conſumere debeat animo reddendi ibid. 1
4 Indigenti an res ipſi neceſſaria debeatur ex juſtitia. 223.4

CAPUT VII.

De continuitate peccati furti in eo, qui non reſtituit. Remiſſivè. ibid.

CAPUT VIII.

De emptione rei furtivæ. ibid.

CAPUT IX.

De peculiaribus quibuſdam furtis in ludendo, venando, lignando, &c. 224

§. 1. DE furtis, & obligationibus ludentium. ibid. Ludere pecunia ſive numerata, ſive credita. ibid. 8. Ludere cum animo non ſolvendi, vel non ſolvendi nunc. 225.14
Vincere plus quam amittere. ib. 15. Ludere cum iis, qui alienare nequeunt. ib. 18. Cum filiusfamilias Remiſſivè. ib. Cum uxore alterius. ibid. 19. Cum alterius marito. ib. 20. Cum ſervo. ib. 21. Cum Religioſo. ib 25. Cum furibus, & uſurariis. 226. 28. Cooperatores ludi. ibid. 31. Ubi de loco expoſito ad ludum, quem vocant Barattaria. ib. 31.32
2. Venatores, Piſcatores. ibid. 1
3. Lignantes, paſcentes. 227

Tractatus tertius hujus libri octavi, agens de Reſtitutione.

CAPUT I.

Quid ſit reſtitutio, & quo præcepto jubeatur. 229

CAPUT II.

§. 1. DE prima radice, ſeu cauſa reſtitutionis, quæ eſt injuſta acceptio, ſeu retentio. ibid.
Præmittitur regula generalis. ibid.
2. Per actionem injuſtam. 228. 3. Per actionem externè injuſtam. ib. 4.
Per culpam Theologicam. ibid.
5. Per culpam Theologicam gravem. ib. An culpa levis externa, ſed interna gravis pariat obligationem reſtitutionis. 229
6. Statim ib. Reſtitutio ex delicto quomodo ſtatim obliget. ib. 1. Reſtitutio ex contractu quomodo ſtatim obliget. 230.6
Reſtitutio ex re accepta qua ratione obliget ſtatim. ib. 12
7. Totam rem, ſeu ejus valorem. 231. 1. Petrus rem ablatam conſumit primo tempore. ib. 6. Conſumit ſecundo tempore ib. 12. Conſumit tertio tempore. ib. 16. De reſtitutione fructuum rei injuſte ablatæ. 232. 12. Prima regula. ib. 23. Secunda regula. ib. 24

8. Etiamſi

Digitized by Google

Index Capitum, Paraphorum, & Titulorum.

8. Etiamſi res perierit.
9. Onus reſtitutionis quandonam adſit, ſi acceptio, vel detentio ſint dubiè injuſtæ. Remiſſivè. 233

CAPUT III.

§.1. DE ſecunda radice, ſeu cauſa reſtitutionis, quæ eſt res accepta. ibid. Conſumens rem bona fide acceptam 234.1. Donans rem bona fide acceptam, ib.9. Vendens rem bona fide acceptam, ib. 10. Donans pretium rei alienæ bona fide venditæ. ib.33
2. Prima quæſtio, An rem v.g. equum bona fide venditum, vel donatum, ubi neſcis eſſe furtivum, tibi liceat furi reddere. 235
3. Secunda quæſtio. Quoad idem, quando adfuit mala fides, ibid. De emente, ut item de acquirente rem alteri obligatam. ib.
4. Occaſione prædictorum explicamus, quandonam per conjunctionem res aliena tranſit in meum dominium, itaut non debeam rem ipſam individuo, ib. Per alluvionem. ib 3
Per adjunctionem, 236.7. Per confuſionem, ib.11. Per admixtionem, ibid. 15. Deciduntur frequentiores caſus de rebus mixtibilibus. 237. 22
4. De obligatione reſtitutionis fructuum ea re aliena bona fide perceptorum, ib. Melioramenta. 238 13
6. Tres dubitationes circa variationem bonæ, & malæ fidei. ib.

CAPUT IV.

De tertia radice reſtitutionis, quæ eſt injuſta damnificatio, ſeu læſio.

§.1. DE poſitiva deſtructione rei alienæ. 239
De impediente bonum alteri, ejuſque reſtitutione, quoad ea, quæ pertinent ad juſtitiam commutativam. ib.
Dubium incidens de impediente donationem peccaminosè alteri factam. 240
3. De impediente bonum alteri, quoad ea, quæ pertinent ad diſtributivam, ib. Ubi aliqua de beneficiis, & officiis. ib.
De impedientibus conſecutionem beneficii. 241
4. De diſtributione Beneficiorum, & Officiorum. ib.

CAPUT V.

De quarta radice reſtitutionis, quæ radicaliter eſt ex contractu. 242

§.1. DE obligatione reſtitutionis orta ex culpa in propriè dicto contractu. ibid.
2. De obligatione reſtitutionis orta ex culpa in quaſi contractu. 243
3. An rem commodatam, depoſitam &c. debeat quis in communi periculo præferre ſuæ. ibid.
4. Summa eruta ex dictis quoad obligationem reſtituendi ex culpa. 244

CAPUT VI.

De eadem quarta radice reſtitutionis, quæ immediatè eſt ex contractu in univerſum. ibid.

§.1. PRæmittitur definitio contractus. ibid.
Diviſio contractuum. ibid.
2. Prima diviſio in contractum nominatum, & innominatum. ib.
Secunda diviſio in contractum bonæ fidei, & ſtricti juris. 245.2
Tertia diviſio in contractum, ſeu pactum nudum, & veſtitum. ib.6
Quarta diviſio in contractum oneroſum, & lucrativum. 276
3. Regula generalis de reſtitutione ex prædictis contractibus in univerſum. ibid.

CAPUT VII.

De eadem quarta radice reſtitutionis: ex contractu particulari venditionis, & emptionis. ibid.

§.1. QUid ſit emptio, & venditio, ib. Requiritur conſenſus, & quidem abſolutus, ib.2. Requiritur pretium determinatum. 246.
4. Quæſtio incidens pro Gabellariis. ib.5
Requiritur item res, & pretium, ib. 7. Duorum caſuum huc incidentium reſolutio. Primus de permutatione fructuum Hortuli Domus Profeſſæ Soc. Jeſu, ib. 8. Secundus caſus de permutatione mercis, cujus venditio ſit prohibita. 247.11
Venditio voluntaria eſſe debet. ib.13
Rem emens aliena pecunia. ib.17
Arrham recipiens in venditione. ib.18
2. Quæ perſonæ vendere, & emere poſſint. Remiſſivè. ib.1
3. De rebus, quæ vendi, vel emi poſſunt, ib. 1. Hominis venditio, ibid. Venditio officiorum, 248.3. Venditio electionis ad Officium, vel ad legatum, ib.6. Venditio ſententiæ probabilius in judice, ib.13. Venditio omnium bonorum, ib.14. Venditio hæreditatis, ibid. 16. Venditio debitorum, 249.17. Venditio rei litigioſæ, ib. 18. Venditio ejus, quod nondum eſt. ib.20
4. De pretio juſto rerum. ibid.
Quinque capita unde creſcant, vel decreſcant rerum pretia. ib.3
Ex parte rei venditæ. ib.4
Ex parte pretii. ib.5
Ex parte emptorum, & venditorum. ib.6
Ubi an cæteris carius poſſit vendi. 250.8
Ex parte, ſeu ratione expenſarum. ib.10
Ex parte modi vendendi. ib.14
Neceſſitas, & utilitas mercium quomodo augeat pretium. ib.17
Quo pretio res emendæ vel vendendæ. ib.18
Merces extraordinariæ quanti. ib.20
Merces nunc cariores mox futuræ viles, & quanti. 282.21
In ſubhaſtatione quanti. ib.23
5. Caſus aliquot ſpeciales circa rerum pretia. 251
Occaſione prædictorum decernitur cuinam reſtituendus exceſſus pretii, immediatè damnificato, an damnificato mediatè. ib.7
6. De venditione pecunia credita, ib.1. An pluris credito, quàm numerato rem vendere fas ſit. ib.2
Frumentum venditum, & conſignatum hyeme ad pretium menſis Maii, 252.9. Frumentum venditum *à pagare, & conſegnare*, ibid. 12. An venditor non ſolùm pretio ab emptore poſſit percipere fructus rei à ſe credito venditæ, quamvis ementi traditæ, ibid.12. Contractus *à godere*. 951.16
7. De emptione anticipata, ib. Lanæ, & ſimilia anticipatò emptæ, ib.6. De contractu emptionis frumenti celebrato inter Maſſarium, & Mercatorem anticipato pretio in Sicilia, & Apulia paſſim uſurpato, 254.9. An Maſſarius poſſit cogi ad dandum frumentum, ib.14 An reſcindi poſſit hic contractus, ib. 16. Augmentum frumenti cujus eſt, ib.17. An poſſit ſtatui certa quantitas frumenti. ib.18
An Mercatori liceat pignus accipere, 255.19. An qui Maſſarius non eſt, uti hoc contractu queat, ib. 20. Quid debeat Maſſarius moroſus, ibid. 28. An renovari idem contractus poſſit addito lucro ſorti. ib.31
8. De quibuſdam modis contractus emptionis, & venditionis. 256
An creditum, ſeu Chirographum poſſit minoris emi, numerata, ſeu anticipata pecunia. ib.1
An liceat carius vendere credito, ut ſtatim vilius numerato idem ematur, quod alicubi dicitur Porrò, alicubi Philizza, alitubi Baratto, &c. ib.9
An liceat vendere, vel emere cum pacto retrovenditionis. 257.15
Pactum de retrovendendo in favorem venditoris. ib. 19
Pactum de retrovendendo in favorem emptoris. ib.25
Pactum de retrovendendo in favorem utriuſque. ib.26
9. De venditionibus, & emptionibus nomine alterius factis. ib.
Venditio alieno nomine. ib.
Emptio alieno nomine. 258.8
Venditio in loco diſtanti an faveat vendenti alieno nomine. 29.11
10. An Mercatoris remiſſio faveat ementi alieno nomine. ib.
11. De deceptionibus occurrentibus in venditione, & emptione. ib.
De deceptione in pretio. ib.1
De venditione facta à duobus. 259.2
Prætextu minoris pretii rem venditam diminuere. ib.4
Venditio rei vilioris mixtæ pretioſiore. ib.6
Vendere quid pro quo. ib.7
De fraude, & dolo interveniente in ipſa venditione. ib.11
Quando dolus contrahentis dat cauſam contractus. 260.15
Quando dolus contrahentis in contractu. ib.18
Quando dolus tertii dat vel non dat cauſam contractus. ib. 19
Notationes quatuor circa prædicta. ib.21
De vendente rem, cujus vitium non cognoſcitur ab emente. 261.25
Res vendita ſolum vitioſa ex parte. ib.30
Fructus rei vitioſæ venditæ cujus. 262.31
Vitium patens an manifeſtandum. ib 32
Interrogatus de vitio quid reſpondebit. ib.33
De vendente rem non incogniti valoris. ib.34
Venditio rei in ſe cognitæ. 263.42
Solutio per monetam falſam. ib.43
12. De fraudibus ex Monopoliis. 297
Monopolium ex privilegio. ib.1
Monopolium ex compacto. ib.6
Monopolium ex emptione omnium mercium. ib.11
Monopolium ex remotione aliorum vendentium. 264.18
Monopolium ex inducente penuriam. ib.20
Pretium in Monopolio. ib.28

CAPUT VIII.

De eadem quarta radice reſtitutionis ex contractu particulari mutui. ib.

§.1. QUid ſit Mutuum. ib.
2. Quid ſit uſura. 265
Gratitudo ex mutuo. ib.6
Mutuare ex pacto ut fiat quod debetur ex Charitate. ib.9
Mutuare cum pacto ut fiat quod debetur ex juſtitia. ib.10
Ubi, an liceat Chriſtiano dare Turcis ad uſuram. ib.11
Mutuare cum pacto aliquid faciendi. ib.12
De intentione lucri ſupra ſortem ex parte unius tantùm ex contrahentibus. 266.13
3. An ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis liceat quid accipere ſupra ſortem. ib.
Tres conditiones quoad damnum emergens. ib.2
De damno emergente ex mora. ib.7
Tres conditiones quoad lucrum ceſſans. 267.11
Laboris æſtimatio. ib.15
Lucrum ceſſans anticipatò ſumptum. ib.16
Lucrum ceſſans ex contractu explicitè injuſto, ſed juſto implicitè. ibid. 21
Duo muliercularum contractus mutui diſcutiuntur. 268.28
4. Difficultas, vel periculum recuperandi ſortem, an det lucrum. ib.
5. An liceat aliquid plus accipere ob promiſſionem, quam alter quis facit non repetendi pecuniam mutuatam intra certum tempus. ibid.
Quanti valeat promiſſio non repetendi mutuum, &c. 269.17
6. An liceat quid ſupra ſortem reportare ob moleſtiam privationis ſuæ præſentis pecuniæ. 270
7. De cooperatoribus cum uſurario, & de ejuſdem pœnis. Remiſſivè. ibid.

Tractatus quartus hujus libri octavi agens de circumſtantiis reſtitutionis, & concauſis.

CAPUT I.

De circumſtantiis reſtitutionis. 270

§.1. QUis. ibid.
Pauper factus. ib.2
Religioſus ære alieno, vel furto gravatus ante profeſſionem. 271.7
Ære alieno gravatus poſt profeſſionem. ib.16
2. Quid. 272
3. Cui. ibid.
An reſtituenda Domino res ipſi nocitura. ib.2
Cui reſtituendum, non apparente, ſeu ignoto Domino. 273.11
Defuncto Domino rei, cui ſit illa reſtituenda. ib.11
Ignoto, vel incerto Domino, cui reſtituendum. ib.15
Nullo exiſtente Domino, cui res reſtituenda, *Ubi*, de Theſauris. 274. 33
Theſaurus inventus. 275.33
4. Quantum. ib.
5. Quomodo. ibid.
Reſtitutio facta Domino illam non advertenti. ib.2
Reſtitutio facta per intermediam perſonam. ib.3
Reſtitutio cum errore facta ex conſilio Confeſſarii. 276
Mediator rem reſtituendam amittens. ib.9
Reſtitutio doni mortuo donatore. ib.11
6. Quando. ib.
7. Ordine quo. 277
8. Quo loco. ibid.
Ex delicto. ib 2
Quo loco, ex re accepta. ib.6

Quo

Digitized by Google

Quo loco, ex contractu. ib.8
9. Quæ cauſa excuſet iniquum. 278
Inopia excuſat à reſtitutione. ib.2
Impotentia Teſtis, & Notarii. ib.6
Ceſſio bonorum. 279.7

CAPUT II.

§.1. De concauſis, ſeu cooperantibus ad actiones injuſtas, ex quibus oritur obligatio reſtitutionis. 279
Juſſio, ſeu, quod idem eſt, mandatum. ib.1
2. Conſilium. 280
3. Conſenſus, Palpo. 281
4. Recurſus. ibid.
5. Participans. ibid.
6. Mutus, non obſtans, non manifeſtans. ibid.
7. Quo ordine hæ concauſæ reſtituere debent. 282
8. Quantum ſinguIæ damni concauſæ reſtituere debent. 283

CAPUT III.

Quatuor Caſus à Caramuele adducti in materia reſtitutionis, expediuntur. ib.
Primus Caſus de ſervo infirmo. ib.1
Secundus Caſus de rebus immutatis. 284.6
Tertius Caſus de promiſſione in diem. ib.8
Quartus Caſus de mutuo cum quadam obligatione, &c. ib.10

CAPUT IV.

Quomodo ſe gerat Confeſſarius, ſi quando pœnitens cùm poſſit, non reſtituit, nec debita ſolvit. ibid.
Potens reſtituere, non reſtituit. ib.3
Juſſus à Confeſſario nondum reſtituit. 285.10
Non potens reſtituere in foro interno, &c. ib.12

CAPUT III.

De lædente famam alterius, ejuſque reſtitutione. ibid.
§.1. Quid ſit fama, & quomodo lædatur. ibid.
Excuſationes ſaltem à mortali infamantis. 291.1
2. Ignorantia, & parvitas materiæ. ibid.2
Circumſtantiæ in quibus non adhibetur fides. ibid.5
Referre uni, vel alteri probo. ibid.7
Crimen eſſe publicum. ibid.9
In alio loco. 292.12
In alio tempore. ibid.17
Affinitas in criminibus. ibid.20
Ob malum avertendum. ibid.21
Juſta querela. 293.27
3. Excuſationes reſtituendi famam. ibid.1
Non peccaſſe contra juſtitiam. ibid.4
Non graviter læſiſſe. ibid.5
Sine culpa læſiſſe. ibid.7
Conſenſus infamati, vel ejuſdem remiſſio. ibid.9
Juſta, vel non nocens detractio. ibid.11
Infamatio reciproca. 294.16
Fruſtranea reſtitutio. ibid.18
Damnum proprium. ibid.19
4. Qua ratione fama ſit reſtituenda. ibid.
5. An Detractor reſtituere teneatur famam non ſolùm apud ſuos auditores, ut certum eſt, ſed etiam apud eos, apud quos iidem auditores detraxerunt. ibid.
6. An ſe infamare quis poſſit. 295
7. De audiente Detractorem. ibid.
8. De lædente honorem alterius, ejuſque reſtitutione. 296

LIBER IX.

Non falſum Teſtimonium dices.

CAPUT I.

De falſo, ſeu temerario judicio. 285
Diſcrimen inter dubitationem, ſuſpicionem, & judicium. ib.1
Conditiones requiſitæ, ut judicium ſit mortale. ib.4
De ignoto quidpiam judicare mortale non eſt. 286.10
Solùm ſuſpicari de re gravi nunquam eſt mortale. ib.11

CAPUT II.

De falſitate in judiciis publicis. ibid.
§.1. Judex. 287
Modus procedendi. ib.2
Munera à judice non acceptanda. ib.5
Munera judici an donanda. 288.11
2. Reus. ib.
Reus an licitè aperiat occulta crimina teſtium. ib.
An debeat ſtare ſententiæ. ib.8
An fugere queat è carcere. ib.9
3. Advocatus, & Procurator. 289
4. Accuſator, & denunciator. ib.
6. Teſtis, Notarius, ſeu Tabellio. 290

LIBER X.

Non concupiſces uxorem, nec rem proximi tui.

CAPUT I.

Præmittuntur quædam ſcitu neceſſaria de cogitationibus, & imaginationibus objectis malis. 297

CAPUT II.

An ad peccatum evitandum opus ſit poſitivè reſiſtere cogitationibus, & motibus pravis. 298

CAPUT III.

De delectatione moroſa. ibid.

CAPUT IV.

In quo vitæ ſtatu liceant cogitationes quædam moroſæ in materia luxuriæ. 299

CAPUT V.

An, & quando à cogitationibus malis cenſeatur ſeparari malitia, ut illæ, earumque delectatio licitè admitti poſſint. ibid.
§.1. Per præciſionem in aliis materiis à luxuria. ibid.
2. Per præciſionem in materia luxuriæ. 300
3. Per appoſitam conditionem in aliis materiis à luxuria. ibid.
4. Per appoſitam conditionem in materia luxuriæ. 399
5. Expenduntur aliquæ aliæ ſimiles conditiones. ibid.

CAPUT VI.

Qua ratione dignoſcatur voluntas conſentire mortaliter in peccatū remiſſivè. ib.1

CAPUT VII.

Expenditur deciſio Caramuelis de delectatione ſpeculativa. 301

UNIVERSI OPERIS

TRACTATUS.

De Confeſſione.
De Communione.
De Sacrificio Miſſæ.
De quinque Eccleſiæ Præceptis.

Explicatio Decalogi.
De Sacramentis.
De Contractibus.
De Irregularitate.
De Bullâ Cruciatæ.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI

LIBRI DECEM.

Intentio, & Diviſio Operis.

OCEANUM palmo concludere nitor, dum caſus ferè omnes ad Decalogum ſpectantes brevibus opuſculis explicare contendo. Vires aſſumit timor. Unde enim in tanta nobilium Scriptorum de eodem argumento obvia multitudine, ac frequentia novi aliquid ad Lectorum animos alliciendos mihi expiſcari concedetur? Nitar tamen, & certè ſi aſſequar, lucro apponam; ſin minus, excuſabit me obedientia R.P.N. Vincentii Carraffę, totius noſtræ Societatis Moderatoris, qui opuſculum primum meum *De expedita Confeſſione* evolvere non dedignatus, adeò ſibi placuiſſe mihi indigniſſimo ſignificavit, ut etiam me ad ſumınam caſuum univerſalem, eodem modo, ac ſtylo conſcribendam, adhortaretur, hoc eſt, (ut ſunt Superiorum nutus explicandi) pro ſuo in me imperio, præciperet; id autem, quod dirigendum ſuſcipio, *quàm ſit operoſum, atque prolixum* (cum S. Aug. *l.* 17. *de Civ. Dei c.* 1. meritò loquor) *& quàm multis indigeat voluminibus, quis ignorat, qui hoc vel mediocriter cogitat?* Proindè (cum eodem *ibidem* concludo) *ita, ſi potuero, ſtylo moderabor meo, ut huic operi nec ea quæ ſuperſint, dicam; nec ea, quæ ſatis ſint, prætermittam.*

Decem ergo libris decem Decalogi præcepta complector. In primo quaſi Iſagogen inſtituo pro conſequentibus libris, ſiquidem de quibuſdam ago, quæ ſcitu ſunt generatim, atque universè præneceſſaria, antequam ad ſequentes tractationes ſpeciatim deſcendatur; hæc ſunt de peccatis, de voluntario, de conſcientia. In cœteris verò diſſeram de præceptis ipſius Decalogi, ita ſcilicet ut ſinguli libri ſingula præcepta contineant, præter librum decimum, qui duo, hoc eſt nonum & decimum præceptum complectetur: ubi multa tanquam in proprio loco de internis actibus deſiderii ſimul colligam, quæ Confeſſariis, immò & pœnitentibus fructum parient, ſi Deo placet, non contemnendum. *Erudi me, Divina Sapientia, & doce me; abs te enim ſapere, deſipere eſt.* S. Aug. *in medit. c.* 5.

PRIMA PARS.

LIBER PRIMUS.

Iſagoge, ſeu de cognitu præneceſſariis ante Decalogi tractationem.

CAPUT PRIMUM.

De Peccatis.

§. I. *Diviſio Peccatorum.*

1 PEccatum, quod ex S. Aug. *l.* 22. *contra Fauſtum, c.* 27. eſt dictum, factum, concupitum contra legem ęternam, atque adeò contra rectam rationem, aliud eſt Mortale, aliud eſt Veniale. Differunt autem hæc in eo, quòd veniale leviter adverſatur legi æternę, Mortale graviter: unde fit, ut illud mereatur æternam pœnam, hoc eſt pœnas Inferni; hoc verò pœnam temporalem.

2 Ejuſmodi autem peccata poſſunt patrari per commiſſionem, ut furando, blaſphemando, &c. vel per omiſſionem, ut non reſtituendo, non adjuvando extremè indigenti, non audiendo ſacrum, &c.

3 Rurſus aliud eſt Mortale, vel Veniale ex ſe, ſeu ex genere ſuo, aliud eſt Mortale, vel Veniale per accidens. Ita Sanc. *l.* 1. *in dec. c.* 1. *n.* 3 Merol. *tr.* 2. *diſp.* 1. *c.* 4. aliiq; paſſim. Ex genere ſuo Mortale, vel Veniale eſt, quod ex objecto, ſeu conſiderata materia, circa quam verſatur, grave, vel leve quid eſt, v.g grave eſt homicidium, adulterium, &c. Leve eſt verbum otioſum; mendacium officioſum, impatientia laborū, &c. Mortale per accidens eſt, quando ex aliquo accidente veniale tranſit in mortale, ut ſi verbum otioſum, v.g. ſit occaſio, ſeu periculum proximum alicujus peccati mortalis. Veniale per accidens eſt, quādo mortale ex aliquo accidenti tranſit in veniale, ut ſi homicidium fiat ex perfecta deliberatione. Unde habes non ſtatim te poſſe pronuntiare actum eſſe culpam mortalem, vel venialem, niſi perpendas, an quod ex ſe eſt tale, per accidens tale nequaquam ſit, id quod enucleatiùs explicandum breviter ſuſcipio.

§. II. *De mortali, & veniali ex genere ſuo.*

1 REgula paſſim obvia ad hæc diſcernenda eſt ejuſmodi. Illud ex genere ſuo eſt mortale, quod charitatem Dei, vel proximi, vel ſui ipſius graviter lędit; ſecus erit veniale ex genere ſuo. Nec diſſimilis eſt ea, quam aliqui aſſerunt. Illud eſt mortale, quod continet gravē deformitatem contra rectam rationem; illud veniale, quod levem. Ita Sanc. *l. c. n.* 4 ex Azor. *t.* 1. *l.* 4 *c.* 9. *q.* 8. aliique. Veræ, ſed inſufficientes regulæ: nam hoc ipſum inquiro, ecquod nam eſt illud, quod charitatem graviter lædit, vel quod gravem continet deformitatem?

2 Quoniam verò difficulter poteſt id per univerſalem regulam definiri, multa ſigna ad hoc facientia proponere meritò ſolent Authores. Erit ergo actio ex ſe graviter charitatem lędens, ac propterea culpa mortalis, primò, ſi in ſacris literis Deus ejuſmodi actioni comminetur excluſionem à Regno cœlorum, ut ad Galatas 5. Fornicatio (inquit Apoſtolus) immunditia, Contentiones, Æmulationes, Iræ, Diſſenſiones, Sectæ, Invidiæ, Homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, qui talia agunt, regnum Dei non aſſequentur.

Secundò, ſi Eccleſia declaravit eſſe peccatum mortale.

Tertiò, ſi viri docti communiter, conſiderata natura actus mali, judicent eſſe mortale, nec ſit ratio in contrarium.

Quartò, ſi ſint peccata contra graves virtutes Theologicas, V.G. Religionem, Juſtitiam &c.

Quintò, ſi ſint contra præcepta Decalogi.

Sextò, ſi ſint contra Eccleſiæ præcepta, ad quod caput revocantur omnia, quæ præcepto humano ſub mortali præcipiuntur, quando autem ſic præcipiantur, dicemus *in opuſc. de exped. ſacrif. Miſſ. l. 3. c. 1. §. 8*

3 Erit verò actio ex ſe leviter lædens, quando, cùm mala ſit, ſub iſtis prædictis ſignis ſaltem principalibus non comprehenditur. Atque hic vides, cur non rarò aliqui Doctores dicant, actionem quampiam eſſe mortalem, negent mordicùs alii. Ratio enim eſt, quia cùm omnes conveniant in illo univerſali, peccatum mortale eſſe, quod graviter lędit charitatem, vel quod diſforme eſt rectę rationi; non tamen, (ut ſunt hominum diverſa ingenia) convenire omnes poſſunt, An hoc, de quo controvertitur, graviter lædat, An huic peculiari actioni gehenna à ſcriptura comminetur, An ab Eccleſia ſic decernatur, An lędantur graves virtutes, An adſit excuſatio, per quam mortale tranſeat in veniale, &c. Et doctus quidem, atque diſcretus melius reſolvet, quàm indoctus, & imprudens: ille enim cordatè ſcripturam intelligit, ac doctores, rationeſque expendit: hic ab obvia quapiam authoritate, vel ſimulata ratione deductus, imprudenter pronunciat. Verùm, ne inter hos poſteriores connumereris, facies (Deo aſpirante) ea, quæ in his opuſculis diſſeremus.

§. III. *De Veniali per Accidens.*

1 MOrtale tranſire in veniale poteſt per accidens tribus ferè ex capitibus. Primò ex parvitate materiæ. Secundò ex imperfectione actus. Tertiò ex aliqua cauſa excuſante. Jam de ſingulis.

De Veniali ex parvitate Materiæ.

2 Qua ratione, quod eſt ex genere ſuo mortale, abeat aliquando ex parvitate materiæ in veniale, non obvium eſt cuique diſcernere: nam propterea ſit hujuſmodi regula. Lege Sanch. *l. 1. in Decal. c. 4. n.* 1. Suar. *de leg. l. 2. c.* 28 *n.* 25. Bonac. *d. 2. de pecc. q. 3. p. 3. n.* 11 Caſtr. *to. 2. tr. 1. d. 2. p. 7. n.* 1. Merol. *tom. 1. d. 2. c. 4. d. 7. n.* 230.)

3 Quoties ratio malitiæ gravis, ſeu offenſio gravis contra charitatem Dei, vel proximi, (quod alii, & rectè quidem dicunt, contra rectam rationem) invenitur in materia parva æque ac in magna, toties perſtat mortalis culpa in eſſe mortalis, etiam in materia quantumvis parva, ſecus tranſibit in venialem. Ratio eſt manifeſta, quia malitia peccati mortalis conſiſtit in gravi offenſione, ſi ergo hæc invenitur in aliqua materia etiam levi, ſemper erit mortalis, ſi non invenitur, non eſt, unde ſit pronuncianda mortalis.

4 Sed quando id erit vel illud? non poteſt id melius explicari, quàm per aliqua diſcurrendo in quibus quacumque poſita, vel levi materia, gravis formaliter offenſio reperitur.

5 Dico igitur, eam reperiri primò in actionibus, quę immediatè, & directè contra Deum verſantur, ut in odio Dei, contemptu ejuſdem, Blaſphemia, infidelitate, in peccatis contra ſpem Theologicam, &c.

Quare quodcumque modicum odium, contemptus, &c. erit culpa mortalis. Ratio eſt, quia in his (ut ex majeſtate Dei patet) etiã in quacumq; parvitate gravis apparet contra rectam rationem deformitas.

6 Dixi (immediatè & directè) nam contemptus indirectus, ut v.g. contemptus in rebus Deo ſacris, videtur poſſe habere parvitatem; ſicut perpendit Sotus *in 4. d.* 1. *q. 1. art.* 8 *§ ſi autem*, in eo contemptu, quo quis in conſecratione calicis pronuntiare omitteret illud (enim) ut nos explicuimus *in opuſc. de ſacrif. Miſſ. l. 2. c. 5. §. 2. num* 3. vel in eo, qui jocosè diceret aliquid leve de ſanctis, quà homines ſunt, ut ſanctum Criſpinum fuiſſe ſutorem, &c. De quo Sanc *l. 2. in Dec. c.* 32. *n.* 42. Hæc enim immediatè ad Deum pertinentia, quando ſunt modica, non videntur gravem deformitatem continere, cùm ejuſdem Dei reverentiam graviter nequaquam violent.

7 Secundò reperitur gravis ſemper offenſio in perjurio aſſertorio, ita Caſtr. *l. c.* Sanch. *l. 1. in Dec. c.* 4 *n.* 1. Semper enim apparet grave, inſtituere Deum teſtem mendacii, quamvis leviſſimi: ei enim ſic tribuitur poſſe mendacium approbare. Non autem reperitur ſemper in juramento promiſſorio, vel in voto, quando cùm fuerit tibi animus illa obſervandi, deinde non obſervas, tunc enim non obſervare erit veniale, ſi res promiſſa ſit levis, ut *infra l. 3. c. 3. de jur. §. 3. n.* 4. ex probabiliſſima ſententia diſputabimus.

8 Tertiò reperitur eadem ſemper gravis offenſio in magia & ſuperſtitione, quæ eſt de pacto expreſſo cum Dœmone, quia ſemper malum grave eſt paciſci cum hoſte Dei, & hominum infeſtiſſimo. Lege Merolam, *loc. cit. n.* 112. Vide nihilominus quæ dicam *infra l. 3. c. 6. §. 2. de ſuperſtitione, n.* 46

9 Quartò reperitur item in Simonia ex jure divino, per quã datur pretium temporale pro re ſpirituali. Ita Sanch. *l. c.* Merol. *loc. c. diff.* 1. Semper enim gravis eſt irreverentia quamcumque rem ſacrã temporali pretio quamvis modico ęqualem, ipſo facto emptionis, profiteri, quæ gravis irreverentia non apparet, ſaltem ſemper in ſimonia jure Eccleſiaſtico prohibita, ubi res empta eſt temporalis, ſeu de temporali participat; Hujus poſterioris generis eſt officium, v.g. œconomi, ſacriſtæ, quando aliquid pravum datur pro eo conſequendo.

10 Quintò, reperitur in re venerea, deliberatè quæſita. Ita Merol. *l. c. diff.* 2. quia omnis delectatio libidinoſa (cum juxta Gal. *l.* 14 *de uſu partium, c.* 9. & 10. ea ſe ordinetur ad ſeminis effuſionem ob generationem, quæ eſt graviter prohibita in ſolutis) quomodocumque modica ab illa prohibita effuſione deformitatem gravem ſemper concipit. Dixi (libidinoſa) ut ionuam malè adverſarios hanc doctrinam impugnare ex eo, quod nimis ſevera videatur. Concedimus enim oſcula, amplexus, aſpectus, &c. non libidinoſos, ſed ex joco, curioſitate, vel ſimili cauſa factos non pertingere ex ſe ad gravem deformitatem, quia non ſunt in re venerea, cùm non habeant ex ſe ordinem ad dictam ſeminis profuſionem; id quod de libidinoſis dicere nequaquam poſſumus. Lege Caſtr. *tom. 2. tr. 16. diſp* 5. *p. 9. n.* 8.

11 Sextò reperitur in Irritatione Sacramentorum, in Fractione ſigilli, in Jejunio naturali præneceſſario, ad Euchariſtiam ſuſcipiendam, in his enim ratio integra malitiæ eadem propter Sacramenti dignitatem ſemper reſidet; ita idem *to. 1. tr. 4. d. 2. p. 7. n.* 2.

12 Septimò, reperitur in homicidio injuſto: cùm enim mors ſit omnium temporalium damnorum in homine maximum, graviter ſemper ejus charitatem lędit. Ita idem *ibid.*

Hæc ſatis ſit compendiosè collegiſſe, in quibus parvitas materiæ non datur; non datur inquam, formaliter, in ratione offenſæ parvæ: licèt enim materia ſit ex ſe materialiter modica, gravis tamen eſt, (ut vidimus) contra rectam rationem offenſio.

Quoniam autem in aliis materiis præter hactenus dictas ejuſmodi materiæ parvitas regulariter adeſt, ſolemnis hic illa emergit diſceptatio; quonam modo, & unde ea ſit deſumenda, & dignoſcenda, quod jam ſubdo. Lege Dian *p. 5. tr. 5. de parvitate materiæ.*

Unde deſumenda ſit materiæ parvitas.

13 Profectò ex triplici capite deſumi poſſet: Primò, ex re ipſa in ſe abſolutè ſpectata: Secundò, ex comparatione ad totum; quod pręcipitur: Tertiò, ex relatione ad finem, propter quem res pręcipitur. Labor v.g. in die feſtivo per unam horam exhibitus, poteſt primò conſiderari, an ex ſe abſolutè ſpectatus, ſit modicum quid, an magnum. Secundò, an ſit tale comparatus cum labore totius diei viginti quatuor horarum. Tertiò, an ſit tale, ut relatus ad finem vacandi Deo, multùm ſcilicet an parum labor dictæ unius horæ noceat cultui Dei, qui eſt finis in præcepto de non laborando in die feſtivo.

14 Dico, quamvis primum, & ſecundum caput, immò & alię circumſtantiæ fortè concurrentes, attendendæ omnino ſint, tamen ex tertio tota hęc conjectura principaliter deſumi debet. Itaq; illa erit parva materia, quæ ſuppoſita gravitate finis, parum conducet ad dictum finem intentum à legiſlatore: illa magna quæ multum. Quia ergo labor unius horæ parum nocet fini vacandi Deo in die feſtivo, erit venialis: labor verò decem v. g. horarum, quia multum nocet, erit mortalis. Unde, ut id cognoſcatur, opus valdè eſt Judicio viri prudentis ſpectantis omnes circumſtantias & expendentis primũ, & ſecundum caput ex prædictis, ſed ſemper in ordine ad tertium; an ſcilicet res, de qua agitur, graviter, vel leviter ad finem intentum conducat, aut eidem obſit: Habe exempla: Aliqui conceſſerunt laborem non excedentem duas horas in die feſtivo eſſe venialem, aliqui laborem unius horæ dumtaxat: Unde hæc judicandi diverſitas? quia nimirum utrique prudenter judicare ſe crediderunt, omnibus prædictis expenſis, eo tempore laborare, pravum finem præceptum impedire.

15 Pręterea, quia furari obolum parum domino regulariter nocet, at furari aureum v. g. multum: ideo illud veniale, hoc mortale erit; Et quia attenta circumſtantia paupertatis alicujus, unius v. gr. acus miniſterio ſe ſuſtentantis, acus jactura multum huic noceat, neceſſe eſt, ideò acum ab eo furari mortale erit. Rurſus, quia aliqui contendunt quatuor Juliorum furtum parum nocere dicto fini, aliqui, multum, etiam ratione ditiſſimi: ſiquidem cum quatuor Juliis poteſt quis ſe alere per unum diem, quod his videtur grave, ideò hi ejuſmodi furtum mortale, illi veniale pronunciant. Sicuti etiam quia furari centum Julios ſurripiendo unum à ſingulis multum nocet, ſi non ſingulis certè toti communitati ipſorum, ideò mortale erit. Ita Merol. *t. 1. d. 2. c. 4. d. 9. Corell.* 4. aliique *ibid. cit.*

16 Pari modo ſi obligeris elargiri eleemoſynam mille aureorum, omittens dare quinquaginta aureos, peccas mortaliter, quia licèt quinquaginta reſpectu numeri millenarii, ſit parva materia, at reſpectu finis intenti ſublevationis pauperum, vel exercitationis pietatis materia notabilis eſt, ita Caſtr. *to. 1. tr. 2. diſp.* 2. *p* 7. *n.* 7.

17 Item ſi voviſti, vel juraſti audire Miſſam ob cultum Dei, grave quid eſt, illam non audire, cum graviter conducat ad illum finem, vel una Miſſa; nam ſecus non audire Miſſam die feſtivo, mortale non eſſet. Ita Sanc. *dec. l. 2. c. 4. nu.* 2. & 6. At ſi idem juraſti ob obſervantiam quamdam bonæ gubernationis (ut fieri ſolet à ſcholaribus in quibuſdam Academiis) non videtur grave unam, vel alteram Miſſam omittere, quia vel finis non eſt admodum gravis, cùm ſit finis ſœcularis gubernationis, vel certè omiſſio unius Miſſæ ejuſmodi fini non admodum nocet, ita Caſtr. *l. c. n.* 4 Sanch. *loc. cit.*

18 Ad hæc, multiloquium, ingreſſus in alienam cellam, & ſimilia de ſe levia, quia notabiliter poſſunt conducere in aliqua Religione ad ſolidam obſervantiam, erunt ratione finis gravia, & ſic poterunt illa ſuperiores ſub mortali præcipere: ita *idem ibid.*

19 Dico (poterunt) nam cœterùm invitus hanc licentiam ſuperioribus concedo. Cùm enim ſubditi ignorent, vel ſubinde non credant finem magni eſſe momenti, & per ſe res levis appareat, facilè

cilè, & quidem probabiliter, (ſi ſine magno conſilio ſub mortali res levis præcipiatur) putabunt ſuperiorem potiùs ad terrendum (& utinam non imprudenter) quàm ad ſolidum quempiam finem obtinendum eam præcepiſſe.

20 Illud non invitus addo. Si quando expreſsè tantum onus peccati mortalis non declaretur, nec ex aliquo tandem capite colligatur, præſumendum eſſe præceptum grave nequaquam ferri de re levi. Exemplum. In quibuſdam monaſteriis advertebatur panem, vinumque & ſimilia notabiliter deficere ex eo, quòd ſubditi illa per minutas largitiones exteris donarent: ſtatuerunt ergo ſub mortali reſervato Prælatis, ne quis quidpiam panis, vel vini ſine expreſſa facultate externis largiatur. Dubitatum fuit, An ſi Petrus ſubditus clam parvam panis, vinive quantitatem ſemel, aut iterùm daret, quamvis adverteret alios (ſed non cum illis cooperaretur,) pari modo donare, unde notabilis quantitas diſſiparetur, An inquam mortaliter peccaret?

Reſpondi, ſi ſtatutum fuiſſet, ne quis quidpiam etiam leve elargiretur, conſiderandam fuiſſe doctrinam *n. præc.* allatam, & *nu* 24 mox afferendam: nunc verò, quandoquidem ſtatutum fuit abſolutum. (Ne quis quidpiam daret) nec expreſsè levitas ſub mortali interdicta, putavi, ſtatutum loqui de notabili quantitate reſpectu ſingulorum, de materia nimirum culpæ mortali accommoda, & conſequenter Petrum graviter non peccaſſe. Sed redeo ad exempla.

21 Inſuper ſi voviſti coronam Beatiſſimæ Virginis ex ſex decennariis conſtantem, duo decennaria comparatione dictæ coronæ, cum ſit tertia pars, videtur non modica materia, at quia ad finem intentum, id eſt ad cultum Virginis modicè nocet, ſi cœtera quatuor decennaria recitentur, veniale erit, duo tantùm omittere. Idem videtur in omittente tertiam partem cujuslibet horæ canonicæ ex minoribus, nempè Tertiæ, Sextæ, Nonæ, &c. niſi fortè benigniorem ſententiam, quam ſententiam infra afferemus, cùm de horis canonicis agendum erit, amplecti velis.

22 Si adſit prohibitio ſub mortali, ne frumentum, merces, vel pecunia ob bonum publicum extrahatur à Regno, materia pertingens ad mortale menſuranda erit à fine intento per legem, id eſt à dicto bono publico. Quare, quamvis Sanch. *l.2. in Dec. cap.4. numer.* 8. cenſeat eſſe menſurandam ex ipſa quantitate exportatæ mercis ſpectata in ſe, etiam ſi parum Reipublicæ noceat: tamen probabilius eſt cum Caſtr. *tom.1. tr.2. d.1. p.7. num.*6. eſſe ex dicto nocumento menſurandam, quod, ſi grave inferatur, ſpectatis omnibus circumſtantiis, caritatæ annonæ, neceſſitate regni &c. mortaliter peccabitur: ſecus, venialiter.

23 Quando quis parum cibi multoties in die jejunii aſſumpſit, ſi non perveniat ad graviter nocendum fini intento, per præceptum jejunii abſtinendi à refectione, venialiter peccabit: ſi perveniat, mortaliter. Quoniam ergo ſi ſemel, aut bis unam vel alteram nucem, v.g. eodem die comedas, non te reficis, niſi admodum leviter, ideò veniale erit, illas ſive ſimul, ſive ſucceſſivè eodem die comedere; at ſi ita multiplices, ut notabiliter reficiaris, peccabis mortaliter. Aliqui docent intra diem jejunii (extra unicam comeſtionem, & extra jentaculum veſpertinum) unam unciam cibi comedere, eſſe parvitatem materiæ, atque adeò ſic comedentem peccare ſolùm venialiter. Turrianus *p.p. ſum. Theol. mor. cap.*256. *d.*17. *nu.*2. quem citat Paſqual. *de jejunio dec.*139. extendit ad duas uncias. Unde hoc? certè non niſi quia ex dictis illi unam unciam: Turrianus, etiam duas, parum fini prædicto jejunii nocere, ut ſunt hominum diverſa judicia, probabiliter putant.

24 Hic denique adverte. Quando dubitatur an res præcepta graviter conducat ad finem, vel an gravis ſit finis, præſumi probabiliter poſſe, ac debere ita eſſe, ſi ejuſmodi præceptum magno conſilio, & à ſuperiori prudenti cōſtituatur. Ita Caſtr. *tr.*1. *tr.*1. *d.*2. *p.*7. *n.*4. ex Sanc. *l.*1. *in dec. c.*4. *n.*3 Ratio eſt, quia ex communiter contingentibus præſumendum eſt pro ſuperiore prudente: prudentes enim non ſolent præceptum grave imponere, niſi ad finem gravem, deque re ad gravem finem graviter conducente: Quòd ſi clarè de impudentia conſtet, vel etiam, omnibus perpenſis dubiè, vel ex aliquo capite præſumatur præceptum, ejuſque pœnam ad terrorem dumtaxat ferri, leve quid eſt reputandum, quia tunc prævalet ſubditi libertas, juxta ea, quæ diſputabuntur infra *c.*3. *§.*7. *v. leges*, latiùs.

25 Semel Epiſcopus prohibuit ſub pœna excommunicationis, ne moniales aliquid excerperent ex floribus domeſtici Hortuli: ſic urgente horti præfecta, ad communem recreationem conſervandam. Interrogatus ego, an id ſub mortali obligaret, Reſpondi nequaquam, quia manifeſtè conſtabat, finem eſſe admodum levem, immò, ut eram Vicario perfamiliaris, eum admonui, ne modicis hujus generis culpis tam gravem pœnam imponeret, ſciret potius ſic contemni præcepta ſolere, quàm cuſtodiri, pœnamque excommunicationis, quæ ſeveriſſima eſt, tam vulgarem habere, nimis eſſe reprehenſibile.

Facit ad hæc Sanch. qui excōmunicationem fortè latam adverſus conſummantes matrimonium, non præmiſſis benedictionibus, ait minimè ligare; quia Excommunicatio ferri non poteſt, niſi ubi adeſt materia imponendi præceptum obligans ad mortale, quæ materia non apparet in conſummatione, niſi fortè aliquando diù in aliqua Diœceſi ſolerent differri ejuſmodi benedictiones, nam tunc poſſet ſub excōmunicatione præcipi, ut intra tempus cōmodum, v.g. intra ſemeſtre, adhiberentur. Hæc ex illo. Ubi vides invalidè excommunicationem ferri circa rem, quæ non eſt apta, ut de ipſa imponatur præceptum grave; At certè materia, cujus finis modo dicto eſt levis, gravis eſſe moraliter non poteſt &c.

De veniali ex imperfectione actus.

26 Duplici modo tranſit mortale in veniale ex imperfectione actus, ita S. Th *p.2. q.88 art.*2. communiter receptus. Primò ex defectu deliberationis: id eſt, quando non plenè, ac perfectè intellectus advertit ad objecti malitiam, nec de ea, expendendo ſingula, deliberat; ita ſæpè occurrit in ſemidormiente, in ſemiebrio, in diſtracto ad alias cogitationes. Secundò, ex defectu pleni conſenſus: quando ſcilicet voluntas objectum malum non amplectitur toto, ut ita dicam, actu, ſed ſubreptione quadam, unde & imperfectè, ita ferè accidit in motibus quibuſdam ſubitaneis.

27 Ad quorum intelligentiam, nota, in voluntate triplicem reperiri poſſe motū in rem, ſeu objectum aliquod, ita Petr. Sotus *de inſtit. Sacerd. Tra. de diſcrim. peccat lect.*8 & paſſim apud Meroll. *tom. primo, diſput.*2. *cap.*4 *d.*7. *num.*103. Alius eſt primò primus, qui ita celer eſt, rationemque hominis prævenit, ut illum cohibere ſub ejuſdem poteſtate non ſit. Alius eſt ſecundò primus, qui impediri quidem poteſt, ſed ſub quadam tenui, ſeu ſemiplena libertate, id quod accidit propter hominis ad ſingula diſcurrenda, tarditatem: qui non rarò, licèt advertat rem eſſe malam, imperfectè tamen, & veluti in confuſo advertit, unde, & non pleno conſenſu ad illam movetur. Alius denique motus eſt deliberatus, & perfectus, quando nimirum eſt planè liber, cùm ſit ex ratione ſingula expendente, & ex voluntate, expedito conſenſu, ſe inclinante.

Primus motus ex his, etiam quando objectum eſt moraliter malum, nullum eſt peccatum: Secundus eſt veniale: Tertius mortale, quæ eſt communis doctrina, quidquid Jo: Sanc. *in Sel. d.*18. quem rectè Caſtr. *tom.*1. *tr.*2. *d* 2. *p.*6. *num.*3. impugnat, in contrarium innuat. Jam verò difficultas in eo ſita eſt, qua ratione dignoſcendum ſit adeſſe, vel abeſſe in actu plenam deliberationem, plenumque conſenſum? Dantur ſequentes conjecturæ ex eodem *ibid. à n.*5. nam aliquando certitudinem habere, niſi Deus, qui animum noſtrum ſolus intropiſcit, homo non poteſt.

28 Prima eſt deſumenda ex defectu ætatis, quia non attigiſti ſeptennium; tunc enim ſi dubites an acquiſieris plenam libertatem, ſeu uſum rationis, præſumere potes non acquiſiviſſe. Item, ſi dubites an perfectè à ſomno fueris excitatus, vel ebrietatem depoſueris, vel diſtractionem mentis alias res cogitantis excuſſeris; quia hæc, cùm perfecta ſunt, libertatem impediunt, ergo cum imperfectè exiſtunt, illam diminuunt, ita Bonac. *diſp.*2. *de pec. q.*2 *p.*3. *num.*19 *fine*; citans Thom. Sanch. & Filliuc.

Secunda conjectura eſt. Si animum firmum habeas, & ſæpè repetitum numquam committendi mortale: præſumere enim potes peccato non plenè conſenſiſſe, nam quando aliquid odio multoties eſt habitum, ſi deinde plenè ametur, facilè, & ſine difficultate cognoſcitur, ita Cajet. *in ſumm. v. delectatio moro.* 2, apud Meroll *tom.*1. *d.*2. *c.*4. *d.*7. *n.*108 *fine*.

Tertia eſt, Si facilè potes peccatum exequi, illudque cum tui compos es, pro viribus reſpuis; præſumere enim potes, anteà non plenè conſenſiſſe, ſiquidem non ita facilè affectus mutatur. Ita Sanc. *loc. cit. n.*17. Bonac. *loc. cit. num* 19. Hinc quando motus pravus tempore ferè imperceptibili inſurgit, & paulo poſt, ut advertis, curas expellere, eſt ſignum nullius, aut certè imperfecti dumtaxat conſenſus præſtiti.

Quarta conjectura ſumitur ex communiter contingentibus, quæ eſt efficaciſſima, ita Menoch. *l.*1. *præſumpt.* 18. *&* *l.*5. *præſumpt*. 32. Unde ſi quis timoratæ ſit conſcientiæ, peccatumque mortale abhorreat, præſumendus eſt nō plenè conſenſiſſe, cùm de cōſenſu dubitat; ſecus ſi perditis moribus ſit: hic enim, cùm peccatum, velut aquam bibat, cùm dubitat, præſumere poteſt verè ebibiſſe Ita Sanch. *loc. cit. nu.* 20. Bonac. *n.*19. Sayr. *in clavi l.*8. *c.*7. *n.*6.

29 Quælibet ex his conjecturis regulariter facit opinionem probabilem, qua tuti eſſe poſſumus, non affuiſſe libertatem ſaltem perfectam, unde nec peccatum mortale.

Peccatum in genere.

30 Quæres, ſi quis ſolùm advertat in objecto malitiam in genere. v.g. mendacium cum juramento, vel verbum otioſum eſſe mala, ſed præſcindat, an mala ſint gravia, an levia, poteſt ne id habere pro conjectura, quod amplectendo tale objectum commiſerit ſolùm peccatum leve? Reſp. In pueris poteſt: ita Jo. Sanch. *in Selec. d.*17. *num.* 10. quando enim hi ſunt in confinio adipiſcendæ rationis, ſæpè occurrit, ut cognoſcant in confuſo rem eſſe malam, ſed nondum pertingant ad cognoſcendam qualitatem malitiæ, an gravis ſit, an levis, & tunc certò mihi videntur in mortale ii nequaquam labi, quia malitiam mortalem nondum cognoſcunt. Vide mox *n.*33.

31 At verò, ſi de iis, qui perfectum uſum rationis habent, ſit locutio, non eſt univerſalis conjectura; nam propterea Doctores apud Thom. S. *lib.*1. *in Dec. cap.*11. *num.* 6. aliique apud Caſtr. *tom.*1. *tract.*1. *d.*1. *p.*3. *num.* 4. *&* 5. citan. Vaſq. *p.*2. *q.* 19. *ar.*6. *d.*59. *c.*3. *num.*10.

Digitized by Google

communiter docent tunc gravitatem, vel levitatem peccati deſumi debere ex ipſo objecto, ſeu materia peccati, & ſic illud mendacium cum juramento allatum *n.* 30 eſſe mortale, verbum verò otioſum eſſe veniale, etiamſi in utroque ſolùm advertatur malitia præſcindens à gravi, & levi. Cujus doctrinæ ratio eſſe poteſt, quia ut habet Laym. *l.1.tr.2.c.4. nu.7.* in tanta determinatione dicti caſus præſumendum eſt, hominem, licèt non actualiter, at certè virtualiter, apprehendere objectum ut peccaminoſum ſub ea gravitate, vel levitate, in qua re ipſa eſt vel ſaltem præſumendum eſt, non nimis ab ejus qualitate aberrare, licèt diſtinctè non ſatis cognoſcere videatur.

32 Ergo quoad praxim, probabile puto, ſi de hominibus cultis, & doctoribus agamus, acquieſcendum eſſe allatæ doctrinæ, atque adeò tunc conjecturam peccati faciendam eſſe ab ipſa qualitate objecti, ſeu materiæ; at ſi de rudioribus, v.g. ruſticis, mulierculis, & ſimilibus ſermo ſit, pronunciandum eſſe non peccare niſi venialiter.

Ratio eſt, quia præſumere poſſumus illos doctiores aliquo tandem modu (ut diximus ex Laym.) qualitatem malitiæ cognoſcere. At hi rudiores nec apti ſunt ad illam virtualem apprehenſionem habendam, nec ſciunt, nec regulariter advertunt ad obligationem examinandi, utrùm id, quod agunt, mortale ſit, an veniale, cùm igitur ſolùm ſe illis offerat malitia quædam indeterminata, illam tantummodo contrahent, quæ cùm ſit communis, & præſcindens à mortali, & veniali, imperfecta eſt, atque adeò ad culpam levem reducendam, ita Val. *p.2.d.2.q.24.p.4.q.3.fiae*, citans Nav. *in ſumma latina prælud.9. n.9.* Idem poſſe evenire doctoribus non dubito, quia ſapiens non ſemper ſapit, ut ait Plinius, præſertim in ſubitis quibuſdam caſibus, in quibus & ipſi non ſolent ad prædictam obligationem advertere.

33 Confirmo ex Jo. Sanch. *d.17. num.10.* *Quo fit* (inquit) *pueros falsò jurantes, non diſcernentes, An ſic jurare ſit malum grave, vel leve, venialiter delinquere ex imperfecta cognitione offenſæ, quia non ſunt potentes diſcernere gravitatem malitiæ, & quamvis plures apud Th. Sanc.* lib.1 in dec. c.11. n.6. *dicant peccare mortaliter eum, qui cognoſcens aliquid mali agere, non curat diſcernere, an veniale ſit, an mortale; ex eo enim, ſe periculo peccandi mortaliter ultrò tradit, quod veriſſimum arbitror: non tamen à nobis tradita adverſantur, cùm puer, cùm juvat, etſi cognoſcat ſe malum committere, non tamen ſe illi offert, quod obligatus ſit examinare quanta ſit culpa, nec ob id ſe tradere periculo committendi mortale, cognoſcit, ſicuti percipitur à grandævo.* Hæc Jo. Sanch. ſubſumo: At grandævus rudior, immò interdum etiam doctior non advertit ad dictam obligationem; ergo nec peccabit mortaliter. De hac re dixi olim breviter *l.2. Meth. confeſſionis, cap.1. §.15. num.92.*

34 Si quis ita in genere ſtatuat, Volo offendere Deum: non eſt mirum, quod peccet mortaliter, quia tunc non adeſt ſolùm malitia præſcindens, de qua hactenus, ſed determinata, & veluti immediata contra Deum, id quod ſapit Dei contemptum; cùm enim ad nullam materiam deſcendat, videtur contra ipſum Deum immediatè operari velle, quod eſt grave.

35 Hæc ſolet eſſe vel ignorantia, vel in aliquibus caſibus neceſſitas, quoad primum. Si quis ex ignorantia inculpabili putet aliquid eſſe veniale, quod aliàs eſt mortale, venialiter tantùm peccabit. Ita S. Tho. *p.2. q.76. art.* 3. quem omnes ſequuntur apud Merollam, *to.1. d.1. c.2. dub.2. n.18.* Ratio eſt, quia ut infra videbimus peccatum eſſe liberum, & voluntarium procedens ex cognitione ſingulorum: cùm ergo hic ſupponamus cognoſci ſolùm, & quidem citrà culpam, malitiam levem, leve erit peccatum.

Idem erit, ſi ignorantia ſit culpabilis tantùm venialiter: Ita Val. Suar. Sanch. aliique apud eundem Meroll. *ibid. dub.8.* quia tunc, cùm non adſit niſi culpa ignorantiæ, quam ſupponimus eſſe venialem, non niſi venialiter inficiet actionem. Quænam ſint ejuſmodi ignorantiæ, habebis, ſi Deo placet, *infra c.2. §.10.*

36 Quoad ſecundum, advertendum eſt, adeſſe præceptum grave, ne quis cooperetur cum peccato alterius, qui enim cum alio concurrit ad actionem malam, peccati illius particeps ſine dubio fit, V. G. ſi quis mulierem excitat ad fornicandum cum alio, quamvis ipſe non fornicetur, particeps eſt peccati illorum. Jam evenire aliquando ſolet, ut quis cooperetur ad quaſdam actiones materialiter malas, & tamen non peccet, quia nimirum quaſi invitus, & non potens aliud agere cum ea actione cooperatur. Locat V.g. domum ſuam quis Meretrici. Hic videtur cooperari cum ejus peccato, dum dat illi opportunum locum peccandi, & tamen quia id facit, ne amittat locationis ſuæ pretium, non cenſetur peccare. Neceſſitas igitur excuſat in aliquibus materiis à peccato, quæ tamen debet eſſe proportionata actioni, cui quis cooperatur; hoc eſt, ut ſit gravis, quæ excuſet à peccato cooperationis cum actione graviter mala materialiter: gravior, quæ à peccato cooperationis cum actione gravius mala materialiter; fortior enim cauſa, ut ex ſe patet, debet excuſare à cooperatione cum actione, cui conjungitur homicidium, quàm cui furtum: vel cum actione, cui proximè conjungitur idem homicidium, quàm cui remotè, &c. Hinc ergo fit, ut ſi parum, ſeu leviter deficiat neceſſitas à tali debita proportione, leviter tantùm peccetur, de qua tamen tota re commodius dicetur inferiùs, & interim legi poteſt Merolla, *tom.1.d.4.dub.10.* Caſtrop. *tom.1. tract.6. de charitate, tota diſp.6.*

§. IV. *De Mortali per accidens.*

1 VEniale tranſire per accidens poteſt in Mortale ſex ferè modis. Ratione finis, contemptus, periculi, conſcientiæ erroneæ, ſcandali, denique ratione unionis multorum venialium, in aliquibus caſibus. Jam de ſingulis breviter.

Mortale ratione finis.

2 Duplici id modo evenit. Primò ſi veniale committatur propter finem mortalem; ut ſi quis mentiatur, ut adulteret, ita Sanch. *l.1. in dec. c.5. n.7.* Ratio eſt, quia actio ſpecificatur à fine, ergo à fine graviter malo mala graviter fiet. Qua ratione id peccatum aperiri confeſſario debet, fuſè declaravimus, *l.2. meth. confeſſ. c.1. §.11.*

3 Secundò. Veniale tranſit in Mortale, ſi in veniali ultimum finem quis conſtituat. Ita S. Thom 2.2. *q.*132 *art.*3. & communiter. Ratio eſt, quia in hoc magna intervenit deordinatio, cùm enim id eveniat, ſive explicitè, quando plus appretiativè amatur venialis illa res, quàm Deus ultimus noſter finis, vel implicitè, quando quis actualiter paratus eſt præcepta obligantia ad mortale tranſgredi, ut obtineat rem illam venialem, non poteſt non adeſſe gravis deordinatio, atque adeò culpa gravis juxta illud S. Auguſtini: *hom.24. in Jo.* & refertur *c. nemo orationum, 25. diſt. §.1. Nullum peccatum eſt adeò veniale, quin fiat criminale, dum placet:* Subintellige, dum placet, ut finis ultimus.

Mortale ratione contemptus.

4 Si quis, ſive ex malitia, ſive ex prava conſuetudine, ſive ex alia ſimili cauſa violat præceptum, non dicitur contemnere: at dicetur, ſi contemptus eſt cauſa alicujus peccati, ideò ſcilicet violat quis præceptum, quia contemnit. Quoniam autem contemnere quis poteſt vel præceptum, ſeu quod nunc in idem recidit, rem præceptam, vel ipſum præcipientem, ſeu legiſlatorem, ideò de utroque diſſerendum.

5 Quoad poſterius, quando præceptum eſt divinum, ſi quis violet præceptum leve, v.g. mentiatur, quia contemnit præcipientem, ſive formaliter, ut præcipiens eſt, & ſuperior, ſive materialiter, ut talis eſt in ſuo eſſe, ſemper peccat mortaliter. Ita Val. Leſſ. Suar. apud Merol. *to.1. d.2. c.4. d.8. n.*136. quia id ſemper eſt quid grave contra obedientiam, vel reverentiam debitam Deo, qui eſt præcipiens in dictis præceptis, quæ propterea vocantur divina.

6 Quando autem præceptum eſt humanum, ſi violetur præceptum etiam leve, eo quod contemnitur præcipiens formaliter, ideſt quatenus ſuperior eſt, atque adeò ſpernitur ipſa poteſtas, ac ſi nullius eſſet momenti, peccatum mortale committitur: Iidem *ibid.* At verò ſi præceptum leve violetur ex eo, quod contemnatur præcipiens materialiter, ideſt quatenus talis homo eſt, quia V: Gr. eſt imprudens, vel indiſcretus, peccatum mortale non committitur. Iidem, *ibid.* Idemque erit, ſi quis nolit alicui obedire, non quidem, quia is ſuperior eſt, ſed ne hominem in ea re levi ſolatio afficiat. Ratio horum eſt, quia in primo caſu injuria fit Deo, à quo eſt omnis legitima poteſtas: in aliis duobus contemnitur ſolùm ipſe homo, & quidem in re levi.

7 Quoad prius, ideſt quoad contemptum rei præceptæ; ſi præceptum rei levis eſt humanum, & illud quis violet, quia ſpernit ipſum præceptum cum relatione ad præcipientem formaliter, ideſt ſpernit, quia illi, ut ſuperiori, non vult ſe ſubjicere, mortaliter peccabit; quia tunc contemptus, ut modò dictum eſt, vergit contra ipſum præcipientem, ut ſic: Si quis verò illud leve violet, quia ſpernit ſive illam rem levem, ſive ipſum leve præceptum ſine relatione ad præcipientem ut ſic, vel cum relatione ſola ad præcipientem, ut talis homo eſt, peccabit ſolùm venialiter; quia tunc contemptus cadit in rem verè levem, unde non niſi leviter culpabilis erit. Iidem, *ibid.*

8 Quòd ſi præceptum rei levis ſit divinum, illudque quis violet, quia ſpernit ipſam rem levem, ſeu leve præceptum, cum relatione ad præcipientem, ut ſic, nolens ſe illi ſubjicere, certè erit clarè mortale: tunc enim adeſt injuria contra Deum, ſi verò quia illud leve violet non cum tali relatione, ſed ſolùm (mentitur verb. grat.) contemnens ipſum mendacium, diſtinguunt DD. iidem, *ibid.* Si enim contemnat quaſi putans illud præceptum de non mentiendo eſſe inutile, & vanum, peccat mortaliter, & in hoc ferè omnes conveniunt, quia id continet tacitam blaſphemiam contra Deum, qualem etiam contineret, ſi quia conſilia Chriſti Domini eadem ratione, ac ſi eſſent vana, contemneret: At ſi putetur quidem utile præceptum, ſed parvipendatur, quia eſt res levis, & non obligans ad mortale, docet Sanch. *in dec. l.1. c.5. num.11 fin.* adhuc eſſe mortale; quia (inquit) eſt magna inordinatio, præceptum Dei ita contemnere. Verùm Sanchez nimis rigoroſè loquitur: cum certè illa deordinatio non ſit magna, ſed levis, ut leve eſt objectum. Temperat ergo Leſſius *lib.2. cap.46. d.6. num. penultim* dicens fortè non eſſe mortale. Ego ſequor libens Laym. *lib.1. tract.3. de pec. cap.7. num 6.* qui abſolutè, & ſine diſtinctione docet contemptum rei præceptæ levis, quia non redundat ſaltem graviter contra legiſlatoris authoritatem, eſſe

ve-

venialem. Ratio autem eſſe poteſt, quia in hoc caſu non parvipenditur niſi res levis, & nequaquam redundans, niſi multum remotè, contra Deum. Sanè ſi ego contemnam non ex alio capite, ſed ſolùm, quia eſt leve quid, ſatellitem Regis reſalutare, graviter ne Regem offendo? nequaquam, pari igitur modò proportionaliter in caſu noſtro. Et ulterior ratio eſt, quia quando ego contemno rem levem, quia levis eſt, reſolvitur mea culpa in hunc modum. Contemno rem levem, quia levis eſt, nam ſi eſſet gravis, atq; adeò gravis injuria Dei, non contemnerem.

9 Ex dictis facilè colligere poteſt peccantem ex contemptu duo peccata committere, utrumque explicitè confeſſario aperiendum, quia ſcilicet primò præceptum in tali materia violat, & quia ſecundò, vel agit contra obedientiam nolendo ſe ſuperiori ſubiicere, vel contra Religionem, Deum præcipientem contemnendo.

Mortale ratione periculi.

10 Veniale, immò & quęlibet actio indifferens tranſit in mortale, ſi in illa advertatur adeſſe proximum periculum committendi mortale. Ita Doctores *mox cit.* & *paſſim*. V. Gr. ſi quis verbum otioſum dicat fœminæ, ex quo ipſe expertus eſt ſæpè alias in mortale peccatum eſſe lapſum, mortaliter peccabit. Ratio eſt quia mortale velle convincitur, qui tam proximum peccandi periculum ſponte ſubit, juxta illud, *Qui amat periculum, peribit in illo*. Hinc fit, ſic peccantem debere Confeſſario aperire ſpeciem peccati, cujus periculoſe exponit, illud enim cenſetur cōmittere: quandoquidē eodē præcepto, quo vitare tenemur peccatum, tenemur & illius periculum proximum vitare. Quando ab hac culpa excuſamur, urgente nimirum neceſſitate, & de praxi abſolvendi in proximo periculo peccandi conſtitutos diximus *in met. exp. confeſſ. l. 3. c. 3. §. 3.*

11 Sed hic tanquam in proprio loco quęritur. An qui vult committere omnia venialia, quæ ſe offerunt committenda, peccet mortaliter ratione periculi committendi mortale. Peccare mortaliter docet Sanch. *in dec. l. 1. c. 5. n. 4.* Bonac. *d. 2. de pecc. q. 3. p. 5. nu. 17.* quia peccata venialia ſunt diſpoſitiones ad mortalia.

12 Si vera eſſet hęc opinio, vę plurimis Fidelibus, qui verbis & factis profitentur ſe uno eſſe contentos, non peccare mortaliter; cæterum nō admodum laborant de venialibus. Benignior igitur eſt, immo & probabilior ſententia Caſtr. *t. 1. tr. 2. d. 2. p. 9. §. 3. n. 5.* & Salas *c. 2. t. 2. q. 88. tr. 13. d. 16. ſect. 23. n. 67 fine, & ſect. 26. n. 84* negātium. Ratio pręcipua ſit, quia falſum eſt venialia eſſe diſpoſitiones proximas ad mortale, atque adeò proximè periculoſas, eſto ſint remotè. Videmus enim plures, qui de venialibus non multum curant, vel ad ipſum nomen mortalis horrere, & re ipſa diù à mortalibus abſtinent. Ulterior autē ratio eſſe poteſt, quia dum malitia coarctatur à terminis levis offenſę Dei, minus hominem Chriſtianum afficit, ac percellit: at valdè urget, & terret, dum tranſcendit ad gravem, ex quo tā diverſo affectu nullo modo judicandum eſt, eum, qui priorem affectum habet, habere poſteriorem. Excipe tamen aliquas occaſiones ſive in genere luxurię, ſive alterius materię, quando ex aliquo capite in illa levi actione verè apparet proximum labendi periculum, ſed id nō eſt ex vi peccati venialis, ſed ex vi naturę talis actionis. Certè cōſuetudo jurādi verum ſine neceſſitate, non videtur Th. Sanch. *l. 3. in dec. c. 5. n. 9.* occaſio proxima jurandi falſum, quia qui curam habet jurandi verum, non ex hoc inducitur ad jurandum falſum, immò potius abducitur. Simili ergo univerſaliter in caſu, de quo agimus, &c.

13 Secundò quæritur. An qui concupiſcit fœminam, cujus ſtatum ignorat, aut fœminam in communi, peccet peccato ſtupri, adulterii vel ſacrilegii, ex eo quod exponit ſe periculo ſic peccandi. Affirmat, Sāch. *l. 1. in dec. c. 8. n. 5.* cui adde Merol. *t. 1. d. 2. c. 4. d. 8. n. 146.* alioſque, atque adeò teneri id in confeſſione explicare. Ratio eſt, (inquit) quia quantum ex parte ſui deſiderii fertur in fęminam cujuſcumque ſtatus ſit, vel certè ſe exponit periculo peccandi cū illa, quibuſcumque ſit conditionibus affecta: excuſari tamen ſępè ſic concupiſcentem, ait, quod eam malitiam ejuſque periculū non advertat. Hanc excuſationem libens amplector, ſed doctrinam non item. Ratio potiſſima eſt, quia, vel hic in mortale dilabitur ratione periculi, vel ratione indeterminationis. Non ratione periculi, ſiquidem non ferè ſemper, nec frequenter, qui cōcupiſcit puellam alicujus conditionis v. g. ſolutam, concupiſcit conjugatam, vel Deo dicatam. quod eſt peccatum majus, quàm ſit ſolutam concupiſcere. Quod enim ad conſtituendam culpā ratione periculi ſit neceſſariū ferè ſemper, vel certè frequēter cadere, diximus *Opuſc. Method. confeſſ. l. 3. c. 3. §. 1.* Nec ratione indeterminationis, quia cū hic ſupponatur ignorare ſtatum, vel à ſtatu abſtrahere, contra ſtatum non peccat. Adde, cujus nam generis erit illa culpa? Primò enim ſtupri ne erit, an Adulterii; an potiùs ſacrilegii? Secūdò, an omnium? Tertiò, an generis innominati? Primum eſſe non poteſt, cùm non ſit major ratio de uno, quàm de alio. Secundum eſt difficile creditu, quia voluntarium non eſt, quod eſt incognitum. Tertiùm denique videtur potius fingi, quàm probari.

14 Puto igitur eſſe peccatum ſimplicis fornicationis, & ratio eſt, quia licet non habeat circumſtantiam fœminæ ſolutæ, per quā conſtituitur Fornicatio ſimplex ut ſic, habet tamen totum illud malitiæ, quod morali judicio continet ſimplex dicta fornicatio, & nihil ampliùs; id autem in rebus moralibus ad culparum notiones cognoſcendas, ſeu conſtituendas ſatis eſt.

15 Fateor interim in confeſſione aperiendum eſſe, concupitam fuiſſe à te mulierem, cujus ſtatum ignoras, vel puellam in communi. Id autem, non ob rationem Sanch. quæ nobis non arriſit, ſed quia, ut docuimus *Opuſc. Meth. confeſſ. l. 2. §. 1. n. 6.* in ſimili, ni ſic dicas, non explicas peccatum quod commiſiſti, ſed aliud, quod non commiſiſti: quod eſſet mentiri in confeſſione in re gravi. Si enim diceres concupivi ſolutam, vel concupivi conjugatam, &c. non verè diceres ſiquidem tu nec ſolutam concupiviſti, nec matrimonio ligatam, ſed abſtraxiſti ab utraque.

16 Dices, fatebor me concupiviſſe fœminam. Reſp. vel confeſſarius ex circumſtantiis percipit te in fęminam in determinatam oculos mentis conieciſſe, ut ſi ſciat te eſſe advenam in hac civitate, teque concupiviſſe fœminas, quæcumque obviàm tibi fuere, ac propterea incognitas, & ſic jam ſervatur noſtra monitio, vel non percipit, & tūc vel ille obligabitur interrogare, vel tu rem explanare, ut ſciatur, An fœmina concupita fuerit contracta ad conditionem conjugii, vel voti, nec ne.

Mortale ratione conſcientiæ erroneæ, Scandali, & unionis plurium venialium remiſſivè.

17 Si quod eſt tantum veniale, putet quis per conſcientiam errantem eſſe mortale, mortale erit. Item ſi quis leve quid agat, v. g. iocosè mentiatur, intendens ruinam alterius ſpiritualem, eſt ſimiliter mortale ratione Scandali: ſed de priore agemus *infra c. 3. §. 2:* de poſteriore diximus *Opuſc. Meth. conf. l. 2. c. 1. §. 17.*

18 Deniq; ſi quis multa venialia unibilia ad malum grave committat, graviter peccat: ut accidit in furto per modica, & in nonnullis aliis materiis: de qua re ea, quæ per occaſionem, diximus *ſup. §. 3. à n. 15.* ſatis ſuperque pro præſenti diſputatione ſunt.

CAPUT II.

De Voluntario.

§. I *Quid ſit Voluntarium.*

1 VOluntarium latè ſumptum, ſeu actio latè voluntaria (quo pacto etiam vocatur ſpontanea, cōveniens item Brutis) eſt, quę procedit à principio intrinſeco cognoſcente ſingula: ita Ariſt. 3. *Eth. c. 1.* S. Thom. 1. 2. *q. 6. art. 1.* & Theologi communiter. Cognoſcunt enim Bruta per ſuas potentias ſenſitivas convenietiam, vel diſconvenientiam aliquarum rerum, v. g. cibi, vel fuſtigationis, eaque ſpontaneè proſequuntur, fugiuntve.

2 Liberum autem, ſeu actio libera, (quo pacto erit ſtrictè, & magis propriè voluntaria, & differens à ſpontanea, conveniens ſolùm creaturæ ratione utenti, & præneceſſaria ad peccatum) eſt, quę procedit quidem à prædicto principio cognoſcente ſingula, ſed ita, ut ſit in poteſtate agentis illam actionem facere, vel non, ita Azor. *l. 1. c. 3. q. 4. & paſſim*, v. g Homo, dum per voluntatem amat bona delectabilia, (quæ per operationem intellectus, ſeu rationis, ut talia cognoſcit) ita amat, ut poſſit amare, & poſſit non amare. Si amet igitur, vel ſi non amet, voluntariè ea velle, vel nolle dicendus erit. Hinc vides voluntarium latè ſumptum eſſe magis latè patens, quàm liberum: omne enim liberum eſt voluntarium, non verò contra: fateor tamen apud Authores hæc ſæpè confundi.

3 Adverte, ipſam actionem, verbi gratia proſecutionem boni delectabilis cibi, dici voluntariam, ipſum verò bonum delectabile, verb. gratia cibum, dici volitum, ſeu objectum volitum, & conſequenter differre voluntarium à volito, licèt & hæc non raro confundant authores.

4 Rurſus adverte potentiam illam, à qua immediatè procedit talis proſecutio, eſſe, & appellari in homine voluntatem, quæ etiam vocatur appetitus rationalis, quia regi ſolet à ratione: in brutis verò invenitur appetitus, qui appellatur ſenſitivus, quia regitur à potentiis ſenſitivis. Quoniam verò homo aliquando operatur ex ratione, aliquando verò more brutorum, ex appetitu ſenſitivo, ideò illi non ſolum competit liberè operari, ſed etiam operari ſpontaneè, ut faciunt bruta, & conſequenter non raro ſine peccato.

5 Verùm quæ regula id diſcernendi? ſit hujuſmodi, ſi actio ab homine fiat ex advertentia rationis, quod tunc eſt, quando ratio conſiderat bonum & malum honeſtum & inhoneſtum, ſi inquam ita fiat, erit actio voluntaria libera: & conſequenter actio virtutis, vel vitii, vocabiturque propriè actio humana, quatenus ſcilicet eſt ab homine, ut homo eſt. Si autem non fiat ex advertentia rationis, ſed ſubito quodam motu animi, abſque eo quòd ratio conſideret honeſtum vel inhoneſtum, &c. illa non erit voluntaria libera, nec actus virtutis, & vitii, nec digna præmio vel pœna, vocabiturque quidem actio hominis, non verò actio humana, cujus conditionis eſſe motus primos innuimus *ſup. §. 3. n. 27.*

Digitized by Google

§. II. *Quotuplex ſit Voluntarium.*

1 DUplex eſt. Aliud directè ſeu in ſe, aliud indirectè, & in alio, ſeu in cauſa. Directè in ſe voluntariè amas, v.g. Vinum, cùm illud, volens, bibis: at verò indirectè & in cauſa amas pollutionem, vel homicidium, dum videns, quòd vinum uſque ab ebrietatem bibens, pollutionem in ebrietate patieris, vel homicidium, in eadem patrabis, adhuc tamen bibis. Dixi (dum videns, &c.) niſi enim præcognoſcas effectum ex illa cauſa à te ſuſcepta, ſecuturum, v.g. homicidium ab ebrietate, non dicetur, ne indirectè quidem ille effectus tibi voluntarius, ſed dicetur eſſe merè per accidens, & conſequenter non imputabitur tibi ad peccatum: ſicuti, quia avis non prævidit ſe capiendam ex appulſu in viſcum, captio illi voluntaria non eſt.

2 Illud adverte, ad hoc ut ibi aliquid ſit indirectè voluntarium, neceſſe eſſe, ut elegeris aliquam actionem, vel omiſſionem, quæ tibi ſit directè voluntaria, quę actio, vel officio ſit, vel cauſa phyſica illius indirectè voluntarii, vel cauſa moralis; ita S. Thom. *p.2.q.6. art.3.* Val. Vaſq. aliique *ibid.*

Exemplum cauſæ phyſicæ habes in ebrietate, quæ tibi eſt directè voluntaria, & eſt cauſa phyſica dicti homicii. Exemplum cauſę moralis, quæ omninò ſupponere debet obligationem ad aliquid faciendū, habes in gubernatore, V.G. navis, qui eligit directè dormire, tempore tempeſtatis, ex quo ſomno, atque adeò ex omiſſione navim gubernandi, indirectè, & moraliter ſequitur naufragium: nam directè, & phyſicè ſequitur à tempeſtate, quod quidem naufragium meritò imputatur ipſi gubernatori, qui poterat & debebat navi opitulari, non autem imputari poteſt mihi, qui tali debitu carebam, eſto potuiſſem, ſed quia erat cum meo gravi periculo, nequaquam obligabat, ut ex *tr. de præcepto charitatis* ſuppono. Confirmatur, quia ſecus, Deus videns nos peccaturos, quandoquidem poteſt impedire, & non impedit, voluntaria illi eſſent peccata noſtra, ſed certè non ſunt illi voluntaria, quia nulla lege tenetur impedire.

3 Inquires, in hoc voluntario indirecto, V. Gr. in homicidio commiſſo in ebrietate, quandonam peccatur, quando vinum largiter bibitur, an quando homini vulnus lethale infligitur ab ebrio? Reſp. peccari quando vinum uſque ad ebrietatem bibitur, nam propterea in hoc caſu homicidium dicitur eſſe peccatum in cauſa. Immò idem dicendum eſt aliquando etiam in voluntario directo; quando enim venenum V.G. inimico propinas, directè, ut illum interimas, peccatum non committis, quādo is poſt aliquot dies moritur, in quibus fortaſſe te pœnituit propinati veneni, divinamque amicitiam conſecutus es, ſed quando venenum propinaſti. In utroque autem caſu an mors dicenda ſit effectus peccati cum Laym. *tr.2.l.1.c.3. de voluntariis, n.5.* an peccatum denominativè cum Caſtr. *tom.5.tr.2. de pec. diſp.1.p.3.* quæſtio eſt nobis inutilis. Vide tamen quæ alibi explicimus in conſ. Morbodi *confeſſ.l.2.c.6.n.2.* quantum pertinet ad modum, quo ſit in confeſſione id aperiendum.

4 Eſt & alia diviſio voluntarii, nempe in expreſſum, quando ſcilicet explicitè aliquid volumus, & in tacitum ſeu interpretativum, ſeu juris fictione, quando ſcilicet aliquid volumus implicitè. Verùm id, & ejus quaſdam limitationes vide apud Laym. *l.1.tr.2.c.3 n.3.*

§. III. *De Violento, Coacto, Neceſſario.*

1 VIolentum propriè (nam aliquando hæc nomina confunduntor) eſt, quod fit à principio extrinſeco contra propriam inclinationem ejus, in quo fit, & convenit tam rebus inanimatis cognitione carentibus, quàm animatis cognitione utentibus. Coactū addit ad violentum, cognitionem; nam lapis v.g. ſurſum projectus violētari dicitur, non cogi, animal verò, aut homo ſi in aliquo ligetur loco, dicitur cogi. Neceſſarium eſt illud, quod eſt determinatū ad unum; quod convenit tum violento, tum coacto. Convenit etiam ſpontaneo, quando ad illud habetur animi propenſio, nam ſic amor Dei in anima beata dicitur neceſſarius, ut item actus primò primus in volūtate: quamvis enim in his ſpontè, ſeu ſecundùm propriam inclinationē. anima, & voluntas agant, tamen quia determinātur ad unum, neceſſariò, & non liberè operantur. Hinc nota voluntarium liberū non ſolùm tolli per coactionem, quando ſcilicet cogitur quis ad aliquid præſtandū contra propriam inclinationem, ſed etiam quando non cogitur, ſed neceſſitatur, ſeu determinatur ad unum, quamvis cum magnā ſua inclinatione, ut accidit in dicto amore, & dictis actibus primò primus.

2 Sit ergo regula, omnes illæ actiones, ſeu paſſiones, quæ in nobis fiunt ſecundùm alias inclinationes, fiunt tamen contra deliberatam voluntatem, non ſunt nobis voluntarię, & liberę, ſed in illis violentiam, & coactionem patimur, quare non peccamus. Ratio regulę eſt clara ex dictis, quia quamvis ſint ſecundùm inclinationem aliarum potentiarum, tamen ſunt contra inclinationem voluntarias deliberatæ. Hujus generis eſt prædictus amor in patria. Hujus ſunt prædicti actus primò primi in voluntate. Hujus item ſunt motus in appetitu ſenſitivo, ſeu in membris corporis, quando voluntas advertens repugnat.

3 Sed ecce tibi celebris difficultas. Ad hoc ut aliquis actus vel paſſio facta in nobis ſit coacta, atq; adeò involuntaria, & non peccaminoſa, ſatis ne eſt, ut voluntas deliberata non cōſentiat, negativè ſcilicet ſe habēdo, an requiratur, ut poſitivè diſſentiat? v.g. vis infertur Virgini, aut aliquis rapitur ad Idola, ita ut manus ejus cogantur offerre Incēſum ipſi Idolo, aut ſentit quia in parte inferiori motus ſenſuales. Si prædicti ſolùm non conſentiant, ſatis ne ſaciunt ſuę obligationi, ad hoc ut tales actus, ſeu paſſiones, ſiot ipſis involuntariæ, atque adeò non peccaminoſæ, an neceſſe eſt, ut per actum poſitivum talibus motibus repugnent.

4 Reſp. Multorum ſententia eſt non ſatis eſſe, negativè ſe habere, quia ſi poſitivè non diſſentiant, videntur illis motibus conſentire. Ita S.Th. *p.2.q.74. art.6.* Meroll. *to.1.l.4.c.6.q.5.* aliique apud Io. Sanch. mox citandum.

5 Non deſunt tamen plures, ut Tolet. Th. Sanch. aliiq; apud Io: Sanch. *d.21. per totam*, qui docent ceſſante periculo poſitivi conſenſus ſatisfieri obligationi, ſi tantùm negativè quis ſe habeat, quia præceptum ad nihil aliud obligat, niſi ad non volendum illos motus; at ſatis non vult, qui non conſentit. Verùm de hac re parco nunc meam proferre ſententiam, *infr. l.10.* ſi Deo placuerit prolaturus.

§. IV. *Ira, & concupiſcentia quomodo ſe habeant circa Voluntarium.*

1 HUjuſmodi animæ paſſiones (ſub quibus comprehenditur Amor, Deſiderium, Spes, Gaudium, Odium, Deſperatio) non tollunt regulariter Voluntarium acceptum pro libero: ita S. Tho. *p.2.q.6. art.7.* ſecus, communiter numquam homines peccarent. quia communiter ad peccandum ab his paſſionibus inducuntur. Ratio autem ulterior eſt, quia regulariter ſupponimus, ab his paſſionibus nō ita obſcurari rationem, vel cogi voluntatem, ut impediatur debita advertentia, debitaque libertas.

2 At minuunt neſſanè minuunt, ita Caſtr. *t.1.tr.2.d.1.p.5.* quia ejuſmodi perturbationes, ſi non tollunt, turbant certè intellectum, ut non ſinant conſiderare omnes objecti conditiones, & circa illas expeditè deliberare; videmus enim hominem eò magis inclinare in objectum, quò major eſt paſſio, quæ ad illud movet.

3 Ex his fit, ut contractus initi ob magnam ſpem lucri, vel ob magnum amorem circa aliquid, juxta eundem *ibid.* ut item promiſſiones, donationes, legata, hęreditates extortæ blanditiis, & precibus ſine dolo, & fraude, ſint obſervanda, juxta eundem *ibid.* aliis citatis, quia ex una parte ſunt maximè ſpontanea, & ex alia, debita libertas, in illis regulariter non deficit.

4 Dixi (regulariter) nam nō nego aliquādo has paſſiones adeò eſſe, vehementes, ut omninò ab iis obſcuretur nobis ratio: in quo eventu (niſi in cauſa quis peccaverit admittendo tales paſſiones cum prævi- ſione effectus ſecuturi) à peccato excuſabimur, quemadmodū nōnulli à peccato excuſant interdum eos, qui ex vehemēti paſſione ſe ipſos interficiunt, hi enim facilè præſumuntur in brevem quaſi amentiā incidiſſe, dum tātum malum propriç internecionis nō apprehēdunt.

§. V. *Metus qua ratione ſe habet circa Voluntarium.*

1 EA, quę fiunt ex metu, licèt interdum (quādo ſcilicet diſplicet actio, quæ ex metu fit) involuntaria ſint ſecundùm quid abſolute tamen ſunt voluntaria, tantāque habent voluntarii liberi rationem, quāta ſufficit ad peccandum, vel ad merendum: Ita S. Th. *p.2 q.6. a.6.* & paſſim Theologi. Ratio eſt, quia, qui merces v. g. proiicit ob naufragii timorem, verè omnibus expenſis, ob bonum vitę, (quam ſervare hic & nunc intendit) ejuſmodi jacturam, licèt cum diſpliceotia, eligit. eſto, metu illo non urgente nequaquam electurus.

2 Quòd ſi tantus excreſceret metus, ut turbaretur mens, ac tolleretur liberatio, certum eſt non fore actum, niſi involuntarium, ut in ſimili vidimus §. *præced. n.4.*

Moneo, diſputationem hic eſſe de geſtis cauſaliter ex metu, nam facta comitanter cum illo, adulterium v.g ſuſceptum à muliere cum metu inſtantis infamiæ, vel mortis, ſunt ex omni parte voluntaria, quia fiunt à cognoſcente ſingula, ut ſupponimus, nullo extrinſeco cogente, cum propenſione voluntatis, ſecus omnia peccata, quæ certè committuntur, comitante metu gehennæ, voluntaria eſſent.

Qui metus ſit juſtus cadens in conſtantem virum.

3 Duplex eſt metus: Gravis alter, quem etiam juſtum, probabilem, cadentem in conſtantem virum appellamus. Alter levis, qui vocatur etiam injuſtus, improbabilis, non cadens in conſtantem virum.

Ii autē cenſentur Metus prioris generis, qui à gravi malo inducūtur, quique ſolent eſſe ſequentes: Metus mortis corporalis, gravis cruciatus corporis, mutilationis alicujus membri, infamię notabilis ſive juris, ſive facti, Metus amittendæ virginitatis, vel patiendi violentā copulam, amittendi omnia bona temporalia, vel notabilem eorum partem, amittendi proprium ſtatum, amittendi honorem, & ſimilia. Ita Sanch. *l.4 de matr.d.5.* Caſtr. *t.1.tr.2.d.2.p.7.* & alii. Ratio probans hos eſſe timores graves, qui vel ipſos prudentes viros concutiant, eſt, quia hæc mala niſi ex aliquo capite mox explicando, diminuantur, gravia eſſe, & meritò timenda ipſi cæci vident.

4 Huc item pertinet metus excommunicationis injuſtæ: injuſtæ inquam, non verò juſtæ; ſiquidem juſta fertur, ut homo reſipiſcat à pertinacia, & à culpa, quod cùm is facilè poſſit præſtare, obediendo, tenetur præſtare, ni faxit, ſibi imputet: At injuſta, licèt coram Deo nequaquam liget; tamen, quia ligat in foro externo, timenda eſt; nam co-

Digitized by Google

cogitur ſic excommunicatus, (ut vitet ſcandalum) abſtinere à Sacramentis, divinis officiis, fideliumque participatione, à quibus abſtinere, malum eſt non contemnendum. Vide, quæ dicam §. 7. *de timore juſtè incuſſo*.

5 Dixi (niſi ex aliquo capite diminuatur) nam ad cognoſcendum, an metus ſit gravis, non ſolùm expendi magnitudo ipſius mali debet, quod hactenus fecimus, verùm etiam qualitas perſonę; tum ejus, quę infert, tum ejus, quæ patitur metum: adde & modum, & ſimilia adjuncta, ſub quibus ejuſmodi metus incutitur: ita de Lugo *t. 2. de juſt. d. 22. ſect. 7. n.* 133. Si enim puer v.g. vel fœmina inermis cordato homini mortem comminetur, non illi inducet metum cadentem in conſtantem virum: ad gravem enim metum oportet, ut qui timorem infert, ejus ſit conditionis, ut ei nequeat facilè reſiſti. Vel certè ſi aliàs poſſit, ſunt tamen eæ circumſtantiæ, ut hic, & nunc non poſſit: ut ſi ego v.g. eſſem funibus aſtrictus, & puer nudo gladio mortem mihi minaretur.

6 Etiamſi ſimilia non ſit ſolitus facere, ſi tamen feriò mala gravia minitetur, ſatis eſſe ad inducendum metum gravem exiſtimo; ſiquidem qui agnus fuit, potuit (quæ prava eſt hominis propenſio) repente in leonem verti.

7 Rurſus id, quod fœminæ, vel puero cauſa eſt ſufficiens juſti metus, non erit regulariter viro, cùm puellæ, puerique faciliùs timeant, quàm viri, qui majori prudentia rerum metuendarum momenta perpendunt.

8 Metus reverentialis Superiori debitus tum demum mihi videtur gravis, quando eſt conjunctus cum rationabili timore, ne ſuperior, vel rigidè, vel malè tractet ſubditum, ita Caſtr. *l. c. n. 6.* id enim rationabiliter conturbat hominem vel conſtantem: Aliàs ſolus pudor, & erubeſcentia, quam pati ſubditus prævideat, ſi ſuperiori contradicat, non videtur levis, & qui vinci poſſit, & debeat.

9 Solas importunas preces, hoc eſt inſtantiſſimas, & ſæpius inculcatas cadere in virum conſtantem, eaſque meritò timeri à viro gravi affirmat Pont. *l. 4. de matr. c. 5. n.* 17. negat Sanch. *l. 4. de matr. d. 7. n. 7.*

10 Denique nota duo. Primò, metum non ſolùm cadere in conſtantem virum, quando prędicta mala timentur in perſona, ſed etiam quando in filiis, uxore, parentibus, conſanguineis, amiciſſimis, in iis ſcilicet omnibus, quorum bona, vel mala ad perſonam propriam pertinere judicantur; ita idem *ibid. n.* 12. Secundò, metus prædictos aliquandò juſtè alicui incuti poſſe, ut ſi mortem latro comminetur innocenti viatori; Diverſos effectus hi diverſi metus pariunt, ut ex dicendis patebit.

Quid operetur metus gravis injuſtè incuſſus in contractibus.

11 Quæſtio celebris eſt, an contractus ex metu cadente in conſtantem virum celebrati ſint validi? poſſe enim à judice propter bonum publicum ut invalidos declarari, omnes fatemur: ita DD. citati: juvat autem permaximè id noſcere: nam ex teſtamento v. gr. in favorem meum extorto per metum injuſtum, ego hæres ero, ſi illud ſit validum, eſto poſt ſententiam contra me ferendam amiſſurus ſim hæreditatem: at ſi non eſt validum, ne ante ſententiam quidem, hæres ero. Eodem modo ſi per ſimilem metum mihi aliquid elargiatis, ſolvas, vendas, ego fiam illius Dominus, ſi hi contractus ſint validi, ſecus apud te dominium de jure remanebit.

12 Adverte autem nos hic de metu gravi injuſtè incuſſo ad extorquendum ipſum contractum eſſe validum, vide Sanch. *l. 4. in dec. c. 3. n. 4.* Leſſ. *l. 2. c. 17. n.* 40. Si quis v.g ob timorem mortis ab inimico ſuo inferendæ eligeret ſua prædia mihi vendere, ut expeditiùs à patria diſcederet, mortemque vitaret, valida erit venditio, quia timor ab inimico illatus cùm non fuerit directus ad extorquendam venditionem, venditionem inficere non poteſt, idem eſſe in matrimonio, Sanch. *l. 1. de matr. d.* 12. idem in votis rectè docet Th. Sanc. *l. 4. in dec. c. 3. n. 4.* aliique. Ut ſi quis v.g. te injuſtè occidere minetur, niſi illi tua prędia vendas, tunc enim verò quæſtio eſt, an ſi vendas, validè vendas.

13 Jam verò idem Sanch. *de matr. l. 4 d.* 8. aliique, quibus adde Caſtrop. *t. 1. tr. 2. d. 1. p. 8. nu. 4.* Jo: de Lugo *t. 2. de juſt. d. 22. ſect. 7. à num.* 73. plurimique docent contractus celebratos hoc metu injuſtè incuſſo ad eos extorquendos jure naturæ eſſe validos, & conſequenter per illos transferri dominium, poſſe tamen à Judice nullos, invalidoſque declarari, celebratos intellige eum vero conſenſu, licèt, meticuloſo; ſi enim verum conſenſum removeas tunc ſine dubitatione contractus invalidus eſt, ex defectu conſenſus, qui eſt de contractus eſſentia. Excipit tamen idem Sanchez Matrimonium, dotis promiſſionem vel dationem, promiſſionem, vel traditionem bonorum Eccleſiæ, & denique votum Deo factum: hæc enim extorta per dictum metum ſaltem propter declarationem facta ab Eccleſia, nulla prorſus ſunt, & irrita. Ratio præcipua prædictæ validitatis eſt, quia non obſtante injuria illata per metum, jam adeſt juſtus titulus dati, & accepti, promiſſi, venditi, &c. verè enim datum, acceptum, promiſſum venditum eſt, &c. adeſt item voluntarius conſenſus, quia metus ut *ſupra num.* 1. vidimus, voluntarium abſolutè non tollit. Adeſt ergo totum illud, quod eſſentialiter requiritur ad rationem validi contractus: adde, Baptiſmum receptum ex dicto metu validum eſſe, ut item cœtera Sacramenta, excepto matrimonio, cur igitur non ſic contractus?

14 Verùm Molina, Rebellus, Valentia, aliique apud Oñate, *tom. 1. de contractibus, tract. 1. diſp. 3. ſect. 13. n.* 235. docent eſſe jure naturę invalidos, hoc eſt nullam ex iis oriri obligationem, & conſequenter per illos non transferri dominium. Cum his ego ſentio, & ratio mea eſt, quia in jure naturæ impoſſibile eſt, ut ex injuſtitia oriatur juſtitia, ſeu jus; ſicuti in phyſicis ex vitio profluere non poteſt actus virtutis: & in metaphyſicis ex differentia Leonis oriri non poteſt riſibilitas: ſed ſi ex contractu meticuloſo orietur obligatio juſtitiæ, ſanè ex injuſtitia orietur Juſtitia, ergo, &c. Minor probatur, nam obligatio juſtitiæ orietur ex contractu per injuriam extorto, hoc eſt ex contractu injuſto, atque adeò ex injuſtitia. Quoniam ergo ejuſmodi contractus obligationem non parit, contractus eſſentialiter non erit, qui definitur, *Ultro, citròque obligatio*.

15 Confirmatur. Nam qui per metum injuſtum extorquet contractum, & ex eo aliquid habet, tenetur illud ſtatim reſtituere, ut concedunt ipſi adverſarii apud Caſtropalaum *loc. cit. n. 5.* ergo ſignum eſt, contractum eſſe nullum, ſecus expectari poſſet, donec judex irritaret: ſcio reſponſionem quorumdam apud Sanchez, de Lugo, Caſtrop. citatos, ſed non ſatisfacit, id quod tamen fusè perſequi nobis otium non eſt.

16 Ex dictis ſolvitur Ratio adverſariorum allata *n.* 13. nego enim adeſſe ſufficientem conſenſum, ut in caſu noſtro requiritur: quamvis enim adſit conſenſus voluntarius ſufficiens ad meritum, vel peccatum, quod ſolùm *n.* 1. docuimus, tamen, quia ex ejuſmodi conſenſu voluntario, ſed per injuriam extorto, non oritur obligatio juſtitiæ, quæ eſt de eſſentia ejus conſenſus, qui eſt contractus, ideò ſufficiens in caſu noſtro non eſt. Id quod ſolvit illud de Baptiſmo, & Sacramentis, ad quæ (præter matrimonium) ſatis eſt conſenſus voluntarius, & liber, non verò requiritur conſenſus, qui ſit contractus Quòd ſi ex Baptiſmo, vel alio Sacramento oritur obligatio ad ſervanda præcepta Eccleſiæ, &c. non eſt hæc obligatio juſtitiæ orta ex contractu, de quo loquimur, ſed alterius virtutis, ut Religionis, &c.

17 At in promptu ſunt multa jura *l. 1. de reſcind. vendit. l. qui in carcerem, 22. ff. de eo quod met. l. 2. de jud. & alibi*, ſtatuentia contractus aliquos ex metu eſſe infirmandos, ergo ſupponuntur eſſe ex ſe validos; Adde, eſſe nonnulla item jura, quæ dicunt, vel inſinuant eſſe validos.

18 Reſp. eſſe etiam jura, quæ dicunt hos contractus eſſe irritos: unde nego conſequentiam; illa enim jura, quę nobis videntur contraria, ſolùm ſtatuunt, eos eſſe declarandos nullos, ita Pont. *l. 4. de matr. c. 8. num 8. fine*, ſicuti re ipſa ſunt: id quod jura faciunt ad poſitivè retundendos contractus injuſtos, & injurioſos. Et certè frequenter id neceſſe eſt, propter illos, qui contrariam ſententiam ſequuntur, quæ certè probabilis eſt.

19 Ad id, quod additur, dico, vel ea jura loqui de metu levi, ut mox §. 6. dicemus, contractum nequaquam irritat in foro externo, vel loqui de validitate quoad forum externum, ſic Oñate *tom. 1. de contract. tr. 1. diſp. 4 ſect.* 13. *n.* 239. jura enim antequam contractum meticuloſum irritum declarent, eundem validum eſſe qua ſupponunt, qua ob bonum regimen (ne turbentur inter ſe ſine authoritate judicis contrahentes) permittunt.

20 Sed quid reſpondebimus ad paritatem de dolo, quæ ab adverſariis magni fieri videtur? Communis eſt opinio (ſic Caſtrop. de Lugo *l. c.* aliique) invalidos eſſe contractus, qui celebrantur ex dolo dante cauſam ipſi contractui, ex dolo inquam verſante circa ſubſtantiam rei, at ex dolo verſante circa accidentia validos eſſe: v.g. mihi vendis vitrum, fingendo eſſe gemmam, venditio invalida eſt: mihi vendis equum multorum annorum pro juvene, valida eſt jure naturæ, & per aliquos etiam jure poſitivo, venditio, licèt poſſit per judicem irritari pro arbitrio illius, qui fuit deceptus; dummodo contractus non ſit ex natura ſua indiſſolubilis, ut eſt matrimonium: Hoc poſito ſic arguunt: contractus per dolum extortus circa accidentia eſt injuſtus, & tamen eſt validus licet irritandus, ergo ejuſdem rationis erit contractus per metum extortus.

21 Reſp. & primò quidem. Quid ſi negetur hoc antecedens, contractum hunc eſſe validum, ut certè plures negant? Sic Rebel. *p. 2. l. 1. q. 6. ſect* 2. *n.* 12. apud citatum de Lugo, ſed expeditius ſecundò. Diſtinguo idem antecedens; eſt injuſtus quoad ſubſtantiam nego, quoad accidentia concedo, atque adeò eſt validus qua parte eſt juſtus, id eſt quoad ſubſtantiã concedo: qua parte eſt injuſtus, id eſt quoad accidentia nego: ex hac enim parte, cùm adſit injuria, obligatio juſtitiæ fluere non poteſt, nam propterea compenſari omnino debet. Atque hinc confirmo noſtram doctrinam, cùm enim in contractu meticuloſo injuria ſit in tota ſubſtantia, ut nemo negat, atque adeò nulla ejus pars ſit juſta; non poterit ab illo ex ullo capite oriri jus. Rurſus ſi metus, atque injuria in caſu noſtro cadit in totam ſubſtantiam, cur adverſarii ducunt paritatem à contractu doloſo circa ſola accidentia? debuiſſent profectò ducere ex contractu doloſo circa ſubſtantiam, quo pacto illis nullo modo ſuffragaretur paritas, cùm contractus doloſus circa ſubſtantiam, per omnes, nullus omninò ſit.

Metus gravis in Matrimonio.

22 Ex his ſequitur primò, Matrimonium ex dicto metu contractum eſſe jure naturæ nullum, quia illud etiam ut Sacramentũ fundatur in contractu valido. Adde annullatum fuiſſe ab Eccleſia, *cap. Significavit, de eo qui duxit in matrimonio, cap. requiſivit. cap. gemma*

de ſponſalibus, ſicut aliàs annullatum fuit matrimonium Clandeſtinum à Tridentino, *ſeſſ. 24. c. 2. de ref. matrim.*

Metus idem in aliis actibus.

23 Sequitur ſecundò, ut pronuncietur, an alii actus celebrati ex ejuſmodi metu, ſint jure naturæ nulli, eſſe naviter naturam actuum expendendam. Si enim ejus ſunt generis, ut debeant parere obligationem juſtitiæ, eo ipſo ſunt nulli, quia metus eſt in cauſa, ut non oriatur (ſicuti modò ſtatuimus) dicta obligatio. Hujuſmodi ſunt promiſſio ſponſalium, ipſa ſponſalia, promiſſio, vel traditio dotis, Venditio, Emptio, & univerſim omnis traditio, vel promiſſio aliàs obligatoria. Si verò ſunt ejus generis, ut ad eorum validitatem ſatis ſit eſſe voluntarios, ac liberos, nec debent dictam juſtitiæ parere obligationem, erunt (quantum ex hoc capite metus) ſatis validi, licèt poſſint à judice reſcindi, & videndum an ex alio capite invaliditatem forte contraxerint.

24 Certè Sacramentum validè confertur, ſi ſuſcipiatur ex metu, ut modo *n.* 1. diximus: & abſolutio v.g. ab excommunicatione, vel interdicto ex ſimili metu collata, (cum voluntaria abſolutè ſit,) valida item ex ſe eſſet, tamen quia invalidata eſt ab Eccleſia, *c. unico, de iis, quæ vi in* 6. nulliter ex metu confertur: lege Caſtrop. *to. 1. tr. 2. diſp. 1. p. 9. à n. 2.* Joannem de Lugo, *de juſt tom. 2. diſp. 22. ſect. 7. à n.* 120. alioſque ab ipſis laudatos, qui de conſtitutione procuratoris, de ſententia Judicis, de conceſſione juriſdictionis, de electione, & ſimilibus ex metu factis latè diſputant, an quamvis ex hoc capite Metus, quoad validitatem non claudicent, quia eis ſufficit eſſe voluntarios, invalidi nihilominus ex aliquo alio capite inveniantur.

§. VI. *Quid operetur Metus levis injuſtè incuſſus. Contractus ex Metu levi injuſto.*

1 METum illum, qui reſpectu viri prudentis eſt levis, reſpectu verò Mulierculæ v.g. eſt gravis, huc non advocamus, quia de illo, utpotè tunc gravi, in præcedentibus diſputatum eſt; loquimur ergo nunc de metu alicui licèt injuſtè incuſſo: nihilominus tam modico, etiam reſpectu ſubjecti, cui incutitur, ut inſufficiens ſit ad ipſum graviter conturbandum, & quærimus: An ſi quis ex hoc levi metu, ſi ex levi tentatione cui facili negotio reſiſtere poteſt, commotus ineat contractum quempiam cum aliquo (præter matrimonium, de quo mox ſeparatim) validè ineat?

2 Convenimus, ejuſmodi contractus, ſive onerosos, ſive lucrativos eſſe validos. Ratio aliorum eſt, ſic de Lugo mox citandus *n.* 135. quia ſi contractus ſunt validi ex ipſorum ſententia facti ex metu gravi; ergo multò magis ex levi. Sed nos, qui hoc antecedens §. præced. non admiſimus, aliam rationem mox *n.* 4. profitemur.

3 Prætereà quoniam contractus initus ex metu gravi reſcindi ſolet à Judice, ut ſupra inſinuavimus; quæritur & hic, an etiam initus ex levi à Judice reſcindatur, & facilis, communiſque eſt reſponſio negativa, ne enim detur anſa litibus, ita juribus ſancitum eſt.

4 Supereſt ergo controverſia, quid in foro conſcientiæ; Reſcindi docent nonnulli cum Caſtrop *l. c. p.* 12. *n.* 2. atque adeò eum, qui accepit aliquid ex hujuſmodi contractu teneri ante omnem ſententiam reſtituere, quia etiam qui levem metum incutit, injuriam facit. At alii cum Medina *C. de reſtit. q. 3 cauſa 2. verſ. ſi fiat remiſſio.* Pontio, *l. 4. de matr. c.* 10. *n.* 5. hæc duo negant, ajunt enim nec in foro conſcientiæ reſcindi poſſe, nec extorta tali metu eſſe ſub obligatione reſtituenda. Cum poſterioribus ego ſentio, & ratio hujus, & doctrinæ datæ *nu.* 2. ſit, quia metus levis eſt in poteſtate patientis metum, hoc eſt, facilè illum homo repellere valet, illique non acquieſcere, ideò enim eſt, & appellatur levis; quare qui non repellit, præſumitur etiam in conſcientiæ foro, liberè velle contrahere, nec ipſi factam eſſe injuriam ab alio; liberè enim, & ſine injuria tibi contorta contrahere mihi videris, ſi tam leve impedimentum, tam leviter obſiſtens (ut ſupponimus; nam ſecus eſſet metus gravis non levis) à te removere, cùm facilè poſſes, ultro negligis.

5 Hanc rationem Caſtrop. *l. c.* & de Lugo *t. 1. de Juſt. d.* 22. *n.* 134. *fine*, referunt ex Pontio; verùm ne tentant quidem (quod mirum eſt) ſolvere; Certè ex ipſo Caſtr. *d. d. 1. p.* 10. aliiſq; contractus initi ex metu gravi juſtè incuſſo ſunt validi, quia per metum juſtum, nulla fit, ut nos etiam mox §. ſeq. dicemus, contrahenti injuria: at in caſu noſtro nulla item fit conſiderabilis injuria: ergo &c. Idem Caſtrop *l. c. p.* 12. *n.* 4. docet, contractum initum per importunas preces, (quæ metum levem per Thomam Sanc. *l. 4. de matr. diſp. 7. n.* 7. conſtituunt) validum eſſe, quia illas facilè item poteſt quis repellere, ergo.

6 Obiicit de Lugo *t. 1. de juſt. d.* 22. *ſect. 7. num.* 142. contractus initus per dolum levem eſt ſaltem ex parte injuſtus, pro portione ſcilicet, qua dolus is levis dat cauſam contractui, & ſaltem, pro rata aliqua, reſtitui debent ea, quæ ex illo dolo levi conquiruntur: nam pari modo quæ ex conſilio levi alicujus aguntur, imputantur ſaltem ex parte dantis conſilium, quatenus cum aliis concauſis is concurrit ad actionem. Licèt igitur metus levis leviter concurrat, leviterque commoveat hominem ad contrahendum, tamen dat, ſaltem ex parte, cauſam contractui, & conſequenter incutiens metum illum tenuem ſaltem ex parte facit injuriam, adeòque ſaltem pro rata injuriæ ad reſtitutionem tenebitur.

7 Reſp. Quidquid ſit de doctrina antecedentis, certè pro caſu noſtro adeſt manifeſta diſparitas. Qui enim dolum patitur, cùm fallatur, quamvis leviter non habet in ſe principium tollendi illũ, quamvis levem dolum, ideò non voluntariè, etiam quoad illam partem ſe geſſiſſe nullo modo præſumi poteſt. At metum levem patiens, videt eum eſſe metum levem, & facilè illum poſſe à ſe totaliter reiicere, & tamen non reiicit: quare numquam concedendum eſt Joan. de Lugo metum levem reipſa influere in conſenſum, nec ut unicum motivum, nec ut partiale. Ratio eſt jam dicta, quia cùm facilè poſſit levem metum à ſe quis tollere, ſi non tollit, non conſenſit, ſeu non conſentire præſumitur ex vi metus, ſed ex ſua libertate. Atque ex hoc patet ad illud de conſilio levi. Conſilium enim quamvis leve partialiter influit, unde non eſt mirum, quòd illud dans teneatur ad reſtitutionem, ſaltem juxta conſilii menſuram: at noſter metus non influit, ut dictum eſt.

8 Ex opinione aliorum *n.* 4. relata infertur, eum, qui conſentit ex importunis ſolis precibus, vel ex puro metu reverentiali, quē in ſententia aliquorum metum afferre levem diximus *ſup.* §. 1. *n.* 1. & 9. infertur, inquam, non teneri ſtare contractui, atque adeò eum, qui ex ejuſmodi contractu aliquid accepit, teneri reſtituere: Unde mulier, vel filius, vel ſubditus, qui à tali metu reverentiali, vel dictis precibus ductus, Marito, Patri, Superiori fidejubeat, etiam cum debitis ſolemnitatibus, ſolvere legata, ſeu aliud quidpiam promittat, vel hæreditatem renunciet, non tenebitur ex hac opinione, prædictis contractibus ſtare, immò ſi quid ex vi horum fortè ſolvit, poterit ſe clam compenſare, quando aliam non habet viam recuperandi ſuum, & is, qui aliquid accepit ex iiſdem contractibus, tenetur ante omnem ſententiam in conſcientia reſtituere. Ita Caſtrop. *to. 1. tract. 2. d. 1. p.* 12. *n.* 3. Ratio eſt quia in hac ſententia contractus ex metu levi initus reſcinditur, & obligatorius in foro conſcientiæ non eſt.

9 At verò ex doctrina à nobis allata eodem *nu.* 4. infertur contrarium, hoc eſt ejuſmodi contractibus ſtandum eſſe, & illum filium, uxorem, ſubditum teneri ſolvere, nec ab iiſdem, ſi quid ſolverint, poſſe intentari clanculam cõpenſationem, & qui aliquid ex horum contractuum vi accepit, non teneri reſtituere. Ratio eſt, quia per nos non eſt injurioſus, atq; adeò eſt obligatorius ejuſmodi cõtractus.

Hæc ſententia probabilior mihi eſt, ut vidimus, contraria, ſaltem propter bonorum authorum reverentiam probabilis eſt, illamque, ejuſque illationes *n. praced.* dictas ſequi tutò potes. Vide Tancredum *l. 4. d. 9. de matr.* contra Pontium pro ea arguentem.

10 Qui authores, ut Petrus Navar *l. 3. de reſt. c. 5. d. 7. num* 332. Sarmiento *l. 2. ſelect. c.* 11. *n.* 10. rectè advertunt non omnia, quæ faciunt ſubditi ob reverentiam Superiorum, eſſe in conſcientia modo dicto, *n.* 4. reſcindenda, multa enim agunt v.g. filii ut parentibus gratificentur, quæ licèt aliter non facerent, libenti tamen animo faciunt. Solùm ergo ex etiam in ipſorum ſententia reſciſſioni ſunt obnoxia, quæ à ſubditis fiunt quaſi coactis, & voluntate omninò repugnante, ſed præ timore, & reverentia contradicere non audentibus.

Matrimonium ex metu levi injuſto.

11 Matrimonium contractum ex metu gravi injuſtè ad illud extorquendum incuſſo invalidum eſt, ex ſupra dictis, at contractum ex metu levi eſt ne invalidum? Quamvis modò *n.* 4. ſtatuerimus cęteros contractus ex metu levi injuſto celebratos validos eſſe, tamen de matrimonio potior apparet difficultas, quia cùm ſit indiſſolubile, ac perpetuum vinculum, debet eſſe omnino, & perfectè liberum, atque adeò, dicet aliquis ne levi quidem metu extortum.

12 Dico eſſe probabile matrimonium metu levi injuſtè ad hoc incuſſo celebratum nullum eſſe in foro conſcientiæ, idque potiſſimùm propter dictam rationem perfecti conſenſus ad matrimonium requiſiti: ſic Sanch. *l. 4. de matr. d.* 17. *n.* 2. de Lugo *t. 2. de Juſt. diſp.* 22. *ſect. 7. n.* 141. *fin.* at multò eſſe probabilius validum in eodem foro eſſe tum jure naturæ, tum poſitivo: ita idem Sanch. *ibid.* Pont *l. 3. de matr. c.* 18. *n.* 2. aliique. Ratio potiſſima eſt, quia cùm metus levis ſit in poteſtate matrimonium contrahentis, & facilè illum is depellere poſſit; ſi non depellit liberè, & perfectè ſine ulla coactione contrahit, & cum perfectiſſima libertate conſentit, ut ex ſupradictis *à nu.* 4. patet, ex quo ratio præcedentis ſententiæ ſolvi utcumque poſſit.

Alii actus ex metu levi injuſto.

13 Non vitiari hos actus colligitur ex dictis, ſunt enim abſolutè voluntarii, nec injuriam patiuntur ex levi metu, qui facilè repelli poteſt, ergo non eſt caput, unde claudicent.

§. VII. *Quid operetur metus gravis, vel levis juſtè incuſſus.*

Contractus ex metu levi, vel gravi juſto.

1 SIquando quis, V. G. Petrus minetur alicui tollere, vel non tribuere id, quod ab ipſius Petri libertate dependet, non cadit in quæſtionem, an per eum metum contractus quicumque initus valeat: valet enim ſine controverſia. Ita Caſtrop. *tom. 1. tr. 2. d. 1. p. 7. n.* 2. Sanch. *de matrim. lib. 4. diſp. 5. n.* 28. Ita v.gr. Petrus alicui com-

Digitized by Google

minatur. *Niſi contrahas tum mea filia matrimonium, nequaquam tibi elargiar centum aureos, vel tollam à te equum, quem tibi commodavi.* Certè matrimonium ea hac comminatione contractum validum erit. Ratio eſt, quia tunc non jam terreris metu mali, ſeu pœnæ, ſed ſpe præmii, vel mercedis excitaris: ſpes autem, ſeu boni expectatio auget, ut ſuprà diai, voluntarium, non minuit.

2 De verò igitur metu, ſive gravi, ſive levi, ſi ſit juſtè incuſſus ad extorquendum contractum, adhuc dico, illum non irritare, ſed eſſe contractum in utroque jure naturæ, & Eccleſiaſtico validum. Ita Caſtrop. *l.c.p.*10. Sanch *cit.diſt.*13.*num.*3. Pont. *cit.c.*13. Ratio eſt, quia radia, unde nullus ſit, vel reſcindi poſſit contractus, eſt injuria, quæ fiat contrahenti, at nulla injuria fit ei, qui ſibi cauſa eſt metus: ergo &c. quid enim tibi injuriæ irrogo, ſi dicam, Niſi mihi hoc vendas, accuſabo te juſtè de homicidio à te patrato: gratiam potius à te inivero, quippe tibi propono, hoc remedio malum punitionis tibi debitæ poſſe non difficulter effugere.

Matrimonium ex metu quocumque juſtè incuſſo.

3 Quid de Matrimonio? Idem eſto judicium ea probabiliore ſententia, ſive metus à lege, ſive ab alio quocunque proveniat, ita Sanch. *cit.diſt.*13.*n.*3. Pontius, *cit.s.*13. Leſſius, *l.*2 *c.*7.*diſt.*6 *nu.*41. de Lugo *de juſt.to.*2.*diſt.*22.*ſect.*7.*n.*159. Ratio eſt, quia etiam in matrimonii contractu tota ratio illius irritationis eſt injuria, quæ fit in illo contrahendo: at in caſu noſtro non fit injuria, ut patet ex *n præced.* ergo, &c.

Dices, at matrimonium debet eſſe perfectè liberum, quæ libertas certè lęditur per metum etiam juſte incuſſum ad extorquendum matrimonium. *Reſp.* non lædi injuſtè, ſed juſtè, matrimonium autem debet eſſe perfectè liberum libertate non læſa injuſtè, non verò libertate quomodocunque perfecta: ſic à Caſtrop. reſpondetur huic rationi: ſed quia alicui videri poterit rationi non plenè ſatisfieri, adde & authoritatem multorum, ut Covar. Manuel. Guttier. aliorumque apud citatos, aſſerentium ejuſmodi matrimonium nullum eſſe, non puto improbabilem ipſorum opinionem.

4 Bonac. *de matr.q.*3.*p.*8 *à u.*10. aliique nonnulli, ut Coninch. *diſp.* 28.*d.*1.*u.*15. apud Sanch. & Caſtrop. *cit.* diſtinguunt in hunc modum. Ejuſmodi metus gravis juſtè aliquando incutitur ad alios fines, aliquando ad extorquendum matrimonium, v.g. habet Cajus jus accuſandi Titium ob injuriam ſibi illatam per furtum mille aureorum, poteſt tunc Cajus metum accuſationis incutere Titio ad extorquendos mille aureos, dicens: *Redde mihi aureos, ſecus te accuſabo,* at non poteſt licitè dictum accuſationis metum incutere ad extorquendum matrimonium, ſic dicens, *Duc meam filiam, ſecus te accuſabo.* Ratio eſt, inquiunt, quia hic metus injuſte incutitur ad hunc finem matrimonii, cum ipſius libertati repugnet: at verò ad finem extorquendi aureos juſtè incutitur, quia ad eos recuperandos utitur Cajus modo licito accuſationis. Pari modo ſi Judex minetur carcerem Petro ſtupratori Virginis, niſi illam ducat, vel dotet; tunc licitè (ajunt,) & juſtè Judex carcerationis metum incutit ad extorquendum matrimonium, quia ſtuprator tenetur ſecundùm leges illud celebrare.

5 Sed nos putamus in utroque caſu, & exemplo eſſe validum. Ita Caſtr. *t.*1.*tr.*2.*cit.d.*1 *p.*7.*n.*2. de Lugo *t.*2 *de juſt.d.*22 *ſect.*7. *u.*160 Ratio eſt, quia in utroque abeſt injuſtitia, & coactio. In judice jam ſpontè conceditur, in alio probatur, quia tunc Cajus non ſe illicitè gerit, nam ſi rectè, & attentè res expendantur, Cajus non minatur accuſationem, quia Titium abſolutè nullo modo cogit, ſed ſolùm ſub conditione proponit ipſi Titio, ut, ſi velit evitare accuſationem, cui ipſe cauſam liberè dedit, & quam ſine peccato deferre Cajus poteſt, filiam liberè ducat. Non tamen interim nego propter extrinſecam Doctorum authoritatem, atque eorundem non contemnendam rationem poſſe Bonacinæ opinionem probabilem reputari. Vide Tancredum contra Pontium *l.*4.*de matr. d.*12.

Alii actus ex metu injuſtè incuſſo.

6 Alii quicumque actus ex metu juſto quomodocunq; incuſſo validi ſunt, ſi enim validi ſunt contractus, & matrimonia, multo magis cæteri actus, qui pauciores, minoreſque conditiones requirunt, & ex alia parte ſatis ſunt voluntarii, ut ſuo loco ſupra, universè concluſimus.

§. VIII. *Quid operetur metus ſive gravis, ſive levis in votis etiam ſolemnibus, qualis eſt profeſſio in Religione.*

1 INſtituo peculiarem de hac re brevem quæſtionem, quia ſuis peculiaribus ſcatet difficultatibus.

Qui aliquid Deo vovet motus timore periculi provenientis ex cauſa non libera, ex periculo v.g. quod infertur ex tempeſtate, ex morbo, &c. dicitur vovere ob metum incuſſum ab intrinſeco, qui motus timore periculi, quod infertur à cauſa libera, v.g. à latrone, à judice, &c. dicitur vovere ob metum incuſſum ab extrinſeco.

2 Jam ſi metus levis, vel gravis, ſive juſtus, ſive injuſtus, ſive ab intrinſeco, ſive ab extrinſeco non incuſſus ſit ad finem extorquendi votum, certum eſt nihil officere validitati voti; votum ergo erit, & obligabit. Ita Sanc. *l.*4 *in dec.c.*3.*n.*4. Caſtr. *t.*3. *de voto, d.*1.*p.*5.*n.*2. Ratio eſt, quia tunc à nemine impellitur vovens, ſed ſpôtè ſua illud eligit, tanquam remedium imminentis mali. Huc reducitur, quando elicitur votum, tanquam conditio oblata ad malum evitandum, de qua re videatur Sanch. *ib.n.*5. *&* *l.*4. *de matr.d.*12.*n.*12.

3 At verò metus gravis injuſtè ad extorquendum votum ab aliquo incuſſus, illud ſive ſimplex, ſive ſolemne profeſſionis invalidum reddit, ſaltem ex jure poſitivo, & per aliquos, etiam ex jure naturæ, unde, ut non ſervetur, Relaxatione nequaquam eget. Sic Sanchez, *l.*4. *in dec cap.*3.*num.*13. Sotus, Abbas Navarrus, Aragonus, Toletus, Sà, aliique *ibidem cit.* Ratio eſt, quia ex una parte votum deſcribitur eſſe ſpontaneum Dei obſequium, unde omninò voluntarium eſſe convenit, & ex alia parte irritum eſſe votum ſic emiſſum, declaratum eſt ab Eccleſia. Ita Sotus, aliique apud Sanch. *l.c. num.*8. & apud Caſtr. *tom.*3.*d.*1.*de voto, p.*5.*num.*6

4 Hinc meritò deducunt aliqui, ut Navarr. Sà, Tolet aliique cum Sanc. *l.*4.*in dec.*3.*u.*12. initiatum Ordine Sacro metu viri conſtantis, non teneri Voto Caſtitatis ordini anneao, atque ita poſſe ſine ulla diſpenſatione ad nuptias tranſire, ſi nolit in Ordinis Sacri uſu permanere: ſic Sanch. *d.*1.3.*n.*18. monent tamen, ſi ceſſante metu, vel ſemel eo ordine uſus ſit, quod nequeat reſilire: quia uſus ille eſt ordinis ratificatio: ratificari etiam poſſe interno conſenſu etiam poſt multos annos, & quo modo, rectè admonet idem Sanch. *de matr.l.*2. *d.*33.*n.*11. *&* 14. Sed quoad poſſeſſionem ne omittas legere, quæ infra dicentur, *c.*4.§.7.*V. Profeſſio Religioſa, num.*

5 Quòd ſi metus gravis juſtè incuſſus ſit ad extorquendum votum ſive ſimplex, ſive ſolemne, v.g. ſi quis te homicidam cogat ad emittendum votum aliquod, ſecùs minetur tuum crimen apud Judicem delaturum (quod quidem juſtè poteſt) plurimùm probabilis eſt ſententia, illud irritum reddi. Sic Lopez, Vega, Manuel, apud Sanch *l.*4.*in dec.c.*2.*num.*20. quia licèt ſine injuria poſſit quis tibi illud malum comminari in ordine ad punitionem, vel quid ſimile: at ſemper erit cum juſtitia illud comminari in ordine ad votum emittendum, quod ſummam petit libertatem, ut in ſimili de matrimonio, aliqui paulò ante § *præced num.*4. dixerunt; tamen probabilius eſt, illud votum eſſe validum, & obligare ſic voventem. Ita Sanch. *l.c.u.*21. Caſtrop. *t.*3. *tr. de voto.diſp.*2.*p.*5. *num.*5. aliique. Ratio eſt ibidem inſinuata, quia tunc ſolùm ſibi ſine injuria, immò cum beneficio proponitur ſub conditione, non ſub coactione votum, ut ſcilicet voveat, ſi malum, cui liberè cauſam dediſti, evitare velis.

6 Denique à metu levi extrinſeco, ſine quo votum non fieret, votum invalidari in foro conſcientiæ, atque adeò nec votum ſimplex, nec ſolemne profeſſionis, vel Ordinis Sacri ſic emiſſum eſſe validum, docent multi probabiliter. Ut Navarr. aliique apud Sanch. *l.c.num.*23. quia huic voto deeſt perfectus, & omninò liber conſenſus: tamen probabilius eſt, non invalidari, adeòque tale votum eſſe in conſcientia obſervandum, eſto det facilem cauſam relaxationi, Ita Sanch *l.*1.*n.*24. Valent. Sotus, Lopez, *ibid.* citati. Ratio eſt, quia conſenſus habitus ex levi metu, qui facilè repelli poteſt, ſatis perfectus eſt, ut *ſuprà* §.6.*num.*4. vidimus in ſimili.

Quid operetur metus in juramento. Remiſſivè.

An ſi promiſſioni factę per metum addatur juramentum, promiſſio reddatur valida, obligetque: dicendum erit, Deo favente, cùm de juramento, *l.*3 *c.*3.§.5. *n.præſertim* 6. *&* 12. diſputabimus.

§. IX. *Quid operetur metus in Tranſgreſſione præceptorum.*

1 CErtum eſt, metum gravem, etiam mortis, vel gravis cujuſcumque damni non excuſare à peccato eum, qui ex illo tranſgreditur præceptum naturale in iis actionibus, quæ ſunt intrinſecè malæ, quæque nulla ratione honeſtari queunt; qualia ſunt Mendacium, Idololatria, Odium Dei, Pollutio voluntaria, Acceſſus ad non ſuam, Occiſio directa innocentis, &c. Ita Caſtrop. *t.*1. *tr.*2.*d.*1 *p.*13. *num* 2. aliique paſſim. Ratio eſt quia ex una parte ſi actio intrinſecè mala eſt, malitia tolli nulla ratione ab ea poteſt, & ex alia nequit duci excuſatio ab involuntario; metus enim voluntarium abſolutè, ut ſæpe dictum eſt, non tollit. Quòd ſi minuit, jam fatemur, diminui ex metu, & peccatum, *C. Sacris; de ii qua vi;* ibi: *licèt metus attenuet culpam.* Sed certè, ſi adſit debita advertentia, nunquam ita, ut ex mortali extenuet uſque ad veniale, quandoquidem, ut dictum eſt, malitia intrinſeca gravis ſemper remanet.

2 Dixi (occiſio directa innocentis) nam indirecta excuſari non rarò poteſt, ut accidit in eo, qui fugiens perſequentem, conculcat in via puerum innocentem: & in Milite, qui dum juſtè bellum gerit, explodit bombardam, interficitque ſimul cum hoſtibus infantes innocentes. & in eo, qui occidat aggredientem injuſtè: in his enim, & in ſimilibus ex metu mortis poteſt quis alium occidere, quia non interfectionem alterius, ſed ſuæ vitæ juſtam defenſionem intendit, & per accidens evenit innocentis mors.

3 Dixi iterùm (quæ nulla ratione honeſtari queunt,) nonnullæ enim ſunt actiones, quæ extra neceſſitatem prohibitæ ſunt; illa adveniente, honeſtari judicantur. Si enim v.g. in externa neceſſitate alienum rapias, jam hoc furtum honeſtatur à neceſſitate, immò ne-

fur-

Digitized by Google

furtum quidem eſt, quia tunc omnia ſunt communia. Ita etiam eſſe mortale cooperari cum alio ad fornicationem, ad homicidium, ad uſuras extorquendas, & tamen ex metu gravis mali ſi famulus comitetur dominum ad turpem congreſſum, ſi Chriſtianus remiget in triremibus Turcarum Chriſtianos perſequentium, ſi debitor ſolvat fœneratori uſuras, excuſantur, modo alibi enucleatiùs explicando; quia illa cooperatio à neceſſitate cohoneſtatur.

4 Certum ſit ſecundò, eumdem metum excuſare à peccato tranſgreſſorem præcepti divini poſitivi reſpicientia bonum, ſeu utilitatem propriam operantis. Ita Vaſq. 1.2. *diſp.* 161. *c.* 2. Suar. *de cenſuris*, *d.* 6. *ſect.* 3. *n.* 9. *& de legib. c.* 30. *n.* 9. aliique apud Bonac. *d.* 2. *de pecc. q.* 8. *p.* 2. *n.* 3. Ratio eſt, quia etiam tunc actio honeſtatur à gravi neceſſitate: nec Deus præſumitur illud præceptum datum in utilitatem particularis, velle, ut cum tanta difficultate ſervetur. Exempla ſunt Integritas confeſſionis, ipſa confeſſio præmittenda ante Communionem, Vota Deo facta, Vacatio à ſervilibus die feſtivo, hæc enim, & ſimilia cum jubeantur ob bonum ſpirituale operantis, non cenſentur obligare cum tanto rigore: ſemper autem, præciſo ſcandalo, contemptu, & ut non fiant ea odio Religionis; nam ſic eſſent ejuſmodi actiones ex iis finibus procedentes intrinſecè malæ.

5 Dixi (ob utilitatem propriam) nam, ſi prædicta præcepta ſint reſpicientia bonum commune ſtatus Eccleſiæ, non excuſatur quis à metu, qui illa tranſgreditur; ſi quidem bonum commune ſtatus Eccleſiæ, eſt bono particulari præferendum. Ita idem. Hujus generis cenſentur omnia Chriſti poſitiva præcepta pertinentia adminiſtrationem Sacramentorum, cujuſmodi eſt ſigillum Confeſſionis, Conſecratio in duplici ſpecie, Confectio Sacramentorum ſecundùm debitam materiam, & formam; præſtat enim hæc intacta ſervari, quàm hominem damnum quodlibet pati.

6 Nota hic obiter, non peccare eum, qui contrahit matrimonium adductus ad contrahendum ex metu gravi; quia ſic contrahens verè non contrahit matrimonium, unde non ponit materiam, vel formam indebitam, in qua indebita poſitione conſiſtit injuria Sacramenti: cùm enim non ponat contractum validum, id eſt validam traditionem, validamque acceptationem, in quibus materia, & forma Sacramenti matrimonii conſiſtit, (metus enim invalidat, ut ſuprà dictum eſt, matrimonii contractum, unde nec peti, nec reddi debitum tunc poteſt) nihil Sacramenti ponit quod in irritum habeat; Debere autem hunc æquivocatione uti, ne mentiatur, certum eſt.

7 Difficultas jam ergo ſupereſt de præceptis poſitivis humanis. Dico omnes ferè Theologos convenire, metum gravis mali juſtum, immò omnem magnam difficultatem excuſare à quocumque humano præcepto ſive Eccleſiaſtico, ſive Civili, etiamſi ſupponamus obligare aliàs ad mortale. Ita Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 2. *diſp.* 1. *p.* 13. *nu.* 9. Valentia, *p.* 2. *diſt.* 7. *de lege humana*, *q.* 5. *p.* 6. §. *ſupereſt*, 5. *q.* Sotus, Sylveſter apud eundem. Ratio eſt, quia leges humanæ non obligare ſive ſolent, ſive valent cum tanto diſpendio, cujus tamen rei rationem vide apud Valentiam, *l. c.* §. *Quæ autem Cajetanus*, Sic præceptum jejunii, auditionis Miſſæ Feſtivæ, ſic ſolutionis Decimarum: ſic præceptum de non Communicando cum excommunicato, ſic ſimilia non obligant gravi urgente neceſſitate. Supponitur autem ſemper abeſſe ſcandalum, & contemptum, nec rem præceptam lege poſitiva eſſe aliunde jure naturali, vel divino imperatam, vel contra ejuſmodi jus redundare, ut ex ſe patet.

8 Ex dictis fit primò, habentem Votum Caſtitatis, quod eſt impedimentum matrimonii, poſſe timore mortis, vel gravis mali, quantum eſt ex hoc capite, contrahere matrimonium: ita Caſtrop. *loc. cit. nu.* 9. quia cùm votum obliget ad modùm legis, obligat cum tanto rigore. Sed hoc non erit verum matrimonium, unde non poterit reddi, nec peti debitum, quia metus extrinſecus ad extorquendum matrimonium injuſtus, ut *ſupra*, §. 5. *num.* 22. dictum eſt; irritum eo ipſo reddit matrimonium. Quid ſi ratificet tranſacto metu? Reſpondeo, peccabit violando votum. Verùm ſi votum erat ſimplex, validè contrahet, quando ſolùm poſſe reddere, non verò petere debitum, ut ſuo loco dicetur, docet Sanchez *lib.* 9. *de matr. d.* 33 *juncta d.* 34. *num.* 3.

9 Fit ſecundò, timore eodem licere pariter matrimonium contrahere, cum quocumque alio impedimento impediente, vel etiam dirimente inducto ab Eccleſia, (intellige, ne mentiaris, te æquivocatione hic, & *nu præcedente*; ſicuti diximus *nu.* 6. uti debere) ita Caſtr. *l. c. num.* 9 *fine*, citans Sayrum. Ratio eſt, quia Eccleſia non te obligat ad non contrahendum cum tanto tuo detrimento. Sed tunc, quandoquidem propter metum, vel propter impedimentum dirimens nullum fuit matrimonium, nec debitum petere potes, nec reddere. Inſuper ſi impedimentum erat dirimens, non poterit validè ratificari, ſine debita diſpenſatione, ut ex *tract. de matrim.* conſtat.

§. X. *De Involuntario ex Ignorantia, & Inadvertentia.*

1 IGnorantia (idem de oblivione, & inadvertentia, ſi quidem qui non advertit, actu ignorans eſt) alia eſt juris, alia facti. Rursùs alia invincibilis, ſeu inculpabilis. alia vincibilis, ſeu culpabilis. Et culpabilis quidem alia eſt craſſa, alia affectata, alia ſupina. Et iterùm alia culpabilis notabiliter, alia leviter. Quarum exactam explicationem habes *infrà lib.* 2. *c.* 1. §. 7. *à num.* 21.

2 Certum autem eſt primò, Ignorantiam graviter culpabilem ſive rerùm, quas lex jubet omninò eſſe ſciendas, ut ſunt Myſteria fidei, ſive rerùm, quæ ad tuum ſtatum, & officium graviter pertinent, ut ſunt præcepta à te ſub gravi obligatione ſervanda, ex ſe eſſe peccatum mortale. Ita Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 2. *d.* 1. *p.* 16. *n.* 1. Sanch. *lib.* 1. *in dec. cap.* 17. Omnes enim obligantur ſcire ea, quæ graviter pertinent ad ſtatum ſuum, ne ſcilicet periculum ſubeant, circà ſibi pertinentia, graviter errandi.

3 Certum eſt ſecundò, ignorantiam minuere culpæ gravitatem. Ita Caſtrop. *ib. n.* 1. Nam ſi ea ſit omninò inculpabilis, à culpa omninò nos liberat, ut mox *n. ſeq.* dicemus. Si ſit quomodocumque culpabilis, quia ſemper minuit voluntarium, minuit & pro rata culpam.

4 Certum eſt tertiò, Ignorantiam Invincibilem ſive juris, ſive facti tollere in foro conſcientiæ omnem culpam à tranſgrediente præceptum: at verò Craſſam, Affectatam, Supinam non tollere culpam, ſed, ſi ſit in re gravi, afferre mortale peccatum. Ratio horum eſt, quia in invincibili nullum voluntarium adeſt, unde nullum peccatum; In Craſſa, Supina, Affectata, eſt Voluntarium indirectum contra præceptum, quia præceptum, quod cum tanta ignorantia ſciri negligitur, verè non intenditur ſervari.

5 Certum eſt quartò, negligentiam levem diminuere culpam uſque ad veniale. Ratio eſt, quia negligentia ſolùm levis contra obligationem ſciendi præceptum non poteſt, niſi parere levem culpam.

6 Afferamus claritatis gratia exemplum in Antonio, Cajo, Titio, qui cum ignorarent hodie eſſe diem jejunii, carnes ad menſam adhibuerunt. Contigit enim, ut Antonius nullo peccato peccaret, Cajus peccaret mortaliter: Titius ſolùm venialiter. Nam Antonius inculpabiliter neſcivit eſſe diem jejunii, ergo inculpabiliter carnes comedit: Dices, at debuit inquirere, ut ſciret. Reſpondeo, cùm ipſi ne in mentem quidem venerit hoc debitum inquirendi, nulla ratione imputabitur ei ad culpam, non quæſiviſſe: quòd ſi in mentem occurrit, nec tamen inquiſivit, certè ignorantia eſſet hæc culpabilis, de qua mox, non verò inculpabilis, de qua nunc proferimus exemplum.

7 Cajus ea negligentia vel craſſa, vel affectata, vel ſupina, vel notabiliter gravi, ſive de induſtria, ut non obligaretur abſtinere à carnibus, ſive ut ſine remorſu conſcientiæ comederet, ſive ex temeraria pigritia, cum facilè potuiſſet rem cognoſcere, idque adverteret, non curavit, carneſque comedit. Hic ex culpa gravi neſcivit eſſe diem jejunii: ergo cum culpa gravi carnibus ſe refecit. Scio nonnullos excuſare à mortali tranſgredientem præcepta, non quidem naturalia, ſed poſitiva ex ignorantia notabiliter gravi, quæ tamen non pertingat ad craſſam. Verùm id per occaſionem, *infra l.* 2. *c.* 1. §. 7. *n.* 29. tradam.

8 Titius incidit quidem in dubium, an hodie dies eſſet jejunii, veritatemque exploravit à ſuis vicinis, cùm potuiſſet facilè à Parocho, vel Viro docto, ſed negligentia quadam naturali captus ab his non quæſivit; unde factum eſt, ut carnes comederit. Hic culpabiliter ex levi negligentia neſcivit prohibitionem, ergo culpabiliter cum levi peccato carnes manducavit.

At non poſſum diſcernere, gravis ne fuerit Titii hæc negligentia, an levis? Reſpondeo tunc uſui eſſe debent regulæ allatæ In Superioribus, *c.* 1. §. 3. *n.* 3. proportionaliter hic applicandæ.

Diximus jam ſatis de ignorantia quoad culpam, dicamus nunc ad uberiorem doctrinam, de ignorantia quoad incurrendam pœnam culpæ à poſitiva lege impoſitam.

De ignorantia pœnæ impoſitæ à lege poſitiva.

9 Duobus modis tibi contingere hæc ignorantia poteſt.

Primò, ſi neque legem, ſeu prohibitionem ſcias, neque conſequenter pœnam impoſitam tranſgredienti ejuſmodi legem, & ſic illam tranſgrediaris. Ut ſi ignores prohibitam eſſe ſub lata excommunicatione percuſſionem Clerici, & hunc percutias. Huc etiam pertinet, ſi noveris dictam prohibitionẽ, ſed te fugiat hunc, quem percutis, eſſe Clericum illam ignorantiam juris, hanc facti ignorantiã appellamus.

10 Secundò, ſi legem quidem compertam habeas, ſed non pœnam legi annexam, & ſic legem tranſgrediaris. Ut ſi ſcias, Clerici percuſſionem eſſe ab Eccleſia prohibitam, ſed te lateat eſſe prohibitam ſub pœna excommunicationis, & illum percutias.

11 Si neutrum, id eſt nec legem, nec pœnam ſcias, ſemper excuſaberis ab incurrenda pœna: Quare ſi percutias Clericum ignorans hanc percuſſionem eſſe ab Eccleſia vetitam, in pœnam excommunicationis non incurris. Ita Navarr. Sayr. Rodriq. aliique apud Merollam, *t.* 1. *d.* 1. *c.* 2. *dub.* 3 *& dub.* 16. *n.* 28. Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 2. *d.* 1. *p.* 17. *à nu.* 1. aliique. Ratio eſt, quia ſic non delinquis voluntariè contra Eccleſiæ prohibitionem, cùm illam ignores, pœna autem non debetur niſi propter delictum volitum. Idem eſt, ſi ignores percuſſum eſſe Clericum, tunc enim ex errore inculpabili neſcis prohibitionem cadere in hanc percuſſionem.

12 Si legem ſcias, ſed non pœnam, adhuc probabile eſt, à te non incurri pœnam, ſive hæc ſit Excommunicatio, Suſpenſio, Interdictum, quibus adnecto Irregularitatem, quæ eſt ex delicto, quia tunc, cum Cenſuris convenit, ſive ſit alia quæcumque extraordinaria pœna. Ita Suar. Sanchez, Bonac. Coninch. aliique apud Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 2. *d.* 1. *p.* 17. *à n.* 5. Ratio quoad cenſuras eſt, quia ad has incurrendas requiritur contumacia, quæ in ignorante certè non eſt. Ratio,

quoad

quoad alias pœnas extraordinarias, id eſt quoad pœnas, quæ liberè dependent à voluntate Legiſlatoris, quia voluit eam determinatam pœnam imponere; Ratio eſt, inquam, quia ad has incurrendas requiritur, delinquentem conſenſiſſe ſaltem tacitè in pœnam, quam ſubire debeat, ni obediat: injuſtum enim eſſet obligare quempiam ad ſulvendam pœnam, cui nullo modo ſe ſubjecit, ſubiicere autem non ſe potuit, quia eam ignoravit, eſto ſciverit culpam, unde & culpam commiſerit.

13 Sed cur dictum eſt (extraordinaria?) Ut intelligas, cur is, qui fortè ignoret pœnam Inferni annexam peccato mortali, adhuc, tamẽ illam incurrit, dummodo cognoſcat peccatum ſuum mortale eſſe: id enim eſt, quia in hanc Inferni pœnam, immò & in omnes alias, quæ ſunt ex natura ſua annexæ tranſgredientibus leges, tacitè, & interpretativè conſentit is, qui delinquit: eo enim ipſo, quod ſcit malum eſſe eas leges tranſgredi, ſcit pęnam illi malo veluti ea natura ſua eſſe connexam; omne enim malum, ſeu culpam mereri ſuam pœnam naturali lumine notum eſt: ſuam, inquam, hoc eſt, quæ culpæ ex ſe hęret, non quæ ad libitum hominis imponitur. Nam propterea illam, veluti naturalem, appellamus Ordinariam, hanc ex Legiſlatoris voluntate pendentem, vocamus Extraordinariam & hanc dicimus non incurri, niſi expreſsè ſciatur, cùm implicitè non involvatur in culpa.

14 Petes, ad excuſandum modo dicto delinquentem à pœna quęlibet ne ignorantia requiritur, & ſufficiens eſt?

Reſpondeo. Quando pœna imponitur ſub his, vel ſimilibus verbis: *Qui ſcienter, qui temerè, qui audacter, qui malitiosè, qui conſultò id fecerit, hanc pœnam incurrat*, communis eſt ſententia ſatis ſuperque eſſe ad excuſandum ab incurrenda pœna non ſolùm ignorantiam Invincibilem, ſed etiam Craſſam, Supinã, vel Affectatam, niſi fortè adeò ſit temeraria, ut ſcientię moraliter comparetur. Ita Sanchez, *lib. 9. de matr. d. 32. à n. 23. & lib. 6. in dec. c. 8. n. 43.* Bonac. aliique apud Caſtrop *d. p. 18. n. 8.* Ratio eſt, quia quando ſub illis qualificatis verba pœna imponitur, lex nõ videtur ſolùm requirere ad incurrendam pęnam ipſam meram tranſgreſſionem, ſed etiam contemptum quemdam, & contumaciam, quæ certè non adſunt in ignorante etiam craſsè, & affectatè, niſi affectatio temeraria ſit, ut dictum eſt.

15 At quando pęna non ſub illis formulis qualificatis imponitur, ſed abſolutè in hunc, vel ſimilem modum: *Qui hoc fecerit, hanc pœnam, V. G. excommunicationem incurrat;* quid dicendum?

Dico primò, Ignorantiam Craſſam, vel Supinam, vel Affectatam non excuſare tunc ab incurſione pœnæ prędictę extraordinariæ. Ita Meroll. *t. 1. d. 1. s. 2. dub 16. à n. 223.* Ratio eſt, quia ſic ignorans, videtur cum dolo operari; cùm ergo dolus nemini ſuffragari debeat, non eſt, cur à pœna incurrenda ſit liberandus: ſiquidem dum ſic dolosè, & culpabiliter contra legem ſe geſſerit, interpretativè in pœnam doli conſenſiſſe eſt dicendus.

16 Dico ſecundò, Ignorantiam invincibilem ſufficientiſſimè excuſare. Ratio eſt, quia hic maximè militat ratio dicta *n. 11.*

17 Dico denique tertiò, Ignorantiam notabiliter culpabilem, quæ non pertingit ad craſſam, excuſare à dicta pęna legis poſitivæ. Ratio eſt, quia, ut *infra lib. 2. c. 1. §. 7. n. 29.* dicemus, in legibus poſitivis ejuſmodi ignorantia; ſi non pertingat ad craſſam, non eſt reputanda verè notabiliter culpabilis, ſed ſolùm culpabilis leviter: ex levi autem culpa gravem te mereri pęnam fas non eſt. Hoc tertium dictum perfectè non intelliges, niſi citatum locum *d. lib. 2. c. 1. §. 7. n. 29.* legas, & cum præſenti doctrina conferas.

18 Supereſt magis magiſque explicandum, quid enucleatiùs intelligatur nomine dictæ pęnæ Extraordinarię? Doctores communiter intelligunt eam pęnam, quę non ſit commenſurata, ſed major delicto, adeòque ſit exorbitans, & tranſcendens delicti gravitatem. Ita Laymã Rodriq. Sanch. aliique, quos ſequitur citatus Merolla, *d. s. 2. dub. 3. nu. 76. & 77.* ſed ego paulo ante *n. 12.* aſſerui eſſe eam, quę liberè dependet à voluntates Legiſlatoris poſitivi, qui voluit ejuſmodi determinatam pęnam imponere. Ex priore explicatione Doctorum ſequitur, ſi Legiſlator ſic V. G. legem ferat: *Qui adulteratur, uni, ſo jejunet per diem*, ſequitur, inquam, ignorantem hanc pęnam, ſi adulteretur, illam incurrere, quia unius diei jejunium non eſt pęna exorbitans pro adulterio. At ex noſtra explicatione ſequitur non incurrere, quia eſt determinata pœna dependens à mera voluntate Legiſlatoris.

19 Sanè mihi perſuadere non poſſum, eum, qui eſt inculpabiliter ignorans pęnæ, quamvis leviſſimæ, reum eſſe ejuſdem pęnæ; nam ſi neſcivit, nullo modo conſenſit in illam. Et certè ſi admittas ejuſmodi explicationem, vix uſui eſſet excuſatio hactenus ducta ab ignorantia pœnæ in præceptis poſitivis. Cùm enim poſitiva præcepta ſint multùm rationabiliter impoſita, & ſemper ſit præſumendum pro Legiſlatore, ſemper pręſumetur pęnas ab ipſo taxatas commenſurari delictis à ſe prohibitis. Adde, magnum ſcrupulum Fidelibus iniici, quibus neceſſe eſt ſuo momento expendere, an, & qua ratione, pœna ſit proportionata delicto. Admittitur ergo noſtra explicatio: Cui non obſtat illud de pęna Inferni, quando ſupponitur ab aliquo ignorari, non obſtat inquam, ſi attentè ea, quæ *num. 13.* ſunt dicta, perpendantur.

Ex dictis colliguntur nonnulla ad praxim.

20 Ex his colligit primò Navarrus, *in ſumm. c. 23. n. 47. & c. 27. nu. 274. verſ. 13.* apud Caſtrop. *t. 1. tr. 12. d. 1. p. 17. nu. 7. fine*, Judicem, ſi ſciat delinquentem ignoraſſe pęnam, ita ut illam, modo dicto, non incurrerit, non poſſe eam à Reo exigere, quia verè illam non debet. Damnet igitur illum ad pęnam arbitrariam juxta qualitatem intrinſecam delicti, & ita ſe cum illo gerat, ac ſi illi delicto nullam pœna ex jure poſitivo annexa fuerit.

21 Colligit ſecundò Caſtrop *ibid. n. 8.* & Merolla, *t. 2. d. 1. s. 2. dub. 3.* Sanch. *ib. n. 28.* Excommunicationem, Suſpenſionem, Interdictum, Irregularitatem, quæ ſit pura pęna delicti (Cur addatur, plura vide apud Meroll. *d. dub. 3. nu. 87.*) annullationes actuum quando non ſunt propter defectum ſolemnitatis, ſed in delinquentis pęnam, nõ incurri ab invincibiliter ignorante, vel ab ignorante cum ignorantia ſolùm notabiliter culpabili, ratio eſt petenda ex *n. 13.* & *17.* immò neque ex Ignorante, per ignorantiam Craſſam Supinam, vel non temerariè affectatam, quando dictę pęnæ ſunt fulminatæ contra ſcienter, & conſultò operantes, cujus ratio eruenda eſt, ex *n. 14.*

22 Colligit tertiò idem Caſtrop. *ibid. & p. 18. nu. 3.* Ignorantem eſſe pęnam impoſitam non petendi debitum tia conjugibus, qui cognoverint conſanguineam in primo, vel ſecundo gradu ſuę conjugis, ut item Ignorantes eos, qui abſque neceſſitate baptizant, vel levant filium ſuę conjugis, incurrere pęnam non petendi debitum colligit, inquam, nõ incurrere dictam pęnam non debitam petendi, etiam ſi ignorantia ſic Craſſa. Ratio eſt, quia à Sacris Canonibus hanc pœnam imponentibus requiritur ſcientia in delinquente, atque adeò videtur eſſe lata contra ſcienter operantes modo dicto *n. 14.*

23 Colligit quartò Duardus *ad Bull. in Cœnę, c. 2. . . 5. n. 2.* ignorantem invincibiliter eſſe impoſitam in Sacris Canonibus, excuſari ab incurrenda Excommunicatione impoſita à Bulla Cęnæ, non verò ab impoſita à Sacris Canonibus; unde, ſi hæc non ſit reſervata Pontifici, poterit ab Ordinario Confeſſore abſolvi. V. G raptor bonorũ naufragãtium excommunicatur excommunicatione reſervata in Bulla Cęnæ, & item in jure, ſed excommunicatione nõ reſervata *C. excommunicationis de raptorib.* ſi hanc ſcias, & non illam, hanc ſolùm incurres: quæ cùm non ſit reſervata, poteris ab Ordinario Confeſſore abſolvi.

24 Verùm hęc Duardi illatio nullo modo placet, quia hę non ſunt duæ excommunicationes, ſed una, & eadem, quæ fulminatur priùs in Canone, & deinde reſervatur in Bulla Cęnæ. Sic Merolla *ibid. n. 82.* cùm ergo reſervatio ſit reſtrictio Juriſdictionis in Confeſſario, juriſdictio autem tota dependeat à voluntate Superioris, non eſt neceſſe, ut delinquens eam reſtrictionem ſciat, ſatis eſt, ſi eamdem ſibi compertam habeat Confeſſarius.

25 Colligit Quintò Sanch. *lib. 4. in Decalog. c. 22. n. 19.* Merolla, *to. 1. diſt. 1. s. 2. diſt. 3. n. 88.* ſi quis voveat V. G. non fornicari ſub pęna profitendi in Religione, ſi memor voti, ſed immemor pęnæ, fornicetur, nõ obligari ad dictam pęnam, quia votum obligat ad modum legis, lex autem non obligat ad pęnã exorbitantem, quando ea pęna ignoratur, ſeu, quod idem hic eſt, quando non advertitur. Addunt iidem, cohærenter ad ſuam ſententiam dictam *n. 18* ſecus eſſe dicendum, quando pęna voto promiſſa non eſſet exorbitans, at in noſtra ſententia hæc additio non eſt neceſſaria, ut ex dictis *n. 19.* manifeſtè colligitur.

Alias ſimiles illationes affert Merolla, quas tamen, & ſimiles poterit ea ſe quiſpiam ex principiis allatis facili negotio cognoſcere.

Quid operetur Error, vel ignorantia in Juramentis, vel in Votis, vide propriis in locis *infra, cum de Juramento, & de Voto.*

CAPUT III.

De Conſcientia.

§. I. *Quid, & quotuplex ſit Conſcientia.*

1 NOmine conſcientiæ intelligimus dictamen, ſeu Judicium rationis, quo judicamus aliquid eſſe hic, & nunc licitum, vel illicitum, ſeu quod idem eſt, aliquid eſſe ſine culpa agendum, vel non agendum. Quapropter, quamvis judicet quis in univerſum, die feſto V. G. non eſſe laborandum, ſi tamen judicet die hoc feſtivo, ad quærendum cibum, laborari poſſe (hæc enim duo judicia ſtare ſimul valent, cùm ſibi non adverſentur) poterit ſine peccato laborare, quia licèt tunc agat adverſus prius judicium, non tamen agit contra poſterius, in quo propriè conſiſtit ratio conſcientiæ, quæ eſt regula proxima, juxta quam ſuas actiones homo dirigere, quamque excipere omninò tenetur.

Prius judicium aliqui vocant ſpeculativum, ſeu etiam conſcientiam ſpeculativam, poſterius practicum. Sed non immoror in vocibus: iis, ut libet, nomen imponito.

2 Conſcientia autem alia eſt vera, & certa: alia erronea, ſeu errans: alia opinativa, ſeu probabilis; alia dubia, alia ſcrupuloſa. Ita Thom. Sanchez, *lib. 1. de matrim. d. 41. num. 2. & lib primo, in Dec. cap. 9. num. 1.* Ioan. Sanchez, *in ſelectis d. 48. num. 4.* Si enim judicium noſtrum circa aliquod agibile ſit conforme ipſi rei, ideſt reverà res ita ſe habeat, ut judicamus, dicitur Conſcientia vera, quæ ſi procedat ex aliqua ratione certa ſaltem moraliter, dicitur conſcientia vera, & certa.

3 Si verò dictum judicium non ſit conforme, rei, ſed tamen appareat

Digitized by Google

pareat nobis verum, & certum ex vi alicujus falſæ rationis, qua decepti certò putamus rem ita eſſe, dicitur conſcientia erronea: ut ſi quis motus à reverentia Eccleſiæ debita, certò ſibi perſuaderet expuere in illa eſſe mortale.

4 Quòd ſi dictum judicium procedat ab aliqua ratione, non quidem certa, ſed probabili, id eſt ex qua intellectus inclinatur ad aſſentiendum rem ita eſſe, ſed cum formidine, quod pars oppoſita vera ſit, appellatur conſcientia opinativa, ſeu probabilis.

5 Si autem intellectus ſit omninò anceps, nullamque rationem ſaltem probabilem habeat, per quam inclinet ad aliquam partem, dicitur conſcientia dubia, ſeu vocatur, & eſt dubium, quod aliqui meritò appellant dubium negativum, quia negativè ſe habet in illa incertitudine intellectus, nec ſcilicet aſſentiendo, nec diſſentiendo, ſicut, quia non habemus rationes ſaltem probabiles ad judicandum arenæ maris grana paria eſſe, vel imparia, verè de illis dubitamus. Quòd ſi aliqua ratio apparet, ſed non adeò efficax, ut intellectum movere poſſit ad aliquem prudentem aſſenſum, dicitur etiam conſcientia dubia, & rectè ab aliquibus ſuſpicio appellatur; quia tunc, cùm non pertingatur ad probabilitatem, adbuc intellectus negativè ſe habet ad aſſenſum, vel diſſenſum; ſed ſolum ita eſſe à longè ſuſpicatur. Sic eſſet, ſi unus teſtis non multum probatę fidei affirmaret hanc pecuniam à me in via fortè repertam eſſe Pauli, & alter infirmæ ſimilis fidei negaret.

Quandò autem ſunt ęquales probabiles rationes pro utraque parte oppoſita, licèt aliqui judicium ex illis ortum vocent impropriè dubium poſitivum, at verè judicium probabile utrumque eſt, de qua re *infrà* §. 3. *num.* 9.

6 Si denique, dum es idoneis rationibus certò, vel probabiliter judicamus, aliquid eſſe licitum, vel illicitum: nihilominus ſine rationabili fundamento occurrit aliqua hæſitatio in contrarium, vocabitur, & erit Conſcientia ſcrupuloſa, quæ ſic deſcribitur, Apprehenſio ex levibus rationibus orta, judicium certum, vel probabile nequaquam includens.

Jam de ſingulis breviter agamus, excepta prima, quæ eſt Conſcientia certa, & vera, ſiquidem, ſi ſecundùm illam nos operemur, rectè nos operaturos non eſt ambigendum.

§. II. *De conſcientia erronea, ubi de perplexitate.*

1 QUi agit contra Conſcientiam, qua ſibi perſuadet aliquid eſſe peccatum, licèt id peccatum nequaquam ſit, peccat ex conſcientia erronea, ſive mortaliter, ſive venialiter, juxta quod judicat: ita Vaſquez, aliique *paſſim* apud Joan. Sanchez *d. diſp.* 41. *n.* 1. Ratio eſt, quia operatur contra proximam regulam humanarum actionum, ut modò diximus §. 1. *num.* 1. Confirmatur, quia ſi conſcientia tibi proponit hoc eſſe malum contra legem: ergo convinceris peccare.

2 Quoniam autem conſcientia erronea duplex eſt. Invincibilis ſeu inculpabilis alia, alia vincibilis, ſeu culpabilis, poteſt quis V. G. putare, hoc diè Dominico, non oportere Miſſam audire, vel ex ignorantia inculpabili, vel ex ignorantia culpabili, juxta ſuperius dicta *c.* 2. §. 6. ideò ſic erit diſtinguendum. Si eſt invincibilis, obligamur juxta illam nos gerere, ut *numero præcedenti* dictum eſt, donec affulgeat aliqua lux, qua moveamur ad illam conſcientiam erroneam deponendam, de qua depoſitione mox à *num.* 9. Si verò eſt vincibilis, ni eam vincamus, peccamus, tum ſequendo ejuſmodi conſcientiam, tum non ſequendo.

3. Exemplo id clarius reddo. Si quis invincibiliter ſine ulla ſua culpa judicet, ſe poſſe, debereque mentiri, ad tuendam proximi vitam; hic ſanè, periclitante vita proximi, tenetur ex dictis *numer. primo* mentiri: ſecus enim ageret ex conſcientia erronea contra proximi charitatem: contra charitatem dico, ſiquidem peccatum ex erronea conſcientia ſumit ſuam ſpeciem, ot etiam ſuam gravitatem, levitatemque à virtute, contra quam agere peccans putat. At verò ſi id vincibiliter, id eſt cum culpa ſua ſibi perſuadet, quia V. G. affectatè nolit id à Confeſſario ſciſcitari? ajo hunc peccaturum, tum mentiendo, tum non mentiendo. Peccabit non mentiendo, quia faciet adversùs Charitatem, dum certò credens ſe obligari ad adjuvandum proximum, illum non adjuvat. Peccabit item mentiendo, quia poteſt, & debet illum errorem à ſe removere interrogando Confeſſarium. Ibi peccat directè contra charitatem, hic indirectè contra veracitatem, ad quam ſicuti directè pertinet non mentiri, ita indirectè amovere omnia impedimenta, quæ ad mentiendum inducunt, quæque amoveri poſſunt, qualis certè eſt Ignorantia culpabilis; nam propterea culpabilis eſt, quia illam poteſt quis vincere, & ſua culpa non vincit.

4 Dices. At Theologi docent non dari in moralibus perplexitatem, hoc eſt, non dari caſum, in quo quis conſiderato præſenti ſtatu peccet operando, & peccet non operando: ſic enim neceſſariò peccaret, cùm neceſſarium ſit, alterum ex duobus contradictoriis eligere: cùm igitur in caſu noſtro hic peccaret mentiendo, & peccaret non mentiendo, certè ejuſmodi perplexitatem pateretur.

Reſpondeo. Theologi negant, aliquem poſſe eſſe perplexum ſine ſua culpa: idque meritò, propter rationem dictam: at in caſu noſtro adeſt culpa; quare cum obligetur ille, & poſſit tollere ignorantiam, non neceſſariò peccabit, ſed ex ſua prava voluntate nolente ab ignorantia recedere. Ita Caſtr. *to.* 1. *tr.* 1. *d.* 1. *p.* 2. *n.* 3. Sanch. *loco mox cit.*

5 Quid, ſi olim potui interrogare virum doctum, nunc non poſſum? Rurſus quid, ſi olim ſciebam illud mentiri eſſe peccatum, nunc verò, quando inſtat tempus mentiendi, puto ſine culpa peccatum non eſſe? Reſpondeo in utroque eventu adeſſe conſcientiam inculpabilem, atque adeò à peccato excuſantem. Ratio eſt, quia in priori caſu jam non potes, hic, & nunc ignorantiam depellere, ergo jam laboras conſcientia practica inculpabili. Sic Thom. Sanch. *lib.* 1. *in dec. c.* 11. *n.* 12. Jo Sanch. *dict. d.* 41. *n.* 26 In poſteriore, nec item potes, cùm enim tibi menti non occurrat illud eſſe peccatum, nec ullum dubium de indaganda veritate jam laborans inculpabilis conſcientia per oblivionem, ſeu inadvertentiam, à quibus excuſari operantem perinde ac ab ignorantia, monui *ſup. c.* 1. §. 6. *n.* 1.

6 Denique, quid, ſi quis per inculpabilem ignorantiam putat utrāque partē alicujus contradictionis eſſe peccatum? Aliquis V. G. ęgroto gravi aſſiſtens, putat (ſi Miſſam die feſto audiat, & ſic infirmum deſerat) ſe mortaliter peccare contra charitatem proximi; putat etiam ſe peccare, ſi non audiat, contra obedientiā Eccleſiæ, auditionē Miſſæ pręcipientis. Idem eſſet in excommunicato non valente abſolutionem impetrare, ſi putet ſibi imputari ad peccatum die feſtivo, non intereſſe Sacro, quia non obedit Eccleſię, & ſimiliter intereſſe, quia cōtra ejuſdem Eccleſiæ preceptum, ſe irretitū excommunicatione immiſcet divinis. Simile quid evenire poſſet in carcere detentis, in nemorum, & gregum cuſtodibus, & ſimilibus. In his ergo caſibus intercedit re vera perplexitas, itaut peccent ii, quamcumque elegerint partem?

7 Reſpondeo nec intercedere hic veram perplexitatem, nec ullum ab iis peccatum committi, quamcumque partem eligant; Sic Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Dec. c.* 11. *n* 54. Jo. Sanch. *d* 41. *n.* 27. Manuel Rod. 2. *tom. ſum. c.* 51. *n.* 6. Ratio eſt, quia, in his caſibus ſine culpa occurrentibus, non adeſt ſufficiens libertas ad peccandum, ſi enim quamlibet ex partibus eligendo, peccarent, jam neceſſario peccarent, neceſſariò enim aliquam eligere compelluntur: cùm tamen ad peccandum requiratur ea libertas, qua in operantis arbitrio ſit poteſtas peccandi, & poteſtas non peccandi.

8 At enim verò ipſi judicant ſe peccare: Reſpondeo, nihil id officit, nam peccatum non conſequitur ad judicium intellectus, ſed ad actum liberæ voluntatis; quam voluntatem liberè agere in caſibus poſitis non poſſe, prædicta ratio probat. Alia huc ſpeculativè pertinentia lege apud Caſtropalaum, *t.* 1. *tr.* 1. *d.* 1. *p.* 5.

De depoſitione Conſcientiæ erroneæ.

9 Non peccaret quis ex Conſcientia erronea, ſi errorem relinqueret, ſeu à ſe illum removeret. Docet ergo Cajetanus *p.* 2. *q.* 29. *art.* 5. poſſe hujuſmodi errorem removeri ſine ulla nova ſupervenienté ratione, ſed ſolùm per excluſionem Judicii erronei. Errat V. G. quis putando hodie eſſe diem feſtivum; judicet non eſſe, & ſic laboret. Vaſq. *p.* 2. *d.* 67. *c.* 1. *n.* 5. docet debere adeſſe rationem, quæ vincat illum errorem, non quamcumque ſed efficaciorem illa, per quam conceptus eſt error. Putavit V. G. hunc idem feriæ eſſe diem feſtivum ex dicto unius teſtis fide digni, non poteſt deponere hunc errorem niſi vel per plures teſtes eadem fide dignos, vel per teſtem digniorem certior fiat de contrario. Neutrum dictum arridet.

10 Ajo enim primò contra Cajetanum, neceſſe eſſe, ut error deponatur ex vi alicujus rationis ſaltem probabilis. Ratio eſt, quia ſecus temerariè prius illud judicium licèt in ſe erroneum, ſed à te non ut ſic cognitum relinqueres. Adde, ſi nulla affulgeat ratio contra ejuſmodi prius judicium, non poſſe intellectum judicare contrarium, quantumcumque à voluntate imperetur; intellectus enim eſt potentia neceſſaria, quæ objecto cuilibet non aſſentitur, niſi ex vi alicujus tandem veritatis viſæ in aliqua ratione ſaltem probabili.

11 Limitant Merola, aliique quos citat, ſequiturque P Bardi *de conſc. diſp.* 3. *cap.* 12. *num.* 5. hoc noſtrum dictum, niſi intellectus erret ſine ulla ratione, tunc enim, ſi idem intellectus advertat falſitatem ejuſmodi erroris, poterit (inquit) illam reſpuere ſine ulla ratione. Vera doctrina, ſed limitatio non neceſſaria: non enim video, quo pacto intellectus, niſi aliqua ei affulgeat probabilis lux contra eam falſitatem, poſſit falſitatem agnoſcere: at illa nova ſuborta lux, ratio nova eſt, vel rationi novæ æquipollens, ergo ſemper ſtabit noſtra aſſertio, non poſſe errorem dictum ed poni niſi probabili accidente ratione.

12 Ajo ſecundò contra Vaſquez, ad depellendum errorem, de quo loquimur, ſatis eſſe rationem probabilem, nec neceſſariam eſſe ſive probabiliorem, ſive efficaciorem. Ratio eſt ducenda ex eo principio quod *infrà* §. *ſeq.* ſæpè repetetur, nimirum poſſe quemlibet moveri ad prudenter operandum ex qualibet ratione practicè probabili: Si igitur unus dignus fide aſſerat hodie non eſſe diem feſtivum, alter verò eadem dignus fide neget, cur in tanta æqualitate illi potiùs, ut contendit Vaſquez, fides habenda ſit, quam huic? Certe, vel probabiliter alterutri, ut maluero. Et quidem hoc poſteriùs me poſſe facere *infrà* probabimus.

13 Peccatum ex Conſcientia erronea, an ſit ejuſdem ſpeciei, & eodem modo confitendum perinde ac peccatum ex ſcientia, diximus *opuſc. mor. conf. lib.* 2. *c.* 1. §. 15 Rurſus quodnam peccatum committatur, quando quis agit contra conſcientiam dictantem illam actionem eſſe peccatum in genere, *diximus ſuprà c.* 1. §. 3. *à n.* 30.

Denique qua ratione Confeſſarius ſe gerere debeat cum pęnitente labo-

laborante conſcientia erronea, diximus item *in opuſc. Method. Conſ. lib.3. cap.4.*

§. III. *De conſcientia opinante, ſeu de opinione probabili.*

Quid ſit, & quotuplex.

1 OPinio probabilis eſt Aſſenſus intellectus de aliqua re, qui nitatur ratione, vel auctoritate alicujus momenti, modò pro parte oppoſita nihil appareat convincens, quamvis adſit nonnulla ejuſdem partis oppoſitæ formido. Ita Thom Sanch *lib.1 in Dec.c.9.n.2.* Portell. *in dub.reg.V. opinio,n.1.* Caſtr. *t.1.tr.1.d.2 punct.1. & paſſim.*

2 Quando ejuſmodi aſſenſus innititur rationi, dicitur probabilitas intrinſeca; extrinſeca, quando authoritate. Rursùs, quando idem aſſenſus hic, & nunc dirigit proximè actionem, quam gerimus, juxta dicta *§.1.num.1.* appellatur probabilitas practica, quàm Jo: de Lugo *de juſt.to.1.d.16.ſect.3.nu.97.* vocat probabilitatem proximam; quando remotè, ſeu in univerſum, quam idem de Lugo appellat probabilitatem remotam, vocatur ſpeculativa. An autem aliquid ſpeculativè tantùm poſſit eſſe probabile, non verò practicè, lege apud P.Bardi *de conſcientia diſp.4.cap.8.*

3 Jam verò, qui aliquid operatur motus ea opinione probabili, benè operatur, & ſine peccato, quia, in humanis, ut cum prudentia, quę eſt certa regula humanarum actionum, operemur, non niſi probabilitas neceſſariò requiritur. Id quod ita certum eſt, & ita à Doctoribus utroq; Sanch. *l.c.* Caſtrop. *to.1.d.2 p.1.* Vaſq. *p.2.d.62.c.4.n.8.* Meroll. *t.1 d.3.c.4.d.1.* & noviſſimè Bardi contra Philaletum *de conſc.d.4.c.10.* comprobatum, ut ulteriore diſcuſſione non indigeat, etiam opinione probabiliter relicta, ex Caſtr. *l.c.* Jo:Sanch. *d.42.n.12.* etiam omiſſa tutiore, ex eiiſdem *ibid.* etiam communi, juxta Caſtrop. *l.c.n.1.* Thom. Sanch. *lib.1 in Dec.c.9.n.9.* etiam in articulo mortis; cum Jo: Sanch. *d.19. n.8.* Paſq. *dec.27.* quia dum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, juxta Paſq. *Dec.20.* Præter. Franciſcum de Amico apud Bardi *l.c.c.13.* modò à probabilitatis finibus nō exeatur, ut explicabitur mox *n.11. in fine.* Confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus. Neq; obſtat, quòd in dubiis tutior ſit pars eligenda, nam (præter alia,) nos hic ſumus in probabilibus, non in dubiis.

Authoritas unius.

4 Ut autem faciliore negotio dignoſcas, quęnàm ſit ejuſmodi præſertim practica probabilitas. Dubitabis primò. An authoritas unius Doctoris ſufficiat ad probabilem practicè, & proximè opinionem conſtituendam, an ſcilicet, ut tutò, & ſine peccato ex vi ipſius in actionem prorumpamus.

5 Reſpondeo. Tunc ſolùm puto ſufficere unum tametſi contra innumeros Doctores is doceat, quando idem eſt doctus, rem ex profeſſo tractat, firmamque rationem pro ſe habet, nec apparet contra ipſum aliquid convincens: ita Azor. *p.1.c.17.q.6.* Vaſq. *p.2.ſ.1.d.62. c.4.nu.12.* aliique. Ratio eſt, quia ex tali authore ſic vallato naſcitur meritò prudens judicium. Quòd ſi ejuſmodi Doctor ratione alicujus momenti non ſulciatur, idque tu doctus animadvertas, nō vales illius ſententiam regulariter excipere, nec illam aliis amplectendam proponere; cùm tamen poſſit indoctus. Ratio eſt, quia tibi nō poteſt tunc innaſci judicium prudens, indocto poteſt, vel certè illum ſequi eidem indocto, qui ſine culpa ei doctori fidem habet, culpæ non dabitur.

6 Dico, (regulariter) nam poteſt contingere, ut ille, rem ſeriò tractans, ſit adeò doctus, ut tibi liceat prudenter judicare, rationem illius firmam eſſe, ſed minùs à te penetratam, vel notam, & item judicare, ipſum, rationem in contrarium tibi probatiſſimam facilè poſſe diluere, in hoc enim eventu, ejus opinionem utpotè extrinſecè probabilem, ſi amplectaris, prudenter geres.

Probabilitas probabilis.

7 Dubitabis ſecundò, ut valeat quis firmare opinionem probabilem, an debeat ipſi conſtare evidenter talem opinionem eſſe probabilem, an ſufficiat illi conſtare probabiliter.

8 Diſtinguit Merolla *t.1.d.3.c.4.dub.1.Coroll.3.* aſſerens, ſi oppoſita eſt evidenter probabilis, debere conſtare pariter evidenter alteram eſſe probabilem. Si oppoſita ſolùm probabiliter eſt probabilis, ſatis eſſe alteram eſſe probabiliter probabilem. Sed abſolutè puto cum Salas, Vaſquez, Sanch. Merolla apud Bardi *de conſc.d.1.c.6.* quibus adde Vaſq. *dec.18.* ſatis eſſe in omnibus caſibus conſtare probabiliter opinionem eſſe probabilem: tunc enim ſatis firmabitur certa moraliter illa veritas me in hunc ferè modum dirigens: *Ego hic & nunc prudenter operor; quia, dum probabiliter puto hoc eſſe probabile, ſatis prudenter illud judicium in praxi ſequor.* Nec enim quòd oppoſita ſit evidenter probabilis, deiicit opinionem meam à ſua probabilitate: Non ſic, ſi contraria eſſet evidenter certa; tunc enim (cùm una ſit veritas) mea eſſet falſa, nec conſequenter probabilis.

Æqualitas probabilitatis. Ubi quid operetur poſſeſſio in probabilibus.

9 Dubitabis tertiò, an probabiles rationes pro una parte, & æquales rationes probabiles pro alia faciant, ut utraque pars ſit reputanda probabilis? Ut id intelligatur, præmitto, ejuſmodi rationes poſſe eſſe vel circa jus, vel circa factū. Circa jus eſt, quando rationes ducuntur à legum, & ſtatutorum interpretationibus, eorumq; interpretibus. Circa factum eſt, quando ducuntur ex ipſa poſitione facti, ſeu conjecturis factum teſtificantibus. Exemplo res fiet manifeſtior. Sunt probabiles rationes, quæ probant rem ab aliquo inventam. V. G. Crumenam argento plenam, facta diligentia, nec ullo comparente, poſſe quemlibet ſibi illam applicare; ſunt etiam æquales rationes probantes debere pauperibus diſtribui. Hæ rationes ſunt circa jus, quia ponderant id, quod de jure competit, & ex vi legis ſive naturalis, ſive poſitivæ. At ſi quatuor fide digni teſtificentur Crumenam eſſe Pauli, alii verò quatuor ſimili fide aſſerunt eſſe Petri, æqualeſque conjecturas pro ſe Petrus afferat, afferatque Paulus, hæ rationes erunt circa factum, quia probant id, quod in facto eſt.

10 Conveniunt ergo Doctores, rationes alicujus momenti æquales circa jus parere opinionem practicam probabilem pro ſua parte, ſic idem Joan. Sanch. *diſp.3. nu.49.* & communiter, ratio eſt toties dicta, quia quælibet pro parte ſua inclinat intellectum ad formandum prudens judicium.

At verò ſimiles rationes æquales circa factum aſſerunt non pauci parere non poſſe opinionem probabilem, ſed dubiam, ſic idem Jo: Sanch. *ibid.à n.48.* Garz. *2.t.de Ben p.1 1.c.5 n.362* Merolla *t.1. diſp. 48. Ratio eſt* (ſunt verba Jo:Sanch. *loc.cit.n.48. quia dubium ſolùm circa factum verſatur, & tunc dicimus propriè aliquem dubitare, quando certò non ſcit, an aliquid factum ſit, vel non, vel an ita factum ſit, vel minùs.* Hæc ille, ſed falſum eſt, primò dubium ſolùm circa factum verſari. Nam etiam an ſolidè jus aliquod interpretemur, meritò dubitamus, quando ſcilicet interpretatio non eſt ejus generis, ut efficax aliquo tandē ſit modo ad prudenter aſſentiendū; ſecundò falſum item eſt, propriè dubitare eſſe, quando certò quis non ſcit, nam etiam quando quis probabiliter opinatur, certò non ſcit: opinatur enim ſolùm probabiliter. Quid igitur ſit propriè dubitare, *ſuprà §. 1.n.5.* definivimus; eſt enim, quando quis ita anceps eſt, & incertus, ut nec ad aſſenſum inclinetur, nec ad diſſenſum, modo *ibid.* explicato.

11 Sed jam Reſpondeo ad dubitationem propoſitam Rationes æquales probabiles non ſolum ſi ſint juris, verùm etiam ſi ſint facti, ſemper (Niſi quid aliundè obſtet) pariunt opinionem practicè, ſeu proximè probabilem. Ratio eſt, quia rationes probantes aliquid, ſivè probabiliter probent jus, ſive factum, non relinquunt intellectum ancipitem & incertum, ſeque negativè habentem, ſed æquè ipſum inclinant ad prudenter aſſentiendū ex vi ipſarum, rem ita eſſe: non abſolutè, ſed ut dico ex vi ipſarum; quare donec ab alia evidenti ratione in unam ſolam partem impellatur intellectus, tendere in utramque partem poterit, & conſequenter, alterutram excipiendo, prudenter operari. Atque hæc ratio allatam doctrinam probat, etiamſi altera pars ſit probabilior: modò major probabilitas alterius dictæ partis non ſit tanta, ut deiiciat à probabilitate illam oppoſitam, quia tunc, expulſa jam probabilitate, non eſt mirum, ſi inclinari ad aſſentiendum illi oppoſitæ nequeat prudenter intellectus.

12 Dixi autem. (Niſi quid aliundè obſtet) ut ſignatè notarem, hanc limitationem, ſeu exceptionem ſemper præ oculis habendam eſſe, antequam decernatur, num aliquid ſit ſolùm remotè probabile; à quo non poſſumus licitè dirigi ad actiones peragendas; an etiam proximè ſeu practicè, à quo non poſſumus. Nam ſi adeſt aliqua lex, vel conſuetudo diſponens de contrario, vel pactum, vel circumſtantia urgeret aliqua; una tantùm pars excipi tutò valeret. Exemplo res explicabitur. Si Paulus illam inventam crumenam *num.9.* dictam pacificè poſſideret, non poſſet quis eam ab ipſo tollere, & dare Petro, æqualibus teſtibus vallato: quia tunc obſtaret aliquid: obſtaret enim illa lex definiens, *quòd in pari caſu melior eſt conditio poſſidentis*, & ſic quamvis verum ſit ſtante æquali probabilitate facti pro duobus, poſſe alterutri rem attribui; at ſi alter inveniatur habere rei poſſeſſionem, non erit ampliùs probabile, ideſt non erit practicè, ſeu proximè probabile, poſſe dari alterutri, ſed poſſidens debet omninò illam retinere: ita Suar. Thom. Sanch. quos citat Joan. Sanch. *diſ.44. n.58. & diſp.33.n.29.* Ut notationem hujus numeri adeò neceſſariam altius menti figamus, afferamus alia exempla, quæ illam quà magis explicent, quà confirment.

13 Verùm, anteà, ne iterùm ad hanc doctrinam de meliore poſſidentis conditione regredi cogar, Rogas, an hæc poſſidens melior conditio vera ſit, ſive rationes æqualiter pro utraque parte probantes ſint ex parte juris. Reſpondeo, ſi ſint ex parte facti, id verum eſſe; lege Caſtrop. *to.1.tr.1.d.3.p.2.n.11.* Jo. de Lugo *to.1.de juſt.d.16 ſect.5. num 106.* Nam ſi rem, de qua ſunt probabiles facti probationes pro duobus, unus ex illis hoc habeat ampliùs, quod rem V.G. poſſideat, nec privatus quiſpiam, nec, ut mox §. *ſequenti* dicam, Judex poterit eam à poſſidente auferre. Ratio eſt, quia illa lex diſponens, in pari caſu meliorem eſſe conditionem poſſidentis, ut deciditur *C. ex literis, de probationibus*, ibi: *Quòd ſi ambarum partium teſtes ſint æquè idonei, poſſeſſoris teſtes præferuntur,* maximè locum habet in pari caſu ex parte facti.

14 Verùm, Quando rem, de qua ſunt æquales rationes quoad probationes juris, altera ex partibus poſſidet, An poſſit parti non poſſidenti ea attribui, major eſt controverſia; puto tamen privatos (nam, quid in hoc caſu facturus ſit Judex, dicam mox §.4. *à n.1.*) non poſſe ſibi à parte, quæ poſſidet, palàm, vel occultè eam auferre: ita Thom.Sanch. *lib.6 in Decal.c.3.n.6. & lib.3. in Dec.c.40.n.18.*

Ca-

Digitized by Google

Caſtrop. *t.1.tr.1.d.3.p.2.nu.11.* Ratio eſt, quia, licèt quis habeat opinionem probabilem, immò probabiliorem; quoad jus, aliquam rem eſſe ſuam, niſi habeat certitudinem ſaltem moralem rem verè eſſe ſuam, non eſt probabile, poſſe facere ſpolium authoritate propria contra poſſidentem; Ulterior autem ratio eſt, quia etiam hic maximè militat illud, *in pari caſu melior eſt conditio poſſidentis*; Par autem moraliter ſemper eſt caſus utriuſque litigantis, donec utriuſque cauſa in jure probabilis perſeverat, & alterutra, non tranſit in certam.

15 Non ignoro, aliquos apud Jo: Sanch. *d.43.à n.49.* docere habentem rationes probabiles quo ad jus poſſe licitè alterum ſimiles probabiles rationes habentem occultè à poſſeſſione ſpoliare, ſibique rem vindicare, modò res non ſit deducta ad forum contentioſum, tunc enim ratio dictat, ut expectetur Judicis ſententia, & modò ceſſet ſcandalum, & turbatio: non, inquam, id ignoro, nam proptereà propter auctoritatem Doctorum extrinſecam, hæc ſententia non eſt cenſenda ſaltem quoad aliquos caſus, improbabilis.

Et certè quamvis Jo: de Lugo *de juſt. t.1. ſect.5. diſp.16.n.106.* non audeat univerſaliter hanc ſententiam approbare, tamen in particularibus quibuſdam eventibus, quos Doctores afferunt, (afferam ego *nu.25. exemplo* 19. & 20. & 4.n.31. nonnullos) non invitus approbat, quia (inquit) fortaſsè in particularibus caſibus, Doctores id propter aliquod caput concedere valuerunt, cùm tamen non viderint caput aliquod generale unde in omnibus caſibus idem cōcedere potuerint.

Sed redeamus ad exempla commonſtrantia nihil debere obſtare ad conſtitutionem practicæ probabilitatis.

Exempla quando alterutram partem excipere practicè non poſſumus, licèt utraque ſit probabilis.

16 Fœmina habens ſolam probabilitatem mortis ſui viri, non valet alteri nubere, Jo: Sanch. *diſp.33.n.50.* quia dum Matrimonium cum hoc viro ſit in poſſeſſione, non eſt ſua poſſeſſione ſpoliandum, donec certò conſtet de viri interitu.

17 Habens rationes probabiles, mediæ noctis ſignum nondum ſonuiſſe, & probabiles, jam ſonuiſſe, propter diverſitatem Horologiorum, quamvis poſſit manducare carnes tempore noctis ſupervenientis ad diem Jovis, contra diem Veneris: tamen non poteſt idem facere nocte Sabbati adveniente Dominica, ita Sanch. Fan. Trullench. aliique apud Paſq. *de jejunio Dec.163.* quia tunc poſſidet Sabbatum, in quo carnibus veſci non licet: poſſe tamen etiam adveniente Dominica idem facere docent probabiliter, iidem apud eumdem *Dec.164.* quibus adde Meroll. *t.1.diſp.3.c.3.n.139.* ut dicamus *infrà §.5.n.6*

18 Quando teſtamentum eſt minus ſolemne, hoc eſt celebratum ſine requiſitis à Jure, cùm ſit controverſia, uter habeat melius jus in foro conſcientiæ, hæres ne ab inteſtato, an hæres inſtitutus in dicto teſtamento minùs ſolemni, & pro utroque ſit probabilis opinio; ſi tamen alteruter ex his occupaverit bona, & inveniatur in legitima poſſeſſione, juvabitur ab illa, meliuſque jus habebit in foro conſcientiæ, quare non poterit à poſſeſſione deturbari. Sanch. *in conſ. l.4.c.1. d.14 num.* præſertim 6.

Pari modo quando Hæres inſtitutus in minus ſolemni teſtamento obtinuit bona, dubitatque probabiliter de Teſtatoris animo, & an fuerit fraus, poteſt adhuc bona Teſtatoris retinere, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. Ita ex Burgos de Paz Sanch. *ibid. n.7.* Addo, quia nemo, niſi certò conſtet, præſumendus eſt fraudem feciſſe, vide aliqua huc pertinentia, *c.3 §.7.v. Teſtamentum.*

19 Aſſerentibus quatuor; V.G. fide dignis, vel authenticis ſcripturis atteſtantibus alicui eſſe diſpenſatum ad conſanguineam ducendam quatuor ſimilibus negantibus, non poſſet illam ducere, quia poſſidet impedimentum. Jo. Sanch. *d.43. n.49. & 57.*

Simile quid eveniret etiā præſcindendo à poſſeſſione impedimenti, ſi contra duos aſſerentes ſibi fuiſſe à Papa diſpenſatum ad conſanguineam ducendam, decem æqualis fidei aſſererent non diſpenſatum fuiſſe, illi enim duo, licèt abſolutè facerent probabilitatem: tamen in hac circūſtantia tot contrariorū non facerent: ſiquidē illi decē probabilitatem ex duobus teſtibus ortam prorſus obſcurant, ac deiiciūt.

Contra, in ſententia probabili, quòd adſit impedimentum dirimens; V.G. ſi ſit probabile, immò etiamſi ſit minùs probabile, quòd non adſit, potes contrahere, ita Sanch. *l.8. de matr. diſp.6. n.18.* quia ſatis eſt ſequi opinionem, quamvis minùs probabilem in rebus moralibus, ubi nihil aliud obſtet, ut in hoc caſu, ubi nec obſtat poſſeſſio impedimenti, de hoc enim dubitatur, nec ab aliquo obſcuratur alterutra probabilitas, ut ſupponimus.

20 Obſtat item practicæ probabilitati contractus: Ita Caramuel *l.5. Theolog. mor. n.1524.* ſicut enim illicitè, & iniquè venderes aurum probabile pro certò, quia minùs valet aurum certò probabiliter tale, quàm aurum, pari modò injuria fieret ementi à te prædium, ſi ipſe numeraret tibi certum pretium, tu verò dares prædium, quod ex probabili ſolùm jure poſſet à te vendi: certò enim pretio non ſatisfit per probabile jus. Huc reducitur pactum implicitè cum aliquo initum, ut mox dicemus de Judice, & Medico, §.4. *n.1. & 17.*

21 Obſtat prætereà Votum, & Juramentum, ut ſi juraveris, vel voveris alteram ex ſententiis probabilibus ſequi. Idemque eſſet, ſi juramento, vel voto promiſeris ſequi opinionem probabilem, quam ſuperior voluerit, juratam enim, & promiſſam ſequi debes, non verò aliam, quamvis alioqui probabiliſſimam.

22 Obſtat etiam aliquando neceſſitas proximi; ut accidit in opinione, quæ concedit, poſſe conferri Baptiſmum in aqua roſacea; Tanta enim poteſt eſſe neceſſitas proximi, quæ occurreret, ſi is eſſet in fine vitæ, & alia aqua non adeſſet, ut tu tenereris omittere opinionem negantem (quamvis hæc ſine dubio ſit multò probabilior) & ſub conditione illum cum aqua roſacea baptizare.

23 Obſtat denique non rarò confeſſio Sacramentalis, debes enim abſolvere pœnitentem juxta ipſius probabilem, non verò tuam, quamvis probabiliorē opinionem, ut mox aliquantò fuſiùs §. *ſequenti, nu.22.* dicam. Stet ergo aliquid probabile eſſe remotè, ſeu ſpeculativè poſſe, quod tamen practicè, & proximè improbabile ob ſupervenientem aliquam circumſtantiam omninò ſit, ut in præcedentibus exemplis hactenus animadvertimus; ſupereſt nunc afferre exempla de eadem æquali probabilitate, quando alterutram partem excipere practicè poſſumus,

Exempla de Æquali probabilitate circa jus, quando alterutram partem ſequi practicè valemus.

24 Ex doctrina allata *numero undecimo*, quòd rationes æqualiter circa jus probantes faciant æqualem probabilitatem reſolvitur.

25 Primò. An unicus teſtis omni exceptione major conſtituat ſemiplenam probationem in criminalibus, unde ſine aliis adminiculis poſſit Reus ad torturam aſtringi?

Secundò. An in cauſa capitali poſſit Judex Reum interrogare, illum ex præcepto obligando ad reſpondendam veritatem in delicto ſemiprobato?

Tertiò. An Judex, vel ejus Miniſter poſſit in carcerem conjicere delinquentem in alieno territorio inventum?

Quartò. An poſſeſſor bonæ fidei teneatur reſtituere fructus induſtriales bona fide conſumptos?

Quintò. An filii Reorum Majeſtatis divinæ, vel humanæ geniti ante parentum crimen afficiantur pœnis in jure ſtatutis contra Hæreticorum filios?

Sextò. An filii expoſiti reputentur legitimi?

Septimò. An jus patronatus poſſit præſcriptione ſequiri?

Octavò. An pater ſit aſtrictus filiam Naturalem dotare?

Nonò. An peſtis tempore valeat teſtamentum cum minori Teſtium numero?

Decimò. An collatio Beneficii facta Infami, vel Irregulari ſit ipſo jure nulla?

Undecimò. An Blaſphemo immunitas Eccleſiæ faveat?

Duodecimò. An committenti delictum in Eccleſia faveat Eccleſia pro aliis delictis extra Eccleſiam patratis?

Decimotertiò. An excuoti ab Eccleſia, committendi criminis cauſa, faveat Eccleſia?

Decimoquartò. An occidenti Clericum faveat Eccleſia?

Decimoquintò. An delinquenti, qui è manibus ſatellitum eripitur, & ad Eccleſiam confugit, faveat Eccleſia?

Decimoſextò. An Epiſcopus poſſit diſpenſare in impedimento dirimenti, quando illud eſt occultum, & ad Papam non poteſt propter paupertatem, vel aliam cauſam recurri, & in ſeparatione matrimonii magnum ſcandalum orietur.

Decimoſeptimò. An ab aliquo infamatus, (ſi qui Infamavit vel non vult, vel non poteſt reſarcire damnum Infamanti in ipſa fama) poſſit compenſationem ſibi facere negando pecuniam ipſi infamanti, quam infamatus apud ſe habet; quia eſt probabile infamiam compenſari debere pecunia, quandò alius modus non ſuppetit?

Decimooctavò. An quando duo ſe mutuò æqualiter infamarunt, poſſint invicem compenſare, itaut neuter teneatur reſtituere, quamdiù alter reſtituere non vult, quia probabile eſt eſſe licitam compenſationem famæ unius cum fama alterius; licèt non eſſe licitam etiam ſit probabile.

Decimononò. An is, cui ex teſtamento minùs ſolemni legatum debetur, poſſit legatum detinere, vel de manu hæredis tollere, vel occultè ſibi compenſare, cùm ſit opinio probabilis deberi in foro conſcientiæ ejuſmodi legata; licèt non deberi ſit etiam probabile?

Rutsùs. An Hæres ab inteſtato licitè uti poſſit ſimili occulta compenſatione contra eum, qui bona defuncti poſſidet ex ſimili teſtamento minùs ſolemni?

Vigeſimò. An is, qui ſponſalia contraxit, poſſit ea diſſolvere, ſi cauſa ſecundùm probabilem opinionem ſit ſufficiens ad eadem diſſolvēda? Et an ſufficiat authoritas viri docti aſſerentis cauſam eſſe ſufficientem ad diſſolvenda, quamvis nunc agatur de ſpoliāda ſponſa ſuo jure.

26 In his inquam, & ſimilibus, ideò probabiliter reſolvit Joan. Sanch. *d.44. à n.42.* quoad ſexdecim priores caſus, & de Lugo *de juſt. t.1. d.16. ſect.5. n.95.* quoad alios quatuor, poſſe quemlibet ſequi affirmativam, & poſſe item negativam, quia adeſt probabilis opinio apud Doctores pro utraque, undè & prudenter ex alterutra ex illis, quilibet operari, ut maluerit, poteſt.

Dixi (reſolvit Jo. Sanch. & de Lugo) nam ego videò in aliquibus ex his exemplis, obſtare poſſeſſionem, ut in 19. obſtare videtur poſſeſſio hæredis, & poſſeſſio habentis bona defuncti, & in 20. poſſeſſio ſponſalium in ſponſa, immò & in primo, & ſecundo, aliiſque nonnullis poſſeſſio libertatis.

Exem-

Digitized by Google

Exempla de Æquali probabilitate circa factum, quando alterutra parte excipi poteſt practicè.

27 Ex doctrina aſſerente æquales rationes circa factum parere æqualem probabilitatem proximam, itaut quod maluerimus, excipere poſſimus, ſi nihil obſtat, reſolvitur primò, An qui habet probabiles rationes ſe commiſiſſe mortale, habeat autem æquales ſe non commiſiſſe, obligetur illud confiteri. Non obligari docet Suar. *de pœnit. diſſ.* 25. *ſect.* 9. *n.* 6. aliiq; apud noſtram methodum confeſſionis *l.* 2. *c.* 1. §. 3. *nu.* 9.

Secundò. An qui, cùm certò ſciat ſe commiſiſſe mortale, habet rationes probabiles ſe illud confeſſum eſſe, habeat autem item probabiles non fuiſſe confeſſum: An inquam teneatur illud clavibus ſubiicere? Non obligari idem docet, aliique *ibid.*

Tertiò. Si ſit probabilis opinio inter Medicos, An ſemen corruptum ſit, negantibus aliis, aliis que affirmantibus, An poſſit ſumi medicamentum directè illud expellens? Poſſe docet Sanchez *l.* 9. *de matr. d.* 17. *nn.* 19. *in fin.*

Quartò. Si adſint quatuor teſtes fide digni aſſerentes conjuges eſſe conſanguineos, V. G. in quarto gradu, ſint autem aliis non diſſimiles quatuor, qui negant, An poſt contractum matrimonium poſſit conjux reddere debitum ſequendo negantes, an poſſit non reddere ſequendo affirmantes? Poſſe utrumlibet docet Hurtad. *de matr. d.* 10. *diff.* 9. *n.* 37.

Quintò. Quid in eodem caſu ante contractum Matrimonium, An ſcilicet poſſit contrahere? Poſſe docet Merolla *t.* 2. *diſp.* 3 *c.* 3. *dub.* 2. *corell.* 10. *nn.* 135.

Sextò. Si probabile tibi ſit aliquid voviſſe, vel promiſiſſe, probabile item contrarium, An poſſis non ſervare votum, vel promiſſionem? Poſſe docet Thom. Sanch. *l.* 1. *de matr. diſp.* 9. *n.* 11. *fine*, & *lib.* 1. *in Decal. c.* 10. *n.* 36. ſibi contrarius *l.* 2. *de matr. diſp.* 41. *n.* 34 poſſe item docet Joan. Sanch. *diſp.* 43. *n.* 2. Suar. *de voto lib.* 4. *c.* 5. *n.* 5.

Septimò. Si ſint quatuor fide digni aſſerentes crumenam plenam argento à me inventam eſſe Petri, aliis ſimilibus quatuor aſſerentibus eſſe Pauli. An cui maluero tradere illam poſſim, cum jam neuter nunc eam poſſideat? Poſſe, cui maluero, docent viri docti conſulti à Joann. Sanch. *diſp.* 43. *n.* 34 licèt contra doceat Caſtrop. *tom.* 1. *tr.* 1. *p.* 10. *n.* 2. & 9 *fine*.

Octavò. In jejunio naturali quoad Euchariſtiam ſuſcipiendam, ſi habeas rationes probabiles quod ſonuerit media nox, & probabiles quòd non ſonuerit propter diverſitatem, v. g. duorum Horologiorum, de quibus non conſtat eſſe certò falſa, & comedas, An poſſis die craſtino communicare? Poſſe docet Thom. Sanch. *diſp.* 41. *de matr. n.* 40. Jo. Sanch. *d.* 34 *n.* 30. §. *propterea videtur.*

28 In his, inquam, & ſimilibus, reſolvitur poſſe nos complecti partem, quam citati Doctores tenent, poſſe & contrariam, quam tenent alii, quia nimirū etiam in æqualibus facti probationibus reſidet nonnunquam in ſingulis partibus ſua proxima, practicaque probabilitas.

29 Video, nonnullos contra ſentire circa aliqua exempla ex his, propterea quòd iis militet melior conditio poſſidentis in alterutra ex partibus: lege Meroll. *tom.* 1. *d.* 3. *c.* 4. *corell.* 1. & 2. Verùm ſatis eſt nobis probabilem doctrinam attuliſſe; cùm nobis non ſit neceſſe omnia fusè proſequi. Non tamen gravari debeo aliqua adhoc ſuperaddere, quæ ad majorem præcedentium declarationem hic ſolent latè à Doctoribus agitari.

§. IV. *De probabilitate, quam excipere quidam particulares debeant.*

De Judice.

1 Dico primò ſi ſint rationes æqualiter probabiles circa factum inter civiliter litigantes, Judex non poteſt ſequi quam maluerit opinionem, ſed tenetur rem, modo mox explicando, dividere, ſic Salas, Villalobos, Coninch. Sanch. aliiq; apud Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 1. *d.* 2. *p.* 10. *n.* 2. quibus adde Laym. *l.* 1. §. 3. *n.* 16. Ratio eſt, quia juxta nuper dicta hic aliquid obſtat, ne probabilem quamlibet opinionem Judex ſequatur: eſt autem; ipſum munus Judicis. Præſcribit enim lex, immò ratio ipſa dictat, ut ex officio, vel ex pacto tacitè inito cum Republica, Judices inquirant diligenter quantum poſſunt veritatem, & judicent ſecundùm allegata, & probata, merita cauſæ ponderando: adjudicent ergo rem meliùs probanti, vel ſi major ratio non adſit pro alterutro, dividant utrique.

2 Quid, ſi res ſit individua? Aliqua ratione res componatur inter partes, dando uni rem, alteri æſtimationem ſuæ partis, & ſi ſic litigantes quieſcant, cùm non ſit major ratio, cur uni res adjudicetur, alteri pretium, ſorte poterit lis, quoad hoc, definiri: ita Merolla *t.* 1. *d.* 3. *concl.* 4 *n.* 170.

3 Ex hac concluſione vides primò, cùm privatus poſſit authoritate propria dare crumenam illam modò dictam Petro, vel Paulo, ut libuerit, idem autē non poſſit Judex ex officio, qui tenetur omninò eam dividere. Vide *ſupra* §. *præcedente, n.* 27. *verſ. ſeptimò ſi ſint.* Ratio enim eſt, quia Judex debet ſartatecta cuſtodire merita cauſę ex pacto inito cum Republica, cùm privatus, quia à ſimili pacto liber exiſtit, utatur jure ſuo, ſequendo opinionem, quam malit, probabilem; & ſic illa circumſtantia muneris Judicis facit pro ipſo proximè improbabilem illam opinionem, quæ proximè probabilis eſt pro privato.

4 Vides ſecundò, cur aliqui (& quidem meritò) limitant hanc concluſionem, ut Judex in aliquibus civilibus cauſis, puta Dotis, Matrimonii, libertatis, pupilli, peregrini, viduæ, locorum piorum, quę ſunt cauſæ privilegiatæ, non poſſit rem dividere; ſed obligetur ad ferendam ſententiam pro his privilegiatis; Ratio enim eſt, quia lex, quam ſervare tenentur Judices, decrevit, ut his in pari caſu, faveretur: id quod, ſi eſt otium, vide fuſiùs apud Doctores. Lege *c. fin. de ſent. & re judicata, de probat. v. opinio, n.* 14. *concl.* 1143. 10.

5 Dico ſecundò, ſi rationes circa factum, inter eoſdem civiliter contendentes, probabilius pro uno, probent, quàm pro altero, tenetur Judex probabilius probanti rem ſuam ſententiam adjudicare: ſic Sanch. *diſp.* 44. *n.* 51. §. *in ſecundo.* Ratio ducitur ex eodem principio, quia Judex ex legibus, & pacto inito cum bono publico, ferrè ſententiam debet pro meliùs probante cauſam ſuam. Excipe, niſi majoritas probabilitatis ſit adeò exigua ut (quia modica) pro nihilo reputanda ſit, tunc enim recurrendum erit ad præcedentem concluſionem *n.* 1. dictam.

6 Major autem probabilitas, omnibus diligenter à Judice, ſive ex parte facti, ſive etiam ex parte juris perpenſis, prudentis arbitrio eſt ponderanda, & quidem non raró tanta poteſt eſſe major probabilitas, ut etiam ſi alter, cui minor probabilitas favet, poſſideat, debeat per judicem à poſſeſſione depelli: id enim Judici ex officio incumbit, ut dictum eſt.

7 Dico tertiò. Si rationes circa jus probent æqualiter pro colligantibus civiliter, nec impediunt rationes circa factum, ut impedirent, ſi de facto alter poſſideat, vel quod dixi *n.* 4. Judex non poteſt, ut ego certum puto, rem, cui maluerit, adjudicare, ſed modo paulò antè dicto debet rem dividere. Ratio efficax mihi videtur eſſe, quia non video, cur hic non militet eadem ratio ducta à Judicis munere modò inculcata. Quæſo, Lector, rem naviter perpende, nam ſummam paritatem, ne dicam identitatem, invenies. Dixi (ut ego certum puto) nam propter extrinſecam bonorum Doctorum authoritatem, aſſerentium in hoc caſu poſſe Judicem pro ſuo amico, ſi maluerit, ſententiam pronuntiare, potes id, ut probabilem, ſi velis, amplecti, cum limitationibus dictis *n.* 4. Lege Merollam *Tom.* 1. *d.* 3. *cap.* 4. *n.* 182. Ita Sanch. *in dic. lib. cap* 9. *num* 45. Franciſcus de Lugo *p.* 1. *de cur. quæſt.* 8. *num.* 66. Texeda *tom* 1. *contra Mer. lib.* 2. *contr.* 8. *num.* 1. 5. aliique.

8 Dico quartò. Multò magis res à Judice dividenda, modo dicto, eſt in civilibus, ſi ſint rationes tam circa jus, quàm circa factum ęqualiter probantes. Sic Merolla *l. c. n.* 166. Bannes, Sanchez, Layman, aliiq; apud eundem; id enim multò fortiùs probat dictum Judicis munus, ita ut aliqui, qui nobis adverſantur in præcedente concluſione, ultro hanc præſentem amplectantur.

9 Dico quintò. Si rationes circa jus probent magis pro uno, quàm pro altero in litigantibus civiliter, non poteſt Judex nec dividere etiam pro rata probabilitatis, nec tribuere cui maluerit; ſed ferrè ſententiam debet pro habente majorem probabilitatem in jure: ſemper excipe, niſi majoritas eſſet exigua: nam tunc juxta regulam communem, *parum pro nihilo* reputandum erit, & judicandum, ac ſi eſſent rationes æquales modo jam jam dicto. Ita Sotus, Val. Tanner. Suarez, Sanchez, Breſſer. aliique, quos citat, & ſequitur Pater Bardi *de conſc. d.* 4. *c.* 27. *nu.* 10. Ratio autem noſtri dicti eſt ipſum munus Judicis toties repetitum, quod hic, ubi agitur de jure, juxta quod Reſpublica vult Judices dirigi, permaximè militat. Scio Doctores non infimæ notæ contrarium aſſerere, ut Joan. Sanch. Salonius, Salas, Texeda, Gaſp. Hurtadus, aliiq; apud Baldi *l. c.* putant enim in hoc caſu poſſe Judicem, cui voluerit, rem adjudicare: quia ſemper probabiliter, atque adeò prudenter adjudicabit. Sed profectò non probabiliter proximè, propter novam hic ſuperadditam rationem muneris Judicis: volo tamen à probabilitate ſaltem extrinſeca tantorum ſententiam Doctorum excludere.

Non nemo vid. P. Bardi *l. c. à n.* 14. admittit hanc doctrinam in hoc quinto noſtro dicto allatam, illamque peracriter probat; ſed deinde *l. c. n.* 21. non admittit doctrinam à nobis modò *num* 8. in quarto dicto traditam: Verùm nec ipſe tentat diſparitatem afferre, nec ſolidam afferi poſſe mihi videtur.

10 Additum eſt autem ſemper in prædictis (civiliter) nam in criminalibus probabilius puto, Judicem debere ſententiam proferre in favorem Rei juxta rationes probabiles: ſive hæ rationes circa factum ſint, ſive circa jus, ac parvi facere debere rationes probabiles, immò & probabiliores, quæ eſſent contra eumdem Reum. Sic Merolla *l. c. d.* 4. *nu.* 180. Ratio eſt, quia pro criminalibus ſuperadditur illa nova ratio, puta diſpoſitio legum *Reo.* 11. *de reg. juris in* 6. *cùm ſunt partium jura obſcura, Reo favendum potius quàm Actori.* Per quas præſcribitur, ut quando jura partium non ſunt clara, faveatur Reo: at ſtantibus rationibus probabilibus pro Reo rationes contra ipſum omninò claræ non ſunt, faveatur ergo Reo: Reo, inquam, qui propriè ſic dicitur in criminalibus, nam in civilibus, is, qui urgetur, propriè vocatur conveniens.

11 Non nego probabile eſſe, Judicem non teneri ad ſe ita gerendum licèt poſſit; id enim non ignobiles Doctores, videlicet Salonius & Syr. apud Merollam *l. c.* aſſerunt, juxta quam opinionem nonnulla attulimus in exemplis §. *præcedente* traditis.

12 Quandoquidem de Judice ſermo eſt: Quæro, ubi ſunt à Republica creati plures Judices pro cauſarum deciſionibus, poteſt ne

licitè

Digitized by Google

licitè unus ſe remittere ſententiæ alterius? Reſpondeo. Abſolutè non poteſt, quia ideò Reſpublica plures expoſcit, ut plurium ſuffragio, atque adeò cum majori cautione res decernantur, atque ad id ſe Judices acceptando officium cum collegis, ſe tacite obligarunt. Lege Vaſq. *p.2.d.64.c.1.n.5.*

13 Illud licitum puto, poſſe unum deponere ſuam opinionem probabilem, & ſequi opinionem alterius, quem doctum, moribuſque integris, & fortaſſe ſe meliorem cum fundamento credit: id enim non eſt ſe remittere alteri nec relinquere cognitionem cauſæ, ſed eſt ipſum moveri ad decidendum ex principio extrinſeco probabili, nempe ex authoritate ſui Collegæ viri docti, ac juſti. Ne igitur incidat in errorem *n. præcedente* dictum contra pactum initum cum Republica, conſideret Judex cauſam; quod ſi nihil clarum occurrat contra opinionem alterius Collegæ, tunc enimvero poterit, modo dicto, ejus ſe probabili ſententiæ remittere.

De Advocato.

14 Is poteſt ſequi probabilem opinionem in advocando, etiam probabiliore relicta, dummodo de majore probabilitate contrarii ſuum clientem admoneat. Sic Leſſ. *lib.2.c.31.d.9.* Vaſq. *p.1.q.19.art.6.d.64.c.1.n.3.* Azor. *t.1.lib.2.c.17.q.ult.* Ratio eſt, quia ex una parte Advocatus prudenter agit ſententiam probabilem defendendo, & ex alia nulla lex id prohibet. Neque obſtat tacitum pactum cum cliente, ne illum in periculum probabile amittendi cauſam dejiciat, jam enim huic malo occurrit, dum ei major adverſarii probabilitas explicatur. Nec rurſus obſtat illud, *In dubiis Reo, & poſſeſſori eſt favendum*, & illud modò dictum, *In pari caſu pro poſſeſſore*, non obſtat inquam, nam hæc ſive ad Judicem, ſive ad privatum, quoad ſibi rem vindicandam diriguntur, non verò ad Advocatum, qui favere ſuo clienti omni meliori modo, quo ſine calumniis poteſt, ſemper conceſſerunt leges; ſiquidem is nulli injuriam facit partem minùs probabilem defendendo; jam enim denique Judex pro habente melius jus ſententiam proferet. Nec denique obſtant expenſæ collitigantis interim faciendæ, nam ad id dat Advocato rationabilem cauſam illa ſua probabilitas, & ſpes illa quamvis modica, quam habet, ut cauſa benè ex utraque parte coram Judice diſcuſſa, pro ſe, ut non rarò accidit, ſententia proferatur.

De Doctore.

15 Is, à quo petitur conſilium, poteſt illud dare juxta probabilem opinionem, etiam relicta propria, immò & probabiliore, quia ſemper Conſilium dat prudens: ita Caſtrop. *T.1.Tr.1.d.2.p.3.* Sayr. uterque Sanch. Vaſq. apud eundem. Nam propter eandem rationem Sanchez *lib.1.in Decal.c.9.n.24.* meritò concedit interrogantem, cui grata non eſt reſolutio unius Doctoris, poſſe quærere alium, qui benignius, ſed tamen probabiliter, loquatur.

Duas tamen adhibeo limitationes, primò quòd ſi quis interroget tuam, dare teneris, non alienam, quamvis probabiliorem. Secundò communiter qui petit conſilium in caſibus ad ſuam conſcientiam ſpectantibus ſemper intendit noſcere, an partem ſibi benigniorem ſequi ſine peccato valeat. V. G. ſi quis petit quid faciat de invento argento, nullo domino poſt diligentiam comparente, petit an ſibi poſſit illud retinere, id quod, quia eſt probabile, licet etiam ſit probabile debere pauperibus diſtribuere illud, non verò hoc conſilium dare teneris ea ſuppoſitione, quod conſilium dare ſuſcepiſti: ſic idem *ib. n.4.* Unde indoctos Confeſſarios, qui ſemper putant ſe benè facere obligandos pœnitẽtes ad reſtitutionem, quia id ſemper eſt tutius, reprehende. Sanè ſi id, quod eſt tutius; ii cognoſcere voluiſſent, tuum conſilium non expectaſſent, ſed ex ſe reſtituiſſent. Verùm tu, dum faves alteri, tuo huic clienti iniquus es, qui non vult, nec tenetur reſtituere, niſi omninò debeat.

16 Dum idem Doctor ſive publicè, ſive privatè docet, peccat mortaliter, ſi falſam in re gravi doctrinam præſertim in moralibus doceat, quia ſic graviter Auditores decipit, viamque pandit erroribus, atque peccatis: ſic Caſtr. *t.1.tr.1.d.2.p.3.n.8.* Docere tamen poteſt probabiles opiniones, etiam prætermiſſis probabilioribus, modò non prævideat aliquod ſcandalum exoriturum, quia ſic jam ſe prudenter gerit, ſiquidem probabilem benè gerendi viam Auditoribus oſtendit.

De Medico.

17 A Medico in medendo ſemper accipienda probabilior eſt opinio, ita Val. *2.2.d.3.q.30.* §.2. *verſu Altero modo*, apud Sanch. *lib.1.in Dec.cap.9.num.43.* Nec ſine peccato contra juſtitiam ægroto probabile medicamentum applicabit, omiſſo certò, vel probabiliore. Sic Breſſerus *lib.3. de conſc. cap.3. num.125.* Ratio eſt, quia id requirit lex, ſeu pactum tacitum cum ægroto initum. Medicus enim, & ægrotus tacitè conveniunt, ut quandoquidem agitur de ſalute, eamque Medicus ſuſcipit quamvis ſine pretio conſervandam, omni meliori modo medicamenta porrigat. Nam propterea non eſt Medico concedendum, ut experientiam faciat de ſuis medicamentis, etiam in deſperatis; ſic Azor, Corduba, Villalobos, aliique cum Caſtrop. *l.c.p.9.num.3.* tum quia non licèt morte proximi, quam certè accelerari ſæpè continget cum ejuſmodi experimentis, ſcientiam, comparare: tum quia non obſervaretur dictum pactum pactum de medendo omni meliori modo.

18 In caſu autem, quo duo ſeſe offerant medicamenta cum æquali penitus probabilitate profutura, nec poſſet haberi certum, vel magis probabile, concedatur Medico libera electio; quia tunc prudenter ſe geret, omniq; meliori modo quo nunc poteſt, ægroto famulatur.

19 Denique quando eſt æquale dubium, nec vinci poteſt an medicamentum profuturum ſit, an nociturum, & aliud certum, vel probabile medicamentum non adeſt, Valentia *2.2.d.3.q.10.p.2. verſ. Non improbo* concedit adhiberi poſſe, Caſtrop. *l.c.p.9.n.5.* negat niſi in caſu, quo (ut etiam notat Sanch. *l.c.nu.42. fine.* vide etiam *l.9. de matr. diſp.20.n.18.*) aliqua tandem ſpes luceat proficiendi. Ratio Caſtropalai eſt, quia tunc Medicus, quantum eſt ex ſe, ſine neceſſitate ſe exponeret periculo infirmi mortem accelerandi, quod nunquam licet. Ratio Valentiæ eſt, quia periculum ejuſmodi dubiæ accelerationis ſatis ſuperque compenſatur ab illa ſpe, licèt dubia ſanitatis. Tunc enim (addit hic Valentia) habet locum, quod ex Galeno fertur: *interſide audacter*. Utraque ſententia eſt probabilis, & ex affirmativa ſequitur debere Medicum adhibere, quia, quandoquidem poteſt, & debet omni meliori via decumbenti conſulere.

De Miniſtro Sacramentorum.

20 In conficiendis Sacramentis poterit eorum Miniſter ſequi opinionem probabilem, etiam probabiliore relicta, niſi tamen obeſt uſus, & conſuetudo Eccleſiæ, vel tacitum pactum cum ſuſcepturo Sacramentum. Ita Vaſq. *1.2.q.10.art.6.dub.63.cap.2. & 4.* Baſil. de Ponc. *l.4.de matr.c.25.n.9.* quibus adde alios apud Merollam *tom.1.d.3.c.4.coroll.3.* Explico, qui V.G. conferret Baptiſmum per illa verba *ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*: quibus probabile eſt confici Sacramentum; vel qui eundem conferret in aqua roſacea; vel conſecraret in pane facto ex frumento ſilveſtri, quibus, quia eſt probabilis ſententia in philoſophia aquam ex herbis extractam non differre ab aqua naturali, & frumentum illud non differre à vero tritico, quibus, inquam, eſt probabile confici Sacramentum, non peccaret ex hoc capite ſic conficiendo, quia qui juxta probabilem opinionem operantur, peccatum non committunt coram Deo; nec conſequenter injuriam faciunt Sacramento. At quia adeſt Eccleſiæ graviſſima conſuetudo; ut Baptiſmus conferatur ſub illa certa forma. *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, & in aqua naturali: atque Euchariſtia in verò, indubitatoque tritico conſecretur, graviter peccaret contra legem, qui ſecus extra neceſſitatem faceret: peccaret etiam contra juſtitiam ille Baptizans ex eo capite, quia (ſive ſit Parochus, qui tenetur ex juſtitia ſtipendii dati, ſive ſit alius) tacitè videtur contrahere cum ſuſcipientibus, vel cum Eccleſia, ut in re tam gravi ſalutis ſpiritualis, quandoquidem munus miniſtrandi acceptat, omni meliori modo, quo tunc poteſt, ſuſcipienti famuletur, juxta dicta de Medico corporali, quæ hic applicanda proportionaliter ſunt. Abſolvere autem ſolùm attritum cum attritione cognita, ideò abſolutè ſemper Confeſſarius pœnitentem poteſt, quia, ita confici Sacramentum pœnitentiæ, non eſt ſolùm probabile, ſed poſt Concilium Tridentinum eſt ſaltem moraliter certum. Præpoſitus *de pœn.d.2.nu.56.*

21 Quando autem adeſt probabilis opinio de juriſdictione, approbatione, vel ſimili dependente ab Eccleſia, poteſt quilibet juxta eam probabilem ſententiam operari, in adminiſtrandis Sacramentis. Sic Leſſius, *l.2.c.29.d.68.* Suar. *4.tom.in 3.p.d.26.ſect.6.à n.7.* aliique, Adeſt V.G. probabilis opinio, te, qui es Sacerdos, poſſe propter quandam Epiſcopi licentiam abſolvere à peccatis, à cenſuris, à reſervatis, vel poſſe aſſiſtere matrimonio, &c. potes abſolvere, & aſſiſtere ſine neceſſitate admonendi proximum de opinione contraria, quamvis probabiliore. Ratio eſt, quia in his caſibus certò fit Sacramentum ex eo, quia quoties eſt probabilis opinio de ſimilibus dependentibus ab Eccleſiæ poteſtate, ipſa ex conſenſu tacito, & de præſenti ratihabitione ſupplet, ſeu confert juriſdictionem certam, ut fusè apud Doctores Leſſ. Suar. *l.c.* Thom. *lib.3.de matrim d.22.n.65. & in Decal.c.9.n.35.* Baſil. de Ponc. *lib.5. de matr.c.19.n.8. & c.29.nu.7.*

22 Denique Confeſſarius dum agitur de peccato pœnitentis poteſt ſequi opinionem probabilem, neglecta etiam probabiliore, ut item poteſt, immò interdum, ſicuti docuimus, *in methodo noſtra confeſſ. lib.3.c.1.§.5.* debet ſecundùm opinionem probabilem pœnitentis ſe gerere. Ratio eſt toties dicta, quia ſic coram Deo prudenter agitur. Nec intervenit damnum ullum pœnitentis, ſiquidem certiſſimum eſt, nullum peccatum committi ab eo, qui ſecundùm opinionem practicè probabilem operatur, unde ſufficienter ad ſuſcipiendam abſolutionem erit is diſpoſitus, ſi opinionem ſuam, quæ probabilis ſit, velit excipere, & non aliam.

23 Hinc quando eſt probabile, peccatum aliquod non eſſe reſervatum, licèt ſit probabile, & multò magis ſi ſit ſolùm dubium, reſervatum eſſe, poterit Confeſſarius ordinarius licitè, & validè ab illo abſolvere, quia ex probabili opinione operabitur, quæ ex communi jam Doctorum ſententia dat juriſdictionem. Sic Merolla *T.1.d.3.c.3.d.coroll.23.n.370.*

24 Immò puto obligari Confeſſarium in hoc caſu ad abſolvendum ſiquidem non abſolvere, eſſet condemnare, ita Joan. Caramuel, *l.3. Theol. mor. num.1146.* Adde, charitatem velle, ut ſi potes ſine tuo incommodo (ut certè hic potes) non dimittas inabſolutum pœni-

pœnitentem graviter ex mortali peccato laborantem. Non obligari tamen, quando actio ſe tenet ex parte Miniſtri; puta Confeſſarii, notat de Lugo *l.1. Reſp.mor.d.*28. & ego dixi *l.3. Method.Confeſſionis,c.*9. §.2.*num.*4. *in Addit.* & iterùm dicam cum Joanne Sanchez, quando agam de Pœnitentia *l.*5.*c.*5.§.1.*n.*39.

De Rege quo ad bellum gerendum.

29 Rex, ſeu Reſpublica ad gerendum bellum vel habet probabilitatem ſundatam in jure, vel in facto. In jure eſt, quando adeſt opinio Doctorum, Regnum in aliquo certo caſu poſſe ab aliis occupari. Fac v.g. Regem alicujus Regni eſſe ſpurium, certè ſi adeſſet opinio Doctorum probabilis, ejuſmodi Regem licitè poſſe ſuo Regno repelli, eſſet hęc probabilitas innixa in jure. Probabilitas ſundata in facto eſt, quando duo, pluresve ſcripturis, vel teſtibus contendunt probare Regnum ad ſe pertinere.

30 Dico, in probabilitate orta ex jure quemlibet Regem licitè bellum gerere contra alium poſſe. Sic Sanch.*d.*44.*à n.*57. Ratio eſt, quia, ut eſt toties dictum, poteſt quis ſequi opinionem probabilem, omiſſa probabiliore. Quid ſi alter poſſideat, ut eſt in caſu propoſito *n. præcedenti*? Reſp. tunc ex mea ſententia non poſſe, quia *ut ſup.§.*3.*n.*24. dixi, & mox *n ſeq.* repetam, poſſeſſionem favere poſſidenti eſt lex canonica ab omnibus obſervanda. An tunc recurri valeat ad Judices, mox tangam *n.*33.

31 Dixi (ex mea ſententia) nam ex bonorum authorum opinione poſſe video, qui, nihil obſtante prædicta unius Regis poſſeſſione, putant in dicto caſu ab alio Rege bello impeti Regem poſſidentem poſſe. Lege item Caſt.*to.*1.*diſp.*2.*p.*7.*n.*10. Jo:Sanch.*d.*44.*n.*58.

32 Quid, ſi ſit opinio practicè probabilis fundata probabiliter in jure, quòd dictus Rex poſſit regnum ab alio poſſeſſum occupare? Reſp. tunc ſanè, etiam in mea ſententia, poſſe, nec mirum, quia jam ſupponis eam opinionem eſſe practicè probabilem. At ego adverto, hanc nunquam fore opinionem practicè probabilem ex principiis intrinſecis (nam eſto ex authoritate extrinſeca *n.*31. dicta) poſſe Regnum ab alio Rege poſſeſſum occupari, ſi ejuſmodi Rex cum probabilitate juris ſit in ejus controverſa poſſeſſione, quia nemo, ut toties cantavimus, per hominem privatum (qualis profectò eſt Rex, vel Reſpublica quæcumque reſpectu alterius, qui ſit ſuæ abſolutæ poteſtatis) nemo, inquam, ſpoliari poteſt à ſua poſſeſſione, niſi certo moraliter conſtet, poſſidentem iniquè poſſidere.

33 In probabilitate ex probationibus facti negant abſolutè plerique poſſe tunc Regem bellum gerere, ſed debere recurri ad Judices modo latè tractato à Caſtr.*l.c.n* 5.

Sed ſic eſt diſtinguendum. Poteſt primo Regnum, de quo diſceptatur, eſſe in poſſeſſione unius ex Regibus, & tunc ob probabilitatem ortum ex facti probatione non poteſt contra ipſum intentari bellum ab alio Rege etiam probabiliores habente rationes facti: Jo:Sanch.*d.*64.*n.*56. Jo:de Lugo *t.*2.*de juſt.d.*26.*ſect.*5.*n.*98. quia obſtat lex canonica pluries repetita, cui omnes Fideles ſubſunt, quamque nos *ſup.*§.3.*n.*14 attulimus, & inclinavimus.

Certè in hoc caſu poſſeſſionis, quando probatio facti ex probabilioribus rationibus uni favet Regi, & in caſu, quem *n.*30. huc remiſimus, non eſt improbabile poſſe recurri ad Judices eo modo, quo laudatus Caſtr.*l.c.* proſequitur: illum, ſi placet, adi; non enim nobis eſt otium ea, quæ rarò contingunt, univerſa percurrere.

34 Poteſt ſecundò dictum Regnum vacare, hoc eſt in nullius Regis eſſe poſſeſſione, & tunc etiam nullus ex Regibus poterit in ejuſmodi probabili facti probatione bellum gerere, ut Regnum occupet: ita Vaſq. & Tanner. quos ſequitur citatus Meroll.*t.*1.*d.*3.*c.*4.*dub.*3.*n.*204. Ratio eſt, quia obſtat jus Regni vacantis: dum enim non eſt certum jus pro aliquo ex Regibus, ipſum Regibus liberum manet, ſic Salas *p.*2.*tr.*8.*d.un.ſect.*13 *n.*128. apud Caſtr.*c.n.*10. prævalet enim Regni libertas, ſi non conſtat de ſervitute. Quare tunc Regnum, vel ſe gubernet, vel ſe alterutri ex Regibus gubernandū ſponte tradat, vel certè recurratur ad Judices, eo modo, quo idem Caſtrop ibidē affert.

35 Poſtremò ſi certus ſit Rex Regnum ab alio Rege poſſeſſum eſſe ſuum, illum admoneat, ut Regnum conſignet Domino: ſi renuat, bellum gerere contra ipſum poterit: ita Vaſq Mol. Salas apud Caſtr. *c.nu.*13. Quamvis enim Rex, qui occupat Regnum, non cognoſcat veritatem, adhuc injuriam materialiter facit, quam propulſare licet illi, qui de ſua certus eſt.

De Militibus.

36 Milites denique, ſive ſubditi, ſive non ſubditi alicujus Regis, *c.Quid culpatur*, 23. *q.* 1. ſive actu ſerviant, ſive ad bellum mercede conducantur, dum illis non conſtat de juſtitia belli, poſſunt licitè militare. Ita Valen. Vaſq. Sanch. aliique apud Caſtr. mox citandum. Ratio eſt, quia cuilibet licitum eſt alterum juvare in re, quæ præſumitur bona, Bona autem præſumitur, donec non conſtat eſſe malam. Id certè ita ſe habet in bello ſuſcepto à Principe Chriſtiano, in ſuſcepto enim ab infideli difficilius juſtitia præſumenda eſt. Suar. Vaſq. contra Th Sanc.*l.*6.*in Dec.c.*3.*n.*5. quos ſequitur citatus Caſtrop.*t.*1.*tr.*1.*diſp.*2.*p.*8.*n.*8.

Collatio beneficii in menſe reſervato.

37 Beneficiarius in ultima nocte menſis Papæ reſervati moritur, poſtquam unum ex Horologiis ſignum mediæ noctis dedit. Sed aliud ex iiſdem mediam eandem noctem per ſuum pulſum ſignavit ante mortem Beneficiarii; Quæritur, an poſſit providere de hoc Beneficio Epiſcopus, qui vult ſe conformare cum ſecundo Horologio: atq; adeò judicare Beneficium vacaſſe in ſuo menſe. An potiùs Pontifex ſummus, qui conformare ſe vult cum primo?

38 Dico poſſe quemlibet providere: & ille prævalebit, qui prius conferet. Ratio eſt eruenda ex dictis, quia cùm Horologium quodlibet non apertè falſum, faciat opinionem probabilem, probabile erit jus pro utroque, id eſt, Epiſcopo, & Pontifice. Prævalebit autem qui priùs conferet, quia tunc ſubintrat Regula, quod *melior eſt conditio poſſidentis* juxta jam dicta. Et certè paſſim Doctores firmant, quando plures conferre poſſunt idem Beneficium, ſubſiſtere proviſionem, quæ eſt prior tempore. Si res ſit dubia, dicam inferiùs §. 7. *n. Menſis*. Vide etiam ibidem V. *Beneficium*.

39 Dices. Proviſus ab ordinario, ut excludat proviſum à Pontifice, debet evidenter probare ſuam intentionem, & quòd Beneficium ſit liberæ collationis: Reſp. id ſolùm verum eſſe, quando Papa priùs tempore providit, & quando agitur de Beneficio, de quo dubitatur an ſit reſervatum; non autem, quando agitur de ſpiratione menſis, & res eſt probabilis pro Epiſcopo: nam tunc, quia certum eſt Epiſcopum poſſe in ſuis menſibus providere, & duratio reſervationis non eſt evidenter certa: immò eſt probabile, talem durationem non adeſſe, prævalebit poſſeſſio juris Epiſcopalis; Quare potiùs debebit adverſarius evidenter probare (ſecus nihil faciet) contra poſſeſſionem, quam ſupponimus habere proviſum ab Epiſcopo.

§. V. *An liceat modò unam, modò alteram, probabilem ſententiam in eadem materia ſequi?*

1 PRobabile eſt v.g. hoc vectigal injuſtè eſſe impoſitum: probabile item, eſſe impoſitum juſtè: poſſum ne ego hodie, quia ſum exactor regius vectigalium, exigere ejuſmodi vectigal, ſequēdo opinionē aſſerentem illud juſtè eſſe impoſitum, atq; adeò licere mihi ſine injuſtitia illud exigere, & cras immò etiam hodie, quia ſum mercator, illud occultè defraudare, ſequendo opinionem aſſerentem illud à juſtitia deficere? Abſtrahimus ab eo, quòd exactor acceptando officium, promiſit tacitè ſequi opinionem probabilem faventem Regi, juxta dicta §.3.*à n.*20.

2 Probabile rurſus eſt ablationem famę pecunia compenſari, probabile non compenſari: poſſum ne ego hodie infamatus velle ab infamante compenſationem in pecunia, & cras, immò hodie ego ipſe aliū infamans nolle famam proximi à me ablatam compenſare pecunia?

3 Probabile item Reo licere æquivocare in judicio cauſa ſemiplena, probabile non licere: poſſum ne ego hodie Reus æquivocare, cras verò creatus judex cogere Reum, ut non æquivocet? Hæc, & innumerabilia ejuſdem generis hic in controverſiam vocantur.

4 Pater Franciſcus Bardi in utraq; Theologia vir noſtrę Societatis eruditiſſimus, cujus familiaritatem ab hinc annis triginta, & ampliùs, cùm in Collegio Romano curſui Theologico operam navaremus, contraxi, & deinceps ſimilium ſtudiorum communicatione, fovimus utrique, & auximus Pater, inquam Bardi *de conſcientia diſp.*4. *c.* 14. de hac opinione latè diſputat; & pro negativa ſententia affert Cardinalem de Lugo, Paſqualigum, & Franciſcum de Lugo.

5 Verùm quidquid ſit de authoribus, venio ad quęſtionē. Aſſero poſſe licitè fieri ejuſmodi variationē, prout libet, tum in caſibus relatis *n.*1.2. & 3. tum in ſimilibus, modò unam, vel alteram limitationē prę oculis habeas, quam mox ſubdam. Ita Jo:de Lugo *de Euch.d.*15.*ſect.*2. aliique. Ratio efficax hujus aſſertionis eſt, quia in noſtra libertate eſt ſequi quamcunq; opinionē practicè probabilē, ſi quidem eā ſequendo ſemper prudenter humano more, ut ſupra ſępè dictū eſt, operabimur.

6 At ex hac ſententia ſequuntur ſequentia incommoda.

Primò, ſi hodie ſit jejunii dies, cras verò ſit dies Dominica, & audita hora medię noctis comedat quis carnes, utpotè in tempore pertinente ad diem Dominicū ſequentem, ex vi probabilitatis, quam facit prædictum horologium: certè peccatum non committet, quia ſequitur opinionem probabilem, quam facit quodlibet horologium quoties non clarè conſtat eſſe falsū. Hic idem audiat poſt quadrans aliud ſimile horologium dans ſignum ejuſdem mediæ noctis, poſſet ſe huic conformare ſequendo opinionem probabilem, quam facit hoc ſecundum horologium, ac dicere comeſtionem prædictam pertinuiſſe ad diem precedentem, ſeq. pro die Dominico eſſe prorſus jejunium, ac proinde poſſe recipere Sacram Euchariſtiam Ita Jo:de Lugo *l.c.n.*46.

7 Secundò, ſi quis, audito primo horologio dante ſignum medię noctis, Sacrum facit. (Suppono hunc gaudere privilegio celebrandi ſtatim à media nocte) & illu abſoluto audiat aliud horologium ſignans eandem noctem mediam, poſſet prætendere juxta hoc horologium non celebraſſe hoc die, ſed præcedente, atque adeò iterùm celebrare. Ita Jo:de Lugo *l.c.n.*48.

8 Teritò, In quadrageſima poſſet quis audito primo horologio poſt mediam noctem prandere, pro die ſequenti, ſequens opinionē illam, quod anticipatio comeſtionis non ſit peccatū mortale, ſic idem *ibid.*

Poſtea verò audito ſecundo horologio, poſſet ſe huic confor-

mem reddere, & ea tunc computare diem ſequentem jejunii, ut poſſet denuo plenè comedere, prætextu quod in hoc die computato juxta ſecundum hoc horologium nihil comederit.

9 Quartò Sacerdos, qui nondum recitavit Veſperas hodiernas, prævidens parum abeſſe, ut detur ſignum mediæ noctis ab hoc horologio, poteſt ſe conformare alteri horologio, à quo prævidet tardius eſſe dandum ejuſmodi ſignum, & ſic recitationem tantiſper differre: At deinde dato ſigno mediæ noctis à primo, poſſet ſibi perſuadere ſe eſſe liberum à recitatione, quia juxta hoc primum horologium, quod nunc vult ſequi, jam dies præcedens præteriit, cui onus Veſperarum erat additum. Idem *ibid.*

10 Quintò: debet quis hodie dare ex juſtitia nummum aureum alicui, quod ſit onus diei, ita ut, ſi intra diem non ſolvat, non debeat duplũ ſolvere ſequenti die. Hoc poſito: imminente ſonitu mediæ noctis exigit creditor aureum, abnuere debitor poſſet, quia vellet expectare aliud ſecundum horologium tardiùs ſonaturum, at poſteà dato ſonitu à primo horologio celeriore, poſſet debitor dicere, ſequor hoc primum horologium, atque adeò contendo tranſactum eſſe præcedentem diem, & ſic me aureum nummum non debere. *ib. n.* 49.

11 Sextò, ex contractu cum Petro debes auferre equum tuum ab ipſo intra hunc annum: ſed ex alio contractu ſi abſtuleris tranſacto anno, debes illi dare centum aureos. Hoc poſito; ultima die anni poſt mediam noctem juxta primum horologium auſers equum à Petro, debes ergo centum, quandoquidem abſtuliſti equum incepto jam ſecundo anno: Sonat deinde ſecundum horologium aliquanto tardiùs, ſed poſtquam equus fuit à te ablatus, poſſes dicere, Amice nihil debeo, quia ſequens opinionem probabilem hujus ſecundi horologii non abſtuli equum in ſequenti, ſed in præcedenti anno, in quo eſto, non potuerim ex vi prioris contractus, pœnam tamen ſolvendi centum non incurri, nam pœna ſolùm adeſt in ſecundo contractu. Idem *ib. n.* 53.

12 Septimò. Si quis ſubjaceat voto hodie jejunandi, amplecti poſſet opinionem probabilem, quæ affirmat licere votum propria authoritate commutare in æquale: commutet ergo ſibi dictum jejuniũ in certam eleemoſynam, & ſic impunè frangat jejunium; Poſſet deinde amplectens opinionem probabilem affirmantem non licere votum propria authoritate commutare in opus æquale, poſſet inquam non elargiri eleemoſynam: & quia jejunium jam invenitur fractum irreparabiliter, liber etiam eſſet à jejunio: ex Bardi *n.* 5. *l. c.*

13 Octavò. Sit jejunandum in vigilia cujuſdam Sancti, ſit autem probabile hodie eſſe vigiliam, ſit item probabile eſſe cras, poſſet quis dicere: hodie nolo, jejunabo cras, quando eſt probabile eſſe onus jejunandi, & ex hac probabilitate licere ei hodie comedere. Cras deinde poſſet dicere, Hodie nolo jejunare, quia eſt probabile heri fuiſſe jejunandi onus, quare poſſet hodie plenè comedere, & ſic vigiliæ jejunium effugere. Ex de Lugo *l. c. n.* 30.

14 Nonò Sacerdos, meridie jam imminente, die feſto, dicat: Sequor ſententiam docentem poſſe celebrari ſacrum paulò poſt meridiem, & ſic à Sacro tantiſper ſine peccato ſuperſedeat; Poſſet mox, poſt meridiem, variare opinionem, ac dicere: ſequor contrariam ſententiam aſſerentem illicitum eſſe celebrare Sacrum à meridie, atque ita, eo die feſto poſſet Miſſam non celebrare, nec ut ſupponimus, audire, quia Miſſa non adeſt. De Lugo *l. c. n.* 31.

15 Eſt probabilis opinio Teſtamentum factum ſine requiſitis à jure eſſe ſervandum in foro conſcientiæ, tum quoad hæreditatem, tum quoad legata, & eſt probabilis etiam opinio ſervandum in eodem loco non eſſe. Jam ſit Petrus Hæres ex dicto teſtamento, poſſet, ſequens opinionem docentem illud teſtamentum eſſe validum, retinere hæreditatem, ſed inſuper, ſequens opinionem aliam aſſerentem illud non eſſe validum, poſſet negare legata legatariis, & ſibi eadem retinere, quod videtur abſurdum. Lege Sanch. *in conſ. l.* 4. *cap.* 1. *d.* 14 *late.*

16 Ut hæc incommoda ab univerſali doctrina *n.* 8. data vitentur, afferunt varias diſtinctiones, limitationeſque prælaudati Doctores, ita ut operoſum valdè ſit, vel mediocriter docto Confeſſario digno‑ſcere in particularibus eventibus, quando nam militet univerſalis doctrina, quandonam limitatio, experiamur ergo nos: An, ſoperis aſpirantibus, poſſimus, duarum Regularum luce facilem terere, atque expeditam viam.

17 Præmitto, opinionem quampiam practicè probabilem eſſe, duplici modo poſſe, altero independenter, altero dependenter proximè à noſtra voluntate. Quòd V. G. hoc vectigal ſit probabiliter juſtum, vel probabiliter injuſtum, unde probabile fiat, poſſe, vel non poſſe illud defraudari, vel exigi, non dependet à noſtra voluntate, ſed ex natura, & circumſtantiis tributorum propriis. At, quod quadrans V. G. illud temporis inter pulſum primi, & ſecundi horologii fluens pertineat ad diem ſequentem vel præcedentem, à mea voluntate dependet proximè & immediatè, nam propter incertitudinem horologiorum, probabilium tamen, poſſum non recipere, & poſſum recipere illud tempus pro die alterutro, ut mihi libuerit. Dico, (immediatè, & proximè) nam ſi ego ex hoc territorio V. G. ubi adeſt obligatio jejunandi, me transferam in locum, ubi ejuſmodi obligatio non adeſt, unde me probabiliter liberem à jejunio, à me quidem dependet translatio, ſed non proximè à me habetur probabilitas, habetur enim hæc immediatè à loco exempto, ad quem me liberè contuli.

18 His poſitis, facilis, expedita, & brevis ſit prima Regula. Numquam nos poſſe opinionem probabilem ſemel electam relinquere, & aliam, quamvis probabiliorem, in eadem occaſione amplecti, quando probabilitas à nobis immediatè, & proximè dependet. Ratio regulæ eſt, quia ſic in eadem occaſione poſſemus dare, & tollere probabilitatem, quod eſſet ſimul ædificare, & deſtruere, quo nihil abſurdius.

Hinc in caſibus Vectigalis, Famæ, & æquivocationis in Judicio poſitis *n.* 1. 2. & 3. licebit (niſi obſtet ſecunda regula, quæ tamen in his tribus eo modo, quo allati ſunt, non obſtat, ut iterùm mox *n.* 21. dicam) licebit inquam in eadem occaſione, & materia variare opinionem, quia probabilitas in his materiis non dependet immediatè à noſtra voluntate, ſed à natura Vectigalis, Famæ, Judicii. Contrà, in eventibus variorum horologiorum poſitis *à n.* 9. uſque ad 14. & in illa voti commutatione poſita *n.* 15. quia probabilitas immediatè à noſtra electione dependet, nequaquam licebit.

19 Secunda Regula. Quando probabilitas à nobis immediatè non pendet, in eo tantummodo caſu nequit variari in eadem occaſione ſententia, quo propter aliquam circumſtantiam apparet ratio, quæ reddat hic, & nunc alterutram practicè improbabilem, aliis enim caſibus poterit: id ut facilius intelligas, meminiſſe ex ſupradictis §. 3. *n.* 12. debes aliquid eſſe ſpeculativè probabile: quod in particulari hic, & nunc, ſeu practicè propter aliquam ſupervenientem rationem eſt improbabile. Probabile eſt v. g. validè conferri Baptiſmum per illam formã: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*, at proximè propter illam rationem, ne cum certum poſſis Sacramentum conferre proximo, conferas quod aliquam continet incertitudinis formidinem, omnes *ſup.* §. 4. *n.* 20. concluſimus, proximè, & in ordine ad praxim non eſſe ſic Baptiſmum cõferendum. His in memoriam redactis, exemplo hæc ſecunda Regula probabitur ſimul, & fiet manifeſta. Probabile eſt votum v. g. mei jejunii poſſe authoritate propria in opus æquale à me commutari, probabile item non poſſe: atq; hæc ex natura, & circumſtantiis voti, nõ verò ex noſtra libertate.

20 Dico, in hoc caſo, poſito quòd elegerim ſequi opinionem affirmantem, poſſe jejunium à me commutari, ampliùs non licere mihi in eadem occaſione ſequi negativam, quæ aſſerit non poſſe, quia nunc adeſt clara circumſtantia, quæ reddit hic, & nunc improbabilem hanc negativam: circumſtantia autem eſt obligatio certa, quam ego habeo ſervandi vel ipſum votum, vel id, in quod legitimè ſit commutatum. quæ obligatio eluderetur, ſi fieri illa variatio opinionum in eadem occaſione poſſet. Pari modo ſi ego centum tibi certò debeo, non poſſum per mutationem opinionum quantumcunque aliàs probabilium, ea tibi denegare, quia hæc particularis circumſtantia certi debiti id omnino modo dicto prohibet.

21 Ex his habes, quia prima regula officit ſex primis incommodis relatis *à n.* 6. & ſecunda officit octavo, & nono *n.* 13 & 14. allatis, ideò negamus in omnibus his novem, & ſimilibus caſibus excipi ſine peccato poſſe in eadem occaſione mutationem opinionum: At verò quia in caſibus relatis *n.* 1. 2. & 3. ut ibi viderunt ur, atque in ſimilibus, neutra ex his regulis obſtat, ideo tunc, etiam in eadem occaſione, materiaque licitam eſſe ejuſmodi mutationem concedimus.

22 Deniq; in caſu relato *n.* 15. de Teſtamento minùs ſolemni, dico ibi obſtare ſecundam Regulam; nam poſito quòd acceptus tanquam validum illud teſtamentum, obligaris acceptare omnia, quæ in eo cõtinentur, ergo poſita tua acceptatione ponitur obſtaculum ne aliam opinionem amplecti valeas. Antecedens manifeſtè probatur, quia illud teſtamentũ ſe habet quo ad omnes ſui partes, per modum unius, & indiviſibiliter ratione unius ultimæ voluntatis Teſtatoris cadentis ſuper Hæreditatem, & ei hæreditati connexa legata. Vel ergo juxta forum externum rejiciatur totum Teſtamentum, vel ſi à te in foro interno recipitur, recipi totum neceſſe eſt, ſecus eadem una voluntas Teſtatoris à te reciperetur, & non reciperetur, quo nil abſurdius.

Unde habes legata prædicta legatariis omnino à te deberi, ſiquidem neque ea tibi potes retinere, nec Hæredi ab inteſtato dare, nam Teſtamentum à te acceptatum, quod (ut probavimus) quoad omnes ſui partes acceptari à te debet, legatariis eſſe danda diſponit.

23 Scio Thomam Sanch. *in conſ. l.* 4. *c.* 1. *d.* 14. *n.* 11. ſic docere. *Nota quod hæres in minus ſolemni teſtamento non poteſt retinere hæreditatem, & nolle ſolvere legata, quaſi utens una opinione, quæ ad retinendam Hæreditatem, & utens una opinione, quo ad retinenda legata. Ratio eſt quia ſententia quæ dicit non deberi ea legata, non ea applicat ſibi, ſed hæredi ab inteſtato. Item quia ubi ſemel vult uti illo teſtamento tanquam valido, tenetur omnia ejus legata implere ſaltem vel dando legatariis, vel hæredi ab inteſtato.* Scio inquam hæc, & in cæteris quidem non diſſentio, ſed non approbo hoc poſtremum: *Vel dando Hæredi ab inteſtato*, me enim id non approbare poſſe facit ratio modo dicta, (quam ſi Sanchez attuliſſet, is enim ſolum dixit: *Ubi ſemel uti vult illo Teſtamento, tenetur omnia ejus legata implere*, nec hujus dicti rationem attulit) quam, inquam, ſi attuliſſet, advertiſſet, ea legata non poſſe dari Hæredi ab inteſtato, & colligitur ex ipſa doctrina Sanchez, nam ſi eo ipſo utens illo teſtamento tenetur implere omnia legata, quo modo poterit ea negare legatariis, & dare Hæredi? ſanè ſi hoc poſſet, convinceretur non teneri ea legata implere.

§. VI.

§. IV. *De Conſcientia dubia.*

1 R">Ecole quæ dicta ſunt §. 1. *n.* 5. ut quid ſit conſcientia dubia, noſcas, ne ſcilicet ea, quę hic dicuntur, cum conſcientia probabili, quæ hactenus explicata eſt, confundantur.

Peccet ne operans ex conſcientia dubia?

2 Peccare ſecundùm qualitatem peccati, de quo dubitat, ſi poſſit de rei veritate doceri, & non curet, certum eſt apud omnes: ita Vaſquez, Thomas Sanchez, aliique apud Io: Sãch. *d.* 41. *n.* 2. quia qui dubitat, an hoc in his circumſtantiis ſit peccatum, necne, & operatur, dubium non deponendo, videtur parum curare, an id, quod agit peccatum ſit, nec ne, ergo elegit eam actionem indiſcriminatim ſive bonam, ſive malam, ergo, quantum eſt ea ſe jam infectam malitia.

3 Dixi (in his circumſtantiis) ut notarem, nihil tibi nocere dubiũ aliquod ſpeculativum ſeu in genere; ſi non adſit hic, & nunc practicè, & proximè ad actionem. Sic Vaſq. *p.* 2. *diſt.* 66. *c.* 1. *nu.* 2. Thom Sanch. *l.* 2. *de matr. diſt.* 41. *num.* 5 *& in Decal. l.* 1. *c.* 10. *n.* 7. Io. Sanch. *d. diſp.* 41. Potes V. G. dubitare, An laborare die feſto ſit licitum, atque hoc dubium eſt in genere, ſpeculativum: at non dubitabis, ſed rectè exiſtimabis, hodie tibi propter paupertatem licere laborem: quod eſt judicium practicum, per quod rectè deponitur dubium illud in genere, quod alibi ſatis explicatum eſt.

Ut deponas ejuſmodi dubium in genere, debere tibi aliquod affulgere, per quod tibi liceat illud deponere, ut in caſu dicto eſt paupertas, ſecus temerè deponeres, ſupra in ſimili dictum eſt §. 2. *à n.* 9.

Sed quid faciet, qui diligentiam apponere non valet ad deponendum dubium, vel ea poſita, nihil invenit, quo dubium avertat? Reſp. tunc illud, quod eſt tutius, erit eligendum, pro hoc enim caſu maximè eſt illa regula *in dubiis tutior pars eſt eligenda, C. illud Dominus, de Clerico excom.* Ita Azor. *p.* 1. *l.* 2. *c.* 16.

4 Sed quid, ſi quod tutius eſt, diſcernere nequeas, & ea alia parte urgeat opus faciendum; Dubitas V. G. an in hoc die feſtiuo, propter paupertatem, laborare tibi ſit conceſſum, nec habes, qui te de veritate doceat, dum tu interim fame torqueris; ſimiliter ſi inſtent duo pręcepta, V. G. audiendi Miſſam, & aſſiſtendi graviter ægrotanti, dubites autem quodnam ſit urgentius præceptum, careaſque magiſtro, quis docere te poſſit, quid tibi faciendum.

Reſp. Facias, quod tibi magis expediens, in Domino, *ex c. duo mala, diſt.* 13. *& c. Nervi teſticulorum*, attentis omnibus, videtur, quod ſi adhuc anceps fueris, fac illud quod tibi placuerit; cùm enim non ſit major ratio de uno, quàm de altero, quodcumque elegeris, ratum coram Deo erit. Quid, ſi adhuc per ignorantiam putes, quodlibet, quod eligas, eſſe peccatum? Reſpondeo; Nullum tunc committi peccatum, dixi *ſupr.* §. 2. *n.* 7. *&* 8. Eandem Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 1. *diſt.* 3. *p.* 1. *nu.* 7. citans Thom. Sanch. Hæc in univerſum: cęterùm ex mox dicendis multa habebis, per quę, quod magis in ſimilibus eligere tibi liceat, expeditè cognoſces.

Explicatur illa Regula. In dubiis melior eſt conditio poſſidentis.

In materia Juſtitiæ.

5 Communis doctrina reſolvit dubitantem, Utrùm res ſit ſua an aliena, ſi facta morali diligentia, dubium evincere nequeat, rem ſtare pro poſſidente bona fide, illamque alienare poſſe, conſumere, &c. juxta regulam ab omnibus receptam: *In dubiis melior eſt conditio poſſidentis.* Vide Io. Sanch. *diſt.* 43. *n.* 12. aliosque citatos paſſim apud Dian. *p.* 4. *tr.* 3. *r.* 32. Ratio pręcipua ſit, quia poſſidens habet duos titulos, unum dubium, eumdemque valde exilem, ideſt ſuſpicionem an rei proprietas ad ſe pertineat, & in hoc convenit cum alio non poſſidente: ut ſupponimus alterum verum, & ſine controverſia, ideſt certitudinem, quia poſſidet, quo titulo jam alter caret, ergo ipſe poſſidens ſemper prævalebit. Vide, quæ in hanc rem dicenda ſunt infra §. 6. V. *Reſtitutio*, & V. *Furtum*, & V. *Damnum*.

6 Si fortè rem à te ſic poſſeſſam alicui vendas, Primò monere de dubio ementem debes; Ita Io: Sanch. ib. Caſtrop. *t.* 1. *d.* 3. *p.* 2. *num.* 13. licet enim vendas rem tuam ſecundùm præſentem juſtitiam, ſubeſt tamen periculum, ne certo comparente Domino, redemptor amittat. Secundò debes vendere minoris, quia vendis rem oneratam timore, ne appareat Dominus, eamque ſibi vindicet. Si tamen moraliter es certus, Dominum non compariturum, ab utroque onere liberaberis, quia ea certitudine morali poſita, nihil damni cedit ementi.

7 Quòd in dubio ſit melior conditio poſſidentis, verum eſt etiam ſi magis propendeas ad putandum, (ſeu ut rectè aliqui loquuntur) ad ſuſpicandum rem ad alium non poſſidentem pertinere, modò hæc propenſio (quia ſcilicet ſit ex levi ratione) ſiſtat juxta limites dubii. Ita Vaſquez, Salas, Th. Sanch. cum Caſtrop. eos citante *t.* 1. *tr.* 1. *d.* 3. *p.* 1. *num.* 11. Ratio eſt, quia certa poſſeſſio præponderat rationi cuique, quæ ſit intra terminos dubii.

Quòd ſi ratio tranſeat ad probabile: non poſſidenti danda res eſt, à Judice, non autem authoritate propria poteſt illius poſſidentem ſpoliare, quia ad dictum ſpolium à privato intentandum contra poſſidentem, requiritur certitudo moralis, ut ex dictis de opinione probabili conſtat.

8 Illa tamen equivocatio eſt hic fugienda, ſi enim v. g. certus ſis te debere centum Paulo, dubitas autem, An illa ei ſolveris; quamvis tu dicta centum poſſideas: non propterea eximeris ab iis ſolvendis; ita Suarez, uterque Sanch. aliique apud Dian. *p.* 4. *tr.* 3. *reſ.* 32. Ratio eſt, quia nunc contra tuam poſſeſſionem pecuniæ prævalet poſſeſſio Actionis debiti, quam Paulus habet contra te: certum enim eſt, quod debeas, dubium quod ſolveris; ergo debitum, ſeu actio debiti contra te prævalet.

9 Id quod in materia juſtitiæ verũ eſt, ex Merolla *t.* 1. *d.* 3. *c.* 3. *n.* 65. etiamſi non ſolũ debitor, ſed creditor dubitet, num debito ſit ſatisfactum (quidquid alii cum Tanner. *t.* 2. *diſp.* 1. *q.* 6. *d.* 4. *n.* 49. ſentiant) nã ſemper vincit certitudo debiti: Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 4. *n.* 42. quẽ ſequitur Dian. *l. c.* (certè non improbabiliter) putat tunc ſatisfieri, ſi ſolvatur pars juxta quantitatem, & proportionem dubii, quia ęquitas non patitur, ut debitor exponatur periculo ſolvẽdi bis. Probabiliter quidem, ſed adhuc cõtra Laym. dici poſſet, nec ęquitatem pati, ut creditor certo exponatur periculo, ne ſibi totũ, ſed ſolùm pars ſolvatur. De hac re iterùm redibit ſermo §. 7. V. *Reſtitutio*: ubi multa huc pertinentia congeremus.

In aliis materiis à Juſtitia.

10 Quamvis aliqui negaverint, ut Sotus *in* 4. *de juſt. q.* 5. *art. ultimo, verſus finem*, Aragon. 2. 2. *q.* 62. *art.* 1. *tr. de Dominio.* Jam hodie probabiliſſimum eſt etiam in aliis materiis, v. g. Religionis, Obedientię, Temperantiæ, &c. meliorem eſſe conditionem poſſidentis Sic. Tho. Sanc. *l.* 2. *ma r. d.* 41. *n.* 32. *& l.* 1. *in dec. c.* 10. *n.* 11. *fin.* aliique. Eſt certus v. g. Sacerdos quod conſtringatur pręcepto ſive Obedientię, ſive Religionis de recitandis horis, dubius autem an recitaverit, dico, quia certa eſt obligatio, dubia recitatio, meliorem fore conditionem præcepti, quod veluti habet poſſeſſionem obligandi Sacerdotem: atque adeò Sacerdotem obligari ad recitandum. Ratio eſt eadem, quæ dicta eſt *nu.* 5. hic proportionaliter applicanda.

11 Illud igitur ſolum, & quidem difficile hic explicandum eſt, ex quibus nam conjecturis, ſeu qua ratione mihi conſtare poterit ex qua parte ſit poſſeſſio. Quidquid autem alii, ut Sotus *l.* 7. *de juſt. q.* 3. *art.* 2. Thom Sanch. *l.* 1. *in dec. c.* 10. *n.* 13. aſſerant, qui quidem regulam generalem dare, quamvis velint, nõ poſſunt: dico debere in variis materiis vario modo rem definiri, nam propterea, quia interdum in pluribus materiis Doctores diſcrepant ex qua parte ſe teneat poſſeſſio, ideò diſcrepant in reſolutionibus. Id in exemplis tum pro materia juſtitiæ, tum pro aliis materiis, quæ ſubdam, apparebit.

§. VII. *Percurruntur ea, in quorum dubio prævalet poſſeſſio.*

OPeroſum id ita eſt, & prolixum (quippe per omnes ferè materias eſt percurrendum) ut integrum meritò volumen expoſcat. Satagam tamen per Alphabeti ordinem, quo facilitati legentium conſulam, ea, quæ ſolent paſſim occurrere ad compendium meo more, conferre. Proſper aſpiret Deus. Neque me mihi contrarium eſſe ſuſpicetur is, qui fortè animadvertat me interdum aliquam ſententiam approbare, quam aliàs non ſum amplexus: id enim tunc ſolùm facio, quando utraque ſententia probabilis à me judicatur, quod non eſt mihi adverſari, ſed docere potiùs ſententias illas poſſe ad libitum tutò excipi.

A

Abortus Vide V. *Caſus*, & *Cenſura reſervata*, & V. *Irregularitas*.

Abſolutio à peccatis, à cenſuris, ab Irregularitate. Vide ibidem, & V. *Confeſſio*.

Abſolutio ab hæreſi dubia. Vide V. *Hæreſis*. Ab hæreſi dubia externa. Vide infra *l.* 2. *c.* 1. §. 8. *num.* 4.

Actor, Vide V. *Lis movenda*.

1 *Advocatus*. An is poſſit patrocinari, in cauſa dubia, concedunt, aliqui, alii negant, alii denique diſtinguunt inter cauſam civilem, & criminalem: ego breviter ſic ſtatuo. Si advocatus prævidet rem, licèt non poſſit evinci, poſſe tamen ſaltem ſemiplenè pro ſuo cliente probari, & univerſim ſi advertit cauſam dubiam eſſe, & controverſam, poteſt ejuſmodi cauſis patrocinari, quia hujus generis cauſæ in Republica utiliter agitantur, & poſita ea probabili ſpe, non imprudenter Advocatus ſe gerit. Ita apud Layman *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 17. Vide §. *præcedentem*, *nu.* 14 ubi monendum eſſe clientem diximus nam id multo magis hic eſſe faciendum adverto. At ſi nihil ſperet, non poterit initio, Solùm poterit inceptam cauſam, in uno dumtaxat caſu, defendere, quando nimirum ſit periculum, ne Actor, qui eſt ejus cliens, pœna talionis puniatur: rationabile enim videtur, ut non reiiciatur ab Advocato cliens, ſi defendi in hoc utcumque poteſt

2 Si Actor (velit nolit advocatus) accuſare vult, vel jam accuſavit, tametſi nullum jus videatur habere; poſſe illi advocatum patrocinari ſenſit Caramuel *l.* 3. *Theol. mor. nu.* 1470. nimirum quantum per leges licet; quia non apparet (inquit) quare prudens advocatus

B 2 de-

debeat deſerere accuſatorem temerarium, & cur non poſſit illi favere, quantum licet per leges: in tali tamen caſu Actor ad expenſas damnandus, Hactenus ille.

Verùm hæc ſententia mihi probari non poteſt, quia ſi Advocatus videt actoris temeritatem, qua ratinne cum illa cooperari ſive incipiendo, ſive proſequendo licitè, & ſine obligatione reſtitutionis poteſt?

3 *Ætas, ſeu Anni.* Si dubites an expleveris annos viginti, & unum, non teneris ad jejunia Eccleſiaſtica, quia libertas, qua per totum tempus antecedens certò gaudes, non poteſt tolli à præcepto dubio, de quo ſcilicet nondum conſtat, quod obligare incæperit.

Contra, ſi dubitas an expleveris annos requiſitos ad ordines, vel beneficia, vel matrimonium, non potes licitè ad ea admitti, quia certa obligatio ętatis requiſitę non poteſt vinci à dubio, quo laboras provectioris ætatis. Sic In: Sanch. *d.* 43. *n.* 7. *quo ad matr.* Vide Thom. Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 104. *n.* 4.

4 Pari modo diſcurrendum in dubio de annis ſexaginta requiſitis pro exemptione jejunii, pręvalet enim obligatio, ſi ſis dubius an ad illos pertingas. Quòd ſi ad beneficium, ordineſve admiſſus fuiſti, & poſt eorum poſſeſſionem incipis dubitare de annis, ſanè tunc prævalebit poſſeſſio beneficii, ordiniſve.

5 Si quis certus eſt de voto, dubitet autem an emiſerit ante annos, quibus poſſunt vota irritari à Patre, poterit ne irritationem obtinere? Hæc difficultas ſupponit, Patrem poſſe vota filii irritare etiam poſt multos annos, ſed certè perſonalia emiſſa ante 14. annum, at realia etiam emiſſa ante 25. de qua re infra ſuo loco. Nunc autem, Reſp. ad difficultatem ſatis probabiliter poſſe. Ita Ioannes Sanchez, Diana, Villalobos, apud Caram. *in Theol. mor. n.* 1378. Adde Suarium, quem ſequitur, & cit. Th. Sanch. *l.* 4. *in dec. c.* 32. *n.* 2. Ratio vera eſſe debet, quia prior eſt minor ætas, deinde major: ergo, donec conſtet te eſſe majorem, potes te gerere ut minorem, atque adeò irritationem ejuſmodi legitimè impetrare.

6 Illud in univerſum tene: quando dubium eſt, An pueri rationis uſum habeant, præſumendum eſſe habere, ſi ſeptennium compleverint: Secus, anteà; Ita Diana, *p.* 4. *tr.* 3. *reſ.* 52. quia præſumptio eſt deſumenda ex communiter contingentibus: communiter autem contingit, ut poſt ſeptennium affulgeat rationis uſus, non verò anteà: Immo (addis huic doctrinę Caram. *l. c. n.* 2389.) hic non videtur dubium, ſed probabilitas, ubicumque non probetur contrarium; nam hęc conſequentia: *Ferè omnes ſeptennes uſum habent rationis: ergo etiam Petrus:* videtur probabilis, & debere rationibus fortibus elidi: quare ſi nulla ratio contra eam militet, videtur moraliter certa.

7 Quòd ſi certus ſis, te voviſſe, at dubitas, an voveris ante ſeptennium, quando non eras certus uſum perfectum rationis habuiſſe, obligaris ad votum ex Sanchez, *lib.* 4. *in dec.* 1. *num.* 14. & 15. quia tūc conſtat de promiſſione, dubitatur de excuſatione. Verū puto cum Caſtropalao, *tom.* 1. *tr.* 1. *d.* 3. *p.* 11. *num.* 4. eſſe probabile te non obligari, quia tunc non conſtat de promiſſione, ſi quidem cùm dubitatur, an affuerit perfecta deliberatio, dubitatur de conſtituente eſſentiam promiſſionis, atque adeò de promiſſione. Quòd ſi certus es, te voviſſe, dum uſum rationis haberes, quamvis ſis incertus, num expleveris ſeptennium: obligaberis ad votum, ad voti enim validitatem ſufficit uſus rationis.

8 Item non obligaberis, ſi certus ſis te voviſſe ante ſeptennium, in quo ratione non utebaris, ſed dubius an poſteà ratum illud votum habueris. Ratio eſt prædicta, quia poſſidet tua libertas certa contra ratificationem dubiam.

9 Quid in contractibus? Reſp. cum Caram. *lib.* 3. *Theol. mor. num.* 1477. Ante contractum initum, ſi dubites an minor habeat annos ſufficientes, judicandus eſt non habere, quia poſſidet minor ætas: at poſt contractum bona fide factum ſtandum pro contractu, quia ſemper præſumendum pro valore actus, ut in ſimili dicetur *infra v. Diſpenſatio num.* 5.

10 *Agere.* In dubio an quis egerit nomine proprio, an alieno, præſumitur egiſſe nomine proprio, quod prius eſt alieno: ſunt tamen aliquę exceptiones, quas lege apud Riccium, *p.* 2. *deciſ.* 139.

11 *Alere filii dubium.* Si dubitetur de duobus, uter ſit Pater hujus pueri, quis debet illū alere? Reſp plures apud de Lugo *tom.* 1. *de juſt. d.* 13 *ſect.* 2. *à n.* 19. Caram. *l.* 3. *Theol. mor. n.* 1368. communiter ajunt dividendos eſſe ſumptus, & quidem à ditiore plus cōtrahendum. Quod ſi alter deficiat, alterum obligari contendunt ad ſumptus integros, ne ſcilicet proli deficiant alimenta. Ratio poteſt eſſe, quia neceſſitas prolis alendæ certa eſt, dubium verò, quis nam debeat, dividantur igitur ſumptus pro rata dubii. Verùm cum de Lugo *loc. cit. num.* 24. probabile eſt in rigore juſtitiæ neutrum debere alere ejuſmodi dubium filium, quia uterque eſt in poſſeſſione antiqua ſuæ libertatis, nec obligatur ſe credere debitorem proli, niſi ſe debitorem eſſe conſtet. Proli, inquam, nam an alteri, vide omninò apud de Lugo citatum. Quid, ſi ſit probabile (Id ſupponamus,) unum ex duobus verum Patrem?

Reſp. nec obligari puto, quia in hoc caſu, eſſet etiam probabile cōtrarium, id eſt ipſum non eſſe verum Patrem; poterit ergo huic poſteriori probabilitati ſe ille conformare.

B

1 *Baptiſmus.* Quoties prudenter dubitatur, quocunque tandem dubio ſive juris, ſive facti, an quis ſit ritè baptizatus, iterùm ſub conditione baptizetur. Ita Caſtrop. 4 *tr.* 19. *diſp. unic. p.* 13. *n.* 4. licèt enim in aliquibus caſibus præſumptio ſit pro Baptiſmo, ut communiter evenit in infantibus apud Chriſtianos (nam apud infedeles eſt præſumptio in contrarium) tamen tanta ejus neceſſitas debet, ſic urgente charitate, evincere omnes præſumptiones. Dixi (prudenter dubitatur) nam dubitatio debet eſſe rationabilis, ſecus, quia nemo ſcit metaphyſicè certitudinem ſui Baptiſmi, cùm ſemper poſſit dubitare, An miniſter habuerit intentionem baptizandi, An protulerit verba formæ, & ſimilia; omnes iterùm eſſemus baptizandi. Nam propterea infantes expoſiti in Terris Chriſtianorum (ſi inveniatur ſcriptura, vel aliquod teſtimonium eorum Baptiſmi) non ſunt baptizandi: ſunt autem, ſi non inveniatur: quia nimirum ibi imprudenter, & temerè, hic prudenter dubitatur. Ita Suar. *t.* 3. *in* 3. *p. d.* 22. *ſect.* 2. Bonac. mox citandus n. 38. Parique modo Infantes Chriſtiani, quos Infideles rapiunt, ſi non ſint ſigna moraliter certa fuiſſe antè baptizatos, baptizandi ſub conditione erunt, &c. Ita Bonac. *de Sacr. d.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *num.* 39.

2 Si quando naſcantur duo gemelli ita moſtruosè juncti, ut dubitetur utrùm unus ſit homo, an duo, erit expectandum, ut ipſa ætate res melius dignoſcatur, ſi mors brevi futura non timetur: nam ſi timetur, baptizentur abſolutè tanquam duo exiſtentibus certis ſignis indicantibus eſſe duos, quales eſſet unum vigilare, altero dormiente. Secus, unus, qui apparet principaliter, abſolutè, ſub conditione alter baptizandus erit. Ita Laym. *l.* 5. *tr.* 2. *c.* 6. *q.* 6. Caſtrop. *loc. c. p.* 6. *n.* 4. lege etiam Comitolum *in Reſ. l.* 1. *q.* 8.

3 Quoniam verò Infantes Gentilium ante rationis uſum, & mortis periculo non urgente, baptizare non licet, ſine conſenſu unius ſaltem ex parentibus, quæri poteſt, quid, ſi dubitetur de uſu rationis, & puer Baptiſmum depoſcat invito utroque parente? Aliqui negant, ut Henriq. *in Sum. l.* 2. *c.* 25. *n.* 3. quia poſſidet rationis carentia, atque adeò ſunt certò in poteſtate parentum. Aliqui contendunt, ut Vaſq. Suar. quos citat, ſequiturque Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 4. *n.* 41. quia debet prævalere bonum pueri, & favor fidei: Aliqui diſtinguunt; ante ſeptennium, non licere; quia poſſidet præſumptio uſus rationis. Ita Bonac. & Sanch. quos ſequitur Bardi *d.* 6. *de conſc. c.* 11. *ſ.* 4. *n.* 4.

Ex his certam pronuncio ſecundam ſententiam, quia bonum pueri tam ingens debet propter obligationem charitatis, quaſcumque inferiores præſumptiones evincere.

4 Sed quid, ſi parentes conſentiant, ille autem puer, de quo dubitatur, an potiatur rationis uſu, reluctetur? Reſp. urgente mortis periculo baptizetur ſub conditione, ob pueri bonum: eo non urgente, differatur, donec perfectum uſum rationis naciſcatur, ita Laym. *loc. cit.* Vaſquez *tom* 3. *in* 3. *p. d.* 153. *c.* 3. *num.* 38. cujus dilationis ratio eſt, quia puero reluctante, periculum timetur invaliditatis Sacramenti, & apoſtaſiæ in ipſo puero, quod periculum *in num. praced.* quia puer conſenſum utcumque præbebat, non tam graviter timebatur. Cùm ergo nullum incommodum ex mora conſequatur, ut ſupponimus, prudenter baptiſmus differetur.

1 *Bellum.* An militi dubitāti de juſtitia belli militare in eo liceat? Tres ſunt ſententię. Prima concedit. Ita Navarra, Suar, Salas. Diana, Tannerus, apud de Lugo *de juſt. t.* 1. *d.* 18. *ſect.* 1. *n.* 17. Secunda negat. ita Vaſq. Lorca apud eundem *ibid.* & ipſe idem de Lugo. Tertia diſtinguit, nam concedit militi ſubdito, negat non ſubdito. ita Val. Azor. Thom. Sanch. aliique apud eundem de Lugo. Certè non paſſim occurret ejuſmodi dubium in bello Fidelium contra Fideles, quia bella indicuntur à Senatoribus, & à Principe, qui cùm regulariter ſupponantur prudentes, ſeu certè non imprudentes, nec ſuorum animorum prodigi, poterunt probabiliter milites (& ne peccent, debent) propter auctoritatem ſaltem extrinſecem ſuam conſcientiam deponere. Lege Caram. *l.* 3. *Theol. mor. n.* 1412.

Verùm admiſſo dubio. Dico ſtandum eſſe pro poſſeſſore ante dubium: Cùm igitur Princeps fuerit in poſſeſſione præcipiendi, & ſubditus in poſſeſſione obediendi, poterit ſubditus obedire militando. Idemque eſt in non Vaſſallo tum conducto, antequam bellum indiceretur, tum in conducto poſtea; eſt enim, & hic in poſſeſſione valendi liberè ſervire in malitia.

2 Nec obſtat argumentum de Lugo, *ibid. num.* 20. quatenus docet, nemini licere exponere ſe periculo injuſtè alios occidendi, quod eſt intrinſecè malum, niſi ſit ex legitima authoritate, vel niſi ſit in propriam defenſionem, quando jam tollitur ab occiſione circumſtantia, quæ illam intrinſecè malam reddebat: non obſtat inquam, nam dum miles obedit, vel ſervit principi, ſatis probabiliter judicat ſe ex legitima auctoritate pugnare, & occidere, atq; adeò ſatis probabiliter judicat non adeſſe circumſtantiam reddentem occiſionem intrinſecè malam.

3 Jam ſi miles militando in bello dubio, in quo, cùm potuiſſet deponere conſcientiam, tamen non depoſuit, unde ex conſcientia erronea mortaliter peccavit, bona hoſtium diripiendo, obligatur ne ad reſtitutionem, ſi peracto bello comperiat ipſum fuiſſe injuſtum? Reſpondeo non obligandum ex injuſta receptione. Ratio eſt, quia

ad

Digitized by Google

ad obligationem reſtitutionis ponendam non ſufficit actionem fuiſſe injuſtam ex conſcientia erronea, ſeu, ut loquimur, fuiſſe ſolùm formaliter iniquam, ſed etiam requiritur, ut actio verè & materialiter ſit injuſta: Ita Molina quem ſequitur, & citat Bardi *de conſ. d.* 4. *c.* 9. §. 15. *n.* 12. cùm ergo actio ejuſmodi militis verè, & materialiter injuſta non ſit, quia ipſe, ut modò diximus, poteſt militare in bello dubio, ſequitur non eſſe illi obligationem reſtitutionis imponendam. Si fortè adhuc extent apud ipſum bona direpta, vel id, in quo factus ſit ditior, reſtituere hæc tenebitur, ſed id ea re accepta eſt, non ea injuſta acceptione.

4 *Beneficium*. Si certò ſcio, me poſſidere Beneficium, ſed ambigo ſæculare ne ſit, an regulare, Curatum an ſimplex, (Quid hęc ſint, vide apud Caſtr. *t.* 1 *tr.* 13. *d.* 1. *p.* 3.) meritò præſumere poſſum eſſe ſæculare, & ſimplex; de quo lege Barboſam, *p.* 3. *de poteſt. Epiſc. all.* 57. *n.* 167. Diana, *p.* 4. *t.* 4. *reſ.* 74. Ratio eſt, quia in dubiis præſumere poſſum pro eo quod prius eſt, quod enim eſt prius, poſſeſſionem contra poſterius obtinet, at eſſe Regulare, & Curatum cùm ſint qualitates, quæ advenerunt beneficio, quę ſuo initio ſęcularia, & ſimplicia inſtituta ſunt, poſteriora eſſe præſumuntur.

5 Quòd ſi certus ſim, me titulum utcumque habere Altaris, vel Eccleſiæ, ſed omnibus expenſis; anceps ſum, an Capellania hæc ſit, an Beneficium, meritò item præſumere mihi conceditur eſſe Cappellaniam, quia id minus meam libertatem aggravat. Lege Barboſam *de jure uni. l.* 3. *c.* 5. *n.* 14.

6 Huc reducamus incertitudinem eam quæ ducitur ex collatione Beneficii. Certus ſum mihi legitimè à Summo Pontifice fuiſſe collatum Beneficium, & inſuper ſum certus idem Beneficium alteri legitimè collatum fuiſſe ab Ordinario, uterque enim in ſua probabilitate fundati Pontifex, & Ordinarius dictum Beneficium contulerunt, & quidem in eodem prorſus die, (nam ſecus, anterioritas alterutri ex nobis ſine dubio faveret) quid faciam? dubius enim ſum an Beneficium meum ſit, an alterius, nec poſſum recurrere ad poſſeſſionem, quæ ſine dubio daret jus poſſidenti, neuter enim ex nobis adhuc in poſſeſſionem miſſus eſt. Lege Rebuffum *de pacifica poſſeſſione à num.* 293. ubi ponit quaſdam limitationes; & Barboſam *t mox citando n.* 12. Reſpond. cum Barboſa, *de poteſt Epiſc. p* 3. *alleg* 57. *n.* 14. in hac tanta rerum paritate, tu præponendus es illi alteri, quia ob dignitatem Proviſoris, proviſus à Summo Pontifice, eſt per jura præferendus, *c. ſi à Sedem Apoſt. de præb in* 6.

1 *Beneficiarius*. Probabile jam eſt licitè poſſe Beneficiarium ſe ſuſtentare de redditibus Beneficiis, ſervatis ad alios uſus redditibus ſui patrimonii, vel aliunde acquiſitis; & conſequenter poſſe ſe alere redditibus patrimonii animo repetendi, neuter enim ex nobis redditibus beneficii. Contigit ergo ut quidam familiaris dubitaverit, an hunc animum compenſandi habuerit, poteſt ne adhuc compenſare? Reſp. cum Leſſio, *l.* 2. *c.* 4. *dub.* 6. *n.* 38. Jo. de Lugo, *t.* 1. *de Iuſt. d.* 4. *ſect.* 3. *à n.* 45. poſſe, nō ſolùm ſi dubitet, verum etiam ſi eſt certus hoc animo caruiſſe, immo etiam ſi poſitive ejuſmodi animum compenſandi reſpuiſſet. Ratio eſt, quia ille animus, ſeu propoſitum, (cùm non ſit vocum) non adimit à Beneficiario poteſtatem exequendi oppoſitum, ad quod jus ex ſe habet, lege Iuſè de Lugo, mox laudatum.

2 Dicemus *infra l.* 2. *c.* 5. *n.* Beneficiarium, tenue beneficium poſſidentem non obligari ex probabili ſententia ad Horas Canonicas perſolvendas. Quid ergo erit, ſi quando, omnibus expenſis, ambigatur utrùm beneficium ſit tenue nec ne?

Reſp. puto probabile cum Vaſq. *p.* 2. *diſp.* 65. *c.* 4 *n.* 11. *verſ primum de eo*, obligari, & item probabile non obligari, cum Caramuel *l.* 3 *Theol. mor. n.* 1364. quare alteram ex his ſententiis, quam tibi libet, amplecti licet. Ratio obligationis duci poteſt ex eo, quia hic poſſidet certitudo Beneficii, quod obtinet, atque adeò recitandi obligatio, quæ non poteſt evinci ab incertitudine tenuitatis. Ratio deobligationis ſumitur ex eo, quia tua certa libertas, quæ præcedit omne beneficium à te comparatum, ſoluta eſt ab obligatione, ergo non poteſt ligari ſupervenientе incerta obligatione, qualis invenitur in hoc tuo beneficio incertè ſufficienti ad prædictam obligationem pariendam.

1 *Bona derelicta*. Ea bona, quæ Dominus non curat recuperare, derelicta dicuntur, & quilibet ea poteſt ſibi applicare, nam Bullæ Cœnæ excommunicatio ſolum eſt *n.* 2. contra arripientes bona naufragantium, quæ Dominus præſumitur velle recuperare. Quid ergo erit, ſi omnibus expenſis, nimirum qualitate, ſeu pretio rei, diſtantia Domini, difficultate recuperandi, &c. non poteſt conjici, an Dominus recuperare nolit, atque adeò an verè ſint derelicta? Reſpon. eſſe judicanda Domini, atque adeò non derelicta. Ita Bonac. *diſp.* 1. *de reſtit. in gen. q.* 3. *p.* 5. *n.* 3. Ratio eſt, quia prius eſt ea bona eſſe Domini, & deinde eſſe derelicta, ergo in dubio prævalet poſſeſſio, quæ eſt prior, nempè eſſe Domini.

C

Caſtitatis Votum. Vide votum, *n. præſertim* 7. *&* à *n.* 12.

1 *Caſus, & Cenſura reſervat*. Certum eſt me commiſiſſe peccatū, ſed dubium ſive juris, ſive facti eſt, an id ſit reſervatum, cenſendus ne eſt caſus reſervatus? v. g. certò ſcio, me propinaſſe venenatam potionem puellæ gravidæ, ſed ponamus dubium eſſe, An abortus ſit à lege reſervatus, quod eſt dubium juris. Vel ponamus me dubitare, an deliberatè venenum dederim, vel an in quantitate ſufficienti ad mortem inferendam, vel an fœtus fuerit animatus, quæ ſunt dubia facti, erit ne ejuſmodi propinatio caſus reſervatus? Idem quæritur de cenſuris, quando dubium ſit, an ſint reſervata.

Reſp. cum Merolla, *tom.* 1. *diſp.* 3. *c.* 3. *d.* 1. *nu.* 366. de Lugo *de pœn. d.* 20 *ſect.* 2. *num.* 18. aliiſque permultis. Non erit: multu minus, ſi quæ diximus eſſe dubia eſſent probabilia, quoad carentiam reſervationis. Ratio eſt, quia reſervatio eſt odioſa, & reſtringenda: cùm ergo poſſideat carentia reſervationis; (prius enim eſt caſum non eſſe reſervatum, & poſteà eſſe,) non poteſt amoveri à ſupervenienteе dubia reſervatione.

2 Hinc puto cum Thoma del Bene, *de immunitate Eccleſiaſtica, dubio* 4. *ſub ſect.* 31. *ſub coroll.* 10. *n.* 9. caſus in Bulla Cœnę dubios non eſſe etiā intra Italiam nunc, poſt ſecundum *Clementis Octavi decretum*, reſervatos, quia ſaltem rationibus hinc inde diſcuſſis, probabile eſt Clementem moderatum eſſe prius decretum, quod caſus Bullæ Cœnæ dubios reſervabat.

3 Si tamen certò conſtaret, Pontificem voluiſſe aliquem caſum, vel de jure, vel de facto dubium reſervare, is certè eſſet reſervatus; nec mirum: quia tunc certè conſtat de reſervatione. Hoc pacto Pontifex Extravag. *perlectis*, apud Molinam, *t.* 4. *tr* 3 *de Juſt. diſp.* 57. *n.* 2. Bonac. *to.* 3. *de cenſuris in partic. d* 2 *q.* 3. *p* 6 *ſect.* 5 *nu.* 8. voluit, ut percuſſio, de qua dubitetur, levis ne ſit, an mediocris, mediocris reputaretur, & conſequenter eſſet Pontifici perinde, ac gravis reſervata: Sed id, ut dixi, jam certo propter eam Pontificis voluntatem conſtat: nos verò loquimur, quando res dubia eſt.

4 Jam verò ſi certus ſim hunc caſum eſſe reſervatum, ſed ego Confeſſarius ambigam, an mea poteſtas ad illud ſe extendat, potero ne illud abſolvere? Reſp. perdiligenter eſſe diſtinguendū cum Caram. *l.* 3. *Theol mor. n.* 1350. *& n.* 1441. Si enim dubites, an ſpiraverit tua poteſtas, quam certò ſcis te antea habuiſſe, poteris illud abſolvere. At verò ſi dubites, an tibi conceſſa fuerit ejuſmodi poteſtas, quia v. g. prælati verba conceſſionis ſubobſcura fuerint, non potes. Ratio eſt, quia ibi poſſidet poteſtas, quæ à ſupervenientе dubio non eſt infringenda: hic poſſidet carentia poteſtatis, quæ ab inſurgente dubio de conceſſione tolli non poteſt.

1 *Cenſura*. Si dubites ſive per dubium Juris, ſive facti, an lata ſit contra te, vel à te incurſa excommunicatio, ſuſpenſio, Irregularitas, uno verbo, Cenſura præter irregularitatem ex homicidio injuſto, de quo ſuo loco *Verbo Irregularitas*) vel quælibet alia pœna, ſi facta debita diligentiâ, non potes veritatem aſſequi, non obligaris te gerere, ut cenſura, vel alia pœna innodatum: quia poſſidet tua libertas, & incurſus eſt dubius. Ita Sanch. Bonac. quos citat, ſequiturque Merolla *t.* 1. *d.* 3. *c.* 3. *coroll.* 17. *n.* 201. Caram. *l.* 3. *Theol. mor n.* 1938. Laym. *l.* 1. *tr.* 1 *c.* 5. §. 2. *n.* 38 Vide, quæ dicam. V. *Leges*, & *Præcepta*.

2 Hinc in dubio, de quo Caram. *n.* 1404. An cenſura ſit lata vel ferenda, ferenda præſumatur: In dubio, an verba contineant cenſuram, nullam continent; In dubio, an quis Clericum percuſſerit, vel an percuſſerit publicè, non eſt vitandus: In dubio an Superior ſit legitimus, præſertim, de quo Merolla. *ibid. n* 206. ſi non ſit in poſſeſſione ſuperioritatis, cenſuram legitimè fulminabit. unde ea à prætenſo ſubdito non incurretur. In dubio, an impleta fuerit conditio, ſub qua fortè cenſura fuit lata, judica non eſſe impletam, ita Merolla, *ibid. n.* 207 Ratio horum eſt, quia libertas, quæ in ſua reſidet poſſeſſione, quanto magis valet jugum excutere, poteſt. Adde odia eſſe reſtringenda, favores ampliandos, verba legis duplicem ſenſum ferentis benigniori ſenſui addicenda Ita Caram. *n* 1403.

3 Si dum rationabiliter dubitas, negligis veritatem inquirere, peccas, & ut cenſura affectum te gerere debes, quia tunc malæ fidei poſſeſſori aſſimilaris. Vide infra *v. Reſtitutio in ſimili*.

In dubio an fueris ab excommunicatione, ſuſpenſione, Interdicto, &c Debes te ut non abſolutum gerere, quia certa eſt cenſura, incerta abſolutio: Ita Sanch. Bon Layman, cum Merolla *loc. ſup. cit. n.* 204.

4 Si certum ſit latam eſſe à Judice contra te excommunicationem, ſeu cenſuram quamlibet, ſed facta diligentia dubitas an fuerit juſta, vel an ex cauſa ſufficienti, vel an ſolùm voce tenus, vel an ſervato modo requiſito ad validitatem, vel an præceſſerit ante ejuſmodi ſententiam appellatio, unde & nulliter ſit lata, vel denique, An à Superiore, qui, quamvis exiſtat in poſſeſſione Superioratus, dubitetur eſſe legitimus, multi ut Merolla *ibid.* Bardi *de conſcientia, diſceptat.* 6. *capitul.* 7. §. 1. probabiliter cenſent debere te exiſtimari ut cenſura devinctū, quia in his omnibus prævalet ipſa excommunicatio, quam certo fulminatam eſſe conſtat, dubia autem ſunt capita nullitatis. Ego verò, licèt fatear in foro externo te in his eſſe judicandum à Judice propter jura, *Codice, Cum tu, de Teſtibus, & Actestatis, & alibi*, faventia præſumptione talium cenſurarum, cujus contrarium probare pertineret ad Reum, & donec non probat, ſententiæ eſt ſubjiciendus: tamen, ſi in foro Conſcientiæ, verè is Reus, facta diligentia, dubitet in prædictis, verè dubitat, an innodatus cenſura exiſtat, ergo cùm certus ſit de poſſeſſione ſuæ libertatis, non poterit à dubio cenſuræ vinculo colligari.

Vide, quæ dicam *Verbo Subditus*. & *Verbo Leges*.

1 *Clericus*. Quidam à Judice Sæculari captus fuit; nunc verò dubitatur, an is Clericus ſit: quis rem decernet, Eccleſiaſticus ne Judex, an ſæcularis? & donec res decernatur, debet ne ſęcularis Judex illum Eccleſiaſtico tradere?

Digitized by Google

Reſp. Si id conſideres præſcindendo à Sacris Canonibus, Sæcularis decernet, nec delinquentem Eccleſiaſtico tradet ipſe enim ſæcularis eſt in poſſeſſione, & ſicut ſi ſuperveniat dubium, an hoc prædiū V.G. quod Laicus poſſidet, ſit Eccleſiæ nec ne, non ſtatim eſt tradendum Eccleſiæ, ſed ab ipſomet laico diligentiæ de veritate indaganda præſtandæ ſunt, & interim eo dictus laicus non eſt ſpoliandus, ita in caſu noſtro. Sed Sacri Canones, *Cod. ſi Judex, de ſententia excommunicationis, in ſexto, & ibi* Gloſſa, Covarruvias *in pract. q. c. 33. a. 1.* Guttierez, *l. 1. pract. q. 6.* aliique ex optima congruentia, ut perſonæ Sacræ plus faveatur, quam ejus bonis, meritò ſtatuunt, in hoc dubio de clericatu Judicem Eccleſiaſticum judicare debere, & interim delinquentem ad Eccleſiaſticum Judicem debere remitti. Cœtera ſimilia cùm pertineant ad forum externum, hic exponere ſuperſedeo; videri apud Doctores citatos facile poterunt, quibus adde Carolum de Graſſis, *effectu primo*, Molina, *to. 4. tract. 3. diſp. 54.* Zerola, *in praxi V. Clericus ad 6.*

Clerici percuſſio. Vide percuſſio Clerici.

1 *Compenſatio.* Debebat mihi Cajus centum, titulo anteriori, & privilegiato, & item alia centum nullius privilegii; Cùm ea exigere non potuerim, clam mihi compenſavi centum. Sed quia ſum dubius, quæ nam intenderim compenſare, quid credam? Reſpondeo cum de Lugo, *de Juſtitia, tom. 1. diſp. 16. ſect. 6. à num. 129.* crede fuiſſe compenſatum creditum non privilegiatum. Ratio eſt, quia actio compenſativa fit à creditore independenter à debitore, at quilibet, atque adeo hic creditor præſumitur in ſuis actionibus velle ſibi favere, quanto magis poteſt. Sicut enim debitor ſolvens debitum præſumitur velle ſolvere, quod magis gravat, quia id eſt ſibi favorabilius: ita creditor ſibi compenſans, præſumitur compenſare, quod ipſi magis favet.

1 *Confeſſio Sacramentalis.* Quę de peccatis dubiis pertinent ad Sacramentum pœnitentiæ, à nobis diſputata ſunt ſatis, *in opuſc. de confeſſione, lib. 2. cap. 1. §. 3. & 4.* ubi etiam de pueris, vel aliis afferentibus materiam dubiam, *& in opuſculo de communione, cap. 1. §. 16.* quæ verò de caſibus reſervatis, Vide *Verbo caſus, & Cenſuræ reſervatæ.* Illud hic habe. Poſita ea ſententia, quæ docet in mortis articulo non poſſe quemlibet Sacerdotem abſolvere moribundum à reſervatis, ſed debere, ſi tempus permittat, expectari Confeſſarium habentem juriſdictionem ad illa, cujus tamen contrarium ego ſum ſequutus, tamquam probabiliſſimum, *lib. 3. Method. Confeſſariorum cap. 7. 1.* poſita tamen, ut dico, ea ſententia. Inquires, quod faciendum, ſi ſit dubium, an infirmus ſit ſupervicturus, donec ille Confeſſarius juriſdictionem habens advocetur? Reſpond. Abſolvatur. Lege Caſtrop. *to. 1. tr. 3. diſp. 4. par. 2. §. 10.* etiam in illa ſententia, quia ne ſubeat infirmus periculum damnationis, ita certò velle Eccleſiam, judicandum omnino eſt.

1 *Confirmatio privilegii.* Solet Pontifex privilegia confirmare ſub forma communi: ſolet, ſub forma ſpeciali, quæ appellatur ex certa ſcientia; Hæc autem exprimi conſuevit in confirmationis tenore, vel per ipſas has voces, *ex certa ſcientia*, vel per æquipollentes, quales ſunt *de plenitudine poteſtatis, non obſtante lege contraria*, & item Tenor pręcedentis privilegii ad Verbum in confirmatione inſertus: Ni ſic exprimatur, erit forma communis. Lege Caſtrop. *tom. 1. tract. 3. diſp. 4. p. 2. § 4. 10.* Confirmatio ex certa ſcientia habet (inter cœtera) vim, & efficaciam revocandi, ſeu iterùm concedendi privilegium, etiam ſi id fuerit uſu, vel alia via revocatum, quam vim non habet forma communis, non propterea multum proderit ea forma ſpecialis.

2 Dubium ergo hic enaſcitur; Quid præſumendum, quando verba, quibus confirmatur aliquod privilegium, non ſunt clara, ſed ambigua, an contineant dictam formam ſpecialem, nec ne?

Dico cum Sanch. *l. 7. in Decal. c. 19. num. 144.* Merolla, *t. 3. diſt. 6. c. 5. dub. 1. n. 7.* debere præſumi eſſe in forma communi. Ratio eſt clara, quia certum eſt (ut ſupponimus) privilegium uſu, vel alia via, fuiſſe deperditum, at dubium an adſit confirmatio ex certa ſcientia illud revalidans, ergo prævalet amiſſio.

1 *Confirmatio, ſeu Chriſma.* Ambigis, an ſis confirmatus, ſive dubio juris, ſive facti. Reſpond. iterùm cum Bonac. *de Sacr. d. 3. q. unic. part 4. num. 10* Diana *p. 3. tr. 4. reſ. 23.* ſub conditione confirmeris. Neque majus dubium require hic, quàm in Baptiſmo, quamvis Baptiſmus ſit magis, quàm confirmatio neceſſarius, contra Nugnum *in 3 p. S. Thom. q. 72. art. 5. poſt tertiam concluſionem. V. notandum eſt*, quia modò res ſit dubia, ſufficientem habes cauſam ſuſcipiendi certò tam utile Sacramentum. Hinc, cùm ſit apud Theologos controverſia, An balſamus oleo ſit admiſcendus in Chriſmate confirmationis; ſi non fuit admiſtus, vel ſi dubitetur an commiſtus fuerit, reiteretur ſub conditione tua confirmatio, propter rationem dictam. Ita Suar. *in 3. p. t. 3. de Sacr. d. 33. ſect. 1. verſ. Dico ergo quarto.* Suar. *ibid.* ait poſſe reiterari ſine conditione, ſed immeritò, per conditionem enim obſiſtitur periculo, ne reiteretur idem Sacramentum, quod fortè coram Deo verè collatum fuerit.

1 *Correctio fraterna.* Si dubitas peccaſſe tuum fratrem, atque adeò dubitas, an à te debeat ille corrigi, corrigere nō teneris. Ita Caram. *l. 3 Theol. mor. n. 1402.* quia in dubio innocens proximus eſt præſumendus; immò etiamſi (addit hic Caramuel) probabiles rationes, atque adeò graves, non tamen convincentes habeas, non teneris, quia ſic te exponeres periculo dandi medicinam ſano. Hęc ille, melius dicerē, *ex l. Meritò, ff. de dubio*, quia ſi ſolùm eſt probabilitas peccati, peccatum non eſt certum: at nemo ex citata lege eſt præſumendus malus, niſi certò moraliter conſtet de ejus malitia, ergo, &c.

Conſuetudo. Vide *Leges.*

Contractus. Eodem die duos celebro contractus, quibus mea bona duobus hypotheco, ſeu ſubiicio: ſi bona mea utrique non ſufficiunt, quis prævalebit, ſi neutrius creditum ſit anterius, ſeu privilegiatum, nec alteruter inveniatur bonorum meorum poſſeſſionem recepiſſe; Reſp. Antonius de Marinis *in reſol. quot. l. 1. c. 72. nu. 10. & 11.* docet, prævaliturum eum contractum, qui invenitur eſſe ſcriptus priore loco in Notarii prothocollo; juxta regulam juris *Prior in tempore, potior in Jure*, & ita deciſum fuiſſe Neapoli. Sed quæſtio nondum plenè ſoluta eſt, quid enim ſi ejuſmodi prothocolli non habeatur copia: Reſpondet Novarius *in praxi miſer. perſon priv. 54.* tunc prævalituram perſonam miſerabiliorem. Sed nec id ſolvit plenè quæſtionem, quid enim ſi perſonæ ſint æquales? immò nec doctrina Novarii univerſaliter placet, præſcindendo enim ab extrema, vel ſaltem gravi neceſſitate, vel manifeſta alia ratione, ſeu manifeſto privilegio, à quo nunc abſtraho, res unius non eſt alteri trahenda. Reſp. igitur in hoc caſu, in quo nulla affulget lux prælationis, dividenda eſſe bona utrique creditori, quia uterque jus æquale, hoc eſt jus dubium, habet. Vide quæ dicam infra V. *Reſtitutio.*

Contractus minoris. Vide V. *Ætas.*

Creditor. Vide V. *Solutio debiti n. 5.* & V. *Reſtitutio.*

D

1 *Damnum ſecutum.* Si certus ſis, te aliquam actionem exhibuiſſe, unde damnum ſecutum ſit proximo, ſed dubius, num id fuerit, ex culpa Theologica levi, an ex gravi, te non obligari ad reſtitutionem damni illati dicam mox V. *Depoſitum.* At ſi certus ſis, te actionem malam per culpam gravem, egiſſe, ſed ambigis, an illa actio habuerit influxum in damnum proximi, id in præſentia quærimus. Animo v.g. pendes, utrùm, per tuum conſilium, vel aſſociationem moraliter pravā concurreris ad furtum, vel homicidium, teneris ne ad reſarciendum damnum ſecutum?

2 Reſp. Nonnulli ut Sayr. *in clavi l. 10. c. 8. n. 1.* Rebell *p. 1. l. 2. q. 14. ſect. 2. n. 5. & 7.* docent te nequaquam obligari, quia certa eſt tua libertas, incertum, an fueris cauſa damni. Alii ut Sanch. *l. 2. de matr. diſp. 41. n. 17* Caramuel, *l. 3. Theol. mor. num. 1464.* aſſerunt te obligari, quia certa eſt actio injuſta, ſeu delictum, ergo præſumendum eſt te cooperaſſe ad illud, quod ad delictum conſequi ſolet, nempe ad damnum. Utrumque probabile, & ad hanc ſententiam affirmantem faciunt, quæ dicam V. *Suffragium*: Illud prius nihilominùs videtur probabilius, quia nemo eſt obligandus ad aliquod, niſi conſtet ab ipſo id certò deberi. Solùm excipitur Homicidium dubium quoad pœnam Irregularitatis, de qua mox V. *Irregularitas.* Sed enim verò pro praxi notandum eſt, te in dictis exemplis de conſilio, & aſſociatione, ex natura ipſa talium actionum obligari regulariter ad reſarciendum damnum. Nam eo ipſo, quòd conſuleris, vel aſſociaveris, debes eſſe moraliter certus, te concurriſſe: atque id fortaſſe eſt, quod modò aſſerebat poſterior ſententia. Ratio eſt, quia communiter qui conſulunt, vel aſſociant, ſine dubio ſunt delicti cooperatores.

3 Non inficior tamen, ſi adeſſent rationes efficaces, quæ certò probarent te nihil adjuvaſſe, vel rem ponerent in dubio, ut ſi conſilium tunc dederis, quando Homicida jam erat inimicus capitalis occiſi, omnia præparaverat ad homicidium, & ſimilia, non inficior inquam tunc te fore probabiliter excuſandum, quia es in verò dubio, an verè interfuerit cooperatio tua.

4 Subadverto excuſationem hanc faciliorem fore in conſilio, quàm in aſſociatione, quia aſſociatio ſemper per ſe animum addit aſſociatio; niſi fortè ſocius ſit puer, ſenex, infirmus, merus, ſervus, &c. Dictum delinquentis, quo affirmet, ſe nihil fuiſſe à tua actione motum, niſi is ſit fide dignus, vel niſi alia adſint adminicula, certitudinem excuſationis non affert, ut meritò putat Sanchez, *lib. 1. in Decal. c. 10. n. 44.*

De damno ſecuto ex mora debitoris. Vide *Debitor, moroſus.*

Debitor moroſus. Debet Cajus ex contractu centum Titio, quia Cajus præfixo termino ea non reddidit, unde Titio damnum ſecutum eſt, oportuit enim, ut pro ſuo victu pecuniam ad cambia acciperet cum intereſſe decem V.G. aureorum. Quoniam autem eſt probabilis opinio de Lugo, *de Juſtitia, tom 1. diſp 18. ſect 2. num. 32.* Cajum niſi de eo damno præmonitus fuerit à Titio (idem de lucro ceſſante) ad illud damnum reſarciendum non obligari; quia ſi admonitus fuiſſet, vel ſolviſſet fortaſſe, vel aliqua tandem ratione ſibi conſuluiſſet, quoniam, inquam hæc probabilis eſt, immò mihi certa ſententia, quæſtio ſubnaſcitur, ſi Cajus dubitet, an quando fuiſſet admonitus verè ſolviſſet illa centum, nec ne, & conſequenter dubitat, an occurriſſet damno ſecuto ipſi Titio, quid tenendum, obligabitur ne ad dicta decem reſtituenda? Reſp. non obligari. Ratio eſt ducenda ex prędictis; ſicut enim non debeo præſumere delictum de proximo, ſic nec de me, unde non debeo præſumere me fuiſſe ſoluturum. Adde me eſſe in poſſeſſione meæ innocentiæ, cur ergo prævalere debeat dubium de iniquitate? lege de Lugo *loc. cit.* ex cujus doctrina idem confirmabis.

2 Sed

Digitized by Google

2 Sed quid, ſi certus ſim me (quia paupertatis meæ ſatis eram conſcius) non fuiſſe prorſus ſoluturum: Reſpond. te in hoc caſu ea alio capite non obligo, nempè quia ex mora Theologicè inculpabili, ideſt ex mora admiſſa ſine peccato mortali, qualis eſt hæc propter paupertatem, probabile eſt non teneri quempiam ad reſtitutionem damni emergentis, vel lucri ceſſantis. Ita de Lugo, *loc. cit. à num.* 34.

1 *Decimæ*. Si certus ſis te privilegio gaudere Decima non ſolvendi, anceps autem, an privilegium eximat à Decimis tua prędia extantia tempore, quo privilegium conceſſum fuit, an etiam ea, quæ poſteà acquiſiviſti, quid judicandum? Reſpondeo, ſi ejuſmodi privilegium ſolùm præjudicet ipſi Pontifici qui privilegium conceſſit, cui nimirum ſoli deberent ſolvi decimæ, niſi privilegium tibi conceſſiſſet, extenditur ad prædia acquirenda, quia tunc eſt amplè privilegium interpretandum, ut mox dicam V. *Privilegium*. At ſi præjudicat tertio, v. gr. Epiſcopo, Parocho, &c. quibus dictę decimę debebantur, non extenditur, quia tunc ex ibidem dicendis, ſtrictè eſt interpretandum. Nota tamen extare privilegium aliquibus à Summo Pontifice conceſſum, ut illud extendatur ad prædia acquirenda, etiamſi ſit cum tertii præjudicio Lege deciſiones Rotę apud Paulum Rubeum *t. 2. dec. 44. n. 5. & dec.* 10. *n.* 2. Verùm id ex Summi Pontificis indulgentia ſpeciali eſt, qui circa decimas, utpotè bona Eccleſiaſtica, jus plenum ſolus habet, nos autem loquimur abſtrahendo à ſpeciali privilegio.

2 Si certus ſis, te eximi à Decimis ſolvendis, ambigas verò, an privilegium loquatur de prędiis propriis, an etiam de conductis, idem cum eadem diſtinctione propter paritatem rationis videtur eſſe ſentiendum.

1 *Denunciatio*. Adeſt lex, vel edictum de aliquo delicto denunciando, dubius autem ſum primò, An Petrus Verbi Gratia illud commiſerit: Secundò certò ſcio illud commiſiſſe, ſed dubius ſum an prorſus ſit emendatus, obligor ne illum denunciare? nam ſi eſt emendatus, & crimen eſt occultum, damnumque ſi quod fuit, reparatum eſt, nec aliud ingruit, non obligare ejuſmodi legem docet alios citans Caſtropal. *t. 1. tr. 4. d. 3. punct. 4. num. 7.* cum Sanchez, Tolet. Sot. Navarr. cùmque ſit ſatis probabile, diſputatione non indiget.

Reſpondeo, ex principiis dictis te non obligari in priori caſu, quia poſſidet bona fama perſonæ denunciandæ, & de nemine præſumitur delictum, niſi de eo conſtet. *l. merito, ff. de Dubio*. In poſteriore caſu prima facie videris obligari, quia poſſidet delictum certò commiſſum, quod à dubia emendatione non evincitur: verùm diſtinctione modò inſinuata opus eſt: Si enim agitur de crimine, cujus infamia præceſſerit, ingruitque alicujus damnum, obligaberis: ita bono proximi requirente: at ſi peccatum ſit occultum, & ſub nullius damni timore, non videris obligandus, quia peccato exiſtente occulto poſſidet bona fama denunciandi: quare videtur hæc præferenda. Quando nam ſit peccatum occultum, & quando præſumatur quis emendatus, vide apud Caſtrop. *l. c. & tr. 6. de charitate, d. 3. p.* 14.

2 Facit item ad quæſtionem hanc de dubio id, quod his verbis docet idem Caſtrop. *d. punct.* 14. *nu.* 11. *Quando Prælati, ſeu Inquiſitores mandant denunciationem ſibi fieri de iis, & aliis delictis, abſque eo quod cum aliquo communices, hoc intelligi debet de delictis, quæ tibi certò conſtant in edictis contineri, quæque tibi mandantur denunciare: Nam ſi dubius es, an peccata, quæ ſcis, ſint contenta in edictis; vel non; poteris abſque dubio conſulere Confeſſarium, vel virum doctum, neque hanc communicationem intendunt Inquiſitores prohibere, ut advertit Ioannes Sanchez* in ſel. diſput. 11. num. 57. *cum Aravelo, & Bannes*. Hæc Caſtropalaus.

1 *Depoſitum, & commodatum, &c.* probabilis jam eſt ſententia, cum de Lugo mox citando, neminem obligari in foro conſcientiæ ad reſtituendum ſive ex officio, ſive ex contractu mediatè, immediatè ex culpa, ſive ſine ſua culpa gravi Theologica, ideſt ſine peccato mortali. Quare ſi depoſitum, vel commodatum alicujus, quod apud te habes, pereat ſine tua negligentia morali, ad illud reſtituendum non teneris. Pari modo ſi ſine gravi negligentia Medici, vel Advocati pereat ægrotus, vel cliens cauſa cadat; Si ſine gravi culpa Viatoris ſequatur mors equi locati; ſi ſine gravi tua negligentia, dum ignem ad tuum commodum incendis, fortè ſequatur incendium ſegetis proximi, & ſimilia, ad nullam reſtitutionem in foro conſcientiæ teneris. Illud tamen perdiligenter hic notandum eſt, culpam illam, quæ in una occaſione, ſeu contractu, ſeu officio levis eſt & venialis, poſſe eſſe gravem in aliis; v. grat. illa quæ levis culpa fortè judicatur in officio Advocati, ubi agitur de bonis externis, non judicabitur levis, ſed oppidò gravior in officio Medici, ubi agitur de vita. Et illa quæ exigua eſt in conſervando depoſito, quod eſt ſolùm in utilitatem deponentis, non verò depoſitarii, erit notabilis in Commodatarii, non verò commodantis, quæ omnia fusè, & optimè explicat Card. de Lugo *t. 1. de juſt. diſp. 8. ſect. 4. uſque ad* 9.

2 His poſitis: Certus ſum, me habuiſſe depoſitum, commodatum, locatum rei alterius, & item hæc periiſſe apud me. Certus ſum præterea me habere officium Medici, Advocati, Fabri, &c. & item ægrotum è vita ſub mea cura migraſſe, cauſam amiſſam eſſe, ædificium corruiſſe. Certus inſuper ſum me ad meos cibos coquendos ignem accendiſſe, & item ab eo igne ſegetem fuiſſe combuſtum: ſed dubius ſum an in his omnibus graviter peccaverim, ad quid teneor?

Reſpondeo ad nihil. Ita Sanctus Thomas 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 6. Ioann. Sanchez, *in ſelect. diſp.* 43. *num.* 21. ex parte, aliique ab eodem citati, quibus adde de Lugo *loc. cit. diſputat.* 18. *ſect.* 1. *num.* 14. Ratio eſt, quia tunc in prædictis omnibus deberes obligari ad reſtitutionem, quando affuiſſet tua culpa reſpectivè gravis, ut dictum eſt, at in dubio nemo præſumendus eſt graviter peccaſſe, quia delictum nunquam præſumitur, ergo prævalet libertas tuæ innocentię, ſi ſis certus te graviter peccaſſe, ſed incertus an per tuam actionem peccaminoſam influxum habueris ad prædicta damna, dixi modo. V. *Damnum ſecutum*.

1 *Detractio*. Placuit ſemper mihi rerum, & quęſtionum exacta diſtinctio. Audi, amice lector: Detrahit quis graviter de proximo, dubitans an ejuſdem fama ſit jam proſtituta, hoc eſt, an ejus delictum ſit jam publicum, peccat ne detractor cum onere reſtitutionis famæ? Rurſus quia, qui audit detractorem, ſed illum non excitat, nec illi cooperatur, licèt non obligetur ad reſtitutionem, peccat nihilominus, ſi poteſt detractori ſine magno incommodo obſiſtere, & non obſiſtit, juxta ea, quæ in tractatione *de Detractione* dicuntur, de quo Azor. Molina, Leſſius, aliique apud Bonacin. *de reſtitut. in gener. d. 2. q. 4. p.* 11. peccabit ne hic, qui audit, ſi pari modo dubitet, an fama ejus, de quo verſatur oblocutio, ſit proſtituta, & in univerſum, ſi dubitet an detractor ex aliquo tandem capite poſſit licitè detrahere?

2 Reſpon. hæc duo eſſe prorſus diſtinguenda. In priore enim caſu peccatur cum onere reſtitutionis. Ita Malderus apud Dianam *par. 2. tract.* 17. *reſ.* 24. in poſteriore nequaquam Ita Malderus. Rebellius, apud eundem Dianam *loc. cit.* Bonacina *loc. cit. num.* 8. Ratio eſt, quia in priore, fama bona ſtat pro proximo, poſſidet enim quilibet ſuam famam, donec illam amiſiſſe certò, & publicè conſtet, ergo non poteſt ea lædi propter peccatum dubium, ſive propter publicitatē dubiam. At in caſu poſteriore, fama bona ſtat pro ipſo detractore; cùm enim nemo ſit judicandus malus, niſi ejus malitia clarè cognoſcatur, ego debeo ejuſmodi detractorem non judicare malum, ſeu malè agere, ſed debeo judicare eum poſſe peccatum illud proximi patefacere, ipſe ergo viderit an famam proximi lædat, ut certè in dubio lædit, ego lædere ipſum detractorem non debeo, certò autem læderem, ſi in dubio illi obſtarem, illum enim corriperem de actione detrahendi peccaminoſa, quam peccaminoſam eſſe mihi nondum conſtat.

1 *Diſpenſatio*. Pro ſequenti potiſſimùm prima difficultate præmittendum eſt, diſpenſandi poteſtatem eſſe eam authoritatem, ſeu juriſdictionem, quæ reſidet in diſpenſante. Diſpenſatio autem eſt ipſe actus juriſdictionis, quo aliquid diſpenſatur. Conveniunt ergo ferè recentiores, poteſtatem diſpenſandi eſſe per ſe favorabilem, adeòque amplè interpretandam, ipſam verò diſpenſationem eſſe per ſe odioſam legibus, adeòque, utpotè quæ à jure exorbitet, eſſe reſtringendam. Dixi per ſe, nam limitationes, quæ hic adducuntur, & prolixæ ſunt, & noſtræ brevitati adverſantur, nec nobis nunc neceſſariæ.

2 Jam, ſi certus ſis, te poteſtatem habere diſpēſandi, dubius autem, an ad aliquem caſum ejuſmodi poteſtas extendatur, præſumendum per ſe eſt pro extenſione. Ita Sanch. *de matrim. l. 8. d. 2. n.* 9. aliique *ibidem* citati. Contrà, ſi dubites, an ipſa diſpenſatio, quæ tibi conceſſa fuit, ad aliquid ſe extendat nec ne, nequaquam ſe extendere cenſeo. Ita Sanch. *loc. cit.* Merolla, *to. 2. diſp. 4. c. 6 dub. 1. n.* 5. aliique. Ratio eſt, quia ibi amplior, hic ſtrictior interpretatio eſt eligenda. Hinc ſi Pontifex diſpenſet alicui Votum Caſtitatis, dubiumque emergat, an Pontifex diſpenſaverit totaliter, an ſolùm ad effectum contrahendi matrimonium, judicandum erit ſolùm ad effectum matrimonii, quia diſpenſatio ſtrictè eſt interpretanda. Sed peragamus ad alias difficultates, de eadem materia diſpenſationis.

3 Si dubites, an indigeas aliqua diſpenſatione in Bigamia, ad Sacerdotium aſſumendum; in impedimento dirimenti ad contrahendum matrimonium cum aliqua, & in ſimilibus, potes tibi perſuadere ea non indigere, & conſequenter poſſe te Sacerdotium, & matrimonium inire, quia poſſidet tua libertas, dum interim, dubia eſt indigentia diſpenſationis, ſeu dubium eſt impedimentum. Ita Merolla, *tom. 1. d. 3. cap. 3. dub. 2. coroll.* 10. *n.* 34. Sanch. *l. de matrim. d.* 6. *num.* 18.

4 Unum notat ex Sanchez Merolla, *loc. cit. nu.* 135. Nam licèt non rarò indigentia diſpenſationis, ſeu impedimentum, primo aſpectu, dubia appareant, nihilominùs propter præſumptionem ductam ex communiter accidentibus, re ipſa non ſunt dubia, ſed certa, quare tunc diligentia, ſeu impedimentum, non verò libertas poſſidebit; Dubius es V. G. an emiſeris ſemen intra vas ſororis ejus, quam ducere intendis, (quod eſt neceſſarium ad contrahendam affinitatem dirimentem matrimonium) cùm tamen illam cognoveris valdè proximè ad dictum vas (nota illud valdè) tunc enim verò ex communiter contingentibus, certò præſumitur fuiſſe intra, atque adeò certò aderit indigentia diſpenſationis, ſeu impedimentum dirimens.

5 Si verò certus es te indigere diſpenſatione, ſed dubius an illam obtinueris, prævalet indigentia certa cōtra dubiam diſpenſationem.

Digitized by Google

At ſi es certus de indigentia, ſeu impedimento, & item certus, quòd obtinueris diſpenſationem, ſed ambigis an diſpenſatio ſit valida, quia dubitas num cauſa in petitione diſpenſationis tacita, vel falsò expreſſa, ſit finalis, hoc eſt ut ſine illa adhuc fuiſſet conceſſa: vel quia dubites, an ſuperior, qui eſt in certa poſſeſſione ſuperioritatis in aliquem, ſit ſuperior legitimus necne, valida ne erit judicanda diſpenſatio? Reſpondeo, aliqui ut Molina, Balduin. Suncinus, quos citat, & ſequitur Meroll. *l. coroll.* 14. *& coroll.* 15. *à num.* 175. autumant, invalidam eſſe cenſendam, atque adeò te in exemplis modò allatis non poſſe licitè ad Sacerdotium aſcendere, vel matrimonium contrahere; quia conſtat de impedimento: at diſpenſatio omnibus penſatis eſt incerta. Aliqui ut Santarellus, aliis citatis, quem ſequitur Diana, *part.* 4. *reſolut.* 4. Item Salas, Bonacina apud Merollam, *ibid. num.* 177. & Caramuel, *l.* 3. *Theol. mor. num.* 1468. exiſtimant eſſe præſumendam validam, quia ſemper in re dubia eſt judicandum in favorem actus *cap. Abbate de verb. ſignif. l. quoties ff. de rebus dubiis*, ut ſcilicet actus potiùs valeat, quàm pereat, & conſequenter non erit incerta diſpenſatio, ſed certò valida, valida, inquam, præſumptione Juris. Adde, dum ille Superior poſſidet Juriſdictionem, non eſſe ab ea repellendum ex ſuperveniente dubio, quo ambigitur non eſſe legitimum. Utraque opinio ſaltem propter authoritatem extrinſecam probabilis eſt.

6 Quid, ſi Superior certus ſit de cauſa diſpenſandi, at incertus an illa ſit ſufficiens, poterit ne diſpenſare? Quid ſecundò, ſi ſit incertus an aliqua cauſa adſit? Reſp. in priore caſu poſſe diſpenſare, in poſteriore licitè non poſſe. Ita Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 44. *nu.* 6. ibique plures. Ratio prioris eſt, quia nimis onerosum eſſet, ſi Superior ſufficientiam expendere tam rigidè deberet. Ratio poſterioris eſt, quia poteſtas diſpenſandi, ut alibi dicemus, cauſam neceſſariam expoſtulat, ſi ergo dubitetur an illa adſit, dubitabitur an adſit ipſa poteſtas diſpenſandi, at nemo uti poteſt dubia poteſtate diſpenſandi ad certò diſpenſandum. Dixi (licitè) cauſa enim in omnibus ſuperioribus requiritur ad licitè diſpenſandum, at ad diſpenſandum validè, non in omnibus, ut *infrà* cum *de juram.* diſputabitur.

7 Sed quid fiet, ſi proceſſu temporis deprehendatur Superiorem non fuiſſe legitimum, quia ſcilicet, nec habuit verum titulum, nec titulum coloratum cum errore populi, nec ſaltem communem ipſum populi errorem? Reſpondeo, ſi habuit aliquem ex his, jam legitima fuit diſpenſatio ſic Eccleſia ſupplente, at ſi nullum habuiſſe deprehendatur, corruat diſpenſatio neceſſe eſt. Ita Sanchez, *l.* 4. *in Decal. c.* 44. *n.* 10. lege item Pontium, & iterùm ſi ea uti velit, à legitimo Superiore poſtulanda. Ratio eſt clara, quia illa prior nulla omninò fuit

8 Quid ſi proceſſu temporis appareat cauſam fuiſſe inſufficientem, vel poteſtatem delegati non ſe potuiſſe extendere ad hanc diſpenſationem expediendam, vel materiam, v. g. votum fuiſſe reſervatum, perſiſtit diſpenſatio à Delegato facta, ita Sanch. *ibid. n.* 11. quia ex Eccleſiæ benignitate judicatur Pōtifex, ne ſcrupulis omnia ſcateant, dare in his poteſtatem amplam diſpenſanti bona fide, diſpēſat autem bona fide, ſi diſpenſat juxta doctrinam datam *nu.* 5. *&* *n.* 6.

9 Verùm ſi detegatur falſum fuiſſe expreſſum, vel verum fuiſſe tacitum in cauſa finali, vel cauſam finalem, qua motus eſt Superior ad diſpenſandum nullo modo adfuiſſe, corruet diſpenſatio, & iterùm erit petenda, quia tunc patebit non adfuiſſe in Superiore voluntatem diſpenſandi, atque adeò apparet, ipſum diſpenſationem non dediſſe. Ita docet Sanch. *ibid.* Sed quæſo te, cur hic ex benignitate Eccleſiæ nō judicetur Superior voluiſſe dare pari modo diſpenſationem ei, qui bona fide ſic petiit, ſicut dictum eſt *nu. præc.* Lector me doctior id expendat. Dixi (bona fide) nam ſi mala fide petiit, id præſumi non poſſe, cum dolus nemini patrocinari debeat, certum eſt.

1 *Donatio*. Si dubium ſit, an ego librum V. Gr. tibi donaverim, non potes illum à meis manibus auferre: quia prius fuit librum eſſe certò meum, & deinde dubitatur, an ſit tuus, ergo poſſeſſio ſtat pro me.

2 Si autem certum ſit, te mihi quidpiam donaſſe, ſed dubium inſurgat, an per donationē gratuitam dederis, an per remuneratoriam, pronunciato cum Leſſio *l.* 2. *c.* 20. *dub.* 6. *n.* 45. fuiſſe per rimuneratoriam, quia nemo præſumitur res ſuas velle prodigere: niſi fortè qui acceptat, ſit pauper, tunc enim rectè præſumitur res non magni valoris in eleemoſynam gratis data. Ita Navarr. *in praxi miſerab. perſon. priv.* 8: Similiter ſi quis dederit alimenta alicui, dubiteturque, an ea præſtiterit, animo donandi, an animo repetendi; judicandum animo repetendi: excipe diligēter, niſi donator fuerit Pater, Mater, Frater, vel quomodocunque peramicus: nam tunc præſumitur ea communiter contingētibus, præſtita fuiſſe animo donandi. Nonnulla huc facientia vide V. *Solutio debiti, n.* 4.

3 Propter eandem rationem, ſi ego tibi cētum mutuem, & ut reddas mihi poſt annum ſimilia centum, atque inſuper decem, dubiumq; ſit, an hæc decem dederis ex libera donatione, an ratione mutui, judicandum eſt, te dediſſe ratione mutui; quia ſcilicèt nemo, ut dictū eſt, niſi coactus res ſuas dare præſumendus eſt: quare obligaris illa decem reſtituere, utpotè accepta per uſuram ſine juſto titulo.

4 Quid; ſi certum ſit, non fuiſſe ex libera donatione, ſed dubitetur, an ratione mutui, an verò ratione intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis? Reſp. ſi es bona fide in poſſeſſione illorū, ne angaris, prævalet enim poſſeſſio contra omnes rationes non convincentes: at ſi mutuatarius nondum illa decem ſolvit, & nunc ambigatur, an adſit ejuſmodi juſtus titulus damni, vel lucri, puto tibi abſtinendum ab acceptione illorum decem; Ratio eſt, quia certum eſt mutuatarium illa non debere, incertum an tibi debeantur, prævalet ergo jus mutuatarii.

5 Pari modo ſi famulus ſervitia, ad quæ non obligabatur, Domino exhibuit, ipſo jubēte Domino, dubiumque nunc enaſcatur, an gratis id fecerit Famulus, an ſpe mercedis, cēſendum erit ſpe mercedis, ita Dicaſtill. *l.* 2. *de juſtit. tract.* 14. *diſt.* 5. *num.* 121. quia nemo, ut dixi, ſuas operas perdere, ſeu prodigere præſumēdus eſt. Dixi (Domino jubente) nam ſi Dominus videat, ſed nō jubeat, aliqui docent, ut Bardi *de conſc. diſt.* 4. *c.* 9. §. 32. reſolutionem prædictam non procedere, quia poteſt meritò tunc Dominus putare gratis ſibi ſervitia fieri: At Vaſq. *part.* 2. *d.* 123. *cap.* 2. *n.* 20. docet ſufficere ſi videat; quia Dominus videtur conſentire in mercedem dandam ad ſervitium compenſandum, dum non prohibet ſibi ſervitium exhiberi, & dum ex alia parte ſcire debet neminem ſolere ſervire alteri gratis. Si in his caſibus certò famulus voluit ſervire gratis, non poteſt mutare deinde voluntatem, & velle mercedem, quia jam gratis dedit ea ſervitia: at ſi certò voluit ſervire propter mercedem, poteſt illam petere, & accipere, ſi Dominus vidit ſervitia: nam, ſi non vidit, cùm potuiſſet nolle ſibi illud ſervitium exhiberi à famulo, famulus non videtur habere jus contra Dominum: Tamen adhuc probabile eſt deberi famulo mercedem: ita Dicaſtillus, *loc. cit.* ex Vaſquez, Leſſio, & Navarro; quia jam Domino utile fuit illud ſervitium, (de hoc enim agimus) & illud ab alio gratis non habuiſſet, ut ſuppono, ergo non deneganda merces famulo. Solùm igitur tunc deneganda erit, quando Dominus ab alio gratis illud ſervitium habuit, ut à me dictum eſt fusè, *in opuſc. de ſacrif. Miſſ. l.* 3. *c.* 55.

Dubii interpretatio. Vide *judicium temerarium*.

E

1 *Eleemoſyna*. Si dubius ſis, an eleemoſynam ſub voto promiſeris, ad illam teneris, quia poſſeſſio eſt pro te: at ſi certò promiſiſti, dubius autem an erogaveris, erogare debes, quia prævalet promiſſio. Utrùm autem poſſit colligi ex infra dicēdis Verbo *reſtitutio n.* 1. non eſſe improbabile, deberi ſolùm pro rata dubii, me ſapientiores decernant. Aliqua luce pertinentia vide V. *Votum à n.* 7.

2 Illud pro certo tradit Sāch. *l.* 4. *in Dec.* 6. 1. *n.* 17. ſi in dubio, an votum eleemoſynæ emiſeris, illam pauperi nihilominùs erogas, non erogaturus ſi ſciviſſes, te obligatum non fuiſſe, non poſſe te à manibus pauperis illam ampliùs auferre: quia tunc legitima poſſeſſio eſt pro paupere: legitima inquam, quia eſt etiam probabilis opinio ex tali voto te fuiſſe obligatum: quare pauper ſequens hanc probabilem opinionem legitimè poſſidet, à qua deturbari non poteſt. Sicut (inquit Sanchez) ſi quis reſtituat Petro V. G. pecuniam, credens contractum cum illo initum fuiſſe uſurarium, de quo ſunt opiniones, at non reſt tuiſſet, ſi ſciviſſet ſe juxta opinionem aliam probabilem potuiſſe retinere, nequit pecuniam datam auferre. Porrò quippe is legitimè poſſidet, dum innititur ſuæ probabili opinioni: ita in caſu noſtro, &c.

1 *Epicheja*. Præmittendum eſt primò, epichejam, quam, & emendationem legis, & interpretationē latè dictam ſecundùm æquum, & bonū appellamus. Ita Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 19. *n.* 2. eſt benigna interpretatio, qua caſum aliquem particularem, ob aliquam circumſtantiam, ſeu neceſſitatem, hic & nunc occurrentem, in lege univerſaliter lata non eſſe comprehenſam, judicamus: lex ergo quia univerſalis eſſe ſupponitur, etiam hunc caſum per ſe involvit, at propter circumſtantiā occurrentem prudenter judicatur illum caſum noluiſſe, vel non potuiſſe includere: nam ſi ejuſmodi caſum legiſlator per aliqua verba excepiſſet, is non diceretur exceptus ex vi epicheiæ, ſed ex vi legis ipſius, ſeu ex vi interpretationis propriè dictæ verborum legis. V. G. ſit lex hujuſmodi: *Pœna carceris nemo de nocte exeat ab Urbe*. Si occurrat adeſſe neceſſitatem ſuccurrendi v. gr. tuo patri graviter extra urbem ægrotanti, ex vi Epicheiæ diceris poſſe exire. At ſi ea lex in hunc aliū modum fuiſſet lata: *Nemo ex urbe exeat, exceptis Medicis, aliiſque ad ſalutem extentis bene infirmantium neceſſariis*, ex vi propriæ interpretationis verborum legis exire poteris.

Ponimus autem exemplum in legibus humanis, nam in legibus naturalibus, vel divinis aliqui negant dari poſſe epichejam, quod diſputare noſtrum non eſt. Lege Bardi *de conſ. d.* 6. *c.* 3. §. 6. *&* 7. has ſententias expendentem.

2 Præmittendum ſecundò, quando prædicta neceſſitas eſſet moraliter certa, certum eſſe uti nos poſſe epicheja, quia prudenter judicamus illum caſum ea neceſſitate urgente, a lege non includi, & conſequenter poſſeſſionem eſſe pro libertate. Idem dic (quidquid alii apud Bardi *d.* 6. *de conſ. c.* 3. §. 5. ſentiant) ſi probabile ſit, veram adeſſe neceſſitatem, quia pari modo tunc prudenter judicamus, &c. Ita Merolla, *t.* 20 *d.* 4. *c.* 8. *dub.* 3. *num.* 34. At ſi dubium ſit, an tanta ſit neceſſitas, quid faciendum? Dico cum Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 1. *d.* 3. *dub.* 3. *p.* 8. *nu.* 2. eſſe ad Superiorem recurrendum, ut explicet mentem ſuam, ſi ad illum recurrendi locus datur: quia quoties dubium ad legem obſervandam enaſcitur, obligamur veritatem inquirere, ſi poſſumus, ut ex ſupradictis patet; ſed quid, ſi urget tempus executionis, adeſt ne-

Digitized by Google

neceſſitas, & ad ſuperiorem non eſt niſi difficilis recurſus: enim verò hic conſiſtit hujus cardo difficultatis.

3 Dico ex vi poſſeſſionis debere legem ſervari S.Tho. Sot. Medin. Vaſq. uterque Sanc. Suar. apud Caſtrop. *l.c.n.4.* In ea V.G. lege abſoluta de non exeundo ab urbe, ſi dubitas, an pater infirmus extra urbem degens indigeat tuo auxilio, non potes ab urbe exire. Ratio eſt, quia lex eſt in poſſeſſione, certa enim eſt lex, quare non poteſt negligi propter dubiam excuſationem.

4 Dixi (ex vi poſſeſſionis) nam ex alio capite poterit aliquando prævalere dubia illa neceſſitas, atque adeò in dubio locum eſſe epichejæ: ita Sylveſter, Corduba, Henriquez, Salas, *ibid. cit. num.3.* ſic enim eſt diſtinguendum. Vel adimpletio legis eſt moleſta, & incommoda, vel non ita: ſi prius, in prædicto dubio poteſt lex non obſervari, quia præſumendum ex benignitate legislatoris eſt, ut rebus incommodis, & moleſtis, nolit ſubditum obligare, quando particularis caſus propter aliquam prudentem circumſtantiam, à lege univerſali eximi judicatur, ut ſcilicet ſubditi non aggraventur à legibus niſi ſint omnino, & uſquequaque certi: ſi poſterius, lex ſervari debet: quia tunc ex una parte militat poſſeſſio legis, & ex alia non adeſt excuſatio, quæ ducatur ex præſumpta benignitate legislatoris. Cujus autem ponderis debeat eſſe ejuſmodi moleſtia, non niſi à viro prudenti decerni poteſt, ſpectata neceſſitate actionis, gravitate legis, & ſimilibus.

5 Quæres primò. An quando poſſum tranſgredi legem ex vi epichejæ, ſeu ex prædicta legislatoris benignitate, debeam ſub obligatione tranſgredi, ſi tranſgreſſio contra aliquod aliud præceptum ſit, V G in exemplo nuper allato, poſſum ne licitè me conformem reddere legi prohibenti exitum ab urbe non exeundo ad auxiliandum patri; quamvis id præcepto charitatis adverſetur?

Reſpondeo univerſaliter nequaquam poſſe, Suarez *lib.6. de legibus cap.8. n.2.* Merolla *tom.2. d.4. c.8. dub.3. n.33.* quia regula generalis eſt, in concurſu duorum præceptorum, debere ſervari id, quod urgentius eſt. Quoniam ergo in caſu propoſito magis urget præceptum charitatis erga patrem, quàm ea lex, illud erit, non autem hæc obſervanda. Quædam alia de concurſu præceptorum vide infra Verb. *Leges*. Quòd ſi neceſſitas nullum præceptum reſpiceret, V. G. ſi uaire mihi ab urbe per epichejam concederetur, ut mille aureos V. G. lucrarer, certè tunc licèt non obligarer, poſſem cum laude legem obſervare, & ſic ab urbe non egredi, quia nullum in me urget præceptum de lucro illo acquirendo, ut ſuppono.

6 Pari modo poteſt contingere tam laudabile eſſe legi me conformem reddere, ut etiam concurrente alio præcepto, poſſim hoc negligere, & illam obſervare, atque adeò poſſim licitè ſervare legem, & epichejæ renunciare. Sic ſolent Doctores, Vaſq. *p.2. d.262. per totam.* Sanc *in conſul. l.c.* Carthuſiano concedere abſtinentiam à carnibus in ultima vitæ neceſſitate propter laudabile exemplum ſuum inſtitutũ obſervandi, licèt in ea neceſſitate, vel per epichejam, vel per prudentem ſui voti, ſeu præcepti interpretationẽ, carnem veſci licitè poſſit.

1 *Eucharistiæ ſuſceptio.* Diximus *in opuſc. de comm. c.2.* § 7. ſive ſis certus de comeſtione, & dubius an comeſtio fuerit ante, vel poſt mediam noctem, ſive dubius an illa fuerit vera comeſtio, quamvis certus eam fuiſſe poſt noctem mediam, diximus, inquam, probabile eſſe tibi licere manè ſacra Euchariſtia refici, nam propterea iterùm hæc in præſentia non ſunt repetenda.

2 Illud, quod ibi exciderat, hic addo. Sic Petrus, qui expergefactus à ſomno de nocte bibat, neſciens, nec omnibus penſatis ſcire potens, qua hora biberit, poterit ne manè licitè ad communionem accedere? poſſe videtur colligi ex dictis *num. præcedenti.* in hoc enim caſu dubitatur, An potus fuerit ante, vel poſt mediam noctem. Dico tamen non poſſe.

3 Ratio eſt, quia in *num. præcedenti.* loquitur de eo, qui comedit exiſtens, & perſiſtens in vigilia, hic autem caſus eſt de dormiente, qui expergefactus bibit, quæ duo ſunt longè diverſa; ille enim perſiſtens in vigilia, poteſt ſuas diligentias ponere ad inquirendum, num ante, num poſt mediam noctem comederit, & re ipſa, ne temerè ſe gerat, omnia expendit, quibus expenſis, nihil certum contra ſe inveniens, judicat, & quaſi ſententiam fert pro libertate ſua: at ille expergefactus omnia expendere non poteſt, diligentias debitas exhibendo, cùm de horis tranſactis in ſomno, dijudicare nequeat; remanet igitur ſine factis diligentiis, ergo remanet impotens ad judicandum pro ſua libertate; quòd ſi ſententiam proferret, temerè proferret. Prudenti autem judicio nequaquam poſito ad licitam communionem percipiendam, accedere ſine culpa non poterit, quia eſt certus ſe comediſſe, comeſtionemque eſſe impedimentum communionis, at judicare non poteſt, an ſua libertas prævaleat. Video hanc rationem alicui non omnino fortè ſatisfacere, Verùm in re morali ſatis ſuperque ſit.

Excommunicatio. Vide Verb. *Cenſura*. Verbo *Leges*. Verb. *Percuſſio Clerici*.

1 *Executor ſententiæ*. Si Principis Miniſter incertus ſit, an ſententia ſit iniqua, poteſt illam, immò debet regulariter exequi. Ita Caram. *lib.3. Theol. mor. n.* 1418. Ratio eſt, quia ſemper præſumendum (niſi luce meridiana clarior ſit iniquitas, quæ in Principe Chriſtiano vix unquam præſumetur) Principem moveri gravibus rationibus ad ſententiam proferendam. Adde Miniſtri eſſe obedire, non verò diſputare. Tunc ergo ſolùm Miniſter ab exequendo abſtineat, quando manifeſtè, & ſine dubio conſtat iniquitas.

Extrema Unctio. Vide Verb. *Oleum ſanctum*.

F

Famulus. Vide *Servus*.

1 *Feſtum*. Si dubites, an hic ſit dies feſtivus, operibus ſervilibus vacare potes, quia prævalet laborandi libertas. Ita Suar. *de cenſ. d.4. ſect. 5. n.15.* contra Breſſerum *lib 4. de conſc. c.7. num.61.* Contrà, ſi hodie ſit certò dies feſtus, dubitetur autem, an propter aliquam neceſſitatem laborare tibi concedatur, abſtinendum tibi à ſervilibus eſt, quia poſſidet obligatio, quæ certa eſt contra excuſationem incertam; in hoc autem caſu poſſe à Superiore diſpenſari, dicetur *infrà*.

1 *Filii obligatio erga parentes*. Si certò ſcis tuum V.G patrem eſſe in extrema, vel etiam in gravi neceſſitate, non potes Religionem ingredi, quia certa eſt obligatio Patrem adjuvandi. Ita Caram. *lib. 3. Theol mor. num.* 1474. At ſi dubiè de dicta Patris neceſſitate timeas, nec, factis diligentiis, veritatem comperire poſſis, prævalet tua libertas, quæ certa eſt, cùm incerta interim ſit obligatio. Dixi dubiè, nam ſi probabiliter opinaris tuo auxilio Patrem non indigere, ſequi opinionem probabilem potes, illum ſi velis, deſerendo. Quòd ſi Religionem voviſti, debes in prædicto dubio Religionem ingredi, quia voti obligatio certa eſt, excuſatio dubia, ita Caſtropal. *tom.3. tr. 16. d. 1. p.7. §.5. n.6.*

Filius legitimus. Vide *Legitimus*.

1 *Filius*. *Vide Alere*. Natus ſum à Matre, quæ ſtatim, mortuo marito Petro, nupſit Cajo, ego autem natus ſum nono menſe à ſecundis nuptiis, cujus ſum cenſendus filius, & hæres? Reſpondeo Caii, quia in dubio major eſt præſumptio pro poſſidente matrimonio, nunc autem poſſidet Cajus.

2 Quid, ſi ſum ſimilis voltu ipſi defuncto: Secundò, ſi ſum eidem ſimilis in moribus; Tertiò, quid, ſi certum ſit poſteriorem virum uxorem alioqui caſtam non cognoviſſe, niſi poſt aliquot menſes à nuptiis? Reſpondeo, in hoc tertio caſu clara eſt præſumptio te eſſe filium defuncti. In ſecundo, ſi maxima ſit morum ſimilitudo eſſet magna item præſumptio pro paternitate defuncti: ſed rarò contingit tanta, ut tollat omnino dubium. In primo res manet item dubia, quia ſimilitudo potuit evenire ex recenti memoria defuncti, quare in utroque caſu regulariter erit Caii filius reputandus.

Filii Gemelli: Vide *Gemelli*.

Filiorum peculium. Vide *Peculium filiorum*.

1 *Furtum*. Princeps quidam cùm advertiſſet clàm ſibi pretioſum argenti vas fuiſſe ſurreptum, conſtaretque manifeſtè crimen non ab aliis quàm à famulis, qui tamen ad argenti cuſtodiam non tenebantur, juxta conſuetum alicubi morem, ubi uni tantùm hæc cura demandari ſolet, Princeps inquam, quoniam qui eſſet determinatus fur deprehendere non poterat, intendebat à ſingulis famulis partem pro rata ſibi eſſe ſolvendam: ni facerent; eam partem ſibi de conſtituto eiſdem ſalario ſe ſubducturum minabatur; ſciſcitatus eſt nihilominùs à me, an id juſtè exequi valeret. Reſpondi afferendo verba Jo. de Lugo *de Juſt. tom.1. d.13. ſect.2. n.2.* *Si quis* (inquit) *inveniatur occiſus, & dubitetur, an occiſus ſit à Petro, vel à Paulo, nec poſſit dubium illud ſuperari, iniquum erit utrumque punire, cùm certum ſit alterum ex illis eſſe innocentem, atque adeò ſi uterque puniatur, certum erit innocentem puniri: unde barbarum omnino, & crudele fuit, quod princeps quidam feciſſe narratur, qui cùm neſciret quis ex tribus famulis certos ſuos fructus pretioſiſſimos comediſſet, juſſit ſingulos ſecari, ut appareret in cujus ſtomacho reperirentur, prout in ſecundo apparuerunt, primus autem innocens ſectus eſt. Non enim ſunt puniendi innocentes, ut in eis delinquens puniatur, ſed potiùs dimittendus eſt delinquens, ne innocentes puniantur*; Hæc Ille, & nil diverſum ego in caſu Principis allato, &c.

G

1 *Gabella*. Subditus, qui omnibus expenſis dubitat, an Gabella ſit juſtè impoſita, tenetur ne illam ſolvere? Teneri docent alii, ut Leſſius, & Malderus apud Caramuelem mox citandum, quia poſſeſſio juſtitiæ præſumenda eſt pro Principe. Non teneri putant, Villalobos, Caſtropalaus, Aragonus, Molina, Fillucius, Silveſter, aliique apud Caramuelem mox citandum, quia poſſeſſio ſtat pro libertate ſubditorum, qui non ſunt obligandi ſolvere, niſi certi ſint de juſtitia. Caramuel, *lib 3. Theol. mor. n.*1466. aſſerit tributa ſive nova, ſive priſca non poni leviter ſed magna conſideratione, ergo dubia nequaquam erit Tributi juſtitia, ſed vel certa, vel probabilis. Si certa, omninò debebitur: Si probabilis non debebitur, quia probabilia neminem involuntarium cogunt, niſi in ea Republica, eſſet lex acceptata, ut ſubditi teneantur ad obediendum etiam in materia probabili. Omnes hæ tres ſententiæ ſunt probabiles, quia bonis fundamentis innituntur. Et Januarius quidem *p.p. reſp.* 91. citans Leſſium, alioſque contra Suar. docet, non teneri quempiam ad Gabellas, non ſolùm quando dubiè, ſed nec quando opinabiliter ſolùm ſunt juſtæ; cujus doctrinæ fides ſit apud ejus Auctores.

1 *Gemelli*. Naſcuntur ſimul duo filii, èx quibus quinam ſit cenſendus primogenitus, dignoſci nequit, cuinam prædium, ſeu majoratus in dubio attribuendus?

Re-

Reſpondeo. Si alteri data ſit fortè poſſeſſio, is manutenendus, donec alter probet, ſe natum fuiſſe priùs, quia poſſeſſio prævalet contra omnes rationes non convincentes. At ſi neuter poſſideat, Tiraq. *de jure primog. q.* 1 a. duodecim ſententias hac de quæſtione, recenſet.

Verùm tu ſic judicato, ſi prædium dividi poteſt, utrique dividatur, ſi non poſſit, quale eſt Regnum, Caſtrum, Majoratus &c. detur alteri medium æſtimationis pretii, alteri Majoratus; cui autem Majoratum, cui æſtimationem dari oporteat, ex pari fratrum concordia, vel ſi diſſentiant, ſorte demum decernatur. Ratio horum eſt alibi tacta, & infra V. *Nomen dubium*, *n.* 3. & V. *Reſtitutio*, *n.* 1. *&* 8. ſæpè eſt repetenda, quia nimirum nemo eſt privandus jure, quod habet; cùm ergo hi fratres ſimul ſumpti jus certum habeant ad Regnum, ſed ſeparatim ſumpti, ſub dubio, ne alterutri injuria fiat, diviſione inſinuata eos uti debere, ipſa ratio dictat.

2 Scio Merollam *t.* 3. *d.* 6. *c.* 8. *d.* 29. *n.* 281. ex eodem Tiraquello videre velle admittendum quidem eſſe utrumque fratrem, ſed ita res componenda, quando eſt indiviſibilis, V.G. quando eſt Regnum, ut vel ambo in ſolidum regnent, vel uno anno regnet unus, alter, altero. Verùm id non arridet, debet enim compoſitio fieri meliori modo, quo Reipublicæ minus noceatur, at grave periculum multorum inconvenientium Regnum ſubiret ex duobus ſimul regnantibus, vel ex annua regnantium mutatione: ſatius ergo erit id facere, quod nos innuimus, & innuit ipſemet Tiraquellus, dum concedit poſſe hos fratres rem ſorti committere, ſed non invitos, *niſi fortè res aliter tranſigi non poſſit, & immineret aliquod periculum*. Hæc ille.

H

Hæreſis. Dubius ſum an in hæreſim conſenſerim, poſſum ne abſolvi per Ordinarium ſimplicemque Confeſſarium? Reſpondeo poſſum, ut patet ex iis quæ dixi V. *Caſus*, & *Cenſura reſervata*.

De Hæreſi, dubiè externa, Vide infra *lib.* 2. *c.* 1. §. 8. *n.* 4.

Hæreticus. Si faviſti hæretico, illum domi recipiens, ſed dubium eſt, utrùm receperis ut amicum, ſeu conſanguineum, an ut hæreticum, cenſendus es recepiſſe ut amicum Ita Bonac. *diſp.* 1. *de cenſuris in particul. q.* 2. *p.* 3. *n.* 2. Ratio eſt duplex, tum quia ex communiter contingentibus præſumitur pro affectione, vel inclinatione naturali, tum quia quilibet præſumitur bonus, ſeu quantò minùs poteſt, malus.

1 *Hora Canonica*. Si Sacerdos, qui jam certò tenetur ad horas, dubius ſit, an eas recitaverit, adhuc recitare tenetur, quia poſſidet obligatio recitandi. At ſi dubitet an teneatur ad illas, ut accidit in habente beneficium tenue, de quo dubitatur an ad illas teneatur, dixi ſupra V. *Beneficiarius*, *n.* 2.

De eo, qui recitavit Officium, ſed dubitat, an omiſerit aliquem Pſalmum, Vide infra *lib.* 2. *c.* 1. §. 3. *n.* 9.

2 Quid, ſi dubium non recitandi emergat ex dubia infirmitate Sacerdotis?

Reſpondeo, Suar. *to.* 2. *de Relib. lib.* 4. *c.* 28. *n.* 21. ait tunc Sacerdotem obligari ad recitandum; quia obligatio recitandi eſt certa, dubia autem eſt excuſatio, dubitatur enim, an ea recitatio damnum ſalutis grave ſit allatura, ſolùm igitur tunc erit cauſa diſpenſationis, non verò abſoluta excuſatio. At Caſtropalaus *to* 2. *d* 2. *p.* 6. *n.* 10. Bon. Caram. *loc. cit. n.* 1396. & nonnulli aſſerunt non obligari. Ratio eſt, quia licèt ſit dubium an nocitura ſit illa recitatio; tamen periculum certum eſt, in quo certò periculo ſcimus Eccleſiam nos non obligare; immò nec poſſe, quia non poteſt præcipere contra præceptum Decalogi quartum, de non exponendo ſe periculo occaſionis. Quoniam ergo poſſeſſio, quam habet homo non ſe exponendi periculo gravi, eſt prior (eſt enim de jure naturæ) quàm præceptum recitandi officium, illa prævalet, non hoc: utraque ſententia ſua eſt probabilitate donanda.

I

1 *Jejunium*. Si dubites, an ſonuerit media nox, potes comedere carnes nocte ſequenti ad diem Jovis, quia poſſidet libertas diei Jovis, dubium autem eſt an præceptum diei Veneris inceperit. Ita Tho. Sanch. *lib.* 1 *mor. d.* 41. *n.* 40. & 44. Jo Sanch. *d.* 42. Contrà, non potes nocte ſequenti ad diem Sabbati, quia contrà, poſſidet præceptum pro Sabbato. Idem quo ad alia jejunia Eccleſiaſtica, ſemper enim eſt videndum, ex qua parte ſe teneat poſſeſſio.

2 In jejunio autem naturali pro recipienda ſacra Euchariſtia. Vide Verbo *Euchariſtiæ ſuſceptio*.

Si dubites, an jejunium, vel abſtinentia carnis tuæ ſaluti nocitura ſit, te poſſe, immò debere comedere, docet Caramuel *lib.* 3. *Theol. mor. n.* 1395. aliique, & ratio eſt modò dicta verbo *Horæ Canonicæ*.

Jejunii Votum. V. *Votum*.

Juramentum. V. *Votum*.

Immunitas Eccleſiarum Gregorius XIV. per Bullam communem (ut ego certum habeo, lege Tancredum *de Relig. to.* 1. *l.* 4. *d.* 8. contra aliquos,) toti orbi, aliquot caſus excipit, pro quibus Eccleſiæ refugium non patet. Accidit autem ſæpiſſimè, ut Judices ſæculares, & Eccleſiaſtici contendant, num Reus in Eccleſiam receptus immunitate gaudeat, nec ne? Judex ergo Eccleſiaſticus, ad quem id decernere pertinet, cùm claris argumentis careat, anceps omnino eſt, cuinam per ſententiam favere oporteat; cui igitur favebit? Reſpondeo, faveat Reo, hoc eſt immunitati Eccleſiæ. Sic DD. non citandi. Ratio eſt, quia priùs fuit Eccleſiam fuiſſe refugium Delinquentium, & poſteà exceptio à Gregorio facta, poſſidet ergo jus refugii pro Reo, quod ſuperari non debet à ſuperveniente incertitudine exceptionis, immò ut Judex Eccleſiaſticus ejuſmodi Reum ſæculari poteſtati tradat, requiri puto probationem concludentem, ita Bonac. Farinac. aliique, quos citat, ſequiturque Diana *p.* 3. *tr* 1. *reſol.* 38. quia ex una parte Reus poſſidet jus refugii, ut dictum eſt, & ex alia adeſt lex, ſemper favendum eſſe Reo: quæ duo non poſſunt elidi, niſi per vehementem probationem.

1 *Impedimentum matrimonii*. Vide V. *Matrimonium*, & V. *Diſpenſatio*.

Inceſtus. Quando eſt dubium, num uterque ſeminaverit, an ſit caſus reſervatus. Vide infra *lib.* 7. *cap.* 4. §. 2. *num.* 5. ubi loquor de inceſtu.

1 *Irregularitas*. In facto Homicidii Injuſti, quando ſcilicet ambigis, an de facto illud injuſtè commiſeris, debes te gerere in utroque foro pro Irregulari, quia ob reverentiam rerum ſacrarum, decrevit Pontifex *c. ad audientiam*, *c. ſignificavi*, *cap petitio*, *de Homic*. in dubio facti (non juris) de homicidio, debere eligi tutiorem partem: at nomine homicidii, non intelligitur occiſio juſta, Unde nec occiſio dubia in bello juſto, vel in condemnatione juſta, nec dubia mutilatio etiam injuſta, (quia mutilatio homicidium non eſt) irregularitatem parient, tunc enim valet regula allata Verbo, *Cenſura*, pœnas non incurri, niſi ex delicto certo: lege Suar. *de cenſ. d.* 4. *ſect.* 5. *à num.* 21.

2 Quoniam autem homicidium debet eſſe certò ſecutum, ut irregularitas incurratur, puto, dubitantem an fœtus fuerit animatus, in cujus abortum ſuo quis conſilio, vel opera cooperatus fuit, non debere ſe cenſere Irregularem, ita Præpoſitus, aliique apud Bardi *de conſ. d* 6. *cap.* 7. §. 4. quia cùm non conſtet de corpore delicti, hoc eſt, de fœtu animato occiſo, homicidium de quo loquitur Canon, non præſumitur adeſſe. Contra verò ſi conſtet fœtum animatum fuiſſe, ut ſi maſculinus poſt quadraginta dies, fœmininus poſt ſexaginta, vel octoginta, fuiſſet oppreſſus, (& in dubio quidem, fœmininus erit judicandus, ut minus aggravetur delinquens) ſi conſtet inquam fuiſſe animatum, ſed dubitetur, An ex tuo conſilio, vel opera ejus mors ſecuta fuerit, Irregularis eris: idemque erit, ſi certò conſtet, homicidium à Petro, V. G. fuiſſe commiſſum, ſed dubites an ex tua cooperatione ſeu conſilio. Ratio eſt mihi manifeſta, quia hi caſus clarè comprehenduntur in ſupradictis canonibus.

Dixi in proxima parentheſi (fœmineus eſt judicandus) Verùm Naldus *Verb. Abortus* Filliucius *de Abortu*, aliique non pauci putant, In dubio fœtum cenſendum eſſe maſculinum, & ita ſervari in ſacra Pœnitentiaria. Nihilominùs eſſe, quoad forum internum cenſendum fœmineum, adhuc mihi improbabile non eſt, dum loquimur de irregularitate; nam cœterùm Pœnitentiaria tutiori, & certè probabili ſententiæ contrariæ ſe conformat. Id autem hæ rationes inter cœteras probare poſſent. Primò, quia, ut innuimus, minùs gravari debet delinquens, & in dubio ſemper eſt favendum Reo. Sanè Caſtropalaus *tom.* 1. *d.* 3. *de leg. p.* 2. §. 1. *n.* 8. *Quoties* (ait) *duæ præſumptiones concurrunt in uno actu, illa prævalere debet, pro qua eſt honeſtas, & excludenda præſumptio delictum committens* Dic, tu, & excludenda præſumptio majus delictum committens. Secundò, quia prius eſt fœtum eſſe inanimatum, quàm animatum; ergo donec mihi clarè oſtendas, illud habere animam, pronunciabo eſſe ſine illa: quia prævalet poſſeſſio prioris ſtatus. Tertiò, ſi percutias quempiam, de quo dubitatur, an ſit Clericus, non Clericus eſt reputandus, quia prius eſt hominem eſſe non Clericum, quàm Clericum, & ſimilia multa hactenus habuiſti & paulò poſt habebis. Cur igitur non idem in caſu noſtro?

Olim ſic item argumentabar. Ex frequentiori eventu eſt in re dubia judicandum: at frequentius eſt, quòd fœminæ naſcantur, quàm mares; ergo &c. Sic, inquam, olim: ſed numeratis deinde infantibus, qui nati per aliquot annos ſunt in hac Parochia ſita in Cathedrali Eccleſia hic Panormi, in qua habitant ferè duodecim millia Capitum, hoc argumento ampliùs non ſum uſus; Nam cùm ex libris Baptizatorum à me diligenter viſis collegiſſem numerum marium, & fœminarum, qui in toto decurſu trium annorum ſacro fonte lavati ſunt, inveni, quindecim ampliùs fuiſſe Mares, quàm fœminas, qui parvus exceſſus certam parere præſumptionem non poteſt, qua potiùs judicemus, maſculinum eſſe fœtum, quàm fœmininum, vel contrà.

Et ut obiter mireris Divinam Providentiam, quæ ex una parte facit, ut vincat vis naturæ ad perfectum ſemper intendens, plures mares procreando, & ex alia ferè æquales producat mares, fœminaſque ad ſobolem propagandam, legitimo non cum multis, ſed cum ſingulis uxoribus contracto matrimonio; ut id, inquam, obiter mireris, eos diſtinctim, & annuatim à me numeratos hic lege.

Anno Domini 1649. à primo Sept. uſque ad primum Septembris conſequentis nati ſunt.

Mares——251. fœminæ——253.

Anno 1651. à primo Septemb. uſque ad primum Sept. ſequentis.

Mare——286. fœminæ——29[illegible].

Anno 1652. à primo Septemb. uſque ad primum Sept. ſequentis.

Mares——283. fœminæ——260.

3 Illud

Digitized by Google

5 Illud operæ pretium erit hic adnectere. Cùm Epiſcopus poſſit ex Concilio Tridentino *ſeſſ.24. de reformat. cap.6.* abſolvere ab irregularitate incurſa propter homicidium occultum caſuale, non autem propter voluntarium, ſi omnibus penſatis, non appareat, an tuum homicidium fuerit voluntarium, an caſuale, poterit ne tecum ille diſpenſare? Reſpondeo cum Fagundez *in Dec. in 5. præcept. lib.5. cap. 9. num.6.* poſſe; quia, ut modò innui, ſemper præſumi debet id, quod minùs peccatum eſt, quare in caſu dicto præſumatur homicidium caſuale.

4 Hæc de irregularitate ex homicidio injuſto, nam in aliis quibuſcumque irregularitatibus in dubio, non es cenſendus irregularis, ut citato Verbo *Cenſura*, pro omnibus cenſuris, probabiliter dixi.

1 *Judex*. Si omnibus expenſis lis civilis ſit dubia (neutro ex litigantibus poſſidente, nam alterutro poſſidente, lis non erit dubia, ſed probabilis pro ipſo poſſeſſore, ut ſupra §.4. *à n.1.* vidimos, quem locum omninò recole) ſi lis inquam civilis ſit dubia, Judex non poteſt, niſi rem dividere: idque propter officium Judicis, ut ibidem latè dictum eſt: In lite, ſeu cauſa criminali Reus erit liberandus, ut ex *ibid. num.*10. dictis colligi poteſt.

1 *Judicium temerarium*. Id tunc eſt, quando ſine ſufficienti fondamento aliquid parvum de proximo judicatur. Judicatur autem, vel per ſuſpicionem, vel per opinionem, vel per aſſenſum firmum, vel denique per ſuſpenſionem ab his, quę propriè dicitur Dubium, quando ſcilicet, vel dubitat quis negativè de bonitate proximi ſuſpendendo judicium, nihil in utramque partem judicando, vel quando dubitat poſitivè, id eſt quaſi per reflexionem, ſic dicit intra ſe, *eligo dubitare de bonitate iſtius*. Suſpicio, & Dubium ex levibus conjecturis oriri ſolent: Opinio ex probabilibus rationibus, quæ non excludunt formidinem ſive implicitam, ſive explicitam oppoſiti: aſſenſus firmus ex rationibus moraliter ſaltem certis. Quoniam ergo conveniunt fermè Doctores apud de Lugo *de juſtit. tom.1. d.14. ſect.2. num.11.* aſſenſum firmum, & deliberatum de malo proximi gravi, eſſe mortale, ſi eliciatur ſine ſufficienti fundamento, quia ſic graviter læditur proximi fama: Suſpicionem autem, Opinionem, & Dubium negativum modo explicato ſaltem eſt probabile eſſe venialia, ita Faber, Layman, Cajetan. Navarr. aliique, quos citat, ſequiturque Diana, *par.3. tr.5. miſcell. reſol.31.* etiam ſi ſint ſine ſufficienti fundamento de peccato graviſſimo, & contra graviſſimam perſonam, cujus rei rationem *num. ſequenti* proferemus, ideò remanet hic proprio in loco quæſtio de dubio poſitivo, An ſcilicet peccet moraliter, qui poſitivè eligit dubitare de bonitate actionis proximi ſine fundamento ſufficienti, nam ſi ſit ex indiciis ſufficientibus, temerarius non eſſet, ſed prudens aſſenſus.

2 Dico non eſſe niſi veniale, neque ex hoc capite illud dictum apud S. Thom. 2.2. *q.*60. *art.*4. *Dubia ſunt in meliorem partem interpretanda*, ſub alia culpa per ſe obligare, quàm ſub veniali. Ita Faber Layman, aliique apud Dianam citatum. Ratio eſt univerſalis pro omnibus judiciis prædictis, quæ concipiuntur ſine firmitate. Nam Suſpicio, Opinio, Dubitatio etiam poſitiva ſunt in genere judicii actus imperfecti, atque adeò non ſunt plenè temerarii, neque neceſſario conjuncti cum contemptu ſaltem gravi proximi, ut rectè habet S. Thom. *Quodlib.*12. *art.*43. Et ratio ulterior eſt; quia ubi non eſt perfecta certitudo, non eſt perfecta temeritas, & qui actualiter, vel virtualiter habet formidinem oppoſiti, paratus aſſenſum illum contra proximum facilè deponere, proximum graviter non lædit, ergo ſicut cœtera peccata contra juſtitiam non ſunt, niſi venalia ea parvitate materiæ, ita & hęc. Non nego eſſe interdum mortalia, ſi ex odio mortali vellet quis ita dubitare, ſuſpicari, opinari, vel ſi quis grave quid ad extra operatur contra proximum motus ex illis infirmis judiciis, ſed hoc non eſt niſi aliunde, & per accidens.

3 Aliqui peccari mortaliter putant ab eo, qui deliberatè ſuſpicatur, vel dubitat poſitivè, vel opinatur de perſona honeſta & proba, aliquid enorme ſine proportionato fundamento, ut ſi quis de gravi Prælato hæreſim vel inceſtum cum matre ſuſpicetur, &c. quia tantæ perſonæ (ajunt) fit hoc modo gravis injuria. Ita De Lugo *loc. cit. n.*19. Sed non approbo, cùm enim hi actus ſint etiam hìc in genere ſuo levis, levis erit & culpa. Ita Navarr. & Cajet. quos citat ſequiturque Laym. *lib.3. ſect.5. tr.3. p.2. cap.2. num.6.*

4 Dices, potiùs eligeret quis amittere decem aureos, V.G. quàm ſuum bonum nomen, etiam per leviſſimam ſuſpicionem, vel dubitationem apud unum: ergo ſi amittere decem aureos res eſt gravis, erit id, de quo loquimur. Confirmatur primò, quia verè eſt majus bonum altioriſque ordinis fama, quàm pecunia: ergo etiam leviſſima ejus jactura eſt gravior quàm jactura pecuniæ. Confirmatur ſecundò, quia ſi amicus noſceret meam ſuſpicionem contra ipſum, averteretur à mea amicitia: ſignum ergo eſt à ſuſpicione graviter amicum lædi.

5 Reſpondeo. Quandoquidem ſuſpicio, & quælibet dubitatio eſt ea leve malum, nullumque effectum graviter malum poſt ſe trahit, ut ſupponimus, nec ex odio procedit, nemo prudenter eligeret amittere potiùs decem aureos, quàm illa pati: quia cùm procedat ex humana fragilitate, qua carere non valemus, juxta illud Sancti Auguſtini: *Suſpiciones vitare non poſſumus*, non debet judicari prudenter afferre læſionem notabilem. Ad confirmationem primam Reſpondeo, famam eſſe altioris ordinis, ſed in ſuo ordine poſſe interdum eſſe levem, atque adeò ejus ablationem eſſe venialem; non enim valet illatio, ſaltem ſemper, ab uno ordine ad alium; ſecus lædere tantillum in honore per levem injuriam eſſet mortale, quia ex ſe honor eſt nobilioris ordinis, quàm ſint bona temporalia: ita etiam leviſſimè Deum offendere, eſſet mortale, quia ex ſe ejuſmodi offenſio ordinis eſt altioris. Ad confirmationem ſecundam dico irrationabiliter illum amicum fore avertendum ab amicitia, cùm omnes parati eſſe in hac valle noſtræ fragilitatis debeamus ad hujus generis ſuſpiciones tolerandas, quæ non conſurgant ex malo odio, nec grave extremum damnum inferant, quæque frequenter ex amore naſcuntur, cùm de maximè amicis malè ſubindè ſuſpicemur, quia mala in illis eſſe nollemus.

6 Ex his obiter vides quàm raro judicia, quæ vulgò temeraria appellantur, ſint peccata gravia, ſunt enim ferè leves aſſenſus, vel ſæpiſſimè judicia prudenter ex proportionis indiciis elicita, nec procedunt, ut dictum eſt, ex odio, nec damnum externum pariunt.

1 *Juriſdictio*. Si ſis in poſſeſſione juriſdictionis alicujus, & ſuperveniat dubium, an illa ſit legitima, perge porrò in ea exercenda, quia poſſeſſio tibi favet, donec per diligentias (quas facere omninò debes, ſi dubium oriatur ex gravi fundamento, juxta dicenda in ſimili infra *Verbo Reſtitutio*) donec inquam clara ſit ratio contra te. At ſi nondum es in poſſeſſione, eam exercere non vales, quia tunc per dubiam poteſtatem certos actus juriſdictionis facere tentares, quod non licet.

2 Si tibi lex, vel Princeps concedat juriſdictionem, nec ex verbis, vel ſubjecta materia poſſit cognoſci, det ne ordinariam an extraordinariam, ſeu delegatam, det ne privativè, an cumulativè, & alia ejuſmodi quam plura, cùm pertineant ferè ad forum externum, lege apud Doctores paſſim, Menoch. *de præſumpt. lib.2.* Meroll. *t.3. d.7. c.2. à n.30.* aliique apud ipſos citati, apud quos apud Bardi *de conſ. d.6. c.2. §.15.* etiam habebis, num Jubens juriſdictionem ordinariam, & item delegatam, judicetur agere ex hac, an ex illa.

3 *Juriſdictiones ex impto*. Si oriatur dubium, An Summi Pontificis privilegia eximant in aliquo caſu Religioſum à Juriſdictione Epicopi, ad quem pertinet dubium ſolvere? Reſpondeo certè non ad Epiſcopum, tum quia ita explicuerunt Summi Pontifices, tum quia congruum fuit non conſtituere Epiſcopum in cauſa propria Judicem ita Sanch. *in conſ. lib.6. c.1. dub.1. num* 34. lege item Lezzanam, *v. Privilegium*, Tamburinum *de jure Abbatum d.16. q.6. tom.1.* Pertinet igitur ad ipſum Summum Pontificem, & cui ipſe delegaverit, ut aliquibus Religioſorum Generalibus delegaſſe contendit Lezzana *ibid.* nam, utrùm evincat, ignoro.

L

1 *Legatum*. Teſtator hic Panormi legavit Titio pauperi menſuram frumenti; quoniam verò hac Civitate uſui eſt menſura magna, & parva, dubitatur, ſub qua ſit Titio frumentum conſignandum.

Hæc difficultas petit altiorem illam quæſtionem, An legata ſtrictè ſint interpretanda, ut ſcilicet quanto minùs fieri poteſt, ſervata proprietate verborum, noceant hæredi, an verò largè, ut quantò fieri poſſit, faveant legatario. Si priùs; parva erit Titio menſura danda, ſi poſteriùs, magna. Tres ſunt ſententiæ, omnes, fateor, probabiles; Prima docet, omnia legata ſtrictam habere interpretationem, quia ſunt odioſa, cùm in damnum hæredis cedant, ita Molina *de juſt. tom.1. d.* 198. *num.*10. Trullench. *in dec. lib.7. cap.*18. *d.*12. *num.*4. Alciat *conſ.*44. *num.*14 aliique ab his citati, & apud Merollam loco mox citando. Secunda, omnia habere largam, quia ſunt favorabilia, cum in favorem legatarii cedant. Ita Merolla *tom.*3 *d.6. cap.6. dub.3. coroll.3. num* 208. Tertia, legata pia largè, non ſtrictè, eſſe interpretanda: quia ſunt in favorem animæ Teſtatoris, cui voluiſſe favere quanto magis poteſt præſumitur fidelis teſtator; id quod non adeſt in legatis non piis. Ita Bardi *d.6. de conſ. cap.*10. §.22. *à num.*6. aliique ibid. cit.

2 Mihi videtur probabilior prima ſententia, juxta quam aliquid innui per aliam occaſionem *in opuſc. de Sacram. Miſſ. lib 4. cap.1. §.3. num.*82. Ratio eſt, quia in dubio melior eſt conditio ejus, qui prior eſt in aliquo jure, & veluti illud jus poſſidet: cùm igitur certus ſit hæres de jure, quod ipſe habet ad hæreditatem, quod eſt priùs, quàm ſit jus legatarii, (quia jus legati ſupponit conſtitutionem hæredis, non contrà) ſit autem incertus de jure, quod habet legatarius, contra hæreditatem, prævalebit jus certum hæredis, ut quantum poteſt de poſſeſſione non deturbetur. Nec in legatis piis agnoſco differentiam, cùm certum enim ſit, Teſtatorem hæredi, & non legatario quantumvis pio, maximè gratificari voluiſſe, ſemper hæredis certitudo contra dubium legatarium prævalebit.

Illud hic permaximè eſt advertendum, Hæredem non poſſe quod minùs eſt legatario tribuere, ſi ex uſu loquendi, vel ex conjecturis (de quibus plura habes apud Manticam, *de conject. ultim. volunt.* & Menoch. *de præſ.*) colligatur Teſtator velle, quod majus eſt, relinquere; V.G. ſi in tua Civitate uſualis communis menſura tritici eſt magna, quis dubitet hanc magnam legatario deberi? ſi Calicem Teſtator Eccleſiæ relinquat, quis ambigat, non deberi æneum

(ſed

Digitized by Google

(ſed verò nec aureum) deberi autem argenteum, ſaltem quoad cuppam ſacro cultui aptum? Hoc ipſum erit repetendum infra *V. Votum num.17. & 18.*

3 His poſitis, Reſpondeo ad difficultatem propoſitam *n.1.* Hæredem debere Titio menſuram frumenti parvam, ex duplici capite, Primò, quia hic Panormi, ubi facta eſt diſpoſitio, parva menſura in uſu communi eſt, cùm agitur de menſurando frumento, non verò major. Secundò, quia in mea ſententia de legato ſtricta eſt facienda interpretatio.

4 Si Hæres certus ſit adeſſe legatum pro Titio V.G. in Teſtamento, in quo ipſe hæres eſt conſtitutus, incertus, an illud ſolutum Titio fuerit, debet ſolvere, quia poſſidet certitudo legati. Contrà, ſi eſt incertus, an legatum adſit, quamvis ſit certus non ſolviſſe, nihil debet, quia poſſidet libertas hæredis; neque enim ſolvere certum quis obligatur, propter obligationem incertam.

5 Incidit hic alia difficultas. Teſtator legat Titio centum, ad effectum aliquem determinatum, V.G ad domum pauperum conſtruendam, vel ad Miſſas celebrandas. Hæres ergo ſolvit prædicta centum Titio, ſed nunc dubitat, immò certò ſcit, domum non fuiſſe conſtructam, nec Miſſas fuiſſe celebratas, obligabitur ne Hæres iterùm ſolvere? Reſpondeo: Ut proponitur caſus, non obligabitur, quia hæres voluntatem Teſtatoris jam eſt exequutus dando centum Titio: cœterùm ſi Titius iniquè ſe geſſit, ipſius culpa eſt, non hæredis.

6 Dixi (ut proponitur caſus) nam ſi executionem ædificii, vel alterius operis hæredi Teſtator impoſuiſſet, alia eſſet ratio, ut ex ſe patet; nec tamen condemnarem Hæredem non Sacerdotem, ſi pecuniam ſolviſſet Sacerdoti non manifeſtè malo ad celebrandas Miſſas, ſi comperiretur deinde hunc Sacerdotem Miſſas non celebraſſe, non condemnarem inquam ad iterùm ſolvendum, quia quoad Miſſas non potuit hæredem non Sacerdotem Teſtator obligare ad aliud, niſi ad dandam fideliter pecuniam, quod jam hæres fecit. Si quid ſimile eveniat, idem decernito. Quoad ædificium, vel ſimile, quandoquidem executionem hæredi teſtator commiſit, ipſe hæres exequi debet, ſecus eſt obligandus, vel non obligandus juxta gravem, vel levem culpam, qua alius illud commiſit, quæ eſt doctrina communis in ſimilibus commiſſionibus ſuſceptis.

7 Denique Doctores citati à Bardi *d.6. de conſ.cap.10. ferè per tot.* paſſim multa quærunt de legatis. Primò, An legatum, ſeu diſpoſitio his, vel illis verbis explicata, ſit cenſenda conditionalis, an modalis? Secundò, An legatum relictum viro in dignitate conſtituto, cenſendum ſit in dubio relictum illi, ut talis eſt, an ut tali dignitate præditus eſt? Tertiò, An ſi Teſtator relinquat Joanni pauperi legatum, ſi is nempè Joannes obeat, legatum debeatur: an potiùs cedat hæredi, & rursùs: poſito quod debeatur, an erogandum ſit alteri pauperi, an potiùs hæredibus Joannis? Quartò, An ſi Teſtator relinquat pecuniam pro Miſſis, & nil addat prætereà, ſint eæ celebrandæ pro anima defuncti, an verò pro cultu Dei abſolutè? Quintò, An legatum factum Eccleſiæ talis nominis, ſi inveniantur duæ Eccleſiæ ejuſdem nominis, debeatur uni, an alteri? Hæc inquam, & innumerabilia ejuſdem generis, dum quærunt Doctores, inveſtigant diligenter conjecturas, & præſumptiones, quibus, quod in his dubiis ſtatuendum ſit, cognoſcatur. Verùm licèt id prudenter fiat, (de quo lege Menoch. *de præſumpt.* Mantic. *de conjectur. ultim. volunt.* Utrùmque fusè,) immò ſemper ex neceſſitate ſit faciendum, ut mens Teſtatoris, quantum fieri poteſt, innoteſcat, ut & nos de legatis Miſſarum fecimus *in opuſc.3. de ſacrif. Miſſ. lib.3. cap.1.* §.3. præſertim *à num.15.* tamen id, hic quærendi locus non eſt, cùm ſolùm hic quæramus, quid faciendum, quando omnibus prorsùs conjecturis, ac præſumptionibus expenſis, adhuc anceps remanet intellectus.

8 Nos igitur breviter rem ex dictis decernamus. Dicendum eſt
pro qua parte ſtet poſſeſſio, & pro illa decidendum: quod ſi pro neu-
tra, dividendum erit, ſeu tranſigendum inter partes, quia (ut dixi-
mus *ſupra v. gemelli, num.1.*) quando eſt æquale dubium, non alio
modo, niſi per diviſionem utrique partia ſatisfit, quòd ſi diviſioni,
ſeu tranſactioni locus non eſt, pertinebit ad Principem in legatis non
piis, in piis ad Epiſcopum, rem decernere. Hinc in prima ex dictis
quæſtionibus diſpoſitio cenſenda eſt, ex noſtra ſententia aſſerente le-
gata eſſe ſtrictè interpretanda, conditionalia, quia ſic magis favet
Hæredi ſuum jus poſſidenti. In ſecunda decernat Princeps, ſeu Epi-
ſcopus. In tertia dividatur legatum inter illos, ſuper quos cadit du-
bitatio, & quidem pro menſura dubii. In quarta decernat Epiſco-
pus, niſi valeant ad decernendum conjecturæ à nobis allatæ *in opuſc.*
3. de ſacr. Miſſæ, loc. cit. In quinta dividatur, & de hac quidem quin-
ta quæſtione, Vide infra *V. Nomen dubium, n.3.*

Si dubium ſit, an ut legatum fieret, interceſſerit fraus, Vide *V. Teſtamentum.*

1 *Lege, & Præcepto.* Si adhibita diligentia dubites, An ſit aliqua lex excommunicationem, V. G. vel præceptum imponens; De quo Thom. Sanch. *lib.2. de matrim. d.41 num.36.* Sà V. *Dubium, nu.2.* Vel, An dicta lex ad aliquem caſum ſe extendat; De quo Tho. Sanch. *ibid. num.33.* Vel An ſit uſu recepta, vel an fuerit promulgata, vel an aliqua lex ſit conſuetudine introducta, de quo Azor. *p.1. lib.2. cap.19 q.12.* Salas *p.2 tract.8. diſputat. unica, ſect.18. num.189.* vel An ſit introducta ex obligatione, de Caſtropal. *tom.1. tr.2. d.3. p.7. nu.3.* Caramuel. *lib.2. Theolog. mor. num.1344.* an potiùs ex devotione, de quo Suar. *lib.7. de lege, c.15. t5. n.13.* Diana *p.1. tract.10. reſol.30. & par.4. tract.3. reſol.58* non teneris ad illam. Ratio eſt, quia tunc poſſidet libertas, quæ cùm ſit certa, non poteſt ligari lege incerta, qualis eſt quælibet ex prædictis, ſi attentè conſideretur.

2 Contra ſi certus ſis de lege impoſita, dubites autem an fuerit abrogata, vel an ratione alicujus neceſſitatis, vel circunſtantiæ ſis ad illam obligatus, de quo Thom. Sanch. *in Dec. lib.1. c.10. nu.34.* Joann. Sanch. *d.43. num.8. initio*, teneris illi parere. Ratio eſt, quia tunc lex poſſidet. Hic tamen recole, quæ dicta ſunt de Epicheja ſupra *V. Epicheja.* Hinc, ſi dubites, num lata ſit, vel promulgata lex, quod hodie ſit dies feſtus, vel quod ſit dies jejunii, non teneris Miſſam audire, vel jejunare: at ſi dubites, an lex certo lata, vel promulgata de hodierno feſtu, vel jejunio, ablata fuerit, vel abrogata, teneris, quia hoc poſſidet lex, ibi libertas.

3 Rursùs, ſi dubites num ſub mortali, an veniali, vel num ſub peccato, an ſub conſilio lex feratur, de qua re lege Tho. Sanch. *in Decal. lib.6. c.4. fusè*, potes judicare ferri ſub conſilio. vel ſub veniali: Ratio eſt, non abſimilis, quia libertas quanto minùs poteſt eſt gravanda, niſi conſtet de contrario. Sic uterque Sanch. *ibid.*

4 Similiter in concurſu duorum præceptorum, quorum alterum eſt dubium, alterum certum, certum eſt cum Caſtrop. *ib. d. p.8. num.5.* obſervandum, quia certum poſſidet ea meliore conditione. Sic ſervus, ſi facta diligentia ſit dubius, an hodie dies feſtivus celebretur, laborare pro Domino debebit, quia obligatio laborandi eſt certa, obligatio feriandi dubia. Quòd ſi ſit concurſus duorum præceptorum, nec decernere, vel ab alio diſcere poſſis, quod magis urgeat, ſerva illud, quod tibi pro libito videbitur, quia tunc non eſt major ratio de uno, quàm de altero. Ita Granadus apud Dianam *p.4. tr.3. reſol.70.*

5 Prætereà quando lex habet duos ſenſus dubios, conſulendus quidem eſt, qui legem tulit, at ſi eum conſulere non poſſit, judicandum ſemper erit pro libertate, modò præ oculis ſemper habeas favores eſſe ampliandos, Odia reſtrigenda, Reo favendum, poſſidentes fovendos: ita Caramuel *l.c. à num.1303.* his enim ſervatis, probabiliter potes legem interpretari, & ſic interpretatam ſequi, ut ex Vaſq. *Opuſc. de Com. cap.4. §.3. num.34. fine* notavi; Hinc ſi dubites num verba præcepti ſint à Superiore, ut eſt Pater per poteſtatem dominativam, An ut eſt Prælatus per poteſtatem Juriſdictionis, An potiùs ut eſt Superior, cui præſtitum ſit votum, vel juramentum obediendi, dic eſſe ut à Patre, qui ad id eſt ſavorabilius, & conſequenter qui inobediens erit, peccabit quidem mortaliter, ſed non ſacrilegè. Hinc ſi dubites, num præceptum ſit merè pœnale nec ne, dic eſſe pœnale. Hinc, ſi dubites num tenearis obedire ſtatim, an poſt aliquod tempus, dic teneri poſt aliquod tempus, & ſimilia, quia libertas, quanto minùs poteſt eſt gravanda.

6 Sed quid, ſi certus es, legitimum Superiorem aliquid præcipere, & certus item eum velle præcipere ſub mortali, ſed dubitas an materia legis, ſeu præcepti ſit gravis, an potiùs erit judicandum præceptum obligare ſub culpa gravi, an ſub levi?

7 Reſpondeo, Sanch. *in Dec. lib.6. c.4. nu.46.* & Meroll. *tom.2. diſp.4. cap.3. dub.26. num.254* dicunt eſſe judicandum ſub gravi, quia nunc poſſeſſio eſt pro Superioris legitima poteſtate, & pro præcepto, ſeu lege, quæ certò adeſt. Addit Merolla exemplum; Sicut enim (ait) dubitans, an hoc ſit mortale, vel veniale, ſi illud facit, mortaliter peccat, quia ſe exponit periculo peccandi mortaliter, ſi fortè contingat illud eſſe mortale, ita hic ſe exponeret periculo mortaliter peccandi, ſi fortè contingat materiam eſſe gravem.

8 Sed certè mihi videtur probabile eſſe tunc judicandum fore ſub levi. Ratio eſt, quia donec conſtat, materiam eſſe capacem obligationis gravis, non conſtat de conſtitutivo præcepti gravis, ergo prævalet libertas, quæ non poteſt ligari à præcepto omnibus penſatis dubio; Falſum igitur eſt, nos in caſu de quo loquimur, eſſe certos de præcepto mortaliter obligante, quod hic eſt conſiderandum; ſolùm enim ſumus certi de præcepto abſtrahente ab obligatione mortali, & veniali; Vide, quæ in ſimili *ſup. c.1. § 3. n.37.* diximus de peccato pari modo abſtrahente à mortali, & veniali.

9 Confirmatur. Si adeſt certo præceptum, & dubitatur, an ſit ſub mortali, vel veniali, poſſumus credere eſſe ſub veniali, ut modò ex eod. Sanch. vidimus *num.7.* Ubi, cùm certi ſimus de præcepto, malitia mortalis non prævalet; ergo pari modo licèt in caſu noſtro certi ſimus de præcepto, poterit mortalis malitia non prævalere, exiſtente nimirum dubia capacitate materiæ.

10 Ad exemplum Merollæ facilis eſt diſparitas: nam ibi, ideò peccatur mortaliter, quia cùm poſſis indagare veritatem, id negligis, unde indiſcriminatim videris amplecti illam materiam, ſiuè bona ſit, ſiuè mala, ut nos ſuprà §.6. n.2. explicuimus. At, in caſu noſtro, ſupponimus, non poſſe ſubditum certum reddi de gravitate, vel levitate materiæ. Urges, faciat quod tutius eſt ut *ibid. nu. ſequenti* diximus; Reſpondeo. Tunc ideò quod tutius eſt facere obligaris; quia ex nullo capite dubium evincere potes, at jam hic illud evincimus ex eo capite, quod certa eſt poſſeſſio libertatis, & gravitas præcepti dubia; Unde etiam ſequitur, te non exponi periculo peccandi graviter, in ea enim tuæ libertatis poſſeſſione nullum eſt periculum graviter errandi, ſi eam libertatem tibi pro tuo jure cuſtodias.

Quando dubitatur, An quis ſit legitimus Superior, Vide *V. Subditus, & ibid.* Vide, quando dubitatur an res præcepta ſit licita, nec ne?

Quan-

Digitized by Google

Quando incertus ambigis, an res levis præcepta conducat graviter ad finem gravem, vel an finis gravis ſit, vide ſupra *lib.1. cap.1. §.3. num.24.*

Quando dubium eſt, an præcepti poſitivi obſervatio ſit ſanitati nocitura, quid faciendum, lege *Verbo Horæ Canonicæ, n.2.* Si dubium ſit, an lex ſit juſta, non obligor illi parere, quia lex debet eſſe certò juſta. Ut fusè probat Januar. 1. *par. reſol.* 44. nec ſufficit eſſe juſtam opinabiliter, vel dubiè; neque enim mea libertas certa cedere debet legi dubiæ. Januar. *reſol.*46. Illud addit Januarius, dubitantem de materia juſta legis, ſi cognoſcit Superiorem indoctum, non poſſe obedire cæco modo, ſed teneri ad examinandum legem, ſecus, ſi cognoſcit doctum. Adde, & non malum.

1. *Legitimus.* Quando anceps es utrùm ſis legitimus, an Naturalis, cum certus ſis te eſſe filium verbi gratia Bertæ, qualis eris reputandus? Dico eſſe reputandum legitimum, ita De Lugo *de juſt. to.* 1. *d.* 13. *ſect.*2. *n.*25. Merolla, Barboſa, Baldelli, Franciſcus de Lugo, aliique, quos citat, ſequiturque Bardi *d.2. de conſ. c.7.§.*11. quia culpa patris eſt dubia, pœna illegitimitatis infligenda tibi filio eſſet certa; Ergo ſi eſſes reputandus illegitimus, pro culpa incerta patris, daretur pœna certa tibi filio. Adde, quemlibet eſſe damnandum quanto minus poteſt: nam propter eamdem rationem, ſi dubitetur, an aliquis ſit ſpurius, id eſt ex coitu damnato, an Naturalis, naturalis eſt reputandus. Ita Menoch. *lib.1. præſ.*19. *n.*28.

Hinc expoſiti in Hoſpitali poſſunt ſine diſpenſatione ordinari, Beneficia acceptare, ad prælaturas aſcendere, &c. Ita iidem apud eundem Bardi. quia cùm neſciatur, an ſint illegitimi, legitimi reputantur.

Illud adverto, Quo ad effectum acquirendi hæreditatem ab alio poſſeſſam non poſsè hunc dubiè illegitimum recurrere ad prædictam doctrinam: ita Caſtropal. *t.1. tr.1. d.3. p.5. à n.3.* Ratio eſt, quia ille aliud eſt certus poſſeſſor, at dubius de facto præcedere certo poſſeſſori non debet.

1. *Lis movenda. In dubio* (ait Caramuel *in lib.3. Theolog. moral. nu.* 1384.) *licet litem inſtituere contra eum, qui etiam dubitat, & tamen non vult concordiam admittere. Et quidem tunc duo dubitant, quando neuter poſſidet, nam contra poſſidentem debent eſſe rationes moraliter convincentes.* Hæc ille. Sed profectò, ſi res hoc modo ſe haberet, quis unquam poſſet litem movere? paſſim autem videmus à probabilibus rationibus moveri homines ad litigandum, non ſemper à convincentibus; fortaſſe quia proceſſu litis quilibet ſperat ſuam rationem fore cognoſcendam ut convincentem. Aliud igitur eſt rem ſibi adjudicare à poſſidente, aliud litem movere ad adjudicandum; ad illud prius requiritur ratio convincens, ad hoc poſterius ſufficit ratio probabilis: Vide *Verb. Advocatus.*

Benignius item loquitur Laym. *lib.1. tom.1. cap.5 §.3. n.17.* ſic enim habet. *Quotieſcumque cauſa dubia, ſeu controverſa eſt, permittitur parti litem cum adverſario, conteſtari, atque propoſitis juribus, ac rationibus ſuis, Judicis dirimentis ſententiam poſtulare.*

1. *Ludus.* Ludis cum Titio, quem facta fraude vincis, lucrariſque ab eo decem; obligaris ſine quæſtione hæc decem reſtituere: at quia ſi uſus fraude non fuiſſes, erat ſpes pro Titio, ut ipſe te vinceret, haberetque à te ſimilia decem, quæritur, an tu propter illam dubiam Titii ſpem, non ſolùm reddere debeas ea decem fraudulenter acquiſita, ſed etiam aliquid aliud, quanti ſcilicet ſpes hæc, conſiderata peritia ludentis, cœteriſque circumſtantiis, valebit.

Reſpondeo cum Leſſ. *lib.2. c.26. diſp.2. num.13.* Bonac. *diſp.2. de reſtit. q.3. p.2. n.7.* non obligari, niſi ad illa decem. Ratio eſt, quia in hoc caſu ſpes vincendi in Titio eſt dubia, poteras enim & tu vincere etiam ſine fraude: at nemo eſt cogendus ſolvere aliquid certum pro debito. Dico (poteras) nam ſi certò perdidiſſes, te obligari, tum ad decem acquiſitos, tum ad alia decem, manifeſtum eſt.

2. Dices, ſi impedis Petrum V. G. vi, vel fraude à conſecutione beneficii, debes illi reſtituere quanti valet ſpes beneficium conſequendi, ergo pari modo in ludo. Ita Leſſ. *lib 2. cap.12. num.*132. Reſpondeo in caſu ludi prædicto ſpes Titii eſt dubia, nam in ipſo, licèt ſit ſpes vincendi decem, eſt etiam in eodem, ut ſupponimus, æqualis timor perdendi alia decem, compenſantur ergo inter ſe ſpes, & timor, & remanet in te libera, & certa poſſeſſio tuæ pecuniæ. At in caſu beneficii non eſt in Petro timor perdendi aliud ſimile beneficium: Petrus enim habet ſpem obtinendi beneficium, ſine timore, quod ſi non obtineat illud, debeat aliud ſimile perdere: quare remanet ipſum habere ſpem acquirendi ſine timore perdendi alterum tantum de ſuo, cùm ergo ea ſpes ſit judicio prudenti pretio æſtimabilis, reſtituenda erit ejus æſtimatio ab eo, qui per fraudem contra illam agit.

3. Sequitur alia difficultas, ludis cum eodem Titio, ac vincis facta fraude ejus rationis, ut non poſſis eſſe certus, an ea ea fraude viceris an ex arte, ſeu fortuna, ad quid obligaberis? Reſpondeo cum Filliuc. *tom.2. tr.37. c.7. n.*103. te obligo ad indagandam veritatem, quæ ſi ſciri non poſſit. te obligo ad reſtitutionem, quia, perſeverante dubio, melior eſt conditio alterius poſſidentis ſuam pecuniam: nam cùm tu incæperis acquiſita per hunc ludum poſſidere cum dubio, æquipararis mala fide poſſidenti.

M

1. *Maleficium.* In dubio an Magus maleficium maleficio diſſolvendum ſuſcipiat, quid nos licitè poſſimus, dicam fusè infra *ſuo loco.* In dubio an Maleficæ transferantur re ipſa ad locum Sagarum, præſumendum eſſe transferri affirmat Caſtrop. quem ſi eſt otium lege, *tom. 4. tr.17. diſp.1. d. ſuperſtitione, par.9. n.7.*

1. *Mutuum.* Do tibi mutuo centum aureos cum obligatione reddendi mihi lucrum, V. G decem poſt annum; ſi Dubium ſit, an contractus hic ſit uſurarius, poſſum ne ea decem accipere? Reſpondeo. Non potes, quia poſſeſſio ſtat pro mutuario, qui eſt certus Dominus ſuæ pecuniæ, cùm interim tu mutuans dubium titulum habeas ea retinendi. Si bona fide acceperis, an poſſis retinere, Vide V. *Reſtitutio.*

1. *Matrimonium.* Vide V. *Diſpenſatio.* V. *Sponſalitia.* V. *Mors conjugis.* Si facta diligentia dubites de impedimento dirimenti ad ducendam aliquam, potes illam ſine diſpenſatione ducere. Ita Merolla *tom.1. c.3. diſp.2. corol.*10. *n.*134. ex Sanch. *lib.8. de matrim. diſp.*6. *n.*18. quia poſſidet tua libertas, dum interim dubium eſt impedimentum: Quòd ſi proceſſu temporis impedimentum diſcooperiatur, neceſſarium tunc fore Pontificis Summi diſpenſationem, certus eſto, quia tunc ceſſat præſumptio pro libertate, ſub qua contraxiſti. Impedimentum aliquando apparere dubium, ſed re vera eſſe certum, monui ſupra *V. Diſpenſatio, n.4.*

2. Quando impedimentum oritur ex dubio de morte conjugis, vide *V. Mors conjugis.* Quando oritur ex ſuperveniente impotentia, de qua dubium ſit, an fuerit antecedens matrimonium, an ſupervenerit, & alia ſimilia rarò contingentia, vide apud Doctores citatos.

3. Si poſt contractum bona fide matrimonium ſuperveniat dubium etiam in utroque conjuge de ejus invaliditate, nec poſt diligentiam veritas haberi poteſt, poterit uterque conjux reddere, & petere debitum: ita Suarez, Sà, aliique, quos refert, & ſequitur Thom. Sanch. *lib.2. de matrim. diſp.*41. *nu.*46. quia poſſidet matrimonium, quod non eſt propter dubium ſuperveniens à ſua poſſeſſione ſpoliandum. Adde ſemper præſumi debere in favorem validitatis contractus. Antequam incipiant adhibere diligentiam, ſi utrique conjuges rationabiliter dubitent, non poſſunt uti matrimonio, ita iidem, & Vaſquez *par.2. diſput.66. cap.*9. *initio.* quia tenentur diligentiam moralem ad dubium dilucidandum apponere, & donec apponant, æquiparantur malæ fidei poſſeſſoribus. At ſi alter dubitet, poterit is, qui dubitat, ante dictam diligentiam reddere (non verò petere) debitum non dubitanti. Ita iidem; Ratio eſt, quia conjux alter, qui bona fide contraxit, poſſidet conjugem tanquam ſuum, ergo non eſt illo ſpoliandus, ſiquidem ipſi fieret injuria, ſi debitum negaretur: Intellige, poſt primum bimeſtre matrimonii: in primo enim bimeſtri, cùm nulla injuſtitia ſit, debitum negare, nec alter jus petendi habeat, is, qui prudenter dubitat, ne reddere quidem poterit, juxta Sanch. *l.c. n.*48. cum intra bimeſtre non adſit excuſatio ducta ex injuſtitia, quæ fieret conjugi petenti. Quòd verò hæc redditio debiti non neceſſariò fieri debeat, in quibuſdam caſibus, affectu maritali, ſed ſolùm ne à conjuge tollatur ſua poſſeſſio; Vide apud Sanch. *de matrim. lib.2 diſp.43. n.8.*

4. Caramuel. *lib.3. Theol. mor. à n.*1425. concedit, dum adhibetur diligentia, poſſe prædictos dubitantes conjuges petere, & reddere: dum enim inquirunt (quod prudenter faciant) à ſua poſſeſſione matrimonii bona fide concepti non ſunt deiiciendi. Sicut ſi Paulus bona fide prædium pro ſuo habet. non ſtatim ſuperveniente dubio, quod prædium pertineat ad Petrum, debet illius poſſeſſione privari, immò fructus colligere poteſt, donec dubium elucidetur, eo quia contra poſſeſſorem debent rationes eſſe convincentes, nec ſufficiunt probabiles, multò minus incertæ, & dubiæ: ita in caſu noſtro. Hæc ille contra Hurtadum id negantem ab eodem citatum.

5. Hæc poſt contractum bona fide matrimonium. At ſi mala fide uterque contraxit, nihil illi ſuffragabitur poſſeſſio, quia mala fides nullum jus tribuit; tunc ergo poſſidet ſextum Decalogi præceptum, quod eſt certum; matrimonium verò, quod eſt veluti diſpenſatio ſexti præcepti, eſt dubium, atque adeò tunc conjuges nec reddere, nec petere, donec impetrent diſpenſationem, poterunt.

6. Quid, ſi dubitetur, an affuerit unus conſenſus in conjugibus, vel an fuerit præſens Parochus, interceſſerit metus, vel quid ſimile, unde ambigatur, an ſit validum matrimonium?

Reſponden. Judicem debere in foro externo judicare pro validitate matrimonii, & compellere conjuges ad ſimul cohabitandum, certum eſt apud Doctores. Sanch. *lib.1. matrim. diſp.18. n.5.* Excipe, quando dubium provenit ex impedimento impotentiæ, de quo ſuæ Regulæ videndæ apud Sanch. Idem *lib.2. matr. à d.*97.

7. Sed difficultas eſt, an idem ſit aſſerendum in foro conſcientiæ. Non idem docet Henriq. *lib.11. de matrim. c.13. num.4. & c.*51. *n.*5. quia nemo in dubio obligatur in conſcientia ſubire certum onus, quale profectò ſummum eſt in Matrimonio, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis; cùm ergo conjuges certò ſuam poſſideant libertatem, matrimonium autem non ſit certum, ſed dubium, prævalebit libertas, ſicuti eadem prævalet in dubio voto. Id quod nos etiam dicemus inferius. V. *Votum.*

Verùm Sanchez, *libro 1. de matrimon. diſput.18. numer.6.* cum

Co-

Covarr. & Menoch. apud eundem, quibus adde Pontium *lib. 2. matr. c. 9. n. 56.* cum communi ſententia idem aſſerendum eſſe, docet in utroque foro, atque adeò in dicto dubio validum fore etiam in conſcientia matrimonium, quia utrumque forum, externum & internum idem judicant, ubi externum non innititur falſæ præſumptioni.

Ad illud de voto reſpondet, adeſſe diſparitatem; quia quod votum (utique ſimplex) quando eſt dubium non obligat voventem, inde eſt, quia in hoc voto non adeſt traditio, & ſic non eſt poſſeſſio ex parte alterius; quaſi dicat, quia in matrimonio, & in voto ſolemni dubiis adeſt traditio, per quam alter, ideſt, vel matrimonium, vel unus ex conjugibus, vel Religio ſunt in poſſeſſione, ideò ejuſmodi matrimonium, & votum valida ſunt, vel certè ut valida ſunt cenſenda.

9. Equidem idem hic aſſero, quod mox repetam V. *Profeſſio Religioſa*, nimirum me nolle à tam communi tantorum Doctorum opinione diſcedere, ut etiam me non diſcedere oſtendunt ea, quæ modo *num.* 3. dixi; tamen in confirmationem ſententiæ Henriqu. hæc conſideranda propono. Primò in caſu matrimonii dubii, cur, quoad forum conſcientiæ (nam in foro externo ſemper debebit judex judicare juxta communem ſententiam modo num. 6. dictam propter rationem, quam ſuperius attuli hoc eodem *c. 3. §. 4. n. 4.*) cur, inquam, prævalere contra dubium non debeat id, quod firmum, & certum eſt, puta, libertas conjugum? Secundò, cur non dicamus, nihil obſtare huic libertati traditionem quam innuit Sanchez? nam de ipſa traditione dubitatur; quare traditio, atque adeò poſſeſſio matrimonii, vel etiam profeſſionis ſolemnis non eſt certa, cùm de ipſis dubitetur, an habeant ſua eſſentialia, ideſt, an adſit conſenſus, ſolemnitas ſubſtantialis, præſentia Parochi, &c.

Negandum eſt igitur Sanch. in matrimonio, & in voto ſolemni dubiis, de quibus eſt præſens controverſia, adeſſe traditionem, per quam alter ſit in pacifica poſſeſſione; Non enim eſt in poſſeſſione, quæ prævalere poſſit certæ libertati is, qui ſolum eſt in poſſeſſione dubia.

10. Jam verò illud certum judicat Sanch. ibid. aliique ſi ſtante eo matrimonio dubio, conjux certò contrahat aliud matrimonium cum alia, prævalere debere poſterius hoc matrimonium. Ratio eſt (inquit Sanch.) quia hoc eſt certum, illud prius dubium.

11. Sed oro te, doctiſſime Sanch. Si à poſteriore matrimonio certo in hoc caſu vincitur matrimonium prius dubium, cur à libertate conjugum certa illud idem matrimonium vinci in præcedente caſu non poterit?

Rurſus, ſi in priore matrimonio adeſt in tua doctrina certa traditio, & certa poſſeſſio, cur tam certa poſſeſſio ſit à conſequenti poſteriori matrimonio (quod certè valdè dubium eſſe debebit, cum ſuperveniat priori fortè valido; immò, per te, ratione traditionis, prorſus, ut valido putando) cur, inquam, ſit tam facile vincenda; Sed hactenus ſic dubitaſſe ſufficiat.

12. Denique (ut id etiam hac occaſione proferam) ſi prius matrimonium in ſuis eſſentialibus ſit probabiliter certum, & poſterius fortè contractum, exiſtente priore, ſit item probabiliter, immò probabilius certum, prævalere debebit prius matrimonium.

Ratio eſt ducenda ex ſuperius dictis. Si enim prius eſt probabiliter certum, eſt in poſſeſſione moraliter certum; unde à nemine dimoveri poteſt, donec manifeſtè ipſius probabilitas infringatur, & matrimonium poſterius, ſtante dicta probabilitate prioris ſemper erit in ſuis eſſentialibus incertum, & conſequenter certitudine morali invalidum.

Medicamentum dubium Vide ſupra *c. 4. §. 4. n. 19. De Medico.*

1. *Menſis, quo vacat Beneficium.* Ultimo die Menſis Epiſcopalis vacat Beneficium per mortem V. G. Beneficiarii, nec ſciri poteſt, an is mortuus ſit ante mediam noctem, an poſteà, quando incipit Menſis Pontificius. Quid judicandum? Proviſio Beneficii in hoc dubio, pertinet ne ad Ordinarium, an ad Pontificem?

2. Reſpondeo, plures magnæ litteraturæ Doctores, ut Gonzales, Garzia, Barboſa, Maſſobor. Merolla, quos citat, ſequiturque Bardi *de conſcient. diſp. 6. c. 6. tom. 51.* ajunt; ſi nemo eſt in poſſeſſione beneficii, nec ulla extat proviſio à Pontifice, vel ab Ordinario emanata, præſumendum pro Ordinario. Ratio eſt, inquiunt, quia jus commune favet Epiſcopo, per quod ipſi datur conferre omnia Beneficia ſuæ Diœceſis: cùm ergo hæc facultas ſit à Summo Pontifice reſtricta contra jus commune, pro ipſa facultate certa Epiſcopo, quæ prior fuit, eſt in dubiis judicandum.

3. Admitto libens hanc doctrinam, ex alio principio, quia omnium in hoc caſu poſſidet dies Epiſcopalis; certum enim eſt, Epiſcopi diem eſſe incertum an advenerit dies ſequens, qui addicitur Papæ; ergo prævalet jus Epiſcopi in ſuo die fundatum.

4. Sed quid, ſi formetur caſus in contrarium, cujus non meminit Pater Bardi *loc. cit.* meminit tamen Merolla *c. 1. diſp. 3. coroll. 52. n. n. 173* (neque enim univerſa poſſunt ſinguli Authores complecti,) fac enim beneficium vacare ultimo die Menſis Pontificii, nec ſciri poſſit, num antè, num poſt mediam noctem vacaverit: pro quo præſumendum? Certè Doctores modò laudati adhuc aſſererent præſumendum pro Epiſcopo, quia ratio ab iis modò allata hic etiam urget. At ex illo alio noſtro, & communi principio ſequitur, præſumendum pro Pontifice; quia certa eſt ejus poſſeſſio pro illo die, at incertum, an ſequens, qui pertinet ad Epiſcopum, inceptus fuerit.

5. Dictum autem eſt *n. 2.* (ſi nemo eſt in poſſeſſione, nec ulla poſſeſſio, &c.) ſi enim alteruter poſſideret Beneficium propter privilegium poſſeſſionis, is, qui poſſidet præferretur, ex Gonzales apud eundem Bardi *l. c.* quod ſi nullus poſſideret, & Pontifex proviſionem pro uno feciſſet, Epiſcopus pro altero ex his, nec appareret quis nam anterius providiſſet, proviſus à Papa propter dignitatem proviſoris eſſet præferendus, Ex *cap. ſi à Sede Apoſtol. de præcedend. in 6.* licèt utrumque neget Garzia apud eumdem Bardi *l. c.* & Caſtropal. *tom. 2. tract. 13. diſp. 2. par. 22. §. 1. à n. 3.*

Miſſa. Vide *v. Legatum n. 6. in medio.*

1. *Mors Conjugis.* Anceps eſt uxor, factis omnibus exquiſitis diligentiis, an ſuus vir è vivis deceſſerit; nec poteſt confugere ad lapſum temporis, cùm ſciat, ad præſumptionem mortis hominis requiri lapſum annorum: poterit ne hæc uxor licitè ad ſecundas nuptias evolare? Reſpondeo non poſſe, quia hic non poſſidet libertas uxoris, ſed potius obligatio matrimonii, quæ non poteſt dejici, niſi certò conſtet diſſolutio per mortem alterius ex conjugibus. Immò nec probabilitatem ſufficere, colligi poteſt ex ſupradictis, poſſeſſio enim actualis non poteſt vinci niſi à rationibus clarè contrarium convincentibus.

N

1. *Nobilitas.* In dubio quilibet præſumitur ignobilis. Ratio inter alias eſt, quia magis communiter contingit eſſe ignobilem: ergo hoc præſumi in dubio debet. lege Riccium *in praxi aurea variar. reſol. 286.* ex Baldo aliiſque.

1 *Nomen Dubium.* Vide *v. Reſtitutio n....* Teſtator inſtituit in ſui filii tutorem Titium: inveniuntur autem duo ejuſdem nominis, quis in tutorem erit inſtituendus, ſi non ſint conjecturæ pro altero determinato, quales eſſent, alterum eſſe amicum Teſtatoris, propinquum, in negotiis ejuſdem verſatum, &c. Reſpondeo, cum Sanch. *lib. 8. de matrim. diſp. 27. n. 36.* neutrum, donec Princeps declaret, quem ipſe ex officio eligat: Ratio eſt clara deciſio Textus *l. Duo ſunt Titii, de teſtamentaria tutela*, ſuffragaturque congruentia, quia, quicumque eligatur, ſemper dubitabitur, an tutelam illi Teſtator crediderit. Nec poſſumus hic recurrere ad partis conſenſum modo dicendo infra *V. Reſcriptum*, quia pupillus, qui eſt hac in re pars, non eſt aptus ad eligendum tutorem. Nec item poſſumus recurrere ad præſumptam voluntatem Teſtatoris, quia ſupponimus non habere conjecturas aptas ad eam præſumendam.

2. Quid de legato? legat quis danda Titio V. G. centum, duo autem ſunt Titii, nec apparent ſigna pro alterutro, qualia, eſſent alterum majori paupertate vexari, eſſe propinquum, eſſe familiarem, eſſe famulum, &c. Teſtatoris. Idem evenire poteſt in legatis piis, ut ſi legentur centum Eccleſiæ Sancti Joannis, & duæ ejuſmodi Eccleſiæ inveniantur, ſine ullis ſignis diſtinctionis, quæ perſuadeant pro alterutra: hæc autem eſſent, alteram eſſe Parochiam Teſtatoris, vel ſitam eſſe in ejus Parochia, vel eſſe ejus habitationi proximam, vel fuiſſe ejus peculiaris devotionis, vel eſſe ejus ſepulturæ locum, vel ſimilia.

3. Reſpondeo. Multi Juriſtæ propter ſimilitudinem cum præcedenti caſu de tutela, dixerunt neutri dandum legatum, ſed in legatis non piis cedere hæredi, in piis, eligi debere ab Epiſcopo ex prædictis Eccleſiis, quam maluerit. Verùm vera mihi ſententia eſt, legatum ejuſmodi ſive pium, ſive non pium eſſe dividendum utique pro rata dubii. Vide de Lugo *de juſt. tom. 2. diſp. 24. ſect. 9. §. 2. à n. 251.* Ratio eſt, quia certò conſtat legatum hoc non pertinere ad hæredem, extraxit enim illud Teſtator ab hæreditate: cùm ergo dubium jus participetur ab illis duobus, ratio poſtulat ut pro rata dubii neuter defraudetur ſua legati parte. Vide *V. Reſtitutio, num. 1. & 8.* Alia huc pertinentia lege apud de Lugo citatum.

Atque ex tradita doctrina multa ſimilia colligi poſſunt. Si promittas, V. G. præmium primo aſcendenti Murum hoſtium, primo pervenienti ad metam curſus, primo nuncio de accepta victoria, &c. duoque ſunt, qui ſine ulla prælatione hæc exhibeant, cui nam præmium erit elargiendum? ſanè dividendum, quia æquale jus habeant, &c. quod ſi præmium ſit indiviſibile, tranſactione res agatur, ut in ſimili dictum eſt *ſupra verbo Gemelli.*

1. *Novitius.* Poſt debitas indagationes decernere non valeo, an Novitius ſit aptus ad profeſſionem emittendam, poſſum ne illi ſuffragium dare ad profitendum.

Reſpondeo. Cùm nemo ſit judicandus malus, atque adeò indignus profeſſione, niſi probetur, hic malus, & indignus judicari non poteſt; cùm ergo ex alia parte is habeat jus ne à religione dimittatur, poſtquam ad Novitiatum fuerit admiſſus (de quo lege Suar. *tom. 1. de relig. lib. 5. cap. 10. num. 14. faciunt quæ lit.* Caſtrop. *tom. 3. tr. 14. diſp. 4. p. 30. num. 4.*) prævalet hoc jus, quod eſſe jus Juſtitiæ meritò placet Joanni de Lugo *de juſt. tom. 5. d. 9. ſect. 3. in Append.* Quare ſecundùm illud potes, immò debes pro ipſo, ſecus illi injurius eſſes, ſuffragari. Contra verò, ſi is ſæcularis eſſet, ideque eo ageretur, an ad Novitiatum eſſet admittendus, ſuffragari non potes, quia licet non debeat judicari indignus, niſi probetur, tamen prævalet jus Religionis, quæ non debet admittere niſi poſitivè dignos, & ex alia parte, is nullum jus habet ad ejuſmodi receptionem. Illud adverte, ad indagandam commodius Novitiis aptitudinem, poſſe eidem differri tempus profeſſionis; nam quando Tridentinum *ſeſſ. 25. cap. 16. de Regularib.* jubet

bet Novitium, finito anno, ſi inveniatur habilis, debere ad profeſſionem admitti, nequaquam interdicit dilationem, quæ fit ob rationabilem cauſam, id enim de jure naturæ eſt, & S. Congregatio apud Rodriqu. *t.3.q.reg.q.7.art.*10. ſæpè declaravit.

O

Obedientia Votum. Vide Verbo *Subditus*.

Officium Divinum. Vide *Hora Canonica*.

1. *Oleum Sanctum.* Parochus dubitat Primò, An ægrotus efflaverit animam necne, debebit ne Sacro Oleo illum inungere? Secundò, cùm hoc Sacramentum non ſit dandum, niſi morti proximis, dubitat idem, An ægrotus morbo laboret periculoſo: nec vel ea Medicis, vel expectando per aliquod tempus, id valet, ſaltem probabiliter, dignoſcere, quid aget? ſi enim poſſet has diligentias præſtare, ſine controverſia ad illas teneretur.

Reſpondeo ad primum. Conferat Sacramentũ ſub conditione ſaltem mente concepta, etiam ſi ægrotus alia Sacramenta ſuſceperit: ita Suar. *to.3. in 3.p.d.42.ſect.*1.*n.*1. Sà *v. Extr.unc.n.*15. Præpoſitus *n.3.p.q.un.de Extr.unc.d.*7. *n.*56. quia ex una parte nõ eſt privandus tanto auxilio ægrotus, ſi fortè ſit vivus, & conditio tollit periculũ fruſtrandi Sacramentum, & alia parte poſſidet vita ęgroti, quę fuit prior, quàm ſuperveniat dubium mortis. Ad ſecundum; conferat item ſub conditione, ſi capax eſt, ita Chapeavilla *de Miniſtr.unic.c.*5 *q.*11. nam licèt in hoc ſecundo caſu poſſideat morbus non periculoſus, qui prior eſt, quàm periculoſus, tamen magnum bonum ægroti prævalere debet, quo privari, quando nullum incõmodum ſequitur, is non debet: nullum autem, poſita dicta conditione, ſequi certum eſt. Si coram Deo ejuſmodi ęgrotus non eſt morti proximus, an adhuc valide, nec ſolum licitè Sacramentum conferatur, Scholaſtici Theologi eſt quærere.

2. *Ordo.* Qui dubitat de ętate requiſita ad Ordines, an initiari poſſit V. *Verb. Ætas.*

Qui verò rationabiliter dubitat, an ritè quo ad ſubſtantialia ſit ordinatus, quid aget? Dubitat V.G nec dubium poteſt vincere, An vera forma, vel materia adhibita ſit, An illam ipſe ordinatus ritè tetigerit An Epiſcopus (quia V.Gr. erat Hereticus) intentionẽ habuit initiandi, &c. quid inquam aget? Dico hunc vel ſe gerere debere, ac ſi non eſſet ordinatus; Ita Sanc. *lib.7.conſil.c.*1.*d.*13. & multi apud Dianam *p.*5.*tr.*13.*reſ.* 47. *&* 48. (quare puto non obligandum ad horas Canonicas, ſi dubium ſit de ordinibus ſacris, cùm poſſideat hominis libertas, quæ non eſt opprimenda ab obligatione dubia ſuperveniente) vel eſſe iterùm initiandum ſub conditione, eo modo, eoque tempore, quo tradit idem Sanch. *ibid.* Ratio eſt, tum quia prius eſt hominem carere ordine, quàm eo gaudere, ergo prævalet carentia; tum quia jus ipſius ſacrificii, & jus fidelium ad accipiendum certa, & non dubia Sacramenta, requirunt hominem, certò, & non dubiè ordinatum. Solùm invenio apud Dianam *ibid.* ordinatũ Ordinibus Sacerdotio inferioribus oriente dubio, quòd ordinatus moraliter, non verò phyſicè, materiam tetigerit liberari poſſe à reiteratione talium ordinum, quia, modò poſteà receperit certò Ordinem Sacerdotii, nullum damnum ſaltem notabile oritur ex illa dubia inferiorum Ordinũ ſuſceptione.

P

Paupertatis Votum. Vide V. *Religioſorum vota*.

1. *Peculium Filiorum* Præmittenda hic ſunt duo. Primò ejuſmodi peculium quadruplex eſſe. Caſtrenſe, Quaſi Caſtrenſe, Adventitiũ, Profectitium: quæ his ferè verbis Azor. *p.*4.*lib.*2.*c.*22. *&* 23. explicat ex Jure communi, nam jura propria quiſque conſulat.

2. Caſtrenſe *l.Caſtrenſe, ff. de Caſtrenſi peculio, & l.*1. *Cod.eod.tit.lib.*12. *& alibi*, eſt, quod à Parentibus, vel quibuſcumque aliis Filio familias in Militia agenti donatum eſt, vel quod ipſe Filius in Militia acquiſivit, quodque niſi Miles eſſet, acquiſiturus non erat. Milites autem etiam hic dicuntur Nautæ, Remigeſque in deſtinatis ad pugnam navibus navigantes, & quicumque Caſtris, arcibus, oppidis, aliiſque locis præſunt, ut cuſtodiant. Prætereà Caſtrenſe putatur, quod filius acquirit in Famulatu Regis, quodque ludendo, vel negotiando ex peculio Caſtrenſi fortè lucratur.

3. Quaſi Caſtrenſe eſt *l.fori C. de Advocatis diverſ. jud. & ibi*, paſſim Doctores, eſt, quod acquirit Filius ex artium liberaliũ profeſſione, vel ex publico munere, puta Advocati, Medici, Judicis, Prætoris &c. vel ex Sacerdotii, ſeu Clericatus proventibus. Ejuſmodi etiã eſt quod Filius, vel ex propria parſimonia, vel ex Regis liberalitate conſequitur. Immò Clerico omnia bona quę aliàs Laico eſſent Adventitia, ipſi ſunt quaſi Caſtrenſia. Talia ergo putantur quę ex Officio ſuo, vel ex ſui Beneficii redditibus, vel aliundè quã ex bonis Eccleſię habet: bona enim quæ ex Eccleſię rebus acquirit ſua non facit, ſed ſunt ipſius Eccleſię.

4. Adventitium eſt, quod filius aliundè, quam ex re Patris vel propter Patrem conſequitur, *l. cum oporteat, C. de bonis quæ licet ubiq;* Quare quod Filius à Matre, vel ab Avis maternis, vel ab aliis extraneis accepit, adventitium eſt.

5. Profectitium eſt, quod ex bonis Patris, ejuſve cauſa ſeu proximè propter ipſum ad Filium proficiſcitur, modò Caſtrenſe non ſit vel quaſi Caſtrenſe.

6. De acquiſitis à Filio ſuo labore, vel induſtria diſtinguendum eſt. Si enim is cum ſuis Parentibus habitet, eorumque bonis ſuſtentetur, vel lucretur ex re Patris, V.G. colendo Patris agrum damno, & periculo ejuſdem Patris, totum lucrum erit Profectitium. Quòd ſi Filius vivat ſuis ſumptibus, vel ſuo periculo rem, ſeu pecuniam Patris negotietur, lucrum reputabitur Adventitiũ. Ita Silveſt. *v. Peculium, primo, n.*18. Gloſſa, Speculat. Aron Apud Azor. *l.c.c.*22.*q.*1. *& c.*23.*q.*6.

7. Pręmittendum cum DD. *loc.cit.* Secundò, in Peculio Caſtrenſi, vel quaſi, Patrem nihil juris habere, ſed proprietatem, & uſumfructum ejus eſſe penes Filium; ita ut ipſe Filius cenſeatur Pater familias, & de illo poſſit diſponere ſine Patris conſenſu, & quando eſt Pubes, teſtari.

8. In Adventitio jus proprietatis habet Filius, at uſusfructus pertinet ad Patrem. Quòd ſi Filius, Patre ſuperſtite, moriatur, totum peculium Adventitium ad Patrem pertinebit, niſi Filius filios relinquat, nam tunc hi loco ſui Patris ſuccedunt. At ſi Pater ante filium obeat, bona Adventitia filio cedunt univerſa, nec erunt inter Fratres dividenda. Quòd ſi Pater Filium emancipaverit, dimidia pars uſuſfructus ad Filium pertinebit, dimidia remanebit in Patre.

In profectitio denique tum proprietatis, tum uſusfructus omne jus habet Pater, nihilque ejus ſpectat ad Filium. Quare Patre mortuo, dividendum erit inter Fratres perinde ac reliqua Patris bona.

Jam verò his præmiſſis, difficultas eſt hujuſmodi. Quando Filius aliquid acquirit, & dubitatur, an ex re, vel gratia Patris illud habeat, an potius ex gratia ſui ipſius, putandum ne erit bonum Adventitium an profectitium? expedit enim id ſcire, ut videatur an filius ejus rei proprietatem habeat, an Pater. Reſpondeo cum Bartol. *in Tract. de duob. Fratribus n.*7. *&* 8. lege item Azor. *l.c.c.*22.*q.*1. *& cap.*23.*q.*5. ſi filius ſit induſtrius, judicabitur Adventitium, utpotè tanquam ex meritis, vel induſtria ſola Filii acquiſitum, ſecus propter contrariam rationem, reputabitur Profectitium. Quòd ſi omnibus expenſis adhuc res dubia maneat, tunc locum habebit favor poſſeſſionis, hoc eſt, ſi inveniatur Pater rem illam poſſidere, reputabitur profectitia: ſi filius, Adventitia.

Propter eandem rationem ſi omnibus expenſis dubitetur, an bonum, quod acquiſivit Filius, ſit Caſtrenſe an Adventitium? erit Caſtrenſe tantùm ſi poſſidet filius, adventitium, ſi Pater.

Sed quid, ſi neuter fortè poſſideat? De hoc certè caſu nec Bartolus, nec Azor. meminere. Equidem judicarem pro rata dubii tale, vel tale eſſe reputandum, atque adeò partem ejus rei pertinere ad Patrem, partem ad filium. Ratio eſt, quia, ut diximus *ſupra v. tamen dubiam, n.*3. *& infra v. Reſtitutio, n.*1. *&* 8. Regula eſt generalis, rem eſſe tradendam juxta jus, quod quiſque participat: Cùm ergo nunc Pater, & Filius ſub dubio jus participent, ratio dictat, ut pro qualitate dubii participent & rem.

Percuſſio Clerici. Vide V. *Cenſura, nu.*2.

1. *Privilegium*, Præadverte ſequentia; Privilegium perſonale eſt, quod alicui conceditur ratione ipſius perſonæ, moriturque cum ipſa. Lege Caſtropal. *to.*1.*tr.*3.*d.*4 *p.*2 *d.§.*1. Reale eſt, quod alicui conceditur ratione rei diſtinctæ à perſona, puta ratione dignitatis, officii, loci, &c. & perſeverat toto tempore, quo durat res, cui adnectitur, unde eſt, quod ad Hæredes tranſire ſoleat.

2. Rurſus, privilegium Conventionale eſt, quod ex conventione, & pacto conceditur, quare appellatur oneroſum; purum, eſt illud, quod ejuſmodi pactum non involvit: nam proptereà appellari ſolet gratioſum, vel remuneratorium. Denique aliud privilegium derogat, ſed ſolum fortè ipſi concedenti, qui tale privilegium liberè conceſſit.

3. His poſitis: ſi certus ſis, te privilegium obtinuiſſe, dubius verò, an conceſſum ratione perſonæ ſit, an ratione rei, judicandum ne eſt eſſe Reale, an Perſonale? Reſpondeo eſſe diſtinguendum cum Baſil. Pont *lib.8.de matrim.c.*18 *§.*1.*à nu.* 7. Si non derogat juri communi, nec præjudicat alicui tertio, ſed ſoli ipſi concedenti, eſt judicandum reale: ſi derogat, vel præjudicat, eſt perſonale judicandum. Ratio eſt, quia ex communi doctrina privilegium non derogans, nec præjudicans eſt amplè interpretandum: Derogans eſt reſtringendum: ampliùs autem eſt Reale, utpotè ad hæredes tranſiens, quàm perſonale.

4. Rurſus ſi privilegium ſit conventionale, in dubio an conceſſum fuerit perſonæ, an rei, cenſendum eſt fuiſſe conceſſum rei; ita idem *ibid.* Ratio eſt quia conventionale cùm ſit oneroſum, & ex pacto, ampliari in favurem recipientis meritò debet: Quòd ſi privilegium ſit purum, & pari modo dubitetur, rei ne, an perſonæ concedatur, erit diſtinguendum modo dicto *nu. præcedente*, idque propter eandem ibidem dictam rationem.

5. Prætereà conceſſum tibi ſit privilegium, ſeu officium aliquod *Ad inſtar*, hoc eſt in hunc ferè modum: *Concedo tibi hoc Officium, ſicut illud habuit Prædeceſſor*, Inquiro, ſi Prædeceſſor præter illud officium, habuit etiam aliqua alia privilegia perſonalia, participabis ne tu etiam & hæc, quia debes ad inſtar ejus prædeceſſoris privilegia acquirere? Reſpondeo cum Suarez *lib.8.de leg cap.*15. *nu.*11. Merolla *tom.*3.*d.*6, *cap* 2. *diffic.*4. eſſe diligenter diſtinguendum. Si enim id evenit per meram ſucceſſionem (poteſt enim occurrere V. Gr. tu hæres ſuccedas Teſtatori habenti aliquod officium,) ſanè tunc non participabit niſi officium reale, non verò privilegia perſonalia, quæ fortè ille habebat: Ratio eſt, quia ut modò dixi, in ſo-

lis

Digitized by Google

lis realibus datur ſucceſſio, non autem in perſonalibus, & conſequenter illud *Ad inſtar*, cadit ſolùm ſuper officium perſonale.

At ſi id eveniat per conceſſionem Principis, quia ſcilicet Princeps ſic dicat: *Confero tibi officium, ſeu Beneficium ad inſtar, ſicut habuit tuus prædeceſſor*, eſt iterùm diſtinguendum. Si conceſſio fiat à Principe ſub forma ordinaria, quæ ſolet fieri in proviſione ejus officii, non extraordinaria, quæ ſemper uſurpata fuerit, cum annexione ſcilicet aliorum privilegiorum perſonalium, extendetur ad perſonalia; Ratio eſt, quia ejuſmodi extraordinaria forma, cùm ſit major Principis gratia, id emolumentum videtur afferre, quod non videtur ſi ſit forma ordinaria.

6 Denique ſi dubites, an privilegium obtinueris, illo uti nequis, quia carentia privilegii certa eſt, conceſſio autem dubia. Contra, ſi certus ſis de privilegio, at dubius an illud fuerit revocatum, præſume revocatum non eſſe, Ita Ponc. *loc. cit. cap.* 19. §. 2. *à nu.* 17. Merolla, *loc. cit. cap.* 7. *dub.* 8. *num.* 122. Diana *part.* 4. *tract.* 3. *reſolut.* 15. quia tunc poſſidet certitudo privilegii, quæ non valet dejici ab incertitudine revocationis. Sic alibi aſſeruimus, Mendicantes poſſe Benedicere paramenta Miſſæ etiam externa. Vide *in noſtro opuſc. de Sacrament. Miſſa lib.* 1. *cap.* 3. §. 2. *num.* 7. ſic docebimus *infra lib.* 2. *cap.* 1. §. 8. *nu.* 8. Epiſcopum poſſe abſolvere ab occultis Cœnæ Domini. Sic *infra ibidem* §. 7. *num.* 19. etiam dicemus eundem Epiſcopum poſſe ſuis ſubditis concedere licentiam legendi libros vetitos præter libros hæreticorum hæreſim continentes, vel de religione tractantes, quia de his privilegiis, ſeu poteſtate certò conſtat, incerta interim exiſtente eorundem revocatione.

Non nulla huc pertinentia, Vide V. *Confirmatio Privilegii*, & V. *Juriſdictio*.

1 *Profeſſio Religioſa*. Si ambigat Religioſus, an ſua profeſſio ſit valida, communiter Doctores, Merolla *tom.* 1. *diſp.* 3. *cap.* 3. *nu.* 282. Pelliz. *in man. Reg. tom.* 1. *tract.* 3 *cap.* 1. *num.* 75. Bordonus *in conſ. Regul. reſolut* 57. *num.* 69. & 131. docent præſumendam eſſe validam, quia conſtat de profeſſione, ſed dubitatur, de ejus valore. Adde ſemper judicandum eſſe, ut ſupra diximus, in ſavorem valoris actus, multo magis in favorem Religionis à qua jus contra ſubditum acquiſitum eſt. Lege Caſtropal. *tom.* 1. *diſput.* 3. *part.* 11. *num* 4. *fine*. Verùm, quæſo te, cur hic non dicamus valere regulam illam generalem dandam infrà V. *Votum*, quando non conſtat de voto, ejuſque eſſentia, prævalere libertatem? cùm enim in dubio an ſit valida profeſſio, dubitetur de eſſentia ipſius, ſeu de conſtituentibus ipſam, prævalebit libertas, & invalida erit profeſſio. Id aliis diſcutiendum relinquo, ne contra tot Authores ſentire videar; certè Caramuel *lib.* 3. *Theolog. moral. numer.* 1472. huic ſententiæ ſic favet: *A paucis annis* (inquit) *conſultus de profeſſione in Judicis ſententia dubia, reſolvi libertatem fuiſſe profeſſione priorem, adeòque pro Religioſi libertate ſtandum. Erat timorata, aut potius timida conſcientia Judex ille, & quia timebat, ne injuriam communitati faceret, illum liberum declarando, ſubjunxi, talium Religioſorum diſceſſum eſſe Monaſteriis utiliſſimam, nocivam ſtabilitatem, &c.*

2 Sed quid de Novitio? ſi dum dubitat, an V. Gratia habeat annos ſexdecim neceſſarios ad profeſſionem, profiteatur, licitè ne & validè profitetur? Reſpondeo, certùm eſt hunc, niſi à bona fide excuſetur, peccare mortaliter, quia cū poſſideat ætas inſufficiens, quæ eſt prior ſufficienti, ut dixi V. *Ætas*, debuerat Novitius ſe ineptum ad profeſſionem judicare: An verò ſit valida perſeverante dubio, jam univerſaliter vidiſti *n. præcedenti*. Quod ſi facta diligentia, comprehendatur ætatem dicti Novitii inſufficientē fuiſſe, tunc ſine controverſia ex Trid. *ſeſſ.* 25. *c.* 15 *de regul.* requirēte in profeſſione ſexdecim annos, invalida erit. At ſi inveniatur poſteà habuiſſe ætatem ſufficientē, dico validam fuiſſe profeſſionem. De hac ultima reſolutione Caramuel. *ibid. n.* 1358. dubitat, aliiſque decernendum relinquit. *Cùm enim hic Novitius* (ait) *ſic profitendo peccaverit, Prælatus, ſeu Religio non præſumitur conſenſiſſe ad talem profeſſionem* (*etiam quo ad ſubſtantiam*) *tam illicitè factum, atque adeò profeſſio erit invalida ex defectu conſenſus illam excipientium*. Hæc ex illo. Sed profectò hic dicta præſumptio non adeſt, adeſt enim in Religione univerſalis quædam voluntas admittendi omnes, qui legitimè re ipſa profitentur; at hic re vera jam ætatem legitimam habet, quare legitimè profitetur, ergo &c. quod enim ab ipſo ea ſufficientia non cognoſcatur, nocere non poteſt prædicto univerſali conſenſui excipientium. Vide quod in ſimili à nobis dictum eſt *in opuſc. de Sacrament. Miſſa lib.* 2. *c.* 1. §. 3. *à nu.* 11.

3 Si dubitetur, An metus fuerit incuſſus ad profeſſionem emittendam, præſumendum eſt non eſſe incuſſum; Sanch. Suar. aliique apud Dianam, *p.* 4. *tract.* 3. *reſol.* 55. quia poſſeſſio ſtat pro libertate, & negatione metus, cùm quilibet præſumendus ſit fuiſſe bonus, & metum non incuſſiſſe.

4 Rursùs ſi certum ſit adfuiſſe metum, ſed ambigatur, an parvus, an magnus, reſolve fuiſſe parvum, quia prævalet poſſeſſio incutientis metum in ſua bonitate; atque adeò præſumendus eſt incuſſiſſe parvum, donec magnum fuiſſe demonſtretur. Colligitur ex iiſdem *ibidem*.

5 Si denique Religioſus, ſive propter metum, ſive propter aliud invalida certò laborat profeſſione: ſed dubitat, utrùm ante, vel poſt quinquennium illam ratificaverit, diſtinguendum erit cum Merolla, *tom.* 1. *diſp.* 3. *cap.* 3. *num.* 283. nam ſi dubitat, an ratificaverit ante quinquennium non erit cenſendus ratificaſſe. Ratio eſt, quia ante quinquennii finem non præſumit Eccleſia ratificationem, ergo Novitius remanet in poſſeſſione ſuæ libertatis. At verò ſi dubitat, an confirmaverit poſt quinquennium, judicandus eſt confirmaſſe; nam elapſo quinquennio ſi Religioſus non reclamat, jam tollit omne dubium, ipſum enim non reclamare, eſt ratam habere profeſſionem priorem, & Eccleſia ratihabitionem hanc acceptat, ſolemnemque reddit. Intellige, niſi adhuc duret aliquod impedimentum eſſentiale, puta niſi ipſe poſitivè velit non profiteri, vel niſi aliquæ ſolemnitates eſſentialiter neceſſariæ factæ non eſſent, &c. tunc enim nulla cenſetur in foro conſcientiæ profeſſionis confirmatio, nam cæterùm certum eſt reclamare in foro exteriori Religioſo non permitti, quinquennio elapſo, niſi priùs probet habuiſſe cauſas non reclamandi.

Promiſſio. V. Votum.

R

Religionis Votum, Vide V. *Votum, præſertim n.* 7. & 16.

1 *Religioſorum Vota*, quoad obedientiam, Vide verbo, *Subditus*, & *V. Votum*. Quoad Caſtitatem, Vide v. *Votum*. Quoad Paupertatem hic breviter locus eſt dicendi. Præmittendum eſt, probabilem eſſe ſententiam, poſſe Religioſum ex tacita, ſeu præſumpta licentia Superioris, quam Ratihabitionem appellamus, aliquid expendere, retinere, accipere &c. Ita Suarez, Rebell. Fagund. Diana, Pelliz. aliique apud Bardi *d.* 6. *de conſc. cap.* 3. §. 9 *nu.* 2. Hæc autem, eſt quoties adeſt Judicium, quo prudenter credatur Superior licentiam conceſſurus, ſi petatur; ratio eſt, quia non fit contra paupertatem, quando dependenter à Superiore hac in re ſubditus operatur, dependenter autem operatur ſatis, dum tacitam judicat habere licentiam. Et quamvis non pauci ut Jo: de Lugo *tom.* 1. *de juſt. diſp.* 3. *ſect.* 7. *n.* 124. ad licitam ratihabitionem conſtituendam, requirant ulteriùs, ut Superior credatur non ſolùm licentiam conceſſurus, quoad ſubſtantiam, ſed etiam quoad modum, ſcilicet, quòd ille modus, quo hic, & nunc ſubditus expendit pecuniam cum præſumpta licentia, placet Superiori, vel ſaltem, (ut habet Sanch. *lib.* 7. *in Decalog. c.* 19. *n.* 15.) non graviter eidem diſpliceat. Nihilominus, Leſſius, Fagund. Suar. Tanner. aliique apud Bardi *loc. cit.* probabiliter docent hoc nequaquam requiri (ſemper intelligo quando diſplicentia Superioris non eſt adeò notabilis, ut trahat, ſeu inferat negationem licentiæ quoad ſubſtantiam) non requiri inquam niſi ad vitandum veniale contra obedientiam, & ratio eſt, quia ex una parte ea non eſt ſub obedientia mortali præcepto prohibita, ut ſupponimus, juxta Doct. cit. & ex alia non eſt contra votum paupertatis, quia jam adeſt licentia tacita, poſito, quòd non adſit diſplicentia Superioris quoad ſubſtantiam expenſionis, nec tanta diſplicentia modi, ut redundet in ſubſtantiam.

2 Petes primò: qua ratione prudenter judicabit ſubditus tacitam adeſſe prædictam veniam quoad ſubſtantiam? Reſpondeo ſi advertat naturam non rigidam, ſed benignam ſuperioris, merita, & dignitatem ipſius ſubditi, familiaritatemque cum eodem ſuperiore. Item ipſa res parva ne, an magna eſt expendenda, ut etiam finis, & omnes circumſtantiæ operationis; licentia enim V. G., ad munuſculum etiam devotionis elargiendum fœminæ, faciliùs dabitur Seniori, quàm Juveni, & faciliùs pro matrona benemerita, quàm pro levi quapiam puella, & faciliùs dabitur licentia expendendi ad emenda neceſſaria, quàm ſuperflua, &c.

3 Petes ſecundò, ad majorem hujus doctrinæ declarationem: ſi ſuperior ſe declaret nolle has præſumptas licentias, ſed velle, ut ſubditus tunc ſolùm prædicta facere poſſit licitè, quando prudenter judicat, ſuperiorem fore contentum, ut expendat ſine licentia; vel ſi in aliquo peculiari caſu ſic dicat ſuperior. *Nemo expendat aliquid ad emendum id genus Verb. Grat. picturæ, niſi expreſſam obtineat à me licentiam*: poterit ne adhuc locus eſſe dictæ licentiæ tacitæ ſine peccato mortali, ſi judicetur ſuperior eſſe ſolùm invitus, quò ad modum? Reſpondeo poſſe in utroque caſu, donec id ſub virtute obedientiæ legitimè ſuperior prohibeat. Ratio eſt, quia ad huc poterit eſſe caſus, in quo, etiam illis declarationibus extantibus, judicetur ſuperior hic, & nunc non fore, quoad ſubſtantiam invitus. Fateor interim ſolito fortiores debere conjecturas adeſſe, ut ſuperior poſitis illis declarationibus invitus non cenſeatur, etiam quoad ſubſtantiam; id enim illæ declarationes tam rigidę ſignificare videntur. His declaratis.

4 Duo addo, Primò, non ſolùm ſatis eſſe, ſi certò moraliter conſtet adeſſe ejuſmodi licentiam tacitam, ſed etiam ſi probabiliter. Ita Sanch. *lib.* 7. *in Decalog. cap.* 19. *nu.* 53. *fin.* Pelizz. Caſtropal. Fagund. Caramuel, quos citat, ſequiturque Bardi *l. c.* §. 10. (quidquid aliqui dicant, qui ſemper certam moraliter expoſcunt.) Ratio eſt quia, ut ſæpè dictum, probabilitas ſemper ſufficit ad prudenter operandum. Secundò, ne putare poſt factum non obligari Religioſum ad patefaciendum ſuperiori id, quod ex præſumpta licentia fecit, niſi in eo caſu, quo continuanda eſſet aliqua actio contra paupertatem, ad quam requireretur nova licentia, & ex alia parte deſinerent conjecturæ, quibus dicta nova licentia præſumatur, lege Suarez *tom.* 3. *de Relig. lib.* 8. *cap.* 11. *num.* 3. Sanchez *in Decal. loc. cit. num.* 8. Pelliz. *in man. Reg. tom.* 1 *tract.* 4. *cap.* 2. *num.* 215. alioſque. His declaratis.

5 Difficultas propria hujus loci eſt. Quando ejuſmodi tacita licen-

Digitized by Google

centia eſt dubia, hoc eſt, Dubitas, an ſuperior licentiam conceſſurus ſit, an licitè eas actiones poſſis contra paupertatis votum efficere? Reſp. negativè. Ratio eſt, quia in hoc caſu certum eſt paupertatis Votum, ſeu certa, & firma eſt obligatio: at dubia exemptio ducta à tacita licentia: ergo votum ejuſque obligatio prævaleat neceſſe eſt.

1 *Reſcriptum* contigit, ut cùm Summus Pontifex cauſā quamdam Vicario Generali commiſiſſet, invenirentur in eo Epiſcopatu duo Vicarii Generales, nec apparebat unus altero principalior, nec aderat caput, unde colligeretur uni potius, quàm alteri reſcriptum eſſe præſentandum, quis in tanta incertitudine præferendus?

Reſponden, vel reſcriptum eſt concernens ad forum contentioſum, & tunc neuter ex Vicariis eligi in judicem poteſt, partibus non conſentientibus, ſed recurrendum iterum ad Pontificem. Ita Sanch. *l.8. de matrim. d.*27.*n.*37. Pirr. Corrad. *de diſp. l.*7.*c.*4.*nu.*49. Ratio eſt, quia cùm partes hic non convenire ſupponantur, poſſidet æquè libertas utriuſque ad eum dubium Judicem repellendum, & ex alia parte, cùm neuter ex iis judicibus ſit à Pontifice determinatè deſignatus, neutri juriſdictio delegatur. At ſi partes conſentiant in alterutrum, is eligi meritò poteſt, quia tunc voluntas Pontificis, quæ intendit partibus providere, præſumitur illi ab utraque parte electo juriſdictionem communicare. Facit huc quod dixi V. *Nomen dubium*, *n.*1. *de tutore*. Vel ejuſmodi reſcriptum eſt gratioſum, quale eſt in diſpenſationibus matrimonii, bigamiæ, legitimitatis, &c. tunc puto poſſe eligi quemlibet ex duobus, quem velit is, in cujus favorem emanavit reſcriptum, ſeu diſpenſatio, ita Sanch. *ibid.* Ratio eſt, quia præſumitur Pontifex deſignare eum, quem diſpenſandum voluerit, ut potè in cujus favorem Summus Pontifex reſcripſerit. Si ſimile quid eveniret in delegato à Principe ſæculari, eadem reſolutio erit caſui proportionaliter applicanda.

1 *Reſtitutio* Vid. *v. Furtum*, & *v. Damnum ſecutum*, & *v. Solutio debiti*. Debes certò centum, dubitas an ſolveris, adhuc ſolvere centum teneris: ita de Lugo *de juſtit. t.*1.*d.*18 *ſect.*1. *à num.*8. Debes ſub dubio centum, quæ certus es non ſolviſſe, ab onere ſolvendi liber es. Ratio eſt, quia ibi poſſidet vinculum debiti, hic tua libertas. In priore caſu, non ſolùm debitor, ſed etiam creditor dubitat de ſolutione, Laym. *lib.*1.*tr.*1.*c.*5.§.4.*n.*41.*fine*, Diana *p.*4.*tr.*2.*reſ.*32. docent probabile etiam rem eſſe dividendam, & ſolam partem, pro rata dubii, dandam huic creditori: Ratio, & quidem in materia juſtitiæ probabilis eſt, quia cùm is non habeat, niſi dubium jus, non eſt æquum, ut ei ſolvatur tantum, quantum ſolveretur ſi haberet jus certum: ſolvatur ergo, pro rata dubii. Id iterùm me notaſſe memini ſupra §.6.*nu.*9. Dico autem (in materia juſtitiæ) nam in aliis materiis multa abſurda ſequerentur, ut expendit de Lugo *de juſt. tom.*1.*d.*18. *ſect.*1.*à num.*18. contra Laym. ego vero ajo id ſolùm eſſe probabile in materia juſtitiæ, diſparitatemque pro aliis materiis alteri non difficulter inveniendam relinquo: cùm mihi ſit ſatis pro modo authoritas Layman, & Dianæ, qui non de aliis materiis, ſed ſolùm de materia juſtitiæ loquuntur.

2 Verùm ad illa, quæ hic dicenda ſenſerunt, accedamus.

Poſſeſſionem cujuſdam rei certò obtineo, ſed ambigo, an ea res mea ſit? ad reſtitutionem ne teneor?

Reſp. vel incepiſti obtinere bona fide, vel mala, vel dubia: de omnibus ſeparatim.

Si primum, & deinde quidem incepit conſurgere contra te dubium, inquiro: Incepit ne ejuſmodi dubium, ex levibus, vel probabilibus rationibus, an ex moraliter convincentibus, hoc eſt ex rationibus ejus generis, quæ omnem probabilitatem contrariam depellunt? Si ex levibus, vel probabilibus, non teneris ad reſtitutionem, poſſeſſio enim tibi ſuffragatur contra omnes rationes non convincentes; teneris tamen veritatem inquirere, modo mox *num.* 5. dicendo. Si ex convincentibus, rem reſtituere teneris, quia jam mala fides certa contra poſſeſſionem incipit non pugnare ſolùm, ſed etiam expugnare.

3 Si verò incepiſti mala fide poſſidere, locus quæſtioni non datur, omnino enim reſtituere teneris, cùm poſſeſſor malæ fidei ſemper reſtitutioni ſubjaceat, cui autem reſtitutio ſit facienda, quando ignoratur Dominus, mox intelliges *ex n.*9.*fine*.

4 Denique, ſi dubia fide poſſidere incepiſti, & ad indagandam veritatem minus attendiſti: nec eſt locus quæſtioni, aſſimilaris enim mala fide poſſidenti, ut omnes docemus; de qua re lege de Lugo *t.*1. *de juſt. diſp.*17.*ſect.*4 *&* *diſp.*18.*ſect.*1. quare obligaris ad novam diligentiam, qua verus Dominus poſſit inveniri, faciendam: Quòd ſi hic inveniri non poſſit, cui res ſit reſtituenda mox dicam.

5 Nunc doctrinæ ratio monet, ut de hac diligentia ſubdamus. Primum omnium cum diligentiam adhibendam eſſe dico, intelligo hic, tum in ſimilibus moralem, & ordinariam: ad extraordinarias enim nemo, ex vi legis ordinariæ tenetur. Deinde ſi bonæ fidei poſſeſſor incipiat dubitare, an res ſit ſua, videndum an ſemper teneatur examinare, & inquirere veritatem? Ut item an ſemper poſſeſſor dubiæ fidei ad idem obligetur? Reſpondeo Si ille incipiat dubitare, & hic fuerit, vel ſit dubius propter leves rationes, non tenetur, ſi propter graves, id eſt probabiles, tenetur. Ita Villalob. *in ſumm. tom.*1. *diff.*20.*n.*4. aliique.

Ratio prioris dicti eſt, quia nemo tenetur inquiſitionem contra ſe inſtituere ex levibus rationibus; ſicut enim ipſe ſuperior nō tenetur, & fortè non poteſt ex levibus conjecturis moveri ad inquirendum contra te, ſic multo magis nec tu adverſùs te ipſum. Ratio poſterioris eſt, quia tunc prudenter timere debes, ne tua poſſeſſio vincatur à certitudine contrarii, quæ probabiliter ſit apparitura, quando rem apud te retinere non poteris.

6 Jam ſi adhibita morali diligentia verus Dominus inveniatur, ei res attribuetur? At ſi non inveniatur, poterit (ajunt Caſtrop. *tom.*1. *tr.* 1 *diſp.*3.*p.*2.*num.*9. Coninch. Vaſquez uterque Sanch. Mol. aliiq; apud Dianam *p.*4.*tr.*3 *reſ.*25. ſanè probabiliter) poſſeſſor ſibi rem retinere, quia cùm illæ rationes, propter quas dubitat, ſupponantur ſolùm eſſe ad ſummum probabiles, ſemper prævalebit poſſeſſio, quam ipſe habet rei, quæ poſſeſſio ſolùm cedit, ut millies diximus, rationibus convincentibus. Alii, ut de Lugo *tom.*1. *de juſt. diſp.*18.*ſect.*1.*nu.*4. *&* *ibid. diſput.*12.*ſect.*4.*n.*84. quos libentius ſequor, docent, rem eſſe dividendam pro rata dubii inter ipſum poſſeſſorem, & alios, ſi ii noſcantur, quia hæc poſſeſſio non eſt niſi dubiè bona, ergo non poteſt totaliter favere poſſidenti. Quòd ſi ii nequaquam inveniri poſſunt, tunc rem totam dictus poſſeſſor retineat, quia tunc nullus poteſt contra ipſum etiam ſub dubio aliquid petere, ergo illa poſſeſſio, quamvis dubiè bona illi ſoli favebit, illi inquam, qui ab initio poſſeſſor bonæ fidei fuit, de quo loquimur.

7 Inquires primò: & quis cenſendus ſit verus Dominus? Reſp. is, qui per probabilem aliquam rationem negari non poteſt: ſi enim probabiliter negari poſſet, non erit certò Dominus verus, & conſequenter contra poſſeſſorem non prævalebit.

8 Inquires ſecundò: quid, ſi inveniantur duo, qui veri Domini appareant, nec poſſit dignoſci, quis nam ex his certò Dominus ſit? Reſp. eſſe rem dividendam pro rata dubii; ita Mol. *tom.*3. *de juſt. diſp.*72.*nu.*5. Leſs. *lib.*2.*c.*15.*d.*1.*n.*2. Bonac. *de reſtit. d.*1.*q.*2.*p.*2.*n.*11. eſt enim regula generalis, reſtitutionem eſſe menſurandam juxta jus, quod quiſque participat, ut modo in ſimili *n.*1. & Verbo *Nomen dubium n.*3. & aliàs nimis ſæpè dictum eſt.

9 Sed quid, ſi omiſit quis prædictam inquirendi diligentiam, & interim ſupervenit circumſtantia, per quam Dominus verus non poſſit ampliùs innoteſcere, ut ſi mortui fuerint ii, qui apti teſtes eſſe potuiſſent, valeret ne ſibi rem illam retinere? Reſpond. hunc mortaliter peccaſſe, ſed eam retinere ſibi licitè poſſe, ita Bonac. *de contract. diſp.*1.*q.*2.*p.*2.*n.*8. & probabile putat Caſtropal. *tom.*1. *tract.*1. *diſput.*3. *part.*2. *nu.*9. quibus adde Dianam *p.*4.*tr.*3. *reſol.*29. quia poſita morte teſtium, nemo nunc (quidquid ſit anteà) habet meliorem conditionem, ſeu jus, quam ipſe qui bonæ fidei poſſeſſor ab initio fuit, qui certò rem poſſidet. Si enim initio malæ fidei poſſeſſor, vel huic ſimilis fuit, de quibus *dixi nu.*3. *&* 4. retinere non poteſt, ſed pauperibus erogare tenetur (ut fusè explicat de Lugo *de juſt.*) vel per Bullam compoſitionis ſibi conſulere juxta ea, quæ docentur *in expoſitione Bullæ Cruciatæ*.

10 Denique, ſi adhibita diligentia, & Domino non apparente, is, qui eſt bonæ fide poſſeſſor, rem conſumat, vel vendat, ſi poſt eam conſumptionem appareat vetus Dominus, ad quid ejuſmodi poſſeſſor tenebitur? Reſp. teneri ſolùm ad reſtituendum Domino id, in quo factus eſt ditior; quia is poſt exhibitam diligentiam, fuit etiam poſſeſſor bonæ fidei: at poſſeſſor bonæ fidei, ut eſt communis doctrina, non obligatur in ſimilibus caſibus, niſi ad reſtituendum id, in quo locupletior factus eſt. Quid, ſi is dubitet an in aliquo factus ſit ditior? Reſp. Tunc ſibi perſuadere licitè valet, ſe non eſſe factum ditiorem, & ſic poteſt nihil reſtituere, quia ex communiter contingentibus præſumitur latiùs vixiſſe; ita Sanch. & Bonac. apud Bard. *de conſ. d.*6. *c.*9.§.6.

11 Petes, dum diligentiæ exhibentur ad inveniendum Dominum, licet ne ejuſmodi poſſeſſori rem retinere, vel alienare? Reſp. poteſt retinere, ſed cum intentione rem ſervandi tanquam in depoſito, ſi enim hodie non dat, poterit ſecurius dare cras; ſi quidem ſi imprudenter nunc daret, proh quam difficulter poſſet poſteà recuperare? ſi res ſit fructifera, an poſſit colligere fructus, innui ſupra V. *Matrimonium*, *n.*4. Alienare autem non poteſt niſi cum duabus conditionibus, quas in ſimili dixi ſupra §.6.*n.*6. quem locum recole.

1 *Reus, & Teſtis.* Dubitant hi, an legitimè interrogentur à Judice; obligabuntur ne ad ejus mentem reſpondere? Supponimus hic obligari hos legitimo Judici parere; nam cæterum *infr. l.*2.*c.*4.*n.*3. de tota hac re benigniùs diſputabitur.

Reſp. non obligari, etiam ſi Judex præcipiat ſub pœna excommunicationis, ita Fag. *in Dec. præcep.*2.*l.*2.*c.*11.*n.*18. de Lugo *de juſtitia t.*3.*d.*4.*ſect.*1.*n.*3. Sanch. *in Dec. l.*6.*c.*3.*num.*33. *&* *in conſ. l.*6 *c.*3. *dub.*31. Paſqual *dec.*129. Ratio eſt, quia Reus, & Teſtis ſunt in poſſeſſione ſuæ libertatis valendi æquivocare ex cauſa, ergo ab hac non poſſunt deturbari propter dubium legitimæ interrogationis; Cauſa autem hic ſemper intervenit, quia ſemper ii poſſunt velle cuſtodire ſuum jus, quo poſſunt non aperire veritatem ei, cui ex certa, & manifeſta obligatione non debeat.

2 Scio, quoſdam noſtram reſponſionem admittere, ſi timeatur à Reo, vel Teſte magnum malum, non verò exiguum, quale eſſet modicam pecuniam amittere, &c. Sed hos ſequi non poſſum, quia prædicta poſſeſſio libertatis in Reo, & Teſte æquè prævalet, ſive grave, ſive leve damnum timeatur.

3 Lege Dianam *p.*3. *tr.*5. *reſol.*106. qui ſine diſtinctione univerſaliter noſtram ſententiam amplectitur. Unde colligit, quando ſuperior inquirit generaliter ſuper aliquo notorio delicto, cujus Author

Digitized by Google

neſcitur, poſſe te vocatum ad teſtificãdum æquivocare; ſi dubites num infamia, vel indicia ſint contra delinquentem, licèt jure delinquentem ſcias. Nec contrariũ docent Sanc. & de Lugo, ut quidam putant. Audi de Lugo *l.c.n.6.* Regulam hanc (inquit) nõ procedere admunet Sanch. *n.3.* & 4. rebus levioribus, ubi leve ſequitur periculũ, & in quibus, ſi certò conſtat Judicem eſſe virũ probum, & peritum, tam Reus, quàm Teſtis debent in dubio reſpondere, & manifeſtare veritatem. Tantùm de Lugo ex Sanch. Vides? tunc ſolùm obſtringunt hi DD. Reum, & Teſtem. cùm Judex pius eſt, & peritus; ſanè quia propter has circumſtantias præſumendus eſt Judex, certò legitimè interrogare, ergo jam non ſumus in caſu dubio. Quare ſi verè perſeverat omnibus penſatis ejuſmodi dubiũ, nunquam hi Doctores videntur noſtram Reſponſionem in levi damno limitaſſe ſolùm aliquando ex peritia, & pietate Judicis, legitimam certò eſſe interrogationem collegerunt.

4 Illud nihilominus advertendum eſt, quando periclitaretur bonum commune, vel Innocentis grave damnum, te interrogatum à Judice debere ad ejus mentem in ſimilibus dubiis reſpondere, ſi ſolum tibi ſubſit leve periculum, quia pugnarent hic tua libertas, & bonum grave innocentis; at bono communi ſemper tuum bonum peculiare eſt poſtponendum; & bonum grave innocentis tuo levi damno, juxta vulgares charitatis leges, debet anteponi.

S

1 *Scandalum.* Dubitat quis, an ſua actio ſit futura cauſa peccati in proximò, licitè ne illam exercere poteſt? ſupponimus autem ipſum non intendere peccatum alterius; ſi enim intendat, erit ſcandalum directum, & ſine dubio peccaminoſum, ut dictum eſt in noſtro *opuſc. de expoſ. conſc. ſſ. l. 1. c. 1. §. 15. n.* 100.

Reſp. recolendo prius quod *ib. n.* 103. ex Sanc. notavi, plures excuſari à prædicto peccato ſcandali, quod *ibid.* indirectum vocavimus, quia vel ipſi tam pravi ſunt ut eorum malum exemplum parum noceat, vel qui inducuntur, tam faciles ſunt, proclivesque ad peccandum, ut qui ſuo exemplo occaſionem illis obtulit, non cenſeatur eos moraliter inducere.

Hoc poſito, aſſero licitè prædictam actionem exerceri poſſe. Ratio eſt, quia tunc pecco peccato ſcandali, quando actio mea moraliter cenſetur inducere proximum ad peccatum, ut jam dictum eſt, ſed quando dubito, an mea actio futura ſit cauſa peccati in proximo, non cenſeor ipſum inducere ad peccatum, ergo, &c. Minor probatur ex Doctrina toties allata; neminem in dubio cenſendum committere delictum, & omnes, niſi contrarium conſtet, debere reputari bonos: *l. Merito, ſſ. pro ſocio:* lege Menochium *de præſumpt. l. 1. præſump.* 29 *n.* 18 docentem præſumptionem, quæ delictum excludit eſſe omnium fortiſſimam: nam inde fit, ut quoties dubito, an proximus ſit admiſſurus peccatum, debeam deponere, immò repellere hoc dubium, & cenſere illum non peccaturum, atque adeò putare meam actionem nequaquam inducere proximum ad peccatum.

1 *Sepeliri in loco Sacro.* Puer, de quo dubitatur, an ſit Baptizatus, in loco Sacro ſepeliendus neutiquam eſſet, quia certò poſſidet in puero Paganiſmus, qui fuit ante Baptiſmum dubius: at ſpectata Eccleſiæ benignitate, ſepeliatur, uſurpando ceremonias Sacras ſub tacita conditione, ſi eſt Baptizatus; ita Bonac. apud Dian. *p. 4. tr. 3. reſ.* 69. Ratio eſt, quia ipſa non præſumitur repellere ab Eccleſiaſtica ſepultura, niſi certò non Baptizatos.

2 Qui ſe ipſum voluntariè interfecit, non eſt Eccleſiaſtica ſepultura decorandus, *c. Placuit ut qui,* 23. *q.* 5. niſi ſigna contritionis, fortè dederit antequam ſpiraret, ita ex Sylveſt. Laym. *l. 3. ſect. 5. tr. 3. p. 3. c. 1 n.* 8, ſi quia igitur inveniatur domi laqueo ſuſpenſus, gladio confectus, in puteũ projectus, &c. nec adſint conjecturæ, utrùm ex ſe, an ab alio, vel caſu occiſus fuerit, gaudebit ne ſacra ſepultura? Reſp. gaudebit: ita Covar. *l. 2. var. c.* 2. *n.* 11. Lavorius *de priſco, & recenti fun. mor. t. 2. c.* 32. *d. n.* 31. quia in dubio nemo præſumitur delictum commiſiſſe. Contrariæ autem Conjecturæ, ut Judex poſſet huic negare humationem ſacram, vehementes eſſe deberent, hoc eſt evincentes eam univerſalem præſumptionem, qua nemo eſt exiſtimandus admiſiſſe delictum. Si certum ſit aliquem ſibi mortem conſciviſſe, dubitetur vero an ex amentia vel furore deliberatè, an verò voluntariè ſana mente id fecerit. Laym. *l. c.* docet non eſſe ſepeliendum in loco ſacro, quia poſſidet certò delictum, & quia praxis Eccleſiæ ejuſmodi occiſorem arcere ſolet à ſacra ſepultura, niſi ea ſignis coniiciat ex aliqua gravi cauſa in favorem abiiſſe, ſed tu expende illud Canonis citati (voluntariè) vide an huic ſavere poſſit.

1 *Servus.* Certum eſt, te meo patri famulatum exhibuiſſe, ſeu ipſi operam tuam locaſſe; Incertum, an mercedem habueris, teneor abſolutè loquendo ego hæres, ad exhibendam tibi congruam mercedem, quia debitum eſt certum, ſolutio incerta, prævalet ergo debitum. Dixi (abſolutè) nam ſi obſtet legitima præſcriptio, vel quid ſimile, non verſaretur in dubio, ſed certa lex eſſet obſervanda, lege Molin. *t. 2. de juſt. d.* 67. Fag. *l. 2. de juſt. c. 15. n.* 39.

De ſervitiis exhibitis ultro à ſervis, Vid. V. *Donatio n.* 5.

1 *Simonia.* Contra Simoniacos ſive Communes, ſive Confidentiales ſunt multæ pœnæ, præſertim excõmunicatio, & obligatio dimittendi Beneficium ſimoniacè obtentum. Et quidem ſi ſimonia fuerit certò indubitanter commiſſa, te pœnas incurriſſe, non eſt quod ambigamus. Si fuerit probabiliter non commiſſa, eas non incurriſti, quia ſecutus fuiſti, vel nunc ſequi potes opinionem probabilem. At quid in dubio? Scis v. g. certò te centum aureos dediſſe, ſed dubitas an dederis in pretium rei ſpiritualis, ſeu rei annexæ ſpirituali, an potius ob aliquid temporale, ſeu ob aliquid quod ſolum ſe remotè habuerit ad rem illa obtinendam.

Reſp. te non incurriſſe pœnas, quare poſſe te reputare liberum ab obligatione dimittendi beneficium, & ab excommunicatione. Ratio eſt, tum quia in utroque foro, de quo lege Farinac. *conſ. 75. l. 1.* non eſt æquum, ut ſubeatur pœna certa pro delicto incerto, *c. grave* 11. *q. 3. c. Judicante,* 30. *q. 5. c. Habuiſſe, d.* 33. *inſti. de rerum diviſione, §. Illud quæſitum, & Inſt. de Act. §. Curare* tum quia poſſeſſio tuæ innocentiæ prævalet, donec certum delictum probetur. Quòd ſi mala fide, te in poſſeſſionẽ Beneficii immiſiſti, quia ſcilicet dubitabas de ſimonia patrata, peccaſti quidem ex conſcientia erronea, qua putabas habere malam fidem, & de hoc peccato debes in Confeſſione abſolvi: ſed revera ob rationes dictas nequaquam pœnas incurriſti, quæ fulminantur contra non dubiam ſimoniam: Quare nunc depone illam erroneam conſcientiam & Beneficium retine.

1 *Sigillum Confeſſionis.* Cadere in ſigillum Confeſſionis peccatum dubiè ex confeſſione notum, dicetur *in appendice ſeu lib. 5. opuſc. de Confeſſ. c.* 3. *num.* 20. nec me ab hac certiſſima ſententia movent aliqua in contrarium allata noviſſimè à P. Bardi *de conſc. diſcep. 6. c.* 12 *p. 4. §.* 11.

1 *Solutio debiti.* Debeo tibi centum ex uno, & alia centum ex alio titulo, ſi tibi ſolvam centum dumtaxat, pro tuo debito ſatisfaciam, ſi nihil exprimam?

Reſp. Hic locum non habet quæſtio de conſcientia dubia: conſtat enim id debitum extingui, etiam in foro externo, quod magis gravat debitorem, & Ratio eſt, quia quilibet cenſetur operari quod ſibi utilius eſt, ita de Lugo aliquos citans *to. 1. de juſt. diſp. 16. ſect. 6. n.* 128.

Hinc debitum ſolvens, cenſetur in dubio velle ſolvere potiùs pro debito maturato, quàm pro maturando; pro debito nomine proprio contracto, quàm alieno ex fidei juſſione; pro liquido, quàm non liquido; pro anteriore, quàm poſteriore; pro debito, de quo currit intereſſe, quàm pro mero mutuo. Favent huic doctrinæ ea, quæ dixi V. *Donatio num.* 2.

2 Si tamen debes Decurſa, & Capitale, & aliquam partem eodem dicto ſolvas, pro decurſis ſatisfacies, non pro Capitali, quia ad indemnitatem creditoris id meritò decernit *l. 1. de ſol. & l. uſur. cod. de uſur.* Quod ſi debita ſint partis oneris, tunc judicaberis ſolviſſe omnibus pro rata, quia non eſt major ratio, de uno, quàm de altero.

3 Dictum eſt autem *n.* 2. (ſi nihil exprimam) nam ſi debitor verbis dixit, vel mente voluit pro uno potiùs, quam pro alio ſatisfacere, tali dicto, vel intentioni ſtandum erit etiam in foro conſcientiæ, quia obligatio tollitur dependenter à voluntate ipſius. quare eum per illam intentionem jam ablata ſit, non poterit illa obligatio per quamvis retractationem reviviſcere.

4 Sed quid, ſi tibi debeo centum ex quocunque titulo juſtitiæ, ſive ex contractu, ſive ex re accepta, ſive ex injuſta acceptione, & interim do tibi gratis centum, ſive per remunerationem nõ debitam ex juſtitia, ſive gratioſam donationem, nihil exprimendo, immò nihil cogitando de debito illo Juſtitiæ, intelligitur ne extinctum illud juſtitiæ debitum, quod mihi multum ſine dubio grave eſt? Reſpondeo licèt non extingui ſit probabile, quia debitum non extinguitur, niſi per ſolutionem: hæc autem donatio eſt: Ita Sanchez aliique apud Dianam mox citandum. Tamen etiam eſt probabile extingui, ita Nicol. Baldell. Magiſter in Theologicis meus *tom. 1. l. 5. d. 25. n.* 18. *l. cum ex pluribus, ſſ. de ſolut.* quia adeſt voluntas ſemper in homine implicita, & generalis ſatisfaciendi, prout poteſt, per unumquemque actum ſuis obligationibus, quas ipſe habet, tum in materiis aliis, tum in materia juſtitiæ, ex qua ſententia ſequitur ſi quis ex devotione inviſeret Eccleſiam, recitaret coronam, daret eleemoſynam, Miſſæ intereſſet, &c. & deinde recordaretur, ſe illa voluiſſe, vel à Confeſſario juſſa ſibi fuiſſe, vel adeſſe præceptum ea faciendi, de quo vide Dianam *p. 3. tr. 6 reſol.* 57. & 77. ſequitur inquam non teneri iterùm ad ea, quia jam per illam generalem voluntatem illi ſatisfecit; nam propterea is, ait Sanchez *in Dec. l. 1. c. 13. nu.* 11. qui nihil cogitans eleemoſynam v. g. centum aureorum per totum annum ſparſim pauperibus dedit, ſi deinde advertat ſe centum debuiſſe reddere ob aliquam obligationem, ad iterùm largiendum non obligabitur, & item Beneficiarius, qui centum Eccleſiæ ſuæ deberet ex omiſſione Officii divini, ſi eidem Eccleſiæ, nihil de hac obligatione cogitans, ſacram V. G. veſtem ejuſdem pretii donaviſſet, ad nihil propter eandem rationem ampliùs ſatis probabiliter tenetur. Ita Laym. *l. 3. ſect. 5. tr. 2. c. 22. n.* 9. & apud Doctrinam *p. 3. tr. 6. reſ.* 57.

5 Dictum eſt de debitore, quando ex ſe ſolvit debitum: quid de creditore, quando ſibi compenſat de bonis, quæ poteſt clam habere ſui debitoris, pari ne modo cenſebitur ſibi compenſare illud creditum, quod ſibi utilius eſt? Reſp. ita, quod, quia longè eſt à noſtro inſtituto, vide fusè apud de Lugo *de juſt. t. d. 6. ſect. 6. n.* 129. Dixi nihilominus de hoc breviter V. *Compenſatio.*

1 *Sponſalia.* Si dubium ſit, poſt habita ſponſalia, num aliquis defectus notabilis ſuperveniat, vel cognitus de novo fuerit, quæſtio ſolet fieri, an poſſit Sponſus, à contrahendo matrimonio reſilire, & regula quidem univerſalis hæc dari conſuevit, quando ſponſus, quamvis

Digitized by Google

vis ignoraſſet defectum illum, ita erat affectus, ut ſi illum agnoviſſet, adhuc contraxiſſet, non poſſe reſilire, quia implicitè habet univerſalem quandam voluntatem contrahendi, etiam ſub eo defectu; poſſe ſi in eo affectu non fuiſſet, quia prædictam voluntatem non habuit. Ita Molina, *tom. 1. de juſtit. diſputat.* 270 Sanch. *de matrim. l. 1. dub. 74 num.* 2. Audio. Sed noſtra quæſtio eſt; quid, ſi de eo animo dubitet Sponſus? (nam ſi probabiliter judicet non habuiſſe, certè reſilire, formando ſibi opinionem practicè probabilem, poſſet.) Reſp. tunc expendendum, cum Sanch. *l. c. nu. ult. de Matrim. p. 1. p. 8. n.* 20 ad id, quod ſupervenerit, vel de novo cognoſcitur, afferat Sponſo damnum notabile necne; Si afferat notabile, pro libertate ſponſi decernito; Secus, ſi ſolùm afferat damnum leve. Ratio eſt, quia ex communiter contingentibus, in priore caſu, præſumitur, Sponſus non habuiſſe illam voluntatem, nemo enim vult promittere matrimonium cum tanto ſuo damno; at propter contrariam rationem præſumitur cum levi. Neque dicas, tam in gravi, quàm in levi debet vincere certa libertas ſponſi; atque adeò poterit ſemper reſilire: ne id dicas inquam, quia in damno gravi cum præſumatur non affuiſſe voluntas contrahendi, libertas ſponſi poſſidet, at in damno levi, cùm contra præſumatur affuiſſe dicta contrahendi voluntas, non libertas Sponſi, ſed contractus ſponſalitius, ejuſque certa obligatio poſſidet.

1 *Subditus*. Si ambigas primò, utrùm res tibi à ſuperiore præcepta, licita ſit, an illicita; Secundò an legitimus ſit ſuperior; Tertiò, cùm ſit certus ſuperior, an nunc excedat in præcipiendo limites ſuę juriſdictionis, nec ne, te non obligari obedire, docent Vaſq. 1. 2. *q.* 19. *art.* 6. *diſp.* 66. *c.* 9. *à nu.* 58. Rodriq. *in Sum. v. Obedientia, 2. part. c.* 9. *à concluſ.* 2. quia nemo eſt in poteſtate præcipiendi ea, de quibus dubitatur, an ſint honeſta, vel an ſint extra ſuam juriſdictionem, prævalet ergo tunc ſubditi libertas. Aliqui docent. S. Th. Sanc. *l.* 6. *in Dec. c.* 3. *n.* 3. Jo: Sanc. *diſp.* 33. *n.* 37. Diana *p.* 4. *tr.* 3. *reſ.* 8. *&* 9. te obligari in hoc tertio (eſto non obligeris in duobus prioribus caſibus,) quia eo ipſo, quod ille Superior eſt, & tu ſubditus, teneris tu obedire, cùm ejus certa poteſtas non poſſit vinci à dubio exemptionis. Utraque ſententia videtur probabilis.

1 *Suffragium*. Decretum fuit ſuffragiis ſecretis Gabellam V. G. injuſtam populis eſſe imponendam, Beneficium, Cathedram, Officium, eſſe huic injuſtè concedendum, & ſimilia, ad quæ decernenda, licèt, ſuffeciſſent ſuffragia, Verbi gratia undecim ex viginti Senatoribus, ſeu Electoribus, tamen adfuere quindecim, quid dicendum? nam omnes hi dubitant, an ſuffragium ſuum fuerit ex primis undecim, de qua re Lege Leſſium *l.* 2. *c.* 13. *diſp.* 3. *num.* 22. *&* 23. adeòque an rem illam injuſtam ipſi concluſerint; unde ad reſtitutionem teneantur; eſto peccaverint, quia conſenſerunt decreto injuſto ut notat Leſſ. *l. c.*

2 Reſp. tres eſſe ſententias; Prima abſolutè Merolla *tom.* 1. *diſp.* 3. *coroll.* 6. *num.* 41. affirmat, omnes ad reſtitutionem inſolidum teneri, quia omnes cõſtant unam cauſam adequatam; ſicuti enim ſi centum traherent navim, licèt nonaginta ſufficerent, omnes tamen trahunt, ita in caſu noſtro. Secunda abſolutè Rebell. *Sayr.* Henriq. Diana Granad. aliique apud de Lugo, *tom.* 1. *de juſt. diſp.* 19 *ſect.* 2. *n.* 20. negat, quia ſinguli ſunt in poſſeſſione certæ ſuæ pecuniæ, quam non tenentur alteri tradere, niſi obligatio ſit luce meridiana clarior. Tertia denique Molina *tom.* 1. *diſp.* 736. *n.* 6. de Lugo *loc. cit. n.* 22. obligat quidem omnes, at non ad totum inſolidum, ſed ſolum ad partem pro rata dubii. Ratio eſt, quia ſolùm ad partem clara videtur obligatio: ſiquidem omnes in cœperunt dare ſuffragium cum dubio, an ipſi eſſent, qui injuſtè damnum decernerent, & datis ſuffragiis, remanet idem dubium: ut ſupra diximus *V. Reſtitutio num.* . incipientem poſſidere cum dubia fide, eademque dubia fide perſeverante, reſtituere debere. Cùm ergo ex alia parte omnet ſic dubitent, omnes participare debebunt de obligatione reſtitutionis. Alias rationes vide apud Molin. & de Lugo *l. c.* nam propterea hæc tertia ſententia eſt excipienda, licèt primam, & ſecundam, tum propter bonas rationes, quibus innituntur, tum propter auctoritatem tot doctorum, non audeam vocare improbabiles; & ſecundæ quidem etiam ſavent DD. citati, & doctrina lata ſupra *v. Reſtitutio n.* 1. *lit.* E.

3 Dixi numero primo (ſuffragiis ſecretis) nam quando ſuffragia ſunt aperta, non adeſt ſimile dubium, quare peccabis quidem mortaliter, ſi ſuffragerit rei injuſtæ jam ab aliis concluſæ, quia conſentis, ut dictum eſt, injuſto decreto: ita Laym. Tann. aliique apud Dian. *p.* 1. *tr.* 3 *reſ.* 16. *& reſol.* 30. ubi docet eidem rei concluſæ te non poſſe ſubſcribi, ſed te non obligari ad reſtitutionem, quando tuo ſuffragio impedire injuſtitiam nequis, docent probabiliter iidem apud eundem. Quod ſi res injuſta excludenda à poſterioribus ſuffragantibus ſufficienter erit ſine tuo ſuffragio, tu tamen ſuffrageris inter priores, & peccabis, & reſtituere obligaberis, quia ſic certam cauſam tunc injuſti damni das, ut docent communiter DD. Turrian. Leſſius *loc. cit.* Filliuc. Villalob. cum Dian. *loc. cit. reſ.* 17. Vide de iis ſuffragiis multa apud de Lugo *to.* 2. *de juſt. diſp.* 20. *ſect.* 1. *à* n. 17. *& ſect.* 2. §. 3. *nu.* 55. *&* §. 5. *n.* 87.

T

1 *Teſtamentum*. Anceps ſum an teſtamento (idem proportionaliter de legato) affuerit fraus, poſſumne licitè ex vi hujus teſtamenti hæreditatem conſequi? Reſpondeo, ſi ejus es in poſſeſſione, te in ea firmum ſerva, quia in dubio melior eſt ſemper poſſidentis conditio. Ita Sanch. *l.* 4. *conſ. c.* 1. *diſp.* 14. n *præſertim* 7 at ſi hæreditatem nondum adiviſti, major eſt difficultas, aſſero nihilominus te poſſe adire, quia fraus, & dolus, utpote delictum, non ſunt præſumenda, niſi certò conſtent.

2 Immò etiam ſi fraudem affuiſſe ſcias non quidem certò, ſed probabiliter, idque nunc poſt habitam bona fide poſſeſſionem non teneris dimittere hæreditatem ante Judicis ſententiam, quia inter privatos ut ex dictis conſtat, contra poſſeſſionem legitimam ſola certitudo non verò probabilitas prævalet. Atque hic eſt caſus allatus ſupra §. 3. *n.* 19.

3 Sed quid, ſi probabiliter adfuit fraus, & nemo eſt in poſſeſſione hæreditatis? Reſp. tunc dividendam eſſe hæreditatem inter probabiliter prætendentes juxta ratam probabilitatis. Immò idem dicendum erit ex noſtris principiis, etiam ſi dubium ſit de fraude, quando nemo poſſidet.

Vide V. *Nomen dubium* n. 3 & V. *Reſtitutio*, *n.* 1. *&* 8.

Teſtis. Vide *v. Reus & Teſtis*.

Tutor. Vide *v. Nomen dubium*.

V

1 *Venatio*. Dubito an fera laqueo tuo irretita poſſit effugere, necne, & illam ego capio, an primò tibi debeam feram? An ſecundò tibi ſaltē debeam, quanti ſpes illa valet, quod fortè tua fuiſſet. An tertiò tenear ſaltem ſolvere valorem laboris tui, quo laqueum tetendiſti?

2 Reſp. non debeo ex de Lugo *t.* 1. *de juſt. diſp.* 3. *n.* 33. Primò feram, quia in dubio, an fera amiſerit libertatem, nec fera quidem præſumitur eam amiſiſſe; Si igitur ipſa adhuc libera cenſetur, ergo utor jure meo illam capiendi.

3 Non debeo. Secundò valorem ſpei ex de Lugo *loc. c.* eſto Leſſius *lib.* 2. *cap.* 5. *d.* 11. *num.* 50. Molina *d.* 42. Layman *lib.* 3. *tract.* 1. *cap.* 4. *nu.* 12. dicant pro rata dubii eſſe feram dividendam. Ratio autem noſtræ reſponſionis eſt, quia licet mihi uti jure meo, eſto per accidens ſequatur fruſtratio ſuæ ſpei in alio: ut patet, ſi ego utar arte non injuſta ad habendum beneficium, vel Cathedram, eſto alter ſpe ſua fruſtetur, &c.

4 Debeo tamen tertiò valorem laboris: quia hujus certus eſt Dominus ille, qui laqueum paravit, & ideò labor mihi viam ſtruit ad capiendam feram. *Inſtitutione de re. diviſ.* §. *ex diverſo. l. adeò ex diverſo. ff. de rer. diviſ. Aqua re ff. de acqu. rer. Dom.*

1 *Venditio*. Conſigno tibi veſtem, quam pro me vendas decem aureis, tu alteri vendidiſti undecim, dubitaſq; an potius tu ipſe emeris pro decem, & deinde alteri nomine tuo vendideris undecim, an verò tibi non emeris, ſed abſolutè nomine Domini vendideris, quid judicandum? In priore enim caſu tuus erit undecimus ille aureus utpotè pretium tuæ rei; in poſteriore erit Domini, quippè ſuæ rei pretium. Reſp. de Lugo *de juſt. tom.* 2. *d.* 16 *ſect.* 9. *num.* 152. aliique laborant in aſſignandis conjecturis, an hæc venditio nomine alieno fuerit, an proprio, & rectè. Verùm ſi in hoc ſiſtamus, quæſtionem non diminuimus, noſtra enim quæſtio eſt, an adhuc remanente dubio poſt expenſas conjecturas, ſtatuendum ſit pro domino, an pro venditore. Dico igitur ſtatuendum pro Domino veſtis. Ratio eſt toties dicta, quia prius fuit veſtem fuiſſe Domini, & hoc certum eſt, at poſteà dubitatur an fuerit empta ab hoc venditore, prævalet ergo Dominus.

1 *Virgo*. Defloravit quis virginem multa promittens, inter quę omnibus expenſis ambigit, an interceſſerit promiſſio illam ducendi, vel dotandi, ad quid obligatur? Reſp. ad nihil, quia libertas ipſius eſt certa, promiſſio incerta Vide Verb. *Vota*.

Idem dico, ſi quis dubitet, an virginem per fraudem, vim, metum ſeduxerit, in quibus caſibus leges defloratorem urgent ad dotandum, vel ad damnum alia via reſarciendum: ita inclinat Pater Bardi, *de conſc. d.* 6. *c.* 9. §. 22. contra Molinam, & de Lugo ab eodem citatos. Ratio eſt, tum quia poſſidet certò defloratoris libertas, tum quia nemo præſumitur delictum fraudis commiſiſſe *l. Meritò ff. de dubio*.

At certò quis promiſit dictam virginem ducere, vel dotare, ſed dubitat, an ab ipſo fuerit virgo inventa. Reſpondeo judicandum eſſe fuiſſe inventam virginem, atque adeò ducendam, vel dotandam à defloratore. Ita Menochius, *lib.* 6 *præſ.* 49. *n.* 2. *&* 3. Molina, *tom.* 4. *de juſt. tr.* 3. *d.* 104. *n.* 14 Lugo *de juſt. t.* 1. *d.* 12. *ſect.* 1. *nu.* 3. Ratio eſt, quia prior eſt virginitas, quæ eſt qualitas naturalis, quam non virginitas, illa ergo poſſidet: nec vinci ejus poſſeſſio poteſt niſi ex aliis potentioribus conjecturis colligatur præſumptio contra illam, quales eſſent eam habitaſſe in proſtibulo, habitu meretricio inceſſiſſe, & ſimiles à Menoch. allatæ, *l. c.*

Voti irritatio. Vid. V. *Ætas*.

Voti diſpenſatio. Vid. V. *Diſpenſatio*.

1 *Votum*. Si dubites an voveris, vel juraveris, non obligaris ad votum. Ita Sanch. *l.* 1. *in dec. c.* 10. *n.* 26. *& l.* 1 *de matr. d.* 9. *n.* 11. Rebell. *l.* 2. *q.* 3. *n.* 23. & paſſim, etiamſi magis propendeas, quod voveris, vel juraveris; modo hæc propenſio lineam dubii non tranſiliret. Ita Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 1. *d.* 3. *p.* 13. *n.* 17. citans Suarium, & utrumque Sanchez. Ratio eſt, quia ſemper poſſidet libertas, & iniquum eſſet pro debito incerto certam ſolutionem expoſcere.

2 Idem dic, ſi dubites, an votum, ſeu promiſſio ſe extendat ad illam, vel illam materiam; V.G. an voveris in jejunio te abſtinere à lacticiniis, &c. jam enim tunc dubitas de ejus rei promiſſione; At verò ſi certò promiſeris, ſeu voveris, ſed anceps es, an ſolveris, ſolvere teneris, quia tunc poſſidet promiſſio, ſeu votum. Ita Sanch. Rebel. *l.c.* aliique.

3 Si dubites. An res ſint ita notabiliter mutatæ, ut excuſeris à promiſſione. Sanè excuſari non poteris, ita Caſtrop. *t.3.tr.13.d.2.de juram. p.15.n.4.* ex Sanch. V.G. juraſti, ſeu voviſti ingreſſum in Religionem, à quo excuſaris ob gravem habitualem morbum, deinde incipis bene habere, ſed cum dubio, an reſtitutus integrè, teneris ingredi, quia obligatio eſt certa, excuſatio dubia: ſed certè licet doctrina hæc vera eſſet propter rationem dictam, circa quam tamen lege, quæ ſupra diximus *V. Sponſalia;* & expende affectum vovensis: at aliquid peculiare hic haberi poſſit, per quod excuſaretur quis ab ingreſſu, ſi enim ingrediendo ſubiret etiam ſub ſolo dubio, grave periculum reincidendi in morbum excuſaretur, eo modo, quo *ſupra n. Horæ Canonicæ, n.2.* diximus excuſari quempiam à preceptis in ſimili dubio periculo.

4 Si certus ſis te voviſſe jejunium V.G. Sabbati, ſed dubitas, an dictus dies ſignatus à te fuerit, ob devotionem ejus particularem, an verò tanquam terminus, ne ſcilicet differretur jejunium ultra illum diem; tunc tranſacto ſine jejunio Sabbato, debes adhuc jejunium, quia poſſidet votum, certus enim es de illo, incertus de termino. Ita Suar. Sanch. Azor. cum Bonac *d.4.de voto, q.2.p.5.§.1.n.12.*

5 Si dubites, an tua verba continuerint promiſſionem potius, quàm propoſitum, non teneris, quia dubius es de ipſa ſubſtantia promiſſionis certus de tua libertate.

6 Sed quid, ſi certò voviſti, vel juraſti, at ambigis, An animum te obligandi habueris per illa verba, ſeu per illud juramentum; & quid, ſi dubites, an tua verba invocationem Dei, quæ eſt de eſſentia juramenti, ſaltem tacitè continuerint? Reſpondeo, Suar. *de voto, lib.4.c.6.n 3.t 11.tr.1.* Caſtrop. *d.3.p.19.n.4.* Meroll. *t.1.d.3.c.3.dub.2.coroll.3.n.84.* Alliique cenſent in utroque caſu te obligari, quia poſſidet promiſſio, quæ certò voce tenus emiſſa eſt, & conſequenter, cùm nemo ſit præſumendus voluiſſe peccare, aliud proferendo verbis, aliud habendo in animo, præſumendum eſt affuiſſe certum animum ſe obligandi. Puto tamen non eſſe improbabile te nequaquam obligari. Ita Alphonſus de Leone, quem citat & ſequitur Caram. *lib.3 Theol.mor.n.1338.* quia poſſidet libertas, & dum ſolùm voce tenus eſt promiſſio verè dubitatur de ſubſtantia ipſius, dum dubitatur, an animus ſe obligandi, vel Deum invocandi affuerit, ergo ejuſmodi dubitatio non poteſt prævalere contra certam libertatem. Nec obſtat allata præſumptio, juxta quam fateor Judicem judicare deberà contra promittentem: at in conſcientia, ſi verè dubitetur, prævalebit, ut dictum, eſt libertas.

7 Si, cùm certò promiſeris, vel voveris, dubitas, num promiſeris ingredi Religionem aliquam indeterminatè, an determinatè hanc, Vel num promiſeris caſtitatem perpetuam, an temporalem, Vel num Religionem hanc ſtrictam, an illam laxiorem, Vel num voveris dare centum, an ducentum; num majores menſuras, an minores; Vinum ne optimum, an mediocre; totum ne Roſarium recitare, an tertiam ejus partem, & ſimilia, potes eligere id quod minùs eſt; quia in hiſce omnibus poſſidet libertas, quæ non eſt à ſuperveniente dubio comprimenda, *C. ex parte, de cenſibus*, & *ibi* Gloſſ. & Abbas, *lege item.* Meroll. *t.1.d.3.c.3. dub 2. coroll.3.* Caramuel, *l.c.à num.1339.* Suar. *to.2.de Rel.tr.6.l.4.c 8.n.8.* Idem eſſe in legatis dixi Verb. *Legatum*, ubi notavi, & mox *num.17.* advertam neceſſariam cautionem.

8 Propterea rectè docet Sanch. *in Dec. lib.4.c.13. num.15.* Si voviſti orationem, vel eleemoſynam ſatis eſſe recitare unum Ave, vel unum largiri obolum, ſi voviſti dare plures res, ſatis eſſe dare duas, quid ſcilicet minùs eſt, minuſque gravat voventem. Vid. V. *Eleemoſyna.*

9 Propterea item, ſi voviſti ſub conditionibus aliquid, & dubitas an ſub iis copulativè, an disjunctivè, potes putare, quod copulativè quia id minus te onerat V.G. promiſiſti jejunium, ſi tuus pater abſens convaleſceret, domumque rediret, nec potes dignoſcere, an utramque conditionem ſimul intenderis, an tantùm unam V. Gr. ſanitatem, potes putare utramque intendiſſe, &c. ita Sanch *l.c.s.21.nu.20.*

10 Propterea etiam ſi dubites, an in voto jejunandi omnibus vigiliis, vel Sabbatis v.g. incluſeris Vigiliam Natalis Domini, potes jentaculum pingue tunc aſſumere, quia potes eligere quod minus te gravat. Ita Sanc. *l.c.s.11.n.65.* aliique paſſim apud Bardi *de conſ.d.6.c.1.§.14.num.2.* Adde te certum eſſe de conceſſione illud pingue tunc aſſumendi, incertus de obligatione, ergo prævalet jus conceſſionis.

11 Pari modo ſi certus es, te voviſſe non ludere ſub pœna largiendi in eleemoſynam unum aureum; vel certus es te voviſſe jejunium in vigilia v.g. B. Aloyſii: at incertus, num ſolùm pro prima vice quo ludis, vel pro prima vigilia anni: non obligaberis, niſi pro prima vice, vel pro primo anno. Ita Sà. V. *Votum, n.26.* Ratio eſt jam dicta, quia potes eligere, quod minus eſt.

12 Ex eodem principio reſolve id, quod alii, ut Bardi *l.c.§.31* latè ex aliis principiis rectè item ſtatuunt, utrùm ſcilicet, qui vovit non habiturum copulam cum fœmina, & ſine dolo incertus ſit, an intellexerit etiam de copula licita, utrùm inquam poſſit licitè uxorem ducere, illamq; cognoſcere? Dico enim poſſe, quia poteſt eligere, quod minus eſt. Et certè votum eſt ſtricti juris, atq; adeò odioſum, ſiquidem eſt lex, quam ſibi imponit contra ſuam libertatem vovens, ergo coarctanda eſt ad interpretationem ſtrictam, non verò extendendo, ad latam includendo in caſu dicto etiam copulam licitam.

13 Adhuc, ſi certò ſcias te voviſſe, v.g. Caſtitatem, dubites autem in ſœculo ne, an potius in Religione ſolemniter emittendam, non teneris ingredi Religionem, quia potes eligere quod minus eſt, cùm in hoc caſu pari modo poſſideat libertas manendi in ſœculo, ſerva igitur in ſœculo caſtitatem. Ita Caram. *l.c n.1381.*

14 Eodem modo, ſi ambigis, an voveris caſtitatem abſolutè, an conditionatam, ſi Religioſus V.G. fieres, potes judicare te conditionatam voluiſſe, quia id minus eſt. Ita Sanch. *in dec.lib.4.cap.16.n.154.* An autem debeas ponere dictam conditionem, ſi à te dependeat, dicetur *Infra cum de voto conditionato*. Quòd ſi certò ſcias voviſſe ponere aliquam conditionem, teneris illam ponere: at ſi dubitas, non teneris propter regulam generalem toties repetitam, quia prævalet tunc libertas.

15 Inſuper, ſi dubites, utrùm voveris abſolutè caſtitatem, V.G. ad honorem Dei, an ſub aliqua conditione, vel pœna, ſi ſanitatem receperis, vel ſi luſeris, potes tibi perſuadere ſub conditione, vel ſub pœna voluiſſe, atque adeò ex ſententia probabili infra dicenda, votum tuum non eſſe reſervatum, id enim certè minus eſt. Si dubites an conditio, ſub qua voviſti, fuerit impleta nec ne, cenſeto non eſſe impletam, quia tunc dubium eſt de ipſa eſſentia obligationis. Et quia quando (licèt certò quid voveris) dubitas, ſeu non recordaris, an gratiam. V.G. ſanitatem, ad quam impetrandam, votum direxiſti, obtinueris nec ne, dubium cadit ſuper conditionem, an ſcilicet illa fuerit adimpleta; ideò propter eandem rationem prævalebit tua libertas, nec voti reus eris. Colligitur id ex Sanch. *lib 4.ſum.c.25.n.9. & c.61.n.3.* Ita idem *ibid c.23.n.29.*

16 Denique, ſi dubites utrùm voveris perſeverantiam, vel profeſſionem, an ſolùm ingreſſum, teneris ſolùm ad ingreſſum, quia hoc minus utique eſt; Ita Suar. *c.2.de rel.tr.6.l.4.c.8.nu.7.* lege item Sanch. apud Dianam *p.4 tr.3.reſ 36* Caram. *l.3. Theol. mor, num. 1465.* & *in Reg.S. Bened.nu.450* non improbabiliter notat, hunc ne ad ingreſſum quidem teneri. *Ratio eſt*, inquit, *quia malum eſt ingredi cum animo egrediendi, nec certè ullus prudens id juveni ingenuo conſuleret; Adde hunc mendacem, & injurium ipſo facto fore contra Religionem, quæ nec illum exciperet, nec illi victum exhiberet, ſi de animo inſtructum illum eſſe ſubodoraretur*. Verùm id aliquantulum illuſtremus. Tribus enim modis contingere ejuſmodi caſus poteſt. Primò ſi ſimul voveas per modum unius ingreſſum ſimul, & egreſſum paulò poſt faciendum, & hoc pacto, certum eſt votum eſſe invalidum, quia totum complexum eſt malum, dum continet unam partem malam, ſcilicet egreſſum, qui ſaltem ex ſuppoſitione ingreſſus, & nulla rationabili exiſtente cauſa, malus eſt, & inconſtantiã ſapit. Secundò ſi ingreſſum ſolùm voveas, de egreſſu vel nihil decernas, vel ſolùm de illo timeas: vis tamen ingredi, ſaltem ad probationem, & hoc modo validum eſt votum, quia totum, quod vovetur, bonum in ſe eſt, & ſervari cum laude poteſt. Tertiò. Si voveas ingreſſum, & ſimul proponas, ſed non voveas egredi. Dico hunc eſſe caſum Caramuelis, & ſatis probabiliter votum hoc validum nequaquam eſſe. Dices cum aliquibus, ut Bardi, *de conſc.d.6.capit 1.§.21.* At totum, quod vovetur, ſervari cum laude poteſt, ingreſſus enim in Religione, qui ſolus vovetur, bonum quid eſt. Reſpondeo. Nego Antecedens, nam ingreſſus, prout refertur ad egreſſum, quamvis ſola voluntate propoſitum, & non promiſſum, malum quid eſt, quippe jam refertur ad egreſſum, qui poſito ingreſſu bonus eſſe non poteſt, cum pari modo ſit contra conſtantiam, & contra Religionem nolentem acceptare eum, qui hoc animo laboret.

17 Redeo ad libertatem, qua potes id, quod minus eſt in dubio eligere. Notare enim oportet id quod Verb. *Legatum*, etiam notavi; non rarò id quod minùs eſt eligi à te non poſſe, ſi ex communiter contingentibus, ex uſu loquendi, vel ex aliquibus adjunctis colligitur, te verè promiſiſſe, quod majus eſt: nam tunc, ut ex ſe conſtat, non eſſemus in caſu dubii. v. gr. Si in tua regione menſura uſualis ſit magna, parva verò eſſet extraordinaria, magnam debes, ſi menſuram voviſti.

18 Rurſus, ſi voviſti Calicem, & dubitas, an voveris aureum, argenteum, an ſtanneum; argenteum, ſaltem quoad cuppam, debes: quia nomine Calicis intelligitur is, qui ſit aptus ad uſum ſacrificii. Simili modo, ſi voviſti non permanere in ſœculo, debes religionem ingredi: quia illud (non permanere in ſœculo) hoc ſonat, id eſt Religioni ſe tradere, non autem eremiticam V.G vitam aſſumere, vel quid ſimile.

19 Si dubites, num voveris, ſeu promiſeris deliberatè, ex eo quia dubites, an promiſſio fuerit facta tempore ſomni, ebrietatis, vel phrœneſis, obligaris ex Sanch. *l.4.in Dec.c.1.n.15. & 16.* quia conſtat de promiſſione, ambigitur de excuſatione. At Caſtrop. *t.1.tract.1.d.3.p.11.n.4. & 7.* meritò probabile etiam eſſe ait, te non obligari, non enim eſt omnino verum tunc conſtare de promiſſione, ſiquidem dum dubitatur, an affuerit plena deliberatio, dubitatur de eo, quod neceſſariò requiritur ad promiſſionem, atque adeò dubitatur de ipſa promiſſione.

20 Si certus de promiſſione, vel voto, anceps ſis an promiſeris tempore amentiæ, idem propter eandem rationem dicendũ eſt cum

Ca-

Caſtropalao, *l. c. n.* 8. ſolùm perdiligenter eſt advertendum, difficulter oriri poſſe ejuſmodi dubium: Primò, quia, ea communiter contingentibus, is, qui certus eſt de ſuo voto, certus eſſe debet de ſuo uſo rationis, nunquam enim inſanus vovere ſolet: ergo ſi vovet, ſanus eſt; ſi vovit, ſanus fuit. Secundò, quia qualitas, quæ naturaliter ineſt, ſemper adeſſe ſupponitur, niſi clarè conſtet de oppoſito: at uſus rationis naturaliter homini ineſt, ergo &c. Si tamen omnibus his perpenſis adhuc res eſt dubia, jam dictum eſt *n.* 19. probabiliter ex Sanch. obligari, & probabiliter ex Caſtr. non obligari.

21 Quòd ſi dubites an promiſſio facta fuerit ſine deliberatione ex eo, quòd fuerit emiſſa tempore iræ, vel ſubitæ paſſionis, eodem quo dictum eſt modo, non obligaris. Ita Suar. *l. 4. de voto c. 6. n.* 10. quia dubitatur de eo, quod neceſſario requiritur ad conſtitutionem liberæ, atque obligatoriæ promiſſionis. Moneo tamen hic iterùm, iterùmque regulariter non adeſſe ejuſmodi dubium, quia ſubita ira, vel paſſio non ſolet ſufficienter uſum rationis tollere; ſecus occidens aliquem ſoleret excuſari à peccato, quem tamen regulariter non excuſamus. Ita Thomas Sanch. *l. 1. de matr. d. 8. n.* 10.

22 Si voveris, vel juraveris aliquid, quod tunc dubitas an ſit licitum, nec ne, nec potes fieri certus de qualitate rei promiſſæ, ad nihil obligaris, quia certa eſt tua libertas, ſed dubia obligatio, cùm rem non eſſe licitam, de eſſentia ſit obligationis voti. Quid ſi dubitetur, an votum ſit de meliori bono, *infra l. 2. de voto c.* §. ſuo loco explicando? Reſpondeo tunc te obligari, ad exequendum illud bonum, quia ejuſmodi votum honeſtum eſt, nec habet, unde maculetur, & totum ſervari cum laude poteſt. Ita Sanchez, *in dec. l. 4. c. 6. n.* 6. At quid dicendum, ſi certum ſit, votum, vel juramentum eſſe de re indifferenti, dubium verò an ſit de re bona. Reſpondeo ejuſmodi votum, vel juramentum ſoli Deo factum non eſt validum, quia invaliditas eſt certa; vota enim, & juramenta ſoli Deo exhibita neceſſariò debent eſſe de bono, *ut infra l. 3. c. 3. de jur.* §. 3. *n.* 7. dicetur, at juramentum homini præſtitum, validum erit, quia juramenta, ut item ſuo loco dicetur, *infra ib. n.* 11. homini præſtita, valida ſunt de re indifferenti.

23 Si certus ſis, te voviſſe Viſitationem V. G. Virginis Lauretanæ, ſed verè dubitas, an in eo voto incluſeris laborem peregrinationis ad illam, ſatisfacies ne huic voto ſi recreationis cauſa, vel negotio inveniaris Laureti, & ibi Sanctiſſimam Virginem Viſites? Reſp. ſatisfieri, non ſolum ſi illuc eas animo, & viſitandi, & negotiandi, ut certum eſt ex Caſtrop. *t. 1. tr. 15. d. 1. c. 12. n. 9. &* 10 Sed etiam ſi caſu illic inveniaris, & non animo viſitandi illuc acceſſeris. Ratio eſt toties repetita, quia certus es de tua libertate; incertus an incluſeris dictum laborem peregrinationis, atque adeò num adſit votum de labore, ergo prævalet libertas; quando eſt dubium qualis ſit finis voti malus ne, an bonus, an indifferens, utrùm valeat votum, dicetur commodius *l. 3. c.* 15. §. 2. *d n.* 10. Superſedeo à ſexcentis ſimilibus: nam ex allatis facilè non allata diluentur.

Uſura Vide Verb. *Mutuum*.

Atque hæc de conſcientia dubia nimis fortaſſe contra noſtrum inſtitutum prolixa, ſed profectò nequaquam, inutilia ſufficiant.

§. VIII. *De Conſcientia ſcrupuloſa: unde oriatur, & quomodo cognoſcatur ſcrupulus.*

1 EX dictis ſupra §. 1. *n.* 6. cognoſcis ſcrupulū eſſe leve fundamentum, ſeu argumentum, quo quis movetur ad credendum aliquid crimen eſſe, quod re vera non eſt: ſcrupuloſum autem eſſe illum, qui motus ex his levibus fundamentis exiſtimat cum errore, vel dubitat aliquid eſſe peccatum, quod nō eſt. Oritur ejuſmodi ſcrupulus ex variis cauſis; ſcilicet ex Dæmone ſuggerente, ex conſortio cum hominibus ſcrupuloſis, ex ignorantia, addita aliquando ingenii perſpicacia, qua quis cognoſcit objectiones contra ſuam actionem, ſed neſcit eas ſolvere, ex capitis imbecillitate, ſeu læſione imaginationis ex mala corporis conſtitutione, præſertim melancholia, ex animi infirmitate, præſertim puſillanimitate, ex nimio amore ſui ipſius, ex lectione librorum caſuum Conſcientiæ in indocto, ex Deo ſic diſponente ſive ob pœnam alicujus peccati, præſertim ſuperbiæ, vel ob pœnam multorum peccatorum, quæ quis commiſit in adoleſcentia, ſive ob majus hominis bonum, ejuſque exercitium, & purgationem. Ita Azor. *p. 1. l. 2 c. 20. §. q.* 1. Sayrus, *l. 1. c. 14. n.* 19. Rodr. *in Sum. 2. p. c. 54. n.* 1.

2 Sed difficultas hic in eo verſatur, ecqua nam ratione, quis deprehendat ſua argumenta ſcrupuloſa eſſe, ſeque eſſe ſcrupuloſum? ipſe enim ſemper putat illud, quod hic & nunc movetur ad credendum: hoc eſſe peccatum, cùm non ſit, non eſſe leve argumentum, ſed grave, & ſolidum; ſi enim eſſe leve adverteret, jam non ſineret ab illo moveri, atque adeò ſcrupuloſus nequaquam eſſet.

3 Dico (hic & nunc) nam non rarò contingit, ut quis ex dicto confeſſoris, ſive ex experientia, quòd ſua argumenta, quæ alias ſibi ſolida videbantur, invenerit leviſſima, ſe cognoſcat eſſe veluti habitualiter ſcrupuloſum; Verùm deinde in ſingularibus actionibus, levia illa fundamenta ipſi offerantur ita gravia, ut ſecundùm illa cogatur operari, & conſequenter errare.

Confeſſarius certè, ſive alius, vel mediocriter doctus faciliùs ſcrupuloſ alliorum, quàm ſuos deprehendet, quia in re aliena faciliùs actionum momenta qualia ſunt, cognoſcuntur. Quoniam igitur ſcrupuloſum ex ſe ſua actualia damna cognoſcere difficile eſt, utatur ſequentibus remediis mox afferendis.

Et quidem, qui ſcrupulis angitur; caligat aliquando in una materia, aliquando in omni; Alii ſcrupulis opprimuntur in peccatis præteritis perperam, (ut ipſi putant) ſeu ſine dolore confeſſis. Alii in actionibus præſentibus exhibendis, Alii in cogitationibus, quibus ſe ſemper conſenſum præbuiſſe formidant: Alii in aliis, ideò remedia ſequentia partim in uno, alio ve genere, ut nimirum iis uti quiſque poſſit, quibus indiget.

Inſtitutio ſcrupuloſi pro ſe ipſo.

4 Primum, & penè dixerim unicum remedium eſt pro omni claſſe ſcrupuloſorum, ut ejuſmodi morbo laborans eligat pro Confeſſario, vel animæ directore virum doctum, & pium, cujus conſilio paratus ſit omnino acquieſcere. Valentia, *t. 1 d. 2 q. 14. p. 4. q.* 5. addens hoc remedium continere omnia remedia, D. Anton. Syl. Navarr. ab eodem citati. Niſi ſic animo ſit paratus, & in operando deinde verè Confeſſario obediat, vel certè conetur, pro incurabili illum habe. Acceſſit ad me olim fœmina nobilis innumeris agitata ſcrupulis, totaque Urbe ut talis cognita, ſpopondi me illam, pro virili, parte, directurum, modò mihi promitteret ſe paratam eſſe obſequi meis conſiliis, nec ad Confeſſionem iterùm peccata deferre, quando ego non deferenda judicarem, ad Sacram Communionem accedere, quando præciperem, & alia ejuſmodi. Noluit bona mulier hæc mihi promittere, quare illam ut immedicabilem dimiſi, veluti dimiſſam deinde cognovi à plurimis prudentiſſimis Patribus fuiſſe.

Ejuſmodi generis homines pro cerebro læſis habe, non pro ſcrupuloſis.

5 Primum igitur, ut dico, remedium eſt, ut ſcrupuloſus animæ ſuæ Directori ſe ſubdat omnino, illique credat, atque ea faciat, quæ is imponit, & quamvis ipſe apprehendat graviſſima argumenta peccandi, deponat libens conſcientiam ſuam ex ſola authoritate Confeſſarii ſic docentis. Nec erit neceſſ. ... ſuum judicium, ſeu habere rationes intrinſecas, quibus evacuet ſua illa argumenta, ſed ſatis eſt, ut putet ſe etiam ſtante ſuo illo judicio, non peccare: & certè de facto coram Deo non peccat, quia ſequens ſui Directoris dictamen, id, quod probabile eſt, ſequitur, atque adeò practicè prudenter operatur. Ita Vaſq. Leſſius, Thomas Sanchez, Cominch, Salas, Layman, apud Jo: Sanch. *d.* 41. *num.* 7. & 8.

6 Secundò: quę diximus, faciat ſcrupuloſus, non ſolùm ex actuali, ut ita dicam, Directoria conſilio, ſed etiam habituali, hoc eſt ipſemet ea ſe operetur juxta Doctrinam Directoris, vel juxta regulas ſequentes, abſque neceſſitate eadem apud Directorem deferendi; immò nec deferat, & data opera faciat contra ſuos ſcrupulos; prudenter enim gerit, ita operando; quòd ſi fortè inveniat aliquando ſe verè malè egiſſe, malè quidem materialiter ſe geſſiſſe, non verò formaliter, atque adeò non peccaviſſe, pro certo, & explorato habeat. Ita Vaſquez, Sayrus, Valentia citati à Joanne Sanchez. Ita Merolla, *t. 1. diſput.* 3. *c. 3. dub. 3. nu.* 381.

7 Tertiò, Nihil putet eſſe mortale, niſi quod manifeſtè, & abſque formidine mortale videatur. V. G. non putet ſe conſenſiſſe turpi cogitationi, infidelitati, blaſphemiæ, &c. niſi certò, & pœnè dixerim evidenter videat conſenſiſſe; conſenſiſſe autem difficillimum ſanè eſt in timoratis horum conſcientiis, qui potiùs mori eligerent, quàm mortaliter peccare. Expedit etiam ſimiles cogitationes ſpernere, nec eas ut peccata aperire Confeſſario, peccata enim verè non ſunt. Ita Granado, *p. 2. tr. 12. d* 5. *n.* 8. Immò aliquando poteſt quis adeò eſſe ſcrupuloſus, ut niſi jurare poſſit illud eſſe mortale, credere non debeat eſſe mortale. Ita Vaſq *part* 2. *d.* 67 *c.* 72. *n.* 8. Addit Joannes Sanchez, *l. c. n.* 23. *fin.* & meritò, aliquos ita ſcrupulorum tenebris effundi, ut quod primò in mentem venit, ſtatim admiſiſſe putent. (cognovi ego quoſdam hujus ingenii) Ii igitur etiamſi putent ſe poſſe jurare in cogitationibus ejuſmodi mentem voluntariè fuiſſe, ſibi perſuadeant non ita eſſe, & tunc ſolùm credant peccaſſe, quando in actum exteriorem proruperunt.

8 Quartò, Qui confeſſus eſt diligenter, ut ſibi tunc videbatur, bona fide, & deindè incipit dubitare, an ſit confeſſus aliquod peccatum, vel circumſtantiam, vel numerum, an cum dolore &c. certò credat ritè ſe geſſiſſe, nec indigere nova confeſſione, licèt aliqua peccata relinquenda ſint per accidens, non confeſſa. Ita Cajetanus, Verb. *Scrupulus*, qui vehementer commendat hoc conſilium Caſtrop. *t. 1. tr. 1. d.* 4. *p. 2. n.* 4. & quidem Sà Verb. *Dubium, n.* 5. ſic ſcribit, *Scrupuloſus non tenetur fateri, niſi quæ poteſt jurare, & feciſſe peccata mortalia, & ſe nunquam fuiſſe confeſſum.* Immò ex modò dictis habes nec cum juramento aliquibus eſſe fidem: undè abſolutè iis, qui ſcrupuloſi ſunt, non tenentur fateri peccata, ſive aliàs confeſſa, ſive ante confeſſionem bona fide factam commiſſa, tum quia ipſos ea confeſſos eſſe præſumendum eſt; tum quia ne ipſorum ſcrupuli foveantur, à tali confeſſione ſunt excuſandi. Certè ſcrupuloſo concedi aliquando facere confeſſionem non integram materialiter, diximus *Opuſc. de confeſſ. exped. l. 2. c.* 10. §. 1. *num* 22.

9 Quintò: Scrupuloſo ſufficit mediocrem diligentiam apponere ad examinandum conſcientiam pro confeſſione. Immò in timoratis, & frequenter confiteri ſolitis modiciſſima ſufficit: ii enim ſi peccarent mortaliter, ob oculos certè peccatum ſemper haberent, ita

Joannes Sanchez, *diſp* 41. *n.* 17 Facit adhoc id, quod narrat de Lugo, *de pœn. diſp.* 16. *ſect.* 14. *num.* 591. *Quidam juvenis nobilis, & quo ad reliqua prudens, ſed nimis ſcrupuloſus, cum confeſſionem generalem totius vitæ facere vellet, per quindecim dies ſe ad illam præparavit, & plurima folia de ſuis peccatis ſcripſit, quibus legendis multi dies non ſuffecerunt. Sed neque his contentus novum adhuc examen inſtituit, quo facto, cum jam per dies aliquos confiteri cupiſſet Valliſoleti, ubi ipſe cum regia curia morabatur, in eas tandem anguſtias Confeſſione occaſione redactus eſt, ut ipſimet pugione ſe lethaliter percuſſerit. Deo tamen providente, ut antè mortem poſſet iterùm confiteri* Hæc de Lugo. Hic ergo nonne à tam exacto examine, ac rigoroſa Confeſſione erat excuſandus?

10 Sextò, multum confidat in gratia Dei, humilis animo ſit, ſe aliorum judicio ſubmittere aſſueſcat, Deum, Sanctoſque aſſiduè deprecetur. Fertur Cardinalis Bellarminus probitate, & ſapientia toto orbe clarus affirmaſſe, cum demum à ſe ſcrupulos receſſiſſe, cùm affulſit lumen, quo cognoſceret ſe non ſuis meritis, ac diligentia, ſed Dei miſeratione, & Chriſti meritis fore ſalvandum.

11 Septimò, ſi eſt melancholicæ complexionis, abundentque humores, ſumat pharmacum, utaturque honeſtis recreationibus cum bonis amicis, ita Silveſter V. *Scrupuloſus*, *n.* 6. Azor. *p.* 1. *l.* 2. *c.* 20. *q.* 6. ſed non familiariter agat cum ſcrupuloſis, ne magis inficiatur, abſtineatque ab immoderatis vigiliis, & jejuniis: ita Jo: Sanch. *diſp.* 41. *n.* 23.

12 Octavò, ſciat ſe aliquibus regulis generalibus, & quidem benignioribus uti poſſe, V. G. licitum eſſe ſequi quamcumque opinionem probabilē, etiam minus tutam; Probabile eſſe id, quod aliqui ſapientes docent: ita Merolla, *to.* 1 *diſp.* 3 *c.* 3. *d.* 1. *n.* 385. Non oportere abſtinere ab iis, quæ docti, & timorati faciunt, vel etiam, quæ ſine ſapientiū reprehenſione alii uſurpant *ibi.* Vota dubia an ſint emiſſa, & præcepta, an ſint impoſita, non obligare *ſup.* §. 7. V. *Vota*, & V. *Leges*. Confeſſiones abſque dolore ſufficienti nō ex induſtria factas, vel dimidiatas, nō eſſe repetendas, ita Merolla, *ibid.* lege noſtrum opus *de confeſſ.* *l.* 2. *c.* 1. §. 4. *n.* 29. poſſe quempiam uti epicheja in legibus poſitivis: hoc eſt non peccare eum, qui violat legem ſecundùm mentē legiſlatoris; licet offendat verba legis: nec peccare eum, qui eam obſervat juxta communem ſenſum bonorum, licèt is ſenſus laxior videatur: ita Sāctus Thomas, 2. 2. *q.* 120 leges civiles de facto, vel raro, ex Cajetano, *in ſumma*, Verb. *Clericus*, & Verb. *Jejunium*, Imola, Felino apud Navarrum, *in ſumma c.* 23. *n.* 55. vel certè, ex Bonac. *de legibus*, *diſp.* 1. *q.* 1. §. 1. *num.* 1 *fine*, non frequenter obligare ſub mortali: Eccleſiaſticas item nec multū frequenter, ut latè dicemus *Opuſculo de Sacrificio Miſſæ*, *l.* 3. *c.* 1. §. 8 *n.* 7. & 9. juncto *n.* 17. In audiendo Miſſam de præcepto, vel recitandis horis ea obligatione ſatis eſſe attentionem eaternam, unde poſſe quemlibet voluntariè diſtrahi: ſic Coninch Laym. Hurt. Sylveſter, aliique citati, *in dict. opuſc.* *l.* 2. *c.* 3. *n.* 5 peccata dubia pro ſcrupuloſis non eſſe ſub obligatione Confeſſori aperienda, ſic Suarez, Granado. Becanus, aliique relati à Joanne Sanchez *diſp.* 41 *n.* 16. Caſtr. *to.* 1. *tr.* 1. *diſp.* 4. *puncto* 2. *n.* 4. *in noſtro opuſc. Method. Confeſſariorum*, *l.* 1. *c.* 1. §. 3. *n.* 16 multò minus numerum dubium, vel dubias circumſtantias, immò omnia peccata dubia pro his cenſenda non eſſe peccata: ſic itidem, & de Lugo, *de pœn. imperfect. ad Laicorum*.

Inſtructio Confeſſarii pro ſcrupuloſo.

13 Is ſervanda omninò curet ea, quæ modò pro remediis ſcrupuloſorum dicta ſunt, ſed inſuper ea prædictis ſuas & ipſe regulas ſequentes colligat.

Primò non permittat, ſcrupuloſum ſuos ſcrupulos tanquam peccata confiteri: audiat nunquam confeſſiones ejus generales, niſi certiſſimè conſtet de neceſſitate, illique perſuadeat, ut à peccatorum præteritorum memoria perinde ac Dœmonum ſuggeſtionibus abhorreat, cogitationes turpes, infidelitatis, blaſphemiæ, ſi ſemel, aut iterùm audire velit à ſcrupuloſo Confeſſarius judicans id ad curationem, & conſolationem pœnitentis conferre: id faciat, cum Jo: Sanchez, *diſp.* 41. *n.* 14. Thoma Sanch. *in Dec. l.* 1. *c.* 10. *n.* 81 *fine*, verum perſuadeat pœnitenti, ſe non ad confeſſionem, ſed ad conſilium adire, ſi non ſint certò peccata. Ita Jo: Sanch *l. c. n.* 34.

14 Secundò, dubitationes, & hęſitationes ſcrupuloſi in mitiorem partem ſemper interpretetur, ſic Caſtrop. *l. c.* memor prædictæ doctrinæ, quod dubia, quæ ſunt ab aliis confitenda, non ſunt à ſcrupuloſo, & dubia, quæ pro aliis fortaſſe peccata cenſentur, non præſumuntur pro ſcrupuloſo. Interrogationes minutiores, & fortaſſe neceſſarias pro aliis, ad cognoſcendas ſpecies peccatorum, non inculcet Scitè de Lugo, *loc. cit.* *Requiritur prudentia Confeſſoris, ne nimium pœnitentem torqueat aliis, & aliis interrogationibus minutiſſimis, ſciens quod nunquam ita exactè illum examinabit, ut ab alio doctiore non poſſet ulterius interrogari: ſicut etiam ex parte pœnitentis prudentia requiritur, ne ſe examine conſcientiæ nimiùm vexet, ſed humano examine contentus ſit.* Hæc ille: Si ergo id dictum eſt de cæteris, quid dicere de ſcrupuloſo debeamus?

15 Tertiò, eum ſæpè Deo commendet, erigat animo: interdum item juvabit aſperè eum reprehendere, ac dimittere, ſi quando acquieſcere judicio directoris refugiat.

16 Quartò, aſſueſaciat ſcrupuloſum, ut ſuo Directori pareat obedientia cœca; ne Director ſui conſilii rationes, & doctrinas ſcrupuloſo regulariter afferat; experientia enim comperi, majores ſcrupulos ab illa eum deducere, & ſic magis offuſcari.

17 Quintò, Docet non immeritò Vaſq. *p.* 2. *diſp.* 67. *c.* 2. *n.* 8. difficile remedium poſſe adhiberi iis, qui laxa conſcientia, cum faciles ſint ad multa peccata committenda, ſcrupuloſi in ipſis ſunt actionibus, vel in confitendo; pro his ergo aliud remedium non ſupponit, niſi quod à Confeſſario ad Dei timorem, & ad frequentes Confeſſiones, & Communiones adducantur. Interim tamen, ſi verè ſunt ſcrupuloſi, non eſt cum illis tam ſeverè, ut cum aliis, agendum, ſed regulę prædictę cum iiſdem benevolè, & prudenter ſunt obſervandæ: ſecus facilè propter moleſtiam, quam ſentiunt, & propter laxam conſcientiam, qua laborant, omnem Confeſſarii curationem diffugient, peribuntque.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

LIBER SECUNDUS.

DE PRIMO DECALOGI PRÆCEPTO.

Unum Cole Deum.

1 Niſi in Deum per fidem credas, ipſum colere nequaquam potes, cultum ejuſmodi educat Spes, firmatque Charitas; nam propterea, ut ordine procedamus, caſus circa Fidem, Spem, Charitatem, antequam ad præceptum Religionis de Cultu Dei, quod primum eſt in Decalogo, veniamus, ſunt breviter præmittendi.

CAPUT PRIMUM.

De Fide.

1 FIDES, quæ ex Sancto Thoma, 2. 2. *q.* 4. *art.* 1. aliiſque Theologis, eſt Virtus Theologica, à Deo infuſa, per quam firmiter propter ipſius Dei authoritatem aſſentimur iis, quæ à Deo revelata ſunt, & ab Eccleſia propoſita, quinque præcepta continet, tria priora affirmativa, atque adeò non obligantia ad ſemper ſed in quibuſdam caſibus, duo poſteriora negativa, ac propterea obligantia ſemper, & ad ſemper. Jam de ſingulis.

§. I. *De primo, & ſecundo præcepto, id eſt credendi, & ſciendi certos articulos Fidei.*

1 HAc de re egi dilucidè per occaſionem *in opuſc. de expedienda Confeſſ.* *l.* 3 *c.* 5. §. 1. Id quod, ne lectorem meum ad illum locum exquirendum, cum moleſtia dimittam, hìc repetere, aliqua tamen addendo, non otioſum judico.

2 Aliud eſt quærere, quid nam credendum ſit de neceſſitate ſalutis, ſeu medii, ſine quo ſcilicet adultus juſtificationem, atque adeò ſalutem conſequi non poteſt, aliud quid de neceſſitate præcepti tantùm. De credendis ex neceſſitate medii ſic habet perſpicuè Sanchez, *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 3. *numer.* 13. *fin.* *In rigore non tenetur Confeſſarius pœnitentem inſtituere procurando, ut tunc addiſcat, quæ credenda ſunt, ſed ſatisfaciet proponendo illi, & explicando duo Myſteria*, Trinitatis, & Incarnationis, *ut ea explicitè credat, & in-*

Digitized by Google

& inducendo ad negligentia dolorem, & emenda propoſitum, ſi qua in hoc fuit. Hæc ille.

3 Tria hic inſuper adverto. Primò in benè moratis, vel confiteri ſolitis ſupponi poſſe ſemel hæc myſteria crediſſe, ſemel inquam, nam ex neceſſitate medii ſemel ſufficit. Vide Sanch. *ib. n.* 18. & 24. lege item Aragonum apud eundem Sanch. *ib. c.* 1. *nu.* 2. Benignius loquitur Caſtr. *t.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 1. *p.* 11. *num.* 5. & 7. dum de miſteriis credendis neceſſitate medii ait ſufficere ea implicitè credere, credendo ſcilicet Deum potentem remittere peccata, & gratiam, gloriamque dare, atque adeò raros, vel nullos ea ignorare.

Secundò. Rectè paulò antè dictum eſſe (ſi qua negligentia fuit) nam communiter puto vix, præſertim mortaliter gravem affuiſſe. Vel enim ſunt pœnitentes ex urbanis, & cultis, & ſupponuntur ſcire: vel ex rudibus, ſeu pueris, & ſupponuntur inculpabiliter non advertere ad tale onus. Ita Azorius, & Vaſquez apud eundem Sanch. *c.* 3. *nu.* 30.

4 Tertiò. Ab aliquibus hanc neceſſitatem ſalutis multo benigniùs explicari. Ita Turrianus, *de fide diſput.* 27. *dubio* 4. citans Vaſquez, Sà mox citandus. Coninch. *de fide diſputat.* 14. *dub.* 9. *num.* 163. vide etiam Dianam, *part.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 46. & 48. Inſtar omnium ſit Emmanuel Sà, Verb. *Fides*, qui ſic habet: *Neceſſe explicitè credere Fidei Myſteria, quæ publicè in Eccleſia celebrantur, ſentiunt multi cum Divo Thoma, alii excuſari multos ignorantia, præſertim, cùm deeſt, qui doceat, ſufficereque in illis cum Baptiſmo credere, quod credit Eccleſia. Quam opinionem, & ſi adhuc ſolebam improbare, nunc non auſim. Quid enim? Dicemus ne perire infinitum Chriſtianorum, alioqui bonorum multitudinem, qui de Myſterio etiam Trinitatis, & Incarnationis, vix quidquam rectè norunt, immò perversè ſentiunt, ſi interroges? Potius crediderim condemnari aſtorum paſtores ob negligentiam docendi hic eadem*. Hæc Sà.

5 *Quo ad alterum* caput, communior ſententia eſt, quemlibet Chriſtianorum teneri ſcire, & credere ſaltem quoad ſubſtantiam omnes Articulos Symboli Apoſtolici (excipe Communionem Sanctorum, quæ intellectu difficilis eſt etiam pro doctis). Additur etiam eodem modo Sacramentum Baptiſmi, Pœnitentiæ, Euchariſtiæ, Itemque Decalogum. Ratio eſt, quia quilibet tenetur ea ſcire, quæ pertinent ad ſuum ſtatum, & officium. Sanch. *loc. cit. cap.* 3. *nu.* 16. & 17.

6 *Dixi primò* (quoad ſubſtantiam) ut ſignificarem, neceſſe non eſſe memoriter ea callere. Ita Sanch. *ibid.* (niſi fortè ſua culpa veniali ob textus id præcipientes. Lege Bonac. *to.* 2. *circa* 1. *Decal. præcept. d.* 3. *q.* 2. *p.* 5. *n.* 14. alios citantem) ſi quidem ſatis eſt ea, quo ad res ipſas ſcire, præſertim ruſticis, & rudibus, qui ſine dubio propter impotentiam excuſandi ſunt. Ita Sanch *ibid. num.* 16. *cit.* Immò etiam hi rudes facilè præſumi poſſe ſcire quantum ſufficit, Baptiſmum, Decalogum, adde & præcepta Eccleſiæ, eo ipſo quòd ſe Chriſtianos baptizatos fatentur, & quod ad Confeſſionem accedant, ſacram Euchariſtiam adorent; atq; inter Chriſtianos verſentur cum aliquo timore peccandi. Lege Caſtr. *to.* 1. *tr.* 4. *p.* 11. *n.* 7. Ratio eſt, quia hæc ſunt ſigna, quod illa, quoad ſubſtantiam ab ipſis ſciantur.

7 *Dixi Secundò* (quemlibet Chriſtianum) nam Paſtores, Confeſſarii, & ſimiles tenentur ſcire hæc cum aliqua majori explicatione, nam quilibet ex præcepto tenetur ſcire ea, quæ ſui muneris ſunt, prædictorum autem munus cùm ſit alios docere, explicatius illa ſcire oportebit. Sicuti etiam qui alia Sacramenta prædicta ſuſcepturi ſunt, eadem, propter parem rationem ſcire tenentur.

Excuſantur tamen communiter multi ex inadvertentia, vel ignorantia: quis enim ruſticum non excuſet matrimonium ineuntem, vel puerum Confirmationem ſuſcipientem, quando ad talia Sacramenta quamvis ſine notitia ipſorum, bona tamen fide accedunt? Qui eorum curam gerunt minus excuſabiles ſunt, ſi non doceant.

Quando, & quoties obligantur Fideles elicere actum Fidei.

8 *Vel primò* ſermo eſt de actu fidei neceſſario neceſſitate ſalutis, & hunc quidem ſemel in vita elicere ſatis eſſe modo vidimus *nu.* 3. Eliciendum autem eſt, ut primùm propoſiti ſufficienter ſunt articuli fidei. Id quod pro Infideli adulto, ex Sanch. *l.* 2. *in Dec. c.* 1. *n.* 8. vel etiam baptizato, ſeu nutrito non inter Catholicos, *ib. nu.* 6. erit quando per annunciationem Evangelii inſtructus incipit jam prudenter cognoſcere myſteria audita eſſe credenda, & contrarias ſectas eſſe falſas. Pro fideli autem, qui nutritur inter fideles, tempus hoc erit, cùm primum rationis uſum aſſequitur, *ib. c.* 3. *n.* 3. quia tunc etiam ad alia præcepta incipit obligari. Cum igitur actus fidei neceſſitate ſalutis eliciendus ſit etiam ut notant Theologi, de neceſſitate præcepti: quia omnia obligamur facere, quæ neceſſario ad noſtram ſalutem requiruntur, conſequenter ad talem actum, quam primùm ſcilicet poſſumus (Id enim videtur requirere tanta neceſſitas) eliciendum obligabimur.

Rectè tamen pro praxi advertit Sanch. *ib. c.* 5. *n.* 3. non eſſe cum pueris ſcrupuloſè agendum, hi enim quamvis ſtatim ac perveniunt ad uſum rationis, obligentur elicere talem fidei actum, tamen quia ipſi nunquam advertunt ad talem obligationem, vix poteſt evenire, ut peccent non eliciendo. Adulti etiam inter fideles nutriti nec ſunt paſſim cogendi ad talem actum faciendum; nam quando didicerunt myſteria fidei, feſtaque Chriſti Domini coluerunt, conciones, aliaque ſimilia audierunt, niſi prorſus animalium more vixerint, iis myſteriis præbuiſſe ſaltem ſemel aſſenſum, atque adeò ſatisfeciſſe huic præcepto, judicandi erunt.

9 *Vel ſecundò* ſermo de actu fidei ex neceſſitate præcepti; quo ſcilicet obligamur credere ea, quæ diximus *n.* 5. Sanè nondum obviàm habui Doctores, qui id explicando mihi ſatisfecerint. Unde omnibus perpenſis, ſubdendo tamen, ut hoc, ita & alia omnia mea S. R. E. judicio, puto per ſe, & directè nunquam obligari Fideles ad credẽda prædicta myſteria nec implicitè, nec explicite ex vi neceſſitatis præcepti fidei (nam medii ſimul & præcepti jam modo dictum eſt, qua ratione ſemel. & ad quæ myſteria credenda ſit obligatio, ſæpiſſimè verò obligari per accidens ea vi aliorum præceptorum. Ratio prioris dicti eſt, quia ut diximus *in opuſc. de expo. ſacrif. l.* 2. *c.* 2. §. 16. *n.* 5. nunquam præceptum aliquod obligat, niſi ſit determinatum, cùm enim non poſſit ut indeterminatum exire in executionem, non cenſetur practicè eſſe complexum; taleque fuiſſe præceptum confeſſionis, ut item communionis extra mortis articulum, antequam Eccleſia determinaſſet tẽpus Paſchale, *ibid.* innuimus ex de Lugo, *de Euch. diſp.* 16. *ſect.* 2. *n.* 28. & *de pæn. d.* 15. *ſect.* 3. *nu.* 9. At nunquam invenimus, determinatum eſſe tempus, quo obligemur ad prædictum actum fidei eliciendum, ut ex *n. ſeq.* patebit, ergo &c. Ratio poſterioris dicti eſt, quia multoties occurrit debere nos ad ſervãda aliqua præcepta elicere quoſdam actus, qui neceſſariò ſupponunt prædictum actum fidei, ergo tunc per accidens, ratione ſcilicet actus adjuncti obligabitur fidelis ad eliciendum prædictum fidei actum, ſine quo actus per ſe præceptus conſtare nequit, ut ex mox dicendis à *nu.* 11. clarius intelligitur. Hinc vides prudenter, Chriſtum Dominum præceptum per ſe de prædicto actu fidei non impoſuiſſe: quia ſatis ſuperque eſſe judicavit actum fidei ea neceſſitate ſalutis, & inſuper alios neceſſariò præ requiſitos in ſervandis, ut dictum eſt, aliis præceptis.

10 *Confirmatur* primò noſtra ſententia, ex Azorio, *p.* 1. *l.* 9. *cap.* 4. *quæſt.* 10. *fin.* qui docet charitatis præceptum tunc ſolùm obligare, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſumus, quia hoc præceptum non videtur obligare, niſi ut medium juſtificationis, vel ut diſpoſitio ad illam. Hæc ex illo. Ex quibus colligo ſimiliter dici poſſe de fidei actu, & cùm de charitate agam *infra c.* 2. §. 1. *num.* 2. huic me remittens, rurſus innuam *infra c.* 3. §. 2. *nu.* 2. non teneri ſcilicet nos ad actum fidei, & ſpei, niſi quando tenemur juſtificari per contritionem, & ego addo, vel per attritionem cum Sacramento &c. atque ad ratione alterius actus virtutis, non autem per ſe.

11 *Confirmatur* ſecundò, diſcurrendo per aliqua tempora, quæ Doctores nobis contrarii aſſignare ſolent hujus obligationis.

Primum tempus, quo Fideles per hos Doctores obligantur ad eliciendum actum fidei, aſſignatur ab Azorio, *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 28. *quæſt.* 8. quando obligatur quis gratiam per peccatum amiſſam recuperare: tunc enim non poterit actum V. Gr. contritionis, vel attritionis cum perceptione Sacramenti elicere, niſi credat ea, ſine quibus conſtare hi actus nequeunt: niſi enim credat in Deum ſpem veniæ ab ipſo ſperando, niſi credat pœnas inferni, cujus timore V. Gr. atteritur, niſi credat Sacramentum Confeſſionis, cujus perceptione liberari à peccatis intendit, contritionem, attritionemve dictam exercere non poterit.

Verùm quis non videt, ut ipſemet Azorius vidit, & faſſus eſt, fidei actum tunc non præcipi niſi ratione contritionis, vel attritionis; non verò per ſe? nam propterea bènè infert Sanch. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 1. *num* 3. *in fine* omittentem ſe tunc convertere, non peccare contra præceptum fidei, ſed ſolùm contra præceptum recuperandæ gratiæ: id quod verum eſt etiam in aliis caſibus, quoties ſcilicet tale præceptum fidei, ratione alterius actus, hoc eſt per accidens obligare mox docebimus.

12 *Secundum* tempus aſſignatur ex Valentia, 2. 2. *diſp.* 1. *q.* 2. *p.* 5. *concl.* 4. quando tenetur quis aliquid exterius facere, quod nequit commodè præſtare ſine interno actu fidei, ut ſi teneatur ipſam fidem exterius confiteri.

At *ibid.* Valentia jam fatetur tunc non obligare præceptum fidei per ſe, ſed ratione præcepti adjuncti, nempè confeſſionis exterioris: Imò addo, ſi quis merè exterius tunc fidem confiteretur, præſcindẽdo ab omni actu fidei interno jam ſatisfacturum præcepto, id quod fortaſſe aliquibus Sanctis Martyribus accidit, quando toto animo intenti ad externam confeſſionem, & ad tormenta patienda, minus ad actum internum fidei eliciendum, & cum externa confeſſione conjungendum attendebant.

13 *Tertium* tempus ſimile huic eſſe poteſt, quando quis ex fidelibus obligatur, jam factus capax rationis ſcire prædicta myſteria; non enim commodè ſcire ea poterit, niſi illis aſſentiatur; ſed jam vides id etiam eſſe per accidens ratione præcepti ſciendi.

14 *Quartum* tempus ex Ledeſma, *p.* 2. *ſum. tr.* 1. *c.* 8. *concl.* 4. aſſignatur ſemel ſingulis annis, quando tempus præcepti confeſſionis, & communionis inſtat. ſed jam tunc non erit niſi ratione præcepti adjuncti. Quod ſi aliud præceptum tunc agnoſcat Ledeſma, gratis agnoſcit.

15 *Quintam* aſſignatur à Valentia 2. 2. *diſp.* 5. *quæſt.* 2. *part.* 5. *concluſ.* 4. articulus mortis, quia tunc ſe debet Fidelis fidei actibus contra

Digitized by Google

Dęmones in tanta neceſſitate munire. Sed rectè Sanch. *l.2. in Dec. c.1.n.3.* id tẽpus reprobat, cùm nulla ratione, vel textu comprobetur.

16 *Sextum* aſſignatur ab eodem Sanch. *ibid.* quando quis gravem aliquam contra fidem tentationem patitur, tunc enim tempus eſt reſiſtendi contrariis fidei actibus. Sed certè hoc etiam gratis dicitur. Primò: quia poteſt is aliò, V.G. mentem divertendo, tentationi non ſuccumbere, ergo non habet neceſſe per contrarium fidei actum ei tentationi obſiſtere. Secundò, quia nimis durum patienti tentationem fidei eſt, illum omninò ſub mortali obligare ad actum contrarium amoris eliciendum, ſatis enim erit non conſentire tentationi, cur igitur obligabis in tentatione de fide?

Dices, pone aliquem non poſſe vincere tentationem contra fidem, niſi eliciendo actum contrarium, tunc is jam obligabitur ad actum fidei Reſp. tunc etiam eſſet per accidens ratione ſubjecti ſic affecti, vel certè ratione præcepti negativi, de fide non abneganda; non verò ratione præcepti poſitivi de actu credendi, de quo hìc ſignanter cum omnibus Doctoribus agimus. Adde Primò, hunc caſum fore tam rarum, ut vix poſſit in moralem cõſiderationem cadere. Adde ſecundò, quo modo ſciet tentatus talem tentationem contra fidem non poſſe aliis remediis, aliiſque virtutum actibus vinci, ſed ſolùm actu contrario fidei? quis ei id revelavit? ergo jam apparet per tuam doctrinam ſcrupulos ingeri fidelibus, & nil prętereà. Meam verò in ſimili approbat Caſtr. *tom. 2. d. 1. de oratione p. 8. n. 4.* qui loquens de neceſſitate Orationis ſic habet. *Nota te ab hac neceſſitate in ſupradictis caſibus contingere excuſari, quia obligationis invincibiliter oblivisceris, cùm nec cognoſcis gravitatem tentationis, nec periculum, nec orationis neceſſitatem. Sic Valentia, Leſſius, Suarez.* Hæc Caſtr.

17 *Septimum* tempus aſſignatur à Bañes, a *2. q. 12. art. 1. du. 2.* quando adeſt gravis tentatio etiam in aliis materiis, tunc enim recurrendum eſt ad Deum, quod non poteſt fieri ſine motu fidei circa ipſum Deum, ad quem confugi non poteſt, niſi illi credatur. Sed jam vides, ut in Superioribus dictum eſt, id eſſe ratione actus adjuncti.

18 *Octavum* denique tempus aſſignatur ab eodem Sanchez, *ibidem* cùm primùm fides alicui ſufficienter proponitur, quia cum actus fidei ſit de neceſſitate medii, non eſt ratio, cur quam primùm non amplectatur. Sed hoc certè non negatur, ut *num. 8.* vidimus, cum id ſit ex neceſſitate medii; At verò hic loquimur de neceſſitate præcepti dumtaxat.

19 Ex his duo illa *nu. 9.* dicta facilè colligis, & ſępiſſimè per accidens urgere preceptum de actu fidei, & rationabiliter proinde præceptum per ſe, & directè exigens illum actum impoſitum non fuiſſe.

§. II. *De Tertio Præcepto Fidei, illam exterius confitendi.*

1 REgula prima. Tunc ſolùm fidem exterius cõfiteri ſub mortali debes, quando exterior tua confeſſio neceſſaria eſt, vel ad Dei magnum honorem, vel ad animę proximi ſalutem, vel ad tuam. Ita S. Th. 2. 2. q. 3. *art. 2.* Suar. *de fide conf. l. 6 c. 9 n. 3.* aliique allati à Bonac. *circa primùm Dei præcepti d. 3. q. 2. p. 3. n. 2.* & Laym. *l. 2. t. 1. c. 11. n. 5* Ratio regulæ eſt, quia etiam & aliarum virtutum actus tunc ſunt in præcepto, quando ſunt neceſſarii ad finem charitatis erga Deum, erga proximum, erga ſe ipſum. Nota cum Valentia *tom. 2. q. 3. p. 2* illud (magnum) quia ſecus, ſemper teneris, cùm ſemper aliquis honor ſimpliciter à Deo ſubtrahatur te non confitente.

2. Regula ſecunda. Quando non eſt neceſſaria, vel non utilis, quin potius tua exterior fidei profeſſio perturbationem gigneret, peccabis eam exhibendo venialiter, vel mortaliter juxta perturbationis menſuram. Ita Laym. *ib.* aliique. Ratio eſt, quia niſi fortè, (uti certè ſæpiſſimè accidit) à bona fide, & inadvertentia exoriendæ perturbationis excuſareris, temerè ageres, & imprudenter.

Ex his duabus regulis ſunt omnes ferè particulares caſus decidendi, quorum aliquot producam hic in gratiam lectoris, & ſolvam.

Primus Caſus. De interrogato de ſua Fide.

3 QUidam, evaginato gladio, multis in navi exiſtentibus minatus eſt, ut dicerent, quinam ex ipſis Catholici eſſent, nam eos occidere omninò ſe velle jactabat. Nemo ex Catholicis ſuam fidem faſſus eſt, & rectè ab ipſis factum eſſe Theologi pronunciarunt, ita Tabiena, V. *Fides, q. ult.* Sanch. *in Dec. l. 2. c. 4. n. 6.* Bona. *loc. cit.* aliique, quia nullus inde honor Chriſti Domini periclitabatur, & ſcurra ille, cùm publicam authoritatem non ageret, potius fuit illudendus, quàm audiendus. Econtra, Judice, ſeu publica poteſtate interrogãte Chriſtianum de ſua fide, tenetur is, etiam cum mortis periculo, fidem fateri; ſecus magnus Deo, & Chriſto Domino honor ſubtraheretur. Ita idẽ, *ey paſſim.* At unde tãtus ſubtrahetur honor? Reſp. Id ſupponunt Doctores, & colligunt ex ſenſu Eccleſiæ primitivæ, quæ ſe in hujuſmodi caſu obligatam eſſe fidem fateri ſemper exiſtimavit; & meritò, quia verè magnus eſt Dei honor, quòd Chriſtianus, coram Principibus hujus ſæculi contra oblatrantibus, fidem ſuam fateatur. Præterea dum mortis, & periculorum minis in publico Judicio Fides nequaquam cedit, mirum in modum ejus veritas confirmatur, atque in Regnis radicem agit, quare ſi quando exterior ejus confeſſio urget, tunc certè urgere, multum eſt rationabile.

Atq; hinc rectè colligit Sanctus Thomas, ſi vir admodum gravis interrogetur etiam à privatis, v.g. ab hæreticis, ipſe autẽ ſi taceat, vel reſpondere effugiat, magnum aliquod populo ſcandalum oriri rationabiliter timeat, tacere non poſſe, quia in illis circumſtantiis magnus Dei honor externam fidei confeſſionem exigit ut ſupponis.

Secundus caſus. De interrogato, An ſit Sacerdos, vel quid ſimile?

4 Si quis interrogetur ab hæretico, v. g. Primò, es ne Sacerdos, vel Monachus? Secundò, Audiviſti ne Miſſam? Tertiò, abſtines ne à carnibus die Veneris? Quartò, es ne Papiſta? advertatque interrogatus has interrogationes apud interrogantem æquivalere huic, Es ne Catholicus? obligatur ne fateri ſe eſſe talem? Reſp. cum Doctoribus citatis, ſi interrogans eſt privata perſona, non obligari jam patet ex dictis. An, ſi ſit perſona publica, dico adhuc non obligari, ſed ſilere, vel reſponſum eludere poſſe in tribus prioribus interrogationibus, obligari fateri ſe eſſe talem in quarta. Ratio eſt, quia in quarta illud (es ne Papiſta?) equivalet illi (es ne Catholicus?) in tribus prioribus non item, multi enim ſunt Catholici, qui nec ſunt Sacerdotes, nec abſtinent à carnibus feria ſexta, nec Miſſam audiunt, &c. An poſſint poſitivè reſpondere ſe non audiviſſe Miſſam, non eſſe Sacerdotem, &c. dicam mox §. 3. *n. 3. fine.*

Tertius caſus, De non obediente perſecutoribus fidei.

5 Eiicit Tyrannus Chriſtianos à ſuis Regnis, vel quaſdam pęnas pecuniarias contra illos taxat, vel præcipit, ut certas veſtes ferant in ſignum ſuæ Religionis, tenentur ne ii abire in exilium, vel pœnam ſolvere, vel illud ſignum ferre? Sic enim obediendo tenerentur prodere ſe, atque adeò fateri ſe eſſe Chriſtianos? Reſp. non teneri. Ratio eſt, quia ex una parte Tyrannus tunc injuſtè agit, & ex alia ad ſeſe propalandum, nullo interrogante, nemo tenetur. Sic Sanch. *ib. d. 6. c. 4. n. 29.* Excipe, niſi fortè magnus Dei honor; vel ſpiritualis proximorum ſalus aliud requireret, id quod colligi ex dictis poteſt. Ita Caſtr. *t. 1. tr. 4. de fide, d. 1. p. 15. n. 4.* Propter eandem rationem tenereris è contra te occultare, ſi ſic crederes te in meliora tempora reſervatũ, poſſe melius fidem promovere, ut rectè monet Caſtr. mox cit. *n. 3.*

6 Quid autem? poteſt ne Chriſtianus fugere è Regno, in quod timetur ſuperventura perſecutio contra fidem? Reſp cum eadem exceptione, ſi ejus ſis cõditionis, ut de fugiente, periclitetur Dei honor, vel ſalus animarum, tuique muneris obſervantia, fugere non potes, ſecus potes, ut modo dictum eſt. Sic Sanch. Becan. Regin. Fill. aliique apud Bon. *l. c. n. 9.* Quod ſi ſolum eſſes utilis, non tamen neceſſarius potes remanere, ſed non obligaris, quòd ſi denique remaneres, turbares potius, quàm rem Chriſtianam promoveres, peccares non fugiendo propter malum, quod inferes, niſi ex bona fide & ignorantia eſſes, ut ſupra dixi, interdum excuſandus. Ita Caſtr. *ib. n. 3. fin.*

Quartus caſus, De vidente ſacra contemni.

7 Si advertas Turcam vel infidelem militem, v.g Sacras Imagines conculcare, Virgines ſacras, & Templa profanare, teneris, ſi potes, illos cohibere, etiamſi ſit cum vitæ periculo, te Chriſtianum maifeſtare oporteat. Sic apud eundem Bonac. *l. c. n. 13.* Ratio eſt, quia ita expoſcit Dei honor, & verè fidei indemnitas, ſi potes, inquam, nam ſi tua prohibitio, ſeu conatus non judicentur profutura, non eſt caput, unde obligeris.

§. III. *De quarto Præcepto Fidei illam exteriùs non negandi.*

1 COnnexum eſt hoc cum præcedente pręcepto: ſi enim exterius fides eſt confitenda, certè à fortiori non erit exterius negãda, Illud addit, quod, cùm ſit præceptum negativum, expoſcit, ut numquam liceat externis actibus negare, etiam ſi cęterùm mentem fidem quis teneat; præceptum enim fidem exteriùs non negandi eſt diſtinctum à præcepto nunquam negandi interius, de quo §. ſeq.

2 Regula univerſalis eſt hęc. Omnia illa verba, vel actiones vitare ex hoc præcepto debemus, quæ ſunt ex ſe, & ſpectatis circumſtantiis ſignificativa internę denegationis fidei, ut eſſet V.G. dicere non ſum Catholicus. Quæ verò non ſunt abſolutè ſignificativa internæ denegationis fidei, non tenemur vitare, ut V. Gr. dicere non ſum Italus. Quæ denique ſunt ſignificativa internæ denegationis, vel ex inſtituto particulari alicujus, vel per accidens, licèt abſolutè teneamur vitare, ne demus anſam credendi aliis nos fidem negare, ex cauſa tamen licebit non vitare, quia tunc neceſſitas cauſę excuſabit, ut V.G. uti communibus veſtibus infidelium. Ratio regulæ, quæ ex caſibus particularibus mox fiet clarior, eſt, quia pręceptum, de quo loquimur, prohibet, ne exterius negemus fidem, at ſatis id ſervatur per dictam regulam.

Primus caſus,

De negante ſe eſſe Catholicum, vel quid ſimile.

3 Certum eſt id licere nunquam, etiam ſi quis fictè, hoc eſt animo retinendi fidem neget; quidem id eſſet abſolutè exterius negare. Quod verò aliquando contingere poſſet, ut nomen hoc (Chriſtianus v.gr.) apud aliquas gentes non ſit ſignificativum Religionis,

ſed

ſed Nationis,ut in India Occidentali contigiſſe teſtis eſt Bannes,*p.2. q.3. art.2. d.2.* ubi nomine Chriſtiani, intelligebant Hiſpanum, ideò tunc poſſit quis ſine mortali negare ſe eſſe Chriſtianum, quia non negaret niſi ſe eſſe Hiſpanum, quod eſſet leve mendacium,& ſi accederent leges juſtæ æquivocationis, ne mendacium quidem eſſet.

Idem dic de negante ſe eſſe Sacerdotem, Clericum, Monachum, ſe audiviſſe Miſſam, ſe abſtinere à carnibus die Veneris & his ſimilia; hoc enim eſſet negare ſtatum, vel conſuetudinem, actioneſque ſuas; non verò fidem.

Secundus Caſus.

De utente veſtibus, ſeu ſignis infidelium.

4 Ut ſeparemus certa ab incertis;certum eſt primò,ſi veſtes vel ſignum ſint diſtinctiva ſolius Nationis,v.g. Iudi,vel Mauri,poſſe quemlibet iis uti, ut eſſet veſtis Turcarum oblonga, & galerum faſcia alba turbinatum. Ita Sanch. *lib.1.in dec.c.1.à n.16.* Ratio eſt,quia id non eſt negare fidem, ſed ad ſummum profiteri ſe eſſe talis Nationis.

5 Certum ſit ſecundò,ſi ſint diſtinctiva quidem Religionis, ſed ſolùm ad finem politicum dignoſcendi, quiſnam ſit talis Religionis, non verò ut ſignum inſtitutum ad confitendam illam falſam Religionem, certum inquam ſit, poſſe quemlibet iis uti, ut eſſet V.G. pileus flavi coloris,quo Romæ utuntur Hebræi. Ita Sanch. *ibid.n.29.* Ratio eſt, quia omnibus circumſtantiis attentis illarum veſtium uſus non eſt ſignum falſæ Religionis, ſed politicæ illius diſtinctionis dumtaxat: id quod quamvis ſit quædam ſimulatio, poteſt ex gravi cauſa excuſari à culpa. Immò,ſi quis non intendat ſe fingere Judæum,v.g.vel Turcam, ſed ſolùm diſſimulare ſe Chriſtianum eſſe in eo loco, ac tempore,quo fidem ſuam non tenetur propalare,videtur excuſandus, etiam ſine magna cauſa,utitur enim jure ſuo,illas veſtes, ex ſe indifferentes induendo. Ita Laym. *lib.cr.1.c.11.n.1.*

6 Certum ſit tertiò, In Comediis ad repræſentandum,in vexillis ad decipiendos hoſtes, in ſpeculatoribus ad explorandos Turcarum apparatus, & in ſimilibus, licere uti communibus veſtibus, & ſignis ipſorum. Ita Sanch. *ibid n.22. & 23.* quia id non eſt profiteri illorum ſectam,ſed ſolùm mores,& politica ſymbola exhibere. Nam pari ratione Sacerdos,Clericus,Monachus,ut incolumis evadat iter agens per loca infidelium, poteſt ſuas deponere, & infidelium uſuales veſtes induere, ut à fortiori, ex dictis *n.3.* patet, Hæc ſint certa.

7 Illud remanet incertum. An liceat uti veſte inſtituta ad profitendam falſam ſectam, v.g. veſte Sacerdotali Turcarum, vexillo, ubi ſit depictus Maumetus,vel falſum Idolum. Negat Azor.*p.1.l.8.c.ult.q.4.* & Sanch.*ibid. n.21.& 23.* etiam graviſſima exiſtente cauſa, quia in his apparet ſectæ falſæ profeſſio; cùm talia ſigna ſint deſtinata ad exhibendum cultum,vel obſequium authoris illius ſectæ; ſed alii meritò gravi exiſtente cauſa, puta ad mortem vitandam, & ad victoriam de Infidelibus reportandam &c.benignius loquuntur: *Hanc profeſſionem,* ait Laym.*d. lib.2. tr.1. c.11. n.4.* & probabile fatetur Caſtrop.*t.1. tr.4. d.1.p.17. n.7.* citatque Azor.& Coninch. *falſi cultus generatim loquendo non cogimur agnoſcere,cùm etiam apud Chriſtianos ejuſmodi ſigna, puta Mercurii, Veneris, &c. tanquam fabuloſa,ornatus gratia iis adhibeantur, igitur non damnarem milites noſtros, ſi tanquam indifferentibus inſidiarum cauſa in bello uterentur.* Hæc Laym.

Tertius caſus.

De comedente carnes die vetito, ne deprehendatur Catholicus.

8 Catholici, ne ut tales cognoſcantur in hoſpitiis hæreticorum, non poſſunt comedere carnes die v.g. Veneris,nec Sacerdotes poſſunt negligere recitationem officii, ſi ſolùm timeant parvam quandam irriſionem hæreticorum; ita Becanus apud Laym. *cit. n.5.* Quia hæc; cùm ſit modica cauſa,ſuperare non poteſt grave Eccleſiæ præceptum, ſed poſſunt, ſi rationabiliter aliquod malum proportionatum ex gravioribus,timeant. Ita Sanch. *n.25.* Laym.*n.5.* aliique. Ratio hujus eſt, quia ex una parte illa non ſunt per ſe ſigna falſæ ſectæ, cùm ex variis cauſis & Chriſtiani ſoleant comedere carnes, & ſacerdotes officium negligere; & ex alia, illud præceptum Eccleſiæ, ut cætera poſitiva præcepta,non obligat gravi imminente periculo.

9 Hinc colligo, aliquos noſtros Miſſionantes inter Turcas ob magnum bonum,quod ſperabatur, ne deprehenderentur,licitè potuiſſe, (adderem libens & debuiſſe)Miſſam non celebrare,nec audire die feſto;quamvis occultè,utcumq;valuiſſent,id enim periculum, quod regulariter dum agitur inter hoſtes, imminet, expoſcebat, eventuſque rem docuit,nam propter Miſſam, & alia ſimilia ſacerdotum propria ab Infido famulo delati;captivique facti Miſſionis fructu privati ſunt.

10 Illud nota cum communi Laym. *l.c. n.4.* fas non eſſe Catholicis, qui occultè vivunt inter hæreticos, ob metum quarumcumque pœnarum cœnam Hæreticorum ſumere, quia ex circumſtantiis perſonarum,loci,temporis,adjunctorum verborum,&c.determinatur ea cœna ad profitendum cultum hæreticæ Religionis. Meritò quidem: ſed id intelligo,aliquo vidente,vel cum prædictis cæremoniis adjunctis:nam cœterum,nullo advertente, & nihil referendo ad falſum cultum; eas carnes materialiter comedere eſt indifferens, nec ex ſe peccatum. Ita Caſtrop.*l.c.n.10* Sanch.*lib.2.in dec.c.31.n.7.* Idem docere ſolemus de Idolothytis, hoc eſt de carnibus ſacrificatis Idolo.

Quartus caſus.

De ingrediente templum falſæ ſectæ, ibus efferente, & ſimilibus.

11 Thus adolere,adorare,genuflectere Idolo, nūquā, quocumque metu mortis licere certum ſit. Ita Laym.*lib.2.tr.1.c.11.n.3.& 4.* Quid enim eſt profiteri exterius cultum Idolorum, ſi hoc non eſt? Difficultas ergo ſolùm ſupereſt de ingrediente Templum, ſeu Moſchæas falſæ Religionis, deque conciones ioibi audiente: poſſet enim id fieri ob finem indifferentem, v.g. curioſitatis, vel obſervandi quid ibi fiat, ut confutetur,vel cauſa aſſociandi Dominū infidelē, vel ob quid ſimile. Puto diſtinguendum eſſe. Si nullū ſit tuum periculum deſerendi fide, nec ſcandalum aliorum,qui fortè tuo exemplo ad cultum Idolo profitendū commoverentur,utique non eſſet ſaltē culpa mortalis, illuc accedere,& cum cauſa proportionata, non venialis quidem. Ita Sanc. *lib.2.in dec.c.31.n.26.* Bonac.*t.1.circa 1. Dec.præc.d.3.q.2.p.3. n.27.fin.* licèt contrarium doceat Caſtrop. mox citandus *n.12.* Ratio eſt, quia his cōditionibus poſitis,non apparet,unde graviter delinqui poſſit. Et hoc fortaſſe conceſſiſſet Eliſeus Namanno, ut ſcilicet ad famulandū domino ſuo,ingrederetur in templum Idoli, immò & genuflecteret, domino genuflectente,non quidem in gratiam Idoli,ſed in commoditatem domini ſe innitentis ſuper ipſum. Ita Sanc. *lib.2.in dec.c.4.n.14.* At verò ſi ex circumſtantiis appareat illum templi ingreſſum eſſe ad profitendam falſam ſectam,nunquam licebit. Idem *ib.n.25.* quia(quidquid videatur in contrariū innuere Azor.*p.1.lib 8.c.27.q.5.*) ſic eſſet intrinſecè malū,idque videtur declaraſſe Paulus V. apud Sanch.*ib.n.27.* Laym.*ib.n.6.* nam cùm in dubiū verteretur, An in Anglia liceret Catholicis ingredi hæreticorum templa,ſic jubente Rege hæretico, liceret inquam cum proteſtatione, quod id facerent merè ad obediēdum civiliter Principi in re indifferēti,qualia eſt materialis ingreſſus tēpli,Paulus V. doctiſſimique inſuper viri cenſuerunt,nequaquam licere. Ratio potiſſima fuit,quia in iis circumſtantiis non poterat præſumi juberi materialē prædictum ingreſſū,ſed ingreſſū, ut ſignū profitentium hereticorum ſectā,quam Rex ab omnibus excipi contēdebat,& per illum ingreſſum tamquā per implicitū ſignū extorquebat.

12 Ex dictis ſolvitur ille caſus, an Rex animo Catholicus, poſſit prædictas,ſimileſque actiones exercere,ut nimirum ſic,vel non irritet infideles ſubditos, expectetque aptius tempus ad eorum converſionē vel facilius in cognitionem hæreticorum deveniat, quo deinde illos punire,& de Regno ejicere poſſit,&c. ſolvitur inquam:nam ut ex dictis conſtat, poteſt eas exercere,quæ non ſunt profeſſiones falſæ ſectæ, nec in aliorū ſcādalū ſint,ut comedere carnes diebus vetitis,induere veſte nationis,ingredi materialiter templa, &c. at non poteſt adolere thus Idolo,illi genuflectere,adorare,& ſimilis ex ſe,& circūſtātiis ſignificativa falſi cultus:non enim ſunt faciēda mala,ut eveniant bona.

13 Solvitur ſecundò illud: An liceat matrimonium contrahere coram Parocho hæreticorum. Non enim licet,quia eſſet teſtificatio, ſeu approbatio hæreticæ ſectæ. Ita Coninch. *de fide, d.13. dub.3.n.61.* liceret tamen coram Magiſtratu civili, modò antea Catholico ritu matrimonium fuerit contractum,vel poſteà contraheret Ratio utriuſque dicti eſt, quia ibi ſaltem implicitè approbatur ſecta Miniſtri hæretici, hic ſola recognitio politici præcepti, per quam civiliter conſtet,initum à Catholico fuiſſe matrimonium.

§. IV. *De quinto præcepto non negandi interius fidem.*

1 DUplici modo contra id præceptum delinqui poteſt: primò negando, vel dubitando per deliberatam voluntatem de articulis fidei. Secundò amplectendo aliam ſectam. Paganiſmum, V. G. vel Judaiſmum:qui enim has amplectitur,veram fidem jam negat, & communi vocabulo Infidelis vocatur, nam ille prior dicitur hæreticus, vel apoſtata à fide, vel ſchiſmaticus; De ſingulis ea,quæ ſunt neceſſaria, breviter delibabimus.

De Hæretico, ſeu Hæreſi,

Quid ſit Hæreſis.

2 Eſt error hominis baptizati in intellectu voluntarius contra aliquem fidei articulum cum pertinacia. Ita Sanch.*lib.2.in dec.c.7.nu.2.* aliique,nam ſi contra omnes,erit Apoſtata,de quo paulò poſt.

Non ergo Cathecumenus erit propriè hæreticus ſaltem ad hoc,ut incurrat pœnas ab Eccleſia ſtatutas,quia is nondum ſuſcepit Baptiſmum, per quem tamquam per januam ingreditur quis in Eccleſiam, ejuſque ſit ſubditus; Prætereà non erit hæreſis,factum,vel dictum externum contra fidem, ſi non ſit cum errore intellectus, nec ejuſmodi error ſit ſine pertinacia,qua nequaquam poſita,meritò ait S. Aug.*ep.6.* *errare quidem potero, ſed hæreticus non ero.*

3 Dubii item in fide, hoc eſt, qui deliberatè putant,rem fidei dubiam eſſe,ut etiam qui opinativè ſolam aſſentiuntur rebus fidei, putantes articulum aliquem fidei eſſe ſolùm probabilem,hæretici ſunt, ſi quidem ad fidem requiritur, ut certò articuli credantur ex Dei revelatione. Ita Sanch.*ib.n 12.* aliique. Dico (ſolùm) nam ex vi alicujus rationis affirmare probabilem eſſe aliquam articulum, non eſt hæreticum, immò laudabile, modò teneas ex vi revelationis eſſe certum. Ita Caſtr. *to.1.tr.4.d.3.p.2.n.12.*

Sed

Digitized by Google

Sed in quo conſiſtit dicta pertinacia? Dico non conſiſtere in aliqua temporis mora, ut innuere videntur Sylveſt. V. *Hæreſis, q. 2.* ſed in electione deliberata voluntatis cum certa cognitione, quod illud ſit contra id, quod ſentit Eccleſia; pertinax igitur eris, ſi doctrinam Eccleſiæ noſcens, propriæ opinioni illi contrariç adhæres. Ex quo vides in momento temporis hæreſis actum conſummari poſſe. Fateor ex mora brevi poſſe conjici. Fidelem præſertim timoratum non conſenſiſſe cogitationi de hæreſi admittenda, quod ſolum fortaſſe docere voluit Sylveſt.

4 Qui verò errat contra fidem ex ignorantia craſſa, vel affectata quomodocumque culpabili, per quam neſcit illud, in quo errat eſſe extra fidem, eſt ne verè hæreticus? eſſe affirmat Sotus, Lorca, aliique apud Caſtrop. *c. n. 2.* quia peccatum ex ignorantia culpabili, & ex certa ſcientia ſunt ejuſdem ſpeciei, v. g. idem ſpecie peccatum committit, qui ex ignorantia culpabili, quod hodie ſit dies feſtus, non audit Sacrum, ac, qui ſciens eſſe diem feſtum, non tamen audit: ſed melius cum communiore ſententia negat Suarez. Azor. Coninch. Arag. Far. ipſeque Caſtrop. *ib. n. 6.* (eſto in foro externo reputetur, ut hæreticus) quia ad hæreſim non ſatis eſt quælibet culpa, ut accidit in aliis materiis, in quibus procedit doctrina Soti, ſed requiritur prætereà pertinacia, quæ certè non eſt in ignorante, de quo loquimur.

Hæreſis alia interior, exterior alia.

5 Hæreſis autem alia eſt merè interna, quæ ſcilicet conſummatur in ipſo intellectu, nullo ſigno exterius dato. Alia externa, quę exterius prodit aliquam vocem, vel nutum, etiamſi nullus prorſus ſit, qui illam audiat, vel illum videat, & ſiquidem prodeat coram multis dicitur publica, ſi verò nullo audiente, vel paucis, puta duobus, vel tribus dicitur externa occulta.

Quòd ſi quis ſolùm exterius affirmat hæreſim, ſed non habet in mente errorē, verè non dicitur hæreticus exterior, vocari tamē ſolet hęreticus purè exterior; at quia ipſi nō creditur, ſi alleget ſe interius non habere errorē contra fidem: ideò regulariter in foro externo reputatur, & punitur ut verus hæreticus Ita Caſtr. *t. 1. tr. 4. d. 3. p. 2. n. 16.*

6 Illud hic nota ad hereſim externam conſtituendam requiri duas conditiones. Ex Sanc. *lib. 2. in dec. c. 8. n. 7.* Primò, ut ſignum, ſeu vox exterior procedat ex affectu hæreſis. Secundò, ut ſignum illud ex ſe, vel ex aliis circumſtantiis hereſim determinatè exprimat. Ejuſmodi ſunt ipſa verba hæreſim abſolutè, & non ſub dubio, ſignificantia: ejuſmodi ipſa facta propria hæreticorum, ut eorum cœna, ſimileſque ceremoniæ: ejuſmodi, ipſamet opera bona ipſorum, v. g. viſitare infirmos, adire Eccleſiam, &c. ſi ex circumſtantiis colligatur fieri ab aliquo, ut ſe conformet falſæ ſectæ illa præcipienti. Ita Sanch. *ib. n. 8.*

7 Quare qui, dum confitetur ſuum peccatum, dicit ſe non credidiſſe, vel loquens cum amico dicit, ſe fuiſſe hæreticum, nunc verò non eſſe, vel dum ſcribit, vel diſputat, vel legit, pronunciat hæreſim illam, quam etiam ipſe habet interius, ſed ipſe tunc pronunciat ſolùm ut hæreſim aliorum nihil ad ſe referendo, non erunt hæretici exteriores ex defectu nimirum prioris conditionis.

8 Simili modo, ſi quis dum mente non credit, moveat caput ex tali hæretico affectu, vel dicat ſolùm *non eſt*, vel etiam diſputet, ita tamē, ut non appareat ex tali diſputatione ipſum confirmare velle hęreſim ſed ſolùm diſputandi cauſa illam hæreſim proferre, immò ſi quis non aperiat caput, ver. grat. Euchariſtiæ in iis circumſtantiis, in quibus apprehenditur potius id fuiſſe irreverētię ſignum, quàm Incredulitatis, & ſi quis comedat carnes die vetito, v. g. vel ducat duas uxores, vel rebaptizetur, &c. in ſimilibus circumſtantiis, in quibus ejuſmodi actiones apprehenduntur fieri ob aliud, quam ob errorem contra fidem, non erunt hęretici exteriores ex defectu poſterioris cōditionis, quia nimirum hæc ſigna hæreſim determinatè nō exprimunt. Ita Sanch. *ib. à n. 8.* Caſtrop. *ib. n. 16.* aliique apud Dian. *p. 4. tr. 4. reſ. 240.* Nā ſicuti, quicumque alius conceptus interior hominis per ſimilia indeterminata ſigna prodiens non dicitur ſaltem perfectè manifeſtatur, ſed adhuc remanens in terminis conceptus Interioris ita in cōceptu hæreſis. Non nego, ejuſmodi ſignum imperfectum eſſe peccatum hæreſis, & aperiēdum expreſsè in confeſſione, ſed dico non eſſe hęreſim abſolutè, & perfectè externam, atque adeò per hanc non incurri cenſuras, pœnas & reſervationem Impoſitam contra hęreſim externam, quæ pœnæ cùm ſint odioſæ, & reſtringendæ requirunt non actum quemcumque externum, ſed externum determinatè, & perfectè.

Ad ſecundam prędictam conditionem reduco, ſi quis motus hęreſi interna aliquid agat, quod ſit veniale peccatum: v. g. comedat parum carnis die vetito, animo ſequendi hæreticorū ſectam, ajo enim nunc non fore per illam externam comextionem hæreticum abſolutè externum. Ita Sanc. *ib. n. 7.* & *n. 16.* quia non completè exprimit per eam levem actionem errorem internum: patet: nam ſi quis illum in quacumque circumſtantia videret eam levem actionem exhibere, non ſtatim rationabiliter judicare poſſet illum errare interius in fide.

§. V. *De Hæreticorum pœnis.*

1 PRæmittendum eſt, omnes pęnas contra hæreticos ab Eccleſia conſtitutas intelligi eſſe contra hęreticos externos ſive occultos, ſive publicos, modò in ſequentibus explicando, nullam verò contra internos. Id ſemel dixiſſe ſufficiat, ſed notetur diligenter. Ratio eſt ſupra tacta, quia Eccleſia viſibilis nō judicat de internis, ſed de externis, qualis certè eſt hęreſis foras prodiēs, quamvis nullo præſente.

Prima Pœna. Excommunicatio.

2 Prima igitur pœna contra hæreticum externum eſt excommunicatio latæ ſententiæ. *C. excom. 3. & 2. c. ad abſolvend. de hæret. Bulla Cœnæ.* Summo Pontifici reſervata.

3 Hinc nota primò, Hæreticum, donec ſit nominatim declaratus excommunicatus ex Sanch. *lib. 2. in Dec. c. 9. n. 3.* Caſtrop. *t. 1. tr. 4. d. 4. p. 1. n. 5.* non eſſe ex vi excommunicationis vitandum poſt Conc. Conſtantienſe *in extravag. ad evitand.* Non ergo ſufficit eſſe declaratum illum hæreſim externam commiſiſſe, ſed inſuper requiritur alia declaratio ipſum in excommunicationem incidiſſe.

4 Nota ſecundò, ex eo quòd hæreticus eſt excommunicatus, conſequenter eum incurrere in cœtera, quæ excommunicationem comitantur.

5 Hinc fit, ut ſit privatus omnibus officiis, quibus privat excommunicatio, non poſſit recipere Sacramenta, nec ex ſe miniſtrare, non poſſit exercere actum ordinis, privatus communibus ſuffragiis Eccleſiæ, & ſimilibus, quæ dicuntur in tractatu de excommunicatione. Verùm quia nos hic agimus de pœnis propriis hæreticorum addere neceſſe eſt alias, quæ licèt non ſint annexæ cœteris excommunicationibus, comitantur tamen excommunicationem contractam propter hæreſim, quales ſunt Irregularitas, infamia, privatio beneficiorum, aliæque, quas jam ſubdimus.

Secunda Pœna. Irregularitas.

6 Nota hæreticum publicum, ſeu notorium per omnes incurrere irregularitatem *C. nec ſi, §. item Samuel 2. q. 7. c. presbyter de pœnis d. 5.* at occultum eſſe probabile non incurrere. Ita Caſtrop. *t. 1. tr. 4. d. 4. p. 4.* contra Suarium, & Soc. ibid. relatos. Ratio eſt, quia jura, quæ hanc pœnam imponunt, loquuntur de delicto notorio, & ex alia parte irregularitas nulla contrahitur niſi in caſibus jure expreſſis. Quid ſit publicum, quid occultum, hac in re innui *ſupra §. 4. n. 5.*

Tertia Pœna. Infamia.

7 Nota, ad hanc perfectè contrahendam, debere hęreſim eſſe notoriam vel notorietate facti, vel juris, hoc eſt, vel ex ſe, vel ex ſententia Judicis, *C. infames 6. q. 1. c. excommunicamus de hæreticis, & alibi.* Ita Sanc. *lib. 2. in Decal. c. 26. n. 2.* Caſtrop. *l. c. n. 4.* aliique. Ratio eſt, quia Infamia eſt prava opinio de alio circa plures, donec igitur ad plures notitia delicti pervenerit; perfecta non erit per commiſſum crimen, erit ſolùm veluti inchoata, & crimini debita.

Quarta pœna.

Privatio Beneficiorum, et Officiorum poſſeſſorum; & inhabilitas ad futura.

8 Certum eſt, durante hæreſi, hęreticum non poſſe admitti ad beneficia, officiaque publica, cùm ſit excommunicatus, & ſubinde irregularis, unde ſi admittatur, collatio erit nulla, cum onere reſtituendi fructus ante omnem ſententiam; quia eos nullo titulo poſſidet. *C. ut commiſſ. §. privandi de hæret. in 6. §. ſtatutum 1. eod.* ita Sanc. *lib. 2. in Dec. c. 26. n. 4.* Caſtrop. *t. 1. tr. 4. diſp. 4. p. 5. n. 1.*

9 At difficultas eſt primò, an quando hęreſim reliquit, Eccleſięque fuerit recōciliatus, poſſit ad illa admitti ſine nova diſpēſatione? Secūdò, an ſtatim atq; quia in hęreſim labitur, privetur jure poſſeſſis? Beneficiatus v. g. hęreticus cogitur ne ex ſe relinquere beneficiū, fructoſq; reſtituere, an poſſit expectare, donec à Judice per ſentētiā cōpellatur? Tertiò, An ſi recōcilietur, poſſit ex ſētētia cōtra illū fulminari, dictiſq; beneficiis privari, ob peccatū hęreſis ante reconciliationē contractū?

10 Breviter noſtro more Reſp. ſentētiam de hiſce tribus quęſtionibus tum negativam, tum affirmativam eſſe, ſi rectè explicetur, ſaltē probabilem. Ita Sanch. Caſtr. *l. c.* aliique ab ipſis allati. Quare benigniorem volēs quis eligere tutò poteſt, atq; adeò affirmare: Quoad primā, reconciliatum poſſe admitti, ſi hęreſis occulta fuit, ſi enim publica, jā contraxit Irregularitatem, per quam non poteſt ad beneficia, ſine diſpenſatione, admitti. Quoad ſecundam, hęreticum nō obligari ſe ſpoliare nec Beneficio, nec ejus fructibus ante ſentētiam, immò poſt illam non ex ſe, ſed per executionem à Judice faciendam. Quoad tertiā, nō poſſe reconciliatum, ſaltem eum, qui ſpontè ad fidem rediit, ſpoliari poſſeſſis. Ratio horum eſt, quia non extant textus cōtrarium ita clarè decidentes, ut non relinquant has opiniones in ſua probabilitate.

11 Nota ſecundò, filios hæreticorum, eoſque qui hæreticis favent (qui ſint hi faventes dicam mox §. 6.) ad nullum beneficium Eccleſiaſticum, vel officium publicum admitti poſſe. *C. quicumq. §. Hæretici de Hęreticis in 6.* non tamen amittere beneficia, vel officia antea poſſeſſa. ita Azor. *d. 1. lib. 8. c. 13. q. 8. §. Octava pœna* Secundò, intelligi de filiis tum legitimis, tum nō legitimis; deque natis tum ante, tum poſt hereſim à patre commiſſam: denique de filiis ſolùm uſque ad ſecundum gradum per lineam paternam, per maternam vero uſque ad primum dūtaxat *ib.* & *c. ſtatutum 2. de hæreticis in 6.* Jo. Andreas, aliique *in d. c.*

12 Nota Tertiò, huc reduci aliam pœnam, quam alii hac occaſio-

Digitized by Google

ſione contrahunt, de quibus ſic habet Textus. *Ad hæc quoſcumque viros Eccleſiaſticos, qui ad preces hujuſmodi peſtilentium perſonarum (hoc eſt Hæreticorum, vel credentium, receptatorum, defenſorum, fautorum eorum) dignitates, perſonatus, & quæcumque alia Eccleſiaſtica beneficia ſunt adepti, ea nunc, privamus taliter acquiſitis; volentes quod tales & habitis careant perpetuò, & ſi receperunt illa ſcienter, ad alia, vel ſimilia, nequaquam in poſterùm admittantur.*

Ubi adverte quinque. Primò, non includi niſi viros Eccleſiaſticos, non ergo Sæculares. Secundò, non includi ea, quæ non ſunt dignitates, vel perſonatus, vel Beneficia. Tertiò, preces debere eſſe efficaces, hoc eſt ita, ut ex vi illarum obtentum fuerit beneficium. Quartò duas hìc eſſe pœnas, alteram privationem acquiſitorũ, alteram inhabilitatem ad futura: ad priorem incurrendam non requiritur, te ſciviſſe hæreticorum interceſſionem, ad poſteriorem requiritur, ut clarè patet ex textu; quæ duo neſcio, cur non diſtinxerit Caſtr. *l.c. nu.* 9. Quintò cùm textus non dicat hunc forè inhabilem, ſed non eſſe admittendum ad futura beneficia, inclinat rectè idem Doctor, inde colligi admiſſionem non fore invalidam, ſed ſolùm illicitè factam.

Quinta pœna. Non poſſe eſſe patrinum in Baptiſmo Catholici.

13 Juſta pœna: cùm enim Patrini officiũ ſit rudimentis verę fidei filium inſtituere, non poteſt id ei cõpetere, qui in illis errat. Ita Sanc. *lib. 2. in dec.* 9 *n.* 12. Intelligo autem dum eſt hæreticus, nam ſi ſit perfectè reconciliatus, non video textũ, unde illum excludere oporteat.

Poſſe Catholicum eſſe patrinum filii hæretici, ſi Baptiſmus ritu Catholico conferatur, neque ſcandalum adſit, concedimus ultro cum Sanch. *ib.* quia nullo jure id interdictum invenimus.

Sexta pœna. Non poſſe hæreticum contrahere matrimonium cum Catholico.

14 Licèt matrimonium fidelis cum hæretico ſit validum, ex Sanc. *de matr. lib.* 7. *d.* 72. *n.* 2. apud eumd. *ib. n.* 1. (quidquid aliqui adverſantur) quia nullibi in jure ut irritum ſtatuitur; eſt tamen illicitum, & quidem cum mortali culpa contractũ *c. cum oportet* 28. *q.* 2 Ratio eſt, quia eſt ab Eccleſia meritò prohibitum propter perverſionis periculum, quod Catholico conjugi immineret; id quod verum eſt, etiam ſi ſit ſpes certa cõverſionis conjugis hæretici, quia adhuc pręceptum eſt in ſuo robore, ſolùmque id eſſet in cauſa, unde Pontifex Summus moveri facilè poſſet ad diſpenſandum. Ita Sanc. *de matr. lib.* 7. *d.* 72. *n.* 4. Si ritè contracto matrimonio contingat alterum ex conjugibus hæreticum fieri, qua ratione ſe fidelis gerere debeat, quidve juris ſit divertendi, agitur in tr. de matr. interim vid. Sanc. *lib.* 10. *de matr. d.* 15. pręterea contra uxorem ſcienter cum hæretico contrahente impoſita eſt pœna amiſſionis dotis, expectata tamen ſententia Judicis, ut notant iidem Sanch. *in lib.* 2. *dec.* 17. *n.* 18. Caſtr. *t.* 1 *tr.* 4. *d.* 5. *p.* 13. *n.* 10.

Excipit Sanch. *lib.* 7. *de matr. d.* 72. *n.* 4. loca, in quibus hæretici nondum denunciati cum Catholicis permixti vivunt, ut in Gallia, Germania, Polonia, quia ibi ejuſmodi matrimonia ex recepta conſuetudine ob bonum pacis Reip. adde, & propter difficultatem inveniendi pares conjuges, tolerantur.

15 Quoniam verò jus Eccleſiaſticum, *c. Judæi,* c. 28. *q.* 1. *c fin. de converſ. infid.* præcipit ſobolem deberi ſequi conditionem parentis fidelis, id quod fundatur in jure divino, per quod incumbit parentibus cura educandi liberos in vera fide, ideò inire pactum, ut aliqui filii nutriantur apud fidelem parentem, aliqui apud hęreticum, illicitum eſt, immò & impium. Ita Sanch. *lib.* 7. *de matr. d.* 72. *n* 4.

Quare filius etiam triennio minor, qui aliàs apud matrem eſſet educandus, apud patrem fidelem nutriri debet, & major apud matrem fidelem, quia ætatis, patriæque poteſtatis ratio cedit in favorem fidei. Idem *ib.* 7. § *ult.*

Septima pœna. Confiſcatio bonorum.

16 Innumeras hæc pœna habet difficultates, quas tribus regulis pro noſtra praxi ſufficientibus breviter concludam: Doctrinas enim, limitationeſque varias, præſertim ad forum externum facientes, apud Doctores citandos vide fusè tractatas.

17 Regula prima; Omnia bona, quæ ſunt hæretici, quando is in hæreſim (utique externam) labitur, ſunt confiſcationi obnoxia ita Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 1. *d.* 5. *n.* 1. Nota ſingula.

Dicitur primò (omnia bona) ergo tum mobilia, tum immobilia, tum jura.

18 Dicitur ſecundò (Quæ ſunt hæretici.) Non ergo confiſcantur, quæ donaverat, (ſed non in fraudem fiſci) nec jus patronus, nec (quo ad proprietatem) bona ſubjecta majoratui, vel fideicommiſſo, nec emphyteuſi, nec bona quæcumque illius, qui crimen hæreſis committit, cum non eſt Dominus prædictorum, vel ipſo deficiente ſunt traſmittenda ad alios, confiſcantur verò, quo ad uſumfructum *ib. in d. diſp.* 5. ſparſim per totam. Ratio eſt, quia tunc proprietas non eſt delinquentis, eſt verò uſusfructus, prætereà DD. Sanch. Suar. Farin. aliique apud ipſum *lib.* 1. *praxis, q.* 25. *n.* 51. & 143. ſequitur Caſtr. *c. p.* 4. *n.* 2. docent jura, ideſt ea, quæ debentur hæretico, ſi debeantur ex teſtamento, qualiseſt hæreditas, Fideicommiſſum, legatum non confiſcari, quia ea ſolùm tranſire poſſunt, fiſcus enim loco hæredis extranei ſuccedit; ſi verò debeantur ex contractu, puta venditione, ſtipulatione, &c. confiſcari; quia hæc tranſmitti poſſunt ad hæredes extraneos. Hæc autem ideò Doctores docent, quia eorũ, quæ debentur hęretico ex ultima Teſtatoris voluntate, ipſe teſtator eſt veluti Dominus, & diſponens, nõ verò ipſe hæreticus, unde tranſmitti ad Fiſcum contra Teſtatoris diſponentis voluntatẽ, rationabiliter non debent: at eorũ, quæ ex contractu ipſi hæretico debentur, ipſe eſt abſulutus Dominus, & diſponens atque adeò perinde ac alia ſua bona ſunt confiſcationi ſubjecta. Inſuper delinquente per Hæreſim Patre confiſcatur legitima, quæ ea mortuo debebatur filio, quia dum Pater vivit, illa legitima bonum Patris delinquentis eſt, non filii *l. Si nis de liberis, & p ſibu-mis,* & eodem modo delinquente per ſimilem hæreſim filio, vivente Patre, confiſcatur prædicta legitima contra Patrem innocentem, immò nec bona filii profectitia, nec adventitia, quo ad uſumfructum, quia ſimiliter omnia hæc bona Patris ſunt, non filii delinquentis Caſtrop. *d. diſp.* 5. ſparſim per totam. Bona vero Caſtrenſia, vel quaſi, & bona adventitia, quo ad proprietatem, confiſcantur delinquente filio, quia hæc ipſius ſunt. Deniq; ut alia taceam, dos, bona paraphernalia, arrhæ, & quæcumque ſunt uxoris non publicantur, viro facto hęretico, quia hæc ſunt bona uxoris innocentis, non viri delinquentis. Sic. Farin. Sanch. Vaſq. Azor. Bonac. quos citat ſequiturque Caſtr. *d. diſp.* 7. *p.* 15. *n.* 3. Ex his cœtera ſimilia non difficulter intelliges.

19 Dicitur tertiò. Quando is peccatum hæreſis committit, ut notentur omnia bona delinquentis à puncto commiſſę hæreſis externæ eſſe ſubjecta fiſco; Idem *ib. p.* 17. *n.* 1. ita ut, etiam ſi ea hæreticus vendat, V. G. venditio, vel nulla ſit, vel certè annullanda; *ib. p.* 19. *n.* 4. & quamvis talis delicti notitia ad Judices tardè perveniat, ſententiaque contra hęreticum poſt multos annos feratur, tamen hæc ſententia retrotrahitur, ac ſi pronunciata eſſet eo puncto, quo delictum ante dictos annos commiſſum fuit.

20 Secunda Regula, ex Doctoribus mox citandis. Sive dicamus, talem hæreticum amittere dominium ſuorum bonorum à puncto commiſſi criminis, ſive non amittere, certum ſit non obligari in conſcientia ante ſententiam ſe ſpoliare ſuis bonis, ſeu ea fiſco tradere. Ratio hujus regulæ eſt, quia extra poteſtatem legiſlatoris humani eſt, poſſe per legem obligare delinquentem ad exequendam contra ſe ipſum pęnam gravem, & acerbam, cùm bono communi repugnet talis obligatio, eſt enim humanæ infirmitati contraria, multiſque tranſgreſſionibus obnoxia. At graviſſima pęna eſt ſuæ ſubſtantiæ amittendæ, quempiam executorem conſtituere. Ex hac regula vides, quantum juventur delinquentes, non ſolùm in hæreſi, ſed etiam in aliis criminibus, quibus ipſo facto annexa eſt pęna confiſcationis; poſſunt enim ſine ſcrupulo retinere, & frui ſuis bonis, donec detur ſententia declaratoria ſaltem criminis. Poſſunt item ante eam occultare ſua eadem bona, & fiſco non tradere, nec fiſcus ante dictam ſententiam, poteſt ſibi ea accipere, quia delinquentes adhuc jure poſſident. Solùm poſſet Fiſcus ea ſequeſtrare, & alicui cuſtodienda tradere, ne diſtrahantur. Poſſunt deniq; eadem alienare dando, vel vendendo, modò ex recipienti damnum evenire non poſſit, quia licèt ea alienatio annullanda veniat, tamen donec annulletur, valida eſt; ſi igitur ex futura annullatione damnum proventurum non ſit recipienti, non eſt unde illicita cenſeri poſſit. Ita Sanc. *lib.* 2. *in Dec. c.* 22. *n.* 69. Farin. *de hæreſ. q.* 190. §. 5. *n.* 82. Bonac. *d.* 3. *de cet. q.* 8. *p. ult.* §. 3. *n.* 4. aliiq; ad his citati.

21 Tertia Regula ex DD. citatis, adde & Caſtr. *l. diſ.* 5. *p.* 18. *n.* 8. Poſt ſententiam, licèt poſſit delinquens ea bona retinere, paratus tradere, ſi exigantur, nec obligetur ea offerre, ſeu manifeſtare Fiſco, tamen non poteſt poſitivè reſiſtere ejus executioni. Ratio poſterioris partis regulæ eſt, quia poſt ſententiam Fiſcus acquiſivit perfectè dominium illorum bonorum. Ratio prioris eſt, quia nimis durum eſſet obligare delinquentem ad exequendam tantam pœnam contra ſe ipſum, quare præſumitur tum lex concedere ea bona fruenda delinquenti, donec Fiſcus exigat. Quam legem ſequitur Covar. Simanc. Azor. Molin. Sanch. Bonac. Suar. Far. ab eod. *ib. cit.* Scio Caſtro *l. c. n.* 6. contrarium nobis eſſe in hac priore parte regulæ, quia ſi delinquens, (ait) amiſit omninò dominium, & poſſeſſionem per ſententiam, non poterit tuta conſcientia ea retinere. Scio inquam hoc, ſed ei ſufficienter reſpondetur, ita quidem futurum fore, niſi lex, ut dictum eſt concederet, concedit autem, ne quid nimis acerbum, & extra humanas vires præcipere convinceretur.

22 Atq; ex hac regula fit Primò, poſſe delinquentem ita iis bonis frui, non exigente fiſco, ut poſteà fiſco exigente non obligetur ad reſarciendum conſumpta: quia, ut dictum eſt, donec is non exigit, conceditur delinquenti ſuorum bonorum liber uſus, Ita iidem. Fit Secundò, non poſſe ipſum delinquentẽ, immò & ejus hę redẽ, vel quemcunq; poſſeſſorem eorum bonorũ, ex propoſito, tunc, ſcilicet poſt ſententiam, occultare, ne fiſcus ea occupet, nec iidem poſſunt negare ſe ea habere, ſi à interrogentur, nec tradere alteri clam conſervanda, quia ſic poſitivè reſiſterent, nec fiſcus jam exigens conſequeretur ea bona, quæ per ſententiam ſua jam omninò ſunt. Sic iidem.

Octava pœna. Incapacitas teſtandi, ſuccedendi, &c.

23 Hæreticus eſt incapax Teſtandi, *c. excommunicamus,* 1. §. *credentes, de Hæreticis,* quia cùm ejus omnia bona ſint addicta fiſco inteſtabilis redditur. Inſuper durante Hæreſi ex multorum ſententia incapax eſt hæreditatis, ſucceſſionis, legati, donationis: ita Caſtrop. *d. tr.* 4. *diſp.* 6. *p.* 26. *à n.* 3. unde eam repudiare debet: ni repudiat, ſuccedunt it, qui ſuccedere debent ab inteſtato. Eſt tamen etiam proba-

bile

Digitized by Google

bile eſſe quidem capacem, atque adeò non obligari ad ea repudianda, ſed poſſe expectare ſententiam Judicis. Ita Sanch. *lib.2.c.14.n.32.* aliique apud ipſum, & apud Caſtrop. citatum *n.5.* Ratio eſt, quia Canones pro utraque explicari probabiliter poſſunt.

Dixi (durante hæreſi) nam illa per veram pœnitentiam abjecta, tum in foro interno, tum externo, non erit incapax. Ita iidem *ib.* contra Vaſq. *p.2.diſp.169.c.3. in princ.* quia hæc incapacitas non ſequitur ad excommunicationem, ſed ſequitur præciſè ad hæreſim, hac ergo ceſſante, ceſſat & illa.

Nona pœna. Exemptio Filiorum, amiſſio ſervorum, & jurium, cæteræque pœnæ corporales.

24 Filius eximitur à patria poteſtate, & ſervus à ſervitute Domini, Patre, vel Domino facto hæretico: & univerſaliter Hæreticus amittit quodlibet jus, & obligationem ſibi aliàs debitam, etiam ex vi juramenti, cum hoc diſcrimine, quod filius eximitur ſtatim à puncto hæreſis paternæ, ita Sanc. *lib 2.c.24.n.6.* ſervus, & cœteri obligati non niſi poſt ſententiam, Ita Caſtr. *d.diſp.5.p.26.n.16 & 19.* Hæc patent ex teſtibus à Doctoribus Simanca, Roja, Pen Sanc. Suar. aliiſque à Caſtrop. *d.tr.4.d.6.* paſſim citatis, apud quos etiam invenies alias corporales pœnas, nempè fuſtigationis, exilii, carceris, mortis, &c. quibus ſolent & hæretici condemnari, quæ, & ſimilia cum pertineant ad forum externū, non ſunt hîc à nobis neceſſariò prolixius expendenda.

25 Illud nota, Relapſum hæreticum, qui punitur pœna mortis *c. ad ſolvendum, 53. c. illos quoque, de hæreticis*, non eſſe eum, qui in foro pœnitentiæ ſæpiùs in hæreſim labitur, ex Azor. *t.1. lib.8.c.14.q.1.* ſed qui cum fuerit publicè correptus, & emendatus, iterū labitur, vel in eandem hæreſim, quam abjuravit, ut teneot Suarez, aliique *diſp 23. de fide, ſect.2.n.8.* vel putant Caſtr. aliique *d.tr.4.cit.diſp.6.p.2.n.13* etiam in aliam quamcumque. Id juvat notaſſe, inter cœtera, ut ſcias, quosnam excludit Pontifex, quando concedit *in Compendio priv. Soc. Ieſu verb. Abſolutio, n.6 & 7.* quædam privilegia circa abſolutionem hæretici, non verò hæretici relapſi. Notat verò Pœnna apud Suar. *l.c.* priorem opinionem in praxi nullum habere locum, quia, qui eſt publicè correptus, ſemper ex praxi tribunalium facit abjurationem generalem omnium errorum, quare ſi relabitur in quamcumque hæreſim, in abjuratam relabitor, atque adeò relapſus ſine dubio erit.

§. VI. *De Cooperantibus cum Hæreticis.*

Credens, Receptor, Defenſor, Fautor Hæreticorum.

1 CRedens eſt ille, qui aſſentitur erroribus hæretici, ut ſi qui etiam neſciens errorem particularem, dicat ſe credere, quod hæreticus credit. Ita Suarez, *de cenſ. d.21. ſect.2. num.5. & d.24. de fide ſect.1 n.2.* Sanch. *lib.2. in Dec. cap.20.* Pen. *2.p. Director q.50. nu.75.* Farin. *d. hæreſ. q.181. num.104.* Hic autem, quamvis verè ſit hæreticus, jam enim aſſentitur implicitè errori contra fidem, unde & incurrit eaſdem prædictas pœnas, tamen hîc ad majorem expreſſionem ponitur ſub nomine credentis.

2 Receptor eſt is, qui Hæreticum cauſa hæreſis fugientem, quocumque in loco, vel modo recipiat, ſeu abſcondat, modò ſciat illum ob hæreſim fugere.

3 Defenſor eſt, qui vel hæretici etiam mortui errorem, vel hæretici perſonam ob cauſam hæreſis defendit, ut ſi rationes afferat in favorem erroris, vel errorem, ſeu errantem hæreticum laudet, vel ſi dolo, potentia, muneribus, aliavè arte impediat, ne hæreticus capiatur, vel curet, ut captus fugiat. Ita Sanch. *ib. n.17.*

4 Fautor eſt, qui ſimiliter in cauſa hæreſis hæretico favet, vel commiſſione, vel omiſſione. Primò modo eſſet, ſi illum domi quis abſcondat, auxilium præbeat ut fugiat, proceſſum falſificet, vel celet; qui, & ſimiles; quamvis reducantur ad Receptores, vel defenſores, tamen majoris explicationis gratia etiam ſub nomine Fautoris deſignaotur.

Secundo modo eſſet, ſi cùm teneatur quis ex officio illum capere, indicare, punire, non capit, non indicat, non punit.

5 Dixi (ex officio) nam licèt alii omnes non indicantes, & non capientes, cum poſſint, ſaltem quando ab Inquiſitoribus id illis præcipitur, ſub nomine fautorum comprehendantur, ex Pen. *cit. q.53.* Sanch. *cit. nu.15.* probabile tamen eſt in conſcientia non eſſe ejuſdem generis eos, qui ex juſtitia ad illas actiones non obligantur. Sic Farinac. *q.182 § 2 n.36.* Emericius, *2.p.q.52. n.1.* Caſtr. *t.1. tr.4. de fide, d.3.c.5. n.1.* Etſi V.G. quod homo privatus delinquat, ſi non denunciet hæreticum, non eſt tamen fautor ex injuſtitia: at officialis, ſeu, ut vocant, familiaris, puta, Inquiſitor ſi non puniat, cruce ſignatus ſi non denunciet, erit fautor, quia ex officio, & juſtitia ipſis incumbit magis hæreticos corrigi, quàm incumbat privatis. Hos omnes prædictos à *num.1.* uno verbo, vocabimus deinceps Faventes hæreticis.

6 Nota tamen tria. Primò ſi ejuſmodi actiones cedant quidem in favorem hæreſis, ſed non à te fiant ob favendam hæreſim, ſed ut amico, vel conſanguineo faveas, non es cenſendus favens hæretico, ita Sanch. *c.10. num.5.* contra Caſtrop. *c.n.9.* Ratio eſt, quia verè hîc non faves hæretico, ut hæretico, ſed ut ſubjecto alterius obligationis humanæ, & per accidens eſt, quod redundet in favorem hæreſis. Si res ſit dubia, an faveris ut amico, an non ut hæretico, vide ſupra *lib.1. c.3.§.7.V. Hæreticus.*

7 Secundò ſi favor non habuit effectum: V.G. occultaſti hæreticum in caſu hæreſis, ne caperetur, ſed tamen captus eſt, eris cenſendus favens: ita Caſtr. *ib. n.11.* contra Bon. *de cenſ. in par. diſp.1.q.1.p.3. n.3.* & Sanch. *ib. n.9.* Ratio eſt, quia ea parte tua poſuiſti totam protectionem, ergo abſolutè favens fuiſti. Fateor, & hîc opinionem Sanchez, & modo *num. præc.* opinionem Caſtrop. ſaltem propter eorum auctoritatem eſſe probabiles.

8 Tertiò. Favor debet eſſe de vera hæreſi, non verò de hæreſi quomodocumque præſumpta. Ita Suar. *diſp.24 de fide, ſect.1.n.13.* V.G. ſi favet quis excommunicato ob cauſam fidei non curanti per annum ſe ab illa abſolvi, qui certè præſumitur in foro externo hæreticus, favet, inquam, quis huic excommunicato, non erit in conſcientia favens hæretico, quia vere is excommunicatus non eſt hæreticus. Idem dic de faventibus Maleficis, veneficis, & ſimilibus, qui hæretici non ſunt. Ita Sanch. *c.n.14.*

Pœna faventium hæreticis.

9 Potentiſſima pœna Faventium hæreticis (utique etiam non denunciatis in Bulla Cœnæ, *n.3.*) eſt excommunicatio lata Pontifici reſervata. Quòd ſi ſic excōmunicati denuncientur ab Eccleſia nominatim, ipſi verò per annum in ea inſorduerint, ejus abſolutionem non curantes, tunc incurrent alias pœnas in jure latas, *c. excommunicab. §. credentes de hæret.* nempe infamiæ, inhabilitatis ad officia, &c. quas vide apud citatos. Vide etiam aliqua huc facientia ſupra *n.15. & 16.*

§. VII. *De Libris Hæreticorum, & per occaſionem de aliis libris prohibitis.*

1 EXtant quatuor prohibitiones circa lectionem librorum. Prima eſt in Bulla Cœnæ de libris Hæreticorum hæreſim continentibus, vel de Religione tractantibus, de quibus infrà latè.

2 Secunda eſt Sixti V. *Cœli, & Terræ*, qui ſub excommunicatione latæ ſententiæ, Summoque Pontifici reſervata, prohibet libros Aſtrologiæ Judiciariæ, ſeu divinationis de futuris contingentibus liberis; additque in hunc modum. *Mandamus, ut contra ſcienter legentes, aut retinentes, libros, & ſcripta hujuſmodi Inquiſitores procedant.*

3 Tertia Clementis VIII. *in Indic. lib. probib.* & apud Azor. *t.1. lib.8. c.16. q.14.* lege item Meroll. *t.1. d.2. c.2. coroll.7. diffic.ul 4. n.354.* qui ſub eadem excōmunicatione lata, ſed non reſervata prohibet libros Hæreſiarcharum, etiam ſi non tractent de Religione, nec hæreſim contineant, donec corrigantur: His adde libros eorum, qui ſunt de hæreſi ſuſpecti, item Catholicorum, in quibus ſunt aliquæ hæreſes immixtæ, donec expurgentur. item Talmud, & alios libros Hebræorum, in quibus ſit aliquid contra fidem, denique Alcoranum Baſileæ impreſſum.

4 Quarta Pauli V. *Cum ſicut accepimus initio expurgat. Hiſpaniæ impreſſi anno* 1612. & Urbani VIII. *Cum ſicut aſſerimus, initio ejuſmodi expurgatorii impreſſi* 1632. qui pro Regnis Hiſpaniæ prohibet omnes libros damnatos, vel reprobatos ab ipſo Summo Pontifice, vel Generali Inquiſitione Hiſpanica, idque ſub cenſura Pontifici, vel dicto Inquiſitori reſervata, licèt Merolla *l.c.* Azor. *l.c.q.3.* Bon. *de cenſ. in par. d.1.q.2.p.4. n.2.* & Sanch. *lib.2. in Dec. c.10 nu.26.* dicant hanc excommunicationem non eſſe reſervatam, quia ſcripſerunt ante datas dictas Conſtitutiones. Qui autem ſint hi libri damnati, cùm ſint propè innumerabiles, cognoſci poterunt ex ipſo *expurgatorio Hiſpanico*, omnibus obvio.

5 Notat ex his rectè Bonacina *loco citato*, diſtingui debere tres claſſes librorum. Primò libros hæreticorum hæreſim continentes, vel de Religione tractantes, de quibus mox fusè. Secundò libros, vel ſcripta ob hæreſim, vel falſi dogmatis ſuſpicionem, qui prohibentur ſub excommunicatione dicta *num.3.* & pro Regnis Hiſpaniæ *nu.4.* Tertiò libros alios præter dictos, inter quos numerantur libri ex profeſſo tractantes de rebus obſcœnis, quorum lectio non prohibetur ſub cenſura, ſed ſolùm ſub mortali, & quos Epiſcopi legentes puniant Vide *reg.7. expurgatorii Hiſp. impreſſi anno* 1612. *& regul.6. ejuſdem impreſſi anno* 1632. *& 7. expurgatorii Trid. per Joannem Mariam Briſichellenſem.*

Jam verò quamvis noſtrum hîc ſit primam ex Bulla Cœnæ prohibitionem explicare, tamen per occaſionem non negligemus & alias.

Clauſula Bullæ Cœnæ. De Libris Hæreticorum.

6 EXcommunicamus Hæreticorum libros hæreſim continentes, vel de Religione tractantes ſine authoritate noſtra, & Sedis Apoſtolicæ ſcienter legentes, aut retinentes, imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes ex quavis cauſa, publicè vel occultè, quovis ingenio, vel colore.

Libros Hæreticorum hæreſim continentes, vel de Religione tractantes.

7 ALterutrum ex his ſufficit ad totius libri prohibitionem, ita Caſtropalans, *tom.1. tr.4. d.2 part.10. § 1. nu.7.* ſive ſcilicet ſit liber Hæretici, Hæreſim etiam unam eamque non ex profeſſo continens; ita Bonacin. *de cenſ. in particulari d.2.q.5. part.4. num.9.* Coninch. *diſput.28. de fide, dub.11. num.177.* Sanchez, *lib.2. Dec. cap.10. nu.33.* ſive ſit liber Hæretici de Religione ex profeſſo tractans, etiam

ſi non

ſi non appareat ibi Hæreſis ; id enim clarè notat illud , (vel) ſemper tamen debet eſſe liber authoris hæretici , licèt nondum damnatus fuerit ex Suar. *diſp.* 30. *de fide, ſect.* 2. *n.* 11. idque certò, nam in dubio , quiſque præſumitur bonus, & Catholicus. Tractabit autem de Religione, ſi libri argumentũ erit Scripturæ Sacræ declaratio, vel Theologica, ſive ſcholaſtica, ſive moralis quæſtio, puta de myſterio Fidei, de Dei Sanctorumque cultu, de recta morum inſtitutione. Ita Sanc. & Caſtrop. *ibid*. Quid, ſi primò liber agat de Deo, ut objecto Metaphyſicæ ? quo pacto etiam Philoſophi infideles de Deo agunt Quid Secundò, ſi agat de politica inſtitutione, præſcindendo ab inſtitutione morum? Puto in priore caſu librum hic prohiberi , quia certè eſt de Religione ; in poſteriore propter contrariam rationem non prohiberi .

8 Liber ergo non Baptizati , quamvis Cathecumeni , vel Pagani , vel Hebræi, etiam hæreſim continens, vel de Religione tractans, ſub hac prohibitione non continetur . Ita Suarez, *d.* 20. *de fide, ſec.* 2. *num.* 11. *fin.*

Continetur verò liber Græcorum, vel Armenorum, qui ſunt ſchiſmatici, atque adeò communiter Hæretici , de ſuis ritibus tractans . Ita idem *ibid.* contra Sanch. *lib.* 2. *in Dec. c.* 10. *n.* 27. Ratio eſt , quia ille non eſt liber hæretici; Hic eſt ; & licèt non contineat Hæreſim, de rebus tamen ad Religionem ſpectantibus tractat.

9 Pari modo libri Necromantiæ, Aſtrologiæ Judiciariæ , &c. hic non prohibentur, quia libri Hæreticorum non ſunt : ſi quidem Magi, & ſimiles, ut ſic non ſunt Hæretici . Ita Bonacin. *de cenſibus, in p. d.* 1. *q.* 1. *punct.* 4. *num.* 21. eſto tales reputentur in foro externo : *ibid. num.* 4. liber item Catholici, qui vel propter Authoris ignorantiam, vel propter malitiam alicujus, qui errorem ibi inſeruit , vel quomodocumque hæreſim , ſive unam , ſive multas, ex Sanchez , *ibidem* Bonacina , *ibid. num.* 6. ſive hæreticorum Scholia , ſeu adnotationes copioſiſſimas habeat , ex Sanch. *ibid. num.* 25. non eſt hic prohibitus , & poſſent ex hoc capite legi , etiam ipſi errores copioſi . Ratio eſt : quia adhuc abſolutè liber Catholici eſt , ſicut *Summa* S. Thomæ , eſt ejus liber, licèt copioſas annotationes inſeruerit Cajetanus . Liber denique à Catholico, & ab Hæretico ſimul compoſitus , ex Merolla , *tom.* 1 *diſt.* 1 *cap.* 2. *coroll.* 7. *different.* 10. *num.* 408. contra Suarez ab eodem citatum , & tomus hæretici non continens Hæreſim nec de Religione tractans, per ſe omninò diſtinctus ab alio tomo, de his tractantes ex Sanchez, *loco citat. num.* 37. Suarez, *loc. citat. num.* 16. hic non prohibentur , quia ille liber non eſt abſolutè liber hæretici, hic tomus, qui diverſus liber cenſetur, hæreſim non continet. Dictum eſt autem ſemper, ſub hac prohibitione, vel hic, nam cæterùm tum in prædictis, tum in mox dicendis reſolvendum eſt adeſſe alias prohibitiones , quas modò innuimus *à num.* 2. & declarabimus ampliùs infra *à num.* 47 .

10 Tres ſuperſunt difficultates. Prima eſt , an brevis ſcriptura , oratio, concio, diſputatio, epiſtola typis impreſſa hæretici de Religione tractans, vel Hæreſim continens ſub hac prohibitione concludatur ? Reſpondeo, licèt probabile ſit cum Suario *loc. cit. num.* 10. concludi : probabile tamen etiam eſt cum Sanch. *l. c. num.* 19. aliique apud Merollam *loc. cit. diff.* 3. *n.* 333. non concludi . Ratio potiſſima Suarii eſt , quia hæc librorum prohibitio , cùm ſit in favorem fidei , favorabilis dicenda eſt ; non odioſa : ergo non debet limitari ad propriè dictum librum . Multò magis quia eadem ratio militat in hiſce opuſculis, ac in propriè dictis libris. Ratio potiſſima Sanchez eſt , quia in communi modo loquendi hæc libri propriè non ſunt . Confirmat hanc Sanchez ſententiam Caſtrop. *l. c. n.* 5. ex eo quia parvæ prędictæ ſcripturæ, ſi ſub nomine libri comprehenderentur, non liceret eas publicare, ſeu imprimere ſine nomine authoris , quando ſunt de rebus ſacris, etiam à Catholico catholicè ſcriptæ, ſiquidem id prohibetur in Tridentino de libris, cùm igitur uſus obtinuerit, ut hæc ſine nomine authoris prodeant, ſignum eſt, non venire ſub nomine libri . Ita Azorius, *t.* 1. *lib.* 8. *cap.* 17. *q.* 4. *fin.*

Ad rationem Suarii reſpondent idem Sanchez , & Caſtropalaus , negando hanc non eſſe legem odioſam, licèt enim favorem fidei reſpiciat , tamen immediatè gravamen continet , dum privat Fidelem libertate, qua aliàs fruitur, legendi ; ſecus omnis lex pœnalis : V.G. lex, quæ homicidam morte punit , eſſet favorabilis , quia eſt in favorem Reipublicæ . Immò etiam ſi hæc, de qua nos agimus , eſſet favorabilis , ſanè non eſſet extendenda ultra proprietatem verborum , nam prædicta, ut diximus , propriè libri nequaquam ſunt .

11 Nota ſcripturam , atque adeò concionem , epiſtolam , &c. decem foliorum librum reputari à Caſtrop. *d. n.* 5. *verſ. fin.* ut contra , unius folii (adderem, vel alterius folii) non reputari librum à Sanch. *l. c. n.* 55. in ſimili , & quidem meritò, quidquid dicat in contrarium Bonac. *de cenſ. in part. d.* 1 *q.* 2. *p.* 4. *n.* 16.

12 Secunda difficultas eſt . An ſi quis habens ejuſmodi librum hæretici, in quo legatur una, vel altera hæreſis, illas deleat , debeat deinceps librum ut prohibitum æſtimare ? Debere , ait Sanch. *l. c. n.* 35. & Caſtr. *l. c. n.* 7. quia particularis expunctio non tollit communem libri prohibitionem, ſed vide *infra n.* 45.

13 Tertia difficultas eſt, an ſub nomine libri hic intelligatur manuſcriptum ? intelligi ex communi ſententia teſtantur Suarez, *diſp.* 20. *de fide, ſect.* 2. *n.* 10. & Sanch *l. c. n.* 28. Ratio potiſſima eſt, tum quia ſecus facilè eluderetur præceptum de libris hæreticorum impediendis, ſiquidem jam legerentur impunè manuſcripta , tum quia manuſcripta adhuc ſub nomine libri cenſenda ſunt .

14 Verùm pace tantorum virorum puto hic non intelligi . Ratio potiſſima eſt, quia verè manuſcriptum , etiam tranſcriptum à libro , non eſt propriè ſecundùm uſum communem loquendi liber. Nec eſt , verùm ſic eludi hoc præceptum , nam ſatis contra manuſcripta proviſum eſt per aliam prohibitionem allatam *nu.* 5. Adde libros typis excuſos meritò per hanc Bullæ Cœnæ legem , quæ eſt certè magis ardua, quàm alia , prohiberi ; quia typis excuſi libri ampliùs promulgantur, diutiùs durant, & faciliùs leguntur, quàm manuſcripta, quam rationem modò *num.* 9. approbant iidem Sanch . Caſtrop. de brevibus epiſtolis, & ſimilibus, nam propterea debuiſſent , & hic approbare, lege *dict. n.* 9. huc enim permaximè , quæ ibi dicuntur, faciunt, maximè illud , quod hæc eſt lex odioſa , atque adeò reſtringenda .

15 Confirmo primò ; quia quando Pontifex ſcripturas vult, ſub prohibitione librorum includere ; facit ſpeciatim nominando ſcripturas : ergo dum hic ſolùm libros nominat, illas non includit . Antecedens patet ex Leone Decimo , qui in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. *ſeſſ.* 10. & apud Bonac. *diſt.* 2. *de cenſ. in part. p.* 2. *part.* 16. *nu.* 1. *Nullus* (ait) *librum aliquem, ſeu aliquam quamcumque ſcripturam imprimere præſumat , niſi priùs per Vicarium, &c. approbetur,* & ex Tridentino , *ſeſſ.* 4. *ſub fin. Nulli liceat* (inquit) *imprimere quoſvis libros de rebus Sacris, &c. Qui autem ſcripto eos communicant, niſi approbati fuerint, eiſdem pœnis ſubjaceant* .

16 Confirmo Secundò ex Bonac. *ib. n.* 12. & Azor. *t.* 1. *lib.* 8. *c.* 17. *q.* 4. qui quærunt an manuſcripta evulgari poſſint ſine timore excommunicationis latæ à Trident. in dicto loco, *Qui autem ſcripto eos libros, &c.* reſpondentque cum diſtinctione , negando poſſe ea ſcripta , quæ ſint opera completa , & perfecta , quæ typis mandari ſolent ; concedendo verò poſſe ea , quæ ſolent fieri ad privatum uſum , & commodum : quis eſt enim, qui ſuas conciones , ſuas diſputationes Theologicas etiã digeſtas in magna volumina in Scholis , & extra illas diſcipulis, aliiſque, nulla præmiſſa approbatione ſine ſcrupulo non communicat ? & ratio datæ reſponſionis eſt , inquit Bonac. *loc. cit.* quia cùm Tridentinum loquatur de libris , qui ſunt manuſcripti in dictis verbis, *Qui autem ſcripto eos libros communicant, &c.* nomen libri ſtrictè accipiendum eſt, non largè, cum verſemur in materia pœnali, & odioſa, in quæ ſtricta verborum interpretatio facienda eſt *c. pœna de pœnitentia, diſtinct.* 1 . Hęc ille ; Si igitur in ea lege Concilii Tridentini , ubi ſit mentio libri , & ſcripturæ , nomine libri , ſeu ſcripturæ non intelligitur merum, & quodcumque manuſcriptum , multo magis in caſu noſtro, ubi nulla ſit mentio ſcripturæ , ſed ſolùm libri .

Sine Authoritate noſtra , & Sedis Apoſtolicæ .

17 Occaſione hujus clauſulæ poſſumus, Primò quærere : quiſnam habeat poteſtatem concedendi licentiam libros vetitos legendi ? Secundò ; quiſnam actu habeat eoſdem libros legendi licentiam ? Quo ad primum . Dico primò, nullum poſſe concedere licentiam libros Hæreticorum hæreſim continentes, vel de Religione tractantes, niſi Summum Pontificem, vel cui ipſe poteſtatem conceſſerit . Hinc fit ut nec Epiſcopi, nec Inquiſitores, ex Merolla *tom.* 1 . *diſp.* 1 . *c.* 2. *coroll.* 7. *diffic.* 12. *n.* 418. nec Cardinales poſſint, ex Sanch. *loc. cit. num.* 44 Suar. *diſp. de fide* 20. *ſect.* 2. *num.* 28. Azor. *to.* 2. *lib.* 8. *c.* 16. *q.* 12. immò nec iidem Cardinales etiam Sede vacante, niſi in caſu ſummæ neceſſitatis, (quam certè rariſſimè occurrere poſſe video) obſervataque forma, quę pręcipitur in Clementina *Ne Romani , de electio* .

18 Verùm Pontifex alicui ne hanc poteſtatem conceſſit ? Nemini docet Caſtrop. *tom.* 1 *tract.* 4. *diſputat.* 2. *part.* 10. §. 3. *num.* 5. ne ipſis quidem Epiſcopis, vel Inquiſitoribus . Immò Inquiſitores licèt habeant poteſtatem concedendi licentiam legendi alios libros vetitos , non tamen legendi libros hæreticorum hæreſim continentes, vel de Religione tractantes . Extant tamen quædam privilegia conceſſa Religioſis, de quibus ſua quiſque conſulat .

19 Petes . Epiſcopi poſſunt ne concedere licentiam legendi libros vetitos (præter Hæreticos) ſicuti, iiſdem exceptis poſſe, modo diximus Inquiſitores ?

Tacet, ſeu fugit id decernere Caſtropalaus *ibid.* Sanchez , aliique communiter ſolùm loquuntur de libris hęreticis , ad quos legendos non poſſe eos dare licentiam docent ; Puto tamen in Regnis, ubi viget Hiſpanica Inquiſitio non poſſe , poſſe ubi illa non adeſt . Ratio prioris dicti eſt ducenda ex privilegiis conceſſis Inquiſitioni Hiſpanicæ privativè quoad alios quoſcumque, apud Pennam in Bulla. Ratio poſterioris eſt, quia Epiſcopus eſt primus Inquiſitor in ſua Diœceſi , ergo dum non conſtat ab ipſis hanc poteſtatem fuiſſe adeptam, non ſunt de ſua poteſtate deiiciendi .

Favet Regula ſecunda expurgatorii : *Hæreticorum libri*, inquit, *qui de Religione ex profeſſo tractant , omninò damnantur . Qui verò de Religione non tractant , à Theologis Catholicis juſſu Epiſcoporum , & Inquiſitorum examinati, & approbati permittuntur* , Sanè ſi Epiſcopis datur jus examinandi , & approbandi , non videtur iiſdem denegandum jus concedendi licentiam legendi . Immò , cùm hæc Regula ſit in *expurgatorio Hiſpanico* , vide, an etiam faveat Epiſcopis , etiam pro Regnis Hiſpaniæ .

20 Quoad ſecundum : Dico ſecundò , neminem habere licentiam legendi libros Hæreticorum hæreſim continentes, vel de Religione tractantes . Solùm invenitur ejuſmodi licentia conceſſa Inquiſitoribus, ejuſque commiſſariis à Paulo V. & Pio IV. apud Penn. *loc. c.* & in Re-

Digitized by Google

in Regnis Hiſpaniæ ſolùm Inquiſitoribus, non verò eorum commiſſariis ex *Bulla Pauli V. poſita initio expurgatorii* Caſtrop. *l.c.n.*

Qui habeant Religioſi, id ex ſuis privilegiis quiſque cognoſcat. Si verò ſit ſermo de aliis libris vetitis, generaliter eam habent Inquiſitores, & ii, qui ex modò dictis poſſunt dictam licentiam aliis concedere: ſi enim aliis concedere poſſunt, certè poterunt & ſibi. Denique ſi omnes, qui poſt Conſtitutionem Urbani VIII. *Conſtitis Apoſtolatus officium* 1. *Octobr.* 1631. auferentis omnes præcedentes licentias legendi libros prohibitos, novam legitimè licentiam obtinuere. An autem ibidem Urbanus reſtrinxerit Epiſcopis extra Hiſpaniam, immò & Inquiſitoribus omnibus poteſtatem dandi licentiam legendi libros vetitos non hæreticos, qua eos, perinde ac Inquiſitores, frui modò dixi *num.* 29. viri docti conſiderent. Verba Urbani VIII. *loc. cit. num.* 3. *fine.* hæc ſunt. *Neque de cætero ſimiles licentiæ, niſi à congregatione Sancti Officii, dum ſingulis hebdomadis coram nobis habetur, vel ab aliis per nos etiam in eadem Congregatione ſpecialiter deputandis, concedantur.* Conſiderent autem Docti, num hæc Urbani clauſula (*ne concedantur*) auferat poteſtatem: non enim dicit: *Ne poſſint concedere, ſed ne concedantur.*

Scienter.

21 Excuſabit ergo ignorantia. Sed ecce nodus; quæcunque ne, an aliqua ſolùm ignorantia excuſabit?

Præmittendum eſt Primò, aliam eſſe ignorantiam juris, aliam facti. Facti eſt, ut ſi quis in caſu noſtro ſciret quidem librum Hæretici eſſe jure prohibitum, ſed neſciret librum hunc eſſe Hæretici. Juris eſt; ut ſi quis, eſto ſciat hunc librum eſſe Hæreticum, neſcit à jure ejus lectionem prohiberi: ita Sanch. *lib.* 1. *Decal. cap.* 16. Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 2. *diſp.* 1. *p.* 25. Merolla *tom.* 1. *d.* 1. *c.* 2. *d.* 1. aliique paſſim.

22 Præmittendum ſecundò, Ignorantiam aliam eſſe Invincibilem, aliam Vincibilem: ita iidem. Invincibilis, quæ etiam appellatur inculpabilis, juſta, probabilis, antecedens, eſt quoties cogitatio nulla, nec ſcrupulus de aliqua obligatione menti hominis occurrit, qua cognitione poſſit homo excitari ad inquirendam obligationis notitiam: vel ſi menti occurrit, fecit juxta qualitatem rei, moralem diligentiam ad habendam notitiam, & non habuit, ut ſi quis in caſu noſtro, cæterùm idiota, ne dubitavit quidem, hunc eſſe librum Hæretici, vel ſi dubitavit, interrogavit Parochum, reſponſumque accepit, non eſſe. Sanè hic idiota dicetur laborare ignorantia invincibili, quia illam evincere non potuit.

Vincibilis, quæ etiam dicitur culpabilis, improbabilis, injuſta, conſequens, eſt quoties ejuſmodi moralis diligentia non eſt facta ab eo, cui jam occurrit dubitatio de obligatione: eſt autem quadruplex. Affectata, Craſſa, Notabilis, Levis, nam Supinam, aliqui ad Craſſam, aliqui ad affectatam reducunt.

Affectata eſt, cùm quis data opera ignorare vult, & affectat; nam propterea hæc ignorantia dicitur directè voluntaria, ut ſi quis conſultò non vult ſcire, an hic ſit liber Hæreticus, quò liberiùs illum legat.

Craſſa eſt, quando quis propter meram negligentiam piger eſt in ea ignorantia depellenda, ſic dicta, quia craſſi homines, & pingues defides eſſe multùm ſolent: Huc ego reduco ignorantiam Supinam, quia, more hominis ſupinè in lecto jacentis non curat ſurgere ad illam depellendam.

Notabilis, ſeu notabiliter culpabilis eſt, quando quis adhibet quidem aliquam diligentiam, ſed non tantam, quanta mortaliter ſufficit, ut ſi quis inquirat, an hic liber ſit hæreticus, ſed non à ſufficienter perito.

Tenuis eſt, quando quis adhibet mediocrem, & quidem ſufficientem diligentiam ad habendam obligationis notitiam; ſed non tantam quantam in ſummo rigore potuiſſet. Ut ſi quis petat, an liber ſit hæreticus à mediocriter docto, potuiſſet autem à doctiore, vel ab Inquiſitore, &c. Hic ſolùm ſupponitur levis culpa, in prædictis tribus culpa lata vel gravis.

23 Quanta autem, ſeu qui gradus diligentiæ adhibendus ſit in ejuſmodi noſtris obligationibus indagandis, non poteſt certa regula definiri, illa enim facienda eſt, quæ more humano, juxta qualitatem negotiorum, prudenti judicio fieri ſolet: nam certè major requiritur in iis, quæ ſunt juris naturalis, quàm quæ ſunt juris poſitivi: major, ubi agitur de damno tertii, quàm ubi hoc non adeſt; major, quando agitur de Vita, quàm quando de Bonis, &c. Lege Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 17. *num.* 19.

24 Denique ſi quis legem ſive vincibiliter, ſive invincibiliter ignorans, eo eſſet animo, ut etiam ſi ſciret, legem non ſervaret, dicetur habere ignorantiam comitantem; id quod ſemel innuiſſe ſit ſatis. His poſitis, & omninò reviſis iis, quæ ſupra *lib.* 1. *c.* 2. §. 10. diximus de Voluntario ex ignorantia.

25 Dico primò. Ignorantia invincibibilis, ſive juris, ſive facti, non ſolùm antecedens, ſed etiam comitans excuſat legentem libros hæreticorum tum à peccato, tum ab excommunicatione. Ita Suar. Farin. apud Caſtr. *tom.* 1. *tr.* 4. *d.* 2. *p.* 10 § 2. *nu.* 1. Meroll. *tom.* 1. *diſp.* 1. *cap.* 2. *d.* 16. *coroll.* 7. *n.* 312. Ratio eſt, quia univerſaliter quando nulla alia lege actio aliqua eſt prohibita, niſi ab illa, quæ pœnam impoſuit, ignorans invincibiliter legem illam ſi eam tranſgrediatur, nec peccat, nec pœnam contrahit. Non peccat, quia involuntariè agit, cùm legem invincibiliter non agnoſcat: Non contrahit pœnam, quia, qui non peccat, non eſt lege puniendus *ex reg.* 23. *de reg. jur. in* 6.

26 Dices, quando ignorantia eſt comitans, tranſgreſſor habet illum malum animum, ſeu affectum legendi, etiam ſi ſciret prohibitionem, ergo peccat. Reſpondeo; Si ille malus animus eſt ſolùm in habitu, non eſt peccatum, donec exeat in actum, ut ex ſe conſtat; quod ſi ſit in actu, erit quidem peccatum, at actus ipſe externus legendi, cùm nullo modo procedat de facto, à tali affectu, ut ſupponimus, ſed ab ignorantia, à tali peccaminoſo affectu infici nequaquam poteſt. Ita Merolla. *ibid.* 2. *n.* 3. in ſimili.

27 Dico ſecundò, qui legit prædictos libros ex vincibili ignorantia ſive juris, ſive facti, ea ignorantia, inquam, ſive notabili, ſive craſſa, ſeu ſupina, ſive etiam affectata, quamvis peccet, non incurrit pęnam excommunicationis. Ratio eſt, quia eſt probabilis opinio, quando lex imponit pœnam excõmunicationis, immò & ſuſpenſionis, interdicti & irregularitatis pœnalis iis, qui ſcienter aliquid committunt, (ut eſt in caſu noſtro, & eſt etiam, quando lex fertur contra audentes, præſumentes, conſultò violantes, &c. quæ verba, cum requirant contemptum, æquivalent verbo, *ſcienter.* De quibus *lib.* 1. *c.* 2. §. 10. *à n.* 9. ſatis diximus. Probabilis eſt (inquam) ex ibidem dictis, opinio, quæ excuſat tranſgreſſores ab incurſu pęnæ, ſi ex quacumque ignorantia legem non ſervant, quia adhuc contumaces non ſunt, cum verè non ſcienter legant: ita Sanch. *lib. de matr. diſp.* 32. *à n.* 35. Bonac. *de cenſ. in comm. diſp.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 10. Caſtr. *t.* 1 *tr.* 2 *d.* 18 aliiq; Excipio, quãdo ignorãtia affectata eſſet conjuncta cum ingẽti temeritate, ut *ib. dixi n.* 14.

An ſit peccatum diverſæ ſpeciei legere hos libros ex ignorantia graviter culpabili, & legere ſcienter, & quomodo id Confeſſori aperiendum, ſatis colligi poteſt ex dictis *in opuſc. de exped. confeſſ. lib.* 2. *cap.* 1. §. 16.

28 Dico tertio, idem dicendum eſſe de legentibus alios libros, ſi vetentur ſub illa clauſula (præſumat, vel ſcienter.) Ratio eſt eadem jam dicta.

29 Illud pro eo quod facit ad peccatum, nota hic, & in præcedenti cõcluſione, Ignorantiam, quę eſt ſolùm notabiliter culpabilis, quãdo agitur de diligentia facienda ſciendi præcepta naturalia, non eſſe notabiliter culpabilem, ſi agatur de diligẽtia facienda ſciendi pręcepta poſitiva. Ita Sanc. *in Decal. lib.* 1. *c.* 17. *n.* 20. ut expẽdit Merolla. *l. c. dub.* 10. *n.* 167. quod non advertit Caſtr. *t.* 1. *tr.* 1. *diſp.* 1. *p.* 16. *n.* 3. Ratio radicalis eſt, quia magis non obligamur ad exhibendam diligentiam circa jura naturalia, quã circa poſitiva, ut modo *n.* 23. innuimus. Nam hinc colligimus in poſitivis præceptis, atq; adeò in hoc de libris vetitis ſolam negligentiam Craſſam, Supinam, & Affectatam, peccatum mortale afferre, non verò aliam etiam notabilem, quia in his poſitivis legibus ea, quæ non eſt craſſa, vel ad craſſam proximè non accedit, verè non cenſetur eſſe notabilis, ſed levis, cùm in his ſufficiat aliquam diligentiam licèt non exactiſſimam adhibuiſſe ad mortale peccatũ evitandum. Lege etiam Valent. *diſp.* 7. *de lege humana, q.* 5. *p.* 6. *fin.* & in hoc ſenſu, ſeu per hanc explicationem poteſt admitti eorum doctrina, qui docent in præceptis poſitivis ignorantiam notabilem non afferre mortale; quã rem decernere huc remiſimus ſupra, *lib.* 1. *c.* 2. §. 10. *n.* 7.

30 Dico quartò, legentes prædictos cum ignorantia levi excuſari à peccato gravi, & à pęna excommunicationis, patet, quia negligentia levis non poteſt parere peccatum grave, & peccatum non grave non poteſt inducere pœnam gravem, qualis eſt excommunicatio.

Legentes.

31 Non legit, unde contra hanc prohibitionem non facit, qui ſenſum libri non percipit: ut eſſet, qui in aliena lingua, quam ignorat, librum compoſitum materialiter legeret. Ita Caſtrop *t.* 1 *tr.* 4. *diſp.* 2. *p.* 20. §. 2. *n.* 2. contra Bonac. *ib. cit.* legit verò, qui uſu, & mente librum percurrit: non enim neceſſe eſt ad propriè dictam lectionem, ut ipſa verba proferantur. Ita Sanch. Suar. Bonac. ab eodem Caſtr. *ib. cit.*

32 Quid ſi alium audias legentem? Reſpondeo, nec facies contra prohibitionem legendi ex probabiliſſima ſententia; Ita Sanch. *l.* 2. *in Dec. c.* 10. *n.* 48. Coninch. *diſp.* 18. *de fide, dub.* 11. *n.* 178. Caſtrop. *ib. nu.* 3. quia, quamvis ſubeas idem periculum, tamen verè non legis, quod ſolùm hic cavetur.

33 Obiicis. Dominus jubeat, famulum indoctum, ut legat librum V. G. latinum prohibitum, ipſo Domino docto audiente. In hoc caſu famulus non incurreret cenſuram, & conſequenter nec peccatum, quia ſenſum non percipit ex dictis *n.* 31. idem eſſet ſi excuſaretur ex gravis damni periculo non in contemptum legis incuſſo, tametſi perciperet ſenſum. Rurſus nec incurret Dominus, quia ipſi non prohibetur audire, ex dictis *nu. præcedente*, & inducendo ſervum ad legendum, cum ſolùm inducat ad materialem lectionem, quę non eſt prohibita ex dicto *nu.* 31. non cooperabitur ad peccatum ullum: quare Dominus ſic audiens, præſcindendo à retentione libri, non peccaret, & conſequenter fruſtraretur ſua intentione lex de prohibitione Librorum. Reſpondeo ita colligi ex Doctrina, quæ eſt Sapientiſſimorum Doctorum, nec eſſe cenſendum inconveniens, ſi in aliquo raro caſu ſuam non conſequatur intentionem lex, habebit communiter in aliis, de quibus loquitur.

34 Excuſari autem legentem tum à mortali, tum ab excõmunicatione ex parvitate materię, ut regulariter ſolet eſſe in cœteris pręceptis, certum eſt, ita Suarez *diſp.* 20. *de fide, ſect.* 2. *n.* 20. Sanch. *lib.* 2.

in De-

Digitized by Google

in Dec.c.10.n.31. quidquid aliqui negant cum Tolet. *l.19. n.9. verſ.6. genus*.

Quid ſi quis intenderit multum legere, & poſteà parum de facto legerit? peccaret quidem mortaliter in ea lectione ex pravo animo ulterius procedendi, at non incurreret in cenſuram, quia hæc non punit intentionem, ſed executionem. Caſtrop.*loc.cit.n.9.* Materiæ parvitatem aliqui determinant eſſe legere unum, aut alterum verſiculum, ſeu paucula verba, Azor.*to.1. lib.8.cap.16.q.3.* Alii legere non multas lineas, ſic Suar.*l.c.* Alii pauculas lineas, ſic Regin.*lib.6. n.254.* Alii decem lineas, ſic Sayr.*de conſ.lib.3.c.5.n.12.* Alii unam paginam, ſic Sanc.*l.c.n.31.* Layman. *lib.1. tr.1. cap.15. num.5.* Alii unam paginam libri in folio impreſſi; ſic Caſtrop. *loc.cit.* Omnes probabiliter, quidquid contra duas ultimas ſententias nimis aſperè immeritò obſiſtat Merolla *t.1.diſp.1.c.2.d.16.co oll.7.diffic.3.n.344.fine.* Ratio autem probabilitatis eſt, quia in tam brevi lectione non apparet regulariter grave periculum.

35 Nota denique. Sive locum, ubi nullus eſt error, legas, ex Sanchez *ibid.num.35.* Bonacina *diſp.1.de conſ.in partic.q.2.part.4.num.22.* ſive Epiſtolam Dedicatoriam, vel Proœmium, vel Indicem, ex Sanch. *ib. num.30.* contra prohibitionem facis, quia ob unum errorem qui ibi reperitur, totus liber, atque adeò omnes ejus partes ſunt prohibitæ.

Quòd ſi illæ paucæ lineæ contineant eam doctrinam, propter quam liber ille fuit proſcriptus, certè non poſſem liberare à peccato eum qui ſcienter, ſeu conſultò eas, quamvis paucas, legat: Cùm enim illæ ſint tota cauſa prohibitionis, inobedientia gravis erit, non levis. Diai (conſultò,) nam ſi caſu, & non ex intentione, tunc propter parvitatem materiæ poterit excuſari.

36 Supereſt decernere, An qui legit (idem ſi retinet) ejuſmodi libros ſine ullo periculo ſubverſionis, ſcandali, alteriuſque mali, qui legit V.G., ad confutandos errores, an incurrat in peccatum, & conſequenter in cenſuram?

Gravis eſt difficultas, & pendet ab ea celebri quæſtione, An ceſſante fine adequato legis poſitivæ in aliquo particulari caſu, eſſet pro eo caſu & lex. Exemplum eſt. Si præcipiatur, ne quis noctu arma portet ob periculum rixandi, ſi quis ſenex, Verbi gratia certus moraliter ſe non habere hujuſmodi periculum, ea portet, licitè ne ea portabit? Adverte autem nos loqui in legibus poſitivis, nam in naturalibus, quia ſemper ſunt ob honeſtatem intrinſecam, quæ eſt in actu bono, vel in carentia actus mali, nunquam adæquatus finis ejus legis ceſſare poteſt. Si præcipiatur Verbi gratia Jejunium, licet ceſſet finis mortificationis carnis in ſatis aliàs mortificato, non tamen ceſſat honeſtas ipſa temperantiæ imbibita in virtute abſtinentiæ, propter quam regulariter jejunium præcipitur. Dico (regulariter) nam ſi præciperetur idem jejunium ab Epiſcopo, ad impetrandam Verbi Gratia, ſanitatem Regis, ceſſante Regis infirmitate, ceſſaret ex mox dicendis & lex jejunii, quia licèt jejunium habeat ex ſe honeſtatem temperantiæ, tamen in hoc caſu non præcipitur propter reſpectum ad Temperantiam, ſed adæquatè propter Regis ſanitatem, qua habita ceſſat pro omnibus totus dicti præcepti finis.

37 Porrò communis opinio docet ceſſante fine adæquato in uno particulari non ceſſare pro eo legem, nec conſequenter obligatio, ita Suarez, Vaſquez, Sanchez, Coninch. Sotus, Covarru. Bonacina, aliique uſque ad 31. apud Dianam *p.1.tract.10.reſ.18.* Ratio eſt, quia cùm lex numquam feratur ob finem particularem, ſed generalem, niſi ceſſet ferè in omnibus, eſto eſſet in aliquo, ſemper dictus finis generalis durabit, atque adeò perſeverabit & lex. Delatio V. G. armorum non prohibetur ob peculiare periculum tuę riaç, ſed ob periculum quod eſſe poteſt in Republica; quamvis ergo ejuſmodi periculum ceſſet in te, cùm non ceſſet quo ad alios, id quod reſpexit Legislator, nec lex ceſſabit, ergo & te obligabit.

38 Alia minus communis opinio aſſerit ceſſare. Ita Henriq. Comitol. Sà, Granado, Foſe, Mexia, Navar. Abbas, Angelus, Soſa, Megala, apud eundem Dianam *ibid.* Adde eundem Dian. *ibid.& part.5.tract.54. reſ.96.* ubi ait, hanc opinionem cum magno plauſu à viris Doctis fuiſſe receptam. Adde & Hurtadum de Mendoza *in 2.2.tom.1.d.47.ſect.3.§.26.* fusè, & doctè. Ratio eſt, quia ſicuti ceſſante adæquato fine in univerſum ex omnium ſententia ceſſat lex in omnibus, ita ceſſante adæquato fine in uno, ceſſare debebit lex in illo. Et hujus ulterior ratio eſſe debet, quia ideò ceſſante fine in univerſum ceſſat lex in omnibus, quia tunc lex redditur ex communi ſententia inutilis; ſiquidem lex, cum ſemper feratur ob bonum publicum, non ſolùm non debet eſſe damnoſa, ſed nec inutilis negativè, hoc eſt nullam utilitatem afferens; at ceſſante fine in uno, jam redditur inutilis in hoc, ergo, &c.

Quòd enim ſit utilis aliis, non facit ad utilitatem hujus, niſi multũ remotè, tanquam bonum proximi, ad quod remotum, ex hac ſententia non reſpexit lex. Certè nihil mihi non febricitanti prodeſt lapis Belzuar, quamvis aliis febri laborantibus ſit proficuus. Adde & argumentum ductum à paritate præcepti de correctione fraterna. Hæc enim lex non obligat particularem, quando ceſſat in eo particulari finis legis, nempè ſpes emendationis, ergo idem erit in caſu noſtro. Ad hanc paritatem reſpondet Covarruvias, aliiq; apud Suarez mox citandum.: legem correctionis datam eſſe propter privatum bonum ſingulorum, ideò non eſſe mirum, quod hoc ceſſante, ceſſet & lex. Sed Suar. *lib.6.de leg. cap.9. num.15.* ait, ſe non intelligere hanc reſponſionem, quia omnis lex (ait, & meritò) habet hoc, quòd ſit data communitati propter bonum ſingulorum, & ſic etiam lex correctionis, data eſt toti communitati propter bonum fratrum, ſeu ſingulorum.

39 Reſpondet ergo ipſe Suar. præceptum correctionis eſſe affirmativum, quod non obligat ad ſemper. Quando ergo non eſt ſpes emendæ, non ceſſat obligatio correctionis, ſed ſuſpenditur, quia non eſt tempus utile; ſicut præceptum dandi eleemoſynæ indigenti non ceſſaret, ſed ſuſpenderetur, ſi adverteretur pauper ea eleemoſyna fore abuſurus: eodem igitur modo (ait Suar.) non ceſſabit in caſu noſtro obligatio legis. Sed, pace tanti viri, hæc reſponſio non ſatisfacit, & contra ipſum facit. Sicut enim lex correctionis, & eleemoſynæ, (quia correctio, & eleemoſyna in prædictis caſibus ſunt inutiles,) ſuſpenditur, ita in aliis legibus, quia ceſſante cauſa in uno particulari, redditur pro eo inutilis lex, ſuſpendetur pro illo, & conſequenter non obligabit. Quod ad intentum hujus ſecundæ opinionis ſatis, ſuperque eſt.

Atque ex hoc ſolvitur etiam ratio prioris ſententiæ.

Concedimus, enim legem, ſtante periculo in aliis, cùm ſit pro illis utilis, non ceſſare, ſive abſolutè, ſive pro illis, ſed aſſerimus ſatis eſſe, ſi ſuſpendatur, atque adeò non obliget illum particularem, pro quo Lex inutilis evaſit.

40 His poſitis ad id, à quo receſſeram, revertor. Cùm hęc ſecunda opinio propter Authores, rationeſque quibus innititur, non poſſit, non eſſe probabilis. Probabile etiam videbitur alicui in foro Conſcientiæ, non incurri in peccatum, nec in cenſuram à legentibus, vel retinentibus ejuſmodi libros, ſi ceſſet cauſa prohibitionis, ita Felin. Albert. Maſc. Decian. apud Caſtr. *tr.5.diſ.2.p.10.§.2.n.8.* ipſo Caſtrop. contradicente *ibid. n.9.* favet tamen Laym. *l.2.tom.1.c.14.n.5.* hoc eſt ſi verè nullum legenti periculum eſſe appareat, quod periculum eſſe finem hujus prohibitionis, fatetur Sanch. *in dec.c.10.n.51.* & inſinuat Caſtrop. *c.§.2.n.9.*

41 Verùm, quia revera nunquam deeſt adæquatus finis, difficile enim videtur deeſſe periculum in re tam lubrica, nec apparet periculum ſolum eſſe tantæ prohibitionis finem: eſt enim etiam hæreticorum contemptus ex eorum exterminatione librorum enaſcens: eſt evitatio, quantum fieri poteſt, communicationis cum ipſis, etiam in eorum ſcriptis; eſt, ut ipſi, cùm videant ſuas lucubrationes de rebus Sacris à fidelibus non eſſe legendas, à ſcriptione deſiſtant: eſt, ut debita Sacrorum Inquiſitorum, Conciliorum, Pontificum tam ſeveris decretis reverentia, & obedientia in re ſummi momenti ſervetur, quia inquam adæquatus finis numquam deeſt, nullo modo aperienda eſt janua, qua ejuſmodi libros evolvere impune poſſis, tametſi putes te in periculum errandi non prolapſurum. Putes inquam? Sed quando nam, vel quis ferreus ſe umquam adeò conſtantem, fortemvè putare poterit, ut in occaſionem labendi ultrò ſe coniicere audeat? Equidem dum hæc ſcribo, quadraginta quatuor annos ago à Sancta hac mea Societatis Jeſu Religione ſuſcepta, nihilominus in rebus ſanctis, ac ſacris tamdiu verſatus luteum me ſegmentum portare in dies experior? tu, ſi æneum portas, periculis te ingerito, ut lubet.

Retinentes.

42 Sive in tua, ſive in aliena domo, ſive tuo nomine, ſive alieno ſcienter dictos libros, ſeu eorum partem notabilem retineas, facis contra prohibitionẽ; Ita Sanc.2. *in dec.c.10.n.53.54.* Ita ut etiã aromatarios, & librarios, Sanc. *ib.* nõ excuſet, quia licet illi ad aromata, hi ad eoſdẽ ligandos, & non ex intentione legendi retineant, adhuc legẽ violant. Eoſdem ſi retineas in aliena lingua ſcriptos, etiam ſi à te intelligi non poſſint, condemnaris à Sanch. *ib.* quia adhuc retines libros vetitos.

43 Excuſat autem parvitas materiæ, ut ſi retineres unum, duo vel tria folia, quia licèt pluſquam unam paginã legere excedat parvitatẽ ut *dixim.n.34.* nõ tamen excederet in retinendo; cùm minor culpa ſit retinere, quã legere. *ib.n.54.* Excuſat itẽ parvitas tẽporis, quo retines.

44 Immò ſi tempus etiam notabile requiratur, ut commodè Inquiſitori tradatur liber, non es ſcrupulis agitandus, potes enim etiam diu expectare, modò ſine fraude, & fallacia id facias *ib.n.55.* Data autem commoditate per unum, vel alterum diem differre, non erit culpa ſaltem gravis, quia retentio levis eſt.

45 Si quando ex legitima facultate librum vetitum retineas, adverte ne tua occaſione ſerpat ad alios facultate carentes libri venenum. Equidem cum eſſem Romæ incidi in quemdam librum prohibitum, quem palàm quidam amicus apud ſe in aperto pluteo retinebat, cujus multa folia (ut eram meo more avidus evolvendi quoſcumque libros, quos anteà non vidiſſem) cùm ſecutus perlegerim, adverti in fine libri ſic adnotatum ex ſcripto fuiſſe: *Hic liber eſt prohibitus, ſed ego ex legitima licentia apud me retineo.*

Imprimentes.

46 Hoc eſt componentes litteras, præparantes papyrum, & atramentum, torcular prementes, & cœteros cooperantes: item Officinæ Impreſſoriæ Dominos, ipſoſque librorum Anthores, qui eos imprimendos urgent: hi enim omnes imprimere librum dicuntur. Immò qui corrigit folia impreſſa, ut emendatoria exprimantur, hic comprehenditur, nam præterquam quod jam legit librum hæreticum,

cum, etiam cenſetur imprimere, dum ad imprimendum corrigit: ita Sanc. *loc. cit. n.* 57. Suar. *diſp.* 20. *de fide ſect.* 2. *n.* 24. Caſtrop. *loc. cit. nu.* 13. Bonac. *diſp.* 1. *de cenſ. in p. q.* 2. *p.* 4. *n.* 19.

Qui verò ſolùm expenſas dat ad imprimendum, qui exemplar reſcribit, ut imprimatur, quique æneos characteres, vel atramentum, vel ſimilia Impreſſoribus dictis vendit, licèt fautores ſint Hæreticorum, & in pœnas fautorum incurrant, non ſunt impreſſores, cùm remotè ſatis ad Impreſſionem concurrant.

47 Hæc quo ad libros Hereticorũ hæreſim continentes, vel de Religione tractantes, de quibus Bulla Cœnæ loquitur. Quid de aliis?

Tres hac de re conſtitutiones ſunt apud Bonac. *diſp.* 2. *q.* 2. *p.* 16. *à nu.* 1. Prima eſt Concilii Lateranenſis, ſub Leone X. *ſeſſ.* 10. ubi Imprimentes, vel imprimi facientes libros, vel quamcumque ſcripturam in Urbe ſine Vicarii, & Magiſtri Sacri Palatii, in aliis Civitatibus ſine Epiſcopi approbatione, excommunicantur ipſo facto: & pœna pecuniaria, ac ſuſpenſione ab exercitio imprimendi per annum afficiuntur, librique comburuntur.

48 Secunda eſt Indicis librorum prohibitorum *reg.* 10. ubi innovatur dicta Conc. Lateranenſis conſtitutio.

49 Tertia eſt in Concilio Tridentino, quod ſolùm loquitur de Libris Sacris (ii autem ſunt iidem, quos diximus *num.* 7.) ubi eadem conſtitutio confirmatur, additurque: Libri Sacri, cum nomine Authoris imprimantur, & ſi ſint libri Regularium, ut præter Epiſcopi, vel Magiſtri Sacri Palatii approbationem, approbentur à ſuis Superioribus, ſecus nec vendi, nec retineri queant. ſub pœnis ejuſdem Conſtitutionis: ipſa verò approbatio detur in ſcriptis; & appareat in fronte libri. Ex quo vides hos niſi aliunde ſint prohibiti, poſſe legi, ſi apud ſe non retineantur, quia Conc. prohibet vendi, vel retineri, nihil de lectione.

50 Porrò aliquæ hîc inſurgunt difficultates. Prima an ubi receptus mos eſt, ut ſolùm Domini temporales examinent librum imprimendum, delinquat contra dictas Conſtitutiones, qui ſine Epiſcoporum approbatione imprimit? Reſpondeo non delinquere. Ratio eſt, quia jam ſupponit Conſtitutiones has non eſſe legitimè receptas, ergo contra ipſas non peccabitur.

Adde cum Bonacina *l. c. n.* 6. in hoc caſu Eccleſiam, uſu ſic approbante, ſubrogaſſe Dominos temporales in approbatione librorum. Simile quid dicam *c.* 5. §. 2. *n.* 4.

51 Secunda: in libris Sacris, in quibus juxta Tridentinum apparere debet Approbatio in fronte libri, ſi moraliter conſtat adeſſe, non tamen ſit in libro appoſita, an peccetur? Reſpondeo. Credo non peccari ſaltem graviter, quia jam ſervatur tota ſubſtantia præcepti: multò magis ſi præponatur illud (cum ſuperioris licentia) quod uſu ipſo totum comprobari video. Ita Bonac. *ib. n.* 7.

52 Tertia. An qui habuit prædictam licentiam, ſed deinde dum imprimit, addit, vel demit aliqua ſine nova licentia, peccet in legem hanc?

Reſpondeo negativè cum Bonac *ib. n.* 8. Niſi tale, & tantùm addat, dematve, ut novus moraliter liber cenſeatur. Ratio eſt, quia per pauca adjecta, non cenſetur quis librum ſine licentia imprimere; per multa, ſanè cenſetur.

Id explicatiùs decidamus. Si quod addis, quamvis non multas continens lineas, tu cognoſcas eſſe prohibitum, ſanè cùm mala fide agas, condemnaberis: Id quod ego modo inſinuavi per illud (tale) ſi verò certò cognoſcas prohibitum non eſſe, procedit doctrina allata ex Bonacina. Si denique dubius ſis, certè prævalet lex, atque addere nullatenus potes.

53 Quarta. An qui in libris Sacris, de quibus ſolis loquitur Tridentinum, non apponit nomen veri Authoris, ſed alterius, peccet? Quid ſi nomen ſit fictum, & ementitium? Quid, ſi adhibeatur nomen Collegii, vel Academiæ, tacito nomine determinatæ perſonæ? Reſp. Non poſſum excuſare eum, qui fictum nomen præponit, qui verò nomen alterius ſufficientis, vel Collegii, merito excuſare debeo. Sic Bonac. *ib. n.* 10. Ratio eſt quia in hoc poſteriore jam adeſt, qui de libro rationem reddere poteſt, qui fuit finis in ea lege Tridentini; in priore autem non adeſt, nam propterea idem dicendum puto, ſi apponatur nomen authoris, ſed anagrammaticè mutatum, quia ſic perinde eſt, ac ſi nullius, qui poſſit librum defendere, nomen inſcriberetur.

Defendentes occultè, vel publicè, qualibet cauſa, vel colore.

54 Sive factis defendas, ut ſi libros in Cœna Domini prohibitos occultes, vel impedias, ne comburantur, vel deferantur; ſive verbis, ut ſi eos ut tales laudes, vel perſuadeas, ne exterminentur; ſive ſcriptis, ut ſi pro iis rationes etiam in tuo cubiculo occultè ſcribas, peccas contra legem. Patent hæc ex tenore Bullæ. Ita Caſtr. *nu.* 14. Sanc. *nu.* 48 Suar. *ſect.* 2. *nu.* 25.

55 Dixi, ut tales, nam ſi dicas, librum eſſe optimum, quoad cœtera, laudeſque ſtylum, ingenium &c. nec ejuſmodi verba faciant ad libri conſervationem, non condemnaberis; quia ſic non faves hæreſi. Quid ſi dicas, te velle librum defendere, nec tamen defendas? Aliqui cum Sanc. *ib.* Caſtrop. *ib.* putant id non eſſe contra Bullam, quæ defendentes, non verò volentes defendere damnat: Aliqui aſſerunt hoc ipſum eſſe defendere, adeſſe nimirùm aliquem, qui illius defenſionem velit ſuſcipere. Puto ex ſe hoc non eſſe defendere: ſed ſi ſit in circumſtantiis, in quibus ſignificetur adeſſe Patronum libri, unde retrahi poſſint, qui librum exterminare debent, erit certè defenſio, & conſequenter violabitur lex. Sicuti eſſet defenſio arcis, te paratum eſſe ad propugnandum pro ipſa.

Aliqua notanda de libris vetitis.

56 Denique nota primò, eos, qui ſunt ſub Hiſpanica Inquiſitione, teneri illos tantùm libros pro vetitis habere, quos ipſa vetat: etiam ſi Romæ, vel alibi non ſint, vel ſint vetiti; conſtat id privilegiis datis Hiſpanicæ Inquiſitioni uſu ipſo comprobatis.

57 Secundò. Quando per edicta præcipitur, ut quiſque oſtendat ſuos libros, ſeu eorum Catalogum ad Inquiſitore, ſolùm obligaris ad deferendos eos, quos aliàs non oſtendiſti, ſemel enim oſtendiſſe ſufficit: Inſuper ſi certus ſis librum non eſſe ex vetitis, probabiliter non obligaris oſtendere in foro conſcientiæ. Ratio eſt, quia videtur eſſe res levis negligere libri delationem, ſi certus ſis, nullum in libro errorem irrepſiſſe.

Quid, ſi, ut uſu venire ſolet, aliquem librum, quem tu Inquiſitoribus protuliſti, prohiberi poſteà contingat? Reſpondeo: urget tunc obligatio proferendi. Quare niſi certò ſcias librum, quem oſtendiſti, nec fuiſſe prohibitum, nec periculum ullum adeſſe, quod poſteà vetitum fuerit, ſemper (præſertim ab indoctioribus, qui ejuſmodi periculum diſcernere non valent) ille erit oſtendendus.

58 Tertiò cùm per edicta præſcribitur terminus infra octo dies oſtendendi ejuſmodi libros, incidit ne in excommunicationem, qui vel poſt terminum, vel etiam nunquam oſtendit? Reſp. ſalvo meliori Judicio, nequaquam quo ad libros *n. præcedente* dictos. Ratio eſt, quia in edicto, ut hic in Sicilia publicatur, dicitur (*V. G. ſi comanda*, idest *præcipimus oſtendere libros &c.*) & paulò pòſt (*procederemo ad altre pene*, hoc eſt *alias pœnas infligemus*,) unde nulla apparet lata excommunicatio. Dices, in fine edicti fulminatur excommunicatio. Reſp. ſi attentè edicti tenorem legas, videtur hæc excõmunicatio, cùm ſit tam rigoroſa, cadere ſolùm in hæreſim, cæteraque gravia delicta ſuperiùs allata; non verò in eos qui duntaxat à tali librorum oſtenſione ſe ſubtrahunt, ſi libri, vel aliàs oſtenſi fuerint, vel certè nihil erroris contineant.

59 Quid de peccato mortali? Reſpondeo. Quia illud præcipimus) eſt nota in legibus peccati mortalis, quando materia eſt gravis: peccati levis, quando materia eſt levis: ex Caſtrop. *t.* 1. *diſp.* 1. *de legib. p.* 9. aliiq; *ib. citati, &c.* in noſtra autem materia, quando libri nihil erroris continent, videtur res eſſe levis, ut modò *nu.* 57. dictum eſt, quando verò continent hæreſim, res eſt certè gravis, ideò hic eſſe mortale, ibi non eſſe, dicendum erit.

60 Quartò denique, rectè notat ex Beeano, Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 14. *n.* 4. ubi recepta non eſt Bulla Cœnæ, vel Index librorum prohibitorũ, ut alicubi in Germania, non excommunicari Catholicus legentes, &c.

§. VIII. *De Abſolutione ab Hæreſi.*

Caſus facilioris Abſolutionis.

1 STatim atque tibi offertur abſolvendus aliquis ob Hæreſim, perpendendum eſt, an poſſis, vel ab Hæreſi reſervata illum excuſare, vel te eſſe in illis circumſtantiis, in quibus ab illa abſolvere, licèt privilegiatus nequaquam ſis, valide poſſis?

2 Primò igitur ſi hæreſis fuit merè interna non eſt reſervata, Ita Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *c.* 19. *q.* 4. de Lugo *de pœnit. diſp.* 30 *ſect.* 2. *n.* 13. quia Eccleſia non judicat de interiori, eſt autem talis in iis caſibus, quos ſupra §. 3. *n.* 5. *diximus*.

3 Secundò ſi item fuit ſolùm externa, & non interna, puta ſi metu, vi, ſubita ira, aliquid factum, vel dictum ſit contra fidem, ſed manente intellectu ſine volito errore contra ipſam, licèt fuerit graviſſima culpa contra externam confeſſionem: at, cùm non ſit vera hæreſis non inducit probabiliter excommunicationem Bullæ, Ita Fagundez *pr. Eccleſiæ* 2. *lib.* 8. *cap.* 8. *nu.* 38. Toletus Sanchez, Suar. Pilliuc. aliique apud Dianam *tom.* 3. *tractat.* 4. *reſol.* 145. *& part.* 4. *tract.* 4. *reſ.* 240 *fine*. quare niſi in aliquo Epiſcopatu ſit ſpecialiter reſervata, poterit non ſolùm ex vi Bullæ Cruciatæ, ex Henriq. Portell. Duen Sanch. Suarez, aliiq; apud Dian. *ar.* 1. *tr.* 5. *reſ.* 7. vel privilegiorum mendicantium, ex Portell. aliiſque apud Dian. *loc. cit. reſ.* 8. ſed etiam à quocumque Ordinario Confeſſario abſolvi. Ratio eſt, quia, quamvis in foro externo hic præſumatur hæreticus, unde & denunciandus, & puniendus; tamen coram Deo, cùm talis non ſit, non incurrit coram eodem excommunicationem reſervatam in foro interno, circa quod eſt forum pœnitentiæ. Hinc qui propoſitionem hæreticam enunciat, qui comedit carnes tempore prohibito, qui Idolo cultum externum exhibet, qui hæreticalem Blaſphemiam ex ira profert, & ſimilia, ſi interim corde nullo errori contra fidem conſenſum præbet, abſolvi, ut dictum eſt, poterit.

4 Si quis certò ſciat ſe lingua hæreſim pronunciaſſe, ſed dubitet an mente conſenſerit, eſſe reputandum commiſiſſe Hæreſim externam, atque adeò abſolvi non poſſe ab Ordinario Confeſſario, cæteriſque pœnis ſubdi, docet Sanchez *tom.* 1. *in Decal. lib.* 1. *c.* 10. *n.* 74. Ratio eſt, inquit, quia cùm verba ſint naturaliter ſigna intentionis, & nullus præſumatur dicere, quod in corde non habet, præſumptio eſt & poſſeſſio in hoc dubio, quòd hæreſis illa præceſſerit exteriùs ex verò conſenſu interiori in illam.

Sed quamvis non negem, forum externum contra hunc poſſe procede-

Digitized by Google

cedere, puto cum Caram. *in Theol mor. c. 3. n. 1333.* poſſe à Confeſſario non privilegiato abſolvi in conſcientia, nec ſubdi in conſcientia dictis pęnis. Ratio eſt, quia cùm odia ſint reſtringenda, reſervatio, & pęnæ debent reſtringi ad certã Hęreſim eaternam, ſic Merolla *t. 3. diſp. 3. c. 3. dub 2. coroll.* 23. *n.* 370. At hæc eſt omnibus penſatis dubia: ergo &c. Non eſſet autem hęreſis dubia, ſi fortè ex aliis circumſtantiis (ut ſi is cognoſceretur ſolitus ſimiles hæreſes pronunciare) colligeretur adfuiſſe conſenſum, tunc enim non eſſet dubium eum conſentiſſe, ſed moraliter certum, atque adeò item certum in Hæreſim reſervatam incidiſſe.

5 Tertiò ſi fuit externa, ſimul & interna, vide an pęnitens ſciverit ei delicto fuiſſe annexam excommunicationem; ſi enim neſcivit, cùm non adſuerit contumacia, excommunicationem non incurrit. Quate cùm Hæreſis, omneſque caſus Pontificii in eo ſint reſervati, quia annexam habeut excommunicationem, tunc ea hęreſis reſervata non erit, atque adeò à quocunque ritè approbato abſolui poterit: Ita Sanc. *l. 2. in Dec. c. 8. n.* ·. *fine & c. 11. a. 1.* Caſtrop. *t. 1. tr. 4. diſp. 4. p. 3. initio*.

6 Quartò ſi pœnitens jam certò lapſus in excommunicationem ob Hæreſim internam externamque eſt in articulo mortis, poterit etiam abſolvi à quocumque Sacerdote ſimplici, etiam ſi hęreſis fuerit externa, immò & publica, ita de Lugu *de pæn. diſp. 18. ſect. 2. §. 1.* Caſtr. *d. p. 3. §. 5. n. 8.* quia id concedit Tridentinum *ſeſſ. 14. cap. 7. de pæn.* & in ſententia probabili *ibidem* de Lugo §. 2. *num.* 23. Caſtrop. *ibid.* etiam præſente proprio Parocho. Tunc autem debet imponi, & juramentum de ſtando mandatis Eccleſiæ, & onus, ut ſi convaluerit, ſe Superiori pręſentet, juxta à nobis dicta *in methodo exp. Conf. l. 3. c.* 6. Quibus adde duo. Primò ab impuberibus hæc juramenta non eſſe expoſcenda, ſic Sanch. *l. 3. in Dec. c. 13. nu.* 96. Bonac. *diſp. 1. de cenſuris in communi q. 3. p. 3. n.* 11. quia non præſumuntur pollere eo rationis uſu, ut juramentum pro dignitate præſtent: & quia ex probabili ſententia *in noſtro opuſc. de exp. comm. c. 4. §. 2. à num.* 11. non ſunt ſubjecti pœnis Eccleſiaſticis, atque adeò excommunicationi. Secundò quando judicatur, ejuſmodi juramenta, vel onera impleri non poſſe, ut quia V. G. Pœnitens ſtatim eſt certò moriturus, vel impedimentum fore perpetuum, illa non eſſe imponenda, quia fruſtra imponerentur; ita Caſtrop. *ibid. diſp. 5. n.* 18.

7 Nota autem articulum mortis, & grave periculum ex probabiliſſima ſententia pro eodem hic accipi; ita Tolet. *lib. 3. c.* 13. Avila *de conſ. p. 5. diſp. 4. ſect. 1. dub. 5.* Sayr. *l. 2. Theſ. c. 20. numer.* 28. eſt autem quoties judicio boni viri morale periculum, ſeu, ut alii loquuntur, probabile periculum mortis imminet. Quare, præter febres graves, ſimileſque morbos, qui reperitur in probabili periculo naufragii propter exortam tempeſtatem, qui in bello eſt conflicturus, quæ primò eſt paritura, immò quæ eſt paritura, quia partus ſemper periculo ſubjaceat, dicuntur eſſe in articulo mortis, atque adeò, modo dicto, poſſunt abſolvi. Qui longam navigationem, vel qui iter V. G. inter Infideles eſt aggreſſurus, huc reducitur, ſi non ſperetur copia Confeſſoris potentis abſolvere, quando aderit deinde mortis diſcrimen.

8 Quintò, ſi pęnitens habet perpetuum impedimentum V. G. ęgritudinem, paupertatem, ſervitutem, pęnam carceris vel Triremis, quia ſic impeditus eſt moraliter certus ſe non poſſe ante mortem habere copiam potentis abſolvere, dicetur eſſe in articulo mortis, poteritque pari modo abſolvi ab hæreſi etiam publica in foro interno; Ita Caſtr. *t. 1. tr. 4. diſp. 4. p. 3. § 5. n.* 4. Quamvis enim Sanch. *l. 2. in Dec. c. 13. nu.* 37. Suar. *diſp. 21. de fide, ſect. 4. fine*, & aliqui id cõcedunt de aliis criminibus, non verò de Hæreſi propter ejus gravitatem, tamen Caſtr. *l. c.* ſatis probabiliter, etiam de hac meritò concedit: eſt enim par ratio de cœteris, ac de hæreſi.

9 Quid, ſi impedimentum ſit longum, non verò perpetuum? Puto eſſe tunc diſtinguendum, ſi enim putatur fore admodum longum, V. G. per quinque, vel decem annos, erit judicandum perpetuum, cùm in illo valdè longo impedimento morale ſubſit periculum mortis, in quo ſupponimus non adfuturum Confeſſarium, qui potens ſit abſolvere? ſi verò putatur non ita longum, non erit perpetuum judicandum, quia dictum moralem periculum non pręſumitur affuturum: Breviter erunt perpendenda futura pericula, ſanitas pœnitentis, & ſimilia, ut ſi judicetur morale periculum ſubeſſe, cum prædicto juramento & onere abſolvatur; ſecus nequaquam.

10 Duo denique adverte: Primò, ſi dubites, an poſſis vivere, donec habeas copiam potentis abſolvere, adhuc judicaris eſſe in articulo, quia hæc conceſſio cùm ſit contenta in corpore juris & in favorem animarum, latè interpretanda eſt. Adverte ſecundò, ſi conſtitutus in dicto articulo poſſis vocare ad te Superiorem, vel medio confeſſario, vel miſſis litteris, poſſis expectare ab illo præſente abſolutionem vel facultatem, ut abſolvaris ab excommonicatione, te non obligari hęc facere ſed poſſe à quocunque modo prædicto, abſolvi. Ratio eſt, quia tua obligatio eſt adeundi Superiorem, ut habent textus hanc obligationem inducentes, non verò faciendi alias diligentias; quare ſi adire non potes, excuſaris. Ex hac doctrina potui conſilium dare Sacerdoti Confeſſario, ut Monialem, quæ in hæreſim externam inciderat, abſolveret tanquam conſtitutam in articulo mortis. Ratio eſt, quia hęc habebat perpetuum impedimentum adeundi ad potẽtem abſolvere, nec obligabator vel Epiſcopum vocare, vel per litteras ſeu internontium abſolutionem petere, ut rectè pluribus expendit Caſtrop. *loc. cit. num.* 7. adducens Sanch. & Henriq.

Sextò, ſi quod remedium ex dictis non ſuppetit, vide an hæreſis externa fuerit publica, an occulta, nam facilius invenies qui occultam, quàm qui publicam abſolvere poſſit, de qua re jam dictum eſt *n.* 11.

Denique hic recole quid faciendum ſit ei, qui incidit in hęreſim, nec habet, qui eum poſſit abſolvere, urgeat autem inſania, vel quid ſimile niſi communicet, poſſet nimirum, vel cum contritione communicare vel dimidiare confeſſionem, ut latè univerſim dicetur *in noſtro opuſc. de exped. communione c. 1. §. 4. à nu.* 20.

Inquiſitorum, & Epiſcoporum poteſtas circa abſolutionem Hæreſis.

11 Dico primò, licèt hæreticus externus publicus, ſeu deductus ad forum externum non niſi à Summo Pontifice de jure abſolvatur, tamen ex ejuſdem Pontificis cõceſſione in Hiſpania, hoc eſt, ubi reſidet Hiſpaniæ Inquiſitionis Tribunal; ab Inquiſitoribus ſimul cum proprio hominis abſolvendi Epiſcopo ſaltem requiſito, juxta Caſtr. *l. c. §. 2. n. 1.* & Pen. *in Bullis in fine directorii ab ipſo relatis*. Extra Hiſpaniam verò, ab Epiſcopo abſolvi poteſt, & recõciliari Eccleſię, *c. ut officium, §. ſi vero, de hęreticis in* 6. lege Caſtr. *l. c. §. 1. n.* 23. quamvis neget Bardi *p. 2. in Bull. Coen. tr. 6. c 2. ſect. 3. nu.* 25. Patent hęc ex ſacris teſtibus, & ex privilegiis conceſſis Inquiſitoribus Hiſpaniæ.

Occultum hæreticum Inquiſitores etiam ſeparatim unus ab alio (ex eo, quia invicem ſibi cauſas committere in hoc ſupponuntur) abſolvere poſſunt, ſed non niſi per depoſitionem, quam ipſe abſolvendus faciat ſui delicti coram teſtibus, vel ſaltem coram Notario; ita Sanch. Farin. Suar. Garzias apud Caſtrop. *c. §. 2. n.* 3. An verò poſſint ſine hac ſolemnitate, ſed omninò ſecretè, & in foro confeſſionis, concedunt nonnulli ut Navarr. aliique, quos refert Sanch. *l. 2. in Dec. c. 12. n.* 2 dicens id eſſe probabile, licet contrarium probabiliùs nonnulli negent, addentes praxim ipſorum Inquiſitorum eſſe pro negantibus; Ita Caſtrop. alios citãs *d. n.* 3. Utrumque probabile. *Profectè* (habet Eſcobar) *in ſumma to. 7. exam. 4. §. poteſt ne Confeſſarius? Inquiſitores Hiſpaniæ poſſunt, uti ex Sanchez didici, ab hæreſi abſolvere non ſolùm in foro externo, ſed etiam in conſcientiæ foro, itaut quilibet Inquiſitor eandem cuilibet Confeſſario poſſit facultatem impertiri*.

12 Dico ſecundò, licèt probabile ſit Epiſcopos non poſſe poſt publicationem Bullę Cœnæ abſolvere ab illa hæreſi, quia Bulla revocat omnem poteſtatem abſolvendi ab hæreſi occulta, quam Epiſcopi habebant ex Concil. Trid. *ſeſſ. 24. cap. 6. de reformat.* in Suarez, Sanch. Bonac. aliique innumeri relati à Barboſa *ſecunda parte de poteſtate Epiſcopi, allegatione 40. num.* 24. & in Concil. Trid. *n. & in hęreſis crimine*, quibus adde Caſtrop. *loc. cit. §. 1. num.* 22. tamen etiam probabile, & tutum eſt, poſſe in foro conſcientię ſuos ſubditos abſolvere ab externa occulta, ſive per ſe, ſive per alium, qui occurrente caſu committat ſuas vices Epiſcopus, non verò per Vicarium, ſeu alium ad hanc abſolutionem indifferenter deputatum. Ita Banes, Navar. Henriqu. Arag. quos refert Barboſa *loc. cit. numer.* 21. quibus adde Fagund. *ſecundo Eccleſię pręcepto l. 8. c. 8. à num.* 30. qui ait, fundamenta negantium eſſe parum firma. Adde & Granadum apud Dian. *part. 4. tract. 4. reſol.* 239. immò ipſe Suarez, Caſtrop. *loc. cit.* fatentur hanc eſſe probabilem. Ratio eſt, quia hac poteſtate Epiſcopi potiuntur ex dicto Tridentino, probabiliſſimumque eſt eam non revocari à Bulla Cœnæ. Durum enim Patribus Concilii viſum fuit, ut pro occulto delicto extra Diœceſim eſſet remedium exquirendum. A Bulla autem Cœnę ſolùm revocatur facultas abſolvendi prætextu privilegii, ut ex verbis Bullæ patet: at Epiſcopi eſto abſolvere non poſſint ob privilegia à Summo Pontifice conceſſa, certè abſolvent ex authoritate à Christo Domino illis data (poſito quod ſint Epiſcopi) neque à Pontifice impedita: Ruſus illud (prętextu) dicit colorem quæſitum, non verum. Ut explicat Budæus *in ll. ff. de officio præſidis, ſub prætextu C. de tranſact.* ſeu dicit ſpeciem veri, non veritatem. At Epiſcopi abſolvunt non colore quæſito, vel ſub aliquo velamine, ſed ſive authoritate jam dicta à Chriſto conceſſa, ſive etiam à veris privilegiis conceſſis à Pontifice, & præſertim, à Tridentino. Denique poteſtas Epiſcopi eſt certa, revocatio dubia: prævalet ergo poteſtas.

Quod poteſt Epiſcopus, poteſt & Capitulum. Sede vacante; Ita Sanch. Henriq. Arag. Rodriq. Suar. citati à Merolla *to. 2. diſp. 4. c. 6. n.* 133. contra Bonac. Filliuc. Caſtrop. eundem Suar. *in alio loc. citat.* ab eodem Merolla *n.* 132. ideſt, quando caſus occurrerit, poterit Capitulum alicui Sacerdoti committere abſolutionem ab hæreſi occulta; Verùm deferenda erit hæreſis Capitulo ſine expreſſione perſonæ abſolvendæ, ne ſcilicet hæreſis coram tot de Capitulo expreſſa fiat publica, & abſolvi deinceps nequeat, quo pacto occurritur potiſſimæ rationi, quam à dicta publicitate Caſtrop. *t. 1. tr. 4. p. 3. §. 1 n. 3.* ducit, qui nobis contrarius eſt.

Quid conferant privilegia Bullæ Cruciatę, vel Jubilæi, vel Regularium circa abſolutionem ab hæreſi, in propriis Tractatibus agitari ſolet.

§. IX. De Apoſtaſia, & Schiſmate.

1 PUra Apoſtaſia, quæ ut *ſupra §. 1. num. 1.* diximus, eſt totalis negatio fidei, ab hæreſi, quæ negat aliquot articulos dumtaxat

Digitized by Google

differt ſecundùm magis,& minus. Quare iiſdem pœnis, ſi ſit externa, ſubjacet, quibus ſubjacet hæreſis Ita Sanch. *l.2. in Dec.c.7.à n.56.* Nam propterea omnia huc pertinentia, ex ſupradictis de hæreſi, petenda ſunt. Dixi (pura) nam ſi ultra fidei negationem, amplectatur quis aliam ſectam. V. G. Paganiſmum, Judaiſmum, &c. certum eſt tunc ſuperaddi & novam ſpeciem.

2 Illud hujus eſt loci, An purus Apoſtata, qui ſine dubio graviùs delinquit, quàm Hæreticus, ratione ejus gravitatis debeat explicitè Confiteri ſuam Apoſtaſiam, & hic ſuam hæreſim patefacere. Dico certum eſſe, hos non poſſe fateri ſe aliquos articulos negaſſe, cùm negaverint omnes, vel omnes negaſſe, cùm ſolùm aliquos negaverint, quia ſic cum mendacio confiterentur peccatum, quod non commiſerunt, ut in ſimili dictum à nobis eſt *in noſtro opuſc. de exped. Conſ. l.1.c.1.§.9.n.61.* Poſſe autem in genere dicere ſe negaſſe fidem, ſeu articulos fidei, probabile eſt, quia, ut item dicetur *ibid.§.18.* circumſtantiæ licèt aggravantes, ſi ſpeciem non mutent, non ſunt neceſſariò Confeſſori aperiendæ. Aliqua alia ad confeſſionem Apoſtaſię pertinentia, vide *ibid. l.1.c.1. §.1.*

3 Purus Schiſmaticus is eſt, qui, cùm credat omnes articulos Fidei, retrahit ſe ab obedientia Summi Pontificis, ut eſt Chriſti Vicarius; ſeu, ita ſe gerit, ac ſi ipſi ſubjectus non eſſet: conſummatur enim ſchiſma ipſo opere eatenus, licet nullus error adſit in intellectu; ita Sanch. *l.2 in Dec.c.36* aliique. Si ergo ſchiſmaticus ultra diviſionem à capite, ſcilicet à Summo Pontifice, addit aliquam hæreſim, qualis eſt, ſi ideò à Pontifice deficit, quia aſſerit, creditque Pontificem caput Eccleſiæ non eſſe, jam non eſt purus ſchiſmaticus, nam etiam eſt hæreticus, pœnaſq; hæretici omnes incurrens. Sed ſi ſit purus ſchiſmaticus, certè preter graviſſimum peccatum, quod committit, eſt etiam ex vi Bullæ Cœnæ ipſo facto excommunicatus; fit item inhabilis ad beneficia Eccleſiaſtica obtinenda, & omnem inſuper Jurisdictionem, ſi quam habuerat, amittit. Ita Sanch. *ibid.* & Azor. *p.1.l.8.c.20.* Ex vi tamen puri ſchiſmatis nec contrahitur irregularitas, nec privatio beneficiorum jure obtentorum, quia id in jure nequaquam habetur. Ita Sanch. *ibid.n.20.* contra Azor. *ibid.cit.* niſi fortè dicas, ſchiſmaticum notorium eſſe irregularitate generali infamiæ, quæ oritur ex quovis crimine notorio, quod dignum eſt pęna depoſitionis, quale eſt ſine dubio ſchiſma, quæ tamen irregularitas ceſſat, ablata infamia per contrariam pœnitentiam. Ita idem *n.20.* contra eundem *q.8.*

4 Porrò hic adverte, eos, qui à ſchiſmaticis ſcienter, & ſpontè ordines, vel beneficia ſuſcipiunt, eſſe ipſo jure ſuſpenſos ab uſu; & functione ordinis, & à beneficiis ſic impetratis, de qua re lege Sanch. *nu. 20. in medio*, alioſque citatos.

§. X. *De Infidelibus.*

1 INfidelem hic intelligimus, vel Paganum, vel Hæbreum, vel Saracenum; hi enim omnes de Chriſto Fidem veram non habent. Et Paganus quidem, ſeu Gentilis eſt, qui Idola colit, dictus propterea item Idololatra.

Saracenus eſt, qui Mahumeti imbutus veneno, ejus ſectam colit, ideòque appellatur etiam Mahumetanus, quales ſunt Turcæ, Mauri, Arabes, &c.

Hæbreus, ſeu Judæus eſt, qui credit veteri Teſtamento, novum verò & conſequenter Chriſtum Teſtamento non promulgatum reprobat. Adde Atheum, qui nullam Religionem, & ne Deum quidem ipſum eſſe cognoſcit, ſed id ſcelus particularis hominis, & non nationis, aut populi: cum nulla, quamvis fera natio, vel populus compertus ſit, qui numen aliquod non coleret, & ex alia parte nihil de Atheo hic afferre ſpeciatim occurrit.

Jam de ſingulis aliqua dicamus, dummodo advertas multa dicendis eſſe omnibus communia, quamvis propter occurrentem docendi opportunitatem de aliquo in particulari declarentur.

Pagani.

2 Certum eſt Paganos, Chriſtiano Principi ſubjectos, ſive non ſubjectos, non poſſe cogi ad Fidem, poſſe autem muneribus allici; ita S. Tho. 2.2 *q.10.art.8.* & communiter, probaturque ex *c. ſicut Judæi*, lege Azor *p.1.l.8.c.24.q.2.* & Caſtr. *to.1.tr.4. diſp. de Judæis, & Sar.* *2.p.6.* Ratio eſt, quia Chriſti Fides voluntarie ſuſcipienda eſt, ſecus magnum periculum eſſet fictionis & ſacrilegii in ſuſcipiente illam coactè, cui tamen libertati munerum propoſitio non nocet.

Hinc non poteſt Bellum ſuſcipi contra infideles, eo ſolùm titulo, quòd fidem reſpuant, nec id poſſet ipſe Summus Pontifex demandare. Contra verò Mulier Chriſtiana poteſt contrahere cum Pagano, conditione, ut is ante celebratas nuptias, fiat Chriſtianus; poteſt Rex liberare populum à tributo, ſi is Fidem recipiat; poteſt Judex capite plectendum liberare à morte, ſi is vitale Baptiſmi lavacrum ſuſcipiat, &c. hæc enim non cogunt, ſed alliciunt.

3 Certum ſit ſecundò, vel ſanè probabile juxta Azor. *l.c.q.3.* Bannes, Suarez, Bonac. cit. à Caſtrop. *tom.1.tract.4.diſp.2 p.5. nu.4.* eoſdem ſubjectos Principi Chriſtiano poſſe cogi, tum ad audiendum Evangelium, ut de more coguntur Hæbrei Romę, ex vi Bullæ Gregor. XIII. *Sancta mater Eccleſia*, tum ab abſtinendum à peccatis contra Deum & Chriſtum, & contra jus naturæ, minimè verò non ſubjectos. Ratio eſt, quia in ſibi ſubjectos habet Princeps Chriſtianus juriſdictionem, unde poterit illos cogere tum ad illam actionem, quę nō eſt compellere ad Fidem, ſed ſolùm eam audire, tum ad abſtinendum ab iis delictis, quæ communitatis bono, & tranquillitati nocent. At verò, cum in minimè ſubjectos, juriſdictione careat, ad prędicta illos urgere nō poterit. Quòd ſi ii etiam non ſubjecti præcludant Prædicatoribus aditum prædicandi, ſi maledicta, & probra in Chriſtum jaciant, ſi perſequantur eos, qui Evangelium amplectuntur; ſi minis, & fraudibus Chriſtianos ad infidelitatem pertrahant, ſi diis ſuis homines immolent, vel eoſdem comedant, ſi hæc inquam univerſali ferè conſenſu faciant, poſſent etiam bello impeti, niſi ſcelere deſiſtant: tunc enim non eſſet jus dicere in non ſubjectos, ſed defendere innocentes, & punire eos, qui injuriam Chriſto, ejuſque Religioni inferunt. Dixi (univerſali ferè conſenſu) nam ad bellum inferendum; cùm id ſit magnū, & publicū malum, non ſatis eſt quodcumque delictum hominis particularis, ſed requiritur culpa gravis, & univerſalis.

4 Certum ſit tertiò, Principes Chriſtianos tolerare poſſe in Paganis ſibi ſubjectis ipſorum ritus, dummodo non ſint contra jus naturale, nec ſit periculum ſubverſionis aliorum; ita S. Thom. *2.2.q.10.art.11.* immò puto tolerare debere, quoties vel diſſidia, rixæque orirentur, vel ad fidem converterentur difficiliùs, ſi ea permiſſio illis non concederetur: ita idem *ibid.* Ratio eſt, quia ita bonum publicum tunc expoſcit, &c.

5 Certum ſit quartò, Paganos expelli poſſe ex regione, ubi pacificè ſubjecti Chriſtiano Principi vivebant, abſque ullo novo ſcelere commiſſo, ſolùm quia Infideles ſunt, modò detur ipſi electio, ut maneant, ſi velint ad Chriſtum converti, ſi verò nolint, vendant omnia bona, & liberè aliò ſecedant, ita Azor. *loc. cit. q.4.* Ratio eſt, quia quamvis poſſent tolerari, ut modò diximus, tamen propter mala, quæ ſolent ex commercio cum Infidelibus oriri, poſſunt etiam expelli, & quidem modo dicto, quo non fit illis tanta injuria, quæ non compenſetur, immò vincatur à publico bono, quod ex malæ peſtis ſeparatione Chriſtianis accreſcit.

An infantes infidelium poſſint parentibus invitis Baptiſmo ablui inſinuavimus ſupra *l.1.c.3.§.7.V. Baptiſmus, num.3.*

Judæi, ſeu Hebræi.

6 Jure Eccleſiaſtico interdicitur communicatio Chriſtianorum cum Judæis; & ſpeciatim quidem probibentur undecim Actiones, nimirum cum Judæis habitare, eorum azymis veſci, Judæis Medicis uti, ab eiſdem medicamenta accipere, cum ipſis ſimul ſe in balneo lavare, eos invitare, vel ad eorum convivia accedere, eſſe obſtetrices, aut nutrices ipſorum, in eorundem domibus iiſdem famulari, iiſdem legata in teſtamentis relinquere, eorundem eſſe mancipium, iiſdem publica officia committere; ita toto titulo *de Judæis, & c. nullus, c. omnes 28 q.1.* aliique Textus adducti à Caſtrop. *tom.1.tr.4. diſp.2.p.9. num.6.* & à Sanch. Bonac. Coninc. *ibid* cit.

7 Hæ autem ſpeciales prohibitiones ſolùm ſint de Judæis, non verò generaliter de omnibus infidelibus: quia textus de Judæis dumtaxat loquitur; ita Caſtr. *ibid.n.58.* contra Sanch. & Suar *ibid. cit.* Duæ nihilominus actiones ad alios extenduntur. Prima eſt famulari Judęis, nā additur, & *Saracenis, c. Judęi 2. de Judęis*; Secunda eſt, pręponere Judęū publicis officiis; nam additur *vel Paganum, c. cum ſit c. 1. ex ſpeciali de Judæis*, quibus adde illa generaliter prohibita, portare nimirum lignamina, vel victualia, vel arma, &c. ad Chriſtiani nominis inimicos, matrimonia cū infidelibus inire, &c *in Bulla. Cœnę Domini.*

8 Sed, contra dictas prohibitiones ire, eſtne mortale? Dico contra has duas poſtremas eſſe mortale, quia delatio lignaminum ſub excommunicatione latę ſententię Pōtifici reſervata cavetur *in d. Bull. Cœn.* & matrimonium contrahere cum infideli, non eſt ſolùm illicitū, ſed invalidum ex diſparitate cultus, quod eſt impedimentum dirimens: lege fusè Sanch. *l.7 de matr. d.71.* At cùm in cœteris non ſit univerſim fulminata, excommunicatio, & in aliquibus ſit ſolùm ferenda, nō facilè poſſumus, ut dicetur *in noſtro opuſc. de exped. ſacrif. l.3.c.1.§.8.* ex ipſa pœna gravitatem culpę colligere. Caſtropalaus *loc. cit. n.17.* docet, ſolùm eſſe mortale delinquere in ſex poſtremis caſibus adductis *n. 6.* quia in illis, tum ex parte materiæ, actiones probibitæ, ſunt graves. Sà, Genuinus *V. Judæus nu.1.* & Araronius 2. 2. *quæſt 18. art.9.* putant nunquam eſſe mortale, niſi ea ſit familiaritas, ut ſuboriatur periculum ſubverſionis: adde vel niſi communicatio per illas actiones exhibita fiat ad favendum falſis ritibus. Ratio autem eſſe poteſt, quia, præciſo hoc periculo, vel eſt res non magni momenti, qualis cenſetur, civilis communicatio in humanis etiam cum excommunicato vitando, vel certè, ceſſante eo periculo, cùm ceſſet finis ſaltem præcipuus prohibitionis, videtur ceſſare & prohibitio, juxta ſupra dicta §.7. *num.38.* Utraq; ſententia ſua probabilitate non caret.

Saraceni, ſeu Mahumetani.

9 Pręter famulatum, officia publica, & delationem armorum, quę modò *n.7.* inſinuavimus, & alia, quę univerſe in ſuperioribus de Paganis dicta ſunt, unum dumtaxat, de quo olim interrogatus fui, hic explicandum occurrit.

10 Erat Turca Meſſanæ ita ſuę ſuperſtitionis non bibendi vinum tenax, ut illud, propinante Domino, omninò reſpueret, teſtans vinum ebi-

ebibere eſſe adverſùs ſuam legem, atque adeò grave peccatum contra Deum. Quæſivit Dominus, an vinum ipſe nihilominus propinare licitè poſſet, & ad illud ebibendum invitare? Reſpondi ex objecto certè peccatum non eſſe, vinum bibere, at nunc eſſe peccatum ex cõſcientia erronea illius mancipii: Nam ſicuti, ſi Chriſtianus putans eſſe mortale vinum extra comeſtionem bibere in die jejunii, ſi bibat, peccat ex conſcientia erronea, quia conſcientia eſt proxima regula operationis in omnibus, ita in Turca; &c. Poterit igitur Dominus docere mancipium de ſuo errore, quo à Turca depoſito, jam licebit ei vinum propinare. At difficultas erat, quòd Turca docenti Domino nulla ratione acquieſcebat, & interim vini ſuavitate pellectus, bibere cum prædicta conſcientia erronea ſubinde non recuſabat. Hoc igitur eſt, quod quæritur: an ſcilicet potuerit tunc Dominus ad bibendum excitare? Dixi non potuiſſe, quia verè cooperaſſet cum alterius peccato perinde ac ſi illi Chriſtiano, eo errore non depoſito, potum vini contra diem jejunii perſuaſiſſet. Scio quemdam putaſſe hanc doctrinam nimis ſcrupuloſam, ſed certè immeritò, cùm non appareat, unde Dominus id ſine ulla cauſa præſtans poſſit à peccato cooperationis excuſari.

§. XI. *De Præcepto Eccleſiaſtico non diſputandi de Rebus Fidei.*

1 QUamvis naturale præceptum ſit, ut indoctus de fidei dogmatibus non diſputet; eſſet enim periculum ſe fallendi, decipiendique ſimplices, ſi fortè audirent, unde & peccatum mortale ex genere ſuo committeret, cum in rem gravem ſe impudenter ingereret; tamen adeſt etiam præceptum Eccleſiaſticum his verbis, *c. Quicumque, §. inhibemus de hæret. in 6. Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ perſonæ liceat publicè, vel privatim de fide Catholica diſputare; qui verò contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.*

2 Circa præceptum naturale nota, ad illud teneri ſive Clericum, ſive Laicum, ſive indoctus ſit, ſive doctus: inſuper tunc fieri contra illud præceptum, quando adeſt dictum periculum, & juxta gravitatem periculi erit & culpa.

3 Circa præceptum Eccleſiaſticum; Nota primò illud (laicæ perſonæ:) Non ergo Clericus, etiam primæ tonſuræ tantùm, tenetur hoc præcepto, qui, ſi indoctus fuerit, ſolùm tenebitur præcepto naturali. Scio Gloſſam *in d. c.* ſic habere: *Fortè intellexerunt de Laico ad modum ultra marinorum, qui illiteratos Laicos vocant, & litteratos Clericos 88 diſt. 6. inutile. Quid enim eſt dicere: quòd ruralis Clericus diſputando de fide non incidat in hanc pœnam, & Doctor Decretorum laicus incidat?* Scio, inquam, ſed non acquieſco, quia verba ſunt explicanda juxta communem ſenſum, non verò Provinciæ particularis, legeſque feruntur de iis, quæ communiter accidunt: accidit autem communiter quòd Clerici ſint docti. Ego igitur ex alio capite excluſo laicum doctum diſputantem, ex eo nimirum, quod probabilis eſt illa ſententia, quæ docet ceſſante fine legis in uno particulari, ceſſare & legem pro illo, at diſputante docto, ceſſat periculum errandi. Ita Sanch. *l. 2. in Decal. c. 6. n. 4.* licèt appoſitum dicat probabilius. Immò quando Hæreticus ſollicitat Catholicum, teneri doctum Laicum illum confutare diſputando, injuriamque ab Eccleſia repellere, fatetur cum Aragonio idem Sanch. *ibid. n. 7.*

4 Nota ſecundò illud (diſputare.) Nam quia diſputare ſignificat illam altercationẽ, quæ proponendo, & ſolvendo argumenta, ad aliquid perſuadendum, ſuſcipitur, quæq; vocatur diſputatio formalis, ideò non vetatur ea diſputatio de rebus fidei, quę ſolum fit exercendi ingenii cauſa, vocaturq; diſputatio materialis, ut paſſim fit in Scholis.

5 Nota Tertiò illud (innodetur) nam, quia eſt futuri temporis, ſignificat excommunicationem ferendam; non latam. Hæc communiter. Cœterùm.

6 Dico Primò, hunc Canonem vix eſſe in uſu in locis, ubi hęretici graſſantur: hanc enim prohibitionem eſſe ibi conſuetudine abrogatam, innuit Valent. 2. 2. *diſp. 1. q. 10. p. 4. poſt 2. concluſ.* ubi verò hęretici non adſunt, cùm rarò occurrat caſus perſuadendi argumentis fidem, rarò contra illam poſſe peccari.

7 Dico ſecundò, etiam ſi canon hic ubique urgeret, probabile eſſe non obligare ſub mortali. Ratio eſt, quia probabile diximus *in opuſc. de exped. Sacr. Miſſ. l. 3. c. 1. §. 8.* ex Caſtr. *to. 5. tr. 4. de leg. diſp. 1. p. 15. à n. 3.* alios citan. & Valent. *p. 2. diſp. 7. q. 3. p. 6. V. Quartum ſignum*, pęnam excommunicationis ferendæ, (ut hæc eſt) impoſitam in lege non eſſe ſignum obligationis ſub mortali.

§. XII. *De præcepto Eccleſiaſtico emittendi profeſſionem Fidei.*

Quoad Beneficiatos.

1 TRia circa hoc quoad Beneficiatos, decreta inveniuntur, primum eſt Trident. *ſeſſ. 24. c. 12. de reform.* Ut proviſi de Beneficiis curatis emittant fidei profeſſionem in manibus Epiſcopi, vel eo impedito (probabiliter ſufficit, & is adhuc non impeditus, aliis vices ſuas demandet) in manibus Vicarii, idque intra bimeſtre adeptæ poſſeſſionis Beneficii: Utque proviſi de Canonicatibus, & Dignitatibus, in Cathedrali, idem faciant, non ſolùm coram Epiſcopo, ſed etiam in Capitulo: ſecus non faciant fructus ſuos, nec illis poſſeſſio ſuffragetur.

Huc reducitur & aliud decretum ejuſdem Concilii Trid *ſeſſ. 25. cap. 2. de ref.* ut promovendi in Patriarchas, Archiepiſcopos, vel Epiſcopos idem faciant in prima Synodo Provinciali, cui interfuerint: Huc etiam facit decretum Greg. XIV. *Onus Apoſtolicę ſervitutis.* apud Ugol. *de poteſt. Epiſ. c. 1. §. 3.* per quod abſolutè obligantur omnes Epiſcopi hanc profeſſionem facere.

2 Ubi nota Primò, non comprehendi in hoc decreto Parochos, non beneficiatos, nec Canonicos in Collegiatis, ita Sanch. *l. 2. in dec. c. 5. n. 1.* Quia decretum ait; *Proviſi de Beneficiis: & proviſi de Canonicatibus in Cathedrali.* De eo proviſo, qui per aliam occaſionem fidei profeſſionem emiſit, vide mox *n. 6.*

3 Nota ſecundò, licèt aliqui doceant, eum, qui intra bimeſtre modo dicto fidem non profitetur, perdere in conſcientia fructus beneficii, nulla expectata ſententia Judicis, ita Azor. *p. 2. l. 7. c. 2 q. 1.* eſt tamen probabile poſſe expectare ſententiam; quare non eſſe obligandum ante illam reddere fructus. Ita Sanch. *ibid. n. 10.* Ratio eſt, quia in pœnis eſt benignior interpretatio facienda, & ſic, cùm lex dicit, *fructus ne faciat ſuos*, intelligenda eſt, ne faciat poſt ſententiam. Adde, cùm lex vult ſtatim commiſſa culpa, fructus eſſe reſtituendos, ſolere explicare, ut fecit Conc. Trid. *ſeſſ. 23. c. 1. de refor.* quando obligavit non Reſidentes, & Pius V. quando obligavit non recitantes Officium ad dictos fructus Beneficii reſtituendos.

4 Nota Tertiò. Cum hoc Decretum contineat pænam reſtituendi fructus, atq; adeò ſit lex pænalis, non eſt improbabile obligare ſolùm ad illam, & non (ut putat Sanch. *ibid. n. 1.* & Bonac *d. 3. de fide q. 2 p. 3. n. 14 & 15.*) ad peccatum mortale. Ratio eſt, quia ut dicetur *in noſtro opuſc. de exped. Sac. l. 3. c. 1. §. 8.* legem pænalem ad nil ampliùs, niſi ad pænam obſtringere tranſgreſſorem. An ſatis ſit profiteri per procuratorem, vide Caſtr. mox citand. *n. 10.*

Quoad Prælatos Regulares.

5 Secundum Decretum eſt Pii V. *Injunctum nobis*, qui prædictam Concilii Conſtitutionem extendit ad omnes Prælatos Regulares etiam Militarium; ut nimirum intra bimeſtre à poſſeſſione ſuæ Prælaturæ fidei profeſſionem emittant.

6 Ubi nota primò in multis locis, hoc uſu receptum non eſſe, quare ibi non obligare rectè monet Sanch. *ib. d. n. 3.* Sorbus apud Caſtr. *t. 1. tract. 4. diſp. 1. p. 19. num. 5.* ait nullibi eſſe receptum. Addo pro locis, ubi fortaſſe ſervatur, ſatis eſſe, ſi ſemel per aliam occaſionem emiſerit quis dictam profeſſionem, quia ſic menti legislatoris factum eſt ſatis. Propter eandem rationem probabile eſt, ſi facta profeſſione, Canonicus ad aliam Eccleſiam transferatur, non teneri ex neceſſitate iterùm profiteri: ita Sanch. *ibid. n. 6.* licèt Azor. *ibid. cit.* neget, negetque Caſtr. *n. 7.* trahens ad ſe Sanch. ſed immeritò. Quòd ſi adeſt declaratio Cardinalium in contrarium, de ea non conſtat authenticè. Idem puto ut affirmat Garz *de Benef. c. 4. c. 5. n 17. & 38.* cum Sanch. *l. c.* de Magiſtro artis liberalis, de quo mox dicam, idemque de iis, qui primo Beneficium curatum admittunt, ſi per aliam occaſionem profeſſi ſunt: iidem enim, quoad ſubſtantiam præcepto ſatisfecerunt.

7 Nota ſecundò hoc Decretum probabiliter non obligare ſub mortali. Ratio eſt, quia à Pio V. extenditur ad Regulares illud idem Decretum, quod Tridentinum dederat de Beneficiatis Curatis; ergo ſi illud probabiliter non obligat ad mortale ut *n. 4.* vidimus, durum eſſet dicere hoc obligare.

Quoad Profeſſores artium liberalium.

8 Tertium Decretum eſt Pii V. *in Sacroſanct.* qui ad eamdem fidei profeſſionem decrevit teneri omnes Doctores, Magiſtros, Regentes, & alios profeſſores artium, utiq; liberalium, atque adeò juxta Sanch. *l. c. n. 4.* Grammaticæ, Rhethoricæ, Muſicę, Arithmeticæ, &c ſive ii Magiſtri laici ſint, ſive Clerici, & ſive publicè, ſive privatim doceant. Additque excommunicationem latam, privationemque Beneficiorum, ac Dignitatum, & inhabilitatis ad alia obtinenda, contra quoſcunque promoventes eos, qui fidei ejuſmodi profeſſionem non emiſerint.

9 Ubi nota primò alicubi hoc Decretum in uſu non eſſe, ac proptereà non obligare, & in locis, ubi viget, ſatis eſſe ſemel alias profeſſum eſſe, ut modò *n. 6.* diximus.

10 Nota ſecundò excommunicationem latæ ſententiæ, aliaſq; pęnas, atque adeò peccatum mortale, quod ex dicto Pii V. Decreto colligitur fulminari ſolùm in promoventes, non in promotos, ut patet ex ipſo tenore Decreti. Promoti ergo tantùm obligabuntur ex vi pręcepti intimati per illud (teneantur) quod certè verbum in materia gravi obligare ſub mortali cum communi ſententia dicitur *in noſtro opuſc. de exp. Sacrif. l. 3. c. 1. §. 8.* At ex alio capite promotos excuſarem à mortali, quia nimirum, quòd vir Catholicus ſuſcipiat munus ſine tali externa profeſſione, mihi non apparet res gravis; dum enim ipſe nullum periculum habet recedendi à fide, non videtur grave, relinquere illam externam actionem. Non ſic putandum de promoventibus, qui cùm ſint Miniſtri publici, debent attendere ad executionem Decreti tam utilis ad fidei puritatem conſervandam.

Digitized by Google

CAPUT II.

De Spe.

§. I. *Quid ſit Spes, & de peccatis contra ipſam.*

1 SPes, virtus Theologica, eſt expectatio certa beatitudinis ex Dei gratia; & noſtris meritis ipſi gratiæ cooperantibus. Magiſter *in 3. diſt. 26.* Duo ſunt peccata commiſſionis contra ipſam; Alterum per exceſſum, vocaturque præſumptio, alterum per defectum, appellaturque Deſperatio: utrumque eſt ex peccatis contra Spiritum Sanctum, ita S. Th. *2. 2. q. 14. art. 2.*

2 Dixi (commiſſionis) nam adeſt etiam contra ipſam peccatum Omiſſionis, eſtque Omiſſio ſperandi dictam beatitudinem eo tempore, quo urget neceſſitas illam ſperandi. Id quod quando ſit, colligi poteſt ex dictis ſupra *cap. 2. §. 1. à num.* 8. de neceſſitate actus fidei, cùm fermè in iiſdem caſibus, in quibus urget actus credendi, urgeat regulariter & ſperandi, nimirum per accidens, & indirectè, nunquam verò directè & per ſe; ita Laym. *libro primo tractat. 2. capitul. 2. nu. 1.* Sanch. *in dec. lib. 2. cap. 33. num.* 3. lege Caſtrop. *tom. 1. tract. 5. de Virtute ſpei p. 4.*

3 Præſumptio igitur committitur, cùm quis confidit ex ſe ipſo, vel ex naturæ viribus conſecuturum, ſive Gratiam, ſive Virtutes ſupernaturales, ſive Gloriam; vel confidit quidem conſecuturum ex Dei auxilio, ſed ſine ſua cooperatione: ita iidem.

4 Deſperatio eſt, cùm quis deſperans ſe gratiam, vel gloriam conſecuturum, ſuam cooperationem adhibere non curat. Nota in noſtris regionibus ruſticos confiteri ſolitos ſe in deſperationem incidiſſe; at non intelligitur de peccato ſpei Theologicæ contrario, ſed de quodam iræ, ſeu impatientiæ impetu cum blaſphemiis non ſemel admixto, vel quid ſimile, quod ipſi, patrio ſermone, Deſperationem appellant.

5 Duo nota. Primò, in prædictis peccatis contra ſpem non adeſſe materiæ parvitatem, ut ex ſupradictis *l. 1. c. 1. §. 3.* conſtat. Secundò, ſi ſolum præſumas, vel deſperes, peccas contra ſpem: at ſi addas errorem in intellectu, affirmando, v. gr. te adultum poſſe ſine tuis meritis ſalvari, peccas inſuper peccato contra fidem, ſpeciatim, ut ex ſe patet, confitendum.

§. II. *De Tentatione Dei.*

1 EST tentatio Dei quædam præſumptio. Qui enim Deum temerè tentat, de eo non ſperat, ſicut oportet. Conſiſtit ejus malitia, quæ poſſet vocari voluntas de experientia Dei, & indebita, & temeraria inveſtigatione divini beneplaciti, vel divinorum attributorum per media incongrua, & aliena ab ejus providentia; ita Caſtrop. *tom. 3. diſp. 2. de Tentat. Dei p. 1. num. 5. fine.* Si ejuſmodi inveſtigatio fiat ex dubia fide, quam quis habeat divinarum perfectionum, addetur ſpecies peccati hæreſis; ſi ex mera curioſitate, vel temeritate, erit ſimplex Dei tentatio: quæ duplex eſt; Explicita, & Implicita, ſeu Interpretativa; ita S. Thom. *cap. 2. quæſt 97. art. 1.* & paſſim.

2 Explicitè Deum quis tentat, quando vel à Deo petit miracula, ſeu extraordinarium quemlibet providentiæ modum, vel exponit ſe gravi periculo, Verbi Gratia, mortis, ut explorer potentiam, vel amorem, vel ſimile attributum Dei, qui ipſum per miraculum liberet. Implicitè, ſeu Interpretativè tentat, quando hæc, vel ſimilia expectat ſine actuali animo explendi, re ipſa tamen petit, vel facit aliquid, quod ex ſe miraculum poſcit. Utrumque eſt peccatum, ſive contra Religionem, ſive contra ſpem, niſi obſiſtat indeliberatio, vel niſi peculiaris Spiritus Sancti inſtinctus urgeat, ad quem cognoſcendum magna debet intervenire ejuſdem Spiritus directio, ne Angelus Satanæ transfiguret ſe in Angelum lucis; ita Bonacina *in primum Dec. præcept. d. 3. q. 9. part. un. num. 2.*

3 Expreſſa Dei tentatio faciliùs, quàm implicita eſt mortalis, quia in ipſa ſemper adeſt temeritas, quæ petitur experientia de Deo: ſi tamen fiat ex curioſitate, atque in re levi, puto cum Tolet. *lib. 4. cap. 19. num. 7.* poſſe eſſe veniale; Contrà, Interpretativa poteſt faciliùs eſſe venialis ex parvitate materiæ, ut accidere ſolet in homine docto, ſi velit prædicare ſine prævia meditatione, vel in homine pio, ſi in levi morbo nollet uti medicinis, ſperando vanè ſalutem à Deo, ſed non petito miraculo. At ſe offerre temerè martyrio, vel per longum tempus ſe ab omni cibo abſtinere ſub prædicta ſpe grave quid eſt mea ſententia.

4 Sperare in Deo principaliter, & minùs principaliter in ſua, vel creaturarum opera, non eſt præſumptio nec Dei tentatio, cùm ipſemet Deus eam operam in nobis velit, & jubeat, ita Azor. *p. 1. l. 9. c. 2. q. 7.*

CAPUT III.

De Charitate erga Deum.

§. I. *Quid ſit Charitas, & quæ ſint peccata contra ipſam.*

1 CHaritas Dei (nam de charitate erga proximum, ſuo loco) eſt virtus ſupernaturalis, qua Deum ſuper omnia appretiativè diligimus. Dico (appretiative) quod aliàs dici poteſt, toto corde, & tota anima, hoc eſt, ita ut Deus vero animo magis æſtimetur, quàm æſtimentur cœtera, etſi cœtera aliquando intenſius, ſeu teneriùs diligantur. Sic homo intenſiùs nonnunquam amat pecuniam, quam filium, at certè nequaquam magis appretiativè, quia in concurſu jacturæ filii, vel pecuniæ, pecunia negligetur, non filius. Debemus igitur Deo amorem appretiativum, quia omnis recta ratio dictat, ut ſummum bonum, à quo omnia bona nobis fluunt, ſummo, ac perfectiſſimo amore, tanquam ultimum noſtrum finem amemus, perfectiorem autem eſſe amorem appretiativum, quàm quemcumque alium, per ſe notum eſt.

2 Contra charitatem Dei dupliciter peccatur. Primò, per omiſſionem contra præceptum affirmativum de amando Deum, ut ſi ipſum non ames eo tempore, & eo modo appretiativo, quo amandus eſt. Secundò, per Commiſſionem contra præceptum negativum de non odio habendo Deum, ut, ſi cui, apprehendendo Deum ut ſibi infeſtũ, diſpliceat Deus, ſeque odio abominationis ab ipſo avertat, illique optet ſimplici affectu (nam non poteſt efficaci, hoc eſt, ita ut effectum habeat ea prava voluntas) aliquod malum, quod eſt ſcelus omnium graviſſimum, Dœmonibus, damnatiſque familiare.

3 Petes, peccat ne contra Dei Charitatem, qui ultimum finem in hac vita conſtituat, volendo hic perpetuò manere?

Huic petitioni ſic reſpondet Caſtrop. *tom. 1. tr. 7. diſp. 1. de charitate p. 2. n. 6.* Sanch. *l. 1. in Dec. c. 35. num. 21. fine, cum Bonacina circa primum Dec. præcept. diſput. 3. q. 4. p. 1. fine, aliiſque affirmant peccare mortaliter, quia præfert Deo, ejuſque viſioni, & fruitioni delitias hujus ſæculi; at deſiderare longam vitam affirmat vacare culpa. Sed hoc dictum non univerſaliter approbo, ſi enim ex eo, quod velis in hac vita perpetuò durare, infertur te delitias humanas divinæ fruitioni præferre, etiam cum longam vitam deſideras, præfers pro illo tempore delitias humanas divinæ fruitioni. Ergo hoc etiam ſufficit, ut pecces; quia ſumma perverſitas eſt pro uno, & minimo inſtanti divinam fruitionem humanæ voluptati poſtponere. Quapropter cùm vitam ſine termino deſideras, ſolùm videris deſiderare hac vita non privari. Hoc autem per ſe malum non eſt, ſed potiùs bonum, ergo, &c. Adde, te neſcire an poſt hanc vitam ſalvandus ſis, an condemnandus, ergo cùm deſideras in hac vita perpetuò manere, potes illud deſiderare, ut periculum condemnationis fugias; ſed hoc periculum fugere non eſt peccatum mortale tale deſiderium abſolutum: ergo ſolùm eſſe poteſt cum de facto præponis tuam vitam hujus ſæculi bonis, quæ tibi Deus in æternum præparavit, quod rarò, vel nunquam, niſi ſceleratiſſimo accidit.* Hæc meritò Caſtrop.

§. II. *Quandonam obliget præceptum affirmativum Charitatis Dei.*

1 LAborant Doctores in aſſignando tempore, quo debeat Fidelis ex obligatione actum poſitivum amoris elicere circa Deum, variaque tempora, ut varia ſunt ingenia hominum, aſſignant. Primum tempus, quod aliqui aſſignant, eſt initium uſus rationis. Secundum, finis vitæ. Tertium, tota vita indeterminatè ſumpta, ut ſaltem ſemel in ea ametur Deus. Quartum, omnes dies feſtivi, in quibus debemus Deo ſpecialiter vacare. Quintum, tempus, quo adultus ſuſcipit Baptiſmum. Sextum, tempus, quo quis ſuſcipit Euchariſtiam. Septimum, quando fortè ſumitur Martyrium. Octavum, quando magnum à Deo accipis beneficium. Nonum, quando audis aliquem contra Deum blaſphemantem. Decimum, quando gravi urgeris tentatione, præſertim odii Dei cum periculo conſenſus, niſi ad Deum per amorem te convertas.

2 Mihi placet doctrina Azor. *tom. 1. lib. 9. c. 4. q. 1. circa fin.* qui docet, hoc præceptum Charitatis impoſitum fuiſſe ob juſtificationem impii: ſolùm igitur tunc obligare, quando impius, quia Sacramentum Pœnitentiæ non eſt in promptu, non habet aliam viam, qua ſe juſtificet, niſi eliciat actum contritionis, quæ ſemper aliquo tandem modo actum amoris Dei ſuper omnia dilecti involvit: Conſequenter igitur, & indirectè ratione ſuæ juſtificationis ad actum Charitatis Fideles obligantur. Vide ſupra *c. 1. §. 1. n.* 10. ubi idem loquendi modus mihi placuit de præcepto actus fidei, & ſpei; nam per ibidem dicta & confirmabitur hæc Azorii doctrina, & impugnari poterunt tempora modò aſſignata *nu. præced.*

3 Confirmatur, quia licèt communis ſententia doceat dari præceptum ſpeciale de amando Deo in illis verbis: *Diliges Dominum Deum tuum*, & alibi: tamen non ignobiles Doctores docent, hoc præceptum non eſſe ſpeciale, & ſpeciali tempore implendum, ſed generale imbibitum in omnibus præceptis, ſicuti ſecundum præceptum de dilectione proximi non eſt ſpeciale, ſed in Decalogi præceptis

ceptis contentum; nam propterea dicitur, *in his duobus præceptis*, id eſt dilectione Dei, & proximi *Univerſa lex pendet & prophetæ*; & *Qui habet præcepta mea, & ſervat ea ille eſt, qui diligit me*; &, *Plenitudo legis eſt dilectio*. Si enim qui ſervat præcepta diligit, quique diligit ſervat, jam unum ex his continetur in alio; & conſequenter præceptum charitatis indirectè ſolùm, & ratione alterius obligabit.

4 Probabilis ergo, & tutiſſima ſententia eſt illorum, qui negant Fideles initio uſus rationis, ſic Caſtr. *tom.1.tr.6.de charit.d.1.p.4. num.2.* cum Azor. Val. Sanch. Suar. Coninc. ab *eod.tit.* & ſine vitę, ſic idem *ib. n.9.* cum Azor. & Sanch. ab eodem cit. obligari ad ſe convertendos ad Deum, illum amando; ponere enim ejuſmodi obligationem, quę certè fundamento ſolido non innitur, nihil aliud eſt, niſi ſcrupulos ingerere non quidem indoctis, quia hi ad eam obligationem minus advertunt, ſed doctioribus, &c. lege Caſtr. Azor. Sanch. modò citatos.

CAPUT IV.

De cultu Dei; hoc eſt de primo Decalogi præcepto, Unum cole Deum.

1 PRæmiſſis iis, quæ fuerunt præmittenda, jam tandem ad primi Pręcepti eaplicationem, Deo favente, pervenimus.

Porrò virtus Religionis, qua Deo debitum cultum exhibemus ſignificando ejus excellentiam, noſtramque ſubjectionem, alios, actus habet exteriores, interiores alios: per hos ſola mente, per illos etiam eaterna locutione, vel operatione Deum veneramur. Veneramur autem ſpecialiter per Orationem, Adorationem, Votum, Juramentum; ſed quia de voto, & juramento aptior videtur locus in ſecundo præcepto, hic ſolùm breviter priùs agemus de Adoratione, & Oratione, virtutis Religionis actibus, deinde de peccatis eidem Religioni contrariis.

§. I. *De Adoratione.*

Quid ſit, & quotuplex adoratio, & in quos cadat.

1 ADoratio latè ſumpta eſt actus creaturæ rationalis, quo ſignificat ſubmiſſionem, & reverentiam ob alicujus excellentiam, juxta illud. Gen.10. ubi Loth dicitur adoraſſe Angelos, & Reg.11. ubi refertur, Berſabee adoraſſe Salamonē. Strictè ſūpta eſt actus, quo quis profitetur cognoſcere, ſeu colere excellētiam Dei. Sic Deuter.6. dicitur, *Dominum Deum tuum adorabis.* ſic Matth.4. *Magi procidentes adoraverunt puerum*; ſic Ioan.19. *Cæcus illuminatus procidens adoravit Chriſtum.*

2 Triplex autem à Theologis ſolet adoratio diſtingui, Latria, Hyperdulia, Dulia; ita S. Thom. 3. *par. q.25.* & Commentatores, aliique paſſim. Prima ea eſt, quæ fertur in Deum increatum: Secunda in Beatam Virginem, quę habet peculiarem Sanctitatis eacellentiam ſupra cœteros ſanctos: Tertia in Sanctos, & Angelos, qui ſunt Beatiſſima Virgine inferiores. Strictè enim ſumpta adoratione ſanctos adoramus, quoties eorum ſanctitatem licèt creatam, in qua tamen reſplendet modo quodam peculiari & ſupernaturali Dei eacellentia, veneramur.

3 Rurſus dupliciter poteſt quid adorari latria: primò per ſe, & ratione ſui, & ſic ipſe ſolus Deus eſt per latriam adorandus. Secundò ratione ipſius Dei, & per conjunctionem ad ipſum, cum quo facit unum; & hoc modo adoratur per latriam Humanitas Chriſti, quæ eſt perſonaliter unita cum Deo. Unde vides Chriſtum Hominum adorandum eſſe latria per ſe, & ratione ſui, quia Chriſtus abſolutus eſt, & dicitur perſona divina, at ipſa Humanitas Chriſti adoranda per latriam ratione conjunctionis cum perſonalitate divina. Euchariſtia item per latriam ratione ſui eſt adoranda. adoratur enim ibi preſentialiter idem Chriſtus Dominus. lege Suar. *to.1.in 3.p.d.51.ſect.2.*

4 Reliquiæ ejuſdem Chriſti Domini, ut Spinæ, Sudarium, Crux, ſeu ejus fragmentum, in quibus idem paſſus eſt, & mortuus; adorantur etiam latria per conjunctionem, ſicuti ipſa Humanitas; quia adorantur, ut quid unum cum Chriſto: nam ex ſe nullam habent eacellentiam, vera & ſtricta adoratione dignam. Reliquiæ Beatiſſimæ Virginis, & Sanctorum eodem proportionali modo adorantur per Hyperduliam, vel Duliam ratione conjunctionis cum Virgine, vel Sanctis.

5 Sed quid de imaginibus dictorum? Reſpondeo has adorari eodem modo, quo adorantur prototypa, ſeu exemplaria, id eſt, quo adorantur ipſæ res, quę per imaginem repręſentantur; ſed propter ſignificationem: referunt enim, ſeu ſignificant prototypa; ita S. Thom. 3. *p.q.23.art.4.* & Comment. *ibid.* Hinc imagines Dei, Chriſti, Euchariſtię, adorandę veniunt per latriam, Imagines Beatę Virginis per Hyperduliam, Sanctorum per Duliam. Omnes, non quidem per ſe, ſed per relationem ad ea, quæ repræſentantur, per ſe enim ſpectatæ, & veluti materialiter, & ſine ordine ad res repræſentatas licèt mereantur quandam venerationem, quia ſunt res materiales ſpectantes ad pietatem, & Religionem, ut ſunt materialia ligna V.G. & lapides templorum, non tamen merentur propriam adorationem, de qua nos agimus; ita Conc. Trident. *ſeſſ.25. in Decr. de Vener. Sanctorum.*

Tamb. T. I. de Dec. Prae.

6 Imagines Crucis, Spinarum, Sudarii, & ſimilium inſtrumentorum, ſi efformentur ad repræſentandam Chriſti paſſionem, ſeu Chriſtum paſſum, adorabuntur adoratione latrię per ſignificationem: quia tunc ſunt Imagines Chriſti pro nobis paſſi: at ſi ſumantur pręcisè, ut ſignificant illa inſtrumenta paſſionis inanimata, tali adoratione non ſunt digna. Notat tamē Sanctus Th. 3. *p.q.24.art.4.* differentiam inter Crucem, & cœtera dicta inſtrumenta, quòd Crux ſemper aſſumitur non ſolùm ad repræſentandam Crucem, in qua pependit Chriſtus, ſed etiam ad repræſentandum ipſum pendentem Chriſtum. alia autem inſtrumenta rarò aſſumuntur ad repræſentandum Chriſtum paſſum; quare cuicumque Cruci adhibetur latria per ſignificationem, non verò cœteris inſtrumentis.

7 Petes. Beatiſſima Virgo, quandoquidem eſt conjuncta cum Chriſto Domino per relationem Maternitatis, poteſt ne adorari per latriam ratione conjunctionis? Reſp. poſſe, ſed non ſolere, nec fidelibus id ſuadendum, propter periculum ipſam propter ſe ipſam adorandi, quod non ſubeſt cœteris vilioribus rebus, licèt Chriſto conjunctis, ut fusè Theologi, S. Thom. *d.q.25.ar.5.* clariùs Caſtr. *tom.2.tr.4.diſp.1.p.3.n.6. aliique ibid.* citati.

An ſit præceptum de adorando dicam §.3. *n* 3.

Qui ſint iis Sancti, quos adorare per Duliam liceat.

8 Recole primò, cultum, ſeu adorationem aliam eſſe publicam, quæ ſcilicèt ab Eccleſia inſtituta eſt, & illius nomine fit: aliam privatam, quę fit nomine, & devotione privatorum fidelium: Recole ſecundò, ſanctos alios eſſe canonizatione, beatificatione, vel generali approbatione Eccleſię tales, alios eſſe tales ob certitudinem, quam tu de illorum ſanctitate privatim habes, ob certitudinem, inquam, moralem, ſine qua certitudine ſemper eſſet temerarium adorare.

9 His in memoriam redactis. Dico Primò cum Suar. *to.1. in 3 p.d.52.ſect.3. verſ. Reſpondet.* Bellarm. *de Sāctis c.10.* Sanch. *in Dec.l.2.c.43. num.3.* Ad adorandum, ſeu colendum privato cultu aliquem, ſufficit ſi prudenter nobis perſuademus illum eſſe ſanctum, ſeu Dei amicum in gloria. Ratio eſt, quia ſic non erit mortale periculum errandi, ſecus autem erit.

10 Dico ſecundò cum iiſdem. Ad colendum cultu publico, debet ſanctitas ejus, qui colitur, eſſe ab Eccleſia publicè propoſita. Ratio eſt, tum quia textus in *c.fin.de Reliquiis, & Venerat. Sanctorum*, aliæque Pontificum prohibitiones, tum quia ordo rectus exigit, ut publicè ſolùm qui publicè propoſitus eſt, colatur.

11 Ea bis infertur defuncti viri, quem Sanctum putas, licere tibi (præciſo ſemper ſcandalo) pedes, & reliquias oſculari, eaſdem cum decore ſervare, ei orationem fundere, ejuſdem immaginē depingere, & domi habere, diem mortis ejus privatim ut feſtivum colere, in ejuſdem vigilia jejunare, in privatis colloquiis, aut precibus Sāctum, & Beatum nominare & invocare, *Pater*, & *Ave*, in illius honorē privatim recitare, votum privatum ei nuncupare, quia hæc omnia publicum cultum nequaquam ſapiunt. Contrà non licet ejus nomen in Litaniis, etiam privatim eas recitando, apponere, ejus immaginem in Altari etiam privato, vel in Eccleſia collocare (niſi conſtet collocari ad ſolùm ornatum) in orationibus, ſeu collectis Miſſæ, vel Officii nominare, vota publica (ut ſolent Civitates facere in publicis neceſſitatibus) ei promittere, diem feſtivum publicè in ejus honorem, etiam approbante Epiſcopo, inſtituere, & ſimilia, quia hæc vel publicum cultum ſupponunt, vel ſunt inſtituta ſolum ad Sanctos publicè propoſitos, venerandos Lege Barboſam *in coll. ad Trid. ſeſſ.25. de invocat. Sanctor. verſ. Ullam ſolitum exponere*, & Lezanam *V. Sanctorum cultum num.6.*

12 Dixi autem (defuncti viri) nam adorare virum, quem ſanctum reputas, dum vivit, non licet, niſi ex peculiari Spiritus Sancti inſtinctu, juxta illud; *Neminem in viam ſalutaveritis*: ejus orationes coram, vel per litteras implorare, ſeu petere, quod liceat, non eſt dubium, quia hæc non eſt adoratio, ſed commendatio: ſolùm quæri poſſet, an licet me commendare homini, quem reputo Sanctum, dum vivit & abſens eſt? Sanè leguntur aliqui etiam multum diſtantes ſe S. Antonio cum divina approbatione commendaſſe. Id quod innuiſſe ſatis eſt.

§. II. *Quid, & quotuplex ſit Oratio, deque ejus præcepto.*

1 ORatio propriè eſt, petitio, quę ad Deum, vel ad alium propter ipſum dirigitur, qua petimus res, ſeu bona nobis decentia. Ita S Thom. 2.2. *q.83. ibid.* Comment. Dixi (propriè) quia largè ſignificat quamcunque elevationem mentis ad Deum per Deum, invocationem, confeſſionem peccatorum, gratiarum actionem, &c.

2 Ex parte ejus, qui orat, alia oratio eſt publica, alia privata. Ex parte ipſius actus orationis alia eſt vocalis, alias mentalis.

3 Duplex eſt præceptum de orando, idemque eſt de Adorando Deum. Alterum naturale, quia præciſo quocunque Eccleſię precepto, tenemur bona, quæ nobis ſunt convenientia procurare, & mala removere: removere autem tentationes, multaque alia mala, & procurare bona maximè ſupernaturalia, & præſertim perſeverantia in bono, non poſſumus, niſi ea expectando, & impetrando à Deo. Hoc naturale præceptum confirmatum fuit à præcepto Dei poſitivo Deut.6. ibi *Dominum Deum tuum adorabis*, & ibi. *Oportet*

ſemper orare, & alibi. Alterum præceptum eſt Eccleſiaſticũ, quo obligamur aſſiſtere Sacro diebus feſtivis, tunc enim omnes circumſtantes unà cum ſacerdote offerunt Deo ſacrificium, illumque adorant, & orant per orationes, adorationeſque ab eodem ſacerdote exhibitas.

4 At quandonam obligat prædictum naturale præceptum orandi, vel adorandi? Doctores modò citati varia tempora aſſignare conantur. Ego hic ſentio quod *ſup. c.* 1. §. 1. *à n.* 8. dixi de præcepto fidei, Spei, & Charitatis; non dari ſcilicet certum tempus, & determinatum in quo directè obligat, ſed eſſe illud, in quo obligat indirectè, quando ſcilicet urget neceſſitas alicujus boni acquirendi, vel mali, ſeu tentationis avertendæ, quæ acquirere, vel avertere ſine Dei auxilio, nos non poſſe, tunc animadvertimus. Vide *ibid.* dicta, quæ huc maximè faciunt: unde ſequitur, omittentem eo tempore orare: v. grat. tempore tentationis gravis contra caſtitatem, culpabilis eſt talis orationis omiſſio Ita Leſſius *lib.* 2. *capite* 37. *diſput.* 3. *fine*, apud Caſtr. *loc. cit. nu.* 6. Verùm tametſi ſentitemus directè hoc præceptum obligare, non eſt nobis in eo explicando diu immorandum, cùm illud facilè ab omnibus impleatur; quia enim tam perditus eſt, ut aliquando *Pater*, & *Ave* non recitet, vel alio modo auxilium à Deo non imploret?

5 Dixi paulò antè (præceptum naturale) nam ab Eccleſia pro omnibus Fidelibus eſſe determinatum tempus orandi medio Sacerdote in Miſſa audienda die feſtivo diximus *n.* 3. & pro miniſtris in recitatione divini Officii dicemus §. *ſeq.*

6 Quæ à Deo petere in Oratione debemus explicantur, & divinè comprehenduntur in Oratione Dominicali, *Pater noſter*, &c. utrùm autem: Primò, noſtra Oratio ſit Meritoria, Satisfactoria, & magis propriè Impetratoria. Secundò, utrùm ſolùm Sancti, & Angeli nunc pro nobis orent in Cœlo, an etiam poſſit in rigore dici Chriſtus Dominus, ut homo eſt, pro nobis orare. Tertiò, an etiam animæ Purgatorii? quia non ſunt quæſtiones morales, lege Doctores citatos: & breviter dic, ad Primum, & Secundum affirmativè, ad Tertium, negativè quidem cum Sancto Thom. 2. 2. *q.* 83. *art.* 15. Caſtr. *t.* 2. *tract.* 7. *de Or. p.* 5. *n.* 1. & aliis, quia illæ animæ non ſunt in eo ſtatu ut poſſint cognoſcere preces, & deſideria noſtra, cum nondum videant Deum, in quo tanquam in ſpeculo ea, quæ longè diſtant, cognoſcuntur à Beatis: ita S. Thom. 2. 2. *q.* 83. *art.* 11. *ad* 4. aliique *ibid.* Affirmativè autem dic cum Bellarmino *l.* 2. *de purgat. c.* 15. Suario *l. c. c.* 11. *num.* 16. aliiſque, quia poſſunt in genere orare pro iis, qui vel ſibi benefaciunt, vel ipſorum Orationes implorant; Immò Angelos Cuſtodes iis noſtras particulares Orationes deferre, vel alio modo eas Deum illis oſtendere, cur improbabile ſit?

De Intentione, & Attentione in orando.

7 Niſi intendas orare, licèt orationem ore fundas, vel mente obvolvas, orationem Deo non porrigis. Satis tamen eſt voluntas implicita, ſeu virtualis: Quare ſi Breviarium legas, V. G. ut ſtudeas, non oras: at ſi Breviarium legas cum intentione orandi etiam ſi ab illa intentione actuali ceſſes, adhuc oras, quia remanet voluntas orandi nondum retractata in ipſo affectu, quo Breviarium legis.

8 Requiritur item Attentio ſive interna, ſive externa, quę triplex eſt ex S. Th. 2. 2. *q.* 83. *art.* 13. ad verba, ad ſenſum verborum, ad Deum.

9 Cum nulla Attentione voluntariè orare, an ſit mortale, dixi ſatis *Opuſc. de Sacerd. libr.* 2. *capitul. §. & infra capite ſequent. §.* repetam. Saltem autem eſſe veniale, omnes ſupponimus, quia irreverentia tandem aliqua eſt cum Deo loqui, aliò mentem voluntariè divertendo.

CAPUT V.

De peculiari cultu, qui Deo per horas Canonicas exhibetur.

1 HOræ Canonicæ, ſeu Officium divinum ſic definitur à Bellarm. *l.* 1. *de bonis operibus c.* 20. *Eſt certa oratio publicè laudande Deum, & precandi mente ſimul, & voce, authoritate præſulum Eccleſiæ inſtituta.*

De hac ergo poteſt, Primò quæri, quinam ad ipſam teneantur. Secundò quid eſt illud, quod eſt recitandum. Tertiò, quo modo. Quartò, quo tempore. Quintò, quo loco, & ſitu. Sextò, ſub qua conſcientiæ obligatione. Septimò, ſub quibus externis pœnis. Octavò, quæ cauſæ excuſent. Separatim, ſi Deo placet, de ſingulis.

§. I. *Qui teneantur ad Horas Canonicas.*

2 TRes hi ſunt. Clerici conſtituti in ſacris. Regulares deputati ad Chorum. Beneficiarii, nam Clericos in minoribus, ſi non habeant beneficium, non teneri, certa eſt, & communis doctrina.

Conſtituti in Sacris.

3 Sacerdotes obligari ad has recitandas docet *c. Presbyter de celebr. Miſſarum*, Diaconos docet *c. ult. d.* 92. De Subdiacono nullus eſt textus, ut docet Nav. *c.* 7. *de orat. n.* 2. ſed eſt conſuetudo vim habens legis, ut docent communiter Doctores.

4 Ordinati in ſacris, qui ex conceſſione Pontificis poſt ſuos ordines uxorem duxerunt. Rurſus Latini, qui ducta prius uxore ſuſcipere (certè, cum peccato) eoſdem Sacros Ordines, & poſteà coguntur, ut cogi debent, ad uxorē redire; Tertiò, qui ſunt damnati ad Triremes; Quartò, qui ab infidelibus capti, iiſque captivi inſerviunt: Hi inquam omnes, licèt probabiliter, ex Azor. *p.* 1. *l.* 10. *c.* 5. *q.* 5. & 6. aliiſque obligentur ad Horas recitandas ſi aliam excuſationem (de qua re infra) non habeant; tamen ſatis item probabile eſt eximi ab hoc onere. Quoad captivos, & damnatos, Sotus, Sanch. Leſſ. apud Dian. *p.* 2. *tr.* 12. *reſ.* 40. quoad uxoratos Sanch. *l.* 8. *de matr. diſ.* 8. *num.* 11. Ratio eſt, quia ſunt in ſtatu ab hac obligatione alieno: nec immeritò videtur uſus ipſe ſic explicuiſſe. Et quoad damnatos, & captivos ſanè alienum eſſet ab Eccleſiæ benignitate, & decore, ſi eos in tanta afflictione poſitos, & inter illam hominũ colluviem ad Officii onus aſtringeret. Sacerdotem uxoratum ex diſpenſatione Summi Pontificis Sanch. *ibid.* meritò liberat ab Officio, non quidem à die diſpenſationis conceſſæ, ſed à die uſus conceſſæ diſpenſationis: Squillante *de oblig. cleric. p.* 5. *n.* 33. & *curſus de Privil. Cler. c.* 7. *n.* 39. putat, hunc diſpenſatum non deobligari ab officio recitando, niſi poſt contractũ matrimonium. Sanc. verò *l. c.* ait, deobligari ante contractum matrimonium, ſed dimiſſo jam habitu, quia tunc utitur diſpenſatione, quod mihi videtur probabilius, quia tunc aſſumit alium ſtatum. Excommunicatum, ſuſpenſum, interdictum eſſe obligatum, fatemur ferè omnes, quia nec debet commodum reportare ex ſuo delicto; nec eſt in ſtatu alieno à recitatione. Ita Navar. *d. c.* 7. *n.* 17. Silveſt. *V. Hora, q.* 9. & communiter.

De incluſis in carcere diſtinguere oportet. Privatos enim carceres non excuſare à negligendis Horis certum ſit; quia ibi nulla militat excuſationis ratio. Publicos excuſare alicui videbitur, propter illum miſerum ſtatum valdè ſimilem Triremibus. Verùm excuſare non audeo propter otium magnum, quo ibi abondant incluſi, & ubi ſe facilè recolligere, ad orandum Deum, poſſunt.

5 Degradatus propter eandem rationem cum excommunicato, videtur obligandus, ita communiter apud Caſtr. *tom.* 2. *tr.* 7. *d.* 2. *p.* 6. *n.* 3. ſed certè eſt probabile non obligari, quia ab Eccleſia ſpoliatus eſt omni privilegio Clericali, atque adeò in ſtatum ſæcularem ejectus, de quo ſic Sà Verb. *Hora nu.* 5. *Degradatum quidam excuſant, alii obligant.* Sotus, Navar. & id durum. Hæc Sà Genuinus. Emendatus verò ſic habet: *Degradatum quidam excuſaſſe, alii communiter obligant, meritò, Toletus. Tutius eſt recitare; omittenda tamen ſolemnitatas, & Dominus vobiſcum*: Hæc expurgatus.

Tancredi, *t.* 1. *de Relig. tr.* 3. *l.* 4. *d.* 25. *n.* 2. Primò liberat ſacerdotem damnatũ ad mortem ab Officio, pro tribus diebus; dum eſt in ſacello mortem expectans. Secundò, captum ob aliquod enorme crimen, v. g. Rebellionem. Tertiò, affectum aliquo repentino eoque maximo mærore, ut morte filii, jactura magni Patrimonii, & ſimilis. Liberat inquam propter animum valdè perturbatum, quo ii laborant. Equidem primo ex iis dictis aſſentior, quia illa mortis propinquitas parit magnam debilitatē, infirmitatemque, qua omnes fatemur excuſari aliàs obligatos. Secundum dictum, & tertium tunc approbo, quando tanta eſſet perturbatio, ut magnam afferret difficultatem recitandi, quam certè in omnibus nō ſemper agnoſco, cùm eoſdem, in iiſdem perturbationibus, negotia magni momenti expedire non rarò videamus.

Regulares profeſſi deputati ad Chorum.

6 Conſultò dixi (profeſſi deputati ad chorum) ut excluderem Novitios, Novitiaſque, qui in odioſis habentur ut ſæculares, utque excluderem Religioſos non deputatos ad chorum, quales ſunt v. g. Religioſi Societatis Jeſu; qui obſtringuntur ſolùm ex obligatione communi, ſi ſint in ſacris conſtituti: Hujus etiam generis ſunt Religioſi Militantes, v. g. Equites Melitenſes, quos niſi gaudeant Beneficio, vel aliunde obligentur; nec teneri ex obligatione mortali ad recitandum Officium B. Virginis, nec ad alias Orationes illius loco rectè docet Caſtro *t.* 1. *d.* 1. *de orat. p.* 5. *n.* 1. aliique, quia hi addicti ſunt Militię, non choro; Idemque puto de Laicis, ſeu Converſis omnium Religioſorum, quia hi ſunt addicti ad ſervitia temporalia, niſi ex peculiari pręcepto ad illas teneantur.

Duplex autem in ejuſmodi profeſſis obligatio conſideranda eſt; altera, quoad recitationem publicam in choro; altera, quoad privatam, ſi fortè à choro abſint.

7 Quoad priorem certum eſt. Primò, curam providendi, ut in Choro Horæ recitentur, eſſe apud Prælatum: ni provideat, peccare ex genere ſuo mortaliter, quod ſi is muneri ſuo deſit, curare obligabuntur ſubditi; Superiore enim deficiente, obligatio officiorum Communitatis recidit in particulares.

Duo monet Soar. *tom.* 1. *de Relig. lib.* 4. *de orat. c.* 10. *num.* 10. Primò quamdiù Superior non imponit grave præceptũ (quod imponere legitimè in hac re poteſt) ſubditi non tenentur frequentare Chorũ ex obligatione ſaltem mortali. Immò puto cum Filliuc. Bonac. Suarez apud Dianam *p.* 3. *tract.* 2. *reſ.* 18. etiamſi frequentiſſimè quis à Choro abeſſet, mortaliter non peccaturum; quia ſecluſo ſcandalo, contemptu, cura providendi, & ejuſmodi pręcepto fortè à Superioribus lato, non eſſet niſi Regulam frangere. Et *c. ult. diſt.* 92. præcipiens eſſe damnandum Clericum Choro non aſſiſtentem, loquitur de

Cle-

Digitized by Google

Clerico Beneficiario, non de Religioſo. Secundò monet, ſi adſint, qui voluntariè cum decore ſatisfaciant Choro, non debere Superiorem facilè imponere præceptum ſpeciale ſingulis, quia jam communi obligationi per illos voluntarios ſatisfit ſufficienter; adhortari autē, immò & conſuetis in Religione pœnitentiis urgere omnino docet.

8 Certum eſt ſecundò, non licere alicui ſine mortali emittere profeſſionem ſolemnem in Religione deputata ad Chorum, niſi is ſperet quamprimum fore, ut ſciat, legere Horas, quia deciperetur Religio in re gravi, ad quod neque Prælatus poteſt diſpenſare, cùm ſit diſpenſatio extraordinaria, & Religioni oneroſa, Illud (quamprimū) dixis quidam eſſe duos, vel tres dies, ſed de hoc dicam mox *n.* 14.

9 Certum præterea ſemper mihi viſum eſt, per ſolos Novitios poſſe Choro ſatisfieri. Ita Pelliz. *t.* 1. *Man. Reg. tr.* 5. *c.* 8. *n* 49. Ratio eſt, quia in favorabilibus ii reputantur ut profeſſi, quare ſicuti iiſdem datur participatio privilegiorum Religionis, ita eris rationabile, ut poſſint ejuſdem onera profeſſis annexa ſublevare: ſanè ſi Religioſi alicujus Conventus Miſſas per ſe, & non per ſœculares celebrandas pro aliquo ex legato debeant, quis unquam illis ſcrupulum injecit, ſi ſuis Novitiis celebrandas commiſerint? & tamen onus illud Communitati conventus annexum eſſe ſupponimus.

10 Hæc ſint certa. Illud demum eſſe controverſum; & eſt duplex difficultas; Prima, quot nam Religioſi ſatis ſunt ad ſatisfaciendum in Choro? Secunda, quę paucitas Religioſorum requiritur ad excuſandum Monaſterium à Chori obligatione. Hæc poſterior difficultas pertinet ad *Ultimum caput* de cauſis excuſantibus ad Officio, ſed hic propter connexionem cum priore reſolvenda eſt commodiùs.

11 Dicò igitur Primò, quatuor, vel quinque, multo magis plures ſatis eſſe; unum non eſſe ſatis. Ita Dian. *p.* 1. *tract.* 12. *reſ.* 31 *fine*. Ratio eſt, quia illi faciunt rectè chorum, unus nequaquam, ſiquidem eſſentia Chori cōſiſtit in alternatione cantantium. Quare ſi Prælatus Monaſterii permittat in Choro Officium recitari ab uno ſolo, ſuę obligationi non ſatisfacit. Quid ſi à duobus, vel tribus tantum? Reſp licèt non negem fore ſcandalum aliquod, ſi id in Monaſterio frequenti permittat Prælatus, tamen ex natura ſua videri poſſet alicui probabile ſatisfieri; quia in rigore jam ſervatur eſſentia Chori, ſcilicet cantus alternus.

12 Dico ſecundò, excuſari Communitatem Religioſorum à Choro, ſi conſtet ſolùm ex quatuor, vel quinque, ita Bordon. apud Pelliz. *loc. cit. num.* 50. Ratio eſt, quia, tametſi quatuor, vel quinque, immò, & duo ſufficiant ad rigorem Chori; tamen, cùm ſit probabilis opinio plures requiri ad conſtituendum Chorum ex obligatione, ut ſcilicet cum aliquo decore alternatim cantetur, ne tantum onus quotidianum tam paucis ex obligatione imponatur, poteſt Communitas Religioſorum hanc opinionem ſequendo, à dicto onere ſe tunc liberare. (Dixi Religioſorum) nam ſtrictius eſt jus, quo urgentur Beneficiarii, & Collegiati, quos certè obligo, etiamſi eſſent duo dumtaxat (non autem obligo, ſi ſit ſolùm unus.) Ratio eſt, quia pactum inter Fundatores, & Beneficiarios ſaltem implicitè initum requirit ex Juſtitia, ut ſervetur Chorus, quoties alternitas canentium ſervari aliqua tandem ratione poteſt. Scio Carolum Macignum *c.* 16. *n.* 24. & 28 docere Canonicos non teneri ad reſtitutionem fructuum, ſi non ſint ſaltem quatuor, ſed ei propter dictam à nobis rationem non aſſentior.

13 Jam verò quoad poſteriorem obligationem, *num.* 6. propoſitam celebris eſt hodie quæſtio, An profeſſi non Sacerdotes in Religione addicta ad Chorum, ut ſunt etiam omnes Moniales, teneantur recitare privatim Officium, quando à Choro abſunt. Communis opinio affirmat: ita Suar. Navar. Valentia, Vaſquez, Bonac. apud Caſtropal. *tom* 2. *tract.* 7. *diſt.* 1. *de orat. p.* 1. *§.* 3. *n.* 1. *&* 2. Ratio eſt, quia obligantur ex vi profeſſionis, vel ex vi Conventionis cum fundatoribus Monaſteriorum, vel ex jure communi ſeu particulari, hæc enim rectè conſideranti non adſunt, ſed quia obligantur ex vi conſuetudinis ab omnibus receptæ in re gravi, & à Prælatis ipſo uſu legitimè confirmatæ.

Aliqui pauci negant, quam opinionem negativam licèt Reginaldus, *lib.* 18. *num.* 4. temerariam vocet, Sanch. *lib.* 7. *conſ. c.* 2. *dub.* 3. *nu.* 6. non probabilem, Diana, *par.* 6 *tract.* 8. *reſol.* 51. prorſus improbandam, Bordonus tamen *in conſil. Regul. reſ.* 30. *n.* 3. & Caramuel *in Reg. S. Benedicti, n.* 1359. alios citantes probabilem judicant. Mihi verò illos ſequi placet magis, & doctos, & plures, & antiquiores, quàm hos paucos, & recentiores. Multo magis in noſtra Diœceſi, ubi extat Declaratio edita ab Illuſtriſſimo Domino Martino de Leon ſolertiſſimo nunc Archiepiſcopo Panormitano, qua declarat hic adeſſe legitimam conſuetudinem obligantem Moniales ad ejuſmodi privatam officii recitationem, quam Declarationem ad verbum affert B. Pardi *in ſelectis, ſ.* 8. *q.* 1. *§.* 1.

14 Ex his reſpondeo dubitationi propoſitæ *n.* 8. ad quantùm ſcilicèt extendatur illud (quam primum) in neſciente legere, & volente profiteri Religionem deputatam ad Chorum. Dico enim ſi improbabilis eſt hæc ſecunda opinio, nimium conceſſiſſe aliquos extendendo illud (quamprimum) ad duos, vel tres dies: quia is deberet per illos dies non recitare Officium, quod in profeſſione Dei promittere non licet, dum noſcitur certum impedimentum, ſicut non licet alicui promittere Principi ſe cras iturum ad bellum, ſi videat ſe certo tunc ire non poſſe; eſſet enim illum decipere. At verò ſi eſſet probabilis, puto illos parum conceſſiſſe, cùm potuiſſent concedere etiam duos vel tres menſes, quia ex una parte dilatio duorum, vel trium menſium non eſt judicanda contra Religionem gravis, ut in ſimili diximus, *in opuſculo de Sacrificio Miſſæ, lib.* 3. *cap.* 1. *§.* 9. *num* 4. ex alia non peccaret non recitando Officium privatum, quia ſic ſupponimus ex hac ſecunda opinione, nec peccaret non frequentando Chorum, ab aliis, ut ſupponimus, decenter frequentatum, quia ſic docuimus ſupra, *n.* 7.

15 Inſurgit hic dubitatio, An profeſſus ad Chorum, qui non ſit in ſacris, poſſit tranſire ad ſtatum Laici, & conſequenter ex dictis *n.* 6. non obligari ad Officium.

Reſp. Negat Navarrus, *cap. quando, q.* 21. *num.* 10. & Portella *in Reſpon. Reg. p.* 2. *c.* 8. *n.* 11. Concedit Sanch. *l.* 6. *in Dec. c.* 8. *num.* 80. cum quo ſentio. Ratio eſt, quia profeſſum eſſe Choro addictum, non eſt ſubſtantialiter annexum profeſſioni, ſed oritur ex eo, quòd Religioſus ex ſua voluntate, conſentiente Pręlato, deputetur ad Chorum. Cùm igitur tota ſubſtantia profeſſionis adſit in ſtatu laicali ejuſdem Religionis, ſi Religioſus, & Superior conſentiant, non eſt ratio, cur ea ſtatus mutatio fieri nequeat; Facta autem mutatione ſtatus, non eſt mirum, quòd conſequatur exemptio ab officio: ſicuti, tollente per ſententiam Epiſcopo beneficium à Clerico, non eſt mirum, quod conſequatur, Clericum ad Officium non obligari. Ejuſmodi autem Superior debet eſſe vel Generalis, vel juxta cujuſcumque Religionis conſuetudines, ſaltem Provincialis, quia res eſt multum extraordinaria: accedere item debet conſenſus Conventus, in quo hæc mutatio facienda eſt, ut notat ibidem Sanch. aliique Aſcan. Tamb. *de Jure Abbat. t.* 1. *d.* 10. *e.* 33. *n.* 4.

16 Sed quæ cauſa requiritur? Aliquantulum gravis, qualis eſſet ex Sanch. *ibid. num* 81. ſumma conſolatio Religioſi in eo ſtatu humili ſervire volentia, vel ineptitudo ad ſufficientes litteras addiſcendas: eſt etiam cauſa delictum Religioſi non leve, propter quod poſſet ſed per legitimam ſententiam, tollere Prælatus ſuperior ab eo etiam invito ſtatum illum nobiliorem. Sicuti modò potuit Epiſcopus tollere Beneficium.

Dixi (ſuperior) cùm enim hæc ſit pœna gravis, non videtur commiſſa Prælato inferiori, ſed Generali, vel ſaltem Provinciali ſecundùm conſuetudines Religioſorum varias, quas conſule.

Dixi item (ab eo invito) nam præter hunc caſum delicti, non poteſt Religioſus ſine ſuo conſenſu depelli ad laicalem ſtatum, poſito enim quod ad Clericalem eſt admiſſus, fieret illi gravis injuria, ſi ipſo repugnante eo ſtatu ſpoliaretur.

17 Qui neſciens legere ſuſcipit ſacros Ordines (ut id etiam hac occaſione dicam, & lege Suar. Caſtrop. Garziam citatos à Tancredi mox citando) aut Beneficium, graviter peccat, & Beneficium dimittere obligatur: ſed poſteà ſi ſit jam conſtitutus in ſacris, nulloque Beneficio gaudeat, non peccabit Officium non recitando: quia ad impoſſibile nemo tenetur. Quòd ſi bona fide Ordinibus initiatus fuit is, qui parum legere ſcit, ſperans auxilium à Socio, vel ſperans brevi à Magiſtro doceri, non peccabit, propter bonam fidem, bonamque ſpem: at tenetur recitare eo modo, quo poteſt; quia magna difficultas eſt impoſſibilitas Moralis. Epiſcopus tamen hunc ordinans vix unquam peccatum vitabit, quia examen de doctrina ordinandi ex officio ipſi incumbit.

18 Quemdam, qui totum fere diem inſumebat in recitatione Officii, illud mutilando, deturpando, multa propter ſummam inſcitiam, immo & incapacitatem omittendo, liberavit ab Officio recitando Pater Tancredi, *to.* 1. *de Relig. tr.* 3. *l.* 4. *d.* 15. *n.* 7. & meritò, quia impotentia mortali laborabat, nec pręſcripſit alias preces loco Officii, quia nullum Jus adeſt in eo caſu compenſationem cum aliis precibus eſſe faciendam: ad dimittendum tamen beneficium, ſi quod haberet, meritò condemnavit, quod eſt ſemper faciendum, niſi fortè in caſu, quo concurrerent hæc tria. Primò, quòd ipſe non fuerit in culpa in ſua ordinatione. Secundò, quòd non habeat unde vivat. Tertiò, quòd ſtatum illum non aſſumpſeris, niſi ſpe illius beneficii: Adde quartò, modò vel per ſe, vel per alium admoneat malè ordinantem, ut is Eccleſiæ ſatisfaciat in reſtitutione fructuum beneficii.

Excludo etiam ſatis probabiliter cum Bonac. Tancr. mox citandis (licèt nō excludi ſit probabilius cum Suar. Filliuc. aliiſq; apud Dian. *p.* 3. *tr. de Hor. Can. reſol.* 18 *&* *reſol.* 39. & apud Bonac. *de Horis Canonicis, diſ.* 1. *q.* 2 *p.* 1. & Tancred. *to.* 1. *de Relig. tr.* 3. *l.* 4. *diſt.* 9 *n.* 15.) ab obligatione recitandi Officium eos Religioſos Profeſſos, qui permanenter ad longum tempus vivunt in ſœculo, ſi non ſunt in Sacris. Quare excludo ejectos ob incorrigibilitatem (addit Bonac. *loc. cit.* etiam fugitivos, ſed non approbat in praxi) ut etiam in Carceribus publicis, vel Triremibus exiſtentes, & multo magis eum, qui vivit in ſœculo ob Pontificis diſpenſationem. Ratio hujus probabilitatis eſt, quia quamvis hi non mutaverint ſtatum (ex quo ducitur argumentum alterius ſententiæ) tamen recitatio privata Officii Religioſis non conſtitutis in Sacris, ſolùm eſt inducta ex conſuetudine, ut modo vidimus: At non poteſt oſtendi eſſe introductam conſuetudinem pro prædictis, quando vivunt extra Religionem; cùm rari ſint, qui ſic vivant, & ex alia parte conſuetudinem inductam in Religionibus probabile eſt non obligare extra Religionem.

Digitized by Google

Beneficiarii.

19 Omnes, qui Beneficio gaudent, Epiſcopi, Abbates, Canonici, Beneficiarii ſimplices ad recitandum Officium Divinum obſtringuntur, idque ex Jure Canonico, habito reſpectu ad fructus, juxta illud *c. ult. de reſ. in 6. Beneficium datur propter Officiũ.* Hinc, qui habent Capellaniam non Sacram, hoc eſt, quæ eſt ſine authoritate Epiſcopi, & Laicis ſolet conferri, non tenentur, quia hæc, eſto fructus afferat, non tamen verè eſt Beneficium; Beneficium enim eſt illud, quod cõfertur à Prælato perſonæ Eccleſiaſticæ ad officium Eccleſiaſticum exercendum. Qui eſt Vicarius Beneficii uniti alicui Eccleſię, quamvis habeat ſtipendium ſui laboris, & quamvis ſit perpetuus, non obligatur, quia nõ eſt Beneficiarius, ſed Beneficiarii ſubſtitutus: Ita Caſtr. *t. 2. tr. 7. diſ. 2. de Orat. p. 1. § 2. n. 5.* Pari modo Coadjutorẽ cum futura ſucceſſione huc reduco, neq; enim Coadjutor Beneficii, etiam ſi gaudeat, pro ſua ſubſtentatione, aliqua Beneficii portione, Beneficiarius eſt, ſed erit.

20 Contrà, qui habent Capellaniam Sacram, quam vocant Collativam, quia Epiſcopi authoritate cõfertur, tenentur ad Officium; Ita Azor. *p. 1. l. 10. c. 1. q. 5.* Hæc enim verè eſt Beneficium fructum afferens. Rurſus qui habent Beneficia manualia, ſcilicet ad nutum Superioris amovibilia, ex eodem, *ib. c. 4. q. 2.* & qui habent Præſtimonia, ſcilicet beneficia quædam ſimplicia, quæ non impediunt aliorum beneficiorum poſſeſſionem, juxta eundem *c. 5. q. 4.* ex Bulla Pii V. 138. *ex proximo*: nec requirunt reſidentiam ex Caſtr. *l. c. n. 3.* quicunque habent beneficium in commendam, hoc eſt habent adminiſtrationem ſive temporalem, ſive perpetuam Beneficii, fructuſque percipiunt, licèt titulum non habeant, tenentur ad Officium pro eo tempore, quo hæc poſſident, quia verè hæc beneficia ſunt.

21 Eximo autem ab obligatione recitandi intruſum, id eſt recipientem beneficium injuſtè, vel nulliter, ut ſi per violentiam, vel per ſimoniam, vel exiſtens excommunicatus, ſeu irregularis quis beneficium reciperet, ita Sanch. *in conſ. 1. t. l. 2. c. 1. diſ. 73. n. 5.* Caſtr. *l. c. n.* 30. contra Bonac. & Suar. *ibid.* citat. Ratio eſt, quia hic nec habet titulum beneficii, nec fructus facit ſuos: ſed obligatur illud relinquere, & hos reddere. Addit rectè Sanch. hunc, ſi petat à Pontifice revaliditatem Beneficii, teneri exponere, ſe officium non recitaſſe, ut ſcilicet fructuum perceptorum Compenſationem, quæ eſt quid diverſum à revaliditate Beneficii, obtineat. Immò etiam ſi recitaſſet, debet hanc fructuum compenſationem petere, quia adhuc ex illegitima, ut ita loquar, recitatione poſita, nulliter recipit fructus.

22 Verùm, quid de habentibus penſionem? Reſp. qui poſſidet penſionem laicam, id eſt, quę confertur alicui, in quo non requiratur tonſura Clericalis, qualis ſolet dari ob inopiam, ſenectutem, merita Eccleſiæ exhibita, vel quid ſimile, ad nihil tenetur: niſi fortè ex gratitudine congruum ſit orare pro Fundatore beneficii, unde extrahitur ſua penſio, qui verò clericalem obtinet, hoc eſt illam, quæ Clerico ut ſic confertur, tenetur per Sixtum V. *Sacramentum, & tonſuram,* ferre habitum clericalem, ac tonſuram, & tenetur ex Jure novo Pii V. 138 & apud Navarr. *in Manual. c. 25. n. 122.* recitare officium Beatiſſimæ Virginis. Poſſe autem huic obligationi ſatisfacere per recitationem Officii Divini, cùm ſatisfaciat abundantius certum ſit. Suar. Bonac. Garzia apud Caſtr. *t. 2. diſ. 2. de Orat. p. 1. § 2. n.* 6. Dixi (ut ſic) quia penſio Laicalis poteſt etiam dari Religioſo, ſed non qua Clericus, & de hoc caſu eſt intelligendus Navarr. *conſ. 22. de celebratione Miſſarum*, quando docet, Religioſum penſionariũ non teneri recitare Officium Beatiſſimæ Virginis. Si enim detur huic penſio ob ſenectutem, inopiam, merita, &c. cum videatur illi dari non ut Clerico, non datur ſub dicta obligatione. Puto ſimiliter penſionarios ſacros, ſi ex aliis obligationibus recitent Officium Divinum, non obligari ad Officium Virginis, ita Garzias alios citans, *3. p. de benef. c. 1. num.* 116. Suar. *l. 4. de Hor. Canonicis, c. 22. à n.* 6. & hoc etiam fortè voluit inſinuare idem Navarrus, quia mens Pii V. fuit, ut Clerici penſionarii non eſſent omnino immunes ab orando, ſi ergo onerati inveniantur Officio magno, ſive ex profeſſione Religioſa, ſive ex alio Beneficio, ſive ex Ordinibus Sacris, ſive etiam ſi quis Penſionarius fiat Religioſus laicus, undè ex peculiari præcepto obligetur ad quaſdam alias Orationes, non obligabuntur ad dictum parvum Officium, quia non præſumitur Pontifex alio ſuperaddito onere eos aggravare voluiſſe. Colligitur ex Azor. *l. c. cap. 4. quæſt. 3.* & ex Garzia *loc. cit.* Adderem libens pro hoc Laico, modò prædictæ Orationes non ſint multo minores, quàm ſit Officium Beatiſſimæ Virginis.

23 His explicatis adhuc dubitabis. Primò de eo, qui habet ſolùm titulum, & poſſeſſionem beneficii, ſed fructus omnes alteri reſervantur.

Reſp. hunc non teneri ad recitandum ex probabiliſſima ſententia, ita Cajetanus, Sotus, Sylveſter cum Navarro, *de orat. c. 7. n.* 28. Ratio eſt, quia licèt Beneficium habeat, tamen non habet ut relatum ad fructus, undè cum de Altari non vivat, non eſt æquum tanto onere prægravari. Idem ſentio cum Azor. *l. c. c. 4. q. 6. fine*, de eo; qui etiam eſt ſpoliatus beneficio, par enim eſt ratio.

Dixi fructus omnes, nam ſi accipit diſtributiones in Choro ſufficientes, jam habet fructus, & tenebitur. Sic idem *ib. q. 5.* etiam ſi illud ſervitium aſſiſtendi in Choro alteri committat, ſuaſq; diſtributiones concedat; tunc enim, utpotè proprietarius diſtributionum, tenebitur ad officium. Ita Caſtr. *l. c. n.* 10. ex Suario. Nam propterea meritò Azor. nequaquam liberat ab Officio Canonicum abſentem etiam cum licentia Epiſcopi, & cauſa ſtudii & etiam ſi ſubſtituerit alium: quia ipſe ſemper retinet beneficii proprietatem.

24 Dubitabis Secundò de obtinente beneficium tenue.

Reſp. licèt communior ſententia ſit, hunc teneri ad Officium; ita Suar. Valentia, Regin. aliique apud Dian. *p. 2. tr. 2. reſ. 9.* quibus adde Caſtr. *l. c. num.* 9. probabile tamen eſt, etiam & tutum non teneri. Ita Sotus, Leſſius, Malderus, Molfeſius, aliiq; apud Dian. *l. c.* & apud Caſtrop. *l. c. n.* 1. Ratio eſt, quia beneficium tenue reputatur pro nullo: parum enim pro nihilo reputatur in Jure: & non eſt credibile, benignam Eccleſiam tantum onus apponere voluiſſe tam parvo proventui: Unde ſi is de Altari ſimpliciter non vivit, Altari non ſerviet; eſto ex gratitudine conveniat, ipſum orare pro benefactore.

25 Sed quodnam eſt beneficium tenue? Reſp. Alii dicunt eſſe illud, ex quo octo circiter aurei à Beneficio proveniunt. Ita Sotus, *l. 10. q. 3. art.* 3. Alii, ex quo aurei ſexdecim; ſic Leſſius, *l. 2. c. 34. dub. 21. p. 2. tr. 9.* Alii, ex quo viginti, ſic Ledeſma, *p. 2. tract. 9. c. 4. concl.* 5. Alii melius, ut Arag. *2. 2. q. 83. art.* 12. ex quo minor tertia parte mediocris ſubſtentationis Clerici exigitur, habita prudentis arbitrio ratione perſonæ ipſius Beneficiarii, & victus honeſti, quo utuntur communiter alii Clerici ſimilis conditionis in tali loco. Qui ergo tertiam partem, vel majorem tertia ſuæ ſubſtentationis habet, non dicetur habere beneficium tenue. Si de tenuitate beneficii dubitatur, vide ſupr. *l. 1. c. 3. § 7. verb. Beneficiarius, n.* 2.

26 Quòd ſi beneficium fuit pingue, ſed proceſſu temporis, ſive culpa Beneficiarii, ut ex bello, peſte, ſterilitate fructus exigui proveniunt, vel per vim, fraudemve impediatur is à dictorum fructuum conſecutione, dico tunc, compenſandum eſſe unum annum fertilem cum alio, & obligandum Beneficiarium ad recitationem, ſicuti diximus *lib. 3. de ſacrif. Miſſæ, c. 1. § 3. num.* 96. quoad onus Miſſarum: licèt Caſtropalaus mox citandus *num.* 18. in hoc caſu etiam deobliget, quia, inquit, percepti fructus, vel percipiendi correſpondent ſuo tempori, & pro Officio ſuo tempore perſolvendo dantur, & non pro alio. At ſi multum tenue ſit factum beneficium, ſine ſpe incrementi, ita ut judicio prudentis ad æquam dictam compenſationem pertingi ampliùs non poſſit, vel certè non niſi poſt longum tempus ſibi inutile, non audeo manentibus his, obligare pro tempore, quo fructus non exigat aſcendentes ad tertiam partem ſuſtentationis, quia tunc verè, nec fructus nec jus utile ad illos ipſi remanet. Nam propterea id ipſum docent non ignobiles Doctores, ſi in totum ſine ſua culpa Beneficium pereat, quia non eſt juſtum quempiam ſuo ſtipendio alienis in caſtris militare. Ita Caſtr. *t. 2. tr. 5. de orat. p. 1. § 2. n.* 17. Dixi (ſine culpa) nam, ſi ex tua negligentia, vel delicto hæc diminutio, vel extinctio contigerit, non eximeris ab obligatione: non enim æquum eſt, ut Eccleſia ex tua malitia ſuo ſervitio privetur. Dixi item (ſine ſpe) nam cęterum ſpes firma, ſicuti dat tibi tunc jus percipiendi pro ſuo competente tempore fructus hujus anni, ſic obligationem inducit nunc ſerviendi.

27 Denique ſi plura quis exigua beneficia obtinet pertinentia ſaltem ad tertiam ſuę ſubſtentationis partem, obligabitur ad horas, quia jam notabilem ſuſtentationem ab Eccleſia recipit. Ita idem *n.* 10 ex Suarez, Bonac. Garzia. Contra, ut id hac occaſione dicam, ſi plura etiam pinguia beneficia habeas, non obligabitur niſi ad unum Officium, & non, ut aliqui aſſerunt, ad dicenda tot Officia, quot ejus generis beneficia poſſides. Ita Suarez, *l. 4. de Horis Canonicis, cap. 18. num.* 3. Bonac. *tom. 2. dub. 1. de Horis Canonicis, diſp. 1. q. 2. p. 4. n.* 27. Ratio noſtra eſt, quia hæc videtur benignæ Eccleſiæ intentio, ut ſolùm multiplicentur tituli, ob quos debetur recitatio, ſicuti ordinatus omnibus Sacris Ordinibus unum debet recitare Officium, & in die Feſtivo, occurrentibus pluribus Feſtis, una Miſſæ debent Fideles aſſiſtere.

28 Dubitabis tertiò de habente Beneficium in Eccleſia, in qua ſit conſuetudo, ut per annum, vel per ſex menſes primos Beneficiarius nec habeat fructus beneficii, nec diſtributiones, ſed ut dividantur inter antiquos beneficiarios, vel in opera alia pia, &c. Reſpondeo, licèt conſuetudo ſit per Canones abolita, Extravag. Joannis XXII. *ſuſcepti, de elect.* Conc. Trid. *ſeſſion. 24. de reformat. capitul.* 14. Pius V. *Durum*, Conſtitut. 106. volentes, ut ſaltem mediam partem habeant Beneficiarii: tamen, ſi alicubi adhuc & legitimè viget, eſt probabile non teneri Beneficiarium ad recitationem Officii. Ita Caſtropal. *l. 1. num.* 19. Ratio eſt, quia conſuetudo eſt irrationabilis, ad quam non conſentit Beneficiarius, niſi admodum violenter, ne à Beneficio excludatur. Cùm ergo fructibus, & diſtributionibus ſine ſua culpa careat, ſervire per Officium non tenebitur eo tempore correſpondente fructibus ablatis. Beneficiarios dictos antiquos excuſo à reſtitutione, & peccato, quia favet illis conſuetudo, licèt irrationabilis, at legitimè jam nunc introducta, ut ſupponimus.

29 Sed quid, ſi ſolum titulum Beneficii habeam, nondum tamen ejus poſſeſſionem ſaltem pacificam?

Reſp. tribus dictis. Dico primò, ſi per te ſtat, quin poſſeſſionem habeas, fructuſque percipias: te obligari, quia ob tuam culpam non debet Eccleſia privari ſuo ſervitio. Ita Suar. *l. 4. de Orat. c. 19. n. 7. & 8.*

30 Dico ſecundò, ſi poſſeſſionem habeas licèt litigioſam, ſed tamen fructus percipis, vel ſpem moraliter certam habes percipiendi, te item obligari, ſic Bonacina, *tom. 1. diſt. part. de Horis Canonicis, quæſt. 2.*

Digitized by Google

q.2.p.4.nu.26. alios citans, quia tunc commodum, ſaltem per certam ſpem, ſentis, unde & oneri te ſubeſſe æquum eſt. Quòd ſi certa dicta ſpes non adeſſet, quia commodo careres, careres & onere.

31 Dico Tertiò, ſi licèt titulum habeas, à poſſeſſione tamen ſine tua culpa ſive ob litem, ſive ob aliam cauſam, excluderis, te non obligari. Sic Bonac. *ib.p.5.nu.25.* Ratio eſt, quia dum non poſſides, non diceris habere propriè beneficium, cui annexa eſt obligatio recitandi: quæ, cùm ſit onus grave non eſt extendenda, ſed limitanda ad habentem propriè, & perfectè beneficium. Quare ſi poſſeſſionem cras ſis certò habiturus, cras eris obligatus, non hodie. Quid, ſi duo litigarent de Beneficio, & neuter eſſet in poſſeſſione? neutrum obligari ex dictis, deduci debet, quia neuter in rigore beneficium habet. Ita Caſtrop. *t.2.tr.7.d.2.de Orat.p.1.§.2.num.13.*

32 Petes primò; An quis omittit Officium uno, vel altero die in anno, mortaliter delinquat?

Angelus Verb. *Hora,q.10.* refert, nec reprobat ſententiam Riccardi dicentis omittere Officium tunc eſſe mortale, quando, vel ex faſtidio Divini cultus, vel ex contemptu, vel ex conſuetudine omitteretur: ſecundùm Juriſtas autem binum actum inducere conſuetudinem, ſed hæc ſententia caret probabilitate, ſic enim ex mera negligentia ſemel, aut iterùm non jejunare in Quadrageſima, vel non intereſſe Sacro aliquo die feſtivo intra annum, pari modo, non eſſet mortale, quia non eſſet ea conſuetudine, ſed profectò grave quid eſſet uno die Horas non perſolvere, ut item ſemel in Quadrageſima non jejunare, vel Sacro non adeſſe die præcepto, ut certum, & exploratum omnes ſupponimus.

33 Petes Secundò, Beneficiarius, qui ſit Sacerdos, vel Religioſus deputatus ad Chorum, ſi Officium omittat duplicine an unico peccato peccat? Reſpondeo licèt probabilius ſit cum Sanc. Suar. Bonac. apud March. *de ord.tr.3.p.6.c.12.* peccare dupliciter, contra juſtitiã, & contra Religionem, tamen eſt etiam probabile, cum Henr. Garzia alios referente, apud eundem March. *ib.* unicè delinquere ſcilicèt contra Religionem. Beneficiarii enim & cujuſcumque deputati ad Officium obligatio ad Religionem, ſeu ad colendum Deum reſolvitur.

§. II. *Quod eſt illud Officium ad quod recitandum tenentur prædicti.*

1 UNo verbo. Officium ex Breviario Romano. Excipiuntur nihilominus, qui alio Breviario utūtur ex conſuetudine ante ducentos annos, quales ſunt V.G. Monachi Sancti Benedicti, Dominicani, Eccleſia Mediolanenſis, Samburg. Leodicenſis, & ſi quæ aliæ ſunt hujuſmodi: quibus tamen conceditur poſſe, ſi velint, conſentiẽte Capitulo univerſo, hoc eſt ſaltem majore ejus parte, & ſuo Epiſcopo (in Monaſteriis exemptis conſentiente ſuo Prælato) conceditur inquam amplecti poſſe prædictum Breviarium Romanum: ita Caſtr. *t.2.tr.7.diſſ.2. de Orat. p.2. n.1.* quod ſi fiat non licere deinde iiſdem ad antiquum Breviarum regredi, rectè notat Leſſius *lib.2.c.37. dub.12.n.74.*

2 Jam qui, ſecus ac dictum eſt, recitat, obligationi nequaquam ſatisfacit. Impreſſores verò, ac Bibliopolæ ſub pœna excommunicationi latæ prohibentur imprimere, vel vendere Breviaria Romana, niſi præceſſerit licentia Inquiſitoris: ita Clemens VIII. *Cum in Eccleſia*, (vel ubi is non fuerit) Ordinarii in principio vel fine Breviarii apponenda; Adverte ejuſmodi Romanom Breviarium fuiſſe primùm à Pio V. *Quod à nobis*, editum, deinde à Clemente VIII. *Cum in Eccleſia cirat.* recognitum, & denique cum hymnis novis ab Vrbano VIII. *Divinam Pſalmodiam*, reviſum, Injunctumque omnibus; ut ita novo hoc uterentur, ut qui haberent illud Pii, vel Clementis, eo poſſent uti, illudque vendere: at in poſterùm imprimerentur ſemper nova cum prædicta Inquiſitoris, vel Ordinarii facultate.

Prima Difficultas.

De non recitante ex novo Breviario.

3 Huc plurimæ confluunt difficultates à nobis breviter enodandæ: Prima: an qui poſſunt emere novum, teneantur? Non teneri certum ſit: quin etiam, ſi domi novum quis habeat, poteſt is ſolvere penſum Officii ex illo Pii V. vel Clementis VIII. Quia dum hæc extant, permittuntur; Immò, nec ſcrupulum ego injeci cuidam, qui Matutinum cum Breviario Pii, vel Clementis; Horas cum Breviario Urbani, vel contra recitabat: Multò minus ei, qui pœnitentiam de recitando aliquoties Officio injunctam à Confeſſario, ſemel ex uno, ſemel ex alio perſolvebat, jam enim ſemper legitimis Breviariis utebatur.

Secunda Difficultas.

De Licentia imprimendi nova Breviaria.

4 An poſſis uti novis Breviariis impreſſis, V.G. Pariſiis, cum ſola approbatione ſupremi Conſilii Regii, non verò Inquiſitoris, vel Ordinarii? puto poſſe, ita Navarr. *in ſumm. c.17. n.148. in Reg.Caſt. & Franc.* Bonac. *diſſ.2.de cenſ.in partic. q.2.p.16.n.6.* quia jam uſu receptum eſt alicubi, facultatem Imprimendi haberi à dicto Supremo Conſilio, quod idoneum ſolet virum deputare ad libros approbandos: Quare tunc, vel non ſunt receptæ leges, quibus jubetur eſſe libros approbandos à perſona Eccleſiaſtica, vel non deeſt ejuſmodi approbatio, quia ea ipſa introducta conſuetudine cenſetur Ordinarius deputare eos ipſos, quos Regium Conſilium deputat: quam praxim Roma ipſa comprobat, cùm paſſim ejuſmodi libri Romæ palàm vendantur. Vide, quæ dixi *c.1.§.7.n.30.*

Tertia Difficultas.

An Religioſus obligetur recitare Officium Diœceſanorum?

5 Si quando in Diœceſi ritè celebrentur feſta propria, V.G. Patronorum, vel ſimilium, reus ne erit Religioſus exemptus, ſi Officia ejuſmodi feſtorum non recitet, recitet verò juxta ſuam conſuetudinem, V.G. de feria? Reſpondeo fore reum, ſi Feſta Patronorum, aliaque in Diœceſi Vniverſalia non perſolvat, non verò ſi cœtera particularia negligat, quæ tamen, ſi velit, recitare licitè poterit, ſuoque oneri ſatisfaciet. Ratio eſt, quia ita colligitur ex quadam Bulla Pii V. Apud Caſtrop. *t.2. tr.7. diſſ.7. de Orat p.2 n.8.* quæ licèt ad Eccleſias Hiſpaniarum directa fuerit, tamen propter paritatem rationis, & convenientiam, quam continet, ſi ab omnibus obſervetur, laudabile eſt.

Hic obiter adverte non poſſe Epiſcopum ſtatuere, ut Clerici ſuæ Diœceſis recitent Officium alicujus Sancti Conſtitutione perpetuò obſervanda, quia id illis legitimè prohibetur à Greg. XIII. apud eundem *loc.cit.* Excipe niſi ſint inſtituenda ex vi Rubricarum, V. G. pro Patrono, pro inſigni Reliquia, &c. quia tunc jam adeſt licentia data per leges Rubricarũ. Una vel altera vice propter aliquam occurrentem cauſam poſſe puto: ita Sanc. Navarr. Armilla apud Pelliz. *in Manual. Regul.to.1.tr.5.c.8.n.11. & 12.in finali:* quia id, cum rarò contingat, nec multum Breviarii Ordinem perturbet, Epiſcopi poteſtatem, cujus eſt in caſibus contingentibus providere, nequaquam tranſcendit. Ejuſmodi Epiſcopi poteſtas innuitur in Decreto S. Rituũ Congregationis appoſito in fronte Breviarii Urbani VIII. de hac re ibi, *Non poſſe locorum Ordinarios addere Calendariis*, & ibi, *Nec mutare ritum*: & ibi, *Nihil propria authoritate conſtituant*. Hæc enim verba, *conſtituere, mutare*, non quidem notant temporarias inſtitutiones, ſed perpetuas. Hanc poteſtatem pro una, vel altera vice extendit Pelliz. *loc. cit.ſect.1.n.22.* ad Prælatos regulares utique pro ſuis ſubditis; inſtituere autem Feſta Sanctorum quomodo poſſit Epiſcopus, unde & conſequenter ad Officium talis Sancti obligare dicetur infra *lib.4.c.1.§.1.*

6 Immò probabile judico, cum Antonio Quintanad. *tr.7. ſingul.1. & 2. & tr.8.ſingul 1.* Epiſcopos, vel Ordinarios, etiam Capitulum ſede vacante, Regulareſque Prælatos poſſe ſine novo recurſu ad Pontificem vel Sacram Congregationem in ſua Diœceſi ſtatuere ut Miſſa, & Officium celebrentur ſuo die de iis Sanctis, in quorum Canonizationis Bulla extant hæc verba, *& ſingulis annis die ſuli ejus Officium Breviarii Romani celebrari poſſit* (extant autem in Bulla Canonizationis S. Ignatii, Xaverii, Philippi Nerei, & aliorum quorumdam? Ratio eſt, quia per hæc verba accedit Authoritas Pontificia, (ſub nomine enim Officii intelligitur etiam & Miſſa) quam authoritatem requirunt Decreta de hac re hactenus edita. Hoc ipſum poſſunt Epiſcopi in qualibet Eccleſia Hiſpaniæ pro Sanctis naturalibus ſuarum Diœceſum; ſiquidem id illis, indulget per peculiarem Bullam Gregorius XIII. atque adeò Epiſcopi, dum ejuſmodi feſta ſtatuunt, nihil ſtatuunt ſine Pontificia authoritate. Ita idem *ibid.ſingul.9.*

Hoc privilegio conceſſo Hiſpaniæ poſſe uti etiam omnes Inſulas, & loca Regi Hiſpaniæ ſubjecta, quibus communicari ſolet Bulla Cruciatæ (qualem ſcimus eſſe Siciliam) videtur judicare Quintanadvenas, *tr.7 ſingul.25.n.12.* propter extenſionem, quam Gregorius XIII. fecit In Bulla ſuperiùs laudata die 30. Decembris anno 1573. quæ præfigitur Officiis Sanctorum Hiſpaniæ propriis.

Profectò, quia ſumus in materia favorabili, ac nemini nocente, & ad cultum Sanctorum ſpectante; atque præter dictum Authorem id probabile propter alias rationes indicant aliquot viri docti ex noſtra Societate à me conſulti: idcircò non poſſum ego huic ſententiæ refragari, & non putare probabilem, de quo argumento doctam diſputationem typis edidit amiciſſimus P. Franciſcus Bardi.

Quarta Difficultas.

De Additione, & Diminutione Officii.

7 Qui notabiliter de Divino Officio diminuit, graviter peccare, quia non ſatisfacit ſuæ obligationi, certum eſt. Qui addit aliquid Divino Officio, niſi animo mutandi ritum addat, ſatisfacit; quia additio ſine ejuſmodi animo non mutat ſubſtantiam Officii, quod jam totum recitari ſupponitur.

8 Quamvis autem aliquid ſic addere, Interdum culpa non ſit, hoc enim pacto adduntur ad ſolemnitatem Motteta, & Cantus inter unũ & alterum Pſalmum, & in privato officio ſemel, aut iterùm id præſtare ſine animo ritum mutandi, non item ſit gravis ſaltem culpa, tamen, ſi, ut in perpetuum duret additio, id facias, mortalis culpæ reum te conſtituit Caſtrop. *to 2 tract.7.diſp.2.de Orat.p.2.nu.25.* quia id mutationem ritus ſapit: ſed te liberat Bonac. *to.1.diſſ.1. de Hor.Canon.q.3.p.1.nu.21.* quia in privato Officio non facilè à bono viro novi ritus ſuſceptio eligi præſumitur. In Miſſa autem etiam privatè dicta (quia ex ſe publicum eſt Sacrificium) nunquam licere ali-

re aliquid addi, diſputavimus *in noſtro opuſc. de Sacrificio Miſſæ, lib. 2. cap. 5. §. 3.*

9 Sed difficultas hic in eo non vulgaris verſatur, Ecquænam ſit officii pars notabilis, quam diminuere, ſeu omittere peccatum mortale ſit?

Præmitto duas eſſe ſententias, Alteram communiorem Vaſquez, Suarez. Bonacinæ, Garziæ apud Merollam mox citandum; dicentem totum unius diei Officium præcipi unico individuo præcepto, unumque eſſe peccatum totum illud omittere, licèt gravius quàm ſi omitteretur una hora ſolùm, V. G. Matutinum. Alteram Cajet. *in ſumma. V. Hora Canon.* item Leſſ. Tolet. aliorumque apud Merollam, *t. 1. diſ. 2. c. 4. dub. 7. n. 132.* aſſerentem tot eſſe præcepta, quot horæ, nempè ſeptem, totidem eſſe peccata ea omittere. Prior putat præceptum horarum unius diei eſſe unum, ſicuti eſt unum jejunandi uno die: poſterior putat eſſe plura, ſicuti ſunt plura præcepta jejunandi diverſis diebus.

Unde ea priore ſequitur, omittenti omnes horas unius diei ſatis eſſe, ſi in confeſſione ſic ſe accuſet, *Omiſi Officium ſemel*, quod non ſequitur ex poſteriore, ut *in opuſc. Methodi Confeſſ. loc. mox cit.* à nobis explicatum eſt. Ratio autem prioris ſententiæ ducitur ex eo principio, quia una Hora unius diei ordinatur ad aliam ejuſdem diei, ita ut omnes Horæ unum integrum, individuumque Officium conſtituant: Quoniam verò poſterior ſententia id negat, putatque unam horam ejuſdem diei independenter ab alia præcepti, ideò docet quamlibet horam per ſe ſuam obligationem ab alia independentē parere. Utraque ſententia eſt probabilis, ſed quia prior animo noſtro inſedit, *in Method. Confeſſ. lib. 2. c. 5. §. 4. n. 12.* eandem & nunc amplectimur.

10 Venio nunc ad propoſitam difficultatem. Nonnulli docent decimam partem alicujus Horæ parvæ v. g. Completorii eſſe notabilem partem, ita Moneta apud Bonacinam mox citandum; Alii tertiā, ita Azorius, Malderus, Navarrus apud Bonacinam mox citandum: Alii medietatem ejuſdem parvæ horæ. Ego ſequor Leſſium *lib. 2. c. 37. dub. 9. n. 52.* & Bonacinam, *tom. 1. diſ. 1. de Hor. Can. q. 5. p. 1. n. 2.* ſentientes integram horam parvam eſſe notabilem partem Officii.

Qui igitur tantùm negligit Officii, quantum notabiliter non æquat integram parvam horam, non omittit partem notabilem, atque adeò non peccabit mortaliter. Hoc dictum probat illa duo principia, quòd nimirum præceptum officii unius diei ſit unicum, ut modò explicuimus, & quod notabilitas, ſeu gravitas materiæ in præceptis principaliter deſumitur ex fine præcepti, ſpectata tamen etiam quantitate rei in ſe, & in ordine ad totum, quod præcipitur, ut declaravimus *lib. 1.* cum de parvitate materiæ, &c.

11 Sic autem formari ratio poteſt. Omittere minus, quàm ſit una parva hora, non videtur nocere notabiliter fini intento à Legislatore per præceptum de recitando Officio, qui eſt cultus Dei. Rursùs talis omiſſio, nec ex ſe, & abſolutè, nec ut relata ad totum Officium unius diei videtur magna, ergo non eſt notabilis. Confirmatur, quia veriſimile non eſt, piam Matrem Eccleſiam velle æternis ignibus addicere eum, qui leviorem partem Officii ea, quàm diximus, omittit.

Si modicam tantùm partem recites unius parvæ horæ, cenſeris totam negligere, atque adeò mortaliter peccabis, quia ea pars, quæ recitata eſt, cùm ſit quid parvum pro nihilo reputatur.

Scio aliquem docere omittentem integram Tertiam, vel Sextam, vel Nonam non peccare mortaliter, quaſi ſit illa brevis hora, parva materia in comparatione totius Officii Divini. Sed profectò id, cùm ſit contra innumeros Doctores, approbare animus refugit. Et ulterior ratio ſugæ eſt, quia quamvis alicui appareat eſſe materialiter quid modicum. Tertia v. g. reſpectu totius Officii diei, ſicut labor per duas hora reſpectu vigintiquatuor horarum totius diei feſti: tamen revera non ita eſt formaliter, conſideratis omnibus circumſtantiis, & fine Eccleſiæ, quæ voluit, ut ſingulis horis aliquid Deo à Sacerdotibus impenderetur, à quo notabiliter deficit, qui totam integram horam, quamvis ex ſe parvam, omittit. Certè Sacerdos non recitans in Miſſa, *Gloria*, vel *Credo*, quid modicum negliget: at ſi omittat in Canone tot verſus, quot numerantur in *Credo*, grave quid omittet, ut omnes docemus, nempe ob circunſtantiam illam, quòd ſint verba potiſſimæ partis Sacrificii. Rursùs oculus, vel manus, vel pes, parvæ partes ſingulæ ſunt, reſpectu totius Corporis, tamen, qui unum ex illis amputat, Irregularis fiet per omnes Doctores. Non ergo reſpicienda ſola eſt ipſa parvitas materialis, ſed cætera omnia, ut prudenter dijudices, utrùm grave ſit, vel leue quod omittitur.

Si omittat quis Veſperas Sabbati Sancti ex peculiari ratione, non audeò affirmare eum peccare mortaliter, quamvis integram horam omittat. Nam eæ Veſperæ, & extraordinariam habent parvitatem, & ex alio capite pro illo die tantæ lætitiæ, atque Indulgentiæ, & in quo præceſſerunt in Eccleſia ſatis prolixæ orationes, non eſt putandum notabiliter lædi finem, & præceptum orandi.

12 Quod dictum eſt de Officio privato, dic (ut id obiter hic notem) de Officio in Choro (quamvis adverſari nobis Suarium *loc. cit.* ſciam) Ita Bonacina, *ibidem*. Ratio eſt, quia non eſt diverſum præceptum quo ad ſubſtantiam, illud, quo tenemur recitare in Choro ab eo, quo tenemur privatim; ergo nec eſt diverſa gravitas, vel levitas, quo ad eius materiam.

Quinta difficultas.

De Officio Defunctorum, & de Litaniis.

13 Non obligari Sacerdotes utentes Breviario Romano hæc privatim, (immò nec in Choro) recitare, obligari autem alio Breviario utentes dilucidè pronunciat Pius V. *loc. cit.* lege Pelliz. *tom. 1. man. Reg. tr. 5. cap. 8. num. 46.* At ſubdubitatur, an ſaltem in die Commemorationis Defunctorum, & quoad Litanias in Rogationibus, feſtoque S. Marci urgeat obligatio?

14 Probabilius eſt, obligationem urgere, quia tunc illa ſunt pars Officii ejus diei, lege eundem *ibid num. 48.* aſſerentem Dian. alioſque. Non urgere tamen plure *ibid.* autumant, negantes illa ad Officii illius diei partem pertinere; confirmant, quia Pius V. abſolute liberat Sacerdotem à privata recitatione Officii Defunctorum. Quare ſi rubrica illorum dierum nihilominus illud Officium, & Litanias imponat, quid vetat aſſerere eam eſſe mere directivam, non verò præceptum? Non poſſum à probabilitatis meta hanc ſententiam excludere: Superſedeo tamen à longiore diſputatione; ſiquidem illam apud citatos fusè leges.

Sexta Difficultas.

De Officio aliena lingua recitato.

15 Quæſivit olim à me P. Octavius Tedeſchi noſtræ Societatis Vir eruditus, & doctus, an ſibi liceret Pſalmos Officii, Idiomate Græco recitare, ut ſic Græcas litteras, quas apprimè profitebatur, familiariùs ſibi ea ejus uſurpatione conciliaret? Negativè reſpondendum videbatur non paucis. Caſtrop. enim *l. c. n. 14.* licèt id ſemel, aut iterùm facere non eſſe grave delictum affirmet, tamen grave eſſe ex Bellar. Suar. Sà, Bonac. ſi aliquoties fieret, concludit; Primò, quia ſic cenſetur quis Eccleſiæ Latinæ generalem ritū parvipendere. Secundò, quia, ſi publicè id fieret, præberetur occaſio ſcandali, & erroris.

16 Profectò, ſi publicè id fiat in Choro, pedibus in Caſtropalai ſententiam eo. Quale enim ſcandalum oriretur in Templo Latino, ſi Græci, vel Hebræi Pſalmi decantari deprehenderentur? Idem dico, ſi privatim fiat intentione mutandi ritum; id enim & per ſe grave eſt, & graviter prohibetur à Pio V. Idem denique de Vulgari lingua etiam privatim, quia ab hac ſemper abſtinendum dixit Romana Eccleſia, de qua loquitur Bellarm & Sanch citati à Caſtr. à me diligenter viſi. At verò ad aliquem finem bonum, privatim, & ſine periculo errandi, Greco, vel Hebræo idiomate Pſalmos, etiam multoties, immò ſemper in Officio recitare, cum Bonac. *t. 1. d. 1. de Horis Canonicis, q. 3. par. 1. num. 15.* aſſerens id conſueviſſe P. Mapheum Societatis Jeſu; lege Eſcobar, *tr. 5 exam. 6. cap. 50* & Sà, Verb. *Hor. Canon. nu. 10.* quos pro ſe immeritò affert Caſtrop. *loc. cit.* puto peccatum non eſſe, & ſatisfieri præcepto, ad quod ex quocumque titulo obligaris. Ratio eſt, quia etiam ſic retinetur formula Romana præcandi quo ad ſubſtantiam; hæc enim non tam ex Idiomate Latino, vel Græco, quàm ex ſenſu verborum, & illius diſpoſitione conſtat.

17 Dixi (ad aliquem bonum finem) nam hoc non intercedente meritò docet Bonac. *loc. cit.* non vitari veniale, quia, utcumque, ſit contra conſuetudinem Eccleſiæ Latinæ: quamvis, quia eſt in re accidentaria, & de qua non valdè laborare Eccleſia credatur (quando privatim fit) leviter ſolùm erretur.

18 Idem Bonacina *ibidem*, approbat obligatum ex voto, vel pœnitentia ob bonum finem majoris V. G. devotionis, (quam fortè quis ſentiat in Græca, Hebræa, immò vulgari lingua) recitare ſic privatim poſſe Pſalmos, aut alias preces. Admitto hanc doctrinam de Pſalmis Græcis, & Hebraicis, ſed de vulgari diſtinguendum omninò eſt. Si enim votum, vel pœnitentia ſit de recitandis *Pater*, & *Ave*, V. G. eaque tu Vulgari lingua orando pronuncies, non te reprehendo, immò laudo? quia *Pater*, & *Ave* vulgari ſermone translata paſſim in compendiis Doctrinæ Chriſtianę ab Eccleſia proponuntur, at quia Eccleſia licèt Hebræos, & Græcos Pſalmos admittat, (undè propterea oti iis poſſumus) nunquam tamen admittit, immò damnat, & prohibet Vulgares, ideò te, ſi iis vulgaribus utaris, meritò reprehendo, quia Orationibus ab Eccleſia nullo modo permiſſis votum, & pœnitentiam ſatisfieri poſſe, nullus putare rationabiliter poteſt.

19 Urges, qui Rubricas etiam merè directivas in Miſſa ſemper negligeret; cenſetur illas contemnere, ſic Baldell *in Thol. Mor. to. 3. lib. 3. d. 21. n. 33.* unde & graviter peccare, ut *in opuſc. de Sacrif. Miſſ. lib. 2. c. 5. §. 1. n. 9.* à nobis etiam dictum eſt, ergo idem de eo dicendum, qui Pſalmos Latinos ſemper negligeret: Reſpondeo, Miſſa ex ſe publicum opus eſt, non ita recitatio, de qua diſputamus; Præterea Pſalmorum Græcorum recitatio, in nulla negligentiæ culpa eſt, ſed conſultò motus illo fine bono formulam, ſeu modum loquendi, qui in Oratione non eſt de ſubſtantia, omittit, Pſalmoſque Græcos ab Eccleſia non rejectos ſuſcipit, at Rubricarum ille tam ordinarius, deſertor negligentiæ culpam committit, ſuaſque ut ita dicam, Cœremonias, ſibi confingit, in quo bonus adeſſe finis non poteſt.

Septima

Digitized by Google

Septima difficultas.

De mutatione Officii unius in Officium alterius diei.

De mutatione, ſtando ſemper in eodem ritu.

20 Licèt ne alicui ſine peccato recitare Officium pro Officio? Varia Doctorum placita tribus dictis reſtringo.

21 Dico primo, ſi id rarò ſine cauſa ob ſolam commoditatem, v. g. fiat, errari venialiter: ſi verò fiat ex aliqua cauſa, ut ratione ſtudii, itineris, infirmæ valetudinis: vel etiam ratione non vulgaris devotionis (idem ſi ex ſemiduplici, facias duplex) ne venialiter quidem peccari (citra contemptum, vel animum introducendi ritum novum, ut ſemper ſupponimus) ſi etiam Officium, quod aſſumitur, ſit brevius, longius quod omittitur. Ita Cajetanus, Filliuc. Sà, Zerola, Valentia, Leſſius, Vaſquez, Caſtropalaus, *loc. cit. num.* 17. aliique apud Dianam, *p.* 2. *tr.* 12. *de Horis Canonicis*, *reſolut.* 3. & Pelliz. *tom.* 1. *man. Reg. tract.* 5. *c.* 8. *à n.* 73. Ratio eſt, quia præceptum de percurrendis Horis jam ſervatur quo ad ſubſtantiam: & ex alio capite, etiam ſi modus, hoc eſt recitatio ſecundùm formam præſcriptam pro hoc die, negligatur, unde & peccetur, ſi fiat ſine cauſa: tamen cùm tam rarò fit, non videtur offenſio gravis, & ex cauſa videtur nulla. Huc reduco inadvertentiam: non enim eum, qui inadvertenter Officium pro Officio recitavit, obligo ad reſumendum proprium illius diei, quamvis commodè poſſit, quia illa inculpabilis inadvertentia una eſt ex prædictis cauſis, cùm non præſumatur Eccleſia velle ad duo Officia obſtringere eum, qui ſine culpa eſt.

22 Dico Secundò, non propterea licere etiam ſemel, aut iterùm, omiſſo proprio, recitare Officium octavæ Reſurrectionis: Diana *p.* 5. *tr.* 11. *ref.* 7. Pellizar. *l. c. n.* 73. Ratio eſt, quia hoc adeò breve eſt, ut omiſſio proprii Officii ſanè notabiliter longioris, non cenſeatur res levis, quæ ex aliquibus ex dictis cauſis cohoneſtari queat.

23 Dico tertiò, ſi id perſæpè fiat, peccari mortaliter. Ita Suar. Regin. Filliuc. Bonac. aliique apud eundem Caſtrop. *loc. cit. n.* 18. & apud Marchin. *de ord. tr.* 3. *p.* 6. *c.* 12. *diff.* 4. Sæpè autem fieri dicetur, quando ſine delectu, & communiter (ut in ſimilibus, morali modo à prudenti decerni ſolet) Sacerdos dicta mutatione uteretur. Ratio dicti eſt, quia Pius V. non ſolùm principaliter præcipit eſſe percurrendum officium Romanum veluti in genere, ſed etiam eſſe percurrendū illud, quod tali die præcipitur, ut attentè legenti Bullam planum fiet, præſertim ibi: *Quitenentur ad Officium ſub pœnis, ut quotidie ſolvant ex hujuſmodi Breviarii præſcripto, & ratione:* Cùm ergo qui perſæpè mutat Officium, lædat graviter Bullæ præſcriptum, mortaliter peccabit.

24 Dices, ex his Bullę verbis ſequeretur peccari mortaliter, etiam ſi uno die fieret mutatio, ſicuti ſi uno die omitteretur omnino Officium, quia jam non ſervaretur Pii V. præſcriptum: at ſupradictum eſt ſolùm peccari venialiter, ſi ſine cauſa id, uno vel altero fiat die.

Reſpondeo, ex his verbis Bullæ ſolùm ſequi peccari, & fieri contra præceptum Pii, quod ſanè concedimus etiam pro uno, vel altero die: At utrùm mortaliter, an venialiter, dependet à gravitate, vel levitate materię; quoniam igitur relinquere proprium diei, & aliud Officium ejuſdem Breviarii rarò aſſumere, leve quid eſt, ideò peccatur ſolùm venialiter; at, quia tum ſæpè mutare Officium pro Officio, tum relinquere Officium nullum aliud ſimile ex eodem Breviario ſupponendo, grave eſt, ideo mortaliter ſic peccabitur.

25 Sed adhuc ſuperſunt aliquot curioſæ, ac practicæ quæſtiones. Prima ſic proponitur: Sacerdos Panormitanus hodie ſub Veſperas Panormi exiſtens, ubi dies currit feriæ, cras eſt perrecturus Montem Realem, ubi celebrabitur memoria S. Caſtri Patroni: poterit ne hic Sacerdos hoc ſero Panormi recitare Matutinum S Caſtri, & primas Veſperas? Reſpondeo poſſe, ſed non obligari. Ratio eſt, quia cùm cras ſit futurus peregrinus in ea Civitate, poterit, ſed non ſub obligatione ſe ibi reddere illi Eccleſiæ conformem, & cras Officio S. Caſtri operam dare, cùm ergo Officium hoc veſpertinum ſit pars Officii craſtini, non eſt improbabile poſſe illud anticipatè tanquam pertinens ad diem craſtinum licitè ab hujuſmodi Sacerdote perſolvi.

Quid, ſi is Panormi percurrerit Matutinum feriæ? Quando adveniet cras Montem Regalem, melius ne proſequetur horas feriæ, an aſſumet illas S. Caſtri? Reſpondeo æquè utrumque. Nam ſi recitabit de feria, ſe conformabit cum Officio à ſe legitimè incepto: Si de Sancto, ſe conformem reddet loco. Utrùm ex his melius, in privato Officio, non diſcerno, ideò quod mavis, gere; nam Miſſam, & Horas in Choro, quia ſunt publica, de Sancto ſunt celebranda.

26 Secunda quæſtio: Sacerdos Panormi V. G. non recitavit Officium de S. Ignatio, quia dies ejuſdem fuit impeditus Patrono Civitatis Panormi. Jam is diſcedit Panormo, venitque Montem Regalem Verbi Gratia ubi jam S. Ignatii Officium perſolutum eſt; ad quid obligabis Sacerdotem hunc Panormitanum? Reſpondeo illum non obligo ad recitandum Officium S. Ignatii, licèt enim poſſit, quia poteſt ſequi ritum ſuæ Eccleſiæ, donec alterius Eccleſiæ domicilium fixum non acquirit; at minimè obſtringitur illud S. Ignatii Officium reaſſumere, cùm ſibi conceſſa ſit facultas aſſumendi mores loci, ubi eo die adeſt, ejuſdemque diei Officia perſolvendi, cùm igitur eo loco nihil de S. Ignatio recitetur, nec ipſe ex obligatione recitabit.

27 Tertia quęſtio eſt: An liceat cuilibet ritum ſocii, cum quo officium recitat, rationemque ſequi. v. g. Regularis recitat hodie de ſuo Patrono officium duplex, vel ex privilegio de Conceptione Virginis: mihi, qui deberem de feria, licèt ne recitare de illo Patrono, ſi ut Socius ab eo Religioſo, etiam nulla accedente cauſa, ad ſecum recitandum, adhibear?

Reſpondeo licere, niſi ſit aliunde vetitum. Idemque eſſe, ſi ille habet facultatem anticipandi horam, licebit enim, & mihi propter dictam Societatem anticipatè recitare. Ita Henriq. aliique apud Quintanad. *tr.* 8. *ſing.* 8. *n.* 9. Ratio utriuſque eſt, quia id videtur conſequi ex natura ſocietatis, in quo contractu pares ſunt ſocii in lucro. Rurſus quòd lex, ſeu privilegium diſponit in uno ex correlativis, eatendi ſolet ad aliud, cum correlativorum eadem ſit ratio, *l. fin. ff. de acceptilat.* & alibi Nav. *c.* 22. *n.* 47. aliique apud eundem Quintanad. *n.* 33.

28 Dices, ex hoc ſequi mihi Romano licere, ſi advocer ad recitandas horas ab Ambroſiano Sacerdote, Ambroſiano Officio obligationi meæ ſatisfacere, quod durum videtur. Reſp. hoc non ſequi, id enim eſt peculiariter prohibitum, ut ex mox dicendis *n.* 33. conſtabit; quod ego notavi in reſponſione, dum dixi (niſi aliundè ſit vetitum.)

29 Quarta quæſtio. Ille qui ex errore de feſto duplici, vel ſemiduplici die proprio non recitavit, poteſt ne recitare de eo, prima die non impedita Officium novem Lectionum: An potius debebit omittere eo anno ejuſmodi Feſtum duplex, vel ſemiduplex? Reſpondeo, probabilius eſt cum Quintanad. *ibi ſing.* 9. debere omittere: probabile tamen eſt, & tutum poſſe dicto die non impedito recitare. Ratio prioris eſt, quia onus Officii eſt alligatum illi diei; evolante ergo die, evolat & onus.

Multò magis, quia ſic perturbaretur nimis ſępè ordo Breviarii. Ratio poſterioris eſt, quia Sancti, & recitantes habent jus, ut recitetur ejuſmodi Officium in eo anno: ergo non ſunt eo privandi ſine ulla ſua culpa, *l. crimen, ff. de pœnis* 12. *reg. jur. in* 6. *& alibi.* Adde, eſſe quidem onus addictum illi diei, ſed non ita, ut non poſſit transferri, quando dies eſt impeditus, ut præſcribitur in Rubricis. Cùm ergo ea oblivio impedimentum fuerit, non videtur turbari Ordo Breviarii, ſed jus Rubricæ potiùs obſervari, ſi omiſſa reaſſumantur.

30 Quinta quæſtio. Quid fiet, ſi contrà quis hodie recitavit de feſto, quod debebat aliquo ex diebus ſeqq. recitare? Reſpondeo vel die ille ſequenti iterum recitet de feſto; quod puto probabiliter cum Quintanad. *ibid. ſingul.* 5. vel dicto die ſequenti recitet (ſed privatim) illud Officium, quod deberet recitari ſi feſtum non eſſet, quod certè non eſt improbabile cum eodem ibid. Ratio prioris eſt, quia feſtum poſſidet proprium Officium eo die, ergo non debet omitti propter errorem ante factum de præcedenti. Adde abſonum eſſe, dum omnes eo tempore recitant de Sancto, te de Feria, vel ſimplici recitare. Ratio poſterioris eſt, quia inuſitatum eſt, bis de eodem Sancto idem Officium recitare, multo magis, quia jam Sanctis factum eſt ſatis per illam veluti anticipatam ſolutionem. Unde licèt Sanctus poſſideat contra alios, non tamen contra me, qui jam ſolvi: & licèt ſit abſonum, ſi hoc fiat in Choro, vel Miſſa, ubi ſic fieri certè negandum eſt, non eſt abſonum, ſi fiat privatim.

31 Sexta quæſtio: Hodie per oblivionem Sacerdos recitavit Veſperas, vel Matutinum cum Laudibus diverſum ab eo, quod legitimè cras recitandum eſt, V. G erit recitandum de duplici, recitavit de feria, vel de alio duplici, quid melius faciet, proſequitur ne Officium inceptum per errorem, an recitabit reliquum Officii diei ſequentis omiſſo Matutino, quod legitimè recitare debuerat? Reſp. Licèt optabile ſit, ut repetat, quod erravit, tamen non obligatur, ut ex dictis ſupra conſtare poteſt. Satis autem erit, ſi ſolùm recitet reliquum de Officio proprio, quod currit; Ratio eſt, quia, ubi comprehenditur error, ibi corrigendus eſt: non obligatur autem repetere illud Matutinum, quod erat recitandum, quia bona fides eum excuſat: eo, vel maximè, quod per æquivalentiam penſum jam ſolvit. Aliquis ita fortaſſe judicabit, Sacerdotem hunc poſſe proſequi quod reliquum eſt Officii, recitando horas congruentes Matutino, & Laudibus, quamvis per errorem recitatis, quia major pars debet trahere ad ſe minorem: Ita idem *ibid. nu.* 4. ſed non aſſentior, quia id eſſet velle errorem approbare. Adde ſemper meliorem debere eſſe conditionem poſſidentis: at tunc poſſidet jus Officii hujus diei, non alterius à te per errorem recitati.

32 Septima quæſtio. Dial *in Opuſc. de Sacr. Miſſ. lib.* 2. *c.* 6. §. 2. *nu.* 7. congruentius Capellano Monialium eſſe, ſi Miſſam in Eccleſia Monaſterii celebret de Sancto, quem Moniales fortè propter ſuum ritum proprium celebrant (ſed ex Miſſali proprio, quo ipſe legitimè utitur) quia ſe concordem reddere debet cum ſolemnitate earum, quibus inſervit. Jam quid de Officio? poteſt ne & domi Officium privatum de ejuſmodi Sancto recitare?

Reſp. judico ſatis probabile cum Quintanad. *tract.* 8. *ſing.* 7. poſſe cum ſuo Breviario proprio; ratio eſt, quia connexorum, ſeu correlativorum idem eſt judicium, ſi ergo poteſt Miſſam, poterit & officium, & jure quidem, quia hic æquiparatur beneficiario, qui poteſt ex ſententia aliquorum, cum eodem, *ibid. ſing.* 8. immò ex aliorum ſententia cum Azor. Regin aliiſque apud eumdem *ibid.* obligatur recitare Officium Eccleſiæ, in qua habet beneficium, in quocumque ipſe tandem loco reſideat: cùm ergo Capellanus Monialium ſit addictus ſervitio Eccleſiæ illarum, congruum eſt, ut juxta illas orectionis, in quibus expreſsè non prohibetur, ubicumque ipſe reſideat; Cùm

igitur

Digitized by Google

igitur non prohibeatur à Pio V. in Bulla initio Miſſalis primò ſita, quo ad varietatem Breviarii, illud poterit, non autem hoc.

De mutatione Officii proprii ritus in alienum.

33 Certum mihi eſt in gravem culpam eum prolabi, qui obſtrictus recitare more Romano, recitet etiam prouno tantùm die, more peculiaris Eccleſiæ, v.g. Mediolanenſis. Ita Caſtrop. *t. 2. tr. 7. diſt. 2. p. 2. n. 6.* Ratio eſt, quia Pius V. *Quod à nobis*, expreſsè dicit, eum, qui ſuæ Eccleſiæ orandi formam non cuſtodit, præcepto non ſatisfacturum: at præcepto non ſatisfacere vel per unum diem, materia gravis eſt. Contrà verò, obſtrictum orare more ſuæ peculiaris Eccleſiæ non puto peccaturum, ſi nulla præmiſſa licentia uno, vel altero die, Romanorum ritu privatim oret, ita Sà Cajet. Suar. Bon. Leſſius apud eumdem Caſtrop. *n. 3.* quia tunc conformem ſe reddit Romanæ Eccleſiæ omnium Matri, id quod placere Pontifici merito præſumimus; conſensũ autem Epiſcopi, atque Capituli ad ejuſmodi mutationem ſolùm pro Choro à Pio V. *l. c.* requiri, vel ſaltem pro uſurpatione perpetua, non improbabiliter aſſerimus. Eacipe, niſi fortè obſtet præceptũ Superioris. Certè *ſic* obſtitit Mediolanenſibus Clericis S. Caroli lex, qui præceptum ſuis impoſuit, ne alio quàm Ambroſiano Officio uterentur; potuit enim Sanctiſſimus vir id præcipere, quia ſic obſecutus eſt voluntati Pii V. relinquentis mores Eccleſiarũ annis ducentis antiquiores.

34 Dictum eſt autem (uno, vel altero die) ut tutiſſimam opinionem proponerem, nam cæterùm adhuc benignius loquitur *Sà Hor. Can. in 6. in utraque editione tum genuina, tum expurgata*, abſolutè ſcilicèt concedens extra Chorum poſſe quempiam dicere Officium Romanum. Probabiliter quidem: nam Pius V. dum dicit: *Quibus inveteratum illud jus pſallendi ſuum Officium non adimimus*, videtur concedere privilegium: privilegio autem utimur, quando volumus: merito autem deinde idem Pius V. jubet pro Choro adhibendam eſſe prædictam licentiam, quia ad publicam mutationem publicum accedere conſenſum omnino decet.

35 Quæres. Licet ne Epiſcopo ſuis ſubditis, vel Prælato ſuis Religioſis concedere licentiam recitandi privatim Officium in alio ex prædictis ritibus? Reſpondet Tancred. *de Rel tr. 5. lib. 4. d. 11. n. 7.* probabile eſſe licere, ita tamen, ut quando fit diſpenſatio, per quam commutetur Officium proprii ritus Religionis, vel Diœceſis in Romanum, minor cauſa exigatur, quia tunc fit conformatio, ut dictum eſt, cum Jure communi, id quod etiam ſine licentia poſſe privatum fieri, modò nos probabiliter inſinuavimus: ad hoc autem, ut Romanum Breviarium mutetur in alienum, major cauſa requiritur, aliàs eſſet nulla. Sic Tancred. ex mente, ut ait, Suar. Equidem approbo illius prius dictum; hoc poſterius, in quo ſupponit poſſe Prælatum Papa inferiorem licentiam concedere mutandi Breviarium Romanum in alienum, mihi difficilè redditur, qua Pius V. prohibuit ejuſmodi ritus alienos à Breviario Romano, ſolùm conceſſit iis, qui ante ducentos annos eos ritus uſurpaverunt: At Prælatus inferior non poteſt ire contra Leges Pontificis præſertim in re extraordinaria, qualis hæc ſine dubio eſt. Ita Caſtrop. alios citans, *l. 1. tr. 3. d. 6. p. 4. n. 8.*

Octava Difficultas.

De Officio aſſumendo ab advena.

36 Cui ex beneficio preces Romanas recitandi onus eſt, ſi fortè is domicilium transferat, v.g. Mediolanum, fiatque Ambroſianus, Ambroſianum ei officium indico, quia jam illius Eccleſiæ Clericus effectus eſt: Ita idem *t. 2. tr. 7. d. 2. p. 2. n. 5.* Non tamen pro improbabile, poſſe Romanas Preces retinere, quia ratione Beneficii, quod ab eodem retineri ſuppono, Romanus Clericus eſſe non deſinit. Quod ſi Mediolani per parvam moram adſit, non poſſe Ambroſianorum more pſallere, docet Caſtropal. *ib.* quia licèt Peregrino, ut aliàs diximus, liceat, ſi velit, leges ſectari loci, fallit id tamen, quando aliquid obſtat, ut quando privilegium quodpiam reſtringitur pro iis ſignatè, qui permanenter alicubi habitant: tale autem eſſe hoc privilegium de recitando Officio peculiari, diverſoque à Romano, habetur in relata Pii V. Conſtitutione. Nihilominus puto poſſe, quia non invenio ejuſmodi reſtrictionem. Ecce Pii V. Verba, hoc privilegium indulgentis. *Illis tamen exceptis, quæ ab ipſa prima Inſtitutione à Sede Apoſtolica approbata, vel Conſuetudine, quæ vel ipſa inſtitutio ducentos annos antecedat, aliis certis Breviariis uſa fuiſſe conſtiterit, quibus inveteratum illud jus dicendi, & pſallendi ſuum Officium non adimimus.* Advertiſti? ne ullum quidem adeſt verbum, quod eam indicet reſtrictionem, concedit enim illis, ſed non addit, *qui permanenter habitent*, vel quid ſimile.

37 Præterea ſi Mediolanenſis ex Beneficio obligatus more Ambroſiano precari mutans domicilium, Romanus fiat, Romano Officio utatur neceſſariò: ita idem *ibid.* quia jam eſt ex Clericis Romanis, licèt probabile etiam ſit, ſi retineat beneficium, poſſe ſuum Ambroſii ritum retinere, quia ratione beneficii, ut modò dictum eſt, non deſinit eſſe civis Mediolanenſis, unde & poſſet ab Epiſcopo Mediolanenſi ordinibus initiari. Confirmo, quia Officium conſequitur ad Ordines Sacros, ſi ergo huic conceditur ordinari ab Epiſcopo Mediolanenſi, videtur concedi & acceſſorium, quod eſt, more Mediolanenſi orare poſſe.

38 Quid, ſi is Beneficiarius Mediolanenſis obiter ſolùm Romæ afuerit? Reſpondeo, poſſe eum Romano more precari, ſed non aſtringi. Ratio eſt, quia, ut toties aſſeruimus, Advena poteſt, licèt non teneatur loci leges admittere. Dices, at obſtat ſtatutum S. Caroli *n. 33. fine* allatum. Obſtat Secundò paritas nam Dominicanus V G. ſive permanenter, ſive per tranſeuntem alicubi moram faciat, ſemper Dominicanum ritum cuſtodit ex neceſſitate, ergo pariter ſuum cuſtodiat Ambroſianus. Reſp. ad primum Statuta Diœceſana, quale fuit illud S. Caroli extra Territorium nihil obtinent virium. Ad ſecundum nego adeſſe paritatem Nam Dominicanus, ſimileſque Religioſi ex vi voti, & profeſſionis ſuæ obligantur ad proprium ritum, quæ obligatio ubique eos comitatur, cùm Religioſi Diœceſim fixam non habeant; At Mediolanenſis Clericus ſolùm obligatur ex vi Statuti Diœceſani, quod, ut dictum eſt, extra Territorium vim non habet.

39 Denique, quando Sacerdos Beneficiatus non eſt, ſi aliò domicilium transferat, ejus Eccleſiæ Officium aſſumere debet. Si autem in loco obiter ſit, poteſt, ſed non debet; quia peregrinus poteſt, ſed non obligatur conformare ſe legibus loci.

Putavit quidam recentior hunc Sacerdotem obligari, atque adeò, ſi Sacerdos alieni ritus à Romano, v g. Mediolanenſis, etiam per paruã moram Romæ, v g. ſit, debet Romanum Breviarium ſequi. Quia, inquit, privilegium proprii ritus hac in re eſt affixum loco, & Territorio Mediolanenſi, non ergo alibi. Hæc ille. Sed certè cur non dicam eſſe privilegium Eccleſiæ formaliter, atque adeò tum loco, tum multò magis Clericis Mediolanenſibus Eccleſiam illam conſtituentibus?

Relege Pii V. Bullam, illud privilegium ſive concedentis, ſive permittentis, eam enim ſolius loci affixionem Bulla continere nequaquam videtur.

§. III. *De modo recitandi Officium.*

1 UT Officium ſtudioſè, & devotè recitetur juxta Capit. *Dolentes de Celebratione Miſſarum*, ſex conditiones ſunt obſervandæ: ut nimirum recitetur cum attentione debita, cum debita intentione, ſine omiſſione verborum, ſine eorundem mutilatione, ſine interruptione, ſine Ordinis inverſione.

De attentione, & intentione debita, remiſſivè.

2 De his egi per aliam occaſionem, *Opuſc. de Sacr. Miſſa l. 2. c. 3.* vide etiam infra *l. 4. c. 3. §. 1. n. 19.* Illuc, ne eadem cogar repetere, Lectorem meum remitto. De attentione, qua caret, qui ſemidormiens recitat, dicam mox *n. 19.*

3 Illud hic de intentione eſt addendum, te ſatisfacere præcepto, ſi Horas recites animo non ſatisfaciendi, ita Caſtrop. *t. 1. tr. 3. d. 1. de leg. p. 17. n. 11.* Ratio eſt, quia probabiliſſimum judicamus ſatis obſervari præceptum, etiam ſine eo animo, dummodo res præcepta exhibeatur, ſiquidem jam ponitur totum, quod præcipitur: præcipitur enim Jejunium, v.g. in Quadrageſima, non verò animus ſatisfaciendi. Teneris tamen tempore præcepti ab hoc animo ceſſare, & velle te obedire præcepto, ſecus enim præceptum ipſum voluntate violares, unde & peccares. Inſervit nihilominus allata doctrina ad non repetendum opus, cùm ſolùm neceſſe ſit, ut mutetur intentio, ſi quis adhoc eſt in termino ſatisfaciendi, ut docetur *l. 4. c. 2. §. 1. n. 18. cum de Miſſa.*

Sicut etiam, ne incidat in pœnas, v.g in excommunicationem fortè fulminatam contra non facientes illud opus, jam enim fecit, licèt ſine intentione. Caſtrop *de orat. d. 2. p. 3.* Sanch. *l. 1. Dec. c. 13. n. 9.*

Sine Omiſſione verborum, & Mutilatione Syllabarum.

4 Omnia Officii Verba debere pronunciari, atque eſſe mortale ea negligere, ſive extra Chorum, ſive intra, niſi excuſet materiæ parvitas, omnes docemus, æquè autem excuſari puto propter parvitatem materiæ, intra Chorum, atque extra; quia eadem eſt ratio utrobique. Scandalum autem intra Chorum, ſi relinquantur ſolùm aliqua verba, vix adeſſe unquam video: Fideles enim ad hæc, & ſimilia minutiora non attendunt.

Qua voce ea privatim pronuncianda ſint, diximus *Opuſc. de Sacr. l. 2. c. 9. §. 2.* in Choro autem mox *n. 15.* dicam.

5 Hic ergo tanquam in proprio loco ſic proponitur ſequens difficultas. Sacerdos quidam ita Pſalmum percurrebat ut proferret initium verſus, & finem, ſed præcipite quodam curſu verba intermedia via, ſeu ne vix quidem proferebat. Inquiro; & quo nam is peccato reus erat?

6 Dico, ſi in Verſuum notabili quantitate id voluntariè præſtiterit, deliquiſſe mortaliter, quia notabilem Officii partem omiſit: ſi in modica, propter materiæ levitatem, venialiter. Dico (voluntariè) nam propter inadvertentiam, vel linguam balbutientem, & non rarò etiam propter inveteratam conſuetudinem, quam non valeat quis ſine magna difficultate corrigere, excuſari aliquem poſſe, docet Leſſius *l. 2. c. 37. d. 10. n. 56.*

7 Syllabas verborum abſcindere, malum quidem eſt: Sed quandoquidem verbum, licèt diminutè, jam profertur, regulariter, non eſſe mortale, notat Bonac. *t. 1. d. 1. de Hor. Can q. 2. p 2. §. 1. n. 4.*

8 Hic facit error eorum, qui, quando cum Socio adjuvante Pſalmos percurrunt, ita feſtinatò præoccupant, ut nondum abſoluto Socii Verſiculo, ipſi ſuum aggrediantur.

9 Gra-

Digitized by Google

Graviter hi peccant, ſi notabili quantitate verſuū id præſtent, ita Azor. Tolet. Filliuc. apud Bonac. *l.c.* §.1. *n.4.* quia, tunc ex praxi Eccleſiæ cenſetur quis recitare totum Officium, licèt ejus partem recitet Socius, quando, illo partem non recitante, eadem recitat Socius, ipſe verò eamdem audiat, ſic enim fit utriuſque Oratio utrique communis: cùm igitur id in caſu dicto non obſervetur, non reputabitur totum officium perſolvi. Niſi ſic doceremus, liceret dimidiam partem Officii canere, illam dimidiam eodem tempore canente ſocio, quod eſſet præceptum Eccleſiæ notabiliter eludere.

Illud noto, in bene moratis Sacerdotibus difficulter hanc præoccupationem eſſe mortalem, quia ſemper levis eſt, & ſolùm in aliquibus initiis Verſiculorum fieri contingit.

De dubitante an omiſerit aliquem Pſalmum.

9. In Superioribus, *lib. 1. c. 3. §. 7. Verb. Hora Canonica* innui, ad quid obſtringendus ſit is, qui dubitat, an Officium perſolverit; In præſentia eſt alia, & quidem conſequens difficultas: An qui recitatis horis non recordatur, ſeu incipit dubitare num partem earum notabilem omiſerit, obligetur ad eam eodem die ſupplendam, ſeu repetendam.

Reſpondeo. Si non recorderis, ſeu dubites negativè, hoc eſt multas rationes probabiles habeas, vel certè ſatis exiguas, quę cōſenſum non ſufficiant à prudenti extorquere, utrùm recitaveris nec ne, dico, te non teneri repetere, ſeu ſupplere. Ratio eſt, quia poſſeſſio videtur eſſe pro te; certum enim es te Officium recitaviſſe, incertus autem, an ejus partem omiſeris. Neque dicas, de hac parte nō adeſſe certitudinem fuiſſe perſolutam; ne id dicas (inquàm) nam ex communiter contingentibus ſupponere debemus recitantem Officium totum certò recitaſſe, nec partem omiſiſſe, niſi contrarium evidenter conſtet. Si verò poſitivè propter aliquas rationes ſolùm probabiles tibi id perſuadeas, puto te pariter nō teneri: quia prædicta ratio ducta ex communiter contingentibus, quod cùm recitaveris, prævalet cuicumque rationi contrariæ, quæ ſit probabilis dumtaxat. Solùm igitur repetere cogeris, quando clarè moraliter tibi aliquid omiſiſſe conſtat.

De non Recitante, ſed ſolùm Audiente Lectiones.

10. Quando recitas cum ſocio, obligaris proferre alternatim verſus Pſalmorum, cœterùm Reſponſoria, Antiphonas, Capitulum, Orationes, ac Lectiones, ſufficit, ſi proferat ſocius; tu verò attendas (qua attentione dicam mox §. 4. *n. 9.*) Ratio ducitur ex praxi recitantium in Choro, cui ſimilis eſt recitatio cum ſocio, &c.

Sine interruptione.

11. Quęcumque interruptio ſive extra Chorum, ſive (pręſcindendo à ſcandalo) in choro, dummodo continuatio fiat intra eumdem diem, peccatum mortale nequaquam attingit. Ita Bonac. *l. c. n.* 28. cōtra Suarium. Itaque qui unum Nocturnum, vel etiam unum dumtaxat Pſalmum hoc mane, V. G recitat, vel qui Matutini partem, etiam unum Pſalmum ejuſdem recitavit pridie Veſperi, (Id docuiſſe Jo. de Lugo teſtatur Tancred. *t. 1. de Rel. tr. 3. lib.* 4. *d.* 12. *n.* 8. quamvis immeritò contrarius) ſi poſteà antequam ſpiret tempus præſcriptum recitandi, nempè media nox ſequens, recitet quod recitandū ſupereſt, non erit culpæ mortalis reus. Ita Arag. Leſſius, Suar. Laym. aliique apud Bonac. *l. c.* & apud Pelliz. *t. 1. Man. Reg. tr. 5. c. 8. ſect. 2. n.* 78. lege item Quintanad *tr. 8. ſing.* 2. Ratio eſt, quia jam intra latitudinem temporis, in quo urget præceptum, totum Officium perſolvitur: & ex alia parte non apparet Irreverentia gravis id in Oratione facere, quæ tamen gravis eſſet in Celebratione Miſſæ, quia hæc non eſt ſola Oratio, ſed Sacrificium, cui plura deberi inficiabitur nemo.

Dixi (gravis) nam ſi id fieret ſine cauſa, peccatum veniale non effugeretur, quia non cuſtodiretur Statutus Orandi modus accedente autem cauſa, itineris V. G. negotii ſupervenientis, Charitatis, immo & Eutrapeliæ, hoc eſt affabilitatis, etiam levis culpa facilè vitabitur, Deo Optimo humanis moribus, per ſuam benignitatem, ſic indulgente, quod certè non indulgeret ſuperbus quilibet humanus Princeps.

Si quando Matutinum à Laudibus dividas (id quod laudabile eſt, ne dum licitum ex Filliucio *tr.* 23. *n.* 235.) opus non eſſe Matutinum abſolvere cum Oratione, niſi in nocte Natalis Domini, docet Sanch. *lib. 7. conſil. c. 2. dub.* 29. *n.* 2. nec oportere Laudes incipere cum Pater Noſter, docet meritò Gavantus *in rubr. Brev. ſect. 4. c. 2. n. 4.* quia de his nulla apparet nec obligans, nec conſulens Rubrica.

Sine ordinis Inverſione.

12. Quod dictum eſt de interruptione, aſſero de Inverſione; non eſſe ſcilicet (abſtrahendo à Rubricarum contemptu, vel à ſcandalo,) gravis culpa obnoxium eum, qui Veſperas, V. G. prius recitat, quàm Matutinum: Primam, quàm Laudes; Unum Pſalmum, quàm alium, &c. ſine cauſa autem Reum venialis, cum cauſa ne venialis quidem. Ita Bonacin. *diſp. 1. de Hor. Canonicis, q. 3. pūct. 4. num. 6.* aliique apud Pellizz. *t. 1. tr. 3. c. 8. ſect. 2. num. 78.* contra Suarium. Ratio eſt, quia ordo non eſt de eſſentia Officii. Hinc ſi quis manè non habeat pr ę manibus niſi Diurnum, poterit ſine ſcrupulo etiam venialis culpæ recitare horas, domi recitaturus Matutinum, ejuſdem diei, quia illa Breviarii carentia videtur cauſa ſufficiens. Huc pertinet illa difficultas. An matutino nondum recitatu Miſſam celebrare ſit culpa, de qua tamen diximus *in Opuſc. de Sacr. Miſſ. lib. primo, cap.* 5. § 2.

§. IV. Quædam de recitatione Officii in Choro, vel cum Socio.

1. NOn pauca hactenus expoſita lucem afferunt jam jam dicendis, atque hæc invicem illis: Quare ad complementum tractationis, nihil erit lectori ex utriſque negligendum.

De non aſſiſtente in Choro, nec diſtributionem recipiente.

Quinam obligentur recitare Officium in Choro, quales ſunt Canonici, & ſimiles præbendati, & quales ſunt Religioſi ad Chorum deputati, ſupponimus hic, non inquirimus; quilibet ſui muneris obligationem, ſive procurandi, ut chorus non deſit, ſive canendi, ſive ſolùm aſſiſtendi, antè oculos habeat.

2. Solùm, quo ad hoc, illud eſt pro conſcientiæ foro afferendum, An prædicti præbendati, hoc eſt ii, qui redditus, ſeu diſtributiones habent ad canendum in choro, peccent mortaliter, quando ſine cauſa excuſante (de cauſa mox *infra §. 7.*) abſunt à choro ultra tempus ipſis à jure conceſſum: conceduntur enim tres menſes in anno, ſive continui, ſive interpolati, in quibus abeſſe ſine ſcrupulo poſſunt. Ita Trid. *ſeſſ. 24. c. 12. de ref.*

3. Et quidem ſi recipiant diſtributiones, certum eſt peccare, quia contra juſtitiam recipiunt, cùm hę aſſiſtentibus ſolùm concedantur, iiſdemque accreſcant diſtributiones abſentium

4. Difficultas ergo eſt, ſi diſtributiones non recipiant, ſed aliis de more aſſiſtentibus eas dividendas ſponte relinquant. Canonicus V. G. dives, qui, ultra illos tres menſes, reſidet quidem in loco ſuę Eccleſię recitatque privatim Officium, ſed per deſidiam, & quia diſtributionibus non indiget, choro, qui cœterùm per alios ſatis decenter frequentatur, non aſſiſtit per notabiles dies puta viginti, triginta plures, immò per totum annum, peccat ne mortaliter, ſi ſuis collegis diſtributiones ultrò remittit?

5. Duæ, ut ſolet, ſunt Doctorum diviſę ſententiæ: nonnulli affirmant eſſe culpam ex ſe gravem: niſi fortè à gravi parvitas excuſet materiæ, puta ſi duobus, vel tribus dumtaxat diebus abſentia perſeveret. Ita Suar. Vaſq. Garſ. Bonac. apud Caſtrop. *t. 2. tr. 17. d. 3 p. 2. n. 3.* eoſdem ſequens. Ratio præcipua ducitur à tribus, vel quatuor textibus, apud eumdem *ibid.* qui videntur graviter obſtringere præbendatum ad talem aſſiſtentiam, additis excommunicationis ferendæ, & depoſitionis pœnis.

Præterea præbendati obligantur graviter ad reſidentiam, præter illos tres vacationis menſes, ergo graviter ad aſſiſtendum choro: ut quid enim reſidentia eſt neceſſaria, niſi ad Chorum frequentandum? Denique pro hac ſententia quinque declarationes Sacræ Congregationis affert Garzia, *de benef. p. 3. c. 1. n.* 323.

6. Nonnulli tamen negant, Cajet. Valent. Regin. Navar. Barb. apud eumdem Caſtr. *l. c. n.* 2. Ratio præcipua eſt, quia duę obligationes ſunt in Præbendato, ſeu Canonico diſtinguendæ: altera recitandi Officium, altera recitandi illud in Choro. Propter priorem obligationem recipit Canonicus fructus Beneficii, propter poſteriorem recipit diſtributiones: ſi igitur quando à Choro abeſt aliis has cedit, non eſt unde contra ipſum intermineris culpam.

Aſſerere enim, quòd ex vi beneficii, ſeu ex vi cujuſcumque fructus beneficii naſcatur obligatio non ſolùm ad privatum Officium, verùm etiam ad publicum in Choro, eſt gratis divinare; Quamobrem cùm hæc ſaltem appareat dubia obligatio, nihil urgebit, cum non ſint imponenda onera certa ſine certo, & indubitato fundamento, ut alibi explicatum eſt.

7. Utraque ex his ſententiis probabilis eſt, poſteriorem utpotè benigniorem (præciſo ſemper ſcandalo, vel aliquo explicito pacto in contrarium) libentius admitto; ad rationes prioris ſententiæ Reſpondeo, ex illis Teſtibus nihil contra poſteriorem concludi, poſita probabili opinione, (de qua dictum eſt ſatis *Opuſc. de Sacr. Miſſ. l. 3. c. 1 §. 8.*) quòd dictæ pœnæ non ſunt neceſſaria ſigna mortalis culpę. Proterea dico, aliud eſſe reſidere in ſua Eccleſia, aliud choro aſſiſtere; admittatur ergo adeſſe in Canonicis præceptum reſidendi, ut nimirum promptius, & facilius chori neceſſitatibus ab ipſo, ſi quæ ſint, conſulatur: at ex hoc non ſequitur eſſe etiam præceptum remittendi diſtributiones, & choro per alios collegas decenter perſoluto, ut per ſe chorum frequentet. Sanè Epiſcopus obnoxius eſt præcepto reſidendi in ſua Diœceſi, ut nimirum illam faciliùs regat, inſtituatque, non tamen propterea per ſe, quando per Vicarium utiliter regit, regere, ſaltem in omnibus ſub culpa (ut omnes fatemur) obſtringitur. Denique ad declarationes Cardinalium, præter cœtera, dic de iis authenticè non conſtare. Illud certum mihi eſt hunc Præbendatum poſſe, immò & debere cogi à Superiore, vel ad dimittendum Canonicatum, ſi ad dimittendum cauſas ſufficientes habet, vel ad aſſiſtendum, ſaltem non infrequenter; licèt enim ipſe, donec cogatur, non peccet, ut dictum eſt, Eccleſia tamen habet jus volendi ſuum numerum cantantium in choro, quod jus poſſunt, immò ut dictum eſt, debent Superiores omninò curare, ut ſartum tectum cuſtodiatur.

Digitized by Google

De recitatione, & prolatione ejus, qui in Choro, vel cum ſocio Officium perſolvit.

8. Propoſitis aliquot quæſtionibus breviter id explicabimus.

Mente diſtractus in Choro.

Primò enim quæritur, an qui, vel in Choro cum Socio partem ſuam legitimè pronunciat, ad partem autem, quam alter chorus, vel Socius recitat mente diſtractus non attendit, an inquam, ſuæ obligationi faciat ſatis.

9 Dico ex probabili ſentẽtia non ſatisfacere, ita Azor *p.2.l.10.c.11. q.5.* Bonac. *d.1.de Hor.Can.q.3 p.2.§.1. num.19. & 21.* aliique, etiam poſita illa opinione aliàs admiſſa, *in noſtro opuſc.de Sac.Miſſ.l.2.cap.3.* quæ docet neminem obligari internè attendere, dum Officium percurrit. Ratio eſt, quia in ea ſententia, ideò quamvis quis non attendat, ſatisfacit, quia non attendendo internè, iam adhibet aliquid, nempè externam attentionem, ſi quidem profert devota verba externa Officii: at in caſu noſtro, de quo loquimur, ex una parte non attendit internè ad verba alterius chori, ſeu Socii, ut ſupponimus, & ex alia nec eadem externè pronunciat, ergo nullo modo illam chori partem perſolvit, ergo ſolùm ſuam partem, atque adeò dimidium Officii recitat.

10 Dices, is facit ſibi communem chori, vel Socij partem per aſſiſtentiam, quam in choro, vel cum ſocio recitet: ergo ſatis illam perſulvere cenſendus eſt. Reſpondeo, ſi probabile eſſet per ſolam aſſiſtentiam ſibi fieri communem Orationem chori, vel ſocii, probabile eſſe, quod urgetur. Sicut enim Fideles ſulùm aſſiſtendo deuotè Sacro, etiam ſi internè non attendant, faciunt illud ſibi commune in probabili ſententia (quam *ib.l.2.c.3.* attulimus, & aſſeremus *infra l.4. c.3.§.1.n.19.*) unde & præceptu de audienda Miſſa ſatisfaciunt: Ita apud Pelliz. *in Man.Reg.t.1.tr.3.c.8. num.33.* Se res haberet in caſu noſtro. At non ita quidem videtur. Officium enim eatenus cum ſocio, & in choro alternatim recitari conceditur, quatenus tuam partem te recitante, ad aliam quam tu recitare debebas aliquo modo actiuè concurras, cùm igitur non concurras, eam dictam partem recitando, ſaltem debes, attendendo. Atque ex his vides faciliùs eſſe recitare ſine ſocio, quàm cum illo; cùm hoc attendere ad ejus partem obſtringeris, ad quod ſine illo, in ea probabili ſententia, non obligaris.

11 Non inficior tamen, aliquos abſoluiè concedere, ut probabile hominem voluntariè diſtractum ſatis ſolvere penſum Officii in choro, (atque adeò cum Socio) unde non uideri eos neceſſariò requirere dictam internam attentionem ad partem, quam Socius, recitat, id quod certè (ne pejuris conditionis ſit, qui ſolus recitat, quàm qui cum aliis; & quia non clarè conſtet neceſſitas illa modò dicta actiuè concurrendi ad partem Socii) non eſt improbabile. Et Caramuel quidem *in Reg. S.Bened.d.*108 *n.*1383. citans Filliucium docet recitantem cum Sociu non teneri partem illius audire, ſed tantùm expectare ejus in fine, id quod & majus eſt, & placuit etiam Tancredi, *t.1.de Rel.tr.3.l.4.d.15.num.15.* meritò ne, judicent alii.

12 Illud ſine hæſitatione pronuncio cũ Sà, *V. Hor.n.9.* te ſatisfacere tuæ obligationi, ſi attendas quantum moraliter vales, licèt propter ſocii, Chorivè culpam nihil ex iis percipias. Ratio eſt, quia hoc modu tu præſtas id, quod potes, nec per te ſtat, quin audias, quare per recitationem tuæ partis addita aſſiſtentia ad ſocium, additaque tua hac attentione pro alia parte, ſatis tibi communem in re morali, facis eam ſocii Orationem. Scio Caſtropalaum *t.2. d.3.p.4.n.9.* huic concedere quidem diſtributiones cantantibus in choro debitas, ſed eundem obligare, (ut ſatisfiat præcepto) ad privatim recitandam eam partem nou percepit. Sed certò ratiu à nobis adducta, & diſtributiones concedit, & eximit hominem ab ejuſmodi privata recitatione.

13 Idem propter eandem rationem dico de ſurdaſtro, & de cæco, qui poſſunt ſuam partem recitare; dum enim ſuam partem ſolvunt, ad aliam verò attendunt, quantum poſſunt (nec enim obligatur, propter ſurdaſtri indiſpoſitionem, chorus, vel Socius alta voce perſunare) ſatis ſibi ſocii orationem communem reddunt. Ita Sanch. *t.2.de Rel.l.4. de Orat.*28. *n.*25. Non ſic de omninò ſurdo, qui nullo modo ſocii partem audire poteſt, vel de omninò cæco, qui nullam partem recitet: hi enim non ſatisfaciunt per prædictam attentionem, quia omninò ſurdus (more humano loquendo) nun cenſetur recitare illud, nec ad illud moraliter aſſiſtere, quod audire nullatenus poteſt, & ille cæcus non dicitur recitare officium, dum nec ſuam partem recitat, nec ſocii partem audit.

14 Obiter adverte, ſi quando loco antiphonæ, vel ſimilis perſonet Organum, vel inſtrumenta muſica, adhuc te obligari illam antiphonam ſubmiſſa voce recitare, quia Organi ſola pulſatio non eſt oratio. Ita Suar. Bon. apud Caſtr. *t.2.d.3.p.4.n.7.* niſi fortè illam aliquis alta voce, (ut certè fieri ſolet in benè moderatis Eccleſiis) vel ipſi muſici cantent cum Organo, tunc enim eam audiendo jam ſatis oras in choro. Quòd ſi totam horam Canonicam ipſi Muſici cantent, ut fieri in ſolemnioribus feſtis conſuevit, aliquibus apud Pelliz. *l.c.n.42.* probabile eſt ſatis fieri à Præbendatis, vel Religioſis ſuæ obligationi, ſi ſulſi externa devutione ibi aſſiſtant non notabiliter confabulando, vel legendo, &c. etiã ſi internè non attendant. Ratiu poteſt eſſe, quia in iis circumſtantiis nihil aliud requirit ab iis Eccleſia, niſi modeſtè aſſiſtere: ſecus magnum onus eſſet, illos Prębendatos, ſeu Religioſos vel debere eam domi repetere, vel debere eam lõgum tẽpus, quo per voces muſicas ea hora canonica canitur, internam attentionem adhibere.

Confirmatur ex Bauci, *in ſelectis,q.37. Potes 17.* qui citans Sanch. *in Conſil.l.7.c.2.dub.*16. ait, non obligari ſervientem choro recitare illam partem, quam pulſat organum, quia (inquit) Eccleſia ſumit illam partem pulſationis Chori pro Oratione.

Submiſſè cantans.

15 Quæritur ſecundò, An ſi quis partem ſuam ſubmiſſa voce, ita ut audiri à Choro non poſſit, profert; ad partem autem ejuſdem chori ritè attendit, an inquam, ſatisfaciat. Dixi (partem ſuam) nam partem alterius chori, ut etiam Lectiones, Antiphona, &c. quæ ab aliis cantari ſolent, meliùs eſſe non recitare, etiam ſubmiſſa voce, ſed ad illam devotè attendere, ne ſubmurmurando aliis detur cauſa perturbationis, meritò notant Doct. Suar. Sanch. Navar. apud Pell. *tr.1.Man.Reg.c.8.n.16.*

Dico hunc præcepto quidem dicendi horas ſatisfacere, non verò Eccleſiæ ſervitio, ideò non obligari ad iterùm recitandum privatim ſed non poſſe diſtributiones accipere. Ita Bonac. *diſp.1.de Hor.Can.q.3 p.2.§.1.n.16. & 17.* Præceptum adimplet, quia ponit, quod debet, quu ad præceptum orandi. Servitio non ſatisfacit, quia munus horum ad chorum deputatorum non eſt ſolùm recitandi quomodocumque Officium, ſed publica, atque adeò clara voce, Sanch. Garz. Diana apud Marchin. mox citandum, videntur contrarium ſequi, ſed ex March. *tr.2. de ord.p.6.c.12. diff.7. n.8.* loquimur de Canonicis, non obligatis niſi ad meram aſſiſtentiam, de quibus mox *n.18.* Atque hic nota cum Beneficiatus ſoleat exigere tum fructus à ſuo beneficio; tum etiam has diſtributiones ob aſſiſtentiam Chori, hunc, de quo loquimur, diſtributiones ſolas amittere, non fructus: nam hi dantur propter Officium etiam privatiuè dictum, illæ propter Chori aſſiſtentiam. Quòd ſi quis non habeat alios fructus, niſi diſtributiones, certè eas amittet, quia non ponit id, propter quod ejuſmodi emolumenta ipſi conceduntur. Amittit, inquam, etiam ante ſententiam, quia eas Choro non inſerviens nunquam facit ſuas, ut ea vulgatis iuribus conſtat: ita Boniſ. VIII. *c.5.de Clerico non reſidente in 6. Trid.ſeſſ.24. c.12. de ref.*

16 Petes, huic licèt ne ſaltem medietatem diſtributionum, recipere, ſcilicet pro ea parte, quam Chorus cantat, ad quam ipſe jam ritè attendit? Reſpondeo licere putant nonnulli, quia jam ponit partem ſui muneris; Ita Suar. aliique, quos citat, ſequiturque Bonac. *ib. n.17.* negant alii meliùs, quia Pius V. prohibet dari diſtributiones intereſſenti, & non recitanti Officium: at hic Ita ſubmiſſè orans, licèt ad aliam partem attendent, non dicitur abſolutè recitare in Choro. Ita Caſtrop. *t.2.tr.17.diſ.3.p.4.num.5.*

Nihil dicens in Choro.

17 Quæritur Tertiò. An qui nihil in Choro dicit, attendat verò ad omnia, ſatisfaciat.

Dicu hunc multò minùs ſatisfacere, ita Caſtr. *ib.* quia is nullo modò dicitur recitare in choro, vel orare vocaliter, quare etiã ſi privatim domi recitaret, ſatisfaceret quidem ſic pręcepto, ſed nõ Eccleſię ſervitio, unde fructus beneficii ſuos faceret, non verò diſtributiones.

18 Excipe illud, quomodo diximus *n.14.fin.* excipe item eos Canonicos, ſeu beneficiatos, quibus vel ex conſuetudine, vel ex privilegio conceditur ſolùm intereſſe choro, aliis Clericis Chori omnes partes perſolventibus, ita Nau. Leſſius, Filliuc. aliique apud Bon. *q.3 p.2 §.1. num 17.* Caſtr. *loc.cit.p.3.* Azor. *tom 1.l.10.cap.11. quaſt.10.* is enim modeſtè attendentibus, neque confabulantibus non puto ſive Pium V. ſive Tridentinum ſuum acquiſitum jus, vel privilegium ademiſſe. An verò ex dicti *num* 10. & 11. colligatur his ſatis eſſe ſolam attentionem externam, tu perpende.

Dormitans in Choro.

19 Huc facit caſus ſequens: Beneficiarius dum choro ritè aſſiſtit, maximè à ſomno impetitur, ipſe tamen ei. quantum poteſt reſiſtens, evincere non valet, it aut eo oppreſſus, nec ad verba, nec ad officii miniſterium attendat, ad quid obligabitur?

20 Puto primò, eum obligari ad primam, iteratamque recitationem: Ratiu eſt, quia ipſe ſic durmiens officium per actionem humanam, & liberam non perſolvit.

21 Puto ſecundò, hunc lucrari diſtributiones illius officii ſic imperfectè recitati. Ratio eſt, quia ad illas acquirendas ſufficit aſſiſtentia, quantam ſine culpa poteſt quis afferre. Certè omnes docemus diſtributiones acquiri ab legitimè impeditu, V. G. ab infirmo, qui choro non aſſiſtat: at quod magis legitimum impedimentum, quàm ſomnus ille pertinax, qui evinci moraliter non poſſit, quique ſi actuali infirmitati comparetur, non erit error: Recitare autem poſteà ad finem acquirendi diſtributiones, eundem fruſtra obligarem, ſi quidem hæ per horas in choro recitatas acquiruntur, non per recitatas extra Chorum.

Confabulans in Choro.

22 Quæritur quartò, An Canonicus amittat diſtributiones quotidianas, ſi non attendat ad ea, quæ recitantur in Choro, ſed cum aliis confabuletur, ſi tamen legitimè recitat, quæ ſunt à ſe recitanda?

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondeo, non eſt improbabile non amittere, quia verè hic ſuo muneri non deficit aſſiſtendi in Choro, eſto peccet contra Religionem, obligeturque, quod omiſit, recitare privatim.

Recitantes tertiatim.

23 Sacerdotes tres ut laborem officii temperarent ſinguli Verſiculum ex Pſalmis recitabant, ita fiebat, ut non alternatim, ſed tertiatim penſum majore facilitate perſolverent; legitimè ne id præſtaſſe ſentiendum erit?

Reſpondeo nequaquam, qui obligantur Sacerdotes recitare officium more Eccleſiaſtico, ideſt, vel totum à ſingulis, vel ex Choro alternatim, nunquam verò quo ad Pſalmos tertiatim; & certè ſi id liceret, liceret etiam quatuor, quinque, plures Sacerdotes ſuum ſingulos verſiculum recitare; & ſic præcepto ſatisfacere, quod nemo dicit. Huc facit, quod afferam *infra l. 3. c. 15 §. n. 5.* ex Caſtropalao, qui negat votum recitandi Roſarium, poſſe impleri recitando alternatim, nam licèt nos ibidem ſecuturi ſumus oppoſitum, ubi mos eſt recitandi ſic Roſaria, id tamen probat hanc doctrinam de non recitando officio tertiatim, quia id in Eccleſia receptum more non eſt.

§. V. *De tempore recitandi Officii.*

1 SUis ab Eccleſia ſtatutis horis recitandas eſſe preces Canonicas clarius eſt, quàm ut quæri oporteat: hoc eſt, jam nunc ea introducta conſuetudine timoratorum, ſine culpa etiam veniali, Matutinum, & Laudes ab inclinato præcedenti die uſque ad unam circiter horam poſt ortum Solis diei ſequentis; Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, ab aurora uſque ad meridiem; Veſperas, & Completorium à meridie uſque ad ſemihoram circiter poſt Solis occaſum. Nihilominus ſi intra eundẽ diem recitentur, licèt non in ſuis horis non peccari certum ſit, niſi venialiter, & aliqua exiſtente cauſa (certè non neceſſariò magna) ne venialiter quidem in privata recitatione; nam cæterùm Prælati ſub mortali tenentur diligentes eſſe, ut regulariter ſuis horis cantetur Officium in Cathedralibus, ac Regularibus Eccleſiis, præcipitur enim ſub indignatione Dei, & Sedis Apoſtolicæ Clem. 1. *de celebr. Miſſ.* Alii autem inferiores, ad quos non pertinet Chori cura, ſolùm obligantur, quando eſſet grave ſcandalum, vel grave detrimentum divini cultus, cui ipſi ſuccurrere poſſunt. vide quæ dixi §. 1. *n. 7.*

2 Solùm ergo hic quærimus primò, Cùm Matutinum, & Laudes poſſint anticipare, hoc eſt ſub Veſperas antècedentis diei jam ea introducta conſuetudine perſolvi, quanam hora præcisè liceat ſine mortali.

Nonnulli ſivè hyeme, ſivè æſtate putant tribus horis ante occaſum ſolis, nempè 21. hora Italica. Ita Joſeph. Aug. *in brevi notitia, de Hor. Can n.* 6. nonnulli tribus horis poſt meridiem, ut hodie v. g. die 24. Julii, quo hæc ſcribo, quia meridies Panormi ad latitudinem gradus 38. eſt hora decimaſexta, min. 53. poterit in horum ſententia recitari matutinum hora 19. minut. 63. ita Bon. *diſp. 1. de Hor. Can. q. 3. p. 3. nu. 15.* Barboſa, Gavant. Sà, Henr apud Dianam, *p. 1. tr. 12. reſol. 14* Nonnulli circa tertiam, & quartam horam à meridie, hoc eſt tribus circiter horis cum dimidia poſt meridiem: quę eſſet in dicto die 24. Julii, hora 20. min. 23. Ita Sua. *t. 2. de Rel. l. 4. c.* 26. *n.* 14. nonnulli diem ſive longum æſtatis, ſive hyemis brevem partiuntur in duodecim æquales partes, quas horas Planetarias appellant, & novem ex his elapſis, hoc eſt tribus ex his horis ante occaſum, docent recitari poſſe ſine ſcrupulo Matutinum. Nonnulli denique dicunt duabus horis poſt meridiem v. g. in dicto die 24. Julii licere recitationem Matutini hora Italica 18. min. 53. Ita Sanch. *in conſ. t. 2. lib 7. c. 2. dub.* 37. *n.* 4. ex D. Thom. Viguer. Turrecr. & noviſſimè Fontana *d. tr. 8. ſing. 2. n. 1.*

3 Dico has omnes ſententias eſſe probabiles: ſequere, quę tibi melius ceciderit: & ratio eſt, quia ex recepta conſuetudine licèt recitare Matutinum, & Laudes, quando dies inclinat ad occaſum: at quilibet ex dictis authoribus probabiliter putat, eo tempore ab ipſis aſſignato diem ad finem vergere, ergo meritò tunc licere illarum precum ſolutionem arbitratur.

Immò Sanc. *ibidem* affert quemdam, qui aſſervit, ſtatim à meridie, præſertim in Quadrageſima, quando Veſperę ante prandium cantantur, poſſe recitari Matutinum, & Laudes diei ſequentis; credo, quia is putavit tunc jam incipere diei declinationem: ſed nimis eſt latè dictum.

4 Illud licèt benignum excipi tutius poteſt pro talis Horologiis rotalibus; Hæc enim per pulſum campanæ dant ſignum communiter media hora, poſt quam det per ſtyli umbram horologium ſolare; lege Pelliz. *t. 2. Man. Reg. tr. 5 c. 9. n.* 103. In eo puncto v. g. quod Sol infra noſtrum hemiſphærium ſeſe abſcondit, horologium rotale dat ſignum horarum viginti trium cum dimidia, cum ſolare oſtendat horam vigeſimam quartam. Cujus differentiæ ratio eſt, quia horologium rotale indicat horas civiles; cives autem uſque ad mediam horam appetentis noctis negotia ſua propter Solis crepuſcula in luce ſine tenebris agunt, atque adeò intra diem ſemihoram illam computant. At horologium ſolare, cùm ad amuſſim ſolis curſum notet, rectè notat vigeſimam quartam horam in ipſo puncto occaſus, quando verè corpus ipſum ſolare ſeſe à nobis ſubducit; noctemque parere incipit. Dixi (communiter) hoc eſt quaſi pingui Minerva. Nam cęterum apud bene gubernantes horologia Italica, ſolare præcedit rotalia in Æſtate per mediam horam, in Hyeme per quadrantem, in Autumno, & in Verè per quadrantem cum dimidio, ut habet Pellizarius *t. 1. Manual. tr. 3 8. cap. n.* 105. Jam verò, quia Matutinum recitari poteſt inclinante Sole ad Occaſum, poterit recitari juxta notationem horologii ſolaris talem inclinationem oſtendentis. cùm ergo ſolare pręcedat communiter media hora ante notationem horologii rotalis Italici, poterit Matutinum recitari ſemihora ante pulſum dicti rotalis horologii. In Æquinoctio, v. g. quando meridies eſt hora decimaoctava, poteſt perſolvi Matutinum ſequentis diei duabus horis poſt dictum meridiem, ex opinione Sanc. *n* 3. allata, poterit ergo vigeſima hora horologii ſolaris; ſed vigeſima hora ſolaris eſt decimanona cum dimidia horologii rotalis, ergo poterit hora decimanona cum dimidia horologii rotalis recitari Matutinum. Id quod certè quantum commodi afferat, ſe ea officii penſo expedire volentibus, luce clarius vides.

5 Diximus de peccato mortali: quid de veniali? Sanchez, *in conſ. tom. 2. lib. 7. c. 2. dub.* 37. *n.* 6 ait, ne veniale quidem eſſe, Matutinum, Laudeſque ſequentis diei perſolvere una hora ante occaſum Solis diei præcedentis, quia moraliter cenſentur recitari Matutinum de nocte, quæ tota nox (non autem ipſa ſola nox intempeſta, ſeu media, ut aliqui falsò putant) deputatur ad Matutini recitationem. Addit tamen eſſe veniale, illud recitare ſine cauſa duabus, vel tribus, vel aliis horis prædictis ante occaſum, quia, inquit, ſine cauſa tunc, tempore indebito, recitaretur.

6 Pace tanti viri in hunc modum ratiocinor; perſolvere Matutinas preces ante occaſum præcedentis diei, eſt conſuetudine introductum, ut ipſemet Sanch. *ibid.* fatetur: ſed ex eodem Sanchez conſuetudo jam introduxit, ut duabus, vel tribus illis horis, vergente nimirum ad finem die, perſolvatur, ergo ſecundùm legitimam conſuetudinem licebit tunc recitare: ſubſumo, conſuetudo legitima adimit non minus veniale, quàm mortale, ergo, &c. Confirmo primò, nam paſſim video etiam timoratæ conſcientię Sacerdotes hac in re ſolùm de hora inclinante ad occaſum eſſe ſollicitos, cæterùm aliam cauſam nec requirunt, nec conſiderant: credes, quia totas illas horas ad noctem ſequentem pertinere ex ipſa praxi ſue præſumunt, ſive interpretantur. Confirmo ſecundò, quia idem Sanch. *ibid n.* 2. affert, & non reprobat quemdam doctum Magiſtrum dicentem quamlibet cauſam ſufficere, & non neceſſitatem ſolùm, ſed etiam commoditatem. Jam ergo nunquam erit peccatum veniale: quia quando alia cauſa deeſt, certè non deeſt commoditas, ſemper enim homo in ſimilibus, niſi amens ſit, ſi ab alia vehementiore cauſa non urgetur, ſatis à propria movetur commoditate.

7 Petes: licèt ne Matutinum Defunctorum diei eorum Commemorationis primo Novembris eodem modo pridie ſerò recitare poſt Veſperas Sanctorum? Reſpondeo licere: circumfertur autem quædam declaratio Sacræ Congregationis Rituum in contrarium apud Gavantum, *in Romano Breviario, ſect. 9. cap. 2 nu.* 16. in qua ſolùm excipiuntur Epiſcopi in Cathedralibus: ſed quia in ea declaratione dicitur (prohibuit pridie cantari) clara fit conjectura prohiberi publicam recitationem in Eccleſiis, non verò privatam, de qua loquimur. Adde primò de hac prohibitionem non conſtare authenticè. Adde ſecundò Rubricam diei Commemorationis defunctorum in Breviario Romano præſcribere, ut dicto, *Benedicamus Domino*, poſt laudes Sanctorum, incipiat abſolutè Officium Defunctorum: (nota obiter illo die omitti poſt Laudes Antiphonam *Salve Regina*) unitim ergo eo die recitanda per Rubricam ſunt hæc Officia: ergo, ſi unione hac ſuppoſita relinquitur poteſtas recitandi privatim die antecedenti Matutinum cum Laudibus diei infra octavam Sanctorum, id quod nullus unquam negavit, conſequitur relinqui poteſtatem recitandi eodem tempore Matutinum Defunctorum veniendum cum prædicto Sanctorum.

Atque hinc contra colligo Litanias die Sancti Marci, & Rogationum recitari conſuetas, ſuppoſita eorum obligatione, de qua tamen dixi *c. 5. §. 2. n. 41.* non poſſe pridie Veſperi recitari: tum quia Litanię illæ ſunt loco aſſiſtentiæ Proceſſionis, quæ certè pridie non celebratur; tum quia Rubrica Miſſalis Romani *in die S. Marci, & in triduo Rogat.* de iis perſolvendis non ſignat unionem Laudum cum ipſis Litaniis: non enim dicit Percurrantur Litaniæ dicto *Benedicamus Domino*, ſed, Hodie poſt Matutinum, ſeu poſt Laudes, puta ſuo debitò tempore: tum denique quia pro Litaniis adeſt iſtud Hodie, quod non eſt pro Matutino Defunctorum.

8 Quærimus ſecundò, An qui profitetur Religionem deputatam ad Chorum, vel ſacris. vel incipit poſſidere Beneficium, hodie v. g. circa meridiem, obligetur recitare horas reſpondentes tempori antemeridiano, hoc eſt Matutinum, Laudes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam? Dico nequaquam obligari, obſtringitur enim is illas dumtaxat ſolvere, quæ correſpondent tempore promeridiano. Ratio eſt, quia vis Profeſſionis, Ordinis, Beneficii ad conſequentia Officia obligat, non verò retrahit obligationem ad antecedentia.

9 Difficilius eſt decernere, An ſi prædictus recitavit manè Horas reſpondentes tempori ipſi pomeridiano, v. g. Veſperas, obligetur poſt Profeſſionem, ſeu Ordines in meridie ſuſceptos, iterùm eaſdem recitare? Obligari docet Bonacina, quem ſequitur Caſtropal. *tom. 2. tract. 17. diſp. 2 part. 4 num.* 3. citans Bonacin. non ſatisfit præcepto eo tempore, quod nullum præceptum urget, ſicuti non ſatisfit præcepto de audiendo Sacro die Dominico, per Miſſam auditam die Sabbati =

Digitized by Google

bati: ſi quidem die Sabbati nullum urget præceptum: non obligari repetere, ſupponit ut certum de Lugo, *de Euch. diſp.* 16. *ſect.* 2. multa enim adſunt præcepta (ait) quæ ſatis obſervantur, ſi paulò antequam urget præceptum, adimpleantur: ſic, ſi manè Sacrum feciſti, vel eidem in terfuiſti in loco, ubi non eſt feſtivus dies, nullus te accedentem eodem die manè in locum, ubi celebratur feſtum de præcepto, obligabit iterùm aſſiſtere Miſſæ. Hanc ego ſententiam ſum ſecutus, *in opuſc. de Comm. c.* 5. §. 2. Hanc iterùm amplector, cujus rationem ibi, ſi juvat, relege.

Quoniam de tempore officii agimus, Quæret quis: An Officium ex obligatione recitare liceat tempore Miſſæ, quæ auditur ex præcepto? & ex communi ferè calculo licere, Reſpondebimus inferius *lib.* 4. *cap.* 2. §. 1. *num.* 16. quia utraque eſt Attentio ad divina, neutra alteram impediens.

§. VI. *De loco, & ſitu recitandi Officium.*

1 PRo publica recitatione locus eſt Chorus, & tota Eccleſia, ejuſque Capellæ: immò alicubi, ex introducta conſuetudine, Sacriſtia, quæ patet ad Eccleſiam, privatè verò nullus eſt aſſignatus locus: ſolùm advertit Caſtropal. *loc. cit. num.* 7. ex Bonac. *diſput.* 1. *de Hor. Canon, quæſt.* 3. *part.* 4. *num.* 5. & 6. lege item Bellarm. *de bon. operib. lib.* 1. *cap.* 18. & Navarrum: *de Or. c.* 5. *p.* 5. *n.* 9. ne in locis immundis, vel diſtractioni expoſitis recitetur ſine neceſſitate, qua non exiſtente, venialiter, inquit, peccaretur: ibi propter irreverentiam, hic propter periculum diſtractionis.

2 Ego hoc de loco diſtractionibus expoſito libens amplector: Illud de locis ſordidis, præciſo contemptu (qui ſanè graviſſimum eſt ſcelus) vix poſſum admittere; nam pari modo, ſi quampiam orationem vocalem Deo, vel Sanctis eo in loco effunderes, immò ſi orationem mentalem tunc exerceres, aſpirationemque haberes ad dominum Deum, venialiter peccares; & ſanè nimis durum videtur velle Fidelem obligare ad abſtinendum ab Oratione eo tempore, quo humanis neceſſitatibus inſervit. At in conceptu hominum Oratio ejuſmodi ſordido facta loco, reputatur irreverenter fieri. Reſpondeo ita reputari à vulgo, non à ſapientibus, qui res ſuo momento expendunt. Deus optimus operis mundi æquè, atque immundi Creator eſt, & conſervator, à nullis unquam ſordibus, radii ſolaris inſtar, inquinandus, & & rectè affert P. Tancred. *tom.* 1. *de rel. tract.* 3. *lib.* 2. *d.* 3. *num.* 3. S. Anſelmum apud eumdem, id ex illis verbis comprobantem. *Deus ubique eſt*, & S. Chryſoſtomum *hom. ad pop. Ant.* apud eundem, ſic hortantem: *Templum es, ne locum quæras*, lege Suarium, *d. lib.* 2. *de Orat. diſp.* 3. & *lib.* 3. *diſp.* 4. *n.* 3. & item illud David. *Pſalm.* 102. *in omni loco dominationis ejus benedic anima mea Domino.*

Diſtinguendum igitur eſt, ſi locus ejuſmodi ſordibus ſine delectu eligatur ad horas recitandas, aliaſque preces effundendas, cùm poſſit mundius eligi, aliquam venialem irreverentiam committi probabile eſt: at ſi vel caſu ex aliqua occaſione in loco immundo reperiaris, orato libenter, quia etiam in loco ſordido melius eſt orare, quàm otioſum eſſe. Molfeſ. apud Bonacinam, *loc. cit. q.* 3. *p.* 5. *num.* 6. narrat quemdam, qui in locis immundis recitabat Officium, in iiſdem, poſt mortem, luiſſe pœnas, Meritò, is enim non ex amore non ceſſandi à Dei Laudibus in quocumque loco, ſed fortaſſe temerè, & ſine delectu, cum alibi facilè potuiſſet, in locis ſordidis Sacrum penſum perſolvebat.

3 Quod aſſeruimus de loco, dictum eſto de ſitu corporis; ſi enim ſine neceſſitate in lecto decumbens, vel ſub immodeſta corporis poſitione ſine delectu recitares, cùm id ſit aliquis deſidiæ effectus, irreverentiam, puto, venialem committeres, præſcindendo ſemper à contemptu, ut dictum eſt.

4 Stare cùm ſtandum; genuflectere, cùm eſt ex præcepto Rubricæ genuflectendum, non excedit, citrà eundem contemptum, fines peccati venialis: immò venialia quidem culpæ terminum attingere putat Caſtrop. *l. c. n.* 7. quia ex Rubricæ ſolùm videntur conſilium dare, non præcipere, cùm videantur ad Chorum ordinatæ.

§. VII. *De obligatione, & pœnis non recitantium Officium.*

1 SAtis ex dictis liquet, Præceptum Horas Canonicas recitandi eſſe ſub mortali, idque ut dictum eſt, *in opuſc. de Confeſſione, lib.* 2. *c.* 2. §. 4. ſatis probabiliter unicum uno die, pœnamque inſuper contra præbendatos, ſeu Beneficiatos eſſe Reſtitutionem; contra alios enim præter mortalem culpam, nullam invenio pœnam in jure ſtatutam. De ejuſmodi ergo reſtitutione ſi planè eam cognoſcere cupias, adi Caſtrop. aliosque *ibid.* citat.

§. VIII. *De cauſis excuſantibus ab Officii recitatione.*

1 POteſt eſſe ſermo, vel de recitatione abſolutè, vel de recitatione in Choro præbendatis. Quoad poſteriorem ſunt illæ tres, quarum meminit Bonifacius Octavus. Infirmitas, corporalis neceſſitas, utilitas Eccleſiæ, de quibus fusè Doctores. Quoad priorem: de qua utpotè magis nobis neceſſaria aliquid diſtinctius hic operæ pretium eſt afferre, ſunt item tres. Impotentia, gravis occupatio, Diſpenſatio.

Impotentia.

2 Impotens eris ad recitandum, ac proinde ſine ulla culpa Officium omittes; Primò, ſi inculpatè obliviſcaris: Secundò, ſi ignores te obligari, vel ſi legere neſcias, qua utraque ignorantia pueros in Beneficium aſſumptos laborare non rarò contingit, non tamen excuſo, ut ſupra §. 1. *num.* 17. dixi, neſcientem legere, ſi is Beneficium, vel Ordinem ſuſcipiat, quia in ipſa ſuſceptione peccat, dum graviter indiſpoſitus Officii recitandi onus advertenter acceptat. Recole locum citatum. Tertiò, ſi ſine culpa Breviario careas. Quartò, ſi gravi quopiam malo, v. g. infirmitate, cæcitate, &c. premaris, vel ne illo vexeris, jure times, puta febri, dolore vehementi, &c. Quintò denique ſi jacturam non mediocrem timeas fortunarum, vitæ, honoris, quod licèt raro inter Catholicos evenire ſoleat, ſolet in locis Hæreticorum, vel infidelium etiam præſcindendo à contemptu Religionis, &c. Huc reducitur, ſi graves rixæ, & diſcordiæ timeantur, ſi Officium recites, id quod certè rariſſimè evenire video.

Fillıuc. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 7. *q.* 9. *n.* 125. non excuſat eum, qui ex pravo habitu magnam habet difficultatem Officium recitandi, quia illum habitum à ſe tollere obligatur. Meritò: ſed limita, niſi tanta ſit difficultas, ut impoſſibilitas moralis reputetur, qualis eſſet, ſi timeretur futura febris, vel gravis dolor capitis, ipſe continuus, &c. Sicut enim ſua culpa incidens in impotentiam jejunandi, ex contracta ad jejunium non tenetur, ita in caſu noſtro.

Verùm circa cauſam infirmitatis quatuor mihi ſiunt obviàm non vulgares difficultates.

Prima Difficultas.

Qui non poteſt totum recitare, an teneatur ad partem?

3 Viſis multis, variis, confuſiſque dicendi modis, hanc judico omnium expeditiſſimam, & ſanè tutam regulam: Qui non poteſt majorem divini Officii partem recitare, poſt autem minorem, ad neutram obligatur. Contrà: Qui non poteſt minorem, poteſt autem majorem, ad majorem (omiſſa licitè minore) planè tenebitur. Ita Sanch. *libr.* 7. *conſiliorum, c.* 2. *diſt.* 47. *n.* 3. Azorius, *tom.* 1. *lib.* 10. *c.* 13. *q.* 4. Caſtrop. *tr.* 7. *diſt.* 2. *p.* 6. *n.* 8. & 9. Ratio regulæ eſt, tum quia ſic conſuetudine receptum eſt à prudentibus, tum quia major pars trahit ad ſe minorem, non verò contrà, tum denique quia ſic ſuavius redditur onus Officii, & ſcrupulis minus obnoxium.

4 Qui poteſt æqualem, hoc eſt dimidium Officii dicere, obligatur ad illam, omiſſa dimidia parte, quam non poteſt. Ratio eſt, quia tunc non poſſumus recurrere ad regulam, per quam major pars trahat ad ſe minorem: cùm ergo dimidia ſit planè pars notabilis, ab illa excuſari aliquis non poterit.

Secunda Difficultas.

Quænam ſit major, quæ minor pars?

5 Sed ex his ecce ſecunda difficultas in praxi emergens, ecquænam cenſenda ſit major, quæ minor Officii pars? Ex quatuor dictis, quæ apud non ignobiles Doctores invenio, id facilè fortaſſe ad lucem evocabimus.

6 Primum dictum Navarri, Leſſii, Azorii, Valentiæ apud Caſtropalaum, *loc. cit. n.* 8. Qui poteſt recitare Laudes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperas, & Completorium, licèt non poſſit Matutinum, compellitur illas recitare omiſſo Matutino, quod ſupponimus non poſſe. Ratio eſt, quia tot horæ ſunt major officii pars. Atque ex hoc dicto ſequitur, quod ſi contrà, poteſt quis ſolùm Matutinum recitare, non autem illas horas, ad nihil obligabitur ex dictis *n.* 3. quia nimirum ſolum Matutinum eſt minor Officii pars.

7 Secundum dictum Rodriq. Garſ. Molfeſ apud Bonac. *diſp.* 1. *de Horis Canonicis, q.* 6. *p.* 2. *n.* 6. & apud Joannem Sanch. *in ſelectis, diſp.* 25. *n.* 1. Contrà ſentit Thomas Sanch. *lib.* 2. *in Decal. c.* 10. *n.* 8. Qui non poteſt recitare Matutinum, & Laudes, poteſt autem Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperas, & Completorium, ad nihil tenetur. Ratio eſt, quia Matutinum, & Laudes ſunt major, & certè potior Officii pars. Atque ex hoc dicto ſequitur, quod exadverſo, qui poteſt recitare Matutinum cum Laudibus, non poteſt autem illas cœteras horas, tenetur his neglectis ad illud, quia illæ cœteræ horæ ſunt minor pars Officii divini.

8 Tertium dictum Caſtrop. *l. c. p.* 6. *n.* 5. Qui poteſt recitare cęteras omnes horas præter Veſperas, ad illas cœteras ſolvendas obligatur. Ratio eſt eadem, immò ut ex ſe patet, major. Ex quo contrà ſequitur, valentem ſolas Veſperas, adde & Completorium, non autem cęteras alias recitare, ad nihil teneri, quia Veſperæ, & Completorium, cùm ſint pars minor, trahuntur ab excuſatione aliarum, quæ ſunt major.

9 Excipe tamen hic, & in ſimilibus, niſi fortè ſuperveniat præceptum. Explico. Sit, qui ſtatim à meridie Sacro Ordine initietur: hic, licèt non obligetur recitare majorem partem Officii illius diei, nempè Matutinum, Laudes, cœteraſque horas, ut ſuprà §. 5. *n.* 8. vidimus, obligatur tamen Veſperas, & Completorium. Ratio eſt, quia tunc ſupervenit præceptum cadens in Veſperas, & Completorium,

ma-

materiam ſanè capacem gravis obligationis,nullo reſpectu habito ad horas antecedentes.

10 Quartum dictum Io:Sanch.& Gar.apud Pelliz. *tom.1.tr.5.c.8.n.110.* Non es obligatus recitare illam horam,cujus notabilem partē neceſſe habes omittere. V.G.ſi ſit cęcus,qui memoria teneat Pſalmos Matutini,non autē Lectiones,non tenetur Matutinum recitare,quia Pſalmi ſine Lectionibus non ſunt ſubſtantialiter Matutinū Eccleſiaſticum,atque adeò Lectiones ſunt notabiles Matutini partes. Quid,ſi ſciat Pſalmos horarum,neſciatque Capitula,& Orationes? Certè ſimiliter non videtur ad horas recitandas obligandus,ita Tol.Diana,& ex parte Sotus apud Pelliz. *loc.c.num.*112. quia pariter illi Pſalmi non ſunt ſubſtantialiter Horę Canonicæ juxta formam à Pio V. præſcriptam. Si cœcus neſciat, vel tu non habeas hodierni Officii majorem partem, ſciat verò ille,vel habeas tu majorem partem Officii alterius diei, non obligamini ad recitandum hoc alterius diei Officium, immò neque ad alias preces. Ratio eſt, quia non tenemur ex ullo præcepto aliud ſupponere loco Officii diurni.

11 Occaſione hujus exempli dicto à cœco, Petes:Si poſſit ejuſmodi cœcus vel quicunque alius aſciſcere ſocium,cum quo valeat Officiū totum ritè recitare,obligabitur ne? Reſp. obligari ad aſciſcendum ſocium docent nonnulli; ita Bonac. alios referens *diſp.1.de Hor.Can.q.6.p.1.n.8.* ſed certè probabile etiam eſt ſacris initiatum,vel Religioſum non obligari,quia facultas admittendi ſocium etiam ſpontè ſeſe offerentem eſt privilegium: Privilegiis autem utimur quando volumus. Majori jure idem ſentiendum de ſurdaſtro,qui quamvis,ut *dixi ſup.§.4.n.13.* ſit obligatus recitare Officium, tamen ſi ejus conditionis eſſet,ut non poſſet illud ſine ſocio,cum ſocio poſſet,non tamen obligaretur ad illum aſciſcendum, atque adeò poſſet recitationem negligere. Ratio eſt, tum quia,ut dictum eſt,recitare admiſſo ſocio eſt privilegium; tum quia valdè onerosum eſſet ſocio,eum obligari ad vociferandum,quod certè deberet pręſtare,ut ſurdaſter audire poſſet.

12 Dixi(ſacris initiatum vel Religioſum)nam Suarez, Vaſquez, Azor.Regin.Laym.aliique apud Bonac.*l.cit.* id meritò negant Beneficiato; Hic enim cùm ea juſtitia debeat recitare Officium,obligatur aliquanto plus quàm alii. Unde ſi facilè,& non cum gravi ſuo incommodo ſocium habere poteſt,advocare tenetur, ſiquidem qui ſe obligavit ad Officium acceptando Beneficium,ſe videtur obligaſſe ad media ſaltem non multùm difficilia apponenda.

Ex his difficultatem ſecundam modò propoſitam ſatis concepiſſe luminis iam vides.

Tertia Difficultas.

Quænam infirmitas excuſat ab Officio?

13 Dico,nec levem,nec certè neceſſariò graviſſimam; quia levis non affert moraliter impedimentum: & Pia Mater Eccleſia nequaquam cum tanta ſeveritate nobiſcum agit. Statuatur ergo hæc Regula; ſi abſit Medicus vel vir expertus, qui poſſit de notabilitate infirmitatis dijudicare, nec adſit *Superior*, qui certè in dubio valet diſpenſare, tunc decerne infirmitatem eſſe notabilem, ad effectum negligendi Officium, cùm à recitatione times aliquod non parvæ conſiderationis malum. Video adhuc regulam non eſſe expeditam; verùm planior fiet ex corollariis.

Hinc enim ex Sanch.*l.7.conſ.c.2.d.45.* timor,quod ſit occaſione recitationis futura ſtomachi cruditas,vel capitis gravedo, vel virium laſſitudo,vel tardior febris remiſſio,excuſabit hominem ab Officio.

Hinc,ex eodem *ib.n.6.* imbecillitas ejus,quem febris deſeruit eundem,per aliquot dies excuſabit,quia illa imbecillitas infirmita eſt,& Mater Eccleſia convaleſcenti per aliquod tempus requiem ab Officio concedere putanda eſt. Quid,ſi Miſſam hic celebrare velit?celebret, inquit Sanch.*ibid.* eſto vacet per eos dies ab Officio; hoc enim ſuavitati Eccleſiæ tribuere omninò debemus. Hi autem dies numerari debent judicio prudentis proportione habita ad gravitatem præteritæ infirmitatis, & præſentia difficultatis.

Hinc ex Pellizzario mox citando *n.158.* quartana laborans,quando expectat veſpertinam febris acceſſionem, quamvis, ſi manè benè ſe habeat,debeat horas Matutino tempori reſpondentes perſolvere,nec obligetur manè,ex probabili ſententia, Veſperas, & Completorium recitare,præveniendo tempus;nihilominus,ſi manè imbecillis exiſtat, timeatque ſibi recitationem, à toto Officio abſolutè, ut ex dictis patet, excuſabitur.

Hinc luſcus, & quicunque ex oculis laborat, timet videndi vim ex legendo paulatim deperdere, Horas Canonicas ne legat.

14 Quid,ſi hic luſcus,vel ille valetudinarius legat voluntariè fabulas,vel hiſtorias,omittit autem Officium,peccabit ne? Reſp. non peccaturum contra obligationem recitandi Officium, ita uterque Sanch.apud Pellizz.*t.1.tr.3.c.8.n.166.* quia ab illo jam excuſatur, ſicuti non peccat contra præceptum jejunii, qui ex infirmitate comedit carnes, ſed ex regulæ concupiſcentia comedit piſces. Verùm quemadmodum hic peccat contra charitatem in ſeipſum,ſi multum ei noceant piſces,ita peccaturum non ambigo illum,qui fabulas cum ſanitatis detrimento legit: quod tamen detrimentum ſaltem notabile raró eveniet, quia hiſce Lectionibus,quantum eſt ex hoc capite, recreatur animus, non multum opprimitur.

Quarta difficultas.

De nocumento Dubio. Remiſſivè.

15 Quid faciendum,quando omnibus penſatis tu, vel etiam Medicus ancipites remanetis,an ſit allatura notabile nocumentum horarum perſolutio? Reſpon. de hac re dictum eſſe ſatis ſup.*l.1.c.3.§.7. Ver. Hor. Can. n.2.*

Gravis Occupatio.

16 Ut occupatio ſuperveniens ab recitando excuſet,gravis eſſe, ac neceſſaria debet?gravis inquam; ſive in re pertinente ad animę ſalutem,ſive etiā ad honorem,vitam,fortunas,ita Suar. Vaſq. Laym. aliique apud Bonac. *mox citandum*.

Ex hoc ergo capite excuſantur communiter recitaturi publicam Lectionē in concurſu ad Cathedram,vel ad Doctoris lauream acquirendam. Item concionatores,atq;Confeſſarii,quando nec concionem, nec confeſſionem ſine nota,vel ſcandalo queunt omittere, nec ſimul cum illis Officium perſolvere. Sed quid erit in magna frequentia confeſſionem expoſcentium? Rariſſimè hanc ſolam excuſationem admitto, quia ex una parte facilè poteſt differri in alium diem aliquorum confeſſio (niſi fortè non poſſet in magno Jubilæo, ubi pauci eſſent Confeſſarii) & ex alia parte congrua eſt unius, vel alterius Horæ vacatio à confeſſionibus, ut quod orationi debetur, exſolvatur.

17 Illud admitto libens,ſi quis bona fide Officium remiſiſſet ad finem diei,ad unam vel alteram ſcilicèt horam ante mediam noctem, & ad confeſſionem,vel communionem,vel etiam extremam Unctionem moribundo conferendam, advocaretur, admitto inquam, ſi ad utrumq;ideſt ad Officium,& talia Sacramenta miniſtranda tempus non ſuppetat,poſſe Officium negligere, & ad morientem evolare, etiam ſi non ſit Parochus: tunc enim elucet clara neceſſitas, quæ certè non eſt in vulgaribus Confeſſionibus, vel Communionibus.

18 Sacerdoti pauperi tum demum hanc excuſationem indulgerē, quando extrema,vel etiam gravis neceſſitas victum quærendi, ita illum opprimeret,ut nequiret vitæ neceſſaria invenire,& Officiū perſolvere. Sed quando Sacerdotibus patrimonio cōmuniter fruentibus tam acerba ſors neceſſitatis!

19 Audi hic,amice Lector,facetum caſum,nō tamen facilis ſolutionis. Remiſit bona fide quidam Parochus gravibus diſtetus pex diē negotiis, recitationem horarum parvarum ſimul cum Veſperis & Completorio in ultimam horam ante mediam noctem; (fortè autem erat dies Iovis;)quando reverſus domum incœnatus, voluit hac intentione cibo ſe reficere, ut abſoluta per mediam horam cœna, Officium recitaret alia media hora,quæ ante initium diei ſequentis jam ſuperfutura erat. Vix ſedit ad menſam,cum vocatur ad audiendam confeſſionē cujuſdam fortè graviter de nocte in ſubita rixa vulnerati. Advolat,audit ritè confeſſionē,domumque redit ſub eam temporis angiam, ut ſemihorula, quę ſupereat ante noctem intempeſtam non ſufficeret ad utrumque,quod ipſi erat præſtandum,nempè ad cęnandum,& certè cū carnibus(impendente enim die Veneris expirabat dies Iovis)& ad Officium perſolvendum. Quid ergo faciet Parochus,preſertim volens die ſequenti ſacrificiū ritè jejunus celebrare?

Si de Conſilio hic ageretur facilè illi hoc cōſilium dares,ut jejunus & incęnatus horas alias ſolito,Deo gratiores perſolveret:ſed de obligatione agimus, non de conſilio. Obſtringam ne hunc jejunare nolentem? Jus cœnandi,quo homo ſame,& negotiis oppreſſus gaudet,dixerim ne neceſſitatem levem,an potiùs gravē? Deinde,Quid melius,recitatio hæc officii;an Sacrificiū diei ſequentis,quod omittere abſque dubio deberet Parochus,ſi Propter recitationem comedere ante mediam noctem non poſſet;facilè enim comedet, ſi non carnes,certè piſces poſt mediam noctem,ac propterea indiſpoſitus evadet ad Sacrificium peragendū. Hæc & ſimilia expende,& prudens rem decernito; ego enim ad utiliora progredior.

20 Si gravem occupationem(idem dic de quolibet alio impedimēto)manè v.gr.prævideas,obligaberis ne Officium prævenire,& totum manè recitare.

Reſpondeo ita,cum Suar.*t.2.de Relig.l.4.de Hor.Can.c.28.num.28. & 36.* Azor.*p.1.l.10.13.q.15.* Bonac. *diſp.1.de Hor.Canon.q.6.part.2.n.2.* aliiſque ab eodem relatis, quia præceptum de officio percurrendo non urget ſolùm ſuis correſpondentibus horis, ſed toto die: eſt enim unicum præceptum totius diei. Quoniam ergo toto die,atque adeò in qualibet ejus parte urget præceptum,obligaberis manè,ſi ſerò non potes; vel ſerò,ſi non potes manè; ſicut qui prævidet die feſto,ſe non poſſe adeſſe Sacro circa meridiem,poſſe autem manè,adeſſe obligabitur,& è contra,ut à nobis dictum eſt,*in opuſc.de comm.c.5.§.4.num.19.*

Scio Primò Emmanuelem Sà *V.Hor.Can.n.1.* *in genuina impreſſione* (nam *in expurgata* ea punctum eſt) ſic habere: *Nec tenetur ad Horas a qui urgente negotio eſt impeditus, huic enim ſufficit recitare horas temporis non impediti.*

Scio item Secundò, nonnullos, ut Henriq.Sanchez, Dianam apud Pellizzar.*tom.1.tract.3.cap.5.nu.159.* uti diſtinctione,ac velle te obligari quidem ad præveniendum,ſi impedimentum eſt à te voluntariè apponendum,non verò ſi tibi ſit involuntarium: unde laboratur ... à

meridie febri quartana non obligatur (inquiunt) mane, etiam ſi benè valeat recitare Veſperas, & Completorium, quia hoc impedimentum involuntarium eſt: at iter acturus obligatur, quia iter impedimentum voluntarium eſt. Scio inquam hæc, ſed certè hoc poſterius dictum, ejuſque diſtinctionem video eſſe probabilem, id, quod ego ſupra admiſi *nu.*13. ex Pelizzario; At illud prius propter rationem modo à nobis allatam admittere non poſſum.

21 Nec obſtat Officium eſſe dictum per diverſas horas, id enim factum eſt propter ſignificationem, non verò propter obligationem, quaſi partis Officii recitatio ſit addicta uni horæ. Si enim ita eſſet, tranſacta illa hora non obligaretur quis partem Officii illi horæ reſpondentem recitare, ſicuti tranſacta die Dominica, non obligamur ampliùs Miſſæ intereſſe, quod nullus dicit. Qua ratione non poſſit quis tunc ſuſcipere voluntarium impedimentum, quo prævidet ſe impediendum à craſtina recitatione Officii, & habes apud Bonac. *loc. cit.* & nos univerſim de hoc egimus *in opuſc. de Sacr. Miſſæ, l.* 3. *c.* 6. §. 2. & iterum *infr. l.* 4. *c.* 2. §. 2. *à n.* 5. cum de Auditione Sacri.

22 Petes, quando gravis occupatio impedit ſolam Officii partem, qua ratione obligabimur ad aliam partem recitandam? Reſp. ea ratione, qua diximus paulò ante à *n.* 13. de Infirmo, licèt enim Suar. *t.* 2. *de relig. l.* 4. *c.* 28. *à n.* 12. eam Doctrinam ſolùm tradat ad infirmum excuſandum, tamen Caſtr. *to.* 2. *tr.* 7. *d.* 3. *p.* 6. *à n.* 4. eam extendit ad quamlibet aliam occupationem, & meritò, par enim videtur ratio; ut ex *ib.* dictis conſtat, dummodo firma remaneat, quæ *n.* 20. dicta ſunt.

Diſpenſatio.

23 Diſpenſatio de Horis Canonicis non percurrendis poteſt conſiderari, vel ut concedenda à Summo Pontifice, vel ab Epiſcopo, vel à Prælatis Regularium: de ſingulis ſeparatim.

Diſpenſatio à Summo Pontifice.

Diſpenſatio etiam ſine cauſa à Summo Pontifice conceſſa, valida eſt ac ſufficienter excuſat hominem ab horarum ſolutione, Silveſt. Tolet. Navar. & paſſim, apud Bonac. *diſp.* 1. *de Hor. Can q.* 1. *p.* 2. *n.* 5. Ratio eſt, quia validè Pontifex diſpenſare poteſt in iis, quæ ſunt de jure poſitivo Eccleſiaſtico, quale eſt hoc, de quo agimus, ut fatentur omnes, ſic videtur diſpenſare, quando ſcienter dat beneficium infanti, vel puero ignoranti, id quod intellige pro tempore impedimenti.

Diſpenſatio ab Epiſcopo.

24 Diſpenſare item validè poterit Epiſcopus quoad culpam (poterit etiam Vicarius generalis tum ejuſdem Epiſcopi, ea Merolla *to.* 2. *diſp.* 7. *c.* 6. *d.* 27. tum Capituli Sede vacante, ſed non niſi ex ſpeciali mandato Epiſcopi, vel Capituli reſpectivè, ita habet Merolla *ibid. c.* 2. *d.* 2. *n.* 33. & 34.) diſpenſare inquam validè poterit, ſed cum rationabili cauſa in caſibus occurrentibus, non verò in perpetuum: ſic Pelliz. *tom.* 1. *tr.* 5. *c.* 8. *n.* 124. Ratio eſt, quia ex una parte, (ut eſt communior ſententia cum Caſtr. alios citan. *to.* 1. *tr.* 3. *de diſpenſ. diſp.* 6. *p.* 4. *num.* 8.) Epiſcopus non poteſt diſpenſare in lege ſuperioris, niſi quando Superior eidem poſſe poſitivè conceſſit, & ex alia parte valet idem diſpenſare in eadem lege ſuperioris, quando neceſſitas adeſt, nec commodè adiri poteſt Pontifex, & multò magis in caſibus, frequenter occurrere ſolent; In iis enim cenſetur ſuperior poteſtatem Epiſcopis conceſſiſſe, ne in rebus frequenter occurrentibus ad Pontificem recurrere cogantur Fideles, ſed ita eſt in caſu noſtro; ergo. Ita idem *ibid. p.* 5. *num.* 5.

25 Dixi (quoad culpam) quia quoad reſtituendos fructus non poteſt Epiſcopus diſpenſare. Ratio eſt, quia quoad hos, qui ex juſtitia reſtitui à negligente Officium debent, non apparet poſſe adeſſe rationabilem cauſam diſpenſandi, & applicandi fructus alienos alteri.

Diſpenſatio à Prælatis Regularium.

26 Deniq; de diſpenſatione pro Religioſis exemptis eſt diſtinguendum, poſſe nimirum nos loqui vel de ſubditis aliquo ordine ſacro initiatis, ſeu fortè Beneficium poſſidentibus, vel de ſubditis ſolùm obligatis ad Officium ex univerſali ratione profeſſionis ad Chorum.

Si de prioribus agamus, poterit Prælatus in ſuos, eodem modo, quo poteſt in ſuos Epiſcopus, niſi à Superiore fuerit prohibitus; quia Prælatus etiam Conventualis, ex Suar. *l.* 4. *de rel. tr.* 8. *l.* 2. *c.* 13. *n.* 15. (niſi is à Superiore limitetur) ſe habet in hiſce caſibus frequentibus, ſicut Epiſcopus.

27 Si de poſterioribus, faciliùs poterit idem diſpenſare. Ita Bonac. *diſp.* 1. *de Hor. Can. q.* 2. *p.* 2. *n.* 9. diſpenſaretur enim tunc in jure Religioſo, circa quod plus, quàm in Jure communi Prælati Religionis authoritatis habent, ſicuti enim ii poſſunt in aliis præceptis Religionis, (niſi prohibeantur) ſic poterunt in hoc. Hinc colligit Bon. *ib.* Prælatum poſſe diſpenſare, ſuos ſubditos non initiatos ſacris, ab Officio ratione ſtudiorum, vel negotiorum.

28 Si quæras, quinam Prælati Regulares poſſunt in prædictis diſpenſare? Reſpondet Bonacina ſupremum, nempè Generalem. At ego pro caſibus occurrentibus poſſe Conventualem non ambigo, quando à Superiore non limitatur: quia ſi poteſt, ut modò dixi, cum initiatis, multò magis cum cœteris. Pro longo tempore, ſeu ſemper non poteſt Regula certa conſtitui, conſulat quiſque Superioris ſui Conventualis authoritatem, præſertim verò praxim ſuæ Religionis, & multò magis privilegia. Qua ratione Epiſcopus, vel dicti Prælati ſi diſpenſent ſine cauſa, non illicitè ſolùm, verum etiam invalidè diſpenſent, à nobis *inf. l.* 7. *c.* 73. Deo aſpirante, tractabitur.

Exiſtente denique dubio, an ut excuſeris à recitatione, non indigeas diſpenſatione; eamque an petere obligeris ex ſupra dictis *l.* 2. *c.* 3. §. 7. *V. Hor. Canon.* & *V. Diſpenſ.* colligi poteſt.

CAPUT VI.

De Peccatis Religioni oppoſitis.

HÆc ſunt Perjurium, Simonia, Adjuratio, Superſtitio, (quo nomine multa includimus, ut mox patebit) Sacrilegium, Blaſphemia.

De perjuratione, & adjuratione agam cùm de juramento, de Simonia cùm de contractibus: hic de tribus poſterioribus breviter diſſeremus. Adeſt & Tentatio Dei, verùm hanc ad vitia Spei adverſa nos reducimus *ſup. c.* 2. §. 2.

§. I. *De ſuperſtitione.*

1 DUplex ea eſt, Altera, qua cultus Deo debitus tribuitur Creaturæ; Altera, qua eidem Deo, tribuitur cultus indebitus. Ita Caſtr. *t.* 3. *tr.* 16. *diſp.* 2. *de ſuperſt. p.* 1. aliique *ibid.* Quoad priorem, quæcumque veneratio Creaturæ impenſa, animo illam ut Deum venerandi; mortalis eſt, ſoletque diſtingui in quinque ſpecies; Idololatriam, Magiam, Divinationem, Vanam obſervantiam, & Maleficium, de quibus mox ſigillatim.

2 Quoad poſteriorem (quæ nomine generis vocatur abſolutè Superſtitio) ſi tribuas Deo indebitum cultũ, hoc eſt falſum, peccas mortaliter. ut ſi eum nunc colas per ceremonias Judaicas, vel Mahometanas, profitereris enim ſic veras eſſe Sectas illas falſas. At ſi tribuas indebitum cultum, hoc eſt verum quidẽ ſed ſuperfluũ, communiter eſt veniale, ut ſi in Miſſa unam, vel alteram orationem, ſeu verſum adderes, quę non addit Eccleſia Dixi (communiter) nam ad mortale poſſet aſcendere, ſi intermiſceatur aliquod Demonis pactum, vel aliqua gravis irreverentia, vel aliquis ſive expreſſus, ſive tacitus contemptus Rubricarũ (ut *in opuſc. de Sacrif. Miſſ. l.* 2. *c.* 5. §. 1. dicitur) vel ſimilia.

3 Ex his colligit Sanc. *l.* 1. *in dec. c.* 37. *n.* 7. turpem ſonum, vel turpia cantica, profanaque admiſcere inter divina Officia ad turpem finem eſſe mortale, quia videtur coli Deus per cultum falſum, qui ſcilicèt Deo diſpliceret: quod intellige pręter peccatum contra caſtitatem ob finem inhoneſtum, adeſſe peccatum ſuperſtitionis propter irreverentiam, qua modo dicto tunc afficitur Deus. Quid, ſi non fiat ad colendum Deum, ſed ſolùm ad ipſum finem turpem? Erit etiam ſuperſtitio mortalis, quia præter ſcandalum, adeſt Dei injuria, dum in Officio divino ubi colitur Deus intermiſcetur materialiter id, per quod offenditur. Quid, ſi non ſint turpia, ſed ſolùm vana? puto tunc eſſe veniale, & univerſim hanc regulam ſerva; eſſe mortale, quando ex circumſtantiis advertitur eſſe gravis Officii irreverentia, ſecus eſſe veniale.

4 Colligit ſecundò *ibid. à n.* 9. falſas Sanctorum reliquias intrudere adorandas vel in ſignum falſi miraculi, vel Beneficii accepti, tabellas in templo, vel figuras exponere, falſa item miracula prædicare, vel typis imprimere, eſſe mortalia. Meritò, quia gravis veræ Religioni ſic infertur injuria: nec excuſatio duci poteſt à bona intentione propagandæ devotionis, cum potius hæc eo modo diminuatur, dum aperitur via ad vera neganda; præterquamquod Deus verus honorari mendaciis valdè refugit.

5 Colligit denique Sanch. *n.* 11. & 12. jejunare die Dominico, niſi id fiat ad confirmandam Manichæorum hæreſim contra Chriſti Domini Reſurrectionem, ne veniale quidem eſſe, quia ablato illo contemptu reſurrectionis, adde & ablato aliquo ſtudio ſingularitatis (quod ex ſe eſſet veniale, quodque magis apparet, ſi comedendo aliis diebus, die Dominica frequenter quis jejunaret) non apparet, unde ex ſe eſſe colligatur vel levis culpa.

De Idololatria.

6 Hęc eſt illa actio, qua divinus cultus tribuitur creaturę, illam ut Deum honorando. Graviſſima culpa; & in Baptizato, ſi ſit cum errore intellectus, quo putetur creaturam illam Deum eſſe, eſt ſubjecta cenſuris Bullæ Cœnæ: nam ſi ſit exterior, licèt mortale ſit, & quidem non vulgare peccatum, eſt tamen à prędictis Bullę Cęnę cenſuris immunis: ſed hęc de Idololatria ſufficiant; nam cœtera ſatis ſit *ſup. c.* 1. §. 3. Breviter innuiſſe.

De Magia.

7 Magia Dæmoniaca eſt, qua à Dæmone mirabilia quis expoſcit, vel expectat. Dixi (Dæmoniaca) nam Magia naturalis, quæ eſt ſcientia, qua per abditas herbarum, vel ſimilium rerum naturalium virtutes aliquid mirum agitur, cùm ea improbanda non ſit, hic nequaquam locum habet. Ad hanc Magiam naturalem aliqui reducunt

Al-

Alchimiam, per quam utilia metalla in aurum commutantur; quamvis nonnulli ejuſmodi virtutem naturalem adeſſe prorſus inficientur. Lege Delrium *l. 1. d. mag. c. 5. q. 1. ſect. 2. & 3.* alioſque paſſim.

8 Solet autem ut plurimùm inter Magum, & Dæmonem intercedere pactum: Magus enim abnegat Sacramenta, & Fidem, ſpondetque Dæmoni obedientiam; hic repromittit, ſe facturum quod Magus ille voluerit: Hoc autem pactum erit expreſſum, ſi expreſſa conventio celebretur inter Magum, & Dæmonem: at erit tacitum, ſi Magus utatur actionibus mediis Magicis non ab ipſo ſed ab alio conventis cum Dæmone; tunc enim utendo conventis, cenſetur voluntati Dæmonis aſſentiri, factoque ipſo Dæmonem invocare: utrumque peccatum mortale graviſſimum, licèt hoc minùs grave, & magis excuſationis capax, ut ex dicendis conſtabit, ubi etiam *n. 25.* & 26. regulæ afferentur ad pactum tacitum cognoſcendum: Cætera, quæ de Magia cognoſci à nobis debent, ex dicendis fient palàm.

De Divinatione.

9 Eſt inordinata earum rerum, quæ naturaliter ſciri nequeunt, prædictio per media à Divina providentia non conſtituta: ita S. Th. 2. 2. *q. 95. art. 1.* lege Aurel. ſuse *l. 9. c. 12.* Sanch *l. 2. in Dec. c. 38.* Hęc media poſſunt eſſe varia. Aſtrologi enim motibus Stellarum utuntur ad occulta prænoſcenda, Aruſpices avium volatibus, Sortilegi ſortium jactibus, &c. Ipſæ item res occultæ ſunt variæ, nimirum ſive præteritæ, ſive præſentes, ſed nobis remotæ, ſive futurę Denique alii ſunt modi eas res occultas dignoſcendi, nam aliquando cognoſcuntur enim expreſſa Dæmonum invocatione, aliquando per fictam mortuorum reſuſcitationem, quæ propriè dicitur Necromantia, non rarò per ſigna viſa in aqua, appellaturq; Hydromantia, ſæpè per eadem apparentia in terra, aere, igne, diciturq; Geomantia, Aeromantia, Pyromantia; Huc etiam reducitur, quando per ſomnia vana, &c. Cùm ergo tam varia ſint ejuſmodi media, variç etiam, diverſæque ſpecies ſolent deſcribi Divinationis. Nobis ad praxim duntaxat ſpectantibus has innuiſſe ſat eſt; modò notentur tria, & modò de Aſtrologia, quæ frequentior eſt, & de Inſomniis ſeparatim diſſeramus.

10 Nota primò, quando intermiſcetur expreſſa Dæmonis invocatio, committi alterius ſpeciei peccatum, atque adeò ſpecialiter Confeſſori aperiendum, immò majus, quàm quando eſt tantummodo tacitum; quia explicitum addit commercium cum Dæmone, & ſubinde promiſſionem actualem eidem factam, id, quod non invenitur in tacito, ut à nobis dictum eſt *in opuſ. de conſ. l. 2. c. 2. §. 5.*

11 Secundò: ſi divinatio (idem eſt in cæteris ſuperſtitionis ſpeciebus) habeat admiatum aliud genus peccati, utique duplici peccato, utroque Confeſſori aperiendo, peccabitur, v. g. ſi augurium bonũ, vel felices ſortes, &c. exquiras ad puellam ſubornandam, præter divinationem, aderit & peccatum incontinentiæ: Ratio eſt ex ſe manifeſta.

12 Tertiò: ad cognoſcendum, quandonam ſit mortalis divinatio, hanc regulam habe; ſive per expreſſam Dęmonis invocationem ſciri quærantur occulta, ſive per tacitam, ſemper eſſe mortalem, poſſe tamen per tacitam, non infrequenter excuſari, ſed ecce nodus; & quandonam hæc excuſatio tandem erit? Evolvo. In tribus caſibus Primò, accedente ignorantia excuſabili; Secundò, ſi non fiant ejuſmod divinationes animo invocandi, ne tacitè quidem, Dęmonem, ſed jocandi; ita Cajet. *in ſumma v. Divinatio.* Modò tamen nullo modo ea pectetur occultorum cognitio tanquam vera. Sic ſolent excuſari, qui ſortes mittunt ad cognoſcendum qui ſit felicior, qui infelicior, jocandi enim gratia id faciunt, non prorſus credendi: Tertiò, aderit excuſatio, ſi ejuſmodi cognitio quæratur non à Dæmone, ſed à naturalibus mediis, & quidem qualis per illa naturaliter haberi poteſt; præſcindendo ab alio inconvenienti non eſt malum rerum occultarum captare ſcientiam per media tali ſcientiæ proportionata; ſic apud D. Tho. 2. 2. *q. 95. art. 7.* ex quibuſdam avium, aliorumque animantium cantibus, vel motibus prænuntiantur aliqua eventura; ut pluvia, tempeſtas, ſerenitas; immò ex iiſdem poſſunt aliqua, quę pertinent ad hominem probabiliter colligi, eadē enim cauſa, ſeu cōſtellatio, quę movet aves v. g. ad garritus & motus, movere poteſt homines ad rixas & bella; ita Sanc. *in dec. l. 2. c. 38 n. 39.* Hinc quidam Aſtrologus, & nō infimus Theologus, cujus meminit Sanc. *l. 2. in dec. c. 4. num. 17.* cùm Impreſſiones cholerę, aut alterius inordinati motus ex cæli diſpoſitione metuebat, ſe occaſionibus vitatis, aut oratione cōmunire ſolitus erat.

De Aſtrologia.

13 Si ex Aſtrologia quæratur quod pertinet ad ſanitatem, vel ad temporum mutationem, vel ad ubertatem, ſterilitatem, vel ad naturales hominum inclinationes, vel ad ſciendum in communi, quid natus ſub tali conſtellatione faceret, non tamen ad certò ſciendum in particulari de hac, vel illa actione pendente à libero arbitrio, non erit, ut docet S. Th. *p. 1. q. 115. art. 4 ad 3.* culpa, quia naturaliter hæc ab aſtris cognoſci, aliquo tandem modo poſſunt.

14 Immò ex Tolet. *l. 14. c. 15.* Valentia 2. 2. *diſ. 2. q. 12. p. 3. verſ. jam vero ex conditione.* Cajet. *in ſumma V. Auſpicium.* Mart. del Rio apud Sanch. *l. c. n. 32.* Caſtrop. *t. 3. tr. 17. diſp. 1. de ſuperſt. p. 4. n. 6.* ſi quis per Aſtrologiam vellet cognoſcere aliquid contingens liberũ, judicando tamen illam cognitionem eſſe incertã, & ſolùm conjecturalē, non eſt mortale, niſi in caſu, quo quis in ſuis actionibus, præſertim majoris momenti, uti vellet hac Aſtrorum regula ad aliquid faciendum vel vitandum modo magis mox declarando *n. 20.* Idem propter eandem rationem dic de Phyſiognomia, Chiromantia, & ſimilibus, illud tamen, quod hic evenire non rarò ſolet, adverte.

Si quis cooperaretur in hac materia cum peccato alterius mortali, & ipſum mortaliter peccaturum; Tunc autem cooperaretur, quando licèt ipſe non niſi incertam illam cognitionem reputaret, Aſtrologus tamen à quo ipſe petit putaret, profiteretùrque eſſe certam, & infallibilem; non facilè tamen id ſuſpicabor ab Aſtrologo Catholico, & aliàs probo.

15 Dices primò. Saltem fore contra *Motum proprium* Sixti V. *Adversùs Aſtrologos*, id contingens liberum etiam per dictam levem conjecturam, divinare, ut videtur docere Sanch. atque adeò eſſe ſemper mortale.

16 Reſpondeo negando id eſſe contra prædictum mutum, ſaltem in foro interno; ita Caſtrop. *l. c. n. 8.* aſſerens Suar. Valent. del Rio: Quoad Sanc. *l. 2. in Dec. c. 38. n. 34 in fine.* Vereor, ne is duo afferat ſibi non conſtantia, quodque *n. 16.* negat, affirmet *n. 34.* ſic enim habet *nu.* 26. *Quamvis moneat Eccleſia in prædictis capitibus (inter quæ prædictum Sixti V. motum contra Aſtrologos poſuerns) Fideles abſtinere ab Aſtrologiæ, ſomniorum, & linearum manuum objectatione, ob periculum in uſum illicitum declinandi; at re vera nullum præceptum novum inducere intendit, ſed eam ſolùm occulto um Inquiſitionem dominant, quæ jure naturæ iniqua erat. Quod conſtat ex eo quod in iis locis dicitur earum rerum obſervantionem pertinere ad Paganorum ritus, & Dæmonis ſocietatem, quod de ſola obſervantia jure naturæ interdictum verum eſt: ita Cajetanus, Valentia, Sayro.* Hæc Sanch.

Ex hoc loco ſic ratiocinor. In motu hoc proprio Sixti V Ex Sanch. *d. n. 16.* non eſt præceptum prohibens, niſi de eo quod iniquum eſt jure naturæ; At non eſt jure naturæ iniqua ea cognitio conjecturalis; Ergo hæc per ipſum Sanch non prohibetur; non igitur vid tur ſibi conſtare (pace tanti viri) dum contrarium docuit *ib. n. 34.*

17 Quod autem cognitio illa conjecturalis ab aſtris ducta non ſit jure naturæ iniqua; (præter quam quod inde certum eſt, quia ſi ea naturaliter haberi poteſt, ut habere poſſe fatemur paſſim, & colligit ex S. Thom. 2. 2. *q. 65. art. 5. in fine corp* aliiſque Sanch. *n. 33. l. c.* & docet idem S. Tho. *p. 1. q. 115. art. 4. ad 3.* non apparet, cur ex ſe iniqua cenſenda ſit) etiam ipſemet Sanc *d. n. 34. initio* fatetur nullo jure antiquo eſſe damnatam, atque approbat, quo ad hoc, Doctrinam S Thomæ dicentis conjecturalem cognitionem rerum pendentium ab arbitrio, poſſe haberi ab Aſtris.

18 Dices ſecundò, ſaltem futurum mortale, ſi hæc ut probabilia, nec ſolùm ut conjecturalia prædicentur.

Reſp. ita docet Sanch *ib. n. 33* quia ſic tranſcenditur vis aſtrorum, quæ ſolùm conjecturas leves pariunt, non probabilitatem: Addit tamen id ita eſſe, quando ut probabilia ex meris aſtris prænuntiantur, ſi enim cum aſtris conſideretur temperamentum perſonæ, qualitates, circumſtantiæ, &c. tunc non eſt ſaltem mortale aliquid liberum contingens probabiliter afferre, *quia hæc non eſt* (inquit) *divinatio, ſed providentia:* Hæc ea Sanc. conſentitque Caſtrop. *t. 1. tr. 17. diſp. 1. de ſuperſt. p. 4. n. 6.*

Facilè ergo poterit à peccato recedere Aſtrologus, eumque conſulens, ſi dum hæc ut probabilia enunciat, non aſtra ſolùm conſideret, ſed prædictas circumſtantias; cognitis enim v. g. perſonæ nobilitate, ingenio, bonis moribus, bona, grataque indole & ſimilibus, ſtatim ac videt portendi per aſtra hunc fore v. g. Prælatũ, poterit ut probabile prænunciare eum ſi Clericatũ aſſumat, Romęq; in Curia verſetur, literiſque ac bonis artibus operam navet, fore, ut in prælatũ eligatur.

19 Confirmantur, quæ dicta ſunt, quia video viros pietate, & doctrina non mediocres ab Aſtrologis ſui Natalis figuram, ſuoſque particulares futuros eventus non cum ſcrupulo expoſcentes, dum nec ipſi, nec Aſtrologi prædictam cognitionem modo dicto tranſiliant.

20 Quòd, ſi is, cui talia prædicuntur, regii ſe in ſuis actionibus velit ſecundum illa?

Reſp. ſi cum infallibili credulitate id faciat, peccabit mortaliter, ut patet ex dictis. Idem cenſetur, ſi velit quis in ſuis actionibus ſemper vel frequenter à prædictis cognitionibus regi, quia eſt ſignum certæ credulitatis adhibitæ, vel periculum in illam incidendi, commerciique cum Dæmone; ita Sanch. *l. 2. in Dec. c. 38. n. 21.* At ſemel vel iterùm, & quidē ſub incertitudine eventus, nō tranſcendit culpam venialem, quia non videtur magna deordinatio aliquid aliquãdo operari ob ſpem, vel timorem etiam levem alicujus rei; ita *ib. n. 22.*

Certè eum, cui prædicitur, modo dicto, Prælatura, non condemnarem ſaltem de mortali, ſi adire Romam velit, ad illam ſub aliqua ſpe, non verò certitudine, expectandam: nec hominem, cui prędictum ex aſtris fuit, ipſum hoc anno periclitaturum in aqua, ſi eo tempore à navigando abſtineat: nec eum, cui morbum anno v. g. vigeſimo primo ſuæ ætatis, ratione nuptiarum, comminantur aſtra, ſi eas tunc reſpuat celebrare; nec illum, cui ex iiſdem nunc promittitur fortunatus negotii eventus, ſi nunc illud aggrediatur? Hæc enim non ut certa, ſed ſolùm ut conjecturalia modo explicato credere, atque expectare non videtur ullo jure prohibitum, id quod confirmabis ex Suario de inſomniis, de quibus jam ſubjungo.

Digitized by Google

De inſomniis: ubi obiter,

De Theſauris in ſomno oſtenſis.

21 De Inſomniis ſatis ſit id afferre, quod lego apud Suarium, *tom. 1 de Relig. tract. 3. l. 2. de ſuperſt. c. 13. num. 25. Poteſt hoc peccatum*, inquit, *credendi inſomniis à gravitate mortali excuſari, quando homo non omnino credit rem in ſomno oſtenſam eſſe veram, ſeu futuram, & nihilominus aliquid operatur ratione talis ſomnii, quod alios malum non eſt, nec contra præcepta Dei, vel Eccleſiæ (& ita non poteſt obeſſe, poteſt autem prodeſſe) ut evitet aliquod malum, quod ſomnium minatur, vel quid ſimile: tunc enim, licèt ſit aliqua levitas, vel ſimplicitas, aut nimia timiditas, non apparet gravis malitia, quia ille non tam credit illud eſſe à Deo, vel eſſe verum, quàm poſſe eſſe: in quo multò minus erroris eſt, licèt multum ſit vanitatis: At verò ſi quis ita ſit obſervator ſomniorum, ut ordinariè per illas indicationes, vel divinationes in agendis negotiis gubernetur, non poteſt excuſari à gravi culpa, & ſuperſtitione: nam hæc obſervatio auguriis comparatur, &c.* Hæc ille. Noto autem illud (*& ſimilia*) nam ſicut ad malum avertendum, ita ergo erit ad lucrum acquirendum.

22 Narravit mihi quidam amicus, bis, vel ter admonitum ſe olim fuiſſe in ſomnis à puella ſibi incognita, ut ad certum locum accederet, ibique aliquantulum terram foderet: nam certò in ollam auro plenam incideret. Flexus ergo ſecunda, ſeu tertia monitione adoleſcens ad locum ſe contulit, & ollam quidem invenit, ſed nigris carbonibus plenam; Inquiro peccavit ne hic mortaliter? certè nequaquam propter Doctrinam ex Suario modò allatam.

Quid, ſi ſibi is perſuaſiſſet puellam illam non fuiſſe quidem à Deo ſed à Dœmone immiſſam? Neque peccaſſet mortaliter, quia ipſe cognitionem illius ollæ à Dœmone non inquiſivit, ſed ſolùm ſcientia jam habita uſus eſt, quod non eſſe peccatum paulò poſt §. 3. *de maleſ. n. 11.* per occaſionem dicam.

De vana obſervantia.

23 De hac ſpecie prius breviter aliqua in unum redigam, quę apud Authores invenio, mox addam, ſi Deo placuerit, non pauca, quibus totius Quæſtionis cognitio explicatiùs habeatur.

Eſt vana obſervantia ea ſuperſtitio, qua mediis inutilibus, & à Divina Providentia nequaquam inſtitutis procurantur commoditates, ſanitates benevolentia, divitiæ, & ſimilia. Ita Valentia 2. 2. *diſp. 6. quæſt. 13.* Tolet. *lib. 4. cap. 15.* Cajetan. *V. Superſtitio, & V. Incantatio*, Sanch *lib. 2 in Decal cap.* 40. aliique. Vides diſcrimen? Divinatio refertur ad aliquid cognoſcendum, vana obſervantia ad aliquid obtinendum.

24 Hæc igitur, ut patet ex ſuprà dictis, erit cum expreſſa Dœmonis invocatione, atque adeò mortalis culpa, ſi ille expreſsè invocetur; erit cum tacita, atque adeò ex ſe etiam culpa mortalis, ſi de facto uſurpentur media illa inutilia, ut aliquid obtineatur. Sed quoniam aliquando non clarè apparet, an in hac materia ejuſmodi invocatio tacita intermiſceatur, adeò ad hoc dignoſcendum hę duæ Regulæ afferuntur.

25 Prima Regula. Demonis tacita invocatio eſſe præſumitur. Primò, quando adſunt verba non ſignificativa. Secundò, figuræ inutiles. Tertiò, Falſitas, ut quod Chriſtus Dominus habuerit febrim. Quartò conditiones vanæ. Quintò, promiſſio effectus infallibilis ſupra vires mediorum; Quæ omnia in ſimili ſuprà ſunt explicata.

26 Secunda Regula. Cùm vana obſervantia ideò ſic dicatur: Quia ſemper aliqua ſaltem inutilia, & vana commiſceantur, unde tacita præſumatur Dæmonis invocatio; hinc fit, ut ex ſe ſemper ſit mortalis, niſi excuſet. Primò, Ignorantia. Secundò, Jocus, modo tamen dicto, cum de Divinatione *num. 12.* egimus. Tertiò, animus ea non certò credendi. Quartò, Cautela; qua uſurpatio illorum, ad vitam iis vanis obſervantiis dirigendam, nec ſemper, nec frequenter adhibeatur, *ut ſup.* item *n. 20.* diximus. Denique parvitas materiæ, de qua mox *infra num. 49.*

27 Ex his Regulis colligere poſſumus cum Sanch. *loc. cit. c. 38. & c. 40. per tot.* ſuperſtitioſi eſſe obſervare dies, quaſi quidam ſint fauſti, quidam infauſti: ut nolle opus incipere die Martis, nolle die Veneris ungues præſcindere, puellam nolle die Sabbati nere, majorẽ vim tribuere Aquę Benedictę uno die, quàm alio, certis diebus ſcopis tangere olera, ne à vermibus lædantur, ſervare ova excluſa die Paraſceves ad extinguendum incendiũ, mulierculas nocte Sancti Joannis Baptiſtę aliquid precari, auditumque applicare, quo nomen hominis alicujus audiant, quem ſuum fore maritum putent, Orationes ſacras recitare, vel ſcriptas geſtare, quibus à manuum violentia, vel ab aliis malis liberari, beneque fortunatos fore ſe credant, luſores locum, ſeu luſorias chartas mutare, vel tantiſper ſurgere ad malã ludi fortunam avertendam: gallinam gallorum more fortè cantantem, uti infortunii portentum occidere, & alia ſimilia, quamvis merè vana, & inutilia, nullamque graviorem ſuperſtitionem continentia: quæ ſi certò credantur, vel ſi ſemper adhibeantur ad vitam dirigendam, cum periculum ſubſit, ne Dęmon ſe illis certò intermiſceat, erunt mortalia: Sanch. *loc. cit. cap. 38. num. 22.* At ſi ſemel, aut iterùm, non ita, ut ſupra dictum eſt *nu. 20.* Nam quamvis Doctores cum Sanch. *l. c. cap. 40. num. 20. 21.* ſigniſtè ſolum eſſe Veniale, in dictu raro caſu, notent de aliquibus, v. g. de nolentibus ſuſcipere opus die Martis, & de recitantibus Orationes errore carentes, deque mutantibus locum in ludo, & Caſtrop. *l. c. p. 5. n. 7.* ex Suario à nobis ſupra *n. 21.* allato, de ſperante proſperum, vel timente infauſtum ſomnium, tamen quando par eſt ratio in aliis, eadem erit applicanda Doctrina.

28 Præterea eſt ſuperſtitioſum obſervare quædam tempora, vel feſta Sanctorum ad aliquid obtinendum, idque mediis vanis, & inutilibus, ut jumenta die S. Antonii novies per ejus templum circumducere, venam aperire die Sabbati, herbas colligere die S. Joannis, & ſimilia ferè innumerabilia, quæ tamen tunc erunt mortalia quando eę inutiles circumſtantiæ eſſe putentur infallibiles, & efficaces ad effectum; ſecus ſi à Sancto, in cujus honorem illa fiant, auxilium ſperetur, & incolumitas; ita Sanch. *in Decal. l. 1. c. 40. n. 20.*

29 Sola proteſtatio, qua quis nolit effectum expectare à Dæmone non eſt ſatis ad excuſandum à mortali, ſiquidem per illam ſolam, pactum cum Dæmone, verbis renunciaretur, ſed approbaretur factis. Eſſe autem ſatis parvitatem materiæ, mox dicam *n. 49.*

30 Denique colligit idem Sanc. *loc. mox cit.* non eſſe ſuperſtitioſos eos, quos Hiſpani vocant *Empſalmiſtas*, qui per empſalmos, hoc eſt, per quaſdam Scripturas ſuis ex Pſalmis, ſive ex aliis Orationibus confectas curant infirmos; ne item eos, quos vocant Salvatores, qui ſuo tactu, vel Orationibus, etiam incurabiles morbos pari modo ſanant.

31 Addo, nec eos, quos Siculi vocamus *Citaulos*, qui, quia naſcuntur nocte Converſionis Divi Pauli, ſputo, vel tactu venenoſis, felici ſucceſſu, morſibus, ut ajunt, medentur; Ratio, quod hi non ſint ſuperſtitioſi, dummodo aliquid, quod ſuperſtitionem ſapiat, juxta ſupradicta non admiſceant, eſt, quia fortaſſe hæ ſunt gratiæ gratis datæ, de quibus vide fusè eundem Sanch. *l. 2. in Dec. c. 40. à nu 45.* Caſtrop. *t. 3. diſp. 1. de ſuperſtitione p. 50. à n. 13.* Valle de Moura *de Incant. & Empſalmis ſect. 2. c. 18.*

32 Videbitur fortaſſe alicui res hæc eſſe ſatis hactenus explicata: certè moleſtior eſt, quam primo intuitu adhuc apparuit: nam proptereà aliquid enucleatius afferre nequaquam gravabor: & ut expeditior, atque diſtinctior ſit doctrina, proponam prius aliquas peculiares ſuperſtitiones, quas in noſtris regionibus uſurpari mihi explorandum eſt, deinde quid de illi ſentiendum ſit, decernam.

Vanæ aliquot ſuperſtitiones noſtra ætate uſurpari ſolitæ.

33 Icteritiam, quam Siculi *ʒaforam* vocamus, aliqui ſanant quodam filo conquiſitu à telarum textricibus, quem iidem Siculi *Liʒʒum* appellant, quo quidem filo ægri ſtaturam, ejuſdemque extenſa brachia ter metiuntur, mox filum complicant, vulgarique forfice ſuper caput, humeros, pectus infirmi complicatum idem filum ſecant, addentes intereà quædam verba deprecatoria; nam ſecare ſic, & profligare morbum profitentur, ſanitatemque inducere, ſi id ſemel, bis, tertiò, continuis tribus diebus, faciant, certò putant; nonnulli cæremoniam illam dimenſionis omittunt, cætera quæ dicta ſunt expedientes. Immò non nemo ſolùm ſupra caput, non verò ſupra humeros pectuſque filum ſecant. Sunt & alii, qui eandem curant jubentes, vel Icteritiam patiens mingat in herbam Marrochium, quę in ipſo fundo vaſis urinarii, in quo mingunt, ſit impoſita.

34 Morbo caduco quidam arreptus in via publica penè mortuus humi proſtratus cùm jacuiſſet, acceſſit quidam ex plebe; me præſente, qui obmurmuravit quidpiam in ægri auriculam: quo murmure æger, quaſi expergefactus poſt paululum ſenſus recuperavit; Curioſus ego à ſe ne fortè aſtante familiari meo interrogavi, num ſciret quidnam ille in ægri aurem inſufflaverit: Reſpondit, ſe ſcire, fuiſſeque hæc ſola verba; *O creatura Dei, memento Creatoris tui*; Præſens amuletum, inquiens, Contrà mali caduci affectionem: Simile quid uſurpant nonnulli, cum equi dolore inteſtinorum vexantur; quædam enim verba inſufflant in eorum ægrotantium aures, quibus eos ad ſanitatem revocare ſe jactant.

35 Qui die feſto Sancti Stephani Protomartyris pane, & aqua jejunat, & ritè confeſſus communicat, non moriturum ab alio occiſum, etiam ſi multis ictibus ſit impetitus, nonnulli prædicant.

36 Si fortè ad convivium invitati ſint tredecim, pro infelici omine habetur; nam ſicuti in Cæna ultima Chriſti Domini ex tredecim unus Chriſtus defunctus eſt; ita enim ex diſcumbentibus moriturum timent: ſanè cur non & duo, ſicut duo, id eſt Chriſtus Dominus & Judas ex illa ultima Cęna defecerunt.

37 Non nemo gladium, quo quis ab inimico vulnus accepit, quibuſdam medicamentis fovet, & interim ſanitatem recipit ille, qui vulnere affectus domi ſuæ diſtans jacet.

38 Filum Cannabis quidam aſſumebat, quod puella virgo neverat, eoque ſubmurmuratis quibuſdam precibus utebatur ad ſanandos infirmos.

39 Filum cujuſcumque materiæ, à quo pendeat aliquid graviuſculum ſive lapillus, ſive annulus, ſive aliud, inter pollicem & indicem apprehendunt nonnulli, ſuſpenduntque in medio interiori cujuſcumque vaſis, cyathi, amphoræ, etiam caldarii (ſanè admirans vidi cùm eſſem junior, nihil ſuperſtitionis ineſſe ſuſpicans) nam ſic ſuſpenſus à filo, pendenſque lapillus, ex vi pulſus (ut quidam ajebat) qui eſt in ſummitatibus digitorum pollicis, & indicis, ſenſim ſe incipit movere in utrumque latus, motum augendo, donec alterum ex lateribus vaſis tangat: tutque ictus in illud im-

Digitized by Google

impingit, quot horæ Italicæ ſunt eo tempore, quo id moliris. Quæſivi poſteà ſæpiùs, An apud Hiſpanos, V. G. qui utuntur horologio Aſtronomico de meridie ad mediam noctem, Horæ Aſtronomicæ, an Italicæ notentur à prædicto filo, ſed quæſtioni nemo mihi unquam expertus potuit reſpondere.

Verùm poſt hæc ſcripta, dum has meas lucubationes Pater Philippus Septimus, vir omnibus virtutibus, omnique Philoſophiæ, ac Theologiæ literatura excultiſſimus, juſſu N. R. P. Generalis, antequam eæ publicæ luci darentur, de more relegeret, ubi in hæc, quæ ſcripſeram de filo hoc horario incidit, me peramicè convenit, retulitque, ſe, cum Romæ degeret, audiviſſe ab Eminentiſſimo Jo: de Lugo tunc ipſius Patris Philippi in Theologicis præceptore, planè illud, quod ego diutius exquiſiveram. Dum enim publicam lectionem Auditoribus excipientibus dictaret idem de Lugo, enarravit, ſe in Hiſpania ſæpiſſimè hoc fili artificio in vaſculum impendentis, ad horas dignoſcendas, uſum feliciter eſſe, ratus vera eſſe, quæ ab ipſa pueritia didicerat; motu ſcilicet pulſus, & Cœleſtis alicujus conſtellationis occulta vi eos horarios ictus in lateribus vaſis edi.

Porrò cùm jam ætate, ac ſapientia major Romam ad docendam ibi Theologiam accitus ad primos fines Italiæ perveniſſet, ubi horologium Italicum ſicut communiter ſolere eſſe probè ſciebat, cum voluiſſet cognoſcere, quota tunc hora eſſet, filum de more vaſculo ſuſpendiſſe. Verùm, ecce tibi, edi ictus non ad numerum Horologii Aſtronomici ſeu Hiſpanici, ſed Italici. (ita ut dederit V. G. in die Æquinoctii, ipſo initio ortus Solis ictus duodecim, cum debuiſſet, per Horologium Hiſpanicum, dare tantummodo ſex) admiratum ſe id eſſe teſtabatur, atque concluſiſſe illud artificium ſuperſtitioſum eſſe: In tanta enim vicinitate locorum, quæ inter fines Italiæ, & ultra montes intercedit, neque pulſus arteriæ digitorum, nec ſtella ulla tantam Phyſicam mutationem parere rationabiliter poteſt.

Si enim ictus ad placitum hominum pro horis ſignandis inſtituti tam exactè, pro diverſitate placitorum, ab illo filo producitur, non naturæ opus, quod ſemper eſt idem, ſed altcrius virtutis eſſe manifeſtè convincitur, quæ nunc non niſi ex Dœmonis pacto provenire comprobatur ex dictis paulò ſuperiùs. Hæc ille. Quare hujus eventus ennarratio Deciſionem meam, quam inferius *n. 79.* ponam, nempè hoc artificium redolere ſuperſtitionem, ita confirmat, ut jam, nè ibi ſic legas, Amice Lector, filum adhibere ad horas dignoſcendas ſuperſtitioſum mihi videtur: ſed hoc modo, filum adhibere ad horas dignoſcendas ſuperſtitioſum eſt. Sed ad cœtera pergamus.

40 Canes latrantes nonnulli compeſcunt, ac penè mutos reddunt, & manſuetos, illud Pſalmi proferentes: *In chamo, & freno maxillas eorum conſtringe.*

41 Sanguinem è naribus vel in magna copia profluentem cohibent aliqui, ſimili verſu ex Pſalmi, *Libera me de ſanguinibus.*

42 Denique, ut alia taceam, quidam quibuſdam precibus & Pſalmis, additis Verbenæ, aliarumque herbarum ſuffumigiis, morbos quoſdam propellere profitentur. Adhibent nonnulli præter herbas oleraque communia. Aquam benedictam, vel Incenſum, vel Sal benedictum. & ſimilia.

43 Ut hæc mihi explorata, & ſexcentena ſimilia non cognita comprehendam, & explicem; Tres modos, quibus ejuſmodi ſuperſtitiones uſurpari poſſunt diſtinguo. Primus modus apponit ſola Sacra: Secundus ſola non Sacra; Tertius utitur utriſque. Jam de ſingulis diſtinctè diſcurramus: Solùm pro cognitione terminorum adverte, quando res ſacræ opponuntur per modum orationis impetratoriæ, ac veluti ex opere operantis, appellari à nonnullis, Benedictiones, ſeu Cœremonias Invocativas: quando vero apponuntur inſtar operis operati, quaſi ex vi & inſtitutione ſua apta ſint effectus ſperatos operari, dici ab iiſdem Conſtitutivas; ita Emmanuel Valle de Moura *in opuſc. de incant. & Enſalm. initio & per tot.*

Sola Sacra.

44 Verba ex Pſalmo devotè profers, ritè jejunas die S. Stephani, preces, ſi non ab Eccleſia approbatas, certè piè compoſitas privatim Deo vel Sancto fundis, vel in papyro ritè ſcriptas tecum geris, uno verbo, religiosè quid agis, vel recitas ad ſanitatem, vel grave quid tibi utile (nam ſi ad vanos, Inutileſque effectus dicam *n. 50.*) ſupra naturam obtinendum, ſuperſtitionem ne committis?

45 Dico, ſi hæc (præſcindendo ab aliis inconvenientiis, quæ in ſimilibus facilè contingere ſolent, ut ex mox dicendis conſtabit, nam propterea oculatiſſimè ſunt cavenda) ſi hæc, inquam, cum pietate ac ſpe aliquid obtinendi agas, in ſuperſtitionem non laberis, nec peccas; ſi cum credulitate infallibiles eventus, ſuperſtitioſus es, & delinquis mortaliter, niſi parvitas materiæ excuſet, (de qua mox *num. 49.*) vel ignorantia. Ratio prioris dicti eſt, quia in ſacris illis verbis, ſeu rebus dum ſperas, in Deo ſperas, ad quem confugere cum fiducia ſacræ nos Scripturæ ſemper docent. Ratio poſterioris eſt, quia, cùm præter Sacramenta & Sacramentalia nihil ſit ex ſacris verbis, vel rebus, quod infallibilem habeat effectum, ſi tu illum ab aliis ſive per benedictiones Invocativas, ſive per Conſtitutivas expectes, non niſi à Dœmone expectare per tacitam invocationem clarè convinceris: aliunde enim expectare non potes. Adverto tamen facilè hic ſuperſtitionem evitari poſſe, ſi nimirum ita quis illis verbis utatur, ut eam credulitatem corrigat; ſolumque à Deo cum fiducia, non autem cum infallibilitate, effectum præſtoletur. Ita Suarez *to. 2. de relig. lib. 2. cap. 15. numer. 27.* Sanch. *lib. 2. in decal. cap. 40. num. 31. & num. 44. fin.*

46 Jejunium illud die feſto S. Stephani cum Communione peractum, de quo memini *num 35.* frequentiſſime hic Panormi præſertim apud viros nobiles uſurpatur, ſæpiuſque à me ſciſcitati ſunt, an ſuperſtitionem redoleat. Reſpondi, maximam ſi infallibilitatem eventus expectent. Addidi id eſſe plurium ſcelerum cauſam, ſiquidem ea credulitate ducti non pauci, temere peccatis habenas laxant. Profectò aliquos ex his, qui prædictum jejunium, cœteraque quotannis nimis religiose cuſtodiebant, vulneribus recidiſſe, ſatis conſtans eſt fama; Quare væ illis, quia ea ſpe freti peccatis commaculatam animam habere nihil laborant, adhortor hos, ut *Promontarium malæ ſpei* à Patre Paulo Zehentner eruditè compoſitum meditatò legant; Si verò errorem corrigant, ſperentque cum fiducia auxilium, quod Deo placuerit, fore impartiendum, ſuperſtitione, culpaque carebunt; quia nihil mali tunc Jejunium, Confeſſio, Communio, ſed plurium laudis continebunt.

47 Eadem doctrina utimur, ſi loquamur de ſacris precibus, vel verſibus Pſalmi, ſive canum latratus, ſive ſanguinem ſive morbum quemcumque cohibentibus; hinc Caſſiodorus *Pſal.* 115. meritò dixit fuiſſe variis morbis efficax remedium trinam recitationem hujus verſus: *Domine dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis*; quod rectè intellexit Sanch. *lib. 2. Dec. c. 4. n. 36.* non eſſe id ſuperſtitioſum quando nequaquam ab ipſa terna repetitione, ſed à devotione ter repetentis in honorem Sanctiſſimæ Trinitatis effectus (& quidem non infallibiliter) intenderetur impetrari.

48 Quando ergo hiſce ſacris aliquid inutile, ſeu vanum miſceri continget, regulam hanc ſerva: Te ſecurum eſſe à ſuperſtitione, ſi quemadmodum corrigis prædictam infallibitatis credulitatem, ſic corrigas, vel tollas illas circumſtantias vanas, & inutiles, & conſequenter periculo ſuperſtitionis expoſitas: ita Sanch. *ibid. num. 31.* v. g. ad ſanitatem vel gratiam impetrandam requirit quis, ut Miſſa dicatur cum veſtibus incongrui coloris, vel ut preces novies effundantur, vel afferatur in eleemoſynam ad Sacram Ædem pondus ceræ infirmo æquale; vel candela cerea longitudinis eidem infirmo æqualis, &c. Si Miſſam celebres, ſi Preces effundas, &c. ſine illo colore incongruo, & ſine illo ſignato numero precum, ac ſine illo præciſo, immò cum majore pondere, &c. ritè eas vanas circumſtantias tollis; ſi verò ideò novies Orationem effundas, ut novem Angelorum Chori tibi auxilientur, ideò ter, quia Sanctiſſimæ Triadi fidem, reverentiamque profiteris, ritè corrigis, & utroque modo actionem illam à ſuperſtitionibus liberas, eaque uti (ſed ſemper ſine infallibilitatis ſpe) tutò poteris.

Pari modo, ſi morbum caducum patienti inſufflatur ad aurem illud quod dixi *n. 34.* ob finem vanum, vel ut clam ea verba dicantur, ſuſpicio magna eſt ſuperſtitionis: at ſi inſufflatur, ut morbum patiens audire poſſit, Deoque ſe commendare, ablata certi eventus credulitate, correcta videtur Superſtitio. Quo pacto non poteſt corrigi inſufflatio, modò *num. eodem* dicta, in aures Equi, quare tollatur hæc omninò, & ſic emendabitur ejuſmodi ſuperſtitio: ita Sanc. *lib. 2. c. 42. n. 35. in fine.*

49 Dictum autem eſt *n. 45.* (niſi parvitas materiæ excuſet) nam licet Valentia 2. 2. *diſp. 6. q. 13.* cui adde la Turri. 2. 2. *tr. 2. q. 95. art. 3. de 2.* concedat, Sanch. *loc. cit. cap. 40. n. 13.* neget in ſuperſtitione poſſe inveniri parvitatem materiæ, tamen utrique conveniunt, quando modicæ ſunt ejuſmodi vanæ obſervationes, ſemper eſſe veniale peccatum; Valentia, ex ipſa natura parvitatis, quam hic invenire poſſe docet, cùm ex eo ſolo parvo commercio tacito cum Dœmone, non immineat notabile ſalutis damnum ſic operanti: Sanch. verò ex eo, quòd Poſita parvitate materiæ, cùm actus non fiat ſeriò, ſed fiat joco & curioſitate, vel ad experiendam, vel denique ex animi quadam levitate, erit imperfectus, atque adeò non erit, nec vocabitur ſuperſtitio, ſed animi levitas & conſequenter ſolùm culpa venialis. Ponit uterque exemplum Cajetani *in ſumma Verb. Incantatio*, de volente moveri annulum dictis quibuſdam Pſalmi verbis, id enim ſemel facere, modo explicato *n. 29.* Veniale eſſe ambo conſentiunt. Multò ergo magis excuſantur à peccato, qui (ut hoc hac occaſione etiam dicam) naturalia ſola, ſeu ſola non Sacra cum ejuſmodi vanitate, ſeu animi levitate ſemel, vel iterùm ſine ſpe infallibilitatis ad effectum quempiam etiam levem, & vanum conſequendum uſurpant. Ratio eſt eadem, quia exiguum periculum deceptionis adeſt. Vide tamen quandam cautelam mox apponendam *n. 72.*

50 Dices, hoc ipſum, quòd Verba Sacra, preceſque afferantur ad vanos, inutileſque effectus obtinendos (V. G. ad motum annuli) gravis eſt ſuperſtitio, quia Deus non ſe intermiſcet his rebus vanis, unde convincitur tunc expectari effectum à Dœmone. Reſpondeo ita eſſe. Ideò enim notanter diximus *n. 44.* (ad ſanitatem, vel grave quid tibi utile obtinendum) quando ergo Sacra adhibentur ad effectum levem, & inutilem etiam ſine infallibilitate, erit ex ſe, & genere ſuo mortale, quia eſt irreverentia rerum ſacrarum, non tamen propterea non eſt excipienda parvitas materiæ modò dicta *n. præced.*

Digitized by Google

Sola non Sacra.

51 Quando ad aliquem affectum conſequendum, nil niſi quid profanum ſeu non Sacrum adhibes, quod vires non habet ad illum efficiendum, ſuperſtitione uteris, quia, tacitè, modo ſupradicto, à Dœmone illum expectas.

52 Certum autem hac in re eſt, uti his temerè ex pacto explicito, vel tacito cum Dœmone, eſſe per ſe mortale. Ratio patet ex dictis.

53 Certum ſecundò eſt, iſdē uti cum diſcretione, & prudenter, ad habendos effectus verè naturales, ad quos medium à te adhibitum vires habet licèt occultas, eſſe licitum, quia id nullam prorſus ſapit ſuperſtitionem.

54 Certum denique tertiò eſt, hic adeſſe multo magis parvitatem materiæ, ut per occaſionem modò *dixi n. 49. in fin.*

55 Illud hic, ubi Sacra non apponuntur, ſed naturalia, adverte, neceſſariam non eſſe eam cautelam, qua effectus non ſit infallibiliter expectandus: cùm enim à cauſa naturali, quæ neceſſariò, agit illum expectes, tanta certitudine expectare licebit; quantam afferret vis ipſa cauſæ naturalis. Contrà, neceſſarium etiam hic erit, ut tollantur, vel corrigantur verba, vel circumſtantiæ vanæ, inutileſve (ſi quæ fortè irrepſerint) modo ſupradicto à *num. 45.*

56 Mota inſuper huc reduci poſſe, quando aliqua fiunt, vel fieri omittuntur ſpe boni, vel timore mali eventus: ſiquidem communiter hæc Sacra non ſunt, ut nolle iter incipere die Martis, nolle tredecim invitatos, ſimul diſcumbere, &c. de quibus tamen nihil ſupereſt dicendum præter ea, quæ *nu. 27.* & 49. dicta ſunt, & dicam à *num. 83.*

Sacra ſimul, & non Sacra.

57 Non eſt nobis hic ſermo, quando cum irreverentia profanis Sacra miſcentur, ut ſi Oleum benedictum, Sacram Euchariſtiam, & ſimilia adjungerentur: id enim Sacrilegium eſſe per ſe conſtat. Sermonem igitur ſolùm habemus, quando, præciſo alio inconvenienti, aliquis res Sacras cum vanis adjungit; V. G. Orationem Sacram, vel Aquam, Incenſum, Sal, benedicta unit cum circulo, ad movendum filum, vel morbum curandum, vel unit cum Herbis, & Medicamentis naturalibus ad ſanandum infirmum, &c.

58 Dico primò, ſi res naturales adhibeātur ad obtinendum effectū ab illis ſolis effectum expectando, Sacra autem illa ſolùm apponantur ad precandum Deum, cum debita reverentia, & fiducia, idem dicendum erit, quod diximus *à n. 51.* quando adhibentur ſolę res naturales. Ratio eſt, quia tunc à re ſolùm naturali effectum naturalem expectas, reſque Sacra ritè, & ſine culpa, modo dicto, affertur, ut ſupponimus.

59 Dico ſecundò, ſi Sacra adhibeantur, ut ab iſtis ſolis effectus ſperetur, res autem naturalis adjungatur, ut aliquid juxta ejuſdē rei naturales vires ea conferat ad effectum: idem dicendum eſt, quod diximus *n. 44.* quando adhibentur ſolę res Sacrę. Ratio eſt, quia cùm à ſola re Sacra effectum præſtoleris, res autem naturalis ſine peccato adjungatur, ſola res Sacra eſt conſideranda, quā ſatis ibidem conſideramus.

60 Dico tertiò, hæc Sacra ita miſcere cum rebus naturaliter operantibus, ut ea credantur his indigere, ſeu ab his habere vim efficacem, eſſe meram ſuperſtitionem, ne dicam hæreſim; ſic enim Spiritualia & Sacra æquarentur naturalibus, immò illis poſtponerentur.

Quando Sacra adhiberentur cum non Sacris ad habendum effectum inutilem, & vanum idē eſt dicendum, quod *n. 50.* jam diximus.

Quid agendum, quando hac in re adeſt dubitatio.

61 Difficultatis hujus cardo in eo verſatur, utrùm, quando quis re quapiam naturali ſola utitur ad aliquem effectum, quem infallibilem expectat, nec videt, an ejuſmodi res tantam vim habeat, ſed nec videt, facta diligentia quacumque, an non habeat, utrùm, inquam, ſit judicandus ſuperſtitionem committere? Videt V.G. quis annulum pendentem è filo dare ſignum horarum, gladium medicatum afferre ſanitatem ægro diſtanti, & ſi non conſtet hæc naturaliter operari, ſed nec conſtet contrarium, eruot ne ſuperſtitioſa judicanda, & ab illis abſtinendum?

62 Tradunt nonnulli regulam univerſalem: Quotieſcumq; effectus quilibet naſcitur ab aliqua cauſa, quæ non cognoſcatur habere vires ad illum, toties eſt mera ſuperſtitio illum, à tali cauſa expectare. Ratio regulę eſt, aiunt, quia tunc expectaretur ſolùm à Dęmone.

Sed certè doctioribus hęc regula nequaquā placet: Plurima enim ſunt in rebus naturalibus, quorum vis prorſus nos latet; noſcis ne virtutem Magnetis, Succini, Mercurii, ſeu Argenti vivi, circa ferrum, paleam, pretioſius metallum & ſexcenta ſimilia? Non igitur valet, ego non cognoſco, unde ſit hic effectus, ergo eſt à Deo, vel à Dęmone: poterit enim procedere ex cauſa illa naturali, cujus vis mihi incognita eſt, & occulta: Lege Sanctum Auguſtinum *l. 24. de Civ. c. 24.* qui mirabilia à quibuſdam hominibus facta eſſe recenſet, quæ certè ignarus virtutis naturalium cauſarum facilè Dœmoni tribueret.

Inter hos hominem nomine Reſtitutum refert; qui ita ad libitum alienabatur à ſenſibus, ut etiam ignem admotū non ſentiret, & alium, qui ſudare ſolitus erat, quoties volebat, & multos qui flere. Equidem ego hominem ex noſtra Societate cognoſco perfamiliarem meum, qui quoties ei libet, compoſitis ad mœſtitiā oculis, lacrymas emittit.

63 Formemus ergo probabiliùs hanc regulam, quam ponit Sanch. *ibid. num. 44.*

In his rebus naturalibus, quoties non apparet immixta aliqua ſuperſtitio, ut ſunt verba incognita, determinatus numerus rerum impertinentium, vel quid ſimile, præſumendum eſſe pro viribus naturę, atque adeò non eſſe culpam (pręſcindendo ab alio inconvenienti) ea re uti. Ratio Regulę eſt, quia tunc res eſt dubia, à Dęmone ne, an à vi occulta naturali ſequatur effectus: at in dubiis, melior eſt conditio noſtræ voluntatis volentis uti illis actionibus. Rurſus, eſt melior conditio naturæ quę ex ſępiùs contingentibus præſumenda eſt potens, & multum mirabilis in ſuis operationibus. Quamvis enim ejus vis vel à Doctiſſimis non videatur in ſe, poterit cognoſci in ſuo effectu, & hunc diſcurſum à poſteriore formari; Sicuti, quia video à Magnete, & ſuccino ferrum, & paleam trahi, cognoſco in illis eſſe virtutem trahendi, ita, quia video ſanitatem fieri à gladio ſolis naturalibus medicamentis peruncto, colligo virtutem illis occultam ineſſe ægrū abſentem ſanandi, vide tamen quo ad hoc exemplum quę dicam mox *n. 77.* lepide Caramuel *lib. 3. Theol. mor. n. 1381. ſi quid rarum* (inquit) *vides, gratias age naturæ conditori, potentiſſimus potentiſſimum condidit; hoc ſuppono: ſublatore aliquod pactum, aut Dæmonis interventum, quouſque videam evidenter, non credam.*

64 Evidenter autem conſtare effectum non eſſe à viribus naturæ quadruplici ſaltem via poſſet. Primò, ſi effectus adeò eſſet ſuper naturam, ut à nulla naturali vi eſſe poſſet; qualis eſſet manifeſtatio ſecretorum cordis, mortui reſuſcitatio, &c. numerat inter hos Sanchez ſtatim ab infirmitate convaleſcere. Sed licèt id in radicatis infirmitatibus verum regulariter ſit, poteſt tamen in aliquibus præſertim repentinis morbis contingere, ut remedium naturale illos ſtatim expellat; pravum ſcilicet humorem, ſicut ignis aquam, vel extinguendo, vel temperando. Novi Caltaniſettæ in patria mea hominem, iecoris languore affectum, atq; ita incenſum, ut in ipſa exteriore carne iecori proxima turpis appareret nigredo, qui, dum aquam ex nive frigidam, ſic conſulentibus medicis, ebiberet, dolorem in ipſo actu bibendi minui, nigredinem verò (ipſæ æger id mihi retulit) in eodem actu ita ſenſim diſparere, ut aquæ epotæ locum cedere, quaſi victa videretur.

65 Conſtaret ſecundò, ſi Docti viri, & prudenter firmarent cauſam illam impotentem eſſe ad talem effectum producendum, ſecus, nihil certum in Philoſophia pronunciari poſſet; ut Valentia docet apud Caſtropalaum *tom. 3. diſputat. 1. de ſubſt. p. 10. numer. 1.* Placet hoc dictum, ſed eſt temperandum ex doctrina modò data, qua dictum eſt mirabilem aliquando etiam Doctioribus eſſe naturæ potentiam.

Colligere herbas tali die ad aliquem effectum, fateor perſępè eſſe ſuperſtitioſum: Verbi gratia nocte Sancti Ioannis, die Sabbati Sancti, &c. ſi non eſt in illius myſterii reverentiam: & tamen aliquando eſſe quid naturale, ut potentior ſit virtus herbę collectę in Æquinoctio, quàm in Solſtitio: Vere, quàm Hyeme, &c. quando ſcilicet herba eſt in incremento, non verò in decremento virtutis, vel quid ſimile, negari non poteſt.

66 Conſtaret Tertiò, ſi adhiberentur quædam, quę aliàs in iiſdem omninò circumſtantiis appoſita clarè apparuit ejuſmodi vi nequaquam pollere. V. G. expertus ſum lapidem vulgarem nequaquam ferrum attrahere, ſi ergo attrahit, clarè pronuntio non eſſe id à virtute lapidis.

67 Conſtaret Quartò. Si vana, & ſuperſtitionem ſapientia naturalibus admiſcerentur; prohibui nudiuſtertius cuidam honeſtę matronæ ne uteretur filo illo à virgine ducto, de quo dixi *nu. 38.* quia author ejus medicamenti volebat ad ſe priùs afferri filum, ſi quidem ad uſum pauló poſt remiſiſſet. Profectò ex hoc, aliiſque circomſtantiis certam conjecturam feci de tacita aliqua obmurmuratione; nam cœterùm ſi filo duntaxat uti voluiſſet, non utique fortaſſe prohibuiſſem, Rupertus *libro primo tom. 3. de Trinit. cap. 1.* apud Valle de Maura, *ſect. 2. cap. 8. nu. 15.* ad illa verb. Geneſ. *Ponam inimicitiam inter te, & mulierem: Si nuda*, inquit, *mulieris planta dentem Serpentis prævenerit, & vivaciſſimum caput ejus vel leviter preſſerit, ſtatim totum cum capite corpus repentè interit, ita ut omninò motus nullus, nullus ſenſus in aliqua parte reſiduus ſit; id quod non malleis, aut vectibus, aut gladiis concidentibus citò ac leviter effici poteſt, ſiquidem exciſum caput cum tribus, aut duobus digitulis vivere, & abire prohibetur; Hoc quod prædictum eſt, ita eſſe, ipſorum, qui per induſtriam exploraverunt fide, & relatione comperimus;* Hactenus Rupertus. Si ergo mulier, non autem vir id efficaciæ habet, cur non poſſit Virgo innocens, non verò mulier corrupta alicujus efficaciæ nobis incognitæ particeps eſſe, ut ſuis manibus, immò etiam ſuo ſputo, quo fœminæ ſolent nendo filum injungere, occultam virtutem ad aliquem morbum propellendum communicare? At quia, ut dictum eſt, Author medicamenti certam mihi ſuſpicionem ingeſſit vanæ, & ſuperſtitioſæ obmurmurationis, vel ſimilis, fuit meritò repellendus.

68 Supereſt alia non minor difficultas. Quando conſtat effectum quempiam admirandum non poſſe eſſe à cauſa naturali, V.G. ſanitatem moribundi à ſcripta quapiam chartula; an ſtatim judicandum erit à Dœmone eſſe, non autem à Deo, tunc enim, quia dubium vertitur ſit ne à Deo per gratiam gratis datam an à Dęmone tacitè invocato, quid præſumendum?

Com-

Communis eſt Doctrina præſumendum adeſſe pactum tacitum cum Dœmone; Ratio eſt, quia cùm res illa, quæ adhibetur, non ſit cauſa naturalis effectus, erit regulariter ſolùm ſignum, ad cujus poſitionem vel Deus, vel dœmon effectum ponat: cùm autem non ſit Deus, quia de Sacramentis ſolùm, vel Sacramentalibus tale quid per revelationem habetur, non verò de aliis, reſtat non jam eſſe dubium ſed moraliter certum illum effectum fieri à Dœmone.

Multò magis, quando adhibentur ſigna vana ad effectum obtinendum; iis enim Deus non ſe immiſcet, immiſcet verò ſe ſæpiſſimè Dæmon; Vide Valle de Moura *de inca. & empſalm. ſect.* 2. *c.* 18. qui ſolvit aliquas rationes in contrarium.

69 Dixi regulariter, nam mihi non ſemper placet illa Sanch. argumentatio *l.* 3. *in Dec. c.* 40. *n.* 40. Hæc cœremonia vana certo non agit ex vi naturali ipſius, nec ex vi Divina, ergo ex pacto cum Dœmone; Non, inquam, placet, quia potuit haberi effectus caſu & fortuitò. Confirmo, & explico. Experientia compertum eſt, nonnullos impoſtores, ut pecunias extorqueant, proprio Marte componere eas vanas Cæremonias; quod ſi quando habeatur caſu effectus, ii ſe de ſua virtute jactant: ſecus, aſſerunt ritè non eſſe exhibitam cęremoniam. Febrim quartanam v. g. quidam amovit, propinata ad manducandum papyro quibuſdam circulis ſcripta; non rectè argumentaria; Sanitas hæc non fuit à Deo per miraculum, nec à cauſa naturali ergo à Dæmone; potuit enim, eſſe ut evenerit ex defectu humoris peccantis qui tunc defecit, quando amuletum illud inſcriptæ chartulæ manducatum eſt. Expendendæ igitur ſunt omnes circumſtantię perdiligenter. Et quidem in his ſimilibus examinandis, Theologorum Doctorumque peritiam eſſe non opportunam modò, verumetiam omnino neceſſariam, certum eſto.

70 Adhuc duo notare libet. Primum ſi in ejuſmodi dubio infallibilitatem, ſincero animo, excludis, nec certò expectes effectum, jam liberaris à ſuperſtitione mortali, ſi ſemel, aut iterum eam opereris.

Ratio eſt, quia ſi id cum prædictis circumſtantiis abſolutà diximus ſupra *n.* 45. *fine*, multo magis in prædicto dubio; & merito, quia tunc vel eſt actus imperfectus, vel non eſt grave periculum commercii cum Dæmone, ſeu alterius notabilis inconvenientię, ut ex *ib.* & *n.* 49. dictis colligi poteſt.

71 An verò, ſi tu ſemel, aut iterum dictas Superſtitiones uſurpes, uſurpet tamen frequenter is, qui ad te ſanandum accedit, an inquam propter tuam neceſſitatem excuſeris à mortali cooperatione cum ipſo, eſt quæſtio ſimilis ei quæſtioni, qua quærimus an poſſis petere ſolutionem maleficii ab eo, qui cum peccato ſoluturus eſt, de quo *mox* §. 2.

72 Secundum. An uſus dictarum ſuperſtitionum poſſit aliquando juſtificari ex eo capite, quod propter meas neceſſitates illis utar? dico ſi certum eſt eſſe ſuperſtitionem, nunquam licere. Ratio eſt clara, quia ſuperſtitio eſt extrinſecè mala, involvit enim contemptum Dei, Dæmoniſque reverentiam: ſi autem dubium eſt, an ſit ſuperſtitio, ſive quia poteſt effectus attribui cauſę naturali, ſive quia cùm non poſſit naturæ attribui, dubium omnibus penſatis eſt, an à Deo per gratiam gratis datam, an à Dæmone per pactum; dico probabile eſſe (niſi aliud aliunde obſtet) poſſe te cum proteſtatione mox *in fine hujus numeri* dicenda, ex tua notabili neceſſitate, ſine peccato ea uti. Ratio mihi non eſt intrinſeca, quia etiam hic militat argumentum factum *n.* 68. Ubi vidimus, cæremoniam, de qua dubitatur eſſe à Dæmone vel Deo, ſtatim eſſe certum moraliter, à Dæmone procedere, atque adeò eſſe intrinſecè malam: ſed eſt extrinſeca bonorum Doctorum, ſic enim colligit à Salas, licèt nobis contrarius, Valle de Moura *d. ſect. n. c.* 1. *Salas* (2. 2. *tr.* 8. *diſp.* 5. *ſect.* 17. *num.* 154. *putat regulam illam quod in dubiis tutior pars de præcepto ſit eligenda, quam aliàs tenet, limitari, quando ex eo incurretur notabile, ſeu magnum nocumentum; probat, quia lex dubia in eo caſu non cenſetur ſufficienter promulgata, citatque pro ſe Suarium, & alios; unde ſaltem ad medendum Vulneribus, infirmitatibus, aliiſque ſimilibus malis; fas erit in dubio illis uti; limitationem verò, de qua Salas, judicat Sanch.* (*lib.* 1. *in Dec. c.* 10. *n.* 33. & in eandem videtur incidere, *n.* 37. *fine*) *probabilem, licèt contrariam probabiliorem.* Hæc Valle de Moura, quæ tamen, *n.* 28. refellit. Verùm Leſſ. *l.* 2. *c.* 44. *n.* 46. ſic docet apertiùs.

Non eſt licitum uti remedio, de quo dubium eſt, an contineat tacitam Dæmonis invocationem, hoc enim eſt ſe exponere manifeſto periculo ſuperſtitionis, niſi fortè id fiat cum expreſſa voluntatis contraria proteſtatione. Hæc Leſſius. Vides Leſſium ſentire, te vallatum hac cautela, qua facilè muniri vales, poſſe uti eo remedio, ob neceſſitatem ſcilicèt recuperandæ ſanitatis.

Decernitur quid ſentiendum de ſuperſtitionibus allatis à num. 33.

73 De Icteritię ſanitate ex filo, explicata *n.* 33. ſic pronuntio. In ea ſananda, omnia apparent vana, quare per ſe ab illa erit abſtinendum: utrùm autem ex dictis *n.* 49 & 72. colligatur poſſe ſemel, aut iterùm, videant me ſapientiores.

Eandem Icteritiam, mingendo in herbam, expellere, de qua re memini eodem *nu.* 33. fortè ſuperſtitioſū non eſt, ſi nihil aliud addatur; poſſet enim eſſe vis naturalis herbę Marrobii Icteritię contrarię, quę herba per eoſdem meatus, qui propter urinæ exitum aperientur, emittit exhalationes ſuas ab calida urina excitatas, in interiores partes corporis, malam Icteritiæ tabem repellentes. Confirmo, nam aliqui hoc morbo infecti eandem herbam ponunt intra calceos alii ſub nuda planta pedum, alii fructuoſiùs alligant ad nuda crura, reficique ſe hoc remedio teſtantur. Fortè quia ejuſmodi herba occulta vi Ictericiam bilem avertit, diſſipat, vel certè mitigat. Nam non omnino ab ejuſmodi mictu, vel alligatione ſe fuiſſe valetudini redditum quidam adoleſcens mihi narravit, ſed ſolùm aliqua ratione refectum; qui tamen addidit tandem omnino ſe ſanitati reſtitutum intra paucos dies à prædicta fili ſecatione fuiſſe.

74 De verbis inſufflatis in aurem patientis malum caducum, vel equi ægrotantis, quorum mentio eſt *n.* 34 quid ſentiendum diximus ſatis *n.* 48. *fine*.

75 Jejunium Sancti Stephani de quo *n.* 35. qua ratione probandum ſit, *n.* 46. explicuimus.

76 De decimotertio nolente ad convivium ſedere, de quo diximus *n.* 36 aſſero, ſi id quis faciat, non certa credulitate, ſed quodam levi timore ductus, de mortali non eſſe damnandum. Vide in ſimili *num.* 20. 27. & 29. Riſi olim quo ad hanc rem, & ſimul amicum ſum collacrymatus. Cum agerem Montis Regalis tredecim ex Canonicis Invitati ſimul diſcubuere, ejuſmodi ſuperſtitionem parvi facientes.

Porro die ſequenti quidam ex Collegio Canonicorum, qui invitatus ad convivium non fuerat, obvius caſu procedens uni ex convivis dixit fore, ut ex ipſis tredecim unus eo anno moreretur, cui alter ſubridens reſpondit; potius fore ut ipſe non invitatus è vivis deſineret, quam unus ex invitatis, adeò vanam eam obſervantiam ſe exiſtimare. Hanc non inſulſam reſponſionem mihi idem, qui reſpondit, cum riſu narravit, & ego, fateor, cum plauſu illam excepi, ſed cum lacrymis, non poſt multos dies amicum illum, qui convivio non interfuerat, è vita ab inexpectata ſublatum febre, ſum proſecutus.

77 Gladii medicatio dicta *n.* 27. videtur manifeſta ſuperſtitio, ſi quidem nihil naturale, vel divinum in eo effectu apparet. Apud Vecherum *de ſecretis naturæ* deſcribebatur hic medendi modus, & ego eum curioſè legi: volui eundem relegere poſt aliquot annos in nova (in quam fortè incidi) ejuſdem libri editione, nec inveni, ex punctumque propter noſtram rationem meritò credidi. An ſemel, aut iterùm propter neceſſitatem infirmi poſſit id tentari, quaſi dubia ſit ſuperſtitio, propter dicta *n.* 72. vel quaſi ſit parvitas materiæ propter allata *n.* 49 decernant docti, & timorati.

78 De Cannabaceo filo à Virgine deducto, de quo diximus *nu.* 38. quid ſentiendum ſatis innuimus *n.* 67.

79 Filum adhibere ad horas diſtinguendas, eo modo, quo vidimus *n.* 39. ſuperſtitioſum mihi videtur & vanum; an tamen ſolùm veniale ſit, ſemel aut iterum ex vanitate, vel curioſitate id experiri velle, ut etiam annuli motum, de quo *n.* 49. ſemel eadem curioſitate velle cognoſcere, collige ex dictis *n. eod.* 49. Certè velle experiri curioſè ex joco quid accidat; ſi filum cum annulo adhibeatur ad horas ſignandas; eſſe veniale docet Pater Vincentius Tancredi 1. *tom. de Rel. tr.* 2. *l.* 2. *d.* 4. *n.* 14. aſſertque Suar. *c.* 9. *n.* 11 Sanch. Bonac.

Unum de hoc filo advertas velim; nam Baldelli *t.* 2. *diſp. mor. diſp.* 12 *an.* 2. ſic loquitur: *Ad hanc Hydromantiam reducitur ex Delrio l.* 4 c. n. q 6. ſect. 3. *Si quis per annulum de filo ſuſpenſum, & intra aquam immiſſum intendat cognoſcere quota ſit hora, ipſo annulo certis ictibus ex ſe pulſante latera vaſis.* Hactenus Baldelli. Adeamus autem Delrium, is certè *loc. cit.* hæc habet verba: *Una ſpecies Hydromantiæ fiebat per annulum de filo ſuſpenſum in aqua, & vaſculi latera conſtitutis ictibus pulſantem.* Hæc Delrius. Adverte igitur aliud eſſe hoc quod de horis, per filum cognoſcendis hic explicuimus, & aliud quod Delrius protulit, quę duo ſimul confudiſſe videtur Baldelli Probatur: Primò ex verbis utriuſque inter ſe collatis. Secundò, quia ea ſuperſtitio fili ab utriſque his authoribus vocatur, & eſt Hydromantia, id eſt Divinatio per aquam, & fit in vaſe in quo ſit aqua; at in caſu noſtro nulla adeſt, nec adeſſe debet aqua, ut ego meis oculis pluries aſpexi. Tertiò, nec in caſu eodem noſtro debet neceſſariò eſſe annulus ſuſpenſus ex filo, cum ſatis ſit quodlibet grave filo, ſerico, vel ſimili proportionatum: nec annulus debet in aquam immitti, quæ videntur requiri à Delrio. Quartò, quia noſter caſus ſolum eſt ad dignoſcendas horas diei, vel noctis: cùm ſuperſtitio à Delrio deſcripta videatur eſſe abſoluta, atque adeo ad alios item fines.

Rurſus idem Baldelli *ibid. d.* 15. *n.* 6. ſic habet: *Si quis annulum filo appenſum digitis teneat, intra aliquod vas, & pronunciet certum aliquem verſiculum Pſalmi, ad hoc ut annulus ex ſe moveatur ad latera vaſis, & certo ictuum numero det horam diei; ideo eſt ſuperſtitio, quia verba ſacra adhibentur ad effectum vanum, qualis eſt motus annuli, & horæ pulſatio* Hactenus ille: Qui adhuc noſtrum caſum vel non tangit, vel ejus plenam notitiam non habuit, ut ſignatè tangeret. Nam in caſu noſtro nullus Pſalmi verſiculus uſurpatur, ut ego ſicuti dixi, ſæpius Vidi. Verùm hæc pro Curioſis innuiſſe ſit ſatis.

80 Verba Sacra pro latratu canum, proque effluente ſanguine, quorum mentio facta eſt *n.* 40. & *n.* 41. & pro morborum expulſione; de quibus *n.* 42. amota certa expectatione, & vanis, ſi fortè adſint, cæremoniis, eſſe licita, colligi poteſt, ex *n.* 45. & 48.

§. II. *De Maleficio, ejuſque diſſolutione.*

1 MAleficinm, ſive amatorium, quo Malefici utuntur ad flectendos animos ad amorem, ſive Veneficium, quo iidem utuntur ad occidendum, ad inferendum morbum, ad bona temporalia adipiſcenda, &c. eſt vis, ac poteſtas nocendi aliis ea pacto expreſſo, vel tacito cum Dœmone; Huc reducuntur peccata Lamiarum, ſeu Strigum, quæ Latinè Sagæ nuncupantur, quęque duo potiſſimùm quærunt; delectationes nimirum turpes ex commixtione cum dęmonibus, & damna in aliis, &c. Quoad hæc porrò vide Authores Sylveſtrum, *Ver. malefic.* Tolet. *lib.* 4. *cap.* 16. Axor. 1. *par. lib. nono cap.* 25. & 26. Valent. 2. 2. *diſp.* 6. *quæſt.* 13. *part.* 4. Sanch. *lib* 2. *in Decal. cap.* 41. & *lib.* 7. *de matrimon. diſputat.* 95. Suarex, del Rio, alioſque ab iiſdem cit. nobis enim ſatis ſit tria, vel quatnor hic adnotaſſe.

2 Primò, quando occurrit deſerre à pænitente peccatum Maleficii, duo examinare Confeſſarius debet: Alterum, an præter maleficium, exercitum fuerit actuale commercium per expreſſum pactum cum Dæmone; eſſet enim tunc duplex peccatum, ut ſupra §. 1. *num.* 10. innui. Pari modo multiplex eſſet, ac ſignatè confitendum, ſi additæ fuiſſent aliæ peccatorum ſpecies; hæreſis V. G. Vel Idololatria externa, vel ſacrilegium, vel fornicatio, &c. Alterum eſt, utrùm intulerit damnum ſuo veneficio Maleficus; eſſent enim juxta regulas reſtitutionis omnia damua reſarcienda, ut ex ſe conſtat.

3 Secundò: Celebris eſt quæſtio, an ſit peccatum uti opera Malefici ad maleficia diſſolvenda. Equidem directè petere à Malefico etiam parato, ut maleficium maleficio diſſolvat, certum eſt eſſe peccatum, cùm ſit cooperatio ad id, quod eſt intrinſecè malum, id eſt ad maleficium eaercendum, & quamvis petitio fiat, ut ſanitati reſtituatur maleficio affectus, adhuc tamen peccatum eſt, quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona.

4 Dico (opera Malefici) nam ſi neſciam illum eſſe Maleficum, ſeu Magum, non debeo illum ut Magum reputare, ſed ſolùm obligor ad inquirenda illa, quæ adhibet, an ſint ſuperſtitioſa; Quod ſi is ea nolit declarare, erit ab illis abſtinendum, utpotè ſuſpectis de ſuperſtitione: multo magis ſi non ſit vir doctus, & pius, qui poſſit judicari remediis licitis uti.

5 Difficultas ergo eſt, ſi petam, ut maleficium diſſolvat, non petendo, ut id faciat per aliud maleficium, an licitè petam? Reſpondeo: certè ſi petam, ut diſſolvat ſolum tollendo ſignum maleficii, vel illud deſtruendo, ſciamque illum ſic facturum, nec alio maleficio uſurum, eſſe licitum omnes ſatemur; quia tunc res licita petitur, quam quilibet poſſet facere ſine culpa, idque non ſit connivere Dæmoni, ſed potius ejus ſigna, ejuſque pacta deſtruere.

6 Rurſus, ſi petam abſolutè, ut diſſolvat, ſciam autem ipſum non poſſe diſſolvere, niſi aliud maleficium moliendo, quia alium modum non habet, me mortaliter peccare certum eſt: quia tunc directè maleficium, quod eſt intrinſecè malum, ea poſcerem: At ſi petam abſolutè, ut diſſolvat, ſciens eum poſſe diſſolvere ſine maleficio, & poſſe cum maleficio, at ſciam ipſum ſine maleficio diſſoluturum, ſanè propter rationem modò dictam *n.* 5. licitè petam.

7 Quod ſi abſolutè petam, ut diſſolvat, ſciens ipſum poſſe diſſolvere cum maleficio, & poſſe ſine maleficio, putans tamen immò certò ſciens ipſum cum novo maleficio diſſoluturum; major eſt, & multum celebris controverſia, num licitè poſſim petere? Dico tamen eſſe ſaltem probabile, & tutum licitè poſſe. Ita Sanc. *d. diſp.* 95. *de matrimon. n.* 12. & *d. c.* 42 *in Dec. n.* 13. & noviſſimè Bardi alios citans *diſ. de confeſſ. c.* 2 §. 20. *n.* 6. Ratio eſt, quia tunc ego peto, quod is licitè facere poteſt: ipſi ergo imputetur, ſi eligat quod illicitum eſt; Quod ſi mea licita petitio eſt occaſio, ut ipſe peccet, ſibi imputet: nam me ſumma neceſſitas avertendi à me, vel à proximo maleficium excuſat à cooperatione, quæ ſortaſſe ibi eſſe videtur. Solet afferri paritas de Uſurario, & Infideli: licitè enim poſſum ab his petere mutuum & juramentum, licèt ſciam eos peccaturos accipiendo uſuram, & jurando per falſos Deos, quia ego rem bonam, vel indifferentem peto; non enim peto, ut juret V. G. Gentilis per falſos Deos, hoc enim planè eſſet peccatum, quia directè poſcerem juramentum per ſe malum: ſed peto ſolùm, ut juret. Id quod ipſe poteſt bene præſtare jurando per verum Deum; ſi nol præſtet, ipſi imputetur, nec enim à cooperatione peccati, quæ videtur hic adeſſe, excuſat neceſſitas firmitatis contractus ineundi cum Infideli; ſicuti in caſu mutui, neceſſitas, quam patior pecuniæ.

8 Inquires Primò, quando ego expoſco ut maleficium quis diſſolvat, ac mihi medeatur, cùm poſſit ſine novo maleficio, ſi accidat, ut ipſe velit exercere in mea perſona, vel in meo equo, V. G. præſente me, aliquas ſuperſtitiones, poſſum ne permittere? Reſpondeo cum Suarez, *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *de ſuperſt. cap.* 18. *numero* 10. *fine.* Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 44. *num.* 46. non poſſe, quia tunc poſitivè cooperareris ad ſuperſtitionem illam, quæ actu fit; quod non eſt, cùm maleficus ſine te ſuperſtitiones adhibet, cùm poſſit non adhibere.

9 Inquires ſecundò: cùm debeamus (nt licita ſit noſtra petitio) cognoſcere, quòd Maleficus poſſit ſine novo maleficio morbum depellere, qualis nam eſſe debebit ejnſmodi cognitio? Reſpondeo moralis, vel certè probabilis, ſi enim mihi probabile eſt, ipſum habere modum maleficium diſſolvendi ſine peccato, ſatis eſt ut ego petendo non peccem; probabilitate enim operari, eſt operari cum prudentia; ut in ſuperioribus ſæpè docuimus.

10 At ſufficit ne dubitare? dubito V. G. negativè, an Maleficus modum licitum habeat diſſolvendi maleficium; poſſum ne licitè ab eo diſſolutionem petere?

Reſpondeo: Credo ſaltem aliquando poſſe, quia non raro pręſumere mihi integrum eſt, ex cõmuniter contingentibus, à malefico modum licitum non ignorari? Communis enim modus eſt ſignum Dæmonis diſſolvere, in quo diſſolvendo, non eſt neceſſe, ut interveniat novum maleficium. Neque contrarii ſunt Doctores Suar. Leſſ. Sanc. apud Caſtrop. *tom.* 3 *tract.* 17. *diſp.* 1. *de ſuperſt. p.* 12. *n.* 2. & apud Bardi *ibid. num* 7. dum in hac re communi calculo ſentiunt, in dubio præſumendum eſſe maleficum per novum maleficium, maleficium diſſolvere, cum ſemel malus ſemper pręſumatur malus, *ex regulis juris in* 6. Non ſunt, inquam, contrarii, nam ſtatim addunt, niſi dubium vincatur; Cum ergo vinci aliquando poſſit, ut dictum eſt, Doctores adversùs noſtram reſolutionem nequaquam ſtant; Fateor tamen multa prudentia, in tanto dubio, parique cautela opus eſſe. De hac re ſatis benignè loquitur Leſſ. *l.* 2. *c.* 44. *n.* 46. illis verbis allatis §. 1. *n.* 72. ex quibus præſentem doctrinam confirmari poſſe alieni videbitur: *Non eſt* (inquit) *licitum uti remedio ſuperſtitioſo, aut de quo dubium eſt an contineat tacitam Dæmonis invocationem, hoc enim eſt, ſe exponere manifeſto periculo ſuperſtitionis, niſi fortè id fiat cum expreſſa voluntatis contrariæ proteſtatione.*

11 Dices, qui petit à Malefico diſſolutionem, modo quantumvis licito, conſulit Maleficum: At conſulere Maleficos, eſt per ſe malum, & in ſacris litteris probibitum; ergo ſaltem ex hoc capite grave peccatum. Ita P. Antonius Marſilius Vir doctus Soc. Jeſu Lector Caſuum conſcientiæ in Rom. Collegio *in manuſcript. ſuper Dec. tr.* 4. *c.* 1.

Reſp. conſulere Maleficos, nt tales, certè eſt prohibitum: at non ut tales, ſed ut ſcientes bonis artibus maleficium tollere, probibitum non eſt, ſecus nec poſſem legitimum medicamentum, & bonas ſcientias addiſcere ab eo, qui hæc à Dæmone habuit, quamvis enim ipſe, quando habuit, peccavit ea pravo Commercio cum communi hoſte; non pecco tamen ego: immò nec ipſe, dum iis naturalibus medicinis, ſcientiaque bona, ad bonum finem utimur, ut Theologi probatiſſimi Suar. Delrio, Val. Sanch. Victor. apud Caſtrop. *loc. cit. p.* 11. *n.* 1. docent; non enim tunc conſulemus Maleficos ut tales, ſicuti dictum eſt, ſed ut viros doctos, & expertos; nec niſi res ex ſe bonas tunc uſurpamus: Ex eadem ratione poſſum uti equo, v. g. meo invento per artem Magicam; & frui ſanitate per eandem acquiſita; immò & pecuniam retinere à Dęmone fortè habitam (modò non conſtet moraliter fuiſſe ab aliquo ablatam, tunc enim eſſet Domino reſtituenda) & ſimilia; nam quamvis graviter peccavexim in illis à Dæmone obtinendis, non tamen poſteà illis rebus ex ſe bonis utendo, peccatum committo: ut nec committit Meretrix, dum retinet, fruiturque pecunia illicitè ea ſuo peccato comparata.

12 Mihi puero narravit quidam (fabella ne ad puerorum animos aucupandos inventa, an vera res fuerit, ignoro) ſanem Theſaurum Magicis artibus terræ noctu infodiſſe, hac habita cum Dæmone conventione ut hominum nemini theſaurum patere poſſet, niſi ei, qui in ipſo theſauri loco exiſtens bonæ pultis pingui patina ſe recrearet, vinumque biberet liberaliter: inaudiſſe quemdam ruſticum non longè ab illo loco fortè decumbentem: manè pultem comediſſe, vinum hilariter ebibiſſe, theſaurumque ſibi, nullo repugnante, arripuiſſe. Quo dolore avari ſenis, qui non multò poſt ad locum inviſendum ſe contulit, aurumque expilatum reperit, verbis explicet qui poteſt: jam inquiro, an ſine peccato potuerit ruſticus hoc ſignum apponere? Reſpondeo potuiſſe, quia id non fuit niſi contrarium ſignum apponere, quo poſito Dæmon promiſit non ampliùs theſaurum cuſtodire: quando enim tale ſignum apponendum bonum eſt ex ſe, vel indiſſerens, apponi licitè poteſt, cùm apponatur medium ad diſſolvendam confæderationem Dæmonis, qui ſiois bonus eſt: ita Leſſ. Sanchez apud Caſtrop. *l. c. n.* 10. Idem ergo, & multò magis dicendum erit ad finem ſanitatis conſequendum. An is ruſticus potuerit ſibi theſaurum retinere, dependet ex ea quæſtione; utrùm theſaurus, cujus Dominus ſcitur, ſolùm ex eo quod terræ ſit infoſſus ad nullum certè uſum, reputetur non eſſe ſub alicujus dominio, ſed eſſe primi occupantis. De qua re ſuo loco alibi.

13 Quare quando Judices pilos radunt, vel lavant maleficos torquendos, ne ii inſenſibiles ſint ad tormenta, non ſolum id licitè faciunt, ut tollant ſignum Dæmonis fortaſſe ſub pilis vel in unctione corporis latens (quæ eſt communis Doctorum explicatio) ſed etiam, quia potuit evenire, pactum cum Dæmone fuiſſe, ut ad tonſionem pilorum, vel lotionem corporis ceſſaret conventio. Ex dictis colligere poteris, non ſolùm tertium aliquem, ſed ipſum etiam Magum poſſe, immò, & debere, ſive deſtruere ſignum, ſive poſitivè ponere ſignum contrarium pacto, quo ſcilicet poſito, (ſed ſine novo maleficio) deſinit nocere Dęmon. Sicut enim (ait Leſſius *l. c. l.* 2. *c.* 4. *n.* 43.) Maleficus, qui Diabolum invocat verbis, vel ſcriptis, ut noceat culpiam, tenetur ceſſare ab iſta invocatione, non ſolùm quia ſuperſtitioſa

ſed

Digitized by Google

ſed etiam quia noxia, ita quoque tenetur ſigna poſita, quibus illicitur, ad nocendum, tollere, ſi alter nocumentum impediri nequit.

Dixi (ſed ſine novo maleficio) nam propterea illa ſigna contraria, quæ fortè debent poni, ſolùm poſſunt eſſe, vel bona, vel indifferentia, Veneficium V.G. ſit hujuſmodi. Si Venefica te tangat, tu morbo inficieris, & paulatim tabeſces, at ſi illam tu repercutiat, impedietur morbus. Dico, te poſſe repercutere, quia repercuſſio eſt res indifferens, nec enim repercuſſio eſt novum maleficium.

Id enim clarè docet Sanch. *l.2. ſum.41. nu.23.* Tandem, inquit, licèt etiam ſignum poſitivum contrarium apponere, dummodo ſit ex ſe licitum, aut indifferens ad pactum illud cum Dæmone initum, reſcindendum. Verbi Gratia, ſi Dæmon eſſet pactus cum malefico ſe nociturum, niſi maleficiatus poſteà ſe ſignet cruce, aut lavet corpus, licebit huic ſe ſignare, aut lavare non intentione ſanandi poſitivè eo medio, aut opera Dæmonis, ſed ſolo animo tollendi ſigni, & pacti nocendi diſſolvendi. Hæc Sanch. citans Suarium, Leſſium, Sylveſtrum, Delrio.

Obiicies Primò. Leſſius *l.c.n.48.* docet poſſe tolli, vel poni dicta ſigna adhoc, ut ceſſet nocere Dæmon, non verò docet, poſſe, adhoc ut Dæmon poſitivè det ſanitatem: at in exemplo à nobis allato, potuit evenire, ut illa repercuſſio fuerit ſignum, non ſolùm ne Dæmon proſequeretur nocere, ſed etiam, ut poſitivè afferret ſanitatem, ergo illam ego ponere non poſſum. directè enim tunc vellem ſanitatem à Dæmone poſitivè illam conferente.

Reſpondeo. Huic objectioni ſic disertè ſatisfacit Caſtrop. *tom.3. tr.27 diſp.11.n.8.* Negari non poteſt, (inquit) poſſe Maleficum deſtructionem illius ſigni ad unum finem dirigere (intellige tu ad deſinendum nocere) & non ad alium (intellige, & non ad ſanitatem poſitivè conferendam) concedo igitur (ſic habet n.10.) nemini licitum eſſe uti ſignis à Dæmone datis eo fine, ut Dæmon excitetur ad fidem ſervandam, vel ſanitatem concedendam. An benè poterit illis ſignis uti, ut tollatur Dæmonia incentivum, quod habebat ad nocendum. Quod autem Dæmon deſtructo ſigno, non ſolùm ceſſet nocere, ſed etiam concedat ſalutem, per accidens eſt intentioni deſtruentis ſignum, non enim deſtruens ſignum illam ſanitatem conſequi deſtructione prætendit. Hæc Caſtrop. quæ eſt ipſiſſima doctrina Sanch. modò jam allata.

Obiicies ſecundò. Eſto illa poſitio ſigni contrarii ſit tantùm, ut eo ſigno poſito, Dæmon deſinat nocere. At poteſt evenire, ut ea poſitio ſigni non ſit ſolùm pacti prioris deſtructio, ſed ſit novum pactum, ob quod Dæmon nocere deſinat, ergo tunc eſſe novum maleficium.

Reſpondeo. Novum pactum non poteſt iniri, niſi ex nova conſenſione duorum, atque adeò niſi deſtruens ſignum conſentiat. At ipſe nullatenus conſentit, ſolùm enim intendit prioris pacti diſſolutionem, & nihil præterea. Adde Primò, non conſueviſſe Dæmonem, pro nova paciſcenda conventione, rem bonam, immò nec regulariter rem ex ſe indifferentem adhibere; ſemper enim aliquid vani ſaltem admiſcet.

Adde ſecundò. Cùm mihi non conſtet, hoc eſſe novum pactum (pactum enim non deſtruitur novo pacto, ſed ſolùm recedendo ab ipſo) cùm non conſtet, inquam, hoc eſſe novum pactum, ad ſummum dubia res erit, quare quærendum reſtaret, quid in dubio hoc faciendum eſſet? Id quod jam ſubdo.

Inquires enim: Licebit ne ponere ejuſmodi contrarium ſignum, quando omnibus expenſis dubium eſt, an talis ſigni poſitio ſit maleficium, atque adeò novum pactum; Lavare enim ſe, ex Sanch. citato, vel repercutere, ex Leſſio cit. clarè non ſunt Maleficia. Sed quid ſi ſit V.G. lavare ſe cum aqua benedicta, vel dicendo quædam verba, de quibus dubitatur an ſint vana, unde dubitetur, an illa lotio, vel percuſſio ſit novum maleficium?

Reſpondeo. Leſſius *loc.cit.nu.40.* inclinat, licere, ſed cum proteſtatione non conſentiendi pactui fortè novo. Similiter, inquit, non licet, ſi res ſit dubia, non enim licitum eſt uti remedio ſuperſtitioſo, aut de quo dubium eſt, an contineat tacitam Dæmonis invocationem, hoc enim eſt, ſe exponere manifeſto periculo ſuperſtitionis; niſi fortè id fiat cum expreſſa voluntatis contrariæ proteſtatione. Hæc Leſſius.

Verùm abſolutè nunquam licere, docet Sanch. *loc.cit.* his verbis. Addit Leſſius, ſi dubium ſit, an id ſignum ſit ſuperſtitioſum, non licere, niſi fortè præmiſſa contrariæ voluntatis proteſtatione. Sed nec hoc modo audeo id approbare. Hæc Sanchez dumtaxat. Ubi vide, nullam hic ab ipſo rationem afferri, unde illud non approbet. Affert tamen Caſtropal. *loc.cit.num.10.* qui huic ſententiæ Sanchez adhæret, & ſic habet: *Benè advertit Sanchez, in dubium ſit, an medium, quod aſſumitur, ſuperſtitioſum, aut illicitum ſit (quouſque dubium deponas) te non poſſe illo uti, quantumcumque proteſteris nolle ullam cum Dæmone Societatem habere, quia hæc proteſtatio non vincit dubium, neque purgat malitiam, quæ in illo eſſe poteſt.* Hactenus ille.

Ego in praxi ſententiam Leſſii libens amplecterer. Et ratio eſſe poſſet, quia ſemper in eo dubio eſt caput, unde dubium deponere facilè queam, qua depoſitione habita, concedit ipſe Caſtropalaus. Nam quando eſt dubium, an hæc res, quæ adhibenda eſt, ſit ſuperſtitio nec ne, judicandum practicè eſt, non eſſe ſuperſtitionem, quia priùs eſt, eam eſſe indifferentem, immò & bonam ex ſe, & deinde eſt, ſeu ſupervenit, eſſe malam ex pacto cum Dæmone; ergo donec oſtendas, ſuperveniſſe pactum, ſemper poſſidebit indifferentia, vel bonitas. Cùm ergo nemo poſſit, vel debeat deiici à ſua poſſeſſione per ſuperveniens dubium, ut latè diximus *lib.1.cap* 3. per totum, prævalebit in caſu noſtro negatio ſuperſtitionis, atque adeò deponetur dubium.

Dixi (amplecterer) nam abſolutè tunc amplectar, quando eam tu, re maturiùs expenſa, ſapiens lector excipies.

De pœnis contra prædictos, deque eorundem abſolutione.

14 Contra Divinatores, ſortilegos, &c. ſi hæreſim externam non committant, nullæ ſunt pœnæ in jure latæ, niſi fortè ferendæ: nam ſi ſuperadd atur hæreſis, erit excommunicatio lata in Bulla Cœnæ, de qua ſuo loco dictum eſt: pœnæ autem à Judicibus inferendæ ad noſtram tractationem minus pertinent, de quibus nihilominus lege Farinaccium *de hæretic.q.181 à n.51* alioſque ab ipſo citatos.

15 Quoad abſolutionem: ſi cum hæreſi formali, & externa adjuncta ſit culpa prædictorum, ille ſolus poteſt abſolvere, qui poteſt hæreſim, de quo *ſup.c.1.§.8.* ſatis vidimus: Si hæreſis intermiſſa non fuerit, quælibet adoratio Dæmonis, pactum, commercium, ſuperſtitio, & quodcunque aliud, quod hæreſim formalem externam non contineat. poterit abſolvi à quolibet ordinario Confeſſore, niſi tamen aliqua ex his in Diœceſi ſint ab Epiſcopo reſervata: ita plures apud Dian. *1.p.tr 5.reſ.8.* cum Bulla Cruciatæ, & ſine illa *p.4.tr.4.reſ.44.* Vide etiam *p.4.tr.4.reſ.*240. De abortu eſt quædam peculiaris diſpoſitio, de qua dicam *lib.6.c.2.§.4.n.8.* Ratio eſt, quia, cum hæc omnia, licèt graviſſima ſcelera, non ſubjaceant excommunicationi latę ſententiæ, non ſunt Summo Pontifici reſervata, huic enim nullum crimen regulariter reſervatur, niſi ratione excommunicationis, ut diximus *in noſtro opuſc. de conf.lib.4.c.7.§.1 n.2.* Nec ſunt ex jure reſervata Epiſcopo, quia, ut *ibid.* diximus, nulli caſus vel excommunicationes ſunt hodie Epiſcopo in jure reſervatæ; Remanet igitur, ut niſi in aliquo loco peculiari reſervatione afficiantur, liberè poſſint ab ordinariis Confeſſoribus remitti: multo magis virtute Bullę Cruciatæ: ita Diana *loc.cit.* & Eſcobar *in ſumm.tr.7. exam 4.§. poteſt ne Conf.* Nec obſtat reſervatio DD. Inquiſitorum, nam hanc eſſe ſolùm pro externo foro habes apud Dianam, alioſque apud ipſum.

§. III. *De Sacrilegio.*

1 SAcrilegium propriè eſt *Sacræ rei læſio, ſeu violatio*, ita S. Thom. 2.2.q.99.*art.*1. lege Suar. *tom.1.de Relig.tr.3.lib.3.* alioſque paſſim. Dico (propriè) nam frequenter quælibet irreligioſitas, hoc eſt irreverentia contra Deum, quæ eſt genus ad omnem culpam Religioni genericè ſumptæ oppoſitam, dicitur Sacrilegium: ſic Idololatria, Pactum cum Dæmone, Superſtitio, & alia ſimilia peccata Sacrilegia latè nominantur. Propriè igitur Sacrilegium ſolùm reſpicit rerum ſacrarum violationem: Quæ res ſacræ, hoc eſt ea omnia, quę lege divina, & Eccleſiaſtica ad cultum Dei ſunt deſtinata, quia ad tria communiter reducuntur, nempè ad perſonas ſacras, ad locum ſacrum, ad res ſacras, ideò triplex Sacrilegii genus conſtituitur, quodlibet ſuas ſpecies continens, utique ſpecialiter in confeſſione aperiendas; cum teneamur, ut diximus *lib.2. Method Confeſſ.cap.1. §.9 n.59.* confiteri ex Tridentino ſingulas ſpecies, & ſinguli numero peccata.

Sacrilegium circa perſonas ſacras remiſſivè.

2 Perſonas ſacras, hoc eſt, vel vitæ ſtatu per votum, vel ſacro Ordine Deo peculiariter deſtinatas, quatuor modis atque adeò quatuor ſpeciebus ſacrilegii, offendere potes; Primo, per violentam manus injectionem, de qua agitur, cùm explicatur excommunicatio: *Si quis ſuadente:* Secundò, per uſurpatam juriſdictionem, perſonas Eccleſiaſticas ad Judicium ſæculare trahendo, vel iiſdem vectigalia imponendo, de qua re agi ſolet *in tractatu de immunitate perſonarum Eccleſiaſticarum.* Tertiò, per rapinam, & furtum, de quibus *in Tractatu de reſtitutione*, & nos, quæ ſufficiunt *lib.2. Method.conf.c.8.§.2.* explicuimus. Quartò, per actiones venereas, de quibus in ſexto Præcepto diſſeritur, quæq; nos breviter *ibid. c.7.§.5. à n.30.* attigimus, quantum ſcilicet neceſſarium pro Confeſſoribus judicavimus, quibus tamen adde ſequentem reſolutionem.

3 Nudius tertius Græcus Sacerdos uxoratus, quęſivit à me, An ipſe ſi aliam à ſua cognoſceret, præter adulterium, contraheret Peccatum ſacrilegii ex eo, quod ſacros Ordine initiatus contra caſtitatem peccaret. Reſpondi, ſi Sacerdos Græcus in ipſa ordinatione votum hoc nullo pacto emittit, nequaquam contrahere. Ratio fuit, quia ideò Sacerdos ſacrilegiū, turpibus vacando, contrahit, quia ſive explicitè, ſivè implicitè in receptione ſacri Ordinis emittit votum Caſtitatis, ſeque hoc pacto ſacrum reddit, id quod non eſt, ſi voti obligationem ſecludamus: ita Caſtropal. *loc.cit.par.3.§ 2. num.2. circa finem.* Sed Sacerdos Græcus nullum ejuſmodi votum, ut ſupponimus, emittit, ergo, &c. Dicere enim eum certò emittere votum non tangendi alias præter uxorem eſſet gratis loqui, & ego ab aliquibus hujuſmodi Græcis id ſciſcitatus, nihil certi habere potui, quare ſi tibi Sacerdoti Græco idem dubium, ſit, an à te id votum emiſſum fuerit, te votum

Digitized by Google

tum non obligat, ut univerſim de votis dubiis *ſupra lib.1. c.3 §.7. V. Votum*, u otavimus.

Nec obſtat primò, hoc apud Græcos æſtimari paſſim ſacrilegium. Nec obſtat ſecundò ejuſmodi Sacerdotes, uxore extincta, aliam ducere nullatenus poſſe. Nam ad primum reſpondeo æſtimari latè ſacrilegium propter gravem circumſtantiam, non propter ſpeciei diverſitatem. Ad ſecundum, non poſſe aliam ducere ex vi præcepti prohibentis in Sacerdote Bigamiam, non ex vi voti, &c.

4 Hanc reſolutionem quidam Doctor minus approbavit; aſſerebat enim, Sacerdotem Græcum ſtatui Sacerdotali addictum multò magis ſuum ſtatum per fornicationem, etiam abſtrahendo à voto, coinquinare, quam per pollutionem, ſeu effuſionem ſeminis polluatur Eccleſia benedicta, quamvis non conſecrata, ergo ſaltem ex hoc capite ſacrilegè ſe gerit; Confirmabat primò, quia per Aragonium a.2.q.88. *art.7. ad finem*, & Enriqu. *lib.5. c.5. num.*6. Religioſus fornicans non ſolùm debet conſiteri fornicationem, & votum abſolutè, ſed etiam votum ſolemne profeſſionis, quia à Religioſo non læditur votum quomodocumque votum etiam ſtatus Religioſus; ergo cum à Sacerdote Græco lædatur ſtatus Sacerdotalis, idem erit dicendum.

5 Sed reſpondi, verùm eſſe ab ejuſmodi Græco commaculari ſacrum Sacerdotis ſtatum, at intra latitudinem eamdem, qua Chriſtianus lædit ſuum ſtatum hominis baptizati, id eſt homini participantis Sacramenta à Chriſto Domino inſtituta; ſed quia non adeſt votū non eſt læſio adversùs aliam peculiarem virtutem Religionis, ſed ſolùm eſt notabiliter gravior: cùm ergo circumſtantiæ etiam notabiliter aggravantes non conſtituant diverſam ſpeciem, (unde non ſint ſpecialiter ex probabili ſententia confitendæ) ideò nec in caſu noſtro nova ſacrilegii ſpecies enaſcetur. In violatione Eccleſiæ non eſt mirū inveniri ſacrilegium, quia ſpecialis, & expreſſa prohibito facta in honorem loci ſacri transfert illam turpem actionem ad novā ſpeciem: quam prohibitionem ſpecialem in Græco Sacerdote non invenimus. Ad Confirmationem Reſp. Aragonium & Henriqu ideò putaſſe Confeſſori aperiendum, in caſu de quo loquuntur, ſtatum Religioſum, quia putaverunt circumſtantias notabiliter aggravantes eſſe clavibus ſpeciatim ſubiiciendas, quam nos ſententiā non ſequimur.

Sacrilegium circa loca ſacra remiſſivè.

6 De hoc item ea, quæ ad ſufficientem cognitionem pertinent, alibi melius diſputantur. Tripliciter enim circa loca ſacra ſacrilegii labem quis contrahit. Primò, ſi eum, qui refugium invenit in loco ſacro, violenter, vel per fraudem extrahat ab eo loco; Secundò, ſi in iiſdem ſacris locis ſtrepitum forenſem, vel mercaturam adhibeat; Tertiò, ſi quis venereas actiones in iiſdem locis exerceat, de prioribus agitur *in tractatu de Immunitate*: de tertiò *in ſexto præcepto*, de quo nos in *Meth. confeſſ. lib.2. c.9 § 5. à n.*35. ſatis multa diſſeruimus.

Sacrilegium circà res ſacras.

7 Cùm variæ ſint res ſacræ, variæ & erunt hujus ſacrilegii ſpecies. Quatuor enumerat S. Thom. 2.2. *q.*99. *art.*3. Primò, Sacramenta. Secundò, vaſa ſacra, ſanctas Imagines, Reliquiaſq; Sanctorum, Tertiò, ornamenta Eccleſiæ & miniſtrorum ejus. Quartò, bona temporalia Eccleſiaſtica in ſuſtentationem Eccleſiæ miniſtrorum deputata. Scriptura ſacra, ſacræq; cæremoniæ ad ſecundum Caput reduci commodè poſſunt. Qui igitur malè, & irreverenter erga hæc ſe gerit ſacrilegè peccat, quia irreverentia illarum in Deum, qui in iis ritè, & ſacrè colitur, tandem redundat.

8 Duo hìc ſunt notatu digna. Primò: An qui conculcat ſacratiſſimam Euchariſtiam ſit propriè ſacrilegus? Ratio dubitandi eſt, quia ſacrilegium eſt rei ſacræ, hoc eſt rei Domino deputatæ violatio: At Euchariſtia non eſt res Domino deputata, ſed ipſemet Dominus: ergo ejuſmodi conculcatio erit quidem atrox irreligioſitas, non verò propriè ſacrilegium. Reſpondeo communis ſententia ſentit eſſe propriè ſacrilegium, ita Cajet. 2.2. *q.*99. *art.*2. *&* 3. *dub.*6. Leſſ. *lib* 2. *l.c.*16. *dub.*3. *num.*30. aliique, quia Euchariſtia licèt Deum Dominum contineat, eſt tamen ſignum gratiæ ſanctificantis, eſt enim Sacramentum; quare prædicta injuria non videtur facta ſeu exercita immediatè circa ipſum Dominum (cùm ipſe ibi ſit inviſibilis) ſed irrogata ipſi ſigno viſibili Deum ſignificanti, & continenti.

9 Secundò. An quælibet bona Eccleſiaſtica læſa conſtituant ſacrilegium? Reſp. nequaquam: ſed ſolùm ea, quæ aliquo modo ſacra ſint, atq; in Dei cultum ordinantur: Hæc ſolent eſſe bona, quæ deſtinata ſunt ad Eccleſiæ ſervitium, & ad ejus miniſtrorum, ut tales ſunt, ſubſtentationem. Quare alia bona patrimonialia, vel quocunq; alio ſeculari titulo poſſeſſa ab Eccleſiaſtico, cùm non ſint verè ſacra, locum hìc non ſortiuntur.

10 Quid, ſi quis ſibi retineat legata, vel hæreditates, & ſimilia Eccleſiis pro dicto ſervitio relicta, contrahit ne præter malitiam injuſtitiæ, malitiam ſacrilegii, dum non ſolvit? Reſpondeo cum Caſtr. *l.c.* §.2. *n.*1. contra Valent. & Leſſ. *ibid.* citat ſolùm injuſtitiæ, quia donec Eccleſia ea poſſideat, non ſunt ſacra: anteà enim ſolùm videntur remotè deſtinata ad Eccleſiæ ſervitium, quæ remota deſtinatio non videtur eſſe ſatis ad rem propriè conſtituendam.

11 Quid, ſi quis Decimas non ſolvat? Reſpondeo cum Caſtropal. *ib.* nec hunc fore propriè ſacrilegum, ſed tamen præter injuſtitiam incidere in pejus crimen, nempe in irreligioſitatem ſeu irreverentiam immediatè contra Deum; ita idem *ib.* Ratio eſt, quia ſolutio Decimarum eſt ordinaria in recognitionem ſupremi dominii Dei, ergo eas negans, omittit Deum recognoſcere, quod eſt nolle exhibere cultum Deo debitum: ſicuti ſi quis juſſus legitimè aliquo actu Deum venerari, illum venerari negligeret.

An Temporis violatio conſtituat aliquando Sacrilegium propriè dictum?

12 Uno verbo. Tempus eſt ne objectum Sacrilegii? V.G. qui die feſtivo, vel tempore Quadrageſimę, &c. peccaret, contraheret ne ſpeciem Sacrilegii? Reſp. de hac re me diaiſſe *in opuſc. Meth. Conf. lib.*2. *c.*7. *§.*5. *n.* 40. Ubi reſolvi non contrahere; addidi tamen contrahi non rarò poſſe culpam irreligioſitatis contra reverentiam Deo debitam, ut ſi comœdias vel ludicra ſpectacula die Veneris Sancti celebrare V.G. quis velit. In hoc enim facto non ſolùm eſſet ſcandalum populi, ſed etiam irreverentia erga Chriſti Domini Paſſionem.

An Violatio ſit Sacrilegium?

13 Vovet quis jejunium, V.G. ſi id non exhibeat, eſt ne Sacrilegus? Reſpondeo ita videri pleriſque apud Valent. 2.2. *d.*6. *q.*13. *p.*1. *initio.* Ratio eſt, quia eo ipſo quòd res voto dicata Deo eſt, Deo eſt deſtinata: ergo ſi violetur, ſacrilegè violatur. Sed certè probabilius eſt cum Suar. *to.*1. *de rel. tr.*13. *lib.*3. *à n.*5. non ita eſſe; tunc enim peccatur quidem contra fidelitatem Deo debitam ex promiſſione, ſed non propriè cum ſacrilegio, quia nihil ſacrum violatur, ſed immediatè Deo negatur, quod promiſſum fuit. Neque obſtat per votum Deo rem deſtinari, non obſtat inquam, quia non deſtinatur niſi in ordine ad ipſius voti executionem, ſolùm ſcilicet, ut res promiſſa executioni mandetur, non verò ipſa (donec actu Deo detur) ſit ſacra. Si quando ergo hæc infidelitas ſacrilegium, ſeu irreligioſitas ſacrilega nominatur a latè, ut in ſimili ſupra dictum eſt, ſacrilegii nomen uſurpatur.

§. IV. *De Blaſphemia.*

Quid, & Quotuplex ſit.

1 Blaſphemia eſt convicium, ſeu verbum contumelioſum contra Deum: ita S. Th. 2.2. *q.*13. *art.*2. eſt igitur peccatum contra reverentiam Deo debitam, quod, An babeat parvitatem materiæ, *ſupra lib.*1. *c.*1. § 3. diximus.

2 Alia eſt hæreticalis, ut *Deus injuſtus*. Id quod ſi etiam ſic mente affirmetur, non hæreticalis ſolum erit, ſed etiam hæretica, utraq; Inquiſitori deferenda: ita Sanch. *lib.*2. *in dec c.*32. Laym. *lib.*4. *tr.*10. *c.*6. *n.*7. Bonac. *circa* 2. *dec. præc. diſp.*3. *q.*8. *p.*1. Alia eſt ſimplex, & quidem quadruplex: Enunciativa, ut *ad Injuriam Dei volo hoc efficere*. Deteſtativa, ut *pereat Deus, maledictus ſit Deus, diſpliceat Deo*. Irriſoria, ut, *Vah, qui deſtruis Templum Iſrael*; idemque erit, ſi nominentur irriſoriè membra Chriſti Domini pudenda. Juratoria, quando ſcilicet cum blaſphemia quis jurat, *pereat Deus, ſi ita non eſt, vel erit, &c.*

3 Rursùs blaſphemia committitur, vel aliquid demendo à Deo, a Sanctiſve, vel aliquid iiſdem addendo. Demis, ſi dicas Deum non eſſe Omnipotentem, non Miſericordem, non Providentem, Sanctos non eſſe in gloria, &c. Addis, ſi dicas Deū eſſe crudelem, Sanctos eſſe impudicos, &c. Sive autem addas, vel demas ex intentione, quia tamen ſic addendo, vel demendo verè inhonoras illis verbis Deum; Blaſphemus eris; & quidem puto eadem ſpecie blaſphemiæ, cùm uterque modus ſit tandem, & reſolvatur contra Dei reverentiam; ita colligitur ex Caſtrop. *tom.*3. *diſp.*2. *de sent. &c. p.*2. §.3. *num.*3. licèt deinde contrarium ſentiat *num.*6.

4 Denique, alia eſt in Deum, alia in Sanctos, alia in cœteras creaturas, ſive rationales, ſiue irrationales; advertendo, ut ſit blaſphemia, illa, quæ jacitur in Sanctos, vel cęteras Creaturas, debere ſemper redundare in Deum: ſi quis enim vel dicat, vel imprecetur malum tempeſtati, ſeu ventis, certè, ſi præſcindat ab eo, quod hæc referantur ad Deum tanquam ad Creatorem ipſorum, injuriam non Deo, ſed ipſis creaturis faciet, ut mox clariùs explicabitur.

5 Atque hinc vides, cur torquere convicium in Sanctos ſemper ſit blaſphemia, non autem ſemper in alias creaturas: quia nimirum Sancti ſemper referuntur, ſeu apprehenduntur referri ad Deum, ſiue uti ipſos glorificantem, ſive ut ipſorum amicum: non ſemper creaturæ cœterę. Nam propterea, qui maledicit patri V.G. impius quidem erit contra reverentiam debitam patri ex quarto præcepto, & aliquando contra Charitatem ejuſdem, ſi ea animo aliquod malum ei deſideraret, ut mox explicatiùs dicam: at non erit irreligioſus in Deum contra præceptum hoc, de quo agimus.

Denique Blaſphemia quæcumq; joco prolata regulariter eſt mortalis, ex Sanch. *lib.*1. *c.*32. *num.*41. Caſtrop *tr.*17. *diſt.*2. *p.*2. §.2. quia adhuc ſic prolata vergit diminutionem divini honoris. Dixi (regulariter) nam ſi talis eſſet jocus, ut omnibus expenſis nulla diminutio Dei honoris appareret, (quòd rarò eſſe poſſe mihi videtur) certe mortalis Blaſphemia non eſſet, quia Blaſphemia verè non eſſet, quippè cui deeſſet Blaſphemiæ eſſentia: & de hoc rariſſimo caſu intelligi debet Valentia 2.2. *diſt.*1. *q.*13. cùm docet Blaſphemiam joco prolatam non eſſe Blaſphemiam.

Blaſ-

Blaſphemia denuncianda.

6 Quatuor hic nota. Primò, Blaſphemias hæreticales eſſe Inquiſitoribus, ut modò innui, ab audientibus denunciandas, juxta regulas denunciationis, de quibus alibi: Ita Sanch. *l. c. n. 37.* ſimplices verò Judici Eccleſiaſtico, vel Seculari, nam ita præcipiunt decreta Julii Tertii, & Pii Primi, quæ tamen decreta, quoad ſimplices Blaſphemias, propter deſuetudinem obligare nequaquam videntur. Vide Caſtrop. *cit.* §. 4. *num.* 3.

Correctio Blaſphemi.

7 Secundò, nota audientem Blaſphemiam non teneri Blaſphemantem increpare, niſi periclitetur honor Dei, qui rarò nunc inter Fideles periclitatur: ita Sanch. *ib. n.* 46. Immò increpare Blaſphemantem non expedit, dum fervet ira, quia is irritaretur magis: Correctio igitur fraterna debito loco, & tempori reſervetur.

Modus confitendi Blaſphemias.

8 Tertiò pro praxi Confeſſariorum, quoad Blaſphemias, à nobis dicta *in noſtro opuſc. de confeſſ. lib.* 2 *c.* 3. §. 1. recolantur, ubi reſolvimus omnes Blaſphemias eſſe ejuſdem rationis, ſive in Deum, ſive in Beatā Virginem, ſive in Sanctos, &c. Addo nunc varias Blaſphemias in Deum, variaſque in Sanctos, &c. non differre ſpecie. Unde ſatis eſt in confeſſione dicere, *toties blaſphemavi.* Ratio eſt, quia omnes ſpecificantur à Contumelia, quæ Deo infertur. Excipe Blaſphemiam hæreticalem, illa enim ſuperaddit, ut modò dixi, peccatum infidelitatis, ſi aderit error intellectus, vel peccatum contra præceptum de externa confeſſione Fidei, ſi ſolùm ea fuerit verbalis, &c.

Diſcrimen inter Blaſphemiam, & Maledictionem.

9 Quartò, quia ſæpiſſimè indignatio Blaſphemantis eſt ſolùm contra homines, ideò mihi placet regula Laym. *lib.* 4. *tr.* 20. *c.* 6. *n.* 12. quæ eſt hujuſmodi: *Si pœnitens neget affectum indignationis ſuæ, ergo Deum directè ſe extendiſſe, ſed ſolùm adverſùs hominem, vel jumentum, cui iratus fuerit, tunc Confeſſarius attendat ad Verba, quibus homo uſus fuit; ſi enim ſecundùm ſe divini honoris diminutionem nullam exprimunt, non cenſenda eſt Blaſphemia, atque mortale peccatum; ſin autem verba talia, aut tali modo prolata ſint, ut contumeliam Dei, aut Sacramentorum ſignificent, videlicet per mille Sacramenta, per ſeptem Sacramenta, perdat te Dei Chriſma, cenſeri debent Blaſphemia, dummodo homo attenderit ad vilipenſionem Dei, aut rei ſacræ, quæ talibus verbis exprimitur, ſæpè autem ejuſmodi verba Blaſphema proferunt inadvertenter, ac materialiter tantùm, non attendentes, quid ſignificent, tum verò excuſantur à gravitate peccati propter imperfectionem cognitionis, ac voluntarii, modò interim conentur perverſam ejuſmodi conſuetudinem deponere.* Hæc Laym.

10 Ubi nota, ſi Blaſphemia ſit ſine relatione ad Deum, & ſolùm contra Creaturas rationales, vel irrationales contorqueatur, propriè vocari maledictionem, & ut dictum eſt, communiter eſſe culpam venialem: quia tamen poteſt aliquando eſſe mortalis, idque contra charitatem, ideò clariùs hoc tribus dictis ſic explico.

11 Dico enim primò, quando maledicitur Diabolus, rarò eſſe peccatum mortale, quia ſemper ſolet maledici, ut author malorum, & ut Dei inimicus, quo pacto abſtrahendo ab impatientiæ impetu, ne veniale quidem eſt.

12 Dico ſecundò, quando maledicuntur homines, & optantur eis mala, ut *Poſſis crepare, occidi*, &c. communiter eſſe veniale, quia nec maledicuntur ut aliquid Dei, neque deſideratur, deliberatè, ut illis eveniat illud malum; ſi tamen deliberatè deſideraretur eſſet peccatum odii contra charitatem proximi, grave vel leve juxta gravitatem vel levitatem mali. Audi quod Eſcobar *in ſumma tr.* 1. *exam.* 3. *c.* 6. *n.* 26. in hanc rem afferat. *Aſſoles interdum in amicos indignari, ut filios, famulos, vicinos: interdum in inimicos. Cùm ex inimicitia affecta maledicta prodeunt, plerumque cum plena intentione feruntur; cùm autem in amicos rariſſimè ex intentione exoriuntur, ſed ſolùm ex perturbatione, ebrietate, &c. unde lethalia peccata non erunt, ſi interrogeris mox poſt prolationem maledicti, num intendas filios, aut famulum à Diabolo arripi? Reſpondebis: minimè planè. Fateor quoſdam tam immoderata paſſione perturbari ſolere, ut etiam illo inſtanti, vel filios intendant deperire: id quod prudentiæ Confeſſarii diligenti examine relinquo.*

13 Dico Tertiò. Si maledicuntur animalia, arbores, &c. ſi hæ res ſint proximi, & ex odio ipſius hoc dicatur, & cum animo, ut verè pereant illæ res, eſt ſimiliter peccatum odii contra proximum: id quod tamen rarò ſolet communiter evenire & ſolum in caſo; quo, ut offendas Dominum, ejus rebus malum deprecaris. Quòd ſi res illæ noſtræ ſint, tametſi animo deſideraretur, ut eveniat eis malum, ſolùm erit veniale, quia odium eſt circa res noſtri dominii.

14 Dico quartò: Quādo maledicitur dies, hora, locus, ventus, ignis, pluvia, eſſet mortale, ſi maledicerentur quatenus illis Deus, ut mediis utitur ad nos puniendos, vel periculum ſit, ne indignatio ſit contra Deum: at quando neutrum ex his adeſt, nō eſt mortale, quia indignatio non eſt contra Deum. Quod ſi redundet in parentes, ut quādo dicitur, Maledicta hora, qua mei parētes me ediderunt, eſſet contra pietatem, ſeù obſervantiam, graviter, ſi deſideraretur illis malum, vel notabiliter pietas erga parentes læderetur; leviter, ſi neutrum.

Jam verò quoniam aliqua verba ſunt certò blaſphema, alia certò non ſunt, alia denique ſunt dubia: de ſingulis claſſibus aliquot exempla, ad claritatem, more noſtro, ſectandam, ſubjiciamus.

Verba certò Blaſphema.

15 *Abnego Deum, vel Crucem, vel Sacramenta, vel Chriſma, quod fronte percepi; Non credo in Deum. Malgrado habbia Iddio, id eſt malum Deo contingat. A diſpetto di Dio. Non eſt poteſtas in Deo. Deum tædeat, vel diſpliceat. Velit, nolit Deus. Pœniteat Deum, vel Sanctum Petrum. Pereat Deus. Amittant Sancti vitam* DD. citati, aliique *ſparſim.*

Maledicta omnia in Deum vel Sanctos, immò & in creaturas quaſcumque ſi ad Deum referantur modo dicto *n.* 4.

Vituperia in Deum, Sanctos, res ſacras: huc ſaltem reducuntur illa, *Abnego Sanctum Petrum, Sanctum Paulum, Apoſtolos, & ſimilia.*

Laudare Deum obſcœnis verbis, quia id ſpernere potiùs eſt in actu exercito, & irridere, quàm laudare.

Jurare per pudenda Chriſti: dicere meretricem Virginem, vel ad injuriam Virginis. Intelligitur enim ex communi loquendi uſu de Sanctiſſima Deipara.

Jurare ſeriò per falſos Deos verè, vel falsò, vel jurare per creaturam ſiſtendo in ea tanquam in infallibili veritate: quod poſterius vix inter Fideles uſu venire ſolet.

Denique dicere Dœmonem, Sanctum, vel omnipotentem, ex Ioſeph. Aug. *in brevi notitia, primo prac. Decal. n.* 14. vel puellæ amaſiæ propriè tribuere nomen Deitatis ex Thoma Sanch cit. *nu.* 34. Apertè enim hæ ſunt Blaſphemiæ, quia fit commune creaturis, quod proprium eſt Dei. Dixi loquendo de Amaſia (propriè, nam ſi non ex animo ſignificandi, quod verba ſonant, ſed per hyperbolem, ſic quis loquatur, perperam quidem loquetur, verùm ex probabili tandem ſententia, non peccabit ex hoc Blaſphemiæ capite, mortaliter: Ita Lorca apud Dianam, *p.* 5. *tr.* 5. *reſ.* 3. *fine.*

Verba certò, vel ſatis probabiliter non Blaſphema.

16 Qui dicit, *Volo hoc facere, quamvis grave peccatum, vel Dei offenſa ſit*, licèt graviter peccet, nō blaſphemat, quia niſi in Dei contumeliā expreſsè id faciat, nihil addit, vel aufert à Deo. Ita Bon. *l. c. p.* 2. *n.* 9.

Maledicere vento, tēpeſtati, pluviæ, beſtiis, &c. non eſt blaſphemia modo explicato *n.* 13. maledicens homini, licèt, ſi animo malum illi exoptes, peccas contra charitatem, ut *ib. n.* 12. vidimus; non tamē blaſphemas, quia communiter ea maledicentia ad Deum non refertur.

Hoc verum eſt ſicut Evangelium, vel *ſicut Deus verus eſt*, non eſt Blaſphemia. Ita Azor. Medio. Bonac. *n.* 13. contra Suarium, & Sotum apud eundem Bonacinam, quia communiter non æquiparatur veritas creata cū increata, ſed ſolùm indicatur ſimilitudo quædam, quoad conformitatem cum objecto.

Juramentum *per Intemeratam Virginem* non eſt blaſphemia. Ita Sanch. *l. c. n.* 32. contra Sotum & alios, & quia nec eſt execratorium, nec ſignificantur pudenda Virginis, ſed ſolum adducitur in Teſtem Virginitas Deiparæ, ſeu Deipara, ut Virgo.

Juramentum falſum non eo ipſo, quod eſt falſum, ſeu perjurium, eſt blaſphemia. S. Thom 2. 2. *q.* 13. *art.* 3. *ad* 2. Quamvis enim pejerans falſo adducat Deum ut Teſtem, unde & peccet, non tamen blaſphemus eſt, qui nihil demit, additve Deo in ejus convicium. Nec ſi jurans petit (ſicuti putat Caſtrop. *t.* 3. *d.* 2. *de tent. & c. p.* 2. §. 5. *n.* 9.) ut Deus firmet falſitatem, ſed ſolùm cum temeritate profert enunciativè illud falſum à Deo confirmari, non autem optativè.

Dicere in eventibus: *ſic tandem fato futurum erat*, non eſt blaſphemare. ſic Sanch. *loc. cit. nu.* 35. quia per hæc verba non affirmatur fato Gentilium regi universa; ſi id enim intenderetur affirmari, ſanè hæreticalis eſſet blaſphemia: ſed ſignificatur neceſſitas conſequens ejus eventus à Deo prævisa. Dicere *O Fides Dei! ò Sanctus Deus! ò Virgo Sanctiſſima* cum tali homine, non eſt blaſphemia, quia indignatio ſolùm fertur contra hominem, at contra Deum nihil.

17 Verba contra Deum in ebrietate, vel phræneſi, vel ex inadvertentia orta ex inveterata conſuetudine blaſphemiæ nequaquam ſunt; Malitia enim blaſphemiæ, ſicut & perjurii, atque hæreſis requirit procedere ab homine, qui actu ratione utatur, neque enim quis contumelia rationabiliter afficitur ex convicio dicto à Pſyttaco: ita Vaſquez, Turrian. apud Laym. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 6. *n.* 2. & 3. aliique. Vide, quæ dixi *in noſtro opuſc. methodi Confeſſ. lib.* 2. *cap.* 3. §. 3. *num.* 25.

Afferre verba aliqua Scripturæ ſacræ ad confirmandam facetiam, ſi non ex contemptu, nec tamen ſæpè fiat, ut contemptum ſapiat, vel non eſt blaſphemia, ſed venialis quædam irreverentia, ex Villalob. apud Dianam, *p.* 5. *tr.* 5. *reſ.* 3. vel ſi admittis parvitatem materiæ in blaſphemia, erit hæc materia levis; ſic idem *ibid.*

Verba dubiè Blaſphema.

18 Multas eſſe blaſphemias ſolùm ex prava intentione dicentis modò dictum eſt. Hæ ergo dubiæ, & incertæ vocari poſſent, & ex dicta intentione, æquales tandem ſint, colligendum. Sed nos hic

aliud

Digitized by Google

aliod quærimus. Ao ſcillcet aliqua eaterna verba,quæ non clarè,ſed duhiè ex ſe videntur continere Dei contumeliam, ſiot cenſeoda continere.

19 Placet autem mihi illa regula. Qnoties aliqua verba poſſunt accipi pro blaſphemia; & pro non blaſphemia,debere pro non blaſphemia accipi. Ita Lazarins,aliique,quem citat, ſequiturque Bonac. *l.c.p.2.n.12.* & colligitur ex Caſtropalan *c.3. diſp.2. de tent. Dei, &c. p.2.§.3.n.6.* Ratio eſt,quia verba in dubio nunquam ſunt accipienda, ut ſonent delictum; nonquam enim præſumitur delictum, niſi de ipſo clarè conſtet. Hoc igitur poſito.

20 Dubitatur primò de illis verbis, *Renego talem*, Italicè *Rinego al tal*, vel *Santo del tal*, &c.

Reſpõdeo,ſi per illud(talem) intelligis,vel indicas Deum,quis dobitet eſſe blaſphemiam? at puto niſi ſignanter Deum, vel Sanctos nomines,te non incidere io blaſphemiam. Ratio eſt,quia ea praxi communi video,ideò Fideles dicere *Renego talem*, & non *renego Deum*, quia effugere volunt ſe contumelioſè cum Deo agere. Sanè uſus viliorum percrebuit in Sicilia,ut in gravibus indignationibus Dœmonem vocent Sanctum, quam eſſe apertè blaſphemiam modo diximus: Sunt autem aliqui melioris conſcientiæ,qui ſic proferunt *Santo Dio*, ſeu *Santo Diantani*,ajuntque ſeſe ideò ſic dicere,quaſi ſe ſe cohibẽtes, ne Diabolum Sanctum vocent: hos ergo non peccare peccato Blaſphemiæ (abſtrahendo à Conſcientia aliquorum erronea) ego,& alignot docti à me conſulti judicavimus. Pari modo qui in Italia dicit, *al diſpetto di Di*, vel *rinego Di*, non blaſphemant, quando ex modo profegendi videntor ſe velle cohibere à nominando Deo, quem abnegare, vel deſpicere nolunt:ad regulam dictam *n.19.* ſi tamen ſignatè intelligant Deum,tunc non eſt dubiũ Blaſphemiam committere:atque de hoc ſolùm caſu loquitur Bonac. *circa 1. dec. præc. diſp.3.q.8.p.2.n.11.* dum ait *al diſpetto di Di*,eſſe mortalem Blaſphemiam,quia ipſe ſcripſit in eo loco ubi proprium idioma verba commoniter dimidiata proferuntur,& ubi per illud, *Di*, verè iotelligitur *Dio*, ideſt *Deus*.

21 Dubitatur ſecundò de his. *A diſpetto di quel becco,che mi ſoſtiene al mondo. Poter di Dio. Pud far Dio. Al coſpetto di Dio.* Reſp.pręciſa contumelioſa proferentis intentione, has oon eſſe Blaſphemias: nam prima poteſt non minus in homines cadere, quàm in Deum, cùm etiam homines hominem ſuſtentent præbendo alimenta:ſic Bonacina *nu* 12. Secunda non negat Dei potentiam,nec illam conviciatur, vel irridet, ſed ſolùm enunciat: ſic idem *nu.*8. Tertia potiùs fatetur homines eſſe coram Deo, quod verum eſt, qoam proferat contumeliam: ſic idem *n.*9. Recole regulam *n.*19. dictam. Quòd ſi quis ideò hoc ultimum proferat,ut oſtendat ſe veritatem dicere ad eum modum,quo veritas dici coram Deo debet, juramentum erit, non blaſphemia.

22 Dubitatur tertiò de verbis Blaſphemiæ ſub conditione, in hunc modum, dictis: *Non credo Deum*, ſeu *abnego Deum*, *ſi stares non eſt,Deus eſt injuſtus*, *ſi te non percuſſero*, Reſp. mihi & Salaz.apud Sanch mox cit.videri hæc non eſſe blaſphemias,videantur Th.Sanch. *l.c. n.*24. & Caſtrup. *l.c.§.4. n.*3.

Ratio noſtra eſt,qoia non eſt ſenſus, ut Thomas putat, quaſi fides mea,vel juſtitia Dei dicatur dependere à veritate rei createę,vel à futuro eventu,quo pacto certè eſſet Blaſphemia: ſed ſenſus communiter eſt in hunc modum. Sicuti eſt mihi certum(ea Dei gratia)me non receſſurum à fide ita certum eſt, quod aſſero; & ſicuti certum eſt, Deum non eſſe iojuſtum,ita certum habeo,à me te fore percutiendũ, ita inquam per ſimilitudinem modo *nn.*16. dictam,non per æquiparantiam. Neque per ejuſmodi verba me offero, ut ſi res ita non ſit, Deum renegem,ut putat Caſtropalaus,abſit,nam ex dictis, ſic colligo ſenſum horum verborum. Abnego fidem,ſi res ita non eſt, ſed eſt impoſſibile (ut ego judico) cum gratia Dei quòd fidem abnegem, ergo impoſſibile eſt, quod res ita oon ſit. Eam igitur certitudinem huic rei dare,per ſimilitudinem pronuncio,quam certitudinem profiteor habere conſtantiæ in mea fide.

23 Dubitatur quartò,de Juramenta per Dei,vel Sanctorum vitam. Reſpondeo mihi videri cum Deciano allato à Caſtropal. *loc.cit.nn.*6. quod & idem Caſtropal. Azor. aliiſque ab ipſo citat. non importare Blaſphemiam. Ratio eſt,quia non eſt, ſaltem certò, ſenſus, quod amittat Deus,vel Sancti vitam,ſi ita non eſt. Quo pacto eſſet ſine dubio blaſphemia,ſiquidem enunciarentur Deus,vel Sancti quaſi ſubjecti amiſſioni vitæ. Sed ſenſus eſt ſimilis illi legitimo juramento: *Vivit Deus*, ideſt ſicut Deus vitam habet, ſic (per ſimilitodinem qoam toties diximus) verum eſt quod dico. Confirmo: nam qui jurat per vitam patris ſe aliqoid facturum, huoc ſenſum facit, Sicut meus Pater vivit, illumque vivere firmiter volo, ita firmiter hoc,quod promitto facere,intendo.

24 Confirmo ſecundò. Qui per vitam Dei,vel ſui Patris jurat,ſi interrogetur an injuriam illis facere velit, pernegabit,qnia tota ſua intentio eſt oſtendere firmitatem ſui dicti,vel promiſſionis,& nil prætereа. Confirmo tertiò. Ille,qui ſic dixit *Æne d.9. Per caput hoc juro per quod Pater ante ſolebat*, explicavit Patrem juraſſe ſolitum per Caput, ſeu per Vitam Filii, oſteodens amorem,quo Pater filium proſequebatur, illum enim per quem, juramus, amamus, & reveremur: in tali igitur modo jurandi ne implicitè quidem contumelia includitur pari igitur modo in juramento per Dei, vel Sanctorum vitam.

Quartò,certum eſt illud juramentum quo utitur Deus,Gen. *Per me metipſum juravi*, eſſe venerandum,nec ſolùm licitum: ergo etiam, potuiſſet Deus jurare per vitã ſuã, cũ æquivaleat illi:cur ergo homo non poſſit jurare per ſemetipſum & per vitã ſuã,& conſequẽter per vitã ſui patris;& pręterea cur illud juramentum quo utitor Deus nõ poſſit cum reverentia imitari creatura, dicens,per vitam Dei? Dic, amice Lector,non nonne idem eſt *per Deum* jurare, quod eſt per omnes licitum,ac jurare *per vitam Dei*? nil enim aliud eſt Vita Dei, niſi Deus ipſe,ſi ergo licitum eſt juramentũ, Blaſphemia nequaquã erit.

25 Dubitatur quintò,ao nominare,ſeu jurare per membra honeſta Chriſti Domini,vel Sanctorũ,ut per Capillos,per Caput, per Oculos Sanctorum,vel Dei,ideſt Chriſti,ſit Blaſphmia? Reſpondeo cum Sanch. *l.c.n.*29. non eſſe,quia ea membra nominando nihil additur Deo, vel Sanctis nihil tollitur:nec ea nominare in ullam vergit Dei contumeliam: ſi tamen irriſoriè, vel contumelioſè nomines, blaſphemabis,ut ex ſe patet,& meritò id ſolum reprehenduot Sacri Canones *c. ſi quis* 22. *q.*1. Authentica, *Ut non luxuriantes homines,coll.*6.

Hinc non eſt Blaſphemia dicere ea indignatione contra hominem, vel jumenta *Corpo di Deo, con voi. Al Sangue di Dio Sacramenta Dei*, ò *Valore Dei:* ita idem Sanch. *n.*30. quia tota indignatio eſt cõtra eas creatnras,ut ſupponimus,& ex alia parte,nomine Dei, Chriſtum qui Corpus habet, & Sanguinem intelligere ſemper Chriſtiani, niſi expreſsè Deum notare velint,præſumuntur. Quamvis ergo prædicta verba io ea indignatione effundere ſit peccatum Irreligioſitatis cõtra ſecundum præceptum. *Non uſurpabis nomen Dei fruſtrà*, undè rectè abſterreri ab hujuſmodi loquutionibus debent Fideles,tamen nõ niſi tunc peccari venialiter,docet meritò Laym. *lib.4 tr.10.c.6.n.8.* citans Cajet. Arm. Sanch. Valent. Suarium, cùm indignatio tota feratur, ut dicebamus, contra creaturas. Si autem ex ira & paſſione in Deum talia verba proferres, eſſet Blaſphemia, quia in actu exercito ſignificaretur, Deum indignationem mereri, & certè ſumma eſſet Blaſphemia, adverſùs Deum iraſci, ex Caſtrup. *l.c.n.*7.

De pœnis Blaſphemorum, deque eorumdem Abſolutione.

26 Nullę pęnę ſunt in jure contra meros Blaſphemos latę; Ferendę autem à Judice,quęnam ſint,pertinet ad forum externum examinare, id quod ſatis eruditè facit Caſtrop. *c.3. diſp.2. de tent. p.2. §.5.*

27 Abſolutio Blaſphemiæ hęreticalis cum errore intellectus petenda eſt ab eo,qui hæreſim abſolvere poteſt,de qua re nos *ſupra c.1. §.8.* ſatis diſputavimus.

At Blaſphemię quęcumque quaotumvis atrociſſimæ, ſed non continentes hæreſim formaliter,hoc eſt quamvis contineant verba hæreticalia,non tamen cum errore mentis interno aſſentientis,poſſunt abſolvi in foro conſcientiæ à quocomquę. Confeſſario ordinario,niſi in ea Diœceſi ſint ſignatè reſervatæ. Ratio hujus doctrinæ eſt ea, quam diximus cum *de Maleficii abſolutione* tractavimus *ſuprà c.6.§.2. n.15.* nam propterea hìc repetenda nequaquam eſt; lege item Dianam *p.1. tr.5. reſ.7.* & rurſus *p.3. tr.6. reſ.143. & p.4. tr.4. reſ.240.* Ego enim quieſcere tantiſper appeto.

FINIS LIBRI SECUNDI.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

LIBER

LIBER TERTIUS.

DE SECUNDO DECALOGI PRÆCEPTO.

Non aſſumes Nomen Dei tui in vanum.

PEculiaris, & germana tractatio ſecundi præcepti eſt ea, quæ actus bonos, vel pravos circa honorem Deo debitum ſuſcipit explicandos. Ideò enim jubetur Dei nomen non eſſe in vanum aſſumendum, ne is congrua reverentia defraudetur. Quoniam verò propter connexionem materiarum pleraque de eadem in primo præcepto ſunt diſputata, ſupereſt hic ſolùm de Juramento, Adjurationeque Juramento affini, ac de Voto diſſerere: iis enim, ſi ritè ea nuncupentur, obſerventurque, honore Deus afficitur; ſecus, contra.

CAPUT PRIMUM.

De Juramento in communi.

§. I. *Quid ſit Juramentum.*

1 EST invocatio divini teſtimonii ad faciendam fidem: ita S.Thom. 2. 2. *q.* 89. *art.* 1. Aliquando autem explicitè affertur Deus in teſtem, ut quando juratur per ipſum Creatorem: aliquando verò ſolùm tacitè, ut quando juratur per creaturas, referendo ad Deum, modo explicando *infra* §. 4. & utroque modo perinde eſt juramentum, quia in utroque Divinum Teſtimonium invocatur.

2 Poteſt item hujuſmodi Dei invocatio exhiberi Verbo, Nutu, Facto, Mente. Verbo, ut ſi ore proferas, dicendo V. G. *Juro per Deum hoc ita eſſe, hoc me facturum.* Nutu, ut ſi tibi dicatur *Jures per Deum*, tu verò oculis, vel capite annuas. Facto, ut ſi cui offeratur Juramentum cum Libro Evangeliorum, ipſe verò illum tangat, eo enim ipſo, etiamſi nihil proferat, jurare cenſetur. Idem evenit, ſi ſe ſcribat ſcripturæ juriſjurandi formam continenti; propria enim ſubſcriptio ipſiſſimum eſt juramentum.

Mente denique, ut ſi quis intra animum ſuum juret. Quare ſi quis ſe aliquid facturum mente ſic ſpondeat, obligabitur in foro conſcientiæ, ex virtute Religionis, quia jam invocat Deum in ſuæ ſponſionis confirmationem: licèt, ut in foro externo conſtet, (utque item conſtet alteri parti acceptanti, unde irrevocabilis ex vi juſtitię promiſſio fiat) neceſſarium ſit aliquod ex tribus dictis externis ſignis.

3 Rurſus aliquando verus Deus invocatur, aliquando à Gentilibus, falſus; & hoc poſterius verum juramentum non eſt, quia divinum teſtimonium nequaquam invocatur. Unde ſequitur promittentem quid ſub Juramento Dei falſi, ſolùm teneri ex conſcientia erronea, quia putat ſe verè juraſſe; at ſi errorem deponeret, adverteretque ſe Deum verum in teſtem non adduxiſſe, minimè teneretur ex vi juramenti, ſed ſolùm ex vi promiſſionis, ſeu fidelitatis humanæ.

Quod peccatum ſit cooperari cum juraturo per falſos Deos, dicam mox §. 5. *n.* 7. & per occaſionem innui ſupra, cùm de maleficio *lib.* 2. *c.* 2. §. 2. *num.* 7.

4 Quid, ſi quis juraret *per hæc Evangelia*, & deinde adverteret, illum non fuiſſe Librum Evangeliorum, ſed prophanum, ſed papyraceum, ſed ligneum, ad libri formam edolatum? Reſpondeo hunc verum nuncupaſſe Juramentum, ſiquidem error fuit materialis, dum interim ipſe intenderet per vera Evangelia jurare. Non ſic fuit modò in Ethnico, quia ita juravit per Jovem, ut per verum Deum, quem ipſe non cognoſcit, jurare nullatenus intenderit; ſi enim intendiſſet, ac ſub Jovis nomine verum Deum, licèt imprudenter, invocare voluiſſet, certè verum emiſiſſet juramentum, eique omnino ſtare, etiam errore depoſito, debebit.

5 Sed hinc oritur quæſtio frequentiſſimæ praxis. Jurat quis *per fidem ſuam, in veritate, certè, profectò, &c.* prædicta conſcientia erronea putans ſe verè jurare, obligatur ne ad rem tali Juramento promiſſam, ſi doctior factus neſciat illud, quia Deum non invocavit, nequaquam fuiſſe juramentum?

Reſpondeo, hac in re certum eſt primò, ſi is ſcivit in illis verbis non invocari Deum, ſed ſolam propriam fidem, vel veritatem humanam, exiſtimans hanc temporalem ſufficere ad legitimum Juramentum, obligationemque inducendam, certum inquam eſt, hunc verè non juraſſe, unde depoſito errore, ad nihil deinceps ex vi Juramenti teneri, ſic Suar. *tom.* 2. *de Rel. lib.* 1. *c.* 13. *n.* 15. Ratio eſt, quia hæc nunquam fuit Dei invocatio.

6 Certum ſit ſecundò, cum Sanc. *lib.* 3. *in Dec. c.* 2. *n.* 7. ſi non adfuit talis error, quo putavit propriam fidem ſufficere ad juramentũ, protulit tamen ea verba, non exiſtimans per illa proferri verum Juramentum, ſed nec exiſtimans verum proferri, certum inquam ſit non efficere Juramentum, atque adeò ad nihil ex vi ipſius obligari. Ratio eſt, quia ad verum Juramentum non ſatis eſt efferre verba dumtaxat, ſed oportet poſitivè velle jurare, hoc eſt Deum invocare; id quod in hoc caſu ſupponimus non adeſſe.

7 Supereſt ergo propoſitum dubium, ſi per illa verba intendat quis, exiſtimetque ſe juramentum efficere, an verum efficiat, & cõſequenter, quacumque adveniente cognitione, an ad illud obſervandum cõſtringatur. Dico doceri abſolutè à Sanchez, in hoc caſu fieri verum Juramentum, quia in ea intentione verum Juramentum efformandi, clauditur virtutè relatiu ad Deum? velle enim efficere verum Juramentum nihil aliud eſt, niſi Deum velle invocare. Si ergo non excluſit poſitivè talem rationalem ad Deum, convincitur ad Deum retuliſſe, quia verum voluit concipere juramentum.

8 Sed certè huic doctrinæ, niſi accedat diſtinctio, conſentire non poſſum. Si enim is ſciat, quid ſit jurare, & velit jurare, procedit hæc doctrina, quia tunc habet vim ratio Sanch. At ſi ſit neſciat, ut communiter neſciunt rudes, pueri, mulierculæ, puto per ea verba non effici verum juramentum, atque adeò, remota conſcientia errante, illud nullam obligationem inducere.

Ratio eſt, quia, cum hic ex una parte neſciat, quid ſit jurare, neſciat etiam in vero juramento invocari Deum: & ex alia parte, per ſua verba illum non invocat: ergo quamvis ipſe velit jurare, non jurabit: cùm enim hæc voluntas non dirigatur à præcognitione, qua ſciatur, quid ſit jurare, verè & efficaciter juratoria eſſe non poteſt. Erit igitur ſolùm voluntas inefficax jurandi, immò erronea: verè enim jurare quis liberè non poteſt, niſi ea poſitiva præcognitione ſaltem confusè ſciat in vero jurejurando invocari Deum Vide omninò inferiùs cùm de voto, *c.* 12 §. 1. *n.* 8.

Quid, ſi quis juret quidem invocans, ſeu putans invocare Deum, ſed neſciat Juramentum afferre obligationem implendi, obligabitur ne illud implere? Reſpondeo de hac re me acturum cum de Voto *infrà c.* 12. §. 1.

§. II. *Juramentorum diviſio.*

1 PRima Diviſio. Aliud eſt aſſertorium, aliud eſt promiſſorium. Aſſertorium eſt, in quo juramus aliquid ita eſſe, vel non eſſe. Promiſſorium eſt, in quo juramus aliquid nos facturos, vel non facturos.

2 Secunda Diviſio. Conteſtativum, cùm quis ſimpliciter invocat Dei Teſtimonium, Ut: *per Deum ita ſe habet*. Comminatorium, cùm quis alicui promittit malum pœnæ, Ut, *per Deum te puniam*. Execratorium, cùm nos ipſos, vel rem nobis charam Divinæ ultioni ſubiicimus, ſi verum non ſit, quod aſſerimus. Ut: *Deus me deſtruat*, vel *filios meos occidat, ſi hoc ita non eſt*.

3 Tertia. Judiciale, & extrajudiciale. Illud certa quadam forma, & ritu coram Judice, vel Notario exhibetur. Hoc, ſine certa forma inter privatos. Rurſus: ſimplex, & ſolemne. Hoc conſtat certa forma, acceptaturque à publica poteſtate: Illud non item.

4 Quarta. Abſolutum ſeu purum, conditionatum, & pœnale: V. G. *Juro hoc me facturum*. *Juro me hoc facturum, ſi cras in huc veneris: Juro me hoc facturum ſub pœna ſolvendi centum, ni fecero*. Primum ex his eſt Juramentum abſolutum, Secundum conditionale, Tertium pœnale.

5 Quinta, aliud eſt Juramentum, in quo explicitè invocatur Deus, vel Divina: Ut, *per Deum, per Chriſtum, per Crucem, per Sanctos*. Aliud, in quo implicitè, ſeu tacitè, ut cùm juramus per creaturas in quibus elucet Deus, ut *mox* §. *ſequenti* declarabitur.

6 Tacitè item invocatur Deus, quando quis rogatus ab offerente V. G. Crucem, vel Librum, ut juret, ipſe illa tangit: item ſi interrogatus ut jurare velit, ipſe vel reſpondeat *volo*, vel quid ſimile. Rurſus ſi ſe ſubſcribat ſcripturæ modo dicto ſupra §. 1. *n.* 2. præterea dicat *Juro*, vel ſimile verbum in eo loco & circumſtantiis, ubi intelligatur per illud verbum invocari Deum, ſeu concipi Juramentum.

Dico (in eo loco &c.) quia ex ſe verbum, *Juro*, cum abſtrahat ab invocatione Dei, & Creaturæ, & à Juramento verò ac ficto, Juramentum ex ſe non continet. His inquam modis tacitè invocatur Deus, ſecus Juramenta non eſſent.

7 Sexta. Rationes adjunctæ blaſphemiæ, id quod quatuor contingere poteſt modis. Primò ſi juretur per creaturam, tanquam habentem divinitatem, Ut, *Juro, per Jovem, &c.* Huc reducitur ſi per creaturam, ac ſi eſſet Sancta, juretur, Ut: *per Lutherum, Mahometum: Dæmonem*; honorarentur enim, dum invocarentur ut teſtes veritatis. Sic Sanchez, *lib.* 3. *in Decal. c.* 2. *num.* 11. Secundò ſi abnegetur fides, Ut: *Abnego Deum*, vel *Baptiſmum*, vel *Sanctos*, *ſi ita non eſt*. Tertiò ſi Deus, vel Sancti pœnæ ſubiiciantur, Ut: *Deus pereat*, vel *Sanctus Petrus, ſi ita non eſt*. Quartò ſi juretur per membra obſcœna Dei, vel Sanctorum, &c.

An

Digitized by Google

An Juramenta prædicta ſint ejuſdem ſpeciei? Remiſſivè.

1 Præter Juramentum blaſphemum. in quo claré appatet eſſe adjunctam aliam ſpeciem, cœtera ſunt ejuſdem ſpeciei, unde omnia perjuria ea defectu veritatis abſtrahendo ab alio ſcelere, quod admiſceri poſſet, ejuſdem ſunt rationis, nec neceſſariò in confeſſione diſtinguenda, ut dictum eſt latis *in noſtro opuſc. de Conf. lib. 2. c. 2. §. 2.*

§. III. *Norma cognoſcendi, quodnam ſit verum Juramentum.*

1 OPeroſum eſt non raró internoſcere, verum ne fuerit Juramentum, quod emiſiſti: Quare hæc regula dari ſolet. Si Deus, vel Divina invocentur in teſtes, erit ſine controverſia jusjurandum. Si veró invocentur creaturæ communes, tunc demum erit juramentom, quando illæ ad Deum referuntur.

Hæc poſterior pars regulæ ſic magis enucleatur à Sanchez, *lib. 3. Dec. c. 2. n. 9.* Quando juratur per creaturas, quaſi creaturæ ſint futuri teſtes infallibiles veritatis, eſt clara blaſphemia, ſiquidem nullus præter Deum infallibilitatem teſtimonii participat. Quando veró per eaſdem juratur, ſiſtendo in ipſis, adhibenturq; tanquam fallibiles teſtes, Juramentum non erit, quia jam Deus non imploratur. Quando deniq; in ipſis non ſiſtitur, ſed in teſtes adducuntur, ut aliquid, in quo Deitatis lua relucet, tunc utique erit verum juramentum.

2 Sed ecce iterùm difficultas, ecqua nam ratione in ipſis non ſiſti dignoſcere valeam? Sit hæc regula. Quoties juratur per creaturam, quæ aliquam inſignem habet dignitatem à Deo, & in qua excitatur peculiaris quodammodo in nobis memoria Dei, vel ejus attributorum, tunc fit relatio ad Deum, conſtatque verum juramentum, ſecus non ita. Quoniam igitur, ſi jures per barbam, per capillos, per tuum equum, per aerem, per ignem, per vitam talis, nullom nominando, per fidem tuam, oobilis, vel boni viri &c. juras per res, in quibus peculiari modo non emicat Deus, ideò juramenta vera non emittis: contra, ſi jures per Evangelium, per Beatos, per Sacramenta, per Sanctiſſimam Virginem, per Crucem Sanctam, &c. juras per res, in quibus Deus, ejuſque Sanctitas nitet, ideò vera concipis juramenta. Huc reducitur, ſi creaturis addas in obliquo Deum, *per ignem Dei, per hunc aerem*, &c. illa enim explicita Dei nomenclatura, ipſum invocari probat.

3 Adverte tamen ex alio capite oriri poſſe, ut non fiat juramentum, etiamſi Deum, vel Divina proferas, nimirum, quia illa non invocando, ſed enunciando, vel alia ſimili ratione à juramento aliena compellas; V. G. ſi ſic dicas, *O Corpus Dei, ò Fides Dei* cum tali homine: *Hoc quod dico eſt Evangelium, Coram Deo ita eſt, Deus ſcit, Deus videt ita eſſe: Maledicti illi nummi, quos habes: Tot Angeli me aſſocient, quot nummos tu habes. Sicut Chriſtianus, ſicut Sacerdos, ſicut Religioſus, ita res eſt, &c.* ſi inquam ſic dicas, non juras, quia ſolùm enuncias te eſſe contra illum iratum, tuum dictum eſſe verum inſtar (non quidem æquè) Evangelii, te eſſe coram Deo, nummos non verò te eſſe maledictos, Angelos te eſſe aſſociaturus, te eſſe Chriſtianum, &c.

4 Verùm enim verò alia ſubemergit moleſtior difficultas, nam plura efferuntur Juramenta, quæ, an referantur ad Deum, valdè dubitatur, Ut ſi jurem, *per Animam meam, vel mei Patris, per Fidem, per Cœlum, per vitam meam, per Conſcientiam occidar, ni ita res ſit;* dubium enim eſt, an hæc ad Deum referantur, quare inveſtigandum erit, an prædicta vera ſint Juramenta. Rursùs, quia incertum non raró eſt an etiam illa verba, quæ Deum, vel Divina manifeſtè continent, invocent Deum, an ſolùm eo modo, quo diximus n. 3. enuncient, ideò dubia etiam erunt juramenta. V. G. *non credo in Deum, ſi ita non eſt*, non conſtat an ſolùm enunciativè an etiam invocativè appelletur Deus ut Teſtis, Simile eſt etiam illud, *Coram Deo ita eſt, &c.*

5 Hinc ergo laborant nobiles Doctores, Sanchez, Caſtrop. citati Laym. *lib. 4. tract. 3. cap. 2.* Azor. *p. 1. lib. 11. cap. 2.* in percurrendis juramentorum formulis, qui videant, quæ certò juramenta, quæ certò non alia ſint judicanda. Cùm autem eæ formulæ penè ſint innumerabiles juxta varias variarum regionum loquendi conſuetudines, nimis prolixum earum catalogum exſcribere, cum exigua certè utilitate, nituntur: præterquam quod tractationem dilucidam in tanta varietate formularum exhibere nequaquam poſſunt. Nos igitur [illegible]ulam efformemus.

[illegible] quæcunque verba etiam perſpicuè Deum continentia, [illegible] magis dubiè, emittatur Juramentum, erit immò & ſemper in foro conſcientiæ ad intentionem jurantis attendendum, ſi velimus deprehendere, an verè juratum ſit. Vel enim (quæcumque tandem verba proferantur) intendit quis primo poſitivè invocare Deũ, vel ſecundò poſitivè non invocare, vel tertiò. (ſive quia non advertit, ſive quia neſcit) præſcindit ab ejuſmodi invocatione, hoc eſt, nec intendit, nec non intendit invocare. Partitio videtur adæquata, continet enim cõtradictoria, & præciſionem ab ipſis. Jam ſi primùm, certò erit, juramentum, ut ex ſe patet: ſi ſecundò, certò juramentum non erit, ut fatentur cõmuniter Doctores Sanc. *l. c. n. 1.* Lay. *l. 4. tr. 3. c. 1. n. 3* citans Suar. Malderum, alioſque, licèt enim ego dicam *Juro per Deum*, ſi nolim per hæc Deum ut teſtem mei dicti implorare, utique non implorabo, niſi valdè materialiter, ſicuti ſi Pſyttacus à Magiſtro edoctus eadem verba proferret, Certè in Sicilia ignobiles Viri unoquoque verbo (*par Dio*) jurant, quis autem dicat eos ignobiles verè jurare, cum nec ipſi aliquando ſciant quid ſignificet illud (*par Dio*) videntur autem ex ſua notione ſignificare *per Deum*. Denique ſi tertium, certo item Juramentum non erit, quia non invocat Deum. Cum enim hic abſtrahat ab invocatione, clarè apparet invocationem non exhibere.

7 Dices, at tacitè invocat, ſi verba juramentum continentia voce proferat. Reſpondeo id prorſus negari, aliud enim eſt tacite invocare Deum, aliud materialiter ſolùm vocetenus proferre verba juratoria. In priore modo eſt tacita invocatio, quia licèt non expreſsè, ipſe tamen Deus imploratur, de qua re dictum eſt *c. 2. nu. 5.* at in poſteriore, ne tacita quidem invocatio intervenit, quia nullo modo imploratur Deus.

8 Dices ſecundò. At ſic decipies eum, qui à te juramentum expoſcit, ſi dum verba juramentum certò ſonantia is petit, tu aliud mente intelligendo, verè non jures. Reſpondeo verè tunc in foro conſcientiæ non jurari, quia non invocatur Deus, certum eſſe: cæterum an liceat propter tertii damnum, quem tunc decipis, ſic æquivocare, alia quæſtio eſt, de qua *inf. à c. 3. §. 2.*

9 Dixi n. 6. (in foro conſcientiæ) nam in foro externo, ſi verba continentia certò juramentum, protuliſti, reum te juramenti pronunciabit Judex: liberabit verò ab omni obligatione, ſi tua verba illud certò non protuleriat; Quod ſi dubium ſit, an protulerint, innui *l. 1. cap. 3. §. 9. V. Juramentum*, qua ratione ſit judicandum.

10 Jam verò, pro confeſſariis in foro interno hæc debet eſſe praxia; fatetur quis ſe cum mendacio juraſſe, *per animam, per conſcientiam, per Cœlum &c.* ne condemnet ſtatim Conſeſſarius de perjurio ſine alio examine, ſeu juxta doctrinam datam interroget pœnitentem, An ipſe per ea verba intenderit jurare, vel invocare Deum, vel ſe juxta conſuetudinem graviter obligare (id enim eſſet implicitè verum aſſerre juramentum) vel quid ſimile: ſi abnuat, vel dicat ſe ab his præſcidiſſe, non erit perjurium, ſi annuat, erit. Unum tamen adverte, quando pœnitentes confitentur, ſe juraſſe *per Deum, per Sanctiſſimam Virginem*, perque ſimilia clarè ad Deum relata, vel ſi ſint viri culti dicant ſe mendaces cum juramento fuiſſe, interrogandos non amplius eſſe, an intenderint Deum invocare, niſi enim ſint planè rudes, ſciunt ſaltem in confuſo ſe ſic invocaſſe Divinum Teſtimonium; cœterum ſi aliqua muliercula hæc verè neſciret, eam non peccaſſe fatendum eſſet, prout in pari caſu diximus *cap. 1. n. 8.*

§. IV. *De conditionibus Juramenti.*

1 TRes conditiones habere oportet Juramentum, quas Juramenti comites appellant DD. Veritatem, Juſtitiam, Judicium.

Veritas.

Veritas in eo conſiſtit, ut jurans advertat, ſeu bona fide putet, verum eſſe, quod jurejurando affirmat, ſive rem præſentem affirmet, ſive præteritam, ſive futuram. V. G. ſi jures Petri heri eleemoſynam dediſſe, nunc velle dare, cras daturum, debet ſaltem moraliter ſcire ita eſſe & fore. Veritas ergo non tam ſumitur ex ipſo objecto, ſeu re jurata materialiter, quàm formaliter ex ipſo animo jurantis: contingit enim ſæpè, rem non ita eſſe: ut ego ſine dolo, & facta ſufficienti diligentia inquirendi veritatem, deliberatè juro, ſed tamen, quia ita eſt in cognitione mea, juramento non deeſt Veritas. Dico (deliberatè) excuſatur enim quis à mortali, ſi perfecta deliberatio defuit, ut eſt univerſalis doctrina in ſimilibus actibus humanis.

2 Unum nota, non ſolùm juramentum promiſſorium eſſe de re futura, ſed poſſe etiam eſſe de eadem re futura ipſum merum aſſertoriũ, ſic Sanch. *l. 3. in Dec. c. 4. n. 2* id quod contingit, quando quis nihil promittit; ſed ſolùm aſſerit, rem ita eſſe futuram: ut ſi quis juraret cras futuram fore ſolis eclypſim, is certè id aſſereret, non promitteret. Pari modo poſſem jurare me cras eleemoſynam largiturum, ſine promiſſione, ſed ſub ſimplici propoſito, aſſerendo nimirum me nunc certum eſſe de mea futura voluntate eleemoſynam largiendi, quo pacto eſt merum juramentum aſſertorium: nam ſi adderem prætereà promiſſionem largiendi, tunc ſanè eſſet promiſſorium.

3 Porrò qui ſic per merum aſſertorium juravit rem futuram, obligatur ne eandem facere, ſicuti ſi juraſſet per promiſſorium? Reſp. æquè obligari, ſive res ſub rigoroſa obligatione jurata ſit, ſive ſolùm ſub ſimplici propoſito. Ita Caſtro. *t. 3. tr. 14. d. 1. de jur. p. 2. n. 6.* citans Suar. *de rel. t. 2. l. 1. de jur. cap. 9. . 7.* Vide eundem Caſtr. *l. c. d. 2. p. 1. n. 3.* Sanc. *l. 3. in Dec. c. 6. n. 6.* vide an ſit ſibi contrarius, *ib. c. 1. n. 2.* Et hujus rei ratio eſt: quia juramentum in ratione juramenti etiam præſcindendo à promiſſione ſemper ſuper rem juratam cadit, quare in Dei reverentiam ad illius rei executionem (ne falſò Deus in teſtem ſit adductus) juramentum aſtringit.

4 Petes denique, An defectus Veritatis ſit ſpecie morali diverſus in juramento aſſertorio, ab eo qui eſt in promiſſorio? Reſpondeo videri diverſum; ibi enim invocatur Deus ut teſtis veritatis, hic ut fidejuſſor promiſſionis. Inſtas, ergo deberet pœnitens explicare in Confeſſione, an peccaverit juramento aſſertorio an promiſſorio; ad quod tamen illum ſupra § 2. nu. 8. non aſtringimus. Reſpondeo nec nunc aſtringimus abſtrahendo ab injuſtitia, vel alio peccato, quod admiſceri poſſet: idque ſaltem ex opinione probabili, quia utrumque juramentum, quia tale eſt, reſolvitur tandem in invocationem divi-

divini teſtimonii, quod injuria afficitur. Dico (ex ſententia probabili) nam ſcio Caſtrop. *l. c.* contra ſentire, quem, ſi placet, lege.

Juſtitia.

5 Juſtitia ſolo eo conſiſtit, ut id, quod juratur, honeſtè, & ſine peccato juretur; ſic Doctores citati, & paſſim: hic enim Juſtitia non ſumitur ſtrictè pro virtute reddendi unicuique ſuum, ſed latè, juxta illud, *oportet me implere omnem juſtitiam*. Qui ergo aliquem v. g. infamaret cum juramento, dicens, *juro per Deum hunc eſſe adulterum* juramentum juſtitia carens Confeſſori ſpecialiter (præter infamiam) aperiendum, committeret, & ratio ejuſmodi ſpecialis culpæ eſt, quia ſumere Dei teſtimonium tanquam medium ad iniquè agendum præſumptio eſt, & irreverentia contra Deum.

Quare etiam ſi ille adulter eſſet occultus, undè juramento non deficeret veritas, atque adeò illud propriè perjurium nõ eſſet, quia perjurium propriè vocatur à Doctoribus illud, cui deficit Veritas; tamen eſſet perjurium latè, quod ab iiſdem appellatur propriè juramentum temerarium, quia in illo temerè adducitur Deus ad iniquam actionẽ confirmandam, nempè in caſu dicto, ad proximum infamandum. Quid, ſi iniqua actio ſit ſolùm venialis, v. g. *Juro per Deum hunc mendacia officioſa dixiſſe?* hæc enim actio detractionis venialis eſt. Reſp. fore juramentum venialiter temerarium. Ita Caſtrop. *ib. p. 5. n.* 4. aliique *ib. cit.* Ratio eſt, quia ſicuti gravis eſt irreverentia Deum adducere tãquam medium ad iniquè moraliter agendum: ita levis, ad leviter.

6 Atque ex hac ratione deduco affirmantem ſe eſſe adulterum v. g. vel velle inimicum occidere, &c. deque hoc cum juramento, ut ab aſtantibus credatur ſe gloriantem, committere quidem crimen mortalis jactantiæ, ſed non temerarii ex defectu juſtitię: ita apud Caſtrop. *ib. n.* 6. Suar. *t. 1. de rel. tr. 3. de Jur. l. 1. c. 3. n.* 6 & alibi apud Sanch. *l. 3. in Dec. c. 4. n.* 33. Ratio eſt, quia in hoc caſu juramentum non aſſumitur, ut medium ad peccandum, ſeu ad gravius peccandum, immò nec invocatur Deus ut teſtis ſit peccati, ſed ſolùm invocatur ut teſtis Veritatis, ad infundendam credulitatem in animos audientium, quæ credulitas cùm non ſit ex ſe peccatum, juramentum non aſſumitur ut medium ad peccandum.

Judicium.

7 Judicium conſiſtit in eo, ut adſit cauſa neceſſaria, ſive utilis, ſive pia ad jurandum: irreverenter enim Deum implorares, ſi nulla cauſa rationabilis ad tantum teſtimonium interponendum accederet. Hujus autem conditionis defectus eſt ex ſe venialis. Sic Doct. cit. paſſim, ſiquidem poſita Veritate, & Juſtitia non irrogatur gravis Deo irreverentia per ſolùm dictum defectum: ex ſe, inquam, nam cœterum, ſi inde naſcatur gravis negligentia, undè non inquirantur legitimè neceſſaria ad nuncupandum Juramentum, erit mortale ob periculum grave falsò, vel iniquè jurandi.

§. V. *De conſuetudine jurandi.*

1 TRiplex poteſt eſſe ejuſmodi conſuetudo. Prima jurandi verum. Secunda malè, vel falsò jurandi advertenter. Tertia jurandi ſi malè, falsò inadvertenter.

Quoad primum, certum eſto, conſuetudinem non addere juramento gravitatem mortalem, quia conſuetudo ad aliquem actum non poteſt, niſi ejuſdem actus gravitatem, vel levitatem contrahere, de Secundo, & Tertio ſatis dixi *in meth. Conf. lib. 2. c. 3. §.* 3. ſolùm hic tanquam in ſuo loco decernendum clariùs; An, qui conſuetudine malè jurandi laborat, peccet mortaliter, quoties illius pravæ conſuetudinis recordatur, illamque extirpare non procurat? peccet inquam mortaliter peccato non diverſo ab eo, quo de facto pejerat? Affirmativam ſententiam docet Caſtropalaus his verbis: *Peccas mortaliter quoties illius prava conſuetudinis recordaris, illamque extirpare non procuras ſicut ſi domi concubinam haberes, & advertens ad periculum peccandi, illam non removeres, cùm poſſes, & ſicut ſi obligatus eſſes reſtituere, & advertens omitteres reſtitutionem facere, quia in his omnibus amas periculum peccandi, peccas ergo mortaliter, ita Suarez, Valentia, Petrus de Ledeſma, Sanchez, Reginaldus, Bonacina. Ratio videtur manifeſta. Quia talis conſuetudo eſt occaſio ſæpè pejerandi, ergo ſi illam non procuras expellere, cenſeris velle perjurium, ut in exemplis de concubina, & reſtitutione alieni eſt manifeſtum.* Hæc ille.

2 Sed videntur huic doctrinę refragari omnes illi, qui abſolutè docent conſuetudinem ex qua quis peccavit, non eſſe neceſſariò ſpecialiter confitendam: at ſi eſſet ipſa peccatum, confitenda utique foret. Ita Suar Reg. Bonac. Joan. Sanch. quos ſequitur, citatque Dian *p. 1. tr. de circumſt aggr. reſ.* 15. & 55. certè Vaſq. *to. 4. in 3. p. q. 91. art. 1 dub. 3. nu.* 3. ſic habet: *Conſuetudo peccandi non eſt circumſtantia aperienda in Confeſſione niſi quando conſuetudo illa peccandi fuiſſet ex occaſione proxima, quam ille tenetur reſecare, ſecus quando fuiſſet conſuetudo, ubi non eſt occaſio, tunc enim non tenetur hanc conſuetudinem explicare, niſi à Confeſſario juſta de cauſa interrogetur.* Vides non ſemper conſuetudinem eſſe confitendam? Si autem ſemper eſſet occaſio peccandi, atque adeò peccatum, confitenda ſemper eſſet. Audi item Joan. Sanch. *in ſel. d. 9. num.* 5. *Notandum aliud eſſe habere conſuetudinem peccandi, aliud occaſionem, ut tradit Sanchez, Suarez, & communiter Doctores.*

3 Hæc Joan. Sanch. non ergo conſtat Caſtrop. argumentatio: eſt conſuetudo pejerandi, ergo eſt pejerandi occaſio, ſunt enim hęc duo ſcilicèt conſuetudo, & occaſio quid diverſum. Idem Jo. Sanch. *ib. nu.* 6. *in med.* firmans opinionem concedentem abſolutionem aſſueto peccari, addit unum verbum, quod maximè faciet ad ſolutionem argumenti Caſtrop. *Igitur impertienda eſt* (inquit dictus Joannes) *pœnitenti abſolutio volenti, & proponenti ceſſationem peccati, & nullam externam habenti occaſionem, quantumcumque conſuetudini peccati addicto.* Hactenus. Jo: Sanchez.

4 Sed jam ex his reſpondeo directè ad rationem Caſtrop. & aliorum ſi qui ſententiam ejus conſectantur, diſtinguendo illud, *conſuetudo eſt occaſio peccandi*; Eſt occaſio peccandi extrinſeca, qualis eſt retentio concubinæ, vel retentio alienæ pecuniæ, & rurſus eſt voluntariæ aſſumpta, & retenta, nego: eſt intrinſeca & involuntariè, vel certè non voluntariè aſſumpta, & involuntariè retenta, ut mox clariùs explicatur, concedo. Quoniam autem nos illam extrinſecam peculiari modo tenemur extirpare, non hanc; ideò ibi peccatur, non hic. Sanè omnes excuſamus à tollenda occaſione, quam quis vitare non poteſt. Ita Hurtad. *de pœnit. diſp. 19. diff.* 13. excuſamus v. g. fratrem habitantem juxta morem patriæ in eadem domo parentum cum ſorore, licèt habitatio ſit illis fortè cauſa peccandi, quia ejuſmodi occaſio (quamvis extrinſeca) non eſt voluntariè aſſumpta: At in caſu noſtro, præterquam quod eſt intrinſeca in ipſa anima eſt item non voluntariè aſſumpta: ergo &c. Minor probatur, quia qui frequenter incidit volens in culpas, non advertit, undè nec deliberatè vult habitum ex illa conſuetudine peccandi conſurgentem, ergo non voluntariè, nec directè, nec indirectè talem habitum recipit, retinetque: ad quodcumque enim voluntarium advertentia opus eſt, ut ſupra diximus. Quod ſi illum habitum, v. g. peccandi reciperet, & expreſſo actu retinere quis vellet, ut majorem facilitatem haberet in peccando (quod certè nimia eſſet perverſitas) novo enim ſaltem peccato peccaret, non infician, etiam ſi actu non peccaret: at nos de tanto crimine hic non diſputamus, ſed de eo ſolùm, quo quis non curat, ſeu negativè ſe habet, ad extirpandum. Præterea eſto adſit aliqua obligatio extirpandi dictum habitum. (qui certè non eſt ex ſe peccatum, ſed effectus peccati præteriti) ex eo quia eſt cauſa facilitandi peccata ſequentia; tamen ejuſmodi obligatio eſt imbibita in ipſa obligatione iterum non peccandi, & cum illa moraliter conſunditur, neque enim in moralibus eſt tanta ſubtilitate agendum, ut numero diverſa una ex his obligationibus, judicetur ab alia, ſicuti è contra Iudicatur illa externa & voluntariè aſſumpta de concubina.

5 Confirmatur; quia fragilitas, immò malitia in peccando ſunt occaſiones, & cauſæ propter quas homo peccat, ſed quia ſunt internæ, nec voluntariè per actum poſitivum volitæ, non arguunt novum peccatum in eo, qui remedia ſe corroborandi, ac fragilitatem malitiamque tollendi, Jejunia v. g. Orationes, Sacramenta, pietatemque frequentando, non aſſumit; & tamen ſic argumentari quaſi per eadem Verba Caſtrop. quis poſſet. Fragilitas eſt cauſa ſæpè pejerandi, fornicandi, &c. ergo qui illam non procurat expellere, cenſetur velle perjurium, fornicationem, &c quo certè argumentandi modo nullus adhuc uſus eſt.

6 Stet igitur, puram negligentiam non extirpandi dictam conſuetudinem non eſſe novum numero peccatum, niſi quando expreſſo actu haberi, ſeu teneri (quod rariſſimum eſt, ut dixi) ea intendatur; licèt ad illam poſitivè pro viribus evellendam pœnitentes exhortari atque urgere, ne dicam cogere, Confeſſarius omnino debeat.

§. VI. *Juramentum exigere à pejeraturo, vel juraturo per falſos Deos.*

1 CUm juſta, & proportionata cauſa non eſt id peccatum, ſive à parato, ſive à non parato id exigas: eſt utique, ſi ſine cauſa etiam à parato petas, & quidem ex genere ſuo mortale: ita S. Tho. 2. 2. *q. 89. art.* 4. Suar Sanc. Sal. Leſſ. apud Bon. *t. 2. d. 4. de jur. q. 1. p.* 11. Idemque propter paritatem rationis eſt in juramento promiſſorio ſi illud ab eo petas, qui creditur promiſſa non obſervaturus. Ita Suarez. *t. 2. de Rel. lib. 3. de jur. c.* 14. Sanch. *lib. 3. in Dec. c. 8. n.* 8. Caſtrop. *to. 3. d. 1. de jur. p. 10 n.* 11. Ratio poſterioris dicti eſt, quia ſic inducitur proximus ad peccatum. Ratio prioris eſt, quia juſta cauſa excuſat à culpa, quando ab aliquo expoſcit opus ex ſe indifferens, licèt ſciatur cum peccato illud opus eſſe faciendum: nam propterea non debes poſcere, ut Infidelis juret per Deos falſos, vel ut Fidelis juret falsò, ſeu temerè, ſed abſolutè ut juret. Nonnulli ut Sanch. *in dec. lib. 3. c. 8. n.* 23. 24. & ex Hurtado Diana *p. 5. to. 7. reſ.* 9. judicant eſſe tantum peccatum veniale exigere ſinè cauſa juramentum ab infideli parato, quia probabile eſt ex multis nõ eſſe niſi veniale petere ab uſurario mutuum ſine cauſa: ſed certè probabilius eſt quod diximus, ex Caſtrop. *l. c. n.* 6. licèt & hoc ſit etiam probabile.

2 Hinc Judex ratione Officii, hinc privatus ratione ſui juris tuendi, vel expoſcendi, hinc Imperator ratione fœderis firmandi poterunt ab iis petere juramentum, qui perperam juraturi per ipſorum malitiam probabiliter credentur, ſic Azor. *part. 1. libr. 11. cap.* 11. *quæſt ſecunda*, aliique citat. à Bonacin. *ibid. num. 3. fin.* Dico probabiliter, ſi enim ſolùm ſub dubio, etiam ſine cauſa, petere ex omnium ſententia poterunt, ſiquidem, in dubio alterum velle pejerare non eſt præſumendum.

3 Sed

Digitized by Google

3 Sed quid, ſi quis inducat ad jurandum falſum quod jurans putat verum, ipſe verò inducens ſciat eſſe falſum? Reſpondeo, hunc mortaliter peccaturum; ſic Bonac. *ib. n. 3.* cit. Azor. Sanch. Suar. facit enim ut Deus re vera in teſtem falſi adducatur, quamvis jurans propter bonam fidem excuſetur.

4 In quibuſdam Civitatibus ſunt quædam Officia, quæ Civibus, non verò exteris, quamquam diù ibi per omnimodam domicilii mutationem ſint commorati, diſtribuuntur. Titius ergo, qui à teneris unguiculis in quadam ex his Civitatibus educatus, credebatur à pluribus naturalis Civis, à pluribus autem incola, cupiebat eos qui verum ſciebant negligere, qui autem ſibi favere poſſent, in teſtimonium de certa ſcientia adducere: verùm an id fieri à ſe poſſet, quantum ad juramentum pertinebat, à me peramicè ſciſcitatus eſt, nam quantum ad cætera, quæ obſtare poterant (verè enim id erat contra juſtitiam, ſiquidem intendebatur præferri veris naturalibus) ſibi aliunde conſuluiſſe prætextu quarundam compenſationum aſſerebat: cùmque ego negativè reſpondiſſem, ac modò allatam doctrinam Bonacinæ oſtendiſſem, noluit acquieſcere, aſſerens in hoc caſu non peccaturos amicos, quia verum ſe jurare putabant: non ipſum, quia nihil ipſe jurabat, unde ergo peccati ratio deduci poſſet? Dixi, culpam eſſe inductionem ad illud juramentum, licèt ſolùm materialiter falſum.

5 Illuſtravi id exemplis allatis à de Lugo *l. mox cit.* Fac tuum fratrem ebrium eſſe, quem inducas ad contumelias graves contra communem parentem contorquendas: certè non peccabit ebrius, at in peccatum tu incides, qui mediante fratre injurius eſſe non verearis patri: fac te commovere infantem ad blaſphemandum Deum, vel conculcandam ſacram Imaginem. Infans, propter infirmam mentem, non delinquet: quis autem te unquam excuſabit, dum advertens verba illa, & facta eſſe blaſphema, ea in os, & animum infantis immittis? fac tuum ſervum putare hodie non eſſe diem feſtum, ſi eum tu ſine cauſa ad laborandum compellis, nonne ipſe excuſabitur, tu verò de præcepti violatione damnaberis? Hæc & ſimilia, quæ traduntur à Doctoribus apud Caſtr. *t. 1. d. 1. de leg. p. 24. §. 2.* in ea quæſtione, An ſive excuſatis à lege, ſive à lege non comprehenſis liceat ſubminiſtrare contra legem? ut audivit amicus, viditque ſimilem apparere caſum noſtrum, manus non invitus dedit.

6 Non me latet, Petrum Hurtadum, quem ſequitur Diana *p. 5. tr. 7. de ſcandalo, reſ. 14.* & Tancr. *t. de rel. diſp. 9. de perjurio n. 11.* docere eſſe probabile, non eſſe culpam inducere teſtem ad jurandum in prædicto caſu; ſed nec me latet Joannem de Lugo *tom. 2. de juſt. d.* 30 *ſect. 3. à num. 21.* putaſſe ejuſmodi Hurtadi ſententiam apparenter ſolùm poſſe defendi.

7 Verùm, ut ingenuè fatear, poſt aliquot à conſilio dato menſes, ſubiit mentem meam diſparitas inter caſum noſtrum & exempla *n. 5.* allata, quibus nitebatur tota vis conſilii mei. Ille enim homo excitando ebrium ad injurandum Patrem, infantem ad blaſphemandum, ſervum ad laborandum die feſtivo, cognoſcit eas actiones eſſe materialiter pravas, & nullo modo inducere ullam bonitatem, quare eas, nec velle, nec intendere, nec conſulere poteſt. At in caſu noſtro advertit in eo, qui modo dicto ſine proximi damno, ut ſupponimus, jurat, adeſſe bonitatem virtutis Religionis; jurare enim id quod ſine culpa putatur eſſe verum, actus eſt Religionis. Hoc igitur bonum, ſi ex proportionata ſaltem cauſa intendat is, qui ad illud juramentum proximum inducit, non peccabit: quod bonum formale, cum non ſit in illis aliis actionibus, non eſt mirum ſi in illas proximum inducere nequaquam ſine peccato poteſt. Subtilis alicui videtur, ſed certè vera diſtinctio: ut ſi penetretur, cenſenda ſit in poſterùm probabilis Hurtadi hoc modo explicata ſententia.

CAPUT II.

De Juramento Aſſertorio.

EX omnibus ſupradictis diviſionibus Juramenti, Aſſertorium, Promiſſorium, Judiciale propria (ut exequar) in ſequentibus indigent tractatione: cætera enim à ſeorſim dictis & dicendis opportunam, quanta ſatis eſt, explicationem nanciſcuntur.

§. 1. *De veritate requiſita in juramento Aſſertorio.*

1 NE ſis perjurus, certum te moraliter eſſe oportet de Veritate, quam juras. Quare ſi de illa dubitans, vel non facta ſufficienti ad veritatem indagandam diligentia, tamen eam ut certam juras, mortaliter peccas, quia cenſeris jurare falſum, ut ex ſe conſtat. Illud contingere poteſt, ut commodam quidem adhibueris in inquirendo ſolertiam, ſed leviter defeceris: tunc certè ad levitatem negligentiæ, levis erit & culpa.

Sed in quo conſiſtit ea certitudo moralis? Dico, cùm ea poſſit conſiderari, vel ex parte Jurantis, vel ex parte rei juratæ, faciliùs explicari, ſi de his ſeparatum breviter diſputemus.

Certitudo ex parte rei juratæ.

2 Id ſufficienter habetur, ſi res, de qua profertur Juramentum ſecundùm modum, & ſenſum humanum ſumpta, ſic habeat, ut profertur, v.g. ſi quis juret, ſe lautè hoc manè comediſſe, ſe vidiſſe ſtatuam marmoream lacteam, ſe ſcire Petrum eſſe iracundum, &c. non eſt neceſſe, ut lautiſſimum fuerit convivium, marmor verè lacteum, Petrum quocumque momento iraſci ſolere: ſed ſatis eſt, juxta conſuetum civitatis morem, opiparè comediſſe, marmor ad lactis candorem accedere, Petrum identidem excandeſcere, id enim eſt moraliter lautum, lacteum, iracundum, &c.

Hinc non eſt condemnandus Parochus, ſi teſtificetur ſuum Clericum frequentaſſe toto anno Eccleſiam, cùm tamen per majorem ſolùm anni partem Divinis Officiis affuerit; id enim eſt moraliter toto anno frequentaſſe. Idem dic de Scholaſticis, ſi teſtificentur, aliquem ex ſuis ſcholas ſimili modo frequentaſſe, excipe, niſi fortè Univerſitatis, vel Eccleſiæ conſtitutiones requirant annum mathematicum, tunc enim non de re morali, ſed de re, prout ad amuſſim ſe habet, jurandum eſt.

3 Excuſavi olim Sacerdotem jurantem ſe in Parochia per Hebdomadam Majorem Confeſſionibus excipiendis operam dediſſe, juxta Edictum Epiſcopi ſub excommunicatione latæ ſententiæ id præcipientis (vides quàm ſeverè? Sed non juxta Concilium Tridentinum, quod graviſſimam hanc pœnam non adeò facilè fulminandam prudenter monet) excuſavi autem ex prædicta doctrina, quod licèt per aliquem diem abſuerit, moraliter tamen ſemper adfuit, unde etiam ab excommunicatione eundem liberavi. An liberari potuerit ab excommunicatione, ex eo, quia officium, vel beneficium ejuſmodi Sacerdos non haberet, ſicut in ſimili Edicto excuſatus fuiſſet à proceſſionibus, ex Bart. *in Conc. Trid.* Leſſ. *l. 2. c. 23. de Reg. n. 40.* vel ex eo quod non obſtante illo (latæ ſententiæ) ex modo fulminandi, & ex conſueta acceptatione ſimilium Edictorum, illa fuerit ſolùm comminatoria, aliorum eſto judicium. Quid, ſi is in alia, & non in Eccleſia Parochiali, Confeſſiones audiſſet? excuſaſſem etiam non invitus, quia jam ſuum munus utiliter, ſaltem per æquivalens, obiiſſet: multò magis ſi id feciſſet in ſua Eccleſia, cui fortè ſerviebat, ei enim, ejuſque ſervitio non cenſendus eſt Epiſcopus præjudicare voluiſſe.

4 Ad moralem item certitudinem ex parte rei juratæ pertinet locutio hyperbolica. Juro Petrum infinitis pollere divitiis, à me infinito amore te diligi, innumerabiles eſſe tuos æmulos, &c. ut enim veritate non careant hæc juramenta, ſatis eſt divitias, amorem, æmulos, aliquo tandem modo excedere: id enim eſt, prædicta eſſe talia humano more, & moraliter.

5 Atque hæc, ut ſemel dicam, locum etiam habent in juramento promiſſorio, ut ſi tibi promittam infinitas gratias acturum, ſi mater juret filium rixantem ſe occiſuram, vel caput fracturam; ſi vir Urbanus, ut honore alium præveniat, juret ſe primum non egreſſurum ex janua, &c. Ad horum enim veritatem ſatis ſuperque eſt extraordinaria quædam gratitudo; Punitio filii qualiſcumque; Animus qualiſcumque non egrediendi: ſiquidem hæc duntaxat per illa verba intelliguntur.

Certitudo moralis ex parte jurantis.

6 Hæc tunc adeſt ex Sanch. mox citando, cùm jurans, juxta ac jurat rem ſe habere, prudenter putat, & non levi conjectura ductus, ſed certa, veriſimili, aut probabili.

Profectò illud (veriſimili, aut probabili) explicatione indiget, licèt enim ad prudenter, & ſine peccato operandum ſatis ſit probabilitas bonæ actionis: at ad jurandum, non quælibet probabilitas, ſed ea, quæ ad certitudinem moralem faciendam proveniat, neceſſaria eſt. Explico. Probabile eſt v.g. Sacerdotem Religioſum aliàs conſuetum quotidie celebrare, hoc manè celebraſſe: poſſum ego ſine culpa mendacii & prudenter affirmare eum Miſſæ Sacrificium hoc manè obtuliſſe: at non poſſum idipſum jurare, quia licèt probabile ſit, non eſt tamen certum; quod ſi accedat dictum alicujus viri fide digni, qui mihi teſtatus ſit vidiſſe illum Sacerdotem hoc manè celebrantē, poſſem jurare, quia tale teſtimonium facit rem morali, & ſuo modo certam. Ratio autem hujus doctrinæ eſt, quia ad prudenter agendum ſatis eſt certitudo, quam humana prudentia requirere ſolet: at ad jurandum requiritur inſuper ea certitudo, quæ digna ſit, cui adhærere cum reverentia poſſit invocatio Dei in teſtem, id quod aliquid plus, quàm quamlibet probabilitatem adeſſe debere convincit.

7 Illud adverte: in Judicio, & in contractibus non ſatis eſſe certitudinem moralem, quæ conſurgit ex auditu cujuſcumque etiam fide digniſſimi, quia communiter in his non petitur (& quidem à legitima poteſtate, cui ex vi juſtitiæ legalis, ſaltem poſito quod teſtificaris, reſpondere cum veritate debes) non petitur inquam certitudo ex auditu, qui non facit ſemiplenam probationem, ſed ex certa ſcientia, quæ facit. Ita Sanc. *in Dec. l. 3. c. 4. num. 13.* Bonac. *t. 2. d. 4. de jur. q. 1. p. 3. n. 7.* & ſic præcipitur *c. teſtes 3. q. 9.* Dixi (communiter) nam quando petitur informatio, perſonæ v.g. vel vitæ & famæ, vel ſimilium, cùm non intendatur à Judice certitudo de viſu, ſatis eſt certitudo moralis ex auditu, ex Sanch. *ibid.* ſi quidem metaphyſica, & omnimoda de his, nec haberi, nec quæri ſolet.

Atque ex his rectè Hurt. *2. 2. d. 173. ſect. 15. §. 200.* apud Dian. *p. 5. tract. 7. de ſcand. reſ. 10.* *Scholaſticus*, inquit, *volens probare curſum, ad quod eget duobus teſtibus, adhibere poteſt duos amicos, qui illum non viderunt intereſſe lectionibus, at ſatis ſibi perſuadent illum interfuiſſe: at non poſſunt jurare ſe id vidiſſe.* Hæc ille: Quæ ſola appro-

approbat de Lugo *tom.2.de juſt.d.39.ſect.3.nu.19.* & nil ampliùs,ſi attentè legatur.

9 Quidam multa fide dignus teſtibus carebat pro credito mille aureorum,qui à debitore ſibi negabantur; ergo viros duos ſibi perfamiliares convenit, rogatque, ut pro ſe,ſuoque credito apud Judicem teſtificentur, ſic fore, ut adverſarius ad ſolvendum legitimè compelleretur. Ii ad me confugerunt interrogaturi, an poſſent fidem certam habere dignîſſimo illi creditori, & teſtimonium deponere de certa ſcientia crediti.

10 Reſpondi non poſſe,quia tametſi ejuſmodi creditori integrum ſit propter certum debitum,omni meliori via contra debitoris bona conſurgere,ſibique clam, quod ſuum eſt,compenſare, & inſuper jurare cum æquivocatione coram judice:amicis tamen non licet teſtimonium certum de ſcientia ferre in judicio; Judices enim, ut modò dicebam, non petunt, an quid quis noverit quacumque certitudine morali, ſed certitudine ſcientiæ, quam tamen non habent dicti teſtes, habet verò ipſe creditor. Quare niſi ad Judicis mentem juraretur, omnia humana judicia enervarentur. Hanc autem mentem legitimè habet Judex ad bonum publicum,cui ex juſtitia legali cedere debet quæcumque peculiaris utilitas. Dixi,in hoc caſu, ubi legitimè jam procedit Judex: ſi enim non legitimè procederet,tunc poſſe teſtes æquivocare dicetur infra *c.4.§.2.*

11 Jam verè alia non multò poſt fuit ſolvenda difficultas. Boni illi viri,neſcio qua moti cauſa, teſtimonium tandem fecerunt, quo facto,creditor pecuniam ſuam facilè obtinuit, ad quid ergo eos obligabimus?

12 Reſpond. ſi bona fide feciſſent, ad nihil,quia ſic non peccaſſent Theologicè,atq;adeò ex probabili ſententia ad nullam pœnam(cum hæc condignam culpam ſequi debeat) eſſent condemnandi: at verò cum contra datum conſilium, atque adeò fide mala proceſſerint, res difficultate non caret. Putavi nihilominus ad reſtitutionem non teneri: ita de Lugo *ib.* ex Nav. *in man.c.25.n.41.* & ratio fuit,quia eſto pejeraverint,peccaverintque contra fidelitatem Judicis,ſeu foro,bonoque publico debitam; non tamen peccaverunt contra juſtitiam commutativam: quia verè pecunia debebatur,idque ipſis,ut ſupponimus moraliter conſtabat. Cum ergo ad prudenter operandum,vel non operandum ſatis ſit,ut diximus, probabilitas, multoque magis certitudo moralis, pro reſtitutione non ſunt compellendi.

13 Petes, an eadem certitudo moralis requiratur in juramento iocoſo. Reſpondeo eadem; ſic Azor *p.1.l.11.c.12.quæſt.4.* quia poſito tale juramentum ſit verum invocativum ſcilicet Dei, veritatem æque ac juramentum ſerium continere, propter æqualem rationem, debet.

§. II. *De Juramento aſſertorio æquivoco.*

1 QUæſtio eſt, an liceat juranti accipere verba in alio ſenſu ab illo, quem ea præ ſe ferunt. Juro V.Grat. per Deum, me hac nocte non dormiviſſe, intelligendo, veſtitum, me habere pecuniam, intelligendo, quam tibi elargiri velim: uxorem vel maritum matrimonii leges non fregiſſe,intelligendo manifeſtè.Non deberi à me tibi centum, intelligendo, ita ut ea non poſſim mihi compenſare cum aliis cẽtum, quæ tu mihi debes. Me, ſi ſim ſcholaſticus non eſſe locutum cum Candidato ad Cathedram,intelligendo ita ut ſim ſubornatus. Me ementem,vel vendẽtem rem tantundem vendidiſſe vel emiſſe, quando non poſſum ad juſtum pretium pervenire, vel ob aliam rationabilem cauſam, intelligendo quo ad debitum valorem rei, vel quoad contractum externum, vel alio modo. Quæritur ergo,an hæc,vel ſimilia,quæ per extenſum ponit Caſtropalaus *tom.3.tr.14.d.p.de Juramento p.5.* Rebellius,Leſſius,Bonac. apud Tancredam *tom.1.de Religione d.3.de Perjurio à num.18.* liceant ſine mortali.

2 Reſp.licere,ut iidem docent,& docetur paſſim (præſcindendo tamen à damno,quod doloſo hoc juramento injuſtè facerem)etiam ſi quis non ſit rogatus jurare,ſed ſe offerat. Ratio eſt, quia tunc Deus non niſi ad veritatem teſtificandam imploratur.

At eſt ne ſaltem veniale ſic per æquivocationem jurare? Reſp. Si aliqua ſubſit cauſa, & ego movear ſolùm ad occultandam veritatem, non verò ad proximum decipiendum,nullum eſt peccatum,cauſa me prorſus excuſante. Si nulla ſit cauſa,veniale erit: audientes enim, licèt ſine ipſorum damno, ut ſuppono, tamen ſine cauſa, licèt non ea directa contentione decipitur in facto. Ita *iidem.*

3 Quid,ſi ſic æquivocem ad finem decipiendi audientes? Reſp. Mortale peccatum eſſe. Ita Sanch. *l.3.in Dec.c.6.n.28.* & *22.* Videbitur id fortaſſe alicui ſcrupuloſum: non enim ſic pecco peccato Perjurii, ut ipſe idem Sanchez fatetur,nec infero damnum grave proximo,ut hic ſupponimus, unde ergo ejuſmodi peccatum? Dico inde eſſe, quia utor juramento tanquam medio ad finem peccaminoſum decipiendi proximum, juxta quæ diximus ſupra de judicio tertio comite juramenti. Decipiendi, intelligo, in re gravi: nam ſi in re levi, veniale eſſet, ut ex ibidem dictis facilè colligitur.

4 Quando verba nullo modo ex ſe patiuntur talem æquivocationem, ſeu mentis reſtrictionem, licèt ne aliud intelligere, ſolùm ex mea mera voluntate? Juro V.G. me non dormiviſſe, intelligendo me non comediſſe. Quo pacto materialiter ſolùm dico me, dormiviſſe, non ſignificativè.

Reſp. Sanch. *ib n.15.in fine* negat licere,quia non eſt in cujuſuis arbitrio ſignificationem vocibus imponere: Verùm hæc ratio me non poteſt avellere à probabilitate,quod liceat. Fateor enim, non eſſe in meo arbitrio ſignificationem imponere vocibus,meque ineptè,& cõtra cõſtitutionem vocum illam meam ſignificationem imponere. At hæc ineptia vel inobedientia,quod tandem peccatũ eſt? Cùm ergo ex alia parte ego verum jurem,idq; ſine cujuſquam damno, & ſine gravi deceptione, non eſt,unde ex hoc capite peccatum cognoſcam, ſicuti omnes non cognoſcimus in verbis ex ſe reſtrictionem patientibus.

5 Huc pertinet,quando quis ioci cauſa,juret Petrum v.g. eſſe ſuſpenſum,intelligendo, quoad ejus imaginem, quæ verè ſuſpenſa eſt à feneſtra. Sic etiam pueri aliquando jurant, *per hanc animam ita eſt* intelligendo animam, ſeu oſſiculum ligneum, in globulo ſui thoracis &c. Dico enim de his eſſe diſcurrendum perinde ac de æquivocatione hactenus dictis, & conſequenter,ſine cauſa, eſſe dumtaxat Veniale. ita Bonac. *de Juram.d.4.q.1.p.12.n.9.citans* Sanch. & Fill.

6 At hoc modo loqueris contra pactum Reip.quòd in conſtitutione linguæ inter homines tacitè initum fuit, ut ſignificativè proferrentur verba,non verum ſolum materialiter. Lege Sfortiam Pallavicinum in ſua Theologia *lib.3.c.2. n.17.a, ad Tancredum T.p. de religione tract. de Perjurio lib.3. d.3. n.7.*

Reſpondeo,ejuſmodi pactum nimis ſpeculativè ab ingenioſiſſimo excogitatum eſſe. Addo,eſto, adfuiſſe conventionem,ut per illas voces poſſent aperire homines conceptus ſuos: at contendo nunquam adfuiſſe pactum,quo minus iidem poſſent, (quãdo vellent)illas materialiter efferre. Certè ſic efferunt infantes, ſic adulti quando incipiunt diſcere linguas exteras, ſic ſcriptores & Typographi quando exſcribunt, vel imprimunt verba alterius linguæ. Cur ergo non in aliis occaſionibus, quando homini libuerit.

Dubium incidens.

An æquivocare liceat in Doctoratus gradum aſſumendo?

7 DUm in univerſitate Nobilis urbis Meſſanę verſarer ſæpè ad me allata eſt hujuſmodi quæſtio. Quare ut multa ſimul complecterer reſolutionem edidi in ſequentem modum, quam per honorificè citat antequam eam legeret, ſolùm quia ſubaudierat, me illam conſcripſiſſe,amiciſſimus,ſatis cum laude notus P. Vincentius Tancreda loco nuper citato *n.52.*

8 Pono ex Sanch. *T.p.Conſil.lib.2.c.p.dub.57.* & *Sà,v. Doctor, num.2.* culpam eſſe mortiferam conferre indigno Doctoris gradum, ſive in Theologia,ſive in utroque Jure, ſive in Medicina,quia bono publico minus idoneus Doctor in gravi facilè nocere poteſt. Idem dic in gradu licentiati, ſiquidem is ſine alio examine ad Doctoris lauream aſcendere jus ſibi per licentiam acquirit. Non autem idem eſt in Bacchalaureatu, propter contrariam rationem,nec in Magiſterio artiũ, ſeu Philoſophiæ, quia minus idoneus Philoſophus notabilis damni cauſa via eſſe poteſt, ut notat ibidem ex doctis recentioribus Sanch.

9 Pono rurſus in Univerſitatibus requiri ſolere quaſdam conditiones in hac re. Ea eſt potiſſima, & penè dicam, eſſentialis, idoneitas perſonæ, cui conferendus eſt gradus; cęteræ ſunt minus principales, ut ſcilicet Candidatus tot annos ei ſcientiæ vacaverit,ut id fecerit in eadem vel ſimili Academia, ut ſit adſcriptus, ſeu ut loquuntur, matriculatus in eadem, &c.

10 Jam quæſtio eſt,an liceat teſtibus de hiſce conditionibus ęquivocando teſtificari, quando eæ non adſunt. Atque an iis Promotoribus, qui conſcii ſunt talis æquivocationis, liceat illi Candidato Doctoratum conferre? Rurſus an ipſe candidatus poſſit per eandem æquivocationem aſſerere,non carere iis conditionibus, teſtes prædictos ad teſtificandum urgere, ac denique Doctoratus lauream ſic ſuſcipere.

11 Et quidem,ſi non interponitur juramentum,facilior eſt,& planior ſolutio omninò nimirum licere hæc omnia ut notat *idem ibidem* in eo caſu,quo candidato non deeſt conditio principalis,eſt nimirum æquè idoneus atque illis,qui communiter in ea univerſitate Doctorali gradu decorantur. Ratio eſt,quia tunc elucet rationabilis cauſa æquivocandi,hoc eſt ne repellatur is,qui dignus eſt, & ne ſit deterioris conditionis, quàm cœteri idonei. Denique injuſtum eſſet verè idoneum repelli ab eo,gradu,quem(heu)quàm inepti nimis ſæpè per fas nefaſque conſequuntur.

12 Supereſt ergo decernere, an liceat addere juramentum de iis minus principalibus conditionibus ſalua meliore ſententia, cum eadem æquivocatione, Puto, licere. Ratio ducitur ex dictis: quoties enim eſt juſta cauſa veritatis occultandæ, neque alicui damnum infertur, toties adhiberi poteſt æquivocum juramentum: at in caſu noſtro juſta adeſt cauſa, ne ſcilicet is,qui dignus eſt,careat merita laurea: nec ulli adducitur detrimentum, immò emolumentum affertur Reipublicæ,dum ea de apto Doctore providetur,ergo &c.

13 Dices,hoc ipſum eſt non vulgare detrimentum, univerſitatis leges non obſervari. Adde primò fore non rarò præjudicium civitatis & Academiæ,quam frequentari plurium auditorum cõcurſu voluit Princeps,ſi juret quis ibi navatam eſſe operam literis, ubi navata non eſt. Adde 2. tunc prætenſionem candidati eſſe contra juſtitiã, nempè velle habere jus ad Doctoratum, quod ipſi legitimè non competit; poſito quòd ibidem curſum non abſoluerit; operari autem vel

Digitized by Google

cooperari ad rem injuſtam injuſtum eſt,ut argumentatur Delugo *tom.* 2. *de juſt. d.* 39. *n.* 21. contra ſcholaſticum petentem à condiſcipulo ſimile teſtimonium.

14 Reſpondeo,eas leges ideò latas eſſe,ut idonei Doctores prodeunt: cùm igitur is finis,qui potiſſimus eſt,in noſtro caſu habeatur,cętera non ſunt magni ponderis.Profectò in Procemio ff. pręſcribitur à jure,ut ſcholaris peragat curſum per quinque annos, & tamen Bartolus l. p.C.de Dignitatibus *num.* 11. docet,ſcholarem idoneum non teneri ad illam legem. Cujus ratio alia eſſe non poteſt,niſi quia in hoc ſcholari jam habetur finis legis;nempè idoneitas,quare fruſtra requireretur curſus ille quinquennii ſed ita eſt in caſu noſtro; ergo &c. Ad quod primò additur,ajo, frequentiam illam eſſe finem ſecondarium, nec tanti momenti, ut poſſit vincere jus,quo idoneus candidatus fruitur ad illum gradum obtinendum. Ad quod ſecundò additur, dico eam candidati prætenſionem non eſſe ullo modo in caſu noſtro injuſtam,immò poſito quòd ſit aptus,eſt ipſi gradus debitus:In noſtro caſu, inquam, nam Delugo, quia fortaſſe non ſupponit in ſcholaſtico dignitatem,ideò prætenſionem illam injuſtam eſſe docet.

15 Quæres,Scriba,ſeu officialis quicumque Academiæ,qui teſtes hujuſmodi diſponit,ſcripturas concinnat, & ſimilia neceſſaria expedit,conſcius immò non rarò author talis juratæ equivocationis peccat ne? Reſpondeo; neque ipſum peccare, conſtante ſibi idoneitate perſonæ,ſicuti neque certi teſtes,quia eadem eſt ratio: cùm tunc exhibeatur cooperatio cum candidato juſtè gradum depoſcente, ſupponendo ſemper hos advertere juramentum eſſe verum ratione illius æquivocationis,& candidatum,ut dixi, idoneum eſſe.

16 At Officialis infideliter ſuum munus ſic obit. Reſpondeo,non infideliter,ſaltem in re gravi,conſtante idoneitate promovendi.Hinc reſponſioni favet praxis, quæ fortaſſe à ſuperioribus non ignoratur, licèt ignorari exterius fingatur,cùm ejuſmodi teſtimonia diſſimulanter tolerari quotidiè videamus. Quare videntur Officiales ſic officium aſſumpſiſſe, ut non obligarentur niſi ad id,quod requiritur de jure naturæ,& eo modò,quo illud munus exerceri à non malis prædeceſſoribus invenerunt: invenerunt autem, ut ſola obligatio caderet in Inquirenda idoneitate perſonæ.

17 Quid,ſi pecunia pro prædictis æquivocationibus admittendis recipiatur? Puto,moderatam juxta laborem,conſuetudinem,cœteraſque circumſtantias juſtè recipi poſſe, vendit enim tunc operam ſuam officialis,ad quam aliàs non obligabitur. Immò tametſi ineptus ſit candidatus ad promotionem,unde cum peccato pretium recipiatur,& ante factum reſtituendum ſit, diſſolvendaque promiſſio, poſt factam tamen operam retineri poteſt ſine obligatione reſtitutionis, ut jam probabilis eſt opinio de omni ſimili lucro ex turpi, ſed non injuſta negociatione comparato de qua re alibi.

Dubium alterum incidens.

De Juramento, quod quis præſtat in Acceptilatione.

18 EX hactenus ſparſim allatis,quid in ſequenti caſu ſentiendum eſt facilè ſtatuemus.

19 Titio Petrus debet aureos centũ,loquitor:poterit ne licitè Titius confeſſionem coram Notario exhibere, qua juret ſe recepiſſe à Petro eos centum,cùm tamen nõ receperit, ſed tantùm pro acceptis habuerit? Idem quæri ſolet de viro, An poſſit is jurare ſe recepiſſe dotem promiſſam ab uxore,cùm tamen non dum receperit,ſed ſolùm pari modo acceptam ferat? Ejuſmodi confeſſiones acceptilationes appellant juriſperiti *ff. de pact. & alibi.* 19. Reſpondeo,Triplici modo id fieri accidit. Primò ſi Titius abſolutè,& in ſenſu proprio, juret, aſſeratque,pecuniam,vel dotem à ſe fuiſſe receptam. Hoc modo conſtat eſſet perjurium, ſiquidem abſolutè falſum juratur. Oñate de contractibus, *to.* 2. *tr.* 51. *dub.* 40. *ſect.* 2. *n.* 35.

20 Secundò,ſi Titius juret,ſenſum ſuorum verborum impropriãdo ita,ut aſſerat,nummos,dotemve ſe recepiſſe, quia ea accepta tulit,ſeu pro acceptis habet *gli hà per ricevuti*)eaque mente, animoque juramentum profert,ut ex parte ſua ea remittat,ſeu gratis donet,atque hoc pacto verum erit juramentum, quia hujuſmodi Acceptilatio ęquivalet veræ receptioni. Adverte illud (remittat),nam niſi hunc animum verè,& non fictè,quantum ea parte ſua habeat, perjurus erit. Hac verò remiſſione poſita,jus nullum deinceps habebit Titius contra Petrũ,cùm res ex vi dictę remiſſionis ad Petrũ pertineat.

21 Per hoc autem non tollitur,quin Titius poſſit habere certam ſpem, immò moralem certitudinem, quòd Petrus eam remiſſionem vel acceptare nolit,vel ſi acceptet,rem acceptatam ſit retrodonaturus: id enim non tollit,quò minus ipſe verè remiſerit.

22 An poterit ne licitè Titius,antequam juret ſe recepiſſe,paciſci cum Petro, ut ipſe Petrus obliget etiam cum juramento mos non acceptare Titii remiſſionem,vel ſi acceptaverit,rem acceptilatam retrodonaturum poſt aliquas horas,vel dies?

Reſpondeo:Non video,cur id licitè fieri nequeat, abſtrahendo ab aliquo alio inconvenienti,quod occurrere poſſet. Satis enim eſt ad veritatem prædicti juramenti ut verè & ex corde remittat ex ſe: non enim vitiat veritatem juramenti aſſertorii emiſſi à Titio quæcumque voluntas exhibita vel exhibenda ab alio.

23 Tertiò,ſi Titius juret accipiẽdo ſenſum ſuorum verborum in ſenſu morali,& humano,verum erit etiam juramentum.Ratio,& explicatio hujus tertii dicti eſt, quia quæ ſtatim, ac certò habituri ſumus,nunc nos habere,immò jam habuiſſe dicimur,juxta illud S.Laurentii,*Gratias tibi ago,Domine, quia januas tuas ingredi merui*, hoc eſt brevi,& ſpe certa ſum ingreſſurus. Cùm ergo in ejuſmodi juramentorum genere non exigatur niſi certitudo moralis & humana, poterit Titius jurare ſe recepiſſe à Petro centum,quia ea fidelitate;quam in illo cognoſcit,pro certo ſibi perſuadet,poſt paululum, ſive intra horas, vel paucos dies accepturum.

24 Quæres hac occaſione, Contingit ſæpè ſimulatas has Confeſſiones fieri,ut Titius excludatur à ſuo Creditore,quæres,inquam, an hæc etiam licitè fieri valeant. Idem Titius V. G. qui eſt creditor Petri in dictis centum, debet Antonio alia centum. Ne ergo Antonius intentet ſequeſtrum,velitque pro ſe exigere Petro centum, Titius ſimulat per dictam Acceptilationem ea à Petro recepiſſe, poteſt ne id ſine ſcrupulo facere?

25 Reſpondeo: Si Titius manifeſtè,& abſque ulla dubitatione noſcat ea centum pertinere ad Antonium, non poteſt dictam Acceptilationem expedire, quia ſic injurius eſſet Antonio. At ſi illi nequaquam conſtet, utique licitè poterit. Titius enim ſcit ſe habere jus certum in illa centum,at neſcit,vel certus non eſt de jure Antonii; ergo prævalere debet jus Titii: inſuper Petrus ſi certò ſcit ea pertinere ad Antonium,nec licitè poterit dictæ Acceptilationi conſentire,quia pari modo Antonio injuriam faceret. At ſi neſcit,vel putat Titium (nemo enim eſt judicandus malus, niſi clarè conſtet) ſuas rationes habere cur Antonio non ſatisfaciat, licebit Petro conſentire, quia ipſi ſolùm incumbit ſuo creditori ſatisfacere, nec obligatur quærere jura aliorum contra creditorem. Quare ſicut, poteſt immò ſi debitum ſit maturum,deberet ſolvere dicta centum Titio, ita poterit dictam confeſſionem acceptare.

§. III. *De Juramento aſſertorio ficto.*

De hoc nihil à me hic dicendum remanet. Luculenter enim D. Lucius Summario mentem meam explicat hac de re in vindicatione, quam in mei favorem edidit contra Vincentium Baronium: illam,ſi lubet, lege.

CAPUT III.

De Juramento promiſſorio.

§. I. *De Veritate requiſita in Juramento promiſſorio.*

JUramentum promiſſorium cùm veritatem de pręſenti habere debeat,cõveniatque in hoc cũ aſſertorio,requirit,ut is,qui illud afferet,animũ habeat adimplendi,quod promittit: ſecus,peccare vero perjurio nimis clarum ex dictis eſt. Unde controverſia apud Doctos non eſt,an rem etiam leviſſimam cum animo non implendi per juramentum promittere peccatum ſit mortale, eſt enim certò mortale, ut ſupra vidimus: Controverſia quidem eſt,an ſub mortali illam rem levem adimplere is,qui juravit, obligetur: ſed de hoc mox *§.* 3. *n.* 4.

Quòd ſi quis promittat,ſe commiſſurum peccatum mortale?quid ſi veniale?quid ſi rem contra Chriſti conſilia? de his agam mox §.6.

§. II. *De Juramento promiſſorio doloſo.*

ILlicitum an ſit hoc juramentum eſt primò quęrendum, mox an ex illo aliqua naſcatur obligatio. Et quidem tribus modis poteſt in illo dolus intercedere. Primò,ſi juretur ſine animo implẽdi. Secũdò, ſi ſine animo jurandi. Tertiò,ſi ſine animo ſe obligandi, ſeu (quod in idem videtur recidere) ſine animo promittendi.

De illicito uſu juramenti doloſi promiſſorii.

1 CErtum eſt Primò,jurare ſine animo implendi eſſe mortale. Ita Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 42. *dub.* 8. *n.* 42. Suar. *tom.* 2. *Rel. lib.* 3. *de jur. c.* 17. *à n.* 7. & communiter: patet ex dictis. Certum eſt Secundò,jurare ſine animo jurandi,ſive res ſit levis ſive gravis, vel jurare verbis ęquivocis non eſſe licitum ſine cauſa,licitum eſſe cum cauſa,quę ſunt recolenda;quia quantum ad hoc eadem eſt ratio Aſſertorii,& Promiſſorii: illud eſt advertẽdum, facilius ex hoc capite in promiſſorio mortaliter peccari poſſe,quàm in aſſertorio:quia promiſſorio aliquid tertio promittitur,unde facilius poteſt primi damnum intercedere,quo notabili accedente,mortaliter peccabitur.

2 Unum ergo ſupereſt, an ſit licitum jurare ſine animo promittendi, vel ſine animo ſe obligandi? ſemper autem præſcindimus à damno proximi, propter hoc enim peccari contra juſtitiam, nimis ſæpè dictum eſt.

3 Præmitto tripliciter, quantum ſacit ad nos, poſſe quempiam jurare ſine animo promittendi, ſeu non ſe obligandi. Primò animo promittendi ſub obligatione promiſſionis ex vi fidelitatis debitæ ei homini, cui fit promiſſio. Secundò, ſine animo promittendi ſub obligatione juramenti ex vi Religionis, licèt cum animo dictæ humanæ promiſſionis. Tertiò, ſine animo promittendi, abſolutè,

Digitized by Google

tè, hoc eſt, quo quis nullo modo vult promittere, nec ſcilicèt coram Deo, nec, ut ita dicam, coram homine; & item, nec cum obligatione promiſſionis, nec cum obligatione verificandæ aſſertionis futuræ.

4 Dico primò, ſi quis juret cum expreſſo hoc animo, nullo modo promittendi, vel ſe obligandi, non eſſe mortale. Ratio eſt, quia ſic jurare eſt non jurare: non enim poteſt eſſe vel intelligi juramentum, niſi ut productivum obligationis, ſi ergo hanc obligationem poſitivè excludis, nec vis, ut juramentum illam producat, convinceris nolle jurare. Ita Sanch. *l. 3 c. 6. n. 7.* & *c. 10. n. 8* Bonac. *diſp. 4. de jur. q. 1. p. 7. n. 3.* aliique. Vide etiam Caſtr. *t. 3 tract. 14. diſp. 2. p. 2. num. 6.* Dixi (cum expreſſo animo) nam ad verum juramentum non requiritur expreſſus animus promittendi, vel ſe obligandi, ſi quidem ſatis ſuperque eſt, ſi animus jurandi habeatur, eo enim ipſo, quo quis jurat, ſcitque, quid ſit jurare, velle cenſetur, quę neceſſariò ſunt connexa juramento, niſi expreſsè excludat. Sic Sanch. Suar. Bon. citat. à Caſtrop. *l. c. diſ. 1. p. 8. n. 8.* Notanter pono illud (ſcitque, quid ſit jurare) propter ea, quæ dicta ſunt *c. 1. §. 1. n. 8.* & iterùm dicentur de voto *c. 9 §. 1. V. Remanet.*

5 Dico Secundò, ſi quis juret cum animo ſolius promiſſionis humanæ, atque adeò non ſub authoritate teſtimonii divini, ſeu quod idem eſt, non cum animo ſe obligandi ex vi virtutis Religionis, idem dici debet, quod modò *num.* 4. innuimus, quia illud, quod ſub divino teſtimonio non affertur, nullo modò eſt juramentum, ut colligitur ex iiſdem *ibid.* remanebit ergo ſolùm promiſſio humana, de qua alibi diſputatur.

6 Dico Tertiò, jurare ſine animo promittendi ex vi humanę fidelitatis, ſed cum animo obligandi ſe ex vi Religionis, non eſſe ſaltem mortale, ſi ſit animus implendi: Ratio eſt, quia jam invocatur Deus cum veritate, & voluntate rem promiſſam implendi ex vi teſtimonii divini. Quòd ſi non adſit ejuſmodi implendi animus, erit ſanè perjurium, quia invocatur Deus cum falſitate. Quando autem deeſt animus implendi ex vi ſolius fidelitatis humanæ, erit quidem peccatum, ſed veniale, quia quantum eſt ex hoc capite, niſi damnum grave inferatur, vel quid ſimile, ſolùm eſt mendacium leve.

Quænam obligatio naſcatur ex Juramento doloſo promiſſorio, & quando?

7 Dico Primò; Ex quibuſcumque æquivocis juramentis, vel quoquo modo fictis, quæ in conſcientia non ſunt vera juramenta promiſſoria, non enaſcitur obligatio ex vi Religionis. Sic Sanch. *l. 1. de matr. diſp. 9. n. 8. & l. 3 Dec. c. 10. n. 4.* Ratio eſt, quia obligatio non oritur, ut ex dictis patet, niſi ex vero Juramento, in quo invocatur Deus. Hinc vides non requiri diſpenſationem ad hęc juramenta negligenda, cùm ubi non eſt vinculum, ſolutio eſſe non poſſit.

Contrà, quando fuit fictio circa rem implendam (jurat quis v. g. ſe eleemoſynam daturum cum animo non dandi) enaſcitur obligatio ex vi Religionis, ſeu quod idem eſt, ex vi Juramenti. Ita *ibid.* contra Sà, V. *Juram. n. 4. fin.* Ratio mihi certiſſima eſt, quia ſic jurans vero Juramento jurat, (licèt ſine animo implendi, atque adeò illicitè) ergo contrahit obligationem implendi annexam vero Juramento, illa enim nolitio executionis non tollit, quin ponatur ſubſtantia Juramenti & conſequenter ejus obligatio. Pari modo quando adeſt intentio ſe obligandi ex vi Religionis, ſed fictè fiat promiſſio ex vi fidelitatis humanæ. (Jurat quis v. g eleemoſynam ſe daturum cum intentione, quòd non ſe velit obligare ex vi humanæ promiſſionis, ſed ſolùm ex vi teſtimonii divini) enaſcitur obligatio ex vi Religionis. Ratiò eſt eadem, quia jam ponitur ſubſtantia Juramenti.

8 Dico Secundò. Quando ex quocunque vel æquivocis, vel fictis Juramentis, quæ verè juramenta non ſunt, aliquod damnum promiſſario obvenit, obligabitur ſic jurans, non quidem ex vi Juramenti, ſed ob dolum præſtitum, ad omne damnum, ac ſi prorſus verè juraſſet. Ita *ibid.* Ratio eſt, quia tunc contra juſtitiam delinquitur. Hinc fit, ut promiſſio ſub ficto Juramento, qua non impleta, nullum damnum fit promiſſario, quia fuit promiſſio liberalis, non pariat obligationem executionis, quia ex nullo ex his duobus capitibus, de quibus agimus, ex oriri poteſt: non ex capite Religionis, quia verè juratum non eſt, nec ex capite damni, quia nullum eſt illatum, ut ſupponimus.

9 Dices. At hoc ipſum, quòd non des quod promiſiſti, damnum eſt Reſp. hoc non eſſe damnum, ſed eſſe lucrum ceſſans ad quod elargiendum, poſito quòd verum Juramentum quis non fecerit, non ſe obligavit: Dices iterùm: at aliquando erit ſcandalum, ſi Juramentum fictum non obſervetur, credent enim audientes, te pejerare. Sic Sanc. *l. 2. in Dec. c. 10. n. 13.* Reſp. fateor duplex ſcandalum adeſſe hic aliquando poſſe. Alterum contra charitatem, ſi proximo verè detur occaſio peccandi. Alterum contra Religionem, ſi detur ſimiliis occaſio Deum per ſimilia perjuria contemnendi: ſed hæc univerſalia ſunt cœteris peccatis convenientia, juxta declarata de ſcandalo *in noſtra Meth. Conf. l. 1.* 6. 17. & dicentur Deo dante *l. 5. in Dec c. 1.* §. 3.

10 Dico Tertiò. Judex debet condemnare jurantem fictè vel æquivocè, non ſolùm ad omnia prædicta damna, ſed etiam ad talia juramenta exequenda, quamvis promiſſio quoquo modo liberalis fuerit. Ratio eſt, quia Judex debet ſecundùm juris præſumptiones judicare, at qui verbis externis jurat, præſumitur vero animo jurare.

11 Quid, ſi eſſet ejuſmodi præſumptio, & jurans clarè probet, ſe ſine animo vero juraſſe, poterit ne Judex eum condemnare? poſſe, & debere docet Sanch. *ib. c. 10. n. 6.* Caſt. *t. 3. tr. 14. d. 2. p. 2. n. 5.* non ex vi Juramenti, ſed ex vi legibus Caſtellæ ſic diſponentibus in pœnam delicti doloſè jurantis.

At quid; ſi talis lex alicubi non adſit? Reſpondeo tunc arbitrio Judicis ſecundùm gravitatem culpæ ſic jurans erit condemnandus. In quocumque autem caſu, quo condemnabitur, parere poſt ſententiam obligabitur, ſed cum diſtinctione. Si enim ſententia innititur falſæ præſumptioni, obligabitur condemnatus parere ſolùm ratione ſcandali, quare hoc ceſſante, ad nihil obligabitur niſi ad damnum modo *dicto num. 2.* At ſi innitatur legibus, vel arbitrio Judicis jurantem condemnantis in pœnam delicti, obligabitur ſanè, etiam in conſcientia, quia quilibet juſtæ pronunciatæ contra ſe ſententiæ obedire tenetur.

Quando autem enaſcatur obligatio, hoc eſt quando incipiat Juramentum obligare, dicam cum de voto; nam eadem eſt utriuſque ratio.

§. III. *De materia requiſita in Juramento Promiſſorio.*

1 VEl Juramentum fit ipſi ſoli Deo, vel in utilitatem etiam hominis. Si prius, induit rationem voti; ſi poſterius, erit ſolùm promiſſio homini facta, ſed ſub Dei invocatione. Quoniam vero diverſimodè ex his obligatio naſcitur, ſeparatim de iis erit diſputandum.

Omitto autem, utpotè ad praxim non pertinens, quænam ſit obligatio major, Juramenti ne, an voti: videat, qui velit, apud Suarium *l. 8. de Juram. c. 3. n. 1. fin.* Sanc. *l. 3. in Dec. c. 8. n. 4.* Fag. *t. 2. prac. Dec. c. 51. à n. 16.* alioſque.

De materia Juramenti promiſſorii in Communi.

2 Primò, In Juramento promiſſorio materia promiſſa poſſibilis eſto, ſecus temerè ex temeritate, quam dicam *n. 3.* jurares, quod implere tu non potes. Hinc tuum juramentum de facto alieno, ut quod Petrus ſoluturus ſit debitum; quod matrimonium ſit contracturus, &c. illicitum eſt, niſi intendas jurare, quantum in te eſt, nimirum niſi ſolùm jures diligentiam adhibere; ut ille ſolvat, ut ille contrahat, &c. & certè id communiter juratur, dum factum alienum juratur.

3 Secundò licita res ſit, & honeſta. Hinc Juramentum de re peccaminoſa mortaliter, vel venialiter, vel de re contra conſilia eſt peccatum, ex Caſtr. *to. 3. diſp. 1. de Juram. c. 6. n. 11.* nec obligat, (undè non indiget relaxatione ex eodem *ib. diſp. 2. p. 6. n. 6.* quid enim relaxabitur, ſi nulla adeſt obligatio?) Ratio eſt, quia Juramentum non eſt vinculum iniquitatis *c. Quando de jurejurando*, & alibi: quod autem peccatum ſit, dicam *n. 9.* & 10.

Huc reduco v. g. ſi Amicus & Amaſia invicem jurent alios ſe turpiter non cognituros: non valet enim hoc Juramentum. Sic Fag. *in prac. Dec. l. 2. c. 4. n. 19.* Ratio eſt, quia eſt de peccato mortali: eſt enim mortale, velle his promiſſionibus turpem amorem inter ſe fovere.

4 Tertiò, debet eſſe res gravis, ſi enim levis ſit, non oritur obligatio ſub mortali, ſed ſub veniali dumtaxat. Hoc tertium dictum duo involvit. Alterum ab omnibus admittitur, ſub pœna nimirum mortali eſſe præſtandum, quod juratur, ſi notabilis ſit res promiſſa; quia gravis eſt Dei injuria, quando ejus authoritas in re notabili parvi fit. Alterum non omnes amplectuntur, ſub pœna nimirum veniali eſſe faciendum quod juratur, ſi res promiſſa ſit exigua.

Dico tamen quamvis probabile, etiam rem levem, ſi ſub Juramento promiſſa ſit, eſſe faciendam ſub mortali, nihilominus eſſe ſolùm ſub veniali, videri probabilius. Ita Azor. *p. 1 l. 5. c. 17. & l. 11. c. 5. q. 3.* Suar. *t. 2. de Rel. l. 3. de juram c. 16. à n. 9.* Ratio potiſſima eſt ducenda ex ipſa natura Juramenti promiſſorii: in hoc enim non invocatur Deus ut teſtis futuræ executionis, ſed ut teſtis præſentis voluntatis; quo ad futuram executionem autem affertur Deus, ut ſua authoritate promiſſionem ſuſcipiat, ut ſcilicèt fideliter executio correſpondeat factæ promiſſioni: ergo ſi non correſpondeat, infidelis erit jurans, non verò propriè mendax. Quare cum in caſu noſtro ſit infidelis in re levi, leve ſolùm peccatum attinget.

5 Petes: quæ, quantaque culpa committitur ab eo, qui rem malam exequitur propter illud expreſsè, quia ad illam Juramentum adhibitum fuit? Reſp. ex ignorantia hunc excuſari non rarò: nam cœterum Sacrilegium eſſet, putare Dei invocationi deberi executionem peccati promiſſi, præſcindendo autem ab hoc errore, veniale committeretur in materia levi; grave peccatum, in re gravi. Sic Sanch. *l. 3. in Dec. c. 4. n. 29.* Ratio eſt, quia in his non intercedit, niſi continuatio ejuſdem voluntatis, quæ habita fuit, quando exhibitum fuit Juramentum, ut conſideranti patebit.

6 Ex his colligit rectè Sanch. *ibid. cap. 9. à num 16.* juramenta parentum, vel Dominorum, quibus jurant ſe punituros filios, famuloſve: item juramenta puerorum, quibus jurant accuſare conſodales apud præceptorem, & juramenta, quibus viri nobiles jurant ſe nolle prævenire in egreſſu, vel ingreſſu domus & ſimilia communiter, vel non obligare, vel facilè excuſari aliquo ex ſequentibus capitibus (præter illud, quòd non adſit intentio jurandi ſed ſolùm

Digitized by Google

comminandi) Primò quia communiter fiunt ex ira, vel paſſione,animoque vindictæ,& ut ſic ſunt de re ſaltem venialiter mala. Secundò quia ferè materia eſt levis. Tertiò quia ſupervenit frequenter cauſa excuſans ab erecutione; Talis ſolet eſſe emendatio filii,turbatio Domus,amici interceſſio,veniæ petitio,&c. Quartò remiſſio ejus,in cujus gratiam fit juramentum, ut accidit in prædictis viris nobilibus, qui facilè remittere præſumuntur promiſſionem in ſui honorem factam; Si filiorum, aliorumve punitio ſerio juramento confirmata, verget in eorundem bonum, adeòque in Dei obſequium, præſtanda omnino eſt; nec tamen deerit excuſatio, ſi ſuperveniat emendatio, nam ſimilia juramenta imbibunt tacitam conditionem, Niſi rerum ſtatus mutetur, quod eſt commune in omnibus Juramentis promiſſoriis, ut *infra* dicetur.

De Materia requiſita in Juramento promiſſorio ſoli Deo facto.

7 Habetur hęc regula. Quia votum non ſolùm eſſe debet de materia licita & honeſta, ſed etiam non debet eſſe de re indifferenti, nec de impeditiva majoris boni, ideo juramentum ſoli Deo factum cùm æquivaleat voto,eaſdem debet habere conditiones,ac votum. Ratio hujus regulæ dabitur moa *n.ſeq.* Hinc ſi juraſti Deo jejunium,hoc autem majus bonum v. g. animarum converſionem impediat, ad jejunium non teneris: ſi juraſti non dare eleemoſynam,non colloqui cum proximo,&c. oon teneris ea obſervare; quia hæc ſunt contra Dei conſilia,majuſque bonum impedientia,& ſic de ſimilibus. Quomodo autem intelligatur rem eſſe impeditivam majoris boni, habebis *infra*, cum de voto *c.11.§.1. ver. ſ.Verùm huic doctrina*.

8 Hinc item, ſi juraſti in honorem Dei non tranſiturum, v.g. per hanc viam,quia id res eſt indifferens,Deus non acceptat, utpotè non cedentem io ejus honorem. In quo tamen, & in ſimilibus adverte, non rarò rem alioquin indifferentem fieri propter aliquod adjunctum, materiam admodum bonam, & tunc juramentum fore licitū, atque obligatorium, ut ſi quis juret non tranſiturum per aliquam viam, quia in illa habitat puella cauſa peccati. Quòd ſi tunc jures rem indifferentem, ſed deinde poſt dies fiat bona, juramentum non obligabit. Lic. Laym. *l.4.tr.3.c.6.n.4.* quia *non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non ſubſiſtit*, ut uoiverſaliter dicam *infra de voto c.11.§.4. v. Contra*, ubi etiam declarabimus, an quando finis promittentis eſt malus, licèt res promiſſa ſit bona, evaneſcat obligatio.

9 Petes: quodnam peccatum eſt promittere cum juramento rem non licitam? Reſp. cum Sanch *l.3.Dec.c.9.n.14.* mortale ſacrilegium, ſi res eſt illicita mortaliter,quia uteris divino teſtimonio ad rem iniquam faciendam, quę eſt ſumma Dei irreverentia, de qua diximua *ſup.c.1.§.4.n.5.* unde vides in confeſſione eſſe explicandum, an juraveris peccatum mortale,v.g. homicidium intentione illud exequendi, nam prius habet duas ſpecie malitias, nempè homicidii, & irreverentiæ: poſterius, ſolius perjurii.

10 Quod ſi res ſit illicita venialiter,vel ſit contra conſilia: ut cum veritate jures te dicturum mendacium officioſum, vel non daturum eleemoſynam, non ingreſſurum Religionem, non acceptaturum Officium Prætoris,&c. puto cum Fag. *l.2. in prac. Dec. ſecundum, c.14. n.1.* eſſe veniale,quia non videtur gravis Dei Injuria uti Divino teſtimonio ad rem leviter illicitam ut *ib* diximus,vel ad nolendum facere id,ad quod non teneris. Quod ſi deinde des eleemoſynam,fias Religioſus, vel Prætor, non peccas, quia juramenta, quæ adverſantur charitati, non obligant. Excipe,niſi Officium v.gr. Prætoris tibi ſit cauſa mortaliter peccandi, & in ſimilibus: quia tunc juramentum fuit de re bona.

Quid,ſi res ſit impoſſibilis phyſicè,vel moraliter, & ut ſic tibi cognita,ut ſi jures te cras volaturum, vel daturum centum,quæ moraliter non habebis: Mortale eſſe docet communior ſententia,ita Suar. *t.3.de Rel.l.3.c.18.n.7.* Fag. *l.2.cit.c.6.n.24* Caſtr. *t.3.d.1.de jur.p.6.n.ad vertium*, Sanch. *l.3.dec.c.4.num.4.* quia jam deeſt animus implendi promiſſum; idemque eſſe,ſi jures temerè non advertendo, an res ſit poſſibilis nec ne,quia virtualiter falſum juras. Rectè autem notat Sanch. *ib.c.9.n.12.* facilè in his caſibus obtineri diſpenſationem. Non eſt tamen improbabile ex *Arag.2.2.q.89.art.3.in 4. dicto*, Sayr. *l.5.c.4.fin.* quando non deeſt implendi animus,eſſe tantùm veniale,quia tunc ſolùm deficit Judicium ſecundus comes juramenti, cujus defectus non ſemper eſt mortalis, ut *ſup.* vidimus.

De materia requiſita in Juramento promiſſorio in utilitatem hominis emiſſo.

11 Sit hæc regula ex Sanch. *l.3.c.9.n.19.* Materia requiſita in hoc juramento ad inducendam obligationem implendi, ſatis eſt, ſi poſſit ſine culpa mortali, vel veniali apponi; unde, etiam ſi res indifferens ſit, quando hæc ſub juramento promittitur, eſt omnino executioni mandanda,gravis ſub gravi,levis ſub levi, juxta ſuperius dicta. Ratio regulæ,& cur id ſic ſit,non verò in juramento,ſeu voto,quod Deo fit, eſt,quia in promiſſione ſemper habetur ratio, ut ſit grata illi, cui res promittitur. Deo autem non poteſt eſſe gratum,quod eſt impeditivum majoris boni,ſeu quod indifferens eſt,nec ad ſuum obſequium pertinens: at hominis ſæpiſſimè gratum eſt, quod eſt indifferens, quodque minùs ſibi bonum eſt, & ex alia parte in hoc juramento Deus non eſt acceptor, ſed ſolùm teſtis.

12 Hinc ſi jures ſoli Deo fœminam ducere,& non in gratiam alicujus,poteris caſtitatem vovere,quia tunc matrimonium eſſet impedimentum majoris boni,qualis eſt ex ſe vita cælebs. ita Sanch. *ib.n.19. in medio.* Dico ex ſe,nam ſi matrimonium jurares ad ſedandam tuam impudicitiam,obligaret juramentum, quia tunc matrimonium eſſet tibi majus bonum. At ſi idem jures ipſi fœminæ acceptanti in ejus, vel parentum gratiam, caſtitatem vovere non potes: quia ad obſervandum juramentum homini factum,nil aliud requiritur, niſi quod ſervari ſine ullo peccato valeat.

13 Quod ſi nondum acceptavit nec puella,nec alius, loco ipſius, adhuc ne illo tenebis? Reſpondeo eſſe diligenter diſtinguendum. Si enim per modum voti Deo promiſiſſes aliquid in utilitatem Tertii in hunc ferè modum: Promitto Deo, ſeu quod in idem recidit, Promitto cum juramento Deo me daturum Pauperi,vel Petro pauperi centum: at in caſu noſtro. Promitto Deo puellam hanc ducere ad vitandos meos lapſus,Cum additum eſt (ad vitandos) *V. infra c.15.§.3.n.4.* tunc teneris; licèt enim pauper vel puella nondum acceptaverit,unde non debeas ex juſtitia, & poſſit relaxari ea cauſa à Superiore vel ab habente poteſtatem, Deus tamen ſtatim acceptat, utpotè votum ſibi factum: quare, niſi adſit relaxatio, debebis centum dare, & puellam ducere ex ſtatuto Religionis. Sic Laym. *tr.3. lib.4. c.11.n.6.fin.* An hæc relaxatio poſſit etiam fieri poſt acceptationem, colligitur ex dicendis *c.7.§.6.n.3. & c.17.de Voto §.2.* At ſi juramentum fuit factum homini ſoli ſine ulla promiſſione ad Deum (ne implicita quidem,quæ implicita promiſſio eſſe ſolet,quando ad Dei honorem promittitur opus pium) ut ſi jures v. g. te centum daturum amico, iſque neque per ſe,neque per alium acceptavit, non obligaris dare, Ratio eſt,quia promiſſio homini facta nondum acceptata, non eſt completa,& propterea non obligat: ſic Sanchez *l.1.de matr. d.7.n.25* Leſſ. *l.2.c.17.d.7.n.52.* aliique paſſim: cùm ergo juramentum ſequatur naturam promiſſionis, cui adnectitur, ut *infra §.4. n.3.* dicemus, ſi hæc non obligat, nec illud obligabit, ſed authoritate propria poterit infringi.

14 Regula allata, quod juramentum homini factum nil requirit, ut obſervetur,niſi quod poſſit ſine peccato ſervari,fallit,ex Sanch. *l.4 in dec.c.30.n.30.* Caſtrop. *com.5.de jur. d.1.p.4.num.4.fin.* reſtringitur quando promiſſio jurata liberalis obſtaret ſuſceptioni ſtatus Religioſi: ſi enim liberaliter jurares,te ducturum fœminam in ejus gratiam,vel famulaturum alicui toto vitæ tempore,vel quid aliud ſimile, etiam his acceptantibus,adhuc potes ingredi Religionem,& non obligaris juramentum ſervare. Ratio quoad promiſſionem matrimonii eſt,quia in jure *cap. ex publico, de converſione conjugatorum*, & paſſim doct. conceditur ſponſum etiam de pręſenti antè conſummationem poſſe intra duos menſes Religionem ingredi. Si ergo ipſum matrimonium initum non obſtat volenti ingredi in Religionem, multo magis non obſtabit juramentum de matrimonio ineundo, quod eſt minus, ſemper etiam propter perfectionem ſtatus religioſi (ut deducitur ex jure Canonico) ſive in matrimonio intra illud bimeſtre, ſive in promiſſione etiam jurata matrimonii, involvitur illa conditio *ibid.* niſi Religionis ſtatus magis placeat. Ratio autem quoad promiſſionem juratam aliarum rerum eſt, quia ſi talis conditio involvitur in ipſo matrimonio ineundo, vel per illud bimeſtre etiam in initio ante conſummationem, multo magis involvetur in cœteris promiſſionibus,quæ ſunt vincula minus fortia,quàm matrimonium.

15 Conſultò dictum eſt (liberaliter) nam ſi accedat alia obligatio juſtitiæ v.g. damni dati,injuriæ,&c. diverſa eſt ratio,nec poteris Religionem ingredi,qui ratione horum,juravit v.g. quis matrimonium fœminæ, quam proſtituit, jurat famulatum toto tempore vitæ is,qui pecuniam accepit, &c. hi ſanè Religionem ingredi non poſſunt renuente parte,quia tunc promiſſio jurata non eſt liberalis, ſed oneroſa, cujus executio ex juſtitia debetur.

16 Quid,ſi quis alicui cum juramento promiſit,vel matrimonium vel dictum perpetuum famulatum, vel vitam in ſœculo cœlibem, vel quid ſimile liberaliter, poteſtne Ordines ſacros ſuſcipere? Reſpondet Sanch. promittentem cum juramento matrimonium non poſſe, promittentem verò famulatum, vitam cœlibem, vel aliud quid, poſſe. Ratio eſt, inquit, quia aliæ promiſſiones non ſunt tanti momenti, ut ordinibus ſuſcipiendis obſtare debeant: at promiſſio matrimonii potens eſt & fortis,nec niſi à Religionis vero,& proprio ingreſſu vinci debet; non verò ab Ordine ſacro, qui licèt affinis ſtatui Religioſo ſit propter votum Caſtitatis ſolemne, Religioſus tamen ſtatus propriè non eſt. Qui ergo jurat aliquid modo dicto impeditivum Ordinis ſacri præter matrimonium, involvit conditionem, niſi ipſum Ordinem ſacrum, ſtatum nempe Religioni ſimilem, elegero; at qui jurat aliquid impeditivum vitæ Cœlibis,vel ſervitii Noſocomii,&c. non involvit dictam conditionem. Niſi vitam cœlibem, vel dictum ſervitium elegero: quia hi non ſunt ſtatus affines, ſeu ſimiles Religioni,cui Religioni,& (propter congruentiam) ſtatui,qui Religioni eſt ſimilis,facta eſt dumtaxat à jure dicta conceſſio.

§. IV. *Qua ratione interpretandum juramentum in ordine ad inducendam obligationem.*

Tribus regulis id perſpicuè definio, quæ etiam ſua proportione ſunt applicandæ ad votorum obligationem, de qua *infrà*.

Pri-

Prima regula.

1 SI de intentione Jurantis conſtet, non eſt opus interpretatione, ſecus interpretari debet juramentum, ut ſervata proprietate verborum, quantò minor poteſt, obligatio inducatur, quia ſemper præſumitur jurans minus voluiſſe ſuæ libertati nocere. Ita Abbas, Sylv. Suar. apud Caſtr. *t.* 3. *tr.* 14. *diſp.* 2. *de jur. p.* 14. lege item Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 3. *num.* 4.

2 Hinc Jurans Religionem ingredi, quamlibet etiam minus ſtrictã ingredi poteſt. Promittẽs alicui ſervire, poteſt per paucos dies. Promittens ſervare ſtatuta v.g. collegii, poteſt non Obſervare, quæ poſteà edũtur. Quod ſi ea circumſtantiis, vel modo communi loquendi, certus ſit jurans ſe promiſiſſe Religionem obſervantem, ſervitium longo tẽpore, largam eleemoſynam, obſervantiam ſtatutorum edendorũ, (ut aſſolet eſſe in ſtatutis, quæ de novo juata proprium inſtitutum feruntur in Religionibus) juramentum debere obſervari ex ſe patet.

Secunda Regula.

3 Juramentum reſtringendum eſt juxta naturam actus, ſuper quẽ cadit, ſic Laym. Caſtr. aliique cit. quia *acceſſorium ſequitur naturam principalis. Reg. Juris* 42. *in* 6. nec jurans præſumitur alio modo ſe obligare voluiſſe. Quare omnes reſtrictiones, vel cõditiones, quas de jure, vel conſuetudine habet promiſſio, omnes habet juramentum illi adhærens. Habet autem cõmuniter quatuor, quæ generales conditiones promiſſionis appellantur. Prima. Si potuero (ad impoſſibile enim nemo tenetur) vel ſi licitè potuero Secũda: ſi ſuperior legitimè contradicat. Tertia ſi res non fuerint notabiliter mutatę. Quarta, ſi promiſſio fuerit acceptata, vel ſi non fuerit remiſſa à parte.

4 Hinc ſi jurem tibi aliquid, aliudque tu mihi: te fidem frangente, ad nihil ego obligor. Si autem tibi quidpiam donare, te ingrato exiſtente, ad nihil item teneor. Si jurem ſolvere tuum debitum fidejubẽdo, & non inſtar principalis, ſi prius tu non excutiaris, nihil ego debeo. Si Clericus juravit reſidentiam, poteſt non reſidere in caſibus à jure conceſſis. Si quis juravit ſtatuta Collegii, Civitatis, Univerſitatis, poteſt non ſervare ea, quæ legitima conſuetudine ſunt abrogata, & Ratio horum, & ſimilium eſt ex Leſſ. *l.* 2. *c.* 42. *n.* 22. quia promiſſiones involvunt has tacitas conditiones, ſi alter fidem ſervet, ſi gratus exiſtat, ſi ſit ſolvendo, ſi à jure, vel legitima conſuetudine aliter non fuerit diſpoſitum, &c. ergo & eaſdem involvet juramentum.

5 Ex illa tertia conditione ſi res non ſint notabiliter mutatę, multa ſpeciatim inferuntur. Hinc enim qui juravit ducturã ſponſam, certè ſi illa fornicetur, ſi in lepram, ſi in morbum incurabilem, ſi in paupertatem notabilem incidat, immò ſi inveniatur nõ habere dotẽ competentem; non obligabitur illam ducere. Si quis, facta pace juravit ſe nõ nociturum inimico, ſi is dat novam inimicitię cauſam, juramento deinceps jurans liberabitur. Juravit quis ſe donaturum cuidam mille, ſi qui ſic promiſit, in paupertatem deveniat, poteſt non donare. Si quis juravit ſe non diſſoluturum contractum ſocietatis, poteſt, ſi ſocius rixoſus, vel notabiliter moleſtus evadat, diſſolvere. Si quis in univerſitate licenciatus juravit ſe non aſſumpturum doctoratum in illa, ſi in hac alia iterùm lic entietur, poteſt in eadem doctoratus lauream accipere. Hæc autem, & ſimilia ideò ſic ſe habent, quia rebus notabiliter mutatis ſicut non obligat promiſſio, ita nec juramentum. Nam propterea qui juravit uſuras reddere, vel latroni pecuniam dare, quamvis, ſi prævidit omnes difficultates in ſolutionem futuras obligetur ad ſolvendum ſaltem momentanea ſolutione, vel ad petendam relaxationem juramenti à Superiore, tamen ſi eas non prævidit; & quando eſt ſoluturus pati cogitur grave detrimentum accipiendo ad intereſſe, vel ſua bona vendendo, non tenetur ſolvere, nec relaxatione indiget, quia facta eſt mutatio notabilis, &c. propterea item jurans non loqui cum hoc, quia fuit cauſa tibi v.g. fornicandi, ſi mutentur ejus mores, ac probus efficiatur, non teneris illum vitare, quia permutatio notabilis facta eſt. Immò etiam ſi hic ſit occaſio alterius peccati, illum ex vi juramenti non teneris evitare; ſicuti etiam jurans non fornicari cum hac, non tenetur ex vi juramenti ad evitandam ſocietatem, in committendo alio peccato, v.g. murmurationis, cum eadem ita jurans vitare occaſionem fornicationis, non tenetur quantum eſt ex Religione juramenti ab aliis occaſionibus abſtinere.

6 In dubio an mutatio ſuperveniens ſit tanta, ut juramentum non obliget, judicandum obligare, quia poſſidet juramentum: poterit nihilominus peti relaxatio; ipſo dubio cauſam relaxationis concedente. Ita Suar. *l.* 2. *de juram. c.* 35. *n.* 10. Fag. *l.* 2. *in Dec. prae.* 2. *c.* 19. *n.* 17.

Tertia Regula.

7 Juramentum nunquam cenſetur factum in præjudicium tertii, *c. venientes cum contingat. de jurejurando, c.* 2. *eod. in* 6. *& alibi*, quia ſic eſſet illicitum.

8 Hinc qui juravit ſecretum ſervare alicui, ſi ex ſecreto penderet alicui malum, poterit illud revelare ei, cui prodeſſe, nõ obeſſe poteſt. Qui juravit ſe de tali loco non abſceſſurum, ſi à Superiore ſeriò jubeatur diſcedere, poteſt immò debet obedire, ſecus vetet eidem ſuperiori prejudicium. Qui juravit ſolvere centum Petro poſteriori, poteſt, debetque ſolutionẽ dare anteriori, ſi alia centum non ſuppetant. Qui

Tamb. T. I. de Dec. Prae.

juravit longam inſtituere peregrinationem, poteſt, ac debet ab ea deſiſtere, ſi Dominus, in cujus fortè poteſtate eſt, abnuat. Atque hæc, & ſimilia, ideò ſic ſe habent, quia illicitum eſt nocere proximo, vel alieni præjudicium ferre.

§. V. Expenduntur aliqua juramenta promiſſoria.

1 EX doctrina hactenus in ſuperioribus ſparſim allata, ſolvi poſſunt plures non contemnendę difficultates circa aliqua juramenta particularia, quę ad majorem claritatem ſunt hìc ſigillatim proponenda.

Juramentum ſine conſenſu.

Quando tu conſenſum ex quacũque cauſa non præbuiſti, (ſed diſſentiendo internè, ſolùm v.g. vocetenus promiſiſti, vel juraſti) etiam ſi peccatum tibi non foret ſervare juramentum, tamen non teneris ſervare ex vi Religionis, nec obligaris petere relaxationem, ſed gerere te poteris perinde ac ſi nihil juraſſes, nec promiſiſſes. Sic Oñate *to.* 1. *de contract. tr.* 1. *diſp* 3. *ſect.* 13. *num.* 234. Ratio eſt, quia tunc, cùm non affuerit ullus animi conſenſus, ne meticuloſus quidem, nulla obligatio contractus oriri poteſt.

Hinc vides diſcrimen cur conſenſus meticuloſus juratur obliget ſaltem ad momentaneam ſolutionem, ut moa *num* 6. dicam, hic verò conſenſus fictus ad nullam; diſcrimen autem eſt, quia hic nullus adeſt conſenſus, cùm tamen ibi quamvis meticuloſus adſit. Si quando tamen per ejuſmodi fictionem injuſtè proximum decepiſti, te obligari ad illius damna nimis ſæpè dicimus.

Juramentum de actu irritato per legem.

2 Quando jus non ſolùm irritat contractum, ſeu actum, ſed etiam juramentum, ſive irritando ipſum actum, ſive prohibendo, ne ei contractui juramentum apponatur, nõ obligat juramentum. Sic de Lugo *l.* 2. *de juſt. diſp.* 22. *ſect.* 8. *n.* 596. Oñate *t.* 2. *de contract. tr.* 4. *diſp.* 11. *ſect.* 2. *n.* 66. Baſil. Pont *de matr. l.* 12. *c.* 8. *n.* 37. Ratio eſt, quia tunc Eccleſia veluti antecedenter propter bonum communitatis ſive irritavit, ſive relaxavit illud juramentum: Sic Tridentinum *ſeſſ.* 25. *c.* 16. *de Reg.* irritavit renunciationem etiam juratam Novitii, niſi certis conditionibus aſſignatis: ſic etiam accedente juramento, invalidum eſt *ex c.* 2. *de eo qui duxit*; idem in profeſſione ſolemni, & in quibuſcunque votis ex metu, modo explicato *ſup. l.* 1. *c.* 2. *n.* 8.

3 Solùm poſſet eſſe controverſia, an ſicuti certum eſt id poſſe facere Eccleſiam, cujus eſt poteſtas juramenta relaxandi, etiam antecedẽter quàm emittantur; ita poſſint Principes alio modo, ſive remittendo obligationem, ſive reddendo materiam ineptam juramento, ſive conſtituendo jurantem incapacem, &c. Et quidem poſſe docent nobiles Doctores Sanchez *l.* 3. *in Dec. c.* 22. *n.* 10. de Lug. *loc. cit. nu.* 243. Baſil. Pont. *l. c. à n.* 38. Caſtrop. *t.* 3. *tr.* 3. *diſp.* 2. *de jur. p.* 4. *nu.* 6. id quod nobis ſatis ſit innuiſſe.

Juramentum ex parte actus illicitum.

4 Si actus ipſe jurandi ſit illicitus ratione alicujus circumſtantię, ut ſi v.g. juramentum de donando equum amico, fuit cum magna ira, cũ blaſphemia, contra pręceptum Superioris, contra votũ, quod quis fortaſſe emiſit de non jurando, &c. obligabit ne ad ſui executionem?

Reſp. cum Suar. *t.* 2. *de Rel. l.* 2. *de Jur. c.* 24. *nn.* 2. & 3. obligare, quia licèt juramentum comitetur aliquod ex illis capitibus predictis; tamen ipſa materia, circa quam verſatur juramentum, nempè ipſa donatio equi non eſt illicita, ut ſupponimus, & actus ipſe juramenti ex comitatu iræ quoad ſubſtantiam non vitiatur.

5 Quòd ſi præceptum v.g. Superioris non ſolùm fuerit de non jurando, ſed etiam de non donando ex vi juramenti, & ſupponatur tale præceptum validum eſſe, & legitimum, certè tunc ipſa materia juramenti erit illicita, quia contra prohibitionem, atque adeò non aderit obligatio illam exequendi, idem dic, ſi ex ira promittatur puniri in vindictam aliquis, v.g filius à patre, ſeruus à Domino, &c. tunc enim cùm illa punitio, quę eſt materia juramenti, ſit mala, ſive venialis, obſervanda ex dictis §. 3. *n.* 3. non eſt.

Juramentum illicitum ex parte ejus, qui illud per metum gravem, vel vim, vel injuriam extorquet.

6 Extorquet à te latro juramentum, ut promittas ei dare pecuniam; Idem facit per injuriam Uſurarius, ut promittas ei ſolvere uſuras ex mutuo: obligaris ne ſtare promiſſis? Reſpondeo, te obligari. Ita Sanct. Thom. Molin. Sanch. Bonac. aliique apud Caſtr. *tr.* 3. *diſp.* 2. *de jur. p.* 4. *n.* 3. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 7. *nu.* 1. Ratio eſt, quia licèt illi peccent accipiendo, & ad reſtituendum accepta teneantur: tu tamẽ potes ſine peccato dare. Adverte tamen id à te fieri momentanea ſolutione poſſe, ad ſervandam Deo, & juramento reverentiam, ſed ſtatim poteris etiam (ſi opus fuerit) Officio Judicis implorato, repetere; cujus rei ratio redditur infra §. 6. *nu.* 2. Poteris item, ſi libuerit à Superiore petere juramenti relaxationem, & nihil dare, ipſa enim injuria ſufficientem affert Superiori cauſam

Digitized by Google

diſpenſandi. Duas diſparitates huc facientes vide *infra numer.* 21. *& num.* 24.

Juramentum contra aliud juramentum, vel votum.

7 Si juramentum ſit de re ſeu materia oppoſita rei per aliud juramentum, vel votum promiſſa, obligabit ne? v. g. juravi, vel vovi caſtitatem, deinde promitto etiam cum juramento ducturum hanc puellam, obligor ne illam ducere?

Reſp. te nõ obligari. Ita Suar. *t.* 2. *de Rel. tr. de jur. l.* 2. *c.* 19. *n.* 10. Oñate *tr.* 11. *diſp.* 40. *ſect.* 5. *n.* 119. aliis relatis, cõtra Gomez. Ratio eſt, quia hic non ſolùm adeſt peccatum in ipſo actu jurandi, ſed etiam adeſt materia jam reddita mala ex vi antecedentis juramẽti, vel voti. Similiter enim ſi promiſiſti ſponſalia etiam ſine juramento huic fœminæ, non valet juramentum de ducenda alia, ex Sanch. *l.* 1. *de matr. diſp.* 50. quia propter priora ſponſalia reddita ſunt mala hęc poſteriora, atque adeò non ſunt apta ad recipiendam obligationem novi juramenti.

8 Audi Caſum. Juravit Petrus ſe ducturum Bertã, deinde juravit ſe ducturum Catharinam. Poſt hæc Berta remiſit, voluntariè ſponſionem ſibi factam à Petro, obligabitur ne Petrus ducere Catharinam? Atque idem poſſet quæri, ſi ex quocunque alio capite prius juramentum incipiat vim non habere.

Reſpondi non obligari. Ita Sanch. *l.* 1. *de matr. diſp.* 50. *n.* 4. Suar. *loc. c. n.* 15. Caſtr. *t.* 3. *diſp.* 1. *p.* 8. §. 6. *fin.* Ratio fuit, quia, *quod initio invalidum eſt, tractu temporis non convaleſcit, Reg. Non firmatur, de reg. jur. in* 6. Cùm ergo poſterius juramentum de Catharina ducenda, quando fuit emiſſum, invalidum fuerit, quia de materia mala, ſic reddita propter prius juramentum, poſteà convaleſcere non potuit, unde nec obligare. Si tamen poſt priora ſponſalia diſſoluta, de novo ineantur poſteriora, certè hæc obligabunt, quia poſterior materia ſponſalium mala non eſt.

9 Inquires. Diſpoſitiones factæ contra prius juramentum ſunt ne validæ? Juravit v. g. quis nõ vendere ſuũ equũ, deinde de facto vendit, alterique tradit; valet ne traditio? Jurat quis ſuum teſtamentum non commutaturum, deinde mutat, valet ne mutatio? Jurat quis ſponſalia puellæ, deinde aliam ducit, valet ne matrimoniũ, & ſimilia? Quid, ſi dicta venditio, mutatio, matrimonium &c. fiant cum novis juramentis? Reſp. non dubium, has poſteriores diſpoſitiones, & juramẽta continere perjurium, quia ſunt contra priores graves, & non diſpẽſatas, ſeu remiſſas, ut ſuppono, promiſſiones: & ſic ſunt de re illicita, ut modò diximus. Supereſt ergo videre, an nihilominus tales actus contra priùs juramentum validi ſint, licèt illicitè facti. Et quidẽ validos eſſe defendit communis & vera ſententia. Ita Sanch. *l.* 6. *de matr. diſp.* 25. *n.* 4. Laym. *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 8. *n.* aliique apud Caſtr. *t.* 3. *tr.* 14. *diſp.* 2. *p.* 9. §. 7. Ratio eſt, quia per juramentum non tollitur poteſtas à Jurante, ne poſſit facere actum, quem aliàs facere poterat: quique à mera facultate agentis pendet. Sicut enim à jurante jejunium ſe ſervaturum, non tollitur poteſtas phyſica comedendi, ſed ſolùm illi per juramentum fit comeſtio illicita, ſic nec tollitur poteſtas, de qua loquimur in caſu noſtro, &c.

10 Dixi (quẽ aliàs validè facere poterat) ſi enim aliunde actus erat invalidus, non eſt mirum, quòd etiam invalidè fiat poſt prius juramẽtum. Vendidiſti v. g. cum juramento equum, & de facto tradidiſti emptori, deinde eundem cum juramento vendis alteri: hæc poſterior venditio nulla eſt, quia per traditionem factam primo emptori, equus non eſt ampliùs in tuo dominio, quem validè vendere poſſis. Pari modo alienaſti cum juramẽto fundum dotalem, ſed ſine requiſitis, idque poſt juramentum anteà factum de eo fundo non alienando; invalidè alienaſti, quia alienatio ejuſmodi ſine debitis requiſitis aliundè fuit invalida, hoc eſt, ex legibus diſponentibus non poſſe ſine debitis requiſitis fundum dotalem alienari: nam per juramentum ejuſmodi alienationis appoſitum, non eſſe in noſtra ſententia confirmatam, nec validam factam ejuſmodi alienationem ut docebimus *infra*.

11 Quòd in favorem tertii aliquid juraſti, nec juramento ſtetiſti, ſed per novum juramentum alteri rem de facto donaſti, vel quid ſimile feciſti, unde damna evenerunt illi tertio, ea omnia ex ſupradictis eſſe ipſi reſarcienda meminiſſe oportet.

Juramentum in Matrimonio, & in Sponſalibus contractis ex metu ad illa extorquenda injuſtè incuſſo.

12 Antonius dicto metu & quidem gravi coactus ducit, vel promiſit ducere Bertam, additque juramentum. Quæritur Primò; an ſicut matrimonium fuiſſet irritum, ſi juramento caruiſſet, ſic etiam & illo addito? Secundò: An ſaltem illa juramenta Antonius teneatur ratificare, vel de novo emittere; Tertiò, An indigeat relaxatione, ut ea poſſit non obſervare?

Reſp. ad primum, eſſe irritum tum matrimonium, tum juramentũ utrumq; noitum. Ita Sanch. aliique apud Tancred. *l.* 4. *de matr. diſp.* 10. Ratio eſt, quia matrimonio huic deeſt perfectus conſenſus, adde & jus Eccleſiaſticũ illud irritans, ut diximus *ſup. l.* 1. *c.* 2. §. 5. *n.* 27. *&* §. 7. *nu.* 3. Cùm ergo juramentum ſuperveniens non inveniat perfectum conſenſum, matrimonium ſemper remanebit in ſua nullitate.

13 Ad Secundum. Sivè juramentũ fuerit de præſenti, ut Juro me ducere Bertam, ſive de futuro, ut Juro me huic matrimonio (ea metu contracto) non contraventurum: non teneri Antonium illud ratificare, vel iterare. Ratio eſt, quia cùm utrumque ſit extortum per injuriam, non eſt unde ea obligatio oriri poſſit; adde peccatum fore, ſi velit non contravenire dicto matrimonio, eſſet enim velle perſiſtere cum non ſua: niſi tamen, depoſito metu, velit vero animo, & non meticuloſo iterùm Antonius contrahere; id quod poſſet quidem facere, ſed ut dictum eſt, non obligabitur.

14 Ad Tertium, non eſſe opus relaxatione, quia ubi nullum eſt vinculum, nulla eſt neceſſaria relaxatio. Ita Tancr. *ib. d.* 21. *à n.* 1.

Quæ dicta ſunt de matrimonio, dic de ſponſalibus, quæ perfectè voluntaria etiam eſſe debent.

Illud nota, ſi vel matrimoniũ, vel ſponſalia ſint contracta ex ſimili metu, ſed levi, cùm in noſtra ſententia *ſup. l.* 8. *c.* 2. §. 6. *n.* 11. *&* §. 7. *n.* 3. ſint valida, juramentum illi additum validum erit. Puto tamen probabile eſſe ejuſmodi juramentum in ſponſalibus contractis ex metu levi poſſe ab Epiſcopo in foro interno relaxari (nam in externo non conceditur, ut *ibid.* dixi) ipſe enim metus licèt levis ſufficientem cauſam dat relaxationi. At in matrimonio de præſenti contracto ex ſimili metu levi non poteſt, quia matrimonium eſt contractus natura ſua inreſcindibilis: quare poſito quod in noſtra ſententia ipſum eſt validum, erit etiam validum juramentum, atque adeò nec matrimonium diſſolvi, nec juramentum illi adhærens relaxari poterit.

Juramentum de non accuſando, vel de accuſando.

15 Juramentum de non accuſando in univerſum irritum eſt, ſic Suar. *l.* 2. *de juram. c.* 17. *à n.* 14. Sanc. *l.* 3. *in Dec. c.* 21. *n.* 12. quia eſt de re mala, cum aliquando expediat bono communi accuſare. Dices, at aliquando non expedit, ergo pro hac parte quando expedit validũ erit. Reſp. nego conſequentiam: cum enim hoc juramentum fuerit per modum unius includens omnes caſus, ut ſupponitur, inhoneſtum eſt, quia malum ex quocunque defectu, atque adeò totum corruit, etiam quoad illam partem fortè honeſtam. Quòd ſi loquamur de juramento quod fiat de non accuſando aliquo determinatè vel de non accuſando in tali materia &c. valebit, vel non valebit, perindè, ac poterit, vel non poterit ſervari ſine peccato, modo nimis ſæpè dicto.

16 Pari ratione juramentum de accuſando in univerſum invalidũ erit, ita Caſtr. *diſp.* 2. *de juram. p.* 6. §. 3. *n.* 2. Baſil. Pont. *l.* 12. *de matr. c.* 8. *n.* 28. quia id contra charitatem, & ſępè contra prudentiam eſt. Quòd ſi juramentum ſic de accuſando aliquo particulari, eſt diſtinguendũ; Si enim ſit ante cõmiſſum delictum, poterit eſſe validum, quando accuſare bonum eſſe prævideretur, ut ſi prævideretur non ſufficere meram denunciationem, ſed neceſſariam eſſe accuſationem, ob bonum commune, vel bonum tertii. Si verò juramentum de accuſando fiat poſt commiſſum delictum, aliquando item erit validum, quando accuſatio affert bonum communitati, vel tertio, vel emendationem Rei. Non erit validum, quando accuſatio eſt, propter aliquam circumſtantiam malam, vel ex odio ſeu vindicta, nam tunc materia eſt incapax obligationis Juramenti, ut ſupra docuimus.

Illud video juramentum de accuſando, rarò obligare. Ita Sanch. *l.* 8. *in Dec. c.* 9. *n.* 17. Caſtr. *l. c.* Leſſ. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 4. in ſimili; nam ſi fiat ad vindictam, non obligat, immò peccatur mortaliter ſic jurando, niſi vindicta ſit levis, ut accidit in pueris jurantibus ſe accuſaturos ſodales magiſtro, vel pedagogo; ſi fiat ob bonum, certè vel non ſolet eſſe verum juramentum, cùm ſit ſolùm comminatorium, ut conſueverunt matres jurare contra filios, vel facilè mutatæ inveniuntur circumſtantię, v. g. reus eſt emendatus, vel omiſſio accuſationis eſt majus bonum, ſiquidem rixæ vitabuntur, &c.

Juramentum malum ex fine malo: ubi de juramento nimis prodigo.

17 Paterfamilias juravit ſe daturum mille aureos impudicæ puellæ, obligabitur ne illos ex vi juramenti dare?

Duo hic inquiruntur. Primò an obliget hoc juramentum, quod certè pravum eſt ratione mali finis, ob quem conceptum fuit. Secundò, an obliget ex eo, quod hæc promiſſio ſit nimis prodiga, atque, ut ſuppono, ſaltem venialiter mala. Et quidem adverto, certum eſſe hanc promiſſionem ante patratum crimen eſſe ſub mortali reſcindendam, nec ullo modo obligare; quia continuare promiſſionem mortaliter pravam, illamque firmam juramento velle, eſt in peccato habituali commorari. At patrato jam ſcelere.

18 Reſp. ad primum; valere juramentum, atque obligare. Sic Sanc. *l.* 3. *dec. c.* 9. *n.* 28. Bonac. *tom.* 2. *diſp.* 4. *de juram. q.* 1. *p.* 4. *nu.* 3. quia licèt actus fuerit turpis, juramentumque illicitum in ſe; tamen materia ipſa, id eſt donatio ex nullo capite illicita ſupponitur. Non ſic, ſi quis juraverit dare aliquid ſimoniacè: non obligaretur enim illud dare, quia omnis donatio Simoniaca prohibita eſt jure Canonico, ut explicatiùs *in Tract. de Simonia* dicetur.

19 Reſpondeo ad ſecundum: probabile eſſe valere dumtaxat, & obligare juramentum prædictum quoad partem, quà promiſſio prodiga non eſt: non valere, quoad exceſſum. Sic Soto, Bañes, Aragon. Suar. citati à Sanch. *ib. n.* 27. Ratio eſt, quia quoad exceſſum aliqua eſt culpa, nempe, ut ſupponimus, ſaltem venialis, quoad aliquam partem, nulla: Juramentum autem alteri factum ſervari debere, quando, & quantum poteſt ſine ullo peccato, ſatis dictum in ſuperioribus eſt.

20 Di-

20 Dixi (eſſe probabile) nametiam judico probabile eſſe, ejuſmodi donationem ſeu Juramentum quoad omnes partes eſſe nullam. Lege Tancred. *lib. 9. de matrimon. diſp. 25. & 1. 10. de Relig. lib. 2. de jur. diſp. 8. n. 34.* Ratio eſt, quia promiſſio videtur facta (niſi aliud expreſsè intentum fuerit, ut ſi jurans habuiſſet animum donandi ea, quę ſine prodigalitate potuiſſet:) videtur inquam promiſſio per modum unius, & indiviſibiliter facta de toto millenario aureorum: cùm ergo tota materia ſit inhoneſta, quia totum inficitur à quacumque parte, totum Juramentum quo ad omnes partes corruat neceſſe eſt. Sanch. *ibid.* docet eſſe etiam probabile, valere quo ad integram promiſſionem, quia eſto ſaltem venialiter peccaverit prodigè promittens: at in executione non apparet culpa, immò adeſt juſtitia, nempè ſolutio debiti jam contracti. Sed non acquieſco, quia poſita prodigalitate materiæ, numquam ejuſmodi debitum fuit à Juramento, quod non eſt vinculum iniquitatis, confirmatum.

Si verè tunc poſt promiſſionem culpabilem donatio non eſſet prodiga, certè adeſſet obligatio ad donandum: quoad dictam conditionatam ſolam poteſt evincere de Lugo *to. 1. de Juſt. d. 18. ſec. 3. à n. 60.* qui nobis contrarius videtur: vide eundem *t. 3. d. 23. ſect. 8. n. 113.* At re ipſa in caſibus de quibus loquimur, Donatio, quæ exhibetur ex vi promiſſionis prodigæ, prodiga eſt & ipſa (eſto vocetur ſolutio promiſſionis factę) quia refertur ad materiam prodigã, cùm ſit perſeverantia in prodigalitate promiſſa; & quia donans exequetur id, quod prodigum eſt, atque adeò ſaltem venialiter malum. Fac me tibi Juramento promiſiſſe proiicere in puteum mille aureos, nonne tum promiſſio, tum promiſſionis executio eſt prodiga? Ita ſanè: nec enim fidelitas promiſſionis extrahit projectionem à ſua malitia intrinſeca prodigalitatis, ergo fidelitas hęc honeſta non eſt, nec obſervanda; ita in caſu noſtro: idem enim eſt proiicere in puteum aureos illos, ac proiicere eoſdem in tuum ſinum, quod utrumq; prodigũ eſſe ſupponimus.

Exemplum, quod ex Cajetano approbat Sanch. *dict. lib. 3. in Dec. c. 9. num. 27.* quòd ſcilicet ſolutio promiſſionis pretii factæ Meretrici ſit nulla culpa, licèt fuerit culpa ipſa promiſſio, non eſt contra nos, quia ſolutio juſti pretii eſt debita ex juſtitia poſt actum illum, quamvis turpem, ut alibi à nobis fusè dicetur, nec ullo modo ſupponitur ex alio capite peccaminoſa. At Donatio, de qua nos loquimur, eſt, ut diximus, prodiga, & ſaltem peccatum veniale.

Juramentum errore, vel dolo extortum.

21 Quando per errorem, vel dolum in ſubſtantia dantem cauſam contractui, aliquid cum Juramento promiſiſti, ad nihil obligaris. Ratio eſt, quia tunc abfuit conſenſus. Si quis enim deceptus quòd hæc ſit gemma, cùm ſit vitrum, illam, etiam cum Juramento, emit, non conſentit in emptionem hanc, quæ eſt vitri, nec in illam jurat. Nota. In metu adeſt conſenſus licèt meticuloſus, hic non adeſt: non eſt igitur mirum ſi ibi obligat Juramentum ad momentaneam illam ſolutionem, hic nullam.

22 Dixi autem (per dolum in ſubſtantia) nam ſi dolus, vel error verſetur circa accidentia, licet deceptus ſemper habeat jus ad ſui damni, ſi quod patitur, compenſationem, tamen non infirmatur Juramenti obligatio, ſed relaxatione opus eſt, quia tunc jam adeſt conſenſus quoad rem ſubſtantialem. Ita Laym. *lib. 4. tr. 3. c. 7. num. 5.* Suar. Mol. Sanc. ab eodem citati, & paſſim.

23 Adverto, non ſolùm quando dolus, ſeu error eſt in accidentibus talibus, ut ex ſe redundet in ipſam ſubſtantiam, nullus eſt contractus, ſed etiam quando ſimilis error, vel dolus in accidentibus dat totam cauſam contractui, quando ſcilicet contrahens expreſsè ideò contrahit, quia illam qualitatem vult. Ita Oñate *tom. 1. de contractibus, tr. 1. diſp. 3. ſect. 8. à n. 154.* quidquid dicant de Lugo *tom. 2. de Juſtitia diſp. 22.* Mol. *de contract. d. 139.* qui ſine diſtinctione loquuntur de metu, & dolo. Ratio eſt, quia tunc qualitas illa eſt tota ratio conſenſus; ergo ſi illa non adeſt, nec conſenſus aderit, atque adeò nec contractus nec obligatio, Ut ſi cui volenti vinum vetus expreſsè emere, tu porrigas novum, nulla erit emptio, ſi quidem tunc voluntas ementis eſt velut ſub conditione hoc modo, *volo (nec ſolùm vellem) emere vinum, ſi talem qualitatem habet, ſecus abſolutè nolo emere.* Idquod puto habere locum tum in errore ſeu dolo antecedente, ut loquuntur. ideſt, ſine quo contractus non fieret, tum etiam in concomitanti, id eſt, quo errore, vel dolo poſito, fieret, ſed tamen non fit, contractus: jam enim utrobique non adeſt conſenſus contractui eſſentialis.

24 Hinc infert Fagundez *de contract. l. 5. c. 42. n. 11.* ſi juraſti puellæ tecum fornicanti nuptias, putans illam virginem, vel juraſti emere, ſeu locare domum, quàm à Dœmonibus deinde vexatam invenis, vel juraſti vendere fundum tali pretio, quo te graviter læſum deinde invenis, vel renunciaſti hæreditati contentus dote, quam deindè multo minorem invenis, quàm erat hæreditas, infert inquam Fagundez Leſſio *l. 2. c. 42. dub. 9. num. 35.* te ad ſtandum contractui, vel Juramento non obligari, quia ſcilicet in his omnibus, vel ratione doli, vel ratione erroris, ex modo, quo ſolent communiter fieri ſimiles promiſſionis contractus, tu verò non conſenſiſti.

25 Dices, ergo in matrimonio ſi qui accipit conjugem, quam credit nobilem, divitem, Virginem, & talem deindè non invenit, nulliter contrahit, quod eſt contra omnes Doctores, apud Sanchez, *de matrim. lib. 7. diſp. 18. num. 11. & 25.* qui docent, errorem in perſona invalidare matrimonium, non verò ſola qualitate. Reſpondeo cum Oñate *de contract. t. 1. tr. 1. diſp. 3. ſec. 6. n. 132.* Sanc *de matr. lib. 7. diſ. 18. n. 21.* ſi expreſsè cum prędicta conditione quis contrahit, certè nulliter contrahit abſente conditione, etiam quoad qualitatem, irritumque faciet jure naturæ matrimonium: ut ſi ſic dicat: *Ego conſentio in Bertam, ſi eſt virgo,* tamen ipſa eſſe virgo non invenitur. Ratio eſt, quia tunc verè deeſt conſenſus, qui eſt de eſſentia matrimonii. Idemque eſt in voto, & Juramento propter eandem rationem.

26 Dixi (expreſsè) nam cęterùm tum in quocumque contractu, voto, Juramento, ex Caſtrop. *t. 3. d. 2. de jur. p. 5. nu. 11.* tum multo magis in matrimonio, profeſſione Religioſa, quæ matrimonio propter perpetuitatem ęquiparatur, niſi expreſse ſub conditione circa qualitatem contrahas, ſemper validè contrahes, quia ex modo quo cõſenſus dari ſolet, & ex communiter contingentibus præſumitur, quod niſi cõditionem de qualitatibus accidentariis expreſſo animo ponas, abſolutè conſentias, atque adeò validè. Simile quid evenire ſolet in Epiſcopo ordinante, qui quamvis aliàs noluit, immò prohibeat excommunicatum V. G ordinari, tamen quando actu ordinat, illum non excludit, ſed abſolvit, unde & validè ordinat: ſimili igitur modo in caſu noſtro. Nam licèt fortaſſe, ſi ſcires illam qualitatem, non contraheres, nihilominus, quia actu contrahis, habet is contractus in ſubſtantia omnia requiſita ad validitatem, ac proptereà non poterit dici invalidus eſſe ob ignorantiam qualitatis. Huc ſpectavit fortaſſe Mol. cum apud Bonac. *to. 2. in 2 p. ecep. Dec. dict. 1. p. 3. § 1. n. 9.* dixit ideò Matrimonium & Profeſſionem in erroribus quoad qualitatem non irritari, quia qui ſtatum aliquem perpetuum aſſumit, cenſetur velle illum aſſumere, etiam ſi res aliter, quoad accidentia, ſit, ac judicat, modò conſtet, quoad ſubſtantialia.

27 Hinc vides diſcrimen. Error in perſona, vel in perſonam redundans, uti etiam error in Religionem, vel in Religionis ſubſtantialia redundans ſemper irritat contractum, ſeu votum, quia tunc deeſt conſenſus in ſubſtantialia: quare ſi contrahas cum Berta, quam deinde invenis ſervituti mancipatam, eo ipſo irritum eſt matrimonium: ſi ingrediaris Religionem, hanc putans S. Franciſci, ſed inveniàs deinde eſſe S. Dominici, eo ipſo nulliter profiteris, &c. at in qualitate (niſi in caſu expreſſionis modo dicto) non irritat, quia jam adeſt conſenſus in ipſum objectum, & in omnia ſubſtantialia: ſemper tamen, ut modò dictum eſt, remanet jus in decepto ad compenſationem, ſi ea poteſt dari. Vide de his, quæ *infra* dicam, cum de voto ex errore & dolo.

Juramenta aliqua de rebus indifferentibus.

28 Juramentum Deo factum non ſcribendi, non fuendi, non navigandi, non laborandi aliquo die, non exercendi mercaturam, vel talem artem, non comedendi hæc vel illa, donec maritus v. g. domum veniat, & ſimilia, ſi emitterentur ob fines temporales ob malum eventum habitum talis negotii, ob mæſtitiam de marito abſente, ob vindictam, ob avaritiam, &c. non obligabunt: ſic Suar. *lib. 2. de juram. cap. 17. à n. 3. ad 7.* quia hæc, ut vidimus *ſuper c. 3. §. 2.* ſunt vota, quæ etiam jurata de rebus indifferentibus Deus non acceptat. At ſi ex circumſtantiis colligantur fuiſſe emiſſa propter bonum finem, v. g. ut melius Deo vacetur, ut ab ea exercitatione non impellatur quia ad peccatum, ut ea abſtinentia redditus mariti impetretur à Deo, obligabunt ſanè, quia ſunt de re bona. Moneo item ſemper eſſe obſervanda, quando emittuntur in commodum ſeu utilitatem aliorum, quia tunc eſt Juramentum factum homini, quod, ut diximus, *ſuprà cap. 3. §. 3. numer.* præſertim 12. obligat, modò *ibid.* explicatio.

Juramentum de redeundo in Carcerem.

29 Jurat quis ſe redditurum in carcerem, an teneatur redire? Communis & vera Doctorum reſponſio eſt obligari, etiam cum vitę vel graviſſimo periculo, ſi reditus ex aliquo capite habeat rationem virtutis, ut ſi carcer ſit juſtus, & mors juſtè inſerenda, ſi eo non redeunte injuſtè vexandus ſit cuſtos, ſi redire faciat ad bonum publicum, vel ad avertendum ſcandalum contra Religionem Chriſtianam. Ratio eſt, quia tunc Juramentum eſt de re virtuoſa, atque adeò ſervandum. Immò iidem Doctores dubitant, an hoc Juramentum poſſit ab Epiſcopo relaxari, quos ſi eſt otium, vide.

30 Sed quid, ſi carcer ſit injuſtus? neget obligari Vaſquez, Baſil. Pont. Navar. Covar. aliique citati à Caſtrop. *t. 4. tr. 14. diſp. 2. p. 3. n. 14.* quia opus eſt temeritatis ſe ſine neceſſitate morti offerre: ergo & juramentum de ea re temerarium erit, & non obligatorium; nam proptereà aliqui ut Covar. Gutt. aliique apud Tancred. *de Relig. lib. 3. de juramen. q. 2. n. 21.* addunt peccare, ſi redeat.

31 Affirmat Suarez, Sanch. Leſſ. Bonacina, aliique apud eundem Caſtrop. *ib. num. 15.* obligari, quia eſto ſe offerre morti ſine cauſa ſit temerarium: at ſe offerre morti poſt Juramentum, eſt cum maxima cauſa, atque adeo non temerarium; nempè ut fidelitas, & veracitas Juramenti ſervetur, ergo, &c. Confirmat eo ex Laym. *lib. 4. tr. 3. cap. 7. nu. 3. fine.* quia licèt Princeps peccet promittendo cum Juramento ſine urgentiſſima cauſa Hebręis libertatem ſuorũ rituum, tamen ſuppoſito quod juraverit, obligatur Juramentum ſervare, ne

Digitized by Google

cum damno commercii humani fides rumpatur. Sententia prior eſt probabilior, hæc poſterior ſit ſaltem propter authoritatem extrinſecam probabilis.

32 Notat autem Suarius in ſua ſententia hoc poſterius Juramentum, quando ſcilicet carcer eſt injuſtus (niſi aliud bonum publicum expoſcat) poſſe ab Epiſcopo relaxari; ipſum enim jus vitæ dat cauſam relaxandi.

De illo priori, quando ſcilicet eſt de re vitioſa, dubitant Doctores citati, quos ſi eſt otium, vide.

33 Illud deniq, libens addo, ſi pro reditu mutatę ſint circumſtantiæ, quia non prævidit quia mortem, vel alia gravia pericula quando juravit, quę prevídet in reditu, non teneri juramento. Sic Tancred. *ib. d n.*18. Ratio eſt ſuperiùs dicta, quia mutatæ tunc eſſent circumſtantię. Immò aliqui concedunt etiam ſi prævidiſſet mortē, cùm juravit, poſſe non redire ex eo capite, quia vix poteſt accidere, ut qui jurat redire, concipiat periculum mortia eo horrore; quo concipit, quando redit, quare jam ratione ipſius mutantur notabiliter circumſtantiæ.

Juramentum volentis compenſatione uti.

34 Quidam perfamiliaris meus (vocetur hic ficto nomine Joannes) generoſum equum vendidit credita pecunia centum aureorum Conſobrino ſuo, quam ea igere ſola petitione nequaquam valuit, atque ob ſanguinis conjunctionem cogere per Judicem numquam voluit. Quid tandem remedii? Sors, ſive occaſio, quæ ſe obtulit, filiæ nuptias celebrandi, modum, prudentemne an fraudulentum ignoro, Joanni aperuit. Adit Conſobrinum, mutuoſque petiit in ea neceſſitate aureos centum, jurans ſe infra menſem eſſe redditurum. Conſobrinus Jurmenti Joannis hominis religioſiſſimi obligatione contentus, mutuum concedit, nulla utrinqun mentione facta debiti ea equi venditione contracti. Elapſo menſe, immò menſibns aliquot exactis, nulla apparente ſolutione Joannem Conſobrinua interpellat, monendo de debitn. Is compenſatione ſe uti velle cum iis aureis centum, quos alter ex equo debebat, diſertia verbis eapoſuit. Clamare creditor, Juramenti religionem obtrudere, hominis alioquin omnibus virtutibus præditi fidem implorare. Contrà, Joannes nihil ſe debere, Juramentum juri compenſationis nequaquam officere, de oblata occaſione nuptiarum Deuſe gratias agere immortales, reſpondebat. Itaque dum alter compenſationem, alter Juramentum urgeret, ad me delata res eſt, quid juri, quid rectæ rationi conſonum magis eſſet, dijudicaturum.

35 Cenſui locum eſſe compenſationi, nec familiari meo emiſſi Juramenti Religinnem obſtare. Abſit autem, ut me familiaritatis affectus in tranſverſum egerit, ſi quidem una veritatis vis Juriſperitorum (ſic Bartolus *l. Amplius, ff. rem ratam habere* Panorm. *cap. Ad noſtram* 1. *de jurejur.* Baldus, Cumanns, Faber, quos citat, ſequiturque Covar. *de pactis p.*1. *§.*4 *n.*9. *&* 10 /Theologorum (ita Sanc.) *l.*3. *& in Dec.c.*17. *n.*15. Molina *de juſt. tr.*2. *diſp.* 560. Suar. *t.*2. *de Relig. lib.*2. *c.*37. *n.*9. Sà, *v. Juram n.*20 Azor. *p.*1. *lib.* 11. *c.*8. *q.*10. Bonac. *d.*4. *de juram. q.* 1. *p.*16. *n.*2. aliis cit. (authoritate comprobata) ad ſic decidendum, animum meum non movit modò, ſed compulit. Ratio potiſſima (nam cæteras, ut etiam aliquarum objectionum ſolutiones, vide apud Doctores laudatos,) illa fuit, quam adduxit rectè Bartolus, quia non eſt cenſendus perjurus, qui juſtè impeditur à promiſſis implendis, ut probatur à jure, *l. ſi ff. qui ſatis dare cogantur*, & nos item inſinuamus in ſuperioribus: at juſtè impedior ſolvere centum tibi, à quo centum mihi debentur. Quæ enim, per fidem tuam, æquitas poſtulat, ut te non ſolvente debitũ mihi, ego ad tuum debitum ſolvendũ impellar?

36 Et quamvis aliqui, ut Gutt *p.* 3. *de jur. c.*6. *n.*7. id quod docemus ſolùm concedant, quando debitum contrahitur poſt Juramenti obligationem, ſi ut Conſobrinua prædictus illa centum ex equi emptione incepiſſet debere Joanni poſt mutuum ob filię nuptias conceſſum, non verò anteà, tamen dicta ratio utrobique ſemper urget: neq; enim quando Joannes juravit ſe redditurum mutuum Conſobrino, intentionem habuit renunciandi juri compenſationis, quo gaudebat, ut perperam putant adverſarii: ſed potiùs judicandum eſt eo animo jurasse Joannem, quo ſibi commodius eſſet, nempè ſe ſoluturum intra menſem per legitimam quamcumque ſolutionem qualis certè eſt compenſatio.

37. Hac prolata ſententia ad me iterùm, ut erat tenerrimæ conſcientiæ ſcrupulis exagitatus Joannes clanculum venit, aſſerens ſe, quando mutuum à Conſobrino petiit intentionem habuiſſe, ſi is, non urgeret, compenſatione utendi: ſi inſtaret, atque hoc modo ſe multum offendi oſtenderet, animum habuiſſe omninò ſolvendi. A me ergo exquirebat, an illo perurgente, ipſe ea vi juſtitiæ ad mutuum ſolvendum obſtringeretur: nam cœterùm ſolas conſanguinei injuſtas querimonias non magni ſe nunc facere profitebatur.

Dixi non obſtringi, nihil enim ſibi nocuit per illam intentionem mente retentam. Ita Sanch. *l.*3 *in Dec. c* 17. *n.*16. quidquid contradicat Bonac. *t.*2. *d.*4. *de jur. p.* 16. *verſic. Addit.* Sanè ſi hanc voluntatem Conſobrino Joannes aperuiſſet, iſque acceptaſſet, quia tunc eum Juramento compenſationis juri renunciaſſet, à renunciatione reſilire non poſſet, & ſic ſibi utique nocuiſſet. Nũc verò, quia id mente opertum retinuit, ſuæ juſtæ indemnitati nihil nocuit: deficiente enim acceptatione, Juramentum in utilitatem hominis ſolius factum nihil obligat, ut nos diximus *ſup.* §. 3. *n.* 12. & meritò docet Sanchez *de matr. l.* 1. *d. nu.* 14. ex eo potiſſimùm capite, quia Juramentum ſortitur naturam primordialem, & conditionem actus ſuper quo interponitur: ſed promiſſio alteri facta habet ex ſui natura tacitam conditionem, *ſi acceptetur.* Ergo & Juramentum promiſſioni addictum.

38 Si hæc ita ſe habent, quid dicendum de ſequenti caſu? Petrus vel uſurario ex mutuo, vel latroni ex metu promiſit cum Juramento dare centum, poteſt ne Petrus compenſare cum illis centum, quæ reddere debebit uſurarius, vel latro, caſu quo Petrus obſervet Juramentum momentanea ſolutione? atque adeò poteſt nè ex nunc non ſolvere? Reſpondeo non poſſe, ratio eſt clara, quia compenſationis natura requirit, ut fiat compenſatio, cum illa re quæ tibi à debitore debetur: at antequam obſerves tu Juramentum, ſolvaſque, Uſurarius, vel latro nihil tibi debet, ergo, &c.

Juramentum factum contra leges.

39 Quoniam Juramentum de re contra leges civiles aliquando obligare, aliquando non item, docent Doctores, inquirimus modum id dignoſcendi. Dico (contra leges civiles) nam contra leges Eccleſiaſticas certum eſt non obligare: Ut ſi quis juraret ſe matrimonium initurum ſine cæremoniis (quamvis accidentariis) Eccleſiæ. Ratio eſt, quia leges Eccleſiaſticæ vel ſub veniali ſaltem conſtringunt, vel certè ita pertinent ad bonum commune, bonumve animæ, quales etiam eſſe ſolent nonnullæ Conſtitutiones Religionum ad nullam culpam obligantes, ut contra illas Juramentum non valeat. Sic Suar. *tom.* 2. *de Reg. lib.* 2. *de jur. c.*20. *n.*2. loquendo igitur de legibus civilibua.

40 Reſpondet Sanch. *lib.*3. *in Dec. c.*9. *n.*19. aſſerendo hanc regulam. Quando lea principaliter eſt lata circa bonum publicum, quod cognoſcitur ex eo ſigno, quod verba legis dirigantur ad omnes univerſaliter: tunc contra ipſam non obligare Juramentum, cùm tunc ſit ſaltem veniale contra illam operari. Quando verò lex, ſeu verba legis diriguntur ad perſonas particulares, obligare, quia tunc præſumitur lea ferri principaliter propter bonnm privatorum, atque adeò non cum tanto rigore peccati. Hinc ſi quis Minor init cum aliquo contractum, ſi quis renunciat futuræ ſucceſſioni, ſi quis alienat ſundum dotalem, atque hæc cum Juramento, non peccat, quia leges hæc prohibentes ſunt directæ principaliter ad bonum privatorum, atque adeo Juramenta dicta obligant. Contra, ſi quis juret ſe aſportaturum arma, frumentum, vinum, &c. eatra territorium contra legem id fortè prohibentem, peccat juxta damnum, quod facit communitati; quia ejuſmodi lea reſpicit principaliter bonum publicum, cùm ſit directa ad omnes univerſaliter; atq; adeò Juramentũ contra ejuſmodi legem obligationem inducere non poterit, Hactenus ea Sanchez.

41 Huic doctrinæ non acquieſcit Caſtrop. *com.*3. *tr. de jur. d.*2. *p.*8. *n.*6. potiſſimum ea eo, quia Reipublicæ maximi intereſt, ut illę leges directæ ad bonum privatum ſerventur; quare omnes eæ videntur verè, ſive directè, ſive indirectè ad bonum publicum pertinere: perindè enim bono publico in veritate ſervitur; ſi merces extra non aſportentur, atque ſi non remaneans puellæ indotatæ, Minores non depauperentur, filii hæreditate non careant. Regulam ergo ſequentem, quam fusè Caſtropalaus ponit, ſic breviter nos proponamus, & quia ea pedita ad praxim eſt, amplectamur.

42 Vel leges ſunt prohibentes, jubenteſve aliquid, vel ſunt ſolùm permittentes. Si juretur contra priores, non valet, nec eſt obligatorium Juramentum, ſic Oñate *c.*1. *de contr. tr.*4. *d.*11. *ſect.*2. *n.*49. quia ſic, etiam ſi aliuode ne venialiter quidem peccaretur, fieret contra bonum publicum, dum non ſervarentur leges ſuperiorum, unde oriri non poteſt obligatio ulla, nec ratione puræ aſſertinnis, nec alio modo; quia eo ipſo, quòd Juramentum eſt de re contra leges prædictas, eſt de re ſive mala, ſive quæ à Deo non acceptatur ob bonum publicum, & animarum: At ſi jures contra poſteriores; valet Juramentum, quia non eſt uodè illud ſit malum, non quidem ex ſe, ut ſupponimus; non ea lege, quia jam ipſa ſolùm eſt permiſſiva, ergo, &c. Exemplo res fiet dilucida. Prohibet lex, ne fundus dotalis à muliere alienetur: ſi quæ igitur juret ſe ſine debita ſolemnitate alienaturam, contra legem prohibentem jurat de re contra bonum publicum, & conſequenter Juramentum eſt inutile, & non obligatorium. Verùm quia eadem lex permittit, ut ſi quæ ſuodum dotalem de facto alienavit, non obligetur illud repetere, alienationemque reſcindere, quia nullibi invenitur lex ejuſmodi repetitionem præcipiens: ideo ſi quæ juret ſe non repetituram, validum emittet Juramentum, atque obligabitur non repetere; quia non repetendo, contra nullam legem operatur.

43 Ex hac regula fit, ut ſi minor juret ſine authoritate Prætoris contractum aliquem; ſi ludens juret ſe daturum id, quod amittit pecunia credita, ubi lea eſt, ne ſic ludatur; ſi quia juret ſe conditurũ teſtamentum ſine ſolemnitate (tametſi leges hęc diſponant non ſub aliqua culpa, ſed ſula poliſica gubernatione ad bonum publicum) fit, inquam, ut ii non obligentur ad ejuſmodi juramenta cuſtodienda. Sed ſi Minor contractum dictum ſine Judice inſtituit, ſi ludens pecuniam jam ſolvit, ſi ille teſtamentum ſolemnitate condidit, & deinde iidem jurent hæc ſe non eſſn reſciſſuros; obligabuntur juramenta ſervare, & Ratio utriuſque eſt jam dicta, quia ibi eſt reſiſtentia juris, hìc adeſt permiſſio: idem enim jus, quod tibi prohibet, ne à te illi actus celebrentur, permittit, celebratos

non

non reſcindi, ſi ita tibi libuerit. Multò magis Clericus renuntians cum juramento ſuri privilegio, vel fidelis jurans ſe non denunciaturum Hæreticum ſacro Tribunali, vel alicui ex metu jurans futurum matrimonium ſeu ſponſalia; non obligantur ad prædicta ſervanda, nec relaxatione indigent, quia hæc clarè ſunt vel contra leges Eccleſiaſticas, vel contra leges ſtatuentes illa ex bono publico. Lege Baſil. Pont. *lib.13.de matr.c.8.n.57.75.&76.*

44 Quòd ſi juramentum, de ſolvendis uſuris mutuatario, vel de danda pecunia latroni per metum eam extorquenti, ut ſupra diximus obligat, ideò eſt, quia hæc permittit lex: licèt enim leges contradicant uſurario, & latroni, ne injuſtas hic uſuras, & ne extortam ille pecuniam recipiant: non tamen contradicunt, ſed permittunt ſolvi uſuras & pecuniam à mutuante, vel promittente. Eodemque modo præſumeretur ludenti pecunia credita permittere illam ſolvere, ſi non ſolvendo gravis infamiæ notam ludens contraheret; ſi quidem leges contra ſubditorum neceſſitates, honoremque (ſi aliud non requirat majus aliquod bonum publicum) non judicantur agere, quare in iis circumſtantiis valeret ex tali fine juramentum; quia tunc juraretur id, quod eſt honeſtum, conducens ad propriam jurantis charitatem, lege non contradicente.

45 Denique ſi accidet fieri juramentum contra prædictas leges, quo confirmetur prius juramentum, eum vigorem habebit hoc poſterius juramentum, quem priùs: quare ſi prius nullum eſt, nullum eſt & poſterius, Juraſti v.g. alienare omnia bona in eo caſu, quo nulla eſt alienatio, & deinde alienationem jam factam altero addito juramento confirmaſti; aſſero, neutrum juramentum obligationem parere. Ratio eſt, quia quod nullum eſt, inutile, & confirmari nequit. Non ita, ſi jures te non repetere velle id, quod renunciatarius per talem tuam alienationem fortè acquiſivit, & poſſidet: valet enim hoc juramentum, cùm recurrat regula jam data, quod ſcilicet à jure non præcipiatur repetitio, ſed permittatur:

46 Dices: aliqui ſaltem ex his contractibus contra legem factis, qui ex ſe obligatarii in vim juſtitiæ non eſſent, tales fiunt, ſi addatur juramentum, quando proprio vocabulo dicuntur ejuſmodi contractus confirmari juramento: ergo inſufficiens eſt data doctrina. Reſp. nego tales fieri, ut *mox* §.6. explicabimus ea noſtra ſententia.

47 Duo hic denique noto. Primo; quia diverſæ ſunt opiniones, an dicta juramenta contra leges, immò & ſimilia, ſint eo ipſo irrita, ex eiſq; naſcatur obligatio ſaltem ex vi Religionis; ideò ſemper eſſe tutum petere diſpenſationem. Et fortaſſe invenies aliquos textus apud Layman. *lib.4.t.3.c.6.juncto c.8.* aſſerentem multa juramentu obligatoria, quæ talia non videntur; in quibus dicitur oportere aliquorum juramentorum relaxationo petere, quæ non apparent ex ſe eſſe obligatoria, & tamen ita judicantur, vel ob majorem conſcientiæ ſecuritatem, vel quia in iis textibus Pontifex loquitur juxta opinionem aſſerentium enaſci prædictam obligationem. Cauſa autem diſpenſandi ſatis erit, ne homines ultra neceſſarios uſus contra leges diſponant. Ita Caſtrop. *diſp.2. de juram. p.9.* §.1. *n.4 v. è contra*.

48 Secundò, non rarò leges aliquid prohibent, quia præſumunt fraudem, dolum, injuriam: quæ leges, ſi abſit dicta præſumptio, non obligant in conſcientia, ex nobilium Doctorum opinione. Lege Cabbedum *1.p. dec.138.n.3. ex lege ult.C. de pactis*, & Gloſſa *V. Eventus*.

Noto igitur, tunc juramentum contra has leges in foro conſcientiæ valere, (ſi aliàs res illicita non eſt, & fraus, dolus, vel injuria verè abſunt) Patet, quia tunc juramentum non eſt verè contra leges. Habe exemplum. Nepotes v.g. pactum ineunt inter ſe cum juramento, ut moriente Avo dividant hoc, vel illo modo hæreditatem. Hoc pactum etiam juratum, nullum eſt ex legibus, ne ſcilicet detur anſa captandæ mortis Avo. Lege Tiraq. *loc. cit. v. unquam, in præfat. à nu.135.* Si tamen nullus ſubſit ne à longè quidem ejuſmodi timor, ſive propter virtutem nepotum, ſive propter ſenectutem morti proximam Avi, vel quid ſimile; aſſero, hoc pactum in conſcientia valere, item juramentum, atq; obligatorium eſſe: quia verè contra legem, ſeu ejus prohibitionem in conſcientia tunc non oritur. Certè advocatus non poteſt paciſci cum cliente, de quota litis; Hæres non conficiens inventarium tenetur ſolvere legata & æs alienum vires hæreditatis excedentia; & tamen hæc ſolùm ſunt ſecundùm forum externum præſumens fraudes; at iis ceſſantibus, has leges nihil urgere in conſcientia, non ignobiles Doctores affirmant. Ita Cord. apud Dianam *p.3.tr.5.reſ.56.* Val. *in different. utriuſque fori v. Hæreditas, different.2.nu.3.* aliique.

Juramenta non vendendi minoris, & non emendi pluris.

49 Hæc certè non obligant, quia regulariter nec cedunt in honorem Dei, nec in proximi utilitatem. Quòd ſi in emolumentum proprium jurantia aliquando cadunt, jam ipſe poteſt ſibi remittere. Sic Caſtropal. *tom.3.tract.14.d.2.punct.7.§.2.num.4.fine* Bonac. *tom.2.diſp.4.de jur.q.1.p.4.n.3.* Addidi (regulariter) ſi enim in aliqua occaſione moveris ad ſic jurandum propter bonum tertii, ne v.g. merces pro filiis decreſcant, vel quid ſimile; certè ſi affuerit acceptatio, ut patet ex dictis, obligaberis.

Juramenta Medicorum, Rectorum Civitatum, Alumnorum Collegii.

50 Quoniam Regula fuit univerſalis, juramentum de ſervanda aliqua lege vel ſtatuto etiam individuo, &c. eſſe intelligendum, fuiſſe emiſſum ſub ea conditione, quam ſecluſo juramento, habet ſtatutum ſive ex ſe, ſive ex conſuetudine: ideò idem dicendum eſt de juramentis præfixis in hoc titulo. Ita Suar. *tom.4. in 3. part. d.35. ſect.3.n.4.& 6.* Sanch. *lib.5.in Dec.16.n.10.* Nuñus, & Homob. apud Dianam *p.3.tr.4 reſ 3.*

51 Hinc ſatis eſt Sanc. *ib.* ut Medicus ſive per ſe, ſive per alios imminente periculo, moneat infirmum de Confeſſione, nec tenetur teſtimonium exhibitæ Confeſſionis ſcriptum petere, ut poſſit ad curandum ægrum redire, quamvis id, aliaque juraverit obſervare ex præſcripto Pii V. *Super gregem*, 1565. 8. *Maii*. Ratio eſt jam dicta, quia ejuſmodi Pii lex non videtur aliter recepta, quare non obligat, niſi ubi uſu recepta cum toto ſuo rigore eſſet.

52 Hinc Rectores civitatum, Judices, ſimileſque Officiales cùm jurant obſervare multa eorum ſtatuta, ea ex vi juramenti dumtaxat cuſtodire tenentur, quæ ſunt in uſu conſuetudine recepta.

53 Hinc Scribæ, Procuratores, aliique jurantes taxam præſcriptam ſe ſervaturos, eam debent & poſſunt pro ſua impenſa opera mercedem recipere, quam legitima conſuetudo introducit. At certè conſuetudinem nondum forè introductam puto, quamdiu clanculum plus accipitur, & Princeps, cùm id noſcit, punit. Ita Caſtrop. *t.3.d.2 de jur p.7.§.5.n.4.*

54 Hinc alumni jurantes ſtatuta Collegii ſervare, ea obſtringuntur ex vi juramenti cuſtodire, quæ aliàs firma ſunt, & ſervari ſolent. Sic Salas *de leg.d.15.ſect.1.* Bonac. *to 2.d.4.q.1.de jur.p.16.n.6.* Et quidem ſi ex ſe ſunt levia, vel ut levia exiſtimata, ſub levi obligatione; ſi ex ſe ſunt gravia, vel reputata, ut gravia, ſub gravi: neque enim ejuſmodi juramenta aliquid addunt, ſed ſolùm magis firmant obligationem, quæ aliàs aderat.

55 Alumni autem Seminariorum jurantes ad patriam poſt abſoluta ſtudia ſe redituros, vel Clericatū profeſſuros, poterunt, non obſtante juramento, Religionem ingredi. Ita Baſil Pont. *lib.12.de ſponſalib.c.8.n.5.* quia hic ſtatus utpotè majoris perfectionis ſemper cenſetur exceptus: niſi, ob aliquod majus bonum expreſsè renunciaverint: ut per tres annos poſt abſoluta ſtudia ab Alumnis Collegii Anglicani, huic poteſtati Religionem ingrediendi renuntiari ob inopiam operariorum in Anglia laborantium, refert Pellizzarius *to.1. man. Reg.tr.2.c.4.n.34.* Layman. *lib.4.tr.3.c.6.n.6.* ſentit, nunquam poſſe dictos alumnos Religionem ingredi, ſi ingreſſurus ſit in Religionem in qua ſatisfieri juramento non poſſit: quia illud juramentum, ſeu votum factum fuit in utilitatem Eccleſiæ ſuæ patriæ. Sed certè quia ſtatus Religioſus, ut dixi, probabiliter cenſetur ſemper exceptus, & ut addit Fag. *lib.2.in Dec.c.16 n.5.* quia commutatur juramentum in meliùs (quod ex dicendis cum *de voto*, omnibus eſt licitum) ideò noſtra ſententia eſt probabilior; faventque ea, quæ dixi *ſupra* §.3.*n.13.*

56 Dubitabis. Quòd ſi quis juret ſtatutum, quod nunc propter aliquam rationem non obligat, obligabit poſteà; tenetur ne is poſteà ſervare? Reſpondeo diſtinguendum eſſe cum Sanch. ex parte, *lib.3. in Dec.c.14 n.12.* ex Fag. ex parte *lib.2.in 2.prac. dec.c.24.nu.1.* Tanc. ex toto, *t.1.de rel.lib.2 d.19. d.n.8.* Si nunc quando juras, ſtatutum non eſt uſu receptum, vel eſt legitimè abrogatum & nullum, etiam ſi ponas poſteà illud ſtatutum redire, non teneris: Ratio eſt, quia juramentum fuit de ſtatuto, quod exiſtebat quando juraſti. Si ergo tunc nullum exiſtebat, & nullum fuit juramentū de ipſo, non poterit deinceps tractu temporis convaleſcere. At ſi ſtatutum fuit dumtaxat ſuſpenſum propter aliquam cauſam, & deinde ceſſante illa revivifcit, ut ita dicam; ſanè teneris; ſiquidem juramentum fuit validum pro lege valida: at jam dicta lex valida eſt, & ſolùm per accidens eo tempore, quo ſuſpenſa fuit, obſervatione caruit; ergo &c.

Evenit id ſæpè in taxis & pretiis rerum. Juraſti V.G. non vendere frumentum, niſi juxta pretium à Republica taxatum, accidit maxima penuria per duos menſes, quando taxa minor anteà facta ſuſpenditur, ſed poſt duos menſes, ceſſante penuria, rediit: ſanè ſi tempore illorum duorum menſium juraſti taxam Reipublicæ ſervare, quamvis non obligeris pro duobus his menſibus, poſteà tamen, redeunte taxa, redit & tua obligatio.

Juramentum non ludendi.

57 Quandonam Juramentum non ludendi obligat jurantem? Reſpondeo, Tribus regulis id definiri poſſe.

Prima Regula. Si juraſti abſolutè non ludere, nil cogitando, an de ludo immoderato, & periculoſo dumtaxat, an etiam de moderato intellexeris, non teneris te abſtinere à moderato. Ratio eſt, quia ſecundùm jura. *l.quidquid aſtringenda, ff.de verb. obl.* debet interpretatio ita fieri, ut minor, quam ad fieri poteſt, obligatio inducatur. Lege Bonacina *to.2 d.4.q.1.de jur.p.16.n.3.*

58 Secunda Regula, ſi juraſti te non luſurum mente comprehendendo tum immoderatum, tum moderatum ludum, neutro ludo tibi licet ludere. Ratio eſt, quia quamvis ludus moderatus pertineat ad virtutem Eutrapeliæ, ex S. Th. 2.2.*q.168.art.2. in corp.* unde

ipſius

Digitized by Google

ipſius abſtinentia videatur non eſſe bona, & honeſta, adeòque non eſſe juramenti materia: tamen quia perfectius eſt ob mortificationem en privari, materia eſt juramenti, id patet in cæteris honeſtis recreationibus aſſumptis ex cibo, ex potu, ex ſimilibus, quorum abſtinentia apta eſt materia voti, atque adeò juramenti.

59 Sed quia modus dignoſcendi, num uterque ludus, non ſolus immoderatus comprehendatur à jurante. Dico cognoſci id ex fine, à quo motus quis juravit. Sic Caſtrop. *tom.3. tr.14. de jur. d.2. p.7. §.1.* Si enim ſolùm intendit vitare jurgia, jacturam bonorum, malaque non abſimilia, ſolùm immoderatum ludum excluſit: ſi verò voluit ſe à delectatione ludendi, à jactura temporis, &c. cohibere, etiam moderatum comprehendit.

60 Atque ea eodem fine parvitas materiæ in ludente contra juramentum expendenda item eſt. Si enim juravit quis abſtinentiam à ludo, nè prodigè rem familiarem contereret: à modico, vel notabili damnu quod ex ludo juxta ejuſdem ſtatum patitur levis, vel gravis culpa metienda eſt. Si verò, ne tempus conſumeret, vel ne delectatione ludi afficeretur, juravit; à tempore notabili inſumpto, puta plus quàm per duas horas, metiendum peccatum mortale eſt; ita idem *ibid. n.6.* Fag. *lib.3. in prac. dec. c.26. n.4.* Quare in hoc caſu, quamvis notabilem pecuniam brevi tempore ludo exponeres, non peccares mortaliter, quantum eſt ex vi juramenti: quia finis intentus notabiliter non læderetur.

61 Regula tertia. Si juramentum fuit ſub aliqua limitatione, V. G. non ludendi cum hac perſona, in tali loco, tali genere ludi &c. diſtinguendum eſt, ſi enim id fuit ſine ullo fine honeſto, ſed ſive ad vindictam contra colludentem, ſive quia in eo loco malè fortunatum ſe quis credit, &c. non obligat juramentum, quia eſt de re mala, vel certè fuit juramentum Deo ſoli factum de re indifferenti: ita Navar. *c.12. n.28.* Bonac. *t.2. d.4. p.4. n.2.* Si verò id factum fuerit, quia cum hac perſona, vel in eo loco adeſt occaſio peccandi, quæ non adeſt alibi: juramentum ſanè conſtabit, quia de re ſuit utili, & honeſta.

62 Denique hic duo adverte. *Primò*, juramentum tuum de non ludendo, non includere de non ludendo per intermediam perſonam, niſi id expreſsè mente conceperis? quia tunc tu non ludis, ſed alius, etiam ſi tu præſens eſſes, cùm pro te ludit Caſtr. *ibid. nu.5.*

63 Secundò, Juramentum de non ludendo, an includat promiſſionem de non ludendo nomine alieno; ex fine, qui te impulit ad jurandum debere colligi. Ita Caſtrop *ibid. n.6.* Si enim rationem habuiſti jacturæ temporis, vel diſcordiarum dum, domi ſerò redis &c. includeret. Si verò jacturæ rei familiaris dumtaxat, non item. Ratio eſt, quia illa obſtant, hæc autem fini juramenti non obſtant. Quod ſi finis fuit ne in blaſphemias erumperes, ne vana, vel falſa juramenta effunderes, ne cum colluſore rixas ageres, & ſimilia? perpendendum eſt, an quando nomine alieno ludis, tuamque pecuniam non perdis, hæc ſolitus ſis committere? ſi ſolitus, includit; ſecus, probabile eſt non includere.

Si juraſti alicui Verbi Gratia filiis non ludere in ipſorum commodum, teneris juramento, ſi fuerit ab ipſis id acceptatum: ſic Sanchez *lib.3. in Dec. cap.18. à numer.9. uſque ad 17.* ſed ſi non fuerit acceptatum, poterit non obſervari: eo modo, quo poteſt promiſſio ſoli homini facta, nondum acceptata, de qua dictum eſt *c.3. §.3. num.22.*

64 De juramento non ludendi limitatio, donec duret aliqua conditio, ſatis ſit legere ſequentem reſolutionem.

Titius profecturus Romam recipit juramentum à filio, ipſum aleis non luſurum, donec pater rediret. Verùm is morte oppreſſus Romæ, nunquam redire potuit: quare quæſivit filius an ludus ipſi concedi licitè poſſet? Nunquam poſſe Reſpondet Bonacina, *tom.2. d.4. de jur. quæſt.1. part.16. num.6.* quia nunquam ponetur illa conditio reditus.

Sed profectò ita ſe res habet, ſi verba ad litteram ſumenda forent: ſed quia juramentum, ut dictum eſt § 4. eſt ex animo, & mente jurantis interpretandum, mihi videtur mentem filii non fuiſſe, niſi ſe à ludo continere per aliquod tempus, & quidem per illud, quo ſub poteſtate eſt Patris abſentis, & non in perpetuum; ſi enim illum quando juravit interrogaſſes, ita reſpondiſſet; ex rationabili igitur interpretatione dati juramenti, licitè, quantum eſt ex hoc capite, ludere poſſe puto. Fac filium juraſſe ſe non ducturum uxorem, non iturum venatum donec Pater Roma rediiſſet, vel ſe non iturùm ad villam, immò ſe non exiturum domo, niſi Pater rediſſet à foro, Verbi Gratia, & morte ſubita correptus, nunquam rediret: num filium ad illa obſervanda in perpetuum obligares? Minimè.

De Abſolutione juramenti non ludendi, quis eam concedere, & qua ratione concedenda, lege apud Sanch. *lib.3. in Dec. c.11. nu.10. & c.19. n.4.*

Juramentum de non propalanda arte.

65 Medicus quidam Empyricus ſecreti cujuſdam medicamenti contra febres malignas conſcius, cum juramento promiſit ſuo Magiſtro illud ſecretum nulli communicare, niſi uni ex conſanguineis ejuſdem ſui Magiſtri. Quæſivit empyricus, an poſſet nihilominus aliis communicare?

Dixi eſſe legendum Facundez *lib.2. in dec. cap.13. nu.17.* & Suarez, *tom.2. de Rel. lib.2. de jur. c.27 nu.11.* qui explicant Sanctum Thomam aſſerentem abſolutè poſſe, quia promiſſio, quamvis juſta, eſt contra charitatem. Certè id ita eſt communiter. Sed ego unum omninò, vel addendum, vel monendum puto. Nam ſi bono publico ſeu etiam bono tertii ex febri fortè laborantis ſatis conſulitur per alia medicamenta, vel per illum unum qui ſecreti conſcius, medicamentum ſatis pro infirmis, in caſibus occurrentibus diſtribuat, (ut accidit hic Panormi in Electuario Moretti ubi unus ſatis illud per totam Civitatem, immò Regnum ſpargit) obligat illud juramentum; quia tunc non eſt contra charitatem, & ejus violatio eſſet contra jus tertii, id eſt Magiſtri, cui lucrum reportare ex ſua privata ſcientia congruit; & de hoc ſolo caſu juramentum fuiſſe ab empyrico emiſſum præſumendum eſt, nam ſi bono publico vel tertii non providetur, tunc ſanè fateor non urgere juramentum, utpotè de re mala, & contra charitatem nuncupatum.

Juramentum non commodandi, vel non dandi mutuum, vel non fidejubendi.

66 Hæc irrita ſunt, nec obligant, quia ſunt contra proximi charitatem ſic Suar. *t.2. de Rel. lib.2. de jur. c.17. n.17.* Sanch. *ibid. 4. Dec. c. n.18.* Illud nihilominus eſt advertendum, circumſtantias, vel finem aliquando cauſæ eſſe, ut irrita ne ſint, ſed obligatoria; ſi enim hæc jurares in gratiam filiorum V. G. vel tui hæredis, ne res familiaris decoquatur, ne tibi ſint occaſiones blaſphemandi, furandi, eleemoſynam non elargiendi, &c. valeret juſiurandum, quia eſſet de re Deo grata, vel filiis (ſi acceptaverit) utili.

67 Contrà, juramentum de mutuando, vel fidejubendo omnibus ex quadam humana urbanitate emiſſum non obligat: quia ex ſe niſi per aliquam circumſtantiam honeſtetur, includit vitium prodigalitatis, vel imprudentiæ.

68 Quod ſi id juramentum fiat in honorem Dei, ſanè obligat: quia ſicuti poteſt quis diſtribuere omnia ſua bona pauperibus propter Deum, ſi non habet alia onera familiæ, vel æris alieni, ita omnibus mutuare.

69 Adverto autem, ſi ejuſmodi juramentum fiat abſolutè, intelligi ſine notabili ſaltem periculo ſolvendi de proprio, ut ſcilicet juramentum interpretemur, quanto minori præjudicio contra jurantem poſſit. Ut ergo intelligatur cum dicto periculo, debet expreſsè id jurari. Juramentum dictæ mutuationis, vel fidejuſſionis pro aliqua determinata perſona, ſi omnibus ſpectatis, ſapiat prodigalitatem, vel imprudentiam, irritum eſt; ſi aliqua ratione honeſtatur, validum, ut ex dictis conſtat.

70 Huc facit ſequens difficultas. Si juret quis pecuniam mutuam dare propter charitatem proximo, vel etiam dare eleemoſynam, an liceat illi expectare, donec pauper petat eleemoſynam, & donec aliquis mutuum expoſcat?

Reſpondeo quoad mutuandum poſſe expectari petitionem Mutuatarii. Ratio eſt, quia obligatio ad mutuandum & ſimilia, niſi jurans expreſſerit contrarium, intelligenda ſunt juxta naturam actus: at natura mutuandi hæc eſt, ut tunc mutuetur, cùm petitur. Quoad eleemoſynam diſtinguendum eſt. Si enim juraſti eam elargiri pauperi, vel Religioſo mendicanti oſtiatim, intelligitur cùm petet; hæc enim eſt natura ejuſmodi eleemoſynæ promiſſæ, niſi aliud intendatur; Verùm iuraſti dare eleemoſynam pauperi abſolutè, debes quam primum ſi ſine notabili incommodo poteris, etiam non petenti porrigere; abſoluta enim eleemoſynæ promiſſio (niſi tamen tempus, vel aliam circumſtantiam in juramento expreſſeris) ita requirit.

§. VI. *De Juramento confirmante contractum.*

1 JUramentum promiſſorium aliquando, ut ex dictis conſtat, validum eſt, ſolùm in ratione juramenti, hoc eſt obligat ſolùm intra limites Religionis, ne ſcilicet Deus falsò in teſtimonium adducatur: & tunc juramentum vocatur per ſe ſtans. Aliquando verò præter hoc dicitur confirmare contractus, hoc eſt facit, ut contractus, cui adiicitur, qui aliàs erat invalidus, vel qui non inducebat obligationem juſtitiæ, ſed ſolùm Verbi Gratia fidelitatis; fiat validus, & obliget in ratione juſtitiæ dans jus juſtitiæ ei, in cujus favorem juratur; & tunc juramentum vocatur confirmatorium, ſeu confirmans contractum.

2 Quando ergo juramentum eſt per ſe ſtans, id eſt quando obligat, ut ſolùm juramentum, & non confirmat contractum, primò ipſe contractus remanet qualis erat in ſua natura, ſive validus, ſive non, & nihil recipit à tali juramento: unde relaxatu à Judice Eccleſiaſtico juramento; ſi contractus ex ſe erat invalidus, poteſt iri contra contractum, quia ex illo nullum jus confertur tertio. Secundò poteſt relaxari à Prælato, quia juramentum, ut ſolùm juramentum, Deum dumtaxat reſpicit, cujus nomine illud relaxare Prælatus poteſt. Tertiò poteſt in caſu contractus invalidi ipſi juramento ſatisfieri momentanea ſolutione, hoc eſt potes dare V.G. centum illi, cui totidem per invalidum contractum juratum promiſiſti: ut ſic adimpleas in reverentiam Dei per juramentum invocati, quod promiſiſti; ſed potes ſtatim eadem repetere: quia ex una parte tu non juraſti non repetere, & aliàs is ea centum invalidè recepit, cùm nullum jus ea retinendi obtinuerit, ſolùm tu ex Religione tui juramenti debebas: cui jam ſatisfeciſti per illam dationem momentaneam.

3 At

3 At verò ſi quando juramentum confirmaret contractum, daretur jus ei, in cujus favorem juratum eſt, & conſequenter contractus ſi fortè erat ex ſe invalidus, fieret validus, nec poſſet ei ſatisfieri ſola momentanea ſolutione, nec ab Epiſcopo poſſet abſolutè & in totum relaxari, quia eſſet contra jus acquiſitum tertio, niſi fortè à Summo Pontifice in aliquo raro caſu boni communis: & niſi fortè ex parte, ut non rarò accidit, quando à Prælato tale juramentum relaxatur ad effectum agendi: ſemper enim intelligitur remanere jus juſtitiæ acquiſitum tertio, & ſolùm eſſe relaxatum id, quod eſt ex parte Religionis, ita Sanch. *lib.* 3. *in Decal. c.* 12. *n.* 60. Molin. *tom.* 1. *d.* 150. *§. illud etiam*.

4 His poſitis celeberrima eſt, & multum implexè tradita hæc difficultas, An juramentum confirmet contractum. Sed Deo favente, clara, & brevis à nobis inietur via.

Poteſt aliquis contractus vel primò eſſe in ſe validus, ſed jure poſitivo reſcindibilis; vel ſecundò, eſſe abſolutè eodem jure poſitivo invalidus: & de utroque quærimus, an ſi illi adjungatur juramentum, confirmetur, hoc eſt non ſolùm obliget ex vi juramenti & Religionis, ſed etiam ex vi juſtitiæ. Dico (jure poſitivo) ſi enim contractus eſt invalidus jure naturæ, conſtat apud omnes non confirmari poſſe juramento, cujus rei rationem afferam mox *n.* 10.

5 Duæ ſunt ſententiæ, quæ dignæ ſunt, ut referantur.

Prima univerſaliter docet, nullum contractum confirmari juramento, & nunquam à juramento ſolo haberi, ut ſurgat jus juſtitiæ: habetur enim ſolùm à juramento id firmitatis, quòd ex ſe juramentum habet, hoc eſt jus Religionis. Alienavit V. g. Uxor fundum dotalem, hic contractus ex jure poſitivo invalidus eſt; quod ſi addatur juramentum, adhuc remanet in ſuo ſtatu invaliditatis, nec ei accreſcit ullus valor ex juſtitia; ſolùm, ſi nihil obſtaret, conſurgeret obligatio Religionis, quam affert ex ſe juramentum, unde eo ritè relaxato ad nihil uxor tenetur. Ita Jaſon, aliique juris interpretes apud Sanch. *lib.* 3. *in Decal. c.* 12. *num.* 4. & 8. fatetur probabilem Suar. *lib.* 1. *de jur. c.* 29. *num.* 1. ad quam meritò propendet Caſtrop. *t.* 3. *tr. de jur. d.* 2. *p.* 9. *§.* 3. *num.* 4.

Secunda ſententia univerſaliter docet contra ſaltem aliquos, quorum Catalogum vide apud Oñate *tom.* 1. *de contr. tr.* 4. *diſp.* 11. *ſect.* 6. *n.* 130 confirmari juramento, atque ideò in his conſurgere ex juramento duplicem obligationem, alteram propriam Religionis, alteram Juſtitiæ: ejuſmodi inter cæteras eſſe docent dictam alienationem fundi dotalis: quare eo alienato ab uxore cum juramento, etiam ſi ritè dictum Juramentum fuerit relaxatum, Uxor ex horum ſententia tenebitur ex juſtitia ſtare alienationi factæ. Afferunt autem apud Oñate *ibid. ſect.* 4. *num.* 99. præter dictum Catalogum, regulam dignoſcendi, quando nam juramentum confirmet contractum, quando non item. In eo caſu (inquiunt) juramentum non confirmat contractum quando illud ſervando vel jurans peccat, vel peccat exigens juramentum, in cœteris confirmat. Hinc ſi jures uſuras daturum uſurario, vel per metum dolumve jures dare latroni pecuniam; ejuſmodi promiſſiones non confirmabis juramento, quia quamvis tu non pecces, peccat uſurarius & latro exigentes, at in exemplo dicto uxoris confirmabitur juramento dicta alienatio, quia nec ipſa alienans, nec recipiens ſeu alienationem acceptans peccat. Sanch. *d. c.* 12. *n.* 5. & 11. & 12. Molin. Reb. Sà, de Lugo eos citans *t.* 2. *de juſt. diſp.* 22. *ſect.* 8. *n.* 202. & 206. Oñate *c. mox citando ſect.* 4. *n.* 91.

6 Profectò, ut hinc incipiam, quamvis hæc ſecunda ſententia ſit communior, inde mihi difficilis eſt, quia non poſſum mihi perſuadere, jura voluiſſe firmare tales contractus cum tanto diſpendio fœminarum & debilium, qui ſicuti facile contrahunt, ſic facilè & ex levitate jurant: & ſic voluiſſe negare illis remedium reſciſſionis, quod illis competeret, niſi juraſſent, ſemper etiam juramento relaxato à Prælato remaneret obligatio juſtitiæ, ut modò diximus, quod abſurdum licèt concedant aliqui adverſarii, ego tamen tam prudentibus legiſlatoribus hanc notam inurere non audeo.

7 Dico igitur probabiliorem eſſe, & certè pro foro conſcientiæ expeditiorem primam ſententiam. Ratio potiſſima eſt, quia, quod juramentum addat vim juſtitiæ, non habetur ex ipſo juramento ut ex ſe patet, & diximus ſuprà, quia juramentum eſt acceſſorium contractui, & relinquit illum (quantum eſt ex natura juramenti,) ut eſt in ſe. Non ex jure, quia nulla jura dicunt juramentum confirmare contractus; ſolùm enim dicunt Authentic. *Sacramenta puberum, cap. ſi adverſus venditionem cap. debitores de uſuris, c. cum contingat de jurejurando c.* 2. *eodem titulo in* 5. *cap. Quamvis pactum de pactis in* 6. quibus nituntur Caſtrop. *tom.* 2. *tr.* 2. *de juram. diſp.* 2. *p.* 9. *§.* 3. *n.* 4. Oñate *loc. citat. ſect.* 4. *n.* 98. & *ſect.* 6. *num.* 129. & 130.) debere ſervari inviolabiliter, & non rarò expreſsè addunt, in reverentiam juramenti, vel quid ſimilis: id quod optimè ſalvatur ſi juramentum ſervetur ex vi Religionis: unde non habemus neceſſitatem aſſerendi ex jura velle, ut addatur jus juſtitiæ. Inventum hoc fuit Juriſtarum, non juris, ſanè id maximum quid eſt in Republica, ut contractus, qui aliàs propter bonum publicum, ſivè primarium, ſivè ſecundarium univerſaliter uſurpantur, quique aliquando à juribus cum tanta conſideratione invalidi ſunt conſtituti, ſtatim, nullo negotio, adhibito dumtaxat juramento, validi evadant, & ſic res, ſeu bona, quæ ſunt unius, ſtatim ex juſtitia fiant alterius. Non facilè id admitto, niſi expreſsè, & meridiana luce clariùs id jura pronuncient: quam claritatem nec ego vidi, nec adverſarii poſſunt oſtendere.

8 Urget contra nos ratio ſecundæ ſententiæ, quæ inter potiſſimas eſt hujuſmodi.

Contractus in ſe validi, ſed jure humano reſcindibiles, ideò reſcindi poſſunt, quia lex dat actionem contrahenti ad illius reſciſſionem petendam: ſed quando adeſt juramentum, lex non dat talem actionem, ſed vult ſervari juramentum: ergo reſcindi non poſſunt: ergo per Juramentum validantur, ſeu confirmantur. Simili modo quando contractus ſunt eodem jure poſitivo irriti (quales ſunt alienatio fundi dotalis, renunciatio futuræ ſucceſſionis, contractus Minoris abſq; authoritate Curatoris ex Decreto Judicis circa immobilia, &c.) ſi illis addatur juramentum, lex vult, ut tales contractus ſint perpetuò firmi, nec ulla actio competat contra ipſos: ergo per juramentum facti ſunt validi, ſeu confirmati. Confirmatur, quia in contractibus per metum celebratis, in promiſſione V. G. facta latroni, leges dicunt juramenta debere ſervari ſaltem momentanea illa ſolutione: at in aliis ſpontaneè factis, in alienatione Verbi Gratia, fundi dotalis eædem leges abſolutè dicunt debere ſimilia juramenta omnino ſervari: ergo ſignum eſt, leges voluiſſe per hæc juramenta ſponte facta dare contractibus validitatem, atque adeò jus juſtitiæ.

9 Reſpondeo negando ultimam conſequentiam, id eſt, eos contractus ſive reſcindibiles, ſive ipſo jure irritos, fuiſſe per juramentum factos validos; ſolùm enim jura inculcant jus juranti ex vi Religionis, & nihil aliud, ut accuratè textus conſideranti patebit: Ad confirmationem: Reſpondeo eſſe claram diſparitatem, cur jura dicant contractum ex metu juratum eſſe ſervandum momentanea illa ſolutione, contractum verò ſpontè juratum eſſe ſervandum omninò: ſemper tamen, per noſtram ſententiam, ex ſolo vinculo Religionis. Nam ubi adeſt metus, habetur in ipſo contractu cauſa, cur facienda ſit non perpetua, ſed momentanea ſolutio, & cauſa cur relaxari à Superiori poſſit, quæ cauſa eſt ipſe metus, ſeu injuria, quæ per metum fit juranti, ſic quando juramentum eſt ſpontaneum licèt adjectum contractui, ut reſcindibili, vel nulli, non habetur in ipſo contractu cauſa momentaneæ ſolutionis, vel relaxationis, quia in ipſo non interfuiſſe injuriam metus, vel doli ſupponimus: quare ſi relaxandum ſit, ex cauſa petenda eſt aliunde, & ſic, ſi res promiſſa ſervari ſine peccato poteſt, omninò ſervanda eſt, donec inveniatur dicta cauſa relaxandi: quamvis fatear facilè invenire poſſe, ut *ſupra §.* 5. *n.* 7. innuimus cum Caſtropalao.

10 Hic denique notandum cenſeo, cur etiam in adverſariorum ſententia, apud Oñate *t.* 1. *de contr. tr.* 3. *diſp.* 11. *ſect.* 4. *num.* 102. juramentum confirmare non poſſit contractum jure naturæ nullum, quales ſunt contractus infantium, & amentium, vel contractus ſimulati, id eſt ſine ulla voluntate, vel contractus de re aliena, &c. apud Oñate *ib.* Ratio enim eſt, quia jura poſitiva ſi poſſent facere, quod juramentum confirmaret contractum, ideò poſſent, quia darent actionem ex vi juſtitiæ ei, in favorem cujus contractus juramento vallatur: at jura poſitiva non poſſunt dare actionem ex vi juſtitiæ contractui, qui nullus eſt ex jure naturæ, niſi tollendo bona uni, & alteri applicando, quod non poſſe fieri, niſi in quibuſdam caſibus pertinentibus ad bonum commune omnibus conſtat. Dicere autem id feciſſe univerſim, quoties intervenit juramentum, quaſi id eſſet bonum commune, eſt nimis gratis loqui. Placet mihi hæc ratio, quia doctrinæ à me allatæ *n.* 7. *fine* egregiè favet.

§. VII. *Juramentum an pariat obligationem in altero à jurante, atque adeò in ſucceſſore, vel hærede?*

1 VEl das juramentum, id eſt alicui aliquid cum jurejurando promittis, vel recipis, id eſt tibi quiſpiam promittit aliquid cum juramento: illud, ſe tenet ex parte jurantis: hoc, ex parte ejus, cui juratur.

Quoad prius. Juramentum parit obligationem in ſolo jurante, non verò in ejus hærede, vel ſucceſſore, ſic *lib.* 3. *in Dec. c.* 13. *nu.* 1. Caſtrop. *tom.* 3. *tr. de juram. diſp.* 2. *p.* 11. *n.* 1. & paſſim. Hinc ſi quid juraſti homini (nam de voto, vel juramento Deo præſtito dicemus mox *n.* 4. & multa addemus cum de voto *infra c.* 12. *§.* 4) tuus hæres non obligatur te mortuo illud ex vi Religionis obſervare, etiam ſi juraveris pro te, & tuis ſucceſſoribus. Ratio eſt, quia non poteſt quis contrahere obligationem ex vi juramenti, niſi habeat intentionem jurandi, de quo *infra*, at ſucceſſor nunquam habuit intentionem jurandi, ergo, &c. unde vides rectè ab authoribus obligationem juramenti appellari perſonalem.

2 Dixi (ex vi Religionis) nam ex alio vinculo poterunt contrahere obligationem hæredes, hoc autem ſolet eſſe vel ratio contractus, vel ratio ſtatuti. Prioris exemplum eſt: Si tu equum cum juramento vendidiſti Petro acceptanti, & equo nondum conſignato, tu moriaris; tuus hæres equum conſignare Petro debebit, non ex vi contractus emptionis & venditionis: obligatio enim ſeu jus contractus cùm ſit fundatum in jure acquiſito à parte, ſicque obligatio juſtitiæ ad ſucceſſores neceſſariò tranſmittitur. Idem dicendum in omnibus juramentis acceptari ab alio, ex quibus alter jus juſtitiæ acquiritur. Exemplum poſterioris eſt, ſi ſit in Civitate lex ſolvendi gabellas, tuuſque Pater promiſerit cum juramento eas ſolvere, eo defuncto tu non ex vi Religionis, ſed ex vi legis, & ſtatuti univer-

Digitized by Google

verſalis ſolvere debebis, etiam ſi Pater tuus non juraverit, ut ex ſe conſtat.

3 Atque hinc fit, ut, ſi in aliquo caſu ſolùm urgeat vis juramenti, nihil debeat tuus hæres. Ita idem. *ib.* V. G. cum juramento extorto per metum latroni, vel uſurario acceptanti promiſiſti pecuniam, te mortuo: non obligatur hæres tuus ſolvere, quia non obligatur ea vi juramenti, ut dictum eſt, nec ea vi ſtatuti, quia nullum ſtatutum invenitur, per quod obligentur latronibus & uſurariis pecuniam erogare; nec denique ea vi contractus, quia nullum jus juſtitiæ acquiſivit latro, vel uſurarius in pecuniam alienam.

4 Dices, ſi quis Deo juraret ſe velle dare pauperi ſtipem centum V. g. aureorum, deberet hæres, eo defuncto, dictam eleemoſynam erogare, & tamen Teſtator ſolo vinculo Religionis tenebatur.

Reſpondet Sanch. *ib. n.* 5. id ita eſſe, quia Deus illud votum, vel juramentum ſibi factum ad utilitatem pauperis acceptavit, ut pars contrahens; quare præter vinculum Religionis adeſt ratio contractus, atque adeò juſtitiæ.

5 Non placet hæc reſponſio Caſtropalao, quia non apparet, niſi gratis dicatur, adeſſe talem contractum, ſeu Deum hic ſe habere ut contrahentem, & acceptantem, ideò docet id eſſe, quia jus canonicum, & civile ſtatuit hæreditatem à ſucceſſore non adiri niſi ſub conditione exequendi vota, & juramenta realia defuncti, quæ non ſunt per iniuriam extorta. Quod autem id ſtatuerint jura, probat ex aliquibus textibus, *c. licet de voto, c. ſi hæredes de teſtamentis*, & præcipuè ex *cap. ex parte de Cenſibus*, ubi id expreſsè deciditur: & clarè *in leg. 2. ff. de pollicitationibus*, ibi: *Qui decimam partem bonorum vovit, ſi deceſſerit ante ſolutionem, hæredem illius hæreditario nomine decimis obſtrictum eſſe: Voti enim obligationem ad hæredem tranſire conſtat.* Aliqua huc pertinentia addentur cum de Voto *Infra c. 1 r. §. 4.*

6 Quoad poſterius breviter dic, certam eſſe ſententiam; obligationem, quam contrahit jurans ſervandi tibi juramentum, (niſi contrarium expreſſum fuerit in juramento) contrahere etiam & ſervandi tuo hæredi, ſeu ſucceſſori. Si V. g. juravit quis fidelitatem Regi, hoc mortuo, ejus ſucceſſori eandem fidelitatem ſine novo juramento debet. Ita Layman. *lib. 4. tr. 3. c. 10. n. 5.* & paſſim. Ratio præter multos textus eſt, quia ſucceſſor ſubintrat in omnia jura ejus, qui præceſſit, ſeu ejus, cujus eſt hæres.

CAPUT IV.

De Juramento Judiciali.

1 TRia hic diſcutienda propono, (cætera enim huc ſpectantia, vel ſparſim in toto tractatu ſatis habentur, vel propria ſunt fori externi, quæ videri poſſunt apud Layman hic, Doctoreſque ab ipſo citatos.) Primò, An in contractibus æquivocare homini liceat; huc enim id reduco, cùm contractus & publici ſit fori, & initium Judicii. Secundò, an liceat æquivocare aliis à Reo, V. g. Teſti. Tertiò, an ipſi Reo.

§. I. *An in contractibus cum juramento æquivocare, vel ficte jurare liceat.*

1 CErtum eſt, neutrum licere, idque ſub gravi culpa, ſi inde notabile damnum alteri injuſtè naſcatur; certumque eſt, ut ſæpius ſupra per occaſionem dixi, jurantem debere omnia damna ob cauſam ſui juramenti doloſi alteri obvenientia reſarcire, ita Sayr. *in clavi lib. 5. c. 4.* & paſſim Doctores. Ratio eſt manifeſta, quia tunc contra juſtitiam agitur dum ſocius deluditur.

2 Dixi Primò (notabile) ſi enim leve, levis erit culpa, ita Sanchez, *lib. 3. in Dec. c. 7. n. 1.* Bon. *d. 4. de jur. q. 1. p. 12. à n. 7. & 8.* Hinc quia doloſè in contractu jurans, ſemper in Judicio habebitur ac ſi verè juraſſet, quia forum externum ſolùm conſiderat ipſa externa juramenti verba: ideò ea hoc capite difficulter notabile damnum alteri fiet, unde graviter peccetur. Propter eandem rationem (ut id hac occaſione innuam, quod mox diſputabo diſtinctiùs) idem erit coram Superiore, quidquid contra ſentiat Caſtr. *t. 3. tr. 14. de jur. d. 1. p. 8. n. 5. fine*, nec enim graviter Superioris poteſtas offenditur, modò falſum non juretur, & modò ut verum in foro externo juramentum habeatur.

3 Dixi ſecundò (injuſtè) ſi enim juſtè ad juſtam V. G. compenſationem jurares, mortaliter non delinqueres, immò nec venialiter, ſi cauſa æquivocandi adeſſet, ut ex ſuperioribus patet. Ratio eſt, quia tunc nec contra Religionem peccas, nec contra juſtitiam: ſi quidem, data æquivocatione Deum verè cum falſitate non invocas, & nullo ſuppoſito damno, nullam proximo injuriam infers.

4 Hinc in contractu promiſſionis ſive liberalis, ſive oneroſæ, in contractu mutui, ſponſalium, venditionis, emptionis, &c. ſi quis contraheret cum juramento æquivoco, vel ficto, juſtam habens cauſam ſic ſuis rebus, ſine alterius injuſto damno, conſulendi; immunis eſſet à culpa, cùm nil committeret contra Religionem, vel Juſtitiam, immò nec contra fidelitatem, juſta exiſtente cauſa ſimulationis.

§. II. *An in Judiciis æquivocare cum juramento aliis à Reo liceat?*

1 COnveniunt Doctores non licere, ſi Judex legitimè interroget. Ratio communis, & vera eſt, quia ob bonum publicum teſtes tenentur parere ſuo Superiori, qualis eſt legitimus Judex. Quando autem teſtis legitimè interrogari dicendus ſit, non eſt hujus loci, colligitur tamen ex mox dicendis, & fusè Sanch. *in conſ. lib. 6. c. 3. d. 36. & c. 5. d. 5.* De Lugo, *to. 2. de juſt. d. 40. ſect. 1. n. 6.* aliique. Si verò non legitimè procedat, vel quod in idem recidit, Judex legitimus non eſt, licere cuilibet uti æquivocatione, conveniunt item omnes: quia tunc Superior non eſt, adeoque non neceſſariò illi parendum. Ita Sanch. de Lugo, Caſtrop. mox citandi, & paſſim.

2 Hinc teſtis interrogatus à Judice de occulto crimine alicujus, vel de crimine, de quo non tenetur teſtificari, ut quia V. g. notabile damnum ſibi ſubſequeretur, poteſt jurare ſe rem neſcire, intelligendo ita, ut teneatur illi judicio ſubdere, vel quid ſimile.

3 Hinc ſi quis illicitè aliqua bona abſcondit V. G. à fiſco, eò quòd illis indigeat ad vitam ſubſtentandam, non ſolùm ipſe, ſed etiam alii ſive rogati, ſive ex ſe (ſi tamen indigentia iis conſtet) poſſunt æquivocando teſtificari illum nihil abſcondiſſe: Judex enim non legitimè procedit, ſi velit Fiſco applicare bona externa alteri neceſſaria: quòd ſi hæc excludit, ut excludere certè præſumendus eſt, jam teſtes ad ejus ſanam mentem cum veritate reſpondent.

Hinc non ſolùm ipſe Reus, ſi V. g. ſit Clericus, ſed etiam alii poſſunt jurare cum æquivocatione coram Sæculari Judice, Clericum non deliquiſſe, intelligendo, ita ut obligentur id coram Sæculari deponere, quia hic illegitimus eſt, quoad Eccleſiaſticos.

4 Immò obligabitur teſtis aliquando ſic æquivocare. Solet afferri exemplum de eo, qui Judici peccatum omnino occultum Rei manifeſtavit: is enim tenetur teſtificari coram eodem, Reum non commiſiſſe tale delictum, intelligendo ita ut ſubſit externo judicio: quia ſi ſperet ſe profuturum, reparare ſic juſtè poterit damnum injuſtè ablatum. Ita Sanch. *in Dec. lib. 3. de jur. c. 3. n. 28.*

§. III. *An idem liceat Reo?*

1 SI non legitimè interrogetur, poſſe Reum cum æquivocatione negare crimen à ſe commiſſum, certum apud omnes eſt. Ita Sanch. *in conſil. lib. 6. c. 3. d. 29.* de Lugo *de juſt. to. 2. diſp. 40. ſect. 1. nu. 1.* Jo. Sanch. *in ſelect. diſp. 43.* aliique ab ipſis cit. ſuffragatur enim ratio, quam modo diximus *præcedente n. 1.*

2 Hinc excuſant communiter Doctores *loc. cit.* & Sanch. *in Decal. lib. 3. de jur. c. 6.* & Caſtrop. *to. 3. tr. 14. d. 1. de jur. ſ. 1.* Reum negantem cum æquivocatione crimen, ſi Judex procedat contra leges, ſi ſemiplena contra ipſum Reum probatio non eſt, ſi ſuſpenſa ſit Judicis poteſtas, ſive per appellationem, ſive quia is eſt excommunicatus denunciatus nominatim, vel notorius clerici percuſſor. Hinc excuſant negantem ſe quid commiſiſſe, quod ſine culpa commiſit; ut ſi inculpabiliter, putans feram, hominem occidit. Hinc excuſant negantem ſe vendidiſſe pluris, quàm ſit taxa injuſta, cùm vendiderit tamen juſto pretio. Hinc excuſant negantem aliquam circumſtantiam ſeu judicium criminis, quod crimen ipſe non commiſit: ut ſi interrogetur, an per illam viam tranſierit: per illam urbem, ubi eſt cadaver, cum tamen ipſe tranſierit: vel an ingreſſus ſit domum meretricis occiſæ, quamvis ingreſſus fuerit, ſed tamen non occiderit. Hinc excuſant negantem ſe debere quidpiam alteri, ſi verè nihil debeat, quamvis appareat inſtrumentum, vel ſcriptura in qua debeat. Hinc excuſant negantem ſe promiſiſſe aliquid, quod verè cum juramento promiſit, etiam ſi ſint ſponſalia, ſi ea aliquo capite ea promiſſio, ſeu ſponſalia non obligent. Hinc excuſant negantem ſe adulterium commiſiſſe, cùm occultè commiſerit. Hæc, & ſimilia cum æquivocatione jurando negare, ideò cuilibet licet, quia vel judex, contra leges procedendo, ſuperior non eſt; vel etiam ſi procedat ſecundùm leges quoad præſumptionem externam, unde ipſe non peccet; Reus tamen ejus habet reſpondendi juxta rei veritatem, atque adeò ſemper ad mentem boni, & juſti Judicis reſpondebit.

3 Jam ſi legitimus eſt judex, legitimèque per ſemiplenam probationem interroget, unde Reus nullo capite ex his excuſari videatur à fatenda veritate, celebri quæſtione quæritur, An ob periculum vitæ, quod ſincerè reſpondendo, ſubit, poſſit excuſari, atque adeò ipſi negare veritatem cum æquivocatione liceat?

Non excuſandum, quamvis immineat vitæ diſcrimen, docet Sanc. *in conſ. tom. 2. lib. 6. cap 3. d. 29. & d. 33.* S. Thom. Sylveſt. Navarr. Sot. aliique permulti apud eundem, & apud Jo. Sanch. *in ſel. mox cit.* præſertim antiquiores. Ratio potiſſima eſt, quia inter partes juſtitiæ potiſſima eſt obedientia, qua tenetur quis obedire Superioribus juſtè, & legitimè præcipientibus: ſed jam ſupponimus legitimè præcipere, idque jam noſcere Reum: unde ergo excuſari poterit à parendo? Adde non vulgare reipublicæ detrimentum fore, ſi talis obligatio fatendi crimina negaretur: paſſim enim hac impunitatis ſpe graſſarentur maleficia.

4 Duo tamen hi Doctores notant, alterum eſt: ad hoc ut Reus teneatur ſine æquivocatione reſpondere (de Reo loquimur, non de teſte, de quo alia eſt ratio, videnda ſi placet apud citatos de Lugo *de juſtit. tom. 2. d. 40. ſect. 1. num. 8. & d. 39. ſect. 3. n. 14.* Thom. Sanc. *in conſ.*

tom.

Digitized by Google

*tom.*3.*lib.*6.*c.*3.*d.*36.*)* requiri priùs infamiam, vel indicia contra ipſum eſſe legitimè probata in proceſſu, ſaltem per ſemiplenam probationem, quam ſine dubio facit unus teſtis idoneus de viſu; & item requiri, ut id totum ipſi Reo ſit notificatum. Ratio eſt, inquit Sanch. *in conſ. lib.*8.*c.*6. *dub.*32. quia ſecus poteſt reputare Reus ſuum crimen eſſe occultum, & ſic excuſari à fatenda veritate: & quia (inquit Sot. apud Sanc. *l.c.*) ſicut nemo tenetur ante legis promulgationem legi obedire, ita nec tenetur Judici, antequam notificet ſe juridicè interrogare.

Alterum eſt: ſi fortè quis veritatem Judici occultavit, non obligari ad ſe coram Judice retractandum, ſive fuerit abſolutus, ſive fuerit damnatus, ſive adhuc Judicium pendeat, ſive non: ſic Sanch. *in Dec. lib.*3. *de jur. c.*7. *n.*8. Ratio potiſſima eſt, quia eſto tegendo ſuum crimen peccaverit contra obedientiam: tamen huic crimini ſatis medebitur, ſi de illo ritè doleat, &c.

5 Sed jam alii recentiores, ut de Lugo *loc. cit. n.*15. Jo. Sanch. *in ſel. d.*43 *n.*23. cum Doctor. viginti duobus, poſt accuratam diſcuſſionem, advertentes onus eſſe ſupra naturæ vires difficilè, Reum obligare ad inferendum teſtimonium capitale contra ſe ipſum, docent probabiliſſimam eſſe, & tutum, reum minimè obligari ad fatendum crimen ſuum, unde tantum malum ſibi parari videat: potiſſima ratio illa mihi videtur, quia nemo obligandus eſt concurrere ad ſeipſum occidendum, cùm ſit de jure naturæ, non ſolùm vitam ſibi tueri, ſed etiam ad mortem ſuam, quantum quis poteſt, non concurrere. Adde eſſe doctrinam communem, rem multum difficilem reputari moraliter impoſſibilem, ad quam præcipiendam nulla poteſtas humana extendi poſſit: at præceptum de dicenda hac veritate, quem nunc tradit Reo Judex, humanum eſt, & poſitivum: ergo non ſe extendit ad rem tam difficilem, qualis eſt ea confeſſio, quæ Reo mortem parat.

6 Hinc ſolvitur ratio adverſariorum n.3. allata: in re enim tam ardua Judex Superior non eſt: quòd ſi is ſoleat cogere, ideò eſt, quia ſequitur contrariam opinionem, quæ ſaltem ob authoritatem Doctorum probabilis eſt. Ita Jo. Sanch. *in ſel. diſſ.*43.*n.*14.

Ad id quod additur, negandum eſt periclitari bonum Reipublicæ, alia enim via, nempè inquirendo teſtes, & incutiendo timorem torturæ Reo, ut fateatur poteſt ſe tueri Reſpublica, ſine neceſſitate obligandi Reum ſub mortali: & certè patet experientia, nihil adhuc profuiſſe timorem peccati per tot annos, in quibus opinio prior paſſim evulgabatur; de qua teſtatur de Lugo, *c.*2. *de juſtit. dis.*40.*ſect.*1.*n.*6. Quotuſquiſque enim fuit ille, qui ob ejuſmodi peccati timorem ſuum crimen aperuit; Adde, non eſſe certum quod ego pro bono communi, ad quod non teneor ex ſtipendio, ſeu ex juſtitia: obliger mortem ſubire, de qua re alibi, interim lege Jo. Sanch. *in ſel. d.*43.*n.*41.

7 Doctrinam hactenus à nobis allatam limitant citati Doctores aſſerendo poſſe à Reo negari ſub æquivocatione crimen, modò aliqua tandem eluceat ſpes effugiendi mortem: ſecus enim negatio (ajunt) eſſet inutilis, ſi ipſe nihilominus convictus eſſet, & certò damnandus. Ego verò cenſeo, etiam nulla elucente tali ſpe, ſaltem à mortali eſſe etiam ejuſmodi Reum excuſandum (excipio cum Sanch. *in Dec. lib.*3.*c.*7.*n.*11. caſum hæreſis: convictus enim de illa, fateri debet, ne negativus hæreticus cum ſcandalo pœnam ſubeat) Ratio, quæ me movet, eſt, quia ex una parte de jure naturæ eſt, hominem non poſſe conſtringi ad concurrendum ad mortem ſuam, & ex alia parte in hoc caſu, ad ſummum offenditur (ſi tamen offenditur) poteſtas ſuperioris in re levi. Si enim Reus jam convictus eſt, certòque plectendus, nihil addet Confeſſio Rei quantum ad punitionem criminis, de qua ſermo eſt, cùm Judex ſit ad damnandum ſatis inſtructus. In qua igitur re gravi offendetur poteſtas ipſius?

8 Sed certà notat Sanch. *lib.*3.*in Dec. c.*7.*n.*11. Judices Reum interrogantes nunquam ſolere ſtatum cauſæ, probationeſque illi aperire; freti quorundam ſententia, quòd id ad legitimè interrogandum non requiratur: cùm igitur Reus ſtatum ſuæ cauſæ ignoret, ſemper præſumere poterit forè ſpem effugii; ſi ipſe crimen non fateatur, & ſic ſemper in praxi, etiam in adverſariorum ſententia poſſet veritatem occultare.

9 Denique quod dictum eſt de periculo vitæ, extenditur communiter ad quodcumque malum grave; puta exilium, bonorum amiſſionem, Triremes, gravem infamiam, &c. Ita de Lugo *l.c. num.*15. ad hæc enim tam gravia mala, perinde ac ad mortem avertendam, jus naturæ nos armat, immò nos urget.

10 Quid de malo levi? V.G præcipiat mihi Superior, ut fatear, an dixerim mendacium jocoſum, an ſim furatus obulum, an ſilentium in Religione fregerim; ex qua confeſſione mihi non niſi malum leve accidere poſſit? vel præcipiat, ut fatear homicidium, furtum grave, &c. ex cujus confeſſione certus ſim (ita ſuppono) ſolùm malum leve me incurſurum, ſi negem æquivocatione, quodnam peccatum committam?

Reſpondeo. A mortali fortaſsè excuſandus eſſes, quamvis contrarius ſit de Lugo *t.*2.*de juſtit. diſſ.*40.*ſect.*1. *n.*16. *fine*. Ratio eſſe poteſt, vel quia de jure naturæ videtur eſſe, ut ne leve quidem vulnus mihi ipſi infligam: vel quia ſi agitur de pœna levi infligenda, videtur & leve, & non rigoroſum ſuperioris præceptum; vel quia ex negatione talis veritatis, non oritur grave malum Reipublicæ, ſi ſolùm levis pœna ſit imponenda. Hic tamen excipio; niſi aliàs bonum commune aliter poſtularet, vel niſi ſic deberet averti malum grave impendens tertio: tunc enim charitas exigit, ut meo levi malo bonum grave Reipublicæ, vel proximi præponatur.

CAPUT V.

Quis poſſit jurare, atque ad juramentum admitti.

1 PRæter Deum, qui, quando dicitur in ſcripturis jurare, (ut Jer.22. *Ecce ego juravi in nomine meo magno, &c.*) impropriè jurare dicitur, cùm Superiorem non habeat; Chriſtus ut Homo, Angeli, Dæmones, Damnati, Beati, homines viatores jurare poſſunt, quia Superiorem Deum cognoſcunt, qui adhiberi ab ipſis in teſtimonium veritatis poteſt. Rurſus ex hominibus poſſunt omnes utentes ratione, etiamſi ſint impuberes, *c.*1.*de delictis puerorum*: lege Suar. *de juram. lib.*1.*c.*14.*n.*5. unde & juramento ſe obligare: hæretici item, infideleſque omnes, ſi modò Atheos excipias, qui ex errore (cum Deum ſuperiorem non agnoſcant) ipſum invocare non poſſunt. Sed hæc, & ſimilia ſunt ſpeculativa, quæ vide apud Doctores Suar. *t.*2.*de Relig. lib.*1.*de juram. c.*14.*lib.*2.*in Decal. c.*5. alioſque.

2 Illud ad praxim pertinet ſcire, quinam in judiciis admittantur ad juramentum, qui repellantur. Primò ob defectum ætatis perfectæ repelluntur impuberes in cauſis civilibus, nempè qui non habent ex maſculis quatuordecim annos completos, ex fœminis completos duodecim: nam in criminalibus etiam puberes niſi habeant viginti annos excluduntur. Siquando prædicti puberes, impubereſque admittantur, an ſufficiant ad torturam, probationemque faciant, an ſolùm magnam præſumptionem, noſtrum non eſt quærere: Vide Suarium, *loc. cit.* Fagundez, *loc. cit.* Sanch. *lib.*3.*in Decal. c.*3. Juriſtas ab iiſdem citatos.

Secundò, ob ſexum repelluntur fœminæ: licèt in quibuſdam admittantur, &c.

Tertiò, in pœnam multi repelluntur, ut Infames, perjuri, &c.

Quartò, ratione ſolius criminis, homo vilis, Inimicus, conſanguinei, domeſtici repelluntur, vide apud citatos, citandoſque.

Quintò ob privilegium: ut Sacerdotes, vel Clerici, qui prohibentur jurare in manibus Laici ſine licentia ſui Prælati, Laici inquam ut ſuperioris, & ut Judicis. Poſſunt autem jurare in cauſa fidei, vel ad expurgationem delicti, vel cùm tertius læditur defectu probationis: vel ob indemnitatem Eccleſiæ, vel cùm ab excommunicatione abſolvuntur, vel in cauſa propria quo ad juramentum de calumnia, &c. quæ & ſimilia lege apud citatos, & Farinaccium *de teſtib. q.*54. Gomez, *cap.*12. alioſque, inter quos ſit Bonacina *tom.*2. *diſp.*10.*circ.*8.*Deca. præc. q.*3.*par.*3. qui hæc in compendium accuratè redigit.

CAPUT VI.

De Pœnis Perjurii.

1 IN jure Civili valdè incertum eſt, an pœna aliqua determinata quoad forum externum pejeranti ſit impoſita. Quoad forum Conſcientiæ præter peccatum mortale, an in jure Canonico ſit aliqua pœna eidem inflicta, quæri poteſt, nullam eſſe ipſo facto impoſitam certum ſit.

Imponendæ autem ſunt tres, infamia juris: Privatio ſeu Repulſio à teſtificando: Alia pœna arbitraria à Judice decernenda: quæ omnia ſatis ſit innuiſſe. Legatur Suar. *lib.*3.*de jur. c.*30. Caſtrop. *diſ.*1. *de jur. p.*11. aliique *ibid. cit.*

CAPUT VII.

De deobligatione à Juramento.

DEobligaris à juramento, Irritatione, Remiſſione, Diſpenſatione, ſeu Relaxatione, Commutatione. Jam de ſingulis.

§. I. *De Irritatione.*

1 QUando is, qui dominativam habet poteſtatem in te, tuaſque res, ab obligatione juramenti omninò te liberat, dicitur tuum juramentum irritare. Omnes ergo illi juramenta irritare ita ut nunquam reviviſcant, poſſunt, ita Leſſius, Sanchez, aliique apud Bonacin. *tom.*2.*diſput.*4.*de jur. quæſt.*1.*part. ultim. num.*6. qui aliis legitimè præſunt, quales ſunt Pater, Prælatus Regularis, Dominus, Vir reſpectu Filii, Subditi, Servi, Uxor. Ita S. Thom. 2.2.*quæſt.*89. *art.*9. *ad*3. Azor. 1.*part. lib.*11.*cap.*20.*quæſt.*5. Layman. *lib.*4.*tract.*3. *cap.*11.*num.*1. aliique paſſim, de quibus explicatiùs cum de Voto *infra capit.*17 §.3.

2 Id tamen eſt intelligendum cum diſtinctione: nam juramenta ſoli Deo præſtita poterunt hi irritare prædictis, etiam ſine cauſa; ſicuti

Digitized by Google

cuti poſſunt, ex probabili ſententia (*de qua re ibidem infra*) & vota: ſic Sanch. *lib.3.in Dec.c.*19.*n.*2. aliique contra Valent. ab eodem cit. at verò juramenta in aliorum utilitatem emiſſa, tunc ſolùm, & quidem etiam ſine cauſa poſſunt irritare, quando juramenta emiſſa ſunt de materia ſubjecta poteſtati ipſorum. V.G. ſi ſervus, filius, Uxor, &c. jurent dare alicui pecuniam, vel quid ſimile, quod afferat detrimentum, & incommodum rebus Patris, Viri, &c. poterunt hæc juramenta à Patre, vel Viro, &c. etiam nulla exiſtente cauſa reſcindi; ſic Laym. *l.c.n.*2. aliique ab ipſo cit. Ratio eſt, quia pecunia, quæ eſt materia prædicti juramenti, eſt in Patris, vel Viri poteſtate, de qua ipſi ſolùm diſponere, non alii poſſunt. Sic etiam Pontifex, vel Epiſcopus poteſt irritare juramenta ſuorum Clericorum de rebus pertinentibus ad ſua beneficia, ad ſuas leges, ad ſua ſtatuta, &c. propter eamdem rationem. Quòd ſi prædicti filius, & ſervus jurent de ſuo peculio, quo fortè independenter ab alio gaudent; certè non poterunt Pater, & Dominus, &c. irritare; quia ea pecunia non eſt ſub Patris, Dominive poteſtate, ac dominio; & illud juramentum non eſt ſolùm ut ſupponimus Deo præſtitum, ſed homini.

§. II. *De Remiſſione.*

1 QUando is, in cujus favorem principaliter conceptum eſt juramentum, remittit obligationem, ſeu non acceptat promiſſionem, dicitur remittere juramentum.

Et quidem id non poſſe fieri, ſi juramentum eſt ſoli Deo præſtitum, non eſt dubiū; poſſe autem, ſi homini eſt præſtitum, docet communis, & vera ſententia, idque etiam ſine cauſa, *c.*1 *de jurejur.c.ſignificavit, de conſ.c.*2. *de ſponſ.* Ratio eſt, quia promiſſio quamvis jurata ſemper tacitam imbibit conditionem. *ſi alter velit accipere.*

2 Sed quid, ſi juramentum ſit præſtitum ſaltem ſecundariò, homini, ſed principaliter in Dei obſequium? V.G. ſi quis juret ſe daturum centum pauperi ob eius paupertatem intuitu pietatis in Deum: ſe nupturum puellam, ut inopem, in Sanctiſſimæ Virginis obſequium, poteſt ne pauper, vel puella etiam ſine cauſa remittere?

Reſpondeo, diſtinguendum ſic eſſe: Vel promiſſione ſignatus eſt pauper peculiaris, V.G Petrus, vel non ita, ſed pauper indeterminatè. Si ſignatè nominatus fuit, probabile eſt poſſe; ſi indeterminatè, certum mihi eſt non poſſe. Ratio prioris dicti eſt, quia juramentum, ut modò diximus, cenſetur ſemper habere tacitam illam conditionem, *ſi is, de cujus commodo agitur, acceptarit, vel non remiſerit*; at hoc juramentum dum deſignat pauperem, licèt in Dei obſequium, verè de pauperis commodo agit; ergo is poterit remittere.

Ratio poſterioris eſt, quia tunc nullus pauper jus in illam eleemoſynam acquirit, ſed Deus; & ſic ejuſmodi juramentum voti rationem inducit; quod nonniſi ab habente poteſtatem, de qua re mox, relaxandum venit.

3 Petes: Si quando ex conventione partium prorogatur terminus juramento fortè præfixus, erit ne perjurus, qui alicui rem poſt illam prorogationem promiſſam non ſervet, V.G. ſi juraſti homini alicui intra menſem aliquid te facturum, & deinde is concedat tibi alium menſem prorogationis; hoc alio finito, obligaris ne rem promiſſam facere ea vi præſtiti juramenti? Reſpondeo ita ſanè: Sic Suar. *lib.*2. *de jur.c.*50. Sanch. *lib.*4.*in Dec.c.*55.*num.*6. aliique: quia remanſit tota numero obligatio juramenti, & ſolùm dilatio fuit quoad tempus. Id ſæpè evenire in compromiſſis notant Doctores, qui addunt, niſi in principio compromiſſi conventum ſit, terminum poſſe prorogari ad ſecundum V.G. menſem, non eſſe improbabile, abſoluto primo menſe, finiri juriſdictionem compromiſſariorum; atque adeò in ſecundò menſe non adeſſe ampliùs juramenti obligationem, niſi de novo emittatur. Ita Suar. *loc.cit.n.*14. Sanch. *loc.cit.nu.*10. Caſtrop. *de jur.p.*4 *num.*3.

4 Dubitavit curioſus, An ſi quis aliquid juret principaliter in ſuum commodum, V.G juret ſe iturum Romam ad obtinendum beneficium: ſe, cùm ſit pauper, iturum ad accipiendam eleemoſynam à divite, & ſimilia, an inquam poſſit ſibi ipſi ejuſmodi juramentum remittere, & conſequenter Romam licitè non adire, & eleemoſynam non recipere etiam ſine cauſa?

Reſpondeo. Negat Abbas *c.quarto, de jurejur.num.*8. His verbis: *Aut juramentum reſpicit principaliter commodum hominis, & tunc ſine cauſa Papa remittere non poteſt, ſed cum cauſa ſic: is tamen de cujus commodo agitur remittere poteſt, quod procedit, etiam ſi juramentum concernit utilitatem utriuſque contrahentium, ut quando aliqui jurant ſibi ad invicem aliquid facere; (intellige quando id non ſit intuitu divini ſervitii: ſic Eſcobar in Tit. de leg. §. Hoc quoque) Secus parte, ubi quis ſimpliciter juraret ad commodum ſuum, nam non poterit ſibi remittere juramentum, ne authorizet in facto proprio, nec alius poterit remittere ſine cauſa ut ſentit Speculator.* Hæc Abbas, quam ſententiam ſequutus eſt Suarez, *lib.*2.*de jur.c.*12. *num.*25. Abbatem tamen non citat.

5 Sed profectò diſcrimen non inſpicio, cur recipiens juramentum alterius ſuum commodum, remittere poſſit, non poſſit autem remittere recipiens juramentum ſuum; & mirabile mihi eſt Patri juranti ſe empturum equum V.G. in commodum ſui filii licere non emere, filio remittente: at juranti ſe eumdem empturum in commodum ſui non licere, ſe volente, commodo illi renunciare. Puto igitur propter paritatem rationis licere: neque id eſt authorizare in facto proprio, ſed ſua ſponte ſuam utilitatem negligere. Confirmatur, quia *ſupr. c.*3.*§.*5 *nu.*49. docuimus ex Caſtrop. *t.*3. *tr.*14.*d.*2.*p.*7.§.2. *n.*4.*fine*, & ſequitur Sanc. *lib.*3.*in Decal.c.*9.*n.*15. juramentum de non vendendo minoris poſſe remitti ab ipſo jurante, quando in utilitatē propriam eſt emiſſum: ergo & univerſaliter, in caſu noſtro, &c.

Poſt hæc ſcripta, cum Pater Vincentius Tancreda amiciſſimus meus, ſuum utiliſſimū opus *in Suar. de Relig.* peramanter mihi oſtendiſſet, inveni ipſum hanc ſententiam meam contra Suarium hic amplecti. Profectò (ingenuè loquor) amicorum ingenia, altero neſciente de altero, in eamdem ſententiam conſpiraſſe gaviſus ſum.

§. III. *De Relaxatione.*

1 QUando qui poteſtatem habet à juramento ſubditum obſolvit, dicitur diſpenſare, ſeu magis propriè illud relaxare: nam id quod in materia voti appellatur Diſpenſatio, hic propria voce vocatur Relaxatio. Porrò tria nunc ſunt exponenda. Primo, quænam juramenta. Secundò, à quo nam Superiore. Tertiò, ob quas cauſas relaxari queant. Moneo tamen legenda etiam eſſe, quæ de diſpenſatione Voti infrà dicentur.

Quæ Juramenta.

2 Uno verbo relaxari queunt juramenta omnia ſoli Deo præſtita, quæ diximus *c.*3.§.3. *num.*7. Arag. 2.2. *q.*88. *art.*12.*d.*3. *dicto* 1. alios citans. Juramenta verò in utilitatem ſolius hominis præſtita; ſi ſint acceptata à nemine, ne à Summo quidem Pontifice (niſi fortè diſpenſationem bonum commune expoſceret) diſpenſantur; immò nec diſpenſari poſſe docet rectè Cajetanus 2.2. *q* 89. *art. ſupra* §.2. *num.*4. docuit Abbas, quia nullus poteſt ſuo jure privari, acceptatio autem facit ut ex juſtitia illi debeatur, quod juratum eſt. Dixi (in utilitatem ſolius hominis) nam ſi ſecus, vide mox §.5. *num.*3. *& cap.*17. *de Voto, ibidem citando.*

3 Si verò non ſint acceptata, etiam ſi fiat juramento publico, & coram teſtibus, poterit Superior ex cauſa diſpenſare, vel commutare. Lege Sanch. *in Dec.lib.*4.*cap.*41.*à num.*6. quia tunc ſolùm adeſt vinculum Religionis, cui ex cauſa diſpenſare conceſſum eſt Superioribus, ut mox dicemus: ita Dian. Ledeſ. Trullench. apud Pellizz. *in Man.Reg.tract.*8.*cap.*3.*ſect.*2.*num.*158. contra Sanc. & Suar. *ibidem* citatos: ut probabiliter accidit in juramentis Deo principaliter, homini autem minus principaliter præſtitis, de qua re *dicto cap.*17. *de Voto* dicam: & ut certò accidit in juramento per iniuriam à latrone extorto, & ſimilibus, quia pari modo tunc non adeſt vinculum juſtitiæ, ſed ſolius Religionis: immò ipſam ſolam iniuriam ſufficientem eſſe cauſam ad diſpenſandum mox dicemus. An acceptatio prædicta legitimè fiat à Notario, vel ab aliis, non eſt diſputatio hujus loci: vide tamen fusè apud Meroll. *tom.*1.*diſp.*1.*cap.*2.*à nu.*871. & de Notario *à num.*885.

4 Sunt prætereà aliqua juramenta, ad quæ relaxanda, quia ſaltem via datur cauſa diſpenſandi, poſſunt vocari indiſpenſabilia: ejuſmodi eſt juramentum, & votum annexum profeſſioni Fidei; & ejuſmodi etiam eſſet juramentum, quo quis profeſſionem Religioſam, Matrimonium, ſtatum Sacerdotis confirmaret; cùm enim hæc juramenta ſint adhæreſcentia prædictis actibus ex ſe perpetuis, & firmis, perpetua etiam & illa ſunt. Vide Pellizzarium, *tom.*1. *Man. Reg. art.*5. *cap.num.*25.

A quo.

5 Certum eſt in Summo Pontifice reſidere poteſtatem relaxandi juramenta; quod enim pertinet ad bonam ſuavemque Eccleſiæ gubernationem; maximè debuit in ejus Capite reſidere.

6 Dubitatur Primò, An ſicuti certum eſt, omnes Prælatos Eccleſiæ juriſdictionem habentes (qui ſint hi, vide infra *cap.*16.§.4. *nu.*4.) ex communi doctrina gaudere hac poteſtate reſpectu ſuorum ſubditorum: ita certum ſit dari aliqua juramenta uni Summo Pontifici reſervata? Reſp. cum Sanch. *lib.*8.*de matrim.diſp.*13. *num.*7. *& lib.*4. *in Dec.cap.*54.*num.*21. eſſe probabile dari aliqua reſervata: aſſerri autem ad hæc dignoſcenda hanc regulam; Illa juramenta ſunt Pontifici Maximo reſervata, quæ ſi fuiſſent voto promiſſa, ipſum votum fuiſſet Summo Pontifici reſervatum. Quoniam ergo, ut infra dicemus, vota Papæ reſervata ſunt communiter quinque, nempè Caſtitatis perpetuæ, Religionis, Triumque Peregrinationum, Romanæ ad limina Apoſtolorum, Compoſtellanæ, & Jeroſolymitanæ, quando abſolutè, & non ſub pœna, vel ſub conditione ſunt emiſſa: ideò juramenta his votis, ſeu promiſſionibus addita, Summo Pontifici ſunt reſervata.

7 Sed certè aliqui docent etiam probabiliter, & tutò ſola vota de illis eſſe reſervata, ſed non juramenta per ſe ſtantia, ideſt, quę non adhærent Voto, quale eſt hoc, V.G. *Juro*, (non autem *voveo*) *me Religionem ingreſſurum*: ita Layman *lib.*4. *tract.*3. *cap.*11.*n.*4. dicentem putatam eſſe probabilem à Sanch. *lib.*2.*in Dec c.*19.*nu.*6. cit. ſe ipſum alibi: lege etiam Pellizz. *tom.*2.*Man.Reg tract.*8 *cap.*3. *num.*148. favet Bon. *t.*2 *d.*4 *de jur.q.*1.*p.ult.n.*9. Ratio eſt, quia à diverſo non fit bona illatio: vinculū autem Voti eſt ſatis diverſum, immò majus ex Sancto Thom. 2.2.*q.*99.*art.*3. quàm vinculum ſolius juramenti: ergo &c. Quare omnia juramenta, ad quæ modò *n.*2. diximus extendi poteſtatem

Digitized by Google

tum ex ſpeciali mandato, Capitulum Sede vacante, & omnes qui juriſdictione quaſi Epiſcopali potiuntur. Lege Sanch. *lib. 3. in Dec. c. 21. à n. 28.* Caſtropal. *to. 2. tr. 14. diſp. 3. de juram. p. 4.* apud quos etiam habebis, quoad forum externum pertinere ad Epiſcopum loci, quo emiſſum eſt juramentum, diſpenſare juramenta homini præſtita, (ſemper intellige juxta ſuperiùs dicta, quoad vinculum Religionis) ſed ita, ut neceſſariò præcedere debeat citatio partis; at quando debet diſpenſatio fieri in foro conſcientiæ tantum, non eſſe neceſſariam citationem partis, & tunc Diſpenſationem pertinere ad Epiſcopum in quo degit jurans, qui diſpenſationem poſtulat.

Præter illa quinque, alia quædam juramenta eſſe reſervata docent aliqui, ut Azor *p. 1. l. 11. c. 9. q. 4.* Sanch. *ib. c. 19. n. 7.* quæ cùm ſint rara, hic tranſcribere non eſt opus.

8 Dubitatur Secundò: An qui habet poteſtatem diſpenſandi, vel etiam commutandi in Votis, eo ipſo intelligatur habere poteſtatem diſpenſandi in juramentis ſoli Deo præſtitis, ſive juramenta ſint Voto neceſſaria, ut Voveo, & Juro jejunium: ſive nequaquam, ſed ſint per ſe ſtantia, & ſine Voto, ut Juro me cras iturum ad Templum, ad venandum, &c.

Reſpondeo, probabile eſſe ita intelligi tum in poteſtate ordinaria, e a Baſil. Pont. *l. 8. de matr. c. 18. n. 1.* aliiſque, tum in delegata, ex eodem *à n. 4.* Suar. *to. 2. de Rel. tr. de Voto l. 6. c. 14. à n. 19.* Sà *V. Votum, de irrit. voti, n. 59.* qualem habere mox dicemus in foro interno Mendicantes: Ratio eſt, quia quamvis in rigore aliud ſit vinculum Voti, aliud Juramenti, quare poteſtas ſolvendi unum non eſt poteſtas ſolvendi aliud: tamen quia juramenta hæc pia ſeu ſoli Deo præſtita, de quibus procedit hæc doctrina, Voti naturam induunt, & ſunt multum Voto affinia eaiſtimantur in communi modo loquendi ut Vota, ac propterea dans poteſtatem, ſeu privilegium ſolvendi unum, dare cenſetur & aliud: eodem modo poſſe diſpenſari juramenta, quę principaliter ſunt facta in obſequium Dei, licèt minus principaliter ob utilitatem hominis, ſive ia acceptaverit, ſive non, dicam infra *c. 17. de Voto* §. 2.

9 Dubitatur tertiò; Quis nam habet ea Religioſis hanc diſpenſandi, vel etiam commutandi poteſtatem? Reſpondeo privilegium diſpenſandi in Votis etiam Epiſcopo reſervatis (atque adeò in juramentis ſoli Deo præſtitis, ex probabili opinione modò *n. 7.* dicta) Martinus V. conceſſit Benedictinorum Confeſſariis deputatis, atque adeò omnibus participantibus eorum privilegia; ſed nobis ea Societate ſic illud reſtringit *in Comp. priv. V. Diſpenſatio, §. 10.* R. P. H. Generalis; Hęc facultas communicatur omnibus Superioribus, & aliis Confeſſariis, quibus ipſi eam commiſerint.

10 Privilegium verò commutandi conceſſum Societati, (ut id hac occaſione advertam) atque adeò participantibus ejus privilegia ſtrictius eſt in uno, benignius in alio, quàm ſit prædictum privilegium diſpenſandi; concedit enim, poſſe noſtros commutare omnia Vota, exceptis illis quinque, & ſic eſt ſtrictius: ſed a Gregorio XIII. extenditur ad Vota jurata, dummodo commutatio non fiat in præjudicium tertii, & ſic eſt benignius. Nec Pater Generalis Soc. nobis hoc privilegium commutandi reſtringit, ſic enim habet *in comp. priv. Soc. V. commut. §. 1.* Communicatur hæc facultas omnibus Confeſſariis approbatis juxta Conc. Trid.

11 Quid de juramento homini præſtito, in iis caſibus, in quibus poſſe diximus *n. 7.* & 8. Epiſcopos, conceditur ne id relaxari poſſe ab iis, qui habent privilegium circa Vota jurata, hoc eſt à Religioſis participantibus privilegia Societatis.

Reſpondeo. Negat Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 32. n. 17.* quia juramenta hæc ſola, quæ homini pręſtantur, nec ſunt vota, nec voti rationem induunt. Sed certè probabiliſſimum eſt commutari à prædictis poſſe. Ita Trullench, Ledeſma, aliique cum Pell. *to. 2. Man. Reg. tr. 8. c. 3. n. 159.* Ratio eſt, quia dans privilegium commutandi vota jurata, concedit commutari poſſe duo vincula Voti, & Juramenti: ergo non eſt cur negemus, conceſſum eſſe, poſſe illos commutare, quando adeſt unum dumtaxat vinculum, ideſt juramentum. Quid enim tollit, vel addit illa conjunctio cum voto, ſi æquè ſit ſine tertii præjudicio? Atque hinc fit, ut in caſibus, in quibus tertius propter turpitudinem injuriæ, metus, doli, &c. & in caſibus, in quibus tertius nondum acceptavit, (unde jus ex juſtitia nondum acquiſivit) poſſit hic privilegiatus ejuſmodi juramenta commutare: quia tunc commutatio nullo modo eſt in præjudicium juris, quod verè tertius habeat, ad quam commutationem privilegium extendit (ut modo diximus) Gregorius XIII.

12 Verùm poteruntne hæc etiam diſpenſare? Reſpondeo cum in facultate diſpenſandi ſolùm detur poteſtas circa vota, ut modò notavimus, non verò circa Vota jurata, difficilior eſt reſolutio; nam proptereà aliqui probabiliter negant, cum Sanch. *lib. 8. de matr. diſp. 8 n. 23* apud Pellizz. *l. c. n 155.* Dico tamen cum Suar. *l. 6. de voto, cap. 14. n. 6.* citante Arag. Vivald. Rodr. & alios probabile eſſe, poſſe; & quidem, ut ſemper loquimur, in foro interno. Ratio eſt ſupra tacta, quia cùm hæc juramenta quamvis homini præſtita vinculum juſtitiæ, ut ſupponimus, non involvant, habent ſolùm vinculum ex vi Religionis, quod ęquiparatur vinculo Voti, immò quod in rigore minus eſt, quàm Voti vinculum; atque adeò qui hoc Voti vinculum diſſolvere poteſt, non eſt negandum poſſe & illud. Nec obſtat, quòd ſi ita eſſet, fruſtra Gregorius XIII. poteſtatem commutandi Vota extendiſſet ad Vota jurata, non obſtat, inquam, quia id factum eſt ad majorem conſcientiæ ſecuritatem ad ſcrupulos eximendos; & pro iis, qui contrariam ſententiam ſequuntur, ut alibi in ſimili docuimus.

13 An civilis poteſtas aliquo tandem modo poſſit relaxare juramenta, vide apud Layman, *lib. 4. tr. 3. c. 9. n. 9.* & Doctores ſupra citat. *c. 3. §. 5. n. 3. litt. D.* aliosque ab ipſo laudatos. Illud ſolùm noto, quando quis jurat aliquid in præjudicium Superioris, etiam ſęcularis, poſſe hunc Superiorem remittere ejuſmodi juramentum, ſeu potiùs illud non acceptare. Jurat quis Verbi Gratia ſe non acceptaturum Officium Capitanei; poteſt Superior illum cogere, & poſt coactionem, poterit is non obſtante juramento, acceptare; quia juramentum illud non potuit præjudicare poteſtati Superioris. Puto tamen non poſſe poſt illud Officium acceptatum, aliud ſine nova coactione acceptare: quia illa non fuit juramenti relaxatio, quam non poteſt ſæcularis expedire, ſed fuit ſolùm, pro illa vice, ſuæ poteſtatis uſurpatio; an nihilominus acceptare ſit culpa ſolùm levis, dixi *ſupra cap. 3. §. 3. n. 10.* cum Fagundez.

Ob quas cauſas.

14 Certum eſt, adeſſe debere cauſam diſpenſandi, ſecus irrita erit, & nulla relaxatio, etiamſi à Summo Pontifice feratur: ita Sanctus Thomas 2. 2. *quæſt. 89. art. 9.* Abbas *cap. quanto, de Jurejur. n. 8.* aliique (excipe, niſi ſit in materia ipſi relaxanti omninò ſubjecta, ut diximus *§. 1. n. 2.*) Ratio eſt, quia Summus Pontifex in legibus ab ipſo latis validè quidem ſine cauſa ideò diſpenſat (quidquid ſit, an aliquando illicitè) quia ab ipſo liberè dependent: at vinculum Voti, & Juramenti ab ipſo non dependet, cùm de jure naturæ ſit, Vota, & Juramenta Deo eſſe reddenda: ergo non poterit validè ſine cauſa diſpenſare, ſiquidem ipſe dum diſpenſat, id facit nomine & ex parte Dei: Deus autem relaxationem temerariam, & ſine cauſa ratam habere nequaquam poteſt.

15 Difficultas igitur ſola ſupereſt in explicandis his cauſis, quæ ſint ſufficientes ad hoc, ut Superior relaxet juramenta homini præſtita in iis caſibus quos poſſe ſupra diximus, nam de cauſis pro juramentis ſoli Deo præſtitis, ſeu quando ſolùm urget vinculum Religionis, innuam infra §. 4. *n. 12.* & colligitur ex dicendis fuſius *c. 16. §. 4. à n. 10.*

16 Ad ſex reduci ſolent. Primò quando adeſt turpitudo ex parte extorquentis juramentum, ut accidit, quando juramentum, metu, vi, dolo extortum fuit: Ipſa enim injuria ſufficientiſſimam cauſam præbet relaxandi. Et quidem, ſi metus ſit gravis, poterit ab Epiſcopo etiam in foro externo relaxari; ſi levis, ſolùm in foro conſcientiæ: lege Sanchez ibique *lib. 3. in Dec. c. 21. à num 6.* Secundò, quando adeſt dubium, an juramentum valeat. Vide Covarr. *Regul. peccatum, 2. p. §. 3. n. 7. initio.* Vincent. Tancred. *lib. 4. de matrim. diſput. 20. num. 7.* Tertiò, quando adeſt dubium, an cedat in injuſtam læſionem tertii. Quartò, quando eſt dubium, an ex obſervatione juramenti enaſcatur occaſio, ſeu periculum peccandi. Quintò, quando juramento eſt temerè, inconſideratè, vel ex iræ, doloriſve perturbatione factum; & in his quidem ſolvitur ad effectum agendi à Superiore vinculum Religionis: at remanet videndum apud Judices, an Jus Juſtitiæ faveat alterutri ex partibus. Rectè autem id poteſt à Superiore fieri, quia pertinet ad Eccleſiam providere, ne jurans vexetur injuſtè: Caſtrop. *tom. 1. diſput. 3. de jur. par. 3. num. 4.*

Dictum eſt (quando eſt dubium) quia non rarò in prædictis quando res eſt certa, nullum eſt, nec indigens relaxatione juramentum: quale eſt, ſi turpitudo ſit ex parte materiæ juratæ, ſi juramentum cedat in injuſtum tertii detrimentum, &c. ut ex ſupra dictis conſtat.

17 Sed quid agendum, quando cauſa diſpenſandi adeſt quidem; ſed omnibus expenſis, non eſt omninò ſufficiens? Reſpondeo cum Sanch. *lib. 3 in Dec. cap. 19. num. 4.* tunc intermiſcendam eſſe commutationem, de qua mox, & infra cùm de voto: hoc eſt, non eſſe abſolutè juramentum remittendum, ſed loco rei per juramentum promiſſæ eſſe aliquid boni operis injungendum juranti, magis & minus juxta inſufficientiam cauſæ, non mathematicè, ſed morali modo prudenter expendendam, Verbi Gratia ſi eſt certa, & gravis cauſa diſpenſandi juramentum de ſemel jejunando abſolutè Superior relaxet: ſi autem cauſa eſt mediocris, ita relaxet, ut obliget jurantem ad aliquam Verbi gratia orationem recitandam: puta Coronam Beatæ Virginis, vel Officium Defunctorum, vel unum Miſerere, &c. juxta proportionem inſufficientiæ cauſæ, &c.

§. IV. *De Commutatione.*

1 Quando loco rei juramento promiſſæ ſubſtituitur ab habente poteſtatem aliud opus honeſtum dicitur juramentum commutari; poteſt autem ſubſtitui vel opus bonum majus, vel æquale, vel minus: & circa hæc quærimus, qui commutare poſſit, quæ juramenta, ob quas cauſas.

Quis,

Digitized by Google

Quis.

2 Non ſolùm Pontifex, & Epiſcopus cœterique juxta dicenda *cap.* 16. §. 4. *num.* 4. juriſdictione Epiſcopali fruentes, ſed etiam Confeſſarii, quibus id conceſſum eſt per privilegia, ut per occaſionem diximus §. *præcedente, nu.* 10. ſub hoc tamen diſcrimine, quòd Pontifex poteſt ea omnia, quæ *ſupr.* §. 3. *n.* 5. diximus ipſum relaxare poſſe: at Epiſcopis reſtrictior eſt hæc poteſtas, juxta ibidem dicta. Rurſus Pontifex, & Epiſcopus, quia hanc poteſtatem ordinariam habent, poſſunt illam aliis delegare: quam non poſſunt Confeſſarii, quia ipſi ſolùm ſunt Delegati. Denique iidem Confeſſarii ſolùm quoad forum internum: Pontifex verò, & Epiſcopus, etiam quoad externum.

3 Omnes autem, qui poſſunt diſpenſare, poſſunt & commutare: non contra, quia diſpenſare eſt majus, quam commutare: cui autem conceditur majus, conceditur & minus in eo majori contentum, cum tamen cui minus conceditur, non concedatur majus.

4 Dubitatur hic primò, An Confeſſarii electi per Bullam Cruciatæ poſſint juramenta commutare? Ratio dubitandi eſt, quia Bulla ſolùm concedit commutationem votorum, de juramentis autem ne verbum quidem. Reſpondeo tamen poſſe juramenta ſoli Deo præſtita, ſeu quæ ſolùm afferant vinculum Religionis: ſic Franciſc. Bardi *De Bulla Cruciatæ, p.* 2. *tr.* 7. *c.* 8. *ſect.* 10. aliique *ib. cit.* Ratio eſt, quia hæc æquiparantur votis, ut *ſupr.* §. 3. *n.* 8. diximus, & probat fusè Suarez, *l.* 6. *de Voto, cap.* 14. *n.* 11.

5 Dubitatur ſecundò, An ipſe jurans aliquando poſſit ſibi etiam ſine cauſa commutare dictum juramentum ſoli Deo præſtitum. Reſpondeo poſſe in opus melius: ſic Tol. Valent. Bonac. Sanc. aliique apud Caſtrop. *to.* 3. *tr.* 14. *diſp.* 3. *p.* 1. *n.* 6. Ratio eſt, quia non dicitur promiſſum infringere, qui in melius illud commutat: ita Abbas communiter receptus apud Syl. *V. Juramentum* 5. *q.* 6. Azor. *tom.* 1. *lib.* 10. *cap.* 10. *q.* 1. Immò probabile etiam eſt in opus æquale. Ita Bonac. *tom.* 1. *diſp.* 4. *q.* 1. *p.* 17. *n.* 11. citans Val. Regin. Sà, alioſque, & nos infra, *cum de commutatione Voti*: quia tunc redditur Deo, quod æquè illi gratum eſt, ipſumque opus æqualis, vel melioris bonitatis ſatis cauſa ſufficiens eſt commutandi. Id minus nullo modò poteſt, quia ad hoc requiritur poteſtas juriſdictionis, ut mox *num.* 10. dicam, & infra *cum de commutatione Voti*.

Dixi (juramentum ſoli Deo præſtitum) nam non ita in juramentis homini principaliter factis, quia non æquè gratum eſt homini bonum æquale, vel melius: nam propterea in eadem ſpecifica forma, qua res promittitur, eſt juramentum implendum à jurante. Sed de hac re iterum dicetur, cùm de voto recurret ſermo, *cap.* 16. §. 5. *à n.* 5. *&* *c.* 17. ubi conſilium quoddam afferam de juramento homini minus principaliter facto, ſive acceptato, ſive non acceptato.

Quæ Juramenta.

6 Omnia ea, quæ poſſunt à ſuperiore habente poteſtatem relaxari, multò magis poſſunt ab eodem commutari, vide, quæ dixi §. *præcedente à n.* 2. ſolùm igitur hìc quærendum eſſet, an juramenta pœnalia, & conditionalia poſſint commutari ab Epiſcopo, vel privilegiatis, etiamſi ſint de materia Summo Pontifici reſervata: ſed quia nos *ſupra* §. 3. *n.* 7. probabile putavimus illa quinque juramenta per ſe ſtantia non eſſe reſervata, ideò multo magis reſervata non erunt, quando ſunt conditionalia, vel pœnalia; quare poterunt à prædictis commutari.

Ob quas cauſas.

7 Ut Superior poſſit juramenta homini præſtita commutare, ſufficiunt eædem cauſæ, quæ ſufficiunt ad diſpenſandum, § *præcedente*; & ille, illiſque ſub conditionibus requiruntur hìc, quæ ibi. Ut autem commutentur hæc juramenta ſoli Deo facta: quæ votis, ut ſæpè dictum eſt, æquivalent, cujus ponderis cauſæ requirantur, hìc ſupereſt breviter explicandum.

8 Præmitto autem primò, licitè poſſe ab habente poteſtatem commutari juramentum non ſolùm in bonum majus, vel æquale; ſed etiam (licet exiſtente cauſa ut mox *n.* 11. dicam) in minus, atque hoc regulariter eſſe licitum, quoties habet quis poteſtatem commutandi vota, vel juramenta: ita Arag. 2. 2. *q.* 88. *a.* 12. citans Cordub. *in ſumma de caſibus, q.* 180. *&* 150. Tol. Sà, Leſs. Sayrus, aliique apud Sanc mox citand. *n.* 1. Ratio eſt, quia alioquin illa poteſtas fruſtratoria eſſet, nam, ut commutetur votum, vel juramentum in bonum majus, ſufficit probabiliter propria authoritas ut modò diximus *n.* 5. quare ſi facultas commutandi aliquid tribuit, tribuit in minus. Adde aliqua jura apud eundem Arag. adde & ipſam praxim.

9 Scio Sanch. *lib.* 3. *in Dec. c.* 50. *n.* 4. & alios omninò velle, ut commutatio etiam ab habente poteſtatem ſemper debeat expediri, vel in æquale, vel in quaſi æquale; quia commutatio ex D. Thoma *in* 4. *diſt.* 39. *q.* 1. *art.* 4. *q. ult. in corpore*, eſt veluti contractus inter commutationem nomine Dei, & voventem: at contractus permutationis debet æqualitatem habere. Sed fortaſſe Sanch. intelligit non poſſe ita in minus, ut moraliter æquivaleat diſpenſationi: non enim eſſet licita commutatio, ſi jejunium V. G. commutaretur in unum Ave: fateor enim debere adeſſe aliquam proportionem inter rem juratam & materiam ſuppoſitam, ne ſcilicet commutatio in diſpenſationem, quæ majorem requirit poteſtatem, tranſeat; id quod videtur Sanchez notaſſe per illud (quaſi). Ad rationem ex D. Thoma patet reſponſio quia in mero contractu permutationis non intercedit poteſtas juriſdictionis, ut intercedit in caſu noſtro, nam propterea aliquid plus eſt caſui noſtro concedendam.

10 Præmitto ſecundò, ut fiat licitè, & validè commutatio in majus, nullam requiri cauſam; & in æquale ſatis levem, cum ipſa bonitas operis cauſa ſit ſufficiens; ita Caſtrop. *tom.* 3. *d.* 2. *de Voto, par.* 15. *n.* 7. *&* 8. at ut fiat in minus requiri cauſam, ita, ut nec licitè, nec validè ſine cauſa expediatur; ita Sanch. *lib.* 3. *in Dec. c.* 19. *nu.* 4. Ratio eſt, quia tunc admiſcetur aliqua diſpenſatio, ad quam ſemper requiri cauſam ſuprà diximus.

11 Dictum eſt *n.* 8. (ab habente poteſtatem) quia nullus poteſt ſibi ipſi in minus commutare ſuum votum Deo præſtitũ. Ratio eſt eruenda ex dictis, nam ad hanc intermiſcetur aliqua diſpenſatio, quæ non poteſt oriri, niſi ab habente juriſdictionem: at nemo ex ſe ipſo habet in ſe juriſdictionem, quæ requirit ſuperioritatem in alium, &c.

12 His poſitis, cauſæ ad commutandum ad tres reducuntur. Primò, ſi res promiſſa ſit reddita illicita, vel inutilis. Secundò, ſi ex parte voventis, ſeu jurantis reddita ſit difficilis ſeu incommoda, ut ſi ſupervenerit infirmitas, vel imbecillitas, &c. Tertiò, ſi magis bono communi expedit, ut non impleatur tale votum ſeu Juramentum. Alia huc pertinentia dicemus cum de commutatione voti; eadem enim eſt voti, & huius Juramenti ratio, ut nimis ſæpè dictum eſt.

§. V. *De materia ſubrogata Juramento.*

1 Qui non obſervat id, in quod ſuum Juramentum commutatum legitimè fuit, eſt ne perjurus? Reſpondeo non forè perjurum, quia rem ſubrogatam nec Juravit; nec, ut ſuppono, illam ſub novo Juramento acceptavit; ita Leſſ. *lib.* 2. *c.* 42. *n.* 57. Trullench. *l.* 2. *in Dec. diſp.* 33. *n.* 7. Bonac. *to.* 2. *diſp.* 4. *de jur. q.* 1. *p.* 17. *n.* 13. citant Suar. & Sanch.

Tenebitur ergò ſolùm ea pacto, quo ad rem illam loco materiæ juratæ præſtandam conſenſit. Unde ſi res ſubrogata gravis erit, graviter contra pactum peccabit, Quod ſi levis, etiam ſi loco gravis rei juratæ ſuppoſita fuerit, puto probabile eſſe leviter peccatum. Id quod mihi perſuadet paritas ſumpta à pœnitentia Sacramentali, quæ ſi levis ſit, licèt pro peccatis gravibus impoſita; non obligat ex probabili opinione *in noſtro opuſc. de Confeſſ. l.* 2. *c.* 2. §. 2. *n.* 5 niſi leviter.

2 Illud adverte: ab omittente materiam ſubrogatam voto, peccari contra votum: quia ex eo quod quis acceptat materiam ſubrogatam in Voti commutationem, cenſetur promittere Deo illam ſervare; atque adeò conſentit transferri vinculum Religionis, quod erat in materia voti, in materiam ſubrogatam, vide infra, *c.* 16 § 6 *n.* 2. ubi citatur Sanch. id quod in caſu juramenti ut jurmentum eſt, non ita ſe habet; quia non ſtatim ac promitto aliquid facere, id, ſub juramento cenſeor promittere. Ita Leſſius *l. c.*

Alia ſpectantia ad materiam ſubrogatam dicentur infra *c.* 16. §. 4. *num.* 36. *&* § 7.

§. VI. *Solutio aliquorum Caſuum huc pertinentium.*

1 Ex dictis operæ pretium erit ſequentes ſolutiones practicas deducere. Petrus vovit, & juravit pauperem puellam, nullam determinando, ſe ducturum. Franciſcus vovit idem, ſed ſine juramento. Antonius juravit idem dumtaxat, ſed ſine voto, & nulla adhuc acceptatio ab aliqua certa puella facta eſt. Quis poteſt hæc diſpenſare vel commutare? Dico tum Epiſcopum in utroque foro tum in foro interno te privilegiatũ, ſeu Confeſſarium delegatum poſſe, cum cauſa, ut ſemper ſupponimus, diſpenſare, vel certè commutare juxta privilegium quo gaudes. Ratio eſt eruenda ex probabiliter dictis §. 3. *n.* 2. quia hæc ſive Vota, ſive juramenta, ſolùm continent vinculum Religionis.

2 Rurſus Petrus juravit Bertæ puellæ matrimonium, quę nondum acceptavit. Franciſcus idem juravit eidem, quæ jam acceptavit. Antonius vovit & juravit idem eidem acceptanti. Martinus vovit & juravit idem eidem non acceptanti; quiſnam diſpenſabit vel commutabit? Dico Epiſcopum & te privilegiatum diſpenſare, vel juxta tua privilegia commutare poſſe primo & quarto, ideſt Petro, & Martino, quia cùm non ſint juramenta vera acceptata, ſolùm continent vinculum Religionis, ad quod Epiſcoporum, & privilegiatorum poteſtas extenditur.

Aliis verò duobus ſecundo & tertio, ideſt Franciſco & Antonio, dico neminem poſſe. Ratio eſt, quia hæc ſunt vota, vel juramenta emiſſa principaliter, ut ſupponimus, in commodum tertii acceptantis; ad quæ nec Epiſcopi, nec Delegati poteſtas, quæ eſt ad ea, quæ in ſolum Dei obſequium præſtantur, extenditur, eo ipſo enim, quo ſunt acceptata, nec intervenit injuria ex parte recipientis; involvunt vinculum, juſtitiæ, quod ſolvere nulla authoritas valet, niſi ob bonum publicum, &c.

3 Denique Petrus propter amorem Dei vovit, juravitque puellam inopem indeterminatè ducturum (ſupponamus hoc votum eſſe validum, de quo tamen dicam infra *cap.* 15. §. 3. *n.* 4.) mox determinatæ Bertæ id manifeſtavit, quæ acceptavit promiſſionem. Antonius pari modo vovit, juravitq; eleemoſynam alicui pauperi, ſeu Eccleſiæ nul-

nullam ſignando, erogaturum; mox determinatum pauperem,ſeu Eccleſiam acceptantem elegit: quæritur, an Petrus poſſit aliam puellam inopem ducere, & Antonius alteri pauperi ab electo eam elargiri? Rurſus, qui diſpenſare in his, vel communtare valeat?

Dico,poſſe Petrum, quantum eſt ex vi Juramenti,vel voti, aliam ducere;& Antonium alteri ſtipem erogare:ita Sanch. *lib.4. in Dec. c. 41.n.14.* Caſtr *tu.3.tr.de Voto,diſp.5 p* 16.*nu.7.* Ratio eſt, quia cùm hæ promiſſiones nonniſi Deo directæ ſint,non poſſunt prædicta Berta,& Eccleſia dici legitimè acceptare; acceptat enim legitimè aliquis id, quod illi promittitur: nunc verò nihil ipſis promiſſum fuit: ergo ſi acceptant,illegitimè & nulliter acceptant. Hic ergo caſus eſt longè diverſus ab eo,quem poſuimus modò §.3. *n.2.* in quo Votum,vel juramentum emiſſum ſupponitur ſolùm in hominis commodum,atque hunc legitimè acceptaſſe;propter eandem rationem, in utroque foro poterunt dicta juramenta ab Epiſcopo,vel in foro conſcientiæ à privilegiato diſpenſari,ſeu commutari,perinde ac cætera ſolùm retinentia vinculum Religionis, de quibus dictum eſt *ſupra*. Si juramentum, vel Votum ſit principaliter in obſequium Dei, ſed minus principaliter in commodum hominis etiam determinati, iſque acceptaverit; dicam *c.17. de Voto*, §.2.

4 Dixi(quantum eſt ex vi juramenti,vel Voti)nam ſi Petrus ſponſalia cum dicta Berta iniiſſet,requirerentur cauſæ,à Doctoribus apud Sanch. *de matr.l.1.d.d* 55. explicitæ,ad ea diſſolvenda, aliamque ducendam. Pari modo ſi Antonius,quando elegit dictum illum pauperem,vel Eccleſiam,ſe principaliter in commodum ipſorum nova jurata promiſſione illis acceptantibus obligaſſet:eſſemus in alio caſu,in quo eſt legitima jam acceptatio, ubi diſpenſare, ut ſæpè docuimus, nullo poteſt. Nam ſi principaliter fuiſſet in obſequium Dei, & minus principaliter in ipſorum utilitatem, jam promiſi me dicturum, cum de Voto, *c.17.* §.2.

CAPUT VIII.

De Adjuratione juramento affini.

§. I. *De Adjuratione in Univerſum.*

1 SI quis ita obteſtetur: *Hoc praſta per amorem,quem Deo,Sanctis,tuo Patri geris. Per vitam tuam,per vitam Patris tui hoc age.* Item ſi ſic te quis terreat aliquid impetrando. *In virtute Dei,vel Sanctorum, in nomine Regis,id gere*,dicetur te adjurare. Adjuratio igitur non eſt juramentum,nec deprecatio; Sic Suar.Sanch.Caſtr. *loc.mox cit.* aliique, ſed imprecatio,ſeu juſſio per aliquam rem dantem moraliter,hoc eſt in conceptu hominum ipſi imprecationi,ſeu juſſioni vim. Et quidem ſi per Deum,vel per ea,quæ ad Deum pertinet, exhibetur, erit actus Religionis latriæ;ſi per Virginem Hyperduliæ,ſi per Sanctos Duliæ, ſi per homines erit actus politiæ,humanæque imprecationis.

2 Hinc vides Primò,omnes creaturas adjurari poſſe; omnes inquam, quæ juſſionem, imprecationemque percipiunt, quales ſunt Rationales: Irrationalia tamen, impropriè, quatenus Deo obedientiam phyſicè præſtant, adjurantur; Ut ſi monti dicatur à Sancto viro: *In nomine Chriſti hinc transfer te in alium locum;* quo pacto verè Deus adjuratur ut ſcilicet in illa re aſſiſtat.

3 Vides Secundò,adjuratum ex vi ſolius adjurationis nequaquam obligari ad rem præſtandam;quia adjuratio eſt tantùm inducta ad inducendam majorem quandam reverentiam, vel timorem ipſi perſonæ adjuratæ,non verò ad inducendam obligationem, qualem inducit commemoratio juramenti facti, vel obediĕntiæ Votum,præceptumve. Ne autem temerè contra virtutem Religionis exerceatur adjuratio, requirit eoſdem proportionaliter comites, quos Juramentum: nempè Veritatem, Juſtitiam, Judicium.

Veritas.

4 Hæc conſiſtit in eo,quòd non fiat adjuratio per falſos Deos. V.G. per Saturnum,per Iovem,&c,vel per eum,cui non debeatur reverentia,v.gr. per Luciferum, per Dæmones,&c.quibus modis peccatum eſſe mortale non eſt dubium.

Conſiſtit etiam in eo,quod non intermiſceatur aliquod in adjuratione mendacium, ut ſi quis occultus dives eleemoſynam petat ut pauper,propter amorem Dei; At peccat ne is mortaliter? Reſp. ſive hic peccet contra juſtitiam, ſive non item,de qua re alibi acertè non peccat niſi venialiter contra Religionem. Ita Sanch. *l.2. in Dec.c.42. n.5.* citans rectè Suarium, quia inducere alium ad præſtandum bonum,etiam cum fictione & mendacio levi,ut hic ſupponimus, non eſt gravis Dei irreverentia. Neque enim tunc aſſumitur Deus ad iniquitatem patrandam,ut contendit Caſtr. *tom.3.tr.14. diſput.4. de adjur.p.1.nu.5.* immeritò citans Suarium: aſſumitur enim ob bonum actum faciendum ex parte dantis eleemoſynam, licèt, quia ex parte recipientis actus bonus non ſit,aliqua committatur,nempè venialis irreverentia. Non eſſe autem mendacium leve fictis miraculis ad fidem allicere, *ſuo loco* docebitur.

Juſtitia.

5 Hæc conſiſtit in eo,ut non petatur,niſi res juſta,& honeſta. Ita Sanch.Caſtr *l.c.* aliique. Quare ſi quis per Deum,vel Sanctos,etiam ſiſtendo in illis,adjuret quempiam ad committendum peccatum mortale,præter ipſum mortale in propria materia, mortaliter peccat contra Religionem;ſi ad committendum veniale,venialiter: quia ibi gravis, hic levis eſt irreverentia. At ſi per hominem, v.g. per vitam Patris, amici, conſanguinei adjuret quis ad patrandum ſive mortale, ſive veniale peccatum, non addit aliud peccatum præter peccatum quod petit, quia ex hac adjuratione non transfertur culpa pravæ petitionis in aliam ſpeciem.

Judicium.

66 Hoc in eo conſiſtit,ut adhibeatur modus diſcretus,& prudens. Ita Suar. *l.4.de Jur.* qui eſt *de Adjuratore c.4.n.9.*& 11.quare nõ decet paſſim,& ſine occaſione per Dei,& Sanctorum nomen aliquem adjurare:eſſet enim culpa,ſed certè venialis,ſicuti eſt juramentum verũ, quod ſine conſideratione in vanum emittitur. Rurſus ne adjuretur Deus,& Sancti imperativè, nec Dæmon deprecativè, quæ ut patet eſſent mortalia peccata: nec homo ſubditus,imperativè, quod eſſet mortale,ſi injuſtitia,quæ ipſi fieret ſic imperando,eſſet gravis: venialis,ſi modica. Irrationalia ſive imperativè,ſive deprecativè, eo modo propriè,ac ſi intelligerent, adjurare, vanum certè eſt & conſequenter veniale,poſſet tamen aliquando mortale & ſuperſtitioſum eſſe, ſi fieret ex pacto expreſſo,vel tacito cũ Dęmone; & ſic eſt(niſi excuſet ignorantia) quando his creaturis v.g locuſtis frugibus nocentibus, ventis,grandini,vel ſimilibus aliqui cõſtituunt advocatum,aſſignant terminum,pronunciant ſententiam &c.quia tantus rerum vanarum apparatus non videtur fieri ſine tacito ſaltem pacto cum Dæmone.

7 Deniq; Deus adjurari poteſt per ſemetipſum, juxta illud Danielis 9 *Ne moreris propter temetipſum Deus meus:* poteſt item per creaturas, quas utpotè eorum conditor,non poteſt amare,& ſic adjurat &c.Exod. *Recordare Abraham,Iſaac,Iacob ſervorum tuorum.* Dæmon ſolùm per Deum,Sanctoſque ad Deum relatos adjurari rectè poteſt, Creaturas enim vel non timet,vel parvi facit. Creaturæ per Deum, per Sanctiſſimam Virginem, per Sanctos adjurantur, ut innui *n.1.*

§. II. *De Adjuratione Dæmonum.*

1 POtiſſimæ difficultates in hoc argumento verſantur circa adjurationem Dęmonum corpus hominis obſidentium, nam propterea de illa hic meritò ſigillatim diſputare operę pretium erit, illud præadverte diligenter;Exorciſtam (ſic Gręci vocant adjuratorem, ſicut Exorcizare dicunt,quod nos dicimus adjurare) cognoſcere debere hominem verè eſſe à Dęmone obſeſſum. Signa certa ſunt, ſi abreptus loquatur diverſo,ignotoque idiomate; ſi canat, ſcribat, aliaq; faciat,quæ anteà nulla ratione callebat, ſi ita ſtet immotus,ut à robuſtiſſimis quibuſq; nequeat dimoveri,ſi diſtantia, & verè occulta patefaciat & ſimilia. Ita Delrius *l.1.c.2.q.3.ſect.2.* Corvelo *de ſuperſt.3.p.c.8.* Alia ſigna,ut diſſonæ voces, ſævi dolores, motus corporis inſoliti, & ſimilia valdè ſunt incerta.

De fine adjurationis, deque imperio Adjurantis in Dæmonem.

2 Dęmonis adjuratio tunc ſolùm eſt licita,cùm fit ad finem,ut is à nocendo deſiſtat,& ab homine,loco ve aliquo expellatur. Ita Suar. *to. 2.de Relig.l.4.de adjur.c.3.* Sanch. *l.2.in Dec.c.42.n.25.& 26.* aliique ab ipſis cit. Ratio eſt,quia cum Dei inimico,eoque,qui noſtra ęterna mala ſemper intendit, commercium, familiaritatemque habere, eſſet charitatem Dei, propriamque violare. Neque obſtat Sanctos aliquos non ignobiles aliquod miniſterium à Dæmone popoſciſſe,atque admiſiſſe,ut ſternere lectum,equum ducere,&c. id enim ii fecerunt ex peculiari Sancti Spiritus inſtinctu ad publicam utilitatem, ejuſdemque Dæmonis confuſionem.

3 Prætereà hæc adjuratio fieri debet imperativè,V.G. *exi, fac, dic*, non verò deprecativè, V.G. *rogo te ut facias, ut dicas, bene à me gratiam ineas, ut exeas, &c.* quia nimirum deprecatio præfert humilitatem, & amicitiam, quæ non oſtendit Imperium quod exercere ſolùm conceſſit Fidelibus Chriſtus Dominus in Dæmones ad eoſdem ſuo nomine profligandos.

Qua locutio uſurpanda cum Dæmone.

4 Si Exorciſta nomen Dęmonis interroget ab obſeſſo,ſi ſciſcitetur ingreſſus cauſam,numerumque ſpirituum,ſi petat aliquam veritatẽ, quam verè hìc & nunc ad Dei gloriam conveniat ab ipſo propalari,& ſimilia cum Dęmoniaco tractet,quę ad Dęmonem fugandum,terrendumque conducant,licitè operabitur;at ſi lõgos ſermones,vanos,curioſoſque cum illo commiſceat; ſcientias rerum ab ipſo expoſtulet, præterita quæque recenſere,vel occulta, futurave prædicere eum cogat, mortaliter peccabit, quia ſic cum eodem familiaritatem habere velle, facto ipſo convinceretur.

5 Dixi(ſermones longos)ſi enim quis aliquid modicum ſemel,vel iterùm curioſè peteret,eſſet veniale ex levitate materiæ.

Certè in hoc nimis rigidè loquitur Caſtrop. *tom.3.tr.25.diſp.4.n.8.* dum ſic habet. *Verius eſt quamlibet interrogationem,quæ ad expulſionem non conducit,eſſe peccatum mortale*, Ex alia parte nimis laxè Navarrus *in ſumm.c.11.n.28.* cum quo Leſſ *l.2.c.42.n.71.verſ.unde ſequitur;* Cajet.2.2.q 90.*art.1.* dum abſolutè, & ſine ulla reſtrictione ſic ait: *Colloqui cum ipſis Dæmonibus corpora hominum obſidentibus,ob curioſitatem, vel vanitatem tantùm non eſt plus,quàm veniale*. Media igitur via eſt eligenda,ut ſiet veniale ſermones hos obiter, & judicio prudentis modicos intermiſcere;mortale,prolixos. Ratio eſt mihi manifeſta, quia hi ſermones oſtendunt ſocialem, ut rectè loquitur Cajetanus, converſationem habere vel cum communi hoſte; illi nequaquam,ſed meram vanamq;curioſitatem. Duc exemplum ab homine: ſi enim quempiam de aliqua re vanè interroges, non ſtatim ex ea interrogatione habere cum illo amicitiam,ſocietatemque velle præſumeris;ſi ſeriè, & protractès, præſumeris certè.

6 Dices cum Caſtr. *l.c.* Deprecativè ut modo dictum eſt, cum Dæmone loqui ſub culpa mortali,non licèt,ſed ſolùm imperativè: At ſi vel breviter cum illo loquaris curiosè, loqui cum ipſo deprecativè convinceris, quia per curioſitatem illam imperativè te habere non potes,ergo &c. Reſp. nego Minorem,non enim valet:non loquor cum Petro imperativè,ergo loquor deprecativè;poſſum enim tertio modo loqui, nempè,ut ita dicam, expoſitivè,exponendo ei illa,quæ diſcere intendo, expectandoque reſponſum.

7 Dices iterùm cum eodem. Dæmon quidquid dicit,facitq;ex odio contra Deum dicit,& facit. Ergo cum illius peccato cooperor,ſi illū invito ad aliquid faciendum,quod nō ſit illud, quod cōceſſit Chriſtus ad eum fugandum Reſp.cùm Dæmon ſemper ſit ad tale peccatū paratiſſimus,ego non quidem cauſa,ſed mera occaſio ſum ejus peccati: ad quam occaſionem evitandam Deus non me obligat,ſicuti probabilis opinio non obligat me ad non petēdum mutuum ab Uſurario puto. Lege Dianam *p.4. tr 7.reſ.8. & ib.* citatos.

An liceat expoſcere à Dæmone, ut aliquid faciat?

8 Ad tria reduco ea,quæ gerenda expoſci poſſunt à Dæmone. Primò, quæ ad fugam,vel deſitionem nocendi conducunt,vel eaſdem ſignificant,quale eſt genuflectere,ſtare,tacere,dare ſignū egreſſus lampadem extinguendo, vitrum frangendo, &c. Secundò, quæ ad obſequium tuum,vel tui amici,ut ſternere lectum,ducere equum,mederi infirmo,&c. Tertiò,quę ad neutrum:ſeu ad nihil,ut movere lapidem, extirpare arborem longè poſitam,&c. quæ ad nihil conducere, ſed ſolùm ad curioſitatem pertinere ſupponimus.

9 Jam licitè expoſci poſſe quę in primo capite comprehenduntur, patet ex dictis,poſſe autem quæ in ſecundo capite jam etiam ex dictis patet,nimirum, quia hęc utraque ſunt manifeſta ſigna,immò illectamenta amicitiæ,& ſocietatis: & quia Chriſtus Dominus non ad Dæmonum miniſteria admittenda,ſed ſolùm reliquit poteſtatem Eccleſiæ ad eos arcendos: Ita Caſtrop. mox citandus *nu.12.*

10 De Tertiò ergo nonnulla ſuboritur dubitatio. Et quidē Caſtr. *d.4. tit.p.4. num* 8. ait id eſſe mortale, quia petere quid ab aliquo, in quem poteſtatem non habes,eſt te humiliter illi ſubiicere,ac deprecari,& veluti pactum ſocietatis cum illo inire: at quod hęc vana nō habet homo poteſtatem in Dæmonem à Chriſto, ut dictum eſt,ergo, &c. Sed meritò Sanch. *l.2. in Dec.c 42.nu.15.* Navar. Silveſt. Bonac. Valent. Suarez,aliique citati ab eodem Caſtrop. *loc cit.n.* 7. putat eſſe venialem, quia eſt levitas materiæ & imperfectus actus commercii ſocialis: neque enim eo ipſo,quod aliquid vanè à te peto, pactum tecum ineo, amicitiam tuam mihi concilio, vel me tibi ſubmitto, ut Caſtropalas ratio gravia contendit. Intellige autem, ſi id fiat ſemel,aut iterùm,& quidem non deprecativè,conſequenter ad ea,quæ modò diximus de collocutione;nam ſi ſæpè vel deprecativè, convinceretur appeti cum Dæmone abſoluta ſocialis amicitia, vel ſubordinatio, quod eſſet mortale.

An Adjurans licitè præcipere queat Dæmoni ſuperiori, ut Dæmones inferiores pellat à co pore, vel ut manifeſtet maleficium?

11 Accidit non rarò in obſeſſo adeſſe ſuperiorem Dæmonem,& ſimul inferiores,(id autem ſuppono potius cum Leſſ. *l.2.c.44.nu.12.* & Suar. *tom.1. de ſuperſtit.c.18.n.8.* quàm quæro) in hoc ergo caſu quamvis demus non poſſe à Dæmone qui ſit extra corpus peti, ut pellat eos,qui ſūt in corpore,de qua tamē re dicā mox *n.3.* caſus noſter nunc eſt de Dæmone ſuperiore,qui eſt in obſeſſo. Ratio dubitandi, quod non poſſit id peti,eſt,quia ſic videtur beneficium poſtulari à Dæmone, quod non licet. Sed certè (quidquid ſentiant Caſtrop. *tom.3. diſp.4 de Adjur.p.4.n.10.* Sanch. *l.2.in Dec.c.42 num.21.* aliique) licitè adjurantem id præcipere poſſe indubitanter cenſeo. Ita Silv. *V Adjurat.q.5 verſ.& hac etiam ratione*. Ratio eſt,quia falſum eſt eo modo peti beneficium, vel obſequium ſociale,non enim ſtatim ac à te peto vel imperativè volo id,quod mihi bonum eſt,recipio vel peto amicabile beneficium. ſic enim exorciſta ne expulſionem quidem imperativè petere poſſet,quia expulſio bonum quid eſt. Benefi ium ergo debet quidem eſſe mihi bonum, ſed quod gratis, ſed quod ex voluntate bona, ſed quod ex tuo amore procedat. Sive ergo ſic præcipiat adjurator, *exi tam aliis tuis ſociis*,in quo loquē di modo non manifeſtè apparet petitio à ſuperiore Dæmone,ut depellat ſocios,vel ſic ubi apparet; *exi,& pelle tuos ſocios*,licitè præcipit,quia nec amicabile Beneficium affectat, & nititur poteſtate,quam Chriſtus circa eiiciendos ſive directè, ſive indirectè Dæmones amplè conceſſit.

12 Dices Primò: Ar oſtenderet Exorciſta ſe indigere auxilio ſuperioris Dæmonis,in corpore obſeſſi exiſtentis, quod eſſet ſe illi ſubmittere. Reſpondeo nego id oſtendere; patet in hominibus; ſi quis enim haberet plenam poteſtatem expellendi milites,eorumque ducem ab arce quapiam, utque illos de facto expelleret imperium non in milites dirigeret, ſed in Ducem, ut ſcilicet ipſe ſuos ſecum aliò duceret, nullo modo diceretur præſeferre indigentiam auxilii, ſed ſolùm velle uti poteſtate ſive immediatè, ſive mediatè hoſtes ab eo loco expellendi. Videat me doctor, an etiam propter hanc rationem licitè poſſit adjurator petere, immò & cogere ab hoc Dæmone, ut dicat,an alius V. G. infirmus ſit maleficio affectus nec ne, & ut manifeſtet maleficii genus vel ſignum, & in quo loco fortè inveniri poſſit, quæ omnia videntur dirigi ad ſalutem proximi,& ad arcendos Dæmones à fidelium vexatione.

13 Dices Secundò,hę rationes probant poſſe etiam idem peti (certè imperativè) à Dæmone ſuperiore exiſtente extra corpus obſeſſi. Reſpōdeo ita quidem,id quod docet Sylveſter *l.c.* aliique apud Tanc. *de Rel.diſp.de adjurat.n.48.* Unum tamen video,id vix poſſe in praxim deduci,quia neſcit Exorciſta quiſnam ex Dæmonibus extra corpus ſit ſuperior, nec facilè credendus ipſe Dæmon in corpore, ſi aliquem ſibi ſuperiorem extra corpus affirmet: Mendax enim eſt ipſe ab initio:at in corpore magis credendus,quia ex uſu Eccleſiæ huc ſpectant Exorciſmi.

An contra facere aliquid, vel convenire poſſit Exorciſta ad petitionem Dæmonis?

14 Certum eſt non poſſe,ſi res ſit ſollicita,vel ſi quævis aliàs licita, animo amico Dæmoni concederetur. Solùm ergo ea poſſunt, ad ejus petitionem fieri, vel permitti, quæ faciunt ad ejus expulſionem, & fugam; Sed tamen adhuc pro his controverſia triplex agitari ſolet.

15 Prima. An ſi Dæmon petit,ne illum in Infernum amandet,(quo illum admodum certè licitè poſſet Exorciſta,quia ei loco à Deo Dæmon addictus eſt) ſed releget in locum deſertum;poſſit ab Exorciſta id concedi? Reſp. licitè poſſe ſub ſpe divinę ratificationis cū enim Deus Dæmonem nondum actu in Inferno concluſerit,id reſervans poſt finale Judicium:relegationem in locum deſertum nomine Dei ab Exorciſta conceſſum idem Deus ratificare credēdus eſt. Quòd ſi Exorciſta poteſt,videtur teneri,ſic Caſtrop. *d.diſp.4.q.4 nu.14.* quia charitas dictat,ut proximo ſuccurratur,quādo ſine incommodo poteſt,hic autem proximo ſuccurritur,quia facilior redditur expulſio,nec incommodum ullum inde timetur.

16 Secūda. An ſi Dæmon petat, ut immittatur in equum.v.g.Petri, ſicut petiit,ut immitteretur à Chriſto Domino in gregem porcorum, concedere id licet? Chriſtus enim erat Dominus illius gregis: atqui Exorciſta non eſt equi Dominus. Reſpon conveniunt Doctores apud Tancr. mox cit. licere in equum immittere,vel in quid ſimile non admodum grave damnum inferens tertio. Ratio eſt,quia etiam hic tertius cum modico ſuo incommodo illi Dæmoniaco ſubvenire obligatur. Sed quid,ſi id damnum tertii grave notabiliter eſſet. Nequaquam licere cenſent aliqui cum Tancr *t.1.de Relig.diſp.de adjur. nu.67.fin.* quia nemo tenetur cum gravi ſuo incommodo ſaluti corporali alterius ſuccurrere.

17 Verùm mihi videtur licere. Ratio eſt quia hanc Dæmoniaci non puto eſſe ſolùm gravem neceſſitatem, ſed extremam, in qua ex communi ſententia, omnia ſunt communia. Audi Caſtropalaum *tom.1. diſp.2 de charit.part.2. num.1.* ſic rectè docentem: *Extrema neceſſitas eſt, ſi proximus in probabili, & moraliter certo periculo vitæ verſatur, niſi illi ſuccurras. Ad hæc reduci poteſt periculum mutilationis membri, perpetui carceris, aut alicujus infirmitatis perpetuæ, quia hæc morti comparantur; ideòque à Doctoribus neceſſitas horum eventuum vocatur quaſi extrema*. Hæc ille;at certè quę gravior infirmitas quàm à Dæmonibus vexari? & certè ſine fine obſeſſus vexabitur, niſi ſuccurratur. Secunda tamen regula: ne proximus, qui eſt in poſſeſſione ſuarum rerum, ponatur in ſimili malorum, vel notabilis paupertatis periculo, id quod, & ſimilia vide apud Caſtropalaum citatum.

18 Tertiò, An ſi Dæmon petat,ut immittatur in alium hominem, ſeu dicat ſe exiturum quidem,ſed velle alium hominem arripere, an inquam poſſit id concedere,ſeu connivere Exorciſta?

Non poſſe,communis,& vera docet opinio. Ita Delrius *libr.26. diſput mag. cap.3.* Sanch. *libr.2. in Dec. c.42. num.36.* Caſtrop. *tom.3. di put.4. de Adjur. part.4. num.13.* quia nemo eſt Dominus vitæ proximi. Neque dicas ſaltem poſſe permittere: ne id inquam dicas, quia ejuſmodi permiſſio eſſet tacita conceſſio: ſicuti ſi ſervus volens aliquem interimere, expectaret nutum Domini, Dominus autem conniveret;ſanè ejuſmodi permiſſio nutui in his circumſtantiis ęquipolleret.

19 Illam exceptionem faciunt ex Tyraco Sanchez *ibid.* & Caſtropalaus *ibid.* Ajunt enim tunc poſſe exorciſtam connivere tranſlationem Dæmonis in alium hominem, quando concurrerent hæ quin-

quinque conditiones. Primò, ſi is, qui de novo opprimendus eſt ſit peſſimæ vitę. Secundò, ſi circa opprimendum habeat Exorciſta ſuum dominium. Tertiò, ſi Exorciſta ſummam poteſtatem habet Dęmonem à noviter obſeſſo, quando vult, expellendi. Quartò, ſi adſit ſpes majoris boni ex prioris obſeſſi liberatione, & iſtius poſterioris damno. Quintò, ſi non fiat ex voluntate placendi Dæmoni.

20 Sed profectò huic exceptioni pace tantorum virorum, non eſt acquieſcendum. Primò, quia tot ponuntur conditiones, ut via ſimul in praxi conjungi poſſint. Secundò, quia nullus omninò homo in hominem tanto dominio potitur, ut eum vexare per Dæmonem poſſit. Quòd ſi Princeps in reos propter Reipublicę bonum animadvertere etiam uſque ad inferendam mortem poteſt, teſtes ſunt proferendi, reus eſt audiendus, ſententia eſt pronuncianda, quæ non poteſt facere, nedum non facit Exorciſta. Quare ſi Sanctus Paulus Satanæ tradit ſemel pravum hominem, ut ſpiritus ſalvus fieret: fuit diſpenſatio peculiaris Dei ex Spiritus ſancti inſtinctu. Tertiò ecquis erit ille, cui in poteſtate certa ſit, iterùm repellere à nova ſede Dæmonem? Id & illi ſupernaturaliter concedendum eſſet, & per aliud miraculum foret eidem revelandum id fuiſſe conceſſum: quæ & ſimilia quàm ardua ſint, nullus non videt.

21 Aliam exceptionem ſeu declarationem legi apud Tancr. *tom. 1 de Relig. d. de adjur. nu. 67.* poſſe ſcilicèt adjuratorem concedere, ut exeat Dæmon, ſi conceſſio non feratur in hunc hominem determinatè, ſed in aliquem indeterminatè, ut ſi Dæmon diceret, *Si hinc abeo, alium hominem arripiam*, poſſet reſpondere Exorciſta, *Exi & alium aggredere*. Ratio eſt, inquit, quia jam Dæmon non poteſt deinde in aliquem determinatè ingredi, ſine Dei voluntate.

Verùm animo nequaquam ſedet hæc exceptio, perindè ac non ſedet ejus ratio. Si quidem ne ſine Dei quidem voluntate in hominem determinatum ingredi eidem conceditur, & tamen id ab Exorciſta permitti nequit, quare cùm contra utramque permiſſionem, tum de determinata ſcilicèt, tum de indeterminata perſona obſidenda militent inconvenientiæ, ut accuratè conſideranti conſtabit: concedi, ſeu permitti neutra poterit.

Monitiones non inutiles pro Adjuratoribus.

22 Primò, ex Suar. *tom. 2. de Relig. l. 4. de Adjurat. c. 2. n. 1.* Sanch. *l. 2. in Dec. c. 42. n. 4.* Caſtr. *diſp. de Adjur. p. 2. n. 1.* ſciat exorciſta ex juſtitia ſe obligari ad adjurandum Dæmonem, ſi ſit Paſtor, & prudenter judicet ſe poſſe obſeſſo ſuis adjurationibus opitulari: immò qui non eſt Paſtor (modò non adſit aliud remedium aquæ benedictæ, Aliarum orationum, Agnorum Dei, &c.) tenebitur ex charitate, quando ſine magno ſuo incommodo per adjurationem adjuvare poteſt, juxta regulas generales, de Præcepto Charitatis.

Video tamen via prudenter poſſe Exorciſtam judicare ſe tantum auxilium ferre, niſi ſit admodum peritus, & proſpero experimento contra Dæmonem comprobatus.

23 Secundò, qui ſolemniter & publicè dæmoniacum adjurat, Sacerdos ſit, vel ſaltem prima tonſura Clericus inſignitus, vel certè Religioſus Deo dicatus (& quidem ejuſmodi ut non ſubſit periculum, quod à Dæmone decipiatur) id enim pertinet ad publicum miniſterium à Chriſto Domino relictum Eccleſiæ.

24 Quid, ſi Laicus ſine dicto periculo Dæmonem vellet ſolemniter, & publicè adjurare? Reſp. peccaturum mortaliter, etiam ſi doctiſſimus ſit, aliqui docent. Ita Tancr. *loc. cit. n. 42.* Ratio eſt, inquiunt, quia affert aliis ſcandalum, & quia à gradibus Eccleſiaſticis ſejunctus publicè eorum miniſteria, ac ſolemniter uſurparet. Ego non peccaturum mortaliter puto. Primò, quia neque ſic peccat, qui publicè Miſſæ inſervit, Acolythi V.G. munus exercens: multò minus ergo qui Exorciſtæ. Secundò, quia omnes Fideles Baptiſmo Chriſti inſigniti terribiles ſunt Dęmoni, juxta illud, quod Fidelibus dictum eſt, *In nomine meo Dæmonia ejicient.* Tertiò, quia jam inſinuas privatim poſſe, etiam Exorciſmos Eccleſiæ recitando. Ita Suar. *to. 2. de Relig. l. 4. de Adjur. c. 2. n. 16.* Sanch. *l. 2. in Dec. c. 42. n. 18.* Caſtr. *diſp. 4. citata, p. 3. num. 2.* cur ergo non publicè? Propter ſcandalum? vereor, ut ſit ſcandalum paſſivum. Sed fac eſſe activum. Fateor, ſi quando ejuſmodi apparet, non licere; Sed ajo, hoc inter Fideles raro contingere, facilè poſſe aſſtantes ab ipſo adjurante inſtrui de rei veritate. Quartò, quia non obſtat alieni miniſterii uſurpatio; nam in re tam neceſſaria, atque utili proximo, tamque modici præjudicii, facillimo negotio Miniſtrorum ratihabitio præſumi poteſt. Quintò, quia quod aliquibus ex officio competit, non negatur aliquando aliis, qui idem non ex officio faciunt. Sic baptizare convenit ex officio Sacerdoti, nec tamen propterea negatur Laicis, immò & fœminis in neceſſitate; & ſexcenta ſimilia, &c.

Hæc igitur ſententia probabilis eſt, ſi ſemel, aut iterùm Dęmoniacus à docto, pioque Laico publicè adjuretur; cæterum ſi ſępius, cum admiratione gravi populi, cum contradictione Parochi, &c. id attentaretur: certè tunc juxta gravitatem ſcandali, vel contradictionis, gravis eſſet conſtituenda culpa.

25 Tertiò licet Exorciſtæ ſcribere nomen Diaboli, & illud comburere; licèt in obſeſſum expuere, licèt leviter percutere, & ſimilia; atque hæc in Dæmonis contemptum. Ita Delrius *l. 2. Magic. q. 30. ſec. 9.* Sanch. *lib. 4. in Dec. c. 4. n. 33.* Trullench. *l. 1. in Dec. c. 14. nu. 21.* Caſtr. *loc. cit. p. 4. n. 15.* aliique paſſim. Quia cęterum res corporales vim nullam habent ad vexandos ſpiritus, qui rebus corporeis non afficiuntur, niſi fortè ut ſignis. Lege Sanct. Auguſt. *lib. 2. de Civit. Dei c. 6.* Capillos radere, ſi fiat ad ſuperſtitionem, v.g. ut faciliùs exeat, pilis non impedientibus, Dæmon; certè non licet: ſed licitè poſſet fieri, vel ad Dæmonis contemptum, vel ad amovendum ſignum maleficii, fortè in capillis per unguenta adhæreſcens, ut alibi dixi, cum *de Maleficio*.

26 Quartò Medicamenta, vel ſuffumigia naturalia adhibere etiam licet, quia Dæmoniacus non rarò atrabilii, aliique noxiis humoribus abundat; ſed hęc medicis pręſtanda potiùs relinquat adjurator, quàm ipſe exhibeat. Atque hic in multis peccant Mulierculæ remedia adhibentes inutilia. Nam primò, peccant contra Juſtitiam extorquentes poſt ſe immeritò pecuniam, & inutiles ſumptus cauſando in aliis. Secundò, contra Juſtitiam iterùm, & contra Charitatem, dum ſunt cauſa, ne infirmus alia utilia remedia quærat, quibus fortè convaleſceret. Tertiò, contra Religionem, dum ſunt cauſa, ut vanis ſuperſtitionibus, quas ipſæ frequentiſſimè admiſcent, ſimplices, ac rudes adhærcant, atque inſiſtant.

27 Quintò, non licèt acriter flagellare vel pugnis percutere Dęmoniacum. Ita Delrius, Sanch. Caſtr. *ibid.* quia & eſſet contra charitatem proximi, & nihil utile fieret ad expulſionem eorum ſpirituum qui corporeas percuſſiones non ſentiunt.

Quid ſi Dæmoniacus eſſet Clericus? Si exorciſta licèt imprudenter, & cum culpa, Dæmonem in obſeſſo graviter percuteret, incideret ne in excommunicationem *ſi quis ſuadente*? Reſpondeo. Niſi ignorantia excuſationi eſſet, ſane incideret, quia jam Clericus percutitur.

Dices, at non percutitur Clericus, ſed Dæmon in Clerico. Reſpondeo, at percutitur etiam Clericus, atque adeò Clericus in Dęmone, idque fit ſuadente Diabolo, poſito quòd ignorantia non excuſet, & advertas injuriam gravem te facere Eccleſiaſticæ perſonæ. Idemque verum haberet, ſi Dæmon te contumeliis V. G. afficeret, & tu excandeſcens, illum in vindictam graviter cæderes; tunc enim, quamvis directè tua intentio ad Dæmonem contemnendum ferretur, tamen non Dæmoni, ſed Clerico realem percuſſionis injuriam infligeres, idque non ſuadente ſolùm, ſed excitante etiam, ut ita dicam, & commovente Diabolo excandeſcentiam tuam. Si canem, v. g. contra te latrantem ſtricto gladio proſequereris, & illum in ſui Domini Clerici ſinum proſilientem, ſimul cum Domino (id advertens) confoderes; non ne in excommunicationem Incideres? Ita ſanè, quia ſic injuriam Clerico facis: & tamen directè, & ex prima intentione canem ferire, non Clericum percutere, contendebas; non abſimili modo in caſu noſtro, &c.

CAPUT IX.

De Voto.

Votum quid ſit, & quotuplex.

1 VOtum, quod eſt promiſſio facta Deo de re ipſi grata, id eſt ad ejuſmodi Dei cultum: ut conſtituatur, quinque requirit. Primò, deliberationem: Votum enim debet eſſe voluntarium liberum. Secundò, Propoſitum. Tertiò, Promiſſionem ſub obligatione. Quartò, eſſe Deo factum. Quintò, eſſe de re ipſi grata. Hæc igitur ſuo ordine declaremus: quibus ſi quid addiderimus de Voti ceſſatione ſatis erit de hac materia completa tractatio.

2 Dividitur autem Votum. Primò, in Abſolutum, purè conditionatum, Pœnale.

Secundò, in Solemne, id eſt quod acceptatur ab Eccleſia: & Simplex, quod privatim emittitur.

Tertiò, in Neceſſarium, hoc eſt de re ex præcepto debita; & in Liberum, ſeu ut alii loquuntur, in commune, & ſingulare.

Quartò, in Reale, in quo promittitur res externa; in perſonale, in quo vovetur actio perſonæ; & in Mixtum, in quo utraque.

Quintò, in Affirmativum, quo ſcilicèt promittitur aliquid poſitivum, v.g. eleemoſyna; & in Negativum, quo aliquid negativum, v.g. abſtinentia à carnibus.

3 Adde denique quaſdam alias diviſiones accidentales: v.g. in Perpetuum, & Temporale: in Reſervatum, & non Reſervatum: in Publicum, & Occultum, &c. quorum, & ſimilium explicationem, ubi opus erit in deinceps afferendis non negligemus.

CAPUT X.

De Libertate requiſita in Voto.

§. I. *Qualis deliberatio requiratur.*

1 EA requiritur, & ſufficit, quæ ad peccatum mortale: ita Sanch. Suar. Arag. Molin. apud Laym. *lib. 4. tract. 4. cap. 1. n. 3.* Quòd ea requiratur; Ratio eſt, quia Votum eſt lex, quam ſibi vovens imponit; at imponere ſibi, ut etiam alteri obligationem, ex ſe

Tamb. T. L. De Dec. Prac.

Digitized by Google

gravequid eſt, nec eſt rationabile, eam poſſe ſine maturo indicio, plenoque imperio libertatix imponi: Nam propterea ſemiplena libertas, quæ eſt iu ſemidormiente, & ſemiebrio, vel in primis quibuſdam motibus, licèt ſufficiat ad culpam venialem, non tamen ad Votum; quia hoc modo grave aliquod onus matura diſcuſſione imponeretur voventi. Quòd ea ſufficiat, ratio eſt, quia illa deliberatio, quæ in peccando ſufficit ad demeritum, ſufficit ad Voti meritum: & rectè Gloſſa *c. Mulier 32. q. 1.* Quæ (ait) *per tantam deliberationem poteſt obligare Diabolo*, nempe per peccatum, *poteſt etiam obligari Deo*, nempè per Votum. Non ergo requiritur omnia convenientiæ, & diſconvenientiæ exacta diſcuſſio circa Votum emittendum; ſecus certè ſatis pauci eſſent, qui vera Vota conciperent, cùm communiter in calore timoris, vel iracundiæ, immò non rarò, in fervore devotionis Vota emitti ſoleat. Nec ſtatim pœnitere Voti facti, vel quod ſine calore Voti non fuiſſet emiſſum; ſigna ſunt non adfuiſſe debitam deliberationem; ſæpiſſimè enim multa deliberatè in aliqua circumſtantia fiunt, quorum ſtatim pænitet, & in alia circumſtantia omnino reiicerentur.

2 Dices, vovere ſine exacta diſcuſſione prædicta, ut v. g. in calore iracundiæ affert aliquando peccatum veniale, ſicuti afferre mox dicemus, vovere cum ſola deliberatione ſemiplena, quia in utroq; caſu deeſt prudentia in vovendo; ergo non validum eſt Votum, cùm Deo gratum eſſe non poſſit, quod fit cum peccato. Reſp. negari debere conſequentiam. Ratio eſt, quia cùm in noſtro caſu jam ponatur libertas neceſſaria, ut ſupponimus, ponitur jam complctè votum in ſubſtantia, & ſolùm defectus eſt in circumſtantia extrinſeca, id eſt votum conjungitur cum defectu exactioris diſcuſſionis; quare Deus acceptat ſacrificium, & quodcumque opus in ſubſtantia bonum; reſpuit culpam venialem, qua quis v. g. per aliquam levem negligentiam, vel vanam gloriam illa operatur.

3 Vovere autem cum ſola ſemiplena deliberatione, quæ cum ad Voti ſubſtantiam non ſufficiat, Votum verum non conſtituit, ſemper eſt veniale. Sic Suar. Sanch. Cajet Valent. apud Caſtrop. *t. 3. tr. 25. diſp. 1. p. 4. n. 5.* quia tunc ſive in Voto de re gravi, ſive de levi ſemper adeſt defectus prudentiæ, qui non videtur poſſe aſcendere ad deordinationem mortalem.

Excipit primò Caſtrop. *ibid.* niſi ob vovendum cum imperfecta deliberatione exponeret ſe quis periculo vovendi aliquid, graviter illicitum; excipit ſecundò Sanchez cum Suario apud eundem *ibid.* niſi quando ſe quis exponeret periculo tranſgrediendi Votum grave. Sed certè veniam mihi dabunt tanti Doctores proferendi, quod ſentio. Vel hi caſus ſunt admodum Metaphyſici, vel prorſus nulli. Si enim is, de quo loquimur, ſemiplenam habet deliberationem circa vovendum, ſemiplenam etiam deliberationem habebit circa periculum, cui ſe exponit: ergo non peccabit mortaliter ſic ſe exponendo: nam ad mortale, omnes ſcimus plenam debere adeſſe deliberationem. Quòd ſi judicas poſſe occurrere caſum, in quo quis ſemiplenè deliberatè voveat, ſed plenè deliberatè videat prædictum periculum: mirum dices, & mihi vel quid incredibile, quid validè Metaphyſicum. Propterea ſi iidem dicti Authores Suarez, Sanch. Leſſ. apud eundem *ib. n. 2.* & omnes docemus, Votum ex ſemiplena deliberatione nō eſſe verum Votum, atq; adeò nullam afferre obligationem, ut modò *n. 2.* vidimus; quodnam peccatum grave erit illud, quod omni caret obligatione non obſervare, ejuſque fractionis periculo ſe exponere? Denique falſum eſt, hunc ſe exponere periculo vovendi rem tunc illicitā; Patet, quia nihil vovet, obſtante ſcilicet ſemiplena ſeu imperfecta deliberatione, quę ſubſtantiam Voti de medio, ut dictum eſt, omnino tollit: qui autem non verè vovet, nec illicitè vovere verè poterit.

Quando dubium incidit, an Votum cum debita deliberatione fuerit conceptum, quid præſumendum? *ſupr. l. 1. c. 3. §. 17. V. Votum.*

An ad votum ſufficiat deliberatio virtualis?

1 Quidam exacto Probationis anno ritè ad Oratorium acceſſit, Vota profeſſionis coram Prælato ex vero animo emiſſurus: illa tamen ex ſcripto recitavit quidem, ſed prorſus nulla actuali deliberatione, animo nimirum diſtractus, atque ad omnia alia, præter ipſa vota, intentus; & quod caput eſt, affirmat ſe voluntariè diſtractiones illas admiſiſſe. Dubitavit, an ſine neceſſitate eadem ratificandi, valida fuerint ſua Vota. Dixi valida fuiſſe. Ita Sanch. *lib. 4. in Dec. cap. 1. n. 6.* Caſtrop. *loc. cit. num. 5.* aliique. Ratio fuit, quia jam adfuit deliberatio, ſeu intentio virtualis, quæ ſufficit ad validitatem Voti: Sicut enim Virtualis intentio ſufficit ad miniſtranda Sacramenta, immò & ad omnes humanas actiones præſtandas, ſic ad vovendum. Certè ſi ſola adfuiſſet habitualis, vel indirecta, ut ſi dormiens, vel ebrius Vota legiſſet, nullatenus fuiſſent valida: Verùm quænam ſit intentio actualis, virtualis, habitualis, indirecta, *in opuſc. 3. de Sacrif. libro ſecundo cap. 1. §. 2.* explicuimus, quare ibi dicta huc à te ſunt omnino transferenda.

Metus, qua ratione impediat obligationem Voti, ſatis ſupra *l. 1. c. 2. §. 4.* diſputavimus: De errore verò vel ignorantia in votis, dicam mox *cap. 13.*

CAPUT XI.

De propoſito requiſito ad Votum.

1 Propoſitum eſt voluntas deliberata aliquid faciendi, quæ quidem ſemper prærequiritur in Voto. Propoſitum enim continet ſolam voluntatem faciendi opus: Promiſſio huic voluntati ſeu intentioni addit aliam voluntatem, ſe nimirum alteri, & in caſu Voti, ſe Deo obligandi.

2 Hinc fit ſolum propoſitum nōn eſſe Votum. An verò (ut id obiter hic decernam) nolle facere illud bonum, quod firmiter quis propoſuerat, ſit veniale, (nam certum eſt non eſſe mortale, niſi aliàs ſit ſub mortali præceptum) apud Doctores controvertitur. Caſtr. *t. 3. tr. 15. diſp. 1. de V. to, p. 1. n. 4.* citans Suar. & Leſſ. affirmat. Quia, inquit, ſit contra virtutem conſtantiæ, quæ non ſolùm inclinat, ut quis perſeveret in bono obligatorio; ſed etiam; niſi legitima excuſet cauſa, in voluntario firmetur propoſito. Sanè levitas eſt cordis, & ſaltem actus otioſus ſe ſine cauſa mutare.

Negat Sanch. *l. 4. in Dec. c. 1. n.* 21. citans Navar. *in Sum. Hiſp.* Tol. Valent. quia ſi nulla lex nec divina, nec humana te ad illud obligat, unde nam orietur peccatum? Dices, ipſe proponens ſibi illam legem imponit. Reſp. at ipſe nullam obligationem ſibi aſſumere per merū propoſitum profitetur; ergo nullam ſibi imponit. Probabilior eſt hæc poſterior ſententia, quòd enim ad perſeverandum inclinet conſtantia, fateor; at nulla ſub culpa, ſed ſub ſolo conſilio; eo modo, quo virtutes aliquas inclinare etiam ad actus ſuperogationis, ſcimus omnes: eſto igitur reſilire à bono propoſito ſit aliqua levitas, hoc eſt defectus majoris boni, non erit levitas peccaminoſa. Quòd ſi ſit aliquando actus otioſus, qui fiat ſine cauſa, non erit venialis ex vi mutationis propoſiti contra conſtantiam, ſed ex generali capite, in quo aliquorum ſententia, omnes actus humani in individuo requirunt finem aliquem honeſtum, quæ eſt longè alia conſideratio, de qua *alibi*.

CAPUT XII.

De promiſſione requiſita in Voto, deque obligatione inde proveniente.

§. I. *De promiſſione vera, & ficta.*

1 Verè promittis, quando intendis quid facere ſub obligatione alteri exhibita. Et quidem per externam locutionem reſpectu hominis, qui ſecus eam acceptare non poſſet: per internam ſolam voluntatem reſpectu Dei, qui externis vocibus non indiget, ut acceptet.

2 Fictè promittis, Primò, quando ſolis verbis, non autem animo. Secundò, quando animo quidem promittendi, ſeu rem promiſſam exequendi, ſed poſitivè expreſſo animo te non obligandi. Tertiò, animo quidem quomodocumque rem exequendi, ſed abſtrahendo à voluntate te obligandi. Quartò denique animo quidem te obligandi, ſed cum voluntate rem promiſſam nullatenus exequendi.

3 Certum autem eſt primo: in primo, & ſecundo caſu ſive noſcas vim voti, ſive nequaquam, non oriri in te obligationem rem promiſſam exequendi. Ita Azor. Sanc. Valent. Leſſ. Bonac. aliique apud Caſtr. *t. 3. tr. 23. diſp. 2. p. 3. n. 2.* Ratio eſt, quia dum expreſsè à te reiicis obligationem, illam non contrahis; ſiquidem Votum eſt lex privata, quam ſibi quilibet in Dei obſequium imponit; lex autem non obligat ultra imponentis intentionem. Atque hinc fit, ſumma probabilitate firmari, cuilibet licere quidpiam graue, Verbi Gratia jejunium vouere ſub ſola obligatione veniali, quia tota obligatio ab ipſo vouente dependet. Illud nota, ſic ſimulatè etiam in re graui verbo tenus vouere, non tranſcendere peccatum veniale, quia ſolùm eſt mendacium, nec redundans in grauem Dei irreuerentiam. Excipe in Voto Caſtitatis annexo Ordini ſacro, & in Voto profeſſionis religioſæ: In his enim poſito, quòd externè voues, juxta intentionem Eccleſiæ, & Religionis vouere ex juſtitia debes: niſi fortè grauis mētus cauſam det æquiuocandi, ut diximus in ſimili *ſup. lib. 1. c. 9. à num. 6.*

4 Certum ſit ſecundò, in quarto caſu verum eſſe votum, & inde validam enaſci obligationem. Ita Sanch. pluribus relatis, Azor. Suar. apud eundem Caſtr. *l. c. n. 4.* Scio Valentiam 2. 2. *diſp. 6. q. 6. p. 1. verſ. ſecundò obſtat*, cenſere tunc nullam exurgere obligationem, quia ſi nullam habes voluntatem rei faciendæ, quam ſupra diximus prærequiri ad Voti eſſentiam, nullum emittis Votum. Sed ratio noſtri dicti eſt altera à poſteriori: à priori altera. A poſteriori, quia ſecus Sacerdos concubinam domi retinens, non emitteret validè Votum Caſtitatis, ſi (ut euenire facilè poteſt) animo illam retinendi ſacros Ordines ſuſcipiat. Pari modo Eques Melitenſis, V. G. ſi profeſſionem emittat eodem crimine & propoſito maculatus, caſtitatem non voueret validè. Idemque temporalia bona ſub ſuo dominio ſeruare ſtatuens, non vouere validè paupertatē. Et deniq; qui ſolùm ut Commendas lucraretur, aliquam profiteretur Religionem animo

non

Digitized by Google

non obſervandi, quę ſolemniter promittit, Religioſus non eſſet: unde illicitè & cum injuſtitia fructibus Commendarum poſteà frueretur: quæ tamen omnia abſurda cenſentur; hi enim, quamvis voveant illicitè mortaliter, propter illam pravam diſpoſitionem vota gravia non exequendi, nihilominus valida ea eſſe vota nullus negat. A priori; quia hæc duo, obligatio ad aliquid exequendum, & ipſa rei executio, ſunt admodum diverſa; ut patet in contractu emptionis & venditionis, de quarum eſſentia eſt obligatio ad tradendum, non verò ipſa traditio, quæ ſatis eſt, ut deindè ſuo tempore ponatur. Quando igitur dicimur requiri propoſitum, & voluntatem exequendi in promiſſione, eſt ſenſus, ne peccetur, requiri, ut ſuo tempore executio ponatur nam cœterùm, pro promiſſionis ſeu voti eſſentia ſatis eſt voluntas ſuſcipiendi in ſe obligationem exequendi.

5 Remanet igitur ſolùm decernere de tertio, pro quo adverte dupliciter poſſe quempiam negativè ſe habere circa obligationem Voti, ſeu promiſſionis. Primò, quando non habet hujuſmodi intentionem ſe obligandi: neque explicitè, neque implicitè: Secundò, quando habet ſaltem implicitè, ut ſi quis cognoſcens naturam Voti quæ ſit, adducens obligationem, voveat, non aduertens nunc ad obligationem, vel neſciens dictam naturam voti, voueat tamen juxta modum ordinarium, quo alii vouent; in his enim duobus exemplis dicitur quis implicitè habere intentionem ſe obligandi.

6 Dico igitur primò, in poſteriore hoc modo eſſe verum votum, veramque ex eo oriri obligationem exequendi. Ita Sanch. *de matr. lib.* 1. *diſp.* 9 *n.* 11. Caſtrop. *loc. c. n.* 2. Ratio eſt, quia jam voluntaria tunc eſt obligatio, dum ſciens quis & volens ſuſcipit id, à quo neceſſariò obligatio ſequitur, nec illam obligationem ullo modo excludit; multò magis ſi expreſsè intendat vovere juxta modum ordinarium vouendi: in hac enim intentione, involuitur intentio ſe obligandi.

7 Dico Secundò, in priore modo non eſſe verum Votum, nec ex eo ſurgere obligationem. Ita Sanch. *ib. nu.* 2. ſed contrarius videtur Caſtrop. *loc. cit. n.* 2. *fin.* immò & ipſemmet Sanc. *alibi*, ideſt *lib.* 3. *in Dec c.* 10. *n.* 9. ſed fortè in hoc *n.* 9. loquitur de caſu à nobis dicto *n. præc.* Ratio eſt, quia obligatio conſurgit ex animo voluntario promittentis; at ſi non cognoſcas ex promiſſione oriri obligationem, voluntaria tibi obligatio eſſe non poteſt; ergo ea oriri nec poterit.

8 Hæc duo dicta non ſolùm vera ſunt in Voto, vel ſimplici promiſſione, verùm etiam in juramento. Ita Sanch. *d. l. de matrim. num.* 9. *V. etiam, & in dec. lib.* 4. *cap.* 1. *à num.* 23. Quare ſi juraſti ut cæteri jurare ſolent, vel ſciens naturam juramenti, obligabit te juramentum: ſi verò juraſti cum ignorantia invincibili ſeu negativè te habens ad obligationem, illam ſcilicet non includens, nec excludens juramentum non obligat, nec indiget relaxatione. Atque horum duorum ratio eſt, quia juramentum ſequitur naturam actus, cui adiicitur: cùm igitur in priore ex his duobus adſit promiſſio obligans; in poſteriore non item (ne implicitè quidem, ut ſupponimus, ſecus enim eſſet caſus *n.* 6.) valebit in priore juramentum, ut & Votum, non autem in poſteriore.

§. II. *De obligatione gravi, vel levi, quæ naſcitur ex promiſſione ſive abſoluta, ſive conditionata.*

1 VOtum abſolutum eſt, quod obligationem parit ex nulla conditione pendentem. V. g. *Voveo jejunium*. Purum conditionatum eſt, quod eandem obligationem ſuſcipit, cùm ponitur conditio, v. g. *Voveo jejunium, ſi amicitiam obtinuero*. Quod ſi rem promiſſam exequi voues, quaſi in pœnam delicti, vocabitur, votum Conditionatum pœnale; v. g. *Voveo, jejunium ſi luſero*: & tunc profectò bonum negationis ludi tu potiùs intendis, quam bonitatem jejunii; nam jejunium aſſumis ut medium ad obtinendam tamquam finem intentum, ludi negationem. Advertendum tamen per diligenter eſt, illud (ſi) non eſſe ſemper ſignum Voti conditionati; hæc enim particula non rarò æquivalet particulæ (quando) & ſic abſolutum erit omnino. Votum. V. G. *Voveo eleemoſynam, ſi domum redibit meus Pater*, duplicem habet ſenſum: Primus ſenſus eſt, *Promitto eleemoſynam, quando redibit meus Pater, quando ſcilicet nummis non carebo*: & hoc modo Votum eſt abſolutum, & non obligationem inducit, licèt ejus executio uſque ad Patris reditum ſuſpendatur. Secundus ſenſus eſt, *promitto eleemoſynam, ſub ea conditione, quod à Deo reditum Patris obtineam*, & hoc modo Votum erit conditionatum, nec obligationem nunc inducit; ſed tunc quando Pater redibit.

2 Interdum autem negocii difficilis eſt ejuſmodi diſcrimen agnoſcere; ſed illud expiſcaberis, tum ex ipſo modo, ſeu verbis promiſſionis, tum ex affectu rei, quæ promittitur, tum ex appetibilitate ejuſdem rei promiſſæ, quæ vouentem potuit allicere; Conditionalia enim Vota emitti ſolent ex affectu habendi, vel non habendi conditionem, Abſoluta ex affectu rei, quæ promittitur, V. G. *Voveo jejunium, ſi convaluero*, ideò conditionatum regulariter eſt, quia hujuſmodi Votum ſolet emitti ex affectu conditionis habendæ, ideſt ſanitatis. Dico (regulariter) nam ſi infirmus ex amore jejunandi propter Deum voveret ſe jejunaturum, quando convaleſceret, Votum ſic explicaretur: *Voveo jejunium pro eo tempore quo convaluero*, & hoc facto eſſet Votum abſolutum, quia affectus voventis ferretur in ipſum jejunium.

3 His poſitis, Votum quodcumque de re gravi ſiue abſolutum, ſiue purum conditionale, ſiue pœnale, grauiter obligare nimis eſt manifeſtum, idque, ut probabilior ſententia fert, ex ſola virtute Fidelitatis Deo debitæ, cui res promittitur. An verò Votum de graui re, leuiter obligare poſſit ex mera intentione vouentis, licèt nonnulli refragentur, ut Sotus, Vaſq. Pont. apud Caſtrop. mox citandum: tamen probabiliſſimum eſt poſſe. Ita Sanch. Suarez, apud Caſtrop. *to.* 3. *tr.* 15. *diſp.* 1. *p.* 11. *n.* 34. quia ad promiſſionem obligantem requiritur, ut quis voluntariè ſibi imponat obligationem: poterit igitur, ut libet, imponere limitatam, leviter autem Votum obligare ſi levis ſit res promiſſa, ſicut accidit in præceptis de rebus levibus, jam communis eſt, & tuta ſententia. Ita Sot. Navarr. Suar. Valent. Sanchez, aliique apud eundem Caſtropal. *n.* 6.

4 Difficultas ſupereſt in decidendo moleſtiſſima. Undenam levitas, vel gravitas materiæ in Votis, Juramentis, ut & in aliis præceptis menſuranda ſit. Sed ego hac de re egi ſatis ſuperque in ſuperioribus. *l.* 1. *c.* 1. *§.* 3. *à n.* 2.

Pœnitere Voti facti.

5 Inquires? peccat ne contra obligationem Voti, quem Voti facti pœnitet? V. g. qui triſtatur ſe emiſiſſe Votum Caſtitatis, Obedientiæ, Religionis, &c.

Reſpondeo non eſſe ſaltem mortale, modò ex hac pœnitentia nihil imminuatur de Voto. Ratio eſt, quia ejuſmodi dolor, inobſeruantia Voti non eſt: ſicuti non eſt inobſeruantia, ſeu inobedientia præcepti, ſi ſentias, doleaſque te de præcepto Superioris graui.

At eſt ne veniale? Reſpondeo. Non eſſe innuit Suar. *de Voto lib.* 5. *cap.* 7. *à n.* 4. quia ex objecto is dolor nullam continet malitiam; ſicut enim potuiſſi non vouere, ſic potes nolle vouiſſe. Eſſe docet probabilius Caſtrop. *to.* 3. *tr.* 15. *d.* 2. *p.* 21. *n.* 3. quia ejuſmodi dolor ſaltem infirmat ex ſe propoſitum & executionem Voti. Eſto igitur potueris ſine culpa non vouere: at ex ſuppoſitione quod voueris, obligaris non ponere id, quod aliquantum retardare poteſt, quamuis re ipſa non retardet executionem, ejus quod promiſiſti.

§. III. *Quand nam Votum obliget?*

1 CErtum eſt primò, ſi voueas aliquid faciendum tempore determinato, V. g. anno ſequenti, te anteà non obligari, etiam ſi intenderis, non tamen promiſeris, anteà facere. Ratio eſt, quia non niſi pro anno ſequenti urget obligatio. Quòd, ſi dubium ſit intenderis ne ſolùm, an etiam promiſeris, ſtandum pro libertate, & judicandum te nequaquam promiſiſſe. Ita colligitur ex dictis *lib.* 1. *c.* 4. *§.* 7. *V. Votum n.* 1. & docet Sanc. *lib.* 4. *in dec. c.* 11. *n.* 5.

2 Solùm inquiri poſſet. An ſi prævideas fortè anno ſequenti impedimentum, quo non poſſes totum adimplere, tenearis præuenire? Dico non teneri. Ita idem *ibid c.* 14 *n.* 18. Suar *to.* 2. *de Relig tr.* 6. *lib.* 4. *de Voto c.* 14. *à n.* 1. Bonac. *to.* 1. *d.* 4. *in* 2. *Dec. præc. q.* 1. *p.* 5. *§.* 1. *n.* 13. quia obligatio non poteſt nunc eſſe major, quàm tu tibi impoſuiſti; impoſuiſti autem pro ſolo ſequenti tempore, ut ſupponimus. At poteris ne præuenire? Reſpondeo, ſi annus ſequens fuit ſignatus, ne ultra differretur Voti executio, licebit cum laude pręuenire: quia hoc caſu obligat Votum etiam hoc anno, licèt cum libertate, ut poſſit ad conſequentem annum, ſed non ultrà, transferri. At ſi conſequens annus decretus fuit ad ſuſpendendam obligationem uſque ad illum, veluti ſi annum illum elegiſſes in honorem talis anni, V. g. anni ſancti, vel ex alia quapiam tua intentione, præueniri nequaquam licebit. Ratio eſt quia tuum Votum non de præſenti anno fuit, ſed ſignatè de ſequenti. Simile quid euenit in Voto conditionato, quod nec obligat, nec conſequenter impleri poteſt ante poſitam conditionem. Excipe, niſi anticipes intentione commutandi Votum in æquale, vel in melius, juxta dicenda *ſuo loco*: melius enim eſt hodie hoc opus bonum, quam cras operari.

3 Si quis autem vouit elargiri eleemoſynam V. G. vel jejunium in hoc menſe, obligabitur, præuenire, ſi præuidet in fine menſis impedimentum. Ita Sanch. *ibid.* Suar. *cap.* 12. *num.* 7. Bon. *loc. cit.* Laym. *lib* 4. *tract.* 4. *cap.* 3 *n.* 5. *q.* 5. quia in totam latitudinem menſis, licèt cum libertate ſingulorum dierum, cadit obligatio; ſicuti enim ſi præuides te die Dominico impediendum ab auditione Sacri, non teneris audire die Sabbati; at ſi ipſo die Dominico præuides impediendum hora V. g. decima octava Italica, teneris anteà hora V. g. decimaquarta audire, quando nullum obſtat impedimentum; ita in caſu noſtro.

4 Si vouerit quis ad Sacerdotium promoueri anno 25. ſuæ ætatis, docet Sanchez, *loc. cit. n.* 23. non obligari præuenire ſuſceptionem aliorum ordinum; poteſt enim eodem anno 25. ab Epiſcopo interſtitia diſpenſante ordinari omnibus; quòd ſi Epiſcopus noluerit, excuſabitur vouens. Sed profectò tanto viro hac in re abſolutè non adhæreo. Qui enim vouit finem, vouit & media ſaltem ordinaria: quare ſi hic ſibi perſuadet, fore ut Epiſcopus probabiliter diſpenſet, probanda eſt ſententia Sanchez; ſecus, pertinet ad vouentem media neceſſaria apponere ad Votum implendum pro ſuo tempore, quod in caſu noſtro non poteſt fieri, niſi mediis aliis ordinibus ſuo tempore ſuſceptis.

5 Certum eſt Secundò, ſi nullum determinaueris in Voto tem-

Digitized by Google

verſalis ſulvere debebis, etiam ſi Pater tuus non juraverit, ut ex ſe conſtat.

3 Atque hinc fit, ut, ſi in aliquo caſu ſolùm urgeat vis juramenti, nihil debeat tuus hæres. Ita idem. *ib.* V.G. eum juramento extorto per metum latroni, vel uſurario acceptanti promiſiſti pecuniam, te mortuo: non obligatur hæres tuus ſolvere, quia non obligatur ex vi juramenti, ut dictum eſt, nec ex vi ſtatuti, quia nullum ſtatutum invenitur, per quod obligentur latronibus & uſurariis pecuniam erogare; nec denique ea vi contractus, quia nullum jus juſtitiæ acquiſivit latro, vel uſurarius in pecuniam alienam.

4 Dices, ſi quis Deo juraret ſe velle dare pauperi ſtipem centum V. g. aureorum, deberet hæres, eo defuncto, dictam eleemoſynam erogare, & tamen Teſtator ſolo vinculo Religionis tenebatur.

Reſpondet Sanch. *ib. n.* 5. id ita eſſe, quia Deus illud votum, vel juramentum ſibi factum ad utilitatem pauperis acceptavit, ut pars contrahens; quare præter vinculum Religionis adeſt tatin contractus, atque adeò juſtitiæ.

5 Non placet hæc reſponſio Caſtropalao, quia non apparet, niſi gratis dicatur, adeſſe talem contractum, ſeu Deum hic ſe habere ut contrahentem, & acceptantem, ideò docet id eſſe, quia jus canonicum, & civile ſtatuit hæreditatem à ſucceſſore non adiri niſi ſub conditione exequendi vota, & juramenta realia deſuncti, quæ non ſunt per iniuriam extorta. Quod autem id ſtatuerint jura, probat ex aliquibus textibus, *c. licet de voto, c. ſi hæredes de teſtamentis*, & præcipuè ex *cap. ex parte de Cenſibus*, ubi id expreſsè deciditur: & clarè *in leg. 2. ff. de pollicitationibus*, ibi: *Qui decimam partem bonorum vovit, ſi deceſſerit ante ſolutionem, hæredem illius hæreditario nomine decimis obſtrictum eſſe: Voti enim obligationem ad hæredem transfire conſtat*. Aliqua huc pertinentia addentur cum de Voto *Infra c.* tr. §. 4.

6 Quoad poſterius breviter dic, certam eſſe ſententiam; obligationem, quam contrahit jurans ſervandi tibi juramentum, (niſi contrarium expreſſum fuerit in juramento) contrahere etiam & ſervandi tuo hæredi, ſeu ſucceſſori. Si V.g. juravit quis fidelitatem Regi, hoc mortuo, ejus ſucceſſori eandem fidelitatem ſine novo juramento debet. Ita Layman. *lib. 4. tr. 3. c. 10. n. 5.* & paſſim. Ratio præter multos textus eſt, quia ſucceſſor ſubintrat in omnia jura ejus, qui præceſſit, ſeu ejus, cujus eſt hæres.

CAPUT IV.

De Juramento Judiciali.

1 TRia hic diſcutienda propono, (cœtera enim huc ſpectantia, vel ſparſim in toto tractatu ſatis habentur, vel propria ſunt fori externi, quæ videri poſſunt apud Layman hic, Doctoreſque ab ipſo citatos.) Primò, An in contractibus æquivocare homini liceat; huc enim id reduco, cùm contractus & publici ſit fori, & initium Judicii. Secundò, an liceat æquivocare aliis à Reo, V.g. Teſti. Tertiò, an ipſi Reo.

§. I. *An in contractibus cum juramento æquivocare, vel fictè jurare liceat.*

1 CErtum eſt, neutrum licere, idque ſub gravi culpa, ſi inde notabile damnum alteri injuſtè naſcatur; certumque eſt, ut ſæpius ſupra per occaſionem dixi, jurantem debere omnia damna ob cauſam ſui juramenti doloſi alteri obvenientia reſarcire, ita Sayr. *in clavi lib. 5. c. 4.* & paſſim Doctores. Ratio eſt manifeſta, quia tunc contra juſtitiam agitur dum ſocius deluditur.

2 Dixi Primò (notabile) ſi enim leve, levis erit culpa, ita Sanchez, *lib. 3. in Dec. c. 7. n. 1.* Bon. *d. 4. de jur. q. 1. p. 12. à n. 7. & 8.* Hinc quia doloſè in contractu jurans, ſemper in Judicio habebitur ac ſi verè juraſſet, quia forum externum ſolùm conſiderat ipſa externa juramenti verba: ideò ex hoc capite difficulter notabile damnum alteri fiet, unde graviter peccetur. Propter eandem rationem (ut id hac occaſione innuam, quod mox diſputabo diſtinctiùs) idem erit coram Superiore, quidquid contra ſentiat Caſtr. *t. 3. tr. 14. de jur. d. 1. p. 8. n. 5. fine*, nec enim graviter Superioris poteſtas offenditur, modò falſum non juretur, & modò ut verum in foro externo juramentum habeatur.

3 Dixi ſecundò (injuſtè) ſi enim juſtè ad juſtam V.G. compenſationem jurares, mortaliter non delinqueres, immò nec venialiter, ſi cauſa æquivocandi adeſſet, ut ex ſuperioribus patet. Ratio eſt, quia tunc nec contra Religionem peccas, nec contra juſtitiam: ſi quidem, data æquivocatione Deum verè cum falſitate non invocas, & nullo ſuppoſito damno, nullam proximo iniuriam infers.

4 Hinc in contractu promiſſionis ſive liberalis, ſive oneroſæ, in contractu mutui, ſponſalium, venditionis, emptionis, &c. ſi quis contraheret cum juramento æquivoco, vel ficto, juſtam habens cauſam ſic ſuis rebus, ſine alterius iniuſto damno, conſulendi; immunis eſſet à culpa, cùm nil committeret contra Religionem, vel Juſtitiam, immò nec contra fidelitatem, juſta exiſtente cauſa ſimulationis.

§. II. *An in Judiciis æquivocare cum juramento aliis à Reo liceat?*

1 COnveniunt Doctores non licere, ſi Judex legitimè interroget. Ratio communis, & vera eſt, quia ob bonum publicum teſtes tenentur parere ſuo Superiori, qualis eſt legitimus Judex. Quando autem teſtis legitimè interrogari dicendus ſit, non eſt hujus loci, colligitur tamen ex mox dicendis, & fusè Sanch. *in conſ. lib. 6. c. 3. d. 36. & c. 5. d. 5.* De Lugo, *to. 2. de juſt. d. 40. ſect. 1. n. 6.* aliique. Si verò non legitimè procedat, vel quod in idem recidit, Judex legitimus non eſt, licere cuilibet uti æquivocatione, conveniunt item omnes: quia tunc Superior non eſt, adeoque non neceſſariò illi parendum. Ita Sanch. de Lugo, Caſtrop. mox citandi, & paſſim.

2 Hinc teſtis interrogatus à Judice de occulto crimine alicujus, vel de crimine, de quo non tenetur teſtificari, ut quia V.g. notabile damnum ſibi ſubſequeretur, poteſt jurare ſe rem neſcire, intelligendo ita, ut teneatur illi judicio ſubdere, vel quid ſimile.

3 Hinc ſi quis illicitè aliqua bona abſcondit V.G. à fiſco, eò quòd illis indigeat ad vitam ſubſtentandam, non ſolùm ipſe, ſed etiam alii ſive rogati, ſive ex ſe (ſi tamen indigentia iis conſtet) poſſunt æquivocando teſtificari illum nihil abſcondiſſe: Judex enim non legitimè procedit, ſi velit Fiſco applicare bona externa alteri neceſſaria: quòd ſi hæc excludit, ut excludere certè præſumendus eſt, jam teſtes ad ejus ſanam mentem cum veritate reſpondent.

Hinc non ſolùm ipſe Reus, ſi V.g. ſit Clericus, ſed etiam alii poſſunt jurare cum æquivocatione coram Sæculari Judice, Clericum non deliquiſſe, intelligendo, ita ut obligentur id coram Sæculari deponere, quia hic illegitimus eſt, quoad Eccleſiaſticos.

4 Immò obligabitur teſtis aliquando ſic æquivocare. Solet afferri exemplum de eo, qui Judici peccatum omnino occultum Rei manifeſtavit: is enim tenetur teſtificari coram eodem, Reum non commiſiſſe tale delictum, intelligendo ita ut ſubſit externo judicio: quia ſi ſperet ſe profuturum, reparare ſic juſtè poterit damnum iniuſtè ablatum. Ita Sanch. *in Dec. lib. 3. de jur. c. 3. n. 28.*

§. III. *An idem liceat Reo?*

1 SI non legitimè interrogetur, poſſe Reum cum æquivocatione negare crimen à ſe commiſſum, certum apud omnes eſt. Ita Sanch. *in conſil. lib. 6. c. 3. d. 29.* de Lugo *de juſt. to. 2. diſp. 40. ſect. 1. nu. 1.* Jo. Sanch. *in ſelect. diſp. 43.* aliique ab ipſis cit. ſuffragatur enim ratio, quam modo diximus *præcedente n. 1.*

2 Hinc excuſant communiter Doctores *loc. cit.* & Sanch. *in Decal. lib. 3. de jur. c. 6.* & Caſtrop. *to. 3. tr. 14. d. 1. de jur. c. 1.* Reum negantem cum æquivocatione crimen, ſi Judex procedat contra leges, ſi ſemiplena contra ipſum Reum probatio non eſt, ſi ſuſpenſa ſit Judicis poteſtas, ſive per appellationem, ſive quia is eſt excommunicatus denunciatus nominatim, vel notorius clerici percuſſor. Hinc excuſant negantem ſe quid commiſiſſe, quod ſine culpa commiſit; ut ſi inculpabiliter, putans feram, hominem occidit. Hinc excuſant negantem ſe vendidiſſe pluris, quàm ſit taxa injuſta, cùm vendiderit tamen juſto pretio. Hinc excuſant negantem aliquam circumſtantiam ſeu judicium criminis, quod crimen ipſe non commiſit: ut ſi interrogetur, an per illam viam tranſierit: per illam urbem, ubi eſt cadaver, cum tamen ipſe tranſierit: vel an ingreſſus ſit domum meretricis occiſæ, quamvis ingreſſus fuerit, ſed tamen non occiderit. Hinc excuſant negantem ſe debere quidpiam alteri, ſi verè nihil debeat, quamvis appareat inſtrumentum, vel ſcriptura in qua debeat. Hinc excuſant negantem ſe promiſiſſe aliquid, quod verè cum juramento promiſit, etiam ſi ſint ſponſalia, ſi ex aliquo capite ea promiſſio, ſeu ſponſalia non obligent. Hinc excuſant negantem ſe adulterium commiſiſſe, cùm occultè commiſerit. Hæc, & ſimilia cum æquivocatione jurando negare, ideò cuilibet licet, quia vel judex, contra leges procedendo, ſuperior non eſt; vel etiam ſi procedat ſecundùm leges quoad præſumptionem externam, unde ipſe non peccet; Reus tamen jus habet reſpondendi juxta rei veritatem, atque adeò ſemper ad mentem boni, & juſti Judicis reſpondebit.

3 Jam ſi legitimus eſt judex, legitimèque per ſemiplenam probationem interroget, unde Reus nullo capite ex his excuſari videatur à fatenda veritate, celebri quæſtione quæritur, An ob periculum vitæ, quod ſincerè reſpondendo ſubit, poſſit excuſari, atque adeò ipſi negare veritatem cum æquivocatione liceat?

Non excuſandum, quamvis immineat vitæ diſcrimen, docet Sanc. *in conſ. tom. 2. lib. 6. cap. 3. d. 29. & d. 33.* S. Thom. Sylveſt. Navarr. Sot. aliique permulti apud eundem, & apud Jo. Sanch. *in ſel. mox cit.* præſertim antiquiores. Ratio potiſſima eſt, quia inter partes juſtitiæ potiſſima eſt obedientia, qua tenetur quis obedire Superioribus juſtè, & legitimè præcipientibus: ſed jam ſupponimus legitimè præcipere, idque jam noſcere Reum: unde ergo excuſari poterit à parendo? Adde non vulgare reipublicæ detrimentum fore, ſi talis obligatio fatendi crimina negaretur: paſſim enim hac impunitatis ſpe graſſarentur maleficia.

4 Duo tamen hi Doctores notant, alterum eſt: ad hoc ut Reus teneatur ſine æquivocatione reſpondere (de Reo loquimur, non de teſte, de quo alia eſt ratio, videnda ſi placet apud citatos de Lugo *de juſtit. tom. 2. d. 40. ſect. 1. num. 8. & d. 39. ſect. 3. n. 14.* Thom. Sanc. *in conſ.*

tom.

tom.5.lib.6.c.3.d.36.) requiri priùs infamiam, vel indicia contra ipſum eſſe legitimè probata in proceſſu, ſaltem per ſemiplenam probationem, quam ſine dubio facit unus teſtis idoneus de viſu; & item requiri, ut id totum ipſi Reo ſit notificatum. Ratio eſt, inquit Sanch. *in conſ.lib.8.c.6. dub.*32. quia ſecus poteſt reputare Reus ſuum crimen eſſe occultum, & ſic excuſari à fatenda veritate: & quia (inquit Sot. apud Sanc. *l.c.*) ſicut nemo tenetur ante legis promulgationem legi obedire, ita nec tenetur Judici, antequam notificet ſe juridicè interrogare.

Alterum eſt: ſi fortè quia veritatem Judici occultavit, non obligari ad ſe coram Judice retractandum, ſive fuerit abſolutus, ſive fuerit damnatus, ſive adhuc Judicium pendeat, ſive non: ſic Sanch. *in Dec. lib.*3. *de jur. c.7. n.*8. Ratio potiſſima eſt, quia eſto tegendo ſuum crimen peccaverit contra obedientiam: tamen huic crimini ſatis medebitur, ſi de illo ritè doleat, &c.

5 Sed jam alii recentiores, ut de Lugo *loc.cit.n.*15. Jo.Sanch. *in ſel. d.*43 *n.*23. cum Doctor. viginti duobus, poſt accuratam diſcuſſionem, advertentes onus eſſe ſupra naturæ vires difficilè, Reum obligare ad inferendum teſtimonium capitale contra ſe ipſum, docent probabiliſſimam eſſe, & tutum, reum minimè obligari ad fatendum crimen ſuum, unde tantum malum ſibi parari videat: potiſſima ratio illa mihi videtur, quia nemo obligandus eſt concurrere ad ſeipſum occidendum, cùm ſit de jure naturæ, non ſolùm vitam ſibi tueri, ſed etiam ad mortem ſuam, quantum quis poteſt, non concurrere. Adde eſſe doctrinam communem, rem multum difficilem reputari moraliter impoſſibilem, ad quam præcipiendam nulla poteſtas humana extendi poſſit: at præceptum de dicenda hac veritate, quem nunc tradit Reo Judex, humanum eſt, & poſitivum: ergo non ſe extendit ad rem tam difficilem, qualis eſt ea confeſſio, quæ Reo mortem parat.

6 Hinc ſolvitur ratio adverſariorum n.3. allata: in re enim tam ardua Judex Superior non eſt: quòd ſi is ſoleat cogere, ideò eſt, quia ſequitur contrariam opinionem, quæ ſaltem ob authoritatem Doctorum probabilis eſt. Ita Jo. Sanch. *in ſel. diſſ.*43.*n.*14.

Ad id quod additur, negandum eſt periclitari bonum Reipublicæ, alia enim via, nempè inquirendo teſtes, & incutiendo timorem torturæ Reo, ut fateatur poteſt ſe tueri Reſpublica, ſine neceſſitate obligandi Reum ſub mortali: & certè patet experientia, nihil adhuc profuiſſe timorem peccati per tot annos, in quibus opinio prior paſſim evulgabatur; de qua teſtatur de Lugo, *t.2. de juſtit. diſ.*40.*ſect.*1.*n.*6. Quotuſquiſque enim fuit ille, qui ob ejuſmodi peccati timorem ſuum crimen aperuit; Adde, non eſſe certum quod ego pro bono communi, ad quod non teneor ex ſtipendio, ſeu ex juſtitia: obliger mortem ſubire, de qua re alibi, interim lege Jo. Sanch. *in ſel.d.*43.*n.*41.

7 Doctrinam hactenus à nobis allatam limitant citati Doctores aſſerendo poſſe à Reo negari ſub æquivocatione crimen, modò aliqua tandem eluceat ſpes effugiendi mortem: ſecus enim negatio (ajunt) eſſet inutilis, ſi ipſe nihilominus convictus eſſet, & certò damnandus. Ego verò cenſeo, etiam nulla elucente tali ſpe, ſaltem à mortali eſſe etiam ejuſmodi Reum excuſandum (excipio cum Sanch. *in Dec.lib.*3.*c.*7.*n.*11. caſum hereſis: convictus enim de illa, fateri debet, ne negativus hæreticus cum ſcandalo pœnam ſubeat) Ratio, quæ me movet, eſt, quia ex una parte de jure naturæ eſt, hominem non poſſe conſtringi ad concurrendum ad mortem ſuam, & ex alia parte in hoc caſu, ad ſummum offenditur (ſi tamen offenditur) poteſtas ſuperioris in re levi. Si enim Reus jam convictus eſt, certòque plectendus, nihil addet Confeſſio Rei quantum ad punitionem criminis, de qua ſermo eſt, cùm Judex ſit ad damnandum ſatis inſtructus. In qua igitur re gravi offenderetur poteſtas ipſius?

8 Sed certè notat Sanch. *lib.*3.*in Dec.c.*7.*n.*11. Judices Reum interrogantes nunquam ſolere ſtatum cauſæ, probationeſque illi aperire; freti quorundam ſententia, quòd id ad legitimè interrogandum non requiratur: cùm igitur Reus ſtatum ſuæ cauſæ ignoret, ſemper præſumere poterit forè ſpem effugii; ſi ipſe crimen non fateatur, & ſic ſemper in praxi, etiam in adverſariorum ſententia poſſet veritatem occultare.

9 Denique quod dictum eſt de periculo vitæ, extenditur communiter ad quodcumque malum grave; puta exilium, bonorum amiſſionem, Triremes, gravem infamiam, &c. Ita de Lugo *l.c.num.*15. ad hæc enim tam gravia mala, perinde ac ad mortem avertendam, jus naturæ nos armat, immò nos urget.

10 Quid de malo levi? V.G. præcipiat mihi Superior, ut fatear, an dixerim mendacium jocoſum, an ſim furatus obulum, an ſilentium in Religione fregerim; ex qua confeſſione mihi non niſi malum leve accidere poſſit? vel præcipiat, ut fatear homicidium, furtum grave, &c. ex cujus confeſſione certus ſim (ita ſuppono) ſolùm malum leve me incurſurum, ſi negem æquivocatione, quodnam peccatum committam?

Reſpondeo. A mortali fortaſsè excuſandus eſſes, quamvis contrarius ſit de Lugo *t.2.de juſtit.diſſ.*40.*ſect.*1. *n.*16. *fine*. Ratio eſſe poteſt, vel quia de jure naturæ videtur eſſe, ut ne leve quidem vulnus mihi ipſi infligam: vel quia ſi agitur de pœna levi infligenda, videtur & leve, & non rigoroſum ſuperioris præceptum; vel quia ex negatione talis veritatis, non oritur grave malum Reipublicæ, ſi ſolùm levis pœna ſit imponenda. Hic tamen excipio; niſi aliàs bonum commune aliter poſtularet, vel niſi ſic deberet averti malum grave impendens tertio: tunc enim charitas exigit, ut meo levi malo bonum grave Reipublicæ, vel proximi præponatur.

CAPUT V.

Quis poſſit jurare, atque ad juramentum admitti.

1 PRæter Deum, qui, quando dicitur in ſcripturis jurare, (ut Jer.22. *Ecce ego juravi in nomine meo magno, &c.*) impropriè jurare dicitur, cùm Superiorem non habeat; Chriſtus ut Homo, Angeli, Dæmones, Damnati, Beati, homines viatores jurare poſſunt, quia Superiorem Deum cognoſcunt, qui adhiberi ab ipſis in teſtimonium veritatis poteſt. Rurſus ex hominibus poſſunt omnes utentes ratione, etiamſi ſint impuberes, *c.1.de delictis puerorum*: lege Suar. *de juram.lib.*1.*c.*14.*n.*5. unde & juramento ſe obligare: hæretici item, infideleſque omnes, ſi modò Atheos excipias, qui ex errore (cum Deum ſuperiorem non agnoſcant) ipſum invocare non poſſunt. Sed hæc, & ſimilia ſunt ſpeculativa, quæ vide apud Doctores Suar. *t.2.de Relig.lib.*1.*de juram. c.*14.*lib.*2.*in Decal. c.*5. alioſque.

2 Illud ad praxim pertinet ſcire, quinam in judiciis admittantur ad juramentum, qui repellantur. Primò ob defectum ætatis perfectæ repelluntur impuberes in cauſis civilibus, nempè qui non habent ex maſculis quatuordecim annos completos, ex fœminis completos duodecim: nam in criminalibus etiam puberes niſi habeant viginti annos excluduntur. Si quando prædicti puberes, impubereſque admittantur, an ſufficiant ad torturam, probationemque faciant, an ſolùm magnam præſumptionem, noſtrum non eſt quærere: Vide Suarium, *loc.cit.* Fagundez, *loc.cit.* Sanch. *lib.*3.*in Decal.c.*3. Juriſtas ab iiſdem citatos.

Secundò, ob ſexum repelluntur fœminæ: licèt in quibuſdam admittantur, &c.

Tertiò, in pœnam multi repelluntur, ut Infames, perjuri, &c.

Quartò, ratione ſolius criminis, homo vilis, inimicus, conſanguinei, domeſtici repelluntur, vide apud citatos, citandoſque.

Quintò ob privilegium: ut Sacerdotes, vel Clerici, qui prohibentur jurare in manibus Laici ſine licentia ſui Prælati, Laici inquam ut ſuperioris, & ut Judicis. Poſſunt autem jurare in cauſa fidei, vel ad expurgationem delicti, vel cùm tertius læditur defectu probationis: vel ob indemnitatem Eccleſiæ, vel cùm ab excommunicatione abſolvuntur, vel in cauſa propria quo ad juramentum de calumnia, &c. quæ & ſimilia lege apud citatos, & Farinaccium *de teſtib.q.*54. Gomez, *cap.*12. alioſque, inter quos ſit Bonacina *tom.*2. *diſp.*10.*circ.*8.*Decal.præc.q.*3.*par.*3. qui hæc in compendium accuratè redigit.

CAPUT VI.

De Pœnis Perjurii.

1 IN jure Civili valdè incertum eſt, an pœna aliqua determinata quoad forum externum pejeranti ſit impoſita. Quoad forum Conſcientiæ præter peccatum mortale, an in jure Canonico ſit aliqua pœna eidem inflicta, quæri poteſt, nullam eſſe ipſo facto impoſitam certum ſit.

Imponendæ autem ſunt tres, Infamia juris: Privatio ſeu Repulſio à teſtificando: Alia pœna arbitraria à Judice decernenda: quæ omnia ſatis ſit inuiſſe. Legatur Suar. *lib.*3.*de jur.c.*30. Caſtrop. *diſ.*1. *de jur.p.*11. aliique *ibid.cit.*

CAPUT VII.

De deobligatione à Juramento.

DEobligaris à juramento, Irritatione, Remiſſione, Diſpenſatione, ſeu Relaxatione, Commutatione. Jam de ſingulis.

§. I. *De Irritatione.*

1 QUando is, qui dominativam habet poteſtatem in te, tuaſque res, ab obligatione juramenti omninò te liberat, dicitur tuum juramentum irritare. Omnes ergo illi juramenta irritare ita ut nunquam reviviſcant, poſſunt, ita Leſſius, Sanchez, aliique apud Bonacio. *tom.*2.*diſput.*4.*de jur.quæſt.*1.*part.ultim.num.*6. qui aliis legitimè præſunt, quales ſunt Pater, Prælatus Regularis, Dominus, Vir reſpectu Filii, Subditi, Servi, Uxor. Ita S. Thom. 2.2.*quæſt.*89. *art.*9. *ad*3. Azor. 1.*part.lib.*11.*cap.*20.*quæſt.*5. Layman. *lib.*4.*tract.*3. *cap.*11.*num.*1. aliique paſſim, de quibus expilcatiùs cum de Voto *infra capit.*17 §.3.

2 Id tamen eſt intelligendum cum diſtinctione: nam juramenta ſoli Deo præſtita poterunt hi irritare prædictis, etiam ſine cauſa; ſicuti

Digitized by Google

cuti poſſunt, ex probabili ſententia (de qua re *ibidem infra*) & vota: ſic Sanch. *lib.* 3. *in Dec. c.* 19. *n.* 2. aliique contra Valent. ab eodem cit. at verò juramenta in aliorum utilitatem emiſſa, tunc ſolùm, & quidem etiam ſine cauſa poſſunt irritare, quando juramenta emiſſa ſunt de materia ſubjecta poteſtati ipſorum. V.G. ſi ſervus, filius, Uxor, &c. jurent dare alicui pecuniam, vel quid ſimile, quod afferat detrimentum, & incommodum rebus Patris, Viri, &c. poterunt hæc juramenta à Patre, vel Viro, &c. etiam nulla exiſtente cauſa reſcindi; ſic Laym. *l. c. n.* 2. aliique ab ipſo cit. Ratio eſt, quia pecunia, quæ eſt materia prædicti juramenti, eſt in Patris, vel Viri poteſtate, de qua ipſi ſolùm diſponere, non alii poſſunt. Sic etiam Pontifex, vel Epiſcopus poteſt irritare juramenta ſuorum Clericorum de rebus pertinentibus ad ſua beneficia, ad ſuas leges, ad ſua ſtatuta, &c. propter eamdem rationem. Quòd ſi prædicti filius, & ſervus jurent de ſuo peculio, quo fortè independenter ab alio gaudent; certè non poterunt Pater, & Dominus, &c. irritare; quia ea pecunia non eſt ſub Patris, Dominive poteſtate, ac dominio; & illud juramentum non eſt ſolùm ut ſupponimus Deo præſtitum, ſed homini.

§. II. *De Remiſſione.*

1 QUando is, in cujus favorem principaliter conceptum eſt juramentum, remittit obligationem, ſeu non acceptat promiſſionem, dicitur remittere juramentum.

Et quidem id non poſſe fieri, ſi juramentum eſt ſoli Deo præſtitum, non eſt dubiū; poſſe autem, ſi homini eſt præſtitum, docet communis, & vera ſententia, idque etiam ſine cauſa, *c.* 1 *de jurejur. c. ſignificavit, de conſ. c.* 2. *de ſponſ.* Ratio eſt, quia promiſſio quamvis jurata ſemper tacitam imbibit conditionem. *ſi alter velit accipere.*

2 Sed quid, ſi juramentum ſit præſtitum ſaltem ſecundariò, homini, ſed principaliter in Dei obſequium? V.G ſi quis juret ſe daturum centum pauperi ob eius paupertatem intuitu pietatis in Deum: ſe nupturum puellam, ut inopem, in Sanctiſſimæ Virginis obſequium, poteſt ne pauper, vel puella etiam ſine cauſa remittere?

Reſpondeo, diſtinguendum ſic eſſe: Vel promiſſione ſignatus eſt pauper peculiaris, V.G Petrus, vel non ita, ſed pauper indeterminatè. Si ſignatè nominatus fuit, probabile eſt poſſe; ſi indeterminatè, certum mihi eſt non poſſe. Ratio prioris dicti eſt, quia juramentum, ut modò diximus, cenſetur ſemper habere tacitam illam conditionem, *ſi is, de cujus commodo agitur, acceptaverit, vel non remiſerit*; at hoc juramentum dum deſignat pauperem, licèt in Dei obſequium, verè de pauperis commodo agit; ergo is poterit remittere.

Ratio poſterioris eſt, quia tunc nullus pauper jus in illam eleemoſynam acquirit, ſed Deus; & ſic ejuſmodi juramentum voti rationem inducit; quod nonniſi ab habente poteſtatem, de qua re mox, relaxandum venit.

3 Petes; Si quando ex conventione partium prorogatur terminus juramento fortè præfixus, erit ne perjurus, qui alicui rem poſt illam prorogationem promiſſam non ſervet, V.G. ſi juraſti homini alicui intra menſem aliquid te facturum, & deinde is concedat tibi alium menſem prorogationis; hoc alio finito, obligaris ne rem promiſſam facere ea vi præſtiti juramenti? Reſpondeo ita ſanè: Sic Suar. *lib.* 2. *de jur. c.* 30. Sanch. *lib.* 4. *in Dec. c.* 55. *num.* 6. aliique: quia remanſit tota numero obligatio juramenti, & ſolùm dilatio fuit quoad tempus. Id ſæpè evenire in compromiſſis notant Doctores, qui addunt, niſi in principio compromiſſi conventum ſit, terminum poſſe prorogari ad ſecundum V.G. menſem, non eſſe improbabile, abſoluto primo menſe, finiri juriſdictionem compromiſſariorum; atque adeò in ſecundò menſe non adeſſe ampliùs juramenti obligationem, niſi de novo emittatur. Ita Suar. *loc. cit. n.* 14. Sanch. *loc. cit. nu.* 50. Caſtrop. *de jur. p.* 4. *num.* 3.

4 Dubitavit curioſus, An ſi quis aliquid juret principaliter in ſuum commodum, V.G juret ſe iturum Romam ad obtinendum beneficium: ſe, cùm ſit pauper, iturum ad accipiendam eleemoſynam à divite, & ſimilia, an inquam poſſit ſibi ipſi ejuſmodi juramentum remittere, & conſequenter Romam licitè non adire, & eleemoſynam non recipere etiam ſine cauſa?

Reſpondeo. Negat Abbas *c. quarto, de jurejur. num.* 8. His verbis: *Aut juramentum reſpicit principaliter commodum hominis, & tunc ſine cauſa Papa remittere non poteſt, ſed cum cauſa ſic: is tamen de cujus commodo agitur remittere poteſt, quod procedit, etiam ſi juramentum concernit utilitatem utriuſque contrahentium, ut quando aliqui jurant ſibi ad invicem aliquid facere; (intellige quando id non ſit intuitu divini ſervitii:* ſic Eſcobar *in Tit. de leg. §. Hoc quoque) Secus puto, ubi quis ſimpliciter juraret ad commodum ſuum, nam non poterit ſibi remittere juramentum, ne authorizet in facto proprio, nec alius poterit remittere ſine cauſa ut ſentit Speculator.* Hæc Abbas, quam ſententiam ſequutus eſt Suarez, *lib.* 2. *de jur. c.* 12. *num.* 25. Abbatem tamen non citat.

5 Sed profectò diſcrimen non inſpicio, cur recipiens juramentum alterius ſuum commodum, remittere poſſit, non poſſit autem remittere recipiens juramentum ſuum; & mirabile mihi eſt Patri juranti ſe empturum equum V.G. in commodum ſui filii licere non emere, filio remittente: at juranti ſe eumdem empturum in commodum ſui non licere, ſe volente, commodo illi renunciare. Puto igitur propter paritatem rationis licere: neque id eſt authorizare in facto proprio, ſed ſua ſponte ſuam utilitatem negligere. Confirmatur, quia *ſupr. c.* 3. *§.* 5 *nu.* 49. docuimus ea Caſtrop. *t.* 3. *tr.* 14. *d.* 2. *p.* 7. *§.* 2. *n.* 4. *fine*, & ſequitur Sanc. *lib.* 3. *in Decal. c.* 9. *n.* 15. juramentum de non vendendo minoris poſſe remitti ab ipſo jurante, quando in utilitatē propriam eſt emiſſum: ergo & univerſaliter, in caſu noſtro, &c.

Poſt hæc ſcripta, cum Pater Uincentius Tancreda amiciſſimus meus, ſuum utiliſſimū opus *in Suar. de Relig.* peramanter mihi oſtendiſſet, inveni ipſum hanc ſententiam meam contra Suarium hic amplecti. Profectò (ingenuè loquor) amicorum ingenia, altero neſciente de altero, in eamdem ſententiam conſpiraſſe gaviſus ſum.

§. III. *De Relaxatione.*

1 QUando qui poteſtatem habet à juramento ſubditum abſolvit, dicitur diſpenſare, ſeu magis propriè illud relaxare: nam id quod in materia voti appellatur Diſpenſatio, hic propria voce vocatur Relaxatio. Porrò tria nunc ſunt exponenda. Primo, quænam juramenta. Secundò, à quo nam Superiore. Tertiò, ob quas cauſas relaxari queant. Moneo tamen legenda etiam eſſe, quæ de diſpenſatione Voti infrà dicentur.

Quæ Juramenta.

2 Uno verbo relaxari queunt juramenta omnia ſoli Deo præſtita, quæ diximus *c.* 3. *§.* 3. *num.* 7. Arag. 2. 2. *q.* 88. *art.* 12. *d.* 3. *dicto* 1. alios citans. Juramenta verò in utilitatem ſolius hominis præſtita; ſi ſint acceptata à nemine, ne à Summo quidem Pontifice (niſi fortè diſpenſationem bonum commune expoſceret) diſpenſantur; immò nec diſpenſari poſſe docet rectè Cajetanus 2. 2. *q* 89. *art. ſupra §.* 2. *num.* 4. docuit Abbas, quia nullus poteſt ſuo jure privari, acceptatio autem facit ut ex juſtitia illi debeatur, quod juratum eſt. Dixi (in utilitatem ſolius hominis) nam ſi ſecus, vide mox §. 5. *num.* 3. *& cap.* 17. *de Voto, ibidem citando.*

3 Si verò non ſint acceptata, etiam ſi fiat juramento publico, & coram teſtibus, poterit Superior ex cauſa diſpenſare, vel commutare. Lege Sanch. *in Dec. lib.* 4. *cap.* 41. *à num.* 6. quia tunc ſolùm adeſt vinculum Religionis, cui ex cauſa diſpenſare conceſſum eſt Superioribus, ut mox dicemus: ita Dian. Ledeſ. Trullench. apud Pellizz. *in Man. Reg. tract.* 8. *cap.* 3. *ſect.* 2. *num.* 158. contra Sanc. & Suar. *ibidem* citatos: ut probabiliter accidit in juramentis Deo principaliter, homini autem minus principaliter præſtitis, de qua re *dicto cap.* 17. *de Voto* dicam: & ut certò accidit in juramento per iniuriam à latrone extorto, & ſimilibus, quia pari modo tunc non adeſt vinculum juſtitiæ, ſed ſolius Religionis: immò ipſam ſolam iniuriam ſufficientem eſſe cauſam ad diſpenſandum mox dicemus. An acceptatio prædicta legitimè fiat à Notario, vel ab aliis, non eſt diſputatio hujus loci: vide tamen fusè apud Meroll. *tom.* 1. *diſp.* 1. *cap.* 2. *à nu.* 871. & de Notario *à num.* 885.

4 Sunt præterea aliqua juramenta, ad quæ relaxanda, quia ſaltem vix datur cauſa diſpenſandi, poſſunt vocari indiſpenſabilia: ejuſmodi eſt juramentum, & votum annexum profeſſioni Fidei; & ejuſmodi etiam eſſet juramentum, quo quis profeſſionem Religioſam, Matrimonium, ſtatum Sacerdotis confirmaret; cùm enim hæc juramenta ſint adhæreſcentia prædictis actibus ex ſe perpetuis, & firmis, perpetua etiam & illa ſunt. Vide Pellizzarium, *tom.* 1. *Man. Reg. art.* 5. *cap. num.* 25.

A quo.

5 Certum eſt in Summo Pontifice reſidere poteſtatem relaxandi juramenta; quod enim pertinet ad bonam ſuavemque Eccleſiæ gubernationem; maximè debuit in ejus Capite reſidere.

6 Dubitatur Primò, An ſicuti certum eſt, omnes Prælatos Eccleſiæ juriſdictionem habentes (qui ſint hi, vide infra *cap.* 16. *§.* 4. *nu.* 4.) ex communi doctrina gaudere hac poteſtate reſpectu ſuorum ſubditorum: ita certum ſit dari aliqua juramenta uni Summo Pontifici reſervata? Reſp cum Sanch. *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 13. *num.* 7. *& lib.* 4. *in Dec. cap.* 54. *num.* 21. eſſe probabile dari aliqua reſervata: afferri autem ad hæc dignoſcenda hanc regulam; Illa juramenta ſunt Pontifici Maximo reſervata, quæ ſi fuiſſent voto promiſſa, ipſum votum fuiſſet Summo Pontifici reſervatum. Quoniam ergo, ut infra dicemus, vota Papæ reſervata ſunt communiter quinque, nempè Caſtitatis perpetuæ, Religionis, Triumque Peregrinationum, Romanæ ad limina Apoſtolorum, Compoſtellanæ, & Jeroſolymitanæ, quando abſolutè, & non ſub pœna, vel ſub conditione ſunt emiſſa; ideò juramenta his votis, ſeu promiſſionibus addita, Summo Pontifici ſunt reſervata.

7 Sed certè aliqui docent etiam probabiliter, & tutò ſola vota de illis eſſe reſervata, ſed non juramenta per ſe ſtantia, ideſt, quę non adhærent Voto, quale eſt hoc, V.G. *Juro*, (non autem *voveo*) *me Religionem ingreſſurum*: ita Layman *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 11. *n.* 4. dicentem putatam eſſe probabilem à Sanch. *lib.* 2. *in Dec c.* 19. *nu.* 6. cit. ſe ipſum alibi: lege etiam Pellizz. *tom.* 2. *Man. Reg tract.* 8. *cap.* 3. *num.* 148. favet Bon. *t.* 2 *d.* 4. *de Iur. q.* 1. *p. ult. n.* 9. Ratio eſt, quia à diverſo non fit bona illatio: vinculū autem Voti eſt ſatis diverſum, immò majus ex Sancto Thom. 2. 2. *qu.* 99. *art.* 3. quàm vinculum ſolius juramenti: ergo &c. Quare omnia juramenta, ad quæ modò *n.* 1. diximus extendi poteſta-

tem

Digitized by Google

tum ex ſpeciali mandato, Capitulum Sede vacante, & omnes qui juriſdictione quaſi Epiſcopali potiuntur. Lege Sanch. *lib. 3. in Dec. c. 22. à n. 18.* Caſtropal. *to. 2. tr. 14. diſp. 3. de juram. p. 4.* apud quos etiam habebis, quoad forum externum pertinere ad Epiſcopum loci, quo emiſſum eſt juramentum, diſpenſare juramenta homini præſtita, (ſemper intellige juxta ſuperiùs dicta, quoad vinculum Religionis) ſed ita, ut neceſſariò præcedere debeat citatio partis; at quando debet diſpenſatio fieri in foro conſcientiæ tantum, non eſſe neceſſariam citationem partis, & tunc Diſpenſationem pertinere ad Epiſcopum in quo degit jurans, qui diſpenſationem poſtulat.

Præter illa quinque, alia quædam juramenta eſſe reſervata docent aliqui, ut Azor *p. 1. l. 11. c. 9. q. 4.* Sanch. *ib. c. 19. n. 7.* quæ cùm ſint rara, hic tranſcribere non eſt opus.

8 Dubitatur Secundò: An qui habet poteſtatem diſpenſandi, vel etiam commutandi in Votis, eo ipſo intelligatur habere poteſtatem diſpenſandi in juramentis ſoli Deo præſtitis, ſive juramenta ſint Voto neceſſaria, ut Voveo, & Juro jejunium: ſive nequaquam, ſed ſint per ſe ſtantia, & ſine Voto, ut Juro me cras iturum ad Templum, ad venandum, &c.

Reſpondeo, probabile eſſe ita intelligi tum in poteſtate ordinaria, ex Baſil. Pont. *l. 8. de matr. c. 11. n. 1.* aliiſque, tum in delegata, ea eodem *à n. 4.* Suar. *to. 2. de Rel. tr. de Voto. l. 6. c. 14. à n. 19.* Sà *V. Votum, de irrit. voti, n. 59.* qualem habere mox dicemus in foro interno Mendicantes: Ratio eſt, quia quamvis in rigore aliud ſit vinculum Voti, aliud Juramenti, quare poteſtas ſolvendi unum non eſt poteſtas ſolvendi aliud: tamen quia juramenta hæc pia ſeu ſoli Deo præſtita, de quibus procedit hæc doctrina, Voti naturam induunt, & ſunt multum Voto affinia eſtimantur in communi modo loquendi ut Vota, ac propterea dans poteſtatem, ſeu privilegium ſolvendi unum, dare cenſetur & aliud: eodem modo poſſe diſpenſari juramenta, quę principaliter ſunt facta in obſequium Dei, licet minus principaliter ob utilitatem hominis, ſive is acceptaverit, ſive non, dicam infra *c. 17. de Voto* §. 2.

9 Dubitatur tertiò; Quis nam habet ex Religioſis hanc diſpenſandi, vel etiam commutandi poteſtatem? Reſpondeo privilegium diſpenſandi in Votis etiam Epiſcopo reſervatis (atque adeò in juramentis ſoli Deo præſtitis, ex probabili opinione modò *n. 7.* dicta) Martinus V. conceſſit Benedictinorum Confeſſariis deputatis, atque adeò omnibus participantibus eorum privilegia; ſed nobis ex Societate ſic illud reſtringit *in Comp. priv. V. Diſpenſatio,* §. 10. R. P. H. Generalis; Hęc facultas communicatur omnibus Superioribus, & aliis Confeſſariis, quibus ipſi eam commiſerint.

10 Privilegium verò commutandi conceſſum Societati, (ut id hac occaſione advertam) atque adeò participantibus ejus privilegia ſtrictius eſt in uno, benignius in alio, quàm ſit prædictum privilegium diſpenſandi; concedit enim, poſſe noſtros commutare omnia Vota, exceptis illis quinque, & ſic eſt ſtrictius: ſed ex Gregorio XII. extenditur ad Vota jurata, dummodo commutatio non fiat in præjudicium tertii, & ſic eſt benignius. Nec Pater Generalis Soc. nobis hoc privilegium commutandi reſtringit, ſic enim habet *in comp. priv. Soc. V. commut.* §. 1. Communicatur hæc facultas omnibus Confeſſariis approbatis juxta Conc. Trid.

11 Quid de juramento homini præſtito, in iis caſibus, in quibus poſſe diximus *n. 7.* & 8. Epiſcopos, conceditur ne id relaxari poſſe ab iis, qui habent privilegium circa Vota jurata, hoc eſt à Religioſis participantibus privilegia Societatis.

Reſpondeo. Negat Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 32. n. 17.* quia juramenta hæc ſola, quæ homini prętantur, nec ſunt vota, nec voti rationem induunt. Sed certè probabiliſſimum eſt commutari à prædictis poſſe. Ita Trullench, Ledeſma, aliique cum Pell. *to. 2. Man. Reg. tr. 8. c. 3. n. 159.* Ratio eſt, quia dans privilegium commutandi vota jurata, concedit commutari poſſe duo vincula Voti, & Juramenti: ergo non eſt cur negemus, conceſſum eſſe, poſſe illos commutare, quando adeſt unum dumtaxat vinculum, ideſt juramentum. Quid enim tollit, vel addit illa conjunctio cum voto, ſi æquè ſit ſine tertii præjudicio? Atque hinc fit, ut in caſibus, in quibus tertius propter turpitudinem injuriæ, metus, doli, &c. & in caſibus, in quibus tertius nondum acceptavit, (unde jus ex juſtitia nondum acquiſivit) poſſit hic privilegiatus ejuſmodi juramenta commutare: quia tunc commutatio nullo modo eſt in præjudicium juris, quod verè tertius habeat, ad quam commutationem privilegium extendit (ut modo diximus) Gregorius XIII.

12 Verùm poteruntne hæc etiam diſpenſare? Reſpondeo cum in facultate diſpenſandi ſolùm detur poteſtas circa vota, ut modò notavimus, non verò circa Vota jurata, difficilior eſt reſolutio; nam propterea aliqui probabiliter negant, cum Sanch. *lib. 8. de matr. diſp. 8 n. 23* apud Pellizz. *l. c. n. 155.* Dico tamen cum Suar. *l. 6. de voto, cap. 14. n. 6.* citante Arag. Vivald. Rodr. & alios probabile eſſe, poſſe; & quidem, ut ſemper loquimur, in foro interno. Ratio eſt ſupra tacta, quia cùm hæc juramenta quamvis homini præſtita vinculum juſtitiæ, ut ſupponimus, non involvant, habent ſolùm vinculum ex vi Religionis, quod ęquiparatur vinculo Voti, immò quod in rigore minus eſt, quàm Voti vinculum; atque adeò qui hoc Voti vinculum diſſolvere poteſt, non eſt negandum poſſe & illud. Nec obſtat, quòd ſi ita eſſet, fruſtra Gregorius XIII. poteſtatem commutandi Vota extendiſſet ad Vota jurata, non obſtat, inquam, quia id factum eſt ad majorem conſcientiæ ſecuritatem ad ſcrupulos eximendos, & pro iis, qui contrariam ſententiam ſequuntur, ut alibi in ſimili docuimus.

13 An civilis poteſtas aliquo tandem modo poſſit relaxare juramenta, vide apud Layman, *lib. 4. tr. 3. c. 9. n. 9.* & Doctores ſupra citat. *c. 3.* §. *5. n. 3. litt. D.* alioſque ab ipſo laudatos. Illud ſolùm noto, quando quis jurat aliquid in præjudicium Superioris, etiam ſęcularis, poſſe hunc Superiorem remittere ejuſmodi juramentum, ſeu potiùs illud non acceptare. Jurat quis Verbi Gratia ſe non acceptaturum Officium Capitanei; poteſt Superior illum cogere, & poſt coactionem, poterit is non obſtante juramento, acceptare; quia juramentum illud non potuit præjudicare poteſtati Superioris. Puto tamen non poſſe poſt illud Officium acceptatum, aliud ſine nova coactione acceptare: quia illa non fuit juramenti relaxatio, quam non poteſt ſæcularis expedire, ſed fuit ſolùm, pro illa vice, ſuæ poteſtatis uſurpatio; an nihilominus acceptare ſit culpa ſolùm levis, dixi *ſupra cap.* 3. §. 3. *n. 10.* cum Fagundez.

Ob quas cauſas.

14 Certum eſt, adeſſe debere cauſam diſpenſandi, ſecus irrita erit, & nulla relaxatio, etiam ſi à Summo Pontifice feratur: ita Sanctus Thomas 2. 2. *quæſt. 89. art. 9.* Abbas *cap. quanto, de Jurejur. n. 8.* aliique (excipe, niſi ſit in materia ipſi relaxanti omnino ſubjecta, ut diximus §. 1. *n. 2.*) Ratio eſt, quia Summus Pontifex in legibus ab ipſo latis validè quidem ſine cauſa ideò diſpenſat (quidquid ſit, an aliquando illicitè) quia ab ipſo liberè dependent: at vinculum Voti, & Juramenti ab ipſo non dependet, cùm de jure naturæ ſit, Vota, & Juramenta Deo eſſe reddenda: ergo non poterit validè ſine cauſa diſpenſare, ſiquidem ipſe dum diſpenſat, id facit nomine & ex parte Dei: Deus autem relaxationem temerariam, & ſine cauſa ratam habere nequaquam poteſt.

15 Difficultas igitur ſola ſupereſt in explicandis his cauſis, quæ ſint ſufficientes ad hoc, ut Superior relaxet juramenta homini præſtita in iis caſibus quos poſſe ſupra diximus, nam de cauſis pro juramentis ſoli Deo præſtitis, ſeu quando ſolùm urget vinculum Religionis, innuam infra §. 4. *n. 12.* & colligitur ex dicendis fuſius *c. 16.* §. 4. *à n. 10.*

16 Ad ſex reduci ſolent. Primò quando adeſt turpitudo ex parte extorquentis juramentum, ut accidit, quando juramentum, metu, vi, dolo extortum fuit: ipſa enim injuria ſufficientiſſimam cauſam præbet relaxandi. Et quidem, ſi metus ſit gravis, poterit ab Epiſcopo etiam in foro externo relaxari; ſi levis, ſolùm in foro conſcientiæ: lege Sanchez ibique *lib. 3. in Dec. c. 21. à num 6.* Secundò, quando adeſt dubium, an juramentum valeat. Vide Covarr. *Regul. peccatum, 2. p.* §. *3. n. 7. initio.* Vincent. Tancred. *lib. 4. de matrim. diſput. 20. num. 7.* Tertiò, quando adeſt dubium, an cedat in injuſtam læſionem tertii. Quartò, quando eſt dubium, an ex obſervatione juramenti enaſcatur occaſio, ſeu periculum peccandi. Quintò, quando juramento eſt temerè, inconſideratè, vel ex iræ, doloriſve perturbatione factum; & in his quidem ſolvitur ad effectum agendi à Superiore vinculum Religionis: at remanet videndum apud Judices, an Jus Juſtitiæ faveat alterutri ex partibus. Rectè autem id poteſt à Superiore fieri, quia pertinet ad Eccleſiam providere, ne jurans vexetur injuſtè: Caſtrop. *tom. 1. diſput. 3. de jur. par. 3. num. 4.*

Dictum eſt (quando eſt dubium) quia non rarò in prædictis quando res eſt certa, nullum eſt, nec indigens relaxatione juramentum: quale eſt, ſi turpitudo ſit ex parte materiæ juratæ, ſi juramentum cedat in injuſtum tertii detrimentum, &c. ut ex ſupra dictis conſtat.

17 Sed quid agendum, quando cauſa diſpenſandi adeſt quidem; ſed omnibus expenſis, non eſt omninò ſufficiens? Reſpondeo cum Sanch. *lib. 3 in Dec. cap. 19. num. 4.* tunc intermiſcendam eſſe commutationem, de qua mox, & infra cùm de voto: hoc eſt, non eſſe abſolutè juramentum remittendum, ſed loco rei per juramentum promiſſæ eſſe aliquid boni operis injungendum juranti, magis & minus juxta inſufficientiam cauſæ, non mathematicè, ſed morali modo prudenter expendendam, Verbi Gratia ſi eſt certa, & gravis cauſa diſpenſandi juramentum de ſemel jejunando abſolutè Superior relaxet: ſi autem cauſa eſt mediocris, ita relaxet, ut obliget jurantem ad aliquam Verbi gratia orationem recitandam: puta Coronam Beatæ Virginis, vel Officium Defunctorum, vel unum Miſerere, &c. juxta proportionem inſufficientiæ cauſæ, &c.

§. IV. *De Commutatione.*

1 Quando loco rei juramento promiſſæ ſubſtituitur ab habente poteſtatem aliud opus honeſtum dicitur juramentum commutari; poteſt autem ſubſtitui vel opus bonum majus, vel æquale, vel minus: & circa hæc quærimus, qui commutare poſſit, quæ juramenta, ob quas cauſas.

Quis.

2 Non ſolùm Pontifex, & Epiſcopus cœterique juxta dicenda *cap.* 16. §. 4. *num.* 4. juriſdictione Epiſcopali fruentes, ſed etiam Confeſſarii, quibus id conceſſum eſt per privilegia, ut per occaſionem diximus §. *præcedente, nu.* 10. ſub hoc tamen diſcrimine, quòd Pontifex poteſt ea omnia, quæ *ſupr.* §. 3. *n.* 5. diximus ipſum relaxare poſſe: at Epiſcopis reſtrictior eſt hæc poteſtas, juxta ibidem dicta. Rurſus Pontifex, & Epiſcopus, quia hanc poteſtatem ordinariam habent, poſſunt illam aliis delegare: quam non poſſunt Confeſſarii, quia ipſi ſolùm ſunt Delegati. Denique iidem Confeſſarii ſolùm quoad forum internum: Pontifex verò, & Epiſcopus, etiam quoad externum.

3 Omnes autem, qui poſſunt diſpenſare, poſſunt & commutare: non contra, quia diſpenſare eſt majus, quam commutare: cui autem conceditur majus, conceditur & minus in eo majori contentum, cum tamen cui minus conceditur, non concedatur majus.

4 Dubitatur hic primò, An Confeſſarii electi per Bullam Cruciatæ poſſint juramenta commutare? Ratio dubitandi eſt, quia Bulla ſolùm concedit commutationem votorum, de juramentis autem ne verbum quidem. Reſpondeo tamen poſſe juramenta ſoli Deo præſtita, ſeu quæ ſolùm afferunt vinculum Religionis: ſic Franciſc. Bardi *De Bulla Cruciatæ, p.* 2. *tr.* 7. *c.* 1. *ſolt.* 10. aliique *ib. cit.* Ratio eſt, quia hæc æquiparantur votis, ut *ſupr.* §. 3. *n.* 8. diximus, & probat fusè Suarez, *l.* 6. *de Voto, cap.* 14. *n.* 11.

5 Dubitatur ſecundò, An ipſe jurans aliquando poſſit ſibi etiam ſine cauſa commutare dictum juramentum ſoli Deo præſtitum. Reſpondeo poſſe in opus melius: ſic Tol. Valent. Bonac. Sanc. aliique apud Caſtrop. *to.* 3. *tr.* 14. *diſp.* 3. *p.* 1. *n.* 6. Ratio eſt, quia non dicitur promiſſum infringere, qui in melius illud commutat: ita Abbas communiter receptus apud Syl. *V. Juramentum* 5. *q.* 6. Azor. *tom.* 1. *lib.* 10. *cap.* 10. *q.* 1. Immò probabile etiam eſt in opus æquale. Ita Bonac. *tom.* 2. *diſp.* 4. *q.* 1. *p.* 17. *n.* 11. citans Val. Regin. Sà, alioſque, & nos infra, *cum de commutatione Voti*: quia tunc redditur Deo, quod æquè illi gratum eſt, ipſumque opus æqualis, vel melioris bonitatis ſatis cauſa ſufficiens eſt commutandi. Id minus nullo modò poteſt, quia ad hoc requiritur poteſtas juriſdictionis, ut mox *num.* 10. dicam, & infra *cum de commutatione Voti*.

Dixi (juramentum ſoli Deo præſtitum) nam non ita in juramentis homini principaliter factis, quia non æquè gratum eſt homini bonum æquale, vel melius: nam propterea in eadem ſpecifica forma, qua res promittitur, eſt juramentum implendum à jurante. Sed de hac re iterùm dicetur, cùm de voto recurret ſermo, *cap.* 16. §. 5. *à n.* 5. *& c.* 17. ubi conſilium quoddam afferam de juramento homini minus principaliter facto, ſive acceptato, ſive non acceptato.

Quæ Juramenta.

6 Omnia ea, quæ poſſunt à ſuperiore habente poteſtatem relaxari, multò magis poſſunt ab eodem commutari, vide, quæ dixi §. *præcedente à n.* 2. ſolùm igitur hic quærendum eſſet, an juramenta pœnalia, & conditionalia poſſint commutari ab Epiſcopo, vel privilegiatis, etiamſi ſint de materia Summo Pontifici reſervata: ſed quia nos *ſupra* §. 3. *n.* 7. probabile putavimus illa quinque juramenta per ſe ſtantia non eſſe reſervata, ideò multo magis reſervata non erunt, quando ſunt conditionalia, vel pœnalia; quare poterunt à prædictis commutari.

Ob quas cauſas.

7 Ut Superior poſſit juramenta homini præſtita commutare, ſufficiunt eædem cauſæ, quæ ſufficiunt ad diſpenſandum, §. *præcedente*, & ille, illiſque ſub conditionibus requiruntur hic, quæ ibi. Ut autem commutentur hæc juramenta ſoli Deo facta: quæ votis, ut ſæpè dictum eſt, æquivalent, cujus ponderis cauſæ requirantur, hic ſupereſt breviter explicandum.

8 Præmitto autem primò, licitè poſſe ab habente poteſtatem commutari juramentum non ſolùm in bonum majus, vel æquale; ſed etiam (licet exiſtente cauſa ut mox *n.* 11. dicam) in minus, atque hoc regulariter eſſe licitum, quoties habet quia poteſtatem commutandi vota, vel juramenta: ita Arag. 2. 2. *q.* 88. *a.* 12. citans Cordub. *in ſumma de caſibus, q.* 180. *&* 150. Tol. Sà, Leſs. Sayrus, aliique apud Sanc mox citand. *n.* 1. Ratio eſt, quia alioquin illa poteſtas fruſtratoria eſſet, nam, ut commutetur votum, vel juramentum in bonum majus, ſufficit probabiliter propria authoritas ut modò diximus *n.* 5. quare ſi facultas commutandi aliquid tribuit, tribuit in minus. Adde aliqua jura apud eundem Arag. adde & ipſam praxim.

9 Scio Sanch. *lib.* 3. *in Dec. c.* 31. *n.* 4. & alios omninò velle, ut commutatio etiam ab habente poteſtatem ſemper debeat expediri, vel in æquale, vel in quaſi æquale; quia commutatio ex D. Thoma *in* 4. *diſt.* 39. *q.* 1. *art.* 4. *q. ult. in corpore*, eſt veluti contractus inter commutationem nomine Dei, & voventem: at contractus permutationis debet æqualitatem habere. Sed fortaſſe Sanch. intelligit non poſſe ita in minus, ut moraliter æquivaleat diſpenſationi: non enim eſſet licita commutatio, ſi jejunium V. G. commutaretur in unum Ave: fateor enim debere adeſſe aliquam proportionem inter rem juratam & materiam ſuppoſitam, ne ſcilicet commutatio in diſpenſationem, quæ majorem requirit poteſtatem, tranſeat; id quod videtur Sanchez notaſſe per illud (quaſi). Ad rationem ex D. Thoma patet reſponſio quia in mero contractu permutationis non intercedit poteſtas juriſdictionis, ut intercedit in caſu noſtro, nam propterea aliquid plus eſt caſui noſtro concedendum.

10 Præmitto ſecundò, ut fiat licitè, & validè commutatio in majus, nullam requiri cauſam; & in æquale ſatis levem, cum ipſa bonitas operis cauſa ſit ſufficiens; ita Caſtrop. *tom.* 3. *d.* 2. *de Voto, par.* 15. *n.* 7. *&* 8. at ut fiat in minus requiri cauſam, ita, ut nec licitè, nec validè ſine cauſa expediatur; ita Sanch. *lib.* 3. *in Dec. c.* 19. *nu.* 4. Ratio eſt, quia tunc admiſcetur aliqua diſpenſatio, ad quam ſemper requiri cauſam ſuprà diximus.

11 Dictum eſt *n.* 8. (ab habente poteſtatem) quia nullus poteſt ſibi ipſi in minus commutare ſuum votum Deo præſtitũ. Ratio eſt eruẽda ex dictis, nam ad hanc intermiſcetur aliqua diſpenſatio, quæ non poteſt oriri, niſi ab habente juriſdictionem: at nemo ex ſe ipſo habet in ſe juriſdictionem, quæ requirit ſuperioritatem in alium, &c.

12 His poſitis, cauſæ ad commutandum ad tres reducuntur. Primò, ſi res promiſſa ſit reddita illicita, vel inutilis. Secundò, ſi ex parte voventis, ſeu jurantis reddita ſit difficilis ſeu incommoda, ut ſi ſupervenerit infirmitas, vel imbecillitas, &c. Tertiò, ſi magis bono communi expedit, ut non impleatur tale votum ſeu Juramentum. Alia huc pertinentia dicemus cum de commutatione voti; eadem enim eſt voti, & hujus Juramenti ratio, ut nimis ſæpè dictum eſt.

§. V. *De materia ſubrogata Juramento.*

1 Qui non obſervat id, in quod ſuum Juramentum commutatum legitimè fuit, eſt ne perjurus? Reſpondeo non fore perjurum, quia rem ſubrogatam nec Juravit; nec, ut ſuppono, illam ſub novo Juramento acceptavit; ita Leſſ. *lib.* 2. *c.* 42. *n.* 57. Trullench. *l.* 2. *in Dec. diſp.* 33. *n.* 7. Bonac. *to.* 2. *diſp.* 4. *de jur. q.* 1. *p.* 17. *n.* 13. citans Suar. & Sanch.

Tenebitur ergò ſolùm ex pacto, quo ad rem illam loco materiæ juratæ præſtandam conſenſit. Unde ſi res ſubrogata gravis erit, graviter contra pactum peccabit, Quod ſi levis, etiam ſi loco gravis rei juratæ ſuppoſita fuerit, puto probabile eſſe leviter peccatum. Id quod mihi perſuadet paritas ſumpta à pœnitentia Sacramentali, quæ ſi levis ſit, licèt pro peccatis gravibus impoſita; non obligat ex probabili opinione *in noſtro opuſc. de Confeſſ. l.* 2. *c.* 2. §. 2. *n.* 5 niſi leviter.

2 Illud adverte: ab omittente materiam ſubrogatam voto, peccari contra votum: quia ex eo quod quis acceptat materiam ſubrogatam in Voti commutationem, cenſetur promittere Deo illam ſervare; atque adeò conſentit transferri vinculum Religionis, quod erat in materia voti, in materiam ſubrogatam, vide infra, *c.* 16 § 6 *n.* 2. ubi citatur Sanch. id quod in caſu juramenti ut juramentum eſt, non ita ſe habet; quia non ſtatim ac promitto aliquid facere, id, ſub juramento cenſeor promittere. Ita Leſſius *l. c.*

Alia ſpectantia ad materiam ſubrogatam dicentur infra *c.* 16. §. 4. *num.* 36. *&* § 7.

§. VI. *Solutio aliquorum Caſuum huc pertinentium.*

1 Ex dictis operæ pretium erit ſequentes ſolutiones practicas deducere. Petrus vovit, & juravit pauperem puellam, nullam determinando, ſe ducturum. Franciſcus vovit idem, ſed ſine juramento. Antonius juravit idem dumtaxat, ſed ſine voto; & nulla adhuc acceptatio ab aliqua certa puella facta eſt. Quis poteſt hæc diſpenſare vel commutare? Dico tum Epiſcopum in utroque foro, tum in foro interno te privilegiatũ, ſeu Confeſſarium delegatum poſſe, cum cauſa, ut ſemper ſupponimus, diſpenſare, vel certè commutare juxta privilegium quo gaudes. Ratio eſt eruenda ex probabiliter dictis §. 3. *n.* 2. quia hæc ſive Vota, ſive juramenta, ſolùm continent vinculum Religionis.

2 Rurſus Petrus juravit Bertæ puellæ matrimonium, quod nondum acceptavit. Franciſcus idem juravit eidem, quæ jam acceptavit. Antonius vovit & juravit idem eidem acceptanti. Martinus vovit & juravit idem eidem non acceptanti; quiſnam diſpenſabit vel commutabit? Dico Epiſcopum & te privilegiatum diſpenſare, vel juxta tua privilegia commutare poſſe primo & quarto, ideſt Petro, & Martino, quia cùm non ſint juramenta vera acceptata, ſolùm continent vinculum Religionis, ad quod Epiſcoporum, & privilegiatorum poteſtas extenditur.

Aliis verò duobus ſecundo & tertio, ideſt Franciſco & Antonio, dico neminem poſſe. Ratio eſt, quia hæc ſunt vota, vel juramenta emiſſa principaliter, ut ſupponimus, in commodum tertii acceptantis; ad quæ nec Epiſcopi, nec Delegati poteſtas, quæ eſt ad ea, quæ in ſolum Dei obſequium præſtantur, extenditur, eo ipſo enim, quo ſunt acceptata, nec intervenit injuria ex parte recipientis; involvunt vinculum, juſtitiæ, quod ſolvere nulla authoritas valet, niſi ob bonum publicum, &c.

3 Denique Petrus propter amorem Dei vovit, juravitque puellam inopem indeterminatè ducturum (ſupponamus hoc votum eſſe validum, de quo tamen dicam infra *cap.* 15. §. 3. *n.* 4.) mox determinatæ Bertæ id manifeſtavit, quæ acceptavit promiſſionem. Antonius pari modo vovit, juravitq; eleemoſynam alicui pauperi, ſeu Eccleſiæ

oul-

Digitized by Google

nullam ſignando, erogaturum; non determinatum pauperem,ſeu Eccleſiam acceptantem elegit: quæritur, an Petrus poſſit aliam puellam inopem ducere, & Antonius alteri pauperi ab electo eam elargiri? Rurſus, qui diſpenſare in his, vel communtare valeat?

Dico,poſſe Petrum, quantum eſt ex vi Juramenti,vel voti, aliam ducere;& Antonium alteri ſtipem erogare:ita Sanch. *lib.4. in Dec. c. 41.n.14* Caſtr. *to.3.tr. de Voto,diſp.1.p.16.nu.7.* Ratio eſt, quia cùm hæ promiſſiones nonniſi Deo directæ ſint,non poſſunt prædicta Berta,& Eccleſia dici legitimè acceptare; acceptat enim legitimè aliquis id, quod illi promittitur: nunc verò nihil ipſis promiſſum fuit: ergo ſi acceptant,illegitimè & nulliter acceptant. Hic ergo caſus eſt longè diverſus ab eo,quem poſuimus modò §.3. *n.2.* in quo Votum,vel juramentum emiſſum ſupponitur ſolùm in hominis commodum,atque hunc legitimè acceptaſſe;propter eandem rationem, in utroque foro poterunt dicta juramenta ab Epiſcopo,vel in foro conſcientiæ à privilegiato diſpenſari,ſeu commutari,perinde ac cætera ſolùm retinentia vinculum Religionis, de quibus dictum eſt *ſupra*. Si juramentum, vel Votum ſit principaliter in obſequium Dei, ſed minus principaliter in commodum hominis etiam determinati, iſque acceptaverit; dicam *c.17. de Voto*, §.2.

4 Dixi(quantum eſt ex vi juramenti,vel Voti)nam ſi Petrus ſponſalia cum dicta Berta iniiſſet,requirerentur cauſę,à Doctoribus apud Sanch. *de matr. l.1. d.d 55.* explicitæ,ad ea diſſolvenda, aliamque ducendam. Pari modo ſi Antonius,quando elegit dictum illum pauperem,vel Eccleſiam,ſe principaliter in commodum ipſorum nova jurata promiſſione illis acceptantibus obligaſſet:eſſemus in alio caſu,in quo eſt legitima jam acceptatio, ubi diſpenſare, ut ſæpè docuimus, nullo poteſt. Nam ſi principaliter fuiſſet in obſequium Dei, & minus principaliter in ipſorum utilitatem, jam promiſi me dicturum, cum de Voto, *c.17.* §.2.

CAPUT VIII.

De Adjuratione juramento affini.

§. I. *De Adjuratione in Univerſum.*

1 SI quis ita obteſtetur: *Hoc præſta per amorem,quem Deo,Sanctis,tuo Patri geris. Per vitam tuam,per vitam Patris tui hoc age.* Item ſi ſic te quis terreat aliquid impetrando. *In virtute Dei,vel Sanctorum, in nomine Regis,id gere,* dicetur te adjurare. Adjuratio igitur non eſt juramentum,nec deprecatio; Sic Suar. Sanch. Caſtr. *loc.mox cit.* aliique, ſed imprecatio,ſeu juſſio per aliquam rem dantem moraliter,hoc eſt in concepta hominum ipſi imprecationi,ſeu juſſioni vim. Et quidem ſi per Deum,vel per ea,quæ ad Deum pertinet, exhibetur, erit actus Religionis latrię;ſi per Virginem Hyperduliæ,ſi per Sanctos Duliæ, ſi per homines erit actus politiæ, humanæque imprecationis.

2 Hinc vides Primò,omnes creaturas adjurari poſſe; omnes inquam, quæ juſſionem, imprecationemque percipiunt, quales ſunt Rationales: Irrationalia tamen, impropriè, quatenus Deo obedientiam phyſicè præſtant, adjurantur; Ut ſi monti dicatur à Sancto viro: *In nomine Chriſti hinc transfer te in alium locum;* quo pacto verè Deus adjuratur ut ſcilicet in illa re aſſiſtat.

3 Vides Secundò,adjuratum ex vi ſolius adjurationis nequaquam obligari ad rem præſtandam;quia adjuratio eſt tantùm inducta ad inducendam majorem quandam reverentiam, vel timorem ipſi perſonæ adjuratæ,non verò ad inducendam obligationem, qualem inducit commemoratio juramenti facti, vel obediĕntiæ Votum,præceptumve. Ne autem temerè contra virtutem Religionis exerceatur adjuratio, requirit eoſdem proportionaliter comites, quos Juramentum: nempè Veritatem, Juſtitiam, Judicium.

Veritas.

4 Hæc conſiſtit in eo,quòd non fiat adjuratio per falſos Deos. V.G. per Saturnum,per Iovem,&c,vel per eum,cui non debeatur reverentia,v.gr. per Luciferum, per Dæmones,&c.quibus modis peccatum eſſe mortale non eſt dubium.

Conſiſtit etiam in eo,quod non intermiſceatur aliquod in adjuratione mendacium, ut ſi quis occultus dives eleemoſynam petat ut pauper,propter amorem Dei; At peccat ne is mortaliter? Reſp. ſive hic peccet contra juſtitiam, ſive non item,de qua re alibi, certè non peccat niſi venialiter contra Religionem. Ita Sanch. *l.2. in Dec. c.42. n.5.* citans rectè Suarium, quia inducere alium ad præſtandum bonum,etiam cum fictione & mendacio levi,ut hic ſupponimus, non eſt gravis Dei irreverentia. Neque enim tunc aſſumitur Deus ad iniquitatem patrandam,ut contendit Caſtr. *tom.3. tr.14. diſput.4. de adjur. p.1. nu.5.* immeritò citans Suarium: aſſumitur enim ob bonum actum faciendum ex parte dantis eleemoſynam, licèt, quia ex parte recipientis actus bonus non fit,aliqua committatur,nempè venialis irreverentia. Non eſſe autem mendacium leve fictis miraculis ad fidem allicere, *ſuo loco* docebitur.

Juſtitia.

5 Hæc conſiſtit in eo,ut non petatur,niſi res juſta,& honeſta. Ita Sanch. Caſtr *l.c.* aliique. Quare ſi quis per Deum,vel Sanctos,etiam ſiſtendo in illis,adjuret quempiam ad committendum peccatum mortale,præter ipſum mortale in propria materia, mortaliter peccat contra Religionem;ſi ad committendum veniale,venialiter: quia ibi gravis, hic levis eſt irreverentia. At ſi per hominem, v.g. per vitam Patris, amici, conſanguinei adjuret quis ad patrandum ſive mortale, ſive veniale peccatum, non addit aliud peccatum præter peccatum quod petit, quia ea hac adjuratione non transfertur culpa pravæ petitionis in aliam ſpeciem.

Judicium.

66 Hoc in eo conſiſtit,ut adhibeatur modus diſcretus,& prudens. Ita Suar. *l.4. de Jur.* qui eſt *de Adjuratore c.4.n.9.* & 11. quare nō decet paſſim,& ſine occaſione per Dei,& Sanctorum nomen aliquem adjurare:eſſet enim culpa,ſed certè venialis,ſicuti eſt juramentum verū, quod ſine conſideratione in vanum emittitur. Rurſus ne adjuretur Deus,& Sancti imperativè, nec Dæmon deprecativè; quæ ut patet eſſent mortalia peccata: nec homo ſubditus,imperativè, quod eſſet mortale,ſi injuſtitia,quæ ipſi fieret ſic imperando,eſſet gravis: venialis,ſi modica. Irrationalia ſive imperativè,ſive deprecativè, eo modo propriè,ac ſi intelligerent, adjurare, vanum certè eſt & conſequenter veniale,poſſet tamen aliquando mortale & ſuperſtitioſum eſſe, ſi fieret ex pacto expreſſo,vel tacito cū Dęmone; & ſic eſt(niſi excuſet ignorantia) quando his creaturis v.g. locuſtis frugibus nocentibus, ventis,grandini,vel ſimilibus aliqui cōſtituunt advocatum,aſſignant terminum,pronunciant ſententiam &c. quia tantus rerum vanarum apparatus non videtur fieri ſine tacito ſaltem pacto cum Dæmone.

7 Deniq; Deus adjurari poteſt per ſemetipſum, juxta illud Danielis 9 *Ne moreris propter temetipſum Deus meus:* poteſt item per creaturas, quas utpotè eorum conditor,non poteſt amare,& ſic adjurat &c. Eaud. *Recordare Abraham,Iſaac,Iacob ſervorum tuorum.* Dæmon ſolùm per Deum, Sanctoſque ad Deum relatos adjurari rectè poteſt, Creaturas enim vel non timet,vel parvi facit. Creaturæ per Deum, per Sanctiſſimam Virginem, per Sanctos adjurantur, ut innui *n.1.*

§. II. *De Adjuratione Dæmonum.*

1 POtiſſimæ difficultates in hoc argumento verſantur circa adjurationem Dęmonum corpus hominis obſidentium, nam propterea de illa hic meritò ſigillatim diſputare operę pretium erit, Illud præadverte diligenter, Exorciſtam (ſic Gręci vocant adjuratorem, ſicut Exorcizare dicunt,quod nos dicimus adjurare) cognoſcere debere hominem verè eſſe à Dęmone obſeſſum. Signa certa ſunt, ſi abreptus loquatur diverſo,ignotoque idiomate; ſi canat, ſcribat, aliaq; faciat,quæ anteà nulla ratione callebat, ſi ita ſtet immotus,ut à robuſtiſſimis quibuſq; nequeat dimoveri,ſi diſtantia, & verè occulta patefaciat & ſimilia. Ita Delrius *l.1. c.2. q.3. ſect.2.* Corvelo *de ſuperſt.3. p. c.8.* Alia ſigna,ut diſſonæ voces, ſævi dolores, motus corporis inſoliti, & ſimilia valdè ſunt incerta.

De fine adjurationis, deque imperio Adjurantis in Dæmonem.

2 Dęmonis adjuratio tunc ſolùm eſt licita,cùm fit ad finem,ut is à nocendo deſiſtat,& ab homine,locove aliquo expellatur. Ita Suar. *to. 2. de Relig. l.4. de adjur. c.3.* Sanch. *l.2. in Dec. c.42. n.25. & 26.* aliique ab ipſis cit. Ratio eſt,quia cum Dei inimico,eoque,qui noſtra ęterna mala ſemper intendit, commercium, familiaritatemque habere, eſſet charitatem Dei, propriamque violare. Neque obſtat Sanctos aliquos non ignobiles aliquod miniſterium à Dœmone popoſciſſe,atque admiſiſſe,ut ſternere lectum,equum ducere,&c. id enim ii fecerunt ex peculiari Sancti Spiritus inſtinctu ad publicam utilitatem, ejuſdemque Dæmonis confuſionem.

3 Præterea hæc adjuratio fieri debet imperativè, V.G. *exi, fac, dic*, non verò deprecativè, V.G. *rogo te ut facias, ut dicas, hanc à me gratiam ineas, ut exeas, &c.* quia nimirum deprecatio præfert humilitatem, & amicitiam, quæ non oſtendit Imperium quod exercere ſolùm conceſſit Fidelibus Chriſtus Dominus in Dæmones ad eoſdem ſuo nomine profligandos.

Qua locutio uſurpanda cum Dæmone.

4 Si Exorciſta nomen Dęmonis interroget ab obſeſſo,ſi ſciſcitetur ingreſſus cauſam,numerumque ſpirituum,ſi petat aliquam veritatē, quam verè hic & nunc ad Dei gloriam conveniat ab ipſo propalari,& ſimilia cum Dęmoniaco tractet,quę ad Dęmonem fugandum,terrendumque conducant,licitè operabitur;at ſi lōgos ſermones,vanos,curioſoſque cum illo commiſceat; ſcientias rerum ab ipſo expoſtulet, præterita quæque recenſere,vel occulta, futurave prædicere eum cogat, mortaliter peccabit, quia ſic cum eodem familiaritatem habere velle, facto ipſo convinceretur.

5 Dixi (ſermones longos) ſi enim quis aliquid modicum ſemel, vel iterùm curioſè peteret,eſſet veniale ex levitate materiæ.

Digitized by Google

Certè lo hoc nimis rigidè loquitur Caſtrop. *tom. 3. tr. 25. diſp. 4. a. 8.* dum ſic habet. *Verius eſt quamlibet interrogationem, quæ ad expulſionem non conducit, eſſe peccatum mortale*, Ea alia parte nimis larè Navarrus *in ſumm. c. 11. n. 28.* cum quo Leſſ. *l. 2. c. 42. n. 71. verſ. unde ſequitur*; Cajet. a. 2. *q.* 90. *art.* 1. dum abſolutè, & ſine ulla reſtrictione ſic ait: *Colloqui cum ipſis Dæmonibus corpora hominum obſidentibus, ob curioſitatem, vel vanitatem tantùm non eſt plus, quàm veniale*. Media igitur via eſt eligenda, ut ſiet veniale ſermones hos obiter, & judicio prudentis modicos intermiſcere, mortale, prolixos. Ratio eſt mihi manifeſta, quia hi ſermones oſtendunt ſocialem, ut rectè loquitur Cajetanus, converſationem habere vel cum communi hoſte; illi nequaquam, ſed meram vanamq; curioſitatem. Duc exemplum ab homine: ſi enim quempiam de aliqua re vanè interroges, non ſtatim ex ea interrogatione habere eum illa amicitiam, ſocietatemque velle præſumeris; ſi ſeriè, & protractè, præſumeris certè.

6 Dices cum Caſtr. *l. c.* Deprecativè ut modo dictum eſt, cum Demone loqui ſub culpa mortali, non licèt, ſed ſolùm imperativè: At ſi vel breviter eum illo loquaris curiosè, loqui cum ipſo deprecativè convinceris, quia per curioſitatem illam imperativè te habere non potes, ergo &c. Reſp. nego Minorem, non enim valet: non loquor cum Petro imperativè, ergo loquor deprecativè, poſſum enim tertio modo loqui, nempè, ut ita dicam, expoſitivè, exponendo ei illa, quæ diſcere intendo, expectandoque reſponſum.

7 Dices iterùm cum eodem. Demon quidquid dicit, facitq; ex odio contra Deum dicit, & facit. Ergo cum illius peccato cooperor, ſi illū invito ad aliquid faciendum, quod nō ſit illud, quod cōceſſit Chriſtus ad eum fugandum Reſp. cùm Demon ſemper ſit ad tale peccatū paratiſſimus, ego non quidem cauſa, ſed mera occaſio ſum ejus peccati: ad quam occaſionem evitandam Deus non me obligat, ſicuti probabilis opinio non obligat me ad non petēdum mutuum ab Uſurario putato. Lege Dianam *p. 4. tr. 7. reſ. 8. & ib.* citatos.

An liceat expoſcere à Dæmone, ut aliquid faciat?

8 Ad tria reduco ea, quæ gerenda expoſci poſſunt à Dæmone. Primò, quæ ad fugam, vel deſitionem nocendi conducunt, vel eaſdem ſignificant, qualc eſt genuflectere, ſtare, tacere, dare ſignū egreſſus lampadem extinguendo, vitrum frangendo. &c. Secundò, quæ ad obſequium tuum, vel tui amici, ut ſternere lectum, ducere equum, mederi infirmo, &c. Tertiò, quæ ad neutrum: ſeu ad nihil, ut movere lapidem, extirpare arborem longè poſitam, &c. quæ ad nihil conducere, ſed ſolùm ad curioſitatem pertinere ſupponimus.

9 Jam licitè expoſci poſſe quę in primo capite comprehenduntur, patet ex dictis, poſſe autem quæ in ſecundo capite jam etiam ea dictis patet, nimirum, quia hęc utraque ſunt manifeſta ſigna, immò illectamenta amicitiæ, & ſocietatis: & quia Chriſtus Dominus non ad Demonum miniſteria admittenda, ſed ſolùm reliquit poteſtatem Eccleſiæ ad eos arcendos: Ita Caſtrop. mox citandus *nu.* 12.

10 De Tertiò ergo nonnulla ſuboritur dubitatio. Et quidē Caſtr. *d. 4. cit. p. 4. num. 8.* ait id eſſe mortale, quia petere quid ab aliquo, in quem poteſtatem non habes, eſt te humiliter illi ſubiicere, ac deprecari, & veluti pactum ſocietatis cum illo inire: at quoad hęc vana nō habet homo poteſtatem in Dæmonem à Chriſto, ut dictum eſt, ergo, &c. Sed meritò Sanch. *l. 2. in Dec. c.* 42. *nu.* 15. Navar. Silveſt. Bonac. Valent Suarez, aliique citati ab eodem Caſtrop. *loc. cit. n.* 7. putat eſſe veniale. quia eſt levitas materiæ & imperfectus actus commercii ſocialis: neque enim eo ipſo, quod aliquid vanè à te peto, pactum tecum ineo, amicitiam tuam mihi concilio, vel me tibi ſubmitto, ut Caſtropalaus ratio gravis contendit. Intellige autem, ſi id fiat ſemel, aut iterùm, & quidem non deprecativè, conſequenter ad ea, quæ modò diximus de collocutione; nam ſi ſæpè vel deprecativè, convinceretur appeti cum Demone abſoluta ſocialis amicitia, vel ſubordinatio, quod eſſet mortale.

An Adjurans licitè præcipere queat Dæmoni ſuperiori, ut Dæmones inferiores pellat à ca pore, vel ut manifeſtet maleficium?

11 Accidit non rarò in obſeſſo adeſſe ſuperiorem Demonem, & ſimul inferiores, (id autem ſuppono potius cum Leſſ. *l. 2. c. 44. nu.* 12. & Suar. *tom. 1. de ſuperſtit. c. 18. n. 8.* quàm quæro) in hoc ergo caſu quamvis demus non poſſe à Dæmone qui ſit extra corpos peti, ut pellat eos, qui sūt in corpore, de qua tamē re dicā mox *n.* 13. caſus noſter nunc eſt de Dæmone ſuperiore, qui eſt in obſeſſo. Ratio dubitandi, quod non poſſit id peti, eſt, quia ſic videtur beneficium poſtulari à Demone, quod non licet. Sed certè (quidquid ſentiant Caſtrop. *tom. 3. diſp. 4. de Adjur. p. 4. n.* 10. Sanch. *l. 2. in Dec. c.* 42 *num.* 21. aliique) licitè adjurantem id præcipere poſſe indubitanter cenſeo. Ita Silv. *V. Adjurat. q. 5. verſ. & hoc etiam ratione*. Ratio eſt, quia falſum eſt eo modo peti beneficium, vel obſequium ſociale, non enim ſtatim ac à te peto vel imperativè volo id, quod mihi bonum eſt, recipio vel peto amicabile beneficium. ſic enim exorciſta ne expulſionem quidem imperativè petere poſſet, quia expulſio bonum quid eſt. Beneficium ergo debet quidem eſſe mihi bonum, ſed quod gratis, ſed quod ex voluntate bona, ſed quod ex tuo amore procedat. Sive ergo ſic præcipiat adjurator, *exitum aliis tuis ſociis*, in quo loquēdi modo non manifeſtè apparet petitio à ſuperiore Demone, ut depellat ſocios, vel ſic ubi apparet; *exi, & pelle tuos ſocios*, licitè pręcipit, quia nec amicabile Beneficium affectat, & utitur poteſtate, quam Chriſtus circa eiiciendos ſive directè, ſive indirectè Demones amplè conceſſit.

12 Dices Primò: At oſtenderet Exorciſta ſe indigere auxilio ſuperioris Dæmonis, in corpore obſeſſi exiſtentis, quod eſſet ſe illi ſubmittere. Reſpondeo nego id oſtendere; patet in hominibus; ſi quis enim haberet plenam poteſtatem expellendi milites, eorumque ducem ab arce quapiam, utque illos de facto expelleret, imperium non in milites dirigeret, ſed in Ducem, ut ſcilicet ipſe ſuos ſecum aliò duceret, nullo modo diceretur præſeferre indigentiam auxilii, ſed ſolùm velle uti poteſtate ſive immediatè, ſive mediatè hoſtes ab eo loco expellendi. Videat me doctior, an etiam propter hanc rationem licitè poſſit adjurator petere, immò & cogere ab hoc Dæmone, ut, dicat, an alius V. G. infirmus ſit maleficio affectus nec ne, & ut manifeſtet maleficii genus vel ſignum, & in quo loco fortè inveniri poſſit, quæ omnia videntur dirigi ad ſalutem proximi, & ad arcendos Dæmones à fidelium vexatione.

13 Dices Secundò, hę rationes probant poſſe etiam idem peti (certè imperativè) à Dæmone ſuperiore exiſtente extra corpus obſeſſi. Reſpōdeo ita quidem, id quod docet Sylveſter *l. c.* aliique apud Tanc. *de Rel. diſp. de adjurat. n.* 48. Unum tamen video, id vix poſſe in praxim deduci, quia neſcit Exorciſta quiſnam ex Demonibus extra corpus ſit ſuperior, nec facilè credendus ipſe Dæmon in corpore, ſi aliquem ſibi ſuperiorem extra corpus affirmet: Mendax enim eſt ipſe ab initio: at in corpore magis credendus, quia ex uſu Eccleſiæ huc ſpectant Exorciſmi.

An contra facere aliquid, vel convenire poſſit Exorciſta ad petitionem Dæmonis?

14 Certum eſt non poſſe, ſi res ſit ſolicita, vel ſi quævis aliàs licita, animo amico Dæmoni concederetur. Solùm ergo ea poſſunt, ad ejus petitionem fieri, vel permitti, quæ faciunt ad ejus expulſionem, & fugam; Sed tamen adhuc pro his controverſia triplex agitari ſolet.

15 Prima. An ſi Demon petit, ne illum in Infernum amandet, (quo illum admodum certè licitè poſſet Exorciſta, quia ei loco à Deo Demon addictus eſt) ſed releget in locum deſertum; poſſit ab Exorciſta id concedi? Reſp. licitè poſſe ſub ſpe divinę ratificationis eū enim Deus Dæmonem nondum actu in Inferno concluſerit, id reſervans poſt finale Judicium: relegationem in locum deſertum nomine Dei ab Exorciſta conceſſum idem Deus ratificare credēdus eſt. Quòd ſi Exorciſta poteſt, videtur teneri, ſic Caſtrop. *d. diſp. 4. q. 4. nu.* 14. quia charitas dictat, ut proximo ſuccurratur, quādo ſine incommodo poteſt, hic autem proximo ſuccurritur, quia facilior redditur expulſio, nec incommodum ullum inde timetur.

16 Secūda. An ſi Demon petat, ut immittatur in equum. v. g. Petri, ſicut petiit, ut immitteretur à Chriſto Domino in gregem porcorum, concedere id licet? Chriſtus enim erat Dominus illius gregis: atqui Exorciſta non eſt equi Dominus. Reſpon conveniunt Doctores apud Taner. mox cit. licere in equum immittere, vel in quid ſimile non admodum grave damnum inferens tertio. Ratio eſt, quia etiam hic tertius cum modico ſuo incommodo illi Demoniaco ſubvenire obligatur. Sed quid, ſi id damnum tertii grave notabiliter eſſet? Nequaquam licere cenſent aliqui cum Taner *t. 1. de Relig. diſp. de adjur. nu. 67. fin.* quia nemo tenetur cum gravi ſuo incommodo ſaluti corporali alterius ſuccurrere.

17 Verùm mihi videtur licere. Ratio eſt, quia hanc Demoniaci non puto eſſe ſolùm gravem neceſſitatem, ſed extremam, in qua ex communi ſententia, omnia ſunt communia. Audi Caſtropalaum *tom. 1. diſp. 2. de charit. part. 2. num. 8.* ſic rectè docentem: *Extrema neceſſitas eſt, ſi proximus in probabili, & moraliter certo periculo vitæ verſetur, niſi illi ſuccurras. Ad hac reduci poteſt periculum mutilationis membri, perpetui carceris, aut alicujus infirmitatis perpetuæ, quia hæc morti comparantur; ideòque à Doctoribus neceſſitas horum eventuum vocatur quaſi extrema*. Hæc ille; at certè quę gravior infirmitas quàm à Demonibus vexari? & certè ſine fine obſeſſus vexabitur, niſi ſuccurratur. Secunda tamen regula: ne proximus, qui eſt in poſſeſſione ſuarum rerum, ponatur in ſimili malorum, vel notabilis paupertatis periculo, id quod, & ſimilia vide apud Caſtropalaum citatum.

18 Tertiò, An ſi Demon petat, ut immittatur in alium hominem, ſeu dicat ſe exiturum quidem, ſed velle alium hominem arripere, an inquam poſſit id concedere, ſeu connivere Exorciſta?

Non poſſe, communis, & vera docet opinio. Ita Delrius *lib. 6. diſput. mag. cap. 3.* Sanch. *libr. 2. in Dec. c. 42. num.* 36. Caſtrop. *tom. 3. diſput. 4. de Adjur. part. 4. num.* 13. quia nemo eſt Dominus vitæ proximi. Neque dicas ſaltem poſſe permittere: ne id inquam dicas, quia ejuſmodi permiſſio eſſet tacita conceſſio: ſicuti ſi ſervus volens aliquem interimere, expectaret nutum Domini, Dominus autem conniveret; ſanè ejuſmodi permiſſio nutui in his circumſtantiis ęquipolleret.

19 Illam exceptionem faciunt ex Tyraeo Sanchez *ibid.* & Caſtropalaus *ibid.* Ajunt enim tunc poſſe exorciſtam connivere tranſlationem Dæmonis in alium hominem, quando concurrerent hæ

quin-

Digitized by Google

quinque conditiones. Primò, ſi is, qui de novo opprimendus eſt ſit peſſimæ vitę. Secundò, ſi circa opprimendum habeat Exorciſta ſuum dominium. Tertiò, ſi Exorciſta ſummam poteſtatem habet Dęmonem à noviter obſeſſo, quando vult, expellendi. Quartò, ſi adſit ſpes majoris boni ex prioris obſeſſi liberatione, & iſtius poſterioris damno. Quintò, ſi non fiat ex voluntate placendi Dæmoni.

20 Sed profectò huic exceptioni pace tantorum virorum, non eſt acquieſcendum. Primò, quia tot ponuntur conditiones, ut vix ſimul in praxi conjungi poſſint. Secundò, quia nullus omninò homo in hominem tanto dominio potitur, ut eum vexare per Dæmonem poſſit. Quòd ſi Princeps in reos propter Reipublicę bonum animadvertere etiam uſque ad inferendam mortem poteſt, teſtes ſunt proferendi, reus eſt audiendus, ſententia eſt pronuncianda, quæ non poteſt facere, nedum non facit Exorciſta. Quare ſi Sanctus Paulus Satanæ tradit ſemel pravum hominem, ut ſpiritus ſalvus fieret: fuit diſpenſatio peculiaris Dei ex Spiritus ſancti inſtinctu. Tertiò ecquis erit ille, cui in poteſtate certa ſit, iterùm repellere à nova ſede Dæmonem? id & illi ſupernaturaliter concedendum eſſet, & per aliud miraculum ſoret eidem revelandum id fuiſſe conceſſum: quæ & ſimilia quàm ardua ſint, nullus non videt.

21 Aliam exceptionem ſeu declarationem legi apud Tanct. *tom.* 1 *de Relig. d. de adjur. nu.* 67. poſſe ſcilicèt adjuratorem concedere, ut exeat Dæmon, ſi conceſſio non feratur in hunc hominem determinatè, ſed in aliquem indeterminatè, ut ſi Dæmon diceret, *Si hinc abeo, alium hominem arripiam*, poſſet reſpondere Exorciſta, *Exi & alium aggredere*. Ratio eſt, inquit, quia jam Dæmon non poteſt deinde in aliquem determinatè ingredi, ſine Dei voluntate.

Verùm animo nequaquam ſedet hæc exceptio, perindè ac non ſedet ejus ratio. Si quidem ne ſine Dei quidem voluntate in hominem determinatum ingredi eidem conceditur, & tamen id ab Exorciſta permitti nequit, quare cùm contra utramque permiſſionem, tum de determinata ſcilicèt, tum de indeterminata perſona obſidenda militent inconvenientiæ, ut accuratè conſideranti conſtabit: concedi, ſeu permitti neutra poterit.

Monitiones non inutiles pro Adjuratoribus.

22 Primò, ex Suar. *tom.* 2. *de Relig. l.* 4. *de Adjurat. c.* 2. *n.* 1. Sanch. *l.* 2. *in Dec. c.* 42. *n.* 4. Caſtr. *diſp. de Adjur. p.* 2. *n.* 1. ſciat exorciſta ex juſtitia ſe obligari ad adjurandum Dæmonem, ſi ſit Paſtor, & prudenter judicet ſe poſſe obſeſſo ſuis adjurationibus opitulari: immò qui non eſt Paſtor (modò non adſit aliud remedium aquæ benedictæ, Aliarum orationum, Agnorum Dei, &c.) tenebitur ex charitate, quando ſine magno ſuo incommodo per adjurationem adjuvare poteſt, juxta regulas generales, de Præcepto Charitatis.

Video tamen vix prudenter poſſe Exorciſtam judicare ſe tantum auxilium ferre, niſi ſit admodum peritus, & proſpero experimento contra Dæmonem comprobatus.

23 Secundò, qui ſolemniter & publicè dæmoniacum adjurat, Sacerdos ſit, vel ſaltem prima tonſura Clericus inſignitus, vel certè Religioſus Deo dicatus (& quidem ejuſmodi ut non ſubſit periculum, quod à Dæmone decipiatur) id enim pertinet ad publicum miniſterium à Chriſto Domino relictum Eccleſiæ.

24 Quid, ſi Laicus ſine dicto periculo Dæmonem vellet ſolemniter, & publicè adjurare? Reſp. peccaturum mortaliter, etiam ſi doctiſſimus ſit, aliqui docent. Ita Tancr. *loc. cit. n.* 42. Ratio eſt, inquiunt, quia afferet aliis ſcandalum, & quia à gradibus Eccleſiaſticis ſejunctus publicè eorum miniſteria, ac ſolemniter uſurparet. Ego non peccaturum mortaliter puto. Primò, quia neque ſic peccat, qui publicè Miſſæ inſervit, Acolythi V.G. munus exercens: multò minus ergo qui Exorciſtæ. Secundò, quia omnes Fideles Baptiſmo Chriſti inſigniti terribiles ſunt Dęmoni, juxta illud, quod Fidelibus dictum eſt, *In nomine meo Dæmonia ejicient.* Tertiò, quia jam inſinuas privatim poſſe, etiam Exorciſmos Eccleſiæ recitando. Ita Suar. *to.* 2 *de Relig. l.* 4. *de Adjur. c.* 2. *n.* 16. Sanch. *l.* 2 *in Dec. c.* 42. *n.* 18. Caſtr. *diſp.* 4. *citata, p.* 3. *num.* 2. cur ergo non publicè? Propter ſcandalum? vereor, ut ſit ſcandalum paſſivum. Sed fac eſſe activum. Fateor, ſi quando ejuſmodi apparet, non licere; Sed ajo, hoc inter Fideles rarò contingere, facilè poſſe aſtantes ab ipſo adjurante inſtrui de rei veritate. Quartò, quia non obſtat alieni miniſterii uſurpatio; nam in re tam neceſſaria, atque utili proximo, tamque modici præjudicii, facillimo negotio Miniſtrorum ratihabitio præſumi poteſt. Quintò, quia quod aliquibus ex officio competit, non negatur aliquando aliis, qui idem non ex officio faciunt. Sic baptizare convenit ex officio Sacerdoti, nec tamen propterea negatur Laicis, Immò & fæminis in neceſſitate; & ſexcenta ſimilia, &c.

Hæc igitur ſententia probabilis eſt, ſi ſemel, aut iterùm Dęmoniacus à docto, pioque Laico publicè adjuretur; cæterum ſi ſępius, cum admiratione gravi populi, cum contradictione Parochi, &c. id attentaretur: certè tunc juxta gravitatem ſcandali, vel contradictionis, gravis eſſet conſtituenda culpa.

25 Tertiò licet Exorciſtæ ſcribere nomen Diaboli, & illud comburere; licèt in obſeſſum expuere, licèt leviter percutere, & ſimilia; atque hæc in Dæmonis contemptum. Ita Delrius *l.* 2. *Magic. q.* 30. *ſec.* 9. Sanch. *lib.* 4. *in Dec. c.* 4. *n.* 33. Trullench. *l.* 1. *in Dec. c.* 14. *nu* 21. Caſtr. *loc. cit. p.* 4. *n.* 15. aliique paſſim. Quia cęterum res corporales vim nullam habent ad vexandos ſpiritus, qui rebus corporeis non afficiuntur, niſi fortè ut ſignis. Lege Sanct. Auguſt. *lib.* 2. *de Civit. Dei c.* 6. Capillos radere, ſi fiat ad ſuperſtitionem, v.g. ut faciliùs exeat, pilis non impedientibus, Dæmon; certè non licet: ſed licitè poſſet fieri, vel ad Dœmonis contemptum, vel ad amovendum ſignum maleficii, fortè in capillis per unguenta adhæreſcens, ut alibi dixi, cum *de Maleficio*.

26 Quartò Medicamenta, vel ſuffumigia naturalia adhibere etiam licet, quia Dæmoniacus non rarò atrabili, aliiſque noxiis humoribus abundat; ſed hęc medicis pręſtanda potiùs relinquat adjurator, quàm ipſe exhibeat. Atque hic in multis peccant Mulierculæ remedia adhibentes inutilia. Nam primò, peccant contra Juſtitiam ex torquentes poſt ſe immeritò pecuniam, & inutiles ſumptus cauſando in aliis. Secundò, contra Juſtitiam iterùm, & contra Charitatem, dum ſunt cauſa, ne infirmus alia utilia remedia quærat, quibus fortè convaleſceret. Tertiò, contra Religionem, dum ſunt cauſa, ut vanis ſuperſtitionibus, quas ipſæ frequentiſſimè admiſcent, ſimplices, ac rudes adhæreant, atque inſiſtant.

27 Quintò, non licèt acriter flagellare vel pugnis percutere Dęmoniacum. Ita Delrius, Sanch. Caſtr. *ibid.* quia & eſſet contra charitatem proximi, & nihil utile fieret ad expulſionem eorum ſpirituum qui corporeas percuſſiones non ſentiunt.

Quid ſi Dæmoniacus eſſet Clericus? Si exorciſta licèt imprudenter, & cum culpa, Dæmonem in obſeſſo graviter percuteret, incideret ne in excommunicationem *ſi quis ſuadente*? Reſpondeo. Niſi ignorantia excuſationi eſſet, ſanè incideret, quia jam Clericus percutitur.

Dices, ut non percutitur Clericus, ſed Dæmon in Clerico. Reſpondeo, at percutitur etiam Clericus, atque adeò Clericus in Dęmone, idque fit ſuadente Diabolo, poſito quòd ignorantia non excuſet, & advertas injuriam gravem te facere Eccleſiaſticæ perſonæ. Idemque verum haberet, ſi Dæmon te contumeliis V. G. afficeret, & tu excandeſcens, illum in vindictam graviter cæderes; tunc enim, quamvis directè tua intentio ad Dæmonem contemnendum ferretur, tamen non Dæmoni, ſed Clerico realem percuſſionis injuriam infligeres, idque non ſuadente ſolùm, ſed excitante etiam, ut ita dicam, & commovente Diabolo excandeſcentiam tuam. Si canem, v. g. contra te latrantem ſtricto gladio proſequereris, & illum in ſui Domini Clerici ſinum proſilientem, ſimul cum Domino (id advertens) confoderes: nonne in excommunicationem incideres? Ita ſanè, quia ſic injuriam Clerico facis: & tamen directè, & ex prima intentione canem ferire, non Clericum percutere, contendebas; non abſimili modo in caſu noſtro, &c.

CAPUT IX.

De Voto.

Votum quid ſit, & quotuplex.

1 VOtum, quod eſt promiſſio facta Deo de re ipſi grata, id eſt ad ejuſmodi Dei cultum: ut conſtituatur, quinque requirit. Primò, deliberationem: Votum enim debet eſſe voluntarium liberum. Secundò, Propoſitum. Tertiò, Promiſſionem ſub obligatione. Quartò, eſſe Deo factum. Quintò, eſſe de re ipſi grata. Hæc igitur ſuo ordine declaremus: quibus ſi quid addiderimus de Voti ceſſatione ſatis erit de hac materia completa tractatio.

2 Dividitur autem Votum. Primò, in Abſolutum, purè conditionatum, Pœnale.

Secundò, in Solemne, id eſt quod acceptatur ab Eccleſia: & Simplex, quod privatim emittitur.

Tertiò, in Neceſſarium, hoc eſt de re ex præcepto debita; & in Liberum, ſeu ut alii loquuntur, in commune, & ſingulare.

Quartò, in Reale, in quo promittitur res externa; in perſonale, in quo vovetur actio perſonæ; & in Mixtum, in quo utraque.

Quintò, in Affirmativum, quo ſcilicèt promittitur aliquid poſitivum, v.g. eleemoſyna; & in Negativum, quo aliquid negativum, v.g. abſtinentia à carnibus.

3 Adde denique quaſdam alias diviſiones accidentales: v.g. in Perpetuum, & Temporale: in Reſervatum, & non Reſervatum: in Publicum, & Occultum, &c. quorum, & ſimilium explicationem, ubi opus erit in deinceps aſſerendis non negligemus.

CAPUT X.

De Libertate requiſita in Voto.

§. I. *Qualis deliberatio requiratur.*

1 EA requiritur, & ſufficit, quæ ad peccatum mortale: Ita Sanch. Suar. Arag. Molin. apud Laym. *lib.* 4 *tract.* 4. *cap.* 1. *n.* 3. Quòd ea requiratur; Ratio eſt, quia Votum eſt lex, quam ſibi vovens imponit; at imponere ſibi, ut etiam alteri obligationem, ex ſe

non obſervandi, quę ſolemniter promittit, Religioſus non eſſet: unde illicitè & cum injuſtitia fructibus Commendarum poſteà frueretur: quæ tamen omnia abſurda cenſentur; hi enim, quamvis voveant illicitè mortaliter, propter illam pravam diſpoſitionem vota gravia non exequendi, nihilominus valida ea eſſe vota nullus negat. A prioſi; quia hæc duo, obligatio ad aliquid exequendum, & ipſa rei executio, ſunt admodum diverſa; ut patet in contractu emptionis & venditionis, de quarum eſſentia eſt obligatio ad tradendum, non verò ipſa traditio, quæ ſatis eſt, ut deindè ſuo tempore ponatur. Quando igitus dicimus requiri propoſitum, & voluntatem exequendi in promiſſione, eſt ſenſus, nec peccetur, requiri, ut ſuo tempore executio ponatur nam cœteſum, pro promiſſionis ſeu voti eſſentia ſatis eſt voluntas ſuſcipiendi in ſe obligationem exequendi.

5 Remanet igitus ſolùm decernere de tertio, pro quo adverte dupliciter poſſe quempiam negativè ſe habere circa obligationem Voti, ſeu promiſſionis. Primò, quando non habet hujuſmodi intentionem ſe obligandi: neque explicitè, neque implicitè: Secundò, quando habet ſaltem implicitè, ut ſi quis cognoſcens naturam Voti quæ ſit, adducens obligationem, voveat, non aduertens nunc ad obligationem, vel neſciens dictam naturam voti, voueat tamen juxta modum ordinarium, quo alii vouent; in his enim duobus exemplis dicitur quis implicitè habere intentionem ſe obligandi.

6 Dico igitur primò, in poſteriore hoc modo eſſe verum votum, veramque ex eo oriri obligationem exequendi. Ita Sanch. *de matr. lib.* 1. *diſp.* 9. *n.* 51. Caſtrop. *loc. c. n.* 2. Ratio eſt, quia jam voluntaria tunc eſt obligatio, dum ſciens quis, & volens ſuſcipit id, à quo neceſſariò obligatio ſequitur, nec illam obligationem ullo modo excludit; multò magis ſi expreſsè intendat vovere juxta modum ordinarium vouendi: in hac enim intentione, involuitus intentio ſe obligandi.

7 Dico Secundò, in priore modo non eſſe verum Votum, nec ex eo ſurgere obligationem. Ita Sanch. *ib. nu.* 2. ſed contrarius videtus Caſtrop. *loc. cit. n.* 2. *fin.* immò & ipſemmet Sanc. *alibi*, ideſt *lib.* 3. *in Dec. c.* 10. *n.* 9. ſed fortè in hoc *n.* 9. loquitur de caſu à nobis dicto *n. praec.* Ratio eſt, quia obligatio conſurgit ex animo voluntario promittentis; at ſi non cognoſcas ex promiſſione oriri obligationem, voluntaria tibi obligatio eſſe non poteſt; ergo ea oriri nec poterit.

8 Hæc duo dicta non ſolùm vera ſunt in Voto, vel ſimplici promiſſione, verùm etiam in juramento. Ita Sanch. *d. l. de matrim. num.* 9. *V. etiam, & in dec. lib.* 4. *cap.* 1. *à num* 23. Quare ſi juraſti ut cœteri jurare ſolent, vel ſciens naturam juramenti, obligabit te juramentum: ſi verò juraſti cum ignorantia invincibili ſeu negativè te habens ad obligationem, illam ſcilicet non includens, nec excludens juramentum non obligat, nec indiget relaxatione. Atque horum duorum ratio eſt, quia juramentum ſequitur naturam actus, cui adiicitur: cùm igitur in priore ex his duobus adſit promiſſio obligans; in poſteriore non item (ne implicitè quidem, ut ſupponimus, ſecus enim eſſet caſus *n.* 6.) valebit in priore juramentum, ut & Votum, non autem in poſteriore.

§. II. *De obligatione gravi, vel levi, quæ naſcitur ex promiſſione ſive abſoluta, ſive conditionata.*

1 VOtum abſolutum eſt, quod obligationem ponit ex nulla conditione pendentem. V. g. *Voveo jejunium*. Purum conditionatum eſt, quod eandem obligationem ſuſcipit, cùm ponitur conditio, v. g. *Voveo jejunium, ſi amicitiam obtinuero*. Quod ſi rem promiſſam exequi voues, quaſi in pœnam delicti, vocabitur, votum Conditionatum pœnale; v. g. *Voveo, jejunium ſi luſero*: & tunc profectò bonum negationis ludi tu potiùs intendis, quam bonitatem jejunii; nam jejunium aſſumis ut medium ad obtinendam tamquam finem intentum, ludi negationem. Advertendum tamen per diligenter eſt, illud (ſi) non eſſe ſemper ſignum Voti conditionati; hæc enim particula non rarò æquivalet particulæ (quando) & ſic abſolutum erit omnino. Votum. V. G. *Voveo eleemoſynam, ſi domum redibit meus Pater*, duplicem habet ſenſum: Primus ſenſus eſt, *Promitto eleemoſynam, quando redibit meus Pater, quando ſcilicet nummis non carebo*: & hoc modo Votum eſt abſolutum, & non obligationem inducit, licèt ejus executio uſque ad Patris reditum ſuſpendatur. Secundus ſenſus eſt, *promitto eleemoſynam, ſub ea conditione, quod à Deo reditum Patris obtineam*, & hoc modo Votum erit conditionatum, nec obligationem nunc inducit; ſed tunc quando Pater redibit.

2 Interdum autem negocii difficilis eſt ejuſmodi diſcrimen agnoſcere; ſed illud expiſcaberis, tum ex ipſo modo, ſeu verbis promiſſionis, tum ex affectu rei, quæ promittitus, tum ex appetibilitate ejuſdem rei promiſſæ, quæ vouentem potuit allicere; Conditionalia enim Vota emitti ſolent ex affectu habendi, vel non habendi conditionem, Abſoluta ex affectu rei, quæ promittitur, V. G. *Voveo jejunium, ſi convaluero*, ideò conditionatum regulariter eſt, quia hujuſmodi Votum ſolet emitti ex affectu conditionis habendæ, ideſt ſanitatis. Dico (regulariter) nam ſi infirmus ex amore jejunandi propter Deum voveret ſe jejunaturum, quando convaleſceret, Votum ſic explicaretur: *Voveo jejunium pro eo tempore quo convaluero*, & hoc facto eſſet Votum abſolutum, quia affectus voventis ferretur in ipſum jejunium.

3 His poſitis, Votum quodcumque de re gravi ſiue abſolutum, ſiue purum conditionale, ſiue pœnale, grauiter obligare nimis eſt manifeſtum, idque, ut probabilios ſententia fert, ex ſola virtute Fidelitatis Deo debitæ, cui res promittitur. An verò Votum de graui re, leuiter obligare poſſit ex mera intentione vouentis, licèt nonnulli reſragentur, ut Sotus, Vaſq. Pont. apud Caſtrop. mox citandum: tamen probabiliſſimum eſt poſſe. Ita Sanch. Suarez, apud Caſtrop. *to.* 3. *tr.* 15. *diſp.* 1. *p.* 11. *n.* 34. quia ad promiſſionem obligantem requiritur, ut quis voluntariè ſibi imponat obligationem: poterit igitur, ut libet, imponere limitatam, leviter autem Votum obligare ſi levis ſit res promiſſa, ſicut accidit in præceptis de rebus levibus, jam communis eſt, & tuta ſententia. Ita Sot. Navarr. Suar. Valent. Sanchez, aliique apud eundem Caſtropal. *n.* 6.

4 Difficultas ſupereſt in decidendo moleſtiſſima. Undenam levitas, vel gravitas materiæ in Votis, Juramentis, ut & in aliis præceptis menſuranda ſit. Sed ego hac de re egi ſatis ſuperque in ſuperioribus. *l.* 1. *c.* 1. *§.* 3. *à n.* 2.

Pœnitere Voti facti.

5 Inquires? peccat ne contra obligationem Voti, quem Voti facti pœnitet? V. g. qui triſtatur ſe emiſiſſe Votum Caſtitatis, Obedientiæ, Religionis, &c.

Reſpondeo non eſſe ſaltem mortale, modò ex hac pœnitentia nihil imminuatur de Voto. Ratio eſt, quia ejuſmodi dolor, inobſeruantia Voti non eſt: ſicuti non eſt inobſeruantia, ſeu inobedientia præcepti, ſi ſentias, doleaſque te de præcepto Superioris graui.

At eſt ne veniale? Reſpondeo. Non eſſe innuit Suar. *de Voto lib.* 5. *cap.* 7. *à n.* 4. quia ex objecto is dolor nullam continet malitiam; ſicut enim potuiſti non vouere, ſic potes nolle vouiſſe. Eſſe docet probabilius Caſtrop. *to.* 3. *tr.* 15. *d.* 2. *p.* 21. *n.* 3. quia ejuſmodi dolor ſaltem infirmat ex ſe propoſitum & executionem Voti. Eſto igitur potueris ſine culpa non vouere: at ex ſuppoſitione quod voueris, obligaris non ponere id, quod aliquantum retardare poteſt, quamuis re ipſa non retardet executionem, ejus quod promiſiſti.

§. III. *Quandonam Votum obliget?*

1 CErtum eſt primò, ſi voueas aliquid faciendum tempore determinato, V. g. anno ſequenti, te anteà non obligari, etiam ſi intenderis, non tamen promiſeris, anteà facere. Ratio eſt, quia non niſi pro anno ſequenti urget obligatio. Quòd, ſi dubium ſit intenderis ne ſolùm, an etiam promiſeris, ſtandum pro libertate, & judicandum te nequaquam promiſiſſe. Ita colligitur ex dictis *lib.* 1. *c.* 4. *§.* 7. *V. Votum n.* 1. & docet Sanc. *lib.* 4. *in dec. c.* 11. *n.* 5.

2 Solùm inquiri poſſet. An ſi prævideas fortè anno ſequenti impedimentum, quo non poſſes totum adimplere, tenearis præuenire? Dico non teneri. Ita idem *ibid. c.* 14. *n.* 18. Suar *to.* 2. *de Relig. tr.* 6. *lib.* 4. *de Voto c.* 14. *à n.* 1. Bonac. *to.* 1. *d.* 4. *in* 2. *Dec. præc. q.* 1. *p.* 5. *§.* 1. *n.* 13. quia obligatio non poteſt nunc eſſe major, quàm tu tibi impoſuiſti; impoſuiſti autem pro ſolo ſequenti tempore, ut ſupponimus. At poteris ne præuenire? Reſpondeo, ſi annus ſequens fuit ſignatus, ne ultra differretur Voti executio, licebit cum laude præuenire: quia hoc caſu obligat Votum etiam hoc anno, licèt cum libertate, ut poſſit ad conſequentem annum, ſed non ultrà, transferri. At ſi conſequens annus decretus fuit ad ſuſpendendam obligationem uſque ad illum, veluti ſi annum illum elegiſſes in honorem talis anni, V. g. anni ſancti, vel ex alia quapiam tua intentione, præuenire nequaquam licebit. Ratio eſt quia tuum Votum non de præſenti anno fuit, ſed ſignatè de ſequenti. Simile quid euenit in Voto conditionato, quod nec obligat, nec conſequenter impleri poteſt ante poſitam conditionem. Excipe, niſi anticipes intentione commutandi Votum in æquale, vel in melius, juxta dicenda *ſuo loco*: melius enim eſt hodie hoc opus bonum, quam cras operari.

3 Si quis autem vouit elargiri eleemoſynam V. G. vel jejunium in hoc menſe, obligabitur, præuenire, ſi præuidet in fine menſis impedimentum. Ita Sanch. *ibid.* Suar. *cap.* 12. *num.* 7. Bon. *loc. cit.* Laym. *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 3. *n.* 5. *q.* 5. quia in totam latitudinem menſis, licèt cum libertate ſingulorum dierum, cadit obligatio; ſicuti enim ſi præuides te die Dominico impediendum ab auditione Sacri, non teneris audire die Sabbati; at ſi ipſo die Dominico præuides impediendum hora V. g. decima octava Italica, teneris anteà hora V. g. decimaquarta audire, quando nullum obſtat impedimentum; ita in caſu noſtro.

4 Si vouerit quis ad Sacerdotium promoueri anno 25. ſuæ ætatis, docet Sanchez, *loc. cit. n.* 23. non obligari præuenire ſuſceptionem aliorum ordinum; poteſt enim eodem anno 25. ab Epiſcopo interſtitia diſpenſante ordinari omnibus; quòd ſi Epiſcopus noluerit, excuſabitur vouens. Sed profectò tanto viro hac in re abſolutè non adhæreo. Qui enim vouit finem, vouit & media ſaltem ordinaria: quare ſi hic ſibi perſuadet, fore ut Epiſcopus probabiliter diſpenſet, probanda eſt ſententia Sanchez; ſecus, pertinet ad vouentem media neceſſaria apponere ad Votum implendum pro ſuo tempore, quod in caſu noſtro non poteſt fieri, niſi mediis aliis ordinibus ſuo tempore ſuſceptis.

5 Certum eſt Secundò, ſi nullum determinaueris in Voto tem-

by Google

pus, te obligari illud exequi quamprimum, ſi ſine notabili incommodo potes. Ita iidem. Ratio eſt, quia ſi ſine determinatione temporis rem promiſiſti, ſive dilationem ſaltem notabili, & more morali, & humano cenſeris velle rem ſoluere. Dixi (ſine notabili incommodo) non enim præſumitur quis tam rigoroſè ſe velle obligare, ut cum magna incommoditate ad executionem aſtringatur.

6 Anceps ſi fueris, an tempus in tuo Voto decreveris, nec ne: vel cùm certum ſit te ſtatuiſſe, ambigis, breue ne fuerit, an longum: judicandus es perinde, ac ſi nullum tempus determinaveris, vel ſtatuiſſe longum: quia in dubio ſtandum eſt pro libertate. Ita Sanch. *lib. 4. Dec. c. 14. n. 3.* Intellige, niſi ſubſtantia Voti ea ſe poſceret tale tempus, Vo-uiſti V.G. peſte infectis inſervire, anceps autem ſis de tempore: certè nunc, quando graſſatur peſtis, ſervire debes, quia in tuo Voto hoc tempus implicitè imbibitur.

7 Ex illa particula (ſine notabili incommoditate) excuſant Doctores iidem *l. c.* differentem Religionis ingreſſum debitum ex Voto, quia expectat tempus aptum, quo ſuus pater conſentiat, quo vires aptas acquirat ad Religioſos labores ſufferendos, cùm nunc idoneus non ſit, quod ſcientias, ſine fraude volendi differre, ediſcat, quibus notabiliter melius Religioni deſerviat, &c.

Illud adverto: ejuſmodi dilationem faciliùs extendi poſſe in Votis, in quibus etiam poſt longam expectationem, poſſum eandem rem præſtare, quàm in iis, qui per temporis lapſum diminutionem patiuntur V.G. ſi promiſſum jejunium differas, idem poſteà exhiberi poteſt; at ſi differat ingreſſum Religionis, non idem poſteà præſtabitur, cùm diminuatur tempus, quo victurus in Religione ſit. Pari modò ſi vovi eleemoſynam anno ſterili pro ſublevandis pauperibus, non æquè ſublevabuntur anno fertili conſequenti.

8 Difficultas jam in praxi illa ſupereſt, ecqua tandem ratione agnoſcemus, tantam eſſe dilationem, ut incurratur in mortale, quando tēpus à vouente determinatum non fuit? Aliqui ſic diſtinguunt. In voto Religionis, ſimilique pro tota vita, in quo adeſt prędicta ſervitii diminutio, moram trium annorum non videri afferre dilationem mortalem, niſi aliunde adſit periculum impedimenti, vel ulterioris dilationis, vel tranſgreſſionis; In votis verò non patientibus ejuſmodi diminutionem, nunquam dilationem eſſe mortalem, niſi in eo caſu, quo ex dilatione ſubeſſet periculum Voto nunquam ſatisfaciendi.

9 Non placet hæc doctrina Caſtr. *to. 3. tr. 15. d. 1. de Vot. p. 13. num. 7.* nam propterea in poſteriori caſu concedit moram duorum, vel trium dumtaxat menſium, in priori aliquantò ampliùs, nempe ſex menſium quia, inquit, pro longiore dilatione, Deus, qui eſt Creditor, videtur invitus: ſicuti invitus eſſet homo, ſi tamdiu ſolutionem expectare à creditore cogeretur.

10 Ego ſic ſtatuo. Primò, in Votis, in quibus dilatio ſervitium diminuit, Ver. g. in Religione, in Xenodochio, &c. conſiderandum eſſe tempus, ſeu ætatem voventis: nam ſi vovens agat Verb. Grat. decimum quintum annum, trium immò quatuor annorum dilationem non judicarem notabilem: ſuſcipere enim vitam religioſam ſolent adoleſcentes circa decimumquintum & vigeſimum annum, quando ſcilicet ſtatus vitæ conſuevit aſſumi: quare dum aliquis decimum quintum annum agens perpetuam Religionem vovet, niſi tempus determinet ad ingreſſum, non videtur renunciaſſe conſueto modo, & tempori in aſſumendo ſtatu vitæ. Certè Ledeſma *to. 2. ſumma, tr. 10. c. 3. dub. pen.* docet juvenem ſexdecim annorum ſatisfacere Voto Religionis, ſi intra triennium illud expleat; at fore tranſgreſſorem, differendo octo, vel novem annis. Verùm, ſi vovens quadrageſimum V.g. annum ætatis attingeret, dilationem ultra ſex menſes ſatis eſſe notabilem libens admitto: talis enim ętas, longiorem moram non permittit. Adde tres annos fortè videri alicui paruam materiam, ſi demandatur à ſeruitio totius vitæ ab adoleſcentia ad ſenectutem: at non videri paruam materiam, ſi ſimiles anni tres demantur ab ætate provecta, ad mortem uſque.

10 Statuo Secundò, In aliis votis, quibus dilatio nihil mali affert, niſi meram temporis moram; licèt probabilius ſit quod modò docuit Caſtropalaus; tamen, ut indicat Sanchez, *lib. 4. in Dec. cap. 14. n. 21.* apud Caſtr. *diſp. cit. 1. de Voto, p. 13. n. 7.* non videri improbabile dilationem quamcumque, modò non ſit probabile periculum omittendi omninò Votum, non eſſe niſi venialem (immò ea Bon. *d. 4. de Voto, q. 2. p. 5. §. 1. n. 3.* citantem Aragon. Tabienam, Sanch. ne venialem quidem rationabili cauſa intercedente.) Ratio eſſe poteſt: Primò, quia nemo cum dat totum quod promiſit, & nullum damnum ex mora creditori facit, condemnandus non videtur de graui errore; ſed ſolùm de leui negligentia: at nullum damnū ex prædicta dilatione Deo cedit; ergo, &c. Non igitur ducenda paritas à creditore humano, huic enim ſemper aliquid officit dilatio. Secundò, omnia ſunt Deo præſentia, quare ex ſuppoſitione quod vouens ponet etiam poſt multos annos id quod vouit, præſens eſt Deo ſolutio, non futura: id quod certè non eſt in homine creditore. Tertiò, votum eſt lex, quam priuatim ſibi quiſque indicit; at eo ipſo quod quis tempus in ſuo Voto non determinat, videtur ad nullum terminum ſe arctare voluiſſe, ſed ſolùm ad rem quocumque tandem tempore exhibendam; ergo, &c. Quòd ſi obiicias illud Deuteronom. *c. 23. cum Votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi* (intellige ſine rationabili cauſa) *in peccatum*, facilius eſt reſponſio, nempè in peccatum, hac commoda proportione; mortale; ſi additum fuit tempus, vel ex mora periculum ſubſit tranſgrediendi, &c. veniale, ſi tempus determinatum non fuit, & ſimile periculum prudenter non timeatur.

12 Illud meritò certum eſt ex Bon. *l. c.* quando non adeſt periculum diminutionis ſeruitii, poſſe etiam ſine veniali Votum factum ſine temporis determinatione, differri, uſque ad tempus, quo credit quis ſe illud eum majori deuotione adimpleturum: quia hæc cedit ad major Dei honorem ad quem Votum ordinatur: quare illa major ſperata deuotio, judicanda eſt cauſa ſufficiens dilationis.

§. IV. *An votum obliget alios à vovente?*

1 VOta eſſe perſonalia, ſicuti docuimus de Juramento, *ſup. c. 3. §. 6.* atque adeò non niſi ipſum vouentem iis obligari, communis eſt doctrina. Si pater V.G. voueat filium Religioni mancipare, abnuere licet filio; ſolùm ergo pater obligabitur ea ſua parte (nam ſic interpretandum eſt ejuſmodi Votum, ut & ſimilia de facto alieno) ad præſtanda, quantum poteſt ea, quæ ad ejuſmodi Voti executionem conducunt.

2 Hinc ſequitur; Nec hæredes, nec ſucceſſores aſtringi ex vi religionis ad Vota Teſtatoris exequenda. Ita Sanchez, Caſtr. aliique *mox* citati. Dico (ex vi Religionis) nam ſiue ex vi ſtatuti, ſiue ex vi contractus, aliquando eos obligari rectè docet Sanch. *lib. 4. in Decal. c. 15. à num. 16.*

3 Tria ſunt hic addenda. Primum, Vota realia, adde & mixta ex ea parte; qua ſunt realia, & ſeparabilia à parte qua ſunt perſonalia, (de qua ſeparabilitate *mox* dicetur) deberi ex vi juſtitiæ ab hæredibus: ſed certè non niſi juxta vires hæreditatis aditæ, & quidem in foro conſcientiæ, etiam ſi confectum inventarium non fuerit. Ita Bon. *d. diſp. 4. de Voto, q. 2. p. 5. §. 1. n. 4.* citans Sanch. alioſque. Ratio eſt, quia quando quis hæreditatem adit, illam ſuſcipit cum oneribus hæreditati annexis: at onus hoc adimplendi Vota realia, & Juramenta defuncti, eſſe annexum hæreditati ſaltem ex legibus canonicis, & civilibus probauimus *ſup. c. 3. §. 7. n. 5.*

4 Secundum. Concurrentibus aliis defuncti debitis, præferenda ne ſunt Vota, an poſtponenda? Dico cum Layman. *lib. 14. tr. 4. c. 2. nu. 13.* primum omnium ſoluendum eſſe æs alienum defuncti, expenſas funeris: inde legitimam integram, ſive aſcendentibus, ſiue deſcendentibus debitam, deinde Vota: deinde legata pia; præferuntur enim Vota legatis, quia prior fuit obligatio votorum, quippè quæ teſtatorem aſtringebant; quàm legatorum, quæ nunc hæredes obligant.

Quòd ſi ære alieno, & legitima ſolutis, hæreditas non ſit ſoluendo omnia defuncti Vota, non eſt implendum unum, & alia omittenda, ſed ſingula pro rata. Ita Laym. *ib.* cum enim æquè ex vi Religionis debeantur, non eſt cur unum alteri proponatur.

Tertium. Hæredem non debere Vota realia perſoluere, ſi fortè ante aditam hæreditatem defunctus obtinuerit commutationem, vel irritationem; Patet, quia non obligatur Hæres ad Vota extincta, ſicuti non obligatus fuiſſet ipſe vouens, cujus nunc Hæres perſonam gerit. Nam propterea rectè Bon. *diſp. 4. cit. de Voto q. 2. p. 5. §. 2. n. 7.* infert Monaſterium ſuccedens in bonis profeſſi non obligari ad ſolutionem Votorum, quæ fortè is emiſit ante profeſſionem: ſi quidem probabile eſt omnia etiam realia Vota extingui per profeſſionem.

§. V. *An Votum obliget eos, qui ſunt ſub alicujus poteſtate?*

1 OMnes ratione utentes, niſi ſpecialiter ab habente poteſtatem inhabiles reddantur, & niſi ſunt ſub alicujus dominio, Voto obſtriogi poſſunt. Ita Sanctus Thom. 2. 2. *q. 88. art. 9. & paſſim* Ratio eſt, quia omnes hi poſſunt aliquid Deo gratum promittere; quare ſi Deus id acceptat, (ut certè, quia ipſi gratum eſt, acceptare ſupponitur) enaſcetur obligatin.

2 Dixi Primò (utentes ratione) ut excluderentur amentes, puerique nondum ſeptennes, niſi evidenter conſtet perfecto uſu rationis nam in dubio nequaquam potiri præſumuntur antè ſeptennium, ut dictum eſt *ſup. lib. 1. c. 3. §. 17. V. Ætas, n. 6.*

3 Dixi Secundò (niſi inhabiles reddantur) nam ſic Eccleſia inhabiles Fideles reddidit ad Votum profeſſionis Religioſæ ante ſexdecim annos, & non expleto ritè anno probationis: id quod fecit non acceptando loco Dei, ea profeſſionis vota. Ita Suarez. *lib. 3. de Voto, c. 4.* Laym. *lib. 4. tr. 4. de Voto, c. 7. n. 2.*

4 Tertiò (niſi ſint ſub alicujus dominio) nam dubitatur an impuberes, Religioſi, ſerui, uxor, filii, validè voueant, obligationemque Voti contrahant; Quare de his diſputandum erit in conſequentibus; & prius quidem de duobus prioribus, quorum voluntas ſecundùm omnes ſuas actiones ſubdita eſt alteri: nam de cæteris, qui ſolùm ratione materiæ alteri ſubjectæ, ſub aliorum ſunt poteſt, colligetur ex dicendis, illam eſſe dependentiam à Superiore quoad voluntatem, quæ offert; hanc, quo ad rem offerendam, rectè monet Valent. 2. 2. *d. 6. q. 6. p. 6. verſ. ſecundo diligenter.*

Re-

Religioſorum & impuberum Votum.

5 Dico Primò, cum Laym. *ibid.* & aliis apud citatos eſſe probabile, horum Vota de materia honeſta, quæ non ſit præjudicialis ſuperiori, vel patri, valere, parereque obligationem, nec eſſe neceſſarium conſenſum poſitivum dicti patris, vel Prælati; ſed ſufficere conſenſum veluti negativum, hoc eſt quod hi non contradicant. Si enim, ſive ante votum factum, ſive poſteà, illud poſitivè irritent, non valere Votum omnes fatemur. Ratio prædictæ probabilitatis eſt, quia cum pueri, & Religioſi dicuntur eſſe ſub dominio Prælati vel patris, quoad voluntatem, non eſt ſenſus, quod nihil poſſint velle, vel nolle; ſed quod ejuſmodi nolle, vel velle poteſt ab illis firmum relinqui, vel irritum reddi, prout ii voluerint. Illud, quoad Religioſos, obiter hic adverte: non poſſe à ſuo Prælato irritari Vota eorum de tranſeundo ad arctiorem Religionem; idemque eſſe de quibuſdam Votis annexis profeſſioni: quia quoad hæc Religioſus non eſt ſubditus ſuo Superiori, ſed Pontifici. Ita Suar. Sanchez, Leſſ. quos citat ſequiturque Laym. *loc. cit. n. 6.*

6 Si Religioſus voueat aliquid, quod non licet in ea Religione facere ſine licentia, cùm ſupponamus in hac ſententia Valere Votum, quæri poteſt, an obligetur licentiam illud faciendi poſtulare, v. g. ſi in Religione quapiam non poteſt quis ſine licentia jejunare, at ipſe jejunare Deo promiſit, tenetur ne licentiam jejunandi petere?

Reſp. teneri. Ita Azor. Sotus, Armilla, Rodriq. Sanc. Suar aliique apud eundem Laym. *ibid. n. 7.* qui enim ſe obligat ad finem, ſe obligat & ad media ſaltem ordinaria, quæ ſunt neceſſaria ad finem; talis autem nunc eſt licentia Prælati: eaque niſi expreſsè, vel tacitè ſecus intellexiſſet.

7 Illud certè dubium eſt, An tunc Religioſus obligetur declarari ſuperiori ſuum Votum; faciliùs enim fortaſſe Superior licentiam concedet? Reſp. licèt tutius ſit ſuum Votum explicare, tamen non obligari probabile eſſe cenſeo cum Cajet. Navar. Suar. Sanch. contra Sotum, Leſ. Azor. apud Laym. *ibi.* niſi tamen aliud expreſsè, vel tacitè vouens intenderit. Ratio eſt, quia cum Voti obligatio ſtrictæ ſit interpretationis, non eſt cenſendum vouentem ſe obligaſſe, niſi ad media ordinaria, non verò ad extraordinaria; at ad præſtanda ejuſmodi opera, ſufficit Religioſo, ſi ſuum deſiderium ſuperiori oſtendat. Fac Religioſum promiſiſſe dare quid alicui, quod ſine licentia dare non licet: nonne ſatis ei erit petere licentiam donandi, ſine neceſſitate explicandi ſe promiſiſſe? ita profectò: ita igitur in caſu noſtro.

8 Dico Secundò, aliquos docere omnia, etiam de actibus externis vota Religioſorum, atque impuberum, etiam Patri, vel Prælato, non præjudicantia, eſſe invalida, nec obligationem ullam inducere, niſi poſitivè ipſi conſentiant, ſeu approbent. Itaque hæc ſententia requirit ad voti valorem ſcientiam, & conſenſum ſuperioris poſitivum; illa prior allata *n. 5.* ſolùm requirit Superiorem non contradicere, etiamſi ignoraret. Ratio hujus ſententiæ duci poſſet. Primò ab authoritate, eam enim videtur docere S. Thomas, quam affert Valent. 2. 2. *d. 6. q. 6. p. 6.* Hæc ſunt S. Doctoris verba 2. 2. *q. 88. art. 8. ad 3. Nullū Votum Religioſi eſt firmum niſi ſit de conſenſu Prælati*. Idem habetur *c. Monacho* 20. *q. 4.* ubi e Sancto Baſilio refertur nō licere vouere Monacho ſine conſenſu Abbatis, ſi antē vouerit frangendum eſſe Votum.

Ratio ſecunda potiſſima eſſe poteſt, quia ex quo Deus acceptavit votum profeſſionis in ſui cultum, & impuberes poteſtati Patris propter eorum fragilitatem ſubjecit, ſatis probabiliter dici poteſt, ipſum Deum non acceptare obligationes illorum, niſi ii, quos ſuperiores & veluti directores eis præſcripſit, poſitivè conſentiant. Hæc opinio non placet, neque enim ratio ſubjectionis tanta eſt in prædictis, ut libertatem volendi cætera alia tollat: ergo nec putandum eſt tollere libertatem volendi vouere in rebus nihil præjudicantibus ſuperiori. Lege eundem Valent. *ibid. verſ. cæterum tutius eſt*.

§. VI. *Qua ratione obliget Votum conditionale.*

1 SI Votum fiat ſub conditione præterita, vel præſenti quacunq; vel ſub conditione futura neceſſaria, Ut *Voveo jejunium, ſi Pater meus mortuus eſt, ſi nunc vivit, ſi cras orietur ſol*, non ſuſpenditur voti obligatio, poſita veritate conditionis. Ita Azor. *p. 1. l. 11. c. 15. q. 9.* Sanc. *l. 4. in Dec. c. 23.* aliique, quia conditio habetur pro adimpleta, adeòque habetur, ac ſi ejuſmodi votum pure, ſeu ſine conditione emiſſum fuiſſet.

2 Rurſus votum ſub conditione impoſſibili, ut *Voveo jejunium, ſi volavero*, numquam obligat, quia numquam ea conditio ponetur. In quo ea Sanch. *ibid. n. 8.* Bonac. *diſp. 4. de Voto, quæſt. 2. p. 2. num. 3. verſ. dico 2.* Votum differt à contractu matrimonii, & ab ultimis voluntatibus; hæc enim valent, conditione impoſſibili rejecta; ratioque diverſitatis, ſatis nunc illa ſit, quia in his ita leges ſanxere, quod non eſt in voto.

3 Hinc ergo ſolùm ſermo remanet de voto ſub conditione futura contingente, v. g. *Voveo me jejunaturum, ſi meus pater convaluerit*. Ajo ante impletam conditionem obligationem voti manere ſuſpenſam; ea poſita, ſtatim obligationem urgere. Ita Sanch. *l. c. c. 22. n. 28.* Ratio ducitur ex intentione voventis, ſic enim ſibi ipſe voluit, legem imponere. Quod ſi ſub duplici conditione vovit, ut, *Jejunabo, ſi pater meus non morietur, & ego pecuniam exigam*: utraque erit expectanda, ſi indiviſibiliter utramque intendiſti: vel ſolùm altera, nempè principaliter intenta, ſi unam principaliter, alteram acceſſoriè intendere mens fuit, ut in ſimili dicetur *infrà*. His tamquam jactis fundamentis, duplex eſt enodanda difficultas.

Conditio qua ratione implenda.

4 Primò: An ſufficiat conditionem impleri æquivalenter, an ſit neceſſe, ut impleatur ſub propria forma? Vovet V. G. eleemoſynam, ſi ea negotiatione frumentorum, lucrum reportet: An ſi lucrum obtineat ex alio negotio, v. g ex collectione fructuum ſui prædii, ad illam eleemoſynam obligetur: idem in caſu, quo frater voveat ſe ingreſſurum Religionem, ſi ſoror nupſerit, vel filius, ſi pater divitias obtinuerit; quia hi propter eorum paupertatem ſunt ipſis impedimentum: quæritur enim, an ſi ſoror & pater aliquem ſtatum aliunde nanciſcantur, ut impedimento ampliùs nō ſint, ad Religionem ingrediendam adſit obligatio? Reſpondeo, quando votum emittitur ſub conditione illa determinata, *ſi ex ea præciſa negotiatione lucrum acquirat, ſi pater diteſcat, ſi ſoror nubat*, non obligari, quia non ponitur conditio, quam præciſè intendebat vovens, ut patet ex dictis: At difficultas eſt, quando ſub illa conditione vovit, non ob finem habendi lucrum, vel divitias patrias, vel ſororis nuptias; ſed quia judicat his poſitis ſe habiturum unde pauperibus ſubveniat, & habiturum faciliorem aditum ad Religionis ingreſſum. Obligari docent aliqui cum Sanch. *l. 4. in Dec. c. 23. nu. 26.* quia intentio voventis fuit, ne impediretur à paupertate: at jam per illam æquivalentiam verè non impeditur; ergo, &c. Sed probabile etiam eſt cum Caſtr. *tom. 3. tract. 15. p. 17. d. 1. num. 5.* non obligari, quia votum nuncupans non ſe obligavit in eventum, quo ceſſaret quomodocumque impedimentum, (niſi id expreſſerit) ſed quo ceſſaret illo modo quo ipſe expreſsè pronunciavit, v. g. ex determinata illa negotiatione frumentaria, non ex fructibus in agro collectis.

5 Secunda. An poſſit licitè impediri ejuſmodi conditio à vovente? Voveo V. G. religionem vel primò, ſi ego, vel ſecundò, ſi meus pater Panormum accedamus, quæro poſſum ne, vel ego non accedere, vel patrem, ne accedat impedire?

Reſp. Primò, quando à te conditio dependet, potes, nam propterea integrum tibi eſt Panormum non adire, & ſic obligationem ſubterfugere. Ita Bonac *diſp. 4. de Voto, q. 3. p. 2. n. 5.* Ratio eſt, quia, ſi quid vovisti ſub conditione liberè à te pendente, ſignum eſt te intendiſſe cum tua libertate illam eſſe ponendam. Quædam nobilis Matrona vovit Primò, quoties domo exiret, daturam eleemoſynam, vovit Secundò, quoties in noſtrum templum ingrederetur, jejunaturam in honorem S Xaverii. Illa ergo nec domo egrediebatur, ne ſtipem elargiretur, nec templum adibat, ne ad Jejunium obſtringeretur. Dixi primò. licere ei domo non egredi, quia ab ipſa dependet hæc conditio, & conſequenter poſſe eleemoſynam non diſtribuere. Dixi ſecundò idem, quantum eſt ex hoc capite, licere in Voto egreſſus in templum; ſed addidi hoc Votum imprudenter fuiſſe emiſſum, & quia retrahit à meliore bono frequentandi Eccleſias, eſſe irritum & nullum; ac propterea liberè illa mulier in templum ingrediebatur ſine neceſſitate jejunandi.

6 Reſp Secundò. Quando conditio ab alia dependet, eam impedire vi, vel fraude non potes. Ita idem *ib.* quia, dum conditionem ponendam in alienam voluntatem remiſiſti, ſignum fuit, te voviſſe, velle dependere ab alienà non à tua voluntate: at à tua omnino dependeres, ſi poſſes modo dicto impedire. Dixi (vi, vel fraude) in quo omnes convenimus: nam utrùm liceat bonis artibus, nempè petendo, rogando, perſuadendo, controverſia eſt; ut ſi in dicto exemplo roges tuum patrem, ne Panormum accedat, ut ſic ad Votum non tenearis. Idem eſſet, ſi quis V. G. voveret Religionem, ſi Petrus poſitivè approbet, ſi confeſſarius conſilium det, &c. licebit ne voventi Petrum vel Confeſſarium rogare ne approbet, ne det conſilium, &c.

Dico, quamvis aliqui negent cum Sanch. quoad petitionem, *l. c. c. 23. n. 34.* eſſe tamen probabile licere, quia ſic petendo, verè, & abſolutè non ponitur impedimentum Voto, cum ſemper liber maneat pater ad accedendum, &c. Petrus ad approbandum, Confeſſarius ad dandum conſilium, &c. Ita Suar. *l. 4. de Voto, cap. 27. n. 18.* Laym. *l. 4. tr. 4. c. 6. q. 1.*

7 Sed eſto quis cum gravi culpa vi impedierit conditionem ab alio pendentem V G. fraude, vel vi impedierit Confeſſarium, ne approbaret, ne conſilium daret, &c. tenetur ne ad Votum ſervandum, tametſi id præſtiterit ad finem non ſervandi Votum; an ſolùm peccavit impediendo, ſed nunc ad Votum non obligetur? Reſpondeo, ſi adhuc res eſt integra, ceſſare debebis ab impediendo (id quod nemini dubium eſt) & expectare, an ponatur conditio, hoc eſt approbatio, ut Votum ſerves: at ſi conditio ampliùs poni non poteſt, ut ſi Confeſſarius, & Petrus mortui ſint, quid dicendum: Suarez, quem ſequitur, citatque Layman. *loc. cit. quæſt. 3.* Caſtr. *tom. 3. tract. 15. diſp. part. 17. num. 11.* aliique probabile putant non teneri ampliùs. Sed teneri putat Bonac. *diſput. 4. cit. quæſt. 2. par. 2. n. 6. & 7.* Ratio hujus eſt, quia ex eo quod voviſti ſub conditione dependente ab alio, tacitè te obligaſti velle ingredi V. Grat. Religionem, ſi per Patrem, non ſtet apponere conditionem; at jam in caſu noſtro nō per Patrem, ſed per te impedientem ſtetit; ergo, &c. Affert exemplum: Si promiſeris dare decem Petro, ſi tuam domum ingrediatur, tu verò

illi fores claudas, ut ipſe ingredi nequeat; teneris promiſſo, quia per te, non per Petrum ſtat, quo minus is ingrediatur. Ratio Laym. eſt, quia conditio, quam omnino & expreſsè reſpexit intentio voventis, non adeſt, nec adeſſe poteſt: at Votum non obligat ultra expreſſam intentionem voventis; quare immeritò (ait) recurritur ad tacitam; quandoquidem hic adeſt expreſsè contraria. Ad exemplum reſpondet, id verum eſſe, quia id in promiſſionibus humanis ſic leges, conſiderata ea tacita obligatione, ſtatuerunt, quod non eſt in promiſſionibus Deo factis, in quibus tota obligatio pendet ab ipſa expreſſa intentione voventis. Utraque opinio eſt probabilis.

Si votum fuit non ſub conditione de poſitivo conſenſu, ſed ſolùm de negatione conſenſus; dicam mox §. 6. *n.* 10.

8 Qui induſtria male ſe in Religione gerit, ut ſic dimittatur, etiam poſt biennium in ſocietate, non eſt tutus in conſcientia, ſed poſt dimiſſionem, debet inſtanter petere ingreſſum, ut voto ſatisfiat. Ratio noſtra (quæ enim adducitur à Caſtr. *tom.* 3. *tr.* 15. *d.* 1. *p.* 17. *n.* 13. non ſatisfacit) eſt, quia res ſemper eſt integra, ſiquidem ſic ſe malè geſſit, poteſt ſe emendare: unde & debet juxta modò dicta impedimentum per fraudem appoſitum tollere, & per ingreſſum bonis virtutibus aſſociatum à dolo deſiſtere.

Quòd ſi fraude, qua uſus es ad extorquendam dimiſſionē, detecta, Superior ad quem pertinet dimittere ſimul & recipere, te nihilominus repelleret, liber manebis. Ita idem *tom.* 3. *tr.* 16. *diſp.* 4. *p.* 20. *à n.* 11. quia aperiendo fraudem feciſti pro virili parte, quod in te fuit. Cur dixi (ad quem pertinet dimittere ſimul, & recipere) vide Caſtr. *ibid.*

§. II. *Quomodo obliget Votum pœnale.*

1 QUid ſit Votum pœnale, & quid in eo principaliter intendatur, dixi ſupra *c.* 1. *§.* 2. *n.* 1. Aliud autem eſt ſimplex, aliud duplex, nam ſi voveat quis ſe jejunaturum ſi ludat, ſimplex eſt: at ſi voveat nō ludere, & item ſi ludet, ſe jejunaturum duplex eſt: alterū abſolutū, hoc eſt, Votum non ludendi; alterum ſub conditione ludi, hoc eſt ſi luſerit, volendi jejunare. Utrumque tamen unum conflat Votum, quia ad unam abſtinentiam à ludo tendit.

2 Si pœna exprimatur ſine determinatione quoad vices, quibus pœna ſit aſſumenda v. g. ſic; *Voveo jejunare, ſi ludam; voveo peregrinationem Hieroſolymitanam, ſi adulterium committam, &c.* non ſemper intelligitur toties eſſe ſubeundam pœnam, quoties Votum violatur; ſed teneto regulam. Quando pœna eſt ex ordinariis, quæque iterari ſolet, intelligitur toties quoties; quare in prædicto Voto de jejunando, ſi luſeris, toties te ad Jejunium condemno, quoties ludis. Quando autem eſt ex graviſſimis, quæque iterari non conſueverunt, qualis eſt dicta peregrinatio, in prima ſolùm tranſgreſſione urgebit pœna, non in conſequentibus ex Doctr. Sanch Laym. apud Caſtr. *to.* 3. *tr.* 15. *d.* 1. *p.* 18. *num* 6. Ratio eſt, quia non eſt veroſimile voventis intentionem (quam ex communi hominum more interpretandam eſſe in votis; poſt paululum dicemus) fuiſſe, ſibi imponere toties quoties pœnas illas inſolitas; veroſimile eſt voluiſſe moderatas, & ſolitas, ſemper intellige, niſi quid contrarium expreſſeris.

3 Si recorderis, ſciaſque te Votum emiſiſſe, at neſcias an ſub pœna aliqua emiſeris, ad nullam pœnam te obligo, quando, quamvis cum gravi culpa, contra Votum agis; quia nemo ſibi debet pœnam indicere, ſi certa non eſt.

4 Si recorderis Voti, non autem, pœnę, Votumque tranſgrediaris; te ad pęnam nequaquam obſtringi diximus, *ſup. l.* 1. *c.* 2. *§.* 6. *n.* 36. probabiliter.

Præterea quando ob quamcumque rationem à Voti tranſgreſſione excuſaris, te pęnæ reum neutiquam facit. Ita Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 22. *à n.* 14. Voviſti v. g. te jejunaturum, ni Sacro interſis, ſive die feriato, ſive etiam die feſtivo; impeditus autem ex aſſiſtentia infirmi, vel ex invincibili oblivione Miſſam non audis, ad Jejunium non teneris. Ratio eſt, quia intentio fuit te in pœnam jejunare velle; at ubi nulla culpa eſt, nulla debetur pęna, & ſecundùm hanc regulam te Votum emiſiſſe pręſumendum eſt. Idem dic, ſi in tranſgreſſione adſit ſola venialis culpa; quia gravis pęna levi culpæ nequaquam imponitur.

5 Denique in Voto pęnali duplici, cum pęna ſit acceſſoria Voto, ſequitur, quòd ſi abſolveris à Voto, cenſearis abſolutus à pœna. Ita Caſtrenſ *loc. cit. n.* 4. Immò non eſt improbabile, ſi petas diſpenſationem dicti duplicis Voti, ſatis eſſe explicare ſuperiori ipſum Votum principale, v. g. Votum de non ludendo, ſine neceſſitate explicandi pœnam ſub qua dictum Votum confirmaſti. Sic idem *n.* 5.

Ratio eſt, quia tota ratio diſpenſandi reſidet in ipſo principali.

CAPUT XIII.

Quid operetur error, vel Ignorantia in Voto.

1 ERror, ſive ignorantia poteſt eſſe vel circa Voti ſubſtantiam, vel circa qualitates, vel circa finem, de ſingulis breviter. Et quamvis nonnulli diſtingunt, quando adeſt ignorantia poſitiva, & quando negativa: ego tamen non diſtinguendum cenſeo: quia quo ad hæc, quæ *in hoc Capite* tractamus, neceſſaria non eſt.

Error in ſubſtantia Voti.

2 Dico Primò, ſi erretur circa Voti ſubſtantiam, vel ea ignoretur, Votum irritum eſt, quia deficiente ſubſtantia, omnia, quæ ab ea conſequuntur, deficiunt Ita Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 2. *n.* 31. Suar. *t.* 2. *de Relig. l.* 1. *de Voto, c.* 1. *n.* 6. Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 2. *n.* 6. Hinc ſi quis non cognoſcens votum inducere obligationem exequendi, illud emitteret nulliter: Obligatio enim eſt de eſſentia Voti. Si quis erraret in objecto, ſeu materia, quam vovet, idem eſſet, materia enim eſt de Voti ſubſtantia: Ut ſi quis voveret ire Jeroſolymam, putans ſine navigatione id fieri poſſe: idem eſſet, ſi ignorans profeſſionem Religionis eſſe perpetuam, illam quis voveat: perpetuitas enim in Religione pertinet ad eſſentiā.

3 Illa in prædictis & dicendis notanda eſt exceptio: nam ſi quod de ſubſtantia eſt, neſcias, voveas tamen, prout res in ſe eſt, & prout alii vovent (id quod ex animo tuo colligendum erit) Reus erit Voti: quia tunc tacitè conſentis in ſubſtantiam Voti.

Error in qualitate Voti.

4 Dico ſecundò, ſi Ignorantia ſit circa Voti circumſtantias, vel qualitates, diſtinguendum eſſe. Ita Leſſ. *loc. cit. dub.* 10. *&* 13. Sanc. *loc. cit. c.* 3. *à n.* 8. Suar. *l. c. à n.* 11. Bonac. *to.* 2. *diſp.* 4. *q.* 2. *de Voto, p.* 3. *§.* 2. *à n.* 4. nam ſi tanti ſint ponderis, ut in ipſum Voti objectum redundent, vitiabitur, annullabiturque votum, tum quoad ſubſtantiam, tum quo ad illas circumſtantias. At ſi circumſtantiæ ſint parvi ponderis, validum erit Votum. Ratio eſt, quia ignoratis circumſtantiis magni ponderis, ignorari cenſetur ipſa Voti ſubſtantia; at ignoratis circumſtantiis modicæ conſiderationis, non cenſetur ignorari ſubſtantia Voti, ſolùm circumſtantiæ illæ ignoratæ porrigent cauſam faciliorem relaxationi. Explico utrumque exemplis.

5 Si voveas Religionem Carthuſianorum, vel Minorum, neſciens eos ſe continere à comedendis carnibus: vel Religioni Capuccinorum, ignorans abeis nudum corpus rudi lana contegi, nulliter voves; nec eas immò, nec aliam ingredi obligaris; quia ea una tu illam Religionem voviſti, non aliam; & ex alia parte eæ qualitates tantæ ſunt gravitatis, ut prorſus immutent objectum tui voti; itaut iis qualitatibus non cognitis, unde nec promiſſis, Religio incognita cenſeatur, & non promiſſa.

6 Contrà verò, ſi voveas dare eleemoſynam huic pauperi, credens eum eſſe v. g. Sacerdotem, ſi invenias Sacris non eſſe Ordinibus inſignitum, adhuc teneris Voto: ejuſmodi enim error in illa circumſtantia non videtur eſſe tantus, ut tuum Votum immutare poſſit; licèt enim non voviſſes, ſi illum Sacerdotem non putaſſes, voviſti tamen conſentiendo ſubſtantiæ eleemoſynę ex vi pietatis in pauperem, quę te principaliter movebat.

7 Petes, ſi ſolùm circumſtantia parvi momenti ſit ignorata, unde validum ſit Votum quoad ſubſtantiam, erit ne obligatio exequendi, ſi ea ſit inſeparabilis pars materiæ Voti?

Reſp erit: quia cùm parum pro nihilo reputetur, cenſebitur Votum eſſe etiam de illa parva circumſtantia neceſſariò imbibita in principali. Quod ſi fortè eſſet ſeparabilis, poſſetque; integrè ſubſtantia Voti poni ſine illa circumſtantia; tunc ea circumſtantia poterit omitti, quia cum fuerit ignorata, ſub Voti obligationem non cadit.

8 Video operoſum eſſe aliquando dignoſcere, An qualitas ſit magni vel parvi ponderis, ſitq; tanta, ut redundet in ſubſtantiam: Nec tamen aliā regulā tradunt Doctores, niſi prudens boni viri Judiciū, quo ex circumſtantiis, mente, fineq; quem de facto habuit vovens (nec ſolùm quē habuiſſet ſi ſciviſſet) tota res morali diligentia examinetur.

Error in fine Voti. Ubi etiam agitur, Quando deficit Voti finis.

9 Finis quantum ad nos hic pertinet, vel eſt ſolùm impulſivus, & veluti quædam occaſio vovendi, vel eſt principalis, & directè intentus.

Hanc vocant Authores cauſam finalem voti, illam cauſam excitantem, & moventem. Si v. g. Voveas viſitare Virginem Lauretanam occaſione, quòd Laureti adſit tuus amicus, viſitatio Lauretana eſt cauſa finalis; Amici, eſt ſolùm motiva.

10 Dico jam Tertiò, ſi error ſit in cauſa finali nullum eſt Votum, ſi in motiva, Votum eſt validum. Ita Leſſ. *l. c. n.* 11. Suar. *l. c. n.* 14. Sanc. *loc. cit. n.* 45. Bon. *loc. cit n.* 13. Ratio eſt, quia finis intentus pertinet ad eſſentiam promiſſionis; ea fine enim promiſſio æquè ac cœteræ humanę actiones ſpeciem ſuam, & eſſentiā trahunt; Contra verò ad eſſentiam promiſſionis non pertinet cauſa ſolùm impulſiva. Hinc ſi voveas ire Neapolim, quia credis ibi eſſe corpus Sancti Nicolai, corruit Votum; quia error eſt in cauſa finali; at verò ſi non adeſſet Laureti tuus ille amicus, cujus fortè occaſione peregrinationē voviſti, certè Voti vinculo tenereris; quia amici viſitatio ſolùm fuit cauſa motiva.

11 Quid, ſi Sancta Domus Lauretana aliò v. g. tranſlata eſſet, vel corpus modò dictum S. Nicolai alibi inveniretur? Reſp. ſi multum ſeu notabiliter in loco plus diſtanti quàm à te diſtat Civitas Neapolitana, & Lauretana, inveniretur, ſanè diſſolveretur Votum; ſi parum, non item. ſed obligabit, ut ex modò dictis à *n.* 4. colligitur.

12 Hæc doctrina probat non ſolùm ſi dicta cauſa finalis non adſit, ſeu ignoretur tempore Voti, Votum non obligare; ſed etiam ſi

Digitized by Google

ſi illa eſſet poſt factum Votum, etiam ſi illam intendiſſet, & adeſſe ſeiviſſet vovens. Quare ſi totus tuus finis vovendi peregrinationem Lauretanam fuit, ut Virginem ſalutares, ſi caſu Laureti deficeret Sancta Virginis Domus, deficeret & Votum.

13 Quod ſi adfuerint duo fines principales V.G. viſitatio Virginis, & confeſſio facienda cum docto Confeſſario Laureti commorante deficiat autem alteruter ex his, vel in alterutro erretur, non valebit Votum, ſi per modum unius voviſſi; quia jam tuus finis deeſt, at ſi non per modum unius, ſed ſeparatim, valebit: quia jam conſtat alter ex finibus, qui cùm ſit principalis, firmitatem Voto ſatis communicabit. Quòd ſi alter finis dependenter ab altero fuiſſet intentus, certè elanguente eo, à quo eſt dependentia, elangueret & Votum: Exemplum eſt in promiſſione, quam cum Voto emiſit Epiſcopus Trecenſis *cap. Magnæ, de Voto*. De Hieroſolymitana peregrinatione, animo obtinendi libertatem ſuæ Eccleſiæ à Comite Campaniæ ibidem commorante; ut enim mortuum eum eſſe perlatum fuit, fuit & nulla judicata promiſſio. Dices, at Pontifex illud Votum commutavit, ergo judicatum fuit validum. Reſpondeo cum Sanchez, *l.4. Dec.cap.2.num.*43. commutaſſe Pontificem ob dubium, quòd peregrinatio promiſſa fuerit independenter ab auxilio Comitis, vel ad majorem conſcientiæ ſecuritatem.

14 Qua ratione autem dignoſcendum cauſa ne finalis ſit, an motiva, aliam regulam non habeo niſi *n.8.* inſinuatam, nempè id ex circumſtantiis, & præſertim ex animo voventis, à prudenti eſſe dijudicandum: nam interdum vovens, eſt ita affectus ad unum finem, qui videtur minus principalis, ut ipſi ſit maximè præcipuus.

Quo modo error irritet, vel non irritet Votum ſolemne profeſſionis, ut item Matrimonium; vide in ſuperioribus *de jur. cap.*3.§.5. *à num.*25.

CAPUT XIV.

De eo, cui fit Votum.

1 IS certè eſt Deus, quem per vota recognoſcimus, & ab omnium authore impetrare bona quæpiam intendimus. Ita Sanctus Thom.2.2.*q.88.art.*4 5. Quòd ſi quis opus bonum Sanctis promittat, duplici ſe modo gerere poteſt. Ita idem *ibidem*, *& paſſim* Doctor. Primò, ut ipſi ſint teſtes Voti, vel mediatores ſeu interceſſores apud Deum; & tunc quia principaliter Deus eſt, cui fit promiſſio, Votum in omni proprietate nominabitur. Secundò, ut ipſi immediatè colantur ſpectata eorum excellentia, & ſpectatis beneficiis per ipſos alicui conceſſis; & tunc quia promiſſio ipſis Sanctis principaliter præſtatur, propriè Votum non eſt, ſed latè, & proportionaliter, non tamen illicitum erit ſic vovere; ſicuti enim ipſi poſſunt orari, immò adorari propter propriam dignitatem per cultum Duliæ; ita & propter eamdem poſſunt ipſis promiſſiones bonorum operum fieri, quæ omninò ſervandæ ſunt; nam ſecus committeretur peccatum ſpecialiter confitendum contra fidelitatem Sanctis debitam. Certè ſicut licet nobis per promiſſionem humanam, & politicam aliquod bonum opus homini ſpondere, ut *promitto tibi me jejunaturum*, cur non ita licebit & Sanctis? Ita Navarr. *c.*12.*n.*15. *initio*.

2 Dixi (is ſolet eſſe Deus) ut innuerem, Deum eſſe ordinarium finem principalem voventium; quare cùm in profeſſione Religioſorum dicitur Votum fieri coram Deo, Sanctis, & Prælato, Deus eſt cui propriè fit Votum. Sancti ſunt interceſſores, vel mediatores, vel teſtes: Prælatus eſt vel item teſtis, velut Miniſter acceptans loco Dei. Ita D. Thom Sanch. Azor. Suar. Bonac. Val. apud Caſtrop. *tom.3.tr.15.diſp* 1.*p.7.n.*2.

CAPUT XV.

De Materia Voti.

1 MAteria Voti poſſibilis eſto, honeſta, non indifferens, nec impediens majus bonum, quæ in ſequentibus breviter enodabimus.

§. I. *Materiam Voti poſſibilem eſſe oportet*.

2 IN poteſtate voventis id, quod quis vovet, eſſe debet: quia impoſſibilium nulla eſt obligatio. Ita S. Thom. 2.2. *q.88. art.*2. aliique communiter. Si quis tamen videns rei impoſſibilitatem, illam voveat, non puto peccaturum mortaliter; Dei enim injuria ſaltem gravis hæc non videtur eſſe. Ita Caſtrop. *tom.3.tr.14.de Voto, d.1.p.8.* §.1.*num.*14. Hinc Votum de facto alieno, de non moriendo, de non peccando neque moraliter, neque venialiter, & ſimilia perinde ſe habent, ac ſi non fuiſſent emiſſa. Solùm in primo diligentia adhibenda tibi erit, ut alius faciat rem à te promiſſam, is enim bonus ſenſus eſt illius voti. Simile quid in ſecundo, ſi intenderis non dare cauſam morti. In tertio, an ſaltem obligeris ad partem, nempè ad non peccandum mortaliter, quod in tua eſt poteſtate; & alia, quæ ad hoc votum non peccando pertinet, quia tale Votum rarò emitti ſolet, vide apud Doctores *ib. à nu.*6.

3 Quid de vovente duo, quæ ſeparatim poſſibilia ſunt, unitim impoſſibilia. V.G. Si quis pro die hoc Dominico voveat ſe inſerviturum Hoſpitali, & pro eodem ſe auditurum Confeſſiones? Reſpondeo, ſi ſimul per modum unius vovit, quaſi utrumque omninò voluerit exequi, certè impoſſibilia vovit, atque adeò neutrum jure vovit; At ſi ſimul ſed ſeparabiliter, dico debere unum eligere; ſed cum diſtinctione, nam ſi unum ex his eſt de meliori bono quàm alterum, illud de meliori valebit, & erit obſervandum; ita Sanch. *in Decal.lib.*4 *cap.5. num.*23 majus enim bonum à Deo acceptari præſumitur; quòd ſi utrumque votum æqualem, vel quaſi æqualem continet bonitatem; alterutrum licebit eligere & obſervare, altero neglecto, quia tunc nulla eſt urgens ratio pro uno determinato. Ita Sanchez, *ibid.*

4 Nota poſſe contingere, ut non ſimul, ſed prius, V.G. heri factum fuerit Votum de uno, V.G. de inſerviendo Hoſpitali, & hodie de altero, V.G. de audiendis Confeſſionibus, quid erit tunc dicendum? Aſſero ſive memor fueris prioris Voti, ſive immemor, valere prius Votum, & ſic in exemplo allato valere illud de ſerviendo Hoſpitali, illudque eſſe ſervandum. Ratio eſt, quia prius illud jam fuit abſolutè validum, ſuamque obligationem induxit, ergo non poteſt à ſuperveniente deiici.

5 Sanch. *lib.4. in Dec.c.5. nu.*42. aliique docent, Votum poſteà factum, V.G. hodie eſt majoris Dei obſequii quam Votum anteà factum, V.G. heri, prævalere poſterius utpote Deo gratius, ac negligi debere prius, ſolùm ſi ſit dubium quodnam ſit majus bonum, prævalere, obſervandumque eſſe priorem. Unde vides in exemplo de famulatu in Hoſpitali, heri promiſſo, & de auditione Confeſſionum promiſſo hodie, quia certum eſt auditionem eſſe meliorem famulatu, conſequenter dicendum fore, auditionem eſſe eligendam non famulatum. Ita quidem Sanch. & Ratio eſt (inquit) tum quia illud Votum, V.G. ſerviendi in Hoſpitali non valet, quia eſt impeditivum majoris boni; tum quia concurrentibus duobus præceptis gravius eſt obſervandum; cùm ergo in caſu noſtro concurrant duo Vota, quæ ſunt præcepta privata, gravius, ſeu melius erit obſervandum.

6 Verùm huic doctrinæ non acquieſco, quia ſemper prævalet, ut dictum eſt, prior obligatio, quæ certò poſſidet contra ſecundam promiſſionem. Ad primam rationem in contrarium Reſpondeo ex ipſo Sanch. *lib.4. in Dec. cap.7. num.*20. qui tradit hanc regulam: Quando Votum includit aliquod bonum V.G. ſtatum Religionis laxioris, quod eſt ſufficiens ipſius Voti materia, quamvis illud perfectiora bona excludat, V.G. excludat ſtatum Religionis ſtrictioris, validum eſt, quia materia illa promiſſa, V.G. præſeverentiam in dicta laxiore Religione eſt ſufficiens Voti materia reſpectu ſtatus imperfectioris, quem tunc vovens habebas, qui eſt eſſe in ſæculo, atque eſt res conſilii. Eſſe igitur impeditivum majoris boni, quod invalidat Votum, non eſt eſſe impeditivum boni majoris cujuſcumque; ſic enim nulla ferè vota valerent, cum ſemper ſit invenire majus aliud bonum, quam ſit Votum factum: Sed eſt eſſe impeditivum majoris boni, quod vovens habeat tunc, cum vovet, ut ſi quia dum eſt Religioſus in Religione obſervanti, vellet vovere aliam non ſic obſervantem. Hac doctrina ipſius Sanchez, poſita, ſic ſubſumo: ſed ſervire hoſpitali non eſt impeditivum majoris boni, quod habeat vovens tunc cum vovet; melius enim eſt ſervire, quam otioſum eſſe; ergo validum erit votum, licèt ſit impeditivum auditionis Confeſſionum: ſicuti erat Religio laxior impeditiva ſtrictioris: Si ergo eſt validum, quo modo à ſuperveniente promiſſione invalidari poterit? Non ergo interim, ceſſaret Votum, ſi ſuperveniat urgens neceſſitas, ſive corporalis, ſive ſpiritualis, ut infra dicetur; & iterùm non nego poſſe ipſum voventem, ſi velit prius votum famulatus, commutare in auditionem confeſſionum, utpote in melius bonum, ſecundùm communem doctrinam aſſerentem licere cuilibet ſuum Votum commutare in melius; Deoque gratius, ſolùm aſſero valere illud prius Votum.

7 Ad ſecundam rationem neganda eſt minor argumenti: Falſum enim eſt concurrere duo vota, prius enim ſolùm eſt verum Votum quod obligationem ſine impedimento in vovente peperit; poſterius verò, cùm ſit impoſſibile cum priore, obligare non poteſt, atque adeò præceptum privatum non eſt: Immò hæc poſterior promiſſio poſſet dici eſſe impeditiva majoris boni: impediret enim, ſi executioni mandaretur, illud prius, ad quod inveniris ex privato præcepto obligatus; ſicuti enim ſi voveres, ſeu promitteres Religionem ingredi; contra præceptum charitatis ſubveniendi tuo patri extremè indigenti: non valeret promiſſio, quia hæc eſſet contra præceptum obligans; ita in caſu noſtro, quia promiſſio poſterior pariter contra præceptum eſt, ſcilicet contra Votum, jam, ut probatum eſt, obligans, nequaquam valebit.

§. II. *Materiam Voti oportet honeſtam eſſe, non indifferentem*.

1 BOnam, honeſtamque debere eſſe votorum materiam inde conſtat, quia debet eſſe de re Deo grata; ſecus etiam Deus acceptare non poterit; nam propterea poteſt eſſe etiam de re aliàs præcepta. Ita S. Thom.2.2.*q.88.art.*2. Quid de re indifferenti, quæ eſt

Digitized by Google

eſt illa cujus, executio non magis eſt utilis ad vitam æternam quàm ejus privatio? Reſpondeo, neque illam Deus acceptabit, utpotè ut ſic incapacem divini cultus, & obſequii. Quamvis rem indifferentem, ut item venialiter malam, vovere, non putem niſi veniale, ſiquidem gravis eſſe Dei injuria non videtur: nam rem graviter malam vovere, certum eſt eſſe duplex peccatum mortale: alterum contra virtutem oppoſitam, alterum contra Religionem; cùm ſit peculiaris Dei injuria velle Voto firmare peccatum.

2 Ex his advertis differentiam juramenti promiſſorii quod homini fit, & Voti ſeu juramenti quod fiat Deo. Illud enim poteſt eſſe de re indifferenti, quia homo, cui ſæpè placet quod non eſt melius, rem indifferentem acceptat; hoc verò non ita, quia Deus non acceptat, niſi illud quod ſibi gratum eſt, ſuique cultus capax. Neque obſtat, in juramento illo promiſſorio homini, invocari Deum; invocatur enim ſolùm ut teſtis, non ut acceptator.

3 Duo hic explicationem poſtulant. Primò: An malus finis, vel indifferens adjunctus à vovente materiæ bonæ, illam vitiet, irritetque votum. Secundò: An è contra bonus finis materiam indifferentem afficiens, illa Voti capacem reddat?

Quoad Primum. Sint hæ duæ regulæ, ex Sanch. *lib. 4. in Dec. c. 6. à n. 11.* Quoties finis, ſive moraliter, ſive etiam venialiter malus, ſive ſolùm indifferens ita adjungitur à vovente materiæ promiſſæ, ut verè ſit finis ipſius promiſſæ materiæ (id quod fit, quando vovens intendit per illam rem, quam promiſit, obtinere aliquod malum, vel ſolùm indifferens) toties ultra peccatum, quod fortè invenitur in illa materia, Votum eſt irritum. Ratio eſt, quia tunc res redditur mala ex illo pravo fine, atque adeò non acceptabilis. Sic eſſet, ſi quis voveret eleemoſynam dari pauperi, ut per illam pauper uſuras exerceret, vel ut potens eſſet ad occidendum inimicum, & ſimilia.

4 Regula ſecunda. Quoties finis malus additur ipſi Voto, remanente re promiſſa in ſua bonitate, toties Votum eſt validum; quia tunc materia ipſa bona eſt, unde & à Deo acceptatur, id autem tunc accidit, cùm vovens non intendit uti ipſa re promiſſa, ſed ſolùm ipſo vovendi actu ad obtinendum finem malum. V.G. ſi quis voveat eleemoſynam pauperi coram multis, ut ii id audientes, vanam æſtimationem concipiant de virtute voventis; valet Votum, quia res promiſſa nulla inficitur pravitatis macula: & ſolùm ipſe vovendi actus ad finem illum malum dirigitur.

5 Una eſt ſive exceptio, ſive declaratio. Nam ſi ipſum Votum emittitur, atque adeò ipſe actus vovendi ordinetur, ut obtineatur à Deo malus quiſpiam finis: tum quia hoc Deo gratum eſſe non poteſt, irritum erit, ut ſupra diximus: quare ſi voveret quis dare eleemoſynam, ut obtineret à Deo potiri poſſe puella, vel inimicum occidere, &c. invalidè voveret. Idemque eſſet, ſi voveret eleemoſynam, ut obtineret à Deo vanam hominum æſtimationem: in quo notes pervelim differentiam: nam modo *n. 4.* fuit validum Votum factum ob vanam gloriam, quia Votum non fuit emiſſum ad illam à Deo obtinendam; ſed ſolùm comitanter ex actione vovendi illam vanitatem quis aucupabatur: at nunc ipſum Votum concipitur ad impetrandum à Deo vanitatem illam, quæ ingrata prorſus Deo eſt, & quidem ſi res Deo mortaliter ingrata per Votum exorari intendatur, peccabitur mortaliter: ſi venialiter ingrata, venialiter: qualis enim eſt finis, tale reddat Votum neceſſe.

Ex dictis cum eodem *l. c.* ſi quis voveat rem bonam, V.G. jejunium ut ex bello injuſto incolumis evadat, ut ex concubina filium ſuſcipiat, ut ex ludo illicito, ſed non injuſto lucrum reportet, lucrum ſcilicet, ad quod reſtituendum ex nulla lege ſit obligatio, validè vovet; quia eſſe incolumen, habere prolem, lucrum illud retinere, mala nequaquam ſunt, nam ideò licet de his effectibus gratias Deo agere. Contra verò, ſi quis voveat, ut lucrum ex uſuris, vel ludo injuſto reportet, ut obtineat à Deo vires ad inimicum occidendum, ut recuperet ſanitatem ad adulterandum; invalidè vovet, quia habere lucrum injuſtum, pollere viribus ad occidendum, habere ſanitatem ad adulterandum, mala ſunt, Deoque ingrata. Hæc ex Sanchez, ſed Caſtropalaus mihi hic magis placet, ait enim, etiam in præcedenti caſu non eſſe validum votum, quia neque in illo eſt votum de re bona, Jejunium enim, ut relatum ad habenda prædicta imbibit uſum mediorum ad illa; at, ut ſic, malum quid eſt.

Sed adhuc unus eſt caſus, in quo eſt validum ejuſmodi votum, quando ſcilicet fit, non quidem ad habendos illos effectus ex illis medijs, verùm illis effectibus jam habitis fiat propter gratitudinem ad agendas gratias Deo de illo filio, incolumitate, lucro. Tunc enim ex una parte hæc non ſunt mala ex ſe, & ex alia non intenduntur haberi (jam enim ſunt habita) illo pravo medio, à quo in caſu præcedente inficiebantur.

6 Unum denique adverte cum eodem *l. c.* malum, quod apparet in ejuſmodi votis, interdum non eſſe finem, ſed conditionem; nam tunc valet votum, V.G. ſi quis voveat Religionem, ſi ſuus collitigans injuſtus litem vincat, boniſque ſuis injuſtè potiatur, illa injuſtitia collitigantis non eſt finis voventis, patet, quia voventi mala eſt, ſed eſt conditio, ſenſuſque voti eſt: poſito quod illud malum mihi eveniet, Deo Religionem voveo. Simile quid evenit aliquando in voto pœnali, nam ſi quis ita voveat; *promitto ingredi Religionem, ſi adulterium commiſero*, ſeu *in pœnam quod commiſerim*, validè vovet, quia ſenſus non eſt, quòd ipſe adulterium tanquam finem velit, ſed quòd in pœnam ſui ſceleris, Religionem velit ſuſcipere.

7 Quoad ſecundùm. Quid dicendum, ſi bonus finis jungatur materiæ indifferenti? illam ne voto aptam reddet, & ſic de ea conſtabit ne votum? Reſpondeo reddere aptam in eo caſu, quo aliqua circumſtantia facit ut res indifferens, grata Deo evadat, pertineatque ad ejus obſequium. Ingredi V.G. vel non ingredi domum hanc, equitare, ruſticari vel non ruſticari, res eſt indifferens, at tibi ingreſſus, equitatio, ruſticatio ſit occaſio peccandi, dum manet talis occaſio, honeſtum tibi, gratumque Deo erit horum privatio. Quare ſi tuum Votum ad bonum hoc ordinetur, valebit votum: nam ſi à te non ordinaretur, remanerent in ſua indifferentia reſpectu ſui voti res illæ, nec voti capaces erunt. Pari modo votum ad obtinenda bona temporalia, quia finis eſt indifferens, non valet: at votum ad hæc obtinenda, ut illis impetratis Deo gratiæ reddantur, validum eſt, quia hic finis honeſtiſſimus eſt: certè cum Fideles vota propter temporalia nuncupant, hoc poſteriori, vel ſimili modo ſe gerere præſumuntur, non priori. Ita Sanch. *cap. 7 n. 28.*

8 Illud notandum, ut res indifferens, modo dicto, ex bono fine bona fiat, debere eſſe aptam ad talem bonitatem, ut ita dicam recipiendam. Ponis exemplum Sanch. *ibid. n. 5. & n. 13.* in vovente non præſcindere ungues, vel exercere ludum agitationis Taurorum in Feſto Sanctiſſimæ Virginis; hęc enim vota irrita ex ſe ſunt, nec relaxatione indigent, quia ungues non præſcindere, & Taurũ agitare, cùm in Dei vel Sanctorum obſequium non cedant, materia eſt incapax bonitatis.

9 Si quis voveret capita animalium non comedere in honorem S. Joannis Baptiſtæ, vel veſtibus quibuſdam veſtiri, vel non nere die Sabbati in honorem Virginis, & ſimilia, invalidè voveret: quia hæc ſunt vana, & inutilia ad fines prædictos. At ſi propter aliquã circumſtantiam hæc pertinerent ad aliquam virtutem, utique valerent vota de iiſdem. Si quis enim multum alliceretur à cibo capitum animalis, ſi quis veſtibus illis ſe per humilitatem contemnere intenderet, ſi quis ab effectu nendi retardaretur vel ab oratione, vel ab exercitiis ſpiritualibus, validè ea vota conciperet: quia ſic pertinerent ad virtutem abſtinentiæ, humilitatis, Religionis. Ipſum veſtiri albo colore cedere in honorem Virginis, ut etiã veſtiri colore ordinis alicujus Religionis, vergere in obſequium Sancti Fundatoris, communiter homines prudentes exiſtimant; nam propterea votum de hujuſmodi veſtibus induendis communiter valere cenſeo, Ita Sotus *lib. 7. de juſtitia q. 1. art. 3. circa ſecundam concluſionem*, favetq; Azor. *p. 1. lib. 11. c. 14. q. 5.*

Quando dubitatur de Bonitate finis Voti.

10 Denique illud eſt hic explicatu moleſtum, quid ſentiendum, quando dubium eſt, qualis nam ſit finis ipſe principalis, bonus ne, malus, an indifferens. Ut huic difficultati faciam ſatis, recole, finem in voto eſſe poſſe duplici modo. Primò, ſi quid, executione rei promiſſæ, obtineri intendatur. V.G. per Jejunium intendit quis obtinere, vel victoriam à tentatione prava; vel vindictam inimici, vel indifferentem corporis recreationem. Secundò, ſi quid non ſit finis rei promiſſæ; ſed ipſius vovẽtis, quod alii dicunt, eſſe finem ipſius voti, ut ſi quis promittat eleemoſynam, non quidem, ut acquirat mediante illa, vanam gloriam (hoc enim modo eſſet finis rei promiſſæ) ſed ut exerceat quidem actum miſericordiæ, at illo actu intendis vanè laudari à circumſtantibus. Vides? Hic finis eſt ipſius voventis, ipſumque afficit non verò inficit actum eleemoſynæ, qui etiam tunc eſt actus bonus, ſolùm comitanter ex illo vanagloria captari intenditur.

11 Jam verò communis doctrina eſt, in primo caſu eſſe invalidum votum, ſi finis eſt malus, vel indifferens, quia tunc res promiſſa affecta illo fine, mala eſt, vel indifferens, unde materia voti eſſe non poteſt.

Contrà, validum eſt in ſecundo caſu, quia res promiſſa bona eſt, eſto ille comitans affectus ſit malus malitia, vel veniali, vel mortali, juxta affectum ipſius voventis.

12 Non eſt igitur in hoc difficultas, ubi ſupponimus, eſſe nos certos de hujuſmodi finibus, ſed implicita difficultas eſt, quando, dubitamus. Ut ergo clarè procedatur, diſtingue diligenter tria.

Vel enim primò agi poteſt, quando finis principalis eſt unicus, & certò malus, vel certo indifferens, dubitatur autem, an hic afficiat rem promiſſam, an verò ipſum voventem.

Vel ſecundò, quando finis idem principalis, pari modo, in ſe unicus certò afficit rem promiſſam, ſed dubium eſt, an in ſe ſit malus, vel indifferens, an potiùs ſit bonus. Dico (afficit rem promiſſam) nam ſi afficit ſolùm voventem, etiamſi finis ſit certò malus, nec ſolum dubiè malus, vel dubiè indifferens, jam diximus *n. 11.* validum eſſe votum.

Vel tertiò, quando duo ſunt fines, à quibus moveri principaliter vovens potuit, alter certò bonus, alter certò malus, vel certò indifferens, ſed dubitatur à quonam ipſe motus ad vovendum fuerit, ab hoc, an ab illo? Petrus V.G. certò vovit Viſitationem Lauretanæ Virginis, ſed dubitat motus ne principaliter fuerit à pietate erga Sanctiſſimam Virginem, an à mera curioſitate, vel an ab impudico amore puellæ inibi habitantis.

13 His diſtinctis. Dico primò, Sanchez, *loc. cit. n. 28.* docere in primo caſu valere votum, atque adeò obligare, quia certi ſumus de voto, incerti de fine. Sed mihi videtur eſſe etiam probabile, nequaquam valere. Cum Tancredi *in quaſt. mor. tr. 3 diſ. 4. q. 14.* Ratio eſt, quia in eo dubio, an finis ille cadat in rem promiſſam, an potiùs

Digitized by Google

in ipſum vouentem,ſeu votum,jam dubitatur,an votum habeat bonitatem;quæ eſt de eſſentia voti,atque adeò,an adſit votum. At ad illud quod dubito num ſit votum;non obligor,quia nunc prævalet mea certa libertas contra votum dubium.

14 Dico ſecundò cum eodem Sanchez, *ibid.c.*26. *n.*24. In ſecundo caſu non valere votum. Ratio eſt,quia tunc dubitatur de bonitate rei promiſſæ, & conſequenter dubitatur an bona ſit,an mala; At operari cum hoc dubio malum eſt.

Sed quid,ſi hoc ſecundo caſu dubitetur, an bona ſit, an indifferens? Reſpondeo adhuc non valere,quia in caſu hoc dubitatur,an Deus votum hoc acceptaverit, dubitatur enim,an id habuerit eſſentiam voti, quæ eſt, eſſe de re bona.

15 Dico tertiò,neque eſſe validum votum in tertio caſu,idque ſatis probabiliter;eſto aliqui probabiliter etiam aſſerant,eſſe validum.

Ratio noſtræ probabilitatis eſt eadem, quam modò attulimus; Si enim omnibus diligenter expenſis (ut certè à te ſemper ſupponimus, hic, & in præcedentibus eſſe expendenda) manet dubium, an motus fueris ad vouendum ex hoc bono, vel illo fine non bono, ſemper remanet dubitatio de conſtitutiuo eſſentialis ipſius voti; ergo votum erit dubium, ergo non obligans, cùm prævaleat certa libertas.

Dices in hoc tertio caſu ſumus certi de voto,ſed incerti,qualiſnam finis fuerit adhibitus,ergo prævalet votum. Ita ſentire videtur Sanc. *l.c.*7.*n.*28. Reſpondeo. Nego nos certos eſſe de voto,quamuis per verba illud exterius fuerit explicatum:cùm enim dubitemus an ejuſmodi promiſſio habeat bonitatem finis,de voti eſſentia atque de ejus certitudine dubitamus, prævalet ergo certa noſtra libertas: nam verba illa ſolùm materialiter ſe habent.

Replicas. Nemo præſumitur commiſiſſe delictum,ergo quando eſt dubium,an voueris V.g. Peregrinationem Lauretanam ex fine viſendi Amicam,vel viſendi Sanctiſſimam Virginem, præſumeris vouiſſe ex poſteriore hoc fine; nam ſecùs, peccaſſes, dum vouiſſes illam peregrinationem inſtituere,ut turpem amorem foueres. Ita quis poterit ex illis Sanch. verbis ibi (*ut minus delictum præſumatur*) argumentari.

Reſpondeo,nos loqui,quando,omni præſumptione conſiderata,& omnibus expenſis circumſtantiis, adhuc remanet res dubia; tunc enim dico,in foro conſcientiæ votum eſſe æſtimandum inualidum, quia non adeſt certò eſſentia voti. Eſto igitur in foro externo me urgere poſſis ad votum propter dictam, vel quaſcumque alias præſumptiones,at in interno,cùm verè neſciam qualitatem finis, unde & neſciam,an commiſerim delictum nec ne; ſum in eodem foro dubius de eſſentia voti: ergo illud exequendi nequaquam Reus.

§. III. *Materia Voti impeditiva majoris boni eſſe non debet.*

1 HUjus generis tunc eſſe materiam Voti, cum impedit majus bonum, quod vouens actu habet, dixi per occaſionem *ſuprà* §.1.*n.*6. Si quis ergo dum eſt Religioſus ſtrictæ regulæ, voueret Regulam laxiorem, certè nulliter vouet; quia Deo id,quod meliorem bonitatem impedit, gratum eſſe non poteſt. Id quod ſatis ſit in memoriam reuocaſſe.

§. IV. *Expenduntur quædam particularia Vota.*

1 POrrò quia non rarò negotium faceſſit dijudicare, an majus bonum per emiſſum Votum impediatur, vel alia quædam peculiaria; ideò nonnulla vota,quæ in controuerſiam vocari ſolent, hic examini ſubiiciam, & manifeſtè decernam.

Votum non vovendi.

2 Votum non vouendi abſolutè nullum eſt: ita Azor.*p.*1.*l.*11.*c.*14. *q.*6.quia opponitur votorum emiſſioni, quæ Deo grata eſt, At votum non vouendi indiſcretè,temerariè, ſine conſilio Confeſſarii, validum eſt; quia vouere cum tali cautela honeſtatem,& virtutem prudentiæ ſapit.

Non ludendi, & ſimilium.

3 Vota non ludendi modeſtè,ſeu per Eutrapeliam non recreandi, cibis delicatis non utendi, valent communiter, procedunt enim ex amore mortificationis, & pœnitentiæ, quæ melior eſt, quam illa, quamuis honeſta,recreatio. Ita Suar. *to.*2.*de Rel.l.*2.*de Voto,c.*8.*n.*8.*&* *c.*40.*dub.*5.*n* 43.

Dico (communiter) nam ſi ea recreatio, ludus,cibus,in ſpeciali caſu eſſent animæ tuæ utiliora,Vota de abſtinendo ab illis non valerent; quia tunc bonum Deo gratius impedirent. Ita Suar. *ib.n.*9.

Pari modo nec valerent ſi emitterentur ab uxore V.g. ob mœſtitiam quam profiteri velit ob mortem viri:ut ſic enim illa abſtinentia vel indifferens eſt,vel potiùs vana,nec Deo grata. Votum non ludendi, ne fiat jactura rei familiari,valet ex Sanc.*l.*4.*in Dec.c.*7.*n.*29. & meritò, quia actus virtutis eſt, nolle prodigere.

Contrahendi Matrimonium.

4 Votum abſolutum contrahendi Matrimonium non valet, quia impedit cælibatum, bonum nimirum melius. Ita Suarez *l.c.c.*9.*nu.*2. Laym.*l.*4.*tract.*4.*cap.*2.*num.*12. Sanch.*l.*1.*de matr.diſt.*4.*nu.*1.*& in Decal.c.*8.*n.*51.*&* 52. aliique. Votum contrahendi cum hac puella paupere, cum hac meretrice,&c. nec item valet, ex Suar. *d.c.*9 *n* 8. quia puellam eſſe pauperem non vincit majus bonum cælibatus. Excipe, niſi fortè matrimonium eſſet tibi neceſſarium ad vitandos tuos lapſus, vel eſſet neceſſarium ad prolem pro bono publico ſuſcipiendam, vel ad ducendam puellam,quam data fide violaſti:in his enim caſibus urget præceptum, quod obſeruare melius eſt, quàm ſervare cælibatum,quod eſt de conſilio. Idem eſt, (ait Bonacina) ſi ſub conditione ſic voueas: ſi quam ducam, ducam meretricem, vel pauperem; Ratio eſt, quia, quandoquidem cælibatum non ſeruas, melius eſt, majoriſque charitatis opus,illis per tuum matrimonium auxilium impendere.

Non acceptandi Prælaturas, vel Sacerdotium.

5 Votum non acceptandi Prælaturas, ſæcularesue dignitates, validum eſt,ſi recta fuit intentione. Ita D.Tho. 2.2. *q.*185. *a.*1.*&* 2. aliique, licèt enim primu aſpectu videatur impedire majus bonum nempè Epiſcopatum V.g. qui eſt ſtatus perfectior eo,quem habet actu vouens; tamen propter humilitatem, mortificationem, & pericula debitū munus non exequēdi,melior eſt ejus priuatio Hinc infert Sua. *loc.cit.c.*11.*n.*10 *fin.* Votum non ſuſcipiendi ordines irritum eſſe,quia ordinum ſuſcepti in non affert illud periculum; at votum non ſuſcipiendi beneficium,aut quodcumque regimen animarum,ratum eſſe; quia in hoc voto dictum periculum adeſt. Sed certè puto etiam Votum non ſuſcipiendi ordines validum fore,ſi finis ſit humilitas,& reuerentia,qualem reſpexit S. Franciſcus, dum ad Sacerdotii gradum noluit aſcendere. Qua ratione Superior poſſit nihilominus præcipere prædictis ejuſmodi munera, vide *ſuprà c.*7. §.3. *n.*13.

Inſerviendi in perpetuum.

6 Votum inſeruiendi hoſpitali in perpetuum quamuis te impediat ab ingreſſu in Religionem,quod eſt melius bonum, validum eſt; quia *ſupra* §.1. *verſ.ad primùm*; vidimus non debere conſiderari in hac materia, quodcumque majus bonum: ſed illud, quod vouens habet actu,dum vouet:at certè melius eſt inſeruire hoſpitali,quàm non inſeruire,ſeu domi ſuæ cum libertate otiandi permanere.

Præſtandi hoc, & non aliud.

7 Votum præſtandi hoc determinatum opus, non verò aliud, valeat nec ne? Si quis V.g. Deo promittat, hanc & non aliam Religionem ingreſſurum, hanc aureorum decem eleemoſynam diſtributurum, & non aliam, Coronam Virginis non niſi flexis genibus recitaturum,validè ne promittit? Sanch.*lib* 4.*in Dec.c.*8. *n.*47. aſſerit validè promittere;quia licèt hæc vota ſint conditionalia,excludantque alia bona:quia tamen indirectè excludunt,ſunt certè directè de bono honeſto. Adde melius eſſe hæc bona ex obligatione facere,quàm liberum eſſe in aliis,quæ fortè non fient. Caſtrop.*to.*3.*tr.*15.*di.*1.*de Voto,p.*8.§.5. *n.*16. affirmant inualidè promittere:quia cum in his votis hoc,& non aliud majus bonum,immò nec aliud minus promittatur, (vult enim hic vouens coronam non alio modo niſi flexis genibus recitare, eleemoſynam non niſi decem aureorum dare) immiſcetur in illis materia apta voto cum inepta: inepta enim materia eſt priuatio faciendi bonum opus V.g. priuatiò facultatis dicendi coronam ſtando, vel deambulando, ſi fortè non poſſit flexis genibus; priuatio volendi dare eleemoſynam quinque aureorum,ſi non poſſit decem, vel ſi velit viginti, &c. & conſequenter inualidè ex mox dicendis §. *ſequenti*, ſic vouebatur.

Certè utraque ſententia eſt probabilis;ſed in hac poſteriore,ne error irrepat,eſt aduertendum, non rarò tibi videri eſſe immixtam materiam ineptam, cùm non ſit. Nam ſi quis voueat V.g. ingredi hanc Religionem,& non aliam,quia judicat pro ſua diſpoſitione hanc omnium aptiſſimam eſſe ad famulandum Deo;non audebis dicere illum nulliter vouere, quia licèt hoc votum uniatur cum priuatione ſtrictioris cujuſcumque Religionis; tamen cum reſpectu talis perſonæ alia ſtrictior non ſit quid bonum coram Deo,ea voti materia non erit immixta cum materia inepta,quare valebit Votum;Eodem ergo modo in ſimilibus philoſophandum per diligenter erit.

Non petendi diſpenſationem.

8 Votum non petendi ſine cauſa diſpenſationem voti facti,vel faciendi, validum pronuncio: quia ad prudentiam pertinet nolle ſine cauſa à voti obligatione eximi. At votum non petendi diſpenſationem abſolutè,nequaquam valere puto. Ita Sanch. *loc.cit.c.*8.*n.*21. lege etiam Caſtrop. *l.c.d n.*4. quia impedit majus bonum,nempè libertatem petendi diſpenſationem, quæ aliquando neceſſaria vel ſaltem valdè utilis erit vouenti.

9 Votum denique non petendi diſpenſationem non includere votum non petendi irritationem,vel commutationem, & contra, probabilius negari poteſt: quia hi ſunt ſatis diuerſi modi,quorum unum qui vult vouetque, non ſtatim alterum vouiſſe præſumendus eſt.

§. V.

Digitized by Google

§. V. De materia partim in Voto apta, partim non item.

1 QUoties tuum votum ita eſt de materia partim apta, partim inepta, V.G. partim impoſſibilis, mala, indifferens, contra conſilia, ſinò malo infecta, &c. partim poſſibilis, honeſta, bona; ſine bono affecta, &c. ita inquam eſt, ut indiviſibiliter per modum unius, ſic poſcente talis rei natura, vel ſic te intendente, promiſeris, nullum eſt votum. Si diviſibiliter, & verè dividi materia poſſit, votum eſt validum & obligans, quoad partem aptam dumtaxat. Ita Sanch. *l.4. in Dec.c.* 10. *à n.*1. Caſtr. *l.c.p.8.* §. 2. *à num.*10. Vovet V.G. quis conſtruere Eccleſiam: ſi non poteſt totam, non tenetur ad partem ædificandam, quia indiviſibiliter, & per modum unius tota Eccleſia promiſſa eſſe videtur; At ſi intenderet diviſibiliter, ſi nimirum totam non poſſe, partem voluerit, ad hanc tenebitur. Ratio hujus doctrinę eſt, quia vovens, dum indiviſibiliter quid vovit, unum non promiſit ſine alio: promiſit dum diviſibiliter.

Tota difficultas eſt qua ratione id, quando clara non apparet voventis intentio, dignoſci queat. Tres afferuntur communiter conjecturæ.

2 Prima. Quando res ex natura ſua eſt inepta dividi, per modum unius cenſetur promiſſa; quando eſt apta dividi, cenſetur promiſſa diviſibiliter. Hinc quia eleemoſyna eſt hujus poſterioris generis, qui promittit decem, nec poteſt niſi quinque, ad hæc obligatur: at quia Jejunium unius diei eſt prioris modi, qui non poteſt uſque ad meridiem à cibo abſtinere, liber à Voto eſt.

3 Secunda conjectura deſumitur ex uſu loquendi, & communi æſtimatione. Quare qui promiſit nunquam peccare, quia ex uſu loquendi intelligi ſolet indiviſibiliter, id eſt, nullo tempore velle peccare; cùm id non poſſit, ſi quidem ab omni etiam veniali peccato nemo poteſt ſe ſemper liberare; ideò quamvis poſſit aliquo tempore non peccare, totum votum corruit.

4 Tertia conjectura ducitur ex illo principio, *Acceſſorium ſequitur principale, non contrà.* Quare ſi pars principalis voti eſt apta materia, licèt pars acceſſoria ſit inepta, obligabitur vovens ad partem principalem: quia pars principalis, utpotè magis intenta, cenſetur abſolutè promiſſa ſine dependentia ab acceſſoria V.G. ſi quis vovit ſe peregrinaturum Romam ſacco indutum, ſacco deficiente, reus erit peregrinationis, quia ſacci uſus acceſſorius: Excipe niſi acceſſorium ſit tanti ponderis, ut meritò appareat rem non eſſe abſolutè, ſed cum illa acceſſoria inſeparabiliter promiſſam. Ut ſi quis promiſiſſet dictam pedeſtrem. Si verò pars principalis eſt inepta voto, licet acceſſoria ſit apta, ad nihil vovens obligatur: quia corruente principali, non cenſetur acceſſorium ſubſiſtere, cùm per ſe acceſſorium fuiſſe promiſſum non præſumatur, niſi contrarium expreſsè fuerit intentum in voto. Quare in allato voto, ſi quis peregrinari non poſſet, non propterea obligaretur ſaccum induere, vel expenſas itineris ſatisfacere, quia hæc ſunt acceſſoria Peregrinationis.

5 Quid primò, ſi materia initio fuit inepta, poſtea apta? Quid ſecundò, ſi contra? Unum ante reſponſionem moneo; An materia ſit voto apta, necne, non eſt dijudicandum ex tempore, quo votum emittitur, ſed ex tempore, pro quo emittitur: certum eſt enim, ſi hoc ſerò voveas audire Miſſam, videndum eſſe, an pro tempore matutino audire poſſit, quando eſt aptum tempus audiendi: non verò pro ſerotino.

6 Hoc monito, ſit hęc regula ex Sanch. *l.4 in Dec.c.9.n.4.* pro caſu, quo, initio materia fuit inepta, poſtea apta; nec clara eſt intentio voventis; Votum non valere, niſi quando ineptitudo fuerit ex aliqua circumſtantia accidentali, & Voto extrinſeca. Exemplum clariùs regulam explicabit. Si voveas non ingredi domum quampiam nullo bono fine motus, etiamſi deinde adveniat bonus finis, in illam V. G. tranſmigret puella periculum tibi afferens, non obligaris voto, quia illud votum initio fuit invalidum ob materiam tum voto ineptam; at quod initio fuit invalidum, tractu temporis non convaleſcit.

Verùm ſi voveas, dum es in mari, vel dum es excommunicatus, audire V.G. Miſſam per annum obligaris ad Miſſam remoto excommunicationis, vel maris impedimento; quia hoc votum valet pro ſuo tempore habili; illæ enim circumſtantiæ maris, & excommunicationis licèt reddiderint votum ineptum, pro tempore, quo exiſtebant; utpotè reddiderint votum ineptum, pro tempore, quo exiſtebant: tamen utpotè extrinſecè voto, & accidentariè, votum pro tempore apto, nequaquam invalidaverunt. Cùm igitur hujus voti executio tractum ſucceſſivum habeat, implerique remotis illis circumſtantiis poſſit, omninò debet.

7 Jam verò pro votis, quorum materia initio fuit apta, deindè evaſit inepta, Regula ſit hujuſmodi. Quando ſit inepta omninò, & in perpetuum, extingui omninò votum, quando autem ſit inepta ad tempus. ſuſpendi votum pro eo tempore, unde redeunte aptitudine, redire & votum. Ratio Regulæ eſt, quia pari paſſu procedit obligatio voti, cum aptitudine materiæ. Quare ſi voviſti non ingredi illam domum ob peculiarem puellam ibi commorantem, ſi ea vi tam abſolvit, abſolvitur & tuum votum; ſi autem eadem diſcedit ab ea domo per annum, & deinde redeat, votum tuum ſuſpenditur, nec obligat per illum, obligabit poſtea.

8 Quod ſi votū fuit pro hac determinata puella, V.G. Berta, adveniatq; in eam domum alia, V.G. Lucretia: licèt afferat idem vel etiam majus periculum, ad illam domum non extenditur votum: quia intentio voventis non fuit univerſale ad omne periculum, ut ſupponimus, ſed ad illud ex hac individua perſona dimanans.

9 Quid, ſi votum ſit diſjunctivum, cujus una pars cadat in materiam aptam, altera in ineptam? ut ſi quis ita vovet: *Ego promitto Deo vel me furaturum, vel me Religionem ingreſſurum. Ego promitto Religionem ingredi, vel ut furer, vel ut Deo ſerviam. Voveo vel te occidere, vel me per aliquos dies jejunaturum*, & ſimilia? Reſpondeo dandam eſſe non abſimilem regulam; videndum enim eſt, an diſjunctio cadat in duplicem illam materiam, vel finem, necne. Si cadit in utramque illicitum eſt votum, quia exiſtente una parte mala: utraque pars mala erit, cùm malum ex quocumque defectu, quare voti materia eſſe non poteſt. Quod ſi diſjunctio non cadat in utramque partem, ſed determinatè intendatur una pars, altera verò ſolùm ſit appoſita ut conditio; valebit votum quoad illam partem determinatam, ſi aliundè apta voto eſt. Exemplo clarior evadat doctrina. Sit qui ſic voveat: *Promitto aliquid furari, quo ſim dives; vel ſi furari non poſſum, promitto me in Religionem ingreſſurum.* Vide hic adeſſe veluti duo vota. Alterum *promitto furari*, & hoc invalidum eſt. Alterum *promitto me Religionem ingreſſurum, ſi furatus non fuero*, & hoc validum eſt; quia de re ex ſe bona, & omiſſio furti eſt ſolùm conditio.

10 Quid denique, ſi votum ideò diſjunctivè emittatur, quia vovens neſcit quænam materia apta ſit voto; ut ſi quis voveret ſe, vel daturum eleemoſynam anno ſequenti, vel jejunaturum, quia neſcit an anno ſequenti habeat pecuniam quam pauperibus elargiatur? Reſpondeo ad alteram partem poſſibilem obligari nemini dubium ſit; quia tunc adeſt virtualis voluntas ſe obligandi ad partem, quam poſſibilem inveniet: ſic etiam ſi muliercula voveret jejunium, ut obtineret è Deo vel amaſium, vel virum, certè invalidè voveret ex modò dictis *nu.*9. at ſi ipſa ex ignorantia ſic voveret, ut deinde à Confeſſario ſuo inſtructa eligeret id, quod bonum fuerit; virtualiter determinatā illam partem pertinentem ad maritum voveret, & quare, & validè.

§. VI. Quomodo Votum ſit interpretandum.

1 BRevis eſt Regula, fuſior petenda ex dictis *cum de juramento ſuprà, c.3.§.4.* Cùm Votum obliget ſolùm ſecundùm intentionem voventis, benignè, & non ſtrictè erit interpretandum, ut quantò minus poſſit gravet voventem. Lege Suarez, *l.4. de Voto, c.7. n.2. &* 9. Laym. *l.4. de Voto, c.3. n.3.* Quòd ſi de ejus intentione non conſtet, præſumendum eſt votum fuiſſe emiſſum, juxta id quod requirit natura rei promiſſæ; de qua re, ſi item non conſtet, præſumendum erit juxta quod ſignificant verba, quibus facta eſt promiſſio; & quidem ſecundùm communem uſum loquendi, cùm ſemper præſumatur quis ſua verba menti velle conformare, eademque juxta morem patrium proferre.

Affertur interpretatio aliquorum Votorum. Votum Virginitatis.

2 Votum puellæ de Virginitate perpetua, immò de Virginitate, niſi expreſsè aliqua limitatio addatur, non ſolùm eam obligat ad recuſandum primum actum turpem, ſed omnes deinceps. Ita S. Th. quē citat, ſequiturque Suar. *l.c.n.5. & 7.* quia ex uſu loquendi illud (voveo virginitatem) ſignificat perpetuam Caſtitatem; quare amiſſa per primum actum virginitate, adhuc obligatur ad reſpuendos omnes actus tum externos, tum etiam internos contra virtutem continentię. Ita *in noſtro opuſc. de Confeſſ. in editione Panormitana, l.2.c.7.§.1.num.*4. & colligitur ex Suar. *l.c.*

Votum Peregrinationis.

3 Votum Peregrinationis poteſt impleri per peregrinationem equeſtrem ſic Bonac. *diſp.4.q.2.p.6.n.*16. hęc enim in omni rigore peregrinatio eſt, & ſic minus gravatur vovens; ut item propter non abſimilem rationem, poteſt impleri per peregrinationem factam propter alia negotia, dum adſit intentio volendi voto ſatisfacere.

Audiendi Miſſam.

4 Votum de audienda Miſſa impletur juxta, ac impleretur ſi eſſet de pręcepto Eccleſię; hoc enim modo pręſumitur promitti: ſic Suar. *l.c.n.*14. Si voviſti audire Miſſam quotidie, cenſeo ex vi hujus voti tibi die feſtivo ſatis eſſe unam audire; quamvis hęc ſit de præcepto, quia intentio tua videtur ſolùm fuiſſe, nullum tranſire diem ſine Miſſa.

Recitandi Roſarium.

5 Votum de recitando Roſario abſolutè intelligitur de tertia parte, quia hæc communiter Roſarium appellatur: ſic Suar. *l.c.c.* 8. *num.5.* Sanch. *l.c. c.13 num.*33. Rurſus poterit recitari cum ſocio alternatim, quia fortaſſe non aderat, ideò Caſtrop. *t.3. tr.25. d.1. p.12. n.5.* ejuſmodi alternationem in eo voto adimplendo negavit. At ſola mente recitari non poterit, quia oratio vocalis eſt in eo voto promiſſa.

In-

Digitized by Google

Ingrediendi Religionem abſolutè.

6 Votum ingrediendi Religionem, vel ſuſcipiendi Ordines Sacros, non obligat ad caſtitatem, donec ſtatus ille aſſumatur; ſecus plus nimio gravaretur vovens, nec enim illis nondum aſſumptis eſt emiſſum caſtitatis Votum. Ita Valentis, 2.2.*d.6.q.4. verſ. atque ex hoc quidem*. An idem votum ingrediendæ Religionis obliget filium in neceſſitate parentum, fratrum, ſororum, &c. Vide apud Caſtrop.*to.3. tr.16.d.1.p.7.§.5. per totum*.

Ingrediendi Religionem ſi Pater conſenſerit.

7 Hoc votum tunc obligat, quando Pater id à filio ſincerè proponente ſciens, non contradicit. Ita Sanchez, *mox* citandus, non enim opus eſſe cenſeo, ut pater aſſenſum poſitivum præbeat; quia ex communi more hic ſenſus ejus voti eſt: *Ingrediar, niſi pater ægrè ferat, & contradicat*.

8 Quid, ſi prior contradixerit, ſed deinde mutata voluntate conſentiat? Dico tunc impletam eſſe conditionem, votumque obligare jam enim abeſt contradictio.

9 Quid, ſi contra: hoc eſt, ſi conſenſerit, ſed deinde ante ingreſſum filii in Religionem contradicat? Ajo, votum non obligare, quidquid dicant Sanch.*l.4.in Dec.c.24.n.14.* Laym.*l.4.tr.4.c.6.q.2.* quia non eſt impleta conditio juxta ſenſum voventis, qui voluit moleſtiam patris vitare.

10 Quid denique, ſi vel antequam pater poſſet ſignificare aſſenſum, vel diſſenſum; vel antequam adveniat tempus ingreſſus, ipſe pater moriatur? Dico, votum obligare; quia ſolùm, niſi aliud manifeſtè fuerit expreſſum, requirebatur, ne pater contradiceret, moleſtiamque pateretur, quæ nec jam nunc adeſt.

Jejunandi.

11 Votum jejunandi intelligitur de jejunio more Eccleſiaſtico, unde pro quocumque die voveris, licèt tibi lacticiniis veſci, ex Sanchez *l.4.in Dec.c.11.n.53.* quamvis Caſtrop.*t.3.tr.15.d.1.de Voto,p.12. n.18.* neget ſi votum fuit pro Quadrageſima, vel aliis temporibus, in quibus ex conſuetudine ab his abſtinetur: uterque probabiliter: Si vovit quis jejunare in vigilia alicujus Sancti, quando hæc incidit in Dominica, poteſt, immò præſtat jejunare die Sabbati, quia hæc tranſlatio de more Eccleſiæ eſt. Nam propter eandem rationem eum, qui per totum menſem jejunare vovit, non obligo Dominicis, niſi expreſſè etiam ſe pro illis obligaverit.

12 Si jejunium promiſſum violaſti carnium comeſtione, vel iterata comeſtione, licèt peccaveris, poteris deinceps ſæpius comedere, quia jam jejunium illius diei impoſſibile redditum eſt: An verò ſi iterum carnes comedas, contra votum pecces, controverſia eſt. Negat Sanc.*in Dec.l.4. c.11. n.42.* quia abſtinentia à carnibus erat debita ex vi ſolius voti jejunii, & acceſſoriè ad illud; non verò per ſe, ut per diſtinctum præceptum jubetur in diebus jejuniorum Eccleſiæ: jejunio igitur impoſſibili per primam comeſtionem carnium reddito, abſtinentia ab illis non ampliùs urgebit voventem. Affirmat Suarez, quia votum jejunii intelligitur more Eccleſiæ; hæc autem ita præcipit jejunium, ut per dictum præceptum prohibeat carnes concedere pro quacumque hora. Hæc, & alia Suarez ſatis probabiliter, aſſerens contrarium eſſe abſurdiſſimum & contra omnes; nihilominus Sanch. inſtar multorum nobis ſit, ut etiam fuit Laym.*l.4.tr.4.c.3.nu.3.* ſententiam Sanch. non improbabilem reputanti.

Votum jejunandi in perpetuum an obliget ſexagenarios, vide infra *l.4.c.5.§.7.n.9.*

13 Si vovit quis omnibus ſextis feriis, vel Sabbatis jejunare, probabile eſt, ſi tunc inciderit Natalis Domini, poſſe à jejunio ſe continere: Ita Molin.*t.2.d.272.n.3.* Azor.*p.1.l.11.c.20.q.3.* Fag *pract. & c.4.l.1 c.6.n.6.* quia is eſt mos Eccleſiæ; niſi tamen expreſsè contrarium intenderit, vel ex profeſſione Religioſa (hæc enim expreſſioni æquivalet) id noverit. Sic Thom. Sanch.*l.6.in Dec.c.6.n.20* Propter eandem rationem, qui vovit in Vigilia ejuſdem Natalis Domini jejunare, poterit Veſperi refecti unculam ſolito majorem ſumere, niſi expreſsè, vel modo dicto æquivalenter rigoroſum jejunium promiſerit. Ita Th. Sanc.*l.4.in Dec.c.11.n.65.*

Abſtinendi à vino.

14 Votum abſtinendi à vino etiam ad evitandam ebrietatem, non prohibet cervisiam, & ſimilia, quia hæc ſunt ſatis diverſa, & finis extrinſecus ſub voti obligationem non cadit. Alia de hoc voto mox afferam, *n.15. & 17.*

Jejunandi in pane, & aqua, ubi, An paſtilli eſculenti, vulgò macherones, hoc jejunium violent?

15 Votum jejunandi in pane, & aqua obligat ſub mortali, ne aliud comedas, vel bibas, excipe parvitatem materiæ: quâ certè in re nimis laxè mihi videtur Caſtrop.*t.3.tr.15.d.1.p.12.n.21.* dixiſſe, dum docuit votum abſtinendi à vino obligare ſub gravi culpa, ne bibatur in ea quantitate quæ vino temperatè utentibus ſufficeret pro una comeſtione; quaſi ad minorem non obligetur graviter: nimis inquam laxè. Si quis enim quater bibat vinum aqua de more mixtum in prandio, temperatè bibet, ergo ſequitur, quòd is, cui nõ liceret vinum propter votum bibere, poſſet ſine gravi culpa bibere, bis, vel ter. Id non credo. Semel igitur modo dicto bibere, non putarem grave; pluries, putaſſem. Nec id durum videatur, nam idem Caſtr. *ib.n.19.* neſcio an ſibi repugnans, non multò antè dixit, ſeu ſuppoſuit, ſemel bibendo vinum frangi jejunium promiſſum in pane, & aqua.

16 Qui in pane, & aqua jejunare vovit, ſi non poteſt ſic jejunare, obligabitur jejunare cum piſcibus; ſi nec cum his, vel ſimilibus poteſt obligabitur cum lacticiniis jejunium ſervare. Ratio eſt, quia acceſſorium ſequitur principale, non contrà: cùm igitur ea mente communiter voventium (niſi aliud expreſsè intendatur) in prædictis promittatur principaliter jejunium; ſi illud obſervari poteſt, debet. Contra verò ſi jejunare non poſſis, non propterea à prædictis cibis, & etiam à carnibus te cõtinere jubeo, quia abſtinentia ab his acceſſoriè ad jejunium fuit promiſſa. Ita Laym.*l.4.tr.4.c.2.n.3.* propter eandem rationem, ſi vovens jejunium in pane, & aqua, hora conſueta alios cibos quadrageſimales adhibuerit, violando graviter votum, adhuc tenetur ad jejunium; quia jam remanet principale, ſcilicet jejunium quod ſervari poteſt. Dixi (niſi aliud expreſsè intendatur) nam ſi intendam te jejunare præciſè ſub hac forma, ſine vino, ſine piſcibus, &c. & non ſub alia: illa forma ſemel, quamvis cum primo violata, ad aliam ea vi voti non obligaberis; quia illam voviſti, non aliam.

17 Sed quid, ſi vinum biberis, atque adeò quoad hanc circumſtantiam votum violaveris, licebit ne tibi ſine novo peccato, vinum iterùm, iterùmque potare, poſito quod aliud in cõtrarium expreſsè non intenderis? Affirmat Sanch. *lib.4.in Decal. cap.11. num.41.* quia per abſtinentiam vini ſemel violatam redditur pro illo die impoſſibilis dicta abſtinentia. Negat Caſtropalaus *tom.3. tract 15. d.1.p.12.nu.19.* quia intentio voventis videtur adſtrinxiſſe jejunio abſtinentiam vini pro ſingulis horis totius diei: Ego aſſentior Sanchio, ſi ſermo ſit de voto jejunandi in pane & aqua: Caſtropalao autem, ſi de voto abſtinendi eo die à vino, nam in his duobus votis licèt videatur magna affinitas, quia tamen in altero eſt negatio bibendi vinum, quæ eſt malignantis naturæ, in altero eſt affirmatio bibendi aquam; videtur adeſſe non ſpernenda diverſitas, quam pro doctioribus innuiſſe ſit ſatis.

18 Huc facit ſequens caſus. Voveram ego per omnes ſextas ferias ſolùm panem comedere; & item voveram in Vigilia B. Aloyſii panem non comedere, ſed verò res alias, ciceres, fabas, lentes, immò & piſces, &c. Incidit autem hoc anno Vigilia Beati in ſextam feriam, quid agam? ſive enim ſolum panem, ſive ſola alia eſculenta comedam contra alterum ex votis faciam. Reſpondeo hac in re non puto attendendum ad prioritatem temporis emiſſi voti: quia tempus in Votis Deo factis videtur res valdè extrinſeca, neque ad intentionem voventis: ſupponimus enim hanc concurrentiam ipſum non prævidiſſe. Puto hunc obligari ad ponendum quod Deo gratius exiſtimabatur. Sicut enim ſi tibi duo promiſſi, gemmam V.G. pretioſam, & mediocrem picturam, quæ ab amico expectabam; ſi deinde ab eodem non poſſim obtinere utrumque, ſed alterutrum, quem maluero: certè gemmam eligere debeo, quo tibi in re majore quàm poſſim ſatisfaciam: ita videtur in caſu noſtro.

19 Verùm quid Deo erit gratius in re, de qua agimus, ubi utrumque jejunium ab eadem virtute abſtinentiæ procedit, nec ad excellentiorem actum recurrere poſſumus. Reſpondeo. Cenſuit quidam jejunium ſine pane eſſe gratius Deo; quia in genere abſtinentiæ rigidius eſt, quàm jejunium cum ſolo pane. Non aſſentior, puto enim eſſe rigidius jejunium in ſolo pane, quàm jejunium in cœteris. Nam ego potiùs eligerem, ſive ad incitandum palatum, ſive ad nutritionem, comedere piſces, ciceres, lentes, pultes varias, variaque ſaccaro condita fructuſque cum libertate diverſos, præſertim pro uno tantùm die; quàm unum aridum, ſiccum, inſipidum, nullo obſonio aſſociatum panem. Meritò ergo aſſero gratius eſſe Deo jejunium in ſolo pane, quàm jejunium cum libertate in cœteris.

Sed quid, ſi vovens advertiſſet, cùm vovit, ad utrumque jejunium, ad quod obligabitur?

Reſpondeo, aliqui cum Sylu. *V.Votum, 2.q.17.* ad utrumque ſi poteſt, quia utrumque promiſit, quare nihil comedat. Alii cum Vaſq; *de Jejun.d.243.* reſpondent ad neutrum, quia ſatis diverſum jejunium eſt nihil comedere, quod certè vovens non videtur voviſſe; quàm jejunium ſine pane, & jejunium cum cœteris quæ promiſit.

Dico congruentiùs loqui Priores, quia niſi vovens amens fuerit, dum vovit panem non comedere, & alia eſculenta non comedere, nihil comedere promiſit. Id ergo ſervet, ſi poteſt; nam cœterùm facilè Superior diſpenſabit, vel gravis debilitas conſideratis voventis viribus juſtè timenda excuſabit.

20 Qui vovit Jejunium in pane, & aqua, poteſt ne comedere paſtillos eſculentos, quos Itali *Macherones*, vel *Vermicellos* appellamus: nam ſi in illos dum coquuntur, parum olei, & amaraci pauculæ frondes infundantur, gratos ſe palato exhibebunt; cùmque ex alia parte concedamus omnes ſolùm eſſe veniale, propter parvitatem materiæ; tam exigua additione non violandum mortaliter ſic eſſe jejunium, videbitur alicui. Quid, ſi neque hæc addantur, ſed meri vermicelli & ſimiles aqua cocti comedantur?

Reſpondeo: quamvis hoc poſterius ſit conceſſu facilius, tamen utrumque puto eſſe contra ejuſmodi votum. Ratio ducitur ex intentione communi ſic voventium, qui dum jejunium vovent in pane & aqua, ſolo pane ſe fore cõtentos promittunt, niſi expreſsè aliud intendant: at illa, quamvis ex ſimili farina, qua panis, compacta edu-

lia

Digitized by Google

Iis longè aliud ſunt in uſu humano, quàm panis. Illud facilè indulgeo, ut panem poſſit quis aqua coquere: quia ſic non ſe extrahit ab uſitato pane: quare ſicuti poſſet illum ad prunas aſſare, aſſatoque tunc veſci, quod nemo negit; ſic poterit aqua elixare, elixatumque comedere.

Abſtinendi à carnibus.

21 Qui vovit abſtinere à carnibus, poteſt comedere lacticinia; quia hæc non veniunt in communi loquendi more, nomine carnium. Propter eandem rationem, qui vovit abſtinere à lacticiniis, videtur poſſe carnibus veſci, & ita putat Sà *V. Votum n.* 25. Sanch. *d.c.* 11. *n.* 46. Sed non aſſentior, quia ea communi hominum exiſtimatione, qui à ſe prohibet lacticinia, prohibet & carnes, ſeu ſupponit carnium prohibitionem: & certè mirum eſſet hominem tunc non poſſe comedere oua, poſſe gallinam: tacitè igitur (niſi expreſsè contrarium intendatur) in voto abſtinentiæ à lacticiniis, involvitur promiſſio abſtinentiæ à carnibus, non verò è contra. De abſtinentia carnis acceſſoriè ad votum jejunii Vidè *nu.* 12.

§. VIII. *De Voto rei indeterminatæ.*

1 VOtum de materia indeterminata, ſive primò quoad quantitatem, ut *Voveo Eleemoſynam*, non deſignando quantam, ſive ſecundò quoad qualitatem, ut *Voveo dolium Vini*, non decernendo cujus bonitatis; ſiue tertiò quoad individualitatem, ut *Voveo dare in eleemoſynam unum ex his duobus servis: hunc, vel illum equum, &c.* Votum inquam de re indeterminata validum, eſt & licitum; quia indeterminatio non tollit bonitatem materiæ, ſed ſolùm obligat vouentem, ut illam decernat. Sed eſt difficultas, qua ratione ea determinari in ipſa executione debeat.

2 Dico primò, quoad priora duo ita determinari debere, ut ſecundùm regulam §. *præcedente* datam, quantò minùs poteſt vouens grauetur, uſum tamen loquendi, & voventis intentionem ſempræ præ oculis habendo. Ita Valentia 2.2. *diſp.* 6. *q.* 6. *punct.* 4. *q.* 3. Azor. 1. *p. l.* 11. *c.* 20. *q.* 2. *&* 10. Bonac. *tom.* 2. *diſp.* 4. *q.* 2. *de Voto, punct.* 6. *n.* 12. *&* 31. aliique. Poterit igitur minimam, infirmamque prout maluerit eligere: Dixi (Uſum loquendi, & intentionem præ oculis habendo) perdiligenter enim aduerte, quod & Doctores aduertunt. *l. Nummis, ff. de legatis* 3. & nos *ſuprà l.* 1. *c.* 3. §. 7. *V. Legatum, & V. Votum*, monuimus in legatis; tacitè in ipſo Voto interdum determinationem involvi: V.G. ſi calicem voveas, certè argenteum, non verò viliorìs materiæ debes; quia ea uſu loquendi, dum voves Calicem, pro Miſſa celebranda vovens, qualis eſt ad minus argenteus quoad cuppam. Pari modo ſi voviſti panem, oleum, &c. non poteſt quæcumque viliſſima, ſed quæ uſui communi ſolent conuenire.

3 Vinum pro celebrandis Miſſis vovit quidam dandum ſingulis diebus Patribus Capuccinis, atque hoc Votum in hæredes tranſmiſit: qui (ut aſſolet) ſui genitoris pietatem obliti, vinum dabant infimæ qualitatis: interrogatus ego de hæredum obligatione, eoſdem monui, Votum Patris non ſervati, niſi bonum Vinum, ac Sacrificio dignum miniſtrarent, hoc enim tacitè promiſit, ex communi more, Pater.

4 Dico Secundò quoad tertiam indeterminationem individuationis; poſſe voventem quod libuerit eligere. Quia dum quis ita promiſit, tacitè voluit non unam partem determinatè promittere, ſed liberè offerre quam voluerit. Si quando alterutrum ex his ante electionem pereat, an quod ſupereſt integrè debeas, variant Doctores. Dividendum putant Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 3. *nu.* 19. & Molina, *tom.* 2. *de juſt. d.* 270. *verſ. quando res una* integrè dandum docet Bonac. *d.* 4. *de Voto, q.* 2. *p.* 6. *num.* 34. & Caſtrop. *tom.* 3. *tr.* 15. *diſp.* 1. *p.* 12. *num.* 26. Illi, quia ſenſus remanens non erat tota addicta, ſed ſolùm veluti pars; hi, quia ſenſus promiſſionis videtur hic: *Do hoſtiam V.G. quem habebo ex his duobus*. Utrumque probabile.

CAPUT XVI.

De obligatione Voti.

1 NOn obligat Votum Primò, ſi ceſſet ex natura rei. Secundò, ſi ea lapſu temporis. Tertiò irritatione. Quartò diſpenſatione. Quintò, commutatione, de quibus ea quæ magis ſunt neceſſaria, in ſequentibus explicabuntur.

§. I. *De Ceſſatione voti ex natura rei.*

1 CEſſat veluti ex natura ſua Votum Primò, quando materia promiſſa ſive in re, ſive ſecundùm prudentem hominum æſtimationem diverſa notabiliter fit. Ita Valentia 2.2. *diſp.* 6. *q.* 6. *p.* 4. *verſ. eo igitur modo*; Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 2. *nu.* 20. Ratio eſt, quia illam promiſit vovens, non vero diverſam.

An ſint mutatæ circumſtantiæ in eo, qui vovit caſtitatem, vel Religionem, ſi multos, vel aliquos annos vixit uxoratus, diſputat amiciſſimus Tancreda, *p.* 1. *d. mor. tr.* 3. *de Voto, diſp.* 1. *q.* 51. an nimis benignè, qui legit, expendat.

Diverſa autem fiet, quando notabiles difficultates ſuperveniunt, vel de novo quid ſimile cognoſcitur, ex parte ipſius materiæ promiſſæ; quale eſt periculum vitæ, honoris, gravis alicujus damni. Sic Suarez, *lib.* 4. *de Voto, cap.* 10. *num.* 1. tunc enim res videtur tranſire in alium ſtatum moraliter diverſum, quem vovens nequaquam promiſit.

Dixi (de novo cognoſcatur) nam ſi, non obſtante illo periculo cognito, adhuc voviſti, obligaris promiſſio, quia res pro te non eſt mutata: ſolùm erit perpendendum, an honeſtum fuerit cum eo vitæ V.G. periculo vovere, atque adeò an votum valuerit? ſanè interdum valere, quando virtuti conſonum eſt tali periculo ſe exponere, certum eſt, ut accidit fortè Carthuſiano, voventi, nunquam, ne in infirmitate quidem, carnes comedere.

2 Ceſſat ſecundò, ceſſante cauſa finali, non verò impulſiva; Sic Sanch. *loc. cit. nu.* 42. Azor. *part.* 1. *lib.* 11. *cap.* 15. *q.* 14. fine enim non ſubſiſtente, nec ſubſiſtit promiſſio. Quòd finis principalis ſit duplex, videndum eſt utrùm diuiſibiliter, an indiviſibiliter uterque fuerit intentus, & inde vigorem voti cognoſce, ut *ſupra, c.* 13. *nu.* 12. *&* 13. innuimus ſatis.

Hinc ſi voviſti dare eleemoſynam Petro pauperi, & hic dives evaſit: Si eandem voviſti ad finem impetrandi ſalutem abſenti filio, & hic mortuus erat, quando votum emittebas: Si ad finem liberandi captivum à ſervitute, & hic non inveniatur fuiſſe captivus, vel ante tuum votum ad libertatem fuga ſe vindicaſſe: Si ad finem ædificandi Eccleſiam, atque hæc propter hæreticos V.G. ingruentes, ædificari non concedatur: ad nihil teneris, ſiquidem cauſa finalis tui voti nequaquam ſubſiſtit.

3 Non rarò ſolùm ſuſpendi votum, quia materiæ bonitas, vel finis non omninò, ſed ad tempus ceſſat, ſatis ſit *ſupra, c.* 15. §. 4. *n.* 7. breviter inſinuaſſe.

An ceſſet votum ingrediendi Religionem in eo, qui ingreſſus eſt Novitiatum & Religio illi non placuit, tam benè, & clarè docet Sanchez *lib.* 4. *ſum. c.* 16. *à n.* 88. ut ſuperfluum omninò judicem hìc doctrinam illam exſcribere.

Ceſſat tertiò, votum tranſacto tempore, quo illud ampliùs non obligat: quod clariùs per ſolutionem ſequentis caſus intelligetur.

4 Sed anteà non eſt omittendum, notare interdum ceſſare votum per illius ſatisfactionem, etiamſi voti immemor fueris, vel etiamſi ſatisfacere voto nolueris, id quod breviter ſic habet de Lugo, *de juſt. d.* 4. *n.* 46. *fine*.

Si ea voto debeas dare V.G. hoc menſe aliquam eleemoſynam, & immemor voti eam dediſti, ſatisfeciſti proculdubio, ſicuti, ſi cum voto audiendi Miſſam, voti immemor eam audiſti, ut docet Sanch. *lib.* 1. *in Dec. c.* 13. *n.* 10. *&* 18. *&* 4. *c.* 14. *n.* 40. qui notat idem eſſe, licèt haberes intentionem non ſatisfaciendi voto per illud opus; niſi fortè novo voto te voluiſſes obligare ad illud opus iterùm faciendum. Hæc de Lugo.

Quòd ſi quæras hujus doctrinæ rationem; ea eſt, quia jam nunc eſt communis ſententia, quòd qui ea lege debet facere aliquod opus V.G. Die Dominico intereſſe ſacro, ſi illi intereſt immemor legis, immò etiam memor, & nolens per illam Miſſam ſatisfacere præcepto, adhuc præcepto ſatisfacit: quia jam ponitur ab illo id, quod lex præcipit, nec enim lex præcipit, & obligat ad ponendum opus cum intentione ſatisfaciendi legi, ſed ſolùm ad ponendum illud opus. Unde ſequitur, quòd ſi hic intra tempus habile mutet intentionem, ſeu aduertat, jam ſe ſatisfeciſſe, non peccet, non audiendo aliud Sacrum. Ergo idem meritò dicimus de voto, quæ eſt lex privata obligans ex vi Religionis, non verò ex vi juſtitiæ.

Quoad ultimum addo, quia in obligationibus ex juſtitia, eſt quæſtio inter DD. an quando quis aliquid ex juſtitia debet, extinguat debitum, ſi illud ſolvit immemor ejus obligationis, vel ſi ſoluit animo donandi: & quidem negat extinguere de Lugo, *loc. cit. n.* 45. concedit Baldelli, *tom.* 1. *lib.* 5. *d.* 25. *n.* 18. *ex L. Cum ex plurib. ff. de ſolut.* quem refert, & ſequitur Diana, *p.* 3. *tr.* 13. *reſol.* 44. *vide etiam p.* 3. *tr.* 6. *reſol.* 5. at cùm nos loquamur de obligatione, quæ non pertinet ad juſtitiam, jure dicimus hanc noſtram communem eſſe ſententiam. Redeamus nunc ad promiſſam caſus ſolutionem.

§. II. *Quando Voti obligatio ceſſet ratione temporis.*

TItius vovit orationem, jejunium, eleemoſynam, pro certo deſignato tempore, quando ea nequaquam præſtitit, obligatur ne alio die, an potiùs ille jam liber eſt à voto?

Reſpondeo hoc pendere ex intentione voventis. Si enim illo die ſignato intendit orare, jejunare, &c. illo elapſo die, non jam tenetur ampliùs; ſi verò diem illum præfixit, potiùs pro termino, ante quem non vult obligari, quàm quòd vellit illo ſignato die orare, jejunare, &c. ſignavit enim ſolùm, ut initium ſuæ obligationis, tunc eo elapſo tempore, tenetur, cùm primùm poteſt. Ita Arag. Caietan. Val. Valq. Suar. Sanch. apud Caſtrop. *t.* 3. *tr.* 15. *d.* 1. *p.* 14. *n.* 1. Ratio eſt, quia ſic ſe vovens voluit obligare, & non aliter.

5 Sed quid, ſi incertum ſit utro ex his modis quis voverit? Reſpondeo colligi etiam ea voventis intentione debere. Nam ſi tempus præfixum continet ſpecialem deuotionem, nec contrarium expreſsè intendatur: præſumitur dies ille ſignatus fuiſſe in honorem talis diei, & conſequēter res inſeparabiliter cum tempore fuiſſe promiſſa. Ut ſi voveris jejunium diei Sabbati, eo fine, quia hic dies eſt peculiari

Digitized by Google

liari modo devotioni Virginis addictus: inſeparabiliter cum jejunio dies ipſa ex tua intentione conjungitur; atque adeò ſi non potes, vel ſi cum peccato non vis eo die Sabbati jejunare, ad nihil poſteà teneris. Sic Sanch. *l.4. Dec. c.1 n.32.* ſicuti ſi voviſſes recitare Coronam coram ſignata Imagine Sanctiſſimæ Virginis propter ejus Imaginis peculiarem devotionem, ſi coram illa non potes, alio in loco Coronam recitare non teneris. Et ratio eſt, quia, ſeu pro tali die, ſeu pro tali loco te,& non aliter, obligaſti. Fateor tamen interim in eo caſu, quo promiſiſti, V. g. jejunare per unum annum integrum ſi per ſex menſes priores non jejunaſti, teneri te ad jejunia ſex menſium poſteriorum: quia pro his remanet implenda pars voti, quæ in hoc caſu, ut ex ſe patet, dividua eſt,& impleri poteſt.

6 Si verò tempus præfixum non continet ſpecialem devotionem, vel ſi continet, tu principaliter ex illa ad votum emittendum non te moviſti; tunc ſeparabiliter à tempore res fuiſſe promiſſa præſumitur, & tempus præſumitur eſſe additum, ut initium tuæ obligationis: quare urgebit promiſſio, etiam poſt præfixum terminum V.G. voves eleemoſynam dandam die S. Joannis eo fine, quia tunc tuos cenſus exigere ſoles, vel quia commodius eo tempore promptos habes pauperes, vel quid ſimile; tranſacto S. Joannis die, nec impleto Voto, poſteà adimplendum erit; quia in hoc Voto præfigitur ille dies, non in ejus honorem ſaltem principaliter ſed in tuam commoditatem, principaliter autem intenditur ipſa pauperum ſublevatio: ſicuti ſi coronam illam modò dictam voviſſes ex amore ipſius Virginis, locum autem Imaginis ſolùm ut aptiorem ad illam recitandum elegiſſes: ſi ibi non poſſes, alibi recitare teneris.

7 Hinc Votum jejunandi diebus ſextis feriis hujus anni, ſi non potes, vel etiam cum peccato non vis hoc anno jejunare, evaneſcet Votum pro alio anno. Sic Sanch. *l.2. n.2.* Bon. *de Voto, q.2. p.5. §.1. n.9.* quia inſeparabiliter cum hoc anno, in honorem Dominicæ Paſſionis, jejunia fuere promiſſa; voviſti enim his ſextis feriis, non verò alterius anni jejunare, atque adeò ſignatis his, alias excluſiſti.

Hinc Votum peregrinandi Romam hoc Anno ſancto, illo tranſacto ceſſat; quia inſeparabiliter conjuncta eſt res promiſſa cum ejuſmodi anno.

8 Hinc ſi jejunare quis voveat ſemel ſingulis hebdomadis, per totam ſuam vitam, ſi in aliqua hebdomada non jejunet, ſive quia nequit, ſive quia cum peccato non vult, non tenetur ſupplere alia hebdomada bis v.g. jejunando; quia ex ipſa mente voventis addicitur jejunium illis ſingulis ſeptimanis, cùm finis principalis ſit, vel ſe in ſingulis ſemel mortificare, vel in ſingulis Dominicam Paſſionem ſemel recolere, &c Idem poſſet eſſe in eleemoſyna, ut ſiquando quis voveret ſingulis diebus illam elargiri vel in honorem Sancti illius diei, vel ut nulla dies præteriret ſine pauperum ſublevatione, vel quid ſimile. Quia tamen communiter ſolet eleemoſyna promitti ob ipſam inopum miſericordiam, rectè monet Sanc. *l.c. n.37.* communiter obligari quempiam qui ſic vovit, ad ſupplendum, ſi fortè aliquo die omiſit.

9 Hinc, contra, promittes ingreſſum Religionis die V.G. S. Franciſci, nec ideo termino adimplens, obligatur poſteà ingredi Ita Suarez, Bonacina, apud Caſtr. *t.3. tr.1. p.14. n.3.* quia licèt is dies contineat peculiarem devotionem: ex mente tamen voventis clarè apparet, devotionem illam nec fuiſſe voti finem, niſi minus principalem, & ſeparabilem.

10 Pari modo ſi voviſti jejunare tot diebus, quot ſunt anni Sabbata, ſi hoc anno non jejunaſti, teneris ad ſupplendum anno ſequenti: quia jam apparet Votum non fuiſſe propter devotionem hujus anni, vel huic anno addictum. Immò ſi expreſsè voviſti te continuato anno, omnibus Sabbatis V.g. jejunaturum, anno inquam non deſignato propter devotionem peculiarem illius, ſed propter commoditatem, vel quid ſimile: alio anno continuato tibi erit jejunandum, ut ex jam dictis patet.

11 Quid, ſi dubium ſit, an vovens decreverit tempus in honorem diei, nec ne? Reſpondeo tunc cenſendum eſſe cum Sanch. *l.4. in Dec. c.14. n.38.* ac ſi non decreverit in honorem. Ratio eſt, quia de Voto jam certi ſumus, dubitamus de tempore, ergo prævalet poſſeſſio voti: quare tranſacto tempore, nec adhuc obligabir.

12 Sed quid, ſi voveat quis ſe jejunaturum, V.G. dies Sabbati, & certus quidem ſit non Sabbatum quodcumque elegiſſe, ſed determinatum, ſit tamen dubius, quodnam ſignatè fuerit? Reſpondeo cum Bonac. *diſp.4. de Voto, q.2. p.5. §.1. n 5.* tunc jejunandum illi erit proximo Sabbato: quare ſi Votum fuit intuitu temporis, eo tranſacto non obligabitur ampliùs. Ratio eſt, quia ea videtur eſſe intentio voventis, ſumpto exemplo à ſimili promiſſione humana, quæ obligat proximo quoque tempore, *l. eam qui Kalendis, in princ ff. de verb oblig.* Denique quando dicimus extingui obligationem, vel te non obligari ampliùs ad Votum, intelligimus nec te obligari ad rem promiſſam nec ad aliud opus ejus loco Ita S. Tho. 2.2. *q.88. art.3. q.1. ad 1*: Suar. *l.4. c.15. n.7.* quia vovens illam rem promiſit, non aliam in ejus compenſationem, ut ſupponimus: atque hæc, de qua loquimur, non eſt commutatio, ſed obligationis ceſſatio.

Ex his reſolvi ſequens dubium: Antonia vidua vovit ſe daturam pauperibus totum ſuum Dotarium, quod mox ſperabat recuperaturam ab hæredibus ſui viri defuncti: Recuperavit non multò poſt dimidiam ejus partem, alteram hæredibus dimiſit bona fide, nil cogitans de voto: Et pone etiam fuiſſe mala fide, adeòque cum peccato, ex eo quòd advertenter diſpoſuerit de re jam Deo dicata. Quæritur nunc, an habeat obligationem reſtituendi pauperibus, alterum tantum ejus, quod remiſit?

Reſpondeo non obligari. Solùm ſi mala fide remiſit, cùm potuiſſet non remittere, peccavit contra Votum peccato delendo per pœnitentiam. Ratio eſt eruenda ex dictis: & in ſimili ſic affert Suarez *l.5. de Voto, c.16. n.9. Si quis*, inquit, *ſoli Deo vovit dare Hoſpitali ſervum ſuum Petrum, & poſteà illum occidit, non tenetur ad aliquam compenſationem: deberet enim eſſe aliqua reſtitutio æquivalentis valoris, vel alterius ſervi ſimilis. Nemo autem dixit vinculum voti præcisè ſpectatum obligare ad reſtitutionem aliquam Deo faciendam.* Et paulò poſt probat illam culpam, quando ea affuit, non eſſe contra Juſtitiam, ſed contra Fidelitatem, ſeu Religionem, & ideò non eſſe mirum, ſi obligationem reſtitutionis nequaquam pariat.

§. III. *De Irritatione Votorum.*

1 Ille dicitur Votum irritare, qui tollit abſolutè, & ſine timore reviviſcentiæ obligationem Voti cujuſcumque ſive futuri, ſive præteriti, ſive ſola mente, ſive etiam voce prolati: tollere autem eam ſolùm poteſt is, à quo vovens dependet. Quoniam ergo dependentia vel eſt quoad voluntatem, ut eſt filius, vel Religioſus, qui dependent à voluntate patris, & ſuperioris: vel quoad rem promiſſam, ut eſt ſervus, qui quoad bona temporalia, quando non habet, nec habiturus eſt peculium proprium, dependet à Domino; ideò duplex eſt irritatio, alia ſcilicet directa, quæ eſt, quando à Superiore, vel Patre tolluntur vota dependentia à ſua voluntate; alia indirecta, quando tolluntur vota de rebus ſubjectis dominio alicujus. Et rectè quidem Pontius *l.20. de matr. c.17. n.22.* notat non eſſe neceſſe, ſuperiorem quemcumque reſpectivè ad vota, quæ irritare poteſt, ea ſpectatim cognoſcere; ſic enim poteſt irritare: *ego aufero à te quæcumque tua vota.* Non ſic in diſpenſatione, vel commutatione; debet enim diſpenſans, vel commutans peculiaria vota cognoſcere, ut cauſam diſpenſandi, vel æqualitatem commutandi perpendat: quæ expenſio, ut docemus, in irritatione non requiritur.

2 Directa irritatio ſemper eſt actus dominativæ poteſtatis; Indirecta poteſt eſſe etiam actus juriſdictionis; & ita quidem eſſet, ſi Pontifex prohiberet materiam ab aliquo promiſſam, prohiberet V.g. Jejunium in die Dominica, quod quis voviſſet, &c.

Porrò tractationem de Votorum irritatione breviter, ſed ſpero, complete hìc dabo, ſubſcribendo ſequentem reſolutionem.

Proponitur Caſus.

3 Antonius tredecim annos natus duo emiſit Vota, alterum ingrediendi, perſeverandique in Religione: alterum dandi notabilem quandam eleemoſynam. Verùm eo egreſſo è pubertate, poſt annum ſcilicet decimum quartum completum, Pater cùm Votorum filii conſcius factus eſſet, eadem irritavit, ſed Antonius cùm dubitaverit, an id licuerit patri, putaretque ſe reum eſſe nihilominus Votorum, eadem ſæpè ratificavit: nec multò poſt, mortuo Genitore, ingreſſus Societatem Jeſu, atque anno decimo octavo ſuæ ætatis vota biennii de more nuncupavit, mox duobus poſt annis, nulla anteà facta renuntiatione bonorum, è Societate, ipſo petente, dimiſſus eſt; regreſſuſque in ſæculum matrem viventem invenit, itemque patruum tutorem ſuorum fratrum, immò & futurum eorundem Curatorem: Pater enim ex teſtamento conſtituit dictum Patruum adminiſtratorem, Curatoremque ſuorum bonorum omnium, donec filii, inter quos numeravit etiam Antonium, annum vigeſimum quintum complerent. Antonius ergo multas difficultates, nec vulgares propoſuit de prædictis Votis, quas jam ſigillatim ſubdo, & diluo.

Difficultas Prima.

An Antonio per emiſſionem Votorum Biennii Societatis Jeſu extincta fuerint vota præcedentia?

4 Concedimus omnes, univerſa Vota tum realia non acceptata tamen à tertio, tum perſonalia in Sæculo, vel in Novitiatu facta, extingui per profeſſionem ſolemnem ſive jure Divino, ſive eccleſiaſtico, atque adeò, etiam ſi commutandi intentionem non habeat profitens, non obligari ampliùs ad illa Vota. Ita D. Tho. 2.2. *q.189. art.3. ad 3.* Caet. Azor. Sanc. Leſſius aliique apud Caſtr. *t.3. tr.16. de ſuſceptione Religioſi ſtatus, diſp.2. p.8. n.4.* Ratio cur tanta prærogativa profeſſio gaudeat, eſt, quia in illa continentur eminenter quæcumque alia opera particularia fortè promiſſa; quare qui ſe totum Deo in perpetuum dedicat, perfectiſſimè ſolvit quæcumque ab ipſo promiſſa illi fuerint.

Quoniam verò Vota biennii Societatis Jeſu non afferunt profeſſionem ſolemnem, ſed ſunt ſimplicia, licèt ex jure Pontificio novo verè conſtituant Religioſum, matrimoniumque irritent; ideo ampliùs quærendum eſt, quid juris in caſu noſtro, quo Antonius non ſolemnem profeſſionem, ſed prædicta Vota biennii nuncupavit; pro quo.

5 Præmitto primo, ſivè ab ipſo vovente, ſive à ſuo Superiore poſſe omnia prædicta in Sæculo, vel Novitiatu facta Vota commutari in dicta Vota biennii. Ita Laym. *l.4. tr.4. c.8. n.30.* Caſtr. *ib. n.5.* aliique ab eodem citati. Ratio eſt, quia commune eſt omnibus, ut *infra* dicetur, quemlibet poſſe Votum ſuum in melius commutare, at aſſumptio Religioſi ſtatus per dicta biennii Vota, cùm æquivaleat ex

par-

Digitized by Google

parte voventis profeſſioni ſolemni; melior eſt, quàm ſint quæcumque alia vota ſæculi.

Hac autem commutatione facta, jam non ampliùs vota præcedentia obligabunt; quia vota ſemel irritata, diſpenſata, commutata, quando obſervantur conditiones, ſub quibus expedita fortè ſuit diſpenſatio, vel commutatio, non ampliùs obligant, ſed ſolùm obligat materia ſubrogata. Undè ſi ſine culpa quis ita commutatus à Societate dimittatur, non ampliùs vota ſæculi ipſum urgerent. Dico eum Sanch. *lib. 4. in Dec. cap. 5. n. 55.* (ſine culpa) nam ſi cum culpa, tunc teneretur, vel iterùm ingredi, vel prioribus votis ſatisfacere. Sicuti enim profeſſio Religioſa; ita & vota biennii imbibunt conditionem perſeverandi quantum eſt ex ſe in Religione: Si ergo quis ex culpa ſua non perſeverat, non obſervat conditionem à ſe dependentem: ergo non ponit materiam ſubrogatam: ergo obligatur reverti ad priora vota; vel certè iterùm ingrediatur Religionem, nam ſic dictam ſubrogatam materiam apponet.

6 Præmitto ſecundò, ex vi dictorum votorum biennii ſine dicta commutatione non extingui, ſed ſolùm ſuſpendi vota præcedentia. Ita idem *loc. cit.* Ratio eſt, quia hæc prærogativa conceditur profeſſioni ſolemni Religioſæ; at vota biennii vera profeſſio ſolemni non ſunt: & meritò in Can. 1. *pr. Congregationis Societatis* id clarè explicatum eſt, dum *ibidem* dicitur *revertenti in ſæculum reviviſcere vota, illum que iterùm obligare*.

7 Nota autem ad commutationem explicatam *nu. 5* requiri ipſius voventis vel ſuperioris intentionem: non enim commutantur vota ſine voluntate ejus, qui commutat: At ad ſuſpenſionem explicatam *n. 2.* illam non requiri, cùm ea ſuſpenſio ſequatur veluti ex natura ſua ad ejuſmodi ſtatus aſſumptionem.

8 Ex dictis colligit reſolutionem propoſitę difficultatis: Nam quia audivi Antonium ſuorum votorum commutationem nec intendiſſe, nec à Superioribus habuiſſe: ideò ejus vota in ſæculo emiſſa, ſi non fuerint à Patre legitimè irritata, ſuſpenſa ſolùm fuerunt per vota biennii: quare per regreſſum ad ſæculum reviviſcant, & illum reum faciant neceſſe eſt.

Difficultas ſecunda.

An Pater potuerit Vota Antonii irritare?

9 Dico, Patrem potuiſſe licitè, & validè, dummodò Antonius egreſſus pubertate vota legitimè non ratificavit. Ita Doctores mox citandi, & paſſim. Ratio eſt, quia propter dominativam poteſtatem, qua potitur in filium legitimum, immò & in illegitimum: Vide Caſtropal. *tom. 3. tract. 15 diſp. 2. p. 7. n. 5.* (quando tamen pro hoc non adeſt tutor; de qua tamen re vide *infra, lib. 5. cap. 3. §. 1. n. 12.*) Vota omnia filiorum impuberum (ideſt in fœminis uſque ad duodecimum annum, in maſculis uſque ad decimum quartum completos) Vota inquam impuberum habent imbibitam hanc conditionem, *ſi Pater conſentiat*, vel *non contradicat*. Id quod rectè, ſive ex jure naturæ, ſive ex jure Eccleſiaſtico diſpoſitum eſt, ut imbecillitati ejus ætatis conſulatur. Si ergo Pater liberè hanc conditionem non ponet, jam omne Votum corruet: Nec ſolùm poteſt Pater hæc Vota irrita reddere, dum adhuc filius impubertatem tenet: ſed etiam quocumque tempore poſt adeptam pubertatem; quia ſemper militat ratio, quòd ea Vota fuerint nuncupata tempore ætatis imperfectæ. Ita Cajetan. Navarrus, Sanchez, Leſſius, Bonacina, Suarez, Valentia, aliique apud Caſtropal. *loc. cit. p. 3. § 4. num. 5.* contra Sotum, Arag. alioſque ab eodem citatos.

10 Extenditur hæc patris poteſtas ad prædicta omnia Vota in impubertate emiſſa, licèt implenda tempore pubertatis, ſeu implenda quando filius fuerit ſui juris. V. g. ad Vota quæ nunc puer undecimum annum agens emittit de eleemoſyna danda, de jejunando, de peregrinando, etiam quando ipſe erit grandior, quando ſua bona poſſederit &c. Ita Sanch. *lib. 4. in Dec. cap. 39 n. 9.* quidquid dicat Caſtropal. *d. p. 3. §. 4. n. 2.* Ratio eſt, quia irritativa hæc poteſtas fundatur in imperfectione, qua puer Votum emittit: at hæc vovendi imperfectio jam adfuit tempore, quo ea Vota fuerunt emiſſa.

11 Extenditur item ad aliqua Vota facta à filio poſt pubertatem, ſi tamen adhuc ſit ſub poteſtate Patris: Ita iidem apud eundem Caſtropal. *d. p. 2. §. 7. n. 9* hæc autem ſunt omnia, & ſola Vota quæ præjudicant dictæ patriæ poteſtati. Quandonam ab hac eximatur, videtur; de Molin. *to. 1. de juſtit. d. 240.* Anton. Gom *l. 47. Tauri, n. 1.* & *paſſim.* Juriſconſult. Ratio eſt, quia circa hæc jus ipſe non habet diſponendi: ſecus de aliis, in quibus eſt ſui juris, diſponere atque adeo vovere ſine dependentia poſſit.

12 Hinc non ſolùm eleemoſynam dicto tempore promiſſam ex bonis ad patrem ſpectantibus, ſed longas etiam peregrinationes, diuturnam à domo abſentiam, jejunia immoderata, & longas orationes, quibus domus perturbatur, vel quibus filius infirmari timetur, poteſt irritare pater dicto filio puberi. Contrà, Vota Religionis, Caſtitatis & dandæ eleemoſynæ ex ſuo peculio irritare non poteſt. Sic Sanc. *lib. 4. in Dec. c. 35.* idem eſt in Voto de frequentandis Sacramentis, de jejuniis, orationeque moderatis; deque ſimilibus eodem dicto tempore promiſſis: quæ cùm nihil præjudicent patriæ poteſtati, irritare non valet pater; quia in his ſui juris eſt pubes.

13 Nota, poſſe à patre fieri irritationem etiam contradicente filio: quia patria poteſtas non dependet in ſuo uſu à filii voluntate. Non obſtat commutationem Voti non poſſe intentari invito vovente non obſtat inquam, quia in commutatione vovens acceptare debet materiam ſubrogandam, ad quod requiritur conſenſus voventis: quod non eſt in irritatione, nam propterea probabile etiam reputatur cum Caſtrop. *diſp. 2. cit. p. 4. n. 6.* contra Suar. *lib. 6. de voto, c. 2. n. 13.* ex graviſſima cauſa poſſe Diſpenſationem Voti tradi invito; quia liberam habet Prælatus poteſtatem diſpenſandi, nec à ſubdito dependentem, licèt neceſſariò, non niſi ex rationabili cauſa, exercendam.

14 Quæres. Requiritur ne cauſa, ut prædicta Vota irritet Pater? Reſpondeo, quamvis aliqui, ut Leſſius *lib. 2. c. 40. diſp. 12. n. 70. & dub. 3. n. 76.* Laym. *lib. 4. tr. 4. cap. 7. n. 18.* cauſam requirant, aſſerantque ſine illa tam irritantem patrem, quàm filium irritationem petentem peccare venialiter: alqui verò id negant, ut Azor. *p. 1. lib. 11. c. 7. qu. 5.* citans Syluest. Angel. alioſque, Baſil. de Pont. *de matrim. cap. 17. n. 20.* video tandem utroſque Doctores quoad praxim eſſe concordes: fatentur enim, & illi cauſam ad excuſandum à quacumque culpa eam unam ſufficientem eſſe: quia ſcilicet grauatum ſe filius Voto ſentiat, cùm igitur tam modica cauſa ſit ſatis, moraliter loquendo, culpa ſemper euitabitur. Sic Sanch. *lib. 4. in Dec. cap. 24. n. 15. & 16.*

15 Quid, ſi pater conceſſit licentiam vouendi, vel Votum filii confirmauit, licitè nè valebit deinceps irritare?

Negatiuam ſententiam ſectantur Leſſius *lib. 2. cap. 40. diſp. 10. n. 76.* citans Cajet. & Panor. Suarez *lib. 6. de voto, cap. 8. n. 7.* ſed probabiliorem eſſe affirmatiuam puto cum Sanch. *lib. 4. in Decal. c. 27. nu. 18. & 21.* & Laym. *lib. 4. tract. 4. cap. 7. n. 17.* quia per licentiam conceſſam non ſe pater priuat, nec ſe priuare poteſt poteſtate, quam à natura, vel à jure habet irritandi. Unum limita nam ſi Votum ſit reale, paterque per licentiam conceſſam filio illud emittendi, tacitè vel expreſsè rem promiſſam filio donauit, ut per Votum de ea diſponeret: non poſſet reuocare, quia eum à ſuo dominio jam abdicauit. Si Pater promiſit non irritari, an adhuc poſſit, dicam mox *n. 37.*

16 Ex dictis collige, Patrem tutò potuiſſe Antonio irritare prędicta Vota: quia nulla ſua licentia fuerunt emiſſa Si ergo eorum legitima ratificatio ſubſecuta non eſt, (de qua tamen *mox*) liber à Votis eſt filius.

Difficultas Tertia.

An Tutor vel Curator &c.

17 Tutor dum Tutoria officio fungitur, poteſt omnia pupilli Vota facta in impubertate irritare, quæ poteſt pater, ejus enim loco ſuccedit. Ita Caſtrop. *dd. 2. p. 7. n. 6.* ex communi ſententia. Idem jus eſt in Curatore quoad Vota facta concernentia ad bonum temporale, vel præjudicantia gubernationi domus. Ita Sanch *lib. 4 in Dec. cap. 35. n. 69.* alios citans, in hoc enim Patris & Tutoris vicem ſubit Curator, dum Curatoris munus obit. Tutor autem datur pupillo uſque ad 14. annum completum: Curator datur minori, id eſt à dicto *anno 14.* uſque ad 25. item completum: Quædam difficultas de Tutore, vel Curatore ſuperueniente videatur *n. 42.*

18 Quid, ſi ſint plures Tutores, vel Curatores? Reſpondeo cum Bon. *d. 4. q. 2. p. 7 §. 7. n. 25. fine,* quemlibet ex his poſſe: quia hęc poteſtas iis conuenit ratione officii, nec videtur conceſſa dependenter à ſocio.

19 Sed inſurgit difficultas. An Curator irritare valeat Minoris Vota etiam perſonalia, tempore impubertatis emiſſa: Negandum enim inde viſum fuit Suar. *to. 2. de Rel. lib. 6. de Voto, cap. 6. n. 24. & 25.* quia Curator non ſuccedit loco patris in totum, perinde ac ſuccedit Tutor; ſed ſolùm in adminiſtratione bonorum. Dico tamen cum Sanc. *l. 4. in Dec. c. 30. n. 52.* probabile eſſe poſſe, quamdiù eſt in eo munere: quia eſto directè, & principaliter detur Curator in prædictum finem, datur tamen etiam ſecundariò in filii perſonam.

20 Ex his vides, patruum Tutorem, ſeu Curatorem valuiſſe Antonii Vota irrita pronunciare, niſi tamen Religionis confirmaſſet poſt pubertatem, de qua ratificationem *mox*. Dico (Votum Religionis) nam alterum de eleemoſyna danda, etiam ſi Antonius ratificaſſet antè anno 25. cùm fuerit reale, nec factum ex licentia patris, ut ſupponimus, potuiſſet à Curatore patruo uſque ad 25. annos, ut modò diximus, irritari.

Difficultas Quarta.

An Mater &c. Ubi an Soror &c.

21 Certum eſt ex Suario *lib. 6. de voto, cap. 6. n. 21.* & *paſſim*, viuente patre; vel hoc mortuo, ſeu longiſſimè agente, ſi tamen exiſtat Avus, Tutor, vel Curator filii, nihil Matrem poſſe circa irritationem votorum ejuſdem ſui filii: quia Mater nullam tunc in filium poteſtatem habet. Si verò omnibus illis ſit filius deſtitutus, certè ſuccedit Mater, & hac deficiente, Avia, poteritque Vota filii in impubertate facta irritare, dum filius eſt impubes. Ratio non eſt, quia Mater tunc ſit Tutrix, ſupponimus enim illam non eſſe Tutricem, licèt tutelam filii poſſit petere à Judice, ſed eſt, quia de jure naturæ eſt, ut tunc Mater, vel Avia impuberem filium, loco Patris gubernet, ſitque Tutoris loco.

22 Duo hic ſunt controverſa. Primò, An Mater, quæ nec Tutrix, nec Curatrix ſit, poſſit, Patre Avoque demortuis, Vota filii emiſſa in impubertate irritare, non ſolùm quando filius impubes eſt, ut modò

dixi;

Digitized by Google

dixi; ſed etiam poſtquam filius adeptus eſt pubertatem uſque ad annum 25. dum ſcilicèt eſt Minor, & non emancipatus. Ita Mol. Covar. aliique apud Suar. *loc. cit. c.* 5. *n.* 1. Negat Sanc. *l.* 4. *in Dec. c.* 30. *num.* 17. quia Matri, inquit, non concedendum eſt, niſi quod conceditur Tutori. At Tutor circa Vota pupilli facta in impubertate nihil poteſt, ubi pupillus ab eadem egreſſus eſt. Addit Caſtr. *to.* 3. *tr.* 15. *diſp.* 2. *p.* 7. *n.* 15. idemque Sanch. hujus rei rationem eſſe, quia in jure *§. Fœmina*, *inſt. de adopt.* Mater nullam habet poteſtatem neque in perſonam, neque in bona filii impuberis.

23 Sed certè probabile etiam judico cum Sayr. *in Clavi l.* 6. *c.* 16. *n. ult.* Sà *V. Irritatio n.* 1. poſſe, & ea prorſus ratione qua poſſe diximus *n.* 17. Curatorem. Ratio eſt, quia valdè rationi conſonum eſt, ut ſicut Mater, aliis deficientibus ſubintrat in Tutoris locum, ita etiam ſit loco Curatoris: ergo eidem officia Curatoria non ſunt deneganda. Ad ea, quæ contra afferuntur, nego Matri non eſſe concedendum, quod conceditur Curatori: Nego inquam, quia ejus loco ipſa ſuccedit; unde quamvis Tutor omni privetur poteſtate in pupillum, quando hic pubertatem acquirit, non tamen omni privatur Mater; quia Tutor relicta tutela, non eo ipſo ſubintras in officium Curatoris, ſubintrat modo dicto Mater. Ad jura in contrarium, dic ea loqui de Matre, ut Mater eſt, non verò quando jure naturali in ea munera ſubintrat; vel loqui de rebus pertinentibus ad uſum politicum, non verò ſpectantibus ad conſcientiam. Ita Sanc. *d. l.* 4. *c.* 30. *n.* 15. Caſtr. *l. c. n.* 7.

24 Volo item advertas diſcrimen non valgare quod *n.* 22. innui. Nam Pater poteſt irritare impuberis vota (intellige ex ſupradictis à *n.* 9. non confirmata poſt pubertatem) ſemper, etiam poſt longiſſimos filii annos, etiam poſt emancipationem; at Mater ſolùm uſque ad 25. annum filii non emancipati. Ratio eſt, quia vota impuberis propter ejus modicam diſcretionem cenſentur facta ſub conditione, *ſi Pater non contradicat*, ut ſupra vidimus; cùm ergo Pater ſemper talis remaneat etiam poſt emancipationem, ſemper poterit irritare: At verò cùm Mater, ut Tutor, & Curator, irritent loco Patris tamdiu poterunt irritare quamdiu illius loco ſubſtituuntur, hoc eſt Tutor uſque ad annum 14 filii, Curator uſque ad 25. ejuſdem non emancipati.

25 Secundò, An mater filio minori prædicto poſſit irritare vota realia de bonis temporalibus, vel Vota præjudicantia gubernationi domus, emiſſa tempore pubertatis? Cenſent plerique cum Suar. *l.* 6. *de Voto, c.* 5. Sanch. *l.* 5 *c.* 35 *n.* 77 neque hæc realia, neque quæcunque alia emiſſa in dicto pubertatis tempore, poſſe, quia filius pubes nullo modo eſt ſub Matris poteſtate, nec quoad ſe, nec quoad bona ſua. Sed certè probabile eſt cum Sayr. *in clav. l.* 6. *c.* 10. *n. ult.* Sà, *V. Voti irritat. nu.* 1. poſſe realia vel præjudicantia; quia ex modò dictis Mater in hoc caſu ſuccedit loco Curatoris; ergo non eſt illi denegandum, quod ex omnibus Curatori conceditur. Ita Suar. *l. c. c.* 6. *n.* 21. Bon. *diſp.* 4. *q.* 2. *p.* 7. §. 2. *n.* 25. *in fine*.

26 Ex his collige, potuiſſe genitricem, ſi non adfuiſſet Curator, & filius non ratificaſſet, eidem filio conſulere: ſed, quia Curator adfuit, nihil Mater potuit pro filio.

27 Inquires obiter, Socer poteſt ne vota irritare Generi carentis Patre, Matre, Tutore, Curatore, &c. Reſp. Socerum tunc ſubintrare loco Patris, atque adeò poſſe, docet ex Neoterico Pater Tancredi *de Rel. t.* 1. *diſp.* 16. *n.* 6. ſed id mihi difficile eſt; ipſe autem promittit ſe hoc probaturum, cùm de Voto aget *to.* 2. *de Religione*, quem molitur: expectemus ergo donec videamus probationum vires.

Velim etiam expectes ſolutionem illius difficultatis, An Avus, vivente Patre, votum impuberis Nepotis irritare poſſit? de qua re dicam, Deo favente, *l.* 5. *infra, c.* 3. §. 2. *n.* 17.

Difficultas Quinta.

An Superior Religionis &c.

Quoad Vota emiſſa in Religione.

28 Superiores poſſunt ſuis Religioſis omnia vota nuncupata in Religione, etiam non impedientia ipſorum gubernationem irritare, præter Vota conſtituentia ſtatum Regularem, illique annexa, & præter Votum aſſumendi ſtrictiorem Religionem. Ita S. Tho. 2. 2. *q.* 88. *ar.* 8. *ad* 3. & 4. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 7. *n.* 6 Bonac. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 7. §. 2. *n.* 26. aliique apud ipſos. Ratio dicti eſt, quia aſſumpto eo modo vivendi, & obediendi in Religione, conveniens fuit, ut ſubditorum voluntas in totum à Superiore regeretur. Ratio exceptionis primæ eſt, quia quæ ſtatum Religioſum conſtituunt, ſunt fundamentum talis poteſtatis in Prælato; ergo ſi hæc irritari poſſent, ipſum fundamentum poteſtatis ſeipſum everteret, quod eſt impoſſibile: eum Superior poteſtatem non habeat, ſuam poteſtatem, & ea quæ poteſtati adhærent, deſtruendi. Ratio denique ſecundæ exceptionis eſt, quia in hoc ſubditi ex ſacris Canonibus *c. licet de Regularibus*, ſui juris ſunt, nec à Superioribus impediri valent. Petes, vota facta tempore, quo quis eſt Religioſus, implenda, quando non erit ampliùs ſubjectus, v. g. quando erit creatus Epiſcopus, poſſunt ne ſuperiores irritare? Reſp. de hoc dicetur *infra*, cùm de ſervorum, uxorumque votis.

29 Nomine autem Superioris in re veniunt. Primò, Summus Pontifex: Ita Valen. 2. 2. *d* 6. *q.* 6. *p.* 6. *t.* 3. *tr.* 15. quilibet enim Religioſus per Votum obedientiæ, ipſi tanquam capiti omnium Religioſorum ſubjicitur. Unde vides Pontificem poſſe quidem diſpenſare Fidelium non Religioſorum Vota, non vero directè irritare: quia poteſtas irritandi ortum habet ab obedientiæ Voto, quod non omnes Fideles emittunt: at facultas diſpenſandi conſequitur ad poteſtatem juriſdictionis Pontificis, cum omnes iidem Fideles ſubjiciuntur. Dixi (directè) propter illud quod docui §. 3. *n.* 2.

30 Secundò Generalis, Provincialis, Prior, ſeu Rector, hoc eſt Superior localis, & quicumque habet abſolutum regimen Conventus: hi enim juriſdictionem habent ſufficientem in ſubditis.

31 Tertiò Abbatiſſæ in valdè probabili opinione. Ita Sanc. *l. c. c.* 33. *n.* 19. Suar. *l. c. fin.* ſubditæ enim emittunt Votum obedientiæ Abbatiſſis, ſicuti ſubditi Prælatis: quidquid ſentiant Azor. *p.* 1. *l.* 11. *c.* 17. *q.* 3. Caſtr. *l. c. n.* 17. qui ſolùm Abbatiſſis concedunt poſſe irritare Vota præjudicantia gubernationi domus.

32 Nomine autem ſubditorum veniunt, Primò, dicti Profeſſi ſolemniter. Secundò, ii, qui vota biennii emittunt in Soc. Jeſu Ita Suar. *l.* 6. *de Voto, c.* 7. *n.* 20. Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 33. *n.* 24. quia hi ſunt verè Religioſi, atque ex parte ſua omninò Superioribus ſubjecti. Id autem intellige de Votis factis in Societate; nam de factis in ſæculo, non ita, ut *n.* 6. diximus.

33 Non verò veniunt, Primò Novitii. Sic Suar. Sanch aliique apud Caſtr. *l. c. n.* 10. quia nondum Votum obedientiæ Religioni emiſerunt, quamvis particularia quæcumque Vota emiſerint. Neque obſtat, Novitios in favorabilibus reputari Religioſos, ut diximus *ſup. l.* 2. *c. nn.* nam tales reputantur ob privilegia; at poteſtas irritandi, de qua hic agimus, fundatur in poteſtate dominativa, quæ Superioribus competit ratione Voti obedientiæ Religioſæ, à ſubditis emiſſi.

34 Secundò, nec Religioſi creati Epiſcopi, ſic Caſtr. *ibid. & p.* 3. *n.* 7. Tertiò nec, dimiſſi perfectè in ſæculum; quia ſic Prælatis Regularium jam ampliùs non eſſe ſubditi ſupponuntur. Hinc Vota facta à Religioſo tempore, quo Religioſus eſt, non poſſunt irritari tempore, quo exemptus fiat à talis Superioris ſubjectione; is enim non remanet Superior reſpectu illius. Non ita in Patre reſpectu filii; quia is remanet ſemper Pater, ut *ſup.* vidimus.

35 Una ſuper eſt difficultas. Quid enim dicendum, ſi de licentia, vel tacita, vel expreſſa Superioris factum ſit Votum? Reſponden tribus dictis, quæ proportionaliter ſunt communia Patri reſpectu filii; & omnibus, qui irritare Vota aliquorum poſſint. Dico Primò. Si Generalis dederit alicui vovendi licentiam, non poteſt deinde illud Votum irritare Provincialis & Superior localis; Si dederit Provincialis, vel dictus Generalis, nec item poteſt localis Superior. Ita Suar. *l.* 6. *de Voto c.* 8. *à n.* 1. Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 27. *n.* 2. Ratio eſt manifeſta, quia Superiore majore conſentiente, non valet minor Superior validè contradicere. Quod ſi licentiam conceſſerit Superior æqualis, etiam cum promiſſione eam non revocandi, poterit æqualis ſucceſſor; V. G. dedit licentiam Provincialis, poterit Succeſſor Provincialis; dedit Rector, poterit Rector qui ſuccedit. Ratio eſt, quia ſucceſſor nunquam amittit ſuum jus.

36 Dico ſecundo, idem Superior, qui dedit vovendi licentiam, vel promiſit non revocaturum, irritare quidem validè adhuc poteſt; Ita iidem, ſed niſi cauſa excuſet, peccabit eo pacto, quo mox *n.* 37. & 38. dicemus. Ratio eſt, quia per illam licentiam vel promiſſionem non ſe abdicavit, immò nec abdicare ſe potuit ſua poteſtate, & ex alia parte cùm id ſit ſaltem contra fidelitatem, aliqua erit culpa, quam tamen non poteſt rationabilis cauſa non excuſare.

37 Dico tertiò. Irritare, vel irritationem petere contra promiſſionem datam de non irritando, non videri niſi peccatum veniale. Ita Caſtr. *tr.* 15. *d.* 2. *p.* 3. §. 2. *n.* 9. (eſto communior ſententia doceat ex ſe eſſe mortale. Ita Cajet. Arag. Laym. Sanch. aliique apud Caſtr. *l. c. nu.* 8.) Ratio eſt, quia tota malitia hujus culpæ conſiſtit in infidelitate, & quadam levitate, ſeu inconſtantia, qua conceſſio promiſſa ſine cauſa revocetur: at infidelitas, & inconſtantia, niſi aliud grave addatur contra Juſtitiam vel Religionem, non obligat ad mortale: ergo, &c. Fateor fore ex genere ſuo mortale, ſi id Superior cum juramento promiſiſſet: ſed certè id non eſſet mirum, quia tunc adderetur perjurium contra Religionem.

38 Dixi (contra promiſſionem) nam ſi Superior ſolùm licentiam dediſſet nullam addendo promiſſionem, peccatum non committeret illam revocando, atque adeò Votum irritando: Sic Caſtr. *ibid. n.* 4. quia licentia abſolutè conceſſa ſemper intelligitur ſine præjudicio juris proprii, & quanto minus poteſt lædere propriam poteſtatem.

39 Ex dictis habes caſum noſtrum, hic non habere locum; quia Vota Antonii, de quibus eſt diſputatio, non fuerunt emiſſa tempore Religionis, ſed in ſæculo.

Quoad Vota emiſſa ante ſubjectionem.

40 Dico primò. Vota facta in ſæculo, vel in Novitiato, uno verbo, ante ingreſſum Religionis, atque adeò ante ſubjectionem (ſed non ætate pupillari, de his enim *mox*) nequeunt irritari à ſuperiore. Sic Caſtrop. *tom.* 3. *tr.* 15. *d.* 2. *p.* 3. §. 5. *num.* 1. Ratio eſt, quia non fuerunt facta ſub conditione beneplaciti ſuperioris. Hæc igitur Vota extinguuntur quidem ipſius profeſſionis vi, & ſuſpenduntur per Vota biennii, Societatis Jeſu, ut nuper diximus, non vero à ſuperiore irritari valent. Illod adde, quod ſi ejuſmodi vota nec extinguerentur, nec ſuſpenderentur modo dicto, adhuc poſſent ſuſpendi à ſuperiore

Digitized by Google

ea, quæ ipſi gubernationi nocerent; Ita *ib.* quia per poteſtatem, quam acquirit vi Voti obedientiæ, poteſt omnia præjudicantia bonu regimini propellere.

41 Dico ſecundò. Vota facta ante Religionem à pupillo ita poteſt Superior irritare, ſicut potuiſſet Pater, vel Tutor, vel Curator. Ratio eſt, quam breuiter innuit Leſſ. *l.2.c.40.d.15.n.93.* his verbis: *Si Novitius in Sæculo, vel in Novitiatu emiſit vota in ea ætate, in qua Parens, Tutor, vel Curator potuiſſet ea irritare, eadem poterunt etiam à Prælato Religionis irritari, cum in illorum poteſtatem ſuccedat, ut Sanch. l.9. de matr. d.41.* n.4. *notat.*

42 Petes: Si pupillus carens Patre, Tutore, Curatore, Matre, &c. vouet, & deinde detur ei à Judice Tutor, vel Curator, poſſent ne hi vi authoritatis ſuperuenientis irritare ejuſmodi pupilli Vota ante ſubjectionem facta? Nã ſi poſſunt, confirmatur noſtra doctrina, quòd poſſint etiam ſuperiores. Reſp. Non poſſe docet Caſtropalaus, quia tale Votum non fuit emiſſum tempore ſubjectionis. Sed profectò mihi hoc difficile videtur; cenſeo enim poſſe. Ita *ib. in 2. edit.* quia ea Vota ſemper ſupponuntur facta cum minori diſcretione, atque adeò eſſe irritabilia: unde ex juris interpretatione cenſentur fuiſſe emiſſa ſub conditione beneplaciti Patris, vel ejus locum tenentis, ſi quando exiſtet: bene igitur ex hoc confirmatur noſtra doctrina, cùm ſuperior loco illorum ſuccedat. An idem ſit in ſeruis & uxore, dicam *n.52.*

43 Ex dictis habes, ſuperiorem Societatis Antonio prouidere potuiſſe, ejus Vota facta, dum in ſæculo impubes verſaretur, irritando; ſed quia non irritauit, alia via quærenda eſt.

De Servorum, & Conjugatorum Votis.

44 Ut hac occaſione tota materia de irritatione Votorum agitetur, digrediamur tantiſper ab Antonio, & ſervorum, conjugatorumque vota conſideremus.

Vota Servorum.

45 Nomine ſerui non intelliguntur ii, qui mercede conducti ſeruiunt; ſed qui verè ſub Dominio alicujus ſunt.

Ea autem ſula horum Vota irritandi jus habent Domini, quę ipſorum ſeruitio obſunt. Ita DD. cit. & communiter. Ratio eſt, quia in ea re tantummodo poteſtate dominatiua fruuntur in ſervos. Hinc Votum Caſtitatis, moderatæ Orationis, Sacramentorum frequentationis, dandæ eleemoſynæ pro peculiu, irritari non poſſunt: quia in his eſt ſui juris ſervus, nec communiter ea obſeruando, Domini obſequio nocet. Contrà, Votum Religionis, longæ peregrinationis, eleemoſynæ de pecunia, quæ ſub ſerui abſoluto Dominio non eſt, poteſt propter contrariam rationem Dominus irritare. Quid dicendum, ſi hæc Vota emittantur cum licentia Domini, dicemus n.53. cum exceptione afferenda *n.55.*

46 Vota item horum emiſſa tempore, quo ſunt ſervi, ſed implenda tempore quo ſoluti erunt à ſervitute, non poſſunt Domini irritare. Ita iidem *paſſim*, quia talia Vota nunquam Domino præjudicant; non enim præjudicant tempore, quo emittuntur, cùm tunc executioni nihil mandetur: neque tempore, quo implebuntur, quia tunc extra Dominorum juriſdictionem ſunt ſerui, ergo &c.

47 Pari modo Vota ante ſeruitutem emiſſa, non poſſunt Domini per poteſtatem ſupernenientem irritare: ſic Azor *p.1.l.11.c.17.q.*2.n.10. aliique, quia hæc Vota, utpotè quæ omnem, vim obligandi perfectè, & ſine conditione antè ſeruitutem habuerint, non cenſentur facta ad beneplacitum futuri Domini, atque adeò non ſubjacent ſuperuenienti poteſtati: niſi in quantum eorum executio Domini obſequio fortè præjudicet; quare ſolùm tunc ſuſpendi poterunt, non aboleri; & niſi in eo caſu, quem ponam *n.52.*

Quandu ſervus eſt uxoris, non verò Mariti, an ſubdatur quoad prædicta Vota ipſi Uxori; cùm ſit rarus caſus, vide apud Fagund. *in 1. præc. Dec. l.2.c.39.* à n.15.

Vota uxoris.

48 Vota præjudicantia Marito, quę Uxor, dum eſt in matrimoniu, emittit, poſſe ab ipſo irritari, docemus univerſi, apud Sanch. *l.9. de matr. d.3.n.7. & 39.n.4. & l.4. in Dec. c.43.n.3.* id requirente ipſo matrimonii contractu. At non præjudicantia ut Votum moderatæ Orationis, obſeruationis Præceptorum, frequentationis Sacramentorum, &c. eodem tempore facta, non poſſe docent nonnulli. Ita Navarr. Azor. Sayr. Bonac. Laym. Leſſ. aliique cum Caſtr. *t.3.tr.15.d.3.p.6. n.2.* ſed puto probabiliſſimum, poſſe cum Sanch. *l.c.* probabile dicunt Bon. & Leſſ. apud eundem Caſtr. n.1.

Ratio eſt totalis ſubjectio, quam propter bonum regimen domus, ac propter pacem, concordiamque habere debuit Uxor erga Virum, qui caput eſt mulieris: unde ſemper cenſentur ejus Vota emitti ſub conditione, *ſi vir non contradixerit.* Sanch. excipit Votum Religionis, quando id impleri poteſt ab uxore, conjuge inuito, ut viro adulterante, &c. Meritò quidem, in hoc enim Uxor non ſubditur Viro.

49 Si uxor, dum viro conjuncta eſt, aliquid vouet implendum poſt matrimonium diſſolutum, vel implendi ſub conditione, quæ poſt matrimonium diſſolutum ponenda expectetur, poſſe etiam à marito, irritari puto. Ita Sanch. *l.4 c.31.n.17.* Ratio eſt, quia ipſe poteſt ſoluere omne vinculum, quod ſuſcipit mulier, dum eſt ſub ipſius poteſtate, tale autem eſt, ut ſupponimus, hoc Votum.

50 Vota ab Uxore emiſſa ante matrimonium, ſed implenda, dum matrimonium viget; ſeu univerſaliter Vota emiſſa ante ſubjectionẽ, implenda tempore ſubjectionis, ſuſpendi à Marito, quando ipſi ſunt præjudicantia, non irritari poſſunt: Ita Navar. *c.12.n.65.* Silv. *v. vot.4.q.*2.*d.*1. Sanc. *l.4. in dec. c.31.*n.9. aliique apud ipſum. Ratio eadem, quam diximus modò cum de ſervis n.47. Inter emiſſa ante matrimonium, numera emiſſa conſtante legitimo diuortio, tunc enim in his Votorum obligationibus ſuſcipiendis libera eſt uxor, & non ſubjecta; quare ſuſpendi poterunt, ſi marito reconciliato præjudicent, non irritari.

51 Vota ab eadem emiſſa ante matrimonium, ſed implenda poſt matrimonium diſſolutum puto non poſſe à marito irritari: quia hæc nullu modo pertinent ad maritum præſentem, cùm ſint facta antè, & ſint implenda poſt ipſius poteſtatem, ut quid ſimile diximus de Religioſis à n.40.

52 Illa exceptio pro Votis uxorum, immò & ſervorum, eſt notatu digna: probabile enim eſt vota perſonalia fœminæ, vel ſervi, facta in impubertate, vel realia facta dum minores ſunt, poſſe irritari à ſuperueniente marito, vel Domino. Ita Leſſ. *l.2.c.40.d.13.n.93.* Sanc. *l.9. de matr. d.41.n.4.* & 5. Ratio eſt, quia Maritum, & Dominum ſuccedere uxori, & ſeruo, vice parentis, vel Tutoris, Curatoriſve, quando it ordine prædicto non adſunt, non eſt improbabile.

53 Si Votum uxoris emiſſum fuerit de licentia viri, poteritne deinde à viro irritari? Idem quæri poteſt de ſervis. Reſp. cum Caſtr. *to.3.tr.15.d.2.p.3.§.2.*n.6. ſi mera fuit licentia; poterit, quia præſumitur data ad ſuum beneplacitum, ut nimirum quanto minus poteſt, ſibi præjudicauerit: at ſi addita eſt promiſſio non reuocandi, adhuc validè poterit irritare in noſtra ſententia vir. Ita *ibid.* (nam de Domino reſpectu ſervi dicam mox *n.55.*) quia ſemper remanet caput uxoris, nec cedere huic juri capitis, quod habet, poteſt. Dico, validè; nam ut vitetur peccatum, utique in mea ſententia veniale, requiritur cauſa, eo modo, quo ſupra diximus de Religioſis, *n.37.*

Vota Mariti.

54 Uxorem poſſe ſolùm irritare Vota Mariti, matrimonii tẽpore emiſſa, ſibi præjudicantia, ut longæ peregrinationis (excipiũt Doctores & Caſtrop. *l.c.d.2.p.6.n.9.* Leſſ. *ib.* Hieroſolymitanam in terræ Sanctæ ſubſidium, vel contra hæreſes & infideles) caſtitatis; immoderatę eleemoſynæ in damnum familiæ, &c. docet communis, & vera ſententia. Ita Leſſ. *l.2.c.40.d.15* n.98. *in edit.* & meritò; quia vir non ſubjicitur quoad voluntatem uxoris, ſed ſolùm quoad materiam promiſſam, ſi ſit matrimonio præjudicans. Inter hæc præjudicantia Vota meritò numerant. Suar. *l.6. de voto c.4.n.8. & 12.* Leſſ. *l.2.c.40.d.15. nu.* 98. Bon. *d.4.q.2.p.7.§.2.*n.17. immoderatam abſtinentiam, nimias preces, ſimiliaque mutuam habitationem, reddendique debiti obligationem impedientia: nam propterea adduut, poſſe etiam irritare Votum de ſuſceptione habitus Eremitæ, ſeu tertii Ordinis S. Franciſci, quia ob horrorem veſtis (ajunt) retraheretur uxor à debiti petitione. Vota mariti emiſſa ante matrimonium, poſſe item ab Uxore duntaxat ſuſpendi, ſi ſunt præjudicantia, colligi poteſt ex dictis.

55 Sed quid? Votum mariti factum cum licentia uxoris, poterit ne ab eadem irritari? Reſp. cum iiſdem *ib.* ſi dedit uxor meram licentiam, poſſe; quia nè ſibi plus nimio præjudicetur, judicatur dediſſe ad ſuum arbitrium. At ſi promiſit non revocare, irritare nec licitè, nec validè poteſt. Sic *ibid.* Ratio eſt, quia ideò uxor poteſt Vota quædam mariti irritare, quia ſibi ſunt præjudicantia: at per promiſſionem non revocandi à marito acceptatam, ejuſmodi præjudicio uxor ceſſit: ergo, &c. Confirmatur, quia idem docent Doctores cum Sanc. *l.4. in Dec. c.27. n.21. fin.* Caſtr. *ib.* de domino reſpectu Votorum ſervi, ſi quando Dominus conceſſit ei licentiam vovendi cum promiſſione illam non revocandi: & meritò. Sicut enim poteſt Dominis integram libertatem ſeruo concedere, quam conceſſam & acceptatam revocare non poteſt; ita poterit concedere libertatem circa partialem materiam, quam ſervus voveat, quam ubi conceſſit, ſervuſque acceptavit, revocare utique non poterit. Ita ergo in caſu noſtro, &c.

56 Si ex mutuo pacto conveniant conjugati, ſibique invicem promittant non revocare Votum v.g. Caſtitatis vel Religionis, an adhuc poſſint pacto ex utroque conſenſu reciſſo, ſibi votum invicem irritare? vide apud Ban. *l.4. in dec. c.34.n.25. & l.9. de matr. d.40.n.2.* & Caſtr. *to.3.tr.15.d.2.p.6.n.6.* nos enim ad Antonium, noſtram de ſuis votis reſolutionem nimis diù expectantem, regredi tempus monet.

Difficultas ſexta.

An Repetitio Votorum facta ab Antonio obſtet, ne ea irritari valeant.

57 Diximus, Antonium ineo ſæpè ratificaſſe ſua vota, quia exiſtimabat poſt irritationem à ſuo Pätre exhibitam, adhuc illis obſtringi: id nunc expendamus.

Dico primo. Ex eo quòd vovens velit, vel incipiat exequi Votum in impubertate, vel ejus factum, non cenſetur illud ratum facere, ſeu confirmare. Ita Val. 2.2. *d.6.p.9.* nlt. Leſs. *l.2.c.49. dub.14.n.83.* Ratio eſt, quia ſula voluntas exequendi, immò executio ipſa, non

po-

Digitized by Google

poteſt præcedenti Voto obligationem novam inducere. Unde ſi quis vovit aliquid tractum habens ſucceſſivum, ut quotidie eleemoſynam diſtribuere, ſingulis Sabbatis Jejunare, &c. & obſervaſſet hæc Vota aliquandiù; ſi deinde Votum fuiſſet nullum, vel irritare comperiret, non propterea immutaretur ex illa obſervantia Votum, nec certè confirmaretur, vel inirritabile redderetur.

58 Dico ſecundò. Quamvis Votum ſæpiſſimè quis renunciaverit, ſeu repetierit, non ideò illud ratificavit. Ita Navar. *c.* 12. *n.* 71. Leſſ. *l. c.* Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 30. *à n.* 38. Ratio eſt, quia id nil aliud fuit, niſi prius vinculum approbare, non verò de novo ſuſcipere: quare ſi illud infirmum ab initio erat, infirmum remanebit.

59. Dico tertiò. Tria requiruntur ex parte voventis ad veram Voti obligatoriam ratificationem: Primò, ut vovens ſit conſcius debilitatis prioris Voti. Secundò, ut velit de novo ſe obligare firmiter, perindè ac ſi nunquam obligatus fuiſſet. Tertiò, ut ita diſpoſitus, voce vel ſaltem mente Vota præterita repetat, ſeu certè approbet. Ita iidem. Ratio cur hæc requirantur, eſt, quia ſecus remanerent præterita Vota eo prorſus modo, quo antea erant: at his poſitis, novam obligationem ſine dubitatione contrahant neceſſe eſt.

60 Si immemor quis Votorum antea emiſſorum, denuo, & non ex vi prioris obligationis Votum emittat, reus erit Voti, & tunc enim Votum recens ſuam novam obligationem, dependentet ab antiquis, parit. Ita iidem.

Dixi *n.* 59. (ex parte voventis) nam in nonnullis Votis, ut in ſolemni profeſſione, ſicut etiam accidit in contractu matrimonii, an hæc tria ſufficiant, accedente ex parte Religionis, vel alterius contrahentis acceptatione, & qua ratione accedere poſſit, vel acceſſiſſe præſumatur; vide de profeſſione apud Caſtr. *t.* 16. *d.* 2. *p.* 5. de matrimonio apud Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 30. *n.* 38.

61 Conſequitur manifeſtè ex his. Antoniũ per repetitionem ſuorum votorum, de quibus eſt ſermo, vel per aſſumptionem ſtatus Religioſi, Vota priora in impubertate emiſſa nequaquam ratificaſſe: quia eorum repetitio, immò & executio, in errore validitatis ſuorũ Votorum, infirmo ſatis fundamento nitebatur, ut ex propoſitione caſus initio *n.* 3. clarè conſtat; quare nunquã legitimè, ſeu validè ratificavit.

Concluſio.

Concludamus ergo breviter. Antonium regreſſum ad ſœculum, liberum eſſe, tum à Voto Religionis, tum à Voto diſtribuendæ eleemoſynæ emiſſis tempore impubertatis. Ratio præcipua eſt, quia hæc ejus genitor legitimè irritavit, nec ipſe filius poſteà ratificavit validè. Adde, etiam ſi Pater non irritaverit, poſſe nunc à Patruo curatore utrumque Votum irritum reddi; cùm ea Vota fuerint emiſſa tempore impubertatis, quæ irritare poteſt pater, ſi is vivat, vel valdè probabiliter ejus vice Tutor, ſeu Curator, & denique aliis deficientibus Mater, quæ omnia ex dictis patent.

§. IV. *De Diſpenſatione Voti.*

Quid ſit, & qualis eſſe debeat diſpenſandi cauſa.

1 TUnc diſpenſatur Votum, cùm is, qui poteſtatem habet illud Dei nomine abſolutè relaxat, ſeu remittit. Ita DD. *mox* cit. nam ſi aliquid Voti ſubrogat, tunc dicitur commutare; vel certè, ſi quod ſubrogat minus eſt, quàm quod Voto fuerat promiſſum, dicitur diſpenſationi intermiſcere commutationem.

2 Hinc vides Irritationem, quia fit à poteſtate dominativa, qua quis ſuo nomine potitur, validam eſſe; etiam ſi ſit ſine cauſa: diſpenſationem ſine cauſa non illicitam modò eſſe, ſed invalidam, quia fit à poteſtate juriſdictionis, quam habet Superior nomine Dei; Deus enim non approbat ſolutionem Voti, temerè, & ſine ratione factam. Ita S. Th. Nav. Sotus aliique quos ſequitur citatq; Suar. *l.* 6. *de voto, c.* 17. *n.* 2.

3 Quid, ſi bona fide data eſt diſpenſatio, & deinde invenitur fuiſſe ſine ſufficienti cauſa, validane erit? Affirmat Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 27. *n.* 119 & Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 44. *n.* 10. ſicuti valida etiam erit, ſi diſpenſatio fuit cum cauſa dubia, & ut ſic explicata; ſed deinde invenitur nulla fuiſſe. Ratio eſt, quia pertinet ad Dei benignitatem approbare, quod bona fide conceſſum, & acceptatum fuit. Negat Caſtr. *t.* 3. *tr.* 15. *diſp.* 2. *de voto, p.* 9 *n.* 4. putans Votum obligare, ubi comperta fuerit cauſæ ſufficientia: Ratio eſt, quia verè tunc nulliter Superior operatus eſt: utraque ſententia eſt probabilis: illa benignior; atque adeò, quia ſuavitati regiminis Eccleſiæ eſt conformior, lubentiùs excipiatur. Quod hic dicimus de diſpenſatione, dicendum proportionaliter de commutatione eſt.

Porrò tria breviter, ut in materia Juramenti fecimus, ſunt hic examinanda. A quo, ob cauſas, & quæ Vota diſpenſari poſſunt.

A Quo.

4 Ponteficem Summum in omnibus Votis diſpenſandi poteſtatem habere, nimis certum eſt. At Archiepiſcopus confirmatus, licèt nondum conſecratus & nondum accepto pallio, Epiſcopus item ſolùm confirmatus (ſed utrique poſt acceptam poſſeſſionem ex *c. injuncta, de elect. inter extrav. com.* Azor. *p.* 2. *l.* 3 *q.* 9.) Capitulum ſede vacante; Abbates qui juriſdictione Epiſcopali gaudent; Legatus Pontificis in ſua Provincia; Prælati Ordinum exemptorum: Pœnitentiarius Summi Pontificis in Votis non reſervatis; (quæ hæc ſint dicam mox *n.*) reſpectu ſuorum ſubditorũ habent poteſtatem ordinariam ad diſpenſandum. Ita Sanch. *l.* 1. *c.* 38. *à n.* 4. Delegatam verò habent, Primo Vicarii Epiſcopi, vel Capituli Sede Vacante: modò advertas debere delegationem eſſe ſpecialem, cùm non ſufficiat ipſa Vicariatus conſtitutio. Ita Sanch. *ibid. n.* 1. Merolla *t.* 3. *d.* 7. *c.* 6. *d.* 17. & *c.* 7 *n.* 33. Secundò ii, quibus prædicti Pontifex, Epiſcopus, &c. commiſerint. Parochum ex ſe non puto habere ullam poteſtatem in diſpenſando in Votis, ut & in Juramentis; Sic Sanch. *l.* 8. *de matr. diſp.* 9 *num.* 27 licet enim is poſſit aliquid in diſpenſatione jejunii, vel operis ſervilis die feſtivo, ut ſuo loco dicemus; non tamen in prædictis, quia pro jejuniis, & operibus introducta eſt conſuetudo, ut Parochi poſſint; non verò pro Votis, & Juramentis.

5 Archiepiſcopus quoad Epiſcopos ſibi ſuffraganeos habet poteſtatem ordinariam diſpenſandi in Votis, nullam verò quoad ipſorum ſuffraganeorum ſubditos, nec dum eos non viſitat, nec dum viſitat: ſic Sanch. *l.* 4 *in dec. c.* 38. *à n.* 9 Illud Archiepiſcopo non denegatur, ut ſcilicèt poſſit diſpenſare prædictis ſuffraganeorum ſubditis in eo caſu, quo alicui Epiſcopus, cauſa ſubſiſtente, denegaret injuſte Voti diſpenſationem, vide apud Avilam, Henriq. Laym. *l.* 5 *tr.* 4. *de voto, c.* 8. *n.* 7. alioſque *paſſim*.

6 Sed quis diſpenſabit Epiſcopum in ſuis Votis? Reſp. vel Archiepiſcopus, cujus eſt ſuffraganeus, ut modò dixi, vel poterit ipſe ſecum diſpenſare, vel denique committere ſuo Confeſſario, ut etiam extra Confeſſionem diſpenſet. Pari modo Prælatum inferiorem regularem diſpenſabit Superior, V. G. Provincialis Rectorem: vel ipſe Rector ſibi; vel denique committat ſuo Confeſſario, ut id, etiam extra Confeſſionem faciat. Ratio horum omnium eſt, quia cum non repugnet hanc juriſdictionem diſpenſandi exerceri in ſe ipſum, ſive mediatè, ſive immediatè, cùm hæc ſit voluntaria & non contentioſa, nec ex ſe ſit Sacramentalis, quæ requirit diſtinctionem perſonarum; & ex alia parte dicti Prælati habeant plenam diſpenſandi in Votis juriſdictionem, nec, quo ad hoc, reſtrictam, ut ſupponimus, non eſt à nobis reſtringenda. Ita Sanch latè *l.* 8 *de matr. d.* 3 contra Suar. *t.* 2. *de rel. l.* 6. *de Voto, c.* 11.

7 Quid de iiſdem Prælatis exemptorum quoad ſuos Novitios? Reſp. hos poſſe ſuorum Novitiorum Vota diſpenſare vel commutare probabilius eſt, cum Rodr. Leſſ. Bonac Sanch. apud Caſtr. *d.* 2. *de voto, p.* 10. *n.* 3. quia in eos habent omnem poteſtatem juriſdictionis, dum ipſius ſunt ſubditi; eſto non habent poteſtatem dominativam. unde eorum Vota irritare non valeant. Nec tamen iiſdem Novitiis negatur poſſe ab Epiſcopo (certè eo) in cujus Diœceſi domicilium habent, ex Sanch. *l.* 4 *in dec. c.* 38. *n.* 19. diſpenſati, quia antè profeſſionem, non deſinunt eſſe Epiſcopis ſubjecti.

8 De Prælatis & Confeſſariis cœteris Regularibus, quoad Seculares, cùm Religioſi nullam habeant juriſdictionem ordinariam in eorum Vota; an nihilominus habeant delegatam ex privilegiis, mox ex citandis *n.* 46. colligetur.

9 Supereſt innuere aliquid de Abbatiſſis. Aſſero, Abbatiſſas non poſſe diſpenſare, nec commutare ſuarum Monialium Vota, licèt eadem quod eſt plus poſſint irritare. Ita Rodr. *in comp. reſ.* 2 *n.* 12 Sanc. *l.* 4. *in dec.* 39. *n.* 7. aliique. Ratio eſt, quia irritatio provenit à poteſtate dominativa, qua ipſæ gaudent in ſubditas (non verò in Novitias, *ut ſup. c.* 16. §. 3. *n.* 33 diximus) at diſpenſatio & commutatio ortum ducit à poteſtate juriſdictionis, qua de facto carent Abbatiſſæ.

Ob quas Cauſas.

10 Regula Generalis hæc brevis eſto. Illæ cauſæ ſufficiunt, quæ obſtant executioni Voti. Sed ecce nodus Ecquænam ſunt ejuſmodi? Non valet id melius dignoſci, quàm prudentis arbitrio; quod certè lucem concipiet ex examine aliquarum, ex quibus cœteræ poterunt non difficulter expendi, quas jam ſubjicio.

11 Præmitto tamen, Primò, quando cauſa; conſiderata gravitate Voti, etiam ipſa gravis eſt, vel plures leves ſatis gravem conſtant, abſolutè concedi poſſe diſpenſationem: at quando adeſt quidem cauſa, ſed expenſis omnibus non adeò ſufficiens, tunc admiſcendã aliquam eſſe commutationem, hoc eſt ſubrogandum aliquid operis boni, quod diſpenſantis Judicio Voti gravitatem compenſare prudenter poſſit.

12 Præmitto ſecundò, ſtante cauſa, obligari Prælatum ad concedendam diſpenſationem. Ita Sanc Caſtr. citandi, aliiq; *paſſim*: quia poteſtas diſpenſandi ipſis data eſt ad ſubditorum bonum; ut è contra, diſpenſare in Voto gravi ſine cauſa, eſt mortale, ex Sanch. *in Dec. c.* 45. *n.* 3. quia juxta dicta *n.* 2. uſurpatur authoritas ſibi non conceſſa. Porrò cauſæ ad diſpenſandum ſunt ſequentes.

Imperfecta Deliberatio.

13 Hæc ſufficientem dat cauſam, etiam ſola. Ita Suar. *tom.* 2. *de Relig. l.* 6 *de voto, c.* 17. *num.* 8. *juncto num.* 14. Caſtr. *t.* 3. *de voto p.* 9. *num.* 6. contra Val. *ibid.* cit. quidquid aliqui Doctores dicant, qui ad ſufficientiam petunt, ut præter imperfectam deliberationem, adſit alia cauſa, quale eſſet V. G. periculum violandi Votum, magna ejus difficultas, &c. Ratio quòd ſola ſufficiat eſt; quia hoc ipſum periculũ violandi, magnaq; difficultas, quæ ab iis Doctoribus requiruntur, regu-

Digitized by Google

lariter interveniunt vel timentur in eo, qui minus voluntariè, per imperfectam nempe deliberationem, vovit.

14 Poteſt autem ejuſmodi imperfecta deliberatio tribus modis evenire: Primò, ratione ætatis, ut cùm quis in pupillari, vel minus capaci ætate Votum emiſit; poterit enim tunc Votum etiam ſine commutationis admiſſione diſpenſari. Sic Caſtr. *ibid. n.* 8. Sanc. *l.c.n.* 30 *&* *l.8. de matr. d.* an. *n.* 13. Ratio eſt, quia benignitatis eſt Dei non ita rigidè acceptare Votum in tenera ætate conceptum, ut nequeant Superiores remittere. Quò autem imperfectior eſt ętas, eò major erit cauſa, quia de majore involuntario timetur.

15 Secundò, cum Sanch. *l. 4. in dec. c.* 45. *n.* 30. Caſtr. *l.c.n.* 9. ratione turbatæ mentis, ut cum quis ira, triſtitia, metu oppreſſus, imprudenter vovet. Huc facit ex Laym. *l.4. tr.4. c.* 8. *n.* 5. facilitas, ſeu levitas vovendi, ut conſuevit eſſe in fœminis, aliiſque timidæ naturæ. Ratio eſt, quia in ejuſmodi nō omninò voluntariis Votis, non eſt multa affectio ad rem promiſſam; quare ſemper aderit periculū illam violandi.

16 Hinc ſi quid voviſti ob timorem mortis v.g. naufragii, vel cujuſque alterius mali, diſpenſationem impetrare licitè vales: nam tametſi hic timor non ſit incuſſus ad extorquendum Votum; præſtat tamen regulariter, ex Sanc. *ib. n.* 31. Caſtr. *l.c.n.* 9. ſufficientem cauſam diſpenſationi: quia cum immatura deliberatione ſic voveri ſolet. Dico (regulariter) ſi enim matura fuit deliberatio, jam non erit ex hoc capite cauſa ſufficiens. Si verò voviſti ex timore incuſſo ad extorquendum Votum, cauſam ſine dubio habes ſufficientem ex Sanc. *ib. n.* 32. immò etiam ſi timor levis fuerit, probabile eſſe Votum tunc non obligare, adeòque non egere relatione, *ſup. l.* 1. *c.* 2. *n.* 3.

17 Tertiò, ratione erroris vel doli in cauſa impulſiva Voti. Ita Caſt. *l.c.n.* 10. (nam ſi ſit error in cauſa finali, vidimus *ſup. c.* 13. qua ratione Votum ſit irritum) vel in aliqua voti conditione. Ratio eſt, quia error, vel dolus minuit ſine dubio voluntarium; licèt fatear admiſcendam hic eſſe aliquam commutationem; quia Votum jam ſupponitur, quo ad principale, ſatis eſſe voluntarium.

Difficultas notabilis exequendi Votum.

18 Si hæc non fuit pręviſa, quamvis nō ſit tanta, ut abolere poſſit obligationem Voti; tamen ad benignitatem Dei ſpectat, ut ſaltem ſit cauſa diſpenſandi. Sic Sanc. Suar. Caſtr. eos citans *l.c.n.* 13. Si verò fuit præviſa, refugiunt aliqui concedere eſſe cauſam ſufficientem: puto tamen regulariter ſufficientem eſſe; quia ſemper multò difficilior apprehenditur res, quando inſtat executio, quā quando remotè prævidetur facienda. O quoties dum mente & cognitione ſoli præliamur, in quæque menti obvia pericula ruimus; ad quorū tamen primū occurſum ſtatim expalleſcimus, & terga etiam nolentes vertimus!

Damnum Temporale: ubi quid de Eleemoſyna?

19 Si voti executio tibi cauſa eſt damni vel tui, vel publici, vel tuę familiæ, &c. ſufficienti cauſa inſtructus, diſpenſationem voti petis. Sic Sanc *l.c.c.* 49. *n.* 50. 51. Caſtr. *l.c.n.* 15. *&* 16. Hinc longæ peregrinationes, auſtera jejunia, ſi te, vel familiam notabiliter lædant, dant ſufficientem cauſam; quia tibi providere, vel familiæ, ad charitatē pertinet, pietatemque. Huc reducitur cauſa diſpenſandi in caſtitatis voto, ne quis caſtè vivens morbo continuo fortè divexetur, ne familia illuſtris pereat, ne inimicitię graſſentur inter Cives, quādo diſpenſato Voto his malis matrimonio occurri ſperatur. Si cauſa eſt merè tēporalis, ut accidit in dicto morbo, illuſtris familię conſervatione &c. utpotè nō omnino ſufficiente, ſemper erit aliqua cōmutatio admiſcenda; ſic enim in praxi ſervat ſacra Pœnitentiaria. Ita Sanc. *l.c.c.* 51. 52.

20 Quid de larga eleemoſyna, datne ea cauſam diſpenſandi vota? Si enim vovens ut ſibi diſpenſetur in Voto, v.g. jejunii, eleemoſynam offerat ad opera pia, poterit ex ſola hac cauſa à jejunio diſpenſari. Reſp. negativè, cum Sanch. *l.c.n.* 7. quamvis enim ea ſufficiat ad commutationem, quia eleemoſyna connumeratur certè inter opera bona, in quæ poteſt bonum opus Voti commutari; non tamen ſufficit ad diſpenſationem, quia diſpenſatio requirit aliquid obſtans executioni Voti, quod non affert quæcumque oblata eleemoſyna.

Damnum Spirituale.

21 Si tibi facta eſt materia Voti inutili, vel mala, impediens majus bonum, ut ſi Votum ſit tibi cauſa ruinæ ſpiritualis, ſufficientem habes cauſam pro Diſpenſatione. Tale eſſet Votum Caſtitatis in Cōjugato; difficulter etiam in tanta Conjugii occaſione cohibere quis à culpa ſe poteſt. Tale item eſſet idem Votū, quando vel ex fragilitate, vel etiam ex malitia à te ſepè illud eſſe violandū notabiliter timeres. Sic Suar. *c.* 2. *de Rel. l.* 6. *de Voto, c.* 17. *n.* 11. Sanch. *l.c.n.* 44. 45. quia poſito quod ex quocunque capite tibi Votum inutile, vel perniciosum eſt, congruū eſt, ut pia Eccleſia tanto malo ſubveniat per diſpenſationē.

22 Huc reducito, ſi ſperetur aliqua major utilitas ſpiritualis voventi per conceſſam diſpenſationem: Sic Suar. *l.c.n.* 10. & *l.c. num* 38. nam id dat cauſam ſufficientem; quia per Votum, principaliter bonum ſpirituale voventis intenditur.

23 Huc item pertinet quando vovens multis ſcrupulis in Voto exequendo divexatur; id enim damnum ſpirituale eſt, cui pium eſt ſuccurrere. Sic Sanch. *l.c.n.* 43.

Dubium.

24 Si ſis dubius, an intentionem habueris vovendi, an Votum impediat minus bonum, an ex executione Voti malum, damnumve impendat, an Votum impleveris, &c. ſatis ſuperque diſpoſitus es ad diſpenſationem. Ita Caſtr. *l.c. n.* 11. & 14. citans Suar. & Sanch. quia benignitas Dei petit, ut in obligatione incerta facilitas ſit eam remittendi. Immò in aliquo dubio ex his Votum non obligare, dictum eſt *ſup. l.* 1. *c.* 3. §. 17. *v. votum*.

Commoditas Voventis.

25 Illud non admitto, ſolam commoditatem eſſe cauſam ſufficientem, licèt hæc ſufficiat ad commutationem, ut alacrius Deo ſerviatur: at ſatis nequaquam eſt ad diſpenſationē; quia ad hanc requiritur cauſa obſtans executioni Voti, qualis certè mera commoditas nō eſt.

Quæ vota?

26 Omnia Vota, quæ non ſunt in præjudicium tertii, poſſunt diſpenſari ab Epiſcopis, Epiſcoporum juriſdictionem participantibus; præter quinque, Caſtitatis, perpetuæ Religionis, triumq; peregrinationum, nempè Jeroſolymitanę, Compoſtellanę, Romanę devotionis cauſa. Ita *mox* cit. & *paſſim*. Quoniam verò reſervatio odioſa eſt, ut potè ordinariam poteſtatem reſtringens, erit ſtrictè interpretanda; ita ut ea quinque Vota tunc reſervata intelligantur, cùm ſunt ſtrictè talia. Ita Azor. Sayr. Leſſ. aliique apud Caſtr. *t.* 3. *tr. d.* 2. *de Voto, p.* 51. *n.* 1.

27 Unde Vota dicta peregrinationum non devotionis cauſa, reſervata non ſunt, nec Votum Religionis non approbatæ, nec Caſtitatis non perpetuæ, nec Votum non contrahendi matrimonium, non fornicandi, non ſe polluendi, non tangendi turpiter mulierem, non petendi debitum in Conjugatis, non petendi diſpenſationem de Voto caſtitatis perpetuæ, & ſimilium: quia non ſunt abſolutè & ſtrictè Vota reſervata. Ita Sanch. *l. 4. in Dec. c.* 40. *n.* 77. Pont. reputat probabilem *l.* 8. *de matr. c.* 8 §. 1. *n.* 27.

28 Idē dic de quibuſdam circumſtantiis Voto reſervato à ſe annexis, V.G. de Voto illarum trium peregrinationū pedibus, vel de Voto Religionis ſtatim, vel de Voto Religionis ſtrictę: Ita iidē, quibus adde Nav. *l.* 3. *conſ.* 41. *de Voto, in* 2. *edit.* non enim ſunt reſervatę illę conditiones, *pedibus, ſtatim, ſtrictę*; quare poterūt diſpenſari ab Epiſcopis, remanente tamen ſubſtantia dictorum votorū, quæ certè reſervata eſt.

29 Dixi autem (quæ non ſunt in præjudicium Tertii) nam quæ ſunt in hujus præjudicium, an poſſit diſpenſari, diximus *ſup. c.* 7. §. 3. *n.* 2. & 3. & dicemus mox *c.* 57.

30 Quid de Voto disjuncto? Si quis V.G. vovit vel Caſtitatem, vel Jejunium? Dico non eſſe reſervatum. Ita iidem; quia libertas, quam is habet eligendi partem non reſervatam, facit, ut totum ejus Votum abſolutè à reſervatione ſit liberum. Quid, ſi pars non reſervata reddatur illi impoſſibilis? ut ſi dictus vovens in gravem infirmitatem incidat, unde jejunare non poſſit? Adhuc dico, partem alteram non remanere reſervatam, quia per accidens eſt alteram eligi non poſſe. Ita iidem, quibus adde Laym. *l.* 8. *tr.* 4. *c.* 8. *n.* 11.

31 Quid denique, ſi is elegerit partem reſervatam? hæc poſt electionem, erit ne reſervata? Dico, ſi elegiſti per novum votum, reſervata utique erit, ut ex ſe patet: at ſi elegiſti abſolutè ſine novo Voto, puto non eſſe reſervatam, quia ſic remanet in ſua primæva natura.

An vota conditionata ſint reſervata? ubi An materia ſubrogata pro voto reſervato ſit reſervata?

32 Occurrunt hic tres difficultates: Prima de Votis verè conditionalibus, & pœnalibus in materia reſervata. Si quis ita V. G. voveat: *Promitto Deo caſtitatem ob amorem hujus virtutis*, vel *ob amorem Dei*, eſt Votum abſolutum, & certè reſervatum: at ſi voveat in hunc modum: *Si à Deo impetravero ſanitatem, ei Religionem promitto*, dicitur Votum conditionatum: Si verò in hunc alium modum: *Si luſero, in pœnam voveo caſtitatem*, dicitur Votum pęnale. Quæritur jam, an hæc duo Vota conditionale & pœnale ſint reſervata? Addidi autem illud (verò) propter dicta *ſup. c.* 1. §. 2. *n.* 1. *&* 2. hic notat Caſtr. *d.* 2. *p.* 13. *n.* 17. *de Voto*.

Reſpondeo probabile quidem eſſe ex Sot. Azor. Pont. aliiſque apud Caſtr. *l.c.p.* 12. *n.* 14. hæc Vota, ſaltem adveniente conditione, ſubſtare reſervationi, quia tunc transeunt in abſoluta: ſed eſſe etiam probabile *ibid.* & tutum tum ante, tum poſt conditionem impletam, reſervationi nequaquam ſubiici. Ratio potiſſima mihi videtur eſſe, quia ejuſmodi Vota, cùm ſint ſub conditione de futuro, imbibunt imperfectum conſenſum, utpotè dependentem à futuro eventu; adventus autem conditionis non facit, quin conſenſus fuerit imperfectus, nec ejus naturam mutare poteſt; ergo licèt ea Vota tranſeant, quoad alios effectus in abſoluta: at ſemper primævam imperfectionem retinent, atque adeò non ſubjacebunt reſervationi, quæ cum ſit odioſa, cadit ſolùm in Vota perfectè voluntaria. Adde dictum à nobis *ſupra lib.* 1. *num.* 3. *§.* 7 *V. Votum nu.* 15. fatentibus Doctoribus, Votum, de quo eſt dubium, an reſervatum ſit, reſervatum non eſſe; quia reſervatio eſt odioſa, unde & ſtrictè interpretanda: at nemo negat,

gat,ſaltem dubium eſſe,an hæc Vota ſub conditione, vel ſub pœna afficiat reſervatio; ergo ab illa erunt immunia.

An materia ſubrogata pro Voto reſervato ſit reſervata?

33 Secunda difficultas: An quando Pontifex commutat Votum reſervatum in alias pias actiones, V.G. Votum Caſtitatis in Jejunia; an inquam ipſum opus ſubrogatum,puta Jejunium ſit reſervatum,an potiùs ab Epiſcopo, ſimilemque juriſdictionem participantibus diſpenſari queat,vel commutari?

34 Dico non eſſe reſervatum,diſpenſarique,vel commutari poſſe. Ita Sanch. Caſtr. *mox cit.* P. Bardi *in Bull.Cruc.p.2.tr.7.c.2.ſect.5.§ 4.* aliique ab ipſis citati. Ratio præcipua ſit, quia ejuſmodi opus ſubmiſſum nec ea ſe eſt reſervatum,nec ex Pontificis nova reſervatione.

35 Dices. At per regulam Juris *leg.unic.C. de rei uxoriæ actione c. Eccleſiæ t. ut lite pendente. Subrogatum ſapit naturam ejus, cujus loco ſubrogatur.* ſed facilis eſt Reſponſio, id verum eſſe in Favorabilibus, non in Odioſis. Alias reſponſiones vide apud Sanch. *l.4.in dec.c.6.* & Caſtr. *to.3.tr.15.d.2.Voto,p.12.n.5.*

An Jejunium ſubrogatum Voto Caſtitatis perpetuæ, ceſſet perveniente anno ſexageſimo ætatis & ſimilia. Vide infra *l.4.c.5. de Jejunio §.7. à n.9.*

Vide etiam de Lugo *l.4. Reſp.mor.d.41.* ubi rectè monet petentem commutationem vel diſpenſationem materiæ ſubrogatæ cuilibet Voto, multò magis reſervato, debere explicare ipſum Votum; ut ſcilicet Diſpenſans, vel Commutans gravitatem vinculi cognoſcat, nec plus æquo de promiſſione temerè remittat.

Vota reſervata an aliquando ab inferioribus Papa diſpenſentur?

36 Tertia difficultas. An adſit aliqua exceptio,ita ut Epiſcopus, aliique ſimilis juriſdictionis, valeant in aliquo eventu diſpenſare, vel ſaltem commutare Vota reſervata? Aſſero adeſſe quatuor. Prima habetur à Neceſſitate,Secunda ab Imperfectione voluntarii,Tertia à Conſuetudine. Quarta à Privilegio. habe de ſingulis.

Neceſſitas.

37 Petrus Voto Caſtitatis aſtrictus Bertam Virginem violavit,cujus honor,niſi Petrus eam ducat,nequit reparari;ſi tamen expectanda ſit Summi Pontificis diſpenſatio, timetur interim ne à cognatis alterutrius res impediatur. Idem erit, ſit Petrus, morti proximus,ni Bertam duceret, relinqueret filios illegitimos, vel orirentur graves diſcordiæ inter cognatos. vel ſimilia. Poterit ne tunc Inferior Papa V. G. Epiſcopus diſpenſare. Reſp. cum Leſſ. Suar. Pont. Barb. Sanc. apud Caſtr. *d.diſp.2. p.12. n.4.* poſſe ea præſumpta Pontificis voluntate; ſic enim bonum Eccleſiæ regimen poſtulat, ut in extraordinariis hujuſmodi urgentibus cauſis non deſit remedium. Hanc poteſtatem non concedi privilegiatis, mox dicam *n 9.*

38 Nota duo. Alterum. Si poſſet eſſe recurſus ad aliquem,cui ſpecialis facultas à Papa diſpenſandi in reſervatis commiſſa fuiſſet,non poſſe tunc Epiſcopum,docet ſententia communior. Ita iidem apud eundem *n.5.* quia tunc non eſſet urgens neceſſitas,iam enim in promptu eſſet,qui adiri poſſet. At probabile puto etiam tunc Epiſcopum poſſe. Ita Henr. *l.8 de pœn.c.10.n.1.& l.12. de matr.c.3.num.1.* Avill. *de cēſ.2 p.c.7.d.1.d.6.not.4.* aliique,quia per accidēs eſt,quòd ejuſmodi potens delegatus præſto ſit; nec inde tollitur ab Epiſcopo poteſtas, qua valdè ampla gaudet in caſibus hiſce neceſſariis.

39 Alterum. Poteſt tunc Epiſcopus id dumtaxat quod neceſſitas poſtulat,& non ampliùs: quare mortua hac uxore V. G. non licebit petro aliam ducere; atque ſi idem fornicetur, ſi ſe polluat; ſi adulteret,addet hujuſmodi peccatis peccatum contra Religionem, ideſt contra proprium Votum; quia hoc non fuit diſpenſatum, niſi ad effectum illius peculiaris matrimonii.

40 Quid,ſi periculum,quod immineret, eſſet ſpirituale V. G. rationabilis ſæpè timor violandi Votum, dum expectatur Papæ reſcriptum? Reſp. multò magis judicandum propter eundem poſſe Epiſcopum: Ita iidem apud eundem Caſtr. *l.c.n.4.* ſed puto hunc caſum, præſertim in noſtris Regionibus non valdè Roma diſtantibus,rarum fore;quia non longa eſt mora, qua te continere debeas.

Imperfectio voluntarii.

41 Si Votum reſervatum V. G. Caſtitatis emittatur ex metu, etiam levi, incuſſo ad extorquendum Votum, quamvis ex ſententia aliquorum ſit validum (nam in probabiliſſima non eſſe validum, *ſup.* nos docuimus) non eſſe tamen reſervatum iidem fatentur. Ita Nav. *c 12. n.69.* Leſſ. *l.2. c.40. d.18. n.127.* quia Votum per injuriam extortum non præſumitur ita à Pontifice approbari, ut reſervatum velit, ne ſcilicet is iniquitati favere videatur.

Guttierez *l.2.Can.quæſtionum c.12. nu.49.* aliiq;apud ipſum omnia Vota reſervata emiſſa ab iis,qui ſub dominativa poteſtate viuūt,poſſe putant ab Epiſcopo diſpenſari; quia ſi irritari poſſunt ab iis, quibus ſubduntur:non eſt credibile,Pontificē ea ſibi reſervare voluiſſe. Sed quia poteſtas irritandi eſt ſatis diverſa à poteſtate diſpenſandi, unde nō valet illatio unius ab alia; nec Sāch. nec Suar. nec Caſtr. *d.2. de Voto, p.12.n.12.* citans Suar. Sanc. eam ſentētiam admittunt: nec igitur ego.

Conſuetudo.

42 In jure nulli,ne Legato quidem à latere,ex Caſtr. *ibid.n.1.* conceſſa eſt facultas diſpenſandi in prædictis quinque reſervatis. At cōceſſa ne eſt alicui ex legitima conſuetudine? Invenio,Epiſcopos,ſimilique juriſdictione fungentes, poſſe ex conſuetudine ob incontinentiæ periculum diſpenſare ad petendum debitum ei, qui caſtitatis Votum emiſit, ſi ſit conjugatus; Verùm id clariore indiget explicatione, quam ſequentibus dictis jam ſubdo.

43 Dico Primò. Ei,qui,cū ſit ſolutus,emittit caſtitatis Votum,niſi nullus Summus Pontifex diſpenſare Votū poteſt,nec abſolutè,nec ad effectū contrahendi matrimonium. At ſi idem non obtenta diſpenſatione,nihilominus(certè cum peccato)contrahat matrimoniū(quod certò eſt validum,quia ſupponimus hoc eſſe Votū caſtitatis ſimplex) etiam ſi nōdum conſummaverit,poterit Epiſcopus diſpenſare ad petendum debitum,manente Voto firmo quoad cætera alia, V.G. ad nō fornicandum,ad non ſe polluendum,ad caſtitatem ſervandā mortua conjuge, &c. Atque hic eſt caſus,qui ex conſuetudine conceſſus eſt prædictis Papa inferioribus, ex omnium ſententia.

44 Dico Secundò. Ei,qui poſt contractum matrimonium Votum caſtitatis emiſit ſine licentia conjugis,qui ceſſerit juri petendi.poteſt Epiſcopus diſpenſare;ſed tunc non diſpenſat niſi jure proprio, cùm hoc non ſit Votum caſtitatis abſolutè, ſed partialiter, ſcilicèt non petendi debitum: abſolutam enim caſtitatem nulliter vovet conjugatus,cùm is reddere ſemper debitū ex obligatione juſtitię teneatur.

45 Dico Tertiò. Ei,qui caſtitatem vovit cum licentia conjugis cedentis juri petendi, vel quod idem eſt,iis conjugatis, qui mutuo conſenſu idem Votum caſtitatis emittunt, quamvis aliqui negent poſſe Epiſcopum diſpenſare, quia hi tunc tenentur non cohabitare ſimul,atque adeò non habent periculum incontinentiæ,quod eſt radix prædictę conſuetudinis;tamen probabile judico poſſe,quia vivente conjuge, quamvis in alia domo,ſemper ſubeſt incontinentiæ periculum. Multò magis,quia eſto hoc periculum fuerit radix,tamen occaſione illius inducta eſt abſoluta conſuetudo,quia in conjugatis poſſit modo prædicto ab Epiſcopo diſpenſari: patet, quia ſi eſſet ob ſolum præciſumque periculum, non eſſet diverſa hæc poteſtas conſuetudine inducta, ab ea,quam urgente neceſſitate ſpirituali habent Epiſcopi, de qua diximus *n.40.*

Privilegium.

46 Ex privilegio poſſe Mendicantes, quique eorum facultatum ſunt participes,vota omnia ſæcularium ad ſe accedentium, præter illa quinque reſervata, diſpenſare, vel commutare, notum eſt omnibus. Tria autem ejuſmodi privilegia reperio.

Primum eſt Pauli III. *in comp.priv.Soc.Ieſu V.Commutatio n.1.* concedentis,Cōfeſſarios Societatis Ieſu,poſſe commutare omnia vota exceptis prędictis quinque. Et quidem noſter P.Generalis hanc facultatem omnibus Cōfeſſariis juxta Tridentinum approbatis cōmunicat.

47 Secundum eſt Innocentii VII. apud Sanch *l.4.in Dec.c.43. n.4.* qui conceſſit Mendicantibus poſſe diſpenſare in votis, in quibus poſſunt Epiſcopi,demptis Votis peregrinationis ultra duas dietas. Verùm aliud Martini V. eſt ſine reſtrictione;cōcedit enim *in comp.priv. 5.7 V.Diſpenſatio, §.10.* Benedictinis, poſſe diſpenſare in Votis etiam Epiſcopo reſervatis:Idē conceſſit per Bullam Eugen.IV. apud Pelliz. *in man.reg.tr.8.c.3.n.141.* & quidem idem P.N. Generalis hanc poteſtatē communicat omnibus ſuperioribus, & quibus ipſi cōmiſerint.

48 Tertium eſt Pii V. *In comp.priv.Soc.Ieſu V.Diſpenſatio §.9.* concedentis *vivæ vocis oraculo*,Provincialibus Mendicantium,ut poſſint concedere ſuis Confeſſariis approbatis juxta Tridentinum facultatem diſpenſandi ad petendum debitum cum iis, qui ante matrimonium voverant caſtitatem. Et Pater idem Noſter Generalis hoc privilegium cōmmunicat Provincialibus & aliis Confeſſariis,quibus iis per ſe vel per alios id commiſerint.

Hanc facultatem,ut etiam diſpenſandi ad petendum debitum ex ſuperveniente affinitate,eſſe etiam per Bullam,notat Thom. Hurtad. *tr.10. nu.1195.*

49 Horum Privilegiorum ampliorem declarationem vide apud Sanch. *l.4.in dec.c.43.* Caſtr. *d.2.p.13.à nu.6.* Pelliz. *in Man.reg. tract.8. tom.c.3.*

Lege Aſcanium Tamburinum, qui affert Catalogum Votorum, quæ poſſunt diſpenſare Mendicantes,quem in lectorum gratiam breviter contractum hic ſubdo.

Mendicantes,& qui cum ipſis communicant in Privilegiis, poſſunt in votis Papę reſervatis diſpenſare:quoties in iiſdem poſſunt Epiſcopi ratione alicujus circumſtantiæ,unde verè deficiant à rigoroſa reſervatione. Poſſunt ergo diſpenſare.

I. Voto disjunctivo, cujus altera tantum pars reſervata eſt.

II. Voto Caſtitatis non perpetuo, ſed temporali; At, ad centum annos, judicatur perpetuum.

III. Voto, quo alter conjux abſque alterius licentia, vel abſque illa promiſit ſe non petiturum debitum.

VI. Voto non reſervato, in quod Pontifex Votum reſervatum commutavit.

V. Voto Virginitatis ſervandæ,ſi fuit ſolùm pro prima vice, &c.

VI. Voto,in quo vovens intendit, ſe ſolùm ad culpam venialem obligare..

Digitized by Google

VII Voto de nunquam contrahendo matrimonio.

VIII. Voto non fornicandi, vel non tangendi mulierem.

IX. Voto caſtitatis emiſſo ex metu, licèt levi, incuſſo ad Votum emittendum.

X Voto caſtitatis, ubi dubitatur, an ſit validum.

XI. Voto aſſumendi ordines Sacros.

XII. Voto expreſſo promittendi Caſtitatem.

XIII. Votis diverſis ad Caſtitatem pertinentibus, ſeparatim emiſſis, &c.

XIV. Voto ingrediendi Religionem non approbatam.

XV. Voto paupertatis, vel obedientiæ in ſæculo, aut in Religione non approbata.

XVI. Voto ingrediendi Religionem militarem, excepta Jeroſolymitana; hæc enim eſt vera Religio, de aliis controvertitur.

XVII. Voto arctioris Religionis, ut commutetur in Votum laxioris.

XVIII. Qualitatibus peregrinandi, ut ſi pedeſter voviſti, commuteris in equeſtrem.

XIX. Voto Religionis non perpetuæ; v.g. ad duos, vel tres annos, ad centum judicatur perpetuum.

XX. Voto, quo quis promiſit perſeveraturum, & profeſſurum in Religione. Votum enim Religionis reſervatum eſt illud, quo quis velit legitimè ingredi in Novitiatum, & ibi ſine fraude experiri, ſecus ex juſta cauſa egredi.

XXI. Executioni in differendo ingreſſum in Religionem, vel aliis reſervatis, dummodo non impediat totaliter, vel æquivalenter ingreſſum.

XXII. Votis trium Peregrinationum reſervatarum non in eorum locorum devotionem, ſed ad alium finem emiſſis. Ad finem devotionis præſumitur, ſi de fine alio expreſsè non cogitetur.

XXIII. Voto non petendi diſpenſationem ab alio quàm à Summo Pontifice.

XXIV. Voto reſervato pœnali, & verè conditionali ob conditionem de futuro. Sed ex Aſcanio Tamb *l.c.* nondum impleta conditione, at ex me, aliiſque ut ſupra *n.32.* vidimus, etiam poſt eam impletã.

Hæc ex Aſcanio Tamburino, qui *ibid.q.9.* addit, eum, qui obtinuit à Pontifice Voti diſpenſationem exequendam ab Ordinario, voti, inquam, cui valeat Prælatus inferior, vel Religioſus diſpenſare, poſſe huic gratiæ Pontificis renunciare, & illam habere à Prælato hujuſmodi, vel Religioſo. Quòd ſi Põtifex nolit diſpẽſare, nõ poterit alius inferior, niſi nova ſuperveniente cauſa, ex Sanch. *l.8. de matr. d.14.n.5.*

Non ſunt tamen hic tria prætermittenda. Primò, diſcrimen inter poteſtatem Epiſcoporum, & Religioſorum. Religioſi enim nunquam poſſunt propter urgentem neceſſitatem diſpenſare in aliquo ex quinque votis reſervatis. At Epiſcopi poſſunt in omnibus quinque, ſi quando urgeat neceſſitas, adirique Pontifex non poſſit. Ratio differentiæ eſt, quia poteſtas diſpenſandi ex vi urgentis neceſſitatis, fundatur in juriſdictione ordinaria, quam habent Epiſcopi; at quoad ſæculares, hac non fruuntur Religioſi.

50 Rurſus Mendicantes poſſunt exercere ſua dicta privilegia circa omnes Fideles ad ſe accedentes, agunt enim Summi Pontificis nomine: at Epiſcopi, quia per ſuam juriſdictionem agunt, extra ſuos diæceſanos ſe extendere nequeunt.

51 Præterea Epiſcopi poſſunt ſuam poteſtatem diſpenſandi, & cõmutandi aliis delegare, quia in ipſis hęc poteſtas eſt ordinaria: at Mẽdicantes non item, quia delegatus non poteſt ſubdelegare, ſi ejus ſit induſtria electa. Adverto tamen cum Pelizz. *l.c.n.14.* cit. Laym *l.4. tr.4. c.9.n.27.* poſſe Religioſum hac uti forma cum ſuo pœnitente; *Commuto tibi hoc votum in opera, quæ vir ille doctus tibi deſignaverit, cujus ſententiæ volo ceſſare*: poſſe, inquam, quia id non eſt delegare, ſed prudentia alterius uti ad ſtatuendam materiam ſubrogandam.

52 Conveniunt tamen primò, quod utrique poſſunt vota commutare, vel diſpenſare extra Sacramentum Confeſſionis. Sic Sanc. *l.c.* aliique, immò & abſentibus, ex Pellíz. *l.c.n.170.* quia nec pro Epiſcopis à jure ullo, nec pro Religioſis à clauſula ulla exercitium ejuſmodi poteſtatis ad forum Sacramentale reſtringitur.

53 Secundò, quia diximus ſupra *n.32.* Vota conditionalia, & pœnalia non cenſeri reſervata; ideò hic conſequenter advertimus illa omnia tum ab Epiſcopis ſuo jure, tum à Religioſis per privilegia poſſe diſpenſari, vel commutari: Id quod certè ampliſſimam poteſtatem continet, ut conſideranti patebit.

54 Tertiò, quia item diximus *n.42.* ex conſuetudine poſſe Epiſcopũ diſpenſare Votum caſtitatis conjugati ad petendum debitum; cum Regulares habeant, ut modò diximus *n.47.* privilegium diſpenſandi ea, quæ poteſt Epiſcopus: conſequenter idem Regulares poterunt cũ conjugatis, quod poſſunt Epiſcopi; idq; non ſolùm ex vi privilegii *vivæ vocis oraculo*, de quo dictum eſt *n.48.* ſed etiam ex vi privilegii Bullati dicti *n.47.* Sic Sanch. Hurt. Henriq. Rodr. Cord. quos citat ſequiturq; Quintanad. *tr. 9. ſing. 2.3.4.* Scio id negari ab aliquibus, quia (inquiunt) Epiſcopus non diſpenſat in hoc ex jure ordinario, ſed ex conſuetudine: ſcio inquam id, ſed immeritò negatur. Privilegium enim Mendicantium dicit, poſſe eos diſpenſare in Votis, in quibus poteſt Epiſcopus; & quidem rectè omnes declaramus, in quibus poteſt ex vi juriſdictionis, nec ſolùm ex vi neceſſitatis urgentis, quando non ex vi ſuæ ordinarię juriſdictionis, ſed ex preſũpta voluntate Pontificis diſpenſat. At Epiſcopus, poſita dicta conſuetudine, jam ex vi ordinarię juriſdictionis acquiſitę per conſuetudinem diſpenſat, ergo poterunt Regulares: Conſuetudo enim dat juriſdictionem ordinariam, ut probat Sanch. *l.8. de matr. d.12.n.5.* ex *c. cum contingat, de foro competenti*.

Quid poſſit fieri circa aliqua vota reſervata per Bullam Cruciatæ, vel per Jubilæum, inſinuabitur mox §. 5. *n.1.*

Facta diſpenſatione an quis poſſit redire ad prius Votum; dicetur item mox §. 7.

§. V. *De Commutatione Voti.*

Quis commutandi voti poteſtatem habeat?

1 Habent ſine dubio commutandi Vota poteſtatẽ. Primò omnes Superiores juriſdictione Epiſcopali potientes. Secundò, omnes Regulares, ut diximus à *n.47.* Tertiò, omnes Confeſſarii per Bullam Cruciatæ, vel per Jubilæum electi, modo *n.11.* mox dicendo.

2 At enim verò: eo ipſo quòd quis poteſtatem habet diſpenſandi, cenſetur ne habere poteſtatem commutandi? Reſp. ita, quia quibus conceditur majus, conceſſum intelligitur & minus in eodem genere rerum juxta illud, *cui licet quod eſt majus, licet quod eſt minus.* Ita Sanc. *l.4. in Dec. c.49.n.28.* Caſtrop. *d.2. de Voto, p.14. & tr.25.d. unic. de Bulla Cruc. p.10.*

Quid contrà? eo ipſo ne quòd quis commutare poteſt, poteſt ne diſpenſare? Reſp. non ita, quia major poteſtas nullo modo continetur in minori. Sic iidem *ibid.*

De Commutatione in majus.

Quis?

3 Non ſolùm prædicti Superiores & privilegiati, ſed quilibet poteſt ſuum Votum non reſervatum, nec tertiò præjudicans, in melius commutare. Ita Navar. Cov. Sayr. Val. Suar. Sà, aliique apud Caſtr. *l. c. de Voto, p.15. n.2.* Ratio eſt, quia melius bonum Deus acceptat loco minoris, utpotè ſibi gratius. Certè id non accidit in hominibus, quibus non eo ipſo quod aliquid melius eſt, placet magis. Regulæ autem ad diſcernendum, quodnam ſit opus melius, videantur infra *c.17. §. 4. n. præſer. 23.*

Quæ?

4 Omnia Vota, pręter verè reſervata, & præterea, quę in utilitatẽ tertii emiſſa ſunt, & ab eo acceptata, poteſt quis in evidenter melius commutare. Ita Nav. Val. Sayr. Sà, Suar. Sanch. aliique apud Caſtrop. *l. c. d.2. p.15. n.2.* Dixi primò (præter reſervata) non enim quia v.g. peregrinationem Romanam ſibi in quodcunque aliud commutare, ne in aliud quidem reſervatum, v.g. caſtitatem poteſt. Ratio eſt, quia eo ipſo quòd Votum eſt reſervatum, ſubditur Superioris arbitrio, & non voventis diſpoſitioni relinquitur. Vide tamen quid benignius infra in *tr. de Bull. Cruc. c.13. §.3. n.12.* Excipe, niſi commutatio fiat in ingreſſũ Religionis; quia propter ſummam perfectionem ſtatus Religioſi, poteſt quodlibet Votum in illum mutari; quam exceptionem fecit Põtifex *c. ſcripturæ, de Voto.* ibi: *Reus fracti Voti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuum noſcitur ob Religionis obſequium commutare.*

5 Dixi ſecundò, (præter ea quæ in utilitatem tertii, &c.) non enim, ex Sayr. Suar. Leſſ. apud Caſtrop. *l.c. de Voto, n.2.* ſi quis fortè vovit dare v.g. pauperi huic determinato eleemoſynam decem aureorum, iſque acceptaverit, poteſt in aliquorum ſententia in aliud melius opus v.g. in Miſſas permutare: quia tunc acquiſitum eſt jus. Tertiò, cui non ſemper, ut modò dixi, quod melius eſt, placet Dico (in aliquorum ſententia:) nam cœterùm vide, quæ docui *c.7. §.6. n.3.* & mox infra dicebo *c.17. §.2.*

6 Quid, ſi Votum ejuſmodi acceptatum non fuerit? Ajo cum iiſdem, poſſe commutari, ut ex dictis *ſup. §.4. n.29.* manifeſtum eſt. Nam propterea ſi Calicem huic Eccleſiæ pauperi voviſti, nec ipſa, vel ejus Rector, aliuſve legitimè acceptavit, potes pauperi dare. Ita Sanch. *l.4. in dec. c.49.* Leſſ. *n.6.* Pont. aliique apud Caſtr. *de Voto l.c.*

Ob quas cauſas?

7 Nulla cauſa ad explicatam Commutationem in melius deſideratur; ſiquidem, opus ipſum Deo gratius eſſe, ſatis cauſam præbet. Ita Nav. Sayr. Azor. Laym. Sanc. Suar. aliique apud Caſtr. *l.c.*

De Commutatione in minus?

Quis, Quæ Vota, Ob quas cauſas?

8 Nullus, niſi qui poteſt diſpenſare propter Vota ſive reſervata, ſive non reſervata, in notabiliter minus commutare (ſi enim ſit in paulò minus, cùm parum pro nihilo reputetur, non minus, ſed æquale moraliter, reputabitur.) Ratio dicti eſt clara, quia tunc admiſceretur remiſſio partis voti, atque adeò diſpenſatio. Unde etiam fit, ut Cauſæ ejuſmodi commutationis in minus, eædem debeant eſſe, quæ ſunt in diſpenſatione, nempe obſtantes executioni Voti, ut ſuo loco *ſupra* diximus. Quod ſi quis Superior vel Delegatus, ab ipſo ſine cauſa Votum grave in notabiliter minus commutaret, V.G. jejunium in quinque *Pater & Ave*; peccaret mortaliter, quia uſurparet authoritatem,

ſibi

Digitized by Google

ſibi non conceſſam, hoc eſt poteſtatem diſpenſandi ſine cauſa, quod eſſe mortale, diximus *ſup. §.1.n.12.*

9 Quid de validitate? Reſpondeo, quando Commutatio fit in minus authoritate Prælati, vel Delegati per Bullam, Jubilæum, Privilegia, etiam nulla ſubſiſtente cauſa, valet commutatio; concipit tamen vovens gravem obligationem ſupplendi id, quod deeſt ad æqualitatem materiæ ſubrogatæ cum promiſſa. Ita Sanch. *l.4. de Voto, c.31.* Ratio eſt, quia contractus permutationis, ſicut & venditionis, non annullatur ex in æqualitate pretii vel rei cum re; ſed ſolùm eſt onus ſupplendi id, quod ad æqualitatem deeſt: ita proportionaliter in caſu permutationis voti. Eadem ratio idem perſuadet, ſi commutatio in minus fiat propria authoritate; ſat enim erit implere, ſeu habere animum ſupplendi, quod deeſt: vel certè redeat vovens ad prius votum. Hæc ex Sanchez, cui non in omnibus conſentit Caſtrop. *d.2. de voto, p.17.*

De Commutatione in æquale.

Quæ?

10 Conſtat ex dictis Epiſcopos, Epiſcoporumque juriſdictione potientes, item Religioſos ex privilegio, poſſe etiam extra confeſſionem commutare vota non reſervata in æquale, vel ex modò dictis *n.* 8. in quaſi æquale.

11 Eadem, etiam extra Confeſſionem, facultate potitur Confeſſarius electus virtute Bullæ Cruciatæ, vel Jubilæi: Verba Bullæ hæc ſunt: *Poſſunt eligere Confeſſarium, &c. & illis vota omnia, ultramarina, Caſtitatis, & Religionis dumtaxat exceptis, in aliquod ſubſidium hujus expeditionis per eundem Confeſſarium commutari poſſunt.* Verba Jubilæi: *Poſſint approbatos Presbyteros eligere, qui valeant vota quæcunque ab eis emiſſa, Caſtitatis, & Religionis dumtaxat exceptis, in alia pietatis opera commutare.* Ex quibus verbis vides ad dandam licentiam petendi debitum ei, qui cum caſtitatis voto matrimonium contraxit, non ſe extendere nec Cruciatam, nec Jubilæum: quia ea licentia eſſet partialis diſpenſatio voti facti caſtitatis, quod hic excipitur.

An eleemoſyna data ob Bullam Cruciatæ, & an privilegium ipſum Jubilæi, faciant, ut commutatio votorum licitè, vel validè fiat in minus, & ſimilia; pertinent ad tractationem de Bulla & de Jubilæo.

12 Jam verò an quilibet propria authoritate poſſit votum utique non reſervatum in æquale ſibi commutare, celebris eſt quæſtio: Negat Suar. *l.6. de Voto, c.19. n.1.* Sanch. *l.4. in Dec. c.43. n.12.* alios citans, quibus adde Caſtr. *d.2. de voto, p.15. n.5.* & communior ſententia; quia quamvis opus ſubrogatum ſit æquale operi promiſſo per votum, at eo ipſo quod hoc ſit promiſſum, melius eſt quàm non promiſſum; ergo ſi tunc quis commutaret, convinceretur commutare in minus, quod non poſſe, modò *n.8.* diximus.

13 Affirmat Henriq. *l.5. de pœn. c.20. n.5. & l.5. de indul. c.50. nu.5.* Manuel *t.2. ſumma, c.100. n.4. conc.4. initio* aliique apud Sanch. *l.c. n.10.* quia ſi materia eſt evidenter æqualis, non poteſt Deo non eſſe æqualiter grata; quare ea ipſi laudabiliter, & æqualiter ſatisfiet.

14 Utraque ſententia eſt probabilis: mihi autem probabilior apparet affirmativa: nam etiam homini per æquale ſatisfit debito, ſi ipſe invitus non eſt; at invitum non eſſe Deum in opere æqualiter bono, ſatis ob ſuam benignitatem præſumere debemus, & ad argumentum in contrarium, reſpondemus, negando melius eſſe quoad ſubſtantiam opus promiſſum, eſto quoad promiſſionem ſit melius; ſed quia ob benignitatem Dei jam ſatisfacti per opus quoad ſubſtantiam æquale, illa ratio promiſſionis remittitur, non eſt ejus habenda ampliùs ratio: ſicuti ſi tibi debeo decem aureos ex promiſſione, vel contractu, idem autem totidem in frumento, juxta tuum beneplacitum, æqualiter ſatis tibi facere dicor, non verò minus. Adde, remanere vinculum promiſſionis, quando fit Commutatio, ut mox dicam *§. ſeq. n.2.* & ſolùm transferri in rem ſubrogatam: Ergo ex hoc capite dicta res ſubrogata minor non erit.

15 Unum tamen perdiligenter adverte, non rarò tibi videri æqualem materiam voto ſubrogandam, quod non eſt, quia bene circumſtantias non expendis. Promiſiſti v.gr. hunc ſervum Eccleſiæ, filium hunc Religioni, Calicem Altari: non erit æquale, ſi des pro ſervo pretium etiam valdè excedens, ſi offeras alium filium, ſi largiaris Calicem majoris pretii, quam fuerit promiſſum: quia poterit individuus ille ſervus, filius, calix aliquid utilitatis, vel æſtimationis habere, per quod hic & nunc ſint eligibiliores, quàm quodcumque aliud.

16 Rectè denique notant Doctores, ne fallamur in ſubrogando materiam æqualem voto, ſemper conſulendum eſſe, ut aliquanto plus ſubrogetur: non ſolùm quando propria authoritate commutatur votum; verùm etiam quando id ex juriſdictione Superioris, nullam admiſcere volentis diſpenſationem exhibetur. Nihilominus pro Superioribus, & Privilegiatis adeſt aliqua major benignitas; quàm mox leges *num.* 20.

Quæ vota?

17 Non modò vota non reſervata; verùm etiam reſervata, deficientia in aliquo, ut conditionalia, pœnalia, & ſimilia *ſup. §.4. n.32.* dicta. Item omnia vota facta in favorem tertii, ſed nondũ acceptata, commutari in æquale à prædictis Epiſcopis, Religioſis, electis ex Bulla, vel Jubilæo Confeſſariis, poſſunt. Ita DD. *c. litt. B.* adde Lud. à Cruc. *de Bull. Cruc. d.1. c.6. d. ult.*

De commutatione voti jurati dixi, cum de commutatione Juramenti; lege etiam Ludovicum à Cruce *in explicatione Bullæ Cruc. d. 2. c.6. d.5.*

Ob quas cauſas?

18 In noſtra ſententia (quidquid ſit in alia) in qua poteſt quis propria authoritate votum ſibi commutare in evidenter æquale, cauſam ſatis levem requiro. Ita Henriq. aliique, quos citat & ſequitur Ludov. à Cruce *In expoſitione Bullæ Cruc. d.1. c.6. d.4. nu.2.* Ratio eſt: quia ipſum opus ſubrogandum eſſe Deo æquè gratum, valdè ſufficiens cauſa eſt. Adde, remanere idem vinculum, licèt translatum in re ſubrogata. Quare ſolùm levis aliqua cauſa tunc requiritur, ne imprudenter mutes propoſitum: ſufficere autem pro cauſa; quod hilariùs votum per materiam à te ſubrogandam implebitur, mihi certum eſt, propter rationem *n. ſeq.* aſſerendam.

Tamb. T. I. De Dec. Præc.

19 Dices ergo pari modo, quando votum, ſive per Epiſcopum, ſive per Bullam, &c. commutatur in æquale, levis ſufficiet cauſa. *Reſp.* ita profectò, nam proptereà ſufficientem eſſe cauſam putant Doctores apud Sanc. *l. c. c. 50. n.23.* ſi commutationem quis petat, ſperans alacriùs rem ſubrogatam executurus; id enim benignitatem Dei commendat, allicitque fideles ad promptiùs vovendum.

20 Dictum eſt (in evidenter æquale) nam apponendum eſt diſcrimen inter poteſtatem, quam habet hac in re Superior, ſive Ordinarius, ſive Delegatus, ab ea, qua diximus ipſummet privatum uti poſſe: Superior enim vel electus per privilegium poteſt commutare in aliquantum minus; at verò ipſe privatus in evidenter æquale, ſed certè moraliter, hoc eſt prudenti judicio æquale; quis enim in actionibus poſſit, quænam ſint æqualia vel inæqualia metaphyſicè deliberare? Ratio diſcriminis eſt, quia ſi privatus poſſet (ut certè ex noſtra ſententia poteſt) commutare votum in æquale, & Superior vel per Bullam electus non poſſet in aliquanto minus, ad nihil inſerviret Superioris juriſdictio, poſſet enim ſuperior ſolùm id, quod ſe jam habet ipſe privatus vovens: Ut ſit igitur proficua Juriſdictio, & ne voventes eleventur ob nihil à Superiore, & à privilegiatis dictis, poterunt ab his in aliquanto minus eorum vota cõmutari. Vide, quę dixi *c.7. §.4. à n.8.*

§. V. *Praxis æqualitatis ſervandæ in commutatione Votorum.*

1 OPeroſum eſt ſuo momento expendere ęqualitatem, vel quaſi ęqualitatem, quę inter materiam voto promiſſam, & ſubrogandam intercedere in commutatione debet: nam proptereà, ut *ſupra §.5. n.16.* innui, conſilium præbent Doctores, vel ad ſecuritatem conſcientiæ ſemper ea fiat in aliquanto ſaltem majus. Regula autem hujus rei certior dari nequit, quàm prudens arbitrium Confeſſarii, qui omnibus circumſtantiis expenſis, æqualitatem vel quaſi in Domino conſtituat. Has autem ut expendas, hæc, quæ fusè habes apud Doctores, breviter ſic habe.

2 Primò, materiæ voti gravitas eſt ex ſe præſcindendo à vinculo voti conſideranda, ſic Sanch. *l.4. in dec. c.56.* Ratio eſt, quia in commutatione vinculum voti remanet, & ſolùm transfertur in opus ſubrogatum; quare cùm non ſit illud relaxandum, non erit opus hic illud in lancem inducere. Non ſic in diſpenſatione, in qua vinculum voti omnino tollitur.

3 Secundò, non eſt ſpectanda ſola excellentia virtutis, quam habet materia ſubroganda, ita ut melior ſit commutatio, quæ fiat in excellentiorem virtutis actum; ſed quod eſt melius ipſi voventi hic & nunc, ſeu pro tempore, loco, diſpoſitione ipſius.

Si flagellationem v. g. ad domandam carnem voviſti, melius erit ſi illud commutes in jejunia, quàm in Orationes: quia jejunium, magis quàm oratio, licèt hæc ſit excellentior actus, ad carnis mortificationem conducit. Ideò in frequentiam Sacramentorum omnia vota commutari regulariter conſilium eſto; quia Sacramenta ad bonum voventis melius, quàm opera cœtera ſunt utilia.

4 Tertiò, expende item difficultatem implendi rem promiſſam, & rem ſubrogandam; & in peregrinatione pericula, laborem, expenſaſque proprias pro eundo, & redeundo faciendas; quæ quidem expenſæ ex probabiliore ſententia cadunt intra votum peregrinandi, niſi expreſsè excluſeris, vel niſi mendicando ire promiſeris.

Quartò commutatio, licèt convenientiſſimum ſit, non tamen eſt neceſſe, ut fiat in favorem ejus ſancti, vel Eccleſiæ, cui factum eſt votum; quia ſupponimus promiſſionem ab ea Eccleſia nondum acceptatam legitimè fuiſſe.

5 Quintò, non eſt opus, ut votum perſonale commutetur in actionem perſonalem, vel reale in realem, neque ut actio ſubroganda ſit æqualis in duratione vel numero, vel ut certo die fiat; poſſunt enim hæc aliunde compenſari.

6 Sextò, quando dilatio nihil minuit de voto, nec multum intereſt implere votum die deſtinata, modica commutatione ſuppleri poteſt: Sic Ludov. à Cruc. *d.1. cap.7. d.7. n.3.* Certè ego petenti commutari Jejunium hujus diei in alium, præſcindendo ab aliqua peculiari circumſtantia, facilè concederem ſine alio ſupplimento: quia tunc dilatio parum, aut nihil demit de obſequio.

7 Sed occurrit difficultas circa Votum conditionale pœnale. Diximus in commutatione Votorum expendendam eſſe gravitatem materiæ Voti, ut illi per commutationem ſubrogetur opus æquale: cùm ergo in Voto conditionali pœnali adſit duplex materia, utraque ne eſt expendenda? Petrus v. g. vovit non ludere, quòd ſi ludat, vovet dare quandam eleemoſynam, adeſt hic pro materia Voti ipſa eleemoſyna, adeſt ipſa negatio ludi, quæ per Votum iſtud intenditur, in commutatione ergo bonitas non ludendi ſola, an etiam bonitas eleemoſynæ expendenda eſt.

8 Aſſero cum Sanch. *ibid. à num.* 30. ſi commutatio petatur & facienda ſit poſt impletam conditionem, hoc eſt poſt ludum, utriuſque nimirum bonitatis non ludendi, & bonitatis eleemoſynæ rationem habendam eſſe. Ratio eſt, quia ex una parte, non ludere fuit res per Votum directè promiſſa; ex alia verò parte, ipſa eleemoſyna, purificata conditione, hoc eſt poſito ludo, jam tranſiit in rem abſolutè promiſſam.

9 Si verò petatur ante completam conditionem, variant Doctores. Nonnulli negaot eſſe etiam expendendam pænam: id eſt, in caſu dicto eleemoſynam, quia illu nondum eſt promiſſa, cùm nondum puſificata ſit conditio. Verùm dico primò, eſſe expendendam non ratione ſui, ſed ratione bonitatis directè promiſſa: explico & probo. Votum non ludendi eſt gravius, ſi referatur ad pęnam illam dandi eleemoſynam; quam ſi ad talem pęnam non referatur, gravius eſt enim ſic promittere, *Voveo non ludere, quòd ſi luſero, voveo eleemoſynam*; quàm ſolùm ſic, *Voveo non ludere*, ergo non eſt mirum eſſe expendendam illam pęnam, ut videatur gravitas totius Voti. Fateor tamen ejuſmodi pænam, ſcilicet in caſu dicto eleemoſynam non eſſe accipiendam hic ſecundùm totam ſuam nobilitatem, ſeu gravitatem. Ratio eſt, quia cùm nondum ſit incurſa, ſed à voluntate voventis, quo ad futurum eventum adhuc pendeat, multum, ſine, dubio à ſua gravitate deficit.

10 Denique ſubiiciam hic aliquas commutationes approbatas à Doctoribus apud Sanch. *l. 4. in Dec. c.* 56. *à n.* 39. & Lud. à Cruce *mox cit.* ut nimirum faciliùs, ad harum exempla, praxim commutationum deducere valeat, qui legit.

Aliqua peculiares Commutationes.

11 Votum Jeroſolymitanum cujuſdam pueri commutatur à Pontifice *c. Venientis, de voto*, eleemoſynis, & ut uni pauperi toto vitę ſuę tempore vovens provideat.

12 Votum ſimile cujuſdam Epiſcopi commutatur, *c. Magnæ eodem*, ut expenſas eundi, redeundi, ibique commorandi integrè in ſubſidium terræ Sanctæ mittat, laboremque itineris compenſet ſollicitus inſtando Vigiliis, Orationibus, Jejuniis.

13 Peregrinationem pedeſtrem Viri docti apud Sanc. *l. 4. in Dec. c.* 46 *n.* 40. commutant in æqualem laborem, ideſt, præter expenſas piè diſtribuendas; labor tot dierum tolerandus in itinere compenſetur cum Jejunio totidem dierum: at non pedeſtrem commutant, ita ut labor quatuor, vel etiam quinq; dierum compenſetur cum Jejunio unius diei. Ludovicus à Cruce *de Bull. Cruc. d.* 1. *c.* 7. *d.* 7. *n.* 2. ſic commutat ejuſdem peregrinationis Votum. Si equeſter quis peregrinaturus per Votũ ſit, eſt facienda ſumptuum computatio, & hi Monaſterio pauperi, vel orphanæ maritandæ, vel alteri pio operi dentur. Pro labore autem itineris, toto tempore, quo duratura erat peregrinatio, ſingulis menſibus confiteatur & communicet; ſingulis ejuſdem temporis hebdomadis ſemel jejunet, ac ter in hebdomada Roſarium recitet; & ad majorem ſecuritatem ſex ſacrificia celebrari curet. Si pedeſter erat peregrinaturus, ultra expenſas modo dicto erogandas, pro labore fateatur, communicetque decimoquinto quoque die, toto tempore, quo duratura fuiſſe cenſetur peregrinatio: ſemel in hebdomada ejuſdem duraturi temporis jejunet: unum vel alterum Roſarium recitet; eleemoſynam quampiam juxta ſui ſtatus poſſibilitatem eroget, ac ſex ſacrificia celebrari curet.

14 Si quis poteſtatem habet commutandi Votum Religionis Dominicanæ, in qua quotidie recitatur Officium, jejunatur in ſeptem menſibus anni, abſtineturque ſemper à carnibus, commutare hæc poſſet, ex Sayro *in clau. reg. l. 6. c.* 12. *num.* 21. in Jejunium feriæ ſextæ pro tota vita; item eleemoſynam ſuis facultatibus congruentem, qui petit commutationem, largiatur; quotidiè ſeptem Pſalmos recitet, & decimo quoque quinto die peccata fateatur. Addit Medina, *l. s. summ. c.* 14. *§.* 7. *in tract. de commut. reg.* 3. ut etiam dicto decimo quinto quoque die communicet.

Non placet Ludov. à Cruce *de Bull. Cruc. d.* 1. *c.* 7. *d.* 4. *n.* 2. ſicut nec Sanc. *ibid. n.* 43. hæc commutatio videtur enim eſſe in minus, cùm onera Religionis ſint his multò majora, quare tandem concludit, ut intermiſceatur Diſpenſatio.

15 Votum abſolutum tum Caſtitatis, tum Religionis nunquam poſſe propriè commutari, quia omne opus eſt minus, quàm Caſtitas, & Religio; notant Sanc. *l. c. n.* 41. aliique cit. (quod tamen mihi difficile dictu videtur) onde ſemper admiſcendam eſſe diſpenſationem. Abſolutum dixi; nam conditionatum vel pęnale, cum à Votis abſolutis aliquantum deficiant, unde minorem exigant compenſationem, commutari in æquale, vel quaſi æquale ſine dubio poſſent: Sic Sanc. *in fin.* eſto neget Lud. à Cruce *ib. n.* 41.

Votum aſſumendi Religionem certam non benè commutatur in laxiorem, vel in aliam magis inobſervantem: ſic Suar. *t.* 3. *de Rel. l.* 4. *c.* 9. *n.* 2. undè vel miſceatur Diſpenſatio, vel alia opera addantur. Ratio eſt manifeſta, quia laxior eſt minus bonum, minuſque Deo grata, quàm ſtrictior.

17 Votum non ineundi matrimonium commutant aliqui docti in Confeſſionem menſibus ſingulis biennio aut triennio faciendam, & in novem ſacra: ſic Sanch. *ib. n.* 42. Sed Lud. à Cruce *de Bull. Cruc. l. c. d.* 5. cui meritò hæc minora videntur, addit injungendum eſſe aliquod pium opus in perpetuum, ſicuti perpetuum eſt Votum, quod tamen neceſſarium non eſſe, nos notavimus ſupra *n.* 5.

18 Tuum Sacerdotii Votum commutant aliqui apud Sanch. *ibid. n.* 43. in recitationem quotidianam ſeptem Pſalmorum Pœnitentialium cum Litaniis, vel in quotidianam recitationem Officii Beatiſſimæ Virginis, vel Calculorum Virgineorum, & in Confeſſionem & Communionem decimoquinto quoque die, & ut cures celebrari ſacrum ſingulis menſibus, utque inſuper voveas caſtitatem; Quòd ſi caſtitatem vovere refugias, hujus loco jejunes omnibus ſextis feriis.

19 Sed certè hæc commutatio valdè minor videtur, quare vel aliud addatur, vel intermiſceatur Diſpenſatio.

20 Votum ſemper ſingulis, V. G. Sabbatis jejunandi poteſt commutari in Confeſſionem, & Communionem decimo quinto quoque die per annum integrum & in tria ſacra celebranda, vel in recitationem Calculorum Virgineorum, & in eleemoſynam modicam Sabbatis perpetuò faciendam. Ita nonnulli apud Sanch. mox cit. Aliis id parum videtur. Ita Ludov. à Cruc *l. c. d.* 7. *n.* 3. fateturque Sanch. *n.* 44 nam ideò ita commutant, ut vovens perpetuò Roſarium Beatæ Virginis genoflexus recitet in hebdomada; vel eleemoſynam aliquam diſtribuat ſemel item in hebdomada, addita Corona Chriſti Domini flexis genibus recitanda.

21 Votum recitandi ſingulis feriis ſextis perpetuò ſeptem Pſalmos, legitimè commutabitur in modo dicto; vel ut in eadem feria ſexta, ſeu alio die ſemel in hebdomada jejunetur. Ita Lud. à Cruc. *ibidem*.

22 Jejunium in pane, & aqua rectè commutabitur in recitationem integri Roſarii genibus flexis, addita verberatione corporis: vel in eleemoſynas competentes facultatibus voventis, vel melius in Confeſſionem, & Communionem. Ita Bardi *in exp. Bull. Cruc. p.* 2. *tr.* 73. *ſect.* 2. *§.* 10.

23 Eleemoſyna commutetur in ſervitium in Hoſpitali tot dierum, quot judicantur ſufficientes ad compenſandam quantitatem eleemoſynæ. Ita idem *ibid.*

24 Confeſſio & Communio in actu contritionis, vel Amoris Dei, & Jejunium, addita recitatione Roſarii, vel Coronæ Virginis. Ita idem *ibid.*

25 Celebratio Miſſæ in Communionem, in recitationem Officii, vel Coronæ Virginis: vel in eleemoſynas, vel in Jejunium. Ita idem *ibid.*

§. VII. *An facta commutatione, vel etiam diſpenſatione, liceat redire ad prius Votum?*

1 FActa per legitimam juriſdictionem commutatione extinguitur prius Votum. Ita Sanc *l.* 4. *c.* 55. *n.* 42. quia commutatio eſt translatio in novam materiam, adeòque prioris extinctio. Hinc ſi ſubrogata materia fiat inutilis, vel impoſſibilis etiam culpa ipſius voventis, (qui ſubrogatam eandem materiam omiſerit cum peccato, juxta Ludov. à Crure *de Bull. Cruc. d.* 2. *c.* 6. *dub.* 16. *n.* 12.) non obligatur vovens ad redeundum ad prius Votum. Ita Sayr. Sanc. Suar. Laym. apud Caſtr. *d.* 2. *de Voto, p.* 18. *n.* 2. Commutatur v. g. oratio S. Ignatio promiſſa in Jejunium ejus vigiliæ; ſi in vigilia propter infirmitatem jejunare tibi non datur, vel cum peccato non jejunaſti, ad orationem non teneris, quia Votum de oratione jam extinctum per commutationem fuit. Idque locum etiam ſortitur in commutatione votorum ſœculi, quæ fit vi profeſſionis religionis. Sic Caſtr. *ib. n.* 3. (quidquid negent Vivald. *in Candel.* 3. *p. c.* 24. *n.* 28. Graff. 1. *p. decif. l.* 2. *c.* 30. *n.* 3.) quare ſi in ſœculum ſine culpa, ex diſpenſatione Pootificis redeas, ad Vota ſæculi non teneris: ſi cum culpa, vide *ſup. c.* 16. *§.* 3. *n.* 5.

2 Si diſpenſetur, vel commutetur ad tempus tuum Votum per ſubrogationem alicujus pii operis, teneris ne (finito tempore, Votoque iterùm redeunte) ad illud opus ſubrogatum; v. g. diſpenſat Pontifex tuum Votum Caſtitatis ad effectum nubendi, ſubrogat Jejunium ſingulis hebdomadis, ſi moriatur uxor, adeòque ad Votum caſtitatis redeas, obligaris ne proſequi jejunia, poſito quòd in Brevi commutationis Pontifex neque dixit, neque negavit jejunia debere eſſe perpetua?

3 Reſpondeo. Sanchez *lib.* 4. *in Dec. c.* 55. *num.* 21. quamvis in commutatione aliorum Votorum te non obliget ad dictam perpetuitatem; te tamen obligat in commutatione prædicti Votis caſtitatis: quia tenor Brevis Pontificii videtur eam requirere. Sed certè probabile eſt cum Caſtr. *d.* 2. *de Voto, c.* 18. *n.* 6. te non obligari, quia cum tedeat prioris voti obligatio, longè eſt à benignitate Eccleſiæ ut remaneant opera ſubrogata; gravaretur enim duplici onere vovens, altero voti, altero operis ſubrogati. Facta commutatione à Pontifice v. g. jejunandi, ad effectum matrimonii ineundi: an obligatio jejunandi incipiat antequam ineatur matrimonium; vide apud Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 51. *à num.* 21.

Ut

Digitized by Google

Ut item, an Pontifex pro ſemper tibi diſpenſet in Voto V.G. Caſtitatis, dum nullam aliam ſtrictiorem clauſulam apponens, dicit (*pro hac vice*) & ſic intelligatur, pro hoc voto, atque adeò abſolutè, unde mortua una uxore poſſis aliam ducere? vide apud eundem Sanch. *l.8. de matr. d.31.* Baſilium Pontium *l.8. de matr. c.20.* Summam Dianæ *2. diſpenſatio n.13.* id tanquam probabile judicantem.

4 His præmiſſis, venio ad difficultatem in titulo propoſitam, An ſcilicet impetrata Diſpenſatione, vel Commutatione voti à Superiore, liceat voventi negligere materiam ſubrogatam, ſeque ſubiicere iterùm priori voto? Dico cum Laym. *l.4. tr.4. c.8. n.27* Sanch. *l.c. n.26.* licere ſive res ſubrogata ſit minor, ſive major, ſive æqualis, (quamvis ſi ſit major, neget Suar. *l.6. de Voto, c.20. n.4.*) idque quoties vovens volet. Ratio eſt, quia tametſi priùs Votum ut *n.1.* dictum eſt, fuerit extinctum, tamen ea benigno, & interpretativo conſenſu benigniſſimi Dei, qui eſt creditor Voti, & ut Fideles ut vovendum alliciantur, præſumimus hanc libertatem nobis Deum conceſſiſſe. *Hinc etiam ſequitur* (inquit Leſſius *l.2. c.40. dub.16. in fin. num.111. in 2. editione*) *ſi ſæpiùs facta ſit commutatio, poſſe ſervari quidvis illorum in quæ facta fuit, V.G. votum peregrinationis annæ commutatum eſt in menſtruam confeſſionem, menſtrua confeſſio in jejunium hebdomadarium, jejunium hebdomadarium in certas preces quotidianas; poteſt vovens ſatisfacere voto, vel precibus, vel jejunio, vel confeſſione, vel peregrinatione.* Hæc ex Leſſio.

5 Hactenus dictum eſt de commutatione impetrata à legitima juriſdictione; nunc de eadem dicamus, quando fuit facta propria authoritate voventis.

Si commutaſti Votum tuum in majus, vel æquale, & hoc impleſti, non teneris ampliùs redire ad prius votum, quia jam ſatisfactum eſt Deo, ut ex ſe patet. Ita Ludov. de Cruc. *in expoſ. Bull. Cruc. d.1. c.6. dub.16. nu.2.* Si commutaſti in minus, & hoc item impleſti, teneris ſupplere, quod deficit; vel ſi id nolis, poteris reaſſumere prius votum; Quòd ſi rem propria authoritate ſubrogatam, V.G. jejunium ſubrogatum Roſario non impleſti, diſtinguendum erit. Si enim res ſubrogata fuit, vel major, vel æqualis, poteſt quod tibi libuerit exhibere: V.G. in dicto exemplo, potes, vel Roſarium recitare, vel jejunare. At ſi res ſubrogata minor fuit, tunc vel addendum quo pertingatur ad æquale ſeu majus, vel prius Votum erit aſſumendum: patent ex dictis.

6 Denique ſi materiam ſubrogatam, V.G. jejunium exhibere non potes, potes autem prius votum, V.G. in dicto caſu Roſarium, certè obligaris redire ad Roſarium hoc eſt ad prius votum, ſive ad majus, ſive ad minus, ſive ad æquale fuerit facta à te commutatio. Colligitur ex eodem Lud. à Cruce, *l.c.* Ratio eſt, quia per commutationem propria authoritate exhibitam non transfertur vinculum ad rem ſubrogatam, ſed ſolùm per æquipollens ſatiſfit benigniſſimo Domino. Cùm igitur ipſi ſatisfieri per materiam ſubrogatam, quæ tibi impoſſibilis, vel inutilis eſt reddita, jam non poſſe ſupponas: conſequenter ſequitur, urgere vinculum voti, quod à ſuo robore per tuam commutationem nunquam cecidit; quod tamen cecidiſſet, ſi per legitimam juriſdictionem conceſſa fuiſſet commutatio, ut *num.1.* dicicſti.

An peccet contra Votum, qui neglecto Voto commutato, negligit & materiam ſubrogatam? dixi ſupra *c.7. §.5. a.2.*

C A P U T XVII.

Conſilium de quadam Voti Commutatione.

INterrogatus, dum hæc ſcriberem, de cujuſdam Voti, ac Juramenti Commutatione, aliqua dedi, quæ non parum erunt accommoda, ut magis, magiſque confirmentur, lucemque majorem nonnulla hactenus allata concipiant: nam propterea labori eadem exſcribendi, in Lectorum gratiam, hic non parcam.

§. II. *Proponitur ſtatus quæſtionis.*

1 PAter Bernardinus à S. Stephano, antequam ſuam apud Minores de Obſervantia profeſſionem emitteret, legavit uncias centum monetæ Siculæ, id eſt ſcuta ducenta ſupra quinquaginta annuatim ſolvenda quibuſdam puellis Monialium ſtatum ſuſcepturis. His verbis.

Item voluit dictus donator P. Bernardinus, quòd quoad partitam unciarum centum rendalium de ſumma dictorum redditnum liberorum ut ſupra donatorum Hoſpitali magno hujus Civitatis Panormi, quolibet anno dentur, & dotentur pro monachatu illius perſonæ eligendæ per prædictum Pater Bernardinum, quæ debeat ſe monachare, & profeſſionem facere in aliquo Monaſteriu: & mortuo dicto Patre Bernardino, vel etiam eo vivente, dicta electio fieri debeat ab illa perſona declaranda, & nominanda per ipſum Patrem Bernardinum per acta publici Notarii; Itaut perſona eligenda pro dicto Monachatu ſit virgo nobilis, ætatis annorum ſexdecim completorum, pauper, & orphana, periculoſa, &c.

2 Poſt aliquot menſes idem P. Bernardinus, nondum eadem ſua profeſſione nuncupata declaravit prædictam electionem expediendam eſſe per P. Provincialem Provinciæ Siculæ pro tempore exiſtentem: & inſuper voluit, ut idem P. Provincialis prædictam diſpoſitionem de puellis monachandis poſſet in aliud opus pium, quod ipſi adlibuerit, commutare. Hæc ſunt verba diſpoſitionis.

P. Bernardinus à S. Stephano præſens coram nobis, &c. omnem poteſtatem ſibi reſervatam valendi eligere, ac nominare, &c. dedit, & dat Reverendo P. Provinciali Ordinis Minorum de Obſervantia hujus Provinciæ, præſenti, vel qui pro tempore erit in poſterùm, qui ea omnia præſtare poſſit, qua poſſet ipſe P. Bernardinus, addita ampliſſima poteſtate, qua Pater Provincialis dictus poſſit eamdem poteſtatem eligendi, & nominandi, alteri perſonæ tradere. Quod ſi eidem P. Provinciali præſenti, vel pro tempore exiſtenti videatur obſequium fore Dei commutare dictum legatum in aliud pium opus: in eo caſu dictus P. Bernardinus dat omnem illi authoritatem, ac poteſtatem, quam ipſe P. Bernardinus habet valendi commutare dictum legatum, in prædicta donatione irrevocabili factum, &c.

3 His duabus diſpoſitionibus ita ſe habentibus, intendens in præſentia P. Bernardinus ad majus, præſtantiuſque Dei obſequium, inſtat apud P. Provincialem, ut is commutet legatum pro puellis monachandis in aliud opus pium, nempè in augmentum miſſionum inter Infideles, & Turcas, in quibus Sacerdotes nonnulli maximo Chriſtianorum ibidem degentium bono pro Religione Catholica in utroque ritu Latino, & Græco laborant, & laborabunt, plures, majorique ſecuritate, ac ſtabilitate, ſi hujus ſubſidii acceſſu fundatio earundem miſſionum confirmetur.

4 Ut ordine procedamus tria in hac difficultate ſunt diſputanda. Primò, an potuerit P. Bernardinus per poſteriorem diſpoſitionem allatam *n.2.* transferre in P. Provincialem poteſtatem commutandi legatum, quod juramento confirmavit in priore diſpoſitione allata n.1. Quod eſt idem ac quærere, An P. Bernardinus conſtante priore diſpoſitione habuerit poteſtatem illud legatum commutandi? Si enim ipſe ea poteſtate gaudebat, cùm quilibet rei ſuæ ſuorumque jurium ſit Dominus & diſpenſator, ſine controverſia conſequitur potuiſſe illam P. Provinciali communicare.

Secundò, An validè jam conceſſa hac facultate, inculpatè uti; & legatum in prædictum opus licitè poſſit P. Provincialis commutare?

Tertiò, An & congruenter?

Addam quartò ad uberiorem doctrinam, an quod nunc poſſit P. Provincialis, poſſit & P. Bernardinus?

§. II. *An P. Bernardinus potuerit legatum à ſe factum in aliud opus pium commutare, unde & eandem poteſtatem P. Provinciali delegare?*

5 PRæmittendum eſt, priorem diſpoſitionem cum fuerit directa ad Virgines pauperes dotandas, Deoque conſecrandas, nihil aliud re ipſa fuiſſe, niſi votum Deo nuncupatum: & quia fuit juramento vallatum, appellari paſſim à Doctoribus votum juratum, ſeu, quia ſolùm hic apparet juramentum voto ſaltem explicito non adhærens ſed per ſe ſtans, vocari communiter juramentum pium. Quamvis enim verba ſint directa ad ipſas puellas (*dentur, & dotentur pro monachatu perſonæ eligendæ, &c.*) tamen clarè apparet ex fine diſponentis totum id fuiſſe diſpoſitum in honorem Dei, cùm nunquam præſumitur quis velle inopes alere, & pro monachatu dotare, niſi intuitu virtutis Miſericordiæ, Charitatis in proximum & Religionis in Deum. Et quidem rectè docent Cajet. *in his quodlibetis tr.11. quæ eſt de voto, q.3.* & Suarez, *t.2. de Rel. tr. de voto, l.6. c.15. nu.2.* promiſſionem ſoli Deo fieri, an etiam homini, pendere ex voventis intentione: At P. Bernardini intentionem fuiſſe ſolùm, Deo ſe gratum per eam diſpoſitionem exhibere, & nimis clarum eſt, cùm cætera ſua bona in ſimilia opera pia, ut Deo ſe expeditiùs in Religione conſecraret, tunc diſtribuerit: & ipſemet nunc vivens disertè idipſum affirmet, licèt fatear ad fuiſſe minus principaliter aliquem reſpectum ad dictas puellas, præſertim ſuæ familiæ, quæ erant aliis præferendæ: id quod nihilominus nobis nihil obſtare paulò poſt videbimus.

6 Quòd autem hujuſmodi jurata diſpoſitio, ſeu Juramentum pium ſit cenſendum votum, ſeu voti omninò naturæ particeps, docet his verbis Sanchez, *l.3. in Dec. cap.19. num.2.* *Dicendum eſt eos omnes, qui poteſtatem habent irritandi vota ſubditorum, poſſe juramenta de iiſdem rebus Deo præſtita irritare eodem prorſùs modo, & in eiſdem caſibus, in quibus poſſunt & vota. Ducor, quod hujuſmodi juramenta*, Induant voti rationem *& item cap.30. Nam æqua facultas tribuitur Patri, & marito relaxandi vota, & juramenta. Atque idem docent S. Thom. D. Anton. Sylveſter, Armilla, Tabiena, Sotus, Aragonius, Alcozer, Azor. Toletus, Sà, Ledeſma.* Hæc Sanchez, apud quem horum Doctorum loca videre poteris.

7 Atque his velim addas Ludovicum à Cruce *in exp. Bull. Cruc. d. 1. cap 6. dub.5. num.10.* qui loquens de juramento pio, quale eſt illud de quo agimus, ſic habet: *Nec intendo ſolùm poteſtatem ordinariam circa vota extendi ad juramenta pia, ſed idem ſentio etiam de poteſtate delegata, ex duplici ratione. Primò, quia cùm juramentum ordinatur ad Deum dumtaxat, perinde reputatur ac Votum, unde ſub nomine Voti ſolet juramentum comprehendi, & è converſo, præſertim juxta communem loquendi modum. Atque ideò Canoniſtæ interdum aſſeruat,*

eunt hujuſmodi juramentum eſſe. Quoddam Votum. *Ita Abbas*, cap. ſi verò, de jurejurand. fine, *& D. Antonin. 2. p. tr. 11. c. 2. §. 2. inquit juramentum promiſſorium de iis, quæ pertinent ad Dei honorem, includere votum. Hinc autem in communi æſtimatione tale juramentum quomodocumque fiat* pro voto reputatur, *& ſub ea voce comprehenditur; ita ut votum ſit generatim ſumptum, ſignificet debitum voluntariò contractum ex Religione ad Deum*. Hæc Ludovicus.

8 Præmittendum eſt Secundò, Diſpoſitionem prædictam P. Bernardini ex ea parte qua minus principaliter reſpicere illas puellas falſi ſumus non multò antè, nequaquam fuiſſe ab ipſis acceptatam, nec ab alio pro ipſis. Patet id primò, quia nec in diſpoſitione allata *n*. 1. & 2. id apparet, nec invenitur alibi. Secundò, quia cùm hæc diſpoſitio non fuerit directa ad perſonam certam, & individuam, ſed ad puellas illas in communi, non potuit ab aliqua ex ipſis acceptari, &c.

9 His tanquam firmis jactis fundamentis, Dico primò, P. Bernardinum ſemper potuiſſe prædictum votum, ſeu juramentum pium de dotandis ad monachandum puellis commutare in aliud pium opus melioris, immò æqualis bonitatis, &c.

Quòd potuerit in melius probatur: quia Vota quæcumque jurata; & juramenta pia, etiam per ſe ſtantia, Deo principaliter præſtita: poſſunt ab ipſo vovente, ſeu jurante propria authoritate in opus melioris bonitatis commutari, ſed diſpoſitio, de qua loquimur, Votum eſt, ſeu pium juramentum: ergo, &c.

Minor hujus argumenti conſtat ex *n*. 5. Major verò eſt certa, eamque ſequuntur innumeri Doctores, Navarr. Covarr. Sayr. Azor. Valentia, Salas, Suar. Sanch. apud Caſtr. *t*. 3. *d*. 3. *de voto, p*. 15. *n*. 2. Et Sanch. quidem *l*. 1. *in Dec. c*. 49. *n*. 4. poſtquam firmavit hanc opinionem, quam communiſſimam appellat, affert pro illa triginta quatuor magni nominis Doctores.

10 Verùm ne ſolùm authoritate pugnare videar, in medium afferre unam, vel alteram rationem non gravabor. Nam ſi opus ſubrogatur rei per Votum, vel per juramentum promiſſæ, eſt melius & Deo gratius: illud ſi vovens reddat; reddet id quod gratius Deo eſt; ergo abundantius ſatisfaciet: ergo ſatis ſuperque ſuam obligationem adimplebit.

Adde primò in omni noſtra promiſſione facta Deo videri incluſam eſſe conditionem illam (*niſi perfectiorem materiam elegero*) cùm enim id rectè rationi, & Dei beneplacito magis conveniat, magis promiſſioni ſatisfactum ſic cenſebitur. Adde ſecundò adeſſe Sacros Canones hanc ſententiam approbantes; ſatis ſit ille textus *c. pervenit, de jurejurando. Promiſſum* (ait Pontifex) *non infringit, qui illud in melius commutat*; Cœteros textus *c*. 1. *de voto, c. licet, de Regularibus*, lege apud Sanch. & Caſtrop. citatos; Adde tertiò ex jure etiam civili, *Inſtit. quibus modis tollitur obligatio, initio*, de conſenſu creditoris poſſe unum pro alio rectè ſolvi: At certò ſcimus Deum conſentire, ut ipſi ſolvatur opus præſtantius, utpotè ſibi gratius.

11 Hæc quoad commutationem in melius. Quoad commutationem in æquale, licèt ſit multorum ſententia, non poſſe ab ipſo vovente cõmutari Votum in opus æqualis bonitatis; eſt tamen probabile, & tutum, poſſe: Ratio eſt, quia ſi materia ſubrogata Voto, vel juramento pio eſt evidenter æqualis, non poteſt Deo non eſſe æqualiter grata, & conſequenter erit obligationi per Votum contractæ æqualiter ſatisfaciens. Unde vides huc recurrere meliora fundamenta, quæ modò probaverunt commutationem in melius Hanc ſententiam amplectitur Henriq. *l*. 5 *de pæn. c*. 30. *n*. 5. *& l*. 7. *de Indul. c*. 3. *n*. 5. Manuel. *t*. 2. *ſumma. p*. 100. *n*. 4. *initio*, aliique apud Sanch. *l*. 4. *in Dec. c*. 49. *n*. 10. & probabile vocant Aragonius, Suar. Alcozer, Leſſ. ab eodem Sanch. *ib. cit*. Sed quoniam commutatio, de qua nos agimus, eſt in bonum evidenter melius, ideò diutiùs hic non immorandum cenſeo.

12 Illud moneo cum Caſtr. *t*. 3. *d*. 2. *de voto, p*. 5. *n*. 7. ad commutationem præſtandam in opus manifeſtè perfectius, nullam cauſam requiri ſpecialem; quia ipſamet ſuſceptio perfectioris operis, utpotè Deo creditori gratior, ſufficit pro cauſa; ut tenent communiter Doctores Cajet. Navarr. Sà, Leſſ. Suar. Sanch. Laym. ab eodem Caſtr. citati. Pro commutatione autem in materiam æqualem, licèt neceſſaria ſit aliqua cauſa, levem tamen ſufficere moneo cum eodem n. 8. quia cùm hæc non ſit abſoluta voti obligantis remiſſio, ſed illius obligationis in aliam materiam translatio, levis cauſa ſatis ſuperque eſt. Sic Cajetan. Val. Suarez, Sanchez, Laym. Leſſ. apud eumdem Caſtropal.

13 Obiicies. Dictæ commutationi obſtat jus tertii, nempe jus puellarum illarum, ad quas habitum reſpectum minus principaliter fuiſſe modò n. 5. inſinuavimus. Reſpondeo; Quoniam hæc objectio potiſſimum locum habet in hac quæſtione, ut ſtudioſis magis magiſque faciam ſatis, afferam verba Caſtropalai, qui directè ſic reſpondet *ib. nu*. 3. *Neque obſtat, quòd vota ſint facta in favorem tertii, niſi ſpecialiter ipſi promiſſio facta ſit & ab eo acceptata: quia ſecluſa hac promiſſione & acceptatione, jus tertio acquiſitum non eſt; ac proinde ſolùm ſpectari debet, quòd Deo, & creditori gratius ſit, ut tradit Suarez*, l. 6. de Voto, c. 18. n. 11. *Leſſ*. l. 2. c. 40. dub. 19. num. 104 in 2. ed. *Sanc*. l. 4. in Dec 41 num. 8 *Sayro* in Clavi l. 6. c. 12. nu. ultim. *Hinc ſi promiſeris aliquid dandum Eccleſiæ determinatæ, potes alteri pauperiori tradere, niſi fortè promiſſionem non ſolùm Deo, ſed etiam ipſi Eccleſiæ direxeris, & ab ea fuerit acceptata, Utcumque enim requiritur, ut bene dixit Leſſ. ſupra, & explicavit Baſilius Legionenſis*, l. 8. de matr. c. 8. nu. 15. Hæc Caſtr. Ex quibus à minori ad majus ſic poſſumus argumentari. Si Votum dandi determinatæ Eccleſiæ, quando ea nondum acceptavit, poteſt in melius commutari; quantò magis Votum factum perſonis indeterminatis, quale eſt illud de quo egimus, quod, ut patet *ex num*. 2. directum eſt puellis in incertum, quodque *ex nu*. 8. à nemine eſt acceptatum?

14 Sed operæ pretium erit, ſi idem confirmetur à Sanch. *lib. 4. in Dec. cap. 41. num. 11. Ex promiſſione* (inquit) *aut donatione factis cauſa pia nullum jus acquiritur ante acceptationem, ac proinde vota illa manent ſicut facta ſoli Deo, dum ea Præpoſitus illius Eccleſiæ, aut pauper ille non acceptavit: Nec Deus ea vota acceptat, niſi quatenus in ſuum honorem redundant, quæ acceptatio in reliquis quoque votis invenitur. Atque ut jus irrevocabile acquiratur cauſæ piæ, eſt opus acceptatione more humano. Et ſic hujus ſententiæ ſunt clarè Tabiena, Armilla, Ludovicus Lopez: ajunt enim tunc acquiri jus Eccleſiæ per promiſſionem, quando ipſa ſciens acceptat, & non ante, quamvis Inſtrumento publico, & coram teſtibus fiat; Et Angelus, Sylveſter, & Graffius ajunt per id votum non acquiri jus, quia non fit eis acceptantibus aut aliis pro eis: & Sayr. Uſualdus, & Suarez, petunt acceptationem Rectoris Eccleſiæ, ut jus irrevocabile acquiratur, & in propriis terminis Leonardus, &c*. Hactenus Sanch. cui addatur Fag. qui *l*. 2. *in 2. Dec. præcept. c*. 49 *nu*. 4. *& 11*. innumeros authores pro hac ſententia citat, & refert, id quod tamen ſatis ſit innuiſſe.

15 Denique non prætermittam aliud magis amplum hic adnectere. Nam non ignobilium Doctorum eſt etiam opinio, poſſe commutari Votum, vel Juramentum pium in honorem Dei emiſſum, etiamſi Eccleſia, vel pauper in quorum utilitatem cedit, acceptaverit. Audi ex Fagundez *cap*. 5. *in dec. l*. 2. *cap*. 49. *num*. 10. aliqua, id tanquam probabile accipiente: *Tertia opinio* (inquit) *docet juramentum pium, etiam poſt acceptationem Rectoris Eccleſiæ, cui facta eſt promiſſio; & Votum, etiam poſt acceptationem pauperis, cui propter Deum, voto, aut Juramento promiſſa res fuit, poſſe non ſolùm authoritate Superioris, & Epiſcopi, ſed etiam authoritate propria voventis, ac promittentis in melius commutari, dando ſcilicet rem promiſſam alteri Eccleſiæ pauperiori, aut pauperi egentiori. Primò, quia hæc vota, & juramenta principaliter, & ultimatè in Deum diriguntur tanquam finem, cujus & ſolum pauper eſt finis, cui atque adeò acceſſorius, & minus principalis: cùm ergo acceſſorium ſequatur principale, ſi poteſt votum propter reſpectum ad principale commutari in melius propria authoritate, nihil obſtabit acceptatio ejus, qui fuit finis acceſſorius. Secundò, quia etiam ſi dirigas intentionem ad hunc peculiarem pauperem, id ſit propter Deum: & ſic tota ratio promiſſionis eſt Deus, & per accidens eſt, quod pauper acceptaverit, unde & quod jus aliquod acquiſierit; acquiſivit enim dependenter à Beneplacito Dei, cui non poteſt non eſſe gratius quod melius eſt. Unde facta commutatione, non poterunt illi ad quos utilitas Voti, & Juramenti ſpectabat, Officium Judicis implorare; quia voventes, & jurantes obligationi ſuæ jam ſatisfecerunt. Tertiò, quia in omni voto includitur illa conditio; Voveo hoc, niſi in melius voluero hoc votum commutare, quam conditionem alterius minus principalis acceptatio tollere nullo modo valet. Quartò, quia enim, qui in aliqua religione profitetur, jam Religio acceptat, & tamen poteſt ad meliorem tranſire, petitâ & non obtenta venia à ſuo Prælato, atque adeò invita Religione, juxta Sacros Canones*, (c. licèt de regularit.) *cujus rei rationem reddens Cajetanus*, (apud Fagund. loc cit.) *dicit, in ea capita nihil novi juris ſtatui, ſed declarare naturam ipſius voti, nempè poſſe quempiam votum ſuum, etiam acceptatum in melius ſua propria authoritate commutare, & ratio, cur poſſit in tali caſu præjudicari Prælatis, & Religioni priori, eſt (inquit Cajetanus) quia non propter illos, ſed propter Deum Prælatis. & Religioni data eſt religioſi perſona; & propter hoc ſolius Dei ratio habetur in hujuſmodi commutatione.*

Quintò, quia ceſſante fine præcipuo, & ultimato Voti, & Juramenti, ceſſat ejus obligatio; ergo, cùm, facta commutatione in meliorem Dei cultum: ceſſet finis Voti præcipuus, ceſſabit & obligatio. Hanc ſententiam videtur apertè ſequi Cajetanus, (2. 2. qu. 88. art. 2. verſ. ad hujus evid.) *& Navarrus* (l. 2. de reſtit. c. 2. in nova edit. diſp. 3. num. 14.) Hæc ex Fagundez.

Cui adde de Lugo *d*. 29. *de Juſt. nu*. 93. Votum (ait) non dat jus iis, in quorum favorem vota emiſſa ſunt, quando promiſſio non ipſi, ſed ſoli Deo fit: quo caſu, etiamſi ipſi præſentes eſſent, & acceptarent, nullum jus acquirerent, &, ipſis invitis, poſſet diſpenſatione, vel commutatione tolli illud votum, ut fatetur Sanchez, *l*. 3. *in Dec. c*. 55. *n*. 14.

16 Dico Secundò, P. Bernardinum ſemper etiam habuiſſe jus petendi à legitimo Superiore irritationem, vel diſpenſationem, vel commutationem prædictæ diſpoſitionis. Probatur id manifeſtè: nam quicumque ſubditus Religioſus, immò quicumque abſolutè habet jus petendi relaxationem ſui voti, vel juramenti pii, de qua re nullus dubitat, ergo & P. Bernardinus, quam doctrinam, quia nunc uſui nobis ea non erit. ſatis ſit innuiſſe dumtaxat.

17 Dico tertiò, ex dictis conſequenter fieri, ut totam poteſtatem, quam P. Bernardinus habebat ad commutandum ſuum hoc Votum, ſeu juramentum in melius, vel in æquale, & jus quo potiebatur ad petendam illius relaxationem, legitimè tranſtulerit in P. Provincialem. Patet ex illis verbis allatis *num*. 2. *Dat omnem illi authoritatem ac poteſtatem, quam ipſe P. Bernardinus habet valendi commutare dictum legatum*. Cùm ergo ipſe P. Provincialis poſſit in præſentia, quod

quod anteà poterat P. Bernardinus, conſequens eſt, ut P. Provincialis poſſit nunc illud Votum, ſeu Juramentum in opus præſtantius, vel in opus æquale transferre; ſicut anteà potuiſſe P. Bernardinum, hactenus probatum eſt:

18 Dices in priore diſpoſitione allata *n.* 1. non invenitur P. Bernardinum potiri hac poteſtate commutandi: ergo illa nequaquam gaudebat: ergo eam Patri Provinciali communicare non potuit. Reſpondeo negando omninò antecedens. Cùm enim certum ſit, votum, ſeu juramentum pium ſubjacere ex natura ſua commutationi; eo ipſo, quod in priore illa diſpoſitione adſit votum, ſeu juramentum, adeſt, ſeu imbibitur in eadem quidquid eſt de natura Voti, & Juramenti, & conſequenter facultas prædicta commutandi, &c. Immò etiamſi quis aliquando voviſſet, vel juraſſet ſe de priore ſuo aliquo voto non petiturum diſpenſationem, ſeu illud non commutaturum; adhuc poſſe, exiſtente cauſa, de hoc poſteriore voto diſpenſationem obtinere, & deinde procere ad diſpenſationem prioris, firmant *paſſim* Doctores. Legantur Sanch. *lib.* 4. *in Decal. c.* 8. *num.* 36. Suar. *lib.* 2. *de voto, c.* 11. *num.* 6. Caſtrop. *t.* 3. *d.* 1. *de voto, p.* 8. §. 5. *nu.* 5. Quare ſi in prædicta priore diſpoſitione (cùm ſit irrevocabilis inter vivos) adſuit juramentum de non revocando, erit præcommutandum & hoc juramentum. Quod cùm ſit acceſſorium ad juramentum pium de legato, erit & ipſum pium, atque adeò propria authoritate in melius transferri poterit. Transferri autem in melius videtur ſtatim, atque commutatur in aliud juramentum de non revocando ſubſidium illud miſſionum; quod certè ſubſidium præſtantius bonum eſſe *mox* probabimus, & conſequenter juramentum illi adhærens.

§. III. *An liceat expedire commutationem prædicti juramenti in ſubſidium miſſionum inter Infideles?*

19 Aſſero licere. Ratio potiſſima eſt, quia ut ſupra vidimus, licèt, etiam propria authoritate, juramentum pium non acceptatum, & in ſententia probabili, etiam acceptatum, in opus evidenter melius commutare. Sed ſubſidium prædictum eſt longè & evidenter melius, quàm puellarum illarum ſuſtentatio: ergo, &c. Minor hæc, in qua eſt vis argumenti, adeò mihi videtur manifeſta, ut me pudeat eam velle argumentis comprobare. Probatur tamen ad alicujus pertinaciam evellendam. Primò, quia bonum ad plures ſe extendens, ſemper eſt excellentius bono ſe extendente ad pauciores, ut per ſe notum eſt: ſed Monachatus ille eſt bonum aliquarum puellarum particulare; ſubſidium verò hoc vergit in bonum totius communitatis, ſeu populi orientalis, immò totius Eccleſiæ, ut per ſe etiam conſtat: ergo, &c.

20 Probatur ſecundò: Dictæ illæ Virgines deſtituuntur: fateor, ſed illas animas inter Infideles degentes remediis, & auxiliis pro ſpirituali ſalute, majori damno deſtitutas eſſe inficiabitur nemo. Quare tu ipſe cogita, quod bonum ex objecto præſtantius eſt, proximo nec in temporalibus, nec in ſpiritualibus multum periclitanti; an verò in ſpiritualibus graviter periclitantibus eſſe ſubſidio?

21 Probatur tertiò, ſubſidium, de quo agimus tandem pertinet ad bonum fidei, ut conſervetur ſcilicet, augeaturque Fides apud infideles, & Schiſmaticos: ergo ſine controverſia excedit eam bonitatem, quæ reſidere poſſet in illis puellis adjuvandis: quibus non deerunt aliunde, apud Chriſtianos, ſuoſque conſanguineos, congrua alimenta: quæque ſi dote careant ſufficienti, poterunt in paterna domo cum omni puritate divinis rebus inſervire. Confirmatur primò, quia tanti ſemper æſtimata eſt cura propagandi fidem, ut ſtatim atque pro fidei prædicatione fuerit quis à Barbaris interfectus, numeretur inter martyres Chriſti ſine controverſia: quod non ita eſſe, docet S. Thom. propter alias cauſas, tametſi ad cæteras virtutes pertinentes, niſi addatur aliquis ordo ad fidem. Ergo tanti æſtimanda eſt cura dilatandi fidem, eademque conſequendi inter Infideles, ut meritò ſit præferenda illi actui virtutis, quo Virgines prædictæ ſublevari poſſent. Doctr. D. Th. hia verbis affert Laym. *lib.* 3. *ſect.* 4. *num.* 5. *Cauſa Martirii debet eſſe pia, quæ per fidem ſupernaturalem innotuit: nam Martyr dicitur, qui teſtimonium voluntaria ſua morte præbet Veritati fidei Chriſtianæ ſecundùm verba Chriſti: Omnis, qui me confitebitur, &c. Notat autem S. Th.* (2. 2. *q.* 124. *artic.* 5. *in corp.*) *quando aliquis patitur pro opere virtutis cum ordine ad doctrinam Chriſti, id eſt dum opus bonum deſerere recuſat, quia conſentaneum eſt Fidei Chriſto; verò martyrem eſſe, &c.* confirmatur ſecundò, quia Summi Pontifices ſi quando velint in aliqua conceſſione cauſam non vulgarem, ſed magnam, ſed urgentiſſimam aſſignare, ajunt eam pertinere ad cultum Fidei, & Chriſtianæ Religionis conſervationem: ergo eam maximum bonum, & præſtantius eſſe profitentur. Lege Bullam Pauli V. de Societatis noſtræ confirmatione, qui dum omnium ſupremam cauſam noſtro inſtituto vellet afferre, ad cultum fidei illud pertinere diſertis verbis edocuit. Id quod ſi de toto corpore Societatis rectè dicitur, multo magis de miſſionibus immediatè verſantibus in partibus Orientalibus, Infidelium ac Turcarum ditioni ſubjectis, idem erit ſentiendum.

22 Probatur quartò, quod ſit in cultum fidei: certè hujuſmodi ſubſidium dandum Miſſionibus eſt ad finem cooperandi cum ſalute animarum: at omnes Sancti Doctores cum Sancto Dionyſio clamant, diviniſſimum eſſe cooperari cum animarum ſalute: Inquiro nunc ego, quænam major cooperatio cum ſalute animarum, auxilio eſſe octo, vel decem puellis, an tot concionatoribus, ſacerdotibus, operariis laborantibus in vinea Domini, nec jam inter Fideles, ſed inter Turcas, ubi major urget neceſſitas animarum, & ubi vel nullus, vel ſatis exiguus eſt numerus operariorum Chriſti, &c.

23 Probatur quintò. Nec deſunt præſtantiſſimi Doctores, ex quorum doctrina poſſumus colligere id, quod in præſentia diſputamus. Suar. *tr.* 2. *de Relat. de voto, l.* 6. *c.* 18. *n.* 8. *In commutandis votis* (ait) *ſunt maximè ſpectanda ſpiritualis voventis utilitas, & finis voti intentus.* Hæc ille. Cùm ergo certum ſit, P. Bernardinum intendiſſe majorem Dei gloriam, & hactenus probatum ſit ſubſidium Miſſionum urgere ad majorem gloriam Dei: non eſt unde de noſtra aſſertione dubitemus. Sot. *l.* 7. *de Juſt. q.* 4. *art.* 3. *col.* 8. *verſ. ex iſtis conſequitur*, aſſerit ad commutationem in melius factam non exigi cauſam executioni Voti obſtantem: ſed ſatis eſſe materiam ſubrogatam magis ad finem conducere: ſubſumo. Sed jam magis ad finem obſequii Dei conducit opus adjuvandi Miſſiones: ergo. Gabriel *ſupplem.* 4. *d.* 38. *q.* 1. *art.* 5. *litt. y. ad fin.* docet melius bonum attendendum ſive ratione perſonæ voventis, ſive Reipublicæ, id eſt juxta id, quod exigit charitas majoris boni voventis, aut publici, ex quo ſic breviter arguo: ſed ſubſidium illud Miſſionum magis facere pro bono publico vel cæcus videt: ergo, &c. Verùm quid pluribus Lectorem meum in re tam apta diſtineo?

§. IV. *An congruat prædicta commutatio, &c.*

24 Aſſero non licere modò id, quod hactenus probatum eſt; ſed etiam congruere. Hæc concluſio ideo eſt hic brevibus confirmanda, quia adſuit nemo, qui præcedentibus rationibus convictus poſſe eam commutationem expediri, & ſinè culpa licere fatebatur: ſed ne puellis illis earumque conſanguineis querimoniarum cauſa contra P. Provincialem, ejuſque Religionem præberetur, negabat congruere.

25 Sed contra hunc eſt primò, quia illæ Virgines nullum jus juſtitiæ habent in illud legatum; ergo immeritò conqueri poſſunt: nec propter irrationabiles paucorum querelas negligi id debet, quod ad Gloriam Dei magis magiſque conducit. Proh quam frequenter contra Religioſos invehunt ſæculares! at non querimoniæ, ſed earum juſtæ cauſæ timendæ ſunt: & rectè S. Chryſoſtomus *l.* 5. *de Sacerdotio.* *Si quis* (inquit) *ob populi dicta animo ſtatim dejici cœperit, is nihil unquam quod generoſum, admirandumque ſit, parere poterit.* Ne igitur expaveſcas. Injuſta enim iſta expoſtulatio ſtatim, intra horas, nec ſolùm intra dies, deferveſcet: major verò Dei gloria, quæ in miſſionibus intenditur, diù ſtabit.

26 Secundò, quia facili negotio à P. Provinciali ejuſmodi odium avertetur, cum ſcient illæ quæcumque ſint puellæ, hanc commutationem ab ipſo P. Bernardino expoſci, qui ſicuti olim voluit ipſis liberè gratificari, ita nunc liberè vult aliis.

27 Tertiò, quia audio admodum paucas eſſe ejuſmodi puellas de ejuſmodi P. Bernardini familia, quas magis legati cura tangit; & per triginta ferè annos ab hujus legati diſpoſitione uſque ad hæc noſtra tempora devolutos, vix duæ, vel tres ejus generis inventæ ſunt, quibus eo legato frui conceſſum eſt. Erit ne igitur laborandum de unius, vel alterius querela, adversùs tam grande bonum quod per commutationem intendimus non ita profectò prudentia dictat, non ita.

28 Quartò, ſemel accidit, ut (quia multæ conditiones requiruntur in iis puellis eligendis) ſine ullo delectu quædam nominata fuerit: unde eam nominationem reſcindere oportuit: Ne quid ergo ſimile futuro tempore eveniat, mortuo præſertim P. Bernardino, ac propterea nemine illas conditiones perurgente: congruum ſatis, ne dicam neceſſarium erit, vel in illud ſubſidium miſſionum, vel in aliquod ſimile certum, quod ejuſmodi negligentiis ſubjacere non facilè poſſit, juramentum dictum commutare, &c.

29 Denique video de querimoniis prædictis neminem rationabiliter debere eſſe ſollicitum: quia eas nunquam futuras eſſe ſperandum eſt: tum quia, ut dictum eſt, manifeſtæ rationes pro commutatione, & pro libera P. Bernardini voluntate ſtant, tum quia ad admodum paucos ejus commutationis fama perveniet; Ut quid enim eam per multos evulgare neceſſe ſit?

§. V. *An quod poteſt nunc P. Provincialis, poſſit & P. Bernardinus, &c.*

30 Finis impoſitus jam eſſet huic quæſtioni, niſi illud vellem non prætermittere. Aſſero enim mihi ſatis probabile fieri, P. Bernardinum communicaſſe quidem poteſtatem commutandi ſuum pium juramentum P. Provinciali, ſed illam à ſe non ab licaſſe: quod idem eſt atque aſſerere, non privativè, ſed cumulativè P. Provinciali eam conceſſiſſe: ex quo ſequitur P. Bernardinum ex ſe poſſe eam commutationem facere, atque, ſi ipſe præveniat Patrem Provincialem, prævalituram ſuam commutationem: ut accidit in ſimilibus eadem poteſtate fruentibus, in quibus datur locus præventioni, &c.

31 Ducor ad id affirmandum, quia verba allata *n.* 2. hæc ſunt: *Do, & dedi omnem poteſtatem, & authoritatem valendi commutare, &c.* at hæc verba ſignificant quidem eam poteſtatem datam fuiſſe P. Provin-

Digitized by Google

vinciali, ſed non ablatam ab ipſo P. Bernardino: id quod ſignificatum fuiſſet, ſi adfuiſſent hæc, vel ſimilia verba, *abdicavit, ſe privavit facultate, ei renunciavit, &c.* quorum verborum, vel ſimilium, nec umbra quidem apparet in P. Bernardini diſpoſitione.

32 Secundò, quia pari modò Epiſcopus, V. G. vel Delegatus à Principe ad univerſitatem cauſarum, qui alium ſubdelegare poteſt, *c. fin. de off. de leg. inst. & c. cum cauſam, de app. à jud. c. à judiciis*, vel Prælatus quicumque regularis, communicant quidem ſubinde ſuam aliquam authoritatem Vicario, Subdelegato, Confeſſario, Monaſterii, vel Conventus: & non rarò addunt ſe concedere totam ſuam authoritatem ad agendum, ad diſpenſandum, ad abſolvendum: at non propterea ſuam poteſtatem ab ſe ablegant, vel renunciant. Ita ergo videtur in caſu noſtro.

33 Tertiò, quia juramentum, cùm ſit lex privata, quam ſibi indicit jurans, eſt interpretandum, ita ut minus quàm poſſit præjudicet juranti, niſi contrarium expreſsè de ejuſdem jurantis intentione conſtet. Cùm ergo expreſsè non conſtet de intentione P. Bernardini, qua voluerit facultatem commutandi ſuum juramentum in melius omninò à ſe renunciare, præſumendum eſt, nequaquam renunciaſſe, ſed eam ſibi retinuiſſe. Quòd autem juramentum, ſervata proprietate verborum ſit ita interpretandum, quanto minor poteſt, obligatio inducatur, quia ſemper præſumitur jurans minus voluiſſe ſuæ libertati nocere; eſt doctrina nimis vulgaris. & poteſt videri apud Abbatem, Sylv. Suar. alioſque apud Caſtr. *t. 3. tr. 14. d. 2. de Jur. p. 14.* lege etiam Laym. *l. 4. tr. 4. c. 3. n. 4.*

34 Neque te ſcrupulus commoveat, quaſi non potuerit P. Bernardinus eam facultatem nominandi, eligendi, & commutandi ſibi poſt profeſſionem retinere, potuiſſe enim, diſces ex dictis per ſimilem occaſionem à Caſtr. *t. 3. tr. 16. d. 4. p. 13. §. 1. n. præſertim* 12. & de Lugo, *t. 1. de Juſt. d. 3. ſect. 6. n.* 151. quos ſi eſt otium lege; nam nobis ad fuſius perſequi opus non eſt.

Concluſio.

35 Summa igitur hujus Conſilii eſt, P. Provincialem poſſe *validè, licitè, & congruenter* legatum de monachandis puellis in ſubſidium Miſſionum transferre: ac probabile eſſe, idem poſſe fieri ab ipſo P. Bernardino, niſi eam poteſtatem à ſe abdicare expreſsè intenderit, quando eam cum juramento P. Provinciali communicavit.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

LIBER QUARTUS.

DE SECUNDO DECALOGI PRÆCEPTO.

Sabbata ſanctifices.

PER Sanctificationem, ſeu obſervationem Sabbati præcipitur obſervatio Feſtorum, quæ nunc propria ſunt populi Chriſtiani. Ejuſmodi autem obſervatio conſiſtit ex Cajetano *in ſumma v. Feſtorum violatio*, in tribus: In Miſſę auditione, In abſtinentia ab operibus ſervilibus, In abſtinentia quorundam operum forenſium. Addo & quartum, in obſervatione jejuniorum; quæ inſtituta ſunt certis diebus in honorem Chriſti, & Sanctorum.

Primum ex his eſt præceptum poſitivum: Secundum, & Tertium negativum: Quartum, alii poſitivum, ut Bonac. *t. 2. diſp. ult. de præc. Eccl. q. 2. p. 3. n. 7.* alii probabilius negativum eſſe contendunt, ut Sylveſter *v. Jejunium, n. 22.* Joannes Sanchez, *in ſelectis, diſp. 54. n. 42.* Præmittam aliquid de Feſto in univerſum: tum de his quatuor correſpondentia capita digeram, favente Deo.

CAPUT PRIMUM.

De Feſto in genere.

§. 1. Quis inſtituere dies feſtivos poſſit?

1 DIES indicere feſtivos pro univerſa Eccleſia in honorem Domini, & Sanctorum *c. conqueſtus, de fer. c. 1. de conſecr. diſt. 3.* (utique Canonizatorum dumtaxat, ex Syl. *mox cit.* vel certè etiam Beatificatorum, ſic Suar. *t. 2. de Rel. l. 2. c. 11. n. 4. & 5.* eſto oppoſitum doceat Dian. *p. 3. tr. 4. reſ. 9.*) pertinet ad Pontificem Summum: Pro Diœceſi, vel oppido ad Epiſcopum modo *mox* explicando. Eamdem vim habet legitima conſuetudo, vel univerſalis pro tota Eccleſia, ſive peculiaris pro Diœceſi, vel oppido. Legitima inquam, quia ea ſe conſuetudo ſola, orta dumtaxat ex populi obſervatione, ejuſmodi vim non habet, niſi quando ſaltem tacitè Prælati conſenſum includeret. Ratio eſt, quia id pertinet ad juriſdictionem ſpiritualem, quam nullam habet populus, ſed ſolùm Prælati, quibus eam Chriſtus Dominus communicavit. Quod non ita ſe habet in juriſdictione temporali; hanc enim primitùs reſidere in populo, ab ipſo tamen Principibus ſæcularibus ad meliorem ſui gubernationem communicatam eſſe, docent communiter Authores, &c.

2 Si quando autem Princeps mandet obſervari aliqua feſta, ut ob inſignem victoriam, ob incoronationem Regis, immò etiam ob reverentiam alicujus Sancti de Reip. benemeriti, (quæ non accedente Prælati juſſione, feſta ſæcularia, non verò Sacra appellari rectè poſſunt) non erit obligatio in conſcientia ex virtute Religionis audiendi Miſſam, vel abſtinendi à ſervilibus: lege Abbat. *c. quantum de feriis*, Sylv. *v. Domin. q. circa init.* S. Anton. *2. p. tit. 9. c. 7. §. 1.* ſolùm enim tunc externa feſtivitas, & abſtinentia à negotiis prohibetur. Interim tamen non nego contra legem peccari poſſe, & contra Principis obedientiam; ſed hoc ad mortale vix, aut ne vix quidem de facto pertingere, alibi à nobis eſt diſputatum.

3 Epiſcopus verò, Epiſcopalemque juriſdictionem habens indicere poteſt dies feſtos, quos voluerit. Ita Suar. *t. 2. de Rel. tr. 2. l. 2. c. 12.* Caſtr. *t. 3. d. 2. p. 1. num. 5.* aliique ab omnibus etiam Regularibus obſervandos, ex Pell. *tr. 5. c. 4. à n. 9.* notans *nu.* 14. Reg non obligari ad feſta ſola conſuetudine introducta, ſed accedente conſenſu cleri, hoc eſt majoris partis capituli, & conſenſu populi: ex *c. cum Clerici, de verb. ſignif. & c. conqueſtus, de feriis* vide Dian. *p. 4. tr. 4. reſ.* 178. ſic etiam intelligit Caſtrop. *t. 2.* ubi de Gabellis quoad Eccleſiaſticos, & de Lugo *t. 2. de juſt.*

Monet tamen Urban. VIII. *in Bulla edita anno* 1642. (ſed non jubet, nec poteſtatem tollit) ut parcè, ne fideles aggraventur, hanc poteſtatem Epiſcopi exerceant, puto inſuper in rigore Epiſcopum ſine poſitivo conſenſu populi, quem ſatis eſt non contradicere, id etiam licitè (cum conſenſu tamen dicti Cleri) poſſe, conſuetudine nimirum ſic legitimè introducta.

§. II. Quid ſint dies feſti, & à qua hora incipiant, & finiantur.

1 PRæter omnes dies Dominicos, feſtoſque quoſdam Sanctiſſimæ Deiparæ, ac Sanctis dedicatos, omnibus ſatis cognitos. illi ex univerſali regula inter dies feſtivos ſunt connumerandi, quos conſtitutio Synodalis præcepit, & non abrogavit conſuetudo, quoſque eadem conſuetudo legitimè introduxit; ita Cajet. *in ſumma, v. feſtorum violatio, q. 2.* Navar. *c. 13. n. 5.* pro quibuſdam feſtis dubiis Regula hæc eſto: eſſe obſervandos eos, quos magna pars populi obſervat. Si multi feſtum non violant, violant multi verùm Prælati ſilent: habendum eſt eos feſtos eſſe ex libera populi pietate, atque adeò non obligare.

2 Quoad inceptionis horam, licèt olim ea fuerit à Veſperis ad veſperas, *cap. 1. de feriis*; Navarr. *loc. cit.* jam nunc (niſi alicubi legitima ſit diverſa conſuetudo) à media nocte ad mediam noctem dies feſtus incipit, & abſolvitur. Ita Abb. *c. 2. de feriis, n. 2.* Silv. *v. Dominica, num. 4.*

CAPUT II.

§. I. De obligatione Sacrum audiendi.

1 TEneri omnes baptizatos adultos ad Miſſam (& quidem unam etiam in Natali Domini) die feſtivo audiendam, idque ſub mortali, (quia res eſt gravis, etiam ſemel omittere, ex Suar. *t. 3. in 3. p. d. 88. ſect. 3.*) jam omnium Fidelium ſenſus edocuit: Non autem tenentur non baptizati, quamvis catechumeni ſint; nec uſum rationis non habentes, quales ſunt parvuli, & amentes: illi, quia nondum ſub-

ſubduntur Eccleſiæ legibus hi, quia aſſiſte otiam humanam exhibere non poſſunt. Quæ ad ejuſmodi obligationem faciunt, millies ab Auctoribus ſcripta, in ſummam ſic redigo.

Quæ Miſſa?

2 Primò, quam Miſſam audire tenemur? Reſp. Catholico rito peractam, quacomque lingua; de quocumque Sancto, quamcumq; votivam, etiamſi ſub mala fide in recitanda una Miſſa pro alia Sacerdos erraverit. Ita Azor. *p.1.l.7.c.3.q.5.* Ratio eſt, quia præcipitur audiri Miſſa, non verò hæc, vel illa.

Quanta Miſſa?

3 Secundò, quantam Miſſam? Reſp. totam. Excuſaberis tamen à mortali ſi omittas levem partem; levis autem jam nunc judicatur, omiſſio ab initio uſque ad Evang. exclusivè. Sic Fag. *in 1. præc. Eccl. l.2. c.6.n.2.* Bon. *t.1.d.4.de Miſſ. Sac.q. ult.p.11.n.16.* alios citans. Immò (ſi audias ſive ab eodem, ſive ab alio celebrante ultimum Evangelium S. Joannis) etiam inclusivè: ſic Fag *ib.n.7.* aliique; levis item cenſetur, ſi audias ab initio uſque ad Communionem inclusivè: omiſſis cœteris uſque ad finem. Qui non eſt præſens conſecrationi, ſed cœteris partibus, licèt conſecratio, quia dignior eſt multum valeat; tamen præcepto ſatisfacit. Ita de Lugo, *de Euch.d.22.ſect.1.n.4.* quia poteſt adhærere opinioni afferenti Sacrificii eſſentiam in Communione conſiſtere, atque adeò non eſt is dicendus omiſiſſe ſacrificium: Quòd ſi tum Conſecrationi, tum Communioni præſens non eſt, nullo modo ſatisfacit, quia nulli aſſiſtit ſacrificio.

4 Erat quidam Sacerdos, quidum ſacrificium in privata ædicula faceret, in *memento*, vel Communione orabat ferè per horam, certè huic author eſſem, ut viam communem iniret, oraretque potiùs ante, vel poſt Miſſam: ſingularitas ſemper eſt odioſa, nec Deo, vel in rebus ſanctiſſimis grata: Immò vereor, ne id fiat contra Rubricas modicam tunc orationem præſcribentes Nam *c.16.Rubr.gen.n.2.* expreſsè præcipitur *ne nimis moresè dicatur Miſſa*, quo ſcilicet audientes tædio non afficiantur, & *c.8.ritus celebr. Miſſ.n.3.* dicitur de *Memento*, ut tunc junctis manibus ſtet *pauliſper* in quiete: ſed ad noſtra. Miniſter ergo ab æde ad ſua negotia peragenda diſcedebat, tum exacta hora rediens, miniſteriumque reaſſumens, ritè ſacrificio uſque ad finem intererat. Inquiro ejuſmodi miniſter faciebat ne præcepto ſatis? Satis utique quia ſine illa hora, Miſſa jam integra remanebat.

5 Is, cui integræ Miſſæ aſſiſtere propter legitimum impedimentum non conceditur, & Eccleſiam ingreditur, dum Sacerdos celebrans nondum pervenit ad conſecrationem, debet quod ſupereſt audire, Ita de Lugo, *de Euch. d.22. ſect.1. n.6.* quia tunc pars principalis, & quæ potiſſimùm intenditur à præcepto, audiri poteſt. Nec eſt audiendus Joan. Sanch. *in ſelect.d.25.n.5.* qui docet, accedentem ad audiendum ſacrum tempore Præfatii, minimè teneri intereſſe: qui nullam hujus rei rationem affert, ſolùm ait talem eſſe uſum Fidelium etiam timoratorum: de quo tamen uſu authoritas ſolùm apud ipſum eſt.

6 Quod ſi poſt conſecrationem accedat, non obligat ad aſſiſtendum parti, quæ recitanda ſupereſt: quia tunc deficit pars principalis ſubſtantialis; exemplumq; proferre poſſumus ea feria ſexta Hebdomadæ Sanctæ, quando licèt in Miſſa adſit Communio, & quædam alia, quia non adeſt conſecratio, non tenemur audire ſi tunc incideret dies feſtus: ita ergo in caſu noſtro.

Ubi?

7 Tertiò, quo loco Miſſa eſt audienda. Reſp. in quacumque Eccleſia, etiam extra Parochiam: immò nunc non poſſunt ſubditos cogere Epiſcopi ad audiendam in Parochia, ex declaratione Congregationis Cardinalium, quam refert de Lugo, *ib.n.3.* An & in quibus Oratoriis privatis; diximus *opuſ.noſtro 3.de Sacrif. Miſſ.lib.3.c.4.§.4.*

Quo ſitu?

8 Quartò; ut audiatur Sacrum genibus V.G. flexis, vel ſtando, vel alio modo, non eſt de neceſſitate præcepti: caveatur tamen irreverentia, vel ſcandalum.

A quo?

9 Quintò: à quocumque Sacerdote Catholico celebratam Miſſam audire potes, modò is non ſit nominatim excommunicatus, vel publicus Clerici percuſſor: quare ſi nullus præſto eſt Sacerdos die feſto, qui rem ſacram facere vellet, niſi is excommunicatus: omittendum tibi potiùs erit ſacrificium illo die, quàm eum illo Sacrum audiendo communicare. Ratio eſt, quia fortius judicatur in Eccleſia præceptum vitandi ejuſmodi excommunicatum non toleratum, quam audiendi Miſſam. Ab excommunicato autem tolerato potes: quia tametſi anteà id non licuerit, tamen Concilium Conſtantienſe ad ſecandas conſcientias, reſtrinxit prohibitionem, ut ſcilicet ſolùm obligemur non communicare ſive in humanis, ſive in divinis cum non toleratis. Ab hæretico nondum nominatim denunciato, cùm donec accedat denunciatio ſit toleratus, poſſet ea hoc capite audiri Sacrum: ſed obſtat in hæretico cognito ſcandalum, ne ſcilicet videaris, ipſi vel ipſius hæreſis particeps eſſe.

Duæ mediæ Miſſæ.

10 Sextò: qui mediam Miſſam V.G. poſt conſecrationem uſque ad finem audit ab uno Sacerdote, audiendo poſteà eadem die ab alio aliam mediam, hoc eſt ab initio uſque ad conſecrationem, præcepto ſatisfacere, ſaltem propter authoritatem extrinſecam multorum id aſſerentium, probabile eſt: Ita Sà, Nau. Sot. Henr. apud Dian. *p.2.tr.3. miſ.reſ.18.* Major, Ægid. Medin. apud Fag. *2. Eccl. præc. l.2. c.6.n.11.* Bon *tom.1.d.4.de Sacr. Miſſ.q.ult.p.11.n.13.* Hurt. *d.5.de Sacr. Miſſ.diff.4.* ſed in rigore veram autumo contrariam ſententiam, quia ex illis duabus partibus nequaquam conflatur unum ſacrificium, cui intereſſe jubet Eccleſia. Adde & abſurdum quod ex priore opinione conſequitur, nam ſic poſſet quis ſimul ab uno Sacerdote dimidiam Miſſam audire, & ab alio celebrante, eadem hora, in vicino altari, aliam dimidiam, & hoc pacto ſatisfacere: Cùm ad utrumq; Sacerdotem præſentia moralis haberi poſſit; quod certè (quidquid ſentiant aliqui) Suar. *de Euch.diſp.88.ſect.2.* meritò reputat abſurdum, quia ſic poſſes à tribus, vel à quatuor Sacerdotibus ſimul in vicinis altaribus Miſſas celebrantibus varias partes Miſſæ audire, & ſatisfacere, & in Officio divino à ſex recitãtibus ſex diverſas lectiones ſimul audire, & ſatisfacere, cùm præſentia moralis ad omnes jam habeatur.

Præſentia.

11 Septimò; requiritur ad audiendam Miſſam præſentia moralis, & humana; unde non ſatis eſt, ſi cœperis vigilans intereſſe, & deinde obdormias. Ita Sanch. *2.in.conſil.l.7.c.2.dub.33.* immò neque ſi raptum, aut eſtaſim patiaris; cùm tunc præſentia moralis per ſomnium, vel raptum interrumpatur. Ita Fag. *l.c.l.2.c.7.n.3.* Gaſp. Hurt. *l.c.diſp.5.diff.1.* Non autem eſt neceſſe audire, vel videre, nam cæcus, & ſurdus, ſatis præceptum adimplent.

12 Hinc infero primo, ſatis eſſe, ejuſmodi aſſiſtentiam exhiberi humano modo, vel audiendo, vel videndo celebrantem, vel ſaltem ita ſociando alios videntes, aut audientes, (quamvis ſit quis extra Eccleſiam omnes præſentes non capientem) ut ex ſignis, & geſtis Miſſæ aliqua colligere poſſit, & ut ad multitudinem aſſiſtentium cenſeatur moraliter pertinere: id, quod certè ſemper contingit in ſacello parvo, etiam poſt columnam ejuſdem parvi ſacelli, etiam in Choro poſt altare pro Religioſis, vel Clericis ibi cantantibus. At in templo magno, ut V.G. S. Petri Romæ, non ſatisfaceres, ſi tu eſſes in una Capella, & in altera fieret ſacrũ: multò minùs ſi poſt columnam ab Altari diſtantem, vel poſt parietem Capellam dividentem; quia tunc tanta diſtantia, vel diviſio inter te, & celebrantem nullis aliis Intermediis, tollit præſentiam moralem; nam propter contrariam rationem, ſatisfaceres, ſi adeſſet magna hominum multitudo, tu verò eſſes ea poſtremis in eadem magna Eccleſia, quia ſcilicet tunc moraliter faceres unam cum ea multitudine præſentiam.

13 Ex hac doctrina olim reſolvi, num Moniales à loco poſt Altare quem in ſuis clauſtris habent, qui locus non videtur pertinere ad Eccleſiam, cum ſit ſolùm ad commoditatem ipſarum, ut inibi aliquibus diebus Officium canant; num inquam, à tali loco illæ poſſint viſitare Altare, & indulgentiam illud viſitantibus conceſſam lucrari: an potiùs obligentur illud viſitare à Choro, qui eſt in ipſa Eccleſia ad Altaris proſpectum directè ſito? Dixi, cùm inde horis Canonicis ſatisfaciant, indeque Miſſam etiam audire ſoleant, ut ipſæ à me interrogatæ faſſe ſunt, & quidem aitè propter rationem *n.præced.* dictam; nullam poſſe eſſe dubitationem quoad Indulgentias, utrobique enim eadem præſentia moralis in Eccleſia requiritur, & ſufficit.

14 Infero ſecundò, à feneſtra tuæ domus, ſi ſit parva diſtantia ad Altare Eccleſiæ, poſſe te ſatisfacere præcepto inde audiendo Sacrum, etiam ſi ſit intermedia via publica. Ita de Lugo *de Euch. diſp.22.ſect.2.n.21.* quia ſic verè præſens es moraliter Sacro: ſecus erit in magna arbitrio prudentis diſtantia, propter oppoſitam rationem.

15 Infero tertiò, non eſſe moraliter Miſſæ præſentem eum, qui Sacramentaliter confitetur, dum Miſſa celebratur. Ita Suar. *de Sacr. di p.38.ſect.6.v.ſeptimum caput:* Azor. *1.p.l.7.c.7.q.8* quia non ſatis eſt pietas actionis, ſi hæc diſtrahat, ſeu excludat moralem aſſiſtentiam; diſtrahit autem in caſu noſtro, quia actio externa Confeſſionis impedit ipſum externum cultum attendendi ad Miſſam.

16 Infero quartò, ſatisfacere præcepto de audientia Miſſæ eum, qui dum eam audit, recitat Pſalmos, vel alias Orationes, etiam illas, quas ex obligatione recitare tenetur: Ita Suar. *l.c.* Azor. *l.c.c.5.q.3.* aliique communiter, quia talis attentio ad res divinas moralem præſentiam nequaquam tollit.

Immò dum Sacerdos ſecretè orat, Orationes aliquas à fidelibus recitari, bonum conſilium eſt; ſi quidem mentis evagatio, hac ratione, melius evitabitur: quomodo autem duabus obligationibus poſſit uno opere aliquando ſatisfieri; vide latè apud Sanch. *lib.1. in Decal. cap.14.num.5.*

Intentio.

18 Octavò, requiritur intentio volendi audire. Quare non ſatis eſt eſſe in Eccleſia ad expectandum V.G. amicum, niſi intendas etiam Sacro intereſſe. Pari modo etiam ſi Miſſæ quis interſit ad videndam mulierem, vel ad aucupandam vanam gloriam, licèt aliunde peccet, ſatisfaciet nihilominus, ſi interim Sacrificio vacet; modò hæc non impediant, ut certè ex ſe ſola non impediunt præſentiam humanam ad Miſſam. Ita Sanch. *ib.n.2.*

18 Si

Digitized by Google

18 Si quis Miſſæ aſſiſtat intentionem habens non ſatisfaciendi præcepto, ad huc ſatisfacit (eſto peccet ex malo affectu, ſi die feſtivo non habet animum implendi præceptum.) Ita Sanch. *ib.c.*13.*n.*8. Suar. *to.*2.*de Relig lib.*4.*c.*26.*n.*8. quidquid apud March. *de ord. tr.*3.*p.*3.*c.*17.*n.*10 cum Azor. Aliiſque ib. citat. quia ponit jam rem præceptam, præcipitur enim ut audiatur Sacrum, non verò ut cum illa, vel illa intentione audiatur. A peccato autem ſatis abundè deſiſtet, ſi intra debitum tempus, V.G. ante meridiem, voluntatem illam retractet, velitque per auditam jam Miſſam obligationi ſatisfacere. Hinc fit, ut ignorans hodie eſſe diem feſtum, ſi audiat Miſſam, non obligetur aliam audire poſt ſcientiam feſti: jam enim præcepto ſatisfecit.

Attentio.

19 Nonò deſideratur Attentio, eſtque communis quæſtio cum attentione ad Divinum Officium Neceſſariam eſſe attentionem internam, hoc eſt internam applicationem mentis ad Miſſam, vel Officium, ſive ad verba, ſive ad verborum ſenſum, ſive ad Deum, docent communiter Vaſq. Sanch. Suar. innumerique alii citati à Diana *p.*3. *de bor.Can.reſ.*2. vide etiam *p.*3 *tr.*4.*reſ.*101. *ubi de Miſſa*. Oppoſitum, id eſt ſolam externam ſatis eſſe, ad evitandum mortale, docuerunt Antiquiores multi, Sylveſter, Durandus, Medin. S. Antonio. aliiq; quos refert Diana; ex recentioribus Coninch. Caſp. Hurt. Dian. & probabile vocant Leſſ. Henriq. Victorell. Laym. noviſſimè denique Jo: de Lugo *de Euch. diſp.*22. *ſect.*2. *nn.*27. prædictos citans optimis rationibus id confirmat: unde & ego, ſicut *in opuſc.*3. *de Sacr. Miſſ. lib.*2.*c.*3. ita hic, idem probabile judico.

20 Hæc autem externa attentio conſiſtit in negatione diſtractionis externæ, id eſt in negatione ejus negotii, vel occupationis externę, quę ex ſe diſtractiva ſit mentis ab auditione Miſſæ, qualis eſſet V.G. velle hiſtoriam legere, confabulari, ludere, depingere, ſcribere, & ſimilia.

21 Ratio potiſſima hujus probabilis ſententiæ eſt; quia falſum aſſumunt adverſarii, dum contendunt actualem internam attentionē eſſe de ſubſtantia Orationis, unde cum Eccleſia præcipiat Orationē; neceſſe eſſe præcipere etiam dictam attentionem: falſum, inquam, id eſt, quia omnes fateri oportet, abſque ea poſſe conſiſtere Orationem.

Patet id in forma extremæ Unctionis, quę eſt ſubſtantialiter Oratio; & tamen, ſi Sacerdos ſive voluntariè, ſive involuntariè diſtrahatur, adhuc conficit Sacramentum; ſignum eſt igitur ſubſtantiam orationis non dependere in ſuo eſſe ab actuali attentione. Patet iterùm quia orare eſt loqui cum alio; at certè ego tecum loqui poſſum, licèt non attendam; ut eſſet, ſi ex ſcripto, vel verbis memoriæ tradite tecum agerem, immò & cum Rege, vel Principe iterùm aliquid aliud cogitando. Patet denique in eo, qui ex ſcripto vel ſine interna mentis attentione loqueretur cum excommunicato vitando; vel profeſſionem in Religione emitteret; nam & ille in excommunicationem incideret, & hic veram emittere profeſſionem, ſi intendiſſet ille loqui, & hic emittere: aliud enim eſt intentio interna, quæ omninò eſt neceſſaria, de qua locuti ſumus *n. præced.* & ſufficere virtualem diximus, *in opuſc.*3. *de Sacr. Miſſæ, l.*2.*c.*3.§.2. aliud attentio externa, quam non eſſe ſub mortali (eſto ſuo veniali *ſup. l.*2. *cum de orat. &c.*) neceſſariam, hic affirmamus. Cùm enim ex dictis attentio actualis interna non ingrediatur orationis eſſentiam; unde certò habes Eccleſiam, quotieſcumque orationem præcipit, præcipere & attentionem? Niſi certò habeas, non debes onus tam gravis leges certò fidelibus imponere. Alia minutiora in hanc rem, præſertim verò oppoſitorum ſolutiones, vide apud citatos.

§. II. *De cauſis excuſantibus ab aſſiſtentia Sacri.*

Excommunicatio.

Ubi de obligatione tollendi impedimenta.

1 EXcuſatur primò, ab audiendo ſacro excommunicatus, vel Interdictus, ſive publicè, ſive privatim. Ita Suar. *d. diſp.*88. *ſect.*6. *initio.* Marc. *de ord. tr.*3.*p.*3.*c.*17.*n.*17. quia hos prohibet, nedum excuſat Eccleſia: idque procedit etiam ſi culpabiliter, negligat ſibi procurare abſolutionem (nollem tamen ut negligeret ex fine non audiendi Sacrum:) nam ſicuti infirmus & captivus, ſi de ſua ſanitate, vel liberatione ſolliciti minus ſunt, non peccant, non audiendo Sacrum: quia non tenentur tam remota impedimenta tollere; ita eſſe in caſu noſtro diximus *opuſc.*2. *de Com. c.*4.§.4. *à n.*37. *& opuſc.*3. *de Sacrif. Miſſæ, lib.*3.*c.*6.§.2. mox §.3. *à n.*4. de obligatione non ponendi impedimenta, nonnulla ſubdemus.

Interdictum.

2 Qui ſive perſonaliter ſive localiter eſt interdictus, eodem modo & propter eamdem rationem, quàm *n. præcedenti* diximus, excuſatur à Miſſa. Solùm dubitatur, An qui habet Bullam Cruciatæ concedentem privilegium, ut poſſit Sacro aſſiſtere tempore interdicti localis, teneatur illi intereſſe die feſtivo? Reſpondeo. Non obligari tenent plures, ita Avila, Victoria, Canus, Coninch. Alterius, Ledeſma, Llamas, Diana eoſdem ſequens et citans *p.*1. *tr.*11. *reſ.*2. aliique Doctores Salmaticenſes apud de Lugo mox citandum *nn.*12. quia nemo cogitur uti ſuo privilegio. Obligari tenent multo plures, ita Suarez, Navarrus, Sotus, Uſualdus, Medina, Valdez, qui citat, ſequiturque de Lugo *de Euchar. diſp.*22. *ſec.*1. *num.*13. quia præceptum hoc obligat quoties non habes legitimum impedimentum, ſeu quoties potes: at nunc poſito privilegio, potes, ergo, &c. certè ſi carcere detento detur privilegium, ſeu licentia à Judice, ut die feſto adeat Eccleſiam interfuturus Sacro, nonne obligabitur uti hoc privilegio, ut audiat Sacrum; cur igitur non in caſu noſtro? Hæc ſententia eſt verior: præcedens ſolùm attingit fines probabilitatis, propter authoritatem Doctorum extrinſecam.

Impotentia.

3 Secundò excuſat Impotentia corporalis. Unde excuſantur carcere detenti, ægroti, & regulariter omnes ii, quibus propter debilitatem, vel aliud exire à lecto, vel tecto ad ſimilia negotia non datur. Incolentes loca valdè à templo diſtantia communiter excuſantur: verùm aliqui tria, aliqui duo, aliqui unum milliare magnam eſſe diſtantiam ſtatuunt. Ita March. *loc. cit. nn.*19. Sed revera eſt attendenda perſonæ, viæ, pluviæ, tempeſtatis, & ſimilium ratio, ut omnibus perpenſis tali perſonæ judicetur iter notabiliter difficilè. Item excuſantur itinerantes, & navigantes, quando vel Miſſa carent, vel notabilis eſſet difficultas divertendi ad Miſſam. Prætereà excuſantur juſto præcepto Superioris domi detenti; immò & ii, qui bona fide promiſſione præſertim cum juramento, viro V.G. nobili data, è domo exire non valent.

4 Sed quid, ſi tunc domi ſuę in Oratorio privato haberi ex Sacerdote aliàs ſtipendiato ſacrum poſſet, obligabitur ne domi incluſus ad Miſſam audiendam? negativè Reſpondent Suar. *dict. diſp.*88. *ſec.*6.*c.*1. & apud de Lugo *diſp.*22. *de Euchar. ſect.*2.*n.*14. ſed affirmativè probabilius Marchinus *de ord. tr.*5.*p.*3.*c.*17.*n.*18. de Lugo *ib. nn.*15. quia non videtur excuſandus, qui cùm in promptu Miſſam habere; quamvis ex privilegio, poſſit, tamen audire nolit: Dixi (alias ſtipendiato) nam cęterùm non te obligo ad accerſendum Sacerdotem, dato novo ſtipendio: quia hoc præceptum obligat ſolùm ad audiendam Miſſam, non verò ad illam peculiari ſtipendio procurandam.

Incidit hic curioſa Dubitatio; Pater, vel quivis Dominus filium, vel ſervum, ob correctionem, domi vel in cubiculo, quaſi in carcere incluſum retinet, vel negat iis indumenta ipſorum ſtatui convenientia, unde non poſſint exire ad ſacrum audiendum. An ſicut excuſatur ipſe filius vel ſervus, ob impotentiam, ut certum eſt, ſic excuſetur Pater vel Dominus? Ita etiam Superior Religioſus, vel Princeps in ordine ad ſuos, &c.

Reſpondeo: Huic ſcrupulo, quo ad filium, his verbis obviam it Fagund. *Eccl. præc. lib.*4.*c.*5.*n.*2. *Aliquando poſſunt patres ſi non omninò negare ſaltem reſtringere, & moderari filii alimenta circa victum & veſtitum ad tempus in pœnam criminis, & ut in poſterùm reſipiſcant ſine gravi eorum damno, aut valetudine. Quod intelligendum eſt, etiam ſi filii ob veſtitus negationem ſacrum non audiant diebus feſtis; quia parentes ſoli intendunt filiorum emendationem, non omiſſionem Miſſæ: per accidens enim eſt, quod illam amittat. Emendatio enim à parentibus intenta rationabiliter cauſa eſt ad utroſque tam filios, quàm parentes excuſandos.* Hæc meritò Fagundez, quæ ſunt etiam propter paritatem rationis applicanda ad ſervum, ſubditum, vaſſallum.

Solùm de ſubdito Religioſo adverte duplicem poſſe eſſe incluſionem: alteram in Monaſterio, alteram in Carcere, ſeu Cellam, utramq; rationabilem, ut ſuppono: In poſteriore excuſabitur tum ipſe ſubditus, quia non poteſt; tum ipſe ſuperior, quia rationabiliter incluſit. In priore, cùm poſſit Religioſus audire ſacrum in Eccleſia Monaſterii (& eodem modo eſſet, ſi filius prædictus poſſet audire in Oratorio privato ſuæ domus, &c.) non excuſabitur. Fateor interim graviorem cauſam requiri, ut prohibeatur Religioſus, ne è Cella ad Oratorium Miſſa, etiam aſſociatus, ſi opus fuerit, accedat, quam ut prohibeatur ſæcularis, ne ad Eccleſiam extra domum adeat: id quod Superior prudenti examine ponderabit.

Periculum mali: Ubi quid de amiſſione lucri.

5 Tertiò; Excuſat omne juſtum ac probabile periculum notabilis mali, vel amiſſionis boni, ſive timeatur damnum in vita, ſive in honore, ſive in bonis. Ita March. *ibid. num.*19. Hinc excuſantur ægroti, convaleſcentes, prægnantes, peſte infectam, vel bello vexatam Civitatem incolentes, quando ſine notabili incommodo, judicio prudentis, domo exire nequeunt: Item mulieres nobiles, quando decenti veſtitu, ſuo ſtatui accommodato carentes, extra domum eas eſſe non datur, nec occultè eas exire poſſe conceditur. Prætereà matres, nutriceſque, quæ nec relinquere poſſunt infantes, nec propter magnos vagitus poſſunt eoſdem ad Eccleſiam adducere. Similiter quæ domo exeundo, cùm gravida ſit, propalaret ſuum lapſum. Item itinerantes, curſoreſve, ex eo etiam capite, ne amittant ſocios, vel viarum ductores, vel quando urget periculum latronum, vel quid ſimile notabile incommodum. Mulieres inſuper, quæ ob mariti zelotypiam, ſi è domo contra viri voluntatem exeunt, timent rixas, perturbationes, notabile malum. Item famuli, qui niſi Dominis pareant, aliquod ſibi damnum timent: ſed certè de alio Domino ſe tunc famuli provideant, ſi poſſint, quando ex conſuetudine eos ab auditione ſacri Dominus avertit. Denique Cuſtodes Gabellarum Civitatis,

Digitized by Google

vitatis,mercium, vineæ, gregis, vel domus, quando propter Miſſam dubitant de furto, &c.

6 Quod mihi contigit, cùm Collegii Montis Regalenſis Præfecturam gererem; ut lectorem à ſeria lectione tantiſper avertam, breviter enarrabo. Emerat Collegii procurator, ut ſtabulo provideret, ex area cujuſdam coloni non paucas palearum menſuras. Interim ergo, dum paratur mulio ad eas aſportandas, incidis dies feſtus, quare à me procurator exquiſivit, an ruſticus noſter; quem ad paleas cuſtodiendas addixerat, obligandus eſſet ad Miſſam audiendam. Ego ſive religione Sacri tactus, ſive damni ſecurus dixi cuſtodi, indigeret ut ſacro intereſſet; Addidi tantum præceptũ mihi videri non eſſe tranſgrediendum propter eas paleas, quamvis non exigui pretii, quæ difficulter, immò vix furto erant obnoxię, pręſertim mora tam modicum tempus unius, vel alterius horulæ, quæ in itu, reditu, Miſſaque conſumenda erat. Ita igitur factum eſt; Verùm quid deinde eſt conſequutum? eo temporis momento, quo longè abſuit cuſtos, ignis repente neſcio è quo vicino loco caſu accenſus, in aridas paleas incidens totas incendit, ita ut cineres per aream ſaffuſas, non jam paleas, immò ne palearum quidem pauculas reliquias invenerit regreſſus ad cuſtodiã poſt Miſſam famulus; qui ſtatim me convenit, de infortunio docuit, factoque ipſo me monuit, ne multum difficiles, ſed verò prudentes in ſimilibus ſe exhibeant Confeſſarii.

7 Sed redeo ad difficultatem poſteriorem indicatam in titulo. An Miſſa omitti poſſit ſine culpa die feſto, propter lucrũ, quod mihi ceſſaret, ſi Miſſæ adeſſem? communis hæc mihi videtur quęſtio cum ea, An in eodem die feſto propter lucrum notabile poſſit quis operibus ſervilibus vacare? & ut affirmativè de ea reſpondebimus *infra c.3.§.2.n.8.* ſic & affirmativè propter eandem rationem de hac erit ſentiendum; rationem utriuſque doctrinæ *ibid.* proferemus.

Charitas.

8 Quartò, Excuſat titulus charitatis; ut quando non poteſt quis Miſſæ intereſſe, & infirmo aſſiſtere, qui vel periculum ſubiret, vel medicamentis opportuno careret tempore, vel ſolus relictus laborem, animique anxietatem pateretur. Ad eundem titulum reducito, ſi quando fœmina ſciens ſe ardenter amari à juvene, qui præſto eſt in Eccleſia, à Miſſa abſtinet; excuſantur enim propter charitatem, ne ſcilicet labatur proximus. Ita Suar. *l.c. ſect.* 6.§. *quartum caput*; (licet à Ioan. Sanchez *in ſelect. diſp.* 37. *nu.*2. & 8. & *diſput.* 54. *nu.* 26 *fin.* Diana *p.*5. *tract.* 7 *reſol.*22. citante Granadum; hanc non excuſari ſciam; quia propter ſcandalum paſſivum non ſunt omittenda opera præcepti) puto tamen illam non teneri ad ejuſmodi Miſſæ omiſſionem; quia poteſt ſequi hanc poſteriorem ſententiam, quæ certè probabilis eſt; & ex alia parte hoc non eſt ſcandalum datum, ſed acceptum, quod homo non tenetur vitare cum tanto detrimento amiſſionis Miſſæ. Ita Suar. *ibid.*

Conſuetudo.

9 Quintò; Conſuetudo introducta excuſationem meritò affert. Ejuſmodi eſt illa, qua mulieres poſt partum, habitamque ex partu ſalutem, aliquot dies ſe domi continent; & qua filię, vel uxores, ſororeſve ob defunctum domo non egrediuntur; in quo certè conſuetudo patriæ præſertim in ejuſmodi dierum numero decernendo eſt attendenda. Pari item modo excuſantur in Regno Neapolitano, pręſertim Aquilæ, virgines nubiles, quę numquam exeunt è domo. Ita Mareh. *l.c.n.*12 quæ quidem conſuetudines eſſent prorſus extirpandæ; ſed donec ab Epiſcopis tolerantur, non videntur eſſe damnandæ.

Peregrini.

10 Sextò; Excuſantur ne iter agentes & Peregrini, qui tranſeunt per locum, vel in locum ſe conferunt, in quo celebratur feſtum de præcepto, ſi in loco ſuę habitationis feſtum ejuſmodi non celebretur? Reſpondeo ii, qui ſunt in tranſitu prandendo, V.G. vel ibi pernoctando, etiam ſi una, vel altera nocte ibidem hæreant, non obligantur audire Miſſam. Ita Coninch. *qu.*74. *de Euchar. art.*4. *d.*4. *nu.*114. Contra, ſi ibidem permaneant per majorem anni partem, obligantur. Ita idem *ibid. num.*715. lege Sanch. *de matrim. lib.*3. *d.*18. & *in Decal. lib.*1. *cap.* 12. Fagundez 1. *Eccl. prae. lib.*1. *cap.*7. *num.*8. Suar. *tom.*1. *de Relig. tract.* 2. *lib.*2. *cap.*24. Ratio utriuſque eſt, quia omnes tenentur legibus Cõmunitatis, cujus ſunt partes, at in priore caſu partes non ſunt ii, qui tam modico tempore in ea Communitate permanent; ſunt, in poſteriore; quod dictum eſt de Miſſa, dictum eſſe propter paritatem rationis de faciendis operibus ſervilibus, & de jejunio: & remoto tamẽ ſcandalo, quod in his contingere poſſet.

11 Quid, ſi nec majore anni parte, nec una vel altera nocte, ſed per octo, decem, viginti dies ibidem peregrinus commoraturus ſit? Reſpondeo: Mihi ſatis fuit præſcribere illos duos terminos, ſub quibus çertò urget, vel non urget obligatio; cæterum in caſu nunc propoſito Io. Sanch. *num.*4. *in ſelect. diſp.*54. *nu.*31. citans Thomam Sanchez, alioſque; docet non teneri, dummodo is non maneat, ſeu non habeat animum ibi manendi per majorem partem anni. Ratio eſt ſæpè dicta; quia peregrini non tenentur legibus loci per quem tranſeunt, vel in quo per modum hoſpitii reperiuntur. At Suar. *t.*1. *de relig. tract.*2. *lib.*2. *cap.*14. *numer.*7. aliique apud Io: Sanch. citatum docent teneri, quia ſecus nimis concederetur peregrino; nam etiam per quatuor, vel quinque menſes non teneretur, eo prætextu, quod ibi non remaneret, ſeu manere nollet pro majore parte anni.

12 Afferamus aliud oppoſitum. Si enim contra, in loco tuę habitationis ſit feſtum de præcepto, non ſit autem in loco quo per tranſitum accedis, teneberiſne manè ante diſceſſum audire ſacrum? Reſpondeo. Si pridie egrederis à tuo loco, non obligaris. Ita Coninch. *ib. n.*109. *fine.* Ratio eſt, quia exeundo ex loco, ubi aderit præceptum, illud à te excutis (neque enim leges particulares obligant extra Territorium) etiam ſi de induſtria, ut non audias ſacrum, ut non jejunes, ut ſervilia opera exerceas, ab eo loco diſcedas: fugis enim ſic legitimè legis onus, ſicuti ii qui diſpenſationem petunt, non verò violas. Ita Doctores *paſſim* apud Caſtr *de legibus, d.*5. *tr.*1. *p.*24. §. 5. At difficultas eſt, ſi eodem manè velit quis exire à loco ubi pręceptum urget audiendi ſacrum, & in locum ubi non urget pervenire. Nonnulli ut Coninch. *ib. n.*106. Suar. *ib. c.*15. *n.*9. & to. Baſil. Pont. *l.*5. *de matr. c.*8. *n.*6. docent obligari Miſſam audire; quia ante profectionem jam erat præcepto aſtrictus; ergo ſi ejuſmodi obligationi non ſatisfacit, perveniendo ad locum ubi non eſt feſtum, peccabit, cum ſuam obligationem non adimpleat. Nonnulli reſolvunt non obligari, etiam ſi de induſtria modo dicto id faciat, dummodo ad locum, ubi non eſt feſtum, perveniat ante ultimum ſacrum ibi peragendum, nempè ante meridiem. Ita Sanch *loc. cit.* Leſſius *l.*4. *c.*2. *dub.*8. Salas, Io. Sanch. quos citat, ſequiturque Caſtr. *loc. cit. n.*8 Ratio præcipua eſt, quia in proprio loco poterat differre auditionem Miſſę uſque ad meridiem, ut certum eſt: cùm igitur diſceſſerit, inque illum locum pervenerit intra illud tempus, in quo nulla eſt obligatio, poterit ſe illius loci moribus conformare, & à Sacro, ut etiam à jejunio, atque ab abſtinentia ſervilium ſe liberare. Utramque ſententiam ut probabilem amplectimur.

13 Si in tuo territorio ſervatur feſtum peculiare V.G. Sancti Rochi, & in alieno territorio ſervetur aliud feſtum peculiare, V.G. Hiacinthi; ſi te in alienum hoc territorium tranſeunter ante meridiem transferas, non obligaris probabiliter audire Sacrum. Sic Ioan. Sanch. *diſp.*54. *n.*31. *circa finem*, contra Th. Sanc. & Granad. *ibid.* cit. quia non ex vi legis tui territorii, ſi quidem jam exiſti ab illo, & leges peculiares extra non obligant: nec ex vi legis alieni territorii, quia ibi tu es peregrinus; ergo &c.

14 Vagos, hoc eſt, qui nullam certam habent habitationem, donec vagi ſunt, non tenebuntur audire Miſſam in feſtis particularibus Civitatum: Sic Io. Sanch. *ib. n.*34. alios citans; quia jam non ſunt ibi commorantes per majorem anni partem juxta dicta *n.*11. ut ſupponimus. In feſtis particularibus, dixi: nam in univerſalibus Eccleſię, eos teneri nulla eſt dubitandi ratio.

Confeſſio mortalium Sacramentalis à te facienda.

15 Aliena dixi, à te, nam ſi, ut fiat à moribundo confeſſio, tu Sacerdos omittas Sacrum, ſi tempus aliud non ſuppetit, te excuſari à Sacro non eſt dubium ex dictis *n.*8. ſicuti nec eſt dubium, te obligari, ſi tempus ſuppetat.

16 Dixi rurſus (moraliter) nam cùm confeſſio venialium, quo etiam reducuntur mortalia, aliàs abſoluta, non ſit de præcepto, Miſſæ autem auditio de præcepto ſit, non poterit relinqui Sacrum die feſtivo, ut illa confitearis.

17 De mortalibus igitur aliàs non abſolutis eſt quæſtio. Et quidem Suar. *t.*3. *in* 3. *d.*88. *ſect.*6. *Verſ. Septimum Caput.* neque confeſſionem hanc, neque concionem putat eſſe excuſationem aptam ad omittendum Sacrum, etiam quando occurrit moralis neceſſitas, ut quando nunc habetur Confeſſoris copia, & non habebitur poſteà, ſive quia Confeſſarius diſcedet, ſive quia pater, vel maritus nolunt, ut filia, vel uxor redeat ad Eccleſiam.

18 Sed certè, ſicuti Suario aſſentior de concione (quidquid dicat Angelus, Suar. *loc. cit.*) quia hęc non eſt admodum neceſſaria; ita ab eodem diſcedo de confeſſione mortalium in illa neceſſitate, nõ quidem unius, vel alterius diei, ſed aliquorum, ea, quæ à me alibi *c.*1. *Meth. comm.* §.6. *n.*24. dicta ſunt in eo caſu, quo quis gravatur peccatis reſervatis, nec habet Confeſſarium potentem ea abſolvere.

Ratio noſtræ doctrinæ, quam meritò ſequitur Bauci, *in ſingul. c.*19. eſt Primò, quia licet per contritionem deleri poſſit peccatum, id tamen medium eſt difficile, & ex altera parte diù permanere in inimicitia Dei, valdè eſt periculoſum, cùm, qui à Dæmone poſſidetur, facilè in alia peccata prolabatur, juxta vulgatum illud S. Gregorii. *Peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur, mox ſuo pondere ad aliud trahit.* Secundò, quia DD pro neceſſitatibus valdè hac inferioribus excuſant à Miſſæ auditione, ut hactenus vidimus: ergo non eſt hæc, de qua nunc loquimur, improbanda, Tertiò, ex charitate excuſavimus *num.*8. puellam ab auditione Sacri, ne adoleſcens illam videns, peccet, & non excuſabimus, ut illa ipſa à ſe peccatum excutiat, divinamque ſibi amicitiam recuperare diù nequaquam differat?

§. III. Qua-

Digitized by Google

§. III. *Quædam ad hoc præceptum pertinentia.*

Ubi.

De obligatione non ponendi impedimenta ad Sacrum audiendum.

1 ADverte denique breviter quinque. Primò, eum, qui rationabiliter excuſatur ab aſſiſtentia Miſſæ, non teneri fundere orationem aliquam loco illius.

2 Secundò, omittentem cum culpa Miſſam die feſto, præter mortale, nullam incurrere pœnam.

3 Tertiò, præter Miſſam in die feſto, non adeſſe obligationem audiendi concionem, vel alterius boni operis faciendi. Ratio horum trium eſt, quia de his nullum apparet præceptum. Ita Navarr. *cap.* 25. *n.* 7. Silv. *v. Dominica q.* 8. aliique.

4 Quartò, docuimus *in opuſc.* 3. *de Sacrif. Miſſa, lib.* 3. *cap.* 6. § 2. lege item *opuſc.* 2. *de comm.* §. 4. *à n.* 37. eum, qui manè diluculo poteſt audire ſacrum, prævidetque non poſſe ſub meridiem, obligari audire diluculo: quia præcepti obligatio tunc jam adeſt, urgetque toto tempore matutino: id quod nunc recoluiſſe ſit ſatis.

5 Quintò, quid dicendum eſt de ponente impedimentum? poteſt ne quia licitè ſe in negotium V. G. aliquod grave implicare, vel in aliquem locum diſtantem ab Eccleſia diſcedere, in quo prævidet non poſſe die feſtivo Miſſam audire?

6 Dico primò, poſſe tempore à die feſto remoto, etiam eo fine, ne audiat, ſeu an teneatur audire Sacrum. Ita Caſtrop. *tom.* 1. *diſp.* 1. *de l. p.* 12. Sanch. *lib.* 1. *in dec. cap.* 16. Meroll. *to.* 1. *d.* 4. *de l. dub.* 37. Ratio eſt, quia tunc præceptum actu non obligat, nec eſt in proximo, ut ſupponimus. Ergo ponendo etiam cum illa intentione impedimentum, non tam cenſetur ponere impedimentum executioni præcepti, quàm ſe eximere à præcepto, ſeu effugere ne obligetur ad præceptum, quod quamvis non ſit univerſale in omnibus præceptis, & in omnibus impedimentis videtur innui de excõmunicatione §. 2. *n.* 1. Certè admittitur in his præceptis humanis, quę nõ cum tanto rigore obligant, ut eſt pręceptum de Miſſa, de Jejunio, & ſimilibus, & in his impedimẽtis temporalibus. Non abſimili modo, qui exit à loco, ubi eſt aliqua lex V. G. Jejunii, & ſe etiam cum intentione non jejunandi cõfert ad locum, ubi ea lex non eſt, non legem tranſgreditur, ſed legem ipſam à ſe legitimè ſine peccato excutere ſatagit; Idem evenit in eo, qui diſpenſationem à lege legitimè petit, exemptionem enim à lege petit, non verò inobſervantiam. Idem ergo in caſu noſtro.

7 Dico ſecundò, non poſſe quempiam impedimentum ponere eodem die feſto, vel feſti proximo, quo poſito non valeat intereſſe ſacro. Ratio eſt, quia eodem die, vel tempore proximo, quod moraliter, & humano modo ad eundem diem pertinere videtur, urget præceptum, & conſequenter obligatur fidelis tollere impedimenta executioni præcepti per ſe obſtantia: qui enim obligatur ad finem, obligatur ad media per ſe & proximè neceſſaria ad illum conſequẽdum; ergo multo magis obligabitur ad illa impedimenta de novo non ponenda, quis enim non cenſeat te nolle audire Sacrum, & non obedire præcepto, ſi eodem die à loco, ubi Miſſa adeſt, recedas, atque ad alium, ubi nulla invenienda eſt Miſſa, ſine neceſſitate te conferas? Ita nos *Opuſc.* 3. *de Sacr. Miſſ. cap.* 6. §. 1.

De his duobus dictis fusè Diana *par.* 10. *tract.* 14. *reſ.* 11 ad meam ſententiam. Loquitur autem ipſe de ludente pila, an ſic defeſſus obligetur jejunare? Scio Ianuarium *par.* 1. *reſol.* 53. & 54. dicere, ſe ludo deſatigantem, vel pharmacum ſine neceſſitate ſumentem in die jejunii non peccare, non jejunando, etiamſi ad finem non jejunandi ea ſuſcipiat; ſcio, inquam, id, ſed certè ejus rationes ad libram expenſæ probabiles nequaquam apparent.

8 Adhuc tamen vellicat me quidam ſcrupulus; quantanam propinquitas deſideratur, ut judicetur impedimentum eſſe poſitum tempore proximo ipſius diei præcepti; atque adeò ut ſic cenſeatur moraliter eſſe poſitum in eodem die, quo urget præceptum de quo loquimur in hoc *n.* 7. non verò cenſeatur eſſe poſitum antecedenter, de quo *n.* 6. loquuti ſumus.

Prævisa carentia Miſſa an obſtet Venatum ire cupienti?

9 Id expeditiùs explicabitur, ſi propoſuero caſum, de quo olim fuerunt interrogati duo quidam ex noſtris Patribus, dum ego in eodem, quo illi, collegio adoleſcens verſarer, meoque more jam tum omnia ferè ſimilia ad futurum tempus, etiam ſcripto reſervabam. Quidam ex congregatione nobilium ſelecti adoleſcentes, ad feras in remoto nemore venandas ſe egreſſuros, ut ſit ex compacto decreverunt; quo in nemore opportunitas audiendi ſacrum die feſto nequaquam ſuppetebat. Agebatur autem dies Veneris illius hebdomadæ, & die conſequenti iter arripere cùm intenderent, interrogaverunt à Patre ſodalitatis Præfecto, an illis id liceret, quandoquidem fore prævidebant, ut die Dominico inſtanti, in eo loco ab Eccleſiis remotiſſimo, Miſſæ non eſſent interfuturi? Reſpondit Pater ſine culpa licere, quia nunc (aiebat) hoc eſt die Sabbati, non eſt in præcepto auditus Miſſæ; die autem Dominico propter remotam ab Urbe diſtantiam, excuſatio aderit ſatis legitima: poteſtis ergo uti hodie veſtra libertate egrediendi quò libuerit. Profectò ſi vobis ad venandum hoc die proficiſcendi venia non daretur; nec ſimili die concederetur voluntariò. Peregrinò poſſe iter proſequi, vel ſuſcipere; nec mercatori diviti poſſe navem conſcendere, & à portu ſolvere; nec Dominus nulla neceſſitate oppreſſus ad ſua pręedia diebus feſtum immediatè præcedentibus ſe conferre: quæ tamen & ſimilia Fidelibus interdicere, durum eſſet, & rigoroſum nimis. Hæc ille. Verùm adoleſcens quidam ex illis, paulò cæteris religioſior, hujus Patris conſilio non acquieſcens, Patrem Rectorem ejuſdem collegii, quid de hoc ipſe ſentiret, interrogavit: qui nequaquam licere reſpondit. Additque rationem, quia, quamvis die Sabbati (dicebat) quando paratur profectio, non appareat præceptum; inſtat tamen, atque in proximo urget, & conſequenter adeſt præceptum moraliter: nam fac velle quempiam exire ab Urbe unâ hora ante mediam noctem, quæ diem Dominicum præcedit, nullus non illum reum faciet præcepti: quia ita eſt in proximo tunc præceptum, ut moraliter adeſſe cenſeatur: ſed etiam moraliter adeſſe cenſetur die præcedenti, id eſt toto Sabbato; ergo pariter reus erit cenſendus, ſi tunc exeat. Illi autem iter agentes, mercatores, ſimiles certè nec excuſari deberent; communiter tamen excuſantur, quia ad obligationem non attendunt, bonaque fide procedunt. De hac reſponſione Rectoris admonito Patre congregationis, verſa res eſt in diſputationem, altero negante, concedente altero, qui fatebatur quidem moraliter cenſeri adeſſe præceptum illa hora una, vel altera ante mediam noctem; negabat, toto die Sabbati: idque propter ſufficientem diſtantiam à die Dominico, præſertim in hoc præcepto, quod non judicatur tam rigoroſè recipiendum; ut ex praxi, qua propter tot capita fideles ab eo excuſare conſuevimus, perſpicuum eſt. Et hæc quidem illi Patres. Sed cujus ſententiæ profecturi juvenes annuerint, ignoro: illud ſcio, & utrumque Patrem probabiliter eſſe loquutum; & quæ nam ſit hac in re propinquitas, vel diſtantia, ex gravitate & rigore præcepti, ex praxi timoratorum, ex operis neceſſitate, utilitate, honeſtate, & cæteris ſimilibus, judicio prudentis ut *opuſc.* 3. *l.* 2. *c.* 6. §. 1. fecimus, eſſe judicandum. Quod quidem judicium cùm diverſum ex variis cauſis eſſe ſoleat, ut fuit in propoſito caſu; mirum non eſt, ſi frequenter idem caſus diverſimodè à diverſis probabiliter reſolvatur.

CAPUT III.

De Abſtinentia ab operibus ſervilibus die Feſto.

§. I. *Quænam ſint hæc ſervilia?*

1 OPera propriè ſervilia, quæ ſub mortali in diebus feſtivis vetantur, ea ſunt, ad quæ deputantur ſervi, atque exerceri à liberis nequaquam ſolent, & immediatè in corporis utilitatem fieri, ut plurimùm conſueverunt. Ita Suar. *ſ.* 1. *de Rel. tr.* 2. *lib.* 2. *c.* 2. Caſtrop. *t.* 2. *de unica de obſerv. feſt. p.* 5. Hujus generis ſine dubio cenſentur, arare, fodere, ſerere, ligna, lapideſve cædere, fabricare, & univerſaliter opera artium mechanicarum exhibere; liberalia ſunt ea, quæ ad artes liberales pertinent, atque à liberis exercentur, & immediatè referri ut plurimùm ſolent ad inſtruendam mentem, ſeu ingenium; qualia ſunt dare conſilium, concionari, ſtudere, docere, diſcedere, cantare, organa muſica pulſare, choreas agere, digladiari, vulgò (*ſchermire*) Bellum gerere, &c. Ita Layman *l.* 4. *tr.* 7. *c.* 2. *n.* 6. citans Molina & Beſarium. Inveniuntur & alia tertii generis, quæ ſcilicet ſunt ſervis, & liberis communia, ut iter facere, venari, piſcari. Vide tamen, quæ dicam *à n.* 8.

2 Iam verò certum ſit primò, ſervilia eſſe prohibita; liberalia & communia, non item. Patet ex illo Levitici 27. *omne opus ſervile non facies in eo*, quod ab Eccleſia receptum iam eſt *c. licet, de feriis*.

3 Certum ſit ſecundò, ſervilia, tametſi non fiant propter lucrum, eſſe prohibita; quia adhuc ſervilia, prohibitio autem non eſt niſi de ipſis operibus; quare parum facit, an ob lucrum exerceantur, an verò gratis: contra, tum liberalia, tum communia, ſi fiant ob lucrum, non propterea prohibitioni ſunt obnoxia, (idem, ſi fiant ex officio) quia ſpes lucri, vel ea facere ex officio, non transferunt opus ex ſe liberale, in ſervile; ſtudere V. G. ſive ob lucrum fiat, ſive gratis, ſuam operis liberalis naturam ſemper retinet.

4 Certum ſit tertiò ſi quid facias ob finem moraliter bonum, V. G. ares ad ſublevandos pauperes, ad reparandam Eccleſiam, &c. te non extrahere opus ſervile à ſuis terminis, & in liberale transmittere. Quamvis enim interdum opera ſervilia ob talem finem liceant diebus feſtis, id non eſt, quia induant rationem operis liberalis; ſeu ob alias rationes *infra* expendendas.

5 Certum ſit quartò, in hac re maximam habendam eſſe rationem uſus, & conſuetudinis: poteſt enim uſus aliquas artes pro ſervilibus habere, & conſequenter eas vetitas eſſe diebus feſtis, & contrà. Servitus enim, & ignobilitas operis permaximè ex æſtimatione hominum comprobatur. His iactis fundamentis, in illis operibus, quibus aliqua ſubdubitatio de ipſarum conditione exorta eſt, tantiſper immoremur.

Tranſ-

Tranſcribere.

6 Licèt die feſto tranſcribere, Ita Pelliz. *in man. Reg. tr. 5 c. 4. n. 23.* Laym. *l. 4. tr. 7. c. 2.* Sanc. *c. 2. l. 5. d. 12.* Caſtr. *l. c. n. 4. & 5.* ſive enim gratis, ſive ex mercede, ſive ex officio, ſive alio modo fiat, ſemper eſt opus liberale: quia non differt ab ipſa actione ſcribendi, & Romę paſſim copiſtæ, die feſto ſine ſcrupulo, ſuum hoc munus obeunt publicè.

7 Hinc licèt Brevia, & privilegia tranſcribere. Item libros corrigere, ſive id fiat delendo lineas, ſive ſuperpoſita charta conglutinata, id enim quamvis videatur ſervile, eſt tamen acceſſorium, quando per accidens fit ab ipſo corrigente: ſicuti etiam Typographo licèt characteres ordinare ſeu componere, non autem Torculari exprimere, quod certè ſervile eſt. Ita Homobnus & Laym. apud Dian. *p. 4. tr. 4. reſ. 62.* licèt denique computare mercedem, & illam ſolvere operariis, rationes dati & accepti facere, ac tranſcribere, non enim hæc ſunt ſervilia. Ex his diſce ſimilia.

Quid de ſcribendis, vel eſſcribendis notis Muſicis? Reſp. Id pertinere ad artem liberalem Muſicæ; atque adeò, non eſſe diebus feſtis prohibitum, nequaquam ambigo. At lineas iiſdem notis ſubjectas, ſeriò, & per ſe ducere non permitto: id enim mechanicum quid eſt, & apparatus ad ſcribendum, non verò eſt, ſcribere; niſi fortè per accidens interdum fiat, quando nimirum eas deſignare neceſſarium videatur ad præſentes notas deſcribendas.

Pingere, Venari, Piſcari, Sculpere.

8 Concedunt non pauci, die feſto imitari, ſeu retrahere exemplaria, item deſignare, item ſeminis acu eadem exemplaria excipere, item diſcipulis Pictorum aliquid ad diſcendū delineare: hęc enim (ajunt, & quidem rectè) ad ingenium exercendum magis, quod eſt quid liberale, quàm ad operandum referuntur Ita Caſt. *l. c. n. 7.* aliique apud ipſum, ſed de ipſa abſoluta pictura idem docere prædicti Doctores nequaquam audent. Breviter arridet mihi ſententia Laym *l. 4. tr. 7. c. 2. n. 3* cui adde Sà *V. feſtum, n. 5.* Pell. *tr. 5. c. 4. n. 25* alioſque apud Caſtr. *l. c. n. 6.* qui cùm dixiſſet, Pictores contendere, ſuam artem unam eſſe ex liberalibus; concludit, eſſe probabile, pingere ſine magno apparatu licere die feſtivo: merum enim pingere, liberale eſt, ipſi ſcriptioni ſimillimum: nam perinde color in pictura, ac atramentum in ſcriptura, ex vaſe in telam ſeu chartam artificioſè deponitur, & quoad operationem ipſam materialem, quæ ab hoc præcepto potiſſimùm reſpicitur, & prohibetur, parum facit quod pictura intendat rerum imagines exprimere ſcriptura autem internos conceptus.

9 Sed urget ſcrupulus, quis nam eſt ejuſmodi magnus apparatus? Puto eſſe eum, quo conteruntur, ſeu miſcentur colores, edolantur tabulæ, gypſo parantur telæ, efformantur penicilli, &c. hæc enim verè famulorum ſunt miniſteria; & certà idem eſſet in venatione, vel piſcatione: quia quamvis hæ licitè ea ſe exerceantur die feſto; tamen ſi aliqua intermiſceantur propria ſervorum, non exercebuntur licitè. Ita Laym. *l. c. n. 6.* Dian. *p. 4 tr. 4. reſ. 222.* lege Caſtr. *ibid. n. 8.* multi pro hac ſententia citantur, Azor. Sà, Bonac. &c. Hujus generis eſſet reficere ex propoſito retia, componere ſeriò armamenta, eſcas, hamos, naſſas, principaliter compingere; immò & eadem magna retia, quas *sciabbicas* vocamus, magno niſu, & piſcatorum labore, longo tempore attrahere, & ſimilia, Vide *infra* §. 2. *n.* 23.

10 Quid de arte ſculptoria? Reſp. certè hanc eſſe ſervilem puto, ſive ſculpas, ſtatuaſque formes marmore, ſive gypſo, cera, creta, metallo, vel ſimili: Ita Caſtr. *d. diſp. 2. p. 5. n. 7.* pertinent enim hæc ad veras artes mechanicas; ſaltem ſic interpretante uſu hominum, juxta dicta *ſup. n. 5.*

Iter facere.

11 Sive id pedibus fiat, ſive equo, ſive lectica ab hominibus equiſq; portata, ſemper licèt, quando etiam omnia itineri neceſſaria deferri poſſunt; quia ſunt itineri neceſſaria. Caſtr. *loc. cit. num* 12. aliique *ibid.* citat. Bonac. 3. *dec. prac. d. 5. quæſt. unica, p. 2. nu.* 25. Quid de beſtiis, ac curribus onuſtis? Reſp. Sententia Suarii *de rel. t. 1. tr. 2. l. 2. c.* 27. eſt, abſolutè non licere: quia onera levando, & imponendo, quid ſervile & laborioſum eſt, ſive loquamur de Mulionibus, atque Agaſonibus ea officio, ſive de quibuſcumque aliis. Dixi abſolutè, nam propter neceſſitatem tui itineris, vel propter publicam utilitatem, vel ne Agaſones ex officio cogantur vacare omnibus feſtis cum ſuo notabili nocumento, excuſabuntur ſaltem, quando bona fide ejuſmodi iter inceperint.

12 Sed benè advertit Dian. *p 2. tr. 15. reſ.* 16. quia regulariter ejuſmodi labor ſolet eſſe modicus (ecquando enim is duas horas, quę eſt, ut dicemus, parvitas temporis in hac re, perdurabit?) non eſſe eos ſive iter contiuuent, ſive incipiant, de mortali culpa damnandos, audita ſemper Miſſa, ſi aliundè non adſit excuſatio.

Molere; Ubi de cooperatione cum operibus ſervilibus infidelium, vel animalium.

13 Licet ne in diebus feſtis uti molendinis non ſolùm aquatilibus, ſed etiam iis, quæ animalia ſolent obvertere? Reſp. ex neceſſitate, vel conſuetudine, quæ facilè adeſſe in hoc opere poterit, non eſt dubium licere. Sed his præciſis puto diſtinguendum. Nam ſi cooperari cum his rationis expertibus nullam, vel modicam habet applicationem, licere puto, ſi notabilem, nequaquam. Ratio eſt, quia ea applicatio, ſeu labor, ſervile opus manifeſtè continet.

14 Id ni fallor docet Sanch *l. 5. conſ. c. 2. d. 13.* cum enim quærat an ſit licitum in feſtis molere, afferatque Abulenſem *c. 12. Exod. q. 38.* omnino id condemnantem tanquam illicitum, ſic diſtinguendo reſolvit: licitum quidem eſſe in feſtis molere mola truſatili, id eſt molam, quæ circumagitur aqua vel vento; non autem piſtrino, hoc eſt mola quæ ab animantibus circumfertur Ratio eſt, inquit, quia in piſtrino habetur magnus labor, & occupatio; in Truſatili minimè Ex qua doctrina duo colligo. Primò, ſi in molēdinis animantium, quos nos Siculi *centimulos* appellamus, molā duceret aliquod animal, tam bene inſtructum, ut ſine notabili hominis miniſterio, ſuum munus obiret, non fore prohibitum ſic molere die feſto: ſiquidem nec animanti id culpæ vertitur, quod eſt rationis expers, & legibus minimè ſubditum: neque homini, qui ſupponitur non notabiliter operari, ſicuti non notabiliter idem homo operatur in mola Truſatili, ex Sanch. quando aquæ curſus dumtaxat in molam derivat, vel quid ſimile modicum laborat, lege Filliucc. *tr. 7 c. 9 q. 10 n.* 109. qui excuſat opus diſtillandi aliquid ſimplex, vel mixtum, in quo exigua corporis fatigatio impenditur. Quare voce, ſibilo, ſtrepitu animal excutere, vel etiam baculo identidem ſtimulare, videtur modicus labor; ut non ſemel adverterim, famulum, recitantem devotiſſimè Coronam Virginis, his centimolis facillimè præſidere potuiſſe. At ſi ſæpiùs eſſet alligandus, vel ſolvendus equus, ſi cùm eodem malè inſtructo ſæpè incedendum eſſet, ſi mola obvertenda non raro foret, & ſimilia; notabilis tunc labor intercederet, & prohibitus.

15 Sed hic exurgit non inutilis difficultas. Si animanti opus ſervile injungere die feſto ex dictis poſſum, poſſum ne & infidelibus ſervis, Mauris, Turcis, Ethnicis, qui Eccleſiæ legibus non ſubduntur? Sanch. *l. 5. in Dec. c. 12. n. 18.* promittit ſe de hac re *in 3 præcepto* tractaturum quod deinde morte præventus in lucem non edidit. Ego autem volui hunc nodum conferre cum quodam ex noſtris docto, & diligenti Theologo, qui negavit id nobis licere; nam tunc ille Infidelis ſervus labori incumberet ut inſtrumentum noſtrum: quare nos convinceremur in noſtris ſervis laborare, adeòque nobis imputaretur ſervilis ille labor. Inſtiti At cur eidem Infideli poſſumus ſine peccato ſubminiſtrare carnes, ab ipſo utpotè legi Eccleſiaſticæ non ſubdito, comedendas die v. g. Veneris? ſic Caſtr. *t. 1. d. 1 de lege p. 24. §. 2. n. 1.* alios citans; Sanch. *l. c. n.* 14. aliique, quia (reſpondit) in commodum ſuum, & non ut noſtrum inſtrumentum. Inſtiti rurſus, præter alia; ergo ſaltem poſſem Infideli injungere, ut laboraret die feſto pro ſe, & pro commodo ſuo, conceſſit ultro Theologus id poſſe.

16 Verùm tametſi ipſe Infidelis ex ſe ſive in ſuum, ſive in alienum commodum ſine peccato diebus feſtis valeat laborare, quia non eſt ſubditus legibus Eccleſiaſticis; Fidelis tamen nunquam eidem poteſit ſine culpa ejuſmodi laborem injungere Ratio eſt, quia prohibitio operum ſervilium fundatur in illo Decalogi pręcepto, *Sabbato ſanctifices*; at nō dicitur quis diem feſtum more humano, & morali ſanctificare, ſi, quamvis ipſe quieſcat, aliis tamen, ut laborent, pręcipit. Certe ſi videris Dominū pręcipientē opus ſervile ſuis famulis, quamvis in pacatiſſima ſede aliàs quieſcat: diem feſtū ab eo coli, & ſanctificari nequaquam reputabis: ſignum igitur eſt, non ſolùm nobis immediatè, ſed mediante etiam quocunque alio homine, (non quidem animanti rationis experte, quod magis remotè ſe ad feſti ſanctificationē habere poteſt) laborem ſervilem diebus feſtis fuiſſe prohibitum.

17 Poſt hæc ſcripta, inveni hanc noſtram ſententiam fuiſſe approbatam ab Antonio Fernand. noſtrę Societatis *in inſt. conf.* apud Dian. *p. 4. tr. 14. reſ. 7.* *Facere* (inquit,) *quod meum mancipium Maurum laboret die feſto, non licet; & mancipium, quidem, iuſſu, vel ex ſe, laborare licitè poteſt; at in ordine ad me, laborare me imperante, non debet.* Hæc ille. In eandem valdè propendet Merol. *t. 2. d. 4. c. 3 n.* 467. qui tamen ſic concludit. Hæc omnia dicta ſint, non omnino affirmando, ſed potiùs dubitando. Quoniam verò ſcio, Paulum Laym. *l. 1. tr. 4 c. 9 n. 3.* docere, perpetuò amentibus fas eſſe opera ſervilia diebus feſtis imponere, quare idem conceſſurus eſſet propter parem, immò majorem rationem Infidelibus, ut in terminis idem concedit Dian. *l. c.* ideò non improbabilis eſt ea ſententia, præſertim, quia rationes noſtræ *nu.* 16. allatæ (fateor) non ſunt omnino convincentes. Lege item Januarium *p. p. reſ.* 57. contendentem ſolvere argumenta contraria adducta à Merolla, atque affirmantem; licitè nos infantibus, & Infidelibus jubere poſſe opera ſervilia die feſtivo, cujus rationes in eo fundantur, quòd ille labor, ut eſt ab Infideli, vel Infante, peccaminoſus non eſt; ergo illum ipſis injungere, mihi non eſt prohibitum.

Emundare Triticum ad molendum.

18 Solent famuli, & mulierculæ in noſtris regionibus, antequam triticum ad molam deſtinent, illud cribris à craſſioribus ramentis, lapillis, hordeo, loliove purgare, deinde minutiora purgamenta manibus, quærere, legere, ac diligenter emundare. Quæſitum ſepè fuit an hęc duo liceant, præciſa ſemper neceſſitate, ac conſuetudine, quam certo in his adeſſe introductam nondū poſſumus affirmare? Reſ. licitum non eſſe cribro purgare, (niſi fortè excuſet parvitas materię, quę

Digitized by Google

certè facilè hic adeſt; cum perbrevi tempore non modica tritici quantitas cribrari poſſit) Ratio fuit, quia id eſt proprium ſervorum, & ex alia parte id ad ciborum uſum, quos parari die feſto licere concedemus *infra*, ſatis remotum eſt. At verò frumentum cribro eventilatum, minutius manibus expurgare non licere, olim ſine hæſitatione putabam; quia militat eadem præcedens ratio: at nunc animi pendeo, an liceat; quia modiciſſimæ applicationis eſt ejuſmodi occupatio, unde recreationis etiam cauſa ab honeſtis fœminis excipi ſolet. Certè Filliucius modò *n.* 14. citatus, excuſavit opus diſtillandi aliquod ſimplex, vel mixtum, in quod exigua corporis fatigatio impenditur, at exigua etiam impenditur in tritico, per otium emundando. Pari modo *ibid.* excuſavimus à mortali, eum, qui mola bona inſtructa præſidet in piſtrino; quia hæc modica apparet applicatio &c. Sed hæc dubitandi cauſa ſint dumtaxat dicta.

§. II. *De Cauſis excuſantibus ab operando diebus feſtis.*

Brevitas temporis.

1 PEr duas horas vacare ſervilibus non eſſe mortale, eſt jam noſtra ætate recepta ſententia. Ita Diana *p.* 2. *tr.* 15. *reſ.* 36. *& p.* 5. *tr.* 5. *reſ.* 6. quia modicum tempus judicatur duarum horarum ſpatium, comparatione viginti quatuor horarum Apud Marchantium *q.* 1. *c.* 3. *q.* 2. apud Dian. cit. aliquis dat etiam horas quatuor: ipſe requirit tres ad mortale. Sed his, ſaltem ob communem ſenſum Fidelium in contrarium, aſſentiri non debet.

2 Notat hic Sanc. *l.* 1. *in Dec. c.* 4. *n.* 12. Bon mox citandus *n.* 3. non eſſe mortale, ſingulis feſtis per duas operari horas, quamvis animo fixum teneas id toto anno efficere velle, & de facto efficias. Ratio eſt, quia unus dies feſtus non adnectitur cum alio, ad hujus materię gravitatem efformandam. Non abſimili modo advertit Bonac. *diſp.* 5. *de* 3. *Dec. præc. q. un. p.* 3. *n.* 4. Pell. *tr.* 3. *man. Reg. c.* 4. *ſect.* 1. *n.* 8. aliique Dominum injungentem laborem duarum horarum, viginti v. g. famulis ſimul, non peccaturum mortaliter; quia unius opus nequaquam unitur cum opere alterius: idemque erit, ex Portella *in dub. Reg. v. laborare, in additione*, ſi ſinguli ſucceſſivè per modicam horam in eodem die laborent, etiam ſi uno poſt alterum laborante, totus dies occupetur, quia pari modo unius opus cum alio non connectitur. Contrà, peccabitur mortaliter, ſi idem in eodem feſto, diverſis vicibus interpolatis, modicè quidem laboret, ut unitim aſcendatur ad tempus notabile. Ita Sanc *ib. Dec. l.* 1 *c.* 4 *n.* 8. Portella *in dub. Reg. v. feſti dies, n.* 2. *in addit.* quia tunc diverſa illa parva intervalla violata in eodem die, conſtant etiam notabilem violationem: ſicuti ſi quis eodem die jejunii per diverſa intervalla ſingulis vicibus modicè comederet; jejunium violaret, quando illa modica unita notabilem facerent commeſtionem.

Divinus cultus.

3 Opera ſervilia immediatè, vel propinquè divino cultui ſervientia, ut crucem deferre, organa, campanaſque pulſare, &c. exerceri in feſto poſſunt. Ita Suar. Fag. Bon. Azor. aliique apud Caſtr *t.* 2. *d.* 2. *de obſerv. feſt. d. unic. p.* 10. *n.* 1. quia ea tanta propinquitate cum divino cultu, ſufficientem concipiunt liberalitatem: & ſanè præceptum hoc, quo divinus cultus attenditur, non debuit ea, quæ proximè ad ipſum cultum faciunt, prohibere. Altaria ornamentis veſtire, templum verrere, parietes Eccleſiæ aulæis adornare, conficere Hoſtias, &c. etiam quando potuiſſent die non feſtivo, probabile eſt, culpam nō eſſe mortalem, ſi die feſto fiant; idq; propter aliquam cum rebus Sacris propinquitatem. Ita Tolet. *l.* 4. *c.* 25. Suar. *t.* 1. *Rel. tr.* 2. *l.* 2. *c.* 22. *n.* 11. At arare, ligna cædere, lapides ferre, etiam ad Eccleſiam ędificandam, &c. nequaquam licet, prætextu quod hęc fiant pro Eccleſia, ex Caſtr. *l. c. n.* 1 *fin.* Bonac. apud Dian. *p.* 3. *t.* 3. *reſ.* 8. remotè enim cultum divinum reſpiciunt, & conſequenter non judicantur ſanctimoniam, liberalitatemq; ſufficientem participare, ſecus omnes Ruſtici, omneſque famuli ſervientes Eccleſiis, non tenerentur ſervare feſta; quod eſt inauditum, contra Sà *in edit. gen. v. feſtum n.* 14. ubi ſic excuſantur laborantes pro loco pio, aut publico, *in expurgata* hoc expulſum fuit.

Quid hac in re fieri ob paupertatem Eccleſiæ licebit, mox dicam à *num.* 14.

4 Fag. *t. Eccl. præcepto, l.* 1. *c.* 14. *n.* 4 Pell. *in man. Reg. tr.* 8. *c.* 4. *n.* 20. docent, præparare vias ad proceſſiones, licere ſine mortali; ſed eſſe tantum veniale; ſi pridie parari poſſint, ac tabulata ad eandem proceſſionem v. g. videndam, licèt ſi pridie conſtrui propter oblivionem, vel propter alia legitima impedimenta non potuerint, licitè die feſto conſtruantur; quia ita concedit & hic nunc cultus divinus: tamen ex ſe peccatum mortale eſſe, ſcienter differre in diem feſtum, quia de ſe talis actio ſervilis omninò eſt, & multum à re Sacra diſtans & remota; non ſic viam parare, id enim eſt magis conjunctum cum divino cultu, quam dicta Tabulata compingere.

5 Ex qua doctrina infero, Sepulcra Chriſti Domini pro hebdomada Sancta, & pręſepia ejuſdē pro diebus Sacri Natalis, & moles artificioſas ad exponendam in iis Divinam Euchariſtiam, & Cœnam ad repræſentationem Sacram, licitè collocari in Eccleſiis ſaltem ſine mortali poſſe die feſto; eſto cum veniali, ſi potuiſſent anteà: at nō poſſe eadem fabricari, vel arcus triumphales erigi; vel Pyras igneas, & ſimilia conſtrui. Ratio eſt, quia illa æquiparantur præparationi viarū, cùm habeant aliquam propinquitatem ad res Sacras; hęc ſimilia ſint tabulatis, quæ ſatis remotè ad res Sacras referuntur; ſemper intellige, præciſa neceſſitate, quæ facillimè tum in tabulatis, tum in his inveniri poteſt, quando nimirum, ut modò dixi, non potuerunt die non feſtivo illa fieri, vel certè bona fide prævisum id anteà non fuit, vel tandem adfuit diſpenſatio, de qua mox *ſuo loco.*

Diximus *n.* 3. de ornandis Templis, ſed quid de iiſdem ab ornatu ſpoliandis? & hoc abſtrahendo ab alia neceſſitate, ut eſſet notabilis obligatio ſtatim reddendi ornamenta, carentia eorum, qui poſſent id efficere die ſequenti non feſtivo, &c.

Puto, in hoc caſu non poſſe duci excuſationem à cultu ſacro, ſicuti diximus in caſu, quo idem Templum ornetur. Ratio eſt, quia, ornare ad ſacrum cultum aliquo tandem modo propinquè pertinet, ut ibidem vidimus. At ornatum auferre, non ita, cùm potius id dirigatur ad eos ornatus aſſervandos, quod ſacrum quid non eſt.

Neceſſitas Corporalis.

6 Quia præceptum, de quo agimus, non eſt interpretandum rigoroſè, ſed benignè, & moraliter, ut ex ipſo Fidelium uſu colligimus; ideò quælibet non modica, ſed nec neceſſariò maxima neceſſitas, excuſabit à culpa eum, qui die feſtivo opera ſervilia peregerit.

7 Excuſat ergo neceſſitas corporalis propria, vel proximi, vel Reipublicæ: Hinc pauperi ad ſe ſuoſque alendos conceditur (audita Miſſa & ſine ſcandalo, quod in ſequentibus etiā ſemper intelligitur) arti ſervili cuique vacare: immò tanta poteſt urgere neceſſitas, ut ſi poſſit etiā Miſſam relinquere. Hinc licet cibos ſibi coquere, panemq; neceſſarium cōficere, ac fructus ad quotidianum uſum colligere. Dico (ſibi neceſſarium ad quotidianū uſum,) nam præſcindendo ab his, quid ſit ſentiendum, mox *n.* 9. afferam. Hinc ſerere, arare, vindemiam facere, metere, meſſem colligere, quādo eſt probabile periculum pluviæ, vel alterius impedimenti, omninò licet. Hinc Sartori vel cuiq; licet veſtes ſuere, quando bona fide abſolvi diebus feriatis non poſſunt, & eas ad uſum expectant, qui ſuendas dederunt. Hinc Chirurgus, vel Pharmacopola, vel quilibet poteſt medicamenta cōponere, vel aliud facere; ſi tunc Infirmus iis indigeat, nec commodè, prudentis judicio, compoſitio, vel alia quæpiam res transferri, aut præteriri poteſt. Sit autem ex Suar. *t.* 1. *de Rel. tr.* 2. *l.* 2. *de dieb. feſtis; c.* 32. *n.* 6. hoc judicium benignius, ſi agatur de ſalute proximi, quam ſi de tua, quia in tua eſt periculū amoris proprii: in aliena, facilius à charitate dirigeris: Hinc in ſolemnitatibus etiam ſæcularibus licet vias parare, & locos pro ſpectaculis videndis conſtruere: publica enim feſta, & publicę lętitię reducuntur ad utilitatem Reipublicæ, id quod eſt aliquanto benignius, quàm quod modò diximus ex Faguod. *n.* 4. Hinc Ferrarii ferreas laminas equorum pedibus imponentes excuſantur ob neceſſitatem iter facientium. Sine neceſſitate igitur hi Ferrarii ſunt condemnandi, niſi excuſet parvitas laboris; nam id ex ſe opus eſt nimis manifeſtè ſervile. Hinc excuſantur coquentes lateres, calcem, vitrumque quoties, vel cum detrimento coctio interrumperetur, vel detrimentum eſſet; ſi expectari dies non feſti ad coquendum deberent. Hinc ne aliquod damnum notabile quis patiatur, poterit laborare; exemplumque poni ſolet de famulis, quibus concedimus laborare ob timorem, ne à Dominis dimittantur, & ita cogantur paupertatem pati; quamvis ipſi Domini laborem imperantes, à culpa nequaquam immunes ſint. Advertit denique Suar. *ibid. cap.* 21. *num* 11. *fin.* ſi quando aliqua opera ſervilia pridiè fieri poterant, & ſive cum culpa, ſive ſine culpa tunc non fiant; fieri poſſe ſi ſint neceſſaria, in die feſto; quia tunc jam eſt caſus neceſſitatis, à novo peccato excuſans. Sed remanent enodandæ ſequentes difficultates.

Spes lucri.

8 An ſicuti damni gravis timor nobis cōcedit opera ſervilia, ſic concedat ſpes lucri notabilis? An ſcilicet ſicuti, ne amittā vindemiam, poſſim die feſto eam facere; ſic etiam poſſim vacare labori, quo notabile mihi lucrum cōquiram? De extraordinario lucro ſermonem facimus; nam ſecus cuilibet artifici pro mercede diurna integrū eſſet laborare, quod ex hoc pretioſo capite ei nequaquam concedi certum eſt. Reſp. quamvis Suar. *l. c. c.* 33. *à n.* 8. Caſtr. *t.* 1. *d. un. de Feſt. obſ. p.* 10. *n.* 3. inclinent in ſententiam negativā; tamen affirmativam ſententiā eſſe probabilem. Ratio eſt, quia ut notat rectè Dian. *p.* 2. *tr.* 15. *Miſc. reſ.* 34. *ſi.* & Sanc. *in conſ. l.* 5. *c.* 2. *du.* 19. notabile lucrū amittere, damnum grave eſt; Adde, non eſſe exiſtimandū, piā Matrem Eccleſiā velle obligare Fideles ad rem oppidò difficillimā, qualis eſt, ob abſtinentiam ſervilium amittere centū, ducentos, mille, plures aureos; quod certè conſequenter dicendum eſſet, ſi ſemel probabilitatē noſtrę ſententię denegaveris: favet deniq; Pontifex, qui *c. licet de feriis*, conceſſit Halecum piſcationē die feſto (excipit feſta ſolemnia, ſed non ſub mortali, ut monet Sanc. *in conſ. l.* 5. *du.* 20. *n.* 4.) quæ, certo anni tempore noſtra maria excurrunt: faventq; DD. Cajet. Navar. Sotus, aliiq; apud Sanc. *l. c. diſ.* 20. *n.* 5. qui ex paritate cum dictis Halecibus, piſcationē Tynnorum eodem feſto, ne magnum lucrū amittatur, concedunt. Scio hanc conceſſionem ab aliquibus trahi ad neceſſitatem, ſeu utilitatē publicam, ne victui cōmuni hæc deficiant; & ab aliis ad Diſpenſationem, nam propterea *ibid.* Pontifex imponit piſcatoribus; ut dent aliquem eleemoſynam pauperibus, vel Eccleſiæ viciniori: verùm ad prædicti lucri neceſſitatē ab aliis probabiliter illam reduci, nec ullam ex pręcepto, ſed ſolùm ex conſilio dandam eſſe eleemoſynam, etiam ſcio.

Panis,

Panis, Cibi, Fructus, &c.

9 Eſtne legitima excuſatio Panes conficiendi; Cibos delicatos parandi, Fructus colligendi, Animalia ad victum occidendi, domũ verrendi? Reſp. certum eſſe has eſſe actiones ſerviles; quare ſi nullam neceſſitatem importent, non eſt, unde eas per ſe licere pronuncies: ſolùm conſuetudo excuſaret, quæ facilè potuit introduci in rebus quotidie neceſſariis, quæque ubi eſt, ſervetur. Et certè Panem conficiendi, Animalia occidendi, Fructus colligendi ſolùm, ut recentiora, & meliora, & cum abundantia habeantur, an adſit abſoluta conſuetudo, non audeo affirmare, cum Doctores Bon. 3. *præcept. in dec. d. 5. q. unic. p. 3.* Caſtr. Fagun. *loc. c.* aliique paſſim ad aliquam ex ſupradictis rationibus ſemper recurrant. Solùm Caſtr. *tom. 2. diſp. un. de obſer. feſt. p. 10. n. 3.* ſic habet: *Parantes cibum & potum, tametſi ſuperflua, & ad delectationem, excuſantur conſuetudine, namque hoc jam eſt introductum; idque extenſum eſt ad colligendos fructus eodem die, ut ſaniores, & integriores ſint; & ad occidenda, & excorianda animalia: præcipuè ſi ſit ratio aliqua, qualis eſt, cibaria non eſſe ita ſuavia, ſi alio die diſponantur, &c.* Hæc ille, ubi vides ab ipſo affirmari has actiones conceſſas jam eſſe ex conſuetudine, nam illud (*præcipuè*) non reſtringit, ſed addit majorem rationem. Non ſic loquitur de coquentibus panem, eos enim ſolùm excuſat, ſi panis coctus non ſit ſufficiens, ſi concurrant multæ feſtivitates, ſi denique coctus non ſatis aptus ſit. Atque aliquam ex his rationibus requirunt etiam in conficiendo pane Fag. 1. *Eccl. l. 1. c. 11. n. 20.* Bon. *l. c. n. 9.* Sanc. *l. 5. conſc. c. d.* 18 *n. 4.* aliique, ut intelligas, nondum conſtare, an adſit conſuetudo abſoluta de pane conficiendo.

10 Illud nota, parare cibos, etiam ſuperfluos pro ordinaria menſa, non improbabiliter doceri à Fagun *l. c. n. 2.* non ſolùm per conſuetudinem, ſed per ipſam legem concedi; quia nunquam fuit intentio Eccleſiæ, has tam ordinarias actiones, in præcepto de abſtinentia à ſervilibus comprehendere.

11 Ex his colligo, parare paſtillos eſculentos, quos Itali *Maccherones* appellamus, ut & ceteros ex farina confectos cibos, quos nos Siculi *Cuſcuſum, Gnocchitos, Vermicellos* vocamus, & frequentiſſimo uſu habemus, ex ſe eſſe opus ſervile, & conſequenter in die feſto prohibitum: verùm erit totalis excuſatio, ſi quando opus eſſent ad publicam abundantiam, vel ſi quando fierent à privatis, ut eodem die illa uſui eſſent; tunc enim id reduceretur ad proprii victus præparationem, & denique erit excuſatio à mortali, ſi quando una, vel altera tantummodo, in iis hora conficiendis conſumeretur, quæ eſt excuſatio communis à parvitate materiæ.

12 Denique ut Domum verras, excuſat perſæpè parvitas materiæ nonnunquam neceſſaria Domus munditiei, quam vel prævidere non potuiſti, vel bona fide pridie neglexiſti. Sic. *l. c. n. 7.* nam cœterùm, ut dixi, nimis clarè opus id ſervile eſt, ſic *l. c. ſ. 11. n. 9.*

Barbitonſoris, Sutoriſve Officium.

13 Barbitonſores: Primò, excuſantur à parvitate materiæ, quando nimirum unum, vel alterum tondent; Ita Azo. Sayr. Navar. aliiq; apud Dian. *p. 1. tr. 15. reſ. 34.* Secundò ex neceſſitate ruſticorum, vel aliorum, quibus non conceditur niſi diebus feſtis poſſe tonderi, ſic San. *in conſ. l. 5. c. 2. d. 21. n. 7.* Tertiò ex conſuetudine jam ſcita, & tolerata Prælatorum; de qua quamvis incerti ſint aliqui Doctores, aliqui tamen expreſsè eam jam eſſe introductam affirmant, ita Fernan. apud Dian *l. c.* Quartò ex lucro ceſſante non ordinario, idem *ib.* ſi enim Barbitonſor diebus feſtis ſuis Parochianis neget ſuum laborem, facilè à pleriſque relinquetur cum notabilis lucri jactura; Quæ ultima ratio militat etiam pro Sutoribus, qui niſi calceos novos ſuis Parochianis imponant, ab ipſis facili negotio derelinquentur.

Pauperum ſublevatio.

14 Excuſabitur ne quis à peccato, ſi velit die feſto laboribus inſiſtere ad pauperes ſublevandos? Reſp. ſi neceſſitas pauperis vel Eccleſiæ alicujus particularis ita notabilis eſſet, ut licitè poſſet ipſe laborare, poſſet & quilibet tertius, ſic Sanc. *l. 5. conſ. c. 2. dub. 23.* tunc enim hic operator eſt inſtrumentum ipſius pauperis, vel Eccleſiæ.

15 Verùm nodus difficultatis, quoad praxim, eſt, gradum ejuſmodi neceſſitatis agnoſcere. Breviter ex Caſtr. *t. 1. tr. 6. d. 2. de charit. p. 2. n. 1.* Neceſſitas alia eſt extrema, quando ſcilicèt proximus in probabili, & moraliter certo vitæ periculo verſatur. Alia gravis, quando nimirum proximus in periculo moraliter certo exiſtit gravis damni, ſive in corpore, ſive in honore, ſive in bonis; Huc autem pertinet, quando Eccleſia eſt nimis pauper, ita ut non habeat neceſſaria ad cultum divinum, vel ad ſuorum miniſtrorum ſuſtentationem. Ita Tol. *in ſum. l. 4. c. 25. n. 2.* vide Fag. 1. *Eccl. præc. l. 1. c. 14. n. 6.* Alia denique communis, qua ſcilicèt pauperes communiter laborant, cui neceſſitati poteſt ipſe pauper ſive ſua, ſive alterius ope, licèt cum difficultate, ſuccurrere.

16 Dico jam pro communi non licere: pro extrema, & gravi alicujus certi pauperis, vel Eccleſiæ, licere tibi in die feſto mechanicis artibus operam dare; in quem diem ſi incideret præceptum de jejunando, dico te poſſe licitè etiam tum laborare, & ſic à jejunando excuſari. Lege Fag. *ib. n. 16. 19.* Ratio eſt, quia feſtorum, ut & jejunii obſervatio præcipitur ſub gravi præcepto, quod nõ eſt probabile vinci poſſe à quolibet cõmuni proximi neceſſitate, ſecus paſſim omnes dies feſti, & Jejunia omnia violarentur, cũ paſſim ejuſmodi neceſſitates occurrant: ait ab extrema vel gravi vincitur, ſaltem tacitè Eccleſia conſentiente. Certè ex communi ſententia, apud Caſtr. *t. 1. de tr. char. d. 2. p. 9. n. 1.* ad neceſſitatem extremam proximi ſublevandam licet rem divitis ſurripere; & ex multum probabili, etiam ad gravem, ita ut tunc minimè obliget præceptum de furto non committendo; multò ergo magis non obligabit præceptum Eccleſiæ de abſtinentia à ſervilibus, & à cibis. Ita idem Fag. *l. c. n. 6.* citans Suar. Navar. Toletum, & alios.

17 Ex his collige rationem conſilii, quod olim dedi nobiliſſimæ, æque ac piiſſimæ puellæ hic Panormi, ſciſcitata ea eſt à me, an diebus feſtis poſſet alicui operi ſervili ſuendi, vel veſtes phrygias elaborandi vacare, quo poſt impletum Miſſæ præceptum, otium falleretur diei; quem quidem diem aliæ ejuſdem conditionis feminæ in nugis, atque confabulationibus, ut interim alia taceam, vanè conſumunt?

18 Dixi, ſententiam eſſe Doctorum non ignobilis notæ, licere ad otium vitandum aliquid laborare die feſto: Ita Syl. *V. Dominica q. 5. concl. 4. marg. præc. f. 22.* Sà *v. feſtum, n. 6.* Pell. *in man. Reg. tr. 8. c. 4. fin.* ſed id negari verius ab aliis, ita Sanc. *l. 1. conſ. c. 2. d. 8. n. 13.* Laym. *l. 4. tr. 7. c. 4. n. 2. fin.* aliique, nam aliis viis, licitiſque operibus otio provideri poteſt; nec tantum præceptum pro cauſa tam levi negligendum eſt. Excipitur dumtaxat ab iiſdem Doctoribus, ſi quando in otio Dœmonis tentatio urgeret, ut labore illo ſuccurri poſſe tanto malo crederetur, quia certè in eo eventu urgeret boni ſpiritualis notabilis, graviſque neceſſitas puellæ. Hæc reſponſio nequaquam placuit; tum quia religioſiſſimæ erat conſcientiæ, tum quia non quidem tentationes illas graves in hoc ſuo otio experiebatur, ſed tantummodo moleſtiam quandam, animique mœſtitiam.

Dixi ergo iterùm ipſam, immò & ancillas ſuas quemcunque laborem, audita Miſſa, poſſe ſuſcipere, quo aliquid laborarent quod pauperi alicui Eccleſiæ, neceſſariis ornamentis ad cultum divinum pertinentibus, carenti conſecrarent, vel quo pauperi alicui peculiari, extremam, gravemque neceſſitatem patienti, auxilium præſtarent; tunc enim & ipſa ab otii tedio ſe, ſuaſque ancillas ſubduceret, & Deo ob doctrinam modò allatam ejuſmodi ſervilis labor non diſpliceret: Nota Lector, me dixiſſe (alicui peculiari) nam in genere pro Eccleſia, vel paupere laborare, cum in tali univerſitate non appareat urgens, graviſque, ac certa neceſſitas, non poſſe die feſto laborari, rectè advertit Fag. 1. *& ult. præc. l. 1. c. 14. n. 19.* Porrò acquievit huic conſilio nobilis puella, & non paucis ægrotis in ſumma neceſſitate conſtitutis, die feſtivo labore per maximam pietatem deinceps alimenta feſtivè ſuppeditavit.

Neceſſitas Spiritualis.

19 De hac per occaſionem ſatis ſit pauca modò dixiſſe *n. 18.*

Abſentia ubi celebratur Feſtum.

20 Si quis, ex Sanc. Suar. Fill. Nav. aliiſque apud Bon. 3. *Eccl. pr. d. 6. q. un. p. 3. n. 17.* ſive caſu, ſive etiam cum intentione, ut laboret, exit à loco, ubi agitur dies feſtus, accedens ad locum, ubi feſtum non eſt; ibidem poſſe eum ſervilia operari, nec per illam intentionem peccare, & alia ſimilia ſatis colliguntur ex ſupradictis, *c. 3. §. 2. n. 10.* quia nimirum is non tranſgreditur præceptum, ſed utitur jure ſuo, illius obligationem à ſe excutiendo; illum locum recole, & ſatis erit.

Conſuetudo.

21 Hæc eſt excuſatio communis in omnibus præceptis, & legibus humanis: nam propterea ſolùm hic aliquas conſuetudines ſubdam circa noſtram materiam, ab Auctoribus approbatas, cœteras quiſque exploret in Patria ſua; inventaſque cuſtodiat.

22 Cajet. 2. 2. *q. 142. l. 4.* & Suar. *t. 1. de Rel. l. 2. c. 27. n. 3.* cùm docuiſſent actiones coquendi cibos, aliaſque, quę ad pręparationem culinę, menſæque ordinariæ pertinent, eſſe de ſe ſerviles; addunt conſuetudinem tamen eas feciſſe jam licitas. Notat inſuper Fag. 1. *Eccl. 1. l. 2. c. 11. n. 19.* fuiſſe hanc conſuetudinem auctam ad parationem ciborum artificialium, atque ad actiones colligendi fructus, occidendi, excoriandique animalia, quando hæc fieri antecedenti die potuerunt.

23 Toletus *in ſum. l. 1. c. 24.* Cajet. *lo.* Sot. *l. 2. de juſt. q. 4. art. 4.* ajunt Venationes, Aucupationes, Piſcationes eſſe ex ſe prohibitas die feſto, ſed jam excuſari conſuetudine, quę videtur prævaluiſſe, ſcientibus, & patientibus Prælatis. Intelligo autem, ſi hæc fiant ſine magno apparatu, ut §. 1. *n.* 9. explicui. Et quamvis Suar. 1. *t. de Rel. l. 2. c. 28. n. 3.* reſtringat conſuetudinem de piſcatione, ad eam, quæ fit in flumine: tamen prædicti Doctores citati *ſup. cum de Pictura, &c.* ... quibus adde Sanc. *in conſ. l. 5. c. 2. d. 15. n. 2.* loquuntur univerſim. Et certè quando fit ſine magno apparatu (ut etiam piſcari arundine) quamvis ob lucrum, eadem videtur eſſe ratio, ſive, in fluvio exerceatur, ſive in mari.

24 Fag. *l. c. c. 11. n. 2.* cùm docuiſſet actionem delineandi imaginem, & lineas ducendi ad illam poſteà pingendam, eſſe (in ſua ſententia, nam in noſtra jam diximus *ſuprà*) opus ſervile, addit ſolam excuſari poſſe, vel ex parvitate materiæ, ſeu temporis, vel ex conſuetudine, vel ex eo quod illud non ſit pingere, ſed memoriam juvare.

25 Idem *ib. n. 22.* cum ſtatuiſſet opus digladiandi eſſe opus mechanicum, ſubdit: *Conſuetudo tamen hanc actionem fecit licitam, addiſcunt enim juvenes artem digladiandi diebus Dominicis, videntibus, & conſentientibus Prælatis.*

Digitized by Google

26 Rodriq. *in ſum. c. 12. n. 4.* & Nav. *conſ. 1. de feſtorum obſervatione* excuſant venditiones Calceorum, ob conſuetudinem viſam, & toleratam à Prælatis.

27 Caſtr. *t. 2. d. 2. de obſerv. feſtorum, p. 6. n. 11.* docet uſum, quo fiunt aliquæ exercitationes Militares, licere die feſtivo; tum ratione conſuetudinis, tum moralis neceſſitatis, quia non poſſunt commodè aliis diebus fieri.

28 Sanch. *in conſ. l. 5. c. 2. d. 18. n. 12.* ſic habet: *Etiam ceſſante neceſſitate, ex conſuetudine antiquiſſima ſunt licita aliqua minuta, quæ ſolent facere Agricolæ in vere, dum habent ſegetes in area, ſcilicet triticum vertere, extendere, aut ſeparare: & idem eſt de conſuetudine Hortulanorum rigantium olera in die feſto, maximè quando in his omnibus intervenit aliqua neceſſitas, ſic docti juniores.*

29 Sanch. *n. feſtum, n. 5.* ſic docet: *iter agere etiam comitantibus mulis onuſtis ſupellectili, licet, concedente ed conſuetudine, molendina item, & nundinas excuſat conſuetudo.*

30 Addam denique & ego junior conſuetudinem illam, qua omnibus ferè diebus feſtis à prandio famuli prædii inſervientes, ſolent in Sicilia lignatum à Dominis mitti, ut nimirum ſinguli ſuum faſcem; certè cum notabilis temporis jactura, colligentes, domum ad communes uſus humeris aſportent. Obſervavi id, cùm ruri eſſem perſæpè, (ruſticari enim me perſæpè juvat; & illo otio, quo nunquam minùs otioſus ſum, litteris vacare) obſervavi, inquam, & quæſivi non ſemel à Dominis, quo jure id die feſto præciperent, reſponderuntque; ſic morem in ſuis locis convaluiſſe, ut qui famuli de feſto Domini panem comederent, iidem & Domino, ne tota die otio torperent, aliquid inſervirent: Arriſit excuſatio, atque ubi ejuſmodi mos inductus eſt, non videri condemnandum exiſtimavi.

Diſpenſatio.

31 Si adeſt cauſa moraliter certò excuſans ab obſervatione feſti, perpenſa ſcilicèt ſolemnitate feſti, neceſſitate operis, cœteriſque circumſtantiis; Superioris diſpenſatione opus non eſt. Ita Azor. Silv. Suar. aliique, quos ſequitur, citatque Fag. *Eccl. 1. l. c. 14. n. 17.* ſolùm ſi publicè ſit laborandum, ut vitetur ſcandalum, petatur Diſpenſatio, quæ gratis ex Conc. Tr. *ſeſ. 25. c. 18.* (ut cęteræ omnes diſpenſationes) dari debet. Si verò nulla adeſt cauſa, nec eſt petenda, nec concedenda diſpenſatio: quòd ſi concedatur peccabitur, an validè tamen detur, *n. 37.* docebimus. Denique quando prudentis judicio (nam certior regula ad ſufficientem cauſam hac in re dignoſcendam, non habetur) dubium eſt, an cauſa ſit ſufficienter excuſans; tunc enim vera diſpenſatio concedi poteſt, qua impetrata, operi ſervili, die feſtivo ſine ſcrupulo vacabitur.

32 Sed quis Superior eam legitimè dabit? Summum Pontificem in feſtis quibuſcunque poſſe validè, etiam ſine cauſa, licèt ſine eadem illicitè, dubium ne ſit. Ita DD. cit. & *paſſim* Illicitè ne mortaliter, an venialiter, vide apud Caſtr. *t. 1. tr. 6. de diſp. d. 6 p. 8. §. 1 n. 5.* Pont. *l. 8. de matr. c. 14 n. 4.* Sanc. *l. 8 d. 18. n. 7.* ſeque retractan. *l. 5. conſ. c. 1 d. 5. n. 6.* lege eundem Sanc. *de mat. l. 8. d. 8. n. 4* ſimili modo ordinarius in feſtis, jure Diœceſano, vel propria conſuetudine introductis: Hi autem cum cauſa ita diſpenſare poſſunt in particularibus caſibus, quo ad feſta introducta à jure communi, ut hac non exiſtente, non ſolùm illicitam, verùm etiam invalidam diſpenſationem, ſi attentaverint, fruſtra concedant, cujus rationem tradenus *infra c. 5. §. 7. à n. 55.*

33 Nomine Ordinarii in hac materia, ex Fag. *ib.* aliiſque cit. Primò Epiſcopi, omneſque juriſdictionem Epiſcopalem exercentes, eorumque Vicarii Generales in ſpiritualibus non jam ex Generali Vicariatus conceſſione, ſed ex ſpeciali mandato. Ita Mer. *t. 3. d. 7. c. 6. dub. 57. n. 146.* Barb. *de pot. Epiſ. p. 2. c. 54. n. 21.* alios citans Sanc. *de matr. l. 2. d. 40. n. 12.* ſiquidem in mandato generali non committuntur ea, quæ ſapiunt liberalitatem, & gratiam, qualis certò eſt quæcumque diſpenſatio. Quòd ſi in generali Vicariatus creatione committi intelligitur diſpenſatio in denunciationibus Matrimonii, id propter peculiarem conceſſionem Trid. eſſe, notant juris Doctores apud Merol. *ib. n. 154.* Nam cœterùm, utpotè gratia, mandatum ſpeciale requireret & ipſa.

34 Secundò veniunt Prælati Regulares, quales ſunt Generales, Provinciales, Superioreſque locales, totius Monaſterii regimen habentes; ſemper, quoad ſuos dumtaxat ſubditos.

35 Quid, quoad famulos ſœculares? De jure nihil circa hos Prælati Regulares hac in re poſſunt, quia ſęculares de Religioſorum juriſdictione ſpirituali non ſunt, ex vi privilegiorum modiciſſimum quid illis conceditur, quod ſic tradit Portella *in dub. reg. v. laborare. Eugen. IV. (orat. 7. in Bull.* Rodr. lege, & alium Rodr. *in comp. reſ. 67. n. 13.) conceſſit, quòd Sæculares abſque peccato poſſint laborare in noſtris Conventibus in die S. Crucis Septembris, in die S. Michaelis, Sanctorum Innocentium, S. Silveſtri, quando non incidunt in Dominicam. Unde videant Prælati, ſe peccare mortaliter, alios ſi contra prædictam explicationem invitent, vel patiantur, quod in ſuis Conventibus ſæculares laborent etiam gratis?* Hæc ille.

Ubi nota. Primò, hoc eſſe vivæ vocis oraculum: Secundò, propter paritatem cum prædicto feſto Sanctæ Crucis, mihi dubium eſſe de quonam feſto S. Michaelis ſit locutio, de eo, qui celebratur menſe Septembris, an qui menſe Maii: Tertiò, nobis, ex Societate *in compend. priv. Soc. Jeſu*, hoc tantulum privilegium nondum à N. P. Generali communicatum eſſe.

36 Tertiò, nomine Ordinarii hic præterea venit Capitulum ſede vacante; ſic Fagun. *l. c.* aliique, quia hoc ſuccedit in univerſa Juriſdictione Epiſcopi præmortui, ex Merolla *t. 3. d. 7. c. 7. dub. 1. n. 2.* exceptis caſibus in jure expreſſis, non autem in jure invenitur expreſſum, non poſſe has diſpenſationes expedire; idem *ib. n. 33.* Idem poteſt Vicarius Generalis ejuſdem Capituli, *ib. n. 34. fin.* ſed ex ſpeciali mandato, juxta dicta *n. 33.* de Vicario Epiſcopi.

Prædictos Epiſcopos, Prælatos Regulares, Vicarioſque poſſe ſuas vices diſpenſandi alii committere, dicendo, *ſi aliter tertius approbaverit cauſam, is diſpenſet*, etiam certum videtur, quia, cùm ſint ordinarii, vel certè delegati ad univerſalitatem hujus cauſæ, poterunt ſubdelegare. Ita Sanch. *l. 3. mat. tota d. 21.*

37 Quartò denique veniunt etiam & Parochi, abſente Ordinario: Ita Azor. Silveſter, alii apud Fagun *l. c. n. 37.* (putarem, etiam ipſo præſente, propter ea quæ dicam in ſimili *infr. c. 5. §. 6. n. 56.* cùm de Jejunio pro caſibus occurrentibus; id quod ſaltem conſuetudine introductum eſt, ne ſcilicet deſit Parochianis, ad quem in quotidianis dubiis recurrant: Quoniam autem hęc commiſſio videtur conceſſa Parochis ad univerſalitatem hujus cauſæ, quamvis aliquantum limitata, ideſt in occurrentibus caſibus; ideò & poterunt eam, modò *n. 36. præc.* dicto, alteri ſubdelegare, ut ex eodem Sanc *ib. n. 4 & 21.* colligi poteſt.

Nonnulla de hac diſpenſatione dicentur *infra, cum de diſpenſ. jejunii* nam quæ ibi, quæque hic dicuntur, invicem ſibi lucem pariunt.

38 Supereſt docere, An Epiſcopus poſſit, quando hac in re diſpenſat, imponere Fideli ut aliquam elargiatur eleemoſynam pauperi Eccleſiæ.

Reſp. Si cauſa diſpenſationis, à feſti obſervantia excuſans, eſt certa, non videtur poſſe, quia tunc nihil concedit Epiſcopus, ex ſe enim Fidelis valet laborare. Si eſt dubia, ſatis probabile eſt eum poſſe aliquid moderatum imponere; ſic Suar. *t. 2. de Rel. l. 5. de dieb. feſtis, c. 16. n. 4.* Laym. *l. 1. tr. 4. c. 22. nu. 29.* aliique, id enim nil aliud eſt, niſi cultum Deo per obſervationem feſti tribuendum, in aliud bonum opus commutare. Nec rationes in contrarium, quas ex Sanc. *l. mox c. n. 9.* adducit Bon. *t. 2. c. 1. de leg. q. 1. n. 23.* in contrarium, tanti ſunt momenti, ut non poſſint facilè ſolvi, quantum faciunt contra præſentem hanc doctrinam: eas, ſi eſt otium, apud ipſos lege.

39 Quid, ſi nulla exiſtente cauſa excuſante Superior diſpenſet ad labores die feſto ſuſcipiendos, ſolùm ut fiat aliquod aliud opus bonum à laborante, v. g. ut eodem applicetur eleemoſyna alicui operi pio, legitima ne erit diſpenſatio? Reſp. affirmativè, ſi eleemoſyna elargienda ſit certo pauperi, vel Eccleſiæ, extremè, vel graviter indigentibus, quibus non patet alia via, ut ſuccurratur: tunc enim ipſum auxilium tantæ paupertati attribuendum, cauſam ſufficientem gravem affert, ut ex ſupradictis colligi poteſt: Verùm ſi alia via ſuccurrendi appareat, unde nec extrema, nec gravis neceſſitas exiſtimetur; non video, cur poſſit Epiſcopus in feſtis jure Superiori inductis. Ita Sanc. *l. 3. de mat. d. 10. n. 9. fin.* Ratio eſt, quia Prælati inferiores nihil poſſunt in legibus Superioris, niſi quantum Superior expreſsè, vel tacitè concedit; ut eſt communior, & probabilior opinio. Ita Sanc. Suar. Bon. Guttier. aliique, quos citat, ſequiturque Caſtr. *t. 1. tr. 3. d. 6. de diſpenſ. leg. p. 4. n. 8.* at nullibi apparet adeſſe ejuſmodi conceſſionem, ut ſcilicèt, nulla exiſtente cauſa ſubditos excuſante, dubia nequidem, & ſolùm ad communes eleemoſynas diſtribuendas, vel ad quocumque aliud opus bonum faciendum, inferior Pontifice diſpenſet in legibus juris communis, qualis eſt obſervatio feſtorum, vel jejuniorum, id enim non eſſet diſpenſare ex cauſa, ſed commutare ad libitum, atque adeò tranſcendere limites dictæ conceſſionis. Dixi autem (in feſtis jure Superioris inductis) nam de Summo Pontifice in his, vel de Epiſcopis in feſtis jure Diœceſano impoſitis, alia eſt ratio, de qua *alib. c.*

40 Illud approbo, quia in aliquibus Diœceſibus impoſita eſt condecens mulcta pecuniaria laborantibus in die feſto; hanc poſſe, ut favet Sanc. *l. 3. de mat. d. n. 10.* probato delicto, & ſine fraude exigi; & poſſe, immò debere (ut monet de omnibus ſimilibus pœnis Triden. *ſeſſ. 25. c. 3. de ref. mat.*) locis piis applicari.

41 Cur ſignatè dictum eſt (ſine fraude?) Quia alicubi (dolens refero quod vidi) ab Epiſcopis conſtituti ſunt aliqui Officiales, quibus feſtorum jura dedit nomen *Feſtuariorum*, quorum eſt munus laborantes die feſto deprehendere, ac mulcta pecuniaria condemnare. Ex his ergo Feſtuarii nonnulli nullo rubore, religione nulla interdum pactum ineunt cum artificibus, camporumque cultoribus, ut reddant quemdam pecuniæ cenſum quotannis, ne eodem anno ab ipſis Feſtuariis moleſtiam patiantur; quo freti pacto, an Opifices, ac Ruſtici faciliores ſint ad frangendam legem, alii judicent. Illud proclamo, & id concedi, vel permitti; & ab ipſis Officialibus id præſtari, indignum, ſcandaloſum, pernicioſum eſſe.

CAPUT IV.

De Actionibus quibuſdam non ſervilibus die feſto prohibitis.

Hæ ſunt Mercatus, Placitum, ſeu Judicium forenſe, Juramentum.

1 TRipliciter ſumitur Mercatus. Primò enim ſignificat univerſales Nundinas (Italicè *Fiera*) quæ ſemel, vel bis in anno ad pu-

publicum commercium celebrantur. Secundò, Nundinas de quibuſdam rebus uſualibus (Italicè *Mercato*) quæ ſemel in hebdomada ad Oppidi abundantiam ſunt inſtitutæ : Tertiò, ipſum actum mercandi, id eſt emptionem, venditionemque rerum, *c. 1. & ult. de feriis, ſ. 1. a. 3. & ult. c. eod. tit.*

2 Primus jam eſt in uſu etiam in feſtis: Sic Tolet. Suar. Fagun. Azor. quos citat, ſequiturque Caſt. *1. 2. tr. 2. d. un. de obſerv. feſt. p. 6. n. 4.* Secundum video alicubi in die feſto non permitti ; licèt jam ex conſuetudine permitti , dicat Caſtr. *ibid.* Servetur ergo conſuetudo patriæ . Tertius magna ex parte conſuetudine videtur jam permiſſus ; videmus enim (ait idem *ibid.*) operarios ſine ullo ſcrupulo die feſto conduci , bona defunctorum publica voce Preconis vendi , neceſſaria cibo, & potui venialia fieri, calceoſque, aliaſque res leves emi , ac denique paſſim fiunt privatæ venditiones , vel locationes : ſolùm propter reverentiam feſti non quaſi in publico id fit ; ſe ſemiclauſis officinarum januis, ſervetur ergo loci conſuetudo .

3 Alicubi venduntur per Urbem publicè Cupedia, & res eſculentæ ad populum, & maximè puerorum illectamenta ; atque ut id impunè faciant , impetrant vendentes licentiam à Miniſtris Eccleſiaſticis, data Eleemoſyna. De hac ergo re illud tene, quod paulò ſuperius *c. 3. §. 2. n. 41. cum de Feſtuariis ageremus* habuiſti .

Placitum .

4 Placiti nomine comprehenditur omnis ſtrepitus Judicialis , id eſt citatio partis , formatio proceſſus , ſeu cognitio cauſæ, & ſententiæ , ſententiæque executio in cauſis omnibus civilibus , & criminalibus, & quocunque fiant Judice , ſeu Eccleſiaſtico , ſive ſæculari : quæ omnes actiones non ſolùm ſunt , niſi adſit legitima excuſatio , illicitæ , ſed inſuper invalidæ . Ita Lam. *l. 4. tr. 7. c. 2. n. 7.* aliique paſſim, Fagun. *l. 1. Eccl. prac. à c. 12.* fusè , Caſtr. item fusè *loc. cit.*

5 Putò tamen licere præſentationes facere , inſtitutiones, collationes, proviſiones , & cętera Beneficiorum ; quia hæc non afferunt ſtrepitum judicialem , nam propterea ne putes vetitum eſſe diebus feſtis excommunicationem ferre in aliquem; nec multo magis ab illa abſolvere, & ea facere, quæ ſunt voluntariæ juriſdictionis, ut eſt v. g. expedire diſpenſationes , quia hæc non requirunt judicialem cauſæ cognitionem. Pari modò, ſi Advocatus Judicem informet, ſi arbitrator non ut Judex , amicabilem compoſitionem ſtatuat , ſi Judex privatim ſententiam poſtea proferendam ſcribat, &c. contra obſervantiam feſti, propter eandem rationem non agent .

6 Nec tamen hic deeſt cauſa excuſans, nempe neceſſitas, & pietas. Feſtis ergo diebus poſſunt expediri licitè cauſæ alimentorum , Carceratorum, Pupillorum , Viduarum , & miſerabilium perſonarum : Item cauſæ, quæ celeritatem requirunt , quia alioquin res peritura ſit : ita Laym. *ibid.* Et Suar. quidem *t. 1. de relig. tr. 2. l. 2. de obſer. feſt.* 30. *ad fin.* notat, latronem de fuga ſuſpectum , poſſe die feſto capi , & in carcerem trudi ; item in pagis cauſas civiles agitari , ſi aliis profeſtis diebus ruſtici nec adeſſe, nec vocari commodè valent .

7 Qua ratione hìc etiam habet locum parvitas materiæ , vide apud Fag. *l. 1. Eccl. 1. p. prac. c. 2. n. 8.* & Suar. *l. c. c. 31.*

Juramentum .

8 De hoc ſatis ſit adnotare , quæ compendiosè affert Laym. *ibid. num. 8. Probabile eſt* , inquit , *quod Cajet. docet. Juramenta in die feſto prohibita non eſſe , præter judicialia ; Alia vero negotia, quæ die feſto exercentur, ut Inauguratio Doctorum , contractus aliquis civilis , etiam juramento , ſi opus ſit , confirmari poterunt ; acceſſorium enim ſequitur ſuum principale . Quod ſi in c. 1. de feriis , major prohibitio juramenti facta fuit , ſicuti Textus ſignificare videtur , non eſt id uſu receptum , vel poſteà abrogatum .*

C A P U T V.

De Jejunio.

1 NOn hìc agemus de Jejunio naturali præneceſſario ad Euchariſtię receptionem, quod abſtinentiam à cibo, & potu requirit omnimodam, nec de morali , quo juxta rectæ rationis regulas abſtinemus prudenter à dictis, ſed de Eccleſiaſtico, quod Fidelibus pręcipitur ſtatutis diebus, poteſtque deſcribi eſſe ex Azor. *tom. 1. lib. 7. c. 9. de jeju. q. 1. Abſtinentia à certo genere ciborum , ſub unica concessionum comeſtione , ſub meridiem ſuſcipienda .* Abſtinentia à carnibus tantùm , cum facultate pluries in die alios cibos comedendi, quæ ab Eccleſiæ ſervatur feria ſexta & Sabbato ; vocari quidem ſolet Jejunium , ſed largè .

§. I. *De qualitate ciborum jejunii .*

Abſtinentia à carnibus .

1 HAnc eſſe de Jejunii eſſentia , ſaltem ob univerſaliſſimam cõſuetudinem, firmant communiter Doctores; ita S. Th. *q. 147* *Tamb. T. I. De Dec. Prac.* *art. 8.* Silveſt. *V. Jejunium.* Navar. *c. 21. nu. 14* aliiq; mox citandi, ea quo principio colliguntur ſequentia .

2 Primò, Diſpenſatus ad carnes edendas , liber eſt à Jejunio Ita Cajet. *in prædictum locum S. Th.* Fagund. multos referens *prac. Eccl. 4. l. 1. v. 2. num. 6.* quidquid dicat Jo. Medina *Cod. de jejun q. 5. d. 2. ad fin.* Ratio eſt, quia ad actionem quampiam quis teneri non poteſt, ſi ad id, quod eſt de ejus eſſentia, non obligatur. Hinc illi, cui conceduntur ob Diſpenſationem carnes, licet ſerò cænare; immò pluries in die ſe reficere; quia ab obligatione Jejunii jam eſt ſolutus: *Ita idem contra eundem.* Non placent ergo qui ſentiunt cum Leſſ. *l. 4 c 2. du. 6 fin.* Diſpenſatum ad carnes ob debilitatem virium, poſſe non obſervare Jejunium; diſpenſatum verò ob detrimentũ, quod alii cibi viliores ipſi inferunt obligari ad Jejunium: non placent inquã, nam æquè Jejunii eſſentiam ponere neutri poſſunt. Ita Jo: Sanch. *in ſelect. diſp. 51. n. 1.* Illud placet, diſpenſatum ad comedendas ſemel dumtaxat carnes, licet poſſit pluries comedere cibos alios quadrageſimales, nõ tamen pluries eaſdem carnes, quia præceptum abſtinendi à carnibus toto perdurat die . Ita idem *ib. n. 15.* Verùm cum diſpenſat quis aliquem ad carnes (niſi aliqua circumſtantia contrarium ſuadeat) intelligitur abſolutè, & per totum diem; quare regulariter poterit multoties eas manducare .

3 Secundò , Diſpenſatus ad carnes , eſt liber ab aſtinentia à lacticiniis . Ita Thom. Sanch. aliique apud eundem Jo: Sanch. *l. c. n. 17.* Ratio eſt , quia diſpenſatus ad majus , cenſetur etiam ad minus in eodem genere .

4 Eodem modo diſpenſatus ad carnes, eo die, quo ex libito carnes non manducat, non obligatur jejunare, ſed licitè poteſt ſæpiùs comedere, ſive diſpenſatio fuerit circa præceptum, ſive circa Votum jejunandi, ita Author Caſuum Conſc. Bononienſium anni 1638. *caſu 2. menſis Januar. verſ. Reſpon.* a apud Dian. *p. 9. tr. 6. n. 31.* Ratio eſt , quia ab hoc jam ex diſpenſatione eſt ablatum Jejunium quo ad eſſentiam; ergo ab illo non ampliùs obſtringitur. Aliqui diſtinguunt, conceduntque prædicta, ſi diſpenſatus fuerit quis ad carnes propter virium debilitatem ; At ſi fuerit diſpenſatus ex eo , quia cibi quadrageſimales ſunt illi nocivi, eo die, quo carnes nõ comedit, non poterit Jejunium frangere, & pluries comedere; quia hic in tantum poſſet, in quantum comedit carnes , quæ ſunt deſtructivę Jejunii ; at jam eas non comedit, ergo non habet rationem , unde ad Jejunium non teneatur . Ita Th. Sanch *l. 5. conſc. c. 1. dub. 30. n. 3. & 4.* aliique apud Dian. *l. c.*

Ea vi hujus diſcurſus acquieſcerem huic diſtinctioni , verùm ex alio capite fit mihi probabile, in utroque caſu ejuſmodi diſpenſatum poſſe pluries comedere: ita Henr. Rodr. Azor. aliique apud Jo: Sanch. *in ſel. d. 51. n. 12.* Nam hic fuit diſpenſatus ad carnes propter eam rationem , quòd cibi quadrageſimales ſint ipſi notabiliter nocivi ; ergo die illo, quo non carnes, ſed cibos illos comedit , jam habet in ſtomacho cauſam notabilem infirmitatis, nempè dictos nocivos cibos: ergo eſt liber à Jejunio, utpotè infirmus. Quare licèt iterùm iterùmque comedendo quadrageſimalia , peccet contra ſui charitatem, ut mox *n. 7.* dicemus; non tamen peccabit contra præceptum Jejunii .

Quòd ſi quis diſpenſetur ex mera liberalitate Pontificis, adhuc puto poſſe ſerò comedere quodlibet. ſi manè piſces comedit . Ratio eſt, quia ſi poteſt ſerò propter diſpenſationem, cujus jure die non fruitur ut etiã ipſi adverſarii fatentur; poteris & piſces, cui enim cõceditur majus, minus in eodem genere non negatur. Quod ratione licèt Sanc. *l. 1. c. 1. d. 30 n. 6.* conetur ſolvere, tamen nequaquam ſolvit .

5 Tertiò , qui inadvertenter in die Jejunii non contemnendam carnium quantitatem fortè comedit, ſi errorem poſteà advertat, non obligabitur Jejunium ſervare. Ita Baſil. Pont. contra Manrique apud Dian. *p. 9. tr. 5. reſ. 28.* quia modo nõ abſimili jam habet ſufficientem in ſtomacho nutritionem eodem die ſumptam, directè incompatibilem jejunio Eccleſiaſtico, eam nutritionem eſſentialiter excludenti .

6 Quartò, Diſpenſatus ad carnes, poteſt ſimul comedere piſces , quia nulla lex adeſt, quæ hæc ſimul comedere prohibeat : Quòd ſi ſaluti noceant, fiet quidem contra Temperantiam; non verò contra legem Eccleſiaſticam jejunii .

7 At ſi potes (ait Navarrus) veſci piſcibus, injuſta fuit tibi conceſſio carnium. Reſ. nulla conſequentia; fortaſſe enim piſces ſimul cum carnibus, vel ſaltem modica piſcium portio, non nocent . Deinde ajo hunc non poſſe comedere ſine detrimento piſces , & propterea rectè illi diſpenſatum fuiſſe ; at ex gulæ irritamento vult piſces etiam addere: peccatum ergo committet contrà Temperantiam , quod tamen ſolet communiter eſſe veniale : non verò contra legem Jejunii , quod eſſet mortaliter .

8 Quintò , Diſpenſatus ad unum genus carnium , V. G. ad Gallinas, poterit quaſcumque carnes comedere, laridum, farcimen, porcinam , &c. Ratio eſt, quia una eſt, & individua omnium carnium prohibitio : quare licèt illa nocumentum valetudini pariant , unde ea comedens peccet contra Temperantiam ; non tamen peccat contra legem Jejunii .

9 Prædicta intelligenda ſunt non ſolùm pro legitimè diſpenſatis à Jejunio ; verùm etiam pro non obligatis , vel quomodocunque excuſatis, quales ſunt infideles, infantes uſq; ad ſeptenniũ, amentes, infirmi, qui omnes cùm non teneantur abſtinere ab eſu carnium nõ tenentur ad legem Jejunii. Obiter tamen recole , pueros à termino, in quo ratione potiuntur, ſeu ab ętate ſeptennii uſque ad annum vigeſimumprimũ, & ſenes ſexagenarios, teneri ad abſtinentiam à carnibus, niſi aliundè excuſarentur ; quamvis non teneantur ad jejunandum ,

Digitized by Google

ut ea univerſali conſuetudine patet. Quare advertis, hæc eſſe duo præcepta divida, alterum de non comedendis carnibus, alterum de unica comeſtione; nam propterea non valens propter debilitatem unica comeſtione contentus eſſe; poterit quidem ſæpè comedere in die cibos quadrageſimales; at non poterit veſci carnibus, niſi debilitas hoc etiam petat.

Sed quid dicendum de illis, qui prædictis non obligatis carnes miniſtrant? Reſp. Infidelibus, ut etiam pueris ante ſeptennium completum, immò & poſteà, ſi uſum rationis nondum acquiſiverunt; poterunt miniſtrari carnes, Jo. Sanch *l. c. n.* 31. quia cùm hi non teneantur Eccleſiæ legibus, cooperatio non eſt ad actionem contra leges, ſicuti enim ipſi licitè illas comedunt, ita & licitè eiſdem eæ porriguntur. Idem dic quo ad perpetuò & omninò amentes, idque propter duas rationes: Primo, quia probabile eſt, hos amentes nullis humanis legibus adſtringi; ſi quidem lex humana numquam intenditur dari, niſi humano, & rationabili modo viventibus. Secundò, quia ii ſunt verè infirmi, cùm cibi quadrageſimales, utpotè pravos humores foventes, regulariter noceant amentibus: Quo ad amentes in aliqua materia, vel aliqua intervalli luce gaudentes, idem dicendum puto, ſi non propter primam, certè propter ſecundam rationem: Ebriis denique nullo pacto concedendum eſt poſſe à te die jejunii miniſtrari carnes. Ita Thom. Sanc. *l. 1 in Dec. cap.* 12. *n.* 16. *fin.* Ratio eſt, quia hi ſunt per ſe comprehenſi à legibus, ſi ipſi comederent, non peccarent, quia tunc propter turbationem, quam à vino patiuntur, non advertunt; peccarent tamen miniſtrantes, dum cooperarentur ad comeſtionem illam materialiter malam.

10 Illud ſupereſt. Quorumnam animalium carnes hic prohibentur? Reſp. non niſi eorum, quæ communis hominum exiſtimatio, & conſuetus uſus jam decrevit, habito ſemper præ oculis fine Eccleſiæ, quæ propterea prohibet in jejuniis carnes, ut alimenta multum nutrientia, hominumque vires admodùm reficientia, à Fidelibus excludat; ita Bonac. *t. 2. ult. circa octavum præc. q. 1. p. 2. n. 1.* Trull. *l. 3. in Dec. c. 2. d. 3. n. 1.* Tamb. *t. 2. de jure Abbat. d. 12. q. 9. n. 9. in ult. editione.* Certè melior regula dari hac de re non poteſt. Illa enim, quæ aſſignat pro prohibitis ea animalia, quæ vivunt extra aquam, & Terreſtria vocantur; pro conceſſis, quæ intra aquam degunt, & aquatilia nominantur, fallax regula eſt: nam Teſtudines terræ, & Limaces extra aquam vivunt, & tamen prohibita die Jejunii nequaquam ſunt.

11 Si fortè appareat nondum nobis cognitum animal, ut in orbe novo occurrere facilè poteſt, incidatque dubitatio, an ſit caro prohibita nec ne; recurratur ad finem prohibitionis, & ad ſimilitudinem cum aliis prohibitis: ſi enim validè nutriat, aſſimileturque animantibus noſtratibus prohibitis, erit, & illud cenſendum prohibitum; ſecus, non item.

Novi ego hominem nobilem genere, pietate, ac litteris nobiliorem, qui neſcio qua elephantiaſi lepra diu vexatus, poſt multas peritorum conſultationes à non illiterato Medico, hoc remedium nactus eſt ſuæ incurabilis, ut ab aliis cenſebatur, infirmitatis, ut per annum integrum nullis aliis veſceretur dapibus, niſi præciſis capite & cauda viperis. Horror fuit id initio attentare, variiſque, atque exquiſitis modis carnes illas condiendas, ut imaginationem ſuam, nauſeamque falleret, curabat ſanitatem per omnia appetens ægrotus; Verùm non multo poſt tempore non horrorem modò depoſuit, ſed Viperea fercula ita adamavit, ut poſtquam in priſtinam, immò majorem valetudinem, præter multorum expectationem, fuit reſtitutus, pro deliciis haberet veſci Viperis. Incidit interim Jejunium quadrageſimale, nec à viperis undique conquirendis atque comedendis bona fide bonus vir deſtitit, donec ab amico ſemel, qua ratione eas carnes diebus vetitis comederet, interpellatus, in ſcrupulum incidit, ſeque ab illis eo tempore comedendis (ut religioſiſſimæ conſcientiæ) ſtatim abſtinuit, quæſtionemque, An eæ carnes prohibitæ cenſendæ eſſent, nobis Theologis diſputandam reliquit.

12 Quid ergo, quæſo te, de hac quæſtione ſentis, docte Lector? ego ex modò dictis *l. c. n.* 31. niſi me mea fallit ratiocinatio, colligerem, carnes haſce prohibitas nequaquam eſſe, quia Vipera ſimilior eſt Anguillis, quæ prohibitæ non ſunt, quàm cœteris animalibus prohibitis: exiguæ item nutritionis Viperam eſſe, cùm ſit multùm terrea, atque admodum medicinalis, non improbabiliter conjicio; quare niſi Medicus aliundè oſtendat eas eſſe validè nutritionis, ſicuti ſunt cæteræ carnes; carnes prohibitas Viperas non eſſe puto.

13 Sed quid de partibus dictorum prohibitorum animalium? omnes ne ſunt prohibitæ? Reſp. omnes, eas nimirum quæ ſunt partes quomodocunque conſtitutivæ animalis, cartilagines, nervos, ſanguinem, &c quia dum animal prohibetur, non poſſunt non prohiberi omnes eæ partes, quæ ipſum conſtituunt. His adde jus ex carnibus, ex Sanch. *l. 4. in Dec. c.* 11. *n.* 4. Bon. *c. 2. circa ſecundum dec. præc. d. 4. q. 2. p. 6. n.* 23. jus enim continet partes ſubtiliores ſubſtantiæ carnis, per elixationem eliquatæ.

14 Quæcumq; item medulla, laridum, axungia, & quæcumque pinguedo nondum vi ignis liqueſacta, inter carnes ſunt omnino cenſenda: quia verè ſunt partes utcumque animalis in omnium hominum conceptu, & non mera & propria excrementa. Idem in rigore dicendum eſſet de iiſdem liqueſactis, quo pacto aliquod illorum vocatur à noſtris *Sagimen*, de quo *mox*: quia modica illa liqueſactio, mutare naturam ſubſtantiæ carnis non poteſt.

15 Dices, at pinguedo, & laridum nondum liqueſacta continent quaſdam venulas, nervuloſque verè carneos, quos non continet Sagimen, cùm ejuſmodi partes carneæ virtute ignis vel expurgentur, vel reſideant, vel evaporent: ergo poſſet dici, pinguedinem eſſe carnem, non verò Sagimen. Reſp. ſi propter ejuſmodi ſolas venulas, nervuloſq; laridum, & prædictæ pinguedines eſſent interdictæ: ſemper excuſaretur à mortali, qui ea comederet; quia ſemper eſſet parvitas materiæ, in magno enim laridi fruſto, proh quàm parvæ, modicæque venulæ reperiuntur? ſi igitur ſub mortali ſunt vetita; certè non propter aliud, niſi quia ipſa verè ſunt ex ſe carnes.

16 Dixi autem ſignatè in rigore) nam quia modò *n.* 9. dictum eſt, hac in re exiſtimationem hominum eſſe maximè attendendam, probabile autem eſt, ſagimen exiſtimari inter carnes, ut item non exiſtimari, ſed eſſe numerandum inter lacticinia, ideò probabilis etiam erit utraque ſententia, atque adeò poſſe recipi in Jejunio, & poſſe ab eodem reiici. Ita multi apud Henr. *l. 7. c.* 13. *n.* 11. Lud. à Cruce *de Bull. Cruc. d. 1. c. 5. d. 6. n. 4* Dian. *p. 1. tr. 9 reſ.* 25. inclinat Fagun. *Eccle. præc. 4. l. 1. c. 2 n* 20. aliique ab iiſdem cit.

17 Supereſt & aliud: An pluries peccet, qui pluries die Jejunii carnibus veſcitur.

Duplicem quæſtiunculam, hæc una quæſtio complectitur. Alteram, An qui per ſufficientem diſtantiam plures carnium manducationes v. g. manè, meridiè, ſerò facit, plura numero diſtincta peccata committat? Et certum eſt plura committere. Ita Suar. *c. 2. de relig. l. 4. c. 7. n. 2.* & Doctores paſſim, quia hoc præceptum eſt negativum, quod obligat ſemper, & ad ſemper. Non ita res ſe habet in præcepto de unica comeſtione dumtaxat facienda eodem Jejunii die; Ita Henr. Tol. Laym. Filliuc. Suar. aliique apud Dian. *p. 1. tr. 9. reſ* 44. quando enim plenè bis comediſti, vel ſemel carnes manducaſti, atque adeo Jejunium cum culpa fregiſti, ſi tertio, vel quarto, vel deinceps eodem die quadrageſimalia comedas, non iterùm peccas, quia fracto jam per ſecundam comeſtionem, vel per carnium manducationem Jejunio, ipſum adimplere non ampliùs potes, ac propterea contra nullum præceptum, quod à te obſervari poſſit, operaris.

18 Altera quæſtiuncula eſt; Quænam ſit cenſenda continuatio comedendi carnes, ut ſic cenſeatur una comeſtio, adeòq; unicum numero peccatum? Si quis enim initio menſæ comedat ferculum intritum ex carnibus, mox pergat ad tria, quatuorve fercula ex piſcibus, denique redeat ad aliud ferculum carneum, duo ne numero peccata committit, Confeſſori ut duo aperienda, an unicum dumtaxat?

Reſp. in hoc exemplo unicum numero peccatum committi cenſeo; quia per continuatam comeſtionem, una eſt refectio, unaque moraliter tranſgreſſio: At ſi interumpatur per alia negotia, judicio prudentis viri judicandum erit, an; ſi reditum ſit ad iterùm comedendum, conſletur unica moraliter comedendi, ſeu ſe reficiendi actio: Certè ſi poſt integram horam redeat quis ad carnes, ſive receſſerit animo continuandi poſtea comeſtionem, ſive non continuandi, puto multiplicari peccata, quia tam diſtans tempus hac in re videtur ſufficiens ad moralem multiplicationem: ſi verò redeat poſt quadrantem cum dimidio, non ita, propter contrariam rationem. Sic perſuadet paritas ducta ab eo, qui die Jejunii ſurgit à menſa, & deinde poſt horam, vel ſemihoram redit: poſt horam enim puto, quantum eſt ex hoc capite diſcontinuationis, fracturum Jejunium, poſt quadrantem ejuſdemque medium, non item, de qua re *mox ſuo loco*.

Abſtinentia à Lacticiniis.

19 Lacticiniorum nomine veniunt Lac, Caſeus, Butyrum, ſimiliaque ex lacte conflata, atq; ova, & etiam illa, quæ vocant *non nata*; nec ſolùm ea quæ tenero albumine ſunt circumvoluta, ſed etiam, quæ ſolùm continent vitellum, omnia enim ſunt ipſa ſubſtantia ovorum, licèt magis minuſvè completa, excludimus tamen nervorum illum racemum, unde hæc ova pendent, is enim totus eſt carneus. An ſagimen ſit inter lacticinia connumerandum, vidimus *n.* 6.

Diſpenſatum autem ad unum ex his, diſpenſari etiam ad omnia certum eſto, cum Trul. *l. 3. in dec. c. 2. du. 2. n* 9. Lezana *in ſumm. V. Jejunium n.* 11. aliique, quia ſunt in eodem genere, & pro uno eodemq; ſumuntur; ut in ſimili diximus de diverſitate carnium modò *n.* 7.

20 Porrò controverſia eſt, an ejuſmodi lacticinia ſint in Jejuniis prohibita? Si loquamur de Jejuniis infra annum, Vigiliarum nimirum, vel quatuor temporum, probabile eſt non eſſe jure interdicta, quia ut rectè advertit Vaſq. *p. 2. c. 2. diſp.* 177. *c. 5. n.* 54. Idemque docet Reginald. Villalobos, Tho. Sanch. apud Dian. *p. 1 tr. 9. reſ.* 41. id præceptum nuſſibi apparet.

21 Quid de Conſuetudine in Hiſpaniis, & conſequenter ubi evulgatur Bulla Cruciatæ, conſuetudinem abſtinendi à lacticiniis in prædictis Jejuniis non adeſſe, meritò docet idem Vaſq. quia cum ibi major Fidelium pars ab hinc quadraginta annis ſumat Bullam, comedatque lacticinia, allegari non poteſt conſuetudo contra lacticinia.

Dices: at ſi non ſumerent Bullam, abſtinerent à lacticiis. Audio, ſed conſuetudo non ex agendis, ſed ex actis conſurgere legitimè debet. Ita Jo. Sanch. *in ſelect. d. 51. n. 19.*

22 In quibuſdam locis extra Hiſpaniam, lego nec eſſe ejuſmodi contra lacticinia conſuetudinem: addunt tamen non ignobiles Doctores, etiam ſi adeſſet, non obligare Fideles ſaltem ad mortale. Ita Henriq. Villal. uterque Sanchez, Portella, aliique apud Dian. *p. 1. tr. 9. reſ. 41. & reſ. 5. cap.* 6. quibus adde Eſcobar *p. 3. de jejun. cap.* 3. quia non con-

Digitized by Google

conſtat eſſe introductam ſcienter,& animo ſe mortaliter obligandi, ſed potiùs ex ignorantia, qua crediderant ſimpliciores, ſe eſſe à jure obligatos; ita Salas aliiq;apud Jo:Sanc.*d.* 51.*n.*9.ſi incerta ergo eſt, & anceps obligatio, prævalet contra illam Fidelium libertas, quæ eſt certa, nec ab ullo jure,ut vidimus, ligata, cùm in dubio lex non ſit cenſenda obligare,ex Suario *l.7.de leg.c.*15.*n.*13.Caſtr.*t.*2.*d.*3.*p.*2.§.5.*n.*13.Merolla *t.*3.*c.*3.*d.*2.*n.*31.& aliis.

23 Si verò loquamur de Jejuniis Quadrageſimæ, quæ ſunt ſolemniora, & ſtrictiora, major eſt,& controverſior difficultas: Nihilominus,quod neque pro Quadrageſima adſit in jure,ſaltem rigoroſa prohibitio,inde nonnulli probant.Ita Fagund *prae.Eccl.*4.*l.*1.*c.*2.*n.*11.*in edit.Lugd.Anno* 1632. aſſerens Doctores Conimbricenſes, Eboracenſes,Salmaticenſes, quia in jure, ubi eſt de Quadrageſima locutio,ſolùm ſic habetur,*c denique,diſt.*4.*par eſt ut ab iis,quæ ſementinam in carnibus originem trahunt* (ſic vocantur in jure lacticinia) *abſtineamus*. Ubi Gloſ.*par,ideſt,æquum,& juſtum.*Lege Baronium *t.*8.*anno* 622.Explicare autem illud (*par eſt*) quaſi ſit ſenſus, par debere eſſe præceptum de carnibus & lacticiniis, eſt nimia negligere vocis latinæ ſignificationem: *par* enim *eſt*,ſignificat æquum eſt, conveniens eſt,non verò,par præceptum eſt: Dixi(ſolùm) quia alium textum de prohibitione lacticiniorum non invenies in jure; quidam enim alius qui affertur ex Canone 56.Trullano ſextæ Synodi, nullius eſt authoritatis, cùm illos Canone ediderint peculiares quidam Epiſcopi, nec omnino Catholici,ut conſtat,ex eo quod aſſerant,Eccleſiam Conſtantinopolitanam eſſe ſupra Romanam. Azor.*p.*2.*l.*1.*c.*16.

24 Sed quid de conſuetudine obligante? Reſp. eam nequaquam adeſſe,videntur probare modo dicta *num.* 21. de conſuetudine extra quadrageſimam, æquè enim utrumque perſuadent.

Quid ego tandem ſentiam, noli à me expectare,amice Lector, donec clarior declaratio Summi Pontificis accedat,vel firmior uſus Fidelium alterutram ſententiam amplectatur.

25 Ex eo,quod *n.*20.dictum eſt,Jejunia intra annum admittere in jure lacticinia,ſequitur diſpenſatum ad lacticinia teneri ad jejunandum;quia cùm in jure ſtet Jejunium cum lacticiniis,poterit,atq;adeò debebit illud ſervari, ad quod non ſe extendit diſpenſatio. Inde etiam infertur, per Jejunium cum iiſdem exhibitum poſſe quempiam lucrari Jubilæum, uti etiam ſatisfacere Voto, & pœnitentiæ Sacramentali, niſi ex circumſtantiis contrarium conijciatur. Ita Azo.*p.*1.*l.*7.*c.*10.*q.*2. aliique contra Nav. *conſ.*5. *de obſer.jejun.* Ratio eſt eadem,quia Jejunium Eccleſiaſticum eſt.

26 Inquires:Dominicæ infra Quadrageſimam occurrentes admittunt ne uſum lacticiniorum, more Vigiliarum intra annum, an verò repellunt ad modum feriarum ipſis Quadrageſimæ? Reſpondeo: ex communiore ſententia repellunt.Ita Diana *p.*3.*tr.*6.*reſ.*80.Trull.*l.*3.*in dec.c.*2.*dub.*1.*n.*3.Dian.*in ſumm.v.Jejunium,n.*3.Sanch. *in ſel.d.*51.*num.*25.

27 At per Bullam Cruciatæ, Sacerdotes Religioſos ſecurè poſſe in dictis Dominicis lacticinia comedere,puto:Ita Palatius,Corduba, Hunnus,Lamas,Villalobos, Diana, Ludovicus à Cruce,quos citat,ſequiturq;Paſqualigus *de Jejunio deciſ.*73.*n.*4. Ratio eſt, quia in Bulla latina,cùm eſt locutio de Sacerdotibus,& Religioſis,ſignatè dicitur, eos non poſſe licitè comedere lacticinia in diebus Jejunii. At dies Dominicis Jejunii nequaquam ſunt.

28 Dices:in Bulla vulgari,quę ſolet publicari à commiſſario Cruciatæ,non dicitur *in diebus jejunii*,ſed *in diebus quadrageſimæ*: at dies Dominici; de quibus loquimur, dies ſunt quadrageſimæ. Reſp.cùm Commiſſarius minimè gaudeat facultate mutandi ſubſtantialia Bullæ,credendum eſt,eum nomine dierum quadrageſimæ,quod ponit in Bulla vulgari, intelligere dies Jejuniorum quadrageſimæ:& quidem meritò; nam dies Dominici ſunt ultra dies quadraginta, qui dies propriè ſunt Quadrageſimæ. Reſponſio ipſius Pontificis, qui contrarium decreviſſe à nonnullis apud Rodr.*in Bull.Cruc.*§.8.*du.*1. affertur,eodem eliditur modo,quo *n.prae.*diximus in ſimili,nimirum de ea reſponſione authenticè nequaquam conſtare.

§. II. *De unica Comeſtione in die Jejunii.*

1 COmeſtionem unicam eſſe de ſubſtantia Jejunii ſupra diximus; unde *n.*17. intulimus per tertiam,quartamve, vel aliam comeſtionem non frangi Jejunium; quia jam fractum irreparabiliter fuit per ſecundam. Contrà,certum eſt frangi,ſi pluries eodem die cibus in parvitate materiæ ultra unicam refectionem ſumatur: quia ex pluribus parvis fit una notabilis comeſtio. Ita Merolla *t.*1.*diſp.*2.*c.*4.*du.*9.*n.*213.& paſſim.

Lac, Jus, Vinum, Muſtum, Cerviſia, Aqua condita.

2 Unicam comeſtionem diximus, non unicam potationem: hanc enim pluries in Jejunio adhibere nullo jure prohibetur, cùm in die Jejunii prohibeatur ſolùm nutritio,& delectatio gulę,ut provenientes ex cibo:non verò ut ex potu procedentes.Ita S.Th.2.2.*q.*147.*ar.*6 Azor.*p.*1.*l.*7.*c.*10.*q.*7 Sanc.*in conſiliis l.*5.*c.*1.*du.*23.*n.*2.aliique paſſim.

3 Verus autem potus in eo conſiſtit, quòd adhibeatur ad vehiculũ cibi,ſeu alimenti,& verè talis ſit;non enim ſufficit quod tu ad talem finẽ aſſumas, niſi etiã res ejuſmodi ſit,ut per ſe & natura ſua adjuvet ad elixandum,vehendumq;alimentum,non verò ſit alimentum;ſecus Gallina diſtillata potus eſſet, quia liquida, quia ſedat fortaſſe ſitim, quia ad finem vehendi per venas cœtera alimenta à te poſſet aſſumi.

4 Hinc non licèt intra diem Jejunii ebibere lac, vel jus: ſed licèt bibere vinum,muſtum,cerviſiam,aquas ex herbis,vel eodem vino diſtillatas.Ita Ant.de Leon.*in q.cocholata,p.*2.§.1.etiam de manè,etiam ob ſolam delectationem, etiam multoties in die, etiam in fraudem Jejunii; quia illa in uſu communi cibi ſunt; hæc autem etiam cum prædictis circumſtantiis verè ſunt potus.Ita Laym. *l.*4.*tr.*8.*c.*1.*nu.*7. Sanch.*l.c.n.*4.Lezan.*v.jejunium,nu.*2.Fag.*Eccl.prae.*4.*l.*2.*c.*4.*nu.*14.*in edit.Lugdun.anno* 1632.

5 Idem puto de aqua Saccaro,Citro,Gelſiminis,Anito, Aromatibuſve condita,eo modo,quo noſtra ætate uſui Proceribus ſunt; tum quia modica eſt quantitas ſaccari, vel aliarum rerum, quę in ea aqua intermiſcentur: tum quia illa apponuntur per modum medicinæ, ne ſola aqua ſtomacho noceat: tum præcipuè quia eæ aſſumuntur in veram potationem, & in verum alimenti vehiculum, & verè tales ſunt: non verò in comeſtionem, vel per ſe in nutritionem.

6 Contrarius videtur Sanch. *in conſ.l.*4.*c.*1.*du.*23.*n.*1. ſed fortaſſe loquitur in caſu, quo ita intermiſceatur magna quantitas ſubſtantialis cibi, ut extrahantur à natura potionis.

Sapa, Acetum, Oleum, & ſimilia Condimenta.

Pręſcindendo à parvitate materię,quę ſemper in his uſu venire ſolet,hęc ex ſe Jejunium frangunt.Id quod certum omnino ſit:quia nõ ad potum,ſed ad cibũ pertinent. Unde fit,ut ſi jentaculo in Veſpertino illa adhibeas in die Jejunii,non quidem extra octo Uncias,quibus cõſtare illud poſſe dicemus inferius ſed intra illas cõputari debeant:cibi enim ſunt,quæ ad ſubſtantiam,& ad modũ item cibi aſſumuntur.

Uva, Mala Maſſilica, Medica, Aurea, Punica, & ſimilia.

7 Ne idem de Uva ſentias,quod de Vino;hęc enim frangit omnino Jejunium,cùm non ſit potus,ſed cibus. Dices,At Uva ſumi poteſt ad ſedandam ſitim, perinde ac potus. Rurſus in illa nil aliud continetur,quod nutriat,niſi ipſe liquor incluſus in cortice,qui nõ eſt niſi Vinum,vel Muſtum,à quo Jejunium non violatur. Reſp. eſto ſumatur ad ſitim extinguendam,eſto,nil aliud in illa contineatur,niſi ipſe liquor,quod noſtrum non eſt diſputare;eſto tu ſuccum dumtaxat ſugas,cetera ab ore proiicias: ſatis illa à nobis excluditur, ex eo quòd, ut ſic,aſſumatur per veram comeſtionem,& non in alimenti vehiculum, cùm Vinum,vel Muſtum ab ipſa expreſſum,per veram & uſualem potationem ebibatur.

8 Quod dixi de Uva,de cœteris fructibus dictum volo;v.g.de Malis Maſſilicis,Medicis,Aureis,Punicis,&c.Italicè *Limoni*, *Aranci,Cotogni,Granati*; eadem enim eſt, ac de Uvis ratio.

Cocholata.

9 Cocholata Indis,Hiſpaniſq; jam diù,Italis verò dudum valdè familiaris, an ſit vera potio,ac propterea in Jejuniis extra refectionem admitti poſſit; vulgaris eſt noſtra ætate, ac celebria quæſtio.

Puto non eſſe veram potionem;ſed cibum,atq; adeò frangere Jejunium: Ita Ant. de Leon. *in erudita diſc. de cochol.per tot.* Trull.*l.*3.*in dec.c.*2.*du.*2.*n.*15.Dian.*p.*4.*tr.*4.*reſ.*194. & clariùs *p.*9.*tr.*5.*reſ.*11. Joannes Cardines Medicus apud eundem de Leone in advertentiis *c.*9. Ratio ut mihi videtur efficax, ſic formatur in diſcernendo quibusnam animantibus uti in Jejuniis liceat, & rurſus quænam vera ſit potio, quæ, comeſtio; diximus in Superioribus attendendum eſſe uſum,exiſtimationemque communem, non quidem ſolam, ſed ita fundatam,ut non declinet à fine,& intentione Eccleſiæ Jejunium præcipientis; At cocholata fini Eccleſiæ Jejunium pręcipientis omninò adverſatur, ergo &c. Minor probatur, quia finis Eccleſiæ eſt prohibere, extra unicam refectionem, cibos ex ſe nutritivos, ſolùm concedere veram potionem diſtributioni alimenti ſervientem: at Cocholata componitur ex cibis multum ſubſtantialibus & nutritivis, nec per ſe ordinatis ad vehendum, diſtribuendumque per venas alimentum; nam propterea manè, & ſerò Jejuno ventriculo ſumi conſuevit, ergo &c. Ita *l.c.*de Leone, & Cardines.

10 Semel ego Virum nobilem mihi familiaritate conjunctum cõveni manè diluculò,cum eo negotia quædam collaturus. Cùmq;primò ipſo ingreſſu obſervaſſem ejus vultum inſolenti pallore ſuffuſum,macilentum,cadaverique perſimilem; interrogavi,ut ſit,de ejus valetudine. Is,infirmè ſatis ſe habere ſubtremula voce,reſpondit,meque peramanter rogavit,ut poſt mediam horam reverterer. Parvi,ivi, redivi. Mirum adverti ejus faciem priſtino colori reſtitutam,oculos hilares, vocem validam: ea morte in vitam jam rediiſſe non gratis dixiſſe. Quare me cohibere non potui,quo minus exclamarem, Deo, ſuperiſque ſint gratiæ! Bene, immò optimè videre gratulor Dominationem veſtram; Unde nam tam ſubita,ac tanta virium refectio? Subridens reſpondit amicus: Ne mirere, Pater amantiſſime; modò enim Cocholatæ potionem aſſumpſi,quæ miraculi inſtar colorem, vires, vitam ferè in inſtanti mihi parere conſuevit: Deus Immortalis! Hanc meram potionem,non verò validam comeſtionem, Jejunii, fini ex diametro oppoſitam appellaveris?

11 Anton. de Leon *l.c.p.*3.*num.*20. ex parvitate materiæ excuſat à mortali adhibentem mediam unciam Cocholatæ,& Eſcob. *tract.*1.*exam.*3.*c.*3.unam unciam cum ſufficienti aqua. Id mihi propter duas

tationes nequaquam arridet. Primò, quia ad generalem quęſtionem de omnibus cibis in modica quantitate ſumptis, huc modò præſentē difficultatem extorques. Secundò, quia ad dignoſcendum an res ſit modica in aliqua materia, ſemper eſt recurrendū ad finem prohibitionis, ut *ſup. l. 1. c. 1. § 3.* fusè docuimus, at certè media uncia Cocholatæ valdè nocet fini intento ab Eccleſia in jejunio; ſiquidem media ejuſmodi potionis uncia multum, ac validè nutrit, & ut audio, pluſquam ſex unciæ alterius cibi valdè nutrientis; ergo minus rectè hac in re parvitatem dimetiris; Poſſes ad eundem modum unam, vel alteram unciam ex vitellis ovorum cum modiciſſimo ſaccari fruſtulo aquæ ebullienti immiſcere, (nam ſic pultem nō ingratam palato cōſtabis) illamq; ſine mortali abſumere interdiu, cùm jejunas, quia Bulla Cruciatæ gaudes; quantum ad qualitatem ovorum, & quantum ad quantitatem, nil, niſi modicum comedis: cum enim ova non ſint perinde nutritiva, ac Cocholata; videbitur ſibi eſſe parvitas materię, una vel altera eorum uncia: ſive item poſſes magnum piſcem in parvam potionem diſtillatū ſumere, & ſimilia. Apage hęc: ſiquidem, in ordine ad finem nutriendi, modica illa nequaquam ſunt, ſed notabilia ſatis.

12 Pro Cocholata, quaſi jejunium nō frangat aſſeruntur ab aliquibus, Turrian. *in ſum. p. 1. c. 556. du. 24. concl. 4 & 7.* Lezana, *v. Jejun. n. 2.* Dian. *p. 4. tr. 4. reſ. 194. & p. 5. tr. 5. reſ. 11.* ſed Turrian. loquitur de pura Cocholata, cùm tamen miſta cum aliis cibis ad nos ſemper adducatur & ad parvitatem materiæ videtur ſe reducere. Ita Anton. de Leone *in diſp. c.* Lez. clarè ſentit nobiſcum: ſolùm aſſert, ſed non reprobat contrariam: Diana ſatis dubitativè loquitur *n. 4. p.* quoſque nominat Theologos Cocholatas nominat tantummodo ex auditu alterius; & *in 4. p.* re melius fortaſſe perpenſa, ſtat manifeſtè pro noſtra ſententia. Tandem invenio Eſcobar *in ſum. tr. 1. Exam. 13. c. 3.* qui etiam ad parvitatem confugere videtur: ſic enim habet. *Aliquando dixi pro potu haberi Cocholatam; at magis aut veritati inhærens quàm rationi, Potum eſſe aſſero; ſed non uti cond o abuſus, ſed quemadmodum potio ab Indis in Hiſpaniam pervenit; unde Cocholata ovis aut lacte conditum potus non eſt, ſed cibus ſubſtantialiſſimus. Item hujuſmodi potio admodum craſſa, in notabili quantitate jejunium violat. Verùm Cocholata liquidum adeò, ut unicæ potioni uncia un: adhibeatur ſaccaro neceſſario, potus eſt, & abſque ſcrupulo abſumi poteſt.* Hæc ille, ubi nota primo illum (*ut ab Indis in Hiſpaniam pervenit*) unde igitur tibi fides, an tua Cocholata ſit pura, an mixta? Secundò, nec unam unciam Cocholatæ eſſe admittendam, jam modò *n. præc.* dictum eſt.

13 Quę hactenus de Cocholata diſputavi, vera mihi videntur propter rationes intrinſecas: Cœterum, quia video viros pios, religioſos, ac doctos putare eam, prout in Hiſpania, & Romæ eſt nunc in uſu, eſſe uſualem potionem, nec violare jejunium: nolo (idque propter authoritatem extrinſecam) hanc ſententiam à probabilitatis, ſecuritatiſque finibus repellere. Enarravit mihi vir noſtræ Societatis omne fide dignus, Eminentiſſimum Joannem de Lugo, antequam ad ſacram purpuram eſſet aſcitus; dum ſcilicet Theologiam in Romano Collegio profiteretur, ita facetè reſpondiſſe cuidam Sacerdoti ab eo ſciſcitanti, an Cocholata jejunium frangeret: *Qui eam uſurpant, nequaquam frangere aſſerunt; frangere contendunt, qui ab ea ſe continent; ego verò cum inter uſurpantes ſim, ne utiquam jejunium violare pronuntio.* Hæc ille. Si ergo vir adeò doctus, ac pius, tantaque authoritate præſtans, ſic diſertis verbis ediſſerit; qua ratione eum non probabiliter loqui, & agere, valet quiſpiam ſuſpicari?

Poſt hæc ſcripta legi *Tractatum Thomæ Hurtadi, de potione Cocholata, p. 2. mor. tr. 10.* acriter defendentis, & quidem eruditè, eam jejunium nequaquam frangere. Si eſt otium, illum lege.

Arundines Mellitæ.

14 In pluribus noſtræ Sicilię campis Mellitę arundines educuntur, ex quibus magno artificio, nec minori lucro extrahi congelariq; Saccarum ſolet. Solent & incolę eas interdiù per fruſtulas cultro inciſas, recreationis gratia, quaſi cupedias ſugere, ſeu ut verius loquar, dentibus mandare, & atterere, earumq; ſuccum palato gratiſſimum, expulſis interim ab ore purgamentis, deguſtando traiicere: Nil vulgarius apud ſummos, medios, infimos, quare ſępè in diſpenſationem ducta eſt quæſtio, an jejunium illæ diſſolvant. Et diſſolvere quidem, ſi in magna quantitate ſugantur, conveniunt noſtrates Theologi: eſt enim ille ſuccus maximè nutritivus, alitque non modicè, cum ſit ipſa ſaccari mera ſubſtantia: ſed illud audivi, Patrem Bernardinum Piccinum Societat. Noſtræ, quem Naturæ, & ſancti Spiritus peculiaris gratia magnum hominem fecit, & ſapientem; cùm caſus ad cōſcientiam pertinentes hic explicaret Panormi, docuiſſe; duarum ex his arundinibus trajectum ſuccum non eſſe contra jejuniū, niſi materiæ parvitatem. Aſſentior libens, ac Ratio eſſe poſſet, quia humor ſive ex parvis, ſive ex magnis duabus hiſce cannis in ſtomachum deglutitus, vix ad duas uncias pertingit: hanc autem quoad violandum jejunium eſſe in communibus cibis quadrageſimalibus parvitatem materiæ, docet Turrianus *in ſum. p. 1. c. 265. ſ. 27. n. 2.* & nos infra videbimus. Poſt hæc ſcripta, immò & impreſſa curavi expenderetur ſuccus unius arundinis mellitæ communioris magnitudinis, & inventus eſt ponderare uncias duas Romanas cum dimidia: Quare corrigendum erit id, quod Pater Bernardinus fertur docuiſſe; ſi docuit tamen.

Protractio Refectionis.

15 Si quis in unica ſua comeſtione, quacunque ex cauſa, inſumat unam vel alteram horā, non frangit jejunium: quia continuat eandem refectionem, quæ moraliter, unica tandem eſt. Ita Fag. *præc. Eccl. 4. l. 1. c. 3. n. 5. fin.* At ſi in aliquo ſolemni convivio eam quis protraheret in tempus multum notabile, v. g. à meridie ad Veſperam uſque, ut audio protrahi alicubi; etiam uſq; ad noctem, jejunium ne ſervabitur?

Reſp. Dixit quidam, ſi id apud nos fiat, jejunium nequaquam ſervari: ſervari autem, ſi fiat in locis ubi id fieri conſuevit: quia ab Eccleſia (ajebat) pręcipitur unica comeſtio ſecundùm conſuetudinem regionis; at ibi tam producta comeſtio, unica eſt ſecundùm morem patrię; non verò apud nos. Hæc diſtinctio non placet, utrobique enim jejunium Eccleſiaſticum non ſervatur; ſiquidem Eccleſia unicam in die comeſſionem præcepit: illa autem longa refectio, multiplex virtute eſt, & multiplici comeſtioni verè æquivalet; unde nullo modo eſt apta ad præceptum Eccleſię ſervandum. Tunc jejunium diei celebraſſe eum dices, qui diem totum, vel ejus majorem partem in convivio & compotatione protraxit. Tu quidem id dices, non ego.

Interruptio.

16 Me ad ſatietatem refeci. Quanto poſt tempore, plicato v. g. linteolo, poſſum ſine violatione jejunii aliquid addere meæ refectioni? vel quanto tempore ante, nondum v. g. eodem explicato, poſſum aliquid prægustare? Reſp. quantum judicio morali ſatis eſt, ne interrumpatur unitas refectionis, hoc eſt, ne diſtrahatur unica comeſtio ad conſtituendam ſecundam. Ita colligo ex Sanch. *in conſ. l. 5. c. 1. d. 24. n. 3.* Quadrantem unum cum dimidio, innui *ſup.* non aſſerre moralem interruptionem, etiam ſi animu deſtinaveris nil ampliùs comedere; quia dum adhuc remanet unitas moralis comeſſionis, illam voluntatem mutare, culpa non eſt; Ratio, cur plus temporis admittendum non ſit, ea eſt: quia ſecundùm moralem, communemque hominum exiſtimationem in hoc caſu, ubi nulla neceſſitas excuſat; eæ refectiones non erunt unica comeſtio, ſed plures.

17 Sed quid, ſi propter aliquam cauſam, v. g. propter negotium aliquod interrumpat quis comeſtionem, quando nondum plena habita eſt refectio? Reſp. Huic propter dictam neceſſitatem aliquid longioris temporis indulgerem? nempe horam; Ita Sanc. *ib. n. 1.* alter Sanch. duas horas concedit *d. 52. n. 4.* quando animo redeundi facta eſt interruptio, multò magis, ſi animo redeundi interruptio facta ſit: Hinc infert Thomas Sanc. *ib. n. 2. & 3.* Lectores ad menſam, immediatè ante lectionem aliquid comedere poſſe, ut item famulos quando Domino comedenti inſerviunt; propter neceſſitatem enim legendi, vel inſerviendi, cenſentur tunc incipere ſuam refectionem, quam poſt unam circiter horam perfecturi ſint. Simile quid licet Mercenariis, qui dum ad menſam ſedent, vocantur ad merces vendendas; hæc enim artis neceſſitas facit, ut illæ ſemiplenæ refectiones per moram unius horæ, plus minus, interruptæ, animo præſertim redeundi, unicam moraliter conſtituant. Duas horas concedit Sanch. ſed nimis id eſſe putat Eſcobar *tr. 1. exam. 13 de jejun. c. 3.*

18 Audivi aſſerentem, poſſe refectionem propter aliquod negotiū interrumpi à meridie etiam uſq; ad Veſperas; illæ enim (ajebat) ſemiplenæ comeſtiones uniuntur per intentionem unicam volentis ſerò ad ſibi debitam refectionē redire: ſed nimis id amplè dictum eſt; Cùm enim jam plenè digeſta ſint alimenta ſub meridiem aſſumpta, nequit unicam refectionem veſpertina refectio conſtare cum meridiana. Illud igitur in hoc, & ſimilibus caſibus attendendum eſt, an negotium ſit magni momenti, necne; & iterùm, an notabili refectionis parte carueris, ſi enim magna cauſa fuit, cur notabilem cœnæ partem in Veſperas rejeceris, pia Mater Eccleſia non intendit te ſine ſufficienti refectione diem tranſigere. Quòd ſi modicū cęnę reliquiſti, cum parū pro nihilo reputetur, nō habes jus te iterùm reficiendi, jam enim manè ſufficienter, quoad ſubſtantiam refectus es: ſi verò neceſſitas interrumpendi notabilis non eſt, tibi imputabitur, non enim debueras ſine urgente neceſſitate refectionē diſſecare. Fateor tamen poſſe evenire, ut peccaveris manè, dum ſine neceſſitate refectionē interrupiſti cum animo comedendi ſub noctem; nō verò ſerò peccas comedendo; quia nimirum poteris ita viribus deſtitui, ut refectione prorſus indigeas.

Hæc autem omnia judicio prudentis viri, gravitatem negotii, temporis diſtantiam, perſonæ vires, & ſimilia perpendentis potiùs, quàm certa regula definiri valent. Ita Azor *p. 1. l. 7. c. 9. q. 1.* Reg. *in t. 4. c. 14. n. 177.* aliique.

§ III. *De Jentaculo, quod in Jejuniis indulgetur.*

1 QUæ poſſunt de Veſpertina refectiuncula quæri, ad tria reducuntur: ad ejus quantitatem, ad qualitatem, ad tempus ſumendi.

Quantitas.

Jam apud Recentiores opinio recepta nunc eſt, ad octo circiter uncias pertingere eam poſſe, non quidem ex lege ſcripta, ſed ex conſuetudine legitimè introducta. Ita Fagund. *l. 2. de Eccl. pr. c. 4. n. 13. & 19.*

Digitized by Google

19. cit. Suar. Dian. *part. 1. tract. 6. reſ. 1.* Jo: Sanch. *in ſel. d. 32. num. 7.*

Poſſe te quartam partem ſolitæ cœnæ pro jentaculo comedere; ut ſi viginti uncias aſſumere in cœna ſoles, poſſis aſſumere quinque, ſi quadraginta, decem, probabilis eſt opinio. Ita Regin. *t. 1. lib. 4. c. 14. dub. 10. n. 185.* Laym. *lib. 4. tr. 8. c. 1. n. 9.* Filliuc. *t. 2. tr. 26 p. 2. c. 3 q. 7. n. 33.* ſed quia communiter vix ad triginta duas uncias hominum cœna ſolet aſcendere, ideò qui concedunt uncias octo abſumi poſſe, quæ ſunt quarta pars de triginta duobus, non longè ab hac opinione videntur recedere: recedunt tamen; quia haſce uncias octo concedunt omnibus ſive ampla, ſive modica cœna utentibus, ſive robuſtis, ſive valetudinariis; ſive iis fames prorſus extinguatur, ſive nequaquam: id quod prudenter inductum pro praxi eſt, ne ſcilicet ſcrupulis pateret paulò religioſioribus via.

Dixi autem (octo circiter uncias) nam parum excedere addendo unam, vel alteram unciam ſupra prædictas octo, eſſet ea nonnullorum ſententia parvitas materiæ, nec peccatum mortale conſtituens. Ita Pellizz. Leander ex Turriano apud Dianam *par. 9. tr. 6. reſ. 15.*

2 Petes. Poteſtne licitè quis panem in quantitate debita, vel ciceres, fabas, ſimilemque materiam coquere in aqua, vel alio liquore, illamque totam pro jentaculo aſſumere? Reſpondeo, non poſſe docet Filliuc. *t. 2. tr. 27. p. 2. c. 2. n. 31.* quia ſic liquor ille non retinet ampliùs rationem potus; ſed propter coctionem ex illo, & materia ſolida fit unus cibus ſolidus, & quidem excedens conceſſam jentaculi quantitatem. Poſſe probabiliter cenſet Boſſ. *ſect. 4. de Jubil. ca. n. 18. n. 128.* quia in ſubſtantia ille liquor ſemper remanet liquor, & vehiculum alimenti, nihilque addit ad ſubſtantiã nutritionis, illaque coctio ſolùm reddit cibum magis ſtomacho convenientem, & nil præterea. Quare ſicuti panis in vinum infuſus excreſcit quidem, ſed non fit major in ſubſtantia, unde nec Fideles timent conceſſam quantitatis panem ſic pro jentaculo abſumere; ita in caſu noſtro, &c. His in prima editione evulgatis, volens quidam meus perfamiliaris id in praxim deducere, panis uncias ad lancem octo, in aquam infudit, elixavitque. Coctione autem facta, bilancem iterùm admovit, comperitque augmentum valdè excedens, hoc eſt, uſque ad triginta ferè uncias, pultem illam aſcendiſſe. Bonam ergo partem ejus cum ſumpſiſſet, ſeque illa ferè ad ſatietatem refectum eſſe ſenſiſſet, ſive noluit, ſive non valuit ad id, quod reliquum erat comedendũ, procedere, dicebatque deinde amicis, *jejunare ne hoc eſt, an plenè cœnare? Certè Filliucius, & qui eum ſequitur Paſqualigus, de jejun. deciſ. 106. dum illam ſententiam proferebant, rem experti non erant.* Hæc ille. Quare ejuſmodi opinionem vocare probabilem nequaquam audeo. Non quia putem, aquam illam augmenti cauſam, in aliquo commutari per ignem; ſed quia non potuit conſuetudo, unde totum jentaculis jus habetur, introducere, ut tantam pultem pro jentaculo abſumeres, quanta ferè ſufficit, ſi non ad plenè nutriendum, certè ad plenè ſatiandum. Introducere verò potuit, biſcotum, panemque in aquam, vel vinũ, dum actu te reficis, infuſa (id, quod parvam mutationem affert) comedere.

Huc, quando agimus de quantitate jentaculi reduci poteſt quantitas, quæ in die jejunii ſumpta, judicanda ſit parva materia; Hanc igitur vel eſſe unam, vel alteram unciam ea nonnullorum ſententia dixi; nunc confirmo ex mea, quia tam parva quantitas cibi Quadrageſimalis (nam de carne mox) non nocet notabiliter jejunio.

Addit Bauci, *in ſelect. q. 241.* & Henriquez, unum ovum, aut parum orizæ cum lacte, vel fruſtum caſei eſſe parvam materiam, affirmantque, tum propter hanc parvitatem, tum propter paupertatem, poſſe concedi oſtiatim mendicantibus, quando alia ii non habent, ut ea comedant in die vetito. Hæc ex Bauci. Verùm Henriq. *l. 2. c. 13. n. 9.* propter paupertatem ea concedit, non propter parvitatem. Id autẽ probabile eſt, quia aliud non habenti parum obſonii videtur eſſe prædicta quantitas talis cibi, at propter parvitatem, nec unum ovũ poſſe concedit, ex mox dicendis n. 3. colligetur: verba autẽ Henr. hæc ſunt. *Habet enim paupertas multa Privilegia, & unum ovum, aut parum orizæ cum lacte, vel fruſtum caſei eſt in his parva materia.* Nota illud *in his*.

Sed quid de parvitate in eſu carnis? Reſpondeo. Cùm hæc ſit majoris nutrimenti, quàm leviores cibi Quadrageſimales, & pro illa adſit aliud præceptum de ea non comedenda tempore jejunii, parva ejus quantitas indicatur ab Alphonſo de Leone, & Dian. *citati* à Paſqualig. *mox citando*, quam ſumere ſolent coqui, ac Pincernæ ad prægustandos cibos (qui certè ne venialiter quidem peccant, quando ob neceſſitatem famulatus, & ſui muneris id præſtant.) Paſqualigus autem *de jejunio deciſ. 49.* quem refert, nec refellit Bauci *in ſing. caſ. 287. verſ. Petes duodecimo*, ait, in eſu carnium dimidiam circiter unciam eſſe parvitatem materiæ.

Quoniam igitur volui ego expendere, quanti ponderis eſſet ovum unum, atque inveni, illud mediocris magnitudinis, & deducto cortice, tum aqua coctum, ſeu elixatum, tum crudum, tum ſartagine frictum, duarum unciarum pondus attigiſſe, ideò fit, ut quarta pars ovi, vel æqualis illi carnis portio ſit in hac re noſtra materiæ parvitas judicanda.

Qualitas.

3 Hinc certant Theologorũ arbitria. Breviter, Dico Primò: de cibis communibus quadrageſimalibus, herbis nimirum ſive crudis, ſive elixatis; piſcibus ſive parvis, ſive magnis ſale coctis; fructibus ſive recentibus, ſive ſiccis, dulciariis, pultibus, quas *mineſtras* appellamus, ex amygdalarũ cremore, ex leguminibus, & ſimilibus: ea accipi poſſunt pro jentaculo, quæ cuilibet arrident, modò conflatũ ex pane, ut fit, & ex prædictis, quod accipitur, non excedat uncias octo. Colligitur ex Bonac. *t. 2 diſp. ult. de præc. Eccl. q. 1. par. 3. n. 3.* & ſic Cajet. *in ſumm. V. Jejun.* § 1 *ſin* Bizot. *p. 4. ſumma de 3. præc. dec. c. ult. memb. 3. n. 3.* & plures apud Dian. *p. 9. tr. 6 reſ.* 8. Ratio hujus dicti eſt, quia licèt jentaculũ ex conſuetudine ſit introductum, & paſſim non accipiantur niſi cibi leviores ex prædictis, quales ſunt fructus, dulciaria, &c. tamen non eſt certum, eſſe introductam abſolutè conſuetudinẽ de ſumendo jentaculo, ſub hac ſtricta neceſſitate, ut non poſſint niſi tales, vel tales cibi à jejunantibus aſſumi: Ergo nec nos aſtringere ſub peccato debemus. Certum etiam eſt jentaculo poſſe nos frui; incertũ, an tales cibi ſubſtantiales ſint excluſi: ergo prævalet libertas valendi illa aſſumere.

4 Dico ſecundò. In diebus jejunii, in quibus ſuprà diximus poſſe ex Bulla Cruciatæ, vel ex aliquo capite comedi lacticinia, probabile eſt, poſſe ea aſſumi pro jentaculo (exceptis ovis, de quibus poſteà) in modica prædicta quantitate; ita ſcilicet, ut juncto proportionato pane, octo unciarum fines non tranſiliantur: Ita Laym. *lib. 4 tr. 8. c. 1. n. 9.* Turr. *in ſumma p. 1. c. 256. dub. 37. concl. 4.* & plures apud Dian. *l. c.* Ratio eſt, quia ex una parte per Bullam, vel aliud caput licèt tunc Fideli iis lacticiniis, caſeo, lacte, butyro veſci: & ex alia, non apparet, unde ea certò prohibeantur pro refectiuncula veſpertina: ut modò de quadrageſimalibus cibis dictum eſt, ergo, &c.

Adde ſi ii, qui ſtrictiſſimè de jentaculo loquuntur, concedunt, poſſe in eo aſſumi ea, quæ apponi pro ſecundis menſis ſolent, fructus, dulciaria, &c. cur non poterit caſeus, qui communiter in ſecundis menſis adhiberi conſuevit? At eſt magnæ nutritionis. Reſpondeo non ita: ut *mox* dicam, cum de ovis, de quibus jam ſubiicio.

5 Dico tertiò: pro jentaculo ova adhiberi non licet: Ita Sanchez *lib. 5. conſ. c. 1. dub. 25. n. 3.* Filliuc. *tom. 2. tract. 27. p. 2. c. 2. dub. 6. num. 30.* Diana *p. 2. tract. 9. reſ. 1.* & *p. 4. tr. 4. reſ. 317.* Ratio eſt, quia ſunt maximè ſubſtantiæ, & nutritionis, atque adeò ex diametro jejunio oppoſita; ut vix unquam invenias, qui videns Fidelem veſpere ova comedentem, judicet eum jejunare.

Non ſic de caſeo, cæteriſque lacticiniis; quæ certè, ut omnes fatentur, minus ſunt nutritiva, & nullo modo ovis ſimilia: nam propterea viribus ob debilitatem deſtitutis, vitellos propinant Medici: non verò alterius generis lacticinia.

Inſtas, licèt ova ſint valdè nutritiva, tamen in jure pro aliquibus ſaltem jejuniis conceduntur, ut ſupra vidimus: ergo, unde habetur, quòd pro eorumdem jejunſorum jentaculis prohibeantur? Reſp. habetur ex hac ipſa eorum vi nutritiva: ſi enim ea concedantur in refectione meridiana, & iterùm in refectiuncula veſpertina; jam ſufficientem, vel quaſi ſufficientem habebis toto illo die nutritionem: ergo non habebis Eccleſiaſticum jejunium; quare non ſumus incerti, an vetentur ova in jentaculo, ſed certiſſimi; ſiquidem propter tantam oppoſitionem, quam habent cum fine intento per jejunium, cenſetur certiſſimum ea eſſe ab Eccleſia pro jentaculo prorſus interdicta.

6 Remanent dubitationes duæ. Prima: An in jejuniis, etiam in iis, in quibus tenes non poſſe comedi lacticinia, liceat nihilominus propter materiæ parvitatem aſſumere muſtacea, ſeu placentulas ex ovis confectas. Reſpondeo licere, ſi ovi quantitas his immixta immò & ſaginis ſit parva, quia parum pro nihilo reputatur: & regulariter ab igne tam modica quantitas abſumitur. Ejuſmodi ſunt, quos *Biſcocellos* vernacula lingua nuncupamus quique paſſim uſu ſunt pro jentaculis. Quòd ſi magna pars ſit in illis, ovorum ſubſtantia, ut in pane, quem *Hiſpanicum* vocamus, qui ferè totus ex ovis modico immixto farinæ flore conſtat, nequaquam licere per ſe patet.

7 Secundò; An in Vigilia Natalis Domini majori refectiuncula vires ſibi reficere liceat? Reſpondeo licere duplo circiter majori, hoc eſt pertingente circiter ad uncias ſexdecim; & quidem propter paritatem rationis ex iiſdem obſoniis, quibus in cæteris Jejuniis licitè uteris, atque adeò etiam ex lacticiniis præter ova. In Vigilia Paſchatis, & Pentecoſtes, niſi legitima ſit alicubi conſuetudo introducta, quæ in Sicilia nondum eſt; nequaquam hæc benignitas locum habet.

At utraque eſt vigilia lætitiæ. Scio; ſed unde habes, quòd in Vigiliis lætitiæ maior ſit refectio corporalis aſſumenda, cùm lætitiam ſacram audis, ne ad corporales delicias, ſed ad ſpirituales animum adiicias: iuxta illud S. Pauli: *Itaque epulemur non in fermento malitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & veritatis.*

8 Quod dictum eſt de Vigilia Natalis Domini, intellige etiam, ſi ea incidat in diem Sabbati, in quo celebretur ieiunium quatuor Temporum. Ita uterque Sanchez *ibidem*, quia magis dignum trahit ad ſe minus dignum: quare etiam ſi feſtum Natalis ſit celebrandum poſtridie, nempè die Lunæ (quia dies Sabbati jam eſt Vigilia Natalis) hæc prærogativa benignioris refectiunculæ illi conceditur.

9 Qui vovit in hac Vigilia jejunare, an poſſit duplo jentaculo frui, docuimus *ſup. c. 15. §. 6. n. 13.*

Tempus ſumendi jentaculum, ſeu Cœnulam.

10 Sub Veſperas jentaculũ ſumi conſuevit, cùm ſit introductum ad ſomnum nocte conciliandum: quia tamen poſita jam ob hanc cauſam conſuetudine, abſolutè illud licitum eſt; ideò licitè illud meridie aſſumere, etiam ſine neceſſitate, poteris, rejecta in Veſperas in-

integra refectione. Ita Jo. Sanch. *d.* 53. *n.* 10. Quod idem probabiliter facere poteris in Vigilia Natalis Domini, quamvis pinguior, modo *ſup.* dicto, aſſumenda refectio. Ita Pell. *Man. Reg. t.* 2. *tr.* 5. *c.* 5. contra Th. Sanch. & Trull. cit. à Diana *p.* 9. *tr.* 6. *reſ.* 17.

11 Quid, ſi manè diluculò ſumas refectiunculam, ſerò deinde completè comedas? Reſpondeo propter tantam temporis anticipationem, cauſam in hoc aliqua mrequiro: ſecus nonnulla erit culpa: non tamen mortalis, quia in ſubſtantia nihil ultra debitum ſumis. Ita Angles *in Floreb. q.* 9. *de jejun. n.* 2. *diff.* 5. Fernand. *p.* 1. *exam. Theol. mor. c.* 7. §. 1. *c.* 7. Baſſæus *in Flor. Theol. a. jejun.* 1. *n.* 9. Paſqual. *de jejun. dec. c.* 102. & 103.

12 Quid, ſi eodem diluculo refectiuncula te firmes, ſed poſteà hora meridiana plenè comedas, ſerò autem omninò incenatus cubitum diſcedas? Reſpondeo. Non audeo ſine notabili cauſa vel diſpenſatione id approbare: eſſet enim aliam jejunii formam inducere. Sed neque audeo id ſine cauſa facientem condemnare de culpa mortali: Colligitur ex iiſdem, tum quia ſervatur ſubſtantia jejunii, quæ conſiſtit in unica talium ciborum comeſtione, & unica refectiuncula, ut idem *l. c.* docent, tum quia quod manè deeſt de inedia, ſuppletur ſatis ſuperque veſpere, dum tunc nihil omninò comeditur.

13 Quid denique ſi manè, vel meridiè te levi refectiuncula, quanta Veſperi fieri ſolet, recrees; & deinde duabus, ſeu tribus horis à meridie integram cœnam exhibeas? Reſpondeo. Neque id approbare ſine gravi cauſa, vel diſpenſatione poſſum: videtur enim etiam hæc diverſa forma jejunandi: ſed nec reprobare ſub mortali audeo, propter rationes *nn. præced.* dictas. Ita ex iiſdem.

14 Illud fateor poſſe occurrere, ut quis ſummo manè jentaculũ neſciens, vel non advertens eſſe diem jejunii, ſumat; tunc profectò licitè etiam ſine cauſa poterit, ſive meridie, ſive paucis interjectis à meridie horis, ſive Veſpere perfectè comedere.

Nam propter illam bonam fidem jentaculũ matutinum poterit inſervire pro veſpertina refectiuncula; cùm bona fides leniat inconveniens ductum à nova forma jejunandi; & non ſit cogẽdus Fideles plenam ſibi debitam refectionem in Veſperas ſine ſua culpa protrahere.

Quidam dixere in hoc caſu licere jejunanti, hora conſueta prandere: & deinde ſerò iterùm ſumere conſuetum jentaculũ, pręter matutinum caſu, & bona fide ſumptũ. Videtur colligi ex Fag. *præc. Eccl.* 4. *c.* 4. *n.* 7. Villal. *in ſum. p.* 1. *tr.* 23. *diff.* 6. *n.* 7. Verùm id approbandum, nec in bona, nec in mala fide cenſeo. Ita Leſſ. *lib.* 4. *c.* 2. *d.* 5. *n.* 19. Laym. *lib.* 4. *tr.* 8. *c.* 1. *nu.* 13. Jo. Sanch. *d.* 52. *nu.* 2. quia bona, vel mala fides non abſtulit, vires verè per illud jentaculum matutinum fuiſſe refectas. Id ergo in duobus ſolùm caſibus approbarem. Primò, quando parum quid V. G. una, vel altera cibi uncia manè fuiſſe per errorem aſſumpta; tunc enim tam modico alimento refectæ nequaquam vires fuerunt, unde non eſt homo de ſua refectiuncula defraudandus. Et quidem Turrian. apud Dian. *p.* 5. *tr.* 5. *reſ.* 11. ſumenti mala fide per peccatum veniale parvum illum cibum, concedit poſſe veſpere conſueta refectiuncula frui: multo ergo magis bona fide ſumenti. Secundò cùm ſero notabile propter inediam incommodum aliquis pateretur: neceſſitas enim tunc liceotiam ſe reficiendi concederet. Non deſuit item qui diceret, eum, qui ſive ignorans eſſe diem jejunii, ſive ſciens, atque adeò cum animo peccaminoſo non jejunandi, manè prędictum jentaculum ſumpſit; non teneri ampliùs ad jejunium, quia jam eſt (inquit) deſtructum jejunium. Sic Bonac. *d. ult. de pr. Eccl. q.* 1. *p.* 3. *n.* 8. Sed immeritò id dictum eſſe judico; quia adhuc ſtare poſſe ſubſtantiam jejunii, nil ſerò ſumendo, vel uſus videt.

§. IV. *De hora comedendi in Jejunio.*

1 CONſuetum tempus in noſtra ætate plenè nos reficiendi, cùm jejunio vacamus, eſt ſub horam meridiei plus minus. Meridiei, inquam, horologii ſolaris, quod cœtera horologia artificialia per ſemihorum præcedere ſolet: ita Azor. *p.* 1. *lib.* 7. *c.* 11. *q.* 1. Fill. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 4. *num.* 68. Si qua enim lex unquam de tardiore cœna fuit, uſu legitimè jam eſt abrogata. Conſuetum autem ita eſt, ut volenti tardius differre uſque ad veſperam, utique liberè liceat: cùm rigoroſis jejunium ſic exhibeatur.

2 At contentio inter Theologos non mediocris in anticipatione deſudat. Prolixas amputo quæſtiones. Ajo primò, non eſſe de eſſentia jejunii Eccleſiaſtici, nec de præcepto, horam, comedendi meridianam. Non de eſſentia, ut omnes fere DD. *mox* cit. contra Jo. Sanc. *d.* 53. *n.* 5. concedunt: quia jejunii eſſentia eſt ſolùm unica comeſtio, cum abſtinentia à certo genere ciborum. Nam propterea eum, qui quomodocumque horam comedendi anticipat, tenent ferè omnes ad jejunium ea die obligari, cùm ſubſtantia jejunii non ſit adhuc violata. Ita Trull. *lib.* 3. *in dec. c.* 2. *d.* 4. *n.* 7. Fagund. 4. *Eccl. pr. lib.* 1. *c.* 3. *n.* 21. Th. Sanc. *in conſ. lib.* 5. *c.* 1. *d.* 28. *n.* 8. Laym. *l.* 4. *tr.* 8. *c.* 1. *n.* 11. Fill. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 66. Bonac. *t.* 2. *d. ult. de pr. Eccl. q.* 1. *p.* 4. *n.* 5. Non de pręcepto, vel conſuetudine obligante: quia quamvis nonnemo illa quęrere ſatagat, nunquam invenit tamen. Ajo inſuper, conſequenter non eſſe mortale, horam prædictam anticipare, etiamſi comedatur ſummo manè. Ita Laym. *ib. n.* 10. Filliuc. *l. c. c.* 3. *n.* 72. Bon. *l. c. n.* 7. Lezz. *v. Jejunium* 1. *n.* 5. Tol. *l.* 6. *c.* 2. *n.* 5. quia contra nullum præceptum delinquitur, & corpus toto integro die non comedendo, æquè, ne dicam plus, maceratur. Ajo denique cum diſpenſatione, vel aliqua cauſa, ne venialem quidem eſſe; ſine illis culpam eſſe tantummodo venialem. Ita iidem, quia eſt aliqua deordinatio tam citò ad prandium accurrere quando cęteri ſe continent; à qua liberat diſpenſatio, vel cauſa.

3 Pro iis autem, quos juvat putare meridiem eſſe horam ſe reficiendi ſtatutam ſub mortali; nota poſſe eos prandere una hora circiter ante meridiem in hyeme. Ita Jo. Sanc. *d.* 53. *n.* 1. Trull. *in dec. l.* 3. *c.* 2. *dub.* 4. *n.* 2. *fin.* & duabus in ęſtate: Ita Boſſ. *ſect.* 4. *de Jubil. c.* 18. *n.* 100. Ratio eſt, quia una hora ante, vel poſt punctum præciſum meridiei hyemalis, & duæ ante æſtivum, quando longior eſt dies, poteſt hac in re meridies moraliter haberi. Hinc, quoniam Mendicantes quique eorum privilegia participant, gaudent privilegio anticipandi refectionem jejunii per horam. Ita *Comp. priv. Soc. Jeſu* n. ideò poterunt hi prandere duabus horis hyeme, tribus ęſtate ante meridiem ſolaris horologii; nam unam, vel alteram dat moralitas meridiei, reliquas Pontificis conceſſio. Et quia multi probabiliter concedunt, comedere ſemihora ante ſtatutum, vel conceſſum tempus, etiam ſine cauſa non eſſe notabilem culpam, quia parum pro nihilo reputatur. Ita Diana *p.* 5. *tr.* 5. *reſ.* 10. & *p.* 1. *tr.* 9. *reſ.* 17. Fill. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 4. *nu.* 73. idcircò hyeme poterunt hi duabus horis cum dimidia, ęſtate tribus cum dimidia ante Solarem meridiem menſę accumbere; & quidem ex cauſa ſtudii, itineris, negotii, &c. etiam ſine veniali. Atque hęc quantum jejunantibus faveant, etiam in opinione illa rigoroſa, jam vides.

4 Illud denique hic proprium ſibi vindicat locum; An in Quadrageſima liceat ante recitatas Veſperas comedere? Præſcribitur enim *in Miſſali Rom. in rub. fer.* 4. *cin.* Veſperas eo tempore eſſe recitandas ante comeſtionem. Reſpondeo, licere ſive iis, qui in Choro Veſperas perſolvunt, ſive iis, qui extra Chorum. Ita Medin. *c. de jejunio, q.* 2. *fin.* Cajet. *in ſumm. v. jejunium*, § *hora competens*. Nav. *c.* 21. *Man. num.* 27. Pag. *præc. Eccl.* 4. *lib.* 1. *c.* 3. *n.* 9. Regin. *lib.* 4. *c.* 13. *n.* 159. Ratio eſt, quia Horæ Canonicæ non habent hanc connexionem neceſſariã cum jejunio: ſolùm ita congruenter ſervari diſponitur (non jam jubetur) per Rubricas, ne veſpertinum officium diù differatur, ſi decantandũ ſit poſt cœnam jejunii, quę valdè ſerò facienda ſupponitur in Quadrageſima; Immò quia apud nos jam inolevit uſus comedendi circa Meridiem, opportunius eſſe poſt meridiem, atque adeò poſt comeſtionem, ſua ſcilicet congruenti hora, veſperas recitare. Cùm Romę Sacerdotio ego initiatus recenter fuiſſem, operamque Rubricis ediſcendis de more darem, narrabat quidam ex meis ſodalibus, Robertum Bellarminum Sapientiſſimum æque, ac Sanctiſſimum Cardinalem ſolitum dicere, congruentius eſſe noſtra hac tempeſtate Veſperas Quadrageſimales recitare poſt prandium, quàm anteà. *Nam apud majores noſtros* (dicebat prudentiſſimus vir) *ideò veſperæ recitabantur ante refectionem, quia refectio protrahebatur ad horas veſpertinas, & in quadrageſima quidem longè poſt Nonam; c. ſolent de conſec. diſt.* 1. *at nunc jam à ſtatuta hora eſt cœna dejecta, & in prandium mutata, aſcendit ad Meridiem: ne, quæſo, per novam licentiam deviciatur hora recitationis Officii Veſpertini, & contra debitum ritum ad tempus antemeridianum tranſmittitur.* Hæc Bellarminus.

§. V. *Quædam de obligatione Jejunii, ubi,*

De media nocte, qua ratione hic intelligenda.

1 FRangere jejunium etiam unius tantùm dici, ſemper exiſtimatum eſſe mortale peccatum, communis docet Theologorum ſententia. Ita Vaſq. *p.* 2. *q.* 72. *ar.* 6. *diſp.* 1. *c.* 8. *n.* 8. Suarez, 3. *p. tr.* 4. *d.* 22. *ſect.* 4. *nu.* 22. Sanch. *lib.* 9. *de matr. d.* 15. *n.* 6. &c. non autem eſſe culpam duplicem, ſed una contra Temperantiam, cum per præceptum Eccleſiæ jejunium conſtituatur in materia temperantiæ, docent iidem. Niſi fortè ex intentione inobediendi, vel ex contemptu Superioris non jejunes, tunc enim non eſt mirum, ſi ſuperaddatur alia ſpecies peccati, ut ex ſe patet.

2 Porrò circa obligationem jejunandi notanda ſunt ſequentia. Primò: ſi pluries comedat Quadrageſimali diei jejunii ſolùm in ſecunda plena refectione peccas. Ita Th. Sanch. *lib.* 1. *in d. c. c.* 11. *n.* 42. alter Sanch. *d.* 54. *n.* 42. at ſi carnes, toties quoties, ut ſupra dictum eſt ſatis.

3 Secundò: qui initio Quadrageſimæ ſtatuit nunquam in illa jejunare, unum numero, ſed gravius, nempè æquivalens multiplici omiſſioni, peccatum committit. At in executione toties peccat, quoties diem jejunii frangit, vel quoties carne veſcitur: quæ cur ita ſint, & qua ratione in Confeſſione aperienda, ea à nobis dictis *in opuſc. exp. conf. lib.* 2. facilè colliges.

4 Tertiò: Jejunandum eſſe ex præcepto Eccleſiæ in Quadrageſima, in Vigiliis, in quatuor Temporibus, & in omnibus diebus fortè in Diœceſi ab Epiſcopo decretis.

5 Quartò, qui jejunium ſolvit obligatus ex duplici Eccleſię præcepto, V. G. Vigiliæ, & Quatuor Temporum, vel Vigiliæ, & Quadrageſimæ, &c. unum numero peccatum committit: quia utrumque obligat ex eadem Temperantię virtute. Ita Vaſq. *p.* 2. *q.* 72. *art.* 6. *d.* 98. *num* 8. Suar. 3. *p. tom.* 4. *ſect.* 4. *n.* 22. Sanch. *lib.* 4. *d.* 16. *n.* 6. aliique. At qui ſolvit jejunium V. G. Vigilię, quod ir fortè voverat vel illi ex profeſſione ſuæ Religionis impoſitum erat, duplici ſpecie peccat. Ita Sanch. *ib.* Vaſq. *ib. n.* 9. quia tunc, adverſus Temperantiam, atque adverſus Religionem agit.

6 Quintò: Jejunium Eccleſiaſticum incipit à media nocte in noctem mediam ſubſequentem. Ita Sylu. *V. Jejun. n.* 8. Azor. *p.* 1. *l.* 3. *c.* 15. *q.* 6. & paſſim. Quoniam verò diximus § 4. *n.* 3. Meridiem in hac jejunii materia moraliter eſſe ſumendum, atq; adeò comprehendere me-

diam

diam circiter horam ante ipſum punctum meridiei Mathematicum, & mediam poſteà; quærimus an idem dicendum ſit de media nocte.

7 Certè in jejunio naturali requiſito ad ſumendam Euchariſtiam mathematicè ſumendum pro comperto habeo; is eſt enim omnium Fidelium ſenſus, ut ex *alibi* dictis colligi poteſt: At in Eccleſiaſtico; tantus requirendus rigor non eſt. Ut clarius evadat ſolutio, fac in Æquinoctio, in quo media nox incidit in horam ſextam Italicam noctis, adeſſe obligationem jejunii, ita ut in die ſequenti ſit jejunandum; præcedenti verò præceſſerit dies liber à jejunio. Nam inquiro, media hora poſt ſextam noctis, licitè ne poſſum carnes comedere? ſi mathematicè media nox eſt in materia jejunii accipienda, non poſſum, ut ex ſe patet: ſi verò moraliter, poſſem; quia media hora poſt ſextam pertinet ad mediam noctem moralem; atque adeò ad diem præcedentem liberum à jejunio: quare cùm morali modo datum ſit ab Eccleſia hoc præceptum, ut cætera ſimilia dari ſolent; conſequenter ſit, ut licitè carnes comedantur, cùm nondum pertranſierit media nox moraliter ſumpta.

8 Dico tamen Primò: ſi quis non multùm attendens ad ſciendum utrùm in hoc puncto ſit media nox necne; verùm humano modo procedens non curet exactè id more mathematico, ſed ſolùm moraliter cognoſcere; comedatque carnes circiter illud tempus: non peccat, quamvis revera fuerit hora ſexta cum dimidia noctis. Ratio eſt modò inſinuata, quia præcepta hæc non tam rigoroſa morali modo ſunt intelligenda, ne Fideles cogantur tam ſubtiles apices à communi procedendi modo alienos inveſtigare.

9 Dico ſecundò: Si quis ſciat, vel facilè ex horologiis, ſeu aliundè ſcire poteſt, punctum noctis mediæ mathematicum, ſecundùm illud debet ſe gerere, nec poſt illud ne per minutum quidem in caſu propoſito poteſt carnes comedere. Ita Jo. Sanch. *diſp.42. n.20.* innuit Caſtr. *t.1. tr.3. d.5. p.1. n.8.* & ſupponit Sanch. *lib.2. de matr. d.4. n.40.* Ratio eſt, quia ſuppoſita ſcientia de mediæ noctis momento, vel facilitate morali eam habendi: non poſſum etiam humano modo, & morali non cenſere illud tempus ad hujuſmodi momentum conſequens pertinere ad diem ſequentem addictum jejunio, & conſequenter non poſſum non cognoſcere præceptum jejunii urgere; Si ergo præceptum urget, atque eſt in poſſeſſione obligatio jejunii, non verò mea libertas comedendi; qui fieri poteſt, ut à jejunando ſim liber? Res eſt metienda, ſicuti in numero peccatorum proferendo in Confeſſiones, ſi enim neſciam præciſum numerum, ſat eſt dicere, *toties peccavi plus minus*, nec obligor niſi moralem diligentiam adhibere ad numerum ſciendum; at ſi ſciam, vel facilè recordari poſſim, ter V.G. peccaſſe, & non ampliùs: debeo fateri ter mathemathicè me peccaſſe, &c. Ita igitur in caſu noſtro.

Hinc in ultima nocte Bacchanalium, illuceſcente feria 4. Cinerum, ſi ſciam, vel facilè poſſim momentum mediæ noctis, à cena abſtinere omninò debeo: quia falſum eſt, quòd poſſideat, ut quidam non rectè judicavit, cœnandi libertas; poſſidet enim clarè jejunii quadrageſimalis obligatio. Idem dic de nocte diei Jovis, illuceſcente feria ſexta, quoad carnes comedendas, cùm par ſit ratio: Quòd ſi prædictum momentum neſciam, nec per moralem diligentiam ſcire poſſim: tunc enim verò ad moralem mediam noctem tutò confugiam. Denique ſi factis omnibus diligentiis adhuc ſit dubium de media nocte, quid faciendum: diximus ſatis *lib.1. c.3. §.7. verb. Euchariſtiæ ſuſceptio.*

§.VI. *De obligatione non cooperandi cum aliis in fractione Jejunii.*

1 Cum certum ſit, comeſtionem indebitam miniſtrare alicui Fideli ea intentione, ut ille jejunium frangat: eſſe mortale; eſt enim directè intendere rem mortaliter malam: quæritur tamen, an idem ſit, ſi ſine hac intentione miniſtretur comeſtio? Id ergo ut ordine quæramus, dicamus primò de Patre, vel Domino: Secundò, de Cauponibus, ciboſque vendentibus: Tertiò, de familiaribus, & amicis. Dixi (alicui Fideli) nam reſpectu Infidelium, vide, quæ dixi *c.3. §.1. num.15. & 16.* & univerſim plura de cooperatione cum alieno peccato dicentur, Deo dante, *lib.5. c.1. §.3.*

Pater, & Dominus.

2 Patrem, & Dominum ad compellendos filios, vel famulos, ut ii jejunent, non obligo. Ita Fag. *p. Eccl 4. lib.1. c.10. n.11. fin.* Sanch. *lib.5. conſ. c.1. d.17. n.5.* Azor. *p.1. lib.2. c.20. q.12.* ad monendum, corrigendum, modeſtèque increpandum, obligari eoſdem puto. Ita iidem. Ratio eſt, quia filii, ac ſervi juxta illud *2. ad Timoth.5. Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem negavit, & eſt Infideli deterior*, ad Patrum, Dominorumque curam pertinent. Et quia ii non ſunt horum Prelati, nec ſpiritualem in hos juriſdictionem exercent, monere poſſunt, atque adeò debent: non verò compellere.

3 Quare poterunt, immò & debebunt illis cibos, quamvis ſciant, eos non jejunaturos, miniſtrare; quia ex una parte hæc ſubminiſtratio opus eſt ex ſe indifferens; & ex alia Patrem, Dominumque excuſat proprium officium alimenta ſuis cum debita liberalitate prebendi, modò ſecundùm authoritatem, qua in illos pollent, moneant, & increpent, prout dictum eſt.

4 Ipſi item famuli, filii, ſimileſque ſubditi, poterunt Dominis, Patribuſque frangentibus jejunium, ſcienter cibos parare, ac miniſtrare. Ita Azor. *p.1. lib.7. c.31. q.11.* Sanc. *lib.1. in dec. c.7. n.13.* quia hæc ſunt opera ex ſe indifferentia; & ex alia parte, famulatus, ac filiationis ratio ipſos ſatis excuſat.

5 Sed quid? Poſſunt ne licitè Domini, laborioſas actiones ſervis, filiiſque, immò & operariis imperare, quibus conſequenter ſit, ut hi à jejunii lege liberentur? Reſpondeo. Si bono fine Domini procedunt, imperando labores, qui communiter imperari ſolent, etiam ſi differri valeant, non peccabunt. Ita Bonac. *to.2. d.ult. de pr. Eccl. q.1. p.ult. n.9.* Sanch. *in conſ. lib.5. c.1. d.9. n.2.* quia utuntur jure ſuo, præcipiendo quæ poſſunt ſervis: qui ſervi nec item peccabunt, quia ex officio laborant, atque adeò legitimè à jejunio, ut mox in proprio loco dicemus, excuſantur, immò propter eandem rationem poterit quis ex Eſcobar, *tr.1. c.13 de jejun. n.3.* operarios conducere cum pacto, ut non jejunent, ne aliàs minus laborent. Ita DD. mox citandi.

Caupones, & ii, qui cibos vendunt.

6 Quando probabiliter putantur accedentes ad hos non violaturi jejunium, poſſe Caupones, & Vendentes cibos iis miniſtrare, vendere, atque invitare, patet ex ſe. Sed quid, ſi ſit dubium? adhuc poterunt: quia, niſi certò conſtet contrarium, nemo eſt præſumendus malus: atq; adeò, non eſt præſumendus jejunium violaturus.

7 At quando probabiliter, vel certò ſciunt violaturos: conceſſu eſt difficilius. Concedimus tamen ſatis probabiliter. Ita Sanch. *l.5. conſ. c.1. d.16. n.5.* lege item Dian. *p.1. tr 9. reſ.38.* & eundem Sanch. *lib.1. in Dec. c.7. n.34.* Ratio cõceſſionis eſt, quia miniſtratio illa, immò ultronea invitatio non ſit à Caupone, vel Venditore, directè alliciendo ad non jejunandum, atq; adeò peccandum; ſed ad lucrum expiſcandum: idque ſciunt, probèque noſcunt ementes; & ex alia parte; illa ſubminiſtrandi, atque invitandi actio, opus eſt ex ſe indifferens, cùm poſſint illi cibi emi ad licitum uſum; & quamvis per malitiam accedentium conjungatur talis emptio cum peccato tranſgreſſionis precepti, Vendentes tamen excuſantur propter officiũ, quod ipſi ſine fraude exercent: eoſdem Caupones poſſe nolle recipere eos, qui cœnaturi non ſunt, modò ex circumſtantiis illud *nolle* æquivalet coactioni, probabilis eſt ſententia. Tunc enim non compellunt ad cænã, ſed utuntur jure ſuo, quo hoſpites alliciant; Cujus rei clara conjectura eſt, quia ii poſſent, ſi vellent; ſolùm cenare, non premittendo prandium, & ſic non violare jejunium; quare ſenſus Cauponum eſt hujuſmodi. *Si tu valis apud me divertere; manè à cibo abſtinens, cænaturus apud me veſperè ſecus de alio hoſpitio tibi conſule.* An Caupones poſſint miniſtrare carnes, innuam per occaſionem *mox num. 14.*

Amici.

8 Quidam die Quagrageſimali nobilem perfamiliarem hoſpitio ſub veſperas recepturus, lautiſſimam cænam ex permiſſis cibis, atque lacticiniis, ut erat dives, & liberalitatis amans, cùm paraviſſet; cognovit nobilem illum amicum cum toto comitatu opiparè per viam apud alium hoſpitem manè comediſſe; incidit ergo in ſcrupulum, an poſſet ſuam cænam expectatis hoſpitibus proferre, offerre, miniſtrare; immò & eoſdem invitare ad ſeſe reficiendos, certus non paucos ex comitatu ſine ulla neceſſitate jejunii leges violaturos, ac ſine Bulla lacticiniis ſe refecturos?

9 Diximus Primò; (Nam Noſtros conſilii gratia convenit) parare cœnam, proferre, miniſtrare urbanitatis gratia eum licitè poſſe. Ita Trull. *lib.3. in dec. c.2. d.3. n.10.* Angles *in floreb. q.7. de jejun. diffic.4. in concl.* quia ex una parte ratio Hoſpitii excuſat, & ex alia hęc ſunt opera indifferentia, nec ex ſe mala; poterunt enim hoſpites tantùm ex ea cæna, ſi velint, accipere, quantum ſufficiat ad veſpertinam refectiunculam, ſi plus aſſumant, ſibi imputent, cùm ſcire debeant hæc fieri ſolere ad oſtentationem liberalitatis; conciliationemque amicitiæ; non verò ad eos omnes cibos ventri infarciendo.

10 Diximus Secundò; hæc exhibere ex directa intentione, ut hoſpites cænent, licitè non poſſe; quia id eſſet velle eos hic & nunc peccare, ut modo n.1. dictum eſt.

11 Diximus Tertiò: poſſe licitè tum paratis fortè alibi cęnari, ſic Eſcob. ex Sà, *exam.13. tr.1. de jejun. c.3. fin.* tum etiam non paratis offerre cęnam, eoſdemque invitare non quidem animo, ſicuti dictũ eſt, ut hoſpites oblata acceptent, atq; cõpletè cęnent, ſed animo, ut ſua hoſpitibus liberalitas appareat, amicitiæq; ſigna videant amici: nullo autem modo poteſt cogere, ut comedant. Ita Dian. *p.1. tr.9. r.38.* aliique ab eodem citati, & rurſus, latè *p.5. tr.7. r.7.* ex Hurt. Ratio prioris dicti eſt, quia ea obligatio, & invitatio eodem modo nunc ſe habet, ac modo dicta ſubminiſtratio, & prolatio ciborum; apparet enim clarè eſſe merum urbanitatis ſignum, & ex alia parte ex ſe opus indifferẽs, cùm invitentur amici ad comeſtionem, quę ſit merum jentaculũ, non ad omnia devoranda. Ratio poſterioris dicti eſt, quia ſi urgeret abſolutè (nam urgere expreſsè ad ſolùm jentaculũ, non eſſe ex ullo capite culpa, urgeret ad actionem hic & nunc moraliter peccaminoſam.

12 Diximus quartò, lacticinia etiam poſſe miniſtrare, eaque offerre hic, ubi viget uſus Bullæ Cruc. Ita Sanch. *lib.5. conſ. c.1. d.16. nu.3.* Ratio eſt, quia ſenſus offerentis ſemper intelligitur conditionatus, ut ſcilicet ea quis comedat, ſi licitè poteſt. Quid, ſi certò ſciatur accumbens carere Bulla, & tamen ſine neceſſitate ea manducaturus? Sanch. *ibid.* docet non poſſe, quando eſt dubium, an accumbentes habeant Bullam: unde ſequitur multò minus poſſe, quando eſt certum?

Sed

Digitized by Google

Sed profectò, ſi ſit dubium, poteſt, quia in dubio nemo eſt judicandus immemor eſſe ſuæ ſalutis: at ſi ſit certum, non poterit, niſi juſta, ac proportionata urgeat cauſa, quia tunc ſine cauſa excuſante eſſe offendiculo ipſi proximo ad illud peccatum, quod facilè removere poſſes; facilè enim poſſes, ſi cauſa nulla te ad ea miniſtranda cogeret.

13 Diximus quintò, ſi invitans commodè poteſt, ut, ſi nec inurbanitatem ſibi exprobandam, nec aliud malum timeat, multò magis ſi ſperet futurum, ut ſua monitione invitati ab illa peccaminoſa refectione ſe retrahant; obligari ex Charitate oſtendere ſe ex parte ſua eos cibos præparaſſe quidem; attuliſſe, ad eoſdemque invitaſſe; cęterũ velle, ut quiſque ſuæ conſcientiæ conſulat. Ratio eſt, quia tunc Charitas, dictat, ut quam facilè poteſt, peccato proximi occurratur.

14 Diximus denique ſextò ad uberiorem doctrinam, Patrem hunc familias nullo modò carnes, parare, miniſtrare, vel ad eas invitare accumbentes poſſe: ita Laym. Leſſ. *mox cit.* quia tunc (ut ſupponimus) peccare invitati eas comedendo; quare ſine ulla cauſa (neque enim ratio hoſpitii cauſam dat, ut diebus jejunii carnes apponantur) cooperaretur Paterfamilias ejuſmodi peccato. Non ſic accidit cauponi, inter hæreticos, & Catholicos degenti; à ſuo enim officio fortaſsè in quibuſdam caſibus excuſabitur, miniſtrendo ſimul carnes, & cibos quadrageſimales tempore jejunii, de qua re vide Laym. *lib. 2. tr. 3. c. 13. n. 5.* Leſſ. *lib. 4. c. 2. n. 23.* Fill. *tr. 27. p. 2. c. 5. num. 92.* Caſtr. *tr. 3. diſp. 6. de charit. p. 14.* & nos *inf. lib. 5. c. 1. §. 3.*

§. VII. *De excuſationibus à jejunio.*

CAuſæ excuſantes à Jejunio multiplices ſunt, quæ ordinis, & claritatis gratia, operæ pretium erit diſtinctè percurrere.

Ætas.

1 Qui vigeſimum primum annum non complevit, ex S. Thom. 2. 2. *q.* 147. *art. 4. ad* 2. & paſſim DD. & qui ſexageſimum annum attigit, quamvis nondum illum compleverit, excuſatur à jejunio. Ita Jo. Sanc. *d. 54. n. 10.* Trull. *lib. 3. in dec. c. 2. d. 4. n. 3.* ille propter adoleſcendi neceſſitatem, hic propter vires (licèt robuſtæ alias appareant) jam ſenio declinantes. Qui anceps eſt de ſua ætate, quid faciet, diximus ſupra *lib. 2. c. 3. §. 7. V. Ætas.*

2 Porrò quo ad hæc, Dubitabis primò ſi quis in prima hora medię noctis hoc die, quo jejunandum eſt, compleat annum vigeſimum primum, obligandus ne erit ad jejunandum hoc eodem die?

Reſpondeo, ſi compleat ex eo quod ipſe natus ſit in ipſa media nocte, ita ut prima hora jam dicta fuerit terminus extrinſecus ſui natalis, obligabitur; quia tunc totus dies, cujus initium dat hæc prima hora, pertinet ad annum vigeſimum ſecundum talis ætatis, in quo urget jejunandi præceptum: At ſi compleat ex eo, quòd natus ſit in ipſa prima hora mediæ noctis, ita ut prima hora ſit terminus intrinſecus ortus ſui, non obligatur. Ita Io Sanch. *l. c. num.* 4. Dian. *p. 1. tr. 9. reſ.* 49 Bonac. *c. ult. de pr. Eccl. q. 2. ult. n. 7.* quia tunc illa prima hora pertinet ad complementum intrinſecum anni vigeſimi primi, in quo toto, atque adeò etiam in hoc complemento habet adoleſcens ille jus comedendi; Cùm igitur poſſit hac hora comedere, & deinde non ſit fraudandur communi refectione, quæ conceditur in jejunio, bis legitimè comedet plenè, adeòque ut ex dictir liquet, legitimè jejunio liberabitur; atque hæc excuſatio multò erit clarior, ſi annum vigeſimum primum compleat hora ſecunda, poſt mediam noctem, tertia, quarta, cæterir.

3 Simile quid prætereà eveniet in ſene: non enim obligabitur jejunare eo die, in cujus prima hora intrinſecè attingit annos ſexaginta, ut ex dictis item patet.

4 Quod ſi quis compleat annum vigeſimum primum poſt aliquot dies quadrageſimæ, certè ſolùm ad conſequentia jejunia obligabitur; ut contra, ſi quis attingat annum ſexageſimum poſt ejuſdem aliquot dies, ad jejunia conſequentia non obſtringetur. Ita Sanchez *lib. 5. conſ. c. 1. dub. 2. n. 8.* Lez. *V. Jejun. n. 6.* aliique. Ratio eſt, quia præceptum jejuniorum in diebus quadrageſimę dividuum eſt; quare poteſt urgere uno die, & non alio.

5 Dubitabis ſecundò, eſt ne probabile fœminam non obligari ad jejunium, ſi pertingat ad annum ætatis quinquageſimũ? Reſpondeo mihi non videri probabile: quia non invenio jus, nec conſuetudinem, nec rationes hanc ſententiam ſolidè confirmantes. Ita Fagund. *4. Eccl. pr. lib. 1. c. 8. n. 15.* Laym. *lib. 4. c. 1. n. 2.* Jo. Sanc. *d. 44. n. 11.*

Quod enim dicunt, fœminas faciliùs ſeneſcere, non convincit; quia ex alia parte à jejunio, ut omnibus eſt compertum, non perinde ac homines, hoc eſt, non multum macerantur. Non inficior interim, ſi quæ debilior notabiliter ſit, poſſe excuſari: verùm non erit tunc ex ætate, ſed ex mala valetudine ducta excuſatio.

6 Dubitabis tertiò; Religioſus, qui nondum explevit annum vigeſimum primum, tenetur ne ad jejunia per ſuam regulam, mortaliter indicta? Reſpondeo, probabile eſt obligari: Ita Jo Sanch. *d. 34. n. 3.* Sà *V. Jejun. n. 3.* Th. Sanch. *in dec. lib. 4. c. 11. n. 56.* Fagund. *pr. Eccl. 4. lib. 1. c. 8. n. 6.* quia aliud eſt vinculũ Religionis, quo tenetur dictus Religioſus ex vi regulę; aliud temperantiæ, quo ex vi præcepti Eccleſiaſtici: non igitur ſi uno non aſtringatur, ab altero liberabitur, cùm non valeat illatio, quæ fit à diverſis. Sed probabile eſt etiam non obligari. Ita Aſcan. Tambur. *tom. 2. de jur. Abb. d. 12. q. 2. nu. 4 in ult. edit.* Med. *lib. 1. ſumm. c. 4. §. 10.* Graff. *1. p. lib. 3. cap. 37. n. 42.* apud Jo. Sanch. *loc. cit.* quia præſumi poteſt, nullam regulam velle ſub mortali urgere eum ad jejunandum, quem Eccleſia obligare non ſolet. Utraque ſententia tuta eſt, & excipi ſine timore poteſt. Limita, niſi regula expreſsè, vel tacitè (quod verbis ipſius colligetur) includat etiam hos minores adoleſcentes: tunc enim ad jejunium hi ex vi voti à ſe emiſſi obligabuntur.

7 Quid, ſi regula præcipiat, ut à ſuis Religioſis ſerventur jejunia Eccleſię, tenebuntur ne Minores anno vigeſimo primo, ex vi Regulę eadem Eccleſiaſtica jejunia cuſtodire? Reſp. cum Jo Sanc. *l. c. n.* 2. Fagund. *l. c. n.* 6. Dian. *p. 1. tr. 9. reſ.* 16. ſi id pręcipiat regula, ſolùm, ut ita dicam demonſtrativè, & tanquã id, quod de jure ineſt, hoc eſt veluti in memoriam revocet Eccleſiaſtica præcepta, nequaquam tenebuntur: quia hoc modo non additur nova religionis obligatio: ſed priſtina tantùm recolitur, pro iis, qui aliàs per ætatem obligantur, at ſi id regula novo mandet præcepto, utique ut ex ſe patet, tenebuntur.

8 Ex dictis collige, an obligentur ſexagenarii ad jejunia prædicta ex ſola regula obligantia? dico enim probabile quidem eſſe obligari. Ita Bord. *in conſ. Reg. verſ.* 18. *n.* 6. at eſſe etiam probabile neutiquam obligari. Ita Jo. Sanch. *d. 54. n. 8. fin.* Aſcan. Tambur. *de jur. Abb. l. c. q. 5. n. 7. in ultim. edit.* Rodr. *in comp. reſ. 74. n.* 10. quia, ut dictum eſt, niſi contrarium expreſsè conſtet; lex Religionis proportionari præſumitur cum lege Eccleſiæ.

9 Simile quid in quibuſcumque Votis de jejunando. Si enim quis vovit ſingulir Sabbatis, v. g. jejunare toto ſuæ vitæ tempore addita etiam clauſula, *in perpetuum*, probabile eſt excuſari poſt annum ſexageſimum. Ita Sanch. *lib. 4. in dec c. 11. n.* 54. Dian. *p. 1. tr. 9. reſ* 20. Fag. *diſp. ult. de pr. Eccl. q. 1. ult. n. 4 fin.* Laym. *lib. 4. tr. 8. c. 2. n. 2.* Vota enim jejunandi præſumuntur (niſi contrarium expreſsè quis intendat) emitti, niſi ad modum legis Eccleſiaſticę; & ratio ulterior eſt, quia poſt annum dictum præſumitur ſubjectum incapax jejunii propter vires jamjam cadentes, atque adeò jejuniis non obligatum.

Jejunium Voto Caſtitatis à Pontifice ſubrogatum an obliget ſexagenarios?

10 Facit ad hoc argumentum Lectori non ingrata quæſtiuncula: Illuſtris quædam virgo exoravit à Summo Pontifice Voti Caſtitatis diſpenſationem, ad Matrimonium cum pari adoleſcente contrahendam, impoſitumque fuit in Voti commutationem jejunium in qualibet ſexta feria, conſtante ſaltem Matrimonio ſervandum: Annos produxit Mulier uſque ad ſexageſimum & ampliùs, parique fortuna vir; uterque tam validis viribus, ut adoleſcentiam agere videretur: quæſitum fuit; An obliganda mulier eſſet ad proſequenda injuncta à pontifice jejunia.

11 Fuerunt Theologorum, quibuſcum ego quæſtionem communicavi, diviſæ ſententiæ. Negabant nonnulli. Primò, quia veluti matrimonium conſtabat, ita conſtare juxta Pontificis præſcriptum debebat jejunium. Secundò, quia incongruum eſſet eam mulierem gaudere Voti Diſpenſatione, caſtitatem non ſervando & negligere opus loco Caſtitatis impoſitum. Tertiò, quia ſubrogatur. *lib. 5. C. de rei uxoraria actione, c. Eccl. 1. & 2. ut lit. pend.* ſi ergo perpetuum erat Votum, perpetuum eſſet debet & jejunium Voto ſubrogatum. Quartò, quia ejuſmodi jejunii injunctio videtur reduci ad hanc conditionatam conceſſionem, *quamdiu vis Matrimonio frui, tamdiù exhibe jejunium*; non ergo reiicere licèt jejunium, ſi adhuc eidem datur Matrimonio frui.

12 Concedebant alii. Primò, propter illud fundamentum, quod modò attulimus, quia ſcilicet Votum jejunii non obligat, niſi juxta menſuram præcepti Eccleſiæ; idemque propter parem rationem videtur eſſe in pœnitentiis à Confeſſore impoſitis; cùm igitur jejunium tali mulieri impoſitum, vel ęquipolleat Voto, vel pęnitentię, eaſdem conditiones participabit, atque adeò menſuram, terminumque habebit in anno ſexageſimo. Secundò, non eſt prçſumendum plus Pontificem velle obligare hanc fęminam, quàm obliget ipſemet Pontifex, prout eſt legislator univerſalis, obligatque ſubditos ad jejunandum; ſed ipſe tunc non adſtringit Fideles poſt annum ſexageſimum; ergo, &c. Tertiò, quia ratio fundamentalis cur ſexagenarius etiam robuſtarum virium ad jejunia non obligetur, eſt, quia tanta ætar ad debilitatem vergit; jam peto, ſi hæc mulier, quando erat junior in gravem morbum incidiſſet, non ne excuſata fuiſſet à tali jejunio? utique ut omnes fatemur: ergo & nunc excuſabitur poſt ſexageſimum annum, etiam ſi videatur eſſe robuſtæ valetudinis: Probatur hæc conſequentia, quia ſexagenaria verè & intrinſecè infirma eſt, cùm ætas provecta juxta illud, *Senectus ipſa eſt morbus*, magnir infirmitatibus æquipolleat. Quartò, nunquam præſumitur adeſſe præceptum obligans niſi de obligatione conſtet; at dubium ſaltem eſt, an hæc obligatio urgeat prędictam mulierem: ergo illam non obligat. Neque dicas, prævalere præceptum, quod poſſidet: dico enim ego prævalere libertatem, & exemptionem ſenectutis, quæ eſt certa; dubitari autem de præcepto, an ſcilicet hoc dictam ætatem comprehendat.

13 Ad rationes negatium reſpondere poſſum. Ad primam, præſcriptum Pontificis eſſe regulandum juxta morem ipſiuſmet Pontificis in legibus de jejunio ferendis; non ergo pro tempore tam provectæ ætatis. Ad ſecundam, nego, mulierem negligere opus impoſitum: impoſitum enim jejunium fuit ſolùm pro tempore antecedente annum

num

num ſexageſimum, nempè juxta morem Eccleſiæ. Ad tertiam (ut interim alias explicationes taceam) dico opus ſubrugatum debere ſapere naturam rei, cui ſubrogatur in favorabilibus. Vide *ſup. cap.* 16. §. 4. *nu.* 35. non verò odioſis; & ex alia parte communis eſt doctrina poſſe voto perpetua in actiones temporales à Conſeilario, nedum à Pontifice commutari. Ita Sanch. *lib.* 4. *in dec. c.* 46. *nu.* 27. citans Leſſ. & Suar. Ad quartam, negandum eſt conditionatam illam eſſe perpetuam; dico enim eſſe regulandam juxta morem Eccleſiæ, pro tempore ſcilicet ab ipſa conſueto, uſque ad annum ſexageſimum. Ex his igitur vides hanc ſententiam eſſe intra probabilitatis terminos admittendam.

Infirmitas.

14 Excuſari à jejunio notabiliter infirmos, ac valetudinarios res eſt certa nimis, etiam ſi ii in infirmitatem inciderint propria culpa. Ita DD. *mox* cit. Idem dic de iis, quibus jejunium infirmitatem parit notabilem, ut capitis vertiginem, ſtomachi dolorem, &c. Ita Fagund. *pr. Eccl.* 5. *lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 13. Trullench. *lib.* 3. *in dec. c.* 2. *d.* 7. *n.* 4. Sanchez, *lib.* 5. *conſ. c.* 1. *d.* 14. *nu.* 10. Idem de illo, qui ita ſtomacho debili friget ut unicam plenam refectionem, quanta ad plenam nutritionem eſt neceſſaria, ſumere non poſſit; is enim cogitur ſumere duplicem, atque adeò legitimè jejunium non violabit. Ita Sanc. *ibid. n.* 11. Idem de eo infirmo, cui fortè cõducerent ad ſanitatem jejunia: ita idem *ibid. n.* 2. tunc enim, quia verè eſt infirmus, liberatur à præcepto jejunandi; eſto per accedens proficuum aliundè illi ſit jejunium. Unde ſi non jejunet, peccat; peccabit enim contra temperantiam, vel contra propriam charitatem; non verò contra præceptum Eccleſiaſticum de jejunando. Idem de eo, qui noctu dormire per notabile tempus non poteſt, niſi cænet, nimis enim eſſet oneroſum ſic jejunare. Ita Fag. *l. c.* Io. Sanch. *d.* 54. *n.* 13 Laym. *lib.* 4. *c.* 3. *nu.* 3. Neque hunc obligo manè ientare, ſeque ſerò plenè reficere: quo pacto jam jejunium ſartum rectum, ut ex ſupradictis patet, conſervaret. Non obligo, inquam, licèt id commodè facere queat: quia nemo in jejunando eſt obligandus ad extraordinaria remedia, & ad relinquendum ſuum jus comedendi circa meridiem. Sic Th. Sanch. *l. c. n.* 10. Io. Sanch. *l. c.* Fag. *l. c. nu.* 10. Idemque denique de eo, qui de nocte abſque perfecta cæna calefieri notabiliter nequit. Ita Fag. *l. c.* Th. Sanch. *l. c. n.* 10. quia id non contemnendum ſanitatis detrimentum judicatur.

15 Addidi in prædictis caſibus illud (notabiliter, vel notabile) quia notare volui, non quodlibet leve valetudinis detrimentum, quale eſt regulariter V. G. duplex habere cauterium, contra Io. Sanch. *d. d.* 14. *nu.* 1. vel temporaneus, & brevis remiſſuſque dolor capitis, vel quid ſimile; ſed verò grave, (licèt fatear propter Eccleſiæ benignitatem, non neceſſariò graviſſimum) debere eſſe illud, quod à præcepto jejunandi liberum hominem reddat. inſuper non eſt expectandum ipſum actuale detrimentum; ſufficit enim timor rationabilis de damno per jejunium inferendo: timor, inquam, non levis; ſed mali notabilis notabilis timor.

16 Verùm enim ecce nondum non facilè à ſcrupuloſioribus diſſolvendum; ecquanam ratione hujuſmodi gravitas eſt menſuranda? De gravitate timoris ſatis dixi, cùm rationabilem eum debere eſſe dixi; & communiter conſcientia ipſius jejunantis ſufficiet, qua, bona fide, ſive ex experientia præterita, ſive ex probabili ratione putat ſibi graviter nociturum jejunium: Ita Io. Sanch. *d.* 51. *n.* 24. Idem nonnulli rectè dicunt de ipſo damno: credendum enim eſt ipſi jejunanti, qui bona fide ſibi perſuadeat jejunium ſine gravi damno ſe tolerare non poſſe, ita Sanch. *lib.* 1. *in dec. c.* 27. *n.* 21. Suar. *de leg. lib.* 3. *c.* 24. *fin.* Sà, *V. Jejun. n.* 14. aliique. Adhuc tamẽ non fecimus ſcrupuloſo ſatis, qui licèt fateatur id judicio prudentis eſſe dijudicandum, faciliùs enim uni jejunium officiet quàm alteri, tamen qua ratione id judicium fieri cum facilitate poſſit, à nobis doceri expectat, habeat ergo regulam illam, quam, ut expeditiſſimam Doctores cit. & *paſſim*. communiter hic afferunt.

17 Illa infirmitas, ſeu illud damnum ſalutis notabile eſt, quod operationes ordinarias cujuslibet perſonæ impedit; ita ut, qui conſueto ſuo operandi modo eas exercere commodè cum jejunio nequeat, graviter ab illo offendi cenſendus ſit. Hinc ſi ſcholaſticus ex jejunio capite doleat, vel quomodocumque cum difficultate ſtudeat: Si mulier ex debilitate jejunii ſervitia domus incommodè operetur. Si vir quilibet ſuum officium, artemque jejunando difficulter exerceat, & ſimiles; ex hoc capite damni à jejunando legitimè excuſabuntur. Nutrientes, pregnanteſque huc reducuntur. Ita Cajetan. *in ſumm. V. Jejun. cap.* 3. Azor. *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 17. *quæſt.* 6. Sanch. *lib.* 5. *conſ. cap.* 1. *dub.* 14. *n.* 12. Dian. *part.* 1. *tract.* 9. *reſol.* 14 propter ſalutem enim ſive infantis, ſive ſuam à jejunio communiter excuſatur: carnes autem tunc ſolùm comedere iis conceditur, quando ſic complexio, & neceſſitas earum, vel infantium expoſcit: idque etiam puto, antequam fœmina concipiat, ſi à Medicis judicentur jejunia matris nocitura proli ſuſcipiendæ; quia multum grave eſt, fœminam uxoratam, prolem probabiliter in utero concipiendam fovere non poſſe, ſicuti enim alia remedia, ſic convenientia alimenta poterit, immò & debebit ponere: ne fœtus fortè concipiendus elangueſcat.

Ars laborioſa.

18 Officium, ſeu ars, quam quis exercet, ſi ſit ex ſe laborioſa, hominem per ſe liberat à jejunio. Ita DD. cit. & *paſſim*, & ita quidem, ut etiam ſi in illo exercitio quis inveniatur poſſe tolerare jejunium, adhuc ad illud non aſtringatur, ex declar. Eug. IV. *anno* 1440. *in comp. priv. Fratr. Min. V. Jejun. n.* 2. apud Fagund. *p.* 1. *Eccl* 4. *lib.* 1. *c.* 8. *num.* 15. quia ſemper aſpicitur à lege id, quod eſt communiter, & per ſe. Quare poſito, quòd lex univerſaliter omnes artem laborioſam exercentes excluſerit, non erit hic includendus. Adde rationem, quia laborioſis artibus vacantes, frequenti indigent refectione, ne in debilitatem, quando minus putant, elabantur. Hinc Arator etiam robuſtus, patientiſſimuſque inediæ, contra Reginal. *lib.* 4. *c.* 16. *n.* 216. immò etiam ditiſſimus, ex *declar. cit.* non obligatur ad jejunium; quia per ſe omnes aratores excuſantur; & ex alia parte Eccleſia non intendit privare Fideles ſuo officio, modoque vivendi. Præterea, quamvis exercitia ex ſe non laborioſa obligationi jejunandi ſubiaceant; tamen ſi quis ita ſit debilis, ut ſuum officium aliis leve, ipſi ſit laborioſum; à jejunio per accidens, hoc eſt ratione ſuę complexionis excuſabitur: Ita Th. Sanc. *in conſ. lib.* 5. *c.* 1. *dub.* 6. *n.* 8. Regin. *loc. cit. n.* 219. quia pia Mater Eccleſia cum tanto diſpendio obligare Fideles non intendit: Hinc ſcriptores V. G. obligantur ad jejunandum, quia ſcribendi officium levis eſt laboris, & fortè modicè jejunans faciliùs ſcribet, quàm cibo refertus, tamen ſi cui Notario ita laborioſa ſuccedat ſcriptio, ut ſine duplici refectione ſuum munus obire nequeat, excuſabitur certè per accident, ratione ſuæ complexionis.

19 Hæc doctrina ante oculos in tota hac materia perdiligenter habenda eſt; fit enim frequenter, ut in aliquo Doctores invenias excuſari quempiam à jejunio, ſed per accidens, tu verò credas excuſari per ſe, regulamque ad omnes alios minus legitimè deducas. Nudius tertius fuit, qui referret quemdam Theologum non vulgaris litteraturę, excuſare à jejunio hominem equo iter agentem; addebatque Theologus (ut idem referebat) rationẽ, quia ſuccuſſans equus ita malè hominẽ tractabat per integros dies, ut ſatis laborioſum illi fuiſſet illud iter equeſtre, quibus verbis clarè excuſatio per accidens fuit, non per ſe, ille tamen, qui ſolutionem narrabat, acriter contendebat Theologum in ea eſſe ſententia, ut iter equo agentes, excuſandi ſint à jejunio. Cùmque ego inculcarem, ejuſmodi excuſationem nequaquam univerſalem, ſed tali peculiari perſonę addictam fuiſſe, nunquã conſtans vir veritati manus dedit. Deus immortalis! quantum refert, non apices rerum aſpicere, ſed interiora earũ viſcera penetrare?

20 Si quęras, quęnam ſunt officia ex ſe laborioſa. Dico ea eſſe, quæ exercentur cum magna agitatione membrorum corporis; tunc enim multi ſpiritus conſumuntur, unde & ciborum auxilio opus eſt; & inedia, quæ magis corpus exedit, non eſt addenda.

Porrò plura ſunt exercitia clarè laborioſa, plura manifeſtè non laborioſa; plura denique de quibus, qualia ſint, dubitatur, ſuo igitur ordine breviter ſingula delibamus.

Exercitia per ſe laborioſa.

21 Fabrii Ferrarii, Lignarii, Murarii, Foſſores, Agricolæ, ſeu Aratores, Lapidicidæ, Bajuli, ideſt, onera per diem integrum portantes; Piſtores, ſeu panem conficientes; Textores. Molitores, Fullones, hoc eſt, qui toto die pannis, telis, veſtibus lavandis vacant, Coriarii Lanarii, hoc eſt qui lanas lavando, tergendo, diſcutiendo curant; Argentarii, vel Aurifices, hoc eſt, qui utentes malleo, lima, ſimilive inſtrumento laborioſo, argentum, aurum, immò & quodlibet metallũ verſant; Iter agentes pedibus, Curſores (Italicè *quelli che corrono la poſta*) Remigantes, Nautæque toto die remos, vel alia navis exercitia præſtantes; Typographi, non quidem qui litteras ordinant, (leve enim id opus eſt) ſed qui torculari opera navant; Mercenarii, hoc eſt, qui ut merces vendant, iis onuſti per urbem toto ſere die circumeunt; Ornantes templa, quando ſcilicet ſcalas transferẽtes, perque eas ſalientes cum magno labore hinc inde agitantur. Hi, inquam, omnes, ſimileſque, quia laborioſas ex ſe artes exercent, à jejuniis meritò liberantur. Ita DD. citati, & citandi, *ſparſim*.

22 Nota autem duo, vel tria; Primò, hic ſermonem noſtrum eſſe de his artibus abſolutè acceptis, ſecus ſi diminutè ſumantur: ſi enim quis, v. g. in die jejunii duo, vel tria induſia lavet; parvo labore frumentum, beſtiarum, vel aquarum vi, molat; leviuſculas vittas texat, quod cum modico fit labore; Merces vendat, longas vias nequaquam terens; non vocabitur abſolutè Fullo, Molitor, Textor, Mercenarius, licèt integrum diem in his conſumat, nec conſequenter à jejunio immunis erit: quia ejuſmodi exercitia, ſic diminutè accepta, non ſunt per ſe laborioſa.

23 Præterea ejuſmodi opera jam certò laborioſa, totum diem, vel majorem ejus partem, vel certè in laborioſis artibus, bonam diei partem occupare debere, ut per ſe valeat excuſatio; ſi enim vel laborioſiſſimus Faber unam, vel alteram horam ligna, vel lapides cædat, non propterea eo die abſolutè, quantum eſt ex hoc uno labore, à jejunio liberabitur.

24 Denique Artifices, vel ſimiles ex officio laborantes, ſi fortè à ſuis laborioſis exercitationibus aliquo die vacent, an dicto die vacationis jejunare teneantur? Aio probabile eſſe, ſi vacent uno vel altero, non obligari regulariter ad jejunia: Ita Fagund. *Eccl. præc.* 4. *lib.* 1. *cap.* 8.

cap.8 n.16. Diana *p.1.tr.9.reſ.9.* Sanch. *in conſ.c.1.d.7.n.20.* quia ne deficiant illis vires, legitimè poſſunt vel eas ſervare ad ſequentia opera, vel eaſdem reficere pro operibus antecedentibus. At ſi multis vacent diebus, obligantur ad jejunium, quia excuſatio neque à præcedenti, neque à præſenti, neque à conſequenti labore peti nunc poteſt.

Exercitia per ſe non laborioſa.

25 Scriptores, Notarii, Pictores, Statuas fingentes, ſed ſine magno mallei ſtrepitu, conatuque (ſecus ad lapidicidas modo dicto reducerentur) Filum ea Lana, vel Lino uentes; famuli comitantes Dominũ per Urbem moderatè, etiam cum rheda obambulantem; Iter lectica, navi, equo peragentes; Cantores, Sartores, qui veſtes conſuunt; Ancillæ levia ſervitia domus exhibentes; Medici, Chirurgi, Confeſſarii, Lectores cujuslibet ſcientiæ, etiam qui plures Lectiones more ordinario legunt, & in univerſum ii, qui ea officia exercent, quæ ingenii vi perficiuntur; ut Advocati, Procuratores, Scholaſtici, & ſimiles: omnes, inquam, hi mihi videntur artes minime per ſe laborioſas exercere, ideòque à jejunio per ſe nequaquam excuſari. Ita DD. citati, & citandi *ſparſim*, quidquid aliqui de aliquibus ex his aſleverent. Per ſe, inquam, nam ſciò facilè ratione alicujus gravis circumſtantiæ per accidens excuſari poſſe. Fac enim peditem ſamulum Domino per Civitatem totum diem equitanti famulatum præſtare debere; Fac Cantorem ex inedia à voce conſueta deſeri; Fac Advocatum, Lectorem, Confeſſarium, niſi alimento ſe recreent, ſuis clientibus, auditoribus, pœnitentibus facere ſatis non poſſe; Fac navi iter agentem, ſive gravem pati nauſeam, ſine cibo ſufficiente deſtitui, &c. nonne, ſed verò per accident, iis jejunii immunitatem concedes.

Exercitia dubiè laborioſa.

26 Dubium ſit primò. An cõcionatores munus ſuum pro laborioſo habere debeant? Reſp. mihi ita diſtinguẽdum videtur, ſi per totam Quadrageſimam quotidie, vel etiam ter, quaterve in hebdomada cõſuetam horariam, plus minus, concionem habeant ad populum: affirmativè eſt reſpondendum, etiam ſi voluntariè, & propter lucrum (eſt enim opus per ſe pium) concionentur; ac propterea à jejunio tunc erunt excuſandi. Ita Fag *præc. Eccl.4.lib.1.c.8.n.*19. Sãch. *v. Jej nu.n.9.* Diana *p.1.tr.9.reſ.*10. Laym. *lib.4.tr.8.c.3.n.4.* Si ſemel, vel bis in hebdomada, negativè. Ita Diana *ib.* Ratio eſt, quia frequens illa dicendi exercitatio juncta cum neceſſario mentis labore, labor videtur non contemnendus, qualis certè in raris concionibus non apparet; hinc una, vel altera concio in diem jejunii fortè incidens, jus ad ſolvendum jejunium nequaquam dabit, niſi per accidens. Si quando ſcilicet debilitas, vel quid ſimile id tibi indulgendum perſuadeat; id quod extendo cum Sanch. *lib.5.conſ.c.1.dub.*13.*n.*6. etiam ad diem præcedentem concioni; ſi debilitas, judicio prudentis, idẽ requirere videatur.

27 Dubium eſt ſecundò de Coquis. De quibus ſic ſentio: Si ſint Coqui Magnatum vilioribus miniſtris ſolùm aſſiſtẽtes, vel ſint Coqui communes pauca fercula parantes, non excuſantur à jejunio: at ſi ſint Coqui toto ferè die per ſe exercitia culinæ exercentes, ſive ſint alicujus magnatis, ſive numeroſæ familiæ; tunc certè ſatis probabile eſt eximi per ſe à maceratione jejunii: quia tunc eſt ars verè ex ſe laborioſa, cùm in præcedenti caſu non ſit.

28 Dubium eſt Tertiò; De Sartoribus, hoc eſt de iis, qui calceos conſuunt; quos quidem, quamvis ego cenſeam non excuſari: horum enim artem quæ ſedendo exercetur, non apprehendo eſſe valdè laborioſã; tamen quia invenio multos, hoſque magni nominis DD. Leſſ. *lib.4.c.2.d.3.n.*43. Fag. *pr. Eccl.4.lib.1.c.8.n.*15. Laym. *lib.4.tr.8.c.3.n.3.* Sanch. *in conſ.lib.5.c.1.dub.7.n.5.* Trull. *lib.3.in dec.c.2.dub.7.n.7.* illis admodum favere, edendique libertatem per ſe concedere; ideò hanc eſſe opinionem probabilem, ac tutam, negare non poſſum. Suffragatur & ratio: quia hęc ars nõ ſolùm manibus, & brachiis; ſed cruribus etiã, & pedibus, adeòq; notabili conatu corporis exercetur. Excipe; niſi Sutor ſolùm ſcindat corium levi labore, deinde à miniſtris ſuendũ; vel ita molle ſit corium, ut non calcei, ſed pannus, vel veſtis conſui videatur; nunc enim hęc Sutoria aſſimilabitur arti Sartoriæ, quàm à jejunio per ſe paulò ante non liberavimus. Dico denique propter authoritatem Doctorum eſſe probabile nullos artifices, atque adeò Sutores obligari ad jejunia: quia Eugen. vel conceſſit (ajunt) iis privilegium non jejunandi, vel declaracavit eos non comprehendi à lege jejunii. Ita Trullench *l.c.n.9.* citans Fag. & Sà, Azor. *p.1.lib.7.c.17.q.8.* Laym. *lib.4.tr.8.c.3.n.3.* Sanch. *in conf.lib.5.c.1.dub.7.n.7.* aliique.

29 Dubium eſt quartò. De Barbitonſoribus. Et quidem hos per ſe non excuſo: tum quia ipſa conditio talis artis non mihi apparet valdè ex ſe laborioſa, ut mihi non apparuit paulò ante Sartoria: tum quia regulariter ſatis ſucceſſivè, & interpolatim, non autem continuò per integrum diem hæc ſolet ars exerceri. Fateor tamen faciliſſimè iis excuſationem accidentariam convenire poſſe, cùm pedibus ſtantes, non verò ſedentes laborare cogantur: Dices, Eug. IV. ſupra allatus declaravit omnes artifices eximi à pręcepto jejunii. Reſpondeo negandum id eſſe, quia Pontifex tantùm loquitur de artificibus exercentibus artes laborioſas, quare ſemper remanet nobis facienda de artis labore diſcuſſio, niſi fortè authoritatem Doctorum *num. præcedenti* dictam velis amplecti.

30 Inquires. Si quis artem, ſeu vivendi modum laborioſum non eſt ea ſua conditione ſortitus, poteſt ne ex ſua voluntate laborioſum opus aliquo die aſſumere, & conſequenter eo die abſtinentię legem licitè non cuſtodire? Reſpondeo. Si id fiat aliqua notabili ex cauſa, poſſet, ut ſi quis carens, V.G. Ornatore Templi, ipſe cum diurno labore, ne feſtum relinquatur, exornet: idem erit ſi pietatis gratia iter pedeſtre ad ſacram Imaginem arripiat: ſi ſe flagellis uſque ad ſanguinem notabiliter cædat; ſi ad ſerviendum infirmis totum diem, etiam cum proprio lucro laborando conſumat: ipſam enim pietas ſatis rationabilem dat cauſam Ita D.Th *in 4.d.15.q.3.ar. 7.q.2. c. non mediocriter, de conſ.diſt.*15. Io. Sanch. *d.*64.*n.*21. Th. Sanch. *in conſ. lib.5.c.1.dub.*11. *&* 12. ea part. Idem judico, ſi quando aliquod grave commodũ laborando acquiram, vel incommodum à me grave abducam: tantæ enim gravitati indulgere cenſetur Eccleſia. Ita Leſſ. *lib.4.de juſt.c.2.n.*43. Filliuc. *t.*327.*p.2.c.6.n.*120 Trull. *lib.3.in dec.c.2.d.7.n.*13. At ſi ſine cauſa, ut ſi quis pedeſter ad venandum ſolùm ob voluntatem ſe conferat, vel pila ludat, vel haſtiludio vacet; multò magis ſi cum peccato, ut ſi ad adulterandum, vel ad furandum dictum pedeſter iter arripiat; diſtinguendum erit: nam ſi hæc fiant eodem die, quo urget jejunii præceptum, cùm id ſit ponere directum impedimentum executioni præcepti, dum præceptum urget, illicite contra præceptum de jejunando fiet: Lege Leſſ. *lib.4 c.2.n.*43. Layman, *lib.4.tr.8.c.3.n.4.* Trull. *l.c.n.*13. ſi verò fiant tempore remoto, nec multum proximo ipſi diei, quo jejunium urget: non illicitè fieri *ſupra §.2. de Cauſis excuſantib. ab auditione Sacri*, per occaſionem diximus; quem ut recolas, omninò velim.

31 Olim non excuſavi à jejunii lege adoleſcentem nobilem, qui magna animi propenſione per integros quandoque dies, etiam ſi cum jejunio dies concurrerent, per ſummam voluptatem, arti ferrariæ operam navabat, & ſclopetos, ſimiliaque bellicæ artis exquiſita inſtrumenta, artificis inſtar peritiſſimi fabrefaciebat. Fabrum ex officio, dixi, eodem, hoc opere lubens excuſo; te verò excuſare nequaquam debeo; quia illi quamvis diviti ars propria, qua neminem privare intendit Eccleſia, excuſationem affert: te verò non officium tuũ, non ars propria, non labor ex aliqua rationabili cauſa ſuſceptus, non aliud caput à jejunandi lege poteſt eximere.

Scio, quoſdam excuſare eum, qui ſemel, aut iterùm aſſumit pilę ludum V.G. vel Venationem, licèt prępvideat, ſe ſic non poſſe eodem die jejunare, quia præceptum (inquiunt) jejunii non obligat ad abſtinendum ab iis honeſtis actionibus; ita Trull. *l.c.n.*10. cit. Medin. & Ledeſm. Scio inquam; ſed iis aſſentiri nequeo; ſiquidem dum urget præceptum, vel eſt in proximo, obligor non apponere impedimenta ad illius executionem, ut dictum eſt ſatis *ſup.d.*§.2.

32 Illud tanquam certum libens admitto; ſi etiam cum peccato te ita defatigaſti, ut nõ poſſis jejunium pati, peccaſti quidem, dum impedimentum jejunio exhibendo appoſuiſti: at poteris deinde ſine novo peccato comedere, quia tunc verè incapax es maceratione jejunii.

Paupertas.

33 Duplici via paupertas jejunium tollit. Primò, ſi pauper, quia indiget, labores die jejunii: unde propter defatigationem ſe cibi reficere opus habeat. Secundò ſi careat cibis, quibus integram eandemque ſufficientem refectionem aſſumat: nam tunc, quia cogetur pauca identidem per diem comedere, jejunium diſſolvet. Utraque excuſatio, ut ex ſe patet, legitima eſt. Ita S.Th.2.2. *q.*147. *art.4.ad* 4. Fag. *pr. Eccl.4.lib.1.c.8.n.*12. Sanch. *in conf. lib.5. c.1. dub.*15.*n.*1. aliique.

34 Sed adhuc dubitabis primò, de eo, cui ſolum ſuppetit panis, & aqua, an is obligandus ſit ad jejunium? Quid, ſi preter panem, ſuppeteret & vinum, vel potus vino ſimilis? Quid denique ſi præter Panem, & vinum, non deſit aliquod unum obſonium modici ſucci, ut V.G. piſciculi, vel olivæ, vel nuces, vel cæpæ, vel allia, &c. Reſpondeo non obligarem habentem ſolum panem, nec habentem inſuper & vini copiam; quia nimis eſſet oneroſum, & laborioſum ejuſmodi jejunium. At habentem aliquod unum ex dictis, obſoniis obligarem, ſi rarò V.G. ſemel, aut iterùm id contingat; non autem, ſi ſæpè. Ratio eſt, quia ſi ſæpè, maceraretur nimis, atque extra modum corpus: quæ certè nimia maceratio non habet locum, ſi id rarò contingat; præſertim in homine ruſtico, firmæ ſanitatis, & his vilioribus obſoniis aſſueto. Quod ſi cui in promptu eſſent non pauca ex dictis obſoniis, tum olivæ ſcilicet, nuces, tum piſciculi, & ſimilia; non audeo, facultatem eidem non jejunandi concedere; (quidquid non nemo in contrarium ſentiat) quia ſufficiens haberi alimentum à multis cibis vilioribus poteſt, quod ab uno, vel altero pretioſiore potuiſſet.

35 Dubitabis ſecundò. Qui habet, unde vivat, non verò unde reſtituat, vel alat familiam, poteſt ne primò laborare, & conſequẽter jejunium negligere, ut pretio laboris, quod debet exſolvat, familiamve ſubſtentet? Poteſtne ſecundò de victu ſibi detrahere, & cõſequenter propter parvitatem victus non jejunare; ut ſic pecuniam cumulans dictis ſuis debitoribus, familiæque ſatisfiat? Reſpondeo. Poſſe utrumque puto, quia reſtitutio, quæ eſt debita ex iuſtitia, & ſubſtentatio familię, quę eſt ex charitate, prævalent debito jejunii, quod eſt inductum ab Eccleſia cum tanto rigore: Lege *c. non m diocriter, de conſecr. diſt. 5.* certè propter opera pietatis poſſe diſſimulari jejunium, modò *n.*1. diximus. An ſicuti poteſt, ita etiam debeat? Colligetur ex mox dicendis *n. ſeq.*

36 Urges: ſequeretur ex his, primò, pauperem, quando aliundè non

Digitized by Google

non habet, poſſe laborare die feſtivo, immò & omittere ſacrum ſolùm ut reddere debitum, vel familiam alere valeat; par enim videtur ratio de his & de jejunio. Sequeretur ſecundò; ad id etiam obligari; potens enim adhibere media apta ad ſolvenda debita, à juſtitia obſtringitur ut ea adhibeat. Reſpondeo ad primum, concedendam eſſe ſequelam; ſolùm adverto, Sacrum non eſſe tam facilè demittendum; quia præceptum audiendi ſacrum die feſto ſuam gravitatem habet, quæ non videtur regulariter vinci à modico illo lucro, quod à labore tam modici temporis, quo Miſſa durat, acquiri ordinariè poteſt. Reſpondeo ad ſecundum cum diſtinctione: nego enim ad id obligari, ut quis reſtituat; poterit enim debitor ſibi perſuadere creditorem nolle eſſe tam ſeverum, ut obſtringat ipſum ad conquirendam pecuniam medio tam extraordinario, quale eſt laborare die feſtivo, in quo omnibus conceditur quies ad vacandum Deo. At verò concedo te obligari ad laborandum, quando tanta neceſſitas premit, ut ſine illo feſtivo labore notabile damnum ſua familia patiatur; tunc enim urget, ut benè to mones, ratio Charitatis.

Conjugium .

37 Conjux non rarò excuſatione ducta ex ipſa conditione conjugii liberatur à jejunio.

Liberatur autem Primò, in eo caſu, quo non poſſit alteri reddere debitum, ſi jejunet. Ita Thom. Sanch. *lib.9. de matr. d 3. n.10.* Leſſ. *l.5. c.2. n.44* Jo. Sanch. *d.54. num.2*; aliiq; Ratio eſt, quia jus juſtitię prevalet præcepto Eccleſiæ, nolentis cum tanto rigore jejunium; Immò tunc peccaret conjux jejunando. Ita Led. *2. p.4 q.17. ar.2. v. ex prædictis colligitur*. Quia faceret contra jus alterius, dum ad reddendum illi debitum ſe notabiliter impotentem reddit. Tunc autem hic caſus locum habet; quando conjux notabilem debilitatem contraheret ex eo, quod cum jejunio debitum redderet, Debitum inquam moderatè ab altero petitum: quę moderatio attendenda eſt ſpectata qualitate conjugum, juvenes enim, fortioreſque ſępius, ſenes, imbecillioreſque rarius matrimonio uti convenit. Cùm ergo quis non teneatur reddere niſi juxta qualitatem ſuæ complexionis, ad quod ſolùm, & non ad ampliùs virtualiter conſenſit conjux, cum matrimonium contraxit; ideò ſolùm tunc debitum conjugale conjugem à jejunio immunem reddit. Quòd ſi precibus, aliove modo poſſet conjux removere alterum à petendo debitum, adhuc tamen non teneretur uti hoc remedio, atque adeò poſſet nō jejunare, & ſic reddere. Ita Thom. Sanch. *loc. cit.* Ratio eſt, quia perſonalis obligatio reddendi eſt ex juſtitia, quæ non obligat niſi ad reddendum perſonaliter debitum: non verò ad conquirenda, vel ponenda remedia, ne alter petat.

38 Negligi item jejunii præceptum non poteſt, ut potentior, ſeu etiam ut potens quis ſit ad petendum debitum à conjuge. Ita Thom. Sanch. *ibid.* quia ſolùm obligatio juſtitiæ reddendi debitum excuſat à jejunio: at conjux non habet obligationem juſtitiæ petendi, ſed ſolùm reddendi debitum.

39 Scio quendam concedere ſolutionem jejunii ei conjugi, qui niſi comedat, eſt ineptus ad petendum debitum moderatè, quia ſicut Faber dives (inquit) ne ſuum officium, ad quod jus habet deſeret, poteſt laborare, & conſequenter non jejunare; ſic conjugatus, ut ſuum officium uſus matrimonii, ad quem jus habet, non amittat, poterit non jejunare: non quidem ut ſit valentior, & potentior ad extraordinarias copulas, ſed ut ſit potens ad petendas copulas moderatas, ad quas ius habet.

40 Verùm nulla ratione placet hæc conceſſio; non ſolùm, quia omnes ferè conjugati ſic liberarentur à jejunio, ſi quidem pro omnibus eſt illud: *Sine Cerere, & Baccho friget Venus*; idemque poſſent conjuges prætendere quoad comeſtionem carnium, quod certè eſſet inauditum; verùm etiam, quia cùm uſus matrimonii, quoad petitionem, ſit liber in conjugibus; prævalet lex jejunii, quæ eſt obligans. Sicuti quia Fideles omnes tenentur intereſſe ſacro diebus Dominicis, non poteſt quis excuſari ab illo, quia is vult uti ſua libertate, quia ſe conferat iiſdem Dominicis diebus ad venandum; & ſicut, quia Sacerdotes omnes tenentur recitare Horas Canonicas, non poteſt quia aliquem Sacerdotem excuſare ab iis recitandis, quia is vult uti ſua libertate, qua Breviarum ſuum in mare proiiciat: & Ratio horum omnium eſt, quia idem præceptum quod obligat ad finem, obligat etiam ad media proxima, & neceſſaria ad illum, & ne tempore, quo præceptum urget, ponantur impedimenta voluntaria ad ejus executionem, ut alibi à nobis dictum eſt.

41 Neque obſtat paritas ducta ab Artifice divite: quia lex jejunii abſolutè non obligat Opifices laborantes; unde non eſt mirum, quod eoſdem non obliget, ſi divites ſint; per accidens enim eſt eus eſſe locupletes, at lex jejunii obligat per ſe etiam conjuges; unde ii ob ſolam rationem conjugii, niſi alia addatur excuſatio, dictam legem à ſe non poſſunt excutere.

Illud approbo; ſi advertat conjux periculum Incontinentiæ in alio, poſſe petere, etiamſi, ut petat, opus ſit jejunium frangere, quia tunc illud periculum in altero æquivalet petitioni, & petitio hujus redditionis, ad quam urget juſtitiæ ratio. Idem puto (non enim abſimilis eſt ratio) ſi niſi petas, ingeras malam ſuſpicionem in altero, quòd adulteraveris, vel aliam adamaveris.

42 Liberatur ſecundò, Uxor, ſi ex jejunio reddatur ita extraordinariè pallida, macieque confecta, ut timor rationabilis ſit, ne à viro minus notabiliter ametur: Ita Sà, *V. Jejun. nu.9* Th. Sanch. *lib.9. de matr. d 3. n.11.* Jo. Sanch. *c.54. n.24.* præceptum enim jejunii quiero matrimonii ſtatui, quem certè ſine debito amore periclitari neceſſe eſt, obſtare non debet.

43 Liberatur Tertiò, ſi eadem uxor ita prohibeatur à viro jejunare, ut ſi jejunet, rixæ exoriantur, & notabiles diſcordię: Ita Th. Sanch. *loc. cit. n.13.* alter Sanch. *loc. cit. n. 6.* Fagund. *pr.4. Eccl. lib 1. c.9. n.9.* quamvis enim peccet vir, ſi id ſine ſufficienti cauſa faciat, uxor tamen ſi obediat, non delinquet, propter rationem *n. præced.* dictam.

44 Liberatur Quartò, Uxor Catholica, ſi prohibeatur à viro hæretico jejunare, idque non in contemptum Eccleſiæ, vel præcepti jejunandi, ſed ob alias cauſas, puta ob incommodum parandi cibos Quadrageſimales, ob diſpendium eoſdem emendi, vel quid ſimile. Ita Azor. *p 1. l.6. c.18. q.7.* Fagund. *loc. cit n.10.* Trull. *lib.3. in dec. c.2. dub. 7. n.22.* Ratio eſt, eadem, vel ferè eadem, ac modò dicta.

45 Liberatur Quintò, ut id hic occaſione dicam, puella nubere volens, ſi ex continuato jejunio Quadrageſimæ (nam in jejunio uno, vel altero, quod incidit intrà annum, id vix locum habere poteſt) ſpecioſitatem faciei notabiliter amitteret. Ita Thom. Sanc *loc. cit. n. 12.* Ratio eſt, quia puellæ honeſtum Matrimonium aucupanti notabile damnum infert ſpeciei deperditio. Sed quod ſignum tantę jacturę? Reſpondeo quando ita colorem deperderet, maciemque contraheret, ut, ea viſa, ſtatim de dicta macie extra ſuum morem notaretur.

Opera Pietatis : Remiſſivè .

Difficultas jejunandi .

46 Licere ob pietatis opera jejunium de præcepto negligere, ſatis per occaſionem tetigimus *c.3. §.1. n 6.*

47 Quoad difficultatem. Certum eſt moleſtiam aliquam in jejunio reſidere, atque hac nihilominus non ita præcipi jejunium Fidelibus ab Eccleſia: quare non eſt cur ob quamlibet difficultatem à jejunio te eximi imprudenter putes. Agimus igitur hìc de magna, ac valdè extraordinaria difficultate: de qua ſic diſtingue. Si difficultas oriatur ex malo habitu tuo, tuaque guloſitate, etiam ſi ſit magna; obligaris eam vincere, ac jejunare. Ita Filliucc. *tr.27. § 2. c.36 q.9. nu.125.* omnes enim tenemur malos habitus, quamvis inveteratos, extirpare. At ſi difficultas oriatur ex prava corporis diſpoſitione, quia V.G. ſtomachi notabilem, atque extraordinariam debilitatem ſentias, inſolitam laſſitudinem, & ſimilia; excuſaberis à jejunio, etiam ſi ejuſmodi debilitas provenerit ex malo habitu nimis comedendi. Sic intelligo Bonac. *tom.2. d. ult. de pr. Eccl. q 1. ult. n.15* Ratio eſt, quia tunc ejuſmodi incommoda reducuntur ad corporis infirmitatem, de qua ſupra ſatis, ſuperque diſputatum eſt.

Tranſitus per Terras Hæreticorum .

Servitus Catholici apud infideles .

48 Quando nullum adeſt, timeturve incommodum, & quando, ni jejunetur, apparet Religionis contemptus, jejunium eſſe obſervandum, etiam inter Infideles, nulla eſt dubitatio. At ſi ſit vitæ periculum, vel alterius mali gravis, ſine dicto contemptu, poterit vel peregrinus, vel ſervus inter Hæreticos, ſeu infideles & jejunium frangere, & carnes comedere die Fidelibus vetito. Ita Azor. *p.1. lib.7. c.18. q.7.* Trull. *lib.2. in dec. c.2 dub.7. n 22.* quia præcepta Eccleſiæ poſitiva non obligant, ut nimis ſæpè diximus, cum tanto diſpendio. Hinc ſi Remiges Chriſtiani in triremibus infidelium, vel ſervi in eorundem domibus alium cibum præter carnes non haberent, vel ſi jejunando in odium notabile Domini Infidelis inciderent, à jejunii præcepto propter dictam rationem eximerentur.

Bona fides : Ratio hoſpitii .

49 De bona fide ſic habet, Sà *V. Jejunium n.14. Qui ſe putat juſtam cauſam habere non jejunandi, non peccat mortaliter, non jejunando*: ſic ille. Immò nec peccare venialiter, ſi nulla prorſus fraude ita putat, certum ſit. Nam ſi negligentiam adhibuerit in exquirenda cauſæ ſufficientia, jam aliqua adeſt fraus, juxta cujus gravitatem, ſi adſit, vel levitatem, penſanda eſt culpa, ut univerſim explicuimus *lib.1. c.*

50 Atque ex hac fide bona excuſandos eſſe aliquos ſanctos viros priſcis imbutos moribus, puto; qui Charitate urgente, ut hoſpites ex itinere, ut plurimùm pedeſtri defatigatos ad cibum alliceret, jejunium etiam obligans ſe poſſe frangere exiſtimabant: niſi eoſdem excuſari potius velis, quod non jam jejunium de præcepto Eccleſiæ, ſed de regula ad mortale non obligante violaverint. Nam cæterùm mihi non probatur ſolam hoſpitii rationem poſſe cauſam fractionis eſſe jejunii, ſive ex præcepto, ſive ex Voto, ſive ex pœnitentia debiti: Ita Azor. *p.1. lib.7. c.18. & 19. q.1. & 2.* Fag. *pr. Eccl.4. lib.1. c.10 n.11.* Ratio præcipua eſt, quia in hac potiſſimùm ætate noſtra tam culta facilè hoſpes, niſi ſit inhumanus, & barbarus, poterit perſuaderi jejunium à te, non ex aliquo capite Hoſpitis offenſivo, ſed ſolùm ex obligatione tibi injuncta, ſervari: ròque admodum, ne dicam nunquam, timeri aliquod damnum videtur poſſe ex tua ſola abſtinentia, ſi humaniter cœtera hoſpitii jura cuſtodias.

Ratio

Digitized by Google

Ratio loci ; Excuſatio dubia : remiſſivè.

51 De excuſatione ratione loci, ſatis per occaſionem dictum eſt in ſuperioribus, c. 1. § 2. n. 10. cum de excuſatione ab aſſiſtentia Miſſæ tractaremus. De excuſatione dubia, vide nonnulla *mox n. 6. fin.* & ea, quæ ſupra diximus *lib. 1. c. 3. § 7. V. Jejunium*.

Diſpenſatio.

52 Diſpenſationem de non jejunando concedi à Summo Pontifice poſſe, ex juſta cauſa, licitè & validè, ſine cauſa autem ſaltem validè, ex ſupra dictis *c. 3. §. 2. n. 32.* ſatis conſtat.

53 Et quidem cauſa juſta duplex eſt. Altera ex parte Summi Pontificis; altera ex parte ejus, qui diſpenſationem poſtulat. Ex parte hujus cauſa debet eſſe excuſans, ſeu aliquo tandem modo impeditiva, de qua *mox n. 6.* Ex parte Pontificis non eſt improbabile ſatis eſſe quamcumque, etiam ſi non ſit impeditiva jejunii: quare ſufficit, ſi Pontifex moveatur ab aliqua ſibi benè viſa ratione, ita ut ſolùm quia vult ſe benignum alicui benemerito oſtendere, ſufficiat aliquando ad diſpenſandum. Lege Sanc. *l. 8. de matr. d. 18. n. 6.* Pont. *l. 8. de matr. c. 14.* Caſtr. *t. 1. tr. 3. de diſp. d. 6. p. 8. §. 1. n. 1.* Dian. *p. 1. tr. 10. reſ. 35.* Trull. *l. 3. in dec. p. 2. dub. 7. n. 18.* cujus rei ratio eſt, quia ſimiles diſpenſationes conceſſæ pro perſona particulari, non lędunt bonum cōmune, nec ſunt in alicujus prejudiciū nec bonum ordinem Reipublicę turbant: convenit enim ipſi Reipublicæ bono, Principem aliquando ſe benignū exhibere; ergo cùm hę diſpenſationes ſint circa lege humanas, ab ipſo Pontifice dependentes; non eſt unde tunc cōmittatur ne levis quidē culpa. Proportionali modo eſſe diſcurrendum de diſpenſationibus concedendis per Epiſcopos à jejuniis ſolo jure Diœceſano, (non autem univerſali, de his enim *mox n. 55.*) inductis, paritas rationis oſtendit.

54 Atque his fit, peti poſſe diſpenſationem ex nulla cauſa à Summo Pontifice, & ab Epiſcopis in eorum proprio jure ſine ulla culpa. Ita Sanch. *lib. 8. de matr. d. 18. n. 9.* tum quia integrum mihi eſt proponere deſiderium meum; cœterum ad Superiorem pertinet inquirere cauſæ ſufficientiam: tum quia ſupponere poſſum ſemper adeſſe dictam cauſam benignitatis ex parte Prælati proprio jure: Fit inſuper, poſſe quempiam uti prædicta diſpenſatione; ita Suar. *lib. 9. de leg. c. 19. n. 14.* Pont. Dian. Barb. Nav. Val. aliique, quos citat, ſequiturque Trull. *loc. cit.* tum quia ſuppono ſemper adeſſe dictam cauſam ex parte Pontificis, vel Epiſcopi: tum quia diſpenſatio ſine cauſa conceſſa à legitimo Superiore, quales ſunt in proprio jure Prælati jam eſt valida, ut ſupra vidimus: non igitur peccabit, qui diſpenſatione jam valida utitur, cùm per diſpenſationem validam validè à lege exemptus ſit; eſto Superior peccaverit.

Dixi (ſincerè) nam ſi falſum exprimas, vel verum taceas, longè alia eſt ratio, de qua re alibi.

55 Loquamur jam de Epiſcopis, Prælatis Regularium, Epiſcoporumque Juriſdictione gaudentibus, (qui ſunt hi, vide in ſimili *ſupr. c. 3. §. 2. n. 2.*) quoad univerſalia jejunia indicta toti Eccleſiæ.

Primò. Dicti Prælati Papa inferiores, non ſolùm poſſunt diſpenſare in jejuniis proprii juris, ut modò dictum eſt; ſed etiam poſſunt cum ſuis ſubditis aliquando diſpenſare in jejuniis lege univerſali inſtitutis. Ita S. Thom. *in 4. diſt. 15. q. 3. art. 2. q. 4. ad 3.* Suar. *lib. 6. de leg. c. 14. fin.* Sanch. *lib. 5. conſ. c. 5. dub. 5. n. 16.* Fag. *pr. Eccl. 4. lib. 1. c. 9. n. 2.* Ratio eſt, quia poteſt Prælatus inferior diſpenſare in lege ſuperiore, quando non eſt recurſus ad Superiorem, caſuſque diſpenſandi eſt frequens, qualis certè eſt hic de jejunio. Intellige ſemper, dummodo in hujuſmodi univerſalibus legibus exiſtat cauſa ſe tenens ex parte ſubditi; quia diſpenſare in lege ſuperioris, hoc ſolùm conceſſum eſt, ut ſubditorum neceſſitatibus ſubveniatur.

56 Inter hos potentes diſpenſare dicto modo in jejuniis univerſalibus, connumera Parochum, etiam preſente Epiſcopo. Ita plures quos citat, & ſequitur Jo. Sanc. *d. 54. n. 36.* Th. Sanch. *lib. 8. de matr. diſp. 9. n. 17.* Et ratio præter præſcriptam conſuetudinem eſt, quia ſecus nimis gravarentur Fideles, immò & Epiſcopi, ſi hi eſſent pro ejuſmodi minutiis, & frequentibus diſpenſationibus ſemper adeūdi.

57 Secundò quilibet ex dictis, immò & à delegatis ab ipſis, eo modo, quo cum ſubditis ſuis diſpenſare poteſt, poterit etiam ſecum ipſe immediatè, vel mediatè, committendo ſcilicet ſuo Confeſſario, ut diſpenſet, id quod ſatis ſit hic innuiſſe. Lege Caſtr. *tr. 3. diſp. 6. de diſp. p. 7. §. 1. n. 2.* Dian. *p. 1. t. 9. reſ. 15.* Laym. *lib. 1. tr. 4. c. 32. n. 32.* Aſcan. Tamb. *t. 2. de jur. abb. d. 12. q. 8. n. 1. & 2. in nova edit.*

58 Tertiò: quamvis Epiſcopi non poſſint abrogare jejunia univerſalia Eccleſię: quia nihil poteſt, abſolutè loquendo, Inferior in lege Superioris: tamen concurrente gravi cauſa, valet pro tota ſua Diœceſi aliquando diſpenſare. Sic paucis ab hinc annis diſpenſatum fuiſſe ad edendas carnes tempore Quadrageſimæ, graſſante Peſte, Panormi; Fame premente Meſſanæ, ſcimus omnes. Multò magis poterunt ex cauſa transferre. Ita Sanc. *in conſ. lib. 5. c. 1. d. 7. n. 27.* Unde rectè factum eſt Panormi, ut in die Natalis S. Chriſtinæ Civitatis Patronæ, quæ incidit in Vigiliam S. Jacobi, non jejunetur; ſed ob celebritatem feſti transferatur jejunium in diem præcedentem.

59 At poteritne Epiſcopus commutare, hoc eſt, ſine ulla cauſa concedere mihi, vel toti Diœceſi, ut loco jejunii aliquod opus ſpirituale, ſive æquale jejunio, ſive majus exhibeatur? Reſp. non poſſe in jejuniis indictis jure communi, vel jure Provinciali; poſſe in jejuniis à ſe, vel Prædeceſſoribus, vel Concilio Diœceſano inductis. Lege Suar. *lib. 6. de leg. c. 10. init.* Caſtr. *t. 1. t. 3. d. 6. de diſp. p. 9. nu. 4.* Indicat Sanch. *lib. 3. de matr. d. 10. n. 11. & c. licet de fer.* Ratio prioris dicti eſt: quia Epiſcopi ſolùm ex cauſa excuſantes ſubditos diſpenſare in legibus Superioris valent (vide quę dixi, cùm de diſpēſatione ad laborandum die feſto:) ſi ergo nullam ſupponis cauſam, ex parte ſubditi, nullam ſupponis authoritatem. Ratio dicti poſterioris eſt: quia leges à ſe dependentes abrogare poteſt ex quacumque cauſa; quamvis ſubditos non excuſante, ut modò *n. 53.* dictum eſt; opus autem bonum, in quod commutari jejunium ſupponimus, jam aliqua cauſa eſt.

60 Quartò: quęnam debet eſſe cauſa excuſans, ſeque ex parte ſubditi tenens, in hac materia? Reſp. ſatis erit una ex illis cauſis excuſantibus à jejunio hactenus explicatis, licèt non totaliter, ſed aliquo tandem modo inſufficienter excuſans. Ita Sanc. *in conſ. lib. 5. c. 1. dub. 6. n. 2.* Item ſatis erit, ſi dubium ſit an dicta cauſa ſufficiat ad excuſandū abſolutè ſubditum à jejunio; ita *ib.* vel an ſufficiat Superiori ad expediendam diſpenſationem. Ita idem *ib. dub. 5. n. 36. lib. 3. in dec. c. 2. d. 7. n. 19.* Leſſ. *V. Jejun. n. 10.* Ratio horum eſt; quia ſi cauſa eſt magna, & gravis, non indigemus diſpenſatione: ſi nulla, non poteſt ea licitè dari: ergo, ut aliquid operari poſſit poteſtas diſpenſandi, ſatis erit, ſi cauſa non ſit adeò gravis; vel ſic dubia. Quando Superiores advertunt, cauſam minus eſſe ſufficientem ad abſolutam diſpenſationem, miſcent aliquam commutationem, puta orationem, eleemoſynam, &c.

61 Majorem cauſam requiri in diſpenſatione ad carnes, quam ad frangendum jejunium, admonitione non indiget. Quid de lacticiniis, comparatione facta ad jejunium? Ajo majorem requiri cauſam ad diſpenſandum jejunium, quàm ad edenda lacticinia, quia cum lacticiniis ſtare jejunium poteſt, atque adeò minus diſpenſatur in iis ſolùm edendis, quàm in violando jejunio.

62 Quintò denique Confeſſarius, ex Sanch. *conſ. lib. 5. c. 1. dub. 1. n. 28. & lib. 8. de matr. d. 9. c. 27.* Fag. *pr. Eccl. 4. lib. 2. c. 9. n. 4.* Trull. *lib. 3. in dec. c. 2. dub. 7. n. 18.* Medicus, ex iiſdem *ib.* vel quilibet vir prudens, ex iiſdem *ib.* ut etiam Abbatiſſa, ex Jo. Sanc. *in ſel. d. 54. n. 37. fin.* Lex *V. Abbatiſſa, n. 14.* diſpenſare in jejuniis non valentes ſolùm poſſint quatenus ſunt periti, declarare cauſam adeſſe ſufficientem ad non jejunandum. Ratio eſt manifeſta; quia ad diſpenſandum requiritur juriſdictio ſpiritualis, qua hi carent; at ad declarandum, ſufficit peritia.

63 Verùm quid fiet in caſibus, in quibus nec adeſt Superior, qui diſpenſet; nec vir peritus, qui declaret? Reſpondeo, ſufficit ipſe ſubditus bona fide putans ſufficientem ſibi adeſſe cauſam, ut colligimus ex Sà allato *n. 49.* Sed jam, librum hunc quartum feliciter, ſi Deo placet, cum gratiarum actione claudamus.

FINIS LIBRI QUARTI,

Ac totius Operis Primæ Partis.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

DE

Digitized by Google

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

SECUNDA PARS.

LIBER QUINTUS IN DECALOGUM.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.

CAPUT I.

Præmittuntur quædam de Charitate Proximo debita.

AD Præceptum hoc quartum, immò & cætera, quæ in ſecunda Tabula Decalogi continentur, expeditiùs explicanda; neceſſaria eſt ſaltem compendiaria de dilectione proximi tractatio: id in hoc capite agere, quaſi in frontiſpicio conſequentium Librorum, Deo duce, & auſpice, non detrectabo.

1 Sicuti autem certum eſt, nos obligari ad proximum diligendum, juxta illud Matt.22. *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum:* ita mihi certum videtur non adeſſe obligationem eum diligendi per aliquem actum internum, expreſsè tendentem in ipſum proximum. Ita D. Th.2. 2. *q.*26. *a.*8. *in corp.* Suar. *de Char. d.*1. *sect.*4. *num.*4. Coninch. *de Char. d.*24. *dub* 4. ſatis enim ſuperque eſt, ſi ames Deum, ejuſque voluntatem velis exequi; ut ſic enim jam involvitur amor proximi, qui eſt de Dei voluntate. Quare ſi te abſtineas ab eliciendo actum odii contra ipſum proximum; & ſi erga eundem exequaris opera externa benevolentiæ (de quibus *mox*) facto ipſo, & ſæpè etiam interna (cum hæc opera fieri ſubindè nequeant ſine aliquo tandem interno benevolentiæ actu) proximum ſufficienter amabis.

2 Duo ergo hîc explicationem poſtolant: Primò; qua ratione abſtinendum ſit ab actu odii; & de hoc agam §.3. *cùm de charitate erga inimicos erit ſermo:* Secundò, quanam ratione opera in bonum proximi ſint exhibenda: Quoniam verò duo ſunt bona proximi; Temporalia, & Spiritualia: de iiſdem erit ſigillatim hic diſputandum; an ſcilicet, & quomodo bonis Temporalibus, & Spiritualibus propria iis in utrorumque concurſo, ſint aliena præferenda.

§. I. *Quando occurrunt bona temporalia proximi, & noſtra?*

1 SI æqualiter ergo, & alter privatur (nam de Repub. *mox*) re aliqua indigeamus, mihi providere de ea poſſum, neglecto proximo. Ratio eſt, quia ordo Charitatis prior eſt, cœteris paribus, ad ſe, quàm ad alium; Hinc mea, & proximi vita extremè periclitante, ſi utrique nequeo, mihi ſine ulla culpa conſulere, abſque dubio, poſſum.

In concurſu vitæ privatorum.

2 Difficultas eſt autem prima; Quando inæquales ſunt neceſſitates, agiturque de utriuſque vita, ut ſi proximus privatus ſit in extrema neceſſitate, tu in communi; vel ille in gravi V. G. periculo mortis, certo, tu in probabili; quiſnam erit tunc præferendus?

Reſp te tunc non teneri providere proximo, ſed poſſe tibi. Ita D. Tho.2.2.*q.*26.*ar.*4. Coninc.*d.*23.*de charit. dub.*6.*n.*79 Suar. *de charit. d.* 9. *sect.*3. Ratio eſt, quia Jus, quod habes ad tuam vitam eſt tantùm, ut quoties probabile eſt illam offendi, tueri contra quemcumq; eandem poſſis. Certè nimis arduum, & fragilitati hominum impar onus exigeretur, ſi exigeretur aliud. Dico, poſſe, nam, An tunc liceat, te relicto, conſulere proximo, tangam *infr. l.*6. *c.*1. §. 1. *n.*6.

3 Illud eſt certum, in bonis, quæ non teneris ex obligatione conſervare, poſſe te proximo potiùs conſulere quàm tibi; id enim munus eſt Charitatis: quare potes, pro bono proximi, tuas divitias profundere, ſi eas pro alimentis, ſeu legitima filiorum, vel pro reddendo ære alieno, vel ſimili conſervare non tenearis. Si ita inæquales ſint neceſſitates, ut ad vitam proximi tuendam non quidem tua vita ſed fortunæ bona tibi ſint amittenda: an amittere tenearis, dicam *n.*1.

In concurſu vitæ Privati, & boni Reipublicæ.

4 Difficultas eſt ſecunda; An extremè periclitante bono communi ſeu Repub. ſeu Principe: neceſſariò ad commune bonum ego tenear hoc malum, etiam mea morte, avertere, ſi poſſum? Pro hac difficultate juvat duorum Recentiorum diverſimodè ſentientium doctrinam hic exſcribere.

Ioannes enim Sanch. *in ſel. d.*43. *nu.*4. ſic habet; *Immò nec ob conſervandum bonum commune, aſtringi quem propriam exponere vitam reor; eſt namque jus propriam tuendi vitam adeò ſtrictum, quod à nullo jure conſervandi alienas vinci poſſit. Miles verò murum occupare cum periculo vitæ tenebitur ratione pacti, & pecunia accepta: ut diximus diſp.*10.*n.*9. *explicantes D. Thomam, quem uſque modo credo non fuiſſe à Doctoribus perceptum. Ex quo ſequitur non devinci, aliquem teneri Regem defendere cum diſpendio propriæ vitæ, niſi ad id pactione ſe obſtrinxiſſet.* Hæc Io: Sanch.

5 Caſtropalaus autem *t.*1. *tr.*6. *de Charit. dub.*1. *p.*8. *n.*1. cum communi ſi contra docet: *Certum eſt, te debere in æquali tui, & Reipub. neceſſitate, non ſolùm bona fortunæ, ſed etiam vitam expendere pro Reip. conſervatione. Sic D. Th.*2.2.*q.*26.*a.*3. *ab omnibus receptus Quia bonum commune præferendum eſt ſpeciali, & pars exponenda eſt ob conſervationem totius.* Et paulò poſt. *Quod dictum eſt de Repub. dicendum eſt de principe, ſeu alia perſona Reipub. neceſſaria, ſi verò neceſſaria eſt: quia id ipſum eſt Reip. providere. Sic Suarez, Valentia, &c.* Hæc Caſtrop.

In concurſu honoris, & fortunarum Privati, & Reipublicæ.

6 Difficultas eſt tertia. Cùm certum ſit, ſi concurrant, bonum notabile Reipub. & bonum non notabile meum; illud debere præponi, non verò meum, quia hîc maximè valet illud, *Totum eſt præferendum parti;* Difficultas inquam eſt, ſi ob bonum aliquod notabile ſit neceſſe me non quidem vitam (de hac enim dictum eſt *num. præced.*) debere amittere; ſed omnes meas fortunas, vel omnem meum honorem, An obliget hæc amittere, ut illi bono notabili ſuccurram? Bonum notabile dico; nam quid ob conſervationem abſolutam totius Civitatis, ſeu Reipub. dicam *num. ſeq.* Reſp. Puto me non obligari. Ita colligo ex S. Th. Coninc. Valentia, Suar. aliiſque allatis à Caſtr. *t.*1. *d.*1. *de char. p.*9. *num.*9. *in ſimili.* Jus enim conſervandi propriam vitam, & ea, quæ vitæ ſunt maximè neceſſaria; eſt adeò naturale, ut me excuſet à procurando ejuſmodi bono, quamvis notabili Reipub.

7 Sed quid pro bono abſoluto, ſeu conſervatione totius Reipub. Reſpondeo: Vel poſſimus loqui, quando cum amiſſione mei honoris illam conſervaturus ſim: Vel quando cum amiſſione mearum omnium fortunarum.

Quoad honorem, diſtinguendum cenſeo. Si enim modicum dedecus, nec multum excedens ſubſtinendum mihi ſit; teneor illud pro publici boni conſervatione tolerare; nam id ad minus probat ratio ducta ex bono communi: At ſi agatur de magna honoris jactura apud ingenuos, cùm plus ea timeatur, quàm mors; videtur tunc habere locum doctrina Ioannis Sanchez modò allata; ſicut enim per ipſum non obligor vitam, ſic nec honorem vita apud me æſtimabiliorem prodigere: ſed contendet omninò Caſtropalaus cum communi, ſuam doctrinam locum habere, ut modò *n.*8. videbimus.

8 Non diſſimili diſtinctione uterer in caſu, quo tuæ fortunæ eſſent neceſſariæ ad vitam, ſeu conſervationem Reipublicæ. Si enim ita depauperandus eſſes, ut vitæ neceſſaria tibi eſſent defutura, Dicet Io. Sanch. te non obligari: quia ſic æquivalenter, & moraliter vitam profunderes. Sed obligari affirmabit cum communi ſententia Caſtr. *n. eod.* allatus. Quòd ſi non eſſes hoc modo depauperandus, obligaberis ob dictam conſervationem Reipub. ut omnes fatemur; quia tunc id poſcit bonum commune.

Digitized by Google

In Concurſu propriarum fortunarum cum vita privati.

9 Verùm ob conſervationem Vitæ alicujus privati, quoad expendeda bona remporalia quid dicendum? Reſp. eſſe non abſimili diſtinctione utendum, cum Coninch. *d.27. de charit. d.8. à n.*134. In eatrema vitæ privati neceſſitate obligaris, aliqua ſaltem ſuperflua, immò & aliqua convenientia tuo ſtatui expendere, ſi ſic occurrere poſſis. Ubi enim Charitas vitæ proximi urget, ſi hic, ubi agitur de bonis tibi non admodum neceſſariis, non urget?

10 At ea expendere, quę ſunt tuo ſtatui itu neceſſaria, ut iis amiſſis ab eo notabiliter cadere debeas; ut ſi ea notabili Artifice Artificem mendicum te fieri oporteat, non obligaris. Ratio eſt, quia non teneris arctius vitam tuam conſervare, quàm proaimi; ſed tuam non obligaris ſic conſervare: non enim teneris V.G. ad ſanitatem recuperandã, omnes tuas fortunas expendere, ita ut omninò miſer reddaris, quia id moraliter morti equiparatur: Ergo nec alienam, Addit Caſtr. *t.5. tr.6. d.2. p.2. n.6.* ut illius Reipub. eſſe, nobilem retinere ſuum ſtatum, quàm privatum pauperem mortem oppetere.

11 Diai *n.9.* (aliqua ſaltem ſuperflua) nam nec obligare poſſum divitem, mag nam ſummam expendere v.gr. trium aureorum millia ob vitam privati conſervandam, utiam ſi iis expenſis à ſuo ſtatu caſurus non eſſet; nec pro privato infirmo extraordinaria medicamenta, Medicoſque magnis ſumptibus advocare; ea Coninc. *ib. num.*545. ſolùm enim ordinariis mediis, non verò eatraordinariis ſuccurrere proximo charitas jubet; eſto etiam id, ut quid perfectius, conſulat.

Dum ego Syracuſis, Urbe toto Orbe clara, humanioribus litteris Juvenes olim imbuerem, incidit in manus famoſi cujuſdam Graſſatoris, filius hominis prædivitis, quem impius latro ſe omninò velle interficere per occultos nuncios Patri minatus eſt, niſi ſex aureorum millibus, condicto die, miſſis, filii mortem redimeret; ille quidem paterno actus amore redemit: ſed in Conſcientia ad quid obligatus fuiſſet ejuſmodi Pater, qui ex ſimilibus ejuſdem latronis commiſſis ſceleribus, certò moraliter ſciebat, cùm minas ſore factis comprobaturum? Si de alio, quàm de parente ageretur, ad nihil obligarem, cum Caſtr. *loc. cit. nu.*8. quia ex dictis, neminem obligavimus, magnis ſumptibus vitam proximi cuſtodire: nunc verò, cùm ſermo ſit de Patre (& quid, ſi ipſe Pater in ſimili vitæ diſcrimine verſaretur, pecuniaque à divite filio expoſceretur?) difficilior eſt reſolutio. Equidem hac uterer diſtinctione. Si ea ſumma demi poteſt ea ſuperfluis, vel ſolùm ſtatui convenientibus, obligarem Patrem, filiumque. Si debeat demi ex neceſſariis, ita ut, vel omninò depauperandi, vel admodum notabiliter à ſuo Statu dimovendi eſſent; neutrum obligarem.

Ratio prioris dicti eſt, quia aliquod plus invicem ſibi debet pater, & filius, quàm alii. Quare licèt alios non obligaverimus *n.*52. tamen hos tam conjunctos, ubi agitur de ſuperfluis, obligare valdè eſt conſentaneum: Ratio poſterioris dicti eſt illa, quam *hoc num.*51. dixi; ea enim, ut conſideranti patebit, etiam hunc caſum probat. Ea nibilominus priorem dicti partem non tanquam omninò certam affirmo; ſiquidem ratio, cur, nemo ſit cogendus multam ſummam eapendere etiam de ſuperfluis pro vita proaimi (ut modo innui) & fuſius afferunt Caſtr. *loc. cit. n.*7. & 8. Coninch. *d. n.*545. videtur item probare de vita patris, vel filii, immò etiam de propria.

12 Ea prædictis una mibi dubitatio nondum eſt è mente ſublata, Diaimus, non obligari quempiam magnam pecunię ſummam expendere pro vita proximi, idque propter duas rationes *n.*10. allatas, unde, per oppoſitam conſequentiam, infert Caſtr. *to.1. tr.6. d.2. p.9. n.7.* in extrema neceſſitate non poſſe hominem, pro ſua vita conſervanda, rem valdè pretioſam à divite ſurripere; quia ſcilicet non tenetur tũc dives, ut dictum eſt, magnam ſummam dare. Diaimus item ex firmo omnium conſenſu in extrema neceſſitate omnia eſſe communia. Ex his ecce dubitatio; Si omnia tunc ſunt communia, ergo, & res pretioſæ; ergo & duo, & tria, & quatuor millia aureorum, ergo, dummodo non coniiciatur dives in ęqualem neceſſitatem, vel in valdè gravem, quia hæc æquivalet extremæ, id quod *n.*15. advertimus; poterit eatremè indigens ea ab ipſo ſumere tanquam communia. Vide *infrà* §. 4. *n.*40. ubi aſſeretur idem Caſtropalaus, qui concedit ex Molina Chriſtianum, ob metum mortis, poſſe in claſſibus Turcarum diripere bona Chriſtianorum omnia, cur igitur hic negat? Neque obſtant duę illę rationes *nu.*50 allatæ; quarum prima eſt, quod ſicuti non obligaris tuam vitam tot ſumptibus, totque medicamentis eatraordinariis cuſtodire: ſic potes nõ ſervare alienam. Secunda eſt, quia utilius eſt Reipub. nobilem conſervare ſuum ſtatum, quàm privatum vitam finire. Non obſtant inquam: nam ad primam reſponderi poteſt modo mox dicendo *n.*15. *fin.* nimirum hominem in hoc poſſe cedere juri ſuo, non autem juri alterius. Ad ſecundam, negando propter tam parvam utilitatem Reip. amitti Jus vitæ ſuę à privato; & ſanè hic aptari poteſt dictum illud Joannis Sanch §.2. *n.*8. aſſerendum, *hoc Doctores, quod ipſi non facerent, aliis nimis rigidè præcipere*. Hęc mihi probabile faciunt, poſſe extremè indigentem ſurripere modo dicto pretioſa; & conſequenter, ea hujus opinionis vi, debere ea divitem elargiri. Sed quia contraria opinio, ut vidimus, probabilis eſt, ideò poterit dives eam ſequi, & illa non tradere. Nec datur bellum juſtum ex utraque parte abſolutè, ſed ex vi diverſarum opinionum probabilium; quod non eſſe inconveniens omnes docemus.

In concurſu propriarum fortunarum cum neceſſitate temporali Proximi: Ubi, De Eleemoſyna.

13 Denique difficultas eſt quarta; An eatra neceſſitatem extremam, tua bona pro privato effundere aliquando, ſeu dare in eleemoſynam tenearis: nam pro publica *dixi n.*6.

Adverte primò, neceſſitatem in Temporalibus aliam eſſe extremam aliam gravem, aliam communem. Eatrema neceſſitas eſt ea qua proximus tuo auailio indiget, ne brevi moriatur, vel malum morti ſimile incurrat, nec alius adſit, qui adjuvare poſſit, vel velit. Cùm dicitur (ne brevi moriatur) intelligitur, ait Ledeſma 2. *p.4. q.*53. *art.*3. iraut in una hyeme, vel in uno verè moriturus ſit: Verùm Sotus *l.3. de juſt. q.3. ar.4* ait, licèt longè quis ſit à morte, ſi ſit certò moriturus, ni ſuccurratur, adhuc eſſe in eatrema neceſſitate. Dictum autem eſt (Morti ſimile) quia non ſolùm, qui moriturus ſit, ſed eum, qui certò incurſus ſit in morbũ incurabilem, vel amiſſionem alicujus mẽbri principalis, vel ſenſus corporis, eſſe in extrema neceſſitate, docent meritò Bannes, & Angelus apud Sanch. *l.c. conſ. c.5. d.3. n.*6.

Gravis eſt, quę hominem conſtituit non in certo, ſed in gravi periculo morbi incurabilis, vel morbi gravis, vel abbreviationis, vitæ, vel captivitatis injuſtæ; vel cadendi notabiliter à ſuo ſtatu, denique vel cujuſcumque mali gravis; Periculum non lucrandi magnam famam, vel magnam vim pecuniæ, vel non acquirendi nobiliorem vitæ ſtatum, non eſt gravis neceſſitas, quia hæc non eſt jactura, ſed acquiſitio majoris boni: Nota autem hanc gravem neceſſitatem habere plures gradus, veluti majora, vel minora ſunt, intra latitudinem gravitatis, prædicta mala.

Communis eſt, qua homines communiter, non decedẽdo notabiliter à ſuo ſtatu laborant; & cui cum aliqua morali ſollicitudine ſuccurri ab eodem patiente poteſt. Unde vides Pauperem, qui mendicare ſolet non eſſe niſi in communi neceſſitate; nam mendicando nõ decidit à ſuo ſtatu, immò in illo perſiſtit. Non ita dici poteſt de eo, qui aliàs eſt honeſtæ conditionis; huic enim periculum incidendi in mendicitatem grave enim verò malum eſt.

14 Adverte ſecundò, bona temporalia, alia eſſe tibi neceſſaria ad vitæ proprię, tuorumque ſubſtentationem: Alia ad ſtatum tuum decenter conſervandum. Alia, quæ nec vitæ, nec ſtatui ſunt neceſſaria, quę ſuperflua vocantur. Quoniam verò aliqui contendunt probabiliter ea, quæ ſunt neceſſaria ad acquirendum meliorem ſtatum, non eſſe ſuperflua; Sic Granadus 2. 2. *contr. tr.*11 *d.2. ſect.4. n.*18. lege Oratio, de Lugo *in reſponſ. l.5. d.*15. (quamvis aliqui cum Lorca 2. 2. *ſect.* 3. *d.*39. *memb.*1. *n.*7. id negent) ideò rarò quis, in hac ſententia, dicetur habere bona ſuperflua. His poſitis.

15 Reſp. ad quartam hanc difficultatem propoſitam: Aliquos docere præter extremam, de qua in præcedentibus difficultatibus eſt diſputatum, nunquam nec ad gravem, nec ad communem neceſſitatem proaimi avertendam, obligari Fidelem ſuum auailium adhibere. Ita Bon. *to.2. d.3. c.1. Dec.1. punc. q.4. p.6. à n.*6. aliique plures apud Valqu. Azor. Coninch. cit. à Caſtr. *t.1. tr.6. d.2. p.2. n.*10. conſilium id eſſe ajunt non præceptum, quia ſicut ipſemet Fidelis poſſet ob Dei amorem gravem neceſſitatem pati, ſic poteſt alius idem permittere. Sed probabilius aſſero primò, obligari quempiam ex ſuperfluis, & ſuo præſenti ſtatui non admodum neceſſariis, gravi neceſſitati proximi ſuccurrere; ita Suar. *diſp.7. de char. ſect.*3. Bellar. §.3. *de bonis oper. c.7.* Coninch. *d.27. dub.8. n.*125. *&* 530. apud Caſtr. *l.c. n.*12. id enim videtur innuere illud Jo 3. *Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere; & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo Charitas Dei manet in illo?* Ratio eſt, quia Virtus Charitatis jubet proximo ſuccurrere, ſine gravi ſuccurrentis incommodo: at ſuccurrere ex bonis ſuperfluis, incommodum grave non affert; ergo, &c. Nec mirum, poſſe quemlibet eam neceſſitatem pro Chriſto pati; poſſet enim ſi vellet, quia in rebus ſuis poteſt ſuo juri cedere: at non poteſt idem velle in aliis; Hi enim ſuo juri, quod à virtute Charitatis habent de expectando aliorum auailio, cedere non præſumuntur.

16 Aſſero ſecundò, ex notabiliter neceſſariis ſuo præſenti ſtatui in dicto caſu Fideles non obligari, ita iidem. Ratio eſt, quia ordo charitatis nequaquam dictat, ut dum gravi proximi neceſſitati ſuccurro, in gravem ego, vel gravi ſimilem incurram; Nam propter eandem rationem, tu etiam extrema neceſſitate vitæ laborans, non potes ſurripere rem ab alio æque illa indigente: quia tunc ipſe non tenetur dare, immò propter poſſeſſionem eſt melioris conditionis.

17 Aſſero tertiò, in communi neceſſitate ſatis eſſe, ſi aliquando à te proximus adjuvetur, dando ei aliquam interdum ex bonis tuis eleemoſynam. Ita Bonac. *l.c. n.*8. aliique apud ipſum, (crederem ſatis, ſi ex centum aureis annnis duos des, ea ducentis quatuor: ſed non in eadem proportione, ſi multùm tuæ excedant divitiæ: Vide omninò *infr. l.8. tr.1. c.2. §.3. num.54. cum de Uxoris furtis.* Ratio eſt, quia ex una parte id videtur ſatis pro ea neceſſitate non adeò urgenti; & ea alia, ſi ſemper obligaveris, facilè in gravem tu ipſe incideres, ad quod, ut dictum eſt, te charitas non adſtringit, ſed ſolùm allicit, invitatque. Ea his multa neceſſariò repetenda erunt inferius *l.8. tr.2. c.6.*

18 Ad complementum hujus tractationis de Eleemoſyna, operæ pretium erit adire ſententiam Laym *l.2. t.3. c.2. n.9. fin. An obligatio*, inquit, *dandi eleemoſynam communibus Pauperibus ſit ſub*

cul-

Digitized by Google

culpa mortali, an veniali? Reſpondeo, cùm Pauperum communis miſeria, levis, ac tolerabilis eſſe ſoleat; auxilium aliquod denegare, ſi commodè afferri poſſit, & nulla negandi ratio adſit, videtur eſſe culpa tantùm venialis. Porrò hac ipſa rogantibus Pauperibus eleemoſynam juſta negandi cauſa eſſe ſolet, ſi dives propoſitum habeat illis dandi loco, aut tempore commodiore, vel magis indigentibus, vel ſi ſuperflua, qua habet, ad alium pium uſum conferre velit, ut Medina notavit quaſt. 3. de Eleemoſyna, §. videtur Secundò. At verò ſi abundans divitiis nulla rationabili excuſatione motus, omnes à ſe Mendicos, & Pauperes inhumaniter repellat; is nimis inordinato divitiarum amore affectus, & Dei, ac proximi charitate exutus, ideòque in malo ſtatu verſari videtur, juxta verbum Chriſti Matth. 6. Non poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ; *quamvis Confeſſarius abſolutionem à peccatis divitis non facilè negare debeat, quòd communes pauperum miſerias per eleemoſynam ſublevare monitus recuſet. Tum quia de obligatione hac, an, & qualis ſit, Doctores non conveniunt; tum quia ſemper dives aliquam cauſam in ſpecie præfert, cur recuſet.* Hæc ille: lege Caſtr. *t. 1. tract. 6. de Char. d. 2. p. 2. n. 3.* qui notat duo: Primò, te non eſſe obligatum inquirere Egenum; ut illi ſobvenias, ſufficit ſi ſis paratus illi ſubvenire, cum ejus neceſſitatem certò moraliter ſcias. Secondò, hanc certitudinem neceſſitatis alterius non poſſe conſtare, niſi ſpectatis omnibus, prudentis arbitrio. Illud certum eſſe, ait ex Bonacina, teſtimonium patientis indigentiam, non eſſe ſufficiens, quia facilè in cauſa propria præſumi poteſt ſimulatio.

19 Quid ampliùs debeant Paſtores, & Beneficiarii, vide *inf. l. 8. t. 2. c. 2. §. 3. cum de dominio.*

§. II. *Quando concurrunt Bona Spiritualia Proximi cum noſtris Temporalibus, vel Spiritualibus.*

1 POteſt Proximus tripliciter indigere tuo auxilio in Spiritualibus. Primò extremè, quod eſt ſolùm, quando ille damnatur, te non auxiliante: Ut ſi infans certò moriturus eſſet ſine Baptiſmo, quem tu ſolus conferre poſſes. Nam ſi alius ſit; qui ſuccurrere poſſit, ac velit, vel ſi adhuc te ſuccorrente, non es certus moraliter proximum eſſe ſalvandum: non eſt is certe dicendus extremè tuo auxilio indigere.

Secundò graviter. Quod eſt, quando aliquod malum in Spiritualibus grave proximus incurreret, à quo poſſet ex ſe, ſed cum magno conatu effugere.

Tertiò leviter, Quod eſt, quando cum parvo labore ſe à dicto malo poſſet quis liberare.

Neceſſitas ſalutis Proximi non extrema.

2 His declaratis, Certum mihi, vel ſaltem ſatis probabile eſt, extra neceſſitatem proximi extremam (nam ſi exiſtat, *non* diſputabimus) neminem, qui non ſit Paſtor, cum periculo proprio vitæ, vel gravi jactura honoris, vel fortunarum, vel rerum ſpiritualium teneri gravi, multò minus levi neceſſitati proximi privati ſuccurrere in ſpiritualibus. Ita D. Thom. Sà, Bonac. Suar. aliique, quos citat, ſequiturq; Caſtr. *t. 1. tr. 6. de Char. p. 9. n. 9.* Ratio eſt, quia nimis aſperum, & contra Domini Noſtri ſuavitatem eſſet, urgere fidelem ad amittendam vitam, vel cœtera notabilia prædicta bona ob neceſſitatem, à qua ſe ipſe proximus, licèt cum magno conatu, liberare poſſet. Nam propterea ad meretricem, vel Peccatorem convertendum non teneris, quia ipſi per ſe converti cum ſuo conatu poſſunt, addita Dei gratia, quæ præſto eſt ſemper. Adde te non eſſe certum de eorum converſione. Adde, regulariter eſſe alios, qui eas converſiones procurant; Nam propterea duæ poſtremæ rationes, & præſertim incertitudo boni eventus te excuſant à profectione ad Indos, vel infideles convertendos.

3 Dixi autem primò, (qui non ſit Paſtor.) Qui enim ex officio tenetur, is profectò non ſolùm extremæ, ſed etiam gravi neceſſitati ſubditorum occurrere, etiam cum ſuæ vitæ periculo, debet, ſi moraliter ſperat neceſſitati occurrendum, nec alius ſit, qui Paſtoris ſubeat vices ſufficienter; id enim, officium, & ſtipendium, pactumq; implicitè ſaltem cum ſubditis initum, ex juſtitia requirit. Hinc tempore peſtis Parochus non poteſt ſuos deſerere, nec officio invitis ſubditis renonciare, niſi adſit æquè idoneus, qui ſuccedere velit; eundem tamen ſub pœna peccati abſterreo, ne propter neceſſitatem unius, morti ſe exponat, ſi ejus vita tota Reſpublica indigeat: nam ſi tunc ſe morti exponeret, faceret contra ordinem Charitatis, quæ unum, vel alterum toti communitati debere poſtponi, meritò dictat.

4 Dixi ſecundò (neceſſitati proximi privati) nam in prædictis neceſſitatibus gravibus Reipublicæ quemlibet teneri cum vitæ periculo eidem Reipublicæ ſuccurrere, docet Suar. *d. 6. de char. ſect. 2. nu. 4.* idque ex ea ratione, quia probabile eſt in Republ. graviter laborante, adeſſe non paucos extremè, quoad ſalutem Animæ periclitantes. Sed quia tunc tota ratio obligationis eſſet ducta ex obligatione, quam quis habet, cum propriæ vitæ jactura ſublevare proximum, extremè in ſpiritualibus indigentem, de qua re *mox n. ſeq.* dicam: ideò idem hic decerne, quod mox decernemus.

Neceſſitas ſalutis Proximi extrema.

5 Difficultas ergo jam eſt non exigua, An exiſtente extrema proximi neceſſitate, ſi nimirum certò proximus damnaretur, ni tu ſuccurras; tenearis cum tuo temporalis vitæ diſcrimine ſuccurrere? Temporalis, inquam, nam ſi tu damnareris, nec debere, nec poſſe nimis eſt manifeſtum; lego nihilominus Joannem Sanch. *diſp. 10. num. 9.* Reſpondeo ex communiori doctrina te teneri, Juvat tamen, ut fecimus §. *præced. n. 7. & 2.* in ſimili, ſic in præſentia, eorumdem duorum Doctorum placita hic ad verbum exſcribere.

6 Caſtropalaus *l. c. num. 3.* ſic habet. *In extrema proximi neceſſitate debes non ſolum bona temporalia, ſed etiam vitam expendere, ſi tibi ſpes eſt fore profuturum. Sic cum D. Thom. 2. 2. d. 26. art. 5. tradunt omnes ejus Expoſitores, Cajetanus, Bannes, Arag. aliique Val. Torres, Lorca, Azor. Tolet. Coninch. Suar. Bon. Ratio eſt, quia præceptum expendendi vitam propriam pro ſalute proximi in aliquo caſu obligat, aliàs ſupervacaneum eſſet: ergo ad minus obligare debet in caſu extremæ neceſſitatis.* Hæc ille.

Quod autem in aliquo caſu obliget, probaverat, *n. 2.* tribus rationibus. Primò ex illo Jo. 14. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.* At Chriſtus dilexit nos expendendo Vitam pro ſalute noſtra; ergo, &c. Secondò ex illo Jo. 1. c. 13. *in hoc cognovimus Charitatem Dei, quia ille animam poſuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Quod expendens S. Auguſtinus *l. 1. de mandato, c. 6.* dixit: *Temporalem vitam ſuam pro æterna proximi non dubitavit Chriſtus amittere.* Tertiò, quia bona Spiritualia, & maximè æterna, excellentiora, & Deo gratiora ſunt quolibet temporali bono, etiam proprio; ergo ex charitate huic bono illa præferri debent.

7 Ex dictis infert primò Caſtr. ſi ſcias Petrum V. G. dormientem eſſe in mortali, & eſſe nunc occidendum, unde & damnandum; ſi potes eum defendere, omnino te debere, etiam cum tuæ vitæ periculo: debes tamen moraliter eſſe certus, poſteà eſſe à peccato liberandum: ſecus, non eſſet extrema neceſſitas, ut etiam nos diximus *num. 1.* Infert Secundò te obligari, etiam ſub vitæ periculo, ad baptizandum Infantem filium Patris Chriſtiani, ſi ſit morti proximus, nec præter te ſit alius, qui poſſit illum baptizare. Dicit (Filium Chriſtiani) nam ſi ſit filius Patris infidelis, qui repugnet; ex alio capite (ait) non obligaris, nempè ex eo, quod probabilis eſt ſententia, quam ſequi potes, Filium non poſſe baptizari parentibus repugnantibus. Infert tertiò, ſi te Confeſſarium advocet peccator morti proximus, te obligari, etiam cum vitæ diſcrimine illum audire, & abſolvere, quando es moraliter certus, ipſum non eſſe eliciturum actum Contritionis, quod evenire poteſt in rudibus; nam in benè cultis potes præſumere eos ſcire neceſſitatem contritionis, quare ſi non eliciant, non eſſe in extrema neceſſitate. Sicuti potes occidere Aggreſſorem, & nolle ejus ictum tibi in gratia exiſtenti mortem afferentem excipere, etiam ſi Aggreſſor eſſet moriturus in mortali; quia cum poſſit ipſe te non aggredi, & pœnitere ſui peccati, in extrema neceſſitate; Pari modo, non eſt. Hæc, & ſimilia ex Caſtropalao.

8 Jam verò Jo. Sanch. *diſp. 10. n. 9.* contra ſic habet. *Unde credendum Soto, & Sà, conſentibus neminem cum periculo vitæ teneri infantem baptizare. Quod docet quoque Arevalo dicens, univerſos communiter ſic ſentire:* (Nota, *univerſos*, dixit, & tamen Caſtr. modò à *nu. 6.* adductus pro ſe dixit ſtare omnes Expoſitores: *aliàs fœmina gravida conſtricta eſſet ſectionem pati, ut filius baptizaretur. Et hoc eſſe probabilem docet Lopez. Et ad ſectionem non teneri docet Sà, Zambranus, Antonius Ragucius (licet id debeat fieri poſt ejus mortem) D. Th. Suarez; Paludanus, Sotus, Armilla, D. Antoninus, Angelus, Gabriel, Manuale Hiſpalenſe; nec tenetur ſciſſionem pati; etiamſi damnata eſſet ad mortem, ut notarunt Gabriel, Armilla, Sotus.*

Nec adverſatur D. Thom. 2. 2. q. 26. n. 5. dicens obſtrictos eſſe nos plus proximi animam amore proſequi, quàm proprium corpus, id eſt vitam. Non intelligi debet, quod quis amore ſuæ conſervandæ vitæ, proximo non præſtet conſilium patrandi ſcelus; ſive quod poſitivè ad necem ſpiritualem ipſius non concurrat; quia tunc amans vitam corporalem, æternam perdit, peccato depravati conſilii intercedente; at quod non omittat providere animæ proximi ob conſervandam propriam vitam, non affirmat Divus Thomas: niſi fortè in caſu, quo pactum interceſſiſſet de non omittenda cura animæ proximi, etiam cum periculo propriæ vitæ; ſicut devinctus eſſet ratione pecuniæ acceptæ proſpicere vitæ corporali proximi, etiam cum periculo amittendi propriam: qua ratione Parochos obnoxios reddi Sacramenta miniſtrare ſuis ovibus cum periculo vitæ præcipuè pœnitentiæ, cùm ob id decimas, & cætera percipiant emolumenta, cenſent Doctores, unde tenemur ob propriam vitam conſervandam damnum ſpirituale proximo non inferre; non autem illud impedire, niſi intercedat conventio. Unde Doctores indiſtinctè loquentes de obligatione diligendi vitam ſpiritualem proximi, poſthabita propria corporali; aberrant ſanè, & quod ipſi nequaquam exequerentur, cæteros exequiſſe obnoxios docent.

Hæc Joannes Sanchez. Ex quibus illationes modò *numero ſeptimo* à Caſtropalao allatæ ſunt, qua ratione corruant, jam vides.

9 Sed quomodo Joan. Sanchez reſpondere poſſet tribus illis argumentis, quatenus contra ſe militant, quibus uſus ex Caſtropalaus *ſuprà num. 6.* exſcriptus? Putarem poſſe in hunc modum: Ad primum illud, *ſicut dilexi vos*, non judicare omnimodam ſimilitudinem, ſed aliquam, juxta morem Sacræ Scripturæ. *Eſtote perfecti ſicut Pater veſter perfectus eſt*, &c. Præterea Chriſtus Dominus

expendit vitam,quamvis illa noſtrę ſaluti non fuiſſet extremè neceſſaria, poterat enim aliis viis homines redimere. Cùm ergo nos nemo obliget in minus neceſſariis; clarè patet,illud (*ſicuti*) non eſſe intelligendum ſecundùm omnem æquiparantiam.

10 Illud, *Sic debemus animas pro fratribus ponere*, notat convenientiam,& conſilium,non verò pręceptum;ut expendentes verbum *debet* ex more Sacræ Scripturæ probavimus *in Opuſculo de Commun. c.1.§.6.n.52.* Quòd ſi contendas notari præceptum, dic illud eſſe dumtaxat,ne proximus ad peccatum inducatur; non autem ut à peccato abducatur,quæ eſt explicatio doctrinæ S.Thomæ modo è Joan. Sanch. allata.

11 Ad tertium neganda eſt Conſequentia abſolutè, & quatenus facit contra præſentem doctrinam. Patet, quia argumentum nihil probat,poſſet enim quis ſic arguere:Bona ſpiritualia,& maximè ęterna ſunt Deo gratiora,quàm quodlibet temporale;ſed unus actus virtutis, ſed ſecundus, & alii conſequentes gradus Gratiæ ſanctificantis,ſed ipſe primus, etiam quando peccator illum acquirere ex ſe vel amicorum conſilio facili negotio, adjuvante ſemper Deo, poſſet, eſt gratior Deo, &c. ex Charitate etiam in quocumque caſu vitam poſtponere ego pro bono quolibet ſpirituali proximi deberem, quod tamen nemo dixit. Concedenda ſolùm igitur eſt Caſtropalao conſequentia in caſu inductionis ad peccatum, de quo jam conſtat adeſſe præceptum;non verò abductionis ab ipſo, de quo non conſtat; immò ne Matrem obliges ad patiendam prędictam ſectionem,conſtat non adeſſe. Hæc in gratiam hujus poſterioris ſententiæ ſint dicta ſatis; quam benigniorem, & hominum fragilitati magis accommodam eſſe inficiabitur nemo.

12 Ex opinione Caſtropalai ſequitur, te omnes fortunas debere profundere ob extremam ſpiritualem neceſſitatem proximi, quia ſi per ipſum debes vitam,multò magis fortunas. Sed quid in ſententia Joannis Sanchez? Num ſicuti per ipſum ob jus naturale vitam conſervandi non obligor ad ſalutem ſpiritualem proximi; ita nec obligor ob jus naturale conſervandi eas ſaltem fortunas, quæ ad vitam ſunt neceſſaria? Id diligenter expende.

§. III. *De Charitate inimicis debita.*

1 OMnes ſcimus eſſe à nobis inimicos diligendos; ſed in quo ea dilectio, quæ ſub mortali præcipitur, conſiſtat, non ſcimus omnes. Conſiſtit porrò in tribus, ita Suar. *diſ. 5. de Charitate, ſectio. quinta, nu. præſertim* 9. Coninch. *diſ.24. de Charitate,dub.6.n.82.* Caſtr. *tom.1.tractatu 6.diſ.1 de Charitate, partis ſextæ à num.* 2. Aliique ab eodem citati, & paſſim. Primò,ne inimico,vel etiam peccatori malum velimus, ut malum ipſi: ſeu incommodum, ſeu moleſtum eſt; id enim eſt merum odium, & ex genere ſuo mortale, atque à fidelium animis omninò repellendum. Ex eo autem (ut Joannes Sanchez, *diſ.2.n.11 fine*, advertit) quod experiaris te trepidare coram eo, qui te offendit,immò & expalleſcere,& cupere eum non videre, vel ut longè diſcedat: non ſtatim putes te peccare,ſi ad malè illi deſiderandum non procedas: illi enim ſunt motus naturales, neceſſario ſequentes ex præſentia objecti apprehenſi, ut ſibi moleſti; non verò actus voluntarii de malo alterius.

Secundò, ut ex corde offenſam nobis ab inimico illatam remittamus. Sed quid eſt illud remittere? Ajo idipſum,quod modo dixi: id eſt,non debere nos moveri ab offenſa per inimicum accepta, ad volendum ipſi malum, quatenus malum ipſi eſt.

Tertiò, ut hanc remiſſionem non in corde ſolùm, & animo confoveamus occultè; ſed ut proximis, & ipſi præſertim inimico palàm faciamus: ex virtute enim Charitatis obligamur nulli eſſe ſcandalum, ſeu non eſſe occaſionem proximo, quia ipſe peccet: at ſi inimico hunc remittendi animum non oſtendamus, perdurabit ipſe in inimicitia, cujus nos potiſſima cauſa jam eſſemus.

2 Ut autem hæc, & alia dicenda clariùs intelligantur; quinque actus ſunt cum Leſſio *lib.2.c.47.dub.4. nu.21.* diſtinguendi circa malum, quod inimico velle ex quinque motivis poſſumus.

Primus eſt, quem modò dixi, quo malum eo fine, eaque intentione inimico velimus, ut ipſi malum abſolutè ſit, nihil aliud addendo.

3 Secundus,ex intentione ut inimicus emendetur; qua ratione, Pater filio vult verbera infligere, ut is corrigatur.

4 Tertius ex intentione,ut Malefactor, quique me læſit,à malefaciendo mihi, & proximis avertatur. Vides: Hic bonum aliorum, in præcedente bonum ipſius Malefactoris intenditur.

5 Quartus, quia bonum, & ſecundùm Juſtitiam eſt, ut qui malè agit, tantumdem habeat pœnæ, quantum meretur ejus culpa; ideò actus,quo malum inimico deſideratur,poteſt, hoc quarto modo,fieri ex intentione, ut Malefactor ideò pœnam & incommodum ſubeat; ut juſtitiæ æqualitas cuſtodiatur. Hac intentione Deus,puniens,ſeu juſtam vindictam ſumens de peccatoribus, malum pœnæ illis infligit.

6 Quintus, *ut fiat aliqua* (ſunt verba Leſſii *l.c.*) *reparatio injuriæ, & ſatisfactio: dum enim ille punitur propter injuriam illatam, reſtituitur ex parte honor parti læſæ, eique aliqua ſatisfactio exhibetur, qui enim lædit, plus juſto ſuo affectui indulget, ſibique ſumit, & alteri detrahit: dum autem punitur, illud ei quodammodo adimitur, cum contra voluntatem patiatur: & quia id agitur in gratiam læſi cenſetur ei donari: Et ſic fit nonnulla compenſatio, ut experientia probat* 5 *ſane enim animus læſi requieſcit, & ſibi ſatisfactum putat. Eſt igitur in vindicatione moralis quædam reſtitutio honoris, & injuriæ reparatio: hic finis intimè conjunctus eſt cum præcedente, & ex eo neceſſariò reſultat.*

7 His diſtinctis: Aſſero, Primum actum,niſi parvitas materię leniat,eſſe mortalem, & ut dixi, à Charitate omnino interdictum: Secundum,Tertium,Quartum,Quintum, non eſſe peccata, immò eſſe actus Virtutum,eo modo, quo *ibid.* fusè Leſſius explicat, Fateor tamen in Quinto ineſſe magnum periculum, ne, dum illum exerces, tranſilias ad primum.

8 Dices: in hoc quinto non ſolùm apparet dictum periculum,ſed is prorſus videtur eſſe ipſiſſimus primus actus. In utroque enim deſideratur alteri malum, ut illi ſit malum, & incommodum: nam hoc incommodum, quod alter patitur, dum pœnam ſubit; reputatur à læſo ſuum bonum, & grata ſatisfactio; quod certè videtur eſſe proprium odii.

Reſpondet benè Leſſ. *ib.n.*25. eſſe magnū diſcrimen inter primum, & quintum actum: In odio enim, in quo conſiſtit primus actus, deſideratur alteri malum, ſolum ut ei ſit malè, idque abſque modo, vel menſura; In vindicta verò (ita vocatur actus quintus,immò & cœteri præter primum) ſolùm ſecundùm menſuram delicti; in odio ſiſtitur in malo proximi, in vindicta ſiſtitur in recto ordine juſtitiæ; In odio non fit reparatio injuriæ eo modo, quo debet fieri; In vindicta verò fit debito modo, nempè medio Judice, non autem immediatè per ipſum læſum; læſus enim licèt poſſit ex Jo:Sanc. *d.2.n.*11. à Judice, immò & à Deo petere prædictam vindictam juſtam, quantam ſcilicet meretur culpa lædentis: non poteſt tamen ex ſe ipſo infligere, juxta illud ad Rom. 12. *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Cùm ergo in primo actu læſus ex ſe deſideret malum, ut malum alteri: in quinto autem non ex ſe, ſed à Judice; idque cum moderatione juxta quantitatem delicti: clarè apparet, eſſe hos actus valdè diverſos.

Verùm nondum animus quieſcit, niſi ad peculiares nonnullos caſus, de eodem hoc argumento explicandos, deſcendamus.

Accuſare inimicum, non remittere juridicè, &c.

9 Licetne apud Judices inimicum accuſare, accuſationem proſequi, nec ab illa velle deſiſtere, nec velle remiſſionem per publicum inſtrumentum, ſeu Notarii ſcripturam exhibere?

Reſpondeo; Si hæc fiant intentione dicta in primo actu, certum eſt eſſe mortalia; ſi aliis modis, non eſſe,etiam ſi quamcumque aliam ſatisfactionem lædens afferat. Ita Leſſius *ib.n.* 24. Suar. Coninc. Lorca, aliique apud Caſtr. *l.c.n.*9. Ratio eſt,quia læſus in his,quod juſtum eſt, expoſcit. Abſit tamen ſcandalum: quod aberit,ſi tuam intentionem palam facias.

Videbitur alicui eſſe aliquis ſcrupulus,ſi hæc fiant, ex intentione *quarto loco* explicata. Verùm fateor eſſe conſulendum,ut juxta Chriſti Domini conſilium, huic tuæ ſatisfactioni propter ejuſdem amorem renuncies; tamen in rigore peccatum non eſt; quia cùm Judices ſint à Republica poſiti, ut reos puniant, & læſis ſatisfactio exhibeatur: idque ſit bonum juſtitiæ,ut modò vidimus; & ſecus iniquè ejuſmodi Judices pro ſatisfactione offenſorum punirentur; conſequenter dicendum,ſi læſi hoc ipſum petunt, jus ex juſtitia debitum petere. Quod ſi ipſi Reo id ſit provocativum odii, ſcandalum erit paſſivum; læſus enim,dum rem juſtam petit,& dum à publico Judice eam petit,nihil mali, & nihil ſpeciem mali habens committit; adeòque in ſcandalum peccaminoſum non incurrit.

10 Si tua ſatisfactio,exemplum punitionis delinquentis,& hi ſimiles boni fines ſint adeò leves, & cum ea facilitate animi negligi poſſint,ut longè ſuperentur à damno, quod inops V.G. familia rei puniendi paſſura eſſet;tunc alicui videbitur obligare Charitas ad publicè remittendum;nam ex probabiliore ſententia dicta §.1.*n.*18. Charitas obligat proximi malo gravi ſuccurrere,ſi cum parvo proprio incommodo poſſimus. Notanter dixi (alicui videbitur) nam hic adeſt culpa,quæ ſemper meretur dignam pęnam; & hæc re ipſa à Judice, ne impunita remaneant delicta, infligitur nullo reſpectu habito ad damna familiæ rei,quod non eſt in caſibus, de quibus ſermo fuit *in d. n.*18. Cur ergo non licebit ad dictam pœnam concurrere ei, qui ex bonis finibus prędictis accuſat? nam fortaſſe propterea abſolutè Leſſius paulò ante *n.*7. dixit licere, nec hanc,vel ſimilem exceptionem adhibuit. Id tamen expende, Lector, accuratiùs.

Mancinus in practica viſitandi infirmos *practica 7. dub. 5. in fine*, ſic habet: Non benè agunt aliqui Confeſſarii pœnitentes ſcrupulis afficientes, dum dicunt illis non poſſe ſalvari niſi etiam coram Judice actiones injuriarum remittant, nam ſecundùm jam jam dictas res eſt definienda. Sed notandum quòd quando læſus cauſam lędendi dedit, V.G. ſi læſus fuit primus & injuſtus aggreſſor,& ille ad ſe defendendum percuſſit,tunc leſum remiſſionem coram Judice in conſcientia facere debere,aſſero. Et ratio eſt,quia lædens juſtè ſe defendit,& non ipſi damni cauſa imputari debet, ſed aggreſſori danti operam rei illicitæ juxta illud: *Qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur* & melius de Reg. juris in 6. *Damnum quod quis ſua culpa ſentit, ſibi debet, non aliis imputare.*

Habet ibidem idem Mancinus idem eſſe, ſi læſus inventus fuit

cum

Digitized by Google

cum uxore, vel conſanguinea lædentis, & ſimilia. Verùm ſi in hoc vel ſimilibus caſibus lædens læſit, ut ſe vel ſuum honorem cum moderamine inculpatæ tutelæ defenderet, idem eſſe jam video: at ſi exceſſit terminos defenſionis, utrùm idem in foro conſcientiæ ſit, quia adhuc læſus occaſionem tandem aliquam ſui damni dedit, res eſt profectò diligentiùs conſideranda. Hæc Mancinus.

Salutatio inimici.

11 Frequens Confeſſariorum, & Pœnitentium ſcopulus: Ajo te non eſſe regulariter obligatum ſalutare inimicum; ita Suarez, *d. 5. de Charit. ſect. 5. n. 8.* Con. *d. 24. de Charit. d. 6. nu. 91.* Bonac. *t. 1. d. 5. c. 2. De-col. prac. q. 4. p. 3. a. 3.* Diana, *p. 2. tr. 15. reſ. 62.* Ratio eſt, quia cùm non teneamur ſalutare quoſque nobis obvios; ſalutationis omiſſio non eſt per ſe ſignum odii, nec ex ſe excitans inimicum ad odio habendum non ſalutantem.

12 Dixi (regulariter,) nam ſi anteà illum ſolitus eras ſalutare, & nunc à ſalutatione abſtineas; vel ſi ex circumſtantiis colligatur, te nunc ſalutationem omittere ex odio propter injuriam acceptam, vel ſi inimicus ſit tuus ſuperior; vel ſi occurrentibus pluribus, inter quos eſt inimicus, cęteros ſalutes, excepto inimico; vel ſi ultra omiſſionem ſalutationis, oculis præter ſolitum torvis inimicum aſpicias; inſolitove faſtu pileum capiti comprimas, peccabis ſanè, quia ſic fomitem odii ſine dubio præbebis. Juvat aſſerere Hurtadi de Mendoza ſententiam apud Dian. *p. 5. tr. 13. reſ. 89. Ab obligatione ſalutandi* (inquit) *ſalvo, Primò Parentem, Prælatum, Judicem, quando ex circumſtantiis colligitur, in pœnam juſtam eos non ſalutare inimicos. Secundò, eos, qui ſine gravi incommodo honoris non poſſent ſalutare inimicum: hoc tamen eſt valde rarum. Tertiò, eum, qui infamem accepit injuriam, cujus æſtimatio petit auſteriorem vultum, ut ſi vocatus fuiſſet Fur, Judæus, Sodomita; tunc enim prudenter cenſetur omiſſionem ſalutationis non eſſe ex odio, ſed ex juſto dolore, & ingenti acerbitate, quæ juſtè adimit urbanitatis ſigna: item eſſet multis argumento, eum parvi æſtimaſſe tam acerbam injuriam.*

13 Duo Religioſi, cujuſdam rixæ cauſa, ſe intra ſepta domeſtica non ſalutant; peccantne mortaliter, ſi anteà ſe invicem ſalutare cōſueverunt? Reſpondeo, ita profectò, quia par eſt ſcandalum aliis Religioſis, ipſiſq; invicem, qui rixam habuere. Excuſari à mortali tunc poſſent, ex Trullen. *l. mox cit. n. 7.* quando comperta eſſet horum probata virtus, & rixa ejuſque cauſa, quàm alii ſciant, fuiſſet levis, unde judicentur nō ex odio gravi, ſed ex levi quadam paſſione, vel in ſignificationem accepti gravaminis, & injuriæ moveri ad omittendam ſalutationem. Idem uſu venire poſſe video in timoratis ſęcularibus, levi cauſa rixæ exiſtente, & præſertim aliis cognita; ut item inter maximè conjunctos, inter quos difficulter pręſumitur intercedere ex hoc ſolo ſigno odium grave, ut inter patrem, & filium, &c. ita Valerius apud eundem Trull. *loc. cit.* vide etiam Dianam, *p. 2. tr. 4. reſ. 62.*

Reſalutare eundem.

14 Si inimicum modo dicto graviter tibi infenſum te ſalutantem non reſalutes, peccas mortaliter. Ita Suar. Coninc. Bonac. *ibid.* Ratio eſt, quia poſita inimicitia, omiſſio reſalutationis non ſolùm imputatur inurbanitati, ſed maximè odio. Excipe, niſi adeò inferior eſſet ſalutans, vel ea adeſſent circumſtantiæ, ut ejuſmodi odii indicium non fieret. Idem, puto eſſet, ſi ita animo diſtractum te ſimules, ut verè appareas ad ſalutationem non advertiſſe.

15 Quęſivit nuper quidam à me, An ſi certò moraliter pręvideam mihi ſalutanti inimicum, ipſum cum debita reſalutatione non reſponſurum, an, inquam, obliger ſalutare, quamvis mihi tunc incumbat priorem eſſe in ſalutando? Certè non auſus ſum obligare; quia ſic ſubiret periculum graviter invehendi contra non reſalutātem, fierentque pejora prioribus; & quia tunc ſibi imputare debebit inimicus, qui ita ſe gerit, ut certitudinem moralem de omiſſione ſuæ reſalutationis alteri det. Vide, quæ *mox n. 23.* dicam de nolente acceptare ſibi oblatam ſatisfactionem.

16 Quęſivit rurſus nobilis Matrona, cui paris nobilitatis vir conſanguineum occiderat; an obligaretur illum reſalutare more patrio, quo Matronæ viros nobiles ſalutantes reſalutant inclinato corpore, vel ſaltem capite? Ego voluiſſem obligare: quia ſalutationē tunc denegare, eſt oſtendere odium: verùm quidam doctus à me cōſultus, nequaquam ſub mortali obligavit: in Muliere enim Matrona, cujus nō eſt vindictā ſumere de injuriis, illa denegatio ſalutationis nō eſt odii ſignum, ſed ſenſus juſti doloris, vel muliebris faſtus, vel quid ſimile.

Excluſio à communibus beneficiis.

17 Dixi *in opuſc. de Sac. Miſſ. lib. 2. c. 2. §. 13.* fore peccati mortalis reum Sacerdotem, ſi à participatione ſui ſacrificii inimicū velit excludere: idē in præſentia univerſim addo: ſi enim pro omnibus incolis hujus Urbis ores, omnibus viciniis eleemoſynā impartiaris, omnibus hujus familię legata, quamvis voluntariè diſtribuas, &c. nō potes inimicum, qui fortè inter hos invenitur, excludere. Ita Suar. *ibid. n. 2.* Coninc. *ib. d. n. 85.* Valent. *2. 2. d. 3. q. 3. p. 2. c. fin. verſ. Tertiò ſequitur* Ratio eſt, quia licèt orare, ſtipem elargiri, legata diſtribuere nō tenearis: tamen poſito quod ea exhibes, perſpicuum eſſet indicium odii, ſi nolles aliquem ex illis admittere. Quòd ſi Beneficium pro omnibus non ſufficit, tunc profectò amicos pręferes ſine culpa: Ita S. Th. *2. 2. q. 25. ar. 9.* id enim non eſt ſignum clarę inimicitię, ſed ad ſummū non amicitię: at ſigna poſitivę amicitię oſtendere ex conſilio quidem, nō verò ex obligatione, tenemur. Unde etiam fit, ut poſitivè orare, ex præcepto, pro inimicis non obligeris: hoc enim ſolùm eſt de conſilio, cùm ad vitandum mortale ſatis in communi oratione illum non excludere, nam ſic virtualiter jam includit. Ita Trull. *lib. 1. in dec. c. 5. du. 7. n. 4.*

Veniæ Petitio.

18 Veniam petenti nolle dare, nimis aperta odii demonſtratio eſſet. Sic Coninch. *l. c. n. 95.* Suar. *l. c. n. 9.* Sà, *v. Charitas, n. 9.* Ita ſi veniam per ſe, vel per alium petenti, negares ſigna aliqua, quibus te inimicitiam depoſuiſſe ſignifices. Solus Superior offenſus poteſt ſubdito, ut is emendetur, vel juſtè puniatur, reconciliationem in hoc caſu differre, quia id non odii ſignum, ſed potius eſt amoris, utpotè ad emendationem conducens. Verùm multa prudentia opus eſt, ne plus æquo ſubditus exacerbetur.

19 Difficultas eſt; Quando lædens veniam quidem petit, ad debitam ſatisfactionem, vel dare non vult, vel certè non poteſt; lædens, inquam, huic enim ſoli competit veniam poſtulare; non læſo, cum huic ſatis ſit, ſi ſe promptum præferat ad decentem reconciliationem; atque ſi à ſigno odii, ut dictum eſt ſuperius, ſe ſe contineat. Pro hac difficultate.

20 Dico Primò. Si non poteſt, ut ſi damnum factum fuit irreparabile, quale fuiſſet homicidium, vel etiam non debet, ut ſi læſus expoſcat ab offendente tantam ſatisfactionem, ut prudentum arbitrio excedat offendentis culpam. Si inquam, non poteſt, vel non debet, obligatur offenſus eum ſignis depoſitionis inimicitiæ reſpondere, & veniam dare: ſecus meritò judicaretur in odio gratis velle perſiſtere, dum debito ſuo ejus Adverſarius non deeſt.

21 Illud tamen nota: quacumque ſatisfactione ab hoc petente veniam exhibita: adhuc læſum poſſe expoſtulare ſatisfactionem punitionis delicti à Judice infligendæ. Ita S. Thom. Cajet. Arag. Tolet. aliiq; quos citat, ſequiturque Fag. *lib. 1. in prac. Dec. c. 28. n. 12.* quia, ut ſupra diximus, ad hanc jus Juſtitiæ habet; licèt iterùm moneam, rem eſſe periculo peccandi expoſitam.

22 Illud inſuper nota: non eſſe coarctandum offenſum, ut ſtatim ac injuria illata eſt, veniam dare teneatur; cùm tunc ſatis ſit negativè ſe habere. Ita Azor. Fill. Villalobos, apud Trull. *l. c. nu. 11.* Sufficiens ergo tempus prudentis arbitrio ſit elapſum. Eſt enim ſupra humanam fragilitatem, recenti vulnere, necdum ſedata animi perturbatione offenſum cogere ad poſitivam reconciliationem concedendam: quare nunc dilatio non erit ſignum odii, ſed potius indicium infirmitatis humanæ.

23 Dico Secundò. Si lædens nolit ſatisfactionem debitam afferre, & tamen veniam ſibi dari poſtulet; obligaris quidem oſtendere te odium in animo nequaquam fovere; cæterùm, potes modeſtè tuam ſatisfactionem urgere, atque ante reconciliationem expectare; rem enim tibi debitam expectas, & odii fomitem non tu miniſtras, ſed adverſarius, qui ſatisfactionem, quam poteſt dare, immeritò negat.

24 Inquires: Inimicus, qui læſit, obligatur ne ſemper à læſo veniam ſubmiſſo animo petere? Reſp. Frequentiſſimè hanc obligationem non cognoſco: ſemel tamen, aut iterùm cognoſco. Nam Primò, ejuſmodi obligatio non adeſt, quoties aliam æquivalentem ſatisfactionem læſus exhibet, verb. grat. per pecuniam, per pręventionem in honore, per amicitiæ ſigna, vel officia, per amicorum interceſſiones, &c. Secundò, quoties injuriæ inter inimicos factę, invicem ſe compenſant. Tertiò, quoties læſus eam veniæ petitionem, vel non curare, vel ad iracundiam magis ea incitare judicabitur, vel quando apud aliquos, V. G. nobiles viros uſui illa non eſt. Quartò, quoties is qui offendit, multò ſuperior eſt, ut non conveniat à ſubito veniam poſcere: niſi fortè tanta fuerit injuria ſuperioris, ut ad ejuſmodi petitionem ipſum prudenti Judicio urgeat. Quintò, *quoties* (inquit hic Caſtrop. *tom. 1. tr. 6. diſp. 1. p. 8. n. 10.* ex Bonac.) *præſumis petita venia, & ſatisfactione pro tua parte exhibita, alium non correſponſurum; tunc enim titulo compenſationis retinere, quaſi in depoſitum, ſatisfactionem poteris; quouſque videas alium paratum debitum exhibere.* Sextò, quoties offenſus eſt abſens, nec facilè per ſe, vel per alium conveniri poteſt. Ita Trullench. *l. c.* citans Azorium. Septimò, quoties non eſt elapſum competens tempus, ut in ſimili *dixi n. 22.* Solùm igitur tunc erit neceſſaria, quando gravis fuit læſio, & aliud remedium ad reconciliationem adhiberi, vel non poteſt, vel omnibus à viro prudenti expenſis, non debet. Sic filius reſpectu patris, ſubditus reſpectu religioſi Prælati, uxor reſpectu viri, ſervus reſpectu domini in gravibus injuriis ſæpè veniam petere debebunt; à quo alii faciliùs ex prædictis, vel ſimilibus capitibus excuſabuntur.

Alloqui inimicum.

25 Inimicum non alloqui, ſignum per ſe odii non eſt, cùm non ſit omni proximo debita colloquendi familiaritas. Ita iidem *ibid. num. 12.* tamen ſi ante conceptam inimicitiam cum eo ſermones miſcebas, obligaris à colloquendo te non ſubtrahere: eo modo,

Digitized by Google

tiſque limitationibus, quas dixi de ſalutatione à *num.* 12.

26 Quando allocotio debita non eſt, ſi prævideas ex tua allocutione fore, ut inimicus odium deponat, obligaris alloqui, ſi ſine multa animi difficultate potes; nam ſi ontabilem difficultatem patiaris, te nequaquam cogo. Ratio eſt, quia bonum ſpeciale proximi, quale nuoc eſt depoſitio odii, procurare ex Charitate tenemur cum aliquo incommodo, non autem cum magno.

27 Quando autem collocutio debita eſt, Dubicatur quiſnam tunc eam iocipere debeat? Sanè debebit lædens, ſaoè inferior: ſanè qui prior injuriam intulit, & rixæ fuit quaſi primus excitator: ſanè qui notabiliùs offendit, etiam ſi fuerit io offendendo poſterior. Sed quid, ſi vel æquales moraliter fuerint iojuriæ: vel omoibus prudenter conſideratis, non ſit major ratio, quod potiùs incipiat unus, quàm alter? Reſpondeo. Tunc utrique incumbet, capta occaſione, locutionẽ aggredi. Quòd ſi accidat occaſio, in qua uni potiùs, quàm alteri ſecundùm mores regionis, ſeu propter aliquam circumſtantiam, uoi conveniat loqui, oon alteri: ille ſermonem incipere debet, non hic, quia tunc ità recta ratio dictat. Certè regulariter inter æquales ei iocumbit prius ſalutare, qui corã altero pertranſit, quive de novo accedit: nõ verò illi, qui ſtat: ſimile igitor quid evenire poteſt io colloqoendo. Pari modo, ſi ego indigeam tuo auailio io re quſpiam, mihi iocumbit loqui prius auailium poſtulando, quam tibi: & ſic io ſimilibus.

28 Io Monaſterio quodam Monialium, duæ ea illis, poſt rixam neſcio quam, profitebantur, omnibus advertentibus, per multos annos nuoquam iovicem colloqui. Dubitavit earum Confeſſarius, an eæ in peccato mortali verſarentur: & obſtinatè ſic perſeverantibus; an eſſet abſolutio, & ſacra Communio iiſdem impertienda?

Equidem ſi per aliquam hebdomadam poſt rixam à colloquendo abſtinuiſſeot, non condemnaſſem de mortali: quia præſumi tunc potuiſſent, expectari interim, ut ira deferveſceret, utque captaretor loquendi prudeotior occaſio, vel quid ſimile: uode non ſtatim ceſſatio locutionis judicari potuiſſet odii ſignũ. Eodem recidiſſet, ſi per aliquod non valdè longum tempus rariſſimæ ſe obtuliſſent ſermocinandi occaſiones: nunc verò cùm hæc non ſupponas, puto eſſe diſtinguendum. Et ſi quidem cauſa rixæ fuit de re levi, ipſaque rixa fuit levis; erit quantum eſt ex hoc capite odii, vel ſcaodali, hæc omiſſio loquendi à mortali excuſanda (eſto ſit veoialis, & ex alio capite V.G. ea gravi contemptu, vel ſimili poſſit eſſe peccatum grave.) Ratio eſt, quia tuoc, maximè in timoratis, ut in ſimili dixi *n.* 13. non præſumitur id oriri ex odio gravi. At ſi cauſa rixæ fuit gravis, vel gravis rixa; certè ceſſatio loquendi de mortali erit condemnanda, quia in his caſibus ceſſatio loquendi per tot annos, meritò præſumitur ab odio non levi proficiſci. Porrò Confeſſarii permaximè adhortentur omnes, præſertim eos, qui ſimul convivuot, ut io amicitiæ ſignis exhibendis prodigi ſiot, ut ita dicam, nec ſolum liberales: id enim nos reddit amabiles hominibus, Angelis, Deo. Odi ego acriter eos, qui ſemper amaro ſunt vultu, & auſtero; nec ſubditos, conſodaleſque ſolùm, ſed multò magis ſuperiorem: dum de S.Romualdo prudentiſſimo æquè, ac ſanctiſſimo Abbate, cujus hodie, cum hæc ſcribo, memoriam colimus, ſic lego in feſto S.Romualdi 7. Febr. l.2. Brev. Rom. *Vultu adeò læto ſemper erat, ut intuentes exhilararet:* Nec immeritò ſtatim additur, *magno apud Principes, & Reges in honore fuit*.

Deſiderare malum alteri, Ubi,

De Invidia.

29 Ioquires Primò, An ſicuti inimico licet velle malum puoitionis modo dicto; ita univerſim poſſit quis proximo malum ex aliquo motivo deſiderate?

Reſpondeo. Certè non ſtatim ac illud licet, ſeqoitur & hoc licere nam inimico deſideratur illa punitionis pœna, quam juſtè meretur; at proximo nullam merenti pœnam, malum deſiderare, iniquum per ſe eſt, id ergo diligentius diſcutere hac occaſione, ne gravemur, & ſolent quidem afferri exempla: An poſſit filius mortem patris optare, vel de illa gaudere, non ut malum patris, (hoc enim eſſet odiom execraodum) ſed ot ipſe filius paterna hæreditate fruatur? An mater poſſit deſiderare mortem filiæ, ne illam alere, vel dotare cogatur? An poſſit ſubditus mortem cupere ſui Prælati, ut Prælaturæ ipſe ſuccedat, vel ut ab eo Prælato ſibi infenſo liberetur? & ſimilia. Si ſolùm deſideres, vel cum gaudio excipias ejuſmodi effectus; hæreditatem, moleſtiæ careotiam, Prælaturam, &c. facilis eſt reſponſio; licitè enim hæc optas, vel amplecteris, quia noo gaudes de alterius malo, ſed de proprio bono. Certè non poteſt quis licitè gaudere de fornicatione, de comeſtione carnis, ut facta die vetito, &c. nec illa deſiderare, ot tunc fiat, quia gauderet de peccato, illudque deſideraret, (lege Caſtr. *t.*1. *tr.*2. *d.*1. *p.* 10. §.2. *n.* 11.) tamen poſito, quod hæc cum peccato quis commiſit, poteſt de habita prole ſibi complacere, deque viribus refectis: quia non de peccato gaudet, ſed de effectu ſecuto, qui bonus eſt; ita in caſo noſtro.

30 Rurſus. Si deſideres ſob conditione, facilis item eſt reſponſio, licitè poſſe. Si quis enim hunc actum eliciat. *Si meus Pater moreretur, ego hæreditate potirer. Si filia mea occumberet, ego moleſtia liberarer:* & gauderet tunc ille non patris, vel filiæ morte, ſed de hæreditate, deque carentia moleſtiæ, culpam odii non committeret, utpotè qui ſimili modo de bono ſuo gaudeat, non autem de alieno malo.

31 Denique ſi abſolutè deſideres in hunc modum: *Cupio mortem patris, non ut malum patris eſt, ſed ut bonum meum, ſeu ut cauſa mei boni: nimirum, quia ea illius morte ego ejus hæreditatem adibo*, vel ſic, *Utinam moriatur mea filia, nam ſic ſexcentas ſollicitudines excutiam, &c.* Si inquam, ſic deſideres, major eſt reſolvendi difficultas, quia tunc eligis velle malum illis, quamvis ut cauſam tui commodi, quod non videtur culpa vacate.

Et ita quidem putat Bonac. *t.*1. *d.*4. *circa* 4. *Dec. præc. q. ua. p.* 3. *nu.* 3. his verbis. *Secundò ſequitur illum graviter peccare, qui grave aliquod malum corporis parentibus exoptat: Exempli gratia, cupiendo illis mortem, ut quamprimum in hæreditatem ſuccedat; Ita Syl. Navar. Graffius, Reginald. Tolet. Clau. Regia, Molfeſius*, Hæc Bonac.

32 Nihilominus Caſtr. *tom.* 1. *tr.* 6. *d.* 4. *de Char. par.* 1. *n.* 11 poſtquam firmavit, poſſe malom proximo deſiderari propter bonum Juſtitiæ, vel bonom publicum, vel ipſius proaimi; unde liceret ea zelo Juſtitiæ deſiderare punitionem, & condignam mortem Malefactoris, gaudere de morte peccatoris ſcaodaloſi, qui ooo ampliùs erit cauſa ruioæ plurimorom; cupere effrænato filio mortem, ne longiore vita graviora peccata committat, graviuſque condemoetur; optare patri ſeoi, infirmoque, vel filiæ inopi mortem, ne io tormentis vivaot, & ſimilia; quia hæc deſideria ſunt finaliter de bono proximi, non de malo; poſtquam, inquam, hæc firmavit, ſic addit: *Credo, ſi eum debita moderatione faciat, te poſſe abſque peccato mortali de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illamque inefficaci affectu petere, & deſiderare: non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum inde ſecutum. Sic docere videtur Emmanuel Sà, ubi abſolutè dicit, te poſſe proximo optare malum corporale ad ſalutem animæ, & mortem ob Reſpub. bonum, & boneſtum; & hoſti tibi alioqui valdè nocivo mortem, non odio, ſed ad vitandum damnum ſuum: item de morte ejus gaudere ob bonum inde ſecutum, Azor. & Bonac.* tom. 2. diſp. 3. circa 1. Dec. præc. qu. 4. par. ult. §. 7. num. 7. *affirmant licere matri mortem filiarum optare, eò quòd ob deformitatem, vel inopiam non poſſit eas juxta ſuum deſiderium nuptui tradere, & idem eſſe dicunt, ſi ob illarum cauſam malè tractaretur à marito: poſſet enim illarum mortem optare, ut ab illo damno liberaretur. Conſentit eis Jo: Sanch. qui ſic inquit: Licitum eſt optare tibi, vel proximo mortem ob vitandam moleſtam infirmitatem, mendicitatem, vitam pœnalem à marito inflictam, & alia hujus generis; dummodo deſideres, ut à Deo infligenda, non ab homine injuſtè, vel à Dæmone. Ratio eſt, quia hujuſmodi deſiderium, & gaudium de malo proximi, non tam eſt deſiderium, & gaudium de malo illius, quàm de bono inde ſecuturo; ergo non habet malitiam, quæ illam habere non poteſt, niſi finis illius malus ſit, cùm tota ſpecies actus inefficacis ex fine deſumatur.* Hæc Caſtropalaus, qui etiam reſpondit ad quaſdam rationes in contrarium. Rectè autem dictum eſt (morte naturali:) nam ſi occaſionem iojuſtam deſiderares, te ſine dubio peccaturum, paulo antè vidimus.

33 Vereor autem ne Bonac. modo à nobis *num.* 31 *fine*, allatus ſibi adverſetur. Io alio eoim loco contrarium docuit, ut meritò eum pro ſe Caſtr. citare potuerit. Eſſe Bonacinæ verba *tom.* 2. *ad* 3. *circa primum Dec. præc. quæſt.* 4. *p. ult.* §. 5. *num.* 7. citato jam modo à Caſtr. adverſantia ſuiſmet verbis *d. n.* 31. à nobis allatis: *Ex dictis ſequitur eum graviter peccare contra Charitatem, qui alicui malum exoptat ea diſplicentia perſonæ, & non ob bonum ipſius, vel alterius.* Et paulò pòſt: *Secus ſi gaudeat de malo, vel triſtetur de bono ex bono motivo; actus enim efficax ſpecificatur à motivo, abeoque bonitatem, & malitiam ſumit. Ob id à mortali excuſatur, qui de ſanitate alicujus triſtatur, quia ex recta valetudine occaſionem ſumit peccandi*; & poſt pauca. *Idem dicendum videtur de Matre, quæ mortem filiabus exoptat, quia occaſione ipſarum malè ſecum agitur à marito, aut injuriis afficitur; non enim propriè deteſtatur filias ea diſplicentia ipſarum, ſed in deteſtationem proprii mali.* Hæc Bonac. Ex quibus vides opinionem Caſtropalai eſſe ſatis probabilem.

34 Inquires Secundò: An ſicut aliis, ita ſibi ipſi poſſit quis modo dicto malom optare, v. g. mortem, ad ærumnas vitæ hojus evitandas?

Reſpondeo., Ita: propter eaſdem rationes, quia tunc bonum ſibi optat, non malum. Ita Vaſquez, Sà, Turrianus, Navarr. apud Bonac. *d. diſp.* 3. *q.* 4. *p. ult.* §. 1. *n.* 11. Neque ſequitur ad eaſdem moleſtias declinaodas poſſe aliquem necem ſibi, vel aliis inferre velle, vel re ipſa inferre: non ſequitur, inquam, nam ibi actus deſiderii eſt ioefficax, hoc eſt, ſiſtit ſolùm io ipſo deſiderio, qui actus inefficax ſumit ſuam bonitatem, malitiamve à motivo, ſeu fine. At hic eſt efficaa, hoc eſt tendit ad ipſum externum effectum, qui actus efficaa ſpeciem ſumit ſuam, non à motivo ſolùm, ſeu fine; verùm etiam ab ipſo opere externo, quod patrare quis intendit: Cùm ergo in hoc caſu ipſum opus externum ſit nex propria, quæ ſemper eſt illicita, illicita etiam erit & illius volitio.

Sunt apud nos non pauci rudes, qui tanquam de mortali ſe accuſant, ſibi mortem optaſſe, quo iocommoda vitæ hujus effugiant. Ejuſmodi Pœnitentes, eorumque Confeſſarii ſunt admonendi; illi, ut conſcientia erronea liberentur; hi, ut ſollicitiores ſiot in docendis Pœniteoribus. Nam profectò admiraos ſæpius adverti, aliquos ſolitos frequentiſſimè confiteri, hac erronea conſcientia laboraſſe. Deus Immortalis! nunquam ne Confeſſarius ſibi ſcrupulo vertit, ſe teneri ex Charitate, & ea Officio, Doctoris munus erga Pœnitentes exercere? Medicus, eſt Confeſſarius, Judex, & Magiſter.

In-

Digitized by Google

Invidia.

35 Inquires Tertiò. An ſicuti poteſt quis modo hactenus explicato gaudere de malo alterius, quia ſibi bonum ſit; ita, è contra, licitè queat triſtari de alterius bono, ut ſibi malum eſt? Reſpondeo: Hic videtur eſſe actus invidiæ, quam ſic communiter deſcribunt Doctores ex S. Thom. 2. 2. *q.* 36. *art.* 2. *&* 3. Valent. Conine. Suar. aliiq. apud Gaſtr. *tom.* 5. *tr.* 6. *d.* 4. *p.* 2. *n.* 3. *Eſt inordinata triſtitia, qua quis dolet de bono alterius, non quatenus eſt illius bonum, ſed quatenus videtur diminuere propriam excellentiam, ſeu proprium bonum.* Quare quando quis triſtatur de bono alterius, quia vult, ut illi malum ſit, eſt actus odii: quando triſtatur de eodem alterius bono, quatenus hoc bonum verè eſt malum ejuſdem, vel eſt malum tuum, vel eſt malũ Reipublicę, pertinet ad Charitatem: At quando triſtatur de bono alterius ut eſt diminutivum, ſeu ut apprehenditur diminuere propriam excellentiam, bonumque proprium, eſt (inquit) actus invidiæ.

36 Hæc communiter. Quę tamen mihi difficilia ſemper viſa ſunt. Cùm enim ad eundem habitum pertineat amare rem, & odio habere ejus contrarium; per eandem enim virtutem amo, v. g. bonum mei Patris, & odio habeo malum meo Patri adverſarium; ſanè ad eundem habitum, quo, naturaliter ſaltem, ſe quis amat, pertinebit gaudere de malo alterius, ut eſt bonum ſuum, modo ſupra conceſſo; & pertinebit triſtari de bono ejuſdem, ut eſt ſuum malum. Lege S. Th. 3. *p. q.* 86. *art.* 2. *ad* 1.

37 Præterea, ex communi doctrina non peccat is, qui videns v. gr. divitias in proximo, triſtatur eas ſe non habere, ſi non triſtetur eas à proximo poſſideri; quia ſic non dolet de bono alterius, ſed de propria carentia, quæ ſibi mala eſt. Lege Bonac. *tom.* 2. *d.* 3. *q.* 4. *p. ult.* §. 2. *n.* 1. & paſſim. Jam ſic arguo. Quando doleo de bono alterius, ut eſt diminutivum meæ excellentiæ, non doleo de bono alterius abſolutè, ſed formaliter de malo meo, ſeu de diminutione meæ excellentiæ, quæ mihi mala eſt: Ergo (niſi aliud addatur quod *mox* nos addemus) actum peccaminoſum non elicio. Et ratio fundamentalis eſt, quia omnes modò docuimus, actum inefficacem ſumere ſpeciem ſuam à fine, vel motivo. Quoniam ergo in caſu noſtro finis triſtitię eſt diminutio mei boni, de qua triſtari licitè poſſum; actus ejuſmodi, ex hoc capite, peccatum non erit.

Fatetur Caſtrop *l. c. nu.* 3. imminutionem propriæ excellentiæ malum eſſe, & dignum ut de illo quis triſtetur: ſed quia invidus non ſolùm de illo malo, ſed etiam de bono proximi per ſe, & non per accidens triſtatur, quia bonum proximi per ſe, & immediatè hanc imminutionem cauſat: ea de cauſa, inquit, hæc triſtitia mala eſt.

Sed id non ſatisfacit; nam falſum eſt, invidum in hoc actu triſtari de bono alterius per ſe, & non per accidens: triſtatur enim de eo bono, ut cauſat diminutionem excellentię propriæ, atque adeò ratione alterius, & conſequenter per accidens. Quod autẽ immediatè cauſet diminutionem dictam, non obeſt, ſed favet noſtrę doctrinæ; nam tanto magis erit odio dignum. Sicut enim, ſi gauderem de malo alterius, v. g. de morte patris, ut cauſante immediatè bonum meum, puta hæreditatis ſucceſſionem, non eſſe peccatum ſuprà omnes vidimus: ſic contra, ſi doleam de bono alterius, ut cauſante immediatè malum meum, culpa non erit.

38 Urges. At ſi tolleretur de medio peccatum Invidię, unum ex ſeptem Capitalibus. Reſpondeo nequaquam tolli. Eſt autem menti revocandum, non inde illa ſeptem Capitalia appellari, quia ſemper ſint mortalia; neque enim ſemper Superbia, Gula, Ira, &c. mortalem culpam attingunt: ſed quia ſunt veluti Capita, & radices, unde frequens mortalium numerus enaſcatur: & certè ex triſtitia boni alterius, quatenus apprehenditur diminuere propriam excellentiam, ſępiſſimè progignuntur inſidię contra proximum, odia, detractiones, infamiæ, &c. propter quæ rectè dixit S. Paulus, *Invidos tradi in reprobum ſenſum;* ſicut, ſimile quid dicimus de Superbis, Iracundis, Ventri deditis, &c.

39 Ipſum ergo peccatum invidię in ſe, & ut differt ab aliis (quod rectè Doctores dicunt oriri ab animo puſillo) conſiſtere puto in ea voluntate, qua admittitur illa apprehenſio, per quam quis credit bonum alterius, ut bonum alterius eſt, eſſe cauſam proprii mali, V. G. quòd honor ſodalis mei ſit dedecus meum. Dico (falsò) nam ſi vere ita eſſet, invidię culpa non eſſet. Fac enim Antonium ignobiliſſimum duxiſſe matrimonio ſororem Petri nobiliſſimi; cùm id bonum Antonii revera ſit dedecus Petri, quis eundem Petrum de invidia damnabit, ſi triſtetur de matrimonio, ſeu de hoc bono Antonii, non ut eſt Antonii bonum, ſed ut eſt cauſa ignominiæ ſui ipſius Petri? At ſi falsò ſimile quid apprehendam, ut ſi ſanitatem, divitias, ſcientiam mei proximi, ego ſine ullo fundamento cedere in meum dedecus deliberatè apprehendam, deque illius proximi bonis triſter: meritò invidię reus exiſtimabor. Non autem dico invidiæ peccatum conſiſtere in apprehenſione, quæ eſt actus intellectus; ſed dico conſiſtere in ea volitione, qua admitto, ſeu non repello, nec corrigo eas puſillas apprehenſiones, ex quibus ducor ad prædictam triſtitiam. Atque id, quod diù mente revolvi, ad eſſentialem notionem invidię inveniendam perdiligẽter notetur: omnes enim alii modi, quibus invidiæ deſcriptio definitur, minus ſufficientes eſſe videntur.

40 Et Sãctus quidem Thomas, cœterique Doctores citati litt. H. quando tãquam certum ſupponunt invidiam eſſe triſtitiam, qua quis dolet de bono alterius, ut eſt diminutivum proprię excellentię: ſunt intelligendi deſcripſiſſe invidiam ab effectu, ex voluntaria enim admiſſione illius puſillæ apprehenſionis, in qua vera invidiæ culpa reſidet, naſcitur tanquam effectus triſtitia illa, peccaminoſa quidem ſi ſit alicujus mali cauſa, ut eſſe ſolet facilè; non tamen peccaminoſa, ſi in ea dumtaxat ſiſteremus.

41 Quòd ſi conſtanter velit quis contendere, invidiam conſiſtere in prædicta formali triſtitia; ita id admittimus, ut culpabilis invidia non ſit quælibet dicta triſtitia, ſed quæ eſt excedens, anxietatibus plena, uno verbo, inordinata; ſicuti non quamlibet iram, vel gulam, ſed verè excedentem, & inordinatam culpabilem eſſe, docemus omnes. Verùm vides tunc non ſiſti in ipſa ſubſtantia triſtitiæ, ſit enim tranſitus ad dictas accidentarias deordinationes.

42 Ex his collige, à me libenter excipi ſententiam Lorcæ 2. 2. *q.* 36. *in addit. ad* 3. *art.* qui peccatum invidię ea ſe, & ex genere ſuo non eſſe mortale, ſed veniale, docet (fateor tamen ad inſidias graves, & damna contra proximum eligenda, facilè tranſire poſſe.) Ratio noſtra eſt, quia tota ejus malitia vel conſiſtit in eo, quod quis apprehenſiones illas puſillanimes admittit; vel in deordinatione modò dicta: at ſive ea admiſſio, ſive hęc inordinatio, dummodo ſit modo ſupra explicato inefficax, nec tranſeat ad gravius quid; non videtur eſſe notabiliter cõtra bonum proximi, vel ſui ipſius: ergo non videtur mortalis.

§. IV. *De dilectione Proximi, quoad non concurrendum cum ſpirituali ruina.*

5 DE ſcandalo egimus univerſim, *in opuſc. de exp. Conſ. lib.* 2. *c.* 5. §. 17. nunc de eodem nonnulla ſpeciatim. Differendum enim eſt de obligatione, quam quiſque ex virtute Charitatis habet, ne ſit proximo cauſa peccati, & conſequenter damnationis ęternę. Obligatio autem hęc triplex eſt. Prima, ne peccatum proximi quis permittat, ſi impedire poteſt: Secunda, ne ad illud invitet, conſiliumve det. Tertia, ne cum ipſo peccante cooperetur.

Permiſſio peccati.

2 Si permittis in alio peccatum eo fine, ut ipſe peccet, te peccare quis ambigit. Sed difficultas eſt, an aliquo bono fine illud permittere tibi liceat? tibi, inquam, potenti id peccatum impedire? Diſtinctione opus habemus. Ita Sanch *de matrim. lib.* 10. *d.* 52. *num.* 52. Bonac. *d.* 3. *de pec. quæſt.* 4. *part.* 2. §. *unic. num.* 28. citans Navarr. & Turrian. Nam ſi permittas cum ſpe certa, vel valde probabili, ut proximus in peccato deprehenſus reſipiſcat, V. Gr. ut filius deprehenſus à patre in furto, non ampliùs furetur; vel ut quis ſe indemnem ſervet, verb. grat. ut maritus uxorem in adulterio, adhibitis teſtibus, comprehendat, quibus deinde teſtificantibus, divortium intentare poſſit, ſine peccato permittis, quamvis impedire poſſis: ſemper tamen ſupponendo alium modum non adeſſe, quo illi boni fines haberi queant. Ratio doctrinæ datæ eſt, quia illas ſpes certa, & hęc neceſſitas ſe indemnem ſervandi dant ſufficientem cauſam ad eam permiſſionem.

3 At ſi permittas, ut ſolùm à peccante pœnam ſumas, v. g. ſi Cuſtos Gabellę, vel horti ſe abſcondat, quo mercis aſportator, vel viator Civitatem, vel hortum ingrediatur, & ſic pœnam ſolvat; peccas; quia pęna illa, cùm nondum ſit contracta, non poteſt à te intendi, niſi intendatur & peccatum, ad quod illa conſequitur, & pœna alio modo à te haberi non poteſt, niſi habeatur peccatum. Te tamen tunc ad reſtitutionem obligare non audeo. Ita Bartolom. à S. Fauſto *in Specul. ſol.* 11. *n.* 130. quia eſto peccaveris contra Charitatem, contra Juſtitiam non peccaſti, ſi quidem tuum officium non eſt conſulere bonis delinquentium, eoſque à pœnis præcavere.

Dixi autem te peccare, ſi permittas, ut ſolùm à peccante pœnam ſumas: nam ſi tu Cuſtos non intendas peccatum, nec damnum, nec pœnam proximi: ſed te abſcondas, ut melius res tuæ curæ conſignatæ cuſtodiantur, rariuſque delinquentes peccent, dum timent ne fortè à latitantibus deprehendantur: te reum peccati non facio. Ita idem *ibid. q.* 131. citans Navarr. & Rebell. quia tunc ad ſummum non niſi præbes materiam minoris mali, ut majus vel certè frequentius evitetur.

4 Inquires. Quando ob bonum finem permittere licet peccatum modo dictũ *n.* 2. licebitne etiam poſitivè occaſionem offerre ad illud? licet V. G. Patri relinquere clavem in arca, ubi ſunt pecunię, quo filius furans deprehendatur ad correctionem? Secundò licetne marito dicere uxori, quod per æquivocationem conveniat cum Amſio, ut is veniat tali hora (non poſſe licitè dicere ut veniat ad peccandum, quia ſic clara eſſet acceptatio peccati, certum ſit) quò ſic deprehendi poſſit, & emendari. Tertiò, licetne Domino convenire cum ſervo, ut afferat res ipſius Domini ad eum furem, qui ipſum ſervum ad furandum excitat, quò fur comprehendatur cum re furtiva, & ſic non ampliùs eundem ſervum ad furtum ſollicitet; quia eſt caſus, quem videtur permittere *l. ſi quis ſervus, C. de furtis?*

5 Reſp. Negant hæc, & ſimilia licita eſſe Sanch. *loc. cit. num.* 53. & Bonac. *loc. cit. num.* 28. & 34. quia oblatio illa eſt tacita, immò expreſſa peccati volitio, ſeu acceptatio. Nec in tertio caſu favet lex: quia illa locum, propter aliquam præſumptionem ſolùm habet

in foro externo. Concedit licet rarò (hoc eſt, ut ego interpretor cauſa non levi exiſtente) Petrus Navarra apud Caſtr. mox citandum, inclinatque non parum Caſtrop. *t.1. tr.6. d.6. p.5. n.6.* docentes, eam legem prodeſſe etiam in foro interno. Ratio conceſſionis potiſſima eſſe debet, quia cauſa illa non levis excuſat à cooperatione cum alterius peccato, eo modo, quo de hac cooperatione docebimus *mox* univerſum: & ex altera parte, illa clavis oblatio, dictum illud æquivocum, illa adductio rei, non ſunt actiones ex ſe peccaminoſæ, ſed indifferentes, nec ullo modo expreſſæ, vel tacitæ peccati acceptationes, ut rem accuratè conſideranti patebit. *Prior ſententia eſt abſolutè probabilis, poſterior aliquo modo probabilis videtur* (ait Caſtr.) *ſed eam Doctorum judicio ſubmitto.* Submitto igitur & ego.

Invitatio ad peccatum.

6 Invitare ad peccatum, conſiliumve dare, culpam eſſe nullus dubitat, ſed quæſtio gravis eſt, an interdum poſſit licitè quis invitare ad peccatum minus, Verb. Grat. ad furtum, vel fornicationem; eum qui omninò decrevit majus committere verb. grat. homicidium, vel adulterium, contra alia via non apparet, qua omninò à peccato is averti poſſit, quod in hac tractatione ſemper eſt ſupponendum?

7 Aliqui negant, ita Valent. 2.2. *d.5. q.21. p.5.* Sà *ver. Peccatum, n.8.* Cajet. 2.2. *q.78. ar.4. notab.3 ad fin.* Quia illud minus peccatum, peccatum eſt. Comparativum enim ſupponit poſitivum; ergo eſſet invitatio ad peccatum, quod nunquam licet. Præterea eligere minus peccatum, prætermittendo majus, culpa eſt, quamvis minor; ergo & illud conſulere, ſeu ad illud invitare.

8 Aliqui concedunt; ita Sanch. *l.7. de matr. diſp.11. num.15.* multos citans, quibus adde Bonac. *d.1. de reſt. q.2. p.7. num.8.* Baſil. de Leon. *l.5. de matr. c.18. §.5. nu.26.* Vaſq. *in opuſc. de ſcandalo, d.1.* aliosque, quia illud minus peccatum, quamvis in ſe ſit, & ſupponatur peccatum; tamen relatum ad majus, hoc eſt intentum ad eum finem, ne majus committatur, concipit quandam æſtimabilem bonitatem, quæ eſt carentia majoris mali. Ad hanc igitur eligendam, ſi proximum in illis circumſtantiis invites, ad bonum invitabis. Quare licèt ratione peccantis malum abſolutè illud ſit; quia per ipſum ſtat, ne malum illud etiam minus abiiciatur: non tamen ratione conſulentis, ſeu invitantis, qui prudenter agit, avertendo proximum ab illo majori malo, averſio enim illa, ſeu deviatio à malo bona eſt.

9 Aliqui diſtinguunt, cum Caſtropal. *t.1. tr.6. d.6. de Charit. p.6. à nu.8.* Si proximus eſt determinatus ad peccatum duplici illo peccato, V.G. decrevit furtum facere, & homicidium patrare; tunc licet ad minus V.G. ad furtum hortari, quia tunc non tu allicis ad hoc minus, jam enim ipſe etiam hoc minus facere decreverat, ſed avertis à majore. At ſi ſolùm erat determinatus majus peccatum committere; non potes ad minus allicere, quia alliceres ad culpam, quam ipſe admittere non intendebat, quod propter rationes primæ ſententiæ non licet.

10 Hæ tres ſententiæ ſunt ſatis probabiles, ob rationes probabiles, & doctos Authores, quibus innituntur; In eo autem convenimus omnes; licitè poſſe afferri rationes de minori malo. Explico, furari quis vult, adulterare quis appetit, occidere inimicum tentat. Poſſumus rationes, ac motiva afferre, quæ probent uſuram, fornicationem, verberationem eſſe minora mala, quam prædicta: nam ſic nos non allicimus proximum ad malum, ne ad minus quidem, ſed ſolum dicimus illa minora mala eſſe, quod verum eſt; cæterum ipſe deinde eliget minus malum, non verò nos ad electionem incitamus.

11 Dices; Ex ſecunda ſententia ſequeretur, poſſe te licitè perſuadere volenti furari à paupere, ut furetur à divite; volenti furari à Petro centum, ut furetur à Paulo quinquaginta; volenti furari abſolutè, ut potius furetur à divite, quàm paupere, & ſimilia, quæ ſunt dura, & contra juſtitiam; ſiquidem tunc fieret damnum tertio in illo minori furto. Confirmatur, quia etiam ſequeretur poſſe te licitè perſuadere volenti furari ab uno, ut furetur ab alio quamvis æquali, quod etiam contra juſtitiam eſt.

Reſpondeo, eſſe contra juſtitiam videtur aliquibus. Ita Sot. apud Vaſq. *mox* citandum. Sed ego ſequor doctiſſimum Vaſqu. *opuſc. de ſcand. art.1. num.14.* qui has ſequelas concedit: quare liberat ſic conſulentem à peccato, & à reſtitutione. Ratio eſt (inquit Vaſquez) quia hoc genus conſilii eò tendit formaliter, ne committatur majus peccatum. Ex quo fit, ut is, à quo latro furatur id, quod minus eſt, non ſit rationabiliter invitus de eo, qui conſilium præbuit; ſiquidem in cauſa fuit, ne majus peccatum committeretur. Non eſt igitur ratio ea, quam putat, & ſolvit Sanch. quaſi dicamus tertio non inferri damnum à conſulente, concedimus enim, ſed dicimus ipſum tertium non debere eſſe invitum contra hunc conſulentem; utpotè ſuo conſilio peccatum majus avertentem; eſto, ſit meritò invitus contra latronem, cui tota malitia imputanda eſt.

12 Ad Confirmationem, neganda prorſus eſt ſequela, quia in malo æquali non apparet illa bonitas deviationis à majori malo; unde nec in materia juſtitiæ; nec in alia cōſuli illud ullo modo poteſt. Quando quis decrevit patrare malum aliquod æquale, ſic: *Volo occidere Petrum, vel Franciſcum, violare Antoniam, vel Catharinam;* An poſſis conſulere unum potiùs, quàm aliud, dicam *mox nu.64.*

13 Urges; At ex eadē ſententia ſecunda ſequeretur, poſſe te licitè volenti occidere Patre, perſuadere, ut occidat non patrem, ſed V.G. ſervum, volēti occidere Petrum, ut amputet brachium Paulo; multo magis volenti occidere quempiam, ut eundem tantum vulneret, & ſimilia. Reſpondeo: Has ſequelas eſſe abſurdas docet Sanc. *de matr. lib. 7. diſp.11. n.24.* aliique, propter eandem rationem modò inſinuatam, quia inferretur directè malum tertio injuſtè, etiam ſupponendo aliā non affulgere viam, qua poſſit peccator ille averti à decreto malo. At Vaſq. *loc. cit. nu.13.* expreſsè concedit, licitè poſſe illud de abſciſſione membri, quæ eſt circa eandem perſonam, quæ intendebatur occidi. Verùm de alia perſona, & de prædicta occiſione ſervi, vel non Sacerdotis, & ſimilibus vitę nocumentis, loco aliorum, qui offendi intēdebantur, non loquitur, ſed ejus ratio idem videtur probare; ſemper enim is, dum tendit formaliter ad amoliendam Dei offenſam, licitè agit ſine ulla obligatione reſtitutionis, & ſine pœna irregularitatis ex delicto, vel excommunicationis ſi fortè percuſſus ſit Clericus, qui enim culpam non committit, pœna dignus nulla eſt. Verùm, quemadmodum Vaſquez ſolùm reſpectu ejuſdē perſonæ id reſolvit; ita reſolutum & ego volo: reſpectu enim diverſarum, nimis durum eſt, idem ſine meorum lectorum approbatione velle concedere.

Quæres. Volenti rapere bona mea, poſſum ne licitè perſuadere, ad mea ſervanda, ut rapiat ab alio.

Reſpondeo. Sanchez de hac quæſtione docet duo. Primum id minimè licere, quia non licet alteri damnum inferre, illudque conſulere, ut meis rebus conſulam, adhuc enim conſulerem peccatum. Secundum, licere tamen, ſic furi perſuadere, nulla nominata perſona: *Si furari vis, me relinque, multi alii ſunt, à quibus furari poſſis. Tunc enim nullius malum conſulitur, ſed proprium avertitur.* Hæc Sanch.

Equidem hoc poſterius dictum, quod cum tam generaliter approbat, approbo & ego, quia cùm dicis: *multi alii ſunt, à quibus potes furari*, non conſulis, ut furetur.

Sed difficultas eſt in dicto priore, an ſcilicet liceat ſic dicere, nullum tamen determinando. *Relinque me, & fureris ab alio.* (non dicis, nunc *potes furari* ut modò dicebas *ſed fureris.*) Quid ſi, aliquem determinando, ſic? *Relinque me, ſed fureris à Petro.*

Reſpondeo: Sanch. *loc. cit. nu. praced.* videtur inclinare, quod liceat, quando nulla perſona determinatur. Sed ipſe profectò id nequaquam docet, ſolùm enim ibi ait, licere ſic dicere, *Me inopem relinque, & furteris ab aliquo divite.* Id quod nos etiam modò conceſſimus, quia ſic minus malum conſulitur.

Puto ergo ex dictis, licitum non eſſe æquale, vel majus perſuadere, ſive deſignando perſonam, ſive in genere loquendo. quia tunc ſemper perſuaderes peccatum, nec adeſſet excuſatio deviationis à majori delicto, ſed licitum eſſe perſuadere minus modo ſupra explicato, quia ſive perſonam determines, ſive nequaquam, locum habet dicta excuſatio. Quando autem dicimus (ab alio determinato, vel indeterminato) ſemper intellige, ut ſi poſſis avertere latronem, ſolùm indeterminatè loquendo, certè non liceat determinatè ſignare perſonam, ut ex ſe conſtat.

14 Atque hęc de mero conſilio, invitatione, perſuaſione: At ſi latro ita dicat; *Niſi tu me adjuves ad furandum minus à Petro, ego furabor majus ab eodem Petro*, poteriſne illum adjuvare, ſi alia via non eſt furem avertendi à majore ſumma? Reſpondeo poſſe, quia Dominus in re ſua, & de qua poteſt diſponere, cenſetur id velle, cùm tu in hoc auxilio rem utilem pro illo geras. Ita Vaſq *ibid.* lege item Dianam *p.5. tr.7. reſ.19. fin.* Quòd ſi latro pari modo poſcat auxilium ad furandum minus ab hoc; ſecus, dicat ſe furaturū ab alio tertio majus, vel poſcat auxilium ad vulnerandū Petrum; ſecus, occidet Paulum: eſto poſſes, modo ſupra dicto id conſulere. non tamen potes adjuvare. Ita Vaſ. in. *ib. n.14.* Ratio eſt, quia cōſilium per ſe tendit ad evitandam majorem culpam; at auxilium, ſeu cooperatio per ſe tendit ad ipſum peccatum, quod licèt minus, peccatum tamen eſt, quodque ſicuti committere tibi non conceditur ſoli, ita neque cum ſocio.

Cooperatio cum Peccante.

15 Non eſt quæſtione dignum, An poſſis cooperari in actione ipſa peccaminoſa proximi, V. G. in accipiendo aliena invito Domino, in occidendo, in percutiendo innocentem: manifeſtè enim tunc, ut *num. præced.* dictum eſt, complex eſſes peccati: Sed quæſtio, & quidem varia, ac frequentiſſimę praxis eſt, An liceat cooperari cum actione proximi ex ſe indifferente, ex qua ipſe ſumit occaſionem peccandi. An V. G. liceat ſcalas feneſtræ admovere, quæ actio eſt ex ſe non mala, ſi ſcias aliquem velle illa commoditate uti ad furandum, licèt furtum tu nequaquam intendas.

16 Sit regula univerſalis: Ex cauſa rationabili, juſta nimirum, & proportionata, non committit peccatum, nec conſequenter onus reſtitutionis contrahit is, qui ſcienter participat, ſeu ſcienter cooperatur cum aliquo in actione, quę non eſt intrinſecè mala, ſed in ſe conſiderata indifferens eſt; ſi ipſe illam actionem ordinet ad finem bonum, ideſt vel ad ſuam neceſſitatem avertendam, vel ad ſuam utilitatem conſequendam, quamvis alius ea abutatur ad peccandum.

Hanc regulam quámvis plures impugnent, ſequuntur tamen do-

Ctiſ-

ctiſſimi plures, Mol. *tract.* 2. *d* 115.240 340. Valent. *d* 1. *q* 10. *p*. 5. Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *num.* 22. *qu.* 6. *cap* 24. *q*. 14. Leſſ. *lib.* 2. *cap* 9. *n.* 122. *& cap.* 23. *nu.* 30. *& lib.* 4. *c.* 2. *n.* 24. Rebell. *q.* 14. *à n.* 49. Suar. *to.* 3. *in* 3. *p. d.* 18. *ſect.* *ſect.* 1. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap* 7. Caſtrop. *to.* 1. *tr.* 6. *d.* 6. *de Char. à par.* 7. Diana *p.* 5. *tra.* 7. *per totum*, citans Pontium, duos Hurtados alioſque. Cujus ea ratio brevis eſt: quia, quando te urget cauſa rationabilis, ut facias illud opus, moraliter cenſeris non poſſe aliud facere; illa enim urgens neceſſitas aufert à te potentiam moralem; ergo tunc non teneris ab eo opere te cohibere. Probatur conſequentia, quia abſtinere ab eo opere, quod ex ſe malum non eſt; ideò deberes, ut impedires, ſeu, ut non permitteres peccatum proximi, at impedire tunc non potes; ergo, &c. Probo hanc minorem, tunc non potes; tollit enim à te, ut dictum eſt, potentiam moralem urgens illa cauſa; ergo non debes, ſiquidem ad impoſſibile nemo tenetur; quare tunc non judicaberis velle peccatum proximi, ſed propter neceſſitatem tuam ſolum cenſeris negativè permittere. Ubi vides totam rationem hujus doctrinæ fundari in duobus; Primò, in natura operis, ſeu actionis, quæ ex ſe ſit non mala; Secundò in cauſa rationabili excuſante, quæ ſit juſta, & proportionata cum opere faciendo; hoc eſt, quæ ejus ſit rationis, ut reſpectu operis, quo male utitur criminoſus, cenſeatur pro te moraliter urgens, & neceſſaria. Si alterum ex his abſit, cooperantem peccare, non eſt dubium. Solùm dubitare quis poſſet quo peccati genere? & reſpondet Sanch. *loco citato num* 10. eo genere peccati, quod committit ea actione abutens. Quid ſi dicas eſſe ſolum contra Charitatem? cum Delugo *de pœnit. d.* 10. *ſect.* 4. §. 2. legantur, quæ dixi *in opuſc. de Confeſſ. lib.* 2. *c.* 1. §. 17. *n* 101. de ſcandalo; inde enim, an id poſſit dici, colliget ſtudioſus Lector.

17 Verùm enim verò unde exploratum habeam cauſam eſſe ſufficienter excuſantem? Arbitrio prudentis potiùs, quam certa regula id definiri poteſt. Non enim ſemper eadem cauſa excuſabit, ſed maximè perpendi debet: Primò, remotè, an proximè opus indifferens ſit conjunctum cum peccato abutentis: nam ſi remotè, minor cauſa te excuſat; ſi proximè, major, & urgentior cauſa opus erit ad excuſandum. Secundò, an ſit in materia juſtitiæ, ubi intercedit damnum tertii, majorque urget obligatio, ne cum ejus damnificatione coopereris; an in aliis materiis, in quibus minor ſolet urgere obligatio: major enim in materia juſtitiæ cauſa excuſationis eſſe debet, minor in aliis. Tertiò, conducet item advertere, An ſi tu eam cooperationem proximo neges, ceſſaturus is ſit à peccato; ſi enim ceſſaturus eſſet, major cauſa requiritur, quàm ſi nequaquam. Vides quàm implexa, quam confuſa ſit allata regula? Illi ergo acquieſcere non poſſumus, niſi ad caſus particulares, præcipuè graviores deſcendamus: nam ſic aliquando clarior evadet regula, & non nihil accuratus Confeſſarius ſublevabitur.

Cooperatio famuli cum Domino, & ſimilium.

18 Ipſa communis famulatus, & obſequii ratio eſt proportionata cauſa, cur excuſetur famulus, filius uno verbo, ſubditus, ſequentia opera ex ſe indifferentia faciens? Ita Sanch. *l. c. n.* 22. Primò, ſi juſſu heri uſurarii pecuniam numeret, deferat, recipiat, referat merè in libros, ſed de his fusè mox à *n.* 42. Secundò, ſi ejuſdem juſſu, quem ſcit ire ad adulterandum, ſternat equum, ipſum merè comitetur, mereque expectet ante fores (merè, inquam, hoc eſt non ut cuſtodiat, animoſioremque ad peccandum reddat) ſternat lectum, cibos condiat, miniſtretque concubinæ, eandemque merè aſſociet, ducendo ad locum, ubi Dominus peccaturus eſt, januamque aperiat eidem ingreſſuræ. Tertiò, ſi ornet ſuam heram meretricem, ſi deferat ſcripta, & internuncia ſolius urbanitatis plena, ſi deferat munuſcula, & eſculenta, præſtetque alia officia, quæ alius famulus æquè præſtaret.

Dixi (ſolius urbanitatis) nam ſi contineant turpia, & amatoria, vel directè ad peccatum provocantia, ut item ſi contineant claram provocationem ad duellum; nulla erit excuſatio, nam hæc ſunt intrinſecè mala ex Sanch. *num.* 26. quamvis Caſtrop. *tom.* 1. *tract.* 6. *d.* 6. *p* 11. *num.* 7. hæc licere ex aliqua urgentiſſima cauſa, dubitativè doceat. Quod ſi famulus ignoret, quid in eo ſcripto lateat; ſiquidem eſt certus de turpitudine amoris Domini, vel perſonæ, inter quas intercurrunt illa ſcripta, ſunt valdè ſuſpectæ: nunquam licere deferre, ſentit *ib.* Sanc quia debet ſervus ex communiter contingentibus præſumere ea eſſe amatoria, & mala, benignius tamen etiam in hoc loquitur Caſtr. *ib.* cit. Rebell. eam enim delationem ex aliqua urgentiſſima cauſa. puta mortis, vel ſimilis gravis mali avertendi, uterq; concedit.

19 Præterea, ſubditus non ex ſola famulatus ratione, ſed metu notabilis detrimenti (quale eſſet, ſi quis timeret ne Dominum hunc deſerens, cogatur alium cum ſua moleſtia, & damno quærere; ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne è domo cum ſuo detrimento expellatur) ſubditus, inquam, excuſabitur, ſi referat adulteræ, vel inimico, ut tali hora ad domum heri, vel ad condictum locum accedat, (ſed ne dicat, ut accedat ad peccandum, vel ad pugnandum in duello; hæc enim ſunt intrinſecè mala) ſi juſſu heri inſequatur puellam; viſurus, vel requiſiturus ubi ea habitet, & nihil aliud, ſi juſſu ejuſdem non aperiat modò januam, ſed doceat ubi herus ſit, ſi Dominum adjuvet ad aſcendendum per feneſtram, quo ingrediatur in locum ubi peccaturus ſit. Hæc enim, & ſimilia cùm ſint aliquanto propinquiora peccato abutentis, indigent cauſa aliquanto graviore, quàm ſit ratio famulatus; & ea, quæ dicta eſt, ſufficiens ſatis ſuperque cenſetur. Si famulus ad duellum aſſociet Dominum, vel eundem fornicantem cuſtodiat ante fores, ut in utroque peccato animoſior ſit; clarè peccabit, ut modò innuimus; ita Sanch. *n.* 23. quia finis eſt pravus; at ſi materialiter aſſociet, cuſtodiatve, ideſt ut Dominum ſuum non derelinquat, licèt videat eum uti hac aſſociatione, ut animoſior fiat ad peccandum, excuſari quidem poteſt, ſed non ſufficit ratio ſola famulatus, nec notabile illud nocumentum, quod diximus *initio hujus numeri*; ſed maximum debet eſſe, quia cuſtodia illa animoſiorem Dominum reddens, valdè propinqua eſt peccato, multò magis id dico de aſſociatione eadem materiali ad duellum, deque omni cooperatione, qua quis utatur ad occidendum, quia majorem cauſam requiri ſupra diximus, quando culpa abutentis eſt contra juſtitiam.

20 Quæſitum ſemel fuit. An ſi amicus meus velit, ut ego feram munuſcula, & ſimilia, turpis ſcilicet amoris incitamenta, quæ ipſe mittit ad ſuam concubinam, poſſim ego ſine peccato deferre? Reſponſio fuit abſolutè negativa, quia ex una parte hæc actio, licèt aliàs indifferens, eſt conjuncta cum peccato amici, ejuſque concubinæ, & ex alia parte non adeſt cauſa excuſans ducta ex famulatu, vel ex alio detrimento, ut ſupponimus: nec enim, ſi adeſt quidam modicus rubor, videtur eſſe regulariter tanti momenti, ut ſatis excuſet. Fateor tamen, ſi tibi magni ſit ejuſmodi amicitia, ac verè timeres eam amittere; excuſari te poſſe quia tunc notabilis nocumenti juſtus metus accedit. Simile quid erit, ſi te amicus petat, ut cubiculum ei accommodes, in quo ſcis eum fornicaturum, niſi enim notabilis neceſſitas te excuſet, peccabis, ſi illi morem geras. Ita Sanchez *l. c. num.* 31. Et notabiliorem quidem poſco, ſi in tuo cubiculo ſecurius & confidentius ſit amicus peccaturus, ob rationem modo dictam in aſſociatione, atque eodem modo philoſophare in cœteris ſimilibus, ubi ratio famulatus & obſequii non invenitur.

21 Occaſione famuli, illud de Dominis adverto, nam ſi Dominus non ejiciat ſervum habentem extra domum Domini concubinam, ſeu univerſim ſervum malum, vel ſi non ſubtrahat aliquid ex neceſſariis, quando probabiliter creditur ſervum ex tali ejectione, vel ſubtractione ad ſanam mentem rediturum, peccaturum mortaliter: Quod ſi veriſimile eſſet domo expulſum deteriorem futurum, (ut certè facilè præſumi poſſet) liceret domi retinere, dummodo non ſit familię pernicioſus Lege Sylv. *verbo Dominus*, §. 7. Nav. *in ſum. c.* 14. *n.* 21. Ratio eſt, quia in priore caſu videtur peccato ſervi favere; non item in poſteriore. Addit Trul. *l.* 4. *in Dec. c.* 1. *d.* 6. *n.* 1. citans Azor. *p.* 2. *l.* 2. *c.* 39. Vide Nav. *c.* 14. *n.* 21. *cit.* aliam excuſationem: ſi nimirum ea expulſione notabile damnum Domino ſequatur, eò quòd ſit famulatu debito, & neceſſario cariturus, vel pretium ſervi, vel ipſum ſervum amiſſurus.

22 Quod dictum eſt de Domino, intellige multo magis dictum eſſe de Patre reſpectu filii. Quare ſicut aliquando excuſo parentes, fratreſque majores, quando actu filios, fratreſque non expellunt, quia deteriores extra domum veriſimiliter evadent, & quia dedecus eſt familiæ extra majorum curam in alterius domibus illo agere: ita eoſdem graviter accuſare debeo, ſi continua remedia: quæ moraliter poſſunt, ad curandos eos, qui ſub ipſorum cura ſunt, nequaquam adhibent.

Foveret etiam peccatum Dominus (multò magis pater reſpectu filii) ſi ſervum, ejuſque Amaſiam domi retineret: nam ſic Dominus receptaret peccantes. Inquiris: Poterit ne hic herus excuſari nunc ex eo capite, qui alios ſervos, vel ſervas invenire facilè non poteſt, qui perinde ac illi naviter famulentur? Reſpondeo, non poſſum excuſare. Nam hoc caſu non ſolùm eſt ſervus malus, ut *nu. præc.* ſed eſt ſecurius peccans, & commodius. Idem dic quoad filium, volentem domi parentum retinere Amaſiam. Quid de ſcandalo? Quid de periculo contagii totius familiæ? Apage à re ejuſmodi lites.

Cooperatio cum Amaſia, ubi plura de puella honeſta.

23 Licet cuilibet Judicis concubinę munera tradere, atque ab eadem petere, ut intercedat pro ipſo apud Judicem, quando ejus interceſſione ſperat, ut juſtam ſententiam de re alicujus momenti Judex pro ipſo ferat, nec alia via ſe offert; qua poſſit ejuſmodi ſententiam obtinere. Ita Caſtr. *l. c. p.* 5. Hurtad. apud Dian. *tr.* 8 *reſ.* 34. contra Sanchez ab iiſdem citatum. Ratio eſt, quia id poteſt puella obtinere ſine exercitio, vel incremento turpis amoris, quare actio ea ſe eſt indifferens: & ex alia parte, expectatio ſententiæ dat ſufficientem cauſam.

24 Quid de puella adeunte Judicem pro ſua cauſa, vel de eadem vocante Medicum pro ſua curatione, vel de homine indigente aſſiſtentia fœminæ pro infirmitate: peccabuntne hi hæc facientes, quando ſine gravi incommodo ea omittere non poſſunt; & nihilominus ſciunt, Judicem, Medicum, fœminam his occaſionibus turpiter labi? Reſpondeo: Præſcindendo ab alio inconvenienti, puto poſſe, neceſſitate nimirum gravi, & proportionata eos excuſante; id quod patet ex dictis.

25 Si puella (ut id ſemel hac occaſione dicam) advertat ſe ab alio libidinosè tangi, quando tactus ſunt impudici, ſeu libidinoſi, (qui ſint hi, dicetur pluribus *infrà lib.* 7. § 6.) non poteſt licitè permittere ſe tangi: nam concurreret ad actum intrinſecè, & mortaliter malum. Si verò ſint pudici ex ſe, & honeſti: quale eſſe ſolet oſculum ex-

Digitized by Google

ex more patriæ, vel tactus manus in choreis, diſtinguendum eſt. Si enim fiant in publico, licitè eos permittet puella: quia, in re per ſe non mala, adeſt excuſatio ſufficiens, ne ſcilicet in ſuſpicionem malitiæ, apud ſe ſpectantes veniat repulſus bonæ aliàs famæ. At ſi hæc ſuſpicio vitari poſſet, vel illi tactus, quamvis ex ſe pudici, fierent ſecretò; debet puella omninò repellere, ſi certò mortaliter tangentis, oſculantiſve malitiam advertat: nam tenetur ad non concurrendum cum alieno peccato, ubi non adeſt excuſatio permittendi. Certo, inquam, advertit: nam ſi ſolùm ſub dubio, ex alio capite non obligatur reppellere, quia nimirum nemo præſumendus eſt malus: Ita Fill. *tr.* 39 *n.* 197. Sed certè eo ipſo quod ſecretò hi tactus fiant, ſuſpecti ſunt, & repellendi. Licitè (ut id etiam obiter tangam) poſſe à puella repelli Medicum, & ſic negligere curationem ſui morbi, ne tangatur in partibus honeſtis, concedunt Doctores Bon. *de matr. q.* 4. *p.* 10. *n.* 9. Joa. Sanch. *d.* 3. *n.* 7. quia nemo tenetur admittere curationem, à qua non minus abhorret, quàm ab ipſo morbo.

26 Illam etiam cauſam ſufficientem exiſtimo, ut, ſine peccato poſſit puella habere amatorem, & ſinere ſe ab illo videri; idemque parentes poſſe concedere, quando id fit ad finem nubendi. Vide omninò de hac re infra, *l.* 7. *c.* 5. §. 8. *à n.* 49. Cautè tamen id fiat, nec in ſe permittat delectationes carnales de præſenti: quod facillimum, & frequentiſſimum ſolere eſſe, prudenter notabat Pater Nicolaus Baldelli, meus in Theologicis amantiſſimus Præceptor.

Monera Amaſii an acceptare liceat puellæ, dicam *infra, l.* 7. *l. c.* ut etiam, an ſe ornare *infr. l.* 7. *c.* 8. §. 8. *per totum*.

27 Quid, ſi puella præſcindendo à prædicto fine nubendi, ſciat labi in peccatum adoleſcentem, quando eam conſpicit, poteſtne. Primò, permittere ſe ab illo videri? Secundò, ſe illi conſpiciendam tradere? Utrique petitioni ſic reſpondet Sanch. *tom.* 1. *in Decal. lib.* 1. *c.* 6. *n.* 25. *& 17. Ad Primum, communiter Doctores docent, eam peccare mortaliter, quando nulla neceſſitate ducitur, ſed ut ſuæ libertati ſatisfaciat, huc atque illuc diſcurrendo; ſecus, ut invíſat vicinos, ne incurbana videatur, eat ad Eccleſiam, &c. Alii tamen docent non peccare mortaliter. Primò, quia ea occaſio potius eſt ex propria amantis malitia, quam à muliere data, quæ libertate ſua jure utitur. Secundò, ne mille ſcrupulis ſubjaceat, dum vult expendere, quando eſt neceſſitas domo exeundi, &c. Tertiò, quia ex hac cauſa mulieres ſe ſuperfluè ornantes, ſemper peccarent; quia ſciunt ſe à pluribus turpiter fore amandas. Hæc igitur ſententia verior eſt* (quam ſequitur etiam Diana cum aliis ab ipſo citatis *pa.* 1. *tr.* 15. *reſ.* 30.) *Ad ſecundam ſic habet: Si data opera (multò magis, ſi ſeorſum eam offerat conſpiciendam) abſque ulla neceſſitate ſe ejus conſpectui offerret, ſed quadam vanitate ductu, nec turpis amoris alterius ignara, & ſi illam non intenderet; neſcio eam à culpa mortali liberare; quia aliud eſt, ſua ſe quocumque eundi libertate privare, quod commodè, & abſque anxietate atque abſque aditu ad ſcrupulos, præſtare nequit; Aliud autem, data opera ſe ejus aſpectui offerre, quod faciliimo negotio vitari poteſt: nec in oblatione illa aliquid utilitatis eſt*. Hæc Sanchez. Quam diſtinctionem, quia Albertus Alberti *de ornatu mulier. d.* 1. *c.* 5. §. 3. noluit admittere: nimis ſcrupuloſè de priore caſu locutus eſt: ſi enim omnes cum eodem Recentiores *ib. n.* 30 concedunt, ea juſta cauſa puellam excuſari in dicto priore caſu, ob neceſſitatem aliquam, vel utilitatem, quæ major utilitas, vel neceſſitas huic rei proportionata deſideranda ſit, quàm ea, quæ ducitur ex ſcrupulis, ex libertate, &c.

Pictor, Hiſtrio, Vector ejuſdem Amaſio.

28 Non licet regulariter Pictori pingere Amaſiæ imaginem pro eo, quem Pictor certò ſcit in eam turpiter eſſe affectum: quia non apparet cauſa ſufficiens ipſa ſola amiſſio lucri, quod ex ea pictura conquirendum ſit. Nam idem puto ſentiendum de pingentibus valdè turpia; immò de Hiſtrionibus eadem repræſentantibus, ea quibus moraliter ſcitur multos peccaturos. Dixi (regulariter) ſi enim tanta eſſet Pictoris, vel Hiſtrionis neceſſitas, ut eo lucro indigeret ad victum, vel quid ſimile, non recuſarem ſemel, aut iterùm licere (ſed ſine periculo morali ſuæ impuræ delectationis, quod cavere maximè in Hiſtrione turpium proh quam difficilè eſt!) donec alia vivendi ratio diligenter conquirenti non aperitur. Ita Sanch. Pontius, Caſtr. contra Azorium, & Bon. apud Dian. *p.* 5. *tr.* 5. *reſ.* 5. Petr. Hurt. apud eundem *reſ.* 6.

29 Licet tamen famulo, ſed non niſi addito timore notabilis damni explicati *n.* 19. emere pro Domino depictam jam imaginem concubinæ, ſicut etiam modis dictis *ib. & n.* 19. ornare heram, meretricem comitari, &c. quæ tamen ſimplici amico non concedimus, ut colligitur ex *n.* 29. Ratio quod ſervus emere dictam imaginem facilius poſſit, quam Pictor pingere, eſt, quia minor cooperatio eſt in ſola emptione: ipſe enim Dominus facilè emere per ſe poſſet; at non poteſt per ſe pingere.

30 Qui ex officio lecticas humeris portant, vel rhedas agunt, poſſuntne licitè, pretio conducti, puellam ſcienter ad laſcivũ adoleſcentem adducere? Ajo non poſſe, quia id, nec excuſat ratio famulatus; hi enim famuli, ſeu ſubditi non ſunt: nec amiſſio lucri, quia hoc eſt ſatis exiguum, juxta modò dicta de pingentibus Amaſiam. Habeo tamen unum apud Navarr. *l.* 5. *conſ. in ſecunda ed.* 1. *conſ.* 5. *de pæn. circa finem*. Ex quo aliquid benignius colligi probabiliter poteſt. *Ex his* (inquit) *videtur colligi ratio defendendi multos à peccato ſaltem mortifero; modò, ut in caſu proponitur, non placeat eis peccatum, & faciunt obſequia prædicta ob aliquem bonum finem; puta eo quod exhibeant illa, officii ſui cauſa, vel ob juſtam mercedem, licèt enim hæc officia, & obſequia ſint valdè conjuncta peccato, non tamen ſunt ſecundùm ſe, & ſuaptè natura peccata; & ideò ſejungi poſſunt à peccato per finem diverſum, & ſeparatam*. Hæc ille, Nota illud *officii, vel ob juſtam mercedem*. Hanc ſententiam ſequitur etiam Merolla *t.* 1. *d.* 2. *c.* 4. *dub.* 10. *coroll.* 3 *n.* 280. & Diana *p.* 3 *t.* 6. *reſ.* 21. excuſantes eos, qui ex officio puellam in curru ad Amaſium ducunt.

31 Diſparitas autem erit inter hos, & inter pingentes turpia; nam ſi ii vectores, ſeu bajuli adeò ſint religioſi, ut nolint ſe, ſuaſque operas locare in ejuſmodi vectationibus, facilè in ſuo lucro notabiliter lęderentur, quod non eſt communiter in illis turpibus depingendis.

32 Et hic item nota diſcrimen inter has artes: qui enim profitetur artem, V.G. hiſtrionicam turpia repræſentantem, ſemper eſt damnandus. Ita Petr. Hurtad. 2. 2. *diſp.* 76. *ſect.* 6. § 281. (niſi fortè illum rariſſimum caſum dictum *n.* 28. excipias,) quia proximè ejuſmodi ars adnectitur ad turpia. At non ita ſculptura, pictura, bajulatus, vel ſimiles artes: hæc enim per ſe non ſunt occaſiones peccatorum in proximo, ſed merè per accidens; ita ut peccata facilè, & ut plurimùm vitari poſſint.

Cooperatio Vendentium.

33 Cauſa juſta, & proportionata cenſentur, ut quis ſua vendat; jactura, quam pateretur ſi res ſuas, quas venales habet, nequaquam venderet, dummodo venditio non ſit contra juſtitiam. Itaque poteſt quis vendere agnum infideli, quem ſcit uſui fore ad ſacrificium Idoli, fucos mulieri, quos ſcit emi, ut ad turpem amorem illis peruncta juvenes alliciat: aleas, & taxilloseis, qui in ludo illicito ſunt illis abuſuri. Caupones item poſſunt miniſtrare cibos in die jejunii; tum quando dubitant, an ad ſe divertentes à jejunio excuſentur: tum quando putant eos non excuſari.

34 Poteſt etiam quis vendere, vel etiam locare domum ſuam Meretrici, vel Uſurario publico: immò id poſſe fieri ex Sanch. *l.* 1. *in dec. c.* 6. *n.* 20 etiam nulla excuſante cauſa, quia locus eſt valdè remotè conjunctus cum peccato abutentis, & ſic poſſet etiam abuti aere, cibis aliiſque rebus innumeris: Niſi tamẽ locus eſſet ratione ſitus magis aptus ad alliciendos homines, vel vicinitas Meretricis multùm noceret honeſtis fœminis in vicinia commorantibus; nam tunc requiritur cauſa, qualis certã ſufficiens eſſet, non poſſe aliis honeſtioribus locari, & niſi eſſet lex, ne id fiat; ut certè excommunicatur in Sacro textu *c.* 1. *de uſuris in* 6. qui domum locat Uſurario alienigenæ.

35 Qui vendunt eſculenta ſolutoris jejunium, excuſantur, ſi timent diminutionem emptorum; præcipuè cum rarò ea tua denegatione ii jejunio ſint vacaturi, nullo enim negotio, quod tu denegas, alii porrigent.

Unam, vel alteram rem non magni pretii invenditam tibi ſupereſſe cauſa ſufficiens certè non judicatur, ut de pictura Amaſiæ modò dictum eſt. At verò diminutio ſucceſſiva pretii exigui, in ſatis notabile damnum cùm poſſit excreſcere, ſatis ſufficiens cauſa exiſtimanda eſt.

36 Ad vendendum vinum ſcienter ſe inebrianti, cauſam majorem aliquam, præter ipſum vini merum pretium, expoſtulat Caſtropalaus *loc. cit. p.* 24. adde Sà, *V. Ebrietas*, Sanch. *loc. cit. nn.* 33. nempè vel timorem, ne nolens vendere injuria afficiatur à volente emere, vel timorem, ne multùm ſic diminuantur emptores. Multùm, inquam; quia ebrietas videtur majus malum, quàm ſolutio jejunii: & ideò majorem cauſam requirit, quàm requirat jejunii fractio. Simile quid hac occaſione dic, de reddente gladium furioſo, vel eum illo inimicum occidere volenti; nam licèt ex juſtitia gladium alienum reddere quis Domino teneatur, tamen in hac circũſtantia furioſi, niſi à graviſſima neceſſitate cogatur, reddere non debet; idque ſub onere reſtitutionis, ſi damnum fortè ſequatur, ut dicetur inferius *lib.* 8. *tr.* 4. *c.*.. §. 3. *num.* 6.

37 Peccant cum onere reſtitutionis ii, qui traducunt vinum, frumentum, cæteraque aliis, ut hi cum injuſtitia ea vendant, quia hi operantur nomine illorum. At ſi eadem vendas aliis, quos ſcis per fraudem, miſcendo, V.G. aquam vino, vel demendo de menſura, &c. aliis eſſe revendituros; tunc licitè poteris, quando tu niſi iis venderes, difficulter, vel cum tuo damno, aliis vendere cogereris, nam ſi aliis ſine tuo damno æque poſſes, cur ex Charitate non debeas? Ita Sanch. *loc. cit. n.* 27. Caſtrop. *l. c. n.* 3. lege Dian. *p.* 3. *tr.* 6. *reſol.* 44. Merolla *to.* 1. *tr.* 1. *d.* 2. *dub.* 10. *coroll.* 7. *n.* 305.

Cooperatio cum Idololatria.

38 Idoli, ejuſque templi fabricatio, ut item Idoli jam facti venditio, cùm ſint ordinatæ ad Idololatriam, non poſſunt ex ſe licitè præſtari in gratiam ejus, qui ad hunc finem ſcitur ea velle, quia ſunt claræ, & valdè immediatæ occaſiones Idololatriæ; qualis certè non eſt agni ſacrificandi venditio, cùm agnus multis aliis rebus non peccaminoſis uſui ſit.

Urgentiſſima tamen exiſtente cauſa (ut eſſet, ſemel, aut iterum, juxta dicta *n.* 28. magna paupertas artificis (peccatum vitaretur. Ita Caſtropal. *l. c. p.* 12. *nu.* 3. Tannerus *to.* 3. *d.* 1. *q.* 9. *dub.* 5. *n.* 144. quia) quid-

quid

Digitized by Google

quid aliquid dicant.) non ſunt actiones intrinſecè malæ, ſed ex ſe indifferentes, cùm Idolum poſſit appeti ad honeſtos fines, nempe, ad ornandam domum, vel ad memoriam Antiquitatis conſervandam: templum verò, ad uſus humanos licitos, &c.

De ingreſſu in templum Idoli, deque genuflexione ad illud, dixi per occaſionem, *lib.2.c.1.§.3.à n.11.*

Cooperatio cum miniſtrante indignè Sacramenta, &c.

39 Si Sacerdos ſit in mortali, idque tu certò cognoſcas, (nam ſi abeſt certitudo moralis, ſemper erit bonus præſumendus) non peccas petendo, ut is conficiat Sacramentum V.G. ut te abſolvat, quando alius bonus præſto non eſt, quia tunc neceſſitas, ſeu ſpiritualis utilitas te excuſat à peccato, quod Sacerdos ille poſſet, media ſaltem contritione, vitare. Ita Azor. *p.1.lib.2.c.17.q.7.* Sacerdos, inquam, ſive Parochus ſit tuus, ſive nequaquam, eadem enim mihi videtur utriuſque ratio. An liceat ab ejuſmodi Sacerdote Sacramenta petere, quando ſunt alii probi, à quibus petere poſſum; an, inquam liceat, ſolùm ex capite, quod is eſt paratus? dicam *mox n.65.*

40 Si Sacerdos eſſet excummunicatus, diſtinguendum diligenter eſt: ſi enim eſt vitandus, hoc eſt publicus percuſſor Clerici, vel nominatim denunciatus; illicitè à te expoſceretur, ut is Sacramenta conficeret. Ita Suarez *de cenſ.d.14.& 16.* quia tunc communicares in divinis cùm excommunicato vitando; immò, quoad confeſſionem, invalidè eam ab illo ſuſciperes, ſiquidem ab vitando Eccleſia vel tollit, vel ſuſpendit omnem juriſdictionem. At verò, ſi eſt non vitandus, hoc eſt, ſi habet quamcumque excommunicationem: modò non ſit vel publicus percuſſor, vel nominatim denunciatus; poteſt à te licitè, & validè rogari, ut conficiat: quia Concilium Conſtantienſe id, in gratiam Fidelium, conceſſit. Unde tunc ejuſmodi excommunicatus, modò non ſe ipſe ingerat, ſed ad Fidelium petitionem, Sacramenta miniſtret; & licitè, quantum eſt ea capite excommunicationis, & validè operatur. Ita Sanch. *lib.7.de matrim.d.9.n.8.* Petr. Hurtad. *2.2. diſp.173.ſect.18 §.249.* contra Suarium *diſp.16.cit.ſect.1.*

Dico (quantum eſt ea capite excommunicationis:) nam ſi per ipſum ſtet, quod non obtineat abſolutionem, eſſet in peccato mortali; & tunc recurreret Doctrina *num.præced.* jam enim tunc peteres Sacramenta ab exiſtente in mortali.

Cooperatio cum iniquè pugnantibus, vel aliorum bona diripientibus.

41 Urgentiorem cauſam ad excuſandum requiri, quando opus eſt magis vicinum peccato abutentis, & quando eſt contra juſtitiam, ſtatuimus *ſupra*. Cùm autem urgentem hanc cauſam, eſſe metum mortis, vel ſimilis valdè gravis detrimenti, pateat ex dictis, conſequenter ſit, ut excuſentur Chriſtiani remigantes in triremibus Turcarum, contra ſimiles Chriſtianos pugnantium; & præterea ii, qui arma porriguot à Turcis petita, ad eoſdem Chriſtianos interimendos; aſportantem item ſarcinas ad Bellum injuſtum neceſſaria, admoventes ſcalas, &c. Ita Leſſ. Sanchez, Valent. aliique, Caſtropal. *tom.1.tr.3.diſp.6.p.15.n.10.* quia niſi Chriſtiani captivi hæc faciant, incurrunt perriculum vivæ. At non excuſantur etiam metu mortis, ſi Chriſtianos occidant, ſi percutiant, ſi contra eoſdem immediatè pugnent, ſi applicent ignem, quo comburantur naves, & Chriſtiani in ea exiſtentes, ſi eundem ignem applicent Bombardis, ex quibus Chriſtiani non terrendi ſolùm eſſent, (nam pro hoc ſine dubio excuſarentur) ſed etiam occidendi: quia hæc ſunt intrinſecè mala. Excuſantur tamen, ſi inferant damnum Chriſtianis, in rebus externis, eas capiendo, vel deſtruendo: quia tunc ſunt in extrema neceſſitate illorum bonorum, ad vitam tuendam: nam propterea eodem mortis metu excuſatur is, qui admovet ſcalas, vel humeris ſuſtentat latronem, qui vult furari; immò & qui eundem furem adjuvet ad furandum; quilibet enim ad hæc jus habet in extrema neceſſitate. Ita Caſtropalaus *loco citato num.12.* citans Molinam. Et univerſaliter loquendo, præter extremam neceſſitatem, illa cauſa te excuſabit, ſi concurras ad actiones indifferentes, quibus alter abutitur ad furandum, vel damnum in bonis inferendum, quæ judicio prudentis judicetur proportionata ad quantitatem furti, vel damni, ex dictis colligi poteſt.

De Cooperatione cum Pejeraturo, non Jejunaturo, Maleficio Maleficium diſſoluturo. Remiſſivè.

42 De primo ea his egi *lib.3.c.1.§6.* de Secundo, præter modò *nu.32.* dicta & *à nu.40.* dicenda, habuiſti multa *lib.4.c.5.§.6.* de Tertio dictum eſt ſatis *lib.2.cum de Maleficio.*

Cooperatio cum Uſurario.

Tres claſſes perſonarum hic ſe offerunt. Ipſe Mutuatarius, id eſt ille, qui recipit ab Uſurario pecuniam mutuam ſub onere ſolvendi uſuras. Famuli tum Mutuatarii, tum Uſurarii. Cœteri alii non famuli, inter quos Notarius, Teſtes, Princeps.

Mutuatarius.

43 Quoad Mutuatarium, tria queri poſſunt Primò, An ipſi liceat ſolvere Uſuras ob mutuum jam acceptum? Reſpondeo licere. Ita Sanch. *lib.3.in Decal.c.8.n.10.* & de Lugo *tom.2. de Juſt.d.25.ſect.11. §.1.* quia hęc non eſt occaſio peccandi, quę detur Uſurario, cùm ipſe facilè poſſet illas non recipere: ſibi ergo imputet, ſi recipiat: nam Mutuatarius excuſatur ſolvere, quod promiſit, ne habeatur infidelis, & ne claudat ſibi oſtium ad habendum iterùm mutuum.

44 Secundo. An abſolutè petere liceat ab Uſurario pecuniam mutuam? Reſpondeo licere, ſi eo mutuo quis indigeat. Ita *ibid.* communiter, Caſtrop. Pont. Suar. aliique allati à Diana; *p.5.tr.7. de ſcandalo reſol.8.* tunc enim, qui ſic petit, nec conſulit, nec intendit eam Uſurarii injuſtitiam, quod certe eſſet iniquum, ſed intendit utilitatem propriam ſuppoſita malitia Uſurarii, quam ſolam permittit, nō vult. At ſi mutuo non indigeat, ſed eam pecuniam procuret, ut illicitè expendat; etiam licere, probabile eſſe dicemus paulò poſt *à n.65.* eo capite, quod petat ab Uſurario parato.

45 Tertiò. An petere liceat mutuum ab Uſurario, ſic addendo; *Da mihi mutuum, nam tibi ſolvam in Uſuras.* Reſpondeo adhuc licere, quando ſcitur Uſurarius non mutuaturus ſine uſuris. Ita Molin. Valentia, aliique apud Dian. *l.c.* Ratio eſt, quia id non induceret ad Uſuras, atque adeò ad peccatum; ſed ſenſus eſt conditionatus in hunc modum: *Da mutuum, nam quia non vis mutuare gratis, ſolvam tibi lucrum.*

Famuli.

46 Quoad ſamulos Mutuatarii dico, certum eſſe illos, immò & quoſcumque alios ejus miniſtros, amicoſque poſſe licitè efficere, quod poteſt ipſe Mutuatarius: quia agunt perſonam Domini. Poſſunt ergo totum, quod dictum eſt *à nu.43.* Quoad famulos verò Uſurarii, multa ſunt dicta *n.18.* ſed plura jam ſubdo, quæ ſunt communia cum non famulis.

Non famuli.

47 Quoad omnes ergo alios, placet mihi hanc formare regulam, ex Molin. *l. de tractibus, d.3.* Leſſ. *lib.2.c.2.dub.21.* & aliis quos ipſe *cit.ſeq.* Si qui ſe tenent ex parte Uſurarii, & cum eo cooperantur ad committendam uſuram, peccant, & obligantur ad reſtitutionem ſaltem ſecundo loco poſt Uſurarium: dum tamen excipias eos caſus, in quibus mutuatario ingrata non eſt cooperatio; nam tunc neque peccat contra Mutuatarium, nec à reſtitutionis obligatione ligantur Regula, & ejus ratio clarior jamjam evadet.

48 Etenim radix peccati, & obligationis ad reſtituendas uſuras, eſt involuntarium Mutuatarii, qui abſolutè loquendo invitus Uſuras ſolvit: quare, quando quoad eos, qui cooperantur cum Uſurario, Mutuatarius, vel verè & ex animo non eſt invitus; vel certè iis facilè illam cooperationis culpam (ſi qua eſt) remittit: tunc iidem cooperatores (quantum eſt ex hoc capite injuſtitiæ) nec peccabunt, nec onus contrahent reſtituendi. Sed ecce difficultas: ecquando enim invitum non eſſe Mutuatarium cenſendum erit? Dic id ſciri poſſe Regulæ ſequentis auxilio, quam colligo ex Leſſ. *ibid.* Molina, aliiſque.

49 Quoties cooperatur quis cum uſurario in re, quę grata eſt Mutuatario; invitus hic non erit: Siquidem tunc cooperator ille nullam injuriam irrogat: quod ſi quam fortè irroget, facilè ea condonari à Mutuatario præſumitur, quia in gratiam ipſius Mutuatarii totum denique negotium refunditur: unde conſequenter ſit, ut ille cooperator non peccet contra Mutuatarium, nec Reſtitutioni ſit obnoxius. Quoties verò cooperatur in re ingrata cooperabitur, invitus erit Mutuatarius, quia tunc adeſt clara injuria, nec injuriæ remiſſio præſumi rationabiliter poteſt; & ſic aderit peccatum, ac reſtitutionis obligatio. Exemplo res fiet clarior. Numeras pecuniam mutuam dandam ad uſuram: excuſaris à peccato, & à reſtitutione, quia id gratum eſt mutuatario, cùm ſine numeratione la non haberet mutuum, quod ipſe cupit. Contra, conſulis uſurario, ut non det mutuum, niſi ſub uſuris, peccas, & ad reſtitutionem obligaris, quia id ingratum eſt mutuatario.

50 Hinc ſive famulus, ſive quicumque ſit ob finem bonum, ac Mutuatario utile, conſulat uſurario, ut det mutuū cum uſura, nempe ne is, qui ſolet mutuare cum uſuria, eas non deneget huic petenti: Si quis deponat, ſeu donet pecuniam Uſurario, non ut uſuras exerceat, ſed ob alium honeſtum finem, ſive ob amicitiam, ſive ad cuſtodiam. Si quis adjuvet Uſurarium in numeranda, vel deferenda pecunia, vel in ſcribendis, ſeu notandis rationibus, & debitorum nominibus per meram ſcripturam, quæ non faciat fidem ad cogendum Mutuatarium: Si quis in exigendis uſuris ſine ulla coactione, amicè moneat debitorem de ſuo debito, immò & adhortetur ut ſolvat, ne appareat infidelis: ſi quis deferat pignora pro ſecuritate uſuræ; Si quis, cùm ſit ſuperior, permittat, propter bonum fortè publicum, uſuras (ſi tamen non ſit lex de ea non permittenda, quæ nunc certè adeſt, *cap. Poſt miſſoſ.c. Quanto amplius, de Uſuris, & alibi*, & ideò ſervanda, lege Leſſ. *lib.2.c.20 n.179.* & Salas, *de Uſur.dub.44.nu.6.*) Si quis mediator eat, redeatque, quęrens uſurarium jam aliàs paratum, qui alicui velit mutuare; immò, quęrat Mutuatarios qui fortè velint ab illo

Uſu-

Uſurario parato accipere mutuum: Si quis cùm ſit Dominus, locet ſuas domos, vel officinas uſurario (præſcindendo à lege, quę nunc certè adeſt, ne uſurario alienigenæ domus locetur, ut *ſupra* innui *num* 34.) Si quis inquam, aliqua ex prędictis faciat, nec peccat contra mutuatarium, nec onus incurrit reſtitutionis, quis mutuatarius ad hæc vel non eſt invitus, vel facilè remittit. Et ſicuti ipſe, ejuſque amici prędicta ſine ipſius injuria facerent: ita & quicumque alii; æquè enim rem ipſi non ingratam exequuntur. Hæc *paſſim* ea Mol. Salas, Delugo, Leſſ. Dian. aliique.

51 Contrà. Si Tutor, Curator, abſolutus Procurator, negotiorum geſtor dent mutuum ſub uſura, ut tales ſunt, quamvis nomine aliorum: Si famulus, vel quicumque cogat mutuatarium ad ſolvendas uſuras: Si quis ſcribat libros Uſurarii, cui fidem faciant ad cogendum mutuatarium, ut uſuras ſolvat; ut item ſi ſubſcribat Apodixas, ſimili modo fidem facientes ad cogendum: Si quis deponat pecuniam apud Uſurarium, ut is uſuras exerceat, & ſimul ipſe deponens earum particeps ſit: Si quis mediator volentem dare gratis mutuum, excitet ad dandum cum uſuris, vel ſi cogat mutuatarium ad uſuras ſolvendas, vel falſis motivis alliciat, quo ipſe mediator plus acquirat pro ſuo labore; Si quis inquam, aliqua peragat ex his, peccat cum reſtitutionis onere, quia iis nihil remittit mutuatarius; cum eorum dictæ actiones ſint ipſi injurioſę, perinde ac ſi eſſent ab ipſo uſurario. Ita ex iiſdem *ſparſim*.

52 Dixi (abſulutus Procurator) ut innuerem illud, quod meritò docet Leſſius, *lib.* 2. *c.* 20. *dub.* 28. *n.* 181. his verbis: *Si ipſe contractus Uſurarius per famulum* (*puta, ut per procuratorem*) *ſit ineundus, non excuſatur famulus; quia tunc videtur cauſa efficax damni: ſi tamen non erat in poteſtate famuli abſque eo contractu pecuniam dare, eo quòd Dominus eſſet præſens: non videtur famulus teneri ad reſtitutionem; quia mutuatarius non cenſet ſibi injuriam fieri à famulo, qui aliter pecuniam numerare non poteſt, ſed à Domino*; Hæc Leſſius.

53 Dixi (ſi ſubſcribat Apodixas) nam ſi ſolùm ſcribat illas; quæ non faciant fidem (eſto deinde cum juſtitia ſubſcripturus ſit uſurarius) non videtur rem ingratam, ſeu certè graviter ingratam facere mutuatario. Favet Bonac. *de irreg. d.* 7. *q.* 1. *4. p.* 5.

54 Dixi (& ſimul ipſe deponens particeps ſit:) ſi enim ſolam deponat quis pecuniam, ut iis uſura exerceatur; peccabit quidem eo malo affectu; at non obligabitur (quamvis obligari putet Sal. *dub.* 44. *n.* 4. *&* 5) ad reſtitutionem, quia hæc non eſt injuria contra mutuatarium; huic enim certè gratum eſt adeſſe pecuniam apud uſurarium, quam ipſe recipere facilè poſſit.

55 Superſunt duæ difficultates; Altera ſic clarè proponitur. Antonius Uſurarius debet Petro ex juſto titulo centum aureos; Titius autem debet eidem Uſurario alios centum propter injuſtas uſuras. Si Antonius, ut Petro ſatisfaciat, dicat eidem: *Exige tibi illos centum, quos mihi debet Titius*; licitè poteſt Petrus, hos à Titio ſibi exigere? Reſpondet Delugo *c.* 2. *de Juſt. diſ.* 25. *ſec.* 5. *n.* 22. contra Leſſ. ib. citatū cum duabus ſimul conditionibus, poſſe; ſecus, nequaquam. Prima conditio eſt, ut ſolùm exigat monendo de debito, non cogendo. Secunda, ut pecuniam illam non accipiat nomine proprio, quaſi jus habens ipſi datum ab Uſurario; jus enim nullum is habet, quare nec alteri dare potuit, ſed accipiat nomine uſurarii, cui applicetur; nam deinde ipſe Petrus ex ejuſdem Uſurarii tacita commiſſione ſic applicare poterit. Quibus conditionibus poſitis; conſtat, inquit, reſponſio data: nam ſic nec fiet res ingrata mutuatario, & Petrus ad ſatisfaciendū ſibi non utetur illo injuſto jure uſurarii, quo uti, eſſet intrinſecè iniquum. *Quare ſi tota hæc induſtria* (Concludit Delugo) *explicetur ipſi mutuatario, & ipſe conſentiat, non obligmem Petrum ad peccatum, nec ad remiſſionem.*

Notarius.

56 Altera difficultas eſt de Notorio celebrante actum, ſeu contractum uſurarium. Adde & de teſtibus ad eum contractum adhibitis; nam de mero ſcriba, ſeu copiſta, qui nullo modo fidem facit, patet ex dictis. Adde deniq; de Principe ſupremo, permittente uſuras in ſuis ditionibus. Quoad Notariū ergo duo ſunt certa, unū ſub controverſia.

57 Certum eſt primò, ſi Notarius celebret contractum expreſſa uſura, unde, ex vi illius (quia verſatur apud juſta tribunalia) non poſſit cogi mutuatarius ad ſolvendam uſuram; peccare quidem Notarium: quia, quantum eſt ex ſe, concurrit cum injuſto uſurario, & facit contra juramentum à ſe initio officii emiſſum de non faciendis ejuſmodi injuſtis actibus, at non obligatur ad reſtitutionem, quia reipſa nihil ſolvit ſupra ſortem mutuatarius, ut ſupponimus. Quid, ſi in aliquo loco, ſive per injuſtitiam Judicis ſive per ignorantiam, ſive propter aliud caput mutuatarius uſuras ſolvat? Reſpōdeo, tunc obligabitur Notarius ad reſtitutionem ſaltem tertio loco, in defectum ſcilicet uſurarii primo obligati, & Judicis injuſti, qui obligatur ſecundo loco. Ita Sylu. *v.* 1. *Uſur.* 7. Leſſ. *d.* 20. *d.* 21. *n.* 180. Maiderus, *tr.* 3. *c.* 3. *dub.* 24. contra Jo. Med. *c. de Uſuris q.* 4. *§ de cooperationibus*. Ratio eſt, quia, quòd Uſura ſolvatur immediatè ex injuſtitia Judicis, vel ex ignorantia, non tollit, quin Notarius antecedenter injuſtam cauſam huic coactioni dederit.

58 Certum eſt ſecundò: Si Notarius celebret contractum Uſurarum, ſed palliatè fingendo alium titulum; peccare, & obligari ad reſtitutionem, quia & operatur contra Juramentum, & concurrit ad Injuſtitiam.

59 Controverſum ergo remanet, An vel palliatum hunc, vel clarè uſurarium illum contractum Notarius ſi celebret, petente, & volente Mutuatario, peccet, & ad reſtitutionem ſolutarum uſurarum teneatur? Reſp. ex dictis eum peccare quidem, quia facit contra Juramentum; ſed non obligari ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia, ut modò proſecuti ſumus, volenti, & ſcienti non fit injuria. Quòd ſi in hoc caſu aliqua fiat, facilè remittitur à Mutuatario, cui res grata facta eſt.

60 Sed cur Uſurarius obligatur ad reſtitutionem, quamvis volenti, & ſcienti Mutuatario rem gratam fecerit, mutuando cum uſuris; non autem hic Notarius? Reſpondeo, quia Notarius hic, & illi omnes, quos ſupra excuſavi, nihil recipiunt ex uſura; totum enim hoc lucrum uſuræ accipit uſurarius. Hinc fit, ut Mutuatarius reſpectu Uſurarii non ſit volens, atque adeò ſit invitus ſimpliciter, & abſolutè: ſed ſit ſolùm volens, ex ſuppoſitione voluntatis uſurarii, aliter mutuare nolentis, at reſpectu cooperatorum prædictorum eſt ſimpliciter & abſolutè volens; cùm ab ipſis recipiat beneficium, nec in ipſis adſit iniquitas actionis recipiendi injuſtas uſuras.

Teſtes.

62 Quoad teſtes: Ajo, ea quę hactenus dicta ſunt de Notario, dicenda eſſe de teſtibus: hi enim unum faciunt cum Notario, tum ad communicandam vim ſcripturæ publicæ, tum ad alia prædicta.

Princeps; remiſſivè.

Quoad Principem permittentem Uſuras, Ajo poſſe id fusè videri apud Dian. *p.* 9. *tr.* 8. *reſp.* 14.

Cooperatio cum tranſgreſſuro præceptum.

63 Cajus decrevit jejunium violare, inimicum occidere, rem alienam ſurripere, etiam ſi ego illi cibos, gladium, ſcalas non ſubminiſtrem; ſibi enim certò providebit ab aliis, quare meritò hic dicetur præcepta tranſgreſſurus. Titius verò ita eſt diſpoſitus, ut ubicumque inveniat cibos, eos etiam die vetito comedat; ſed nunc de illis actu comedendis nequaquam cogitat: vel, quia eſt graſſator viarum, ita eſt diſpoſitus, uti ubi in rem alienam inciderit, eam ſurripiet: vel quia eſt Uſurarius, ubicumque inveniet modum injuſtum lucrandi, lucrum extorquebit, quare meritò dicetur paratus ad peccandum. Notas diſcrimens? Cajus jam actu interno peccavit hoc ſingulari peccato, contra pręceptum Jejunii, per determinatam illam voluntatem volendi omninò comedere. At Titius nondum actu hoc ſingulari peccato interiùs deliquit, ſed propter illam pravam diſpoſitionem habitualem, ſtatim, oblata occaſione peccabit. Qui facilè peccaturus eſt, non eo ipſo dicitur, vel tranſgreſſurus vel paratus; ſic enim his plenus, heu nimis eſſet mundus: ſed requiritur, ut quis verſetur in ſtatu malo, ſive actuali, ſive habituali, ut explicatū eſt. Jam de utroque ſigillatim.

64 Quoad tranſgreſſurum, negat Caſtr. *t.* 1. *tr.* 6. *d.* 6 *p.* 9. *n.* 4. me licitè poſſe cooperari alicui, pręſtando actionem ex ſe indifferentem, qua ipſe abutatur; negat inquam, me poſſe, ſolum propter hoc caput, quia jam aliquis peccare decrevit. Concedit Leſſius, diſtinguit Sanch.

Primus ſic habet, *loc. cit. Non ſufficienter excuſari ex eo ſolùm, quòd proximus aliis actionibus uſurus eſſet, ſi tuæ non adeſſent, quia hæc conditionalis non tollit, quo minus tu cauſa ſis illius peccati: quia ſi proximus, v. g. alibi non eſſet ſoluturus jejunium, & tu nulla cauſa intercedente cœnam ſubminiſtrares, peccares; quia aliquo modo concurreres peccato alterius: At quòd alibi proximus ſoluturus ſit Jejunium, non immutat tuum concurſum, qui ſubminiſtratione cœnæ conſiſtit; ergo ſimiliter peccabis.*

Leſſius ſic *l.* 4. *c.* 2. *d.* 4. *nu.* 24. *Non poteſt (intellige ſine cauſa, &c.) apponi cœna ſoluturis jejunium, quando alibi eam habere non poſſunt: ſi enim alio ituri & ibi cœnaturi erant, non eſt neceſſe recuſare: quia peccatum non poteſt impediri, juxta ea, quæ ſcribit Navarrus & Cajetanus.*

Sanchez *l.* 1. *in Dec. cap.* 7. *num.* 16. diſtinguit in hunc modum: *Si res indifferens ſit proximè ad peccatum ordinata, ſuppeditans illam non excuſatur à mortali; at nemo excuſaret admoventem ſcalam, vel humeris ſuſtentantem, quando quis vult furari: aut hominem interficere, aut fornicari; quamvis non deſit, qui hæc ſuppeditet: quia tales actiones ita proxima peccato, malæ meritò dici queunt, niſi cauſa aliqua urgenti excuſentur. Si verò res indifferens remotè ſe habeat ad peccatum, ut vendere agnum infideli, quem ſcio velle ad immolandum Idolo: fucos mulieri, quos ſcio velle ad alliciendum juvenem: tunc probabile cenſeo vendentem excuſari à culpa ſaltem mortali, ſi certò ſciat ipſo non vendente, alterum venditurum, quamvis nulla alia cauſa excuſans concurrat: Quia in tantum eſſet peccatum, in quantum ſuppeditans non evitat peccatum abuſari illis actionibus, ut non ſuppeditando jam alterius peccatum non evitat; ergo, &c.* Hæc Sanchez, cujus certò hæc poſterior, non poſteriorem ſolum partem probat; ſed univerſim, ut univerſim ea utitur citatus Leſſius. Sed profectò omnes tres ſententiæ ſunt probabiles. Tantorum ſcilicet Doctorum ſententias, bonis rationibus innixas, improbabilitatis cenſura notare nullus audebit.

65 Petes. Poteſtne quis licitè invitare ad tranſgredienda præcepta illum, qui, modo dicto, jam tranſgreſſus eſt, dicendo V. G. *apud me* *come-*

Digitized by Google

comede, Petrum percute, Paulum occide, &c. Reſpondeo, certum eſſe, ſic abſolntè nunquam poſſe; quia tunc invitaret ad peccandum exteriùs, ſeu ad exequendam malam voluntatem, quam mente tranſgreſſurus conceperat, quod ſemper eſt illicitum: quia exterior eſt peccati interioris complementum; & de hoc loquuntur Doctores Vaſquez *art.1. de ſcandalo, nu.17.* Caſtr. *l.c.p.10.n.2.* cùm eam invitationem fieri poſſe negant. At ſub hypotheſi ſic. Primò: *Si omninò velis, cœna apud me.* Secundò: *Si decreveris occidere Petrum, vel Joannem, occide Petrum.* Tertiò: *Si violare vis Bertam, vel Catharinam, potius viola Bertam, &c.* putant Hurtadus 2.2. *d.173. ſec.12.§.162.* apud Dianã *p.1.tr.7.reſ.7.* citantem Caſtr Bon. Azorium, ea cauſa rationabili poſſe. Idem dic, ſi quartò ſic conſulas: *Si vis furari Petro pecuniam, fureris potius frumentum tali pecuniæ æquivalens*; quia invitatio, ſeu conſilium hoc, cùm ſit conditionatum, videtur honeſtari poſſe à cauſa proportinnata: qualis eſſet, in Primò, ne inurbanus quis appareat; in Secundò, ne occidant Joannes meus conſanguineus: in Tertio: ne violetur Catharina mea conſobrina: in Quartò, ut ego habeam faciliùs pecuniam, quam à Petro expecto. Lege de Lugo *t.1. de juſt. d.19. ſect.2.§.2. à n.51.* Si criminoſus non decreverat violare, occidere, &c. alterum ex duobus, ſed tantùm unum, nil cogitans de altero non poſſe me alium, de quo non cogitat offerre, vel conſulere; notat *ib.* Hurt. & nos *ſup. n.12. & 13.* de hac re aliquid inſinuavimus.

Cooperatio cum parato ad peccandum.

66 Certum ſit, paratum ad peccandum non poſſe abſolntè invitari ad actum in ſe peccaminoſum; quamvis ea hypotheſi poſſit, eo ſcilicet modo, & propter eandem rationem, quam ex Hurtado diai *nu. præced.* At nunc difficultas eſt, an quis ſine ulla neceſſitate licitè poſſit parato peccare, abſolutè offerre peccati occaſionem, quæ ea ſe ſit res indifferens: V.G. an parato comedere diei jejunii, liceat ſuppeditare cibos; An à parato uſurario liceat mutuum petere, à parato miniſtrare Sacramenta in mortali, liceat illa expoſcere; idque, præſcindendo ab alia cauſa, ſed ex eo ſolùm, quòd illi jam parati ſint ea peccata committere; Nam ſi parati non ſint, alias cauſas requiri, modo paulò antè explicato, jam patet ex dictis.

67 Ut in ſuperiore difficultate, ita & hic triplex eſt ſententia. Ledeſma, *t.2. ſumma, t.27.c.2.d.4.* & Manuel. *t.1. ſumma, in 2. edit. c. 23.n.8.* (quibus adde de Lug. *t.2. de juſt. d.26 ſec.12.§.1.n.134.* loquentem de petente ſine neceſſitate uſuras ab uſurario parato) cenſent poſſe. Sanc. *lib.1. in Dec. c.7.n.15.* & Caſtr. *t.1.reſ.6.d.6.p.10.n.5.* negant Hurtadus, 2.2. *d.173. ſec.13. §.174.* & Diana *p.5. tr.7.reſ.8.* diſtinguunt. Ratio primæ ſententiæ eſt: quia dum tu facis, quod tibi utile eſt, & non eſt malum, eſtque tale, quo alius rectè uti poteſt; ſi non utatur, ſibi imputet.

68 Ratio ſecundæ eſt: quia ex una parte tu es cauſa, ut hic & nunc hoc ſingulare peccatum committatur; & ex alia, charitas dictat, ut quoties commodè potes, non cooperetis cum ruina ſpirituali proximi: At jam commodè potes, quia ſupponimus, in te nullam adeſſe cauſam: ergo, &c. Vides diſcrimen? In tranſgreſſuro, de quo *à n.62.* non poteſt à te impediri peccatum: quia is certè peccavit internè, licèt nondum exterius. At paratus, de quo hic loquimur, nondum peccavit actu, ne internè quidem, ſed eſt ſolùm habitu diſpoſitus ad peccandum: propterea ergo hæc ſecunda ſententia docet adeſſe obligationem non ponendi eas actiones; ne ſcilicet concurratur ad peculiare peccatum.

69 Ratio, & ſimul explicatio Tertiæ ſententiæ eſt: quia non obligamur continere nos ab actionibus ea ſe non malis, nec ſpeciem mali habentibus, quando proximus ex pura malitia iis abutitur ad peccandum: eſt enim tunc ſcandalum paſſivum, quod vocant *Pharifaicum.* At quando proximus peccat ex paſſione vehementi, ideſt ex fragilitate, ſeu infirmitate; ad quam reducitur etiam ignorantia culpabilis non affectata: tenemur ſub pœna peccati ſcandali (quod vocant *ſcandalum paſſivum puſillorum*) nos continere à prædictis actionibus, ſaltem quando nulla cauſa adeſt, cur eas faciamus, ut fusè *in tractatu de ſcandalo.* Quare quando proximus (ait hæc tertia ſententia) eſt paratus peccare ex malitia, poſſumus, ut dictum eſt, cum eo cooperari: quia eſſet ſcandalum Phariſaicum, quod non tenemur vitare: At verò quando eſt paratus peccare ex paſſione, non poſſumus; quia eſt ſcandalum puſillorum, quod tenemur vitare; & ſolùm cauſa proportionata nos excuſaret.

70 Atque hinc Hurtadus *ib.* apud Dianam *l.c.* colligit poſſe ſemper ab uſurariis ſine ulla cauſa peti mutuum, etiam ſignatè ad uſuras. Ita Sanch. *lib.3. in Dec. c.8.n.27.* Valent. Mol. Bann. apud Dian. *loc. cit.* Et ex Axor. *p.2.lib.12.c.17.q.7.* colligit Diana, *p.5. tr.7.reſ.4.* à parato miniſtrare Sacramenta in mortali, V.G. à Sacerdote pravo, qui in templo confeſſiones excipit, poſſe peti, ut ea tibi miniſtret, quamvis commodè eadem ab alio habere valeas; quia cùm uſurarii, & ejuſmodi Sacerdotes ſint parati, non ex paſſione, ſed ex malitia peccant.

71 Et ſub prædicta diſtinctione colligit Vaſquez, *opuſc. de ſcandalo, art.8. dub.2. n.20. & n.28.* mulierem ornatam juxta conſuetudinem Patriæ, poſſe domo exire cauſa audiendi Miſſam, vel ſe recreandi, etiam ſi ſciat aliquem, vel aliquos ex malitia peccaturos: At ſi sciret aliquos ex infirmitate lapſuros, debere ſe aliquoties abſtinere, non autem ſemper: quia pro ſemper, adeſt cauſa excuſans, nempè notabile mulieris incommodum. Idem tamen advertit, nunquam judicandum eſſe peccatum ex infirmitate, vel ignorantia, niſi cognoſcatur qualitas, & conditio perſonæ, de qua timetur. Hæc ex illo: quid enim nos de prædicta muliere ſentiamus, diximus cum Sanchez, *ſupra num.27.*

72 Sed adversùs hanc Tertiam ſententiam duo meis Lectoribus propono. Primò, ſi nos hic ſermonem de parato ad peccandum facimus, ſemper locutio erit de peccaturo ex malitia: ſiquidem etiam peccans ex paſſione, vel ignorantia culpabili, ſi eſt paratus, ac diſpoſitus ad peccandum, convincitur ex malitia velle peccare: id enim oſtendere videtur illud, *eſſe paratum*; neque enim, qui ex fragilitate peccat, diceretur eſſe paratus ad peccandum: quare diſtinctio hujus tertiæ ſententiæ locum hic non habebit. Secundò, illa diſtinctio ſcandali Phariſaici, & puſillorum, ſaltem quantum facit ad nos, non videtur ſibi conſtare: cùm enim etiam ille, qui peccat mortaliter ex fragilitate, ita ſupponatur peccare, ut ſufficienti potiatur deliberatione, & ſua culpa in peccatum trahatur, à quo abſolutè poſſet ſe cum divina gratia (quæ ſemper præſto eſt) liberare; ſecus enim, mortaliter non peccaret: ideò omne mortale peccatum (dicet aliquis) eſt ex ſufficienti malitia conſtituens ſcandalum, quod vocas Phariſaicum; & conſequenter ſine obligatione illud vitandi in hac tertia ſententia.

Probabiliorem ergo puto ſecundam: primam tamen non improbabilem; tertia denique propter authoritatem docentium, ne à probabilitatis finibus excludatur.

CAPUT II.

Policrates, ſeu *Filiorum inſtructor*. Dialogus plura complectens de Charitate debita Parentibus, & Filiis.

JAm propriùs, his præmiſſis de Charitate in univerſum, ad Charitatem debitam Parentibus accedamus. Et quidem ad meum Lectorem à labore inter legendum ſuſcepto ſublevandum, multa ex his, quæ huic titulo præfici, Dialogorum more, ac poetica diſputare fide, animus eſt. Sic nimirum fiet, ut utile miſcendo dulcibus, altius, & jucundius in animos multiplicis hujus quæſtionis veritas inſtilletur.

§. I. Introductio Dialogi.

1 PAnormi in Urbe feliciſſima, plurimus ubi honeſtarum numerus incolit familiarum, degebat vir omni virtute preditus; uxori pari honeſtate, modeſtia, prudentia, ſupra mulieres claræ, à juventute conjunctus, Plutogenes nomine, cõmodo, divitiis affluens, domoque ampla, ac villa non procul ab Urbe ſita, omnibus plena amœnitatibus, inſtructus. Is duobus gaudebat filiis, totidem filiabus; ſed qui moribus quiſque ſuis inter ſe mirum in modum diſſiderent. Primogenitus Thermagoras, Patri obediens, domeſtici cenſus amans, litteris vacans, genitori per omnia ſimilem ſe præferebat. Minimus omnium Policrates inobediens parentibus, in eoſdem injurioſus, moribus pervicax, armorum tractationi apprimè deditus, rixas undique ſerebat, prodigaque effuſione domeſticum exhauriebat Patrimonium; Nec diſſimiles fratribus erant duæ germanæ ſorores. Harum enim ætate grandior, nomine Aloyſia, vultu quidem non indecoro, ſed majori, quam ſpecies expoſceret, arrogantia, Veneris, vel Junonis pulchritudinem antecellere ſe poſſe, vanè putabat. Ad Muliercularum pompas nimis propenſa, videri ſæpius, videreque cupiebat; & nihil amabat magis, quàm nuptiarum, ſimiliumque celebritatum cœtibus intereſſe. Contrà, Metilde germana minor, pulchior moribus, id curæ, & cordi habebat, adoleſcentes fugere, domi ſe continere, familiæ ſervire, Parentibus in omnibus præſto eſſe, matrem ſubinde templa, incognito, eoque vulgari veſtitu frequentantem, pari modeſtia comitari.

2 Et jam filiorum ætas Patrem grandævum admonebat, ut de illis collocandis cogitaret: ſed ecce difficultatum acervus. Filia minor in Virginum Monaſteriũ ſeſe abdere, divinis rebus vacatura, permaximè avebat; ne dicam, petebat. Id quod genitores jamjam ad ſenectutem vergentes, ſupra quam credi poteſt, ęgrè, moleſtèq; ferebant. Aloyſia anno vigeſimo quinto major, adoleſcenti cuidam infimæ ſacis conditionis ex vicinia, ſe nubere velle, claris verbis, ac perfricta fronte diebat, eique favebat miris modis Amita, quæ neptem Aloyſiam ſibi moribus non abſimilem ſingulari dilectione complectebatur. Nec minor ſollicitudo pro fratribus. Nam Primogenitus Thermagoras apud paternam domum commorari quidem non detrectabat; verùm, contra Patris voluntatem ab uxore ducenda, ut ſede litteris totum, ac præſertim utriuſque ſtudio Juris dederet, abſtinere velle, palam profitebatur. Denique Policrates ætatis annorum viginti profectionem Hiſpanicam meditabatur, Avi paterni merita Regi illi propoſiturus, atque ab eodem ſtipendium in exercitu deinceps recepturus. Nam propterea à patre arma, & reliqua ad militiam neceſſaria, peculium nempe Caſtrenſe incredibili animi cõtentione, ac replicatis precibus expoſcebat. Deus Immortalis, quantum homo

differt

Digitized by Google

differt ab homine! quantum eſt inter utriuſque cogitationes, moreſque diſſidium!

3 Pater ergo, ut erat vir prudens, ac Summi judicis memor, quid ſibi facto opus eſſet, quidquid amplecti, ſine animæ piaculo poſſet, diu, noctuque mente volvebat. Aderat per ea tempora Panormi vir omni ſententia prudentiſſimus, ac præſertim caſuum conſcientiæ, hoc eſt Theologiæ moralis peritia inſignis, Jerotheus, eidem Plutogeni perfamiliaris, univerſæque ejus familiæ, ſupra quam dici poteſt, carus, quocumque ſæpè colloqui, eumdemque ſæpè domi, ac ruri apud ſe habere Plutogenes conſueverat. Quare hunc ſemel enixè obteſtatur, ut Policratem Hiſpanicam profectionem urgentem, præ ſua in adoleſcentem authoritate, compeſceret; eaque occaſione ejus pravos mores, quibus præſertim parentes, uſque ad inſaniam laceſſebat, aliqua ratione corriperet. Is mandatum non recuſans, Policratem in ſecreto cubiculo fortè otiantem, ſic ſolus aggreditur.

§. II. *A filio quid Parentibus debeatur*.

1 Fili (nam te filium, quem in Domino ab infantia parturivi, non gratis compellabo) ut quid tanta contra tuos amantiſſimos parentes pervicacia? Docebo te brevibus, quid filius debeat Patri: tria nimirum, Amorem, Reverentiam, & Obedientiam: ut quid denique à te nunc velim expoſcere, manifeſtè concludam. Hæſit Policrates præ obſervantia, quam Jerotheo gerebat. Sed quia erat curioſus, acutoque ingenio, ſic reſpondit: Arridebit mihi iſta Theologiæ moralis prælectio, Pater: Verùm oppugnabo, ſi per te mihi licebit, quæ contra meam Hiſpanicam profectionem diſputaveris; & expugnabo fortaſſis: huc enim tua oratio tendit, ut video. Age, quod propoſuiſti, aggreditor: ego expeditis auribus, ut ex reverenti officio tibi debeo, quæcumque attuleris, excipiam. Tum Jerotheus.

Amor.

2 Amet filius parentes. Primò, Dilectione interna, Ita ut eos nunquam odio habeat, neque illis malum aliquod notabile animæ, vel corporis inferendum exoptet. Si ſecus in re non modica faxit, peccabit mortaliter, tenebiturque hanc circumſtantiam, utpotè conſtituentem peculiarem impietatis ſpeciem, in Confeſſione, ut rectè monent Doctores, patefacere. Lege *noſtrum opuſc. de Confeſſ. lib. 2. c. 5. §. 1. & in edit. Panormit. anni* 1649 & Benignius *lib. eod. cap. 7. num. 48 verſ. dices*.

3 Prætereà amet, & amore externo. Hoc eſt: Obſtringitur filius ſigna benevolentiæ externa parentibus oſtendere.

4 Quapropter qui durè, vel aſperè cum iis notabiliter ageret, eoſve ſperneret, vel ad non vulgarem triſtitiam compelleret, lethaliter peccaret, ut Sylv. *V. Filius q. 2*. & Navarro, *c. 14. n. 11. in ſumma*, cui adde Bonac. *circa 4. Dec. d. 6. q. unic. p. 3. n. 3*.

5 Tertiò. In ſpirituali neceſſitate illis opituletur. Si filius ergo negligat, ut in articulo mortis Pater, Materve Exomologeſis Sacramentum ſuſcipiant; ſi prohibeat, ne illi neceſſarium condant teſtamentum; ſi eos abducat, ne quid rationi conſonum pauperibus, vel operibus piis pro ſalute animæ relinquant, in mortale crimen ex ſententia ejuſdem Navarri *ib.* prolabitur. Si enim pleraque ex his ſaluti proximorum debemus, quid non debemus Patri?

6 Pari modo huc reduco obligationem filiorum in adimplendis quamprimum, quæ ſunt in Teſtamentis à parentibus diſpoſita circa æs alienum, vel legata: immò hæc, abſque cauſa, notabili temporis intervallo differre, piaculum eſſe mortale, meritò docet idem Navar. *ib. n. 15.* citans Antoninum.

7 In eo eſt difficultas: an ſi Pater nulla bona relinquat filio, teneatur filius ex ſuis propriis bonis ſolvere debita: mutuam V.G. pecuniam acceptam à Patre, & eam quidem potiſſimùm, quæ expenſa fuit pro alimentis ejuſdem filii? Lis hæc vertitur inter Juris peritos; Et tamen nequaquam obligari, quia mutui petendi obligatio eſt perſonalis, conſtanter affirmo. Ita Dec. *in l. ſi eum ſervum, n. 11. ff. ſi certum petatur, & ibi*. Alc. *num. 27.* alia jura citans. Cùm enim filius nomine ſuo pecuniam illam nequaquam ſuſceperit, nihil omninò debebit, & ulterior, quoad pecuniam ſuſceptam pro filii alimentis, in quo major viget difficultas, eſt: quia Pater tenetur alere filios, atque hi jus habent adverſus Patrem expoſcendi alimenta: nam propterea mutuum illud à genitore acceptum, ſemper cadet contra genitorem; adverſus filios, nunquam.

Quemadmodum enim deficientibus viris bonis, uxor regulariter non tenetur ex ſuis dotalibus debita viri ſolvere: Ita Sanch. *lib. 9. de matr. d. 4. n. 29.* ubi *n. 30.* affertur quidam caſus in quo tenetur uxor: debita, inquam, etiam ad ipſammet uxorem, & ad familiam alendum contracta; quia utraq; alere meritò incumbit, non uxoris. Ita profectò in caſu propoſito, ſi pari ratione bona paterna non ſuperſint.

8 Neque opponas cum nonnullis; legem, in qua ſancitur: *Si quis rem alienam acceperis, & res illa in utilitatem alterius, fuerit converſa, teneri hunc tertium ad ſolutionem: ſi is qui accepit, ſolvendo non fuerit*. Ita Jaſon. *leg. bis ſolis, ff. de cond. indeb. num 2.* Rom. *in ſingul. 220.* Ne opponas, inquam. id enim eſto veritatem habeat, ſi quando hic tertius accepit ex cauſa lucrativa; non verò, ſi oneroſa: At filius alimenta ex cauſa oneroſa conquiſivit; quia ipſi omninò à Parente debebantur.

9 Sed quid, ſi Pater alia bona reliquit filio vinculata (V.G. majoratum) quæ jam apud filium extent, debebitne filius ex his, vel horum fructibus ſolvere Patris debita? Reſpondeo: ſi debita ſint contracta ab eo, qui inſtituit vinculum, & quidem antequam vinculum inſtituerit, certum eſt filium debere, non autem, ſi poſt vinculum jam factum irrevocabile: nec item, ſi debita jam ſint contracta ab majoratus poſſeſſore, qui inſtitutor non fuit. Horum rationes lege apud Sanchez, *in conſ. t. 2. l. 4. c. 1. dub. 31.* ac Juriſconſultos ab eodem citatos: nam Bonacinam, *tom. 2. circa 4. Dec. prac. d. 6. q. unica, p. 4. num. 10.* afferentem Azor, & Fillincium in aliquo ex dictis diſcrepantes, nequaquam ſequor.

10 Quartò denique, ſubveniant in neceſſitate corporali, quantum vires, ſufficiunt, Parentibus filii. Quare, ſi pater infirmus eſt, ſi in carcerem detruſus, ſi mente captus; ſi extrema, vel gravi neceſſitate preſſus; debet filius, quæ opus erunt, porrigere, curare ut liberetur, eidemque etiam ex proprio peculio providere. Ita Nav. *in ſumm. cap. 14. num. 12. & 13.*

11 Illud fateor ex Navarro, *ibid.* non obligari filium aliis carentem bonis, artem ſuo ſtatui indecentem exercere, quò patrem alat: quia ejuſmodi incommodum meritò filium excuſabit: ut item aſſero, teneri filium Parentis neceſſitati ſubvenire, tametſi Parens eſſe ſibi ſubſidio poſſet exercitatione alicujus artis, minus ſuo ſtatui condecentis, ad id enim eſſet nimis durum obligare Patres, dum prognato gaudet, qui alia via ſublevare cadentem poſſit. Colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 101. *art. 3.* Ang. *conſ. 85. num. 3.* & colligitur *l. ſicut, ff. de oper. libert.*

Reverentia.

12 Verùm revertamur ad id, quod ſecundo loco propoſuimus à filio deberi parentibus; nempe Reverentiam. Primò enim, ſi filius parentum percutiat, etiamſi percuſſio ſit levis, ex Nav. *in ſumma cap. 14. num* 12. immò, ſecundùm aliquos, etiamſi ſolùm attollatur manus ad verberandum, piaculum mortale committit. Ita Bonac. *t. 2. circa 4. Dec. prac. d. 6. q. unic. p. 3. n. 4.*

13 Secundò, ſi deliberatè maledicat parentibus, ſive ſuperſtitibus ſive jam fato ſublatis: vel eos contumeliis afficiat.

14 Tertiò, ſi eoſdem parentes alicujus criminis, quamvis crimen verum ſit, accuſare non dubitet: mortaliter item delinquit: qua ratione tamen in hoc poſtremo capite excipiatur caſus leſæ Majeſtatis divinæ per Hæreſim, vel humanæ per conſpirationem adverſus Principem; cum ſint delicta minus frequentia, ſuperſedeamus nunc dicere, & ſcribentibus de hoc Argumento libentes relinquamus. Lege Azor. *p. 2 lib. 2. q. 13.* & deinceps Nau. *loc. cit. n. 12.* alioſque.

15 Quid, ſi Princeps det liberam facultatem occidendi proſcriptos à patria, licitè ne filius patrem occidere poterit?

Reſpondeo: nonnulli Juriſconſulti poſſe contendunt. Ita Bart. *in l. ſi adult. §. libera, ff. de adulter.* Gom. *in inſtit. de actionib. §. Rutus, nu. 22.* apud Dicaſtill. mox citandum, tum quia filius debet alimenta negare Patri proſcripto; ergo & poterit occidere, tum quia alicubi adſunt leges, ut qui proſcriptos occiderit, certam mercedem conſequatur: à cujus conſecutione non excluduntur filii.

16 Sed profectò pro hac ſententia nec ego, nec Covarr. *de matr. c. 7. §. 7. n. 5.* Decius, *in c. 5. qua Eccl. n. 4. de conſt.* alique, ſuffragium dabimus: quia id graviter, atque adeò mortaliter repugnat cum charitate, & pietate, qua filius debet patrem amplecti: lege Dianam *p. 8. tr. 7. reſ. 42.* & Julium Clarum apud Dicaſtillum mox citandum, lege verò illæ, quæ filium non excipiebant, meritò jam deſivere, quia impiæ ſunt; ut & impium eſſet, denegare alimenta patri proſcripto. Lege Laym. *l. 5. ſect. 5. tr. 3. p. 3. c. 2. n. 2.* & lege item, quæ mox dicemus, §. 6. qui hanc noſtram ſententiam extendit etiam ad parentes reſpectu filii, & ad uxorem reſpectu mariti, &c. Quod ſi pater ſumeret arma contra Patriam, vel Principem, vel ſit, ut loquimur, captivans viatores, quem alicubi numerari audio inter rebelles primi capitis, utpotè admodum Reipub. ac Principi nocentem: prohibeo quidem filium, ne patri alimenta miniſtret, id enim quid negativum eſt: At poſitivè interficere, præcipere non audeo: quæratur alia via, qua illod Communitatis publicum malum averti poſſit. Quid, ſi pater nulla via poſſit ab armis contra patriam averti? occidatur, inquit Dicaſtill. *l. 2. de juſt. tr. 1. d. 10. dub. 1. n. 13.* propter bonum univerſale Reipub.

17 Quartò denique, contra reverentiam filiarem peccaret filius, ſi recognoſcere, ut notat Azor. *p. 2. lib. 2. c. 2. q. 10.* ex contemptu nollet patrem, ob ejus paupertatem: At ſi non ex contemptu, ſed ad vitandum aliquod incommodum, aut erubeſcentiam; certe, quia non eſſet injuria directa in patrem, à mortali culpa (ſic puto) eſſet excuſandus.

Obedientia.

18 Supereſt obedientia, quæ parentibus debetur. primò in iis, quæ ſpectant ad bonos mores Quare præcipienti patri, ne filius ſcortetur, ne ludis prohibitis vacet, ne noxias familiaritates foveat; ſi is minus obediat, mortale peccatum committet, ea S. Thom. 2. 2. q. 104. *art. 5.* ſpeciatim in confeſſione declarandum. Ita Arag. 2. 2. *quæſt. 62. art. 3. d. 5. ad 2.* Angelus *V. Filius, n. 29.* Præcipienti, inquam: nam ſi ſolùm interpoſita fuerit, quamvis replicata admonitio; ipſa inobedientia mortalis non erit. Secundò, in iis parere parentibus obſtringitur

filius

Digitized by Google

filius quæ ad domus gubernationem pertinent: ſub culpa gravi in rebus gravibus, præſertim ſi accedat contemptus, vel pertinax obſtinatio; ſub veniali, in levibus.

19 Ex quo complexionem contra te ſic inſtituam, Policrates: Si in iis, quæ ad familiæ gubernationem graviter pertinent, obligatur filius parentibus morem gerere: qua fronte tu deſerere, atque in exteras nationes, contra eorundem replicata imperia, te conferre ingratus audebis?

20 Ad hæc Policrates, qui erat, ut modò innui, ingenio, ac varietate loquendi promptus, præmiſſa non vulgari officioſorum verborum inſinuatione, ſic interrogat. Inquiro, Pater ſapientiſſime, An peccet filius ætate jam grandior, cauſis inſtructus vehementibus, præſertim ad ſolidam animæ ſuæ ſalutem pertinentibus, parentibus verò, ac familiæ nullum inferens detrimentum: ſi à domeſtica conſuetudine, poſtulata, ut fas eſt, à patre venia quamvis minus impetrata, an, inquam, peccet, ſi domo diſcedat? Non peccaturum, reſpondit Hierotheus: tunc enim filius, cùm tam multa adjuncta congeras, quæ certa ſupponis; ſuum majus bonum (multoque magis, ſi de æterna agatur ſalute) exiguo patris ſenſui præponere legitimè valet. Teneo igitur te (, lubriſit adoleſcens) teque pronuncio meis conſiliis aſſentientem. Tu non ignoras, ego invitus (altum hic ſuſpirium traxit Policrates) experior mores perviaces meos: non certa erga alios, in quorum gratiam liberalem me, atque urbanum ingenium habere animadverto; ſed, neſcio qua ſanguinis disjunctione inſolenti adverſùs Parentem meum Plutogenem. Sæpiſſime enim data vel leviſſima occaſione in illum vehementer indignor, immò per meum graviſſimum ſcelus (erubeſco, ſed ingenue fateor) injuriis illum aggredi, atque obſtinatè laceſſere non dubito: Qua turbatione familiæ, etiam inter edendum, etiam inter domeſticos conſanguineorum, familiariumque convictus: quoque malo exemplo, tu Pater, immò univerſi ex vicinia norunt. Remedium tantis meis malis cùm naviter exquirerem, dum cum ipſo in eadem domo verſamur, invenire datum non eſt. Oppugnanti natura ſemel vel his, te cum victoria opponis; ſæpè vel ſemper id moliaris, occumbes. Quid ergo? Heu fuge non jam crudeles, ſed natales terras; fuge littus amatum, ac mihi etiam littus amarum? Domo exire juvat, reverentiam, quam patri debeo, ſic melius præ me feram, nihil conviciando abſens, quàm coram, ſemper in contumelias incidendo. Deinde, familiam noſtram (quòd Deo optimo acceptum referre grati debemus) ita patre, matre, germanoque fratre ſolertiſſimo ornata conſtat, ut nihil prorſus detrimenti ex mea abſentia paſſura ſit: Quamobrem ergo me crimine condemnas? Præſertim cùm ex hac profectione, quamplura ſperem reportare à Rege, ad ſplendorem familiæ noſtræ, ad amplificandas fortunas, ad ſororum mearum nobiliora matrimonia conquirenda. Hæc, & alia ſimilia ita diſertè, & cordatè congeſſit adoleſcens, ut Hierotheus non modò illum ab omni prorſus peccato vindicaverit, ſed ſe futurum interceſſorem apud Plutogenem, pro ejuſmodi diſceſſu, receperit. Tum conſueta verborum urbanitate ultro citròque habita, è cubiculo diſceſſit ad patrem; qui exoratus tandem per Hierotheum, ſub eumdem ferè menſem, & quidem optimo eventu, ut deinde reſcivimus, Policratem libens, volenſque dimiſit.

§. II. *An invitis parentibus Matrimonium inire filiis liceat?*

1 ET jam inſtabant Paſchales feriæ, atque ad aperienda peccata, ſacramque Synaxim ſuſcipiendam confluebant in templa frequentes de more Fideles, cùm Plutogenes Hierotheum convenit, precaturque, ut ſacro illorum dierum tempore Aloyſiam filiam à propoſito nuptiarum illarum deterreret. Spopondit is operam ſuam: nec multo poſt Puella amita, & conſuetis dediſſequis aſſociata, animæ labes depoſitura, ad Hierotheum ſuum, familiæque à confeſſionibus, acceſſit; qui illam præveniens: Tecum, inquit, antè, breviter agam, quam peccata patefacere aggrediaris; quid ſcilicet in aſſumendo ſtatu tibi liceat, vel congruat expoſiturus. Vix his auditis, præſentiens Aloyſia, quò tenderent ejuſmodi verba. Et, ò Pater, reſpondit, quàm gratè antevertis deſiderium meum, quo jam idem à te ſciſcitari non multo anteà propoſueram? Neque enim apud parentes meos ex firmo animo dixi, quòd de illo juvene ad tuas aures fortè pervenit; ſed potius, ut eos oſcitantes ad me, indigno ac juſto matrimonio collocandam, excitarem: me, inquam, annum jam vigeſimum ſextum agentem, nec à Deo impulſam (ſic ipſi placet) ad cælibem vitam conſervandam. Cœterùm in poſterùm, ut ipſi mihi conſulant, conſulet amita mea; nec ego amitæ diſſentiam, modò mortalis peccati rea, (à quo, tanquam à facie colubri, ſemper exhorrui ego, & illa) ob hanc cauſam, nequaquam ſimus. Aures admove, reſpondit Hierotheus ut ſapientium dogmata excipias, filia: excipiat, quandoquidem hic adeſt, & amita.

2 Certum, exploratumque eſt, ſi filii invitis parentibus ineant matrimonium cum dignis, & alioqui nullum ſequatur incommodum, non peccare lethaliter; immò nè venialiter quidem, ſi prius modeſtè parentibus facultatem petierint, tametſi nequaquam exoraverint. Ratio potiſſima eſt, quia in electione ſtatus, & maximè matrimonii, filii nemini ſubduntur. Ita S. Tho. *in 4. d. 29. q. un. art. 4.* ita Sanc. *l. 4. mat. d. 22. n. 4.* Ita cœteri.

3 Hinc regulariter non tenetur filius implere ſponſalia, quę abſq; ejus conſenſu pater promiſit: ſic enim teneretur ad matrimonium. Agit de hac re dilucidè Sanch. *ibid. d. 23. n. 3.*

4 Hinc etiam meritò Tridentinum *ſeſſ. 24. c. 9. de reform. matr.* ipſo facto excommunicat impedientes matrimonia: quæ excommunicatio licèt ſolùm ſit contra eos, qui, cùm habeant juriſdictionem fori externi in ſubditos, eos à matrimoniis injuſtè impediunt, ut clarè colligitur ex contextu Tridentini; quales ſunt Epiſcopus, & Princeps ſæcularis (excipitur Rex, & Imperator, quia hos oporteret exprimi; excipitur & Parochus, quia fori externi Juriſdictionem non habet in ſuos) tamen tam rigida prohibitio oſtendit ſenſum Eccleſiæ, nolentis ut Matrimonia impediantur: Et meritò: nam independenter à lege poſitiva, ex ſe culpa mortalis eſt impedire in re gravi jus alterius: At verò, ut diximus, in ſtatus electione quilibet ſui juris eſt; atque adeò, nec à ſuis, nec ab aliis, ſi peccatum mortale ii vitare velint, impediendus.

Dixi (injuſtè) nam quando adeſt juſta cauſa, ut quia Matrimonium eſt indignum, vel quid ſimile, non peccat Princeps, vel amicus, modis ſuavibus abſque vi, vel metu, impediens: ut eſt concors Doctorum ſententia, ipſo lumine rationis comprobata. Lege Sanch. *ibid. d. 22. num. 7.*

5 Difficultas igitur ſola ſupereſt: An cum indignis poſſint filii licitè contrahere, patre, vel genetrice diſſentientibus? Et quidem licitè aliquibus videatur non poſſe, idque ſub mortali, quod certè valdè probabile eſt: Ita Sotus, Corduba, Navar. aliique, Sanch *l. 4. de matr. d. 23. n. 9.* quibus adde Bellar. *l. 4. de matr. c. 19. prop. 3. & in fine*, fateor tamen probabile item eſſe, ac tutum, quòd poſſint. Ratio præcipua eſt modò dicta: filium ſcilicet omnino liberum eſſe, nec alicui ſubjici hac in re. Addit S. Thom. 2. 2. *q. 104. art. 5. in corp.* in iis, quæ ad proprii corporis ſuſtentationem, prolisque generationem attinent, omnes homines eſſe pares; atque adeò ne filios quidem in his duobus ſubjacere parentibus. Et rectè docet Sanch. adeò filiam liberam eſſe, ut etiam antè vigeſimum quintum annum, nubere valeat, etiam indigno & ſine patris conſenſu, nè aliàs matrimonii libertas impediatur, deturque puellis anſa occultè delinquendi.

6 Illud adverto: eſſe conveniens, ut ſaltem à Patre conſilium petatur, ſiquidem in re tanti momenti congruit Patris conſilium explorare, licèt ſine obligatione ſequendi. Et quamvis Sanch. *l. c.* arbitretur peccare mortaliter filios, ſi in matrimoniis eligendis à Parentibus ejuſmodi conſilium non expoſcant; ego tamen, pace tanti viri; huic ſententiæ non aſſentior. Ut quid enim tantum peccati mortalis onus, ſi eis tandem conſilium Patris reſpuere conceditur? Adde Primò, ſi non niſi cauſa conſilii Patrem docere de meo matrimonio debeo; poſſe fortaſſe me à prudentiore viro illud petere, & ſic non indigere paterno. Adde Secundò, cùm nos, & ipſemet Sanch agamus in præſentia de filiis volentibus contrahere cum indignis: ſi ſub mortali obligaremus filios ad Patris conſilium expoſcendum, illos regulariter conjiceremus in pericula rixarum. Certum enim erit, Patrem contradicturum, cùm agatur de ſuæ familiæ dedecore: multo magis ſi conſtans ſupponitur filius in arrepto propoſito contra Patris apertum conſilium: quam conſtantiam licitè factam tectam ſervare poſſe, meritò fatetur idem Sanch.

Satius ergo fore videtur curare, ut ignoret Pater; quàm ut noſcat, & coram ejus authoritas deſpiciatur. Quare ſi ſtatuit Evariſtus Papa, *c. Aliter*, 30. *q. 5.* ut pro nupta nequaquam habeatur puella, quam pater ipſe non deſponſat: Si Leo Pontifex, *c. qualis*, 30 *q. 5.* & Sanctus Ambroſius, *c. honorantur*, 32. *q. 2.* ajunt; non eſſe virginalis pudoris maritum eligere, ſed judicium parentum eſſe expectandum: Si in Sacris litteris parentibus tribuit hoc munus Sap 7. *Da filiam tuam viro prudenti*: Si S. Paulus 1. *Cor.* 7. expreſſe docet à Parentibus tradendas eſſe filias nuptiis: Si multa Sacrarum literarum exempla, quæ affert Bellarminus, *l. c. prop. 3. & in fin.* id manifeſtè demonſtrant: Reſponde cum eodem Sanch. in ſimili. hæc & ſimilia probare quidem eſſe valdè honeſtum ejuſmodi conſilium à Patre conquirere, diram peccati mortalis neceſſitatem non probare.

Hæc dicta ſunt, quando ex ejuſmodi matrimonio non timetur fore ut ſequantur gravia mala, ſive ſcandala, ſive alia incommoda; tunc enim, ut notat Sanc. *l. c. n.* 11. contra charitatem, ex alio capite, quàm ex ſolo Parentum involuntario, peccati labes poſſet emergere.

7 Filios ergo, ſive hi excedant, ſivè non attingant vigeſimum quintum ætatis annum, nuptias ineuntes, invito genitore, ab hæreditate expellere non poteſt pater; iiſdem que debet (ex Sanc. citato, aliiſque *paſſim*) genitor dotem competentem, vel ſaltem alimenta juxta ſui ſtatus conditionem conſtituere, ſi bona, unde vivant, hi filii non habent: At ſi habent, licèt probabile ſit juſtam adhuc dotem iis debere patrem conferre, ſi digne contraxerunt; quia nihil peccarunt in libero matrimonio deligendo; tamen certum eſt, & legibus jure ſtatutum, nec dotem, nec alimenta iiſdem debere, ſi contraxerunt indignè. Quorum ratio brevis ea eſt: quia, ſi dignè ſeſe geſſerunt, non ſunt fraudandi ſua dote: ſi verò indignè, ſed nihilominus ſunt pauperes; æquitati, ac paternæ pietati conſonum eſt, ut pater alimenta ſaltem neceſſaria, ne fame pereant, filiis indigentibus, nec contra jus patrium peccantibus, præbeat. At ſi qui indignas conceperunt nuptias, divites ſint, cùm negari non poſſit indigna ea electione familiæ decus ab ipſis fuiſſe commaculatum; quandoquidem victu neceſſario non carent, meritò à parentibus ſunt deſtituendi.

8 Ex

8 Ex quo poſtremo dicto clarè conſequitur tibi, Aloyſia, ſi fortè hujus adoleſcentis indignas nuptias appetas, poſſe Plutogenem negare dotem: & negabit quidem, ut millies palàm profeſſus eſt; ſiquidem habes, unde vivas ex hæreditate, quam nuper amita tibi irrevocabili donatione conceſſit. Unde perpende, filia, an velis quinquaginta aureorum millia contemptui habere: ad hanc enim ſummam pertingere dotem paternam tuam, & amplius multò, ſi ſoror Metilde quod conſtanter molitur, in Monialium clauſtra ſeſe recipiet, probè noſti.

9 Quod verò is Adoleſcens, de quo ſama percrebuit, indignus tuis nuptiis cenſeatur; luce clarius eſt meridiana, ſi ea quæ afferunt Doctores ad hanc indignationem metiendam, breviter cognoſcas. *Is Conjux* (ait Thom. Sanch. *de matr. l.4. d.26. num.23.*) *dicitur indignus, cui alter matrimonio copulari, abſque dedecore, juxta Civitatis mores nequit. Is dicitur indignus* (ait Baldus, *l. Nec filium, C. de nupt.*) *qui malis moribus imbutus ſit. Is dicitur indignus* (ait Menochius, *de præſumpt. l.4. præſumpt. 89. num.85.*) *qui altero conjuge multò eſt pauperior*; Quod dictum rectè intelligimus, niſi aliunde nobilitate V.G. litteris, militiæ meritis, vel ſimili non vulgari prærogativa exceſſus in divitiis compenſetur. *Is in ſumma dicitur indignus* (ait Bartolus, *leg. cum ita l.1. ff. de cond. & demonſtrat.* aliique *qui impares eſt conditionis cum altero conjuge: qualis certè eſt ille* (inquiunt) *qui ignobilibus ortus parentibus, nec aliis ornamentis vitæ ſuffultus, nobiliſſimam puellam, eamque ditiſſimam ſibi connubio ſociare contendit*. At enim verò, juvenem illum tuum magna ex parte eſſe ejuſmodi notis affectum, non ego ſolus, non ſola vicinia, ſed univerſa Civitas nimis palàm docet; & utinam abſque tuæ familiæ dedecore! nimis paſſim obloquimur.

10 Erubuit hic, præſertim cùm audiit illud (juvenem tuum) virginali pudore Aloyſia; & ut Anacreontis utar lepore, apparuerunt puellares genæ, periodè ac ſi in lactis candorem roſatum purpura fuerit immiſſa. Nec tamen ſibi defuit; eandem enim excuſationem, nempè ſe ex verò animo juvenem nunquam dilexiſſe, juſtis Jerothei, & parentum expoſtulationibus cum jurejurando rurſus oppoſuit. Mox culpas ſuas ritè confeſſa, obedientior parentibus, immò, & in faſtu remiſſior facta eſt: nec multò poſt ab Jerotheo, aliiſque perfamiliaribus excitus pater, filiam viro nobili, ac ſupra quam credibile eſt prudenti, nuptui dedit, collætante familia.

§. IV. *Pater non poteſt filium compellere nec ad Matrimonium, nec ad Religionem.*

1 ABſolutis ergo Aloyſiæ nuptiis, per totam æſtatem intra Civitatis mœnia ſe continuit Plutogenes; ſolitus cœterum ruſticari non ſemel cum univerſa familia. Apparente tamen Autumno, ipſe cum filiis, conjuge, ac Genero, invitato præterea Jerotheo, ab urbana domo ſeſe ſubduxit: in ſuis amœniſſimis hortis, ubi fontium ſcaturigines, arborumque opacarum condenſa nemora, fructuum copia, atque in primis commodiſſima domus aderat, vindemiarum tempore commoraturus. Et ibi quidem, ſemel, dum à meridie omnes ferè à familia ad auras ſpirantes captandas, æſtumque illius diei temperandum, in porticus conſiderent: Ediſſere, amabò te Jerothee, (dixit Plutogenes) an ego Thermagoram filium hunc meum, à nuptiis adeò alienum, licitè valeam ad matrimonium contrahendum compellere. Tum Jerotheus converſus ad Adoleſcentem: Thermagora (inquit) qui tam diligenter, me præceptore, litteris non minus prophanis, quàm ſacris hactenus vacaſti, & totò animo vacas; id à te prius audiat Pater: mox ſi quid tuæ defenſioni addendum, vel demendum erit, ego ſubiiciam.

2 Ad hoc Thermagoras: Parebo libens, ſive ut tibi morem geram ſive ut à me invidiam cælibatus avertam, ſive ut obſervantiam, quam parentibus amantiſſimis meis debeo, in hoc meo propoſito, nunquam obſcuraſſe, ipſis in primis perſuadeam. Nec aliud præter ipſa Thomæ Sanch Theologiæ moralis fulgentiſſimi luminis verba, *lib.4. de matr. d.22. n.4.* quæ conſulto nudius tertius in hunc uſum notavi, hic in medium coram ipſis parentibus afferam: *Non poſſunt* (inquit) *parentes cogere filios ad matrimonium, vel ad tales: nuptias ſed liberè contrahere filii debent, vel alium ſtatum eligere, ſic fatentur omnes cum Divo Thoma (in 4. d.29. q. unica) qui rationem hanc inſuper reddit, quia in matrimonio eſt ſervitus quædam perpetua; & ideò, cum homo liberæ conditionis ſit, nequit à patre ad ſervitutem hanc compelli. Quod ſi arguas (leg. 2. C. de patribus qui filios ſuos) poſſe filium à parente in neceſſitate conſtitudo vendi, & ita ſua libertate privari; dic diſparem eſſe rationem: quia hæc ſervitus non exigit mutuum amorem, nec eſt perpetua, poteſt enim redimi: quæ ſecus ſe habent in matrimonio.* Hæc Sanch.

3 Quæ eo confirmari poſſunt argumento: Nam eſt certa omnium, explorataque ſententia, nemini, atque adeò nec patri licere filios cogere ad Religionem capeſſendam, neque directè, neque indirectè; ut ſi pater malè agat cum filiis in victu, veſtitu, verbis, hoc animo ut tædio affecti ad Religionem confugiant: quia gravis, & contra juſtitiam ex ſuo genere injuria eſt, aliquem ad id cogere, ad quod non tenetur, quodque Deus liberum cuique eſſe voluit. Immò contra eos, qui fœminas ad Religionem cogunt (etiam metu reverentiali, ex mea ſententia, quidquid dicat Portella, *in addit. V. Moniales, n.15.* & Riccius, quem ſequitur citatus Diana *loco mox citando*; quia æque per metum illum verè cogitur filius) rigidiſſima prohibitio lata eſt à Trident. *ſeſſ. 25. c. 18. de regul.* excommunicatio (de qua fusè Suar. *de Rel. t.3. lib. 5. c.9.* ubi etiam Dian. *p.5. tr.15. reſ.56.* ubi multa praxim pro hac re) ut nimirum Religionis ingreſſus liber omninò ſit, & voluntarius; Quanto ergo magis liberum voluiſſe matrimonium, quod periculoſiorem vitæ ſtatum affert, quàm Religio; eos Tridentini prudentiſſimos Patres cedendum eſt? ſanè ad vitam Religioſam, quæ valdè animæ ſavet, quamvis allicere aliquem munuſculis poſſis, cogere tamen non potes: cur igitur ad ſtatum cogere matrimonii aliquem licitè poſſis; qui ſtatus permaximè eſt ſexcentis ſæculi perturbationibus, atque periculis obnoxius?

4 Nolo tamen ita rigidus audiri, ut aliquid pertinentibus non Indulgeam: Cum Goffrido enim, Soto, & Bellarmino, *l. ſupra cit.* fateor licitè poſſe patrem, non quidem adigere abſolutè, ſed paternè filium ad nuptias invitare. Juſta ſiquidem cauſa familiam propagandi, nepotes progignendi, paupertatem accepta dote ſublevandi, vel quid ſimile parentem excuſare à peccato, non eſt improbabile. Sed inde pro meo inſtituto ſic breviter conficio. Tu, amantiſſime genitor longa progenie ex genero filiaque, ſpero, gaudebis; idemque ex Policrate fratre meo, itidem ſpero, familiam verò noſtram, quam divitiis affluentem (Deo immortali ſint gratiæ) alienis bonis non indigere, norunt omnes; ego expeditius ſovebo ſine propriæ uxoris, prognatorumque cura, & munia inſuper præclariora, nobilioreſque Præfecturas, ob diligentiorem operam, quam navabo litteris liberiore negotio, Divis aſpirantibus, aſſequar. Ut quid ergo me ad matrimonium, vel compellere potes, vel velis allicere? Verùm hæc pro mea defenſione hactenus ſatis; orationem enim meam libenter ſupprimo, quamvis reſtent plura dicenda; quia (ut verbis utar S. Joannis Chryſoſtomi. *homil.5. de pænit. fin.* concionem Flaviani Epiſcopi, lepidiſſimi Oratoris audire exoptantis) *Cupio tuam*, Jerothee ſapientiſſime, *undire vocem perſonantem, meaſque partes confirmantem; ſiquidem nos paſtoralis pueri ſubtili calamo ſibilamus, veluti ſub quercu quadam, aut fago ad umbram viridantium pratorum conſidentes: tu verò optimi inſtar, utque artificioſi Muſici, auream citharam modulatus, dulciſſimis ſonitus conſonantia, univerſum excitas cum admiratione Theatrum:* hæc Chryſoſtomus; hæc ego. His poſtremis verbis præ modeſtia, rubore ſuffuſus eſt Jerotheus, at ſubindè pleraque in rem ex ſanctis Patribus admirando eloquentiæ pondere cùm addidiſſet, reprobare ea convictus Pater, latum unguem non potuit; unde factum eſt, ut in poſterùm moleſtiam filio nequaquam attulerit. Remque felici ſucceſſu Deus Optimus promovit; nam aliquot poſt annis, Sacerdotio initiatus Thermagoras, promovente apud Hiſpaniæ Regem fratre Policrate, Archiepiſcopus Panormitanus incredibili parentum adhuc viventium, uſque ad lacrymas lætitia, totiuſque Civitatis gratulatione, creatus eſt.

§. V. *An Pater poſſit retrahere filium à Religione?*

1 REdeo, unde diſceſſeram. Aderat huic diſputationi Metilda cũ reliquis, ut dictum eſt, de familia. Et, ò diſertiſſime Pater, ſubiunxit; Quandoquidem mei germani fratris hactenus cõfirmaſti partes, quæſo te, ut partes etiam meas hic ſuſcipias; atq; exponas, an meà Religione, (quam tam ſtudioſe appeto) licitè retrahere poſſit Pater.

Hæc diſputatio (reſpondit Jerotheus) univerſaliore methodo dirigenda eſt. Vel enim ſermo inſtituitur de impediente ingreſſum in Religionem, vel de conſulente egreſſum ab illa. Rurſus, vel de impediente, & conſulente, vi, fraude, injuria; vel ſine his, puta, precibus dumtaxat, vel mero conſilio. Denique poteſt eſſe locutio, vel de peccato, vel de obligatione reſtitutionis.

Impediens vi, fraude, injuria, &c.

2 Porrò certum ſit, impedientẽ ingreſſum, vel conſulentẽ egreſſũ Religioſo, immo & Novitio (ex Dicaſtill. *l.c. n.26.* ſequente Rebellũ aliiſque) vi, fraude, injuria, peccare mortaliter, & ad reſtitutionem teneri, ſi quod homini, vel Religioni damnum emergat. Ita Dicaſtil. *l. 3. de juſt. tr. 2. d. 9. dub. 2. à n.16.* Joann. de Lugo *t.1. diſp 9 ſect. 3. à n.28.* auctoreſque ab eodem citati. Ratio eſt manifeſta, quia omnis vis, & fraus contra juſtitiam eſt: ergo in re gravi, qualis eſt hæc, ſine dubio parit obligationem reſtitutionis illam inferenti. Certè tum homo, tũ Religio habent jus, ne alius, ut vim, & fraudem, impediat emolumenta, quæ ipſis ex tali habitus aſſumptione vel conſervatione obvenire poſſunt: ergo qui contra hoc jus operatur, contra juſtitiam agit.

3 Dixi (ſi damnum emergat:) nam evenire poteſt, ut ille homo infructuoſus fuerit, vel futurus eſſet Religioni, vel alius loco illius fuerit admiſſus; vel, ut compenſentur emolumenta, quæ is per ſe afferebat, vel allaturus erat cum expenſis ſui victus & veſtitus: tunc ergo cum nullum damnum factum fuerit, nullum eſt reſtituendi narum onus. Notanter dictum eſt (per ſe:) nam quædam per accidens fortè eventura, an hic conſideranda ſint, fusè habes apud Doctores. Lege Jo. de Lugo, *l.c. n.34.* Pari modo, ſi ingrediendo in Religionem nihil amplius homo ibi habuiſſet, quàm ſi remanſiſſet in ſæculo, nihil ei reſtituendum eſt, cùm nihil ex illa vi, doloque deperderit. Immò quando ſivè Religioni, ſivè homini damnum eſt reſtituendum; ſemper aliquid judicio prudentis viri diminuendum eſt ex illo capite; quod non omninò certum eſt damnum à vim inferente illatum:

cum

cum potuerint eſſe aliquæ cauſæ, cur homo ille, vel non ingrederetur in Religinnem, vel egrederetur ab illa.

4 Damnum autem hoc, vel eſt ſpirituale, qualis eſt ipſe non ingreſſus, & egreſſus; vel temporale. De hoc poſteriore loquuti ſumus; nam cùm prius ſit malum irreparabile, ratione illius, tu, qui vim, dolumve intuliſti, vel pravum conſilium dediſti, ſolùm obligaberis ad vim, dolumque auferendum, conſiliumque malum retractandum: (ſi hæc adhuc perſiſtant.) Nam cæterùm ſi poſteà homo ille perſeveraret in abiicienda Religione, ipſi ſuæque voluntati imputaretur non tibi, qui vim, deceptionemque jam, pro virili, removiſti.

Scio, aliquos te pro damno temporali Religioni illato obligare, ut vel alium ad Religionem adducas, vel te illi mancipes: Ita Gabr. Scotus, aliique apud Dicaſtillnm *loco cit. n.* 34. ſed certè non aſſentior. Ita Sotus Rebell. Leſſ. Vaſq. aliique, quos *ibid.* citat, ſequiturque Dicaſtillus, quia nemo obligatur libertatem dare, quæ eſt ordinis ſuperioris, pro damno temporali, quod eſt ordinis inferioris.

Impediens ſine vi, fraude, injuria.

5 Jam verò difficultas major eſt de impediente, vel conſulente, ſed ſine injuria; an peccet, reſtitutionique ſit obnoxius?

Quoad peccatum.

Quoad peccatum: ſic habet Mol. *to. 3. tr. 4. d. 51. §. ſecunda verò pars. Qui abſque rationabili, vel juſta cauſa diſſuadet alicui Religionis ingreſſum, aut ei ſuadet egreſſum, graviter peccat; quoniam retrahere à tanto bono grave eſt: tenebitur, qui ita retraxerit, charitatis lege ſuadere contrarium, ſi ſpes ſit ita reſarcitum, quod ita impedivit. Unde graviter peccant parentes, qui ſolo carnali affectu permoti, abſque rationabili cauſa, nullum non movent lapidem, ut filios à Religione, quam ingreſſi ſunt, extrahant; lacrymis, & aliis viis conando, à tam ſancto propoſito illos avertere: ſoletque Deus illos, ac filios ita extractos graviter, etiam in hoc ſæculo punire. Videant etiam Senatores Regii, ſe graviter peccare, concedendo mandata, ut abſque rationabili cauſa prius ſufficienter cognita, & examinata, extrahant, & collocentur in domo aliqua, ubi veriter eorum conſtantia tentetur.* Hæc Molina, qui videtur ſupponere hanc cauſam examinari à Senatoribus Regiis poſſe; in quo, tanto Doctori nulla ratione conſenſum præbeo: cùm enim hæc cauſa ſit ſpiritualis, ad Eccleſiaſticum Judicem pertinet, non ad ſæcularem.

6 Dictum autem meritò eſt (ſine rationabili cauſa:) hac enim exiſtente, cùm prudenter agatur, ab eo, qui hac motus ingreſſum diſſuadet, non eſt timenda culpa. Rationabilem cauſam putat *ibid.* Molina: Primò, ſi ingreſſus eſt futurus nocumento ingredi volenti. Secundò, ſi in ea Religione diſſolutè vivatur. Tertiò, ſi candidati complexio ſit jugo Religionis inepta. Quartò, ſi ejuſdem mores ſint adeò pervivaces, ut majora mala Religioni, vel etiam ipſi meritò timeantur. Quintò ſi aliquo impedimento quod Religioſam profeſſionem impediat, v. g. ære alieno, matrimonii promiſſione, infirmitate corporis, vel ſimili laboret. Sextò, ſi parentes, ſororeſve graviter, ejus auxilio indigeant. Hæc ex illo. Quanta autem debeat eſſe ejuſmodi neceſſitas, & qua ratione neceſſitas extrema parentum impediat ingreſſū, immò & licitè extorqueat filium, & quoſcumque alios profeſſos à Religione; non verò neceſſitas gravis, quæ ſolùm per aliquos, impedit quidem ingreſſum filii, & aliquando fratris, ſorore periclitante; non verò juſtificat egreſſum, quia obligatio tunc non eſt tanta, ut vincere poſſit poſſeſſionem, quam habet Religio in perſonam Religioſi jam profeſſi: hæc inquam, fusè docent Sanch. *l. 4. in decal. c.* 10. *à num.* 14. Suar. *t. 3. de Relig. l. 5. c. 6. n.* 5. Caſtr. *t. 1. tract.* 16. *d. 1. par. 7. §. 5. n. præſertim* 13. Valent. *t. 3. d. 7. quæſt. 1. part.* 2. Bonac. *t. 2. in 4. Dec. præcept. d.* 6. *quæſt. unica, p. 4. a.* 7. ubi addit, *quamvis non deſint, qui contrarium ſentiant.* Azor. *p. 2. l. 2. c. 3. q.* 5. Trullench. *t. 1. in dec. l. 2. c.* 23. *&* 24. *& l. 4. c.* 1. *d.* 9. & omnium horum primus S. Th. 2. 2. *q.* 101. *art. 4. ad 4. & quod lib. 2. q. 2. ar.* 16. *& quodlib.* 10. *q. 5. ar.* 9.

7 Quoad peccatum, de quo agimus, video Suar. *t. 3. de Rel. l. 5. c. 9. n.* 9. aliquid benignius indulgere parentibus, atq; adeò aliis, Filios alioſque à Religionis ingreſſu, modeſtè, ac temperatè retrahentibus: ſic enim habet: *Si quis abſq; injuria violentiæ, aut deceptionis alium avertat ab ingreſſu religionis precibus, vel promiſſionibus; illud non eſſet ex genere ſuo peccatum mortale: quia ibi non intervenit injuria, neque inductio ad malum; neque averſio, ſed abſtractio à bono ad ſalutem non neceſſario. Cur ergo ibi erit gravis malitia? Nam licèt alter grave detrimentum patiatur, non tamen involuntariè, ſicuti per vim, aut deceptionem; ſed quia liberè conſentit, ergo inde non redundat in alium malitia ſaltem gravis. Sed licèt verum ſit, tunc non eſſet tam grave peccatum; eſt tamen ſine dubio peccatum, multùm repugnans ordini charitatis, & reſpectu Dei, à cujus majori obſequio homo ſeparatur.*

Et paulò poſt: *Si quis intendat, ut ſolùm ingreſſus differatur, minor erit culpa; & talis poſſet eſſe cauſa, ut eſſet nulla; ſic enim excuſari poſſunt parentes, qui aliquantulum filios detinent, ut eorum conſtantiam experiantur, vel eorum vocationem magis examinent.* Hæc Suarez. In cujus loci margine breviter, & perſpicuè ſic ejus tota doctrina in compendium redigitur: *Qui avertit alium à Religionis ingreſſu ſolùm precibus, ac promiſſionibus, non peccat graviter, niſi preces ſint importunæ & ſine ulla cauſa, contra certam Spiritus Sancti vocationem.* Hæc *ibid.*

8 Facit inſuper ad hoc argumentum prohibitio Tridentini *ſeſſ.* 25 *c.* 18 *de Regul.* de qua fusè Suar. *loc. cit.* quod ubi excommunicationem contorſit adversùs eos, qui per vim fœminas cogunt (non loquitur de Maribus) ad ingreſſum Religionis; tandem extendit ad eos, qui illas impediunt, his verbis: *Simili quoque anathemati ſubiicit eos, qui ſanctam Virginis, vel aliarum mulierum voluntatem velum accipiendi, vel voti emittendi, quomodo, ſine juſta cauſa, impediunt.* Hæc Concilium. Impediunt verò Primò, (ut *ib.* habet Suar. *n.* 13.) omnes illi, qui per vim directè, vel indirectè illatam fœminæ, directè impediunt ejus voluntatem, id eſt per graves minas, vel ſimilia &c. Secundò, qui per ſimilem vim Monaſterio illatam impediunt, ne ibi mulier admittatur. Tertiò valdè probabiliter, etiam ii, qui decipiunt falſis rationibus fœminam, ut mutet voluntatem ingrediendi in Monaſterium, vel in eo perſeverandi: at eum, qui precibus, & promiſſionibus obtinet à fœmina, nè continentiam profiteatur; quamvis ſic impediat, ne velum accipiat, aut votum emittat, non comprehendi ab hoc Concilii decreto, docet *ib.* Suar. quia ſic non propriè impedit voluntatem, ſed procurat, ut voluntas mutetur ſeu non habeatur; multò magis, quia modus hic per preces diſſuadendi, nullam continet injuſtitiam; ſicuti continet vis, fraus & prædicta deceptio. Atque ex his animadvertitis, ſive parentes qui filium, ſive alios qui quamlibet puellam retrahunt precibus, & lacrymis à Religione, immunes eſſe ab excommunicatione lata per hoc Concilii decretum, ſed ſolùm facere contra charitatem, *nu. præced.* declaratam.

Quoad reſtitutionis obligationem.

9 Veniamus jam ad aliud caput de reſtitutione. Aſſero precibus ſimilibuſque blandimentis, ſine vi vel fraude diſſuadentem alicui ingreſſum, vel ſuadentem egreſſum, ad nullam reſtitutionem obligari. Ita Leſſ. Sanch. aliique apud de Lugo *de juſt. tit.* 1. *diſt. 9. ſect.* 3. Petr. Navar. Bannes, aliique apud Dicaſtillū *l. 2. de juſt. tr. 2. d. 7. dub. 2. n.* 41. Non ipſi egreſſo, vel non ingreſſo: quia contra eum, cùm ipſe voluntariè aſſentiatur, nulla injuſtitia committitur; quare nulla reſtitutionis obligatio naſcitur, quæ ad ſolam injuſtitiam conſequitur. Non ipſi Religioni (quidquid alii in contrarium ſentiant, cum Mol. *t. 3. de juſt. tr. 4. d. 51. §. 2. arbitror verò,*) quia neque contra ipſam hoc modo injuſtitia fit; cùm enim peccatum hujus conſulentis, ſeu allicientis non ſit aliud, niſi cooperari ad egreſſum Religioſi, vel ad non ingreſſum; cùm ejuſmodi egreſſus, vel non ingreſſus non ſint peccata contra juſtitiam, ſed ad ſummum contra Divinam inſpirationem, vel contra Votum; nec erit contra juſtitiam, peccatum ad illas actiones permoventis. Pluribus hæc proſequuntur Doctores laudati: mihi autem hactenus diſputaſſe, ſufficiat; quò, amantiſſima filia; noſcas, vim nullam adversùs pium propoſitum tuum à quopiam afferri licitè poſſe.

10 Hęc, aliaque ſimilia Hierotheus. Quę ita permoverunt Patrem Plutogenem; ut is Metildæ ſacrum velum aſſumendi bonam veniam ſe conceſſurum ſpoponderit. Et certè ſtatim ac in urbem ab agro poſt menſem regreſſus eſt, conſtituta ei pingui dote, promiſſo ſtetit. Tu verò hic ſuſpice, Lector, divina conſilia. Tandiu vitam produxit Plutogenes ſenex, ut hanc ſanctiſſimam puellam jam grandiore ætate provectam, totius Monaſterii quod ſub nomine, & tutela *Sancti Salvatoris*, noſtro Panormitano Collegio non multis paſſibus diſtans, celebre eſt Panormi, viderit præfecturam agere, hoc eſt vulgari vocabulo, *Abbatiſſam*; eo prorſus tempore, quo ejuſdem filius Thermagoras Antiſtes, ut modò memini, admirabili prudentia, ac ſingulari morum probitate, Panormitanam Eccleſiam gubernabat.

11 Illud animadverſione dignum porrò eſt. Vidiſti enim, amice Lector, conſilio, opera, authoritate doctiſſimi Theologi moralis, quo hæc ſapientiſſima familia pro expiatione peccatorū utebatur; quàm multa fortunarum exitum, ultra omnem expectationem, ſortita ſint. Tantum ergo præſtat ſapientibus viris, ac piis animas Fidelium inſtruendas, regendaſq; committere. Nam propterea Theologos morales, qui huic operi inſudant, atque in edocendis, inſtituendiſq; confeſſariis permaximè laborant, magni faciant (abſit verò invidia) velim omnes. Tu, qui mea legis, ſi adoleſcens es, ac tyrocinium tantæ ſcientiæ ponere jam decreviſti; eorum limina tere, eos ſæpè interroga, illorum lectionibus aſſiduè, ac frequenter aſſiſte; quo aptior ad tantum munus animas regendi, quò nullum eſt excellentius, efformeris.

12 Jam verò dum avidis auditorum auribus, quę retulimus, aliaq; plura propinaret Hierotheus, ex cujus ore magis, quàm ex Platone, melle dulcior, ob inditum à natura leporem, fluebat oratio: vergebat ad occaſum Sol, atque à vicinis montibus, arboribuſque longiores ſe dimittebant umbræ. Quare Theologo dicenti quies, familiæque ſuo cujuſque libitu, conſuetæ ambulationes per amœna viridarii ſpatia conceſſæ ſunt. Quorum exemplo & mihi à Benigno Lectore, nè plus nimio in ſcribendo deſudem, tantillum oro, quietis, abſoluto jam Dialogo permittatur.

CAPUT III.

Quid Parentes filiis, Quid conjuges conjugibus invicem debeant, &c.

UT valdè obvia, & omnibus pęne cognita prętermittam, ea duntaxat compendiosè differam de Patre, ac Matre, nec aliqua

ſubiicebo de Marito, & Uxore, quæ nonnulla explicationis luce pro tyronibus indigere videbuntur.

§. I. *Pater quoad alimenta filii, ejuſdemque exhæredationem, & Vota.*

Pater filio legitimo.

1 QUoad Patrem. Quæret quis primò. An Pater teneatur alimenta præſtare filio legitimo? Reſp. teneri, etiamſi filius authoritate Principis fuerit proſcriptus, etiamſi fuerit excommunicatus, etiamſi diſſipaverit ea, quæ pater fortè eidem aſſignaverat pro alimentis, etiamſi filius potuerit ſibi ſuo labore, vel aliunde providere, re ipſa tamen non providit. Ita Azor. *q.2.l.2.c.4.q.7.* Ratio horum, & ſimilium eſt; quia adhuc filius eſt, & pars patris, de jure naturę patri commendatus, excipe, quæ dicam n.8. Quod ſi pater bonis careat, polleat verò mater; hęc ſuccedit in hac obligatione: & utroque deficiente, Avi; vel alii progenitores paterni, & his quoque deficientibus Avi progenitoreſve materni. Addit Azor. *ibid.c.5.q.8.* & tandem cōſanguinei propinquiores, id quod, niſi fortè intelligas fratres, ſorores, ac patruos, durum mihi videtur. Lege Surd. *de alimentis, tit.1.q.28.* Si filius habeat unde vivat; liberabitur pater, materve, aliique ab alimentis porrigendis: quia ceſſat tota cauſa, nempè filii neceſſitas.

2 Nomine autem alimentorum hic veniunt victus, veſtitus, domus, lectus, medicinæ, impenſæ funeris, immò & uxoris, filiique ſuſtentatio: atque hæc omnia juxta cujuſcumque conditiones; ita, ut filio nobili debeantur, & famuli, & pædagogus, & libri & impenſę neceſſariæ ad ſtudendum, & juxta morem patriæ, etiam equus. Ita Sanch. *in conſ.t.2.l.4.c.3.dub.34.* & *paſſim* Hæc enim, & ſimilia, cum his indigeat filius, alimentorum nomine hic comprehenduntur. Uno verbo, debentur alimenta ſecundùm ſtatum, non verò ſolùm ſecundùm naturam.

3 De excommunicato addit Azor. *l.c.q.8.* limitationem, ut ei à patre non debeantur alimenta, ſed ſolùm victus, ne fame pereat, quando ſpontè ſua filius in excommunicatione perſiſtit. Id mihi difficile videtur. Eſto enim peccet tunc filius abſolutionem negligens; tamen non videtur pietati Eccleſiæ conveniens, ut velit cogere parentem ad deſerendum filium. Nec obſtat Gloſſa, & Abbas apud Azor. *ibid.* adducti pro ea limitatione: ii enim non loquuntur de parentibus, quibus peculiaris cura filiorum inſita eſt à natura, ſed de aliis extraneis.

4 Adeò rigoroſum eſt hoc onus filium alendi; ut peccent mortaliter parentes, ſi ſine gravi cauſa ſuos infantes in hoſpitali alendos exponant. Ita Sanch. *conſ.t.1.l.1.c.5 d 4.* vide etiam *d.5.n.74* Azorius *l.c.c.5.q.5* facit huic de Lugo *t.1.de Juſt.* Quod ſi timor infamiæ, v.g. matris, vel ſimilis neceſſitas ad talem expoſitionem divitem patrem compellant (quo caſu certè non peccabitur:) debebit ex probabili ſententia Sanch. Azor. *l.c.* id fieri, animo reſtituendi Hoſpitali impenſas faciendas in alendo expoſito. Hoſpitali (inquam:) nam non placet Ballæus *in floribus, v. adulterium, n. 9* dicens poſſe reſtitui aliis pauperibus; ſi enim extat Dominus, ſeu legitimus adminiſtrator earum impenſarum, nempè Hoſpitale; qua ratione ad alios pauperes te vertere jure potes? Vide quæ dicam *l.8.tr.4.c.1 §.3.n.17.*

5 Dixi (ex probabili ſententia:) nam mihi non eſt improbabilis cum limitatione *mox* dicenda ex Layman. alia opinio Henriquez, apud Sanch. *l.c.n 17.fin.* quam ſequitur Dicaſtillus, *l.2.de juſt.t.2.d.6.à n.171.* docentes in eo timore, ſeu neceſſitate, non ſolùm non peccare parentes etiam divites exponendo filium in Hoſpitali; ſed nec ad reſtitutionem teneri. Ratio eſt præſumpta voluntas Fundatorum, qui videntur ejuſmodi Hoſpitalium erectione, cujuſcumque generis neceſſitatibus voluiſſe conſulere; & mihi placet diſtinctio Layman. *l.3. tr.3.p.3.c.17.n.4.* ſi Hoſpitale ſit dives, poſſe id ſine dubio præſumi; quod non ita facilè poteſt, ſi dives non ſit. Hoſpitale magnum Panormi (ut audio) ita hos filios expoſitos alit, ut ſi in eorum patrum, matrumve notitiam veniat; ſtatim illis eoſdem reddat, repetitis expenſis hactenus exhibitis. Certè ſic profitetur eos tantum alere velle, qui ſunt omni ex parte deſtituti. Quare ejuſmodi obſervatio ſi adeſt, declarat, hanc fuiſſe voluntatem Fundatorum, atque adeo obſervandam.

Pater filio ſpurio, vel naturali.

6 Quęres Secundò, an ejuſmodi alimenta debeat Pater etiam filiis ſpuriis, quales ſunt ex damnato cōgreſſu geniti, puta inceſtu, adulterio, ſacrilegio, quibus Pater prohibetur aliquid cauſa mortis donare, vel relinquere? Quod certè, præter cętera, factū eſt, ne legitimis hæredibus decreſcat hæreditas. Reſpondeo debere. Ita Molin. Azor. Sanch. *mox* cit. nam licèt leges civiles etiam alimenta videantur prohibere: tamen quoad hæc ſunt correctæ à Jure Canonico; cum ſit de Jure naturæ, ut pater alat filium, quacumque tandem ratione ab ipſo ſit genitus. Hinc ſequitur ea Sanc. *in conſ.t.2.l.2.c.3.du.35.* & 36. patrem poſſe, immò & debere relinquere filio ſpurio alimenta proportionata ſuo ſtatui; & filiæ ſpurię ſimilem dotem (hęc enim ſuccedit loco alimentorū) conſtituere, nō ſolùm ex bonis patrimonialibus, ſed etiam ex fructibus reddituum Eccleſię à patre perceptis, ex Azor. *p.2 l.2.c.42.q 4.* dotem, inquam, alimentis reſpondentē, ſi enim excedat; non poteſt: nam propterea ejuſmodi exceſſum tum filia ſpuria, tum ejuſdem maritus reſtituere, etiam ante Judicis ſententiam, legitimis hæredibus (niſi fortè ipſi liberè remittant) obligabitur. Vide hæc diligenter diſputata apud Molinam, *de Juſt.tr.2.diſp.168.* Sanc. *l.c.dub.39.* & *l.4.de matr.d.26.à n.20.* & *diſp.88.n.32.* Azor. *l.c.* & *c.8.* Fagund. *lib.4 in dec.c.1.à num.6.* ubi invenies hanc doctrinam non eſſe contra Conſtitutiones Pii V. qui videtur ſpuriis prohibere etiam alimenta; nam intelligit, quando aliunde ali poſſunt.

Immò Doctores apud Bardi *l.1. ſel.q.21.* non ignobiles docent filium, etiam ſpurium, ſi naſcatur poſt donationem bonorum à Patre factam, poſſe à donatario legitimè petere alimenta. Donatario, inquam, nam ſi bona Patris ad alius pervenerint ex contractu oneroſo, id non poſſe, iidem notant.

7 De filiis naturalibus, qui illi ſunt, qui generantur ea copula, nec approbata, nec reprobata jure civili, hic nō meminimus: iis enim certum eſt, non poſſe patrem alimenta denegare; immò poſſe; deficientibus filiis legitimis, omnia bona ſua donare, vel relinquere, ut ſuſè Doctores cum autem dicimus patrem non poſſe denegare alimenta filio, intellige, ſi filius (quicumque ille ſit, etiam ſi is ſit legitimus ex Bonac. loco mox citando *p 2.n.2.*) indiget: quando enim non indiget, non obligatur Pater. Id quod etiam docet Molina, & Sanch. locis cit. quibus adde de Lugo *de juſt.d.24.à n.121.*

Denique ſpurius hæres conſtitutus à Patre ſub conditione ſi legitimetur à Principe, poteſt petere hæreditatem, & eam interim poſſidere, donec impetretur facultas, ut ex Sanc. notat de Lugo *l.3.reſp. mor.d.25.num.5.* Lege Sanch. *t.2.conſ.l.4.c.7.dub.16.17.* & 18. alioſque ab ipſo cit.

Cauſa negandi alimenta, & exhæredandi, &c.

8 Quæres Tertiò: Poteſtne licitè aliquando parens alimenta negare filio? Reſpondeo poſſe: quando ſcilicet adeſt aliqua ex cauſis, ex quibus jure pater filium exhæredare valet, etiā legitimam eidem negando: nam ex iiſdem valebit alimenta negare, filiæque dotem non conſtituere. Quæ eædem cauſæ faciunt, ut filius patri alimenta negare licitè poſſit. Ita Bonacina, *t.2.d.4.in decal.prae. quæſt. unic. part.6.§.3.num.1.* Covar. Molina, Sanch. aliique *paſſim* apud eundem Bonac. Ratio horum tangetur mox *numer. ſequenti*. Hæ autem cauſę quatuordecim ferè numerantur in legibus, Authent. *ut cum de Appell.cognoſc.§.cauſa autem*, hoc eſt. Si filius (intellige etiam & filiam, immò & nepotes reſpectu avorum) manus graviter in patrem iniiciat. Si contumelia gravi afficiat. Si accuſet, extra caſum proditionis Patriæ, vel Principis. Si cum maleficis ſe intermiſceat. Si inſidietur vitæ patris. Si patris uxorem, hoc eſt novercam violet. Si in judicium deferat patrem cum ejuſdem gravi detrimento. Si requiſitus à patre incluſo filius (non autem filia) illum non adjuvet. Si prohibeat patrem teſtari. Si Hiſtrionicam, vel gladiatoriam exerceat, quando pater non eſt ejuſdem artis. Si patre offerente dotem & nuptias, filia minor vigintiquinque annis luxurioſe vixerit. Si parentis fortè furioſi curam filius negligat. Si eundem captivum non redimat, cum poſſit. Si fiat hæreticus, patre exiſtente Catholico. Ita Bonac. *l.c.* addit aliam cauſam, ideſt, ſi filius dilapidaverit bona patris, quam non poſuit Azor. *l.c.c 3.q.6.* vide Authent. cit.

9 Sed inſurgunt duę difficultates Prima: An quando Parentes exhæredare poſſunt filium, undè & licitè negare alimenta; id intelligatur ab omnibus, hoc eſt etiam de neceſſariis ad vitam ſuſtentandam? Reſp. ita intelligi docet Molina uterque apud Sanc. *l.4.matr.d.20.n.1* aliique, quia tunc filius ob ſuam ingratitudinem, non habetur amplius pro tali; ſolum igitur, perinde ac cœteri proximi, in extrema neceſſitate erit adjuvandus.

Non ita intelligi, ſed patrem teneri hæc neceſſaria alimenta præſtare, docet Covar. apud eundem Sanc. quia eſſe phyſicum filii nunquam amittitur, atque ſemper in patre aliqua major obligatio reſidet, quàm in aliis. Utraque ſententia eſt probabilis. Hanc ut probabiliorem, & certè magis piam libentiùs amplector.

10 Secunda difficultas: An poſſit exhæredari filius, atque à dictis alimentis expelli, ſi committat contra patrem aliquod peccatum ſimile, vel majus iis, quę dicta ſunt? Reſp. Negant plerique, Mol. *t.1 de Juſt.tr.2.d.176.* aliique apud eundem; nam in Authentica dicitur, ut præter cauſas numeratas, nulli liceat ex alia lege alias ingratitudinis cauſas opponere, concedunt Clarus, Covar. Reginald. apud Bonac. *t.1.circa 4.Dec.prae. d.4.q.un p.6.§ 3. n.2.* aliique apud Mol. cit. *verſ. dubium deinde eſt*, ſi enim pater exhæredationem filiis poteſt intentare, propter minora ejuſdem peccata: poterit propter æqualia, multò magis propter majora: lege enim ſimilia trahi poſſe, præſertim cum ſimilis cauſa, aut gravior exiſtit, fatetur Azor. *p.2.l.2.c.19.q.6.ver. Duo hic meritò*. Utraq; ſententia in conſcientia probabilis eſto; etſi apud Juriſtas prior habeatur probabilior.

Habens patrem, & filium à quo alendus.

11 Quæres Quartò: Quid ſentiendum de patre, quem *Patratum* appellant Latini, à quonam erit alendus? Pater Patratus eſt ille, qui filio gaudet, nec caret patre. Hic igitur, ſi fortè egeat, eritne alendus à ſuo patre, an à ſuo filio? Reſpond. à patre (ajunt Franc. M. Pratus, aliique apud Dian *p.10.tr.13. reſ.3.*) quia qui filium genuit, eun-

eundem educare,& inſtituere jure naturæ debet: A filio ali contendunt,& inclinat,ſed non reſolvit Dian. *l.t.* quia plus debet filius patri à quo ſuum eſſe habuit,quàm pater filio. Utrumque probabile, ut indicat Azor. *p.s.l.2.c.5.q.13.* dum ſententiam priorem probabiliorem vocat.

Dices: ſi uterque ex his ſequi velit opinionem probabilem ſibi faventem,remanebit pater patratus ſine alimentis. Reſpond. ſi uterque perſiſtat in ſua opinione ſequenda,erit dividendum onus in utroque. Profectò id æquitas poſtulare videtur; eſto, ſit ſpeculativè, & probabile,id non exigi à rigore juſtitiæ. Vide *lib.1. cap.3. §.4. v. Alere filium dubium.*

Pater quoad irritationem votorum filii impuberis ſpurii.

12 Quæres Quintò,Quid de Votis? Filio ſpurio,ut item naturali non legitimo poteſtne pater irritare Vota in iis caſibus, in quibus poſſe legitimo diximus *ſupra,l.3.c.16.§.3. per totum*? Ratio dubitandi eſt,quia radix, ex qua in parte procedit facultas irritandi Vota,eſt Patria poteſtas in filium: At ex Jure non habet pater poteſtatem patriam in ſpurium, nec in naturalem: ergo, &c. Reſpond. tamen poſſe perinde, ac legitimo. Ita Caſtr. *t.3.tract.15. de voto, d.2.par. 7.num.5.* Ratio eſt,quia diſtingoere debemus minorem prædictæ rationis dubitandi: ex Jure non habet pater eam ſummam poteſtatem, quam ipſa jura invexere; concedo. Nam habet eam poteſtatem procedentem ex ipſa generatione quę patri competit ex ipſo jure naturę,quæque ſufficit ad munus regendi illum impuberem, atque adeò ad irritandum ejus Vota;nego minorem. Confirmatur: quia interdum,ut diximus *ſupra,eodem lib.3.c.6.n.21.* matri competit hæc poteſtas irritandi & tamen certum eſt matri non eſſe conceſſam ex legibus, in filios patriam poteſtatem.

Caſtr. *loc cit.*& Sanch. *lib.4.in Decal. cap.35. num.82.* docent,hanc poteſtatem competere patri in filium legitimum abſolutè: at in filium illegitimum,tunc ſolùm,quando is tutorem non habet;quando enim eum habet,gubernatio ejuſmodi filii ad ipſum tutorem ſpectat, utpotè,ex legibus *inſt. de Patria poteſtate,in pr.* ſub ejus poteſtate conſtitutus: idem ergo docui ſuperiùs, *cùm de Votis irritatione.* Verùm nunc, re attentius conſiderata, difficilis mihi doctrina videtur. Si enim in patre reſidet poteſtas naturalis,quàm filii imbecillitati pater conſulat antè conſtitutum Tutorem,ut omnes fatetur;& per aduentum Tutoris hæc naturalis poteſtas nō tollitur,nec diminuitur, nec impeditur;ſolùm enim Tutori conceditur gubernatio quoad cętera civilia,nō verò quoad ea,quę pertinent immediatè ad res ſpirituales animæ,quarum diſpoſitio ad jus civile nulla ratione ſpectat,cur tolli debeat poteſtas irritandi Vota? Ad ſummum poſſit irritare Tutor ex conſequenti;quia nimirum ex poteſtate gubernandi,quam illi cōcedunt Jura,conſequatur facultas irritādi;& poſſit etiam pater principaliter,quia per jura non tollitur,quòd filium genuerit,in quo firmiter radicatur irritandi facultas. Nec nouum, apud plures poſſe eodem tempore reſidere irritandi poteſtatem;cùm ſciamus omnes idē Religioſi Votum poſſe irritari à Superiore locali, & à Provinciali. Conſideret hæc ſapiens Lector, nova enim, & ſingularia decernere, niſi ſint mihi valdè manifeſta, ſingularis nolo,

Pater, quoad vota filii, vivente Avo.

13 Quæres ſextò: De Avo,vivente Patre,quoad eandem irritationem Votorum. Id,quod ut commodius intelligi queat, reducatur in mentem illa Juris diſpoſitio, *leg.nam Civium,ff.de his qui ſui, vel alieni juris ſunt. Qui ex me, & uxore mea naſcantur, in poteſtate mea ſunt.* Item, *Qui ex filio meo, & uxore ejus* (ideſt nepos meus & neptis mea) *atque ſunt in mea poteſtate, & pronepos, & proneptis, & deinceps cæteri.* Hactenus Textus,ex filio,inquit ideſt deſcendentes per ſexum virilem,ſive ipſi mares ſint,ſive fœminæ. Nam deſcendentes ex filia nupta,ſunt in poteſtate patria eorum. Et quidem hanc poteſtatē habet Avus, non ſolùm ex legibus poſitivis,ſe etiam ex vi naturæ; cùm ad priorem genitorem pertineant cœteri deſcendentes, tanquam ad principium primum, ſine quo non eſſent poſteri.

14 Ex his ergo oritur difficultas: Cùm tota poteſtas irritandi Vota ſit innixa in poteſtate patria,hanc autem habeat Avus,conſequenter poterit,etiam vivente patre,nepotis impuberis Vota irritare: & rurſus,nō poterit pater tunc ſuo filio impuberi eadem Vota irritare, vivente Avo; quia tunc pater non eſt ſui juris, nec conſequenter videtur habere filium in ſua poteſtate. Augetur difficultas,quia Doctores,quos ſequitur Caſtr. *t.3.tract.16. de voto p.7. num.2. verſus fin.* paſſim docent,ſi filius efficiatur ſervus,ſuſpendi patriam poteſtatem in patre,ne ſcilicet filius teneatur pluribus obedire,nempe patri, & domino, eodemque modo ſi efficiatur ſervus ipſe pater,ne ſcilicet ſimili ratione filius teneatur obedire duobus, nempè patri,& domino, in cujus dominio, ſeu poteſtate eſt pater, & conſequenter omnia patris. Ergo pariter in caſu noſtro,ſi nepos eſt in poteſtate Avi;non erit in poteſtate patris,ne obedire duobus obligetur; & conſequenter is, vivente Avo,filii Vota irritari non poterit. Ex alia parte, cum in patre ſemper reſideat poteſtas veluti naturalis in filium,ratione generationis immediatè ejuſdem,neque ſit inconveniens poteſtatē irritandi Vota eſſe in duobus; ſicuti reſpectu Religioſi eſt in Rectore Conventus,& in Provinciali;videbitur alicui,etiam Avo convenire ejuſmodi facultatem. Nihilominus videas Sanch. *in Dec.lib.4.c.35.n.81.* Suarium, *tom.2.de Relig.lib.6 de Voto,c.6.n.22.* Caſtr. *tom.3. tract.15. de Voto, diſt.2. par.7. n.7.* differre docentes, Avum nihil poſſe in vita nepotis, niſi mortuo patre; quare privativè ſolùm patri viventi eam facultatem concedere eſt fundata ſolùm in quacumque patria poteſtate abſolutè ſumpta, maximè in ea poteſtate,quam quis habet in gubernatione domus,familiæ;& præſertim filiorum, quos genuit: hanc autem habet immediatè pater, eoque deficiente Tutor, vel Curator, juxta doctrinam,& limitationes ſupra datas *lib.3 c.16. §.3. n.19.* hiſque deficientibus,Avus ex parte patris; & demum etiam Avo deficiente, mater; quòd ſi hæc etiam deficiat, jam ſub nullius poteſtate erit filius. Atque ex hac ratione reſpondere facilè poteris ad difficultates allatas *n.prec.*

§. II. *Quæ debeat mater filio, quoad eum lactandum, & alendum?*

1 QUæres Primò: An mater filium nutrici det licitè lactandum? Reſpondeo: Id certè nemini ſine cauſa libens indulgeo ſed adhuc ſine ulla,non niſi de veniali condemno: libero autem ab omni culpa,rationabili exiſtente cauſa. Ita Navarr. *in ſumma, c.14. num. 17.* Ratio eſt,quia dummodò infans commodè nutriatur,non videtur tam gravis defectus,ut præſcindendo ab alio inconvenienti, excuſari nequeat ab aliqua competenti cauſa,qualis eſſet,imbecillitas matris, mos Patriæ,vel quid ſimile. Inconveniens autem grave, ac propterea mortale,pronuncio; ſi periculum appareat, à nutrice infantem gravi morbo,vel grandiuſculum effectum malis moribus,præſertim hæreſi fore inficiendum.

2 Quæres Secundò: Mater quænam alimenta filio debeat? Reſp. ea uſque ad triennium exactum debet filium etiam ſpurium alere, lac præbendo. Cœterum reliquæ impenſæ ſunt à patre faciendæ.

Si lacte mater careat,vel lactare filium nequeat,quia commodè (ut loquitur Dicaſtillus, *lib.2.de juſt.tr.2.diſt.7.dub.11.n 172.*) lactare non poteſt; tunc patris etiam onus eſt,lactis impenſas ſolvere. Quòd ſi pater ſolvendo non ſit, qua ratione in onere alendi plenè filium ſuccedit mater dives,dictum eſt *§. praced. n.1.*

Apud patrem ne,an apud matrem proles educanda ſit,altero ex his Infideli,ſeu hæretico exiſtente, ut item divortii tempore; cùm caſus non ſint frequentes,legantur Doctores,Sanch *lib.10. de matrim. diſt. 10. per tot.* Azor *par.2. lib.2. c.5. quaſt.9* Propter eamdem rationem, vide apud Juriſtas, in Authen. *Sacramentum, Cod. quando mulier tut. eff.*& in tua Authen. *& ſine prohibitione, §. propterea agitur*, nec omittantur Theologi, Molina *, tom.2.de juſt. tract 2. diſt.220.verſ.Quando impuberi.* Caſtr.& Thom.Sanch apud Dianam, *p.10. tract.13.reſ.12.* qua ratione mater ſi tranſeat ad ſecundas nuptias,amittat curam, ſeu educationem filii ejuſve tutelam, & ſimilia. Ego enim de his aliquid innuam. *lib.7. c.1. §.2. n.5.*

3 Quæres Tertiò; Circa expenſas à matre pro filiorum alimentis factas, in hunc modum: Antonia genitrix aluit filium uſque ad decimum annum, vivente patre, ſive præſente, ſive peregrè agente: tum,mortuo eodem,filium aluit uſque ad decimum octavum,quando ſcilicet Antonia filii bona adminiſtrabat, Epoſcit nunc à filio omnes impenſas ab ipſa factas, immò æſtimationem ſui laboris; legitimè ne expoſcit?

Reſp. tres hic difficultates uno ſpiritu congeſſiſti,tribus neceſſariò dictis diſtinguendas.

4 Dico Primò: Si vivente patre alioqui divite, vel exiſtente tutore,mater filium aluit, & proteſtata eſt ſe alere animo impenſas repetendi;repetere quidem poteſt, *leg.Neſennias,ff.de negotiis geſtis.* Si nihil eſt proteſtata,præſumitur,ſi non contemplatione patris,certè amore filii,liberaliter id feciſſe. Simile quid eſſe in marito, quando uxorem alit,non ſoluta à ſocero dote,docet Sanch. *lib 9.de matr.diſt.5.n.7.* Pro foro interno ſufficiens ratio petendi mihi videtur, (*leg. ſi quis à liberis,leg.ſi mater,ff.de liberis agnoſcendis;* etiamſi mater non ſit proteſtata) ſi concurrant hæc duo,ex Azorio, *p.2.lib.2.c.5 q.10.* Primò,ut poſitivo animo repetendi aluerit, Secundò, ut omiſſio proteſtationis non fuerit cauſa damni in patre,vel tutore;quando enim pater,vel tutor ſi ſciviſſent, matrem ejuſmodi animo repetendi alere, ipſi aluiſſent nullis, vel paucioribus ſumptibus; tunc profectò mater in conſcientia non poſſet expenſas, repetere,quia ipſa fuiſſet in culpa, quod tot expenſæ fuiſſent factæ; ſolùm igitur illas pauciores,quæ factæ verè fuiſſent,tunc juſtè repetet.

5 Dico Secundò: Si mortuo patre, nulloque tutore exiſtente, animo poſitivo ſe compenſandi mater bona filii adminiſtrans, filium aluit, poteſt alimenta repetere; ſecus,reputatur amore filii id feciſſe; idque maximè,ſi bona matris,& filii non erant diviſa. Ita *ib.* Quod ſi bona diviſa erant, & cuique ſui rationum libri reſpondebunt s præſumitur in matre ejuſmodi filii bona adminiſtrante affuiſſe animum repetendi; id enim oſtendit illa rationum, & librorum diſtincta diviſio.

6 Dico Tertiò: Æſtimationem ſui laboris nequit mater expoſcere; quia mater pro filio laborem ſuum gratis impendere jure præſumitur,immo fortaſſe jure cogitur.

Digitized by Google

§. III. *Vir quid Uxori debeat, quo ad alimenta.*

1 NOn eſt noſtrum omnia, quæ ſibi invicem debent conjuges, hic colligere, cum id fuſè Doctores apud Trullench. *l.4. in dec. c.1. diſt.4.* proſequantur; illud enim tantummodo ex occaſione, quod de alimentis filiorum egimus, diſputamus: An conjuges ſibi mutua alimenta præbere teneantur? Et obligari quidem virum uxori, luce clarius eſt; Ita Sanch *de matr. l.9. diſt.4. à n.10. ubi citantur Juriſperiti.* quia id extorquet arcta conjugalis conjunctio. attataque dos ab uxore. Immò ſi vir uxorem inopem ſine dote duxiſſet, illam adhuc alere oportebit: quia ſibi vir imputare tunc debet, ſi indotatam duxit. Inopem, inquam; ſi enim divitem, tacitè jam ab uxore dos promiſſa cenſetur: ſiquidem uxor per Matrimonium ſe, & interpretativè ſua bona, ſaltem quoad competentem dotem, marito tradit.

2 Eadem obligatione tenetur vir, ſi dos caſo, & ſine culpa uxoris pereat; etiam ſi uxor propter ſuam culpam, non tendentem tamen directè ad ſeparationem ab ipſo viro, ſit perpetuò carceri mancipata; etiam ſi propter ſuam culpam in morbum contagioſum, V. G. lepram inciderit, unde ſeparatim à viro habitare cogatur: multò magis, ſi ſine culpa ſua, ut, ſi hæc ſeparatio neceſſaria fuerit propter viri contagium. Ratio horum eſt, quia id requirit reciprocus conjugum amor. Et ſicut uxor non inops maritum exulem, vel in Triremibus propter ſua delicta detentum alere tenetur; Ita invicem maritus uxorem. Quid ſi dos pereat, quia propter uxoris hæreſim, aliave delicta, fuerit publicata, ſeu Fiſco addicta? Quæſtio eſt, an vir, an potiùs pater uxoris ipſam teneatur alere; & diſtinguendum eſt, cum Sanchez, *l.9. de matr. diſp.5. n.10.* Si enim parentes uxoris divites ſint, ipſi tenebuntur; ſi inopes, tunc ſuccedet ex obligatione maritus. Quod idem videtur dicendum, ſi uxor dotem ſive validè, ſive invalidè diſtraxit, vel conſumpſit, marito non conſentiente; quod eſt dotem perire culpa uxoris. Ratio utriuſque dicti eſt, quia quando dos culpa uxoris perit, perinde eſt, ac ſi ſoluta dos ab ipſa non fuiſſet; in quo eventu non obligari virum uxori alimenta porrigere, mox dicemus: Id, quod certè dici non poteſt, ſi ſine culpa, vel caſu pereat. In duobus ergo dumtaxat caſibus ab hac obligatione certò liberatur vir. Primò, ſi uxor recedat à mariti cohabitatione, ſine culpa viri, ſed ex propria levitate: ſi enim ob viri ſævitiam non levem, (levem enim uxor ferre patienter debet, neque poteſt propter levem culpam ſeparationem, quæ eſt res gravis, intentare) uxor diſcedat, non liberabitur vir ab ea alenda; quia tunc culpa mariti eſt, non uxoris. Immò ſi temerè uxor receſſerit, ſed deinde pœnitentia ducta redire velit: tenetur eam alere vir, quamvis adhuc extra domum degat: Ratio eſt, quia pœnitentia, & emendatio culpam, atque adeò caput, unde alimenta negare vir poterat, planè tollit. Hìc non loquimur, quando affuit legitimum divortium; de quo plura Sanc. *l.10. de matr. per totum.*

3 Secundò: Excuſabitur vir ab alenda uxore, ſi dos promiſſa non afferatur. Ita Sanch. *ead. diſp.4. per totam*, quia dos datur ad ſubſtinendum onus familiæ alendæ; ea igitur deficiente, deficit & onus. Quod ſi partem dotis accepiſti, pro rata uxorem ale: cùm valeat argumentum: ſi integra dote frueris, integrè aleres: ergo ſi parte, partialiter.

4 Quid, ſi ii, qui dotem promiſerunt, verè ſolvendo non ſint? Reſpondeo, ſi dotem promiſit ipſa uxor, vel ejus pater; tenetur adhuc illam alere vir, niſi dolosè ii promiſerint, ſcientes ſe ſolvere non poſſe. Ita idem *ib. n.4.5.* At ſi promiſit extraneus (quo nomine hic venit quicumque is fuerit, ſub cujus poteſtate non erat uxor) non tenebitur vir. Horum rationem lege apud Sanchez citatum; apud quem etiam invenies, non poſſe à viro expelli ab habitatione, vel à debito conjugali uxorem propter dotem non ſolutam, cùm hæc ſint longè diverſa, non alere, & non cohabitare; nec ex priore poſſe poſterius inferri. Sed proh, quanti ponderis eſt habere in eodem tecto, & lectu uxorem, illamque non alere! Moraliter, & in praxi hæc admodum ſunt difficilis: nam propterea cogitent ſapientes, quid hac in re conſulendum tandem ſit; & legans Authores allatos à Sperelio, *to.2. dec. 238. n.10.* qui contra Sanc. tenens, ob dotem nulla ex parte ſolutam, poſſe à cohabitatione uxorem expelli.

Huc facit ſequens dubitatio. Uxor, ex conſenſu viri, vitam agit extra ejus conſortium, ſeque ſuis laboribus alit; accidit autem, ut vir aliquando ad illam accedat, copulamque exigat, qua habita, denuo recedit, nec illam curat alere, an poſſit dicta uxor, debitum huic viro negare? Reſpondet Bauci *in ſelect. q.60.* doctiori Judicio ſe ſubmittens, quia reſolutionem hanc ſe non inveniſſe dicit in aliis auctore. Reſpondet, inquam, ſi uxor eſt pauper; & vir habet unde ſe, & illam alat, poſſe negare, donec reſipiſcat vir, alatque uxorem. Ratio eſt; quia ſævitia eſt cauſa Divortii: at, quæ major ſævitia, quàm uxorem non alere, cùm poſſit? Neque in hac denegatione requiritur, ait, ſententia Judicis, non enim loquimur in conſcientiæ foro, pro quo ſufficis authoritas propria, ubi factum eſt verum, & non ſequitur ſcandalum, ut hic certè non ſequitur, quia ea communi conſenſu facta eſt ſeparatio.

Hæc ex Bauci, unde dici etiam poſſet non injuſtè ab uxore negari debitum viro, etiam ſimul cohabitanti, ſi eam indigentem vir non alat, cùm poſſit. Hæc enim par eſt ſævitia, ne dicam major.

Inſuper contra Sanchez modò citatum dici poſſet, plus eſſe, non alere, cùm poſſis, quàm non cohabitare. Non alere enim eſt ſævitia, non verò, ſolùm non cohabitare.

Denique poſſet etiam dici, uxorem poſſe dictum virum nolentem ipſam alere, domo eiicere, ſicuti poteſt, ſi ipſi valdè ſævum ſe præbeat, (vitato ex aliquo prætextu ſcandalo ſi quod eſt.) Non poteſt enim negari, & duriſſimum eſſe inopi uxori, & cauſam eſſe diſcordiarum, ipſam fame contabeſcere, & præſentem videre maritum potentem, ſed nolentem ipſi alimenta præbere. Quæ omnia meritò ſapientiorum Judicio ſubmittantur.

§. IV. *Uxor quid Viro debeat, quoad alimenta?*

5 QUoad Uxorem quæri poteſt: An hæc aliquando maritum alere debeat? Reſp. cum Sãch. *l.c. diſt.4. n.27.* multis citatis debere; quando ſcilicet preſſo ex inopia viro; ipſi ſuppetit, unde marito ſuccurrere queat, ſive ex bonis dotalibus, ſive ex paraphernalibus, ſive aliunde conquiſitis: hoc enim expoſcit mutuus conjugum nexus, etiã ſi maritus culpa ſua ſit carceri adſtrictus, ſit Triremibus mancipatus, ſit infirmus, non autem ſi culpa ſua ab uxore recedat, niſi fortè redire velit; ut ex proximè dictis colligi manifeſtè poteſt. Quid, ſi maritus æs alienum contraxit, ut uxorem aleret; cogetur ne illud ſolvere uxor ex propriis bonis marito defuncto? Hæc de re dixi breviter, *c.2. §.2. n.5.*

2 De donationibus inter virum, & uxorem, multa juriſperiti: tibi ſufficiat legere Molinam, aliuſque apud Dicaſtillum, *l.2. tr.6. diſt.2. dub.5. à n.75.* Caſtr. *de juſt. commut. diſt.2. p.25. per tot.*

§. V. *In neceſſitate extrema quis magis adjuvandus, Pater, an filius, an uxor?*

1 SI quis Patrem ſuum, ſuumque filium, atque uxorẽ, fratremque in extrema, vel gravi neceſſitate conſtitutos animadvertat: & uni dumtaxat ex his auxiliari poſſet: quærimus cum Leſſio apud Caſtr. *t.1. tr.6. diſt.3. de char. p.11. n.2.* cuinam auxilio eſſe ipſum oporteat; Duo V. G. modici panes ipſi ſuppetunt in extrema fame; unum ſibi, ut certè poteſt, reſervat ob individui proprii conſervationem; alterum, cuinam comedendum porriget, Patrine, Fratrine, an Uxori, an Filio?

2 Profectò ex communi calculo apud Leſſ. *l.c.* aliosque; Patri porrigendum: plura enim debet filius Patri, quàm Pater filio, vel quam frater fratri, vel conjugi conjux: Siquidem filius à Patre, tanquam rivus à Fonte, hujus uſurã lucis participat. Habet item educationem, conſtitutionemque. Quid de laboribus pro Filio à Patre exantlatis? Quid de non interpolata, ac nunquam remiſſa ſollicitudine? Quid de expenſis? Sanè Ariſtoteles 9. Eth. *ſi ius* inquit, *honeſtius ſubvenis Parentibus, quàm ipſi ſibi.* Vides, quanti facienda ſit Patris cura? Non quod ex obligatione ſe ipſum quis poſtponere obligetur; nam Charitatis ordo tanquam in primum ſcopum, in vitam propriam collimat, ſed, quod poſſit cum laude, ſi velit.

3 Dictum ſignatè eſt (in extrema, vel gravi neceſſitate) nam extra illam teneri hominem potiùs filio ſuccurrere, quàm genitoribus, ipſa praxis docet, illi rationi innixa; quia Filius ſub cura parentis eſt; non autem parens ſub cura Filii. Genitoribus item plus deberi etiam in communi neceſſitate, quàm fratribus, ratio naturalis dictat. Ita Caſtr. *t.1. tr.6. diſt.1. de char. p.10. n.13.* De inſigni amico, vel benefactore, vide Caſtr. *l.c. n.10. & 11. & n.15.* Uxor verò potiùs, quã Parens, vel Filius, eſt in communibus neceſſitatibus alenda, ac ſublevãda: Ita Sanc. *l.1. de matr. diſt.4. n.26.* utpotè in communi commercio illa, tanquam inſeparabilis ſocia Marito data, juxta illud Gen.3. *Propter hoc relinquet homo Patrem, & Matrem, & adhærebit Uxori ſuæ:* (utique in communibus neceſſitatibus) id quod ita eſt intelligendum, ne hoc dictum ſit contra jus naturæ modò allatum; quo probavimus in extremis, potiùs eſſe ſubveniendum Parentibus, & Filiis, quàm conjugi.

4 Quare his ita explicatis, cum apud aliquos legi abſolutè potiùs ſubveniendum eſſe uxori quàm filiis. Ita Henr. *l.10. c.8. n.1.* Caſtr. *l.c. n.12.* citans Suar. Bonac. Coninch. (id quod certè ſua probabilitate non caret) ſic admitte in noſtra ſententia, quam probabiliorem putamus; ut ſit potiùs ſubveniendum uxori in communibus neceſſitatibus, non verò in extremis.

5 Sed, amabo te, Lector, cui potiùs opitulareris, ſi Pater, & Mater perindè indigerent; tu verò non utrique, ſed alterutri opem ferre dumtaxat poſſes? Patri potiùs, reſpõdes, quàm Matri ſuccurrendum: Ita S. Tho. 2.2. *q.23. art.5.* u. Valent. *t.3. diſt.3. q.4. p.5.* ſicut enim ordine Charitatis tenemur magis amare Patrem; ſic & ſuccurrere. Tua digna pietate reſponſio: nec deeſt reſponſioni ratio; Parentis enim neceſſitati ſubveniendum, tanquam principio noſtræ originis, eſt: At nobiliorem, altioremque principii rationem habet Pater, quàm Genitrix.

6 Illud hic denique noto: inter hos Conſanguineos, adeò ſtrictè conjunctos non eſſe mortale, dictam prælationem non obſervare: Ita Rodriq. *p.1. c.14. concl.9.* Caſtr. *t.1. tr.6. diſt.1. p.5. n.14.* citans Suariſ, & Bonacinam, quia inter ejuſmodi obligationes tantum diſcrimen non intercedit, ut ſub pœna mortali altera alteram antecellat.

CA-

CAPUT IV.

Miſcellanea quædam de Filiis, Parentibus, & Propinquis.

1 NOnnulla, quæ aptum locum *in ſuperioribus* ſortita non ſunt hic ad quatuor capita reduco. Ad peculium filiorum. Ad donationes inter Patrem, & filium: Ad legitimam filiis debitam: Ad cæterorum propinquorum mutuas obligationes. Quæ omnia, ut etiam, ſuperiùs dicta de Parentibus, atque conjugibus, fusè (ſed fateor ſubindè confusè) à Theologis, ac juriſconſultis diſputata reperies; nos pro noſtro inſtituto ea hic compendiosè ſeligimus, atque ea perſpicuè proponimus (quamquam paſſim obvia omittere dec reveramus) quæ ad pinguem quamdam cognitionem pro regendis conſcientiis neceſſaria omninò ſunt viſa; adjectis authoribus, qui adiri facilè à ſtudioſis poterunt.

§. I. *De Peculio filiorum, &c.*

1 IN memoriam omoinò redeat, quid ſit peculium filiorum Caſtrenſe, vel quaſi Caſtrenſe, Adventitium, Profectitium; quodq; Jus in illa Pater habeat; de quibus diai ſupra, *l.1.c.3.§.7.n.Peculium*, & poteſt id videri breviter apud Azor. *p.2.l.2.c.*23. nam ſecus nihil eorum, quæ hic ſubdenda ſunt, intelligetur.

Recolatur ſecundò ea Molina, *p.1.tr.*20.*d.*229. de Lugo, *p.1.de Iuſt. d.5.ſect.*1. Azor. *p.2.l.2.de c.*19. aliia citatis: Filium egredi à patria poteſtate, ſeu, quod idem eſt, filium emancipari, Primò, per mortem naturalem Patris, & Avorum. Secundò, per mortem ejuſdem Patris civilem. Tertiò, per Hæreſim. Quartò, per Nuptias ſurtè à Patre ſine diſpenſatione cum Affini, vel conſanguinea contractas. Quintò, per Cardinalatum, vel Epiſcopatum Filii (non verò per Presbyteratum.) Seatò, per profeſſionem Religioſam Filii, vel Patris. Septimò per dignitatem Patritiam, qua ſcilicet filius fiat Regis conſiliarius, &c. Octavò, per legitimam emancipationem, qua ſcilicet cõſentientibus Patre, & Filio coram Judice, Filius à Patre liberetur ab ipſius Patris poteſtate. Nonò, in aliquibus Regnis, ut in Luſitania, & Caſtella, per legitimum matrimonium, etiam invito Patre contractum. Decimò, per captivitatem Patris apud hoſtes ſuſpenditur patria poteſtas, quamdiu captivitas durat. Hæc ea pluribus citati Doctores; quæ ad noſtrum inſtitutum ſatis fuit breviter collegiſſe.

Teſtamentum, & alienatio Peculii filiorum.

2 Quæres jam primò. Filiusfamilias, qni ille eſt, qui nondũ emancipatus, ſub Patria eſt poteſtate; poteſtne de ſuis bonis validè teſtari?

Reſp. impubes non poteſt: quia illi teſtari probibetur à jure; etiam ſi ſit doli capax. Jura vulgata apud Azor. *l.c.c.*24.*n.*10. Pubes verò ſolùm poteſt teſtari de bonis Caſtrenſibus, vel quaſi, etiam ſine Patris conſenſu; ſicut & in vita, & in morte eadem donare. At de aliis, ne ad pias quidem cauſas, ex communiore ſententia, teſtari pubes poteſt. Recole autem; pubertatem in maſculis baberi anno decimoquarto, in fœminis anno duodecimo completis, diem ultimum hic haberi pro completo, etiamſi ſit inceptus, notat Azor. *ib.* poſt annos prædictos dicuntur minores, uſque ad annum vigeſimum quintum; poſteà filii familias, donec emancipentur.

Adde hic tria. Primò, an pubes poſſit de bonis adventitiis (quorum ipſe proprietatem habet, licèt non uſumfructum) ſaltem diſponere, ſeu alieoare, ſeu donare cauſa mortis, ut etiam in vita? Reſpond. poſſe, etiam ſi ſit pubes minor viginti quinque annis; cum Patris tameo conſenſu (quamvis ipſe filius Dominus ſit,) & cum Judicis decreto, ſi de re immobili agatur. Ita Mol. *t.1.de juſt.tr.2.diſp.*138.

Ratio eſt, quia non ſemper valet: *Non poteſt teſtari; ergo non poteſt donare, ſeu diſponere, etiam cauſa mortis*. Leges enim Teſtamentum filiofamilias prohibuere propter bonas rationes, non verò quamcumque diſpoſitiouem.

Quod ſi filius liberam eorum bonorum adminiſtrationem de conſenſu Patris habeat; ut quia v.g. longè à Patre degit, vel quia plenum uſumfructum, & proprietatem ei pater dedit, &c. judicatur habere conſenſum Patris, atque adeò poterit de illis liberè diſponere.

3 Secundò: An idem pubes, quando non babet deſcendentes, teſtans de bonis caſtrenſibus, vel quaſi, poſſit præterire patrem, nec ei debitam legitimam relinquere?

Reſp. nõ poſſe, ſed ſi præterit in totum, eſſe Teſtamentum nullum; ſi in partem minorem legitima, eſſe Teſtamentum validum quidem, ſed inofficioſum: hoc eſt, poteſt pater agere querela inofficioſi teſtamenti, petendo incrementum uſque ad debitam partem. Ita Azor. jura citans, *p.2.l.3.c.23.q.*8. Mol. *diſt.*2.*t.*158.*nu.*150. Ratio eſt, quia ſuperſtiti patri, & matri, & bis mortuis, ſuperſtiti Avo, & Aviæ ſemper ex bonis filii debetur legitima, quando filius moritur ſine deſcendentibus. Hæc autem legitima ex jure communi nunc eſt tertia pars bonorum defuncti filii, dividenda per capita, ſeu quod idem eſt, per viriles partes, ideſt inter patrem & matrem, &c.

4 Tertiò; An impubes de ſuis bonis caſtrenſibus, vel quaſi, quibus fortè gaudet, vel quibuſcumque alii à patre ipſi fortè liberè donatis, poſſit diſponere, ſeu donare, ſive in vita, ſive in morte, licèt certum ſit (ut modo diximus) non poſſe niſi de caſtrenſibus teſtari? Reſp. præmittendum eſſe, filium impuberem (qui *pupillus* dicitur, quando ei deeſt pater) in triplici ſtatu conſiderari à jure; Primò, quando eſt infans, ideſt minor ſeptem annis Secundò, quando, eſt infantiæ proaimus, hoc eſt quando, ſi ſit maſculus, pervenit ad decimum annum cum dimidio, ſi fœmina ad nonum cum dimidio. Tertiò, quando eſt pubertati proaimus, hoc eſt ſi maſculus excedat decimum annum cum dimidio, fœmina verò, nonum cum dimidio. Ita Molina, & jura ab ipſo allata, *tom 1.de juſt.diſ.*224.*§.ut ad minorũ cauſas*. Dico ergo: ſi filius, vel pupillus ſit minor ſeptẽ annis, cùm rationis uſu careat, & in legibus æquiparetur mente captis, nec dare, nec alienare, ſive in vita, ſive in morte poteſt: nunc ergo booa filii integrè adminiſtrare debebit, ſive pater, ſive tutor.

5 Si ſit infamiæ, vel pubertati proximus: qua ratione in foro externo ſe obligare, atque adeò donare, vel alienare poſſit, vel non poſſit, vide apud Molinam *ibid. & diſp.*230.*§. licet filiusfamilias*, & noviſſimè apud Caſtropalaum, *de juſtit commutat.d.*1.*p.*4. nobis enim ſolùm ſufficit ſcire, quid ſit in conſcientia ſentiendum. Pro qua, quicumque impubes, ſi doli capax non ſit, hoc eſt, ſi perfecto uſu rationis careat, invalidè donat, ſive in vita, ſive in morte; quia ad validam donationem requiritur conſenſus Domini ratione utentis: nam ſecus, ebrius vel amens, rem ſuam alienare validè poſſet. Si verò ſit doli capax, licèt concederemus noo poſſe validè donare, hoc eſt, ejuſmodi impuberem non poſſe transferre dominium, etiam de ſuis bonis caſtrenſibus in donatarium, niſi ſi ſit pubertati proximus, quæ eſt communis opinio videnda latius apud Doctores (lege de Lugo *de juſtit. diſput.* 22.*ſect.*10.*à num.* 286. alioſque. *ibid.* citat. & præſertim Sanch. *lib.7.de matrim.d.*38.*à num.præſertim* 24) tamen ſi ſit, ut dico, doli capax, & aliquid tibi donet ex ſuis bonis caſtrenſibus, vel de quibus liberè diſponere poteſt; ſine ullo peccato donatum poterit à te retineri donec repetatur, etiam ſi donatum fuerit ſine conſenſu patris, vel tutoris. Ratio eſt, quia tunc filius diſponit de re ſua; & probabiliter à legibus talis diſpoſitio non irritatur, ſed ſolùm datur actio ad repetendum. Ita colligo ea Angelo, ejuſque ratione apud Sanch. *loc.cit.fin.* Nec mirum ſic in conſcientia repetere licitè valeat; nam id in ſimili, cùm agitur de contractibus oneroſis factis à minore, docet Molina, *loc. cit.* & nos tangemus moa *num.* 11. Non autem licere huic repetere, ſi juraverit ſe non repetiturum; colligitur ex dictis de juramento.

6 Denique ſi ſit dubium, an perfecto uſu rationis patiatur: tunc (ut diaimus *ſupra, lib.1.c.3.§.7.verbo Ætas,*) ſi ſupra ſeptennium ſit, præſumetur perfecto uſu potiri, atque adeò rem ab ipſo acceptam retineri in conſcientia poterit, donec repetatur: ſecus, ſi infra, nam retineri tunc licitè non poterit: quia contrà, integro uſu rationis gaudere non præſumitur.

Ludus filii familias vivente patre.

7 Quæres Secundò: Quæ poteſt ludo exponere licitè filiusfamilias, ſine obligatione reſtitutionis faciendæ, ſive ab ipſo filio, ſive à colluſore? Reſp. ſola caſtrenſia, vel quaſi: cæterorum autem ſive ſint profectitia, ſive adventitia, cùm ſaltem uſumfructum pater habeat; non poteſt, niſi judicetur, remittere pater: ut certè judicatur in modica ſumma, quia ſic eſt parum damnum patris, & dedecus eſſet filii parvum illud reſtitui.

Filius in ludo illicito noe eſt ſubditus patri, atque adeò lucrum ex illo habitum abſque controverſia ſibi acquirere, notat Rebellius *loco mox citat.n.*6. unde infertur poſſe te vincere à filiofamilias ea, quæ à te ipſe in illicito ludo vicit; ea ludo licito propter illud caput poteſt, communiter loquendo, ſibi filius retinere: nam nunquam ſolent (ut Rebellius advertit 2.*p.diſp.*12.*q* 4 *n.*1.) ea lucra à filiis exigere patres, etiam ſcientes proveniſſe ea ludo. Unde ſequitur hæc ludo acquiſita eſſe filii, non teneri ea adducere in diviſione hæreditatis cum fratribus, poſſe eadem juſtè acquiri à colluſore in ſequentibus ludis, &c.

8 Sed quid, quando filius de bonis adventitiis habet etiam uſumfructum; id quod non rarò evenit; ut v.g. quando ipſi filio à matre, vel ab alio ea lege aliquid donatur, ut nullum uſumfructum habeat pater; vel quando idem pater ipſum uſumfructum concedit filio; vel, quando aliquid filio donatur contradicente patre; vel quando ipſe uſusfructus alicujus rei filio relictus eſt? Reſp. filium poſſe ejuſmodi bona præſcindendo ab alio inconvenienti, ludo exponere; & conſequenter noo debere reſtitui, ſi evincantur à colluſore. Ratio eſt, quia illorum plenam habet adminiſtrationem, ſicut ergo hæc alienare, & donare modo ſupra dicto poteſt; ſic ludo ea pendere.

9 Hinc filius ſive domi, ſive peregrè agens, ex pecunia, quam Pater ei dat ad alimenta, vel ad liberè expendendum, poteſt aliquid ludo exponere; ut etiam in eleemoſynis, donationibus, ac honeſtis recreationibus. Ita Azor. *p.2.l.2.c.24.q.2.§.quæres*. Poſſe autem quotannis quatuor, vel quinque aureos ex centum annuis, quos habet pro ſuis alimentis, docet Sotus apud Molinam, *tom.*1. *de juſt.d.*242. cui adde Rebell. 2.*p.lib.*12. *q.*4. *n.*3. Tunc enim cenſetur Pater dare liberam illius pecuniæ adminiſtrationem, nec eſſe Patrem invitum in concedendo licito ludo juxta qualitatem ſui ſtatus &c.

10 Inquires; ſi filius negotietur io bonis paternis, id,quod ſua induſtria acquirit, valetne liberè ludo expoocre?

Reſp. nequaquam: quia hoc lucrum eſt bonum profectitiũ,pertinens tum quoad uſum,tum quoad dominium,ad Patrem. Inſtas,at induſtria eſt filii. Reſp. Hanc induſtriã gratis cenſetur exhibere in parentis commodum filius: Nam quoties negotiatio,& induſtria rationabiliter exiſtimatur gratis exhibita(ut in caſu noſtro;filius enim ex amore,quem Patri debet,judicatur ipſi ſervire:)nemo poteſt pro illa pretium exigere,ut modò *c.3.§.2.nu.3.* cum de alimentis filio datis à Matre,diſputavimus: Niſi fortè proteſtetur ſe gratis nolle ſervire,vel ſaltem ut propter reverentiam Patris deſierit proteſtari: tunc enim præſcindendo à peculiari jure alicujus provinciæ,(id addite propter jus Regoi Caſtellæ,de quo legatur Mol. apud Dicaſtillom *mox cit. n.189.*)poterit deductis expenſis,quas Pater facit in ipſo alendo,tantundem exigere pro ſuo extraordinario labore,& induſtria,(nam ordinarius debetur à Filio Patri) quantum daretur extraneo. Ita Nav. Leſſ. aliique apud Dicaſtil. *l.2. de juſt. tom.2.d.9.dub.8.nu.187.* & tunc illud videtur bonum filii adventitium,de quo jam dixi *n.7.* Adverte, debere moraliter conſtare,Patrem non facturum per ſe,illa negotia, nec inventurum alium,qui gratis,vel minori pretio faceret:ſecus recurreret doctrina,quam de ſervo tradam in ſimili *lib.8.tr.3.c.7.§.9.*

Ludus filiifamilias habentis tutorem, Patre demortuo.

11 Hęc quoad filios vivente Patre. Quid de pupillo & Minore vigintiquinque annis, habentibus tutorem, vel curatorem? Reſpondeo: hæc quæſtio pendet ex illa, An dictus pupillus, & minor obligentur in conſcientia ad ſtandum contractibus à ſe initis ſine authoritate tutoris,vel curatoris;quæ vocatur obligatio naturalis,nam ſcimus civiliter non obligari, hoc eſt per leges irritam pronunciari ejuſmodi obligationem.

Dico autem primò,ſatis eſſe probabile,puberes, ut etiã impuberes ac pupillos pubertati proximos,immò,ut colligo ex Mul. *t.1.d.224.§. ex dictis infero*,& ex Angelo apud Sanch. *l.2. de Matrim.d.38.n.22.* pubertati non proximos, dummodo ſint perfecto uſu rationis præditi, ſeu,ut dicimus,doli capaces,in contractibus oneroſis,initis cum quocumque,(præterquam cum tutore, niſi in quibuſdam caſibus, ſatis à Sanch. *loc. cit. à n.20.* allatis)probabile eſſe inquam,naturalem obligationem contrahere,quamvis non adfuerit authoritas tutoris, vel curatoris; & dummodo contractus non fuerit circa res immobiles, & quæ ſervando ſervari poſſunt. Ita Laym. Leſſius, Rebb. Tannerus apud Dianam, *p.3.tr.5.reſ.44.* Ratio eſt; quia ad naturalem obligationem circa res ſuas,aliàs non impeditas ſubeundam,ſatis eſt liber conſenſus utentis ratione,qui certè eſſe in dictis ſupponitur.

Dico Secundò cùm ludus(ut etiam emptio, venditio, & locatio &c.) ſit contractus oneroſus, pupillum, & dictum minorem ex ſententia probabili obligari naturaliter ad ſtandum juſtis legibus ipſius ludi, patet ex dictis.

Nota ergo Primò, ſi pupillus,& minor creditori, vel colluſori aliquid ſolvant; poſſe hos illud,donec per Judicem repetatur,retinere; utpotè habitum ab iis,qui in conſcientia probabiliter obligati erant. Nota Secundò,eoſdem pupillum,& minorem poſſe non ſolvere qood promiſerunt,dummodo non juraverint: Cùm enim exceptione legis valeant ſe defendere,poſſunt non ſolvere vitando circulum,quo ſolvant,& deinde repetant. Nota tertiò; cùm iidem,ſi quod propter illos contractos ſolverunt,valeant per Judicem,ut dictum eſt,repetere, poſſe eoſdem ſibi per legem juſtæ compenſationis reaſſumere, quando Judex contra ipſos negligenter ſe gerit: quæ omnia ex hic,& alibi dictis conſtant,oſtenduntque minorem, atque pupillum ſi nolit ſolvere,& creditorem,ſi nolit reſtituere quod illi ſolutum eſt,poſſe non reſtituere,donec per Judicem cogatur.

Filii Profeſſio Religioſa nil nocet juri Paterno.

12 Quæres Tertiò; an per profeſſionem Religioſam amittatur à Patre uſusfroctus,qui ipſi competebat ex filiis bonis adventitiis? Reſpondeo: ſive Pater profiteatur, ſive filius, nunquam Pater ſuum uſumfructum amittit; quia profeſſio nulli Patris juri præjudicare debet. Ita Azorius multa jura citans, *p.2.l.2.cap.22.q.4.& 5.* Solùm eſt advertendum, ſi Pater ſit profeſſus, uſumfructum prædictum competere Religioni,ſi hæc eſt ſuccedendi capax, donec Pater vivit in Religione;nam eo mortuo cedit ei, qui de jure Patris hæres erit: quòd ſi Religio ſit incapax,(quales ſunt ſolùm tres, Minores de Obſervantia,Capuccini,Societatis Jeſu) uſusfructus competet ipſi filio in ſęculo remanenti,qui jam erat bonorum adventitiorum proprietarius. Lege Sanch. *in dec. l.7.à c.27.* Suar. *tom.4. de Relig. lib.4.c.5.* Caſtrop. *t.3.tr.16.diſt.3 p.9.*

De furto filiorum.

14 Agetur de hoc infra, *l.8.tr.2.c.3.*

§. II. *De Donationibus inter Patrem, & Filium.*

1 PAtrem filio,filiæve familias nihil donare poſſe, certum eſt in jure. *l.p.c. de impub. & aliis ſubſtit.* lege Azorium, *p.2. l.2.c.14.* & Molinam, *t.1.à d.238.* Caſtr. *de juſt. commut. d.2. p.26.* Quòd ſi rem donatam Pater filio tradiderit,adhuc jus eſt Patri eam ſibi revocare. Si tamen non revocat, confirmatur patris morte donatio; itaut filio res tradita abſolutè cedat, in aliquibus tamen caſibus poteſt Pater validè donare: hoc eſt ob dotem,ob alimenta,ob nuptias,ob militiam; & ob hanc quidem,hoc eſt,ut filius ad militiam commodè inſtructus eat,poteſt dare res mobiles(non verò immobiles:) & ſtatim donata fiunt bona Caſtrenſia; quæ omnia ex ſuperiùs dictis liquent.

2 Huc reducuntur ex iiſdem *ibid.* ſi quæ expendat, Pater ut à ſervitute filium,filiamve redimat; ut à carcere,vel ſimili pœna eumdem liberet; ut munus publicum, vel dignitatem idem filius cõſequatur, puta Præturam, Doctoratum, &c. Præterea ſi Patrimonium eidem aſſignet ad ordines Sacros ſuſcipiendos; ſi pecuniam det, ut piam,vel neceſſariam peregrinationem ſuſcipiat; ſi expenſas neceſſarias (non verò voluntarias,& ad ſplendorem)ad ingreſſum in Religionem faciat. Hæc enim omnia vel ad alimenta filiorum, vel ad Caſtrenſia reducuntur. Tria notant *paſſim* DD. ex lege *cum oportet, §. ſin autem, C. de bonis, quæ lib.* Primò,poſſe Patrem remittere uſumfructum,quem habet ipſe pater in bonis adventitiis filii: id enim non eſt donare de ſuo,ſed nolle acquirere pro ſe; remittit enim dumtaxat jus exigendi fructus, quo gaudebat in filii bonis. Secundò donationes Matris, & aviæ, vel Avi maternorũ nullo jure infirmari,quia nulla ſunt jura in contrarium, Tertiò, donationes factas filio illegitimo validas eſſe. Ratio eſt,quia jure ſolùm infirmantur donationes factæ filiis, qui legitime ſunt ſub poteſtate patris conſtituti: at nothi, & illegitimi phyſicè ſunt ſub patris poteſtate,non moraliter,ſeu ſecundùm leges, &c. Ita Caramuel *l.2. Theol. Moral. n.641.*

3 Quoniam autem quoad forum conſcientiæ data à patre filio retineri ſine peccato poſſunt, donec repetantur à donante, modo quo ſupra dictum eſt de donatione impuberis. Difficultas illa ſeſe offert, An mortuo patre filius,qui invenitur habuiſſe aliquid ab ipſo,teneatur illud in conſcientia conferre cum cœteris fratribus; hoc eſt, de legitima,vel hæreditate paterna tanto minus accipere, quantum invenitur accepiſſe ex donatione paterna.

Hoc autem quærimus,quando filius velit ſuccedere Patri: Nam ſi contentus donatis, ſuccedere hæres nolit, nihil conferre tenetur. Solùm tunc, ſi nimis habuit à Patre vivente, poſſent alii filii, hoc eſt ipſius fratres, agere contra ejuſmodi donationem, utpotè inofficioſam,& ipſe obligaretur iis Legitimam ſaltem dare, de qua re agitur *in tr. de donatione.* Interim lege de Lugo, *diſt.24. de juſt. n.197.* & Bon. *d.3. de contract. q.6.p.7.§.un.*

4 Sint hæ duæ breves,ſed pro noſtro inſtitut ſufficientes Regulę, in re ſatis prolixa, & involuta apud Juriſperitos. Prima regula ex Molina *ibid. diſp.238.* Quæ Pater in cauſa neceſſaria dedit filio(præter alimenta)filius in conſcientia conferre tenetur: niſi tamen pater expreſſè voluerit, ne filius conferret: & illa pater potuerit filio donare ſine diminutione legitimæ aliorum filiorum.

Secunda regula ex eodem *ibid. diſp.243.* Quæ gratis eidem,& liberaliter pater donat, non tenetur filius conferre; niſi pariter expreſſerit pater,ut filius conferret,& niſi alter filius teneatur conferre ea, quæ ipſi donata,quamvis ex cauſa,à patre fuere; quod ultimum vide apud Molinam *loc. cit.* fuſiùs. Ratio utriuſque regulæ eſt,quia quando pater dat ex cauſa,cùm det quod filio debet,videtur dare coactus; atque adeò niſi contrarium exprimat,videtur dare de portione, quæ filio negari non poteſt; quæ eſt,vel pars hæreditatis,vel legitima: unde à parte, vel legitima erit ducenda. Quando autem dat liberaliter, cùm ſponte det, videtur dare de ſuo(cum ſuo enim quilibet quemlibet gratificari poteſt) unde ducenda non erit: ſemper intellige, dummodo donatio non ſit ejuſmodi, ut præjudicet legitimæ filiorum aliorum; hæc enim ſemper filiis debetur; quare ſi legitimæ præjudicet,eſſet ejuſmodi donatio,ut modò dixi, tanquam inofficioſa revocanda.

5 Dixi(præter alimenta:) hæc enim quamvis neceſſariò dentur, tamen videntur expenſa ob bonum ipſius patris, cui incumbit ſuum filium alere,utpotè partem ſuæ ſubſtantiæ: hæc autem alimenta largiora poteſt uni potius,quàm alteri donare pater)ſed ſine fraude,qua pater velit alios depauperare:) quia dum in terminis alimentorum ſiſtat, non eſt iam rigoroſè agendum cum patre, ſuorum bonorum domino.

6 Ex his rectè deducunt Doctores apud Azorium, *p.2. l.2.c.24.q.2.* citantem jura, & juriſperitos: & quoad ordines Marchinus, *de ordine, tract.2. part.6. capit.7. different.10.* quę dat pater filio ob dotem, ob ingreſſum in Religionem, ob nuptias, ob patrimonium ad ordines ſuſcipiendos, eſſe, mortuo patre, conferenda cum fratribus. Contrà, impenſas pro ſolemni convivio in nuptiis, vel prima Miſſa, vel primo ingreſſu in Religionem, non eſſe conferenda: quia illas exhibentur ex cauſa neceſſaria; hæc voluntariè, & gratis. Adde, hæc ad honorem ipſius patris ſpectare, & omnibus fratribus eſſe communia. Scio, aliquos data ob patrimonium ad ordines computare inter alimenta, quare non eſſe conferenda: Ita Barboſa, aliique apud Dianam, *part.9. tract.8. reſ.24.* quæ certè opinio probabiliſſima eſt.

7 Quæ pater inſumit, dum filium alia bona non habentem alit in ſtudio litterarum, immò & in cujuſcumque artis mechanicæ profeſſione; dum emit pro eodem libros, eique jam Doctori, vel proximè ad exercendas ſcientias apto eoſdem libros tradidit; dum eum

miſit

miſit ad militiam, armiſque, & pecunia inſtruxit, quæ bona caſtrenſia ſupra ſunt appellata, dum expenſas fecit, ut filius officium publicum, dignitatemve non vendibilem, nec ad hæredem transferibilem conſequeretur, aut promoveretor ad Magiſtri, Doctoratuſve gradum: non ſunt, defuncto patre conferenda. Ita Molina, *t. 1. de juſt. à diſp.* 237. quia hæc omnia ad alimenta filiorum vel reducuntur, vel per commune jos extenduotur: Nam cœterùm, quiſque ſua municipalia jura ſi diverſa habeat, legitimè cuſtodiat.

8 Prætereà, quæ filius à patre occultè accipit, inſumitque in meretricibus, illicito ludo, vel ſimili turpi modo; niſi pater ea condonaverit, cùm viait; vel niſi alterum tantum alii fratres ſimili ratione conſumpſerint, non tenetur adducere io collationem cum fratribus, quia hęc nec alimenta, nec ad rationabilem liberalitatem patris ſpectant. Addit rectè Mol. *diſput.* 242. regulariter poſſe præſumi patrem condonaſſe, quando conſumptio eſt per intervalla, nec multùm, ſpectato cujuslibet ſtatu, exorbitans: quia quando non ſunt inſolita, nec ſimul poſſont reduci ad alimenta ampliora tacitè filio conceſſa.

9 Denique quæ pater dat filio pro obſequiis, ſuaque in paternis bonis colendis, induſtria, non ordinariis (ordinaria enim debentur patri à quocumque filio) ſed extraordinariis, filius adducere non obligatur. Ita Azorios, *p. 2. lib. 2. c. 24. q. 2.* Molina, *d. 244.* quia illa tanquam pretium ſui inſoliti laboris filio debentur. Nam propterea ſi defuncto patre, noodum filio hæc ſoluta ſunt; debent ei ſolvi, ex toto acervo hæreditatis, tanquam ſi eſſet æs alienum. Vide Molinam citatum.

§. III. *De legitima filiis debita.*

1 DIximus *in ſuperioribus* filium carentem deſcendentibus, debere legitimam aſcendentibus, ſi fortè ſuperſtites ſint. Lege Sperellum, *tom. 1. deciſ.* 31. & DD. *ibid.* citatos, ubi plura de legitima, &c. Jam nunc differendum, quando deſcendentibus ſruitur. Sanè his vel hæreditas tota patris debetor, dividenda per capita ex ęquo inter filios, filiaſque; hiſq; deficientibus, dividenda inter nepotes, ſi adſint, ſed per ſtipites, vel ſaltem iotegra legitima, oollo aggravata onere, danda iiſdem eodam modo eſt ex bonis relictis à patre, vel matre. Deductis tamen ære alieno, & impeoſis pro funere; niſi ſi quis ex filiis propter aliquam cauſam ex *ſupra* allatis ab hæreditate expreſsè depulſus fuerit. Legitima autem hodie ex jure Cæſareo, *l. Noviſſima,* & *l. pater, de inoffic. teſtam.* aut bent. *de triente. & ſemiſſ. §. hac nos, col. 3. con. 5.* (nam ſi diverſis Regnis alia ſunt jura, ſunt omninò ſervanda) eſt tertia pars bonorum diſtribuenda æqualiter inter filios, filiaſque, ſi ii ſint quatuor, vel pauciores: at ſi ſint quioque, vel plures, eſt pars dimidia: juxta volgare carmen.

Quatuor, aut infrà dant natis jura trientem: ideſt tertiam partem.

Semiſſam verò dant natis quinque, vel ultra: ideſt partem dimidiam.

2 Quoniam verò fillo noo competit legitima, niſi poſt parentis obitum; eo enim inter vivos agente, filius quoad legitimam jus dumtaxat habet ad rem, non in re: hinc duplex oritor difficultas. Prima, Ao quando Pater, dum vixerat, ſua bona diſſipavit, ſeu prodigas largitiones aliis diſtribuit cum præjudicio legitimæ filiorum; poſſit nihilominus filius integram petere, quanta fuiſſet conſecutus, ſi diſſipatio nequaquam proceſſiſſet.

Reſp. Si mala fide pater, puta ut filio legitima decreſceret, ſua bona diminuit, poſſe: non verò, ſi bona fide. Ita Azor. *p. 2. lib. 2. c. 27. q. 9.* Ratio eſt, quia mala exiſtente fide pater peocavit contra Jus debitum filiis, ergo injuriam propellere ſemper poterit filius: At non peccavit, ſi bona fide, unde jus filius noo habebit contra bona ſine fraude diminuta patris.

3 Difficultas ſecunda: Si Pater vivens expoſcenti filio, filiæve ſuam legitimam iotegram tradidit jozta facultates, quibus tooc fruebatur, poteſtne deinde filius, vel filia eatincto patre, petere aliquid amplius, ſi fortè amplificatum poſtea fuerit patrimoniũ patris?

Reſpondeo. Non poſſe docent aliqui apud Covarr. *in capitul. quamvis, de pactis, in 6. p. 3. §. 1. n. 2.* quia ſatis eſt, eos aſſequi legitimam, habita ratione ejus temporis, quo illam exegerunt. Poſſe tamen docet communior ſenteotia. Ita Covar. aliique apud ipſum *ibid.* quia legitima debetur omoinò ex bonis, quæ mortis tempore parentes relinquunt.

4 Sed quid; ſi filia renunciaverit futuræ Patris ſucceſſioni? Certè id in filiabus uſu venire ſolet, quæ cum nuptias contrahuot, pactum ineunt cum Parentibus, ut contentæ ſiot ſua dote; & ſic renunciant cuicumqoe juri, quod alias habent, vel habere poteruot io parentum bonis.

Reſpondeo: Si vi, meto, dolo inductæ, etiam cum Juramento renunciaverint ejuſmodi filiæ; ao poſſint adbuc præmiſſa, vel non præmiſſa diſpenſatione iogreſſum habere ad bona paterna, quando advertunt ſe fuiſſe notabiliter deceptas, conſtat ex dictis ſupra, *lib. 3. in decal. cap. 3. num.* 6. 21. & 25. rurſus *c. 7. §. 3. nu.* 16. At ſi voluntariè ſine ulla deceptione renunciaverunt, ſed abſque Juramento irritam eſſe ejuſmodi renunciationem, juta quæ, affert Azorius, *p. 2. lib. 2. c. 28. q. 1.* decernunt. Si verò prædictæ voluotarię renunciationi juramentum adjunxeruot, ut nunc communiter adjungi ſolet, valet renuociatio, ſeu à jurante ſervari debet; quia, ut dictum eſt, ſuprà *l. 3. in dec. c. 3. §. 3. n. 11* juramentum homini præſtitum ſemper obſervari debet, quoties ſine peccato obſervari poteſt, ut certè poteſt in caſu noſtro; neque enim filia peccat, ſi ſua dote contenta, velit reliqua pareotibus cedere.

Puto oihilominus Primò, filiam poſſe à Superiore petere relaxationem ab hoc juramento etiam voluotariè facto, ut dictum à nobis eſt ſupra *l. 3. in dec. c. 3. §. 5. nu.* 47. Puto ſecundò ex dictis ſupra, *l. 3. in dec. c. 7. §. 2.* & docent Azorius, *ib. q. 3.* Parentem poſſe remittere hoc juramentum filię, quia factum fuit in commodum ipſius Patris, quare tunc filia, ſine alia juramenti diſpenſatione, conſequi ex æquo poterit hæreditatem cum fratribus. Immò ſi Pater io ſuo teſtamento ad aliquam hæreditatis partem filiam eamdem vocaverit; debebit omninò à fratribus admitti, non obſtante ejuſdem filiæ renonciatione. Ita Covarruvias apud Azor. *l. c. q. 4.* Ratio eſt, quia illa vocatio, eſt tacita remiſſio juramenti filiæ. Adverte, quod dictum eſt de filiabus, intelligendum eſſe cum Covarr. *ibid.* etiam de filiis, ſi fortè hi, modo dicto, cum juramento renunciaverint; par enim eſt ratio de utriſque: quicquid aliqui cootrà opinati ſint.

5 Dictum autem eſt *num.* 4. (Pactum ineunt cum Pareotibus) nam quaodo pactum hoc initum eſt ioter fratres, gratia ipſorum, non verò Patris, etiamſi fuerit cum juramento, irritum omninò eſt; quia turpitudinem continet, dum de Patris viventis hæreditate, abſque ejus conſeoſu tractatur. Quod ſi is Patris conſenſus pacto jurato additus fuerit, valebit pactum, obligationemque non regrediendi ad bona Patris ioducet, jam enim non ampliùs dictam turpitudinem continet. Solùm advertendum: idem pactum juratum, etiam cum conſenſu Patris, gratia fratrum initum, evaneſcere, ſi moriantur fratres, ſuperſtite Patre; quia tunc ceſſaote fioe ptiocipali juramenti, ceſſaret ejus obligatio.

6 An Monaſterium ſtare obligetor hujuſmodi pacto; An idem pactum pro oullo habeatur tranſeunte Patre ad ſecuodas nuptias? An eadem reounciatio de bonis paternis extendatur ad hæreditatem Avunculi? & ſimilia, vide fuſè apud DD. citatos ab Azorio, *l. c. c. 22.*

§. IV. *De fratrum, ſororumque mutua obligatione quoad alimenta.*

1 QUidam filio prodigo effuſior, hęreditate demortui Patris, immò & viventis germani fratris ad aſſem exhauſta luxu, atque deliciis, poſcebat alimenta ab eodem ſuo fratre, qoi expilatum à ſuo germano patrimonium, aliis bonis per extraordinarios labores acquiſitis, fortunatè compenſaverat: obligaturne frater ea fratri ſubminiſtrare? is enim, ot vita innocens eſt, & pius, à Theologis noſtris id ſciſcitatur; certus alioqui, niſi peccet, ea profuſiſſimo fratri omninò velle denegare.

2 Diximus fratrem, etiam ex una parte fratrem, ſive ex Matre tantùm, quo pacto vocatur *Uterinus*, ſive ex patre tantùm, obligari fratribus ſuis; non ſolùm extremè, vel graviter indigentibus ſuccurrere; id enim, ut ſupr. *c. 1.* diximus, commune eſt omnibus proximis: ſed etiam ordinaria paupertate laborantibus; atque adeò fratres fratribus debere convenientia, juxta cojuſcumque ſtatum alimenta præſtare, quando aliunde ea frater habere non poteſt. Ita Azor. *l. c. c.* 40. Trull. *l. 4. in dec. c. 1. d. 9.* citantes jura civilia. Quod etiam in ſimili oeceſſitate extenditur ad filios ex fratre, ut innui *c. 3. §. 1. n. 1.*

Ratio eſt, quia plus urget pietas in tanta propinquitate, quàm in gradu remotiore: cùm igitur major pietas urgeat pro fratribus, ac dictis nepotibus; etiamſi malè diſſipaverint facultates ſuas, aderit obligatio: ut in ſimili de Patre, & filio; non multò ante dictum eſt.

3 Quod affirmamus de fratre; affirmamus de ſorore, quoad danda illi alimenta (alimenta inquam, nam de dote, lege Molinam, *tr. 2. de juſt. d.* 225. *cauſa legitima.*) ut autem reſipiſcat tuus frater, vel ſoror à malo, atque aſſueſcat labori, & iodustriæ, poſſe ad tempus aliqua te (dummodo fame non pereant) ab illis ſubtrahere, ne dubium ſit.

4 Obiicies; Ergo ſorori, quæ verbi gratia, in proſtibulo familiam infami nota, ſine fratris culpa, deturpavit; ſi ea poſteà iodigeat, fratrem coges ad ſuppetenda alimenta? à recta hominum exiſtimatione id abſonom omnioò videtur: idem dici poteſt de fratre, qui per grave aliquod familiæ dedecus ſe depauperavit. Reſpondeo in hoc, vel ſimili tam ſevero evento, aliunde fratrem probabiliter, ſaltem ad tempus non cogo: Memoria enim eſt revocandum, Patrem filio denegare poſſe alimenta, ſi filius committat aliquod ſcelus ex illis, quæ ſupra *c. 3. §. 1. num.* 9. declaravimus. In caſu igitur ſororis hujus eodem modo, quo ibi, philoſophare; ſummique Dei legem non eſſe niſi admodum rationi conſonam intelliges, & deoique ſic diſtingue: Si ſoror adhuc io patrando ſcelere perſiſtit, deſeratur, ut hac Medicina in ſanam mentem redeat: ſi ſatis ſit emendata, non video, cur à fratre ſit deſerenda: ſaltem quoad vitæ neceſſaria, præſertim ſi ſine gravi detrimento id poſſit frater. Idem proportionaliter dic de cęterix propinquis, &c.

Quoad Correctionem.

5 Quandoquidem de obligationibus inter conjunctos locuti ſumus: illud deniq; hic obiter meminiſſe,non erit inutile. Aſſero enim, ſive ob correctionem, id eſtne rurſus delictum committatur: ſive ob juſtam vindictam ; id eſt, ut ſolvatur debita pœna à committente delictum ; poſſe moderatè (non licere enim immoderatè, certum eſt) verberari, multoque magis, verbis (ſed non, quæ graviter infament) increpari à Patre, Viro, Fratre, Magiſtro, Domino, Seniore, Filium, Uxorem, ſororem, ſeu Fratrem minorem, diſcipulos, Servos, Pueros, etiam Clericos. Bonac. *de cenſuris, diſp.* 2. *q.* 4. *p.* 4. Reginald. *lib* 20. *n.* 51. Trullench. *lib.* 4. *in decal. dub.* 6. *n.* 8. Molina, *to.* 1. *diſp.* 28. Sanc. *lib.* 10. *de matr. diſt.* 18. *n.* 6. Ratio eſt, quia Superiores omnes poſſunt uti mediis moderatis ad ſubditorum bonum. Filium Sacerdotem ob cauſam verè rationabilem, ut ſemper in prædictis ſupponimus; poſſe licitè, & ſine timore excommunicationis à Patre moderatè verberari, docet Bonac. *ibid.* citat. Navar. aliique, negant Toletus, *lib.* 1. *c.* 23. Salon. 2. 2. *q.* 65. *art.* 2. *concl.* 1. utrumque probabile: quia utrique ſua non deeſt cognita facilis ratio.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

LIBER SEXTUS
IN DECALOGUM.

Non occides.

HOc ordine de Homicidio ſermonem inſtituemus. De Homicidio juſto. De injuſto ſui ipſius. De injuſto Proximi. De obligatione reſtitutionis ex illo.

CAPUT PRIMUM.

De Homicidio juſto.

1 JUSTUM, & ſine peccato eſt Homicidium, ſi (etiam authoritate propria) fiat ob defenſionem vitæ, bonorum, honoris: deinde ſi fiat ad maleſactores puniendos: denique ſi fiat in Bello juſto.

§. I. *De Homicidio ob defenſionem vitæ.*

2 UT vitam meam defendam (non verò ut vindictam ſumam) communis eſt doctrina, poſſe à me occidi eum, qui me injuſtè aggreditur, etiam intendendo ejus mortem, ut medium meç vitæ (licet is ſit meus Pater, Filius, Frater, Dominus, Conjux, Sacerdos, Religioſus, &c. ſine periculo excommunicationis, vel irregularitatis. Sic Hurtadus, Dicaſtillus, aliique contra alios apud Dianam *par.* 6. *tr.* 7. *reſ.* 41.) cum moderatione inculpatæ tutelæ, hoc eſt, quando alia via tutari meam vitam, vel mutilationem non poſſum. Sic Petrus Navarrus, *lib.* 2. *c.* 3. *n.* 326. & 345. Sylveſter, *V. Bellum* 2. *q. præſertim* 5. & 7. Sayr. *lib.* 3. *Theſaur. c.* 27. *num.* 13. Leſſius, *lib.* 2. *c.* 5. *dub* 8. Bonac. *tom.* 2. *diſp.* 2 *de reſtit. in partic. q. ult. ſect.* 1. *p.* 8. Ratio eſt, quia naturæ inſitum habemus, velle vitam, & membra, quantum poſſumus, cuſtodire, juxta illud *l. ut vim, ff. de juſt. & jur.* & *alibi* toties decantatum, *Vim vi repellere licet.*

3 Obſtas Primò. At fortaſſe ille eſt amens, vel ebrius; & ſic, non peccat me invadendo. Reſ. at certè injuſtè materialiter mecum agit. Adde à nulla recta ratione poſſe innocentem conſtringi, ut ſe permittat occidi à quolibet, quacumque bona fide, procedente. Ita Molina, Bartolus, Gomeſ. Leſſ. apud Dicaſtill. mox citand. *n.* 27.

4 Obſtat Secundò, at fortaſſe invadens eſt in mortali. Reſp. at fortaſſe ego invaſus non ſum in gratia; Cur ergo tenear vitam amittere, & damnari? non enim teneor æternam ſalutem meam alterius ſaluti poſtponere. Adde, tunc ad ſummum me debere vitam meam temporalem vitæ æternæ proximi poſtponere, quando proximus ita eſt in extrema neceſſitate, ut non ſit alia via pro ipſius ſalute, niſi meç vitæ amiſſio; ſed in caſu noſtro, jam habet proximus aliam viam, nempè deſiſtere ab invadendo. Ergo, &c. Dico (ad ſummum) propter dicta ſupra, *lib.* 5. *c.* 1. *§.* 2. *n.* . .

5 Jam verò ſi poſſum, obligorne ſub mortali cum morte temporali alterius me defendere? Reſpondeo, me non obligari communior fert ſententia. Ita Leſſius, *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 55. & 92. Molina. Toletus, Sà, aliique, quos citat, ſequiturque Dicaſtillus, *lib.* 2. *de juſt. tract.* 1. *dub.* 12. *num* 34 *diſt.* 10. quia cum laude ex virtute charitatis præferre poſſum proximi vitam vitæ meæ. Confirmatur, quia nemo tenetur horrido illo modo, nimirum occiſione alterius, vitam ſuam defendere; ſicuti nemo tenetur difficili ſui brachii abſciſſione eandem vitam conſervare. Verùm, licèt hanc opinionem cenſeam probabiliſſimam, quia tunc non eſt velle mortem propriam, ſed actum illum honeſtum charitatis, quæ honeſtas melior eſt, quàm vita mea. Tamen puto eſſe diſtinguendum: ſi enim proximus ſit Pater, Filius, Princeps meus, &c. poſſum præferre ob pietatis officium. Et ſic concedunt communiter Doctores cum Joanne Sanchez, *diſp.* 10. *num.* 9. *verſus finem*, me ad ſalvandum Patrem à naufragio poſſe permittere, ut ipſe accipiat tabulam, etiam à me occupatam, immò illam ipſi tradere, mea vita neglecta: id enim virtutis eſt pietatis. At poſſe. Ratio eſt, quia ego non ſum dominus vitæ meæ, quam mihi veluti uſque ad ultimum ſpiritum conſervandam commendavit Deus: ergo, niſi aliud major virtutis actus permittat, (ut diximus in prædictis Patre, & Filio, &c & ut fuit in ſanctis Martyribus, qui noluerunt ſe defendere propter fidem) obligor omnia media, ſaltem non multum mihi difficilia, ponere ad illam cuſtodiendam: quale profectò eſſe ſuppono, me defendere, quamvis cum alterius morte; quæ, experientia teſte, mihi horrida non eſt, ſi mihi eidem vitam parit. Ad rationem in contrarium modò dictam: ajo, illud ipſum indigere probatione, an ab honeſtate charitatis communis evincatur obligatio, qua urgeor ad cuſtodiendam vitam meam; cùm tamen contrarium probet illud ab omnibus admiſſum pronunciatum, *Prima charitas incipit à ſe ipſo*. Dixi (abſolutè:) nam ut innui, ob aliquem excellentiorem virtutis actum poſſum permittere me occidi, ſic enim, ſi mea mors damnum nullum infert Reipublicæ, infert mors alterius, ſinam me occidi cum laude, ex motivo charitatis Patriæ. Sic etiam, qui ad moriendum ex fame juſtè damnatus eſt, poteſt cibum ſibi fortè oblatum reſpuere, & mori, quia exercebit actum virtutis obedientiæ. Præterea, ſi prudenter putem me eſſe in gratia, invaſorem verò in mortali; tunc profectò non teneor (eſto poſſim, ſicuti innui, *num.* 5.) ut me defendam, illum occidere; quia tunc intercedit actus virtutis miſericordiæ. Et de his, ac ſimilibus, non verò abſolutè (ut concedit Bon. *tom.* 3. *diſp.* 3. *circa* 1. *dec. præcep. quæſt.* 2. *de Charit. p.* 4. *num.* 5.) intelligitur illud S. Jo: *Majorem hac dilectionem nemo habet: quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.*

6 Adverte duo. Alterum moderamen inculpatæ tutelæ requiritur, ut non plus agas, quàm opus ſit ad defenſionem; Puta, ſi tuam ſatis defendere vitam potes minis, ac verbis; ne verberes: ſi verberibus, ne mutiles: ſi mutilatione, ne occidas. Alterum, ſi alia via, V. G. fugiendo te tutari poſſis; fugere teneris, ſi dedecori magno tibi fuga non vertitur; ut certè non verteretur, ſi eſſes Religioſus. Non ita ſi vir ſit nobilis, quamvis ſit Clericus, cui dedecus eſſet, ſe in pedes dare: ita Dicaſtill. & de Lugo apud Dian. *p.* 9 *tr.* 7. *reſ.* 46. Pari modo fugere obligaris à Patre, Filio, Marito, Fratre, &, ex mea quidem ſententia, ſive minore, ſive majore: Immò ab ebrio quocumque, nam non dedecus, ſed pietas, vel prudentia, ejuſmodi fuga cenſetur ab omnibus; Sic Mend. 2. 2. *diſputat.* 170. *ſect* 16. §. 236 Mald. 2. 2. *tract.* 3. *capital.* 1. *dub.* 12. Quid ſi, cum ſine dedecore poſſis fugere, non fugias, ſed occidas invaſorem injuſtum, tenerisne ad reſtitutionem ex homicidio? Reſpondeo, de hoc dicam inferius, *c.* 4. §. 3. *num.* 16.

Adulter, & Proſcriptus an ſe defendere queant?

7 Sed adhuc inquires, Primò; an Adulter in adulterio deprehenſus, & an proſcriptus à Principe, id eſt, qui ex ſtatuto poteſt à quolibet occidi; poſſunt ſe defendere occidendo eos, qui ipſos occidere aggrediantur?

8 Re-

Digitized by Google

8 Reſpondeo, adulterum poſſe, quia in foro conſcientiæ non juſtè invaditur à marito, ut mox § 4 *n.3.* dicetur. De proſcripto, ſeu bannito; major eſt difficultas. Nellus, *in tr. de bannitis, p.2. ſecundi temporis, q.49.* probabiliter negat; quia, ſi is juſtè ab altero poteſt, injuſtè contra illum pugnabitur; ſecus, eſſet bellum juſtum ex utraque parte. Concedit Carterius, *in pract. crim. de homic.* & Decius, *in l. ut vim, ff. de Juſt.* quia ſtatutum illud non poteſt præjudicare juri, quod quilibet habet ad ſuam vitam defendendam.

9 Hinc ea Soto, *lib.1. quæſt.1. art.7.* qui ſcit bellum, in quo militat, eſſe injuſtum, licitè poteſt etiam in ipſa pugna (cum quadam cautione jam jam offerenda) militem alterius juſti exercitus occidere, ne ipſe ab hoc occidatur. Ratio eſt, quia injuſtitia belligerandi ex parte Principis, non tollit jus defendendi propriam vitam. Cautio autem eſt, ut dictus miles injuſtus ceſſet ab occidendo, & admoneat militem juſtum de ſua hac ceſſatione: nam ſtatim tunc non erit ampliùs miles injuſti belli, & ſic poterit ſe defendere: & ille alter jam non poterit ampliùs hunc juſtè interficere. Hic tamen injuſtus miles juſtè punietur à ſuo Rege, ut legitimo judice, de delicto patrato, quo militabit injuſtè. Ita S. Antoninus, Abbas, Petrus Navarr. Leſſ. Covar. Bonac. aliique, quos citat, ſequiturque Dicaſtill. *lib.2. de juſt. tr.2. diſp.10. dub.8.*

An ut defendas unum ex proximis, poſſis alium occidere?

10 Inquires Secundò: An liceat aggreſſorem proximi occidere, ut defendas ipſius proximi innocentis vitam; nam ut defendas bona ejuſdem temporalia, mox §.2. *n.8.* dicam. Reſpondeo; ſicuti ad meam, ſic ad innocentis vitam defendendam; cum dicto moderamine poſſum, quia ſi licitè occido invadentem injuſtè mea bona, ut mox dicetur; multò magis, injuſtè invadentem vitam mei proximi; quam, ut bonum meum, reputare debeo.

11 An tenear? diſtinguendum eſt; nam ſi invaſus eſt Pater, Mater, Filius, Uxor, Princeps Subditus, immò ſolùm Vaſſallus, vel ſimili modo mihi conjunctus nec mihi ex defenſione immineat gravo periculum: obligor eos morte injuſti aggreſſoris defendere; id enim poſcit charitas iis debita, & aliquando juſtitia, ſi curam proximi geram, &c. Ita Leſſius, Molin. apud eundem Dicaſtill. *loc. cit.*

Si verò ſit unus ex communi proximo, non obligor. Ita Suarez, *tom.5. diſp.49. ſect.3. nu.x.* quidquid in contrarium videatur innuere Dicaſtill. *loco citato nu.84* quia tunc quaſi æqualiter, & non cum magno exceſſu, urgere me charitas poteſt pro vita invaſoris: Unde alterutri favere, non eſt magna deordinatio; Quod ſi invaſor injuſtus eſt tuus Pater, filius, vel ſimilis, non te obligo ad eos occidendos, ut defendas invaſum, quamvis innocentem; quia te excuſat, immò prohibet tanta conjunctio; Sicuti nec obligatus morte invaſoris, eum defendere, qui licitè V.G. ob martyrium, vel aliam cauſam honeſtam, ſuam mortem permittit, ita Dicaſtill. *loco cit. nu.*100. eadem enim cauſa honeſta te à morte invaſoris poterit cohibere.

An te non aggredientem aliquando occidere poſſis?

12 Inquires Tertiò; An liceat aliquando ob tuam defenſionem interficere innocentem te non aggredientem? Solet afferri exemplum duplex. Primum: Si quis V.G. te aggrediatur; obiiciatque, quaſi pro ſcuto, hominem innocentem, poteſne occidere hunc innocentem, ut ab aggreſſore te defendas? Secundum: Si tu V.G. equo inſidens fugias inimicum te occidere volentem; poteſne conculcare puerum, vel claudum in via forte jacentem; ſi aliter vitæ tuæ ſervire non vales? Reſpondeo, utrumque poſſe, non intendendo mortem pueri, nec impelendo innocentem, ſed aggreſſorem; quamvis inde intermedia perſona innocens vulneretur, & cedat: Ratio eſt, quia id non eſt directè occidere, ſed tuam ſervare vitam; quamvis inde per accidens, & indirectè alterius mors conſequatur: Quemadmodum omnes concedunt, poſſe in bello juſto contra Civitatem rebellem bombardas explodi, quorum ictibus morientur plures pueri prorſus innocentes; ſi aliter victoria contra Civitatem haberi non poſſit.

13 Quid, ſi ille puer in via jacens, non ſit baptizatus? Reſpondeo. Leſſ. *l.2. c.9. dub.9. n.59.* putat non licere tunc illum modo dicto conculcare, at non licere, colligatur ex dictis *ſup. l.5. c.1. §.1. n. præſertim* 8. in ſententia Jo. Sanch. tu perpende; nos enim, in caſibus tam raro accidentibus, diù immorari non debemus.

Hinc obiter advertas velim, cur Reſpub. Tyranno volenti totam communitatem deſtruere poſſit tradere innocentem, quem ipſe occidet communitate ſervata; non poſſit verò eadem ipſa Reſp. eundem innocentem occidere, quamvis ſic ſervanda ſit Civitas. Ita Petrus Navarr. *l.2. c.3. n.*120. Lopez, *p.1. c.60.* Leſſ. *l.2. c.9. dub.7. n.*39. Ratio enim eſt, quia hoc eſſet directè innocentem necare, illud indirectè, & ratio ulterior eſt, quia actio tradendi illum innocentem Tyranno, non eſt ex ſe intrinſecè mala, poteſt enim eſſe ad alium finem; eſto Tyrannus abuſurus ea ſit ad injuſtè occidendum; quare illum poterit exhibere Reſpub. propter ſuam neceſſitatem: ut etiam poteſt exponere periculo vitæ ſuæ ad defendendam Civitatem, imperando ut maneant in ſua ſtatione, ut militent, ut hoſtes aggrediantur, & ſimilia: At actio innocentem occidendi cùm ſit per ſe intrinſecè mala, nullam excuſationem admittere poteſt:

14 Quòd ſi innocens renuat in priori caſu tradi in manus Tyranni, tunc Remp. poſſe illum condemnare ex Valentia, *tom.3. diſp.5. q.8.* & Soto *l. de juſt. q.6. art.5.* in pœnam inobedientiæ in gravi; occideret enim jam nocentem. Sed in ſententia Jo. Sanch. ſupra *l.5. c.1. §.1. n.4.* id an procedat, *ibid.* vide. Quod ſi (ſtando in ſententia Valentiæ) renueret, quia vellet potiùs à ſua Republica morte benigna interfici, quàm à Tyranno morte fortaſſe crudeli: poſſetne licitè occidi à Republica. Id tu cogita; eſt enim caſus: ſi non metaphyſicus, certè rariſſimus.

An per præventionem occidere poſſis inimicum?

15 Inquires Quartò. An poſſim licitè prævenire occidendo eum, qui me parat occidere? Reſpondeo. Duo hic ſunt diſtinguenda. Alterum videtur certum; incertum, & periculoſum alterum. Certum videtur, poſſe à me cum moderamine toties dicto interfici eum, qui proximè, & in procinctu parat me injuſtè aggredi. Ita Navarrus *in ſumma, capit 15. nu 3.* Sylveſter. *V. Homicidium 1. q.2.* Bannez, *2.2. quæſt.64. art.7. dub.4.* Leſſ. *lib.2. cap.9. d.8.* Ratio eſt; quia illa propinquitas periculi eſt moraliter actualis aggreſſio. Dari ſolent exempla. Si Maritus evaginet gladium, ſi ſub cervicali abſcondit pugionem, ſi ſicarium domum adducit ad uxorem noctu occidendam; poteſt tunc, ſi moraliter certò id præadvertat Uxor prævenire occidendo illum, vel ſicarium, ſi alia non apparet ſalus: Secundò, ſi quis eat ad ſolvendum canem, vel leonem, ut me fugere non valentem dilacerent; poſſum eum antè necare, quam beſtias ſolvat. Tertiò, ſi famulus me interimere tentet, præſente, atque imperante Domino: poſſum ipſum Dominum præveniendo è medio tollere, ſi aliter mortem vitare nequeam. Quartò, ſi venenum mihi paraſti, nec ego poſſum illud vitare, niſi aliquo artificio illud tibi propinem, propinare tibi utique poſſum. Hæc, & ſimilia, ideò licitè fiunt (ſed non ea affectu odii, at, ut me liberem) quia adeſt jam præſens, & mortaliter actualis aggreſſio, &c.

Et fortaſſe quando Molina, *de juſtit. tom.4. tr.3. diſp.7. n.1.* videtur concedere, in propriam, vel aliorum defenſionem, latronem, qui vias publicas tenet, poſſe à quopiam interfici; tunc (puto) concedit, quando proximè is mortem parat, & damna Viatoribus. Rurſus quando Leſſius, *lib.2. cap.9. n.48.* docet maleficam, quæ magicis artibus aſſiduè nocet per dæmonem, poſſe cogi verberibus ad deſiſtendum: quando non adeſt alia via eam compeſcendi, immò quando Bonac. *tom.2. diſp.2. reſtit. in par. q. ultim. ſect.1. p.9. n.4.* addit, poſſe occidi; tunc eſt, quando actu vitæ aliorum inſidiatur per dæmones quaſi per famulos, &c.

Alterum incertum. An liceat interficere eum, qui veluti remotè parat me de medio tollere? Varia afferuntur exempla. Inimicus meus quærit opportunitatem me occidendi; an antequam illam inveniat, poſſim ego illum interficere? Idem præcipit ſuis famulis, ut ii me circumveniant, occidantque; an poſſim famulos, vel Dominum præveniendo occidere? Meus adverſarius adit Judicem, nec deſiſtere vult, tentatque falſis teſtibus mihi delictum imponere, vel omninò occultum propalare, ut ſic ego injuſta morte puniar: poſſumne, vel teſtes, vel adverſarium occidere; vel etiam ipſum Judicem, quando aliam evadendi viam non habeo, & mihi clarè conſtat ipſum injuſtam ſcienter ſententiam in me eſſe prolaturum? Idem quæritur, ſi ob hos teſtes falſos deberem amittere honorem, vel ampla bona temporalia: idemque ſi falſis, ſeu injuſtis detractionibus famam graviter obſcurare quis tentaret. Idem ſi quis iniquè impediret creditores meos, ne mihi in re notabili ſatisfaciant: nam ad honorem, bonaque mea tuenda poſſum, ut mox dicetur, injuſtum actualem invaſorem, cum moderamine prædicto, interficere.

16 Dico. Quamvis aliquid id concedant, ut Bannes, *loco cit.* probabilequè putat Petr. Navarrus, *lib.2. cap.3. nu.361. & 375.* Dicaſtill. *mox* citandus: & quoad accuſatorem, Sanchez, *in Decal. lib.2. cap.39. num.7.* lege item Layman *lib.3. ſect.5. tr.3. p.3. c.3. nu.1.* Ego cum aliis ſic pronuncio, licèt ſpeculativè hæc fieri poſſe probabile appareat; tamen in praxi nullo modo ſunt excipienda. Ita Sotus, *l.5. q.1. a.8.* Leſſ. *l.2. c.9. dub.8. n.64.* Dian. *d.3. reſ.97. & p.5. tr.4. reſ.6.7. & 10.* Bonac. *l.c. num.7.*

Ratio eſt, tum quia quando aggreſſio eſt modo explicato remota, nunquam moraliter deerit alius modus defenſionis: tum quia facilè ſic perturbabitur. Reſpondendum aperitur oſtium ad plura homicidia occultè committenda. Scio has, ſimileſque noſtras rationes non placere Dicaſtill. *l.2. de juſtit. tr.1. diſp.10. dub.9.* & apud Dian. *p.8. tr.7. reſ.43.* vide etiam *reſ.52.* ſed immeritò.

An ad recuperandum honorem liceat occidere? Remiſſivè.

17 Inquires Quintò. An finita aggreſſione, liceat injuſtum aggreſſorem perſequi, ad meum honorem reficiendum? Reſpondeo id pertinere ad ea, quæ mox §.3. *à n.x.* ſunt explicanda.

§. II.

§. II. *De Homicidio ob defenſionem Bonorum.*

1 LIcere occidere volentem mea bona alicujus momenti injuſtè occupare, ſi aliter ea defendere nequeam, certũ eſt, tum jure naturæ, tum civili. Ita Sotus, Leſſ. *l. c.* aliique Sylveſter, Cajet. Navarr. Valent. Sotus, Molin. Laym. aliique apud Dicaſtillum, *l. 2. de juſt. tr. 2. d. 10. dub. 5.* quia ſecus improbis daretur occaſio bonos, & innocentes ſpoliandi, *l. furem, ff. ad legem Corneliam, de ſicariis, & l. 4. ff. ad legem Aquiliam, c. interfeciſti, de homic.* Quo jure fruuntur etiam Clerici, Religioſique ſine periculo irregularitatis, cùm nulla ratio, nec ullum jus eos condemnet, dixi (injuſtè:) nam extremè indigens V. G. cùm habeat jus ad bona, quæ ſibi opus ſunt ad vitam; occidi, ſi ea occupet, non poteſt. Ita Mol. *t. 3. tr. 3. diſp. 16. n. 8.*

2 Verùm tres apparent nodi, qui ſint explanandi. Primus, Eccujus momenti hæc bona eſſe oporteat: Reſpondeo. Certum eſt, pro re minima occidi furem non licere; non enim Chriſtianæ Charitatis eſt uno, vel altero aureo vitam proximi poſthabere. Docent ergo Sotus, *lib. 5. q. 1. art. 8.* aliique, debere eſſe bona magni momenti, Bonac. *tom. 2. diſp. 2. de reſt. in part. q. ult. ſect. 1. p. 50. num. 1.* magni valoris. Molin. *tom. 4. tr. 3. diſp. 16. num. 6.* non ſatis eſſe valorem trium, quatuor, vel quinque ducatorum: Dicaſtillus, *lib. 2. de juſt. tract. 2. d. 10. dub. 5. n. 50* longiſſimè majorem quantitatem requiri, quam ea, quæ in furto eſt ſufficiens ad morale. Annotationes *ad Aretinum, de Maleficiis*, apud Dianam *p. 5. tr. 4. reſ. 58.* monent non debere eſſe minoris valoris, quàm duorum aureorum. Sed profectò cenſeo debere ex circumſtantiis id expendi: unus enim, vel alter aureus erit magni momenti pro eo inope, cujus integrum patrimonium in illo aureo reſidet. Contrà, decem vel viginti erunt exigui ponderis, pro Rege, vel valdè divite. In ſumma, res, propter cujus defenſionem eſt quis interficiendus, debet eſſe magni momenti, vel ea ſe, vel in ſui æſtimatione, vel ex aliquo damno conſequente, &c.

3 Illud Molinæ, *ib. n. 7.* contra Baldum, alioſque non reprobo, licèt res ſit unius, vel minoris valoris; ſi illam quis reſiſtente Domino, vel cuſtode, vellet auferre, ſeu ejus poſſeſſionem occupare, poſſe interfici, ſi aliter repelli nequeat; quia non injuſtus ſolùm, verùm etiam contumelioſus graviter eſt (ut ſupponi omninò debet) contra præſentem Dominum is, qui ſic tentat alienum arripere. Addit Leſſius, *l. 2. c. 8. dub. 11. nu. 69.* ex Covarr. etiamſi deinde recuperare per Judicem poſſet. Hinc decerne, peccaviſſe. Vineæ magnæ cuſtodem nudius tertius, qui accedentem de die homunculum ex plebe, ad uvas non multas, ut ſit, ſuffurandas, clamoribus primò, mox explulſo in vacuum ſclopo exterruit, denique nolentem deſiſtere ejuſdem ſclopi vi, emiſſo plumbo, interfecit, & ratio quod peccaverit, eſt: quia res ſurripienda erat modica, & contumelia, quæ ſic cuſtodi inferebatur, ferè nulla.

4 Secundus nodus. Si te jam ablata fur fugiat, licetne illum perſequi & occidere, niſi rem dimittat? Reſpondeo eſſe diſtinguendum. Id enim vel ſit incontinenti, hoc eſt, in ipſo actu, vel ſine fugæ, quando nondum moraliter cenſetur res eſſe ſublata, ſed res auferri, & tunc furem occidere tibi conceditur. Ita Sylveſter. *V. Bellum, 2. n. 3. & num. 50.* Leſs. *ib. n. 74.* Sanch. *l. 2. de Matrim. d. 22. n. 27.* multò magis, ſi illum clamando admonuiſti, ut niſi rem dimitteret, ſclopum V. g. in ipſum exploderes. Vel id ſit ex intervallo, poſtquam ſcilicet fur rem ablatam pacificè domi ſuæ habet, & tunc non potes furem occidere, quia eſſet mera vindicta.

5 Fatror tamen eſſe probabile, cum Vaſq. *c. 5. de reſt. §. 5. d. 4. nu. 43.* aliique apud Dian. *p. 8. tr. 7. reſ. 47.* Leſſ. & Reginald. apud Bonac. *l. c. n. 4.* ſi non eſt ſpes aliter recuperandi, vel eſſet timor recuperandi cum magna difficultate; poſſe te tentare rem tuam ſivè immobilem, ſivè mobilem (ſi extat in individuo, cur id ponatur, vide mox §. 3. *num. 4.*) reſumere. Quòd ſi fur contra renitatur, indebitamque ſuam poſſeſſionem cuſtodire contendat, poſſe occidi; quia tunc injuſtè te fur impedit, & moraliter, ſeu æquivalenter te aggreditur; & conſequenter infert vim, quam repellere fas erit tibi.

6 Tertius nodus. Nolente, ſeu repugnante invaſo, poſſumne licitè ejus res defendere morte invadentis? Reſpondeo, ſi de vita defendenda ageretur, poſſem; quia nemo eſt Dominus vitę ſuæ: quare invaſus non poteſt cedere juri vitam ſuam defendendi. At deberemne?

Reſpondeo. Cùm repugnantia hæc invaſi ſit, ac ſi nulla eſſet, ideò idem hic dicendum, quod diximus §. 2. *n. 50.* Ubi nulla mentio eſt repugnantiæ. Illud nota, ſi invaſus juſta de cauſa ſuæ vitæ juri cederet, ut ob virtutis actum, modo dicto §. 2. *n. 6.* tunc quamvis licitè poſſem ipſum invaſum defendere, tamen non tenerer; quia licèt & mihi ex eodem virtutis actu defenſionem omittere.

7 Verùm cùm nunc agatur de defendendis bonis externis, honore, fama, &c. Dico non poſſe, quia invadens nullam vim tunc infert invaſo, qui jam validè cedit juri ſuo, & conſequenter ceſſat ratio, cur ego occidere poſſim illum, qui eum aggreditur. Excipe cum Leſſ. *l. c. dub. 13. n. 88.* niſi res invaſi ad me pertineant, ut ſi bona ablata eſſent mihi debita; tunc enim mihi invito vis inferretur. Sic etiam Maritus poteſt occidere juvenem vim inferentem uxori quomodocumque conſentienti, quando illum aliter avertere non poteſt: nam pudicitia uxoris pertinet ad honorem Mariti.

§. III. *De homicidio ob defenſionem honoris, & pudicitiæ. ubi de Duello.*

1 QUod modò ſtatuimus de defenſione bonorum temporalium, extendi ad defenſionem honoris, & pudicitiæ palàm eſt: ſi quidem hæc æſtimabiliora, quàm illa ſunt bona. Ita Salon. *2. 2. q. 64. art. 7. Controv. 1.* Tolet. *l. 3. c. 6.* aliique apud Dian. *p. 8. tr. 7. reſ. 48. fine*, quibus adde Val. Mol. Navarr. apud Dicaſtill. *l. c. n. 64. & 66.*

Honeſtus ergo vir, ne alapa Verbi Gratia percutiatur, honeſtaque mulier, ex Cajetan. *2. 2. q. 64. a. 7.* Sylveſt. *V. Homicidium 1. q. 5. & paſſim*, ne impudicam maculam patiatur, occidere etiam ſine timore irregularitatis invaſores poſſunt, quando aliter conſulere ſibi nequivit. Ita Suar. Bonac. Conin. & *paſſim* apud Dian. *p. 5. tr. 15. reſ. 16.* & patet ex Clem. *ſi furioſus, de Homic.* Addit Bonac. *t. 2. d. 2. de reſt. in partic. q. ult. ſect. 1. p. 10. num. 12.* poſſe invaſum condonare vitam invaſori patiendo violationem ſui, quando non eſt periculum conſenſus: nam teſte S. Lucia, non coinquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis. Hæc ille. Sed quia difficile eſt non adeſſe in tanta occaſione periculum conſenſus: nemini ego ejuſmodi condonationem indulgerem. Vide mox *num. 7.*

2 Sed quid, ſi fueris jam alapa V. G. percuſſus, potes ne ad reſarciendum contumeliam repercutere, quantum ſatis erit pro tuo honore? Reſpondeo, ſtatim & incontinenti, etiamſi qui percuſſit aufugiat, & tu illum inſequaris ad repercutiendum, non ut vindictam ſumas, ſed ut recuperes honorem, quem veluti ſecum actu fert aufugiens, ſpeculativè probabile eſt poſſe: ex intervallo, nullo modo. Ita Navar. *in ſumma c. 15. num. 4.* Victoris *de Jure belli, n. 5.* Petr. Navarr. *l. 2. c. 3. nu. 383.* Henriquez, *lib. 4. de Irregul. c. 3. n. 10.* Ratio eſt, quia hic eſſet vindictam ſumere; ibi, aggreſſionem moraliter adhuc exiſtentem vi repellere.

3 Dixi (ſpeculativè:) nam propter non abſimiles rationes dictas § 1. *n. 16.* in praxi id recipiendum non judico; quamvis ſciam ab Hurtado apud Dianam, *p. 8. tr. 7. reſ. 48.* cum aliis id etiam in praxi, & ſine limitatione doceri, & Diana quidem *p. 2. tr. 15. reſ. 15.* ait, idem pios & doctiſſimos viros docuiſſe.

4 Obiicies: poſſum ex §. 2. *n. 6.* cum Vaſq. rem meam reſumere à domo furis, ſi ipſe renitatur, etiam poſt dies: ergo & honorem. Reſp. nego conſequentiam. Nam ibi notanter dictum eſt (ſi res tua extet in individuo:) at tuus honor in caſu, de quo diſputamus, cùm ablatus jam fuerit, & veluti deperierit; convinceretis, alium æquivalentem velle acquirere, media contumelia, vel percuſſione; quod non eſſet vim vi repellere. Non ita, quando ſibi ſtatim: tunc enim quamvis ſtatim ab alapa V. G. tibi inflicta, honor tuus deperierit phyſicè, non tamen moraliter, & in hominum exiſtimatione: nam propterea id ſpeculativè conceſſimus. Licèt contrarius nobis ſit de Lugo, *t. 1. de juſt. tr. 1. diſp. 10. n. 189. & 190.*

5 Obiicies rurſus, ſi quamvis ſpeculativè, liceret ſtatim repercutere aggreſſorem: teneretur hic aggreſſor pati talem repercuſſionem, immò etiam mortem: nam cum juſtè repercutiatur, illam pati obligabitur; alioqui eſſet bellum juſtum ex utraque parte, ſed quis dicat, percuſſorem obligari ad patiendam repercuſſionem, vel mortem? ergo nec licebit repercutere. Reſpondeo, percuſſorem non teneri pati ejuſmodi repercuſſionem; nam poteſt veniam petere, & dare percuſſo congruam ſatisfactionem. Ita Petrus Navarrus, *lib. 2. cap. 3. num. 380. & 381.* Quod ſi faciat, tunc injuſtè repercutietur, & poterit ſe defendere. At ſi nolit id facere, tunc amittit jus ſe defendendi, ſicuti fur non tenetur permittere ſe occidi, vel percuti; tenetur tamen reddere Domino rem ſublatam: qua reddita, ſi Dominus vellet adhuc illum percutere, poterit fur Jure defenſionis uti.

6 Denique habe duo. Primò, ſi verbo contra te injuſtè contortam injuriam repellas, dicendo (mentiris) te non peccare probabiliter, etiam practicè puto cum Soto, *l. 5. q. 9. a. 3. in corp. fin.* Henriq. *l. 14. de Irregular. c. 3. n. 10.* vide Dianam, *p. 6. tr. 6. reſ. 16.* quia tunc vindictam non ſumis; ſed, cùm non poſſis alio modo, injuriam injuſtè allatam avertis. At vero afficientem te quibuſcumque atrocibus contumeliis, occidere non potes. Ita Azor. & Leſſius apud Dicaſtillum, *l. 2. de Juſt. tr. 1. d. 10. dub. 6. n. 78.* quidquid alii dicant apud eundem *n. 76.* quia aliter honorem tuum defendere potes, quando ſolùm agitur de contumeliis.

7 Secundò: Puella, vel juvenis quando ſollicitatur, tangitur, vel oſculum jam accepit per vim ab aliquo, poſſe licitè, immò cum laude non ſolùm verbis aſperioribus, verùm etiam pugnis, alapa, immò & fuſte illum ſtatim non graviter repercutere, Ita de Lugo *tom. 1. de Juſt. d. 10. ſect. 10. num. 196.* id enim non eſſet vindictam ſumere, ſed puritatem animi, & conſtantem diſſenſum oſtendere: & quamvis ejuſmodi repercuſſio ſit poſt ſuſceptum V. G. oſculum; & tamen eſt etiam defenſio pudicitiæ; niſi enim ſic acriter hominem illum repellas, facilè redibit, nec facilè diſcedet: nec facilè quis credet, te conſenſum non præbuiſſe.

De Duello.

8 Reſtat illa difficultas: Si occidere aliquem poſſum ad meum honorem defendendum, poſſumne propter eundem honorem duellum

Digitized by Google

ſum acceptare ? Antequam id decernam, nonnulla ſunt de duello præmittenda.

Duellum eſt *ſingulare, & quidem grave, atque ex privatis cauſis certamen inter duos, vel plures, ex condicto, deſignato tempore, & loco*. Ita Sanch. *in ſumm. lib. 2. cap.* 39. Clavis Reg. Valent. Filliuc. Bonac. aliique citati à Baſſæo *V. Duellum*. In qua deſcriptione illud (&) copulativè ſe habere mihi videtur. Ita Bonac. citatus, & exceptus à Diana *part. 5. tr. 13. reſ.* 39. itaut ſi condicatur locus dumtaxat, vel dumtaxat tempus, non ſit duellum, prout ſumitur in prohibitione Pontificum *mox* afferenda, quæ cum ſit odioſa, ſtrictè eſt interpretanda pro rigoroſo duello. Ita Hurtadus, apud Dianam, *p. 5. tr. 3. reſolut. 99. §. Notandum eſt*.

9 Dixi Primò (*grave:*) pugna enim, quæ fit ſine armis aptis ad interficiendum, vel vulnerandum v. g. virga, levi baculo, pugnis, avulſione capillorum, &c. non eſt duellum.

10 Dixi ſecundò (*ex privatis cauſis:*) in bello enim juſto, contra communes hoſtes, cum iiſdem ſuſcipere, & condicere duellum ad reddendum milites animoſiores, vel ad hoſtes terrendos, vel ad finienda propter bonum publicum, bella, ex Principis authoritate, ſine dubio, licet. Lege Reg. *t. 2. lib. 21. c. 7. n. 75.* & Baſſæum, *loc. cit. num 7.*

11 Dixi Tertiò (*ex condicto.*) Quare, ſi dum duo rixantur, alter dicat: *Exere gladium*, ſi dum ſunt in Eccleſia, Navi, Aula Principis, domi; alter ob reverentiam, vel periculum loci dicat, *Exeamus*: eodemque impetu exeunt, & pugnant, ſi in loco aliquo rixam incipiant & eodem tempore, atque calore, in ipſo impetu exeunt ad alium locum, ibidemque evaginatis gladiis pugnam proſequuntur, ſi duobus contendentibus pugno vel verbis alter vel uterque domum petat, armaque capiens redeat, & pugnent; certum mihi videtur non eſſe hæc duella, de quibus loquimur: quia in his non adeſt conditio determinati loci, immò nec temporis. Lege Dianam alios referentem, *part. 2. tract. 16. reſ. 53. & par. 3. tract. 6. reſ. 1.* idem putat contra Bonacinam, Mancinus apud Dianam, *part. 5. tract. 15. reſ. 59.* ſi quis dicat, *Tecum pugnabo prima vice, qua per urbem obvius tibi fuero*. Quia *tota urbs* non eſt locus determinatus: &, *prima vice*, non eſt tempus certum.

12 At, ſi dum ſunt in Eccleſia, navi, aula, &c. non ob reverentiam, vel periculum, ſed ut poſſint liberius pugnæ vacare, exeant, vel alter dicat ob eundem finem, *Exeamus*: Si duobus contendentibus, alter condicens locum dicat, *Hìc expecta, donec veniam*, ſumenſque domi arma redeat, vel dicat, *Hìc expecto, donec cum armis tu huc redeas*; Si quis dicat inimico manenti domi, *Exi, hìc in via te expecto*; Si quis abſolutè dicat, *Invito te ad pugnam, quocumque in loco mihi occurreris*; dubium videtur, an ſint provocationes ad duellum, de quo agimus. Eſſe videtur nonnullis apud eundem *loc. cit.* quia licet ſub aliqua indeterminatione, condicitur tamen locus & tempus. Verùm cum ex dictis prohibitio hæc ſit odioſa, nonnulli apud eundem, *loc. c.* cenſent, non eſſe: Tum quia in aliquibus ex his non indicitur tempus, vel locus determinatè: Tum quia videtur ex circumſtantiis, eſſe ſolùm in his invitatio ad pugnandum, & valdè per accidens ad pugnandum in tali loco, ſeu tempore; Tum præcipuè quia, quando conventio, & pugna fiunt illo calore, non ſunt duæ, ſed una moraliter actio; lege eumdem *part. 6. tract. 6. reſolutio* 21 quare conventio tunc non eſt dicenda Duellum, ſed pugna exorta ex rixa, cum in hujuſmodi actionibus, principium potiùs attendatur quàm finis.

13 Hoc igitur Duellum etiam privatum eſt prohibitum ſub pœna excommunicationis latæ Pontifici Summo reſervatæ (Per Bullam Cruciatæ poterit ſemel in vita, & ſemel in morte abſolvi; ut item, quando delictum eſt occultum, ſemper per Epiſcopum: quid per Privilegia Mendicantium, univerſaliter vidimus. Sed ſemper ex prædictis Privilegiis, in foro conſcientiæ tantùm *in Meth. Confeſſ. lib. 3. cap. 7. §. 4.* ubi videatur Dicaſtillus, *lib. 3. de juſtitia, tr. 1. d. 10 dub. 15. n.* 238.) & ſub aliis pœnis, præſertim ſub pœna privationis Eccleſiaſticæ ſepulturæ.

Ordo hujus prohibitionis hic eſt. Pius IV. confirmans conſtitutiones Julii Secundi, Leonis Decimi, Clementis Septimi, & Conc. Trid. *ſeſſ. 25. c. 19. de refor.* prohibet Duella ſolemnia. Sequitur Greg. XIII. qui prohibet ſub excommunicatione reſervata, aliiſque pœnis Duella etiam privata, eorumque cooperationem. Denique Clemens VIII. prædicta confirmat, additque aliqua magis explicita ſua eadem excommunicatione, aliiſque pœnis.

Si moriatur in ipſo actuali conflictu, & (ut ego interpretor) ſi ſine ſacramentali Confeſſione: nam cùm intercedat tempus à vulnere ad Confeſſionem, non dicetur is mori in ipſo conflictu. Nec obſtat Rituale Pauli V. dum ſic habet in Rubrica præfixa ordinationi, de exequiis: *Morientibus in duello deneganda eſt ſepultura Eccleſiaſtica, etiamſi ſigna pœnitentiæ dederint*. Non obſtat, inquam, quia minus eſt dare pœnitentiæ ſigna, quàm ſacramentaliter confiteri, & cùm in articulo mortis quilibet Sacerdos habeat poteſtatem abſolvendi à qualibet excommunicatione, modo aliàs explicato: prædictus ſic abſolutus non decedet cum excommunicatione; &c. Ita *in noſtra Methodo confeſſionis, lib. 2. cap.* 10. §. 3. *num.* 57. ii nihilominus, qui in dicto conflictu ſine his ſignis morientem ſepeliunt, graviter quidem peccant; ſed non incurrunt excommunicationem ullam. Ita Hurtadus apud Dianam, *p. 5. tract. 3. reſol.* 99. Bannius & Caſtropal. apud eundem *p. 7. tr. 11. reſol.* 44.

Nec ſolùm committentes Duellum, incidunt in excommunicationem; verùm etiam inſtigantes, conſilium, arma, favoremque dantes, Patrini, Domini loci, & ſimiles clarè poſiti in citatis conſtitutionibus. Quandam exceptionem, quoad dantes arma amico omninò volenti Duellum committere, vide apud Hurtadum, apud eundem Dianam, *p. 5. tr. 14. reſ.* 101.

14 Ut contra, quia ſolùm ratum habentes ſive ipſum Duellum, ſive provocationem ad illud, nomine ſuo factum, non ſint in dicta Conſtitutione; ideò non incurrunt in excommunicationem. Ita Floronus, *de Duello*, apud Summam Dianæ *Verbo Duellum, num* 10. Dubium ſolùm eſt de duobus: Primò, An ſpectatores? Reſpondeo, In Bulla Gregorii incurrunt, *Spectatores ex compoſito*. In Bulla Clementis. *Hujus delicti ſocii, de induſtria ſpectatores*. Ex quibus verbis, conjicio, non incurrere eos, qui caſu & per tranſitum ſiſtunt, ut videant: Immò nec qui eunt ad videndum curioſitatis gratia, & nihil eorum præſentia movet Duellantes: multò minùs, qui illuc ſe conferunt ob finem advocandi Confeſſarium, vel medicum, &c. Sic Bonac. apud Dianam *p. 5. tr. 14 reſ* 100. ſed ſolùm ii incurrunt, qui adſunt, animum vel authoritatem dantes Duellantibus, vel tanquam teſtes, vel judices, ſeu Arbitri, &c. Id enim videntur ſignificare illa verba *ex compoſito, & ſocii ſpectatores*.

15 Secundò: Dubium eſt de ipſis principalibus, ſi enim provocent, vel acceptent, ſed deinde propter aliquam rationem, altero V. G. non comparente, pugna non committatur? dubitatur an dictam excommunicationem incurrant? Affirmant Filliucius, *t. 1. tr. 29. c. 8. nu.* 170. Eſcobar *tr. 1. exam. 7. num. 64. c. 2.* Negat Mendoza 2. 2. *d.* 170. *ſect. 2. §.* 190. etiam in terminis Bullæ Clementis apud Dianam dicentem *p. 5. tr. 14. reſ.* 102. an hæc ſententia Mendozæ ſit probabilis, alii judicent. Filliucio favet ſtylus Curiæ, quæ eos pro excommunicatis habet. Mendozæ favent verba Gregorii, qui dum excommunicat principales, addit, *ſi pugnam commiſerint*. Sed Filliucii ſententia tenenda eſt, non quidem propter ſtylum Curiæ, qui plerumque eſt pro foro externo; ſed quia, eſto per Gregorium ita res ſe habeat, tamen Clemens §. 7. excommunicare videtur merè provocantes; dicerat enim §. 6. *in fine*, de inſtigantibus, *etiamſi pugna aliqua ſecuta fuerit*; quæ clauſula videtur etiam intelligenda, ſeu ſupplenda *dicto* § 7. de provocantibus. Certè prohibitio tam exaggerata Clementis, & præſertim illa verba ejuſdem *dict. §.* 6. (*& his ſimilia*) manifeſtè oſtendunt ſolam provocationem, etiam non ſecuta pugna, immò etiam non ſecuta acceptatione, ſub excommunicatione reſervata prohiberi. Hæc enim verba (*& ſimilia*) non cadunt ſolùm in inſtigantes ad Duellum, ut aliquis putat, ſed in principales etiam, id enim videtur oſtendere modus loquendi tam univerſalis Clementis. Et ſanè mirum mihi eſſet, hominem merè inſtigantem ad Duellum, vel provocationem ſcribentem, incurrere in excommunicationem reſervatam non ſecuta pugna, ut patet ex ipſa Bulla Clementis, ipſum verò principalem non incurrere.

16 His jam prælibatis, ad difficultatem propoſitam revertamur, An verò Nobili Duellum acceptare liceat, ne vilis habeatur, & conſequenter, ne honorem ſuum amittere cogatur?

Reſpondeo nequaquam licere, niſi in caſibus inferiùs ponendis *à n.* 17. Ita Sanchez, Becanus, Molina, Leſſius, Rodriquez, Bannes, Sotus, Layman, quos citat, ſequiturque Dicaſtillus, *li. 2. de juſt. tract. d.* 10. *dub.* 6. & communiter. Eſto Vidal. contrarium aſſerat. *Inquiſ. ſecunda de Duello*, inclinetque in graviſſimo caſu Layman, apud Dicaſtillum *l. c. n.* 72. Ratio eſt, quia ex una parte fieret contra graviſſimas Conſtitutiones Pontificum: immò & contra jus naturale, per quod omnis pugna privata præſertim expoſita periculo cædis proximi eſt illicita, niſi ipſum jus naturale permittat, in caſibus, ut dico, ponendis *inferiùs*. Et alia parte, non deſunt alia remedia conſervandi honorem in ſimilibus provocationibus: Ut ſi vir honeſtæ exiſtimationis, hoc, vel ſimili modo reſpondeat provocanti: *Equidem tua iſthac conditione non indigeo, ad me meaque conſervanda: Quocumque in loco, vel tempore paratus ſum, gladio illa defendere*.

17 Nec tamen deſunt caſus, in quibus licitè acceptabis Duellum. Lege Hurtadum de Mendoza apud Dian *p. 5. tr. 13. reſ. 27. & ib. tr. 14. reſ.* 99. Quidam inimicum inermem aggreſſus eſt, gladioque ſtricto ſic eſt interminatus. *Tecum pugnare volo in eo condicto loco, niſi acceptes, hìc te confodiam*. Sanè is licitè, ſine periculo excommunicationis, Duellum acceptavit. Alter non diſſimili modo domum de nocte cujuſdam divitis ingreſſus, ſic locutus eſt; *Auferam à te hæc pretioſa bona, niſi Duellum acceptes*. Pari modo licitè hic Duello conſenſit, ſi alia via ſuas res ſervare non valuit. Ratio utriuſque eſt, quia ex una parte humana jura non urgent in tanto periculo, & ex alia hæc eſt ipſiſſima defenſio vitæ, & bonorum contra injuſtum aggreſſorem. Immò aliqui ibidem, quibus adde Dicaſtill. *lib. 2. de juſtit. tract. 1. d 10. d.* 15. *nu.* 117. & Thomam Hurtad. *p. 2. tract. ultim. reſ.* 5. meritò idem extendunt ad provocationem. Si quia enim alia caret via, qua ſuam vitam ſervet, niſi provocet ad Duellum (quem tamen caſum fateor eſſet rariſſimum) licitè provocabit; quia, in hac ſuppoſitione, hæc non eſt provocatio, ſed juſta defenſio.

Qua ratione excuſari poſſunt acceptantes Duellum, vel ad illud provocantes, quando certò ſciunt, pugnam non ſecuturam; vide apud Dianam, *part. 2. tract. 16. reſolut. 53. & par. 3. tract. 6. reſolut. 1.* Multo magis, ſi ex compacto, cum certa occulta promiſſione, quod impediendi omninò ſint ab omni damno, ſemper tamen præciſo

ſcan-

Digitized by Google

ſcandalo, legiſque contemptu) etiam ſi deſcenderet ad locum pugnę, gladios ſtrinxerint, leveſq; ſine periculo ictus aliquot contorſerint, ita Eſcobar, *tr. 1. exam. 7. cap. 3. num. 66. §. Quis provocaio*, Baſſæus, *V. Duellum*, *n.* 9.

§. IV. *De Homicidio ad Malefactores puniendos.*

MAlefactores vel ſunt in ſua libertate, nondum à poteſtate publica comprehenſi, vel ſunt ſub manibus Judicis, v. g. in Carcere.

Malefactores nondum comprehenſi.

1 Quoad priores, habe quatuor. Primò, à nullo privato hi poſſunt occidi, niſi fortè in caſibus, quos innui ſuperius §. 1. *n.* 55. *fine*, quia ad privatos non pertinet aliena peccata punire, potiſſimùm tanto mortis ſupplicio.

2 Secundò. Poteſt publica poteſtate concedi privatis facultas eos occidendi, ut ſolet fieri contra Bannitos, ſeu Proſcriptos, etiam propoſito præmio; ita Silveſter, Azor. Tolet. aliique apud Dicaſtill. *l. 2. de juſt. tr. 1. d.* 10 *dub.* 5. *n.* 7. & apud Menoch *de arbitr. l.* 1. *q.* 90 *n* 4. etiam ſe ipſos invicem, idque proditoriè, occidendo, etiamſi, præter voluntatem tamen occidentis, Sacramentali Confeſſione careat occiſus, ex Dicaſtill. *loc. c. n.* 12. contra Sotum apud eundem Dicaſtillum, *ibid.* tunc enim ipſi Proſcripto imputatur Confeſſionis carentia: & quia ſecus, nullus Bannitus poſſet (cùm ſemper ferè ipſis deſit) interfici. Sed in his omnibus privati quicumque ut Miniſtri publici occidunt. Excipe Parentes, Filios, Conjuges, &c. de quibus dictum eſt ſuperius *l.* 5. *c.* 2. §. 2. *n.* 16. illud adverte, cùm hujus facultatis exercitiū pertineat ad Juriſdictionem contentioſam, poſſe quidem à te occidi Proſcriptum in proprio Principis proſcribentis Territorio, non verò in alieno, niſi ex tacito, vel rationabiliter præſumpto legitimi Principis conſenſu. Quòd ſi in alieno occidas, non facies ſolùm injuriam Principi alieno, verùm etiam injuſtè occides; utpotè qui occidas ſine legitima facultate. Aliqui apud Dianam, *p.* 5 *tr.* 4. *reſ.* 24. Bannitum ubicumque occidi poſſe docent. Ratio poteſt eſſe, quia, ſaltem regulariter, adeſt prædictus tacitus conſenſus.

Si non ſint legitimè proſcripti, ſed ſolùm Rei, Graſſatoreſque, regulariter non poſſunt occidi, (ne à ſatellitibus quidem eos capere volentibus) ſolùm ex eo, quod ipſis reſiſtunt; nec poſſunt tunc Judices ſatellitibus facultatem concedere, ut occidant. Ratio eſt, quia nondum ſunt convicti de crimine capitali. Dixi (regulariter,) quia poſitis ſex circumſtantiis, poſſe docet Farinac. apud Dian. *p.* 8. *tr* 7. *reſ.* 44. quem ſi libèt, adi.

3 Tertiò. Quando *l. Maritus ff. ad legem Juliam, de adulteriis*, *& l. Gravis, eodem*, permittunt Marito deprehendenti Uxorem in adulterio (idem Patri reſpectu filiæ) illam occidere poſſe; ſi conſtaret tunc dari Marito, vel Patri auctoritatem publicam, nec peccaret Maritus, vel Pater eos occidendo, quia procederent, ut Miniſtri publici: At quia ex communi Theologorum calculo, id ita non eſt; nam leges ſolùm propter illum vehementem dolorem, animiq; perturbationem, non damnant in foro externo eas occaſiones; non verò eos creant Miniſtros ſuos, ideò ſemper mortaliter peccabunt, *c. Interfectores* 23. *q.* 2. quamvis illas deprehenderint in fragranti crimine. Niſi tamen dictus Maritus, vel Pater occidant per primos motus, qui in tanta paſſione probabiliter præſumi non rarò poſſunt. Si poſt ſententiam latam à Judice, adultera uxor traderetur occidenda ab ipſo marito; tunc ſanè ut miniſter Juſtitiæ, poſſet illam ſine peccato interficere. Verùm id non eſt conſulendum, cùm proclive ſit, ut vir potius in vindictam occidat, & in odium, quàm in zelum juſtitiæ, & uxor odio deteſtetur tantam mariti; quamvis permiſſam crudelitatem.

Qui Clericum cum Uxore, matre, vel ſorore, vel propria filia turpiter inventum occidit, peccat, ſed non incidit in excommunicationem. *Cap. ſi vero ẞ.* quia juſtum dolorem compeſcere, difficillimum eſſe, ait Gloſſa ibid. *V. Turpiter.* Idque rectè notat Layman *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 8. & apud Dian. *p.* 9 *tr.* 4. *reſ.* 2.

4 Quartò. Clericis in majoribus ordinibus conſtitutis, ſub mortali non licet occidere ejuſmodi proſcriptos. Immò iidem ſine Pontificia facultate, neminem tanquam Judices condemnare poſſunt, vel tanquam Miniſtri Juſtitiæ: quia illis graviter hoc prohibitum eſt, & quidem ſub Irregularitatis pœna, *c. Clericis, c. ſententia: Ne Clerici, vel Monachi, & ibid.* Gloſſa, lege Dicaſtill. *l.* 2. *de juſt. tr.* 2. *d.* 10. *dub.* 5. *n.* 13. contra Ricc. Clerius in minoribus ſolùm ſub veniali hæc non licere, docet Toletus *l.* 5. *c.* 6. *n.* 14 ex Soto.

Malefactores jam comprehenſi.

5 Jam verò quoad poſteriores. Certum eſt, auctoritate publica poſſe, & debere Malefactores interfici, ſervato tamen juris ordine: nimirū quod ii citentur, audiantur, ac factū probetur, &c. Debere, inquā; ſed non dubito, quin aliquando poſſit Princeps vitam cōdonare malefactori jam per ſententiam damnato; ſiquidem rarò id efficere bono publico nequaquam nocet. Quod ſi noceat, manifeſtum eſt non poſſe.

6 Affui ego ſemel in loco, ubi quatuor, vel quinque de trabe ſuſpendendi erant, tota quamvis latiſſima platea plena ſpectantibus. Porrò unus ex his in Blaſphemias homine, nedum Chriſtiano indignas prorumpere cœpit, ſub ipſis ſcalis. Et quamvis conſtricto ore cogeretur ad ſilentium, vi tamen niſuque corporis incredibili, humi provolutus, ad ſcalas patibuli aſcendere renuebat: immò, nec inde ſublevari à circumſtante ſatellitio patiebatur. Ita factum eſt, ut Miniſtri poſt multas horas, quas benignè, ſed omnino fruſtrà conceſſerunt Sacerdotibus aſſiſtentibus, quo hominem ad pœnitentiam commoverent, laqueo ad ipſas imas ſcalas cōtorto, humi proſtratum miſere ſuffocarint; ſi non ore, certè oculis, nutu, animo, & ſubinde detruncatis verbis blaſphemantem. Fateor id me, & frequentiſſimos cœteros cum ſummo horrore ſpectaviſſe. Inquiro jam, an potuerit Princeps (quem fuiſſe de toto eventu intra illas horas admonitum, ferebat fama) hunc ad mortem compellere? Rurſus, an potuerit ſaltem per aliquot dies vitam illi prorogare? Id cum accidit, puer ego eram Caltaniſettę in Patria mea: & viros mea ętate grandiores (nunc certè memini) aſſerentes audivi, licuiſſe Principi illius mortem urgere; idem parcere, vel ſupplicium differre, non licuiſſe. Rationem addebant, quia in tanta ſpectantium frequentia bonum publicum expoſcebat, ut criminoſis ſpes hæc non daretur procurandę condonationis tam ſcelesta arte Blaſphemiarum, quam facilè alii æmulari velle, ab hoc unico exemplo potuiſſent.

Juris ordo in condemnandis malefactoribus.

7 Superſunt tres graves quæſtiones. Prima. Certum eſt, Judicem ordinarium debere juris ordinem ſervare, ut dicetur infra, *lib.* 9. *c.* 2. §. 1. Quid de Principe, ſeu Judice ſupremo? Reſpondeo. Hic, quia poteſt diſpenſare legibus juris ordinem præcipientibus; poterit in aliquibus caſibus ſine illis ſolemnitatibus (urgente certè cauſa, ne temerè agat) cōdemnare. Ita Dicaſtill. *l.* 2. *tr.* 1. *diſp.* 4. *d.* 5. *d.* 2. *n.* 109. afferens Leſſ. Arag. Covar. alioſque; Solent tres caſus afferri.

Primò, quando delictum eſt verè notorium, nam tunc non tenetur citare.

Secundò, quando grave imminet periculum Reip. ſi ſtatim non fiat punitio, ut ſi adſit timor Rebellionis, vel gravis turbationis in Civitate: licitè ſolemnitates illas omittet.

Tertiò. Quando apparet periculum fugæ ejus, qui de re gravi reus eſt, &c. Sed in his omnibus debet ſemper Princeps eſſe certus, crimen probari poſſe: rurſus debet ſummarium formare proceſſum, aptumque defenſorem conſtituere Reo, etiam ſi abſens ſit: & tunc poſſet condemnare; immò & occultè laqueo, vel veneno interficere, poſt recepta Sacramenta, præſertim Confeſſionis.

Jam verò eſtne in Principe nullum agnoſcente Superiorem, legitima poteſtas aliquem occidendi, vel ſententiam de alterius morte ferendi more belli (ut dicitur) ſine ullo prorſus ne ſummario quidem proceſſu, ſed ſtatim, & in continenti? Negat de Lugo, *t.* 2 *de juſt. d.* 37. *ſect.* 5. *n.* 52. Concedit eſſe probabile in aliquo valdè urgenti caſu Leſſ. *l.* 2. *c.* 29. *n.* 96. cui favet Fagund. *præc.* 8. *dec. c.* 20. *n.* 18 Dicaſtil. *l.* 2. *de juſtit. tr.* 1. *d.* 4. *d.* 5. *q.* 2. conceditque Boſſius apud Dianam, *p.* 10. *tr.* 15. *reſ.* 34. dat enim, poſſe Regem ſine judiciali ſtrepitu occidere occultè adulterum, qui vim Reginæ Inferret, ſoluſque Rea id ſciret, quia ſic Regi expedit ad Regiam infamiam evitandam.

Innocens probatus nocens an poſſit condemnari?

8 Secunda quæſtio; An poſſit unquam innocens morte damnari?

Reſpondeo. In tribus id caſibus quæri ſolet. Et quidem duo parum habent difficultatis, multum habet tertius.

9 Nam Primò: Qui actu eſt innocens, ſed prudenter timetur, ſi ſupervivat, noxius Reip. eſſe futurus, nulla ratione poteſt occidi. Ita Salon. 2. 2. *q.* 64. *a.* 2. *conc.* 3. & communiter. Nullus enim pro peccato futuro puniendus, cùm præſertim poſſit occurri damno, quod fortè timetur, trudendo illum in carcerem, eiiciendo in exilium, &c.

10 Secundò. Filius innocens nunquam occidi poteſt pro peccato Patris, multo minus quilibet alius pro alieno peccato; lege S. Thoma 2. 2. *q.* 108. *a* 4.

Hæc plana ſunt. Moleſta autem eſt tertia difficultas. An ſcilicet Judex, vel Princeps licitè poſſint ſententiam mortis in eum ferre, quem certò ſcit eſſe innocentem; qui tamen, ſecundùm allegata & probata, mortis Reus apparet? Ipſe Judex V. G. vel Princeps occultè Petrum interfecit; ſed Paulus propter aliqua indicia vehementia infamatus; convictus tamen ſecundùm legitimas probationes, de ea occiſione fuit: poteſtne licitè ipſe Judex, vel Princeps Petrum capite damnare?

Reſpondeo. Certum mihi eſt, ex DD. *mox* citandis. Principem non poſſe, ſed teneri eum liberare. Ratio eſt, quia Princeps poteſt ſibi diſpenſare in ea lege, qua jubetur, debere procedi in Judiciis ſecundùm allegata, & probata. Quòd ſi ſubeſſet periculum ſcandali, quod Rei non puniantur; tunc Princeps palàm, etiam cum juramento (ſi hoc neceſſarium judicabitur ad faciendam fidem) debebit pronunciare, ſibi notam eſſe illius hominis innocentiam. Sed quandonam tantum ſcandalum contra ſummum ſupremi Principis imperium?

11 Punctus ergo difficultatis de inferiore Judice eſt, qui hac diſpenſandi ſibi poteſtate non gaudet. Nonnulli cenſent, eum pari modo non poſſe. Ita Leſſ. *l.* 2. *c.* 29. *n.* 84. inclinat de Lugo, *tom.* 2. *de juſtit. diſp.* 37. *ſect.* 4. Roſella, Angelus, Petrus Navar. Sà apud Dicaſtill. *lib.* 2 *de juſt.*

Digitized by Google

de juſt. tract. 1. *dub.* 5. *quæſt.* 1. quia innocentem certò cognitum directè occidere, intrinſecè malum eſt. Nonnulli docent poſſe. Ita S. Th. 2. 2. q. 67. *art.* 2. Thom. Sanch. *lib.* 2. *conſ. cap.* 1. *d.* 27. aliique ab ipſo, & à dicto de Lugo citati: quibus adde Cajet. Bann. Aragon Salon. Covarr. Azor. Val. alioſque citatos & exceptos à Dicaſtill. *l. cit. à nu.* 79. quia Jura præcipiunt, ut Judex puniat eum, qui ſecundum allegata, & probata, mortis eſſe reus invenitur, obligabitur igitur hic omnem movere lapidem, quo impediat hujus innocentis interfectionem; præveniendo ne Teſtes contra illum deponant, vel diligentiùs eos examinando, aperiendo clam, ſi poteſt, ipſi carcerem, ut fugiat, monendo Principem de illius innocentia, immò & deponendo Judicis officium ſi ea depoſitione grave damnum non accipiat, &c. Verùm ſi hæc non proficiant, inſtetque Princeps ut condemnet; poterit (hi dicunt) condemnare.

13 Ex his ſententiis prior menti meæ adeò certa ſe offert, ut hæc poſterior non ſit mihi intrinſecè probabilis, quia tamen eam doctiſſimi, & præſertim S. Thom. amplectuntur, probabilis ſaltem propter auctoritatem extrinſecam cenſeatur. Ratio noſtra eſt, quia ſacratiſſima Jura cùm præcipiunt, ut Judex puniat ſecundùm allegata, & probata, ſemper intelligunt de Judice regulariter, idest de Judice, cui regulariter conſtare non ſolet de delicto Rei, niſi per allatas probationes: de Judice autem innocentiam Rei certò cognoſcente, qui caſus rariſſimus eſt, & penè dixerim metaphyſicus; numquam agunt. Sanè etiam leges univerſaliter damnant, qui per juſtam compenſationem alienum accepit: licèt enim hoc non explicent, ſemper tamen ex jure naturæ eſſe id exceptum intelligitur, & ſexcenta quidem ſimilia in jure reperies.

14 Dices. At ita publicum bonum expoſcit, ne ſcilicet juris ordo pervertatur: neve Judicibus detur occaſio, ut etiam nocentes liberent, prætexta, quod eos innocentes eſſe cognoſcant.

Facilis reſponſio: Juris ordinem non pervertit, qui contra jura non agit; at jam vidiſti, nullum jus eſſe contra certò cognitum innocentem. Prætereà majus malum eſt ſemel innocentem interfici, quàm aliquoties nocentem liberari; illud enim malum irreparabile eſt, hoc à Principe, & à Repub. facilè reparari valet, ac multum ſerpat, nimirum vigilando, ne Judices, niſi vero juſtitiæ zelo præditi, eligantur. Denique magis favet publico bono populos ſcire, leges nemini unquam aliquem offendendi cauſas eſſe, ſed innocentem undecumque repertum, ſemper incolumem ſervare; quam ſcire, eas concedere immò præcipere, ut vel ſemel occidatur directè homo ab eo, qui eū innocentem ac ſanctum novit. Directè, inquam: nam non video, quomodo aliqui contendant, id non eſſe occidere directè, ſed indirectè: quia nimirum (ajunt) Judicis intentio eſt ſervare juris ordinem, non hominem occidere: ſicuti poteſt per accidens occidi innocens ad victoriam conſequendam, vel ad ſe ſalvandum, eo modo quo etiam nos docuimus *ſup. c.* 1. §. 1. *n.* 12. Id inquam non video, cùm enim nullum jus, nec juris ordo adſit contra clarè cognitum innocentem, ut modo dixi; id non poteſt intendi, quod enim non eſt, intendi non poteſt: quare clarè convincitur tunc directè vera hominem occidi. Quòd ſecus eſt in victoria, &c. ut ex *ib.* dictis patet.

15 Cùm agitur de rebus civilibus, vel de pœna modici ponderis, acquieſco, poſſe, & debere Judicem inferiorem ſcientia publica damnare, quem ſcit ſcientia privata innocentem, quando illum urget jus, nec (adhibitis remediis *num.* 12. dictis) via affulget non condemnandi. Ita Leſſius *loco citato numer.* 84. Coninch. *tom.* 2. *de ſacr. d.* 13. *de cenſuris*, *num.* 106. & 110. & *d.* 34. *de matrim. num.* 98. Dicaſtill. *l. c. num.* 105. quia caſus civiles, utpotè frequentiores, turbarent faciliùs Tribunalia. Adde, privatos videri in his cedere ſuo juri propter dictum majus Reipubl. bonum; quæ certè ceſſio, cùm agitur de vita, vel mutilatione, numquam præſumitur. Quando ergo *c. Paſtoralis, de officio Judicis delegati*, pronuntiat perſonam publicam non teneri uti ſcientia privata; de his civilibus, & levibus agit, ut patet ex caſu Textus: non de vita.

16 Quid de Miniſtris? Satelles V. G. poteſtne licitè exequi ſententiam contra Petrum, ſi certò ſciat, eum eſſe nullius culpæ reum? nam ſi dubitat, debere ſui Superioris ſententiam exequi diximus *l.* 1. *in Dec. c.* 3. §. 7. *V. Executor ſententiæ*.

Reſpondeo in noſtra ſententia non poſſe in gravibus, poſſe in minoribus pœnis, propter eaſdem rationes jam dictas. Alii cum de Lugo, *t.* 2. *de juſt. d.* 37. *ſect.* 5. *n.* 48. & Dicaſtill. *l. c. nu.* 99. diſtinguunt (& quidem probabiliter probabilitate extrinſeca, cui conformare ſe ſine peccato poſſet Miniſter:) ſi innocentia ſit ſoli ſatelliti nota, poteſt illum ſatelles exequi; quia tunc ſupponitur ſententia valida, & juſta, bonaque fide à Judice prolata, cui obedire poteſt Miniſter ſubditus. At ſi notorium ſit, ſententiam eſſe injuſtam, vel intolerabilem errorem continere, vel, ut alii addunt, ex iniquitate Judicis clarè proficiſci: non poteſt, quia tunc eſſet contra bonum publicum, & contra juſtitiam; ſiquidem ſententia illa ſive in levibus, ſive in gravibus, non eſſet ſolùm injuſta, ſed invalida.

17 Petet curioſos: Si Judex Eccleſiaſticus ex Confeſſione Sacramentali ſciret Verbi Gratia Petri innocentiam, probationes autem legitimæ eſſent contra ipſum, poteritne, & tenebitur illum condemnare?

Reſpondeo, poſſe, & debere (ſupponimus autem poteſtatem in tali Judice, &c.) ſive agatur de levioribus, ſive de gravioribus delictis, vel cauſis. Ita idem de Lugo, *ibidem n.* 47. Ratio eſt, quia Confeſſarius in Confeſſione tenetur credere pœnitenti; at extra ipſam poteſt, & debet fidem habere potius pluribus Teſtibus & probationibus, quàm uni ipſi pœnitenti.

Malefactor omninò occultus an poſſit condemnari?

18 Tertia denique quæſtio eſt. An vice verſa, ſi Princeps novit privata ſcientia Reum eſſe dignum morte, ſed publicè probatur is eſſe innocens; an inquam poſſit eum Princeps morte damnare? Princeps, inquam: nam Judicem inferiorem nullo modo poſſe, certum ex dictis eſt.

Reſpondeo regulariter non poſſe. Ita Dicaſtill. *l.* 2. *de juſt. tr.* 1. *d.* 4. *dub.* 5. *n.* 2. cum Arag. Petr. Navarr. & aliis. Si enim nemo, ut dicetur *ſuo loco*, poteſt proximum diffamare de peccato occulto; quanto magis non poterit eundem occidere? Et ratio ulterior eſt: quia Princeps juriſdictionem habet fori externi, ad quod non pertinent ea occulta quæ probatione externa carent. Adde, eſſe de jure naturæ, ut Reus audiatur in ſui defenſionem: ut probat Clau Reg. *lib.* 12. *c.* 8. *n.* 30. ex Clementina *Paſtoralis, de ſententia & re judicata*, &c. *qualiter* 2. *de accuſ.* id quod non poteſt fieri, niſi per probationes externas, quas ipſe velit adducere.

Dixi (regulariter: ut ſignificarem poſſe, quando inſtat magnum aliquod Reipublicæ vel alterius damnum, ſed tunc res reducitur ad defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. Relege modò dicta *n.* 7.

Dices: poteſt Princeps, immò quilibet Judex cogere debitorem ad ſolvendum creditori, ſi certò conſtet de debito, quamvis non poſſit in judicio probari: ergo & poteſt ſimilem certum Malefactorem occidere.

Reſpondeo negando conſequentiam. Diſparitas enim eſt manifeſta: ſiquidem in ſolutione debiti certi Judex operatur ad compenſandum, non ad puniendum. Ad compenſationem autem faciendam, ſicuti occultè poteſt amicus adjuvare Creditorem; ita poterit & Judex ſaltem ut amicus: at ad puniendum requiritur juriſdictio, quæ non habetur in occultis, ut dictum eſt.

§. V. *De Homicidio in Bello juſto. Remiſſivè.*

De hoc, ne Crambem delicato Lectori recoctam apponamus, ſufficiant ea, quæ attulimus *lib.* 1. *in Dec.* §. 4. *n.* 29. & *n.* 36. & rurſus §. 7. *V. Bellum*.

CAPUT II.

De Homicidio ſui ipſius.

§. I. *Occiſio ſui directa.*

1 Nemini unquam licere (niſi ex clariſſimo Dei inſtinctu: ſed quando is?) ſe ipſum directè occidere, res eſt manifeſta nimis. Lege S. Auguſt. *lib.* 1. *de Civitate à cap.* 17. quos *Circumcelliones*, ſeu *Circuitores* appellat; & D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 74. *art.* 5. Leſſ. *lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 6. *& paſſim.* Auctores Qui autem ſe occidit, qua ratione ſit ab Eccleſiaſtica ſepultura arcendus, dixi ſup. *lib.* 2. *cap.* 3. §. 7. *V. Sepeliri in loco Sacro*. Adde Laym. *lib.* 3. *ſect.* 1. *tract.* 3. *part.* 3. *c.* 1. *num.* 8. Fagun. *in* 5. *Decal præc. c.* 11. *num.* 3. Solùm ergo hic ſunt tria argumenta ſolvenda, ex quibus quædam ad praxim conducentia utiliter explicabuntur.

2 Primum argumentum. Poſſum, ut *lib.* 5. *cap.* 1. §. 3. *num.* 33. dictum eſt, licitè mihi deſiderare mortem ob bonum finem, V. G. ut vitæ hujus ærumnas effugiam: Cur ergo non poſſum eamdem mihi ob finem bonum inferre? Reſpondeo: Quia ſi mors deſideretur, ut debito modo ſequatur, nihil mali continet: At ſi illam quis ſibi inferat, cùm debitum modum excedat, multum continet mali; ſiquidem tunc uſurpat poteſtatem in vitam, quam nullus habet præter Deum. Quare ſicuti poſſum cupere, ut propter bonum Reipub. Malefactores morte plectantur: ſed non poſſum ego authoritate publica carens, eam illis conferre, ita in caſu noſtro. Sic etiam poteſt licitè deſiderari pollutio, ut in ſomnis V. G. eveniat ob bonum ſanitatis finem; ſed procurari licitè numquam poteſt, ut dicetur *lib.* 10. *capit.* 5. §. 2. *num.* 2.

3 Argumentum ſecundum. Licet jejuniis, & carnis afflictationibus me macerare, etiamſi mea vita citius ſic mihi ſit finienda; ſed id eſt directè mortem mihi non ſolùm velle, verùm etiam inferre; ergo ſaltem aliquando licet directè, ſeipſum interficere. Reſpondeo: Nego licere te ſic macerare ea intentione citius moriendi; quia id, ex certiſſima ſententia, eſſet directè ſe ſenſim occidere. At ſe iis afflictationibus moderatè afficere, ea intentione placendi Deo, licebit profectò; quamvis deinde per accidens ſecutura ſit velociter mors. Id enim non eſt niſi indirectè mortis ſibi cauſam eſſe, quod in multis caſibus licere mox oſtendam. Hinc ex omnium ſuffragiis, non tenetur quis uti cibis niſi ordinariis per ſe ordinatis ad vitam conſervandam, non verò extraordinariis & delicatis: Ut etiam nec obligatur ſumere extraordinaria, & magnis impenſis conquiſita medicamen-

ta;

ta; cùm ſatis ſit medicinis uti communibus. Immò colligo ex Doctoribus *mox* citandis, nec me obligari ipſos eoſdem ordinarios cibos aſſumere, ſi quando valdè laborem in iis aſſumendis; quia cum tanto labore, nequaquam propria charitas obſtringit; Ita etiam, tametſi poſſit quis ad vitam ſervandam veſci carnibus hominis jam occiſi (quidquid refragentur Val. *t.3.d.9.q.3.p.1.* Azor. *p.1.l.8.c.53.q.4.*) quia non apparet unde in tanta neceſſitate id ſit prohibitum, & re ipſa, illis ad multa medicamenta utuntur Medici: tamen non obligatur, quia non tenetur tam extraordinario cibo, & tam repugnanti ipſi naturæ vitam producere. Ita Tol. *lib. de ſeptem peccat. mortal. c.*60. Cajet. 2.2. *q.*148. *art.*2. *ad* 1. Nav. *in ſumm. c.*23. *n.*522.

4 Dici autem (moderatè) ſi quis enim contra regulas prudentiæ indiſcretè ſupra ſuas vires ſeſe cruciaret, unde notabiliter ſibi vitam breviorem redderet; peccati Homicidii reus eſſes: quia ſicuti alium V. g. infantem non potes occidere, ob bonum finem citius eum mittendi ad gloriam, ſic nec te ipſum.

Neque opponas Carthuſianos, vel in ipſo periculo mortis, laudabiliter ſive ex Voto, ſive ex pia conſuetudine à carnibus abſtinentes. Ita Fagund. *lib.5. in dec. cap.*11. *num.*19. & 20. citans Sayrum alioſque; Azor. *part.*2. *cap.*3. *quæſt* 13. & 14. ne hos, inquam, opponas: Nam pari modo affirmo cum Thom. Sanch. *in conſ. lib.5. c.5. dub.*34. eos debere in periculo mortis carnes comedere, ſi alius aptus cibus adeſt; ut ſi eſſent in deſerto, ubi non niſi carnes haberi ex venatione poſſint. Verùm, quia regulariter alii ſunt cibi, vel ex vitellis ovorum recentium, vel ex delicatis piſcibus, vel ex ſimilibus confecti, qui carnibus æquipolleant; ideò regulariter cum laude, tum in vita, tum in mortis articulo, ob mortificationis amorem à menſa repellunt. Scio Joa. Sanch. *d.*3. *num.*7. Gerſ. *tract. de tempor. Chartuſ.* probabiliter ſentire, etiamſi nulli alii ſint cibi, atque adeò in neceſſitate extrema, poſſe, immò, & teneri ſuum Votum (ſi tamen Votum eſt, ut ſentit Leſſ. *lib.4. c.3. d.2. n.*12. nam ſi ſit mera regula, ut putat Gerſon. *loc. cit.* & Thom. *l.c.n.*2. certum eſſet non teneri) à carnibus abſtinendo cuſtodire: quia ſæpè licitum eſt ob juſtam cauſam, (ut eſſet hic, ob conſervandam religioſam diſciplinam, publicumque bonum, ac fervorem ſuæ Religionis) non conſervare vitam; quod non eſt occidere ſe (ajunt) directè, ſed indirectè, verùm prior ſententia mihi magis ſedet.

5 Argumentum tertium: Juſtè damnatus ad mortem, poteſt in ſe exequi ſententiam: poteſt V. G. ſumere venenum, ſe vulnerare, ſibi venam aperire, inijcere ſe in ignem, &c. Ergo licet aliquando ſe directè interficere.

Reſpondeo diſtinguendo antecedens. Damnatus ea poteſt facere, ſi ea ipſi legitimè præcipiantur: concedo antecedens; nam ſic conſtituitus Miniſter publicus ſuæ necis: ad quod quamvis Judex non poſſit Reum cogere, (nimis enim crudele eſt, hominem ſui ipſius eſſe carnificem:) tamen, accedente conſenſu ipſius damnati, non eſt unde non poſſit. Ita Victoria, Arag. Cord. quibus favet Leſſ. *l.2.c.9.d.6.n.*25 apud de Lugo, *tom.*1. *de juſt d.*10. *ſect.*1. *n* 11. quidquid aliqui dicant, cum de Lugo *l.c.n.*12. neque enim tunc damnatus punit ſe ipſum tanquam Judex; quod certè non poteſt, quia punitio cum ſit actus Juſtitiæ vindicativæ, debet eſſe ad alterum; ſed punit ſe ut conſtitutus Miniſter Judicis punientis, quòd eſt longè diverſum, quodque fieri ſanè poteſt, & ſolet: ut cum ad præceptum Judicis vel Confeſſarii ſe quis ſpoliat bonis, ſe verberat, ſe in exilium confert, quod propriè eſt, exequi punitionem, non verò propriè punire. At ſi ea non præcipiantur, nego antecedens: non enim tunc licet damnato exequi per ſe ipſum ſuæ ſententiam mortis, faciendo quæ directè mortem afferunt; quia cùm non ſit inſtitutus miniſter publicus, ſe occidendi poteſtatem non habet.

Hinc licitè ad locum mortis ſe confert, ſcalaſque patibuli aſcendit; quia ad hæc præcipitur ſaltem implicitè à Miniſtris: at illicitè à ſcalis ſe deiicit: quia ad hoc non præcipitur, cum regulariter à Carnifice deiici ſoleat.

Pari modo licitè venenum, propinante Miniſtro, aperto ore ſumit; deglutitque; cibos non aſſumit, quando eſt damnatus, ut fame pereat, collum ad ictum ſecuris extendit: quia ad hæc facienda ſaltem implicitè, ut dictum eſt, regulariter præcipitur. Contra venenum ex ſe, vel antè tempus, quo propinatur, aſſumere; ſeſe propria manu vulnerare, venam ſibi aperire regulariter nequit: quia regulariter hæc non præcipiuntur: & ex alia parte, ſunt actiones per ſe mortem afferentes. Laqueum collo ſibi circumligare ideò permitto, quia eſt actio ſatis remota ad mortem: idemque decernito de ſimilibus.

§. II. *Indirecta ſui occiſio.*

1 TUnc ſe quis indirectè dicitur occidere, cùm aliquid ponit vel omittit, quo poſito vel omiſſo, mors aliundè conſequitur; V. G. Tabulam in naufragio tradis amico, vel occupandam relinquis, quo ſit, ut ab undis ipſe abſorbearis, & pereas. Certum autem eſt, aliquando licere hanc directam mortem ſibi cauſare: Sed difficile eſt decernere, quandonam id liceat, ejuſque rationem afferre.

2 Sit ergo hæc Regula. Quoties adeſt cauſa juſta, certè gravis, aliquid agendi, vel omittendi, quamvis ex illo per accidens ſequatur mors; ſi tamen ego eam mortem non intendam, ſed intendam duntaxat finem bonum: toties licitè me gero, eſto mors mihi, immò & alteri conſequatur. Quoties verò ejuſmodi juſta cauſa non adeſt, vel mors per ſe ſequitur, toties me gero illicitè. Ratio Regulæ, atque adeo doctrinæ eſt: quia non ſemper obligamur ad cavenda ea, quæ per accidens eveniunt; & ex alia parte, cauſa juſta nos urgere poteſt ad aliquid faciendum vel omittendum, quamvis ad illud, per accidens malum aliquod conſequatur.

3 Video Regulam, ſed quæ mihi non omnino ſatisfaciat: adhuc enim inquiro, quandonam ita eſſe, vel non eſſe dijudicem? Cùm autem id non poſſit alio modo decerni, per prudentem virum, omnibus circumſpectis, præſertim gravitate cauſæ, & conjunctione vicina, vel remota actionis, vel omiſſionis cum morte; ideò alia major explicatio addi non poteſt, niſi aliquorum caſuum peculiarium mentio, in quibus Doctores hanc indirectam cooperationem ad propriam mortem agnoſcunt, & tamen eam concedunt: nam ex illis difficile negotium non erit, ſimilia decernere. Lege Val. *to.3. d.5. q.8. p.2. ad* 4. Leſſ. *lib.2. l.2. c.9. dub.*6. alioſque *mox* citandos.

4 Primò igitur, poteſt quis ad oppidum juſtè evertendum, inijcere ignem in pulverem tormentarium; poteſt ſtationem non deſerere: poteſt ſcalas ad mœnia oppidi admotas primus aſcendere, &c. quamvis prævideant ſe ſic eſſe interimendum: quo pacto Eleazarus ſub Elephanto oppreſſus fuit cum laude, & Sampſon ſub tecto Philiſtæorum. Ita Dicaſtill. *l. mox c.* Ratio eſt, quia juſta cauſa boni publici, ideſt Victoriæ, has actiones, ex ſe non malas, meritò concedit.

5 Secundò, quando quis à Tyranno injuſtè morti damnatus, poteſt & quidem probabiliter per aliquos (nam in noſtra ſententia legatur *c. primum §.1. n.5.*) ſe filius offerre interficiendum, ut vitam damnato amico ſervet. Dicunt (injuſtè:) nam ſi juſtè damnetur, non poteſt, quia ſic Judicem volentem non niſi juſtè Reum occidere, induceres ad te occidendum injuſtè.

6 Tertiò. Juſtè capite plectendus, carcerique incloſus, poteſt ob honeſtatem Juſtitiæ, vel obedientiæ non fugere, quamvis ei via pateat ad fugiendum. Et juſtè damnatus ut fame pereat, poteſt oblatum cibum reſpuere. Immò malefactoribus licèt ſe Judici offerre interficiendos. Quod ſi prædicti injuſtè fuerint damnati, niſi aliud motivum adſit (ut affuit in ſanctis Martyribus motivum fidei, & Religionis) tenentur fugere, & comedere, &c quia tunc juſta cauſa non adeſt vitam prodigendi. An ſive juſtè ſive injuſtè carceri mancipatus, obligetur ſervare Juramentum de redeundo in carcerem: diximus *lib.3. c.3. §.2. num.*29.

7 Quartò, pro bono communi poteſt quis exponere propriam vitam. An verò etiam aliquando teneatur, dixi ſuperiùs, *lib.5. cap.* 1. §. 1.

8 Quintò, poteſt quis inviſere, & ſervire peſte infectis, vel ſimili morbo laborantibus? quamvis timeat ſuam infectionem, adeòque & mortem. Ita Sà, *V. Homic.* Dicaſtill. *l. mox c. n.*537. Sivè enim eorum vitam temporalem intendas (quod non eſſe improbabile, diximus *c.5. §.5. n.5.*) ſive eorum vitam ſpiritualem, ſemper ex honeſtate charitatis operaberis. An tenearis, *ibid.* diximus. Multo magis uxor cum ſuo probabili vitæ periculo aſſiſtit cum laude marito peſte infecto: Immò ſatis probabiliter excuſatur uxor & amicus; qui aſſiſtunt ſuis infectis ex peſte, ſolùm ad amorem demonſtrandum; quamvis eorum opera non ſit ægris illis profutura, quia adhuc id honeſtum, & pium eſt. Ita Jo. Sanc. *d.6. n.7.*

9 Sextò, quando quis non poteſt vitare mortem acerbiorem, niſi ſe in aliud periculum alterius mortis minus acerbæ immittat; poterit in hoc ſeſe immittere. Ita Leſſ. *lib.2. c.*39. *dub.* 6. *n.*35. v. g. ad vitandum incendium, vel ferocem Leonem, vel invadentem inimicum, poteſt ſe quis proiicere è feneſtra, quamvis moriturus: tunc enim malum apprehenſum ut minus, poteſt majori anteponi, atque adeo eligi. Hinc Leſſius, *ib. n.*22. tenet, milites navales licitè ignem iniicere in pulverem ſulphureum, ſe coniiciendo in mare, ne navis in hoſtium manus integra deveniat; quando id faciunt, ne acerbiorem mortem apud eoſdem hoſtes patiantur. Addit, poſſe etiam id fieri ob finem boni publici; ne ſcilicet potentiores fiant injuſti hoſtes ex tam pingui præda. Approbans Dicaſtill. *lib.2. de juſt. tr.5. d.*10. *d.*17. *n.*537. idemque *n.*538. affirmat de ſuffodientibus Turrim, vel Mænia, in Bello juſto, etiam ſi ſciant fore ſe opprimendos ſimul cum Hoſtibus. His adde Fag. *to* 1. *l.3. in Dec. c.*11. *n.*14. alioſque apud Dian. *p.6. tr.7. reſ.*48. Addo & ego, ne fiant animoſiores ex parta victoria.

10 Septimò: Licèt corpus macerare ob mortificationem, ut modò diximus *§.1. n.3.*

11 Octavò; Non obligatur quis mutare locum habitationis ad ſalutem recuperandam, nec uti extraordinariis cibis vel medicinis, ut *ibidem* diximus, nec ducere uxorem propter eandem ſalutem: nec patiens magnam ſitim tenetur quis potu abſtinere, licèt aliquod damnum ſuæ ſaluti inferri prævideat. Ita Joan. Sanch. *l.3.* Dicaſtill. *loc. c. n.*532. citans Victoriam, & Arag. Ratio horum eſt; quia non tenemur ut *ibidem* vidimus, cum tanto rigore ſalutem conſervare. Lege Fag. *lib.5 in dec. cap.*55. *num* 18. 19. qui te non obligat ad utendum vino vel carnibus; etiam ſi Medicus dicat, te victurum cum illis ampliùs decem annis, quam ſi utaris aqua, & piſcibus. De puella repellente Medicum ne contrectetur in partibus inhoneſtis, dixi ſuperius, *l.5. c.* 1. §.4 *n.*25.

12 Nonò Ad vitanda gravia tormenta poteſt quis confiteri verum crimen; immò cum æquivocatione falſum ſibi imponere; ſaltem ſi in dam-

Digitized by Google

damnum aliorum id non redundet: eo modo, quo pluribus dicemus infra *lib.9.c.3.§ 6.n.6.*

13 Denique exercere artem Funambuli, vel venenum ſumere, vel vulnerari ſe ſinere, ut oſtendat efficaciam ſui remedii, quod ſtatim quis adhibeat; inde licita ſunt, quia periculũ vitę excuſatur per ſufficiens remedium mortaliter certum. Ita Dicaſtill. *loc.cit.n.543.*

§. III. *De Mutilatione ſui, Ubi de Eunucho.*

1 Sicut occidere, ſic mutilare ſe nemo licitè poteſt: quia perinde ac vitæ, ſic & membrorum corporis nos domini non ſumus. Unde inferunt rectè DD. *mox* cit. & communiter, neque ex fine, ut à peccato fugias, poſſe in membris te ipſum offendere, v.g. oculos eruere, ut fęminas tibi ruinæ cauſas non aſpicias; quia non corporis membrum, ſed animi malitia cauſa peccati eſt.

2 Juſta tamen eſſe cauſa poteſt, qua ſe quis mutilet, evitatio majoris mali, ſive hoc ab extrinſeco impendat, ſive ab intrinſeco. Ita Malderus & mendoſa apud Dian. *p.5.tr.4.reſ.32.* Qua ratione ſi Tyrannus tibi præcipiat, ut manum abſcindas, ſecus, te interficiet: potes tibi manum ſecare. Et propter eandem rationem, alligatus poteſt manum vel pedem abſcindere, ſi ſecus non poſſit gravis malum à ſe prohibere, &, ſi rationabiliter timeat quis mori, niſi membrum, v.g. brachium veneno vel tabe infectum detruncet; poterit ſine culpa illud abſcindere, vel poterunt alii ex ipſius conſenſu.

3 Quod ſi inquiras, An in his & ſimilibus caſibus tenearis? Reſpondeo: ſi ſit magnus futurus dolor in abſciſſione, non teneris; quia cum tanto incommodo non urget charitas in tuam ipſammet vitam. Nam propter eandem rationem modò diximus, non obligari nos medicamentis magno pretio conquiſitis, & extraordinariis vitam annoſque protrahere. Quod aliqui addunt, teneri te, quamvis magnos dolores pati, ſi tua vita ſit admodum Reip. neceſſaria; ſaltem practicè non urget, quia regulariter potes prudenter exiſtimare, tibi morienti alterum non minus aptum ſucceſſurum. Ita Sayr. *lib.7. d. n.39.* aliique.

Eunuchus.

4 Illud item eſt hujus loci, An propter magnum lucrum amputare aliquod ex membris liceat? Soletque eſſe quæſtio de iis pueris, qui, ut ſonoram vocem retineant, ſolertis Medici manu, abſque morali periculo mortis, Eunuchi fiunt: eo enim periculo exiſtente, nequaquam licere, patet ex dictis. Ut etiam certum eſt, non licere Patri id in filio ſine ipſius pleno conſenſu, attentare, quia Pater non eſt dominus membrorum filii.

De illis igitur ajo, eſſe probabile quòd liceat. Ita Salon. 2.2.*q.65.art.1.contr.2.* Paſqual. *dec.408.* fusè id probat Tannerus mox citandus, qui dum aliam veriorem ſententiam vocat, hanc non eſſe improbabilem indicat, ipſo Diana nobis contrario fatente *p.3.tr.5.reſ.38.fine.* Eſto probabile etiam ſit, quòd non liceat. Ita Tannerus a 2.*diſp.4.q.8.dub.5.n.101.* Diana aliis citatis *p.3.tr.5.reſ.38.& p.6.tr.8.reſ.36.& eadem p. tr.6.reſ.35.* Ratio noſtra (nam contrariorum, colligetur ex *mox* dicendis) eſt, quia juſta videtur eſſe cauſa, non deficere in Repub. immò in Eccleſia hos ſonoros Cantores ad divinas laudes modulandas. Adde, eam abſciſſionem non ita notabile nocere ipſi individuo, ut reſarciri ſeu compenſari non poſſit cum emolumentis vocis, & cum lucro quod ſperatur ex illa.

Finge artem adeſſe aſſerentem utilitatem, immò ſolùm ſplendorem Reip. quæ ars exerceri non poſſit niſi ab eo, qui careat uno dente, vel ſummitate minimi digiti; condemnareſne de peccato eum, qui ſine mortali periculo majoris mali, damnum adeò modicum ſibi inferret, ut illi arti vacaret? Ego certè non condemnarem: ſicut nec condemnat Fag. *lib.5 in dec.c.13.n.4.* Neque obſtat, hominem non eſſe Dominum ſuorum membrorum, non obſtat, inquam; cauſis enim juſtis exiſtentibus, poſſe quempiam aliquot membrum amputare, jam omnes *n.2.* conceſſimus: & meritò, quia debuit Deus homini abſoluto adminiſtratori ſuæ vitæ in juſtis cauſis, nec ſolùm in malis ab extrinſeco provenientibus, avertendis, eam libertatem non denegare. Neque item obſtat periculum, quòd in his Eunuchis timetur incontinentiæ, non obſtat, inquam: quia ſic condemnares etiam Caſtitatem perpetuam voventes.

5 Quæret Curioſus: An hic permittens teſticulos ſibi aſcindi, ſit irregularis? Reſpondeo: eſſe docent, Sayr. Mol. Suar. cit. à Diana *p.10.tr.13.reſ.11.* ſed non eſſe, eſt etiam cum Caſtr. *t.6.d.6.p.12.n.4.* probabile. Rationem idem affert: quia, inquit, hic non fecit ex indignatione, aut juſto, vel injuſto timore perdendæ caſtitatis, pro ut requiritur ad irregularitatem hanc à ſacris Canonibus. Præterea nullus textus hanc pœnam indicens, loquitur de eo, qui ſibi teſticulos abſcidit; ſed de eo, qui ſibi virilia abſcindi fecerit, quòd diverſum eſt.

§. IV. *De Abortu.*

1 Abortus pertinet ad damnum propriæ perſonæ; nam proptereà de eo hic breviter agemus. Duplici autem procurari modo ille poteſt. Ex Sanch. *de matr. d.20. lib.9.* Graff. *p.1.lib.2.c.8.n.3.* Caſtropal. *d.3. de matr. part.4.§.3. nu.13.* multa de abortu habet Dicaſtill. *lib.2 de juſt.tr.1.d.10.d.13.* Primò indirectè, ut ſi pręgnans ſumat pharmacum tendens directè ad ſanitatem, licèt per accidens inferat mortem fętui ſive animato, ſive inanimato, & hunc abortum indirectum procurare, ex proportionata cauſa, licitè poteſt tum ipſa prægnans, tum alii. Nam proptereà tunc fœmina ægrotans poteſt ſanguinem emittere, debita inedia uti potiones medicatas, ad pravos humores expellendos ordinatas ſumere, &c. Ratio eſt, quia ſic, propter illam neceſſitatem, Abortus cenſetur ſolùm permiſſus, non verò intentus; cum Mater ſuo jure utatur ſanitatem conquirendi. Quando medicamenta æquè tendunt in ſalutem Matris, & in mortem fætus, poſſe ea applicari infirmæ prægnanti, ſi ſalus infirmæ eſt deſperata; docet probabiliter Sanch. *loc.cit.n.19.* etiam ſi dubium ſit, an vitam matri allatura ſint. Ratio eſt, quia ſecus periret certò Mater, & conſequenter fætus: At per illa medicamenta fortè uterque liberabitur à morte.

2 Secundò directè; ut ſi Medicus præciperet ebibendam potionem, directè habentem pro ſua vi, fætum interimere, vel conceptionem impedire. Et quia certum eſt ex Sanch. Vaſq. Pont. cum Caſtr. *loc.cit.n.9.* tum eſſe mortale, illam abſolutè ſumere, vel propinare: quia ſic vel occiditur per ſe innocens, ſi fætus eſt animatus; vel ſi nondum eſt informatus anima, contra finem naturæ impeditur generatio: tamen adhuc dubitatur, an aliquando liceat, quando nimirum, ni ita fiat, periculum vitæ ſubit Mater.

Fœtus Animatus.

3 Dico Primò. Si conſtet fætum eſſe animatum, vel dubitetur, an animatus ſit; nunquam licèt. Ita DD. citati & citandi. Ratio eſt, quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona: malum autem intrinſecè eſt, occidere innocentem. Fętum maſculinum animari poſt quadraginta dies, fœmininum poſt octoginta, & in dubio cenſeri, quoad noſtrum caſum, fœmininum, ut quo minus poteſt, aggravetur delinquens, diximus *lib.1.c.3.§.7.Verb. Irregularitas, n.2.*

Fœtus Inanimatus.

4 Dico ſecundò: Si fœtus eſt ſine anima, aliqui affirmant in tanta Matris neceſſitate, licere. Ita Sanchez, Graff. *l.cit.* Sà, *Verb. Homicidium*, Layman, *lib.3 ſect.5.tr.3.p.3.c.4 n.4* aliique apud Dian. *p.3 tr.5.reſ.11.* Aliqui negant. Ita Fillincius *tr.29 c.6.* Leſſ. *lib.2.c.9.n.61. & 62.* aliique apud eundem Dianam. Utrumque probabile. Ratio poſteriorum potiſſima, ducitur ab inconvenienti: nam ſi id liceret, licitum etiam eſſet, propter ſanitatem, directè procurare pollutionem; quod nemo dixit. Ratio priorum eſt, quia tunc fætus eſt aggreſſor contra Matris vitam: & ſicuti pravi humores poſſunt depelli, quia invadunt vitam; ita & ille fætus, qui tunc inſtar humoris pravi eſt. Ad illud de pollutione, eſſe poteſt diſparitas, propter periculum apertiſſimum incontinentiæ, ſi ejuſmodi licentia indulgeatur; & quia ſi ea pollutio permitteretur, impediretur uſus conjugalis, contentis jam hominibus illa voluptate pollutionis licitè percepta; quæ inconvenientia non inveniuntur in caſu noſtro.

An licitus ſit abortus, ne Adultera occidatur?

5 Ex dictis conſurgit gravis difficultas; An quemadmodum ad ſervandam Matris infirmæ vitam, probabiliter licere diximus dirigere medicamenta directè ad fætum inanimatum propellendum tendentia: ita idem liceat. Primò, ad ſervandam famam, ſeu honorem, & conſequenter vitam puellæ, vel Monialis pręgnantis ex adulterio vel ſacrilegio? Secundò, ad evitandum periculum illius mortis, quod aliàs experta puella eſt in parturiendo? Inanimatum dixi; nam ad animatum nunquam licere, *nu.3.* jam docuimus.

6 Dico jam tertiò: licet Torrebl, Bordonus, Lezana, Trull. apud Dianam, *p.3.tr.5.reſ.11.& p.6.tr.8.reſ.37.* eodemque teſtes quidam doctiſſimi ex Soc. Jeſu, concedant, ut probabile: Communis tamen ſententia DD. apud eundem meritò in utroque caſu negat; Immò audio (ait Diana, *d.p.6 tr.8.reſ.37.*) affirmativam ſententiam fuiſſe damnatam in Congregatione S. Officii. Ratio eſt, quia periculum eſt diſtans, aliiſque modis vitari poteſt, & fætus non eſt aggreſſor. Adde periculum evidentiſſimum aperiendi viam ad multa incommoda, cum gravi Reipubl. pernicie: ſi hæc licentia concedatur.

Pœna, & abſolutio Abortus.

7 Quando fętus eſt animatus, præter alias pœnas temporales incurritur irregularitas, & excommunicatio latæ ſententię, à provocantibus Abortum, hoc eſt à tradentibus, vel conſulentibus, vel cooperantibus, vel juvantibus ad abortum. Ad ipſis accipientibus potionem, ut abortiant, negat Naldus apud Bordonum *mox* citandum, cui aſſentitur idem *t.4.controv.41.n.6.* & Joannes de Lugo *in Reſp.lib.2.d.4.* validè propendet incurri excommunicationem: quia de illis in Textu non eſt, quoad excommunicationem, expreſſa mentio: verùm incurri contendit Dicaſtillus, *lib.2.de juſt.tr.1.d.10.d.13 n.179.* cum Bonac. *de reſt.d.2.q ult.ſect.1.punct 7.n.6.* utrumque probabile.

Quando autem fętus non eſt animatus, nulla irregularitas, nullaque excommunicatio incurritur. Sic Bonac. *ibidem.* Quod ſi anceps ſit, fuerit, necne animatus; quamvis peccatum ſit ejus abortum procurare, ut notat ſignatè Sanchez *de matrim. lib.9. d.20. num 7.*

Digitized by Google

nu.7. tamen non incurri irregularitatem, nec excommunicationem dixi ſupra *lib.1. cap.3. §.7. V. Caſus & cenſura reſerv. nu.1. & V. Irregularitas, nu.2.*

8 An autem excommunicatio hæc ſit reſervata, dubitat nonnemo. Sed certè per Sixtũ V. erat reſervata, nunc per Greg. XIV. ſic ejuſmodi rigor eſt tẽperatus. *A peccato*, inquit Greg. XIV. Sedes Apoſtolica. *n.2. & ab excommunicatione quilibet Presbyter tam ſæcularis, quàm cujuſvis Ordinis Regularis, ad Fidelium Confeſſiones audiendas, & ad hos caſus ſpecialiter per loci Ordinarium deputatus, plenam, & liberam, in foro conſcientiæ tantùm abſolvendi habeat facultatem.* Hæc Pontifex. Ubi, nota, quamvis hodie non ſit hæc excommunicatio Summo Pontifici reſervata; tamen neminem, poſſe ab illa abſolvere, niſi (Ita Silvius, quem ſequitur citatque Baſſæus, *in Floribus Verb. Abortus*) ſpecialiter ab Epiſcopo deputetur. Epiſcopo, inquam; nam propterea non eſt admittenda ſententia aſſerens poſſe Confeſſarium Regularem, deputatum à ſuo Provinciali ad illam abſolvendam; non eſt, inquam, admittenda: ſiquidem Pontifex non ſolùm diſponit, hunc Confeſſarium deputandum eſſe ab Ordinario, ſed ab Ordinario loci. Qualis certè nunquam eſt Provincialis.

Notat autem Bauci, *in ſyl.q.48. Peter 6.* ſatis eſſe, ſi quis habeat ab Epiſcopo facultatem abſolvendi ab omni caſu, & cenſura tali Epiſcopo reſervatis, nec eſſe neceſſe Epiſcopum dare facultatem ad abortum ſpecialiter abſolvendum, ut ego memini, me notaſſe *lib.3. Meth. Confeſſ. c.7. nu.8.*

9 Cenſeo tamen à Regularibus Mendicantibus, eorumque Privilegiorum participantibus, ex duplici alio capite poſſe illam abſolvi. Primò, ſi ii habeant privilegium univerſale abſolvendi ab omni cenſura Epiſcopo reſervata. Secundò, ſi habeant ſimile privilegium abſolvendi ab omnibus caſibus Pontificiis, quamvis ſolùm extra Bullam Cœnæ. Ratio eſt, quia in utroque caſu jam eſſent ſufficienter deputati. Lege Bonacin. *lib.3. de cenſuris, d.1. p.10. nu.16.* apud eundem Baſſæum *ibid. fin.* Ab irregularitate ex abortu occulto, non poſſe Epiſcopum diſpenſare, docet Sperellus, *part.2. dec.112. n.62.* ex conſtitutione Sixti V. non moderata in hoc à Greg. XIV. An autem hæc duo privilegia Religioſi habeant, *lib.3. opuſc. Methodi Confeſſ. c.7. §.4.* definivimus.

CAPUT III.

De Homicidio injuſto proximi.

§. I. *De Homicidio Voluntario, & præſertim, de Caſuali.*

1 HOmicidium aliud eſſe Voluntarium, hoc eſt volitum, ſeu intentum, ſive in ſe, ſive in cauſa; aliud eſſe Caſuale, præter intentionem agentis, notum eſt omnibus. Homicidium autem voluntarium innocentis eſſe mortale, ac inducere Irregularitatem ex delicto nimis item eſt omnibus exploratum. De caſuali ergo ſolùm hic remanent aliqua notatu digna. Pro quo.

2 Adverto Secundò, affectum ex cauſa dupliciter ſequi poſſe. Primò ſemper, aut plerumque ut mors ex veneni potu, vel gravi vulnere in capite, ſimili membro periculoſo: Secundò rarò, & in paucis, ut ex jactu bombardæ confractio ipſius, & circumſtantium interitus. Jam, quoties effectus eſt præter intentionem, ſive ſit primo modo, ſive ſecundo, dicitur à Doctoribus Caſualis. Sic. Tol. *lib. 5. c.71. §. alterum membrorum:* ita tamen, ut ſi rarò, dicatur caſualis ſtrictè: ſi plerumque vel ſemper, dicatur minus ſtrictè, & minùs propriè caſualis, ſed tamen abſolutè caſualis, modò ſit præter intentionem. Nam propterea S. Thom. 2.2. *q. art.8. ad 2.* mortem pueri ex eo, quòd mater prægnans percuſſa fuerit, ſine intentione occiſionis, caſualem appellat: cùm tamen, ut idem *ibid.* affirmat, ut plurimum ex percuſſione prægnantis ſequatur infantis interitus. Ad ſtatuendum ergo, quando Homicidium directum, de quo hic loquimur (nam de indirecto *mox* §.3.) ſit voluntarium, quando caſuale; conſideranda eſt agentis intentio, ut quando effectus eſt intentus, vel prævisus in ſua cauſa, licet rarò ſequi ſoleat, dicatur voluntarium; ut ſi quis pulſans campanam intendat, vel prævideat, ut malleus decidens occidat hominem, quamvis id rariſſimum ſit. Contra verò, ſi quis aliquem percutiat gravi vulnere, ſine intentione ut mors ſequatur, & neſciens ex ea percuſſione mortem ſecuturam; ſi ea ſequatur, erit homicidium caſuale, & quidem utrobique mortale: ſed gravius, quando ex tali percuſſione frequentius ſequitur mors; minus grave, quando rarò.

3 Dantur autem ad id melius dignoſcendum quatuor Regulæ, ex Tolet. *lib.5. c.7.* Prima, pro actione licita. Secunda, pro illicita. Tertia, & Quarta pro omiſſione: quę ſunt etiam univerſales Regulæ pro quocunque alio damno dato, ad effectum obligandi, vel non obligandi damnificantem ad reſtitutionem damni illati: quod hic noto, ne cùm de radice reſtitutionis ex damnificatione diſputabo, eadem repetere cogar. Sed jam ſingulas breviter explicemus.

Prima Regula.

Dans operam rei licitæ.

4 Dante te operam rei licitę, ſi mors alterius ſequatur ex illa actione licita, prętet intentionem tamen tuam, quando nulla affuit culpabilis negligentia in evitanda alterius morte, nullum eſt peccatum. Quando autem affuit negligentia levis, eſt peccatum veniale: quando gravis, eſt mortale. Ex ſufficienti ergo diligentia, vel non ſufficienti, dependet peccatum Homicidii, dum actioni licitæ vacas. Exemplũ eſſe ſolet de Fabro, qui lapides jacit de alto, vel de eo, qui ſagittam emittit volens occidere feram: ſi enim ſequatur mors hominis adhibita ſufficienti diligentia, clamando v.g. circumſpiciendo, &c. vel inculpabiliter non advertendo, nullum eſt peccatum: ſi verò aliqua levis negligentia intercurrerit, erit veniale: ſi negligentia gravis, erit mortale. Simile quid debes aſſerere de accendente ignem prope ſegetes, & Tolet. *ibidem* affert exemplum Matris dormientis cum parvulo infante, unde infans opprimatur. Verùm, cùm hæc actio propter frequens periculum ſuffocationis ſit illicita; potiùs ad ſequentem ſecundam Regulam pertinet, quàm ad præſentem.

Secunda Regula.

Dans operam rei illicitæ.

5 Dante te operam rei illicitę, ex qua pręter intentionem ſequitur homicidium, aut damnum; non ſolùm expendenda eſt negligentia, vel diligentia in evitanda morte, ſeu damno: verùm etiam; an actio ipſa per ſe ſit periculoſa. Nam ſi actio ex ſe periculoſa eſt, etiam ſi adhibeas diligentiam, ne mors, vel damnum ſequatur; peccatum Homicidii, vel injuſtitiæ non effugies, ſi de periculo ſaltem ſubdubites: tunc enim in illa actione periculoſa tacitè conſentit ad damnum. Ut ſi V.G. pugnes cum altero, non quidem animo occidendi, ſed tamen occidas. Adhibita enim diligentia, ut non occidas, adhuc peccas mortaliter peccato Homicidii caſualis, ſi pugna ſit ex ſe gravis & periculoſa; venialiter autem, ſi pugna ſit levis. Contrà, ſi quis ſe inebriet, quamvis illicitè agat contra Temperantiam, & quamvis, ſi ſciverit ſe ebrietate furere, & ſufficienter ſibi non providerit; ſic homicidii, vel damni reus, ſi aliquem occidat, vel ſegetem comburat: tamen, ſi neſciebat ſe in furorem abiturum, vel ſi ſciebat, adhibuit diligentiam, ne moraliter damnum poſſet contingere, ut ſi domi clave incluſus manſiſſet, reus non erit damni: quia ebrietas ex ſe periculoſa non eſt ad cauſandam homicidium, vel damnum combuſtionis ſegetis; ſicuti eſt actio pugnandi, vel ignem temerè accendendi. Simili modo adulter, qui diligentiam congruam adhibet, ne adultera occidatur, providendo, ut occultetur delictum, &c. non committit peccatum homicidii, ſi ſequatur mors adulteræ: quia adulterii actio eſt illicita quidem contra temperantiam, non verò ex ſe cauſa periculoſa in genere homicidii; &, ut ſupponimus, ſufficiens diligentia adhibita fuit, ad illud evitandum.

6 Ex homicidio autem caſuali nunquam incurritur irregularitas, niſi vel quando adeſt negligentia in evitanda morte, & ea negligentia gravis, eſt mortale peccatum; vel quando, quamvis adſit diligentia ſufficiens, actio tamen eſt ex ſe periculoſa, ex qua ſequatur mors. Lege Laym. *lib.4. ſect.5. tr.3. p.3. c.50. n.3. & 4.* (Adde omninò Coninch. *d.18. de cenſuris d.9. n.80.* & Dian. *p.2. tr.16. reſ.14.*) quia etiam docet, eſſe probabile, ut nemo ſe in conſcientiæ foro cenſeat irregularem ex delicto, niſi delictum ſit mortale.

7 Hæc irregularitas ex caſuali homicidio contracta, cùm non ſit perfectè voluntaria, hoc eſt non ſit ex intentione occidendi, ſeu ut loquitur Tridentinum *ſeſſ.14. de ref. c.7.* ex propoſito; poteſt ſi occulta ſit, abſolvi, ſeu tolli ab Epiſcopo: diſpenſationem enim irregularitatis ex homicidio intento, quamvis hoc occultum fuerit, idem Tridentinum negat Epiſcopis.

Tertia Regula.

Omittens, ſed non prohibens quod quis debet ex Juſtitia.

8 Omittens aliquid ad quod tenebatur quis ex juſtitia, ſi ex ea omiſſione ſequatur mors, vel damnum alterius, tantùm peccat, quanta eſt omiſſionis malitia. Quare ſi Princeps, qui ex officio tenetur latrones coercere, id negligat; unde viatores occidantur, vel ſpolientur: Si Juſtitiæ Miniſtri non cuſtodiant Civitatem, unde de nocte furta, & homicidia patrentur; ſi dux exercitus, cum poſſit, Milites non coercet; unde injuſtè aliqui occidantur: imputabitur illis ad mortale contra Juſtitiam, vel veniale, juxta gravitatem, levitatemque omiſſionis, ſeu negligentiæ. Ita Navar. Mol. Avila apud Dicaſtill. *lib.2. t.2. de juſt. d.10. d.14. n.200.* Ad quam gravitatem vel levitatem cognoſcendam, tria à prudenti viro ſunt expendenda: Officium, quo quis fungitur: Pericula majora, vel minora, quæ moraliter urgent, vel non urgent: Potentia, quam quis habet, ut evitentur homicidia, vel proximi damna.

Superiùs item *lib.1. cap.3. §.7. v. Dispoſitum*, per aliam occaſionem advertimus, negligentiam ejuſdem gradus, quæ in rebus non magni momenti eſt peccatum leve: eſſe culpam mortalem, in rebus majoris ponderis.

9 Huc

9 Huc pertinet, ſi quis occidatur ex notabili culpa Domini nutrientis animalia periculoſa,& ea non cuſtodientis; de qua re pluribus non multò pòſt *c.4.§.2.à n.9.* Huc, ſi quis innocens condemnetur ad mortem,ex gravi injuria Advocati. Huc,ſi quis infirmus moriatur ea notabili negligentia medici. Huc ii omnes,in quibus adeſt obligatio ex juſtitia,vel quaſi Juſtitia. Nam propterea Laym. *loc.cit. c.4. n.8.* cum Rodr.& Avila,idem putat eſſe ſentiendum de liberis comparatione parentum,& contrà: cùm inter illos non ſolùm intercedat vinculum charitatis,ſed quaſi juſtitiæ obligatio naturalis: Quare ſi mulier manifeſtet fornicario Patri propoſitum procurandi abortum, prole jam animata;& pater non impediat,ſi poſſit: irregularis fiet ex Laym.citato:quia obligatur impedire ex quaſi juſtitia; licèt neget Leſſ. *l.2.c.9.n.94.* quod utrumque eſſe probabile,docet Dicaſtill.*l.c. num.220.*

Quarta Regula.

Omittens, ſeu non prohibens quod quis debet ex Charitate.

10 Omittens aliquid agere,ad quod ex Charitate quis tenebatur,ſi ex hac omiſſione ſequatur,ſeu ſequi mors,vel damnum probabiliter poterat;peccat juxta gravitatem omiſſionis,modo dicto *n.8.* Talis eſſet is,qui cùm poſſet,non ſuccurreret extrema neceſſitate laboranti: unde ſi mors ſequatur,erit homicida. Talis item ſi quis non revelet, cùm poſſit,inſidias alteri paratas;unde ſequatur ejus occiſio. Talis(ex Laym.*l.c.*licèt refragetur Suar.*tom.5.d.45.ſect.4.n.3.*add à Laym.*l.c.*) qui hominis occiſionem impedire volentem, maligna diſſuaſione, ab hoc opere Charitatis avertit.

11 Diſcrimen autem quod intercedit inter omittentem actionem debitam ex Juſtitia,de quo in Regula præcedenti;& omittentem actionem debitam ſolùm ex Charitate,de quo hic agimus,eſt valdè notabile. Licèt enim ex utraque omiſſione,ſi ſequatur occiſio; homicidium tibi imputetur; tamen, quando teneris non omittere ex ſola Charitate,non obligaris ad reſtitutionem damnorum, quę ex illo homicidio,ſeu actione etiã mortaliter peccaminoſa,provenſit. Ita Gaſp. Hurtad.*d.2.de irreg.diff.6.n.22.* Turr.*de cenſ.l.9.d.63.d.4.*ex Vaſq.*p.2.di.100.n.4.*contra Suarium,Avil.Dianam cit.à de Lug.mox citand. nec incurris ullam irregularitatem,ſi homicidium non intendiſti;cũ utrinſque ſis Reus,ſi per peccatum mortale omittas,quando teneris ex juſtitia(cur id addo,vide mox *c.4.§.1.n.6.*& de Lug.*t.1.de juſt.d.6. ſect.7.n.94.* Dicaſt.*l.c.nu.194.*)Ratio datæ doctrinæ eſt, quia homicidium propriè peccatum eſt oppoſitum Juſtitiæ: quare quando non eſt contra Juſtitiam,non poteſt ſecum ducere pœnam,quæ debeatur ex Juſtitia, qualis eſt pœna reſtitutionis; nec irregularitatem, quæ cùm ſit odioſa, ſolùm intelligitur impoſita propriè dicto injuſto homicidio.

Et rectè Henriq.*de irreg.c.3.num.in gloſſ.lit.X.* dicit,circa irregularitatem ex delicto Homicidii voluntarii,culpam debere eſſe contra Juſtitiam; idemque cenſendum eſſe de irregularitate ex dicto delicto, ac de obligatione reſtitutionis debitæ ex delicto.

Quando autem hoc homicidium dicendum ſit ex propoſito, quando caſuale;ut videatur,an Epiſcopus poſſit ejus irregularitatem diſpenſare,ſi ſit occultum: poteſt colligi ex dictis *n.2.* ſed diſtinctiùs vide apud Caſtrop. *tom.6.d.6.p.15.n.6.* apud Dian. *p.10.tr.11.reſ.20.*

§. II. *Praxis, qua explicari homicidium injuſtum oporteat in Confeſſione.*

1 PRæſidebat Illuſtriſs.D.Io.Torriſiglia Archiepiſcopus Montis regalis examini eorum,qui Sacris initiari poſtulabãt;aderantque de more Examinatores,inter quos ego minimus aſſidebam. Semel cum cæteris ſeſe examini obtulit Diaconus quidam non multæ ętatis,utpotè paucis ante diebus aptos ad Sacerdotium annos aſſecutus; qui, ut à me interrogatus fuit,Ecuinam facultati operam navaverit, reſpondit: Sacre Theologiæ,ac præſertim Caſibus conſcientię. Hęſit ad illam expreſſam,nominatamque Caſuum mentionem: atque ut quantum re ipſa Adoleſcens in ea diſciplina profecerit,explorarem, dixi: Qua igitur ratione te gereres,ſi ad te inter Confeſſarios jam adſcriptum Pœnitens accederet, qui hominem ſe occidiſſe fateretur? Reſpondit. Certè laudare eos Confeſſarios non poſſum, qui unicam dumtaxat hujus præſertim criminis delationem in tanto Tribunali ſufficere, minus prudenter putant. Quinque enim Interrogationes ſunt ſuperaddendæ;niſi ſi quando ex circumſtantiis,qualitateve perſonæ, temporis,loci,vel ſimilium aliqua ex illis,quia res ſit explorata Confeſſario; prætermittenda videatur,

2 Prima eſt,de circumſtantia perſonæ pęnitentis, nimirum an ſit Clericus,an Sacerdos;ut nimirum,qua ratione in irregularitatem inciderit,& an in irregularitate Sacrificium celebraverit,quod fuiſſet novum peccatum innoteſcat.

3 Secunda,de circumſtantia perſonæ,quę interempta eſt. In qua ſunt diſtinguenda quinque genera perſonarum, quæ ſpeciatim ſunt Sacerdoti aperienda. Primum eſt ratione Conjunctionis,ut ſi Pater, Mater,Uxor,Filius vel alii notabiliter conjuncti,occiſi fuerint,tunc enim homicidium non ſolùm peccatum eſſet contra juſtitiam, ſed etiam adversùs pietatem Parentibus debitam. Lege noſtrum opuſc. Met.Conf.*l.2.c.5.§.1.& 2.& in edit. Panorm.anno* 1649.*ibid.§.7.n.48.* Secundum, ratione ſtatus,ut ſi ſit Clericus vel Monachus: eſt enim ejuſmodi homicidium in ſpecie ſacrilegii contra Religionem; & incurritur excommunicatio,Pontifici Sũmo reſervata in c.*Si quis ſuadente*. Tertiũ,ratione dignitatis,ut ſi ſit Epiſcopus,Archiepiſcopus, Patriarcha,Cardinalis,Legatus Sedis Apoſtolicæ, vel Nuncius: eſt enim adjuncta excommunicatio reſervata in Bulla Cœnæ. Quartum, ratione peculiaris qualitatis quarundam perſonarum, quales ſunt illæ, quæ adducunt victualia ad uſum Romanæ Curiæ, quę ad eandem Curiam accedunt,vel recedunt ab illa,vel in illa morantur; quæque ad eandem recurrunt ob lites,& negotia: eſt enim ſimilis excommunicatio reſervata in Bulla Cęnę contra omnes interficientes, mutilantes,percutientes,&c. ejuſmodi perſonas. Quintum, ratione damni ex occiſione fortè ſecuti: quo pacto occidens ſervum alterius id aperire nominatim debet;quia adeſt ſimul peccatum illati damni, obnoxium reſtitutioni pecuniæ æquivalentis. Sic etiam occidens Patremfamilias, tenetur ſatisfacere pro damno ſecuto familiæ ex morte Patris, & ſimilia.

4 Tertia interrogatio eſt de loco: De quo in ſumma, ſatis eſt innuere committi ſacrilegium, & præterea pollui Eccleſiam, ſi in illa cum ejus injuria aliquid occidatur; vel in notabili quantitate vulnerati alicujus ſanguis effundatur. Legi etiam poteſt Villant. *deciſ. 19.à n.38.* qui probat,hoc Sacrilegium non ſubdi excommunicationi latæ,ſed ferendæ, quæ ferri non debet,ſi Homicida dignam peraget pænitentiam. Non puto tamen,Eccleſiam pollui, nec conſequenter ſacrilegium committi. Primò,ſi a puero non habente uſum rationis, vel ab amente aliquis occidatur. Secundò,ſi ſolùm vulneretur, ſanguis autem nec effluat in aliqua quantitate,quando vulneratus eſt in Eccleſia;nec poſtea ex vulnere inflicto, quando exivit ab Eccleſia. Tertiò, ſi quis alterum occidat in Eccleſia ad ſui defenſionem,cum moderamine inculpatæ tutelæ. Verùm hæc,& ſimilia, breviter, & cordatè Eminentiſſimus (magiſne in ſapientia, an in purpura?) Ioannes De Lugo colligit *diſp.10. de Euch. e.ſect.2.à n.52.*

5 Quarta interrogatio eſt de auxiliis ad occiſionem aſſumptis,ſunt enim explicandi ſocii,cum quibus fortè alium quis occidit, vel percuſſit: ſi enim alios convocavit,tot peccata commiſit,quot invitavit perſonas,quibus cauſa fuit,& ſcandalum, ut & ipſi ad homicidium concurrerent,modo,& numero,qui explicari ſolet *in tr. de ſcandalo.*

6 Quintò denique,interrogandum eſt de duratione temporis:hoc enim explicari omninò oportet,ut dignoſcatur numerus peccatorũ, atque actuum multiplicatorum ex mala illa voluntate habituali occidendi. Si quis enim improvisò hominem deliberatè necavit;unum numero peccatum commiſit: at ſi mediatè, & per multum tempus inimicum occidere tentaverit;multiplicabitur numerus peccatorũ. De multiplicatione,cujus explicatio perdifficilis non mihi ſolùm,ſed Doctoribus ſemper viſa fuit;agitur *in opuſculo Meth. Confeſſarius lib. 2.c.1.§.5.& dein.ep.*, & ita quidem perſpicuè,& expeditè,ut ad praxim nihil ſupra. Atque hæc de propoſita dubitatione pro mea tenuitate, hactenus ſatis.

7 Sic dum diſputaret Adoleſcens, mira voluptate aures admovebamus omnes; præter ſcientiam enim veterani Theologi,nõ tyronis erat habitu corporis venuſto, modeſtiſsimque, & gratiam non vulgarem in loquendo præferebat. Quare ſe cohibere non potuit alioqui gravis, & ſermone parcus Archiepiſcopus,quin exclamaret. Macte litteris,& virtute,nunquam ſatis laudate Juvenis: Utinam Diæceſis noſtra tui non abſimiles nanciſci plurimos poſſet! Equidem illum ex animo ſpondeo, ſi quod pingue Beneficium, vel etiam quælibet ex primariis Dignitatibus, quarum nominatio vel collatio ad me pertinet unquam vacet: neminem à me tibi eſſe præferendum. Erubuit Ingenuo pudore candidus adoleſcens,gratias appoſitè egit, à noſtro conſenſu cum plauſu receſſit,ac Sacerdotio omnium primus,(ſic jubente Archiepiſcopo) inſignitus eſt poſtero die. Verùm (ut miſeranda eſt hominum conditio) nequaquam parem fortunam poſteà ſortitus eſt novellus Sacerdos: ſiquidem paucis interjectis menſibus (heu!) Archiepiſcopus extremo fato, collacrymantibus omnibus, ſublatus eſt:meoque præſertim tanto doloris ſenſu,ut cum ejus mortis memoria mori & volo nunc orationem meam: nam propterea tantiſper oro, Lector, ſileamus.

§. III. *Quæ pænitentia imponenda injuſto homicidæ in Sacramento Confeſſionis.*

1 DE hac Paulus Comitolus *in reſp. Moral.lib 4.quæſt.11.nu.8.* in hanc ſententiam ſcribit: *Homicidii pænitentia ſalutaris eſſet, veniam petere ab occiſi propinquis, iiſdem omnia damna reſarcire, pro anima occiſi per annum tria præſtare: ſingulis hebdomadis unam Miſſam jurare celebrandam, Aliquam eleemoſynam juxta homicidæ facultates pauperibus erogare: Litanias, vel Roſarium Virginis percurrere. Præterea per eundem annum ſemel in hebdomada confiteri, ſemel in menſe communicare, & ſemper tota vita quotidie unum* Pater, & Ave, *genibus flexis pro eadem anima occiſi recitare.* Hæc Comitolus; quę ſatis ſit Confeſſoribus propoſuiſſe, ut ex his in caſibus particularibus minuant,augeantve opera, juxta conditiones perſonæ pęnitentis,aliarumque circumſtantiarum, cum ea prudentia,quam breviter *in mea Methodo Confeſſionis lib.4. c.3.* & 4. expendo.

CAPUT IV.

De Obligatione Reſtitutionis ex Homicidio.

§. I. *De Obligatione Reſtitutionis ex Homicidio indirecto.*

1 DAmnum alteri ex quacumque actione, atque adeò ex occiſione provenire, vel directè poteſt, vel indirectè, ſeu per accidens. Nè longum faciam, intellige id exemplo: Ioannes ſegetem Petri per culpam mortalem comburit. Sanè is damnum Petro directè facit; atque eum ad reſtitutionem Petro teneri de toto damno, nullus ignorat. At ſi fortè Franciſco innocenti imputetur earum ſegetum combuſtio, unde Franciſcus intrudatur in carcerem, ſpolietur ſuis bonis, condemnetur ad Triremes, &c. hoc damnum dicitur indirectum, per accidens reſpectu Ioannis. Idem ergo in occiſione. Si enim Ioannes injuſtè occidat Petrum, damnum Petro directè facit, & ad reſtituenda omnia damna Petro obvenientia obligabitur; de qua obligatione agam *mox* §. 2. At ſi Ioannes, ut dictum eſt, occidat Petrum, ſed deinde Franciſcus de ejuſmodi occiſione infametur, & ſolvat pęnas: hæc ſolutio pœnæ eſt indirecta reſpectu Ioannis, & in §. *præſenti* quærimus, an Ioannes obligetur hoc indirectum damnum reſarcire?

2 Et quidem certum mihi eſt, Ioannem debere compenſare Franciſco, vel ejus hæredibus ea, quæ ipſe Franciſcus coactus fortè fuit à Judice tradere Petro directè damnificato; ea, inquam, quæ recompenſabant damnum directum, ipſi Petro illatum. Ita de Lugo *tom. 1. de juſt. d. 8. ſect. 6. nu.* 84. Rebellius *part. 2. lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 15. citans Cordub. Sotum, alioſque. Ratio eſt manifeſta, quia Ioannes damnificans tenetur facere æqualitatem cum ipſo Petro, cui directè damnũ intulit. Ergo cum Petrus à Franciſco habuerit ſuum, & Ioannes, ut certum eſt, per hoc, non abſolvatur ab obligatione reſarciendi damnum, quod fecit: conſequens eſt, ut Franciſco vices Petri nunc ſubeũti reddat. Niſi fortè Petrus reſtituat Franciſco id quod coactus à Judice Franciſcus ipſi Petro tradidit; nam tunc Joannem Petro debere reddere, nimis eſt clarum.

3 Redeo ad quęſtionem propoſitam. Triplici modo ſe habere poteſt Ioannes indirectè damnificans, ſeu occidens Paulum. Primò, ita ut non prævideat illud delictum eſſe alteri V. G. Franciſco imputandum. Secundò, ut pręvideat, ſed non intendat. Tertiò, ut pręvideat, & intendat.

Aſſero, probabile, & tutum eſſe, regulariter loquendo, non teneri quempiam ad reſtituendum damnum ejuſmodi ſecutum indirectè, quocumque ex his tribus modis res contingat; atq; adeò dictum Ioannem ad nihil obligari. Ratio hujus noſtræ ſententię, quam impugnat de Lugo, *loc. cit. ſect.* 6. *n.* 80. ſequens Molinam *to.* 4. *tr.* 3. *d.* 86. *nu.* 3. Rebell. *loc. c.* ſed ſequitur Leſſius *lib.* 2. *c.* 9. *d.* 16. *n.* 113. eſt: quia dãnificatio tunc ſolùm eſt radix obligationis reſtituendi, quando eſt cauſa externa phyſica, vel moralis damni cõſecuti, ut patet in aliis obligationibus. Sed in caſibus dictis damnificatio, ſeu occiſio nõ eſt cauſa phyſica, ut certum eſt; quia nullum concurſum, ſeu influxum phyſicum habet occiſio Petri, quem commiſit Ioannes, in imputatione Franciſci: Nec moralis, quis enim dicat, quod ideò imputetur damnificatio ipſi Franciſco, quia illam fecit Ioannes? Ergo, &c. Judex igitur ſolùm capit occaſionem imputandi occiſionem Franciſco ex occiſione facta à Ioanne; non autem Ioannes dat cauſam. Quare etiamſi Ioannes damnum Franciſci provideat, vel etiam intendat; unde & peccet contra charitatem: tamen quia hęc pręviſio, & intentio non facit ipſam actionem externam injuſtam, niſi aliàs ex natura ſua ſit cauſa ſaltem moralis injuſti damni: non poteſt inde colligi onus reſtituendi; quod ſolùm ſequitur ad injuſtam cauſam externam damni.

4 Dixi autem (regulariter loquendo:) quia interdum ex circumſtantiis damnificatio eſt talis, ut influat moraliter ad imputationẽ; & tunc ſanè erit obligatio reſtitutionis. Ut ſi cõburens V. G. ſegetes Petri, vel Petrum occidens utatur famulis, vel gladio alterius V. G. Frãciſci, ipſo Franciſco invito; ex quo deſumatur iudicium, quod Frãciſcus damnum, vel mortem intulerit. Tunc enim ea damnificatio eſt cauſa phyſica damni Petri; ſed moralis, damni Franciſci.

Ad dignoſcendum autem, an adſit ejuſmodi moralis influxus, illa eſt Regula, ut videatur: An ex tali damnificatione juncta cum ſuis circumſtantiis ſequatur ut plurimùm imputatio, vel damnum tertii; ſi enim ut plurimùm, ſignum erit moralis influxus. Lege Leſſium citatum.

5 Ex dictis ſequitur, eum, qui furatur Theſaurum Avaro, unde Avarus mœrore cõfectus moriatur: Eũ, qui occultè aliquem occidit, unde talis occiſio alteri V. G. inimico occiſi imputetur: Eum, qui alapam alteri impingit, unde ob dedecoris apprehenſionem moriatur; Eum, qui vendit Militi arma, unde is homicidia injuſta committat: Eum, qui ſolo ſuo ea emplu ea traneiseſt offendiculum ad male agendum, & ſimiles, non obligari ad reſtitutionem ex homicidio, etiamſi intentum id à dictis fuerit: quia tunc, licèt peccetur contra Charitatem; non tamen peccatur contra Juſtitiam per actionem externam, quæ ſit vera cauſa phyſica, vel moralis homicidii.

Qui alium occidit, & collocat cadaver ante januam alterius; unde is alter à Judice condemnetur; non judico eſſe cauſam moralem ejuſmodi condemnationis: Ita de Lugo *tom.* 1. *de Juſt. d.* 1. *ſect.* 6. *num.* 84. loquitur tamen, quando imputatio pręvidetur, licèt non intendatur. Contra Sanchez ab eodem de Lugo citatum *ibid. d.* 18. *ſectio.* 5. *n.* 116. Multò minus, qui invenit cadaver occiſi ab alio ante ſuam januam; & illud collocat ante januam alterius: lege de Lugo *loc. cit. d. ſect.* 5. *à num.* 114. (qui etiam obiter id habet; à Reſtitutione excuſat eum, qui infantem ante ſuam januam inventum, collocat, ut nutriatur ab aliis, ante januam alterius:) verùm qui alium occidit in domo, vel agro alterius, unde pariter is alius condemnetur; judico eſſe moralem cauſam. Ratio utriuſque dicti eſt, quia ex prioribus actionibus nõ ſequitur ut plurimùm imputatio homicidii, ſiquidem caſu ibi mori potuit alibi vulneratus: ſequitur ex poſteriore, nam præſumitur Domino domus, vel agri cõſentiente, homicidium fuiſſe commiſſum. In utroque adeſſe cauſam moralem, probabiliter ſupponit Sanch. *lib.* 1. *conſ.* 5. *dub.* 5. *n.* 72. ſed propter rationem dictam noſtra videtur probabilior.

Dixi *condemnationis* utique ad mortem, nam alicujus damni V. G. incarcerationis, vereor, ne tua actio *ex dictis n.* 4. ſit aliquando moralis cauſa: Ipſa enim collocatio cadaveris ante alterius domum eſt talis, ut ex illa, ut plurimùm, ſequatur incarceratio inhabitantis in domo, & ſic inducet obligationem reſtitutionis damnorum ex incarceratione ſequentium.

6 Quando ex actione poſitiva tua (nam quando ex omiſſione, dictum eſt paulò antè *c.* 3. §. 2. *n.* 10. & 11.) imputatur homicidium alteri, vel aliud contingit, unde mors tertio ſequatur; nõ incurris irregularitatem, ſi ſolùm peccaſti contra Charitatem, nec eam mortem intendiſti, licet prævideris. Ita Leſſius *lib.* 2. *c.* 9. *num.* 112. dum dicit dictam imputationem etiam prævisſam non facere peccatum contra juſtitiam. Quia tunc tu non es ullo modo cauſa homicidii, ut dictum eſt. At ſi peccaſti graviter, ut ſemper hic ſupponendum eſt, per actionem poſitivam, licet ſolùm contra Charitatem; prævidiſti tamen mortem, illamque intendiſti, irregularis eris. Ita de Lugo *tom.* 1. *de juſt. d.* 8. *ſect.* 6. *n.* 78. ex eo principio, quo putat tunc peccari contra juſtitiam: lege etiam Dicaſtill. *lib.* 6. *tr.* 1. *de juſt. d.* 10. *dub.* 14. *n.* 194. Ratio mihi videtur eſſe, quia cauſa irregularitatis ex ſacris Canonibus, eſt homicidium voluntarium ſeu volitum. At homicidium quod intenditur, ſive ſolùm nunc peccetur contra Charitatem, ſive etiam contra Juſtitiam, ſive ponatur ejus cauſa multum periculoſa, ſive parum, dummodò aliqua, quamvis levis cauſa, vel etiam levis occaſio ſcienter ponatur, atque homicidium ut dictum eſt, intendatur, voluntarium eſt ſeu volitum. ergo per illud irregularitas incurretur. Non ſic quoad obligationem reſtitutionis: Ad hanc enim inducendam non ſatis eſt quodcunque voluntarium, nec quæcumque præviſio, vel intentio; ſed neceſſe eſt, ut ponatur cauſa externa phyſicè, vel moraliter influens abſolutè, & ex ſe ſufficienter ad damnum modo jam explicato. Et hujus rei ratio ulterior eſt, quia cùm de obligatione reſtitutionis nulla ſpecialis legis diſpoſitio poſitiva adſit (ut adeſt certè de irregularitate;) recurrendum pro illa eſt ad id, quod de jure eſt naturali: nimirum ad ſufficientiam influxus dati damni. Vide, quæ dicam inferiùs *l.* 8. *Tr.* 3. *c.* 2. *n.* 9. & 10. ubi hæc doctrina magis clareſcet, & confirmabitur magis.

§. II. *De damno dato. Digreſſio.*

1 MOnui ſuperiùs, me huc aliqua conſultò addere de indirecta damnificatione, etiam in temporalibus bonis: ne iterùm, cùm de Reſtitutione agam, eadem repetere debeam.

Damnum indirectum à te illatum.

Ex dictis ergo reſolvatur ſequens caſus: Antonius facem manu præferens, ingreſſus eſt domum Petri, furaturus ejus veſtes. Accidit autem, ut omninò caſu, & præter intentionem facula incenderet ornatus, ſeu aulæa domus ejuſdem Petri, & etiam aulæa domus vicinæ Titii, quæ nullo modo furari Antonius intendebat. Deinde exiens idem Antonius è domo ejuſdẽ Petri, reliquit januam apertam, unde factum eſt, ut eadem nocte antecedentes alii fures, perque domum, apertam ingreſſi, furati ſint duos equos ejuſdem Petri. Quęritur jam An Antonius obligetur ad reſtitutionem non ſolùm veſtium, quas eſt furatus, de quibus non eſt dubium; ſed etiam aulæorum utriuſque domus, & equorum?

2 Reſpondeo: Non obligari ad reſtitutionem aulæorum, obligari tamen ad equorum reſtitutionem. Ita de Lugo *t.* 1. *de juſt. d.* 18. *ſect.* 4. *n.* 87. citans Mol. lege etiam Dicaſtill. *lib.* 2. *tr.* 2. *de juſt. d.* 3. *dub.* 3. *num.* 72. Ratio eſt ducenda ex dictis Nam deſtructio aulęorum Petri, multò magis aulęorum Titii, fuit omninò per accidens, & indirecta ipſi Antonio; & ex alia parte, actio præferendi faculam, cùm non ſit ex ſe periculoſa, & cauſans incendium; non poteſt dici fuiſſe cauſam per ſe deſtructionis, eſt enim omninò caſuale, ut ex facula, quam quis fert, oriatur incendium. At quia commune eſt, & ex ſe periculoſum, ut in apertam domum de nocte ingrediantur fures: ideò Antonius, qui januam apertam reliquit, fuit cauſa injuſta damni illati in furto equorum; ac propterea ad illius damni reſtitutionem erit obligandus.

3 Dices; quid, ſi ſua caſu incendiſſet eas veſtes, quas fur ſurripere in-

Digitized by Google

intendebat? *Reſp.* cum eodem de Lugo *ibid. num.* 88. ſub diſtinctione. Si enim eas veſtes ſuffuratus eſſet, & apud ſe incenſæ fuerunt; obligabitur ad illarum valorem reſtituendum: quia ſtatim atque eas apud ſe retinuit, contraxit obligationem reſtituendi ex injuſta acceptione quomodocumque apud ſe eaſdem perire contingat. At ſi antequam ipſe eas ſurripuiſſet, incenſæ caſu, & præter intentionem fuiſſent; non contraheret obligationem reſtituendi: quia tunc per accidens latroni fuiſſet incendium; licèt per ſe futura fuiſſet acceptio, ſi incenſæ veſtes non fuiſſent.

Damnum illatum à tuis.

4 Huc item ſpectat quodlibet damnum, atque adeò homicidium à tuo animali, mancipio, filio illatum. De quo dico Primò, ſi gravi culpa, id eſt mortali ſuaſeria vel juſſeris damnum, occiſionemve, vel negligens graviter fuiſti in illis cuſtodiendis, te mortaliter peccare, reumque eſſe integræ reſtitutionis, luce clarius eſt, quia ſic injuſta cauſa damni es. De damno hoc præter citandos lege Dicaſt. *lib. 2. de reſt. tr. 2. d. 3. d. 2.* Verùm; ſi damnum ab iiſdem irrogatum fuerit, te neſciente, vel te nulla gravi culpa negligente; ad nihil ante ſententiam in conſcientia teneris. Ita Leſſ. *lib. 2. c. 9. d. 17. n. 115.* & paſſim DD. *in l. ſi ſervus 2. §. de Noxal. action. & c. ſi culpa 9. de injur. & damno dato.* Ratio eſt, quia non teneris ex re accepta, res enim ſupponitur periiſſe; nec ea injuſta acceptione, quia te nullam gravem culpam, ut ſupponimus, commiſiſti. Poſt ſententiam, eſt diſtinguendum. Nam aliud de animali, & mancipio; aliud de filio eſt ſentiendum. De quibus.

5 Dico Secundò: Si animal tuum, vel tuus ſervus damnum verè quamvis ſine tua culpa irrogavit; debes poſt ſententiã, vel damnum reſarcire, vel, ſi mavis animal vel ſervum, qui noxam fecit, dare ei, qui paſſus eſt damnum. Ratio eſt, quia ita jura pro foro eaterno juſtè ſanxerunt, leges enim poſſunt ob publicum bonum decernere, ut aliquid, etiam ſi tua culpa non præceſſerit, à te ſolvatur poſt ſententiam, ad quod ante illam nequaquam in conſcientia tenebaris. Servus tamen, etiam poſt dictam ſententiam, poſſet, ut non ſe daret damnificato, aliò fugere, & ad fugam ab amicis adjuvari: ſiquidem nimis eſſet durum hominem obligare, ad ſe pro noxa dandum. Quòd ſi is habeat peculium independens à Domino, debebit ipſe, ſi velit fugere, reſtituere; quando in damno faciendo, mortaliter modo jam dicto deliquit. Immo puto obligari ipſum ad reſtitutionem de ſuo dicto peculio, ſi mortaliter peccavit; contraxit enim ipſe obligationem reſtitutionis de jure naturæ (& quidem ante Dominium & ante omne ſententiam in conſcientia) ex injuſta damnificatione.

Dixi (verè, quamvis ſine tua culpa irrogavit.) nam, ſi verum non fuit damnum à tuo animali, vel ſervo illatum; tu non obligaris in conſcientia ad ſtandum tali ſententiæ, & poſſes occultè tibi compenſare, ſi ſolviſſes: & qui accepit, ſi ipſi id certò conſtaret, non poſſet juſtè retinere. Ratio eſt, quia ſententia ſemper ſupponit damnum factum à tuo animali, vel ſervo: hoc igitur non poſito, te ſententia in conſcientia non afficit; cùm tunc ejuſmodi ſententia contineat intolerabilem errorem, atque adeò ſit re ipſa injuſta. Quod ſi res ſit dubia, debes ſtare ſententiæ; quia poſſeſſio ſtat ex parte Judicis, donec appareat manifeſtè injuſtitia.

6 Dico Tertiò: Si filius abſque culpa parentis alium occidat, vel damno afficiat, ad nihil in conſcientiæ foro tenetur Pater; quia ubi culpa non eſt, nec adeſt pœna. *Inſtit. de noxal. act. §. ult.* vide Sylveſtrũ, *v. reſtitutio, verſus fin.* Immò nec in foro externo leges præcipiunt, ut filius unquam dedatur à Patre pro noxa; quia id inhumanam ſaperet duritiem. Quando ergo damnum à filio infertur, ſanctæ legis diſponunt, ut ipſe filius, qui liber eſt; non verò Parens conveniatur.

§. III. *De obligatione reſtitutionis ex injuſto homicidio directo, &c.*

1 EX homicidio directo, & propter paritatem rationis ex vulneratione, mutilatione, &c. tunc ſolùm debetur in conſcientia Reſtitutio, cùm adfuit culpa gravis Theologica, hoc eſt peccatum mortale: Ita De Lug. *to. 1. de juſt. d. 8. ſect. 5.* ſi enim nulla, vel etiam in ſententia multorum, venialis dumtaxat, ſaltem communiter nõ debetur, ſicuti etiam excuſatur homicida, ſi unde ſolvat, non habeat, vel ſi ex ſolutione inducatur in gravem neceſſitatem; Ita Sanc. *lib. 1. conſ. c. 4. dub. 7.* quæ ſunt *alibi* univerſaliter dicta.

2 Jam verò in re noſtra. Certum ſit Primò, eum, qui occidit ſcientem, volentemque, peccare quidem, ſed ad nullam reſtitutionem obligari ex vi occiſionis. Ratio eſt, ſive quia non peccat contra Juſtitiam, ſive, quia ille dum ſponte occidi vult, remittere videtur; quam remiſſionem de ſuis damnis temporalibus facere, dum vivus fuit, potuit; quidquid renuant deinde hæredes. Dixi (ex occiſione) nam aliunde, ut ſi quis occideret ſervum, quamvis volentem occidi, ſed invito Domino, debebit ſine dubio pretium ſervi reſtituere. Hinc ſpontè convenientes in Duellum, niſi occiſus fuerit deceptus in aliquo, vel ad duellum coactus; non obligantur ad ullam reſtitutionem; quia invicem ſibi remittere præſumantur. Vide de Lugo *t. 1. de juſt. diſp. 11. ſect. 3. à n. 71.*

3 Certum ſit ſecundò, Homicidam, ſeu ejus hęrèdes, ſi ſufficit hæreditas; teneri reſtituere tum omnes legitimas (non autem ſuperfluas) expenſas factas in curatione occiſi, ſi non ſtatim mortuus eſt, extracta ex pecunia: quam alioqui eodem tempore ad ſui ſuſtentationem expendiſſet: tum omne damnum reale, ſive in honore, ſive in fama, ſive in pecunia per ſe ſequutum ex injuſta occiſione, ſeu mutilatione. Ita Leſſ. *lib. 2. capit. 9 dub. 19. num præſert. 127.* de Lugo *t. 1. de juſt. d. 11. ſect. 2. num. 31.* Ratio eſt, quia horum damnorum injuſta cauſa fuit Homicida. Dico autem (per ſe:) nam de damno per accidens, ſeu indirectò, paulò antè dictum eſt. Dico rurſus (ſequutum:) nam, ſi nullum ejuſmodi conſequutum fuerit damnum; ut accidit, ſi occiſus rei familiaris deſtructor erat, vel homo nobilis, qui lucro, per artem, vel negotiationem non vacabat &c. non eſt unde reſtitutio debeatur.

4 Verùm. Qua ratione dignoſces hujus poſterioris damni, ſeu lucri ceſſantis, vel damni emergentis menſuram? cùm divinare nõ poſſumus, quamdiu victurus fuiſſet is, niſi fuiſſet occiſus; quantum lucraturus fuiſſet pro familia; quantum fuiſſet periculum fortè potius amittendi, quàm ſpes lucrandi, &c. *Reſp.* quidquid aliqui apud Leſſ. *lib. 2. c. 9. d. 20.* menſurare laborent, id tandem morali, prudentique Judicio eſſe expendendum; attenta ſanitate, juventute, modo vivendi, ac negotiandi, quo utebatur, vel ut probabiliter poterat occiſus: dempto ſemper aliquo pro periculis, & incertitudine, & rurſus pro utilitate hæreditatis, quam citius aſſequuti ſunt hæredes. Pro labore, quo Artifex V.G. occiſus, vel mutilatus impendiſſet, nihil puto demendum in favorem Homicidæ. Ita idem, *ib. dub. 19. n. 125.* quia injuſtè ipſe Homicida à laborando artificem impedivit. Rurſus, puto Homicidam non debere expenſas funeris occiſi: quia hæ ſemper fieri debebant; quare earum cauſa is nequaquam cenſetur.

Denique, quia hæc Judicia difficulter haberi exactè poſſunt; optimum, expeditumque conſilium eſt, ut totum id compoſitione, & tranſactione inter eos, ad quos res pertinet, peragatur.

5 Certum ſit tertiò, Homicidam non obligari ad reſtitutionem eorum, quę ipſe occiſus acquiſiturus eſſet, ſi occiſus non fuiſſet, quando nulli ſunt legitimi hæredes. Ratio eſt, quia nunquam quis tenetur ad damnum reſarciendum, niſi id proximo ſequutum fuerit: At damnum, de quo loquimur, non ſequutum eſt cõtra ipſum occiſum; quia hic jam eſt extra vivos; atque adeò damnum temporale contra ipſum ſequi non poteſt, neque ſequutum eſt contra Hæredes, quia hos non eſſe pari modo ſupponimus. Quando autem ſunt Hæredes, ea debet, in quibus hæredem læſit; de qua re jam ſubdo.

Quibus debeatur reſtitutio pro Homicidio?

His enim tanquam certis, vel ſaltem probabilius præmiſſis, dubitatur primò, quibuſnam Homicida reſtitutionem debeat?

6 Reſpondeo eſſe noviter diſtinguendum. Nam, vel de eo eſt loquutio, quod occiſor debet occiſo, antequam hic vitam finiat; quales ſunt expenſæ in eo curando, ſi ſtatim mortuus non eſt; aliaque ſimilia damna ante ejus mortem fortè ipſi ſequuta, quæ breviter enumerat, expenditque Boſſius *tom. 2 moralium, tit. 25. num. 6.* Vel de eo, quod idem occiſor debet pro damnis factis, poſtquam occiſus vitam obiit, qualia ſunt alimenta, quæ is daturus fuiſſet parentibus vel filiis, ſi non fuiſſet occiſus. Si loquamur de priore, debetur hæredi, quicumque ille ſit, ſive neceſſarius; ſive extraneus. Ratio eſt, quia Hæres ſuccedit in omnia jura defuncti. Si de poſteriore, non debetur niſi parentibus, filiis, uxori Defuncti, juxta ac eis damnum factum eſt. Ratio eſt (inquit rectè Leſſius,) non quia hæres ſuccedit in jura defuncti; nam defunctus nunquam habuit jus ad reſtitutionem horum damnorum; utpotè cujus obligatio poſt mortem ejus orta ſit; adde, & quia defectus nullum damnum temporale ſentit, dum defunctus eſt, quod reſarciri velit. Sed ratio eſt, quia parens & filius, maritus & uxor cenſentur una perſona; atque adeò, qui unum ex his occidit, alterum lædit: ſi ergo læſus eſt, debet ad æqualitatem per reſtitutionem reduci:

7 Hinc fit, ut ſi quis ex ipſis læſus nequaquam fuerit, nõ ſit aliquid ab occidente ex hoc capite ipſis reſtituendum; quia in eo caſu in nulla re ipſe damnum paſſus eſt: ergo in nullo reficiendus. Evenit autem, eos aliquando non eſſe læſos, quando ſcilicet ipſi aliundè aluntur; & propter aliquam cauſam iidem nequaquam futuri fuiſſent hęredes occiſi.

8 Ex diſtinctione allata *num. 6.* vides, fratribus, vel ſororibus etiamſi hæredes ſint occiſi, & quibuſcumque hæredibus extraneis ejuſdem, nihil eſſe reſtituendum ex poſterioribus dictis damnis, ita Molina, Salon, Leſſius, Valentia, Filliucius, Bonacina, aliique apud Boſſium, *tom. 1 moral. tract. 25. num. 3.* quia hi non cenſentur una perſona cum occiſo: Eſſe reſtituendum tamen ex prioribus; quia ſunt legitimi hæredes, ſuccedentes in omnia jura defuncti. Aliqua contra prædicta habet Thomas Hurtadus, *par. 2. tract. 8. cap. 2 reſol. moral. 13.* Illud eſt favorabile, non obligari quemplam ad ſatisfactionem pro Homicidio, niſi petatur, & niſi petatur intra triginta annos, præſcribi actionem, ita ut non videtur amplius peti. Excipe in utroque, quando ideò non petitur: quia non poteſt, vel quia adeſt timor alicujus, & ſimilia.

9 Quid, ſi nulli ſint hæredes? Debebitne occiſor reſtituere priora damna pauperibus. Poſteriora enim non debere, jam patet ex dictis: quia nullis hæredibus exiſtentibus, nulli facta eſt læſio. Reſpondeo; Ita profectò: quia in ſimilibus debitis ex delicto, cenſetur defunctus velle in uſus pios, ad animæ ſuæ favorem rem ſuam diſtribui: ſed melior fortaſſe ratio eſt, quia ſic videtur definitum eſſe

ab Aleſſandro Pontifice, *cap. cum tamen, de Uſuris;* ut iterum infrà *lib. 8. c. 1. §. n.* 20 dicemus.

10 Quid, ſi occiſus, dum eſſet in vita, remiſit omne debitum Homicidæ; omne, inquam: nam rectè de Lugo *tom. 1. de juſtit. diſp. 11. ſect. 3. n.* 62. Sanch. *lib. 2. conſ. c. 4. dub.* 11. citans Covarruviam, Felinum, Bartoluni, alioſque advertunt, quando morti proximus occiſori quis ignoſcit, ſeu remiſſionem exhibet (quod certè occiſor poteſt, ſed non obligatur) intelligi de injuria, non de damnis temporalibus; nam hęc, niſi expreſsè remittantur, ſemper debebũtur: Reſp. occiſum potuiſſe remittere omnia, dum erat inter vivos; atque adeò ſi plenè remittat, nihil nec Patri, nec Uxori, nec aliis quibuſcumque Hæredibus eſſe ab occiſore reſtituendum. Ratio eſt, quia non fit his injuria, niſi ratione occiſi, & contra occiſi volontatem; ſi ergo hic condonat, nihil contra occiſi voluntatem retinebit occiſor, quod reſtituere teneatur. Solùm ergo potuiſſet peccare pater remittendo, in aliquo raro caſu, quo aliundè filii alimenta non haberent, &c.

11 Verùm contra hanc doctrinam, quæ eſt Leſſii, 2. *lib. 2. c. 9. dub.* 26. *n.* 158. & Thomę Sanch. *lib. 2. conſ. c. 4. du.* 12. *n.* 5. inſurgit de Lugo, *loc. cit. n.* 63. aſſerens veram eam eſſe in prioribus damnis, quæ modò diſtinximus *n.* 6. de quibus poterat occiſus diſponere, dum vivebat: At non eſſe veram in poſterioribus, quia hæc damna in ſe patiuntur Pater, filius, uxor; non in alio, id eſt nõ in perſona occiſi: Ergo is remittere non poteſt. Non diſplicet diſtinctio: ſed tamen Leſſii, & Sanchez opinio probabilis item eſt; quia ii patiuntur quidem mala in ſua perſona, ſed totum habere debuerant dependentes à Patris voluntate.

12 Denique hic quæri ſolet, an homicida aliquid debeat: Primò Creditoribus occiſi. Secundò, Pauperibus; Tertiò, Amicis, quibus occiſus ex liberalitate, vel gratitudine multa donabat? Reſpondeo nulli ex his homicidam aliquid debere, quidquid nonnulli contradicant. Ita Leſſius, *loc. cit. dub.* 26. *per totum*, Dicaſtillus, *lib.* 2. *de juſtit. tract.* 2. *diſp.* 7. *num.* 79. Salon, Sotus, Becanus, aliique quos citat, ſequiturque Dian. *p.* 5. *tract.* 4. *reſol.* 57. contra Layman, & Molinam, quoad creditores, &c. & *p.* 3. *tract.* 6. *reſ.* 55. Ratio eſt, quia hi non ſunt ita conjuncti moraliter cum occiſo; ut damnum, quod huic infertur, judicetur & illis inferri.

13 Illum certum puto, quod inſinuat Leſſius, *loc. cit. num.* 154. *verſ. Ratio major vera eſt*, homicidam debere reſtitutionem prædictis quando is illos occidiſſet eo animo, ut ipſis in iis bonis noceret; ſiquidem tunc propter illam intentionem, peccabit occiſor contra juſtitiam.

Hæc doctrina, quam Leſſius, ut dixi inſinuat, non videtur cohęrere cum alia, quam aſſert *lib.* 2. *c.* 9. *n.* 16. & nos *ſuperius* amplexi ſumus: nimirum occidentem non obligari ad reſtitutionem damni indirecti, etiamſi illud intenderit, V. G. te non obligari ad damna ſecuta ex morte Avari, qui mortuus eſt propter dolorem conceptum ex Theſauro à te illi ſurrepto. Cohæret tamen, nam ibi fur ſive intendat, ſive non intendat mortem, non eſt cauſa externa, nec phyſica, nec moralis mortis Avari: at hìc homicida eſt vera mortis cauſa; unde illi damnum patiuntur, & ex alio capite, illud damnum intenditur ab homicida; ergo meritò tunc peccat contra juſtitiam, & reſtitutionem debet: vide, quæ dicam *lib.* 8. *tr.* 3. *c.* 4. § 2. *n.* 3.

Hæres occiſoris quid debeat?

14 Dubitatur ſecundò: An hęredes homicidę obligentur reſarcire damna occiſi, *n.* 3. dicta, quando ipſe homicida fuit à Judice pœna præſertim capitali condemnatus? Reſpondeo obligari. Ita Sanchez, *loco cit. c.* 4. *dub.* 6. Molina, *diſp.* 84. *n.* 8. Leſſ. *loc. cit. diſp.* 22. *n.* 138. Vaſq. *dub.* 5. *& paſſim* contra Roſellam, Sotum, alioſque citatos ab eodem Leſſio *ibidem* illius enim pœnæ poſitio, ſive ex officio proceſſerit Judex, ſive ad læſæ partis inſtantiam, eſt ex juſtitia vindicativa, & in bonum Reipublicæ. Cæterùm non apparet, unde per illam ad æqualitatem reducta ſit inæqualitas rerum temporalium, facta parti læſæ. Nam pari modo fur, ſi capite plectatur, non propterea illi ceſſat obligatio reſtituendi, quæ rapuit. Illud concedo, quando hæredes occiſi ſunt divites, vel nobiles, qui ejuſmodi damna temporalia petere non conſueverunt, facilè poſſe judicari, eſſe illis ſolo ſupplicio factum ſatis. At ſi pars læſa ſit ex vulgo, & præſertim quando damnum eſt grave; non video, niſi expreſsè remittat, qua ratione remiſiſſe præſumenda ſit.

Excedens modum ſuæ defenſionis, vel invadens, vel provocans, an obligetur ad reſtitutionem ex homicidio, &c.

15 Dubitatur tertiò: De excedente modum juſtæ defenſionis; Petrus, V. G. aggreditur Paulum, is, cùm ſe poſſet defendere, ſolùm vulnerando Petrum; tamen gladio transfodit, & interemit; obligabiturne ad reſtitutionem.

Reſpondeo; hunc incurrere irregularitatem, certum ſit. Ita Sayrus, Avila, Reginaldus apud Dianam, *part.* 2. *tract.* 15. *reſol.* 16. ſed quoad reſtitutionem, de qua eſt ſermo, Leſſius tria docet *ibid. dub.* 21. Primò, ſi Petrus Paulum ad pugnam provocavit, Paulum ad nihil teneri: quia provocans videtur omnia damna remittere provocato, dum facit ei poteſtatem, ut contra ſe agat, quod poteſt. Quam doctrinam nos non multò antè *num.* 2. admiſimus. Secundò, ſi Petrus aggreditur Paulum ſine provocatione; teneri Paulum, ſi excedat in ſe defendendo, ad integram reſtitutionem, quia peccat tunc Paulus contra juſtitiam, excedendo modum. Tertiò, eſſe tamen probabile teneri ſolùm ad partem judicio prudenti dimetiendam: quia multò minus peccat, qui ſic invaſus occidit, quàm qui ſponte, & excitus à nemine. Ego unum addo; Lector ſapientior judicet. Si verum eſt primum dictum Leſſii, ſequitur, Paulum invaſum, qui extra modum occidit Petrum, ad nihil teneri. Ratio enim cur provocatus ad nihil tenetur, eſt, quia provocans judicatur remittere: ſed invadens judicatur pari modo remittere ergo, &c. Minor probatur, quia ipſe jam ſcit invaſum, omnia mala contra ipſum intentaturum, & tamen adhuc invadit; ergo præſumitur illis malis, ſeu damnis aſſentiri. Cùm ergo ſcienti, & volenti non fiat injuria: in ipſum quoad bona temporalia non peccabitur contra juſtitiam: atque adeò nullum reſtitutionis onus contrahetur, vide *numer. ſecund. citat.*

Favet huic doctrinæ Layman, *l. b.* 3. *tract.* 3. *part.* 3. *capitul.* 6. *num.* 5. dicens poſſe Judicem in tali caſu condonare reſtitutionem in pęnam injuriæ aggreſſoris, vel rixæ actoris: aſſertque Molinam docentem eum, qui ob acceptam injuriam juſto dolore, aut ira affectus vulneravit, vel occidit, Verb. Grat. Maritus occidit uxorem deprehenſam in adulterio, in conſcientiæ foro poſſe denegare reſtitutionem damnorum, donec ad Judicem cauſa delata cognoſcatur, utrùm in pœnam delicti, atque injuriæ compenſationem, reſtitutio ipſa remittenda ſit, necne.

Dices: hos ſive provocantes, ſive ſolùm aggredientes; non poſſe remittere damnum factum alteri, ideſt ſuis hęredibus; ergo non poſſumus recurrere ad hanc remiſſionem. Reſpondeo de hoc jam dictum eſt ſatis à *n.* 10.

16 Huc pertinent tres dubitationes. Prima, an qui poteſt fugere, ſi invadatur, nec tamen fugit, ſed occidit invadentem; ad reſtitutionem obligetur? Reſpondet, qui cenſent ſolum tunc delinqui contra Charitatem, utpotè quia ſine magno incommodo per fugam poterat illud homicidium vitari; conſequenter putant, nullum urgere onus reſtitutionis, Ita Leſſius, *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 21. *num.* 136. *& diſp.* 15. *num.* 107. Molina, *diſput.* 81. *num.* 2. Qui verò cenſent etiam peccari contra juſtitiam, utpotè quia unuſquiſque habet jus, ne occidatur, authoritate privata; reſtitutionis oneri occidentem meritò ſubmittunt. Ita de Lugo *tom.* 1. *de juſt. diſtinct.* 10. *ſect.* 8. *num.* 170. *& diſtinct.* 15. *ſect.* 2. *num.* 55. Nos expendendum iterùm damus, quod *n.* 15. propoſuimus; nempè invadentem poſſe præſumi damna eventura remittere, &c.

17 Secunda. Quid juris in reſtitutione, quando quis rixę initium dedit, occidit, vel occiditur? Reſp. ſi Petrus rixæ det cauſam ſolùm verbis Paulo, & Paulus occidat Petrum, ſanè Paulus reus erit reſtitutionis. Ita Mol. *loc. cit. n.* 3. *&* 4. *& lib.* 2. *c.* 9. *diſp.* 21. *n.* 137. quia ob ſolam verborum contumeliam injuſtè Petrum occidit: Si contrà, in eumdem Petrum ſolis verbis rixantem inſurgat gladio Paulus, Petrus autem ne occidatur, ipſum Paulum trãſverberet, ad nihil tenetur Petrus: quia quamvis prædictæ verbalis rixę cum peccato author fuerit; tamen poſtquam gladio contra ipſum Paulus inſurgit, poteſt ſe defendere, & cum moderamine occidere injuſtè inſurgentem: ſic ergo de ſimilibus philoſophatur.

18 Tertia: Si pugnantibus Petro cum Paulo, ſocii alterutrius occidant aliquem; obligabiturne Petrus, & Paulus ad reſtitutionem occiſi? Reſp. ſi excitarunt ſocios, obligari non eſt dubium; quia jam ſunt concauſæ homicidii: At ſi ſponte hi ſocii ſe immiſcuerunt, ipſiſmet imputetur; neque enim ſola mea pugna cauſa eſt (niſi multum per accidens) ut alii accurrant, pugnent, occidantque, vide tamen, quæ dicam mox §. 5. *n.* 6.

19 Illa quidem difficultas eſt non vulgaris. Si ego ſocios excitavi ad pugnam, & deinde remanet aliquis occiſus ex ipſis meis ſociis; an ego huic occiſo reſtitutionem debeam?

Reſpondeo. Duplex de more eſt ſententia: Altera docet, te debere reſtitutionem, immò & contrahere irregularitatem; quia per conſilium, & ſuaſionem cauſa fuiſti mortis, ita Suarez, Avila. Navarrus, Coninch, quos citat, ſequiturque Diana, *part.* 4. *tract.* 2. *de irregul. reſolut.* 12. Altera negat te reſtitutionem debere, negatque irregularitatem contrahere. Ita Vaſquez, Turrianus, Gaſpar Hurtadus, quos citat, ſequiturque de Lugo, *diſp.* 12. *ſect.* 3. *num.* 58. quia ſuadens, licèt peccet contra Charitatem; cùm tamen nec fraude, nec dolo ſuadet, non peccat contra juſtitiam; ſcienti enim, & volenti non fit injuria: ergo damna ex occiſione orta non tribuuntur illi, ut Authori injuſto. Quare ſi tu contra juſtitiam non peccas; nec debes eſſe obnoxius reſtitutioni, nec irregularitati, quod ſi ſocios, propter aggreſſionem tuam injuſtam contra tuos inimicos, in neceſſitatem conjeciſti pugnandi; quia nimirum adverſarii, ut offenderent, contra tuos ſocios inſurrexerunt, atque aliquem ex his occiderunt: ſanè tunc obligaberis ad reſtitutionem, & fies irregularis; quia tunc injuſta cauſa fuiſti mortis ſui ſocii, ut ex ſe conſtat.

Pro bonis ſpiritualibus occiſi an aliquid debeatur?

20 Dubitatur quartò. An pro bonis ſpiritualibus, quæ feciſſet occiſus, ſi vixiſſet, debeat aliquid injuſtus homicida.

Reſpondet Leſſius, *lib.* 2. *cap.* 9. *diſp.* 25. nihil debere; Bona enim

illa,

Digitized by Google

illa, vel conſiderantur quoad meritum, vel quoad ſatisfactionẽ. Prius eſt irreparabile; quia meritum unius non poteſt alteri dari; atque adeò meritum homicidæ non poteſt reparare meritum occiſi, quoad ſatisfactionem autem, quamvis hæc poſſit alteri dari, tamen non conſtat in caſu noſtro, an occiſus aliqua ſatisfactione ſit privatus; neque verùm ea, quam homicida pro eo exhibebit, illi profutura ſit. Adde, non poſſe certam menſuram conſtitui, quam ſit obligatus Homicida exhibere; Quam ergo dabit? certè in tanta indeterminatione nullam: hæc ex Leſſio.

21 Verùm habe ſequentem caſum: condiderat Petrus teſtamentum, in quo diſponebat, ut ex redditu, quem exacturus erat ea ſua penſione vitalitia, centum Miſſæ pro ſe celebrarentur: interim occiſus eſt à Paulo, unde ex defectu cenſus, qui ipſius morte ceſſavit, Miſſæ non ſunt celebratæ: ad quod obligatur.

Reſp. Salonius *in 2.2.q.62.art.2 contr.4 fol.368.* apud de Lugo *tom. 2. de juſt. diſt. 11. ſect. 1. n. 3.* & quidem meritò, ad eas Miſſas ſarciendas obligat Paulum; ſi enim opifici à te reſtituendum eſt, quod per operas materiales tua cauſa minus lucratur: non video cur à te non ſit reſtituendum pro damno ſpirituali, quod quis tua cauſa invitus incurrit. Nec obſtat, quòd modo diximus ex Leſſio, neſciri utrùm ſatisfactio hæc occiſo profutura ſit; quia nec ſcitur cõtrarium: ergo res manet dubia negativè: in hoc autem dubio, melior eſſe debet conditio diſponentis. Quòd ſi verè conſtet, occiſum deceſſiſſe in mortali (ſed quomodo de Chriſtiano tanta certitudo?) tunc non urgeret prædicta obligatio; ſiquidem inutiliter pro illa anima eæ Miſſæ celebrarẽtur.

Pro damno perſonali an aliquid debeatur?

22 Dubitatur quintò. An pro ipſa vitæ mutilatione, percuſſione, vel cicatrice relicta; præſcindendo à damnis aliis, de quibus jam hactenus dictum eſt, aliquid reſtituendum ſit?

Reſp. nihil nec ſpirituale, nec temporale eſſe ex obligatione reſtituendum. Ita Sanchez, *loc. cit. conſ. c. 4. dub. 1. n. 7.* Leſſius, *lib. 2. c. 9. dub. 23.* multique recentiores contra Sotum, Scotum, alioſque dicentes debere compenſare pecunia; quorum ſententiam probabilem putat idem Leſſ. *lib. 2. c. 9. diſt. 23. & c. 9. dub. 23. n. 140.* lege Dicaſtillum, *lib. 2. de juſtit. tract. 2. diſp. 7. dub. 4. n. 53.* nobiſcum ſentientem, citantemque Navarrum, Baonez, Petrum Navarrũ, Vaſquez, Covarr. alioſque. Ratio potiſſima eſt, quia probabilis eſt ſententia docens non eſſe obligationem reſtituendi bona Superioris ordinis, quando in eodem ordine reſtitui nequeunt; & hujus ratio eſt, quia virtus Juſtitiæ cõmutativæ, quæ eſt illa, quæ reſtitutionem præcipit, reſpicit æqualitatem: ergo ubi equalitas inter duo jura eſſe non poteſt, illuc non ſe extendit juſtitia. Cùm ergo nulla hominis vita, nec pars, ut ita loquar, vitę, ulla pecunia, ſeu ullo bono inferiori æquari poſſit; ſequitur, juſtitiam non ſe extendere ad præcipiendum dari pecuniã, ſeu aliud bonum inferius pro vita, &c. Ordo autem bonorum eſt hujuſmodi, ex Leſſio, *lib. 2. c. 11. dub. 15.* Primum locum obtinet bonum ſalutis ęternę; ſequitur bonum vitæ, & membrorum, tum honor, & fama; denique facultates temporales. Prolixas rationes, objectionumque ſolutiones de hac re lege, ſi libet, apud citatos; & vide, quæ dicam infrà, cum de reſtitutione famæ agam.

Alium pro alio occidens.

23 Dubitatur ſextò. Quid juris contra eum, qui volens occidere unum alium interfecit?

Reſp. Ut id planius reddatur, & multa per hanc occaſionem explicentur; tria certa breviter ſeparemus, ab incertis quatuor.

24 Certum ſit mihi Primò, (quidquid ſentiant Covarruvias, Ugolinus, aliique apud Sanchez *lib. 2. de matrimon. diſt. n. 32. num. 26.*) eum, qui facta diligentia putat hanc eſſe feram, occiditque; ſed deinde advertit eſſe Petrum V. G. ſuum inimicum, quem etiam occidiſſet, ſi cognoviſſet (quæ vocatur ignorantia concomitans:) peccare quidem ex interno affectu; ſed non eſſe verum homicidam, nec contrahere pœnas: unde non eſſe irregularem, non obligari ad reſtitutionem ex homicidio, &, ſi occiſus fuerit fortè Clericus, nõ incurrere excommunicationem. Ita Sanc. *l. cit. & n. 28.* Ratio eſt, quia illæ pœnæ oriuntur ſolùm ex ipſa actione externa injuſta, quæ hic nõ adeſt; ſolus enim pravus ille affectus eſt interior; nec illo proceſſum eſt ad occiſionem.

25 Quòd ſi quis hoc ſe animo gerat, ut velit occidere hunc, quem neſcit, vel dubitat, vel etiam ſuſpicatur, an ſit homo, an ſit fera, an ſit Clericus, an ſit Laicus: certè homicida erit, ſi ille homo fuerit; & erit excommunicatus, ſi ille fuerit Clericus. Ita Lopez, quem citat, ſequiturque Sanch. *ibidem* quia tunc non affectus modò, verùm etiam opus externum injuſtum eſt; ut etiam eſt opus externum injuſtum, quoties debita diligentia non eſt advertenter appoſita, ut ex ſe liquet.

26 Certum eſt mihi Secundò. Si tu dum vis occidere Petrum Laicum, caſu, & omninò per accidens, ac præter intentionem occidiſti Paulum, qui fortè quia Verbi Gratia illac tranſibat, in ſe ictum ſuſcepit, te non eſſe homicidam, nec obligari ad reſtitutionem, nec eſſe irregularem, nec eſſe excommunicatum, ſi fortè Paulus fuerit Clericus. Ita Sanchez, *loc. cit. num. 27.* Fragoſus *de Republica Chriſtiana, tom. 2. lib. 1. diſtinct. 2. §. 1. num. 36.* citans Molinam, & Coninch, & Portellam, & apud Dianam, *par. 9. tract. 4. reſol. 31.* Fagundez, *in Decal. lib. 5. cap. 1. num. 13.* Ratio eſt, quia tum nullum delictum commiſiſti contra Paulum: Supponimus enim, inculpabiliter te geſſiſſe, & omninò involuntariam tibi fuiſſe interfectionem Pauli; Ergo nulla pœna dignus es ea hac Pauli occiſione adeò tibi involuntaria.

27 Certùm eſt tertiò, Si occidas, ſeu percutias Laicum, putans te occidere, ſeu percutere Clericum, te non incurrere in Excommunicationem. Ita Sanch. *ibid. num. 28.* Covarruu. *in cap. Alma mater, par. 1. §. 10. n. 15. verſicul. ultimo, & paſſim.* Ratio eſt, quia Excommunicatio eſt impoſita non contra volentem, ſed contra exequentem percuſſionem Clerici.

Remanent jam quatuor incerta. Primò, An ſi occidere volens Clericum Petrum, occidas per errorem inculpatum Paulum etiam Clericum, incidas in excommunicationem? Secundò, An ſi occidere volens Petrum, vel quemlibet alium, per ſimilem errorem occidas Paulum, debeas reſtitutionem ea Paulo occiſo? Tertiò, Quid de irregularitate? illamne in utroque caſu contrahes? Quartò, Quid de violatione Eccleſiæ?

28 Quoad Primum, Communis opinio docet, te incidere in excommunicationem. Ita Sanch. *loc. citat. num. 27.* citans Covarruviam, Cordubam, alioſque, Bonac. *loco mox citando*, afferens Suarium, Molinam, alioſque, Rebellium, *part. 1. lib. 3. cap. 11. num. 13.* Ratio eſt, tum quia & re ipſa, & animo Clericum tum quis occidit; tum quia Eccleſia per ſe primo ſub cenſuris intendit prohibere, ne homo, vel Clericus quicumque ille ſit, occidatur, ſive ſit hic, ſive ſit ille.

29 Verùm probabile etiam cenſeo, non incurrere. Ita Fragoſus, *de Republica Chriſtiana. tom. 2. lib. 1. diſt. 2. §. 1. nu. 36.* fusè id probans, quem exſcribit Diana, *p. 9. tract. 5. n. 31.* Ratio eſt, quia actio illa exterior, ad quam ſolùm ſequitur cenſura, non eſt à te voluntariè admiſſa, quia non eſt voluntas, ubi non præcedit cognitio; quare à te nõ fuit Paulus injuria affectus, niſi ſolùm materialiter: ergo non eſt caput, unde procedere debeat pęna excommunicationis; quæ non eſt impoſita, ut dictum eſt, niſi actioni exteriori formaliter injurioſæ. Confirmatur; quia propter eandem rationem ſimile quid dictum eſt modò *n. 26.* ex Sanch. Id quod quamvis ibi admittat, non autem in hoc præſenti caſu, contendatque diſparitatem afferre, tamen eam non videtur afferre ſufficienter.

30 Quoad ſecundum de reſtitutione, eſt item duplex ſententia. Priorem ſequuntur ii, qui modo *num. 28.* priorem ibi poſitam ſecuti ſunt; par enim videtur ratio: & quidem Bonacina, *diſput. 3. de reſtitut. in partic. quæſt. ultimam, ſection. 2. par. 3. num. 8.* ſic hanc opinionem firmat, *Ratio eſt*, inquit, *quia primò, ita habetur*: leg. eum qui nocentem, §. ſi injuria, ff. de injuriis. *Tum quia ſecundò; hæc actio eſt injuſta contra Paulum, ſeu contra hunc hominem, licèt falsò putetur Petrus. Tum quia tertiò, qui comburit domum Caii, quam putabat eſſe Titii, tenetur ad reſtitutionem; ergo idem dicendum eſt in propoſito caſu. Tum quia quartò, qui percutit Cajum Clericum, quem putabat eſſe Titium Clericum; committit ſacrilegium, peccat contra juſtitiam, & ſubjacet excommunicationi. Covarruvias, Suarez, Sanchez, Julius Clarus, aliique apud Rebellium; quamvis ipſe putet homicidium in hoc caſu non teneri ad omnimodam reſtitutionem.* Hæc Bonacina.

31 Non obligari tamen ad reſtitutionem probabile mihi apparet; quia ita ſequitur ex ratione jam *num. 29.* dicta, à ſentientibus non incurri excommunicationem. Et de Lugo quidem *tom. 1. de juſt. diſputat. 17. ſect. 13. nu. 75.* vide etiam *diſp. 7. ſect. 1. n. 25.* ſic habet in hac re. *Dices: ſi volendo occidere Petrum inimicum, per errorem occidis Paulum amicum, quem videns à longè non agnoviſti, & putaſti eſſe Petrum, quem eo loco paulò antè reliqueras; non committis homicidium voluntarium, nec fortaſſe homicidium, quia illud homicidium procedit ex ignorantia, quæ cauſat involuntarium: ergo ſimiliter, ſi putas te furari rem Petri, & accipis rem Pauli; non committis furtum. Reſponderi ad hoc poteſt: quidquid ſit de antecedente, negando conſequentiam, eſt enim differentia: nam in primo caſu erras circa ſubſtantiam actionis; non enim vis occidere illum hominem, quem occidis, ſed alium: quare illa actio videri poteſt involuntaria. At in ſecundo caſu error non verſatur circa ſubſtantiam actionis,* (quando adeſt hic error in furando cui reſtituendum, docebo inferiùs *lib. 8. tract. 3. cap. 3. §. 6. num. 2.*) *vis enim accipere, & furari, (dic etiam damnificare) rem iſtam, circa quam non erras, ſed circa dominium illius, quod non pertinet ad ſubſtantiam uſurpationis hujus rei; quare iſta actio ſecundùm ſe tota eſt voluntaria.* Hæc de Lugo. Notaſti illud? (*non committis homicidium voluntarium, nec fortaſſe homicidium*) id quod dum non reiicit, videtur admittere. Si ergo non committis homicidium, non teneris ad reſtitutionem ex homicidio.

32 Confirmatur ex Fagundez *in decal. lib. 5. capit. 1. num. 14.* qui quærens, An homicidium prædicto modo ex errore commiſſum leges puniant pœna ordinaria mortis, an pœna arbitraria à Judice imponenda; putat probabilius puniri arbitraria. *Et ratio eſt*, inquit, *quia hujuſmodi homicidium reſpectu illius, quem quis occidit, fuit merè caſuale, & per accidens contigit: quare, licèt fuerit culpoſum, quatenus abſolutè voluerit occidere, non tamen reſpectu occiſi fuit voluntarium.* Hæc ille. Si ergo non fuit

Digitized by Google

verè coram Deo voluntarium reſpectu occiſi, cur ſic erraos reſtitutionem illi debebit in conſcientia?

33 Confirmatur ſecundò ex Molina, *tom.4. diſput.* 30 qui diſtinguit tria io caſu hujus erratæ ioterfectionis: Primò delictum coram Deo; & hoc certum eſt eſſe mortale, ac ſi fuiſſet ſine errore, &c. Secundò, in ordine ad Rempublicam, & hoc modu acceptum punitur ab eadem Republica æque, ac ſi fuiſſet ſine errore (ſic ipſe putat) cùm probabilius modò contrarium judicaverit Fagundez, & ratio eſt, inquit, quia æqualis læſio facta eſt Reipublicæ, cum jam uous homo ab ipſa ablatus injuſtè fuerit. Tertiò, io ordine ad ipſum Paulum per errorem occiſum; & quoad hoc, ſic loqoitur: *Tertiam verò eſt injuria Paali interfecti, quæ in ſuos propinquos, & hæredes ſuo modo redundat; & quam proſequi ad ipſos, etiam ſuo, ac defuncti nomine ſpectat. Et quoad hoc, negandum non eſt, injuriam eſſe leviorem, culpamque, ac delictam levius eſſe: eo quod totum interfectoris delictam quodammodo ſit diviſum in injuriam, ac delictum adverſùs Petrum, quem interficere intendit, & injuriam, ac delictum in Paulum, quem contra ſuum intentum interfecit. Quia ergo id delictum, quoad Paulum, & quoad ipſius hæredes eſt levius, minuſque indignum, ut condonetur; facilius obtinebitur gratia, &c.* Hæc Molioa. Ubi vides primò fundamentum cur Rebellius modò *num.* 30 *fine*, ad partem reſtitutionis obligaverit ſic interficientem, furtaſſe fuiſſe dictam à Molina injuriæ diviſionem. Vides ſecundò, ſic nos poſſe confirmare ne partem quidem deberi. Ideò Molina ſentit levius tunc eſſe delictum, quia ceoſet, diviſam eſſe injuriam partim contra Petrum, partim contra Paulum; ſed jam *n.*29. *n.*31. probatum eſſe videtur, nullam eſſe voluotariam iojuriam contra Paulum; ergo nulla ei debebitur reſtitutio.

34 Ex dictis reſpondetur ad rationes Bonacinæ allatas *num.* 30. nam ad Primam, lex illa nil aliud decernit, niſi dari actionem injuriarum; certè in foro externo, ſive propter præſumptiooem mali doli, ſive ne detur anſa excuſandi malefacta, ſive ut puoiatur ille malus animus occidendi jam factus externus per intentationem homicidii, Proferatur textus: *Si injuria*, inquit, *mihi fiat ab eo, cui ſim ignotus; aut ſi quis putat me Titium eſſe, cùm ſim Sejus, prævalet quod principale eſt, injuriam eum mihi facere velle; nam certus ſum ego, licèt ille putet me alium eſſe, quàm ſim; & ideò injuriarum habeo actionem*. Hæc textus, & nil prætereà.

Ad ſecundam jam dictum eſt, oegari ab hac ſecunda ſententia, illam actionem eſſe voluntariè injurioſam Paulo: Ad tertiam jam reſpondit modò *n.*31. de Lugo. Ad quartam, jam quod in ea aſſumitur, oegatum eſt à probabili ſententia, quam diximus *n.*29.

35 Quoad Tertium, ideſt, quoad irregularitatem duplex eſt item ſententia. Qui enim modò dixerunt illud homicidium parere excommunicationem, dicant & parere irregularitatem ex delicto: jam enim voluit tunc homo occidere hominem. At, qui negarunt parere excommunicationem, negant parere irregularitatem: ita colligitur ex Fragoſo citato, & ex iis quos ipſe citat, quia ſicuti probabile eſt univerſim ex homicidio, quod omoino caſu, & iovoluntariè, ac præter intentiooem etiam ex opere illicito conſequitur, incurri irregularitatem, quando nulla illius ſoſpicio, vel dubium inculpatè præceſſit, ita io caſu præſenti, in quo omoinò involuntaria eſt, quoad ſubſtantiam ejuſmodi occiſio, ut jam vidimus. Ita Henriquez, Coninch. quos citat, videnturque ſequi Gaſpar Hurtadus, *diſputat. 2. irregul. de differ. 8. à num.* 29. Sanè Farinaccius, *in 4. tom. decisionum. fol. 41. column. 1. in fin.* (afferturque à Fragoſo apud Diana. *par. 9. tract.* 4. *reſ.* 31 *fin.*) affert declarationem Congregatiooís Cardinalium ſuper Concilium Trideotinum, quod mandans occidere Petrum, ſi Maodatarius occidat Joannem, non iocurrit Mandaos in irregularitatem; At certè par videtur ratio in caſu noſtro. Utraque ergo ſeoteotia probabilitatis fioes videtur attingere.

36 Quoad quartum, ideſt Eccleſiæ violationem, tria dico. Dico primò: ſicuti ſi quis alium in Eccleſia occidat ob ſui deſenſionem cum moderamioe ioculpatæ tutelæ, vel occidat omninò caſu; & præter intentionem ſine ulla mortali culpa; oon polluit Eccleſiam: ita de Lugo, *diſp* 20. *de Eucbariſtia, ſectio.* 2. *n.* 4. quia illi ſic non fit injuria. Ita, ſi dum vult ſe defendere, loco unius, alium omninò inculpatè, & involuntariè occidat, nec Eccleſiam violabit; quia id, pari modo, & ſine peccato mortali occideotis, unde & ſine Eccleſiæ voluntaria injuria contingit.

37 Dico ſecuodò: Si culpa, unde proceſſit occiſio, ſit aliunde, & non in genere injuriæ vitæ, vel effuſioois ſanguinis: ut ſi repræſentando turpia, ibi mors alicujus omnioò præter iotentionem ſequatur; Eccleſia non violatur; ideò multo magis, ſi id cum errore contingat, nec violabitur Eccleſia; quia pariter non ſupponitur ea injuria, cujus eſt Eccleſiam pollnere. Ita de Lugo, *ibi.*

38 Dico tertiò: Si quis cum Eccleſiæ irreverentia occidere volens unum, caſu, & præter iotentionem alium involuotariè occidat, vel (quod io idem recidit) volens occidere Titium, occidat per errorem Cajum; communis opinio relata *n.* 28. docet pollui Eccleſiam; quia jam adeſt peccatum mortale in hoc genere irreverentiæ, & injuria occiſionis io Eccleſia. An verò ex ſecunda opioione allata *n.*29. colligi poſſit Eccleſiam non violari, quia tonc nulla eſt voluntaria injuria, ſed ſolùm materialiter, me ſapieotior expendat, decernatque, &c.

§. IV. *Quatuor Caſus ex ſparſim dictis deciduntur.*

5 PRimus caſus: Occidiſti Petrum, non qoidem aoimo, ut Paulo homicidium imputaretur: ſed tamen quia prævidens fore illi imputandum, aoimoſiùs occidiſti ſpe impunitatis; immò idcircò occidiſti (qui caſus eſt fortior,) quia eam imputationem prævidiſti, ſecus, nullo modo occiſurus: ideò quæris, quod peccatum contra Paulum commiſeris? Reſpondeo; in utroque caſu peccaſti io Paulum contra charitatem, ooo tamen cootra Juſtitiam: quia ſic nulla ratione fuiſti externa cauſa imputationis, unde à reſtitutione immuois es, uode & ab irregularitate. Ita Molina, *to.*4. *tr.*3. *diſt.*86. *n.*4.

2 Secundus caſus. Veoeou infeci vinum bibendum à meo ioimico; verùm caſu advenit amicus, & bibit, me vidente, & me (ne meum crimen proderem) tacente: ſumne hujus amici occiſor, & ideò Irregularis? Reſpondeo neqoaquam. Sic de Lugo, *tom.*1. *de Juſt. diſp.*8. *ſect.*6. *n.*86. quia hujus mors præter meam ioteotiunem evenit. Et ex alia parte, ego non fui injuſta cauſa mortis; quia cum taoto periculo meo ooo tenebar illum monere de veneno.

3 Tertios caſus. A ſicariis fuit Petrus meto mortis coactus oſtendere Pauli dumum; unde factum eſt, ut Paulus occiſus fuerit, domuſque incenſa: ad quid obligabis Petrum? Reſpondeo. Comitolus apud Dianam mox cit. damnat huoc homicidii, & reſtitutionis (unde & irregularitatis) quia peccavit contra Charitatem, Juſtitiamque: Neque enim metus mortis debuit illum excuſare à tam gravi injuſtitia; cui ipſe indicando ædes cooperatus eſt. Rodriquez, quem ſequitur, citatque Diana, *p.*5. *tr.*4. *reſ.*63. propendet ad eum liberandum à reſtitutione: quia (ajuot) ipſe nun fuit cauſa moralis ejuſmodi damni, ſed tota cauſa fuerunt latrones; ex quo; & ex priocipiis paulò ſuperiùs allatis, ſequitur nec eſſe irregularem.

4 Ad idem videtur propendere de Lugo, *tom.*2. *de Juſt. diſt. ſect.* 2. *num.*21. 41. *Si ſcias*, inquit, *Petrum quærere inimicum, ad occidendum eum, & aperias illi ubi ſit, teſtificaris planè verum; ſciens tamen Petrum illa notitia abuſurum ad homicidium ex ſua malitia, non erit verè liber à peccato injuſtitiæ, ſed particeps homicidii, ſaltem ſi nulla cogente neceſſitate cooperatus es*. Notas illud *nulla cogente neceſſitate*;) ergo ea cogente, ut certè eſt iu caſu propoſito; liber ab injuſtitia eſſe videris.

5 Quartus caſus: Petrus detexit quemdam graſſatorem latere in quodam Antro, & Paulus videns latronem, clamavit, hic eſt latro; uterque, ut graſſator, & latro comprehenderentur, ſuntoe irregulares ſecuta ejus morte? Reſpondeo. Bonacina, *de irregularitate, diſp.*7. *q.*4 *p.*1. *n.*18. Avila, aliique apud eumdem, docent eſſe; Turrianus apud Diaoam mox citatum & Diana, *par.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 80. negant, oiſi quando ſic maoifeſtantes eſſent accuſatores, vel teſtes oeceſſarii ad cognitionem cauſæ, vel hoc facerent ut mioiſtri Juſtitiæ. Illos adi; hæc enim pertinent ad tractationem, *de Cenſuris*; oec omittatur Laymao, *libro tertio, ſectione quinta, parte tertia, capite ſeptimo*, hæc, & ſimilia breviter complectens.

§. V. *Ex iiſdem ſparſim dictis colligitur, quid ſentiendum ſit de cooperantibus cum Homicida.*

5 HI ſunt Conſulentes, Auxiliantes, Mandantes, Ratum habentes, Noo prohibentes Homicidium. De quibus hic breviter; aliquaotulo enim fuſiùs dicemus, cùm agemus de reſtitutione, *l.*8. *tr.* 4. *cap.* 2. *per totam.* Lege Layman, *lib.* 3. *ſect.* 5. *tract.* 5 *part.* 3. *cap.* 4. *num. quinto.*

Conſulens, & Auxilians.

2 Qui maligno conſilio, vel auxilio, permovit hominem ad necem ſibi, vel alteri ioſerendam; verè, ac propriè Homicida eſt, ſi eventus ſequatur. Quod ſi ille aliquod, ſed non determinatum propoſitum antè conceperat, quod maligno conſilio, vel aoxilio tuo magis confirmaſti; mitiùs quidem puniendos eris, ſed irregularitatem noo effugies. Ita idem *ibidem*, vide id explicatiùs infrà, *l.*8. *tractatu quarto, capite ſecundo*, §. 2. *num.* 6. Si ſit dubium an permoveris, ſupra *lib.* 1. *capite* 3. §. 7. v. *Damnum ſequutum, à numero ſecundo* diximus, ſi ille omninò determinatus erat occidere, vide mox *n.* 5. & omnioò infrà, *libro octavo, tractatu quarto, capite ſecundo*, §. 2. *num. ſexto.*

Mandans, ſeu quod idem eſt, jubens.

3 Qui homicidium fieri mandavit, ſequuto effectu, propriè homicida eſt, ordinariis pœnis, cenſuriſque ſubjectus. Suot autem duo diſcrimina ioter conſulentem, & mandantem.

Alterum: Qui mandatum occidendi ante ejus executionem expreſsè, vel tacitè revocavit, ab irregularitate, ex Avila, *parte ſeptima, diſputatione ſexta, ſectione ſecunda, dubio quarto*, ſecurus eſt, dummodo revocatio ad ootitiam mandatarii pervenerit. At verò, qui conſilio pravo dato, qoòd, Verbi Gratia, turpe ſit vindictam non ſumere: aliquem ad inferendam necem permovit, licèt poſteà revocavit; tamen irregularitatem ex eodem Avila, *ibidem*, incurrit: ſi perſuaſus cooceptum ſemel propoſitum oihilominus exequutus

fuit

fuit. Ratio utriuſque eſt, quia ſi ſemel Petrum perſuaſiſti, ſeu illi conſilium dediſti, ut occideret: & deinde illum diſſuadere coneris, non tamen ille diſſuadetur, ſed occidat: in vim occidet tui conſilii, quod firmiter animo inſedit: ergo homicida eris, & irregularis. At ſi ſolùm mandaſti, cùm tota ratio mandati conſiſtat in authoritate mandantis, mandato revocato, nihil tui remanet in Mandatario; quare ſi is adhuc occidat, ex ſe occidet, non ex tua authoritate; & conſequenter tu nec homicida eris, nec irregularis. Nam propterea, ſi fortè conſilium prædictum non fuiſſet in alia ratione fundatum, niſi in authoritate conſulentis; æquipararetur mandato: & eo revocato, ſi adhuc fieret occiſio; tunc, qui ſic movit ad necem, ſed revocavit, non eſſet homicida, nec irregularis. Quid, ſi quis erravit in exequendo mandato? De hoc vide ſuprà §. 3. *num.* 35.

4 Hactenus ex Avila, cœterùm Præpoſitus, *par. 3. quæſt. 9. dub. 8. n.* 63. *&* 64. (& probabile putat Leſſius, *lib. 2. c.* 13. *dub.* 3. *n.* 18 lege Dianam, *p. 3. tr. 5. reſol.* 83 *& p. 4. tract. 2. reſ.* 14.) prædictum diſcrimen non agnoſcit, docetque tum mandantem, tum conſulentem, V.G. abortum animatum, vel mortem inimici, non eſſe reos homicidii, nec irregularitatis, ſi ii revocaverunt mandatum, & conſilium: quia pari modo, revocato conſilio, ac revocato mandato; ſi ſequatur homicidium, non imputabitur conſulenti. Neutram ex his ſententiis audeo appellare improbabilem.

5 Alterum: Si tu alicui mandas, ut is hominem occidat, & ille mandatum excipiat, tuoque nomine exequatur; irregularis eris, licèt mandatarius jam antè concepto occidendi propoſito, quamvis tu non mandaſſes, nihilominus hominem occidiſſet. Si autem alicui ſuaſiſti homicidium, ſed conſilium tuum nihil ad effectum contulit, quia per ſe ipſum ad occidendum planè determinatur, nihil omninò in propoſito ſuo per ſe confirmatus fuerat; homicidium non commiſiſti, & ſic ab irregularitate immunis eris. Ratio utriuſque eſt, quia mandatum fit in gratiam mandantis, conſilium autem datur in gratiam recipientis; ex quo ſequitur, ut ſi ſuadeas Petro, ut is occiſionem faciat, qui Petrus tale propoſitum firmiter concederat; ſequitur, inquam, ut tu nihil efficias, efficit enim ille ex ſuo firmo propoſito: At verò ſi eidem mandes, iſque mandatum exequatur, ſequitur, ut jam tuo nomine Homicidium fiat, tibique ut cauſæ adſcribatur.

6 Denique nota: ſi affirmanti tua gratia ſe hominem negaturum, credas id ab ipſo futurum eſſe, neque contradicas, nec impedias, cùm poſſis; cenſeri te tacitè conſentire, & mandare.

Eademque ratio eſt, ſi te rixante, V.G. cum Joanne, amici tui fortè superveniant; & à te non prohibiti, nec repulſi (addo, cùm poſſis) Joannem in tuam gratiam occidunt; Quare in utroque caſu Irregularis fies: recole, quæ dixi ſuprà §. 13. *n.* 18.

Ratum habens.

Qui ſuo nomine necem patratam, poſteà ratam habet, ad damnorum reſtitutionem minimè tenebitur. Ita Medina, Leſſius, Vaſquez apud de Lugo, *tom. 1. de Juſtit. diſputat.* 19. *ſection.* 19. § 1. *numer.* 32. nec irregularis fit. Ita Vaſquez, Turrianus, Hurtadus, Suarez, Coninch; aliique quos citat ſequiturque de Lugo, *loco citato numer.* 34. contra Molinam, Silvium, Navarrum, alioſque. Ratio eſt, quia irregularitas infligitur ei, qui, aliquo tandem modo, eſt cauſa homicidii: & rurſus, obligatio reſtitutionis conſequitur tanquam effectus ad factum homicidium, ſeu ad damnum illatum: Sed quia, per ratificationem homicidii, vel damni antè à tertio commiſſi, nemo efficitur ullo modo cauſa, cùm ad præteritum non ſit potentia: ergo, &c. Neque dicas ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari ex *Regulis Juris in ſexto*, & de facto excommunicationem contrahi ab eo, qui percuſſionem Clerici nomine ſuo factam ratificat: ergo etiam in caſu noſtro. Ne id dicas, inquam, nego enim conſequentiam: & Ratio negationis eſt, quia ratihabitionem retrotrahi eſt per fictionem Juris, & ejus diſpoſitionem; ut de facto Jus *capitul. cum quis*, *de ſententia excommunicationis in ſexto*, diſpoſuit in dicta percuſſione Clerici, quæ certè diſpoſitio non eſt in irregularitate, nec in obligatione reſtitutionis.

8 Porrò ſi quis homicidium, vel damnum non ſuo nomine patratum poſteà approbet, non cenſetur ratificare, atque adeò nec cenſuram aliquam contrahere, multò minus reſtitutionis obligationem; quia nemo ratificare poteſt, quod ſuo nomine geſtum non eſt, *c. cum quis*, *de ſententia excommunicationis in ſexto*, de natura ratificationis vide multa rectè explicata à Bordono, viro certè docto, & erudito *tom. 3. controv.* 32. *num.* 1. *& deinceps*, ubi item multa de ratificatione profeſſionis.

Non prohibens.

9 De hoc dictum eſt ſatis paulò antè *c. 3. §.* 1. *à num.* 10. & multa dicentur, *lib. 8. cit. tract. 4. c. 2. §.* 6.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

LIBER SEPTIMUS

IN DECALOGUM.

Non Adulterabis.

Luxuria, quam hìc prohiberi, ut certum ſupponimus, eſt vitium oppoſitum Caſtitati per exceſſum, & verſatur circa delectabilia tactus in rebus Venereis, id eſt in rebus ad generationem ſervientibus. Ejus ſpecies numerari ſolent. Fornicatio, Sacrilegium, Adulterium, Inceſtus, Stuprum, Raptus, Peccatum contra naturam, quibus claritatis gratia, adde Impudicitiam, quæ conſiſtit in tactibus, aſpectibuſque impudicis.

De his ego plura docui *in Methodo expedita lib. 2. c. 7. per totum*, quæ certè hìc repetenda non eſſent. Verùm, ne manca ſit præſens tractatio, & ne ad alios libros, in re tam frequenti, & quotidiana, Lector ablegetur, hunc ordinem ſervabo, ut *in quodlibet capite* reſcribam primò, quæ *in Methodo citata* docui; deinde cœtera addam, quæ abſolutam reddant tractationem.

CAPUT PRIMUM.

§. I. *De Fornicatione.*

1 IN *Methodo expedita Confeſſionis*, *lib. 2. c. 7. §. 4.* ſic habes. Initium facimus à ſimplici fornicatione, quæ eſt prima luxuriæ ſpecies. Huc tamen multa aggerimus, quia hìc frequentiora; nam ceterùm, non rarò in aliis luxuriæ ſpeciebus, quas *mox* ſubiiciemus, eadem eveniunt.

2 Qui committit, per illicitam copulam, fornicationem; non ſatis explicat dicendo *ſe peccaſſe contra Caſtitatem*, ſed addere oportet *ſe copulam habuiſſe*. Ita de Lugo, *d. de pœnit. ſect.* 5. *num.* 238. quia ſecus, non explicatur malitia propria copulæ fornicariæ, quæ eſt diverſa à malitia quacumque contra Caſtitatem.

3 Qui committit tria V.G. peccata cum tribus fœminis ejuſdem rationis, non tenetur declarare fuiſſe tres fęminas, cùm ſatis ſit dicere, *Ter fornicatus ſum*. Ita Bonac. *de Sacramentis*, *diſp. 5. ſect. 5. §. 3. diff. 3. propoſ. 3. num.* 14. Ratio eſt, quia eadem eſt malitia ſive cum tribus, ſive ter cum eadem; niſi fortè aliquando id interroget Confeſſarius, ut occaſio proxima tollatur, quæ ex illa frequentia cum eadem timeri poteſt: de qua diximus *in Methodo, c. 1. §. 1. n. 5. & 6.*

4 Peccatum cum filia Confeſſoris, nec ex ſe eſt Sacrilegium, nec Inceſtus; ſed ſimplex fornicatio. Ita Filliuc. *tom. 2. tract. 30. c. 5. num.* 205. aliique. Quare, qui id commiſit, ſatis eſt fateri, *ſe fornicatum eſſe*. Præſcindimus autem à ſollicitatione Confeſſionis. Nam *ſollicitatio* ejuſmodi eſt ſpecialiter confitenda, cùm ſit contra reverentiam Sacramento debitam. Præſcindimus item quando eſſe Confeſſarium, aſſumeretur ut medium ad peccandum, vel quid ſimile: tunc enim adeſſet nova malitia, vel contra reverentiam Sacramenti, vel contra ſimilem Virtutem.

5 Virgo, ſive Vir ex Filliucio, *tom. 1. tract. 30. cap. 1 num.* 71. ſive Puella, ex Sanchez, *de matrim. lib. 7. diſp. 4. num.* 5 Coninch *de Sacram. diſp. 7. dub. 4. num.* 19. qui prima vice, voluntariè frangit Virgi-

nitatem; non peccat peccato diverſo à ſimplici fornicatione, ſecundùm opinionem aliquorum; quare ſufficiet fateri fornicationem, nec obligatur virginitatem manifeſtare. Idem dic, ſi ſe polluat, ſi moroſè delectetur, ſi vir deſideret virginem ſine voluntate vim inferendi: in his enim non additur ex qualitate adjecta virginitatis, nova ſpecies malitiæ.

6 Fidelis peccans cum infideli, quantum eſt ex hoc capite, non peccat, niſi ſimplici fornicatione, ea opinione probabili. Ita Azor. *p.3. lib. 3. c.29. q* 3. licet etiam eſſe contra Religionem, id eſt contra reverentiam Sacramenti Baptiſmi, non negem eſſe probabile. Ita Sanch. *lib. 7. de matrim. diſp.* 5. *a.* 12. de Lugo, *diſput.* 16. *de pœnit. ſect.* 9. *num.* 36.

7 Confirmo priorem probabilitatem: quia principalis ratio, cur dicendum foret, hoc eſſe peccatum ſpeciale, eſt, quia Eccleſia, dum prohibet conjugiũ Fidelis cum Infideli, prohibet etiam quamcumque conjunctionẽ, cùm ſit idem motivum, ideſt, ut pro reverentia noſtræ Religionis vitetur illa conjunctio, quæ eſt damnoſa tum ipſi Fideli, tum proli educandæ. Quæ eſt ratio Sanch. *ib.* allata, & approbata à de Lugo, *ibid.* Sed hæc ratio non multũ urgere videtur: ergo, & c. Minor probatur, nam Primò: ubi unum prohibetur, non intelligitur, & aliud, quantumvis ſimile, ut eſt notum in jure. Multò plus, quia ſecundò intervenit nõ parva diſparitas: nam in Matrimonio eſt longè major conjunctio, quàm in copula furtiva. Tertiò; quia etiam ſic intelligerentur ſpecialiter prohibita civile commerciũ, collocutio, familiaritas, immò & ſervitium infidelium, ea quibus oriri majus periculum ſanè poteſt. Fateor eſſe peccatum, quando quis cum infidelibus (exiſtente everſionis periculo vel ſcandalo) familiariter degit: ſed hoc non eſt illud, de quo agimus; ſed quid commune ad omnes actiones periculo peccandi expoſitas. Quartò, cùm totam hanc malitiam ſpecialem ducant adverſarii à prohibitione Eccleſiæ prohibentis Matrimonium Fidelis cum infideli; ſequitur, ſaltem regulariter, nõ eſſe novum formaliter peccatum: quia communiter talis prohibitio inculpabiliter neſcitur; immò probabiliter, ut patet ex dictis, judicatur non adeſſe. Denique pœnæ graviſſimę, legibus contra hoc peccatum conſtitutæ, oſtendunt quidem gravitatem, ſed non diverſitatem ſpecificam: ſicuti pœnæ conſtitutæ in homicidium qualificatum, V. G. proditorium, non oſtendunt differre ſpecie à non qualificato. Sed hæc ſatis, contra noſtram brevitatis ſectandæ conſuetudinem.

8 Quid de Sodomia cum infideli? Reſpond. idem videri dicendum; nempè abundè eſſe, ſi fateatur, quis *commiſſam à ſe fuiſſe ſodomiam*; ſiquidem, ut ex dictis conſtat, non appareat, unde neceſſario derivetur ſpecifica diverſitas.

9 Quando quis, cum ſit *frigidus*, vel *Eunuchus*, cum aliqua peccat, debet fateri, ſe eſſe talem. Ita Sanch. *lib.* 9. *de matrim. diſ.* 19. *a.* 8. Ratio eſt, quia tunc, non ſolùm adeſt malitia fornicationis, ſed etiam malitia contra naturam: cùm adſit fruſtratio finis naturalis, ideſt finis generationis; atque inutiliter tum ſuum, tum fœmineum ſemen à tali frigido provocetur.

10 Quando poſitivè invitas alios, ſollicitaſque, V. G. puellam, cum qua deinde peccas, aliqui ſentiunt, non debere te eſſe ſollicitum explicare, te fuiſſe primum alliciendum. Ita Joannes Sanch. *in ſelectis, diſ.* 1. *num.* 21. *in fine*, de Lugo *de pœnit. diſ.* 16. *ſect.* 4. *numer.* 542 ex ſententia Vaſquez, ſed eſt contra Thomam Sanchez, *in Dec. lib.* 1. *cap* 6. *num.* 14 & contra Bonac. *de Sacramentis, diſput.* 5. *quæſt.* 5. *part.* 2 §. 3. *diff.* 3. *num.* 19. eadem enim malitia, licèt non tam gravis, eſt, quando non invitans, cum illa peccas; adhuc enim particeps es ejus peccati Idem diximus *in Methodo, cap.* 4. §. 1. *n.* 3. de confabulantibus in Miſſa. Idemque dic de turpi collocutione; & ſimilibus: neque enim propter eamdem rationem te obligo ad explicandum, an primus fueris. Quòd ſi quis ſollicitavit, ſed deinde non proceſſum eſt ad opus, vel certè multò pòſt, debebit ſanè Sacerdòti id ſubjicere, utpotè peccatum ſollicitationis diſtinctum ab ipſo opere pravo.

11 Quando quis in copula non ſervat debitum modum, ſed vel à latere, vel ſedendo, vel præpoſterè, vel viro ſuccumbente; modo ſervetur vas naturale, ne ſit periculum effundendi ſemen extra vas (id quod tamen rarò eſſet ſolet, quia matrix ſaltem partem majorem ſeminis attrahit:) non eſt circumſtantia neceſſariò confitenda. Ita Sanch. *de matr. lib.* 9. *diſp.* 16. *n.* 3. quia id accidentale eſt copulæ, & in conjugatis, vel eſt veniale, ſi ob voluptatem, vel peccatum nullum, ſi in neceſſitate.

12 Qui incipit, nec abſolvit copulam, debet explicare: quia licet tunc ſit fornicatio ex affectu; non tamen eſt re ipſa fornicatio, ſed tactus impudicus. Ita Sanch. *ib. diſp.* 19. *n.* 3. Qui item eamdem copulam incipit, & deinde reſilit, ſemenque diſpergit; debet id explicare, quia adeſt tunc duplex malitia, ideſt fornicationis ex affectu; & mollitiei, quia, re ipſa ſemen diſpergitur, ut ex ſe conſtat.

13 Quando quis carnaliter, vel alio quocumque peccato peccat: non eſt neceſſe explicare ſe ſe expoſuiſſe periculo peccandi, ingrediendo domum Verb. Grat. puellæ, & deinde peccaſſe: Sic de Lugo, *diſp.* 16. *de pœn. ſect.* 12. *a.* 511 quando enim hæc duo, ideſt, ſe exponere periculo peccandi, & peccare ſimul concurrunt, nec inter ipſa tanta mora, vel contraria intentio intercedit, quanta neceſſaria eſt ad diſtinguendũ unum numero peccatum ab alio; unum peccat ſi moraliter ſunt. Id non eſt in *Method.* ſed fuit nunc addendum, propter valdè rarum caſum, quo quis ſe periculo exponeret; mox ſtatim pœniteret, ſed ſtatim poſteà peccaret, &c. Nec poteſt objici, eſſe quidem unum numero, ſed includere duas ſpecie malitias; nec, inquam, hoc poteſt objici, quia ſe exponere tali periculo peccandi, & eodem peccato peccare, ejuſdem ſunt ſpeciei Quod ſi intercedit prædicta mora, non eſt mirum debere explicari; quia tunc ſunt duo numero diſtincta peccata. Qui media ea ſe licita, vel ex ſe illicita adhibet, ut fornicetur, qua ratione fateri debeat, diximus *in Methodo l.* 2. *c.* 1. §. 10

14 De eo, qui ex conſuetudine inveterata fornicatur, diximus *in Methodo lib.* 2. *c.* 3. §. 3. De recidivo diximus *ibid. lib.* 3. *c.* 3. §. 4. Eum, qui cum magna contentione peccat, cum magna voluptate, cum tanta continua duratione, quia ſolùm addit circumſtantiam aggravantem; explicare eas circumſtantias non neceſſariò debere, diximus item *ib. c.* 1. §. 18. *de Circumſtantiis aggravantibus*.

§. II. *Additio*.

1 **F**Ornicationem eſſe peccatum mortale, & contrarium aſſerere eſſe hæreticum, decretum eſt in Clement. *Ad noſtram, de Hæreticis*: ſed an ſit ſolùm prohibita jure poſitivo, an etiam jure naturali, atque adeò ex ſe ſit intrinſecè mala; quæritur à Doctoribus. Et Durandus quidem, *in quarto, diſt.* 3. *quæſt.* 2. Martinus de Magiſtris, *quæſt.* 3. *de luxuria*, Caramuel, *in Theologia morali, à num.* 603. aliique pauci putant eſſe ſolùm ex jure poſitivo; verùm communis, & omnium ferè Doctorum ſententia docet eſſe ea lege naturali, ita apud Valentiam, *to.* 3. *diſput.* 9. *quæſt.* 3. *par.* 3. & Sotum, *lib.* 5. *de juſt. q.* 3. *art.* 3. contendentem eſſe errorem in fide contrarium: lege S. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 4.

Mihi duo ſunt certa: Primò hanc communem eſſe veram ſententiam: Secundò, data hac veritate, dicendum à nobis eſſe, dari rationem naturalem id certò probantem; ſed ingenuè fateri nos debere, eam à priori nondum clarè eſſe compertam. Ita ſolemus reſpondere, cùm de cœli quibuſdam occultis, cùm de Quadratura circuli, aliiſque ſimilibus, etiam in Philoſophia diſputamus: ea nimirum certa eſſe, certiſque rationibus poſſe probari; verùm eas nondum adhuc fuiſſe manifeſtè ab ullo propoſitas. Dixi (à priori) nam à poſteriori, ſatis manifeſtè probatur, præſertim ex eo, quod ſi non eſſet jure naturali prohibita, in aliquo tandem urgentiſſimo caſu poſſet in ea diſpenſari; quod nullo modo dici poteſt. Lege Boſſium, *tom.* 3. *mor. tit.* 24. *n* 8. & 9. *de Pollutione*, & *n.* 26. & 27. *de ipſa fornicatione*, alioſque quos idem citat. Sed hæc Scholaſticis enucleanda relinquamus. Nos quoad praxim.

Concubinatus.

2 Dubitamus Primò: De Concubinatu, qui quamvis poſſit eſſe inter Conjugatos, ſacris Ordines initiatos, Religioſos, &c. & ſic pertinere ad alias ſpecies; tamen quia frequentiùs eſt inter ſolutos, huc meritò illud reducimus.

Reſp. Concubinatus non ſolùm eſt, quando quis Concubinam domi retinet, ſed etiam quando foris extra domum, modò ad illam per modum habitus, ut libet, accedat. Utrumque periculoſum peccatum, propter continuationem peccandi, duaſque pœnas habeos; Una eſt in foro interno, ut non poſſit concubinarius abſolvi, niſi domo ejiciat Concubinam; vel ſi ea habitet extra domum, niſi firmiter proponat ad illam non accedere, addita experientia alicujus temporis, juxta prudentiam Confeſſarii.

3 Quid, ſi ejiei non poſſit? De hoc *in Method. Conf. lib.* 3. *c.* 3. (adde Bonac. *de matrim. q.* 4. *p.* 14. *n.* 22.) non pauca dicta à nobis ſunt, ſicut etiam, *ib. lib.* 2. *c.* 1. §. 7. de modo, quo ejuſmodi habitualia peccata ſunt apud Sacerdotem deponenda.

Altera pęna eſt in foro externo. Tridentinum enim *ſeſſ.* 24. *c* 8. decrevit, ut Concubinarius ter ab Epiſcopo admoneatur; qui niſi reſipiſcat, excommunicetur: quòd ſi per annum in excommunicatione perſeveraverit, caſtigetur. Concubina item ter admoneatur; quæ niſi reſipiſcat, ejiciatur à Civitate, vel etiam ex Diœceſi. De pęnis Concubinarii lege Azor. *p.* 3. *lib.* 3. *c.* 6. Concubinarius ſi ſit Clericus, ſuſpenſioni ſubjaceat ex Tridentino, *ſeſſ.* 25. *n.* 14. ſed poſt ſententiam, lege citatos DD. quibus adde Sayrum, *tom.* 5. Clavim Regiam, *lib.* 8. *c.* 2. Craſſ. *lib.* 2. *c.* 76. Toletum, *lib.* 5. *c.* 76.

Copula cum Vidua.

4 Dubitamus ſecundò: An copula cum Vidua ſit ſimplex fornicatio? Reſp. Ita; quia Vidua ſoluta eſt. Et licèt Navar. *in Manual. c.* 27. *n.* 67. putet, hanc, ut fornicetur, ſeu ut loquuntur jura, ni honeſtè vivat, amittere tutelam filiorum ante ſententiam Judicis; probabilius tamen eſt, non amittere, niſi poſt ſententiam.

Inſtas pro Navarro; Vidua amittit tutelam per ſecundas nuptias, etiam ante ſententiam, ergo & per vitam fornicariam. Reſp. nego conſequentiam; nam illud prius expreſsè ſic decretum eſt in jure: hoc poſterius, nequaquam.

5 Rurſus: Eadem Vidua ſi fornicetur intra annum luctus, etiam per unicum actum, amittit omnia bona, vel legata ſibi ex liberalitate à Marito relicta, ſed poſt ſententiam: quia hæc eſt pęna. Videatur omnino Sanch. *de matrimon. libr.* 7. *diſtinct.* 91. *num.* 2. At ſi poſt Annum luctus fornicetur, nihil amittit; ita Gloſſa, *in authent. de reſtit.* §. *fin.*

Digitized by Google

§. *fin. maligne*, Covarr. *in* 4. *Decret.* 3. *c.* 7. *n.* 12. Ratio eſt, quia jura loquuntur ſolùm de anno luctus; cur ergo ad alios extendamus? Annum luctus jura civilia tanti faciunt, ac reverentur, ut ſi intra illum tranſeat Vidua ad ſecundas nuptias, velint, *l.* 1. *c. de ſecundis nuptiis*, eam amittere legata ſibi à Viro relicta; ſed meritò hæc lex à legibus Canonicis *l.* 1. *c. de ſecund. nupt.* (& ibi Innocent. *n.* 1. Hoſt. *n.* 2.) eſt abrogata, quia cuilibet ſoluto matrimonium liberum eſt.

6 Denique, ſi maritus uſumfructum, vel legatum relinquat uxori, ſi caſtè vivat: tunc certè, ſi caſtè non vivat, ante ſententiam legatum amittit, etiam in conſcientia: quia in eo caſu, illa non eſt pęna, ſed conditio à Marito requiſita. Illud noto: hoc *caſtè vivere*, excludere omnem illicitam copulam (non ergo ſecundas nuptias, ex Molina, Sanchez, Vaſquez, Dicaſtillo apud Dianam, *p.* 10. *tr.* 15. *reſ.* 21.) etiam unam vel alteram ex Roſella, Sylveſtro apud Sanc. *l.* 7. *de matr. d.* 91. *n.* 3n. (ſic mihi videtur, licet ſciam aliter aliquibus videri) immò etiam occultam. Ratio eſt, quia quamvis v.g. mentiri ſemel, non faciat mendacem: At in materia caſtitatis, pręſertim reſpectu fœminæ ſemel cecidiſſe, eſt, non caſtè vixiſſe. Conjice ex eo, quòd ſi ſciretur, uſq; ad mortem ut inhoneſta reputaretur. Conjice rursùs, qui ſi fortè concipiat; jam per novem menſes, dum habet in utero, inhoneſta meritò habetur: immò & ſemper deinceps, filio illegitimo exiſtente teſte luxuriæ Matris. Cùm ergo unus caſus etiam occultus ex ſe ferat conceptionem, & totus vitæ dedecus, cauſabit in caſu noſtro excluſionem à legato debito caſtè viventi. Dixi (in caſu noſtro:) nam quando illud, *caſtè vivere*, expoſcitur non ut conditio, ſed in pęnam delicti, id quod ex verbis teſtatoris colligi debet; probabile eſt ex Sanch. *ib. n.* 4 expoſci crimen eſſe aliis notum: quia debet probari in foro externo, & requirit ſententiam Judicis.

Eſt nihilominus probabilis contraria ſententia, ideſt legatum relictum Uxori, ſi caſtè vixerit, intelligendum eſſe non de turpitudine occulta, ſed de ea, quæ aliis ſit cognita; ita ut fœmina exiſtimata tanquam honeſtè, & caſtè vivens, poſſit ſibi in conſcientia lucrari legatum. Ita Caſtrop. *tom.* 5. *diſp.* 4. *p.* 14. §. 7. cui adhæret Diana, *p.* 10. *tr.* 13. *reſ.* 8. & alios citans, licèt contrariam dicat eſſe probabiliorem. Vide etiam *ib. tr.* 15. *reſ.* 21. Ratio eſt, quia valdè præſumi poteſt Virum reſpexiſſe ad honorem apud homines, non verò ad ipſam naturam turpitudinis. Idem propter eamdem rationem eſſe in ea, quæ communiter reputatur virgo, ſi virgini relinquatur legatum vel hereditas; probabiliter docent non pauci. Ita Martinus de S. Joſeph, Trullench, Layman, aliique ab eodem Diana citati *dicta reſolutione octava, verſiculo, Confirmatur hæc opinio.* Multò magis ſi non recipiendo legatum, deberet propria turpitudo palàm fieri.

7 Porrò non puto illud (*ſi caſtè vivat*) excludere omne peccatum contra caſtitatem. Unde ſi polluatur, ſi impudicè tangat, &c. dummodo non ſit copula, poterit legatum conſequi. Ita Sayrus, *c.* 1. *Clau. l.* 8. *c.* 2. *n.* 8. lege Sanch. *ib. n.* 39. quia in locutione hominum communi, illud *caſtè vivere*, excludit illicitas copulas, non verò ejuſmodi ex ſe occultos turpitudinis actus. Atque id in conſcientia: nam in foro externo, ſi fortè ad illud deducantur ejuſmodi impudici tactus, cùm ſint vehementes Conjecturæ de copula, facilè fœminam à legato repellent. Ita Caſtrop. *tom.* 5. *diſp.* 4 *p.* 13. §. 7. *n.* 20.

Copulam non perficiens. Remiſſivè.

8 Dubitamus Tertiò. An fornicans incepta copula poſſit, & obligetur illam inceptam non perficere, quamvis adſit periculum effuſionis ſeminis extra vas? Sed de hac re dicam infra, *c.* 3. §. 5. *n.* 16.

Copula cum Sponſa alterius.

9 Dubitamus quartò. An copula cum Sponſa alterius de futuro ſit Fornicatio? An Adulterium? Reſpondeo eſſe fornicationem. Ita Sanch. *l.* 1. *de matr. diſp.* 3. Baſilius Pontius, *l.* 12. *de matr. c.* 6. *num.* 8. aliique, quia per Sponſalia nondum Sponſus jus in Sponſæ corpus conſecutus eſt. Cùm, contrà, quia jus hoc conſequitur ad matrimonium, ſive conſummatum, ſive etiam tantummodo ratum; ideò tunc Adulterium erit.

Ignorantia in Fornicatione.

10 Dari poſſe ignorantiam invincibilem circa præceptum non fornicandi, ſaltem apud Barbaros, & incultos, probabile eſt. Ita Azor. *part.* 1. *lib.* 3. *c.* 9. *q.* 1. Fagund. *lib.* 6. *in Dec. c.* 1. *num.* 12. quia non admodum manifeſtè illud deducitur ex primis principiis luminis naturalis. Lege citatos.

CAPUT II.

§. I. *De Sacrilegio.*

1 IN *Methodo exp. conf. lib.* 1. *cap.* 7. §. 1. ſic habes. Pergimus ad Sacrilegium, quod duplex in hac materia eſt. Alterum, quod contrahitur ex perſona Sacra: Alterum, ex loco Sacro.

Sacrilegium ex perſona Sacra.

2 Quoad primum, quod eſt, quando aliquis, qui Deo per votum Caſtitatis ſe conſecravit, adhuc turpia quæcumque, V.G. mollitiem, fornicationem, &c. non veretur admittere, certum eſt, ut Methodo, *c.* 1. §. 8. *præſertim, num.* 52. conſtat, non oportere explicare, an ſemel, an pluries Caſtitatem voverit; quia id non addit differentiam ſpecialem.

3 Quęſtio igitur ſupereſt, An qui violat votum ſolemne Caſtitatis, id explicare teneatur: an ſit ſatis, ſic fateri: *Violavi Votum Caſtitatis*: quod eſt quęrere, an Votum ſimplex, & ſolemne, (quod quidem ſolemne habent tum profeſſi, tum Sacerdotes) differant ſpecie?

4 Dico eſſe probabiliſſimum, cum Sanchez, *l.* 7. *de matr. d.* 27. *n.* 7. & *l.* 5. *in dec. cap.* 6 *num.* 14. tutumque in praxi, non differre ſpecie; atque adeò ſolemnitatem illam Voti non eſſe neceſſariò declarandam. Ratio eſt, quia utrumque votum eandem Religionis virtutem ęquè reſpicit.

Hinc Sacerdos non obligatur in peccatis contra Caſtitatem explicare Sacerdotium; ſed ſatis eſt, ſi dicat, *ſe votivam Caſtitatem violaſſe*. Ita Sanch. *d. diſp.* 27. *n.* 30. Fagund. *l.* 4. *pr. Eccl. n. c.* 3. *n.* 5.

Hinc Epiſcopus, & Generalis ordinis Religioſi, ex hoc capite (nam ſi adeſſet aliorum ſcandalum, juxta ſupradicta de ſcandalo, aperiendum eſſet) in fornicatione v.g. non obligatur manifeſtare *ſe eſſe Epiſcopum, ſe eſſe Generalem, &c.* ſatis erit ſi votum tantummodo manifeſtet. Ita Sanch. *diſp.* 27. *n.* 33. quidquid dicat Fagund. *d. l.* 4. *c.* 3. *n.* 8. Hinc Religioſus non eſt obligatus explicare ſe vel Religioſum eſſe, vel Sacerdotem, ſed ſatis eſt, ſi explicet *Votum*. Hinc Femina ſoluta, verbi gratia, peccans cum Sacerdote, Diacono, Subdiacono, vel Profeſſo, vel habente vota biennii Societatis Jeſu, &c. ſufficit ſi dicat, *ſe cum eo, qui Voto obnoxius erat peccaſſe*. Ratio horum eſt eadem, quæ *præcedenti n.* dicta eſt.

5 Sed jam exoritur alia difficultas: An qui habens Votum Caſtitatis, eſt cauſa inducens alios ad turpiter peccandum; debeat ſuum tale Votum explicare? v.g. Petrus Sacerdos, vel Religioſus conſilium dat, vel inducit Paulum, & Antoniam nullo voto obſtrictos, ad illicitum congreſſum; debetne Sacerdos ille cum eam inductionem fatetur, explicare ſe eſſe Sacerdotem?

Reſpondeo non debere. Ita Sanch. *l.* 5. *in dec. c.* 6. *num.* 10. *in ſimili*. Ratio eſt, quia votum non videtur ſe extendere, niſi ad obligandum voventem, ne ipſe in ſua perſona delectationes venereas admittat; non verò, ne alios ad eaſdem inducat; propriam enim, ſuamque Caſtitatem promiſit; non alienam.

6 Hic denique nota, Novitium, qui nondum ulla vota emiſit, non obligari patefacere *ſe eſſe Novitium*, ſi fortè peccet contra Caſtitatem: quia donec voveat, novam ſpeciem peccati non committit.

De peccato cum filia Confeſſoris, an ſit Sacrilegium explicandum Confeſſario; dixi ſuperiùs, §. 1. *n.* 4.

Sacrilegium ex loco Sacro.

7 Jam verò, quoad alterum genus in hac materia: quod eſt, quando in loco ſacro, ejuſmodi turpia perpetrantur; ſciendum eſt, per voluntariam pollutionem, ſeu ſeminis effuſionem, quando notoria eſt, pollui Eccleſiam, & reconciliatione indigere. Certum autem eſt copulam illicitam, & quamcumque illicitam ſeminis effuſionem, in loco ſacro habitam, ſi ſit notoria, ſuperaddere peccato rationem ſacrilegii in Confeſſione patefaciendam.

8 Sed quid primò: quando copula eſt occulta? Reſpondeo; licet communior, & probabilior ſententia ſit, etiam tunc eſſe ſacrilegium. Ita Suarez, *tom.* 1. *de Rel. l.* 3. *c.* 7. *n.* 4. Sanch. *l.* 9. *de matr. diſp.* 15. *num.* 11. Bonac. *de matr. q.* 5. *p. ult. n.* 7. Tamen probabile etiam eſt, non eſſe, atque adeò in Confeſſione minimè explicandam. Ita Vaſq. *to.* 1. *part.* 2. *diſp.* 98. *c.* 3. *n.* 6. Baſil. Pont. *de matr. l.* 10. *c.* 10. *n.* 15. citans alios, & dicens eſſe ſententiam communem Doctorum. Ratio eſt, quia in tantum eſt ſacrilegium, in quantum polluitur Eccleſia: at non polluitur per occultam copulam: ergo, &c. Quando autem fuit occulta copula, ſed deinde poſt aliquot dies, V.G. facta eſt notoria; polluitur quidem Eccleſia in foro externo, indigetque reconciliatione: At copula præcedens non fuit in foro interno ſacrilega, nec ob illa, quia occulta, fuit Eccleſia violata.

Idem docet Aſcanius Tamburinus his verbis; Eccleſia, & cęmeteria occultè polluta; quando pollutio latet, non indigent reconciliatione; at quando incipit publicari violatio, neceſſe eſt, ut Eccleſia reconcilietur.

9 Quid Secundò: Si copula ſit licita, ideſt conjugalis? Reſpondeo; ſi adſit neceſſitas, non eſſe ſacrilegam: de qua vide Sanch. *l.* 9. *de matr. diſp.* 15. *n.* 21. & nos dicemus paulò infra, *c.* 3. §. 5. *n.* 49.

10 Quid Tertiò: De oſculis, tactibus, & locutionibus turpibus ſine effuſione ſeminis in Eccleſia publicè factis? Reſpondeo non eſſe ex hoc capite ſacrilega; unde nec ſpecialiter in eorum Confeſſione ſacer locus aperiendus, ita *ibid.* Ratio eſt, quia hoc ſacrilegium committitur, ex eo quòd violatur Eccleſia (quæ quidem violatio per ſacros Canones inducta fuit:) at per ſolos tactus quomodocumque impudicos, quamvis cum pollutionis periculo (modo pollutio non ſequatur) non violatur Eccleſia, ergo, &c.

11 No-

11 Notanter dixi (ex hoc capite:) non enim eſt negandum, ſi quis hæc, vel ſimilia exerceat in loco ſacro, cum magna Eccleſiæ irreverentia, ut ſi Meretricem publicè ante Altare impudicè quis tangeret, ſi in ſacro templo laſcivas Comædias repræſentet, &c. non eſt inquam negandum, ab hoc ſacrilegii ſcelus in ſua propria ſpecie committi, etiam ſecluſa omni humana prohibitione. Ita Bonac. *circa* 1. *decal. præcept. q.*6. *n.*14. & alii *paſſim*. Ratio eſt, quia eſſet gravis irreverentia divini cultus, atque adeò ipſius Summi Dei notabilis injuria.

12 Petes, quid intelligitur, ad hunc effectum, nomine loci ſacri? Reſpondeo, quamvis ad effectum refugii latiùs loci ſacri nomen intelligatur, includatque non ſolùm Eccleſiam ipſam, Cappellaſq; ſuas, ſed etiam Sacriſtiam, Monaſterium, &c. Ita Sanch. *l.*9. *de matr. diſp.* 15. *n.*13. *&* 24. At ad effectum conſtituendi ſacrilegium, tum in homicidio; tum in furto, tum hic, intelligitur ſola Eccleſia, & ſolùm Cæmeterium, hoc eſt Eccleſia cum ſuis Cappellis conſecrata, aut ſaltem ad Epiſcopo benedicta, ſacris Officiis, aut ſepulturæ fidelium deputata. Ita Sanch. *ib. à d. n.*23. non ergo oratoria ſæcularium privata, etiamſi ibi celebretur ex licentia Pontificir. Sanc. *ib. nu.*39.

13 Denique adverte duo. Primò, non addere novam ſacrilegii ſpeciem, circumſtantiam temporis ſacri. Ita de Lugo, *diſp.*16. *de pæn. ſect.*12 *n.*523. Sive igitur die feſtivo, ſive die Veneris Sancti commiſſum fuerit peccatum; non eſt neceſſe ejuſmodi temporis in Confeſſione meminiſſe. Niſi fortè ex alio capite Deo, ejuſque cultui irreverentia aliqua notabilis irrogaretur. Ita *ib. nu.*524. ut ſi quis v. g. ludos publicos, vel Comædias, & ludiera ſpectacula exhibere in die Veneris ſancti, v.g. vellet; id enim eſſe contra Dei reverentiam, nemo dubitare debet.

14 Secundò: Nec ex ſe ſuperadditur ſimilis ſacrilegii malitia, ex eo quod quis peccet geſtando ſacras Reliquias. Ita Filliucius, *t.*2. *tr.*30. *c.*7. *n.*529. apud Dianam, *p.*3. *tr.*7. *reſ.*18. Ratio eſt, quia non videtur tam gravis irreverentia.

15 Quid, ſi Sacerdos, v.g. portans Sacram Euchariſtiam, vel primò copula carnalem haberet, vel ſecundò infamaret, ſeu furaretur, ſeu quid ſimile peccatum patraret? Reſpondeo in primo caſo magnam irreverentiam agnoſco; unde & grave ſpeciale ſacrilegium contra Religionem commiſſum, atque adeò Sacerdoti ſubiiciendum. In ſecundo tam gravem irreverentiam non video. Nec novum eſt, non omnia peccata æqualem turpitudinem continere: nam propter eamdem rationem eum, qui valdè impudica ante Altare exercet, modò *num.*11. à ſacrilegio non liberavimus; liberamus tamen alia peccata non ita turpia committentem, ita Azor. *t.*3. *c.*27. *q.*15.

§. II. *Additio*.

1 UNum hic addendum ſupereſt. Contra eos, qui rapiunt, vel ſollicitant, vel corrumpunt Moniales, quod eſt committere ſacrilegium ex parte fœminæ, fulminatur in Jure Canonico *c. ſi quis rapuerit* 27. *q.*1. pœna Capitis, & item ſacrilegi bona Monaſterio deputantur. Nota illud vel: ſignificat enim eamdem incurri pœnam, etiamſi Raptua non adſit, non ſollicitatio, & etiamſi adſit ſollicitatio ſine raptu, &c.

Duas eſſe numero malitias in Sacerdote, ſeu Profeſſo peccante cum Profeſſa, ſpeciatim aperiendas in Confeſſione; dicam mox *c. ſeq.* §.1. *num.*2.

De Sacerdote Græco uxorato, an ſacrilegium committat, ſi alias tangat; dixi in ſuperioribus, *l.*2. *c.*6. §.3. *n.*3.

CAPUT III.

§. I. *De Adulterio*.

1 IN *Methodo Confeſſ. l.*2. *c.*7. §.6. ſic habes. Certum eſt conjugatum turpiter peccantem cum ſoluta, vel contra, debere explicare ſe eſſe conjugatum; quia tunc adeſt nova ſpecies, nempè Adulterium; ſed quæſtio eſt, An quando conjugatus cum conjugata (& idem quæritur, quando profeſſus, ſeu Sacerdos cum profeſſa, peccat, explicandus ſit ſtatus utriuſque? An ſatis ſit dicere, *commiſi adulterium, ſacrilegium, &c.*

2 Dico non eſſe ſatis; ſed adulterium, vel ſacrilegium ex parte utriuſque eſſe perpetratum, fore neceſſariò explicandum. Ita de Lugo, *diſp.*16. *de pæn. ſect.*5. *n.*258. Ratio eſt, quia tunc duo ſunt commiſſa peccata; alterum, quo quis peccat in ſua perſona; alterum, quo cooperatur cum alia, ut illa in propria perſona peccet.

3 Sodomia cum conjuge etiam ſua eſt adulterium: & denique beſtialitas, ſodomia, & ſimilia delicta uxorati, etiam cum ſolutis, ſunt adulteria; ut item mollities; atque adeò explicanda. Idem dic de oſculis, & tactibus impudicis, &c. Ita Sanch. *de matr. d.*18. *n.*4. Azorius *t.*3. *l.*3. *c.*23. Ratio eſt, quia in his ſemper injuria fit conjugi.

De delectatione moroſa conjugati, vide infra *l.*10. *c.*3.

4 Supereſt hic, tanquam in ſuo loco, quærere, An qui ſponſam habet de futuro, id explicare debeat, ſi contra Caſtitatem peccet? Reſpondeo. De hac re dixi paulò ſuperiùs *c.*1. §.2. *n.*9.

§. II. *Additio*.

Sodomia Conjugati.

1 DIxi §. *præcedenti*, *n.*3. ſodomiam cum propria conjuge eſſe item Adulterium; unde ſequitur, ſpeciatim eſſe in confeſſione declarandam. Quidquid dicat contra Sanchez, & alios Machadus apud Dianam, *p.*7. *tr.*12. *reſ.*23. Jam ex hoc emergit difficultas: An ſatis ſit ejuſmodi ſcelus ſic patefacere: *Peccavi contra naturam cum Conjugata*? Reſpondeo non eſſe ſatis; addendum enim neceſſariò eſt, eam conjugem fuiſſe propriam. Ita Sanch. *l.*9. *de matr. d.*18. *n.*4. *&* 5. Pontius apud Caſtropalaum, *diſp.*3. *de matr. p.*4. §.3. *n.*17. Boſſius, *p.*3 *mor. tit.*23. *ſect.*11. *n.*32. Ratio eſt, quia ſecus explicaretur peccatum, quod non commiſiſti: per illa enim verba, *Peccavi contra naturam cum Conjugata*, ſignificatur quod alter vir injuriam paſſus per te ſit. Dices: Addat pœnitens ſe cum Conjugata peccaſſe Viro conſentiente. Reſpondeo: at ſic ſignificabitur, injuriam factam eſſe contra propriam pœnitentis uxorem: quaſi verò penitens abolus fuerit uxore alterius, non verò uxore ſua. Replicas; Addat ſe cum Conjugata peccaſſe, propria ipſius penitentis Uxore conſentiente. Reſpondeo; ſic imputaretur propriæ Uxori peccatum, quod non comiſit; nempè eam cooperaſſe cum peccato Uxoris alterius Viri, quæ Uxor alterius, per hæc verba, ſignificatur ſodomiam eſſe paſſam.

2 Obiicis. Dicendo, *Peccavi contra naturam cum mea Conjuge*, notam infamiæ apud Confeſſarium inuro eidem Conjugi. Reſpondeo: de hac tota re dictum eſt univerſim in *Meth. Conf. l.*2. *c.*9. §.2.

§. III. *Adulterii Pæna*.

1 NUlla pena ſpiritualis, qualis eſt excommunicatio, irregularitas, &c. ex Adulterio, ſaltem ipſo facto, incurritur. Temporales autem ſunt quinque. Prima, ut dos, & donata propter nuptias amittantur. Secunda, ut amittatur jus petendi debitum conjugale. Tertia, ut incurratur aliquando obligatio reſtitutionis. Quarta, mors à judice infligenda Adulteræ, non autem Adultero. Quinta, ut propter ipſum adulterium poſſit fieri divortium. De hac quinta, *in tractatu de Matrimonio*; Quarta pertinet ad judices externos; De tertia, & ſecunda, hic noſtrum erit nonnulla delibare. Denique Prima quamvis pertineat item ad eoſdem judices, quæ tamen de illa nobis videbuntur neceſſaria, non prætermittemus.

2 Primò ergo, licèt Adultera Uxor amittat dotem (non verò in jure communi paraphernalia, ex Sylv. *v. Adulterium*, *q.*6. lege Sanch. *l.*10. *de matr. diſp.*8. *n.*10. qui notat aliud ex jure Regni Caſtellę,) eamque Vir lucretur poſt ſententiem (nam ante ſententiam ſolum poteſt eam retinere, ſi fortè ejus habet poſſeſſionem; non verò ab Uxore poſſidente eripere) antè tamen, ſi Vir adulterante Uxore, & ipſe adulteretur, non amittit dotem Uxor. Sic Covarruvias, *in* 4. *Decr. p.* 2. *c.*7. §.6. *n.*1. Menoc. *l.*1. *de arbitr. caſ.*287. afferenter jura; quia, ut habet textus, *l. viro, ff. ſolut. matr. Paria delicta mutua compenſatione diſſolvuntur*.

3 Hinc fit, ut vir occultè adulter non poſſit in conſcientia uxorem publicè adulteram accuſare civiliter, & dotem acquirere; quod ſi acquirat, tenetur in conſcientia reſtituere. Ratio eſt, quam tangit Sylveſt. *v. dos q.*15. quia leges diſponunt applicare dotem Viro, non quidem adultero, ſed innocenti.

4 Quid, ſi poſt dotem ipſi applicatam à judice vir adulteretur? Reſpondeo, tunc non teneri eam Uxori reſtituere, ſaltem ante ſententiam judicis, quia ex una parte eam jam fecerat ſuam: & ex alia, hæc eſt pęna. &c.

Dixi (accuſare civiliter:) nam criminaliter, hoc eſt ad damnandam adulteram, etiam morte, poteſt: Ita Sanch. *l.*10. *de matr. diſp* 8. *n.*33. quidquid alii *ibid.* contra dicant, quia, quoad criminalia ſunt impares uxor, & vir in hoc delicto: uxori enim ſub pęna mortis, non autem Viro adulterium prohibetur. De pęnis Adulterii, prætet citatos, vide Azor. *p.*5 *l.*3. *c.*8.

5 Secundò. Adulter amittit per leges jus exigendi debitum conjugale ab Uxore; unde ſequi videtur peccare Adulterium, ſi ſuæ conjugi conjungatur; quia ſine jure conjungitur. Lege Navarrum, *in ſumm. c.*22 *num.*23. Dico tamen cum Soto, *in* 4. *diſt.* 16. *q. un. art.*6. id non ſequi: quia hæc eſt pæna ad quam incurrendam requiritur accuſatio partis, & ſententia judicis, adde Conjugem innocentem, quando fortè ſcit Adulterium ſui Conjugir, poſſe remittere injuriam ſibi factam, & ſic innocentis jus non offendi: quia volenti, & conſentienti nulla fit injuria. Lege Sanch. *l.* 10. *de matr. diſp.*13. *præſertim à nu.*10. qui optimè declarat, quando eſſet ſcandalum retinere apud ſe Conjugem adulteram; quid faciendum innocenti, ne videatur cooperari cum adultero?

6 Tertiò. Conjux innocens poteſt negare debitum adultero: quia nimirum frangenti fidem fides non debetur: debet autem eſſe certus Conjux, ſaltem per vehementem ſuſpicionem, de adulterio; ſi enim dubiæ, vel etiam probabiles eſſent conjecturæ, negare debitum non poſſet; quia nemo eſt ſpoliandus jure, quod poſſidet, propter dubium, vel probabilitatem, ut latè diximus, *lib.*1. *in Dec. c.*3. §.6.

Dixi (Conjux innocens:) nam ſi ipſe adulter ſit, negare debitum licitè nequit; quia jam injuriæ adulterii compenſatæ invicem ſunt.

7 Quo-

Digitized by Google

7 Quoniam verò conjux innocens poteſt, ſi velit, injuriam ſibi factam remittere, & reddere debitum conjugi adultero, ut modo dictom eſt; quæruntur duo. Primò, An ſufficiat remittere mente, atque adeò nihil ſciente conjuge adultero de tali remiſſione? Secundò, an ſi ſemel innocens remiſit, poſſit in poſterùm negare debitum, ex vi adulterii, non quidem novi, tunc enim poſſet ſine controverſia; ſed ejus, quod remiſſum eſt?

Reſpondeo ad primum, ſufficere. Ita Sanch. *lib. 10. de matrim. c. 14. n. 2.* quia ejuſmodi remiſſio non eſt donatio, vel ſimilis contractus, ad quorum valorem requiritur acceptatio; ſed eſt veluti ceſſio quædam juris, ad quam ſufficit ipſa mera renunciatio, hac enim poſita, ſtatim, ſagittæ inſtar, jus competit ceſſionario: ſicuti renunciata hæreditate, ſtatim ſine alia acceptatione competit ſubſtituto hæreditas: ſic ergo, facta remiſſione à Conjuge innocente, ſtatim adultero competit jus petendi, quod erat per illam injuriam adulterii impeditum.

Reſpondeo ad ſecundum, non poſſe deinde negare debitum; nec accuſare adulterum. Ita idem *ibid. n. 1.* Ratio eſt, quia injuria ſemel remiſſa, reviviſcere nequit, & dare jus negandi, &c.

8 Porrò hæc remiſſio duobus exhiberi poteſt modis. Primò verbis. Secundò factis, quod ſecundum fit, quando ſponte, & nulla neceſſitate exigente, innocens ſciens adulterium alterius, copulam reddit, vel petit, vel ridet, confabulatur, & ſimilia amoris indicia exhibet cum adultero. Sponte inquam, ſi enim vi, vel levi etiam metu hæc præſtat; non eſt æquum, ex Sanc. *l. 10. c. 14. n. 15.* innocentem privari ſuo acquiſito jure, & ſibi præjudicare: cùm nemo in neceſſariis præſumatur liberalis, *leg. rem legatam, ff. de amittendo legato.*

9 Ex hoc autem alia enaſcitur controverſia. Si enim innocens det ſigna illa amoris, vel copulam reddat, petatve; ſtatimne intelligetur verè remittere, atque adeò non poſſe ampliùs in conſcientia negare debitum, vel accuſare? Dico (in conſcientia:) ſcio enim cum Sanchez, *l. 10. diſ. 14. à n. 6.* in foro externo ea ſigna haberi pro omnimoda remiſſione, & conſequenter, illis exhibitis, repelli à judicibus accuſationem.

10 Reſpondeo: triplici modo ſe gerere poteſt innocens, dum ea ſigna ſponte exhibet, & ſcienter. Primò, animo vero remittendi. Secundò, animo nullo modo remittendi. Tertiò, abſtrahendi ab utroque, hoc eſt: exhibet quidem illa, ſed nec habendo animum expreſſum remittendi, nec animum non remittendi: Si primo modo, jam verè remittit, & inde fit, ut non poſſit ampliùs in conſcientia negare debitum, vel accuſare: quia jam remiſſio injuriæ ſatis ſuperque facta eſt, quæ, ut modò diximus, nunquam reviviſcit.

11 Si ſecundo modo: Cùm tunc verè innocens non remittat, remanebit in ſuo jure, atque adeò negandi debitum, & accuſandi. Ita Sanch. *lib. 10. de matr. d. 14. n. 21.* Dices, at qui fictè promittit, obligatur ad damna ſecuta ex fictione; ergo & qui fictè remittit. Reſpondeo, ex hac ficta remiſſione nullum damnum Adulter patietur; ſolùm enim reddere copulam debebit, & pati illa amoris ſigna, quæ in hominum exiſtimatione damna non ſunt.

12 Si denique tertio modo ſe gerat læſus Conjux, putat Sanch. *ib. circa fin.* eum non poſſe negare debitum, vel accuſare; quia ea ſigna amoris tam voluntariè ſuſcepta, ſunt vera remiſſio. Nec eſt eadem ratio (inquit) de profeſſione Religioſa, quæ requirit actum poſitivum profitendi: quare ſi fiat animo ſimili negativo, ſeu præciſivo, non eſt valida: non eſt, inquit, eadem ratio. Primò, quia ad profeſſionem requiritur expreſſiſſima quædam voluntas profitendi, cùm ſit ſuſceptio novi ſtatus. Secundò, quia illa amoris ſigna majorem habent connexionem cum reconciliatione, quàm ipſum exercitium actuum profeſſorum habeat cum ipſa vera profeſſione. Hæc Sanchez; quæ tu, ſapiens Lector, expende; ego enim expeditam diſparitatem nondum introſpicio.

§. IV. *De reſtitutione damnorum ex Adulterio.*

1 CÆſar locuples juvenis ſuſcipit filium ex Maria uxore Pompei paribus fortunis ornati; quem ratus Pompejus ſuum eſſe Primogenitum aluit per multos annos, & tandem contulit eidem Majoratum, poſt habito verò primogenito, quem non multis poſt annis cum eadem Maria legitimè genuit. Ad quid ergo obligabimus Cæſarem, & Mariam Adulteros, tanti damni cauſas? Si enim nullum damnum reale ſubſecutum fuiſſet ex adulterio, ad nullam pecuniæ reſtitutionem eos eſſe obligatos, ſcimus omnes. Priùs de adultero, mox de adultera ſeorſim. Nec deerit interim reſolutio de filio ipſo jam grandiuſculo, ſi fortè ſciat, ſe eſſe ex adulterio.

Adulterii obligatio.

2 Hac in re certum ſit: Primò, ſi Maritus fortè adulterium ſciens, exigat ſatisfactionem pecuniæ pro ipſo adulterio; adulterum poſſe renuere: quia id prohibitum eſt, *leg. tranſigere, ff. de tranſactionibus.* Quòd ſi occultè adulter velit ſatisfacere in pecunia, poteſt Maritus in conſcientia illam retinere; quia hæc eſt compenſatio ſine lenocinio, ut ſuppono, leges autem ſolùm in foro externo ſatisfactionem illam vetant, ne detur anſa lenociniis.

3 Certum ſit ſecundò, adulterum niſi certus moraliter ſit illam eſſe ſuam prolem, ad nihil obligari. Ratio eſt, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. Illud autem hac in re certum moraliter cenſeri debet, quod ita prudenter creditur, ut oppoſitum nullo modo videatur probabile. Ita Leſſi. *l. 2. c. 10. diſ. 6. n. 56* Sotus, Navarrus, Dicaſtillus eoſdem cit. *l. 2. tr. 2. de juſt. diſ. 7. dub. 11. n. 160.*

4 Certum ſit tertiò, ſi adulter aliquo modo ſuaſit, ut adultera prolem ſuſceptam ſupponeret Marito pro ſua: teneri in ſolidum, & ex æquo cum ipſa adultera, tum de alimentis, tum de hæreditate. Ratio eſt manifeſta, quia tunc adulter eſt per ſe primò cauſa damni conſecuti: quando enim conſilium eſt in conſulentis & executoris commodum, uterque tenetur æquè primo pro rata, & in defectu alterius ſinguli in ſolidum, hoc eſt in totum. Ita Leſſius, *ib. diſ. 5. n. 41.*

5 Certum ſit quartò, ſi adulter ſit certus de ſua prole, licèt non ſuaſerit ſuppoſitionem, teneri per ſe ad alimenta (quæ hæc ſint, ſuperiùs dixi *l. 5. c. 3.* Ratio eſt, quia ipſe eſt nunc verus Pater, & illi incumbit alere filium. Dico, per ſe: nam adeſſe ſuas interdum excuſationes, ex mox dicendis *à n.* 9. colligetur. Supereſt igitur decernere de majoratu, vel fideicommiſſo, vel etiam de parte hæreditatis, quam fortè aliquis ſimilis ſpurius, ac ſi legitimus eſſet filius, acquirit.

6 Dico eſſe probabile, adulterum certo noſcentem ſuam prolem, ac non procurantem, ut ea ſupponatur pro legitima, non teneri ad reſtitutionem dictæ hæreditatis, &c. probabile etiam eſſe, teneri. Ratio poſterioris dicti eſt, quia probabiliter, cenſent non pauci hunc adulterum eſſe cauſam directam, proximamque illius damni filiorum. Ita Sotus, Henriq. Diana, aliique recent. apud de Lugo, *de juſt. to. 1. diſ. 13. ſect. 2. n. 10.* Dicaſtillum, *loc. mox cit.*

Ratio prioris eſt, quia contrarium autumant alii, contendentes hunc eſſe cauſam per accidens: indirectam, & remotam. Addunt, ſolùm Matrem eſſe cauſam proximam illius damni, dum Adulter nec ſuadet; nec procurat. Ita Leſſius, Vaſquez, Molina, Turrianus, Rebellius aliique communiter apud eundem de Lugo, quos ipſe ſequitur, *ib.* Habe exemplum: ſi Petrus V.G. furetur à te tuam ſupellectilem, tu verò ad eam compenſandam, fureris pecuniam à Tertio; Petrus non tenetur ad reſtitutionem pecuniæ, ſed ſolùm ſupellectilis per ipſum ablatæ: ita adulter eſt quidem reus adulterii, ſed non furti ſeu majoratus V.g. injuſtè collati filio ſpurio: hoc enim furtum ſola adultera, occaſione adulterii committere videtur. Utraque opinio, ſaltem propter bonos Authores, probabilius eſt: legatur, & Dicaſtillus, *l. 2. de juſt. tr. 2. diſ. 2. dub. 7. à n. 165.*

Obligatio Adulteræ.

7 Dico, eam per ſe eſſe obligatam ad reſtitutionem omnium damnorum per ſe filiis legitimis provenientium. Ita Leſſius *l. 2. c. 10. d. 7.* Vaſq. Molin. Turrian. aliique apud de Lugo, *diſp. 13. ſect. 3.* Ratio eſt, quia ipſa eſt immediata cauſa, cur maritus, & filii legitimi credant illum eſſe verum filium, atque adeò ea damna patiantur.

Tenetur ergo juxta regulas univerſales, vel ex ſuo peculio moderatè expendendo, vel filium ad Religionem inducendo, vel ſimili quopiam modo procurare, ut, quantum poteſt, damnum caveatur, vel reſarciatur.

8 Dixi autem (per ſe provenientium:) nam debet reſtituere veris filiis ea omnia, quæ ipſis tanquam filiis debentur, tale eſt fideicommiſſum, Majoratus, Hæreditas, Avi, Avunculi, Conſanguineorum, ſi fortè hæc collata fuerint filio ſpurio. Contrà, non opus eſt reſtituere, quæ filiis veris non debentur. Si quis enim putans illum ſpurium eſſe verum filium, aliquid ei donet liberaliter, quod fortè non dediſſet, immò dediſſet veris filiis, non obligatur Mater, Id veris eiſdem filiis reſtituere, quia id non eſt damnum per ſe, ſed multùm per accidens proveniens ipſis, qui jus in eam donationem liberalem non habebant.

9 Dixi iterum (per ſe eſſe obligatam:) nam excuſari poteſt ex ſex capitibus, quorum ſecundum ſolùm excuſat à manifeſtatione ſui adulterii, non verò à reſtitutione bonorum, ſi alia excuſatio non ſuperaddatur.

Primò igitur excuſatur, ſi non ſit certa de prole adultera, ut modò diximus de adultero, licet enim raro id Mater ignoret: poteſt tamen contingere ut propter vicinitatem copulæ adulteri, & Mariti, prorſus ignoret, vel ambigat ſaltem.

10 Secundò: Si non ſit moraliter certa, ſe poſſe ſpurio perſuadere illegitimitatem; cui certè non tenetur communiter fidem habere contra ſe filius, cùm poſſit ſuſpicari Matrem aliis filiis velle favere. Quando ergo filius non tenetur credere, & ex alia parte prævidet Mater nihil ſe profuturam; fruſtra eſſet illa manifeſtatio.

Signatè dixi (communiter non tenetur:) nam ſi filius convinci poſſit, ut quia eſt multa fide Mater digna, vel teſtibus, aliove modo eadem Mater probet toto tempore partus ſpurii abfuiſſe Maritum; tunc ſanè & tenetur filius credere, hæreditatemque reſpuere; & Mater tenetur, niſi aliunde adſit excuſatio, veritatem patefacere: quia ipſa tenetur ponere omnia media apta ad reſarcienda, & non continuanda damna filiorum.

11 Tertiò: Si filii, vel Maritus remittant obligationem. Et ſanè, niſi aliquid multum grave obſtet, facilè poteſt præſumere ejuſmodi remiſſionem mater, & ſic nihil manifeſta re.

Nam maritus potius cenſetur velle neſcire adulterium Uxoris, ne ſubeat tantum dedecus, periculumque invadendi adulterum, adulteramque; quàm amittere aliquid ex bonis fortunæ. Et filii, præfer-

ſertim ingenui, præſumuntur potiùs nolle ſuam matrem à tanta obligatione urgeri, quàm aliquid fortunarum amittere.

12 Quædam ſic ſe liberavit: Habebat ea filio tres, quorum unus erat ex adulterio, & quia ab illis nihil ſibi timebat, ſic eoſdem eſt allocuta: *unus veſtrum non eſt legitimè conceptus; ſi eum nominatim compellavero, ab hæreditate neceſſariò depelletur*. His auditis timuit quiſque ſibi, ne ſpurius declararetur: quare omnes exorarunt à matre ſilentium, ſpuriumque quicumque is eſſet, ſibi invicem jura cedentes, in partem hæreditatis admiſerunt. Huic remedio obſtat unum ait Covarruvias *in Reg. peccatum, p. 1.* nam filii legitimi metu coacti, adeòque minus ſponte conſenſere. Approbo dictum. Verùm ſi omnes verè id, & ex animo, non autem ex metu feciſſent, idque explicitè declaraſſent, ſe ſcilicet Jura cadere propter amorem matris, vel ob reciprocam benevolentiam inter ſe ſimul eadem in domo educatos; tunc admittatur remedium, quia ſic ex omni parte eſt voluntaria remiſſio.

13 Quartò: Si mater ſuis bonis, vel alio modo poſſet, velletque compenſare ſufficienter pro omnibus damnis per ſe provenientibus: quia hoc modo, jam habent filii æquivalenter, id quod accepit ſpurius.

14 Quintò: Si ſit periculum vitæ, vel ſimilis mali: hoc enim exiſtente, nemo obligabit adulteram, ut ſe prodat; quia vita nullo pretio eſt æſtimabilis, & quia in extrema neceſſitate omnia ſunt cõmunia.

15 Sextò: Denique ſi ſit periculum infamiæ; quia fama eſt ſuperioris ordinis, & meritò rebus temporalibus præferenda.

Sanè hæc excuſatio frequentiſſima eſt: deficit interdum nihilominus, quando ſcilicet mater eſt proſtitutæ famæ, vel etiam quando ſe deberet ſolum prodere apud prudentem filium, vel apud paucos: Et ex alia parte damnum eſſet tam grave aliorum filiorum, vel Reipublicæ; ut illa parva infamia ex manifeſtatione proveniens, ſuperaretur notabiliter à tanto damno.

16 Ex his vides rarò in praxi occurrere caſum, in quo adultera ſuum ſcelus prodere cogatur. Favetque Pontifex, dum univerſaliter dicit, *c. Offic. de pænit. & remiſſione*, adulteram eſſe ad pœnitentiam admittendam, licèt nolit ſuum crimen marito revelare.

§. V. *De Conjugatorum peccatis in materia luxuriæ.*

1 Occaſione adulterii utile fore Lectoribus cenſeo, in unum hic veluti faſcem ea colligare, in quibus peccare ſolent conjuges in uſu Matrimonii.

Quæ ut ordinatim proponantur, ad tria capita reducam, ad Pollutionem, ad Copulam, ad Impudicos tactus, tactuique ſimilia.

Pollutio Conjugis.

2 Conjux impudicis tactibus ſe polluens, vel exercens ejuſmodi tactus intendens habere pollutionem, aut cum probabili periculo illam habendi, mortaliter peccat peccato contra naturam. Ita Navarr. *c. 6. n. 42.* & paſſim. Ratio eſt, quia Matrimonium non dat conjugibus facultatem, niſi ad eam ſeminis effuſionem, quæ generationi inſervit: hæc autem maximè illi adverſatur.

3 Propter eamdem rationem eodem modo iidem peccant ſi ſeſe mutuo ad pollutionem provocant. Immò hæc culpa, & præcedens, ſpecies eſt etiam adulterii, ſpeciatim confitenda. Ita nos *in opuſc. de Conf. l. 2. c. 7. §. 6. n.*... Ratio eſt, quia per hanc turpitudinem, præterquam quod ſemen prodigitur, dividitur eorum caro, contra datam in matrimonio fidem. An ipſius liceat provocare ſe tactibus in ordine ad copulam, & an iiſdem liceant aliqui tactus cum pollutionis periculo, dicam *mox n. 43. & deinceps*.

4 Uxor tamen licitè petet, & reddet debitum marito, qui ſolet ſine ipſius conſenſu in fine copulæ extra vas conſultò ſemen effundere. Ita Pontius, *l. 10. c. 11. n. 3.* contra aliquos, quia ipſa dum petit redditque id facit quod ex ſe bene fieri poteſt, & propter malitiam viri, non debet ſuo jure mulier ſpoliari. Sed quid faciet in hoc caſu Uxor, ſi ipſa nondum ſeminavit? paulò poſt dicam *n. 17. & 18.* Eſt item peccatum contra naturam, ſi conjuges dum congrediuntur, voluntariè foras ſemen emittunt, ut ex ſe patet: voluntariè inquam, nam ſi accidat, quando feſtinante natura ſemen foras emittit, qui congredi legitimè conatur; non eſt peccatum, quia non eſt voluntarium, ita ſæpiſſimè accidere in Conjuge arcta, quando vir primis vicibus eam cognoſcere tentat, notat meritò Sanch. *l. 9. dub. 7. n. 19. & an.* Quod fœmina, quæ non ſit ſponſa de præſenti, vi cognita, ſtatim, & incontinenti poſſit ſemen viri à ſe receptum expellere, probabile docet idem Sanc. *l. 2. de matr. diſp. 21. n. 17.* paritate ducta ab eo, qui poteſt furem in continenti ubi furtum arripuit percutere, & non poſteà. Nos hanc doctrinam non admittemus *mox n. 14.*

Copula.

5 Finis, ut omne peccatum etiam veniale vitetur, in matrimonii uſu aliquis ex his quatuor eſſe debet (lege Sanch. *l. 9. diſp. 8. 9. 10. 11.*) Proles in Dei cultu procreanda, carnis concupiſcentia ſedanda, Sanitas propria Uxoriſve conſervanda, Propria obligatio ſatisfacienda; quæ duæ poſtremæ cauſæ non ſolum ſunt, mea ſententia, quando conjux reddit; verùm etiam, quando moderatè petit ab ea Puella, quæ propter verecundiam petere non audet.

6 Neque tamen eſt neceſſe, ut ii recti fines expreſsè actu ſignato intendantur; ſatis eſt enim alios pravos fines non admittere, ſiquidem eo ipſo, quòd matrimonio uti conjuges volunt, niſi debitos fines expreſsè removeant, illos virtute, & implicitè intendunt. Ita Sanc. *ib. & lib. 2. diſp. 26. n. 25. in ſimili*.

7 Expreſsè excludere finem multiplicandæ prolis: immò etiam cupere filios non procreare, veniale eſt; quia ex una parte jam implicitè remanent alii recti fines; & ex alia; nonnulla inordinatio eſt illud optare: Non eſt tamen mortale, quia tunc nihil Conjux ponit, ut ſupponimus, quod re ipſa obſtet conceptioni prolis. Quòd ſi ob bonum finem, v. g. quia pauper eſt, nec poteſt alere filios, illud optaret, ne veniale quidem eſſet. Qui non reddit debitum ne prolem multiplicet, an peccet? Vide *mox n. 23.*

8 Dices. Thom. Sanch. *l. 9. diſp. 9.* tunc ſolùm putat, non eſſe venialem culpam uſum Matrimonii ob finem ſedandæ concupiſcentiæ, vel ſanitatis tuendæ, quando non habet Conjux alia media quibus carnem ſedet, vel ſanitatem tueatur: Reſponde: At Emmanuel Sà *v. debitum conjugale, n. 5.* cum aliis apud Sanch. *l. c. d. 19. n. 2.* putat abſolutè hos duos fines ſemper liberare conjuges ab omni culpa: Confirmo, quia nolo obligare Fideles, qui humano modo ſolent operari, & non metaphyſico: ad ſpeculandum quodnam medium ſit aptius ad tentationes ſuperandas; ſatis habeant, ſi eligant illud, quod eſt aptum. Adde Conjugi uxorato, conveniente domi Uxore (quare per fugam vincere non poteſt, quod omnium optimum remedium eſt in hac materia) immò & ad filios procreandos intento, ſatis difficilia eſſe alia media ad ſedandam concupiſcentiam. Ita Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. nu. 2.* Simile quid de ſanitate; cum enim obvium habeat hoc remedium, nolo eum obligare ad alia conquirenda.

9 Denique eum, qui ex ſola delectatione petit, vel reddit debitum peccare ſolùm puto venialiter. Ita Pontius, *lib. de matrim. c. 21. num. 6.* Quare cum apud aliquem legis (Non peccat Conjux, qui alteri ob delectationem petendi reddit debitum) ita Cæleſtinus Sueſſionenſis *in compendio Theologiæ moralis, tr. 2. c. 30.* ſic interpretatur, non peccat, qui alteri ob delectationem petenti, ipſe reddit, ut ſuæ obligationi ſatisfaciat.

10 Dices: Cur non ſequimur Joannem Sanchez, *diſp. 23. n. 25.* qui contendit, finem ſolius delectationis in Conjugatis, ne peccatum quidem eſſe veniale; ſicuti non eſt pulchrum proſpectare Campum, fragrantem Roſam odoratui ob voluptatem admovere, ſuavi melodiæ liberas aures dare? Reſpondeo; Ideò illum in hoc non ſequitur, quia ſaltem in praxi, ad quam tendit ſemper noſtra doctrina, in re tam lubrica, qualis eſt luxuria, adeſt communiter, in volente ſolam delectationem, periculum labendi in exceſſum, nimis ei voluptatis fini adhærendo; qui exceſſus in re, quomodocumque conceſſa, ſemper culpa venialis eſt, veluti exceſſus cibi, potus, &c. ut explicat idem Joannes Sanch. *ib. ex quibus verbis*.

11 Atque hic obiter nota, propter eamdem rationem dictam *nu. 9.* ibi (*ut ſuæ obligationi ſatisfaciat*) fieri, ut quamvis peccet is, qui petit habens fortè Votum Caſtitatis, vel qui petit cum affinitate poſt matrimonium contracta ex inceſtu, altero Conjuge non conſentiente; tamen non propterea peccet is alter Conjux, qui legitimè reddit: poteſt ſiquidem, licet non teneatur. Ita Caſtrop. *diſp. 3. de matr. p. 4. §. 10. n. 6. & 7.* pravus enim ille finis, & vinculum illius affinitatis ſe tenentia ſolum ex parte petentis, & non ex parte actus, nequit commaculare ipſum actum reddentis debitum ex obligatione juſtitiæ. Nonnulli hìc addunt, debere Conjugem non reddere, quando id non eſt illi incommodum; id quod dicunt, ne cooperetur Conjux ſine ulla cauſa cum peccato alterius, quod facilè poſſit evitare Sed certè in praxi vix invenies non adeſſe ejuſmodi incommodum; ſemper enim adeſt timor, ne alter, qui jam copulam appetit (nam propterea petit) ægrè ferat ſe repelli, & ne enaſcantur diſcordiæ.

12 Dixi (legitimè reddit:) ſi enim poſt initum Matrimonium appareret aliquod impedimentum dirimens, per quod ii Conjuges legitimi non ſunt, reddere certè non poſſet: quia tunc eſſet fornicatio, non vero copula maritalis; & malitia ſe teneret ex parte actus, nec ſolùm ex parte petentis. Rurſus, ſi, qui Votum Caſtitatis, non habet, petat debitum ab eo qui talem votum habet, vel ab eo qui contraxit poſt matrimonium prædictam affinitatem ex inceſtu (quæ nunc ſolùm contrahitur ex copula cum conſanguineis in primo, vel ſecundo gradu ſui Conjugis) poteſt quidem, ut dictum eſt, petere, quia non privatur jure ſuo; & ille à quo petit, poteſt, & tenetur reddere, ne ipſum dicto jure privet: at non poteſt reddere in priori bimeſtri Matrimonii, nec exiſtente altero conjuge adultero. Ratio eſt, quia tunc alter non obligatur reddere ex obligatione juſtitiæ; unde non habet caput, quo excuſetur à cooperando cum peccato petentis.

13 *Intentio.* Conjuges habentes ex intentione copulam, ut haberet etiam ſi Conjugati non eſſent, vel turpiter cogitando deliberatè de alia, vel optando turpiter aliam, vel ſuam eſſe aliam ſibi non conjugatam; peccant mortaliter. Ita S. Thomas, *in quarto, diſt. 3. q. 2. ad 2.* apud Sanch. *de matrim. lib. 9. diſt. 11. num. 3.* Navarrus, *cap. 16 num. 23.* Bonacina, *de matrim. q. 4. part. 6. num. 6.* quia ſic, per delectationem moroſam tenderent in eam, quæ re ipſa non eſt ſua: quam doctrinam ſic limitat Sanchez, *libro nono, diſtint. 17. numer. 6. Si delectatio hæc Conjugis nulla re turpi eſſet, ſed in ſola pulchritudine viri, aut fœminæ alienæ, perinde ac poſſet in cogitatione arboris pulchræ delectari, ut vel ſic, ad actum conjugalem excitetur; nullam video lethalem culpam, cùm delectatio in nullum turpe objectum feratur,*

& ob

Digitized by Google

& ad honeſtum finem dirigatur. Non tamen eſt hoc alicui permittendum, ſed valdè diſſuadendum ratione periculi. Hactenus Sanch. Qua ratione delectari quis poſſit de copula præterita, futura, vel conditionata, dicam ſuo loco, *l.10.c.4.& 5.*

24 *Effuſio extra vas.* Peccat mortaliter mulier, quæ ſuſcepto ſemine ſe erigit, vel mingit, & ſic velit conceptionem impedire. Ita Sanch. *l.9.diſp.21.n.3.*

Velit dico; nam quia matris ſemper retinet multum ſeminis propter vim retentivam, qua pollet, re ipſa non impedit, licet multum noceat; Ita Belloch. *de caſibus reſervatis p.1.q.4. num.365.* peccat nihilominus ex illo pravo animo, quare ſi hic deſit, ſeque ob alios bonos fines erigat, vel mingat, culpa ſaltem gravi vacabit. Huc facit quidam caſus, quem afferam non multò poſt *c.7.§. 2.num 9.* Fagundez *in Dec.l.6 c.3.num.50.* ait non peccare fœminam ſe invertentem poſt copulam, ut ſemen foras eiiciat, ne concipiat; quando aliqua cauſa rationabilis excuſat V. G. periculum mortis in partu, aut labor magnus, & magnum detrimentum in detinendo. Sed certè nulla ratione eſt audiendus, quia impedire generationem, eſt ex ſe intrinſecè malum.

Dices; Sanchez alios cit. *l.2.de matr. diſ.22.num.17.* docet ſponſam per vim oppreſſam à ſponſo ante bimeſtre, poſſe ſemen in continenti ſtatim expellere: & idem diceret de quacumque fœmina vi oppreſſa, quia (inquit) tunc reputatur mulier ſe defendere: ſicut enim ſuam rem defendere reputatur dominus, quando ſtatim rem à fure ſurreptam ſibi re aſſumit; ſic, ſi fœmina ſtatim ſemen furtivum eiiciat, adeòque generationem impediat: Ergo impedire generationem non eſt intrinſecè malum, quia ſi hujus generis eſſet, Sanchez non potuiſſet dicere in prædicto caſu licere.

Reſpondeo: Hanc doctrinam doctiſſimi Sanchez meritò non admittimus: tum à poſteriori, quia ſequeretur hoc ipſum, nempè licere generationem aliquando impedire: tum à priori, quia fœmina poteſt quidem ſe defendere omnibus aliis viis, non verò quando adeſt damnum tertii innocentis: ut in caſu noſtro adeſt damnum prolis. Sicuti nec dominus poſſet ſibi rem ſuam ſtatim à fure repetere cum directo damno innocentis alicujus tertii. Cœtera vide apud Texedam, *in Theol.mor.t.2.l.4.tr.1.n.124.*

25 Peccat item maritus, qui copula incepta, deſiſtit à ſeminando, quando uxor jam ſeminavit. At ſi hæc non ſeminavit, poterit, ex Diana, *p.3.tr.4.reſ.204.& 223.* Sanchez, *l.9. diſp.19. num.3.* de ejus aſſenſu ſe retrahere, modo non ſit periculum pollutionis extra vas: id tamen magna indiget cautela, quia irritata jam utriuſque natura, facilis eſt alterutrius ſeminatio contra copulam, quod fuſè probat Leander, *de Sacram.t.2.tr.9.diſp.25.q.15.*

26 Illud concedit Præpoſitus, *in tertia parte, q.74. art.10.dub.1.* apud Dianam, *p.6.tr.6.reſ.37.* ſi vir ob morbum, aliamve cauſam copulam interrumpat, ſi deinde ſequatur pollutio extra vas ab ipſo nequaquam intenta, nec adſit periculum conſentiendi, non eſſe ſaltem mortale, quia tunc ea ſequitur contra voluntatem ex opere licito. Nam propter eamdem rationem indicant meritò nonnulli fornicantem poſſe; atque adeò debere extrahere ſe à copula incæpta etiam poſt ſemen à confornicante emiſſum, nam recedendo ab illa recedit à peccato, quod ſemper eſt licitum, immò debitum, quare ſi ſequatur pollutio, ſequetur ex opere licito, & præter intentionem conſenſumque. Lege Leſſium, *l.4.c.3.dub.7.nu.55.* Sanch. *l.9.diſt.19. num.7.* docentem eſſe probabile licere, immò teneri fornicantem ad proſequendam copulam, quando fœminam jam ſeminavit, vel inevitabiliter ſeminabit, contra quem agit Averſa citatus, & exceptus, à Diana, *p.9.tr.8.reſ.31.& p.6.tr.6.reſ.37.*

Quod dixi concedi à præpoſito, eſt omninò diſtinguendum. Vel enim primò, Vir conſulto commiſcetur cum Uxore volens propter morbum non ſeminare, prævidens tamen futuram pollutionem extra vas: Et id nullo modo eſt approbandum, quod tamen videtur approbari à Diana, *p.6.tr.6.reſ.37.* Ratio mihi manifeſta eſt, quia nunquam licet procurare pollutionem, ſeu diſperſionem ſeminis. Sed quid eſt magis id procurare, quàm commiſceri cum muliere, animo ſe retrahendi, quando natura eſt irritata ſatis ad ſeminandum? Sanè commixtio hęc magis eſt provocativa ſeminis, quàm ſit quælibet contrectatio genitalium, manibus, vel quolibet inſtrumento facta. Id tu dixeris, conjugem dare operam rei licitæ? Verendorum tactus aliqui ſunt probabiliter liciti conjugatis extra periculum pollutionis; non verò tactus valdè impudici, ut eſt contrectatio, & motus eorumdem: quia tunc id non eſt ſolùm tangere, ſed ipſammet procurare pollutionem, ut dicetur *mox n.55.& 56.* Multo ergo minus licebit hæc commixtio, ſeu copula inchoata.

Vel ſecundò, Vir commiſcetur cum Uxore animò legitimè ſeminandi intra vas, ſed interim incidit repentina alicujus inexpectati morbi acceſſio, ſubitus terræ motus, ſubita rixa, &c. & tunc ſe retrahit (& id approbare ſolùm non potuit Præpoſitus) quamvis prę-videatur futura ſeminis diſperſio, ſed non intendatur; tunc enim verè per accidens & extra intentionem ſequitur pollutio.

27 Duo ſuperſunt hic explicanda. Primum ſic propono: Uxor quædam ſatis frigida, minuſque venerea aliò cogitationem vertebat, dum vir cum ea congrediebatur, unde fiebat ut ipſa non ſeminante, ſeminaret duntaxat maritus; quo illam peccato damnabis? Reſpondeo, nullo condemnat Prępoſitus *3.p.q.6.d 4.n.35.* lege Dianam, *p.5. tr.14.reſ.37.* quia ſemen mulieris valdè probabiliter nec activè, nec neceſſariò ad generationem concurrit. Præstereà ſi illam condemnares, etiam reas efficeres vetulas ſteriles vè congredientes cum viris validis, & feracibus. Propter eandem rationem nonnulli rectè docent mulierem non obligari expectare viri ſeminationem, & item, ubi vir ſeminavit, poſſe ipſam ſuam ſeminationem negligere. Ita Th. Sanch. *l.9.d.17.n.6.* Convertere deniq; animum ad alia, ne natura excitetur, licitè poteſt uxor. Ita Martin. de S. Joſeph apud Dian. *p.10.tr.13.reſ.42.fin.* ſuæ enim obligationi ſufficienter ſatisfacit, ſi viro uſum ſui corporis ipſa præſtet.

28 Secundò, quid contrà? poteſtne licitè uxor poſtquam ſeminavit vir, membrumque retraxit (nam illum obligare non poſſum, ex Sanch. *ib.n 9.* ad expectandum, ut poſt ſeminationem ſuam, ſeminet mulier, licèt expectare poſſit, ſi velit) poteſtne, inquam, ſe ad ſeminandum manibus adjuvare? Reſp. licèt aliqui negent, ut Rodriq. *in ſumma p.3.c.88.n.4.* Caſtrop. *d 3.de matr.p.4.§.3.n.6.* Texeda mox citandus tamen cum Sanch. *l.9.d.17.n.12.* licèt id *in Editione Lugdunenſi, anno* 1621. ſit expunctum, (inclinat Diana *p.2.tr.17.reſ.38.* Leſſius *l.4.c.3.dub.7.n.55.& dub.14.n.94.* aliiq; ab eodem Dian. *ibid.* citati; quamvis idem Diana contrariam ſententiam amplexus deinde fuerit ex Texeda *p.9.tr.8 reſ.31.& p.10.tr.13.reſ.42.*) probabiliter puto licere: modò ſit continuò, & immediatè. Ratio eſt, tum quia eſt probabilis etiam illa ſententia, quòd ſemen mulieris multum conferat ad generationem; tum quia nimis durum eſſet irritatam naturam velle compeſcere; idque non raro, quia mulieres ſunt viris frigidiores; tum denique, quia illa mulieris ſeminatio, in eo caſu complementum eſt præcedentis actus maritalis. Quibus rationibus conatur reſpondere Texeda adductus à Diana *d.reſ.31.* ſed illæ reſponſiones, vel mediocri Theologo proh quantum frigent!

Nec minus friget ratio Caſtropalai *loco citato*, quam contra ſententiam Sanchez affert. *Conjugibus* (ait) *ea copula licita eſt, per quam efficiuntur una Caro: ut mulier per illam effuſionem non videtur fieri una Caro cum viro, utpotè ab eo ſeparato; ergo, &c.* Hæc ille. Sed meritò (ſapientiſſime vir) dixiſti *(non videtur;)* nam maritus & uxor non fiunt una Caro, per externum illum tactum corporum, qui videtur; ſed per commixtionem ſeminum utriuſque, quæ non videtur. Unde colligo principium Caſtropalai, ſententiæ Sanchez valdè facere, ſic: Ea copula, dicit meritò Caſtrop. licita eſt Conjugibus, per quam efficiuntur una caro: ſubſumere poteſt Sanchez; ſed fiunt una caro per commixtionem ſeminum; ergo, &c.

Non nemo benigniùs aliquid doctrinæ à nobis hactenus traditæ concedit. Docet enim etiam ipſum Virum licitè poſſe tunc ſuis manibus pudenda uxoris contrectare, ut ipſa ſeminet; quia id, inquit, non eſt niſi licitam copulam perficere; Ita Baucius, Leander, Martinus de S. Joſeph, quos citat, ſed reprobat Dian. *p.10.tr.13.reſ.42.* quod tamen an ſit probabile, expendant alii.

29 Illud difficilè erit Uxori. Diximus *n.4.* eam poſſe reddere, & petere debitum à viro, qui in fine copulę ſolet membrum extrahere, & extra vas ſeminare. Jam ſi ipſa Uxor in eo caſu non ſeminavit; irritataque ſatis eſt, poteritne ſe provocare ad ſeminandum? Reſpondeo: Neutiquã id concedo: ſolùm ſi ſequatur ſuo naturali fluxu ſine conſenſu ſeminatio, ipſa non erit in culpa. At, ſi ſe provocet, qua ratione à culpa liberabitur? Semine enim Viri in utero non exiſtente, ſuum ſemen non emitteretur ad generationem adjuvandam, ſed ad libidinem explendam. Huic ergo mulieri author ſum, ut nec reddat, ſi id inconveniens imminere prævideat; poteſt enim nõ reddere, & conſequenter debet non reddere, hoc periculo imminente: ipſa enim hanc redditionem ea circumſtantia infectam nunquam ſe obligavit.

30 *Debitum copulæ.* Conjugi non adultero, quamvis excommunicato ex Caſtrop. *de matr.diſp.3.p.4.§.10.* ſeriò petenti etiam ſemel negare, vel differre conjugale debitum; per ſe mortale eſt, ex triplici capite, ex eodem *ib.§.1.n.5.* contra Pont. *l.10.de matr.c.2.n.2.* dicentem ſemel aut iterùm negare non eſſe mortale, idque etiam dote non ſoluta, ex Sanch. *l.9 de matr.diſp.5.n.1.* Quia conjugi negatur, quod ſuum eſt: Quia ex negatione exoriuntur diſcordiæ, Quia ferè ſemper adeſt periculum incontinentiæ in conjuge petente. Sunt tamen hujus rigoris ordinariæ exceptiones decem.

31 Prima. Quando precibus, & blanditiis vir petit, vel ita remiſsè petit, ut facilè deſiſtat. Ita Cornejo & Ochag. apud Dian. *p.5 tr.5.reſ.14.& tr.14.reſ.fin.* tunc enim non videtur graviter offendi ex negatione: nam etiam quando ſolis precibus petit creditor debitum pecuniæ, cùm poſſit ſeriò, judicatur non ferrè graviter dilationem ſolutionis; ſemper intellige, ſi abſit periculum incontinentiæ, & niſi ex verecundia quis non auderet aliter exigere.

32 Secunda: quando eodem ſemoto periculo, rarò Uxor denegat, Ita idem *ib.* Quare ſi quinquies ſoleat Vir petere in menſe uno poteſt uxor ſemel non correſpondere, ut etiam poteſt matutinæ petitioni ſerò ad veſperas debitum reddere. Ratio utriuſque dicti eſt, quia non exiſtente incontinentiæ periculo in petente; levis utraque negatio judicanda eſt. Quid, ſi nimis crebrò vir petat? Reſpondeo; ſanè negare licitè poteſt; ſi abſit incontinentiæ periculum; quia mulier ad ordinarium, communemque modum ſe obligavit, non ad ſuperfluum; quale tamen ſit iſtud ſuperfluum, difficilè eſt dimetiri; nec alio modo niſi judicio prudentis, ſpectata ætate, viribus, ſanitate conjugum erit expendendum.

33 Tertia: quando conjux negat ob multitudinem prolis, quàm ſuſtentare nequit: Ita Sotus contra Navarr. apud Laym.

lib.5.

Digitized by Google

lib.5.tr.10.p.3.c.1. num.16. contra Caſtropal. *loc.cit.§.10. num.9.* Sicuti enim in aliis debitis magna incommoditas excuſat à ſolutione. Ita hîc. Semper tamen, ut nimis ſæpè dictum eſt, ſecluſo periculo incontinentiæ. Quo item ſecluſo poſſe Conjuges convenire, ut non exerceant copulam, ne onerentur filiis; mihi dubium non eſt.

Hinc inſurgit nova quæſtio, An poſſit quis negare debitum propter fœtorem oris ſui conjugis, hęc enim magna incommoditas eſt.

Reſpondeo, non poſſe, Primò; ſi fœtor non eſt magnus. Secundò, ſi aliquibus remediis, puta odore apud ſe, vel conjugem aſſumpto, vel iterata ablutione vinci illa maleolentia poſſit. Tertiò, ſi aliquo tempore malus odor, ceſſante fortaſsè infirmitate, deferveat. Poſſe autem, ſi fœtor eſt notabiliter gravis, nec ullo modo, vel tempore vinci queat, immò tunc etiam ſeparationem tori fieri poſſe, docet Bauni *in ſingul. caſu.* de quo caſu in terminis à nullo Doctore fuiſſe diſputatum, ibidem affirmat.

Ratio allatæ doctrinæ eſſe poteſt, quia in prioribus tribus caſibus difficultas non eſſe tanta ſupponitur, quæ poſſit vincere obligationem debiti, quam contrahunt conjuges ex contractu matrimonii. At in ultimo caſu, cùm ſupponatur magna difficultas, non præſumitur conjuges uſum matrimonii cum tanta difficultate (quę moralis impoſſibilitas vocatur à Theologis) promiſiſſe.

Confirmatur, quia docet Sanch. *lib.9. de matr. d.24. n.21. circa fin.* non teneri ſanum conjugem reddere debitum conjugi, qui incidit in lepram etiam ſecluſo periculo contagii, quando acceſſus eſt ſatis difficilis, ac moraliter impoſſibilis ex nauſea talis morbi; aſſertque Cardinalem dicentem, non compelli conjugem ad debitum reddendum, quando ob lepram nimius horror inſurgit. Sed eadem nauſea militat in caſu, de quo loquimur. Ergo. Quando fœtor fuit cognitus ante initum matrimonium, mox dicam.

Quid, ſi conjux maleolens patiatur morale periculum incontinentiæ? Reſpondeo, nec tunc in ultimo caſu prædicto obligari conjugem alterum, ad reddendum. Ratio eſt, quia lex charitatis non obligat cum tanto incommodo proprio, ſaltem quando neceſſitas ſpiritualis proximi non eſt extrema, nec gravis, quemadmodum non eſt hæc, cum conjux malè olens ſuis ſtimulis impuris poſſit aliis remediis occurrere, lege num. ſequentem.

24 Quarta. Quando negat propter rationabile periculum ſuę ſalutis, ut ſi ipſe ſit febri oppreſſus, vel conjux alter ſit morbo contagioſo affectus, vel poſt cibum, vel balneum aſſumptum, &c. Ita Sanch. *lib.9. de matrim. diſp.24. per totam.* An verò tunc, quamvis non obligetur, poſſit nihilominus licitè reddere? Diſtinguendum eſt: Si eſt periculum vitæ, non poteſt; quia nemo eſt Dominus ſuæ vitæ. Si eſt ſolùm periculum longi morbi, ut Gallici, lepræ, &c. licèt non obligetur, tamen poteſt; quia in his morbis, quamvis diuturnis, ſed non mortem tendentibus præponderat Matrimonii amor, atque evitatio periculi incontinentiæ in utroque conjuge.

Uxor ſemper emittens fœtus mortuos, an poſſit reddere, & petere, & poſito quòd poſſit (ut certè poteſt) an teneatur reddere, diſertè habes apud Sanch. *lib.7. de matr. d.102. n.8.*

Sed quid, ſi ſit periculum incontinentiæ, obligariſne cum tuo ſanitatis periculo conjugi copulam tunc concedere? Reſpondeo: non obligaris: Ita Coninch. Laym. aliique apud Caſtr. *diſp.3. de matr. p.4. §.10. n.4.* adde præpoſit. *3. p. q.6. de matr. dub.5. n.14.* quia alia via ſibi conſulere poteſt Conjux.

Quando lepra Præceſſit matrimonium, & à te ſanu cognita fuit, tunc ex Sanch. *ibid.* debes reddere, quia ejuſmodi periculo longi morbi conſenſum legitime præbuiſti, & commune eſt omnibus pactionibus, ut, ſi detegatur vitium rei, ita obliget contractus, ſicuti ſi vitium abeſſet; Idem igitur erit in præcedenti caſu de oris fœtore, ſi illius conſcius fuiſti, niſi ſit tantus, ſive fœtor, ſive horror ex lepra, ut phyſicè te inhabilem reddat ad copulam, ut *ibid.* notavit Sanchez.

25 Quinta. In primo bimeſtri, poſt initum Matrimonium verbis de præſenti non obligantur Conjuges reddere debitum, quo conſummetur Matrimonium, quia per ſacros Canones *c. ex Publico, de conver. conjug.* in illis duobus menſibus, dum eſt Matrimonium ſolùm ratum, & non conſummatum, poſſunt deliberare de Religione aſſumenda: lege Sanch. *lib.2. de matr. diſp.22.* Quòd ſi certi ſint, ſe nolle eſſe Religioſos, adhuc non obligantur reddere. Ita Prep. *in 3. p. q.3. dub.6. n.47.* apud Dian. *p.4. t.4. reſ.133.* favet Sanch. *loc. cit. n.16.* contra Coninch. *de Sacr. d.26. dub.4. concl.2. n.46.* quia ille animus non tollit jus, quod habent in toto eo bimeſtri; quod quidem jus datum fuit abſolutè, licitè propter illum extrinſecum finem deliberandi. Poſt conſummationem matrimonii quocumque tempore factam. ſemper deinde reddere oportebit; quia non eſt ampliùs Religioni locus.

26 Sexta. Poſſe licitè conjugem negare debitum petenti ante benedictiones Eccleſiæ, notant probabiliter aliqui. Ratio eſt, quia probabilis cenſetur opinio, docens copulam conjugalem ante dictas benedictiones, peccatum eſſe veniale: hoc ergo velle evitare, non ſe copulando, licebit conjugi.

Petenti verò ante denunciationes, (ſi quando matrimonium ante illas contractum de præſenti ritè fuit) multò certius eſt poſſe debitum denegari: quia conſummare matrimonium ratum non præmiſſis denunciationibus eſſe mortale ex Tridentino colligit probabiliter Sanch. *lib.3. de matr. d.11. n.3.* aliique apud ipſum. Velle autem mortale peccatum evitare, non licèt ſolùm, ſed debet. Non inficior interim alios putare non eſſe mortale, quando certi ſunt conjugati nullum inter ſe adeſſe dirimens impedimentum: nam proptereà ii ſequentes hanc opinionem, poſſent ſine peccato copulari. Ita Sotus Ledeſma, Rodriq. aliique quos cit. Dian. *p.9. tr.8. reſ.19.*

27 Septima. Ei, qui emiſit Votum Caſtitatis, & ei qui contraxit Affinitatem cum ſuo Conjuge ex inceſtu, poſſe alterum Conjugem negare debitum, inniu ſupra *n.12.* Sed adverte, ſi tu conſenſiſti Voto, vel inceſtui, non ſolùm te non teneri reddere debitum, ſed nec poſſe petere; quia per conſenſum datum ad vovendum renunciaſti juri petendi. Ita Laym. *lib.5. tr.10. 3. p. c.1. n.12. & 15. fin.* & per conſenſum ad inceſtum, incurriſti etiam tu ex Sanch. *lib.9. de matr. d.27. n.3.* in pœnam non petendi debitum, ut *ib.* inſinuavi.

28 Octava. Non peccare Uxorem nolentem reddere debitum, dum ipſa eſt in ſuis menſtruis, probabiliter docet cum aliis Bonac. *de matr. q.4. p.6. n.10.* quia tunc eſſet peccatum veniale copula, ob difficultatem retentionis ſeminis, &c.

29 Nona. An Amenti debeat ſanus conjux debitum reddere? De tota hac re habe ſummatim hæc tria ex Sanch. *lib.9. matr. d.23.*

Primò, ſi uterq; conjux ſit omninò amens, vel rarò habens lucida rationis intervalla: ſunt ſeparandi, propter damnum prolis fortè futuræ ſine parentum educatione. Quòd ſi ſunt ſolùm ſtolidi (*tonti*) non ſunt ſeparandi; quia utcumque habebitur educatio.

Secundò, ſi ſolus vir eſt amens, poteſt uxor ſana cum eo copulari: quia non erit damnum prolis, cùm hæc habitura ſit matrem educantem. Sed per ſe non obligatur reddere debitum; quia petitio amentis non eſt actus humanus, cui uxor debeat reſpondere. Per ſe, inquam: nam ſi adſit periculum incontinentię conjugis amentis, obligabitur: (ait Sanch.) occurrere huic periculo debitum reddendo. Sed oro te, amice Lector, ut expendas, hoc periculum non fore niſi materiale; nam incontinentia amentis non eſt culpa. Faciliùs ergo dic obligari tunc uxorem, propter periculum diſperſionis ſeminis ſui viri cum fruſtratione generationis, cui ipſa uxor poteſt conſulere, recipiendo in ſe maritale ſemen.

Tertiò, ſi ſola uxor eſt amens, vir poteſt cum ea conjungi, quando amentia non eſt furioſa, unde non ſit periculum abortus, quia proles jam habebit Patrem educantem. Quando autem adeſt ejuſmodi periculum, non poteſt; quia cooperaretur ad faciendum abortum.

30 Decima. Dubius de ſuo matrimonio, vel de impedimentis, an poſſit petere, vel an debeat reddere, dixi ſatis ſuperque *lib.1. in dec. c.3. §.7. v. matrim. & v. diſpenſatio.*

31 Sed redeamus ad cœtera, quæ pertinent ad debitum copulę. Debitum, ut meliùs dicam, indebitum petere, vel reddere intra vas præpoſterum, eſſe peccatum contra naturam, ſuperius docuimus. Quid copulam incipere in prępoſtero, ſed animo conſummandi, in natura, & re ipſa ibi conſummando?

Reſpondeo, adhuc eſſe mortale; Ita Sanch. *lib.8. de matr. d.17. n.4. 5.* & Bon. *de matr. l. c. p.11. n.12.* contra Nav. *de pœn. conſ.4.* apud Diani *p.2. tr.17. reſ.37.* Ratio mox dicetur *n. ſeq.*

32 Quid perfricare genitalia in ſuperficie vaſis præpoſteri? Reſpondeo, adhuc eſſe mortale. Ita Pont. *lib.10 de matr. c.11. n.5.* & Caſtrop. *de matr. d.3. p.4. §.2. n.6.* contra Sanch *lib.9. de matr. d.17. n.5.* quæ ſententia Sanch. *in aliquibus Codicibus Lugduni anno 1621. impreſſis* eſt deleta; illam tamen aſſert Tancredi *de matr. lib.8. diſp.17. §. quæres 3. verſ. dabis & in hoc.* contra Tecedam. Ratio hujus, & pręcedentis reſolutionis eſt; quia in pręcedente caſu, eſt certò inchoatio peccati contra naturam: in hoc, quia tactus tam vicinus vaſi prępoſtero prohibito, videtur conjugibus etiam ipſis prohibitus: & certè quoad praxim, cum ſemper ille tactus fiat ex affectu ad locum præpoſterum, ſemper erit, ſaltem ex affectu mortalis. Idem puto in caſu, de quo nuper interrogatus fui; hoc eſt de quodam viro, qui voluptatis gratia digitum intromittebat in vas uxoris præpoſterum. Eſt enim affectus ad præpoſterum libidinem.

33 Quid deniq; ſi genitalia intromittantur in os feminæ, cum pari animo ſeminandi in vaſe naturali; Reſp. adhuc eſſe mortale. Ita Fagund. *in dec. t.o.2. lib.6. c.3. n.19.* apud Dian. *p.6. tr.7. reſ.7. §. Quærendum,* contra Sanch. *loc. cit.* qui locus Sanch. etiam in dictis codicibus deletus eſt: Sed pari modo aſſeritur ab eodem Tancredi *ibid.* Ratio poſſet eſſe, quia id videtur adeo eſſe contra rectam rationem, excedens alias deordinationes in materia luxuriæ, ut conſtituat novam luxurię ſpeciem innominatam, ſeu ejus inchoationem: ſed certè aliqui apud Dianam, *l. c. Irrumationem* appellant. Vide tamen quę dicam inferius *c.7. §.1. n.3.* ubi ex Filliuc. videor ſequi opinionem Sanchez.

Copulæ modus.

34 Situm variare in copula, ſive ſcilicet à latere, ſive à tergo ſive alio modo; dummodo Conjuges uniantur in vaſe naturali, eſt, ſolùm veniale; quia non eſt niſi parva deordinatio: quando autem adeſt cauſa, ut ſi Vir, v.g. propter pinguedinem non poſſet congredi, niſi retro accedat, vel quia uxor eſt gravida, &c. ne veniale quidem eſt; quia matrix ſufficientem ſeminis partem natura ſua attrahit ad ſe, atque adeò non impeditur generatio: eſto, certius ſecutura ſit alio modo. Conjuges enim ad certam generationem quærendam te-

tenentur, ooo ad certiſſimam. Ita Pontius *libr.* 10. *cnſit.* 11. *numer.* 3.

Copulæ tempus.

35 Accedere ad conjugem, dum eſt gravida, vel dum eſt in menſtruis, non eſt ſaltem mortale, & probabiliter nec veniale. Ita Sancb. *l.*9. *d.*21. *num.*7. quia regulariter in gravida non eſt periculum abortus, & in menſtruata non apparet, unde adſit prohibitio, cùm etiam tunc adſit ſaltem minus principalis finis, qui eſt concupiſcentiam ſedare.

36 Nec in Adventu, nec in Quadrageſima, nec in diebus feſtis, &c. adeſt prohibitio in congreſſus conjugalis. Aliud enim eſt nuptias celebrare, ideſt benedictiones nuptiales in Eccleſia, & ſolemnem inducere traductionem ſponſæ in domum ſponſi, quæ duæ ſunt vetita in Adventu, & Quadrageſima, &c. lege Sanchez, *libr.* 7. *de matrim. diſp.* 7. Sylveſt. *v. matr.* 7. *quæſt.* 2. Aliud, copulam exercere poſt legitimum conſenſum de præſenti; quod eſſe prohibitum, nullibi legitur.

Qua ratione tempore Euchariſtiæ ſumendæ ſit conveniens à copula abſtinere, dictum eſt à nobis pluribus *in noſtro opuſc. de Comm. c.* 2. *ſ.* 1.

37 Remanet aliquid dicere de tempore ſenectutis conjugum. Ii ergo quamvis credant, non ampliùs filios generaturos, copula uti queunt; Quòd ſi ita ſint ſenes, ut ſemen non emittant, adhuc ad copulam conari poſſunt, & tactus alios conjugum, de quibus mox, exercere. Ratio eſt, quia eo ipſo quòd ſunt conjuges, ad hæc omnia jus habent, ſaltem propter alios minus principales fines, concupiſcentiam ſedandi, amorem ſuum fovendi, &c. Differunt igitur permaximè hæ duæ quæſtiones: An ſenes conjuges omnino exhauſti conari poſſint ad materialem copulam, &, An ſenes omninò exhauſti, itaut judicio Medicorum nulla arte adjuvari poſſint ad copulam habendam, Matrimonium inire queant? Illud prius, ut certum concedimus cum Sanch. *l.*7. *diſp.* 102. *num.*7. hoc poſterius negari debere, docet cum multis idem Sanch. *l.*7. *de matrim. diſp.*92. *n.*24. quem vide.

38 Quòd ſi ejuſmodi ſenex conjugatus non poſſit alio modo congredi, niſi ſemen effundendu extra vas; bene ſic diſtinguit Caſtrop. *diſp.*3. *de matr. p.*4. § 3. *n.*7. Si dubius eſt dictus ſenex, an ſemper ita ſit congreſſurus, poteſt licitè, ex Bon. *de matr. d.*6. *n.*7. congredi; quia donec dubius eſt de effuſione, utitur jure ſuo maritali, & illa effuſio eſt ipſi per accidens; & ab eo momento, quo moraliter ſit certus, ſemper ita ſuturum, illicitè congredietur: quia tunc per ſe eſſet illa effuſio extra vas, atque adeò peccatum contra naturam.

Copulæ locus extrinſecus.

39 Publicè conjuges copulari, ut etiam ſe impudicè tangere, eſt peccatum mortale. Ita Th. Sanc. *l.*9. *d.*15. *n.*1. quia id ex ſe adverſatur honeſtati, & quia eſt occaſio proxima peccati; cùm certum moraliter ſit, aliquem ex aſpicientibus, ſaltem in turpem delectationem incurſurum.

40 Idem, ſi in loco ſacro, etiam privatim ea exerceatur (quinam ſit locus ſacer ad effectum hujus peccati, vide fusè apud Doctores Th. Sanch. *l.*9. *d.*15. *d n.*23. Caſtr. *t.*2. *tr.*11. *d.*1. *n* 2. & nos innuimus ſupra *c.*2. *ſ.*1. *n.*12.) Ratio eſt, quia ex ſe magna eſt irreverentia, in locis Deo deputatis hæc turpia, quamvis aliàs licita perpetrari. Non inficior tamen, à juſta cauſa poſſe peccatum excuſari. Sola autem hæc eſt, periculum incontinentiæ, quo fortè laborent conjuges, ſi in loco Sacro ſint concluſi per longum tempus, puta unum menſem ex Sanc. *l.*9. *de matr. d.*15. *num.*12. quindecim dies ex Leſſio *l.*4. *c.*3. *d.*12. *n.*86. decem dies ex Fagund *pr. Eccl.*2. *l.*4. *c.*4. *num.*21. quatuor vel quinque dies ex Suario, quem citant Fagundex *ibid.* & Diana *par.*1. *tr.* 7. *reſol.* 9.

Tactus, & his affinia inter Conjuges.

41 Tactus partium honeſtarum, vel inhoneſtarum, aſpectus earundem, turpiloquia, moroſæ cogitationes duplici modo exerceri inter conjuges poſſunt. Altero, ſine pollutionis periculo, de quo priùs agam; altero, cum ejuſdem periculo, de quo poſteriùs eſt.

Tactus ſine pollutionis periculo.

42 Omnia *num.*41. prædicta inter conjuges licita ſunt, ſi fiant vel ad ſe præparandos ad copulam, vel ad vitandam incontinentiam, vel ad oſtendenda amoris legitima ſigna: At ſunt venialia, ſi dumtaxat ob voluptatem, ſive quæ naſcitur ex ipſa finali copula, ad quam hæc tendunt, quamque imaginario Conjux abſens ſibi præſentem facit; ſive quæ naſcitur ab iiſdem dictis actibus, abſtrahendo à copula. Ita Thom Sancb. *l.*9. *de matr. d.*44 *per totam.* Joann. Sancb. *d.*12. *num.*26. Filliuc. *t.*2. *tr.*30. *c.*9. *n.*195. lege Dian. *p.*3. *tr.*4. *reſ* 215. Ratio prioris dicti eſt, quia, ſicuti Matrimonium licitam reddit copulam; ita ea omnia, quæ natura ſua ſive implicitè, ſive explicitè ordinantur ad illam; ita ut Conjuges ſi oſculentur invicem pudenda, ſine dicto periculo pollutionis; licèt acriter reprehendantur, non tamen damnentur de mortali à Filliucio. Si digito, vel ſi genitalibus tangat Vir partes præpoſteras, vel os Uxoris; jam diximus à *n.* 31. Rationem posterioris dicti diximus *n.* 10.

43 Duæ ſunt hic difficultates. Prima, An idem ſit, quando conjuges ſunt impediti, nec copulam exercere poſſunt. Reſpondeo eſſe, bene diſtinguendum. Si enim impedimentum eſt extrinſecum, ut V. g. ob infirmitatem, vel abſentiam non datur illis Matrimonio uti; vel ſi alter, aut etiam uterque conjux affinitatem contraxerunt ex inceſtu poſt Matrimonium initum, quando conjugi inceſtuoſo interdicitur ſola petitio copulæ, vel ſi ſunt in loco publico. ubi ſolùm illicita ſunt copula, & tactus, modo ſuperius dicto; Si, inquam, extrinſecum eſt impedimentum, poſſunt ea omnia, ut modò diximus, exercere, ſi abſit pollutionis periculum. Ratio eſt, quia per illud impedimentum extrinſecum non tollitur jus Matrimonii, quod dat licentiam iis omnibus actibus. At ſi impedimentum eſt, ut ita dicam intrinſecum, hoc eſt tollens jus ad maritales actus, ut ſi ſuperveniat ſcientia de invaliditate matrimonii, vel conjuges voverint integram Caſtitatem; (nam ſi ſolùm partem, ut, v.g. voverint non petere debitum, cætera non eſſent voto ſubjecta, quare exerceri licitè poſſent) tunc illa omnia eſſent prohibita. Ratio eſt, quia ideò conceduntur, quia ordinem implicitum vel explicitum habebunt ad copulam maritalem; ſed nunc illa vel non habent ejuſmodi ordinem, vel per votum promiſiſti non habere: ergo, &c.

44 Sancb. *ib. n.*24 Caſtrop. *t.*1. *tr.*2. *diſp.*2. *p.*10. *ſ.*3. *n.*15. docent; dubium de matrimonii valore non poſſe exercere prædictos actus; quia tunc, nec poteſt actum conjugalem. Sed quia nos ſupra *l.*1. *in dec. c.*3. *ſ.*7. *v. matr. nu.*3. diximus dubium de validitate matrimonii non ſemper cadere de ſua poſſeſſione; ideò hic conſequenter dicimus, tunc non eſſe illicitos eos actus, de quibus loquimur; eſſe tamen illicitos, quando cadit, quem locum recole. Quòd ſi aliquando in dicto matrimonio dubio propter jus uxoris poſſit copula reddere, cùm non poſſit petere: non poteſt tamen licitè eos actus, moroſaſque cogitationes admittere, quæ non conſequuntur, nec requiruntur ad debiti redditionem; quia illa non ſunt neceſſaria ad tuendum jus alterius.

45 Secunda difficultas. An conjugatus licitè poſſit ipſum turpiter ſeu libidinosè tangere vel aſpicere, merè propter voluptatem, ſed ſine periculo pollutionis? Reſpondeo: non pauci docent, id ſolùm eſſe veniale, ſicuti eſt ejuſdem moroſa delectatio de copula cum conjuge abſente. Ita Th. Sanc. *l.*9. *mat. diſp.*44 *n.*16. Præpoſ. & Hurtad. apud Dian. *p.*4. *tr.*4. *reſ.*137. Ratio eſt, inquiunt, quia niſi alius malus finis expreſsè intendatur, quicumque tactus voluptuoſus conjugati, ex ſe refertur ad copulam, quæ ipſi jam licita eſt: ex nullo enim capite probatur, quòd ii actus debeant eſſe cum conjuge, ſatis eſt, ad vitandum mortale, ſi ſint actus conjugis, ideſt actualiter conjugati. Alii nihilominus putant eſſe mortale; quia intrinſecè malum eſt, uti proprio corpore ad explendam ſecum libidinem. Ita Jo Sanc. *diſp.* 21. *n.* 26. Diana *p.*2. *tr.*17. *reſ.*17. & *p.*3. *tr.*4. *reſ.*215. & *p.*4. *tr.*4. *reſ.*137. Et denique *p.*9. *tr.*8. *reſ.*31. adducens Dicaſtillum trahentem ad ſe Vaſqu. & iterùm *ib. reſ.*44. Utrumque probabile.

Tactus, &c. cum pollutionis periculo.

46 Præmittendum eſt Primò, Pollutionem voluntariam ex ſe ſemper prohibitam, idque jure naturali. Ita Tho. Sanc. *l.*9. *d.*17. *n.*15. Leſſius *l.*4. *c.*4. *dub.* 14. & *paſſim*; cujus veritatis ea ratio potiſſima ſolet afferri, quia ſi eſſet licita, impediretur uſus conjugii tam neceſſarius in mundo: quandoquidem homines ea ſola voluptate eſſent contenti, nec conjugiis vacarent. Additur: Si fornicatio eſt jure naturæ vetita, multo magis pollutio, qua prodigitur ſemen, impediturque generatio. Vide, quæ dixi *c* 2. *ſ.*2. *n.*3.

47 Hinc directè velle, vel procurare pollutionem extra matrimonii uſum, eſſe mortale certum eſt, & exploratum; de qua *infra ſuo loco cap.*7.

At indirectè, id eſt, velle cauſam, ex qua prævidetur futura pollutio, ſed non intendatur, (ſi enim illam intenderes, jam directè velles, & certò peccares mortaliter) hoc maximè eſt in quæſtione, An & quod peccatum ſit?

De cauſis Pollutionis.

48 Præmittendum ergo eſt ſecundò, cauſam pollutionis, duplicis generis eſſe poſſe. Primo notabiliter & per ſe influentem in ipſam. Talis eſt, Verbi Gratia, vehemens cogitatio, & diuturna de fœminæ concubitu, voluntariè à calido juvene aſſumpta. Secundò per accidens, & leviter influentem, ex qua ſcilicet cauſa nec ſemper, nec frequenter ſequitur pollutio: talis eſt cibus & potus etiam ſuperfluus. Cibus enim influit quidem per ſe in nutritionem, ac ſatis per accidens, & infrequenter pollutionis eſt cauſa. Ita Thom. Sancb. *li.* 9. *d.*45. *per totam.*

49 Ex dictis communis jam nunc Doctorum reſolutio univerſalis hæc eſt, pro Solutis. Quoties das operam alicui cauſæ, per ſe notabiliter influenti ad pollutionem, ſive in vigiliis, ſive in ſomno contingentem; toties peccas mortaliter, ſi illam prævidiſti, licèt expreſsè non intenderis. Ita ex Sanch. *ib.* Vaſq. Salas, Henriq. Leſſius, Filliuc. aliique apud Dian. *p.*2. *tr.*15. *reſ.*31.

Excipe, niſi neceſſitas te cogat illam actionem exercere, ut verbi

gra-

...tia, mederi partibus verendis. Quoties verò ſine neceſſitate, vel rationabili utilitate das operam cauſæ leviter, & per accidens influenti in pollutionem, etiam ſi illam prævideris, toties ſolùm peccas venialiter. Ratio horum eſt, quia ſi cauſam leviter influentem ponis, cùm per accidens ſequatur pollutio, illam tibi imputari ad mortale æquum non eſt.

Præſertim cùm valde tenuis ſit obligatio vitandi pollutionem in cauſis, quæ per ſe proximè non ordinantur ad illam, ut fusè Sanchez; ita ut nec adſit obligatio ſub veniali, ſi intercedat neceſſitas: quia ei, qui ſuo jure utitur, non imputatur ad peccatum, id quod per accidens ſequitur, cùm illud potiùs patiatur, quàm agat. Si verò ponas cauſam notabiliter influentem, & per ſe in pollutionem (niſi neceſſitas propter dictam rationem excuſet) illa tibi meritò imputatur ad culpam mortalem; cùm is, qui deliberatè vult cauſam, velit etiam effectum neceſſariò, vel quaſi neceſſariò ab illa provenientem. Dico, deliberatè: ſi enim bona fide nullo modo prævidiſti pollutionem; excuſaberis ob involuntarium, & indeliberatum, ut ex ſe patet.

Porrò jam habes, ubinam difficultatum cardines verſentur. Ecquænam ſcilicet ſint cauſæ influentes notabiliter, quænam leviter? Rurſus quænam ſint illæ neceſſitates excuſantes?

50 Cum Sanc. *l. 9. d. 45. n. 15 junct. a. 18.* Less. *l. c. pr. ſeati, à num.* 100. aliiſque cenſeo, ſolùm illam eſſe cauſam notabiliter influentem, quæ eſt actio peccaminoſa mortaliter in genere luxuriæ contra ſextum præceptum; (quidquid benignius dicat Jo. Sanch. *d. 21. n. 15.*) cæteras omnes eſſe leviter influentes.

Hinc cogitationes, deſideria, turpiloquia, aſpectus, tactus, oſcula, mortalia in genere luxuriæ, ſi ex illis prævideatur pollutio, quamvis non intendatur: ſunt peccata mortalia, non ſolùm in ſe, ſed ut cauſæ pollutionis: ita ut ſi exiſtens adoleſcens concupiſti, V. G. deliberato, continuoque affectu fœminam non tuam, ex qua concupiſcentia prævidiſti, te caſurum in pollutionem; dupliciter peccaſti, peccato ſcilicet deſiderii fornicationis, & peccato contra naturam, cui cauſam dediſti. Jo. Sanch *l. c.* non approbat omnia prædicta eſſe cauſas, per ſe notabiliter influentes in pollutionem; ſed nos ſequitur Thom. Sanch. alioſque &c.

51 Contrà, Cogitationes, deſideria, turpiloquia, lectio vana, ſeu curioſa turpium, eorumdemque repræſentatio, tactus & ſimilia, quæ venialia, ſive ex indeliberatione, ſive aliunde, ut eſt V. G. tactus levis manus ex vanitate & joco, ſive etiam ex parvitate materiæ in genere luxuriæ, ſi ea daretur, quam tamen prorſus non dari dicemus, *infra*; ſi in illis prævideatur pollutio, dummodo non intendatur, ſunt peccata ſolùm venialia, ceſſante ſemper periculo conſenſus: Hoc enim ſi exiſtat, & prævideatur, ſeu per negligentiam gravem prævideri negligatur, peccatum eſſe mortale pollutionis in cauſa non eſt dubium; quia, *qui* deliberatè *amat periculum, peribit in illo*. Præterea loqui verba amatoria (ait Dian. *p. 2. tr. 15 reſ.* 31. citans Thomam Sanchez, Salas, alioſque) V. g. cor meum, bonum meum, anima mea, ob ſolam vanitatem, & ad conciliandum vanum (ſed non libidinoſum) amorem, quia non excedit culpam venialem, (intellige ſecluſo periculo proprio vel alieno, videlicet illius, ad quem ejuſmodi verba diriguntur) ideò etiamſi prævideatur, ſed citrà periculum conſenſus non intendatur pollutio, mortale non fiet. Rurſus comeſtio calidorum, potus vini, & ſimilia, etiamſi excedant uſque ad culpam mortalem, ſed non in genere luxuriæ; multo magis, quæ non ſunt ex ſe peccata, ut temperatus cibus & potus, equitatio, ſomnus, ſitus ſedendi vel cubandi, & ſimilia, ſi in illis prævideatur ſecutura pollutio, nec intendatur, nec ſit conſenſus periculum, non erunt niſi ad ſummum venialia. Ratio horum eſt, quia tum illæ actiones veniales in genere luxuriæ, tum illæ mortales in alio genere, tum maximè hæ per ſe licitæ leviter influunt in pollutionem. Addit Sanc. *ib. n.* 20. limitationem doctrinæ datæ *n.* 49. Interdum enim mortale peccatum luxuriæ propter ejus brevem durationem, vel quid ſimile non eſt cauſa notabiliter influens in pollutionem; neque enim momentanea, V. g cogitatio deliberata de habenda puella, vel tactus ex ſe levis manus cum eadem deliberatione, & conſequenter mortalis, poteſt dici eſſe cauſa notabiliter influens in pollutionem, quamvis in vigilia occurrentem; multo minus in pollutionem contingentem nocte in ſomnis, quæ tam longè diſtat à prædicta cogitatione, vel tactu habitis die in vigilia: Rariſſimè enim ex illo tam brevi parvo affectu, vel tactu ſequitur vel nocturna, vel diurna pollutio. Qui ergo ex iis prævideret pollutionem, ſed non intenderet: non daret cauſam pollutioni, & conſequenter non peccaret peccato contra naturam in cauſa.

52 Quoad cauſas excuſantes; illæ ſunt, quæ bona fide apparent neceſſariæ, utiles, convenientes, immò & commodæ animæ, vel corpori. Ita Thom. Sanch. *ibid. an. præſ.* 4. *&* 5. Quod ſatis ſit merum commodum ad omnem etiam venialem culpam tollendam, invenies clarè apud Jo: Sanch *l. c. n.* 5. *ſin. junctâ p.* 1 2. & apud Dianam, *p.* 1. *tr.* 15. *reſ.* 31. *ubi Et hoc etiam verum eſt, ubi nec neceſſitas, nec cauſa utilitas adeſt* *Fill. Sanch.* Hæc Diana.

Hinc potus, cibuſque, etiam ad eos guſtandos: ſtudere, audire Confeſſiones, ſermonis cautè, vel etiam amicabiliter, ſine prava intentione loqui, cubare tali ſitu in lecto ob ſuum commodum; equitare ad negotiandum vel ad recreationem, amplexus & oſcula juxta morem patriæ, ne inurbanus videaris: mederi verenda alicujus, & ſimilia, habentur cauſæ ſatis excuſantes. Ita Navarr. *in Manuali cap.* 16. *n.* 8. Addit Thom. Sanch *lib. 9. de matrim. diſp. 44. num. 9. & d. 17. numer.* 16. Jo: Sanch. *diſp. 21. à n. 29.* verendorum pruritum, vel ex morbo, V. G. ſcabie, vel ex pulicibus, vel ſimilibus ortum, manibus, ſine intentione impuræ libidinis fortè conſurgentis, ſedare. Sed hoc de pruritu, invenio delectum apud Thom. Sanch. *in editione Lugdunenſi anni* 1621. quamvis non deſit *in aliis editionibus*. Et Jo. Sanch. *loc. cit. num.* 36. teſtatur fuiſſe à tota Univerſitate Complutenſi decretum, ut hæc doctrina Thom. Sanch. intacta ſervaretur. Denique excuſat etiam Bonacina, *de matr. d. 4. p. 10. n. 8.* puellam ſua pudenda lavantem ad purgandum fœtorem. Quando ergo in aliqua actione ex dictis prævideatur pollutio, ſi adſit aliqua cauſa ſaltem ex tua commoditate proveniens, ac pollutio non intendatur, nec ſit periculum conſenſus: vel nulla erit culpa iis actionibus vacare, vel in aliquibus, ſolùm ad ſummum venialis: ut dictum eſt ſæpè.

53 Illud denique hic præmitte: ea, quæ hactenus de cauſis leviter, vel notabiliter influentibus dicta ſunt, intelligi etiam de cauſis, unde diſtillatio, vel commotio notabilis ſpirituum vitalium generationi inſervientium conſequi ſolent. Ita Thom. Sanch *ib. n.* 1. *& n.* 31. hæc enim perinde ac pollutio ſunt contra Caſtitatem, propter magnam ſimilitudinem, ac propinquitatem cum eadem pollutione. Pollutio enim (ne inſcius ſis) eſt effuſio ſeminis apti per ſe ad generationem, magnaque delectatione emitti ſolet. Diſtillatio autem eſt effuſio cujuſdam humoris, qui minus mordax eſt, & aquoſior, quàm ſemen, paucioris quantitatis, immò non raro ſtillarum inſtar, minoriſque voluptatis, & aliquando nullius. Commotio ſpirituum, eſt præparatio ad utramque ex dictis.

Jam verò hæc, quamvis propriè pertinentia ad ſolutos; ſunt tamen fundamenta univerſalia, & perdiligenter in hoc argumento notanda. Nunc ad rem noſtram propriùs accedamus; formemuſque hanc regulam pro conjugatis: nam pro ſponſis, *n.* 61. Pro ſolutis autem, ſufficit quod hactenus dictum eſt *à n.* 48.

Addendum tamen nonnihil eſt de diſtillatione, ut clarior de illa conſtet vera doctrina. Diſtillatio, ut innuebam, duplici contingere modo poteſt Primò, cum voluptate. Secundò, ſine illa, ut experientia illorum conſtat, qui in diſtillationem ſolent incidere. De utroque modo ſic habet Gerſon. *p. 2. operum, tr. de poll. diurna, t. Notabili. Immiſcet ſe talis humor medius (ſic vocat humorem fluxatem ex diſtillatione; quia eſt medius inter verum ſemen ſeu ſperma, & inter urinam; atque hunc medium humorem ineptum eſſe ad generationem, & vocari poſſe ſalivalem ſeu ſputalem, & habere diverſum ortum ac meatum ab eo, quem habet ſemen.) Hic, inquam medius humor ſe immiſcet aliquando cum urinatione, aliquando per ſe defluit ſine cogitatione & ſenſu, quandoque verò fit cum delectatione & pruritu*; & paulò poſt. *Humor, iſte medius ex levioribus cauſis, ac majori facilitate movetur ad exitum quàm ſeminalis, præſertim in Mulieribus; adeò quod ex leviſſimo motu corporis abſque aliqua cogitatione; & abſque ſenſu proveniat. Ex effectu autem percipitur per ſordidationem quandam vitioſam in carne ſua, vel in pannis*. Hæc Gerſon. De hac igitur diſtillatione, ut omnia quæ ad ipſam pertinent, diſtinctè colligam, habe pro ſolutis tres ſequentes Concluſiones; nam, pro conjugatis addetur unum quid *num.* 60.

Concluſio prima: Sicut deliberatè procurare pollutionem, deque ea complacere, mortale eſt; ita procurare diſtillationem, quæ fit cum voluptate. Ita Sanc. *l. 9. matr. d. 17. n.* 17. Ratio eſt manifeſta, quia tunc procuratur, ſeu complacetur de voluptate libidinoſa, quæ eſt diſtillationi conjuncta.

Concluſio Secunda. Sicuti obligamur removere cauſas per ſe influentes ad pollutionem, cauſas, inquam, in genere luxuriæ, non verò per accidens, modò jam explicato: ita obligamur eaſdem removere per ſe influentes, non verò per accidens ad diſtillationem. Ita idem *ib.* Ratio eſt eadem, quia ſemper obligamur removere cauſas influentes per ſe ad voluptates illicitas; non verò cauſas per accidens, modo item explicato. Has autem cauſas, eaſdem eſſe quoad pollutionem, & quoad diſtillationem, eaſdemque excuſationes eſſe pro utraque, patere ſatis poteſt ex dictis.

Concluſio Tertia: Quando diſtillatio contingit ſine ulla prorſus delectatione libidinoſa ſeu ſenſuali, quamvis adſit erectio levis genitalium; ea non eſt peccatum; unde nulla adeſt obligatio tollendi ejus cauſas. Ita Cajet. *tom. 1. opuſc. 22. art. 2. §. Adverte tamen*; Sanch. *l. 9. matr. d. 45. n. 2.* Laym. *l. 3. ſect. 4. n. 18.* Regin. *l. 22 c. 3. nu.* 13. Ratio eſt, quia vel eſt peccatum quia diſpergitur ille humor, vel quia eſt delectatio venerea, vel quia eſt proximum periculum ad veneream delectationem. Non primum: quia ut vidimus, ille humor non eſt ſemen, nec ejus effuſio generationi prodeſt. Non ſecundum, quia nos loquimur de eo diſtillationis modo, in quo nulla adſit delectatio ſenſualis. Non tertium, quia ſi illius humoris effuſio nullam affert delectationem; non eſt ratio, cur ipſa ſola ſpectata afferat periculum proximum ad illicitam voluptatem inſectandam.

Confirmatur Primò; quia nihil poteſt eſſe peccatum in hoc genere, niſi ſit contra Caſtitatem; hæc enim virtus eſt, quæ moderatur delectationes venereas: in caſu autem noſtro nullus eſt venereus ſenſus.

Confirmatur Secundò ex Sancto Thom. *opuſc. 64. c. de fluxu libidinis*, qui loquens de diſtillatione ſic habet: *Sciendum eſt, quod illius humoris effuſio non eſt pollutio: quia, ut dicunt Medici, ſine libidinoſa delectatione, & carnis motione nullus poteſt pollui vigilando*. Hæc Sanctus Doctor. Si igitur ea nec eſt pollutio, nec delectationem afferens, undenam peccati reatus orietur? Profectò non immerito

ritò pronunciant. Cajetan.& Margar.apud Sanch. *loco cit.* aliique, de diſtillatione, nihil eſſe, perindè ac de ſputo vel ſudore, laborandum, niſi ipſam carnis rebellio comitaretur. At jam nos loquimur de ea diſtillatione, quæ nullam delectationem, atque adeò nec ullam carnis afferat rebellionem: ergo, &c. Jam verò, quamvis hæc propiùs pertineant ad ſolutos, ſunt tamen fundamenta univerſalia, & perdiligenter in hoc argumento notanda. Nunc ad rem noſtram proprius accedamus, formemuſque hanc regulam pro conjugatis, nam pro Sponſis diximus *nu.* 16. pro Solutis autem ſufficit, quod hactenus dictum eſt *à num.* 48.

De tactibus, &c. inter Conjuges cum pollutionis periculo.

54 Eos actus impudicos, nempè cogitationes, deſideria, aſpectus etiam partium minus honeſtarum, turpiloquia, & ſimilia in ordine tamen ad ſuum conjugium exercere poſſunt inter ſe conjuges, etiam cum pollutionis periculo prævíſo, ſed non interno, & ſine periculo conſentiendi in delectationem pollutionis probabiliter ſequendæ; eos, inquam, actus exercere poſſunt, qui exhibentur propter aliquam cauſam ex dictis excuſantem: ſecus erit, peccatum mortale, ſi actio ſit mortalis in genere luxuriæ; veniale, ſi venialis. Ratio ducitur ex dictis.

55 Hinc, quia tactus impudici partium verendarum ex ſe ſunt peccata mortalia in genere luxuriæ; ideò conjux, qui eos petit ab altero, regulariter in peccatum incidit mortale, ſi prævidet in ſe, vel in altero pollutionem, quamvis non intendat. Excipe, niſi ſit in loco, V.G. in lecto, ubi adveniente periculo proximo effuſionis, poſſit copula oti: tunc enim illi actus impudici eſſent præparatio ad legitimam copulam, quia præparationem non eſſe ex ſe peccatum, ſtatuimus ſupra. Dixi autem (regulariter in peccatum mortale incidit:) quia regulariter pro his tactibus impudicis, extra prædictum locum aptum ad copulam, non apparet adeſſe cauſam excuſantem: ſi tamen ea inveniretur; ut ſi maritus eſſet Medicus, mederi utique Uxorem in verendis poſſet, amoto ſemper periculo conſenſus, amotaque pollutionis prævíſæ intentione, ut nimis ſæpè dictum eſt.

56 At verò conjux, qui eoſdem reddit, quamvis pollutionem in ſe prævideat, ſi non eſt periculum dicti conſenſus, nec illam intendat, licitè poterit reddere, ex Sanc *lib. 9. de matr. d. 45. n.* 38. ſed non poterit ex Caſtropalao, *de matrim. d. 2. par. 4. §. 2. num.* 2. cui adde Præpoſitum *p. 3. q. 6. dub.* 26. *nu.* 127. adductum à Diana, *p. 9. tract. 8. reſol.* 31. Ratio Sanchez eſt, quia tunc conjux excuſatur; ſiquidem reddens, dat operam rei licitæ, & debet ex Juſtitia. Ratio Caſtropalai eſt, quia falſum eſſe putat, tūc debere conjugem reddere ex Juſtitia prædictos tactus: nam interveniente pollutionis periculo, conjuges non habent jus petendi. Utraque ſententia eſt probabilis. Adverte tamen eos tactus, quos concedit Sanchez, non debere eſſe adeò impudicos, ut ſint initium, & incboatio proxima pollutionis extra vas. Tales eſſent, ſi vir peteret ab uxore ut ipſa contrectaret, moveretque verēda ipſius viri, vel idem vir vellet immittere digitos in vas naturale mulieris, ibique perſiſtere quaſi copulam digitis exercendo: hi enim non ſolùm ſunt actus impudici, ſed ipſamet procuratio pollutionis: quæ procuratio numquam licet, & ſolùm in conjugatis non eſſet mortalis, quando in eo loco ſunt, ut dictum eſt, ubi per legitimam copulam pollutioni poſſunt obſtare.

57 Hinc ſecundò: Oſcula, amplexus, aliique tactus manuum frontis, pectoris, &c. ut item faciem aſpicere, cōfabulari, & ſimilia amoris ſigna, ſi fiant inter conjuges, quando non eſt nimia voluptas incitans ad pollutionem, nō ſunt damnanda de mortali; immò nec de veniali, ſi ex patriæ, vel amoris uſu fiant, quamvis prævideatur pollutio, ſed non intendatur, nec ſit periculum cōſenſus in illam. Ita Sanc. *loc. cit. n.* 36. eſto, eſſe mortale cōtra Sanchez putet Præp. aliique apud Dian. *p. 6. tract. 7. reſ.* 65. Ratio eſt, quia cauſa moris, vel amoris ſufficienter excuſet conjugatos. Certè excuſaret etiam fratrem ſororemque ſe more patrio amplexantes, & in aliquibus locis etiam extraneos, dum poſt abſentiam redeunt in Patriam, ne inurbani videantur, multò ergo magis excuſabit conjugatos.

58 Verùm delectationes moroſæ, aſpectus partium inhoneſtarum, turpiloquia, & ſimilia, quæ ſupra diximus non eſſe mortalia, ſi fiant à conjugatis ſine periculo pollutionis; erunt mortalia pro iiſdem conjugatis, ſi in illis prævideatur pollutio, licèt nō intendatur. Ratio eſt quia in his *num. præſenti* dictis, nulla apparet cauſa excuſans; neque enim hæc ſunt ſigna liciti amoris, perindè ac ſunt ea, quæ *nu. præced.* dicuntur. Quòd ſi cauſa excuſans adeſſet, dic non eſſe copulam; ſicuti de tactibus partium inhoneſtarum dictum eſt modò *nu. 55. fin.* de Marito, Medico, &c.

59 Hinc tertiò, licèt ſi impudicè ſe ipſum conjux tangat, aſpiciatque modò dicto *n.* 45. non ſit ex probabili opinione reus peccati mortalis, quando non adeſt periculum pollutionis: tamen quando aliud adeſt, atque illud prævidet, reus erit; quia nulla cauſa eum in ejuſmodi proprio tactu, vel aſpectu excuſat.

60 Illud hic denique nota cùm Sanch. *loco cit. num.* 41. Licèt paulò antè *n.* 53. dixerimus, & *infrà* iterùm dicturi ſimus; ſolutos peccare mortaliter, ſi per tactus, aſpectus, turpiloquia, moroſaſque cogitationes de copula, dent cauſam diſtillationis, & commotionis ſpirituum generationis; quarum naturam *numer. eodem* explicamus: conjugati excuſantur à mortali, quia ejuſmodi diſtillatio & commotio, non affert grave damnum generationi in conjugatis, & ex alio capite, delectationi ex illis inſurgenti aſſentiri non eſt in iiſdem mortale; Ejuſmodi enim turpes delectationes, præter effuſionem ſeminis extra vas, non ſunt conjugibus cum tanto rigore prohibitæ, ne nimis onerosus ſit ſtatus maritalis, ſi in tanta occaſione præſentis uxoris, & prolis ſuſcipiendæ deſiderio, ab illis ſe abſtinere ſub mortali obligarentur. An conjugatis liceant delectationes ex cogitationibus moroſis dicam *l.* 10. uberius.

Tactus, & his ſimilia inter Sponſos.

61 Sponſis de futuro valdè probabiliter ſine peccato licent quædam amoris ſigna, qualia ſunt oſcula, tactus, aſpectuſque pudici, & locutiones amatoriæ, etiam propter delectationem in illis reſidentem ſed ſine periculo pollutionis, vel conſenſus in illam, vel in copulam, At nullo modo impudici. Ita Th. Sanc. *lib. 9. matr. d. 46. à n.* 4. Fagun. *in præc. dec. 9. c. 5. n.* 1. citans Cajet. Med. Valentia, alioſque. Ratio eſt, quia ſponſi videntur ad illa pudica jus conſecuti eſſe ex Sponſalitiis, quo carent ad impudica, quia hæc ordinantur proxime ad copulam; quæ non eſt licita, niſi Sponſis de præſenti; hoc eſt, copulatis matrimonio ſaltem rato. Unam excuſationem invenio in Spōſos eas actiones pudicas exercentes cum pollutionis periculo prævíſo, ſed nō intento, & ſine periculo conſenſus in illam; Nam ſi in occaſione eſſet, ut inurbanus haberetur, ſi ab illis abſtineret; poſſet ea uſurpare, quia jam adeſt rationabilis excuſatio.

62 Inter eos, qui ſibi vel ſponſalia promiſerunt, vel invalidè ea celebrarunt, vel ſub conditione, ſi exorta v.g. fuerit à Pontifice diſpenſatio impedimenti dirimentis, vel quid ſimile; nec prædicta quidem pudica amoris ſigna ſunt licita. Ita Th. Sanc. *l. 9. matr. d. 5. à n.* 38. Fagund. *l. c. n.* 6. citans eundem Sanch. Sotum, & Guttier alioſque plures nullo contradicente, apud Dian. *p. 4. tr. 4. reſ.* 131. Ratio eſt manifeſta, quia hæc conceduntur Sponſis; ſed hi, ne antequam impleatur conditio, non ſunt Sponſi, ſed erunt: ergo, &c.

An Sponſis liceat delectatio in cogitationibus moroſis; decernendum ſpondeo *l.* 10. *c.* 4. Ubi etiam, an Viduis, &c.

Tactus & his ſimilia inter ſolutos. Remiſſivè.

63 De iis inferius agetur commodiùs ſeparatim *c.* 8. §. 2.

CAPUT IV.

§. I. *De Inceſtu.*

1 IN *Methodo exp. Confeſſ. lib. 2. c. 7. §. 7.* ſic habes: Non eſt dubium, inceſtum eſſe ſpeciem luxuriæ explicandam in confeſſione, qua cum conſanguineis vel Affinibus, contra caſtitatem, ſive per copulam, ſive etiam per oſcula, tactuſque impudicos, &c. peccatur: nam propterea ita communiter definitur: *Eſt peccatum luxuriæ, quod committitur cum perſona conjuncta.*

Sed quæſtio, an Inceſtus cum conſanguineis differat ab Inceſtu cum Affinibus? & rurſus, An Inceſtus cum alterutris ex prædictis in uno gradu uſque ad quartum (nam in aliis à quarto eſt ſimplex fornicatio) differat ſpecie ab Inceſtu in alio? V.G. peccata cùm Matre, cum Filia, cum Sorore, cum Nepti, cum conſobrina, ſive conſanguineis, ſive Affinibus differuntne inter ſe ſpecie, ita ut in confeſſione tales gradus ſint ex neceſſitate declarandos? An verò ſi quis cum aliqua dictis peccavit, etiamſi fuiſſet Mater, ſatis ſe explicet, dicendo, ex *Inceſtum commiſi?* Quid de peccante cum conjunctis ſpiritualiter, ideſt ex Baptiſmo vel confirmatione, & de conjunctis legaliter, ideſt ex Adoptione?

Tribus dictis hæc, quæ ſatis confuſa propter opinionum varietatem apud Authores ſunt; breviter, diſtinctèque ex meo inſtituto expedientur.

2 Dico probabile eſſe, nec conſanguinitatem, ab Affinitate (Ita S.Th 2.2. *q.* 15. *art.* 9. & Cajet. *ibid.*) nec unum gradum ex his differre ſpecie ab aliis: Ita Fill. *tom. 2. tract. 30. cap. 5. num.* 97. dicens eſſe opinionem S. Th. Cajet. Soti, & ferè Thomiſtarum; Griptius, *in tract. de caſib. reſerv. cap. 8 num.* 5. Megala, *in 1. p. lib. 5. cap. 12. num.* 9. uterque apud Dian. *par. 1. t. 7. reſol.* 31. Unde licèt ſine dubio gravius ſit contra unum gradum delinquere, V.Gr. contra primum cum Matre, quàm contra alium, V.G. cum Conſobrina; tamen quia non mutatur ſpecies, puto non eſſe ea ſpeciatim ex neceſſitate patefacienda. Ratio eſt, quia in omnibus his una ſpecie deformitas eſt (licèt modò levior, modò gravior) nempè contra reverentiam debitam conjunctis. Quòd autem id oriatur interdum ex ipſa natura, ut in primo conſanguinitatis gradu, & per alios etiam ſecundò; interdum verò ex præcepto Eccleſiæ, ut in cœteris, & maximè in gradibus Affinitatis, nihil ſpecie diverſum ex hoc neceſſariò infertur: nam præceptum ſuperioris, cùm aliquid præcipit, ponit materiam præceptam in ea ſpecie virtutis, ratione cujus illud præcipit: nunc autem Eccleſia abſtineri ab illis congreſſibus præcipit, propter eandem reverentiam conjunctis debitam. Quod deinde gradus ipſi non mutent ſpeciem, inde probatur: quia hi nihil aliud in-

erunt, niſi majorem, vel minorem conjunctionem: magis autem & minus non variant ſpeciem, etiam in hac re noſtra morali, niſi aliundè probetur eſſe contra particularem virtutem, vel particulariter contra diverſum rectè rationis dictamen. Id quod hic, quamvis multi probabiliter invenire ſatagunt; nihilominus alii probabiliter item non inveniri poſſe contendunt.

Dices: Aſſerimus hic *num.* 2. ex probabiliſſima plurium ſententia, turpem conjunctionem cum conſanguineis non afferre diverſitatem ſpecificam neceſſariò in Confeſſione explicãdam, ut diverſam ab alia conjunctione illicituris conſanguinei; quia licèt gravius ſit contra unum gradum, v. g. contra primum cum Matre, quàm contra alium v. g. cum Conſobrina delinquere: tamen magis & minus ſpeciem inceſtus diverſam non conſtituit. Ergo idem aſſerere debuimos *in Methodo Confeſſ. lib.* 2. *c.* 5. §. 1. & 2. in injuriis illatis contra Conſanguineos, vel Affines; atque adeò dicendum fuit, injuriam illatam Patri, vel Fratri non eſſe diverſæ ſpeciei ab injuriis contortis contra cæteros minus propinquos; quia pariter magis, & minus in debito, quod conſanguinei contrahunt non ſe vituperandi, non afferunt diverſitatem ſpecificam.

Reſpondeu: certè urget non improbabiliter paritas. Unde probabiliter conſequitur, tum in hac materia de inceſtu, tum in illa materia de injuria contra conſanguineos, vel affines inflicta non eſſe neceſſariò explicandam ejuſmodi diverſitatem, ſed ſufficere ſi dicatur; *Ego mihi conjunctos contumeliis affeci*.

3 Dico ſecundò, inceſtum cum conjunctis conjunctione legali, ideſt conjunctione orta ex adoptione alicujus in filium, (quæ eſt inter adoptantem & adoptatum ejuſque deſcendentes, ſaltem qui in ejus erant poteſtate, quando adoptatus fuit: inter adoptatum & filios legitimos adoptantis; qui in ejus ſunt poteſtate? inter Uxorem adoptati, & ipſum adoptantem, & denique inter Uxorem adoptantis, & adoptatum.) Dico inquam, hunc inceſtum non eſſe explicandum, ut diſtinctum ab aliis inceſtibus dictis *in nu. præcedenti*, & nec neceſſariò explicandas diverſitates illas dictas in proxima parentheſi. Ratio prioris partis hujus dicti eſt ea, quàm *n. præcedenti* diximus; quia nimirum Eccleſia propter idem motivum reverentiæ conjunctis debitæ, prohibet ejuſmodi congreſſus. Ita de Lugo, *diſp.* 16. *de pæn. ſect.* 6. *n.* 328 Ratio poſterioris eſt ſimiliter eadem, quam *ib.* diximus quia diverſitas gradus ſolùm indicat magis & minus in eadem ſpecie.

4 Dico tertiò, Inceſtum cum conjunctis conjunctione ſpirituali, ideſt, orta ex Baptiſmo, & Confirmatione, (quæ eſt inter Baptizantem & Baptizatum, inter Patrinam vel Matrinam cum ipſo Baptizato, inter Parentis Baptizati cum Baptizante, & Patrinũ vel Matrinam: quòd idem eſt reſpectivè in Confirmatione.) Dico, inquam, inceſtum hunc eſſe explicandum ut diſtinctum ab utroque inceſtu carnali & legali prædicto *in n.* 2. & 3. Ita Sanchez *l.* 7. *de matr. diſp.* 5. *n.* 9. Sed non eſſe neceſſarium explicare an ex Baptiſmo an ex Confirmatione fuerit orta conjunctio: Item nec eſſe neceſſe explicare an v. g. Baptizans, vel Confirmans peccaverit cum Baptizata, an cum Matrina ejuſdem Baptizatæ, an cum Matre ejuſdem, &c. Ratio primæ partis hujus dicti eſt, quia inceſtus ſpiritualis addit circumſtantiam Sacramenti, ratione cujus reducitur ad genus quoddam Sacrilegii. Ratio ſecundæ, & tertiæ partis eſt, quia ſemper in prædictis committitur peccatum cum eadem ſpecie deformitate (eſto graviore, vel leviore) quia ſemper eſt contra eandem reverentiam debitam perſonis, ea in tuitu Sacramenti conneais.

5 Huc commodè reducere poſſumus duo, quę ſuperſunt explicanda. Primum, circa impedimentum publicæ honeſtatis. Secundum, circa inceſtum ſodomiticum. Quoad primum, ſciendum eſt, impedimentum publicæ honeſtatis eſſe illud, quod oritur ex ſponſalibus de futuro, validè tamen initis; nam his ita initis, oritur, ex Sanchez *l.* 7. *de matr. d.* 68. & *ſeqq.* impedimentum dirimens Matrimonium inter Sponſę Sponſum, & conſanguineos Sponſę in primo gradu, & contra, ideſt non poteſt validè contrahi matrimonium à Sponſo vel Sponſa cum dictis Conſanguineis. Idem etiam impedimentum oritur ex Matrimonio rato non conſummato: cum hoc addito ut ſi dirimens ex Sanch. *ibid.* etiam uſque ad quartum gradum; & etiamſi Matrimonium fuerit irritum, ex quocumque capite, præterquam ex defectu conſenſus.

6 Jam ſi quis cognoſceret ſororem, v. g. vel matrem, filiamve ſuæ Sponſæ de futuro; rurſus ſi cognoſceret ſororem, aliamve conſanguineam ſuæ conjugis per verba de præſenti, ſed nondum conſummato matrimonio; deberetne in confeſſione explicare non ſolùm ipſum peccatum, ſed etiam ejus qualitatem, nempè fuiſſe inceſtum cum Matre, cum Sorore, cum Conſanguinea Sponſæ, &c. Reſpondeo certum eſſe, tale peccatum habere malitiam inceſtus carnalis. Ita de Lugo *diſp.* 16 *de pæn. ſect.* 5. *n.* 331. quia eſt prohibita talis copula per Eccleſiam ponentem in ea impedimentum dirimens, propter reverentiam Conjunctis debitam: quare erit ut talis explicandus. Quoniam vero ſuperiùs diximus, non eſſe ex probabili opinione in cœteris inceſtis neceſſariò explicandos gradus; ita hic, ubi inceſtus oritur ex inchoato matrimonio, conſequenter propter eandem inibi allatam rationem, dicendum erit.

7 Quoad ſecundùm, ideſt quoad ſodomiam, quærimus, an ſi quis ſodomitici cognoſceret Conſanguineum, vel Conſanguineam vel Affinem, vel Conjunctum conjunctione legali, vel ſpirituali debeat explicare conjunctionem, itaut non ſatis ſit dicere, *ſe ſodomiam commiſiſſe*, ſed neceſſariò addendum, *ſe ſodomiticum inceſtum commiſiſſe*.

Reſpondeo neceſſariò addendum. Ita Fillinc. *to.* 2. *tr.* 30. *c.* 5. *num.* 106. Ratio eſt, quia ob reverentiam naturalem propinqui debitam, ejuſmodi peccatum ultra malitiam ſodomiæ, habet & malitiam inceſtus. Quamvis enim per hunc inceſtum ſodomiticum non impediatur Matrimonium, quia ut impediat, debet eſſe ſeminatio in vaſe naturali: neq; per eundem incurrantur pœnę contra inceſtum latę, quia pœnæ fulminantur contra inceſtum propriè dictum, ideſt enatum ex copula naturali: tamen, quia ſit contra prædictam reverentiam, non poteſt propriam inceſtus malitiam non participare.

8 Major difficultas eſt, utrùm explicandi gradus V. G. ſic: *Commiſi inceſtum ſodomiticum cum Fratre, cum Patre, cum Conſobrina;* An ſatis ſit dicere: *Commiſi inceſtum ſodomiticum?* Reſpondeo in noſtra ſententia probabili, non eſſe neceſſariò explicandos. Ratio eſt, quia omnes ſunt ejuſdem ſpeciei, & ſolùm ſecundùm magis & minus in eadem ſpecie differunt; id quod, ut diximus *n.* 2. notat quidem majorem, minoremve gravitatem, ſed nequaquam ſpecie diſtinctum peccatum.

§. II. *Additio*.

1 DUo tantummodo hic animadvertenda, mihi relicta video. Alterum eſt, qui conjux rem habet cum conſanguinea (ex Sanch. *l.* 7. *de matr. diſp.* 15. *num.* 2. & *l.* 9. *diſp.* 27. *n.* 14.) ſuæ uxoris viventis (non verò Affini, ex eodem *ibid. diſp.* 27. *num.* 4.) in primo & ſecundo gradu: & quæ conjux habet rem cum conſanguineo mariti viventis (nec verò Affini) in eodem primo vel ſecundo gradu; peccat ſine dubio peccato inceſtus: ſed inſuper, propter hunc peculiarem inceſtum, commiſtum ut dico, cum conſanguineis ſui conjugis (non autem, ſi commiſſum fuerit, ex eodem *d. d.* 15. *nu.* 16. cum conſanguineis ſuis propriis) dictus Conjux, vel dicta Conjux incurrit in duas pœnas; ſemper intelligendo, cum eodem *d. d.* 27. *num.* 1. quando ſemen incidit intra vas nam ſic fiunt una caro, qua ratione oritur affinitas.

2 Prima pœna eſt, ut etiam ante omnem ſententiam, ſub mortali non poſſit ampliùs petere debitum à Conjuge. Ita idem *l.* 9. *diſp.* 30. *nu.* 2. cujus rationem dicit ſe neſcire, ſed ſolùm ex uſu. Quia contraxit cum illo affinitatem ex copula fornicaria, quæ ſi eſt ante Matrimonium initum, dirimit ex Tridentino, *ſeſſ.* 24. *de matr. c.* 4 ineundum in dictis gradibus: At cùm in caſu noſtro matrimonium jam ſit initum, (& ſatis eſt ex Sanch *l.* 7. *matr. d.* 15. *nu.* 6. ſi fuerit ratum, quamvis non conſummatum) ſolùm privatur conjux jure petendi. Poteſt tamen reddere in gratiam alterius Conjugis innocentis, immò & eidem ſignificare, nè expectet ſuam petitionem, non tamen poteſt provocare, ut petat. Ita Sanchez, *l.* 9. *de matrim, d.* 6. *num.* 12. quidquid dicat Texeda apud Dian. *part.* 9. *tract.* 8. *reſ.* 32. Innocentis, inquam: nam ſi alter conſenſit ad eum inceſtum, vel uterque ſimilem inceſtum commiſit; uterque amiſit jus. Ita Sanch. *l.* 9. *matr. d.* 31. *n.* 2. & *d.* 27. *n.* 3. *juncta d.* 28. *n.* 26. *n* 25. Quare neuter poterit petere, vel reddere. An poſſit etiam petere, quando videt ſibi imminere periculum incontinentiæ? concedit Quintanaduenas, *tr.* 9. *ſingul.* 12. ſaltem quando commodè diſpenſationem petere nequit, & periculum eſt in mora. Sed puto cum communi ſententia, quam ſequitur Dian *part.* 9. *tract.* 8. *reſ.* 34. non eſſe concedendum: quia ſunt alia remedia vincendi tentationem.

3 Diſpenſat autem huic pœnæ Epiſcopus, ex Sanchez, *l.* 8. *matrim. d.* 12. *nu.* 10. & 11. Confeſſarius Cruciatæ, *ibid. num.* 16. Privilegiati Regulares, *ibid. d ſp.* 16. de qua re *in tractatu de Matrimonio*. Illud cum Caſtropalao, *tom.* 1. *tract.* 2. *diſputat. de legib. part.* 17. *numer, præſertim* 8. doceo, ſatis eſſe probabile, & tutum, non incurri hanc pœnam ab eo Conjuge, qui neſcivit ejuſmodi acceſſum ad conſanguineam ſui Conjugis, eſſe ſpecialiter ab Eccleſia prohibitum: vel quamvis id ſciverit, ignorabat eſſe huic inceſtui annexam prohibitionem petendi debitum. Ratio brevis eſt, quia hæc eſt pœna ex Delicto: quam incurri ab eo, qui inculpabiliter eam ignorat, æquum non eſt.

4 Secunda pœna. Huic Conjugi inceſtuoſo non licebit per Canones, mortuo altero Conjuge, cum illa alia, ſeu ullo alio ampliùs matrimonium contrahere ſine diſpenſatione, idque in pœnam ſui delicti. Sed certè id non eſt in uſu, ex Navarr Sanchez *l.* 7. *matr. d.* 7. *n.* 8. quare ſine ſcrupulo poterit nunc ad ſecundas nuptias ſine diſpenſatione tranſire.

Sed occurrit adhuc advertendum tertium, An ſcilicet, ſi ſit inceſtus in aliquo loco caſus reſervatus, intelligatur ejuſmodi eſſe ille, quo ſeminante viro, non ſeminet fęmina; vel hac ſeminante, ille nequaquam.

Reſpondeo. Communiter ab auctoribus, Bauci *de caſ. reſ. caſu* 3. creditur, eſſe reſervatus, quia jam copula videtur conſummata, Sed Verricelli *tract.* 4. *quæſt.* 27. *à num.* 78. putat, non eſſe cenſendum reſervatum, quia reſervatio (niſi expreſsè contrarium exprimatur) ſemper intelligitur de completo ſcelere, at dictum ſcelus eſt quidem completa ſeminatio ex parte illius, qui ſeminat, non verò completus inceſtus, quia non concurrit utriuſque ſeminis commixtio, unde oritur affinitas. Hæc ille. Sed certè non videò quomodo ille non ſit completus inceſtus ex parte ſeminantis, qui irreverenter

renter per ſuam completam ſeminationem ſe gerit cum conſanguinea, vel affine, cur igitur non erit reſervatus, ſi reſervatus eſt inceſtus abſolutè. Ille alter, qui non ſeminat, ideò non committit caſum reſervatum, quia, ea parte ſua non eſt completus inceſtus. Et licèt adſit in ipſo cooperatio cum inceſtu completo alterius, ſupponimus tamen eſſe reſervatum inceſtum non verò cooperationem ad illum. Quid, ſi ſit dubium, an ille alter ſeminaverit? Reſp. multò magis erit reſervatus, ut ex ſe patet. Immò idem Verricelli in hoc nobiſcum ſentit ex eo principio; quia preſumpsio ſemper eſt, quòd uterq; ſeminaverit: fori autem externus, & internus non diſcrepant, niſi quando contraria veritas certa eſt, non verò quando eſt dubia ea Menochio, *l.4.praeſ.*83.*n.*82. Mol.*to.*1.*d.*197 *fol.*3. Sanch. *in ſumm.l.*1.*c.*10.*num.*13.

CAPUT V.

§. I. *De Stupro.*

1 IN *Methodo Confeſſ. lib.*2.*c.*7. §.8. ſic habet: Stuprus eſt Concubitus Viri cùm virgine fœmina, eadem repugnante: Quare ea conſentiente, ex probabiliſſima ſententia, eſt ſimplex fornicatio. Undeſequitur ſtatum *virginitatis* non eſſe neceſſe in confeſſione explicare, virgine conſentiente; quem illa repugnante, explicare oportebit.

2 Pari ratione ſodomitica copula cum eadem conſentiente, eſt mera ſodomia: Unde nec ibi ſtatus virginitatis eſt declarandus.

3 Cùm ſe *virgo* polluit, vel delectatur, &c. non facit niſi peccatum mollitiei, de quo *dixi c.*1. §.1.*n.*5. nam propterea ſuam virginitatem explicare non obligabitur.

4 Ad expediendam confeſſionem facit, ſcire obligationem, quàm contrahit ſtuprator. Dico ergo. Cum virgo defloratur ipſa conſentiente, nihil nec ei, nec parentibus debet deflorator. Ita Leſſius *l.*2.*c.*10.*dub.*1. At ſi vi, vel fraude, vel promiſſione virginem quis defloraverit; ſanè tenetur, vel dotare, vel ducere, ac ſolvere quod promiſit. Ita idem *ibid.*

§. II. *Additio.*

De virgine occultè violata.

1 AMittitur, ſive à Mare, ſive à fœmina irreparabiliter virginitas per voluntariam ſeminis effuſionem, ſeu deciſionem, etiam ſine exteriore procuratione; Ut probat Cajetan. 2. 2. *quaeſt.* 125. *art.* 1. contra Mart. de Magiſtr apud Leſſius *l.*4.*c.*2.*n.*120. ſed id eſt coram Deo: nam ſecundùm ſtatum, & quoad exiſtimationem humanam in muliere amittitur virginitas per corruptionem, ſeu fractionem clauſtri virginalis. De utraque amiſſione aliquid eſt hic afferendum.

2 Quoad primum: Monialis, quæ ante profeſſionem vel conſecrationem, ſe voluntariè polluit, quamvis amittat, ut dictum eſt, virginitatem ſecundùm virtutem; tamen eùm non amittat ſecundùm ſtatum, quia integro virginali clauſtro gaudet, nulla indiget diſpenſatione ad profitendum, & ad velum ſuſcipiendum, ſolùm virginibus conceſſum. Et propter eandem rationem, eadem poteſt ſine ſcrupulo accipere legatum ſolis virginibus relictum, ſeque, ut nubat, virginem pronunciare, &c.

3 Quoad ſecundùm: virginem occultè in Clauſtro violatam, ſe non poſſe ingerere ad petendum conſecrationis velum, etiamſi ex hoc infamiam ſit conſecutura, docet Azor. *p.*3.*l.*3.*c.*12. Bonac. *de matr.q.*4.*p.*17.*n.*4. alios afferens: at poſſe Officia propria virginis exercere, immò ſe offerre ad illa, nè infametur; quia (inquit Azor. *ibid.*) inſtituta Eccleſiaſtica non obligant cum tanto rigore. Verùm, pace Azorii doctiſſimi Viri, hæc ratio probat etiam poſſe, in ſimili periculo infamiæ, non ſolùm in prædicta Officia ſe ingerere, ſed etiam petere conſecrationis velum, ut tenet citato Suar. Pell. *c.*3. *de monial.n.*78. quia pariter id ea inſtituto eſt Eccleſiaſtico.

4 A legatis tamen relictis ſolis virginibus excluditur à Sanch. *l.*7. *de matr. diſp.*91.*n.*4. in cõſcientia, hęc in Clauſtro violata; ſecus enim non ſervaretur Teſtatoris voluntas, niſi fortè, ni illud acceptet, infamiæ gravis periculum ſubeat; ſed tunc debet ſecretò reddere ei, cui illud competit, vel ejus diſtributoribus, &c. Quòd ſi in aliquo caſu, ad acquirendum aliquid, requiratur ut Virgo ſit; ſed ut ea excludatur, neceſſaria ſit ſententia Judicis; tunc poterit occultè violata illud ante ſententiam acquirere, quia ſententia petit Virginem eſſe publicè, vel certè non occultè violatam. Dixi (excluditur à Sanchez:) nam eſſe etiam probabile, reputatam communiter virginem, licèt occultè violatam, poſſe acquirere tale legatum; paulo ſuperiùs dictum eſt.

5 Quid de Matrimonio? puella, ſignaculo virginitatis occultè ſciſſo, peccatne, ſi medicamentis aliiſque mediis naviter utatur, quo defectum illum cœlet, atque ut virgo matrimonio collocetur? Reſpondeo, ſi probabiliter judicet fore, ut futurus Maritus nunquam hoc vitium cognoſcat, nec ipſam, nec parentes ad occultationem cooperantes peccaturos. Ita Bonac. 8. *Dec.pr.d.*10.*q.*1.*num.*8. Sanch. *l.*6.*de matr.d.*27.*n.*8. *&* 9. Nav. *c. inter verba, concl.*1. *coroll.*16. *num.* 60. Ratio eſt, quia tunc nullum infertur viro damnum, nec puella propriè dicitur ſic mentiri: dum enim illis mediis utitur, non id agit animo alterum decipiendi; ſed animo ſuum vitium, quòd manifeſtare non obligatur, occultandi. Verùm ſi judicet fore, ut delictum veniat in viri notitiam, qui illud ægerrimè ferat, peccabis graviter contra Charitatem; hoc enim modo præfert occaſionem innumeris malis, & præſertim magnæ diſcordiæ toto ferè vitæ tempore inter ipſam, maritumque. Nota illud (ægerrimè ferat) Huc reduco, ſi quis ſileat ſe morbo Gallico laborare, quò ſit periculum inficiendi incautam uxorem, &c.

6 Non tamen puto violatam illam peccaturam contra Juſtitiam; quia nõ ſolent Conjuges vitia, quæ habent manifeſtare: & ſicuti Maritus ſua occulta non manifeſtat, ita nec ſua patefacere tenebitur Uxor. Adde eſſe nimis intolerabile, obligare puellam ad ſe infamandam, vel ad abſtinendum à nuptiis, vel ad nubendum hominibus infimæ ſortis. Nec eſt par ratio de contractu venditionis, in quo vitia occulta rei venditæ manifeſtare modo *infra* dicendo neceſſariũ eſt: non inquam eſt par ratio, quia in contractu Matrimonii conſuetudo fert, ut ſicuti Vir ſine injuſtitia ſua vitia occulta (abſtrabo ab illis, quę Uxorem inficiunt) non propalat; ita non manifeſtet ſua, quantum eſt ea vi Juſtitiæ, Mulier: quæ conſuetudo non eſt in venditionibus.

§. III. *De obligatione Stupratoris.*

1 STylum nunc admoveamus ad explicandam obligationem reſtitutionis, à ſtupro derivantem. De quà ſatis ſtrictum dictum modò eſt §. 1. *n.*4. Pro ea ergo ut ordinatim procedamus, meminiſſe oportet, ſtupratorem poſſe Primò virginem volentem, & conſentientem deflorare: Secundò vi, metu, ſimilique injuria; Tertiò cum promiſſione matrimonii. De ſingulis ſeorſim.

2 Pro certo autem ſuppone. Primò, ſi nullum damnum deflorata virgo paſſa eſt, ad nihil teneri defloratorem. Cùm enim hujus tota obligatio, de qua nunc agimus, oriatur ex damno facto; hoc non exiſtente, evaneſcit obligatio. Ita Leſſ Vaſq. Turrian. apud de Lugo *lib.*1.*de juſt.d.*1. *n.*16. Hinc ſi deflorata etiam per vim, benè deindè, & juxta ſuum ſtatum nupſit; ad nihil obligatus deflorator: Nam nec pro apertione clauſtri aliquid debet, quia hoc malum eſt irreparabile, & alterius ordinis: nec ob dotem datam à parentibus, hæc enim ſemper danda erat, &c. ſi tamen propter periculum non benè nubendi aliquid virgini dedit deflorator, quamvis illa deindè optimè nupſerit; poterit in conſcientia virgo illud retinere, quia periculum non nubendi pretio fuit æſtimabile.

3 Secundò. Si virgo liberè remiſerit, liber erit deflorator: Neque enim requiritur conſenſus Patris, vel alterius; quia ſui corporis, quoad hoc, domina eſt quæcumque Mulier.

4 Tertiò. In foro externo, etiamſi nullum damnum virgo paſſa ſit, ſi tamen vi oppreſſa fuerit, Raptoris pœnas incurret ſtuprator, de quibus vide Leſſ. *lib.*4.*c.* 3.*dub.*9.*n* 66. *&* 68. & Azor. *p.*3.*l.*:*c.*13. *& c.*15. & nos aliquid tangemus, *c* 6 §.2.*n.*9. Quid, ſi quis vi violavit, ſed nunc non habet, unde reſarciat, nec alio modo poſſit reſarcire, niſi eam ducendo, obligabiturne illam ducere? Reſp. ad id obligari per ſe docet de Lugo, *lib.*6.*reſp.dub.*29. quem vide.

Deflorator Virginis.

Eadem conſentiente quid debeat?

5 Jam verò his poſitis, communis eſt Recentiorum ſententia, defloratorem puellæ ex ejuſdem puellæ conſenſu, nihil in conſcientia debere nec puellæ, nec puellæ parentibus, propter rationem *n* 3. dictam. Ipſam verò puellam peccare contra charitatem in Patrem, & in ſuam alioqui honeſtam familiam, ſi publicè peccet, ac Patris conturbatio notabilis prævideatur, communis eſt item doctrina. Ita DD. cit. & *paſſim.*

6 Illa explicatione indiget dicta Recentiorum ſententia. Nam ſi puella occultè conſenſit; tu verò crimen propalaſti, ad reſtitutionem damni teneris; quia fuiſti cauſa injuſtæ infamationis, unde aliquod damnum puellæ emerſiſſe ſupponimus. Idem propter ſimilem rationem puto, ſi iis modis ſollicitares invitam, quibus facilè per urbem credatur ea aſſenſum præbuiſſe: ut ſi de nocte per feneſtras ad ejus cubiculum penetrare tentares; At verò apud ejuſdem puellæ Templum cum ſuis euntem à longè comitari, aſpicere, ſalutare, &c. non ſunt ex ſe ex iis modis, qui infamationem cauſant: ſiquidem hæc diſplicere honeſtæ puellę facilè quilibet exiſtimare valet; niſi fortè ita ſæpè, & in iis circumſtantiis hæc fiant, ut meritò conſenſum ſuſpicari invitæ puellæ alii poſſint.

7 Dixi autem, *n.*5. (nihil debere in conſcientia:) nam in foro externo, qui defloravit virginem, etiam volentem; cogitur à Judice eam dotare; lege ſic ſtatuente, ut notavit Leſſius, *l.*2.*c.*7.*n.*44. propter bonum commune.

Quæſtio incidens: An virgo pro primo uſu ſui corporis poſſit aliquid ampliùs pretii petere. Ubi,

An accepta ob turpem cauſam ſint reſtituenda?

8 Illud hic per occaſionem ſciſcitabitur aliquis. An virgo licitè poſſit pro uſu primo ſui corporis mercedem accipere? Rurſus an

plus, quàm accipere ſolet aliàs proſtituta? Tertiò, qua menſura ejuſmodi pretium, ut ſit juſtum, eadem expoſcere tutò valeat? Ut hæ quæſtiones lucem habeant, altius res eſt repetenda; & examinandum, An pro quolibet turpi lucro accipi pretium licitè poſſit? nam deinde ad has difficultates de virgine, commodiùs deſcendemus.

9 Et quidem regulam univerſalem ſic ſtatuo, ex Azor. *part.* 3. *l.* 4. *c.* 21. Mol. *tr.* 2. *diſp.* 82. Valent. *q.* 6. *de Juſt. p.* 5. §. 2. *quæſtiuncula* 5. Salon. *contra* 4. *&* 5. Leſs. *l.* 2. *c.* 14. *dub.* 8. *& c.* 18. *dub.* 3. Vaſq. *de reſt.* §. 3. *cap.* 7. Dian. *t.* 1. *par.* 5. *tr.* 16. *reſ.* 38 alios citans; de Lugo *t.* 1. *de juſt. d.* 18. *ſect.* 3. Dicaſt. *l.* 2. *tr.* 2. *de juſt. d.* 6. *dub.* 1. Quoties pretii traditio ex parte dantis, vel receptio ex parte recipientis, vel utraque ex parte utriuſque, eſt ratione ſui turpis, & illicita cõtra Juſtitiam; toties ultra peccatũ, eſt obligatio reſtituendi. Quoties verò ipſa receptio eſt illicita, & peccaminoſa contra alias virtutes, quamvis item peccatũ anteà fuerit contra eaſdem virtutes, immò & anteà peccatum fuerit contra Juſtitiam; tamen ſi ipſa receptio non eſt contra eandẽ Juſtitię virtutem: tunc licitè poſt impletam conditionem poteſt recipi pretiũ, & retineri ſine obligatione reſtituendi. Ratio fundamẽtalis regulæ eſt, quia obligatio reſtituendi non oritur niſi ex peccato contra Juſtitiã; ut certum eſt apud Doctores, & dicetur *ſuo loco*, cùm igitur in prima parte regulæ contra hanc fiat, non in ſecunda, ibi erit obligatio, hic non item. Sed explicatiùs verba regulæ breviter expendamus.

10 Dixi Primò: In priore parte regulæ (traditio ex parte dantis.) Talis eſt, ſi rem tibi det ille, qui ejus non eſt dominus; qualis eſſe in rebus non ſuis ſolet ſervus, filiusfamilias, latro, &c.

11 Dixi Secundò: (ex parte recipientis.) Talis eſt, ſi Uſurarius lucrum, vel latro pecuniam à te extorqueat; licèt enim tu ſine peccato des, illi tamen injuſtè recipiunt.

12 Dixi Tertiò: (ex parte utriuſque.) Talis eſt, ſi ſimoniacè Epiſcopus, v. g. pecuniam ab ordinando recipiat, tunc enim tam Epiſcopus, dum recipit, quàm ordinandus, dum dat, illicitè non ſolùm contra Religionem, ſed etiam contra Juſtitiam agunt, ut fusè *in tractatu de ſimonia*.

13 Dixi Quartò: (ratione ſui.) Si enim aliunde actio ſit contra Juſtitiam, at ipſa receptio ratione ipſius receptionis injuſta non ſit; non erit obligatio reſtituendi. V. G. ſi cuſtos nemoris, vel gabellæ accipiat pretium, ut ſinat arbores ſcindi, vel gabellam defraudari; licèt peccet contra Juſtitiam, unde obligetur Domino nemoris, & gabellę totum damnum reſarcire: tamen quia receptio pretii, quod habet à ſciſſoribus, vel defraudatoribus, non eſt ratione ſui injuſta, ſed juſta, cùm exhibeatur ob commoditatem ipſis à Cuſtode, quamvis injuſtè datam; non obligabitur ad reſtitutionem dicti pretii. Simili modo pretium, quòd graſſator accipit à Petro, V. G. pro homicidio in gratiam ejuſdem Petri commiſſo, non obligatur reſtituere; nam quamvis Graſſator contra Juſtitiam peccaverit, homicidium patrando; tamen poſita jam occaſione, remanet quidem ipſe obligatus ad compenſanda damna, hæredibus occiſi inde ſecuta; at juſtè nunc petit, & accipit mercedem ſui laboris, periculi, &c. quidquid in contrarium conſuluerit nimis ſtrictè Navar. *in Manual. latino, c.* 17. *num.* 41. quia nunc nec datio, nec receptio pretii eſt ratione ſui illicita, immò labori condigna. Talis eſt etiam receptio pecuniæ, quam habet Judex propter ſententiam injuſtè prolatam. Quamvis enim deliquerit contra Juſtitiam, lædendo partem, cui debebit omne damnum reficere: tamen, ob eandem rationem, non peccat nunc contra Juſtitiam, recipiendo pretium pro opere, quamvis injuſto à ſe in clientis gratiam, facto. Propter ſententiam injuſtè prolatam, dico; nam propter juſtam nihil accipere à cliente, vel retinere Judex vel quis ſimilis poteſt, idque propter eandem doctrinam, quàm explicamus; quia tunc ipſa receptio eſt injuſta ratione ſui: Si enim ſententia eſt juſta, debetur ea Clienti: ſi debetur, ergo ei vendi per pretium à Judice juſtè nequit. Pari denique modo nequit Uxor accipere juſtè à Marito pretium, ne adulteret; quia ad non adulterandum tenetur Uxor ex juſtitia ipſi Marito: ergo venderet Marito id, quod Mariti eſt.

14 Nonnulli putant tum dictos Judicem, Uxoremque, tum ſimiles, licèt non poſſint juſtè accipere pro ſententia juſta, & pro omiſſione adulterii quidpiam à Cliente, & Marito: poſſe tamen ab alio tertio extraneo, nec agente in gratiam, ſeu nomine Clientis, vel Mariti. Ita de Lugo, *tom.* 1. *de juſt. d.* 18. *ſectio.* 3. *num.* 64. citant Vaſquez; hanc eandem ſententiam ſequitur Sot & Joann. la Crux, apud eundem de Lugo, *loco mox cit.* Favent huic ſententiæ ea, quæ dicam *num.* 21. Ratio eſt, ajunt, eadem, quam inculcamus, quia tunc talis receptio poteſt eſſe juſta, ratione ſui. Nam Judex, & Uxor nihil debent ex Juſtitia ejuſmodi extraneo: ergo poſſunt juſtè ſuam operam vendere; qua venditione poſita ſubibunt novam obligationem ex Juſtitia; antiquam enim habebant, ut Judex, & ut Uxor reſpectu Clientis, & Mariti; at tunc novam ſubeunt, ut habentes pretium ab extraneo in gratiam ipſius extranei. Hac ſententiam cum dicta limitatione approbat de Lugo *loco cit.* ſed deinde idem *lib.* 2. *de Juſt. d.* 37. *ſection.* 11. *numer.* 126. cum Mol. ab eodem citat. eam abſolutè reprobat: Nihilominus ſic limitata non videtur improbabilis: ſolùm in praxi ſemper timebo, ne in gratiam Clientis, & Uxoris detur pecunia. Neque dicas hinc ſequi ſimili modo juſto pretio, poſſe vendi à Judice, & Uxore hanc novam obligationem ipſis Clienti, & Marito: ne id dicas, inquam, quia hæc nova obligatio nihil addit emolumenti ipſis Clienti, & Marito, cùm ipſis ſatis ſuperque ſufficiat ſuum jus conſequendum antiqua obligatio: ergo nihil ipſis venderetur, ergo injuſtè reciperetur pretium, &c. At extraneo aliquid venditur, nempè obligatio ratione ipſius, quæ anteà non aderat, &c.

15 Rurſus in ſecunda parte regulæ: Dixi primò: (quoties receptio eſt illicita contra alias Virtutes.) Talis eſt, ſi quis quid recipiat, V. G. contra Temperantiam, ut ſi recipiat pecuniam à te, ut ſe inebriet; Talis, ſi pecunia, quam juſtè recipis à tuo Cenſuario, velis tu uti ad ludendum, fornicandum, &c. non enim obligaberis ad reſtitutionem acceptæ pecuniæ; licèt enim pecces contra alias Virtutes, non tamen contra Juſtitiam. Idem evenit in Hiſtrionibus, & Paraſitis, qui licèt actu peccent contra caſtitatem, turpia, v. g. proferentes, non propterea injuſtè recipiunt mercedem ſui, quamvis peccaminoſi, famulatus.

16 Dixi ſecundò: (quamvis peccatum anteà fuerit contra alias Virtutes.) Talis eſt receptio pretii, quòd habet Faber ob Idolum v. g. edolatum Infideli; eſto enim peccaverit contra Religionem, vel Fidem, adhuc tamen poteſt pretium laboris accipere, & petere; quia hæc acceptio non eſt in ſe contra Juſtitiam. Talis item eſt, quando meretrix accipit pretium pro uſu ſui corporis homini conceſſo; peccavit enim contra caſtitatem, ſed nunc pretium juſtè recipit, petitque ſine peccato; Vendidit enim non quidem peccatum, quod, cùm ſit nihil, invendibile eſt; ſed commoditatem, ſed famulatũ ſui corporis, ſed honorem ſuum, ſed periculum aliquando ſuæ vitæ, quæ ſanè pretio ſunt æſtimabilia. Illud in hoc exemplo nota; publicam Meretricem poſſe, etiam in foro externo, petere pretium ſui corporis; quod prohibetur fœminis honeſtis, hæ enim licèt in conſcientia poſſint petere, & retinere pretium pro actu turpi; tamen à foro externo puniuntur, & in pœnam delicti, privantur pretio, poſt ſententiam.

17 Dixi tertiò: (quamvis peccatum fuerit contra Juſtitiam, &c.) Talis eſt, quando Judex pro ſententia injuſta. Talis, quando Graſſator pro homicidio. Talis quando Uxor pro adulterio jam facto, &c. ut ex dictis liquet.

18 Dixi denique quartò: (poſt impletam conditionem) nam ante ſemper adeſt ſaltem conſequenter obligatio reſtituendi, Det, V. G. Petrus centum aureos Graſſatori, ut aliquem occidat. Dico Graſſatorem antequam impleat conditionem, ideſt antequam hominem occidat, teneri ad reſtituendum illum cenſum. Ita de Lugo *to.* 1. *de juſt. d.* 18 *ſect.* 3. *nu.* 45. *&* 49. Ratio eſt, quia tenetur ex Juſtitia reſcindere hunc contractum, & non ſtare promiſſis; poſita autem reſciſſione, jam nõ habet titulum ex centum retinendi, & conſequenter habet obligationem reſtituendi. Idem dic, ſi pretium acceptum fuit à Muliere ob futuram fornicationem, & à quocumque ob futurum quodlibet peccatum, nam ſemper adeſt obligatio peccandi, atque adeò reſcindendi promiſſionem & cõſequenter reſtituendi. Id quod non ita eſſe, ſi jam peccatum factum fuit, ex ſe patet: nam illud non fuiſſe, non eſt ampliùs in mea poteſtate: Cùm ergo ex alia parte in eo peccato jam patrato inveniatur meus labor, vel quid ſimile dignum mercede, illam non ſum modo dicto defraudandus.

19 Jam verò, ſi res turpis exhibita ſit, pretium autem nondum ſit traditum; ſæpiùs dixi peti illud ſine injuſtitia poſſe: At an negari poſſit, nondum dixi. Id ergo explicatiùs proponamus, & illuſtremus. Promiſiſti Graſſatori, Meretrici, honeſtæ puellæ, Hiſtrioni, Judici injuſto, &c. centum aureos ob turpes actiones ab his reſpectivè gerendas; ii eas plenè exhibuerunt: poteriſne tu iis petentibus ea centum negare, & in conſcientia non ſolvere? Reſpondeo, ex noſtra, communioreque ſententia non poteris. Ita Rebell. Leſſ. Turr. Mald. Sylveſt. Azor. aliique, quos citat ſequiturque Dian. *mox citandus*. Adde Dicaſt. *lib.* 2. *tract.* 2. *de juſt. d.* 6. *d.* 1. *n.* 12. ſi enim promiſiſti, & illi ex ſua parte rem vendibilem poſuerunt; non eſt unde tu ab obligatione reſtituendi liber evadas, excipe ſemper, niſi leges irritaverint pactum, ſeu promiſſionem; ut certè fecerunt in promiſſionibus ſimoniacis. Addit de Lugo *t.* 1. *de juſt. diſp.* 18. *ſect.* 3. *n.* 47. *& n.* 59. ſi negari licitè poſſet pretium pro re turpi, negare etiam juſtè poſſet adoleſcens matrimonium puellæ, qui, ut eam defloraret, illud verè promiſit: jam enim promiſit pro re turpi; & tamen omnes ferè Doctores clamant negare non poſſe.

20 Dixi (ex contra ſententia:) nam non ignobiles Doctores docent neminem teneri ad ſolvendum alteri, quòd pro re turpi illi promiſſum eſt, ſecluſo Juramento, quamvis promiſſarius conditionem plenè poſuerit; Idque in omnibus caſibus, tum ſcilicèt in iis, quæ per leges puniuntur, qualis eſt fornicatio Mulieris honeſtæ, homicidium, adulterium, &c. tum in quibuſcumq; aliis. Ratio eſt (inquiunt) quia promiſſio illa de re turpi patranda fuit nulla, nec ullo modo obligans, utpotè peccaminoſa: quare nec erit ex obligatione ſervanda. Addit Navar. *in Man c.* 17. *n.* 40. dationem, & acceptationem, pro re turpi commiſſa, eſſe novum peccatum, quia eſt approbatio peccati commiſſi. Sed certè hoc dictum Navarri à veritate procul eſt, ut ex dictis colligi poteſt.

Hæc ſententia, quæ probabilis cenſetur à non paucis, Leſſ *l.* 2. *c.* 14. *dub.* 8. *n.* 60. *& c.* 18. *d.* 3. *n.* 2. Dian *p.* 2. *t.* 16 *reſol.* 38. *& p.* 4. *tract.* 4 *reſ.* 27. Navar. Valcut. Comitol. apud Dian. *loco cit.* & multis Canoniſtis apud Azor. *p.* 3. *lib.* 4. *c.* 25. *q.* 2. mihi, & communiter Recentioribus non placet, ob rationem dictam *num. præced.* quia tamen tot viri docti eam nequaquam reiiciunt, nec ego reiicio, ſed aliis melius expendendam relinquo.

21 Di-

Digitized by Google

21 Dictum eſt de acceptatione pretii pro opere turpi: quid pro omiſſione operis turpis, atque adeò pro opere bono? Si v.g. Petrus ſit deditus ludo, ſcortis, blaſphemiis; & ego illi, hæc ne committat, do pecuniam; licitène ille accipere & retinere poteſt, poſito quòd ea non committat? Reſpondeo, licitè poſſe. Ita de Lugo aliis citat. *tom.1. de juſt. d.18. ſect.3. à num.66.* quia quamvis ille aſtringitur ea peccata ex aliis virtutibus non committere; nō tamen ex Juſtitia ſaltem mihi debita: quare ſi omittat in gratiam meam, & ſub nova hac obligatione, juſtè præmium retinet. Si ea peccata non committere deberet niſi ex Juſtitia, nihil à me poſſet accipere, propter hactenus dicta. A me inquam; nam non poſſit ab altero, colligitur ex dictis *num.14.* Nec in caſu noſtro adeſt ſimonia. Ita Vaſquez, apud eundem de Lugo *ibid. n.69.* quia hæc, quæ donantur propter advertendos homines à malo, vel alliciendos ad bonum, gratis donantur, vel ſub conditione, non verò in pretium; quo etiam pacto excuſantur à ſimonia Fideles, quando munuſculis alliciunt Infideles ad Fidem, vel pueros ad Religionis ingreſſum.

22 Porrò ex dictis jam facilè reſpondebis primæ quæſtioni *num.8.* propoſitę. Ante patratum enim ſtuprum, debet virgo reſcindere promiſſionem, & reddere pretium, juxta dicta *n.18.* At eo patrato, poteſt licitè & juſtè illud in conſcientia petere, ac retinere, ut ex dictis præſertim *nu.19.* patet.

Nonnulli (ut id hac occaſione dicam) injiciunt ſcrupulum conjugatæ, quę accepit pecuniam pro adulterio: ajunt enim eam pecuniam deberi ab ipſa (occultè, nè prodatur) tradi Marito, quia Maritus eſt Dominus corporis Uxoris. Ita Molin. Regin. Bannes, aliique apud Dian. *par.2. tom.17. reſ.7.* Sed hos, licèt doctiſſimos, non audio, ut nec audiunt alii nō ignobiles Doctores, Megala Bonacina, Graſſius, Diana eos citans *d. reſol.7.* Ratio mihi videtur eſſe, quia vir non eſt ita Dominus corporis uxoris, ut in illud perfectiſſimum habeat dominium; ſed ſolùm ita, ut illo uti queat in debito conjugali omnibus aliis excluſis; quòd certè non tollit uxori facultatem acquirendi, licèt cum peccato, ex turpi ſui corporis conceſſione. Uxor enim non eſt ſicuti mancipium, quod, quia incapax eſt dominii, quidquid acquirit, Domino acquirit, &c.

Quantum pro uſu corporis juſtè exiget Mulier?

23 Ad poſteriores autem quæſtiones, quæ hujus pretii taxam inquirebant, communis reſponſio eſt: ſpectatis omnibus, id eſt perſonę nobilitate, pulcbritudine, ætate, honeſtate. &c. eſſe id decernendum; plus enim meretur honeſta, & nemini pervia, quàm omnibus obvia, &c. Verùm ad hanc reſponſionem animus, qui explicatius aliquid, & magis determinatum deſiderat omninò acquieſcit.

24 Diſtinguunt nonnulli: Vel enim ſermo eſt de Meretrice, vel de fœmina honeſta. Meretrix (ait de Lugo *t.1. de juſt. d.18. ſect.3. nu. 47.*) non poteſt jure petere, vel accipere niſi quantū plus minus ſolet ipſa eadem à cęteris conquirere; Hæc enim eſt emptio, & venditio inter illam & Amaſium: hic dat pretium, illa uſum corporis; cùm igitur conditio emptionis, & venditionis juſtæ requirat, ut pretium ſit illud, quò cōmuniter res venditur; ita erit & hic. Quare ſi Meretrix dolo fingens ſe eſſe honeſtam, cùm tamen talis in communi opinione non ſit; vel fingens ab aliis multum accipere, plus notabiliter accipiat, obligabitur exceſſum reſtituere; niſi fortè ex circumſtantiis colligat eſſe liberalem donationem Amaſii; quam ego tunc adeſſe pręſumerem, quando is ſpontè & non exactus à meretrice, tātam vel tantam mercedem porrigeret. De promiſſione nimis prodiga, vide quæ dixi, *cùm de Juramento*.

25 At verò fęmina honeſta poteſt petere & ſumere quātū ei placet. Ratio eſt, quia in his ſimilibus rebus, quæ pretio ſtatuto, vel vulgari carent; tanti res poteſt vendi, quanti eam æſtimat, qui vendit. At puella honeſta plurimi poteſt ſuam honeſtatem æſtimari. Unde vides meretricem, de qua *num. præcedenti* fuit locutio, potuiſſe initio ſuę proſtitutionis plus accipere; at ubi tanto vel tanto pretio honeſtatem ſuam ęſtimavit, huic ęſtimationi debet ſtare, ſecus venderet ſupra æſtimationem.

Hæc ex de Lugo. Fateor hanc diſtinctionem eſſe probabilem; ſed quoniam non improbabilis eſt ſententia (afferenda *infra lib.8. tr.3. c. 7. §.4. n.20.* ex Valent. Tolet. Sà, ubi reſpōdebimus arg. allato à de Lugo) dicens in rebus, quæ non ſunt victui, ac veſtitui, & his ſimilibus neceſſaria, quemlibet poſſe rem ſuam vendere, quanti ſine fraude poteſt: ſic enim conceditur, Falconem, Canem Venaticum, Gemmam tanti vendere, quanti quis poteſt; quia hæc ſunt ad delitias, non ad neceſſitatem: cur etiam id non ſit ſentiendum de meretrice, quæ uſum actualē ſui corporis velit huic vilius, huic carius, ut ei libet, ſine dolo vendere? Addidi (ſine dolo,) nam ſi mendaciis utatur & fallaciis; non illa ſolùm meretrix, verùm etiam quęcumque alia honeſta, ſimilibus utens, paris erit injuſtitiæ rea.

Deflorator Virginis, vi, metu, &c.

26 Si Virgo vi, fraude, metu injuſto, aut reverentiali, addunt Torrianus, aliique Dian. *p.1 tract.16. reſol.48.* preces importunas; quas tamen ego non addo, cum Vaſquez, Petro Navarr. aliiſque, quos citat. ſequiturque Dicaſt. *lib.2. de juſt. tract.2. d.7. d.9. num.117.* preces enim, ut & blanditiæ augent voluntarium, non imminuunt, niſi ſint à Superiore, cui reverentia debetur: (nam tùnc res tranſit in metum reverentialem) ſi Virgo, inquam, vi, &c. florem ſui corporis deperdidit, obligatur ſtuprator ſub diſtinctione, vel eam ducere, vel damnum reficere dote, ſeu pecunia; vel curando, ut æquè benè nubat, ac ſi fuiſſet intacta. Ita DD. apud de Lugo *tom.1. de juſt. d.12. ſect.1. nu.11.* quibus adde Dicaſtill. *l.c. num.109.* alios citantem. Ratio eſt, quia ſic ſatis compenſatur injuria. Simile quid debet, ſi ſolùm quis oſculatus eſt vi puellam cum ejus infamia, &c. debet enim reſarcire quantitatem damni. Quare ſi ſufficiēter refecit, vel reficere detur pauca pecunia, ſuperaddendo V.G. nonnihil doti, quam illa virgo aliunde poſſidet; nō tenetur in conſcientia nec ducere, nec integrè dotare: Cùm enim radix hujus obligationis ſit ſola injuria; (nam ſi affuiſſet promiſſio, alia eſt ratio, de qua *mox*) profectò injuria compenſata, nihil ſupereſt obligationis. Nam propterea, ſi deflorator illam vi defloratam ducere velit, illaque tunc ad matrimonium conſentiat; ſatis etiam injuriam reficiet, nec erit pecunia ulla ſuperaddenda.

27 Quòd ſi ſtuprator pecunia, vel alia via careat, qua damnum reficiat, obligabitur ne invitus illam ducere? Reſpondeo eſſe diſtinguendum cum de Lugo *ibid. nu.18.* Si enim non eſt magnus exceſſus inter ipſum, & ipſam, obligatur; quia Juſtitia urget omnibus competētibus viis reſarciri damnum; At ſi eſt magnus exceſſus, vel aliquid grave adſit ex illis, quæ ſolent ſponſalia ritè diſſolvere, non obligabitur deflorator, ſolùm tenebitur alias vias compenſandi quęrere, ſi eſt ſpes illas inveniendi. Ratio eſt, quia nec etiam alia debita neceſſariò ſunt reſtituenda, quando longè plus expendere opus eſt, quàm ſit valor ipſius debiti, ut dicetur infra *lib.10.4. c.1. §.8. n.3.*

28 Olim duo virginum violenti ſtupratores, ſed ſine promiſſione matrimonii, acceſſerunt ad me; quorum alter deperibat defloratam ducere, at illa pęnitus recuſabat. Contrà, alter (ut ſunt hominū propenſiones, affectuſque diverſi) nolebat defloratā ducere, at illa enixè cupiebat: interrogabant ergo, quid in conſcientia faciendum?

29 Pro reſponſione non potui ad defloratæ, ac deflorantis diſparitatem recurrere, eque enim erant nobiles diviteſque; quare abſolutè decernēda controverſia fuit. Dixi in utroque caſu pecunia, ſeu dotis augmento eſſe injuriam compenſandam. Non enim virgo, in priore caſu, ex Turrian. *diſp.30. dub.2. n.15.* debet ſine debita ſatisfactione remanere, & ex alia parte, eadem non poteſt cogi ad Matrimonium, quòd omnes Sacri Canones clamant, oportere eſſe omninò liberum; adde, iniquum eſſe eam puellam, quæ paſſa eſt injuriam ſtupri, obligari ad patiendam aliam majorem involūtarii matrimonii. Pari modo, in poſteriore caſu, ex Leſſ. *l.2. c.10. dub.2. nu.3.* deflorator non poteſt cogi ad contrahēdum matrimonium cum puella, quàm ipſe reſpuit, modò pecunia, vel alia via illi ob damnum virginitatis læſæ provideat, ſibi enim tunc virgo imputare debet, ſi eam compenſationem nolit admittere. Ratio eſt, quia Matrimonium etiam ex parte Sponſi liberum eſſe debet: & ſtuprator, ut modò dixi, non habet obligationē abſolutam ducendi, ſed ſolùm ſub diſtinctione, ſcilicet, vel ducendi, vel dotandi; idque non ad electionem liberam virginis, ſed ad ſuam, modò damnum integrè reſarciat. Scio, aliquos in hoc ſecundo caſu obligare ſtupratorem ad ducendū. Ita Azor. *t.3. l.3. c.5. q.4. & 13.* ſed illis propter dictam rationem aſſentiri non debeo.

30 Aliam item diremi litem. Aſſerebat adoleſcens quidam puellam à ſe vi cognitam non fuiſſe virginem, ipſa contra virginitatem ſuam conſtanter proclamabat: Addebat, eſto non fuerit, at certè ab omnibus ſemper virginem ſe fuiſſe putatam.

31 Reſpondi, in dubio puellam præſumi virginem, quare niſi certò ſciat deflorator illam non eſſe talem, virgini fidem habendam, & conſequenter reſarciendam: vide, quæ *lib.1. in dec. c.3. §.7. v. virgo.* in hanc rem notavi: ubi etiam dixi, dubio exiſtente an metus, ſeu dolus, immò & an promiſſio interceſſerit in ſtupro, quid decernendum?

32 Ad id, quod addebatur, reſpondi: ſi copula occulta fuit, liber à reſtitutione adoleſcens eſt. Ita de Lugo *tom.5. de juſt. d.12. ſect.1. num.35.* lege Dicaſt. *loc. c. num.146. & ſeqq.* quia ex una parte clauſtrum virginitatis non ipſe, ſed alius abripuit; & ex alia, damnū aliud quod huc pertinent, non potuit evenire fœminæ ex copula illa occulta. At ſi per adoleſcentis culpam eſt patefacta violatio, unde difficultas major orta ſit ad nuptias; reſtitutionem deberi juxta ſupradicta, meritò docent Vaſquez, Turrian. Azor. & alii apud de Lugo *cit. num.15.*

Deflorator Virginis cum promiſſione Matrimonii.

33 Vel vera fuit, & ex animo promiſſio, vel ſolùm fictis verbis fallax: utraque ſuis ſcatet non vulgaribus difficultatibus.

Promiſſio vera.

34 Si fuit vera promiſſio, multò magis ſi jurata, defloratorem obligari ad nuptias celebrandas, atque ad Matrimonium conſummandum, niſi legitima accedat excuſatio, certum eſt. Ita Vaſq. *de reſt. c.3. §.2. dub.6.* Leſſ. Regin. Sanch. Coninch. aliique quos citat, & ſequitur de Lugo *loc. mox cit.* Etiamſi Votum Caſtitatis (ut item Religionis) poſt promiſſum Matrimonium emiſerit, immò etiamſi antè: Lege de Lugo *t.1. de juſt. d.12. ſect.3. per totum.*

Ratio eſt, quia is fuit contractus onerosus in hunc modum; *Pro-*

Digitized by Google

miſto conjugium, ſi des uſum corporis; Si ergo illa uſum conceſſit: conjugium tu exequi omninò debes, nec potes (quamvis voveris) deliberatè de Religione, ne intra bimeſtre quidem; ſed debes, ut dictum eſt, conſummare: quia regulariter promiſſio de ducenda uxore, hoc importat, & non ſolùm, conſenſum de præſenti adhibere, & nil prætereà: quid enim utile eſſet conjugi ejuſmodi conſenſus, ſi deinde relinquendus eſſet? Dixi (regulariter:) ſi enim in aliquo rariſſimo caſu per ſolum Matrimonium ratum, & non conſummatum, totum damnum violatæ puellæ reſarciretur; poſſet, ex de Lugo *loco cit. num.* 49. locum habere ſententia illorum, qui dicunt ſufficere huic matrimonium ratum. Ita Baſilius Pont. *lib.* 6. *de matr. c.* 12. *num.* 9. apud Dianam, *p.* 3. *tom.* 4. *reſol.* 403. & tunc obligabitur is non conſummare, ſed ad Religionem evolare, quam vovit.

35 Neque obſtat noſtræ ſententiæ Votum ſive ſubſequens, ſive etiam præcedens dictam promiſſionem; nam dicta promiſſio ex juſtitia ſervari debet virgini (immò etiam Viduę bonæ famæ, ſub promiſſione ſimilis matrimonii violatæ) quod debitum oritur ex delicto deflorātis. At vota illa ſunt ex mera promiſſione. Et certè communis eſt opinio, debita ex delicto prius eſſe ſolvenda, quam debita ex promiſſione gratuita. Sicuti igitur ſi eleemoſynam centum aureorum promittas Eccleſię. & deinde fureris, vel anteà furatus fueris ſimilia centum à Petro; prius deberes reddere alienum ipſi Petro, quàm ſolvere Votum Eccleſiæ. Ita in caſu noſtro, &c. Si Votum erat notum fœminæ, nō propterea vir excuſari à matrimonio poteſt: quia puto iſ tunc fœmina putare de illo Voto (ut ſolet) fore, ut peteretur diſpenſatio. Scio à Diana *p.* 3. *tr.* 14. *reſ.* 38. putari probabile hunc voventem, ante promiſſionem matrimonii factam defloratæ, debere Votum ſervare; quia urget prior promiſſio facta Deo. Verùm an id ſit probabile, penes ejus authoritatem ſit.

36 De hoc autem Caſtitatis voto omninò peti debet dicta diſpenſatio, non quidem ex Leſſ. *l.* 2. *c.* 10. *dub.* 4. *n.* 34. quaſi ſit neceſſaria diſpenſatio ad contrahendum, & ad reddendum debitum; jam enim diximus non eſſe obligationem ſervandi hæc vota in concurrentia dictæ promiſſionis, idque in favorem violatæ, ſed ut vir poſſit petere debitum, & poſt mortem uxoris aliam ducere.

37 Dictum eſt *numer.* 34. (niſi legitima accedat excuſatio) nam etiamſi fuerit jurata promiſſio, excuſabitur, ex Sanch. *lib.* 1. *de matrim. d.* 10. *nu.* 4. ſed eſt contra Molin. *d.* 106. *nu.* 4. Primò deflorato ad non ducendam defloratam, ſi ſuperveniat aliquod impedimentum dirimens, de quo obtineri diſpenſatio non poſſit; nam ad impoſſibile nemo tenetur. Si tamen poteſt, certè impetrare omninò debet; quia debitor ſemper obligatur ponere media ſaltem ordinaria ad ſolvendum creditori. Quis enim non obligabit Artificem ad laborandum ſecundùm ſuum ſtatum, ut furto ablata reſtituat? Quid, ſi impedimentum hoc dirimens præceſſit promiſſionem? Reſpondeo eodem modo. Ita de Lugo, *loco cit. ſect.* 4. licèt contrarius ſit Sanch. *lib.* 5. *de matr. d.* 5. *num.* 26. quando promiſſio fuit abſoluta, nulla facta mentione petitionis diſpenſationis, ſed ſolùm data fide de matrimonio. Si enim impedimentum eſt diſpenſabile, debet à ſtupratore ejus diſpenſatio obtineri; ad hoc enim ſe obligavit promittens matrimonium; vel certè ſi fictè promiſit, reſarciat damnum, dando dotem competentem: ad id enim ſaltem obligat deceptio. Solùm non obligabitur, quando fæmina ſe ipſa decepit; ſciebat enim V. G. impedimentum, & prudenter advertere poterat fictum animum ſtupratoris, qui non intendebat diſpenſationem petere; quam tamen ſui deceptionem rarò eſſe in Mulierculis, notabo mox *n.* 46. in ſimili: Non obligabitur etiam, quando ipſe ſtuprator inculpabiliter ad eam neceſſitatem petendi diſpenſationem non advertit: vel impedimentum ei cognitum erat, & ex alia parte ejus verba non ſignificabant promiſſionem de diſpenſatione petenda. Tunc enim (ut etiam in præcedente caſu) abeſt vis, vel fraus ſtupratoris. At ſi ſignificabant, licèt ipſe non adverterit; tamen, cùm re ipſa dederit cauſam deceptioni, obligabitur ſaltem damna puellæ reſarcire: ſi non matrimonio, quòd non promiſiſſet, ſi advertiſſet; certè ſubſidio dotis, quo reſarciatur deceptio.

38 Excuſabitur ſecundò deflorator, ſi Mulier fornicetur poſteà cum alio, vel ſimile quid dignum divortio committat. Ita Diana *part.* 3. *tract.* 6. *reſ.* 33. ſi enim hæc, matrimonio jam contracto, ſeparationem concedunt; multo magis concedent non contrahere.

39 Excuſabitur tertiò: Si ex tali matrimonio probabiliter timeatur oriturum magnum ſcandalum, vel fore malum ejus exitum per rixas, diſcordias, &c. Sicuti enim hæc diſſolvunt ſponſalia; ita & promiſſionem, de qua loquimur. Quare lege Sanchez, qui docet, quantum hoc ſcandalum, & ſimilia eſſe debeant, ut diſſolvantur ſponſalia; nam illa etiam hic uſui erunt.

40 Excuſabitur quartò: Si ſe virginem finxit mulier; tunc enim fiet compenſatio, ut ſicuti mulier virum decepit fingendo ſe eſſe intactam, ſic vir non obſervando promiſſionem matrimonii. Quòd ſi vir ex ſe credit illam virginem, & ideò verè promiſit: certè non erit obligatus ducere, quia ipſe virginem volebat, & ſub hac conditione promiſit: An obligetur compenſare damnum Mulieri, ex ipſa copula illatum? Reſpondeo: hoc (ſaltem occulta exiſtente copula) vix ullum ſolet eſſe, ſolùm igitur remaneret obligatio reſtituendi pretium pro ipſa copula, ad quam in gratiam viri conſenſit mulier: ſed fortaſſe communiter hujuſmodi ſemihoneſtę mulieres ſuū corpus ſolùm concedentes ob promiſſionem matrimonii; niſi expreſsè putant, quòd rarum eſt, remittere videntur copulæ pretium.

41 Excuſabitur Quintò: Si vir puellam tetigit dumtaxat, quamvis tactibus impudicis: cùm enim ipſe promiſerit, ut ſupponimus, conjugium propter copulam, non debebit ex ſolis tactibus. Quòd ſi actus cogniti ab aliis fuerint (tale eſſet oſculum publicum,) & inde infamia nata ſit contra virginem; erit diſtinguendum. Vel enim promiſiſti matrimonium tactui, & copulæ; copulam autem non obtinuiſti ſive tua, ſive virginis, ſive utriuſque cauſa; & tūc non obligaris ad nuptias. Ita Sanch. *l.* 1. *matr. d.* 10. *n.* 14. quia non eſt poſita principalis conditio; obligaris tamen ad damnum, quod fortè ex tactibus ortum eſt, ut ex ſe patet. Vel promiſiſti matrimonium ſolo tactu, V.G. oſculo: & tunc puto te obligari ad eam ducendam, propter pactum jam initum. Sicut enim ſi vir ſuperioris dignitatis promiſit virgini, ut illam defloraret, matrimonium; eam debet ducere, non obſtante illo exceſſu, ex de Lugo, *l. c. ſect.* 2. *n.* 32. quia tunc ratione promiſſionis debitus eſt totus ille exceſſus: ita in caſu noſtro, &c.

42 Ex alio capite puto etiam eſſe probabile, virum hunc ſolùm tāgentem puellam, & Matrimonium promittentem: ut item virum illum excedentem dignitate, non obligari regulariter ad eam ducendam, ſed ſolùm ad damnum compenſandum. Quando enim (ait Leſſius *l.* 2. *c.* 18. *d.* 1. *n.* 9.) aliquid prodigè promittitur, excedens valdè valorem rei quæ petitur, non cenſetur velle ſe aliquis obligare, niſi quantum operis valor exigit: quare, cùm in caſibus noſtris matrimonium valeat plus, quàm tactus ille, vel quàm illa virginis infirmæ copula, non cenſebuntur illi viri ſe ad illud obligaſſe. Notanter dixi (regulariter) nam ſi verè promiſerunt animo ſe obligandi, non video, unde poſſint hi à ſervanda promiſſione reſilire: pręſertim quia honeſta mulier poteſt ſuum corpus juſtè vendere, quantum ipſi placet, ut ſuperiùs *n.* 3. §. 15. diximus ſatis.

Quando deflorator vult promiſſionem ſervare, & virginem ducere, illa verò vel parentes recuſant, an obligetur, alia via damnum reficere, dicam mox *n.* 48.

Promiſſio deflorationis ficta.

43 Quamvis fictè, & ſine animo ſe obligandi promiſerit quis mulieri violatæ matrimonium; tamen obligabitur ad reſarciendum totum damnum; quia ejus damni per illam fictionem ipſe violator cauſa eſt. Ita DD. cit. & paſſim. Nec obſtabit votum, ſive ſubſequens, ſive præcedens. Ita de Lugo *tom.* 1. *de juſt. d.* 12. *ſect.* 3. *n.* 47. & 48. ut ex dictis *nu.* 35. colligi poteſt. Idem puto, ſi fictè quis de præſenti Matrimonium cum aliqua contraxit, & ſub eo prætextu violavit. Idem denique, etiamſi per promiſſionem fictam ſolùm extorſerit oſcula, & tactus; ſemper enim damnum illatum reſarciri propter dictam rationem debet, etiamſi ea virgo non fuerit, ſed mulier honeſta, &c. Ita idem *ib. n.* 48.

44 Difficultas ergo ſolùm eſt, An ſatis ſit, ſi violator tunc reſarciat alia via æquivalenti, non autem Matrimonio, quod fictè promiſſum eſt. Et communis ſententia eſt non eſſe ſatis, ſed matrimonium contrahere omninò debere. Ita S. Th. *in* 4. *diſt.* 47. *q. unica, art.* 2. *ad* 4. aliique multi apud Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 10. *nu.* 2. contra Præpoſitum allatum à Diana, *p.* 1. *tr.* 14. *reſ.* 32. Ratio eſt, quia perſonalis fuit licèt ficta promiſſio, de ſua ſcilicet danda perſona; ergo in hac perſonali obligatione jus obtinuit decepta; ergo cùm hæc poſſit ſervari, injuſtitia Mulieri fieret, ſi poneretur in ęquivalenti: ſicuti ſi tibi jus eſt in hoc numero equum; non fit juſta ſatisfactio in pecunia, vel in ęquivalenti.

45 Non deſunt tamen hic ſuæ excuſationes. Primò, quando ſupervenit impedimentum irreparabile; Secundò, quando mulier fornicatur cum alio: Tertiò, quando timetur ſcandalum, & malus matrimonii exitus: Quartò, quando mulier ſe virginem finxit: Quintò, quando habentur ſoli tactus, de quibus vide *dicto nu.* 41. & 42. hic proportionaliter applicanda; Sextò, excuſant communiter Doctores, quando tantus fortè eſt exceſſus inter promittentem & promiſſariam, ut facilè potuerit fœmina vilis V. G. cognoſcere fictionem viri admodum digni. Ita S. Thom. *l. c.* Sanch. *l. c. n.* 10. Vaſq. *de reſt. c.* 3. §. 1. *dub.* 3. *nu.* 19. Huc etiam pertinet, quando vir iis verbis ambiguis utitur in promittendo, ut facilè appareat ab ipſo velle fœminam decipi.

46 Quoniam verò iidem Doctores fatentur, fœminam facilè decipi non culpa ſua, ſed fragilitate ſexus, ac judicii minus perſpicacis; unde, tunc non poſſe fictè promittentem recurrere ad hanc excuſationem: ideò puto vix in praxi excuſari ex hoc capite violatorem: Et Boſſius *de contr. matr. ſ.* 2. *n.* 63. quidem nunquam hanc excuſationem eſſe legitimam pluribus probare contendit. Si tamen in raro caſu deceptionis ſibi ſola cauſa eſt mulier; ſibi imputet, nec violator ad Matrimonium obligabitur.

47 Quid, ſi mulier non cognoſcebat illum Virum adeò excellere, obligabiturne Vir ille fictè Matrimonium promittens ad illam ducendam? Reſpondeo; ſi fictè promiſit (nam ſi verè, dixi *ſuprà nu.* 41. *fine*) non videtur obligandus, niſi ad reſarciendum damnum per ęquivalens. Ita Sanch. *ibid. num* 21. de Lugo, *l. c. ſect.* 2. *nu.* 32. Ratio eſt, quia ex una parte non obligatur ipſe ex vi promiſſionis; ficta enim illa fuit: & ex alia, ſi Mulier exceſſum dignitatis non cognovit, non conſenſit Viro ſub ratione tantæ dignitatis; ergo non poteſt matrimonium

tam

tam dignum exigere, ſemper enim haberet plus quàm ei deberetur. Sufficit ergo, ſi ei alio modo recompenſetur.

48 Petes hic denique, An teneatur deflorator reſarcire damnum alia via, ſi is velit defloratam deducere, ſed ipſa abnuat; vel ea volente, abnuant efficaciter ejus parentes?

Reſp. ſi nolit ipſa, ad nihil deflorantem obligo, ſive ex animo, ſive ficta tergiverſatione ſpoponderit. Ita de Lugo *l.c. n.*28. quia vir conjugium promiſit, non aliud. In uno caſu eum obligarem reſarcire damna, quando vir finxit ſe melioris notabiliter conditionis, quàm fuerit Mulier: tunc enim hæc decepta fuit, & jure nunc tanquam indignum eum reſpuit. Ergo illi ſtuprator debebit damnum, ratione deceptionis exortum, reſarcire. Quòd ſi nolint parentes, tunc aliqui non improbabiliter obligant ad reſarcienda damna alia via; quia non æquum eſt virgine ſine ſua culpa irreparatam remanere. Ita Sylveſt. Navarr. aliique, quos refert Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 10. *n.* 13. Vaſq. *l.c. ſ.* 1. *dub.* 3. *n.* 22. Sed certè probabile etiam eſt, cum Sanch *l.c.* De Lug *l. c. n.* 29. nec tunc obligari ad aliquid ſtupratorem: quia ipſe ſolùm obligatur ad id, quòd fictè, vel verè promiſit; ſolùm autem conjugium promiſit. Illud ex ſupradictis *n.* 37. noto: ſi facilè vir parentes inducere poſſet, obligari ipſum ad illorum aſſenſum obtinendum; quia qui aliquid promittit, promittit etiam implicitè ordinaria media ponere, quæ faciunt ad adimplendam promiſſionem.

Dubium incidens.

De muliere fictè copulam promittente.

49 Ex ejuſmodi promiſſione n[illegible]m obligationem induci, ex ſe patet; tum quia promiſſio vera non eſt; tum quia etiamſi eſſet, deberet, ut dixi ſuprà, *c.* 1. §. 3. *n.* 18. reſcindi, utpotè de peccato committendo. Illud ergo hic explicandum eſt, An ſi mulier accepit munera ab Amaſio, obligetur reſtituere? Et reſtituere quidem obligabitur, ſi accepit ex pacto futuræ copulæ, pacto inquam ſive explicito, ſive, ut ſæpè in hac materia evenit, implicito; quia tunc pari modo obligatur reſcindere pactum. Verùm ſi ſine pacto, ſed ex liberalitate Amaſii accepit, qui eam iis muneribus allicere tentabat, ſpe concepta de copula; duæ ſunt difficultates: Altera, an mulier ea ſine peccato accipiat? Secunda, an accepta reſtituere teneatur?

50 Ad priorem. Puto in praxi, & communiter non ſolum Mulierem indecorè ea recipere, ſed etiamſi Mulier verbis dicat, ſe recipere, ſed nolle conſentire; tamen re ipſa fovet amorem alterius, qui ſemper in praxi putabit, admiſſo à puella munere, faciliùs eam expugnari poſſe. Quòd ſi in rariſſimo caſu id non eſſet, & donatio Amaſii ex parte ſua jam completa ſit, ut ſi Amaſius eam rem dederit ſeu conſignaverit Mediatori inter ipſum, & puellam: mera acceptio Mulieris non eſſet ex hoc capite peccaminoſa, non eſſet cauſa illicitæ donationis; quia hæc jam ſupponitur completa, & ex alia parte jam ſupponimus, nullam eſſe cooperationem cum alterius peccato.

51 Unum nota: certam moraliter tibi debere eſſe pravam mittentis munera voluntatem; ſecus, licitè recipis, quia non præſumendus eſt, niſi conſtet delictum velle committere.

52 De Lugo, *tom.* 1. *de Juſtit. diſt.* 18 *ſect.* 3. *num.* 51 excuſat etiam aliquando à peccato Mulierem, quæ ſcit animum depravatum mittentis munera, ſed munera ipſa id ex circumſtantiis non ſignificant: poſſent enim (inquit) ex titulo Affinitatis, vel honeſtæ amicitiæ mitti. Adde & titulo futuri matrimonii: qua ratione concedit in Aula Regis Puellas nobiles poſſe obſequia, & munera nobilium Juvenum acceptare; ſolùm enim ſic ſignificatur ſervitus illis nobilibus fœminis debita, vel deſiderium nuptiarum; non verò turpe commercium. Illa igitur puella non cenſetur aſſentiri inhoneſtæ juvenis intentioni, ſed indifferenti illi obſequio duntaxat. Hactenus ex illo. De hac lege noviſſimè Thomam Hurtadum debito benigniùs loquentem, *part.* 1. *tract.* 1. *cap.* 5. *reſ.* 10. Verùm non acquieſco, quando de depravata voluntate mittentis puella certa eſt. Fateor enim poſſe illa munera mitti ex illis honeſtis; ſed nunc de facto cognoſcuntur mitti ex inhoneſtis, & ex intentione mala, quam fovere ex recipiendo, mulieri nullo pacto licet. Praxis igitur illa Aulica ſolùm in culpa incerta, & dubia admittatur, explodatur in peccato certo. Poſſet etiam puella non rejicere publicè illa munera, quando ſi puella malam juvenis intentionem occultam, eum ejuſdem juvenis infamia propalaret. Sed quia prædictis nobilibus, qui ſolent de ſuis amoribus gloriari, ea mala intentio infamiæ non vertitur; ideò regulariter ejus munera poterunt, & debebunt in prædicto caſu non admitti.

53 Ad poſteriorem, Ajo, Mulierem ſic accipientem non obligari ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia recipiendo non peccavit contra Juſtitiam; jam enim liberaliter dedit Amicus, ſciens, ut ſupponimus, Mulierem neque explicitè, neque implicitè ea acceptare cum pacto copulæ. Liberalitati autem, non ex Juſtitia, ſed ex gratitudine, ſine obligatione reſtitutionis, datur retributio. Quare ſi ſua ſpe fruſtratur Amaſius, ſibi, ſuæque credulitati imputet: Sicuti quando quis inſervit, vel munera gratis Principi, vel Epiſcopo, intentione conquirendi dignitatem, vel beneficium, quòd deinde non confertur, Principem nullo modo ad reſtitutionem urget, ſed ſuam inanem ſpem meritò deplorat.

CAPUT VI.

§. I. *De Raptu.*

1 IN *Methodo Confeſſ. lib.* 2. *c.* 7. §. 9. ſic habes. In duobus differri Raptus à Stupro. Primò, quia Stuprum ſemper eſt cum virgine, at Raptus eſt de quacumque Muliere, immò etiam puero, qui ſanè Raptus eſt omnium turpiſſimus.

2 Secundò, Stuprum ſolùm dicit ad violentiam, vel ad ſummum fraudem: at Raptus præter violentiam addit abductionem. Ita Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 30. *c.* 6. & me citato à Diana, *par.* 9. *tract.* 8. *reſ.* 2. citatiſq; etiam Hurtado, Præpoſito, aliiſque. Eſt enim Raptus peccatum luxuriæ, quo perſona aliqua abducitur cum violentia, ad turpem actum cum ea exercendum. Addit igitur malitiam contra Juſtitiam, atque adeò ſpecialiter confitendam.

3 Abductio Sponſæ de futuro, ut item Sponſæ de præſenti, id eſt conjugis per duos menſes ante conſummationem Matrimonii, ad quòd conſummandum prædictum tempus conceditur; Abductio, inquam, ejuſmodi Sponſarum, ſi eſt ad finem ritè complendi matrimonium, non eſt raptus. Ita Filliucius, *ibid.* quia, etiam repugnantibus Parentibus, non eſt abductio ad id, quod eſt prohibitum: ſed ſi eſt ad illicitum finem, explendæ ſcilicet libidinis; erit Raptus, ſpeciatim in Confeſſione manifeſtandus.

§. II. *Additio.*

1 AD Raptum tria ex dictis requiruntur. (Lege fusè Sanc. *l.* 7. *de matr. diſt.* 12. *&* 13. Leſſ. *l.* 4. *c.* 3. *dub.* 9. alioſque) Primò, vis illata: Secundò, finis inhoneſtæ libidinis, in qua includitur finis Matrimonii contrahendi; nam eo modo, id eſt violenter Matrimonium velle, inhoneſta libido eſt. Tertiò. Abductio. Nonnulla addamus de ſingulis.

Vis illata.

2 Quare ſi vis inferatur renitenti mulieri cuicumque, etiam non virgini, quamvis Parentibus volentibus, vel tum muliere, tum parentibus invitis, vel ſolis invitis parentibus ipſa muliere conſentiente, ſemper erit raptus explicandus in Confeſſione, quia ſemper in prædictis modis præter malitiam luxuriæ adeſt malitia violentiæ, quæ eſt contra Juſtitiam. Nomine Parentum hîc veniunt quicumque ſub ſua poteſtate Mulierem fortè habent, Pater, Tutor, Curator, Maritus, Sponſus, Amici, Conſanguinei, &c.

3 Petes hac occaſione. Qua ratione ſe geret Mulier, ne peccet, quando vis illi infertur? Reſp. ex Sà *Verb. Luxuria, n.* 16. *Quæ ab aliquo opprimitur* (inquit) *non tenetur ad ſui defenſionem illum lædere. An verò teneatur clamare, & reſiſtere, quantum poſſit ſine periculo vitæ & famæ, non convenit inter Doctores. Ego iis accedo, qui reſiſtendum putant.* Hactenus Sà. Ego verò non ſolùm iiſdem accedo, verùm etiam puto tutum nullo modo eſſe non accedere. Ratio eſt, quia ſecus Mulier cooperaretur cum alieno peccato, eſto certiſſima ſit ſe propriæ delectationi non conſenſuram.

4 Sed quid, ſi reſiſtere nequeat? Reſp. ex Toleto *lib.* 5. *c.* 11. *n.* 10. *Si fœmina* (inquit) *cogeretur ad turpem actum, dummodo iſta interius non conſentiret actui, quamvis pateretur ab altero, & ſentiret etiam delectationem, ſed ſine conſenſu in ipſam, non peccaret, nam agens abſque conſenſu, non agit, cum conſenſu autem eſt mortale.*

5 Quid denique? facilène credam fœminæ, ſe vi oppreſſam non conſenſiſſe? Reſp. ex de Lugo, *tom.* 1. *de Juſtitia, diſt.* 10. *n.* 199. *In praxi* (inquit) *difficilè credendum eſt violentam oppreſſionem, & abſque culpa ex parte fœminæ. Rariſſimum enim eſt, quòd ſi velit, non poſſit aliquo modo reſiſtere, & violationem impedire; ſed ob metum, ob animi imbecillitatem, & aliquando etiam ob latentem laſciviæ affectum, quem manifeſtare amico erubeſcunt, conſentiunt fœminæ, ſaltem invitæ; qui tamen conſenſus, licèt ex parte involuntarius ſit, ſufficit ad peccatum grave; quem conſenſum, ſicut & congreſſum ipſum debuiſſent virili fortitudine impedire: & rariſſimè contingit virum delectationem turpem ab invita omnino & reluctante captare velle.* Hæc de Lugo. Cùm autem audis mulierem impedire potuiſſe; intellige, illam debuiſſe apponere non ſolùm negativam reſiſtentiam, ſed verò poſitivam, id eſt motum, & agitationem corporis, quantum poteſt. Si enim quieta ipſa remaneat, jam cooperatur peccato alterius; nihil enim ille alter à fœmina quærit, niſi quietam congreſſus ſe præbere. Quòd ſi propter ſuum motum, ſemen viri extra vas emittatur, invadenti imputabitur, non ipſi jure reſiſtenti: & notat *ibid.* de Lugo, ipſam non poſſe ſeminare, quamvis viro ſeminante: quia ad id nullum jus habet, quare quantum poteſt ei ſeminationi reſiſtendum eſſe:

Finis inhoneſtæ libidinis.

6 Si ergo eſt ad alium finem, ut ſi raperetur puella, ut fieret ſerva: Plagium eſſet, & vocaretur, quòd eſt ſpecies furti, non raptus.

Abductio.

7 Hinc ſi per vim ſine abductione de loco ad locum fœminæ quis copuletur, peccabit quidem peccato contra Juſtitiã ſpecialiter eõfi-

rendo, ſed propriè raptum non committet. Ita *ſuprà* §. 1. *n.* 2. Idem dic, ſi per fraudem: Nam dolus, & fraus, & violentia æquipollent, *leg. unic. §. & ſi quidem, verſa pœnas autem, cap. de rapta Virg.* cum perinde fiat injuria contra Juſtitiam. Pari modo ſi eamdem cognoſcas per vim ducendo de uno cubiculo ad aliud, vel de loco ad locum non valdè diſtantem in eadem domo, ſeu prædio, non diceris propriè rapere, licèt violentiam ſpecialiter confiteri debeas; quia non eſt vera abductio illa, quæ Mulierem diverſum moraliter locum non transfert.

8 Si mulier rapit, abducatque virum, etiam ad finem libidinis, non eſſe propriè raptum docent meritò non pauci apud Sanchez citatum: Ita ipſe Sanchez, Gaſpar Hurtadus, Præpoſitus, Pontius, Reginaldus, aliique apud Dianam, *part.* 10. *tract.* 16. *reſolut.* 82. contra Marantam, Averſam, Martinum. Sed id intellige quoad pœnas *mox* dicendas, quæ ſolùm fulminantur in viros rapientes fœminas, non contra: nam cœterùm, ſi verè adfuit violentia, adfuit & malitia contra Juſtitiam; quare cùm adſit etiam vera abductio, ut ſupponimus, non eſt, unde negandum ſit, illum eſſe, quoad culpam, raptum.

9 Hæc quoad culpam. Quoad pœnas, ſive quæ ſunt in corpore Juris Canonici, *cap. Raptor.* 33. *capit. ſtatutum* 27. *q.* 2. ſive in Tridentino, *ſeſſion.* 24. *cap.* 6. *de reform. matrim.* hæc numerantur, (pœna enim capitis, aliæque quæ infliguntur per jus Civile, & quidem ſemper poſt ſententiam, ad nos non pertinent; videatur Leſſius, *l.* 4. *c.* 3. *n.* 68. & Azor *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 15.) Prima eſt, ut raptor alienæ Sponſæ publica pœnitentia puniatur. Secunda, ut idem non poſſit ampliùs cum ulla alia matrimonium contrahere. Putatur autem à Doctoribus, hoc eſſe impedimentum impediens, non dirimens, immò hodie jam eſſe uſu abrogatum. Tertia, ut tum raptor, tum ejus adjutores ſint ipſo facto excommunicati. Quarta, ut donec rapta eſt in poteſtate raptoris, invalidum ſit matrimonium; ut etiam (ex Molina, & aliis, quos citat, ſequiturque Bonac. *de matrim. q.* 4. *pag.* 18. *n.* 10.) ſponſalia, ſi fortè, etiam conſentiente rapta, matrimonium, vel ſponſalia celebrantur.

10 Juvat autem hîc afferre verba Tridentini, *ſeſſion.* 24. *cap.* 6. *de reformat. matrim. Decernit Sancta Synodus inter Raptorem, & raptam, quamdiù ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe exiſtere matrimonium. Quod ſi rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto, & liberè conſtituta, illum in virum habere conſenſerit; eam raptor in uxorem habeat, & nihilominus raptor ipſe, ac omnes illi conſilium, auxilium, & favorem præbentes, ſint ipſo Jure excommunicati, ac perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces: Et ſi Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, ſive eam in uxorem duxerit, ſive non duxerit, decenter arbitrio Judicis dotare.*

11 Hactenus Concilium. Ubi noto primò, hoc Decretum non habere locum in quocumque raptu, ſed in aliquo dumtaxat. Quare ſi quis rapiat mulierem cauſa libidinis, & non ad contrahendum cum illa matrimonium; non incurrit prædictas Concilii pœnas. Ita Leſſius, *l. c. n.* 70 Sanch. *l.* 7. *de matr. diſp.* 13. *n.* 4. Ratio eſt, quia Concilium hîc nihil intendit præterea, niſi libertati matrimonii providere. Scio Bonac. *de matr. q.* 4. *p.* 18. *n.* 2. putare, decretum habere locum, etiam ſi ſit ad ſolum finem libidinis; quòd certè non eſt improbabile.

Rurſus non habet locum in eo raptu, cui mulier conſenſit, licèt invitis parentibus. Ratio eſt eadem, quia ſcilicet matrimonii libertas, quam Concilium collimat in hoc decreto, non dependet à parentibus, ſed ſolùm à muliere.

12 Noto ſecundò, ad pœnas incurrendas non eſt neceſſe, ut ſequatur copula cum rapta. Ita Leſſius, *l. c. n.* 66. Sanch. *l. c. n.* 9. malitia enim raptus faltem pro pœnis, ſatis completur per abductionem cum prædicto fine.

13 Noto tertiò, præter excommunicationem latæ ſententiæ, quæ non eſt reſervata, ex Sanchez, *ib. num.* 1. & præter impedimentum dirimens matrimonium, immò & ſponſalia, ex Sanchez, *ibid. num.* 17. quod non eſt pœna, ſed diſpoſitio legis, cœteras pœnas hujus decreti non incurri, niſi poſt ſententiam Judicis, ut ex *alibi* dictis conſtat.

14 Noto quartò, licèt abductio ſponſæ, ipſa nolente, ſit quoad culpam, raptus; quia etiam Sponſa debet liberè matrimonio de præſenti conſentire: tamen quoad pœnas probabile eſſe, ejuſmodi raptum non includi in hoc decreto. Ita Leſſ. *l. c. n.* 70. Henriq. *l.* 10. *c.* 12. *n.* 5. quia non eſt abductio ſtrictè injurioſa eam ſibi recipere, quæ ſibi legitimè promiſſa eſt.

15 Ex his plani fient hi duo caſus. Ignorantibus parentibus, quædam mulier conſentiens abducta eſt. Rurſus ignorante Cœſare adoleſcente abducta eſt ab ejus amico quædam invita puella, ut eidem Cœſari illa puella in matrimonium traderetur, commiſſumne eſt in utroque hoc caſu peccatum raptus, prædictis Concilii pœnis obnoxium?

Reſp. ad primum, eſſe commiſſum raptum quoad culpam, ut dictum eſt *n.* 2. Quoad pœnas Concilii non eſſe ex Sanch. *ib. num.* 9. quia conſentiente ipſa ſalvatur libertas matrimonii.

16 Ad ſecundùm, ſi neque per ſe, neque per alium Cæſar puellam rapuit, ipſe raptor non eſt, atque adeò pœnas non incurrit, ex Sanchez *l.* 7. *diſp.* 13. *num.* 2. Amicus etiam nec incurrit, quia non eſt raptor pro ſuo matrimonio, de quo loquitur Tridentini Decretum, quod cùm ſit odioſum non eſt extendendum ultra verba. Unde vides in hoc caſu tum amicum hunc, tum adoleſcentem illum, pro quo rapta eſt mulier, validè poſſe matrimonium inire cum eadem muliere, etiam non ſeparata. Quando verò per alium quis ſcienter rapit, verus raptor eſt, incurritque omnes Decreti pœnas: ille tamen qui ex raptoris juſſu exequitur actionem rapiendi, tanquam fautor incurrit excommunicationem, & cæteras pœnas, cùm interim validè poſſit inire Matrimonium cum eadem muliere, quia invaliditas matrimonii ſolùm infertur contra rapientem pro ſe, non contra rapientem pro altero, ut dictum eſt.

Copula cum dormiente an ſit raptus?

17 Denique decernenda ea eſt quæſtio: An copula cum fœmina dormiente, vel ſenſibus deſtituta, ſit propriè raptus? Reſp. Si cum fœmina, quæ ante ſomnum conſenſit, non eſſe raptum certum eſt. Ita Pellizz. *in Manuale Regul. t.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. *ſect.* 4. *num.* 70. quia non eſt cum injuria, nec cum violentia contra Parentes. At, ſi cum fæmina, quæ non conſenſit, ajo primò, præter fornicationis, vel alterius ſpeciei malitiam, adeſſe peccatum contra Juſtitiam. Ajo ſecundò, non eſſe propriè Raptum, & conſequenter raptus pœnis ſubjectum. Inclinat, ſed non vult decernere Diana, *p.* 9. *tract.* 8. *reſ.* 2. Ratio prioris dicti eſt, quia tametſi ea copula non ſit cum vi, certè eſt cum fraude, atque adeò cùm malitia contra Juſtitiam, ut §. 1. *num.* 2. innui; unde ſpeciatim in confeſſione aperienda, ut modò *num.* 7. dictum eſt. Ratio poſterioris dicti eſt, quia, ut alia taceam, ad Raptum propriè dictum, requiritur abductio de loco ad locum, ut *ibid.* notavimus.

CAPUT VII.

De peccato contra naturam.

1 IN *Methodo Conf. l.* 2. *c.* 7. §. 10. ſic habes: Quatuor ſunt ſpecies, & quidem diſtinctè aperiendæ, quia habent turpitudinem, ſi non phyſicè diverſam, quia omnes prodigunt ſemen ſine ſpe generationis certè ex recta hominum æſtimatione, diverſam moraliter. Mollities; Sodomia perfecta, Sodomia imperfecta, Beſtialitas, ad quam reducitur congreſſus cum Dæmone. Sic Filliuc. *tr.* 30. *c.* 8. *n.* 142. De ſingulis aliquid breviter delibabimus.

§. I. *Mollities.*

1 EST pollutio voluntaria ſine conjunctione corporum, ſeu, ut definit S. Th. 2. 2. *q.* 54. *art.* 11. *ib.* Cajet. eſt peccatum contra naturam, per quòd voluntaria pollutio procuratur extra concubitum, cauſa explendæ delectationis venereæ.

Si quis tamen, dum ſe polluit, conſentiat, vel cogitet moroſè in aliquam aliam ſpeciem V. G. in Adulterium, Inceſtum, &c. contrahit eamdem malitiam, quam cogitat, adeòque confitendam. Ita Filliuc. *tr.* 30. *c.* 8. *n.* 154.

2 Inanimatum inſtrumentum, quo quis ſe polluat, non facit mutationem ſpeciei, ut *in Meth. l.* 2. *c.* 1. §. 10. de mediis, quæ aſſumuntur ad peccandum, univerſaliter diximus. Dixi (inanimatum:) nam ſi animato, ut ſi manibus alterius, &c. fiat, jam nunc ſubdo.

3 Si quis ſe pollueret inter brachia, coxendices, os, &c. fœminæ, vel viri, cum id regulariter procedat ex affectu perſonæ, ſeu concubitus cum illa, eſt ſine dubio ſpecialiter explicandum: quia non eſt mera pollutio, ſed copula inchoata. Non tamen credo neceſſariò eſſe explicandas peculiares partes corporis (niſi ſit affectus aliquis particularis, V. G. ad partes præpoſteras ob ſodomiam, unde & explicandum) materialiter enim ſe habent; & illa major delectatio, quæ in una ex partibus quæritur, non tranſcendit ſpeciem malitiæ, quæ eſt in alia. Ita Fill. *ib. n.* 155. Vide *ſup. c.* 3 §. 5. *n.* 33.

4 Petes. Quando quis habet inchoatam prædictam copulam, neceſſe ne habet exprimere in confeſſione, ſe ſeminaſſe extra vel intra vas? Reſp. ita: quia extra diſpergitur ſemen: At intra vas naturale fæminæ, non item. Quid in maſculis, dicam *mox* §. 3. *n.* 3. & addam §. 4. *n.* 4. utiliſſimam praxim pro hac re.

5 Si quis ſe polluat manibus alterius viri, vel fæminæ, vel ſuis alium quis polluat; debet id explicare, propter cooperationem cum alterius peccato.

Immò ſi tu tuis manibus polluas uxoratum, vel Sacerdotem, &c. debes id explicare: quia cooperaris ad adulterium, vel ſacrilegium, juxta ea, quæ dixi *in Meth. l.* 2. *c.* 1. §. 17. *de ſcandalo, n.* 100.

Quòd ſi te ſuis manibus alius polluat parum refert pro tuo peccato contra caſtitatem, quod ille fuerit Vir, vel fœmina, vel Sacerdos: ex eodem Fill. *ibid.* tunc enim (ſi aliud non additur) ſe habent illæ manus ut merum inſtrumentum; & ſolùm adeſt cooperatio cum alterius te polluentis peccato, ut dictum eſt *l.* 1. *Meth. Conf.* §. 10. *n.* 69.

Nota illud. (Quòd ſi te, &c.) Nam in Editionibus præcedentibus erat (At ſi;) quòd fuit fortaſſe occaſio cur Diana, *p.* 9. *tract.* 9. *reſ.* 65. putaverit me hîc ſequi ſententiam Llamas, ſentientis non opus eſſe explicare in confeſſione, an manus te polluentis ſint Sacerdotis, vel Laici, quàm latè defendit Caramuel *in Regula S. Benedicti à n.* 987.

cùm

eùm tamen re vera non ſequar, ut patebit noviter conſideranti loca, ad quę me refero *in hoc n.5.* & latiùs ego oſtendi *in diſp. de hac re*, quam Roman miſi, ut eam Amici eidem Patri Dianæ de Theologia Morali profectò benemerentiſſimo peramice communicarent, quamque in calce totius operis appoſitam invenies. Dixi (ad quæ me refero *in hoc n.5.*) Nam, an ea Doctrina Thom. Sanchez, quam tradidi *in Methodo, lib.2.c.7.§.5.n.33.* quamque nuper exſcripſi, *c.2.§.1.n.5.* confirmari poſſit ſententia Llamas, neque *in Methodo* cenſui, neque hic cenſeo diſputandum.

De mollitie ſacrilega, dixi *cap.2.§.1.n.7.*

De mollitie virginis, dixi *cap.5.§.1.n.3.*

De mollitie uxorati, dixi *cap.3.§.1.n.3.*

De comedente calida, ut polluatur in ſomno, dixi *in Methodo Confeſſionis, lib.2.c.6.§.2.n.7.*

De incipiente copulam, & reſiliente, ſemenque diſpergente, dixi *cap.1.§.1.n.12.*

§. II. *Additio.*

1 TRiplex ſolet diſtingui pollutio. Prima, quæ voluntariè fit homine conſentiente, quęque propriè vocatur Mollities. Secunda, Nocturna, quę accidit in ſomno. Tertia, Diurna, quę accidit in vigilia ſine conſenſu polluti. De ſingulis aliqua ſeparatim.

Pollutio vigilantis voluntaria.

2 De pollutione vigilantis voluntaria in ſe (nam in cauſa diximus ſupra, *c.3.§.5.à n.48.* & aliquid mox *à n.12.* tangemus.) Nota Primò, Contactum, motumque impudicum virilium in pueris (idem in puellis,) qui non poſſunt per ętatem ſeminare, eſſe peccatum mortale; eſt enim ex ſe pravus affectus in pollutionem. Non dubito autem hanc differre ſpecie à vera pollutione, per quam ſeminatur. Ita Graffius, *lib.2.c.88.n.3.& ſequentibus.* Hęc enim tandem reducitur ad tactum impudicum; illa eſt diſperſio ſeminis contra generationem. Hinc ergo fit, ut in confeſſione debeat ſpeciatim explicari, niſi obſtet regula univerſalis mox afferenda §.4.n.4.

3 Nota Secundò, An Confeſſarius debeat negare abſolutionem juveni ſępiùs ſe polluenti? Reſpondeo eſſe diſtinguendum: ſi enim ex occaſione, V. G. aſpectus, vel collocutionis fœminę ejuſmodi frequentia accidat, debet priùs Confeſſarius pręcipere, ut adoleſcens tollat occaſionem modo ſatis à nobis dicto *in Methodo Confeſſ. lib.3.c.3.* lege item Bonacinam, *de matrim. qu.2. pag 14. n.4.* At ſi frequentia accidat ex nulla extrinſeca ejuſmodi occaſione; tunc poterit majori facilitate abſolvere, vel differre abſolutionem, juxta conſueta remedia contra recidivos, ut *ibidem* dictum eſt.

4 Nota tertiò, Quid dicendum, quando ſemen eſt corruptum, itaut venenoſas affectiones pariat in patiente, licebitne pollutio? hoc eſt, licebitne illud ſemen expellere per medicamenta directè tendentia ad illud expellendum, vel etiam in mulieribus per confricationes partium verendarum, & per intromiſſionem digitorum uſque ad os uteri, illud provocare?

Reſpondeo; Si ſemen peccet in quantitate, non licere, certum eſt: quia tunc eſt verum ſemen, quod nullo modo poteſt conſulto effundi; nec poteſt medicamentis, quæ nullum alium effectum habeant niſi ſemen expellere, ejus effuſio procurari. Ita Turrian. apud Dian. *p.4.to.4.reſ.159.* At ſi peccet in qualitate certò ex Medicorum relatione, vel ſaltem probabiliter (nam ſequi quiſque poteſt id, quod probabile eſt) licere docet Sanch *lib.9.de matrim.diſp.17.n.59. in Editione Veneta.* Quę doctrina adeò viſa eſt aliquibus improbabilis, ut fuerit deleta *in Editione Lugdunenſi anni 1621.* Illam tamen exſcribit, & expendit noviſſimè Tancredi, *lib.3. de matr. diſp.17.q.3.* contra Texedam.

5 Et quidem multi multa congerunt. Verùm ſi Sanchez doctrina fuiſſet ad ejus ſenſum intellecta, tot rixę, & quęſtiones de ejus veritate non fuiſſent ſubortæ. Si enim eum intelligas, quaſi dicat licitè Mulierem, vel Virum ſemen provocare poſſe, ne hodie, cras, perendie paſſura ſit illas venenoſas affectiones ex ſemine retento proveniendas; malè illum intelligis, quia id nunquam, ſed ſemper ejus oppoſitum docuit; cùm enim nunc illud ſemen corruptum non ſupponatur, non eſt unde poſſit expelli, vel unde poſſit dici de eo ſtatuere Sanchez qui ſolùm ſtatuit de corrupto. Si verò eum intelligas quaſi dicat, dum actu ſemen illud eſt corruptum, & dum actu generat ſymptomata furioſa, itaut actu patiens ſit veluti extra ſenſum; tunc licitè poſſe provocari medicamentis, & confricationibus ab experto Medico exhibitis, ut venenoſum illud corruptum ſemen expellatur; rectè eum intelligis, nam hunc ſolùm caſum concedit Sanchez *loc. cit.* non alium. Audi ejus verba: *Cur ergo non licebit illam pravam qualitatem, in quam ſemen tranſit expellere, licet per accidens ſequatur pollutio? eo vel maximè, quod in hoc caſu procul abeſt quodvis conſenſus periculum, ac delectationis; quoniam fœmina ſymptoma illud patiens eſt tunc temporis ſenſus, ac mentis impos.* Hæc disertè Sanchez.

6 Notas, ſemper ſupponi debet ut conceſſio ſit licita, patientem ſenſibus carere? Notas illud? (*pravam qualitatem, in quam ſemen tranſit?*) Notas illud? *tunc temporis?*) Aſſero igitur diſtinctione omninò opus eſſe. Nam aliud eſt, ſi loquamur de medicamentis; aliud, ſi de tactibus, & confricationibus. Quamvis enim in patiente habitualiter ejuſmodi morbum licitè poſſent (ut concedit *ibidem* Tancredi) adhiberi medicamenta directè provocantia prędictum ſemen, etiam ante illa actualia ſymptomata; quia medicamenta remotè ſemen provocant, & ſine tanto periculo eliciendi ejuſmodi delectationes: tamen confricationibus, & tactibus partium verendarum nunquam poteſt. Ratio diſcriminis *mox num.8.* aſſeretur: poſſe autem confricationibus in uno tantùm caſu, docet Sanchez: quando nimirum ita actu ſymptomata inſurgunt, ut ea patiens ſine ſenſu ſit; quod certè rariſſimum erit, & cujus ratio *eodem nu.8.* clarior apparebit.

7 Urges. Fac illud ſemen corruptum non fuiſſe expulſum, & ſymptomata illa per aliquod tempus (ut accidere ſolet) ceſſare, vel illud ſemen non efficere tantam turbationem in patiente, ut ſenſus, & mens abripiatur; id quod etiam ſæpè uſu venire ſolet: jam remanebit illud ſemen corruptum, atque adeò illa lues in corpore: ergo poterit provocari, etiam non poſita alienatione mentis.

8 Reſpondeo: Id quod ego hactenus dixi, eſt, Sanchez de ſolo illo caſu, pręſente alienatione ſenſuum, loquutum eſſe; cœterùm in hoc caſu, quem nunc urges, ſic diſtinctè reſponderi, puto, poſſet: licere expellere medicamentis, non verò confricationibus, & tactibus verendorum. Ratio eſt, quia medicamenta, quæ per totum corpus permeant, per ſe expellere intendunt ſemen corruptum, (ſi tamen ſemen ſit appellandum; & non potiùs lues, & venenum) eſto per accidens provocet & verum: at tactus verendorum, nempè inſtrumentorum, quę ad ſemen provocandum à natura ſunt inſtituta, per ſe tendunt ad verum ſemen expellendum, (quod expellere extra matrimonium nunquam licet) eſto per accidens ad corruptum.

Solùm autem quando actu ſunt illa ſymptomata, poteſt per confricationes expelli, ſi tamen certò ſupponatur, ſemen illud non eſſe verum ſemen, ſed tamen corruptum, nam propterea actu cauſat illa ſymptomata; & ſupponatur eſſe in motu, atque adeò deſcendiſſe in partes verendas; & ſic non provocari à tactibus verum ſemen, ſed expelli pravum humorem. (Notas, quot conditiones requiruntur?) Ratio eſt, quia tunc eo modo, quo expelli poteſt qualitas gignens pruritum; in ſententia ejuſdem Sanchez, & ea ratione, qua emundari poſſent ſordes, quæ fortè ſint levandæ in iiſdem partibus; eſto per accidens occurrat effuſio veri ſeminis, ſed ſine conſenſus periculo, ut ſemper ſupponimus; ſic poſſet in caſu, de quo loquimur, quia ſemen corruptum; ut ſæpè diximus, non eſt ampliùs ſemen; ſed humor pejor prurigine, & pejor ſordibus verenda inficientibus.

9 Sed hæc ſatis; nam ultimam, ſententiam Lector ſapientior pręferat: nos occaſione ſeminis corrupti quemdam caſum de ſemine infecto proponamus.

Mulier copulam habens cum marito, morbo gallico laboranti, prætextu ſeminis eadem morbida qualitate affecti, ejiciebat illud immediatè poſt copulam, quæſivitque deinde, an ſine culpa id efficere potuerit?

Reſpondi, non potuiſſe. Ita Sanchez, *lib.9.de matr.c.20.nu.3.* quidquid dicat Angelus *Verb. Debitum.* Licèt enim matrix ex naturali ſympathia ſemen ad ſe attrahat, retineatque non parum; generationi tamen nocet (ut experientia teſtatur) directa illa ſeminis intromiſſio, quamvis partialis effuſio. Adde, ſic procurari poſitivè impedimentum conceptionis inceptæ, quod nunquam licet. Hæc ergo mulier deneget debitum marito, ſi denegare velit: quod in eo caſu poſſe, quamvis non obligari diximus in ſuperioribus, *c.1. §.5. n.24.* Verùm poſito quòd reddat, quo jure illud, quod verum eſt ſemen, & prolificum, prodigere poteſt?

10 Denique ad pollutionem voluntariam, de qua agimus, pertinet novus caſus, qui nudius tertius mihi propoſitus fuit. Se quidam polluebat cogitatione fixa in pulchra ſtatuam marmoream affabre ſculptam, in communi platea exiſtentem, ac neſcio quam Nympham repræſentantem. An ſatis ſit huic in Confeſſione dicere, *me toties pollui cogitando de fœmina?* ſufficere aliquot ex noſtris Theologis putarunt; quia ſi aliud non addatur, totus denique affectus eſt ad perſonam mulieris repræſentatæ:

Quid? Quod eam de nocte amplexando (proh hominum infelicem conditionem!) atque illicitam cum illa Statua copulam tentando ſe polluebat? quæſitum ergo iterùm fuit, An ſatis ſit huic in Confeſſione dicere, *me pollui amplexando mulierem extra vas naturale, & cum affectu ad illam?*

Reſpondi non fuiſſe ſatis: quia ſic pœnitens mendacium protuliſſet, & quidem, ut patet, in re graviter pertinente ad Confeſſionem. Si enim illud de ſtatua tacuiſſet, non explicaſſet peccatum quod commiſit: dicendo enim ſeſe polluiſſe cum muliere ex affectu ad illam; ſignificaſſet ſeſe polluiſſe cum vera fœmina, quod certè non fuit. Dicat igitur ſe id feciſſe cum Statua: vel tu Lector cogita an ſufficiat magis in communi, ſic, *cum inſtrumento inanimato me pollui* addendo ſemper *ſe cogitaſſe, ſeu intendiſſe in fœminam.*

Inſtas. Copula cum ſemina mortua, vel cum Statua eſt mera mollities: ergo non eſt cur debeat addi cogitatio de ſęmina. Reſpondeo, antecedens eſſe verum. Non enim ea copula eſt fornicatio, ut putare aliquis poſſet, quia fornicatio eſt cum ſęmina: at quæ mortua eſt, ſęmina non eſt. Nec eſt Beſtialitas, ut dixit Pellizzarius apud Dianam *mox* citandum; quia hæc pari modo eſt cum Bruto,

quod

Digitized by Google

quod ſi mortuum eſt, non eſt Brutum. Eſt ergo pollutio, malitiam mollitiei continens, exhibita cum ioanimato inſtrumento, ut fuſè probat me citatus ſolertiſſimus Diana, *p.9 tr.9.reſ.1.* Concedo igitur Antecedens; ſed negsnda prorsùs eſt conſequentia, ſiquidem *nuper §.1 n.:* dictum eſt, eum qui ſe polluit cum affectu, ſeu cogitatione ad objectum aliquod, illud explicare debere.

Pollutio Nocturna.

11 Duo hic vel nota; vel alibi inſinuata recole.

Primò. Dupliciter hæc nocturna pollutio eſſe poteſt; volontaria in vigilia, atque adeò peccatum, antecedenter, & conſequenter. Nam cęterùm, ut eſt in ſomoo, peccaminoſa non eſt, ſed actio, ſeu paſſio naturalis. Antecedenter erit peccaminoſa tribus caſibus. Primò, quando quis eam deliberatè deſiderat ob delectationem carnalem. Si enim deſideretor ob bonum aliquem finem, ut ad ſedandas tentationes carnis, vel ad levandam naturam, non eſſe peccatum: ita Navarr. *c.16.n.7.* aliique apud Sanchez, quos ipſe ſequitur, *p.2.diſp.133.c.3.* Toletus *lib.5.c.13.* niſi quando tale deſiderium eſſet tantùm, ut notabiliter influeret in pollutionem: quod certè plurimùm non ſolet contingere.

12 Secundò. Quando quis illam procurat, aut comedendo res calidas in eum finem, aut tali modo cubando in lecto, ut inde ſequatur pollutio. Nam licèt poſſit pollutio deſiderari ob bonum finem, non tamen poteſt procurari. Sicuti etiam poteſt deſiderari hominis improbi mors ob bonum finem, non tamen procurari. Unde etiam colligitur, cur non liceat deſiderare etiam ob bonum finem pollutionem, quando tale deſiderium eſſet cauſa influens notabiliter in illam, ut modò dictum eſt; quia tunc non ſimpliciter deſideraretur, ſed etiam procuraretur. Dixi (in eum finem, &c.) nam ſi comedat quis res calidas, vel accumbat tali modo ob aliquam aliam commoditatem, quamvis advertat conſequuturam inde pollutionem; dummodo eam directè non intendat, nec ſit periculum conſenſus, non peccat ſaltem mortaliter. Ita Sotus, *in 4.diſt.12.q.1.art.7.* Toletus, *lib.5.c.13.verſ adhuc non eſt ſatis*, quia, ut ſuperiùs, *c.3.§.5.à n.46.* vidimus, hæc non ſunt cauſæ notabiliter influentes in pollutionem.

13 Tertiò: ſi quis pari modo, cùm debeat, non removeat cauſam futurę pollutionis, peccat mortaliter, ſi ea cauſa eſt notabiliter influens in illam in genere luxuriæ; venialiter, ſi notabiliter non influit, quando in utroque caſu ea prævidetur, licèt non intendatur; prævidetur, inquam, probabiliter, nec ſolùm in dubio, ex Toleto, *l.c.* ſiquidem non tenemur adeò eſſe ſolliciti, ut etiam dubium nos amoveat à cauſis involuntarię pollutionis.

14 Dixi (cùm debeat:) quia ſi non tenetur hujuſmodi cauſam removere, vel quia cauſa eſt bona, ut ſtudium frequens, ſeu cogitatio rerum turpium ad docendum, Confeſſionis auditio, locutio inhoneſta cum muliere, &c. vel quia talis cauſa non eſt mala, & alioquin ejus omiſſio non eſt commoda, V.G. omittere tales cibos, talem accubitum in lecto, &c. tunc neque etiam peccamus non auferendo hujuſmodi cauſas. Ita Toletus, *ibidem*, Navarrus, *ibidem*, Sotus, *in quarto, diſt.12.q.1.art.7.* Joannes Sanchez, *diſt.21 num 12.* Cùm enim cauſa ſit bona, vel non mala, non tenemur ad illam auferendam propter hos effectus, qui naturaliter ſequuntur, ut nuper diximus, *cap.3.§.5. à num.48.* quæ fuerunt hic claritatis gratia breviter repetenda.

15 Atque hæc antecedenter. Conſequenter autem peccaret quis mortaliter, ſi poſt ſomnum, ſub quo ſecuta eſt pollutio, deliberatè ſibi in ea complaceret ob delectationem ſenſualem: nam ſi gauderet ob ſedatam tentationem, vel ob naturam deoneratam: non eſſe peccatum, colligitur ex modò dictis.

16 Quando autem motus carnis, ſeu ſpirituum inſervientium generationi, & ipſa deciſio ſeminis accidit in ſomno, ſed emiſſio in vigilia, non eſt peccatum ſaltem mortale: tum quia non adeſt plenum voluntarium requiſitum ad mortale; accidit enim emiſſio in illo confinio ſomni, & vigiliæ, quando imperfecta eſt deliberatio: tum quia difficilè eſt cohibere, ne deciſum jam ſemen ex lumbis non emittatur foras: tum denique, quia pollutio magis ſecundùm principium, quam ſecundùm finem judicanda eſt: principium autem fuit ſatis involuntarium, cùm fuerit in ſomno.

17 Quod ſi partim emiſſio ſeminis ſit in ſomno, partim in vigilia; multò minus habebit rationem peccati, poſita voluntate in illam non conſentiente, ut ſemper ſupponimus.

Ex dictis colligit Sanch. *loco mox citato*, ex Sà, in eo, qui è ſomno excutitur, non eſſe obligationem reprimendi emiſſionem ſeminis ejus pollutionis, quæ in ſomno cæpit: & idem propter paritatem rationis diceretur de ſimili ſeminis emiſſione pollutionis, quę involuntariè in vigilia accidit. Placet doctrina, ne ſcrupulis omnia pateant.

18 Sed unum à me nuper interrogavit quidam probatę conſcientiæ Sacerdos: cui quamvis utcumque reſpondi, mihi ipſi tamen (fateor) non ſatisfeci. Experiebatur is leviſſimi ſomni vir, ſtatim ſe, concepta pollutione, evigilare perfectiſſimè, atque effuſionis continuationem clarè percipere; quamvis autem illi delectationi nullo modo ipſe conſenſum præberet, ſciretque ſe non obligari ad reprimendum, ac poſſe fluxionem humoris permittere: tamen aliud illi contingebat, quod ſcrupuli cauſa erat moleſtiſſimi: Experiebatur enim à motu quodam quaſi interiore ipſorum genitalium, ſub finem pollutionis expelli à ſe activè non modicam ſeminis quantitatem; Perindè (narrabat) ac evenit ei, qui urinam emittit, ſolet enim is in fine mingendi motu expulſivo aliquas urinæ guttas, quæ remanent, expellere. Addebat, ſe voluiſſe cum alio Sacerdote id conferre, qui faſſus eſt ſibi idem non rarò eveniſſe: ſed ſe à peccato excuſaſſe, quia ſemivigilans illum expulſionis motum exhibebat. Interrogabat ergo à me, an ipſe, qui perfectè vigilantem ſe dignoſcebat, poſſet motu prædicto effluxionem addjuvare ad abſtergenda, ut ipſe loquebatur, ſeu deoneranda virilia, pręſertim ne deciſum ſemen ibidem fortè remanens ſuę ſanitati noceret; & denique, quia valdè ſibi difficile animadvertebat, illum motum non uſurpare.

19 Equidem priùs volui non paucos Authores evolvere, quàm reſponderem: cùm autem nihil ſignatè ad rem inveniſſem: dixi me videre quidem, quanta difficultas ſit in pollutione perfectè vigilanti, pollutionem, effuſionemque jam incæptam non perficere. Verùm cum in Doctoribus ſolùm legerim licentiam non reprimendi, non coercendi, non prohibendi: licentiam verò activè adjuvandi, ſeu non cooperandi diſertis verbis eoſdem negare, ut perſpicuè facit Sanchez, me favere illi non poſſe. Sententia benignior, quam hac in re tum dictus Sanchez, *de matrim. lib.9. diſput.17. num.16.* tum alii amplectuntur, ſic à Marchino, *de ordine, tract.3.p.13.cap.2.n.6.* refertur. *Dum ſentitur, ait, humor ſeminalis effluere in membris genitalibus, non teneris coercere, vel magna cum violentia prohibere ne fluat: ſic pluribus Gerſon. Ratio eſt, quia, vel ille conatus, quem multi conſulunt, nihil operatur: vel retento contra impetum naturæ ſemine, ſupra modum gravatur corpus, & multis ſubiicitur infirmitatibus. Ex alia parte, illa ſeminatio eſt actus exterior, & effectus naturalis ortus abſque mea voluntate: At actus exterior ſine intentione nunquam eſt peccatum.* Hæc ille. Notas illa verba (*non teneris coercere, prohibere, &c.*) nunquam lego (*poteſt adjuvare, expellere, &c.*) Te tamen addidi, bene morate Sacerdos, oro, ut animadvertas, An ſaltem te excuſare poſſis ex eo capite; quia notent communiter Doctores, delectationem peccati luxuriæ mentem hominis miris modis obfuſcare, & illam in eo momento effuſionis ſeminis, quaſi beſtiis ſimilem reddere. Si ergo tu, partim ex ſomni reliquiis, partim ex delectatione, quam ſentis, tui perfectè compos non es; peccati ſaltem mortiferi reos non eris. Verùm ille adhuc teſtabatur ſe perfectiſſimè vigilare; ſe non eſſe ſcrupuloſum, ſe non eſſe aliàs indoctum, ut vigiliam perfectam à ſemivigilia non diſcerneret: & ideò non ex aliis adjunctis, ſed ex ipſo objecto, & prædicta nimirum expulſione, caſum decerni, modeſtè poſtulare. Hæc cum illo Sacerdote habui. Cœterùm rem expende, ingenioſe Lector, & decerne.

Pollutio vigilantis involuntaria.

20 Hæc, ut etiam diſtillatio, & commotio ſpirituum generationi inſervientium, quoad ſolutos (nam quoad conjugatos diximus ſupra *c.3.§.5 à n.46.*) tunc ſolùm ſunt in ſe mortale quando adeſt deliberata complacentia in illis, ob corpoream voluptatem, non verò ob aliquem bonum finem, ut in ſimili dictum eſt, *n.5.* In cauſa verò, ut quandonam ſint mortales, cognoſcas, breviter repeto; quæ ſuperiùs, *ibid.* ſatis fuſè ſunt explicata.

21 Pollutio, diſtillatio, commotio poteſt: Primò in vigilante oriri ex cauſis non peccaminoſis: quando nimirum oriuntur ex complexione particulari, vel quando ex infirmitate, ut in iis qui patiuntur fluxum ſeminis, & qui facillimè levi quacumque occaſione diſtillationem, ſeu carnis commotionem ſentiunt. Vel quando ex cauſis extrinſecis bonis, vel ex ſe non malis, ut lectione, vel auditione turpium ad ſcientiam comparandam, equitatu, contractu, & cœteris hujuſmodi, quando hæc ſunt neceſſaria, vel utilia, vel commoda. In his omnibus ſi voluntas deliberatè non conſentiat, non eſt culpa, quia ibi ſunt actus naturales: immò ſi quis patienter hos ferat, materiam habet magni meriti propter humilitatem. Ita Toletus, *loco cit.*

22 Poteſt ſecundò eadem pollutio, diſtillatio, commotio in vigilante oriri ex cauſa mortali in genere luxuriæ, & tunc eam cauſam ponere, affert novum peccatum mortale pollutionis, diſtillationis, &c.

23 Poteſt tertiò ex cauſa veniali, & tunc affert novum veniale, &c. quæ ſatis abundè dicta ſunt ſupra *c.3.§.1. à num.46.*

§. III. *Sodomia perfecta.*

1 IN *Methodo Confeſſ. lib.2. cap.7.§.19. num.67.* ſic habes, Sodomia, & quidem perfecta, eſt Concubitus ad ſexum non debitum ut vir cum viro, fœmina cum fœmina. Ita Sanctus Thomas, *2.2.q.52. art.11.* Cajetanus *ibidem*, nam concubitus viri cum fęmina in vaſe præpoſtero, eſt ſodomia imperfecta, de qua mox. Concubitus autem, eſt culpa carnalis conſummata: naturalis, ſi ſit in vaſe debito: innaturalis, ſi ſit in loco, ſeu vaſe non debito.

2 Sed hic eſt quæſtio, quandonam mutua procuratio pollutionis inter Mares, vel inter fęminas, debeat dici mollities, quando Sodomia?

Reſpondeo, quando ex affectu ad perſonam adeſt Concubitus, ſi ſit inter indebitum ſexum, hoc eſt inter virum & virum, fęminam & fęminam, tunc eſt Sodomia. Quando verò eſt mutua pol-

Digitized by Google

pollutio, abſque concubitu, ſed ſolùm ad explendam libidinem, eſt Mollities. Ita Cajetanus, *ib.*

3 Hinc ſi duo mares commiſceant corpora, & moveantur ad procurandam pollutionem, vel quomodocumque ſe tangant impudicè ex affectu indebiti ſexus, ita ut effuſio ſeminis vel ſit intra vas præpoſterum, vel etiam extra; puto eſſe ſodomiam. Ita P. Antonius Marſilius Lector caſuum in Collegio Romano, *in manuſc. in Decal. tract. 51. c. 8. §. 3.* Si ſit intra vas, eſt certum: ſi verò ſi extra, probatur, quia quamvis tunc non ſit copula, tamen per illum concubitum eſt affectus venereus ad indebitum ſexum, qui propriè conſtituit Sodomiam: nam cœterum ſive ſemen effundatur intra, ſive extra, ſemper æquè in loco non ſuo diſpergitur, locus enim præpoſterus videtur materialiter ſe habere in ſodomia, ſed formaliter ejus eſſentia ſumitur ex motivo, ſcilicet ex concubitu cum affectu ad indebitum ſexum. Confirmo: quia fœmina cum fœmina non alio modo commiſcetur, niſi per prædictum concubitum cum effuſione ſeminis, & non intra vas præpoſterum.

Inter illas enim non poteſt eſſe copula propriè; ſed ſi ipſæ fœminæ commiſceant corpora ex affectu ſolùm ſe polluendi, ideſt explendæ libidinis, eſt mollities: ſi ex affectu ad indebitum ſexum, eſt ſodomia.

4 Scio Graphium, *c. 90. n. 11.* ex Navarro, *c. x. n. 29.* ſentire ad copulam ſodomiticam requiri effuſionem ſeminis intra vas innaturale. Sed mihi hæc ſententia non placet. Primò, quia ut dicebam, ſic inter fœminam, & fœminam non eſſet ſodomia: Secundò, quia talia concubitus ex affectu indebiti ſexus, cum effuſione ſeminis extra vas, non eſt mollities; quia hæc eſt pollutio ex affectu explendæ libidinis, ut ſupra diximus: ergo eſt ſodomia.

5 Solùm igitur ſententia Graphii eſt vera, quoad pœnas, & reſervationem, ſi quando ſodomia eſt peccatum reſervatum. Pœnæ enim, & reſervatio, cùm ſint odioſa, reſtringuntur ad ſodomiam principalem, & maximè notam, & undequaque certam.

6 Ex his ergo collige, cùm vir cum viro, vel fœmina cum fœmina peccant per dictum concubitum, ſatis eſſe in Confeſſione dicere *ſe exercuiſſe ſodomiam*, ſine neceſſitate dicendi, an ſemen intra, an extra vas emiſerint. Quid dicendum, quando vir præpoſterè fœminam cognoſcit, & ſemen extra vas diſpergit, dicam mox, *cum de ſodomia imperfecta*.

7 Unum denique hìc adverte, In ſodomia non ſatis eſſe dicere *ſodomiam commiſi*, ſed explicandum inſuper, *an quis fuerit agens, an patiens*. Ita de Lugo *diſp. 16. ſect. 1. n. 247.* Ratio eſt, quia agens committit pollutionem, quam patiens non, eo ipſo quod patiens eſt, committit.

De Sodomia cum Affine, vide *cap. 4. §. 1. n. 7.*
De Sodomia Uxorati, vide *c. 3. §. 1. n. 3. & §. 2. n. 1.*
De Sodomia cum Infideli, vide *c. 1. §. 1. n. 8.*
De Sodomia cum Virgine, vide *c. 5. §. 1. n. 2.*

§. IV. *Sodomia imperfecta.*

1 IN *Methodo Confeſſ. lib. 1. cap. 7. §. 10. à num. 54.* ſic habes: Sodomia imperfecta, quam alii vocant innaturalem concumbendi modum; eſt peccatum contra naturam, per quod vir cum fœmina concumbit extra vas naturale. Eſt ſpecies diſtincta à ſodomia perfecta, adeòque ſpeciatim in Confeſſione exprimenda: perfecta enim procedit ex affectu ad indebitum ſexum: imperfectam verò procedit, non ex affectu ad indebitum ſexum, ſed licèt ad debitum, tamen ad partem innaturalem.

2 Sed quid dicendum, ſi quis ſe polluat inter cœteras partes fœminæ, coxendices, brachia, &c. Reſpondeo: de hac re dictum eſt ſuperius §. 1. n. 3.

Illud hìc ſivè recole, ſivè adde. Si primò ſit concubitus ex affectu ad perſonam ipſam, ſexumque fœmineum, eſt copula fornicaria, ſive adulterina, ſive inceſtuoſa, juxta conditionem perſonæ, atque adeò eſt aperiendus. Si ſecundò ſit concubitus ex affectu ad præpoſteras partes eſt ſodomia imperfecta, de qua agimus, ac ſimiliter aperiendus. Si tertiò denique ſit ſine concubitu, ſed merè ad explendam libidem, eſt mollities ea ſe explicanda.

3 Si quis tamen fateatur abſolutè, concubuiſſe ſe cum fœmina, regulariter intelligitur fuiſſe ex affectu ad perſonam primo modo, non verò ſecundo, vel tertio, niſi aliud expreſsè fateatur. Ratio eſt, quia intelligitur, illum concubitum factum eſſe more ordinariò: mos autem ordinarius eſt, ut vir cum fœmina commiſceatur ex affectu ad ſexum fœmineum. Vnde vides multum differre hunc concubitum viri cum fœmina, ab eo concubitu viri cum viro, vel fœminæ cum fœmina; ille enim eſt ſodomiticus, quia non poteſt eſſe ex affectu ad copulam naturalem: hic non eſt ſodomiticus, quia quando vir cum fœmina miſcetur, ſemper regulariter eſt ad copulam naturalem.

4 Hic univerſaliter pro omnibus peccatis luxuriæ velim diligenter pernotes: Hæc à nobis dicta eſſe, ad dandam veram harum rerum eſſentiam; Cœterùm in praxi Confeſſario expediet, tot minutias nequaquam interrogare. Audi Fillincium *in Inſtruct. brevi pro Confeſſ. c. 2. circa initium. Prudens*, inquit, *eſſe Confeſſarius debet in exquirendis cautè circumſtantiis ſexti præcepti, præparatoriis ad actum conſummatum, modis minutis non neceſſariis, ne ſe, vel pœnitentem excitet ad aliquam tentationem*. Audi Coninch. *diſp. 7. de Sacram. dub. 7. num. 56. Præſtat aliquando Sacerdotem minus perfectè peccatum pœnitentis intelligere, quàm vel illi, vel ſibi aliquod ſcandalum creare, & eſſe nimium* Audi Angelum, *Verb. Interrogationes n. 1. Confitetur*, inquit, *Mulier, quòd fuit cognita extra vas debitum, non quærat Confeſſarius in quo loco, vel quomodo, & hujuſmodi: ſicuti faciunt quidam, qui potiùs ſunt Contaminatores, quàm Confeſſores*. Vide Fagundez, *præc. Eccleſ. 2. lib. 4. c. 2. n. 8.* Homobonum, *in exam. Eccleſ. p. 1. tr. 4. c. 12. q. 11.* de Lugo, *diſp. 16. de pœn. ſect. 14. n. 595.*

§. V. *Beſtialitas.*

1 IN *Methodo Confeſſ. lib. 2. c. 7. §. 104. num. 78.* ſic habes; Beſtialitas, eſt concubitus cum re animata, non ejuſdem ſpeciei cum homine. Ita Sanctus Thomas, *2. 2. q. 52. art. 11.* Huc reducitur concubitus cum Dæmone; quia adhuc ille non eſt ejuſdem cum homine ſpeciei, etiamſi aſſumat formam hominis. In hoc crimine non neceſſario explicandum genus animalis, ſive ſit equus, ſive ſit æqua, ſive ovis, ſive gallina: ſemper eſt enim eadem in ſpecie mortalis deformitas. Ita Filliucius, *tr. 30. c. 8. n. 162.* at ſi ſit concubitus cum Dæmone, debet id explicari. Ita idem *ib. n. 162.* quia ſuperadditur, peccatum contra Religionem, ideſt commercium cum Dei, noſtrumque omnium nequiſſimo inimico.

2 Nota inſuper exprimi in Confeſſione oportere, an Dæmon fuerit ſub forma fœminæ, vel viri, vel ſub forma talis Conjugati, vel talis Monialis profeſſæ, &c. Ita *ib.* Ratio eſt, quia tunc; præter beſtialitatem additur effectus ad talem.

§. VI. *Additio.*

1 POEnæ Sodomitarum legi poſſunt apud Doctores, quæ omnes requirunt ſententiam Judicis. Lege Azor. *p. 3. l. 3. c. 19.* Petrum Matthæum, *ſuper Bullam Pii V. 27.* quæ incipit: *Horrendum illud ſcelus, QUÆ EST CONTRA CLERICOS EXERCENTES SODOMIAM*: Nav. *c. 27. n. 247.* Solùm dubitari poſſet de Excommunicatione in Clericum ſodomitam; ſed nec eſt latæ ſententiæ, ut patet ex *c. Clerici, de exceſſib. Prælat.* Quoad invaliditatem teſtamenti Sodomitarum, lege Menochium, *de Arbitr. l. 2. centur. 3. caſu* 286.

2 Ex copula nefanda non oriri Affinitatem, ex Sanc. *l. 7. matr. diſp. 64. n. 13. & 14.* ſufficere tamen ad divortium: ex eodem *l. 10. de matr. diſp. 4. à n. 2.* S. Tho. *in 4. diſt. 31. q. unic. art. 1. ad 4.* jam nunc communis eſt doctrina, apud Doctores fuſiùs legenda.

3 Quoniam, ut modò innui, reſervatio cùm ſit odioſa, reſtringi debet in caſu noſtro ad ſodomiam undequaque certam; Quæſtio celebris eſt. An reſervata in aliqua Diœceſi ſodomia, abſolutè intelligatur de Agente ſolùm, & quidem, ut modò dictum eſt, §. 3. *n.* 3. cum ſeminatione intra vas præpoſterum, hæc enim eſt undequaque certa ſodomia; ut etiam de Patiente, qui certè ſodomita etiam ſolet appellari. De utroque intelligi propter rationem dictam probabilius eſt, ſed intelligi ſolùm (niſi aliud in reſervatione addatur) de Agente non poſſum non putare probabile. Vt tenet Graphius, *pract. caſuum reſervat. l. 1. c. 11. n. 7. 8 & a* 5. Ratio eſt non multò antè dicta, quia certa, & propria ſodomia, ad quam ſolam debet ſe extendere reſervatio, quæ ex omnium conſenſu eſt odioſa, & reſtringenda; ſolùm eſt illa, per quam ſeminatur in vaſe præpoſtero maſculi; id quod certè non fit à patiente. Adde in Jure magis puniri agentem, quàm patientem, & meritò; quia gravius ille peccat quàm hic, ex Divo Antonino, *in ſum. p. 3. tit. 17. §. 4.* ergo non eſt mirum, ſi nos cenſeamus reſervationem cadere in illud peccatum, quod eſt gravius.

4 Diana, *p. 3. tr. 4. reſ. 159. & p. 6. tr. 6. reſ. 36.* qui in uno loco tenet, eſſe probabile ſodomiam agentis, & patientis eſſe eadem ſpecie, unde non eſſe ſpeciatim in Confeſſione explicandam; deberet affirmare eam eſſe pari modo reſervatam: & tamen propendet non eſſe, *p. 2. tr. 17. Miſcellan. reſ. 64.* vide etiam *p. 7. tr. 11. reſ. 13.* ubi multa de reſervatione hujus peccati. At verò ego, qui cum de Lugo conſtanter docui paulò antè, §. 3. *n. 7.* eſſe diverſas, (Agens enim per ſe prodigit ſemen, quod non prodigit patiens) multò conſequentius probabile judico reſervationem ſodomiæ abſolutè poſitam, ſolùm eſſe contra ſodomiam certam, & principalem, qualis ſola eſt ſodomia agentis.

5 Sodomiam imperfectam non intelligi reſervatam, ubi ſodomia abſolutè reſervata eſt, jam dixi §. 3. *n. 4.* cum Graphio: & nunc confirmo cum Bonac. *de matr. q. 4. pag. 11. n. 5.*

6 Reſervata ſodomia intelligi reſervatam Beſtialitatem, aliqui affirmant: Sed veriùs negat idem Bonacina; quem, ſi eſt otium, lege.

CAPUT VIII.

§. I. *De Impudicitia, hoc eſt de Tactibus, Aſpectibus, ſimilibuſque actibus impudicis inter Solutos.*

Ubi obiter de parvitate materiæ in re venerea.

1 DE his pauca dixi *in Methodo Confeſſionis lib. 2. cap. 7. §. 2.* ubi *in Editione Panormitana 1649.* quæ eſt omnium ampliſſima citantur alia loca, & potiùs ut aperirem, qua ratione ſint in Confeſſione

Digitized by Google

ſione deferenda, quàm ut eorum naturam explicarem: quare in præſentia id uberiùs erit agendum. Loquimur autem de actionibus externis inter ſolutos, & ſine periculo pollutionis; nam inter Conjuges, vel Sponſos, vel quando ſubeſt periculum pollutionis, dictum eſt ſatis ſupra, *c.3. §.3. à n.42.* de internis verò deſideriis, & cogitationibus moroſis dicam *l.10.*

2 Tanquam fundamentum pernecesſarium eorum, quæ hic proferenda ſunt præmitto: in prædictis v.g. in tactu manus Mulieris, tria genera delectationum inveniri. Primam, naturalem. Secundam, libidinoſam, quam *Veneream* appellamus. Tertiam, non libidinoſam.

3 Naturalem delectationem voco eam, quæ oritur ex naturalium qualitatum proportione. Sic delectatur manus tangere mollita, refugit aſpera; eademque manus quando excedit in calore delectatur tangere manum frigidam, & è contra. Si quis ergo tangat manum mulieris, & ſine alia ulteriore intentione delectatur de ſola mollitie, de ſolo calore, de ſolo frigore, &c. ex ſe nullius erit peccati reus licèt enim difficile ſit, & periculoſum ſiſtere in his terminis, tamen aliquando certè ſiſtitur; ut quando manibus calidis ſuæ filiæ Pater ſenex propria calefacit, vel quando pueri, ab omni impuritate alieni, ſe invicem jocando contrectant, vellicantque, &c.

Huc reduco moralem (ſic juvat appellare) delectationem, quæ interdum ex his captatur, quaque potiùs voluptas mentis eſt, & gaudium, quàm affectio appetitus ſenſitivi. Talis eſt caſta delectatio, quam quis ſumit ex oſculo more patriæ, vel honeſto tactu manus, quando exhibetur cauſa caſtæ amicitiæ: tunc enim amicus, ſeu amici pars ſuperior ſibi complacet de morali, honeſtaque amicitia, nihil de ſenſitiva delectatione.

4 Libidinoſa, vel venerea eſt, quæ oritur ex copula, pollutione, diſtillatione, vel ex cogitatione ipſarum; ut item quæ oritur ex commotione partium corporis, ſeu ſpirituum inſervientium generationi, quam appetitus ſenſitivus maximè percipit. Venerea autem appellatur, quia eſt ordinata ad generationem, cui Venerem priſca antiquitas præficiebat.

Si quis ergo in his extra Matrimonium delectatur, peccare mortaliter, eſt omnibus manifeſtum, nec enim in his dari parvitatem, dicetur *mox num.8.*

5 Non libidinoſa eſt illa delectatio, quæ ſumitur ab aliquibus actionibus, quæ licèt ordinatæ ſint aliquando ad generationem, aliquando tamen non ſunt; & tamen ut non ordinatæ, ſuam pariunt propriam delectationem; qua ratione poſſent dici remotè, non verò proximè ad generationem ordinari V.g. tactum fœminæ manus, certum eſt, poſſe referri ad ſe præparandum ad copulam, at poteſt non referri, & nihilominus tunc ille tactus pariet ex ſe in tangente ſuam delectationem, non quidem ſolùm illam naturalem ex proportione qualitatum, de qua *n.3.* ſed aliam propriam individualem talis tactus ut relati ad mulierem, ſine ulla prorſus intentione libidinis. Sicuti enim differt individualiter licita delectatio, quam à viſione, & odore purpureæ Roſæ ſentis, ab ea quam ſentis ab albo lilio, ſic differt delectatio pudica, quam capis à mera proportionata pulchritudine vultus mulieris, ab ea quam caſtè item ſumis à quacumque alia pulchritudine, v.g. floridi Campi, exquiſitæ Architecturæ, frondentis arboris, & cujuſcumque alterius qualitatis, naturaliter tibi, tuiſque oculis proportionatæ. Quare hæc non libidinoſa delectatio, licèt inter naturales computari poſſit; tamen claritatis gratia eſt omninò diſtinguenda: nam de hoc maximè quæritur: An, & quod peccatum ſit, eam voluntariè ſuſcipere? Pro quo:

6 Statuamus hanc univerſalem regulam, tres habentem partes. Omnes actus, V.G. aſpectus, tactus, allocutio mulieris, ſi ſolùm delectationem naturalem afferant, & ex alia parte ob illam ſolam aſſumatur, ex nullo peccato aſſumuntur; immò interdum ex merito, quia illa delectatio ordinatur ex ſe ad bonum finem, nec in ſe inhoneſta eſt. Rurſus, iidem actus ſi pariant delectationem veneream, vel aſſumantur propter illam; cum peccato mortali extra matrimonium aſſumuntur, quia extra illud prohibiti ſunt. Denique iidem ſi pariant illam delectationem non libidinoſam, eaque delectatio aſſumatur quidem, ſed non ad ullam libidinem veneream; ſolùm cum peccato veniali aſſumetur. Cujus ultimæ partis ratio (nam aliæ probatione non indigent,) eſt, quia ex una parte non habemur, unde, ut ſic, ſub mortali prohibita ſit; ſi enim eſſet prohibita, inde eſſet, quia ad generationem, quæ ſit illicita, refertur; at probatum eſt ex ſe non referri: ergo, &c. & ex alia parte deordinatio nonnulla eſt, atque adeò venialis, iis uti actibus ad meram delectationem, licèt levem; unde vides, cur tactus V. g. honeſtæ partis ex ſe non ſit mortalis, ſit vero tactus partis inhoneſtæ inter ſolutos. Ratio enim eſt, quia honeſtæ partis tactus delectationem ex ſe parit, vel naturalem, vel non libidinoſam, declaratas in prima, & tertia parte regulæ: at tactus inhoneſtus non ſolùm parere poteſt delectationem naturalem, & non libidinoſam, ſed quando aſſumitur ſolùm ob ipſas has duas delectationes, (nam ſi aſſumantur ob neceſſitatem illæ partes, V.G. medendi, non ſumus in caſu) parit etiam inſeparabiliter libidinoſam; & Ratio hujus maximè notanda eſt: quia impoſſibile ſit, ut delectatio quæcumque licèt naturalis, vel non libidinoſa ejus partis, quæ tam proximè inſervit generationi, aſſumatur ob delectationem non libidinoſam, quin comitanter non conſurgat ipſa delectatio libidinoſa; quare dum aliquis tam proximam, & inſeparabilem ex ſe cauſam ponit libidinoſæ delectationis, illam procurare convincetur, atque adeo juxta dicta *n.4.* peccare mortaliter.

7 Sanchez, *lib.9. de matr. diſt.46. num. præſertim 5. & num.6. & in ſumma lib.5. cap.6. num.13.* confundit delectationem naturalem, & non libidinoſam; ſed deinde in diſcurſu doctrinæ re ipſa videtur diſtinguere: dum enim levem manus fœminæ tactum dicit eſſe venialem, quia non eſt ex ſe delectatio libidinoſa. quod dictum me juvat ſic explicare, ut voluptatem non libidinoſam, vocaverit voluptatem modicam, ſeu parvam; quæ certè admodum exigua eſt præ illa, quæ eſt libidinoſa. Et quamvis idem Sanchez, *in ſumm. loc. cit. num.12.* ſe retractaverit de prædicta parvitate conceſſa *in citato loco de matr.* unde videatur fateri, ſe intellexiſſe de libidinoſa; tamen pro majori claritate ſuæ ſententiæ, non admittentis parvitatem in re venerea, id feciſſe ſuſpicor: nam cæterùm mea interpretatio, utpotè conſtantiam Authoris defendens, ipſi eidem Authori (credo) ſi viveret, non diſpliceret. Nonnemo ſuſpicatur eam retractationem non eſſe Authoris, ſed ſuppoſititiam, vel certè illi involuntariam. Ita Beyerlinkius, quem laudat, ſequiturque Caramuel, *in Regula S. Benedicti, n.1053.*

Ego huic ſuſpicioni, ſi vera eſt, addo, ſatis fuiſſe Authori ammentem declarare, ut ego conatus ſum, quàm illum pronunciare ſua dicta retractantem.

Parvitas materiæ non datur in re venerea.

8 Hanc regulam ſic à nobis diſtinctam, quam niſi calleas, ſemper in hac materia cæcuties, confirmare juvat doctrina, & authoritate Caſtropalai, qui loquens de Decreto R. P. Claudii Aquavivæ, quo prohibuit noſtris, ne docerent dari in re venerea parvitatem; hæc habet formalia verba, *tom.3. tr.16. diſput. 5. quæſt.9. num.9. Sed non levem pluribus Doctoribus difficultatem intulit dictum præceptum tot pœnis affectum, tot verbis exaggeratum, præcipuè cùm videatur opponi communiſſimæ Doctorum ſententiæ, admittenti in materia luxuriæ leve peccatum ex parvitate materiæ. Neque enim credendum eſt, voluiſſe Claudium, virum alioqui doctiſſimum, & prudentiſſimum, Societatiſque Prælatos, condemnare tanquam doctrinam omnino exterminandam, quæ affirmaret, delectationem ſumptam ex viſione mulieris pulchræ, ex illius manus contactu, ex illius collocutione abſque allo deſiderio, vel periculo ulterioris lapſus, eſſe peccatum veniale. Verùm ſi verba præcepti attentè expendantur, facilè ſupradicta difficultas diſſolvitur. Neque enim Claudius negavit, aut negare potuit probabile eſſe, ſupradictas delectationes leves eſſe, ſolùm enim negavit in re venerea dari exiguum delectationem ex levitate materiæ. Et quidem meritò. Nam res venerea propriè eſt coitus, vel pollutio, vel ad ſummum, quæ ad hoc proximè diſponunt, ut eſt commotio ſpirituum generationi ſubſervientium, ſicuti tradit Galen.* lib.14. de uſu part. cap. 9. & 10. *Delectatio igitur, quæ ex imaginatione, vel ex contactu ſumeretur ex coitu, pollutione, commotioneve ſpirituum ſubſervientium generationi, nequaquam ex levitate materiæ à mortali excuſari poteſt; quia eſt delectatio in re venerea. At delectatio, quæ ſumitur ex viſione Mulieris pulchræ, & ex illius manus contactu ob ſolam illam delectationem abſque allo alio periculo, vel deſiderio, non eſt delectatio in re venerea; ac proinde nec peccatum mortale, & ita ſubſtinet Filliucius,* tractatu trigeſimo in ſexto præcepto Decalogi, capite nono per totum, præcipuè n.18. & 192.

9 Hæc Caſtropalus. In quibus vellem advertas illa, (*communiſſima ſententia, admittenti in materia luxuriæ leve peccatum; Et non dari in re venerea, &c.*) vides? Communiſſimam opinionem vocat dari parvitatem in materia luxuriæ, negat eamdem dari in re venerea; videtur enim, ni fallor, ſignificare hæc duo (*in materia luxuriæ, & in re venerea*) differre permaximè. Nam luxuria latè patet ad omnem culpam, pertinentem maximè ad ſenſum tactus; res verò venerea, quam propriè vocavimus libidinoſam, reſtringitur ad culpas pertinentes ad generationem; ibi parvitas adeſt; quia tactus levis ex joco, ſeu ex delectatione non libidinoſa, parva culpa eſt, licèt poſſit eſſe gravis, ſi aſſumatur ob finem libidinoſum: At hic, nimirum in re venerea, nulla parvitas datur; ſemper enim eo ipſo quòd venerea eſt, inchoatio copulæ, ſeu pollutionis eſt, atque adeò ipſius procuratio, quæ inter ſolutos mortale peccatum ſemper attingit. Lege de hoc Rebellium fusè, *p.2. ar. de Juſtit. lib.3. q.19. ſect.3.* Caſtropal. *to.5. tr.1. d.2. p.10. §.2. num.4.* citans Leſſium, Salas, Baſilium, Vaſquez à quicquid dicant aliqui, quos citat, ſequiturque Caramuel, *in Regula Sancti Benedicti, à num.* 1024. Scio tum Sanchez, *lib.9. de matrimon. diſtinct.46. ſparſim per totum, & in ſumma, lib.5. cap.6. num.*12. tum priſcos Authores confundere luxuriam, & rem veneream: Sed nos recentiores, claritatis, & doctrinæ gratia, modo dicto diſtinguimus. His jactis fundamentis, per ejuſmodi actus ſigillatim, facilitatis gratia, diſcurramus.

§. II. *Tactus, oſcula, amplexus inter ſolutos.*

1 Tangere manum, faciem, brachia, pedes, & ex Navarro etiam mamillas Mulieris, ſi fiant inter ſolutos (de quibus hic, & in ſequentibus agimus) ex joco, curioſitate, levitate, nihil habent mali, præter ipſum jocum, &c. nam ut ſic, non aliam, niſi naturalem pariunt delectationem. De his & proximè dicendis lege Sanc. *lib.9.*

Digitized by Google

*lib.9. de matr. diſt.*46.*à n.*7. Leſſ. *lib.*4. *c.*3. *dub.*8 Quod ſi fiat ob ſolam delectationem non libidinoſam, erit, ut dictum eſt cum peccato veniali: An ſi fiant animo libidinoſo, peccari mortaliter, patet ex dictis.

2 Hinc cautè ſunt legendi, qui dicunt leviter tangere manũ Mulieris, digitum intorquere, pedem pede premere eſſe veniale. Ita Cajet. 2.2.*q.*154.*ad* 1. *& in ſumma. verb. Chorea fin.* Navarr. *in manual. c.* 16.*n.*51. aliique; cautè, inquam, quia ſemper, etiam in his, eſt prædicta diſtinctio prę oculis habenda. Quis enim neget prementem vel leviſſimè Mulieris pedem, ſi ſit ex libidinoſo affectu deliberato ad copulam, ad pollutionem, ad commotionem dictam ſpirituum, peccare mortaliter? Deliberato, inquam: ſi enim conſurgat delectatio libidinoſa, tu verò non conſentias, ſeu reprimas, jam non remanebit contra te liberè operantem, niſi illa delectatio ex ſe non libidinoſa, quam voluntariè admittis, & conſequenter venialia, ut dictum eſt. Id qood univerſale eſſe in dictis, & dicendis, *ſupra* notavimus.

3 Jam verò oſcula, & amplexus, & faciei ſeria, & affectata mulieris, vel grandiuſculi pueri contrectatio: ejuſdem conditionis eſſent cum tactibus prædictis levibus, niſi neceſſaria indigeremus diſtinctione. Nam ſi fiant more Patriæ vel à Parentibus, vel à Superioribus, vel ſimilibus ad amicitiæ caſtæ ſignum, nulla quidem ex ſe laborant culpa: At ſi fiant ob meram delectationẽ, quę perſiſtit in ipſo oſculo oris, & in ipſo amplexu, atque affectata contrectatione, eſt magnũ periculũ, ne inſeparabiliter naſcatur etiam delectatio libidinoſa, & conſequenter ne ſint mortalia. Quoniã ergo, quando fiunt ob captandam delectationem ipſam non libidinoſam, præſertim inter duos diverſi ſexus, naturaliter conſequitur ipſa tertia delectatio libidinoſa; mortalia erunt. Lege Caſtrop. *to.* 1. *tr.* 2. *diſp.* 2. *p.* 10. §. 2. *num.* 4. vide etiam infra, *lib.* 10. *ca.* 5. quia tunc ponitur cauſa proxima veræ libidinis, niſi fortè ætas infantibus aliquid ampliùs permittat, ut permittit Sanch. *lib.* 9. *de matr. diſt.* 46. *n.* 13.

4 Tangere partes inhoneſtas aliorum, ſive ob delectationem, ſive ob aliud ſemper eſt mortale, propter jam dicta. Dixi primò (ob delectationem) ſemper enim excipimus neceſſitatem medendi, &c. ut ſupra *c.* 3. §. 5. *n.* 49. excipit etiam Sanch. *lib.* 9. *de matrim. d.* 46. *n.* 12. levitatem & jocum; quod putamus admitti poſſe (ait Silvius, 2.2 *qu.* 54. *art.* 4. *concl.* 3.) ſi leviter, & quaſi per tranſeuntem hoc fieret; non autem, ſi omninò deliberatè, quia deliberatus, eſt nimia turpis, & periculoſus.

Dixi ſecundò (aliorum:) nam ſi quis ſuas ſine libidine ad calefaciendas V. G. manus tangeret, multò minus ob neceſſitates occurrentes, non peccaret; quia tactus ſuarum partium non eſt tam excitativus ad libidinem, quam tactus aliorum. Ita Sanch. *loc. cit. n.* 14. Leſſius, *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 8. *n.* 60.

5 Denique tangere catulos, feles, immò pueros, puellaſq; ob benevolentiam, &c. non eſt, ex ſe, niſi malus addatur finis, peccatum. Erat quidem certè malis moribus alioquin non imbutus, qui ſupra modũ delectabatur canes, & ſimiles beſtias manibus contrectare (quod quidem ſeriò fieri ab amantibus, & profitentibus caſtitatẽ, ſemper mihi diſplicuit.) Inſuper eorumdem pudenda tangebat, ſibi complacens, ut ajebat dare hanc delectationem catulo: immò, & ſępè, ita eadem perfricabat, ut ſemen beſtia emitteret. Hic ergo petiit à me, an ſine peccato id efficere poſſet? Profectò ab hac impura tractatione hominum abſterrui, ob periculum, ne in ſe delectatio, & commotio libidinoſa conſurgeret? Dixi præterea, prodigere ſemen animalis nõ eſſe peccatum: ſicut enim Domini ipſorum ſumus, dum vivunt; ita impedire, ne iidẽ naſcantur, poſſumus. Sed addidi, ſi id faciat ob merã curioſitatẽ, levitatemq; experiaturq; ſe nulla cõmoveri carnis ſuæ voluptate: non poſſe de mortali damnari: Sed certè de veniali nam, quod nullo crimine damnamus cõjungentes animalia, ad filios procreandos, ideſt, quia tunc ſatis rationabilis cauſa adeſt animalia propagãdi. At ſi quis ob voluptatẽ etiam illam ſolam, quę ibi perſiſtit, faciat; me vereri, ne incidat in mortale: quia tanta contrectatio pudendorum, quamvis animalis, tam ſerio facta ob ſenſibilem delectationẽ, principium ea ſe eſt impurę libidinis. Neq; mihi cõtrarii ſunt, qui docent nõ eſſe mortale beſtiarum genitalia confricare; Ita Dian. *p.* 2. *tr.* 17 *reſ.* 37. citans Sanch. *l.* 9. *de matr. diſt.* 46. *n.* 15. non ſunt, inquam, contrarii: quia ipſi ſolùm ibi loquuntur, quando id fit ex curioſitate, nos hic, & idẽ Sanc. *ibid n.* 30. loquimur, quando fit ad captandam illam voluptatem.

An fœminæ licitè permittant ſe tangi, diximus cum de cooperatione amaſiæ nonnulla ſupra *l.* 5. *c.* 1. §. 4. *à n.* 25. notavimus.

§. III. *Aſpectus.*

1 Inter tactum, & aſpectum, ſine dubio non vulgare diſcrimen intercedit. Tangere enim propiùs ordinatur ad libidinem, magis veneream, ideſt ſpiritus generationi ſubſervientes commovet, magiſque periculum ingerit fœdæ libidini conſentiendi; quàm ſolùm aſpicere; Quare non immeritò minus peccato obnoxii ſunt aſpectus, quàm tactus.

2 Hinc Primò, aſpicere mulieris faciem, manus, crura, brachia, pectora, in ſummã, partes ejus honeſtas, non eſt ex ſe peccatum; quod ſi fiat ob delectationem in ipſa puta viſione reſidentem, quam non libidinoſam appellavimus, non erit ſaltem mortale: at mortale erit, ſi ob libidinoſam. Ita Sylveſter, *V. Curioſitas q. verſ* 4 Navarr. *c.* 16. *n.* 11. Bonat *de matr. q.* 4. *p.* 10. *n.* 13. Ratio eſt toties dicta. Aſpicere autem partes inhoneſtas ejuſdem, vel eamdem nudam (idem dic, ſi mulier aſpicat eaſdem partes viri, vel nudum eumdem) ſeriò; & ſine neceſſitate (quæ tamen neceſſitas ſolet eſſe in Medico, & ſimilibus, &c.) multò magis, ſi ob voluptatem ibi perſiſtentem; propter conjunctionem certam cum delectatione libidinoſa, ut item propter periculum conſentiendi, eſſet mortale.

3 Dixi (ſeriò:) quia brevi tempore, & obiter (idem puto, ex loco remoto, vel interpoſita opaca veſte, ſed non tenui velo (curioſitatis gratia prædicta aſpicere non eſt niſi veniale: quia ut ſic, non adeſt provocatio ad ulteriorem libidinem. Aſpicere nudum eum, vel eam, quæ ſit ejuſdem ſexus cum aſpiciente, ut etiam diverſi ſexus, ſi ſit valdè puer; puto item veniale, quia ea ſe non multum excitat ad venerem: illud ergo in his, & ſimilibus, præ oculis habe. An ſcilicet affectus ſit ad libidinem, & an aſpectus rei, vel actio ſit ejuſmodi, ut in impuram libidinem ut plurimum influat, ſi enim ſic eſt, provocatio erit mortalis libidinis; ſecus, non item.

4 Hinc Secundò, ſeriò aſpicere duos turpiter ſe commiſcentes, à peccato mortali non libero; multò magis, ſi ſit propter delectationẽ, quamvis ibidem perſiſtentem. At in eadem commiſtione intueri beſtias, vel earum genitalia conſpicere, præſertim obiter, & ſine affectu ad libidinem, non puto eſſe mortale. Ratio eſt eadem toties dicta.

5 Qui reſpiciendo Mulieres in eis turpiter delectatur, ſine deſiderio copulę; an obligetur in Confeſſione conditionem Mulieris explicare, dixi *in Methodo Confeſſ. l.* 2. *c.* 7. §. 1. *n.* 4. & infra repetam, *l.* 10. *c.* 3. *n.* 3.

§. IV. *Turpiloquium.*

1 Turpia loqui, & turpia cantare, participant tres illas ſpecies delectationum, naturalem, libidinoſam, non libidinoſam. Si ergo hæc facias ad bonum finem, cauſa V. G. ſtudii, &c. nihil peccas; ſi cauſa delectationis non libidinoſæ, ut accidit quando hęc fiunt per jocum, vel per curioſitatem narrationis, vel ſuavitatem poeſis, animo fallendi temporia, relevandique ſe à laboribus, (ſemper ſecluſo periculo veræ libidinis) non eſt ſaltem mortale. At ſi cum delectatione ad objecta ipſa, hoc eſt ad res ipſas narratas graviter peccaminoſa, vel cum periculo conſenſus in illam; erit apertè mortale, quia tunc libidinoſa eſt apertè voluptas. Advertit autem meritò Salas, apud Caſtrop. *tr.* 2. *d.* 2 *p.* 10. § 1. *n.* 5. item lege infra *l.* 10. *c.* 1. *num.* 51. *&* 13.) convinci plurimos conſentire in delectationem rerum, ſeu objectorum turpium, ſub prætextu artificioſi carminis, vel muſicæ, quando carmina elegantiora rei piæ recuſant, avidiores ad turpia; indicium ſanè non leve pravę affectionis: convinci item latenter delectatione carnia ferri eum, qui frequentiùs, & libentiùs loquitur de occultis partibus corporis, veſtibus, ægrotationibus ad eas partes pertinentibus, quàm de rebus aliis. Denique ſimilis peccati argui, qui metaphoris rerum turpium gaudet, & qui facilè multa detorquet ad turpes ſenſus; quamvis enim hæc ſæpè excuſentur ab inadvertentia, vel quia objectum de quo agitur, non eſt adeò obſcænum; ſæpè tamen, quia deliberatè procedunt ex affectu ad res, ſeu ad objecta turpia, à mortali non liberantur.

Si aliis loquentibus, tibi illud turpiloquium, vel impura cantilena diſpliceat, ſeu non placeat, nec tamen à loco diſcedas, nec eoſdem reprehendas ob ruborem, immò etiam ſi (ſecluſo ſcandalo, & animo te de illo peccato delectandi) rideas, vel quid ſimile facias: te non accuſo peccati mortalis, quia ipſa erubeſcentia, non contemnenda ratio, pro tua excuſatione eſt.

§. V. *Turpia legere, ſcribere, repræſentare, &c.*

1 Qui libros legunt de rebus turpibus ex profeſſo agentes (præſcindendo, an hi libri ſint prohibiti, de qua re diximus ſupra *lib.* 2. *in dec. c.* 8. §. 7.) pari modo non peccant, ſi ob bonum finem: peccant venialiter ſi ob curioſitatem, mortaliter, ſi ob delectationem libidinoſam. Idem ſentio de ſpectantibus turpes Comœdias. Ita Sanch. *lib.* 9 *de matrim. diſt.* 49. *n.* 40. Dian. *p.* 2. *tr.* 17. *reſ.* 37. citans Lorcam, Rodriquez, alioſq, etiam, quoad Clericos, (abſtrahendo à cooperatione, qua ſpectantes reddant animoſiores ipſos hiſtriones pecunia, verbis, magno plauſu, &c ad ejuſmodi turpia repræſentanda.) Lege Nicolaum Baldelli, *lib.* 3. *diſput. moral. diſtinct.* 18 *num.* 50. & Bardi *in ſelectis, qu.* 2. *lib.* 9. *quæſt.* 2. *ſect.* 10. Idem de ſeriò aſpicientibus tabulas rebus turpibus depictas; ſemper intellige, quando abeſt periculum conſentiendi: ſed heu in re tam lubrica, quàm frequenter adeſt! lege Boſſium *tract.* 2. *moralium*, *titul.* 10. *num. præſertim* 19. At, qui eoſdem libros valdè turpes componunt, idem dicendum eſſet, quantum eſt ex capitibus dictis; quia ſcilicet hæc poſſent ſcribi ſine voluptate venerea, ſed ſolùm ob delectationem provenientem ex curioſitate, vel levitate; verùm ex alio capite excuſationem minus inveniunt; nimirum ex ſcandalo: ſciunt enim hi, debentque ſcire aliquos legentes eos turpes libros, in veram libidinem fore lapſuros, & ex alia parte nulla rationabilis cauſa eos excuſat. Quæ enim neceſſitas, quæ utilitas ejuſmodi ſcriptores cogit ad ea turpia deſcribenda? Cogit utilitas publica Medicum, Anatomiſtam, verenda deſcribere; eademque cogit Theologum moralem actiones fędas minutatim explicare; At te Poetam, vel profanum Scriptorem, quæ cauſa, quæ vis compellit? Reſpondebis: neceſſitas ſit pecuniam cõquirendi. Sed quantum hæc excuſatio ſe extendat, diximus ſupra, *l.* 5. *c.* 1. §. 4. *n.* 14.

Idem

Digitized by Google

Idem dic de repræſentantibus res valdè impuras. Idem eſt eaſdem pingentibus. Dixi (valde turpes, valde impuras, &c.) nam ſecus, quia levis eſſet, & remota provocatio ad libidinem, atque adeò non ſeparabiliter cum illa, leviter peccaretur.

2 Obligationem Gubernatorum ad repellendos turpia repræſentantes maximam eſſe, colligitur ex dictis; cum enim ipſi facilè tot lapſus cavere poſſint ex charitate, immo ex officio debent: Audi Boſſium, *ibid. num. 35. Si neglexerint Principes*, inquit, *providere, ne impura repræſententur, ſciant ſe graviter à Deo puniendos, utpotè, quia permiſerint & authoritate ſua conſenſerint, publicam omnium ſcelerum ſcholam haberi*. Et paulò poſt: *Remedium totius eſt, ut Principes Hiſtriones non recipiant, ſed e Regnis expellant*.

§. VI. *Munera acceptare, & ſe jactare de re turpi. Remiſſivè.*

1 De priore ex his per occaſionem dixi ſuperiùs, cùm de Stupro, hoc eſt *c. 5. §. 3. à n. 49.* De poſteriore egi, *in Methodo Confeſſionis, l. 2. c. 7. §. 3.*

§. VII *Chorea.*

1 CHorearum tres facio Claſſes. Prima eſt abſolutè pudica, ſeu pura. Secunda impura per accidens. Tertia per ſe impura. De his vide Summiſtas. *Verb. Chorea*. Azorius; 3. *p. c. 26.* Bonacina, *de matr. q. 4. p. 9. n. 24.* Filliucius, *to. 2. tr. 30. c. 80. n. 223.* Trullench, *in Dec. l. 9. c. 9. dub. 12.*

Puræ, (eſto ſint aliquando aliquantulum vanæ) ſunt Choreæ, quæ inter ejuſdem ſexus perſonas, ſine ullo turpitudinis geſtu, vel ulteriori pravo fine non raro fiunt. Ejuſmodi ſunt, quos ludos potiùs dixeris, quam Choreas, ſunt tamen Choreæ, quaſque vocamus *Moreſchas, Intrecciatas, Luminarium ſaltationes*; in quibus ad numerum muſicum certatur, ſaltatur, luminaria in manibus accenſa artificiosè circumferuntur. Ejuſmodi ſunt Choreæ, quas Puellæ inter ſe, nullis accitis hominibus, interdum domi ſolent ſincerè, ad recreationem, tempuſque fallendum exercere. Ejuſmodi ſunt eæ, quæ ruſtici in ſuis mapaliis, veſperè poſt laborem ad levandum animum, ſine ullo prorſus turpi fine, vel impudico ſigno exhibent, ſonante fiſtula.

Has igitur, & ſimiles Choreas, puras appella, nec ut peccaminoſas reprobato. Has David, *l. 2. Regum c. 6.* ante Arcam in Dei cultum aſſumpſit; Has Maria Aaronis ſoror, *Exod. 15.* agens Deo gratias ob ſubmerſum Pharaonem, cum cæteris Mulieribus (non autem Mixtis maribus) gaudens exhibuit. Has in Cœlo ducent etiam corporaliter, ut putat Marinus Rhoa, *libro de ſtatu Beatorum*, Sanctorum Chori. Has, (nec alias, ut perperam citat Boſſius, *tom. 2. moralium, titul. 19. nu. 10.*) permittit Ruſticis Cajetanus, *Verb. Chorea*. Has denique permittunt Superiores in Tragædiis, & ſimilibus repræſentationibus, ad juvenes exercendos, eorumque animos ſublevandos. Huc item reduci poſſunt eæ, quæ in diebus Bacchanalium ad merum jocum, vel vanitatem larvati ſoli viri, ad artificioſam pedum, corporiſque dexteritatem oſtendendam, exhibent populo.

2 Impuræ per ſe ſunt, quæ mixtis maribus, fœminiſque, immò etiam ſeparatis, ſuſcipiuntur, obſcænis geſtibus, tactibus parum pudicis, Amaſiarum, Amicorumque interventu, & ſimilibus. Ita S. Thom. *in c. 3. Iſaiæ*, & *in 2. 2. q. 168. art. 1.* Azor. Filliuc. aliique modò citati. Has enim verò in ultimas terras eſſe ablegandas, nemo eſt qui negat, earumque profeſſores verſari in ſtatu peccati mortalis, & denique per Principes Chriſtianos eſſe ab Urbibus, nec ſolùm à domibus expellendos.

3 Impuræ per accidens ſunt Choreæ, quę per honeſtas fęminas, viroſque in conviviis, in nuptiis, in diebus lætitiæ deditis fieri conſoeverunt. Hæ profectò per ſe impurę, & peccaminoſæ ſunt, exerceri enim ſine mortali peccato per ſe poſſunt. Ita Cajetanus *loc. cit.* Trulleoch. Bonacina, Filliucius, Azorius, *loc. cit.* quibus adde Lopez, *in 2. p. inſtruct. c. 31. num. 6.* Idemque eſt, ſi perſonati homines ſub larvis utriuſque ſexus, in Bacchanalibus Choreas agant. Homines, inquam, perſonati: nam ſi ſint immixtæ fœminæ, valde vereor, ne ſub illo habitu ementito, res non degeneret in Choreas ex ſe impuras, de quibus, *num. præcedenti*. Per ſe igitur, ut dico, hæ peccaminoſæ non ſunt: ſolent tamen ſæpiſſimè per accidens: ratione nimirum periculi, ut in tanta lætitię calore, in tanta adoleſcentularum, juvenumque ſpecie, ornatu, concurſu, in artificioſa illa corporis, grata oculis agitatione, in contactu manuum, qui ſæpè adhibetur; non ii ſolùm, qui Choreas agunt, verùm etiam ſpectatores facilè in impudica labantur. De his igitur idem pronuncio, quod de Comœdiis paulò antè dictum eſt; has nimirum valdè periculoſas, multò magis ſi frequenter, & ex conſuetudinem fiant. Nihilominus addo, ſi ex experientia cognoviſti, tibi ejuſmodi periculum non ſubeſſe; te hoc modo chorizantem, vel chorizantes aſpicientem, nequaquam eſſe mortalis peccati reum. Patresfamilias potiùs moneo, ne eas permittant, quando prævident facilè, aliquos ex hac occaſione in peccata lapſuros.

4 Quoad locum, perſonas, tempus: ne fiant primò in Eccleſia, vel propè ipſam. Secundò, ne ab Eccleſiaſticis, multò minus à Religioſis, Monialibuſque. Tertiò ne tempore pœnitentiæ, V.G. Quadrageſimæ, nec feſtis diebus.

5 Per has tres prohibitiones, quas legitimus in Sacris Textibus. *cap. Presbyteri, diſt. 34. cap. non oportet 2. de conſ. diſt. 5. & cap. cum decorem 4. de Vit. & honeſt. Cleric. cap. Dec. de Imm. Eccleſ. in 6. Clem. 1. de Celeb. Miſſ.* non prohiberi puto Choreas abſolutè, ſed immodeſtas, impudicaſque. Ita Sylveſter, *v. Chorea*, Mazzarius, *diſc. 108 ſuper Sermone Domini in monte*, quibus adde Menoch. *de arbitr. cum addit. ad Caſum 66. n. 59.* Id loco omnium oſtendit ille Canon. Clem. 1. *de Celebr. Miſſ.* his verbis: *Non vereantur id ipſis Eccleſiis, earumque Cœmeteriis Choreas facere diſſolutas*. Illud (*diſſolutas*) prohibitionem certè permaximè lenit. Quare juxta majorem, minoremque irreverentiam, à prudenti, ſecundùm omnes circumſtantias, expendendam, quæ infera tur ſtatui perſonarum, ſacris locis, ſacroque tempore, adde & conſiderato ſcandalo, quod fortè detur, gravitatem, levitatemque culpæ dimetire. Qua in re ſtrictè loquitur Boſſius *l. c. n. 8.* dum abſolutè dicit, Choreas agere in Eccleſia eſſe peccatum mortale: ſicut nimis laxè loquuntur aliqui apud Boſſ. *l. c.* dum ajunt abſolutè non eſſe mortale: ita Sanch. *in conſ. l. 1. c. 8. dub. 14. n. 22.* ex Lopez, nam ſecundùm menſuram irreverentiæ, & qualitatem Chorearum, definienda erit & culpa.

6 In Clementina, *de ſtatu Monachorum, c. 2.* dum dicitur de Monialibus, *Non choreas, non feſta ſæcularium proſequantur*, non videtur imponi præceptum, ſed eæ monentur juxta ſana conſilia: neque enim Moniales inter ſe fortè ex aliqua occaſione puras Choreas agentes, etiam ob recreationis gratiam, audeo de peccato mortali condemnare: quamvis profectò digna ſit culpa, quæ ſeverè à Superioribus caſtigetur.

§. VIII. *Ornatus.*

1 HUc Ornatum mulieris reduci curioſus Lector vult; huc ergo reducamus.

Nomine ornatus intelligitur omnis cultus muliebris per pigmenta, & comam appoſititiam, per intortos capillos, per pectoris nuditatem, per ornamenta aurea, & gemmata, per novas veſtium formas, præſertim ſi quæ iis utantur ſupra ſtatum, vel præter receptam conſuetudinem. Ita Leſſius, *l. 4. c. 4. dub. 54 n. 105.*

2 In hoc ergo certum eſt Primò, ſine peccato poſſe quæri ornatum corporis ob bonum finem, non ſolùm ſcilicet ob neceſſarium corporis tegumentum, ſed etiam ad ſui ſtatus decorem, nimirum ut pro conditione ſui ſtatus honorificè quis prodat in forum; id enim eſt laudabile, & rectè rationi conſonum. Contrà, certum item eſt, cum evidenti peccato mortali eundem Ornatum quæri, ſi ob finem graviter malum, quicumque is ſit, conquiratur: V. G. ut quis adulteret, ut turpiter concuſpicatur, &c. id quod probatione non indiget. Ita *ib. n. 106.*

3 Certum eſt ſecundò, ſi ſe ornet Mulier Matrimonio juncta, vel ad id aſpirans, ut Viro placeat, vel ut virum nanciſcatur, nihil peccare: ita *ib. nu. 108.* Ratio eſt, quia hic finis cùm honeſtus ſit, ſatis honeſtam illi ornamento cauſam præbet.

4 Certum ſit tertiò, mulierem etiam illam, quę nec nupta eſt, nec nuptias intendit, immò & adoleſcentes, & viros, ſi ſe ornent, non ut ab aliis turpiter concupiſcantur, ſed ut cenſeantur inter pulchros, & laudentur ut pulchri, non peccare mortaliter. Ita *ib. num. 109.* ex S. Thoma, Cajetano, Rollella. Ratio eſt, quia id non continet gravem deordinationem, ſed ad ſummum vanam quamdam gloriam coram hominibus.

5 Remanent ergo duæ difficultates. Prior, An exceſſus in hujuſmodi ornatu ſit ex ſe mortalis? Poſterior, An ſaltem ſit mortalis ob ſcandalum, quia nimirum mulier ſic ornata cauſa eſt, vel occaſio ruinæ ſpiritualis multorum.

6 Quoad priùs, aſſero cum D. Thoma *2. 2. qu. 169. art. 2. ad 4.* & Cajetano, *ib.* non eſſe niſi venialem exceſſum. Ratio eſt, quia exceſſus, appetitu, & uſu rei per ſe non malo, non eſt niſi veniale, ut patet in exceſſu cibi, potus, divitiarum, &c. qui non eſt ex ſe mortalis, niſi ratione gravis nocumenti, quod aliquando inferret. Sed in caſu noſtro non eſt niſi exceſſus in conquirendo nitore, pulchritudine, cultuque corporis, quæ non ſunt ex ſe mala, ſed indifferentia: ergo, &c. Adde; Peccatum, ut ſit mortale, debet eſſe graviter contra charitatem Dei, vel Proximi; vel ſui ipſius: id quod non eſt invenire in caſu noſtro.

7 Quoad poſteriùs, aſſero, de eo tam benè, cordatè, ac ſapienter ſcripſiſſe numquam ſatis laudatum Leſſium, *ib. n. 112. 113.* ut judicem hic ſufficere, ſi illius doctrinam ad verbum exſcribam: Scio Albertum Alberti, fusè de ornatu mulieris aliquanto ſcrupuloſius diſputare; ſed me juvat Leſſium ſequi benigniorem. *Poteſt, ait in exceſſu iſtiusmodi ornatus eſſe peccatum mortiferum per accidens, ratione alicujus pravitatis connexæ.*

Primò, ratione mali finis; ut ſi fiat animo pertrahendi ad libidinem.

Secundò, ratione præcepti poſitivi, ut ſi talis exceſſus eſſet vetitus aliqua lege, ſub pœna Excommunicationis, eaque ſervaretur.

Quod ſi lex non habeat annexam pœnam, vel ſaltem non gravem: non erit pluſquam veniale: immò credibile eſt, pleruſque Leges Civiles, de hujuſmodi, quæ paſſim variis locis habentur, eſſe ſolùm pœnales, & obligare tantùm ad mulctam.

Tertiò, ratione ſcandali, ut ſi quis uteretur veſte adeò tenui, vel ita formata, ut per eam pudenda non ſatis tegerentur: id enim, judicio

morali,

Digitized by Google

morali, non tamen eſſet pulchritudinem oſtentare, quam hominis directè ad libidinem allicere.

Secus eſt, in audando pectore, ut Cajetanus, Fumus, & Navarrus notant præſertim, ubi eſt ea Conſuetudo: nam pars illa honeſtas conſetur, nec natura, aut pudor humanus poſtulat illam abſolutè tegi. Gravetamen peccatum eſſet hujuſmodi morem introducere, ubi id non eſt conſuetum: inſolita enim magis movent; & res ipſa meritò periculum, etiam ubi eſt recepta, tanquam illicitum libidinis eſſet abroganda, ut Doctores monent.

Notandum tamen, non eo cenſeri ornatum ſcandaloſum, quod multi occaſione illius patentur ad prava deſideria provocandi, ut rectè prædicti Doctores tradunt; alioquin etiam pulchritudo naturalis ſcandaloſa eſſet: nam multò magis provocat, quàm artificioſa; cùm natura longè ſuperet artem. Itaque etiam ſumina putet aliquos peccatare, non tamen idcircò ſub peccato mortali tenetur talem ornatum dimittere: Sicuti is, qui à multis odio habetur, non tenetur à publico abſtinere, ne inimicis non detur occaſio odii. Ratio eſt, quia ornatus iſte ſolùm remotè ad malum provocat: ergo non tenetur ab eo abſtinere, ne alii peccent; alioqui perpetuò abſtinere deberet (tam illa occaſio ſit perpetua, & univerſalis) quod nimis grave eſſet humanæ conditionis. Sufficit igitur, ut ei peccatum proximi diſpliceat, & illius ſalutem non contemnat. Et Confirmatur, quia quod illi peccent, ex eorum provenit malitia, non ex conditione ornatus: ſicut enim circa hanc peccant, ita etiam circa alias eximiæ pulchritudinis: atqui, id quod ex aliorum malitia proveniat, non tenemur cum tanto gravamine noſtro impedire. Secus, ſi aliquo caſu ad breve ſolum tempus ob peculiare periculum alicujus abſtinendum eſſet: Hanc limitationem non poſſit Dian. *par 2. tr. 15. reſ. 56.* etiam ſi ornatus ſit ſuperfluus, & maximus, modò ſit ſecundùm morem Patriæ, & de ſe non ſit quaſi provocativus ad malum: *tunc enim Charitas poſtularet, ut pro tempore talem ornatum ſuperfluum omittam: ne proximus, qui alioquin putatur non peccaturus, inde peccandi occaſionem habeat.*

Hæc Leſſius, qui etiam *n.* 114. notat ornatum, ſeu uſum veſtis alieni ſexus, non eſſe intrinſecè malum; unde ob cauſam juſtam fieri poſſe, v.g. ſi alia deſit, ſi opus ſit ſe occultare ab hoſte, ſi fiant repræſentationes, &c. Ex levitate id facere, eſſe ſolùm veniale, jure fatetur.

Vide denique ſuperius, *l. 5. c. 1.* §. 4. *n.* 27. ubi notavi diſtinctionem, cur non liceat Puellæ ſe ornatam in conſpectu Amaſii conſultò dare, ut conſpiciatur.

C A P U T IX.

Diſcutiuntur duo dicta Caramuelis in materia luxuriæ.

De Tertio dicto, ejd. lib. 10. cap. 7.

1 PRimum dictum, *in Regula S. Benedicti, n.* 1013. eſt hujuſmodi. *Inſero peccantem cum Virgine ſodomiticè: Primò, non teneri dicere illam eſſe virginem, ita Diana de circumſtantiis aggravantibus reſ. 21. Secundò, immò neque teneri exponere ſe ſodomiam habuiſſe cum Muliere, ut ipſe Docet Diana, ibid. reſolutione ſecunda, & Bonacina, de Matrimonio, q. 4. pag. 11. n. 9. Ratio eſt, quia ſodomia cum Muliere aut cum Viro ſolùm differunt in genere entis, non in genere moris: non ſecus ac furari aurum, aut argentum: frangere jejunium pane, vel piſcibus.* Hæc ille.

2 Ea bis primum approbo, ut approbavi ſuperius *c. 1. §. 1. n. 2.* Secundum approbare non poſſum, ſicuti nec ſuperius approbavi, *c. 5. §. 3. n. 1.* Ratio eſt duplex: Prima, quia falſum eſt non differre in genere moris; Nam, ut *ib.* dixi, perfecta ſodomia, quæ eſt cum viro, procedit ex affectu ad indebitum ſexum: quæ verò cum Muliere, non eſt ad indebitum ſexum; ſed licèt ad debitum, tamen ad partem innaturalem: quæ duo certè quilibet bene moratus non poteſt negare, in genere moris differre. Non ſic furari aurum, vel argentum, frangere jejunium pane, vel piſcibus, immò in beſtialitate congredi cum mare vel fœmina: quia hæc ſemper ſunt ex eodem moraliter affectu ad divitias, ad comeſtionem, ad beſtiam. Secundò, quia nimis eſt falſum, hanc opinionem doceri à Bonacina; immò fortaſſe etiam nec à Diana. Utrumque profert Bonacina, *n. 9.* citat. è Caramuele ſolùm loquitur de primo, quod ego approbavi: At de ſecundò, non ibi loquitur, ſed paulò antè, nempe, *de matr. q. 4. p. 11. n. 7. in Edit. Venet.* 1639 ubi his verbis meam ſententiam firmat, reprobat illa Caramuelis. *Hinc colligi poteſt (inquit) explicandam eſſe in Confeſſione perſonam cum qua perpetrata ſit ſodomia, videlicet utrùm habita ſit à maſculo cum fœmina, vel à maſculo cum maſculo?* Quid clariùs?

3 Diana, *loc. cit.* ſic habet. *Sufficit dicere, peccavi in ſodomia, (ſive cum mare fuerit, ſive cum fœmina) toties: In beſtialitate quater, &c. Et ita publicè docuit hic Panormi quidam Theologus Societ. Jeſu: licèt Tannerus (quod mihi magis placet) contrarium doceat, quoad ſodomiam, & ante illum Granadus.* Hæc Diana. Notas illud? (*quod mihi magis placet.*) Quoad Theologum autem prædictum, me juvat credere, ipſum de beſtialitate id docuiſſe, quod verum eſt; non de ſodomia, quod eſt falſum.

4 Secundum dictum Caramuelis, *in Regula S. Benedicti, n.* 1030. *Quidam furabatur, ut mœcharetur: Veniens ad Confeſſionem, dixit: furatus ſum toties: toties mœchatus, & ſubticuit ordinem furti ad mœchiam. Dubitas, utrùm ſufficienter ſe explicaverit? Reſpondeo affirmativè; ita etiam Diana, in tract. de circumſtantiis aggr. reſ. 23. ubi citat & ſequitur alios Authores. Ratio eſt manifeſta: quia licet illud furtum habeat malitiam fornicationis, non tamen habet malitiam fornicationis diſtinctam à malitia finis in genere luxuriæ: & ideò pœnitens explicuit omnes circumſtantias mutantes ſpeciem: omiſit unius circumſtantiæ aggravantem extenſionem in eadem ſpecie, quam non tenebatur explicare.*

5 Sanè fateor hunc explicuiſſe omnes circumſtantias mutantes ſpeciem. Sed ajo plus nimio exceſſiſſe; addidit enim duas individuationes peccati, quas ipſe non commiſit, & ideò mendax fuit in Confeſſione, ſanè in re gravi ad Confeſſionem pertinente; quia numerus peccatorum quando exactè ſcitus, debet exactè, ut omnes fatentur, ad Confeſſionem deferri. Cùm enim audit Confeſſarius: *Furatus ſemel ſum*, & deinde *mœchatus ſemel ſum*, nonne duo numero peccata te commiſiſſe ex tuis verbis intelligit? Tu autem unum numero peccatum patraſti, nempe furtum relatum ad mœchiam; hoc eſt unum numero peccatum, duabus ſpecie diverſis malitiis infectum. Scio eſſe bonos Authores pro Caramuele: ſed certè ubi apparuit evincens ratio, boni etiam Authores, bona eorundem venia, fuerint ſine nota deſerendi. Relege multa valdè neceſſaria, quæ de hac difficultate dedi *in Methodo Confeſſ. l. 2. c. 1. §. 11. n. 75.*

C A P U T X.

Remedia adversùs luxuriam.

1 HIc id breviter pertingere operæ pretium erit. Et quidem colligit decem remedia Bartholomæus à S. Fauſto, *in Theſ. Rel. l. 3. q. 57.* duodecim Peyrinus, *p. 1. q. 3. c. 2.* In promptu autem erant alia quinque, neſcio an cœterorum efficaciſſima.

2 Primum remedium, Humilitas, & Oratio: nam noſtra fragilitate cognita, ad Deum eſt confugiendum. Secundum, Sobrietas. Tertium, veſtium aſperitas, ſeu cilicia. Quartum, carnis mortificatio. Quintum, cuſtodia ſenſuum. Sextum, vitatio occaſionum, & præſertim fuga converſationis mulierum. Septimum, virilis reſiſtentia. Octavum, Scripturarum ſanctarum meditatio. Nonum, fervens Dei dilectio. Decimum, mortis, & æternarum pœnarum viva meditatio. Decimumprimum, non occultas fovere in ſinu tentationes, ſed eas ſtatim Patri ſpirituali patefacere. Duodecimum fugere otium.

3 His ergo addatur remedium decimum tertium; ſubita cogitationis malæ fuga. Ut primum tentatione titillaris, ſtatim, repentè ſurge, recede, fuge à loco, à lecto, ubi moraris, & negotium aliquod quantumvis frivolum cum magna intentione gerendum ſuſcipe.

4 Decimumquartum, Dei Summi Judicis viva præſentia. *In deſideriis verò carnis*, ait Benedictus, *in reg. c. 7. nobis Deum credamus ſemper eſſe præſentem, cùm dicat Propheta; Domine, ante te omne deſiderium meum.* Pſ. 37.

5 Decimumquintum, frequens, & aliquando etiam quotidiana Confeſſio apud eundem Confeſſarium prudentem, & pium; ſed adverte illud (eundem:) quo remedio recidivi cujuſcumque criminis ſi utantur, fieri via poteſt, facillimè curentur.

6 Decimumſextum, frequens Communio, juxta illud: *Et vinum germinans virgines.* Lege Suarez, *to. 4. de Rel. tr. 10. l. 4. c. 3. in fin.* qui tantam continentiam in tanta juventute noſtrorum in Collegiis degentium, frequenti Sacræ Euchariſtiæ ſumptioni, quæ apud nos de ſancto more uſurpatur, acceptam meritò refert.

7 Addatur ultimum naturale, ſed certè ſatis efficax medicamentum, Diſceſſus à præſentia impuri objecti. Veneficio quidam ad Puellam amandam urgeri vulgò dicebatur, præſentius amuletum non fuit, quam diſceſſus ab ea urbe, ubi commorabatur Mulier. Quem quidem diſceſſum ab Adoleſcente exoraverunt difficillimo conatu Conſanguinei; ſed eo exorato, in ſanitatem non multò poſt illum rediiſſe læti cognovimus.

F I N I S L I B R I S E P T I M I.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

Digitized by Google

LIBER OCTAVUS
IN DECALOGUM.

Ne Furtum facias.

DISPOSITIO HUJUS LIBRI.

1 QUAM multa, quàm varia, quàm implicita mihi obviàm in hoc præcepto fiunt? Qua ratione ergo in brevem ſummam illa meo more conſtringere, & inſuper nonnulla de novo, ut ſoleo, ſuperaddere valeam, niſi Tu, omnium lux animarum, Splendor æternæ Sapientiæ, meas tenebras divino igne depellas, foveaſque torpentem animum, jam deſperatione collabentem?

2 In quatuor Tractatus librum hunc propter veritates rerum diſtinguere oportet. *Primus* erit de Dominio, quod eſt fundamentum, unde furtum prohibitum ſit; niſi enim Domius eſſes tu rei tuæ, ſanè non vetarer ego, illam mihi ſurripere. *Secundus* de ipſo furto, ſeu acceptione injuſta. *Tertius* de Reſtitutionis obligatione, quæ ex furto, ſeu injuſta acceptione, vel detentione conſequitur. Ubi ad complementum tractationis, non erunt aliæ radices reſtitutionis omittendæ, ideſt: Ex re accepta: Ex damnificatione rerum temporalium, vel famæ, vel honoris: Ex Contractu. *Quartus* denique de Circumſtantiis quibuſdam reſtitutionis. Faveant Cælites, proſperè aſpiret Deus.

TRACTATUS PRIMUS,

De Dominio.

CAPUT PRIMUM.

Quid ſit Dominium, & qua ratione differat à poſſeſſione, uſufructu, &c.

Ubi

An uſus diſtinguatur à Dominio in re, ipſo uſu conſumptibili?

1 DOminium proprietatis eſt jus, ſeu facultas de re aliqua perfectè diſponendi, niſi lex obſiſtat, vel conventio prohibeat. Hanc definitionem latè proſequuntur Juriſconſulti, ex Bartolo, *l.* 17 *ff. de acquirenda poſſeſſione* lege Dicaſtillum, *l.* 2. *de juſt. & Jure*, *tr.* 1. *diſp.* 1. *dub.* 4. *n.* 29. Prohibet enim lex aliquando, ut quamvis aliquis dominium ſuæ rei habeat, diſponere de illa re non valeat. Ita pupillus licèt habeat dominium ſuarum rerum, prohibetur tamen à lege, ne diſponat de rebus ſuis, donec in perfectã veniat ætatem. Ita debitor, licèt ſit dominus rei datæ in pignus creditori; illam, ex tacita ſaltem conventione non poteſt idem creditor alienare, dum eſt in pignus. Ita Religioſus Societatis Jeſu, per vota biennii, dominus eſt ſuorum bonorum, ſed de iis diſponere ſine licentia Superioris non poteſt.

2 Dictum autem eſt (dominium Proprietatis:) quia eſt aliud dominium, quod appellatur Juriſdictionis, quæ eſt poteſtas gubernandi ſubditos, præcipiendo, prohibendo, permittendo, judicando, pœnis, vel præmiis afficiendo, protegendo, vindicando; eſtque duplex, Eccleſiaſtica, & Sæcularis. De hoc nos dominio Juriſdictionis non agimus, niſi fortè aliqua ſint obiter tangenda.

3 Cùm autem eodem *n.* 1. dictum eſt (Jus) intellige Jus in re, quod ſit plenum, & perfectiſſimum; non verò Jus ad rem, de quibus paſſim Doctores, lege Dicaſtillum, *l. c. n.* 32.

4 Diſtinguitur autem dominium à poſſeſſione, ab uſufructu, & à mero uſo: nam his non convenit eſſe poteſtates liberas diſponendi de re. Poſſeſſio enim nil eſt aliud, niſi facultas inſiſtendi in re, quam quis poſſidet. Uſuſfructus eſt poteſtas, ſeu jus utendi, & fruendi. Merus uſus eſt jus tantum utendi.

Poteſt V. g. quis uti hoc fundo, ſolùm ad reſidendum, vel dormiendum in illo? Erit merus uſuarius. Poteſt uti fundo, tum ad hoc tum etiam ad colligendos ejus fructus, illoſque uſurpandos, ſed non ad ipſum fundum alienandum? Erit uſufructuarius. At dominium comprehendit jus poſſidendi, utendi, fruendi, & inſuper addit jus alienandi, &c.

5 Illud hic obiter nota. Uſuarium eſſe duplicis generis, ideſt habentem uſum facti, & uſum juris. Uſum facti habet, qui ſolùm utitur re; Sic competit etiam Brutis, qui utuntur herbis, & palea. Uſum juris habet, qui & utitur, & poteſt ad ſuum beneplacitum uti re; nam propterea dicitur habere jus utendi, idquod competit hominibus. Religioſis verò hoc jus utendi competere ſolùm ex dependentia voluntatis Superioris, docet vera ſententia, de qua mox redibit ſermo, *cap. ſequenti* §. 5.

6 His poſitis, celebris eſt Quæſtio, *An in iis, quæ uſu conſumuntur, ſeu ut loquuntur Juriſperiti, quæ functionem recipiunt, ſeparari poſſit uſus à dominio?* Si Verbi Gratia, do tibi uſum hujus Panis, hujus Vini, ſtatimne do tibi abſolutum, & perfectum dominium illorum? Ita enim videtur; nam ſi dò tibi vini uſum, ergo potes illud bibere, ergo illud deſtruere, & conſequenter de illo perfectè diſponere, quòd eſt perfectè de illo dominium habere, quæ quidem conſequentiæ fieri nequeunt in re uſu non conſumptibili: ſi enim tibi do uſum, ſeu etiam uſumfructum fundi, licèt poſſis uti fructibus, eiſdemque frui: non potes tamen ipſum fundum deſtruere, deque illo abſolutè diſponere.

7 Reſpondeo. Hæc Quæſtio originem habuit ab Ordine Minorum Sancti Franciſci, qui approbante Nicolao IV. licèt reprobante deinde Joanne Vigeſimo ſecundo, ſed iterùm approbantibus, Martino Quinto, & Paulo Tertio, profitentur non ſolùm ſuos Religioſos particulares (in hoc enim conveniunt cum Religioſis particularibus aliarum Religionum;) ſed etiam ſuam Communitatem, ſeu Monaſteria nullum habere dominium rerum, quæ ipſis donatæ ſunt, ſive hæ res ſint uſu conſumptibiles, ſive non; ſed illud ſolùm habere Summum Pontificem poſt Martinum V. nam ex Nicolao IV. harum rerum uſu conſumptibilium dominium habebant ipſi fideles dantes, donec conſumarentur. Neque te conturbet horum Pontificum diſſenſio: ſiquidem etiam ii in diverſa placita poſſunt abire citrà res Fidei Sic Bell. *lib.* 4. *de Summo Pontifice*, *cap.* 3. & 5. lege *cap. à nobis ſecunda, de Excommunicatione*, ubi ſe ut hominem privatum errare poſſe fatetur. Et citrà res ad ſtatum univerſalem Eccleſiæ pertinentes quando hæc decernunt ut Pontifices. Puta *in Decretis morum*, *in approbatione bene vivendi*, *in Canonizatione Sanctorum*. Ita Bell. *ibidem & lib.* 1. *de Beatitudine*, *& Canonizatione Sanctorum*, Rodriq. *tom.* 1. *qu. Reg.* 1. *art.* 4.

8 Reſpondeo nunc directè ad quæſtionem; poſſe ſeparari. Ita Sotus, *in* 4. *de Juſt. q.* 11. *art.* 1. Valentia, *qu.* 10. *par.* 1. Molina, *tr.* 2. *diſp.* 6. Suarez, *tom.* 2. *diſt.* 28 *ſect.* 2. Leſſius, *lib.* 2. *c.* 3. *dub.* 8. Sanchez, *lib.* 7. *ſumma cap.* 18. *num.* 5. innumeros referens contra Sylveſtrum, *v. Dominium q.* 2. Aragonum, *q.* 62. *de Dominio*, Cajetanum, 2. 2. *q.* 78. *art.* 1. alioſque mox *littera* D. Ratio autem ſeparationis conſiſtit in eo, quòd qui habet dominium rei, poteſt illam quomodocumque liberè diſtrahere, vendere, deſtruere, alteri donare, &c. At verò, qui ejus uſum dumtaxat habet, ſolùm poteſt illa re uti juxta voluntatem Domini, ſeu dependenter à Domino; ita ut etiam dum Panis, Verbi Gratia eſt in manu Religioſi Franciſcani, illum ad os admoventis, poſſet Pontifex ſine injuſtitia contra Religionem, vel Religioſum Franciſcanum, ab eo illum tollere. Simile quid eſt in eo, qui invitatur ad convivium ab aliquo; Dominus enim convivii, ſemper eſt dominus ciborum, eoſque ſine injuſtitia, eſto cum magna inurbanitate, poſſet ab Invitato nondum acceptante auferre, donec conſumantur: poſteà enim ex defectu materiæ jam deſtructæ deſinit dominium. Simile quid etiam eſt in aliis particularibus Religioſis aliarum Religionum: nam propter Votum Paupertatis non poſſunt uti rebus pretio æſtimabilibus, quamvis ipſo uſu conſumptibilibus, niſi dependenter à voluntate ſui Superioris. Religioſi ergo alii eo differunt à Franciſcanis, quòd aliarum Religionum Communitates, ſeu Monaſteria habent perfectum dominium ſuarum rerum à Fidelibus donatarum, ſive hæ ſint uſu conſumptibiles, ſive non; at Franciſcana id non habet; quia ſuarum omnium rerum Pontifex dominium retinet. Unde fit, ut Religioſi aliarum Religionum utantur prædictis rebus dependenter immediatè à ſuo Superiore, qui eſt legitimus adminiſtrator bonorum Religionis: at Franciſcana, dependenter immediatè à Pontifice, qui eſt dominus bonorum Religionis Franciſcanæ.

9 Ex

Digitized by Google

9 Ex dictis ſit primò, ut Religioſus particularis in rebus unico actu conſumptibilibus, quorum uſus ipſi à Superiore conceditur, non acquirat Dominium, ſeu proprietatem, cùm enim uſus à Dominio ſeparabilis ſit, non ſequitur dari utrumque, ſi uſus detur. Scio multos Doctores contrarium docere. Ita Caramuel, *in regula S. Benedicti, nu.871.* citans Cenedum, Petrum de Aragona, Turrecrematam, Sylveſtrum; Diuum Antoninum, Sarmientum; lege item Baſſæum, *in florib. pag.256.* noſtram vocans probabiliorem, licèt contrariam probabilem. Sed ego aſſentiri non poſſum, quia claram video ſeparabilitatem, quam *nu. præced.* explicui.

Corollarium pro Religioſis, circa acceptationem rerum.

10 Ex iiſdem dictis ſit ſecundò, ut quando Religioſus particularis acceptat à Sæculari aliquid ad merum uſum, V.G. Gallinam ad comedendum, minoris ea valeat, quàm ſi acceptet abſolutè; vel quàm ex ſe valeat, ſi abſolutè vendenda ſit. Ratio eſt jam dicta, quia merus uſus facti, cùm ſemper ſupponat in Domino remanere perfectum Dominium, multum diminuit de pretio, cùm poſſit à Domino ſemper repeti. Fac te vendere Gallinam Petro, ſic; *Vendo tibi hanc Gallinam ea conditione, ut etiam quando erit à te occiſa, quando jam cocta, quando ad menſam appoſita, quando ea manu tua illam ad os admovente: ego illam poſſim repetere*; nonne Petrus propter hanc conditionem volet pretium Gallinæ diminui? Et licèt, ſe nunquam repetiturum: tamen non eſt negandum, aliquid tandem diminui de pretio ex tanta poteſtate illam repetendi.

11 Hinc colligi poſſe videtur, quando aliquid ex rebus unico actu conſumptibilibus datur Religioſo, majorem quantitatem rei requiri ad peccatum mortale, quam ſi detur abſolutè; quia res data ad ſolum uſum, minus valet, cùm poſſit à Domino ſtatim repeti. Puto tamen, quando adeſt certitudo moralis, quod res nunquam ſit repetenda præſertim in his rebus ipſo uſu conſumptibilibus, de quibus poſteà nihil remanet, ad quod poſſit Dominus jus habere; puto, inquam, tam exiguam eſſe pretii diminutionem, ut moraliter judicetur nihil diminuere: quando enim adeſt tanta certitudo, phyſica illa, ut ita loquar, poteſtas ſe habet, ac ſi non eſſet, atque adeò non poteſt in morali æſtimatione aliquid de pretio deducere.

12 Illam conſiderationem puto probabiliorem, ac tutiorem: Nam Gallina verbi gratia pluris valet viva, quàm mortua, pluris integra quàm in partes conciſa. Dulciare item integrum pluris æſtimatur, quàm inciſum in fruſtula, & ſic de ſimilibus. Poterit ergo Religioſus ſignificare Sæculari, ut is rem comeſtibilem dividat: nam ſic ipſe Religioſus recipiet minus, quàm ſi reciperet integram; adeòque facilius poterit, ſi Superioris venia careat, gravitatem materiæ devitare. De qua vide inferius *tr.2. c.4.* ut etiam de Religioſo invitato ad convivium, vide mox *c.2. §.5. nu.9.*

CAPUT II.

Quinam Dominium rerum habeant?

CErtè Deus, Angeli, Homines; De quibus vide Doctores apud Less. *lib.2. cap.4. dub.1. & paſſim.* At inter homines (quod ad nos facit) dubitari ſolet. Primò, de ſervis; Secundò, de filiis. Tertiò, de uxoribus. Quartò, de beneficiariis. Quintò, de Religioſis; quibus omnibus vel impedimentum eſt dominium rerum temporalium; vel veritum.

§. I. *Selecta de ſervis.*

1 VEre ſervi, propriè mãcipia, nullo, ex legibus, §.1. *de inſtit. de iis qui ſui Juris, vel alieni ſunt* Mol. *tr.2. d.*38. dominio gaudent, ſi de temporalibus bonis agamus; nam cæterùm vitæ, membrorum honoriſque dominium ſuum habent, ita ut Domini, ſi in his illos offendunt, ſint puniendi, perinde ac ſi liberos offenderent; *leg.1. ff. de iis qui ſui Juris, vel alieni ſunt & inſt. eodem tit.* Dicaſtill. *loc. cit. nu.147.* quia tamen leges, quæ dominio temporalium ſervos privant, ſunt uſu ipſo mitigatæ; adeò adſunt ſeptẽ circiter Tituli, ſeu Caſus, quos jam *à n. ſequenti* afferam, in quibus ſervi dominio rerum temporalium, etiam in foro conſcientiæ, ex Mol. *l.c.* potiuntur, & ita potiuntur, ut, ſi Dominus eas invito ſervo contrectet, poſſit ſervus occultè ſibi compenſare.

2 Primus Caſus eſt, ſi Dominus tacitè, vel expreſsè conſentiat, ſervum habere peculium.

3 Secundus, Si quid ſervo ita donetur, legeturve, ut id ad Dominum non proveniat; Hujuſmodi etiam videtur, ſi detur ipſi aliquid, quo ſe poſſit redimere.

4 Tertius, Si quid ſervo relinquatur abſolutè, ideſt non intuitu Domini; ut, ob induſtriam, vel officium à ſervo alicui exhibitum. Ex quo colligo idem debere dici, ſi quid relinquatur ſervo ob ejus amorem: Idemque, ſi ejus Conſanguinei longè diſſiti mittant ipſi aliqua dona.

5 Quartus, ſi ſervo quid detur ob compenſationem Injuriæ ipſi illatæ.

6 Quintus, Si quid ſervus pecunia ſui peculii lucretur ludo, ſorte, negotiatione; quia lucrum induit rationem capitalis.

7 Sextus, Si quid ſibi ſubtrahat ex his, quæ ſine Domini incommodo poterat liberè conſumere, vel expendere.

8 Septimus, Si quid acquirat faciendo alia opera, præter illa, quæ Dominus præſcripſit.

Defenditur ſervorum mitigata conditio.

9 Caramuel. 2. *Theol. Mor. n.*385. Ex his ſeptem titulis, Primum dumtaxat, ideſt peculium à Domino conceſſum ſervo cum ejus lucro ex negotiatione ſuſe acquiſito approbat, reprobat cæteros in hunc ferè modum. *Nullus Caſus dubitur, ait, in quo aut ſervus, aut Religioſus (niſi illorum ſtatus alteretur, & mitigetur) poſſit alicujus rei permanentis dominium acquirere. Sed huic propoſitioni adverſatur,* Sanchez, lib.5. conſ. c.5. d.2. n.7) *quia licèt inter ſervum, & Dominum, ut ſic, non ſit propriè Juſtitia, nec contractus eſt, tamen inter Dominum, & ſervum, ut homo eſt. Nullum Argumentum: quia ſic liceret arguere. Aliquando Religioſus poſſet ſibi proprietatem acquirere, emere, vendere, ducere uxorem; quia hæc illi non repugnant ut homo eſt, licèt repugnent, ut Religioſo. Conjugata non poteſt nubere, ut Conjugata, ſed ut Mulier: quod eſt ludere, ut ludit ſenſus compoſitus, & diviſus in Prædeterminantibus. Adde, ſi Jura decernunt omnia ſervos acquiri Domino, unde & fateris eos eſſe incapaces dominii: quomodo poteſt, ut homo, acquirere? Eſto poſſit Dominus concedere illi dominium: ſed tunc erit partialiter liber, non ſervus.*

10 *Adverſatur ſecundò: quia ſi ea conditione (ait idem Sanchez expreſſa, vel tacita bona aliqua ſint ita donata ſervo, ut is non acquirat Domino, ſervus ſibi acquirit. Contra, quia non prodeſt talis conditio. voluntas enim dantis non poteſt facere incapacem ſervum, ſicuti nec poſſet Religioſum: ergo igitur illa bona donata veluti vacent, & redeant ad Dominum.*

11 *Adverſatur tertiò: quia ſi ab Amaſio (inquit idem Sanchez, detur Ancilla aliqua bona propter uſum corporis, cùm in hoc uſu non ſubſit Ancilla Domino, Ancillæ erunt illa bona. Idem erit ſi propter injuriam acceptam ſatiſdet vulneraus pecuniam ſervo percuſſo: pecunia erit ſervi, ſiquidem membra ſervi ſunt, non Domini. Sed Contra, tam quia idem eſſet in Religioſa: Cùm enim uſus corporis ſit ſuus, & membra item ſua ſint: ſibi acquireret, ſi quid propter ſimiles cauſas acquireret.* Hactenus ex Caramuel.

12 Sed acutiſſimi viri contra doctiſſimum Sanchez argumenta dolent, meo quamvis pingui calamo, facilè poſſe video ex eodem Caramuelis principio. *Nullus* (inquit) *dabitur caſus, in quo ſervus* (*niſi ejus ſtatus alteretur, & mitigetur*) *poſſit alicujus rei permanentis dominium acquirere.* Huic principio ſic adnecto minorem: ſed re ipſa ſervi ſtatus eſt illis ſeptem Caſibus mitigatus, non autem ſtatus Religioſi: ergo non eſt mirum, ſi ſervus in his caſibus poſſit ſibi acquirere, non verò Religioſus. Minor probatur ex Leſſio, & Molina, qui videntur certe ſervos ex Jure eſſe omninò incapaces dominii, etiam in illis dictis caſibus; ſed addunt tantum rigorem fuiſſe mitigatum. Proferatur Leſſius, *lib.2. c.4. n.17. Notandum eſt,* inquit, *multos Doctores, concedere ſervis veram, & perfectam dominium in pleriſque caſibus ſupradictis: eiſque fieri veram injuriam, obligantem ad reſtitutionem, ſi Dominus res ipſi conceſſas auferat. Jura autem, quæ tradunt ſervos, quidquid acquirunt, Domino acquirere, intelligenda regulariter. Ita Molina d. 38. Poſſet etiam addi: Jura illa conſuetudine eſſe mitigata; & hoc maxim in praxi. Itaque poſſet ſervus uti occulta compenſatione, ſi Dominus ei res ſuas abſtuliſſet.* Hæc Leſſius. Si ergo militat in primo caſu mitigatio ſervitutis ex expreſſa Domini voluntate, id quod rectè cõcedit Caramuel: valebit in cæteris ex implicita ejuſdem voluntate, quæ non poteſt niſi eſſe conformis ſanctis legibus, & legitimæ conſuetudini. Ab his enim ſervitutem mitigari, & res temporales aliis applicari poſſe, communis eſt, & trita doctrina.

13 Non ergo valet ſequela Caramuelis. *Ergo poſſet Religioſus, ut homo, acquirere proprietatem, & poſſet Conjugata, ut Mulier, nubere* &c. non valet, inquam: quia ſervitus poteſt à voluntate Domini mitigari, & à legitima conſuetudine jam mitigata eſt; non verò eſt mitigatus ſtatus religioſæ paupertatis, quoad proprietatem: niſi fortè in Scolaſticis Societatis Ieſu, habentibus vota biennii, qui veri ſunt Religioſi, & tamen retinent (licèt ſine uſu independente à Superiore) ſuorum bonorum proprietatem; quod nunc non facit ad nos. Rurſus nec ſtatus Conjugii mitigari poteſt. Da mihi, qui poſſit à Conjugata, vivente viro, tollere vel mitigare vinculum matrimonii; & dabo tibi, illam poſſe nubere &c. Quare non ludit Sanchez, dum dicit, inter Dominum, & ſervum, ut homo eſt, poſſe eſſe Contractum Juſtitiæ: illud enim (*ut homo eſt*) ſignificat, ut non eſt ſervus, quales non ſervi ſunt ex natura omnes homines, ſeu ex qua parte non eſt ſervus; ſed ſicuti cæteri homines.

14 Nec item valet: Ancilla acquirit ſibi quidquid lucratur ex uſu corporis, vel ex ſatiſdatione propter injuriam acceptam: ergo poſſet ex eiſdem cauſis acquirere ſibi pretium Monialis. Non valet, inquam, quia Monialis adſtringitur Voto Paupertatis, quo conſtante, eſt incapax Dominii: at Ancilla, ſtante illa juris mitigatione capax eſt. Da Monialem, cui Pontifex Summus votum paupertatis, quoad proprietatem diminuerit, ut diminuere poſſe affirmat Sperelius *p.1. dec.1. nu.73.* & ego concedam facilè, quod infers.

Tamb. T. I, de Dec. Prec.

Digitized by Google

Bona ſervi ab inteſtato defuncti cujuſnam ſint?

15 Porrò illud mihi ſingulare oblatum fuit nudiuſtertius. Mancipium cum ex legitimo ſuo peculio (ut certò, & conſentiente Domino conſtabat) collectos haberet in Arca ducentos aureos, moritur ab inteſtato, nulla de his diſpoſitione facta, nec ullis ejus exiſtentibus hæredibus. Quare non vulgaris Controverſia coorta fuit inter Fiſcum Regium, & inter Dominum ſervi, cuinam illa ducenti aurei eſſent applicandi; Nec in foro exteriore tantùm, ſed etiam in interiore quæſitum fuit An Dominus occultare eos poſſet, ut ſibi citrà lites, faciliore negotio eoſdem uſurparet?

16 Et quidem Fiſcus ita clamabat: Primò, Bona vacantia, ideſt bona eorum, qui ex hac vita ab inteſtato diſcedunt, neque relinquunt hæredes, qui illis juxta Juris Civilis præſcriptum ab inteſtato ſuccedant: eo ipſo ex diſpoſitione Juris *l. 1. §. ult. ff. de Jure fiſci lib. 1. & l. vacantia, C. de bonis vacant. lib. 10. & alibi* (lege interim Molinam *to. 1. d. 53.* alioſque, & quod ego dicam *tr. 4. c. 1. §. 3. à n. 12.*) ad Regem devolvuntur. Sed pecunia, de qua agimus, eſt bonum vacans, ut jam ſupponitur: ergo ad Regem neceſſariò devolvitur.

17 Secondò. Ubi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere poſſumus: At lex diſponit, omnia bona vacantia eſſe Regis: ergo non poſſumus nos diſtinguere, atque aſſerere, legem loqui de liberorum bonis, non verò de bonis ſervorum.

18 Tertiò ejuſmodi peculium totum pertinebat ad ſervum: ergo nullo Jure ad Dominum. Qua igitur ratione ipſe ſe intermiſcere in hac pecunia velit? potiùs detur Pauperibus ex præſumpta Defuncti Chriſtiani Voluntate. Hæc, & ſimilia Fiſcus.

19 Dominus verò in hunc ferè modum ſuas partes vehementiùs tuebatur Primò, ſervus etiam ſui peculii non habet perfectum dominium, ſed ſolùm imperfectum, ut ſcilicet illo poſſit uti, ac frui: At quoties is illo non utitur, ad Dominum pertinet, quare injuſtitia fieret Domino, ſi Fiſcus illud ſibi vellet addicere. Quod autem, ſi ſervus ſuo peculio non utatur, id ad Dominum pertineat, clarè deciditur ex Leſſii Doctrina, qui ſic habet: *Monachi* (ait) *& ſervi conveniunt, quod neutri habeant dominium omninò perfectum, tamen Monachi nullum omninò in particulari habeant, & ſunt omnino incapaces: Servi verò ſunt capaces, & propterea habeant aliquod dominium, abſque Domini conſenſu. Et quamvis poteſtati Domini aliquo modo ſubjectum ſit, eſſet inhumanitas, ſi hac poteſtate Dominus uteretur: lege Navarram, & Petrum Navarrum.* Hæc Leſſius. In quibus vides, ſervum habere ſui peculii imperfectum dominium, & diminutum, Dominumque poſſe abſolutè uti poteſtate uſurpandi peculium ſervi, unde infertur peculium ſervi, non eſſe abſolutè ſervi, ſed domini, & ſolùm ſervis concedi illo uti, fruique poſſe; cæterùm ni ipſe fruatur, nec diſponat, non poſſe juſtè ad alium pertinere, niſi ad dominum.

20 Secundò, Leges abſolutè omnia ſervi bona concedunt Domino: id quod originem habuit ex eo, quòd bello juſto capti, qui occidi poterant, ſe liberabant, perpetua ſervitute, & omnibus ſuis bonis Domino addictis; quæ forma ſervitutis deinde in omnia legitima mancipia à legibus inducta eſt, ut rectè notat Molina *l. c.* Solùm ergo, quoad peculium ex quadam æquitate, & ex uſu, ut modo diximus, eædem leges mitigatæ ſunt ad ſervorum conditionem mitigandam; cùm ergo, iis mortuis, hæc ratio non procedat, ad Dominum omnia bona ſervi, ſine neceſſitate in pauperes diſtribuendi, ut Juris, redeant neceſſe eſt.

21 Tertiò, lex illa de Bonis vacantibus eſt admodum odioſa, applicat enim ſibi Rex, quod ſuum non erat: ergo reſtringenda ad bona, quæ in nullius prorſus ſunt poteſtate, ſed ſervi peculium eſt in radicali poteſtate Domini, ut dictum eſt, ergo &c.

22 Quartò ex legibus, quas vide apud Mol. *t. 1. d. 137.* teſtari ſervi abſolutè non poſſunt: immò ſi tempore, quo ſervus Teſtamentum condit, ignoret, ſe eſſe factum liberum à ſuo Domino, vel dubitet de ſuo ſtatu, eſto re vera ſit liber, teſtamentum eſt nullum. Jam ſic. Ideò teſtari vetatur ſervus, quia ſupponitur is non habere bona, de quibus liberè diſponere poſt mortem poſſit, idque quia omnia ſua ſunt Domini, qui non ut hæres, ſed ut Dominus omnia ſervi bona ſibi vindicat: cùm ergo Fiſcus ſolùm prætendat bona vacantia (ideſt bona illa, quæ nullius ſunt, ſecus enim bona vacantia non eſſent) ad bona hæc, de quibus loquimur, verè ſunt Domini, ſe intrudere nequaquam valet.

Confirmatur: quia bona vacantia ſunt illa, de quibus, cum quis haberet jus teſtandi, teſtatus tamen non eſt: At ſervus, ut dictum eſt non habet jus teſtandi de rebus ſuis, ergo, &c. Hactenus Domini defenſio, ex cujus argumentis apparent Fiſci argumenta ſatis, ſuperque diſſoluta. Mihi ergo vim majorem facit Dominus, quàm Rex. Immò etiamſi ejuſmodi ſervus habeat legitimos hæredes, qui ab inteſtato poſſint in eo peculio ſuccedere: non hi ſuccederent ex mea ſententia, ſed integrum redire peculium ad Dominum debet. Ratio eſt jam inſinuata: quia ex benigna legum interpretatione diſponere de eo poteſt ſervus; Si ergo de eo non diſpoſuit, jam redit Domini Jus. Exciperem, niſi hic ſervus peculio gaudens, habeat filios indigentes alimentis; pro filiorum enim alimentis diſpoſuiſſe legitime ſemper cenſendus eſt, quaſi pro ſuo uſu, de ſuo peculio Pater; Et quidem nimis impium eſſet, indigentibus filiis neceſſaria alimenta ex Patris peculio denegare.

§. II. *De filiis remiſſivè.*

1 DE his multa dixi, & ſatis ſunt, *in 4. præcepto, l. 5. c. 4. §. 1.* De furto eorumdem filiorum vide *infra tr. 2. c. 3.*

§. III. *Selecta de Uxoribus, ex bonis Mariti aliquid uſurpantibus.*

1 PEndent, quæ dicturi ſumus ex cognitione modi, quo Matrimonium initum inter conjuges ſit. De Jure communi ad ſuſtinẽda onera Matrimonii certum quid in dotem ab uxore datur Marito, cujus ſoli fructus, & adminiſtratio apud ipſum eſt: lege Mol. *t. 2. d. 274.* nam proprietas eſt uxoris; unde diſſoluto matrimonio per mortem, vel legitimo intercedente divortio, reſtituenda eſt tota dos eidem uxori, vel ipſius hæredi. Vir ergo tenetur uxorem alere, familiamque. Uxor verò tenetur familiam eamdem gubernare juxta ſtatum ſuum, atque adeò præſtare induſtrias, & operas uxoris proprias ad Domus congruam adminiſtrationem Quòd ſi ipſa ulterius ſua induſtria, opere, labore, vel ſuo genio defraudans lucretur, ſuum erit, non Mariti; ſicuti etiam ſua erunt à ſe domum allata præter dotem, ſua erunt ſibi donata: ſua ſibi relicta, vel legata, ſua inquam, cum quoad dominium proprietatis, tum quoad uſumfructum, tum quoad adminiſtrationem, niſi fortè ipſa velit horum adminiſtrationem Marito tradere quam tradidiſſe cenſetur, *l. fin. C. de pactis conventis ſuper dote*, quoties expreſſe uxor Maritum non excludit, lege Grat. *diſcept. 514. n. 24.*

Adminiſtrationem dico, nam ad exactionem debitorum uxoris requiritur ſpeciale mandatum ejuſdem uxoris, *l. cum maritum C. de ſolutionibus*; & advertit Caſtillo *dec. 36. n. 12.* & Antonius de Martinis *Quotid. reſol. l. 2. c. 37. n. 13.* vel certè ejuſdem Ratificatio, ſecus non erit debitor liber.

2 De Jure Luſitano, & Caſtellæ, qua ratione ſive contractu medietatis bonorum, ſive contractu Arrharum, & dotis matrimonia celebrentur, & qua ratione acquiſita. Matrimonio conſtante, ſine utriuſque Conjugis, lege apud Mol. *d. diſp. 274.* Nobis juxta prædictum Jus Commune, quod eſt univerſalius, quodque Cultiores in Sicilia, ubi ſcribimus, ex pacto ſervant (& *alla greca*, ad differentiam *della latina*, dicunt ſe contrahere) res hæc pertractanda eſt.

3 Uxor ergo ſi auferat ex fructibus dotis, vel etiam ex capitali, cujus ipſa eſt Domina, aliquid notabile, invito Marito, peccat mortaliter cum obligatione reſtitutionis: Ita Mol. Clavis Reg. aliique paſſim apud Dicaſt. *l. 2. de juſt. tr. 2. d. 9. dub. 8. n. 194.* Ratio eſt perſpicua, quia fructus ſunt omninò mariti, & capitale, licèt ſit uxoris, ejus tamẽ adminiſtrationem habet vir. In caſu autem, quo ipſa peccaſſet, auferendo, ſed conſtante Matrimonio, non haberet, unde reſtituere poſſet; excuſaretur quidem ex impotentia, dum Matrimonium conſtat; at eo diſſoluto debebit reſtituere ex ipſo capitali, quo jam libero potietur: vel, ſi ea præmoriatur viro, ex bonis, quæ ipſa poſſit diſponere.

4 Sunt tamen multa capita *ibid.* ubi citantur & alii; ex quibus excuſatur ſaltem à mortali uxor bona conjugis uſurpans: Nam bonis propriis poſſe, ut ei libet, uti ſine peccato, quia ſua abſolutè ſunt, non eſt dubium.

Primò. Si materia notabilis, non ſit, ſpectato ſtatu, opibus, familia, & ſignatè, dote allata, de qua reiterùm *infr. tr. 2. c. 3. n. 2. cum de furtis domeſticorum.*

5 Secundò. Si vir rogatus concederet.

6 Tertiò. Si proximus, cui ipſa porrigit, extremam pateretur, aut gravem neceſſitatem.

7 Quartò. Si faceret donationes liberales, & eleemoſynas ſecundùm conſuetudinem aliarum ſuæ conditionis Mulierum, etiam viro invito, quia abſque ratione tunc invitus eſſet.

8 Quintò. Si quid alicui daret, ad avertendum damnum temporale Mariti, nam tunc præſumitur adeſſe ejus voluntas. Quid ad avertendum damnum ejuſdem ſpirituale, ut ſi Uxor daret eleemoſynam, qua Deus Maritum converteret? Mol. *tom. 2. diſp. 234. num. 12.* negat, concedit Leſſ. *l. 2. c. 12. n. 85.* ſequens Nav. alioſque, utrumque probabile.

9 Sextò. Si pro rebus familiæ, vel pro ſuo victu, cultuque, juxta ſuum ſtatum, accipiat, &c.

10 Septimò. Si adminiſtret bona, quando Maritus abſens eſt, vel diſſipator, vel ſtolidus, &c.

11 Octavò. Si det quid Patri, Matrique, immò & fratribus, ſororibus, ac filiis ex alio Marito, quando hi omnes indigent alimentis. Atque in hoc octavo caſu adverte, Uxorem ſi habeat aliunde, non poſſe licitè, hos ſibi attinentes alere fructibus dotis: at ſi non habeat, poterit quidem, ſed ex Jure communi debebit ſoluto Matrimonio, ea, quæ dedit reſtituere ex ſua dote hæredibus Mariti; Ratio eſt, quia quando quis habet unde ſuos alat, non poteſt ab alio accipere; quòd ſi accipiat, quando ſuæ res ſunt impeditæ, debet, quando eædem erunt expeditæ, reſtituere.

Quantum poſſit ſibi congregare Uxor ex Mariti bonis.

12 Sed jam ſingulare aliquod in medium afferamus. Ex eo, quod moderatas eleemoſynas poteſt Uxor elargiri, colligit Molina, *ibid. num. 8.* eamdem poſſe illas ſimul congregare, & totam ſummam uni ſimul

ſimul, V.G. Parenti pauperi tribuere. Nos igitur, pari modo, ex eo quòd eadem Uxor liberales juxta ſuum ſtatum donationes facere poteſt, colligere poſſumus, eaſdem poſſe unire, & uni, eidemque ſimul liberaliter donare. Quidam tamen ſcopulus eſt cavendus. Cùm enim ad ſplendorem familiæ, adeòque ad honorem Mariti pertineat, donationes has, & eleemoſynas facere, non poteſt licitè ita ſe gerere Uxor, ut ſemper uni tantùm congreget, quia ſic meritò vir eſſet invitus; ideo non ſemper, non ſæpè, ſed parcè, ſed ſine offenſione ſplendoris uti hac arte poterit congregandi in utilitatem unius.

13 Inquiret Curioſus: licebit ne Uxori hoc congregandi artificium exercere, ut ſibi ipſi ſummam totam, quam congregat ſuis uſibus liberis applicet? Reſpondeo, quoad eleemoſynas non licere, licere quoad donationes. Ratio diſcriminis eſt, quia eleemoſyna pauperibus, vel locis piis debet erogari, qualis ipſa certè non eſt. At liberalis donatio, ſicuti poteſt reſervari pro aliis, cur non pro ſe ipſa? Verùm tunc ſcopulus ille detrimenti ſplendoris familiæ multò magis, ut ex ſe patet, erit declinandus.

14 Unum difficilè te doceri, ut video, cupis. Ecquæ nam ſit quantitas, quam in hiſce eleemoſynis, & liberalibus donationibus poſſit Uxor, vel expendere, vel congregare ſine viri conſenſu? Reſpondeo, Id non poſſe, niſi à prudentis Viri Judicio decerni, expenſis facultatibus Viri, dote allata, neceſſitate familiæ, immò & neceſſitate, & multitudine Pauperum, conſuetudine aliarum Mulierum ſimilis conditionis, &c. Certè ſimile quid docet Sanch. *l.7. in Dec. c.19. n.42.* cùm loquitur de quantitate, quam in eleemoſynas poteſt Superior Religionis expendere. Quoniam verò dixi *ſupr. l.5. c.8. §.1. num.17.* quemlibet ſatisfacere præcepto de eleemoſyna facienda pauperibus communibus, ſi det duos aureos quotannis ex aureis centum, quos fortè habet: quatuor ex ducentis &c. Idem hic dici de eleemoſynis poſſet. Altera totidem pro liberalibus donationibus dici poſſe crederem, quia pro ejuſmodi ſumma, vel non erit invitus vir, vel certò invitus erit immeritò. Duo tamen adverto. Primò, id dicimus in mediocri patrimonio, nam ſi divitiæ multùm excreſcerent, nimis excreſceret Uxorum licentia, ut iterùm mox, *inf. tr.2. c.3. n.2.* cùm de Uxoris furtis dicam, & ibidem dixi, cùm de eleemoſyna. Adverto ſecundò excogitatis regulis quibuſcumque, niſi tandem hac in re ad prudentis Viri prædictum Judicium recurramus, nunquam animos noſtros poſſe conquieſcere.

15 Illuſtrabit, quæ hactenus docui, ſequens Reſolutio. Uxor prædivitis Viri, quæ parvam, aut nullam dotem adduxerat, advertens ſe filios non procreare, unde tempore ſuæ Viduitatis fore, ut indigeret, partim ex pecuniis clam ſine Mariti, ac præſumpta quidem licentia, ſurreptis ex ejus bonis, partim ex eleemoſynis, ac largitionibus liberalibus, quas juxta ſuum ſtatum, exhibere poterat aliis, quia ſibi uni cumulabat, partim ex opera, & ſuo labore extra id, quod obligabatur, partim ex iis, quæ ſibi, defraudando ſuo genio, reſervabat, contenta quotannis V.G. uno, eodemque vulgari, ac panneo indumento, cùm licitè potuiſſet petere duos, vel tres, eoſque holoſericos, & ornatos, collegit ſummam trecentorum aureorum intra decem annos conſtantis matrimonii. Hos ergo per fidum ſervum occultè negotiationi applicuit, atque intra alios decem annos, felici eventu, ad tria millia aureorum ſummam pervenit, qua redditum annuū emit ſuæ viduitatis tempore reſervandum. Nec multò poſt, è vivis ablato Viro, quæſivit Vidua à quodam non ſatis perito Theologo, an eam ſummam, cenſumque hæredibus Viri reſtituere teneretur; qui reſpondit, eam non teneri, ſed ſuæ induſtriæ id emolumentum acceptum referre licitè poſſe.

16 Profectò non debuit ita abſolutè decernere. Quare ad me cùm acceſſiſſet eam reſolutionem referens animo nondum ſedata Mulier, diſtinctionem porrò neceſſariam hac in re tota adhibendam eſſe pronunciavi. Nam ſex bonorum genera, ex quibus conflata fuit illa ſumma, perpendenda diligenter ſunt. Primò, Pars pecuniæ clam ſurrepta; & hæc tota eſt reſtituenda, quia injuſtè accepta. Secundò, lucrum ex hujus ſurreptæ pecuniæ negotiatione acquiſitum; & hoc reſtituendum non eſt, quia pecunia ex ſe eſt ſterilis, & lucrum, quod parit, totum cedit induſtriæ negotiantis. Solùm ſi ex hac re ſurrepta ceſſavit viro aliquod lucrum, vel damnum emerſit, debebit illud Uxor reſtituere. Quia tamen ea affirmabat, id certò non eveniſſe, jam, quantum ex hoc capite, liberata fuit. Tertiò, Perpendenda eſt pecunia, quæ ex ſuo labore extraordinario comparata eſt ab Uxore, & hæc tota eſt uxoris, ut etiam lucrum omne ex hujus negotiatione acquiſitum. Quartò, Pecunia, quam, fraudando ſuo genio, ſibi reſervavit, & hæc, ejuſque lucrum, pari modo plenè cedit Uxori. Quintò, Pecunia, quam ex Eleemoſyna Pauperibus eroganda ſibi uni applicuit; & hæc tota eſt Viri hæredibus reſtituenda, vel certè juxta probabilem defuncti Viri voluntatem pauperibus diſtribuenda, quia ipſa ſibi eam utpotè non pauper, applicare nequaquam poterat: lucrum tamen ex illa uxoris erit, propter rationem modò in ſecundò capite dictam. Sextò denique, Pecunia, quam ex liberalibus donationibus, quas potuiſſet facere, ſibi ſepoſuit: & hæc non tota poteſt uxori cedere, nam ſic paſſa eſt familia detrimentum ſplendoris; quare ad illam partem, quæ hoc detrimentum caviſſet invitus meritò fuit Maritus; hanc ergo reſtituat Uxor neceſſe eſt. Et quidem morali Judicio ſpectatis perſonis, divitiis, occaſionibus, conſuetudine, ſimilium fœminarum &c. putavi medietatem ejus pecuniæ, quam liberaliter dare potuiſſet, ſufficientem fuiſſe ad decus illud familiæ conſervandum; quare mediam hanc partem omninò reſtituat, lucrum verò ex negotiatione utriuſque medietatis uxori cedit, quia, ut dictum eſt, fructus eſt induſtriæ ipſius, & ex alia parte nullum lucrum ceſſavit ex hoc, nec damnum emerſit Marito.

17 Ex dictis ergo benè diſtinctis apparet, Viduam hanc debere reſtituere. Primò, pecuniam ſurreptam, quam ipſa dixit fuiſſe aureos quinquaginta: Secundò pecuniam congregatam ex Eleemoſynis faciendis, quam omnibus expenſis (dabat enim præter eam, quam ſibi reponebat, aliquid ſubinde Pauperibus) cenſui eſſe aureos decem. Tertiò Medietatem pecuniæ ex negotiatione liberalium donationum, quas tempore viginti annorum poterat facere, quam medietatem expenſis omnibus, ad viginti aureorum ſummam circiter aſcendere judicavi. Cœtera ſibi ad viduitatem, ut ipſa dicebat, ſublevandam tuta conſcientia conſervet.

§. IV. *De Beneficiariis.*

1 TOties hæc Quæſtio diſcuſſa à ſapientibus eſt, ut me pigeat eamdem iterùm, iterùmq; reducere. Memineris ergo dumtaxat Beneficiorum, & Commendarum non eſſe Dominos quoad proprietatem, eſſe tamen vel Dominos, vel liberos Adminiſtratores fructuum, quare poſſe quidem beneficiarios, ſive Seculares, ex De Lugo late alios citante *tom.1. de juſt. d.4. per tot.* & Sanchez *t.1. conſ. lib.2. cap.2. à d.36. & deinceps*, Caſtrop. *t.1. tr. de charit. d.2. part.5.* Bonac. *propria diſput. de obl. Benef. t.3. in Edition. Lugdun.* ſive Regulares ex Sanchez *lib.6. in Decal. cap.6. num.13. 14.* (hi ſunt illi, qui ab Religione aſſumpti ſunt ad Epiſcopatum, Archiepiſcopatum, &c.) validè, ut eiſdem libet, in profanos uſus fructus illos conſumere, ſed peccare mortaliter, ſi ſuperfluos fructus non expendant in uſus pios, & quidem peccato ſpecialiter conficiendo, quod tunc committitur, ſive contra præceptum Eccleſiæ id præcipientis, ſive contra præceptum naturale de non expendendo profanè res Deo à Fidelibus donatas. Ita Idem, & communiter ex Tridentino *ſeſſ. 25. cap.1. de reform.* licèt non peccare mortaliter doceat Lorca, quem noviſſimè refellit Diana *p.10. t.1. r.12. reſ. 35.* Ex his ergo fit, ut accipientes ex titulo profano non obligentur ad reſtitutionem, quia validè accipiunt.

2 At verò, peccant ne hi accipientes ſaltem ex eo capite, quia cooperantur cum peccato dantis? Reſpondeo ſi judicant, vel excitent dantem, peccare. Ita De Lugo *l.c. ſect.3. num.49. & 50.* quia ſic ſunt cauſa peccati alterius: ſi ſine inductione ſolùm accepten ea, quæ ſibi donantur, non peccare, quia nunc non ſunt peccati cauſa; ſed tota malitia eſt ex parte dantis.

§. V. *Selecta de Religioſorum Paupertate circa uſum dependentem.*

1 HOs ex vi Paupertatis non habere Dominium rerum temporalium, ſed ſolùm uſum dependentem à Superioribus inſinuavimus modò; Dependentia autem à Superiore in hoc uſu duplex diſtingui poteſt. Prima, veluti comitanter, ideſt, ita utar, V.G. hoc libro, ut ſemper quidem ſim paratus eum relinquere quoties Superior voluerit: at eo utor, ſine ulla prævia Superioris licentia. Secunda antecedenter: ideſt, ita, ut non utar hoc libro, niſi præhabita licentia, ſive tacita, ſive expreſſa. Jam aſſero ad poſteriorem hanc dependentiam Religioſos obligari à voto Paupertatis, nec ſolùm ad priorem. Ita Sanch. *lib.7. in Decal. capitul.9. num.53.* Azor. *ibid.* citatus. Ratio eſt, quia ſi ad priorem, dumtaxat jam nulla, vel modica eſſet Paupertatis obligatio, poſſet enim quis omnia habere, omnibus divitiis frui, paratus ea relinquere, quando Superiori libuerit, quo quid abſurdius in Nomine Chriſti paupertatem ſequenti, non video. Accedit, Votum obligare juxta intentionem voventis: At Intentio Religioſi, dum vovet Paupertatem, eſt, ſe conformem reddere Pauperibus indigentibus, qui nec proprietatem rerum habent, nec uſum rerum independentem à facultate Dominorum. Rectè ergo De Lugo *de juſt. t. d.2. ſect.3. n.54.* vide & *c.50.* ſic habet. *Per Paupertatis Votum intendimus abdicare à nobis omnem uſum rerum temporalium, qui opponatur vitio proprietatis. Proprietatem autem intelligimus uſum rei non ex communitate, ſed ex propriis, & quod non fit ex præſcripto Prælati, quam abdicationem fuiſſe annexam ab initio ſtatui Religioſo probat* Suar *lib.8. de ſtatu Relig.*

2 Hinc non placent quatuor, quæ docet Caramuel *in Reg. S. Bened. num.88. & num.886. & num.965.* Primò, peccatum contra Paupertatem eſſe ſolùm proprietatem, unde accipientem rei uſum, & non proprietatem contra Superioris juſſionem, peccare contra Obedientiam, non contra Paupertatem. Secundò, non peccare Religioſum contra Paupertatem, qui inſcio Prælato libros accipit à ſeculari, vel nummos, quibus libros emat, atque iis in cella expoſitis utitur. Tertiò, Religioſum dantem alteri Religioſo ejuſdem monaſterii quaſcumque res, etiam pretioſas, ut item eaſdem accipientem ab ejuſdem Monaſterii Religioſo, non peccare contra eamdem, quia nimirum non facit detrimentum rebus Monaſterii, dum in eodem hæres remanet. Quartò, religioſum commutantem res ſuas, Veſtes V.G. libros &c. cum aliis diſſimilibus rebus ſuorum Correligioſorum, immò & cum rebus Sæcularium, ſervato circumcirca eodem rerum valore, non peccare contra Paupertatem, quia ſemper in Monaſterio remanet æquivalens valor; idem-

que eſſe, ſi commodet, vel mutuet. Non placent, inquam, tum quia in his omnibus ſemper intercedit uſus à Superiore independens, qui, ut dictum, eſt, interdicitur à Voto Paupertatis, tum quia in quarto, adeſt in contrarium alia ratio, nam in commutatione intercedit vera rei alienatio, quam nemo facere poteſt, niſi qui perfectum rei dominium, & proprietatem habet, ut ſupra vidimus: Et certè, (ut alia omittam) ſi ſatis eſſet æquivalens valor, ad tollendum peccatum contra Paupertatem in commutante, etiam valeret in Vendente, & Emente, ergo poſſet Religioſus vendere omnia bona Monaſterii, quo nihil abſurdius.

3 Hæc igitur omnia per ſe contra paupertatem ſunt. Solùm rigor eſt temperandus ex eo, quod multa ex his fieri ſolent per tacitam, vel præſumptam Superioris voluntatem juxta cujuslibet Religionis Conſuetudines: lege citatos.

Aliqua item excuſantur à mortali ob parvitatem materię. De parvitate hujus Materiæ lege Sanch. *lib. 7. in Decal. c. 20. n. 3. & c. 21. n. 30* benignius habes apud Fag. *lib. 8. in ſecundum Eccl. præc. c. 6. num. 7.* dum ait, in Religioſis haberi rationem filiorum, quod docet etiam Reb. apud eundem Sanch. *d. c. 20. n. 3.* lege item Dian. *p. 1. tr. 6 de paup. relig. reſ.* 26. Nam propter hanc rationem dare mutuas etiam pecunias Correligioſo, vel Sæculari ſine licentia, non eſſe mortale docet probabiliter Ledeſma, *in addit. ad ſumm. tom. 2. c. 4. dub. 2.* aliique apud Dian. *p. 1. t. 6. reſol.* 13. Peyrinus *t. 1. q. 2. c. 2. §. 5.* favetque Suar. *tr. 3. de Rel. l. 8. c. 15. n. 25.* aliique; quia quamvis per mutuum transferatur Dominium, tamen ipſum dare mutuum, quando certò moraliter reddendum eſt res levis, quia datur cum onere reſtituendi. Id, quod Ledeſma propter eamdem rationem extendit ad permutationem, quod tamen improbat Sanchez *t. 2. in Dec. l. 7. cap. 20. num.* 67. Dian autem non eſſe mortale, nam eſſe veniale, niſi tacita præſumatur licentia Prælati, dubium non eſt, quia contra Votum etiam tum delinquitur, licèt in re levi.

De diſpoſitione pecuniæ à Religioſo nomine alieno, vel nomine Teſtatoris facta.

4 Licitène poteſt Religioſus accipere pecuniam ſine licentia ſui Superioris, ut ipſe liberè expendat in eleemoſynam nomine ejus, qui ad talem finem dedit?

Reſ. Si Religioſus eas pecunias ſine licentia acceptet, ut ſibi donatas, non licere, nimis eſt certum: At, ſi non ita; quare totum dominium remaneat in Domino, licere abſolutè docet Sanch. *lib. 7. in dec. c. 30. n.* 4. aliique apud Dian. *p. 2. tr. de Paup. relig. reſ.* 10. quia tunc nec dominium uſurpat Religioſus, ut ſupponimus, nec uſum: cum pro ſe illum non uſurpet. Non licere docet Rodriq *in exerc. Spi. 5. p. 3. tract. 3. c. 15.* Laym *l. 4. tr. 5. c. 7. n. 26* Tur. *2. 2. d. 84. dub. 8.* quia ipſa diſtributio, pręſertim quando eſt in pauperes, vel pia opera liberè à Religioſo eligenda, pretio eſt æſtimabilis, ac propterea paupertati contraria. Diſtinguit denique De Lugo *t. 5. d. 2. ſect. 3. n. 53. & 54.* Si enim diſtributio, ait, fiat in commoditatem ipſius Religioſi, ut ſcilicet is poſſit dare vel donare aliis, ſicuti ſi haberet bona propria, non licere, quia tunc uſum pecuniæ independenter à Superiore uſurpat. At ſi ſincerè, & bona fide diſtributio acceptetur fieri, ut cum fidelitate diſtribuatur pecunia, licere, quia tunc nihil ſibi uſurpat Religioſus.

5 Ego ſic breviter ratiocinor. Paupertatis votum non me prohibet acceptare, vel pro altero præſtare ea omnia, quæ pretio ſunt æſtimabilia: patet, quia ſecus peccaret in paupertatem Religioſus aſſociando Amicum, illique Officia, & Beneficia impetrando, Honores pro ſe acceptando, pro aliis apud Principem intercedendo, & ſimilia, quæ maximò ſunt pretio æſtimabilia. Illa igitur dumtaxat Paupertatis Votum prohibet, quæ ita ſunt pretio æſtimabilia, ut æquivaleant pecuniis, ſeu bonis temporalibus, & externis, qualia ſunt, quæ ſolent in convictu hominum ex ſe pretio comparari, & ſimul pertinent ad ipſa temporalia bona, ſeu clariùs, quæ ſi excreſcerent conſtituerent hominem divitem, & non indigentem. Audi Sanct. Bonaventuram *apud Fauſt.* mox citandum: *Paupertas eſt Virtus temporalium abdicativa bonorum, qua quis nil proprium gerens ſuſtentatur de non ſuo.* Quem locum afferens Fauſtus *in Theſ. relig. l. 8. q. 52.* (vide eum q. 18.) definiendo Votum Paupertatis, ſic concludit. *Unde Paupertas* (religioſa) *nihil aliud ſignificat, quàm parvam ſubſtantiam, ſive pecuniam, exiguum patrimonium, penuriam rerum, & modicas facultates.* Idem docuit modò ipſe De Lugo *num. 1.* allatus. Hoc ſuppoſito clarè videtur conſequi Sanchez ſententiam eſſe abſolutè veram: eſto enim illa diſtributio pretio ſit æſtimabilis, non eſt ejus generis, quod tendit ad hominem ditandum, niſi fortè fiat palliatè, ut verè hoc medio diteſcat Religioſus, quod vix in praxi contingit. Contingeret tamen, quando iis pecuniis Religioſus aleret V. G. pauperem, quem pro ſuo ſervo habeat, vel quid ſimile. At illa ſola commoditas imbibita in ipſa diſtributione (placet enim homini habere à ſe dependentes pauperes, vel Rectores Eccleſiarum, vel operum piorum Præfectos &c. ut in occaſionibus ab iis invicem Religioſus Beneficia recipiat) illa, inquam, commoditas non eſt contra paupertatem.

6 Si pecunia diſtribuenda, modo dicto, à teſtatore relinquatur, cùm debeat Religioſus tunc eſſe exequutor teſtamenti, *An à ſacris Canonibus prohibeatur*, Quæſtio eſt aliena ab hoc loco. Dic tamen breviter non prohiberi ex licentia Superioris, ſine licentia prohiberi; Et quamvis ex probabiliore opinione Sanchez *l. 6. in dec. cap. 11. n. 2.* & Caſtropalai, *tom. 3. tr. 16. d. 4. p. 13. §. 1. n. 8* contra Molinam, *tom. 2. d. 247.* validè Religioſus acceptet onus executoris teſtamenti, validèque miniſtret, tamen eum peccare mortaliter, ſi id faciat ſine licentia, quia prohibitio hæc eſt de re gravi, docet Sanc. *ib. n.* 18. de quo *mox nu.* 8. licentiam autem hanc poſſe concedi à quolibet Superiore locali, nec neceſſariò à Provinciali, vel Generali, docent iidem; ſolùm excipiunt Societatem noſtram, quia ejus Conſtitutiones hanc licentiam reſervant Generali. Sed de Lugo *t. 2. de juſt. 24. de Teſt. ſect. 16. num.* 226 ſatis probabiliter concedit poſſe etiam in Societate validè concedi à Superioribus localibus: ſolùmque contra Regulam, & Conſtitutionem illam quæ ad mortale non obligat, faceret Superior localis ſi concederet. Cùm ergo noſtri locales Superiores habeant poteſtatem diſpenſandi in omnibus regulis, pari modo poterunt & in hac, quando id diſcreta prudentia dictaret.

7 Onus nominandi, ſeu eligendi pauperes, vel loca pia, quibus hæres Teſtatoris, vel alii pecuniam deinde ex præſcripto dicti Teſtatoris diſtribuant, poſſe ſuſcipi ſine licentia, probabiliſſimè docet Caſtrop. *l. c. n.* 12. contra Sanc. *l. c. n.* 34. Ratio eſt, quia nominare, ſeu eligere non eſt exequi voluntatẽ teſtatoris, quod eſt Religioſis ſolùm prohibitum; ſed eſt quid antecedens ad executionem, quæ executio conſiſtit in pecuniæ diſtributione. Cõfirmatur, quia dum Religioſus nominat ex ſua libertate, ſuam facit voluntatem, non Teſtatoris, ergo per illam ſolam nominationem voluntatẽ Teſtatoris nõ exequitur.

8 Denique illud, quod ſentit Sanchez peccari mortaliter à Religioſo, ſi is acceptet, exerceatque ſine licentia ejuſmodi officium, ſic tempero, ut eſſe licitè nõ poſſit executor teſtamenti univerſalis in eo teſtamento, ſeu quacunque ultima voluntate, in qua multę lites ſunt protrahendæ, multa bona vendenda, multa peragenda, quæ non congruunt Religioſo (id quod tamen an ſit mortale, quando negotia non ſunt graviter indigna Religioſo, Religionemq; infamantia, nolo decernere) At verò ſi gravis indignitas abſit, ac negotia ſint pauca, modicè ſcilicet avertentia Religioſum à cultu divino, ut V. G. ſi Miſſæ eſſent ad voluntatem Teſtatoris, vel pecunię ad opera pia diſtribuendę, perſuadere mihi nequeo peccatum mortale committi. Ratio eſt, Primò quia facilè Superioris tacitam licentiam in rebus his, præſertim piis, adeſſe cenſendum eſt; quo pacto, ne venialis quidem culpa committetur. Secundò, quia tunc ejuſmodi executio non valdè Religioſum abduceret ab applicatione ad Divina, id quod intendunt in prædicta prohibitione ſacræ leges. Tertiò, quia video ſine ſcrupulo Religioſos iis diſtributionibus piis, vel parvæ occupationis intermiſceri, unde apparet in his ſacros illos textus non eſſe uſu receptos, vel jam eſſe abrogatos. Quartò denique, quia hæc, cùm ſit odioſa prohibitio, nõ eſt extendenda, ſed reſtringenda ad executorem univerſalem, ac propriè, & abſolutè dictũ Executorem, non verò ad eum, qui unã, vel alteram Teſtatoris diſpoſitionem executioni mandandã curat.

De Religioſo invitato ad Convivium, & de acceptante res comeſtibiles à ſæculari.

9 Ex eo capite, quòd paupertas negat Religioſo uſum independentem rei temporalis, qui ſit in ipſius Religioſi commodum, colligit de Lugo, *t. 5. de juſt. d. 2. ſect. 2. à num.* 51. invitatum ad convivium poſſe, præſente Domino, etiam pretioſa quæque comedere ſine Superioris licentia; quia tunc paſſivè potius ſe habet Religioſus, quàm activè; nam tunc Dominus conſumit res illas comeſtibiles per os Religioſi. Quare ſicuti, ſi gemmam pretioſam in mare projiceret Religioſus, ita Domino volente, vel ſi aromata pretioſa combureret; pręſente Domino ex ejus juſſu, non peccaret contra paupertatem, quia nomine alieno projiceret, & combureret (eſto ipſe Religioſus odorem ſentiat ex aromatibus combuſtis, vel delectationem ex gemma projecta ſuſcipiat) ita in caſu convivii. Addit, non ita rem ſe habere, ſi res pretioſas, etiam comeſtibiles, ſæcularis ad Religioſum mittat, ipſeque acceptet, conſumatque; nam peccabit & acceptando, & conſumendo: quia in ſuum commodum conſumit, activèque ſe habet, non paſſivè tantùm, nec in commodum Domini.

10 Hæc Doctrina, pace tanti viri, mihi animo nequaquam ſedet. Primò, quia Conviva non ſe paſſivè ſolùm habet, & in commodum dumtaxat Domini, ſe enim activè etiam habet, (dum conſumit) & in commodum ſuum: Qua parte ergo in ſuum commodum agit, contra paupertatem peccabit. Secundò, quia Religioſus, qui ſine licentia acceptat res comeſtibiles pretio æſtimabiles, peccat contra Votum, (ut pro certo omnes ſupponimus) at quidnam eſt acceptare res has comeſtibiles, ſi non eſt illud, quo quis eas re ipſa comedit? Id certè eſſe tacitam, immò per ipſum factum expreſſam acceptationem; quis negabit? Tertiò, diſcrimen latum eſt inter gemmæ illius projectionem, illorumve Aromatum combuſtionem, & inter caſum noſtrum: nam illa fieri poſſunt ſine ulla acceptatione gemmæ, vel Aromatum: At frui eſculentis, & poculentis ſine acceptatione, qua convivio quis accumbere, cibos ſibi dividere, ad us applicare conſentiat, humano more non poteſt. Adde Convivam non uti his ſpeculationibus, ſed more humano comedit cibos appoſitos: ut more humano tunc cibi acceptantur; & comeduntur, non verò ut inſtrumentum alterius deſtruunt: Vide infrà, *cum de reſtitutione ex re accepta, tract. 3. cap. 3. §. 1. numer.* 8. Quartò, Idem de Lugo *tom. 1. de juſt. d. 56. ſect. 1. numer. 5.* probans comedentem

Digitized by Google

tem notabilem ciborum quantitatem rei alienæ committere Furtum propriè dictum, & non damnificationem, quamvis eos cibos deſtruat nec aliquid apud ſe illorum remaneat, aſſignat rationem: *quia*, inquit, *humano modo illa videtur eſſe vera uſurpatio rei alienæ, & applicatio ad proprium uſum*. Sic ergo dicere poſſumus in caſu noſtro: Humano modo illa comeſtio in Convivio, videtur vera uſurpatio rei, & applicatio ad proprium uſum; Cur ergo non ſe habet tunc Religioſus, activè, nec paſſivè dumtaxat? Quintò, etiam ſi ſæcularis mittat ad Religioſum eas res comeſtibiles, poſſet Religioſus nomine alieno conſumere, quamvis abſente Domino; ſicuti, eodem abſente, poſſet ejus gemmas proiicere, ſine peccato contra paupertatem. Unde enim id repugnat? ergo non ſubſiſtit diſcrimen de Domino præſente, vel abſente in comeſtione ciborum.

51 Satiùs ergo erit in ejuſmodi Convivio recurrere ad parvitatem materiæ, ut excuſetur quis à mortali, & quidem huc facit conſideratio à nobis allata *c.* 11. *n.* 13. Ut autem ab omni culpa immunis fiat, currat Religioſus ad tacitam licentiam, quæ in his comeſtibilibus facilius, quàm in cœteris præſumi poteſt, quia earum acceptatio cedit in commodum Monaſterii, ut rectè notant Doctores, & Sanch. *l.* 7. *in Dec. c.* 23. *n.* 35. Fauſtus *l.* 8. *Theſ. rel. q.* 182. Suar. *t.* 3. *de Rel. l.* 8. *c.* 11. *n.* 41. Vide, quæ dicam infrà *tr.* 2. *c.* 4. de quantitate furti Religioſorum, deque prædicta parvitate materiæ.

CAPUT III.

Qua ratione acquiratur Dominium?

1 DUo regulariter à legibus requiruntur ad acquirendum Dominium, Titulus, *l.* 1. 2. 6. *&* 7. *de acq. dominio*, & Traditio, *l. traditionib. C. de pactis, l. quoties, de rei invent.* Sic Mol. *t.* 1 *tr.* 12. *d.* 4. Dicaſt. *l.* 2. *de juſt. & jure tr.* 1. *d.* 1. *d.* 9. Quid traditio ſit, patet ex ipſa declaratione vocis. At Titulus eſt principium, baſis, radix, & veluti cauſa moralis, ex qua naſcitur Dominium, unde dicentem ſe eſſe Dominum alicujus rei, ſtatim inquirimus, quo Titulo? Duplex autem eſt Titulus, verus, & præſumptus. Verus eſt V. G. emptio, legitima Donatio, Hæreditas, Legatum, &c. ut etiam in rebus incorporeis electio, Collatio Officii, &c. Præſumptus eſt, quando quis putans bona fide venditorem V. G. vel donatorem eſſe verum Dominum rei donatæ, vel venditæ, rem habet pro ſibi donata, vel vendita, &c.

2 Dixi Primò (regulariter duo requiruntur) aliquando enim ſufficit ſolus titulus: nã heres V. G. & Legatarius rei determinatę acquirunt dominium bonorum Defuncti ſola acceptatione hæreditatis, vel legati; ut etiam Jus Eccleſiaſticũ acquiritur ſola electione acceptata. Loca item pia, & Civitates acquirunt dominium rerum donatarum, vel venditarum ante rei traditionem, ſeu poſſeſſionem; & denique ſi Princeps det feudum explicando ſe velle transferre dominium ante poſſeſſionem feudatarii, ſanè transfert. Atq; in his caſibus debet conſequenter dicere hos acquirere ſtatim Jus in re, nec ſolùm Jus ad rem.

3 Dixi Secundò, (à legibus) nam Jure Naturæ non eſt neceſſaria ipſa traditio: eſt tamen rationi congruum, ut tunc transferatur, ſeu acquiratur dominium rei, quando res, quæ erat in manu, & poſſeſſione materiali unius; tranſit in manu alterius.

4 Adhuc inquires, *quomodo acquiratur dominium, ſeu hujuſmodi Titulus, & legitima poſſeſſio?* Reſpondeo ſanè multis modis, variiſque juxta rerum exigentiam. Ita Mol. Dicaſt *l. c.* aliique Juriſperiti *paſſim*. Nam V. G. dominium hominum acquiritur per captivitatem ex bello juſto, Emptione, Donatione, Nativitate ex Ancilla, quæ neque tempore conceptionis, neque tempore partus fuit libera. Animantia manſueta, ut & bona ſtabilia, vel mobilia, donatione, hęreditate, emptione, præſcriptione, prima occupatione, aliiſque ſimilibus titulis. Animantia fera, captione, aliiſque modis paſſim videndis apud Doctores. Nos enim ex his ea, quæ pro praxi ſunt neceſſaria, explicabimus inferius *cum de furto, & de reſtitutione*, hic ſolùm de præſcriptione tanquam in proprio loco nonnulla tangemus.

CAPUT IV.

De Præſcriptione.

§. I. *Communia de Præſcriptione ſummatim afferuntur.*

1 PEr legitimam præſcriptionem acquiri in utroque foro rei dominium, res eſt jam nunc omnibus certa; quia potuit Princeps per legem ob bonum commune rem unius alteri applicare, ut fusè Doctores mox citandi, quibus adde Toloſanum, Abbatem majorem, Facchinaeum, alioſque apud Dicaſt. *mox* citandum, & Molinam *diſp.* 61 *à n.* 6. Quare ſi ad antiquum Dominum poſt legitimos annos præſcriptionis res caſu revertatur, illam ſine novo titulo is non poſſet ſibi uſurpare, uſurparet enim alienum, quidquid in contrarium infirmo fundamento dixerit Val. *in differentia utriuſque for. v. Præſcriptio, diff.* 6. *fine*.

2 Præſcriptio ergo eſt acquiſitio Dominii, vel alieni Juris peremptio per continuationem temporis lege definiti. Lege Mol. *tr.* 2. *d.* 60. Leſſ. *l.* 2. *c.* 6. Dic. *l.* 2. *de Juſt. t.* 1. *d.* 3. *d.* 42. Caſtrop. *de juſt. in genere d. un. à p.* 21. Ex qua definitione colligis quatuor requiri ad legitimam præſcriptionem, poſſeſſionem, bonam fidem; (mala enim ex jure Canonico, cui ſemper ſtandum, nunquam præſcribit) titulum pręſumptum, tempus, de quibus paſſim ſcribentes. Solùm quoad tempus aliquid eſt pro Tyronibus explicatius addendum.

Tempus pro rebus Temporalibus.

3 Ad res mobiles præſcribendas ſive privatorum Hominum, *l. un. C. de uſur. transf. & juſt. de uſuc.* §. 1. Sive Eccleſiæ etiam Romanæ, Mol. *l. c. d.* 68. ſi adſit Titulus, ſufficit triennium; Si non adſit, nihil eſt in jure conſtitutum: putamus tamen cum Mol. *ibid.* Leſſ. *l. c. n.* 42. tum contra privatum, tum contra Eccleſiam, triginta annos requiri.

Cùm enim hoc in jure decretum non ſit, erit id ſtatuendum ad normam juſtæ præſcriptionis Immobilium, ad quam depoſcuntur, ut dicemus, triginta, vel quadraginta anni.

4 Res autem immobiles, inter quæ numerantur ſervitutes reales, ut adversùs privatos cum titulo præſcribas, decem anni inter præſentes, ſatis, ſuperque ſunt duplicati, ideſt, viginti inter abſentes, *l. malæ fidei, c. de præſcr. longi temp. decem vel viginti annorum* (præſentes dicuntur, qui in eodem Territorio licèt non in eadem Civitate; abſentes, qui in diverſo Territorio commorantur, *Inſtit. de uſuc.* §. 1. *l. cum longi C. de præſcr.* 19. *vel* 20. *annorum*.) At verò, ſine titulo, triginta omninò requiruntur, *c. de quarta, de præſcr.* & communiter. Hinc ſi quis ſit præſens ſeptem annis V. G. & poſteà egrediatur Territorium alibi habitaturus, opus ſunt alii ſex anni, & non ſolùm tres, ut contra illum præſcribatur, quia anni, qui deerant in præſentia, duplicari in abſentia debent; Quare cum in caſu poſito deſint tres anni præſentiæ; requirentur in abſentia ſex.

5 Dixi (adversùs privatos) ſiquidem, ut eaſdem res immobiles adversùs Romanam Eccleſiam præſcribas, annos centum effluxiſſe neceſſe eſt, *cap. ſi diligenti, cap. cum vobis, cap. ad audientiam, de Præſcriptionibus*.

6 Idem adversùs Civitates, idem adversùs Principem, in bonis Coronæ, qualia ſunt Oppida, Regna, & ſimilia, facit *l. ut inter Divinam, de Præſcrip. C. de Sacroſanctis Eccleſ.* juncto Mol. *l. c. d.* 74. §. *Quarta concluſio*, nam in cæteris bonis perindè ſe habet Princeps, atque privatus quilibet, *ibid.* Contra alias Eccleſias, Monaſteria, loca pia ſufficit quadraginta annorum intervallum, *cap. illud, c. quia, de præſcr.* niſi ex Privilegio conceſſum ſit, annos eſſe ſexaginta computandos, *Com. Prev. Soc. Jeſu, v. præſcriptio, & alibi*.

7 Denique adverte Primò, contra Pupillum quamdiù eſt in ætate pupillari, nunquam aliquid ſive mobile, ſive immobile præſcribi; *l. ſicut in rem, C. de præſcrip.* 30. *annorum*, contra minores verò, id eſt non attingentes quintum annum expletum ſemper requiri annos triginta, *l. ultima, C. in quibus cauſ. in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt*. Secundò, ob libertatis favorem, nullo eam tempore præſcribi, *l. fin. c. de longi temp. præſcript. quæ pro libertate*. Tertiò, contra vacantem Eccleſiam, cùm legitimus tunc deſit defenſor, præſcriptionem non concurrere, unde illud viduatæ ſedis tempus, erit de præſcriptionis ſpatio ſubducendum, *c. de quarta, de præſcrip.* & Gloſſa *ib.*

Tempus pro legibus, &c.

8 Adversùs legem, vel legitimam conſuetudinem requiritur pręſcriptio decem annorum, ita ut ſi per decem annos illæ per deſuetudinem non ſervatæ fuerint, in poſterum non obligent. Lege Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 3. *diſp.* 3. *p.* 1. §. 2. Ratio eſt, quia lege, cum ſint perpetuæ, æquiparantur bonis ſtabilibus. Modò notes quatuor, ex de Lugo, *t.* 1. *de juſt. d.* 7 *ſect.* 6. *n.* 49.

9 Primò, Id intelligi de legibus Civilibus, tum Eccleſiaſticis, quia cùm lex ſit lata in bonum ſubditorum, & non in bonum perſonæ particularis Principis, vel Pontificis, ea ſe habet, ut bonum peculiare, ad quod præſcribendum ſatis eſt decennium.

10 Secundæ, Nunquam neceſſarium eſſe decurſum annorum viginti, ut pro rebus temporalibus requiritur in abſentes, quia & lex, & ſubditi ſemper ſunt præſentes.

11 Tertiò, ſive prædictæ leges non fuerint obſervatæ bona fide, ſive mala, eas ſemper præſcribi per dictum tempus. Ita Caſtropalaus, & Suarez, contra Leſſium apud de Lugo, *ibidem num.* 96. Ratio eſt quia ſecus vix unquam lex pręſcriberetur: nam cum mala fide nunquam currit præſcriptio, & ex alia parte ſæpiſſimè leges mala fide non obſervantur. Accedit, quòd cùm lex præſcriptionis ſit lata propter bonum ſubditorum, meritò ipſo uſu communiter receptum eſt, ut præſcriptio quidem rerum temporalium non currat ex mala fide, quia ſic ſubditi privarentur re ſua ex malitia alterius, præſcriptio autem legis currat etiam cum mala, quia ſi per longum tempus non fuit lex obſervata, præſumendus eſt benignus legislator nolle laqueos iniicere ſubditis, & eos cogere ad illam obſervandam.

12 Quartò, Nos hîc non loqui de lege nunquam obſervata, hæc enim ipſo initio non obligat, quia nondum eſt acceptata, quam acceptationem eſſe neceſſariam ad quamcumque legem Civilem docetur

communiter, & probabiliter multi docent ad Eccleſiaſticam. Rurſus nec loqui de lege, quæ non obſervatur cum tacita, vel expreſſa voluntate Principis. Ut, cum ipſe facit, & urgere obſervationem non curat; tunc enim lex non obligat ex Caſtropalao, *tom. 1. tract. 3. diſp. 1. p. 13. n. 10.* quia Princeps tacitè cenſetur eam revocare: id quod intra paucos annos fit, immò menſes, vel dies, quando ſcilicet prudenter præſumitur dictus tacitus conſenſus Regis, vel eorum, ad quos pertinet, verbi gratia Proregis, Supremorum Officialium, &c. loquitur igitur de vera præſcriptione, quæ eſt ſine conſenſu ejus legiſlatoris, contra quem currit.

13 De præſcriptione, quoad Beneficia triennali ſpatio poſſeſſa, quoad Jus Patronatus, quoad actiones, debita, & pleraque alia huc pertinentia, vide fusè apud DD. Covar. *Reg. poſſeſſor p. 2. §. 10. num. 9.* Molin. *d. 70.* De Lugo, *to. 1. de juſt. diſp. 7. ſect. 6.* Dicaſtill. *lib. 2. de juſt. tr. 1. d. 1. d. 12. d. n. 240.* Et De Lugo quidem *ibid. n. 97.* diſputat item de tempore, quo præſcribantur delicta ad effectum, ut delinquens non poſſit amplius accuſari, ſive quoad actionem Civilem, qua damnum paſſus recuperet ſuum, ſive quoad pœnam ſtatutam à lege, ad quam quis damnari debeat: quem locum ſatis ſit innuiſſe. Atque hæc, quæ ſunt omnibus obvia, compendio dixiſſe ſufficiat.

§. II. *Selecta de Præſcriptione.*

An Jure præſcriptionis in foro Conſcientiæ quis gaudeat in Regno Siciliæ.

1 Titius Panormi pingue latifundium poſſedit duodecim annos cum titulo, & bona fide; nunc ſine ulla hæſitatione, pro certò, noſcit ejuſmodi prædium ad Cajum concivem pertinere. Quæritur: *an Titius prædium reſtituere ex ſe debeat Cajo, quandoquidem hic etiamnum neſcius prædium illud, neque in judicio, nec extra judicium repetit.*

2 Si ejuſmodi Quæſtio verteretur in locis, ubi ſervatur Jus commune, quoad præſcriptionem, nimis eſſet exploratum Titio nullam eſſe reſtituendi obligationem imponendam, ut modò §. 1. *num.* 4. diximus, inter præſentes ad præſcribenda ſtabilia, ſufficit, etiam in conſcientia, poſſeſſio bonæ fidei decem annorum. Verùm quia in Regno Siciliæ Jus hoc præſcriptionis non admittitur in Regia Curia, quare ſi prædictus Titius in judicium vocaretur à Cajo, cogeretur per Judices ipſi reddere prædium, ideò moleſta eſt difficultas, an etiam in foro interno cogendus ſit, in præſenti caſu, Titius ex ſe Cajo prædium reſtituere?

3 Volui cum doctiſſimis hujus Urbis Theologis, ac Juriſperitis hanc difficultatem communicare, & Juriſconſulti quidem aſſueti à Judiciis præſcriptionem expellere, condemnabant Titium; Theologi verò ſubdubitare videbantur, & tandem me nonnulli exorarunt, ut Quæſtionem hanc à nemine adhuc excuſſam, ego agitarem; nam Juriſperiti Regni noſtri, qui paſſim varias Deciſiones de Præſcriptione Typis evulgarunt, ſolùm loquuntur in foro judiciali, quoad ipſos pertinet, & noſtrates Theologi, quibus id decernere incubuiſſet, nondum ad eam quæſtionem decidendam animum adjecerunt.

4 Duplex hac in re ſententia eſſe poteſt. Prima obligans Titium, & ſimiles ad reſtitutionem. Ratio potiſſima hæc eſſe poteſt: Ideò Jus ſuam in conſcientia facit ſine onere reſtitutionis is, qui legitimè præſcripſit, quia juſta lex præſcriptionis ei tale Jus tribuit, ut ſuprà §. 1. *num.* 1. vidimus. At in hoc Regno lex præſcriptionis eſt legitimè abrogata, ergo &c.

5 Minor, in qua vis eſt argumenti, probari poteſt: Primò, quia Martinus Rex, qui in Sicilia regnavit, ex proœmio præfixo ad Conſtitutiones Martini, ab anno 1386. uſque ad annum 1410. abrogavit *cap. 57. de præſcript.* legem Præſcriptionis. Quapropter ſicuti in Jure communi legitima eſt, etiam in foro conſcientiæ præſcriptionis lex, quia eam legitimè Imperator tulit: ita in Jure municipali hujus Regni, ideò legitima ea nequaquam erit, etiam in conſcientia, quia legitimè à ſuo Rege fuit abrogata.

6 Secundò, quia in Pragmaticis hujus ejuſdem Regni, *Prag. 18 tit. de offic. Jud. M. R. C. in noviſſ. to. 2.* dicitur, *ut Judices judicent ſolùm facti veritate inſpecta.* Ex qua Pragmatica fit, ut ii non debeant reſpicere niſi factum cauſæ; non ergo habere poſſunt rationem præſcriptionis, quæ fundatur in Jure; ſicut ergo Judicibus ad præſcriptionis legem reſpicere in judicando non licet, ita neque collitigantibus; Relatorum enim eadem eſt ratio; ſi autem hi præſcriptionis rationem non reſpiciant, qua ratione illa frui in conſcientia poſſunt?

7 Tertiò, quia etiamſi nulla per prædictas municipales leges inducta eſſet abrogatio Juris præſcriptionis, conſuetudo tamen tam diuturna, per quam multis ab hinc annis in Sicilia à Tribunalibus Jus præſcriptionis expulſum eſt, ita ut ridendus ille eſſet, qui in Judiciis pro Cliente vellet beneficium præſcriptionis opponere, conſuetudo, inquam, tam diuturna, quæ ex omnium ſententia legis vim habet, ſatis ſuperque in hoc Regno, Jus præſcriptionis abrogavit; lege autem, quæ ſit abrogata, nemo, ut ex ſe patet, uti poteſt in conſcientia. De hac conſuetudine ſic teſtatur D. Joann. Franciſcus del Caſtillo hujus Regni Juriſconſultiſſimus, *tom. 2. deciſ. 94. nu. 71.* Citans Urſill. *ad Afflict. deciſ. 13.* & Pariſ. *conſ. 10 volum. 1.* *Hodie (ſcripſit autem 1622.) præſcriptiones non admittuntur in Regno, & præcipuè in Magna Curia, quæ ut Mater veritatis, & æquitatis ſemper odit præſcriptiones, & adversùs etiam perpetuas, ſeu longiſſimi temporis.* Sic item Antoninus de Amato ex Siculis Juriſperitis nemini ſecundus *ſolut. 43. numer. 21.* *Quamvis per lapſum triginta annorum (ait,) quod legitimum tempus præſcribendi de jure eſt, Jus iſtud petendi uſuras remiſſum eſſe, omnes firment; tamen in Regno difficillimè locum obtinere poſſe exiſtimo, nos enim odio habemus præſcriptionem, niſi longiſſimi temporis, aut centenariam, vel immemorabilem, cùm exiſtimetur præſcriptio iniquiſſimum præſidium, maximè in Magna Regia Curia, quæ ſola facti veritate inſpecta procedit, eamque matrem æquitatis appellamus.* Hæc Amatus, qui ſcripſit anno 1627. Id quod ſignatè adverto, quia Caſtillo, qui ante quinque temporis præſcriptiones admitti modò aſſeruit, cùm Amatus aſſerat has admitti.

8 Secunda ſententia docet, Titium non obligari in conſcientia ad reſtituendum prædictum prædium, ſed poſſe uti in foro interno beneficio præſcriptionis. Fundamentum potiſſimum eſſe debet, quia in foro conſcientiæ, ſaltem ante judicis ſententiam, adhuc viget in hoc Regno lex juxta de præſcriptione à Jure communi inducta; Id quod probatur, diſcurrendo per illa tria capita, quibus prima ſententia contendit, in Sicilia abrogatam prorſus eſſe præſcriptionis legem. Cùm enim aliud caput aſſignari nequeat, ſi ab aliquo ex illis abrogata non eſt, adhuc illa in hoc Regno ſaltem ante ſententiam, ut mox declaramus, immota perſiſtet.

9 Primò igitur à Martino Rege Siciliæ abrogata non eſt lex præſcriptionis. Ecce verba Martini Regis, *Conſt. 57. de præſcript.* ex idiomate Siculo in Latinum ſincera fide converſa.

Continua &c. *Quoniam ſubditi noſtri Siculi litibus perſæpe etiam quæſtionibus antiquis vexantur, à quibus nonnulli ſe tueri adeò nequeunt, quia ob bellorum turbines, Privilegia, Documenta, Scripturas, ac teſtes amiſerunt, & ideò præſenti Conſtitutione præcipimus, ut omnis præſcriptio tempore triginta annorum finiat &c. ita ut omne Jus, & omnis actio cujuſcumque cauſæ, ob quæ triginta annis infrà, nulla fuerit lis conteſtata, vel legitima proteſtatio exhibita, edicto præſentis Conſtitutionis, prorſus ſubmoveatur: at nulla ex prædictis cauſis triginta annos ultrà, in ullo judicio audiatur. Aliæ tamen præſcriptiones decem annorum, & annorum viginti in ſuo robore juxta diſpoſitionem Juris communis firmæ remaneant.* Hæc Martinus Rex.

10 Ex his oppoſitum colligo ab eo, quod prima ſententia ſupponebat. Primò enim in his poſtremis verbis (*Aliæ tamen præſcriptiones decem annorum, &c. remaneant*) clarè apparet nihil in hoc innovari de Jure communi. Secundò, per illa verba (*triginta annis ultrà*) adjuncto illo proœmio (*litibus vexantur &c.*) nihil aliud velle Martinum Regem video, niſi prohibere Siculis, ne expoſcant à Concivibus titulos de rebus ab ipſis poſſeſſis ante annos triginta; non ergo per hoc tollitur præſcriptio, immò ampliatur, ut ſi quando per jus commune in aliquibus rebus requirebatur poſſeſſio quadraginta annorum, vel ampliùs, jam per hanc Martini legem ſufficiant triginta, id quod in beneficium ſubditorum præcepit Rex, ne tunc ii urgerentur oſtendere titulos propter bellorum tumultus fortè deperditos. Dico (tunc) nam hodie via locum habet hoc beneficium, cùm nemo jam nunc cogatur oſtendere titulum ſuæ poſſeſſionis habitæ tempore illo eorum tumultuum, pro quo tempore diſponere dumtaxat videtur Martinus. Tertiò perpendantur, immò ſolùm legantur ea verba, quibus veluti concluditur mens hujus legiſlatoris, (*nulla ex prædictis cauſis triginta annis, ultrà, in ullo judicio audiatur*) quid clarius?

11 Secundò, Pragmatica Regni beneficium præſcriptionis nequaquam ademit *Pragm. 17. in noviſſ. tom. 1. de Offic. Jud. M. R. C.* Ecce ejus verba ex Hiſpano in Latinum fideliter tranſlata.

Conſiderantes enaſci ſolere in noſtro Siciliæ Regno non modicas differentias, ac lites ob quemdam modum, qui de Ritu Magnæ Curiæ ſervatur procedendi ſummariè, vel ordinariè in aliquibus cauſis, quæ ob id in longum extenduntur, ac penè redduntur immortales cum maximis expenſis, & partium damno; ac volentes earum indemnitati conſulere, tenore præſentium præcipimus, ut in poſterùm in omnibus cauſis, quàm Civilibus tam Criminalibus procedatur ſummariè, & de plano ſine ſtrepitu, & figura Judicii, ſed ſolùm veritate facti inſpecta &c. Et paulò poſt; *Declarantes nequaquam per hanc præſentem diſpoſitionem aliquid derogari debere diſpoſitioni Juris circà probationes neceſſarias, vel circà appellationes &c.*

12 Deus immortalis! & eſt, qui ex hac diſpoſitione colligat præſcriptionum legitima Jura eſſe ſublata? Primò, lex hæc ſolùm intendit expeditionem cauſarum, non ergo derogationem Juris tam certi, quale eſt Jus præſcriptionis. Secundò, ſolùm intendit prolixas, eaſque inutiles lites, atque expenſas reſecare. At, qui utitur jure præſcriptionis à ſanctis legibus tam prudenter inſtituto, nullo modo lites inutiles, ac ſuperfluas expenſas intrudit. Tertiò, ei qui putat ſibi injuſtitiam fieri, datur Jus appellandi; ſignum, quòd neque alia jura eidem adimantur. Quartò, hæc Pragmatica tota eſt in ſtatuendo modum procedendi ſummariè, ut vel cæcis patet. At jus præſcriptionis non obſtat ſummario procedendi modo, & ſtatim ſine ſtrepitu, & de plano ejuſmodi jus proponi, & excipi poteſt; cur ergo ab hac Pragmatica illud abrogari dicendum erit? Quintò, ſignate legiſlator advertit ex eo, quod cauſæ ſummariè agitandæ ſint, non fieri, ut ea jura, & modi procedendi, quæ neceſſariò imbibun-

bibuntur in cauſæ, & neceſſaria ſunt ad probationes firmandas, prætermittantur; Quare ſolùm aliæ juris ſolemnitates, & terminorum protenſiones veluti extrinſecæ, & quæ neceſſariæ ad jus partium indagandum nõ ſunt, jubentur prętermitti. Non ergo Jus pręſcriptionis, quod maximè per neceſſarium eſt ad jura partium cognoſcenda. Sextò, quando dicitur in Pragmatica, *ſacti ſolum veritate inſpecta*, non removetur præſcriptio, ſed potiùs advocatur; nam me poſſediſſe rem tot annos factum eſt, non Jus; eſto, deinde ſit neceſſariò connexum huic facto illud jus præſcripsionis, quod ad tale factum conſequitur. Quapropter inſpectio ſola facti non excludit inſpectionem juris, quod eſt neceſſarium ad decidẽdum de tali facto, ſecus, temerè, & ſine ratione deberet Judex decidere, quod aſſerere eſſet nimis ridiculum: ſed ſolùm excludit ſolemnitates illas, terminos prolixos, & longos, eaſque non neceſſarias diſcuſſiones, ut dictum eſt; Nec omiſit id advertere prudens legislator, ibi: *Nequaquam aliquid derogari debere circa probationes neceſſarias*.

13 Tertiò, Contraria conſuetudo legem Pręſcriptionis in Sicilia ſaltem ante ſententiam Judicis non abrogavit. In præſenti dicto aliquando diutiùs eſt nobis immorandum, quia argumentum ductum à prædicta conſuetudine videtur magis apparens contra Siculas Pręſcriptiones.

Et quidem duę ſunt Conſuetudines in re hac noſtra perdiligenter diſtribuendæ. Altera eſt, quam forſè potuiſſet introducere Populus Siciliæ, per quam noluiſſet ſervare leges Præſcriptionis à Jure communi ſtatutas. Altera eſt, quam introducere potuiſſent Judices, & Tribunalia, per quam noluiſſent judicare ſecundùm prędictas leges Præſcriptionis, & ad id moveri potuiſſent ex eo, quòd præſumerent in Siculis non rarò poſſeſſionem incepiſſe mala fide, quo pacto nulla Pręſcriptio eſt legitima ut §. 5 dictum eſt, potuerunt repellere ergo exceptionem præſcriptionis ob hanc pręſumpsionem malæ fidei, ſed deinde proceſſu temporis fuit abſolutè, & ſimpliciter introductus ſtylus omnem præſcriptionem etiam bonæ fidei repellendi. His poſitis.

14 Dico Primò. Probabile eſt, immò mihi certum, nunquam Populos Siculos introduxiſſe conſuetudinem contra Pręſcriptionis beneficium ſibi conceſſum à jure communi, ita ut illo uti nunc non poſſint antè ſententiam: quare ante hanc licitè illa uti poterunt perinde ac cœteri Jure communi fruentes, & conſequenter Titium *nu.* 1. allatum non obligari ad illius prædii reſtitutionem.

Probatur Primò. Ad Conſuetudinem introducendam contra aliquam legem, qua contraria conſuetudine lex abrogetur, duo inter cœtera concurrere debent. Primò, ut actus abrogativi legis ſint voluntarii iis, qui introducere debent dictam abrogantem conſuetudinem. Secundò, ut ſint ex intentione introducendi novam conſuetudinem obligantem; Jam expendamus utramque pro noſtra propoſita probatione.

15 De Priore ſic habet Caſtropalaus *tom.* 5. *tract.* 3. *diſput.* 3. *part.* 2. §. 3. *num.* 5 5. (lege etiam multos DD. cit. à Dian. *part.* 6. *tract.* 5. *reſolut. prac.* 9.) *Ad ſtabiliendam conſuetudinem requiruntur actus voluntarii his, qui conſuetudinem introducere debent, quia cum eorum conſenſu libero debet introduci, aliàs vim legis habere non poterit, & ita docet cum communi Suarez, Salas, Bonac.* Hec Caſtrop. Addit Sanchez lib. 7. de legib. cap. 52. fio. & cap. 18. num. 8. *Si per vim, aut metum gravem obligetur Populus actionem aliquam præſtare, & in eo longo tempore perſiſtere, nunquam cenſendus eſt præſtare conſenſum ſufficientem conſuetudini introducendæ, quia præſumi non poteſt velle ſtabilire Jus actibus, ita ſibi repugnantibus; Idem dic, ſi illi actus ſint ex ignorantia, vel errore circa ſubſtantiam conſuetudinis, quia nihil magis voluntati contrarium, quàm ignorantia, & error.* Hactenus ex Suario alios referente.

16 Jam ſubſumo, Siculi Populi, qui introducere debuerant conſuetudinem contra beneficium Præſcriptionis, nunquam exhibuere ante ſententiam, de qua loquitur, actus contrarios ejuſmodi beneficio, ergo, &c. Antecedens mihi ſit admodum probabile, quia nunquam audivimus aliquem Siculum ante ſententiam reſtituiſſe rem, à ſe per legitimam pręſcriptionem juris communis traditam, ſed ſemper poſt ſententiam: quod autem Judices per longam conſuetudinem judicare ſoleant contra præſcriptionem, nihil obſtat communitati; Judices enim condere leges ſine communitatis conſenſu non poſſunt. Audi Caſtropal. *ibidem numer.* 7. (vide etiam Fagundez *tom.* 2. *in Decalog. lib.* 8. *cap.* 10. *num* 9. loquentem de Stylo Curię Romanæ.) *Ex his conſtat, Deciſiones Rotæ, & Declarationes Cardinalium, & Sententias Cancellariæ, & Regii Senatus non eſſe neceſſariò habendas pro lege, quia non procedunt à Judicibus habentibus authoritatem legis conſtituendæ, & ita tradit Suar. Sanchez Salas.*

17 Verùm, age, demus Siculos non fuiſſe uſos beneficio præſcriptionis; Certè vel propter metum Judicum, vel propter ignorantiam, qua putabant eo uti non poſſe, id eveniſſe præſumendum eſt; & conſequenter non affuiſſe ſufficientem conſenſum ad conſuetudinem firmandam. Quid enim facerent, dum videbant explodi è Tribonalibus illos, qui Jus pręſcriptionis opponerent? fateor potuiſſe poſt ſententiam voluntariè acquieſcere, ut mox explicabo clariùs. Sed ante ſententiam, ut hîc loquimur, probabiliſſimum eſt nunquam acquieviſſe, quia nunquam, niſi invitus, juri ſibi acquiſito renunciare quis præſumitur.

18 De poſteriore conditione ſic habet idem Caſtropal. *ibid. nu.* 52. (lege item mult. apud Dian. *p.* 6. *tract.* 5. *reſ.* 50.) *Actus, quibus introducitur conſuetudo, debent eſſe ex intentione introducendi conſuetudinem, nam abſque hac intentione authoritatem, & efficaciam habere conſuetudo non poteſt*, & paulò poſt, *conſuetudo, quæ legem abrogare debet, vel novam ſtatuere, neceſſariò procedere debet ex ſpeciali intentione ſtatuendi novam, quæ alia via ſtatui non poteſt, niſi procedat ex intentione ſe obligandi ad illius obſervationem, quia juxta intentionem populi talis eſt conſuetudo; & in his ferè omnes Doctores conveniunt, ut videre eſt in Suar. Salas, Bonac. Vaſq. Sà, Azor. & aliis.* Hæc Caſtr.

19 Jam ſubſume, Nunquam probari poteſt, Communitatem hujus Regni habuiſſe intentionem abrogandi legem præſcriptionis, immò contrarium probari poteſt, tum quia nemo unquam ſcitur res modo dicto præſcriptas reſtituiſſe ante ſententiam, tum quia eos voluiſſe tantum beneficium præſcriptionis à ſe removere, niſi luce clarius oſtendatur, præſumi nullo modo, ut modò dictum eſt, debet.

20 Nec deſunt alię coniecturę; Quæri etiam ſolet *qua ratione dignoſcì queat, conſuetudinem inductam eſſe ex intentione inducendi obligationem?* & reſpondet Suar. *l.* 5. *de leg. c.* 56. *n.* 53. *fin.* id dignoſci poſſe ex quatuor coniecturis.

Prima coniectura: *ſi conſuetudo ſit rei gravis, & difficilis, & tamen communiter ſervetur à populo, quia non ſolet populus in his actibus uniformiter convenire, niſi ſe ſentiat in conſcientia obligatum*: Hæc Suar. At in caſu noſtro ſemper ſe Populus difformiter habuit, quia ſemper quantum potuit, reſtitit Judicibus opponendo ſuam præſcriptionem, licèt deinde repelleretur, immo aliquando fuit admiſſus, ut ex teſtimonio, quod ponam *infra n.* 32. patebit.

Confirmatur ex Sylveſtro *verb. inventum, nu.* 53. qui de Theſauro ſic loquitur. *Secundum Petrum de Palude hodie ubicumque inveniatur Theſaurus, de conſuetudine eſt Principis, ſed ego dico hanc conſuetudinem in conſcientia non ligare, quia non eſt introducta per modum legis, ſed violentiæ, nec fuit unquam moribus utentium approbata, niſi violenter, eſt etiam contra Jura Canonica, quæ volunt bona incerta ſi reſtituenda ſunt, eſſe Pauperum, & ſi non ſunt reſtituenda, eſt contra Jura Civilia, ut patet Inſtit. de rer. diviſ. §. Theſauros, ubi dicitur, quod Divus Adrianus naturalem æquitatem ſecutus &c. contra quam æquitatem conſuetudo non poteſt.* Hæc Sylveſter, quæ facillimè quiſque ad rem noſtram applicabit.

Secunda coniectura; *Si Viri timorati malè ſentiant de his, qui non ſervant conſuetudinem, vel communiter populus ſcandalizetur.*

Hæc ex Suar. At quis unquam malè ſenſit, vel eſt ſcandalum paſſus ex eo, quòd quis in Sicilia ante ſententiam pręſcriptionis beneficium conſequi voluerit? id quod adeò verum eſt, ut antequam aliqui doctiores ſcrupulum hunc dimittendi ante ſententiam rem per præſcriptionem poſſeſſam injecerint, ne in mentem quidem venerit alicui, debere ante ſententiam dimitti, quod ex eo colligi poteſt, quia nemo ex noſtris Scribentibus, ſive Theologis, ſive Juriſperitis, hujus ſcrupuli, vel obligationis meminerint, ſolùm Juriſperiti Stylum externum Magnę Regię Curię hac in re inculcarunt, & nil prætereà.

Tertia coniectura: *Si Prælati, & Superiores puniant violantes conſuetudinem.* Ita Suarez, at quis unquam fuit punitus ex eo, quòd fuerit uſus præſcriptione?

Quarta coniectura. *Si Materia conſuetudinis, & illius obligatio multùm conferat Reipubl.* Hactenus Suarez. At abrogatio præſcriptionis non ſolùm non confert Siculis, ſed officit: licèt enim conferat, ne quis poſſit opponere ſe poſſediſſe bona fide, cùm poſſederit mala; obeſt tamen viris probis, qui verè bonam fidem habent, ſi repellantur. Et profectò majus bonum Reipubl. eſt, favere his bonis, quàm propter illos paucos fraudulentos, damnum in facultatibus probos pati; præſertim quia fraudibus jam ſatis provideri poteſt per providentiam Judicum, &c.

21 Denique communis eſt doctrina apud eumdem Suarez, *l. c. c.* 55. *num.* 53. Bonacinam, *diſput.* 5. *de legib. qu.* 1. *par. ult.* §. : *numer.* 25. in dubio ſemper præſumendum eſſe conſuetudinem non ex obligatione introductam; tum quia ea, quæ ſunt facti, & non juris, non præſumuntur, & lex non præſumitur, niſi probetur, tum quia nemo præſumitur ſibi velle onus, & obligationem imponere, niſi id manifeſte conſtet. Quamvis ergo demus nos verſari in dubio, ſemper habebimus, non adeſſe contra Siculos ejuſmodi obligantem conſuetudinem, &c.

22 Dixi jam ſecundò, non eſſe improbabile, fuiſſe introductum illam ſecundam conſuetudinem *num.* 13. explicatam, per quam ſcilicet in Sicilia poſt ſententiam Judicum nõ habeatur ampliùs recurſus ad præſcriptionem, & conſequenter non peccare Judices ſic judicando, nec rem, quam per ejuſmodi ſententiam quis ſibi vindicat, eſſe reſtituendam. Ratio eſt, quia non facilè damnandus eſt mos tam antiquus in Magna Regia Curia obſervatus à tot ſapientibus viris, & timoratis Judicibus; unde quia Judices, & Advocati, ut modò diximus, non poſſunt leges, nec conſuetudines legi ſimiles contra Communitatem facere, ideò judicari probabiliter poteſt, ad hanc ſecundam conſuetudinem conſenſiſſe Populos Siculos: id, quod conjici poteſt, quia poſt ſententiam, nemo ſolitus eſt uti præſcriptione, quare videri probabiliter poteſt propter communem pacem ad id conſenſiſſe non invitam

Digitized by Google

Siculam Communitatem. Adde conſenſum Principis, qui in Sicilia ſaltem tacitè approbavit ejuſmodi ſententias, & fortaſſe etiam non rarò repulit eos, qui contra illas appellaverunt. Cùm ergo Princeps poſſit ſtatuere leges, videtur pro lege hanc conſuetudinem ſtatoiſſe. Id quod confirmat præcedentem Concluſionem, nam nunquam idem Princeps coegit ante ſententiam Populos Sicolos ad dimittenda legitimè præſcripta: quare id nuuquam ne implicitè quidem approbaſſe cenſendus eſt.

23 Quoniam verò fateor probabilitatem de hac ſecunda conſuetudine eſſe valdè tenuem, cùm mihi perſuadeam, ſtylum Tribunaliũ Magnæ Regię Curię fundari in præſumptione, qua ſupponunt poſſidentem mala fide poſſeſſionem incepiſſe; ideo rogarem Judices noſtrates ſapientiſſimos æquè, ac religioſiſſimos, ut niſi malam fidem inveniant, beneficium præſcriptionis ne denegent litiganti. Et ſicuti multis ab hinc annis neque immemorabilis temporis, neque centenaria præſcriptio in Siculis Tribunalibus admittebatur; & nihilominus deinde, ut colligitur ex dictis ab Amato allatis *nu.7.* re melius expenſa in iiſdem cœpit admitti; ita in poſterùm admittantur & aliæ, ut cõſequenter tota lex præſcriptionis per Jus commune ſanctè introducta è poſtlimino ad patriã tandem aliquãdo revertatur: Atq; huic meo deſiderio, etiã noſtros Juriſperitos, & Regis Officiales video permaximè favere, ſic enim habet D. Marius Cutelli Juriſcõſultus admodũ celebris, muneribus magnæ hujus Regiæ Curię, ac libris editis toto Orbe clarus *to. 1. de donat. tr. 2. diu. 1 ſpecial. 9. n. 1. Præſcriptionis materiam* (inquit) *non tantùm eliminatam, verùm abolitam primis mei Patrocinii annis inveni, omneſque more vulgi ſolitos uidemere Intrigliolum Deciſ. 28. numer. 19. aſſi mantem nullam de præſcriptione rationem haberi in Tribunali Magna Regia Curia;* & paulò poſt: *Omnibus ergo viribus ſuſcepi Provinciam Advocati, Judiciſque munere dum fungerer, ne indiſtinctè omnes, ſed illa tantùm, quæ jure reprobarentur præſcriptiones reiici deberent, legitimis admiſſis. Et primò obtinui in immemorabilibus adverſùs Cenſus impoſitos, id eſt Bullares: poſtmodum idipſum tentavi, & obtinui in juriſdictionalibus, & non minori demum gaudio etiam in corporibus, & legitimis, vidi perprobos Judices admitti; præcipuè contra D. Henricum Tartureti, cùmque negotium faceſſeret Capitulum, vel lex ſub Martino Rege condita, quæ eſt 58. illam non obſtare pluribus probavi, putò etiam non infeliciter, ut totis viribus præſcriptioni in extremis laboranti opem ferret, juxta quæ ſæpius ego decidi.*

24 Hæc D. Marius, cùm per P. Franciſcum Bardi noſtræ Societatis utriuſque Theologiæ peritiſſimum, ac eidem D. Mario perfamiliarem, hanc à me ſcriptam quæſtionem miſiſſem, ſimulque petiiſſem, ubi ipſe probaverit, oſtenderet, remiſit peramanter ad me ſequẽtem reſponſionem, quàm hic honoris cauſa interſerendam duxi.

Admodum Reverende Domine, & meritò Magiſter.

25 Vidi diſceptationem de Præſcriptione ſuo jure diſertiſſimam, in publico hujus Regni bono excogitatam, ne Conſcientię vacillent, & bona omnia quaſi errantia ſidera aliquando ſubſiſtant; Quæris à me non tantùm quid ſentiam, & probem, nam in ſcripta, quę tua gratia laudas, incidiſti: verùm etiam quo jure, qua ve ratione illa ſcripſerim, & quò ſententiam ablegarim. Rogo, parcas, nam infirmus ex tempore reſpondeo.

26 Non eſt contendendum hoc in Regno, ubi Conſtitutio Principis nominata deficiat, jus commune Romanum eſſe ſervandum ſub moderatione à Jure Canonico in rebus pertinentibus ad conſciẽtiam allata, puta ſopra Matrimoniis, Beneficiis Eccleſiaſticis, uſuris, jure fœnerandi, &c. Nam licèt ſubdatur Imperio, primò tamen legi Eccleſiaſticæ parendum; hinc fit, ut Præſcriptio, quæ Juris Civilis nomen dumtaxat habeat, à nobis conſcientiæ religione repulſa ſit *ex cap. vigilanti, & cap. fin. de præſcript.* quorum prior Conſtitutio fuit Alexandri III. poſterior Innocentii III. In priori, quadragenalia ab Epheſina Synodo ſtatuta, ſi mala fides adſit, expellitur: In poſteriori, contra primum præſcribentem ſtatuitur, ne poſſit in aliqua temporis parte pręſcribere, alienam ſi rem eſſe cognoſcat. Non hic de centenaria, non de immemorabili ſermo: nam prior, cum ſecundæ cedat, reſervatur topicè *in c. ad audientiam 13. eodem titulo*, & de immemorabili ſunt plures Canones, & plura, quæ obtuli in *Controv. generał. de Immunitate lib. 2. q. 4. per totum & n. 19.* ibique aliam eamdem rem addidi tua cenſura digna.

27 Succedit inter hęc lex provincialis prioris Martini Regis, quę apertiſſimè pręſcriptionem triginta annorum pro finali præjudicio inducit, quam ita receperunt Patres noſtri, ut ſolùm contra præſentem, & deſidem, vim haberet; non in abſentes à Regno, ut refert acceptum Carretius noſtras in cauſa Cimminæ, quam luci reddidi *in 2. Deciſ. lib. dec. 20. fol. 171. n. 39.* Ideò autem Martinus poſuit turbinum cãſam, & titulos deperditos, ut ex hac occaſione bonam fidem induceret, ut Canonicæ legi nõ obſiſtere videretur, & ſua Conſtitutio valeret. Neminem verò ex Senioribus, cùm aliquos legerim, vidi firmantem huic legi per conſuetudinem fuiſſe derogatum? Quinimò in dicta cauſa Cimminæ, Vicari, Verbum cauli, & aliis firmavi legem admittendam eſſe, licèt huc uſque deciſæ non fuerint.

28 Quòd verò audeant pauci hujus ſęculi Authores ex ſuo arbitrio non ſolùm illam noſtram explodere, verùm & immemorabilem divino etiam firmatam eloquio *Jud. cap. 11.* & Sanctorum Patrum unanimi conſenſu, cùm nec ſententias, nec prejudicia proferant, ipſi videant; Perlege, ſi placet tradita *d. q. 4. & ſeqq.* Intellige, quia in tam longinquo tempore præſumitur titulus, & bona fides; nam mala fides nunquam præſcribit.

29 Non ignoro, Cauſidicos repulſam aliquando meritò tuliſſe, qui nudam præſcriptionem veris titulis objecerunt, quaſi temporis beneficium id Juris tribuat, ut Actor expellatur; Martinus verò Rex, contra, tempori amiſſionem Scripturarum, titulorum, & eorum, in quibus exceptio poſſidentis fundatur, adjungit, & hoc pacto exceptio fundanda in legitimo titulo deperdito, & amiſſo ex illo tempore in diem continuatæ poſſeſſionis pacificę per triginta annos; ſicut in memorabili allegatur titulus penes nos ſub nulla lege exhibendi manent; & ita ſatisfit promiſſis citatis à Domino Doctore ſcribente, & Intrigliolo, ut diximus *deciſ. 90. 91 uſque ad fin. t. 1. & deciſ. 8. n. 35. 10. 2.* Iterùm *tom. 1. deciſ. 8. n. 37. in fine;* ubi notavi, quod Caſtillus in ſenectute ann. 1630. decidit pro præſcriptione.

30 Qua accepta diſtinctione deciſum eſt ſæpius contra proprietarios repetentes res cenſui reſervativo ſubjectas, ac per immemorabile tempus poſſeſſas, non apparente etiam Paulina, vel illa vitioſa, non exhibita tamen per poſſeſſorem, ut pro Cardinali de Torres contra Archiepiſcopum Panormitanum; pro Principe Cutò contra Archidiaconum Montis Regalis, pro Maſtrillo, & Algaria contra Cantorem Regii Palatii.

31 Verius eſt ergo aſſumptum, ne in Sicilia rejectam præſcriptionem dicamus: nam illa ratio Pragmaticæ ſummariè, & de plano, in promptu ac benè reiicitur inſcriptio Paternitatis veſtræ: modum enim procedendi reſpicit, & ideò pręſcriptionẽ generatim in exceptionibus oppoſitam reiicit, quando in vim dilatoriæ opponitur cum dilatoriis ſimilibus: ſed quando, ut ajunt Cauſidici, ad negotii totius peremptionem adducitur, & formatur inde obſtaculũ, quod articulum dicunt, tunc Pragmatica ad illam ita oppoſitam non porrigitur.

32 Non mirum, lege præcipiente, & bonam fidem, ac juſtam indubitatamque conſcientiam, atque undique quietam, & tutã inducente, poſſidens nec reſtituere ſponte, nec imperitus teneatur: nam nullam habere poteſt alieni conſcientiam, ſi lex principis juſta, & ſancta rem facit illius, quæ & dominia, & poſſeſſiones mutare poteſt.

D. Marius Cutel.

TRACTATUS II.

De Furto.

CAPUT PRIMUM.

Quid ſit Furtum.

1 FUrtum Theologicum eſt, ex DD. *mox* citandis, acceptio, ſeu contrectatio rei alienæ externę ſine vi, invito rationabiliter Domino.

Dixi Primò (*acceptio rei alienę*) qui enim rem ſuam ab alio injuſtè detentam accipit, nõ furatur: Qui item damnum facit alicui, nihil ab ipſo ſibi applicando, ut ſi ejus combureret ſegetes, quamvis contrahat obligationem reſtituendi, tamen non dicitur propriè furari, ſed dãnificare. Ita de Lugo *tom. 1. de juſt. d. 16. ſect. 1. n. 5.* in hac eadem particula cõprehenditur retentio injuſta, ex Mol. *to. 3. d. 681. à n. 16.* quando enim ſupervenit mala fides poſt rem à te bona fide, ut tuam poſſeſſam, incipis rem injuſtè poſſidere, quæ poſſeſſio eſt continuata quædam ablatio, ſeu acceptio, nam propterea in definitione additum eſt illud (*vel Contrectatio*) hæc enim vox apertiùs ſignificat ejuſmodi injuſtam retentionem. Denique eadem particula (*rei alienę*) includit uſum injuſtum rei. Ita Bonac. *de reſt. in d. 2. q. 8. p. 3. n. 1.* Oppignoraſti Petro v.g. vas argenteum, vel locaſti Domum, non potes illa, invito Petro, uſurpare, quia, quoad uſum, res aliena eſt, non tua.

2 Dixi Secundò, (*Rei Externę*) Si quis enim furari poſſet à te ſcientiam, vel furaretur artificium ſecretum de aliqua arte, vel medicamento, propriè furtum non committeret, quamvis ſi damnum ſic tibi injuſtè inferret, damnificationem faceret cum obligatione reſtitutionis illati damni. Hinc etiam fit, ut ſi quis ſurriperet hominem liberum, hoc eſt ſibi illum pro ſervo applicaret, non diceretur illum propriè furari. Ita de Lugo *ibid. nu. 18* quia ejuſmodi injuſtitia eſt contra bonum corporis, non contra bona externa. Non ita ſi fureris Mancipium ab ejus Domino; Mancipia enim computantur inter dominorum externa bona. Furari filium à Patre aliqui putant eſſe verum furtum, quia Pater jus externum habet in filiis: Ita Val. Turr. apud eundem, at probabilius puto cum Mol. *l. c. n. 14.* Leſſ. *c. 12. nu. 5.* eſſe damnificationem, quia ex una parte filius non computatur inter externa Patris bona, & ex alia cum propter ejus carentiam privetur Pater ſervitiis, & commoditate, vel ſimilibus, damnum patitur abſque dubitatione Pater.

3 Dixi Tertiò, (*ſine vi*) hac enim poſita, conſtituitur alia ſpecies peccati nempè rapina, quæ ultra furtum addit violentiam in perſonam Domini. Sic Mol. *d. t. 3 d. 683.* Quod ſi, ſciente, vel vidente Domi-

Digitized by Google

mino, aliquid ab illo ſine vi ſurripias, furtum committes, non rapinam, ut ſolet evenire, quando Dominus ſervo furtum permittit, ut illum in furto comprehendat, puniatque. An id ſit licitum, dixi *ſup. lib.* 5. §. 4. *à n.* 2. Vis autem hæc, non ſolùm infertur manibus, ſed etiam verbis, puta minis, incuſſioneque metus; unde Graſſator in via incutiens metum mortis, ni ei dones pecuniam, rapinam ſine dubio committit: & Molina, *ibid. a.* 4. etiam addit malitiam rapinæ inveniri, quando ſubditi tributa iniqua ſolvunt, vel Principibus ſua donant, ſi coacti metu injuſto ſolvant, donentque. Injuſto, inquam, nam cùm vis rapinam conſtituens debeat afferre injuriam, injuſtus debet eſſe metus.

4 Dixi Quartò, (*invito Domino*) nam non erit furtum ex Bonac. *de reſt. in part. d.* 2. *q.* 8. *p.* 1. *n.* 1. ſi probabilem rationem habes putandi Dominum conſentire; Hoc modo frequentiſſimè excuſantur à peccato Amici, Filii, Conjuges, Servi aliquid non valdè grave, ſpectatis cujuſcumque facultatibus, aliiſque circumſtantiis, invicem accipientes. Dico (*probabilem rationem*) nam ſi vel dubius ſit, vel neſcias, An Dominus ſit invitus, invitum præſumere eum debes, cùm ea frequenter contingentibus ſciamus, neminem ſua velle diſpergere. Ita Sà, Sylveſt. Vaſq. aliique apud Mol. *t.* 3. *d.* 686. *n.* 12. *fin.* & apud Sanch. *in Decal. l.* 7. *c.* 19. *n.* 13. *fine.*

5 Dixi Quintò (*rationabiliter invito*) nam furtum non committit is, qui rem alienam aufert, ex Bonac. *ibid.* aliiſque paſſim, ad ſuam juſtam compenſationem, nec qui exiſtit in extrema, & per aliquos etiam in ſola gravi neceſſitate: ſic Navarr. Leſſ. Filliuc. quos refert, licèt non ſequatur Bonac. *ibid. q.* 9. *p.* 3. *n.* 5. nec qui gladium V. g. vel librum hæreticum à Domino aufert, ne is hominem occidat, neve hæreſes legat, ſic Bonac. *ibid. d.* 2. *q.* 8. *p.* 1. *n.* 1. quia tunc irrationabiliter invitus eſſet Dominus. Idem puto cum Bonac. *ibid.* ſi uxor, vel filii auferant pecuniam, vel quid ſimile à Patre, ne ſcortetur, ludatque, &c.

6 Petes: *cur furtum hactenus explicatum vocavimus, n.* 1. *Theologicum?* Reſpondeo, quia hoc, in foro conſcientiæ, Theologi pro vero furto habent: nam Juriſconſulti multa, quæ in conſcientia vera ſunt furta, nolunt habere pro furtis, & aliquando mitiori pœna puniunt. Vide DD. apud de Lugo, *t.* 1. *de juſt. d.* 16. *ſect.* 5. *n.* 3.

7 Quare illud hic notum ſit, intelligi de furto Theologico, non de Civili, quoties fulminatur excommunicatio, vel reſervatio contra furtum. Hinc omnes ii, qui furantur res immobiles, licèt fures apud Juriſperitos non appellentur, volentes ſemper furtum eſſe de re mobili: Hinc ii, qui expilant hæreditatem defuncti, antequam heres hæditatem adeat. Hinc, qui cùm ſit Conjux, aufert bona ſui Conjugis, ſive demortui, ſive viventis: Hinc, qui Tutores uſurpant pupilli bona, omnes, inquam, hi, cum à Theologis reputentur pro veris furibus (licet non ita reputentur à Juriſperitis, *l.* 2. *& tot. tit. ff. de crim. expil. hæred. l. adverſus. C. de crim. expil. hær. & ff. & C. toto tit. rerum amotarum l.* 1 *& 2 ff. de Tutela, & rationibus diſtrahendis,*) in excommunicationem incidunt, & in reſervationem, ſi hæ contra furantes fortè ſint impoſitæ. Ita de Lug. *t.* 1. *de juſt. d.* 16. *ſect.* 1. *n.* 4. Non ita qui damnificat, vel qui perſonam liberam, vel qui filium ſurripit, vel qui cenſum non ſolvit, &c. hi enim etiam in foro conſcientiæ, & apud Theologos, non ſunt, ut modò vidimus, veri fures, quamvis contra juſtitiam peccent, &c.

8 Solùm de retentione injuſta dubitari poſſet, de qua diligenter ſic erit diſtinguendum. Si accepiſti rem alienam bona fide, & deinde ſuperveniat cognitio, rem illam alienam eſſe, & tu tamen adhuc illam retines, nec dum illam conſumpſiſti, ſicuti peccas, ut ſupra dixi, vero peccato furti, ſic in excommunicationem, vel reſervationem fulminatas contra furantes incides, At ſi res jam conſumpta eſt, nec inveniris habere niſi ejus valorem, vel partem ejus, in quibus ditior factus es, & tamen non reſtituis, cùm certè deberes, peccas quidem; At non propriè peccato furti, ſed damnificatione, atque adeò non incurris dictas pœnas: Ratio eſt, quia quando accepiſti, non fur fuiſti, propter bonam fidem: nunc verò nec fur es, quia valor ille rei alienæ conſumptæ, vel id, in quo locupletior factus es, tuæ ſunt, & ſolùm debes dominum ea illa conſumptione rei ſuæ damnificatum ſervare indemnem, juxta valorem, qui in te invenitur.

C A P U T II.

De quantitate Furti ſufficientis ad mortale inter extraneos.

1 SEmper mihi inſedit animo ſententia docens ejuſmodi quantitatem deſumendam eſſe reſpectivè ad perſonam Domini rei acceptæ. Ratio eſt, quia furti malitia fundatur in duobus, nempè in detrimento, quod proximo fit, & in ejuſdem proximi rationabili involuntario. At, quod nocumentum ſit notabile, quodque Dominus ſit rationabiliter invitus; dependet eſſentialiter, ut ita loquar, ab ipſa conditione perſonæ à qua res aufertur, ut ex ſe patet; nam propterea mox, ex communi ſententia, dicemus, majorem requiri quantitatem ad mortale, quando furtum committitur per modica, perque interpolatas vices, quam quando ſimul, quia nimirum minus eſt nocumentum, minuſque eſt invitus Dominus ibi, quàm hic. Non poteſt ergo decerni quantitas ſufficiens ad conſtituendum peccatum mortal furti, niſi ejuſmodi conditio perſonæ diligenter inſpiciatur.

2 Hoc poſito, tres perſonarum conditiones ſtatuo: Pauperes, Divites, & Medios inter hos, quas perſonas communes vocamus: Si à paupere auferas unum, vel duos Regales, ſeu Julios (unum Regale continet Tarenum unum, & circiter grana quinque monetæ Siculæ) peccabis mortaliter; Si à valde divite fureris unum circiter aureum, ſeu ſcutum (quod tarenos duodecim continet noſtræ monetæ Siculæ) peccabis item mortaliter; ſolùm fateor, propter rationem dictam *num. præcedenti*, à ditiſſimo Principe niſi duos, vel tres aureos fureris, fortaſſe te non peccaturum mortaliter. Si denique clam accipias à communi perſona quatuor, vel quinque Regales, ſeu Julios, ſeu tarenos quinque, vel ſex Siculæ monetæ, mortaliter peccabis. Quòd ſi à prædictis minus fureris, quàm quod dictum eſt, ſolùm peccabis venialiter. Neque te offendat illud (vel) quod ſemper appoſuimus: nam cum tota hæc furti malitia, ut dictum eſt, dependeat à qualitate perſonæ; ſemper illam præ oculis habere debes, ut prudenti, moralique judicio, quòd varium eſſe ſolet, decernas, quale peccatum committatur. Ratio ergo noſtræ doctrinæ eſt, quia qui illa furatur à prædictis, notabile nocumentum iiſdem immediatè infert, unde ipſi rationabiliter ſint inviti, ſecus non item. Hanc doctrinam ſequuntur Petr. Arag. 2. 2. *q.* 66 *art.* 2. Petr. Navar. *l.* 1. *de reſt. cap.* 1. *nu.* 39. Jo: Med. C. *de reſtit. quæſt.* 10. favetque Sotus, *l.* 5. *de juſt. q.* 3. *art.* 3. apud Bartholomæum à S. Fauſto mox citand. vide etiam Bonac. *de reſtit. in parte. d.* 2. *q.* 8. *p.* 1. *num.* 7. lege Leſſium, *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 29. qui probare contendit unum aureum, etiam in Rege ditiſſimo, afferre ex ſe grave nocumentum.

3 Dixi (*immediatè*) nam ſi aliud damnum ex tali acceptione conſequitur illi, à quo rem ſurripuiſti, ut ſi abſtuliſti acum ab eo, qui ob ejus carentiam blaſphemavit, vel ab eo, cui ceſſavit grave lucrum, vel grave damnum emerſit, peccaſſes quidem mortaliter: at non ob ipſum immediatum furtum acus, ſed ſive ob ſcandalum quia nulla excuſante neceſſitate fuiſti cauſa blaſphemiæ, ſi illam prævidiſti; ſive ob conſequens grave damnum, quod certè non eſt propriè furtum, ſed ut ſupra vidimus, damnificatio. Hinc ſi fuiſſet impoſita excommunicatio vel reſervatio contra furtum, illas non incurriſſes, quia propriè furtum grave, dum ſolùm acum furatus es, non commiſiſti.

4 Aliqui ut Navarr. quantitatem ſufficientem ad mortale putant eſſe dimidium Regale, ſeu Julium: Alii, ut Toletus, unum Julium: Alii ut idem Tolet. duos, Alii ut Valentia, tres: Alii quatuor, ut idem Valent. Alii à communibus perſonis quinque, ut Jo. Med. Alii à Rege ditiſſimo centum aureos, ut Bannes: Alii tantum pecuniæ valorem, quanta in unoquoque loco ſolet conduci opera foſſoris unius diei, ſic Molina: Alii quantum eſt valor unius Gallinæ, ut Cordub. Hi omnes citantur à Barthol. à S. Fauſto, *in Theſ. Reg. lib.* 7. *quæſt.* 19. 3. *& in Spec. Conf. d.* 34. *quæſt.* 51. De parvitate hujus materiæ lege item Dicaſtill. *lib.* 2. *de Juſt. tract.* 2. *d.* 6. *dub.* 2. Sed certè tanta varietas ſententiarum nonniſi in noſtra doctrina fundari potuit, quia ſcilicet, ii Doctores cenſuerunt (probabiliter nec ne ipſi viderint) eam quantitatem afferre nocumentum grave, & involuntarium Domini, illa minorem non afferre.

C A P U T III.

De Furtis modicis ſucceſſivè continuatis.

1 TRiplici modo, quantum ad Nos pertinet, modica furta uſurpare contingit. Primò, Modica, per interruptas vices, ab uno, eodemque ſurripiendo, verum, ita ut per priora furta non perveniatur ad damnum notabile proximi; perveniatur, per poſteriora. Secundò, modica furandò à multis modò his, modò illis, non pervenientia ad damnum grave ipſorum, verùm ita, ut hæc modica unita faciant notabilem quantitatem, & notabile lucrum afferant furi. Tertiò; Si multi modicum quidem ab uno eodemque auferant ſinguli, ſed cum notabili hujus damno: cùm interim ipſi ſinguli modicum quid dumtaxat acceperint.

§. I. *Furans modica ab eodem.*

1 CErtū eſt eum, qui minutatim repetitis vicibus aliqua furatur animo perveniendi ad ſummam notabilem, peccare mortaliter, etiam prima vice. Ita Doctores *mox* cit. & *paſſim.* Ratio eſt, quia jam intentio refertur ad faciēdum grave damnum proximo. Obligatio autem reſtitutionis, donec cum affectu ad notabile damnum perveniatur, erit ſub levi culpa, ſicut leve eſt damnum re ipſa illatum. Hinc emptores mobilium, Hinc venditores vini, vel panis, Hinc Caupones, Hinc quicumque per modica fraudant rerum menſuras, non poſſunt à mortali excuſari, ſi parva furentur, animo continuandi.

2 Certum eſt ſecundò, qui pari modo exigua ab aliquo ſurripit, quamvis animo non perveniendi ad ſummam gravem, ſi tamen, repetendo furtula, ad quantitatem notabilem de facto advertens, perveniat, peccare mortaliter, cum æquali obligatione reſtituendi. Ita tidem. Ratio eſt, quia de facto tunc grave damnum infert proximo.

Dixi

Digitized by Google

Dixi (advertens) nam ſi non advertat ad præcedentia, quia ſcilicet præcedentium inculpabiliter non meminit, vel eadem non conſiderat, non imputatur ipſi ad peccatum mortale ultima prędicta exigua acceptio. Ratio eſt, quia ratione inadvertentiæ non unitur moraliter hæc cum præcedentibus, cum damnum notabile proximi tunc non ſit huic voluntariū, atq; adeò nec mortale. Quòd autē id ſit (quando advertet) reſtituendum, & per ſe patet, & dicetur *mox n.7. & 8.*

3 Certum eſt tertiò, ejuſmodi minutula furta, ut mortalem conſtituant culpam, debere fieri tempore continuato, & non magnis interpoſitis intervallis. Ita iidem. Ratio eſt, quia ſi magnū intercedit tempus inter unum, & aliud furtulum, ea omnia furtula nequeunt conflare unum notabile damnum proximo; unde nec proximus graviter invitus in his fuiſſe cenſebitur. Quòd autem temporis ſpatium reputetur hac in re magnum, cùm ſint hominum ingenia diverſa, varia à variis aſſignantur. Si inter furtulum unum, & aliud intercedant quatuor anni, intervallum magnum reputatur à Rebellio *p.1. l.3. q.15. ſect.4. n.37. verſ. Dictum eſt.* Si unus annus à Sanc. *l.7. in Dec. c.21. n.10.* Si ſex menſes, ab aliis; Si unus menſis, ab aliis cum Fill. *t.2. tr.31. c.50. n.54.* Si quindecim dies, ab aliis apud eundem *ibid.* ſed melior eſt regula prudentiæ, quam mox innuam *n.6.*

4 Certum eſt Quartò, Majorem quantitatem rei ablatæ requiri, ut acceptiunculæ ſic repetitæ ſint mortales, quam ſi ſint ſimul: ſic iidem. Ratio eſt, quia quando ſimul, meritò Dominus eſt magis invitus, majuſque detrimentum ſentit, quàm quando per partes.

5 Inquires, *quanto major quantitas requiratur ad mortale?* Reſpondeo, dimidio majorem docere poſſent nonnulli, ſed profectò tum in hoc caſu, tum in præcedenti de temporis interpoſito intervallo, melius id à prudenti decernatur, ſpectato nimirum damno proximi; ejuſque involuntario &c.

6 Remanet ergo ſola Quæſtio, *An qui repetitis vicibus modica ſumpſit, peccet mortaliter in ea ultima acceptiuncula, quam advertit complere notabilem rei ablatæ quantitatem, an ſolùm in retentione?*

7 Præmitto, hujus reſolutionem via utilem eſſe pro praxi: omnes enim fatemur tunc peccari mortaliter cum obligatione reſtitutionis, ſaltem ratione retentionis; quia tunc retinet fur quantitatem rei alienæ conflatam ex hac, & ex præcedentibus, quæ quantitas jam nunc eſſe incipit notabilis, idque etiam poſtquam latrunculus ea furtula præcedentia ritè fortaſſe cum cæteris peccatis fuit confeſſus, quia adhuc quantitatem notabilem alienæ rei apud ſe retinet.

8 Diſſenſio igitur Authorum ſolùm in eo vertitur, An ea ultima acceptiuncula faciat ita moraliter unum cum acceptiunculis prçcedentibus, ut non ſolùm dicta retentio, ſed etiam ipſa acceptio ſit peccatum mortale.

Reſpondeo: probabilius mihi videri etiam acceptionem eſſe mortalem. Ita Sot. *l.5. de Juſt. quæſt.3. art.1.* Molin. *t.3. d.688* Vaſq. Rebell. Val. Arag. apud Bart. à S. Fauſto *l.8 Theſ. Rel. quæſt.189.* aliique contra Nav. *in man. cap.17. n.140.* Vega *l.14. in Trid. cap.51. fine.* Ratio eſt, tum quia illa ultima acceptio, licèt, ſi ſola fuiſſet, exiguum attuliſſet nocumentum, at ut unita cum præcedentibus affert non modicum: tum quia ſi tunc, per omnes, eſt mortale ipſum retinere, ergo & ipſum accipere, ut retineatur, nam hæc duo moraliter idem ſunt: tum denique quia ideò ea retentio eſt mortalis, quia unitur cum prçcedentibus, ergo quia acceptio pari prorſus modo unitur cum præcedentibus, erit mortalis.

9 Dices cum Sectatoribus prioris ſententiæ; At ſic ex multis venialibus conflaretur unum mortale, quod eſſet contra communem ſententiam. Reſpondeo, In caſu noſtro illa ultima acceptio, ut nunc fit, nempe cum relatione, ut ſupponimus, ad cætera præcedentia, ſemper eſt mortalis: quare nihil nobis obſtat ſententia dicta communis. Vide, quç dixi *lib.3. in Dec. cap.1. §.1. à n.53.* Acceptiunculç autem illæ præcedentes ſemper in ſe ſunt, & remanent veniales, ſolùm extrinſecè ſunt materia, & ſubjectum mortalis; ſicuti numerus ternarius V.G ſemper eſt ternarius, ſed eſt ſubjectum, & materialiter ſe habens ad quaternarium, ad denarium, ad centenarium, &c.

10 Denique nota probabiliſſimum eſſe per vices prædictas ſurripientem nō obligari ſub mortali ad reſtitutionem totius quantitatis ſurreptæ, ſed illius dumtaxat, quod complevit quantitatem notabilem; Quod enim remanet, cùm ſit exiguū, non remanebit obnoxium reſtitutioni ſub mortali, ſed ſolùm ſub veniali. Ita Rebell. *de juſt. p.1. l.3. q.15. ſect.4.* Petr. Nav. *l.3. de reſt. c.1. p.1. dub.8. n.67.* De Leg. *tom.1. de juſt. d.16. ſect.3. n.41.* Idem dicimus cum Mol. *t.3. d.688. an.1.* de quocumque, qui furatus eſt ſimul materiam gravem V.G centum, nam ſi retineat materiam parvam, duos V.g. vel tres Julios, & reliquum reddat, non peccat, niſi leviter, ſicut leve eſt, quod retinet.

An ex multis acceptiunculis venialibus oriatur aliquando obligatio reſtituendi ſub mortali, ſi Deo placebit, dicemus inferius *tr.3. c.2. §.5. n.6. & 7.*

§. II. *Furans modica à multis.*

1 VEnditor vini à ſingulis ementibus parum furatus eſt, ita ut ſingulis ementibus parvum fecerit nocumentum, ipſe verò notabilem quantitatem rei alienæ habeat, mortaliterne cum obligatione reſtitutionis peccavit is, ſimileſve? Reſpondeo affirmativè; Ratio, præter alias, eſt, quia licet detrimentum leve peculiaribus ementibus fecerit, fecit tamen grave Communitati, & Reipublicæ. Explico, ſinguli hi Domini, à quibus leve quid ſurripitur, graviter, & rationabiliter inviti ſunt, propter periculum, quod imminet, ne multi ditari velint hoc modo furandi levia à ſingulis. Id quod grave eſſe malum Reipublicæ per ſe patet; Quæ autem quantitas in hoc modo furandi, & quanto major debeat eſſe ut gravis cenſeatur, clarè colligitur ex dictis §.1. *à n.4.*

2 Quid, ſi ejuſmodi detrimentum fecerit perſonis vagis? Reſpondeo, eaſdem perſonas vagas, & damnificatas ab uno, eodemque, uniri moraliter cenſentur, & facere Communitatem damnificatam. Ni enim ita, vel ſimili modo dixeris, aditum aperis ditcſcendi, ſine ſcrupulo peccati mortalis, modica ſurripiendo de bonis multorum, quod certè nimis eſt diſſonum rationi, & nimis cuicumque Communitati pernicioſum. Reſtitutio autem in hoc caſu illis peculiaribus perſonis eſt facienda, ſi ſciat, &c. non verò Pauperibus, vel Ærario publico Civitatis: quia hi damnificati ſunt in propriis bonis, non verò publicum ærarium.

3 Bonacin. *de reſtit. in ſpartic. d.2. q.8. p.1. n.1.* citans Leſſium excuſat à mortali pauperes, qui meſſis tempore accumulant ſibi quantitatem notabilem tritici, auferendo modicum quid à ſingulis, nam Domini non cenſentur inviti, ſuppoſita illorum paupertate.

4 In publicis quibuſdam Granariis (*Carricaturi* à Siculis appellantur) aliqui Religioſi Eleemoſynam ita petunt ab afferentibus illuc triticum, ut ſi ii recuſent, vi modicam menſuram à ſingulis accipiant: peccant ne hi mortaliter? Reſpondeo, cùm hi ſic ſe gerant violenter, & ex alio capite cùm ſupponamus adeſſe animum proſequendi in ejuſmodi violenta exactione, peccare moraliter non ambigo, quia ſi Domini tam expreſsè repugnant, ad præſumptum, ſeu tacitum conſenſum recurrere non poſſumus.

At aliqui ex his Religioſis prætendunt obtinuiſſe à Principe privilegium id faciendi. Reſpondeo. At Principes non ſunt Domini bonorum ſubditorum. Inde puto, privilegium eſſe, ut poſſint petere, non verò, ut poſſint violenter exigere.

§. III. *Multi furantes modica ab eodem.*

1 CÆtus frequens amicorum, ſocietas multorum militum, ſimileſve ingrediuntur vineam v.g. alicujus, & ſinguli racemum uvæ, exiguam ſcilicet materiam, ſurripiunt: Ita tamen ut tota vinea notabiliter expiletur, magno Domini nocumento, Mortali ne peccato ſub gravi reſtitutionis onere omnes delinquunt?

2 Hac in re certum eſt, ex Dicaſtillo, *lib.2. de juſtit. tract.2. diſtinct.9. dub.5. num.75.* ſi mutuus illorum comitatus fuit cauſa illius notabilis detrimenti, vel ſi unus alterū excitavit, omnes mortaliter peccaſſe ſub onere reſtitutionis in ſolidū: ſicuti, contrà, certum item eſt, ſi ſeorſim ſinguli ſine ſcientia furti alterius illud minimum ſubfurati ſunt neminē peccaſſe mortaliter, vel reſtitutionis obligationē mortalem contraxiſſe, ſed ſolùm veniale. Ratio doctrinæ eſt, quia in poſteriore caſu nullo modo adeſt concurſus ad furtum alterius, nec conſequenter ad damnum notabile Domini: in priore manifeſtè adeſt.

3 Remanet ergo decernendum, *quando quilibet ſeorſum ex ſe modica furatur, ſed advertit conſodales modica quidem furari, at ſimul unita eſſe notabile Domini nocumentum.*

Reſpondeo probabile eſſe peccari mortaliter cum gravi obligatione reſtituendi; & probabile item eſſe ſolùm leviter, cum levi reſtitutionis obligatione. Ratio cognoſcentium mortalem culpam eſt, quia quilibet eorum videtur eſſe cauſa damni notabilis, quod prævidit, & non cavit, ita Henriquez, *lib.13. de excommunicatione, cap.17. num.4.* Salon. *2.2. quæſt.66. artic.6. controverſia tertia,* Suarez, *tom.5. in 3. part. diſputat.20 ſect.2. num.3.* aliique. Ratio cognoſcentium ſolùm culpam venialem, id quod mihi magis arridet, eſt, quia unus nullo modo eſt cauſa furti alterius, ita Sotus, *lib.4. de reſtitut. quæſt.7. art.3.* Sanchez, *lib.7. in Decal. cap.21. num.22.* Dicaſtillus, *lib.2. de Juſtit. tract.2. diſtinct.9. dub.5. num.79.* aliique. Quòd ſi quis fuit aliis ſuo malo exemplo occaſio, idque prævidit, recurrunt regulæ de ſcandalo, de quibus dictum eſt *in Methodo Confeſſionis, lib.2. cap.1. §.17.*

4 Si ergo contra ſic furantes in gratiam Domini notabile damnum patientis fulminaretur Excommunicatio, vel reſervatio, in priore ſententia contraheretur ea à ſingulis, quia in hac ſententia peccarent ſinguli mortaliter: at in poſteriore non item, quia nec excommunicatio, nec reſervatio cadit in veniale peccatum. Majorem quantitatem requiri ad peccatum mortale in hoc furti genere, colliges ex dictis §.2. *à n.4.* ubi etiam habebis, quantonam majorem.

§. IV. *De quantitate ſufficienti ad mortale inter Propinquos, & Domeſticos.*

5 COnveniunt Doctores citati: majorem quantitatem requiri, ut hi peccent, quàm alii cæteri. Ratio eſt, quia minùs eſt invitus Dominus reſpectu ſuorum, quàm exterorum. Quæ autem ſufficiens, & neceſſaria ſit ad mortale, difficile eſt, & moleſtum ſtatuere, & tandem ſapientiores concludunt, id à prudenti eſſe decernendum: Nam minus invitus erit Dominus liberalis, dives amicus, quàm avarus, pauper, parum amans. Minus, ſi Domeſtici furentur ad proprios uſus, quàm ad dandum aliis: Minus, ſi panem, vinum, eſculentorum reliquias, quàm pecuniam, veſtes, pretioſa ele-

Digitized by Google

eleſtuatia: Minus, ſi per modicam, & rarò; magis, ſi per notabilem quantitatem ſimul, & ſæpè res auferantur: Minùs, ſi tu multum frugi ſis domi, quàm ſi negligens, & parvi emolumenti, &c. Notat idem de Lugo, *to.1. de Juſt. diſt. 16. ſect. 4. n. 76.* pietatem Patris (adde, & Conjugis) in voluntarium diminuere: is enim non eſt facilè credendus, velle eſſe ita invitus, ut filiis illis furta non admodum gravia imputentur ad peccatum lethale, & conſequenter ad damnationem æternam. His igitur, & ſimilibus expenſis decernendum erit, an hi domeſtici, quales ſunt uxor, filii, ſervi mortaliter ne peccaverint cum obligatione reſtitutionis mox explicandæ, *nu.* 6.

Quoad Uxorem.

2 Nihilominus, quoad uxorem, explicatiùs docet Bannes, *2.2. q. 32. art. 8* ſequiturque Cenedo, Ledeſma, Vega, aliique, quos citat, ſequiturque Diana *p. 2. tr. 15. reſ. 34.* poſſe dari ab uxore divitis ſingulis annis vigeſimam partem lucri annui. At non eſt id dictum propter parvitatem materiæ, ſed propter largitiones, & eleemoſynas, quas uxores facere poſſunt, inſciis viris. Et tamen hoc ipſum nimis excedere videtur Joanni de Lugo, *ibid. n. 64.* & ita mihi etiam videtur, ſaltem quando divitiæ multum excreſcerent: nam ſic uxor Principis habentis ducenta millia aureorum annua, poſſet quotannis decem millia inſcio marito uſurpare, & expendere: quod certè, vel ditiſſimorum conſuetudo non probat; & nos ſuprà, *tr. 1. cap. 2. §. 3. nu. 14.* ad aliquantò minorem ſummam hanc licentiam reſtrinximus, licet demum prudentiæ Confeſſarii rem totam commiſerimus: id quod hic etiam melius eſt committendum. Juvabunt tamen, & quod dictum eſt à Bannes, & quæ mox dicentur de furtis filiorum, ut ex omnibus dictis prudens vir colligat, quid ipſi ſtatuendum ſit.

Quoad Filios.

3 Quoad filios ergo, Fagundez *præc. Eccl. 2. lib. 8. c. 6. n. 7.* citans Navarr. & Rebell. docet, quatuor, vel quinque Regales, ſeu Argenteos (unum Regale conſtituere Tarenum unum Siculum, & grana circiter quatuor, vel quinque monuimus alibi) ſi pro honeſtis recreationibus filius à Patre mediocriter pecunioſo furetur, non peccare mortaliter. Hieronymus Cenedo *tr. de paupert. Relat. dub. 20. n. 10.* abſolutè, docet, ſi filius furetur à Patre octo, vel novem Regales, ſed non ſæpiùs, quam bis in anno, mortaliter non delinquere. Bannes, *ibid. q. 66. art. 6. §. ſecundum documentum*, aſſerit minus quam quinquaginta aureos non ſufficere ad furtum grave in filio parentis prædivitis, quam aſſertionem tolerat de Lugo, *to. 1. de Juſt. diſt. 16. ſect. 4. §. 1. nu. 76.* in filio Principis, non in aliis. Leſſius, *lib. 2. cap. 12. nu. 76.* Dicaſtillus, *lib. 2. de Juſtit. tr. 2. q. 9. dub. 8. num. 183.* dicunt duos, vel tres aureos non ſufficere ad mortale, ſi eos filius furetur à Patre divite; ſufficere, ſi à Patre artifice, vel anguſti patrimonii. Salás apud de Lugo, *lo. cit.* cum de hoc interrogatus fuiſſet; reſpondit, filium unicum à parente habente aureos annuos mille & quingentos, poſſe abſque mortali furari aureos viginti, vel triginta in anno: id quod admittit de Lugo, *ibidem*, in filio non puero, ſed adoleſcente, quando Pater non eſt tenacioris naturæ, & expenſio facienda eſſet, non ad turpes uſus, ſed ſaltem ad indifferentes.

4 Ex his placitis tam variis; quæ certè innituntur variis rerum circumſtantiis, vides (quamvis ea juvent ad deliberandam rem adeò moleſtam) meliorem hujus expeditionis trutinam non eſſe, quàm prudentiam Confeſſarii dictam, *n. 1.*

An filii, ut etiam uxor, Poſſint occultare bona Patris, vel viri defuncti, ne veniant in manus creditorum, dicam inferius, *tr. 4. c. 5. n. 9.*

Quoad Famulos.

5 Quoad famulos ergò diſtinguo ſervos conductitios à ſervis perpetuis, ſive mancipiis Domino prorſus addictis. Si de his poſterioribus loquamur, puto, ſi modica (juxta conditionem ſervi, quoad victum, & veſtitum ſibi competentia) à Domino ea nolente dare, accipiat, vix poſſe perveniri ad mortale, & interdum ne ad veniale quidem. Ratio eſt, quia in his negandis irrationabiliter eſt Dominus invitus. Quo verò ad pecuniam, aliaque bona, vix aſſurget mancipium hoc à conditione extraneorum, expendendus nihilominus eſt amor in ipſum Domini, utilitas, ſervitia, officiaque ab ipſo exhibita, juxta ſuperiùs univerſim dicta, *n. 1.*

In prioribus ſervis, quibus ſua merces ex pacto datur, ſi hi aliquid ampliùs auferant, peccabunt: non tamen ad æquam menſuram extraneorum, quia etiam reſpectu horum, utpotè domeſticorum præſertim in modicis, reliquiiſque ciborum, minus ſunt inviti Domini. Adde eos tacitè conſentire in furtulis famulorum, alioqui non valdè gravibus, quandoquidem ſciunt hæc ſolere ab ipſis committi, & tamen eos conducunt. Sed enim verò prudentia opus eſt, ne nimis laxas habenas ſervis relinquas nec nimis anguſtas. An exigua mercede ob ſuam neceſſitatem conducti poſſint per furtum, uſque ad juſtam mercedem ſibi providere per occaſionem, diximus *in 3. opuſc. de Sacrif. Miſſ. lib. 3. cap. 1. §. 3. nu. 59.*

6 Prædicti omnes ſi materiæ ſuæ parvitatem exceſſere, obligabuntur ſub mortali reſtituere; & uxor quidem reſtituere debebit, vel ſtatim, ſi bona propria habeat, vel habere poſſit: vel debebit poſt mortem mariti, mariti hæredibus reſtituere ex dote, quam repetet. Filiis item ex proprio peculio ſtatim, vel ſi proprium peculium non habent: debent poſt mortem Patris in diviſionem cum fratribus adducere, vide, quæ dixi *ſupra lib. 5. Decal. cap. 4. §. 2.* de Donationibus inter Patrem, & Filium. Excuſabitur tamen à reſtitutione filius poſt mortem Patris, ſi fratres ſimile quid furati ſint, vel ſi iidem condonent, vel ſi Pater actu condonavit, vel putatus fuit condonaturus, ſi fuiſſet à filio rogatus, qui ob verecundiam non petiit condonationem, & de ſumma agatur, de qua diſponere poterat Pater. Atque hanc excuſationem ductam à condonatione expreſſa vel præſumpta extendi ad uxorem modo quo dicimus in filio, dubium nequaquam ſit. Denique pari modo obligabuntur ſtatim, quando habent, unde reſtituant, niſi ex Domini benignitate, amore, &c confidant parumper, vel diù poſſe differre, immò & omninò reſtitutionem negligere.

CAPUT IV.

De quantitate Furti Religioſorum ſufficienti ad mortale.

1 Non eſt ſermo de furtis, quæ fortè Religioſus admittit ex bonis omninò alienis: tunc enim ſi ita habet, perindè, ac cæteri fures, de quibus hactenus diſputatum eſt, obligabitur, modo tamen *infra tr. 4. cap. 1. §. 1. à nu. 7.* explicatiùs afferendo, ſed loquimur de furtis ex bonis ſui conventus, in quo ipſe alitur. Et quærimus Primò, *quænam quantitas ſufficit ad mortale?* & quoniam, ut *ſupra* vidimus, Religioſus propter Votum Paupertatis non poteſt uſurpare bona ulla externa, etiam volentibus Dominis, niſi de Superioris conſenſu: ideò quærimus Secundò, *quænam quantitas requiratur ad hoc, ut contra ejuſmodi votum mortaliter peccetur?* De quibus ne in cenſuram ab aliquo vocer, ita agam, ut Doctorum potiùs afferam verba, quàm mea.

2 Quoad priorem ſic habet Suarez, *t. 3. de Relig. lib. 8. c. 11. n. 40. & 41.* *Quando Religioſus propria authoritate* (id eſt ſine licentia explicita, vel tacita, vel præſumpta, quas nos *ſupra lib. 1. c. 3. §. 7. V. Religioſorum vota*, explicuimus) *pecuniam, vel aliud ex communibus bonis uſurpat, ſufficit ad mortale, ſi materia attingat quantitatem ſaltem quatuor argenteorum, & interdum poterit minor ſufficere juxta occurrentes circumſtantias*, (intelligo, ſi quando Monaſterio pauperi grave ſic damnum inferretur, vel quid ſimile) *De aliis bonis Monaſterii uſu conſumptibilibus, pertinentibus ſcilicet ad cibum, & potum, ſi tantum ad proprium uſum actualem; ut ſic dicam, & tranſitorium à Religioſis aliquid ſumatur, regulariter non videtur peccatum mortale, niſi damnificatio Religionis eſſet nimia, & in re extraordinaria, & pretioſiore. Extra hujuſmodi enim caſus res hujuſmodi reputatur levioris conditionis* (excipit Sanchez, quando Religio pro paupertate, aut alia ratione quid determinatum ſolùm daret Religioſis: tunc enim perinde eſt invitus Superior quoad comeſtibilia, ſicuti quoad reliqua; intellige excepto caſu neceſſariorum alimentorum) *Et quamvis Prælatis hoc diſpliceat, non tamen ita ſunt involuntarii, ut illam reputent materiam gravem in ordine ad paupertatem, ſed ſolùm in ordine ad decentiam, & perfectionem Religionis. Accedit, quòd Religioſi, quoad uſum hujuſmodi rerum, tractantur ut filii. Inter parentem autem, & filium non cenſetur ſimilis actio gravis. Secus verò eſſet, ſi hujuſmodi res in magna quantitate acciperentur, & occultè retentæ paulatim conſumerentur: nam illud eſſe poſſet grave peccatum, quamvis ad id diſcutiendum in particulari magna prudentia neceſſaria ſit.* Et *num. 43.* ſic addit. *In rebus, quæ uno uſu conſumuntur, ſi accipiantur ab externis, erit major gravitas, ſi res in magna quantitate accipiatur, ut occultè retenta paulatim conſumatur: nam accipere ſolùm ad unum tantum actum utendi, Verbi Gratia, comedendi, aut bibendi, regulariter non æſtimatur materia gravis in ordine ad paupertatem: quidquid ſit de obedientia, aut de alia obſervantia Religioſa. In acceptione autem pecuniæ ſemper eſt major deformitas: idemque eſt in illa, accipere uſum ac dominium.* Hæc Suarez.

3 Quoad poſteriorem quæſtionem ſic habet Sanchez, *titul. 2. in Decal. lib. 7. cap. 20. numer. 3. Communis, & veriſſima ſententia eſt, eam quantitatem neceſſariam eſſe, & ſufficere, quæ neceſſaria eſt, & ſufficit in hominibus ſæcularibus ad conſtituendam materiam peccati mortalis furti.* Et paulò poſt. *Jam hodiè.* inquit *communior ſententia eſt, exigi in Hiſpania furtum quadruplicis argentei (id eſt quatuor Regalium, ſeu Juliorum) ad mortale, atque idem dicendum ad mortalem Religioſi paupertatem.* Rectè idem advertit ſic *numer. 6. Non ſemper quantitas in ſe notabilis abſque licentia accepta, ſatis eſt ad mortale proprietatis peccatum, quia res magni valoris poteſt ob ſolum breviſſimi temporis uſum modici valoris uſurpari, reddendo ſtatim, & ideò erit ſolùm culpa venialis.* Hæc Sanchez.

4 Petes. Poſſumuſne probabiliter ſentire tam ad peccatum contra paupertatem, quàm ad peccatum uſurpandi bona Monaſterii, requiri illam quantitatem, quæ requiritur ab hoc, ut filius peccet morta-

Digitized by Google

mortaliter furando à Patre, quando certum eſt requiri majorem, ut vidimus *ſupra, c.3. n.3. & 4.*

Reſpondeo. Negat id Sanchez, *d. a.3.* & Jacobus Gordonius, *lib. 5. q.3. c.4. fine*, ſic habet. *Quòd recentiorum unus dixit in ejuſmodi furtis æquè parum videri invitum Superiorem, ac eſt Parens erga filium, probabile non eſt, cùm Inſtituti ratio, vox ipſa Superioris, ac demum omnia clarè prohibeant hujuſmodi furta.*

5 Quòd ſi quæras, quiſnam ſit hic Recentior? Reſpondeo, non unum ſolùm, ſed quinque obviàm ſtatim fieri hujus ſententiæ.

Primus eſt Rebellius apud Sanchez; *loc. cit.* qui ſic habet: *Rebellius cenſet quantitatem hanc penſandum eſſe juxta quantitatem petitam ad furtum mortale filiorum, quia non ſunt Prælati credendi magis inviti ad rem eum acceptam à Religioſis, ſed quoad ſolum modum, quàm parentes carnales circa filios ſuos; cum non minus, ſed magis ſubditos ſuos diligere debeant, & ita non debeant cenſeri inviti quoad rem acceptam ejuſdem quantitatis, in qua Pater carnalis honeſtæ conditionis invitus non cenſeretur. Item quia Religioſi jus habent, ut ex eis bonis alantur à Monaſterio, ſicuti Filii ex parentum bonis.* Hæc ex Rebellio Sanchez, qui tamen hanc ſententiam reprobat in aliis rebus, ſed admittit in comeſtibilibus.

6 Secundus eſt Ledeſma, cujus ſententia, dum tertium Doctorem jam jam proferam, ſimul in medium producetur.

7 Tertius eſt Hieronymus Cenedo, qui hæc habet, *in tract. de paup. Relig. dub.20. num.10. Sicuti filiusfamilias furando à ſuo Patre de ſuis bonis majorem aliquam quantitatem, quæ in alio externo eſſet gravis, non eſſet furtum: ita Religioſus non eſſet Proprietarius, nec fur ſurripiendo aliquam majorem quantitatem, quæ in alio externo facit peccatum mortale. Idemque dicendum eſt, ſi Religioſus illam ſurriperet ab alio Religioſo ejuſdem Monaſterii. Quare tenet Ledeſma, Quòd ſi Religioſus ſuffuraretur à Monaſterio, vel ab aliquo dicto Religioſo octo, vel novem Regales, ſeu valorem illorum in rebus, quæ uſu non conſumuntur, non eſſet peccatum mortale, ſi id faciat ſine facultate Prælati: dummodò id non ſæpius fieret, quàm bis in anno.* Hæc Cenedo, qui cum eodem Ledeſma addit in rebus comeſtibilibus ab eodem Monaſterio, vel Religioſo dicto ſublatis, requiri majorem quantitatem.

8 Quartus eſt Fagundez, *præcept. Eccleſ.2. lib.8. cap.6. num.7. Petes*, inquit, *quid poſſint Religioſi abſque peccato mortali donare, vel accipere ab externis? Et quidem de Religioſis ad modum filiorum ratiocinandum eſt. Religioſi enim inter filios computantur juxtà* cap. licet de ſepulturis. *Et ita docet Navarrus, & Rebellius, & non computantur cum ſervis, ut malè quidam Canoniſtæ dixerunt, eo fundamento ducti, quia ſervi quidquid acquirunt, Domino acquirant. Sed eſt inutilis comparatio; nam etiam Filiifamilias quidquid acquirunt non ſibi, ſed Patri acquirunt, unde cum Filiifamilias hominum mediocriter pecunioſorum non peccent mortaliter, ſi eis invitis, ad honeſtam recreationem, aut donationem furentur quinque argenteos, ſeu Regales, aut ſaltem quatuor: ut docet Petrus Navarrus, & Rebellius, ut licitè, & honeſtè gaudeant cum Amicis, pariter dicendum eſt de Religioſis.* Hactenus Fagondez.

9 Quintus eſt Caramuel *in Regula S. Benedicti, num.952.* & ſparſim *per tot. diſp.43.* quem ſatis ſit, nè longum faciam, hic citare. Poſſem fortaſſe addere Sotom, Rodriguez, Aragonium, apud Dianam, *p.1. tract.6. reſol.36.* dum probabile putant tunc Religioſum committere furtum, quando hoc aſcendit ad ſummam duorum aureorum, quæ ſententia tam lata non poteſt inniti niſi opinioni putanti ejuſmodi furtum eſſe decernendum ad menſuram furti Filiorum facti ex Patris pecunioſi bonis.

CAPUT V.

De Compenſatione occulta.

§. I. *An ſit fur, qui per occultam acceptionem compenſat id, quod ſibi debetur?*

1 NOn eſſe in conſcientia furem, nec peccare, nec in excommunicationem incidere, quæ fortè ſit contra furantes impoſita, & poſſe jurare etiam coram Judice ſe nihil accepiſſe; intelligendo quod ſibi non deberetur, certum jam hodiè eſt apud omnes, etiamſi res, quam uſurpat, fuerit ipſi in depoſitum à debitore conſignata: vide Molinam, Leſſium, de Lugo, alioſque mox citandos, quibus adde Dicaſtillum, *lib.2. tr.2. de juſt. diſp.9. dub.6.* Ratio eſt, quia rem ſibi debitam hic accipit, non alienam. Et quidem ſtatim atque rem per Compenſationem ſibi vendicat, facit omninò ſuam; undè ſi fortè poſteà pereat, ſibi perit, non debitori, quidquid in contrarium ſentiat Medina, *C. de reſt. q.11.* Adverte, te non poſſe accipere rem tertii fortè datam in pignus, ſeu commodatam tuo debitori, quia tunc alienam raperes, ut ex ſe patet; immò neque rem tuam juſto titulo locatam, vel commodatam, vel in pignus datam alteri, quia ſic privares hunc jure ſuo, lege Molinam, *tit.3. d.690. 696.* de Lugo, *de juſt. tom.1. diſt.19. ſect.8. nu.182. Hoc tamen intellige* (addit Leſſius, *lib.2. c.12. dub.10. nu 56.*) *ſi probabile erit, te rem tuam, jure alterius finito, commodè recuperaturum.*

2 Ut autem juſtè fiat compenſatio, tres ſunt conditiones obſervandæ. Prima ut ſit de liquido ad liquidum, hoc eſt certum ſit, te eſſe actu creditorem tantæ pecuniæ, & alium eſſe actum debitorem. Dico (*actu*) nam eſt quæſtio, *An Creditori liceat prævenire?* hoc eſt, An ſi V. G. hinc ad menſem tibi aliquis debiturus ſit centum, poſſis ea per compenſationem hodiè tibi retinere, vel occultè ſuffurari. Ad quam reſpondeo, cum Diana, *p.2. tr.16. reſ.46.* licere, ſed duobus poſitis. Primò, ut adſit periculum moraliter certum, quod Debitor ſuo tempore non ſit ſoluturus. Ratio eſt, quia cuilibet licet, quando res eſt in periculo, illius aſſecurationem, vel pignus inquirere, ac velle. Secundò, ut, ſi interim per tuam illam anticipatam acceptionem, lucrum aliquod ceſſavit Creditori, vel damnum emerſit, debeas omninò recompenſare, quia ſecus ſubiret Creditor pœnam, antequam peccatum moræ committeret.

3 Secunda conditio: ut non poſſis, vel facilè non poſſis per poteſtatem publicam tuum recuperare. Verùm hæc conditio ſolùm notat (ſed ſine obligatione mortali, ex Molina, *tomo 3. diſtinct. 190. numero primo*, & Diana, *loco citato*) ordinem rationabiliter tenendum, at in praxi vix in noſtra hac ætate locum habet: nam ſemper eſt difficilè ſuum recuperare per authoritatem publicam.

4 Tertia, ut removeatur periculum, ne tibi, vel tuo hæredi iterùm idem debitum ſolvatur; quod fiet fingendo condonationem, vel ſimili alio æquivocationis modo. *Quid, ſi adſit ejuſmodi periculum, ſed non appareat modus illud cavendi?* Reſpondeo cum de Lugo, *de juſtit. tom. primo, diſt.16. ſect.5. num.87.* cùm ad illud cavendum, non obligemur ex Juſtitia, ſed ſolùm ex Charitate, ut mox probabo, ideò ſi facilè poſſis cavere, obligaris; quòd ſi non caveas, peccabis quidem, ſed ſine onere reſtitutionis, quia id ſolùm ſequitur ad peccatum contra Juſtitiam. At ſi cum difficultate, ſeu cum tuo gravi incommodo poſſes, tunc nec peccares, nec obligationem reſtitutionis contraheres, ſi non caveres. Ratio eſt, quia tunc non peccares contra Charitatem, quæ ut alibi diximus, non obligat cum gravi incommodo: nec peccares contra Juſtitiam: nam ſi contra hanc delinqueres, inde eſſet, quia inferres proximo damnum ſecundæ ſolutionis. At hujus tu ſolùm tunc es cauſa per accidens, & indirectè: illud enim nec intendis, nec tibi utenti tuo jure imputari debet.

Propter eandem immò majorem rationem non te regulariter obligo ad admonendum debitorem, vel ad fingendam condonationem, ne is credens non ſolviſſe, maneat in conſcientia peccati mortalis, ita idem, *ibidem*. Non, inquam, te obligo: ad id enim cum ex ſola Charitate tenearis, tunc ſolùm obligaberis, quando facilè potes. Quæ facilitas cum hoc negotio compenſationis, quæ occultè fit, vix locum habere poſſit, ideò dixi, te regulariter à me non obligari.

5 Pari modo, ſi tu dum occultè tibi compenſas debitum, prævideas alicui tertio id tanquam furtum ab ipſo fuiſſet commiſſum fore imputandum, non obligaris id præcavere, niſi facilè poſſis, quia ſimili ratione ſolùm obligaris ex Charitate, non ex juſtitia. Facilè tamen puto te poſſe præcavere, ſaltem relinquendo compenſationem, ſi tuum debitum V. G. eſſet unius, vel alterius aurei, & probabile eſſet alteri imputandum furtum cum periculo, ut is damnaretur ad Triremes, vel gravi infamia notaretur, vel graviter caſtigaretur, vel magnam ſummam expenderet, tunc enim, ſi non præcaveres, licèt non peccares contra Juſtitiam, unde non obligareris ad reſtitutionem, graviter tamen peccares contra Charitatem. Maximè igitur in hac, & ſimilibus rebus expendenda ſunt periculum proximi, & tua utilitas: Charitas enim dictat, ne, ob parvam tuam commoditatem, graviſſimum proximo damnum inferas. Vide Molinam, *tom.3. diſtinct.690. §. tertio*, & de Lugo, *tom.1. de juſtit. diſt.16. ſect.5. num.88.*

6 Idem dic, ſi debitor vivus (nam de defuncto mox §. 7.) propter tuam occultam compenſationem non ſit futurus aptus ad ſatisfaciendum aliis anterioribus, & magis privilegiatis Creditoribus: quia id damnum anteriorum per accidens ſequitur ad tuam compenſationem, & illa res, quam accipis, non eſt Creditorum tui debitoris: ſi enim eſſet illorum, certè, quia alienum tunc acciperes, tibi illam vindicare non poſſes. Lege eumdem, *ibid. ſect.6. num.111.*

§. II. *Compenſatio in re diverſa.*

1 AD explicationem doctrinæ addantur ſequentes Quæſtiones. Prima, *An licitè poſſis tibi compenſare accipiendo rem ſpecie diverſam ab ea, quæ tibi debetur?* V. G. debet tibi quis triticum, vel pecuniam, *An poſſis occultè accipere vinum, vel veſtem æquivalentis pretii?* ſupponimus enim, quòd ſi V. G. veſtis plus valeat, quàm tuum debitum, reddatur ſtatim exceſſus, &c.

Reſpondeo, te non poſſe, ſi ex acceptione rei diverſæ damnum grave ſequitur debitori, vide Molinam, Petrum Navarrum, Rebellium, & alios allatos à Diana, *par.2. tr.16. de reſt. §.1. dub.9. n.47.* Ratio eſt, quia, ſi non ſequitur, non eſt undè pecces, ut accidit, quando eam rem quam accipis, facilè debitor pecunia, vel alio modo ſibi comparare poteſt. At ſi ſequitur, ſine ratione ipſum directè damnificas, quare & peccas, & reſtituere damnum teneris. Quòd ſi alium modum

Digitized by Google

dum non habes tibi compenſandi, niſi accipiendo rem ſpecie diverſam, cujus carentia graviter debitorem aliunde damnificet, ſanè licitè ſumere poteris; debitoris enim imputabitur tale damnum, dum is debita ſolvere non laborat. Idem tamen moneo, quod inſinuavi §. *præcedenti*, *n*.5. Non enim licebit tibi propter modicum, quod tibi fortè debetur, graviſſimum proximo damnum afferre.

§. III. *Compenſatio in debito dubio.*

1 Secunda. *Quando dubium eſt, an debitor aliquid tibi debeat, potes ne pro ratione dubii aliquid tibi occultè compenſare?*

Reſpondeo non poſſe, quia non eſt æquum pro debito incerto velle ſolutionem certam. Idem eſt in probabilitate, quam aliqui (ſed perperam) dubium vocant poſitivum, ideſt quando ſunt probabiles rationes, quòd tibi aliquid debeatur. Idem, inquam, eſt, quando probabilitas verſatur circa factum, quia tunc melior eſt conditio poſſidentis, ut diximus, *lib.*1 *in Decal.c.*3. *à n.*9. at quando probabilitas utriuſque partis, ideſt debitoris, & creditoris eſt circa jus, eſto aliqui in aliquibus caſibus concedant poſſe fieri occultam compenſationem contra debitorem; nos tamen univerſaliter id negavimus, *ibidem*, quem locum omninò relege.

§. IV. *Compenſatio in re, quæ mittitur ad Debitorem, vel ei debetur.*

1 Tertia. *An poſſis tibi compenſare, ſumendo rem, quam Tertius mittit ad tuum Debitorem, vel in damnum, vel in alium quemcumque finem?*

Reſpondeo cum neceſſaria diſtinctione. Vel donum illud, ſeu pecunia jam eſt acceptata à tuo debitore, & tunc potes, quia acciperes rem debitoris, in quam jus habes: vel non eſt acceptata, & tunc non potes, quia tu nunc acciperes rem Tertii, in quam jus non habes. Lege Vaſquez, *l.c.dub.*8.*nu.*45. & de Lugo, *tomo* 1. *de Juſtitia, diſt.*16. *ſect.* 6.*num.*110.

2 Quid de debitoribus tui Debitoris? Antonius V.G. debet Petro tuo debitori centum, potes ne ab Antonio centum ſurripere, eo prætextu, quod tibi à Petro ſimilia centum debeantur?

Reſpondeo non poſſe, quia ut caſus proponitur, acciperes pecuniam, quæ nunc Antonii eſt, in quam nullum jus tu habes.

3 Quid, ſi Petrus, tuus nempè debitor, haberet in depoſito apud dictum Antonium vas argenteum, veſtem, vel quid ſimile, quod totum tum quoad proprietatem, tum quoad uſum, & Adminiſtrationem eſſet Petri?

Reſpondeo. Tunc ſanè poſſes, quia dummodo res ſit Petri tui debitoris, nec ad alium pertineat, parum facit ubi materialiter inveniatur. Cavendum tamen eſt, ne Antonius à Petro ſuo Depoſitario rem ſuam per Judicem velit repetere: nam ſic Petrus cogeretur geminatè ſolvere.

Sed quid, ſi hoc periculum immineat, tu verò illud cavere non poſſis ſine jactura tui debiti?

Reſpondeo. Tunc non poſſum condemnare, ſi tuum accipias, quia tunc neceſſitas te excuſat ab obligatione Charitatis, qua deberes; illud damnum à te indirectè ſolùm cauſatum, à Petro avertere, ut modò in ſimili §.2. dictum eſt, ubi etiam monitionem hic applicandam appoſuimus.

4 Huc facit vulgaris dubitatio de creditore Principis. An ſcilicet poſſit ſibi compenſare id, quod à Principe ſibi certò debetur, fraudando ipſius Gabellas.

In qua re certum eſt. Primò, poſſe ſi Gabellæ non ſunt aliis locatæ, certumque eſt, ſecundò, non poſſe, ſi ſint venditæ. Ratio utriuſque eſt, quia ibi creditor jam ſumit ex bonis ſui creditoris; hic non item.

Sed quid, ſi ſint locatæ? Negant nonnulli propter eamdem rationem, quia tunc Gabella non eſt in bonis Principis, qui ſupponitur eſſe debitor. Ita Joannes de Graſſis apud Dianam mox citatum: concedunt alii, quia conductores Gabellarum, dum ſciunt fraudari communiter Gabellas, & tamen eas conducunt, videntur, ſeu præſumuntur non eſſe inviti in tolerandis iis fraudibus: & fortaſſe propter hanc cauſam multò minoris, quàm valeant; ſolent eas conducere, quæ præſumptio non eſt tam facilis de eo, qui abſolutè ſibi Gabellam emit à Principe. Ita Petrus Navarrus, Leſſius, Bonac. Vaſqu. Molina, aliique, quos citat, ſequiturque Diana. *lib.*2.*tr.*16.*reſ.* 24. Utraque ſententia eſt probabilis.

§. V. *Compenſatio Famulorum.*

1 Quarta. *An Famuli poſſint ſe compenſare occultè à Dominis, qui juſtum ſalarium negant?*

Reſpondeo certum eſt, ſi juſtum negent, cum conditionibus modò §.1. dictis, poſſe. At Domini ſæpiſſimè negant meritò, quia vili mercede ſe conduxerunt Famuli: ſed de hoc dixi *in opuſculo, de Sacramentis, lib.*3.*c.*1.§.3.*à nu.*59. & nonnulla dicentur inferius, *lib.*8. *tract.*3.§.10.*n.*7.*&* 8. legatur item Dicaſtillus, *lib.*2. *de Juſtit. tract.* 2.*diſt* 9.*num.*6.

§. VI. *Compenſatio Fidejuſſoris.*

1 Quinta. *An ſi fidejuſſiſti Titio debitori Caii, V.G. in aureis centum; & Cajus debeat alia centum Titio, vel tibi, qui tamen Cajus per Judicem à te Fidejuſſionem extorqueat, ſolvaſque ipſi illa centum: an, inquam, poſſis occultè ab eodem Cajo ea centum per occultam compenſationem auferre?*

Reſpondeo poſſe: ſic de Lugo, *dict. ſect.*6.*num.*119. quia in his circumſtantiis injuſtè Cajus Fidejuſſionem exegit: eſto Judex, qui neſciebat Cajum eſſe debitorem tuum, vel Titii, ſecundùm allegata, & probata in foro externo te condemnaverit, cui condemnationi in foro conſcientiæ non eſt ſtandum, quia innititur falſæ præſumptioni, vide in ſimili Molinam, ac Medinam citatum à de Lugo, *d. ſect.*6. *à num.*114.

2 Quid de fidejuſſore in ordine ad eum, cui ipſe fidejuſſit? Si V.G. tu fidejuſſiſti Titio debenti centum Cajo, & compulſus à judice fuiſti ea ſolvere Cajo, potes ne centum occultè tibi accipere à Titio?

Reſpondeo poſſe, etiamſi nec Titius, nec alius expreſsè promiſerit non obventurum tibi damnum ob ſuſceptam fidejuſſionem. Lege Leſſium, *lib.*2.*c.*20.*dub.*14.*n.*119. id tanquam certum ſupponentem. Ratio eſt, quia (niſi prorſus contrarium exprimatur) ſemper implicitè intelligitur fidejuſſor nolle quid amittere de ſuo, cùm donatio nunquam præſumatur, niſi expreſsè fiat.

§. VII. *Compenſatio ex bonis Defuncti.*

1 Sexta. *An licitè poſſis retinere, tibique applicare per juſtam compenſationem bona tui debitoris defuncti (nam ſi hic vivat, dixi §.1. num.6.) quæ fortè invenirentur eſſe poſt ejus mortem apud te.*

Reſpondeo poſſe: quia ſicuti potuiſſes alibi depoſitata occultè accipere, ita potes depoſitata apud teipſum.

2 Verùm magna eſt difficultas an idem poſſis, quando acceptio eſſet in præjudicium aliorum creditorum Defuncti, qui eſſent magis privilegiati, ſeu anteriores, nec adeſſet facultas ſatisfaciendi omnibus. Si tibi V.G. defunctus debebat centũ ex debito currenti, ſed debebat alteri etiam centum ex dote ſuſcepta, quæ eſt privilegiata, nec defunctus relinquat niſi centum, quæ ſunt depoſitata apud te, poteris ne cum præjudicio dotantium hæc centum occultè retinere?

Reſpondeo poſſe. Id quod tamen tribus dictis opus eſt, ut explicem, ac probem. Et, ut vides, loquimur quando res tui debitoris apud te invenitur: ſi enim apud te non eſſet; illam cum præjudicio magis privilegiatorum, ſurripere nunquam poſſes, quia clarè tunc ſurriperes alienum, nullo modo tuum, ut mox clariùs patebit.

3 Dico enim Primò. Si res apud te eſt ejuſmodi rationis cum illa, quam tibi debebat defunctus, Verbi Gr. pecuniam debebat, & tu invenires habere apud te, poſt ejus mortem, ſed conſignatam in ejus vita, æqualem pecuniam, potes illam tibi occultè retinere, ita de Lugo *tom.*1.*de Juſtitia diſt.*16.*ſect.*6.*nu.*126. Ratio eſt, quia, quando tu habuiſti pecuniam tui debitoris, viſus eſt debitor, quaſi æqualiter pecuniam debitam tibi ſolviſſe, atque adeò ea pecunia jam tua eſt, & conſequenter eo mortuo, tu nihil habes defuncti, quod Creditoribus anterioribus obligatum ſit.

Neque dicas, quando tibi in vita is prædictam pecuniam conſignavit, eum non potuiſſe illam tibi ſolvere cum præjudicio anteriorum; Ne id dicas, inquam, nam probabilem hic ſuppono doctrinam Molinæ, *tom.*2. *diſt.*536. *n.*46. apud Dianam mox citandum, docentis, quando debitor ex propriis ſolvit debitum poſteriori creditori, cùm ſolvi deberet priori, non teneri hunc poſteriorem creditorem ad reſtitutionem, de qua re ſuo loco interim: ergo, &c. lege Dianam, *p.*3.*tr.*5.*reſ.*10.*&* *p.*5.*tr.*1 a.*reſ.*79. Cui quidem ſolertiſſimo, & humaniſſimo Viro gratias ex corde ago, quòd me indignum laudet, & citet *ſup.*9.*&* 10.

Nam quòd interdum meas ſententias approbet, interdum verò nequaquam, immò contra illas non ſemel inſurgat; id omnes perinde facimus, pugnantes nimirum intellectu duntaxat, non voluntate.

4 Dico Secundò, ſi res aliæ, ſeu diverſæ defuncti inveniantur apud te, V.G. veſtes, vaſa argentea, &c. atque hæc habeas in pignus ſui crediti, potes tibi ea per compenſationem retinere, quamvis cum præjudicio magis privilegiatorum. Ita de Lugo, *loc.cit.n.*127. Ratio eſt, quia tunc rem tuam tenes, pignus enim ſuccedit loco rei. Senſus enim dantis pignus, eſt: *Retine tibi hanc rem, ſi pecuniam tuam tibi non reddo, ſeu donec tuam pecuniam reddam.* Cùm ergo hæc conditio appoſita non ſit, res tua remanet, non aliena.

5 Dico Tertiò, ſi eædem res alteri non hypothecatæ, ſeu ſubjectæ, quamvis non titulo pignoris, ſed alio quocumque V.G. commodati, depoſiti, &c. apud te, modo dicto, remaneant, pari modo per compenſationem retinere poteris. Ita Homobonus, Fernandez, Tannerus, & ex parte Comitolus, quos citat, ſequiturque Diana, *part* 3. *tract.*5.*reſ.*10.*&* *part.*7.*tract.*10.*reſolut.*18. Hoc dictum præ cæteris eſt controverſum, negaturque mordicùs à de Lugo, *diſt. diſput.* 16.*ſect.*6. *num.*127. Ratio, quæ mihi occurrit, quæque omnia contraria argumenta ſolvit, non eſt, quia difficilè ſatis apparet perſuadere hominibus, ut debeant ſinere labi e ſuis manibus, quod ſibi debetur, & aliis potiùs conſulere, quàm ſibi. Hanc rationem

Digitized by Google

ne m affert Fernandez apud Dianam, *part.3.tract.miſcell.reſ.19.* hæc en im ratio præter admirationem nihil habet prætereà. Sed quid, qu ando tu rem illam tui Debitoris, ipſo vivente, habuiſti, cùm illam potuiſſes tibi applicare in compenſationem tui crediti, remanſit apud te, quaſi in pignus: patet, quia rectè ſtatim atque illam habuiſti, dicere poteras; *Jam ſum de meo Credito ſecurus: Res mei Debitoris jam apud me eſt. Certè ſi meum mihi non reddet, non ego ſuam hanc rem illi reddam.* Virtualiter ergo res illa pignus eſt tuum. Quoniam ergo *num præcedent.* ex ipſa communi ſententia, conſentiente eodem de Lugo, actuale pignus tui debitoris retinere potuiſti, ſic, & hoc veluti pignus virtuale, quod actuali æquivalet, poteris retinere.

Quodnam debitum ex multis ſolvatur per primam compenſationem, dixi *ſuprà lib.1.in Decal. cap 3.§.7. Verb. compenſatio.* De compenſatione in Miſſis, *lib.3. de Sacriſic. Miſſæ, c.1.§.3.à num.*102. & de juramento nolendi uti compenſatione, *ſupra lib.3. in Decal.c.2.§.5. à num.*34. diſputavimus, &c.

CAPUT VI.

An extremè, vel graviter indigenti liceat furari?

1 Quid ſit extremè, quid graviter, quid communiter indigere, ſatis explicuimus in ſuperioribus, *lib.5.c.1.§.1.nu.*14. quæ omninò ſunt recolenda, ut etiam, quæ ſunt bona neceſſaria ad vitam, quæ ad ſtatum, quæ ſuperflua.

Quibus habitis tria pro certis teneri ab omnibus puto, tria eſſe controverſa.

§. I. *Tria certa.*

1 Certum eſt. Primò extremè indigentem poſſe quodlibet ſurripere, quod ſit neceſſarium ad extremam indigentiam ſublevandam. Ratio communis eſt, quia res temporales ſunt à Deo datæ, ut vita omnium rerum temporalium nobiliſſima conſervetur: quod vitæ conſervandæ jus cùm nemo à ſe abdicare potuerit per rerum diviſionem jure Gentium introductam, fit, ut in ea neceſſitate, omnia ſint communia: nec illorum Dominus poſſit ſine peccato ejus ſpeciei, quam mox §.2. *à num.*4. decernam, impedire: immò ſi impediret, poſſet cum moderamine inculpatæ tutelæ ab indigenti occidi. Si tamen ſit, qui probabiliter indigentem ſublevet, vel ipſe exercendo artem ſuam ſibi ſuccurrere poſſit, non peccabis impediendo, vel non dando, & ipſe ſi à te ſumeret, fur eſſet, & latro, ita Caſtrop. *tom.1. tract.6. diſtinct.2. de Charitate, p.2.n.*4. quia in his circumſtantiis non eſt in neceſſitate.

2 Certum mihi eſt Secundò, idem eſſe dicendum in valdè gravi neceſſitate, quod in extrema. Ita idem *num.*13. *& pag.9.num.*5. Leſſius, *lib 2. cap.12. num.*71. Vaſquez, aliique quos refert de Lugo, *loc.cit. ſect.7.num.*153. rontra Turrianum, Azorium, Cajetanum ab eodem relatos, Dicaſtillus, *lib.2.de Juſtitia, tractat.1. diſtinct.9. dub.9.num.*256. alios citans. Ratio eſt, quia pari modo naturæ injunctum eſt, ut gravem neceſſitatem, quæ facilè vergit ad extremam, à ſe quiſque, quoquo modo poteſt, avertet.

3 Unum pro utriſque his certis adverto: à Proximo extremè, vel graviter indigente te extremè item indigentem non poſſe illud ſurripere, quod indigentiam ſublevet: nec te indigentem graviter à graviter indigente. Ratio communis eſt, quia tunc ſine controverſia melior eſt conditio poſſidentis, atque adeò habet potiùs jus utendi rebus ſuis, ne pereat, vel ne cadat ex gravi ad extremam, quàm quilibet alius.

An poſito quod ſurripueris, obligaris in pari neceſſitate reſtituere, alia eſt quæſtio alibi, Deo dante, decidenda.

4 Certum eſt tertiò: Sicuti poteſt indigens in prædictis caſibus pro ſe ſurripere, ſic etiam alium pro ipſo ſurripere in iiſdem caſibus poſſe, ſi is alius non habeat, unde poſſit de ſuo indigentem ſublevare. Ratio eſt, quia tunc is ſurripit nomine indigentis, & ut ejus inſtrumentum: ſed ſi is habeat, unde poſſit de ſuo, non vulgaris eſt difficultas. Verùm quia non eſt admodum frequens, & nimis prolixas expoſcit diſtinctiones, ſatis eſt eam videre apud Bonac. *quæſt.2. de reſtitut. in particul. quæſt.8.part.3.num.*8. Vaſq. *cap. 2. de eleemoſyna, dub.*1.2.3. de Lugo, *de Juſtit. tom.1.diſt.16. ſect. 7. à num.*173.

§. II. *Tria Controverſa.*

1

Extremè indigens an à graviter indigente licitè ſurripiat?

Primum quod controvertitur eſt; *An extremè indigens poſſit rem ſibi neceſſariam ſurripere à graviter re eadem indigente?*

Reſpondeo: Aliqui abſolutè negant. Ita Roſella, Sanctus Antoninus, aliique apud Sanchez, *mox* citandum. Aliqui abſolutè concedunt. Sanchez, *in conſil. lib.1.c.4. dub.5.n.*28. verùm neutri ſine ſequenti diſtinctione ſunt recipiendi. Si enim graviter proximus hic indiget illa re ad conſervanda ea bona, quæ ipſi ſunt neceſſaria ſimpliciter ad ſuum ſtatum ita conſervandum, ut ſine illa in valdè gravia mala prolaberetur, non poteſt extremè indigens ea ſurripere, nec proximus prædictus obligatur dare. At ſi graviter indiget illa re ad conſervanda ſua ea bona, quæ non ſunt ſimpliciter ita neceſſaria, ut ſine illis in valdè gravia mala incurreret, poteſt extremè indigens ea ſurripere, & proximus prædictus dare obligabitur, ita Coninch. *de Charitate, diſt.*27.*n.*134. Ratio eſt, quia in poſteriore caſu verè ipſi non imminet grave malum, at in caſu poſteriore mala illa tam gravia moraliter ipſi morti æquiparantur: & aliquando ſanè accidit, ut eligeret quis potiùs mori, quàm gravia illa ſufferre: immò, *ſuprà lib. 5.c.1.§.1. à n.*12. attulimus Doctores docentes non ſolùm graviter indigentem, ſed nec etiam divitem obligari magnis expenſis, & extraordinariis mediis extremè periclitanti in vita ſuccurrere: qui locus eſt omninò relegendus.

Indigens an ſurripere, vel conſumere debeat animo reddendi?

2 Secundò, *An extremè, vel graviter indigentes, quando quid ſurripiunt (nam quando rem anteà ſurreptam poſteà conſumunt, dicam mox num.4.) ad ſuas neceſſitates amovendas, obligentur accipere eo animo, ut ſi ad pinguiorem fortunam pervenerint, debeant reſtituere, quod eſt quærere, An accipere queant abſolutè, an ſub ratione mutui. Et rurſus, An dives, quando hos indigentes ſublevare obligatur, ſatis ſuæ obligationi faciat, ſi det mutuum ſub eadem conditione pinguioris fortunæ, an potiùs debeat dare abſolutè?*

Reſpondeo: Nonnulli docent, tum eos indigentes debere accipere ſub ratione mutui, tum divitem poſſe ſub eadem ratione dare. Ratio eſt, inquiunt, quia non adeſt obligatio, niſi eos pauperes ſublevandi: at per mutuum ſatis ſuperque ſublevantur. Ita Navarrus, Toletus, Covarruvias, aliique apud Caſtropalaum mox cit. *n.*4. & apud Sanch. *in conſ.lib.1.c.5.dub.5.n* 51. & apud Dicaſtillum, *lib.2.de Juſtit.tr.2.diſt.9.à n.*220. Nonnulli verò docent contrarium, ideſt poſſe abſolutè pauperes rem ſubfurari, & divitem non poſſe reſtitutionis onus imponere; Ratio eſt, ajunt, quia in ea neceſſitate omnia ſunt communia; Ergo non eſt unde ad mutuum recurri debeat. Ita Caſtrop. *l.c.p.4 n.*5. afferens Valentiam, Coninch, Suar. alioſque; & apud Sanch. *l.c.n.*53. & Dicaſtillum, *l.c.n.*224. approbans hanc ſententiam, illamque vocans probabiliſſimam, & magis piam, quam Valentia, *t.3.diſt.3.q 9.p.4.concl.*7. appellat de Fide. Utraq; ſententia eſt probabilis. Quare poterit quidem Dominus imponere illud onus, ſequendo opinionem ſibi faventem, ſed poterit etiam indigens illud non acceptare excipiendo ſcilicet faventem pro ſe ſententiam.

Locuti autem ſumus de his indigentibus, qui nec re, nec ſpe morali ſunt habituri bona, & facultates. Nam ſi ſpes adeſt, non videtur adeſſe ratio, cur & indigens poſſit furari, & Dominus debeat abſolutè dare.

3 Hactenus dictum eſt, quando res ſurripitur tempore indigentiæ, eodemque conſumitur. Sed quid Primò, ſi ſurripias, tempore, quo non indiges, at deinde incidens in neceſſitatem extremam, vel gravem, illam conſumas? Furatus es, V.G. decem aureos nudiuſtertius, utique cum peccato, verum hodie exiſtens in gravi neceſſitate puta in gravi morbo, ſine ulla ſpe habendi pecuniam, illos ad vitam conſervandam expendis; obligaberis ne ei ad meliorem fortunam rediens ad reſtitutionem? Quid ſecundò, ſi rem Domini inveniaris habere ea juſto contractu, V.G. ex depoſito?

Reſpondeo ad Primum. Te obligat communior ſententia. Ita Sylveſter, *Verb.furtum,q.*5. Angelus, *Verb. furtum,q.*37. Vaſq. *opuſc.de eleemoſyn.c.*1. *dub.*8.*n.*68. quia ſemper remanet obligatio ex radice delicti à te commiſſi. Solùm pro illo tempore, quo tu indiges, nec habes, unde reddas, ſuſpenditur. Probatur, inquit, Vaſquez, quia tempore neceſſitatis ſolùm habet homo jus ad ſuam neceſſitatem ſublevandam. At ad hanc ſublevandam ſatis eſt, ſi obligatio ſuſpendatur, ſeu impediatur, non autem quod omninò tollatur. Nihilominus non eſt improbabilis ſententia te tunc liberans ab omni reſtitutione. Ita Petrus Navarrus, *de reſtit.lib.4.c.4.n.*24. Caſtr. *to.1.tr.6.diſp* 2.*p.*10.*n.* 3. Ratio eſt, quia ſicuti, illo tempore neceſſitatis, habes jus ſurripiendi, & conſumendi, nec ſolùm, ut dicebat Vaſqez, ſublevandi quomodocumque neceſſitatem: ita habes jus tunc rem aliàs ſurreptam conſumendi. eſt enim, ac ſi rem de novo ſurriperes, quod tibi licet. Adde Dominum tunc teneri dare, ergo tu veluti de novo potes accipere: unde tunc conſumens videris ſufficienter implere obligationem reſtituendi contractam ex delicto, cùm rem conſumas; perinde ac Dominus tenetur velle conſumi, ſi apud ipſum res invenitur. Denique, *infrà, c.2.tr.2.§.8.n.*2. ut probabile docebimus, non obligari furem reſtituere, ſi res perit apud ipſum eo modo, quo peritura fuiſſet apud Dominum; ſed in caſu noſtro æquè pecunia conſumenda erat apud Dominum, quia eam tenebatur huic indigenti dari: ergo, &c.

Reſpondeo ad ſecundum cum neceſſaria diſtinctione ex Caſtrop. *loc.cit.num.*1. cit. Bonacinam, Vaſquez, Azorium, alioſque. Si rem apud te habeas ex contractu transferente Dominium, V.G. ex mutuo, debes reſtituere, quia tunc non conſumis rem alienam in neceſſitate illa, ſed tuam, & obligatio ex contractu jam perſeverat. Si ea contractu non transferente Dominium, V.G. ex Depoſito, non obligaris reſtituere, quia conſumis rem Domini, at contractus Depoſi-

Digitized by Google

poſiti,vel ſimilis non obligat ad reſtitutionem, quando ſine ulla culpa res perit, ut certè nunc ſine culpa indigentis perit,ergo, &c.

Indigenti an res ipſi neceſſaria debeantur ex Juſtitia?

4 Tertiò. *An extremè, vel graviter indigens habeat jus Juſtitiæ ad res, quibus indiget, ita ut dives eas obligetur ex Juſtitia porrigere, non ſolùm ex Charitate, ſeu miſericordia. Id valdè præſtat ſcire propter obligationem reſtitutionis damnorum ex negatione rerum, quas dare dives fortè eccaſet, quam reſtitutionis obligationem ſola culpa contra Juſtitiam, non verò contra alias virtutes, ut ſæpè diximus, parit.*

Reſpondeo, deberet hic ſeparari quatuor quæſtiones, quas quia nonnulli clarè non ſeparant, valdè confusè loquuntur.

Prima quæſtio eſt. Quodnam jus indigens habet in rem, qua indiget, Juſtitiæne,an alterius virtutis?

Secunda, qua obligatione dives indigenti ſuccurrere obligatur, jus enim accipiendi in uno, & obligatio ſuccurrendi in altero non ſemper ex eadem virtute procedunt: nam ex Religione obligor propter Votum, V.g. dare eleemoſynam Eccleſiæ: at Eccleſia non habet jus nec Religionis, nec Juſtitiæ clam eleemoſynam ſurripiendi.

Tertia, ea obligatio, quam habet dives ſuccurrendi, eſt ne etiam offerendi, an ſolùm non impediendi indigentem, quando rem vult accipere, & ſolùm non repetendi, quando jam pauper accepit?

Quarta, ſi eſt obligatio ad utromque, eſt ne utraque ex Juſtitia, an altera ex Juſtitia, altera ex Miſericordia? His quæſtionibus exactè diſtinctis cum ſatisfecerimus, facile erit ad controverſiam propoſitam reſpondere.

5 Quoad *Primam* queſtionem, ſic ſtatuo Ipſe indigens habet jus juſtitiæ accipiendi rem ſibi modis dictis neceſſarium: jus, inquam, juſtitiæ, hoc modo: non ut ſtatim atque indiget, fiat Dominus rei, ſic enim cùm plures in mundo indigeant, omnes eſſent Domini, quod non eſt dicendum: ſed ita ut ſtatim atque illam accipit, ſubitò faciat ſuam. Ita de Lugo *tomo 5. de Juſtit. diſt. 16. ſect. 7. à n. 143* Ratio eſt, quia id ſatis eſt ad ſuccurrendum neceſſitati.

6 Quoad *Secundam*, Dives non obligatur ſuccurrere, niſi ex Charitate, ſeu Miſericordia. Ita Caſtrop. *loc. cit. p. 3. num. 2.* alios referens, Leſſius, *lib. 2. c. 12. dub. 12.* Ratio eſt, quia cùm res ſit ſua, atque ipſe antequam eam pauper occupet, ſit Dominus abſolutus, ut dictum eſt, non apparet, unde obligatio ex juſtitia naſci queat. Adde, ipſum obligari ad ſuccurrendum, ut ſic ſublevet indigentem: at hic, titulus Miſericordiæ eſt, non Juſtitiæ.

7 Quoad *Tertiam*, obligatio divitis eſt, tum ut offerat, tum ut non impediat Ratio eſt, quia, ſecus, non obſervabitur præceptum de proximo in neceſſitatibus ſublevando, præceptum, inquam, illud, *Mandavit Deus unicuique de proximo ſuo*.

8 Quoad *Quartam*, Dico Primò, hanc obligationem, quam habet dives offerendi, non eſſe ex Juſtitia, ſed ex Charitate, ſeu Miſericordia. Ratio eſt, quia ipſe non obligatur niſi ſuccurrere, ergo non niſi ex motivo ſuccurrendi: At motivum ſuccurrendi eſt ſublevatio indigentis, quæ eſt motivum miſericordiæ; ergo non obligabitur, niſi ex motivo miſericordiæ.

Dico Secundò, eamdem obligationem, quam habet dives non impediendi indigentem ab occupatione rei ipſi neceſſariæ eſſe ex Juſtitia. Ratio eſt, quia ſicut indigens habet ex ſua neceſſitate jus ad occupandas res, quæ ſub nullo ſunt Dominio, & contra Juſtitiam faceret, qui jus illud per vim impediret: ſic habet idem jus ad occupandas eas res, quæ ſunt ſub dominio alicujus, quia in neceſſitate omnia ſunt communia, & primi occupantis, perinde prorſus, ac ſi ea eſſent ſub nullo dominio.

Dico Tertiò, obligationem, quam habet dives non repetendi, ſeu non reſumendi res, quas indigens pro ſua neceſſitate ſublevanda occupavit, eſt ex Juſtitia. Ratio eſt clara ex dictis, quia ut vidimus, *nu. 5.* poſt occupationem indigens fit Dominus rei occupatæ.

9 Ex dictis jam colligis, divitem, ſi cibum V. g. non offerat indigenti, non obligari ad reſarcienda damna ſecuta, ſi fortè is fame moriatur, quia tunc dives contra Charitatem peccat, non contra Juſtitiam: obligari autem ſi vi impediat à ſumendo, vel ſi cibum jam ab indigenti occupatum per eamdem vim repetat, quia tunc peccat contra Juſtitiam.

CAPUT VII.

De Continuitate peccati furti in eo, qui non reſtituit, Remiſſivè.

DE hac re ea, quæ dixi *in Methodo Confeſſionis, l. 2. c. 1. § 7.* loquendo univerſim de peccato habituali ſatis ſuperque ſunt pro praxi: ea igitur legere ne graveris.

CAPUT VIII.

De Emptione rei furtivæ.

1 SErmo hìc eſt de emente mala fide, licèt autem qui dubius eſt rē eſſe furtivam, & ſub hoc dubio emit, ſit etiam ſine cōtroverſia emptor malæ fidei, quia debuit prius indagare veritatē, ſecus culpabiliter rem illam contrectat: tamen non ſtatim ac habetur rumor, vel ſuſpicio, quòd, qui vendit, ſoleat res furtivas vendere, judicandus eſt injuſtus venditor: ſed debent rationes alicujus momenti id perſuadere, & quia nemo, niſi cōſtet, præſumendus eſt delictum committere.

2 Jam verò duplici modo ſe habere is poteſt, qui rem ejuſmodi furtivam emit Primò, animo ſibi retinendi. Secundò, animo reddendi illam Domino, à quo pretium ſuum recipiat.

3 Si ſe habeat priore modo, præter peccatum furti debebit illam rem Domino reſtituere, ut omnis eſt clarum, etiamſi multo pretio eam emiſſet, & etiamſi hoc pretium à ſuo venditore nequaquam eſſet recuperaturus. Ratio eſt, quia, qui dolosè agit, dignus eſt, ut amittat rem, & pretium.

4 Hinc fit, ut ipſe fur, qui accepto pretio rem furtivam vendidit, & eandem conſignavit ei, qui ſciebat rem eſſe furtivam, ſi facti ipſum pæniteat, non debeat reddere pretium ipſi ementi, ſed Domino rei. Ita Molina, *tom. 3. d. 330. n. 3.* Ratio eſt, quia dum ipſe emens ſciebat rem illam furtivam eſſe ſponte, & culpa ſua ſe ſubjecit periculo amittendi pretium, & rem.

5 Sed emergunt duæ non paſſim obviæ difficultates. *Prima* eſt, *an ſi Dominus jam ab emente recuperavit rem ſuam, poſſit fur retinere ſibi pretium habitum ab emente, quandoquidem diximus pretium reddi non debere ipſi ementi?* Reſpondeo. Sanè tunc æquitas non vult, ut latro diteſcat aliena pecunia: quare in eo caſu reddere debere pretium emptori, & ita judicandum fore à judice etiam in foro externo, mihi dubium non eſt.

Quòd ſi fortè Dominus habuit jam pretium ſuæ rei ab ipſo fure, non eſt juſtum, ut idem Dominus habeat etiam rem ab emente, ſed vel reddat pretium ei, cujus eſt, ſuam rem repetendo, vel rem relinquat ei, qui pretium ſolvit.

6 *Secunda. Quiſnam primo loco debet reſtitutionem facere Domino, fur, qui vendidit, an emptor malæ fidei?* Reſpondeo ſi res in individuo extat apud emptorem, ipſum debere primo loco reſtituere certum ſit, quia res ubicumque invenitur Domini eſt, adeòque ipſi reddenda. At ſi emptor eam jam conſumpſerit, vel ſine ſpe recuperandi alienaverit, major eſt dubitatio, quia uterque perſonaliter obligatur ad faciendum æqualitatem cum Domino. Puto (ut iterùm dicetur cum de ordine reſtitutionis) emptorem. Ratio eſt, quia qui rem deſtruit, omnium maximè Domino nocet.

7 Si poſteriore modo ſi quis gerat, emat nimirum rem furtivam animo eam reddendi Domino, utatur hac univerſali Regula ex Sanc. *lib. 2 de matr. diſt. 41. n. 29.* Caſtrop. *to. 1. tr. 1. diſt. 3 p 3. n 4.* Leſſ. *lib. 2. c. 14. diſt. 3. n. 19.* Molina, *to. 3. diſt. 721. n. 2.* Toties licitè poteſt quis rem ſive certò, ſive dubiè furtivam à fure, quocumque pretio emere, ut tradat Domino, quoties ſic emendo utiliter negotium Domini geret; Et tunc Dominus pretium illud ſive parvum, ſive magnum obligabitur, ſi rem ſuam velit, dare emptori. Ratio regulæ eſt, quia ex omnibus legibus licet cuique benefacere proximo, & ex alia parte, non eſt defraudandus ſuo is, qui negotium utile alterius gerit.

8 Hinc fit Primò. *Si rem furtivam modico pretio emas*. Secundò. *Si juſto, quando Dominus propter affectum ad rem ſuam, vel ejus neceſſitatem, juſtum idem pretium ad eamdem ſuam rem recuperandam contuliſſet*. Tertiò. *Si etiam exceſſivo, quando pari modo alterum tantum Dominus ſolviſſet pro re ſua; fit inquam, ut tu poſſis ſic emere loco Domini, & ſic utpotè qui ejus negotium utiliter geſſiſti, tuum pretium recuperabis*.

9 Fit contra Secundò, ut quando ejuſmodi affectu circa rem ſuam Dominus caret, non obligetur ad dandum tibi pretium, neque juſtum neque exceſſivum, ſi eo pretio emiſti, ſed ſolùm ad dandum modicum, à prudenti viro ſecundùm varias circumſtantias, in præmium diligentiæ, vel induſtriæ taxandum.

Ratio eſt, quia radix, unde Dominus pretium dare debet, eſt, quia utiliter ejus negotium geſſiſti: at non utiliter agitur pro Domino, ſi is cogatur emere juſto, vel exceſſivo pretio rem ſuam, qua fortaſſe libentiùs caret, quam tanto pretio eamdem redimat.

10 Unum difficile hìc ſe offert. *Si tu inculpatè judices Dominum habere ejuſmodi affectum, ſeu neceſſitatem, & verutamen non habeat, obligabitur ne Dominus rem à te pluris emptam eodem exceſſivo pretio redimere?* Obligari ſentit Leſſius, *lib. 2. cap 15. num. 20.* quia bona fide emptor ſe credidit utilem geſtorem negotiorum Domini. Non obligari tenet de Lugo, *lib. 2. de Juſtit. diſt. 17. ſect. 1. num. 1.* quia utilis geſtor vere emptor non fuit. Fac enim putaſſe rem à Domino æſtimari, ut centum, cùm æſtimetur ut duo, verteretur ne in damnum Domini ignorantia, & error emptoris, ut idem Dominus centum dare cogatur?

11 Equidem unum inquiro à de Lugo. Si parvo pretio rem Domini recuperem, ſed deinde Dominus verè, & ſine fraude (quod ex circumſtantiis à prudenti viro erit colligendum) inveniatur rem illam ne parvo quidem eo pretio æſtimare, privabiturne ſuis modicis

illis

Digitized by Google

illis expenſis emptor? Non puto, privandum, quia licèt Dominus ſic per accidens ſit affectus, prudenter per ſe egit, & utiliter negotium illius emptor. Non ergo eſt omnino Leſſii doctrina à de Lugo repellenda: ſed ſit hujuſmodi regula utroſque conciliàns. Tunc debet pretium quamvis excedens Dominus dare emptori, quando emptor non temerè, ſed prudentibus innixus fundamentis judicavit, ſe bene gerere negotium Domini, illud excedens pretium latroni offerendo, & in hoc caſu intelligendus eſt Leſſius: ſecus verò non debebit; quando ſcilicet imprudenter: in quo eventu intelligendus eſt loqui de Lugo. Ratio regulæ eſt, quia hac diſtinctione poſita verè, & per ſe dicetur utilis negotiorum geſtor.

12 Petes. Licitè ne emetur ejuſmodi res furtiva incerti Domini, eo animo, ut ſi appareat Dominus, illi tradatur; ſi verò non appareat, retineatur ab emptore? Reſpondeo, licitè emi, & retineri, modo non negligatur moralis diligentia inveniendi Dominum, cui dare, ſi is appareat, omninò debes, recuperato tuo pretio, juxta modò dicta.

Unum valde notandum. Nam ſi juſto, vel excedenti pretio rem illam V.g. veſtem à fure dicto animo emiſti, totam veſtem, nullo apparente ejus Domino, retinere licitè vales. At ſi emas modico pretio, an debeas quod deeſt uſque ad juſtum, expendere in uſus pios: ſicuti alii cenſent de omnibus rebus incerti Domini, colligetur ex dicendis *infrà t.4.c.5.§.3.n.præſertim* 31. Certè ad uſus Eccleſiarum ſolent, ut audio, applicare Chriſtiani Calices, ac ſupellectilem Sacram, quando ea, quamvis modico pretio, emunt à Pyratis infidelibus: quo pacto ſuæ obligationi faciunt, ſine controverſia, ſatis.

Si res à te parvo pretio redempta cum animo reddendi Domino fuit dubiè furtiva, potes poſt adhibitam diligentiam, (quam omninò adhibere teneris, quia ſecus, ut diximus, *n.*1. eſſes poſſeſſor malæ fidei, potes, inquam, ſi veritas nequeat cognoſci, ſine ullo onere tibi retinere: jam enim tunc incipis eſſe bonæ fidei poſſeſſor.

13 Quando ſpes nulla apparet, quod Dominus rem ſuam recuperare poſſit, quia nimirum, ſi tu non emiſſes, emiſſent alii, qui nunquam Domino reddidiſſent, puto te poſſe illam emere viliſſimo quocumque pretio, & tibi retinere ſine onere dandi quid pauperibus. Ratio eſt, quia tunc Dominus pro derelicta debet rem ſuam habere. Lege Leſſium, *l.2.c.*21.*dub.*11.*n.*135. cui adde Molinam, *t.*1.*diſt.*118. qui ex hoc capite excuſat eum, qui merces captas ab Hæreticis publico mercatui expoſita emit.

14 Quid, ſi deinde fortuito caſu, apparet certus rei dominus? Reſp. recuperato à te pretio tuæ induſtriæ, ipſi rem eſſe reddendam, quia res ubicumque, & quomodocumque inveniatur, Domini eſt. Sed fortaſſe non videbitur alicui improbabile, poſſe ſaltem aliquando retineri.

16 Nam ſi ejuſmodi fuerunt circumſtantiæ, ut Dominus verè illam rem pro derelicta habuerit, jam dominium illius à ſe abdicavit, atque adeò ad illam jus ampliùs non habet. Lege *inf. tr.4.c.5.§.3.n.*4. Ad diſcernendum autem quãdo rem ſuam Dominus pro derelicta habeat, ita ut ejuſmodi res ſub nullius dominio ſit, & conſequenter ſit primi occupantis, hanc regulam in ſimili habet de Lugo, *de Iuſt. t.1.diſt.* 6.*ſect.*10.*n.*110.*& ſect.*12.*nu.*140. *Quando*, inquit, *ſive ratione temporis longinqui, ſive aliarum cauſarum æquivalentium, puta loci diſtantia, potentia furis, rei utilitas, &c. res jam ſit extra poteſtatem Domini, ita ut ab illo non poſſit ullo modo recuperari, eo ipſo cenſetur jam Domino carere.* Hæc in gratiam hujus probabilitatis: tamen quia regulariter non præſumitur Dominus abſolutè rem ſuam velle pro derelicta habere, ſed ſub conditione, donec ſit modus eam recuperandi, cùm nemo præſumatur ſuas res, propter quamlibet vulgarem difficultatem recuperandi, velle prorſus amittere, ideò apparenti Domino res erit regulariter modo dicto reſtituenda. Vide, quæ dicam, *tr.*3 *c.2.§.8.n.*12.

15 Illud concedo, poſſe nos ſequi cum Leſſ. *l.c.* & Molin. *l.c.* tibi jus competere petenti à Domino illud pretium, quo rem emiſti à dictis latronibus, ſi illam velit, qui ſi nolit pretium illud dare, eam tibi poteris retinere. Ratio eſt, quia cùm nulla ſic fiat injuria Domino, immò ejus negotium bene geratur, cenſetur is conſentire in tuam emptionem, & voluiſſe, ut potiùs res fieret tua cum onere, ut eam (reddito tibi illo pretio) ſibi reſumeret, quam omninò irrecuperabiliter amittere.

16 An qui rem bona, vel mala fide à fure emit, vel dono accepit, poſſit aliquando eandem reddere furi, dicetur, *tr.3.c.3.§.2. & 3.*

CAPUT IX.

De peculiaribus quibuſdam Furtis in ludendo, venando, &c.

De his, non ſolùm, quę ad furtum, reſtitutionemque pertinent hic ſubiiciam, ſed etiam quæ ad eorum completam faciunt tractationem, ut ſcilicet uno contextu tota eorumdem cognitio habeatur, & ne ad eadem cum moleſtia lectoris, meoque labore iterùm reverti cogar.

§. I. *De Furtis, & obligationibus ludentium.*

1 Ludus eſt certamen quoddam ſuſceptum ad competentẽ animi oblectationem, cui, ne frigeat, ſolet adjungi pactum, ſeu contractus quidam, ut victori res ab utroque expoſita appropietur.

2 Et quidem certum ſit Primò, ludum ex ſe non eſſe illicitum, ſpectare ad virtutem Eutrapeliæ, ſeu Affabilitatis. Ita Sanctus Thomas 2.2.*q.*168.*art.*2. Ex ſe, inquam, nam ſi adſit periculum blaſphemiæ, rixarum, furti, &c. eſſe illicitum, ignorat nemo. Nec item eſt illicitus ex eo præciſè, quod fiat ex intentione lucrandi, ſiquidem affectus lucri moderatus, ſi intendatur media via juſta, ut fit etiam in aliis contractibus, illicitus nequaquam eſt.

3 Certum ſit ſecundò, aliquos ludos legibus eſſe prohibitos, nempè eos, in quibus magis fortuna, quàm ars dominatur, ut ludus alearum, & taxillorum eſſe ſolet. Lege Mol. *to.2.diſt.*511. Rebell. 2.*p.lib.*12.*qu.*1. Leſſ. *l.c.c.*26. Valentiam, *par.*5. Quoad Laicos tamen, ſecluſo alio periculo, ire contra has leges, non eſt mortale; ſaltem ob præſcitam illarum legum deſuetudinem. Quoad Clericos, ſi ſint Beneficiarii, vel in Sacris, vel Monachi, quando ſunt Aleatores per modum habitus, putat Sanc. *to.1.conſil.l.1.c.8.dub.*28. eſſe mortale. Dico (Aleatores per modum habitus) nam contra hos videntur Canones loqui. Lege Rebellium, Leſſium, *loc. cit.* Quare excuſabitur à mortali, qui ſemel, aut bis, aut ter, luſerit, aut ſi crebrò, non tamen per longum tempus. Sylv. & Cajetan. apud Dian. *p.4.tr.4.reſ.*183. legatur Molina, *d.d.*525.*n.*6. & idem Diana, *par.7.tr.9.reſ.*2.) excuſant omninò hos Clericos, vel Monachos, quantum eſt ex vi juris poſitivi, quia, æquè, pro ipſis in deſuetudinem abiit. Semper excipe, niſi in Diœceſi ſit aliqua peculiaris conſtitutio ludum graviter prohibens.

4 Certum ſit tertiò, antecedenter ad ludum debere abeſſe fraudem, ac dolum. Quare ſi poſitivè fingis te imperitum ludendi, obligaris ad reſtitutionem. Notat autem Rebell. *l.c.q.*4. *nu.*... ſi tua peritia ignota ludendi tanta ſit, ut extra omne periculum ſemper lucraturus ſis, teneri te ad reſtituendum totum, quod lucraris: Si verò in duplo, vel triplo minori periculo perdendi ſis, non teneris niſi ad dimidiam, vel ad tertiam partem, &c. Sed certè probabile eſt ſive noſcatur, ſive non noſcatur peritia, vel imperitia alterius, nec illicitè agi, nec inde oriri obligationem reſtitutionis, ſi ſine poſitiva fictione, ſeu fraude procedatur. Ita Salas, aliique apud Diao. *p.7.tr.9. reſ.*29. *& reſ.*31. Ratio potiſſima mihi eſt, quia ex more jam recepto, quilibet ex colluſoribus cedit in hoc juri ſuo, dum ſuſcipit ſpontè ludum.

5 Quando vi, minis, injuriis, vel ſimilibus aliquem pertrahis, ut ludat: & is poſteà perdit, te debere reſtituere acquiſita per hunc coactum ludum, communis fert opinio. Lege Dian. *part.2.tr.17.reſ.*37. & *part.4.tr.4.reſ.*569. At Bonac. *diſt.2.de reſtit. in particul. quæſt.2.part.2. numer.*9. Dicaſtillus, Trullench, Hurtadus, citati à Diana, *par. 7. tract.9. reſolut.* 32. ſatis probabiliter, non obligant pertrahentem ad reſtitutionem, multò minus pertractum. Ratio eſt, quia eſto Injurioſè ſe geſſerit pertrahens, unde huic injuriæ, ſi gravis fuit, ſatisfacere ſuo modo debeat: tamen contractus fuit juſtus: æquè enim colluſor uterque perdere, & acquirere potuit, & æquè ſufficiens fuit conſenſus, quamvis meticuloſus in altero. Addit Bonacina à Conſeſſariis non ſolere ejuſmodi pertrahentes obligari ad reſtitutionem.

6 Certum ſit quartò, à ludo ipſo debere omnem fraudem cavere: Quare ſi ea utaris contra ludi leges, teneris reddere tum id, quod lucratus es, tum quod victus à te certò (vel ſi probabiliter, pro rata probabilitatis) lucraturus fuiſſet. Fraus autem eſſet, ſi chartas ſuffureris; ſi eas ſignis notes; ſi ludas tertio quodam admonente de punctis adverſarii, ſi decipias in numerandis calculis, vel pecunia &c. Quando eſt dubium, an alter lucraturus fuit, diximus *ſupr. lib.*1. *cap.3.§.7.V. Ludus.*

Illud certè eſt probabile, eum, qui vicit ludentem uſurpantem fraudes, poſſe juſtè, quæ vincit, retinere. Ita S.Th. Sylv. S Antoninus, aliique excepti, ac citati à Dian. *p.4.tr.4.reſ.*160. contra Victor. Garz. Alcozer, & alios. Ratio eſt, quia ipſe ex parte ſua ſincerè ludit, ergo non eſt propter culpam colludentis lucro ſuæ victoriç defraudãdus.

7 Dixi autem (contra legem ludi) quia aliquæ fraudes, ſeu aſtutiæ permittuntur, v.g. quando habes talem ſortem, ſeu tale ludi initium, ut omninò victurus ſis, duplices tamen ſponſionem, vel quando non habes, unde ſis certò vincendus, pari modo duplices ad deterrendum adverſarium, &c. ſępè etiam alicubi uſus receptus eſt, ut quando quis ſe decipit in numerandis calculis, ſibi imputet.

His certis poſitis, ad peculiares quaſdam explicationes deſcendamus.

Ludere pecunia ſive numerata, ſive credita.

8 Dicendum eſt Primò, furtum non committere eum, qui acquirit aliquid per ludum etiam prohibitum, atque adeò nec obligari ad reſtitutionem, niſi poſt ſententiam judicis. Ita Molina, *diſt.*523. Leſſius *l.c.n.*17. Ratio eſt, quia leges (loquimur de locis ubi viget jus commune) ſolùm concedunt ei, qui perdidit per ludum vetitum, repetitionem in judicio, & negant victori actionem, ſi fortè perditor nondum ſolvit, idque in pœnam: at pœnam nemo tenetur ſolvere, niſi poſt ſententiam.

9 Hinc in ludo vetito perditor, qui ſolvit numeratò, non poteſt ante ſententiam occultè per compenſationem aliquid ſumere à victore, quia hic nihil debet ante ſententiam. Solùm ergo, qui dedit, poterit comminari repetitionem, immò & paciſci cum victore de recipiendo aliquid in pretium, quod juri ſuo cedat non repetendo.

10 Quæ-

10 Quæres; Si perditor non habet animum repetendi à Judice, ſed paciſcitur tamen id fingens, poteſtne retinere, quod exigit, ne repetat? Reſpondeo, Molina hunc non eſſe tutum ait in conſcientia, ſi retineat. Puto tamen eſſe tutum, quia verè habet jus repetendi, poteſtque repetere: cui jure verè cedit, quod eſt pretii æſtimabile.

11 Dicendum eſt ſecundò, Qui ludo prohibito luſit credita pecunia, poteſt non ſolvere. Ita Molina, *d.* 523. *&* 524. Leſſius *l. c.* Sotus, Nav. Tolet. contra Medinam, & Salon. apud Barthol. à S. Fauſto, *loco mox cit. q.* 12. Ratio eſt, quia, quamvis præſcindendo à jure communi poſitivo, deberet ſolvere, unde, ubi non viget jus commune, omninò deberet (in tota Gallia, Hiſpania, Anglia, & ferè tota Italia, jus commune Cæſareum non vigere docet Bartholomæus à S. Fauſto, *in Spec. Conf. d.* 32. *q.* 5. *n.* 5.) tamen jure hoc poſito, non tenetur: ſiquidem, quòd fit circulo illo, (ut nimirum priùs ſolvat, & deinde per judicem repetat) poteſt per ſe facere, cum moraliter idem ſit; multò magis, ſi in judicio, ex defectu probationis, timeatur vel mora magna, vel negatio Juſtitiæ. Neque dicas, hæc eſt pœna; ergo debetur poſt ſententiam: nam Reſpondeo, ita quidem eſſe: tamen, cùm retinere rem meam ante, vel accipere poſt ſententiam, re ipſa æquivaleant, non eſt injuſtitia alterutrum modum eligere. Aliter reſpondent alii.

Quòd ſi quis fortè juravit ſe ſoluturum, tenetur ſolvere ob reverentiam juramenti: licèt poſſit deinde repetere. At ſi etiam juravit non repetere; nec repetere poſſe ante abſolutionem juramenti, dictum eſt, *ſup. l.* 3 *in Dec. c.* 2. *§.* 5. *à n.* 6.

12 Carolus V. pro Regnis Hiſpaniæ tulit legem prohibentem ludere credito, etiam ludis alioqui permiſſis, & inſuper irritas, & nullas effecit quaſcumque promiſſiones, & obligationes; ex quo fit ut intra Hiſpaniam, etiam in ludis permiſſis non teneatur quis ſolvere, quod credito perdidit: cùm ex jure communi ſolùm non teneatur in prohibitis.

Petes. Si uterque ludens renunciet legi concedenti, cedatque juri ſuo, poterit ne alteruter non ſolvere, & ſolutum repetere? Reſpondeo, ſi non interceſſit juramentum, poteſt, quia huic juri facto in favorem boni communis cedere nullus valet; ſi interceſſit juramentum videndum eſt, An juramentum contra leges poſitivas obliget, de qua re nos fusè in ſuperioribus, *lib.* 3. *tit. cap.* 2. *§.* 5. *à num.* 39. diſputavimus.

13 Dicendum eſt tertiò, ſi quis cùm luſerit credito, ſolvat id, quòd amiſit, poſſe victorem illud juſtè retinere. Ratio eſt, quia lex ſolùm concedit poſſe repeti, non verò non poſſe retineri. Ita Molina, *l. c.* licet contrarium ſentiat Rebell. *l. c. q.* 8. & ſaltem ita conſuetudo optima legum interpres explicuit. Conſonat, quòd dixi *n.* 9.

Ludere cum animo non ſolvendi, vel non ſolvendi nunc.

14 Si quis ſive credito, ſive numerata pecunia, animo non ſolvendi ludat, atque id alter ignoret, non poterit retinere, quod lucratur. Ratio eſt, quia contractus fuit inæqualis alterum decipiendo: Suppono enim colluſorem ſimilem animum non habuiſſe. Si quis ludat animo non ſolvendi nunc, colliges ex dicendis *mox n.* 17.

Vincere plus, quàm amittere.

15 Si ludatur pecunia numerata. Quæri poteſt, An alteri vincere plus quàm habeat, poſſit? V. G. habet quis ſolùm quatuor, poteſt ne ſine injuſtitia vincere octo, vel plus. Reſpondeo uno jactu, & cum una perſona non poteſt, quia contractus non eſſet æqualis, ſi ſolùm poteſt perdere quatuor, ſed vult vincere octo. Lege Sotom, *in* 4. *qu.* 5. *art.* 2. Arag. 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. Alcozer *tr. de ludo, c.* 56 alioſque.

16 Dixi (cùm una perſona) ſiquidem quando ſunt plures colludentes, V. G ſex, & ſinguli ponunt V. G. quatuor, poterit victor uno jactu vincere viginti à quinque ſuis colluſoribus.

Dixi item (uno jactu) nam in toto ludo, diſtingui ſolet (id debent docere Sanch. Lopez, Beja, Toletus, aliique citati à Dian. *p.* 1. *tr.* 8. *reſ.* 67. dum ajunt poſſe vinci plus quàm quis poteſt perdere.) Si enim tu fingas habere multum pecuniæ, decipiaſque alium, qui putat te habere multos nummos, teneris reſtituere illud plus, quod lucratus es. At verò ſi nihil fingas, non teneris. Ratio eſt, quia in priore caſu tu illum fallis, in poſteriore ipſe ſe decipit. Verùm cur eadem diſtinctio adhibita non eſt, quando agitur de uno jactu?

17 Expeditiùs igitur dic, id de quo diſputamus in praxi rarò contingere. Nam quamvis luſor non habeat actu niſi, V. G. quatuor, habet tamen potentiam, cum poſſit regulariter ab alio ſibi mutuare, atque adeò perdere credito (ſed abſit fraus nolendi deinde ſolvere) hoc enim pacto clarè eſſet injuſtus contractus, ut dictum eſt *n.* 15.

Neque obſtat pactum fuiſſe de ludendo numerata pecunia. Non obſtat, inquam, nam ſi re vera ſim deinde pecuniam ex mutuo, vel ex aliqua alia ratione habiturus, eamque colludenti ſincerè ſoluturus, non eſt unde judicet pactum graviter infringere. Quæ doctrina, etiam videtur vera in ludente pecunia prorſus nulla, ſed cum animo, ut ſi perdat, ſincerè ſoluturus propediem ſit.

Ludere cum his, qui alienare nequeunt.

18 Qui cùm his ludit, & peccat, & reſtituere tenetur, quòd lucratur. Rurſus ii, qui nequeunt alienare, quia pecuniam propriam non habent, quàm colluſori fortè vincenti ſolvere poſſint, tenentur eidem colluſori reſtituere, quod lucrati fuerint.

Ratio hujus dicti poſterioris eſt, quia non inierunt contractum æqualem, dum vincere voluerunt, ſed perdere non potuerunt. Ratio prioris eſt, quia acceptarunt rem alienam invito Domino. Excipe, niſi colluſor ſciat illũ alienare non poſſe, illum eſſe, V. G. filiumfamilias carentem peculio: tunc enim reſtituere filiusfamilias non tenetur quod vincit, quia colluſori ſcienti, & volenti, nulla facta eſt injuria, ita Sayrus, Henriquez, Azorius, Bonacina apud Dianam, *part.* 1. *tr.* 8. *reſ.* 67.

Jam percurramus ſingulos; qui alienare nequeunt.

Filiusfamilias quid poſſit in ludis expendere, dictum ſuperiùs eſt & unum tangam *mox n.* 7.

19 Uxor poteſt perdere. Primò bona paraphernalia. Secundò ea quorum habet liberam adminiſtrationem. Tertiò quæ vir tacitè, vel expreſsè concedit; tacitè autem concedere cenſetur ea, quæ ſimiles Mulieres ejuſdem conditionis ſolent ludo apponere, vel in alios uſus prò ſuo arbitrio conſumere, ut ſuperiùs, *tr.* 1. *c.* 2. *ſ.* 3. diximus.

20 Maritus, inſcia, nolenteque uxore, ea exponere ludo poteſt, quæ ſunt liberè ſua: Quare quamvis non rarò peccet, etiam in his exponendis, peccat contra Filiorum charitatem, & familiæ, ſi propter ludum iis graviter neceſſaria deſint: tamen colludentes ſi vincant, non obligabuntur ad reſtitutionem, quia à potente alienare pecuniam accipiunt. Quæ verò ad uxorem pertinent ludo committere, ea invita, Maritum non poſſe, nimis eſt manifeſtum, de quibus bonis dictum eſt ſatis, *d. tr.* 1. *c.* 2. *§.* 3.

21 Servus poteſt ludo exponere peculium; ideſt ea quæ ſub ſuo pleno dominio ſunt: quæ autem ſunt ejuſmodi. vide ſuperiùs *d. c.* 2. *§.* 1.

22 Quid de famulo, qui ludat pecuniis, quas depoſitas apud ſe habet Domini ſui? Idem quære de depoſitario non famulo.

Reſpondeo, vel de peccato interrogas, vel de obligatione reſtitutionis.

23 Si de Primò: peccat, quando Dominus eſſet graviter invitus quia injuria eſt, te re mea velle uti, me repugnante. Quoniam verò, quando nullum damnum evenit Domino (ut ſi famulus promptus eſt in reddendo depoſito, ubi primùm Dominus illud popoſcerit) non eſt gravis rationabiliter injuria, ideò tunc erit à peccato ſaltem mortali depoſitarius excuſandus. Idem certè ſolet concedi famulo, ſi is pari promptitudine reddendi, ſine ullo Domini damno, negotietur pecuniam ejuſdem apud ſe depoſitam applicando ſibi lucrum: Ita Sotus, aliique apud Rebellium, 1. *p. q.* 4. *n.* 22.

24 Si de reſtitutione loquaris, erit diſtinguendum cum Rebellio, *l. c.* ſi enim nomine ſuo famulus illam pecuniam ludo committat, debebit quidem eam reddere, non verò, quod ex ludo lucratur.

Ratio eſt, quia, ſicuti damno ſuo ludit, ſic lucro ſuo acquirit. At ſi nomine Domini, utrumque debebit; ſortem, quia eſt Domini, lucrum quia Domini nomine acquiſitum eſt.

25 Religioſus vel ludit cum conſenſu Superioris ſivè tacito, ſivè expreſſo, vel ſine conſenſu. Si ſine conſenſu: Dico primò, certum eſſe ipſum cõtrahere obligationem reſtitutionis tum illius quod ipſe lucratur, quòd certè debet reſtitui colluſori, tum illius quod idem Religioſus perdit, quòd à victore debet Monaſterio reſtitui, & in victoris defectu ab ipſomet Religioſo de proprio peculio, ſi illo fruitur, vel alio ſimili modo, ut de Religioſo furtum committente dicetur univerſim inferiùs, *tr.* 4. *c.* 1. *§.* 1. Ratio hujus dicti eſt, quia contractus eſt nullus, ut ex dictis patet.

Si cùm conſenſu Superioris ludit Religioſus, Dico ſecundò non eſſe obligationem reſtitutionis, quia contractus eſt validus, poteſtque eſſe utilis Monaſterio.

26 Inquires, poteſtne Religioſus conſumere ludo, quod habet tacitè, vel expreſsè à Prælato in ſuam honeſtam recreationem? Id, quod etiam poteſt quæri de Religioſo, qui ad ſcientias, Verbi Gratia, diſcendas, vel ad alia negotia ſuſtentatur extra Monaſterium: debet enim & is habere aliquid proportionatum in ſuam honeſtam recreationem.

Reſpondeo: Rebellius *loco cit. q.* 4. *n.* 6. docet tunc nullam eſſe obligationem reſtituendi, quia Prælati, etiam ſi prohibent ludum ſuo Religioſo, ſolùm ſunt inviti in modo, non in ſubſtantia alienationis, jam enim concedunt eam ſummam alienari poſſe in recreationibus, quam ſummam eſſe quatuor, vel quinque aureos ex centum annuis docet idem Rebellius contra Rodriq. *to.* 2. *quæſt. Regul.* 38. *art.* 3. ait ſemper adeſſe obligationem reſtitutionis, quia nunquam præſumitur Prælatorum licentia ad expendendum in ludo. Sed eſt diſtinguendum: Si ludus ſit prohibitus, & indecens ſtatui Religioſo, puto cum Rodriquez nunquam præſumi licentiam, ne ad ſubſtantiam quidem: quare tunc adeſſet, præter peccatum, onus reſtitutionis. Si ſit licitus, & honeſtus, cùm præſumitur licentia ſaltem quoad ſubſtantiam alienationis, utrumque onus peccati, & reſtitutionis evitabitur.

27 Quod dico de Religioſo, dictum intellige de filio ſæculari ludente cùm pecuniis paternis. Solùm addo, in Patre ſæculari præſertim nobili, ac divite faciliùs, & fortaſſe ſemper præſumi Patrem non eſſe invitum, quoad ſubſtantiam, licèt ſit quoad modum, ſi filius amittat: etiam in ludo prohibito illam quantitatem conceſſam tacitè in recreationem; quia minùs ſæculares Patres ad hanc prohibitionem attendere ſolent, quàm Prælati Religioſi.

Digitized by Google

Fures ludentes.

28 Fur, & uſurarius, ſimileſque, vel ludo exponunt eamdem rem numero, quàm furati ſunt, vel ejus pretium. Si primum, colluſor, qui etiam bona fide lucratur, debet, ubi furtum cognovit, rem Domino, nō ipſi furi, vel uſurario (quidquid alii innominati apud Rebellium, *2. p. q. 4. n.* 15. dicant) reſtituere, quia dominium rei ablatæ ſemper remanet apud Dominum: Factâ autem hac reſtitutione fur tenebitur æſtimationem rei ipſi colluſori reſtituere: nam contractus ludi fuit juſtus, & validus, unde juſtè ex Molina, *d.* 518. colluſor æſtimationem acquiſivit. An ut recuperet quòd juſtè jam vicit, poſſit colluſor rem reddere furi, colligi poteſt ex dicendis *tr.* 3. *c.* 3. § 2 *&* 3.

29 Quòd ſi colluſor ſciebat rem fuiſſe furtivam, & nihilominus luſit, Molina, *d.* 387. *n.* 6. negat, furem debere reſtituere colluſori illam rei æſtimationem, quia contractus ludi fuit nullus, utpotè de re ſcienter aliena.

30 Si ſecundùm, ideſt ſi à fure committatur ludo pretium rei ablatę, tunc ſi non habet fur alia bona, colluſor, qui, etiam bona fide lucratur, tenetur, re cognita, reſtituere dictū pretium, quia contractus ludi fuit nullus, cùm illud rei pretium omninò ſolvi debuerit Domino, & conſequenter ludo exponi à fure non potuerit. At ſi fur alia bona habet, non tenetur colluſor, quæ vicit, reſtituere. Ita Bonac. *d.* 1. *de reſt. in partic. q.* 2. *p.* 2. *n.* 18. quia fur poteſt per alia hæc bona furto ſatisfacere, atque adeò exponendo illud pretium, validum fecit ludi contractum. Hic etiam fit, ut in hoc poſteriore caſu ſi fur ipſe vincat, non teneatur reſtituere colluſori, quod lucratur, teneatur in priore, quia in poſteriore contractus fuit validus: at fuit in priore nullus. Faciunt huc, quæ dicam, *tr.* 3. *c.* 3 § 4. *n.* 26.

Quòd ſi colluſor ſciebat pretium illud eſſe furtivum, nec furem habere aliena bona, recurret doctrina modo data à Molina, *n.* 29.

Cooperatores ludi, ubi de loco, quem appellamus
Barattaria.

31 Qui domum, menſam, taxillos, chartas, ſimiliaque ſubminiſtrant ad ludum, peccant mortaliter, ſi ludus ſit mortalis, quia illi cooperantur; ut taceam interim hanc ſubminiſtrationem multis in locis eſſe lege prohibitam. Tenentur etiam ad reſtitutionem rerum ibi perditarum, ſi perdantur fraudibus, aut ab iis, qui alienare non poſſunt. Lege Navar. *in Manuale, cap.* 20. *n.* 15. Rebell. *loc. cit. q.* 3. *ſect. ult. n.* 5. Molin. *diſp.* 521. *n.* 5. *&* *diſp.* 233. *n.* 3. Tenentur autem ſecundo loco, id eſt in defectum colludentium, ut ex infrà dicendis colligetur. Cùm autem hæc ſubminiſtratio ſit ex ſe actio indifferens, poſſe ex rationabili cauſa excuſari à cooperatione peccati: ita de Lugo, *t.* 3. *de Juſt. diſp.* 19. *ſect.* 1. § 4. *n.* 76. ſed quia eſt in materia juſtitiæ, cauſa debet eſſe major ut diximus, *ſup. l.* 5. *c.* 1. § 4. *à n.* 15. quàm in his cæteris; utique, omnibus expenſis, proportionata actioni.

32 Appendix prædictorum eſt illa Quæſtio. *An Princeps licitè poſſit concedere, vel permittere licentiam liberam exponendi domum (Barattaria) ad ejuſmodi ludos?* Et abſolutè negativè reſpondemus cum Sanchez, Trullench, aliiſque apud Dianam, *p.* 7. *tract.* 9. *reſ.* 39. quia æquè cooperaretur ad ea damna, quæ non ſunt à Principe permittenda.

Dices permitti ſolent Meretrices, ergo & hujuſmodi luſoriæ domus. Reſpondeo, adeſſe manifeſta diſparitates. Nam primò, majora mala timentur in Republica ex peccatis contra juſtitiam, quàm contra caſtitatem. Secundò, Princeps non debet eſſe tam ſollicitus de peccatis ex ſe occultis. Tertiò, faciliùs abſtinetur à prædictis injuſtis ludis non data commoditate, quam ab impudicitiis, quæ, ne pejores committantur, ſi Meretricium prohibeatur, meritò timetur.

33 Excipit Diana, *part.* 2 *tom.* 15. *reſol.* 65. ludum (*Bonavoglia*) & ludum (*Capo di Guardia.*) Hos enim poſſe Principem permittere concedit propter rationabiles cauſas. Nam prior mundat Rempublicam hominibus perditæ vitæ: poſterior tollit militum otium. Sed in hoc poſteriore adverte, illuc ſolos milites; non verò alios debere confluere: ſecus jam non eſſet ad levandum dumtaxat militum otium, & rediret doctrina data, *n.* 32.

34 Superioribus hiſce diebus excitatum fuit, *An viro nobili liceret in domum ſuam, non quidem populares quoſcumque, ſed ſimiles ſui nobiles ad ludendum admittere, iiſdemque aleas, & ſimilia ſubminiſtrare.* Diſtinctum à me fuit. Si omnibus expenſis ludus eſt licitus, nec timentur illa inconvenientia blaſphemiarum, nec pecuniæ paternæ, vel uxoriæ, vel alienæ conſumptio, &c. ſed mera otii ſublevatio, licere; ſicuti licitus eſt ipſe ludus. Si contra, nullo modo, quia jam redirent dicta numeris præcedentibus.

35 Inquires Hi miniſtrantes menſam, chartas, immò & aquam, vinumve, frigida, & ſimilia ludentibus, poſſunt ne ſine onere reſtitutionis retinere exceſſum pretii, quem communiter pro dictis rebus accipiunt ab iiſdē? Reſpondeo, probabile eſt poſſe, præſcindendo ab alio inconvenienti. Ita Diana *p.* 5. *tr.* 14. *reſ.* 39. Ratio eſt, quia quando quis ſcit valorem rei & tamen neceſſitate nō compulſus, nec vi, metu, dolo actus, illam majori pretio emit, judicatur exceſsū velle liberaliter donare: ita Navarrus, Medina, Reginald. Molina *ib.* citati. Multò magis ſi res agatur inter conſanguineos, & amicos. Ita autem regulariter eſt in caſu noſtro. Idem confirma ex Sà *Verb. Venditio, num.* 1. *Qui pro re empta* (inquit) *plus juſto dat ſine vi, fraude, aut errore, præſumitur donare.*

§. II. *Venator, Piſcator.*

1 Accipe de his breves in legis morem Aphoriſmos. Animalia, quæ Domino carent, qualia communiter ſunt, quæ conſuetudinem non retinent redeundi ad Dominum, ſive in ſuo, ſive in alieno fundo, vel mari capias, tametſi ibi prohibita ſit Venatio, vel Piſcatio, tua ſunto, nec reſtitutioni ſubduntur. Ita Leſſius, *l.* 2. *cap.* 5. *diſt.* 39. Azorius, *p.* 3. *lib.* 1. *cap.* 13 *qu.* 2. Rebell. *p.* 1. *l.* 1. *qu.* 14. Molina, *diſt.* 41. *&* 51. Layman, *lib.* 3 *tr.* 1. *cap.* 5. *n.* 12. Eſto ſi juſta ſit lex prohibens (quæ etiam juſta præſcindendo à gravi aliarum rerum damno non obligat ad mortale, ex Leſſio *loc. cit. n.* 40. Caſtropalaum, *t.* 1 *tr.* 3. *diſt.* 1 *pag.* 15. *n.* 6. Dicaſtillum, *loco mox cit. n.* 303.) eſto, inquam, teneatis ad pęnam, ſi qua eſt: ſed poſt ſententiam Judicis, & ante illam ad dicta damna vineis, ſegetibus, arboribus fortaſſis illata. Ita Layman, *loc. cit. num.* 14.

2 Piſces, Cervi, Cuniculi, uno verbo feræ venabiles in locis circumſcriptis, nimirum clauſtris, vivariis, piſcinis incluſi, ne communes credantur. Qui temerè ſine Domini conſenſu iis moleſtiam ferat, furti condignam mulctam, etiam in foro conſcientiæ ſubſtinet. Ita Layman, *loc. cit. n* 12. *&* 18. *verſ. ſi autem*. Quòd tamen nonnemo cum Dicaſtillo, *loco mox cit. nu* 312. & Joſeph. Jaouar. apud Dian. *p.* 9. *tr.* 8. *reſ.* 49. docet id ſolùm intelligi de locis circumſeptis, ita parvis, ut Dominus pro libitu feras ibi incluſas capere queat, non verò de locis ita vaſtis, etſi concluſis, ut in iis feræ difficillimè capiantur, eſto probabile.

3 Inter damna, quando juſta eſt prohibitio, numeratur detrimentum, quòd qui prohibet, fortè patitur, ſi te animantia captante, ipſe nulla, vel pauciora captaret, non verò ſi eodem illorum numero cùm eadem facilitate frueretur.

4 Si ſobolem ferarum notabiliter extinxiſti, vel ſi aquas veneno infeciſti, unde mortua ſit magna piſcium vis cùm gravi Reipublicæ, vel Domini damno, obnoxius eſto reſtitutioni tum ipſi lucri ablati, tum juſtæ oblectationis ereptæ, quam tamen oblectationis jacturam vix compenſari ab ingenuo viro velle meritò præſumito.

5 Si Princeps venationem, piſcationemve prohibeat ex ſequentibus caſibus. Primò, ne illæ fiant certo quodam tempore, ut quando feræ ſunt gravidæ, vel quando, nivali tempore, nimis multæ cùm publico detrimento capi poſſunt. Secundò, ne fiant quibuſdam inſtrumentis, aut retibus, quibus, minutiſſimi quique piſces cum damno ſobolis multiplicandæ, concluduntur. Tertiò, ne Piſcatores, Venatoreſve dum ſimul conveniunt, rixarum, ac jurgiorum grave periculum pariant. Quartò denique, ne Cives propria, & utiliora Reipublicæ munera negligant, nimirum Agriculturam, Militiam, ſimileſque neceſſarias artes, legitimam eſſe prohibitionem exiſtimato. Ita item Doctores, *loc. cit.*

6 Uſum jam receptum, ut quilibet poſſit venari in alieno agro dum non ſit ſeptus, vel vitibus conſitus, vel ſeminibus gravidus, tanquam legitimum approbato. Ita Azor. *l. c.*

7 Si quando ab altero vulneratur, ab altero verò capitur fera, ſi vulnus ſufficiens ſit, ut fera capiatur, inſequente inſuper vulnerante, ejus eſto fera, ſecus capientis. Ita Leſſius *dub.* 10. *&* 11. explicans aliqua jura.

8 Si eamdem Canes alterius inſectentur, alterius verò capiant, ſimili proportione certæ, vel incertæ alterutrius Canum victoriæ, prædæ beneficium adſcribito.

9 Quando fera incidit in laqueum, vel rectè à me paratum probabile fiat eam ſe extricaturam à laqueo, eſto alterius capientis: ſi verò certum moraliter ſit ad meas manus perventuram, à me illam nullus auferat: quòd enim per inſtrumentum apprehendo, per me apprehenſum fuiſſe cenſeto. Ita Molina, *diſt.* 41. Leſſius *loc. cit. num.* 48. *&* 50. ubi ſolvuntur aliqua jura, Dicaſtillus, *loco mox cit. dub.* 12.

10 Præciſis legibus municipalibus columbæ domeſticæ cùm ad Dominum redire ſoleant. Domini ita ſunto, ut ab aliis aucupio capi nequaquam poſſint, niſi fortè nullus cibus à Dominis iis porrigatur, unde ab habentibus ſata, damnum inde emergens, ſine juſtitia earum aucupio compenſetur.

Verùm quia ejuſmodi damnum rarum, & valdè exiguum eſſe ex columbia conſuevit (nam propterea licita columbaria reputantur. Ita Molina, Valentia, Rebellius, aliique, quos ſequitur, citatq; Dicaſt. *lib* 2. *de Juſt. tr.* 2. *diſt.* 9. *dub.* 11. *nu.* 319.) idcircò via unquam propter ejuſmodi damnum ſimplices columbæ alienis aucupiis ſubiiciuntur. Non ita in apris, & canibus alienas cùm uvarum notabili detrimento depaſcentibus.

11 Eaſdem tamen columbas ad tuum columbarium attrahere niſi bonis artibus, & ſine fraude, ex Leſſio, *loco cit. num.* 28 non licet. Melius autem alere, commodioremque locum tuis aptare, fraudemne vocato.

12 Quamvis Clericis, & Monachis, ne muneri ſuo deſint, & ob indecentiam, interdicta ſit frequens venatio clamoſa, hoc eſt equorum, canum, accipitrumq; ſtrepitu fervens, tamen præciſis extrinſecis

forte

fortè aliis incommodis,cùm ex ſe gravis deordinatio nequaquam ſit, ſub mortali ne facilè ejuſmodi Clericos,& Monachos illi venationi deditos reprehendito: ita Laym. *l. c. n.*4. aſſerens Cajetanum,Molinam,Abbatem,Rebellium,Sà. Quietam verò,quæque rarò ob honeſtam animi relaxationem ab iiſdem aſſumitur, nulla lege ipſis interdictam eſſe, ne ignorato. Ita Molina,*diſp.*44. Leſſ.*n.*40. Dicaſt. Gaſp. Hurtadus, Diana eoſdem citans,*p.*9. *tr.*8. *reſ.*40.

§. III. *Lignantes, paſcenteſque.*

1 DE hisquoque breves proferantur,inſtar Legum, Canones. Si Paſcua, Silvæque ad Communitatem pertinent, omnes qui ex eadem ſunt,iiſdē utuntur,& fruuntur. Ita Mol. *diſp.*58 *&* 59. Sotus,*lib.*4.*d.*4. *de Juſt.q.*6.*art.*4. Leſſ.*l.c.diſp.*14. Rebell. *p.*1. *lib.*1. *q.* 15. Si tamen Magiſtratus ob bonum publicum prohibeat,ſubditi non parentes ad pęnam à Judice condemnati, non tamen io conſcientia peccare, nec ad reſtitutionem obligari ante ſententiam creduntur: ita Caſtrop.*l.c.n.*6. Dicaſt. *lib.*2. *de Juſt.tr.*2. *diſp.*9. *dub.*13.*n.*341. præterquam, ſi debita lignorum portione notabiliter pro concivibus diminuta,grave iiſdem intulerint detrimentum.

2 Io dubio an Silvæ,atque Paſcua ad Cives pertineant,an ad Principē,non ad hūc,ſed ad illos ea ſpectare certū eſto. Ita Laym. *l.c.n.*18.

3 Alii, qui ex ea communitate non ſunt, ſi ligna cædant, ſi paſcua depaſcant,furti criminis Rei ſunto,niſi à mortali,& reſtitutione excuſentur,ex Mol.*l.c.* Laym. *l. c.* vel ex,probabili opinione contraria, vel ex communi conſuetudine,tacitoque conſenſu, qno Cives ex vicinis oppidis;viciſſim ad quotidianos uſus hæc faciant ſub illud ſolum periculum, ut deprehenſi mulctam ſolvant. Damnum tamen extraordioarium,ac magnum inferentes ab hac conſuetudioe, vel à probabili illa opinione nequaquam excuſantur.

4 Si nemora,vel paſcua ſub privato alicujus ſint Dominio, illis, præter Dominium,utitur nemo;uſum tameo eorum notabilem,non juxta proportionem eorumdem io civitate aſportatorum,ſed ſecundùm pretium in eodem ubi fixa ſont,loco, & nondum ſunt ſecta, ac fortè ſunt arida,(quæ certè ſingula valdè diminuunt æſtimationem) prodenter dimetitur. Ita Mol. *diſt.*58. *verſ.*5. *concluſ.*

TRACTATUS III.

De reſtitutione.

CAPUT PRIMUM.

Quid ſit Reſtitutio, & quo præcepto jubeatur?

1 REſtituere ex S.Tho.2.2.*q.*62.*art.*1. *eſt iteratò aliquem ſtatuere in Dominium,vel poſſeſſionem rei ſuæ*. Clarius; eſt *Redditio rei acceptæ, vel damni illati compenſatio*.

2 Vertitur autem celebris Quæſtio, An ea imperetur præcepto oegativo,cujus natura eſt,ut obliget ſemper, & ad ſemper: an verò affirmativo, cujus eſt determinato tempore obligare.

3 Præmitto breviter Primò præceptum affirmativum,ſeu, quòd idem eſt poſitivum eſſe de actu poſitivo,V.G. Aſſiſte Sacro die Feſtivo. Negtivum eſſe de negatione, ſeu omiſſione actus, V.G. Ne blaſphemes, Ne occidas.

4 Præmitto ſecundò io eo, qui ex Juſtitia aliquid debet, poſſe conſiderari obligationem, quam habet oon retinendi rem alienam, quæ eſt omiſſio actus, & poſſe conſiderari obligationem,quam habet eamdem reddendi, qui eſt actus poſitivus; utramque actum Juſtitia præcipit: Ne retineas alienum: & redde Domioo, quòd ipſius eſt. Hæc eſſe duo ſatis diſtincta;patet;nam tu debes V.G. reddere famam te retractando, ſi alium infamaſti;& tamen propriè nihil alius apud te retinet. His poſitis.

5 Dico pręceptum Reſtitutionis principaliter,& per ſe,atq;adeò abſolutè eſſe de actu poſitivo,adeoque eſſe præceptum affirmativum; eſto mious principaliter,& ratione alterios præcipiatur aliud negativū:Sic S.Th.*loc.cit.ar.*8.*ad primum*,Navar. Mol. Rebell. apud Laym. *lib.*3.*tr.*2.*c.*2.*n.*2. contra Petrum Navarrum, alioſq; eſt etiam contra Dicaſt. *lib.*2.*de Juſt.tr.*2.*diſt.*1.*dub.*5. Ita poſt accuratam cōſiderationem dicendum puto,nam alii modi loquendi, rem benè mihi perpēdenti,& fortaſſe aliis nunquam ſatisfecerunt. Ratio noſtra eſt, quia pręceptum reſtitutionis principaliter,& per ſe eò tendit,ut fiat à te ęqualitas Arithmetica cum Domino rei ablatę,quę ęqualitas eſt per omnes,ut probat idem Dicaſt. *loc.cit.dub* 3. contra Suarium,objectum adæquatum Juſtitiæ commutativæ,quęque oon fit niſi per ipſam poſitivam redditionem;& quando idem præceptum reſtitutionis imperat,ne retineatur res Domini,ideò imperat,quia vult,ut à te rē nō retinēte eadem res reddatur Domino;Nulla enim ęqualitas reſultaret,ſi rem tu non retineres,& tamē res Domino oon redderetur. Dixi (à te) nam ſi V.G. Equos ablatus ad Dominum: tu per non retentionem Equi, non obſervas pręceptum reſtitutionis, ſed ſolùm ceſſat tibi ex defectu materiæ reſtitueodi obligatio.

6 Ex dictis approbare nequeo quod docet de Lugo *tom.*1. *de Juſt. diſt.*8.*ſect.*2.*nu.*18. dicens idem eſſe reſtituere, atque non retinere, Nam præter modò dicta de reddente famam, & alia, quæ dici poſſent, illud etiam oſtendit hæc duo eſſe diverſa ſaltem formaliter (quod ad noſtrum intentum ſatis eſt) quia ſi ego iotelligor quocumque tandem modò rem Domini non retinere, ſi tamen poſitivè non intelligor reddere, nunquam iotelligar æqualitatem Juſtitiæ commutativæ ponere,atque adeò non intelligar pręceptum reſtitutionis ſervare, ergo, &c.

7 Adde,ſi per de Lugo, *loco cit.* idem eſt non retinere,atque reſtituere:cur ipſe ita argumentatur *ibidem*? Idem eſt dicere reſtitue,atq; dicere non retineas; ergo reſtitutionis præceptum eſt negativum; Cur,inquam,ſic argumentatur, nam profectò ſi idem eſt, ſic etiam ego poſſem argumentari,idem eſt dicere non retineas, atque dicere, reſtitue,ergo reſtitutionis præceptum eſt affirmativum Vera igitur ratio ducenda eſt ex fine,& intentione principali,& per ſe,ut dictum eſt,&c. Et certè idem videre eſt in cœteris præceptis. Obligor, V.G. abducere equum à via,quæ eſt actio poſitiva, ne puer ibi iacens conculcetur,& ne occidatur. Obligor ad non manendum domi,quæ eſt actio negativa,ot audiam Sacrom die feſto, & tamen nec illud præceptum,de oon occidendo eſt affirmativum,neqoe hoc de audiendo eſt negatiuum,quia nec ibi finis per ſe eſt affirmativus, neque hìc eſt negativus.

8 Dices,Retinere alienom ſemper eſt peccatum,eſt enim, ut ſuprà vidimus, continua quædam ablatio rei alienæ: at manere domi, v. g. non eſt ſemper peccatum, ſed ſolùm quando impedit auditionem Sacri, ergo non currit paritas. Reſpondeo, nego non currere paritatem, utrumque enim, non ob aliam rationem obligat, niſi qnia impedit actionem principaliter intentam; Retinere autem ſemper erit peccatum, quia retinere ſemper impedit redditionem; quid enim magis impedit redditionem, ſeu id quò fiat æqualitas poſitiva, quàm retentio apud ſe rei, qua fieri debet æqualitas? id quòd non eſt invenire in illa mora facta domi, quæ non ſemper impedit auditionem Sacri, niſi in tali tempore determinato, nempè die feſtivo.

9 Quare ipſum retinere, non ideò ſemper eſt peccatum, quia præceptum reſtitutionis ſit abſolutè negativum; ſed quia regulariter, ut dictum eſt, ſemper impedit hujus præcepti poſitivi de re reddenda obſervationem: nam propterea ſi non impediret, non eſſet peccatum, ut ſi retineres per aliquod tempus, quo invenire non poſſes Dominum, &c. Et rurſus præceptum reſtituendi ſemper obligat, non quia ſit præceptum negativum (cujus proprium eſt ad ſemper obligare,cùm præceptum affirmativum obliget ſolùm pro aliquo determioato tempore) ſed quia, qui non reſtituit, virtualiter continuat ipſam ablationem rei alienæ, ſiquidem non reſtituendo, continuatè, & veluti de novo aufert. Præceptum autem de non auferendo, ideſt de furto non facieodo negativum eſſe & ad ſemper obligare, nemo eſt, qui ambigat.

CAPUT II.

De prima radice, ſeu cauſa Reſtitutionis, quæ eſt injuſta acceptio, ſeu detentio.

§. I. *Præmittitur Regula generalis.*

1 QUamvis ad duas reducant varias reſtitutionis radices rectè Theologi, nos tamen ad plures reduximus claritatis gratia, *ſup.inſe.hujus l.*8. *n.*2. Incipimus ergo à prima, quæ eſt injuſta acceptio.

2 Regula generalis colligitur ex Doctrina,ac Doctoribus *mox* citandis. Qui per actionem externè injuſtam, ac per culpam Theologicam gravem proximi rem accepit, ſtatim illam totam, ſeu totum ejus valorem reſtituere Domino obligatur, etiamſi ea res non extet, ſed quomodocumque perierit. Hoc ultimum (etiamſi non extet) maximè eſt advertendum io hac radice:nam in alia, quæ eſt ea re accepta, ſi res oon extet, ſed bona fide conſumpta ioveniatur, non eſt aliquid reſtituendum, oiſi illud, io quò factus ſit quis locupletior, ut ìnoa ſuo loco explicabitur. Ratio autem cur ex præſenti radice reſtitutio ſit ſemper exhibenda, eſt, quia injuſtitia, qua quis alienum accepit, & ex qua oritur obligatio faciendi æqualitatem,ſemper remanet,donec re ipſa fiat reſtitutio; ergo donec ipſa fiat, ſemper remanet facienda.

3 Porrò in hac regula tot ſunt,ut ita dicam,myſteria,quot verba; Primò dicitur, Per acceptionem injuſtam. Secundò, Externè injuſtam: Tertiò, Per culpam Theologicam: Quartò, Gravem: Quintò debere reſtitui, ſtatim: Sextò, Totam rem, ſeu valorem: Septimò, Etiamſi perierit. Sigillatim hæc ſi percurremus, nihil erit prætereà, quod pro explicatione hujus radicis deſiderandom ſit.

§. II. *Per actionem injuſtam.*

1 CErtum eſt apud omnes, onus reſtitutionis oriri ſolùm ex culpa contra Juſtitiam, ita Regin. *loc. cit. n.* 95. Valent. 2. *diſt.* 3. *q.* 6. *p.* 3. Aaor. 3. *p. l.* 4. *c.* 9. *per tot.* de Lugn, *tom.* 1. *de juſt. diſt.* 1. *ſect.* 3. *n.* 52. Bonac. *diſt.* 5. *de reſt. q.* 2. *p.* 3. §. *un. n.* 2. aliique *paſſim*. Ratio eſt, quia ſola illa inducit inæqualitatem in rebus temporalibus, ergo ſola illa ad æqualitatem petendam obligare debet. Quare, quando quis vovit. V. G. Calicem dare Eccleſiæ, illum dando, ſatisfacere quidem voto dicetur, ſed non propriè reſtituere, quia tunc non operatur homo ad ponendam æqualitatem, quam ipſe per iniquam acceptionem abſtulit. An, non ſolùm Juſtitia commutativa, verùm etiam diſtributiva jubeat reſtitutionem, *infr. c.* 4. §. 3. *n.* 8. eaplicabitur.

2 Ex hoc principio oritur: Primò, ut qui eleemoſynam non offert eatremè, vel graviter indigenti. Secundò, qui prædictum Calicem, vel aliud quid vovit, & tamen non dat: Tertiò, qui ſegetem, V. G. ab alio incenſam non eatinguit, cùm poſſit; In caſu tamen, quo non debeat, quia ejus Cuſtos non eſt, nec ſuæ curæ ſeges commendata: Quartò, qui Judea per allegata, & approbata reum juſtè condemnat, ſed verbis, aliiſque modis contra Charitatem exhibitis; ad nullam reſtitutionem obligentur; quia non peccant contra Juſtitiam, ſed ſolùm contra alias virtutes. Idem dic, ſi Reus, etiam legitimè interrogatus, negat veritatem, unde damnum ſequatur, vel Fiſco, cui cederent Bona Rei, vel alteri, &c. Ita Sanch. *l. n. in Decal. c.* 22. *nu.* 22. Bonac. *diſt.* 1. *de eſtit. pars.* 1. *num.* 4. citant Vaſquea, Azorium, Clavem Regiam, contra Sotum, & Molinam, neque enim ea Juſtitia commutativa Reus obligatur dicere veritatem, vel eurare utilitatem illorum, &c. Alia multa ſimilia dicentur inſcriùs. Et his deciditur illa celebris Quæſtio; An acceptio pecuniæ, vel ſimilis rei ex turpi cauſa, ſemper pariat in accipiente obligationem reſtitutionis, Verùm hanc quæſtionem, *l.* 7. *c.* 5. ex hoc eodem principio ſatis ſuperque reſolvimus.

§. III. *Per actionem externè injuſtam.*

1 ONus reſtitutionis oritur ſolùm ex actione externè injuſta: ita Sanch. *in conſ. l.* 1. *cap.* 4. *dub.* 5. *n.* 9. Leſſ. *l.* 2. *cap* 9. *dub.* 16. vide etiam de Lugo *t.* 1. *de Juſt. d.* 10. *ſect.* 7. *nu.* 158. id ſupponentem & *diſp.* 8. *ſect* 6. *nu.* 79. Valent. Navarr. Sylveſt. citat. à Bart. à S. Fauſt. *in ſpeculo Confeſſ. diſp.* 4. *quæſt.* 10. Ratio eſt. quia ut obligetur quis ad reſtitutionem, debet feciſſe inæqualitatem in altero, at hæc non fit per meram internam actionem, ſed per actionem externam materialem & realem. Actus enim merè ſiſtens in mente nihil operatur exteriùs.

2 Hinc, quando quis animo, & deſiderio interno, ut alius depauperetur, ſumit ſine ulla culpa eaterna veras informationes contra illum de ejus homicidio. Quando quis internè gaudet ſui inimici ſegetes incenſas ab alio fuiſſe. Quando Judex profert ſententiam juſtam contra Reum ſuum inimicum, gaudens ſic eum in egeſtatem deiici, non obligantur ad reſtitutionem, quia ex ſola interna culpa illud onus nequaquam naſci poteſt. Immò ſi idem Judea proferret injuſtam ſententiam contra aliquem, quam ſententiam poſteà deprehendat eſſe juſtam, ad nihil reſtituendum tenetur, quia illa injuſta ſententia non fuit materialiter, & realiter injuſta, ſed ſolùm formaliter, & ea conſcientia interna. Pari modo, ſi ego furor à te veſtem, quam puto tuam, ſed deinde adverto eſſe meam, quamvis auferendo peccaverim ex affectu peccati injuſtitiæ propter conſcientiam internam; tamen propter prædictam rationem non obligor ad illam reſtituendam: Et, ſi occidi feram putans eſſe meum inimicum, quem occidere intendebam, non teneor ad reſtitutionem ex homicidio, quia actio mea eaterna fuit circa feram, & nullo modo circa hominem, quem externè non occidi. Vide de hoc ſup. *lib.* 9. *c.* 4. § 3. *à nu.* 23.

§. IV. *Per culpam Theologicam.*

1 CUlpa Theologica dicitur ea, quæ eſt coram Deo, & in conſcientia, quam ſcilicèt Theologi ſpectare potiſſimùm ſolent: nam culpa, quam ſpectant Juriſtæ, vocaturque Juridica, eſt ea, quam jura pro foro externo conſiderant, & juxta quam ſententias ferunt.

2 Theologica eſt duplea: alia mortalis, venialis alia. Juridica triplex, lata, levis, leviſſima: lege Aaor. 3. *p. l.* 4 *c.* 6 & *paſſim*, lata eſt omiſſio diligentiæ, quam ſolent in ſimili adhibere prudentes, diligenteſque. Levis, quam ſolent diligentiores. Leviſſima, quam diligentiſſimi. Si quis v. g. exiens domo relinquat oſtium apertum, vel non clauſum, unde fures domum eapilent, dicitur commiſiſſe culpam latam; Commiſiſſe levem, ſi clauſit, ſed ita ut non difficulter poſſet aperiri; Commiſiſſe leviſſimam, ſi claudere quidem putavit, ſed non tentavit, an benè fuerit clauſa, nec ejus euſtodiam commendavit vicinis. Porrò lata culpa ſubdividitur in latiorem, & latiſſimam. latiſſima, quæ etiam dicitur dolus apertus, eſt, cum quis omittit, vel aliquid agit, animo, ut damnum, quod prævidet, alicui ſequatur; Quod ſi prævidet, ſed non intendit, dicitur dolus præſumptus: latior culpa, quæ confundi ſæpè cum lata ſolet, eſt, cùm non ponitur debita moralis diligentia, & damnum, quod ſequitur, ſine advertentia, & prævisione ſequitur. His præmiſſis.

3 Aſſero, injuſtam acceptionem, ut pariat in foro conſcientiæ onus reſtitutionis, debere eſſe Theologicè culpabilem, nec ſufficere juridicè. Ita Mol *to.* 3. *d.* 698. *n.* 6. Leſſ. *l.* 2. *c.* 7. *du.* 6. *n.* 27. Vaſq. *de reſt. c.* 2. § 2. *dub.* 2. *à n.* 15. vide etiam *d.* 5. & 6. Dicaſt. *lib.* 2. *de Juſt. Tr.* 2. *d.* 3. *dub.* 1. & 2. alioſque *paſſim*. Ratio eſt, quia tota obligatio reſtitutionis in hac radice oritur ea delicto, quod committitur in injuſta rei alienę uſurpatione: ergo ubi in conſcientia tale delictum non committitur, nec obligatio reſtitutionis orietur.

4 Hinc primò. Si quis, ut cum moderamine inculpatæ tutelę ſe defendat, aliquod damnum alteri faciat, non obligatur ad reſtitutionem. Secundò, Si Miles ratione obedientiæ pugnavit in bello à ſe prudenter putato juſto, non obligatur in conſcientia, ex Molina, *t.* 1. *d.* 117. reſtituere damna in prælio allata, niſi fortè, ut infrà explicabitur, ratione rei acceptæ extantis, vel in quo fuerit factus ditior. Tertiò, Si quis credens bona fide rem eſſe ſuam, illam accipiat, conſumatque, nec in aliquo ditior factus ſit, non tenetur ad reſtitutionem ullam. Ratio horum eſt prædicta, quia tunc in conſcientia non peccatur. Quare quando communiter Doctores docent, latam culpam inducere reſtituendi obligationem, ideò docent, quia communiter lata culpa difficulter invenitur ſine culpa Theologica, ſi tamen hæc re vera abſit, obligatio non inducetur. Lege Vaſq. *de reſt. c.* 2. § 2. 1. *d.* 2. *n.* 19.

§. V. *Per culpam Theologicam gravem.*

1 AD inducendam obligationem reſtitutionis, debet adeſſe culpa Theologica gravis, hoc eſt, culpa in conſcientia mortalis. Pro cujus eaplicatione, præmitto, injuſtam acceptionem poſſe eſſe venialem ea duplici capite. Primò, ratione parvitatis materię, ut ſi quis obolum furetur: Secundò, ratione imperfectæ animadvertentiæ, ſeu imperfectæ deliberationis, ut ſi quis ſine perfecta conſideratione, quòd res ſit aliena, illam accipiat, vel conſumat.

2 Aſſero primò, Acceptionem injuſtam venialiter, & (propter paritatem rationis) damnificationem venialem ea ſola parvitate materiæ, parere quidem onus reſtitutionis, ſed ſub veniali. Ita Sanchez, *l.* 2. *in Decal. c.* 23 *n.* 36. aliique contra Vaſq. *de reſtit. c.* 2. §. 2. *num.* 20 & 25. Ratio eſt, quia ni reſtitueres, detineres rem alienam invito Domino: ſed quia ſolùm retineres rem levem, non niſi leviter peccares.

3 Aſſero ſecundò, Ea injuſta rei quantumcumque gravis acceptione, ſeu damnificatione veniali, ratione indeliberationis, non oriri obligationem reſtituendi ſub mortali, immò ſatis probabiliter nec ſub veniali. Ita Sot *l.* 4. *de Juſt. quæſt.* 7 *art.* 2. Sà *V. Reſtitutio*, Leſſ. *l.* 2. *c.* 7. *dub.* 6. *num* 27. Sanch. Leſſ. Henriq. apud Dicaſt. *loc. cit. dub.* 2. *num.* 56. contra ipſum Dicaſt alioſque *ibid. nu.* 49. Ratio fundamentalis eſt, quia actus moralis imperfectus, qualis eſt indeliberata acceptio, non poteſt eſſe cauſa obligationis moralis perfectè, qualis eſt obligatio certa quæcumq; & præcipuè, qualis eſt mortalis obligatio reſtituendi materiam gravem: Ecquæ enim proportio eſſet, ſi per actum factum à ſemidormiente, cui aſſimilatur, qui minus deliberatè agit, obligareris ad ſubeundam pœnam gravem, ſub onere certo peccati mortalis? Confirmo, quia ea Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 1. *nu.* 18. & Suar. *t.* 2. *de Relig. lib.* 1. *de Eſſentia voti capit.* 6. & *lib.* 2. *de juramento. cap.* 7. neque promiſſio facta homini, neque votum factum Deo, nec Juramentum, nec præceptum Superioris, ſi procedat ea imperfecta deliberatione, Inducunt obligationem ullam, ne venialem quidem: ergo neque injuſta acceptio, pari modo ea imperfecta deliberatione procedens.

4 Ex hac concluſione ſequitur, Qui ſubita ira percitus per actionem malam tantùm, venialiter hominem occidit, non obligari ex Leſſio, *l.* 2. *cap.* 2. *num.* 28. ad ullam reſtitutionem, Qui per negligentiam venialem ſinit ſegetem proximi comburi, Qui famulus per ſimilem levem negligentiam, relinquit fores domus Domini apertas, unde fures domum expilent, Qui cuſtos nemorum, vineæ, vectigalis per levem culpam non rectè cuſtodit, & ſimiles, non obligari ad reſtitutionem, quia ſupponuntur ſolùm venialiter peccaſſe, undè tantum onus certæ obligationis ſub mortali nequit progigni. Adverte tamen perdiligenter, negligentiam, quę in uno genere actionis, eſt leviter cuplabilis, eſſe gravem in alio, ut ſuperiùs *l.* 1. *cap.* 3. §. 7. *V. Depoſitum*, per aliam occaſionem explicuimus. Qui alterius famam gravem tollit, per inadvertentem venialiter locutionem, ita etiam ſe habere nonnulli, apud Leſſ. *l.* 2. *c.* 11. *d.* 22 *nu.* 118. affirmant: nam ſolùm ad reſtituendam famam eum tunc ſolùm obligant ea virtute Charitatis, cùm commodè poteſt. Verùm an ex alio capite is obligetur ea Juſtitia, dicetur *l.* 9 *c.* 3. §. 3 *n.* 8.

5 Aſſero tertiò: Eum, qui poſt multa furtula tandem per ultimum attingit materiam notabilem, obligari ſub mortali ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia tunc detentio tot furtulorum ſimul unitorum eſt detentio quantitatis notabilis, atq; adeò mortalis, ut ſuprà vidimus; quare non eſt mirum, ſi ſtante aſſertione prima, & ſecunda, ſtet hæc tertia, in qua ſupponitur detentio Perfectè deliberata rei notabilis, vide, quæ diai *cum de furto*, *c.* 3. §. 1.

6 Sed ecce hic inſurgit moleſta objectio. Furetur quis modica, illaque

Digitized by Google

que conſumat, quibus conſumptis nō advertens ad preterita furtula furetur aliquid etiam modicum, quòd item conſumat, ſed poſteà advertat illa furtula cum hoc ultimo conflaſſe, quantitatē notabilem, ac ipſum notabiliter proximo nocuiſſe, certè hunc teneri ad reſtituendum ſub mortali, quia notabiliter proximo nocuit, fatemur omnes, & tamen nulla præceſſit culpa mortalis: ergo contra aſſertionem ſecundam, aliquando à peccato veniali mortalis obligatio oriri poterit.

Reſpondeo: Propter hoc argumentum concedunt nonnulli (ut concedebat P. Joſeph Acuſta amantiſſimus præceptor meus in Theologicis, *in ſuis manuſcriptis de Juſt. & jur. hîc*) ex veniali poſſe non rarò procedere obligationem reſtituendi ſub mortali. Sed minus apta conceſſio, ſi enim id ſemel concedes, principium illud ſatis commune jam deſtruitur, quòd ex actu veniali, ſeu levi, propter improportionem, oriri nequeat gravis obligatio. Nonnulli dicunt tunc oriri obligationem ex detentione mortali: ſed nihil dicunt, quia poſſumus ſupponere illum ſtatim atque advertit, velle reſtituere: ergo tunc nulla aderit culpa retentionis. Nonnulli denique cum de Lugo *to. 1. de Juſt. d. 8. ſect. 5. n. 69.* docent, tunc obligationem ſub mortali oriri ex contractu, id eſt ex conſenſu implicito, nam quando quis committit furtula, conſentit velle ſubire pœnam neceſſariò, & eſſentialiter illi connexam, id eſt pœnam reſtitutionis illius materiæ ablatę: cùm igitur nunc advertat eſſe materiam notabilem, ex illo conſenſu obligatur omnia reddere; ſicuti, qui promittit Julium unum per diverſas vices alteri, debet omnes, ſi notabilem conſtent quantitatem ſub mortali, tradere. Sed nec hęc reſponſio placet; nam, pręter cætera, omnes Authores, *ſup. hoc c. 2. §. 1. nu. 1.* docent hanc radicem injuſtę acceptionis fundare obligationem reſtitutionis formaliter, & immediatè ex ipſa culpa, nec recurrunt ad conſenſum implicitum, qui certè etiam adeſt in omni injuſta acceptione cujuſcumque gravis quantitatis, nec multò minus recurrunt ad pœnam; obligatio enim reſtitutionis in fure non eſt propriè pœna, ſed morale debitum inducendi æqualitatem, &c.

Facilior ergo ſolutio hujus difficultatis ſit hujuſmodi. Stet, etiam hunc non obligari ad reſtitutionem ſub mortali ex vi præteritarum acceptionum, quæ omnes ſupponuntur veniales. Quid inde? reſtituat ſtatim, nec unquam mortaliter peccabit; Si autem ſtatim reſtituet, non dicetur obligationem mortalem reſtituendi à ſe cōtractam extinxiſſe, nunquam enim illam hactenus contraxit, ut dictum eſt; Sed dicetur præcaviſſe, ne incideret in mortalem obligationem, ſi retinuiſſet quantitatem ex multis minutis collectam, atque adeò notabilem. Quòd ſi non reſtituet ſtatim, conſurget obligatio gravis ſub mortali, non quidem ex acceptionibus, quæ omnes fuerunt veniales, ſed ex retentione, quæ nunc juncta cum antecedentibus incipit eſſe retentio materiæ notabiliter nocivæ proximo, atque adeò mortalis, & inducens reſtitutionis obligationem ſub mortali.

An culpa levis externa, ſed internè gravis, pariat obligationem reſtitutionis?

7 Conſequitur ad prædicta celebris illa Quæſtio, An culpa levis cum intentione interna graviter nocendi, inducat onus reſtitutionis? V. G. Diligentiam adhibuiſti, ne, dum feram venaris, hominem occideres, diligentiam, inquam, ſufficientem ad vitandum peccatum mortale, non verò illam, quam diligentiores ponere ſolent; nam proptereà peccaſti venialiter, an, ſi huic levi omiſſioni addas animum occidendi hominem, ſi ibi fortè adſit, & de facto occidatur, tenearis ad reſtitutionem ex homicidio?

8 Reſpondeo, Si ille animus nocendi graviter adjungatur actioni venialiter malæ, immò etiam malæ mortaliter, quæ actio ex ſe non ſit contra Juſtitiam; certum eſt, eam non inducere onus reſtitutionis, immò neque irregularitatis. Ratio eſt, quia, ex dictis, ejuſmodi onus, ut & Irregularitas, nonniſi ad actionem injuſtam conſequitur. Hinc Judex licèt ex odio gravi damnet Reum, & qui cum moderamine inculpatæ tutelę (licet ex animo, & intentione graviter nocendi) occidat aggreſſorem, non incurrunt onus reſtitutionis, nec irregularitatem; quia ejuſmodi condemnatio, & defenſio nullo modo ſunt actiones contra Juſtitiam, ne leviter quidem. At, ſi ille animus adjungatur actioni, quæ ex ſe ſit, licèt leviter, contra Juſtitiam, ut eſt in exemplo allato *n. 7.* tunc profectò magna quæſtio eſt, an tale onus inducat.

9 Et præter caſum propoſitum afferri ſolent alia exempla: Ponis venenum in loco remotiſſimo à convictu hominum, ponis tamen eo animo, ut ſi illuc accedat Petrus tuus inimicus, illud ſumat, & occidatur, præparatio veneni eſt actio externa contra Juſtitiam, ſed quia eſt in remotiſſimo loco, ad ſummum non erit ex ſe niſi venialis culpa, immò ſæpiſſimè nulla, quia certò moraliter in illum locum nullus hominum judicatur penetraturus. Alapam levis dedecoris impingis Adoleſcentulo, eo tamen animo, ut ex concepto fortè dedecore Adoleſcens moriatur. Quatuor obolos furaris ab Avaro, ea tamen intentione, ut fortè ex mœrore amiſſæ pecuniæ is conficiatur. Quæſtio eſt, An ponens venenum, An alapam impingens, An obolos ſurripiens cum illa interna voluntate graviter proximo nocendi, peccent ita contra Juſtitiam, ut, ſi de facto ſequatur mors, ſint Rei reſtitutionis, & irregularitatis?

10 Eſſe reſtitutionis Reos cenſent nonnulli: ita de Lugo, *tom. 1. de juſt. d. 8. ſect. 6. à n. 74.* aliique ab ipſo cit. non eſſe cenſent alii; ita Leſs. *l. 2. c. 9. dub. 16. n. 113.* Sanch. *l. 1. conſ. c. 4. dub. 5. num. 9.* favetq; *l. 3. conſ. c. 1. dub. 49. nu. 6. & prædicto l. 1. c. 3. dub. 1. & 2.* ego certè aliud dicendum puto, de Irregularitate, aliud de Reſtitutione.

11 Aſſero enim Primò, Prædictos incurrere Irregularitatem, uti inſinuavi ſuprà *cum de Homicidio l. 6. c. 4. §. 1. n. 5.* Ratio eſt, quia, ut ibidem notavi, Irregularitas eſt inducta à Sacris Canonibus contra Homicidium voluntarium, ſeu volitum, à te aliquo tandem modo cauſatum, ſeu, ut ita loquar, occaſionatum. At omnes prædicti, ſi faciant ea, quæ leviter, & ex ſe inſufficienter, immò rarò, vel rariſſimè influant in Homicidium, dicuntur voluntariè concurrere ad occiſionem, licèt ut dico, per actionem ex ſe ſola ad homicidium non ſufficientem: ergo non eſt, unde irregularitatem effugiant, ſi homicidium re ipſa ſequitur, vide omnino locum citatum.

12 Aſſero ſecundò, Eoſdem non incurrere onus reſtitutionis ex homicidio, vel quocumque alio damno fortè ſecuto. Ratio eſt, quia, quoad reſtitutionem, cùm non adſit lex ulla humana peculiaris ſolùm eſt conſiderandum Jus ipſum naturale. At hoc non obligat ad reſtitutionem, niſi quando quis per ſuam actionem phyſicè, vel moraliter eſt abſoluta, & ſufficiens cauſa homicidii, ſeu damni, ut *ſup. l. 6 c. 4. §. 1. num. 3.* vidimus. Cùm ergo quando ipſa actio externa levis ex ſe eſt, ac leviter, & non ut plurimùm ex ſua conditione influit in damnum; non ſit cauſa abſolutè influens phyſica, vel moralis damni; ſed ad ſummum ſatis diminutè, & imperfectè, cui diminutæ cauſæ non eſt æquum, ut gravis obligatio adnectatur; conſequens eſt, ut etiamſi fiat animo graviter nocendi, non obliget ad reſtitutionem.

Quòd autem ejuſmodi actio non ſit abſoluta, & ſufficiens cauſa, etiam ſi adſit ille animus, probatur manifeſtè: quia ille internus animus nihil adjuvat ipſam actionem externam; ergo ſi ex ſe ex actione cauſativa ſufficienter damni non eſt, nihil, quoad hoc, adjuvabitur ab animo, & conſequenter ſemper remanebit non cauſans abſolutè ex ſe homicidium, vel damnum: ac proptereà remanebit libera ab onere reſtitutionis, ſicuti erat ante illum animum.

13 Dixi (quoad hoc) nam ab interna intentione graviter injuſta in affectu, ultrò concedo illam externam ex ſe levem actionem denominari graviter malam, & injuſtam: ſed quia onus reſtitutionis non ſequitur ad actionem injuſtam injuſtitia interna, ſed externa, nihil contra nos; Ex qua doctrina omnia argumenta, contraria à ſtudioſo Theologo facilè diſſolventur.

§. VI. *Statim.*

Reſtitutio ex delicto quomodo ſtatim obliget?

1 ASſertio Prima: Omnis Debitor ex injuſta acceptione, & univerſim ex delicto, atque adeò ex damno dato, tenetur reſtituere, quamprimum, non cum valdè notabili incommoditate, poteſt. Quanta hæc eſſe debeat, ut excuſet à reſtitutione, dicetur *inferiùs tract. 4. cap. 1. §. 9.* Quod ſi poſſit & nullam habens legitimam excuſationem, de qua infrà, non reſtituat, non ſolùm peccat mortaliter, ut certum eſt, quia eſt in continuata quadam ablatione, ſed etiam tenetur in conſcientia ſolvere omne lucrum, quod ceſſat, & damnum, quod emergit Domino ex ea mora, (quæ certè tunc eſt culpabilis) ita Molin. *to. 3. d. 724. & paſſim,* quia ſecus non fieret æqualitas cum proximo: cùm enim hic ex furis culpa non ſolùm fuerit privatus re principali, ſed etiam ſit paſſus illud intereſſe, utrumque meritò erit reſarciendum.

2 Jam verò, pro iis, quæ *mox* dicenda ſunt, præadverte, hoc intereſſe aliud eſſe ordinarium, aliud extraordinarium; Ordinarium oritus, quando res ipſa pluris V. G. valet uno tempore, quam alio, ſive quia res intrinſecè creſcat; Ut, pluris valet equus adultus, quàm pullus; ſive quia ab extrinſeco creſcat ejus valor, ut, frumentum pluris valet menſe Maii, quàm Auguſti. Si priveris ergo hoc lucro, diceris pati intereſſe, ſeu damnum ordinarium. Extraordinarium oritur, quando advenit lucrum ex extraordinaria creditoris opera, ſeu ex ejus negotiatione; centum v.g. aurei, ſi eos negotiationi exponas, pariunt alios quinquaginta: quare ſi priveris hoc lucro, diceris pati intereſſe extraordinarium, ſeu, ut communiter loquimur, intereſſe ex damno emergente, vel lucro ceſſante.

3 His poſitis, Inquires, Ut debitor ex delicto obligetur in conſcientia ad reſtituendum intereſſe, opus ne eſt, ut præcedat monitio, qua creditor dicat debitori, ſe ipſius cauſa ejuſmodi damnum pati?

Reſpondeo, quòd ad praxim rarò locum ſortietur hæc quæſtio in caſu injuſtæ acceptionis, vel damni (quamvis ſæpiſſimè locum habeat in reſtitutione ex contractu, de qua mox *n. 6.*) nam tunc regulariter creditor neſcit, quinam rem ſuam ſurripuerit: quòd ſi ſciat, nō dabitur facilè locus monitioni, immò ſi detur, prudenter exiſtimare poterit creditor, ſuam monitionem nō profuturam: unde ſemper debitor debebit totum intereſſe ſolvere ſive ordinarium, ſive extraordinarium, quia totius cauſa injuſta ipſe eſt: verùm ſi ſupponas in aliquo caſu creditori cognitum eſſe furem, poſſe facilè illum admonere, & adeſſe ſpem proficiendi, nonnulli aſſerunt adhuc debitorem obligari ad totum utrumque intereſſe; Ita Petrus Navar. *l. 3. de reſt. c. 2. n. 281.* Mald. *2. 2. tr. 5. dub. 12. d. 3. q. 2.* Dian. *p. 1. tr. de contr. reſ. 87.* Dicaſtil. *l. 2. de juſt. tr. 2. d. 2. dub. 5. num. 113.* quia, quamvis non admoneatur

Digitized by Google

Debitor, tamen totum illud intereſſe Creditor ſubit ex culpa ipſius Debitoris, qui injuſtè accepit. Nonnulla ſolùm obligant ad reſtituendam rem ipſam ablatam, ejuſque ordinarium intereſſe, non verò extraordinarium. Ita Azor. *t.3.l.5.c.4.q.3.* De Lugo *t.1.de juſt.d.18.ſect.2.n.32.* Ratio eſt, ajunt, quia ſi poteſt Creditor monere, & non monet, ipſe eſt cauſa ſui intereſſe; nam Debitor non tenetur ad omne damnum undecumque proveniens, ſed ad damnum, quod neceſſariò ſequitur ab ipſo, nec facilè poteſt impediri: at in caſu noſtro facilè potuiſſet Creditor impedire, ſi Debitorem monuiſſet. Adde ſi potuit admonere, & non admonuit, præſumitur remiſiſſe hoc lucrum, quòd eſt extraordinarium, &c. Utraque ſententia eſt probabilis.

4 In hac poſteriore unum adverte. Si enim Debitor ejus eſſet diſpoſitionis, ut etiam ſi præmonitus fuiſſet, non ſolviſſet, obligaretur ad totum intereſſe, quia tunc ipſe Creditor non eſſet verè, & re ipſa ſui intereſſe cauſa non monendo, cùm non potuiſſet impedire, ſed ipſe Debitor ſic malè diſpoſitus; quòd ſi dubius eſſet, an monitus ſolviſſet, ſolvat (ait de Lugo *ib.n.33.*) partem pro rata dubii.

5 Aſſertio ſecunda. Omnis Debitor ex delicto, licèt, quando excuſatur ob paupertatem à reſtitutione, excuſetur etiam à peccato, non reſtituendo, non tamen excuſatur ex Leſſ. *l. mox* citando, à reſtituendo, (quando poterit) dictum intereſſe, ordinarium, & extraordinarium, quòd ex hac mora, quamvis nunc inculpabili patitur Creditor; Explico, ſit qui v.g. furatus ſit centum à te, qui poſteà incidat in ſummam paupertatem, hic certè conſtante paupertate, excuſatur à ſolvendo ea centum: at refloreſcente fortuna, non ſolùm debebit centum reſtituere, ſed omne etiam intereſſe, quòd tu fortè paſſus es. Ratio eſt, quia, ex Leſſ. *l.2.c.16.n.32.* totum iſtud damnum Creditoris oritur ex delicto, & injuria præterita, quare licèt ipſa mora in ſe culpabilis nunc non ſit, fuit tamen culpabilis in radice: quare omnia damna, quæ vel immediatè, vel mediatè ex injuria præterita procedunt, obnoxia ſunt reſtitutioni, ob injuſtitiam primò poſitam. Una tamen eſt obſervanda limitatio. Quando enim, poſt furtum, quis incidit in extremam, vel gravem neceſſitatem, & rem furto ablatam, adhuc in ſpecie extantem, in dicta neceſſitate conſumpſit, (in qua neceſſitate potuiſſet illam rem licitè ſurripere, nec ſuffeciſſet, eam ſibi mutuare cum obligatione eam, ejuſque intereſſe ſuo tempore reddendi, ut explicuimus, *ſupra tract.2.c.6.§.2.nu.2.*) tunc non obligatur niſi ad reſtituendam rem, & illud ſolum intereſſe ordinarium, & extraordinarium correſpondens tempori antecedenti dictam neceſſitatem non verò intereſſe correſpondens tempori talis neceſſitatis. Ita Caſtropal. *de juſt. commutativa, d.1 p.17.§.10.* contra Layman, & Molin *ibid.* cit. Ratio eſt manifeſta, quia tempore gravis neceſſitatis, veluti de novo accipit ſine culpa, unde non poteſt obligari ad intereſſe correſpondens huic tempori, quando in accipiendo non delinquit. Quòd ſi rem ipſam principalem debet cum intereſſe præcedentis temporis reddere, non eſt ex vi hujus acceptionis hujus temporis, ſed ratione primæ, quæ fuit cum delicto, ut diximus, & ſemper manet, obligatque, donec fiat æqualitas, &c. Immò *ſup. ibid. n.3.* diximus non eſſe improbabile, rem ipſam totam ſurreptam anteà, ſed conſumptam tempore extremæ, vel gravis neceſſitatis, non eſſe neceſſariò reſtituendam.

Reſtitutio ex contractu quomodo obliget ſtatim.

6 Id locum expoſceret ſuum paulò inferiùs, ſed quia eſt præcedentibus affine, hic tractandum meritò ſuſcipio.

Regula univerſalis. Debitor ex contractu, v.g. ex Mutuo, Emptione, Venditione, Emphyteuſi, &c. ſtatim atque advenit terminus in contractu præfixus tenetur (niſi adſit legitima excuſatio, de qua *infrà tr.4.c.1.§.9.*) ſolvere, quòd alteri debet, etiam ſi à Creditore non admoneatur, nam dies ſolutionis interpellat pro ipſo Creditore; ni ſolvat, obligabitur in conſcientia ad omne alterius intereſſe, *mox* §.7. diſtinctiùs explicandum. Quòd ſi terminus nullus præfixus fuit, tempus ſolutionis erit, quando Creditor non impeditus petet: nam ſi ex aliquo impedimento non poteſt petere, terminus erit, qui prudenter judicabitur eſſe de ejuſmodi Creditoris intentione rationabili. Ita Molina *tr.3. d.724.* Ratio, quæ probat in dicto termino debere fieri ſolutionem rei principalis eſt, quia ſic eſt ex pacto explicito, vel implicito inter Creditorem, & debitorem conſtituti. Ratio verò, quòd ſecus obligabitur Debitor ad intereſſe, eſt, quia, id inducit mora culpabilis Debitoris: æquum enim eſt, ut ex culpa ipſius, damnum non patiatur Creditor. Id in omnibus contractibus verum habet. Nam licèt in venditione, & Emptione ſit per leges poſitivas quædam exceptio, qua ementes, vendenteſque pro mora culpabili non teneantur ad totum damnum emergens, & totum lucrum ceſſans, quòd uno vocabulo nos appellamus *intereſſe*, ſed ſolùm ad immediatum ex ipſa emptione, vel venditione proveniens: tamen quia probabile eſt cum de Lugo *t.1. de Juſt. d.18. ſect.2. n.28.* non obligare has leges in foro conſcientiæ, eſto obligare teneat Molina, Covar. apud eundem *n.27.* ideò nos de hac exceptione non laborandum duximus.

7 Porrò quatuor ſunt in prædicta communi Regula pernotanda: nam primò, ſi nulla culpa adſit in debitore, vel certè ſolùm adſit culpa Theologicè venialis, non eſt is obligandus ſub mortali ad reſtituendum nec intereſſe ordinarium, nec extraordinarium. Ita de Lugo *d.18 ſect.2. num.35.36. & 37.* multos citans, & praxim, &c. nam proptereà modò dictum eſt (quia id inducit mora culpabilis) quare ſi emiſti centum modios tritici menſe Januarii, & ſine culpa mortali diſtuliſti reſtitutionem pretii uſque ad menſem Maii, quando centum modii pretio majori venduntur, non obligaris, niſi ad valorem menſis Januarii: idem, ſi ex pecunia, quam reddidiſſes, creditor Menſe Maii, quomodocumq; lucrum acquiſiviſſet. Ratio eſt, quia nulla culpa, vel ſola venialis parere non poteſt, modò ſuprà explicato, obligationem mortalem. Excipe niſi in contractu appoſitum fuerit pactum ſolvendi intereſſe etiam ex mora inculpabili: tunc enim debitor obligabitur ex dicto pacto, quòd certè licitè apponi poteſt, ſi debitor verè libere illud apponere velit, vel ſi creditor hoc gravamen aliqua compenſatione emat à debitore. Ita idem *d.18. ſect.1.n.23.*

8 Secundò, Non aſſentior aliquibus excuſantibus viros nobiles, quando præfixo tempore etiam cum culpa, non ſolvunt emptas merces Mercatoribus, quibus proptereà ceſſet lucrum, & damnũ emergens, non aſſentior, inquam, nam poſito, quòd verè ſunt in culpa, non ſolvendo, neceſſariò conſequitur, ut ad omne illorum intereſſe reſarciendum obligentur. Satius eſt igitur tum hos nobiles, tum cæteros omnes excuſare, vel ex implicito conſenſu Mercatorum, de quò *nu.* ſequenti, vel probabiliter ex eo, quòd ementes de dicto intereſſe à Mercatoribus non ſunt admoniti, de quò *n.10* dicam.

9 Tertiò, Terminus in ejuſmodi contractibus præfixus non debet ſumi metaphyſicè, ſed more communi humano, & moraliter. Hinc plerumque excuſatur debitor, ex de Lugo *t.2. de Juſt. d.18. ſect.2.n.28* à reſtituendo intereſſe creditori, non ſolùm quia dilatio ſolutionis non fuit peccatum mortale contra Juſtitiam, ſivè ob impotentiam ſolvendi, ſive ob inadvertentiam, vel oblivionem: ſed etiam quia debitor, ob bonam fidem putavit non eſſe creditorem, graviter invitum pro modica illa, & morali dilatione, cùm in praxi non ſoleant urgeri ita debitores, ut ipſo præfixo die ſolvant, ſed cum aliqua benignitate: credere item plerumque poterunt debitores, dum creditores ſcientes, & potentes exigere, tamen non exigunt, non eſſe graviter invitos ad prædictam dilationem. Nota illud (potentes) & vide infra *tr.4.c.2.§.6.*

10 Quartò, Supponamus eſſe invitos creditores ad dandam dilationem ſolutionis, dubitari ſolet de damno extraordinario, hoc eſt, de ceſſatione lucri, & de damno emergente: An ſcilicet debitores ex contractu, ut obligentur in conſcientia ad ſolvendum creditoribus hoc intereſſe, ex mora culpabili, debeant fuiſſe prius admoniti à creditoribus dicentibus, v.g. ſolve mihi centum aureos debitos nunc ex cenſu, ſecus meas negotiationes exercere non potero, quarum lucrum tu debebis.

Reſpondeo, negant aliqui ejuſmodi monitionem debere præcedere ad hoc, ut obligetur debitor ad prædictum extraordinarium intereſſe: ſic Petr. Nav. *l.13. de reſt. c.2. n.281.* Dian. *p.2. de contract. reſ.87.* Aliqui affirmant præcedere omninò debere. Sic Azor. *t.3. l.5. c.4. q.3.* de Lugo *r.1. de Juſt. d.18. ſect.2. num.32.* Utrumque probabile propter eaſdem rationes, quæ in fortiori caſu, qui ſupponit injuſtam acceptionem, dictæ ſunt ſupra *n.3.* ſed ſuperaddatur hic etiam id, quod ibidem adverti *n.4.* & nos quidem affirmantem ſententiam amplexabimur inferiùs *c.8.§.8 n.9.* excepta conſuetudine Mercatorum, &c.

Reſtitutio ex re accepta qua ratione obliget ſtatim.

11 Id etiam, ut tota hæc materia de mora ſolvendi abſolvatur, hic erit decernendum.

Regula univerſalis ex Doctoribus, *ſupra in toto hoc §.* citatis. Si quis rem bona fide acceptam advertit eſſe alienam, ſtatim atque advertit, debet Domino ſine mora tradere; vel rem, ſi extet, vel ſi conſumpta eſt, illud in quo, is qui accepit, factus eſt ditior: ni tradat, erit in mora, & obligabitur ad reſtitutionem, etiam ſecuti intereſſe ordinarii, & extraordinarii. Hæc regula conſtat ex dictis hic prudenter applicandis. Quare videndum, utrùm mora ſit culpabilis, an inculpabilis: utrùm creditor poſſit cenſeri rationabiliter invitus, an conſentiens: utrùm dilatio ſit modica, an magna; & his perpenſis decernenda erit obligatio reſtituendi, ſivè quòd extat, ſivè illius intereſſe, juxta modò dicta.

12 Solùm perdiligenter adverte, moram non eſſe hic menſurandam à tempore, quò accepta res eſt; illa enim acceptio, ut hic ſupponitur, non fuit peccaminoſa; ſed à tempore, quo quis incipit advertere non eſſe ſuam, vel quò incipit rationabiliter dubitare, nec adhibet diligentiam inquirendi veritatem, ut diximus *l.1. in Dec. c.3 § 7. V. reſtitutio.* Præterea non eſſe conſiderandum intereſſe, quòd fortè provenit creditori ex re accepta abſolutè, ſed ex re accepta, quæ, quando advertitur eſſe aliena, extet, vel extet aliquid, in quo debitor factus ſit ditior. Nam ſi nec res extet, nec aliquid in quo is factus ſit locupletior, nihil debebit, ut mox *cap.3* explicabitur.

13 Si eveniret caſus, quò Dominus ſciret rem ſuam, vel id in quo ex re ſua factus es ditior, apud te eſſe, & poſſet te de intereſſe quod patitur, admonere, nec admonere curaret, An obligareris ad dictum intereſſe, idem dic, quod docuimus *n.3* de injuſta acceptione, injuſtaque retentione, quia jam in caſu, de quo loquimur, incipis eſſe injuſtus detentor.

14 Pari modo, ſi debitor fuiſſet priùs in nulla culpa reſtituendi, poſteà verò in culpa, occurreret doctrina data *n.5.* quia nimirum eſſet obligatus ad reſtituendum intereſſe reſpondens tempori, in quo fuit in culpa, non verò reſpondens tempori inculpato.

§. VII.

§. VII. *Totam rem, ſeu ejus valorem.*

1 SI quis quid injuſtè accipiat (idem dic ſi injuſtè damnum inferat) debet ſine controverſia totum reddere, hoc eſt, non ſolùm rem ablatam, verùm etiam totum intereſſe modo dicto *in §. præc.* & modo deinceps explicando. Ratio eſt, quia ſecus, non induceretur æqualitas, &c.

2 Petes, Ultra reſtitutionem rei, debetne reſtitui aliquid pro injuria, quam quis facit furando? Reſpondeo, præſcindendo à contumelia, vel alio capite, ſolùm ex ipſa injuria exhibita in uſurpatione rei alienæ, nihil deberi, ſaltem ea uſu, rectè notat Dicaſt. *lib.* 2. *de Juſt. tr.* 2. *d.* 2. *d.* 6. *n.* 112. vide etiam *d. n.* 124. Si enim quid deberetur, eſſet petitio veniæ, quæ certè, vel non ſolet exigi à Domino, vel facilè remittitur, modò rem ſuam ipſe recuperet.

3 Et quidē ſi res ablata extet, vel impermixta, vel ut facilè diſcerni queat, non eſt dubium, eandem debere reſtitui, etiam ſi ejus pretium quomodocumque creverit. Ratio eſt, quia quando res creſcit, Domino creſcit, cùm enim fur non ſit Dominus rei ablatæ, nec poteſt eſſe ejus augmenti, ſeu ejus valoris. At ſi res non extet, certè debebit fur reddere ejus valorem. Sed ecce difficultas. Qua enim ratione is erit expendendus? Permoleſtum id eſt, & moleſtius reddidere, magiſque implicitum plures diſtinctiones, atque ſubdiſtinctiones Theologorum. Lege Mol. *t.* 3. *d.* 765. Leſs. *l.* 2. *c.* 12. *dub.* 16. Bonac. *d.* 1. *de reſt. q.* 3. *p.* 11. de Lugo, *tom.* 1. *de Juſt. d.* 18. *ſect.* 6. Dicaſtill. *l.* 2. *tr.* 2. *d.* 2. *d.* 3. Caſt. *diſp. unic. de Juſt. in genere, p.* 24. §. 9. alioſque ab ipſis citatos.

4 Ego, ut diſtinctè procedam, præmitto, rem creſcere, ac decreſcere poſſe vel intrinſecè, hoc eſt in ſe, ut ſi pullus equinus adoleſcat, & deinde ſeneſcat. Vel extrinſecè, ut ſi triticum nunc valeat ſingulis menſuris tres aureos, deinde ob multitudinem empturum, ſex, vel contra. Hoc poſito figura hunc caſum. Petrus furatur ab Antonio menſuram tritici menſe Auguſti, cujus legitimus valor erat trium aureorum, verùm paulò poſt ejuſdem tritici valor, hyemis nimirum tempore, creſcit ad ſex aureos; menſe denique ſequenti Junii pretium decrevit, rediitque ad aureos tres, immò ad minus. Idem potes dicere de pullo equi: qui primo tempore valebat, V. G. decem aureis, ſecundò intrinſecè creſcens, quia factus eſt equus, valuit viginti, triginta, &c. Denique quia ſenuit, iterùm redit ad decem, immò ad octo, ad quinque, &c.

5 Ut ergo decernamus quantum debeat Petrus Antonio, quando ablatum triticum, vel equum conſumpſit, vel vendidit, diligentiſſimè conſiderandum eſt, quonam tempore conſumpſit, primo ne, ſecundo, an tertio ex dictis? Ni ſic diſtinguamus, confuſa nimis erit, & intricata tractatio.

Petrus rem ablatam conſumit primo tempore.

6 Si Petrus triticum prædictum conſumpſit, vel vendidit, vel alienavit, primo illo tempore, nempè menſe Auguſti quando valebat tribus aureis, eſt diſtinguendum, & videndum; An Antonius eſſet venditurus, vel conſumpturus primo eodem tempore, an ſecundo, an tertio. Si primo non eſt difficultas, nam clarè Petrus non damnificavit Antonium, niſi in illo valore tunc currenti, id eſt in tribus aureis, tres igitur aureos debebit.

7 At ſi Antonius triticum illud erat venditurus tempore ſecundo, hoc eſt hyeme, quando pluris valebit, vel quia tritico per hyemem carius, illud emit majori pretio, V. G. ſex aureis; totum hunc valorem, hoc eſt ſex aureos debebit Petrus fur (deductis expenſis) reddere: Ratio clara eſt, quia in toto hoc majore pretio damnum recipit, cauſa furis, Antonius.

8 Quid ſi eſſet dubium, An venditurus tunc eſſet? Reſp. pro ratione dubii (id quod omnibus circumſtantiis à prudenti expenſis, erit decernendum) partem reddat.

9 Quòd ſi non erat venditurus, nec loco illius aliud empturus, ſed erat ipſemet Antonius conſumpturus, vel certè amicis in liberale munus donaturus, quod, quia illo caruit, nec conſumpſit, nec amicis donavit: puto adhuc Petrum reddere pretium illud majus, quod ſcilicet currebat hyemis tempore, quo Antonius conſumpturus, vel donaturus erat. Ratio eſt, quia Petrus injuſta cauſa fuit, ne Antonius re ſua ſive pro ſe, ſive pro amicis uteretur: ergo debet reddere, quanti valebat tunc ille uſus, valebat autem pluris, id eſt ſex aureis, ut ſupponimus. Quod dictum eſt de tritico, dic de pullo equino, ſi illum vendidit fur primo tempore, ſed Dominus erat vel venditurus, vel donaturus amico, tempore illo ſecundo, quo equus adolevit: par enim eſt ratio ac de cœteris.

Solùm adverte expenſas neceſſarias, quas in alendo equo, vel etiam in ſervando tritico, verè feciſſet Antonius, poſſe à Petro, qui eas fecit, ſubduci à reſtitutione, quia ſecus, quandoquidem has Antonius non fecit, ut ſupponimus, plus haberet, quam quod exigit damnum ipſi illatum, excipe, niſi ſint compenſandæ cum uſu, quem ex equo, V. G. fur accepit, ut ex ſe patet.

10 Denique. Si Antonius erat venditurus, conſumpturus, donaturus, &c. illud triticum, vel equum tertio tempore: nempè quando minus res ſua erat valitura, Petrus, qui rem conſumpſit primo illo tempore minoris pretii, nihil aliud debebit, niſi pretium illius primi temporis, atque adeò tres aureos. Ratio eſt, quia, ex una parte Dominus non eſt paſſus intereſſe ullum, nam ſervaturus erat rem, uſque illud tempus minoris pretii: & ex alia parte, cùm fur obligetur reddere rem, vel rei pretium, quantum eſt eo tempore, quo ipſe conſumit: (tunc enim fur propter injuſtam conſumptionem ſubit onus reſtituendi rei valorem) obligabitur ad pretium illud primi temporis, quando injuſtè conſumpſit. Quòd verò intercurrens illud majus pretium medii, ſeu ſecundi temporis nihil urgeat contra furem in favorem Antonii, dicetur mox in ſimili *n.* 19. & 20.

11 Quoniam verò tum hæc, tum deinceps dicemus (niſi Dominus eſſet ſervaturus, venditurus, &c.) Inquiro, An credere debeā Domino dicenti ſe fore ſervaturum? Reſp. in rigore te non obligari, quia præſumere potes dolum. Erunt igitur conſiderandæ conjecturæ, quibus talem veritatem explicari certò poſſis. Quod ſi certò non poſſis, ſed adhuc vigeat dubitatio, reſtituendum ad proportionem inventæ, vel non inventæ veritatis, ſeu ad ratam dubii, ut modò dixi *n.* 8.

Petrus rem ablatam conſumit ſecundo tempore.

12 Quando Petrus fur conſumpſit, vel alienavit rem ſecundò illo tempore, quo res creverat in pretio, V. G. tritici menſura valebat ſex aureis, equus viginti; ſunt rurſus diſtinguenda tria illa tempora, quibus Antonius rem ſuam vendidiſſet, vel conſumpſiſſet, vel donaſſet, uno verbo, de re ſua diſpoſuiſſet.

13 Si ergo diſpoſuiſſet primo illo tempore minoris pretii, dico probabiliſſimum, immò certum mihi videri, deberi à Petro totum valorem ſecundi temporis, atque adeò ſex aureos pro menſura tritici viginti pro illo equo, reſtituere. Ratio mihi manifeſta eſt, quia illa res dum exiſtit impermiſta in medio illo tempore, Domini eſt, non furis: ergo ſi fur tunc conſumpſit, vel vendidit, rem alterius conſumpſit, vel vendidit, certè per injuriam factam Domino: ergo, utpotè pretium alicujus mercis, ſibi retinere licitè non poteſt, ſed omninò reſtituere debebit. Et ſicuti ſi eo tempore majoris pretii Petrus vellet à peccato furti ſe liberare, & adhuc res aliena apud ſe extaret, Domino reddere deberet totam eandem rem, quomodocumque ſive intrinſecè, ſivè extrinſecè auctam, quia res crevit pro Domino, non pro Petro: ita poſito, quod eodem tempore iniquè conſumit, vel diſtrahit alterum tantùm in æquivalenti opus erit reſtituere.

14 Quòd ſi diſpoſuiſſet Antonius de re ſua ſecundò eodem tempore majoris pretii, pari, immò potiore jure Petrus debebit valorem hunc majorem reddere. Ratio eſt clara, quia dum ipſe tunc conſumpſit, damnum hujus valoris Antonio intulit.

15 Denique ſi Antonius diſpoſuiſſet de ſua prædicta re in tertio tempore minoris pretii, adhuc majus ipſum pretium dictum *num.* 13. debebit Petrus. Ratio eſt, quia dum fur injuſtè deſtruxit rem tempore quo valuit majori pretio, contraxit ex debito obligationem reddendi illam, quantum tunc valebat, tota enim, ejuſque totus valor erat Domini: & ex alia parte rem fore à Domino conſervandam pro tempore conſequenti quando decreſcit pretium, non tollit à fure eam obligationem, quam ex delicto contraxit. Adde nimis eſſe contra rectam rationem quod fur reportet lucrum & diteſcat ex duplici ſuo delicto, nempè ex furto & ex injuſta rei conſumptione: ſic autem eſſet, ſi ipſe poſſet ſibi retinere exceſſum illum pretii.

De expenſis factis à fure in alendo, V. G. equo, niſi compenſentur cum uſu, quem ex equo fur habuit, idem dic quod modo *n.* 9. *fin.* dictum eſt.

Petrus rem ablatam conſumit tertio tempore.

16 Quando Petrus conſumit rem tempore illo tertio, quo rei pretium decrevit, ſive rediens ad primum, ſive etiam ad minus, ut ſi menſura dicta tritici deſcenderet ad pretium trium, vel duorum aureorum, & equus jam ſenex ad octo, vel quinque, pari modo videndum eſt, quandonam ex illis tribus temporibus Antonius rei Dominus fuiſſet rem ſuam illam conſumpturus, vel ſervaturus.

17 Si ergo Antonius de re ſua diſpoſuiſſet primo tempore, debebit Petrus reddere quanti tunc valebat, atq; adeò in exemplis poſitis tres aureos pro menſura tritici, decē pro equo. Ratio eſt, quia ex una parte Petrus rem conſumendo in illo primo tempore, obligationem contraxit reſtituendi valorem illius tēporis, quo conſumpſit, ut in ſimili dictū eſt modò, & ex alia parte, pro tāto pretio damnū intulit Petrus Antonio, non verò pro majore; jam enim, ut ſupponimus, Antonius rē non erat ad meliora tempora ſervaturus. Dices: At ſi medio tempore crevit valor rei, pro Domino crevit. Reſp. at jam tertio tēpore decrevit, ergo pro Domino decrevit: ſolū igitur Petrus debebit pro damno allato, quòd ſolùm fuit, caruiſſe Antoniū pretio primi illius tēporis.

18 Si verò Antonius de re ſua ſecundo tempore, quo plus res valebat, diſpoſiturus eſſet, totum hunc valorem, atque adeò pro menſura dicta tritici ſex aureos, pro equo viginti, vel triginta debebit Petrus reſtituere: quia, ut ſuperius in ſimil *n.* 7. & 9. dictum eſt, dum Petrus rem alienam ſibi in eo medio tempore retinuit, unde factum eſt, ut Dominus de re ſua diſponere eo tempore non potuerit, in toto illo valore damnum intulit, ergo totum eſt reſarciendum: exceptis expenſis fortè factis & non compenſatis, juxtà dicta *eod. n.* 9. *fine*.

19 Denique. Si Antonius de re ſua diſpoſuiſſet in tertio illo tempore minoris valoris, hunc ſolùm minorem valorem debebit reddere Petrus, atque adeò in exemplis poſitis tres, vel duos aureos pro tritico, decem, vel octo pro equo, quantum ſcilicet menſura tritici,

& equus de valore decreverunt. Ratio eſt, quia pro tempore antecedenti nullum fecit damnum Antonio Petrus, pro tempore præſenti jam reddit quanti res valet. Pretium enim illud medium majus licèt, ut ita dicam, perierit, dum res fuit in manu furis æquè tamen periiſſet in manu Domini, quia illo valore, ut ſupponimus, Antonius uſus non eſſet. At infrà §. 9. ea probabiliſſima ſententia dicemus, quando res æquè peritura erat in manu Domini, ſicuti periit in manu furis, nihil à fure deberi, quia in nihilo Dominus damnificatus eſt.

20 Confirmatur: quia, ſi res extaret, nonnè ſatis eſſet, ſi ſuum triticum, ſuumque equum Domino Petrus redderet? ergo ſi conſumpſit non niſi ad valorem ejus temporis debebit, quia non conſumpſit, niſi rem tanti valoris.

21 Ex expenſis, quas medio illo tempore fecit Petrus, eas tantùm ſibi poterit Petrus compenſare (retinendo ſcilicet aliquid de reſtitutione) quas neceſſariò feciſſet Dominus, in his enim Domino non damnum intulit, ut in ſimili ſuprà dictum eſt *n. 9. fine*, Quid autem fiet in dubio, an Dominus ſervaturus eſſet, &c. Vide *n. 7.*

De reſtitutione fructuum rei injuſtè ablatæ.

22 Fructus rei injuſtè ablatæ, vel injuſtè retentæ, vel etiam injuſtè deſtructæ omnes Domino debent reſtitui à fure; lege fusè apud Sanch. *lib. 3. in Dec. c. 23.* Leſſ. *l. 2. c. 12. dub. 17.* Mol. *tom. 3. d. 725.* Dicaſt. *l. 2. de juſt. tr. 2. d. 2. dub. 5. n. 81.* Ratio eſt eadem, quæ dicetur infrà *c. 3. §. 5. n. 2.* Fructus inquam, tum rei, qui vocantur fructus naturales, ut eſt partus Ancillæ, pullus ex equa, herba ex campo ſilveſtri, glans ex arbore non culta, &c. tum rei, qui appellantur fructus mixti, id eſt, qui ſunt partim ex ipſa natura, partim ex induſtria ſive parva, ſive magna, ut eſt v. g. frumentum, vel fructus, qui colliguntur ex agris, caſeus ex ove, &c. ubi partim adeſt induſtria colentis, partim ipſa natura ſoli, vel ovis.

Dixi (ſive magna) nam quando maxima eſt induſtria, & modiciſſima vis naturæ, cùm parum pro nihilo reputetur, vocarem potiùs fructum illum meræ induſtriæ, quàm mixtum, at in hoc ſolùm caſu ſequor Thomam Sanch. *loco cit. n. 48.* Dicaſtill. *loco cit. dub. 3. n. 30.* docentes, in mixtis ubi pluris eſt induſtriæ vocari fructus induſtriales, ubi pluris naturæ naturales. Sub fructuum mixtorum etiam nomine veniunt fructus civiles, quale eſt pretium locationis domus, vel equi, ad hoc enim lucrum concurrit domus, vel equus ſimul cum induſtria locantis.

Fructus meræ induſtriæ, quale eſt lucrum, quod ex negotiatione pecuniæ alienæ acquiſiviſti, nõ ſunt reſtituendi, quia quod ex ſola induſtria tua eſt, tuum eſſe ipſum lumen naturæ docet, utpotè lucrum perſonæ, non rei. His jactis fundamentis, ſit.

Regula prima.

23 Fructus rei injuſtè ablatæ tum naturales, tum mixti, ſemper debentur Domino, etiamſi apud Dominum res non tantùm fructificaſſet, fructificavit tamen apud poſſeſſorem; & etiamſi domum, v. g. Dominus non locaſſet, poſſeſſor tamen locavit; & etiamſi fur fructus illos quomodocumque conſumpſerit, nec in illo fuerit factus ditior: & etiamſi illi fructus fuerint percepti à re, furis diligentiam, perque ejuſdem expenſas meliorata. Ita Sanch. *loc. cit. n. 130.* Leſſ. *loc. cit. num. 119.* Mol. *loc. cit.* Dicaſt. *loco cit. n. 88.* alios citantes. Quidquid enim alii dicant in oppoſitum, apud Sanch. *loc. cit. num. 130.* quod probabile judicant Leſſ. *loco cit. n. 119.* & Dicaſt. *loc. cit. n. 87.* cit. Cov. & Sot. Ratio noſtra eſt, quia res ſemper fructificat pro ſuo Domino: Et ex alia parte, hæc obligatio oritur ex injuſta acceptione, quæ ſemper manet, donec fiat æqualitas, ut ſæpè dictum eſt, ſolum excuſari fur poterit in eo caſu, quo, ſine gravi ipſius culpa fructus ſint omninò conſumpti; quod evenire potuit, ſi, dum ipſe vellet eos reſtituere, nec poſſet, deſtructi caſu fuere, &c.

Regula ſecunda.

24 Quamvis lucrum ex negotiatione pecuniæ alienæ non ſit reſtituendum, tamen reſtituendum eſt totum damnum, quod fortè emerſit Domino, & lucrum, quod eidem ceſſavit, ſi eam pecuniam, qua per te caruit, ad negotiationem ille tradidiſſet, ut ex dictis patet. Lucrum illud, quod Dominus non ſolùm communi, ſed etiam ſingulari diligentia de facto percepiſſet, debet reſtitui: non tamen, quod percipere quomodocumque potuiſſet caſu, vel fortuna. Ita Dicaſt. *loc. c. n. 109.* aliique. Ratio eſt, quia in illo damnum paſſus eſt Dominus ex tua culpa, non verò in hoc.

25 Ex dictis ſolves illam dubitationem; An poſſeſſor malæ fidei teneatur reſtituere fructus, quos ipſe fur non percepit ex re aliena, potuiſſet tamen percipere, ſolves, inquam, naviter diſtinguendo, cum Azor. Leſſ. Mol. Vaſq. aliiſque apud Dicaſt. *l. c. n. 75.* ſi enim Dominus percepturus fuiſſet, tenebitur fur, quia tunc ex ſecunda regula fur fuiſſet Domino cauſa damni: ſi verò Dominus non fuiſſet percepturus, fur nequaquam tenebitur in foro conſcientiæ (nam in foro externo cogitur fur reſtituere ea. *leg. ſi fundum, de rei vendicatione.* Sanch. *in Dec. l. 2. c. 2. n. 110.*) quia tunc non damnificavit Dominum, & ex alia parte nihil ipſe accepit à re aliena, nec juſtè, nec injuſtè, cùm nullos fructus acceperit, ut ſupponimus.

26 Solves item illam aliam difficultatem. An fur teneatur reſtituere fructus, quos Dominus percepiſſet ex turpi uſu ſuæ rei. Solves inquam, diligenter iterùm diſtinguendo; ſi enim percepiſſet ex re ſua inhoneſtè, id eſt peccando, itaut lucrum ſecutum fuiſſet ex ipſo peccato, non tenebitur fur illud lucrum reſtituere, quia hujus generis lucrum non eſt fructus rei, ſed humanæ malitiæ: at ſi percepiſſet, licèt peccando, non tamen ita ut lucrum ſecutum fuiſſet ex peccato, ſed ex re ipſa, ſeu ex uſu ipſius rei ſuæ, tenebitur, quia tunc lucrum fuiſſet fructus rei Domini; ſic ſolet obligari fur ad reſtitutionem pretii locationis domus, quam Dominus, etiam cum peccato locaſſet Meretrici. Ita idem Dicaſt. *ibid. n. 99.*

27 De ejuſmodi fructibus multa dicentur inferius, *cùm de reſtitutione ex re accepta*, quæ omninò ſunt hic applicanda: ubi etiam propter materiæ connexionem agetur, quaſnam expenſas poſſit ſibi deducere poſſeſſor malæ fidei.

§. VIII. *Etiamſi res perierit.*

1 Si equus V. G. injuſtè acceptus, vel caſu pereat in manu furis, vel caſu deterior evadat, non periturus, nec deteriorandus in manu Domini, fatentur omnes, furem debere reſtituere totum illius valorem, vel quanti exiſtimatur à prudenti viro damnum, quod per illam deteriorationem factum eſt Domino: immò etiam damna inde ſecuta, & in dubio quod damna conſecuta eſſent, debere pro rata dubii compenſare. Ita S. Th. 2. 2. *q. 62. art. 6. in corp.* Sotus Con. Med. Sylveſt. Tol. Petr. Nav. Reb. Vaſq. aliiq; apud Dicaſt. *l. 2. tr. 2. d. 2. dub. 4. n. 49.* Ratio eſt, quia fur omnium horum damnorum cauſa eſt.

2 Verùm ſi equus (idem de cœteris rebus) ita periit V. G. ex incendio caſuali, vel per juſtam hoſtium incurſionem, apud furem, ut eodem prorſus modo periturus certò fuiſſet apud Dominum: Aliqui obligationem reſtituendi in controverſiam vocant. Lege Couu. *Reg. peccatum, p. 2. §. 6.* & alios, quos ipſe refert. Sed controverſia non difficulter ſolvitur. Aſſero enim ex ſententia probabiliſſima tunc furem nihil debere. Ita Leſs. *lib. 2. c. 12. dub. 15.* Mol. *to. 3. d. 725.* Vaſq. *de reſt. c. 5. §. 1. dub. 11. n. 66.* Dicaſt. *l. cit. n. 52.* cit. Sylv. Armil. Cov. Reb. alioſque, quia tunc nihil damni re ipſa fur intulit Domino. Confirmatur, quia detrimentum illud erat in ſua cauſa inevitabiliter præparatū, ac proindè ſecundùm moralem æſtimationem perinde erat, ac ſi jam illatum foret: ergo fur ille, vel deſtructor non cenſetur damnum intuliſſe moraliter loquendo, ſiquidem nihil propterea minus habet Dominus quàm habuiſſet. Hinc inferebat Præceptor meus, P. Joſeph. à Coſt. Soc. JESU *in manuſcript. de juſt. & jur. p. 2. ſect. 4. dub. 1.* (id quod habuit ex Petr. Nav. *lib. 4. c. 1. dub. 3. n. 28.* & nunc refert Dicaſt. *l. mox cit. n. 75.*) eum, qui interficeret hominem paulò poſt certiſſimè moriturum, eſſe verum homicidam, atque irregularem; non tamen teneri de damno ſecuto familiæ, &c. quia non dedit detrimentum, quod, moraliter non cenſetur jam datum per certiſſimam illam mox futuram mortem.

3 Solùm ergo evenire potuit, ut antequam equus periret, eodem modo apud Dominum periturus, illo uſus fuerit fur, vel equus lucrum aliquod peperit, vel ex carentia ejus, Domino ante idem tempus evenerit damnum, ſeu ceſſaverit lucrum; tunc profectò hæc omnia antecedentia damna debere à fure Domino reſarciri, *ex §. præced.* ſatis eſt certum, quia hæc lucra non erant Domino, ut ſupponimus de futura, & ex alia parte, ut ad ſatietatem dictum eſt, res ſemper ſuo Domino fructificat.

4 Adverte, me dixiſſe *num. 2.* (ex incendio caſuali, vel per juſtam incurſionem) ſi enim res peritura erat apud Dominum per injuſtitiam alterius, non propterea (ex Dicaſtillo *lib. 2. juſt. tract. 2. d. 2. dub. 4. num. 75.* citante Leſs. Molin. Vaſq. Petr. Nav.) excuſabitur fur à reſtituendo, nam ille, qui per injuſtitiam abſtuliſſet, obligatus fuiſſet reſtituere Domino; ergo ſi tu præveniſti, ſimiliter teneberis, quia obligatio, quam alius ſubiiſſet, in te translata eſt ratione damni, quod alterum præveniens, præintuliſti. Verùm cur in te translata ſit obligatio reſtituendi, quando res peritura erat apud Dominum per injuſtitiam alterius, cùm concedamus non transferri, quando caſu, vel juſtè. At neque res aliena apud te perit ſine tua præſenti culpa, ut tunc ſupponimus: nam ſi tu anteà conſumpſeris, alia eſt ratio, ut mox *n. 7.* dicetur.

5 Adverte iterùm, me *ibid.* dixiſſe (certò periturus apud Dominum) ſi enim dubium eſſet, an res apud Dominum peritura fuiſſet, tenebitur fur ad reſtitutionem rei ablatæ. Ita Sylv. Reg. aliique apud Dicaſt. *l. c. n. 70.* quia in dubio melior debet eſſe conditio Domini.

6 Inſtas; At modò *n. 1.* dictum eſt in dubio de damnis conſecuturis, debere reſtitui ſolùm pro rata dubii.

Reſpondeo, ita in damnis conſecuturis Domino ex privatione rei per furem ablatæ: ſed in re ipſa ablata, de qua hìc loquor, non ita. Ratio eſt eruenda ex illo principio explicato, *ſupr. l. 1. c. 3. §. 6* quòd ſemper judicandū eſt in dubio pro poſſidente. Cùm ergo prius ſit, rem Domini vivere, ſeu exiſtere, dubiū autem emergat, an fuerit peritura, judicandum erit pro rei vita, ſeu exiſtentia, atque adeo pro Domino ipſam poſſidente. At cùm lucra conſecutura ex re, nondum exiſtant, non poſſident, & ideò in dubio pro ipſis non poterit judicari, nec pro Domino, quaſi ipſa poſſederit. Sed quia ex alio capite ſupponimus ea ſperata certè fuiſſe à Domino, æquum eſt, ut pro rata dubii, ſeu quantum ſpes illa exiſtens æſtimari à prudenti poterat, reſtituatur.

7 Ille

Digitized by Google

7 Ille alius caſus occurrere poſſet difficilioris ſolutionis: Petrus tritici menſuram furatur, illamque hodie conſumit, vel vendit: cras autem hoſtes juſti irruunt, vel ingruit alluvies, ſeu incendium, quibus triticum, ſive fuiſſet inventum apud furem, ſive per Dominum, æquali modo periiſſet. Quæri jam poteſt, an tunc Petrus tritici valorem reddere teneatur. Vides in præcedenti caſu non præfuiſſe Petri injuſtam conſumptionem, ſicuti in præſenti? Atque id etiam quæri poteſt de damnificante rem alienam. Segetem Verbi Gratia alienam hodie combuſſiſti; debes ne reſtituere totum ſegetis valorem, ſi æquè comburenda ſequenti die fuiſſet apud Dominum?

8 Reſpondeo. Id in tribus evenire circumſtantiis poteſt. Primò, ſi fur conſumat, vendatque, vel deſtruat ante incendium prævīſum: & tunc ajo. Furem liberè totum tritici, vel ſegetis valorem reſtituere. Lege Leſſ. *l.c.n.95.* Vaſq. *l.c.n.71.* Mol *t.3.d.826.n.2.* De Lugo, *t.1.de juſt.ſ.&.4.n.77.* Petr.Nav. *l.4.c.1.dub.3.fusè.* Ratio eſt, quia tunc res erat Domini, & quia non prævidebatur periculum ullum, res valebat ſuo juſto pretio; ſi ergo inique eam fur conſumpſit, contraxit obligationem eam reſtituendi, quæ tolli non poteſt, niſi actus fiat reſtitutio, legatur Dicaſtill. *l.2.de juſt.tr.2.d.1.dub.4.à n.74.* qui videtur bene ignius loqui.

9 Secundò, ſi aliquod periculum ſubodoratum fuit, quo exiſtente fur iniquè conſumpſit, vel vendidit; & tunc ajo, remanere in fure obligationem reſtituendi quidem, ſed minùs; quantum ſcilicet judicabitur à viro experto, ex illo periculo, rei pretium diminui; quòd ſi vendidit, debet pretium dare Domino, cujus erat triticum, quia pretium ſuccedit loco rei, & in hoc jam invenitur factus ditior ex re aliena fur. Dummodo advertas, minoris etiam debuiſſe, propter tale vitium periculi imminentis, rem vendi: quod ſi vendita eſt antiquo pretio, debebit pars pretii excedens emptori reddi, non Domino, quia in illo exceſſu emptor fuit deceptus, non verò Dominus fuit à te injuſtè damnificatus.

10 Tertiò. Si periculum timebatur certum, & infallibile, quo pacto res nihil valebat: quis enim rem jam jam certò perituram nulloque uſui ſibi utilem emere pretio vellet? Et tunc, ajo, nihil deberi à fure, quia nihil damni intulit, conſumendo rem nullius valoris: adde Dominum tacitè conſentire huic conſumptioni. Quis enim non vellet à te panem V.G. conſumi potiùs, quàm abſumi ab imminenti Domus incendio?

11 Petes. Fur, ſi poſſet rem à ſe ablatam eripere à ſimili V.G. incendio, obligaretur ne eripere? idque ex Juſtitia an, an ex charitate? Reſpondeo, obligari, ex juſtitia; eſto negare videantur Leſſ. & Vaſq. *l.c.* obligationem Juſtitiæ. Ratio eſt, quia fur, quamvis non ſit abſolutè cuſtos rei ablatæ, quia tamen ſemper obligatur rem Domino reſtituere, conſequenter obligatur rem eandem conſervare ſaltem æquali diligentia, & labore, quo res ſuas conſervare, ne ſcilicet ponat voluntarium impedimentum ad reſtituendum: ergo contra Juſtitiam peccat, ni conſervet, cùm poſſit, quod idem eſt ac dicere, ſi cùm poſſit, ab incendio non eripiat.

12 Quid, ſi quis rem ſurripiat ante incendium, quo certò res erat apud Dominum peritura, obligaturne illam reſtituere, an verò, ut ſuam poſſit conſumere? Reſpondeo, obligari reſtituere, nec ut ſuam poſſe conſumere. Ratio clara mihi eſt, quia res quomodocumque ſalva fiat, Domini ſemper eſt, niſi ex circumſtantiis certò appareat rem à Domino jam fuiſſe verè, & ex animo, non verò ſolùm ex neceſſitate derelictam. Vide, quæ dixi *tr.2.c.8.n.34.* Fortunæ igitur ſuæ Dominus tribuat, ſi res in tuto poſita fuit à fure. Deducere tamen pro ſe furem poſſe pretium ſui laboris, & induſtriæ, ſi quæ fuit, ipſa recta ratio dictat, quantum autem erit hoc pretium, facile colliges ex dictis *tr.2.c.8.à num.7.* in ſimili.

Quando res perit in via, ſub ejus manum, cum quo eam mitto ad Dominum, quid faciam, dictum infra *tr.4.§.1.n.3.*

§. IX. *Onus reſtitutionis quandonam adſit, ſi acceptio, vel detentio ſint dubiè injuſtæ. Remiſſivè.*

1 DE hac cùm ſatis ego diſputaverim ſuperiùs *lib.primo, in Decal.cap.3.§.7.verb.Reſtitutio.* Illuc accedat, ſi velit, curioſus Lector.

CAPUT III.

§. I. *De ſecunda Radice, ſeu Cauſa reſtitutionis, quæ eſt res accepta.*

1 DUm non conſtat, rem, quam ego poſſideo, eſſe alienam, dicor Poſſeſſor bonæ fidei; cùm conſtat; dicor, & ſum malæ fidei Poſſeſſor. Quòd ſi non conſtet rem eſſe meam, ſed nec conſtet eſſe alienam, dicor Poſſeſſor dubiæ fidei.

2 Sit jam Regula prima ex Leſſ. *l.2.c.14. d.1.* Mol. *t.3.d.718.* aliiſque apud Sanch. *l.2.in dec.c.23.num.34.* Dicaſtill. *lib.2.de juſt.tr.2.d.5.dub.1.* Siquis rem alienam bona fide, ut ſuam quocumque titulo accepit, ſtatim atque certò advertit eſſe alienam, debet illam eandem, ſi extat, reddere Domino: immò Dominus poteſt ſibi eandem, ubicumque illam invenerit, vindicare. Ratio eſt, quia res quomodocumque accepta, ubicumque eſt, Domini eſt; Quare niſi, qui eam habet, ſtatim reddat, incipit eſſe injuſtus detentor, & ſubintrat pro conſequenti tempore radix reſtitutionis ex injuſta acceptione, de qua in præcedenti capite dictum eſt, quia rei alienæ detentio eſt continuata ablatio.

3 Dixi (certò advertit) nam ſi ſub dubio, vel ſub probabilitate, quæ non faciat moralem certitudinem, non eſt obligatus reddere, ut fusè diximus *ſub l.1. in dec.cap.3. à §.3. & deinceps*, & mox innuam, *num.15.*

4 Dixi item (illam eandem) nam non poteſt unum pro alio, invito Creditore, reſtitui, *l.Maniſeſti, C. de ſolut.* cùm Creditor non ſolùm habeat jus Juſtitiæ ad rem, ejuſque valorem, ſed etiam ad hanc rem. Ita Vaſq. Val. Mol. Rebel Lop. Sotus, quos citat, ſequiturque Dicaſt. *l.2.de juſt.tr.2.d.dub.2.n.14.& 15.* contra Pet.Nav. dicentem ſolùm eſſe contra Charitatem.

Duas tamen adhibeo limitationes: Alteram, In rebus uſu conſumptilibus, ſeu functionem habentibus, facilè poſſe reddi unum pro alio in eadem ſpecie V.G. habet quis menſuram frumenti æque boni reddere: Ratio eſt, quia hæc ſunt adeò æquivalentia, ut non ſit judicandus invitus creditor. Alteram; In rebus, quæ functionem non recipiunt, tunc ſolùm poteſt unum pro altero æqualis pretii Debitor reſtituere v.g. veſtem pro Equo, hunc Equum pro alio, immò pecuniam pro Equo, &c. quando creditor non habet peculiarem affectum ad rem ſuam individuam. Ratio eſt eadem, quia tunc non erit graviter invitus creditor. Atque hæc doctrina cum prædictis duabus limitationibus propter paritatem rationis locum habet etiam in poſſeſſore malæ fidei, quando res eſt reſtituenda ex radice injuſtæ acceptionis.

5 Regula ſecunda ex iiſdem, & *paſſim*. Si rem alienam bona fide acceptam, bona item fide in totum quis conſumpſit, vel deſtruxit, nihil remanente, in quo factus ſit ditior, ſive fuerit res ex ſe conſumptibilis, & ut Juriſperiti loquuntur functionem recipiens, ut triticum, vinum, &c. ſive non, ut equus, veſtis, &c. ad nihil tenetur, quando deinde advertit ſe conſumpſiſſe rem alienam. Ratio eſt, quia cum ſine culpa contra Juſtitiam fuerit deſtructa, non eſt caput, unde oriatur obligatio reſtitutionis. Dico contra Juſtitiam, nam quamvis deſtruxerit laſciviendo v.g. vel ſimili modo, cùm non fecerit contra Juſtitiam, onus reſtitutionis non incurret.

Petes primò: quando rem mixtibilem alienam cum mea miſceo, judicandumne eſt, rem alienam extare, atque adeò me debere illam in individuo: an judicandum potiùs eſſe deſtructam, atque adeò me debere pretium, ſeu id, quo factus ſum ditior? Reſpondeo, id colliges ex mox dicendis §.4.

6 Petes, hac occaſione ſecundò; Si mihi, Mercator tradat merces uſu non conſumptibiles, quas meæ diſpoſitioni committat, dicendo v.g. Committo tibi has merces, ut de illis diſponas, v.g. vendas, quomodo vis, dummodo correſpondeas mihi; tradendo id quod ex illarum diſtractione conquires: vel quod in idem recidit: ſi mihi Mercator eaſdem tradat juſto pretio æſtimatas, ut illud pretium eidem Mercatori poſt illarum diſtractionem ſine fraude reſtituam; ſi inquam, mihi ſic conſignentur merces, judicandumne erit, rem alienam extare, atque adeò reſtituendum in individuo: an tranſiſſe in meum dominium, atque adeò ſolùm reſtituendum? Nam abſolutè nulla alia voluntate tua accedente, merces ſunt mercatoris: ſolùm enim tibi committit (ſic enim ſupponitur) ut eas more procuratoris, ſeu utilis geſtoris negotiorum ipſius, debita moraliter diligentia, vendas. Ut ſi accedat aliquis actus tuus, quo illas velis tibi emere, vel ipſo actu exercito de illis mercibus diſponas tanquam de tuis, ut ſi illas pignori des tuo Creditori, vel tuo familiari dones, vel alio modo conſumas, tunc merces erunt jam tuæ cum obligatione reddendi pretium Mercatori, quia tunc actualiter, vel virtualiter emiſti, & conſequenter Creditor vel Amicus nihil debebunt Mercatori: ſiquidem ſic rem tuam, non rem Mercatoris acceperunt. Ita Vaſq. *deciſ.503.* Si tamen eas, extra neceſſitatem extremam, vel gravem, dones, vel pignori des tuo dicto creditori, prævidendo tibi non ſuppetere, unde poſſis facere Mercatori ſatis, peccas contra fidelitatem procuratoriam. Et quidem, ſi id fuerit in re notabili, peccas graviter, ut ex ſe patet, remanente ſemper in re obligatione reſtitutionis pretii, ſi quando potens ſolvendo fueris.

An verò creditor, vel amicus dum has acceptant prævidentes ſuū pretium Mercatori defuturum, peccent nec ne, ſive te inducant ad dandum, ſive non inducant; ex dicendis §.4.*nu.*26. colligi poterit.

7 Regula tertia ex DD cit. *loc.c.* Si res non eſt in totum deſtructa ſed remanet in aliquo, quo redditus eſt quis locupletior, hoc, in quo factus eſt locupletior, debebit is reſtituere, ut primùm advertit id ſibi per ſe proveniſſe ex re aliena; Ut accidet exempli gratia, ſi quis rem alienam bona fide vendidiſſet, & pretium habuiſſet à venditore. Ratio eſt, quia hoc ſuccedit loco rei. Quare ſicuti rem vel partem rei, ſi extaret, debuiſſem reddere, ſic hoc quod remanet. Adde non eſſe æquum quempiam divitem fieri ex re aliena.

Dixi autem (per ſe proveniſſe) id enim ſolùm ſuccedit loco rei alienæ, non verò id quod ex occaſione ipſius, ſeu per accidens acquiro. Si enim V.G. pecuniam, quam bona fide meam puto, negotiationi ſubdam, totum lucrum meum erit, quia id eſt fructus induſtriæ meæ, nec per ſe provenit ab aliena pecunia, quia ex ſe eſt ſterilis.

Digitized by Google

his. Pari modo, ſi occaſione, quòd ego veſtitus veſte aliena pretioſa inviter à Principe, & aliquid lucrer, totum, quod acquiro, meum erit, quia per accidens hoc lucrum ſequitur à re aliena.

Conſumens rem bona fide acceptam.

8 Ex dictis fit primò, ut ſi quis invitatus ab Amico edat cum illo res furtivas, neſciens eſſe ex furto, ad nullam reſtitutionem teneatur, ſi ipſe in nullo factus eſt ditior: At ſi inſumpſiſſet aliquid æquale in ſuo cibo, vel partem; æquale, vel partem debet ex communi opinione reſtituere, quia in his factus eſt ditior. Ita iidem, quibus adde Vaſq. *9.c.de reſtit.§.8.n.4.& 5.*

Dico (ex communi) nam de Lugo *to.1. de juſt.d.14.ſect.1.num.15.* ex alio capite hunc omninò liberat à reſtitutione: quia nimirum, dum comedit tanquam miniſter, ſeu inſtrumentum invitantis, ſine culpa eſculenta deſtruit, veluti ſi gemmam alienam, quam bona fide putat Petri, v.g. projiceret juſſu ejuſdem Petri in puteum: ergo cùm ipſe illa non acceptet, non contrahit obligationem reſtituendi ex re accepta. Verùm id mihi non placuit *ſup. tr.1.c.2.§.5.n.9.10.* cùm de Religioſo invitato ſine ſuperioris licentia agerem: & nunc in hoc caſu multò minus placet, ſaltem ex eo, quod invitatus non utitur his ſpeculationibus, nec intendit comedere, ut merum inſtrumentum invitantis, ſed more humano cibum acceptat, & comedit: quare moraliter rem tacitè accipit, & conſequenter obligatur ex re accepta. Non ſic quoad gemmam prædictam, vel quid ſimile: non enim acceptat gemmam, & ut ſuam projicit. Lege Bannes, & Salon. apud Dianam, *par.3. tr.5. reſ.43.* qui ex alio capite nunc bona fide conſumentem res unico actu conſumptibiles, liberant à reſtitutione; quamvis in aliquo factus ſit ditior; ſed non placent.

Donans rem bona fide acceptam.

9 Fit Secundò, ex iiſdem. Ut ſi ego rem furtivam mihi ignoranti donatam bona fide do alicui, vel eidem (poſtquam rem conſumpſit,) qui mihi rem illam donavit, aliquid æquale ob gratitudinem retrodono, nihil reſtituere debeam, cùm adverto, rem fuiſſe furtivam, quia in nihilo factus ſum ditior. At ſi ego donaturus fuiſſem æquale, vel minus alicui amico, quod mihi reſervavi, quia rem furtivam donavi, hoc æquale, vel minùs reſtituere debeo Domino jam nunc cognito, quia in hoc factus ſum ditior, & hoc ſuccedit per ſe loco rei alienæ. Quid, ſi donaturus fuiſſem majus? v.g. centum aureos in tritico, ſed quia dedi quinquaginta in auro furtivo, totum triticum mihi reſervavi? reſpondeo, ut primùm cognoſco aurum fuiſſe alienum, ſolùm debeo quinquaginta reddere Domino. Ratio eſt, quia exceſſus, quem mihi reſervatum invenio, fuit reſervatum per accidens ex occaſione rei alienæ datæ, non verò per ſe, atque adeò meum eſt, non alterius.

Vendens rem bona fide acceptam.

10 Fit Tertiò, Ut ex dictis decidi debeat, quid ſit reſtituendum, & quantum, ſi res aliena bona fide vendatur. Dico eſſe diſtinguendum; vel enim Primò, rem alienam bona fide emiſti; vel Secundò, dono, ſeu ſine pretio habuiſti, & in utroque caſu deinde, bona item fide, vendidiſti. In priore caſu, non obligaris quidpiam reſtituere Domino rei. Ita ex iiſdem, quibus adde Laym. *l.3. ſect.5. tr.4.c.17.§.3.n.25.* lege Dian. *to.2. tr.5. miſcell. reſ.41. & 42.* Cajet. utrumque Med. aliosque apud Dicaſt. *l.2.de juſt.tr.2.d.5.dub.8.n.148.* quia apud te res aliena non extat, nec in aliquo ex illa es locupletior; pretium enim, quod nunc vendendo accipis, jam anteà ſolveras emendo. Dixi (Domino rei) nam an debeas aliquid ipſi emptori, cui tu vendidiſti, dicam modo *num.14.* In poſteriore caſu, debes dare totum pretium Domino, quia in hoc factus es ditior. Nota, ſi Dominus fortè rem ſuam recuperavit ab emptore hoc ultimo, ut certè poteſt, ſi extet, quia ſemper ſua eſt: tunc te emptori huic pretium reddere debere, ne ſcilicet ex aliena re locupleteris, certum eſſe.

Inquires: quantum debet huic emptori, vel Domino dari, totumne pretium, quo res tibi dono data vendidiſti, an ſatis ſit dari partem? Reſpondeo, ſi bona, ut dictum eſt, fide vendidiſti, medio, vel infimo pretio, totum hoc debes, quia hoc ſuccedit loco rei Domino debitæ: At ſi vendis ſupremo pretio, vel etiam majore, id poteſt evenire ex duplici capite. Lege eoſdem *qu.6.* adde Dicaſt. *l.2.de Juſt. tr.2.d.6.d.7.*

11 Primò, ex eo, quia res eadem v.g. equus ex ſe, vel ex circumſtantiis crevit in pretio, ſive ob majorem ætatem equi, ſive ex penuria equorum ſuperveniente, & in utroque caſu debes totum, quantum fuit, pretium reddere. Ratio eſt, quia res eſt ſemper Domini, & Domino valet, quanti valet. Scio aliquos cum Molin. *to.4. diſp. 721.n.10.* docere, tunc ſatis tibi eſſe, ſi valorem medium reddas Domino, & te poſſe exceſſum tibi reſervare. Ratio eſt (inquiunt) quia ſufficit, ſi Domino reddas, quanti poſſit rem æqualem ſuæ ſibi emere, vel comparare: at poteſt emere facilè, ut ſupponimus (ſecus enim non haberet locum hæc Doctrina) per illud pretium medium: ergo ſufficit, ſi illud duntaxat reſtituatur. Confirmant: ſi Dominus recuperaſſet ſuam rem ab eo, cui tu rem tibi donatam vendidiſti, non teneretis Domino dare, ſed potiùs emptori, jam enim ipſe Dominus plenè eſt ſatisfactus per ſuæ rei recuperationem, ergo nec teneris exceſſum illum eidem dare, jam enim ipſe tantum habet per pretium medium, quantum ſufficit ad ſimilem rem ſibi comparandam. Scio, inquam, hoc, & certè id eſſe probabile in praxi inficiari non poſſum, tutum id eſſe fatetur Dicaſt. *l.c.n.144.* licèt ipſe contrariam ſententiam ſequatur.

12 Secundum caput, unde tu cariùs vendere potuiſſes rem alienam tibi dono datam, eſt, quia ejuſmodi rem in alium locum tranſtuliſti, vel ſimilem non vulgarem diligentiam adhibuiſti: & tunc, quia ille exceſſus eſt fructus ſolius tuæ induſtriæ, potes totum illum tibi attribuere. Ita Molin. & Laym. apud Dian. *p.3. to.5. reſ.41.* Verùm, quia ad pluris rem vendendam non ſolum valet induſtria, ſed etiam regulariter ipſa ſubſtantia rei, quæ venditur (quod non eſt ita in mera negotiatione pecuniæ, quæ ex ſe ſterilis eſt.) Ideò notat Sanchez, *l.2. in Decal.c.23.num.28.* non totum hunc exceſſum poſſe à te retineri, ſed ſolùm quantum arbitrio prudentis reſpondet tuo labori, & induſtriæ: & rectè de Lugo *t.2.de juſt.d.17.ſect.1.n.21.* ob hanc rationem docet, tunc nunquam ſufficere dare pretium infimum.

Donans pretium rei alienæ bona fide venditæ.

13 Sequitur quartò, ut etiam decidatur ex dictis; quiſnam reſtituere teneatur in ſequenti caſu? Antonius equum Cæſaris bona fide ab amico dono accepit, mox eadem fide illum vendidit Franciſco, atque ejus pretium idem Antonius dono dedit Petro; quiſnam reddere equum, vel ejus pretium debet Cæſari Domino, quando conſtabit, equum fuiſſe Cæſaris, Antoniuſve, an Franciſcus, an Petrus?

Reſpondeo ex dictis, (Lege item Sanch. *l.2. in dec.c.23.n.18.*) Nihil Antonius debebit Cæſari, quia Antonius in nullo nunc invenitur factus ditior ex Cæſaris equo. Rurſus nihil item debet Petrus, quia Petrus nunquam habuit alienum equum, & pecuniam, quam dono habuit, accepit ab Antonio Domino legitimo illius pecuniæ: qui ut ſuppono ex mox dicendis, per immiſſionem pretii equi cum ſua pecunia factus eſt Dominus illius pretii. Quare ſicuti licitè quis data à latrone, vel fraudulento luſore poteſt retinere, quia hi ſunt facti Domini illius pecuniæ per admixtionem cum ſuis (ut ſupponimus) nam ſi facilè diſcerni poteſt, reſtituenda eſt, utpote res Domini, eſto perſonaliter remaneant obligati ad reſtitutionem: ita multò magis in caſu noſtro, in quo Antonius bona fide illud pretium acquiſivit. Et ſicuti in caſu dicto latronis ex probabili ſententia, quam mox §.4.nu.26 *fine*, afferam, mihi non imputatur, ſi quando per donationem illam pecuniæ mihi factam, fiat ipſe latro impotens ad dictam reſtitutionem, quando ego eam impotentiam non prævideo, vel etiamſi prævideam, latronem tamen non induco ad donandum, ſed ſolùm accepto; ita etiam in caſu noſtro, &c.

14 Remanet ergo Franciſcus, qui quidem eſt obligandus ad equum reddendum ſuo Domino, nempè Cæſari, etiam cum jactura ſuæ pecuniæ: ſuo enim infortunio debet aſcribere, quòd res aliena, ad quam ſemper jus habet proprius Dominus, apud ſe extare inveniatur, ſed certè Antonius, quem nihil debere Cæſari diximus, debebit tamen Franciſco totum pretium reddere in caſu, quo idem Franciſcus Cæſari equum ſuum reddiderit. Ita Sot. Petr. Nav. Valent. Rebel. Azor. Leſſ. apud Dicaſt. *l.c.dub.8.à n.150.* contra Navarrum, qui putat ſatis eſſe, ſi Antonius cedat Franciſco actionem, quàm habet contra Cæſarem. Ratio non ducitur ex radice injuſtæ acceptionis, vel ex radice rei acceptæ, quæ hîc, ut patet, in Antonio non adſunt; ſed ex contractu, quo Antonius Franciſco rem vendidit; in hoc enim contractu implicitè includitur, ut venditor indemnem reddere debeat emptorem, quoad rem venditam, ut ſcilicet hæc ſit vendibilis, & ut ipſe venditor poſſit transferre ejus dominium in emptorem, &c. Sanè eodem modo ſi vendidiſti bona fide vitrum pro gemma, cognito errore reſtituere debes pretium, ſeu reſcindere contractum, ut indemnem ſerves ementem. Atque hæc ratio valet, etiamſi Antonius equum prædictum emerit juſto pretio v.g. à Titio; nam licèt ipſe Antonius poſſit à Titio venditore, propter dictam rationem indemnitatis, exigere ſuum pretium: tamen ipſe Antonius obligatur ea vi ſuæ venditionis factæ Franciſcum indemnem reddere, nec poteſt remittere Franciſcum ad Titium, cum quo Franciſcus nullum iniit contractum, & per hoc reſolvitur id, quod innui *ſuprà num.16.* lege de Lugo *t.1.de juſt.d.17.ſect.5.à num.109.* & Dicaſtillum *loc.cit.* ponentes aliquas utiles conſiderationes circa hunc, & ſimiles caſus.

15 Petes hîc denique, Ad quid obligetur quis, ſi ſit dubius, an factus fuerit ditior ex re aliena bona fide accepta?

Reſpondeo ad nihil, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. Idem dic, ſi ſis dubius, an res, quam bona fide habes, ſit aliena, & poſt moralem diligentiam dubium evincere non potes. Differentia autem magna intercedit inter dubium ſuperveniens, poſtquam rem bona fide poſſides, & inter dubium, quod fortè ſit, antequam rei poſſeſſio à te occupetur: nam hîc tibi non ſuffragabitur poſſeſſio, ſuffragabitur tibi in dubio ſuperveniente, ſed de his, ut etiam quando res eſt probabilis, multa ſatis ſunt diſputata *ſup. lib.1.cap.5. 6. & 7.*

16 De emptione rei furtivæ multa dixi *tr.2.c.8.* ſolùm in hunc locum ſequentes duas quæſtiones reſervavi.

§. II.

Digitized by Google

§. II. *Prima Quæſtio, An rem, verbi gratia, equum bona fide tibi venditum, vel donatum, ubi neſcis eſſe furtivum, tibi liceat furi reddere?*

1 QUoad venditum : Dico non licere, ſi ſine gravi incommodo per Judicem, vel alio modo poſſis tu emptor tuum pretium habere,& Dominus ſuum equum : licere autem, ſi prudenter credas Dominum facilè recuperaturum ſuum equum, & tu precium ; ut ſi furem furti pœnituiſſet, & tibi pretium, Dominoque equum is redditurus eſſet : Immò in hoc ultimo caſu puto, te debere eidem furi equum reddere, quando ſcilicet, ſecùs furi aliquid injuſtum damnum immineret, ut bis ſolveres pretium equi, vel quod ſimile . Rurſus dico non licere reddere furi, ſi per talem redditionem non ſperas te recuperaturum tuum pretium, nec aliquod grave malum à fure times, ſi illi non reddas . Ratio eſt clara, quia tunc non eſſet caput, undè poſſis rem in mano lattonis cum Domini damno reponere.

2 Hæc ſunt facilia , illud difficilè : An quando ſcio, furem non redditurum equum Domino, poſſim ego ipſi furi reddere equum, à quo bona fide emi, in eo caſu, quo mihi aliter meum pretium recuperare non datur ? Negat Mol. t.3 *d.722.* quem ſequitur Azor, aliique apud Dicaſtillum mox citandum, concedit Rebell. *p.1.l.2.q.9.* Vaſquez *de reſt.c.9.§ 2.dub.2 n.12.& 13.* idem ſentit de Lugo *t.1.de juſt.d.16.ſect.2.* Dicaſt. *l.2.tr.2.d.5.d.4.n.95.* citans Tol. Arag. Bonac. à quo falsò citari Azorium pro hac ſententia notat *ibid.* Dicaſt. cum quibus ſentio . Ratio eſt, quia cùm ego ſolùm teneat equum reddere ex re bona fide accepta, ſufficiet, ſi illum reponam in eodem ſtatu, in quo erat : non enim videor cogendus, illam cum meo damno Domino reſtituere, quia ſic æque obligarer, ac ipſe fur, qui rem habuit mala fide ; cùm ergo minor ſit mea obligatio, ſolùm obligabor Domino reſtituere, quando non patior æquale damnum, non verò in noſtro caſu, quo par detrimentum paterer, meum pretium amittendo . Unde vides idem dicendum eſſe, ſi aliquod grave malum à iure rationabiliter timerem, ſi ipſi non redderem .

3 Dixi (poſſe me reddere furi, ſeu illi, qui mihi rem vendidit) nam vendere alteri non poſſum, etiam ad recuperandum meum pretium . Ratio eſt, quia ſic facerem injuſtum contractum vendendo rem alienam ; at reſtituere idem furi non eſt facere contractum , ſed præteritum reſcindere, quæ reſciſſio ex ſe injuſta non eſt, quia ego non teneor ſtare ei contractui , cum meo illo damno amiſſionis pretii .

4 Obiicies . Non poteſt Debitor reſtituere rem V. G. gladium Domino, ſi ſciat Dominum illo abuſurum v. g. ad injuſtè occidendum, ne ſcilicet cooperetur cum illius peccato : ergo nec emptor, de quo loquimur, poterit reſtituere rem furi, quia ſcit furem abuſurum, dum eam ipſe fur non reddet Domino . Reſpondeo, nego paritatem, quia debitor ille ſupponitur nullum pati damnum, ſi rem eo caſu non reddat, at in caſu noſtro patitur, nempè amittit ſuum precium ; nemo autem tenetur procurare bonum temporale alterius cum æquali ſuo damno, ut dictum eſt . Adde in caſu noſtro (quidquid ſit in illius gladii debitore, de quo *inf. tr.4.c.1.* §.3.) cooperationem ad peccatum alterius fore admodum remotam : at cooperatio remota ex multis capitibus excuſatur à peccato, ut alibi diximus, hìc autem erit excuſatio ab æquali damno &c.

5 Obiicies rurſus . Si Dominus equi emptorem apud Judicem deferret, Judex illum cogeret reddere equum , non furi, ſed ipſi Domino : ergo ad idem obligabor in conſcientia .

Reſpondeo . Nego conſequentiam, quia Judex ſupponit furem non inveniri, ut is cogatur ad reſtituendum pretium, & ſic Judex operatur ex præſumptione, quod ego pretium recuperare non poſſim, quando jam nos *num.1.* faſſi ſumus non poſſe rem reddi furi . Cùm ergo in caſu noſtro emptor reddendo rem furi, poſſit ſuum recuperare, non injuſtè aget, ſi ſe indemnem ſervet . At cur Judex ita ſupponit, & non potiùs quærit furem, quem cogat ad reddendum pretium ? Reſpondeo, quia non tenetur Judex, niſi ad ea, quæ à partibus proponuntur ; immò Judex prudenter præſumit, rem alienam mala fide fuiſſe emptam, & conſequenter cogit abſolutè emptorem ad reſtitutionem : ſecus daret aditum fraudibus, & quilibet à fure etiam mala fide libenter emeret, quia ſemper eſſet ſecurus ſuum pretium per Judices ſe recuperaturum . Alias objectiones vide apud citatos .

6 Quoad rem non mixtibilem donatam, jam ex dictis colligis, rem tibi à fure donatam bona fide ; multò magis mala fide, vel etiam apud te fortè ab eodem fure depoſitam, ſtatim ac furtum advertit, te debere Domino reſtituere . Ratio eſt eruenda ex iiſdem dictis, quia in hoc caſu nullam pretii jacturam facis . Excipe, niſi fortè à fure tibi grave aliquod proportionaliter damnum immineret, tunc enim ſufficeret reſtituere, ut etiam ex dictis colligi poteſt .

Dixi (quoad rem non mixtibilem) nam ſi fuerit pecunia, vel ita mixtibilis, ut immixta cum rebus latronis diſcerni nequeat, jam innui, §.1.*n.2.* & iterùm explicabo §.4.*præſertim, nu.26.*

§. III. *Secunda Quæſtio, quoad idem, quando adfuit mala fides .*

1 SI rem furtivam à fure mihi venditam mala fide emi, & meum pretium recipere alia via non poſſim : Quæritur, an poſſim reddere furi, ut ipſe meum pretium reddat . Non poſſe docent Leſſ. Turrian. aliique apud de Lugo mox citandum, Dicaſt. *l.c.n.113.* aſſerens Mol. Reb. Bannes, Vaſq. quam ſententiã ego ſecutus ſum ſupra *tr.2.c.7.§.1.n.3.* ſed certè poſſe, meliùs alii, propter paritatem rationis cum emptis bona fide. Ita Diana, & de Lugo, cum aliis ab ipſis citatis, *tom.1. de juſt.d.17.ſect.2.n.37.* Tolet. Sylv. aliique apud Dicaſt. *l.c.n.112.* Nam ſicuti, qui debet reſtituere ex injuſta acceptione, vel retentione, ſatisfacit tollendo injuſtam acceptionem, & injuſtam retentionem : ita, qui debet reſtituere ex injuſta emptione, ſatisfaciet , quantum eſt ex hoc capite, ſi tollat injuſtam emptionem ; Tollit autem emptor, ſi reſcindat contractum cum venditore : Ex alia parte idem emptor non cooperatur, ſic, cum malitia venditoris, quia ſuum damnum ne ſcilicet ſuum pretium amittat, ſatis ipſum excuſat à tali cooperatione .

2 Dixi (quantum eſt ex hoc capite) nam, ſi diù emptor retinuit cum gravi damno Domini rem, tunc debebit reſarcire damnum ob juſtam retentionem .

3 Inquires : Quanto tempore hic emptor malæ, ut item ille bonæ fidei poteſt retinere rem furtivam emptam, ut tractet cum fure de rehabendo ſuo pretio ? Reſpondeo, id ſecundùm moralem prudentiam ex circumſtantiis eſt decernendum , præ oculis habita illa regula, ut ex hac retentione (quæ certè non valdè longi temporis eſſe debet) non redundet in novum damnum Domini . Vide de Lugo citatum *num.33.*

4 Si rem furtivam mala fide mihi donatam mala fide accepi , omninò me illam debere Domino, reſtituere, non autem furi, jam dixi modò *n.22.*

De emente, ut item de acquirente rem alteri obligatam .

1 INcidit hic dubium de re alteri hypothecata, ſeu obligata, quam ego fortè emi, ſeu per hæreditatem acquiſivi, inſcius ejuſmodi obligationis . Domum V. G. emi à Petro juſto pretio centum aureorum : deinde apparet, eam eſſe obligatam Franciſco in aureis viginti, an debeam ea viginti Franciſco ſolvere ? Reſp. Communis eſt doctrina, me debere, vel ſolvere, vel tradere illi domum, licèt poſteà regreſſum habeam contra Petrum venditorem . Ratio eſt, quia tunc urget radix reſtitutionis ex re accepta ; ſicuti enim ſi emiſſem eam domum à fure, nullum ego in eam dominium acquiſiviſſem : ita nunc ſecundùm illam partem reſpondentem viginti aureis non acquiro dominium ſaltem plenum, & perfectum, quia ſecundùm illam obligata eſt creditori, & veluti ejus eſt ea pars. Si vendidiſſet tibi eam domum is, qui erat in extrema neceſſitate, te non obligat , Valerus *in Diff. utriuſque fori . V. Debitum diff.11.* Verùm id vide apud de Lugo *d.d.17.ſect.5.à n.95.* res eſt enim rariſſimi eventus .

2 Si acquiſiviſſes hæreditatem paternam , V. G. quæ verè non ſufficiat ad Patris debita, ad nihil teneris in conſcientia , etiamſi non feceris inventarium . Quòd ſi bona hæreditatis ſufficiant, ſint tamen vinculata, debes ſolùm ex fructibus ſolvere eadem Patris debita , ſi hæc debita ſint contracta poſt inſtitutum vinculum : At ſi fuiſſent contracta ante vinculum inſtitutum , vel ſi fuiſſent contracta ab inſtituente revocabiliter dictum vinculum, debes ei capitali ſolvere, ut brevibus docet aliis cit. Bonac. *t.2. circa 4 Dec.prac.diſp.3 p.4.n.10.* quia anteceſſoris bona ſemper tranſeunt cum onere , quod habent , reſtituendi cuique ſuum .

§. IV. *Occaſione prædictorum explicamus, quando nam per conjunctionem res aliena tranſit in meum dominium, ita ut non debeam rem ipſam in individuo .*

1 AD multa uſui erit explicatio, quam paramus afferre ; nam proptereà univerſaliter eſt tractanda, ut ne mireris, ſi ad alia, quæ hujus loci non videntur , divertamus : Id enim enim facit, ut ea omnia, quæ de ejuſmodi conjunctione ignorari non debent, hìc in unum collecta Lector addiſcat .

2 Quatuor modis hæc conjunctio formari, & eſſe poteſt ; Primò, per Alluvionem : Secundò per Adjunctionem : Tertiò, per Confuſionem : Quartò, per Admixtionem .

Per Alluvionem .

3 Alluvio in legibus *Inſtitut. de rerum diviſione , §. prætereà quod per alluvionem,* & deinceps ; alia eſt patens, alia latens ; latens eſt , quando per Alluvionem aliquid inſenſibiliter tuo fundo adjungitur, patens, quando ex fluminis vi detrahitur aliqua pars fundi tui vicini, & transfertur in fundum tuum . His poſitis .

Dico, Augmentum fundi factum per latentem alluvionem eſſe tuum, per patentem eſſe prædicti tui vicini .

4 Rurſus Inſula, quæ per alluvionem ſolet de novo naſci , naſci poteſt ; Primò in alto mari, quod ſub nullius Domino ſit : Secundò in medio fluvio : Tertiò in eodem fluvio, ſed propè tuum agrum Quartò in eodem fluvio, ſed propè agrum vicini . His poſitis .

Dico

Digitized by Google

Dico in hanc ſententiam. Si primum, Inſula eſt primi occupantis. Si ſecundum, dividatur inter te, & illum, qui eſt è regione poſitus. Si tertium: erit tua, etiamſi deinde ſenſim, & latenter extendatur uſque ad vicinum. Si quartum, erit vicini, ejuſdemque erit ſimilis latens extenſio.

5 Denique ſic ajo: Si alveus fluvii divertat in aliam partem: novus alveus fiet publicus, vel ejus, cujus erat fluvius. Antiquus verò accreſcet iis, qui agros utrimque habent. Quòd ſi fluvius ex tuo agro Inſulam faciat, nemo dubitat, Inſulam illam eſſe tuam.

6 Hæc vel ſancita ſunt in variis legibus, quas affert Molin. *l. cit.* aliique paſſim, vel ex aliis deducuntur, quas vide paſſim apud Doctores, Mol. *tom. 1. diſp. 57.* de Lugo *t. 1. de juſt. diſp. 6. ſect. 13. à num. 157.* apud quos etiam invenies, An hæc accreſcant uſufructuario, an Domino proprietatis, an emphyteutę, an feudatario, quæ ſunt quæſtiones pertinentes ad Juriſperitos.

Per Adjunctionem.

7 Quærimus: An quando aliquid alienum adnectitur tuæ rei, totum fiat tuum, V.G. partem veſtis pretioſæ alterius conſuis tuo veſtimento, vel gemmam alienam tuo annulo inſeris, An tota veſtis, annuluſque fiant tua. Tua eſſe colligitur *ex §. Quod ſi partem Inſtit. de rer. diviſione*, cum obligatione tamen, ut ſemper ſupponimus, reddendi Domino æſtimationem ſuę rei.

8 Verùm ſic eſt diſtinguendum, Vel primò res aliena non poteſt ſeparari ſalva tota re, ut ſi, non purpureæ veſtis pars, ſed lanæ, ſeu fila purpurea aliena fuerint intexta cum tuis aliis, veſtemque compoſuerint: & tunc non dicetur purpura adjuncta tuo veſtimento, ſed vel admixta cum tua, vel confuſa in tuo, nec diſcerni poterit, ut ſi ejuſdem rationis, coloriſque eſſent tua, & aliena fila: atque de hoc loquitur §. *cit.* & nos *à num.* 11. loquemur: ſicuti de admixto dicemus *num.* 15.

9 Vel ſecundò, res aliena poteſt diſcerni, ac ſeparari à tua; & tunc verè dicitur adjuncta, ex de Lugo *to. 1. de Juſt. d. 6 ſect. 13. n. 160.* & ejus tractatio pertinet ad hunc numerum; In quo caſu omnis æquitas requirit, ut pars illa adjuncta remaneat ſui Domini. Ita Dic. *l. 2. de juſt tr. 2. d. 5. d. 9. n. 184. & 190.* cùm enim partis illius dominium nunquam Dominus amiſerit, & ex alia parte diſcerni, & ſeparari poſſit, cur non ſit ſeparanda, ac Domino reſtituenda?

10 Sed quid dicendum de ædificiis, & plantis, quę ſolo adjunguntur? Reſpondeo, ut ędificii Dominus fias, debes in proprio ſolo illud conſtruere, §. *cum in tuo, Inſt. de rerum diviſ.* nam ſi in alieno, ejus erit ædificium, cujus eſt ſolum, modò Dominus ſoli tibi ſolvat expenſas, ſi bona fide proceſſiſti; nam ſi mala, nihil tibi debebitur.

Idem dic in plantis, Domino nimirum ſoli eas cedere, §. *ſi Titio, Inſtit. de rerum diviſion.* compenſatis tibi expenſis ſi bona fide plantaſti: nam ſi mala, nihil meritò habebis. Lege Caſtrop. *de juſt. in gen. d. un. pag.* 20.

Per Confuſionem.

11 Tunc res tua, & mea dicuntur confundi, quando non poteſt ex ipſis jam confuſis aſſignari ulla pars, quæ non ſit mea & non tua. Miſces V.G. vinum tuum cum vino meo, vel tuum lac cum meo lacte, aſſignarene poteris hanc V.G. guttam eſſe tuam, hanc eſſe meam? Non ita. Pari modo ſi ex tuo vino, & melle meo fiat mulſum; ſi ex tuo ęre, & meo argento, vel auro fiat æs Corinthium, ex tuis, & meis medicamentis fiat emplaſtrum; ex tuis, & meis lanis, ex tuo, & meo ſerico intexatur veſtis. Tunc autem dicetur admiſceri, quando poteſt aſſignari, quæ pars ſit mea, quæ tua, licet à me dignoſci facilè nequeat, V. G. ex frumento tuo admixto cum meo, potes accipere hoc granum, V.G. de quo verum eſt dicere, hoc fuit ſeu eſt ex tuo frumento, vel verè eſt ex meo, licet à nobis propter admixtionem factam non dignoſcatur: non potes autem accipere unam guttam; V.G. in mulſo, & ſic dicere, hęc gutta eſt ſolùm mei, eſt ſolùm vinum, & conſequenter, eſt ſolùm tuum, &c. De admixtione mox; hic enim de Confuſione loquendum eſt, de qua ſic diſtingue.

Vel Confuſio inducta fuit Primò, utroque Domino conſentiente, vel Secundò, caſu, vel Tertiò, altero ſolùm ſic volente, neſciente, vel nolente altero; Si primo, ac ſecundo modo, totum conflatum erit utriuſque, quia conſenſus reciprocus, vel caſus ille, id videtur præſtare, & ad Judicem pertinebit dividere pro rata partium. Ita Caſtrop. *de juſt. in gen. d. un. pag.* 28. *num.* 5. Si tertio modo, ad illum pertinet dominium, qui operam, & majorem partem materię appoſuit, quibus tertium illud conflatum eſt; quare illud mulſum, æs, emplaſtrum, veſtis, tui erit dominii, ſi tua opera, tuaque majore parte materiæ illa ſint facta, tum obligatione tamen reddendi æſtimationem partis materiæ alienæ, *ibidem*. Ratio eſt, quia acceſſorium ſequitur principale; Principalior autem in his eſt opera tua, & pars notabilis tuæ materię, quàm ſola pars materię alienę, ergo, &c.

12 Dixi (notabilis) nam ſi v.g. parvam menſuram mellis tui miſceres cum magno dolio alieni vini, vel parum purpuræ tuæ cum multis alienis, cùm parum pro nihilo reputetur, nec vinum eſſet tuum, nec veſtis; *Eo modo*, inquit Azor. apud Dicaſt. *l. c. nu* 185. *quo nimis parvo aqua benedicta non reddis benedictam magnam aqua quantitatem*, tunc enim cum tua pars ſit acceſſoria, illa aliena principalior, alterius erit dolium, & veſtis, cum obligatione reddendi æſtimationem exiguæ illius purpuræ, & mellis.

13 Non diſſimili modo judicarem (ut judicat Caſtrop. *de juſt. in genere, diſp. unica, p. 21. n. 8.*) de pretioſiſſima pictura, vel ſcriptura facta à te in vili tabula, vel tela aliena, tuum enim erit totum cum obligatione reddendi pretium tabulę, vel telę illius Domino. Quod ſi pictura eſſet vilior, quam tabula, certè tunc cederet, acceſſionis Jure Domino tabulæ, quo pacto conciliantur variæ opiniones apud Caſtr. *l. c. n.* 3. de ſimili pictura in aliena tabula variè ſentientes. Vide *inf. §. 5. num. 6.*

14 Quòd ſi ejus ſit generis rerum confuſio, ut non poſſimus recurrere ad principalem, vel magis notabilem partem, ut ſi omnibus perpenſis ęquales eſſent, vel quaſi ęquales partes? uſui erit Regula, quæ mox dicetur *num.* 60.

Ex his collige, quid dicendum in formatione ſpeciei, ut loquuntur Juriſtę. Nam ſi v.g. ex uvis alienis exprimas muſtum, ſine dubio, ex Caſtr. *l. c. n.* 3. hoc erit Domini uvarum: ſolùm ſi bona fide expreſſiſti, dabuntur tibi expenſę: nam ſi mala, nihil; ſicuti in ſimili modo dictum eſt *num.* 10.

Per Admixtionem.

15 Si tuum frumentum, hordeum, pecuniam, & univerſaliter ſi quælibet alia mixtibilia tua, ut ſunt pecora, gallinæ, boves, (quę, quando ſignata propriis characteribus non ſunt, facilè admiſcentur, ita ut diſcerni nequeant) cum meis miſceam, in cujus erunt dominio.

16 Dico eſſe diſtinguendum modo, quo paulò antè diſtinximus, vel enim admixtio facta eſt, Primò, ex utriuſque conſenſu, vel Secundò, caſu, & fortuito, vel Tertiò, uno ſic volente. Si primo, & ſecundo modo, utriuſque erit cumulus dividendus pro rata à Judice, ea ratione, qua diximus n. 11. Si tertio modo, in quo maximè urget pręſens difficultas, habe quatuor Regulas; quas colligo ex Leſſio *l. 2. c. 14. num.* 22. & rurſus *ib. c. 16. n. 156.* Sylu. *v. uſura 6. q. 1.* de Lugo *l. c.* aliique. Prima eſt: Quoties notabile quid alienum admiſces tuis rebus, in notabili item proportionaliter quantitate ſumptis, ita ut ampliùs diſcerni, ac ſeparari non poſſint (ſi enim poſſit, non transferri dominium certum ſit, quia res cùm tunc remaneat diſtincta, & ſeparabilis, ſemper Domini ſui eſt, ut dixi *n. 9.*) ſive ſit frumentum, (quidquid dicat Gloſſa apud de Lugo *l. c. num.* 160. quæ ſolùm hanc doctrinam admittit in pecunia, non verò in cœteris mixtibilibus) ſive pecunia, ſive quodcumque aliud, & animum habeas expreſſum non acquirendi dominium illius cumuli, non erit cumulus in tuo ſolo dominio, ſed utriuſque, & ſingulæ partes remanebunt in dominio ſingulorum: eſto, quia non dignoſcuntur, quę partes ſint ſuę, quę alterius, indigeas Judice, vel Arbitro ad dandum ſingulis ex eo cumulo, quod ſingulis pro rata convenit. Ratio autem, quòd cumulus pręďictus non fiat totus tui dominii, eſt, quia dominium rei de novo non acquirit ſine voluntate, & acceptione: At tunc ſupponimus te non habere voluntatem acquirendi, ergo non acquiris.

17 Regula ſecunda. Si voluntatem acquirendi dominium habeas, & ex alia parte ita notabiles partes admiſceas, ut diſcerni, ac ſeparari ampliùs res ſingulorum non poſſint, dominium totius cumuli acquiris, *l. ſi alieni nummi ff. de ſol. l. Idem Pomponius ff. de rei vendit.* & alibi: & communiter DD. citati, præſertim Vaſquez, *de reſt. c. 9. §. 2. dub. 5. nu.* 28. Ratio eſt, quia ex una parte jam habes voluntatem acquirendi, & ex alia te perinde habes, ac ſi frumentum conſumpſeris, vel pecuniam expenderis (id enim ęquivalenter facit illa confuſa admixtio) & conſequenter in te dominium rei transfers, cum obligatione reſtituendi ęquivalens, ſicuti parem obligationem contrahis, quando conſumis.

18 Regula Tertia: Si voluntatem illam, nec excludis, nec includis, & tamen ita eas notabiles partes miſces, ut diſcerni, & ſeparari non poſſint, adhuc dominium totius cumuli acquiris. Ratio eſt, quia quamvis poſitivam voluntatem expreſsè acquirendi non habeas, habes tamen implicitè, dum te geris, perinde ac ſi conſumeres, &c.

19 Semper autem dixi (notabiles partes) ſi enim unam parvam menſuram V G frumenti tui, integro, plenoque horreo alterius, vel aureum unum tuum magnę ſummæ alienę pecuniæ admiſceas, vel contra, non ſit translatio dominii, quia tunc moraliter non judicatur facta ulla admixtio, cum parum pro nihilo reputetur: remanebit ergo cumulus in dominio ejus, cujus anteà ſuerat, cum obligatione reſtituendi parvam illam partem &c.

Quanta autem hæc pars eſſe debeat, ut notabilis, vel exigua cenſeatur, certè nonniſi prudentis judicio, ut in ſimilibus ſit, judicandum.

20 Regula quarta: Si dignoſci quidem poſſit pars tua, ſed non ſeparari ſine rei totius deſtructione, ut ſi fila tua purpurea ſint admixta filis albis ſerici alterius, in contexta veſte, tunc videndum eſt, quodnam ſit principalius &c. modo dicto *n. 55. fine*.

Quid, ſi omnibus expenſis partes ſint ęquales, nec aliis principaliores? Reſpondeo, ſi nec dignoſci poſſint, nec ſeparari ſalva re, uterque dominium in ſolidum in eo conjunctu habebit, modo, quem in ſimili diximus *numer.* 15. Quòd ſi dignoſci quidem poſſint, ſed non ſeparari ſalva re, idem puto dicendum: fortior enim circumſtantia eſt, non poſſe ſine deſtructione rei partes ſeparari.

Digitized by Google

rari, quàm ſolùm poſſe diſcerni, ſempes enim ſavendum eſt rei, ne deſtruatus.

21 Ex dictis vides, Si Religioſus, partem, V. G. frumenti, vel pecuniæ ab amico fortè illi datam ad cuſtodiendum, miſceat cum ſuis, etiamſi diſcerni nequeat; non transferre ejus cumuli dominium in ſe, quia non habet voluntatem faciendi ſuam illam Amici partem, & conſequenter nec totius aggregati. Unde clarè fit, ut is non peccet contra paupertatis Votum, illam admixtionem faciendo. Vides item in eodem caſu, ſi perit cumulus, utrique pro ſua rata perire: nam contrà, ſi habuiſſet animum transferendi in ſe dominium (qui animus in religioſo non præſumitur, niſi exprimatur) & peccaſſet contra Votum, & ſibi ſoli cumulus periret, &c. Illud unto, ſi admiſcuit cum voluntate Domini, ex alio capite Religioſum non peccaſſe, ſaltem graviter: licèt enim demus ſic translationem dominii in Religioſum factam eſſe, tamen cùm æqualiter ex illo cumulo habeat tum ipſe Religioſus, tum ille Dominus, non videtur adeſſe deordinatio gravis in tali translatione materiali dominii.

Deciduntur frequentiores caſus de rebus miſtibilibus.

22 His ita univerſim explicatis, afferam hic ſolutiones illorum caſuum circa res, quæ miſcentur, de quibus frequentior eſſe ſolet uſus, & dubitatio.

23 Dico primò: Si ſureris quamcunque rem mixtibilem, v.g. frumentum, oleum, vinum, argentum, pecuniam, &c. teneris ad reſtitutionem quantitatis ſurreptæ, cum hoc diſcrimine, ut ſi miſcueris cum tua, ita ut diſcerni nequeat, tenearis, ſaltem ad pretium, vel ad ſimilem rem: ſi non immiſcueris, vel ita ſit mixta, ut diſcerni, & ſeparari poſſit, tenearis ad reſtituendam rem in individuo. Ratio eſt, quia ſi cognoſcibilis perſeverat, cùm ea ſit Domini, Domino reddenda eſt: neque enim harum rerũ, etiam unico uſu cõſumptibilium, dominium transfertur ſtatim atque habentur; ſi verò non cognoſcibilis, tunc quia per illam mixtionem factus eſt fur Dominus, ſatis erit, ſi æquivalens reſtituat. Ita Sanch. *l.2. in Decal. c.*23. *n.*34. Leſſ. mox citandus, *n.*158.

24 Si tamen extet cumulus (adverto cum Leſſio *l.2. c.*20. *d. n.*156.) in quo eſt mea modica pecunia, frumentum, &c. Immixtum cum illo ſuis, licèt per illam admixtionem fuc factus ſit Dominus, tamen mihi relinquitur actio non ſolùm in ſurem, ſed etiam in re, ideſt in cumulo; Unde ego præferri debeo, & poſſum accipere ab eo cumulo, per compenſationem, partem meam. Ratio eſt, quia id videtur conſonum juri naturali, ut ſi certò ſciam ibi eſſe meum, poſſim meam partem accipere quantumcumque modicam.

25 Dico ſecundò: Si fur dat mihi bona fide recipienti aliquod miſtibile, v.g. pecuniam alienam, ſi deinde mihi conſtet eſſe alienam nec fuiſſe permixtam cum pecuniis aliis, quas fortè habebat fur, tunc ſtatim atque id ſcio, debeo reſtituere Domino, multò magis deben reſtituere, ſi recepi mala fide, ſive, fur remanſerit potens per aliam pecuniam ſolvere, quod furans eſt, ſive non; dummodò de facto nolit ſolvere. Ita Petr. Nav. Sanch. eoſque citans Dic *l.2. tr. d.*5. *dub.*9. *n.*190. Ratio eſt, quia illa aliena pecunia, cùm diſcerni poſſit, eſt Domini, & ego debeo ex re accepta, quando autem res ex re accepta debetur, nihil facit potentia, vel impotentia furis, quia res ipſa accepta ubicumque invenitur, Domino eſt reſtituẽda. Quòd ſi prædictam pecuniam immiſcuerim cum mea, adhuc debeo reſtituere, ſed in æquivalenti, ſiquidem jam factus ſum ditior in illa quantitate, quam miſcui cum meis, unde cumulus factus eſt major. Quòd ſi denique bona fide in totum conſumpſi, tunc ex alio capite nihil debeo, quia ſcilicet in nihilo factus ſum ditior, ut nunc ſupponimus.

26 Dico tertiò; Si fur immiſcuit alienam pecuniam cum ſua, ut diſcerni nequeat, & deinde ex tota ſumma donavit mihi bona, immò etiam mala fide recipienti partem aliquam, immò etiam totam illam ſummam, nihil debeo Domino, ſi fur potens eſt per alia ſua bona reſtituere, licèt nolit: At ſi fur eſt non potens, debeo ego tantam pecuniam furtivam reſtituere. Ita Sanch. aliique apud Dicaſt. *l.c. n.*186. contra Pet. Navar. *ib.* citatum. Ratio prioris dicti eſt, quia per illam immixtionem, quæ æquivalet conſumptioni, fur factus eſt Dominus totius; licèt ſemper remanſerit obligatus ad reſtituendũ equivalens; Cùm igitur ego acceperim à fure jam facto Domino, non accipi invito Domino, ergo reſtituere ea hoc capite non debeo. Dominus autem ille, à quo ablata eſt pecunia, ſolùm actionem habet contra bona alia, quæ jam ſupponimus in hoc priore dicto haberi à fure; eſto probabile etiam ſit, quod *dixi n.*4. ex Leſſio. Ratio poſterioris dicti eſt, quia ſi fur eſt impotens, mea cauſa impotens eſt: mihi enim, qui acceptavi pecuniam, fur poterat ſolvere debitum, imputatur ex Sanch. *l.c.* illa impotentia, atque adeò mihi remanebit onus ſupplendi defectum furis, ſive immiſcuerim, ſive non cum mea pecunia. Fateor tamen cum Mol. Leſſ. Salas, apud Caſtrop. *mox* citandum, eſſe probabile nullum onus mihi remanere, ſi acceptavi ſolùm, & non induxi ad dandum. Quod ſub quadam animadverſione docet Mol. apud de Lugo *de juſt. d.*20. *n.*13. Vide etiam Caſtropal. *de juſt. commutativa, diſp.*1. *puncto* 14.

27 Dico quartò, aliquid eſſe diverſum rebus hiſce mixtibilibus ſi hæ mihi à fure venditæ ſunt. Nam ſi ego frumentum, v.gr. in individuo furtivum à fure bona fide emo, & antequam immiſceam cum meo frumento, ſcio eſſe alienum, totum debeo ex re accepta, atq; adeò ſtatim reſtituendum erit in individuo, ſicuti ſi emiſſem rem non mixtibilem, v.g. equum, veſtem, &c. de qua re §. 2. & 3. univerſaliter dictum eſt: niſi fortè ad recuperandum meum pretium, vellem reddere ipſi furi modo *ib.* dicto; At ſi immiſcui cum meo non dico frumento, ita ut diſcerni nequeat, nihil debeo. Ratio eſt, quia ex una parte per illam admixtionem ego factus Dominus totius, & ex alia nihilo ſum factus ditior, quia juſto pretio frumentum illud emi, non ſic ſi mihi donatum fuiſſet, quando jam ex donatione factus eſſem ditior ut n.5. dictum eſt.

Dixi autem (frumentum in individuo furtivum) nam ſi illud fur admiſcuerit cum ſuo, & deinde mihi vendiderit, jam vendidit ex ſuo, & conſequenter, cum juxta doctrinam, datam *nu.*26. ego nihil furtivum emerim, recurret diſtinctio *ib.* allata.

§. V. *De obligatione reſtitutionis fructuum ex re aliena bona fide perceptorum.*

1 RECOLE *ſuprà, cap.* 2. *§.* 7. *n.* 22. fructus rei, alios eſſe purè naturales, alios merè induſtriæ, alios mixtos, ad quos reducimus civiles. v.gr. locationem domus, equi, &c. Non loquimur pro foro externo, pro quo Juriſconſulti nimis ſunt ſibi ipſi repugnantes, ut habet de Lugo *t.*1. *de juſt. d.*17. *ſect.*3. *n.*43. ſed pro foro conſcientiæ tantùm.

2 Regula jam hujuſmodi ex Leſſio, Molina, Sanchez *mox* citand. & *paſſim*, figatur menti. Bona fidei poſſeſſor reſtituere debet ſolùm fructus extantes in ſe, vel in aliquo, in quo factus eſt ditior; fructus, inquam, naturales, & mixtos, non verò merè induſtriales; A mixtis tamen ſuas tum neceſſarias, tum utiles expenſas, & æſtimationem ſui laboris poſſe deducere. Ratio regulæ eſt, quia fructus ſunt partus, & quaſi partes rei, quæ tota Domino debetur; nam propreseà dicitur, quòd res ubicumque eſt, Domino fructificat, §. *ſi Titius ei duplicè ſequente, inſt. de rerum div.* & ex alia parte equum eſt, ut expenſe, labor, & induſtriæ cedant in utilitatem ea præſtantis.

3 Dictum eſt autem Primò, (fructus extante in ſe, &c.) quia cœteri bona fide, atque ſine culpa conſumpti, & ex quibus non eſt quis factus ditior, non ſunt reſtituendi. Ita Angelus, Sylveſt. Leſſ. Molina, Gom. Salon, Vaſq. Rebell. Sanchez aliique, quos ſequitur citatos Dicaſt. *l.2. de juſt. tr.* 2. *diſp.*5. *dub.*3. *nu.*28. Illud hic notandum cenſeo, cùm enim fructus ſint res mobiles, poſſunt à poſſeſſore bonæ fidei triennio preſcribi, at res, à qua percepti ſunt, cum ſit ſtabilis, Verb. Grat. prædium, domus &c. non poteſt præſcribi, niſi tempore longiore. Hinc ergo fit, ut perſæpè tenearis reddere prædium Verb. Grat. quia pro illo nondum eſt elapſum debitum tempus preſcriptionis, non verò omnes fructus etiam extantes, ſeu in quibus factus es ditior, ſed ſolùm illos, pro quibus triennium nondum elapſum eſt.

4 Dixi Secundò, (fructus naturales, & mixtos) quod intellige etiam ſi Dominus eos perceptus non fuiſſet ob ſuam negligentiam, vel aliud, ut ſi ager non fuiſſet ab ipſo colendus, domus non locanda. Ratio eſt, quia ſemper ſunt fructus rei Domini, quæ Domino fructificat. Quid de fructibus perceptis à re per poſſeſſorem bonæ fidei meliorata? Reſpondeo etiam hos deberi Domino eo modo, quo ceteri. Ita de Lugo *t.*1. *de juſt. d.*7. *ſect.*3. *n.*52. Mol. *t. d.*725. *num.*22. Sà *l.*2. *in Dec. c.*23. *n.*105. loquendo in ſimili de poſſeſſore malæ fidei, quia res meliorata adhuc eſt Domini; ergo Domino fructificat: Qua ratione tunc hic poſſeſſor poſſit expenſas ad meliorandam illam rem factas ſibi deducere. mox dicetur, *n.*12.

5 Dixi Tertiò, (non verò merè induſtriales) quarè lucrum ex negotiatione pecuniæ, negotiantis ſemper eſt: id, quod etiam ſupra diximus de fure negociante alterius pecuniam: Eſt tamen latum diſcrimen advertendum, quod bonæ fidei poſſeſſor non obligatur ad lucrum ceſſans, & damnum emergens, quod fortè paſſus eſt ex pecuniæ carentia Dominus; obligatur poſſeſſor malæ fidei, ut *ibid.* notavi.

6 Inquires hic Primò, qui ſive bona, ſive mala fide inſtrumento alterius aliquid lucratur, alterius penicillo v. g. tabulam ſuam pingit. alterius ſerra arcam conſtruit &c. an picturam, & arcam faciat ſuas, utpotè effectus ſuę artis, & induſtrię, an alterius, nempè Domini penicilli, vel ſerræ? Reſp. cum Dicaſt. *l.*2. *de juſt. tr.*2. *dub.*5. *n.*107. ſuas facit; ſolùm æſtimationem uſus penicilli, vel ſerrę debebit Domino: nam pictura partus eſt artificiis, atque adeò induſtriæ non inſtrumenti. Quid ſi proprio penicillo fiat in tabula alterius? Reſp. tota pictura aliquibus videtur Domini tabulæ, quia eſt veluti ſeges in ſolo alieno; ſolvantur dumtaxat Pictori bona fide pingenti ſuæ operæ, ſeu laboris pretium. Ego tamen probabilius judico, id quod de hoc *dixi* §. 4. *n.*13. Pictori verò malæ fidei eſſe probabile videtur, nihil dandum, quia pictura eſt melioramentum voluptuarium reſpectu tabulæ, ut colligitur ea *mox* dicendis de melioramentis prædii, vel domus &c.

7 Inquires Secundò majorem explicationem ejus, quod modò dictum eſt (ſeges in ſolo alieno.) Reſpondeo ſi tuum frumentum in alieno agro, mala, immò etiam bona fide, ſeminaſti, tota ſeges eſt Domini agri: ita *ibid. diſp.*5. *dub.*2. *num.*6. quia eſt fructus ſuæ rei, accipe tu igitur tuum frumentum, quod ſeviſti, & expenſas, laboriſque pretium, & nihil præterea. At ſi quis alienum frumentum in ſuo agro ſeminavit, debet ipſum frumentum ſurreptum, & damnum, quod Domino emerſit ex frumenti carentia, reddere:

at ſege-

Digitized by Google

at ſegetem ſibi reſervabit, quia fructus eſt ſui agri.

8 Inquires tertiò: Quid de locatione rerum, quę non ſolent locari? v.g. poſſeſſor bonæ, immò & malæ fidei locat torquem aureum alienum, vel etiam aurum, & argentum ad oſtentationem, quę certè non ſolent locari, ſicuti domus, equi &c. cuinam competet lucrum hujus locationis, Dominone tanquam partus civiles ſuæ rei, an poſſeſſoris tanquam partus ſuæ meræ induſtriæ? Reſpondeo conſequenter ad dicta (quidquid Navar. *in manual. cap.* 17. *n.* 25. aliique apud Dicaſt. *l. c. nu.* 102. aſſerant) hoc lucrum deberi Domino, deducto ſemper pretio laboris, & induſtriæ locantis, ſi qua fuit. Ita Sanch. *lib.* 1. *in dec. cap.* 13. *n.* 132. Ratio eſt clara, quia illud lucrum non eſt lucrum induſtrię locantis, ſed datur pro uſu ipſius rei, prorſus, ſicuti, ſi quis locaret uſum agri ſterilis: quamvis enim ipſe ager ſterilis ſit phyſicè, ut etiam eſt torques aurea, & ipſa pecunia, tamen, quando non datur abſolutè (ſicuti certè datur abſolutè pecunia, quando traditur in negociationibus per venditionem, vel emptionem, &c.) ſed pro ſolo uſu, facit fructus civiliter, ſicuti, facit domus locata, &c. ſolùm in hoc caſu liberarem locantem ejuſmodi torquem, & ſimilia à reſtitutione pretii locationis, quando crederetur, Dominus hoc pretium omninò nolle; Sic Dian. *par.* 2. *tract.* 17. *Miſcellan. reſol.* 5. (cui diligentiſſimo Scriptori multarum opinionum notitiam acceptam meritò referimus) liberabit ab obligatione reſtituendi ruſticum, qui mulum à ditiſſimo ſurreptum locavit per multos annos, quia nimirum nobilis ille ditiſſimus non putatus fuit velle ejuſmodi pretium: Verùm quando adeſt hæc excuſatio, univerſalis eſt pro omnibus furtis, nec ſolùm ejuſmodi locatione.

9 Inquires quartò: An qui domum V.G. alienam, ſive bona, ſive mala fide locavit, ſed pluris accepit ratione alicujus portæ à ſe affixæ, vel cancelli, vel lapidis pretioſi, teneatur reſtituere hunc exceſſum pretii ipſi Domino domus? Reſpondeo cum Dicaſtil. *lib.* 2. *de juſt. to.* 2. *diſt.* 2. *dub.* 5. *n.* 81. non teneri, quia hæc melioratio, quæ eſt per meram adjunctionem, eſt ipſius furis, atque adeò furi fructificat: Non ſic, ſi fuiſſet melioratio per arbores plantatas in fundo alieno, quia tunc, ut ex ſupradictis conſtat, fructus percepti ex illis arboribus eſſent fructus Domini fundi, &c.

10 Inquires primò: Ex eo, quòd dictum eſt lucrum meræ induſtriæ (ut in negotiatione pecuniæ contingit) eſſe negotiantis, rectè ne colligit, qui affirmat poſſe licitè famulum, vel depoſitarium pecuniam Domini, eo inſcio, negotiationi ſubdere, & lucrum ſibi retinere? Reſpondeo cum Molina, Reginaldo, Beia, aliiſque apud Dianam, *part.* 1. *tract. de contract. reſol.* 32. rectè, ſi id faciat ſine ullo Domini præjudicio, ſeu damno: At ſi præjudicium illi eſſet, ut ſi promptam non habiturus ſit ſuam pecuniam Dominus, ad ſua negotia, unde grave damnum ſibi eveniat, licèt poſſet dictus famulus retinere lucrum, utpotè fructus ſuæ induſtrię, tamen peccaret juxta gravitatem damni, & debebit reſtituere totum damnum, quod emerſit, & lucrum quod ceſſavit Domino ex pecuniæ carentia, ut ex dictis conſtat, vide, quæ dixi ſuperiùs de famulo ludente pecuniis Domini *tr.* 2. *c.* 9. §. 1. *à n.* 21.

11 Dixi jam quartò, (A miſtis expenſas tum neceſſarias, tum utiles, & æſtimationem laboris poſſe deducere:) Quare non ſatis conſequenter aliqui negant æſtimationem laboris, & operæ poſſe ab ejuſmodi poſſeſſore deduci, cùm tamen concedant (quod certè nemo negat) poſſe deduci, expenſas. Non ſatis, inquam, conſequenter; nam ſicuti ſi labor, & opera fuiſſent adhibita ab extraneo operario, debuiſſet dominus eorum pretium ſolvere, quia tunc jam ſunt, ut vocantur, expenſæ, eodem modo debebit, ſi exhibita ſint ab ipſo poſſeſſore bonæ, immò & malę fide ex de Lugo, *to.* 1. *de juſt. d.* 17. *ſect.* 3. *nu.* 61. quando vocantur induſtriæ; neque enim propterea naturam mutant.

12 Adverte autem hactenus fuiſſe ſermonem de expenſis, & labore in percipiendis fructibus, V. G. in colendis arboribus jam anteà plãtatis: ſi enim ſermo ſit de expenſis, & labore factis à poſſeſſore, quibus res aliena fuit meliorata, quibus v.g fuerunt plantatę novę arbores, nova domus ædificata, novus puteus effoſſus, &c. quamvis eadem ferè ſit ratio, ac de jam dictis expenſis, tamen propter ſuas proprias difficultates de iis erit hic diſtinctè decernendum.

Melioramenta.

13 Dico ego has etiam expenſas poſſe poſſeſſorem bonæ, immò & malæ fidei ſibi deducere, & Dominum ad eas ſolvendas, vel compenſandas obligari; eſſe tamen magnam quæſtionem. num omnes, an aliquas dumtaxat. Lege Caſtrop. *de juſt. in gen. diſt. unica pag.* 24. §. 21. Ut autẽ id ſtatuatur, diſtingui debẽt melioramenta in neceſſaria, utilia, voluntaria, ſeu voluptuaria. Prima ſunt ea, quæ, ſi adhibita non fuiſſent, nullos, ſeu certè deteriores fructus res produxiſſet. Secunda ſunt ea, quæ faciunt, ut res ſit utilior, ut ſi V.G. cum neceſſariis melioramentis, ſeu quod idem hic eſt, expenſis, res, Verbi Gratia reddebat centum, cum his utilibus reddat ducenta. Tertia ſunt ad merum ornatum, ſine acceſſus utilitatis redditus annui; Tales ſunt fontes, picturæ, ſtatuæ, &c. quibus quamvis ſine dubio prædium pluris valeat, & magis æſtimetur, tamen, quia ex illis non reddit prædium fructus plures annuos, non vocantur, nec ſunt utilia, ſed voluptuaria melioramenta.

14 Aſſero jam, Poſſeſſorem bonæ, immò & malæ fidei, poſſe, expenſas factas ad melioramenta utilia, & neceſſaria à Domini petere, & hunc debere ſolvere, vel compenſare: non verò factas ad melioramenta voluptuaria. Poteſt tamen ejuſmodi poſſeſſor bonæ, vel malę fidei, hæc melioramẽta voluptuaria, ſi ſeparari queant à re, V.G. portas, ſtatuas, &c. ſibi ſumere. Quòd ſi ſeparari nequeant, vel per adjunctionem acceſſerunt rei, ut arbores, vel plantæ infructiferæ ad merũ ornatum, nihil erit ex eorum pretio ſolvendum poſſeſſori malæ fidei, ut docet Sanch. *l. c. n.* 139 imputet enim ſibi, ſi ea amittat, quæ circa rem alienã ſine Domini conſenſu, & ſine ejus utilitate expendit. Ad de iniquum eſſe cogere Dominum invitum emere illos ornatus, quibus ille libentiùs fortè careat, quam careat pecunia, quę eſt ſolvenda. Hæc ſecunda ratio probat idem eſſe dicendum de melioramẽtis his voluptuoſis à poſſeſſore bonæ fidei fortè factis. Scio de Lugo, *l. c. n.* 63. velle ſaltem modicum quid pro his eſſe à Domino ſolvendum ipſi poſſeſſori malæ fidei; quod certè eſt probabile, quia aliqua tandem Domini utilitas eſt emere modico pretio dicta melioramẽta voluptuaria; Quare ſicuti cogitur emere juſto pretio utilia propter utilitatẽ, ita & hæc voluptuaria modico pretio, quia ſic utilia omninò ſũt.

Pro poſſeſſore bonæ fidei idem videretur dicendum: nec enim Dominus deberet cogi emere voluptuaria: tamen huic poſſeſſori propter bonam fidem conceditur libertas ea ſibi ſeparandi, ſi ea ſeparari poſſunt: quòd ſi non poſſunt, ipſi conceditur cogere Dominum ad ſolvendum, quantum ipſe poſſeſſor expendit; ut ea faceret, addito pretio laboris; vel ad vendendam totam rem ipſi poſſeſſori juſto pretio deductis melioramentis.

15 Tria denique adverte, ut colligit ex *leg. in fundi*, *ff. de rei vendicatione*, *& alibi*, & explicat pluribus Sanch. *l.* 1. *in Dec. c.* 23. *nu.* 147. Primò, pro dictis melioramentis etiam neceſſariis, & utilibus, Dominum non debere ſolvere, quantum crevit valor rei ſuæ, ſed quantum valuerunt expenſæ: quibus ea melioramenta creverunt. Plantavit, V.G. poſſeſſor arborem fructiferam, expendendo unum aureum nunc verò arbor plantata valeat decem aureos: unum aureum debebit Dominus, non verò decem ſolvere. Ratio eſt, quia illud augmentum eſt partus ſui agri. Quòd ſi contra expenſæ fuerunt decem, V. G. aureorum, ſed arbor nunc valet unum aureum: unum tantùm debebit Dominus, non verò decem, quia pro uno aureo utilis eſt Domino arbor; Nec enim æquum eſt, ut cogatur emere rem pluris, quàm ipſi valeat. Immò ſi poſſeſſor bonæ, vel malæ fidei expendiſſet unum aureum, ſed Dominus, ſi illud melioramentum feciſſet, expendiſſet minus, v.g. dimidium: dimidium deberet redderet Dominus, non verò unum. Ita Sanch. *l. c. n.* 140. cum Leſſio, & Molina, quia ipſe ſolùm debet id, in quo emolumentum participat. quòd nunc ſolùm eſt in dimidio.

16 Adverte ſecundò, Non ſolùm poſſeſſorem malæ, ſed etiam bonæ fidei, ex fructibus quomodocumque conſumptis, quamvis ditior redditus non fuerit, teneri eos cum melioramentis, ſive neceſſariis, ſive quomodocumque utilibus compenſare. Ratio eſt, quia quo plures fructus percipit poſſeſſor, quamvis eos conſumpſerit, eo minus cenſetur pro melioramentis expendiſſe.

17 Adverte Tertiò: Si res cum melioramentis pervenit in Domini manum, antequam Dominus ſolvat poſſeſſori bonæ fidei expenſas prædictas: poſſe ſemper in conſcientia à dicto poſſeſſore peti eas, quas Dominus debet, & Dominum dare debere. At ſi ſermo ſit de poſſeſſore malæ fidei, dubitatur an Dominus in dicto caſu, quo rem ſuam recipit, antequam expenſas huic poſſeſſori malæ fidei ſolverit, obligatus ſit nihilominus ſolvere? Negat obligari Sanch. *l. c. nu.* 143. *&* 144. quia quoties lex juſtè negat actionem ad aliquam rem petendam, & ſimul concedit debitori repetitionẽ, ſi ſolverit; licebit etiam eidem debitori poſſidenti non ſolvere, ut fusè idem probat, *ib. & l.* 6. *de matr. dict.* 8. *& l.* 18. *diſt.* 38. *nu.* 15. ſed malæ fidei poſſeſſori negat lex actionem petendi expenſas melioramentorum, & dat dominio repetitionem ſi ſolverit, ergo, &c. Navarrum quem citat, ſequiturque de Lugo, *t.* 2. *de juſt. diſt.* 17. *ſect.* 3. *n.* 66. aliique affirmant eum obligari ſolvere ante ſententiam: & ratio eſſe poteſt, quia lex in pœnam delicti negat talem actionem poſſeſſori malæ fidei, at pœna non obligat niſi poſt ſententiam, quia ejus executio eſt actus, qui à publica poteſtate provenire debet. Utraque ſententia eſt probabilis, & tuta. Quæ dicta ſunt, eſſe pro foro conſcientiæ iterùm noto.

§. VI. *Tres dubitationes circa variationem bonæ, & malæ fidei.*

a PRima dubitatio: *An qui primò habuit bonam fidem, deinde malam, & fructus conſumpſit, ſit injuſtus acceptor, ita ut obligetur reddere eoſdem fructus, etiam non extantes?* Quid ſi contrà evenerit, *ut prius mala fide laboraverit, deinde acquiſierit bonam?*

Reſpondeo, In foro conſcientiæ (ſi enim Juriſconſultos in ſuo externo conſulas, nunquam rem expedies) ſolùm tunc obligaris ex injuſta acceptione, quando conſumis fructus eo tempore, quo mala fides tecum eſt, quidquid fuerit anteà, vel poſteà. Ita Molina, *tom.* 2. *diſput.* 569. *& tom.* 3. *diſt.* 725. aliique, quos ſequitur citatus Sanchez, *loc. cit. nu.* 152. Ratio mihi manifeſta eſt, quia tunc injuſtè te geris contra Dominum, & tunc peccas contra Juſtitiam: Ergo ex vi illius culpæ tunc contrahis obligationem reſtituendi. Quòd ſi ca-

Digitized by Google

ſi caſus occurrat, ut deinde ſupervenist certitudo, tuos eſſe illos fructus, quos mala fide conſumpſiſti: ideò non obligaris reſtituere, quia illa conſumptio verè non fuit materialiter injuſta, ſed ea conſcientia erronea, qua ceſſante, jam ab omni onere liber eris.

2 Secunda Dubitatio: *Quid erit, ſi reſpectu unius ſit quis mala fide poſſeſſor, non verò reſpectu veri Domini?* Si poſſeſſor, V. G. putans prædium eſſe Petri, conſomat ejus fructus, utique mala fide, ſed prædium verè eſt Pauli, erit ne obligatio eos reſtituendi ex iniuſta acceptione? Ratio dubitandi eſt, quia tunc poſſeſſor ille re ipſa non eſt injurius, ſeu iniquus conſumptor contra Petrum, quia verè illi fructus, ſicut & prædiom, non ſunt Petri: nec eſt iojurius contra Paulum, quia dum illum, ut Dominum non agnoſcit, injurius contra ipſum eſſe non poteſt. Vnde nec poteſt obligari ex injuſta acceptione; ergo ſolùm obligaretur ex re accepta, ſed quia jam ſupponimus fructus fuiſſe conſumptos, ea dictis ad nihil nunc obligabitur.

Reſpondeo, hunc renſendum eſſe conſumptorem malæ fidei, atque adeò, cognita veritate, debere regulariter reſtituere eos fructus Paulo. Ratio eſt, quia dum is ſcit prædium non eſſe ſoom, atque adeò nec fructus, & tamen abſolutè, & ſine conditione conſumit, injuſtè agit; & quidem interpretativè, rontra illum, cujus eſt re vera res.

Diai (regulariter) nam ſi hoc animo explicito, vel implicito quia affectus eſſet: Quia hi fructus ſunt Petri, V. G. Principis, ideò eos accipio, & conſumo; nam ſi eſſent Pauli, vel alterius privati non acciperem, nec conſumerem: tunc certè ſi fructus de facto ſunt Pauli, non eſſet is injuſtus nec reſpectu Pauli, nec reſpectu Petri Principis propter argumentum factum ex de Lugo, *tom.1. de juſt. diſt.17. ſect.3. n.78. fine* (lege item Sanchez, *loc. cit n.157.* & Molinam ab eodem citatum; & eumdem de Lugo, *diſt.7. ibid. ſect.3. n.25. 26 & 27.* quem ego attuli *ſupra, lib.6.c.4.§.3. n.*) & conſequenter non eſſet obligandus ad reſtitutionem ex injuſta acceptione, & probabili opinione, de qua in ſimili diai ſuperiùs, *l.6.c.4.§.3. d n.30.*

3 Tertia Dubitatio: *Quid, ſi meus Prædeceſſor mala fide laboravit, at ego bonam habui, nocebit ne mihi fides hæc mala prædeceſſoris?*

Reſpondeo; Communis eſt Doctrina nocitura tibi, ſi es ſucceſſor univerſalis, non verò ſi ſis particularis; Univerſalis ſucceſſor eſt, V. G. hæres, qui in omnibus ſuccedit Teſtatori defuncto: Particularis eſt, v.g. legatarius, & quilibet, qui ab aliquo habet, emit, dono accipit aliquam rem. Ita Sanchez, *l.c. n.155.* de Lugo, *diſp.17. cit. n.79.* aliique Juriſperiti ab iiſdem citati. Ratio autem hujus communis doctrinæ eſſe debet, quia hæres, v.g. univerſalis repræſentat perſonam teſtatoris, poſſidetque omnia ejus bona eo modo, quo ipſe teſtator poſſidebat, nam proptereà obligatur, ſaltem juxta vires hæreditatis, ad omnia teſtatoris debita, ſed teſtator habebat ſua bona obligata propter ejus malam fidem vero Domino, illique debebat eos fructus mala fide conſumptos reſtituere, ergo, & reſtituere debebit ejus ſucceſſor; ſaltem, ut dictum eſt, juxta vires hæreditatis, Hæc autem repræſentatio cùm non adſit in ſucceſſore particulari, ſi ipſe bonæ fidei titulo, ut ſupponimus, vallatur, cùm ab aliena fide mala premendus ſit? Non ergo obligabitur ea injuſta acceptione, ſed ſolùm ex re accepta.

CAPUT IV.

De tertia radice reſtitutionis, quæ eſt injuſta damnificatio, ſeu læſio.

1 QUi obligatus ad reſtitutionem ex præcedentibus radicibus fuit, aliquid ſive bona, ſive mala fide uſurpavit, nam ideò poſſeſſor vocari potuit; nunc verò de eo loquimur, qui contra rem alienam ſine ejuſdem rei uſurpatione, injurium ſe præfert. Id, quod fit, vel poſitivè rem deſtruendo, ut ſi quis ſegetes alienas comburat, alienam argentum in mare proiiciat, ſimile quid faciat, vel poſitivè impediendo, ut ſi quis proximum iojuſtè impediat, ne ſuas res temporales, ſua legata, ſuas hæreditates conſequatur.

§. I. *De poſitivo deſtructore rei alienæ.*

1 HIc locus eſſet explicandi, quænam culpa requiritur ad pariendam obligationem in eo, qui rei alienæ damnum infert; Theologica ne, an juridica, vide *ſup.c.2.§.5.* Rurſus gravis ne, an levis? vide *ſup.c.2.§.5.* Deinde quodnam damnum, indirectum ne, an directum? vide *ſup.l.6.c.4.§.1.* Denique à quo nam illatum, à ſe; an etiam à ſervo, à filio, ab animalibus ſuis? vide *ſup. ibid.§.2.* ſed quia de his per aliam occaſionem plenè diſputavimus, hìc ſatis ſit ea, quæ ſuperſunt, inſinuare.

2 Quoad hanc ergo damnificationem, hæc regula notetur: Qui per culpam injuſtitiæ rem alienam deſtruait, vel deteriorem reddidit: non ſolùm debet reſtituere valorem rei, ejuſque fructus, ſed etiam omne damnum, quod emergit, ac omne lucrum, quod ceſſat Domino ex ejuſmodi læſione. Ratio Regulæ eſt, quia alio modo non induceretur æqualitas, quæ per ſuam injuſtam actionem à damnificante inducta eſt.

3 Dictum eſt primò, (per culpam injuſtitiæ) utique gravem Theologicè, modo ſatis explicato, *ſup c.2.§.5.*

4 Dictum eſt ſecundò (deſtruxit, vel deterioravit) utique directè, & ut cauſa per ſe; nam, quid ſit ſentiendum, ſi ſit indirecta deſtructio & per accidens, diximus, *ſup.l.6.c.4.§.1.*

5 Dictum eſt tertiò, (valorem rei) quanti ſcilicet valebat, ſive in re, ſive in ſpe, quando à te deſtructa eſt: nam ſecundùm illum valorem Domino damnum intuliſti. Quòd ſi ſolùm rem deteriorem reddidiſti, debebis dumtaxat, quanti æſtimatur deterioratio: ſic enim ſatis inducetur æqualitas.

6 Dictum eſt quartò, (ejuſq; fructus) id, quod explicabitur *mox num.9.*

7 Dictum eſt quintò, (omne damnum, &c.) hujus enim totius cauſa ſupponitur eſſe injuſta damnificatio.

8 Dictum eſt denique (ex læſione) intellige tanquam ex cauſa per ſe, nec ſolùm, ut modò diai, tanquam ea occaſione per accidens: id, quod iterùm notaſſe ſuperfluum certè non eſt.

9 Unum jam ſupereſt explicandum: Valor rei conſiderari in duplici ſtatu, nimirum præſenti, vel futuro, poteſt: Occidiſti, v.g. hodie pullum equi: Hic, ſpectata ſpe futuri eventus, deductis expenſis, laboribus, & æſtimatione periculi, valet, V.G. nunc decem aureis, eſtque valor præſentis temporis. Idem verò equus ſi permanſiſſet uſque ad perfectam ætatem, quia generoſæ erat ſtirpis, valiturus erat centum aureis; Hic valor eſt futuri temporis. Pari modo ſeges hæc, quam hodie menſe Martii comboſtiſti, cum tota ſpe futuri fructus, valet propter expenſas, pericula conſueta, &c. judicio experti viri, decem aureis: at menſe Auguſti aucta, & collecta ſeges valebit centum. Quæritur jam, *An occiſor equi, vel deſtructor ſegetis reſtituere teneatur aureos decem, an centum?*

Reſpondeo communem eſſe ſententiam teneri dumtaxat decem; ſive per malitiam, ſive per negligentiam moraliter culpabilem occideris, vel incenderis. Ita S. Thom 2.2.*q.*62.*art.*4. Mol. *t.*3.*diſt.*226. *n.*4. Leſſius, *c.*12.*dub.*19. Diana, *p.*3.*tr.*6. *Miſcell. reſ.*6. Petr. Nau. Leſſius, apud Dicaſt. *l.2. de juſt. tr.2. d.2. dub.6 n.116. & 157.* Contrà Soſium, & Salonium putantes: ſi per malitiam; reſtituendum eſſe pretium, quod erit in re; ſi per dictam negligentiam, eſſe reſtituendum pretium, quod eſt in ſpe. Ratio communis eſt, quia juſtitia ſolùm exigit, ut reſtituatur, quantum ablatum eſt: ſed tu, per illam occiſionem equi, & per combuſtionem ſegetis, ſolùm abſtuliſti, quanti tunc valebant equus, & ſeges, nempè aureos decem, ergo hos dumtaxat reſtituere debes. Non negat tamen hæc communis opinio, ex alio capite, te aliquando plus debere reſtituere, nempè quando es cauſa damni emergentis, vel lucri ceſſantis Domino: Si enim propter dictum incendium ſegetū, ſterilitas inducta eſſet frumenti, unde Dominus, vel etiam alii coacti eſſent ad emendum carius annonam, id totum debes reddere, nam tunc hujus totius damni tu iniqua cauſa fuiſti.

10 Dicet quis; At etiam tu iniqua cauſa fuiſti, cur Dominus non habuerit ſuo tempore equum valentem centum aureis, atque adeò, ut ceſſaverit Domino hoc lucrum: ergo etiam hos centum ei reddere oportebit, deducta æſtimatione periculorum, deductis expenſis, quas in alendo equo Dominus feciſſet: Confirmatur, etiam ſic ſi furatus fuiſſes pecuniam à Domino, deberes eidem reſtituere tum pecuniam, tum lucrum, quod per negotiationem ex illa pecunia acquiſiviſſet idem Dominus.

Reſpondeo, urget mihi argumentum: unde fateor, furem illum debere reſtituere non decem tantùm, quòd dixi, *n. præced.* communi ſententia; ſed centum deductis deducendis: quod probat hoc argumentum de Lugo, *t.1. de juſt. diſt.18. ſect.4. n.8.* qui ſequitur prædictam communem ſententiam, & reſpondit huic argumento, negans furem eſſe cauſam talis damni emergentis, eſt enim, ait, cauſa ipſe Dominus, qui potuit alium ſibi pullum emere. Idem dicit ad confirmationem, negat enim deberi Domino lucrum illud, quia pari modo Dominus poterat aliam pecuniam negotiationi ſubdere, ſolùm igitur tunc debere concludit ejuſmodi lucra reſtitui, quando Dominus nullam aliam pecuniam haberet, qua pullum equinum emere, vel negotiationi ſubdere poſſet: tunc enim tu, quia ea abſtuliſti, vera cauſa fuiſſes damni ſequentis. Hæc ille, quibus ego libenter ſubſcriberem, ſi intelligere poſſem te non fuiſſe veram cauſam talis detrimenti, ſeu ſpecialis damni, quod emergit Domino ab hoc individuo ejus equo, quem tu ſurripuiſti.

§ II. *De impediente bonum alteri, ejuſque reſtitutione, quoad ea, quæ pertinent ad Juſtitiam commutativam.*

1 SI ex bono zelo, & ſine vi, vel fraude impedis aliquem, V. G. Petrum, ne conſequatur injuſtam hæreditatem, injuſtum legatum, nec peccas, nec reſtitutionis obligationem contrahis, ut ex ſe patet: Quod ſi idem facias ex odio, vel cum vi, vel fraude, ſimilive peccato, peccabis quidem interno affectu contra Charitatem, vel alio peccato; ſed quia non peccas quoad legatum contra Juſtitiam, juſtè enim illud impeditur, ſi ſit injuſtum, ideò ad nullam reſtitutionem obligaris.

2 Verùm ſi quem ſive vi, vel fraude, ſive ſine illis quomodocumque impedias à conſequutione boni, quod ipſi ex Juſtitia commutativa debetur, & peccas, & reſtitutionem debes, Molina, *tomo 3. diſt.717.* Leſſius, *lib.2. cap.12. dub.18.* Dicaſtil. *lib.2. de juſt. tr.2. diſt.8. dub.1.*

dub.1.num.2. quia tunc contra Juſtitiam delinquit. Dixi (ex Juſtitia commutativa) nam ſi ſolùm debeatur ex diſtributiva, mox dicam *à num.7.*

3 Quid, ſi quem impedias à conſequutione boni, quod liberaliter datur, V. Grat. legati, hæreditatis, eleemoſynæ, &c. Reſpondeo eſſe diligenter diſtinguendum. Nam ſi id fiat fraude, vel ſimili, ut ſi ſuadeas falſis informationibus, vel cogas vi teſtatorem, ne hæreditatem relinquat Petro V. G. peccas, & reſtituere teneris, quanti æſtimatur ab expertis damnum, quod Petro feciſti. Ita Thomas Sanch. *lib.2.conſil.c.1.dub.49.* Vaſqu. *p.2. diſtinct.175. cap.2.n.13. & tr.de Benef.cap.2.§.2.dub.*20. Diana, *p.2.tr.6.miſcell.reſolut.*22. Dicaſtillus, *l.c.n.*4. Ratio eſt, quia ex una parte tu es cauſa moralis ejuſmodi damni illati ipſi Petro; & ex alia, peccas contra Juſtitiam, cùm quilibet habeat jus, ne per vim, & malis artibus arceatur à bonorum conſequutione. Huc reducitur, quod dixi *ſuprà l.6. c.4 §.5.n.*13. te obligari ad reſtitutionem, ſi occidas eleemoſynarium eo motivo, ut is eleemoſynam ampliùs Antonio, V. G. non largiatur, id enim eſt vi, ideſt ipſa morte impedire Antonium ab eleemoſynæ conſecutione. Huc etiam, ſi vim ipſi donatario, V. G. dicto Antonio inferas, ipſum in carcere injuſtè retinendo, ne ad eleemoſynarium accedere valeat. Huc item ex de Lugo, *diſp.28.ſect.5. n.91.* ſi Notarios, vel Conſiliarios à moribundo eos vocante avertas: ne ſcilicet is teſtamentum, vel legatum in alicujus favorem condat. Huc, ex eodem, *ib.n* 103. ſi teſtatorem volentem diſponere in favorem alicujus, tu falſa ſpe ſanitatis, vel longioris adhuc vitæ, à condendo teſtamento diſtrahas. Ratio horum eſt, hæc facere, eſt, per fraudem, vel per vim, atque adeò contra Juſtitiam impedire proximum, ne bona liberaliter ab alio danda conſequatur.

4 Quod ſi id facias ſine vi, vel fraude, ſed precibus, conſilio, &c. quamvis motus ab animo lædendi eum in cujus favorem condendum fuiſſet V.G. Teſtamentum, eſto pecces interius contra Charitatem, ut peccaret Judex, qui Reum morte dignum ex odio condemnaret: non tamen obligaris ad reſtitutionem, ut nec prædictus Judex, quia actio ipſa externa non eſt contra Juſtitiam. Ita iidem, quibus adde Bartholemæum à Sancto Fauſto, *in Speculo Conf. diſt.28.q.2.* dicentem hanc eſſe communem ſententiam Theologorum, & Canoniſtarum; Si verò ex bono zelo, ſeu prudenti conſilio motus id facias, nec peccas, nec reſtitutioni es obnoxius: quia ubi nulla eſt culpa, nulla eſt pœna, & prudens conſilium non eſt reſtitutionis pœna mulctandum. Hinc non peccant, nec reſtitutionem debent Religioſi, qui ex zelo ſalutis teſtatoris ipſi ſuadent, ut potiùs aliis, quàm Matrici Eccleſię relinquat: nam licèt videatur Clementina id prohibere Religioſis, non ita tamen eſt, ex Sanc. *in conſ.c.1.dub.49.n.28.* contra Mol. *tom.3.diſp.727.nu.*3. quia Sacer Canon prohibere bona, & prudentia conſilia nunquam potuit. Adde, eſto, quando imprudenter ſe gerunt, peccent in hoc ſine dubio Religioſi: non tamen ad reſtitutionem tenentur, quia in Canone hæc pœna non apponitur.

5 Denique ſi vera crimina alterius, ſed occulta propales teſtatori, V.Gr. ne hæreditatem illi relinquat, te nec peccati, nec reſtitutionis reum pronuncio: quia expedit Reipublicæ, ne bona relinquantur ei, qui iis abuſurus ſit: quòd ſi aliis à Teſtatore injuſtè propalaſti, reddere quidem famam debes, ſed non bona. Idem dici debere in materia Beneficiorum, mox videbimus.

Porrò hic ne prætermittatur caſus ſequens. Petrus aperuit litteras directas Paulo Mercatori, quem amicus certiorem reddebat de ſuperventura frumentorum penuria, ex frumenti extractione V.G. à Regno: unde factum eſt, ut Petrus Paulum præveniens frumenti copiam vili pretio emerit, venditurus pretio magno, nimirum apparente mox penuria: quo pacto impediit Paulum à lucro, quòd hic eadem arte comparaſſet. In præſenti ergo caſu obligabitur ne Petrus ad reſtitutionem? Et idem quæri ſolet de præcedentibus Beneficium, quando alius ſimili ratione Beneficii vacationem cognovit, & præobtinuit.

Reſpondeo. Leſſius, *lib.2. de juſtitia, cap.12. à n.31.* ſic diſtinguit. *Si Petrus tempeſtivè conſignavit litteras Paulo, ipſe quidem Petrus peccavit eas aperiendo, ſed ad reſtitutionem non obligatur: quia cum tempore Paulus potuiſſet ſe negotiationi applicare, apertio litterarum remotè, & indirectè ſe habet ad Pauli damnum. Si verò idem Petrus non conſignavit litteras Paulo tempeſtivè, & peccavit, & ad reſtitutionem obligatur, quia Paulo ſecutum eſt damnum directè ex mora injurioſa conſignationis litterarum.* Ego hanc poſteriorem partem approbo, de priore valdè incertus animi pendeo, ut in ſimili ſentiam *infrà, capit.7.§.12.num.*16. quia etiam in eo caſu damnum patitur Petrus ex radice injurioſæ tuę apertionis. Tunc nihilominus probabilis eſt ſententia Leſſii, quam perſamiliaris meus Pater Franciſcus Bardi, *lib.1.ſelect.q.*15. noviſſimè defendit; quando ita ſe potuiſſet applicare Paulum ad negotiationem ſuam, ut integrè illam intra moralè tempus perfeciſſet, & ſua cauſa non perfecit, non verò ob prævéntionem ſuam.

6 Alii innumeri caſus ex his colligi poſſunt; & præſertim, An qui mendaciis impedit Fiſcum, ne confiſcentur ſua bona, obligetur ad reſtitutionem: An qui vel vi, vel fraude, vel ſine illis impedit Scholaſticos, ne aliam ſcholam frequentent: An pari modo, qui, impedit ne ad alium emptorem accedat; An qui impedit emptorem, ne cognoſcat vitium rei emptæ, vel emendæ, ut faciunt tonſores pannorum, occultantes, vel ſecretò ſarcientes eorumdem pannorum ſciſſura, &c. Verùm quia non pauca ex his ſuis in locis à me dicta ſunt, atque dicentur, multa autem dilucidè ab Auctoribus tractantur, Sanch. partim *lib.1.in Dec.c.22.n.22.* partim *l.1.conſil.c.3.d.3.* de Lugo, *dict.l.1. de juſt.diſp.38.ſect.5.n.*108. ideò ad ea, quæ ſunt difficiliora, veniamus.

Dubium incidens de impediente donationem peccaminosè alteri factam.

7 Dubium hic non vulgare ſeſe offert explicandum. Si Antonius, V.G. velit dare centum Petro, quæ donatio ſit peccaminoſa, licitè ne ego, & ſine onere reſtitutionis impediam, ne Antonius donet?

Reſpondeo ſi impedis bono zelo, & ſine odio, vel ſimili, certum eſt, te licitè impedire, juſtè enim tunc impedis crimen proximi. Difficultas eſt, ſi impedias non ex bono zelo, ſed cum peccato V.G. ex odio, quod geris contra Petrum, vel mediis iniquis, V. gr. malè dicendo de Petro, &c.

8 Ajo eſſe diligenter diſtinguendum, qua ratione dicta donatio, quæ impedienda eſt, ſit peccaminoſa. Vel enim primò, ita eſt peccaminoſa, & injuſta, ut Petrus rem donatam ſuam facere non poſſit; id quod accidere poſſet, ſi res, V.G. donanda eſſet aliena, vel furtiva; & in hoc caſu certum eſt, te poſſe impedire non ſolùm ſine vi, & fraude, ſed etiam cum fraude, & vi; nam impedis, ne Petrus aliena bona occupet. Quare ſi tu ex odio moveris, vel vim illicitam adhibes, peccabis quidem: ſed quia non peccabis contra Juſtitiam debitam ipſi Petro, non contrahes obligationem reſtitutionis.

9 Vel Secundò, ita eſt peccaminoſa prædicta donatio, ut non ſit injuſta, ut ſi Antonius donare vellet ea, quæ ſuæ familiæ ſunt omninò neceſſaria, vel vellet donare ex malo fine, V.G. ex vanagloria, ex fine adulterandi, &c. & tunc eſt nobis nova diſtinctione utendum. Si enim donatio eſt peccaminoſa ex parte utriuſque, tum donantis Antonii, tum donatarii Petri, (qualis eſt dicta donatio rei neceſſarię familię, in ea enim peccat tum donans, quia tollit neceſſaria familię, tum donatarius, quia cooperatur, ut ſupponimus, peccato donantis,) potes etiam vi, & fraude impedire, modò vis ſit prudenter illata, nec ſit tanta, ut ex aliquo alio capite modum excedat. Ratio eſt non abſimilis, ac dicta: quia non eſt peccatum contra Juſtitiam impedire, ne quis recipiat id, quod ſine peccato recipere abſolutè non poteſt.

10 At verò ſi donatio ſit peccaminoſa ſolùm ex parte donantis, non verò ex parte donatarii, qualis eſt donatio facta ab Antonio ex fine vanę glorię, vel adulterii, tunc potes quidem impedire ſine vi, vel fraude, & potes etiam impedire indirectè perſuadendo Antonio, ut deponat illum malum finem, unde conſequatur donationis omiſſio, quia ſic ex bono zelo impeditur peccatum alterius: at nullo modo poteſt impedire vi, vel fraude, & ſi ſic impedis, obligationem reſtitutionis ſubibis. Ratio eſt, quia tunc contra Juſtitiam impedires donatarium: cùm quilibet habeat jus, ne impediatur malis artibus à conſecutione ejus, quod ſine peccato ipſe conſequi poteſt.

11 Denique ſi, contra, donatio ſit illicita ſolùm ex parte donatarii, non verò donantis, ut ſi dictus Petrus vellet recipere donationem ex fine vanę gloriæ vel adulterii, quem finem, quia Antonius neſcit, non eſt particeps peccati, ſi tu id ſcias, licet ne tibi impedire ejuſmodi donationem.

Reſpondeo licere ſine vi, vel fraude, & bonis artibus perſuadendo ipſum donatarium, ut ceſſet ab illo malo: Verùm ſi perſuaderi non poſſit, non licere vi, vel fraude impedire, colligitur ex ratione modo dicta, *numer.*10. Quilibet enim videtur habere jus donandi id, quod ſine peccato dare poteſt, id tamen aliis conſiderandum relinquo.

§. III. De impediente bonum alteri, quoad ea, quæ pertinent ad Diſtributivam.

Ubi aliqua de Beneficiis, & Officiis.

1 Aliqua non rarò bona diſtribuuntur in Republica inter Cives, quæ duplicis diſpoſitionis eſſe ſolent.

Prima, quæ danda ſint certis, & determinatis perſonis, V.G. ſinguli annis danda eſt à Monte Pietatis menſura frumenti omnibus pauperibus talis Nationis, vel omnibus iis pauperibus, qui eam voluerint. Secunda, quæ danda ſit indeterminatis perſonis, ſed eligendis ex libera voluntate diſtribuentis, V.G. dandæ ſunt decem menſurę iis pauperibus, quos liberè elegerit Mons Pietatis, vel danda eſt menſura frumenti alterutri ex his duobus: quem nempè ipſe Diſtributor liberè ex duobus elegerit.

2 Dico jam, cum Sylveſtro, *2.2.quæſt.61.artic.1.quæſt.25.concl.5.* Qui ſive vi, & fraude, ſive ſine illis quomodocumque impedierit, in priore jam dicta diſpoſitione, ſemper peccat, & tenetur ad reſtitutionem. Ratio eſt manifeſta, quia tūc illi ſinguli habent jus ad eam eleemoſynam, ut illis ex voluntate diſponentis ea datur. At verò in poſteriori diſpoſitione, ſi ſine vi, vel fraude impedias, non obligaris ad reſtitutionem, quia ſicuti elector liberè eligere poteſt, ſic tu illi perſuadere; & hic recurrit eadem doctrina, quæ illata eſt ſupra §.2.n.4. Quod ſi impedias vi, vel fraude, ad reſtitutionem obligatis,

Digitized by Google

garis, quanti æſtimabitur à prudenti damnum impedito factum. Ratio eſt, quia licèt illi non habeant jus Juſtitiæ commutativæ ante electionem ad eleemoſynam illam, habent jus, ne impediantur fraudibus, & vi à conſecutione illius boni, recurrente huc doctrina allata ſuprà, §. 2. *n.* 3.

Impedientes conſecutionem beneficii.

3 Huc pertinent impedimenta contra volentes conſequi Beneficia, vel Munia, quæ ſolent à Republica, vel à Prælato benemeritis diſtribui; de quibus hæc breviter colligo ex Leſſio *l. 2. c. 12. dub. 57.* cui adde Dicaſt. *l. 2. de Juſt. tr. 2. diſp. 8. dub.* 2. qui alios citant.

Primò, Si quis erat beneficio dignus, illumque tu etiam vi, & fraude impediſti, ut conferretur digniori: ad nihil teneris. Ratio eſt, quia dignus nō habet ullum jus reſpectu dignioris, quare illum impediendo facit juxta voluntatem Reipublicæ intendentis dare beneficia, vel munera dignioribus. Quòd ſi vi impediſti, ut conferretur æquè digno, ad reſtitutionem teneris juxta ſpem, quam alius habebat. (Si enim nullam ſpem habuiſſet, cùm nihil damni illi feceris, nihil debebis.) Ratio eſt, quia ille alius dignus, reſpectu æquè digni, gaudebat jure, ne malis artibus impediretur.

4 Secundò, Si abſque vi, vel fraude curaſti, ut daretur indigno, nihil teneris reſtituere ipſis dignis, vel dignioribus; ſed Reipublicæ, vel Eccleſiæ teneris de damno ſecuto. Ratio eſt, quia ſolùm Reipublicæ, non verò illis dignis, vel dignioribus injuriam intuliſti. Nullus enim habet jus Juſtitiæ ad beneficia. Et quidem primo loco tenetur dictæ Reipublicæ is, qui habet Officium. Secundo collator. Tertio, tu, qui fuiſti ſuaſor. Quòd ſi nullum damnum ſecutum eſt, adhuc fructuum perceptorum reſtitutio facienda eſt ipſi Reipublicæ, vel Eccleſiæ ad quam pertinet beneficium, quia illud, quod eſt propria ſubſtentatio Miniſtri idonei, datur contra voluntatem Eccleſiæ indigno. At ſi ſimili modo ſine fraude procuraſti, ut daretur digno, relictis dignioribus, ad nihil ulli teneris: Nam, non teneris dignioribus, hi enim non habent jus Juſtitiæ commutativæ ſuprà dignos, non Reipublicæ, vel Eccleſiæ, quia non eſt illis facta injuria, dum dignum habuere, ergo, &c.

5 Tertiò, Si prodas crimen occultum, unde excludatur aliquis à beneficio, ſiquidem prodas collatori, etiam malo animo, non teneris ad reſtitutionem, etiam ſi collator, ſi tua non acceſſiſſet infamatio, illi beneficium collaturus fuiſſet. Ratio eſt, quia, quando agitur de beneficiis, atque Officiis, cujuſcumq; eſt jus patefaciendi ea, quæ minùs ſtabilem hominem faciunt, unde etiam ſolent capi informationes, &c. Quòd, ſi prodas aliis, unde diffametur is, de quo agitur? Reſp. Leſſius inclinat te non teneri ad reſtitutionem valoris ſpei beneficii, (teneri enim ad reſtitutionem famæ certum eſt) ſi is excludatur ex vi commiſſi criminis: at ſi excludatur ea vi infamiæ per tuam occulti criminis publicationem enatæ, te teneri. Ratio eſſe poteſt, quia ibi is excluditur à ſuo crimine, hic à tuo.

6 Quartò, Si impedias etiam vi, ne conferatur indigno, ad nihil teneris: quia ad ejuſmodi beneficia, vel Officia nullum prorſus habent jus indigni.

7 Quintò, Si ut tu faciliùs impetres beneficium, impedias Procuratorem prætendentis illud idem beneficium, quod tu prætendis, eum orando, vel cogendo, vel per alium prætextum in aliis negotiis eundem detiendo; Ut item, ſi impedias Tabellarios afferentes litteras ad tuum competitorem; vel eaſdem aperias, quò faciliùs à beneficio illum excludas, an obligeris ad reſtitutionem? & reſolvi poteſt ex dictis, & habes dilucidè apud Doctores, de Lugo *ſ. 1. d. 18. ſect. 5. n.* 102. citantem Bon. & Vaſq. & *n.* 504. citantem Caſtr. &c.

8 Denique ex iiſdem dictis obiter intelligis ex violatione ſolius Juſtitiæ diſtributivæ non oriri obligationem reſtituendi, niſi quatenus ſimul violatur jus aliquod pertinens ad Juſtitiam commutativam. Ita Rebell. Bannes, Molina, Turr. aliique, quos citat, ſequiturque Bonac. *diſp. 1. de reſtitut. q. 1. p. 1. n. 9.* contra Vaſq. Salonium, alioſque *ibid.* citatos lege item Dicaſt. *l. 2. de juſt. tract. 2. diſp. 8. dub. 6. junctâ d. 1. dub.* 3. Hactenus enim vidiſti, tunc in ejuſmodi diſtributionibus adeſſe obligationem reſtitutionis, quando quis violavit jus, quod alius habebat, ne repelleretur, ne impediretur, &c. hoc autem jus ad commutativam pertinet. Adde, obligationem reſtitutionis fundari in obligatione faciendæ æqualitatis Arithmeticæ, quam quia in rigore debet facere; at hæc ex Juſtitia commutativa facienda eſt. Nam propterea Princeps ſi non diſtribuat, quæ diſtribuere Civibus pro eorum meritis debet, & hæres, ſi non eligat pauperes, quos eligere voluntas teſtatoris juſſit, ideò ad reſtitutionem obligantur, quia lædunt Juſtitiam commutativam, dum faciunt contra jus, quod habent Cives illi, & illi pauperes ad diſtributionem, & electionem, &c. Et quando Princeps, vel alius elector eligit indignum ad aliquod Officium, ideò obligatur ad damna, quæ indignus Officialis inferet Communitati, quia tunc Princeps, & elector ſunt contra Juſtitiam commutativam concauſæ ad tale damnum, dum indignum ei Communitati præfecerunt.

§. IV. *De diſtributione beneficiorum, & Officiorum.*

1 Dicamus hac occaſione aliquid de hujuſmodi argumento: atque quantum dictis breviter expediamus ea, quæ nimis prolixè, & confusè aliqui pertractant.

2 Præmitto autem, digniorem pro his Beneficiis, Officiiſque (ex S. Thoma, *loco mox citando*, aliiſque; lege item Sanch. *l. 2. conſ. 1. dub.* 2. & Caram. *in Regula Sancti Benedicti*, *num.* 1504. Dicaſt. *l. 2. de Juſtitia, tract. 2. diſp. 8. dub. 7.*) non eſſe eum, qui abſolutè doctior, ſanctior, prudentior eſt, ſed qui fore utilior pro bono communi in eo munere prævidetur; nam propterea aliquando minùs doctus, dignior in aliquibus circumſtantiis erit pro hac Eccleſia contumaci, quia nobilior, vel quia potentior eſt, quàm, qui doctior, vel ſanctior. Et dignior erit inter Hæreticos, qui doctior, quàm qui ſanctior, & inter Catholicos, qui ſanctior, quàm qui doctior, &c. Jam igitur tota difficultas in hoc argumento eſt; quænam obligatio ſit eligendi ad ea munera illos, qui omnibus expenſis ſunt digniores, ac repellendi eos, qui vel indigni ſunt, vel minùs digni.

3 Aſſero primò, eſſe ſuo genere mortale, beneficia, & Officia, immò quælibet bona diſtribuere indignis, & immeritis: ea S. Th. 2. 2. *q.* 63. & communiter; lege etiam *q.* 185. *art.* 3. Dicaſt. *l. cit. dub.* 5. Ratio communis eſt, quia eſſet acceptio perſonarum vitioſa in re gravi, ut ſupponimus, & damnum inferretur iis, circa quos illa munera exerceri debent: unde ſic diſtribuens contrahit obligationem reſtitutionis, ut modò §. *præced. num.* 4. breviter inſinuavimus.

4 Dixi autem (ex ſuo genere) poſſet enim excuſatio aliqua te ſic diſtribuentem à mortali liberare; ut, ſi electus, ſit multum leviter indignus; ſi res diſtribuenda eſſet judicio prudentum levis; ſi ratio quidem fuiſſet habita meritorum, ſed merita unius, & alterius parum ſe invicem ſuperarent; ſi leve, vel nullum damnum Reipublicæ, vel alteri inferretur & ſimilia. Ita Sotus, Valent. Rebell. aliique apud Dicaſt. *loc. cit. dub. 5. num.* 84. & de Lugo mox citandus, *ſect.* 3. *d. n.* 21 contra Turrianum.

5 Aſſerò ſecundò, omnia beneficia ſive majora, ut Cardinalatus, & Epiſcopatus, ſive minora ut Canonicatus, & Cappellania, ſive curam animarum habentia, ut Abbatia, & Parochia, ſive non habentia ut prædictus Canonicatus, & Cappellania, cætera beneficia, quæ ſimplicia nominantur, abſtrahendo ab iis, quæ dantur in concurſu, (de quibus mox *num.* 14.) aſſero, inquam, ſatis eſſe ad evitandum mortale, ſi conferantur dignis, & idoneis, eſto, prætermittantur digniores, vel digniſſimi. Ita plures apud de Lugo, *l. 2. de Juſtit. diſp.* 35. *ſect.* 2. *num.* 11. & apud Dian. *p. 1. tr. 15. reſol.* 40. Caram. *in Regula Sancti Benedicti*, *num* 1505. dum probat ſtando juri naturæ in nulla dignitate debere digniorem neceſſariò præponi. Id quod certè ſemper ſit cum veniali, quia ſemper eſt aliqua deordinatio. Idem dic de reſignante ſuum Beneficium in favorem alterius digni. Jam de dantibus ſuffragia pro dignis in electione Prælatorum Regularium, deque eligentibus, ſeu creantibus eoſdem dignos, loquimur autem præciſo Juramento, vel alia obligante conſtitutione in contrarium; quæ certè, ſi adſunt, erunt juxta receptam conſuetudinem obſervanda. Hæc tam ampla aſſertio licèt communiter non admittatur, ut plures citati à Dicaſt. *loc. cit.* tamen eſſe probabilem ſic fatetur Fill. *tom. 3. tract. 41. in Append. cap. 4. n.* 181. *Dico quintò* (ait) *ſententiam, quæ conſet ſatis eſſe dignos ad Beneficia, quæ non dantur in concurſu, eſſe probabilem ex Tridentino ; ſeſſione ſeptima, capite tertio, de reformatione dicente, ut conferantur dignis. Et univerſali æſtimatione, in creatione Beneficiariorum, ut Cardinalium, Epiſcoporum, Abbatum, &c. qui ſi tantum digni habeantur laudatur electio, & electio; non laudaretur autem communiter ſi mala eſſet, & peccatum mortale.* Hæc Fillinc.

6 Ratio autem hujus probabilitatis duplex eſt. Altera, quia non videtur graviter eſſe invita, nec læſa Eccleſia, ſi ea prævideatur de dignis; commune enim eſt in more humano, ſub quo inſtituta ſunt Beneficia, & Eccleſiarum proviſiones, ut ea judicetur recta proviſio, quæ fiat per aptos, non verò neceſſariò, per aptiſſimos: ſiquidem ad moralem, & humanam diligentiam ponendam homines obligantur, quam certè dignus exhibere poteſt; non ad omninò, & ex omni parte perfectam, quia id onus eſſet non humanis viribus tolerandum. Confirmatur, quia, fac Epiſcopum eſſe digniſſimum, ſed ſe gerat tanquam dignum Prælatum, non verò tanquam diligentiſſimum, ea nimirum pro utilitate Diœceſis operando, quæ ſufficiunt ad ejus diligentem gubernationem, non autem digniſſimam: certè hunc non condemnares de mortali, quia non obligatur, niſi humano more, moralem diligentiam adhibere, ut alibi univerſaliter dictum eſt. Si igitur ego do Eccleſiæ Prælatum dignum, qui ſimilia poſſit operari, cur ero condemnandus? ipſe certè, ſi deficiat, condemnabitur, cùm poſſit non deficere: non ego, &c.

7 Altera ratio, quia hoc ipſum videtur conceſſiſſe Tridentinum: quòd ſi contraria appareant alia jura expoſcentia digniorem, videntur à Tridentino, vel à conſuetudine abrogata. Trident. *ſeſſ. 7. c.* 3. *de reformatione*, ſic habet. *Inferiora Beneficia Eccleſiaſtica, præſertim curam animarum habentia, perſonis dignis, & habilibus*

conferuntur; & de majoribus, *ſeſſ.* 24. *c.* 1. *de reformatione*. *Omnes*, inquit *qui ad promotionem præficiendorum jus habent, monet Sancta Synodus, ut in primis meminerint Bonos Paſtores, & Eccleſiæ gubernandæ idoneos promoveri, &c.* *Bonos* dixit, non *optimos*, *idoneos* addit non *maximè idoneos*.

8 Inſtas; at immediatè ſic tradit Concilium, *Eoſque ultionis peccatis communicantes mortaliter peccare, niſi quos digniores, & Eccleſiæ magis utiles ipſi judicaverint*.

Reſp. primò, cum immediatè anteà Concilium videatur eſſe conſenſum de dignis, vel primò videtur per hoc (*Digniores*) non aliud ſignificare velle niſi dignitatem eligendorum ſumpto comparativo pro poſitivo: vel ſecundò, locutione minus propria ponit Digniores, ut excludat indignos, non verò dignos, quos paulò antè admiſerat: vel tandem tertiò, loquitur quando ſit concurſus, de quo *mox n.* 14. Alias duas reſponſiones affert Caſtropalaus, quas impugnat de Lugo, *loc. cit. d.* 38. *ſect.* 4. *n.* 4.

Nec verò quoad primam noſtram reſponſionem, novum eſt apud Latinos (qualem eſſe eum, qui Tridentinum Concilium ſtylo reddidit, ſcimus omnes) comparativum pro poſitivo ſumere. *Utimur vulgò*, inquit Laurentius Valla, *l.* 1. *de elegantiis linguæ latinæ*, *c.* 14. *comparativis pro abſolutis, ut ſi quis ſe infirmiorem appellat, non dixi pro minus, quàm infirmus*; Et paulò poſt: *Junior, & ſenior pro poſitivo accipi ſolent (nempè pro juvene, & pro ſene) quemadmodum ocyus pro ocyter; & minus pro non, ſemper ferè accipitur*.

9 Confirmatur primò hæc prima reſponſio, quia hoc vel alio ſimili modo debuit id intelligere Filliucius, dum noſtram opinionem vocat probabilem, etiam in Epiſcopatu.

Confirmatur ſecundò, quia ita debent intelligere, Reginal. quem ſequitur, citatque Diana, *p.* 2. *tract.* 15. *reſol.* 40. Henriquez, Caſtrop. aliique citati à de Lugo, *loc. cit. n.* 37. dum docent, eos, qui jus habent conferendi Beneficia per proviſionem liberam, ut Summus Pontifex, & Reges, ſatisfacere ſuæ obligationi, ſi dignis conferant, quia aliud exigere in Papa, & Regibus eſſet valdè onerosum. Amabo te, ſiſte hìc lector; ſi onerosum Regibus, cur non aliis? Deinde; An quia Epiſcopus præſentetur à Rege, dignior; & utilior eo ipſo evadit, non verò ſi ab aliis? Denique jam ergo non ampliùs rationem habes majoris utilitatis Eccleſiæ.

10 Confirmatur tertiò, quia ita etiam debent intelligere, qui concedunt eos laicos, quibus de jure patronatus incumbit præſentare ad Epiſcopatus, & ſimilia, pro poſſe ſolùm dignos præſentare. Ita de Lugo, *loc. cit. ſect.* 4. *nu.* 39. Dicaſtillus, *lib.* 2. *de Juſtitia, tract.* 2. *diſt.* 8. *dub.* 5. *n.* 100. *& num.* 101. Et ratio harum confirmationum ea eſt, quia ſi Tridentinum loquitur de omnibus, ad quos pertinet cura præficiendorum, etiam nos omnes comprehenderet, & ſub mortali obligaret ad digniores præferendos: ſi ergo ipſi negant prædictos peccare mortaliter præficiendo dignos, noſtram explicationem excipere convincuntur.

11 Reſp. ſecundò, ad inſtantiam *num.* 8. factam: me ingenuè fateri propter hunc Tridentini textum eſſe multo probabilius Epiſcopatus, & ſimilia majora Curata Beneficia, & de quibus ſolùm hìc loquitur Tridentinum, debere dignioribus conferri, nec in praxi aliter eſſe conſulendum.

12 Obiicies primò, cum Vaſq. *in opuſc. de Beneſ. c.* 1. *§.* 3. *dub.* 8. Beneficia ſunt bona communia, ergo diſtribuenda pro meritis, ergo præferendi ſemper digniores.

Reſp. ſanè probandum eſſet antecedens, non ſupponendum: ſolùm ergo bona communia dici poſſunt, quia aliquo tandem modo minus principaliter inſtituta ſunt ad excitandos homines ad ſtudia, virtuteſque, ut iis præditi Eccleſiis præficiantur: Sed addimus ſatis excitandos, ſi noverint dignos eſſe præficiendos; immò magis ſic excitabuntur, nam ſi expoſcerentur ſolùm digniores, cum multi deſperarent ab aſſurgendo à communi dignitate, à ſui cultura deſiſterent.

13 Obiicies ſecundò cum de Lugo, *t.* 2. *de Juſtitia, d.* 5. *ſect.* 2. *n.* 18. eſt de jure naturæ, ut in quibuſcumque muneribus proſpiciatur bono communi. At in Epiſcopatibus, & ſimilibus gravioribus non proſpicitur bono communi per dignos: quia Epiſcopi magna, & difficilia pro ovibus ſuis capeſſere debent: ergo, &c.

Reſp. conceſſa ultrò majore, negatur minor: ſi enim Epiſcopus non ſit aptus ad proſpiciendum in negotiis currentibus juxta moralem, & humanam obligationem, quam ſatis eſſe nemo negare poteſt, certe non erit ne dignus quidem, quare nihil contra nos.

Cætera argumenta ab aliis contra noſtram ſententiam allata ipſimet de Lugo fusè diſſolvit.

14 Aſſerò tertiò: Quando Beneficia conferuntur per concurſum competentium, tunc ſine dubio dignioribus ex concurrentibus debent ſub mortali conferri. Ita Filliuc. *loc. cit. n.* 180. citans Leſſium. Ratio eſt, quia poſito, quod illi convenerint ad examen, pactum initum cum iis fuit, ut dignior palmam, veluti in ſtadio, ſit reportaturus; quare magna injuria fieret vincenti, ſi promiſſo bravio non potiretur: Adde in Beneficiis Curatis ſanctè ejuſmodi concurſum inſtitutum eſſe: ut Eccleſię de digniſſimis, quoad fieri poſſet, providerentur; quam inſtitutionem tam seriò, & exaggeratis verbis à Tridentino, *ſeſſ.* 24. *c.* 14. *de ref.* requiſitam negligere, grave quid eſſe, non eſt dubitandum.

15 Aſſero quartò: Sive Princeps, ſive is, cui incumbit abſoluta Officii cujuſcunque ſęcularis collatio, ſivè Electores, qui dant ſuffragia ad aliquem eligendum, non obligantur ſub mortali, niſi dignis conferre, vel ſuffragari. Ita Vaſquez, *loc. cit. cap.* 2. *§.* 3. *dub.* 13. Cajetanus, Molfeſius, aliique de Lugo, *to.* 2. *de Juſtitia, diſt.* 34. *ſect.* 2. *n.* 13. Dicaſtillus, *loc. cit. à nu.* 111. vocans *num.* 113. hanc probabilem, licèt contrariam probabiliorem. Excipe ſemper juramentum, vel quid ſimile, ut excepiſti, *n.* 5. Ratio hujus quarti dicti eſt eadem, quæ modò dicta eſt, *n.* 6. non enim video, cur his electoribus, & collatoribus Officii ſecularis majus onus imponi debeat, cùm per dignos, more humano, ſatis Reipublicæ conſulatur, licèt proh quàm optabilius eſſet per digniſſimos!

16 Dixi (Electores, qui dant ſuffragia.) Nam, qui ea colligunt, ſecundùm ea debent pronunciare: quare peccaret mortaliter, ſi digniorem, hoc eſt habentem ſine fraude plura ſuffragia prætermitteret, ſiquidem ſtatim atque aliquis pluribus gaudet votis, acquirit jus quoddam electionis, quo privari irrationabiliter non debet.

Hinc, quando pro pluribus, qui numeroſiora ſuffragia æquè habuerunt, adhibetur ſors (quam adhiberi in muniis ſæcularibus non vetatur in Eccleſiaſticis) peccat cum onere reſtitutionis, juxta ſpem boni eventus, is, qui fraudes molitur, vel imponendo, alia nomina, vel aliqua ſubtrahendo, vel chartas ſignando, &c. Tunc enim lædit juſtitiam commutativam contra concurrentes: perinde facit in ludo is, qui in ipſo, injuſtas fraudes uſurpat.

CAPUT V.

De quarta radice Reſtitutionis, quæ radicaliter eſt ex contractu.

1 SI ineas cum aliquo contractum, deponis v. g. apud Petrum aureos centum, hos quamvis juſtè acceptos, ſuo tamen tempore reſtituere tibi Petrus obligabitur: quæ obligatio immediatè eſt ex contractu: De qua re in capite ſequenti, & deinceps. Quòd ſi culpa ipſius pereat depoſitum, debebit altera totidem reddere, & damna inde ſecuta; Quæ obligatio immediatè eſt à culpa, ſed mediatè, & radicaliter fundatur (ut ex ſe patet) in præcedenti contractu, de qua re in præſenti capite diſſerimus. Hujuſmodi autem contractus ſolent eſſe Depoſiti, Mutui, Commodati, Precarii, Locati, Pignorati; qui ſunt propriè contractus. Ejuſdem item generis ſunt ii, qui vocantur quaſi contractus, qualia ſunt Officia, Tutelæ, Procuratoris munera, Profeſſiones, Artes, &c. eo enim ipſo, quod quis Officio fungitur, vel tutela, vel arte, &c. videtur tacitè inire pactum, cum altero, de inculpata adminiſtratione Officii, &c.

§. I. *De obligatione Reſtitutionis orta ex culpa.*

Impropriè dicto Contractu.

2 PRæmitto in legibus (quas vide apud Leſſ. *l.* 2. *c.* 7. *d.* 7. Vaſq. *de reſt. c.* 2. *§.* 2. *à dub.* 5. *&* 6. Azor. 3. *p. l.* 4. *c.* 6. *& l.* 6. *c.* 4. Rebell. *p.* 2. *l.* 1. *de contract. q.* 10. de Lugo, *to.* 1. *de juſtit. diſt.* 8. *ſect.* 8. Molin. *t.* 2. *diſt.* 295. *& paſſim*. Fagund. *l.* 5. *cap.* 10. *de contract.*) haberi has tres diſpoſitiones.

Prima eſt hujuſmodi: *Quando contractus eſt in utilitatem tantùm accipientis, ut eſt Commodatum, obligatur accipiens reſtituere, ſi ex ſuo dolo, vel lata culpa, vel levi, vel etiam leviſſima res accepta pereat, non verò ſi mere fortuitò ſine ulla prorſus culpa pereat*. Horum terminorum cognitionem explicuimus ſatis ſuperque *ſupra, c.* 2. *§.* 4. *n.* 1. *&* 2. Excipitur Precarium, quod eſt, *quando aliquid tibi conceditur, cum onere, ut ad nutum concedentis reſtituatur: ad hoc enim reſtituendum, ſi ex dolo vel culpa lata tua pereat, obligaris, non autem ſi pereat ex levi, vel leviſſima*.

3 Secunda diſpoſitio: *Quando contractus eſt in utilitatem ſolius dantis, recipiens ſolum tenetur per dictas leges ex dolo, vel lata culpa*; Ut ſi quis apud te ſuam pecuniam, vel librum, ſine tuo commodo deponat, ſi ea pereant ſine dolo, vel lata culpa tua, quamvis adſit tua levis, vel leviſſima, non obligaris illa reſtituere.

4 Tertia diſpoſitio: *Quando contractus eſt in utilitatem utriuſque, nempè tum dantis, tum recipientis, ſicuti cum locatur domus, vel equus tanto pretio: immò & cum commodas in tuam, & amici utilitatem*, ut quando commodas equum ad inviſendum communem amicum, recipiens tenetur ex dolo; vel ex lata, vel levi culpa, non verò leviſſima.

5 His ita per leges diſpoſitis, illud in quæſtionem vertitur. *An hæ diſpoſitiones ſint ſervandæ ante ſententiam Judicis. An verò donec illa accedat*, non obligemur in conſcientia reſtituere prædicta, quando verè, & coram Deo non adfuit culpa gravis mortalis, quam Theologicam ſupra in ſimili quæſtione appellavimus?

Servandas eſſe ante ſententiam aliqui contendunt. Ita Oñate, *tom.* 1. *de contract. tract.* 5. *diſt.* 15. *ſect.* 3. *num.* 58. Leſſius, *loc. cit.* Vaſqu. *loc. cit. præſertim num.* 41. *&* 48. aliique, quos citat, ſequiturque Fagundez, *loc. cit. num.* 10. dicens contrariam eſſe probabilem. Negant alii probabilius, Henriquez, *cap.* 15. *de irreg.* alios citans, Sà, *Verb. Commodatum*, de Lugo, aliique apud Fagundez, *loc. cit. num.* 13. cum quibus ſentio; Atque aſſero, niſi ex culpa tua gravi, ſeu mortali

coram

coram Deo, pereat res, quam per contractum debes, te non obligari ad reſtitutionem ante ſententiam, etiam ſi peccaveris per venialem negligentiam, vel inadvertentiam. Ratio potiſſima eſt, quã diximus: *ſup. c. 2.* §. 5. quia non eſt damnandus ad reſtitutionem rei gravis, qui graviter non delinquit; iniquum enim eſt, pęnę gravitatem non proportionari ſecundùm gravitatem culpę; Quare prędictę leges, vel ſunt pœnales, quæ non obligant antè ſententiam: vel ſi mavis non eſſe pœnales, dic non eſſe uſu, antè ſentẽtiam receptas, ut probabile putat Leſſius, *l. 2. c. 7. dub.* 8. Nemo enim eſt, qui pignori, vel rei conductę, vel commodatæ, &c. putet ſe majorem cuſtodiam debere ex juſtitia, quã Dominus ipſe exhibere ſolet; ſolet autem cum ordinario, & humana diligentia; non cum exquiſitiſſima. Eſto, vir ingenuus melius cuſtodiat res alienas, quàm ſuas, reſtituatque etiam ſi apud ipſum pereat per leviſſimam culpam, id enim gratitudinis eſt, non obligationis; ut patet, quia vir idem honeſtus, etiam ſi pereat res ſibi commodata per caſum omninò fortuitum, ſolet etiam illam reſtituere. Illud notavimus *ſup. l. 1. c. 3. §. 7. n. Depoſitum*, & mox §. 2. *n.* 2. & rurſus hic notatum pervelim, non eandem diligentiam eſſe ſufficientem ad vitandum peccatum mortale in rebus majoris momenti, quæ ſufficit in rebus minoribus; Et naturalis ipſa ratio dictat, etiam in conſcientia, in contractu commodati, quod eſt in ſolum tui commodum majorem aliquam requiri diligẽtiam, quàm in Locato, quod eſt in commodum utriuſque, vel depoſitum, quod ſit in commodum ſolius deponentis: locum recole, ubi etiam decernitur, quid ſi dubium ſit, utrùm negligentia fuerit gravis, an levis, &c.

6 Obicies cum Oñate, *l. c. n.* 59. Poſitis ſupradictis legibus, homines talibus legibus ſubjectis ſaltem virtualiter intelligũtur celebrare ſuos contractus juxta illas leges, ergo ex pacto tacito obligantur juxta illas adhibere exactiſſimam cuſtodiam: nam ideò hæc obligatio reſtitutionis appellatur ex contractu; nõ ex delicto, eſt enim ex dicto tacito pacto.

Reſp. negãdo antecedens, quod certè gratis aſſumitur: ſolùm enim ſe obligant homines ad diligentiam humanam & moralem: qualem ſcilicèt in rebus ſuis ponerent, quod eſt nolle advertenter ponere dolum, vel culpam latam: Dicitur autem hæc radix ex contractu, nõ ex delicto, quia non eſt ex mero delicto, ſed radicaliter, ut modo *n. 1.* explicui, à contractu dependens.

7 Inſtas, ex Vaſq. *l. c. n.* 42. Æquitas poſtulat, ut quandoquidẽ tu re commodata frueris, hanc æqualitatẽ ſaltem intendas, ut velis ſubire onus reſtituendi, quando culpa tua leviſſima rem perire cõtingat; ſecus, quæ ęqualitas eſſet, re frui commodato, & ejuſmodi onus nolle ſubire; Hanc vim videtur habere argumentum, quod inducit Vaſq. *d. nu.* 42. Reſp. recolendo prius, in commodato ex uſu humano aliquid gratis dari; commodat enim quis rem ſuam amico nullo pretio, ſecus non eſſet contractus Commodati, ſed Venditionis: Hoc poſito, ruit argumentum Vaſquez: neque enim debet eſſe tanta æqualitas in commodato, quantam ipſe requirit: aliquid enim plus habeat amicus ex accepto commodato, quàm habet is, qui commodatum dat: ſufficiet ergo, ſi recipiens ſubeat onus cuſtodiendi rem amici, ſicuti rem propriam.

8 Quid agendum, quando Judex ex falſa præſumptione gravis negligentiæ te condemnat, cùm tamen gravem non appoſueris? colligi poteſt ex dictis ſuprà in ſimili, cùm de damno dato, *l. 6. c. 4. §. 2.*

9 Denique ſi res commodata, locata, depoſita, &c. fortuitò ſine ulla culpa pereat, certum eſt non adeſſe in conſciẽtia obligationem reſtitutionis, neque totius, neque partis. Ita Vaſq *l. c. dub.* 7. Mol. *l. c.* aliique *paſſim*, Leſſ. *l. 2. c. 7. d.* 8. Fagun *l. c. n.* 17. quidquid dicat Diana *p. 3. tr. 6. Miſc. reſ.* 10 citans Valeriũ, & Paludanũ. Ratio eſt, quia ubi nõ eſt culpa, eſſe nequit pœna; & ubi non adeſt partialis culpa gravis, nec pœnalis pœna gravis. Ita Mol. *l. c.* de Lugo, *l. c. ſect.* 9. *n.* 123.

10 Excipe tres caſus. Primò, *ſi in pactum deductum ſit debere rem reſtitui, etiamſi res fortuitò pereat.* Quod pactum poteſt fieri licitè in gratis commodato, & ſimilibus: non verò quando quid locatur, v. g. juſto pretio; quia tunc ejuſmodi onus eſſet ſuprà pretium juſtum, atque adeò illicitum.

11 Secundò Excipe, *ſi ſis in mora culpabili reſtituendi*; tunc enim obligaberis ex delicto injuſtæ detentionis, & recurrent ea, quę ſuprà de injuſta retentione in ſecunda reſtitutionis dicta ſunt.

12 Tertiò; Excipe, *ſi commodatarius V. G. ad alium uſum præter voluntatem Domini re culpabiliter utatur, ut ſi equum commodatum ad unum iter, ducat ad aliud; vas argenteum commodatum pro ſua domo, foras à domo efferat, unde equus & vas deperduntur: tunc enim ipſe dat cauſam caſui fortuito.* Debet tamen, ut innui, tum in mora, tum in dicto uſu, adeſſe culpa gravis: ſi enim bona fide putat ea non diſplicere Domino, non eſt obligandus nec ad reſtitutionem rei, nec damnorum, quæ inde ſecuta fortè ſunt, ut ſi Dominus ad uſuram ſit compulſus aliquid accipere.

Et univerſaliter damnum alteri inferens ſine mortali ad reſtitutionem non teneri, notat Jannarius.

13 *Si rem commodatum, & univerſaliter quodcumque aliud debitum per nuncium Domino quis remittat, & hic nuntius rem illam furetur, an abſolvatur debitor ab iterata reſtitutione?* Vide apud Doctores, & de Lugo, *t. 1. de Juſt. d.* 1. *ſect.* 9. *n.* 127. & nos dicemus, *l. 4. c. 2. §. 3. num.* 3.

§. II. *De obligatione reſtitutionis orta ex culpa in quaſi Contractu.*

1 Quamvis major obligatio diligentię apponendę exigi ſoleat in rebus habitis per verum contractum, v. g. per commodatum, depoſitum, &c. quia tunc adeſt pactum magis explicitum de cuſtodienda re, quàm quis recipit: quàm requiratur in officiis, tutelis, artibus, &c. quę ſunt, ut modo diximus, quaſi contractus; in quibus ſolùm adeſt implicitum pactum de benè adminiſtrando officium: tamen cùm in conſcientia utrobiq; ſit, ſeu intelligatur non diſſimile pactum, regula erit univerſalis, Ante ſententiam Judicis neminem obligari in conſcientia ad reſtitutionẽ ex officio, tutela, profeſſione, &c. ſive hæc aliquis exercet in gratiam dumtaxat aliorũ ut eſt Medicus, cui merces non datur, ſive etiam ſui ut ſi eidem merces detur, ſive ad officiũ à ſuperiore exponatur, ſive officium emerit, ex de Lugo *to. 1. de Juſtitia, diſſ.* 8. *ſect.* 7. neminem, inquam obligari in cõſcientia niſi ex culpa Theologica mortaliter gravi. Ita Vaſq *de reſt. c. 2. dub.* 5. Leſſ. *l. 2. c. 7. dub.* 7. de Lugo, *l. c. ſect.* 7. *n.* 93. contrarius videtur eſſe Dicaſt. *l. 1. de reſt. tract. 2. d. 3. dub. 3. n.* 86. Ratio fundamentalis eſt ſimilis ac ſupradicta, quia nunquam homines (ſive gratis, ſive ex pretio ſerviant) in dictorum munerum ſuſceptione, vel traditione (pręſcindendo à nova promiſſione) intendunt ſe, vel alios obligare, niſi ad adhibendam in ſuo munere diligentiam moralem, & humanam, non verò exquiſitiſſimam, ſed illam, quam moraliter quis adhiberet, ſi ſolùm bono huic ipſius tota adminiſtratione cederet. Hanc autem moralem ſi advertenter non ponant, obligabuntur ſanè ad reſtitutionem omnium damnorum, ut ex dictis patet.

2 Illud tamen iterùm, iterùmque moneo, *l. 1. c. 3. §. 1. V. Depoſitum*, & *hoc l. 8. tr. 3. c. 2. §. 2. n.* 4. & nuper §. 1. *n.* 5. tum in rebus gravioribus, tum in acceptis ob ſolum proprium commodum, majorem diligentiam requiri ad culpam mortalem evitandam: at verò minorem in levioribus, vel in acceptis ob ſolam alterius utilitatem. Aliquæ illatione circa Advocatum, Medicum, Judicem, & ſimiles, ex dictis colligi poſſunt, quæ tamen, ne erres, ſunt videndæ in ſuperioribus, *l. 1. cap. 3. §. 4.*

3 Dixi (præſcindendo à nova promiſſione) nam in duobus caſibus obligabitur quis, etiam in conſcientia, ad exquiſitiſſimã diligentiam: Primò, *ſi accipiat Officium cum promiſſione dictæ diligentiæ exquiſitiſſimæ, nam tunc tenetur ex pacto; maximè ſi ex hoc auctum ſit illi ſtipendium.* Secundò, *ſi tacitè ipſum promiſit, ut cùm quis ſe jactavit meliorem aliis, unde propter hoc alios avertit à meliore V. G. Medico, Artifice, &c.* tunc enim damnum per ſe ſecutum ex duplici titulo reſarcire tenebitur, & quia imperitus eſt, & quia per exquiſitam diligentiam imperitiam ſuam compenſare noluit.

§. III. *An rem commodatam, depoſitam, &c. debeat quis in communi periculo præferre ſuæ?*

1 Inſtat incendium, vel tempeſtas, licitè ne, & ſine onere reſtitutionis poſſum res meas ſervare negligendo, vel projiciendo potiùs res mihi commodatas, depoſitas, &c. quà meas, &c.

Si in foro agas externo, jura pręſumunt te tuas liberantem, alienaſque negligentem, ex dolo malo, liberaſſe, atque adeò te cogunt ad reſtitutionem, ſive eas res in tui, ſive in alterius utilitatem habueris. Quòd ſi res aliena longè fuiſſet pretioſior quàm tua, multo magis te condemnant: Debuiſſes quippe rem pretioſam alienã cuſtodire, nam ut bonus geſtor negotiorum alterius, potuiſſes repetere pretium rei tuæ. Neq; enim leges præſumunt adeſſe periculum, ne Dominus contra ſas nequaquam tibi ſoluturus ſit pretium tuæ rei, nam leges nunquam præſumunt delictum.

2 At verò cum hic agamus in foro conſcientiæ, duo mihi ſint certa, Alterum nonniſi ambiguum.

Certum ſit primò: *Si res propriæ ſunt æquè pretioſæ, multo magis ſi ſint pretioſiores, quàm alienæ, quomodocumque hæ apud te ſive in tuum, ſive in alterius commodum extent, poſſe te in conſcientia tuas res alienis præferre.* Ita de Lugo, *tom. 1. de Juſtitia, diſſ. 8. ſect. 10. n.* 139. Bonac. *diſput. 3. de contractib. quæſt 1. pag. 6. num.* 23. Ratio eſt, quia nullus tenetur ad res alienas conſervandas, quocumque tandem contractu apud te remaneant, faciendo extraordinarias expenſas: ſed ſolùm ad ordinarias, & communes. Neque enim Commodatarius, V. G. obligatur ad alendum equum, vel ſervum in ſui gratiam commodatum; non verò ſi fortè infirmetur, obligabitur ad eundem medendum extraordinariis, & ſumptuoſis medicamentis, poterit certè mederi, & aliquando debebit, ſi certò ſperet, ut bonus geſtor negotiorum Domini, pretium medelæ recuperare; at non, ſi non ſperat. Immò Depoſitarius, & Creditor habens pignus, ne ad ordinarias quidam expenſas tenentur, niſi utilitatem, ſeu ſervitium expenſis æquale à depoſito, vel pignore habeant: quia cum contractus depoſiti, vel pignoris ſit ſolùm in gratiam illorum apud te deponentium, non eſt æquum, ut ex illis damnum patiaris. Ex his ergo fit, ut tu non tenearis ad ſervandam rem alienam cum detrimento rei tuæ æquè, vel magis pretioſæ, quando non ſperas certò rei tuæ pretium recuperare: quia id eſſet conſervare rem alienam cum extraordinariis tuis expenſis, ad quod nemo (niſi clarè promiſerit) ſe obligare in ejuſmodi contractibus intendit. Præterea ſi Dominus, ut Dictum eſt, obligandus erit ad has extraordinarias

expenſas tibi ſolvendas, jam obligabitur tibi totidem ſolvere, quot tu pro re ipſius expendiſti: ſed expendiſti rem æquè, vel magis pretioſam, ergo tanti interſuerit ipſi Domino, ſi rem ipſius prætuliſſi tuis; quantum, ſi non prætuliſſes. Ex qua ſecunda ratione fit, ut via ſit caſus, quo poſſis ſperare te tuum pretium recuperaturum, quia te Dominus repellet, tanquam imprudentem geſtorem ſui negotii.

3 Certum ſit Secundò: *In caſu metaphyſico, quo ſperares pretium tuæ rei recuperaturum, obligari te ad ſervandam rem pretioſiorem, immò & pretioſam alienam*. Ratio eſt, quia tunc nihil tu amitteres, quare non haberes caput, unde excuſareris à conſervanda re proximi. Vide, quæ dicam *mox n.6.* Hæc duo ſint certa.

4 Ambiguum autem eſt, & propter varias diſtinctiones ab Authoribus hinc inde allatas valdè implicitum, quid ſentiendum, quando res tua eſt vilior, quàm ſit res commodata, depoſita, locata, &c. Lege Molinam, *t.2. d.296.* Leſſium, *l.2. c.27. diſtinct.6.* Bonac. *de contr. d.3. quæſt.1. pag.6.* Nihilominus id duobus dictis in hunc modum expedio.

Dico primò: *Si, quamvis res tua ſit vilior, tamen tibi notabile detrimentum facit ejus jactura, te non teneri rem alienam pretioſiorem præferre tuæ, quando non es moraliter certus poſſe ejus pretium recuperare.* Ita de Lugo, *loc. cit. à n.140.* Ratio eſt ſimilis prædictæ: Quia nemo ſe intendit in his contractibus obligare, ad expenſas faciendas pro re aliena, cum notabili, & gravi ſuo detrimento, vel cum ejus probabili periculo. Nec eſt verum, quod multi Doctores, cũ Molina, Bonacina, *l. c.* aliiſque inculcant, negligentem rem pretioſiorem pro conſervanda minus pretioſa, ſemper committere culpam, cùm vir prudens id nunquam eſſet facturus; non eſt, inquam, verum; nam omnes prudenter evitare licitè poſſunt ſuum quodlibet notabile detrimentum, neglecto alterius etiam gravi proportionaliter damno, niſi bonum publicum, vel altior aliqua ratio contrarium expoſcat, de quo hîc non agimus. Ut quid enim; prudenter ne faciet inops Paterfamilias, qui centum v.g. aureis ſine ſpe uberioris fortunæ, vitam ſuam, & frequentem familiam, utcumque ſubſtentat, ſi eos velit, ſine ſpe recuperandi amittere, ut ſervet gemmam decem mille aureorum Principis prædivitis, ex cujus jactuara nullum Princeps notabiliter damnum ſentiet, Apage.

5 Dices, qua ratione erit expendendum ejuſmodi detrimentum, ut cenſeatur notabile? Reſp. non niſi conſiderando per virum prudentem, tuam, vel alterius paupertatem, tuæ, & rei alienæ valorem, damna, vel pericula ex jactura alterutrius fortè conſecutura, &c. Modò item advertas pro commodato, vel ſimili, quod fit in tui ſolùm gratiam, majus aliquod damnum te debere ſubire, quàm pro depoſito, vel ſimili, quod fit ſolum in gratiam alterius, id enim ipſa recta ratio ex ſe poſcit.

6 Dico ſecundò. *Si res tua vilior ita ſit, at per ejus jacturam non ſis notabile detrimentum incurſurus, debet rem alienam pretioſiorem præferre tuæ, ſive res aliena eodem modo fortè periiſſet, ſi inventa fuiſſet tempore verbi gratia, incendii in manu Domini, ſive non periiſſet.* Ita idem *ib.* Ratio eſt, quia ſemper in prædictis contractibus more humano, & urbano factis, aliqua tandem obligatio imbibitur, rem alienam cuſtodiendi, quando poteſt; ergo non excludetur rationabiliter ejuſmodi obligatio, niſi quando futurum eſt notabile, non verò exiguum detrimentum.

7 Porrò ſi certò prævideas, Dominum rei pretioſæ nõ ſoluturum tibi pretium tuæ rei vilis, licèt peccaturus ſis contra Charitatem, niſi rem pretioſam illam præ tua vili ſerves; Charitas enim dictat, ut ſubveniamus gravi damno proximi, quando commodè, vel cum modico detrimento poſſumus: non tamen peccabis contra Juſtitiam, quia in contractu à te facto in utilitatem alterius, ad patiendum detrimentũ te non obligaſti; Niſi fortè adeò hoc detrimẽtum tibi eſſet exiguum, ut Judicio prudentis judicaretur ad illud te obligaſſe. Negari enim, ut modò dictum eſt, non poteſt in contractibus quibuslibet humanis, imbibi aliquam tandem promiſſionem ſervandi rem alienam, quam obligationem extendi ad ſufferendum modiciſſimum hoc damnum non recuperandi tuæ vilis rei pretium, admodum eſt rationi conſonum, Immò in commodato, quod eſt ſolùm in utilitatem Commodatarii, aliquantò majorem hanc obligationem eſſe, ita ut etiam is obligetur alere equum, v.g. vel ſervum cõmodatum, modò notavi. Unde fit, ut Commodatarius obligetur ex Juſtitia præferre rem pretioſam ſibi commodatam, cum ea jactura rerum ſuarum, quæ æquivalet illis alimentis: Atque eodem modo proportionaliter licèt philoſophare in reliquis contractibus.

§. IV. *Summa eruta ex dictis quoad obligationem reſtituendi ex culpa.*

1 OBligatio reſtituendi, ut ex hactenus ſparſim dictis liquet, quatuor ex capitibus emergit. Ex delicto, ut ex furto, homicidio, adulterio, dãnificatione, &c. Ex quaſi delicto, ut cùm ſervus tuus, vel animal tuum, tuuſve filius alteri nocent. Ex contractu, ut in mutuo, depoſito, empto, locato, &c. Ex quaſi contractu, id eſt, ex officio, quo quis fungi profitetur; qualis eſt Tutor, Curator, Judex, Gubernator, Medicus, publici Opifices, &c.

2 Dico jam in præcedentibus eſſe ſtatutum, homines tunc ſolùm in foro conſcientiæ ante ſententiam Judicis obligari in prædictis ad reſtitutionem, quando peccaverunt mortaliter.

De obligatione enim ex delicto, puta ſive ex injuſta acceptione, ſive ex iniqua damnificatione, ſic ſtatutum eſt *hoc tr.3. c.2. §.5.*

De obligatione ex quaſi delicto, ſic decrevimus *l.6. c.4. §.2. n.4.*

De obligatione ex contractu, ſic docuimus, *hoc tr.3. c.5. §.1. n.5.*

De obligatione denique ex quaſi contractu, ſic diximus, *ib. §.2. n.1.*

3 Modò notes, ut nos nimis ſæpè notavimus, *l.1. c.3. §.7. v. Depoſitum*, & paulò ante *§.2. nu.2.* negligentiæ culpam in una re v. g. in re temporali aliquando eſſe venialem, quæ mortalis erit in re graviore, v. g. pertinente ad vitam, ſic nimirum poſcente ipſius rei gravioris natura, multò magis ſi præceſſerit aliqua promiſſio, &c.

CAPUT VI.

De eadem quarta Radice Reſtitutionis, quæ immediatè eſt ex contractu in univerſum.

§. I. *Præmittitur definitio contractus.*

1 COntractus, ſeu pactum ſtrictè ſumptum à Juriſperitis ſic deſcribitur, *Eſt ultro citroque obligatio, ex conſenſu, & voluntate partium conſurgens*; Planiùs autem ſic definitur, *Eſt actus externus inter duos, vel plures celebratus, pariens ex illorum conſenſu obligationem*. Notas, priorem deſcriptionem tradi per effectum, reſultantem ex contractu, id eſt per obligationem: poſteriorem verò tradi per ipſam cauſam, puta per externum conſenſum, ex quo inſeparabiliter conſequatur obligatio. De his lege Molinam, de Lugo, Fagundez, Oñate, *mox* citandos; Leſſium, Rebellium, alioſque *paſſim* ab iiſdem citat.

2 Dixi (ſtrictè ſumptus) nam actus continens obligationem unius tantùm, ut ſimplex promiſſio, vocatur minus ſtrictè contractus. Pari modo actus continentes pactum explicitum unius partis, & implicitum alterius (quale accidit in obligatis ex officio, ut eſt conventio inter Tutorem, & pupillum, inter Curatorem, & Minorem, vel furioſum, inter geſtorem utilem tui negotii, & te abſentem, inter fungentes publica adminiſtratione, & communitatem, &c.) vocantur quaſi contractus.

3 Cùm obligatio ſit tam neceſſaria, & eſſentialis contractui, multa notant de illa Doctores. Præcipua ſunt hæc quatuor. Primò, *conſenſus debet eſſe verus, & non fictus, quare verbis dicens ſe contrahere animo non contrahendi, contractus verò non celebrat; licèt aliundè obligetur ad damna omnia, quia ſcilicèt proximum per illam fictionem decepit*, ut à nobis fusè dictum eſt *ſup. l.3. c.3. §.2.* qui eſt *de Juramento promiſſorio doloſo*. Non me latet Baſilium Pontium, *l.2. de matr. c.4. n.3.* (cui adde Turrianum apud de Lugo *mox* citandum) contra Molinam, *diſt.352. verſ. ego probabilius* (cui adde de Lugo, *t.2. de Juſt. diſt.22. ſect.4. n.45.* dicentem eſſe omnium ferè Doctorum,) alioſque putare, ad eſſentiam contractus ſufficere verba externa ſignificantia conſenſum, ſine neceſſitate ipſius interni conſenſus. Sed nos Molinam ſequimur, quia non poteſt à me oriri obligatio contractus ſine voluntate me obligandi: at voluntas me obligandi ipſiſſimus eſt conſenſus.

4 Secundò. *Si verum conſenſum non habuiſti, ſed poſteà, perſiſtente alio in vero conſenſu, tu conſenſum verum præbeas, revalidatur, ſeu ratificatur contractus*; de qua re multa Doctores *paſſim*. Lege Sanc. *l.2. de matr. diſt.32. & 35.*

5 Tertiò. *Si voluiſti contrahere, ſed noluiſti te obligare, certant utrimque Doctores, an verè contraxeris*; de quo nos aliqua tetigimus, cùm *de Juramento*. Illud eſt certum, obligari te ad omnia damna, modo jam *n.3.* dicto ob deceptionem.

6 Quartò, *Si conſenſiſti ex metu, ſi ex dolo, vel vi, ſi ex errore dantibus cauſam contractui, ſive circa ſubſtantiam, ſive circa qualitates, an ſubſiſtat contractus?* variæ ſunt opiniones, quarum ſaltem neceſſarias nos, cùm egimus *d. Voluntario, de Voto, de Juramento*, ſatis tetigimus, & multa dicemus inferiùs *c.7. §.11. à n.11.*

§. II. *Diviſio Contractuum.*

Prima diviſio in contractuum nominatum, & innominatum.

1 NOminatus eſt ille, qui habet ſpeciale ſuum nomẽ, ut emptio, venditio, locatio, & ſexcenti alii. Innominatus nomine ſpeciali caret, ſed utitur generali. Eſtque quadruplex. *Do, ut des*, quando *tibi do, V.G. panem, ut des veſtem*: *Do ut facias* quando *do panem, ut ſcribas*. *Facio ut facias*, quando *ego ſcribo, ut tu me doceas*. *Facio, ut des*, quando *tibi ſervio, ut tu mihi panem tribuas*. Legantur pro omnibus his diviſionibus Caſtr. *de juſt. commut. d.1. p.2.* aliique, quos ipſe citat. Licèt autem in contractu innominato, ſi neuter ex contrahẽtibus illum cœperit implere, non detur in jure externo actio unius contra alium, unde poſſet alter à contractu reſilire: tamen in foro conſcientiæ, dum alter non recedit, debet uterque ſtare contractui, niſi circumſtantiæ ſint notabiliter mutatæ, modo alibi dicto in ſimili. Ratio eſt, quia verè, & in conſcientia ſe obligavit, atque alter, cum onere ſe obligandi, acceptavit, ut ſupponimus.

Se-

Digitized by Google

Secunda Diviſio in contractum bonæ fidei, & ſtricti juris.

1 Contractus bonæ fidei dicuntur illi, quibus Judex poterit, etiam in conſcientia, multa ex æquo, & bono arbitrari: Tales ſunt, quibus Imperator §. *Action. Inſtit. de Actionib.* competere dicit actionem bonæ fidei his verbis: *Actiones autem quædam bonæ fidei ſunt, quædam ſtricti Juris. Bonæ fidei ſunt hæ, ex empto, vendito, locato, conducto, negotiorum geſtorum, mandati, depoſiti, pro ſocio (id eſt contractus Societatis) tutelæ, commodati, pigneratitia, familiæ herciſcundæ (id eſt jus dividendæ facultatis inter hæredes) communi dividundo (id eſt diſtributio communium bonorum in eos, in quos dividi debent) præſcriptis verbis, quæ de æſtimato proponitur (id eſt quando alicui datur res, ut ei æſtimationem, ſeu pretium reddat) & ea, quæ ex permutatione competit, & hæreditatis petitio.* Hactenus Imperator Juſtinianus.

3 Contractus ſtricti juris ſunt cæteri contractus, præter prædictos, ut emphyteuſis, contractus feudalis, &c. ſic enim habet Gloſſa ſummaria, & ordinaria, apud Oñate, *to. 1. de contractib. tr. 1. diſt. 2. ſect. 3. n. 115.* ibi: *quamcumque actionem hic enumeratam non inveneris, ſtricti Juris judicato.*

4 Ratio hujus diviſionis, quæ rem totam, alioqui obſcuram, tibi planam faciet, eſt, quia illi cõtractus, quos vocamus bonæ fidei, ſolent eſſe frequenter inter Cives, unde contrahentes non ſolent ponere multas conditiones, quas aliqui ponere poſſent, cùm ſe remittant ad uſum, conſuetudines, & leges patrias, in dictis communibus contractibus intelligi ſolitas. Secundùm has igitur bonus Judex judicare debebit, quamvis in eo contractu explicitæ illæ conditiones intelligi ſolitæ, non adſint. At alii contractus ſtricti Juris, quia non ſolent eſſe tam frequentes, & quia contrahentes in iis conſuevere omnes particulares conditiones apponere: ideò ſecundùm præſcripta verba contractus ſtrictè Judex in illis judicare debebit.

5 Differunt hi contractus præcipuè in eo, quòd dolus dans cauſam contractui ſtricti juris (quia ſcilicet alter non fuiſſet contractum celebraturus, niſi dolus interveniſſet) in multorum ſententia non reddit ipſum contractum ipſo jure nullum, ſed ſolùm erit reſcindendus. Lege de Lugo, *tom. 2. de Juſtit. diſp. 22. ſect. 6. à n. 70.* at dolus quicumque cadens in ſubſtantiam rei, ſive in accidentia dans cauſam contractui bonæ fidei, eſt ipſo jure nullus, ut diſtinctè explicabimus *infrà c. 7. §. 11. à n. 11.*

Lege Mol. *l. 2. diſp.* 359. lege item de Lugo, *de Juſt. diſp. 22. n. 10.* qui bene notat, has differentias parum conferre ad conſcientiæ forum, in cujus explicatione noſtra ſolùm deſudat induſtria.

Operæ pretium eſt item hic non ignorare ſponſalia numerari à Sanchez, apud Fagun. *de contract. l. 1. c. 1. n. 9.* inter contractum bonæ fidei: unde ſequitur eſſe nulla, nec per illa enaſci impedimentum publicæ honeſtatis, ſi illis dolus cauſam dedit; ſanè probabiliter. Matrimonium item ſupponitur à Mol. *to. 2. diſp.* 352. §. *Illud eſt obſervandum*, eſſe contractum bonæ fidei: unde ſequi deberet eſſe item nullum, ſi dolus det cauſam contractui: tamen propter rationes proprias Matrimonii, ſolùm ſi dolus cadat in perſonam, vel in perſonæ libertatem, erit nullus, ſecus erit validum, ut nos explicuimus, *l. 5. §. 5. n.* 17. & docent communiter Doctores.

Tertia diviſio in contractum, ſeu pactum nudum, & veſtitum.

6 Nudum eſt, in quo intervenit cõventio partiũ, & ad nihil aliud eſt proceſſum; veſtitum, cùm eſt proceſſum ad aliquid. Proceditur autem, ſeu veſtitur pactum quinque modis. Primò, re ipſa, ut ſi ex altera parte incidat adimpleri. Secundò verbis, ut, ſi accedat forma ſtipulationis, quæ olim fieri conſuevit per conceptam verborum formulam, v.g. Spondes dare centũ? & alter reſpondebat, Spondeo. Tertiò, Scriptura. Quartò, Juramento. Quintò, ſi integrè, re ipſa, contractus perficiatur: quale eſſe ſolet mutuum, commodatum, pignus, depoſitum, quæ jam perfecta ſunt, cùm res ipſa traditur. Atque ex dictis vides regulariter contractus innominatos ſolere eſſe pacta nuda, ut notat rectè de Lugo *diſp. 22. de Juſt.* Si ſit promiſſio ex una parte tantùm, atque adeo non accepta, non dicitur pactum, ne nudum quidem: quia pactum debet eſſe contractus, atque adeò ſaltem duorum.

7 Adverte primò, ex pacto nudo non oriri regulariter civilem obligationem, ac proinde ratione pacti nudi in foro externo non dari actionem contra alterum: ex veſtito oriri, & actionem dari. Dixi (regulariter) nam promiſſioni dotis, promiſſioni ſolutionis debiti alterius, ac donationi, etiam quando nudi ſunt contractus, conceditur ex ſpecialibus juribus actio. Lege Mol. *de contractib. diſtinct.* 255. ut in foro conſcientiæ ſemper urget obligatio, quando hæc verè adeſt juxta dicta §. 1. *à num.* 3. quia ſic jam adeſt ſufficiens conſenſus utrinſque partis, ut ſupponimus.

8 Adverte ſecundò. Aliquos eſſe contractus, qui ſunt validi, ſolo conſenſu exteriùs legitimè utrinque explicato, ut eſt Venditio, Emptio, Matrimonium, Sponſalia, &c. Aliquos verò indigere ſcriptura, ut Emphyteuſis, & ſimiles. Ex quo ultimo colligo ſimplicem promiſſionem gratuitam, & non oneroſam (hos terminos mox explicabo *n. ſeq.*) etiam acceptam, quam v.g facit donandi, vel vendendi aliquid alicui, niſi accedat ſcriptura, ſtipulatio, vel Juramentum, ad nihil nunc obligare. Ratio eſt, quia jam ex communi hodie conſuetudine per ſolam promiſſionem nullus ſe obligare intendit, vel putat niſi alia major explicatio accedat. Unde Sà, *v. promiſſio, n. 1.* ſic habet. *Vix autem quis promittentium obligari intendit niſi juret, aut faciat Inſtrumentum.*

Quarta diviſio in contractum oneroſum, & lucrativum.

Oneroſus, qui dicitur etiam congratuitus, utrinque obligat, nam propterea eſt propriè contractus. Ejuſmodi eſt permutatio, venditio, emptio, &c. intervenit autem in his pretium, vel compenſatio. Lucrativus, qui dicitur etiam gratuitus, vel gratioſus, non obligat, niſi ex una parte, ut promiſſio liberalis, donatio item liberalis, mutuum, depoſitum, &c. Si enim tu mihi rem aliquam donas, ego non obligor illam recipere, &c. Maximè verò notandum eſt ex de Lugo, *tom. 2. de Juſt. diſp. 1. ſect. 3. à n.* 26. diſcrimen illud inter ejuſmodi contractus. Nam oneroſus non perficitur, niſi acceptetur ex utraque parte, & utrique intimetur, ſeu ſit nota reciproca acceptio: cùm in gratioſo ſatis ſit, ſi ſolùm acceptetur ab utraque, non verò ſit neceſſe, ut utrique mutua acceptio intimetur. Explico exemplis: *Mittat Antonius Epiſtolam, immò & Scripturam publicam ex Notario, per quam offerat, ſeu vendat Petro ſuum prædium, vel equum mille verb. gr. vel centum aureis, & Petrus acceptet etiam per Notarium.* Dico hunc contractum, quia eſt oneroſus, non eſſe perfectum, atque adeò poſſe utrumque, id eſt Antonium & Petrum ab eo reſilire, donec ejuſmodi Petri acceptatio intimetur Antonio, vel ejus legitimo procuratori, vel ſaltem donec ipſe equus, v.g. mittatur Petro, & ab ipſo recipiatur: nam tunc equus jam acceptatus ponitur in dominio Petri, & ex alia parte trahit ſecum onus, ut ſolvatur omnino ejus pretium, unde ampliùs reſilire à contractu neuter poterit. *At verò mittat ſimilem Scripturam idem Antonius, per quam promittat, vel donet eidem Petro equum, V.G. & Petrus acceptet.* Dico hanc promiſſionem, quando juxta dicta *n. 8.* jam obligat, ut etiam donationem liberalem, quia ſunt contractus gratuiti, eſſe perfectos, atque adeò non ſupereſſe locum pœnitendi, quamvis nondum acceptatio Petri nota ſit Antonio, vel ejus Procuratori, cujus diſcriminis ulterior Ratio eſt, quia in oneroſo utrique eſt obligatio, & in utroque eſt jus exigendi, ergo utrique nota eſſe debet acceptatio. At in gratuito, cùm obligatio ſolùm ſit ex parte donantis, ſeu promittentis, ſatis eſt, ſi hæc nota ſi ipſi donatario, ſeu promiſſario, quia ſolùm acquirit jus ad rem promiſſam, ſeu donatam exigendam. Lege hæc fusè apud citatos, apud quos vide etiam alias diviſiones contractuum minus neceſſarias.

§. III. *Regula generalis de reſtitutione ex prædictis contractibus in univerſum.*

1 IS, qui contractum, vel quaſi contractũ cum altero legitimè init, ea debet (niſi idonea accedat excuſatio) reſtituere, ſeu ut magis propriè loquamur, ea tradere, ad quæ tradenda ſe obligavit. Vides radicem hujus obligationis non eſſe aliam niſi pactum, vel conſenſum, quibus voluit quis alteri ſe obligare? Et in oneroſis quidem ad id jus Juſtitiæ urgere, eluceſcit, quia nõ fieret æqualitas inter cõtrahentes, niſi traderetur, quod utrumque conventum eſt; apparet nihilominus etiam in gratuitis, quia in his etiam (licèt voluntariè) te obligaſti, ut ſuppono; quare poſita obligatione jam alter acceptans aliquod tandem ſive grave, ſive leve jus Juſtitiæ contra te acquiſivit.

2 Hæc regula adeò univerſalis inſufficiens eſt pro praxi. Explorandum enim eſt, an ſimpliciter ſe quis obligaverit: An legitimè: An ſub obligatione gravi, vel levi: An adſit executio, & ſexcenta ſimilia, quæ certè ex dictis, & ex dicendis in contractibus in particulari, ſaltem magna ex parte nobis plana fient.

CAPUT VII.

De eadem quarta radice Reſtitutionis ex contractu particularis venditionis, & emptionis.

1 NOn omnes contractus explicandi à nobis ſuſcipiuntur: id enim nimis longum eſſet, & à noſtro inſtituto alienum; ſeligo enim tantummodo uſu frequentiores, & ex quorum cognitione lux aliqua pro cæteris ſufficienter haberi poſſit. Erunt autem Emptio, Venditio, Mutuum, & Uſura.

§. I. *Quid ſit Emptio, & Venditio.*

1 EST contractus bonæ fidei, ultrò citròque obligatorius, qui perficitur abſoluto conſenſu, re, & certo pretio: quidem voluntariè. Intellige autem, re, & pretio à te datis, vel certè dandis. Diſcurramus per ſingula verba.

Requiritur conſenſus, & quidem abſolutus.

2 Dictum eſt Primò, (qui perficitur conſenſu) hic enim contractus perficitur per ſolum mutuum conſenſum verbis, vel nutibus expreſſum, immò & per litteras, & per procuratorem, ſeu nuntium: Perficitur, inquam, quoad ſubſtantiam; nam cæterùm, quoad integritatem completam, ſeu quoad complementum, requiritur ſolutio pre-

pretii ex una parte, & accepta poſſeſſio rei ex altera. Per venditionẽ enim non eſt neceſſe, ut actu transferatur dominium: ſatis enim eſt, ut talis venditio ſit translativa dominii, & venditor, ex vi venditionis factæ, remaneat obligatus ad transferendum. Ita Leſſ. *l.2.c.21.dub.3.n.10.* aliique. Ejuſmodi autem poſſeſſio, ſeu dominium rei venditæ transfertur in emptorem, non quidem quando ſit ipſa ſubſtantia contractus venditionis per mutuum conſenſum, ſed quando ei traditur res à venditore, & ſolvitur ab emptore pretium, ſeu habetur pro ſoluto, ſeu loco ejus datur æquivalens, quale eſt pignus, vel fidejuſſor. Id notavi per illud, (datis, vel certè dandis.) Atque hinc fit, ut quamvis poſita ſit ſubſtantia venditionis, unde & debeatur gabella venditioni fortè impoſita, (cui Gabellario dicam mox *n.5.*) Si tamen poſſeſſio rei nondum eſt emptori data, res ſi perit, pro venditore perit, ut pro eodem fructificat, quia adhuc eſt in ejus dominio. Ita Caſt. *de Juſtit. commut. diſt.5 pag.26.* aliique *ibid.* citat. Nam ſi poſſeſſio ſit emptori data, quamvis nondum ſoluto pretio, ipſi emptori fructificat, ipſique perit, præſcindendo ſemper à pacto aliquo juſto in contrarium, quo contrahentes nolint ante pretium ſolutum transferri dominium, ſed haberi pro locata, v. g. vel pro accepta, pignus, &c.

3 Dictum eſt ſecundò, (abſoluto conſenſu, ſi enim fuerit conditionalis, tunc perficitur contractus, quando fuerit adimpleta conditio. Atque adverte ex Molina, *t.2. diſt.337* Leſſio, *l.c.* obligationem tunc retrotrahi uſque ad tempus initi contractus; perinde ac venditio, & emptio ab initio fuiſſent abſolutè celebratæ. Idem cum eadem retrotractione die, quando requiritur ratihabitio alterius: Etſi enim tunc venditio conditionata in hunc ſenſum: *Vendo tibi prædium, ſi tuus Pater ratum habuerit.* Quando autem in hoc caſu, & cui debebitur gabella venditioni impoſita, dicam *mox n. 5.*

Requiritur pretium determinatum.

4 Dictum eſt tertiò, (pretio certo) niſi enim certum, ſeu determinatum pretium conſtituatur, invalida erit venditio. Ita Molina, Leſſ. *l.c.* lege Baldum, *in leg. contractus, n.8. Cod. de fide inſtrumentum.* Quare ſi quis dicat, *Vendo tibi hanc veſtem juſto pretio, vel quanti volueris, quanti judicaveris, quanti concordabimus, quanti judicaverit expertus.* invalida erit venditio, quia certum pretium non conſtituitur, haud valere putat Angelus, *v. emptio.*) Contra ſi ita venditio, & emptio fiat, *Emo à te hanc veſtem, quanti tu emiſti, vel quanti emit ille, vel emo ea quantitate pecuniæ, quæ eſt in hac crumena*, valida erit venditio, quia jam adeſt certum, ac determinatum pretium. Propter eandem rationem valet venditio, ſi dicas; *Emo hanc rem eo pretio, quo communiter hæ res venduntur tali die, tali menſe, talibus nundinis;* quòd ſi in iis diebus fuit varietas pretii, illud erit eligendum, quod majore parte illius temporis viguerit.

Quid, ſi æquè viguerit pretium, ſummum, mediũ, infimum? Reſp. rationabile eſſe ſumi medium, ſic enim neutra pars conqueri poteſt. Si quis ita dicat: *vendo, vel emo, quanti tertius ille determinet*, deſignando illum tertium, v.g. Petrum; licèt partes retrocedere non poſſint ſine mutuo conſenſu, tamen contractus non erit validus, niſi quando Petrus pretium conſtituet; in hoc autem caſu obligatio non retrotrahitur, quia hæc non eſt venditio conditionata, cui conceditur illa retrotractio: ſed ſolùm eſt per alium, determinandum pretium.

Quæſtio incidens pro Gabellario.

5 Inquires obiter, cuinam debetur in his venditionibus Gabella, ſi fortè ea ſit venditioni impoſita? Reſp. in illis, in quibus adfuit indeterminatio pretii, non debetur Gabellario, qui eſt quando ſit venditio, ſed Gabellario qui eſt quando determinatur pretium. Ratio eſt, quia gabella imponitur venditioni: At ut modò diximus, tunc perficitur ſubſtantia venditionis, quando cæteris jam poſitis determinatur pretiũ. Contrà verò accidit, quando pretium eſt determinatum, ſed venditio eſt conditionata: tunc enim (adveniente conditione) gabella debebitur Gabellario, qui fuit, quando facta eſt venditio, licèt propter conditionem fuerit imperfecta: Ratio eſt, quia, ut item dictum eſt modò, venditio conditionata retrotrahitur, &c. Lege Molin. *tom.2. diſt.337.* qui excipit conditionem poteſtativam. Quando autem ſit venditio, pretio jam ſtatuto, ſed res, aut pretium dantur poſteà; debebitur gabella Gabellario, qui erat, quando fuit celebrata venditio, quia tunc perfectus fuit, ut *n.2.* diximus, contractus, quoad ſubſtantiam. Quando denique ſupervenit gabella, ſemper pari modo videndum eſt tempus, in quo perfecta fuit venditio, ſive in ſe, ſive per retrotractationem, & Gabellario illius temporis erit gabella ſolvenda.

6 Gabellam impoſitam pro venditione, non intelligi impoſitam pro alio quamvis ſimili contractu, *mox n. ſeq.* dicam.

In venditione requiritur res, & pretium.

7 Dictum eſt quartò (re, & pretio) Nam ſi res detur pro re, merx pro merce, erit permutatio, non venditio; ſi pretium, ſeu pecunia pro pecunia, erit cambium. Id diligenter advertere oportet; nam, cùm ii ſint diverſi eſſentialiter cõtractus, diverſos pariunt effectus; v.g. poſita eſt gabella vendentibus merces, nõ ergo ea debebitur permutantibus, nec cambientibus. Quòd ſi (ut accidit non rarò) intercedat utrumque, ut ſi domum permutes cum prædio minoris valoris, & exceſſum ſolvas in pecunia, ſi pecunia ſit minor pars pretii, erit permutatio, nec debebitur Gabella; ſi major, erit venditio, & Gabella debebitur, quia acceſſorium, ſequitur principale. Quod ſi æquales ſint, vel quaſi æquales, tunc, cùm partim ſit venditio, partim permutatio, nec adſit ratio, cur una alteram in ſui proprietatem trahat, pro rata venditionis, & non ampliùs, Gabellam ſolvendam eſſe fert ſententia probabilior apud Molin. *t.2. diſt.336. n.6.* Si denique fiant duæ venditiones, ut ſi domum vendas mihi pecuniâ credita, & deinde ego tibi prædium vendam, compenſando pecuniam, quam tibi ex domo vendita debeo, duæ erunt gabellæ ſolvendæ, & quidem altera Gabellario, qui fortè eſt tempore venditionis domus, altera ei, qui eſt tempore venditionis prædii, ut ex dictis conſtare poterit.

Duorum Caſuum huc incidentium Reſolutio.

Primus Caſus.

De Permutatione fructuum Hortuli Domus Profeſſæ Societatis Jeſu.

8 Ex prędicta eſſentiali differentia venditionis, & permutationis, videamus, an ſolvi duæ quæſtiones poſſint. Prima ſic proponitur. Domus Profeſſa Societatis Jeſu nullis redditibus, nullis poſſeſſionibus frui poteſt. Quòd ſi ei hortus aliquis, ſeu prædiolum conceditur, ita ei, etiam domo ſeparatum, conceditur, ut non vendantur ejus olera, vel fructus. Quidam ergo Hortuli noſtri Præfectus, cùm ſciret ſibi non licere ſui Agelli fructus vendere, id excogitavit, ut eo anno, quo uberes colligere fructus fertilitas dabat, illos tradere cuidam Domino opulentiſſimi prædii, ea lege, ut alios ſimiles, vel diſſimiles fructus domui noſtræ daret, quando iis ea indigeret. Quæſitum fuit, an contra Conſtitutiones ſic delinqueret.

9 Profectò primò intuitu nequaquam delinquere exiſtimavi, quia Conſtitutio noſtra videtur, non quidem permutationem prohibere, quæ eſt contractus eſſentialiter, ut dictum eſt, diverſus, ſed venditionem. Verùm re accuratiùs perpenſa, Hortulanum violatæ Conſtitutionis reum pronunciavi; Ratio cõvincens fuit, quia Conſtitutio noſtra, non ſolùm prohibet venditionem, verùm etiam quidquid redditunm loco domui noſtræ eſſe poſſit. At ejuſmodi permutatio jam loco redditus eſſet, ſeu redditus utilitatem jam afferret. Verba Conſtitutionis Societatis Jeſu, *p.6.c.2.n.5. in fine*, hæc leguntur. *Et tunc hujuſmodi ille locus ſit, ut nec alii locetur, nec fructus, qui redditunm loco eſſe poſſint, habeat.* Declaratio ejuſdem ſic habet. *Hujuſmodi eſſent, ſi vini, vel olei, vel tritici proventũ dicta poſſeſſiones ferrent, vel ſi fructus, vel olera ex hortis venderentur, quorum nihil licebit: quamvis fructibus, aut parte ipſorum ad commodũ domus ſua uti poſſint.* ubi illud (*venderentur*) non apponitur quaſi ſolùm prohibeatur venditio propriè dicta, ſed ſolùm ponitur exempli gr. ut notat illud (*vel*) Confirmatur primò, quia prohibetur omnis proventus. Cõfirmatur ſecundò, quia ejuſmodi declaratio paulò inferius concedens Hortulano fortè Sæculari prædicti noſtri hortuli, aliquid, ad ſuam utilitatẽ privatam, ipſum poſſe ex eo horto recipere ſubdit; *Dummodo tunc, nec ad particulares perſonas Societatis utilitas interim ulla perveniret.* Nota illud (*utilitas ulla*) includit enim tum venditionem, tum permutationem, tum quomodocumque aliud emolumentum præter uſum quotidianum, quem declaratio jam conceſſerat, ibi (*ad commodum domus ſuæ uti poſſit.*)

10 Si ſemel, aut iterùm aliquo occurrente anno fertili ejuſmodi permutatio fieret, poſſet alicui videri, non eſſe ſaltem graviter contra Conſtitutiones, tum quia apparere poſſet parvitas materiæ; tum quia Conſtitutiones annuum redditum, & veluti habitualem utilitatem prohibent, non verò contingens emolumentum. Atque id notare videntur ea verba (*redditunm locum, & proventuum*) idemque videntur ſignificare illa verba temporis imperfecti, *ferrent, venderentur, pervenirent.*

De Lugo *in reſponſionib. moralibus, l.4 dub.10. n.57.* negat etiam pro una vice ejuſmodi permutationem. Probat primò, quia ſecus poſſent aliquando ex uvis fortè copioſè aliquo anno collectis fieri vinum in uſum domus profeſſæ, quod non licere, ne unum quidem dolium oſtendit R. P. Mutius Vitelleſchi Generalis, qui dolium vini ex ſuperfluis hujuſmodi uvis à Procuratore bona fide habitum juſſit totum Pauperibus diſtribui.

Secundò, quia prohibita venditione, intelligitur & prohibita permutatio, ut nos etiam ex Molina, *mox n. 12.* dicemus in ſimili.

Tertiò, quia nobis permutatio manifeſtè videtur in declaratione Conſtitutionum prohiberi, *p.6.c.2.l.c.* ibi: *Dummodo tunc nec ad perſonas particulares Societatis utilitas interim ulla perveniret.* At ex unica permutatione jam aliqua perveniret utilitas.

Verùm hæc ſua ſolutione non carent. Nam ad primum reſponderi poſſet: Aliud eſſe loqui de rigore Conſtitutionis, aliud de perfectione. Laudo zelum R. P. Mutii, cujus exemplum imitari velim omnes: ſed, amice dic, ſi hortulus noſter anno aliquo fertili produceret plures ficus, nonne licitè poſſent à nobis exſiccatæ conſervari ad uſum? Nonne uvæ pari modo ſuperfluæ poſſent, ut fit, domi reponi, & conſequentibus menſibus apponi ad menſam? Concedit hoc declaratio Conſtitutionis, *ibidem*, ibi: *Quamvis fructibus, aut parte ipſorum ad commodum domus ſuæ uti poſſint.* Quid ergo non poſſit

vi-

Digitized by Google

vinum ex his uvis expreſſum conſervari? An quia eſt expreſſum, ideo fructus hortuli non eſt; An ex illo muſto ſapa poſſit concoqui, ut certè videtur poſſe ad commodum domus, & non ex illo vinum fieri.

Neque dicas in declarationes *ibid.* ſic haberi. *Hujuſmodi eſſet, ſi vini, vel olei, vel cujus proventum dicta poſſeſſiones ferrent, vel ſi fructus, & olera ex hortis venderentur, quorum nihil licebit.*

Ne id dicas, inquam, nam ſolùm prohibetur proventus vini, vel olei ut paulò antè in Conſtitutione prohibiti fuerunt fructus, qui redditum loco eſſe poſſint, quę nomina, ut dixi, & ut periti notant, non ſignificant unicam ſorte occurrentem, eamque per accidens utilitatem ſed continuatam, & quaſi habitualem Nebrilenſis *in vocabular. Juris v. Redditus. Redditus*, inquit, *appellatione omnes proventus continentur. Redditus dicitur à redeundo, quaſi fint ſingulis annis redeuntes.* Calepinus *v. Provenio, unde proventus, ait, ideſt Redditus.* Et *v. Redeo, Redditus*, inquit, *ſignificat proventum, quod quotannis redeat* (entrata.)

Ad ſecundum. Prohibita venditione, tunc intelligi prohibitam permutationem, ut modò dixi, quando idem eſt finis, & quando aliud non exprimitur: At in caſu noſtro non prohibetur, niſi id quod proventum, & redditum affert, non aliud. Inſtas. At cur venditio etiam ſemel eſt nobis illicita? Reſp. quia expreſſè, & abſolutè interdicitur venditio: & meritò, quia mercaturam, & divitias maximè ſapit. At alia utilitas non prohibetur, niſi quando affert proventum. Relege declarationem: *Si vini* (ait) *vel olei proventum ferret, vel fructus venderentur, quorum nihil licebit*. Notas? de venditione abſolutè negat: abſoluta autem negatio cùm ſit malignitatis naturæ, omnem venditionem, etiam unicam negat: De vino, oleoque non negat abſolutè, ſed ſolùm ſub nomine proventus.

Ad tertium: Cùm in hoc ultimo loco veluti per occaſionem dicat declaratio: *Nec utilitas ulla perveniat*, debet intelligi juxta ipſam conſtitutionem, in qua per ſe lata eſt lex: at conſtitutio clarè dixerat, *nec fructus, qui redditum loco eſſe poſſint*: & ejuſdem Conſtitutionis declaratio dixerat non licere proventum: ergo eodem modo in hoc ultimo loco, ſunt intelligenda verba declarationis de utilitate veluti habituali, non verò de valdè rara, & ſemel per accidens contingente.

Hæc potiùs dubitando, quàm affirmando dicta, ſint ſatis. Nam cęterùm ultimum judicium ſit, ut conſulatur R. P. Noſter Generalis.

Secundus Caſus.

De permutatione Mercis, cujus venditio ſit prohibita.

11 Secunda quæſtio ſic habet: In Sicilia adeſt rigoroſa prohibitio Summi Pontificis Urbani VIII. quæ incipit, *Regnum Siciliæ ultra Pharum*, data 1633. *die* 28. *Aprilis præſenti, & executoriata Panormi die* 9. *Julii* 1633. in virtute Sanctæ Obedientiæ, & ſub pęna excommunicationis latæ ſententię, contra Eccleſiaſticos mactantes ea animalia, quæ ad colendam terram uſui ſunt, boves, vaccas, vitulos, vitulaſque. Atque ſuper hac tota re tres Delegati ſunt conſtituti ab eodem Pontifice, Archiepiſcopi Panormitanus, & Meſſanenſis, atque Epiſcopus Mazzarenſis. Porrò Procurator cujuſdam Monaſterii, obtinuit facultatem ea occidendi in ejuſdem Monaſterii uſum: ita tamen coarctavit Delegatus facultatem, ut ſi quid fortè carnium ipſis ſuperfluum eſſet, non venderetur Sæcularibus ſed Eccleſiaſticis, idque ſub eadem excommunicatione latæ ſententiæ, & in virtute Sanctę Obedientiæ. Is ergo Procurator, ne ementes Eccleſiaſticos quærere cogeretur, quod ipſi ex mactatis carnibus ſupererat, dabat cuidem Macellario ſæculari, ut is ſcilicet ſequenti v. g. hebdomada redderet alterum tantum carnium, quantum accepiſſet: ſic fiebat, ut Monaſterio carnes non deficerent, & Procurator contra formam conceſſionis eas nequaquam venderet. Legitimè ne id factum eſt? Quid, ſi carnes commutaſſet pro aliis rebus, vino, frumento, veſtibus, &c.

12 Profectò (præſcindendo ab aliis legibus in contrarium, vel inconvenientiis, quæ facilè hac in re eſſe poſſent) legitimum utrumque pronuncio. Ratio eſt, quia longè, ut diximus, diverſę ſunt, venditio, & permutatio; Cùm ergo ea prohibitio ſit odioſa, atque adeò reſtringenda, de propriè dicta venditione meritò eam interpretamur. Meritò inſuper, nam accepta pecunia carnes vendere, eſt ipſiſſimam Macellariam artem exercere, quod non eſt modo dicto, commutare. Idem autem non diximus in præcedenti quæſtione, ſiquidem tibi adfuit expreſſa legiſlatoris diſpoſitio in contrarium, quæ hìc, ut ſupponimus, non apparet. Neque item eſſet idem, ſi prohiberentur vendi nociva Reipublicæ, v. g. Piſces fætidi, herbæ venenoſæ, frumentum corruptum: hæc enim neque vendere, neque permutare tunc liceret, quia ex ipſo fine prohibitionis clarè apparet, ac præſumi debet eam comprehendere univerſaliter quamcunque oneroſam tranſlationem in alium (vide in ſimili Leſſ. *cap.* 21. *dub.* 1. *num.* 4. & de Lugo, *tom.* 2. *diſp.* 26. *ſect.* 3. *n.* 21.) & de hac præſumptione loquitur Molina, *to.* 2. *diſp.* 396. *num.* 7. dum ait, quoties res aliqua vendi prohibetur, cenſeri etiam permutari prohibitam.

Venditio voluntaria eſſe debet.

13 Dictum eſt quinto: (& quidem voluntariè) Nemo enim poteſt cogi vendere rem ſuam, quia quilibet voluntarie debet de re propria diſponere, lege Covarr. *l.* 3. *var. c.* 14. *n.*...

Excipe primò, tempore penurię, in hac enim poteſt quis à Superiore cogi, ut vendat frumentum, aliaque neceſſaria ad victum, vel veſtitum; quando item Magiſtratus poteſt pretium juſtum ſpectatis omnibus circumſtantiis taxare, ac prohibere inſuper, ne qui plus debito de rebus emat. Ita Doctores communiter, *in c.* 1. *de empt.*

Quid, ſi ii, qui frumento v. g. abundant, ſint Eccleſiaſtici, poteruntne à ſæculari Magiſtratu compelli?

Reſpondeo, nequaquam. Sed à ſuo Judice Eccleſiaſtico tunc cogantur.

Quid, ſi hi requiſiti negligant? Vel eodem requiſiti, propter diſtantiã non concedatur? Reſp. Poterit tunc poteſtas ſæcularis, quantum moderatè fieri poteſt, cogere. Ita plures apud Dian. *p.* 1. *tr.* 8. *reſ.* 8. non quidem ex vi juriſdictionis, quia nulla pollent in Eccleſiaſticos, ſed ob ſummam, vel gravem neceſſitatem: ſicuti vim vi repellendo poteſt ſummus Princeps coercere eoſdem Eccleſiaſticos, quando eorum libertas nocet Reipublicæ, nec remedium ab Eccleſiaſtico ſuperiore impetrari poteſt. Ita Mol. *t.* 2. *d.* 31. *verſ.* 6. *concl.* vide Dian. *ib. reſ.* 7.

14 Excipe ſecundò. Quando quis publicè res ſuas exponit venales, neque enim poteſt mihi juſtum pretium ſolventi negare.

15 Excipe tertiò: Ratione publicæ neceſſitatis, vel utilitatis. Hinc ſi domus, vel prædium neceſſarium eſt ad ædificandam Eccleſiam. Hoſpitale, Monaſterium, Scholas publicas, Palatium regium, viam publicam, &c. cogi à Principe poteſt Dominus, ut vendat, juſto tamen ſoluto pretio,

16 Excipe denique, quando nimis ſeverè tractat Dominus ſervum, vel ad illicita ſervum cogit. Item quando unus ex Dominis conſentiat vendere ſervum communem duorum alicui, qui ſervum in libertatem vindicare vellit. Hæc, & ſimilia vide apud Molinam *tom.* 2. *diſp.* 341.

Rem emens aliena pecunia.

17 Dictum eſt ſextò, in definitione emptionis (à te datis) id quod amplè intelligendum eſt: nam etiam empta pecunia alienis transferuntur in dominium emptoris: quamvis, ut ex ſe certum eſt, non abſolvatur emptor ab onere reſtitutionis alienę pecunię, & damnorum fortè ſequentium. Non fiunt autem emptoris, quando pecuniæ ſunt Eccleſiæ, Militis, Conjugis, denique Pupilli, & minoris reſpectu Tutoris, & curatoris, quæ ſatis ſit innuiſſe; vide Bon. *de contr. d.* 3. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 29. alioſque ab eodem citatos.

Arrham recipiens in venditione.

18 Dictum eſt denique ſeptimò (datis vel dandis) Intellige ſive integrè, ſive tantummodo partim: non raro enim datur pars pretii, in venditione, ſed non in arrham; id quod pro diverſis effectibus eſt diligenter advertendum. Explico clarius; Quando duo de re vendenda conveniunt, duplici modo contingit, dari partem aliquam pecuniæ; Primò, ut ſit pars pretii ob venditionem jam factam, & tunc debebitur quidem præſtari ab illis tẽpore complementum pretii: at; at quia perfecta fuit venditio neuter poteſt reſilire à contractu, debebiturque gabella venditioni fortè impoſita, & quidem illi Gabellario, quĩ tunc gabellis præeſt. Ita de Lugo, *to.* 3. *de Jur. d.* 26. *ſect.* 1. *n.* 10.

Secundò modò, ut ea pecunia ſit in ſignum faciendi poſteà venditionem, ea lege, ut qui dedit illã pecuniæ partem, rem amittat, ſi contractum perficere renuat; renuere tamen poſſit: atq; hæc propriè dicitur arrha, quæ datur in ſecuritatem ejus, qui dubitet de alterius conſtantia. Gabella autem in hoc caſu, poſteà, quando fiet contractus, debebitur; & quidem Gabellario, qui tunc exiſtet, ut ex dictis patet.

19 Petes: hæc arrha, quæ datur in ſecuritatem, debet ne deinde, ſi perficietur venditio, computari in partem pretii, nec ne? Reſp. Id dependet ex voluntate contrahentium. Certè in Regionibus noſtris in pretii partem computari conſuevit; ſi tamen alia ſit contrahentium voluntas, ſervanda eſt, modò ea pecuniæ pars non excedat ſummum pretium juſtum rei venditæ.

§. II. *Quæ perſonæ vendere, & emere poſſunt; Remiſſivè.*

1 Qua ratione Pupilli, Minores ex Mol. 2. *t. d.* 261. *&* t. *s. d.* 224. Mariti, Uxores ex Sanc. *l.* 6. *de matr. d.* 3. *per totam*, Religioſi, ſimileſque vendere vel emere, cęteroſque contractus inire valeant, (vide de Lugo *t.* 2. *d.* 26 *ſect.* 3. quoad exercendam negotiationem; quoad paupertatem lege eundem *t.* 1. *d.* 3. *per totam*) An item ſe ipſum quis vendere, ex Fagun. *de contr. l.* 2. *c.* 1. vel Pater filium poſſit, vel Tutor & Curator emere res Pupilli, & Minoris, *l. non licet, & l. ſi in emptione, §. ult. ff. de contr. empt.* & paſſim agitantur apud Scriptores. Nos autem omnia non admodum frequentia, & præcipuè Juriſperitorum propria perſequi non debere brevitas monet.

§. III. *De rebus, quæ vendi, vel emi poſſunt*

Hominis venditio.

1 Qui Æthiopes, & alios ejuſmodi ſervos emunt, quos in his noſtris Regionibus vendi contingit, tuti ſunt in conſcientia. Ita Mol. *t.* 1. *d.* 38. *loco*. Ratio eſt, quia quilibet venditor præſumitur bonus, & habere jus ad vendendum.

2 Dial (In noſtris regionibus) quia Mercatores, quando in Æthiopia, vel alibi emunt, aliquando non excuſantur à peccato, & ab onere reſtitutionis, ſi non ſunt moraliter certi, eos, quos emunt, eſſe vel primò, Bello juſto captus; vel ſecundò, Nativitate ſervos, ideſt natos ab ancilla ſerva; vel tertiò, per juſtam ſententiam ob delictum condemnatos ad perpetuò ſerviendum; vel Quartò, Juſta emptione in ſervitutem redactos, quæ ſunt quatuor capita inducentia legitimam ſervitutem. Fag. *de contr, l.2. d.c.2. fusè*.

Venditio Officiorum.

3 Non ſolùm Principes ſupremi, ſed etiam quilibet Princeps Regi ſubditus, Dux, Marchio &c. Immò & Senatores, Civitatumque Prætores poſſunt vendere Officia ſæcularia; Officia, inquam, quæ abſolutè ipſorum ſunt, vel ipſis abſolutè data. Ita S. Tho. *opuſc. 21. ad Duciſſam Brabantiæ*; Azor. *t.3. l.8. c.7. q.3.* Vaſq. *opuſc. de benef. c.1. §.3. dub.14.* Leſſ. *c.32. dub.4.* Fag. *de contract. l.5. c.23.* de Lugo *t.2. de juſt. d.34. ſect.3.* Ratio eſt, quia quilibet poteſt vendere id, quod eſt pretio æſtimabile, & ſuum eſt. Notanter, ſæcularia dixi, quæ etiam ſunt ea, quæ Epiſcopus, ſi fortè ſit Marchio, ut talis, ideſt ut Marchio abſolutè dare poteſt; De Eccleſiaſticis enim Officiis hic nihil agimus, pertinent enim ad tractationem de Simonia.

4 Sed qua ratione dignoſcat Rex, vel alii, Officium eſſe abſolutè ſub ſuo dominio? Reſp. duobus ſignis. Alterum; ſi abſolutè de illis diſponere ſolent, hoc eſt abſq; obligatione reddendi rationem alteri Superiori, de eorum collatione. Alterum quando immemorabiliter anteceſſores ſine alterius dependentia ſeu licentia ſoliti ſunt illa vendere. Confirmatur, nam quando Rex hæc officia iis donat, quos ſcit per ſe non eſſe obituros, ut fœminis, vel viris nobilibus ſuæ aulæ, probabile eſt ex Azor. *l.c.* Regem tacitè facultatem concedere illa vendendi, ſeu cum penſione in alios transferendi; ergo eodem modo, quando Rex, vel Reſpublica abſolutè concedit Senatoribus, vel Gubernatoribus ea Officia tradenda aliis, tacitè licentiam concedit illa vendendi. Videant tamen apud Dian. *p.6. tr.6. reſ.3.* Proreges, aliique, an ipſis expreſsè à Rege vel ſupremo Principe ſit vetitum; tunc enim nulla ſuffragabitur vel conſuetudo, vel aliàs collata licentia.

5 Duo tamen ſcopuli ſunt omnino cavendi. Prior, ne immoderato pretio vendantur, ſed prudenti conſilio, juxta emolumentum Officii: ſecus, præter injuſtitiam immoderati pretii, daretur etiam anſa Officiali electo exigendi à populis plus juſto. Poſterior; Ne Indignis conferantur Officia. Si enim non idoneus Officialis à te creatus damnum faciat, ſive particularibus, ſive Communitati per ſententias injuſtas, per latrocinia &c. tu obligaberis ad reſtitutionem. & quidem non nego illum, qui immediatè damnum intulit, eſſe prius obligandum, ſed certè in ejus defectum tui obligationem non effugies. Immò quando ipſe electus bona fide credidit ſe eſſe idoneum, & ſine gravi culpa, ut potè ignoranter, injuſtas ſententias protulit, vel quid ſimile, tu elector omnino reſtituere debebis: ſic de Lugo *t.2. d.34. ſect.4. nu. 49.* quia ipſe non peccavit culpa Theologica, peccaſti tu, dum ſciens, vel ſcire debens, indignum Officialem elegiſti.

Venditio electionis ad Officium, vel ad Legatum.

6 Illam difficultatem pertinentem ad Juſtitiam diſtributivam huc reducamus: An ſcilicèt Senatoribus, vel cuicumque, qui cum non ſint Domini aliquorum Officiorum, vel legati, vel pecuniæ, frumenti, panis, &c. curam tamen habent ea diſtribuendi ad ſuam electionem, An inquam, integrum iis ſit, aliquid accipere ab illis, qui eliguntur eo prætexto, quod cùm Senator potuiſſet alium eligere, tamen hunc elegit: cùm enim hæc electio ſit pretio æſtimabilis, poſſe illam competenti pretio vendi aliquis exiſtimabit?

Reſp. eſſe diligenter diſtinguendum, vel enim ſermo eſt de pecunia ſimilibuſque rebus temporalibus, quæ ſint diſtribuendæ ex voluntate Teſtatorum, Fundatorum, Prædeceſſorum &c. Vel de Officiis, quæ à Repub. vel Senatoribus debent Civibus determinatæ conditionis conferri: & In utroque caſu Diſtributor, ut dictum eſt, nullum Jus habeat, niſi eligendi, non autem ſit Dominus, ſive Officii, ſive pecuniæ diſtribuendæ. De ſingulis ſeparatim, nam quia Sanch. *l.c. conſc. 1. dub.56.* (vide etiam *ibid. d.38. n. præſert. 17. & 18.*) ea non diviſit, animos legentium non ſedat ejus doctrina.

7 Aſſero Primò: Quando diſtribuenda eſt à te pecunia, vel quid æquivalens, non potes accipere quidpiam propter electionem unius potius quàm alterius; ſi accipias, peccas, & accepta reſtituere teneris. Ita de Lugo *ibid. du.56.* Ratio convincens eſt, quia ſic re ipſa, non dares totam ſummam diſtribuendam. Si enim Teſtator juſſit, ut puellæ v.g. nubili darentur à te centum aurei, tu verò velles decem exigere ab illa, qui eam elegiſti, jam non centum dares, ſed nonaginta. Neque dicas eam liberè dare, ne id dicas, inquam, nam ſatis involuntariè eam dare præſumendum eſt. Certè ita regulariter contingit, ſi pactum præcedat: ut fusè alibi. At verò ſi poſt acceptos, numeratoſque integros aureos, nullo præcedente pacto, ſine ullo metu, aliquid ea grato animo verè, & liberè tibi dare illa vellet, non repugno; Sed quæſo te, id quando erit?

8 Aſſero ſecundò: Quando diſtribuendum eſt officium, non potes licitè hunc potiùs eligere, quàm illum, quia ab hoc accepiſti pretium verùm ſi proportionatum pretium accipias, ad reſtitutionem teneris. Ita de Lugo *t.2. de juſt. d.34. ſect.3. n.28. d.9. n.37.* inſinuat Leſſ. *l.2. c. 14. d.9. n.64.* Ratio eſt, quia quamvis tu obligeris dare Officium alicui, veluti in genere, non tamen obligaris dare huic homini particulari: cùm ergo hæc electio ſit ſub tuo dominio, & ſit pretio æſtimabilis, illam moderato pretio vendens, non facis contra Juſtitiam, & ut ſuppono, neque Reip. damnum infers, quia idoneum eligis.

9 Dices: Hæc ratio etiam probat, id non eſſe illicitum. Reſp. ſaltem tunc eſſet mortaliter illicitum, quando adeſſet lex ſub mortali obligans, ne electio fieret niſi gratis, vel quando data eſſet tibi electio ea lege, ut gratis, ac ſine pretio exhiberes. Sed neque in hoc caſo obligareris ad reſtitutionem accepti (ſupponimus autem à lege non invalidari donationem ſed ſolùm prohiberi) quia non peccares contra Juſtitiam commutativam, ſed vel contra obedientiam, vel ſimilem aliam virtutem. In eodem tamen caſu, quo peccares mortaliter, adverto ſi facta à te electione, pecuniaque recepta, adhuc eſſet res integra, ut reſiliri ab electione, & collatione Officii poſſet, te obligari ſub mortali ad reſcindendam electionem, pecuniamque reddendam, & ad gratis de novo eligendum, ne ſcilicet peccatum mortale continuares, nam ſi irreſcindibilis eſt electio, ad nullam reſtitutionem teneretis, quia tunc ejuſmodi reſtitutio nec peccatum jam commiſſum, nec electionem irrevocabiliter jam factam impedire poſſet.

10 Urges: adſunt leges prohibentes, quas ponit per extenſum Sanc. *l.2. conſc. c.1. dub.56.* Cur ergo dictum eſt (quando adeſſet lex?) Reſp. quia ut rectè monet de Lugo *t.2. de juſt. d.34. ſect.3. n.35.*) hæ leges ſolùm loquuntur de electione, quoad diſtribuendam pecuniam, vel quid æquivalens, non verò, quoad diſtribuenda prædicta officia.

11 Anno ſuperiore delegati ſunt à Prorege per hoc Regnum nonnulli Viri nobiles, qui cenſerent, ſeu deſcriberent numerum animarum, ſeu capitum Regni, eorumque divitias: conceſſaque iiſdem eſt facultas aſciſcendi ſibi aliquot Miniſtros, quibus ſolveretur ſtipendium ſui laboris, nempe unus aureus, vel quid ſimile pro quolibet die. Quidam ex his nobilibus, quando quidem ei concedebatur hunc miniſtrum potiùs eligere poſſe, quam illum, quæſivit à me, an ipſi liceret exigere pecuniam ab eligendo, ut aut dimidium aureum pro ſingulis diebus ipſe ſumeret, dimidium Miniſter?

12 Reſpondi nequaquam licere, ſub pœna reſtitutionis. Rationem duxi ex hactenus allata doctrina: nam ejuſmodi electio ad Officium, ſeu Miniſterium relatum ad illam determinatam pecuniam à Prorege taxatam, non eſt conceſſa abſolutè Viro illi nobili, ſeu ſub ea conditione, ut Miniſter lucraretur integrum aureum: quare hæc electio reducitur ad priorem illam diſtributionem pecuniæ integrè dandam electis, dictam *n.7.* Atque adverte eodem peccato contra Juſtitiam peccaturum eundem nobilem Virum, ſi ab initio acciperet aliquod pretium pro ejuſmodi electione: nam tunc reverè tota merces illi Miniſtro juſtè à Prorege attributa nequaquam daretur; partem enim ejus ſibi Vir ille nobilis jam anticipatò ſeponeret.

Venditio ſententiæ probabilis.

13 Occurrit hic non abſimilis difficultas in Judice. Supponamus probabilem eſſe eam opinionem, de qua latè dixi *l.2. c.3.* quam præter *ib.* citatos ſequitur Dicaſt. *l.2. de juſt. tr.2. d.5. dub.9. à n.280.* licere Judici ex duabus opinionibus æquè probabilibus unam eligere, & juxta illam proferre ſententiam. Jam inquiro, licitène, & juſtè accipiet Judex pecuniam, ut potiùs illam eligat, quæ mihi favet, quam illam, quæ meo Adverſario?

Reſp. cùm illam ſententiam improbabilem ego judicaverim, & pluribus reprobaverim ibidem, conſequenter aſſero, locum hic non habere quæſtionem hanc, eam tamen legat, qui velit, apud Leſſ. *l.2. c. 14. d.9. n.64.* Valent. *2.2. q.63. ar.4. d.5. q.7. p.4.* Salon. *2.2. q.62. ar.4. contr.2.* ac probabile judicat Fag. *l.8. in 8. dec. præc. c.16. n.34.* licèt probabilius putet oppoſitum.

Venditio omnium bonorum.

14 Poteſt quiſpiam vendere omnia bona ſua tam præſentia, quàm futura. Ita Bart. *in l. ſtipulatio, ff. de verb. ſignif. n.6.* & communiter. Qui tamen dicit ſe vendere omnia bona ſua (niſi aliud ex verbis colligatur) cenſetur vendere ſolùm præſentia, & non futura. Ita Mol. *to.2. d.340.* quia venditio eſt odioſa, adeòque reſtringenda. Idem dic de donatione omnium, ſi quando eſt valida, ex Mol. *ib.* & *dub.280.*

15 Dices, donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum, non eſt valida ex Cov. *in Rubr. de teſtam.* aliique *paſſim*, (niſi fortè titulo oneroſo, ut ſi donatio fiat filiæ, ut matrimonium contrahat, quò etiam reducitur renunciatio volentis profiteri vitam religioſam) ergo nec venditio. Reſpond. eſſe diſparem rationem, per donationem enim adeò univerſalem homo fit inteſtabilis, à quo leges civiles abhorrent: at per venditionem non item, quia poteſt teſtari de pretio. Lege Leſſ. *l.2. c.18. dub.13. n.93.*

Venditio hæreditatis.

16 Prætereà poteſt hæres vendere totam hæreditatem, vel ejus partem, mortuo tamen illo, cui in hæreditate ſuccedit: At eo vivente, venditio eſt nulla, cùm ſit contra bonos mores; *l.1. ff. de hæred.* timetur enim, ne emens illius mortem intentet. Addunt leges,

l. 2.

Digitized by Google

l.2.fin.ff.de iis quibus indignis; ſi ad hunc ementem poſteà deferretur hęreditas, eam ab ipſo eſſe tollendam, & applicandam fiſco. Excipe primò, ex Mol. *d.*340. *cit.* quando conſentit Dominus hæreditatis: nam conſentienti non fit injuria. Excipe ſecundò, quando quis vendit hęreditatem veluti in genere, quam V.G. habiturus eſt, non judicando, ſive expreſsè, ſive tacitè perſonam, cui eſt ſuccedendum: Siquidem ex hac venditione non poteſt timeri mortis machinatio, colligitur ex eodem *ib.* & ſic intelligitur, *lex* 3.§. *cum ſpecialiter, & §. illo, & lex, ſi ſocietatem univerſalem ff. pro Socio.*

Venditio Debitorum.

17 Poſſunt inſuper vendi debita, & actiones *l.emptor, ff.de hæred.* (quo pretio,)dicam *infr.*§.8.*à n.*1. quæ quis habet contra alium (& etiam donare) & tunc emptor non ſolùm habebit actionem in rem debitam: verùm etiam in pignus, & in fidejuſſorem.

Venditio rei litigioſæ.

18 Pręterea vendi non poteſt, ut nec donari, res actu litigioſa, ideſt ſuper qua cum adverſario lis tibi quomodocumque, etiam per primam citationem, pendet. Lege Fag *de contr.lib.*5.*c* 24.*& ibid* citatos. Ratio eſt, quia ſic poſſes vendere, vel donare potentiori, quam ſit adverſarius, in ejus præjudicium. Adſunt tamen caſus, in quibus poteſt, ut ſi donaretur in dotem, &c. quos vide apud Fagund *ib.* Qui inſuper notat duo. Primò, teneri ejuſmodi emptorem, vel donatarium reddere rem litigioſam Domino, etiam in conſcientia, & ante ſententiam, quia venditio, vel donatio eſt nulla. Secundò, non eſſe nullam, ſed validam, ſi fiat, vel ex cauſa juſta, vel authoritate Judicis.

19 Dixi (actu litigioſa) nam ea, contra quam timetur: etiam de proximo lis, vendi poteſt, licèt minoris, ut dicetur inferiùs. Alias res quæ vendi non poſſunt, vide apud de Lugo *t.2.de juſt.d.*25.*à n.*17. legeſque ab ipſo citatas.

Venditio ejus, quod nondum eſt.

20 Quamvis quod non exiſtit, vendi non poſſit, quia nihil venderetur, tamen, ſi eſt in ſpe, poteſt, minori, vel majori pretio, juxta majorem, minoremve probabilitatem futuræ exiſtentiæ. Sic venduntur partus pecorum, Ancillarumq; fructus arborũ, jactus piſcationis, vel venationis, &c. & tunc profectò tenetur, qui vendit, diligentiam apponere moralem, ut ea exiſtant, qualem in rebus adhibere propriis: ſecus obligaretur ad reſtitutionem, quanti intereat emptori diligentia.

21 Unum hic diſtingue. Nam quãdo venduntur fructus, & partus ſi nihil naſcatur, emptor nõ tenetur ſolvere conventum pretium; At verò, quando venditur jactus piſcationis, vel venationis, tametſi nihil capiatur, tenetur emptor illud ſolvere. Ratio diſcriminis pręter jura, *l.nec emptio, & l.emptorem, 3.ult. & l.ſi Jactum, ff.de action. emp. l. nec emptio, ff.de contrah.empt.* eſt, quia in priore venditione (niſi aliud fortè expreſsè conventum fuerit, quod rarò ſolet) ſubintelligitur tacita conditio, ſi naſcantur; in poſteriore verò, non ita. Siquidem in priore ſemper ſupponitur aliquid eſſe enaſciturum, non verò idem ſupponitur in poſteriore. Collige id ex iiſdem verbis contractus: nam in priore contractu dicis, te emere fructus, & partus, id eſt rem ipſam, at in poſteriore dicis, te emere jactum, ideſt ſpem ipſam præſentem, atque adeò non effectum jactus.

22 Quæres: in Siciliæ Regno adeſt lex *1.t.Pragmat.Regni Siciliæ, Tit.*61.*pragm.*4. ne quis emat ſegetes nondum collectas, atque adeò, ne quis vendat frumentum in ſpe. Debetne ergo limitari pro noſtris regionibus, pręcedens allata doctrina? Reſp. nequaquam, quia lex non loquitur de vendentibus ſegetes ſecundùm ſpem futuræ meſſis, ſed de vendentibus, ementibuſq; ſub determinato pretio ipſum frumentum, antequam colligatur, quod eſt longè diverſum, ut patebit ex ipſa lege, quam examinabimus, *infr.*§.7. *n.*10. cum de contractu Maſſaril, & Mercatoris.

§. IV. *De pretio juſto rerum.*

1 PRæmitto ex Leſſ. *l.c.cap.*21.*d* 2. Mol. *l.c.diſt.*347. de Lugo *d.*26. *ſect.*4.*&* 5. *& paſſim*. Pretium juſtum duplex eſſe. Alterum dicitur legitimum, quod publica authoritate, vel lege conſtituitur, idque in indiviſibili conſiſtit, itaut non poſſit in nihilo præteriri. Alterum eſt naturale, ſeu vulgare, ſeu arbitrarium, quod conſtituitur communi hominum æſtimatione, ſpectata naturali ratione, ſecundùm rerum naturas non in ſe, ſed in ordine ad uſus humanos, juxta cujuſque regionis conſuetos mores. Quod quidem triplex eſt. Primò, ſummum, quod etiam appellatur Maximum, Supremum, Rigoroſum. Secundum, Medium, ſeu Mediocre, ſeu Moderatum. Tertium, Infimum: Solet V. G. vlna panni ad ſummum valere triginta duobus Juliis: erit ergo hoc pretium ſupremum; Ad minus triginta, vel viginti novem; erit hoc infimum. Intermedium inter prædicta erit mediocre. Quantum debeat diſtare infimum, vel medium à ſupremo, ut juſtum ſit, certa regula definiri non poteſt, ſed prout in foro, & communibus negotiationibus ſine fraude apparet.

2 Pari modo, ad juſtè diſcernenda ejuſmodi pretia, debet attendi hominum (etiam imprudentium) æſtimatio, *l. pretia rerum ff. ad l.falcid.* dummodo ſit ſine fraude, & communis; quanti ſcilicet res æſtimantur, & venduntur communiter. Certè imprudentes ſunt Indi, qui argentum, & aurum vendunt, ſeu commutant vilibus tintinnabulis, & ſimilibus crepundiis: & tamen quia tanti communiter illa ibi æſtimantur, non judicatur venditio, vel emptio injuſta.

Quinque capita, unde creſcant vel decreſcant rerum pretia.

3 Ut autem id ſine errore cognoſcatur, ſubdam hic breviter capita, unde res majoris, vel minoris æſtimari conſueverunt, quorum profectò notitia maximo erit uſui tum ſubditis in mercibus vendendis, tum Magiſtratibus in taxandis eorundem pretiis. Quando enim hi non taxant intra latitudinem pretii vulgaris, ut ſi taxa ab ipſis deſignata eſſet clarè(nam in dubio, pro Magiſtratu, ex Mol. *tom.*2.*d.*364. §. *conveniant etiam*) ſupra ſupremum pretium, vel infra infimum, erit(niſi in aliquibus raris caſibus obſtaret bonum publicum) Lege omnino de Lugo *t.*2.*de juſt.d.*26.*ſect.*5.*à num.*53. injuſta, & etiam in conſcientia, non ſervanda. Ita Sanchez *l.*1. *conſ. cap.* 7. *dub* 5. latè id probans. Hæc autem capita confuſè ſatis, & ſparſim ab Authoribus approbata, ad quinque ordinatim reduco. Primum ſe tenet ex parte rei venditæ, Secundum pretii, Tertium ementium, & vendentium, Quartum ex parte ſeu ratione expenſarum, Quintum ex parte modi vendendi.

Ex parte rei venditæ.

4 Primum ergo, quod ſe tenet ex parte rei venditæ, eſt abundantia, vel penuria mercium, hæc enim auget pretium, illa minuit. Huc reducitur novitas, & antiquitas rerum, quæ quia raritatem indicant, pretium augent; ut in fructibus novis, & in Imaginibus, & Statuis antiquis.

Ex parte pretii.

5 Secundum eſt ex parte pretii. Abundantia enim, vel inopia pecuniæ minuit, vel auget rei valorem, ut patet in Indiis: ubi quia eſt multa argenti, aurique copia, numeroſiore pecunia, atque adeò carius res diſtrahuntur.

Ex parte emptorum, & venditorum; Ubi

An exteris carius poſſit vendi?

6 Tertium ſe tenet ex parte ementium, & vendentium. Quando enim emptores frequentes ſunt, carius merces venduntur, quàm quando ſunt rari: & meritò, accedentibus enim multis emptoribus inducitur rerum penuria, apparentibus paucis, perſiſtit abundantia: Quando item multi ſunt venditores, vileſcunt merces, quia ſi ſunt venditores multi, multa eſt, & abundans merx. Hic pluris res venduntur in Officinis, quàm cum venditores per vicos, & domos quærunt emptores: & pluris, quando merces appetuntur, quàm quando offeruntur, juxta illud proverbium, teſte Cajetano 2.2.*q.*77.*art.*1. & approbante Leſſio *l.*2.*c.*21.*d.*2.*n.*33. aliiſq; apud ipſum: *Merces ultroneæ vileſcunt pro tertia parte:* Immò eaſdem ultroneas vileſcere, uſque ad medium, docent Barthol. à S. Fauſt. Rebell. Megala apud Diana, *p.*5. *tr.*8. *reſ.*23.53.78 Adde Palatium mox referendum.

7 Hinc propter eamdem rationem, qui emit in gratiam venditoris, V.g. rogatus, poteſt emere minoris, & qui vendit in gratiam emptoris, poteſt vendere pluris. Sanè Palatius *v.emptio*, dicit pallium, quod in Officinis valet quatuor aureis, poſſe à te emi duobus, ſi rogaris; & de Lugo *t.* 2.*de juſt.d.*26 *ſect.*4.*n* 44 Palatium refert, nec tamen refellit: Ioannes item la Crux, *Poteſt quis* (ait) *emere cenſum jam impoſitum minori pretio taxa, ſolùm quia rogatur*, ſubdit Diana *l. c. Poterit igitur pro cenſu impoſito ad rationem quinque pro centenario, dare tantùm uncias octoginta, rogatus tamen enixè.*

8 Hinc denique reſpondetur ad illam dubitationem, An exteris poſſit aliquando vendi carius? Utique poſſe colligitur ex dictis, quia per adventum multorum exterorum, V.G. in appulſu triremium regiarum, creſcit multitudo ementium, atque adeo augentur pretia rerum; Venditor ergo his exteris vendere poterit hoc juſto ſupremo pretio, Civibus autem ex liberalitate illud remittere, contentus modico, quod vigebat antea: lege Mol. *d.*346. Leſſ. *loc. cit. dub.*4. *num.*30. *de contr.lib.*5 *cap.*27.*num.*14. Quid ſi exteri ſint infrequentes, ita ut non pariant augmentum pretii? Reſpondeo, tunc non poſſe exteris ſupra ſupremum vulgare res vendi. Ratio eſt, quia ſi ſupponis pretium vulgare perſiſtere, injuria ipſis fieret, ſi illud pro ipſis non ſervaretur. Idem dic, quando advenientibus multis exteris conflueret item multa copia mercium: nam tunc quod creſcit ex una parte, decreſcit ex alia.

9 Non abſimili modo ſentiendum de Principe, ſeu Magiſtratu in taxando pretio pro iiſdem exteris: ſolùm enim illi concedo, ut poſſit augere pretium pro omnibus etiam incolis, advenientibus multis propter rationem dictam, non autem advenientibus paucis. Et illud item non puto improbabile, poſſe Principem ſtatuere, ut pro exteris res vendantur ſupremo vulgari pretio, pro civibus medio, aliquid enim concedendum videtur civibus, qui oneribus propriæ civitatis perpetuò ſubſunt; at ut iiſdem exteris vendantur ſupra omne juſtum pretium, nullo modo puto probabile, quia pretium ſupremum, injuſtum clarè eſt. Ita colligitur ex Molina, Leſſio, Fagundez citatis.

An

Digitized by Google

An iiſdem exteris poſſit concedi, ut ſuas merces carius vendant, dicam *infr.* §. 5. *n.* 1.

Ex parte, ſeu ratione expenſarum &c.

10 Quartum caput ſe tenet parte expenſarum, &c. Pericula enim, & damna, & expenſę venditorem communiter occurrentia in quærendis, traſportandis, & conſervandis mercibus, earum pretium augent: Contra, facilitas, ſecuritas &c. minuunt.

11 Dixi (communiter occurrentia) nam ex eo, quòd peculiaris Mercator multum de ſuis mercibus perdidit, V. G. ob furtū, ob naufragium, ob quid ſimile à ſe paſſum, non augetur legitimè pro ipſo pretium, quaſi ob id, poſſit vendere carius. Ratio eſt, quia res tanti valet, quanti per ſe æſtimatur communiter, non autem, quanti tibi ob infortunium, vel imprudētiam valuit. Ita Salas *d.* 39. Quòd ſi naufragium, V. G. vel fuit commune multis Mercatoribus, vel fuit tale, ut induceret penuriam mercium: tunc profectò creſcet ſine dubitatione pretium, ſed non ob unius Mercatoris cauſam, ut ex ſe patet.

12 Huc ſpectat, quando res pluris venduntur apud unum Artificē inſignem, vel mercatorem peritum, quàm non ejus generis; Nobilitas enim venditoris aliquādo nobilitat mercem, ſicuti nobilitas Artificis artificium, quia ſupponitur, nobiliores mercatores, atq; Artifices magis laboraſſe in advehendis mercibus, & in arte factis efformandis.

13 Huc etiam reducitur licentia, qua mercatores poſſunt vendere aliquanto carius ex ipſo officio mercandi; Ita Leſſ. *lib.* 2. *c.* 21. *nu.* 4. *de empt.* Salas *d.* 29. *n.* 1. cùm enim hi aſſiduè laborent; expenſaſq; faciant circa merces, undè cogitur alias lucrandi occaſiones relinquere; atq; negotia alia poſthabere, idque in commodum Reipub. cujus intereſt habere Mercatores ex officio: congruū eſt, ut hęc licentia iis concedatur in pretio vulgari, nam ſi adeſt legitimum, non poteſt ſupra hoc mercator vendere, quia in taxatione legitimi, jam haberi ſolet ratio officii mercatoris. Puto autem, cum Leſſ. *l. c. n.* 29. eum, qui non eſt mercator ex officio, poſſe aliquando ex conſequenti vendere pretio, quo ex officio vendunt mercatores: quia poſito, quod mercatores ita vendunt, ejuſmodi pretium jam ſit vulgare in Civitate.

Ex parte modi vendendi.

14 Quintum caput ſe tenet ex parte modi vendendi. Vendere enim V. G. ut dicitur, ad minutum, cùm habeat plus difficultatis, & minus utilitatis, regulariter auget pretium; vendere autem ad magnam quantitatem, propter rationes contrarias diminuit. Vendere item per licitationē ſub haſta, huc facit, de qua mox ſeparatim *n.* 23.

15 Dixi (regulariter) nam tum in cenſibus præſertim novis, tum quando taxa eſt conſtituta in gratiam venditorum, quod rarò fit, hoc non habere locum monet Leſſius *lib.* 2. *c.* 21. *d.* 4. *n.* 34.

16 Vendere anticipatò, vendere cum pacto retruvendendi, & quædam alia huc pertinentia, quia particularibus ſcatent difficultatibus, ſigillatim de illis *inferiùs* eſt tractandum.

Neceſſitas, & utilitas Mercis quomodo augeant pretium.

17 Porrò ex dictis colligi poteſt, qua ratione intelligendum ſit ex illis duabus cauſis, Neceſſitate, & Utilitate augeri rerum pretia. Nam diſtinguendum eſt. Vel enim Neceſſitas, & utilitas mercium eſt communis, & tunc auget, ut dictum eſt pretium, quia tunc erunt plures ementes, &c. Vel ſolùm emptoris, & tunc non auget pretium. Ratio à poſteriori eſt, quia ſic poſſes eſurienti, & præ fame periclitanti vendere centum aureis unicum panem. Ratio verò à priori, quam tradit S. Thom. 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. quem Molin. Roderic. Sot. Navar. Leſſius, quos citat Barth. à S. Fauſto *in Specul. Conf. d.* 6. *q.* 7. ſequuntur, eſt, quia nullus poteſt vendere, quod ſuum non eſt: at utilitas ementis non eſt ulla ratione venditoris. Vel denique neceſſitas, & utilitas eſt ex parte venditoris, quia nimirum Venditori res vendenda neceſſaria eſt utilis, commoda, & tamen illam vendit in gratiam emptoris: & tunc poteſt, venditor augere pretium; privatio enim hujus commoditatis, immò & juſtæ oblectationis eſt veluti lucrum ceſſans, & damnum emergens ipſi venditori: Communis enim eſt doctrina, apud Leſſ. *l. c. d. n.* 26. Salas *dub.* 30. *n.* 2. Mol. *d.* 351. §. *verùm autem, infra* mox tradenda, quando aliquid vendis, in gratiam emptoris, modò illi cum veritate ſignifices, tibi ex ea venditione tantum lucri verè ceſſare, vel tantum damni conſurgere, te poſſe ejuſmodi lucrum, damnumque pretio compenſare.

Quo pretio res emenda, vel vendenda.

18 His præmiſſis Regula generalis eſt hujuſmodi: Quando adeſt taxa Principis, illa debet ſub pœna reſtitutionis obſervari, quæ, cùm ut dixi, conſiſtat in indiviſibili, non habet medium, ſummum, infimum. Quando verò ea taxa non adeſt, tunc ſervandum eſt pretium vulgare, quod quia habet tres illos gradus, licitum eſt cuilibet quem velit, in vendendo, eligere. Atq; in hoc non rarò innititur lucrum juſtè negotiantium: emunt enim infimo pretio, vendunt ſupremo.

19 Circa hanc regulam habe tres ſive exceptiones, ſive declarationes. Primò enim ſi poſt dictam taxam, mutentur circumſtantiæ, ut ſi appareat abundantia, vel ſuperveniat ſterilitas, taxa ſtatim evadit injuſta; quare non erit ordinariè ſervanda. Ita Sanch. *li.* 1. *conſ. c.* 7. *dub.* 5. latè probans.

Dixi (ordinariè) propter quoſdam raros caſus, quando meta ponitur in gratiam venditorum, ut in cenſibus; vide Leſſium *l. c. dub.* 2. *nu.* 13. & Salas, *dub.* 6. Rurſus ſi Princeps ſciat, & patiatur populum non vendere juxta taxam, ſed pretio vulgari, tunc tacitè videtur conſentire: idque, ex Fagund. *de contr. lib.* 5. *c.* 37. *n.* 6. etiamſi unum, vel alterum puniat, cæteris diſſimulatis: nam unius caſtigatio videtur facta ad experiendum, an alii taxæ legem accepteut. Denique ſi res tua notabiliter (nam parum pro nihilo reputatur) ſit melior, vel notabiliter ſit peior, quàm res, quæ communiter in foro venduntur: pluris potes, vel minoris debes vendere, quia taxa ſemper intelligitur de rebus ordinariæ bonitatis. Si pretium rerum in foro augeatur ex malitia aliquorum, vide infra cum de Monopolio.

Merces extraordinaria quanti?

20 Secundò, Res, quæ non habet communem uſum, ut Gemmæ, Canes, Falcones, Picturæ, Statuæ, Cantus, Saltatio, Uſus Mulieris, intereſſe Comediis, &c. licèt probabile ſit, & ſecurius (ut ſentiunt Rebell. *p.* 2. *li.* 9. *q.* 2. *ſect.* 2. Leſſ. *c.* 21. *dub.* 3. Salas *dub.* 5. aliiq; apud de Lugo *l. c. d.* 26. *ſec.* 4. *n.* 46. Caſtrop. *loco mox citando*) non poſſe vendi, quanti potes, quia pretia debent commēſurari valori rationabili rerum; Tamen eſt etiam probabile poſſe. Ita Val. *d.* 5. *q.* 20. §. 3. Sà *V. Emptio, & V. Venditio*, Tolet. *c.* 48. aliiq; apud eundē de Lugo *l. c.* & apud Caſtrop. *de juſt. comm. d.* 5. *p.* 3. Barthol. à S. Fauſto *in Speculo d.* 6. *q.* 12. *quia res* (ait Toletus) *quæ non habent pretium conſtitutum nec à Principe, nec ab uſu fori habent valorem ex mera voluntate ementis, & vendentis, juxta illud, Unuſquiſque in rebus ſuis eſt moderator, & arbiter.* Vel *quia, cum in his nulla neceſſitas* (ait Valentia, & Sà) *cogat emptorem, judicantur donare venditori liberaliter exceſſum ſupra pretium vulgare.* Ad illud quod opponit de Lugo *d.* 26. *de juſt. ſect.* 4. *n.* 47. ex ſecunda hac ſententia ſequi Simiam, vel Catulum poſſe licitè vendi pretio unius Regni: facilè reſpondetur, vel concedendo ſequelam; ſicut enim is poteſt renunciare, ſeu donare Regnum alteri liberaliter ſi ſuum omninò eſt, ut ſupponimus, ſic poterit dare pro Catulo, quod minus eſt; Vel reſpondetur nos loqui de venditionibus communiter, & moraliter occurrentibus, quæ nunquam tantam afferunt diſtantiam pretii à re.

Merces nunc cariores, mox futuræ utiles, & contrà, quanti?

21 Tertiò: qui ſcit res intra paucos dies, etiam unum, minoris valituras, poteſt ſine injuſtitia hodie, pretio currenti majore, vendere. Ee qui ſcit pluris valituras, poteſt hodie, currente minore pretio, emere. Ita Mol. *t.* 2. *d.* 354. citans S. Tho. alioſque; Fagund. *lib.* 5. *de contr. c.* 31. *n.* 10 de Lugo *t.* 2. *de juſt. d.* 26. *ſect.* 8. §. 2. qui *n.* 144 idem putat de libro mox prohibendo; Caſtrop. *de juſt. comm. d.* 5. *q.* 15. Ratio eſt, quia tanti juſtè res venditur, & emitur; quanti tunc valet, nec ſcientia debet ſcienti obeſſe. Excipe Primò, niſi ſi quis ſit ex Conſiliis, vel ſit Princeps, qui taxam futuram præſciunt: hi enim ex officio tenentur dare operam, ut ex ſuis legibus, quantum fieri poteſt, unus plus alio non gravetur, & niſi (addit Leſſius *l. c. dub.* 5.) muneribus Conſiliarium tu corrumpas, ut tibi futuram metam revelet. Sed certè, etiam Conſiliarium ſeu Principem poſſe ſuas merces præſenti pretio vēdere, docet de Lugo, *tom.* 2. *de juſt. d.* 26. *ſect.* 8. §. 2. *à nu.* 139. quando non differt ex induſtria promulgationum legis, ut ipſe carius vendat. Excipe ſecundò, niſi fraudibus utaris, ut ſi ſciens ſuperventuram abundantiam, vel librum prohibendum, ſpargas per amicos fore penuriam, vel librum non fore prohibendum. Ratio hujus exceptionis eſt, quia quilibet Jus habet, ne per fraudes decipiatur; nihil ergo dicas: & rogatus dic te neſcire (cum æquivocatione) quia ex Leſſ. *l. c.* non teneris cum tuo damno veritatem hanc, quę pertinet ad bonitatem, vel vitium extrinſecum rei aperire.

22 Dixi (ſine injuſtitia) Addo nunc, ex Leſſ. *ibidem numer.* 42. (& communiter ſine peccato contra Charitatem) quia poteſt quis rebus ſuis conſulere, etiam ſi inde damnum aliquod proximo obveniat. Tunc ergo ſolùm erit contra Charitatem, quando multum eſt depauperandus proximus, atque à ſtatu ſuo notabiliter dimovendus, quod eſt rariſſimum.

In ſubhaſtatione quanti?

23 Quartò, In ſubhaſtatione (*all'incanto*) tanti poteſt vendi res, vel emi, quantum ſine fraude potes extorquere, etiam infra, vel ſupra dimidium, quo res extra ſubhaſtationem valeret. Loquimur autē de re mobili; nam de re immobili, vide quæ dicam in alio tomo ubi de Contractibus in particulari *tract. de cenſibus, c.* 8. §. 8. *num.* 24. Ita Gordon. Villal. Molin. Bannes, aliique, quos citat ſequiturque Diana, *par.* 4. *tract.* 4. *reſ.* Ratio eſt triplex; Vel quia merces ultroneæ vileſcunt, vel quia hic modus vendendi rem exponit periculo utriuſque fortunæ, lucrandi, vel perdendi. Vel quia exceſſus judicatur liberaliter donari, cùm nulla neceſſitas cogat hunc vendendi, emendive modum, eligere. Adde quartò, quia juſtum pretium in eo modo vendendi ex praxi omnium etiam timoratorum, ex Bonac. *de contr. d.* 3. *q.* 2. *p.* 4. *n.* 21. alios citantes, eſt, quanti minoris emere, vel quanti majoris vendere potes.

24 Di-

Digitized by Google

24 Dixi (ſine fraude) ſi enim emptor avertat, per vim, vel fraudem, vel etiam per preces alios offerentes, Vel ſi venditor fictos offerentes ſupponat, Vel tempus ineptum ad proclamationem, quando ſcilicet rara eſt ementium frequentia, elegit, Vel quid ſimile, injuſtitia committitur, & pretium erit reſtituendum, juxta probabile damnum, quod Domino rei fit, ut ex patet. Si quis roget amicos ne ſupra certam ſummam offerant, ut ipſe emere poſſit pretio infimo juſto (quanti ſcilicet res infimo pretio ſine injuſtitia valet) concedunt plerique apud Dianam *par. 1. tr. de contr. reſ.* 76. Immò Caramuel, *l. 2. Th. mor. n.* etiam pretio minore, quàm ſit infimus. Quod autem ego nullo modo approbo, quia ſic jam tolleretur ſubſtantia ſubhaſtationis, quæ ſola dat licentiam vendendi, atque emendi, quanti potes ſincerè, ſine fuco, & fallacia.

§. V. *Caſus aliquot ſpeciales circa rerum pretia.*

1 PRimò dubitari poteſt, An exteris, in quibuſdam caſibus concedi à Principe poſſit, ut ipſi pluris vendant, quàm vendant Incolæ? vide de Lugo *t. 1. de juſt. d. 26. ſect. 5. n.* 62. Præterea, an Incolæ, quod pluris ſit emerunt ab exteris, pluris etiam & ipſi vendere queãt; vide eundem *n.* 71. *&* 72. Denique ſi in una Civitate res ſit carior, quàm in alia, poſſum ne ego in hanc adducere rem meam, V.G. frumentum, & ibi carius vendere? vide eundem *n.* 63. Reſpondeo, Affirmativè.

2 Secundò; An res V.G. frumentum poſſim juſto pretio vendere, cogendo inſuper emptorem, ut emat ipſe aliquid V.G. oleum à me? vide eundem *n.* 64. Reſpondeo, Negativè.

3 Tertiò; An merces longè præſtantiores poſſint vendi aliquanto pluris ultra taxam legitimam? vide eundem *n.* 65. Rurſus: An poſſint ſeparari V.G. fructus longè meliores, & vendi pari modo ultra taxam vendendo cæteros juxta taxam: ſi cæteri remanent æque boni, atq; illi, qui venduntur communiter? vide eundem *n.* 66. quod negat Diana, *p. 1. tr. de contr. n.* 35. Reſpondeo, affirmativè.

Nota tamen illud (longè) & illud (remanent æquè boni) Nam hinc damnabis Macellarios, qui danti majus pretium meliores carnes partiuntur, oſſa verò porrigunt aliis: debent enim æqualiter miſcere carnes cum proportionata parte oſſis, vel quò deteriores dant, eò viliori pretio debent eſſe contenti.

4 Quartò, An immiſceri aliquid poſſit rei extraordinariæ bonitatis, & conflatum ſic redditum æquale cæteris taxato pretio vendere: ut frumentum electum mixtum hordeo, vinum generoſum mixtum aqua? Reſpondeo, Concederem id aliquando frumento, vix unquam vino. Ita idem *à n.* 67. *& præſer. n.* 69. lege Bonac. *d. 3. de contract. q. 2. p. 6. n.* 17. & Leſſ. *c. 21. d.* 11. Mol. *t. 2.* 353. *n.* 33. Dian. *p. 1. tr. 8. reſ.* 41. *& reſ.* 80.

5 Quintò, Eccleſiaſtici tenentur ne res ſuas vendere ſecundùm taxam à Magiſtratu ſæculari præſcriptam? Reſpondeo affirmativè cum de Lugo *n.* 77.

6 Sextò, Quandonam mortaliter peccatur excedendo legitimam taxam, ſi taxa in raro caſu juxtà ſupra dicta eſt poſita intra pretium infimum? Reſpondeo, quando notabiliter aggravantur Pauperes vel Communitas.

Hæc quia breviter, & perſpicuè tractantur à Doctoribus *l. c.* nec aliquid mihi ſe offert, quod addam de novo, ſic innuiſſe ſufficiat.

Occaſione prædictorum decernitur, cuinam reſtituendus ſit exceſſus pretii, immediatè damnificato, an damnificato mediatè?

7 Septimò, ſi Titius frumentum Piſtori, V.G. vendidit ſupra taxam, qui Piſtor ſupra taxam idem Populo vendidit, cuinam exceſſus pretii reſtituendus eſt à Titio, Piſtorine, an Populo? Reſpondeo, populo. Ita idem de Lugo *n.* 67. cum Sanch. & Turr. ab eodem cit. Poſſe Piſtori in ſimili, immò debere, docet amiciſſimus P. Franciſcus Bardi *in ſelect. mor. lib. 1. q. 16. §. 2.* qui quoddam argumentum in contrarium à me ipſi propoſitum ingenioſè ſolvere contendit, quod mox afferam *n.* 14. Porrò hanc quæſtionem ſi clarius evolvam, curioſo lectori (puto) non diſplicebit.

8 Pater ergo Bardi in ingenii altitudine, atque perſpicacia cum ingenioſiſſimis viris noſtri ſæculi comparandus, docet, prædictum Titium reddere debere exceſſum Piſtori, non populo. Fundamentum ejus potiſſimum eſt, quia hic adſunt duæ venditiones, ambæ completæ: Altera, qua Titius vendit Piſtori: Altera, qua Piſtor populo vendit, & quidem utraque injuſta eſt, atque una independenter ab alia, ut ſupponimus; Quare non eſt Titius cogendus, niſi ad reſtitutionem damni illati ex vi ſuæ venditionis factæ Piſtori: ipſe enim non eſt cauſa venditionis ſecundæ factæ à Piſtore ipſi populo, eſt enim mera occaſio, qua, ex mera ſua malitia, utitur Piſtor ad faciendam injuſtitiam contra populum; ergo ſolùm illi Piſtori debebit, &c.

9 Confirmatur, quia Titius nihil debebit populo, nec ex re accepta, nec ex injuſta acceptione, nec ex damnificatione, ipſe enim à Piſtore iniquè accepit illud pretium, cui damnum intulit, non à populo: Unde, cùm ex nulla radice populo quid Titius debeat, nihil illi reſtituere obligabitur.

10 Verùm ego adhuc in mea ſententia perſiſto. Fateor eſſe duplicem venditionem metaphyſicè, immò realiter, & phyſicè completas: Fateor Titium non eſſe cauſam injuſtitiæ Piſtoris contra populum: Fateor eſſe ſolùm occaſionem: ſed ajo moraliter, & humano more reputari unam venditionem, atque adeò practicè adeſſe in Titio obligationem reddendi populo. Explico, & probo.

11 Duo enim debes recolere. Primò, vinci aliquando à morali uſu ſpeculativum rigorem: ſanè ſpeculativè, immò & phyſicè, qui uno iracundiæ impetu multas blaſphemias emiſit, ut peccata numero diſtincta committit, quot blaſphemias profert, neq; enim una dependet ab alia. Qui percutit Clericum decem V.G. percuſſionibus modico intervallo continuatis, phyſicè decies verberat. Qui in peccato mortali decẽ penitentes abſolvit, phyſicè decies indignè Sacramentum miniſtrat; & tamen in prædictis, & ſimilibus practicè, & in ordine ad Confeſſionem, vel excommunicationem unum cenſetur quis committere peccatum, modo diſtinctiùs explicato *in opuſc. Meth. Conf. lib. 2. c. 1. §. 9.* ex de Lug. *de Pænit. d. 16. ſect. 3. à n.* 135. quia ſinguli illi actus phyſicè diſtincti, quoad blaſphematum, & verberantem uniuntur in uno calore iracundiæ, & quoad miniſtrantem indignè Sacramentum uniuntur in uno, eodemque animo continuandi per illam vicem Confeſſionum auditionem, &c.

12 Secundò recolere debet, in judicando, etiam in foro externo aliquando non conſiderari rigorem Juſtitiæ, ſed æquitatem. Eſto V. G. tuum animal ſine tua culpa damnum alicui faciat, tamen, quia non eſt æquum, te gaudere animali, & proximum pati damnum, Judex te condemnabit vel ad reſtitutionem damni, vel ad dandum animal pro noxa, *l. ſi ſervus § 2. de Noxalib. actionib. & c. ſi culpa 9. de injur. & damno dato.* Nomine autem æquitatis intelligamus perfectam quandam rationem, quæ legum apices, ſtrictumque jus interpretatur, & emendat, ut rectè M. Tullius pro Cæcina dixit: *A verbis recedi, & æquitate uteris*; & ibidem. *Ex æquo, & bono, non ex callido, verſutoque jure* (dicam ego fortaſſe caſtigatus) non ex ſpeculativo jure, *rem judicare oportere.*

13 His poſitis: Ajo, eſto ſpeculativè, immò & phyſicè illas venditiones eſſe duas eſſentialiter completas: At quia uniuntur in eadem una materia, quæ idem frumentum venditum à Titio ipſi Piſtori, & venditum à Piſtori ipſi populo: ideò moraliter, in ordine ad reſtitutionem faciendam, non cenſentur duæ, ſed una venditio, unde ex æquitate illi reddendus ſit pretii exceſſus, qui damnum denique ſenſit. Non ita res ſe haberet; ſi Titius vendidiſſet aliud numero frumentum, V.G. frumentum A ipſi Piſtori: at Piſtor vendidiſſet frumentum B. ipſi populo; nam tunc cùm hæ venditiones non haberent unam, eamdemque materiam: ſicut phyſicè duæ eſſent, ſic non eſſent una moraliter: Quemadmodum ſi illæ modò dictæ blaſphemiæ proferrentur non in uno calore iracundiæ, diſtinctæ eſſent etiam moraliter, quia non unirentur in illo impetu, &c. Pater igitur Bardi ſiſtendo in ipſa rei mera ſpeculatione rectè diſcurrit, at quoad praxim rectè nos aſſerimus, æquitatem nolle, ut dum Titius poſſit, nolit populo reſarcire damnum ipſi illatum: damnum, inquam, quamvis ea ſola occaſione venditionis ipſius Titii; ſed tamen, quod moraliter cenſetur ab ipſo factum, non quoad peccatum, ſed propter æquitatem, quoad reſtitutionem faciendam illi populo, qui damnum denique paſſus eſt.

14 Attuli ego ſequentem paritatem ad eam ſententiam olim confirmandam. Si Joannes occidat, vel vulneret Antonium (id pono, quia caſus frequentior eſſe poſſet in vulnerãdo quàm in occidendo; atque adeò non erit inutilis, ut innuit P. Bardi *ibid. n.* 22.) & imputetur delictum Cæſari, qui Cæſar cogatur à Judice expenſas Medicorũ ſolvere Antonio: Certè Joannes debebit reſtituere Cæſari, non autem Antonio, quia is eſt plenè ſatisfactus: Ita ergo in caſu noſtro, &c. Reſpondet P. Bardi hic adeſſe unum idemque Homicidium, ſeu vulnerationem: quare non eſſe mirum, ſi reſtitutio Cæſari debeatur: at in caſu noſtro eſt duplex venditio, &c. Hæc ille. Verùm, quia probatum jam modò eſt, moraliter cenſeri unam venditionem in ordine ad reſtitutionem ex æquitate faciendam, utpote quæ utraque venditio habeat connexionem in uno eodemque materiali frumento, Reſponſio hæc paritatem infringens, quoad praxim, nequaquam valet.

15 Illud denique contrariæ ſententiæ omninò dandum. Nam ſi Titius fortè exceſſum illum reddidit Piſtori, non eſt cogendus iterùm reddere populo, eadem enim æquitas poſtulat, ut quandoquidem ipſe purgavit ſuum delictum, reddendo exceſſum, nec aliquid alienum invenіatur habere: ut non debeat ampliùs moleſtiam pati. Tunc ergo reddat ipſi populo Piſtor, neque tunc ſolùm, verùm etiam in caſu, quo Titius nolit quidpiam ulli reddere: non enim propterea Piſtor liberetur ab obligatione reſtitutionis contractæ ex ſuo delicto contra populum commiſſo.

§. V. *De Venditione pecunia credita.*

1 QUando rem nunc vendens, nunc illam ementi conſignas, accepturus ab eodem poſteà pretium, vendit credito; Quando verò contra, nunc accipis pretium, conſignaturus poſteà rem, anticipatò rem vendis: & de utroque contrahendi modo, eſſe debet ſeparata diſcuſſio, de priore hic, de poſterioribus poſteà.

An pluris creditò, quàm numeratò rem vendere fas eſt.

2 Supra legitimum, vel ſupra ſummum pretium fas non eſt, ex eo ſolùm prætexto, quod creditò res vendatur. Ita Molin. *t. 2. d.* 355. Leſſ. *l. 2. c. 21. dub. 6. & paſſim.* Ratio eſt manifeſta, quia in hac dilatione ſolutionis contineretur implicitũ mutuum; perinde enim fieret, ac ſi-

ac ſi mutuarentur, V. G. centum, ut ad certum tempus redderentur centum & decem, quæ eſt aperta uſura, ut ſuo dicetur loco. Excludo etiam prætextum officii mercatoris, & prætextum privationis numeratæ pecuniæ. Illud, quia eſſe mercatorem, non dat jus ad aliquid ſupra juſtum pretium, ſed ſolùm intra, modu *ſup.* § 4. *n.* 13. explicato. Hæc, quia, an ea privatio aliquo ſit digna pretio, erit diſputandum *inf.* 2. 8. §. 5. & 6.

3 Dixi autem (ex eo ſolùm prætextu) quia ſunt duo capita unde fas ſit aliquid excedens accipere.

Primum caput eſt ratione periculi. Quādo ſcilicet mercator probabiliter timet (non ex ſua puſillanimitate) emptorem non ſoluturum, vel cum expenſis, ſeu cum difficultate ſoluturum. Quanti ergo hoc periculum judicio prudentis valet, tantum ei, ultra commune pretium, accipere licebit. Ita Val. *t.* 3. *d.* 5. *q.* 20. *p.* 2. *conſ.* 4. Ratio eſt, quia hęc ſubire pericula pretio ęſtimabile eſt. Sanè fidejuſſor licitè poteſt aliquid accipere ratione periculi, & oneris, quod ſuſcepit: ſolvendi in defectu principalis. Cur ergo non & in caſu noſtro? &c. Vide tamen Molinam *d.* 356. ac Leſſium *l. c. n.* 55. qui rectè monent venditorem, ſub onerè reſtitutionis, debere emptori manifeſtare, ſe propter dictum periculum plus exigere, quia fortaſſe nollet ſic emere.

4 Secundum caput lucri ceſſantis, & damni emergentis. Lege Abbatem *c. Naviganti, n.* 13. *de uſuris*, & communiter Doctores. Ratio, eſt, quia tunc non vendis dilationem temporis, ſed quod tua intereſt. Confirmatur, quia in mutuo aliquid plus ſuprà ſortem accipi poteſt ratione lucri, vel damni cum conditionibus *infr. c.* 8. §. 3 explicandis; idem ergo in hac venditione, quę, ut modò dixi, eſt implicitum Mutuum.

5 Notant autem Doctores Molin. *d.* 355. Leſſ. *loc. cit. & paſſim*, in caſu noſtro quatuor requiri conditiones. Prima eſt, ut verè tu eſſes numerata pecunia venditurus. Secunda, verè tu eſſes illam, & non aliam pecuniam negotiaturus. Tertia, ut minuatur totum illud, quod ratione periculorum, & expenſarum arbitrio boni viri, in ea negotiatione fuiſſe expenſus. Quarta, ut omninò ſignificetur id emptori, niſi aliunde ſciat; ſecus erit tibi onus reſtituendi, cùm nollet fortè is rem emere cum hoc onere.

6 Ex defectu primæ conditionis Mercatores paſſim delinquere notat Lopez, *loc. cit. contr. c.* 16. *conſ.* 5. quia paſſim vendunt carius creditò, etiam ubi pauci ſunt, qui emiſſent numerato, quod injuſtè fit. Cum enim tunc Mercator non vendidiſſet numeratò, non habuiſſet eam pecuniam, cum qua negotiando potuiſſet aliquid lucrari, atque adeò nihil lucri tunc illi ceſſat.

7 Ad Secundum hoc caput ſpectat, quando Mercator erat rem ſuam aliò tranſlaturus, ubi pluris vendidiſſet; hoc enim eſt lucrum ceſſans; admoneatur tamen emptor, expenſæque, ac pericula deducantur, ut ſuperiùs in ſimili diximus.

8 Ad idem ſpectat etiam, quando venditor ſtatuerat rem vendere tempore, quo pluris ea fuiſſet valitura. Ita Mol. *d.* 355. & patet ex *c. in Civitate, & c. naviganti, de uſuris*. Erit enim, & tunc lucrum ceſſans. Illas tamen conditiones recole, Ut pretium verè, & certò majus futurum fuiſſet, (nam ſi dubium, mox dicam *n.* 11. & 12.) Ut verè ſervaturus, & venditurus eſſes, Ut expenſæ, & pericula deducantur, Ut emptor admoneatur.

Frumentum venditum, & conſignatum hyeme ad pretium Menſis Maii.

9 Ex dictis, preſertim ex ſecundo capite damni emergentis, lucrique ceſſantis, ſolves illud commune Siculis in frumentum negotiatione, aliis in aliarum Mercium genere. Mercator enim vendit, conſignatque Colono centum V.G. menſuras frumenti tunc menſe Januarii, & id pretio, quod curret menſe Maii, quo tempore ſolet propter diſtantiam à præcedente meſſe major frumenti penuria, adeòque majus & pretium. Juſtè ne id fieri putandum eſt? Solves, inquā, aſſerendo omninò fieri injuſtè, ſi abſolutè loquamur, quia rei pretium juſtum eſt illud, quod currit, quando rem venditam conſignat, tunc enim transfertur dominium. Qua ergo ratione eligis alium menſem, & hunc Maii, quo pretium carius eſſe conſuevit?

10 At verò, dic, juſtè fieri poſſe, quando eas menſuras verè Mercator ſervaturus eſſet, ac verè illo pretio venditurus, & nihilominus in gratiam Coloni, vel cujuſcumque id totum ſcientis, vendat; Immò tunc, quia frumentum (ut ſolet) creviſſet in horreo Mercatoris, hoc incrementum (deductis expenſis) à Colono ſibi ſolvi, petere mercator juſtè poterit. Ratio eſt, quia tunc ceſſat Mercatori lucrum, &c. Pretium autem ſivè tradatur menſe Januarii, ſivè menſe Maii, ſive ex toto, ſive ex parte, nihil hìc intereſt, quia tota vis hujus lucri fundatur in valore rei, quæ vendenda, & conſervanda pro illo tempore fuiſſet. Scio, Cajetanum docere, ſi ſolutio fiat menſe Maii, licèt Mercator frumentum pro illo tempore non eſſet ſervaturus, & pecuniam, (quamvis eam menſe Januario habuiſſet) non eſſet negociaturus: Scio inquam, docere aliquid plus tunc à Mercatore poſſe ſumi, quia complementum Venditionis (ait Cajetanus) fit menſe Maii. Sed non eſt ullo modo audiendus, quia venditio quoad ſubſtantiam facta fuit menſe Januarii, & illud complementum non eſt aliud, niſi ſolutio pretii dilata, quæ eſt implicitum mutuum: undè ſi propter hanc ſolam dilationem aliquid plus acciperetur, ex mero mutuo acciperetur, atque adeò per uſuram. Lege Molin. *d.* 355. & Leſſium *loc. cit. dub.* 4 & 6.

11 Inquires. Menſe Maii varium, in variis diebus, eſſe pretium ſolet; licebitne ergo huic Mercatori ratione dicti lucri ceſſantis vendere menſe Januarii pro ſupremo pretio vulgari currendo menſe Maii? Reſpondeo, Nequaquam licere. Debebit enim vendere pretio, quod majore parte menſis vigebit. Ratio eſt, quia mercator probabiliter eo pretio erat venditurus, quod communiter, eo menſe, erat futurum; hoc igitur pretium illi ceſſabit, atque adeò hoc ſolùm exigere poterit. Advertè, ſi futurum eſſet pretium legitimum, hoc ſolùm exigere poſſe, non vulgare, quia, in eo caſu, hoc ſolùm illi ceſſaret.

Quid, ſi tanta fuit eo anno menſe Maii varietas pretii, ut non fuerit pretium ullum, quod dici poſſet cucurriſſe per majorem partem Menſis? Reſpondeo, ſumatur tunc pretium medium; Ratio eſt, quia ſupremum non eſt fas recipere, cùm non ſit certus Mercator fore ſe illo pretio venditurum, nec congruit recipere ſolùm infimum, quia potuiſſet fortaſſe vendere majori pretio: ſumat igitur medium, quo, & ſuam, & ementis rationem commodè ſatis habebit. Non inficior poſſe menſe Januarii cōmuni conſenſu determinari pretium, quod curret tali die Maii, immò & tali hora, & quidem juſtè, ſi verè tali die, & hora certò venditurus Mercator eſſet. Sed quando id?

Pactum illud non improbo. Poſito enim quòd Mercator verè frumentum venditurus ſit menſe Maii, cùm neſciatur, quantum augendum tunc ſit pretium, poterit convenire venditor cum emente, de aliquo certo pretio, quod prudenti judicio tunc fortè currendo nunc determinetur; nam ſic, illud ſemper (ſive deinde menſe Maii creſcat, ſive decreſcat pretium) accipere Mercator poterit. Certè ſi ſine fraude id fiat, cùm ſit par vendentis, ementiſque periculum, non video, unde condemnare id ullus poſſit.

Frumentum invenditum à pagare, & conſegnare.

12 Hoc contractu utuntur ſæpè Siculi, quem quia ſufficienter explicat, probatque Diana *p.* 1. *tr.* 8. *reſ.* 65. hic ejus locum demunſtraſſe ſufficiat.

An venditor non ſoluto pretio, ab emptore poſſit percipere fructus rei à ſe creditò venditæ, quamvis ementi traditæ?

13 Cajus vendit Titio fundum, vel domum aureis mille, quos Titius promittit ſolvere hinc ad ſex, v.g. annos (interdum non deſignantur anni, ſed donec emptor ſolvet pretium) interim verò tradit poſſeſſionem fundi ipſi Titio, ea lege, ut idem Titius reddat Cajo venditori annuam penſionem, v. g. quinquaginta aureorum, nempè juxta fructus, quos Cajus percipere à fundo potuiſſet. Qui quinquaginta aurei non computantur in ſortem: nam ſemper remanent illi mille aurei tempore deſignato ſolvendi: Id ne juſtè fit?

14 Si ejuſmodi contractus per modum abſolutæ venditionis non celebretur, ſed per modum locationis, licitus ſine dubio eſt. Modus autem locationis hic eſſet: *Vendo tibi fundum mille aureis à te olim ſolvendis, illudque poſſidendum trado, nunc quidem, pro locato (unde mihi peribit, ſi peribit; quia ego ſum dominus rei tibi locatæ) ac propterea penſionem juxta fructus, quos deductis expenſis percepiſſem, ſolvas: cùm autem ſolveris totum fundi pretium, habeas pro vendito (unde poſteà tibi emptori peribit fundus, ſi peribit, quia poſteà illius erit tu Dominus.)* Hic, inquam, contractus licitus eſt, quia eſt ipſamet prædii locatio; pactum enim illud, ut omninò ſimul mille aureis ſolvantur, iniquum eſſe non videtur: nam ſicut venditor dare promittit ſimul totum prædium, ita & emptor totum pretium. Quòd ſi pactum fuerit de ſolvendo pretio prædii per partes, quod juſtum etiam erit, propter ſimilem rationem, tunc ſanè ſi deinde ſolvatur aliqua pars pretii fundi, debebit, quantum eſt ex hoc capite, & pars penſionis ceſſare: quia tunc pro vendita habetur pars prædii; quo caſu fundus pro indiviſo erit utriuſque, ſicuti contingit in contractu Societatis, vel in hæreditate relicta pluribus.

15 At verò ſi ejuſmodi contractus fiat per modum abſolutę venditionis in hunc modum; *Vendo tibi omninò fundum dilata ſolutione, interim verò ſolvas penſiones, &c.* Illicitè fieri, & injuſtè, docent multi apud Jo: Baptiſtam Antoniaccium Eugubinum, *in Catecheſi Neap. lib.* 3. *à cap.* 21. ubi de hoc caſu fusè: vide etiam Dian *p.* 1 *tr.* 8. *reſol.* 86. quia tunc fundus fit abſolutè emptoris, unde ei periret, ſi periret, ergo ad illum pertinent & fructus, quare convinceretur tunc penſio exigi propter dilationem ſolutionis pretii, quæ eſt mera uſura. Aliqui ſentiunt juſtè fieri. Ratio eſt (inquit Molina, *tom.* 1. *d.* 368. §. *in eodem Corollario*, cui aſſentitur Sanchez, *lib.* 1. *conſ. cap.* 7. *d.* 21. aliique, quos ſequitur citatque Dian. *part.* 4. *tract.* 4. *miſcel. reſol.* 139. quibus adde Sperellum, *p.* 2. *d.* 118.) quia cùm venditor fundum liberè tibi tradat, cùm tradere non obligetur, niſi quando tu ſolveris pretium, juſtum eſt, ut emptor hoc beneficium, quod valdè eſt æſtimabile, pretio recompenſet, dando venditori fructus, quos ipſe percepiſſet. Ratio eſt (inquit de Lugo *tom.* 2. *de juſt. d.* 25. *ſect.* 3. *numer.* 149. cui præcedens non arridet) quia venditor, utpotè, cui nondum ſolvitur rei ſuæ pretium, poteſt nolle dare emptori totum, abſolutumque rei dominium, atque adeò poteſt nolle dare jus percipiendi fructus, ſeu dominium utile, quamvis det rei proprietatem: ſi ergo fructus ſibi reſervat, eos, prout multi, vel pauci producentur, tanquam ſuos jure ſuo accipiet, non verò tanquam rem emptoris, nec in compenſationem beneficii facti, vel pretii nondum ſoluti.

Hos

Digitized by Google

Hos deinde fructus poſſet Dominus eidem emptori locare pro tanta penſione annua, quam ſolvet deinceps emptor, & quia aliquo anno uberiores ſolent eſſe fructus, aliquo ſteriliores, poſſet judicio prudentis determinari medium quoddam pretium annuatim certò ſolvendum, quod pactum juſtum erit, quia eſt par periculum pro venditore, & pro emptore; Annus enim ſterilis favebit venditori, annus fœtax emptori, &c. Confirmo, nam ſicut per cenſum Bullarem, ut vidimus *ſup.* §. 4 *n.* 32. in Sicilia emimus fructus prædii alicujus, unde ſuper illud prædium deinceps mihi penſio ſolvitur; ſic nunc fructus mihi reſervo, non tibi vendo, &c. Probabilis eſt ergo hæc ſecunda ſententia, ſive ex ratione adducta à Molina, ſive ex ea, quam de Lugo produxit.

Contractus (à godere.)

16 Non erit inutile per hanc occaſionem, & illum ſimilem contractum breviter excutere.

Antonius dat tibi aureos V.g. mille, tu illi prædium, vel domum æquivalentia, fruitur quiſque datis, donec alteruter reddat acceptum; nam tunc & alter, quod accepit reddere obligabitur. Ratio, cur hic contractus (qui ideò appellatur *à godere*, quia alter re alterius gaudet, ſine translatione dominii in accipientem, unde danti fundus periret, ſi periret) Ratio, inquam, cur videatur injuſtus, eſt, quia pecunia eſt infructifera, prædium ex ſe fructiferum: ergo qui gaudet prædio, fruitur inſuper & fructibus, quibus non gaudet, qui ſolam habet pecuniam; quæ ex ſe ſterilis eſt: Si Antonius tibi daret fruendam domum locabilem, tu verò illi prædium æqualium fructuum, non eſſet dubium de juſtitia: fructus enim compenſarentur fructibus: nunc verò, cùm, quod tu accipis, ſit infructiferum, quod verò tradis, fructus afferat, clara videtur injuſtitia.

17 Nihilominus inde puto, poſſe te excuſari ab uſura, quia fructus illos accipis ratione lucri ceſſantis. Ita Azor. *p.* 3. *l.* 9. *c.* 10. lege etiam Bonac. *d.* 3. *de contract. q.* 2. *p.* 7. §. 1. *n.* 7. Filliuc *t.* 39. *c.* 5. *n.* 90. nam illos aureos mille tu poteras negotiis exponere, atque adeò illis aliquid modò magnum, modò parvum lucrari; Potes igitur in ejus compenſationem accipere fructus prædii, lucro illi incerto ad prudentis arbitrium æquales. Niſi ex hoc capite juſtifices hunc contractum prædicto modo explicatum, fureris, vel uſurarius, non enim video, qua alia ratione (quidquid alii dicant) defendi ab injuſtitia poſſis. Ita de Lugo, *t.* 2. *de juſt. d.* 25. *ſect.* 3. *n.* 136.

18 Dixi (prædicto modo explicatum) nam ſi Antonius à te illa pecunia prædium emat, cum pacto ut retrovendere illud tibi teneatur, quando tu reddes pecuniam (quomodo ipſi accipienti prædium periret, ſi periret, non tibi) juſtus, ſed alius à prædicto erit, de quo, & de ejus conditionibus etiam pluribus *infra* §. 8. *n.* 7.

§. VII. *De emptione anticipata.*

1 UT certum præmitto, minoris rem emere te non poſſe ex eo capite, quod anticipato rem emis, nunc dans pretium, vel partem pretii, recepturus poſteà rem ipſam emptam. Ita Molin. *t.* 2. *d.* 358. Leſſ. *l.* 2. *c.* 21. *d.* 7. Ratio eſt, quia juſtum pretium rerum eſt illud quo res valent tempore traditionis, ut in ſimili dictum eſt *ſupra, ubi de venditione frumenti ad pretium Maii.* Eſt item hæc ſpecies tacitæ uſuræ, ſi enim nunc das centum pro equo, tibi conſignando hinc ad annum, quando valebit centum & decem, eſt perinde, ac ſi nunc dares centum, recepturus poſt annum, centum & decem: quæ eſt clara uſura.

Dixi (per ſe) nam ſi interveniat lucrum ceſſans, damnum emergens periculum non habendi rem emptam, vel non habendi ſinceram, vel quid ſimile, ſervatis, quæ in ſimili diximus *ſup. n....* poterit aliquid proportionatum, ultra accipi.

2 Dubium ergo eſt, quo modo abſtrahendo à lucro ceſſante, damno emergente, & dictis periculis, conſtituendum ſit juſtum pretium in mercibus, quæ anticipatò emuntur Reſp. tribus modis. Primò, ut nũc determinetur certum illud pretium, quo probabile creditur eſſe res tempore conſignationis valitura, & in hoc caſu, etiam ſi conſignationis tempore multò pluris valeat, vel multò minoris, in pretio illo determinato, ſtandum eſt, quia par fortuna, & par fuit in conventione periculum. Ita Mol. *d.* 358. *cit.* ex Sylveſt. Salas, *dub.* 39. aliique, quibus adde Bar. à S. Fauſto *in ſpeculo, d.* 6. *q.* 42. Quando autem ejuſmodi probabilitas futuri pretii haberi non poteſt, poterit etiam conſtitui certum pretium prudentis arbitrio, & non ad meram vendentis voluntatem; nam ſimili modo erit par periculum, & veluti ludus fortunæ.

3 Secundò poteſt reiici conſtitutio pretii ad tempus, quo merx eſt conſignanda: poteſt enim fieri conventio, ut pretium illud detur, quod curret frequentiùs eo tempore, quo conſignabitur, vel ſi ea frequentia ejuſdem pretii tunc non fuerit, ut detur pretium medium, ut in ſimili paulò ſuperiùs dictum eſt, *n.* 12.

4 Tertiò poteſt conveniri, ut illud pretium detur, quod Magiſtratus, tempore conſignationis, vel paulò poſt, taxabit, quando id ſolet à Magiſtratu in aliquibus locis, ut in Sicilia, fieri mox *à n.* 9. diximus. Et ſanè hæc determinatio cùm fiat ab expertis, & ab iis, quibus bono Reip. providere incumbit, juſta eſſe, niſi luce clariùs contrarium conſtet, ſemper eſt præſumenda.

Juxta prædicta debet intelligi, quod his verbis docet Caramuel *li.* 2. *Theol. Mor. d.* 54. *n.* 745. *Hic contractus emptorius licitus eſt. Do tibi mille aureos ſolvendos meſſis tempore in tritico, vel Primò, tali pretio; vel, Secundò pretio currenti tunc; vel, Tertiò, pretio curenti modò.* Hæc ille. Sanè in primo debet ſervari, quod modò dixi *n.* 2. in ſecundo dixi *n.* 3. *&* 4. in tertio debet adeſſe lucrum ceſſans, vel damnum emergens, ſecus eſt uſura, ſi ex hoc capite anticipatæ emptionis minori pretio triticum emas, ut dixi *n.* 5.

5 Quid, ſi contractus non ſit emptorius, ſed merum mutuum, licitusne erit? id cum hac occaſione ſcire operæ pretium eſt. Mutuum autem foret, ſi his duobus modis initetur contractus; *Do tibi mutuo centum ſolvendos tempore meſſis in pecunia, vel ſi mavis in tritico, juſto aliquo pretio, ex dictis n.* 2. 3. *&* 4. Vel, *Do tibi centum mutuo ſolvendos tempore meſſis omninò in tritico, pretio aliquo juſto, ex ibid.* dictis.

Reſpondeo primò: priorem contractum abſolutè eſſe licitum: Mutuatario enim fit duplex favor, & conceditur pecunia fruenda uſque ad tempus meſſis, & eo tempore ſtatim inveniet emptorem ſui frumenti ipſum Mutuantem. Reſp. rurſus poſteriorem contractum eſſe etiam abſolutè licitum: quia ſi Mutuatarius habet gravamen dandi frumentum omninò, mutuans ſubit gravamen non valendi petere ſuam pecuniam, uſque ad meſſis tempus, quod eſſe pretio æſtimabile dicetur inferiùs. Adde tum periculum, tum difficultatem exigendi, & ſimilia dicta §. 6 *n.* 3. quæ ſunt gravamina Mutuantis.

Quidam vendidit ſuas merces dilata ſolutione, hoc inito pacto: *Do tibi has merces nunc hyeme, ſed ſolvendas pretio currenti tempore æſtatis, ſi tunc pluris valebunt quàm nunc, nam ſi valebunt minoris ſolvere debebis pretio nunc currente.* Quis autem injuſtitiam hujus pacti non videt, cum in illo venditoris, & emptoris non ſit æqua conditio. Ita Syl. *V. Uſura*, 2. *q.* 5.

Lanæ, & ſimilia anticipatò empta.

6 Ex dictis ſolves quæſtionem vulgarem de lanis in Hiſpania, de frumento, vino, caſeo, leguminibus, ſerico, frondibus arboris mori ad alendos Bombices neceſſariis, & aliis ſimilibus in Sicilia; & denique de aliis mercibus in locis aliis. Alicubi enim eſt conſuetudo, ut hæc anticipatò emantur multò minori pretio, quàm valeant tempore traditionis, v.g frumenti menſura valet menſe Auguſti quatuor aureis, & tamen emitur aliquando anteà, V.g. menſe ejuſdem anni Januarii, tribus, vel duobus aureis. Pari modo, quando poſt ſex menſes V.g. in Hiſpaniam advenient onerariæ lanis plenæ, valebunt eæ in Portu quatuor, nunc tamen emuntur tribus, vel duobus, aureis, &c. Quæritur ergo, an hæc emptio ut injuſta reprobanda, an approbanda ſit ut juſta. Statuamus de lanis, mox de cœteris.

Aliqui approbant, ut Molin. *tom.* 2. *d.* 360. Leſſ. *loc. cit. d.* 7. *nu.* 61. Fagund. *lib.* 5. *de contr. cap.* 33 Sanch. *mox* citandi, aliique. Aliqui reprobant, ut Navarr. Med. aliique apud citat. & alii apud Sanch. *lib.* 1. *conſ. cap.* 2. *diſp.* 15. *&* 16 utique probabiliter. Reprobant enim hi, quia in emptionibus hujus generis non agnoſcunt titulum, quo lanæ illæ quæ erunt magni valoris hinc ad ſex menſes, quando conſignabuntur, emi nunc poſſint minoris. Approbant illi, quia inveniunt juſtum titulum.

Sed amabò te, quiſnam hic tandem eſt? Reſpondent primò, quia ſi non emerentur tunc anticipatò hæ lanæ, venditores non venderent eaſdem hinc ad ſex menſes pluris, quàm nunc: ſi enim nihil, vel parum ex dictis mercibus anteà fuit venditum, certè poſteà tempore traditionis tanta eſſet copia lanarum vendendarum, ut decreſceret pretium. Si ergo tunc parvo pretio valituræ ſint merces, iniquum nunc non erit, eodem parvo pretio emere. Hæc ratio mihi nequaquàm ſedet, quia res non valet, quanti æſtimaretur, ſed quanti de facto abſolute æſtimatur; & certè omnes ſupponimus de facto poſteà rem pluris æſtimandam, & pluris valituram, ut modò in propoſitione quæſtionis dictum eſt.

Secundò ergo reſpondent, quia Venditores, nunc paſſim eas offerunt vendendas, ut ſic habeant nunc pretium, vel partem ejus ad ſua debita ſolvenda, atque ad emendas, parandaſque res ſibi neceſſarias.

7 Hæc ratio, ſi benè explicetur, mihi arridet non parum: etenim propter commoda, quæ ex his dilatis conſignationibus venditori proveniunt, libentius vendunt homines, quàm cum conſignatione neceſſariò præſenti, unde multiplicantur venditores, & mercis valor conſequenter diminuitur. Non ergo emit quis anticipatò merces viliori pretio, ob dilationem rei tradendæ, ſic enim per ſe eſſet uſura implicita, ut modò §. 7. *n.* 1. dictum eſt, nec ob commoditatem venditoris, ſed propter utilitatem, quam affert præſens pecunia cum mercium dilata conſignatione, frequentes venditores afferendo. Ex hac eadem ratione fit, ut venditores rogent propter prædictas ſuas neceſſitates, emptores, ut emant anticipatò; ac merces ultroneæ vileſcunt. Adde difficultates, & pericula, quę non rarò adſunt, & meritò timentur, ne ſuo tempore res conſignetur, vel ne ſincera; quæ omnia diminuere pretium nemo negat.

Illud adverte, ut non ad meram ementis voluntatem, ſed, omnibus expenſis prudentis arbitrio, juxta dicta *à n.* 2. pretium decernatur, ſecus erit merum furtum.

Hæc, quoad lanas. Quoad cœteras merces, idem dicendum eſt, quia eædem in illis rationes militant. Solùm nonnulli apud de Lugo, *to.* 2. *de juſt. d.* 26. *ſect.* 8. *num.* 121. contendunt eaſdem quidem rationes inveniri in aliis mercibus, ſed in frumenti venditione non inveniri;

qua-

quare putant injuſtè minoris anticipatò illud vendi, ſed immeritò: nam etiam in venditione anticipata frumenti adſunt plures venditores, ultroneæ merces, pericula, & difficultates, &c. In Sicilia adeſſe quandam legem municipalem, quoad aliquas ejuſmodi anticipatas venditiones, fatemur, ſed de illa mox fusè *à n.* 16.

8 Adverte denique ſive multum temporis, ſive parum intercedat inter contractum dictæ emptionis, & inter conſignationem faciendam, ſemper debere eſſe conſtans idem pretium prudenti arbitrio, ut diximus, conſtitutum; nec poteſt, quando intercedit multum temporis aliquid plus accipi. Ita idem *ib. n.* 122. Ratio eſt, quia tunc clarè illud plus acciperetur ob ſolam dilationem temporis, quæ eſt ipſamet uſura. Exemplo rem clariùs intelliges. Antonius emit menſe Januarii lanam, vel frumentum conſignandum menſe Auguſti; At Cæſar emit menſe Maii ejuſdem anni eandem lanam, vel frumentum conſignandum eodem menſe Auguſti. Dico idem debere eſſe pretium pro utroque emptione; Ratio eſt jam dicta, quia ſi Antonius acciperet plus quàm Cæſar, ob dilationem temporis acciperet, quod eſt uſurarium, cùm alium titulum non adeſſe ſupponamus: & ex alia parte eadem merx eodem pretio valet eodem illo tempore Auguſti.

De contractu emptionis frumenti celebrato inter Maſſarium, & Mercatorem, anticipato pretio, in Sicilia, & Apulia paſſim uſurpato.

9 Maſſarium appellamus eum, qui à ſuis ſegetibus frumentum expectat, & ad hujus ſimilitudinem, etiam eos omnes, qui vinum, legumina, lina, ſericum, & ſimiles fructus collecturi ſunt. Quoniam autem hi tempore hyemis pecunia ad colendos agros indigent, eas à Mercatoribus, vel aliis accipiunt, vendendo iiſdem res prædictas ſuo tempore colligendas, eodemque tempore cõſignandas, & quidem ante multos annos ipſi contrahentes conveniebant de pretio juxta ea, quæ paulò antè *à n.* 2. dicta ſunt: ſed quoniam plures hinc exoriebantur fraudes, lata fuit lex, quæ cavit, ne arbitrariò contrahentium ejuſmodi pretium decerneretur, ſed emptiones ejuſmodi fierent eo pretio, ſeu taxa (quam Metam appellamus) quæ poſt fructuum collectionem à publico Magiſtratu ſtatueretur, eo lo poſſent ementes numerare Maſſariis anticipatò pecuniam in computum. Hæc meta ſolet ſtatui aliquanto minor, quàm ſit pretiũ currens tempore meſſis, vel certè ſtatuitur juxta pretium infimum, quod currit eo tempore. Id, quod fit in favorem eorum, qui anticipatò pecuniam, vel alias res dederunt in computum Maſſario; nam propterea, qui hac negotiatione utitur, dicitur acquirere lucrũ metæ. Non nego in favorem aliquando Maſſariorum, ne ii propter multas eo anno expenſas, in colligendis frumẽtis factas vel propter quid ſimile, plus nimio aggraventur, Metam nõ adeò minorem, ut dictum eſt, conſtitui, cum Mercatoribus tunc ſatis proviſum judicetur, ſi illo lucro potiãtur, quod dicam mox *n.* 12. *fine*.

10 Pragmatica Regni Sicil. *t. 1. titul.* 61. *prag* 4. in Latinum tranſlata hoc ferè modo ſe habet: *Cum plerique ſua conſcientia rationem nequaquam habentes emant certo pretio, vel pretio, quod curret quibuſdam menſibus, ſeu diebus inter ipſos emptores, venditoreſque conſtitutis, frumentum, legumina, vinum, caſeum, ſericum, &c. dantes ante tempus, hoc eſt, antequam dicti fructus ad maturitatem pervenerint, pecuniam Maſſariis, qui cum magno detrimento ſe obligant tot determinatas earum rerum menſuras ſuo tempore daturos, ſecus promittunt, ſe ſoluturos pretium majus earundem rerum, quod illo anno exurget; Ideo præcipimus, ut quis vendere, & emere prædicta, ſub quovis prætextu, præſumat anticipato pretio, niſi per contractum Maſſarii ad Mercatorem, hoc ſcilicet modo, ut conſtituatur à qualibet Communitate poſt fructuum collectionem meta, & juxta hanc metam, & non alio modo emptores, venditoreſque expediant contractus de ejuſmodi diſtractione fructuum celebratos, &c.* Proſequitur deinde Pragmatica modum ſtatuendi prædictam metam, quam hic reſcribere neceſſe non eſt. Recolenda item hic eſt Pragmatica 6. *l. c.* quæ propter nonnulla incommoda, quæ ſequebantur, excepit oleum ab hoc modo vendendi ad metam, jubetque pretio currenti debere illud omnino vendi, nulla expectata futura taxa, vel futura pretii determinatione.

11 Formula autem hujus contractus Maſſarii ad Mercatorem, in hunc ferè modum vulgò celebrari ſolet in Sicilia: *Titius hunc menſe, verbi gratia, Januario vendit Cajo menſuras ſexaginta frumenti, vel vini, hordei, &c. quas idem Titius ſe obligat conſignaturum eidem Cajo tali determinato die (pone exempli gratia decimo quinto Auguſti.) Ni conſignet, ſe obligat ad reſarcienda omnia, & ſingula damna, expenſaſque ad majus pretium, hoc eſt, ſe obligat ſoluturum quanti dicta frumenta valebant à tempore moræ in anteà in toto anno ſequenti. A quo id pro pretio, quod erit, juxta metam frumenti per Officiales ſolitos ſtatuendam. Prædictus autem Titius fatetur, de prædicto pretio, ſe habuiſſe à Cajo uncias nonaginta, hac communi conventione, ut promulgata meta, conſignatiſque ſuo die frumentis, qui ſupplere debebit, ſuppleat alteri in frumento, vel in pecunia (intellige reſpectivè, hoc eſt Maſſarius in frumento, emptor in pecunia;)* Hactenus formula. Aliquando ponitur in Maſſarii favorem, ut ipſe ſupplere, quod debet, poſſit, vel in frumento, vel in pecunia.

12 His explicatis: certum ſit ejuſmodi contractum abſolutè, niſi aliqua inficiatur circumſtantia extrinſeca, licitum eſſe. Ita Diana. *p.* 1. *tr.* 8. *reſ.* 16. Ratio eſt, tum quia non eſt præſumendum prædictam pragmaticam maturo latam conſilio eſſe injuſtam: tum quia hic cùm non ſit contractus venditionis, & emptionis ſub legitimo pretio, deque rebus vulgò venialibus, non apparet unde injuſtus ex ſe cenſendus ſit. Nam quamvis Mercator ſoleat aliquid per hujuſmodi emptionem lucrari; lucratur tamen juſtè, quia emit frumentum illo determinato pretio metæ, quod communiter eſt minus, quàm ſit illud, quo Mercator in ſequenti hyeme deinde revendet. Emere autem minoris, ut cariore pretio vendas, illicitum non eſt.

13 Illud hic video inquiri poſſe, An adhuc liceat, Siculo more aliorum hunc contractum celebrare independenter à meta, hoc eſt determinato pretio, quod erit communiter tempore conſignationis, vel alio modo ex dictis §. 7. *à n.* 2. Cui quæſito Reſpondeo, præciſis omnibus fraudibus, in conſcientia licere: nam quamvis obſtet prædicta lex, in qua vocantur etiam Rei, Notarii ſuam operam locantes contrahentibus aliter, quàm ex dicti pragmatica; tamen quia lex tota fundatur in præſumptione fraudum, & uſurarum, videtur illa ex Dian. *p.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 115. ſolùm eſſe pro foro externo, id enim oſtendunt ea verba pragmaticæ (*ſua conſcientia rationem non habentes*) & illa (*nullo prætextu præſumant*) &c.

An Maſſarius poſſit cogi ad dandum frumentum?

14 Jam verò multæ ſunt circa prædicta practicæ difficultates enodandæ. Prima difficultas: Si conſignare frumentum (idem hic & in conſequentibus difficultatibus intellige de cæteris fructibus) nollet ſuo die Maſſarius; ſed pretium dare vellet, poſſet ne mercator hoc recuſare, & illum cogere ad frumentum promiſſum conſignandum? Reſpondeo poſſe, quia Maſſarius frumentum vendidit, immò tametſi in contractu illa fuiſſet aſcripta Clauſula (*Maſſarius ſolvet in frumento, vel pecunia;*) adhuc is obligatur primo loco ad frumentum, poſito enim quod hic contractus ſit mera frumenti venditio, (ſecus eſſet purum mutuum, unde, illicitum lucrum metæ extorqueretur) ſenſus illius clauſulæ eſt, ut ſolvatur pretium in eo caſu, quo frumentum omninò deſit.

15 Quando autem Maſſarius pretium frumenti dat (id, quod conſentiente mercatore fieri perſæpè ſolet, non verò cogente, quia mercator non habet Jus, niſi ad rem ſibi venditam, hoc eſt ad frumentum) quando, inquam, dabit pretium, dabit ne illud, quod vulgariter currit tempore collectionis, quo tempore frumentum erat conſignandum, an aliud quod erit per metam? Reſpondeo debere dari vulgariter currens in majori parte temporis collectionis, quamvis aliquanto carius ſoleat eſſe, quàm quod ponitur per metam. Ratio eſt, quia ſi mercator habuiſſet frumentum ſibi promiſſum, illud tali pretio vulgari vendere potuiſſet; poterit ergo ille à Maſſario exigere quantum ſibi frumentum valuiſſet eo tempore, quo culpa Maſſarius non conſignavit, hoc enim vocatur, & eſt lucrum præcipuum metæ, quod lucrari potiſſimùm intendunt Mercatores; cùm ergo ſibi valuiſſet pretium currens tempore collectionis, hoc ſine injuſtitia exigere poterit.

An reſcindi poſſit hic contractus?

16 Secunda difficultas. Initio prædicti contractus inter Maſſarium & mercatorem multò ante collectionem frumenti, V.G. menſe Januarii, data alia pretii parte, poteſt ne intermedio tempore ante dictam collectionem, V.g. menſe Maii mercator reaccipere ſuam pecuniam à Maſſario, & reſcindere contractum, atque ob ejus reciſſionem aliquid lucri ab eodem Maſſario exigere? Reſpondeo, id debet reſolvi juxta aliorum contractuum reſciſſiones, ut nimirum ille aliquid ſolvat in cujus gratiam ſuo Juri cedit alter; (contrà, ſed immeritò videtur eſſe in ſimili Azor. *p.* 3. *l.* 10. *c.* 11. *de cambiis*, *q.* 3.) Quare ſi in caſu noſtro reſciſſio fiat, mercatore petente, & in ejus gratiam, nihil poterit mercator exigere, immò debebit Maſſario aliquid prudentis arbitrio tradere, juxta id, quod valet ejus ceſſio. Quòd ſi fiat, petente Maſſario & in ejuſdem gratiam, poterit mercator aliquid ſumere, immò, & damnum, vel lucrum exigere, ſi quod illi, juxta regulas generales traditas, emergit, vel ceſſat: quia tanti valet ipſi ſui juris ceſſio. Si denique fiat in utriuſque gratiam, nihil poterit lucri ab alterutro exigi, quia utrinque beneficium compenſatur.

Augmentum frumenti cujus eſt?

17 Tertia difficultas: Augmentum, quod ſolet facere frumentum in horreo, cujus eſt, Maſſarii, an mercatoris? Reſpondeo, ejuſmodi augmentum à die collectionis ejus, uſque ad diem præfixum in contractu, eſt maſſarii, poſteà erit mercatoris. Ratio eſt, quia illo die præfixo, quo debet fieri, ſeu fit conſignatio, frumentum tranſit in dominium mercatoris, (eſto meta, & rationum computatio facienda ſit poſteà) anteà vero eſt in dominio maſſarii. (Cùm ergo res pro Domino creſcat, ante illum diem frumentum creſcet pro maſſario; poſt illum pro mercatore. Quod ſi mercator, quando rationabiliter timet, ne maſſarius diſtrahat alio frumentum, ſibi illud, etiam authoritate Judicis ſumat quod ei ad ſecuritatem ſuam tunc licitè conceditur) ſervare debebit pro maſſario augmentum, quod, judicio prudentis, deductis expenſis æſtimatur eſſe à die, quo illud ſumit, uſque ad diem præfixum in contractu; quia hoc maſſarii eſt, ut diximus, non mercatoris.

An

An poſſit ſtatui certa quantitas frumenti.

18 Quarta difficultas: Licitè ne celebratur hic contractus, determinando menſuras fructuum conſignandas? id enim videtnr reprehendere lex allata *n.* 10. Reſpondeo illicitè celebrari putant nonnulli propter prędictam legem: Adde, quia poſſent determinari v.g. mille menſuræ, & ſolùm anticipatò dari decem, vel viginti, pretextu pacti, quo, qui deinde debet ſupplere, ſupplebit; quod profectò vertetur in Maſſatii damnum, qui non raro cogetur, in aono prefertim ſterili, frumentum quærere tempore prefixo, ut promiſſas menſuras adęquet. Verùm quamvis eas non determinare tutius ſit, tamen ſi ſine fraude determinentur tot menſuræ, quot prudenti judicio videbantur adęquare pretium Maſſario numeratum: non video unde injuſtitia committatur. Quod ſi Maſſario numeretur pauca aliqua pecuniæ quantitas, ſolùm in arrham futuri pretii, quid erit injuſtitiæ, ſi ipſe conſentiat ad pretii dilationem? eſto aliquando mercator peccet, contra Charitatem, ſi inde valdè Maſſarius de pauperandus ſit. Ad legem reſponderi poſſet, eam fundari in præſumptione fraudum: ſi igitur fiat ſine fallacia coram Deo, non peccabitur.

An Mercatori liceat pignus accipere.

19 Quinta difficultas: Licèt ne mercatori in ſuam ſecuritatem pignus item preter contractum à Maſſario expoſcere? Reſpondeo licere, quilibet enim Jus habet negotiandi circa rem ſuã majore cautione, qua poteſt. Lege Azor. 3. *lib.* 10. *de cambiis*, *c.* 31. *q.* 11.

An qui Maſſarius non eſt, uti hoc contractu queat?

20 Sexta difficultas: Is, qui Maſſarius non eſt, poteſt ne ſine culpa ſimilem contractum venditionis inire cùm mercatore, vel etiam cùm eo, qui mercator non eſt? Reſpondeo tribus dictis.

21 Dictum primum: Qui pecuniam accipit à mercatore, vel alio carens intentione vendendi frumentum, cum ſegetes non habeat, nec alia via, v.g. emptione frumentum habere ſperat, celebrat contractum illicitum, & perjurium. Ratio eſt, quia ſimulat vendere, cùm re ipſa nil vendat.

22 Inquires: mercator in hoc caſu accipiendo ſuo tempore lucrum metæ, peccabit ne contra Juſtitiam, an ſolùm contra Charitatem dumtaxat, atq; adeò ſine obligatione reſtitutionis? Reſp. ſolùm peccaturum contra Charitatem ſenſerunt (ſi vera ſunt, quæ à Patribus me antiquioribus accepi) omnes ferè Siculi Theologi Societatis noſtrę, de hoc interrogati, & conſulti à P. Ludovico Maſelli ea tempeſtate Provinciali; attuleruntque rationem, quia qui vendit frumentum, cogitans, & ſperans illud non dare, licèt perjurus ſit, tamen ex vi ejuſmodi venditionis habet libertatem, ut ſi frumentum dare velit, poſſit; non ergo, quando Maſſarius accipit pecuniam à mercatore, mutuo illam accipit, & conſequenter mercator acquirens lucrum metæ, non acquirit ea puro mutuo.

23 Verùm animus nulla ratione huic ſententię acquieſcit, ſiquidem eſto uſura non adſit propter dictam libertatem, aderit furtum contra Juſtitiam, quia ſine titulo mercator metę lucrum acquiret; Titulus enim non alius erat, ut hic ſupponimus, niſi emptio frumenti: Cum hic ergo emptio nulla ſit, nullus erit & titulus. Et ſicuti mercator boves emens à ruſtico, qui eos non habet, & deinde idem eoſdem locans pro certo pretio, ideò ex Fagund. *l.* 5. *de contr. c.* 34. *n.* 9. damnatur de furto, quia nulla ibi intervenit emptio, ſed fingitur; ita in caſu noſtro.

24 Quid, ſi mercator intendat emere frumentum, venditor autem vendere non intendat? Reſpondeo, cùm venditio, & emptio communi conſenſu perficiatur, verus contractus hic non aderit: Quare niſi mercator curet, ut aiter mutet animum, velitque frumentum vendere, lucrum metæ habere non poteſt. Excipe niſi Maſſarius fingendo venditionem mercatorem decipiat: tunc enim Maſſarius mercatori lucrum metæ compenſare debebit: nam, ut diximus *ſup. l.* 3. *c.* 3. §. 2. *qui eſt de jurament. doloſo*, qui in contractibus ſocium decipit, totum lucrum decepto reſarcire debet, multò magis ſi mercator pecuniam ficto illi traditam alteri non ficto tradidiſſet.

25 Quid contra, ſi Maſſarius velit vendere frumentum, ſed illud emere non intendat mercator? Reſpondeo, tunc lucrum metę mercator exigere non poterit, quia nulla eſt tunc emptio, quæ ſola, ut hic ſupponimus, lucri acquirendi titulum afferebat.

26 Dictum ſecundum. Si is, qui Maſſarius non eſt, licèt ſegete careat, tamen, vel ſperat, vel ſaltem poteſt per emptionem v.g. frumentum habere, unde contrahat cum vero animo illud vendendi; licitè, & juſtè ſe gerit. Ita Diana, *p.* 3. *tr.* 8. *reſ.* 16. Ratio eſt, quia cuilibet jus eſt vendendi id, quod certò ſperat ſe habiturum: lege Molinam *to.* 2. *d.* 359. *fin.* & Arag. *q.* 77. *art.* 4.

27 Dictum tertium. Qui Maſſarius non eſt, quique non eſt mercator, ſi ita contrahant, ut ad nihil attendant, an ſcilicet poſſit, an non poſſit haberi frumentum ſuo termino conſignandum, contrahunt nihilominus animo faciendi, quod alios communiter facere vident cum ſuo lucro, de injuſtitia non ſunt reprehendendi. Ita Diana *p.* 3. *tr.* 8. *reſ.* 16. citans aliquos Theologos Societatis Jeſu ab ipſo conſultos. Ratio eſt, quia hi bona fide, & tacitè, in eo animo, habent implicitam intentionem vendendi, & emendi frumentum, id enim eſt velle facere, quod alii communiter faciunt.

Quid debeat Maſſarius moroſus?

28 Septima difficultas: Si ſtatuta die venditor frumentum conſignare, vel pretium reddere negligat, ad quid ultra tenetur, præter ipſum frumentum, vel ejus vulgare pretium? Videtur enim teneri ad ſolvendum mercatori pretium ſummum, quod fortè curet in toto anno ſequenti, quia ita in contractu, ut vidimus *n.* 11. conventum eſt. Reſp. ad id non teneri, ſed ſolùm tenetur juxta pretium tunc vulgariter currens, ut ex dictis *n.* 15. conſtat. Ratio eſt, quia ex nullo juſto titulo poteſt dictum pretium ſummum expoſci. Diſcurre per quatuor titulos, qui ſolent aſſignari. Primus eſt ipſe contractus venditionis, & emptionis. At hic perfectus fuit ſub pretio, ſeu ut loquimur, ſub lucro metę; quomodo ergo ratione illius contractus extorqueri poteſt pretium ſummum, quod fortè futurum erit? Secundus eſt ipſum mercatoris officium: At ſupra vidimus hujus rationem jam habitam fuiſſe in imponendo pretio, ſeu meta. Tertius ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis. At licèt concedam, id deberi; poſito, quod mercator frumentum ſervaſſet, & verè ſummo pretio vendidiſſet juxta conditiones ſupradictas, & dicendas inferiùs cum de uſura, tamen incertum eſt, eum ſummo pretio venditurum, quando adeſt hęc incertitudo, non poſſe certum pretium ſummum à mercatore exigi, docent in ſimili Leſſius, Azor, Molin. Salon, Bonacina, aliique citati à Diana, *l. c. Reſol.* 17. (eſto poſſe videatur concedi à Vaſq. apud eundem Dian. *ibid.*) Pręterea, rariſſimè ſic vendet, & nos hic loquimur univerſaliter, & ea vi contractus, an debeatur illud ſummum pretium: non verò ex extrinſeco damno alicujus particularis mercatoris. Quartus denique titulus eſſe poteſt ipſum pactum, ſeu pœna conventionalis in contractu appoſita, ut vidimus *n.* 11. atque hic eſt titulus, quem magis apparenter hic adeſſe nonnemo contendit. Ad hoc tamen facilè reſpondeo: nam hæ pœnę conventionales in hoc Regno prohibentur, exceptis quibuſdam, quas vide apud Mutam, *in comment.* 2. *conſuetud. Senatus Panormi*, *c.* 13. Adde primò irrationabilem eſſe pœnam adeò indeterminatam (puta ad majus pretium, quod eſſe poterit) poſſet enim eſſe admodum improportionata ad delictum, ergo eſt omninò injuſta. Adde ſecundò eſſe valdè probabile ante Judicis ſententiam non teneri, quempiam ad has pœnas conventionales ſolvendas, ut habet idem Muta, *ib.* §. *ult.* Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 37. *n.* 4. Vaſq. *p.* 2. *t.* 2. *d.* 173. *c.* 1. vide Dian. *p.* 1. *tr.* 8. *reſ.* 29. niſi ſi quis ſoluturum ante ſententiam expreſſis verbis ſe obligaverit, ut notavit Caſtrop. *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 2. *p.* 3. legatur Dicaſtill. *lib.* 2. *de juſt. tr.* 10. *d.* 2. *dub.* 12. *n.* 275. ergo ſaltem ante ſententiam Judicis liber erit Maſſarius.

29 Urges; cur ergo permittuntur ex pœnæ poni de pacto in hoc contractu? Reſpondeo, quia ejuſmodi pactum ſenſum habere poteſt bonum, ut ſcilicet intelligatur tunc deberi à Maſſario majorem valorem, quando, quia mercator ſervaſſet, atque vendidiſſet alio tempore, tantum damni (deductis expenſis) ex dicti Maſſarii mora, dictus mercator paſſus eſſet.

30 Quòd ſi quæras, cur hę pœnę abſolutè prohibentur in Sicilia. Reſp. propter preſumptionem multarum fraudum, & ne per immoderatas pęnas vexentur plus nimio contrahentes. Nam cęterùm pœnæ conventionales quando ſub legitimis conditionibus fiunt ad ſecuritatem mutui, vel rei emptę, damnandæ ex ſe non ſunt, ut nobiles authores docent, Molin. *d.* 317. Leſſ. *l.* 2. *c.* 20. *d.* 15. Med. *q.* 3. Dicaſtill. *l.* 2. *tr.* 10. *d.* 2. *n.* 258. Caſtrop. *de juſt. comm. diſp.* 4. *p.* 26 *de pœna conventionali*, vide plura apud Sperell. *p.* 2. *d.* 131. Conditiones autem ſunt hæ. Prima, ut pœna non imponatur in fraudem uſuræ, ſed ut creditor ſuum tutò habere queat: eſto deſideret moram Debitoris, ut per accidens ipſe creditor lucrum inde ferat. Secunda, ut ſit moderata, habita ratione rei reſtituendæ, & culpæ debitoris. Tertia, ut debitor fuerit in notabili mora culpabiliter; ſine culpa enim nemo eſt in conſcientia ad pęnam ullam condemnandus. Differre ſolutionem per 20. dies communiter non eſſe notabilem moram, notant meritò nonnulli. Quarta, ut ſi partialiter ſit ſatisfactum, remittatur & pœnæ pars. Quinta, ut niſi aliud exprimatur, non ſurgeat obligatio in conſcientia, niſi poſt ſententiam Judicis, ut ex probabili ſententia modò notavimus.

An revocari idem Contractus poſſit?

31 Difficultas octava. Si Maſſarius, ſeu frumenti venditor tempore præfixo ad ſolutionem, neque frumentum habeat, neque pretium, quo mercatori valeat ſatisfacere, poterit ne iterùm contrahere cum eodem mercatore, & eidem vendere frumentum conſignandum in ſequentia anni recollectione, eundemque contractum toties renovare, quoties ipſe maſſarius ſolvendo non eſt? Rurſus lucrum poteſt ne adiici ſorti? hoc eſt, potero ne pro frumento, quod nunc in ſecundo contractu emo, aſſignare pro pretio totam illam pecuniam, quam mihi debet Maſſarius ex vi prioris contractus, in quo includitur lucrum metæ? Reſp. utrumque licitè poſſe. Ratio prioris eſt, quia ſi primus contractus fuit juſtus, erit & ſecundus, & tertius, & cæteri. Ratio poſterioris eſt, quia ſicuti debitor debet mihi ſortem, ſic & debet lucrum metę: ergo ſicuti cum ſorte poſſum mihi emere frumentum, ſic & potero cum lucro metę, lucrum metæ dico, non verò pecuniam debitam ex pœna, nec ex ejuſdem pœnæ intereſſe, quia pęna non debetur, niſi accedente Judicis ſententia, ut dictum eſt. Lege Molfeſ. *in ſumma*, *tom.* 2. *tr.* 12. *c.* 23. *n.* 37.

§. VIII.

§. VIII. *De quibuſdam modis contractus, emptionis, & venditionis.*

An creditum, ſeu chirographum, poſſit minoris emi numerata, ſeu anticipata pecunia.

1 Si ejuſmodi creditum, ſive maturum, ſive immaturum ſit difficilè, periculoſum, litigioſum, vel cum expenſis exigendum, licitè poſſe minoris enim, certum eſt juxta proportionem talium difficultatum; immò etiam juxta temporis longitudinem, quia quò hæc productior eſt, eò plura pericula timentur, & eò magis rogaris. Ita Mol. *d.* 361. Leſſ. *lib.* 2. *c.* 21. *d.* 8. Salas, *de empt. & vend. d.* 39. *& tr. de uſuris, dub.* 27. legatur Dicaſtill. *l.* 2. *de juſt. tract.* 10. *d.* 2. *dub.* 20. Ratio ulterior eſt, quia prędicta minuunt ſecundùm communem æſtimationem rerum pretia. Quare ſi Princeps, V.G. Petro debeat mille, quæ Petrus difficulter poſſet exigere, tu verò, propter amicitiam, vel induſtriam facillimè potes: licitè emis minoris, etiamſi ea recuperaturus ſis magno tuo commodo, quia verè emis, quanti cum tanta difficultate creditum illud ex communi æſtimatione tunc valet, nec tua amicitia cum Rege tibi nocere debet, ut certè noceret, ſi alii poſſent, tu nequires tantidem emere.

Quod ſi tuum creditum eſt apud eum, qui ſolvendo non eſt, vendere illud non potes. Ita Barthol. à S. Fauſto. *in ſpecul. Conf. d.* 6. *q.* 34. quia id mortaliter non eſt vendibile, cùm nullam habeat ęſtimabilitatem intrinſecè.

3 Quandò nulla eſt difficultas, nec periculum, &c. in exigendo, ut ſolet accidere in certis, tutiſque chirographis, ſeu apodixis, licèt tutius ſit minoris non emere; Probabile tamen (contra Mol. *d.* 361. cit. Leſſ. *l. c. n.* 71. ſed cum Fagund. *l.* 5. *de contr. c.* 16. *n.* 14. dicente id eſſe probabile; Laym. *l.* 3. *ſect.* 4. *tr.* 4. aliiſque, quibus addatur ipſe Leſſ. *n.* 65. qui *ib.* fatetur hanc eſſe probabilem, eamque docuiſſe Bellarm. Lovanii, & Dicaſt. *l.* 2. *de juſt. tr.* 10. *d.* 2. *n.* 414. eandem probabilem exiſtimantem) eſt, licitè item poſſe. Ratio eſt, quia jura, ſeu credita communi ęſtimatione minus æſtimantur, quàm æſtimetur ipſa pecunia numerata; & meritò: nam illa toto tempore, quo non ſolvuntur, ſunt intrinſecè inutilia. Adde, merces ultroneas vileſcere ſaltem pro tertia parte: at communiter homines rogantur emere ejuſmodi credita. Neque hic eſt periculum uſuræ ex virtuali mutuo, quia hæc eſt vera venditio, & emptio illius aliquantum inutilis juris. Potiùs eſt timendum, ne adſit periculum furti, quod certè erit cavendum, ut ſi valdè minori pretio, ſine titulo, emas. Si enim creditum mille aureorum V.G. ſit tam facilè, & tutum, ut poſt unum, vel alterum diem exigas, poteris tribus, vel quatuor Juliis minus emere; & aliquando nihil minus poteris, ut ſi poſt unam, vel alteram horam facilè creditum exactorus ſine difficultate ſis. At ſi poſt unum, quinq; decem annos; poteris multò minoris emere propter pericula, & difficultates, & expenſas, quæ licèt nunc in caſu, de quo agimus, nullæ prorſus prævideantur, ſemper tamen majora ex longiori temporis lapſu occurrere poſſe, rationabiliter timetur. Unde vides, id, non eſſe lucrari ex mera dilatione temporis, quod eſt uſurarium: ſed ex aliis juſtis titulis, ut dictum eſt.

3 Hæc ſunt facilia, illud magis controverſum. An creditum immaturum certiſſimum, licèt ſit exactu facillimum, emi poſſit minori pretio, non ſolùm à perſona tertia, de qua hactenus dictum eſt, ſed etiam poſſit minoris emi, ſeu extingui ab ipſo debitore?

Equidem concedo cum Fagund. *l. c. n.* 17. eſto Molin. *loc. cit.* dicat id eſſe omninò improbabile. Ratio eſt eadem, quę in caſu præcedente, quia minus valet Jus rei, quàm res, & prętereà, quia ſi fiat ſine fraude, & ſuit proportionato pretio, non apparet, cur ipſe debitor ſit excludendus ab eo, quod poteſt tertius.

4 Nota tamen perdiligenter: Primò, In eo caſu, quo ejuſmodi venditio fieret principaliter propter difficultates exigendi: ſi ipſe debitor earum difficultatum eſſet cauſa, nulla ratione ipſi debitori licere minoris vendere, quia ſic venderet id, ad quod removendum ipſe tenetur: ipſe enim tenetur difficultates ſolvendi removere, & ſine impedimento ſolvere. Ideò etiam dictum eſt (immaturum) nam maturum debitum nequit minoris emi ab eodem, qui illud debet, is enim pari modo ex Juſtitia tenetur ſtatim ſolvere.

5 Nota ſecundò, quod dicn de eodem debitore, dici debere de ejuſdem Miniſtro; Unde illicitè, & iniquè Miniſtri Regii, quorum Officium ſit pecunias Regias exigere, & eaſdem ſolvere creditoribus Regis, iniquè, inquam, propter hoc caput ductum ex difficultate exigendi, minoris emunt ab iiſdem Regis creditoribus debita. Regis; Nam Miniſtri hi perſonam Regis gerunt, atq; adeò omnes difficultates ſuperare ex Juſtitia debent, quo creditores integrè ſatisfiant.

6 Ex qua poſteriore notatione evolve quæſtionem ſequentem Petrus emit, vel conducit aliquid à Rege, unde eidē Regi debeat. V.G. mille; Rex autem ex aliqua cauſa debet Hoſpitali V.G. itidem mille; Quid ad lucrandum excogitat Petrus? Regem orat, ut mille, quæ ipſe Petrus Regi debet, ſolvat idem Petrus hoſpitali, & ſic liber ſit Rex à debito, quod hoſpitali debet; Hac facultate impetrata, ſeu cum ſpe eam impetrandi, emit Petrus multò minoris, V.G. aureis quinquaginta, creditum illud hoſpitalis, & ſic loco mille aureorum, quos ipſe Regi debebat, ſolùm ſolvit hoſpitali quinquaginta, licitè ne hac induſtria utitur Petrus? Illicitè, ſentit Molin. & Salas apud de Lugo mox citandum: quia ſicuti Rex non poterat minori pretio extinguere illa mille, ita nec Petrus, qui à Rege illam commutationem impetravit. Licitè, putat de Lugo, *t.* 2. *de juſt. d.* 26. *ſect.* 7. §. 1. *n.* 103. quia non eſt miniſter Regis, nec dum illam facultatem impetrat, ſe Regis Miniſtrum conſtituit, vel ſe obligat ad integrè ſolvendum.

7 Verùm, niſi hic diſtinguas, errabis facilè. Nam ſi illam facultatem ſatisfaciendi hoſpitali cum iis mille aureis debitis à te Regi impetraſti, poſtquam minori pretio emiſti ab hoſpitali creditum, licitè prædictam induſtriam excogitaſti, neque iniquè illam uſurpas. Ratio eſt, quia ſic nullo modo es miniſter Regius, quoad ſolvendum hoſpitali, jam enim nihil Rex hoſpitali debet, ſed tibi, qui Jus hoſpitalis æquo pretio, ut ſupponimus, emiſti, & ex alia parte quando illud emiſti, tuum futurum artificium, amicitiaque Regis tibi nocere non debuit; At verò ſi eam facultatem impetraſti, antequam emeris creditum ab hoſpitali, illicitè, & iniquè te geris, ſi poſt impetratam facultatem minoris emas, ſeu extinguas ejuſmodi hoſpitalis creditum. Ratio eſt, quia quando Rex tibi licentiam illam, ſeu communicationem conceſſit, tranſtulit in te onus ſolvendi hoſpitali aureos illos mille; onus autem hoc involvit etiam obligationem ſolvendi ſine difficultate; cùm ergo tu debeas ex Iuſtitia ſine difficultate ſolvere, contra Iuſtitiam ageres, ſi ex hoc capite aliquid exigeres; quod onus contra te certè non eſt, in priore caſu.

8 Nota denique tertiò: An Debitor poſſit ſic de debito immaturo convenire cum creditore? *Debeo tibi centum aureos poſt annum, do tibi nunc* 50. *& alia* 50. *dabo non poſt annum, ſed poſt duos, vel tres.* Reſpondeo, duplici modo id fieri poſſe: Primò, per extinctionem prioris contractus, & celebrationem novi, ſic v.g. dicentem creditore: *Accipio* 50. *& reſcindo contractum, quo tibi mutuaveram centum; & novum celebro, quo mutuum* 50. *per biennium.* Atque hunc modum eſſe licitum per ſe patet; vel ſecundò, nihil immutando, ſed relinquendo idem mutuum, quoad partem non redditam, cum extenſione tamen ad biennium, & quamvis uſurarium ſic eſſe doceat Nav. apud Cara. *mox* cit. videtur tamen non eſſe uſurarius, ſed licitus, ex Caram. *lib.* 2. *Theol. moral. d.* 13. *n.* 748. cujus verba exſcribit & approbat Dian. *p.* 9. *tr.* 6. *reſ.* 24. quia debitor tulit gravamen ſolvendi ante tempus, nimirum nunc illa 50. & creditor ſubiit gravamen expectandi per biennium pro aliis 50. ergo ſunt ſub pari gravamine; Confirmo, quia hic non eſt contractus mutui, ſed innominatus, Do gravamen meum, ut tu des gravamen tuum, &c.

An liceat carius vendere credito, ut ſtatim vilius numerato idem ematur, quod alicubi dicitur Porto, *alicubi* Pillizza, *alicubi* Baratto.

9 Indigens Petrus præſenti pecunia emit à Mercatore v.g. pannum, credito, ſub rigoroſo pretio, v.g. centum aureorum: mox Mercator idem emit eundem pannum ab eodem Petro, pretio infimo, numerato, v.g. octoginta: & Petrus remanet Debitor in rigoroſo illo pretio aureorum, licitè ne id fit?

Reſp. in conſcientia, & ex ſe, fieri licitè. Ita Fag. *l. c. c.* 34. Leſſ. *l. c. d.* 16. modò verè prædicti vendant, emantq; nec palliare velint mutuum, & ejus uſuram. Ratio eſt, tum quia & prior, & poſterior venditio juſta eſt, quippè juſto pretio ſine fraude expedita, tum quia tertius quilibet Mercator poſſet eum pannum infimo pretio emere, ut omnes concedunt, cur ergo non poteſt ille idem? immò is liberat Petrum labore quærendi alium emptorem: tum denique quia merces ultroneæ viliſcunt; Mercator enim ut redimat prædictam mercem, ſæpiſſimè rogari ab indigente illo ſolet. Immò in hoc caſu, quo rogatur, non ſolùm infimo, ſed adhuc viliori pretio redimere poſſet, ut vidim. *ſup.* § 4. *n.* 6.

10 Atque hæc vera ſunt; etiamſi Mercator nullo alio animo vendat credito, niſi ut mox vilius emat numerato, & etiamſi Petrus manifeſtet Mercatori ſe emere carius, ut eidem vendat vilius, modò enim hæc in pactum nec explicitum, nec implicitum deducantur, contra juſtitiam non ſunt.

11 Dixi Primò, (in conſcientia) nam alicubi, ut Caſtellæ, id prohibetur pęna exilii in Africam per biennium, & ut debitum non exigatur, & certè Covar. *l.* 2. *var. c.* 3. *n.* 6. hunc modum contrahendi vocat genus latrocinii maximè execrandum; & juſtis pęnis vindicandum.

12 Dixi (ex ſe) nam ex adjunctis poteſt non rarò ſubintrare injuſtitia, ut ſi ementem Mercator obliget ad ſibi revendendum, tunc enim ſupra pretium rigoroſum imponeret onus pretio æſtimabile, hoc eſt obligationem revendendi. Nonnemo ex timoratis Mercatoribus ſolet mittere ejuſmodi emptorem ad forum, ut ſi ibi inveniat, qui velit emere, vendat. ſi verò non inveniat, redeat, nam ſic ſecurius idem Mercator infimo redimit pretio.

13 Quid contra? Indigens pecunia Antonius vendit Mercatori pretio infimo libram ſerici, inde poſt menſem v.g. immò poſt horam redit Antonius ad eundem Mercatorem, emitque illam eandem ſerici libram, pretio ſummo, licitè ne, & juſtè?

Reſpondeo, ſi non fiat ad palliandum mutuum, quia ſic eſſet uſura, ſed vera ſit emptio, & venditio, juſtè fieri eodem modo, quo hactenus, *num præced.* dictum eſt, & eædem rationes perſuadent. Addit Mol. *d.* 376. de Lugo, *t.* 2. *de juſt. d.* 26. *ſect.* 13. § 1. *n.* 195. favet Caram. *lib.* 2. *Theol. mor. n.* 856. id poſſe etiam fieri cum pacto retrovendendi, hoc enim nunc in favorem retrovenditoris cedit, quia jam retrovendet majori pretio, quare nunc pactum retrovendendi non eſt onus, ſed immò ipſius beneficium.

14 Ex

14 Et ita quidem, ſi id ſine fraude fiat. Verùm ego Meſſanæ ſemel de hoc interrogatus, uſuræ reum Mercatorem feci, & fraudem inſpexi in eo verbo (eandem feriei libram) nam Antonius, cujus illa ſerici libra non erat, ſed accepta à Domino, ut eam in opus intexeret, quia nummis indigebat, Mercatori vendidit, ſeu potiùs tradidit cum pacto, ut nullo modo alteri venderetur, ſed ſibi poſt menſem reverſuro. Profectò ſi ſericum vendentis non erat, ſi Mercator dominium perfectum non acquiſivit in re mobili, quæ non faciat fructus, cùm non poſſet de illo ſerico diſponere, qua ratione dicenda non ſit hæc mera uſura ex mutuo, ſub illo ficto venditionis contractu palliata?

An liceat vendere, vel emere cum pacto retrovenditionis?

15 Vendo tibi, vel à te emo fundum, V.G. ea lege, ut quando ego voluero, vel quando inter nos conventum fuerit, puta intrà duos, quinque, decem annos, ego tuum tibi reddam, te mihi reddente meum. Quæro, an licita ſit atque æqua conventio?

Et quidem hunc vendendi modum Aliqui vocant dare in pignus: ſed loquuntur impropriè, pignus enim non tranſit in dominiũ ejus, qui illud accipit: at in caſu noſtro fundus fit emptoris, unde ſi perit, ipſi perit, atque ipſius ſunt fundi fructus, non verò venditoris: Supponimus enim eſſe veram, validamque emptionem: ſi enim ea aliquo capite invalida eſſet, certè fructus eſſent venditoris, res enim ſemper pro Domino fructificat. Lege Mol. *diſ*. 374. qui notat, quando ejuſmodi pactum eſt pro tempore determinato, V. G. intra decem annos, iis annis exactis, remanere abſolutam venditionem, & tunc emptorem poſſe deinde rem, ut potè abſolutè ſuam, aliis diſtrahere, quod anteà, propter pactum, facere non potuiſſet. Notat inſuper quomodo venditor, vel ejus hæres poſſet agere contrà tertium poſſeſſorem in caſu, quo contra pactum ante tempus rem emptor diſtraxerit.

16 Porrò adverte, pactum hoc retrovenditionis poſſe apponi tribus modis. Primò, *ut ſit in favorem venditoris*. Secundò, *in favorem emptoris*. Tertiò, *in favorem utriuſque*. Primum eſt, *ſi quis tibi vendat fundum ea lege, ut eo volente reſtituere pretium, tu debeas reddere fundum*. Secundum eſt, *ſi quis vendat tibi prædium ea lege ut, volente te reſtituere prædium, ille debeat reſtituere pretium*. Tertium eſt, *ut volente eo reddere pretium, tu reddas prædium, & volente te reddere prædium, ille reddat pretium*. His poſitis.

17 Aſſero omnibus his tribus modis, pro tempore determinato, ſive indeterminato, ſeu ad alterutrius libitum, licitã per ſe eſſe prędictam conventionẽ. Ita Mol. *diſ*. 375. Leſſ. *lib*. 2. *c*. 21. *diſ*. 14. de Lugo, *loc. cit. c*. 1. *à n*. 185. Fagund. *de contract. lib*. 5 *c*. 43. Ratio eſt, quia poteſt ſervari æqualitas in hoc contractu, cum nulla injuria vendentis, ementiſve. Et ſicut i cenſus ferè ſemper venduntur, ſeu conſtituuntur cum pacto explicito, vel ſalte implicito retrovenditionis, ut approbarunt Summi Pontifices, & ipſa communis praxis: ita hic.

18 Illud tamen præ oculis accuratè ſemper habendũ eſt, ut, quia pactum hoc eſt onus quoddam pretio ęſtimabile, is, qui illud ſubit, debeat id deducere de pretio, ſeu de valore rei; nam ſi res valet decem, V.G. quando venditur abſolutè, certè minus valeat neceſſe eſt, ſi non abſolute vendatur, ſed cum onere illam relinquendi. Ut autem hæc, & alia huc pertinentia explicatiùs habeantur, ſic diſtinctè procedamus.

Pactum de retrovendendo in favorem venditoris.

19 *Res vendenda cum hoc pacto quanti minoris valet?* Reſpondeo, quando adeſt lex taxans (ut in aliquibus locis eſſe audio) illam eſſe ſervandam, non eſt dubitandi locus. Quando ergo lex deeſt, diminui docent aliqui innominati apud de Lugo, *loc. cit. hu*. 189. pretium debere per tertiam partem, ut ſi res valebat abſolutè triginta, cum eo pacto valeat viginti. Aliqui verò docent diminui per quartam. Ita Bonac. *de contractibus, diſp*. 3. *quæſt*. 5. *pag*. 3. *num*. 2. qui teſtatur ita eſſe praxim Mediolan. Sed melius alii id ſtatuunt, eſſe decernendum prudentis arbitrio, expenſis longitudine, & brevitate temporis, periculis recuperandi rem, vel recuperandi fortè deteriorem, &c. Reginaldus, Molina, Menochius. aliique citati à Bonac. *loc. cit*.

20 *Res jam vendita cum pacto, quanti deinde debet redimi, pretio ne quo res fuit empta, an quo valet tempore redemptionis?* Reſp. ſi pręceſſit pactum in contractu, ut emptor teneatur eodem pretio revendere (quod pactum eſſe licitum docet Leſſ. *loc. cit. n*. 115. cùm id ſit pactum de reſcindendo priore illo contractu, & non ſit novus, qui requirit pretium currens tempore contractus: ut patet etiam in cenſibus, in quibus ſtatutum eſt à Martino, Nicolao, Pio, Quintis, ut eodem pretio redimantur: ſupponere autem ſemper debet Leſſius rem non inveniri ſaltem notabiliter deterioratam) ſi præceſſit, inquam, hoc pactum eodem pretio redimi oportet. Quòd ſi præceſſit pactum de retrovendendo eo pretio, quo valebit tempore revenditionis (quod etiam eſſe licitum idem Leſſius notat, quia tunc promittitur fieri novus contractus) ſub hoc pretio erit redemptio celebranda: novus enim contractus requirit pretium currens.

21 Difficilius eſt ſtatuere, ſi nullum pręceſſit pactum, ſed dictum duntaxat fuit: *Vendo tibi hoc prædium cum pacto retrovenditionis*. In quo caſu puto debere afferri pretium currens tempore, quo res retrovenditur. Ratio eſt, quia tunc fit novus contractus, vel retrovenditor (niſi præceſſerit pactum) obligatur ſolùm reſcindere contractum præcedentem, novus autem contractus venditionis debet eſſe ſub pretio, quod currit tempore, quo fit venditio, ut dictum eſt.

22 Denique: *quid, ſi fiat pactum, ut prædium retrovendatur pretio minori, quàm ſit infimum, quo res valet?* Dico, pactum hoc eſſe iniquum, & non ſervandum, quia in hoc caſu retrovenditor retrovendit ſine ullo onere, ut ſupponimus: unde ergo minoris, quàm res valeat, redimi ſine injuſtitia poteſt.

23 Quod dictum eſt de re immobili, dictum etiam ſit de mobili; licitè enim potes vendere, V.G. equum, bovem, veſtem cum pacto, ut emptor teneatur revendere: diminuere tamen aliquid de pretio debes, propter hoc onus ſuperadditum, ut conſtat ex dictis.

24 Petes, *rem ſtabilem, V.G. fundum ſic à me tibi venditum, poſſes ne tu ſtatim deinde locare, conſtituta juſta penſione à me ſolvenda?* Reſpondeo, non ſolùm rem ſtabilem, ſed etiam rem mobilem, V. G. veſtem, bovem, equum, &c. Ratio eſt, quia ſi res jam eſt tua, de illa diſponere, ut libet, potes. Solùm cave à palliata uſura, ut ſi non intendas verè vendere, & locare, ſed ſolùm lucrum habere, &c. quæ certè palliatio facilior eſt in rebus mobilibus, quàm in ſtabilibus. Vide ſimile quid paulò ſuperiùs *num*. 13.

Pactum de retrovendendo in favorem emptoris.

25 *Emo, V.G. à te fundum hac lege, ut quoties voluero, poſſim à te recuperare pretium, reſtituto tibi fundo*. In hac ergo venditione quodnam erit pretium juſtum? Reſp. erit aliquantò majus, ad arbitrium prudentis. Ratio eſt, quia Venditor ſuſcipit in ſe obligationem oneroſam, ut reddat pretium, reſumatque rem venditam. At quando reſumit rem venditam, non dabit quantum accepit, ſed quanti valet res eo tempore, quo rem reſumit: nam ſi in manu emptoris res fuit deteriorata, æquum non eſt, ut redimat eodem pretio, quo valuit ſine ulla deterioratione. Quòd ſi pactum aliquod in contrarium præceſſerit, dic illud proportionaliter, quod modò *n*. 13. attulimus.

Pactum de retrovendendo in favorem utriuſque.

26 Si Pactum ſit, ut tum venditor, tum emptor poſſint rem redimere, vel vendere, eo tempore, quo eis libuerit, pretium debet eſſe, & aliquantò majus, quàm ſi venderetur ſolùm cum pacto in gratiam venditoris, & aliquãtò minus, quàm ſi venderetur ſolùm cum pacto in gratiam emptoris. Quare ita calculat Leſſ. *l.c. n*. 120. ut ſi res valeret aureis centũ, in hoc caſu poſſet vendi, ſeu emi aureis 88. vel 90. ad arbitrium prudentis. Ratio eſt, quia ſicuti pactum eſt in utriuſque gratiam, ſic pro utroque in aliquo pretio diminui congruum eſt. At quando deinde revenditur, juſtum pretiũ erit, quanti valet tempore, quo retrovenditio, modo, quo dictum eſt *nu. præt*.

27 Petes, *in prædictis tribus modis fructus immaturi ad quem pertineant, ad venditorem ne, an ad emptorem?*

Reſp. hæc, & ſimilia cùm non ſint admodum frequentia, & moltùm ad Juriſperitos pertinentia; Lege apud Doctores, de Lugo *t*. 2. *de juſt. diſp*. 26. *ſect*. 14. & pro praxi Bon. *diſp* 3. *de contract. q*. 2. *p*. 7.

§. IX. *De venditionibus, & emptionibus nomine alterius factis.*

Venditio alieno nomine.

1 SI tibi famulo, vel mercede conducto res tanti, V.G. decem aureis vendenda tradatur à Domino, multò magis, ſi dicat: *Vende juſto pretio*, tu autem vendas ſexdecim, vel ſummo juſto pretio; nec illum aureum, nec aliquid tibi potes attribuere, quia res vendenda tota ſit, ut ita dicam, fructiſera Domino. Dices, *At Dominus in priore caſu determinavit pretium*. Reſp. cenſetur determinaſſe, ne minoris venderes, non quod tibi ceſſerit reliquum (niſi exprimat ſaltem tacitè, ut dicam *mox*) nemo enim cenſetur prodigere rem ſuam. Ita Mol. *lib*. 5. *c*. 16. Leſſ. *di*. 18. Fagund. *lib*. 5. *c*. 16. Salas, *di*. 5.

Diai (tu vendas ſummo juſto pretio) ſi enim vendidiſti ſupra ſummum, nec tibi ille exceſſus, nec Domino rei cedit, ſed emptori, utpotè decepto reddi debet. Huc faciunt, quæ dicam *num*. 18.

2 Quando autem Dominus indeterminatè dixit, ut juſto pretio venderes: moralis diligentia, hoc eſt, ea, quam venditores rerum ſuarum communiter apponere conſueverunt, eſt à te adhibenda, ad inveniendum etiam ſummum pretium pro Domino; quia poſito quòd ea ſtipendio ſuſceperis officium vendendi, diligentiam tacitè promiſiſti.

3 In eo caſu, quo Dominus determinavit pretium, illa arte uti potes, ut ſcilicet, ſtatim pro te rem emas, determinato pretio à Domino, nam deinde licitè vendere poteris pluris, ſeu ſummo juſto pretio in tui utilitatem, quia vendis rem jam factam tuam.

4 Verùm erit naviter cavendum, ne velis fictè emere ad palliandum fortum. Accipe ſignum veri, vel ficti animi ſatis evidens. In caſu, quo deinde fortè minoris rem venderes, ſi tuo damno velis vendere, & rem tibi perire velis: ſi fortè periret, enim verò ſincerum animum habes emendi; ſecus uſuram palliare te voluiſſe convinceris. Quid, ſi ad hunc animum nihil advertens pro te emiſti,

& deinde pluris vendidiſti? Reſp. Inſpice diligenter, quod ſenſiſſes, ſi ea pericula advertiſſes, nam inde coniicies, quemnam animum habueris. Profectò vix credo ejuſmodi famulos animum habuiſſe ſubeundi illa pericula: volunt enim ipſi certò lucrari, quare ex communiter contingentibus valdè vereor, ne fictus ſit animus emendi.

5 Quando denique Dominus determinat pretium pro ſe, atque illud plus, quod vendi, poteſt, remittit expreſsè famulo, juſtè famulum illud accipere, adeò nimis eſt clarum. Dico expreſsè, nam quando famulus, vel pretio conductus ad vendendum, ſervit mercede, non præſumitur Dominus aliam mercedem, hoc eſt exceſſum illum, quo res pluris venditor, velle etiam concedere, ut dixi *num.* 1. id, quod facilius præſumitur quando gratis, & ſine pretio quis ſervit; cujus explicationem jam ſubdo.

6 De famulo enim hactenus dictum eſt, ſeu de eo, qui mercede conductus; verùm ſi gratis rem alterius ſuſcepiſti vendendam, juſtè ne vales aliquid tuo labori proportionatum corradere? Juſtè docet Fagundez, *l. c.* etiamſi expreſsè dixeris, te gratis venditurum, quia ſic mendax fuiſſes, non injuſtus; nemo enim tenetur gratis ſervire. Mollin. *ibid.* omninò id negat, quia inquit, in Domino putant te gratis ſuſcepiſſe vendendi laborem, remanet erga te gratitudinis obligatio. Verùm Fagundez, *ibid.* reſpondet hanc fore obligationem animi grati, & incertam, quæ interdicere hunc ſervientem non poteſt, ne certum ſuum laborem compenſet.

Fagundez ſententia mihi arrideret, niſi unum regulariter obſtaret; ſi enim Dominus ſciviſſet te gratis non ſerviturum, certè elegiſſet famulum ordinarium, vel amicum, qui ſine pretio laborem ſuſcepiſſet, & quidem illum facilè in tanta amicorum frequentia inveniſſet. Quoniam ergo tu Dominum, ſimulando gratis ſervire, decepiſti, illum indemnem reddere debes, nihil corradendo, ut *in opſuc. de Sacrif. Miſſ. lib.* 3. *c.* 1. § 3. *à num.* 57. per aliam occaſionem ſuſiùs dixi. Solùm igitur aliquid labori impenſo proportionatum ſumere poſſes, quando alius fortè inveniendus non fuiſſet à Domino, qui gratis ſerviviſſet: vel quando Dominus facilè advertere poterat te ſervientem non gratis ſervire, ut ſi eſſes multum pauper, non vulgarem laborem ſuſcepiſſes, vel hoc officio vendendi te ſubſtentare ſoleas, tunc enim præſumitur Dominus mercedem ſervienti nolle denegare: & quidem quando pretium Dominus determinat, & nihil ſe explicans, dat rem vendendam Mediatoribus, ſeu proxenetis ex officio, nec mercedem pro ipſorum labore ſolvit; ſemper intelligitur exceſſum ſuprà determinatum pretium ipſis pro ſua mercede relinquere. Sed hi, ſimileſque caveant, ne volendo carius vendere, damnum faciunt Domino rei, plus debito venditionem differendo.

7 Ex his ultimò dictis colligi poteſt, quãdo famulus, ſe vili pretio addicit ſervitio alicujus, non poſſe regulariter petere ampliùs, adeoque nec ſe occultè compenſare. Et ex *ib. n.* 59 à me dictis ſatis colligi poteſt: quibus adde, quæ docet Dicaſt. *lib.* 2. *de Juſt. tr.* 2. *diſ.* 9. *d.* 6. & 7

Emptio alieno nomine.

8 Si te rogavi, ut aliquid mihi emeres, quod cùm emere potuiſſes, V. G. decem, emiſti octo, non potes illa duo tibi ſupponere. Ratio eſt, quia eo ipſo, quod annuiſti emere, acceptaſti utiliter per moralem diligentiam rem meam gerere, & quãti minoris potes, ac ſi famulus eſſes, vel mercede conductus. Non igitur approbo (ut videtur approbare, de Lugo, *to.* 2. *de Juſt. diſ.* 26 *ſect.* 9. *n.* 151.) induſtriam cujuſdam famuli, qui emit rem pro ſe vili pretio, & deinde facta morali, ut ajebat diligentia, & non inveoto ampliùs Venditore pro illo vili pretio, ipſe famulus vendidit rem Domino pro majore currente pretio; non inquam approbo, quia erat obligatus primam eam emptionem pro Domino facere, hæc enim eſt diligentia moralis, ut non prætermittatur occaſio emendi vili pretio pro Domino, ex induſtria volendi lucrari pro ſe. In eo tamen caſu id non reprobarem, quo ſine fraude famulus putavit eodem vili pretio facilè empturum pro Domino: quia tunc per illud (facilè, &c.) non omiſit diligentiam moralem pro Domino; & nunc non eſt ſine culpa obligatus ad diſtrahendam vili pretio rem jam factam ſuam.

9 Quod ſi hic non poſſis emere niſi decem, tu verò in aliam Civitatem, ſeu alium locum à ſolitis Mercatibus extraordinariũ te transferas, ut minoris, V. g. octo emas, potes illa duo tibi attribuere, etiamſi ſis famulus (modò in ſervitiis debitis Domino, non deſis, nec differas emere cum ipſis damno) Ratio eſt, quia nõ teneris niſi ordinarias diligentias exhibere, hæc autem eſt extraordinaria; & ex alia parte, qui utitur ejuſmodi induſtriis, non intendit Domino, ſed ſibi negotiari.

10 Quid pro ipſo mero labore emendi? Si quis enim non eſt mercede conductus, poteſt ne in aliquo occultè ſuum laborem compenſare? Reſp. idem hic dicendum; quod modò de labore vendendi dictum eſt *n.* 6.

Venditio in loco diſtanti, An faveat vendenti alieno nomine?

Una ſupereſt moleſta mihi dubitatio: *An ſi potes in utilitatem tuam ſubtrahere id quod lucraris, quando in aliam, verbi gratia Civitatem, per extraordinariam diligentiam pergendo, rem pro Domino minoris emis,* ut diximus *num.* 9. ita poſſis tibi ſeponere exceſſum, quando per parem diligentiam in aliam Civitatem pergendo, rem Domini majori pretio vendis? Videris certè non poſſe, quia, ut dixi *num.* 1. res pro Domino venditur, & quocumq; portetur, Domini eſt, Dominoque fructificat; Quare videris ſolùm poſſe tibi ſumere expenſas, laboriſque portandi æſtimationem, cætera verò debere Domino reſtituere. Ex alia parte Dominus cum rem tibi vendendam tradit, cenſetur ſolùm à te velle pretium vulgare in ſua Civitate per diligentiam moralem conquiſitum, cætera tibi remittere, nec multùm curare videtur. Quare, quando hic animus Domini probabiliter præſumitur, qui regulariter videtur poſſe præſumi in rebus minutioribus; non apparet ratio convincens, cur tam diligens venditor eo extraordinario lucro ſit defraudandus.

§. X. *An Mercatoris remiſſio faveat ementi alieno nomine?*

1 EX dictis ſtatue: Quid ſentiendum, *ſi famulo, vel cuilibet mediatori, V. G. Sartori ementi pannum pro Domino, dicat Mercator ſe remittere aliquid de pretio conſueto, quod eſt V. G. decem aureorum, ſe dare pro octo, idque ſive propter amicitiam cum ipſo mediatore, ſive ut ipſum alliciat ad frequentandam ſuam officinam?* Quid, inquam, ſentiendum eſt, poterit ne juſtè mediator, ſibi eos duos aureos reſervare? ſtatue, inquam, poſſe, quia hoc modo mercator de ſuo duo illa mediatori remittit. Lege Mol. *diſp.* 362. Cave autem, ne furtum pallies, quod certè cavebis, quando duo illi aurei verè ſunt de pretio juſto rei, & verè mercator ſine fallacia, non niſi pretio hoc, ideſt aureis decem, rem illam vendere eſt conſuetus; ſecus, non de ſuo mercator dabit, ſed de alieno: & rurſus cavebis, quando moralem diligentiam ad emendam rem ab hoc, vel alio mercatore, quanti potes, minoris, non omittes; ſi enim hanc non apponas, dolum contra Dominum ſine dubio committes.

§. XI. *De deceptionibus occurrentibus in venditione, & emptione.*

1 CUm de deceptionibus ejuſmodi, quando fiunt ex errore, & dolo, ſuperius aliqua tetigerim, *lib.* 3. *cum de juram. c.* 3. § 4. *n.* 21. hic in proprio loco ea, quæ nondum ſunt explicata, breviter erunt proponenda.

De deceptione in pretio.

Quando quis recipit (præſcindendo à liberali remiſſione, quæ, quando præſumitur intercedere, dixi per aliam occaſionem ſuperiùs *tr.* 2. *c.* 9. §. 1. *n.* 33. vide etiam *infra, c.* 8. §. 2. *n.* 16.) pro ſua re minus pretium quàm valeat, vel magis quàm valeat, ipſi in foro externo non datur actio, ſi non ſit defectus, vel exceſſus, ultra, vel infra dimidium (quis hic ſit lege *n.* 14. & habes apud Leſſium, *lib.* 2. *c.* 21. *diſp.* 4. *n.* 20. & Fagund. *lib.* 5. *de contractib. c.* 40. *n.* 3. quibus adde Caſtrop. *de Iuſt. commutativa, diſp.* 5. *pag.* 17. §. 1. *num.* 3. & paſſim Juriſtas,) quia leges civiles voluerunt reſecare lites; unde & apud illas invenies, licere ementibus, & vendentibus ſe invicem decipere uſque ad dimidiam partem juſti pretii. At omnes Theologi communiter docent debere reſtitui totum id cum ejus fructibus fortè perceptis, quod in venditione accipitur ultra juſtum pretium, ſeu ultra juſtum rei valorem, vel quod in emptione de juſto non datur. Ratio eſt manifeſta, quia omni licet in conſcientia proximum, ne in obolo quidem decipere.

Dixi (communiter,) nam noviſſimè Joann. Eſcobar Corro, *in tractatibus tribus ſelectiſſimis, tr.* 1. *de utroq. foro, ar.* 5. *in calce articuli, num.* 36. ſic habet: Conſtanter aſſerimus, hanc propoſitionem probabilem eſſe, Leges civiles, & Pontificiæ, quæ ſubſtinent contractus emptionis & venditionis, locationis, & conductionis, & ſimiles (ideſt ſimiles emptioni, &c. non verò alios V. g dotis, ſolutionis legati, cenſus, &c. etiamſi in pretio, mercedeq; intellige vulgari, non legitimo, hic enim legitimus, ut ſuperiùs vidimus, ne in obolo quidem præteriri poteſt) etiamſi, inquam, interveniat læſio infrà, vel ſupra juſtum pretium, dummodo dimidium non excedat, juſtæ ſunt, & acceptæ prout debent, nempè deficiente omni dolo, & fraude, & falſa aſſeveratione, etiam procedunt in foro conſcientiæ, & venditor pro majori, & emptor pro minori juſti pretii, cum his conditionibus tutus manet in utroque foro, modò noſcat contrahens pretium: id, quod dicitur pro pueris, mulieribus, ruſticis, ſi fortè, ob levitatem, vel inſcitiam involuntariè agant, &c. Hæc ex illo, qui prædictam doctrinam fuſiſſimè probat duodecim argumentis, quorũ præcipua ſunt, tum quia leges, tum civiles, tum Pontificiæ ita poſitivè diſponunt, nec ſolùm permiſſivè, tum quia Princeps poteſt transferre dominium rerum in alterum, tum quia conventiones, & pacta ſine fraude inita ſervari in conſcientia debent, &c. Lege Leſſ. *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 4. *n.* 21. de Lugo, *t.* 2. *de Iuſt. diſ.* 26. *ſect.* 6. & S. Th. Nav. Mol. Salas, alioſque ab eiſdem citatos, quibus adde Caſtr. *de Iuſt. commutativa, diſp.* 5. *pag.* 17. §. 2. *n.* 3.

Notarium tamen facientem ſcripturam de venditione cum læſione infra dimidium, excuſo à peccato, ſi non fingit aliam venditionem, ſed illam, prout eſt, publicè ſcribit, quia ipſum excuſat Officium ſuum in re permiſſa à publicis. Ita Sà, & Salas, quos citat, ſequiturque Caſtr. *loc. cit. n.* 5.

De

Digitized by Google

De Venditione facta duobus.

2 Si res nondum fuit tradita ſecundo emptori, tenetur venditor eam priori tradere, *Qui prior eſt tempore, potior eſt in jure*; Si autem res tradita ſit ſecundo emptori, hic anteſertur priori, quia traditio dominium transfert, atque adeò ſecundus habebit jus in re, quod eſt fortius, quàm jus ad rem, quod ſolùm habebat prior. In hoc tamen caſu venditor punietur pœna falſi, erit perjurus, ſi Juramentum adhibuerit, tenebiturque omnia damna ſolvere priori. Qui prior emptor contra venditorem habebit ſolùm actionem perſonalem, non autem realem in ipſam rem venditam. Quæ dicta ſunt habent locum in locatione, & donatione, ſi quando duobus eadem res locetur, doneturve.

3 Sunt nihilominus aliquot caſus, in quibus præferendus eſt prior emens, licèt res ſit poſteriori tradita. Primò, *quando prior jam ſolvit pretium*. Secundò, *quando eſt adhibitum pactum de non vendenda re alteri, vel ipſa res eſt data in pignus ipſi primo emptori*. Tertiò, *quando in prima emptione eſt appoſita clauſula conſtituti*, hoc eſt, *quando venditor conſtituit ſe nomine emptoris rem illam poſſidere*. Quartò, *quando prior emptor eſt Eccleſia, vel locus pius*. Quintò, *quando ſecundus emptor emit mala fide*, hoc eſt, *ſciens eſſe alteri venditam*, Quæ omnia vide apud Doctores latiùs, Mol. *diſp.* 532. *& diſp.* 369. Fagund. *loc. cit. c.* 39. Leſſ. *dub.* 19 *& paſſim*, apud quos etiam habes, quiſnam ſit præferendus, quando quis aliquid alicui vendit, & deinde alteri donat, vel contrà.

Quando quis obligat operam ſuam ſingulis in ſolidum, & illa ęque commoda eſt ſingulis, V.G. eunti Romam, ut huc tuas litteras ferat, an poſſit alterum tantum accipere à me, ſi eodem unico labore meas ferat. Lege apud Leſſium, *lib. 2. c. 94. dub. 5. nu.* 28. affirmantem, quia, inquit, an mea, an tua, an alterius cauſa eat, non minuit æſtimationem operæ reſpectu ſingulorum. Sic ſi medicus uno, eodemque ſuffitu, ſeu balneo tres infirmos curare poſſet, tria integra ſtipendia juſtè perciperet. Parique modo equum, qui redire debet Romam, ita tibi poſſem ad eumdem locum locare, ac ſi pro te tantùm redeat, quæ ſunt exempla ejuſdem Leſſii.

Dixi (in ſolidum) nam ſi obligatio fieret ſingulis pro ſua parte, alia eſſet ratio. Nuncius, V.G. Ordinarius ferens litteras, non poteſt recipere integrum ſtipendium à ſingulis, quia in Nuncio Ordinario contribuere quilibet ex ſua parte, & non integrè intendit, ad conſtituendum ſcilicet unum integrum ſalarium.

Pari modo quia una Peregrinatio V.G. vel una Miſſa, vel unica oratio uni promiſſa pro illo uno tantùm valet, non potes alteri eamdem promittere. Vide eundem Leſſium.

An idem ſit dicendum de Commiſſariis, aliiſque Miniſtris, qui uno die expediunt negotia multorum, multorumque ipſorum ſtipendia accipiunt; Vide apud eumdem Leſſ. *ib.* qui concedit, quando aliud Magiſtratus, ſeu Princeps non taxaverit, & æqua utilitas habetur à negotiantibus, Leſſium, ſequitur Bauci, *in ſingul. caſ.* 72. *& caſ.* 264. *ubi de ſalario Commiſſariorum*.

Prætextu minoris pretii rem venditam diminuere.

4 Injuſtitiæ reus eſt, qui rem vendit infimo pretio, & partem mercedis tradit. Si ulna, V.G. panni rigoroſè valeat quinque, infimè quatuor; non poteſt Mercator vendere ulnam pro quatuor, & non tradere integram panni ulnam, eo colore, ut ſibi ejuſmodi partem reſervet, pro eo, quod deeſt ad pretium rigoroſum. Ita Mol. *diſput.* 351. Ratio eſt, quia ſic Mercator non ſtaret contractui, & pacto inito cum emptore de vendendi illi integra panni ulna, & ſic illum deciperet, & interim taceam incōmodum non rarò ſequens; nam emptori non ſufficiet, V.G. pannus ad veſtem ſibi comparandam, &c. nec ſufficiet huic ægroto, cui neceſſaria eſt uncia electuarii, ſi tu occultè ſemiunciam tradas.

5 Neminem puto reſragaturum allatæ doctrinæ. Aliud enim eſt, quod probabiliter docent Toletus, Valent. Sotus, Rebell. aliique, quos citat, ſequiturque Salas, *dub.* 34. *n.* 4. defraudantem in pondere, vel menſura non teneri ad reſtitutionem, quando ita defraudat, ut ſi quid juſtè compenſet: Aliud eſt, quod nos hactenus docuimus. Nam ſi lex de pretio alicujus rei eſſet injuſta, vel ementes ex malitia convenirent ſolvere minus, quam verè res valeat: poſſet tunc ad ſe indemnem ſervandum, Mercator, quando propter coactionem non poteſt ſe à vendendo retrahere, aliquid diminuere de pondere, vel menſura.

Ulna, V.G. panni valet juſtè quinque aureis, verùm ſive ob legem injuſtam, ſive ob potentiam, ſive ob malitiam emptorum, ipſi ſolvunt quatuor; juſtè Mercator dabit minus de ulna panni, quantum ſcilicet ſatis eſt ad ſuum juſtum pretium ſupplendum; Ratio eſt, quia pretium, quod ſolvitur, ſupponitur eſſe minus infimo, atque adeò injuſtum; quare Mercator ſic diminuendo de merce, inducit æqualitatem, & ex alia parte emptori injuſto imputabitur damnū, quod ipſi eidem fortè ſequitur (niſi, in aliquo caſu magni damni, aliud dictet charitas, &c.) At in caſu *n. præc.* non ita, quia ibi pretium, quod emens ſolvit licèt infimum, juſtum tamen eſt. Et nihilominus puto, ſi Mercator omnino pretio ſummo volebat vendere, ad quod certè jus habet, & emens compelleret injuſtè ad vendendum infimo: poſſe tunc Mercatorem ſibi pretium ſummum, diminuendo de menſura compenſare, quia tunc redit ratio ſuæ indemnitatis, & damnum emptori fortè obveniens, ipſimet imputabitur, ut dictum eſt.

Huc pertinet, quando prætextu, quod vili pretio vendis, rem de induſtria deteriorem reddis, miſces V.G aquam vino, & vendis eo vili pretio, quo re vera illud vinum ea dilutum aqua valet. In quo caſu duæ expendi debent difficultates. Altera, *an tunc pecces contra ementes?* Et hujus diſſolutio colligetur ex mox dicendis *à nu.* 11. & præſertim, *n.* 27. Altera, *an pecces contra alios Mercatores, ad quos non accedunt emptores, quia allecti à vili pretio, quo tu vendis, ad te confluunt?* Atque ad hanc breviter reſpondeo, te peccare cum obligatione reſtituendi Mercatoribus quanti ex morali Judicio eorū intereſt hoc tuum ſtratagema. Ratio eſt, quia quilibet habet jus Juſtitiæ, ne vi, vel fraude à ſuo lucro deturbetur: tu verò in hoc caſu per tuam fraudem divellis mercatores ab ipſorum juſte ſperato lucro. Quod certè peccatū, reſtitutioniſq; onus tu non contraheres, ſi ſolùm decreſceres in pretio tui puri vini: nam tunc ſine fraude, & quidē bonis artibus ad te emptores alliceres, & per accidens ab aliis mercatoribus averteres. Lege Bardi, *lib. 1. Select. q. 2. ſect. 1. n.* 14. id fuſè proſequentem; de Lugo, *to. 2. de juſt. diſp. 26. n.* 135. & Dian. *p. 1. tr. 8. reſ.* 80.

Venditio rei vilioris mixta cum pretioſiore.

6 Ab Argentariis, & ſimilibus licitè venditur argentum, & aurum mixtum cum eo metalli genere, quod dicitur *liga*; à Ferrariis ferrum mixtum aliquibus granis arenæ; à Fabricaldariis æs mixtum cum modico ferro; à Vinitoribus muſtum, ad quod decoquendum, neceſſariò addenda eſt modica aqua, &c. modò ſervētur tria. Primò, *ut miſceatur ſolùm id, quod eſt neceſſarium ex arte*. Secundò, *quod conſuetum*. Tertiò, *in parva quantitate*. Ita Azor. *p. 3. lib. 8. de empto, & vend. to, c. 23. q.* 3. ex Corduba, *in ſumma, q.* 8. Ratio eſt, quia hæc ita communiter æſtimantur, & venduntur in foro.

An vino miſceri aqua, ac frumento miſceri ſecale, vel quid ſimile liceat, innui ſuperiùs, §. 3. *n.* 4.

Vendere quid, pro quo.

7 Vitium id Pharmacopolarum eſt familiare, qui Aquas ex herbis extractas, ipſas herbas, radiceſve, & varia electuaria ab emptoribus expetita, cum in promptu aliquando non habeant, alia non abſimilis virtutis tradunt, ne in ipſorum Officinis deeſſe illa emptores conquerantur, minuſque propterea illam frequentent.

8 Profectò, ſi certum evidenter eſſet, eas ſuppoſititias res iiſdem prorſus pollere virtutibus, nullius culpę hunc vendentem condemnarem: cęterum dum unum pro alio tradis: Primò, *ementem decipis, dando aliam ſubſtantiam ab expetita*. Secundò, *accipis certum pretium, pro incerto medicamento*. Tertiò, *infirmi ſaluti non conſulis, & utinam illam aliquando non offendas, dum, Medico mandante quoddam electuarii genus, tu aliud, quod tibi videtur non diſſimile, cùm diſſimile fortè ſit, invito porrigis*.

9 Solùm ergo te à gravi culpa excuſo, quando, ut dixi, certus es de ęqualitate virtutis, ſeu ut univerſalius loquar, quādo certus es fore ęquè, vel quaſi ęque utilem rem ementi; tunc enim is nō erit probabiliter invitus gravitet in ea re emenda. Rurſus ſi certò pręvideas damnum fore admodū leve, culpa reduceretur ad levitatē, ratione parvitatis materię. Quid enim damni gravis eſt, V.G. ſi ad uſum comedendi juſto pretio tradas unum genus piſcium pro alio parū diverſo, Vinum Chium pro Cretico, &c. Ita Tolet. Talent. Ledeſma, Sotus, Salonius, quos citat, ſequiturque Salas, *de empt. dub.* 35. *cit. n.* 5.

10 Quoad reſtitutionem: Certum eſt, te debere reſtituere exceſſum pretii, ſi fortè à te acceptus eſt ſupra juſtum rei, quam tradidiſti (etiamſi ejuſdem fuerit utilitatis) vel ſupra pretium, quo emptor rem eamdem alibi fuiſſet empturus. Certum præterea, re integra, hoc eſt exiſtente adhuc re tradita, te in re gravi obligari ad reſcindendum contractum, & ad reddendum totum pretium. Certum denique eſt, te debere reſarcire omnia damna fortè ex tua deceptione conſecuta. Quæ omnia patent ex Regulis generalibus de reſtitutione.

De fraude, & dolo interveniens in ipſa venditione.

11 Celebris eſt hæc difficultas, ac millies agitata; nam propterea eam omittere decreviſſem, niſi indecorum judicaſſem aliò emandare lectorem meum in re valdè neceſſaria, & frequentiſſima, & quod caput eſt, ita implexa, ut teſtetur de Lugo, *t. 2. de juſt. diſp.* 22. *ſect. 6. n. 87. fine*, etiam Sanch. clariſſimum aliàs Doctorem hac in re variè, & obſcurè locutum eſſe.

12 Advertendum ergo eſt primò: *Cum aliquis rem vendit pluris, vel emit minoris, quàm ea valeat*, duobus id modis facere poteſt. Primò, *ignorans juſtum pretium*; & tunc dicitur deceptio in re ipſa intervenire, & non à propoſito. Secundò, *ſciens*, & deceptio tunc dicitur à propoſito. Rurſus hæc, quæ eſt à propoſito, interdum fit cum dolo, ut cùm quis aliquid fingit, vel mentitur, unde alter decipiat: interdum ſine dolo, ut cùm quis abſolutè rem vendit eo pretio, quod ſit ſupra rigoroſum, nihil tamen fingat: quo facto ementem decipit quidem, ſeu damnificat à propoſito, ſed ſine dolo.

Advertendum ſecundò: *Ejuſmodi dolus, vel etiam error poteſt accidere, vel circa ſubſtantiam rei venditæ, veluti ſi putas te emere aurum,*

Digitized by Google

rum, & enis aurichalcum: vel circa accidentia, veluti ſi putans emere vinum vetus, vel equum ſanum, emas vinum novum, vel equum claudum. Quid intelligatur hic nomine ſubſtantiæ, & nomine qualitatis, explicabitur, *mox nu.* 17. clariùs.

13 Advertendum tertiò: *Ipſe dolus, ſeu error ſubſtantiæ, vel accidentium dupliciter poteſt intervenire in contractu*. Primò, *ita ut dolus, vel error det cauſam contractus*, ideſt, *ſi error, vel dolus non adeſſet, nulla ratione iniretur contractus*. Secundò, *ita ut incidat in contractum* ideſt, *patiens illum dolum, vel habens illum errorem*, contraheret quidem, ſed non tanto pretio, V.G. emiſſet quidem illum equum, etiam ſi ſciviſſet eſſe claudum, ſed viliore pretio; Id, quod ex cõſcientia, & verbis, ſeu ſcriptura patientis dolum, eſt conjiciendum. Subadverte, dolum poſſe provenire, Vel ab aliquo ex contrahentibus, Vel ab aliquo tertio, ſciente, & conſciente ipſo contrahente, Vel denique ab aliquo tertio, nihil ſcientibus ipſis contrahentibus: Quãdo tertius eſt Procurator, Tutor, negotiorum geſtor alterius, non dicitur verè tertius, ſed cùm faciat unum cum ipſo, dicetur unus ex contrahẽtibus.

14 Advertendum quartò: *Quando Venditor non recipit dimidium juſtæ æſtimationis*, ut ſi res infimo pretio valeat viginti, ipſe autem vendat novem, dicitur decipi intra dimidium; At verò *quando emptor ſolvit pluſquam dimidiam partem juſti pretii*, ut ſi res valeat rigorosè decem, ipſe emat ſexdecim, dicitur eſſe deceptus infra dimidiam, ut per occaſionem *n.* 1. item innuimus. His præmiſſis ſint hę tres regulæ.

Regula Prima.

Quando dolus contrahentis dat cauſam contractui.

15 Si dolus ſive gravis, ſive levis (lege de Lugo, *t.* 1. *de Juſt. diſp.* 22. *ſect.* 7. *n.* 142.) vel error, ſive in ſubſtantia, ſive in qualitate; ſeu accidentibus det verè cauſam venditioni, vel cuicumque contractui bonæ fidei, & dolus proveniat ab altero ex contrahentibus, vel à quocumq; tertio cum contrahentis conſenſu (lege Molinam, *diſp.* 259. & 352. Fagund. *de contractib. lib.* 5. *c.* 42. & alios citatos, Primò, *Contractus eſt invalidus in utroque foro*: lege Leſſ. *lib.* 2. *c.* 17. *diſp.* 5. à lin ſq, apud de Lugo, *t.* 1. *de Juſt. diſp.* 22 *ſect.* 6 *à n.* 70. quamvis horũ aliqui dicant eſſe reſcindendum hunc contractum, aliqui, eſſe ex jure naturę validum ex una parte,) Excipe ſemper Matrimoniũ, quod validum eſt, quando non eſt error circa ſubſtantiam. Vide *nu.* 24 Secundò: *Datur decepto (non decipienti) electio, vel contractum relinquendi, vel eidem ſtandi, cum compenſatione ejus, in quo ipſe innocens læſus fuit*. Tertiò: *Idque etiam ſi deceptio ſit ultra, aut infra dimidium*. Ratio primi eſt, quia ubi deficit conſenſus, deficit contractus: at hic omninò deficit conſenſus, id enim eſt dolum dare cauſam contractui, ut dictum eſt n. 13. Ratio ſecundi eſt favor, qui debetur innocenti. Ratio tertii eſt, quia ſic meretur (etiam in foro externo) qui dolosè agit. Immò authoritate propria, etiam antè Judicis ſententiam ipſum reſilire à contractu poſſe, ſi velit mihi dubium non eſt: quia ubi nullus fuit ejus conſenſus, ibi repellere contractũ proprio jure poteſt.

Dixi autem (contractui bonæ fidei) contractus enim ſtricti juris in caſu hoc, quando dolus dat cauſam contractui, validos eſſe, ſed reſcindendos, multorum fert opinio, id, quod lege apud citatos Doctores, & ego innui ſuperius, *c.* 6. §. 2. *n.* 5.

16 *Quid, ſi error ſit in ſubſtantia, vel qualitate dantibus cauſam contractus, ſed nec aliquo ex contrahentibus, nec alio tertio dolum machinante?* Reſp. ſi ſit error in ſubſtantia, nullus eſt contractus, quia nullus eſt conſenſus, ut patet ex dictis de contractibus in genere; ſi ſit in qualitate, dicam *mox in notatione prima*.

17 Petes: *Quid hic intelligatur nomine ſubſtantiæ, & nomine qualitatis?* Reſpond. id permaximè refert cognoſcere, ne in multos errore prolabaris. Certum eſt ergo non intelligi hæc phyſicè Si enim tu velles emere equum ad iter multorum dierum, vel ad prolem gignendam, & loco equi juvenis daretur tibi equus annoſus: certè non eſſet deceptio in ſubſtantia phyſica, & tamen eſſet error in ſubſtantia in re noſtra.

Et quamvis in matrimonio deceptio illud irritans ſit ea, quæ affert errorem in perſona, & ſubſtantia phyſica, vel etiam in qualitatibus, quando hæ refunduntur in errorem perſonæ; (de hoc vide Thomam Sanch. *lib.* 4. *de matrimonio, capit.* 22. & *ibidem* citatum Baſilium Pontium, *libr.* 4. & Ægidium,) at in in aliis contractibus magis latè patet deceptio in ſubſtantia: ita nimirum, ut nomine ſubſtantię intelligatur illud objectum, quod principaliter, & ferè adequatè movet hominem ad contrahendum: nomine qualitatis, illud, quod minus principaliter. Quare ſi notabiliter res differat ab objecto à te intento, & cogitato; dicetur adeſſe error in ſubſtantia: ſi differat leviter, dicetur adeſſe in qualitate. Aſſert Sanch. *libr.* 4. *ſumm. capitul.* 2. *n.* 15. in ſimili duo exempla, & alia nos attulimus, *ſupra lib.* 3. *cap.* 3. *etiam de Voto*; quem locum relege. Si quis enim voveret Religionem putans in ea carnes ſolere comedi, ſi inveniat in ea perpetuam illarum abſtinentiam, error erit in ſubſtantia Voti, quia notabiliter Religio inventa variat à Religione à ſe cogitata, & intenta, atq; adeò irritum erit Votum: Secus, ſi inveniret ſemel, V. Grat. in hebdomada jejunari, quia non notabiliter variat, &c. Pari modo ſi quis te decipiens dicat Romam parum diſtare, & ideò ejus perigrinationem voveas, deciperis in ſubſtantia, ſi multùm diſtet; at deciperis in qualitate, ſi non multum diſtet ab eo, quod dictum tibi eſt. Advertit tamen idem Sanch. illud (parum, & multum) debere ſumi reſpectivè, non abſolutè; ſiquidem reſpectu nobilis puellæ, multum quid erit diſtantia pedeſtris decem milliarium, quæ non erit reſpectu ruſtici; & in magno numero parva decepti perit illa, quæ magna reputabitur in parvo. Si enim, V. G. cogites locum diſtare per quindecim milliaria, cum diſtet per triginta, magnus erit error, & ſubſtantialis: At ſi putes diſtare per trecenta, cùm diſtet per trecenta, & triginta, parvus erit, & in qualitate. Ex his igitur in caſu noſtro ille error, vel dolus erit in ſubſtantia, qui te decipit notabiliter, quoad rem cogitatam in ordine ad contractum, quem celebras: qui leviter decipit, erit error in qualitate.

Regula ſecunda.

Quando dolus contrahentis incidit in contractum.

18 Si error, vel dolus non det cauſam contractui, ſed in contractum incidat, quamvis alter contrahentium in illo communicaverit, illumque ſciverit, contractus eſt validus in utroque foro. Tenetur tamen decipiens reducere contractum ad æqualitatem, atque omnia decepto reſarcire. Ita Mol. *diſpu.* 352. §. 4. *concluſio*. Leſſ. *lib.* 2. *c.* 17 *diſſ.* 15. *num.* 28. Fagund. *loc. c.* lege, *cap. de libri, de emptione*. Ratio eſt, quia hic adeſt conſenſus ad rem, ſeu ad ſubſtantiam, & ſolùm deeſt ad accidentia, hoc enim eſt dolum incidere in contractum, ut *num.* 13. explicuimus, ergo non eſt cur non ſit validus contractus. Debet tamen, ut dictum eſt, reduci ad æqualitatem, ſupplendo de pretio, quod deeſt: unde fit, ut ſi ſit deceptio ultra dimidium, adhuc ſit validus contractus, ſed ſupplementum afferre etiam per forum externum compelletur decipiens, nam ſi deceptio non fuerit ultra dimidium, ſolùm compelletur per forum internum, ut *nu.* 1. vidimus.

Regula tertia.

Quando dolus tertii dat, vel non dat cauſam contractus.

19 Si error eſt in qualitate (nam ſi eſt error in ſubſtantia ut ſi habeas vitrum pro gemma, jam ex regula generali dicta *num.* 15. ſemper contractus eſt nullus, quia nullus eſt conſenſus) ſi inquam, error eſt in qualitate, eſtque is inductus à tertio, nihil ſcientibus contrahentibus, ſive error, vel dolus non dederit, ſive dederit cauſam contractui, Contractus eſt in utroque foro validus. Ita Leſſius, Fagund. Mol. citati. Secundò, *datur actio decepto, ut poſſit agere contra tertium decipientem, tum de damno, tum de dolo*. Tertiò, *non datur facultas decepto relinquendi contractum, ſed ſolùm petendi ſupplementum pretii, ſi quod fuit*. Ratio primi dicti eſt, quia, quando in contractibus oneroſis dolus eſt inductus à tertio, immò etiam quando ipſemet contrahens ſua falſa opinione ſe decipit, adeſt ſufficiens conſenſus ad contrahendum: omnes enim ex Fagund. *lib.* 5. *de contractibus, capit.* 42. *num.* 16. implicitè ſe intendunt obligare, quoties ipſi contrahentes non participant de dolo; niſi enim ſic intendatur, nullus unquam contraheret, eſſetque continua diſcordiarum ſeminatio, cùm poſſent ſemper homines dicere ſe deceptos eſſe, ſe, ſi ſciviſſent, non contracturos fuiſſe, &c. nam propter eamdem rationem, quando bona fide duo contraxerunt, nullo dolum machinante, ſi deceptio ſit in pretio, erit validus contractus, ſed ſolùm agetur de ſupplemento, &c. Ratio ſecundi eſt indemnitas decepti; Et adverte inter cœtera damna eſſe etiam exceſſum, quo patiens dolum emit rem, quam ſimilem minoris emiſſet alibi, ut manifeſtum ex ſe eſt. Ratio tertii eſt, quia ſi in hoc contractu eſt ſufficiens, licèt implicitus conſenſus, ut diximus, conſtabit contractus; quare non erit ratio cur reſcindatur.

20 Scio Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 17. *dub.* 5. *num.* 33. loquendo, quando res eſt integra, quod certè non eſt improbabile: putare eſſe rationem cur reſcindatur, atq; adeò hunc deceptum poſſe in conſcientia, antequam à Judice cogatur, non ſtare contractui, quia verè non conſenſit abſolute, *juxta leg.* 77. *ff. de contrahenda emptione*: Non conſenſit enim, niſi poſito dolo illius tertii. Verùm hæc lex non obſtat noſtro dicto, neque hæc ratio. Non ratio, quia hæc ſolùm militat, quando in dolo communicavit alter ex contrahentibus, & militat etiam in donationibus, & promiſſionibus merè gratuitis, ut in legatis, inſtitutione hæredis, & ſimilibus, quæ irrita ſunt, ſi error contingat circa cauſam, & motivum principale donandi, undecumque provenerit error; non verò militat in emptionibus, & venditionibus propter rationem modò à nobis inſinuatam *num.* 19. in ratione primi dicti: lege Fag. *loc. cit.* item Mol *tr.* 1. *de juſt. diſp.* 209. & Sanch. *in Dec. lib.* 4. *c.* 2. & de Lugo *to.* 2. *de juſt. diſp.* 22. *ſect.* 2. *num.* 69. & 89.

Notationes quatuor circa prædicta.

21 Notatio Prima: Si emens dicat expreſſè in hunc modum, *Si vinum non eſt vetus, nolo illud à te emere*, (idem puto, quia equivalens eſt, ſi dicat, *Vende mihi vinum vetus, vel illius loci*) contractus nullus erit in caſu, quo deprehendatur vinum non eſſe vetus, nec illius loci, etiam nullo præcedente dolo venditoris, vel alterius, quam-

Digitized by Google

quamvis ſit error in ſola qualitate. Ita Dicaſtill. *lib. 2. de Juſtit. tract. 3. diſp. 1. dub. 6. & tr. 8. diſp. 4. dub. 1. n. 5 fin.* Ratio eſt, quia in hoc caſu conſenſus fuit conditionatus, quare conditione nõ poſita, nullus fuit conſenſus; niſi fortè adſit aliquando conſenſus implicitus; id quod evenit, quando dicta res accepta eſt ejuſdem ſubſtantiæ, ejuſdemque bonitatis, utilitatiſque cum illa, quæ à te expetita fuit, ut ſi vinum novum ſit æquè bonum, ac vetus; Dixi (ejuſdẽ ſubſtantiæ) nam ſi eſſet diverſæ, ut ſi eſſet oleum pro vino nullus eſt contractus, quamvis tu ſi ſciviſſes eſſe oleum, etiam emiſſes: quia tunc tuus conſenſus nunquam fuit circa ſubſtantiam olei.

Si verò ejuſmodi venditionis contractus cum errore circa qualitatem, nequaquam ſub prædicta, vel ſimili conditione fuit celebratus, nullo dolo præcedẽte, validus erit cõtractus; ut ſi emens dicat, *Vende mihi vinum*, intendens emere vetus, cùm tamen poſteà deprehendat eſſe novum. Ratio eſt clara ex dictis, quia hic adeſt conſenſus ad ſubſtantiam, error enim ſolùm eſt in qualitate, de qua hìc loquimur, nec emptio facta eſt ſub conditione, quia voluntas ementis mente retẽta nihil operatur, nec ex alia parte præceſſit ullus dolus ergo ex nullo capite infirmabitur emptio, quantumcumque dicat nunc emptor, ſi ſciviſſem, non emiſſem; atque, ſi juſto pretio emptum eſt vinum, nihil eſt prætereà ſupplendum.

22 Notatio ſecunda: *Quando dolus dedit cauſam contractus, & univerſaliter, quando decipiens ementem decepit: obligatur ne ſemper idem decipiens monere deceptum de dolo, ut ſi velit reſcindere contractum, reſcindat, vel ſupplementum pretii accipiat?* De dolo poſitivo agimus: nam de dolo negativo, id eſt quando vendens nihil dicit, non tamen revelat vitium occultum rei, quam vendit, dicemus *mox à num. 32.* Reſpond. ſi res non eſt integra, V. G. emptor jam bibit vinum novum, non eſt Venditor obligatus monere. Ita Mol. *diſputat. 352. circa finem*, quia ſuperfluum id eſſet; ſolùm igitur ſuppleat pretium: quod ſi pretium fuit æquale, ad nihil obligatur, ſed ſolùm ad pœnitendum de peccato doli ſecundùm ejus gravitatem. Si res eſt integra, erit diſtinguendum, nam ſi res æquè illi emptori utilis eſt, non obligabitur venditor monere, quia licèt emptor involuntariè emerit, nunc verò rem habendo æque utilem, poteſt præſumi ipſum aſſentiri, vel certè non valdè eſſe invitum ad eam rem retinendam. Sed in pretio debet ſemper fieri æqualitas, ut certum eſt. Quod ſi non eſt æquè utilis, vel ſaltem ferè æquè, aderit certè obligatio monendi, & reſcindendi contractum: quia ſi eſt in re gravi, ſicuti graviter decepiſti emptorem, ſic graviter continuares in deceptione. Dico in re gravi, nam, Mol. *loc. cit.* excuſat à mortali vẽdentes, dum clamant vinum ſuum eſſe vetus, eſſe pretioſum, eſſe talis loci, cùm non ſit: ſi enim æqualis eſt bonitatis, & pretii, non graviter (ait) ſic lædunt emptores. Verùm ego inde etiam hos regulariter excuſo, quia jam omnibus eſt exploratum, eos exaggerare, & ut alliciant ementes, ſic proclamare.

23 Notatio tertia: *Quòd contractus, quibus dolus cauſam dedit, non obligent, nec ſint validi, &c.* verum habet, etiam ſi firmati Juramento fuerint: quia Juramentum promiſſorium adhærens contractui ſemper intelligitur conditionatum, id eſt, ſi cõtractus eſt validus; id, quod clarè docuimus, *lib. 3. cum de Juramento*, & docet Fagund. *loc. cit. c. 42. n. 11.* aliique.

24 Notatio quarta: *Hactenus allata non omnia procedunt in contractu Matrimonii*, de quo à nobis dictum eſt, *ſup. lib. 5. § 5. n. 26.* & poterit legi Sanch. *lib. 7. de matr. diſp. 18. & deinceps*, nec in ſponſalibus ex eodem, *lib. 1. de matr. diſp. 62. n. 2.* quæ cum tendant ad inſolubile vinculum Matrimonii, requirunt omnimodam libertatem, immò nec in profeſſione religioſa, nec item in Votis biennii Societatis Ieſu, de quibus videri poterit de Lugo, *loc. cit. n. 88.*

De vendente rem, cujus vitium non cognoſcitur ab emente.

25 De vitio Intrinſeco rei agimus, quod eſt, *quando res ipſa, quæ venditur, non habet ſolitam bonitatem intentam ab ementibus.* Nam vitia, ut ſic loquar, extrinſeca, non eſſe neceſſe aperire, colligitur ex dictis *ſuprà*, § 4. extrinſecum autem vitiũ illud appellamus, quod rei pretium diminuat ratione alicujus extrinſeci, ut ob abundantiam brevi ſuperventuram, ob rationem futuram emptorum, &c. de qua re *ib.* dictum eſt ſatis.

26 Jam verò certum in noſtra hac quæſtione eſt ex Mol. *diſp. 353.* Salas, *dub. 34. n. 4.* Valent. *tom. 3. diſp. 5. quæſt. 20 pag. 3. & 4.* ex Sancto Thoma, 2. 2. *quæſt. 77. art. 3.* Primò, *Vendentem ſive interrogatum ſive non interrogatum, qui tacet vitium intrinſecum notabile rei, quam vendit, quo cognito emptor non emiſſet: irritum, ſive certè irritandum facere venditionis contractum, peccare, & ad reſtitutionem obligari.* Ratio eſt, quia tunc, cùm dolus det cauſam contractui, decipitur in re gravi emptor: unde debet ipſi reſtitui etiam in foro conſcientię pretium: immò ad illud rehabendum datur in foro externo actio, quæ vocatur Redhibitoria.

27 Certum eſt ſecundò, ex Dicaſtillo, *lib. 2. de Juſt. tract. 9. diſp. 4. du. 4. nu. 35.* in eodem caſu, *ſi cognito vitio adhuc emptor emiſſet, validum eſſe contractum propter conſenſum implicitum* (nam ſupponimus rem eſſe ejuſdem ſubſtantiæ) nec peccari à vendente, quia ſi diminuitur de pretio, & adhuc emptor emiſſet, illi campum non infertur: verùm, tum in foro externo (nam in hoc caſu datur emptori actio, *Quanti minoris*) tum in foro conſcientiæ, ſemper reddi debebit exceſſus, ſi fortè is exceſſus fuit: & prætereà poſt emptionem monendus erit emptor de eo vitio, ne ſcilicet is rem eamdem majori pretio alteri vendat, puta, ut non vitiatam, cùm tamen vitiata ſit, vel ne damnum faciat alicui res vendita, ut ſi eſſet equus calcitroſus, &c.

Ex dictis excuſarem vendentem, proportionato juxta vitium pretio vinum, quod venditor ſcit brevi corrumpendum, ſi ipſe probabiliter putet ab emptore brevi, & in uſum communem eſſe conſumendum: quia tunc nullum damnum infert ementi; ſecus ſi probabiliter putet ab emptore eſſe ſervandum, quia tunc illud vitium occultatum in ipſius ementis damnum cederet, ut etiam cederet, ſi vinum illud eſſet adhibendum ad medicamenta, &c. Lege Medinam non excuſantem, *c. de reſt. q. 34.* & 35. & Salnoium excuſantem, 2. 2. *q. 77. ar. 3* ſed ſunt conciliandi modo, qui hic à me ponitur.

At unde ſciam emptorem fuiſſe, vel non fuiſſe empturum? Reſp. ex circumſtantiis, ex ejus fine, ad ejus Juramentum, &c. ut modò innui *n. 13.* in ſimili, Quandonam obligatur venditor monere emptorem, ut reſcindat contractum, remque reddat, pretiumque, ſatis item innui modò *in notat. 2. n. 22.*

28 Certum eſt ſecundò: Quando vitium, quod tacetur, non eſt notabile reſpectu finis, vel voluntatis ementis, validum item eſſe contractum, & inſuper, ſi propter illud vitium aliquid diminutum eſt de pretio, nihil eſſe reſtituendum. Ita Leſſ. *lib. 2. c. 21. n. 90.* Mol. *loc. c.* Quod ſi non ſit diminutum, reſtituatur exceſſus, immò & admonendus erit emptor, ne cum eodem vitio pluris alteri cum injuſtitia vendat, vel damnum alteri faciat modo jam jam dicto *n. 27.* Cùm autem hic ſupponamus emptori voluntariam eſſe emptionem quoad ſubſtantiam, vitium verò eſſe leve, non erit ſaltem id peccatum mortale quando pretium fuit juſtum.

Dixi (reſpectu finis) ſi enim eſt æquè utilis, habuiſti ſuperius *num. 22.*

Dixi (reſpectu voluntatis) nam ſi voluntas ementis explicita, vel tacita, fuit conditionata, ſic, *Si res talis eſt; ſi vitio caret, &c. emo, ſecus non emo*, invalidus erit contractus ex defectu conditionalis non purificatæ, ut dixi item *ſup. nu. 21.*

Ex dictis *nu. 26.* colligitur. Is, qui ſemina corrupta vendit pro recentibus, Qui Medicinam effætam pro efficaci, Qui ovem morbidam pro ſana, Qui ſervum furacem pro probo, Qui pannum, vel galerum notabiliter aduſtum, vel carioſum pro firmo, Qui vinum, vel frumentum, quæ diù ſervari nequeunt, ſi videt emptorem velle diù notabiliter hæc ſervare, Qui rem litigioſam pro ſecura, Qui rem amiſſionis periculo ſubjectam (ut ſunt, V. G. bona hæretici, quæ à die commiſſæ hæreſis confiſcationi ſubjacent) pro non ſubjecta, &c. colligitur, inquam, hunc peccare contra juſtitiam, obligarique ad reſtitutionem, tum exceſſus pretii, tum damnorum, quæ fortè inde ſequentur, qualia eſſent, ſi cœteræ oves morbidæ fierent, ſi mors contingeret ſumenti medicinam illam, &c. Ratio autem eſt, quia venditor rem venalem dum exponit, oneroſum contractum per venditionem celebrare intendens, debet, ſicut bonam monetam accipit, ita, & tradere rem utilem. Nam propter eamdem rationem tenetur de evictione, id eſt tenetur jacturam rei reſarcire, ſi ab alio contra ementem res evincatur, &c.

29 Adverte, ſi ſine fraude, vel culpa ignoretur vitium ab utroque contrahente, ſolum erit ſupplendum pretium, ſi juſtum nõ fuit: quod ſi fuit error in ſubſtantia, poterit emptor, ſi velit ratificare emptionem, ſed & poterit renunciare: at ſi fuit ſincerè celebratus cõtractus ſub proteſtatione cujuſcumque vitii fortè apparendi, cum tunc adſit hæc conventio, ne pretii quidem ſupplementum erit conferendum, quando juxta periculum apparẽdi vitii taxatum eſt pretium, id enim operatur non injuſta illa conventio. Audi alicubi eſſe legem, ſeu conſuetudinem, ut res, præſertim animalia ſemper vendantur ſub ejuſmodi conventione, quam certò approbo, ad tollendas lites. Immò non improbabiliter putarem, id etiam tacitè fieri in occultiſſimis quibuſdam vitiis, quæ nõ ſolent cadere in communem cognitionem. Quidquid dicat in contrarium Bartholomæus à Sancto Fauſto, *in Speculo Confeſſariorum, diſp. 6. q. 16.* ſecus vendenti ſervum, vel equum, qui poſt unum, vel alium diem moritur apud emptorem, poſſet ipſe emptor litem movere, dicens, morbũ cauſam mortis fuiſſe ante emptionem in ſervo, & equo, non poſtea, atque adeò velle ſibi reddi pretium, vel certè majorem ejus partem: opponente interim Venditore morbum fuiſſe repentinum, atque ex præſenti cauſa. Niſi ſic ſibi emptor perſuadeat, advocet Anatomiſtas, equi viſcera ex arte naviter exploraturos. Quis Judex his nugis vacuas aures daret? & ratio eſſe ulterior poteſt, quia tanti res apud communem æſtimationem valet, quanta ejus bonitas bona fide expertibus apparet, qui nullum reſpectum habere ad occultiſſima hæc vitia conſueverunt. Vide, quæ non multò pòſt dicam *num. 34.*

Porrò quatuor ſuperſunt quæſtiones, faciles duæ, duæ aliquantulo moleſtiores.

Res vendita ſolùm vitioſa ex parte.

30 Quæſtio prima facilis, quando plura ſimul venduntur, quarum aliqua ſunt notabiliter vitioſa, aliqua non item, erit ne validus, an invalidus contractus? Reſp. cum Bonac. *de contr. diſput. 3. quæſt. 2.*

p.6 n.3. aliis citatis; vel res habent inter ſe connexionem, ſpectato fine ementis, & invalidus erit quoad omnia, fruſtraretur enim ſuo fine emptor; Vel non habent, & tunc validus erit, quoad partem non vitioſam, quia tunc maximè militat illud Juris: *Utile per inutile non vitiatur.* Exemplum: Vendis duos equos ad equitandum; conſtat venditio quoad alterum equitatui aptum, ſi alter ineptus inveniatur. Vendis eoſdem duos equos ad Rhedam trahendam; nulla eſt venditio, ſi alter ex equis inveniatur ineptus.

Fructus rei vitioſæ venditæ cujus?

31 Quæſtio ſecunda facilis: Quando propter præcedentem dolum reſumit venditor rem, quam vendidit, cujus erunt ii fructus, quos fortè produxit res ſic empta? Reſpondeo, cùm res fructificet pro Domino, eidemque pereat: quando contractus fuit invalidus, fructus erunt venditoris (ut etiam ipſi res periiſſet, ſi periiſſet) deductis tamen expenſis ab emptore fortè factis, & compenſato damno, ſi quid ab eodem ex vitioſa illa venditione acceptum fuit. At verò quando fuit validus, erunt emptoris, quia tunc emptor factus fuit Dominus rei. Ita idem *ib. n.* 18. alios citans.

Vitium patens an manifeſtandum?

32 Quæſtio tertia moleſta eſt. An vitium patens notabile rei, V. G. equum eſſe monoculum, debeat ex Juſtitia manifeſtari emptori, qui illud non advertit?

Reſpondeo, hac in quæſtione maximè advertendum eſt, aliud eſſe tacere, ſeque habere negativè, aliud verbis, aut facto, poſitivè abſcondere vitium. Hoc poſterius nunquam licet: Unde damnamus paſſim eos, qui de nocte, vel ſub tenebris, vel admixtas cum bonis data opera merces vendunt, ut earum vitia non advertantur, & eos, qui infundunt guttam argenti vivi in equum hebetem, quo generoſus appareat & eos, qui ſub verbis his tegere ſatagunt ſuæ rei, V.G. equi vitium, Vendo hunc equum quaſi cæcum, quaſi claudum, quaſi ſaccum (ſic loquuntur Siculi) plenum oſſibus, &c. Ratio eſt, quia quidnam eſt decipere, ſi hoc non ſit? Tegere volunt, (dixi) nam ſi ſic dicant ſincerè, ne teneantur ad damna fortè futura, vel fortè occulta, tunc profectò non eſt poſitivè decipere, ſed prudenter agere, ut modò *n.* 29. dictum eſt. dictum eſt. Illud prius, hoc eſt, tacere manifeſtum vitium, non eſt improbabile carere injuſtitia, ſi res vendatur juſto pretio, & ſine periculo damni alterius. Ita Turr. *diſ.* 58. *dub.* 2 aliique apud Dian. *p.1. tr. de contr. reſ.* 9 Bon. *l.c. n.* 13. alios citans Dicaſt. *lib. 2. de Juſt tr. 9. diſt. 4 du.* 2. *n.* 10. cit. D. Th Mol. Azor. Nav. aliosque, quia venditor non obligatur facere partes emptoris, oſtendendo ea, quæ ex ſe patent & videre facilè poteſt emptor. Si tamen ex inculpabili inadvertentia, vel hebeti ſenſu, vitium manifeſtum emptor non videat, obligabitur Venditor illud oſtendere, quia venditor obligatur tradere rem, non vitioſam; & ex alia, non habet hic excuſationem ductam ab emptoris prudentia, cui ſe committere poſſit?

Interrogabit de vitio, quid reſpondebis?

33 Quæſtio quarta præcedente moleſtior: An venditor interrogatus de mercis bonitate, vel malitia, obligetur ſemper, & quandocumque, vitium notabile patefacere? Reſpondeo obligari, non ſolùm quando expreſsè, ſed etiam quando tacitè emptor interrogat, ut ſi emptor oſtendat ſe vinum v.g. emere, quia illud diù ſervare vult, id enim eſt tacitè interrogare de bonitate vini. Ratio eſt, quia ſecus dolus daret cauſam contractui, & conſequenter invalida eſſet venditio. Excipe primò, niſi venditor ſincerè, & ſine fraude apertè emptori fateatur ſe nolle rem ſuã vendere, niſi prout eſt, juxta modò dicta *n.* 29. Excipe ſecundò; quando vitium eſt parvi momenti, quo etiam cognito, judicatur ex circumſtantiis emptor empturus fuiſſe: tunc enim dolus nõ dat cauſam contractui, ſolùm reſtituendus erit exceſſus pretii, ſi carius, quàm valeat, res vendita ſit, verùm ſi vitium ſit dicti parvi ponderis, nihilominus ex circumſtantiis cognoſcatur, eo vitio cognito, emptor empturus nequaquam fuiſſe, invalida eſt venditio, quia ea tunc æquiparatur venditioni conditionatæ, ſic, *Nolo emere ſi adſit hoc vitium.* Cùm igitur adſit vitium, deerit conſenſus, ut ſupra dictum eſt in Notatione ſecunda, & conſequenter obligatur Venditor pretium totum reddere, remq; ſuam ſibi reſumere, niſi aliter voluerit emptor.

De vendente rem incogniti valoris.

34 Jam verò occaſione vitii non cogniti in re, de quo hactenus diſputavimus, dicamus aliquid: Primò, de valore rei non cognito: Secundò, de ipſa re non cognita; Tertiò, de vitioſa ſolutione per monetam falſam. Quoad primum, id explicabitur diſcutiendo venditionem quandam, quam olim Meſſanæ contigiſſe, memini.

Nobilis quidam Vir vendidit cuidam, exiguo pretio, vas antiquum prægrande in Conchæ formam expanſum, rude aſpectu, & ut putabatur vulgari metallo fuſum; Voluit ergo emptor ex vaſe illo centum circiter librarum ponderis, aliud elegantioris formæ, & magis ad uſum accommodatum conflare: ſed inter fundendum adverterunt periti Artifices, illud conſtare ex ære Corinthio pretioſiſſimo, quare ſeparaverunt auri puriſſimi quaſi libras triginta, totidem circiter argenti, reliquum æris, ac ſtanni. Ut rem Venditor inaudiit (ſtatim enim fama, quaſi de invento theſauro per Urbem increbuit) ad Judices rem detulit, recuperaturus, ſi potuiſſet, pretium, ut ipſe clamabat, juſtum rei à ſe per errorem venditæ. Quid Judices illi decreverint, ego graviſſimis tunc diſtentus negotiis non adverti: nunc verò, cum hæc ſcribo, ejuſmodi caſus in mentem venit, & quid decernendum in conſcientia fuiſſet, ſubſcribo.

35 Profectò caſus novus non eſt, ſolet enim de eo diſputari ab Auctoribus, Salono, Leſſio, Bannes, Molina, Reginaldo, aliiſque apud Dicaſtillum, *lib. 2. de Juſtitia, tr. 9. diſp 4. dub. 9. n.* 133. ſub exemplis de gemma herba pretioſa, rudi auro, & ſimilibus, ab ementibus, vel vendentibus minus cognitis, de quibus, antequam reſolutionem de incognito illo vaſe afferam, ſic ſtatuo.

36 Si quis emit vitrum, quod communiter tale exiſtimabatur, & pro vitro illud alteri vendidit, ſed deinde in manu tertii cognita eſt gemma, ad nihil tenetur hic poſterior emptor, ſicuti nec ille prior, ſi illam poſt emptionem, ut gemmam cognoviſſet. Idem ſolet dici, ut *mox n.* 42. dicetur, de herba pretioſa, quę caſu in faſce lignorum invenitur ab emente bona fide eumdem lignorum faſcem. Ratio eſt, quia tanti valet res, quanti æſtimatur communiter: Communiter, autem, ut vitrum, & ut herba vulgaris illa æſtimabantur, ſicuti nunc ſupponimus, ergo non pluris vendi debuerunt.

37 Dixi primò, (*communiter tale exiſtimabatur*) nam ſi fuiſſet merus error, vel deceptio vendentis, ut ſi puer à Matre gemmam ſuffuratus, eamque putans vitrum, ut tale vendidiſſet, vel Artifex à ruſtico vili pretio gemmam emiſſet, ſine dubio talis venditio vel reſcindi deberet, vel reduci ad æqualitatem juxta voluntatem decepti, quia eſſet error in ſubſtantia ejus rei, quæ communiter majori pretio digna judicatur. Ita de Lugo *to. 1. diſt. 9 ſect. 11. n.* 127. *verſ. Secundò difficilis eſt.* Sicuti etiam ſi quis rem emit, datque monetam falſam, ſeu adulterinam, ut comperit errorem, compenſare debet, quia venditores, & emptores tenentur ex ipſo contractu ſe reddere indemnes in re, & pretio ſecundùm communem exiſtimationem. In caſu autem *nu.* 36. cùm communiter ea res vilis æſtimaretur, meritò dictum eſt, ementem ad nihil teneri.

38 Dixi ſecundò, (*ſi poſt emptionem cognoviſſet*) nam ſi cognoviſti anteà, ut accidere ſolet, ſi Ruſticus tibi vendat aliquid ſimile in campis repertum, eſt major difficultas; & ego ſic diſtinguerem. Vel cognoviſti viribus ingenii tui, & tuæ extraordinariæ ſcientiæ, ut ſi in faſce lignorum venalium intruſpiceres herbam pretioſam: & tunc poſſes emere pretio communi, quia communiter pro re vili illa herba æſtimatur, & tuæ arti illa felix fortuna debetur. Vel cognoviſti ex vi artis ordinariæ, ut certè cognoſcerent cæteri ejuſdem artis communiter, ut ſi ruſticus tibi aurifici venderet fruſtum aurei rudis, vel ſi tibi Mercatori venditor offerres merces communes, vel monetas, quas ipſe venditor viles putat: & tunc non potes emere, vel accipere pro ære, vel ſimili re vili, quia tunc jam adeſt pretium naturale, quod eſt illud, quo æſtimari ſolet ab expertis, quibus incumbit pretia rerum æſtimare. Debet igitur pretium hoc commune dare, immò ſi interrogaris de valore rei, ut dixi *n.* 33. totam bonitatem rei manifeſtare teneris, ut ſcilicet venditor eligat, quod pretium velit ſummum, medium, an infimum: lege Mol. *diſt.* 353. Salas, alios cit. *tr. de empt. & vend. dub.* 36. *n.* 3. Aliqui putant, ſi non interrogeris de valore rei, poſſe te dare infimum pretium nihil manifeſtando de ipſius rei valore. Inſinuat de Lugo, *to. 2. de Juſt. diſt.* 26. *ſect.* 8. *n.* 126 Sed id mihi difficile eſt, quia ſemper remanet ſcrupulus idem, qui eſt, quando interrogaris: ſemper enim venditor debet eligere pretium ad libitum ſuum ex illis tribus quod velit, non tu, dando infimum.

39 Lege Molinam, *diſt* 353. Cajetanum, Salas, alios cit. *in tr. de empt. dub.* 36. *n.* 3. qui etiam damnat illum emptorem, qui dicit ruſtico, vendas hoc tanti, & reliquum pretii condona mihi: nam licet ille condonet, non eſt tutus emptor, quia ille non condonat liberè, ſed ex pacto, ſine quo emptor non emeret; niſi recurrat doctrina de ultronea merce, vel quid ſimile, ut ſuo loco vidimus.

40 Quòd ſi tu, & ruſticus æquè neſciretis, ſed ſubdubitaretis de valore rei, & nihilominus ex communi conſenſu ſcienter de certo pretio conveniretis, ſi poſteà pretioſitas, vel utilitas appareret, ad nihil alteruter tenetur. Patet ratio, quia fuit ęquale periculum. Si ſpes major concepta fuerit de valore, à tali emente, aliquanto majus debet pretium afferri, ut emptio reducatur ad æqualitatem, ut ex ſe patet.

41 Jam redeamus ad Corinthium Vas. Quoniam communiter per tot annos, illud ſatis vile æſtimabatur, puto ementem ad nihil teneri, quia tanti emit, quanti valebat; non pluris autem valebat, quia communi Judicio, etiam peritorum, pro communi metallo reputabatur. Neque dicas in hac emptione vaſis, per quam emitur aurum pro ære adeſſe errorem in ſubſtantia, qui invalidat omnem contractum: ne id dicas, inquam; pernego enim adeſſe errorem ſubſtantiæ: cùm enim vendatur, & ematur hoc vas, quod tibi eſt in proſpectu, quodque manibus contrectas, tota hæc vaſis ſubſtantia venditur, & emitur, quaſi implicito pacto, quæcumque tandem illius materia ſit: quod implicitum pactum non eſt in volente emere gemmam, quam deinde invenit vitrum, vel contra.

Ven-

Venditio rei in ſe non cognita.

42 Modò res erat cognita, V.G. gemma, ſed ejus valor, ſeu qualitas non cognoſcebatur: tunc nec res ipſa quidem, quoad ſubſtantiam cognoſcitur, ſeu videtur; Ut ſi in faſce lignorum adſit confuſa herba pretioſa, quæ non videatur, & ut ſi in Sacco lupulis pleno fortè ab hoſtibus erepto, inveniatur deinde gemma, vel aurum non prævisum. Quæritur jam cujusnam erit hoc aurum, ſi à milite tibi venditus fuit ejuſmodi Saccus? Leſſ. *lib. 2. c. 15. n. 62.* cum Caſtrop. *de Juſtit. in genere, diſp. unica p. 13. n. 13.* abſolutè reſpondet. De Lugo, *tom. 1. de Juſt. diſt. 6 ſect. 11. n. 129.* diſtinguit. Leſſius enim ſic habet: *Miles, qui excuſſit hoſti Saccos lupulo refertos, in quibus erant laminæ aureæ reconditæ, non fuit factus Dominus illarum, cùm illos vendiderit, antequam ſciret, quod laterent.* Hæc Leſſius.

A quo ſi petas, *cur Miles non eſt factus Dominus?* Reſpondebit, quia Dominium ſine poſſeſſione non acquiritur: Poſſeſſio autem ſine ſcientia eſſe nequit: debet enim eſſe apprehenſio voluntaria rei, &c. Atque ex hac Leſſii doctrina ſequitur tuum eſſe illud aurum, quia tu illud inveniſti, & primus occupaſti.

Verùm de Lugo ſic meritò diſtinguit: *Si Miles Saccum eripuit volens, prout fieri ſolet, illum occupare, quidquid id eſſet, factus fuit Dominus auri. Sat enim voluntaria ſic fuit auri apprehenſio. Si autem intentionem applicavit ad lupulum, quia nihil aliud contineri credit, non acquiſivit dominium auri, ſed remanet aurum in Dominio ejus, cujus erat Saccus.* Hæc de Lugo, ex qua diſtinctione.

Dico, ſi tibi is Saccus fuit venditus à Milite Domino, illi deberi aurum: ſi à Milite non Domino, deberi aurum illis, à quibus ereptum eſt. Quòd ſi iis ſint hoſtes, aurum erit illorum, qui jus habent eos ſpoliandi, quales ſunt Principes, & Reſpublica, à quibus tu minori pretio emere poteris quaſi in præmium talis manifeſtationis. Quòd ſi denique facta diligentia Dominus noſci non poſſit, inter incerta bona computandum erit ex Caſtrop. *loc. cit.* atque adeo ex noſtra ſententia erit primi occupantis, ut dicetur *infr. to. 4. c. 1. §. 2. in præſertim 15.*

Ex qua doctrina confirmari poteſt deciſio, n. 41. allata de Vaſo illo Corinthio: cùm enim incognitum fuerit aurum, nemo ejus Dominium habuit, niſi is, qui primus illud novit, atque occupavit.

Solutio per monetam falſam.

43 Hic hujuſmodi dolus locum habeat opportunum, cujus ſufficiens notitia dabitur, ſi error recentioris ſcriptoris, hac occaſione, ipſius pace, corrigatur.

Is ergo ſic habet, *in Repertorio morali, Verb. Poſſeſſor, numero primo. Poſſeſſor bonæ fidei monetæ falſæ, quam ponit inter alias ſuas monetas, poteſt illam expendere pro bona moneta, etiam ſciens illam eſſe falſam, ex Navarro, in Manuali, c. 17. n. 167.* Hæc abſolutè Leo Zambellus, perinde falſam doctrinam afferens, ſicuti de falſa moneta loquitur; ergo ne, ſi inter centum gemmas à me bona fide emptas, inveniam decem falſas, eaſdem tertio pro veris etiam has decem vendere potero? Quis id unquam permittat? nam ſi ego à te ſive dolo malo, ſive inculpatè decipiar, non propterea poſſum alium tertium decipere; nec, ſi tu à me quid furaris, potero ego alterum tantum furari à tertio. Non igitur hæc eſt doctrina Navarri, quam Zambellus ei adſcribit. Navarrus enim *loc. cit.* rectè, licèt non admodum clarè, diſtinctionem veram tradit. Explico; Moneta, vel primò falſa eſt ex mixtione metalli vilioris, vel ſecundò ex defectu ponderis, vel tertiò ex ſigno regio, quod à falſo monetario privata authoritate monetæ juſti ponderis, juſtique metalli imprimitur, cùm deberet illud imprimi authoritate Regis.

44 Dico primò, cum Navarro, & Mol. *to. 3. diſt. 702. n. 2.* ſi expendatur moneta falſa primo, & ſecundo modo, peccari contra Juſtitiam, & cum obligatione reſtitutionis. Addo ego (ad explicationem majorem) cum eo diſcrimine, ut ſi cognoſcens falſitatem id facias, pecces cum obligatione reſtitutionis, ſi eam inculpatè non cognoſcens, non pecces, ſed ſtatim ac cognoſcis, obligaris ad reſiciendum pretium ei, qui damnum ſenſit: obligaris autem non ex injuſta actione, ſed ex obligatione, quam habes ſolvendi juſtum pretium pro re empta.

Quòd ſi nullus damnum ſenſit ex tua hac expenſione bona fide facta, & ex illa tu locupletior nequaquam es redditus, ad nihil te obligat meritò de Lugo, *diſt. 20 de Juſt. n. 6.*

45 Dico ſecundo cum eodem Navarro, ſi expendatur moneta falſa tertio modo, non peccari contra Juſtitiam; eſto enim peccaverit is, qui ſignum regium ementitus eſt, non peccas tu, qui expendis, quia per ejuſmodi expenſionem nullum alteri tertio damnum infers, jam enim tertius habebit monetam, quæ æquè in foro æſtimabitur, ac quæcumque alia legitima.

§. XII. *De fraudibus ex Monopoliis.*

1 MOnopolium Græcè, Latinè unius venditio, multis patratur, & multis excuſatur modis, quos diſtinctè jam ſubjicio.

Monopolium ex privilegio.

2 Quando aliquis, vel aliqui pauci obtinent à Principe Privilegium, ut ipſi ſoli vendant, diſtinguendum eſt. Nam ſine rationabili cauſa eſt id illicitum cum onere reſtitutionis, quod primo loco ſubeunt ipſi privilegiati, ſecundo loco ipſe concedens. Ratio eſt, quia ſic fit injuria aliis volentibus ſimiliter vendere ſuas merces. Si verò fit ex cauſa rationabili, licitum eſt, excuſante nimirum eadem rationabili cauſa, dummodo pretium penitus omnibus juſte conſtituatur, non verò conſiderata hac reſtitutione apud unum venditorem, quæ per accidens eſt. Sic conciliantur, Sotus, Medina, Sylveſter, aliique apud Salas, *dub. 36. n. 2.* qui negant cum aliis apud eundem, & Bonac. *de contract. diſt. 3 q. 2. pag. 5.* qui concedunt.

3 At, quænam rationabilis eſt ejuſmodi cauſa? Reſpondeo, bonum publicum, quod fere accidit in tribus caſibus duntaxat. Primo, *quando Princeps eget pecunia ad bellum neceſſarium, vel opera Regni neceſſaria: tunc enim ſervatis conditionibus ſervari ſolitis in vectigalibus imponendis, vendere poterit hoc privilegium, & pecuniam ei operi applicare.* Secundò *quando niſi daretur hoc privilegium, ut unus, vel pauci vendant, nemo, vel pauci merces importarent in Civitatem, ſaltem continuatè, & certò, ob ſumptus, quos ſine eo privilegio recuperare vendentes non poſſent.* Id ferè accidit in imprimendis libris, hic in Sicilia, in importanda nive æſtatis tempore: niſi enim habeant illi impreſſores privilegium, ut ipſi ſoli ad decennium, V.G. eum librum imprimant, & illi ſoli nivem importent, iis facile carebit Reſpublica. *Tertiò, *quando ob benemerita alicujus artificis aliquam novam artem invenientis conceditur, ut ipſe ſolus eam exerceat: conducit enim ad publicum bonum, ſic allicere homines ad novas artes.*

4 Petes, *quando vendit Princeps hoc privilegium, poteſt ne ſibi applicare pretium?* Reſp. nequaquam. Ratio mihi eſt manifeſta, quia cùm ipſe illud poſſit concedere, ſolùm propter bonum publicum, obligabitur quando hoc intervenit, illud concedere: at nemo pretium accipere juſtè valet ob rem, quam obligabitur ex Juſtitia facere: ut certè obligatur ea ſuo munere, & pacto implicito cum Republica Princeps, bono publico proſpicere. Dices, *accipiet quaſi gabellam ad onera Reipublicæ ſubſtinenda.* Reſp. aſſentior: ſed tunc jam erit ob Reipublicæ bonum, & nihilominus debebit ſolemnitates, & conditiones juſtæ gabellæ, ut modò ſonui ſervare.

5 Petes iterùm, *Princeps poterit ne taxam pretii ejuſmodi mercium relinquere arbitrio hujus privilegiati?* Reſpondeo, Leſſius, *lib. 2. cap. 21. nu. 149.* ſic meritò diſtinguit, ſi merces ſint pertinentes ad victum, & cultum, vel quid ſimile ad vitam neceſſarium, debere Principem taxare pretium, ſed ornatum, deliciaſve, poſſe non taxare. Ratio eſt, quia in neceſſariis facilè populus gravari contingeret ab uno venditore, quod incommodum vitare tenetur Princeps: At in non neceſſariis, cùm non ex neceſſitate ea emantur, non eſt tam facilè ejuſmodi populi gravamen.

Monopolium ex compacto.

6 Si venditores conſpirent in pretium, ita ut vendant ſupra legitimum, aut ſupra rigoroſum, peccant cum onere reſtitutionis exceſſus, & damni inde ſequuti; ſi emptores conſpirent, ut emant infrà infimum. Ratio eſt, quia juſtum pretium non debet pendere ab arbitrio unius, vel paucorum, ſed ex communi æſtimatione, bona fide, & ſine dolo. Atque adverte juſtum pretium non eſſe hic illud, quod fortè poſt conſpirationem enaſcitur, hoc enim, cum ex injuſta conventione conſurgat, injuſtum etiam erit: ſed illud, quod ante injuſtam conſpirationem ſine fuco, & fallacia currebat, vel currere poterat, quidquid dicat Caram. *lib. 2. Theolog. mor. n. 850.*

7 Illud non damno: poſſe ejuſmodi Monopolium monopolio trudi, hoc eſt, ut donec Vendentes vendunt pretio plus quàm rigoroſo, emptores emant ex compacto minus quàm infimo, donec, inquam; nam ceſſantibus illis ſive partim, ſive ex toto, ceſſare & hi ſimili modo debent.

8 Quòd ſi aliqui Venditores conſpirent in pretium, ita ut vendant, vel emant intra latitudinem pretii juſti; ut nimirum omnes vendant pretio rigoroſo, & nemo infimo, vel emant infimo, nemo ſuprà, non peccant contra Juſtitiam, ſecluſa vi, vel fraude, quia jam ſervant pretium juſtum: ſicut enim ſine injuſtitia, vendere rigoroſè ego particularis poſſum, ſic, & ſine injuſtitia poſſumus ſimul.

9 Sed permaximè animadvertendum eſt, quodnam tunc ſit pretium juſtum, id, quod dicam *n. 21.* & innui *n. 6.*

10 Peccari, in hoc caſu, contra Charitatem docent non ignobiles Doctores, quos ſequitur de Lugo, *to. 1. de Juſt. diſt. 26. ſect. 12. n. 175.* lege Caram. *lib. 2. Theol. mor. n. 845.* & Molinam, *diſt. 345.* & ratio præter leges graviter id inhibentes eſſe poteſt eadem, quam in ſimili mox dicam, *nu. 15.*

Monopolium ex emptione omnium mercium.

11 Si unus Mercator, ſeu revenditor, aut pauci ſibi ſine vi, vel fraude coemant omnes merces certi generis, omne, V.G. frumentū, ut ipſi ſoli vendant etiam expectando tempus penuriæ, & inopiæ, quo vendant carius, ſiquidem pretio juſto vendant, ſpectatis omnibus circumſtantiis, ut mox *num. 21.* dicam, non peccant contra Juſtitiam commutativam, unde ad nullam reſtitutionem obligantur. Ita Molina, *diſt. 345. fin.* Leſſius, *lib. 2. cap 21. numer. 51.* aliique

apud Bonac. *diſp.3.de contract.q.2.p.5.n.4.* contra Navarrum. Azor. alioique putantes peccare contra juſtitiam. Ratio eſt, qnia juſto pretio emunt, juſtoque, nt ſupponimus, vendunt.

12 An peccent contra Charitatem, eſt omninò diſtinguendum: vel enim loqui poſſumus de illo uno, qui ſine conventione cum aliis, ſibi dictas omnes merces emit: & hunc ne peccare quidem contra Charitatem, docet Mol. *ibid.conc luſ.*2. & de Lugo, *ibid.n* 178. præſcindendo ſemper à lege prohibente, vel à damno valdè notabili Reipublicæ. Ratio eſſe poteſt, quia ſibi providere quilibet in ſuis negociationibus per ſuam diligentiam poteſt.

13 Vel poſſumus loqui de multis, qui ſimul conſpirantes ſimul emunt, ut carius vendant; & hi difficulter à peccato contra Charitatem excuſantur, tum quia ſic faciliùs induceretur pecunia in Civitate contra bonum publicum, tum quia regulariter deinde (inducta jam penuria) carius, quàm fuiſſet pretium etiam ſummum, cæteri vendent.

14 Ad coemptionem omnium mercium facit caſus, quem narrat Sylveſter, *V. Emptio, q.*17. accidiſſe Venetiis. Mercator acceptas litteras ab Oriente de ſuperventura penuria aromatum, laceravit, & abjecit: has deinde collegit alius Mercator, partes conjunxit, legitque. Tum magnam mercium copiam emendo, illum prævenit, lucrumque præripuit. Quæſitum fuit an ſecundus mercator injuriam primo fecerit?

15 Affirmat Rebell. *p.2.lib.9.q.7.n.9.* Negat ipſe Sylveſt. cum quo ſentit Laym. *lib.3 ſect.5.tr.3.p.1.c.4.n.4.cum enim* (ait Laym.) *Mercator ille litteras laceratas in publicum abjecit, & veluti pro derelictis habuit, hoc ipſo omnibus fragmentorum illorum poteſtatem, ac uſum feciſſe cenſetur, ut proinde quiſque in ſuum commodum iis uti potuerit, itaque rectè ſi reſolvit Sylveſter*, Si quis litteras in publicum locum abjectas legit, ſolùm, nt ſciat, curioſitas eſt, ſi ut ſibi provideat, commodiſque ſuis ſtudeat, humana. non vitioſa prudentia eſt. Hæc Sylveſter, & hactenus Laym. apud quos ſit hujus doctrinæ auctoritas.

16 Ego enim non excuſarem à dolo, & conſequenter ab injuſtitia illum, qui legeret litteras alterius, quas in iis circumſtantiis invenit, nt certò moraliter judicet non eſſe conſultò derelictas, ſed caſu amiſſas, vel non verè conſciſſas. Ratio eſt, quia tunc non militat ratio excuſationis: tunc enim Dominus non cenſetur illarum litterarum uſum liberum aliis dediſſe. Si tu invenias chartam, in qua ſint alicujus ſcripta peccata ad confeſſionem, auctoremque noſcas, illamque ne legere audebis?

17 Notat præterea *ibid.* Laym. ſi iis litteris abjectis aliquid occultum legat, eum peccare contra Charitatem, immò, & contra Juſtitiam, ſi illud alteri manifeſtet, unde damnum injuſtum alicui contingit, ſicuti peccaret, qui oſtenderet locum ubi aliquis eſt, ei, qui ipſum velit occidere.

Monopolium ex remotione aliorum vendentium.

18 Si quis vi, vel fraude impediat importantes merces in Civitatem, frumentum V. G. ut ipſe ſolus vendat, majori ſcilicet pretio, quod tamen deſcendiſſet, ſi illi non fuiſſent impediti, peccat contra Juſtitiam, & contrahit onus reſtitutionis, ut ex ſe patet.

19 Si verò quis impediat ſolùm precibus, & ſuaſione, non peccat contra Juſtitiam, modò vendat juſto pretio. Ita Bonac. *l.c.n.*4. quia non facit injuriam, ſicuti nec facit injuriam ex commoni ſententia, qui ſine vi, vel fraude ſuadet Teſtatori, ne alicui legatum, vel hæreditatem relinquat. Quod autem hic ſit cenſendum juſtum pretium, dicam *mox à n.*21. præterea an hic peccet ſaltem contra Charitatem, ex dictis colligi poteſt.

Monopolium ex inducente penuriam.

20 Eadem ratione ex Bonac. *ib. n.*6. excuſari poſſunt ab Injuſtitia transferentes triticum V G. extra territorium, præſcindendo à legibus id prohibentibus (quas non obligare ſub mortali, niſi quando valdè notabile damnum Territorio pariter, vel niſi quando alia parva circumſtantia eſſet, inclinat Reginald. *lib* 13.*n.*41. nec videtur diſſentire Bon. *de reſt. diſt.*2.*q* 2.*pag.*2.*n.*7.& 8) ſicut enim poſſent domini illud occultare, ſic transferre, hoc enim eſt habere dominium ſuæ rei, id eſt de illa diſponere ſine injuſtitia poſſe, ut ei libet. Verùm hic etiam maximè eſt perpendendum, quodnam ſit juſtum pretium, & quomodo peccetur contra charitatem modo inſinuato n.14. & 15. illud video ejuſmodi Monopolia eſſe ſemper ſcrupuloſa, & ad injuſtitiam valdè vergentia; nam propterea regulariter cavenda.

Pretium in Monopolio.

21 Dixi n 6. illud pretium eſſe injuſtum, quod ortum habet ab injuſta conventione. Semper igitur advertendum eſt, an pretium ideò creſcat, quia ab uno, vel à multis coemptę ſunt, cum injuſta conventione, merces: tunc enim ſemper erit injuſtum. Præterea quando pretium poſteà carius determinabitur ad arbitriũ illius ſolius venditoris, vel periode ac ſi ab initio merces ſolùm fuiſſent apud unum, clarè injuſtum eſt pretium. Ratio eſt, quia pretium debet taxari, vel frequentia emptorum, ex abundantia; vel penuria rerum, ex neceſſitate earumdem, &c. quæ cùm nunc poſt illam tuam coemptionem eadem ſint, idem debet eſſe & pretium, non verò cariùs.

22 Non eſt tamen cum privato quolibet, qui non conſenſit Monopolio, nec ex fraude, vel malo conſilio dedit cauſam augmento pretii, ſcrupuloſè agendum, quaſi non poſſit vendere res ſuas pretio per malitiam aliorum aucto, cùm pretium auctum per injuſtitiam, juſtum non ſit. Ita Reginaldus, aliique citati à Bonacina, de *contractibus, diſt.3.quæſt.2.pag.5.num.*11. contra Filliucium, & Rebellium. Non, inquam, ita, quia quamvis auctum ſit per aliorum fraudes, eſt tamen tunc (ut ſupponimus) pretium commune, per fraudes, inquam, non meas, ad quas, cùm ego non conſpiraſſem, illas, vel earum effectum pretii aucti tollere non obligor, Ut certè obligantor, qoi iojuſtè illas poſuerunt: Et ſanè ſi per latrocinia frumentum, V.G. fuiſſet diſtractum, unde & ejus pretium auctum fuiſſet, quis condemnaret vendentes hoc aucto pretio? ut item, ſi neſcirem illam injuſtam conſpirationem, & bona fide pretio illo jam communi venderem, quiſnam ad reſtitutionem me obligaret? nec ego ſi ſciam, cùm ſcientia ad Juſtitiam, vel injuſtitiam pretii nihil addat omninò.

C A P U T VIII.

De eadem quarta Radice Reſtitutionis ex contractu particulari mutui.

§. I. *Quid ſit Mutuum.*

1 MUtuum ſic dictum, quia de meo tuum fit, eſt traditio rei conſiſtentis in pondere, numero, vel menſura, ſpe recuperandi ſtatuto tempore tantumdem in genere ſuo. Ita Mol. Leſſ. Bonac. mox citandi, aliique *paſſim*.

2 Dicitur Primò, (*Traditio*) quia mutuum non perficitur mero conſenſu ut venditio; ſed requiritur ipſa rei traditio, per quã transfertur rei mutuatæ dominium in mutuatariũ, quod non facit commodatum, neq; ex natura ſua depoſitum, nam propterea, ſi quod mutuatum eſt, fructificet, vel pereat, mutuatario fructificat, peritque.

3 Dicitur ſecundò, (*rei conſiſtentis in pondere, &c.*) ut explicentur tres ſpecies mutui. *In pondere*, ut cum mutuatur maſſa argenti. *In numero*, ut pecunia. *In menſura*, ut vinum, triticum, lac, & ſimilia, quæ in jure, *leg.2.ff. ſi certum petatur*, dicuntur recipere functionem, id eſt quod una fungatur officio. vel vice alterius; ut unum vinum pro alio, &c. Vide Angelum, *V.Uſura*, 1.*num.*36. Navar. *in Manual.cap.*13 *num.*21.

4 Dicitur tertiò (*cum ſpe, &c.*) ad differentiam donationis, venditionis, &c.

5 Dicitur quartò (*ſtatuto tempore*) non enim teneris reddere ante. Nihilominus potes anteà reddere, nam quoties terminus præfigitur in gratiam debitoris, non poteſt creditor vetare, ne debitor ſi velit, ſolvat anteà. *Quod, ſi nullus fuit conſtitutus terminus?* Reſp. Certum eſt non poſſe mutuantem ſtatim repetere, ſic enim fuiſſet nutuum. Erit ergo ex Menochio, *de Arbit. lib.2.caſ.*22. tempus per Judicem decernendum à fine, & à circumſtantiis mutui. Si enim mutuaſti Agricolæ, V.G. frumentum hyeme, apparet te mutuaſſe uſque ad meſſem, &c. Vide omninò, quæ dicam inferiùs §.5.*n.*18.

Quando nullus eſt conſtitutus terminus, non peccat ſaltem contra Juſtitiam, qni mutuum, Verbi Gratia frumentum non repetit niſi tempore, quo illud majori pretio venditur; quia ſibi imputet mutuatarius, ſi non reddit tempore ſibi commodiore. Ita Salonius, 2 2.*quæſt.*78.*articul.*2. Sotus, *lib.6.quæſtion.*1.*articul.*2. Navarrus, *in Manual.cap.*17.*num.*225. Peccaret tamen contra Juſtitiam mutuans, ſi nollet tempore vilioris pretii acceptare frumentum, quod illi offerret mutuatarius, quia ſic privaret ipſum ſuo jure valendi ſolvere, quando vult.

6 Dicitur quintò (*in genere ſuo*) non enim reddendum eſt idem in individuo, ut fit in commodato, ſed idem in genere, ut loquuntur Juriſconſulti, ſeu idem in ſpecie, ut aptius loquuntur Theologi, licèt ſemper in æquivalenti bonitate, vel ſupplendo defectum, ut ipſa Juſtitia poſtulat vinum. V.G. bonum, pro vino bono, &c. quod certè involvitur in ſequenti particula.

7 Dicitur enim ſextò (*tantumdem*) id enim ſolùm requiritur, & ſatis eſt. Nam qui mutuat pecuniam, V.G. auream, ei juſtè redditur argentea, vel ærea, ſi tantumdem in valore reddat, qnia ſic jam redditur æquivalens. Excipe, niſi præceſſerit pactum in contrarium, quod mox poſſe eſſe juſtum, dicam in ſimili. Atque ex hac particula maximè diſcernitur, quando in mutuo ſoblaret uſura: Si enim plus exigas, ſive in pecunia, ſive in aliquo gravamine, quàm ſit ipſe mutui valor, uſurarius eris, ſi ea vi mutui exigas, ut fuſe §. *ſequenti* explicabitur, quia exigis pluſquam tantumdem. Ex hac eadem particula fit, nt qui contra, mutuat pecuniam minutam, æream, V.G. non poſſit exigere, ut reddatur argentea, vel aurea, quia ſic imponeret debitori onus ultra ſortem, ſeu debitum. Pluris enim valent nummi hi, quàm illi aurei, adeòque non tantumdem, ſed plus requireret.

8 Pari modo ſi mutuaſti aureum valentem nunc decem julios, non potes exigere tempore præfixo, aureum valentem tunc fortè

Digitized by Google

(ob incrementum monetæ) undecim Julios, ſed ſolùm decem. Contrà ſi mutuaſti aureum valentem nunc decem, ſi decreſcat moneta, itaut aureus tempore præfixo valeat novem, non eris juſtè ſatisfactus, ſi recipias ſolùm aureum, ſed ſuperaddi debet Julius. Ratio utriuſque eſt, quia tu tantumdem ex mutuo debes nunc recipere quantum eo tempore, quo mutuaſti, valet res, & non ſupra, nec infrà, ſemper præſcindendo à pacto ut dictum eſt, de quo *mox*.

9 Idem eſt in ſimilibus rebus functionem habentibus. Si enim mutuaſti menſuram tritici, contingat autem menſuram augeri, vel decreſcere, ſemper potes exigere juxta menſuram, quam mutuaſti, habes enim Jus ad tantundem. Quid, ſi crevit pretium, V.G. tritici? mutuavi tibi, V.G. quatuor tritici menſuras, quę tunc valebant quatuor aureis, nunc verò tempore, quo reddo, valent octo? Reſpondeo, ſi nullum præceſſit pactum ſive creverit, ſive decreverit pretium, ſemper mutuatarius debebit ſolvere quatuor menſuras, nempè totidem, quot recipit. Ita Bonac. *de contract. lib. diſp.* 1. *p.* 4. *n.* 2. Mol. *diſ.* 312. *n.* 7. id enim uſu, & conſuetudine, & quaſi virtuali pacto inter celebrantes mutuum, receptum eſt, ut ſi nullum præcedat pactum, res debeat ſolvi in pari bonitate, & menſura, & nihil ſupra, nec nihil infra. Ita Leſſius, *lib.* 2. *c.* 29. *dub.* 17. *n.* 150. Caramuel *lib.* 2. *Theol. moral. nu.* 729. pro hac ſententia affert Azor Sot. Navar. alioſque; ſed Leſſ. *lo. cit. n.* 149. ponit ſenteotiã cootrariam, quam ſequitur Scot. *in* 4. *diſt.* 15. *q.* 2. aliique docentes, poſſe peti valorem, qui erat tempore mutui celebrati.

10 Dixi (ſi nullum præcedat pactum) nam poſſet pactum tripliciter præcedere. Primò, *ſive creſcat pretium frumenti, ſive non, totidem menſuræ reddantur*. Secundò *ut ſi frumenti valor decreſcat, reddatur tantum, quantum, æquivalet valori frumenti, qui eſt tempore, quo mutuans illud mutuat*. Tertiò, *ut reddatur, quantum æquivalet valori frumenti, qui erit tempore, quo mutuatarius reddet*. Et quidem in primis duobus modis juſtum eſt pactum, quia Dominus frumenti habet jus ad ſuas præſentes menſuras, & ad præſens pretium ſui frumenti. At in tertio, niſi adſit alius titulus damni emergentis, vel lucri ceſſantis, vel juſtæ emptionis ad metam, &c. injuſtum eſt pactum. Ratio eſt, quia Dominus mutuare non poteſt ſecundùm valorem, vel pretium futurum non exiſtens, ſed ſecundùm præſens, cujus tantummodo dominium habet.

11 Denique vide differentiam. Si quis mutuet vinum vetus, non ſatisfit, ſi, reddatur novum, quia non reciperet tantumdem, quia vinum vetus ſemper ſupponitur melius, quàm novũ. At ſi quis mutuet frumentum vetus, ſatisfit ei, ſi reddatur vetus, nec poteſt paciſci, ut detur novum. Ita Angelus, *l. c. n.* 74. Navarrus, *l. c. n.* 22. lege Molinam, Salonium noſtrum, Sylveſtrium, alioſque, quos citat Bartholomęus à S. Fauſto, *in ſpec. diſt.* 16. *q.* 57. quia eſſet gravamen quærere novum, cùm novum ſit ſemper melioris conditionis. Excipe, niſi alicui, v. g. Agricolæ, æquè facilè, immò facilius eſſet reddere novum meſſis tempore, tunc enim non eſſet gravamen; nam juſtificari poteſt negotiatio in Sicilia uſurpari ſolita dandi frumentum ad renovandum: dant enim Mercatores hyeme unam frumenti menſuram bonę qualitatis (niſi enim eſſet bonæ qualitatis, injuſtitiam ſine dubio committerent) ut recipiant ęqualem tempore meſſis. Adde hyemis tempore frumentum præcedentis proximè recollectionis non poſſe vocari vetus, ſiquidem per paucos menſes à meſſe, eoſque non æſtivos frumentum regulariter deteriorationem nequaquam patitur, ergo juſtè ei ſatis fit per novum ſequentis recollectionis. Denique communiter plus valet menſura frumenti hyeme, quam meſſis tempore, frumentum novæ meſſis magis creſcit, quàm frumentum habitum hyeme, ergo juſtè compenſatur pretium cum incremento, &c.

§. II. *Quid ſit uſura.*

1 Est lucrum quæſitum ex mutuo vi mutui. Ita Innocentius, *de uſuris. c.* 3. *& paſſim.*

2 Dicitur primò (*lucrum*) Uſura enim eſt, quando quid pretio ęſtimabile accipitur ſupra ſortem, ideſt, ſupra id quod mutuo datum eſt, ſive id ſit pecunia, ſive aliud, quo gravetur mutuatarius.

3 Dicitur ſecundò (*quæſitum*) ſive mente, vocaturque Uſura Mentalis, ſive initio pacto expreſſo uſurario, appellaturque Uſura Realis.

4 Dicitur Tertiò (*ex mutuo*) ſive expreſſo, ſive tacito, ſeu palliato; ſi enim fingendo venditionem, V. G. expoſcis lucrum ſupra ſortem, mutuum erit palliatum.

5 Dicitur quartò (*vi mutui*) & in hoc conſiſtit ultima eſſentialis differentia uſuræ. Si quid enim ex mutuo lucreris, non ex vi ipſius, ideſt non tanquam ex juſtitia debitum ex mutuo, ſed ex alio capite, Verbi Gratia, ex damno emergente, ex gratitudine, ex benevolentia, uſura non eſt, ne mentalis quidem, quantumvis niſi hoc lucrum gratitudinis, V. G. expectares, non mutuares; quia non expectas ex vi mutui, nec tanquam debitum ex Juſtitia. Ita Cajetanus, *v. uſura, c.* 4. *&* 2. 2. *q.* 68. *art.* 1. Rurſus (ex vi mutui) ſive principaliter, ſive minus principaliter. Si enim principaliter intendas amicitiã, & minus principaliter lucrũ ex vi mutui, Uſurarius eris. Ita Valentia, *tom.* 3. *d.* 57. *quæſtion* 71. *part.* 1. Ratio eſt, quia quando objectum eſt ex ſe malum, ſemper eſt peccatum, illud etiam minus principaliter velle. Ut ſi Judex principaliter damnaret Reum ob juſtitiam, minus principaliter ob inimicitiam, utique peccaret, quia damnare reum ob inimicitiam ſemper eſt objectum malum. Ita in caſu noſtro, &c.

Gratitudo ex mutuo.

6 Ex dictis colligò primò, licitum per ſe, & ſpeculativè eſſe mutuantem, etiam antequam mutuet, rogare, vel excitare mutuatarium, immò & cum illo paciſci, ut aliquid ſupra ſortem impertiatur ex mera liberalitate, & verè voluntariè: quia ſic, nihil expectatur ex vi mutui. Ita Molina, *d.* 205.

7 Dixi tamen (*verè voluntariè*) nam ſi mutuans eſt nimis importunus, vel exprobrans ingratitudinem, vel quid ſimile, tunc mutuatarius non daret gratis, ſed ad redimendam vexationem, & ex timore, ne denuo mutuum obtineat, vel obtineat difficulter. Signa voluntariæ traditionis vide *infrà*, §. 7. *num.* 4.

8 Dixi iterùm (*ex mera liberalitate*) nam proh quàm periculoſum eſt, ne, ſi hæc petitio, vel pactum ſit ante mutuum, degeneret in obligationem! nam propterea dictum modò eſt (per ſe, & ſpeculativè) in praxi enim omninò explodendum eſt ejuſmodi pactum, vel præcedens petitio, quamvis ſignis, & imperfectis verbis inſinuata; quia hæc in praxi notant obligationem, &c. Quòd ſi ineas pactum obligans mutuatarium, ut omninò det aliquid ex gratitudine, clara eſt uſura, ex Layman, *l.* 4. *tr.* 50. *de S. monta, c. ult.* §. 2. *n.* 8. *&* 9. quia clarè ſuperaddis obligationem: & merito Val. *t.* 3. *diſt.* 3. *q.* 25. *p.* 2. docet eſſe illicitum, in mutuo petere, quaſi ex juſtitia, amorem, & benevolentiam, quia ex mutuo nõ debetur amor, niſi ex debito morali, & libero, non ex obligatione, multò igitur magis erit uſura mutuare cum pacto, ut mutuatarius frequentet ſuum molendinum, ut emat à tali officina merces, &c. quia hæc eſſent gravamina ſupra ſortem.

Mutuare cum pacto, ut fiat quod debetur ex charitate.

9 Colligo ſecundò: An liceat paciſci, ut mutuatarius ſolvat, ſeu faciat, quod debet, ex charitate. Medicus, V. G. ex charitate debet mederi pauperi infirmo, ſi non ſit alius, qui medeatur; Medico igitur huic licitè ne poſſumus dare mutuum ea lege, ut ultra ſortẽ ei pauperi opem ferat? Reſp. licitè ex Mol. *diſt.* 309. Caram. *l.* 2. *Theol. mor. n.* 736 illicitè, & injuſtè ex Navar. *l.* 3. *c.* 2. *n.* 353. Ratio hujus eſt, quia ſic adderemus onus ex juſtitia, cùm antea ſolùm fuerit ex charitate. Ratio Molinæ eſt, quia cùm Medicus abſolutè mederi debeat, non judicatur moraliter ſuperadditum ipſi eſſe onus novum. Utrumque probabile.

Mutuare cum pacto, ut fiat, quod debetur ex Juſtitia;

Ubi,

An liceat Chriſtiano dare Turcis ad uſuram?

10 Sed quid, ſi pactum ſit, ut fiat id, quod ex juſtitia quis debet? *Debes, V. G. Petrus tibi quinquaginta, poteſ ne illi mutuare alia quinquaginta cum pacto ut ſolvat centum?* Reſpond. poſſe. Ita Molin. *ib.* Dicaſtill. *l.* 2. *de Juſt. tr.* 10. *diſt.* 2. *dub.* 3. *n.* 82. quia tunc non petis illa quinquaginta ex vi mutui, ſed ex vi Juſtitiæ ante mutuum; Hinc addit Navarr. *ib. n.* 246. te poſſe mutuare cum uſura ei, cum quo bellum juſtum geris, ſicut enim vi, & bello illum ſpoliare potes, ita & uſuris.

11 Quædam Matrona ſubminiſtrabat hic Panormi pecuniã cum uſura Turcæ cuidam, prætextu, quòd in Turcas nos juſtum bellũ habemus, ut illi neſcio quis Confeſſarius poſſe inſinuaverat. Profectò ſi Confeſſarius indoctus fuit, erraviſſe mirum non eſt: ſi doctus, Navarræ dictum debuit expendere: qui de hoſtibus loquitur, quos mutuatarius ſpoliare poteſt, nõ verò de his Turcis inter Chriſtianos ſub captivitate degentibus, in quos nullum bellum juſtum habemus, cùm pertineant, dum ſunt captivi, ad communitatem noſtram, nõ verò ad Communitatem Turcarum. Poteſt quidem ex Filliucio, Cajetano, Azorio, apud Dianam *p.* 7. *tr.* 7. *reſ.* 11. captivus Chriſtianus à Turca ſuo Domino aliquid furtim accipere in compenſationem ſui famulatus, ademptæque libertatis: & valdè probabiliter, ex Molina, Leſſio, Machad. quos citat, ſequiturque *ib.* Diana, & alii, *p.* 5. *tr.* 53. non aliquid ſolùm, ſed quidquid potuerit, idque ob præſumptam Principis voluntatem, cujus eſt, hoſtes hos communes debellare, & ſpoliare, qui mavult ea Turcarum bona, ad quæ dictus Princeps Jus habet, eſſe apud Chriſtianum, quàm apud Turcam inimicum: quare ex hoc titulo quilibet Chriſtianus, etiam non ſervus, poterit ibi apud Turcas exiſtens (præſcindendo ab alio inconvenienti) uſuris eos ſpoliare. At verò quoad Turcas apud nos convive ntes, ſicuti nec cauſa libertatis, nec cauſa præſumptę Principis voluntatis ab iis aliquid ſurripere potes; unde te Princeps ut furem puniret, ſi quid illis auferres: ita nec poteris uſuris, vel quibuſcumque ãliis contractibus rei familiaris detrimentum iiſdem afferre.

Mutuare cum pacto aliquid faciendi, &c.

12 Colligo tertiò: *An hic contractus ſit licitus, Do tibi mutuum ſub onere, quòd juſto pretio colas meos agros.* Scotus enim, & alii apud Dicaſtillum, *libro ſecundo, tractatu decimo, diſtinctione ſecunda, num.* 120. approbant hunc contractum, probantque communi praxi, qua Domini dant mutuas pecunias Ruſticis hyeme, cum pacto, ut agros ipſorum Dominorum colant; ſed profectò non ideò, qua ratione liberari id poſſit (ſi aliud non addas) ab uſura:

jam

Digitized by Google

jam enim aliud gravamen præter ſortem adiicis: liberali igitur debet ex Caram. *l.2. Theol.mor.n.743.* ſolùm ex compenſatione gravaminum. Dominus enim privat ſe ſua pecunia, & ſubit gravamina duo, Primò, *ut non repetat pecuniam, ante tempus, quo agri ſolent coli: alioquin indigeat*. Secundò, *ut non admittat alios ruſticos, quos poſſet ad agros colendos*. Adde & Tertium, quo ſe obligat Dominus ad dandum reliquum pecuniæ, & ad illam pecuniam inveniendam, ſi fortè ea careat, ne ſcilicet defraudet Ruſticum promiſſione. Si ergo Dominus hæc gravamina ſubit, non erit injuſtitia ad illud onus colendi agros ruſticum obligare.

De intentione lucri ſupra ſortem ex parte unius tantùm ex contrahentibus.

13 Si tum mutuans, tum mutuatarius intendant dare, & recipere dictum lucrum ex vi Juſtitiæ, utroſque peccare, ſi verò alio titulo, neutrum delinquere, jam patet ex dictis. At inſurgunt adhuc duæ difficultates.

Altera: Si mutuatarius det tanquam ex Juſtitia, mutuans tamen verè, & ſine dolo ignorans talem dantis animum accipiat, tanquam traditum ex liberalitate; vel contra. Si mutuatarius det ex liberalitate, ſed mutuans illius animi neſcius, accipiat tanquam ex Juſtitia, quid in conſcientia ſentiendum?

14 Reſpondeo ad prius: Mutuans ex illa ignorantia nequaquam peccavit, nec eadem durante, lucrum acceptum reſtituere debet: At ſi deficiat, ſtatim debet reſtituere. Ratio eſt, quia ceſſante ignorantia, ceſſat bona fides, & conſequenter cùm non adſit titulus juſtus, ſuccedit onus reſtituendi. Quòd ſi inveniatur illud expendiſſe, reſtituat, ex Molina, *diſ.* 306. Leſſ. *l.2.c.20.n.4.* id, in quo factus eſt ditior, ad nihil tenebitur, quia totum bona fide conſumpſit. Reſpondeo ad poſterius: Mutuans, licèt ad nihil teneatur ex re accepta, quia verè adeſt juſtus titulus retinendi, qui eſt donatio liberalis: at, quia illum ignorat, peccat conſcientia erronea, eademque perſiſtente, obligabitur ea eadem ad reſtitutionem: Verùm, ſi veritatem cognoſcat, & retinere poterit, & repetere, ſi dedit; Quòd ſi expenderit, benè fuiſſe expenſum poterit item reputare. Sicuti ſi furatus ſis librum, quem deinde cognoſcis eſſe tuum, tuus erit: acceptio enim illa fuit ſolùm formaliter injuſta, non verò materialiter, quod requiritur ad pariendam veram obligationem reſtituendi.

15 Altera difficultas; Si mutuator dubitet negativè, An mutuatarius lucrum dederit ſupra ſortem liberaliter, an ex vi mutui, tenebitur ne ad reſtitutionem? Reſpondeo tenebitur. Ita Med. *de uſura, q.3. c.3.* quia in dubio potius eſt jus innocentis, & Domini rem ſuam certò poſſidentis, nam, tametſi ſupponamus, lucrum jam eſſe in manu mutuantis, tamen hæc poſſeſſio eſt materialis, ſeu ut vocamus, naturalis, ſi quidem poſſeſſio civilis & vera eſt apud mutuatarium, donec conſtet de vero titulo tranſlationis dominii.

16 Signa autem, quòd liberaliter, & verè gratis aliquid donetur, vel donatum fuerit, ſunt. Si mutuans reddat lucrum acceptum, & mutuatarius nihilominus ſponte iterùm donet: ſi idem mutuatarius ſit dives, liberalis & magnificus: in dando lucrum, non præferat triſtitiam, vel moleſtiam, præſertim quando idem mutuatarius non ſperat iterùm ab eodem mutuante ſimile mutuum. Contrà, ſi mutuatarius ſit pauper, ſi parcus, ſi avarus, ſi moleſtiam præferat, ſi conqueratur cum amicis de jactura dati lucri, ſi ſint conjecturæ ipſum moveri ad dandum lucrum, ne iterùm petendo mutuum repellatur &c. erunt non vulgaria indicia involuntarii. Lege Dicaſtillum, *l.2. tr.10.diſ.2.dub.*13. facit huc, quod dixi *ſuprà, tr.2.c.9.§ 2.n.35.*

§. III. *An ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis liceat quid accipere ſupra ſortem?*

1 QUandoquidem licere jam ſupponimus ferè omnes, Mol. *diſ.* 315. Leſſ. *l.2.c.20.* Bon. *de contr.diſ.3.q.3.* & innumeri Doctores citati à Dicaſt. *l.2.tr.10.diſ.2.dub.4.n.159.* conditiones ſolùm requiſitas afferamus.

Tres conditiones quoad damnum emergens.

2 Prima, ut certò ſit damnum tibi eventurum, vel eventurum rationabiliter timeatur, nec impediri poſſet. Ita Cajet. 2.2. *q.*18. *art.*2. Navarrus, *in Man.c.17.n.*211. Dicaſtillus, *l.c.dub.7.n.*187. ſi enim habeas aliam pecuniam, vel amicum, qui illud damnum poſſit impedire, cur tribuas mutuo?

3 Secunda, ut id mutuatario manifeſtè dicatur; fortaſſe enim nollet cum hoc onere mutuum accipere; ſi ergo taceas, judicaris condonare, ſufficere autem puto, ſi fiat pactum de lucro ſupra ſortem, nec enim eſt neceſſe, ut explicetur explicitè hoc lucrum eſſe propter damnum. Dicaſtillus, *l.c.n.*188. Caſtrop. *de juſt.comm.d.4 pag.*15. Ratio eſt, quia jam ſufficienter mutuatarius conſentit ad illud onus: erit tamen bonum conſilium explicare, ne ut uſurarius condemneris: Sufficere item puto, ſi te quis V.G. Rex cogat ad contrahendum: Sic Salon, & alii citati à Salas, *dub.*18. *n.*5. Coactio enim illa eſt implicitus conſenſus ad omnia damna, quæ alter contrahens patitur. Idemque dico in lucro ceſſante.

4 Tertia, ut juxta damnum, ſeu damni periculi, æquale pretium detur. Cùm autem incerta plerumque ſit quantitas damni, quod ex mutuo alteri dato eventurum tibi ſit, perpendat omnibus conſideratis vir expertus juxta mox dicenda *n.* 14. hic proportionaliter applicanda, quænam quantitas pretii ſit ſtatuenda.

5 Ex his collige ſequentis dubii ſolutionem. Ego tibi mutuavi centum, ea lege, ut propter damnum mihi verè emergens, reddas centum, & decem, potes ne tu mutuare hæc eadem centum, vel eorum partem alteri tertio, ut ab illo recuperes illa decem, vel partem eorum, quam mihi debes?

6 Reſpondeo, Dic mihi, ſi ego tibi vendidi equum V. G. injuſtè centum, potes ne tu equum alteri tertio injuſtè vendere, ut exceſſum pretii, à me tibi ablatum, recuperes? Reſpondebis, diſtinguendo: ſi equus in mea manu, quia illius curam geſſi, melior effectus eſt, unde jam centum valeat, poſſum; ſecus nequaquam, quia, ſi injuſtè ego à te tractor, juſtè me alium tractare fas non eſt. Rectè reſpondiſti, nam ſimili quadam ratione ego propoſitæ dubitationi reſponſum dabo, cum Salas *dub.*18.*n.*6. aliiſq; ab eodem cit. ſi ſupponas primò propter mutuum, quod tu das tertio, emergere tibi aliquod damnum ab hoc tertio, ut ſi ideò accipias ab alio mutuum: quia huic mutuum das, potes illud damnum, quod tibi emergit, & ad quod hic conſenſit, ut ſupponimus, exigere: Verùm, ſi ſupponas ſecundò nullum tibi emergere damnum ab hoc tertio mutuatario, non potes eo ſolo prætextu, quòd vis reſarcire damnum, quod ab alio, ſeu à me paſſus es, vel patieris. Ratio utriuſque dicti eſt, quia quando quis patitur damnũ à mutuo, alteri cõcedit, juſtum eſt, ut illud hic alter reſarciat, quia illius damni eſt cauſa, injuſtum verò ſi non eſt cauſa: At in prima ſuppoſitione mutuatarius ille tertius eſt cauſa illius novi damni, ergo ſolvet juſtè. In ſecunda verò non eſt cauſa illius tui damni, cur ergo ſolvet?

De damno emergente ex mora.

7 Illud addere operæ pretium hic eſt: quoniam mutuatarius non ſolùm debet ſolvere damnum emergens toto tempore mutui, ut diximus in ſecunda conditione, ſed æquum pariter eſt, ut ſi ipſe in termino præfixo non reddat, & poſt illum terminum mutuanti aliquod damnum neceſſariò ſequatur (ſi enim voluntariè, ipſi mutuanti imputetur) æquum, inquam, eſt, ut illi reſarciatur. Dubitabis an adveniente termino hoc præfixo: opus ſit monere debitorem de damno hoc, quod tibi creditori incipit deinceps inſurgere? & idem de lucro ceſſante. Memini me de hac re univerſim ſuperiùs nonnulla dixiſſe, *c.2.§.6.n.3.& n.10.*

8 Reſp. negant eſſe neceſſarium Navarr. *cit.n.*51. Petrus Navarr. *lib.3.de reſt.c.2.n.*278. Dicaſtill. *lib.2.de juſt.tr.*10.*diſ.2.dub.7 nu.*198. quia ex jure *leg. magna Cod. de contr. ſtipul. Dies interpellat pro homine*. Affirmant Angel. *v.uſura* 1.*n.*20. Cajet. 2.*q.*78.*art.*2. Azor *p.3. lib.5.c.4.q.3.* quem citat, ſed non ſequitur Diana *p.1 tr.8.reſ.*87. faciunt, quæ dixi ex de Lugo *ſupra, c.2.§.6.n.3.&* 10. ut ſcilicet ſic Debitor ponatur in mora; nam fortaſſe, ſi de novo hoc onere admoneatur, omnibus viis illud extinguere ſataget; Nec obſtat prædictum Jus, quod ſolùm loquitur (ajunt) de ſorte, & de lucro convento, non verò de quocumque poſſibili, & conſequenti.

9 Dico, probabilius eſſe debere omnino debitorem admoneri (excipe conſuetudinem Mercatorum, de qua mox *num ſequenti.*) Ratio eſt jam dicta ab infirmantibus. Et inſuper, quia ſi debitor non admoneatur, meritò Creditor iudicabitur velle condonare illud ſubſequens damnum, de quo mentio nondum facta eſt, niſi fortè in genere, & ſolùm tacitè ex univerſali quadam ratione, quod quilibet velit ſuis rebus lucrari, ſi poteſt; quæ conſideratio tam univerſalis, & indefinita non videtur ſufficere ad ponendam obligationem tam certam in Debitore.

10 Sà, *v.mora, num* 2. *fine*, de hac re ſic breviter habet: *Obligatus ex delicto ſemper eſt in mora. Qui autem ſine delicto, non poteſt, aut difficilè poteſt, aut alioqui cauſa juſta excuſatur, putant quidam* (cum his ſentit Mol. *d.*315. quem citat, ſed non ſequitur Caſtropal. *de juſt comm.d.4.p.*15. *num.*12.) *non eſſe in mora, adeòque non teneri ad intereſſe ratione moræ, niſi ex pacto, vel appoſitione pœnæ conventionalis, ſi tali tempore non reſtitueret, aut impotentia culpa ejus accidiſſet.* Hæc ille, lege item Dianam *p.1 tract. de Conf. reſ.*43. Poſſe autem poni in contractu mutui, vel etiam aliis contractibus pactum, ſeu pœnam hanc conventionalem de ſolvendo aliquid, ſolùm ratione moræ, quamvis non adſit titulus ullus damni emergentis, vel lucri ceſſantis, videtur hic ſupponere Sà, de quo tamen ſuperius *cap.7.§.7. nu* 29. & 30. nos diximus, ubi addidimus ad ſolvendam ejuſmodi pœnam requiri ſententiam Judicis, & nunquam obligare, ſi mora fuit ſine culpa.

Dixi *num.*9 (excipe conſuetudinem Mercatorum) propter illud, quod Sà, ſic *ibidem* Addit. *Alii putant, qui non ſolvit tempore debito etiam ſine culpa, in mora eſſe: quæ mihi opinio videtur Mercatorum uſu recepta.* Hæc ille. Quæ conſuetudo ubi introducta eſt, ſervetur, quia eſt rationabiliter introducta, ſiquidem Mercatores ſolent negotiari, & lucrari continuò; ſed quoad praxim puto facilius introductam fuiſſe hanc conſuetudinem, quando Mercatores dant mutuum, quàm in cæteris contractibus, quia Mercatores regulariter intelliguntur paciſci cum recipientibus ipſorum actualem pecuniam mutuam de quocumque damno, etiam poſt terminum ſolutionis eventuro; quod non eſt in aliis contractibus.

Illud

Digitized by Google

Illud rectè notat Paſqualigus : creditorem acceptantem ſolutionem partis debiti cenſeri, liberare debitorem à mora, ſibi enim, eam partem acceptandu, præjudicat ; nam, dum partem acceptat, videtur implicitè pœnam moræ, & quodcumque intereſſe ratione moræ habitum remittere.

Tres Conditiones quoad lucrum ceſſans.

11 Prima conditio ex Dicaſtill. *lib. 2. de juſt. tr. 10. d. 2. dub. 5. n. 167.* ut aliquid accipias ea eo capite, quod ratione mutui tibi lucrum ceſſet, eſt, ut ea pecunia eſſes negotiaturus, & re vera aliquid lucraturus. Nota illud (ea pecunia) ſi enim alia, cur huic mutuatæ imputas ? Quid, ſi hanc deſtinaſti negotiationi, & aliam otioſam habes Domi? Reſp. Tunc potes erigere lucrum ceſſans, ſic Arag. 2. 2. *q. 18. ar. 2.* Val. *t. 3. d. 5. q. 20. par. 2.* quia de facto hęc fructificatura erat, non alia. Quid, ſi ita diſpoſitus ſis? *Vellem (& utique poſſem) meam pecuniam negotiari, niſi eſſent, qui mutuum peterent* ; ſeu quod in idem recidit, *Nolo applicare, quamvis utique poſſem, hanc pecuniam ad negotiationem, quia volo mutuare illam fortè petituris.* Reſp. quamvis per hanc conditionatam voluntatem non videatur pecunia negotiis deſtinata, ſed deſtinanda : unde videatur tunc non poſſe accipi lucrum ſupra ſortem : Tamen adhuc poſſe doceo cum Leſſio, *l. 6. 7 c. 20. n. 90. & 95.* & Maldero, apud de Lugo *t. 2. de juſt. d. 25 ſect. 6. §. 1. n. 44.* quando lucrum fuiſſet de proximo, & non ſolùm remotè habendum : id addo, quia remota lucra non ponuntur in conſideratione; vide Boſſium *t. 2. mor. tit. 25. à n. 212.* licèt non negem eſſe periculum palliandi uſuram. Ratio autem, quòd tunc poſſit, eſt, quia verè tibi ceſſat lucrum ratione mutui.

12 Secunda conditio, ex Dicaſtill. *l. c. n. 170.* ut id omninò mutuatario explicetur: nam fortaſſe mutuum is nollet ſub hoc onere. Eacipe, niſi cogaris, ut modò dixi *n. 3. fine.*

13 Tertia, ex eodē *ib. n. 172.* ut ſervetur æqualitas; oè ſcilicet plus accipiatur quàm ſit lucrum ceſſans. Hinc primò, deducendæ ſunt expenſę, quas feciſſes in negotiatione illa. Hinc ſecundò, quando lucrum eſt dubium, vel ſub periculo, vel quando tu non eras in voluntate firma negotiandi, cùm neſcires occaſiones superventuras, valde minus accipere potes, idque judicio experti Hinc tertiò, longitudo vel brevitas temporis, ſub qua ſortè præfigitur redditio mutui, multum prodeſt, vel obeſt ad decernendum lucrum : nam breviori tempore producta negotiatio minus fructificat, quàm longiore.

14 Ob hanc ergo lucri incertitudinem, tribus modis paciſci cum mutuatario poteris. Primò determinando nunc lucrum tuæ negotiationis tantum eſſe. Id quod expertus poterit decernere, juxta naturam negotii, opportunitates ſeſe offerentes, pauciores expenſas, & ſimiles circumſtantias: ſed deinde, quodcumque evenerit, erit in hoc taxato lucro ſtandum ; quia par fuit periculum. Secundò, ſi fiat pactum, ut tantum detur, quantum alii Mercatores in ſimili negotiatione lucrati fuerint. Tertiò, ſi fiat pactum indeterminatè, ut tantum detur, quantum ipſi mutuanti ceſſabit de lucro: & in his duobus modis ſimilis erit determinatio, nam dabitur, quantum Mercatores in ſimili negotio lucrati ſunt.

Si ex mora ſolvendi ceſſet lucrum mutuanti, idem dic, quod modò diximus *n. 9. & 10.*

Laboris æſtimatio.

15 Tres ſuperſunt difficultates. Prima, An æſtimatio laboris, quem perferre aliquando deberes, ut lucrum ex tua negotiatione fortè laborioſa conquireres, debeat deduci ? Varii varia. Illud mihi certum eſt, & nunc dicere ſufficit: regulariter non eſſe deducendam, niſi parvam aliquam partem judicio prudentis. Ita Leſſ. *l. 2. dub. 21. n. 98.* lege item Salas *dub 20. n. 12.* Sot. *de juſt. q. 2. art. 3.* Rebell. Reginald quos citat ſequiturque Dicaſtill. *l. c. n. 178.* Ratio probans, & explicans hãc meam ſententiam eſt, quia homo communiter vult potiùs laborare lucrando, quàm otiari ſine lucro; ergo cùm hic labor involuntariè illi ceſſet, non eſt is privandus lucro, quod reportaret ab eo labore relicto propter tuam cauſam. Sic pauper artifex vulneratus ab inimico, otiatur quidem, dum jacet in lecto, ſed mallet laborare, & lucrari : nam propterà inimicus lucrum ceſſans debebit reddere ei, quamvis otianti. Ex alia parte, quia nullus homo eſt communiter, qui ceſſationem notabilis laboris non emeret aliquo parvo pretio, ideò hoc parvum pretium erit deducendum.

Lucrum ceſſans anticipatò ſumptum.

16 Secunda difficultas: An Mutuatori liceat lucrum, quod ipſi ceſſabit, ſumere nunc ab ipſo initio mutui ? v. g. mutuat nunc quis centum, ſperatque decem acquirere ea lucro ſibi ceſſante: poteſt ne licitè nunc ſibi ſumere ea decem? Reſpondeo nequaquam. Ita Medina *de uſuris q. 3. §. 7. concluſ.* Dicaſtill. *l. c. à n. 174. & dub 6. ſeq.* Ratio eſt, quia ſic non mutuaret centum, ſed nonaginta, & ſic non poteſt lucrum accipere ex integro mutuo centum aureorum.

17 Caramuel. *li. 2. Theolog. mor. n. 755.* tullit ſic difficultatem. *Fiant duo contractus, alter mutuationis, alter venditionis, & ſic poterit mutuans ſumere nunc decem, ſeu ſaltem octo, vel ſex.* Explico; Mutuans nunc mutuat centum aureos cum ſpe, ut recipiat hinc ad annum ex lucro licito, præter ſortem, alia decem. Vendat nunc anticipatò hanc ſpem denarii lucri ipſi mutuatario, quæ ſpes valebit V. g. omnibus abexperto viro expenſis, ſex, vel octo aureis, nam ſtatim nunc poterit ſine labe uſuræ hos ſex, vel octo aureos ſumere, non quidem ex vi mutui, ſed ex vi venditionis ſperati à ſe lucri, & venditi mutuatario.

18 Leſſius *lib. 2. c. 20 dub. 11. n. 100.* ab eadem difficultate ſic ſe liberat: *Mutuet quis tibi centum, ita ut mutuet cum intereſſe ſolùm 91. at 9. pro intereſſe, nam mox hæc 9. reddere mutuanti potes ſine ulla ipſius injuſtitia pro intereſſe debita illis 91. tunc enim tu mutuatarius non ſolves lucrum ex ipſa ſumma mutuata cum intereſſe ; ſed ex alia, quo pacto plus in quo non gravaberis.* Dices, gravabor ex eo, quod anticipatò ſolvo quod nondum debeo. Reſponderem ſic pro Leſſio: At certò debebis, & ex alia parte moleſtia dandi nunc quod debebis poſteà, compenſari ſufficienter videtur ea eo, quod mutuans gratis mutuat tibi & ſine intereſſe illa novem.

19 Azor. *par. 3. lib. 5. cap. 5. q. 3.* eamdem difficultatem ſic tentat eludere. *Mutuet Titius centum Cajo, cum pacto, ut Cajus reddat quinque pro intereſſe : mox Cajus det Titio aliquid aliud, quod æſtimetur quinque V. g. certam portionem olei, vini, frumenti &c. Nam tunc non committetur injuſtitia, quia hæc committeretur, ſi illa quinque detraherentur à centum mutuatis : at nunc illa olei, vinive portio non eſt pars pecuniæ mutuatæ.*

20 Ex his tribus modis, primus, & ſecundus approbentur, nam ſi ſincerè exhibeantur, nihil continent iniquitatis : Tertius verò omnino reprobetur, quia illa olei, vel vini portio licèt phyſicè non ſit pecunia, eſt tamen æquivalenter, unde merito tunc non dicentur mutuari centum, quandoquidem, propter illa centum ſolvitur æſtimatio aureorum quinque, quamvis in alia materia.

Lucrum ceſſans ex contractu explicitè injuſto, ſed juſto implicitè.

21 Tertia difficultas eſt, An qui bona fide contractum uſurarium, ſeu aliàs injuſtum celebravit, ignorans eſſe talem, poſſit lucrum exigere : quatenus ſi injuſtitiam advertiſſet, alio modo non injuſto cum eodem, vel cum altero contraxiſſet. Contraxiſſet v. g. vel per contractum ſocietatis, cum aſſecuratione ſortis, & lucri, cujus contractus Juſtitiam hic ſupponimus, & videri poteſt apud Doctores, Bonacin. *de contr. d. 3. q. 3. p. 11. n. 2.* alios cit. Mol. *d. 417.* Dicaſtill. *l. 2. tr. 10. d. 2. nu. 4. & 38.* Val. Navar. aliique. Dian. *par. 1. tr. 3. reſ. 30.* contra Azor. Fil. Sot. Dicaſtill. *lib. 2. de reſt. tr. 10. d. 2. dub. 21.* vel per contractum emptionis frumentorum, ſeu ſimilium juxta metam taxandam, de quo *ſuperius* fusè diſputavimus; vel per contractum juſti Cambii, vel Conſtitutionis cenſus annui, vel per ſimiles.

Reſpondeo, id quamvis in praxi non ſit facilè conſulendum, tamen Leſſius *lib. 2. cap. 20. n. 105.* probabile putat juſtè poſſe; quando mutuans expreſſit ſe velle contrahere omni meliori modo, quo poteſt. Immò Sà, *v. uſura num. 8.* quem ſequitur Tannerus 2. 2. *q. 4. d. 7. d. 3. num. 99* Dian. *par. 1. de contr. reſ. 47.* de Lugo *t. 2. de juſt. d. 23. ſect. 9.* id eſt, ſi mutuans ſcit, non verò ſi ignorat contractum illum juſtum; benigniùs loquuntur, & abſolutè poſſe concedunt : Profectò Sà ſic habet ; *Qui fecit contractum uſurarium bona fide credens juſtum, poteſt tantum lucri retinere, quantum acquiſiviſſet alioqui per contractum licitum.* Ratio potiſſima (nam alias vide apud citatos) poſſet eſſe, quia mutuans dum bona fide procedit, & non eſt diſpoſitus ad exercendas uſuras (quam certè diſpoſitionem nemo mediocris conſcientiæ habere præſumitur) implicitè contrahit cum voluntate non committendi uſuras, & cum voluntate habendi lucrum ; ergo contrahit cum voluntate contrahendi juſto modo poſſibili, hoc enim totum involvitur ab illa bona fide &c. Cùm igitur ex alia parte jam mutuatarius conſentiat ad id totum, quod petit mutuans, aderit ex utraque parte ſufficiens, & juſtus contractus, atque actualis conſenſus, nec ſolùm conditionalis, ſic: Alio modo juſto contraxiſſet, ſi hunc Injuſtum cognoviſſet; quam conditionalem certè non ſufficere ad juſtificandum lucrum omnes fatemur, quia conditio nihil ponit in eſſe: ſi ergo adeſt ſufficiens utriuſque voluntas, aderit, quod neceſſarium erit ad juſtè lucrandum.

22 Nec obſtat primò, Quod damnum hoc reſarciendum debuit anteà debitori manifeſtari : non obſtat, inquam, ſatis enim illi fuiſſe notificatum cenſetur, cùm ab illo mutuans lucrum illud ſupra ſortem petiit.

23 Non obſtat ſecundò, Quod poſſet idem fieri ab eo, qui mala fide contraxit per contractum cognitum uſurarium, non obſtat, inquam, quia neganda eſt ſequela; Qui enim bona fide eo modo contraxit, implicitè vult bono modo contrahere. At qui mala, jam voluit contrahere pravo, non autem recto modo.

Dices At ſi ſciviſſet bonum modum, hoc bono modò contraxiſſet; Ergo virtualem, & implicitum conſenſum habuit ad hunc bonum modum. Reſpondeo, nego conſequentiam ; Cùm enim conditionalia nihil ponant in eſſe, & ex alia parte is expreſsè malo modo contrahere voluit, non eſt attendendus ille conditionalis conſenſus, ſed hic abſolutus, qui verè affuit. Quare non placet Verricelli *tr. 4. q. mor. 2. num. 3.* qui contrarium docet. Nam etiam dato, ſed non conceſſo, quod ſpeculativè id poſſet defendi : tamen à praxi eſt omnino repellendum : cùm enim nullus ſit contractus uſurarius, qui non potuiſſet vel cum hoc, vel cum alio contrahente celebrari aliquo tandem recto modo, jam in praxi omne injuſtum lucrum ex uſurario contractu conquiſitum, è medio tolleretur.

24 Nec

Digitized by Google

Nec obſtat tertiò, Quod in venditione, locatione, cenſibus fieri ſimile quid non poteſt: neque enim potes à Petro v. g. petere plus, quàm decem, ſi pro decem, pretio ſummo, vel infimo rem eidem juſtè vendidiſti, vel juſtè locaſti, quamvis, ſi pretio ſummo vendidiſſes, etiam juſtè vendidiſſes, non obſtat, inquam, quia in caſu hujus objectionis emptor, ſeu conducens contrahit cum hac perſona, quæ non conſentit niſi ad pretium conventum, & non ad aliud: At in caſu noſtro mutuatarius jam conſentit dare tantum lucri, & ſolùm per conſcientiam erroneam, hoc apparet iniquum: cùm ergo depoſita erit conſcientia erronea, poterit mutuans, quaſi per compenſationem ſibi retinere lucrum, quod aliàs juſtè accepiſſet.

25 Immò ea venditione, vel locatione confirmari poteſt doctrina, de qua diſputamus. Sit, qui vendat, ſeu locet bona fide rem pluris, vel minoris juſto: valeat decem v. g. ſed vendat, locetve duodecim, vel octo, ſtatim atque apparet hunc contractum eſſe juſtum, poterit, abſtrahendo à liberali donatione, immò debebit reduci ad juſtum. Cur igitur, idem non ſit in caſu noſtro, ut ſicut ibi veluti reformatur contractus, quia implicitè ſemper intelligitur venditio, vel locatio facta ſub pretio juſto, ita in caſu noſtro reducatur contractus, quia propter bonam fidem intelligitur factus alio modo, hoc de juſto: hæc quoad ſententiam Emmao. Sà dubitaſſe ſufficiat; & de qua Leſſius *l. 2. c. 20. n. 110.* ait non eſſe permittendum, ut quis ſic contrahat abſque expreſſo titulo, ob quem lucrum petat, vel niſi expreſſerit ſe velle contrahere meliori modo, quo poteſt. Sanum certè conſilium.

26 Inquires. Sicuti poſt initum prædictum mutui contractum cum prædicta virtuali intentione licere videtur lucrum accipere, licebit ne ab initio his duobus modis contrahere: Primò, Do tibi centum, ut omni meliori modo quo juſtè poſſum ultra ſortem lucrum à te reportem: ſecundò, Do tibi centum, ut ultra ſortem lucrum à te reportem.

27 Reſpondeo ad primum. Non eſſe hunc contractum improbandum: immò hanc eſſe ſententiam Leſſii jam dixi *n. 21.* & *n. 25.* niſi tamen ex eo capite infirmetur, quod *n. 29.* & 30 mox explicabo. Ratio eſt, quia ſub illa clauſula (omni meliori modo &c.) jam implicitè fit contractus juſtus, & excluditur injuſtus.

Reſpondeo ad ſecundum; id triplici modo fieri poſſe. Primò, ſi advertas ad bonos titulos damni emergentis, v. g. vel lucri ceſſantis, &c. ex quibus lucrum ſupra ſortem acquirere juſtè poſſes. Secundò ſi advertas nullum titulum bonum adeſſe. Tertiò, ſi adeſt quidem bonus titulus, ſed tu præſcindas: nihil ſcilicet cogitans de juſto, vel injuſto titulo.

Dico. Primum modum eſſe licitum: Secundum illicitum, & uſurarium, quæ duo patent ex dictis: At tertius modus, quia nemo eſt cenſendus delictum committere, niſi expreſsè conſtet, judicandus erit etiam licitus, ſaltem regulariter, qui enim hoc tertio modo contrahit, implicitè bonum titulum involvere præſumitur; quare niſi ex mala conſcientia, & prava conſuetudine mutuantis ſub uſura, aliud colligatur, voca hunc contractum bona fide factum, pro quo recurrat Doctrina jam hactenus à Sà tradita.

Duo muliercularum contractus Mutui diſcutiuntur, &c.

28 Quæ à *n. 18* diximus, niſi in uno explicentur, anſam poſſent afferre labendi, ut his ſuperioribus diebus accidit cuidam aliàs doctiſſimo Theologo; Is cum abſolutè nobili Viduæ conceſſiſſet, poſſe decem pro centum in anno recipere ex dato mutuo, re deinde benè perpenſa, neceſſum fuit eamdem admonere, ut lucrum receptum reſtitueret; an ex quodam capite aliquam partem dicti lucri potuerit retinere, intelliges ex infra dicendis §. *præſertim 5. n. 19.*

29 Explicatio eſt hæc. Diximus tunc poſſe lucrum ejuſmodi ſumi, quando mutuans, ſi non feciſſet hunc contractum injuſtum, feciſſet utique juſtum, vel ſocietatis, vel metæ, vel cambii, vel cenſus, vel ſimilis; At verò ſi mutuans nullum contractum ex juſtis feciſſet, lucrum reportare poſſe, nunquam diximus; reportaret enim ex nullo juſto titulo. Jam inſpiciamus, an illa Vidua nobilis iniſſet aliquem ex contractibus juſtis: Ipſa (ut ex ſe fatebatur) à cambiis abſtinere ſe dicebat, quia fido carebat correſpondente. Contractum metæ omninò reſpuebat, quia nimis moleſtum ſibi erat dependere ab iis, qui metam impoſituri erant, & cum tanta præſertim incertitudine lucri, uſque ad vertentem ferè annum, metæ impoſitionem expectare; Societatem verò vel ſecurum cenſum, vel alium ſimilem contractum, inire poterat cum nemine, quia multoties cùm quæſiviſſet, non invenit. Dic ergo, amice Theologe, cur ſtatim, re indiſcuſſa, conceſſiſti potuiſſe illam ex mutuo lucrum reportare? Si enim ipſa meliorem, ſeu juſtum modum non habebat lucrandi contrahendo cum aliis, nec contrahendo cum ea, cui mutuum dedit, quæ mulier etiam erat, nec ullo modo aliis contractibus apta, ſatis convincitur iniquè contraxiſſe, cùm juſtè non potuerit.

Quod igitur dictum eſt de hoc inito contractu, dici debet de ineundo, quando alius contrahendi juſtus modus non affulget, eſt enim clarè uſura palliata, etiam expreſsè dicere, te velle omni meliori modo contrahere; quando hic modus, vel non eſt, vel recuſatur.

30 Hinc damnabis novam quamdam muliercularum noſtræ ætatis negotiationem. Dant unum, vel alterum aureum petenti cuipiam hac lege, ut ſingulis hebdomadis duos repetant tarenos, ſeu Julios, donec aureum integrum ſolvant, & inſuper alios tres, quatuorve Julios pro lucro. Profectò ſi ipſis lucrum ceſſet, ſi damnum emergat, ſi periculo ſe exponant, uno verbo, ſi juſtus intercedat titulus, aliquid proportionatum ea repetere poſſe, non eſt dubium: at ſi nullus, unde poterunt? neque hic valet prætextus, *ſi non mutuaſſem*, &c. non valet, inquam: quia nullus eſt in his circumſtantiis poſſibilis juſtus contractus, non cambii, non cenſus, non Societatis, nam ut alia taceam, quis hos celebret in tam modica pecunia? non metæ, quia debuiſſet mutuans expectare metæ impoſitionem, nec potuiſſet poſt hebdomadas lucrum, & ſortem ſibi repetere; non denique ſimilis juſtus aliquis contractus quia is non apparet. Remanet ergo negotiationem uſurariam, & prorſus improbandam. Vide §. 5. *n. 19.*

§. IV. *Difficultas vel periculum recuperandi ſortem an det lucrum?*

1 QUando rationabiliter timetur periculum, vel difficultas, vel expenſæ in recuperando mutuo, atque hæc oriuntur ratione perſonæ mutuatarii, poteſt aliquid proportionatum exigi ſupra ſortem Ita Dicaſtil. *l. 2. de juſt. tr. 10. d. 2. dub.* 10. Leſſ. *l. c. dub.* 13. Val. *l. c. p. 2.* Sylveſt. *v. uſura. 1. q.* 35. aliique. Ratio eſt, quia ſubire etiam ſponte hæc pericula in lucro æquè ac in ſorte in gratiam alterius, eſt pretio æſtimabile, quidquid dicat Salas, *dub.* 20. *n.* 8. alios cit. qui negat pro periculo ſortis aliquid eſſe deducendum. Proportionatum (dixi) in quo angantur timorati Fideles; & tandem nulla alia regula certior, quàm judicium experti, afferri poteſt, juxta periculorum qualitatem, numerum, gravitatem. Illud erit adjumento, ut videas, quanto pretio Mercatores communes ſimilem negotiationem aſſecurarent, ſeu fidejuberent in foro, & exinde, quid poſſis tu ex ſimilibus periculis expoſcere, perpendas. Dixi rurſus (rationabiliter timetur) nam pericula timentur ex ſola puſillanimitate, negant plerique cum Molin. Sal. apud de Lugo *mox* citat. poſſe quid ultra ſortem accipi, quia tunc illorum periculorum non eſt cauſa mutuum, ſed mutuantis vitiata diſpoſitio. Verùm de Lugo innuit poſſe, licèt denique aliorum judicio relinquat. Ratio eſt, (inquit) quia præter Matrimonium, pro quo aliud potuit in jure ſtatui, in aliis contractibus cauſa hæc immediata, cur poſſit quid exigi, eſt angor, & moleſtia, quæ mutuans paſſurus eſt, toto v. g. anno, propter timorem amittendi ſortem, quæque ſubire ipſe non obligatur ſine pretio. At hæc jam in eo puſillo adſunt: ergo &c.

2 Solet autem contingere, ut mutuatarius ad aſſecurandum mutuantem de ſua mutuata pecunia, adhibeat aliquem fidejuſſorem, cui aliquid v. g. duos, treſve aureos pro quodlibet aureorum centenario ipſe mutuatarius dat: (& juſtè quidem, nam hic fidejuſſor debebit ſolvere totum mutuum, ſi mutuatarius non ſolvet) id, quod licitè fit, etiam quando non eſt periculum, ne ſolvat mutuatarius, ut docet Molina *d.* 319. aliique contra Cov. *l. 3. Var. c. 2. n.* 6. quia adhuc eſt onus pretio aliquo licet minori æſtimabile.

3 Jam inquiro, an hoc quod facit hic tertius, poſſit facere ipſe mutuans, ſimile pretium ſumens à mutuatario, cujus ſit fidejuſſor pro ſe ipſo?

4 Reſpondeo, Si mutuans obliget mutuatarium, ut non eligat alium aſſecuratorem, niſi ipſum mutuantem, uſurarius non erit. Non autem talis erit, ſed juſtus negotiator, ſi illum non obliget, ſed ſe offerat, immò & roget, id ſine periculo obligandi mutuatarium. Ratio prioris eſt, quia illud eſſet imponere mutuatario onus novum ſupra ſortem datam, & hunc caſum duntaxat damnat ſacer Canon *c. Naviganti, de uſuris*. Ratio poſterioris eſt, quia, ſuſcipere in ſe tale onus aſſecurationis, eſt pretio æſtimabile, ut modò dictum eſt: quare ſicuti alius tertius pro hoc onere aliquid exigere valet, cur non valeat ipſe idem mutuans, qui certè non fit deterioris conditionis ex eo, quod mutuet?

§. V. *An liceat aliquid plus accipere, ob promiſſionem, alteri quis facit non repetendi pecuniam mutuatam intra certum tempus.*

1 COmmunior ſententia habet nequaquam licere. Immò non nemo addit contrariam eſſe novam, inauditam, periculoſam in fide, & aperientem viam uſuris. Ita Molin. *d.* 308. *n.* 10. Leſſ. *dub.* 14. Salas *tr. de uſuris, dub. n.* 12. Aragon. 2. 2. *q.* 38 *art.* 1. De Lugo *tom.* 1 *de juſt. d. 25 ſec* 3. *n.* 17. contrariam falſiſſimam vocans; Dicaſtill. *l. 2. de juſt. tr. 10. d.* 2. Rationes hujus ſententiæ ſunt variæ, à variis Doctoribus excogitatæ, quas, ne bis repetam, mox cum earumdem ſolutionibus ſubdam.

2 Alia non ignobilium Authorum ſententia (quam Leſſius, licèt contrarius, ait poſſe alicui videri non improbabilem, ſed tamen Mercatoribus tam laxas habenas non eſſe dandas) docet utique licere. Ita Ledeſma *p. 2. tr. 8. c. 35. concl.* 4 dicens idem doceri à diſcipulis S. Thom. apud Dian. *par. 5 tract.* 13. *reſ.* 50. & *p. 1. tr* 8. *reſ.* 48. Medina apud Leſs. *loc. cit.* Caſtellin. apud de Lugo *loc. cit.* Joan. Medina apud Leſs. *loc. cit.* quibus adde Trull. qui hanc vocat probabilem, licèt ipſe contrariam ſequatur *tom. 2. in Dec. lib. 7. cap.* 19 *dub.* 12. apud Dian. *p. 8. tr. 9. reſ.* 43. & *part. 3. tr. 5. reſ.* 92. citans Tannerum. Ratio potiſſima

(nam

Digitized by Google

nam alias vide apud Leſſium) eſt, quia non poteſt negari promiſſionem non repetendi, per annum V.G. eſſe novum onus, novamq; obligationem pretio æſtimabilem, ut mox clariùs patebit *n.* 15. quare quod pro ea accipitur, non accipitur ea vi mutui, ſed vi talis novi oneris.

3 Confirmari primò poteſt, quia omnes cum Molina concedunt, te poſſe quid exigere pro promiſſione, qua te obliges intra annum mutuare quid, vel vendere, quandocumq; quis voluerit, quia id verè eſt onus pretio æſtimabile. Sed idem eſt promittere non repetere intra annum, quod mutuatū eſt, ſimile enim eſt utrumq; onus: ergo &c.

4 Confirmari ſecundò poteſt. Quia debitum maturandum poſt annum poſſe nunc extingui dato aliquo pretio creditori à debitore ſuperius, cum Fagund. Reb. aliiſque doctis Authoribus conceſſimus *c.* 7. § 8. *num.* 2. Idemque etiam ſi alius titulus non appareat, niſi quia præſens pecunia plus valet, quàm futura, non quidem in ſe (tanti enim in ſe valet aureus hodie, quanti poſt annum) ſed ratione annexorum, quia in anno timeri ſemper rationabiliter poſſunt pericula, eſto nunc prorſus nulla prævideantur, ut *ibidem* explicuimus. Jam infero; ergo pecunia mea præſens, quam tibi mutuam dò, plus valebit propter ſimilia connexa, quàm tua, quæ futuro tempore à te ſolvetur.

5 Caramuel, *lib.* 2. *Theol. mor. d.* 54. *num.* 802. vide etiam *num.* 765. plerumque benignus, & interdum debito magis, hic ſcrupulum inicit; ita enim eum, qui certò ſcit fore, ut nullo modo pecunia, quam alteri mutuavit, indigeat, nihil juſtè poſſe ſupra ſortem exigere, quia tunc nullum ſibi gravamen imponit; at qui nullum ſentit damnum, non habet, cur utilitatem aliquam ſentiat. Hæc, inquam, ait. Verùm ſi probabilis eſt hæc ſecunda ſententia, quando prævidetur indigentia, quam ipſemet Caramuel, *ibid. n.* 766. amplectitur, dicendum conſequenter erat, aliquid licèt minus ſemper accipi poſſe, quia nunquam in praxi verum eſt, ut ipſemet inſinuat *dicto num.* 802. nullum ſic gravamen imponi: ſemper enim timentur indigentiæ caſuales, & pericula inopinata: immò ipſa promiſſio non repetendi verbi gratia per annum, eſt novum gravamen pretio æſtimabile, ſicuti promiſſio tibi quid vendendi, quando volueris, ut jam dictum eſt.

6 Confirmari poteſt tertiò: Quærunt aliqui, An poſſim licitè mutuare V.G. centum Petro ea lege, ut ſi ego vivam uſque ad annos decem, ipſe mihi anno decimo reddat ducenta, ideſt ſortem, & alia centum, quaſi decem pro ſingulis annis; ſi verò decimum annum non pertingam, nihil prorſus, nè ſortem quidem reddat? & licèt neget Sylveſt. *v. uſur. quæſt.* 36. *&* 37. quia id eſſet lucrum ex mutuo: concedunt tamen recentiores apud Dianam, *part.* 6. *tract.* 9. *reſol.* 72. *& deinceps*: Barthol. à S. Fauſto, *ſu ſpec. Conſ. d.* 12. *quæſt.* 55. Eſt enim lucrum ex contractu innominato, Do ut des, & eſt veluti ludus paris periculi. Non eſt igitur novum, tranſire mutuum in alium contractum ratione alicujus ſuperadditi pretio æſtimabilis. Quare ſi ego ſubeo periculum, nè inopinatus adſit caſus, quo ea pecunia ego indigeam, vel indigeat amicus meus, cùm interim mutuatarius certo ſciat ſe in omni ſupervenienti caſu, ſine formidine per annum uti poſſe pecunia mea, quam non repetere promiſi: cur eſſe id pretio æſtimabile non ſit judicandum?

7 Equidem video hanc ſententiam uſuræ periculo ſubeſſe, & inſuper eſſe difficile ſtatuere, quantum poſſis pro hac promiſſione requirere, quod jam mox *n.* 17. quæremus; tamen, an ſit probabilis tum propter ejus Authores, tum propter rationes jam allatas, & ſolutiones contrariorum mox afferendas, ultima ſit apud ſapientem lectorem æqua ſententia.

8 Supereſt ergo, ut pro curioſis videamus, quo modo ad rationes contrarias, hoc eſt ad rationes primæ ſententiæ reſponderi poſſit. Prima ratio eſt, quia ſic ex omni mutuo poſſet exigi lucrum, prætextu, quod non ex vi mutui, ſed ex vi promiſſionis exigatur.

Reſponderi poteſt, negando ſequelam, ut mox *n.* 12. clariùs explicabo.

9 Secunda Ratio, quia ſic pro longiore tempore poſſet plus exigi; ſi enim propter promiſſionem non repetendi mutuum, pro uno anno, accipis duo, V.G. pro duobus annis, poteris quatuor: at omnes fatentur tempus vendere, Uſurarium eſſe.

Reſponderi poteſt, negando ſequi plus poſſe exigi pro longiore tempore abſolutè, concedendo eſſe quid moderatum plus, vel minus ex alio capite, quod aliquando conſequitur ad longius, breviuſq; tempus. Recolendum eſt id, quod ſupra per aliam occaſionem dictum eſt, in diuturniore tempore majora ſubiacere pericula, & onoroſiorem eſſe meam promiſſionem non repetendi, quàm in breviore.

10 Tertia ratio cæteris fortior, eſt, quia obligatio non repetendi mutuum pro aliquo certo tempore, eſt imbibita in ipſa natura mutui: qui enim mutuat, pro aliquo tempore mutuat, atque adeò ſicuti datio mutui eſt donatio liberalis, ita neceſſe eſt ut ſit id, quod eſt de eſſentia, ſeu natura mutui, hoc eſt, ut ſit liberalis etiam obligatio dicta non repetendi pro certo tempore.

11 Reſponderi poteſt ſic diſtinguendo: Obligatio non repetendi mutuum pro aliquo commodo tempore, eſt imbibita in natura mutui, concedo antecedens. Obligatio non repetendi pro toto, & quocumque tempore, quo mutuum protrahi poteſt, eſt imbibita in natura mutui, nego antecedens. Colligo ex Dicaſtill. *lib.* 2. *de juſt. tr.* 10. *diſp.* 2. *num.* 31. *&* 32. *& alibi*. Tempus igitur aliquod eſt imbibitum in mutuo, at non determinatum, ſed determinandū ex variis rerum, perſonarum, temporis circumſtantiis. Tempore v. g. penuriæ, ſi tu pauper mutuas modium farinæ, tempus imbibitum huic mutuo, intelligitur una, vel altera hebdomada, & fortaſſe minus: at tempore abundantiæ, etiam menſis: quòd ſi ſis dives, & mutuatarius ſit ruſticus inops, erit etiam annus, ſeu donec triticum ex ſua tenui ſegete is recolligat. Quare ſi mutuas per tempus aliud, ſeu longius à prædictis, erit quid extrinſecum mutuo, & illud ſubire novum onus, & vendibile.

12 Quarta Ratio. Quia ſic mutuum non differt à Precario. Precarium enim eſt, quando rem commodas lege, ut poſſis repetere quandocumque volueris. Commodatum verò eſt, quando rem commodas ea lege, ut repetere non poſſis pro eo tempore commodati V. G. pro anno, quo commodas. Cùm ergo mutuum aſſimiletur Commodato, debet participare de ea conditione, ut repeti nequeat pro toto tempore, quo ipſum mutuum durat, quo pacto differet à precario: ſecus non differret.

13 Reſponderi primò poſſet, negando ſecus non differre. Differt enim ex eo quod Precarium eſt de re ex ſe uſu non conſumptibili, V. G. de Veſte, Statua, &c. cum mutuum ſit de re ex ſe uſu conſumptibili V. G de Vino, Oleo, pecunia, &c. quo pacto ſatis differunt ſine neceſſitate aliud diſcrimen excogitandi. Reſponderi tamen ſecundò poſſet, diſtinguendo illud (*mutuum aſſimilatur commodato*) mutuum propriè, & ſtricte dictum, ut ſcilicet in illo eſt intrinſecè conjuncta, & imbibita obligatio non repetendi pro aliquo commodo tempore *numero præcedente* explicato, aſſimilatur commodato, concedo. Mutuum largè, & impropriè dictum, ut ſcilicet annexum cum obligatione longioris temporis, nego: hoc enim tranſit in alium contractum innominatum, Do ut des, vel potiùs in venditionem, per quam vendit quis juſto, ac proportionato pretio periculum, & libertatem repetendi rem ſuam pro tempore illo extrinſeco.

14 Quinta ratio eſt Joannis de Lugo. *Quia*, inquit, *per reſtitutionem ſortis jam æquatur totum, quod mutuatarius debet, ergo ſi plus requirat mutuans, injuſtè requiret. Antecedens probatur, quia tanti valet pecunia poſt annum reddita, quantum antè annum mutuo conceſſa. Confirmatur, quia tanti valet V. G. hæc ſtatua nunc, quantò ſi vendam poſt annum, ſic de domo, de prædiis, &c. Immò tanti æſtimatur à Deo gloria, ſeu Beatitudo data nunc, quanti data poſt annum: patet; quia æqualibus meritis juſtè nunc defuncto confertur eadem Gloria, quæ iiſdem meritis confertur morituro hinc ad annum, vel annos*. Hæc ille.

15 Reſponderi primò ſic poteſt. Hæc ratio nimis probat, ergo nihil. Nam probat nihil mihi deberi ex locato, tanti enim valet ſtatua nunc, quando tibi initio anni loco, quanti valebit poſt annum, quando reddes. Et ſicut omnes reſpondent tunc non accipi pretium, pro re locata, ſed pro alio, ideſt pro uſu rei locatæ. Ita ego reſpondebo non accipi pretium pro pecunia conceſſa, ſed pro alio: ideſt pro libera promiſſione eam diuturno tempore non repetendi.

16 Reſponderi poſſet ſecundò directè, negando antecedens. Ad probationem diſtinguo aſſumptum: Tanti valet pecunia conceſſa, quanti reddita; ratione ſui concedo, ratione annexæ promiſſionis, ſeu alterius connexi, nego, ut patet ex dictis. Ad confirmationem idem dic. Sanè Gloria tanti valet ratione ſui nunc, ſi nunc mihi illam Deus conferret, quanti ſi conferret poſt decem annos. Sed dic, amice, ſi tibi illam Deus nunc conferret, & non hinc ad decem annos, quanti faceres eam præſentem collationem? Ego, immò & tu, & ſanæ mentis quiſque pluris faceret, quàm inferiora quæque bona, ac vitam ipſam, aliud igitur eſt æſtimatio rei in ſe, aliud, quoad aliquam circumſtantiam extrinſecam ipſi rei connexam.

Quanti valeat promiſſio non repetendi mutuum, &c.

17 Illud denique ante omnia intereſt hic ſcire, ecquodnam pretium exigere eſſet cōgruum ex hoc titulo? Judicio experti omnibus expenſis, reſpondebis; ſed adhuc urgeo, ecquod nam eſt hoc prudentis arbitrium? Burſæ, ait Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 125. determinatur à mercatoribus ejuſmodi pretiū ſingulis annis, aliquando ſex, aliquando ſeptem, uſque ad duodecim, non verò ultra *ex Caroli V. conſtitutione*: additque hanc eandem lucri taxam poſſe quemlibet non Mercatorem exigere ex ſuo mutuo, quia poſito eo ſtatuto, fit taxa communis pro omnibus. Audio; ſed idem Leſſius, hoc non approbat paulò poſt, *num.* 127. aitque præſcindendo à lucro ceſſante, vel lucro emergente, id injuſtè ſtatui; multò magis, quia nos quærimus univerſaliter pro locis, ubi hæc taxa non ſtatuitur. Aliquid ergo nos firmius ſtatuamus, & loquamur de mutuo in pecunia, exempli gratia, per annum, nam pro mutuo olei, frumenti, &c. poteſt evenire, ut annus non reputetur longum tempus, ut dixi *n.* 11. cùm contra regulariter pro mutuo in pecunia longum reputetur tempus unius anni, multò magis duorum, trium, &c.

18 Dixi jam poſſe pro hoc titulo promiſſionis non repetendi pecuniam mutuam pro quolibet anno, licitè in noſtra hac ætate pecunioſa exigi quinque pro centenario. Ita Caram. *lib.* 2. *Theolog. moral. num.* 799. Ratio eſt, quia ejuſmodi promiſſio regulariter tanti videtur æſtimari poſſe à prudentibus. Et hujus ratio eſt, quia pretia re-

rum

Digitized by Google

rum ea communi æſtimatione hominum pendent: commune autem hominum judicium nunc videtur eſſe, ut qui vendit ſuam libertatē de reſumenda ſua pecunia per annum, quinque ea igat pro centum, cujus rei ſignum eſt, quia ſi cuilibet prudenti dicatur, Vel elige nunc habere centum numeratos aureos, vel centum, & quinque poſt annum, eligeret potius centum præſentes, quàm centum, & quinq; futuros, qui ex multis eventibus impediri poſſunt, ne habeantur. Confirmatur, quia aſſecuratores in mercium periculis, nec valdè excedentibus, nec admodum levibus, ſi quinque pro centenario ſumant, non imprudenter, nec injuſtè ſe gerunt: ergo pari modo in caſu noſtro; cùm illa promiſſio non repetendi trahat ſemper non vulgarium periculorum, difficultatumque timorem.

19 Ex his collige primò. Viduæ illi allatæ §.3.*n*.18. poſſe concedi, ſi vera eſſet doctrina numeri ſecundi hactenus expenſa, quinque pro centum, nempè quia propter bonam fidem judicare poſſumus eam celebraturam fuiſſe contractum hunc promiſſionis nō repetendi, &c. Collige ſecundò, cur Mulierculis illis allatis *eo l.* §. *n*. 30. negandum ſit quidpiam lucri percipere? nimirum, quia unus aureus ad rationem quinque pro centum ferè nihil, unum ſcilicet, vel alterum obolum in anno potuiſſet ex hoc titulo promiſſionis parere: & tamen illæ repetebant aliquos Julios nec poſt annum, ſed poſt hebdomadas. Hæc quoad totam hanc hujus §.6. difficultatem expendenda ſapientiorum ſtateris obtuliſſe ſufficiat.

§. VI. *An liceat quid ſupra ſortem reportare ob moleſtiam privationis ſuæ præſentis pecuniæ?*

1 ADdunt nonnulli aliud caput accipiendi ſupra ſortem, nempè, ratione moleſtiæ, quam ex ſua abſenti pecunia quis percipit, ſeu ratione carentiæ conſolationis, qua quis frui ſolet, dum domi, & in arca ſuam pecuniam præſentem habet, quem animi ſenſum comprobat fortaſſe Avarus ille, dum apud Horatium ſic ſibi blanditur.

At mihi plaudo domi, dum nummos contemplor in arca.

Et quidem Caram. *lib*.2. *Theol. moral. d*.14. *num*.362. (ſequiturque Med. apud Dicaſtill. *lib*.2. *de juſt. tr*.10. *d*.2. *dub*.11.) ſic habet. *Diſtinguo moleſtiam à periculo, vel damno emergente, & à lucro ceſſante. Eſt verò aliqua recreatio in videndis rebus pretioſis, cur non & in poſſidendis? Pro audienda comœdia, vel videnda beſtia, datur pretium, & nemo contradicit, cur non pro videndis, vel poſſidendis optimis auri partibus? Ratione ergo hujus moleſtiæ à carentia pecuniæ ſubortæ, præciſo omni alio periculo, poſſe quid ſupra ſortem accipi, affirmat Medina. Et Divi Thomæ Interpretes quæſt*. 78. *art*.1. *judicant ſpeculativè probabile. Sed Dicaſtillus contradicit, & inquit; Mihi hæc ſententia & ſpeculativè improbabilis, & moraliter in praxi omninò videtur perniciosa. Videte Conſorium Catonem ſevero ſupercilio doctrinam condemnantem? audite tamen num*.254. *ſibi deinde eſſe contrarium*, &c. Hęc Caram.

2 Equidem cùm ad praxim animus meus ſit ſemper intentus, ajo, hanc moleſtiam in praxi eſſe adeò levem, ut in communibus commerciis parva, atque adeò nihil reputetur, ac propterea via quidem ſit pretio compenſanda. Dicaſtill. abſolutè hanc noſtram ſententiam docet *l. c. n*.251.

§. VII. *De Cooperatoribus cum Uſurario, & de eorumdem pœnis. Remiſſivè.*

1 DE Cooperantibus cum Uſurario dictum eſt ſufficienter *lib*.5. *c*.1. §.4. *à n*.41.

2 Quas autem pœnas, obligationeſque contrahant Uſurarii. Qua ratione eorum bona remaneant obligata reſtitutioni; An dominium acquirant eorum, quæ per uſuras acquirunt, quantum eorum hæredes debeant, & quo modo reſtituere, ſunt res obviæ, & facilè haberi ex Doctoribus poſſunt apud de Lugo, *d*.25. *ſect*.11. §.2. & 3. apud Leſſ. *lib*.2. *c*.20. *dub*.20. & 22. Dicaſtill. *l. cit. tota ferè diſp*.3. Bart. à S. Fauſt. *in ſpec. d*.16. *quæſt*.100.

TRACTATUS IV.

De Circumſtantiis reſtitutionis, & Concauſis, &c.

CAPUT PRIMUM.

De Novem Circumſtantiis Reſtitutionis.

1 His verſibus ex continentur.

Quis, Quid reſtituet, Cui, Quantum, Quomodo, Quando,
Ordine, quoque loco, quæ Cauſa excuſet iniquum.

§. I. *Quis.*

1 PRofectò, is reſtituere tenebitur, qui ad id adſtringitur à Juſtitia, de qua re in tota hac materia de reſtitutione diſputatum eſt. Ita ſanè. Verùm, quæ alibi locum commodum non habuerunt, hic ſubiicienda ſunt, idemq; faciendū in ſingulis propoſitis circumſtantiis. In hac ergo prima circumſtantia docebimus, an reſtituere teneatur pauper fictus, & An Religioſus ære alieno, vel furto gravatus.

Pauper fictus.

2 Qui ſimulata paupertate accipit Eleemoſynam, peccat, tenetur que ad reſtitutionem; ex Caſtrop. *tom*.1. *tr*.6. *d*.2. *punct*. 14. *num*.5. Ratio eſt, quia accipit ſine titulo; cùm enim interponat fraudem, facit, ut deficiat finis, quo Dominus movetur ad dandum, qui finis erat paupertas.

Cui autem ſint reſtituenda, aliiſne pauperibus veris, an ipſi Domino, qui illam eſt elargitus, vide latè apud Meroll. *tr*.1. *d*. *c*.2. *à n*.856. Et Sotus quidem, quem ſequitur Dian. *p*.6 *tr*.8 *reſ*.109. putat, Domino, qui dedit; Medina, & Navarrus, pauperibus.

Si fictus tamen caderet in modum, non verò in ſubſtantiam, poſſet Eleemoſyna juſtè retineri, quia, quoad ſubſtantiam, adeſſet ſufficiens voluntarium, ut ſi quis Eleemoſynam quidem tibi porrigeret, ſed niſi fingeres paupertatem, non adeò promptè, ac liberaliter. Atque ex hoc capite frequenter excuſo veros pauperes, ſed ultra modum ſuas neceſſitates exaggerantes. De hac re tota præter authores mox citandos fusè agit Dicaſtill. *lib*.2. *tr*.2. *d*.6. *dub*.5.

3 Obiicis. Qui fingens Sapientiam, virtuteſque, accipit ab Epiſcopo beneficium, validè accipit, nec obligatur illud reſignare, & qui ordinatur v. g. Sacerdos ſine patrimonio, vel cum Excōmunicatione validè initiatur, & tamen Epiſcopus ſi ſciviſſet veritatem, non contuliſſet beneficium, nec ordinaſſet: ergo pari ratione ſemper validè donabitur Eleemoſyna in caſu noſtro, &c. Reſp. nego paritatem nam Epiſcopus, quando actu confert beneficium, vel ordines abſolutè intendit hæc conferre huic determinatę perſonæ, ſic expoſcente recepta conſuetudine, & bono Eccleſiaſticonæ Ordines, & Beneficia, ſub infinitis fidelium ſcrupulis, incerta eſſent; id quod non eſt in caſu ementitæ paupertatis. De Mendicantibus oſtiatim modicas Eleemoſynas benignius loquitur Granado 2.2. *contr*.3. *tr*.11. *d*.7. *n*.7. in his enim (ait) non tam habetur ratio paupertatis, quàm charitatis, unde Dominus non cenſetur dare ſub conditione paupertatis, ſed abſolutè: quod ſanè non ita ſe habet in Eleemoſyna notabilis quantitatis.

In hoc denique puncto Paſqual. *cent*.4 *q*.59. *num*.2. ait, hunc accipientem Eleemoſynam prætextu paupertatis, nec in magnis, nec in parvis Eleemoſynis teneri ad reſtitutionem (peccare ubi eſt gravitas materiæ, non credo, negari poſſe, nec à Paſqualigo, nec ab aliis.) Ratio, eſt, inquit, quia finis principalis ſemper adeſt, nempè amor pietatis, & Dei. Multò magis, quia Juriſconſulti, quos apud eumdem authorem videre poteris docent facta per errorem non retractari, quando ſubeſt cauſa pietatis. Sed certè noſtra ſententia ſaltem tutior eſt, & conſulenda.

4 Quid de paupere, qui pigritiæ vel etiam cupiditatis cauſa Eleemoſynam poſcit? Reſp. ſi vere eſt pauper, nec moraliter peccat, nec ad reſtitutionem tenetur. Ita Bartol. apud Dian. *p*.5 *tr*.8. *reſ*.21. §. *nota etiam*. Non priùs, quia otioſitas illa, vel cupiditas, niſi aliud addatur, non pertingit ad gravem deordinationem. Non poſteriùs; quia conſtante paupertate conſtat finis eleemoſynæ.

Quid, de Eremita, ſeu ſerviente alicui Eccleſiæ? Reſp. licere huic vivere juxta ſuum ſtatum ex Eleemoſynis Eccleſiæ, illi tamen ęqualiter providendo; quia qui altari ſervit, de altari & vivat. Quod ex ſuo competenti victu, Eccleſiæque cultu ſupereſt poſſe eum dare, ſivè ſuis cognatis, ſivè extraneis, modò ſint pauperes; & modò ex circumſtantiis non appareat Donaria Fidelium Eccleſiæ ornatui applicari, colligitur ex dictis.

5 At verò, cuinam injuſtè ſic fortè accepta ſunt reſtituenda, Dominone, an Pauperibus, an locis Piis? Reſpondeo utrumque eſſe probabile docet Vaſqu *opuſc. de Eleemoſyna*, *c*.5. §.4. *d*.1. quem ſequitur Caſtrop. *tom*. 1. *tr*.6. *d*.2. *p*.14. *num*.7. & Diana, *loc. cit. reſ*.22. Domino quia is non dedit, niſi huic, ergo non alteri. Pauperibus: quia, qui dedit, non reſpexit, niſi rationem veluti genericam Paupertatis, & Chriſti Domini amorem: unde ſaltem regulariter non aſtrinxit intentionem ad hunc numero pauperem, ergo jam habetur voluntas ejus interpretativa dandi cuicumque alteri pauperi, vel Eccleſiæ nomine Chriſti. Illud adverto, ſi quis ficta nobilitate dicendo v. g. ſe eſſe filium alicujus Principis accipiat aliquid, ut ſi hoſpitio magnifico exciperetur, obligari ad reſtitutionem Domino, nec poſſe Pauperibus, quia tunc motivum, ne in genere quidem, attingit paupertatem. Simile quid decerno in ſimilibus.

6 Ex dictis potui primò cujuſdam pauperculæ interrogationi reſponſum dare. Aſſerebat illa ſe Eleemoſynis quotidianis ſummā cōflaſſe vigintiquinque aureorum, eamque ſervare pro neceſſitatibus fortaſſe inopinatò superventuris: ſciſcitabatur ergo an deinceps Eleemoſynas ſibi à fidelibus erogari ſolitas, poſſet acceptare, immò an expoſcere ipſi liceret, quibus viveret in dies: & quod ex iiſdem ſupereſſet (ſupererat frequentiſſimè) ſummę illi à ſe ſepoſitæ ſuperaddere? Reſpondi modicam videri illam acquiſiti cumuli quantitatem; quare non videri eam jam exceſſiſſe fines paupertatis, ut non poſſet deinceps mendicare: per ſperatam autem pecuniam conſequenti tempore acquirendam, tunc demum illam vetandam eſſe ab acceptatione, quando prudenti judicio, ſecundùm ejus infimam ſta-

tus

Digitized by Google

tus conditionem, non indigere ampliùs comprehendetur: expendendo tamen neceſſitates moraliter proximas, non verò quaſcumque remotas; has enim quicumque divites timere poſſunt, nec tamen valent titulo paupertatis Eleemoſynam expoſcere; concedit nihilominus Diana, *part 2. tr. 1. Miſcell. reſol.* 8. Eleemoſynam poſſe petere eum, qui filias habet nubiles, quas commodè dotare non poteſt, etiamſi non deſint neceſſaria ad vitam ſuam, & filiarum, utcumque ſuſtentandam.

Secundò ex dictis approbavi cum Sanch. *l. 5. in Dec. c. 24. n. 14.* communem praxim, qua divites colligere alicubi ſolent ſtipem pro carcere concluſis, pro Xenodochiis, pro Pauperibus. Nam etiam tum finaliter verè egentes ſublevantur.

Unum obſervavi. Si quis dives obligetur aliquem pauperem alere, non poſſe pro ipſo Eleemoſynam petere. Pater V. G. vel frater non poteſt Eleemoſynam colligere pro filio, vel ſorore pauperibus. Ratio eſt, quia ex eo quòd filius, & ſoror gaudent Patre, fratreve divite, habent jus, quo ali ab ipſis debeant: ergo jam pauperes non ſunt, pro quibus poſſit ab iis, quibus incumbit eos ſuſtentare, eleemoſyna colligi, &c. Ita Sanch. *l. 1. in Dec. c. 14 n. 6.*

Religioſus ære alieno, vel furto gravatus.

7 Potuit hæc debita Religioſus contraxiſſe ante profeſſionem: potuit poſteà.

Ante Profeſſionem.

Quoad prius: Præmitte, per ſe ære alieno undecumque gravatum non habentem unde reddat, poſſe religioſam vitam ſuſcipere. Ita S. Th. *loco mox cit.* aliique, quos citat Sanch. *l. 4. in Dec. c. 19 nu. 7.* contra Mol. *t. 3. d. 758.* alioſque. Ratio S. Th. 2. 2. *q. ult. art. 6 ad* 3. eſt, quia hic putatur cedere bonis, quod facere poſſe cuilibet liberum eſt: nec enim obligatio, quamvis juramento firmata, ad reddendam pecuniã, tanti eſt, ut fidelem privare poſſit bono tam ſuperioris ordinis, quale eſt, Deo omnium Domino vitam addicere.

8 Dixi primò, (per ſe) nam hodie adeſt Sixti V. prohibitio, *ne quis ingenti ære gravatus, vel reddendis rationibus obligatus, &c. ad profeſſionem admittatur.* Illam lege cum moderatione Clementis apud de Lugo *tom. 1. de juſt. d. 21. ſect. 6. à num. 75.* & Caſtrop. *tom. 3. tr. 16. diſp. 1. punct. 7. §. 2. num.* 10. & Dicaſt. *l. mox. citand.* ſed interim nota illud (ingenti.)

9 Dixi ſecundò (non habentem unde) nam ſi habet, quod debet, relinquere debitoribus, opus erit, perinde enim facit, ac qui bonis cedit. Addunt Sanch. *l. c. n.* 8. aliique apud de Lugo, *l. c. n. 65.* quibus adde Dicaſtill. *l. 2. de juſt. tr. 2. d. 10. dub. 8. n. 129.* ſi intra breve tempus, puta unum, vel alterum annum poſſet manendo in ſæculo creditoribus ſatisfacere, obligari, non ſtatim ingredi. Congrua doctrina, ſed nequaquam obligans. Ratio eſt duplex, altera ducitur ex expreſſa authoritate S. Thom. *loc. cit.* quæ ad faciendam noſtram ſententiam probabilem ſufficiens eſt. Altera ducitur ex ipſa natura Religionis, quæ non habet ſolam bonitatem cœterorum conſiliorum, ob quę fateor, non poſſe negligi ſatisfactionem debitorum, maximè ex delicto, neque enim poſſet quis, ut orationi vacaret, ut Xenodochio ſerviret relinquere ſatisfactionem ex Juſtitia, quæ fortior eſt: Sed habet etiam ſtatus Religioſus bonitatem longè ſuperiorem, nempè ſe in ſervum Dei perpetuò mancipare: ut ſemper exiſtimata ſit profeſſio cujuſcumque Religionis maximum, ac ſummum, quod poſſit homo ex ſe Deo tradere: nam vitam, cùm ejus homo Dominus non ſit, tradere ex ſe non valet. Hinc ergo fit, ut irrationabile ſit, tantum bonum velle à quocumque debito retardari. Dico (quocumque,) nam ſi violaſti virginem, V. G. ſub ſpe conjugii, meritò ab ingreſſu Religionis retardaberis, quia in violatione non agitur de debito rei pecuniariæ, ſed de debito circa aſſumptionem ſtatus, quem ſine nota non poterit ſuſcipere virgo illa, niſi mediante ſtatu matrimonii à te ſuſcepti: cum igitur hic concurrat ſuſceptio ſtatus tui, quem prætendis in Religione, & ſtatus matrimonii, quem virgo prætendit (niſi volens remittat) non eſt mirum, quòd prævaleat ſtatus matrimonii, puta in favorem virginis affectæ à te illa injuria. At in debitis pecuniariis cùm concurrat ſolutio alienæ pecuniæ, & ſtatus Religioſi ſuſceptio, hæc, utpotè bonum adeò excellens, prævalere debebit. Nihilominux conſultò ad finem non ſolvendi debita, & non propter alium ſuperiorem ſalutis propriæ bonum, velle Religionem ingredi, nullo modo ſine peccato injuſtitiæ concederem.

10 His præmiſſis, Dico primò, gravatum in ſæculo prædictis debitis ſivè ex contractu, ſivè ex delicto (nam ſi non ingentia ſint, licitè admittetur, ut vidimus, ad profeſſionem) eundemque nulla bona habentem, quæ ſecum ferre queat ad Religionem, ad nihil ipſum obligari. Ratio ducitur ex dictis, quia, ob tantum bonum Religionis, potuit cedere bonis: An in Religione adhuc teneatur laborare, ut ſolvat ea debita, ſi poſſit, mox ſubiiciam. An etiam licitè, quando, quamvis ingentia ſint debita, ſunt tamen incertorum Dominorum; vel quando ſunt contracta ſine culpa, vel quando ex ſola liberali promiſſione: Vide apud Dicaſt. *l. c. à n. 145.*

11 Dico ſecundò: Si is aliqua bona habeat, quæ ad Religionem ferat, obligari tunc Religionem ſolvere prædicta debita, juxta vires bonorum allatorum. Ratio eſt clara, quia bonorum ſucceſſor adſtringitur debitis ejus, cui ſuccedit.

12 Verùm hic duæ ſubdubitationes emergunt. Prima: Quid, ſi huic jam profeſſo in Religione deferatur aliqua hereditas, legatum, donatio?

Reſpondeo: Sanchez *lib 7. in Decal c. 31. n. 4.* cui adde Felin. Azor. Molin. alioſque apud Caſtrop. *tom. 3. tr. 16. d. 3. p. 16. nu. 3.* docet ex his Religionem obligari ſatisfacere pro dictis ejuſdem Religioſi debitis quia nunquam per ingreſſum Religionis factum à debitore, derogatum fuit Jus creditorum in ea omnia, quæ obvenire poſſunt Religioni ratione perſonæ ipſis obligatæ. Confirmari poteſt, quia ſic, qui ceſſit bonis, ſi quid præter neceſſaria alimenta fortè acquiſiverit, debebit id creditoribus dare, ut omnes fatentur.

Verùm (rogata à tanto Viro venia) hoc ipſum erat probandum, an tale jus retineant creditores in Religioſum. Ad confirmationem enim clara patet diſparitas; nam ſæcularis cedens bonis nec fit alterius, nec fit incapax dominii, ut fit Religioſus. Præterea mihi videtur poſſe contra Sanch ex ipſius doctrina probari oppoſita ſententia, ipſe enim plures referens *lib. 7. in Decal. cap. 12. num. 36.* & Caſtropal. *t. 3. tr. 16. d. 3. p. 5. num. 3.* & communior, veriorque opinio docet, legata, hæreditates, donationes, & conſequenter pretium laboris Religioſi non acquiri mediatè, quaſi primò ipſi Religioſo, & deinde Religioni, ſed immediatè, ipſi Religioni, quia ipſe Religioſus incapax omnino eſt acquirendi dominii. Jam ex hoc principio conſequitur, creditores nullum jus habere in bona illa delata poſt profeſſionem, deberent enim habere Jus in Religionem, quod nunquam habent.

13 De hac noſtra ſententia ſic habet Caſtropalaus, *t. 3 tract. 16. d. 3. Ergo Monaſterium ex bonis, occaſione Religioſi, poſt profeſſionem, acquiſitis, ſatisfacere creditoribus non tenetur. Tum quia debita ſunt extincta: Tum quia illa bona Religioſo non acquiruntur, ut exinde onus creditoribus ſatisfaciendi accipiant; & ſub eo onere in Monaſterium transferantur: ſed immediatè acquiruntur Monaſterio, quod non ex perſona Religioſi, ſed ex bonis ab illo acceptis, nec ſub eo onere obligationem ſatisfaciendi creditoribus habet. Hæc diſputationis gratia dicta ſunt, quæ aliis definienda committimus.* Hactenus Caſtropalaus: cujus verba duos in me pariunt oppoſitos effectus. Alterum; ſolam propenſionem tanti Authoris, additis non vulgaribus jam dictis rationibus, videri ſufficere ad id probabile reputandum. Alterum; Quòd tantus Author noluerit litem decernere, me urgere, nec ego decernam.

Fateor tamen conveniens eſſe, tunc Religionem ex prædictis ſupervenientibus bonis ſolvere prædicta debita: & quidem poteſt, quia probabiliſſima eſt ſententia Sanchez: quare tunc non dicetur Prælatus diſſipare bona Religionis, ſed ſolvere debita, ad quæ ſolvenda ex probabili, immo communi ſententia conſtringitur.

14 Secunda ſubdubitatio: An hic Religioſus obligetur laborare, quò pretium laboris impendat ad ſolutionem prædictorum debitorum? Reſpondeo non obligari: Nam cùm ipſe nullius dominii capax ſit, & totum quod acquirit immediatè cedat Religioni, de eo pretio diſponere non poteſt: ſolutio autem debiti ex propriis debet fieri, non ex alienis.

De Lugo *de juſt. diſp. 21. ſect. 6. n. 79.* duo docet. Alterum, obligari Monaſterium ſolvere prædicta Monachi debita ex pretio ejuſdem acquiſito ex Concionibus, Lectionibus &c. Alterum *ibid. numer.* 82. *verſ. ultima denique pars*, non obligari Prælatum ad dandam licentiam Monacho, ut laborando acquirit aliquid, pro prędictis debitis ſatisfaciat, quia Prælatus jus habet impediendi ſuum ſubditum in aliis actionibus, prout Prælato ipſi libuerit. Dico tamen hæc duo dicta ſibi minus cohærere. Si enim poteſt Prælatus prohibere, ne pretium habitum ex labore detur debitoribus illis? utroque enim jure æquè potitur Prælatus, & in perſonam Religioſi, & in pretium ab eodem acquiſitum. Melius igitur ſic habet Caſtropalaus *t. 3. tract. 16. d. 5. part. 7. §. 4. numer. 8. Sed verius exiſtimo, neque Prælatum obligatum eſſe hanc licentiam (laborandi) concedere, neque te illa uti; Quia non creditorum, ſed Religionis eſt, & profeſſione facta, cum ceſſione bonorum debita extinxiſti*: Notas? id de hereditate, vel legato delatis poſt profeſſionem noluit decernere Caſtropal. modò *num.* 13. ſed hoc de labore abſolutè, & ſine hæſitatione decernit.

15 Illud apud neminem inveni, & tamen conſtanter dico, tum pro prædicta difficultate, tum pro proximè ſequentibus, hæc non procedere de Religionibus Militaribus, V. G. Hieroſolymitana, S. Jacobi &c. quamtumvis ſequamur illam opinionem, quòd ſint in quocumque rigore Religioſi. Ratio eſt, quia hi cum tam amplam habeant ſuorum bonorum adminiſtrationem, non cenſentur cedere bonis, cùm eas Religiones profitentur, &c.

Ære alieno gravatus poſt profeſſionem.

16 Quoad poſterius, quando ſcilicet Religioſus contraxit debita, dum eſt Religioſus; Diſtinguendum eſt de debitis ex delicto, & debitis ex contractu, de quibus aſſertionibus ſic ſtatuo.

17 Aſſertio prima: Si intra Religionem debitum ex gravi delicto Religioſus contraxit V. G. furando, damnificando, ſupra pretium juſtum vendendo ſecularibus, &c. certum eſt, debere reſtituere ſive ipſum Religioſum, ſive Religionem, ſi res ipſa extet, vel aliquid, in quo facti ſint ditiores. Si verò nihil extet, non debet Religio, quia delictum Religioſi etiam prælati ſi non eſt commiſſum

modo

Digitized by Google

modo capitulari ab ipſa Communitate, non debet vergere in damnum Monaſterii. Vide, quæ dicam mox *num.* 34. Debet autem reſtituere Religioſus ipſe, ſi fruitur peculio, vel ſi poteſt ex iis, quæ ſibi à Religione conceduntur detrahere de non neceſſariis commoditatibus. Ita Sanchez *lib. 7. in Decal. cap.* 19 *n.* 112. cit. Molin. *tom.* 1. *d.* 140. *verſ. potius diſtinguerem.* Ratio eſt, quia Religioſus furans ab extraneo injuſtitiam committit, ergo tenetur facere æqualitatem eo modo, quo poteſt.

18 Neque dicas: Religioſus modò non tenebatur ſolvere debita contracta in ſæculo ex delicto, ergo neque nunc debita ſimilia contracta in Religione. Ne id, dicas, inquam, nam ibi purgavit debita illa per ceſſionem bonorum, non verò in caſu præſenti, & ex alia parte quilibet conari quantum poteſt, debet, ut æqualitatem, quam læſit, reſarciat.

19 Poteſt tamen Prælatus impedire, ne hic Religioſus ex ſubtractione peculii, vel ſuarum commoditatum, ſolvat ſæculari prædicta debita ex delicto, etiam in Religione contracta. Ita Sanch. *loc. cit. num.* 113. contra Navarr. licèt *eodem lib. 7. in Decal cap.* 31. *n.* 39 *fin.* fuit dicti immemor ſequatur contrarium. Ratio eſt, quia fructus peculii, & totum, quod ſibi Religioſus ſubtrahit de ſua commoditate, eſt in dominio Religionis: poteſt ergo Prælatus illud nolle ab ſe abdicare, & ſic reſtitutionem juſte impedire.

20 Fateor ergo, ex illo delicto Religioſi, neceſſariò, & immediatè oriri obligationem reſtituendi, oritur enim ex ipſa natura injuſtæ damnificationis; & hoc ſolum potuit velle de Lugo, *tom.* 1. *de juſt. diſput.* 3. *ſect.* 10. *nu.* 223. qui nobis videtur contrarius: ſed dico poſſe deinde impediri ipſam reſtitutionem à Prælato, ex eo, quod Religioſus non habeat, unde reddat, Prælato contradicente, qui juſtè contradicere poteſt, quia ſolus ipſe poteſt diſponere, & non Religioſus de rebus quomodocumque pertinentibus ad Religionem. Atque ex hujus doctrinæ inadvertentia defeciſſe in hac doctrina videntur non pauci.

21 Dixi autem (ſæculari) nam ſi Religioſus damnum per gravem culpam Theologicam fecerit Monaſterio, V. G in officio Procuratoris, Cellerarii, Sacriſtæ, &c. Prælatus non poteſt impedire reſtitutionem. Prælatus enim, niſi cauſa proportionata obſtet, obligatur Monaſterii ſui indemnitatem procurare.

22 Aſſertio ſecunda. Si Religioſus, dum eſt intra Religionem, contractum aliquem ſive oneroſum, ſive gratuitum cum aliquo init, unde oriatur obligatio reſtituendi, erit diſtinguendum. Vel enim init legitimè nomine Religionis: & tunc tenetur ipſa Religio, ut ea ſe patet, & probat fusè Sanchez, *lib.* 1 *in Dec. cap.* 31. *à num.* 9. Vel nec nomine Religionis, nec cum licentia Prælati: & tunc ſine dubio ad nihil Religio tenetur. Vel denique init non quidem dicto legitimo nomine Religionis, at cum licentia Prælati, ſive etiam ſine dicta licentia; & tunc ſi ex ejuſmodi contractu damnum contrahenti ſucceſſit, quia tunc adeſt damnificatio externi, quæ comparatur injuſtæ receptioni, recurret contra Religioſum doctrina allata *n.* 17. Religio autem tunc nihil debet, quia ex delicto Religioſi, ut modò diximus, non debet Monaſterium damnum pati: & illa licentia quando affuit, non data eſt ad contrahendum nomine Monaſterii: ſed fuit mera permiſſio, ne Religioſus illicitè contraheret.

23 Dices, ſi ſervus, vel animal damnum infert Tertio, Dominus eorum tenetur vel reſarcire damnum, vel ſervum, ſeu animal pro noxa dare, *leg. 2. de noxal. Action.* & nos diximus *ſupra lib.* 6. *cap.* 4. §. 2. ergo in caſu noſtro ſi Religioſus damnum infert tertio, violando v. g. tertii depoſitum, ſi non tradetur Religioſus ſaltem reſarciatur damnum à Religione. Reſpondeo neganda eſt conſequentia, quia Religioſus non eſt ſervus: lege Sanchez, multis probantem *lib. 7. in Decal. cap.* 21. *num.* 40. & Caſtropalaum, *tom.* 3. *tract.* 16. *diſp.* 13. *p.* 5. *n.* 3. qui docent commune eſſe apud Doctores, Religioſum, tum ſervo, tum filio familias comparari, prout Monaſterio utilius fuerit; Sed in re noſtra utilius eſt Monaſterio illum comparari filio familias, cujus delicto non tenetur Pater, ut diximus *ſup. lib.* 6. *cap.* 4. §. 2. *nu.* 6. ergo &c.

24 Quòd ſi ex ejuſmodi contractu à Religioſo nomine ſuo inito cum licentia, vel ſine licentia Prælati, nullum damnum tertio ſucceſſit, ſed ſolùm agatur, an Religioſus debeat ſtare contractui, Ajo, probabilius eſſe in foro Conſcientiæ debere ſtare. Ratio eſt, quia eſt probabilius, tunc oriri obligationem naturalem in Religioſo, dum Superior contractum illum non irritat: & hujus ratio eſt, quia ſicuti Votum Religioſi Deo promiſſum eſt validum, donec Superior irritet: ita & id, quod homini promittitur.

25 Neque dicas, Religioſum non habere, nec velle, nec nolle; id dicas, inquam, nam non habet, quia non eſt tam efficax, ut non poſſit à Superiore revocari, non verò ut non poſſit ſe obligare.

26 Quoniam verò, ut innuimus, poteſt hunc contractum irritare Superior, atque adeò nullum reddere, eſto poſſit illi ſtare, ſi velit, ut fatentur omnes, ſicut poteſt, ſed non tenetur pupillus, vel minor, quando contrahit ſine authoritate tutoris, vel curatoris; Inquiro, id ſemperne eſt, etiam quando ipſemet Superior dedit licentiam? Et quid de ſucceſſore ejus, qui eam licentiam conceſſit? Reſpondeo, quando ab ipſo, vel à quocumque ſucceſſore data eſt licentia, non poſſe nec ab ipſo nec à quocumque alio Superiore irritari ejuſmodi Contractum. Ita Sanchez *lib. 9. de Matr. d.* 40. *numer.* 14. & *lib. 7. in Decal. cap.* 31. *nu* 41. contra Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 40. *d.* 10. *num.* 15. dicentem validè poſſe, ſed non licitè, ſine juſta cauſa. Ratio eſt, quia licentia facit, ut contractus ſit omni ex parte validus, unde acquiritur Jus tertio; hoc autem ſemel acquiſitum, injuſtitia fieret, ſi poſſet invalidum reddi. Sanchez *ibidem* addit, *ſi tunc Superior nihilominus revocet licentiam, noliſque, ut ſubditus ſtet ejuſmodi contractui, non peccare ſubditum, ſi ei non ſtet.* Verùm hoc intelligere non poſſumus; ſi enim ipſe nobiſcum concedit, tunc acquiſitum eſſe Jus tertio, qua ratione ſubditus in re tam clarè injuſta, atque adeò peccaminoſa poſſet Superiori obedire? Tunc igitur ſolùm poterit irritare talem contractum Superior, & conſequenter ſubditus illum non ſequitur, quando ſine ulla licentia initus fuit.

27 Diſparitas denique, cur poſſit idem Superior, qui dedit licentiam ſubdito, ut voveat, vel ejus ſucceſſor irritare Religioſi vota, non verò poſſit promiſſiones homini factas, eſt, quia ex voti approbatione non acquiritur jus tertio, ſed Deo, cujus vices cum Superior gerat ad gubernandum, poteſt ſaltem ex juſta cauſa eidem remittere Jus Deo acquiſitum: contrà, cum non gerat hominis vices, Jus homini acquiſitum remittere non valet. Lege Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. d.* 40. *n.* 14.

§. II. *Quid.*

1 QUomodo idem, quod debetur, vel ejus æſtimatio reſtituenda ſit, patet ex dictis. Solùm id ſupereſt notandum, an ut me occultum furem non patefaciam, poſſim rem extantem retinere, ejuſque valorem reſtituere? Reſpondeo id non poſſe paſſim contingere: quia tunc potero ex Dicaſtill. *lib.* 2. *de reſtit. t.* 2. *d.* 11. *dub.* 10. *nu.* 131. media alia perſona, qui de me taceat, reſtituere. Quando tamen licèt rariſſimè, eveniret, ut meam famam tertiæ perſonæ credere meritò non audeam, ajo, tunc licere valorem reddere, etiamſi putem Dominum nolle valorem, ſed velle omnino rem. Ratio eſt, quia pluris facienda eſt mea fama. Adverte de notabili fama eſſe ſermonem; ac notabiliter excedente æſtimationem, quam aſſequeretur Dominus de re ſua, ut ex ſuperius dictis colligi poteſt. Immò caſus, licèt etiam rarus eſſe poſſet, ut propter meam eamdem famam, nec rem ipſam, nec valorem reſtituere tenear, ſed expectare mihi liceat, donec nanciſcar perſonam aptam, qua mediam reſtituam, &c. Vel ſi nunquam inveniam, nunquam reſtituam. Ratio eſt eadem, quia mea notabilis fama exiguo proportionaliter damno alterius pecuniario prævalere ſemper debet.

§. III. *Cui.*

1 SAnè Domino; ſed adhuc duæ obviam ſe mihi faciunt quæſtiones; alias faciliores vide apud alios. Prima, an Domino reſtituendum id, quod eidem allaturum ſit damnum? Secunda, cui reſtituendum, quando Dominus non appareat? Singulas breviter percurramus.

An reſtituenda Domino res, ipſi nocitura?

2 Habeo apud me Petri gladium, & veſtes; an poſſim primò, debeamque eidem reſtituere gladium, quo ipſe ſit certò occiſurus contra Juſtitiam ſuum inimicum, vel etiam fortè ſe ipſum. Secundò, an veſtes, quibus certò uſurus ad fornicandum. Dixi (certò,) nec enim ſufficit dubium; cùm nemo ſit præſumendus in dubio acturus male, immò neque probabilitas moralem certitudinem non pariens: quia ſi ſit probabile, Dominum hoc gladio peccaturum, erit etiam probabile oppoſitum: at in pari probabilitate melior eſt conditio Domini, qui rem ſuam apud te poſſidet, ut dictum eſt fusè *l.* 1. *cap.* 3. *à* §. 3. *& deinceps.* Exciperem furioſum, huic enim non redderem gladium, & ſi ſolùm probabiliter, immò, & ſi ſola ſuſpicione timeam aliquod proximo malum. Ratio eſt, quia ſic favebo fortè innocenti, & ex alia parte furioſo, dum talis eſt, nullam injuriam facere cenſeor.

3 Jam verò, quoad prius. Aſſero regulariter, me non teneri, immò me peccare contra Charitatem, ſi reſtituam rem ei, qua uſurus ſit ad peccandum contra Juſtitiam. Ita S. Thom. *hic ad primum*. Ratio eſt, tum quia hic non agitur, de deneganda reſtitutione, ſed de differentia: at, quæ major ratio differendi, quàm velle expectare bonum, & utilitatem ipſius Domini? tum quia, ſi quando poſſum, debeo auferre gladium ab eo, qui vult occidere innocentem, quanto magis gladium denegare?

4 Addidimus illud (regulariter) nam aliquando denegare non teneor. Primò, quando non poſſum ſine magno meo incommodo, Verbi Gr. cum periculo meæ vitæ, vel fortunarum, niſi fortè bonum commune expoſcat, ut ne tunc quidem reddam, nam juxta dicta *ſup. lib.* 6. *cap.* 1. §. 2. *n. præſertim.* 4. tunc bonum commune præferendum eſſet meo.

Secundò. Si ex mea denegatione ſecutura eſſent majora, vel æqualia mala; Cùm enim tunc ſpes non eſſet obviandi malis, ceſſaret ratio rem alienam retinendi, vide mox *n.* 12.

5 Addidimus item (peccare contra Charitatem) quod certum eſt. Quid verò? peccabone etiam contra Juſtitiam, ita ut obliger ad reſtitutionem, ſi Dominus damnum injuſtè alicui infert cum eo, Verbi Gratia, gladio, quem ego culpabiliter reddidi? Molina *tomo tertio*, *diſput.* 755. docet me peccare

ſolùm

Digitized by Google

ſolùm contra charitatem, Leſſ. verò *lib. 2. cap. 16. dub. 4.* contendit etiam contra Juſtitiam, idemque multis probat Salon. *hic contr. 2.*

6 Profectò Leſſii ſententia probabilior eſt, quia tunc valdè proximè cooperarer ad injuſtam illam actionem occiſionis, reddendo gladium, quem negare poſſem. Dices, neque contra charitatem, neque contra Juſtitiam pecco, reddens pecuniam debitam ei, qui illa domum, vel navim empturus eſt, in quibus certò ſcio Uſuras, fraudes, & illicita mercimonia à Domino eſſe exercenda, ergo neque in caſu noſtro. *Reſp.* negando conſequentiam; nam illa delicta valde ſunt remota à mea redditione pecuniæ; quòd ſi hæc cooperatio cum peccato alterius appareat, ſatis excuſatur à debito, quod ego habeo reddendi Domino pecuniam ſuam. At prædicti gladii, & ſimilium redditio, de qua nos loquimur, proxima eſt ipſi actioni injuſtæ, quæ facienda eſt. Quare, ſi non eſt aliqua major, & urgentior ratio reddendi, qualis eſſet metus mortis, vel ſimilis magni mali, non excuſabor à peccato, non ſolùm contra charitatem, quod omnes concedunt, ſed nec à peccato contra Juſtitiam, quod cùm Leſſio contendimus; quia eadem cooperatio tam propinqua ad actionem injuſtam me etiam injuſtum conſtituit, quaſi ſocium, & complicem ejuſmodi delicti contra Juſtitiam.

7 Inſtas: Nemo tenetur ex Juſtitia (etiamſi poſſit) defendere innocentem, niſi id ex officio illi incumbat, tenetur enim ſolùm ex charitate, ſi ſine ſuo notabili incommodo poſſit: ergo neque teneor ex Juſtitia denegare gladium volenti occidere eumdem innocentem, ſed ſolùm tenebor ex charitate. *Reſp.* nego conſequentiam. Aliud enim eſt defendere innocentem, ad quod non teneor, niſi ex charitate, aliud non cooperari ad occiſionem innocentis, ad quod teneor etiam ex Juſtitia; & hujus ratio eſt, quia cooperari eſt poſitivè eſſe veluti ſocium, complicem delicti, quòd non eſt; non defendere, reſpectu ejus, cui non incumbit ex officio. Et hinc etiam fit, ut ſi Dominus occiſurus inimicum, ſumeret ex ſe gladium ſuum à mea domo, & ego non impedirem, cùm poſſem, fit inquam, ut ego tunc ſolùm contra charitatem delinquerem, quia tunc non cooperarer quaſi conſocius, ſed ſolùm negativè me haberem.

8 Inſtas iterùm: Ergo etiam ego peccarem contra Juſtitiam, ſi redderem pecuniam promiſſam uſurario, qua ſcio ipſum uſurum ad injuſtas uſuras; quia dando illi materiam tam proximam uſuris, jam cooperarer cum illo veluti ſocius ad injuſtum lucrum. Reſpondeo ita eſſe per ſe, & niſi ex aliquo capite accideret excuſatio; at certè ſemper accidit. Primò, ne rixæ ſint cum Uſurario. Secundò, ne ego habear infidelis. Tertiò, ne quando iterùm mutuo indiguero, idem Uſurarius, vel alius mutuum mihi deneget. Adde denique maximè me excuſari ex eo capite, quòd uſurarius ſemper ſit paratus ad injuſtum lucrum extorquendum, de qua re dictum eſt ſatis *ſup. l. 5. c. 1. §. 4. num. 5. præſertim 42.*

9 Quoad poſterius: Aſſero me non teneri reſtituere, immò contra charitatem me peccare, ſi reſtituam, id quod certò ſcio Dominum peccaturum contra alias virtutes à Juſtitia, niſi accedat excuſatio. Ita Leſſius *l. 2. cap. 16. dub. 4.* Mol. *d. 755. hic quæſt. 6. p. 7.* ex S. Thom. 2. 2. *quæſt. ult. art.* 6. Ratio eſt, quia ex lege charitatis tenemur ſuccurrere proximo indigenti, quando ſine magno incommodo poſſumus, ut hic non poſſe ſupponimus. Quamvis ergo creditor abſolutè habeat ex vi Juſtitiæ jus petendi ſuum, non tamen hic, & nunc quando ejus peccatum facilè per denegationem illam removeri poteſt: Juſtitia enim non eſt contraria charitati, ſed potiùs illi maximè ſubordinata.

10 Urges? Si Dominus vellet uti ſua pecunia ad peccandum, tu non poſſes illam pecuniam auferre, ut peccatum impedires, ſatis enim eſt, ſi utaris (quando ſpes eſt emendæ) correctione fraterna, ergo neque potes ejuſdem Domini pecuniam denegare. *Reſp.* nego conſequentiam. Nemo enim tenetur impedire alienum peccatum vi detinendo, vel res ejuſdem auferendo: hoc enim eſſet magnum onus, & ex ſe valdè fidelibus incommodum: At tenetur impedire non concurrendo, nec præbendo poſitivè materiam, & inſtrumenta ad peccandum, quia id non eſt ex ſe valdè oneroſum, & incommodum.

Signatè dico, *ex ſe, & num. præced.* dixi (*niſi accederet excuſatio*) nam ſæpiſſimè excuſantur fideles, reſtituendo. Primò, quia negare non poſſunt ſuum Domino ſine periculo notabili: ſi enim ipſi non reſtituent, poteſt Dominus agere coram Judice, & illos compellere, qui cùm non poſſint probare pravam Domini intentionem, patientur litis expenſas, infidelitatiſque notam, idque ſine fructu, nam Dominus ſuum recuperando per Judicem, intentionem malam, ut libuerit, exequetur. Secundò, quia ſi res agatur inter æquales, facilè ſuborientur inimicitiæ, unde pejora mala conſequerentur. Ex quibus colligo Dominum ſeriò petentem ſuum, valdè raró poſſe repelli, quantumvis ejus malus finis cognoſcatur; quia valdè raró ex denegatione incommodum notabile debitori ceſſabit.

Cui reſtituendum, non apparente, ſeu ignoto Domino.

11 Niſi hic diſtinguas, facilè, ut certè non raró etiam doctis accidit, prolaberis. Quatuor hic ſunt diverſi caſus. Primò, quando Dominus eſt valdè diſtans. Secundò, quando eſt defunctus. Tertiò, quando eſt ignotus, ſeu incertus. Quartò, quando rei, de qua agitur, Dominus nullus eſt. De primo dicetur mox in Circumſtantia, *Quo loco*, de cœteris hic.

Defuncto Domino rei, Cui ſit illa reſtituenda.

12 In hoc caſu reſtitutio facienda eſt legitimo hæredi; legitimus autem eſt, vel per teſtamentum, vel per Judicis ſententiam, vel per legum diſpoſitiones, cùm ab inteſtato remanet hæres, qui eſt ſtrictior in gradu. Ratio dicti eſt, quia hæres ſuccedit in omnia jura realia defuncti: id enim eſt, eſſe hæredem.

13 Quid, ſi defunctus nullum habeat hæredem, nec de rebus ſuis diſpoſuerit, quando bona ab ipſo relicta vocantur bona vacantia? *Reſp.* ex ſe hæc de jure naturæ ſunt primi occupantis, habentur enim pro derelictis, nulliuſque Domini ſunt. Si quidem mortuus amittit omnia bona temporalia, nec eorum ampliùs in alia vita Dominus eſt. Cùm ergo ante mortem nihil diſpoſuerit, nunc verò poſt mortem diſponere non poſſit, remanent ea bona ſub nullius dominio.

Dices, diſpoſuit tacitè, & interpretativè, ut illa diſtribuerentur inter pauperes, vel loca pia pro ipſius anima. *Reſp.* Quid, ſi hic erat Gentilis? Quid, ſi eſt in Inferno? Quid, ſi aliis voluiſſet relinquere, & quia loqui non potuit, non diſpoſuit? Ita Sotus, Petrus Navarrus, Vaſquez, Leſſ. apud Dicaſt. *loco mox cit. n.* 373. Valdè igitur incerta eſt hæc tacita voluntas, atque adeo viventes nunc obligare non poterit.

14 Dixi autem (ex ſe, & de Jure naturæ) nam in aliquibus Regnis applicantur Fiſco, An ante ſententiam vel poſt illam, tu conſidera, ubi videris Petrum à Navarra, *l. 4. de reſtitut. cap. 2. num. 8. & L. ſi vacantia de bonis vacantibus lib.* 10. vel ſive per leges, ſive per conſuetudinem introductam timoratorum ejuſmodi bona diſtribui ſolent, & debent pauperibus, vel locis piis Dicaſtill. *l. 2. de Juſt. tr. 2. d. 9. dub. 14. n.* 380. citante Azor. & Reginaldum; ſed quid debeant ſolùm ex conſuetudine congruenti, non verò obligante? unde & his favet Bulla compoſitionis, ut pluribus ingenioſè docet, me citato, amiciſſimus P. Franciſcus Bardi *l. 2. ſelect. Mor. q.* 16 Mobilia Peregrinorum ſi hi decedant inteſtati, & ſine hæredibus, diſtribuantur in pias cauſas per manus Epiſcopi illius loci, ut habent jura, Auth. *omnes per egr. C. communia, de ſucceſſionibus.* De quibus videantur Mol. *t. 1. de Juſt. d.* 53. Dicaſt. *loco cit.* aliique *paſſim*.

Ignoto, vel incerto Domino, Cui reſtituendum?

15 Diſtinguendus eſt Dominus incertus ab ignoto. Si debes rem huic, vel illi, nec ſcis determinatè, Cui, erit Dominus incertus: Si verò debes rem alicui, determinatè, nec illum ullo modo (facta morali diligentia, quæ ſemper pro qualitate rei facienda eſt) cognoſcere datur, ut ſi furatus ſis à Viatore tibi cognito, certus erit Dominus, licèt ignotus.

16 Quoad prius tria breviter ſunt notanda. Primum, quando ſcitur, nempè pertinere ad unum ex duobus, vel tribus, ſed ignoratur, ad quem determinatè pertineat, debet inter illos dividi, juxta ipſorum voluntatem, immò & pro rata majoris, vel minoris probabilitatis, vel dubii, ut *l. 8. c. 3. §. 3. & §. 7. V. reſtitutio*, dictum eſt à nobis in ſimili. Ita Leſſ. *l. 2. c. 15. dub. 1. n. 2.* lege Ludov. à Cruce *in Bullam Cruciatæ diſt. 3. dub. 6. n. 4. fin.*

17 Secundum. Quando quis Communitatem aliquam, redditus V. g. vel feudum alicujus Civitatis læſit, reſtitutio facienda eſt ipſi Communitati, non autem particularibus Civibus, quia Communitas ipſa læſa fuit. Ita Vaſq. *de reſt. c. 5. §. 4. dub. 6. n. 8.* Rebel. 1 *p. l. 2. q. 12. & l. 1. q. 15.* Mol. *t. 2. d.* 544. Leſſ. *l. 2. c. 14. dub. 6. & 7. & c. 5. dub. 1.* Azor. 3. *p. l. 4. c.* 26. Dicaſt. *l. 2. de Juſt. tr. 2. diſt. 9. dub. 14. n.* 365.

18 Quidam Senator prædivitis Civitatis, dum eam gubernaret, ſepoſuit ſibi ex publicis redditibus aureos mille: meque interrogabat, an poſſet eos diſtribuere in Pauperes ejuſdem urbis, & ſic ab onere reſtitutionis liberari? Reſpondi, nequaquam; quia in aureos illos non magis jus habebant inopes, quàm locupletes. Debent ergo reſtitui ipſi ærario publico. Quando enim defraudantur ea loca, quæ faciunt unum corpus ex multis, ut Montes Pietatis, Seminaria, Hoſpitalia &c. non verò defraudantur ipſi peculiares Alumni, Convictores, Infirmi &c. non ſatisfit reſtituendo his, ſed omninò reſtitutio facienda eſt ipſis locis defraudatis, ad quorum deinde Superiores pertinebit ea bona reſtituta ſimul cum cœteris adminiſtrare.

19 Tertium: quando quis læſit non communitatem ipſam, ut dictum eſt, ſed multos ex ipſis particularibus, qui cognoſci nequeunt, quando in bello injuſto Civitas deprædatur, reſtitutio fiat, vel Magiſtratui, vel Epiſcopo, vel Viro probo, qui dividant in ſingulos Cives pro damno accepto, quantum fieri poteſt. Ita de Lugo *tomo 1. de Iuſt. d. 6. ſect. 12. num.* 148. in ſimili, *verſ. Hinc infertur primò*. Quòd ſi hoc idem non poteſt, ut accidit, quando quis defraudat in pretio, vel menſura eos, qui emunt minutiores cibos, non

enim poteſt ſcire quos in particulari læſit, ſcit tamen læſiſſe hanc viciniam, hanc Civitatem, hunc Populum; tunc Judicio prudentis viri, aliquod bonum his defraudatis commune faciat, quò quantum fieri poteſt damnum compenſetur. Vide citatos. Atque hunc juvari poſſe per Bullam Compoſitionis, ubi ea conceditur, monet rectè Ludovicus à Cruce *in Bull. Cruc. d. 3. dub. 14. n. 3.*

20 Quoad poſterius, id eſt quando certò conſtat adeſſe rei Dominum, qui ſit omninò ignotus, duo caſus ſunt diſtinguendi. Primus caſus eſt, quando res venit reſtituenda ex radice injuſtæ acceptionis, vel ſimilis injuſtitiæ. Et tunc ſi facta diligentia inveniri Dominus non poſſit, eſt omninò ex definitione Alexandri Pontificis pauperibus, vel locis piis diſtribuenda, *c. cum tu de uſuris*, ubi Alexander III. uſuras jubet tradi pauperibus; quod Doctores extendunt ad alia ex quocunque delicto. Dicaſt. *l. 2. de juſt. tr. 2. d. 9. dub. 14. n.* 368. in hac enim, & ſimili materia ſub Pauperum nomine ſemper intelliguntur etiam loca pia. Poſſe tamen etiam in hoc caſu uſui eſſe Bullam compoſitionis, meritò notant Doctores Navar. *ibid. man. cap. 17. num. 43.* & communiter Dicaſt. *loc. cit. n.* 38. Mol. *d.* 748. Ludov. à Cruce *loco cit.* aliique. Ut etiam ſi is eſt verè Pauper poſſe ſibi applicare iidem notant Mol. *d.* 747. Leſ. *lib. 2. c. 5. num.* 41. Et denique addunt iidem, etiam poſſe dari, & debere (ex de Lugo *t. 1. de Juſt. d. 20. ſect. 8. §. 1. nu. 191. fin.* & latiùs *ibidem d. 6. ſect. 12.*) ſi ſint hæredes Conſanguinei Domini rei ablatæ, V. G. filio &c. præſertim, ſi ii ſint pauperes, & ita prudenter judicetur velle Dominus.

21 Secundus caſus eſt. Quando res reſtituenda venit ex contractu juſto, vel ex re, quocumque modo bona fide accepta, & communis difficultas ſolet hic eſſe de rebus caſu inventis: (nam de habitis ex dicto contractu mox dicam *num* 31.) Verb. grat. de marſupio nummis pleno, annulo aureo, libro &c. fortè inventis in via, in templo, in platea, quæ præſumuntur habere ſine dubio Dominum. Facta enim diligentia, nec Domino invento, cuinam hæc erunt reſtituenda?

22 Duplex, ut ſolet, eſt ſententia; Altera communis, debere pauperibus diſtribui. Ita Mol. *tom. 3. diſp.* 746. Ratio eſt; quia cùm hæc bona habeant actualem Dominum, non ſunt cenſenda bona derelicta, quæ ſint primi occupantis, ſed ſunt applicanda juxta præſumptam Domini voluntatem; quæ certè ſaltem inter fideles eſt, ut pauperibus, vel in cultum Dei locis piis diſtribuantur.

23 Altera minus communis, ſed mihi vel probabilior, vel æquè probabilis (certè P. Franciſcus Turriſi noſtræ Societatis doctiſſimus Theologus, & in philoſophicis amantiſſimus Præceptor meus, hanc meliorem appellabat) docet, poſſe quempiam rem ejuſmodi ſibi retinere, animo tamen, ut ſi compareat Dominus ei illam reddat (ſi tamen nondum eam conſumpſerit) vel id in quò factus ſit ex illa ditior, Ita Sotus *l. 5. de Juſt. quæſt. 3. art. 3.* Arrag. 2. 2. *q. 66. ar. 5.* & Molin. fatetur, hanc ſententiam doceri à multis recentioribus; Vaſquez, Malderus, Caſtropal. *p. 19. de Juſt. in gen. d. unica, puncto* 4. aliique apud de Lugo *t. 1. de juſt. cap. 6. ſect. 12. num.* 138. & apud Dicaſt. *loc. c. num.* 422. quam ipſe probabilem etiam vocat *num.* 481. Ratio hujus ſententiæ eſt, quia quamvis verè, & ut ita dicam, phyſicè, hæc inventa non ſint bona derelicta, ſunt tamen moraliter quaſi derelicta: Cùm enim Dominus non habeat ſpem rem ſuam recuperandi, jam non ampliùs, ſecundùm humanam æſtimationem, judicatur ampliùs de illa velle diſponere: cedunt ergo primò occupanti. Non autem eſſe hæc bona vacantia, nimis eſt clarum, ex Mol. *tom. 1. tractat. 2. d.* 53. quia vacantia ea ſolùm ſunt, quæ relinquuntur à Defuncto, modo inſinuato *num.* 14. qualia certè non ſunt, nec præſumuntur eſſe ejuſmodi inventa. Adde ipſam praxim, quia videntur omnes ceſſiſſe ſuo Juri in rebus omninò deperditis, cùm ſæpiſſimè, ne timorati quidem ea pauperibus diſtribuant, ſed ſuæ ſorti attribuunt ea inveniſſe. Adde iterùm, Dominum magis præſumi velle rem ſuam ſervari apud inventorem, ut ſi fortè antequam res conſumatur, ipſe Dominus compareat, ipſi reddatur, quàm diſtribui pauperibus, qui ſtatim rem conſument, nec ſpem ullam relinquant reddendi.

24 Ex his vides, me non fundare, ut alii faciunt, hanc doctrinam, quaſi dicam, hæc inventa verè non eſſe ſub phyſico Dominio ſui Domini; Vide de Lugo *loc. cit. ſect.* 10. ſolùm enim dico, ſtatim atque facta diligentia, Dominus non apparet, moraliter judicari eſſe ſub dominio nullius, propter voluntatem præſumptam Domini nolentis ampliùs de illa diſponere.

25 Obiicies cum Mol. *loc. cit.* qui ſic contra Sotum, atque adeò contra Nos argumentatur. Si hæc inventa bona poſt exhibitam diligentiam eſſent derelicta, & ab inventore retinere poſſent, poſſent etiam retineri acquiſita ex delicto v. g. ex furto, vel uſura, quando horum ignoratur Dominus, quia pari modò eſſent exiſtimanda derelicta, quod tamen negavimus.

26 Reſpondeo, magnam adeſſe diſparitatem, & totam ducendam ex voluntate interpretativa Domini, qui jam ſupponitur adeſſe, licèt incognitus. Hic enim rationabiliter præſumitur velle, ut inventor, & univerſim omnes bonæ fidei poſſeſſores ea inventa ſervent, immo iidem fruantur quandoquidem bona fide, & ſine injuria ipſius Domini occupavere: at nullo modo præſumitur velle, ut ille, qui injurius fuit, ea bona per injuſtitiam arripiendo, eadem ſibi ſervet, vel iis fruatur: Judicatur ergo Dominus ſua bona aliquando quaſi deſerere, non tamen pro fure ſibi injurio, ſed prò viro nulla injuſtitiæ culpa laborante.

27 Dixi (quaſi) nam Molina reprehendit Sotum, perinde ac ſi diceret hæc eſſe ſecundùm omnem rationem derelicta, id quòd certè ita non eſt, quia omninò derelicta non ſunt, ſi Dominum actu, licèt incognitum habeant. Nos igitur dicimus eſſe quaſi derelicta, quoad hunc effectum, quòd ex præſumpta Domini voluntate, poſſit ea ſibi, donec fortè Dominus compareat, retinere.

28 Quid, ſi comparente fortè Domino, res inveniatur conſumpta omninò? Reſpondeo, ſi res ſit bona fide conſumpta, nec inventor ſit ex illa re factus in aliquo ditior, puto, ut modò innuimus, non deberi Domino æquivalens, quia bona fides liberat ejuſmodi inventorem ab onere reſtitutionis. Idem dicendum eſſe in caſibus ſupradictis, quando quis ſibi ut verò pauperi rem applicavit, meritò docet Leſſ. *l. 2. c. 14. dub. 6. num.* 43. aliique apud Dicaſt. *l. 2. de Juſt. tract. 2. diſp. 9. dub. 14. n. 391. & de inceps.* Quòd ſi res extet, vel aliquid, in quò factus ſit inventor ditior, ſanè debebit Domino comparenti reddere; nemo enim debet alienis rebus diteſcere. Id quod ita verum eſt, ut etiam ex probabiliore ſententia Mol. & Leſſii contra Petrum Nav. & Rodriq. apud Barthol. à S. Fauſt. *in ſpec. Conſ. d. 4. q.* 178. ſi ea inveniantur jam pauperi diſtributa, debeat Pauper Domino comparenti reddere, ſi illa pauper in individuo habeat, vel factus in iis fuerit ditior. Si inveniantur appropriata per Bullam Compoſitionis, idem eſſe tenendum, & conſulendum, ſed probabilitate non carere, quod poſſint retineri, ſaltem donec accedat Judicis ſententia, docet Caſtr. *de Bulla Cruc. p. ult. §. 1. n.* 7. aliud benignius dicam *in Tract. de Bull. Cruc. c. 18. à n.* 9.

29 Denique tria adverte. Primum ſi rem alicujus inveniſti, & acquiſiviſti, cum magno periculo Verb. Grat. ſi ex incendio rem illam liberaſti; Domini eſt, non tua: tu verò potes æſtimationem tui periculi, & laboris exigere, ut etiam expenſas, damnumque emergens, lucrumque tibi fortè ceſſans &c. Ita Leſſius *l. 2. cap. 5. dub. 18. num.* 67. vide quæ dixi *t. 3. cap. 2. §. 8. num.* 12. Prò ipſa tamen ſola intentione nihil ex Juſtitia potes requirere, ſed ſolùm ex gratitudine. Ita Covarr. *Reg. peccatum p. 2. §. 3. num.* 3. aliis citatis. Ratio hujus eſt, quia tota res inventa Domini eſt, tota igitur reddenda; at ſi tu aliquid neceſſariò exigas, jam non totam redderes. Ratio autem, quòd pretium tuæ diligentiæ potes exigere, eſt, quia utilis geſtor negotii Domini fuiſti. Ergo potes aliquid moderatum accipere; moderatum, inquam, quia ſecus non eſſes utilis geſtor negotii, ut dictum eſt *ſupr. tract. 1. c. 8. à n.* 7.

Quòd dixi de re ab incendio erepta, dictum reputa de erepta ex naufragio. Solùm hic additur excommunicatio Bullæ Cœnæ contra occupantes bona naufragantium: ubi ſemper intellige, ſi adſit, ac noſci poſſit Dominus: ſecus, de illis decerne, ſicuti de rebus derelictis non fiat reſtitutio ad incognitum Dominum.

Præterea rectè docent Suar. *tom. 4. de cenſuris, in expoſitione Bull. Cœnæ, diſput. 21. ſect.* 2. allatus de Lugo, *tomo primo de Juſt. diſputat. 6. ſect. 10. num.* 99. Caſtropal. *tract. 6. diſput. 3. puncto 5. num.* 2. Dian. *p. 9. tract. 8. reſ. 36. verſ. notandum tertio*, non incurri excommunicationem ab eo, qui illa bona capit animo eadem reſtituendi veris Dominis, licèt interim iis utatur: modò impotens non fiat reſtituendi Domino fortè comparenti.

Si quis furetur, vel dono accipiat hæc bona naufragantium ab eo, qui primò occupavit, contrahetne hanc excommunicationem? Contrahere docet Suar. *de conſ. diſp. 21. ſect. 2. n.* 33. quia, quamvis mediatè, adhuc accipit naufragantium bona. Negant Sayr. & Sonka allati à Diana *p. 6. tr. 8. reſ.* 36. probabilius, quia Bulla loquitur ſolùm de primo occupante.

Ligna denique ex inundatione fluminis aſportata Domini quidem ſunt, ſed ex ipſorum qualitate, diſtantia Domini, labore in eripiendo, collige, an Dominus pro derelictis habuerit: nam tunc primi occupantis erunt. Ita Mol. *tr. 2. diſp.* 555. Caſtrop. *de Juſtit. in genere, diſp. un. p. 19. n.* 6.

30 Adverte ſecundò, adeſſe aliquas leges applicantes hæc inventa quibuſdam Locis, vel Operibus Piis, quas puto non eſſe uſu receptas, ſaltem quoad forum Conſcientiæ, & ante Judicis ſententiam. Lege Doctores, Petrum Navarr. *lib. 4. de reſtit. c. 2. nu.* 82. Lodovicum à Cruce *in Bullam Cruc. diſp. 3. dub.* 15. Mol. *tomo 1. tract. 2. diſp. 53. & to. 3. diſp.* 750.

31 Adverte denique tertiò, mihi non eſſe improbabile, quod docet Petr. Nav. *lege unica C. de Theſaur. l. 10 §. Theſauros Inſtit. de rerum diverſ.* Leſſius *l. 2. c. 5. dub. 12. n.* 58. nimirum debita ex contractu poſſe, tamquam derelicta, poſt factam diligentiam, Domino non apparente, retineri, quia hæc comparari meritò poſſunt cùm Inventis, quando quidem ignotum habent Dominum, ut ſupponimus: & per hoc reſponſum eſt ad illud quod *nu. vigeſimo primo*, promiſimus fore hic reſolvendum.

Quòd ſi teneas, hæc deberi pauperibus, ſicuti debentur (quando neſcitur Dominus) habita ex delicto, jam potes conſurgere ad Bullæ compoſitionem, ut colligitur ex dictis *n.* 24.

Nullo exiſtente Domino, cui res reſtituenda? Ubi de Theſauris.

32 Sub nullius dominio ſunt ea, quæ ſive à Dominis ſunt omnino derelicta, ut quæ Dominus ipſe à ſe proiicit, ſive Dominum numquam

Digitized by Google

quam habuerunt, ut gemmæ rudes ad littus inventæ. Huc ſpectat Theſaurus, qui definitur eſſe: Vetus diſpoſitio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominium non habeat. Addit Leſſius citatus à de Lugo *mox* citando, id verùm eſſe, quamvis ſciatur, quorum majores Theſaurum condiderint: nam quòd tanto tempore deſiit poſſideri, deſiit eſſe in dominio, tum recondentis, tum ejus hæredum. Ita Leſſius, à quo diſſentit de Lugo *tom. 1. de juſt. diſp. 6. ſect. 11. n. 111.* quia tempus quantumcumque diuturnum non tollit dominium rei à ſuo Domino, ſi is cognoſcatur. Equidem adhæreo Leſſio, quia ex diuturno tempore clarè colligitur Dominum voluiſſe derelinquere, ſeu à ſe illam pecuniam projicere, &c.

Quod autem de illo caſu, quem in alium finem enarravimus *ſupra l. 2. c. 6. §. 2. de ſuperſtitione, n. 12.* De nocte quidam avarus ſenex terræ infodit Theſaurum, ego id caſu præſenſi, poſſumne hodie judicare illud aurum eſſe derelictum, & juxta mox dicenda mihi illud effodere? Reſpondeo, ſi ſum certus eum non infodiſſe ad cuſtodiam, ſed animo, ut illic Theſaurus in poſterum lateret, & pateret nemini: poſſem, puto, mihi auferre; at ſi advertam infodiſſe ad meram cuſtodiam, certè non poſſem. Ratio utriuſque dicti eſt, quia ſi ad cuſtodiam, non deſiit auri dominium eſſe apud ſenem: At ſi, ut lateret in poſterùm, jam præſumitur ſenex abdicaſſe à ſe, ſuiſque hæredibus illius Theſauri dominium, inſtar Gratis Philoſophi, qui ſuas omnes divitias in mare projecit, ut liberiùs Philoſophiæ vacaret.

Theſaurus inventus.

33 Sed jam propius ad rem noſtram veniamus. Dico primò; adeſſe quaſdam leges in jure communi circa Theſauros. Primam, ſi in loco proprio inveniatur Theſaurus, totus eſto inventoris. Secundam, ſi ubilibet inveniatur per artes magicas, vel malas, fiſco regio applicetur. Tertiam, ſi in loco alieno, de induſtria, abſque Domini conſenſu, totus Domino loci cedat. Quartam, ſi in eodem loco alieno, ſed caſu, dimidium ſit inventoris, dimidium Domini loci. Quintam, ſi in loco publico, dividatur inter Fiſcum, vel Civitatem, & inter inventorem; Si verò in Eccleſia, ſeu loco Sacro, quòd non ſit in ullius bonis, pari modo inter Eccleſiam, ſeu Prælatum, & inter Inventorem dividatur. Quid fiat, quando eſt duplex Dominus, alius quoad proprietatem, alius quoad uſumfructum, vel quid ſimile? præter Juriſperitos *in leg. modo citat. & paſſim.* legatur etiam apud Theologos, Molinam *diſp. 56.* Leſſium *loco cit.* de Lugo *loco cit.* Caram. *l. 2. Theol. mor. à num. 298. & paſſim.*

34 Dico ſecundò. De jure naturali, immò & Gentium Theſaurus eſt inventoris. Ita de Lugo *loc. cit. num. 112.* Mol. *diſp. 56.* Sotus *l. 5. de juſt. quæſt. 3. art. 3.* Med. *l. 5. de Juſt. cap. 4.* & communiter. Ratio eſt, quia in nullius eſt dominio, ut ex theſauri definitione modò allata manifeſtè apparet. Si aliquod damnum feciſti, ut Theſaurum arriperes, v. g. vineam extirpaſti, vel murum deſtruxiſti, &c. hoc totum deberi Domino reſtitui, dubium eſſe non poteſt.

35 Porrò, quoad forum externum videant Juriſconſulti, quò ſe extendant illæ leges, aliæque fortè propriæ municipales. Quoad forum internum, & in conſcientia ſic habet Sylveſter, *v. inventum, numer. 13.* (favent Sotus, & Medina *loco citato*, quatenus negant Principem poſſe ſtatuere, Theſauros totos eſſe ſuos: Lege Franciſc. Bardi *in ſelect. mor. l. 2. q. 16. num. 6.*) *Secundùm Petrum de Palude hodie ubicumque inveniatur Theſaurus, de conſuetudine eſt Principis. Sed ego dico iſtam conſuetudinem in conſcientia non ligare: quia non eſt introducta per modum legis, ſed violentiæ; nec fuit unquam moribus utentium approbata, niſi violenter. Eſt etiam contra jura Canonica, quæ volunt, bona incerta, ſi reſtituenda ſunt, eſſe pauperum: & ſi non ſunt reſtituenda, eſt contra Jura Civilia, & contra naturalem æquitatem: ut patet in dicto §. Theſauros, Ubi dicitur, quod D. Andr. naturalem æquitatem ſecutus &c. voluit Theſaurum inventum in proprio fundo eſſe totum inventoris, contra quam æquitatem conſuetudo non poteſt.* Hæc Sylveſter, qui quamvis loquatur de conſuetudine applicante totum Theſaurum Regi, tamen multum favet aſſerenti, ejuſmodi omnes leges Civiles eſſe pari modo violentas, quod nolo decernere. Lege Caramuel, *l. 2. Theolog. moral. num. 289.* favent ex parte Bannez, aliique apud Dicaſt. *l. 2. de juſt. tract. 2. diſp. 6. dub. 15. num. 410.* & propendet Leſſius *l. 2. c. 5. dub. 17. num. 66.* citans Sylveſter, & Sotum, quibus adde Trull. *in expl. Cruciatæ l. 33. caſu 14. num. 10.* Lopez, qui dicit, Inventorem non obligari quid dare Principi, antequam exigatur.

36 Ex eo capite, quòd Theſaurus de Jure naturali eſt Inventoris, ſequitur, poſſe te emere ab alio fundum, in quo ſcis (etiam certò) adeſſe Theſaurum; cùm enim ex una parte Theſaurus infoſſus nullum habeat Dominum, & conſequenter Dominus fundi non ſit Dominus Theſauri; atq; ex altera parte tu fundum juſto pretio emas, ut ſupponimus: non eſt, unde ulla culpa committatur. Ita S. Th. Bañes, Navar. Molina, Valent. aliique apud Turrian. *diſp. 43. dub. 1. n. 1.* adde Vaſq. alioſque apud de Lugo *loco cit. n. 126.* Quidquid Angelus, Tabiena, Armill. apud Turrianum *ibid.* nimis ſcrupuloſè dixerint.

37 Dices, At fundus in quo adeſt Theſaurus, maiori pretio eſt dignus: Reſpondeo, non ita. Dignus enim eſt ſolo pretio ſecundùm communem hominum exiſtimationem, quæ eſt regula conſtituens pretia rerum, ut ſuo loco dictum eſt, at donec latet Theſaurus, communis æſtimatio eſt, perinde ac ſi nullus omninò ſublateret. Dari ſolet exemplum de Pharmacopola peritiſſimo emente vili pretio faſcem lignorum, in quibus cognovit adeſſe pretioſiſſimam herbam communiter ignotam.

38 Denique audi reſolutionem Caramuelis *loco cit. num. 288* circa caſum, qui frequenter accidere ſolet: *Petrus conduxit operarium, ut puteum effoderet in domo ſua, nempè diurni floreni pretio, & hic illam auro plenam invenit, cuinam invenit, ſibi aut conductori? Reſpondeo, ſibi; Ratio eſt, quia illud eſt Inventoris. Stando enim in jure naturæ omnes Theſauri, cùm ex ſe nullius ſint, ſiunt inventoris, qui nihil tenebitur dare Regi, nihil Reipublicæ, nihil Domino Agri in quo reperit. Sed nunc Petrus eſt inventor, ergo, & Obiicies, at urinator Mercatori gemmas in mari quærit: Reſpon. ita, quia conductus eſt ad gemmas quærendas, & operarius conductus fuit ad aquam quærendam, non theſaurum; & ſicut dictus urinator ſi fortè in mari inveniret enſem, ſibi illum acquireret, ſic theſaurum foſſor, &c.* Addit ſic: *Si lapidis lapſu vulneratur, aut occidatur caſu operarius, ſanè Petrus non tenetur operario ratione iſtius damni non prævíſi, ergo neque operarius, ratione Theſauri caſu inventi. Taceat ergo operarius, & gratias agent deo cuſtodiat ut beatior ſine teſto.* Hæc ille abſtrahens à legibus poſitivis, de quibus poſteà loquitur, & quibus paulò ante nos egimus, deque iiſdem videatur Franciſc. Caſtill. *tom. 3. dec. 240.*

§. IV. *Quantum.*

1 TAntum debet reſtitui, quantum eſt ablatum, ablati autem nomine intelligi damnum, lucrum, fructus, &c. jam ſatis in ſuperioribus eſt explicatum.

§. V. *Quomodo.*

1 NIſi ſit alicui obviandum ſcandalo, ſatis erit, ſi reſtitutio fiat ſive occultè, ſive publicè; ſive per ſe, ſive per alium: Ita Dicaſt. *l. 1. de juſt. tr. 2. diſp. 11. dub. 10. n. 121.* vide *ſup.* §. 3. non enim eſt deneganda reſtituenti, ſuæ famæ conſervatio. Porrò aliquot mihi fuerunt propoſitæ difficultates, quæ ad hujus circumſtantiæ dilucidationem facere poſſunt, & ſunt ejuſmodi.

Reſtitutio facta domino illam non advertenti.

2 Prima. An ſatisfaciam, ſi ita occultè reſtituam ut ne ipſe quidem læſus advertat. Debeo V. G. tibi centum es injuſto, ſed occulto latrocinio, & quia ſum tuus perfamiliaris, timeoque, ſi ſecus quocumque alio modo reſtituam, ne ego fur deprehendar: fingo tempore tuarum nuptiarũ dono tibi gemmam auro inſertam ejuſdem valoris, at furtum reverà tamen tuum redditurus, liberabor ne ſic ab onere reſtitutionis, quo gravabar? Ratio dubitationis eſt, quia certò moraliter, vel ſaltem probabiliter ſcio, te utpotè graviſſimum Virum, mihi alterum tantum in aliqua ſimili occaſione redonaturum, non redonaturum, niſi ego anteà donaſſem. Reſp. cum hæc redonatio ſit ex mera liberalitate, ad quam ego amicum nec induxi, nec obligavi, non dicor niſi indirecta cauſa illius, ſeu non ſum abſolutè illius cauſa, ſed ſolùm occaſio; quare cum periculum meæ famæ ſit cauſa proportionata me excuſans à cooperatione hujus novi detrimenti, quòd ex occaſione mei ficti muneris patiatur amicus, non peccabo, nec ad reſtitutionem conſequenter obligabor. Confirmatur, quia ad vitandam infamiam notabilem licet differre reſtitutionem, immò & non reſtituere, cùm fama ſit bonum ſuperioris ordinis, ut diximus *ſupra cum de adulterio*: cur ergo idem non procedat in caſu hujus occultæ reſtitutionis, quæ magis favet creditori? Ex quo vides, idem (ſi abſit proportionata cauſa) fieri licitè non poſſe.

An ſatisfaciam debito Juſtitiæ per donum gratuitum immemor dicti debiti? Vide apud Trullench. affirmantem, *in Decal. tomo 2. l. 7. c. 4. diſp. 5. num. 10.* contra Rodriquez ab ipſo citat, legatur omninò P. Baldelentiens cum Trullench. apud Dianam *p. 5. tr. 13. reſ. 44.*

Reſtitutio facta per intermediam perſonam.

3 Secunda. Rem, quando Domino debebam, eidem miſi per hominem, quem credebam fidelem, ſed ipſe muneri ſuo non ſatisfaciens, aufugit, obligaborne iterùm reſtituere?

4 Reſpondeo, in aliquibus conveniunt hìc Doctores. Lege Navar. Leſſium, Rebell. Mol alioſque *mox* citandos, quibus adde Caſtr. *de juſt. commutativa, diſp. 1. punct. 17. §. 9.* Diſcrepant in uno.

Conveniunt primò, ſi debitum eſt ex re accepta, & res eſt in individuo aliena, V. G. veſtis, equus, vas argenteum, hæc numero menſura tritici, quoties ſine tua culpa gravi Theologica, ad Dominum non affertur, ad nihil te obligari. Ratio eſt; quia res Domino perit: excipe niſi adhuc in aliquo factus ſit ditior, hoc enim adhuc à te deberi non eſt controverſum.

5 Conveniunt ſecundò, ſi debitum eſt ex contractu, quò aliquid à te alicui debetur, pari modo in individuo, V. G. Veſtis commodata, equus locatus, hæc numero pecunia per modum maſſæ depoſita, probabile ſaltem eſſe, te non obligari, quoties ſine tua culpa gravi Theologica ad Dominum non affertur. Ratio eſt eadem, & quia ex contractu non obligatur quis, niſi ad diligentiam moralem proportionatam illi rei, de qua agitur, in eodem contractu, ut

ſopra univerſim dictum eſt: cùm egn tu tradendo huic homini, quem bona fide fidelem credidiſti, non peccaveris ſaltem mortaliter, erit probabile, te ad iterùm compenſandum, non urgeri.

6 Conveniunt tertiò; Si debitum ſit ex eodem contractu, ut ſi debeatur pretiom rei emptæ, vel item ſi debeas ex re accepta. Verùm ita, ut debeas aliquid noo in individuo alienum, ſed debeas pecuniam ſolvere, per æquivalens, te non liberari ab iterata reſtitutiooe. Ratio eſt, quia, cùm res quando perit, ſuo domino pereat, illa pecunia in manu mediatoria tibi periit, qui erat Dominua, quare ereditor adhuc erit ſatisfaciendus. Excipe, niſi illis miſeria per hominem deſignatum ab ipſo creditore: Ita Doctores communiter apud dicaſt. *l.2.de reſt.tr.2.diſp.3.n.*507. tunc enim creditor io ſuo homine deſignato, ſuam fecit pecuniam, adeòque ipſi periit.

7 Diſſentiunt autem Doctores. Si debitum ſit ex delicto. Furatos es equum, mittiſque per hominem fidelem, V. Gr. per Confeſſarium, ſive eumdem equom, ſive ejus pretium (in hoc enim caſu idem eſt, ſive res debita ſit in individuo, ſive in ſpecie.) An ſi Confeſſarius ea non reddit Domino, ſed præter tuam expectationem ſibi uſurpat, adhuc obligeris ad iterùm reſtituendum? Te liberat à reſtitutione prima ſententia. Ita Cenedo *de paupertate Relig. diſput.* 634.*nu.*8. Diana, *p.2.tr.3.ſect.*37.*Miſcell.reſolu.*1. dicens hanc eſſe ſententiã tutam in praxi: Leſſius *l.3.c.*16.*dub.*6.*n.*67. dicit non eſſe omninò improbabilem; Filliuc. *t.1.tr.2.c.5.num.*135. Rodr. Petr. Navar. citati à Dicaſt. mox citando, *n.*14. Dian. *p.1.tr.17.reſ.*2.) quia tu feciſti, quantum potuiſti, & quia tunc creditor judicatur conſentire huic tranſmiſſioni per hominem fidelem, perinde ac ſi ipſemet deſignaſſet, ſiquidem tu prudenter te geſſiſti. Te nequaquam ſecunda ſententia liberat. (Ita Leſſ. *l.c. n.*65. Rebell. *l.2. de reſt.q.* 13.*ſect.*3.*n.*15. Mol. *t.3.diſp.*754.*n.*2.*§.quando per Confeſſarium*, Toletus, Navarr. aliiqoe apud Dianam, *loco cit.* qoibus adde de Lugo *t.1. de Juſt. diſp.*21.*ſect.*5.*à n.*56. Dicaſt. *l.c. n.*151. *juncto n.*113.) quia in te ſemper remanet radix obligaoa ad reſtitutionem, oempè injoſta acceptatio, & Dominus oiſi rem ipſe cum effectu habeat, non præſumitur, conſenſiſſe ad illam tranſmiſſionem, quamvis per fideliſſimum, niſi conditione, quòd de facto ad ipſum res ſibi debita perferretur: Hæc poſterior ſententia eſt certior; illam priorem non audeo propter Authores eam ſequeotes, improbabilitatis condemnare.

Reſtitutio cum errore facta ex Conſilio Confeſſarii.

8 Ex dictis, quid ſtatues de ſequenti difficultate, quæ tertio mihi loco propoſita eſt? Confeſſarius bona fide tibi indicit, ut veſtes, vel pecuniam V.Gr. quæ à Petro ſurripuiſti, des pauperibus: tu promptè exequeria, illaſque pauperibus ad aſſem diſtribuiſti; mox, ſive idem Confeſſarius, re melius propenſa, ſive alius doctor te advertit, incautum fuiſſe conſilium, quia cum ſciretur Dominus, Domino res ſua debebatur; obligaberia ne ad iterùm verò Dominu reſtituendum? Reſpondeo, te obligari, ſequitur ex dictis in poſteriore ſententia relata *n. præcedenti*; Sed tamen etiamſi in cæteria caſibus ſequaris poſteriorem dictam ſententiam, te hic non audeò iterùm obligare. Ratio mihi videtur eſſe, quia Dominus non debuit in tanta tua pietate eſſe invitus, ut non conſenſerit illi eleemoſynæ. Confirmo, ſi iterùm reſtituis ſemper plus reſtitues, quam debes ad quod Jus Juſtitiæ numquam obligat, ut diximus *ſup. l.6.c.4.§.3. n.*22. Probatur conſecutio. quia dares nunc pecuniam illam ablatam, & inſuper dediſti bonum illud ſpirituale Eleemoſynæ, quòd jam ceſſit pro lucro Spirituali Domini, ergo ſemper excederes in reſtituendo: id quod pari modo eſſet, ſi ſolam partem prætii iterùm reſtitueres: nam ſemper hæc pars erit ſupra id, quod debes: cùm bonum illud ſpirituale Eleemoſynæ jam adæquaverit totum debitum.

Mediator rem reſtituendam amittens.

9 Denique duæ mihi hic addendæ occurrunt non diſſimiles difficultatea. Prior quid oimirum in voto, & Juramento? Vovi eum Juramento calicem, vel pecuniam Domui Laoretanæ, miſi ea per hominem, quem fidelem judicabam, ſed ipſe illa ſibi clanculum uſurpavit; obligor ne ego, cùm id reſcivero, iterùm mittere?

Reſpondeo, ſcio aliquos apud Dianam, *p.10.tr.16.reſ.*79. te obligare; Verùm hoc bona fide præcedunti, oimia durum. Satis enim in re morali ex Dei benignitate à te Votum, ſeu Juramentum fuiſſe adimpletum per illam mediatam traditionem exiſtimandum eſt. Ita Diana, *ibid.* citans P. Tancredi. Mediator autem ille ſemper obligabitur muneri ſuo ſatisfacere: ni ſatisfaciat, peccabit, non contra Votum, ipſe enim oihil vovet, ſed contra Juſtitiam, & quidem puto, cum Sacrilegio, cum Fagundez, *Eccleſ. præc.2.l.4.c.4.à n.* 8. & aliis eum Bonac. *circa 1. Dec. præc. diſt.q.6.à n.*23. quia uſurpat res Divino cultui addictas.

10 Inquiret curioſus, *Si ſine culpa Mediator illas amittat, obligabitur ne ad aliquid?* Reſpondeo ſi amittat calicem, vel quid ſimile lo individuo acceptum; ad nihil obligo: quia ipſe non obligatur ex Voto, vel Joramento, hoc enim dat ſolùm perſonalem obligationem in vovente, vel jurante; Non ex re accepta, qui eam amiſit; Non ex juſta acceptione, quia uullam commiſit, vel certè non gravem eulpam, ut ſupponimus. Ita Tancredi mox citandus, ducto Argumento, *ex cap. licet, de Voto*. Excipe niſi fortè ſe per contractum obligaſſet, quòd rariſſimum eſt, At verò ſi amittat pecuniam, vel ſimile quid functionem recipiens, diſtinguendum eſt: Si enim amiſit eamdem pecuniam, V.G. vel totum cumulum pecuniarum in quo erat & ipſius, & voventis pecunia, ad nihil obligabitur propter rationem modo dictam, & de hoc caſu ſolùm meminit doctus, & eruditus P. Tancredi *de Rel. tr.4.l.2.q.7.n.*32. allatus à Diana *p.10.tr.13.reſ.*97. dum mediatorem amittentem caſu pecuniam, ab omni onere liberat: Quòd ſi amittat aliam pecuniam, quia nimirum illam voventis, in proprios uſus, V.G. expendit, vel fortè domi re poſitam habet, tunc (cùm amittat ſuam pecuniam) obligabitur, vel repoſitam, vel illi æquivalentem ad Lauretanam Eccleſiam deferre: Ratio eſt, quia amiſſionis infortuuium nullo modo nunc debet cedere in damnum Eccleſiæ, quia non amittitur res, quæ ſit ſub Eccleſiæ domioio. Id quòd negaturum non puto amiciſſimum Patrem Tancredi, nec alium.

Reſtitutio doni mortuo Donatore.

11 Poſterior difficultas per hanc occaſionem explicanda hujuſmodi eſt: Titius famolo, vel alteri dedit vas argenteum, V.G. ut ipſius Titii nomine donn traderet Cajo. At famulus vel non tradidit, vel tamdiu dare culpabiliter diſtulit, donec Titius diem ſuum obierit, ita ut Cajus doni iguarus, illud ne acceptare quidem potoerit. Quæritur, ad quid famulus ſit urgendus? Reſp. Mol. *t.2. diſp.*263.*n.*7. cui adde ſanè Leſſium, Bonac. & ex parte Laym. docet à famulo duplicatam deberi reſtitutionem: Cajo enim Donatario debet vaſis æſtimationem, propter damnum, quòd illi iotulit, dum donum ei non tradidit, nec ſaltem ſignificavit, quo potuiſſet Cajus illud acceptare. Hæredibus verò debet vas, quia cum mandatum Titii non babuerit effectum, & ex alia parte omne mandatum expiret morte mandantis, jam nunc vas non pertinebit ad donatarium, ſed ad hæredes Titii donantis. Niſi fortè donatio fuerit ad piam cauſam: tunc enim in favorem animæ præſumitur mandatum perſiſtere. Hæc ex Molina. Verùm, duplicata hæc redditio dura oimis erit famulo. Puto ergo eſſe probabile, ſufficere, ſi is reddat vas donatario tantùm. Ita Sà, *V. Donatio, n.*25. Leſſius putat hanc probabilem apud Dian. *p.6.tr.7.reſ.*4. Ratio eſt, quia ſatis eſt probabile, mandatum illud cum ſit favorabile, & gratis factum, non expirare morte mandantis, ſicuti non expirant cęteræ gratiæ factæ. Ita Sanch. *l.8. de mat. diſt.*28.*num. præſertim* 64.

§. IV. *Quando.*

1 PRofectò ſtatim: De quo, deque moroſo debitore multa à me dicta invenies *ſup. tr.3. c.2.§.6. & c.7.§.7. à n.*18. *& c.8. §.3. à nu.*7. qoibus hoc vel breviter adde, vel breviter recole.

Primò, ſtatim, intellige moraliter, non phyſicè. Unum enim vel alterom, vel tertium diem differre reſtitutionem, ſi Domino damnum grave non emergit, non eſt gravis dilatio. Lege Dicaſt. *l. mox citando*. Aliquid ampliùs concedi, quando ſolutio eſt facienda ob contractum, V.G. ob cenſum, mox dicam. Contrà, magnam ſummam, nolente Creditore, per partes ſingulis menſibus vel annuatim ſolvere, gravis eſt dilatio. Ita Sotus, Medina. Mol. apud Dicaſt. *l.2.tr.2.diſt.*19.*dub.*1.*n.*6. id enim non eſt ſtatim ſolvere. Multò gravior erit, ſi eum ſcias te verè debere, tamen vis cogi à Judice, tunc enim præter peccatum dilationis, debebis reſtituere expenſas tuo debitori, ut per ſe patet.

2 Secondò; Qui cum poſſit, non reſtituit, peccare continuò, & id vocari, ac eſſe peccatum habituale, ſpecialique modo eſſe confeſſori aperiendum, *l.2. expedita Confeſſionis, c.1. §. præſertim* 2. docuimus: Sed & alia valde neceſſaria ad praxim Confeſſariorum dicemus inferiùs *c.*4.

3 Tertiò, qui ab articulo mortia urgetur, nec per ſeipſum reſtituere vult cum poſſit, ſed vult relinquere onua reſtituendi hæredibus; quique cùm dubius ſit, an res ſua ſit, diligentiam ipſe, cum item poſſit, facere detrectat, volens ut eam faciant hæredes, non ſunt abſolvendi? Ita Sylveſter, Navarrus, aliique, quos ſequitur uterque Dicaſt. *l.2. de juſt. tract.2.diſt.*10.*dub.*5.*num.*15. quia ut cętera taceam, culpa gravis eſt, obligationem propriam traosferre velle in alios, qui regulariter eruut ipſo Teſtatore negligentiores, Lege Doctor. Mul. *diſt.*753. Leſſium, *l.2.c.*12.*num.*51. Rebell. *quæſt.*17. Vaſq. *p.2. diſt.*75 *c.3.num.*24. *& 3.p.quæſt.91.art.1.dub.*5. hac de re valdè rigidè diſſerentes.

4 Quartò, quando ſolutio facienda eſt ex contractu, quamvis aliqui teneant peccari muraliter niſi fiat die in cõtractu pręſcripta, ſaltem quandn interceſſit Juramentũ, tamen Molina meritò docet, non ſemper moraliter peccari, quia Juramentum intelligitur morali modo, unde quando dilatio uullum detrimentum affert Creditori, certaque futura ſit ſolutio, dilatio non erit cenſenda mortalis. Pari modo notant aliqui non eſſe reum culpę mortalis eum, qui cùm debeat, Verbi Gratia, ſingulis calendis Septembr. centum annuos, eos non ſolvit, niſi à Domino requiratur; hic enim eſt modus ordinariua humanos ejuſmodi cenſus ſolvendi. Verùm id limitandom, ſeu declarandum omninò eſt. Quando etiam creditor

Digitized by Google

ditor judicatur rationabiliter eſſe invitus in acceptanda dilatione, non poterit excuſari debitor, qui eſt ſolvendo. Ut ſi, V.G. propter nobilitatem, ſeu potentiam debitoris, non audeat creditor inops exigere, quis excuſabit debitorem?

5 Quando terminus ſolvendi condictus fuit in favorem debitoris; ut in commodato, & mutuo, poteſt debitor terminum prævenire, & ſolvere. Ita Sylv. *V. Locatio q.6.* Medina, *c. de reſtit. q.3. cauſ.* 6. lege Marianum, *p.8.tr.7.reſ.17.* Quòd ſi creditor acceptare nolit, & fortè poſteà res pereat, interius Creditori imputabitur, non debitori. Quando verò terminus fuit in favorem creditoris, ut in locato, tunc debitor prævenire terminum non valet; eſſet in damnum creditoris.

Creditori autem ipſi nunquam conceditur poſſe petere rem ſibi reddi terminum conventum, *cap. unic. de plus petit.* niſi in tribus caſibus. Primò, *ſi debitor pergat ad inopiam*. Secundò, *ſi fugam paret*. Tertiò, *ſi incipiat eſſe ſuſpectus de non ſolvendo*, nam tunc cogetur, vel reddere, vel cautionem præſtare.

§. VII. *Quo Ordine.*

1 QUando debes pluribus, nec es ſolvendo omnibus, certè creditori habenti potiùs jus reddere oportebit: quod ſi omnes æquali jure polleant, pro rata erit, quòd habes, ſingulis dividendum. Sed ecce varius, multiplex, ac difficilis nodus extricandus. Quo enim filo manuductus intricatum hunc labyrinthum de prælatione creditorum evadam? Puto ſtrictim, ac ſummatim id à me explicari ſine periculo obſcuritatis non poſſe: nam propterea ſatis judico te in re præſertim non admodum frequenti, ad Theologos, ac Juriſconſultos de ea fusè diſputantes ablegare. Mol. *d.*760. Leſſ. *loc. cit. c.* 15. Valent. *diſp.5.q.6.p.*10. de Lugo, *tomo 1. de juſt.2. per totam*, Vaſq. *c.12. de reſtit.* Dicaſt. *l.2. de juſt. tom 2. diſt.*11. Caſtrop. *p.7. diſtinct.1. de juſt. commutativa, pag.*18. *&* §.15. De his omnibus vide Sot. *lib.4. de juſt. q.1. ar.1. ad* 3. Rebellium, *par.2. l.2. quæſt.*13. *ſect.*2. *&* 3. Azor. 3. *par. l.4. c.*32. *&* 33. Leſſ. *l.2. cap.*15. *dub.*8. Vaſq. *de reſtit.* §.10. *dub.*1. *&* 2. Molinam, *diſt.*751. de Lugo, *tom.1. de juſt. diſt.*10. *ſect.*8. §.2. Bonac. *diſp.1. de reſtit q.*5.

§. VIII. *Quo loco.*

1 DIſtinguendum eſt, vel enim agimus Primò *de reſtitutione debita ex injuſta acceptione, ſeu ex quocumque delicto*, vel Secundò, *ex re accepta*, vel Tertiò, *ex contractu*.

Ex delicto.

2 Si reſtitutio facienda eſt ex radice delicti regulariter eſt exhibenda, ubi degit Dominus rei; prætereà quando abſentia crediti eſt ex culpa, vel voluntate debitoris, V.G. ſurripuiſti equum Petri Panormi, & illum tranſtuliſti Syracuſas, Panormi debes reſtituere. Pari modo, ſi furatus es pecuniam hîc à Titio, & Titius ſe contulit ob ſua negotia Catanam, quò erat ſecum ſuam hanc pecuniam translaturus, Catanæ debes reſtituere. Ratio eſt, quia creditor per reſtitutionem debet ad æqualitatem reduci, & nullum debet ex injuſta tua receptione pati damnum. Quare ſi quis furetur pecuniam, quam ipſe Dominus aliò, etiam in diſiunctiſſimam Provinciam, mittebat, rationabiliter petit, ut ibi reddatur. Dico (rationabiliter) non enim poteſt temerè velle Dominus pro arbitrio ſuo in quocunque loco fieri reſtitutionem, ſed ſolùm, ubi culpa furis ſeſe extendat.

3 Verùm, cujus expenſis? Ducendus eſt, V.Gr. equus ablatus in locum debitum, quis tribuet expenſas? Reſpondeo, tribuet debitor, ſubtractis iis, quas fortè alioqui Dominus fuiſſet facturus, ſi ab illo equus non fuiſſet ablatus. Ita Sotus, Valentia, Navarrus, Azorius, Molina, Leſſius, & communiter apud Dicaſtillum, *loco cit. n.*98. Ratio eſt, quia ſecus creditor, qui nunc eſt Dominus pateretur damnum ex alterius injuſtitia. Idemque eſt, ſi reſtitutio fiat ex injuſta retentione, quia tunc jam eſt ex delicto. Commodavi tibi, Verb. Gratia, Equum per unum menſem, tu fuiſti in mora injuſta reddendi; unde ego Catanam petii cum omnibus rebus meis: debes tuis expenſis tranſmittere ad me equum, ſubtractis iis, quas ego feciſſem, & nullis ſubtractis, ſi feciſſem nullas: ſic enim ad æqualitatem reducetur injuſtitia, cujus mihi ex injuſta mora cauſa fuiſti.

4 Inquires: Si expenſæ futuræ eſſent majores, vel æquales rei reſtituendæ, obligor ne, cum tanto damno, eas pati? Surripui V.G. equum valoris centum aureorum: expenſæ autem, ad equum transferendum, aſcendunt ad centum, ducentos, trecentos aureos; obligaborne?

Reſpondeo, te abſolutè loquendo obligari, quia tu intriſti, tu comede; hoc eſt, quia tu cauſa fuiſti, cur tantum debeat expendi, tu expende: neque enim Dominus ex tua injuſtitia pati carentiam ſuæ rei debet; Dixi (abſolutè) nam, ſi tu exhibendo tantas illas expenſas, pateris non quidem damnum æquale, vel aliquantò majus, quàm patitur Dominus ex ſuæ rei carentia, tunc enim ſine dubio teneretis; ſed ſi patereris longè majus, quàm patitur Dominus ex abſentia rei ſuæ, & tunc ſanè poſſet differri ſolutio, aut aliquo modo conveniri per litteras cum Domino. Ita Val. Cajet. Nav. & alii apud Vaſquez, *cap.*10. *dub.*1. *nu.*27. Ratio eſt, quia Juſtitia non adverſatur Charitati, quæ eſt finis omnium virtutum, neque prudentiæ, & rectæ rationi, quæ per omnes virtutes intercurrit. At Charitas & recta ratio dictat, non debere Dominum velle rem ſuam cùm tanto rigore ſibi reſtitui, ut damnum adeò intolerabile debitori inferatur. In æquali autem, ſeu aliquantò majori, ideò obligamus debitorem, quia in damno non adeò excedenti melior ratio debet haberi innocentis Domini.

5 Quòd ſi differri non poſſit ſolutio; vel propter abſentiam in loco ſemotiſſimo, ac diuturnam Domini, non ſit ſpes futuri temporis quo res tranſmitti ad illum cum moderatis expenſis detur, nec per litteras, ſeu internuncios, Domini voluntatem explorandi, non propterea debitor poteſt rem ablatam ſibi retinere, ſed vel diſponendum de illa eſt, in favorem pauperum, vel componendum vi beneficii *Bullæ compoſitionis*, ſicuti *ſuprà c.1.* §.3. *num.*20. diximus fieri debere in eo caſu, quò incertus Dominus eſt, quia in hoc caſu moraliter judicatur Dominus, ac ſi eſſet incertus. Idem puto in alio caſu, quando Debitor, propter inopiam nullo modo poteſt expenſas, ne mediocres quidem facere, ad tranſmittendam rem, vel ad Dominum admonendum: tunc enim pari modo, vel pauperibus rem elargitor, vel beneficio compoſitionis utitor. Ita Lodovicus à Cruce, *diſputat.*3. *in Bulla Cruciata, dub.*6. *num.*3. aliique ab ipſo citati. In utroque autem caſu, ſi præſumatur voluntas Domini, ut res reſtituenda detur ſuis conſanguineis, Patri, Matri, Filiis, &c. multò magis ſi ii pauperes ſint, ipſis dandam rem eſſe nemo negabit, ut *ibid.* diximus.

Quo loco, ex re accepta.

6 Si reſtitutio facienda eſt ſolùm ex re accepta bona fide, v. g. quia habui equum, gemmam, veſtes, quæ deinde novi eſſe alterius: ſi bos alterius ad meum præſepe confugit, &c. Profectò ſufficiet ſi ea reſtitutio fiat in loco ubi eſt debitor; & admoneatur Dominus: Quòd ſi res ad Dominum ſit tranſmittenda, Domini expenſis tranſmittenda erit. Ita Nau. Mol. Rebell. Leſſ Regin. Vaſq. aliique citati à Dicaſt. *l.2. de juſt. tract.2. d.*11. *dub.*8. *n.*105. Ratio eſt, quia ſecus ego paterer damnum ſine mea culpa, tunc enim dominus jus habet in rem ſuam, non verò in me.

7 Adverte hìc tria. Primò, mihi eſſe compenſandas juſtas compenſas, alioqui ex re ipſa extrahendas, ſi quæ à me factæ ſunt, ad ſuſtentandum, V.G. equum; idque ex tacito contractu, qui dicitur ex negotiis benè geſtis. Secundò, multum expedire, ſi Dominus admoneatur, & res interim alicubi cuſtodiatur; nam ſi ſuperfluas expenſas ſine rationabili voluntate Domini facias, illas amitteres, ut ſi equum V.G. tranſmitteres cùm majoribus expenſis, quàm equus valeat, ſi ſine morali cuſtodia, &c. immò tunc ſi ob negligentem cuſtodiam cùm culpa gravi periret equus, teneris ad damni reſtitutionem, ex injuſta damnificatione. Tertiò, ſi res tranſmitti ad Dominum non poteſt, nec admoneri, nec expectari, &c. detur pauperibus, vel uſui ſit Bulla compoſitionis juxta modum jam jam *nu.*5. dictum. Nec tamen videtur improbabile poſſe retineri apud ſe, quia tunc res comparatur rei habenti Dominum ignotum, juxta dicta §.3. *n.*31.

Quo loco, ex contractu.

8 Si reſtitutio facienda eſt ex contractu, & ex juata acceptione, diſtinctione opus habemus. Legatur Dicaſt. *loco cit. n.* 108. Leſſ. Vaſquez Reginald. ab eodem citati. Vel enim reſtitutio eſt eadem numero, ſeu, ut loquuotur Juriſconſulti, eadem res in ſpecie V. G. equus locatus, commodatus, depoſitus, vel reſtituendum eſt aliquid æquivalens, V.G. emiſti equum, debes pretium; vendidiſti, recepto pretio frumentum, debes frumentum pretio recepto æquivalens, accepiſti prædium, debes cenſum, &c. de utroque ſeparatim.

9 Quoad prius, Aſſero debere reſtitui in eo loco, quò conventum eſt, vel in eo loco, quem natura initi contractus requirit. V.G. ſi in contractu locationis equi appoſitum ſit, ut hîc equum reſtituas, hîc debes, ſi ut reſtituas Catanæ, quò pergis, illic debes &c. At verò ſi nulla conventio facta eſt, tunc debet reſpici natura contractus, hoc eſt, an Primò contractus, quem facis, ſit ſolùm in utilitatem alterius contrahentis; Secundò, an ſolùm in tuam; Tertiò, in utriuſque.

10 Si enim accidat primum, ſi, V.Gr. habes depoſitum librum in utilitatem ſolius Domini, ibi bona fide, id eſt, ſine fraude, & dolo debes reſtituere, ubi tu eaiſtis. Quòd ſi aliò res tranſmittenda ſit, fiat expenſis, & periculo Domini, modò pereat ex tua gravi culpa. Ratio eſt, quia ſecus tu patereris damnum, ſine ullo Domini jure contra te.

11 Si habes Depoſitum ſolùm in utilitatem tuam, teneris tuis expenſis reſtituere, in loco, ubi bona fide habuiſſet Dominus, ſi tibi non commodaſſet, modò per te ſteterit, ne Dominus ſecum rem ſuam tranſtulerit, deductis tamen expenſis, quas feciſſet Dominus. Ratio eſt, quia Dominus non debet pati damnum ex gratuito commodato, & ex alia parte non debet, nec ille lucrari, nec tu perdere ſine tua culpa, ex mero commodato, quod eſt ex ſe gratuitum.

12 Denique ſi rem habes in utilitatem utriuſque, ut in locatione equi, in qua & tu equi uſum, & locans pretium habet: tunc in caſu,

Digitized by Google

de quo loquimur, quando nulla facta eſt conventio, videris primo aſpectu, teneri tuis expenſis, ne Dominus ſine culpa lædatur: puto tamen expenſis utriuſque; quia retorqueo argumentum, ſi enim tuis expenſis, tu læderetis ſine tua culpa. Dividantur ergo æqualiter expenſæ, ſicuti æquale eſt commodum. Immò addo, non rarò debere ſolis expenſis Domini, quando ſcilicet Domini negligentia non fuit admonitus conductor de loco, ubi reſtitutio facienda eſſet; ipſe enim, ſuo communiter uſurpato jure utens, ibi reſtituet, ubi rem locatam recepit. Excipe, niſi ſit recepta conſuetudo, ut alibi reſtituatur: ita in aliquibus locis Equi locati ad iter faciendum reſtitui ſolent in locis, ad quos equitando pervenitur, &c.

13 Quoad poſteriùs, quando ex contractu debet reſtitui res equivalens juxta diviſionem factam *n.8*. Dico debere pari modo reſtitui ſecundùm conventionem contrahentium, ſive expreſsè, ſive tacitè in contractu poſitam; At ſi nulla ſit appoſita conditio, regulariter fieri debet reſtitutio, ſeu ſolutio, ubi tradita res fuit, & recepta, V.G. hic vendidiſti, hic locaſti Equum, hic ſolve pretium, id enim videtur poſtulare æquitas: idque æqualitas inducenda inter contrahentes. Quòd ſi hic Panormi ſub conditione numeratæ pecuniç loces domum Catanæ exiſtentem, hic debebis, quia illud (numerata pecunia) id tacite, ne dicam expreſsè, importat, &c.

14 Ex quò vides, tum pro hac poſtrema doctrina, tum pro præcedenti, maximè circumſtantiis decerni debere in tota hac materia locum, ubi ſit reſtituendum; id, quod nos nunc innuimus ſub nomine tacitæ, vel expreſsæ conventionis, & paulò ſuperiùs ſub nomine naturæ contractus, in quo nimirum tacitè imbibitur aliquando, vel expreſsè loci determinatio.

15 Hinc primò: Si in via tibi do mutuò decem aureos, certè non in via, ſed ubi tunc ego proximè, immò etiam longè habito, reddere debebis. Ita Bon. *l.c.n.9* quod tandem concedit de Lugo. *l.c.n.304.* quia ex natura mutui, quòd eſt in utilitatem ſolam mutuatarii, colligimus, Dominum rem ſuam habere debere ſine expenſis, quia niſi expreſsè quid in contrarium ſit conventum, non eſt æquum, ut ego ex beneficio tibi collato damnum patiar.

Quid, ſi emas, vel vendas in via, dilatio pretio, vel re? Quid, ſi vendas rem exiſtentem in loco diſtanti, V.G. Doſium Vini exiſtentem in tuo prædio? Reſpondeo in his caſibus ſemper ſolere conſtitui in praxi locum ſolutionis: quòd ſi per incuriam non conſtituatur, ad tacitas, conſuetaſque in ea regione conventiones; modò paulò antè dicto, erit recurrendum.

16 Hinc ſecundò: Si tibi promittam dare liberaliter poſt annum Equum, & ego ante annum domicilium mutare cogar; certè ſufficienter tibi ſatisfaciam, ſi Equum ibidem dem, ubi bona fide invenior. Ita Dicaſtill. *l.3.tr.2.diſt.11.dub.9.n.118.* quia ex circumſtantiis peculiaribus, quòd hæc ſit donatio merè liberalis, quodque ego non conſultò, ut effugiam ab Equo donando, ſed bona fide peregrè abierim, colligitur, non aliter me promiſiſſe.

17 Hinc tertiò: Cenſus reales, ſemper rebus ſtabilibus debitis, V.G. ſuper Prædio, Domo, Feudo, &c (niſi expreſsè conventum aliter fuerit) ſolvi debent in loco, ubi ſunt res hypothecatæ: eſt enim cenſus, quaſi pars fructuum rei. Idem de penſione beneficii, ibi enim debet ſolvi, ubi eſt beneficium, licèt ſciam ſæpiſſimè conveniri expreſsè, ut ſolutio exhibeatur, ubi degit Penſionarius. Idem de legatis: debent enim dari, ubi Hæres hæreditatem adiit, niſi aliter ex intentione Teſtatoris colligatur, ſi quidem legata ſunt pari modo partes extractæ ab hæreditate.

In omnibus prædictis quando res ad Dominum longè diſtantem transferenda eſt, cui pereat, ſi pereat in via, diximus §. 5. *à n.3.*

§. IX. *Quæ cauſa excuſet iniquum.*

1 QUindecim caſus affert Valentia, 2.2. *diſp.5.q.6.p.7.* excuſantes à reſtitutione; & multa de his excuſantibus lege apud Caſtr. *de juſt. commut. diſp.1.pag.37. per totum*. Præcipuè ſunt Impotentia debitoris, Infamia Vitæ, Membrorum periculum, condonatio creditoris, ceſſio bonorum, res reſtituenda creditori nocitura, præſcriptio, beneficium Bullæ compoſitionis, ſolutio facta creditori ſui creditoris, Judicis authoritas. Quoniam verò ex his multa ſparſim *in toto hoc libro* dicta ſunt, cùm de periculo infamiæ, &c. cùm de adulterio, de re nocitura creditori *ſuprà §.3. num.2. de ingreſſu Religionis, ſuprà §.1. num.7 de præſcriptis, ſuprà tr.1.c.4.* de ceſſione bonorum *mox n.7.* dicetur, multa autem ſunt facilia, & paſſim obvia, nec deſunt aliqua minus frequentia. Ideò prima hic, quæ frequentiſſima eſt, brevi explicationi ſubiicienda dumtaxat ſupereſt; ſi priùs adnotes certum eſſe, excommunicationem creditoris, multò minùs debitoris non excuſare à reſtitutione. Ita Sylv. Suar Leſſius, aliique apud Caſtr. *l.1.§.5.* At lucrum magnum à debitore acquirendum, tunc ſolum dabit cauſam ad differendam aliquantulum reſtitutionem, quando ſperatur ſic debitor poſſe ſatisfacere omnibus creditoribus. Ita Layman, Leſſius, aliique apud Caſtrop. *l.c.§.4.n.4.*

Inopia excuſans à reſtitutione.

2 Impotentia ergo, ſeu inopia, cauſa eſt legitima, cur omitti, vel quòd eſt minus, differri poſſit reſtitutio, quia vulgare eſt pronunciatum: *Ad impoſſibile nemo tenetur;* vide, quæ dixi *tr.2.c.6.* Cùm autem fortior ſit omiſſio (utique perpetua) quàm dilatio, fortior ad illam impotentiam, quàm ad hanc ſine dubitatione requiritur. Hinc lege apud Doctores Scotum, Navarrum, Valentiam, alioſque apud Bonac. *diſp.1.de reſt.q.ult.p.1.* contra Molinam, *diſp.754.* poſſe licitè aliquando ex detrimento, quòd debitori ſequitur, etiamſi non conjiciatur in neceſſitatem decidendi à ſuo ſtatu; poſſe, inquam, licitè differri reſtitutionem ad tempus, quo ſine tanto detrimento fieri queat reſtitutio. Lege apud Leſſium *l.2.c.16.n.22. & 25.* eum, qui debet centum aureos, poſſe differre ſolutionem, ſi non poteſt nunc reſtituere, niſi prædium multò minoris vendat, quàm valet. Lego apud Bonacinam *l.c.22. & 23.* poſſe differri ſolutionem, quando ad reſtituendum ſtatim, rem valentem ducenta, oportet vendere centum; quòd duplex dictum Leſſii, & Bonacinæ explicant, quantum debet eſſe detrimentum, quod hanc licentiam differendi concedit. Lego apud Joannem Medinam *Cod. de reſt. q.2. ad 2.* Leſſium, Navarr. apud Caſtropal. mox citandum; ſi periculum ſit, ne filiæ ſe proſtituant, & ne filii fiant latrones, vel ne debitor ipſe Pater ob ſummam indigentiam in deſperationem incidat, poſſe differri ſolutionem. Addit meritò Caſtropal. *de juſt. commut. diſp.1.par.18.§.3.* dummodo creditori indigeno grave damnum non obveniat. Hæc, inquam, abſolutè lego. At propter has cauſas poſſe reſtitutionem abſolutè omitti, non *paſſim* lego. Nam ſi deinde accedat major cauſa, quale eſt periculum vitæ, membrorum, jacturæ notabilis, & diuturnæ propriæ ſanitatis, gravis infamiæ, notabilis caſus à ſuo ſtatu, ita ut illi filii, V.G. Paterque, non habeant unde alantur &c. non differri ſolùm, ſed omitti omninò poterit reſtitutio.

Qua ratione, qui differt ſolutionem ob cauſas prædictas, obligetur ad intereſſe, quòd ex dilatione fortè patitur creditor, lege apud Doctores, de Lugo *de juſt. diſp.21. ſect.1. à n.16.* Molin. Leſſ. Rebell. aliotque apud ipſum.

3 Sed quid, ſi detrimentum illud, & periculum latrocinandi in filiis, & deſperationis in Patre, de facto ſemper perſeverent? Reſpondeo: Tunc non eſt improbabile cum Rebell. *p.1.l.2.q.17.ſect.4. nu.36.* per accidens omitti poſſe reſtitutionem, ſi tamen præmittantur diligenter remedia, nec illa mala perſeverent, & ut reſtituatur illa pars, quæ ſine magno detrimento poteſt, & grave inde damnum creditori non obveniat. Ratio debet eſſe, quia ſecus debitor hic, & nunc daret creditori notabiliter pluſquam ibi deberetur, daret enim illud, quod ipſi debitori in illis periculis, & detritis tam gravibus, quæ ſuperari moraliter non poſſunt, ut ſupponi omninò debet; valet multò plus, quàm illud quod debet, ad quod Juſtitia obligare non poteſt, quæ æqualitatem per ſe reſpicit. Vide §. *præcedentem nu.4.* Dixi *notabiliter*, quia debitor ad non notabilem jacturam, maximè quando debitum eſt ex delicto, ex omni recta ratione obligabitur, nam ideò obligabimus etiam ad partem, quando partem poteſt, &c.

4 Illa ergo inopia, ſeu impotentia omninò à reſtitutione liberat, qua primò debitor verè non habet, unde ſolvat. Secundò, quia ſi ſolvat, fit extremè indigens. Tertiò, quia ſi ſolvat, fit graviter indigens, quod aliis verbis ſuprà in ſimili diximus, qua quis notabiliter cadit, à ſuo ſtatu. Adverte illud (notabiliter) quod, quia non notatur ab aliquibus, Proh, quam ſæpè palliatur obligatio reſtitutionis; ut aliquando appareat eſſe moraliter impoſſibilis, quæ certè ejus generis non eſt!

Ut è contrà, ſi creditori conſtet de impotentia omnimoda debitoris, illi moleſtiam afferre non poſſet, nec à Judice petere ut in carcerem debitorem conjiciat. Ita Bardi *l.1. ſel q.10.n.6.* quia ſæ creditoris contra proximum impotentem, vel ſuſpendi tur vel exuguet. Video tamen ſæpiſſimè excuſari creditores urgentes; quia ſæpè adeſt ſpes, ut debitor ita vexatus, aliquam rationem ineat ſolvendi. An adeſſe poſſit alia excuſatio, prudens lector inquirat.

5 Adverte item, ſi quis in ſtatum honorificum aſcendiſſet propter rem alienam mala fide acceptam, tunc faciendum eſſe reſtitutionem, etiam cum diminutione ſui talis ſtatus, quia hoc non eſſet cadere, ſed redire ad ſuum: multò magis ſi in pari neceſſitate eſſet is, à quò rem ſurripuiſti, tunc enim debet eſſe melior conditio innocentis Domini. Illic ſubadverte, ſi filius V.G. Uſurarii mala fide cœpit poſſidere, teneri eum, etiam cum diminutione ſtatus relicti à Patre, ad reſtituendum; quia ejuſmodi poſſeſſio cum mala fide mihi ipſi ſuffragatur; ſi verò cœpit poſſidere bona fide, non teneri poſteà à ſuo ſtatu bona fide poſſeſſo decidere, ut reſtituat, ſi cognoſcat ea eſſe bona aliena, quia quilibet Jus habet ad conſervandum ſtatum bona fide acquiſitum. Vide Dianam *p.5.tr.44.reſ.56.* & ex Cęleſtino, & de Lugo *d.21. de juſt.n.12.*

Impotentia Teſtis, & Notarij an à reſtitutione excuſet?

6 In concurſu extremę, vel gravis neceſſitatis debitoris, & creditoris quid faciendum, per aliam occaſionem diſputabimus. Verùm caſus ille frequens de Teſte, & Notario, hic non eſt prętermittendus; Hi enim cum non rarò falſis teſtimoniis, vel ſcripturis injecerint innocentem in amiſſionem bonorum, immò aliquando in periculum vitę, ſe excuſant à reſtitutione, & à revocatione dicti, vel ſcripturæ, ob æquale periculum quod ſubirent. Sed communiter DD. clamant adversùs hos, doctrinâque à nobis modo traditam inculcant. Inſtar omnium ſit Bonacina, *cap.8. de præcept.*

Dec.

Decal. diſp. 10. *q.* 3. *p.* 3. *n.* 16. *Quæres* (ait) *utrùm ille, ob cujus falſum dictum, inferenda eſt alteri mors, vel mutilatio, teneatur ad retractandum ſuum dictum cum periculo ſimilis pœnæ incurrendæ? Reſp. affirmativè* (cum Valentia, Bannez, Azorio, Mol. Filliuc. citatis, *ibid.* à Bonac.) *modò credat ſe profuturum per retractationem, & modò inferendo teſtimonio peccaverit. Ratio eſt, quia in æquali damno habenda eſt potior ratio innocentis. Tenetur etiam eos admonere, quos ad falſum teſtimonium ferendum induxit, ut falſum retractent, & ijs recuſantibus retractare, tenetur Iudici fraudem aperire, ut innocens eripiatur, quamvis ſibi vitæ periculum immineat, melior enim eſt conditio innocentis. Si Reus fuit per alios teſtes convictus, & falſus teſtis nihil fecit; non eſt mirum tunc ad nihil obligari, quia nihil damni intulit, ut ſupponis*. Lege Dian. *p.* 3. *tract.* 5. *reſ.* 105.

Dixi (*modò credat ſe profuturum*) *quia credens ſe nihil profuturum non tenetur retractare, cùm nullus ad opus inutile obligetur. Tenebitur tamen reſtitutionem damnorum facere, cùm illorum cauſa injuſta concurrat*. Huic dicto addo ego, ſemper juvare, ſaltem per hominem gravem, admonere Judicem de falſitate prædicta, ex Dicaſtillo, *lib.* 2. *tract.* 1. *de Iuſt. diſp* 5. *dub.* 3. *num.* 55. nam certè nunc Judex majorem diligentiam adhibebit exquirendi veritatem pro Reo.

Dixi (*modò in proferendo teſtimonio peccaverit mortaliter*) *nam qui bona fide perniciosam aliquam falſitatem dixit in Iudicio, non tenetur cum tanto ſuo incommodo, cognita veritate, dictum retractare, cùm ex nulla radice conſtet ad hoc teneri: ita Sotus, Navarrus, & alii* (Toletus, Navarrus, Clavis Regia, Sylveſter apud Bon. *ib.* quibus adde de Lugo, *Tom.* 2. *de Iuſt. diſp.* 30. *ſect.* 3. *à num.* 14.) Hæc ex Bonac.

Quid, ſi verum crimen per teſtimonium propalaſti, ſed injuſtè, utpote, quod erat occultum? Reſpondeo cum Caſtropalao, *de Iuſtitia commutativa, diſp.* 1. *pag.* 17. §. 3. *num.* 6. citantem Leſſium, Sanchez, Petrum Navarr. te tunc non eſſe obligatum vitam exponere, ut delinquentem liberes, ſed ſolùm quando falſum crimen impoſuiſti. Ratio eſt (inquit) quia jam ſententia erit juſta, ſi crimen verum fuit: ergo tu, licèt peccaveris, non fuiſti cauſa mortis injuſtæ, &c. Vide ipſum latiùs. Hæc duo proximè dicta ſic approbat Sà, V. *Reſtitutio* 2. *Qui falſo teſtimonio ſcienter conjicit aliquem in vitæ periculum, tenetur etiam cum ſua vitæ periculo eum liberare, quòd ſi ſine culpa fecit, debet retractare, ſi poſſit ſine magno ſuo periculo*.

Ceſſio Bonorum.

7 Ad impotentiam reducitur Ceſſio bonorum, de qua ſummatim duo efferre ſufficiat, alterum omnibus pervium, alterum ſingulare.

8 Primò: Ceſſio bonorum excuſat quidem à reſtitutione in foro externo, non verò in conſcientia, niſi verè impotens ſit, qui cedit; ejuſmodi enim ceſſio ideò Debitori ſuffragatur in foro externo, quia Princeps ſupponit miſerum hominem non eſſe ſolvendo, unde ſi ſit ſolvendo, nunquam Princeps intendit tollere Jus creditorum, quòd intendere iniquum ſanè eſſet. Alimenta tamen, quibus ſecundùm tuum ſtatum parcè vivas, te in foro conſcientiæ poſſe retinere, immò & occultare probabile eſt (ſive ea accipias ex bonis, quibus gaudebas ante ceſſionem, ſive ex acquiſitis poſteà) ſiquidem ad propria alimenta quilibet jus habet, cùm is, qui iis caret, ſit in gravi neceſſitate conſtitutus, in qua etiam aliena poſſe ſurripi, nedum propria occultare, communis jam nunc eſt ſententia.

9 Ex hac eadem doctrina illud obiter dicam. Nam uxores, & filii, quorum viri, parentesque ad magnam ſunt penuriam redacti ſive culpatè, ſive etiam ſine culpa, ſi poſt eorum mortem inveniantur non eſſe ſolvendo debitis à Patre, viroque contractis, poſſunt ex bonis relictis tantum ſubtrahere, atque occultare, quantum ſatis judicetur ad vitam, ſuumque ſtatum honeſtè conſervandum. Ita Cœleſtinus citans Sentum, Azorium, alioſque apud Dianam, *p.* 5. *tr.* 14. *reſ.* 57. Et in Judicio requiſiti poſſent, cum æquivocatione congrua jurare, ſe nihil occultare, puta nihil non ipſis debitum: & propter eamdem rationem non incurrerent excommunicationem fortè latam contra ea bona occultantes.

10 Secundò: Propoſita mihi nova quæſtiuncula fuit nudius tertius, an Artifex, qui ceſſit bonis, poſſit in poſterùm contra ſuum ſtatum otiari, an verò obligetur artem ſuam, ut anteà exercere, quo aliquid præter victum, (certè poteſt) acquirendo, creditoribus ſuis, ſaltem ex parte, ſatisfaciat.

Reſpondeo, Nonnulli apud Dianam *tom.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 78. omninò hunc liberare ab operando fortaſſe contendent, ex eo principio, quòd ceſſio, quando exhibita eſt cum ignominia, ſubit vicem perfectæ ſolutionis. Et hanc ſententiam mordicùs tuetur, & probare contendit Thomas Hurtadus, *par.* 2. *mor. tract.* 8. *cap.* 4. *reſ.* 35. *n.* 433. Verùm, quia communis, & ſolida ſententia negat tunc extingui obligationem, ſed ſolùm ſuſpendi, quia tota ratio privilegii ceſſionis bonorum ducta eſt ab impotentia Debitoris, & illa ignominiæ ſigna ſolùm adduntur, ne paſſim ejuſmodi ceſſiones cum damno Reipublicæ intententur. Ita Covarruv. Leſſius, Mol. Turrianus, Filliuc. Bonac. apud de Lugo, *tomo* 2. *de Iuſtitia, diſput.* 21. *ſect.* 2. quibus adde Caſtropalaum, *de Iuſtitia commutativa diſput.* 1. *pag.* 17. §. 11. *num.* 6. cit: Medinam, Navarrum, Sanchez, & alios. Ideò

Artificem hunc omninò obligo ad laborandum juxta ſuam conditionem, quò reſtituat, quando poteſt, tum quæ ex contractu, tum multò magis, quæ debet ex delicto. Et ratio à priori eſt, quia quilibet obligatur apponere media ſaltem ordinaria, quæ conducunt ad finem, ad quem quis obligatur; cùm certum ſit, eum, qui obligatur ad finem, obligari etiam ad ordinaria media ad illum. Sane quis non obliget ex virtute Religionis fidelem ad ambulandum à Domo ſua ad Eccleſiam competenter diſtantem, quò, die Dominico, Miſſæ interſit? Sacerdotem ex eadem; ad emendum Breviarium, quo horas Canonicas ſolvat? Patrem familias ex virtute Charitatis ad conquirendum conſuetis hominum laboribus victum, quò familiam alat, & ſexcenta alia? Pari ergo, immò majori ratione, juſtitia, quæ fortius urgere ſolet, quam aliæ virtutes, obligabit debitorem hunc artificem (à quo ex ceſſione bonorum non receſſit, ut dictum eſt, obligatio reſtituendi) ad laborandum ſecundùm ſuum ſtatum, qui labor medium eſt reſpectu ipſius ſatis ordinarium, quò finem obtineat faciendi æqualitatem, quam poteſt cum Creditore. Nam propter eamdem rationem, hunc & quemlibet alium Debitorem non poſſe repudiare hæreditatem, vel quid ſimile, docet Sanc. Leſſ. apud Caſtrop. *l. c. n.* 4. quia hæreditate poſſit creditoribus ſatisfacere, quia hoc eſt medium ordinarium, & facile.

Paritas, quæ poteſt obiici contra hanc doctrinam ducta à Religioſo, qui in noſtra ſententia non obligatur laborare ad ſolvenda debita contracta in ſæculo, jam ſatis, ſuperque diſſoluta eſt *ſupra* §. 2. *nu. præſertim* 12.

CAPUT II.

De Concauſis, ſeu Cooperantibus ad actionem injuſtam, ex quibus oritur obligatio reſtitutionis.

1 ANtequam ad ſingulas cauſas accedam, duo pro omnibus advertè. Primò, *has Concauſas nunquam teneri ad reſtitutionem, niſi re ipſa damnum ſecutum ſit*. Secundò, *nec teneri, niſi adſit certitudo moralis, quod id ſit ſecutum, quodque ſit ſecutum ex ejuſmodi cauſa*. Nam quando de alterutro ex his ambigitur, diximus diſertè *ſupra lib.* 1. *in Decal. cap.* 3. §. 7. *v. damnum ſecutum*. Concauſæ autem hæ, de quibus locuturi ſumus, novem omninò ſunt, his carminibus comprehenſæ:

Iuſſio, Conſilium, Conſenſus, Palpo, Recurſus,
Participans, Mutus, Non obſtans, Non manifeſtans.

De his concauſis, lege Azorium, 3. *p. l.* 4. *c.* 10. Leſſium, *l.* 2. *c.* 13. Rebellium, *p.* 1. *l.* 2. *q.* 14. Vaſquez, *de reſt. c.* 9. §. 1. Molinam, *tom.* 3. *à diſt.* 729. Reginaldum, Bonacinam, Layman, *cum de reſtit.* Sanchez, *in conſil. l.* 2. *cap.* 1. *dub.* 49. & de Lugo, *to.* 1. *de Iuſtit. diſp.* 19. *ſect.* 2. Dicaſtillum, *l.* 2. *tr.* 2. *diſp.* 4.

§. I. *Iuſſio, ſeu, quod idem eſt, Mandatum.*

1 DE Mandante, ſeu Jubente, aliqua diximus agentes de Homicidio, *lib.* 6. *cap.* 4. §. 5. Item de Ratum habente, quod certè huc reducitur: quæ ſunt omninò recolenda, & hic proportionaliter applicanda.

2 Superſunt autem aliquæ difficultates: Prima eſt, ſi Mandatarius excedit limites Mandati, an ad reſtitutionem debitam ex exceſſu teneatur Mandans?

Diſtinguunt communiter Doctores, ſi talis exceſſus damni eſt ex communiter contingentibus, poteratque facilè, ac debebat prævideri à Mandante, tunc tenetur Mandans; Ut ſi Petrus juſſit me furari à Paulo centum, & ego ab eodem furor centum, & quinque: ſi juſſit occidere Cajum, & per errorem occido Titium Cajo ſimilem, quam ſimilitudinem cognoſcebat Petrus; id addo, quia ſecus excuſabitur mandans, adeoque non erit irregularis, ut decrevit Sacra Congregatio apud Dianam, *part.* 9. *tract.* 4. *reſol.* 31. *fine*, & ego dixi *ſupra lib.* 6. *cap.* 4. §. 3. *num.* 35.) ſi juſſit graviter vulnerare, & ego occido, &c. Ratio eſt, quia cùm hæc ſint tam proximè conjuncta iis, quæ mihi à Petro mandata ſunt, meritò imputantur ipſi mandanti Petro.

At verò ſi exceſſus non eſt talis, unde ſoli arbitrio mandatum excedentis attribuitur, ut ſi ego juſſi leviter verberare, & tu occidiſti; tunc meritò mandans de eo exceſſu non tenetur. Lege Azorium, *l. c.* cui adde plures apud Dianam, *pars.* 8 *tract.* 7. *reſol.* 33. excuſantes ejuſmodi mandantem à pœna ordinaria Homicidii. Dixi modò (quam ſimilitudinem cognoſcebat Petrus) nam ſecus, excuſabitur mandans, adeòque non erit irregularis, ut decrevit Sacra Congregatio apud Dianam, *par.* 9. *tract.* 4. *reſol.* 31. & ego dixi *ſupra lib.* 6. *cap* 4 §. 3. *n.* 35.

3 Secunda difficultas eſt: An ad damna, quę mandatarius fortè patitur propter executionem mandati, teneatur mandans? v. g. ſi ego, ob furtum ex tua juſſione cõmiſſum, ad Triremes damnor, an tu debeas mihi reſarcire damna, quæ ex ejuſmodi condemnatione conſurgunt? Reſpondeo eſſe item diſtinguendum, ſicuti diſtinguendum audivi à P. Joſep. de S. Aug. celeberrimo noſtrę ętatis in Panormitano hoc Collegii ſtudiorum Pręfecto, ac Theologiæ, tum ſpeculativæ, tum moralis

Digitized by Google

excultiſſimo. Nam, vel ego me ſponte obtuli, atque idem eſt, ſi liberè acceptavi mandatum, multò magis ſi accepi pretium; & tunc tu mandans ad nihil teneris, ego enim ultrò me periculis objeci; unde cum à te mandante injuriam nullam receperim non ſum in aliquo reſarciendus. Vel ego ſum à te deceptus, ſeu coactus, & tunc ex Dicaſtillo, *l.2. de juſt. tr.2. diſp.4. dub.4. n.86.* teneris utique, quia ſic damnum meum ſequitur ex injuria à te mihi per deceptionem, ſeu coactionem illata. Sed adverte hoc damnum debere eſſe ejus generis, quòd communiter contingere ſolet ex actione mandata: ſecus non eſſet voluntarium, ne directè quidem mandanti, nec propterea eidem ſub pœna reſtitutionis imputandum, ut ex modò dictis conſtat.

4 Litigabant (habe id obiter occaſione mandati) duo anno ſuperiore de quinquaginta mille, & ampliùs fortaſſe aureis: Alter ergo cùm premeretur à diligentia Procuratoris collitigantis, eum aggreſſus de die eſt, inflictiſque duobus, vel tribus lethalibus vulneribus, aufugit; Quid deinde conſecutum ſit, ad noſtrum inſtitutum non pertinet, illud quæſitum eſt: An Procuratori huic vulnerato deberentur expenſæ vulnerum à dicto collitigante? Ratio dubitandi erat, quia Procurator ajebat, ſe ex mandato collitigantis ea negotia gerere, quare damna inde ſecuta, ipſi collitiganti imputanda, atque adeò ab ipſo reſarcienda. Nec defecere, qui Procuratori faverent; ita ut valdè notabilem ſummam extorſerit à nimis benigno collitigante. Demùm res ad Tribunal delata eſt, & ego Minimus interrogatus, mecumque aliquot doctiſſimi Theologi: Diximus non deberi (quamvis ſi aliquid illi ex liberalitate erogaretur, congruum ſatis eſſe non negaverimus:) Primò, *quia Procurator illud negotium acceptavit*: Secundò, *quia pretio ſerviebat ſatis juſto*: Tertiò, *quia hoc damnum non erat ex communiter contingentibus, ſed omnino per accidens ad officium Procuratoris*; Quartò, *inductione, neque enim damna, quæ ſequantur fabromurario, ſi caſu, V. G. decidit è tecto, debent reſarciri à Domino, qui illum pretio conduxit; nec navigantibus debentur à Domino navis damna naufragii ejuſdem navis ab ipſis conductæ*; & ſexcenta ſimilia. Quòd ſi Procurator excedebat in verbis, vel in aliquo, quod injuſtè offenderet alios, id ipſi imputaretur, non verò ei, qui bona fide eum conduxit, & nullo modo aliorum offenſiones intendit. Taceo cætera, ut ad noſtra revertar.

5 Tertia difficultas proponitur in ſequentem modum: Ego, promiſſis centum aureis, tibi præcepi, ut inimicum meum occideres: mox pœnitentia ductus mitto ad te litteras; quibus diſertè ſignifico, ut omninò ab homicidio ceſſes: tu verò, ut promiſſo potiaris, fingis non recepiſſe litteras, meumque inimicum interficis: inquiro: An ego pœnas incurram mandantis, atque adeò ſim irregularis, ac reſtitutionis reus? Reſpondeo negativè, cum de Lugo, *t.1. de juſt. diſp.19. ſect.2. §.1. n.14.* Ratio eſt, quia ſic tu non potuiſti occidere ex mandato meo, quòd jam revocatum ſciviſti, ſed ex arbitrio tuo. Illa duo etiam certa ſunt; Primò, *te non poſſe juſtè acquirere illam mercedem*: Secundò, *me qui ſolùm ex ignorantia mihi perſuadeo incurriſſe irregularitatem, comperta veritate, nulla indigere diſpenſatione, eſto antea propter conſcientiam erroneam indiguerim*. Addo, & Tertium: *te obligari ad reſarciendum quidquid damni ex tali homicidio, fortè mihi imputato abvenerit*, ut ex ſe patet.

6 Quarta difficultas: Quid ſentiendum, ſi ego mandans revocem mandatum, verùm tu mandatarius putes, me non loqui ſeriò; unde fiat, ut tu fureris, vel occidas nomine meo: erone pœnis mandantis ego ſubjectus? Reſpondeo, puto te eſſe. Ita idem, *l. cit. num.25.* Ratio eſt, quia adhuc, licèt per errorem, tu in vim mei mandati operaris, ac meum mandatum eſt principalis cauſa illorum damnorum. Idem puto, ſi tu ſciveris quidem revocationem meam, ſed deinde inculpabiliter oblitus revocationis, damnum inferas ex vi meæ juſſionis præteritæ: jam enim cauſa principalis damni eſt juſſio mea. Sicuti eſt, quando, licèt ego, per Nuntium tempore revocaverim mandatum, revocatio tamen caſu non pervenit ad aures tuas: tunc enim omnes docemur, me mandantem ſubjacere pœnis mandantis, & tamen mandatum meum ob revocationem jam factam, non ampliùs exiſtebat, ſicuti certè non exiſtit in caſu præſenti.

7 Quinta difficultas: An ſi ego mandavi, ut damnum inferatur Petro, & jam non valeam ampliùs mandatum revocare, poſſum tamen Petrum admonere, ut ſibi conſulat, an inquam, illum admonere tenear, ſi ita ſit ſpes damnum effugiendi? Reſpondeo, ſine dubio obligor, quia teneor facere quantum poſſum, ne damnum mea injuſta cauſa proximo inferatur.

Quæſtio quidem poſſit agitari, an ſemper tenear, cum meo magno incommodo, & periculo, quod ſubirem, ſi Petrum præmonerem. Et tunc reſpondeo ſatis confusè ab aliquibus id reſolvi: Diſtinguendum ergo per diligenter eſt. Vel enim primò, ſi præmoneam, incidam in damnum æquale, vel quaſi æquale, ac Petrus, & tunc obligabor omninò: multò magis, ſi incidam in damnum levius; lege Dianam, *p.4. tr.2. de irregularitate, reſ.14.* Ratio eſt, quia mea actio injuſti mandati me obligat ad amovendum damnum ab innocente, cujus ego eſſem injuſta cauſa. Quare ſi vita Petri periclitatur, tua vita eſt redimenda, ſi fama, tua fama; ſi bona, tuis bonis ſunt reparanda. Communis eſt hæc doctrina de falſo teſte, ut nuper §.9. *n.6. c.1.* vidimus, qui obligatur ſe retractare, quamvis cum ſuo æquali periculo, quando retractatio eſt profutura. Vel ſecundò; ſi præmoneam, timeo malum in ſuperiore ordine, ſeu certè longè majus quàm eſt illud, quod eſt ex mandato meo inferendum, & tunc excuſabor à præmonendo. Ita de Lugo *l.c. ſect.2. §.1. n.31.* quia tunc cenſetur moraliter eſſe in poteſtate mea præmonere, cùm, quæ multum difficilia ſunt, judicentur moraliter impoſſibilia. Unde fit, ut ſi vita mea, vel fama periclitetur ex dicta admonitione; ad illam non obliget, quando prædicto Petro inferendum tantummodò eſſet damnum in bonis temporalibus.

Illud adverto, me debere ſemper reſtituere illa bona, in quibus fortè prædictus Petrus deinde lædetur, quia ſemper illa læſio eſt ex vi mandati mei; & ex alia parte poſſum ſine periculo meæ famæ, vel vitæ reſtituere medio amico occulto, vel prudenti Confeſſario.

Qui conſilium dedit alteri (obiter hic id notare juvat) ut malum faceret, unde qui conſilium accepit, damna paſſus eſt, non obligatur conſulens aliquid reſtituere de his damnis. Ita Clavis Regia, Leſſius, Azor. Sà apud Dicaſt. *l.2. de Juſtitia tr.2. diſp.4. num.85.* quia liberum fuit conſultò tale conſilium acceptare: ſcienti autem, & volenti non fit injuria. Simile quid de Mandatario liberè mandatum ſuſcipiente, dixi *n.3.*

8 Si mandatarius accepta à me revocatione, adhuc ex ſua voluntate velit damnum inferre Petro; tunc ego non ero ampliùs Petro injurius: Solùm ergo obligabor ex Charitate ipſum præmonere, ſi ſpes ſit averſionis damni: Sed quia Charitas non obligat cum magno diſpendio, ut alibi dictum eſt, ideò in hoc caſu revocari jam ſufficienter mandati, non obligabor præmonere, ſi inde notabile damnum mihi imminuere prævideam.

§. II. *Conſilium.*

1 NOn ſolùm, qui conſilium dat ſuum hic locum habet, verùm etiam qui hortatur, dirigit, inſtruit, ſuadet, terret, minatur ad injuſtam patrandam læſionem, par enim eſt de hiſce omnibus ratio.

Certum autem eſt, Conſulentem teneri ad reſtitutionem damni illati, quia Conſulens damnum, verè cauſa eſt illius, ut meritò Ariſtoteles. *2. Phyſ. t.29.* revocet Conſultorem ad cauſam efficientem. Immò adverto non raro Conſultorem (id quòd etiam dic de mandante, & ſimilibus) teneri ad reſtitutionem, non verò eum, qui exequitur: quando nimirum exequens bona fide, & invincibiliter ſe gerit, dum interim Conſultor, ſeu mandans conſcius injuſtitiæ eſt.

2 Jam verò tria hic difficultatem habere ſolent. Primò, quid ſi revocetur conſilium? De quò tamen dixi ſupr. *l.9. cap.4. §.4.* cum de homicidio. Secundò, quid ſi conſulatur minus malum? de quo etiam dixi ſupr. *lib.5. cap.1. §.5.* cùm *de juramento ad peccat.* & cum *de transgreſſuro*. Adde Dicaſt. *loco ſup. cit. an.74.* Tertiò, quid, ſi injuſta actio aliàs fieret, etiam alterius conſilio non accedente? de hoc jam hic ſubdo.

3 Si actionem quis injuſtam peregiſſet, etiamſi meum Conſilium non acceſſiſſet, acceſſit tamen dumtaxat meum, non verò alterius, ex quo meo conſilio motus ille egit injuſtè, ego teneor ad reſtitutionem? Ita Sotus, Cajet. Covarr. vel Rebell. quos citat, ſequiturque Dicaſt. *lib.2. de Juſt. tract.2. d.4. d.8. num.8.* Si autem ille erat, ſive ex ſe, ſive ex aliorum conſilio determinatus ad injuſtè agendum, acceſſit tamen etiam meum conſilium, ex quo ille nihil motus eſt, ego non teneor ad reſtitutionem. Ita Molinam, Leſſius, Vaſquez, & communiter apud eundem *loco cit. à num.11.* Si denique ille erat determinatus ad injuſtum actionem, ſed meum conſilium, quo ſupervenit, ſolùm illum movit ad citiùs, crudeliùs, ſeveriùs agendum, licèt probabile ſit me obligari ad reſtitutionem: Ita Dicaſt. *loc. cit. à num.14.* citans Rebell. Mol. Petrus Nav. Cajetan. Sotum, alioſque. Eſt tamen etiam probabile, me non obligati, niſi fortè ad exceſſum. Ita Navarr. S. Thom. aliique apud eum *num.15.* & ipſe Dicaſt. probabile putat. Explico ſingula ſingulis exemplis.

4 Exemplum primi dicti: Antonius, cùm non ſit determinatus ad injuſtam læſionem, intendit decem ad ſe vocare conſultores, non tamen deinde advocat, vel ſi advocat, me primum conſulit, qui conſilium illi do de occidendo, quò unico conſilio ille contentus, & motus illum interficit. Aſſero, me teneri ad reſtitutionem, quia de facto damnum à conſilio meo conſecutum eſt: ſicuti ſi ab alieno, & non à meo conſecutum fuiſſet, alii, & non ego, ad reſtitutionem eſſent obligati.

5 Exemplum Secundi: Cajus cum ſimili modo ad injuſtam actionem determinatus non ſit, decem Conſultores advocat, & auditis novem, animo item firmo decernit inimicum occidere, ſed poſteà ſupervenit meum Conſilium, à quo ipſe Cajus nihil movetur, ſed ab illis novem motus inimicum interimit. Dico, me non teneri ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia, quamvis ego peccaverim contra Juſtitiam, inefficax fuit meum conſilium ad actionem injuſtam, cùm tota efficacia fuerit ab præauditis conſultoribus. Si dubium ſit, an meum conſilium moverit necne Cajum, quid ſentiendum dixi *ſuperius l.8. c.3. §. 2. Verbo ſuffragium.*

6 Exemplum tertii: Titius determinatus jam omninò inimicum occidere, ex meo conſilio ſolùm illud habet, quòd quia valebat occidere, cras, occidit citius, nempe hodie, & propter meum conſilium

Digitized by Google

lium occidit animoſius, immò & crudeliùs. Ajo, eſſe probabile me teneri ad reſtitutionem, quia de facto damnum infero: at eſſe etiam probabile non teneri, quia verum non eſt, à me damnum, quoad ſubſtantiam, fuiſſe illatum, fuit enim à præcedente deliberatione, & ſolùm ego cauſa fui in qualitate, ſeu modo. Confirmabat hanc doctrinam nuper laudatus Pater Ioſeph de S. Auguſtino, à quo illam habui, hoc exemplo; Nam ſi ſegetes, V. G. inimici mei conflagrarent, ſine ulla ſpe auxilii, & ego ex odio flammas adderem, licèt peccem, tamen, quia novum damnum non facio, non obligor ad reſtitutionem: ita ergo in caſu noſtro, &c. Loquimur autem ſolùm de reſtitutione: nam cœterùm, quando citiùs ex meo conſilio mors alicui infertur, cum ſim cauſa accelerationis injuſtæ morſis, in irregularitatem incurro. Scio Gaſp. Hurt. *de irreg. diſputatione differens.6. numer.20. in edit. Antuerp.1633.* ſic habere. *Non incurritur irregularitas, quando abſque mandato, aut conſilio, aut incitatione, aut animatione aliàs erat faciendum homicidium, quoad ſubſtantiam, quamvis aliquo ex his quatuor modis animus delinquentis fuerit ductus ad id faciendum, aut inductus ad id faciendum citiùs, vel crudeliùs; quia tunc dicto modo cooperans, quamvis ſit cauſa diſtincti numero actus, non influit in homicidium quoad ſubſtantiam, ſed tantum quoad modum.* Hæc illæ: Quem videtur ſequi Bannez apud Dianam, *part. 8. tractat. 7. reſolut.* 92. qui, quoad illud (*citius*) placere non poteſt, cum verè qui ad mortem citius dandam influit, ad ſubſtantiam homicidii, nec ſolùm ad modum concurrat.

7 Conſultò autem in hoc tertio dicto notavi illud (niſi fortè, quoad exceſſum,) nam ſiquis erat determinatus ad furandum decem, tu verò excites ad furandum viginti, te obligari ad reſtitutionem exceſſus ſuprà decem, dubium eſſe non poteſt.

Quando Confeſſarius non dat conſilium de Reſtitutione pœnitenti, quam is debet, & ſimilia diximus *in Methodo Confeſſ. lib. 3. cap.8.* §. De iis, qui conſilium præbent, cum ſint ignorantes, nec apti ad conſilium præbendum, legatur omninò Vaſquez, *de reſt. c.2. §.2. d.5.*

§. III. *Conſenſus, Palpo.*

1 QUI ſive per ſuffragium ſecretum, ſive alio modo conſentit, ut fiat actiò injuſta, obligatur ad reſtitutionem, id quod ex dictis de conſulente, cui valdè affinis eſt conſenſus, ſatis liquet. Adde tamen omninò ea, quæ dixi *lib.5. cap.3. §. 7. V. Suffragium:* & videatur inſuper Dicaſtill. *lib.2. de juſtitia.tr.2.d.4. dub.5. d. num.*93.

2 Sicut autem injuſtus eſt, qui per ſuum ſuffragium actioni iniquæ conſentit, ita non raró erit injuſtus, qui non conſentit, ubi aſſentiri per juſtitiam deberet, ſeu quod idem eſt, ubi ſuffragium negat, quando in favorem alicujus, vel in bonum Reip. illud ferrè oportebat. Id certè colligitur ex dictis, & videri poterit latiùs apud Doctores, Molin. *diſp.*732. Dian. *p.3. tr.2. de dub. Reg. reſol.*6. de Lugo, *to.1. de juſt. diſp.*19. *ſect.*2. §.3. *à nu.*60.

3 Palpo, ſeu Palpator, ideſt, qui laudando, & adulando alium, vel contra, irridendo, arguendove alterius ignaviam, eſt cauſa actionis injuſtæ, tenetur utique ad reſtitutionem; Idque, etiamſi non laudaverit animo, ut fieret actio injuſta. Satis enim eſt ſi prævIderit damnum ex ſua laude ſecuturum: nam ſi eſſet cum inadvertentia inculpabili, ex generalibus regulis involuntarii excuſandum fore, ſcimus omnes. De hac ejuſmodi adulatione iterùm memini me dixiſſe *in Metod. Confeſſ. lib.2.c.7.§.3.* nec inutiliter recoleres locum illum.

§. IV. *Recurſus.*

1 II, qui Malefactorem receptant, qui protegunt, qui ſecuritatem præbent, ad injuſtè agendum, vel ad non reſtituendum, quique prædam ſervant, quos omnes ſub nomine Recurſus comprehendimus, peccant, & ad reſtitutionem tenentur: quia, ut ſic ſunt cauſæ actionis injuſtæ. Ut ſic, dico; Non enim ſemper, ſi latro ad te di vertat, ſtatim teneris ad reſtitutionem, ſed ſi ita divertat, ut ante delictum, tu vel tacitè, vel expreſsè promiſeris, illum receptare, unde ipſe hac fretus receptatione ſoratus ſit. At poſt commiſſum jam furtum, vel homicidium, ſi illum caſu recipias, ne is à lictoribus V. G. comprehendatur, vel ob aliam cauſam, cùm latronis ut ſic, receptator non ſis, reſtitutionis Reus nec eris. Nam propterea Molins *diſp.*733. Dicaſtill. alios citans *lib.*2 *de reſtit. tract.*2. *diſp.* 4.*dub.*7. meritò excuſant Advocatos, & Procuratores, qui defendunt in judicio fures, vel excuſant in iis, in quibus ipſimet fures poſſunt ſe jure defendere; (Defendere autem, & excuſare ſe poſſunt, quando culpa eſt occulta, immò quando non eſt ſemiprobata, quando injuſtè vexantur non ſervato juris ordine, &c.) Eos enim defendunt, non ut fures, ſed ut jus habentes in prædis. Neque obſtat hos, qui defenduntur, & eos, qui ut amici receptantur, probabilites iterùm reddituros ad latrocinia, nec jam ablata reddituros: id enim ipſis imputabitur, non verò juſtè defendentibus, vel caſu receptantibus. Caſu inquam, ſi enim data opera, & ferè ſemper, vereor, ne latro hoc receptaculo ſiſus malè agat, & tu formalis ſis latronis receptator.

2 Hinc fit, ut peccent, & reſtitutionis obligationem contrahant Pater, Dominus, Princeps, &c. ſi videntes filium, famulos vaſſallos injuſtè agere confiſos in potentia ipſorum, eos, ſi poſſunt, non compeſcant: quia dum ſic animati, & in Domibus, ac Civitatibus tutò recepti delicta committunt, ſuam culpam in Patrem, Dominoſque ſine dubitatione tranſmittunt. De Patre, Dominoque recipientibus Domi Amaſiam filii, vel famuli, vide ſuperiùs *lib.5.c.1.§. 4. num.*22. *&* 23.

3 Non deeſt tamen interdum excuſatio in recipiente: Cùm enim actio mera receptandi ſit ex ſe indifferens, poteſt admittere cauſam excuſantem, qualis eſt metus mortis, vel notabilis mali proportionati, ut ex dictis *ſup. l.5. c.1. §.2. per totum*, facilè colliges: immò meritò Rebellius, *par.1. lib.2.q.6. num.*40. aliam excuſationem affert pro iis, qui latronem in diverſorium ſuum recipiunt, ſi nimirum ſint alii, à quibus æquè reciperentur: tunc enim, cum damnum certò à fure inferendum ſit; non judicabitur moraliter mea receptio eſſe illius damni cauſa.

§. V. *Participans.*

1 PArticipes Criminis appellamus non eos, qui proximè, & ſimul cum fure V. Gratia furantur, prædamque partiuntur; hi enim propriè non participes, ſed cauſæ principales vocantur, & ſunt; ſed eos qui furem V. G. vel homicidam comitantur, qui aſtant, qui explorant feneſtras, ſubminiſtrant neceſſaria ad damnum peragendum, &c. quique cauſæ ſunt minus principales damni. Quoniam verò eſſe ſic participem Criminis coincidis non raró cum aliis cauſis cooperantibus hactenus explicatis, vel certè eſt aliquid commune ad illas ideò nihil ſeparatim de hujuſmodi participatione dicendum occurrit; Nam utrùm, qui particeps furti eſt obligetur ad reſtitutionem totius, quod hìc explicandum eſſet, paulò poſt §.7. & 8. commodiùs expediemus.

§. VI. *Mutus, non obſtans, Non manifeſtans.*

1 HActenus cauſas explicuimus damni poſitivas; ſequitur brevis inſtructio de Negativis: Mutus, dicitur, qui loquendo, reprehendendo, clamando, conſulendo poteſt impedire damnum proximi, & tamen tacet. Non obſtans, qui poteſt facto ſuo, ideſt auxilium, ſuamve operam præbendo, impedire damnum, nec tamen præbet. Non manifeſtans, qui poteſt revelare damnum inferendum, vel illatum, quo pacto non inferretur, vel reſarciretur, nec revelat tamen.

2 Porrò regula certa ſit hujuſmodi, ex Dicaſtill. *lib.*2. *de Juſtitia, tract.*2 *diſput 4.dub.*8. Qui non loquitur, non auxiliatur, non revelat, uno verbo, qui ſe negativè gerit, ſi poſſit, & debeat ex Juſtitia. (Quæ debentur ex Juſtitia, quæ ex Charitate, diximus nos *paſſim*, & colligit Dicaſtillus, *loco citato, num.*138.) damnum impedire, peccat, teneturque ad damni reſtitutionem. Si verò ſine notabili incommodo poſſit quidem, ſed non ex juſtitia debeat, ſed ſolùm ex Charitate, eſto peccet, non tenetur ad reſtitutionem. Veritas regulæ patet ex dictis: ut etiam ex dictis liquet, propter periculum grave nocumenti, qualis certè eſt jactura gravis rei familiaris, honoris, vitæ, proportionata ad damnum proximi, excuſari ſępè ejuſmodi non impedientes, etiam obligatos ex juſtitia, vel quaſi juſtitia, lege Petrum Navarrum, *lib.3. cap.4. num.*123. Molinam, *diſp.*735. Dicaſtillum *l.6.c.* quia non cum tanto onere ordinaria hęc officia aſſumuntur, niſi quid ampliùs expoſcat pactum, ut in Milite, & Parocho, &c. diximus, *l.6.c. 1. §.1. à nu.*4.

3 Quid, ſi quis cum teneatur ex charitate, conſultò, tamen ſe negativè habet ex odio; ut damnum alteri ſequatur? Reſpondeo, adhuc non teneri hunc ad reſtitutionem. Ita Dicaſt. *loc. cit. nu.*131. multos citans. Vide quæ nos ſupra docuimus, *lib 6.c.4.§.1.* Quia ſic, quamvis peccet, ex malo affectu, ex nulla tamen parte eſt cauſa externi damni, Affectus enim internus externi damni cauſa eſſe nequit, & ſilentium ipſum vel omiſſio auxilii, cùm ſint negativa, poſitivi damni cauſa eſſe non poſſunt.

4 Sed quid, ſi mihi obligato ex ſola Charitate, vel etiam nullo modo obligato, volenti tamen impedire furtum, V. G. contra Petrum Antonius ſuadeat, ut non impediam: peccabit ne Antonius contra Juſtitiam cum onere reſtitutionis.

Reſpondeo negativè, ſi ſine vi, vel fraude ſuadeat; ſi cum his, affirmativè. Ita Molin, *d. diſp.*735. Leſſ. *lib.2.c.*13.*dub.*10. *nu.*66. apud de Lugo, *t.1. diſp.*19.*ſect.*3.*n.*101. Ratio utriuſque eſt, quia ſi Petro nihil debebatur ex juſtitia, nihil contra juſtitiam ab ipſo tollis Antonius ſua mera ſuaſione; at ſi vi, vel mendaciis tollit aliquid Petro, quia is habet Jus, ne vi, & fallaciis impediatur à bono conſequendo, ſicuti propter eamdem rationem ſolemus dicere, ſi impediat quis Teſtatorem vi, & fraude, ne alicui relinquat legatum, obligari ad reſtitutionem, non verò ſi mera ſuaſione; ita in caſu præſenti. Si fortè ab odio moveatur Antonius ad diſſuadendum, cum ex interno affectu peccare nimis eſt manifeſtum.

5 Quid, ſi mihi volenti impedire furem, ne is furetur ab eodem Petro, ipſe fur det mihi pecuniam, ne ipſum impediam à furando, obligor ne primò ad reſtitutionem damni illati ipſi Petro à fure. Secundò obligor ne ad reddēdam ejuſmodi pecuniam Domino, ideſt, ipſi furi?

Reſpondeo ad Primum. Si teneris ex juſtitia impedire, & propter datam pecuniam non impedis, quis ambigat, te teneri ad reſtitutionem

Digitized by Google

nem damni? lege Dian. *p.3.tr.6.reſ.*58. alios citantem. At ſi ſolùm teneris ex Charitate, puto te non obligari ad prædicti dãmni reſtitutionem, ex hoc capite, quod media pecunia non impedis; quia acceptio pretii tibi dati à fure non te magis obligat ad impediendũ, quàm antea obligabaris. Si ergo anteà non obligabaris ea juſtitia, nec obligaberis poſteà. Neque obſtat, quod ſecurior, & animoſior fiat latro ex certitudine, quod tu non impedires: Non obſtat, inquam, quia hanc ſecuritatem eodem modo poterat ipſe habere, ſi tu ſine pretio ipſi promiſiſſes non impedire. Ratio autem ulterior, cur neque pretium, neque promiſſio non impediendi augeant tuam obligationem, eſt, quia tunc redditur fur animoſior, non ex poſitiva tua actione, ſed ex negativa omiſſione, quæ omiſſio non reddit ex ſe animoſiorem latronem, ſed ipſe latro ex ſe utitur hac omiſſione ad majorem ſuam ſecuritatem. Quòd ſi aliquid addas, per quod furem animoſiorem poſitivè reddas, obligari ad aliquid proportionatum reſtituendum, paulò antè jam diximus.

7 Reſpondeo ad ſecundùm. Te non teneri reſtituere pretium acceptum: Semper intellige, ſi fur de ſuis bonis pretium dedit. Lege Sotum, Navarrum apud de Lugo, *l.c.n.*103 contra Molinam. Ratio eſt, quia, tunc illi vendis operam tuam, ideſt omiſſionem impediendi, quam omiſſionem poteras ponere, & non ponere, ut univerſaliter dictum eſt *ſup.lib.7.t.5* §.3.*à n.*8. Unde etiam debes recolere, ſi poſt acceptum pretium res eſt integra, ideſt, adhuc poteſt impedire damnum, vel potes facere, ut illud reſarciatur, te (ne perſeveres in peccato) debere reſcindere contractum initum cum fure, & reſtituere pecuniam, atque adeò impedire damnum, ut *ib.* explicatur.

8 Ex dictis infero: Primò, ex Molina, *diſp.*735. Leſſio, *tom.*1 2. *dub.*13.*n.*75. Layman, *lib.3.ſect.5.tr ct.2.cap.5.nu.*7. & communiter. famulum, cui cura alicujus rei commiſſa eſt, ſi non impediat (cum poſſit furem ſive extraneum, ſive ex conſervis, & domeſticis, obligari ad reſtitutionem: Famulum verò, cui res commiſſa non eſt, obligari ad reſtitutionem ſolùm, ſi non impediat fures extraneos, non autem, ſi non impediat conſervum, ſeu domeſticum. Quoad domeſticos enim, ſi, quando poteſt, ſine ſuo notabili incommodo, eos impedire, tamen non impedit, peccabit ſolùm contra Charitatem. Ratio horum eſt, quia omnes famuli ſunt Cuſtodes domi reſpectu exterorum, at reſpectu domeſticorum ſolus ille cenſetur Cuſtos, cui cura rei commiſſa eſt. Si tamen ſervus videat conſervum congregare res Domini, ut noctu cum illis fugiat, obligari quemlibet ſervum ex juſtitia docet de Lugo, *tom.1.de juſt.diſp.*19.*ſect.*3.*n.*106.*fi e*, quia tunc ille, qui fugam parat, cenſetur ut extraneus. Nomine autem famuli, cui cura rei commiſſa eſt, intelligitur etiam, quicumque ille, cui datur clavis loci, ubi res ſervatur, & ille, cui committitur cura loci, V.G. domus, horrei, &c. & ille, qui præficitur, tanquam moderator totius familiæ, vel loci, & ille, qui Dominum comitatur, quoad res, quas ſecum Dominus fert, &c. quia per hæc officia videtur his rei cura à Domino commendata.

9 Inquires; Si ſint multi famuli, quibus incumbat cura Domus, & nemo impedit furantem, cùm tamen impedire potuiſſent; V.G. clamando, &c. obligantur ne ſinguli in ſolidum, non reſtituentibus confamulis, an ſolùm pro rata? Reſpondeo obligari in ſolidum: ita Leſſius, *loc.cit.dub.*11.*num* 29. Vaſq.*c.9.de reſt.*§.3.*dub.ult.* Ratio eſt, quia vel ſinguli ſeparatim ſumpti poterant impedire totum damnum & tunc jam directè obligantur. Vel ſinguli non poterant, poterant tamẽ adjuti conſervis, & tunc pari modo obligabuntur; nam quilibet erat ex Juſtitia obligatus advocare cęteros, ſeu ſe promptum exhibere ad impediendum, ut cœteri invicem animati ad repellendum furẽ, accurrerent. Quid, ſi quilibet prævideat conſervos nõ accurſuros? Reſpondeo, adhuc omnes obligabuntur in ſolidum, quia cùm ſinguli non clamaverint, fuerunt cauſa injuſta, unde invicem conſervi putarent, ſe non poſſe ſolos impedire damnum: & ſic de facto damnum non impeditum fuit ea culpa ſingulorum, qui dum non clamaverunt, ſeque promptos non exhibuere, fuerunt in cauſa, ut quilibet putaret conſervos non accurſuros.

10 Infero ſecundò; Cuſtodem Vineæ contrahere onus reſtitutionis, ni clamet, furemque impediat; at, qui non eſt Cuſtos, quamvis peccet; non prohibendo, ſi ſine incommodo poſſet, tamen quia ſolùm peccat contra Charitatem, onus reſtitutionis non contrahere. De his cuſtodibus vide plura apud Fagundez, *lib.8.in Decalog.cap.5.num.6.* & 7.

11 Infero tertiò: Excuſari teſtem (eſto per Tolet *lib.5.c.*31. Rebell. *loc.cit.n.*63. Reg. *loc.c.n.*150. non excuſetur) à reſtitutione damni ſecuti, ſi juridicè interrogatus veritatem non manifeſtet. Ita Molin. & Sylveſt. quos citat, ſequiturque Leſſ. *lib.2.cap.*30.*dub.*8 *nu.*59 quibus addit Tanner. Dian. *part.3.tr.5.reſol.*54. Ratio eſt, quia quamvis teſtis tunc obligetur ex Juſtitia legali, vel ex Charitate, veritatem aperire, non tamen conſtat obligari ex Juſtitia commutativa, cum non obligetur, neque ex contractu, neque ex quaſi contractu, id eſt ex officio.

12 Infero quartò: Cuſtodes portarum, ſeu Gabellarum, Nemorum, & ſimiles ex officio, niſi manifeſtent fures, teneri ipſos ad reſtitutionem damni illati. Ita Molin. *diſp* 739. de Lugo *tom.2.de juſt. d.37 ſect 9 fuſè*, Val. *diſp.6.q.*11.*p.*4. Sot. *lib.5.q.4.art.*4. Patet, quia tenentur ex juſtitia. Quid de pœna, quam Reus actori vel Fiſco ſolveret, ſi revelatus eſſet, atque adeò condemnatus? Reſpondeo, ejuſmodi Cuſtodes, multo minus teſtes & alios privatos ad hanc reſarciendum non obligo ex probabiliſſima ſententia. Ita Dian. *part.3. tract.5.reſ.*46. Dicaſtill. *lib.2.de juſt.tract.2.d.4.dub.8.n.*165. ex Vaſqu. aliiſque; ubi *num* 293. agit, *an cum reo jam incurſo in pœnam poſſis paciſci de danda pecunia*. Ratio eſt, quia hæc pœna non debetur, niſi poſt ſententiam, ſententia ergo quomodocumque impedita, cum Jus nondum acquiſierint Actor vel Fiſcus, nihil debebunt non manifeſtantes.

Idem quoad pœnas, dicendum erit (ut notant Tannerus, Leſſ. Sanchez, Vaſquez, aliique apud Dian. *p.3.tract.6.reſ* 35. de Lugo *tom.2.de Juſt.c* 37.*ſect.*8. *num.*97.) de judicibus, qui non condemnant (eſto cum peccato) Reum ad ſolvendum aliquid Actori, vel Fiſco, vel alteri, quod ex pœna, etiam conventionali, debebat Reus: immò idem dic de facientibus, etiam poſitivè, fugere eos, qui eſſent condemnandi ad pœnam pecuniariam, &c. Ita apud eundem Dianam *loc. cit.* & de Lugo *loc. cit.* Ratio eſt, quia pari modò hanc pœnam Reus debebat poſt ſententiam. Solùm ergo tunc debebit judex reſtituere, quando iniquam profert ſententiam; vel vexat litigantes, &c. quia Reus ad juſtam ſententiam, & ad ſuam indemnitatem Jus juſtitiæ ſemper habet.

De Cuſtodibus ſe abſcondentibus, quò faciliùs delinquentes deprehendant, dixi *lib* 4. *c.*1.§ 4. *num.*2. & 3.

§. VII. *Quo ordine hæ Concauſæ reſtituere debent.*

1 PRæcipua difficultas ea hic eſt, ut videatur, cuinam ex his concauſis incumbat reſtituere primo loco; in cujus defectum deinde concauſa alia ſuccedat. Id breviter ſtatuo.

Si plures fuerint cauſæ ejuſdem rationis, & ita, ut æquè teneantur reſtituere, reſtituere debent pro rata. V.G. ſi ſunt duo exequutores, qui intulerunt proximo damnum decem aureorum, debet quiſque quinque reſtituere. Quod ſi unus nolit, vel non poſſit: certè quia uterque tenetur in ſolidum, ſuccedit ſecundus ad obligationem reſtituẽdi totum, id eſt in dicto exemplo decem; Cui tamen ſecundo debet alius reſarcire ſuam partem ſeu ratam, quam debebat.

2 Tunc autem plures æquè tenentur, quando æqualem influxum habuerunt in totum damnum, id quod tamen §. *ſequenti* clariùs explicabitur. Nam ſi unus ſine communicatione cum aliis fuiſſet cauſa ſolùm partis damni: ad partem tantùm ſuam reſtituendam obligari, nimis eſt clarum.

Si verò non omnes fuerunt cauſa ejuſdem rationis, unus enim fuit V.G. Exequutor, alter Palpans, unus Jubens, alter rei ablatæ Cuſtos: erit maximè diſtinguendum; id quod tribus dictis explicabo.

3 Ajo primò, ſi res aliena, vel ejus pretiũ, vel pars extat apud aliquem, rurſus ſit ab aliquo res mala fide conſumpta eſt, ii debent primò; cęteri in horum defectu; qui cœteri ab eo, apud quem res extat, vel à quo mala fide conſumpta eſt, reſarciri debent. Ita Vaſquez, *de reſtit.cap.9.*§.1.*dub.3.num.*44. & 53. Molina, *diſtinct.*717.*nu.*2. Excipe niſi de mandato alterius damnum aliquis dederit, & in præmium rem alienam acceperit; nam tunc mandans etiam ante hunc tenetur reſtituere, quia tunc ipſe eſt cauſa principalis damni, qui ſemper eſt prior obligatus, ut mox *num. ſequenti* ſubdam. Reſtituente autem eo, qui primo loco debet, ideſt principali, cœteræ minus principales cauſæ, liberæ manent à reſtitutione: ſed reſtituentibus minus principalibus debet principalis compenſare his totum, quia hi ſucceſſerunt loco ipſius.

4 Ajo enim ſecundò, ſi acceſſit juſſio, ſeu mandatum, ſeu coactio ad injuſtam actionem, jubens debet prius, exequutores verò in defectum jubentis, qui jubens debebit ſemper ut modo dixi, exequutoribus reſarcire totum. Ita Vaſqu. *loc. cit. nu.*54 & 56. Excipe, niſi exequutores in damno inferendo moti fuiſſent ex ſe, vel quocumque modo fuiſſent enim & ipſi principales, ideſt quia agebant negotium ſuum. Ratio dicti eſt, quia tunc jubens, mandans, cogens, licèt non ſit cauſa moralis damni exequens, eſt tamen principalis, ut ex ſe patet. Ratio exceptionis eſt, quia tunc exequutores ſunt ipſi certè principales.

5 Ajo tertiò, ſi nullus fuit Jubens, tunc Exequutor debet prius; cœteræ concauſatę, ut Palpans, Conſentiens, Mutus, & alię tenentur ſolùm in defectum exequentis: niſi in his cęteris extaret aliquid ex furto, tunc enim ex *n* 3. tenerentur ſine dubio illæ concauſæ. Et quidem hæ cęterę concauſæ, quæ ſecundo loco debent, non debere unam priorem alteram, docet Vaſq. *loc.cit.* ſed omnes pro rata juxta majorem, minoremve influxum ad damnum datum, ad arbitrium prudentis, quem influxum, obligationemque ex influxu exurgentem, *mox* §. *ſequenti* clarius me declaraturum modò promiſi, de Lugo autem, *de juſtit. & cap.*1. *diſp.*19. *à num* 131. diſtinguit aliquos caſus, quando aliqua ex his concauſis prior debeat, quàm alia; quem, ſi eſt otium, lege.

6 Illud hic prætermittere nolo; ſi fortè læſus remittit, uni ex concauſis, non ſtatim cenſendum eſſe, ipſum cęteris remiſiſſe; ſed eſſe diſtinguendum. Nam ſi remittit principali, ſanè intelligitur remittere cęteris: at ſi remittit alicui ex cauſis ſecundariis, tũc principalis tenetur ad reſtituendum totum, ideſt, ad majorem partem reſtituendam ipſi læſo, & ſuam partem ipſi remiſſo. Cauſæ verò cęteræ ſecundariæ, quibus non eſt remiſſum, caſu, quo in defectum principalis debeant ipſę reſtituere, non obligabuntur ad totum, quia debet tolli illa pars, de qua una ex concauſis obtinuit remiſſionem. Lege Dicaſt.

*lib.*2.

Digitized by Google

lib.2.de reſtitut.tract.2.diſp.4.dub.1.& 11. certè Molinam, *diſp.* 738. docet principalem tunc totum debere reſtituere; ſed non explicat cui Domino ſcilicet, an etiam ſuam compartem remiſſo. Sed, ut dixi, mihi videtur ſua pars non eſſe deneganda remiſſo, quia remiſſio à Domino facta eſt in favorem remiſſi, ergo ab illo hæc utilitas demenda non eſt.

De hactenus *in hoc* §. dictis, lege Molin. & Dicaſt. citatos, ibi enim multa minutiora omninò videnda ſunt.

Sed illud non eſt inter minutiora connumerandum. Dixi enim paulò antè tunc plures cauſas æque teneri, quando æqualem influxum habuerunt in totum damnum. Id enimverò ut cognoſcamus quantum unaquæque damni cauſa reſtituere debet, diligentiorem *in* §. *ſequenti* explicationem expoſcit.

§. VIII. *Quantum ſingula damni Concauſæ reſtituere teneantur.*

1 POteſt primò *aliquis cauſa damni, partialitate effectus*: Poteſt ſecundò; *eſſe cauſa damni, totalitate cauſæ*; Poteſt tertiò, *eſſe cauſa damni, partialitate cauſæ*.

2 *Eſſe cauſam damni, partialitate effectus eſt*, ſolùm partem damni facere independenter quacunq; alia cauſa. Ingrederis, V.G. vineam collecturus uvam, dum alii ſine tuo conſenſu, vel adhortatione eamdem ingrediuntur, & ſpoliant: Tunc tu cauſa es damni vineę partialitate effectus; tuam enim partem ſolùm furasis, & ut modò dixi, certum eſt ex Molin. *diſp.* 734. *n.* 2. te tunc ſolùm ad eam partem reſtituendam obligari.

3 *Eſſe cauſam damni totalitate cauſæ eſt*, facere totum damnum, id quod duplici modo evenire poteſt. Primò, *ſi à te ſine alterius auxilio totum damnum fiat*, tota Vinea, V.G. ſpolietur; & tunc totum à te debere reſtitui, vel pueri non ignorant. Secundò, *ſi damnum fiat cum auxilio alterius*; ſed ita, ut etiam ſine auxilio fieret à ſingulis; ut ſi duo lethaliter hominem feriant, ſinguli vulnus letbale infligentes: vel ſi duo conſulant furtum, itaut ſingulorum conſilium ſufficienter ad illud furtum moveat: & in hoc etiam caſu certum eſt ex Dicaſtillo, *lib.2. de reſtit.tract.2. diſp.4. dub.2.* ſingulos debere totum damnum, ſi fortè alter partem nolit, vel nequeat reſtituere, quia verè ſunt cauſa totius prorſus damni.

4 *Eſſe cauſam damni partialitate cauſa eſt*, facere totum damnum, ſed cum auxilio aliorum, ita ut quod ſinguli non facerent, faciant omnes. Exemplo res fiet clarior: ſi duo V.G. pondus grave furripiant quod neque ferre, neque conſequenter ſurripere unus poteſt, tunc ſinguli, cauſæ partiales damni totius ſunt, ambo autem ſunt cauſæ adæquatę; &, in hoc modo cauſandi damnum, difficultas eſt non vulgasis (quam variè, & confuſè tractatam invenies à Doctoribus) an ſinguli debeant reſtituere totum damnum, atque adeò in ſolidum, caſu, quo altes partem ſuam nequit, vel nolit reddere; an verò ſatis ſit, ſi partem ſuam reſtituat juxta ſuum influxum ad damnum datum majorem, vel minorem judicio prudentis æſtimandum.

5 Ut autem id melius decernatur, ſint hæ duæ regulæ, ſaltem pro praxi probabiles, quas colligo ex aliquibus Doctoribus apud Dianam, quos citat, ſequiturque de Lugo, *c.5. de juſt. diſp.* 19 *ſect.* 2 *à n.* 80. item ex Vaſqu. *de reſt. c.* 9 §. 1. *n.* 34. & Dicaſt. *l.b.2. de reſt. tr. 2. diſp.4. d.2. à n.* 29. lege etiam *dub.* 9. Prios: Quando quis pes cauſam damni ita ad damnum concurrit, ut ſine ipſo, nulla alia cauſa ſuperveniente, adhuc fieret totum damnum, non obligabitur, niſi partem damni reſtituere, menſurandam à viro prudenti, juxta menſuram influxus ad damnum datum.

Poſterior: Quando ſine illo non fieret totum dictum damnum, obligabitur ad totum in ſolidum, ita ut non reſtituente alio pastem ſuam, totum ipſe debeat.

6 Ratio prioris Regulæ eſt, quia obligatio reſtitutionis oritur ex damno, quod quis ſua actione proximo infert: ſed influet in damnum modo dicto in priore regula, quod eſt influerè in damnum partialitate cauſæ, diminutè infert: ergo diminutè orietus obligatio, ergo non eſt rationabile, ut ea diminuta obligatione teneatur ad reſtituendum totum.

7 Ratio poſterioris eſt, quia tunc cauſa illa æquivalet cauſæ totali: licèt enim illa cauſa partialis ſola non potuerit totum damnum ponere, poterat tamen totum impedire ſui concurſus ſubtractione: ſi enim illa non acceſſiſſet, nihil damni ab altera concauſa factum fuiſſet: ſi ergo non ſe ſubtsaxit, & non impediit totum, quod certè poterat, ipſi imputabitur totum damnum.

8 Ex priori Regula infero, militem gregarium ſatis probabiliter non obligari ad reſtitutionem totius damni, quod fit ab exercitu: Ita Leſſius, *l.* 2. *cap.* 13. *dub.* 4. *n.* 37 Mol. *diſp.* 734. aliique. Illud enim etiam ſine ipſo fieret. Et quamvis ipſe concurrerit ad totum damnum (omnes enim milites animantur ex conſortio commilitonum) tamen eſt valdè exigua animatio concepta ex præſentia ejuſmodi unius militis: immò non rarò ejus erit tanta utilitas, ut modiciſſimè animet, undè & modiciſſimè debeat, prætes illud damnum, quod fortè ex ſe immediatè intulit.

Pari modo idem dicimus in conſulentibus damnum, immò & in adhortantibus ad illud, quando omnes conſultores, vel hortatores ita ſunt cauſa totius damni, adhuc ſine conſilio, & adhortatione conſultus, & excitus ſufficienter erat per totum damnum illaturus; ſolùm enim debebunt, quantum damni prudenter judicabitur commenſurasi ad tale conſilium, vel adhortationem. Idem putò ſi factum fuiſſet totum damnum, ſed mea hortatio fuit cauſa, ut fieret aliquantulo citius, nec per dilationem impeditum ullo modo fuiſſet damnum; idem inquam, puto, (licèt contrarius ſit Vaſquez, ſed nobiſcum eſt de Lugo, *l.c.*) quia anticipatio, illa, quæ à me provenit, parum, immò aliquando nihil damni videtur addere, ſi hujuſmodi damnum ab altero paulò poſt erat omninò inferendum.

9 Ex Regula poſteriori infero, illos duos ferentes, & ſurripientes ambo pondus, quod neuter potuiſſet (quod fuit exemplum allatum, *n.* 4.) obligari in ſolidum ad totum damnum, quia ſinguli poterant impedire damnum ipſum totum. Infero prætereà ſingulos ſuffragantes, & Conſultores tunc teneri ad reſtitutionem totius, quando unum ſuffragium, ſeu conſilium nihil faceret ſine altero. Requirebantur V. G. decem ſuffragia ad concludendum decretum de damno inferendo, quia novem non ſufficiebant. Dico omnes decem ſuffragantes obligari in ſolidum, quia quilibet ſi ſe ſubtraxiſſet, totum damnum impedire potuiſſet. Quòd ſi concluſo jam decreto accedat alius, jam nullus damni cauſa hic eſſet. Quare licèt peccet, non obligari tamen ad reſtitutionem diximus, *lib* 1 *Dec. c* 3. §. 7. *V. Suffrag.* Infero item, ſi duo ingrediantur domum ad furandum, V. G. centum aureos, itaut alter ſine altero non ingrederetur, in ſolidum obligari, atque adeò ad totum, altero nolente, ſeu non valente ſuam pastem reſtituere. Lege Sanchez, *lib.7 Decal. cap.* 21. *n.* 59. Idem dic de duobus, ſi ſe invicē animent, itaut ſine hac mutua animatione non ſequeretur damnum. Idem in ſimilibus, quia in his caſibus ſinguli impedire poterant totum damnum.

10 Obiicies. Ex priori regula ſequitur illum gregarium injuſti belli militem, ſicuti ſive parvam, ſive nullam incurrit obligationem reſtitutionis, ita nullam incurrere irregularitatem, quia jam ſine ipſo fierent illæ occiſiones, & ipſe immediatè nullam fecit; idemque in ſimilibus privatis homicidiis; at id videtur eſſe contra Sacros Canones irregularitatem fulminantes contra quocumque modo concurrentes ad homicidium.

11 Reſpondeo, nego ſequi illum non fore irregularem. Ita Hurtadus, & DD. communiter apud de Lugo, *l.c.n.* 94. Ratio eſt, quia onus reſtitutionis enaſcitur ex ipſa natura damnificationis, juxta illam igitur debet ejuſmodi onus menſurari. At non æquum eſt, ut quando ego debiliſſima cauſa ſum alicujus damni, totum illud reſtituere debeam. Irregularitas verò cum ſit pœna juſtè ab Eccleſia propter bonas rationes fulminata, juxta ejus legem menſurari debet; lex autem canonica (*c. ſicut dignum*, §. *u c. de homicid. c. quod in dubiis, de pœnis*, juxta Gloſſam. & docet cum communi Sylveſt. *V. Bellum*, 3 *q.* 3. Nav. & Covas. apud Laym. *lib* 3 *tr.* 3 *p.* 3. *cap.* 8.) eam imponit cuicumque, qui quomodocumque ſive paſtialis, ſive totalis cauſa ſit injuſti homicidii. Erit ergo ille miles irregulasis, quia occiſiones fiunt ab exercitu toto, cujus ipſe pars eſt, quamvis debiliſſimè in eas influens; fiunt enim illæ cædes tanquam ab una cauſa. Certè ſi decem homines inimico decem levia vulnera infligant, quæ ſingula non ſufficerent ad eum occidendū, ſufficerent omnia ſimul ut, omnes irregularitatem contraherent, quia verum eſt dicere, omnes concurriſſe ad homicidium tanquam unam cauſam: ergo etiam in caſu militis, de quo agimus, levitas illa influxus non excuſabit ab irregularitate.

De milite autem in bello juſto, quoad irregularitatem ex defectu levitatis, alia eſt ratio de qua vide Layman *l.c.* Vide item *ſup.* §. 2 *n.* 3. ubi irregularitatis etiam damnavimus eum, qui ſolùm celerioris mortis, quamvis alias omninò ſequendæ cauſa eſt.

Quando eſt æquale dubium an concurreris ad injuſtam actionem ſive tanquam cauſa principalis, ſive minus principalis, an tenearis reſtituere, jam ſupra monui me dixiſſe, *l.* 1. *cap.* 3. §. 7. *V. Damnum*; & poterit etiam videri Dicaſtillus, *lib.* 2 *tract.* 2. *de reſt. diſp.* 4. *d.* 2. *nu.* 39. citans Sylveſtrum, Leſſium, Avilam, Rebell. Medinam, Sanchez, alioſque.

CAPUT III.

Quatuor Caſus à Caramuele adducti in materia Reſtitutionis expenduntur.

Primus Caſus.

De ſervo infimo.

1 PRimus Caſus. Caramuel, *lib.2. Theol. Moral num.* 480. *Ambroſius ſervus gravi morbo periclitatur, & deſeritur à Medicis. Petrus autem, qui non profitetur artem Medicam, ſcit pharmacum, quo illum omninò ſanet; petitur.* Primò, *An obligetur illud ipſi præbere?* Secundò, *An poſſit ipſum vili pretio emere, & poſteà curare, ſibique curatum retinere.*

2 *Ad primum, cùm multi doceant neminem teneri uti medicinis, ſed poſſe ſe committere Deo, ut multi ſanctiſſimi viri fecerunt, & ex alio capite nemo tenetur ſtrictius vitam ſuam ſervare, quàm alienam: Ambroſius non tenebitur uti pharmacis, ne ergo tenebitur Petrus eidem pharmacum præbere.*

3 *Ad ſecundum poſſe emere vili pretio, quia tanti tunc valet homo, cujus vita deſperatur; idque verum eſt, etiam ſi Petrus teneretur dare illud pharmacum, nam non teneretur, ex Juſtitia, ſed ex Charitate.* Hæc Caramuel.

4 Verùm mihi nulla ratione probantur: Primò enim, diſplicet quod tanquam certum ſupponit in reſponſione ad primū; neminem teneri uti medicinis, quod falſum eſt de medicinis ordinariis, aliiſq; mediis ſaltem non multùm difficilibus ad vitam conſervandam, ut diximus nos ſuperius *l.5.c.2.§.1.* Exemplum autem Sanctorum ſolùm probat, id ad ſummum licitè poſſe, vel ex peculiari Sancti Spiritus inſtinctu, vel quoad extraordinaria media. Secundò, eſt lata diſparitas inter vitam meam, & alienam: nam eſto, quoad vitam meam, poſſim cedere juri meo, ut aliqui, licet falsò, putarunt; at, quoad vitam alterius, longè alia eſt ratio: ille enim alter in extrema neceſſitate non cedit juri ſuo, nolendo à me medicamentum, ſed verè maximè requirere præſumitur.

5 In reſponſione ad ſecundum, falſum eſt vili pretio valere hominem, cujus vita deſperatur, ſi naſcatur adeſſe in promptu medicamētum certum, multò magis ſi eſt debitum, quamvis ex ſolo titulo charitatis: ſi enim medicamentum eſt in promptu, ac certum, certè abſolutè vita deſperata non eſt. Secundò, ſive ipſi debeatur ex juſtitia, ſive ex charitate, ſatis eſt, ut ipſi debeatur: tanti enim valet cumulus hereditatis, ſi ei debeantur mille ex juſtitia, quanti ſi certò debeantur quocumque alio titulo, V. G. ex Charitate: Immò aliquando magis, propter majorem certitudinem. Fac tibi deberi centum ex juſtitia à creditore, qui difficillimè ſolvit, & centum à Sancto Joanne Eleemoſynario ex mera charitate; quid tanquam æſtimabilius tu eligeres? Vide quę dixit Molina, *ſup. tr.3.c.8.§.2. num.9.* eodem conſentiente Caramuele: Medico debenti mederi pauperem ex obligatione Charitatis, ſi ſuperveniat alia obligatio juſtitiæ, non videri moraliter ei ſuperaddi novum onus. Ita ergo, quamvis Petrus ſolùm ex charitate debeat mederi ſervo, tantumdem moraliter erit pro vita ſervi, quantum ſi debeat ex juſtitia. Non interim nego poſſe ſuæ tantæ artis meritam mercedem peti à medico, vel à Petro. Verùm hæc alia eſt conſideratio. Quòd ſi obſtinatus eſt Petrus in negando medicamento, fateor vitam ſervi eſſe deſperatam, & ab alio tertio poſſe vili pretio redimi, ſed an ab ipſo Petro, qui hanc obſtinationem ſuam deponere ex charitate obligatur, ex univerſaliter dictis *ſup. l.7.c.5. §.3. n.21.* cùm *de acceptis ex turpi cauſa*, colligi poteſt.

Secundus Caſus.

De rebus immixtis.

6 *Acquiris* (ait Caramuel 2. *Theol. mor. nu. 250.*) *dominium mixtione, cùm paucæ res alienæ tuis immiſceantur, ut diſtingui non poſſint: tunc enim teneris recompenſare proximo damnum ex hac mixtione illatum, juſtè tamen res tuis immixtas retines: Ita omnes. Conſulto dixi debere ita eſſe immixtas, ut diſtingui non poſſint; nam ſi alienæ ſint multæ, nunquam tuis poterunt ita immiſceri, ut non poſſint diſtingui;* Hæc ille.

7 Ex his, unum placet, alterum diſplicet. Placet acquiri dominium per eam mixtionē, qua paucę res alienæ ita tuis immiſceantur, ut diſtingui non poſſint, id quod nos etiam docuimus *ſup. tr.3. cap.3. §.4. num.15.* diſplicet verò illud (*ſi alienæ ſint multæ, nunquam tuis poterunt ita immiſceri, ut non poſſint diſtingui*) diſplicet inquam. Primò, ad hominem, quia ſi paucæ res alienæ, ut rectè ſupponis, docte Caramuel, tuis immixtæ diſcerni non poſſunt, ergo nec diſcerni poſſunt alienæ multę paucis tuis immixtę: ſi enim diſcerni poſſunt alienæ multæ inter paucas tuas, etiam diſcerni poſſent tuæ paucę inter alienas multas: diſcretis enim alienis multis, jam neceſſariò, quę remanent, erunt tuę. Diſplicet ſecundò, quia clarè probatur falſum eſſe tuas res paucas immixtas alienis multis ſemper poſſe diſtingui: vel contrà, alienas multas immixtas paucis tuis, diſtingui ſemper poſſe. Quis enim eſt tam oculatus, & lynceus, ut unciam vini ſui immixtā cum vini amphora alieni, vel contra, ſciat diſcernere, quæ ſit ſua uncia, quę ſit aliena amphora, vel contra? Sic in frumento, ſic in pecunia ejuſdē generis, ſic etiam in aliis rebus, in ovis, in lanis, vel ſerico ejuſdē coloris, &c. Hęc ſatis, nam quid de acquiſitione dominii per mixtionem ſentiendum ſit, nos diſputavimus, *ſup. d.c.9.§.4. à n.15.*

Tertius Caſus.

De promiſſione in diem.

8 *Qui in contractu* (ait Caram. *l.2. Theol. moral. num. 608. & 609.*) *ſe daturum promiſit Petro mille die Paſchatis, ſi die ſtatuto non ſolvit, peccat contra fidelitatem; debet tamen poſt terminum elapſum ſolvere, nec liber erit ab hac obligatione, quouſque ſolvat de facto. Ratio eſt, quia ſenſus contrahentis eſt; Dabo tali die, vel ſaltem ſequentibus; ſi enim illud (ſaltem) non ſubintelligatur, nemo contraheret. Verùm qui liberè promiſit ſe daturum Petro mille eodem die Paſchatis, idque corroborat juramento, ſi non dat die ſtatuto, pejeravit quidem, ſed non obligatur poſtea ſolvere ampliùs. Et ratio diſparitatis eſt, quia in contractu, poſt illum diem ſtatutum Paſcha, mille illi aurei jam pertinent ad Petrum. Unde qui promiſit, injuſtè non dat, & conſequenter retinet alienum; ſed qui liberè promiſit, poſt illum diem ſtatutum Paſcha, illi aurei mille ad ipſumet promiſſorem pertinent, ſui ſunt; ergo alienum non retinet, ergo unde naſcerit obligatio?* Hæc ille?

9 Diſplicet reſolutio: nam licèt diſparitas data adſit, obſtat tamen illa met ratio ab ipſo allata, per illud *ſaltem*; nam ſic arguo; Qui contrahit ad diem ſtatutū, ideò obligatur poſt illum, quia ſub intellexit *ſaltem*; ſed qui jurat dare liberaliter ad eundē diem, regulariter ſubintelligit *ſaltem*; ergo, &c. minor probatur, quia regulariter nemo addicit promiſſionem alicui diei: Si enim addiceret, certè ſine alia diſparitate exploratum eſſet non obligari deinceps. Ut Votum de jejunando tali die fixo, vel præceptum de audiendo Sacro, die Dominico, non obligant pro die ſequenti, quia dies ſequens, nec ſub voto, nec ſub præcepto comprehenſus eſt: idem ergo eſſet in Juramento, ſi ſic juratum pro die fixo eſſet. At regulariter, ut dico, non ſolet in communi uſu humano aliquid temporale homini liberaliter promitti ſub hac conditione temporis ſtatuti. Promittit Princeps amico, ſic. *Cras in tui gratiam liberabo à carcere tuum fratrem, tuum ſervum; Cras dabo tibi mille aureos.* Numquid intelligit ita, ut afficiat die craſtino promiſſionem? nequaquam. Et pauperi quidem ſi dicas, *Cras dabo tibi veſtem, qua cooperiaris;* Nunquid, ſi pauper poſt duos veniat dies, dices? *Abi, frater, promiſſio mea fuit addicta diei heſterno.* Dixi tamen regulariter) quia ex circumſtantiis aliquando colligitur promiſſio eſſe addicta diei, vel tempori, ſicuti aliquando dicimus in Voto. Si enim cras ego inſtituo publicum convivium, & tibi promitto etiam cum juramento cras daturum cibos tibi, & tuæ familiæ: clarè apparet, ſi tu eo die non accedas ad eos accipiendos, me ſequenti die ad nihil obligari, quia ex circumſtantiis perſpicuum eſt, promiſſionem hanc addictam fuiſſe ad diem communis convivii.

Quartus Caſus.

De mutuo cum quadam obligatione.

10 An Petrus, ſi illi Antonius probabiliter, aut dubiè deberet centum aureos, daret eidem Antonio mille mutuos, ſub onere, quòd mille, & centum reſtitueret, nimirum hos mille, & alios centum, eſſet ne uſurarius? Reſpondet Caram. *l.2. Th. mo. n.737. Si deberet, probabiliter uſurarium non eſſe: eſſe ſi dubiè. Ratio eſt, quia ſi dubiè, imprudens erit, exiſtimando ſibi deberi illam pecuniam, de qua dubitat: Eſt enim Antonii, quamdiù non conſtat eſſe Petri: quare uſurarius erit, quia vellet, ſupra ſortem, etiam illam pecuniam. At ſi probabiliter prudenter operabitur exiſtimando illam pecuniam pertinere ad ſe; cùm quilibet poſſit operari ſine peccato in probabilitate rei: quare nihil præter ſibi debitum recipiet.* Hæc ille.

11 Sed certè ſicut illud de dubio abſolutè placet, ſic illud de probabili diſplicet ex principiis intrinſecis. Ratio eſt, quia univerſaliter docui *ſup. l.3.§.3. à n.9.* in qualibet rei probabilitate ſemper eſſe conſiderandum, ex quanam parte ſtet poſſeſſio: cùm igitur in caſu noſtro Antonius ſit in poſſeſſione, non poterit per ullam privatam auctoritatem à ſua poſſeſſione perturbari; adi *loc. cit.* ubi de hac re fusè, & ubi videbis, nn adſit pro Caramuele extrinſeca aliquorum auctoritas.

CAPUT IV.

Quomodo ſe gerat Confeſſarius: ſi quando pœnitens, cùm poſſit, non reſtituit, nec debita ſolvit.

1 Torquet id ſæpiſſimè Confeſſarios; Qui propterea non rarò à Fidelibus reprehenduntur, quòd faciles ſint ad abſolvendos eos, qui cùm ſatis locupletes habeantur, ære alieno fruuntur, nec reſtituunt. Utroſq; ſedabit doctrina, quam ex Dicaſt. *in fine hujus tractationis de reſt.* pro praxi Confeſſariorum afferre operę pretiū judicavi.

2 Quę ergo in hanc rem docet *l.2. de reſt. tr.2. d.01. dub.5. à n.6.* (lege etiam Molin. *t.3. d.736.* & de Lugo. *d.20. ſ.1. de juſt. d.20 ſ.9.*) ego claritatis gratia in tria diſtinguo. Primò; *De eo, qui potens reſtituere non reſtituit.* Secundò; *De eo, qui juſſus à Confeſſario, ut reſtituat, nondum paruit.* Tertiò; *De eo, qui cum non poſſit reſtituere in foro interno, præſumitur potens in externo.*

Potens reſtituere, non reſtituit.

3 Quoad primum: Debitor qui ſine aliqua cauſa rationabili poteſt commodè totum debitum reſtituere, & non vult reſtituere totum, ſed tantùm per partes, non poteſt licitè à Confeſſario abſolvi. Ita Sotus, Major, Molina, aliique ab ipſo Dicaſtillo, citati. Navarrus tamen, Hoſtienſis, Angelus, Gabriel apud eumdem, docent poſſe licitè, quando idem Confeſſarius dum videt ex pœnitentis diſpoſitione. Primò, quòd data ei hac dilatione, reſtituet, & non aliter. Secundò, quòd creditor ex hac dilatione non incurret damnum aliquod: quia tunc, inquiunt, cùm Confeſſarius utiliter gerat negotium creditoris, videtur creditor conſentire. Hæc illi, ſed certè videtur conſentire coactus ob avaritiam, & obſtinationem debitoris; quare ipſe debitor à peccato ſic non excuſabitur, unde abſolvi nec poterit.

4 Ni-

4 Nihilominus probabilior erit hęc Navarri ſeotentia, ſi preter illas duas conditiones addatur tertia: ſcilicet, quòd debitor habeat ignorantiam probabilem, ea qua ſit in bona fide, putans ſe modò ſatiſfacere ſuæ obligationi, oeque teneri ad ampliùs: quia tunc Confeſsarius, ſi prævidet nihil profuturum monendo de ipſius majori obligatione, poteſt eum abſolvere, oe abeat deſperatus: in quo non ſolùm creditoris, ſed etiam pœnitentis negotium agit, immo & Dei, cujus miniſter eſt. Ita Sylveſter, Armilla, & Petrus Navarrus. Et hic quidem probat haoc ignoraotiam communiter excuſare debitores, quia aliàs major pars Reipublicę in ſtatu damnationis exiſteret; quis enim, inquit, eſt, qui vel teſtameoti impletionem, vel debiti ſolutionem oon hoc prætextu differat?

5 Hinc autem ex eodem *ib. n.* 9. videtur ſequi, Confeſſarium teneri ad non moneodum; ſed abſolvendum hujuſmodi pœnitentem: Et quidem meritò, ſuppoſita ea opinione, quia ſi pœnitens non habet impedimeotum, ut abſolvatur hic & nunc, & ex monitione Confeſſarii non ſperatur aliquid melius, ſed potiùs, ut deſperatus abeat pœnitens; immò ut committat novum peccatum; peccabit Confeſſarius monendo.

6 Non tamen puto cum Dicaſt. *n.* 10. ita malè facturum Confeſſarium, qui timens de probabilitate ignorantiæ talis hominis diceret: Ego non audeo te abſolvere, quære alios Confeſſarios, non tamen benè facit, aperiendo illi omoem veritatem, quam timet ei non profuturam, ſed potiùs ob ſuam culpam nocituram.

7 Quòd ſi ipſe debitor petat doceri, non videtur poſſe illi negari vera doctrina, nec occultari veritas, cùm jam dubitat, & conſcientia læſa ſit: ſic Dicaſt. *n.* 11. Ego verò removeo illud (non videtor) & aio abſolutè non poſſe negari veritatem, ut diſtinctè dixi *l. 3. meth. Conf. c.4. n.* 8. *&* 9. Sed redeo ad Dicaſtilli doctrinam.

8 Notaot aotem Auctores, præſertim Major, Navarrus, Corduba, Navarra, hæc eodem modo locum habere, ſive debitum ſit ex delicto, ſivè ex contractu Dicaſt. *n.* 12.

Quod verum eſt; ſed ignoraotia probabilis frequentiùs cootingit in debitis ex contractu, raro in debitis ex delicto.

9 Eodem autem modo (Dic *n.* 13.) videtur philoſophandum, ſive debitor velit partē deberi ſtatim reſtituere, & partē diſferre (in quo tantùm caſu loquuntur auctores) ſive totū velit differre; quia ignoraotia eodem modo poteſt contingere circa totum, & circa partem.

Juſſus à Confeſſario nondum reſtituit.

10 Pœoitenti, qui prima vice fatetur ſe culpabiliter non reſtituiſſe alienum, nonc tamen habere firmom propoſitum ſtatim reſtituendi, non eſt neganda abſolotio, Dicaſtillus *numer.* 17. ea Petro Navarra, Navarro, Corduba, Henriquez, Suarez, aliiſque ab ipſo Dicaſt. citatis. Si tamen his, aut ter, aut ſæpiùs fuerat juſſus in aliis Confeſſionibus reſtituere, & tamen, cum poſſet, nō fecit, regulariter non eſt abſolvendus, quouſque fecerit re ipſa reſtitutionem. Ratio prioris partis eſt, quia, ſicut in omnibus aliis Confeſſarius credere poteſt, & debet pœoitentibus in hoc. Ratio poſterioris eſt, quia talis homo eſt in periculo proximo, experientia ipſa comperto, iterùm differendi reſtitutionem. Ideò non rectè putant Anglez, & Ledeſma apud eumdem Dicaſtillum eſſe probabile abſolvi tunc illum poſſe; oam ideò poſſet de concubinario, qui ſæpiùs juſſus non ejecit domo concubinam.

11 Dixi autem (regulariter non eſſe abſolvendum) nam talis eſſe poſſet pœnitens, taleſque circumſtantiæ poſſent occurrere, ut Confeſſarius debeat eſſe contentus ſolo propoſito reſtituendi, etiamſi antea ſæpè juſſus omiſerit reſtitutionem. Dic. *n.* 18. ex Nav. Val. Molin. Azor.

Et Mol. quidem *to.* 3. *d.* 736. exemplum adhibet; ut ſi Confeſſarius non leviter credat, pęnitentem re ipſa reſtituturū ſtatim, ſine mora, quia non ea acrimonia fuerat illi juſſa reſtitutio, in aliis Confeſſionibus: vel ſi aliæ adſint circumſtantiæ ad id credendum: præſertim ſi injungat illi, ut non priùs accedat ad Euchariſtiam, quàm reſtituat.

Non potens reſtituere in foro interno, &c.

12 Quoties pœnitens accedit cum impotentia reſtituendi, eſt abſolvendus, ſi dicat ſe habere firmum propoſitum reſtituendi, eſto ſæpiùs ante reſtituere culpabiliter omiſerit: idque, etiamſi reſtitutio facienda ſit ex decimis. Dicaſtill. *num.* 19. ex Molina. Ratio eſt, quia Concilium Tridentinum dum præcipit Confeſſariis, ne abſolvaot debitores decimarum, quouſque eas ſolverint, intelligendum eſt loqui de debitoribus potentibus reſtituere, & qui non reſtituendo peccant: unde impotentes benè poſſunt abſolvi, etiamſi in exteriori foro habeantur excommunicati, ſi in conſcientia excommunicationem non incurrerunt; quia jam erant impotentes, quando lata fuit excommunicatio. Verùm, ut dicetur in materia de *Excommunicatione*, hi monendi ſunt, ut in foro externo ſe gerant pro excommunicatis. Dicaſt. *ib.*

13 Quod ſi erant potentes, quando excommunicatio lata fuit, eamque reverà incurrerunt, non poſſunt abſolvi à peccatis extra articulum mortis, niſi prius abſolvantur ab Excommunicatione per eum qui poteſt; per Bullam verò Cruciatam poſſunt abſolvi, ſi præſtent cautionem; de quo *alibi*.

Hæc ea Dicaſtillo. Nos verò quandoqoidem ex tot implicitis quæſtionum dumetis (utinam inoffenſo pede) jam tandem emerſimus, finem imponamus huic libro, atque bona lectorum venia tantiſper quieſcamus.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

LIBER NONUS

IN DECALOGUM.

Non falſum Teſtimonium dices.

FALSUM teſtimonium affers contra proximum. Primò, intra te ipſum, ſi temerè de illo judicas. Secundò, coram Judice, ſi falsò eumdem proximum denuncies, accuſes, infames, &c. Tertiò, coram non Judice, ſi de eodem perperam obloquaris, de quibus omnibus hic erit breviter diſputandi locus.

CAPUT PRIMUM.

De falſo, ſeu temerario judicio.

Diſcrimen inter Dubitationem, Suſpicionem, Opinionem, & Judicium.

1 HÆ quatuor voces, Dubitatio, Suſpicio, Opinio, & Judicium, in hac re noſtra, ſic differunt. Si iotellectui proponatur aliquod objectum, circa quod debeat judicare aliquid, de quo ſufficientia indicia minus apparent, unde ir hæreat, neſciatque, ao affirmare potiùs debeat an negare; dicetur eſſe dubius. Et, ſi quidem iotellectus tunc veluti ſuſpenſus, & perplexus oullum actum eliciat, dicetur dubitare negativè. Si verò eliciat actum, quo ſe dicit dubitare, dubitabit adhuc negativè; ſed quia additus jam eſt ejuſmodi actus quaſi reflexus, dicetur ab aliquibus dubitare poſitivè.

2 Quòd ſi Intellectus, ex inſufficientibus indiciis, incipiat adhęrere uni parti, licèt imperfectè, & cum magna formidine oppoſiti, dicetur ejuſmodi actus ſuſpicio propriè dicta. Si verò ex iiſdem inſufficientibus iodiciis adhæreat uoi parti determinatè, licèt cum aliqua formidine oppoſiti, dicetur opinio. Unde advertis, ſuſpicionem propriè dictam eſſe veluti inchoatam, & imperfectam opinionem, ab eaque diſtingui ſecundùm magis, & minus.

3 Si denique firmiter intellectus uni parti adhæreat ita, ut ſaltem moraliter de re non dubitet, dicetur judicium certum elicere. Dixi (ſaltem moraliter) id enim ſatis ſuperque eſt ad judicium certum practicè: nam ad judicium certom ſpeculativè, debet addi evidentia, per quam judicet intellectus aliter rem ſe habere metaphyſicè non poſſe.

Conditiones requiſitæ, ut Judicium ſit morale.

4 Jam verò certum eſt Primò. Judicium temerarium ex ſe eſſe peccatum mortale, quia ſic gravis contra Juſtitiam injuria fit proximo.

mo. Neque valet dicere: Probabiliter docent nonnulli modo mox explicando, *n.* 3. §. 2. *n.* 7. non eſſe mortale, etiam ſine cauſa, crimen occultum uni, vel duobus prudentibus rem nō evulgaturis manifeſtare, quia id non eſt infamare, nec ex eo ſaltem notabiliter fama alterius læditur, ergo neque erit mortale apud ſe ſolùm non evulgaturū certò judicare perperam de altero. Non valet, inquam, is enim, nō dicit niſi verum; At in caſu noſtro certò judicat malum grave ex inſufficientibus indiciis, quod ex vi illorum eſt. Et ſanè graviter quis proximo injurius eſſet, ſi crimen falſum de eo, etiam uni propalaret.

5 Quatuor autem conditiones requiruntur ad contrahendum hoc mortale. Prima conditio ut Judicium ſit plenè deliberatum. Hinc ſi cui, dum videt hominem egredientē ea aliena domo, repræſentetur, eum eſſe furem, is non verè judicat: ſed potiùs ei proponitur objectum, de quo eſt judicandum: proponitur autem vel ex ſuggeſtione Dæmonis, vel ea quadam naturali ſagacitate Naturæ. Cùm igitur tunc ne judicium quidem adhuc ſit, ſed repræſentatio ejus, quod judicari debet, judicium temerarium eſſe non poteſt. Rurſus uſu venire non rarò ſolet, ut intellectus ex ſe, ſine voluntatis motu deliberato, judicet aliquid ſiniſtrum; & tunc, cum potiùs ſit actus primo primus, quàm voluntarius, verè judicium temerarium (quod, ut ſit mortale, debet plenè voluntariè procedere) nequaquam erit.

6 Secunda conditio, ut ſit in re gravi, quia ſecus levis erit injuria. Colligitur autem hæc gravitas ex qualitate, & profeſſione perſonarum, de quibus ſit judicium. Unde grave non erit, temerè certò judicare de milite, quod hoſtem quærat ad vindictam, de juvene parum honeſto, quod ex pravo fine, per aliquem locum tranſeat; quia ipſi de ejuſmodi criminibus gloriantur; quare non judicantur, honoris læſionem pati. Contrà erit, ſi temerè certò judices de probo Epiſcopo, vel Religioſo eſſe mendacem, &c. Propter eandē rationem certò temerè judicare aliquem eſſe illegitimum, ex ignobilium, vel Hæreticorū vel Hæbreorum familia, videtur afferre injuriam gravem proximo. Ita Dicaſtill. *l.* 2. *de juſt. tr.* 2. *diſ.* 12. *p.* 1. *dub.* 3. *n.* 41. quia inter homines probos, hæc multum æſtimantur, ne à publicis honoribus, & officiis arceantur. Verùm vide, quæ dicam *inf. c.* 3. § 2. *n.* 4. ex Leſſio.

7 Tertia conditio, ut judicium ſit certum moraliter. Secus ut modo dixi, non eſſet Judicium, ſed ſuſpicio, de qua mox.

8 Quarta conditio, ut ſit ex levibus conjecturis, & ſufficientibus judiciis: nam ſi ex ſufficientibus, non erit temerarium, ſed prudenter elicitum judicium.

9 Sed ecce non exiguam difficultatem. Quomodo enim dignoſcam indicia eſſe, vel non eſſe ſufficientia? Dico, id tandem prudentis arbitrio eſſe dijudicandum: Regulam tamen hanc dari poſſe. Quoties judicia non ſunt proportionata ad tale judicium, ideſt quoties judicia ex ſe, aut ea communi hominum uſu ſunt indifferentia, aut rarò conjuncta cum tali effectu, dicuntur improportionata, atque adeò inſufficientia.

Si verò ſolent eſſe ut plurimùm conjuncta, proportionata erunt, & ſufficientia. De noctu quia v. g. feneſtram alienæ domus ſcalarum adminiculo, occultè aperire tentat: hoc indicium eſt ſufficiens ad judicandum illum eſſe furem. De die quis bonæ famæ tranſit per viam, ubi Mulier inhoneſta degit, hoc indicium ſufficiens nequaquam eſt, ut credas illum eſſe adulterum. Fateor non eſſe unum indicium tantummodo expendendum, ſed complexionem omniū; contingit enim ſæpè, ut unum alterum adjuvet, vel minuat, vel omnino tollat. Fac enim te videre aliquem de die, coram Vicinia, feneſtram per ſcalas aperire velle: potiùs, ſi prudens es, putabis ipſum clavem propriæ domus amiſiſſe, quàm moliri furtum. Lege Dic. *l.* 2. *de juſt. tr.* 2. *diſp.* 12. *p.* 1. *d.* 2. qui per aliqua indicia, quoad hanc praxim, rectè diſcurrit.

De Ignoto quidpiam judicare, mortale non eſt.

10 Certum ſit ſecundò, temerè judicare in re gravi de aliquo tibi prorſus ignoto non eſſe mortale: quia moraliter perinde eſt, ac ſi de nullo judicares. Videat quis V. G. Hominem de nocte caput habens pallio coopertum, vel tranſeat per loca ſibi ignota, incidatque in homines ſibi nullo modo cognitos, hic ſi temerè judicet de illo, & de his, non peccat mortaliter, quia nemini facit injuriam. Quod ſi fortè deinde veniat in eorum noticiam, ſe gerere prudenter debebit, nec niſi juxta conjecturas judicare.

Solùm ſuſpicari de re gravi nunquam eſt mortale.

11 Remanet ergo incertum, An ſuſpicio deliberata in re gravi, & ſine ſufficientibus indiciis, atque adeò temeraria, ſit culpa mortalis. Sub nomine autem ſuſpicionis includimus ſive dubium, ſive ſuſpicionem impropriè dictam, ſive opinionem. Salas, Bannez, Aragon. apud mox citandos, dicunt eſſe mortalem; non eſſe concedunt Cajet. Petr. Navarr. aliique apud Dicaſtill *l. c. d* 4. *n* 46. quibus adde Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 3. Mol. *tr.* 4. *de juſt. d* 16. *concl.* 3. Azor. *part.* 3. *lib.* 13. *c.* 11. *dub.* 3. Porrò prævides mihi hanc benigniorem placituram. Fateor te rectè prævidiſſe. Et ratio quæ me movet, ea eſt, quam affert S. Thom. *Quodlib.* 12. *art.* 34. quia ſuſpicio in genere judicii eſt actus imperfectus, atque adeo non eſt plenè temerarius, neque neceſſariò conjunctus cum contemptu ſaltem gravi proximi: ergo ſicuti cætera peccata contra juſtitiam, non ſunt niſi venialia ex parvitate materiæ, ita in caſu ſuſpicionis. Antecedens patet, quia ubi non eſt perfecta certitudo, non eſt perfecta temeritas, nec eſt læſio gravis, quando ille, qui ſic ſuſpicatur, habet actualiter, vel ſaltem virtualiter formidinem oppoſiti, & quaſi facilè eſt paratus ejuſmodi ſuſpicionem deponere. Id quod totum quaſi eſſentialiter imbibitur in ipſo actu ſuſpicionis, & reliquis illis, de quibus eſt ſermo.

12 Per accidens tamen ſuſpicio eſſe mortalis poteſt. Primò, ſi procedat ea odio gravi, ideſt, ſi quis licèt videat rem poſſe non eſſe, tamen ipſe propter odium inimici delectetur de malo gravi ipſius: ut ſi quis ſuſpicetur eſſe mortuum ſuum inimicum, deque ea morte ſibi complaceat: quod tamen peccatum non contra Juſtitiam credo foret, ſed contra Charitatem, quia non delectatur, niſi de malo inimici, quod eſt contra Charitatis virtutem: niſi fortè delectetur de ipſa injuſtitia malæ ſuſpicionis, quod certè rariſſimum erit.

13 Secundò. Si ſuſpicans adderet interius aliquod aliud malum, ut ſi quis, ex illa levi ſuſpicione, graviter contemneret proximum, ac ſi re vera illud peccatum is commiſiſſet.

14 Tertiò. Si ſic ſuſpicans procederet ex illa ſuſpicione ad damnum notabile inferendum exterius proximo: ut ſi Judex ex levibus indiciis rem condemnaret, vel Superior Religionis ſubditum puniret, &c.

15 Quartò. Si ſuſpicionem quia aliis manifeſtet, nam ex manifeſtatione rei gravis, quamvis dubiæ, regulariter fama, immò non rarò bona proximi exponuntur gravi periculo: Experientia enim conſtat, cum de aliquo homines dubitant, facilè illum contemnere, eidemque detrahere, atque officia, honoreſque denegare. Quòd ſi quia uni, vel alteri timoratæ conſcientiæ ſuam pateſaciat ſuſpicionem, unde prudenter cenſeatur non adeſſe ejuſmodi, vel ſimile periculum: ſanè excuſatur ſaltem à mortali. Manifeſtare autem iis, quibus poteſt, aut ea aliquo capite debet, nullum eſſe peccatum, dubium non eſt.

16 Addunt denique plures fore mortale peccatum ſuſpicionis, deliberatè ſuſpiciari de perſona honeſta, & proba aliquid enorme, ut hæreſim, vel inceſtum, vel ſodomiam de probo Epiſcopo, &c. Ratio eſt, ajunt, quia huic digniſſimæ perſonæ per ipſam ſuſpicionem quamvis levem ſit gravis injuria. Verùm ab hac ſententia ſemper diſceſſi, ut diſceſſit Layman *l* 4 *ſ.* 5. *tr.* 13. *p.* 2. *c.* 2. *n.* 6. Si enim eſt ſuſpicio, ſemper erit ex genere ſuo levis.

17 Obiicies. Homo potiùs eligeret amittere decem aureos v. g. quàm bonum ſuum nomen, etiam per leviſſimam ſuſpicionem apud unum, vel alterum: ergo ſi amittere decem aureos res eſt gravis, erit, & id, de quo loquimur. Confirmo primò, quia verè majus eſt bonum, & nobilius, ordiniſque altioris fama, quàm pecunia: ergo etiam leviſſima famæ jactura gravior erit, quàm notabilis jactura pecuniæ. Confirmo ſecundò, quia ſi amicus ſciret meam ſuſpicionem contra ipſum, averteretur à mea amicitia: ergo ſignum eſt hujus generis ſuſpicionem graviter amicum lædere.

18 Reſpondeo. Quando ſuſpicio eſt in genere ſuſpicionis, atque adeò ex ſe leve malum, nullumque effectum graviter malum poſt ſe trahens, neque ex odio procedens, nullus homo prudenter eligeret potiùs amittere decem aureos; quàm illam pati. Ratio eſt, quia ſuſpicio illa cùm ſiat ex noſtra humana fragilitate adversùs quoſcumque vel Sanctiſſimos Viros juxta illud S. Auguſtini, citati à S. Thom. 2. 2. *quæſt.* 60. *art.* 3. *Suſpiciones vitare non poſſumus*, non debet judicari prudenter læſionem afferre notabilem. Ad Confirmationem 1. Reſpondeo eſſe quidem famam ex ſe altioris ordinis, tamen in ſuo ordine aliquando poſſe eſſe levem, ac proptereà ejus ablationem non eſſe mortalem. In his autem rebus moralibus non valet argumentatio ab uno ordine ad aliud, ſecus lædere modiciſſimè in honore per leviſſimam injuriam mortale eſſet, quia honor ex ſe eſt nobilioris ordinis, quàm ſint omnia bona temporalia. Ad ſecundum, pronuncio irrationabiliter illum amicum fore avertendum ab amicitia ob levem ſuſpicionem coamici, cùm omnes parati eſſe, in hac valle noſtræ fragilitatis, debeamus, ad tolerandas hujus generis ſuſpiciones, quæ non inſurgunt ex odio, nec malum pariunt effectum, quæque non rarò ex amore procedunt; de cariſſimis enim amicis mala ſubinde ſuſpicamur, quia mala in illis adeſſe nollemus.

19 Atque ea dictis denique collige rarò lethaliter peccari per temerarium judicium. Ita Mol. *tr.* 4. *diſp.* 13. *n.* 4. Dicaſt *lib.* 2. *tr.* 2. *d.* 12. *p.* 1. *dub.* 3. *n.* 35. loquentes de viris timoratis. Quis enim niſi ea gravi illo odio, vel ex magna ſtultitia, certò judicat ea indiciis non certis? immò etiam hic ſtultus culpam mortalem ſapientiſſimè vitat; quia regulariter potiùs errat errore intellectus invincibili, putans illud indicium eſſe certum, atque ſufficiens, quàm ex prava voluntate.

CAPUT II.

De Falſitate in Judiciis publicis.

1 SOlent hìc Authores non de falſitate ſolùm agere intercurrente in Judiciis, verùm etiam de cæteris culpis ad Judicia ſpectantibus, atque adeò ad Judicem, Reum, Accuſatorem, Teſtem, Notarium. Iiſdem ego veſtigiis inſiſtam; modò te, lector, admoneam, hæc eduntaxat à me breviter eſſe tractanda, quæ frequentiora ſunt, cætera legantur à curioſo apud Doctores, quos jam jam laudabo.

§. I. Ju-

§. I. *Judex.*

1 DE Judice nõnulla delibavi *in Libris præcedentibus*. Primò, An Reum ſecundùm allegata condemnare valeat, quem privata ſcientia Judex novit innocẽtem? *ſup. lib. 6. c. 1. §. 4. à n. 8.* Secundò, An ſententiam ferre queat juxta minus probabilem ſententiam? *ſupr. l. 1. c. 3. §. 4. & l. 8. tr. 3. c. 7. §. 1. n. 13.* Tertiò, an ex levibus indiciis condemnare valeat Reum? *paulò ante c. 1. a. 14.* Quartò, An pretium accipere poſſit Judex pro ſententia juſta, vel injuſta? *ſupr. l. 7. c. 5. nu. 13. & 14.* Quintò, quo modo ſe gerere debeat in malefactoribus puniendis? *ſup. l. 6. c. 1. §. 4. præſertim à a. 5.* Nunc tria, quæ præ cæteris ſcitu ſunt neceſſaria, de eodem Judice proponam. Primum erit de modo procedendi ejuſdem, Secundùm, de muneribus ab ipſo non accipiendis; Tertium, de muneribus ipſi non dandis.

Modus procedendi.

2 Quidnam requiritur, ut Judex juridicè procedat? Reſpondeo duplici modò eos poſſe procedere. Vel per viam Inquiſitionis. Vel ad inſtantiam partis per viam accuſationis. Lege Sanch. Leſſ. de Lug. *mox* citandos, & Dicaſt. *l. 2. de Juſt. tr. 1. d. 5. dub. 3.*

3 Si procedat hoc ſecundo modo, requiritur ſemiplena probatio, ut Judex poſſit Reum interrogare, & torturæ ſubiicere. Secus tenet ur de damno, & cõfeſſio à Reo facta non eſſet valida. Semiplena autem probatio eſt, cùm adeſt unus Teſtis omni exceptione major deponens ſe vidiſſe: Vel ſi adſunt vehementia quædam indicia, &c.

4 Si procedat primo modo, Inquiſitio, vel eſt Generalis, vel Specialis, vel Mixta. Generalis eſt, quando inquiritur in genere, an ſubditi ſervent leges &c. Specialis, quando inquiritur in particulari, An Paulus V. G. Homicidium commiſerit. Mixta, quando inquiritur de perſona determinata, V. G. de Paulo, non tamen de determinato delicto, vel contra quando de delicto determinato V. G. de homicidio fortè patrato, ſed non de perſona determinata.

Dico igitur primò, ad generalem inquiſitionem à Judice inſtituendam, non requiri, ut præcedat infamia, ſed tunc interrogati non debent patefacere eos, qui occulta crimina perpetrarunt, etiamſi ſub juramento, vel excommunicatione illis præcipiatur, ut quòd ſciunt, proferant; poſſunt enim, ac debent per æquivocationem dicere ſe neſcire.

Dico ſecundò, ad ſpecialem requiri, ut præcedat infamia Authoris, vel ut rumor de eo ſparſus ſit per majorem partem viciniæ, vel aliud æquivalens. Id autem eſt ad inquirendum; nam deinde ad interrogandum Reum, vel ſubiiciendum torturæ requiritur ſemiplena probatio, ut dictum eſt.

Dico tertiò, quoad Mixtam legendum eſſe Leſſ. *l. 2. c. 29. num. 109.* ſicuti etiam eſſe legendos Sanch. *l. 6. conſ. c. 2.* de Lugo *t. 2. de juſt. d. 37. ſect. 6.* alioſque ab his citatos, quoad alia huc pertinentia, nobis enim ſatis ſit hæc pingui calamo innuiſſe, ad dandam Tyronibus cognitionem terminorum.

Munera à Judice non acceptanda.

5 Non eſt ſermo de juſto ſtipendio ipſis conſtituto ſive ex lege, ſive ex conſuetudine, ſive ubi illæ non adſunt, ex pacto; Neque de pretio, quòd is fortè accepit pro eo, ad quod ex juſtitia non tenebatur. Ut ſi noctu ad longum tempus vigilaverit, quò cauſam expediret, Si longum iter ſuſceperit, &c. Nec de muneribus ipſi datis ab aliis à litigãtibus, vel datis à conſanguineis, amicíſque ex aliis titulis: hæc enim ſive ſtipendia, ſive dona ex nullo capite injuſta ſupponuntur. Lege Dicaſt. *l. 2. de Juſt. tr. 2. d. 6 dub. 4. n. 64.* Nec de illa quæſtione, An pro liberandis reis liceat ſupremo Judici pecuniam accipere, ea enim huc non pertinet, & de illa poterit legi Dian. *p. 7. tr. 6. reſ. 1.* Nec de illa alia, an Judex poſſit pecuniam accipere pro exigenda ſententia probabili, de hac enim breviter, ſed ſufficiẽter dixi *l. 8. tr. 3. c. 7. §. 3. n. 13.*

Sermo igitur eſt de iis muneribus, quę ad movendum Judicem ſolent à partibus dari. Et quidem Petr. Navarr. *l. 3. c. 3. nu. 22.* atque aliqui ex Societate, apud Dicaſt. *mox* citandum putant, poſſe Judicem accipere munera à partibus, ut ab amicis, vel perſonis dignis donata, ſed non ad movendum animum. Id quòd tamen non placet Dicaſt. *l. 2. de Juſt. tr. 2. d. 6. dub. 4. n. 80.* quia ſic, ſternitur, inquit, via ad omnia munera accipienda. Nam propterea nos abſolutè hic quærimus, an ejuſmodi munera ſint illicita, & reſtituenda. Eſſe communiter à Rep. profliganda certum eſt, quia ex Eccleſ. 20 *Xenia, & dona excæcant oculos Jadicum*, nihilominus ad trutinam Theologicam ſi id expendamus, ita diſtinguendum eſt.

6 Præſcindendo à Juramento, quòd alicubi emittitur de non admittendis muneribus, quod omninò eſt obſervandum, & præſcindẽdo à legibus poſitivis, de quibus poſteà; Vel munera ita accipiuntur à Judice, ut ab illis nec moveatur ad injuſtitiam, nec periculum grave & proximum ſit, ut ad eandem afficiatur, & tunc jura naturę, nec illicita, nec reſtitutioni ſunt obnoxia; hujus generis regulariter ſunt munuſcula ex eſculentis, vel ex rebus parvi momenti. Ratio eſt, quia tunc non adeſt caput, nec ullius culpæ, nec ullius pœnæ. Vel ita accipiuntur quocũque fine à parte dentur, ut Judex ad injuſtitiam afficiatur, vel ut proximum ſit periculum ad illam, & tunc Dico Primò, illicitè accipi. Dico ſecundò, eſſe obligationẽ reſtitutionis ante cauſam expeditam. Dico tertiò non eſſe reſtituendi obligationem finita cauſa, Lege Mol. *t. 1. tr. 2. diſp. 88.* Leſſ. *lib. 2. c. 14. dub. 9.* Vaſq. *t. 2. cap. 2. d. 164.* Reb. *lib. 1. de donat. qu. ult.* de Lug. *mox* cit. *ſect. 21. num. 134.* ubi ſolvuntur aliqui textus in contrarium. Ratio primi dicti eſt, quia qui amat periculum tã proximum peribit in illo. Ratio ſecundi dicti eſt, quia, *alibi* univerſaliter diximus. Judex obligatur ad removendum illud periculum ſuę ſubverſionis, at tunc munera retẽta illud afferunt, ut ſupponimus, ergo. Neque Judicem ullo modo excuſo ab hac citata reſtitutione ex eo capite, quòd inurbanus videretur, ſi munus litigãti remitteret: ut excuſat in aliquo caſu de Lugo, *t. 2. de Juſt. d. 37. ſect. 21. n. 23.* Non, inquam, excuſo, tum quia ex ea remiſſione potiùs honorem ex affectu ad Juſtitiam, quàm dedecus ex inurbanitate, ſibi apud omnes conciliaret, tum maximè quia ſi ſupponis eum per illam retẽtionem muneris eſſe in periculo proximo peccandi, qua ratione ſola mera urbanitas, niſi accedat alia notabilis neceſſitas, eundem excuſare ab eo periculo cavendo poſſit? Commodiùs igitur huic Judici remedium erit per Pænitentiam, Confeſſionem, & alia opera devotionis ſe conſtanter munire, ne injuſtitiam faciat, nam ſic probabiliter prævidet conſtantem ſe futurum in bono propoſito, jam non erit in proximo periculo peccandi, quòd ſi id probabiliter habere non poſſit, reſtitutionem omninò expediat neceſſe eſt. Lege *noſtram Meth. Conf. l. 3. c. 3.* Caramuel *in Reg. S. Benedicti n. 1056.* Ratio tertii dicti eſt, quia ſi litigans verè dedit gratis illa munera, tranſtulit Dominium in Judicem, & finita cauſa jam non eſt ampliùs locus illius periculi.

7 Venio ad leges humanas Juris Cõmunis. Et pro Judice ſeculari duo dico. Primò, probabile mihi eſſe, ex Dicaſt. *loc. cit. n. 82.* ſi à Judice munera, etiam contra leges has acceptata fuerint, non eſſe obligationem reſtitutionis ante ſententiam. Ratio eſt, quia in his legibus nõ adſunt verba clarè impedientia tranſlationem Dominii in Judicem; & ex alia parte reſtitutio ab iiſdem legibus videtur impoſita in pœnam, atque adeò non urgere ante ſentẽtiam. Poſt ſententiam obligatio urgebit, quia juſtæ ſententiæ ſemper eſt ſtadium, ut omnes docemus. Lege de Lugo *t. 2. de juſt. d. 37. ſect. 15. à n. 185.* ubi, quid, quando, vel eſt injuſta ſententia, vel præſumptioni falſæ innixa.

Dixi (venio ad leges Juris communis) nam proprias quiſque ſuas conſideret, ut Hiſpanas conſideravit pluribus Sanchez *in conſil. l. 3. cap. 1. d. 1.*

Et quoad Jus Hiſpanicum, ut etiam, quoad multa, quæ in toto hoc §. diſputata ſunt à nobis, vide Thomam Hurtad *p. 2. mor. tr. 8. c. 2. à nu. 264.* nec omittatur Caſtropal. *de juſt. comm. d. 2. §. 21. num. 2.* qui confirmat, quod ego modò dixi, nullam ſcil. eſſe legem: quæ irritet tranſlationem dominii munerum Judici donatorum, additq; irritationem actus, & tranſlationem dominii, nunquam eſſe inducendam, niſi legibus fuerit manifeſtiſſimè expreſſa.

Dico ſecundò, (pręſcindendo ab eo quod modò dictum eſt eſſe de jure naturæ) Judices ſæculares non peccare ſaltem mortaliter ex eo ſolo capite, quòd adversùs has leges ſæculares operetur. Ratio eſt, quia probabiliter cenſent Nav. Cov. Val. aliique apud Caſtrop. *d. 1. de lege p. 13. n. 7.* ſæculares leges ſaltem de facto ad mortale nequaquam obſtringere, niſi id expreſsè declarent.

8 Jam verò ſupereſt dicere de Eccleſiaſticis Judicibus ſive Ordinariis, ſive Delegatis: de quibus item aſſero duo.

Aſſero primò, præſcindendo ſimiliter à jure poſitivo, etiam ſi illicitè Judex Eccleſiaſticus agat acceptando munera, non obligari ante ſententiam ad reſtitutionem. Ratio eſt eadem, quæ modò *n. 7.* dicta eſt de Judice ſæculari. Excipe, niſi ſint accepta pro ferenda ſententia juſta, de qua re diximus *ſupra l. 6. c. 5. §. 3. num. præſertim 13.* Excipe item, niſi accepta fuerint ratione viſitationis: ſed id eſt de jure poſitivo, ut paulo pòſt *n. 10.* dicam. Excipe demum, niſi intercurrat ſimonia, ut ex ſe patet.

9 Aſſero ſecundò, quod culpam, conſiderando ſolùm Jus poſitivum, (nam quid prohibeatur de Jure naturæ, dictum eſt ſuperiùs univerſim *numer. 6.*) me non invenire verba in ſacris Canonibus clara denotantia obligationem ſub mortali, quamvis enim id graviter prohibeatur, tamen rigidior vox, quam invenio, eſt, *Mandamus*, quæ obligationem ad mortalem culpam ex aliquorum ſententia non oſtendit. Ita Azor. *part. 1. l. 5. cap. 6. quæſt.* Sà, *Verb. Lex num. 6.* & univerſim Cajet. *in ſumm. Verb. Clericorum peccata, verſus, finem.* Quòd ſi jubeatur *c. ſtatutum §. ſi quid autem, de Reſcriptis in 6.* acceptum reſtitui, id intelliget quis poſt ſententiam, ſicuti modò dictum eſt de Judice ſæculari. Proferantur Canones. Non quod pro certò aſſeram non adeſſe prohibitionem ſub mortali, lego enim Doctores rigidiſſimè invehere contra ejuſmodi munera; ſed ut rem conſiderandam ſapientioribus offeram.

10 *Sanè* (inquit Pontifex, *cap. cum ab omni, de vita & honeſtat. Cleric.*) *ad audientiam Apoſtolatus noſtri pervenit, quòd cùm ex Delegatione noſtra cauſas ſuſcipitis pertractandas, more ſæcularium, ſuper decima litis, vel parte alia pro diverſa terrarum conſuetudine, præter expenſas victualium, cum litigantibus, receptis pignoribus, pro Salario convenitis. Non attendentes, quòd ab hoc vobis, & aliis Clericis ſint Eccleſiaſtici redditus deputati, ut ex ipſis honeſtè vivere debeatis:* ut infrà. *Ideòque mandamus, quatenus ab hujuſmodi exactionibus de cætero abſtinentes, vigorem judiciarium gratis ſtudeatis litigantibus impertiri.*

Et *cap. ſtatutum §. inſuper, de reſcript. in 6. Inſuper, ut gratis, & cum omni puritate judicium coram ipſo procedat, nullum munus, vel quid-*

quid

quid aliud (niſi forſan eſculentum, vel poculentum motu liberalitate oblatum, quod paucis cõſumi poſſit diebus, &c.) recipere à partibus, qualiſcumque perquiram.

Et in Decreto *c. non liceat 11. q. 3. Non licet Judici vendere juſtum judicium; etſi liceat Advocato vendere juſtum patrocinium, & Juriſconſulto rectum conſilium.*

Ibidem, *cap. non ſanè §. ille tamen 14. q. 5. Ille tamen ſolet tanquam male ſibi allatam pecuniam repetere, qui juſtum judicium emit, quoniam venale eſſe non debuit.*

11 Hactenus ſacri Canones; neque hac de re alios invenio: invenio quidem alios multò ſeveriores, hoſque à Sacro Concilio Trident. *ſeſſ. 24. c. 3. de reform.* renovatos. Sed loquuntur de Viſitatoribus, qui ſanè ſi munera accipiant à viſitatis, peccant mortaliter, & ad reſtitutionẽ tenentur, immò dum de caſu Viſitationis tam rigidè Canones loquuntur, non verò ſic de aliis caſibus, eos in ſolo rigore juris naturalis relinquere videntur. Tantum rigorem in viſitatoribus ſi libet cognoſcere, ecce textus, *c. Romana § procuratione, de cenſibus & exact. in 6.* & confirmatur *c. exegit eodem. Caveat*, inquit, *ne ipſe* (Viſitator) *vel quiſquam ſuorum aliquod munus, quodcumque ſit, & qualitercumque offeratur, præſumat recipere; ut non quæ ſua ſunt, videatur quærere, ſed quæ Ieſu Chriſti. Quod ſi fecerit contra præſumptum, recipiens maledictionem incurrat, à qua nunquam (niſi duplum reſtituat) liberetur. Volumus enim in his fraudem quamlibet penitus evitari.* Hæc ibi. Adverte tamen legitimas procurationes pro moderato victu eſſe conceſſas, &c. Lege Trid. *l. c.* Adverte item Inquiſitoribus prohibitum eſſe dona percipere etiam ab Officialibus, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ. Lege Sane. *l. 1. conſ. c. unico, diſ. 2. n. 6.*

12 Puto autem, in illo verbò (*præſumat*) temperari id, quod rigidè notat Gloſſ. *in d. c. Romana, § procurationes de cenſibus, & exact. V. Aliquod munus*, dum innuit, Viſitatorem, ne eſculenta quidem, & modicæ conſiderationis munera poſſe recipere, quamvis, per *c. Statutum, citatum*, poſſit eadem recipere Judex Eccleſiaſticus extra Viſitationes. Puto, inquam temperari. Cùm enim illud (*præſumat*) temeritatem oſtendat, credere meritò poſſumus tantum rigorem ad modica eſculenta, vel ad exigua ſimilia nequaquam extendi. Et Tridentinum *loco cit.* hunc Canonem confirmans licèt non utatur eodem verbo *præſumat*) dum tamen aliud non explicuit, videtur ſolùm idem, quod Canon voluiſſe.

Munera Judici an donanda?

13 Quando Judex licitè poteſt accipere munera juxta dicta, licitè & alii donat. Sed quid, quando illicitè Judex petit, vel accipit? Reſpondeo, Si ea quis dat, ad redimendam ſuam vexationem injuſtam, nõ peccat Ita Mol. *tom. 1. tract. 2. d. 88.* Sanch. *l. 3. Conſil. c. unico, dub. 3.* & communiter. Rebell. aliique apud Dicaſtill. *l. c. n. 86.* Ne ſit tamen litigans facilis ad credendum vexationem injuſtam intercedere, quia omnes ferè litigantes putant, ſe injuſtè vexari, cum tamen nõ ita ſit, intercedit tamen, quando imminet periculum claræ injuſtitiæ, vel injuſtæ inæqualitatis, in expediendis negotiis, iis prius expeditis, ob quæ munera Judex accipit.

14 Hac occaſione nota, Judicium famulos, qui aliquibus propter munera accepta aditum præbent ad Judicem, aliis injuſtè excluſis omninò peccare; ſed tamen iiſdem propter eandem rationem dare licebit munera ad redimendam vexationem. Dixi (injuſtè) nam ſi, ſine alterius præjudicio, extraordinarium favorem famulus procuret litiganti, licitè, quamvis indecorè, propter hanc cauſam, aliquid accipiet.

15 Non ea, quæ Judex, aliive recipiunt ad redimendam vexationem, debere (præter peccatum) omninò reſtitui, quia, invitis abſolutè Dominis accipiuntur.

Denique Judicis Amaſiæ quando ad ſolicitandam cauſam munera liceat offerre, diximus *l. 5. c. 1. § 4. n. 23.*

§ II.

Reus an licitè aperiat occulta, vel falſa crimina Teſtium?

1 QUæres primò, poteſt ne Reus ad onerandam falſorum Teſtium authoritatem, eorum occulta crimina revelare? Reſp. ſi alia via non datur, qua commodè teſtimoniũ infirmet, ſanè poteſt, ſive ſponte, ſive compulſi à Judice teſtes illi teſtati fuerint. Ita Leſs. *l. 2. c. 31. n. 1.* Quilibet enim jus ſe tuẽdi habet cum juſto moderamine, præſertim eodem genere Armorum, quo oppugnatur. Quòd ſi alia via datur, ut item ſi per manifeſtationem unius peccati minoris ſibi conſulere ſatis poſſet, manifeſtaret autem majus, eum Peccaturum etiam contra Juſtitiam puto; ſicuti eodem modo peccare ſuppoſuimus illum *ſup. l. 6. c. 4. § 3. n. 16.* qui, ſe corporaliter defendendo, excedit limites neceſſariæ defenſionis.

2 Hinc ſequitur primò, eum, qui accuſatur de crimine, quod juridicè ab accuſatore probari nequit, non ſolùm poſſe negare crimen, ſed etiam dicere accuſatorem calumniari, & mentiri. Ita Petr. Nav. *l. 2. c. 4. n. 348.* lege etiam S. Thom. *2. 2. q. 69. art. 2.* qui enim accuſat de crimine, quod probari non poteſt, calumniator eſt, & mentiri præſumitur.

3 Sequitur ſecundò: idem eſſe extra judicium, quare ſi quid aperuiſti amico tuo ea lege, ut nihil diceret, ipſe autem manifeſtavit alteri cum gravi offenſione tua, vel alterius, potes tu negare te id aperuiſſe. Quilibet enim habet jus tegendi, quantum poteſt, ſua dicta, & facta, unde naſcatur offenſio. Quòd ſi amicus patefecit in caſu, quo licitè poterat: tu illum ſine injuria non poſſes ut mendacem pronunciare.

4 Hæc *paſſim* in ore ſunt omnium; illud ſingulare eſt, & difficile: An ſi alio modo te ab injuſto teſte tueri nequeas, licitè falſa crimina illi poſſis obiicere, quanta ſufficiant ad tuam juſtam defenſionẽ? Duo affero, unum mihi ſatis probabile, alterum ſatis incertum.

5 Probabile mihi eſt, te, ſi id facias, non peccare contra Juſtitiam, unde nec obligari ad reſtitutionem. Ita Bannez, Ledeſma, Ioan. la Cruz, allati à de Lugo, *to. 2. de juſt. d. 40. ſect. 2. num. 26.* Dic latè contra quendam innominatum *l. 2. de juſt. tr. 2. d. 12. p. 4. d. 2. nu. 404.* & apud Dianam, *p. 9. tr. 8. reſ. 43.* Ratio eſt, quia, ſicuti ſi ad defendendam tuam vitam contra invadentem, mendaciis, & ſtratagemate cura res, ut ille infoveam v. g. caderet, mendax quidem eſſes, ſed non injuſtus: cùm (quoad Juſtitiam) habeas jus te defendendi omnibus viis: ita in caſu noſtro, &c. Et Ratio à priori eſt, quia defenſio vitę contra injuſtè aggredientem, aufert à quacumque tua actione ad defenſionem neceſſaria omnem rationem injuſtitiæ.

6 Incertum mihi eſt, An id poſſit fieri licitè ſine ulla culpa? Et quidem de Lugo, *ib. ſect. 2. num. 25.* ſic habet. *Certum eſt non licere, quia ad minus erit mendacium, quod nunquam licet.* Et poſt quatuor interjectas lineas. *Hoc falſum ait, crimen teſtis, erit probandum per teſtes alios, qui cùm debeant jurare, committent peccatum mortale, & per conſequens nos ad hoc hortari, erit mortale.* Hæc ille, qui explicat. Ioan. la Cruz, Bannez, Orell. Ledeſm. apud Dianam mox citandum, ſuos in contrarium citat Dian. *p. 3. tr. 5. reſ. 4.* atque, eos docere non eſſe mortale ex parte injuſtitiæ, non verò non eſſe mortale ſaltem ex parte perjurii.

7 Video doctrinam hanc. Sed quoniam tota culpa refunditur in mendacium, & perjurium, ſequitur Quæſtio: ſi ſolùm eſſet mendacium ſine juramento, non eſſe mortale, quia quamvis hoc mendacium ſit abſolutè de malo gravi contra proximum, tamen cum juſtè à me hoc damnum inferatur, non eſſet mihi imputandum ad grave; Atque hanc ſequelam expreſsè concedunt Hurtad. & Bannez, apud Dian. *p. 9. tr. 8. reſ. 43.*

Secundò, etiam accedente juramento poſſet adhiberi æquivocatio tum à me, tum ab iis, quibus eſt certa mea innocẽtia, & ſic vitari perjurium, ſeu mendacium, quo ſolo poſito negant communiter Doctores, & ipſe de Lugo hanc ſententiam. Si igitur hoc tollatur, non ſunt huic doctrinæ contrarii. Juramento autem æquivoco, etiã in Judicio, ſi id illegitimum ſit, me licitè poſſe, uti docet Caſtropalaus cum aliis *t. 3. d. 1. de juram. p. 7. n. 1.* ergo etiam in Judicio ubi injuſtus eſt teſtis. Videbitur igitur alicui poſſe vitari mortale ab eo, qui in prædicto caſu, falſo, vel illegitimo teſti falſa crimina impingit.

Adhuc tamen incertum id eſſe pronuncio, Ut quid enim? ſi ſodomitam oportet probari eſſe illum teſtem, ſi excommunicatum, ſi hæreticum? Sibi teſtis falſus id imputet, reſpondebit aliquis. Audio: ſed adhuc hæreo. Quid enim, ſi ſit neceſſe publicas ſcripturas ementiri, poſſet ne Notarius publicos ad hoc induci, ſi Notario conſtaret mea innocentia? Quid ni? Reſpondebis. Id enim non eſt infidelem eſſe Reip. ſed maximè fidelem, dum ejuſdem Reip. innocentes ſic defenduntur. Verùm ſi aperiatur hujuſmodi oſtium, quo modo ſtabunt publica Judicia? Inveniantur, Reſpondebis, teſtes veri, ut ſancta requirunt tribunalia. Duo enim falſi teſtes quacumque arte repelluntur, publica judicia firmantur potiùs, non infirmantur. Sed ego iterùm audio, quia tamen adhuc durum audiò, libenter nodum hunc in aliud tempus evolvendum reſervo.

An reo liceat crimen ſibi imponere ad evitanda tormenta, dicam inferius, *c. 3. § 6.*

Reus An debeat ſtare ſententiæ?

8 Quæres ſecundò: Teneturne Reus condemnatus ſtare ſentẽtię Judicis? Reſp. ſi eſt *juſta*, tenetur: quia ſententia eſt veluti quædam lex privato impoſita, unde condemnatus ad ſolvenda certum verbi gratia, debet ſolvere etiam in conſcientia. Si eſt injuſta, non tenetur: quia non expedit bono publico, ut qui per calumniam, vel falſos teſtes convictus eſt, obligetur in conſcientia, &c. Sed de hac re vide diſtinctè apud de Lugo, *t. 2. de juſt. d. 37. ſect. 5. à n. 85.* & de injuſta ſententia in materia Beneficiorum vide Dicaſt. *l. 2. de juſt. tr. 1. diſ. 15. d. 2.* Nos unũ notatu dignum diximus *l. 6. c. 4. § 2. n. 5.*

An Reus, etiam Religioſus, fugere queat è Carcere?

9 Quæres tertiò: Reus licitè ne fugit è Carcere? Reſp. cum eodem *ib. dub. 4.* non ſolùm ante, ſed etiam poſt juſtam ſententiam licitè fugit, ſi ſit periculum damnationis ad pœnam mortis vel mutilationis, vel gravis mali, quia non poteſt poni præceptum, ut ibi maneat cum tanto ſuo damno. Probabile item eſt, poſſe vincula effringere, & rumpere carcerem; ſaltem cum animo reſtituendi fractionis damnũ quod tamen damnum reſtitui non eſſe in uſu putat Leſſ. *lib. 2. cap. 31. num. 37. fine.* Ratio eſt, quia qui poteſt velle finem, poteſt ponere media, neque id eſt inferre vim publicæ poteſtati; per hanc

enim

Digitized by Google

enim prohibetur, ne fiat vis contra Judices, & Miniſtros, quando juſtè agunt, non verò contra vincula, & carcerem. Idem puto ſi quis ſit in eodem carcere(& propter paritatem rationis in Triremibus) ob pænam delicti: in carcere inquam atroci, vel perpetuò, vel pro longo tempore, nam pro brevi, & ordinario habet jus Jodea. Lege Dian. *p.2.tract.17.reſ.39* citat Leſſium, Malderum, Ledeſmam, alioſque.

10 Quid de Religioſo, poteſt ne fugere è carcere, ſaltem, ut ſe ſuo Superiori mitiori ſiſtat? de hoc lege Sanch. *lib.6. in Decal. cap.8. num.12.* ſtrictius loquentem: ſed lege Caſtrop. *de Voto Relig obed. d.4. part.14.* & Suarez *tom.4. de Relig. tr.8. lib.2. cap.10. num.10. & 11.* loquentes mitius, & Granad. *tom.2. tr.3. d.13. nu.28.* ſoquentem Bannes *2.2. quæſt.69. ar.4. poſt 5. concl.* mitiſſimè quoad triremes, modò fugiat non ut vagetur, ſed ut ad Superiorem, vel Pontificem pro remiſſione confugiat.

11 Denique poteſt ne quis licitè adjuvare dictum Reum, ad fugiendum, & ad carcerem effringendum? Reſp. Certum eſt Miniſtros, & Officiales Juſtitiæ non poſſe, quia ex Officio tenentur cuſtodire. Certum eſt Secundò; Alios poſſe conſulere Reo, ut fugiat, quia ſi ipſe licitè poteſt fugere, poterit & conſultor conſulere. Certum eſt Tertiò, vel ſanè probabile ex de Lugo *l.c.d.40. ſect.4. n.55.* te dari ipſi inſtrumenta v.g. ſecurim, ut ipſe Reus effodiat parietem, vel effringat carcerem, fugiatque, quia, ut modò dixi, qui licitè ponit finem, licitè ponit & media.

12 Solùm ergo dubitatur, An alii poſſint adjuvare Reum ad dictam carceris fractionem, ad quod ſic reſpondet *ib.* de Lugo: *Omnes negant, poſſe alios juvare Reum effodiendo parietes, effringendo portas, vel alia ſimilia faciendo. Si enim non licet effringere portas, vel effodere parietes domus privatæ, minus licebit domus publicæ, per quod publica poteſtas pateretur vim, & offenderetur; licèt ergo Reo ipſi, propter naturale jus conſervandi ſe ipſum, liceat id facere, non tamen hoc licebit aliis, quibus id non eſt neceſſarium ad ſui conſervationem.* Et paulò pòſt obiicienti ſibi cur mittere quis poſſit Reo ſecurim ad effringendum carcerem; non verò ſervum, qui adjuvet; Reſpondet ſecurim eſſe inſtrumentum inanimatum, ſervum verò animatum. *Servus itaque* (ait) *effodiendo carcerem, peccaret, quia contrectaret ipſe rem alienam invito Domino, ut diximus, atque ideò & Dominus peccaret, mittens, & præcipiens ſervo, quod ſervus ſine peccato facere non poteſt: ſecuris autem ſcindendo non peccat: ideò nec qui illam mittit, cùm nec ſit cauſa peccandi, nec ipſe cooperetur immediatè effractioni carceris.* Hæc ille, cui nequeo ſubſcribere.

Primò, quia univerſaliter qui poteſt ponere finem, poteſt, ut dictum eſt, adhibere media: At medium eſt, Reum in effringendo carcerem, habere meum, vel tuum ſervum adjuvantem.

Secundò, quia diximus *ſup. l.8. tr.2. c.6. n.3.* nec potuit negare de Lugo citatus *ib.* me furari poſſe, ſi aliunde non habeo, pro extremè indigente, quod enim ipſe licitè poteſt, poſſum & ego ejus proximus, tunc enim per me tanquam per inſtrumentum ſurripit, quod ſuum eſt, extremè indigens, ſiquidem, *Qui per alium facit, per ſe ipſum facere videtur.*

Tertiò, quia falsò ſupponitur eſſe peccatum adjuvare Reum in effringendo carcere: ſi enim non eſt peccatum pro ipſo Reo, nec erit pro adjuvante, publica autem poteſtas tunc non patitur injuſtè vim, vel offenditur; quia in eo caſu juſtè ille, & conſequenter ſocii effringunt: nam, ut modò vidimus, poteſtas publica ſolùm jus habet cogendi Malefactores ad carceres, non verò dare poteſt præceptum, ſeu tollere jus, quod quiſque habet ſe defendendi à duris tormentis, &c. Unde colligis, falſum eſſe ſervum illum peccare adjuvando, non enim peccat, ut patet ex dictis, & conſequenter quoad hoc eadem erit ratio de ſecuri illa, & de ſervo?

Quintò: Si Reus ex ſe poteſt effringere carcerem ob ſui conſervationem, id certè eſt propter amorem, quem quiſque debet ſibi ipſi: ergo poterunt ejus Pater, & Mater, qui una perſona cenſentur cum filio, quique ſæpè magis amant filios, quam ſeipſos. Et certè quis ferreus negabit Matri poſſe adjuvare filium (quem non moriturum timet) ad carceres effringendos illumque ſervandum? Si Matri id concedis, ergo Patri, ergo fratri, ſorori, amico, ergo cuicumque proximo, qui ex charitate movetur adjuvandum. Semper autem ſuppono fugam hujus in damnum Reipubl. vel vitæ alterius vergère injuſtè non debere, ut ex ſe patet.

§. III. *Advocatus, & Procurator.*

1 QUas cauſas poſſit Advocatus patrocinari dixi *ſup. l.1. c.3. §.7.* Rurſus ex ſuperioribus *l.8. tr.4. c.2. §.6. n.12.* Colligi poteſt, An teneatur reſtituere pœnam pecuniariam, quam Cliens injuſtè defenſus ſolviſſet? ut item, An teneatur patrocinari extremè indigenti? *ſup. l.5. c.1. per tot.* nunc ergo dumtaxat addendum aliquid eſt de ſtipendio ipſi debito.

2 Et primò, quidem prohibentur in jure *leg. ſumptus, ff. de pactis, & alibi*, poſſe Advocatum cum Cliente loco ſtipendii paciſci de quota parte litis, hoc eſt de dimidia, vel tertia, vel quarta parte ipſi danda, ſi lis vincatur. Ratio prohibitionis fuit, ne per fas, vel nefas advocatus ſententiã promoveret. Rurſus prohibetur, ne idem de pretio conveniat cum Cliente poſt inchoatam litem, ſed vel ante illam inceptã, vel poſt finitam colligitur ex *c. infames 3. q.7.* Ratio fuit, ne Cliens poſtquam oſtendit Advocato ſua Arma, cogeretur ſtare pretio, quod Advocato libuerit. Ceterum ſi nulla interveniat fraus, vel fraudis periculum, non exiſtimo cum Dian. *p.2. tr.16. reſ.47.* has leges obligare in conſcientia, quia fundantur in præſumptione fraudum. Sicuti autem poſſe Advocatum poſt victoriam accipere, quæ gratis dantur, certum eſt, ita magnum periculum erit, ne non gratis dentur, quando ab Advocato nimia ſollicitudine requiruntur: dabit enim Cliens ex timore, nè aliàs ab Advocato injuſte vexetur.

3 Prætereà poteſt Advocatus accipere integrum ſtipendium pro lite promiſſum, quando promittitur quid determinatum pro tota lite ad finem uſque, etiamſi Cliens eam non proſequatur. Lege Fag. *pr.8. cap.38.* Ratio eſt, quia ſicuti, qui locat operam ſuam pro anno, non debet ſuo pretio defraudari, ſi per ipſum non ſtat illam ponere, ita in caſu noſtro. Quando tamen Advocatus propter infirmitatem v. gr. non ſervit, ſolùm meretur ſtipendium pro tempore ſervitii. Quando item Advocatus, dum non agit hujus Clientis cauſam, ſuſcipit aliam, quam non ſuſcepiſſet ſi priorem fuiſſet proſequutus, compenſare debet lucrum, nec poteſt gaudere priore ſtipendio. Quando denique Advocatus potiùs elegiſſet amittere ſtipendium, & non laborare, quàm contra, non valet ſaltem integrum expoſcere ſtipendium, quia jam non laboravit. Vide tamen quoad hoc poſtremum ea, quæ notavi *lib.8. tr.3. c.8. §.3. n.15.*

4 Pari modo juſtè ſtipendium accipiet, quod ſolet quodlibet anno dari, tametſi eo anno nullam cauſam Clientis agat, nam (ſecluſo pacto, cui eſſet ſtandum) ipſe eſt paratus advocare, onuſque ſubit reſpuendi adverſæ partis patrocinium. Si in decurſu litis Cliens tranſigat cum adverſario, finiaturque lis per tranſactionem; licitè item Advocatus accipiet determinatum ſtipendium promiſſum pro tota lite; nam non ſtat per Advocatum, ut lis per ſuos terminos non currat. At ſi non fuerit determinatum pretium pro tota lite, ſed Advocatum ſerviat ad ratam anni, hanc ſolam accipiet. Illud de ſubtractione ex negatione ſui laboris, quod modò dixi, & de ſuſceptione aliarum cauſarum, ſemper eſt proportionaliter in ſimilibus applicandum.

5 Denique ſi Advocatus agit propriam cauſam, litemque vincit, pars autẽ adverſa condemnetur, ut ſolvat expenſas, poterit ipſe accipere expenſas, quæ debentur Advocato, & quas ſoluiſſet, ſi Advocato uſus eſſet. Ratio eſt, quia labor, quem ipſe ſuſcipit in ſua cauſæ defendenda, meretur illud ſtipendium, neque debet cedere in utilitatem adverſarii. Quæ diximus de Advocato, propter paritatem rationis etiam de Procuratore dicta cenſeantur.

§. IV. *Accuſator, & Denunciator.*

1 QUando crimen proximi Superiori aperitur ſolùm propter bonum, & emendationem fratris, dicitur Denunciatio paterna: quando ut delinquens puniatur, dicitur Denunciatio judicialis: quando ut ſuperior pro ſuo munere faciat, quod judicabit expediens, dicitur propriè Denunciatio canonica: nam latè appellatur etiam Judicialis, quia fit Superiori, ut Judici. Denunciatio autem Judicialis etiam propriè ſumpta differt ab Accuſatione, nam qui accuſat, ſuſcipit in ſe ónus probandi, debet ſe ſubſcribere accuſationi, ſi non probat, patietur ex Jure pœnam talionis, quæ non ſubit Denunciator.

2 De his autem plura ſunt, & varia, quæ clarè afferuntur à Doctoribus: illos adi. Ego enim illud hic dumtaxat proferam, quod timoratum, & probum virum torſit nudius tertius, neque de ſuo timore amice conſulit. Dum is, nomine Cajus, rure domum reverteretur ſub primam noctem, aggreſſus ex improviſo à Titio, vulneratur gravi vulnere nullis præſentibus, & ut ipſe fatetur, nullis non ſolùm vehementibus, ſed ne probabilibus quidem exiſtentibus conjecturis, quibus probare poſſit à Titio, (quem certiſſimè cognovit) fuiſſe vulnus inflictum. Quærit ergo, an peccet, ſi Titium bonæ famæ virum ad Judicem differat? Ratio timoris, & dubitationis fuit, quia occulto exiſtente delicto infamaretur proximus, qui jus habet, ne famam amittat ex occulto crimine. Id ſimile contingit non multu hinc tempore, nam improbus quidam Religioſus tentavit puerum indecorè oſculari, neſcio quo occultiſſimo in loco, dubitatumque fuit, An Puer rem deferre ad Superiorem palàm potuerit, quamvis ejuſdem Religioſi alii s optimi nominis infamia fuiſſet conſecutura?

3 Antequam reſponderem, volui aliquot Doctores evolvere, ex quibus afferam hic inſtar omnium duos. Fagundez, & de Lugo, Prior loquens, an accuſatio fieri poſſit non præmiſſa correctione, ſic ait *lib.8. in Decalog. cap.47. num.19. Vidi ſæpè dubitari, an ante accuſationem præmittenda ſemper ſit fraterna Monitio? & ſic Reſpondeo. Prima Concluſio, ſi Accuſator poteſt probare in Judicio accuſationem, quam proponit, non tenetur præmittere fraternam admonitionem, ſive in ea vindictam propriæ injuriæ intendat, ſive publicum bonum Reipublicæ, quæ vult, ut publica delicta puniantur, ac ſcelerati timore ſupplicii cohibeantur. Et paulò poſt addit tres hujus rei rationes. Primam, quia nimis eſſet difficilè obligare atroci affectum injuria, ad faciendam injurianti correctionem fraternam, exiſtente injuria publica, quæque probari poteſt. Secundam, quia Delinquens ſic publicè jus unicuique dedit, ut accuſare ipſum poſſet. Tertiam, quia in accuſatione directè, & immediatè*

Digitized by Google

dcati intenditur bonum Reipublicæ, non verò delinquentis peculiare bonum, ad quod immediatè tendit correctio, &c. Secunda Concluſio; quando crimen eſt occultum, & in Judicio probari non poteſt, tunc tenetur accuſator ante accuſationem præmittere admonitionem, & peccat mortaliter contra Charitatem, niſi illam præmittat, ſi ex illa emendatio Peccatoris ſperatur, præſertim ſi ipſe ſit perſona honeſta, & bonæ famæ. Excipienda tamen ſunt crimina ex ſe contra bonum publicum, qualia ſunt hæreſis, fuſſificatio nummorum, proditio in Principem, & ſimilia. Hæc ex Fagundez. Vide occultum crimen non poſſe in Judicium commiſit, ſit *Perſona bona famæ, &c.*

4 De Lugo autem, *tom. 2. de juſt. d. 37. ſect. 7. num. 76.* loquens non de accuſatione ſolùm, ſed univerſaliter de quacumque denunciatione judiciali, ſic habet. *Dubitari poteſt; An ut denunciatio licitè fiat, requirat præcedentem infamiam. Supponimus autem neminem poſſe licitè judicialiter denunciare, niſi quod bona fide putat poſſe in judicio legitimè probari (loquitur puto præter hæreſim aliorum infidelium, &c.) alioquin ſine ullo fructu infamaretur proximus. Hoc ſuppoſito prima ſententia (numer. 77) docet neminem poſſe juridicè denunciare peccatum ſecretum, etiamſi poſſit illius crimen probare, niſi crimen ſit tale, quod redundet in Reipublicæ, vel innocentis grave damnum. Oppoſita tamen ſententia (nu. 78.) videtur verior, quam alii videntur ſupponere ut communem, Suarez, Fillìucius, Molina. Ratio eſt, quia ſicut propter bonum commune unuſquiſque habet facultatem accuſandi, quæ probare poteſt, ſic habet facultatem denunciandi abſque malitia detractionis; præponderat enim bonum commune, contra quod eſſet, ſi ſcirent ſcelerati homines, ſe poſſe impunè peccare, abſque metu pœnæ, quandiù eorum delicta non eſſent divulgata.* Hæc ille. Notas illud (*quæ probare poteſt, quod bona fide*, putat poſſe in judicio probare.) Cùm ergo Cajus, & ille puer non putent bona fide poſſe vulnus, & oculum probari, ſequitur, nec poſſe illud denunciari.

5 Equidem aſſero in rigore Theorico ſic eſſe omninò ſentiendum, & id probari à prædicta doctrina Theologorum. Cœterùm in praxi putare cum de Lugo *in ſimili lib. 4. reſp. moral. dub. 46. num. 3.* nunquam peccari, etiamſi occultiſſima Judici deferantur ab eo, qui injuriam paſſus eſt, vel ab iis ad quos juxta Doctores injuria pertinet, ut Pater, Frater &c. Vide apud Fagund. *pr. 8. c. 38. n. 10.* & Sanc. *lib. 6. conſ. p. 1. dub. 30.* Semper autem ſuppone abeſſe debere odium, & deſiderium injuſtæ vindictæ. Ratio doctrinæ datæ poſſet eſſe, quia nunquam deſunt rationes propalandi, favet communis praxis. Quis enim eſt ille, qui hodie ad Superiorem, vel Judicem non defert ſaltem per viam querelæ, injurias ſibi illatas quocumque in loco, & quacumque ratione illas acceperit? Et meritò Primò, quia Judex, & Prælatus, quibus multa ſunt cognita, quique manus, ut dicitur, valdè longas habent, aliquas fortaſsè conjecturas expiſcabuntur, per quas poſſint ad Judicium procedere: & re ipſa millies evenit, ut occultiſſimi delinquentes comprehenſi ab induſtriis Miniſtri non rarò fuerint. Facit huc praxis, quam approbat Leſſ. *lib. 2. c. 29. n. 131.* apud de Lugo, *loc. cit. ſect. 6. n. 64.* contra Navar. per quam Judices Sæculares nulla præcedente infamia ex ſimplici delatione alicujus procedunt ad ſpecialem inquiſitionem contra aliquam perſonam.

6 Secundò, quia nimis eſſet oneroſum injuriato; ſi antequam deferat, ipſi ſit ſpeculandum an teſtes habeat, an probi ii ſint, an adſint conjecturæ vehementes, vel probabiles, &c. id fieri debere in propriè dicta accuſatione mirum non eſt, quia per accuſationem hoc ſibi onus accuſator imponit, at denunciator Judicis Officium dumtaxat implorat, cætera ipſius prudentiæ remittit.

7 Tertiò, quia ſummum malum Reipublicæ eſſet ſceleratis hac impunitate occulti criminis anſam dare vexandi proximum; nam quando ſciunt ſe, quomodocumque occultè peccaverint, eſſe apud Judicem prodendos, avertentur faciliùs à malis.

8 Quartò, præſtat, Superiorem ſcire delicta ſubditi non ſolùm in foro paterno, ſed in judiciali: nam licèt, quando probari non poſſunt propter defectum Teſtium, procedere nequeat ad pœnam, tamen illa cognitio inſerviet ſaltem, ut fortè incidentem eundem in ſimilia peccata poſſit poſteà Judex ſecurius caſtigare, & fortaſsè ſi hic ſit ſecundus Caſus poſſit confirmare alium anteà ab eodem Superiore cognitum. Favet lex *eum qui nocentem §. 1. ff. de injuriis*, quamvis valdè à Chriſtianis timoratis limitanda, dum edicit; expedire crimina omnia propalari.

Eum, inquiunt, *qui nocentem infamavit, non eſſe bonum, & æquum ob eam rem condemnari. Peccata enim nocentium nota eſſe & oportere, & expedire.* Notas illud? (*infamavit*) occultum ergo ſupponitur fuiſſe crimen.

9 Quintò noto illud allatum à de Lugo *num. 4.* (*quia, ſine fructu infamaretur proximus*) at in praxi ſemper adeſt aliquis tandem fructus, ut dictum eſt. Nam propterea rectè excipio cum eodem occultum aliquod crimen hominis graviſſimi; hoc enim non puto poſſe licitè deferri ad Judicem, non ſolùm quando uni ſoli eſt cognitum, ſed etiam quando per paucos Teſtes probari poſſet; non puto, inquam, licere, quia ſi crimen hoc propalaretur, eſſet ſcandalum in Republica, & nullus ſperaretur fructus, & nullum præcavendum eſſet malum, &c. ut ſupponimus, unde infamaretur proximus ſine cauſa.

10 Sextò, noto verba Molinæ *tom. 5. de Juſt. tract. 4. d. 32. num. 6.* quæ modò citavit de Lugo: qui quamvis loquatur expreſsè de crimine, quod probari poteſt, ſic tamen habet: *Eſt licitum præjudicare famæ ejus, qui delinquit, non ſolùm ſententia Judicis, poſtquam delictum fuerit probatum, in pœnamque ejus delicti: ſed etiam ut de eo delicto accuſetur à legitimo accuſatore, inquiratur à Judice ex Officio, detegatur, ut denuncietur, teſtibuſque comprobetur, quantum in bonum commune jure Civili, aut Canonico, in Eccleſiaſtico, vel in Sæculari foro fuerit pro qualitate delictorum, præſcriptum, aut permiſſum, neque in ea læſione famæ delinquentis, quæ ea via juxta ordinem, ac permiſſionem juris, fit, ulla eſt culpa in foro conſcientiæ, neque contra Juſtitiam, neque contra Charitatem delinquentis, modò ſiniſtra ulla intentio non admiſceatur, neque tranſgreſſio fiat, quoad id, quod ea correctione Judiciali, Canonico aut Civili Jure in Eccleſiaſtico, aut in Sæculari foro eſt permiſſum.* Hæc Molina. Noto autem illa verba (*Permiſſum, Permiſſionem Juris, Eſt permiſſum*) ſed jam videtur paſſim permitti, ut quilibet ſine tot cautelis, de ſuis injuriis apud Judicem querelam exhibeat, ergo &c.

11 Atque hæc mihi in mentem venerunt, quibus virum illum, puerumque eximerem timore peccandi: Si aliis placeant, mihi de excogitata veritate placebo: ſi diſplicëant, inverſo ſtylo quæ ſcripta ſunt ſpontè delebo, &c.

§. V. *Teſtis, Notarius, ſeu Tabellio.*

1 QUæ de his agitari communiter ſolent, habes apud Doctores perſpicuè. Bon. *Decal. pr. d. 10. q. 3 p. 3. n. 16.* de Teſte, & *ib. p. ult.* de Notario Fagund. *in 8. Dec. pr. l. 8. c. 39.* de Teſte, & de Notario *ib. c. 94.* de Lugo *de Juſt. tom. 2. d. 39.* de Teſte, & de Notario *ib. d. 41.* De taxa à Notario, & ſimilibus miniſtris accipienda Diana. *p. 4. tr. 8. reſ. 8.* De Notario quoad cooperationem cum contrahentibus iniquè, diſtinctè loquitur Bathol. à S. Fauſto *in ſpec. Conf. d. 16 q. 116.* De eodem oſtendente ſcripturas in damnum alterius, lege Fag. *l. 8. in Dec. c. 5. n. 6* & *7.* Nonnulla etiam, vel controverſa, vel neceſſaria nos in præcedentibus ſatis ſuperque notavimus: quare hic, amice Lector, non es detinendus diutiùs, ſed ſolùm de locis admonendus.

An teſtis poſſit æquivocare, dixi univerſim *l. 3. c. 2. §. 2.*

An Notarius poſſit cooperari ſcribendo contractum Uſurarium, dixi *l. 5. c. 1. §. 4. à n. 42.*

An ſcribendo inſtrumentum emptionis cum læſione infra dimidium, dixi *l. 8. tr. 3. c. 7. §. 11. n. 2.*

An utrique, ideſt Teſtis, & Notarius obligentur revocare dictum, vel ſcripturam falſam, dixi *l. 8. tr. 4. c. 1. §. 9. n. 6.* & ruſus dicam *mox cum de reſtitutione famæ c. 3. §. 3. n. 41.*

CAPUT III.

De lædente famam alterius, ejuſque reſtitutione.

§. I. *Quid ſit fama, & quomodo lædatur.*

1 FAma, quæ conſiſtit in aliorum bona opinione, quam de aliquo ii habent, læditur, quando in eorum animos ingeritur de eodem, etiamſi fuerit defunctus, prava opinio. Et quidem ſi læditur, falſum crimen imponendo, dicitur communiter infamatio; ſi verum, ſed occultum propalando, dicitur detractio. Utrumq; peccatum ejuſdem ſpeciei ſine dubio mortale contra Juſtitiam, unde & reſtitutionis onus inducens. Ita *in noſtra Meth. Conf. l. 2. c. 13.* Mortale, inquam, niſi materiæ parvitas excuſet, vel aliud, de quo mox. Ratio eſt, quia non minus homo jus ad ſui bona temporalia habet, quam ad bonum famæ publicè apud homines acquiſitæ.

2 Læditur autem dupliciter, ex S Th. 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. Primò, veluti ex injuſta acceptione, ut cùm quis injuſtè, ſive formaliter, ideſt intendendo alterius famam denigrare, illam denigrat, ſive materialiter, quando non ex hac intentione, ſed ex quadam loquacitate denigrat re ipſa. Secùndò, veluti ex re accepta: ut cùm quis per inculpabilem inadvertentiam aliquem infamat, ut *mox* §. 3. *n.* 7. clariùs explicabitur.

3 An inducatur diverſa detractionis ſpecies, vel ratione materiæ, vel perſonæ infamatæ, vel audientium; ut item quomodo differat detractor à ſuſurrone, & multa ad detractionem, quoad confeſſionem pertinentia, ſunt à nobis diſputata *In opuſc. Exped. Conf. l. 3. c. 9. §. 1.*

4 Modi ex Mol. *tr. 4. d. 27.* Val. *tr. 3. d. 5 q. 17. p. 2.* Fill. *tr. 4 q. 1. nu. 88.* & communiter; quibus alicujus famam quis commaculat, his verſibus comprehenduntur.

Imponens, Augens, Manifeſtum, in malu vertens.

Qui Negat, aut Minuit, Tacuit, Laudatque remiſsè.

Quibus octo modis ſex alios addit Reginald. *l. 24. num. 68.* ſed qui ad prædictos tandem reducuntur.

5 Si delictum occultum publicetur ſcriptura, vel ſigno, quo pacto dicitur proximum infamari per libellũ famoſum, præter peccatum grave conficientis, vel divulgantis (non dicitur autem nec conficere, nec divulgare, qui ſolùm ob curioſitatem ſine periculo divul-

gan-

Digitized by Google

gandi, legit) contrahitur obligatio, ut publica fama reſtituatur, vel per Præconem, vel per Concionatorem, vel aliam publicam ſcripturam, per quæ, judicio prudentis, fama, quantum poteſt, proximi reſarciatur, contrahitur item Excommunicatio, ſed ferenda, ſi libellus ſit contra cœteros: (lege Bonac. *de reſt. d. 2. q. 4. p. 9. à n. 9.* qui Mediolani hanc Excomm. eſſe ex jure proprio latam etiam contra cœteros monet. Dicaſt. *lib. 2. de Juſt. tr. 2. d. 1 2 p. 2. d. 4. n* 109. lata, ſi ſit contra Religioſos. Ita Faguod. *l. 8 in Decal. c. 3. n* 14. Adverto denique ex Fagoo. *ib. n.* 13. non eſſe divulgare, ſi uni tantùm perlegas, id verò iotellige, ſi prudenter putes illum fore taciturum. Libellum deoique, jam fortè publicatum, aliis referre, eritne divulgare? Reſp. hujus dubitationis expreſſam mentionem non iuvenio apud Authores: ſed ex ipſa praxi Fidelium, & quia jam amiſſum eſt jus famæ, puto non eſſe mortale, juxta ea, quæ mox dicam §. 2. n. 9. præſcindeodu ab aliis damnis, quæ infamato evenire poſſent.

§. II. *Excuſationes, ſaltem à mortali, Infamantis.*

1 DE excuſatione à reſtitutione *nunc*, nunc ſolùm agimus de excuſatione à peccato.

Ignorantia, & parvitas materia.

2 Prima excuſatio eſt ratione ignorantiæ, vel inadvertentiæ inculpabilis.

3 Secunda; ratione parvitatis materiæ, quæ eſt attendenda ex circumſtantiis juxta ſequentem regulam, ex Salon, Leſſ. Bonac. aliiſque *mox* citandis; quæ ſemper eſt præ ocolis habenda. Quoties notabiliter fama alterius læditur; ſive id, quod narratur, ſit peccatum mortale, ſive veniale, ſive defectus naturalis, toties peccatur mortaliter; at verò quoties læditur leviter, peccatur venialiter: quoties nihil læditur, nihil peccatur Verb. Gr. ſi dicas de Viro probo, vel Religioſo eſſe amatorem Puellæ, commiſiſſe duellum, eſſe deditum amoribus, &c. quia lædis ejus famam notabiliter, ideò mortaliter peccas: At ſi idem dicas de Adoleſcente nobili, vel milite; quia leviter, vel nihil ejus famam lædis, leviter, vel nihil peccas. Idem eſt ex Salon. 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. *contr.* 1. ſi dicas crimeo de homine incognito, ſine periculo eum, vel ejus familiam, &c. cognoſcendi, quia tunc nullius fama læditur.

4 Hinc infert Primò Leſſius *lib.* 2. *c.* 11. *nu.* 13. Dicaſt. *l. 2. de Juſtit. tract. 2. d.* 11 *p. 2. dub. 4. num.* 111. Azor. *p. 3. lib.* 13. *cap. 7. dub. 4. infra c. 3.* §. 3. *num.* 6. veniale eſſe oarrare defectus veniales, niſi fortè etiam ex Bonac. *d. 2. de reſt. q. 4. p. 2. num. 7.* citante Navarr. Regin. Arrag. & alios; ex his cadat quis notabiliter à ſua fama, ut ſi de Viro probo, & Religioſo diceretur eſſe mendax (Nota; mendax, inquit, non verò ſe mel, aut iterùm mendacia levia protuliſſe) & niſi tam multas leves detractiones, ex De Lugo *de juſt. s.* 1 *d.* 10. *ſect.* 3. *num.* 46. & §. 1. *num.* 50. & §. 2. *num.* 52. apud Dian. *p.* 10 *tr.* 2 5. *reſ.* 17. quamvis interpolatis ſermonibus, aggeras ut ſenſim notabiliter de bona fama hominem deiicias. Infert Secundò, non eſſe ordinariè mortalem revelationem defectuum naturalium, ut eſſe gibboſom, cœcum, Clerici filium, Judæum, parvi judicii, ingeniique, ignobilem, &c. At eſſe mortale tenet Dicaſt. *lib. 2. de Iuſt. tr. 2. d.* 12 *p. 1. dub. 1. nu.* 41. Infert Tertiò, idem ordinariè eſſe, ſi reveletur defectus, veluti io genere, ut eſſe aliquem avarum, ſuperbum, iracundum. Ratio harum illationum eſt, quia hæc communiter ſciuotur, vel facilè ſciri contingit, vel paaum per illa læditur proximus, cùm ſint defectus vel leves, vel iovoluntarii, propter quæ non cenſetur eſſe quis iufamis. Dictum tamen utrobique eſt (ordinariè) nam ex Bart. à S. Fauſto *in ſpec. Conf. d.* 21. *q.* 46. ſi ex horum manifeſtatione eſſet notabiliter quis contemnendus, vel aliquod damnum injuſtè paſſurus, vel ratione gravitatis perſonæ graviter deoigrandus, vel quia, dum naturalis defectus ore exprimuntur, ex modo loquendi ipſa peccata gravia ſignificentur, mortaliter peccabitur. Adverte inſuper, ſi hæc in faciem honeſti hominis jaciantur, fore aliud peccatum, & aliquando juxta gravitatem iojuriæ mortale tunc enim erit contumelia, de qua latiùs *infrà c.* 8. §. 8. lege item Bon. *de reſt. d.* 11 *q. 4. p.* 1. & *p. 3. n.* 11. & fusè *q.* 5.

Quæres, Ao mortaliter peccem, ſi dicam te morbo Gallico laborare? Reſpondeo negativè cum Bon. *l. c. p. 3. n.* 9. ſi tibi dedecus non eſt fuiſſe mœchatum, ut de milite, vel nobili adoleſcente modò diximus, quia tunc famam tuam non denigro. At ſi dedecus tibi illud ſit, affirmativè Reſpondeo cum eodem *ibid.* contra Navar. alioſque abſolutè negantes eſſe peccatum, quia regulariter hic morbus inde procedit. Excipe, niſi ſtatim ſubdam illius morbi cauſam fuiſſe extraordinariam; nempè te fuiſſe ioſectum ex loco frigido, vel ex hoſpitii ioſecta ſupellectili, vel, ut accidit Infanti cujuſdam mei perfamiliaris, ex lacte nutricis ioſectæ.

Circumſtantia, in quibus non adhibetur fides.

5 Tertia, Si cum iis circumſtantiis, & ab iis perſonis, tam vilibus, & nullius authoritatis narretur crimen, ut audientes non ſint credituri, mortale peccatum evitatur. Quòd ſi tu, ex quidem modo narres, ut prudenter non ſit tibi fides adhibenda, ſed tamen vides Audientes, vel ex ſua levitate, vel ex malitia fore crediturus, peccabis quidem ex Leſſio *l. 2. cap.* 11. *dub.* 5. contra Charitatem, quia cùm facilè poſſit, tacendo, impedire malum grave proximi, non impedis: ſed non peccabis contra Juſtitiam, quia cauſa iufamiæ non eſt, ut ſuppooimus, tua loquacitas, ſed levitas credentium.

6 Quid, ſi quis dicat, ſe illud crimen proximi audiiſſe ab aliis, maximè ſi nominet dicti infidum Authorem, ad cujus fidem veritatem remittat? Reſp. ex Dicaſt. *loco cit. p. 4. dub. 4. n.* 174 pari modo peccare, & quidem contra Juſtitiam. Nunquam enim mihi placuit, hunc omninò excuſari, ut excuſat Reginald. *l.* 24. *n.* 77. aliique apud Diao. *p. 3. tr. Miſcell. 5. r.* 28. & Marcus Vidal. *in Arca Vital. Inquiſ. de ſeq. à nu.* 45. putantes huic referenti communiter fidem non dari: video enim contingere oppoſitum; fidem ſcilicet adhiberi communiter, ſi non certiſſimam, ejus tamen generis, qua re ipſa læditur fama proximi, vel ſaltem, qua ejuſdem fama certa ponitur in dubio. Ita Bonac. *loc. c. p.* 5. Sotus *l. 4. de Iuſt. q.* 6 *art.* 3. Mol. *tr. 4. d.* 30. Laym. aliique apud Dia. *l. c.* quibus adde De Lug *de Iuſt. s.* 1 *d.* 16. *n.* 55. Solùm igitur tùc à mortali excuſabitur, quando tam modica, omoibus expenſis, ex ejuſmodi relatione ingeneraretur ſuſpicio, ut revocaretur ad materiæ parvitatem. Illud notat Clavis Regia, *l. 2. c. 6. nu.* 5. eamdem detractionem ſi fiat apud Viros graves, graviorem fore, quàm ſi apud populares. Verùm recole contrarium non ſemel contingere: nam detrahere apud uuum, vel alterum Virum gravem, qui judicetur non locuturus, jam jam videbimus nou eſſe peccatum: eſſe, apud populares facilè oblocuturos.

Referre uni, vel alteri probo.

7 Quarta: Is, qui proximi crimen uni, vel duobus refert, qui prudenter creduntur oon eſſe aliis relaturi, excuſatur ſaltem à mortali; modò oullum aliud damnum proximo ſecuturum timeatur. Ita Reginald. *loco cit. n.* 75. Leſſ. *l.* 11. *c.* 11. *nu* 70. Azor. *p. 3 lib. 5. cap. 9 quaſt.* 2. Nos ipſi *in Opuſc. Meth. Conf. l. 2. c. 9.* §. 2. aliique apud de Lug. *ſe. r. de Iuſt. d.* 14. *num.* 51. oobis contrarium; apud Dian. *p. 3. tr. 5. reſ.* 33. & Bonac. *de* 2. *reſt. q. 4. p. 3. num* 2. nobis faventes: ſequitur noſtram opinionem multos citans Dicaſt. *l. 2. de Iuſt. tr* 2. *diſp.* 12. *p. 2. dub.* 8. *n.* 133 Ratio eſt, quia ſic moraliter perinde eſt, ac ſi crimen taceretur. Excipio cum Leſſio caſum, quo prudenter indicatur quis nolle rationabiliter, ut ſua fama apud illum unum deolgretur: ut eſſet in Religioſo, qui mallet ſuum crimen ſciri à ſexcentis, quàm à ſuo Prælato, à quo multum dependet.

8 Hinc excuſant nonnulli à mortali; Primò, Viros, uxoreſque, qui inter ſe de occultis alterius peccatis confabulantur, modò non ſit veriſimile alterutrum ex divulgaturum; Secundò eos, qui io Confeſſione etiam ad ſuam ſolam conſolationem complicem revelant; Tertiò, eos, qui conſilium expoſcunt à Viro prudenti: Neque enim teneor leve periculom alterius famæ (quale eſt peccati coguitio apud unum, vel alterum oon oblocuturos) præferre commodo meo, etiam levi; Quartò, ex de Lugo *l. c. n.* 54 eos, qui ad ſolatium referunt amico injuriam ſibi ab altero factam, etiam ſi, quando nomenclatura juvat ad ſolatium, nominetur injurians.

Crimen eſſe publicum.

9 Quinta: Excuſatur is, qui crimen publicum aliis manifeſtat; ſive publicum factum fuerit juſtè, ſive per iojuriam. Ita Leſſius *l. c. num.* 77. contra Molinam, alioſque citatos à Bonac. *d.* 11 *de reſt. q. 4. p.* 6. *n.* 3. putante ſententiam noſtram eſſe etiam probabilem. Ratio eſt, quia per publicitatem undecumque ortam, amittitur Jus ad famam. Publicum autem eſt crimen jure, vel facto: Jure eſt, ſi de illo lata ſit ſententia à Judice: Facto eſt, ſi crimen de facto ſciatur à Communitate, ſive crimen commiſſum fuerit in publico, quod dici ſolet Notorium, ſive divulgatum apud multos, quod appellari conſuevit Famoſum.

10 Verum hic emergit moleſta difficultas: qua nimirum ratione publicum eſſe crimen, vel occultum cognoſcamus. Præferant nobis lucem duo illuſtres Authores, Sanchez, & Molina. Prior, quem plurimi ſectantur, loquens de occulto, prout ſumitur io diſpenſationibus, & io abſolutione ab hæreſi per Epiſcopum (nam certè videtur eadem eſſe ratio in detractione) hanc regulam tradit Sanch. *in Dec. l. 2. cap.* 11. *num.* 10. & *de matr. l. 8. d.* 24. *num.* 55. aliique (vide Dianam, *p. 5. tr. 2. reſ.* 13. Bonac. *de cenſur. in comm. d. 1. q. 3. p. 2. n.* 1.) *Tunc crimen occultum non eſt, quando in majori parte vicinia, Collegii, vel Monaſterii, vel Parochia cognoſcitur, dummodo ſaltem decem perſona inveniantur in ea Vicinia, Parochia, Collegio, vel Monaſterio.* Hæc Sanchez Molina autem *t. 4. d.* 31. *n.* 4. volens rem enucleatiùs afferre, docet, ut res ſit publica in Collegio conſtante ex octo perſonis, ſufficere ſi quatuor ſciant. Quando conſtat ex viginti, ſufficere ſi ſeptem, aut octo; Quando ex centum, ſi quindecim, aut viginti; Quando conſtat ex mille, ſufficere viginti, plus minus, qui tamen non ex una, vel duplici domo ſint, ſed ex diverſis. Rurſus, ut res ſit publica io Vicinia conſtante ex quadraginta habitantibus in quatuor, vel quinque domibus, ſufficere, ſi ſciant decem, vel octo ex diverſis domibus. Prætereà ut res ſit publica in civitate, vel Oppido conſtante ex quadraginta domibus, ſufficere ſi ſciant viginti de eo populo. Quando conſtat ex quinque millibus, ſufficere, ſi ſciant triginta ſparſim de illa Civitate. Denique ut res ſit publica in Regno, ſufficere, ſi infamatus ſit in Curia, vel in alio illuſtri loco, ex

Digitized by Google

quo facilè in totum Regnum fama ſpargitur. Hæc ſummatim ex Molin. Nihilominus neuter animum ſedat. Non Sanchez: quia ex ejus regula videtur ſequi rem divulgatam apud quinquaginta in Collegio conſtante ex centum, vel divulgatam apud quinquaginta millia in Civitate conſtante ex centum millibus, fore occultam in Collegio, vel Civitate, quod nemo prudenter credet. Non Molina, quia tam multa, variaque proponit, ut difficile ſit omnium in praxi meminiſſe. Nec tamen hæc dico, quaſi melior à me regula dari queat: ſed ut advertã, has valere quidem aliquando, ſed illam eſſe meliorem: Tunc crimen dici publicum in re, de qua agimus, quando prudenter, & ex circumſtantiis judicatur illud facile fore communiter evulgandum.

Publica in alio loco.

11 Quid, ſi ſit publicum in una Communitate, ſeu Civitate, poterit ne divulgari in alia?

Reſpondeo. Quando qui damnatus eſt per ſententiam Judicis, concedimus cum Leſſio *l. 2. c. 11. d. n. 73.* Dicaſt. *l. 2. de Iuſt. tr. 2. diſp. 42. p. 3. dub. 14.* poſſe ſine peccato divulgari, nec peccari contra Juſtitiam nec contra Charitatem: quia ideò damnatur, ut ſit exemplo aliis, quamvis remotiſſimè degentibus.

Hinc ſequitur, non eſſe peccatum loqui de cauſa, ob quam in carcerem quis conjectus fuit, vel de pœna triremis, detrũcationis naſi, &c. delinquenti inflicta. Ita Clavis Regia *lib. 11. cap. 6.* aliique apud Bon. *diſp. 2. de reſt. q. 4. pag. 6. n. 8. & 9.* quia ſicuti detentio in carcere publica eſt, ita & cauſa, ita & pœna. Quando autem crimen eſt publicè notorium, vel famoſum, amitti famam etiam pro remotiſſimis locis, multo magis pro locis vicinis, quò facilè, & brevi perventura eſt criminis fama; ſentit meritò Leſſ. *ibid. n. 75.* atque adeò non peccari contra Juſtitiam. Ratio eſt, quia, ſi ipſe peccavit in publico, ceſſit jam ſuæ famæ; quare ſibi imputet ejus diffamationem: ſi verò res aliunde eſt manifeſtata, tribuat ſuo infortunio, nam cęterum eo ipſo, quod res undecunque ſit manifeſtè publica, jus ipſe amiſit ſuæ famæ. *Et certè expedit* (ait hic de Lugo) *ad bonum publicum, quod unuſquiſque ab aliis cognoſcatur qualis publicè eſt, ne alii in ejus convictu & honore, aut cæteris actionibus humanis decipiantur.* Hoc his verbis comprobat Leſs. loco cit. *Idem confirmatur ex conſuetudine totius Orbis, nunquam enim homines putant ſe injuriam facere, ſi publica crimina* (adverte non occulta) *alii referant, vel litteris præſcribant, hiſtoriis commendata legant, vel ferant.* Hæc Leſſius.

12 Dixi (non peccari contra Juſtitiam) nam peccari contra charitatem, idem author *ibidem* docet. Verùm neutro modo peccari aſſerit Fagundez *in pr. Eccl. 2. l. 5. c. 3. n. 7.* citans Nav. Majorem, Cajet lege Dian. *p. 3. tr. 5. reſol. 17.* & eundem Fagund. *l. 8. in Dec. c. 4. n. 11.* & de Lugo, *l. s. n. 87. fine,* quia eædem rationes, quæ probant non eſſe contra Juſtitiam, probant, nec eſſe contra Charitatem. Sanè Leſſius confirmavit modò non eſſe contra Juſtitiam, quia nemo judicat ſe eſſe injurium alteri, ſi ſcribat, vel in Hiſtoriis evulget peccata alterius loci: Subſumere poteſt quoad Hiſtorias Fagundez; at nemo judicat ſe ullum peccatum ſaltem grave committere, ſi has Hiſtorias ſcribat de non occultis criminibus.

13 Et quidem, quoad Hiſtoriographos, nimis durum eſſet eos damnare de mortali, quamvis, quia non peccant contra Juſtitiam, illos excuſes à reſtitutione. *Alii hoc verum exiſtimant* (habet hic Bonacina *diſput. 2. de reſtitut. quæſt. 4. p. 6. num 3.*) *non ſolùm de Criminibus infamatoriis in aliquo loco publicis, verùm etiam de infamatoriis non omninò ſecretis, etiamſi non ſint publica. Ratio eſt, quia cum Hiſtorici ſcribant vitas Principum, atque aliorum, aliquid ipſis tribuẽdum eſt, quod aliis non conceditur; ſicuti Judici ex officio inquirenti, competit jus inquirendi de Criminibus non omninò ſecretis.* Hæc Bonac. Cujus rationis ulterior ratio eſſe poteſt: quia bonum commune, ad quod tendit Hiſtoria, quę ex Tullio eſt *magiſtra vitæ*, eſt præponendum aliquali infamiæ peculiarium perſonarum: ſicuti propter eandem rationem idem conceditur prædictor Judicũ. Omnino autem occulta publicari cùm non ſit neceſſarium ad bonum publicum (ad hoc enim ſatis ſuperque ſufficit ſcribere publica, & non omninò occulta) ideò illa tacenda omninò ſcribentibus ſunt.

14 Adverte tamen: Primò, ſi ex mera loquacitate publica obloquaris, non effugi à te veniale, quia aliquo tandem modo violatur Charitas; nam ſi ex bono zelo propter aliquem bonum finem fiat, ne veniale quidem eſſe conſtat, etiam ſi damnum illi ſequeretur, ſed non à te intentum, tunc enim id erit per accidens.

Secundò: Ex odio gravi, eſſe certè mortale, propter malum effectum, patet ex ſe.

15 Tertiò: Te peccare contra Charitatem, ſi ex eo quòd crimen alibi notum, alibi manifeſtas, damnum grave aliquod, præter ipſam infamiam, infamato contingat; ut ſi propterea ei denegentur debiti honores, vel idem privetur bonis, in carcerem conjiciatur, vel puella non nubat, &c. Ratio eſt manifeſta, quia Charitas dictat, ut quando ſine magno incommodo poſſum, impediam malum grave proximi. Non peccas autem contra Juſtitiam, unde nec obligaris ad reſtitutionem damni; ſicuti, ſuppoſito crimine publico, non es injurius infamato, ut dictum eſt.

16 Dices, ſi crimen, quod publicum eſt in uno loco, poteſt in alio referri; ergo ſi quis eſt notatus publicè in una vicinia, poterit in alia notari: ergo ſi quis in Collegio, vel in Monaſterio eſt gravi crimine diffamatus, poterit etiam in Civitate diffamari, quod certè non videtur admittendum. Reſpondeo: nego ſecundam conſequentiam; Unde non admitto poſſe crimen Religioſi, immò & familiæ alicujus particularis publicari apud exteros. Ratio eſt ducenda ex illo principio, quia Collegium, Familia, Monaſterium reputantur veluti una perſona, & malum unius habitantis redundat in malum alterius, propter conjunctionem moralem, quam habent, quæ moralis conjunctio tam arcta non eſt in Civitate, vel vicinia: hinc enim fit, ut ſi publicum crimen unius ibi habitantis pandatur apud ſæculares, vel exteros, orietur aliqua injuria, ſi non contra ipſum peculiarem & pręciſum Religioſum, certè contra Communitatem illam, offenderetur enim Monaſtrium; vel familia, quæ habent jus retinendi res ſuas ſecretas, & occultas (quod jus non habet Civitas, vel Vicinia) atque adeò peccaretur contra Juſtitiam.

Hinc tamen ne inferas, de aliquo Collegio, vel familia numeroſa dicere indeterminatè ibi aliquem inveniri improbum, ſemper eſſe mortale. Ita Molina, Azor. Clau. Reg. apud Bon. *d. 2. de reſt. q. 4. p. 2. n. 10.* nam etiam in Collegio Apoſtulorum adfuit Judas niſi forte inde oriatur notabile dedecus, ut ſi dicas in hac familia adeſſe unam filiam defloratam, vel quid ſimile.

Publica in alio tempore.

17 Ex dictis reſolvi debet alia quæſtio, An ſi ſit aliquis, qui in ſua Civitate laboravit infamia publica, ſed jam acquiſivit bonum nomen in eadem, vel in alia Civitate, An, inquam peccet is, qui illius crimen antiquum, vel antiquam infamiam propalet, quod idem eſt, ac ſi quæramus, An quæ fuerunt publica uno tempore, & poſteà obſoleta, poſſint publica iterùm fieri.

18 Dico cum Fagundez, *pr. Eccl. 2. lib. 5. c. 3. num. 16.* citante Sot. & Leſſ. Sed contrarius eſt de Lugo *tom. 1. de Juſt. d. 14. ſect. 6. à numer. 85.* immò idem Fagund. *in Decal. lib. 8. cap. 4. num. 4.* videtur mutaſſe ſententiam, ubi dicit in hoc caſu peccari, tum contra charitatem, tum contra Juſtitiam. Dico, inquam, non peccari contra Juſtitiam, niſi fortè propalatio peccati præteriti det rationabilem cauſam affirmandi, nunc illum eſſe malum, vel niſi aliud proximo ſequatur damnum. Ratio exceptionis eſt, quia præſentem famam nondum proximus amiſit, & damnum illud de novo conſurgit, ergo illam tollere, & hujus damni cauſam dare ſine injuſtitia non poſſumus. Ratio dicti eſt, quia famam præteriti temporis jam amiſit infamatus, ergo contra Juſtitiam non agimus, ſi contra eam obloquamur. Agere autem tunc nos contra Charitatem alicui videbitur, quia hoc infamiæ malum, quod ex refricatione peccati præteriti proximo inſurgit, tu facilè, id eſt ſolùm tacendo, avertere ab illo potes, ergo Charitatem offendis, ſi non avertas. Video poſſe dici, proximum jam amiſiſſe omnino famam pro tempore præterito, unde nec eſſe contra Charitatem pro ſolo illo tempore eam tollere. Et video poſſe hic applicari aliqua ex dictis paulò ante *n. 14. & 12.* ſed hæc alii expendant.

19 Inquires, excuſatur ne à peccato: Primò is, qui crimen alterius verum, ſed injuſtè propalatum aliis manifeſtat? Secundò, is, qui crimen quomodocumque alteri publicè, ſed falſò impoſitum aliis propalat? Reſpondeo cum Leſſ. *lib. 2. tr. 11. n. 77.* excuſari priorem (ut *n. 9.* dixi: excipe ſemper, niſi ſit ex revelatione ſigilli Confeſſionis) non excuſari poſteriorem. Ratio utriuſque eſt, quia in poſteriore caſu adeſt injuſta cooperatio ad damnum famæ alterius, qui ſemper habet jus intrinſecum fundatum in ſua probitate, ne falſum de ſe narretur, vel confirmetur. At in caſu priore, injuſta cooperatio non adeſt, nam illi hic, & nunc, nullum jus remanet ad ſuam famam; non enim remanet illi jus illud intrinſecum ex eo, quòd peccatum non commiſerit, jam enim ſupponimus commiſiſſe, neque ex eo, quòd occultum ſit, qui jam eſt publicum, ergo, &c.

Affinitas in Criminibus.

20 Sextò ex Nav. Leſſ. Azor. aliiſque apud Bon. *l. c. p. 7.* Excuſatur, quia prodit unum peccatum, licèt occultum, ſed quòd ſit valdè affine vel connexum cum alio publico ejuſdem, ſic enim non cenſetur nova infamia. Quòd ſi affine non ſit, nequaquam excuſaberis, non enim valet: hic eſt infamis, in materia luxuriæ, ergo in materia hæreſis. Sylv. *7. V. De tractatio, q. 1. ad fin.* aſſerit non eſſe mortale infamatum in graviori crimine, infamare in leviore. Ut ſi de homicida, vel fure dicas eos fuiſſe fornicatos. Sed non aſſentior; ſemper enim cenſetur infamia nova. Illud quidem admitto, aliquando hominem eſſe ita proſtitutæ famæ, ut parum ipſi accreſcat infamiæ, ſi aliud crimen etiam non affine de ipſo dicatur, & tunc non peccabitur, niſi venialiter propter parvitatem materiæ.

Ob malum avertendum, &c.

21 Septimò ex Sot. Nav. Molin. Leſſ. apud de Lugo *tom. 1. de Juſt. d. 14. ſect. 7. à num. 95.* lege item Fagund. *in Decal. l. 8. c. 6.* Dicaſtillum *lib. 1. de Juſt. tr. 2. d. 1. p. 1. d. 3.* Excuſatur is, qui detegit alterius occultum crimen verum, quomodocumque à ſe, ſive juſtè, ſive injuſtè, cognitum, ſive cum promiſſione ſervandi, etiam in mortis periculo, ſecretum (de qua promiſſione videatur de Lugo *ibidem num. 115.*) excuſatur inquam, qui id detegit, in iis caſibus, in quibus conceditur

poſſe

poſſe detegi. Conceditur autem ad vitandam mortem, etiam ſi propalatus incidat ipſe in periculum vitæ: ad vitanda gravia tormenta, ad conſilium capiendum, ad impediendum damnum grave, quod imminet alicui perſonæ, multo magis Reip. quatenus tamen ad tale damnum avertendum ſit neceſſarium, & non ſit alia via, qua damnum averti queat, ut eſſet non rarò correctio fraterna.

22 Damnum grave, dixi, quia non eſt neceſſe, ut ſit gravius, quàm illud, quod ſubibit ille criminoſus, qui à me manifeſtatur. Hinc eum, quem novi furem, poſſum propalare iis, quibuſcum habitat; quem novi imperitum Medicum, Advocatum, Confeſſarium, Artificem, poſſum manifeſtare iis, quibus damnum fieri ex illius imperitia poteſt; quem novi homicidam, vel habere impedimentum dirimens, poſſum aperire Judici, vel Parocho, ut innocentem liberem, & ne matrimonium celebretur, immò aliquando in his debeo ea Charitate, quando ſcilicet innocenti magnum malum obveniret, nocenti modicum; atque in dubio inclinandum eſt pro innocente: ſemper ſupponendo, ſpem adeſſe malum avertendi.

23 Ratio hujus ſeptimæ excuſationis eſt, tum quia nemo obligatur, nec communiter intendit ſe obligare ad ſervandum ſecretum in concurſu propriæ vitæ, vel magni mali; tum quia nemo habet jus ad famam immeritò acquiſitam alterius innocentis periculo.

24 Si in nullius damnum vergat ſama fictis artibus acquiſita, illam denigrare etiam verum crimen detegendo, non potes; quia tunc nullam rationabilem cauſam haberes auferendi præſentem famam alterius. Hinc ex Fagun. *l.8. in Dec. c.3. n.3.* ſi ſimulatio nemini noceat, ut quando pauper fingit pietatem, & mulierculæ in foro ſanctitatem fingunt, ut eleemoſynas accipiant: licèt occultis vitiis laborent, non ſunt manifeſtandi, ſi pernicioſi Reip. nequaquam ſint; ſunt enim capaces eleemoſynarum, quia ſunt pauperes, & occultis ſuis peccatis ſibi ſolùm afferunt nocumentum.

Aliqua huc ſpectantia, & an Accuſator, vel Reus poſſint Judici aliena crimina occulta propalare, ſuperiùs diximus §.4. *n.2.* & 4.

25 Quòd ſi quæras. Cur ad tuendam vitam, immò & ad vitanda tormenta gravia, poſſum alterius crimen occultum aperire, non verò falſum imponere, cùm utrumque ſit infamare? Reſpondeo cum Navarr. Reg. Leſſ. Soto, aliiſque apud Bonac. *d.2. de reſtit. q. 4. p.*10. *nu.*10. quod ipſo lumine naturæ apparet, minus eſſet infamare aſſerendo verū, quàm imponendo falſum. Cum igitur ego habeam Jus ad vitam ſervandam ex una parte, & ex alia aliquod tandem Jus habeam propalandi ea, quæ in Mundo extiterunt, mihique ſunt nota; idcirco eo Jure uti potero in mea neceſſitate; eſto per accidens ſequatur malum alterius: At ad dicendum falſum, cùm id nunquam extiterit, nullum prorſus jus habeo. Adde, me non poſſe innocenti damnum inferre, adeò non poſſum illi falſum impingere: At ſi verè quis commiſit crimen, innocens non eſt, unde ſequitur, ne per æquivocationem quidē, poſſe me alicui falſum imponere, etiam ad meam vitam conſervandam; quia ejuſmodi æquivocatio, eſto amoveat formale mendacium, non tamen amovet damnum innocentis. An ad me defendendum à falſo teſte, dixi *c.2.* §.2. *n.*5.

26 Illud probabile putat Leſſ. *loc. cit. d.*8. vi tormentorum, vel ex ſimili capite, poſſe quempiam ſine mortali falſum crimen de aliquo confiteri, modò is animum habeat poſt tormenta reſarciendi famam (adderem ego; modò ſit certus moraliter de facto reſarciturum) & modò non ſequatur infamato aliud damnum, niſi mera illa parum duratura infamia. Ratio eſſe poteſt, quia infamia tam brevis durationis, tam parvi ponderis eſt, ut non invitus cenſendus ſit, eam infamatus pati. Video tamen hanc doctrinam ſine alio damno, niſi meræ infamiæ, ad breve tempus, in praxim deduci non poſſe, ac propterea vix preciſè ſequendam.

Juſta Querela.

27 Octavò denique excuſantur à Io. de la Cruz *in Direct. Confeſſ. p. 8. q.2. ar.2. d.3. concl.*1. apud Dian. *p.3. tr.5. reſ.*32. ii, qui injuſtè conqueruntur. *Si perſona, inquit, ſecretò graviter injuriata, non valens ſe à dolore cohibere, in querimonias prorumpit publicas, non illicò de peccato mortali damnatur, ſi injuriantem infamet; durum enim videtur ſic affectum animum cohibere, ne in querimoniam prorumpat, cùm hoc naturaliſſimum ſit.* Hæc ille, penes quam ſit authoritas; ego enim potiùs hunc excuſarem ex primis motibus, & ex involuntario &c.

§. III. *Excuſationes reſtituendi famam.*

1 NEminem præterit adeſſe obligationem reſtitutionis famæ, & damnorum realium, quæ ex ſe ab infamatione conſequūtur proaimo.

2 Et famæ quidem eſt reſtitutio perſonalis: at damnorum eſt realis. Ita Bonac. *d.1. de reſt. q.4. p.*16. *n.*25. aliique. Unde fit, ut hæredes infamati reſtitutionem damnorum temporalium petere poſſint; cùm obligatio realis afficiat bona defuncti: non verò poſſint petere reſtitutionem famæ, niſi etiam & in ipſos infamia redundaverit.

3 Non deſunt tamen ſuæ cauſæ excuſantes à prædicta famæ reſtitutione, quas jam aggredior.

Non peccaſſe contra Juſtitiam.

4 Excuſatur primò à reſtituenda fama is, qui non peccavit contra Juſtitiam. Quare quoties *in Superioribus*, & *in conſequentibus* invenies, infamantem per ſuam actionem externam ſolùm peccaſſe contra Charitatem, vel aliam Virtutem, & non contra Juſtitiam, toties eum non obligari ad reſtitutionem, pronunciato. Ratio ſatis eſt dicta ſuperius *cum de reſtitutione*.

Non graviter læſiſſe.

5 Secundò excuſatur is à reſtitutione famæ ſub mortali, qui modicè, ſeu in parva materia detraxit; hæc autem, quænam ſit, non multò antè vidimus §.2. *n.*3.

6 Eacuſat item à reſtitutione Filliuc. *tr.*32. *c.9. num.*229 cui adde Azor, qui idem expreſsè docet *l.13. c.7. dub* 4. eos omnes qui infamāt non de peccato mortali: notat enim, nec reiicit, Sylveſtrum, *v. Detr. q.* 5. & Navarrum *in ſum. c.*18 *n.*24 univerſaliter aſſerere, detractionē, ut obliget ad reſtitutionem, debere eſſe de peccatis mortalibus. Perpendat id doctus Lector, ſequeretur enim nunquam famam denigrari, niſi per peccati mortalis manifeſtationem, quam ſequelam expreſsè concedit Azor. *loc. cit.* Quia, inquit, per detractionem venialis culpæ non læditur notabiliter fama, cujus tamen contrarium colligitur ex dictis ſupra *præſertim* §.2. *n.*2. & 4.

Sine culpa læſiſſe.

7 Tertiò, qui omninò inculpatè, ut, ſi credens peccatū eſſe publicum, illud aliis aperuit, certum eſt excuſari ex capite injuſtæ infamationis, quia jam ſupponimus, hunc non peccaſſe mortaliter. Idem eſt, ſi per imperfectam deliberationem, (eſto venialiter peccaverit) alium graviter infamavit, ut colligi poteſt ex dictis *ſuperiùs*, ubi ad obligationem gravem reſtituendi, gravem culpam theologicam requiſivimus. At verò, an uterque ex aliquo alio capite obligetur, non vulgaris eſt difficultas.

8 Aliqui dicunt obligari ex quaſi re accepta. Verùm ne immoremur in loquendi modis; Dico obligari, & quidem ex Juſtitia, & non ſolùm ex charitate (ut aliqui ſentiunt.) quando plenè deinde adverteret ex ſuo dicto injuſtè proximum fuiſſe infamatum. Ita Mol. *tom.*5. *diſp.*40. Ratio eſt, quia Juſtitia non ſolùm præcipit, ut ne quis det cāſam damni, ſed etiam, ut eandem tollat, ſi fortè poſita ab eodem ſit: Ad eandem enim virtutem pertinet, malum ſibi oppoſitum non ponere, & tollere, ſi illud ab eodem ſubjecto, in quo eſt virtus, poſitum eſt. Si paraſti laqueum ad ſuffocandum hominem, ſi dediſti venenum, ſi incendiſti ſegetem, omnia inculpatè; ſed adhuc laqueus, venenum, & incendium vigent, quis te non obligabit ad ea removenda, ſi potes etiam cum aliquo tuo non magno incommodo, (licèt putem cum Rebell. Leſſ. apud Barth. de S. Fauſt. *d.*21 *q* 42. *n.*1. non cum tanto incommodo, quando ſi culpam gravem cum plena deliberatione adhibuiſſes, quia illa prima bona fides aliquid debet demere de obligatione, vide omninò *mox n.*24.) Quamvis enim ſi tertius quilibet poſſit, non obligetur niſi ex charitate: tu tamen, qui re ipſa, licèt ſine culpa cauſam damni dediſti, majorem obligationem contrahis, quæ major obligatio vix explicabitur, niſi dicamus hanc eſſe ex Juſtitia, vel quaſi. Vide in ſimili de Lugo *tom.*1. *de juſt. d.* 8. *ſect.*7. *n.* 95. *& tom.* 2. *d.*39. *ſect.*3. *n.*27. Ita igitur in caſu noſtro: quandoquidem tu cauſam licèt inculpatè, injuſtæ infamiæ poſuiſti, illam tollere, ſi potes, modo dicto debes. Quòd ſi non tollas, obligaberis ad omnia damna etiam realia, quæ ex tali infamia ſequentur, poſtquam tu advertis injuſtè fuiſſe proximum à te infamatum, non verò ad ea, quæ fortè ante hanc advertentiam ſecuta fuerint. Ratio eſt, quia pro his in nulla culpa fuiſti: at pro illis, dum advertiſti, & potuiſti, ut ſupponimus, ſed noluiſti damna impedire, gravem commiſiſti culpam, & in noſtra ſententia contra Juſtitiam.

Conſenſus infamati, vel ejuſdem remiſſio.

9 Quartò: Excuſatur à reſtitutione famæ, quando quis infamat volentem.

10 Quintò, quando prava fama notatus, ſuæ famæ reſtitutionem remittit, modò tamen in utroque hoc caſu infamia non ſit conjuncta cum alterius fama, de qua is diſponere nequeat. Vide Fagundex *lib.8. in Decal. pr. cap* 3 *num.*15 docentem ſufficere remiſſionem ſolius Religioſi, ſi is fuerit infamatus in crimine non redundante in Religionem: ſecus fore neceſſariam remiſſionem Superioris de conſenſu Religioſorum, in quos macula redundavit.

Juſta, vel non nocens detractio.

11 Sextò: quando de aliquo juſtè detraxiſti. Vide S. Thom. 2. 2. *quæſt.*62. *art.*2. *ad* 2. Detraxiſti autem juſtè in caſibus ſupradictis §. 2. *num.*21.

12 Septimò, quando quis eſt ita infamis in ea re, ut prudenter

Digitized by Google

non judicetur pati novam infamiam ex nova detractione. Hinc colligo, ſi detractori non adhibeatur fides, quia judicatur eſſe mendax, aut ioco, aut ex ira dixiſſe, eum excuſari à reſtitutione; quia infamatus non eſt paſſus damnum. Quid, ſi infamatus putet ſe damnum feciſſe, cùm tamen non fecerit? Reſp. tunc obligabitur reſtituere ex conſcientia erronea, ſed ſi neſciat damnum non feciſſe, liberabitur à reſtitutione.

13 Octavò, quando infamia commaculatus, jam aliunde recuperavit ſuam famam.

14 Nonò, quando infamia data eſt oblivioni. Id quod uſu venire ſolet in abſentibus, & defunctis. Ut autem crimen alteri narratum prudenter exiſtimetur moraliter certò oblivioni mandatum, 20. annos requiri putant Cordub. Navar. Val. apud Barth. de S. Fauſto *in ſpec. d.* 21. *q.* 68. ſed melius id prudenti judicio relinquendum. Dixi (moraliter certò) nã ſi ſit dubiũ, reſtituenda eſt fama, & quidẽ modo, quo mox dicã §. 4. *n.* 3. quia tunc certa eſt infamia, & dubia excuſatio.

15 Decimò, quando poſt infamiam à te alicui oblatam, cæpit is laborare publica infamia in eodem, vel ſimili crimine, de quo illum notaſti, juxta ſupradicta §. 4. *n.* 20.

Infamatio reciproca.

16 Undecimò. Quando duo ſe invicẽ infamarunt Probabile enim eſt, ex Leſſ. *loc. cit. d.* 25. Sil. Malder. apud Dian *p.* 3. *tr.* 3. *reſ.* 30. Bonac. *d.* 2. *de reſt. q.* 4. *p. ult. n.* 1. *&* 2. tunc neutrum ex Juſtitia teneri ad famæ reſtitutionem: quia quando jura ſunt æqualia, cenſetur utraque pars ſatisfacta, & tacitè invicem ſe compenſaſſe. Altero autẽ reſtituente, teneri alterum reſtituere; palàm eſt. Ut etiam, ſi infamiæ fuerunt notabiliter inæquales exceſſum ab altero debere, eo meliori modo, quo poteſt, reſtitui, ne ſit dubium.

17 Adverte hic duo. Primò, me non aſſerere licere tibi alium infamare, ſolùm quia tibi infamiam intulit; hoc enim eſſet vindictam ſumere, quod ex Leſſ. *loc. cit. n.* 13. non licet privato, ſolùm enim ajo ex ſuppoſitione æqualis infamiæ ex utraque parte factæ (utique illicitè) neutrum ad reſtitutionem obligari. Adverte ſecundò, ſi propter infamiam ſecutum eſt alterum damnum reale, hoc eſſe reſtituendum: niſi fortè ex utraque parte fuerit æquale damnum illatum; tunc enim fieri poterit compenſatio; vel ſi fuerit inæquale, facienda ſulum erit reſtitutio exceſſus.

Fruſtranea reſtitutio.

18 Duodecimò, excuſatur à reſtituenda fama is, qui prudenter novit, audientes nullo modo fidem habituros ei, qui ſe à detractione facta retractat. Ratio eſt, quia tunc retractatio eſſet ſuperflua. Certè is ſaltem laudare conetur infamatum, ut ſic aliquo modo reſarciat infamiam. Si dubium ſit, an retractatio ſit profutura, omninò exhiberi debet, quia in dubio melior eſt conditio ejus, qui injuſtè à bona fama deturbatus eſt.

Damnum proprium.

19 Decimotertiò, excuſari is, qui magnum damnum incurreret, ſi reſtitueret. Id quod, ne erretur, quatuor dictis explico: modò recolas quatuor item eſſe bonorum ordines, videlicet ſupremi ordinis eſſe bonum animæ; tum corporis, ideſt vitæ vel membrorum, deinde famæ, adde & honoris; denique pecuniæ.

20 Dico primò, infamantem teneri ex juſtitia reſtituere famam cum æquali ſuæ famæ, ſeu alterius æqualis damni periculo, vel paulò majore.

21 Dico ſecundò, nõ teneri cum notabiliter majore, quod ſcilicet arbitrio prudentium appareat longè majus, quam damnum alterius famæ. Ita Molin. *tr.* 4. *d.* 47 Leſſ. *l.* 2. *c.* 11. *d* 15. Azor *tom.* 3. *l.* 5. *c.* 9. *qu.* 12. Val. *to.* 8. *d.* 5. *q.* 6. *p.* 7. Salon. Navar. aliique apud Bonac *de reſt. d.* 2. *q.* 4. *p. ult. n.* 12. Ratio hujus, & præcedentis dicti eſt, quia Juſtitia cõmutativa, quando agitur de æquali, vel parum majore damno, exigit, ut potiùs illud patiatur, qui damnum injuſtè intulit, quàm innocens: At, quando damnum eſt longè majus, daretur ultra æqualitatem, quam exigit Juſtitia commutativa, ad quod nemo rationabiliter obligari poteſt, obligaretur enim ad damnum longè ſupra ac debet. Hinc meritò colliges, te non teneri ad reſtitutionem famæ cum propriæ vitæ periculo, vel magnæ infamiæ, infamato nihil, vel parum in eadem vita, vel fama periclitante: tunc enim ſolùm teneris reſarcire damna realiã, ſi quæ per infamiam tuam proximus per ſe eſt paſſus. At ſi ex infamia, quam falsò imponendo alteri intuliſti, vitæ, ſeu notabilis famæ periculum is, vel alius ſubeat, vel notabile malum Reip. impendat: tunc profectò teneris reſtituere famam, etiam cum tuo æquali vitæ diſcrimine, quando prudenter putas tuam retractationem profuturam innocenti. Ratio eſt, quia Juſtitia, ut dictum eſt, requirit ut in periculo æqualis, potiùs ſubeat illud damnum nocens, quàm innocens. Væ teſtibus falſis! de quibus vide *l.* 8. *tr.* 4. *c.* 1. §. 9. *n.* 6.

22 Dico tertiò, non teneri quemlibet reſtituere famam cũ jactura boni ſuperioris ordinis. V. G. animæ, & vitæ, ſeu mẽbrorum. Ita Turrian. Malder aliiq; apud Dian *p.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 30 Ratio hujus dicti fundatur in ratione præcedentis concluſionis, quia ſcilicet jactura ſuperioris boni eſt longè major, quàm jactura inferioris; Cùm ergo ſalus propriæ animæ, & vitæ ſit longè, immò incomparabiliter major, quàm fama alterius, hujus reſtitutio non eſt ſaluti illorum præferenda. Vide, quæ dixi *cum de reſtitutione ex homicidio.*

23 Dico quartò, probabile eſſe, ſi non potes reſtituere famam injuſtè ablatam, te non teneri compenſare pecunia, etiamſi infamia notatus pecunia ſibi ſatisfieri petat. Ita Laym. Filliuc. Turrian. Nav. Sylveſt. aliique apud Dian *p.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 30. Ratio eſt, quia nemo reſtituere tenetur, niſi quod ablatum, eſt & quidem in eodem genere: Juſtitia enim ſolùm exigit, ut fiat æqualitas in eo, in quo damnum alter recipit, ergo in eodem genere, non alio. Adde fieri non poſſe æqualitatem à Juſtitia intentam, niſi detur æquivalens, at pecunia nulla æquivalet famæ. Lege Leſſ. *l. c. d.* 16. qui reddit in eo ſolùm caſu teneri in pecunia, quando qui poſſet in ſuo genere reſtituere, ſed nollet, & quando accederet ſententia Judicis infamantem cogens ad reſtituendum, ſeu ſatisfaciendum in pecunia.

24 Inquires. Dictum eſt infamantem teneri ad reſtitutionem famæ cum ſuo pari, vel parum majore damno, eſt ne id univerſaliter verum? Reſpondeo ita in infamante cum culpa gravi. At eum, qui vel ſine gravi culpa, vel omninò inculpatè infamator fuit, de quo diximus *n.* 7. *&* 8. ſolùm obligarem, quando non incurret damnum notabile. Colligo ex Leſſ. *loc. cit. dub.* 21. *à num.* 118. & ex Molina, & Rebell. cit. *ſup. num.* 8. *litt.* K. Ratio eſt, quia ipſum lumen rationis dictat mitius eſſe agendum cum infamante ſine culpa, quàm cum culpa gravi. Certè qui ex officio, V. G. Medici Hoſpitalis medetur vulnerato, tenetur ex Juſtitia, & tamen non tenetur cum tanto rigore quantò tenetur is, qui injuſtè vulneravit: Medicus enim ex Leſſ. *ibi, &* *c.* 13. *n.* 70. non tenetur cum æquali ſuo damno, quia non obligatur ad medendum ex culpa, ſed ex contractu, & ex alia parte homines ſuſcipientes ejuſmodi ordinaria officia, non cenſentur cum tanto rigore ſe velle obligare. Vulnerator autem tenetur cum æquali, immò cum paulò majore, quia obligatur ex injuſta actione. Cùm ergo in caſu noſtro infamatur ſupponatur non commiſiſſe culpam gravem, quamvis teneatur ex juſtitia, ut *d. n.* 8. dictum eſt, non tamen cum tanto rigore tenebitur.

§. VI. *Qua ratione fama ſit reſtituenda.*

1 VEl impoſuiſti falſum, vel verum crimen propalaſti; Si prius, debes coram iiſdem affirmare, te falſum dixiſſe, etiamſi in tuum æquale, vel paulò majus dedecus id vertatur. Dico (æquale vel paulò majus) propter modò dicta *à n.* 19 Nam propter eandem rationem Villalobos *in ſumm. tom.* 2. *tr.* 11. *diff.* 37. *nu.* 3. ait, virum gravem Prælatum V. G. non obligari dicere ſe mentitum eſſe: id enim multo ipſi eſſet dedecori. Sufficiet ergo, inquit, ſi reddat famam eo modo, quo reddere obligatur ille, qui infamavit verum crimen propalando; quod jam ſubdo.

2 Si enim poſterius, hoc eſt crimen verum occultum evulgaſti, nec poteris æquivocatione, ut ſi dicas eum hominem crimen illud nequaquam patraſſe, intelligendo publicè, vel quid ſimile) Non rarò ſufficiet laudare in eodem genere, quo vituperaſti: ut ſi dixiſti, me fuiſſe avarum, dicas me multas eleemoſynas diſtribuiſſe. Ita Sutus, Cajet. Villalob. aliique apud eruditiſſimum Dian. *p.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 30. Deniq; illud mente retineas, detractorem debere famam ablatam cum effectu, quantum in ſe eſt, reſarcire, hoc eſt facere, ut infamatus ſuum decus recuperet. Cæterùm ex circumſtantiis intelligendum, quæ verba, quæ laus, qui modus loquendi requiratur, & ſatis ſit.

Si alia via non datur reſarciendi alterius famam, niſi adhibendo juramentum, & teſtes, & ſumptus, nec ſufficiat ſeriò ſe retractare: etiam ad id obligari communiter infamatorem, docet verior ſententia. Ita Turr. Navarr. Molin. aliique cum Diana *ibidem reſol.* 29. licèt Faber ad tam extraordinaria media non obligari contendat. Sed Fabri ſententia, apud eundem diligentiſſimum Dian. *ibidem* tunc ſolùm eſt admittenda, quando hæc media extraordinaria notabile majus damnum afferunt infamanti, modò *ſupra* §. 3. *nu.* 21. dicto; nam cæterùm ad alia media non afferentia, obligatur infamans, ut *ibid.* vidimus. An aliquando obligetur ignotus infamator ſe prodere, ſi id ſit neceſſarium ad reddendam proximi famam? dic communiter non obligari; quia communiter reſarciri poteſt proximi fama ſine notitia perſonæ, quæ infamavit. Obligari tamen poterit in aliquibus caſibus, quando aliter injuſtè infamati fama reſarciri nequit, nec ulla ex prædictis adeſt pro ea excuſatio. Vide id pluribus Fagundez *lib.* 8. *in Decal. cap.* 13. *à nu.* 2.

3 Quando reſtituenda eſt fama, cujus infamia ſive propter temporis lapſum, ſive propter aliud dubitatur, an oblivioni ſit data, maximè cavendum eſt, ne dum notam obliterare contendis, ejus memoriam refrices. Tunc ergo ſufficiet infamatum laudare de contraria virtute, idque cum ea dexteritate, ut audientes prudenter judicentur deponere injuſtam proximi exiſtimationem. Ita Cajet. & Rebell. quos citat, ſequiturque Barth. à S. Fauſt. *d.* 21. *q.* 69.

§. V. *An Detractor reſtituere teneatur famam non ſolùm apud ſuos auditores, ut certum eſt, ſed etiam apud eos, apud quos iidem auditores detraxerunt?*

HIc tria mihi ſunt certa, unum incertum. Certum eſt mihi, Primò ſi crimen propalaſti viris gravibus communiter reputa-

putatis ut probis, qui, prudenter à te credebantur aliis non revelaturos ea, quæ à te etiam injuſtè infamante accepiſſent, te non obligari, niſi ad reſtituendam famam coram his, non verò coram aliis, quibus ipſi propalavere. Ita Villalob. apud Dian. *p.3. tr.5. reſ.*34. Ratio eſt, quia tunc per accidens eſt reſpectu tui, ipſorum revelatio, & eorundem malitiæ imputanda.

2 Contra ſecundò, Si ideò his, vel etiam uni crimen proximi aperuiſti, ut hi aliis patefacerent, te obligari etiam coram aliis, quantum moraliter poteſt, famam primi reſtituere. Ratio eſt, quia tunc ii fuerunt inſtrumentum tuum, tu verò cauſa principalis.

3 Certum tertiò mihi videtur, ſi advertis auditores tuos eſſe malos, & prævides facilè coram aliis oblocuturos ea, quæ illi manifeſtas, te obligari etiam coram aliis famam reſtituere. Ratio eſt, quia tunc videris eſſe cauſa directa ejuſmodi oblocutionis, peccando non ſolùm contra Charitatem, ſed etiam contra Juſtitiam, ſiquidem ponis ignem detractionis in manu ejus, quem certò mortaliter vides paratum, ad incendendam bonam ſegetem famæ alterius.

4 Jam verò incertum mihi eſt, an obliget reſtituere famam coram illis aliis, quando eoſdem auditores meos ego non reputo probos, vel graves, ſed nec reputo improbos, vel leves: ut item nõ reputo eos oblocuturos, ſed nec reputo non oblocuturos. Id certè communiter in praxi contingit; cùm ſæpiſſimè à detractore non fiat animadverſio de bonitate, vel fidelitate ſuorum auditorum.

5 Aſſero mihi probabile fieri, me tunc non obligari niſi ad reſtituendam famam coram meis auditoribus, non verò coram aliis, quibus ipſi meam detractionem notam facere. Colligo ex Fabro apud Dian. *l.c.* Ratio eſt, quia cùm nemo ſit præſumendus malus, nec malè oblocuturus, non cenſeor ego, quando præciſivè dicto modo me habeo, cooperari cum ipſorum peccato, ut cenſeo in caſu *n. præced.*

§. VI. *An ſe infamare quis poſſit?*

1 Sine mortali, per ſe, poſſe, jam nunc eſt communis doctrina. Ita Sotus, Navar. aliique communiter, quos citat, ſequiturque Leſſ. *l.2.c.*11 *dub.*2. Contra Cajet. 2.2. *q.*73. *ar.*2. *& in ſumma, v. Detractio*, contra quem etiam agit Barth. à S. Fauſto *in ſpecul. Confeſſ. d.*21. *q.*5. quia ſicuti quis facultates ſuas per ſe ſine mortali diſpergere valet, ita ſuam famam, cujus eſt pari modo Dominus.

2 Dixi (per ſe) nã lethaliter peccabit; Primò ſi infamia redundat in alios, puta filios, familiam, Religionem; Secundò ſi infamator ſe infamando, afferat irrationabiliter ſibi periculum vitæ, vel mutilationis membrorum (horum enim non eſt Dominus, & de quibus abſolutè diſponere poſſit homo) Tertiò ſi inde oriatur alicui notabile damnum, ut ſi ſe Prælatus infamet, unde ſuos benè regere nequeat, an verò mortaliter peccet, contra Charitatem tantùm, an etiam contra Juſtitiam, vide apud citatos.

3 At ſi ſine cauſa ſe quis infamia notat; peccari venialiter certum ſit, quia aliqua hæc eſt prodigalitas. Ita de Lug. *t.*1. *de Juſt. d.*14. *ſect.* 10 *n.*156. Cauſæ autem hæ reducuntur ad tres. Prima eſt amor humilitatis diſcretæ, & prudentis. Secunda eſt neceſſitas vitandi ſibi, vel aliis tormenta, vel damna gravia. Tertia utilitas, qua acquiratur bonum aliquod notabile ſibi, vel proximo: tunc enim Charitatis motivum juſtam reddit diffamationem.

4 Sunt tamen diligenter duo diſtinguenda. Poteſt enim ſe quis infamare, vel propalando peccatum ſuum verum, vel impingendo ſibi peccatum falſum; Hoc difficilius eſt, illud ſanè facilius.

5 Dico enim primò, ad evitanda tormenta gravia, immò & levia poſſe quemlibet occultum ſuum, quod commiſit, crimen manifeſtò proferre, etiamſi ſit ſibi mors imminens ſecutura. Ita Leſſ. Salon, Clavis Reg. aliique apud Bonac. *d.*2. *de reſt. q.*4. *p.*10. *n.*7. quibus adde Tol. aliosque citat. à de Lugo *l.c.n.*174 contra Mol. aliosque *ib.* cit. Ratio eſt, quia quilibet poteſt cum laude mori propter ſcelus à ſe patratum morte dignum: & ex alia parte obligatio conſervandæ famæ non eſt valdè rigoroſa, ut ex dictis patet.

6 Dico ſecundò ad tormenta, damnaq; gravia vitanda poſſe quemlibet ſibi falſum grave crimen imponere, etiam ſi mors ſit ſibi ſecutura: at non ad vitanda levia. Ita Barth. à Fauſto, *in Spec. Confeſſ. diſp.* 21. *q.*6. *n.*5. *&* 6. licèt immemor ſui dicti non poſſe ſine mortali, dicat *ib. diſp.*1. *q.* 21. *n.*14. Ratio prioris partis eſt, quia nemo tenetur cum tanto incommodo vitam ſibi conſervare, ut alibi dictum eſt. Ratio poſterioris eſt, quia, quilibet tenetur vitam cuſtodire, quando nõ magna difficultate poteſt: at nunc poteſt tormenta levia ſuſtinere, ideò enim levia ſunt, quia ſubſtineri à te poſſunt, ſecus eſſent gravia. In priore dicto ſemper ſupponimus abeſſe perjurium; cui infamator ſui providere non difficulter poterit per æquivocationem: itemque abeſſe damnum tertii, quod ſi fortè incurret, ut ſi idem infamet familiam &c. providere etiam illi damno poterit ſe ſtatim retractando, ac publicè fatendo ſe tormentorum vi ſibi crimen impoſuiſſe. Verùm debet adeſſe ſpes ejuſmodi retractationem profuturam, quæ regulariter non adeſt, nunquam enim illi retractanti creditur à Judicibus.

7 Utrùm ad ſalvandum Patrem, vel Amicum poſſit quis ſibi fingere crimen falſum. Videantur laudati Doctores, ſi inquiſitus de hæreſi ſit verè innocens, an peccet, ſi fateatur hæreſim, quam non commiſit, lege apud Carenam de Lug *l.c. nu.*138. Leſſ. *l.c.n.*40. aliique ab his citatis.

§. VII. *De audiente Detractorem.*

1 Qui Primò audit, ut inducat, vel excitet ad detrahendum (id quod etiam ſolùm interrogando fieri contingit) & ſecundò, qui audiendo, lætatur ſolùm de detractione ut infamia eſt proximi, licèt non inducat, peccare mortaliter nimis clarum eſt. Ita Nav. Sot. Azor. aliique apud Bonac. *de reſt. d.*3. *q.*4. *p.*11. *à n.*1. illum quidem contra Juſtitiam, unde obligetur ad famæ reſtitutionem, hunc verò contra Charitatem, atque adeò ſine ejuſmodi obligatione. Peccat etiam contra Charitatem, qui facilè potens impedire gravem detractionem, non impedit: Charitas enim vult, ut damnum proximi avertamus, ſi facilè poſſumus. Contrà, qui ſuppoſita detractione, ſine ullo ipſius deſiderio, lætatur non de ipſa infamia, ſed de ſola curioſa, vel nova cognitione factorum proximi, vel de eloquentia detractoris, valde probabile eſt, ex hoc præciſè, nõ peccare mortaliter. Ita Iidem, & Dicaſt. *l.*2. *de Juſt. tom.*2. *d.*12. *p.*4. *du.*20 *n.*345. Ratio eſt, quia tunc is non inducit, non deſiderat, non infert aliquod damnum infamato, & ex alia parte ſolùm lætatur de re vel indifferenti, vel certè non prava mortaliter. Semper intellige, modò excuſetur ab impedienda detractione, de qua excuſatione *mox à n.* 5. quia ſecus cenſeretur ad illam detractionem inducere.

2 Dices. Si mera curioſa cognitio factorum proximi non eſt mortalis: ergo non peccarem ego mortaliter, ſi animo rem nullatenus aperiendi, velim crimen occultum v.g. adulterium Clerici obſervare, ut de illo conſcius ſim: quæ tamen conſequentia non videtur concedenda, quia quilibet habet Jus, ne ſua occulta crimina ab aliis ſciantur, & ne ipſe apud alios infametur.

Reſpondeo cum Fagundez, *in* 8. *Decal. præcept. libr.* 8. *cap.*3. *num.*6. concedendo, me tunc non peccare ſaltem mortaliter: modò dicta obſervatio non ſit ex odio, vel alio pravo moraliter fine. Id autem concedo ex eo capite, quia paulò antè diximus propalare crimen proximi uni vel alteri, qui prudenter judicatur non eſſe revelaturus aliis, probabiliter non eſſe mortale: quare nec erit mortale, ejuſmodi Clerici adulterium fieri notum mihi, aliis illud non manifeſtaturo.

3 Quoniam autem dictum eſt, peccari ſaltem contra Charitatem ab eo, qui audiendo detractionem, eam non impedit, ſi poteſt, difficultas emergit & quidem timoratis conſcientiis valdè moleſta. Quandonam judicandum ſit impedire eum poſſe, atque adeò peccare, ſi non impedit? Solet enim perſæpè contingere, ut aliquis inveniatur in convictu aliquorum, qui graviter de aliis detrahunt, ſed quia, præ verecundia, vel ſimili cauſa, illos non impedit, ſemper dubitat, an facilè poſſit impedire, & conſequenter an peccet.

4 Si ſolus unus, vel alter æquè taciturni, eſſent præſentes, inde is non peccaret, quia nec peccaret detrahens ex modò dictis. At caſus noſter eſt, quando coram pluribus exhibetur detractio.

Reſpondeo in hoc caſu communiter te non peccare, niſi ad ſummum venialiter, rarò mortaliter. Mortaliter peccabis (& quidem ſolùm contra Charitatem, niſi ſis Superior, vel alius, cui incumbat ex Juſtitia famam detracti defendere) in eo tantùm caſu, quo nulla adeſt excuſatio, ex mox dicendis. Venialiter dumtaxat peccabis, immò ne peccabis quidem interdum, quando aliqua adeſt ex his excuſationibus, quam jam ſubdo ex Soto, Nav. Mol. Leſſio, aliiſque citati à Bonac. *de reſtitut. in par. d.*2. *q.*4. *p. ultim.* & à Dian. *p.*2. *tract.*17. *reſ.*24.

5 Prima eſt, quando detractio eſt levis.

6 Secunda, quando licèt ſit gravis, ſit tamen coram uno, vel altero prudenti, juxta ſuperiùs dicta.

7 Tertia, quando rationabiliter putas, auditores fidem non habituros

8 Quarta, quando advertis tuam reſiſtentiam, ſeu monitionem non profuturam.

9 Quinta, quando non es moraliter certus obloquentem injuſtè, & de gravi crimine occulto obloqui.

10 Sexta, quando judicatur detrahens habere juſtam cauſam detrahendi, puta, ut conſilium petat, vel ut te utiliter moneat, vel ut dolorem ſuum leniat, juxta dicta ſuperiùs.

11 Septima, quando times verbera, vel contumelias, vel graviter tua intereſt, te non reputari defendere infamatum.

12 Octava, quando es rationabili verecundia, vel puſillanimitate non audes reſiſtere, & ex alia parte infamia proximi non eſt ita gravis ut prudenti Judicio æſtimetur ſub mortali impediendi cum tanta tua difficultate. Hæ ſunt cauſæ excuſantes.

13 Cùm ergo potes reſiſtere, vel dictis, monendo infamantem, vel factis, oſtendendo ſigna triſtitiæ, diſcedendo à loco, ſermonem aliò transferendo, &c. tunc obligaris hæc præſtare, quando ab his præſtandis nulla ex prædictis excuſationibus ſavere tibi poteſt. Ex quibus colligis, rariſſimè, quando eſt tibi ſuperior, qui obloquitur, rarò, quando eſt æqualis, adeſſe obligationem hæc facienda, qui rarò aliqua ex his excuſationibus non intercurrit.

14 Porrò, quarta excuſatio, quando nimirum advertis tuam monitionem minus profuturam, ſic magis ac magis illuſtratur: eſt enim operæ pretium aliquando ut potiùs taceas, quàm obſiſtas detrahenti: idq; propter majus bonum infamati, nõ rarò enim meliùs huic

Digitized by Google

conſules permittendo detractionem uſque ad finem progredi, quam illam abrumpendo: ſi non abrumperes, remanerent auditores cum illa cognitione confuſa narrati ea parte criminis, quod fortaſsè non erat tantæ gravitatis, quantam parit cognitio illa incompleta, & fortaſsè aliqua circumſtantia ſub finem narranda alleviabit crimen. Præterea ſæpè uſu venire ſolet, ut quia tu reſiſtis, majore contentione detractor à tua reprehenſione offenſus proximi crimen inculcet. Denique id quod detrahens obloquitur, faciliùs aliquando reparari poſteà poterit abſoluta detractatione, commodius enim audiens poterit narrationis falſitatem inſinuare.

15 Quinta verò excuſatio, quæ omnium eſt potiſſima, & maximè communis ad excuſandum privatas perſonas audientes detractionem ſic illuſtratur à Bonac. *l. c. n. 8. Ex dictis colligitur privatas perſonas ſæpiùs excuſari à mortali non obſtando detractioni: tum quia ſæpè non eſt ſpes fructus, tum quia audiens non debet in dubio præſumere loquentem malum, niſi habeat ſufficientes conjecturas in contrarium; & cùm ipſe neſciat, an delictum, quod ab alio narratur, ſit publicum, vel occultum, & utrùm juſtè narretur, & conſequenter facias injuriam narranti obſtando, ac ſi corriperes de peccato, quod neſcit eſſe peccatum.* Hæc Bonac. Sed quid, ſi dubitet de injuſtitia narrationis? Reſp. neque poſſe corripere, quia in dubio quilibet eſt præſumendus bonus, ut dixi *ſup. l. 1. in Dec. c. 3. §. 7. V. Detractio*, quem locum omnino recole, multum enim facit ad hoc argumentum.

16 Octava denique excuſatio, maximè pro timoratis, & ſcrupuloſis, ſic explicatiùs proponitur à de Lugo, *de juſt. t. 1. diſp. 14. ſect. 8. num. 129. Quandonam proximi damnum tale ſit, ac tantum, ut debeas propriam verecundiam contemnere, pendet ex variis circumſtantiis, & materiis gravitate damni, gravitate tui ruboris, &c. Quod in ſcrupuloſis latiùs multò interpretandum communiter eſt, quia ipſi ex hac obligatione impediendi detractiones, longè gravius detrimentum ſubeunt, quàm alii. Tum quia propter ſcrupulos neſciunt in praxi diſcernere caſus, in quibus habent obligationem impediendi, ab iis, in quibus non habent, atque adeò imponunt ſibi graviſſimum onus, nempe procurandi impedire, quoties conſcientia ſcrupuloſa urget ad impediendum. Tum quia, etiam quando re verâ eſſet talis obligatio pro aliis, ipſi tamen cùm ſcrupuloſi exiſtimentur, putantur id facere ex ſcrupulo, & facilius deſpiciuntur, & coguntur majorem aliis ruborem, & moleſtiam ſubire. Quare ii rariſſimè tenentur ſub mortali ad conſulendum famæ proximi, cum tanto ſuo incommodo, & moleſtia.* Hæc ille prudenter.

§. VIII. *De lædente honorem alterius, ejuſque reſtitutione.*

1 OBligatio reſtitutionis honoris adeò eſt affinis prædictæ reſtitutioni famæ, ut hìc meritò fuerit adnectenda. Honor, qui ex S. Thom. 2. 2. *q.* 103. *art* 1. *ad* 2. eſt teſtificatio quædam excellentiæ alterius, quæ tribus lædi ſolet modis, & quidem ex genere ſuo, (niſi excuſet parvitas materiæ, vel in deliberatio) mortaliter. Primò, per contumeliam verbis, vel ſignis illatam, ſive abſenti, quod vocant convicium, ſive præſenti, quod vocant improperium. Verumque enim honorem alterius imminuit, licèt gravius, ut per ſe patet, improperium. Et quidem ſi ea intentione lædendi honorem, erit contumelia formalis, ſi non ex hac intentione, ſed fiat tamen id, quod honorem re ipſa lædat, erit contumelia materialis, irriſio, illuſio, ſubſannatio, maledictio, quando lædunt honorem, parum inter ſe differunt, & huc pertinent. Secundò, læditur honor per injuriam corporalem, ut percutiendo baculo, impingendo alapam, abſcindendo aures, & tunc enim præter læſionem corporis, læditur & honor, cùm per illa tractetur quis ut latro, ut infamis, &c. Tertiò, læditur item mulierum honor fraude, vel inducendo illas ad ſtuprum, adulterium, vel ſimile crimen.

2 Porrò de ſtupro, adulterio, & ſimilibus diximus ſatis in præcepto ſexto *ſup. l. 7.* De injuria corporali, quatenus lædit corpus, diximus præcepto quinto *ſup. l. 6.* De læſione per contumeliam ſive verbis, ſive factis plura dixi *in Opuſc. de Confeſſ. l.* 2. *c.* 9. §. 1. & locis *ib.* cit. qua ratione ſcilicet contumeliæ unico contextu, vel in multos jactæ, ſint unum peccatum, & quo modo differant, ſi jaciantur contra parentes, conſanguineos, &c. & alia non diſſimilia. Unum igitur, aut alterum, quod ibi prætermiſimus; hìc ſubdamus.

3 Omnes injuriæ contra famam, ſunt ejuſdem ſpeciei moralis, unde non differunt, quantum ex hoc capite, injuriæ contra honorem.

4 Dixi (quantum ex hoc capite) nam aliunde poteſt adjungi alia ſpecies culpæ. Si enim prævides magnam commotionem ad vindictam in eo, quem illudis, addes peccatum ſcandali: ſi irrideas aliquem, quia actum Chriſtianæ virtutis exercuit, peccas etiam contra Religionem: ſi illudas Patri, vel Deo, eris etiam impius, & blaſphemus, ſi contumeliam facis occidendo, mutilando, virginem deflorando, conſanguineam proſtituendo, erit ultra contumeliam, peccatum homicidii, ſtupri, inceſtus, &c.

5 Quoniam verò certum eſt, deberi omninò reſtitutionem honoris ablati, ſeu (ne ſiat calumnia in modo loquendi) deberi ſatisfactionem illi, cujus honor per injuriam læſus eſt: inquiri ſolet, qua ratione is reſtituendus ſit, præſcindendo à damnis temporalibus, quæ fortè ex contumelia directè, & per ſe ſubſecuta ſunt? hæc enim, in bonis ſimilibus temporalibus, eſſe reſtituenda, nullus dubitat.

Reſp. cùm hæc reſtitutio non ſit niſi ſatisfactio quædam, quam debet recipere læſus. Illa ſatis erit, & requiretur ex Leſſio, Bonac. *loc. mox cit. & paſſim*, quæ ſecundùm gravitatem injuriæ, dignitatem perſonæ ſatisfacientis, conſuetudinem Patriç, & alias circumſtantias occurrentes judicatur à prudenti ſufficere. Aliquando (ut in contumeliis non magni momenti, & in contortis à Superiore) ſufficiet amica ſalutatio, vel loci honorifici conceſſio: aliquando neceſſaria erit invitatio ad menſam, aliquando laudatio apud eos, coram quibus læſus fuit honor, &c.

6 Potiſſima, & ſufficiens, ſaltem ante ſententiam Judicis, etiam pro graviſſimis offenſis, humilis petitio veniæ, privata, vel publica juxta conditiones privatæ, vel publicæ culpæ, nec neceſſariò addenda eſt genuflexio, quia hæc nimis excedens ſatisfactio eſt.

7 Mera familiaritas, ſeu familiaris conſuetudo cum eo, cum quo familiariter agere ſolebas, niſi addantur alia arctioris familiaritas ſigna, non ſufficit ad ſatisfaciendum honori læſo: quia communia illa, & conſueta familiaritas exhibetur à læſo, ob vitandum ſcandalum, ob declinandas majores inimicitias, ob conſuetum modum vivendi, non verò ad injuriam reſarciendam.

8 Denique Superiorem, & Virum nobilem non obligo ad petendam dictam veniam ab inferiore, vel plebejo, quia poterit alia æqualis ſatisfactio per alia ſigna æquivalentia his dari: quam æqualem ſatisfactionem non ſemper poſſunt pares in ſe, vel inferior reſpectu Superioris; nam propterea pro his veniæ petitio interdum meritò ſuperaddenda eſt. Aliqua alia minutiora lege apud Leſſ. *l.* 2. *c.* 11. *dub.* 37. Bon. *de reſt. in partic. diſp.* 2. & alios.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

LIBER

Digitized by Google

LIBER DECIMUS
IN DECALOGUM.

Non concupiſces Uxorem Proximi tui, & non concupiſces Rem Proximi tui.

CAPUT PRIMUM.

Præmittuntur quædam ſcitu neceſſaria de cogitationibus, & imaginationibus objecti mali.

1 OPERÆ pretium hoc initio eſt, rudem cognitionem afferre operationum intellectus voluntatis, (quæ etiam appellatur appetitus rationalis) Potentiæ imaginativæ, (quæ item vocatur phantaſia,) & appetitus ſenſitivi. Has duas poſteriores potentias commune habemus cum Brutis: illæ priores propriæ ſunt hominis, ut animal rationale eſt.

Jam verò circa copulam turpem (ut hoc frequentiori exemplo utar) quatuor hominis prædictæ potentiæ verſari poſſunt hoc modo.

2 Primò. Intellectus, qui cogitet, diſcurratque de ipſa copula.

3 Secundò. Voluntas, quæ velit, ſeu concupiſcat de ipſa copula, vel quæ velit, ut intellectus cogitet de eadem copula, idque propter aliquem finem ſive bonum, ſive malum. Cùm ergo, quando voluntas vult illicitam copulam, certum ſit, committi peccatum, de hac volitione non eſt neceſſe hic multa ſuperaddere: at quando vult, ut intellectus cogitet de prædicta copula, cùm in hac cogitatione ſit ipſemet actus cogitandi, qui eſt actus intellectus, & ſit etiam ipſum objectum talis actus, nempè copula; poterit ipſa voluntas velle, ut intellectus cogitet de copula, ob delectationem, quæ eſt in ſola cogitatione, vel poterit velle, ut intellectus cogitet de copula ob delectationem, quæ eſt in ipſa copula. Quòd ſi voluntas velit, ut intellectus cogitet de copula propter delectationem, quæ eſt in cogitatione ipſa, ut relata ad copulam: perinde erit, ac ſi velit propter delectationem, quæ eſt in copula, quia tunc ea delectatio ut ſic ſpecificatur ab ipſa copula, quæ inter ſolutos illicita eſt.

4 Tertiò: imaginatio, quæ eſt potentia ſenſitiva, verſabitur circa prædictam copulam, ſi eamdem intra ſe obvolvet, id eſt ſi, per ſpecies copulæ ſenſitivas, ſibi veluti præſentem eam faciet.

5 Quartò denique: Appetitus ſenſitivus immediatè ab ejuſmodi imaginatione, motus, ſentit delectationem in carne, &c.

Hi ſunt actus ſatis in re diſtincti. Sed tamen difficillimum eſt diſtinguere delectationem appetitus ſenſitivi à delectatione voluntatis. Et ratio hujus difficultatis eſt, quia hæ potentiæ in nobis ſunt maximè inter ſe connexę, ita ut cùm operatur voluntas, operetur & imaginatio, & cùm conſurgit in voluntate delectatio de aliquo objecto materiali, inſurgat & in appetitu ſenſitivo; quia propter ſympathiam naturalem delectatio voluntatis excitat delectationem appetitus ſenſitivi, & è contra, ut experientia conſtat. Videamus nunc. An prædicti quatuor actus, quando ſunt de objecto illicito, ſemper ſint peccaminoſi.

6 Dico primò, Cogitationem intellectus de re mala, V.G. de copula illicita, ex ſe non eſſe malam. Patet, quia eum laude eſt in Theologo caſus conſcientiæ ſpeculante, & ſe de illa ſcientia delectante; immò etiam eſt in Angelis, & Deo, qui ejuſmodi turpia cognoſcunt. Quando etiam eſt involuntaria, non eſſe peccatum, jam omnibus eſt exploratum.

7 Dico ſecundò, Actum voluntatis, quo ipſa vult, ut intellectus cogitet de re mala, ob finem bonum, malum non eſſe; ob finem malum, eſſe malum. Hinc ſi id velit propter delectationem, quæ eſt in ipſa mera, & ſpeculativa cogitatione, quantum eſt ex hoc capite non peccat; ſi autem velit id propter delectationem, quæ eſt in ipſa re mala, V.G. in copula, vel in ipſa cogitatione, ut relata ad copulam, ſanè peccat. Ratio eſt manifeſta, quia talis eſt delectatio, ſeu voluptas, qualis res, ſeu objectum, unde ea deſumitur: voluptas enim ex Ariſtotele, *l.2. Ethic. c.4.* Leſſio *l.4. c.3. dub.15. num.* 108. *& paſſim*, eſt perfectio operis, ſeu ipſius pars, & complementum. Cùm igitur cogitatio ſpeculativa non ſit mala, mala autem ſit ipſa res cogitata, V.G. copula illicita, ut item mala ipſa cogitatio, ut ad rem malam relata, eamdem bonitatem, vel malitiam participabunt prædictè delectationes, quas voluntas tanquam fines intendet. Quid, ſi voluntas velit cogitare res malas, neque propter finem bonum, V.G. ſtudendi, ſed propter levitatem, vel vanitatem, vel otioſitatem, quę ex ſe ſunt fines venialiter peccaminoſi? Reſp. id mox *in fine n. ſeq.* dicetur.

8 Dico tertiò, Imaginationem de re mala, ſi ſit involuntaria non eſſe peccatum, ſicuti diximus de cogitatione intellectus; ut eſt doctrina nimis trita, quia non eſt peccatum, ubi non eſt voluntas: At ſi ſit voluntaria, id eſt cum plenò conſenſu voluntatis, ſed ob bonum finem V.G. ſtudendi, non eſſe ex ſe peccatum, diximus ſępè; ſicuti ſi ob finem malum, vel ob finem, ut appetitus ſenſitivus turpiter commoveatur, peccatum eſſe, nunquam dubitavimus. At difficultas eſt: ſi ſit in rebus obſcænis ſolùm ob delectationem, quę ipſa imaginatione ſentitur, ibique perſiſtat, an ſit peccatum mortale? & aſſero eſſe ſemper mortale. Rationem hujus alii aliunde ducent, quę ſemper mihi difficilis eſt viſa. Ratio ergo, & quidem pro praxi notanda, ac ſæpiùs à nobis repetenda, eſt, quia voluntariè, & deliberatè, imaginari velle turpia ſine bono, vel certè commodo aliquo fine, (is enim bonus finis aliò mentem, atque adeò ab ipſis turpibus divertit) multò magis ob delectationem ibi exiſtentem, falſum eſt in ipſa imaginatione perſiſtere: nam, quamvis in ſe ſit actus inefficax, nec tu illum aſſumas, ut procedas ad ulteriores turpes actus, tamen ipſe ex ſe propter ſympathiam, & connexionem noſtrarum potentiarum, & earumque actuum, ad ſe advocat ipſam commotionem ſpirituum genitalium, & motuum inordinatorum appetitus carnalis. Quid enim magis hominem commovet ad turpia, quàm illa eadem turpiam ſeriò propter meram delectationem, etiam ſpeculativam, imaginari, ut experientia certiſſimè conſtat? immò benè dixit S. Thom. *de verit. q.15. art.4.* rarò abeſſe à tali delectatione conſenſum in opus ipſum. Cùm ergo eam commotionem nunquam procurare liceat, nec licebit ea turpia velle poſitivè imaginari. Poſitivè dixi, nam eam imaginationem ſolùm permittere, an quis licitè poſſit, mox dicetur *c.2.* Quod dictum eſt de imaginatione, dic de cogitatione: nam eodem modo convinceretur quis velle procurare illicitas illas commotiones: ſiquidem propter magnam dictam ſympathiam, quam habent ii actus, & potentię inter ſe, illæ commotiones, quaſi neceſſariò conſequuntur. Idem videtur dicendum de quodam, quem valdè delectabat odor (an fętor?) ſpermatis, quamvis, ut dicebat, ad aliud pravum objectum nullatenus animum intenderet. Idem, inquam videtur. Illa enim delectatio de re tam proximè objecto periculoſo conjuncta, ſi ſeriò à non uxorato ſuſcipiatur, vel ſignum eſt affectus pravi, vel certè grave periculum affert in turpem affectum incidendi. Hęc autem dicta ſunt in rebus obſcœnis: de quarum delectatione iterùm mox *c.5. §.2.* redibit ſermo, nam quid in aliis materiis, *ibid.* afferam §.1.

9 Dico quartò, Ipſum actum voluptuoſum appetitus ſenſitivi, ſi eſt ſequens ad rem deliberatè imaginatam, ſeu volitam, graviter malam, peccatum mortale eſſe: quia, ut dictum eſt, talis eſt delectatio, qualis res, unde conſequitur. Quòd ſi ſit ſequens ad imaginationem, vel cogitationem rei leviter malæ, ut ad tactum jocoſum manus, ad ulteriora non tranſcendentem, erit veniale. Id quod conſtat ex ſparſim ſupradictis *de ſexto præcepto*. Si denique ſequatur nobis nolentibus ſeu certè ſine conſenſu deliberato; quod accidit in primis motibus; quando ſine advertentia pravum objectum imaginatur, vel quando nullo etiam pręimaginato pravo objecto, fervet in nobis abundantia ſpirituum generationi ſervientium; nullum eſſe peccatum, palàm eſt, quia ſupponimus nullum adeſſe conſenſum voluntatis; de qua tamen re *mox* explicatius plura dabuntur.

10 Afferamus nunc modum, quo quis cognoſcat, ſe non delectari de objecto malo, V.G. de copula, nec de cogitatione ut relata ad rem malam, nec de cogitatione ex levitate, & otioſitate, ſed de merita ipſa cogitatione, quę ex *n.1.* eſt etiam in Angelis, & conſequenter ex ſe peccatum non eſt.

11 Ad id dignoſcendum dantur tres Regulę. Prima eſt, quę jam dicta eſt de fine: Si enim ob finem bonum ſtudendi, medendi partes, V.G. inhoneſtas, ſciendi artificium, & ſtratagemata, quę fiunt in bello, quamvis injuſto, & ſimilia, cogitationem illam de rebus hujuſmodi ob finem bonum, non eſſe malam, & illicitam: Si autem ſit ex fine peccaminoſo falſo, & vano, periculum eſt, ne ſit ex affectu ad ipſam rem malam, & in rebus turpibus eſſe peculiarem rationem id condemnandi, jam modo dixi *n.8.*

12 Secunda Regula eſt: Ut videas, an tu reflectas ſuper ipſam cogitationem, ipſam volendo: niſi enim ad illam ſaltem implicitè, &c. in actu exercito reflectas, jam ſignum eſt, te velle potiùs objectum, quàm cogitationem de ipſo.

13 Tertia: Ut advertas, an cogitando aliarum rerum, non malarum eventus, cauſas, artificia, &c. ęquè delecteris, atque cogitando ſimilia in rebus malis, injuſtis, obſcœnis, &c. Si plus delecteris in his, ſignum eſt affectus pravi; ſi ęquè, ſignum eſt non mali affectus. Vide, quę dixi, cùm de Turpiloquio, *l.7. c.8. §.4.*

Digitized by Google

CAPUT II.

An ad peccatum evitandum opus ſit poſitivè reſiſtere cogitationibus, & motibus pravis?

1 STatus quæſtionis eſt, an quando intellectus incidit ſine deliberatione in cogitationem illicitam, V. G. de turpi culpa, poſſit, extra Matrimonium, licitè voluntas permittere ipſam cogitationem, non quidem poſitivè ei conſentiendo, id enim clara eſſet culpa; ſed non reſiſtendo, & negativè ſe habendo? Idem quæritur, propter paritatem rationis, de motibus, & delectationibus illicitis, quæ interdum, ut modò diximus, etiam nobis nolentibus, inſurgunt in appetitu ſenſitivo, hoc eſt in carne: an liceat eas ſimili modo permittere, non quidem illi conſentiendo, ſeu illas poſitivè admittendo, id enim clara eſſet turpitudo, ſed ſolùm non reprimendo?

2 De hac re, non ego loquar, ſed Caſtropalaus, *tom. 1. tr. 2. diſpat. 2. p. 10. §. 5. num. 3.* (legatur Joannes Sanchez, qui fusè idem probat *diſp. 21.*) qui ſic habet: *Et ſi ſupradicta ſententia affirmans eſſe peccatum, quando voluntas non reprimit, neque coercet, cùm poſſit, valdè probabilis ſit: tamen probabilior mihi videtur non peccare mortaliter voluntatem, quæ non reprimit hos turpes motus, ſed merè negativè ſe circa illos habet, dummodo abſit periculum pollutionis, aut ulterioris gravis conſenſus. Tenent hanc ſententiam Cajetanus, Navarrus, Toletus, Philiarchus, & alii plures, quos refert Salas. Et licèt ipſe noluerit ſuam mentem declarare, ſatis inſinuavit eſſe pro hac ſententia, ut legenti patebit.*

Probabiliſſimam eſſe affirmat Thomas Sanchez, qui hanc reputat probabiliorem in rigore metaphyſico, practicè tamen aliam dicit eſſe veram. Præcipua ratio, quæ me movet, eſt, quia hujuſmodi motus à natura provenientes, ita ut omnes coercere ſit impoſſibile, aliquos difficillimum. Non eſt igitur credendum de divina bonitate, ſalutem æternam hominum his periculis expoſuiſſe: eſſet enim ſalus æterna cujuslibet hominis non levi periculo expoſita, ſi, cùm à natura ſit in malum proclivis, arctatus ſit, non ſolùm non admittere hos motus, ſed etiam illos reprimere, cùm poſſit, obligaretur ſanè media apponere non difficilia ad reprimendum. Ergo ſi videas hos motus conſurgere, eo quòd in loco tali, vel tali modo decumbit, tenebitur à tali cubitu abſtinere, immò ſurgere, & ſe aliqualiter verberare, quod certè eſt duriſſimum, & pauci admittunt. Deinde peccabit mortaliter, ſi non evitat cauſas, ex quibus cognoſcit hujuſmodi motus pravos inſurgere; nam ſi poſtquam excitati ſunt, tenetur illos reprimere, à fortiori tenebitur reprimere, ne excitentur; tenebitur ergo ſub mortali fœminam non alloqui, nec videre, aliaque ſimilia omittere, quæ in omnium ſententia, vel bona ſunt, vel ſolùm venialia. Denique argumenta contrariæ ſententiæ non urgent, &c.

3 Hæc Caſtropalaus, qui reſpondet ad quinque argumenta, quibus fundatur prior ſententia, quæ, ſi libet, lege. Illud fatetur cum communi, eſſe veniale (lege Joannem Sanch. *loco cit.* qui *n. 3.* nec eſſe veniale contendit) ſi, cùm poſſis, non reprimas, neque excuſationem habeas, cur non reprimas: quia negari non poteſt, illos motus eſſe deordinatos, & ad copulam incitare. Excuſatio autem ſufficiens eſſet ea, quæ eſt neceſſaria, vel utilis tibi, vel alteri, ut audire Confeſſiones, legere, ſtudere, urbanè loqui cum fœmina, equitare, & multò magis excuſabit timor, ne, dum attendis ad volendum poſitivè reprimere, creſcat tentatio: tunc enim, immò & ſemper in ejuſmodi tentationibus conſultiſſimum remedium eſt, ſtatim avertere cogitationem ad alia objecta non illicita, præſertim quæ te maximè afficiunt: id enim nunc non ſolùm eſt negativè ſe habere, ſed certè reſiſtere. Quæ omnia, & etiamſi prævideatur pollutio, ſed non intendatur, ſit periculum conſenſus; dicta à nobis ſunt ſatis, *ſupra lib. 7. cap. 3. § 5. n. 98.*

4 Obiicis. Dictum perſæpè ſupra eſt, cogitare turpia, vel aſſumere ea, quæ notabiliter influunt ad pollutionem, commotionemque carnis eſſe mortale; quia tunc eſſet illas procurare, quod nunquam licet: ergo etiam non reprimere, nam id, maximè in naturis calidioribus eſt, virtualiter velle, ſeu acceptare cauſam notabiliter influentem.

Reſpondeo negando conſequentiam: neque enim, non reprimere, ſed ſolùm permittere, eſt acceptare cauſam notabiliter influentem; tum quia ſolùm permittens, nec verè vult, nec conſentit, nec acceptat, ut ſupponimus, eſto non reprimat: tum quia nemo negabit, plus commovere carnem, & incitare ad turpes commotiones, velle poſitivè illos motus, illaſque turpes cogitationes ſovere, quam circa eaſdem ſe habere negativè. Illud igitur notabiliter ex ſe influit, non hoc.

CAPUT III.

De Delectatione Moroſa.

1 CUm Delectatio Moroſa ſit, & experiatur in ipſis cogitationibus internis, huc maximè ejus explicatio pertinet. De qua ſic in *Methodo Confeſſionis, lib. 2. c. 7. §. 1.*

2 In hoc differt deſiderium, & conſenſus in copulam, V. G. illicitam: (idem dicendum in aliis materiis) à delectatione ipſa, quam quis habet de eadem copula; quod deſiderium eſt actus ex ſe efficax, & conſummari intenditur in ipſo opere externo fornicationis: Delectatio verò eſt actus ex ſe inefficax, & conſummatur interius: non enim tranſit ad volendum exequi id, de quo quis delectatur; nam proptereà dicitur etiam delectatio moroſa, quia peccans, dum moratur in ipſa delectatione, nec ad opus conſummatum procedere intendit, in eadem veloti conquieſcit. Cùm autem certum ſit in deſiderio, & conſenſu, immò in gaudio de re illicita jam habita debere coram Confeſſario aperiri conditionem perſonæ deſideratæ, hoc modo: *Deſideravi monialem, nuptam, &c.* & in homicidio, *deſideravi occidere Patrem, vel Fratrem, &c.* ſeu *gaviſus ſum occidiſſe, Patrem, Fratrem, &c.* quia tales voluntatis actus ſupponuntur eſſe contra diverſas virtutes, unde & ſine dubio ſumunt ſuam ſpecificationem à talibus objectis ſpecie morali diverſis: cùm inquam, certum id omninò ſit, celebris controvertitur quæſtio de delectatione moroſa: An ſcilicet ſi quis ſolùm delectetur (ſed non deſideret) de copula, quam cogitat, cum nupta, V. G. vel cum moniali; debeat id explicare? An potiùs ſufficiat dicere; *toties venereè de copula illicita delectatus ſum illa cogitando?*

3 Et, ut pro noſtra conſuetudine ſcholaſticas quæſtiones prætermittamus: Dico probabilem eſſe ſententiam docentem ſufficere, ſine obligatione declarandi perſonas, circa quas ejuſmodi moroſa delectatio verſata eſt. Ita Vaſquez, *part. 2. diſſ. 111. & 112.* Caſtropalaus, *tom. 1. tract. 2. diſput. 2. par. 10. § 4.* aliique non pauci. Ratio eſt, quia delectationes ejuſmodi non variantur ſpecie ex varietate conditionum illarum perſonarum. Non variantur autem, quia ſatis ſuperque, & adæquatè ſumunt, contrahuntque ſuam omnes turpitudinem ex oppoſitione cum virtute temperantiæ, quæ nunc ſola violatur: neque enim ille animus, ſic ſiſtens in ſola ea voluptate, procedit ad violandum, ſeu ad deſiderium violandi jus ſpeciale conjugatæ, ſolutæ, ſacræ, &c. ergo ſatis explicatur per ſolam oppoſitionem ad virtutem caſtitatis.

4 Non ſic, ſi quis delectaretur de concubitu conjugatæ formaliter, uti conjugata eſt, ſeu ut nupta eſt, ſeu ut ſacra eſt (id, quod certè rariſſimum erit) tunc enim eſſet neceſſe id explicare, ut ex ſe patet: nam proptereà, ſi quis ſe moroſè delectaret de concubitu ſodomitico, non ſatis eſſet ſi diceret: *Delectatus ſum de copula illicita*; ſed debet hanc ſpecialitatem explicare, quia tunc formaliter delectatio verſatur in talem copulam, ut diverſam à naturali congreſſu.

5 Quod diximus de delectatione moroſa, videtur etiam ſecundùm hanc ſententiam dicendum de aſpectibus, quando quis reſpicit mulieres affectu venereo, ſine progreſſu ad eas concupiſcendas: quia tunc videtur ſimiliter, interiùs delectatio tota conſummari. At ſi eaſdem venereo mortali affectu tangeres, quia exterior actio conſummatur, eſſet perſonæ conditio declaranda.

6 An vero ſicuti certum eſt, quòd qui vovit caſtitatem, ſi moroſè delectetur de objecto turpi, V. G. de fornicatione, debet explicare ſuum Votum, quia ſic adversùs Caſtitatem, & adversùs Religionem delinquit, ita conjugatus ſi ſimiliter moroſè delectetur, obſtringatur in Confeſſione explicare, ſe eſſe conjugatum: Affirmat Vaſquez, *par. 2. tract. 2. diſput. 112. cap. 2. num. 10.* quia fides Matrimonii obligat, non ſolùm corpus, ſed etiam mentem in aliud objectum turpe non collocare. Negat Hurtadus, *de ſubjecto pecc. diſp. 4. diff. 10.* his verbis *Docet Vaſquez conjugatum, qui venereè delectatur de fornicatione cum non ſua, non tantùm peccare peccato luxuriæ contra caſtitatem, ſed etiam peccato adulterii contra fidem Matrimonii. Id tamen difficile eſt, & abſque ſufficienti fundamento probatum, quia difficile eſt, & abſque ſufficienti fundamento, in Matrimonio præſtari fidem conjugi non collocandi mentem in aliena.* Hæc Hurtadus ſanè probabiliter.

Idem eſt in tactibus ex ſe honeſtis, V. G. oſculo more patriæ, ſed inhoneſto tantùm ex pravo affectu, colligitur ex dictis.

De locutione turpi ſiſtente in ſola locutionis delectatione, dixi in ſuperioribus, *lib. 7. c. 8. præſertim § 4.*

De unico actu deſiderii verſantis circa multa objecta, dixi *cap. 1. §. 8. & 9.*

7 Hæc *in Methodo Confeſſionis* pro ea occaſione in medium attulit ubi ſuppoſui, delectationem internam de objectis graviter illicitis voluntariè ſumptam eſſe peccatum: quod, licèt certum ſit, ſi quidem non multò antè diximus talem eſſe delectationem, quale eſt objectum, unde illa conquiritur; tamen adhuc tanquam in proprio loco idem hic diſtinctiùs eſt explicandum, & illuſtrandum magis, quod jam *in cap. ſeq.* faciam.

8 Sed nolo illud hic non addere. Emmanuel Sà, *V. Confeſſio, num. 16.* ſic habet; *Qui delectatus eſt de peccatis præteritis aliàs confeſſis, id ſolùm oportet confiteatur, non autem exprimere, quæ illa fuerint peccata.* Verùm id fuit *in editione Romana* deletum. Et quidem meritò, nam delectatio in peccata diverſa quamvis jam confeſſa, non tendit in unam rationem communem, ſed in ipſas malitias Homicidii, V. G. furti, fornicationis, &c. lege Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap. 2. num. 11.* dicentem ſe latere fundamentum hujus doctrinæ Emmanuelis Sà.

Digitized by Google

CAPUT IV.

In quo vitæ ſtatu liceant cogitationes quædam moroſæ in materia luxuriæ.

1 SErmo eſſe poteſt, Primò, quoad omninò ſolutos, Secundò, quoad conjugatos. Tertiò, quoad Sponſos. Quartò, quoad olim conjugatos, nunc ſolutos, ideſt quoad viduos.

2 Quoad omninò *Solutos*. Sicuti his ſub mortali non licèt copula, pollutio, diſtillatio, commotio ſpirituum generationi inſervientium, ita nec delectatio, nec cogitatio moroſa de illis: Sicuti autem hi, ſolùm ſub veniali, exercent multos actus non libidinoſos, & ſub nullo peccato actus naturales, ut fuse explicuimus, *libr.* 7. *cap.* 8. §. 1. ita ſub veniali, vel ſub nullo eorum delectationem capiunt, & cogitationem uſurpant. Quæ omnia patent ex illo Ariſtotelis fundamento, quòd *talis ſit delectatio, quale illud, unde deſumitur*.

3 Una ſupereſt pro omnino ſolutis hic explicanda difficultas. An il licitè queăt delectari moroſè in voluntate, vel in appetitu ſenſitivò, cogitando, vel imaginando copulam, quam ſperant habere cum fœmina, quando illam uxorem ducent? Et reſpondeo non licere. Ita Sanchez, *lib.* 9. *de matrim. diſp.* 47. *num.* 4. aliis citat. quibus adde Vaſquez, *p.* 3. *tom.* 1. *diſp.* 114. Quamvis enim eam ſperare, immò, & deſiderare licitè valeant: id tamen ſolùm intra terminos, & cancellos eſſe debet, quibus non tranſiliant ad delectationem libidinoſam præſentem, hoc eſt, cui in eo ſtatu, quo ſoluti ſunt, voluntariè adhereant. Ratio eſt, quia illa delectatio de futura copula apprehenſa ut præſenti, vel etiam apprehenſa ut futura, ſed nunc præſentem delectationem, motuſque ſenſuales patiente, prohibita eſt ſolutis, ergo illis illicita. Prohibita autem eſt, quia ex ſe influit in libidinem: & eſt ejus inchoatio, ut vidimus *ſupr. c.* 1. *citat. num.* 8.

Quo autem modo, data cauſa excuſante, poſſit preſiſti in operationibus, licèt ex illis prævideatur pollutio, diſtillatio, &c. dixi fusè *ſup. lib.* 7. *cap.* 3. §. 5.

Quoad *Conjugatos*, dixi plenè *ſup. ibid. c.* 3. §. 5.

4 Quoad *Sponſos*, *Sponſaſque*. Sicuti *ſupra* conceſſimus his licere quoſdam pudicos tactus, amoriſque ſigna, quando exhibentur ſine periculo pollutionis, & conſenſus in illam, modo *ibid.* explicato: ſic in præſenti concedimus, poſſe eos moroſè in illis pudicis actibus, amoriſque ſignis delectari, eaque cogitare, vel imaginari, ſine prędicto, vel ſimili periculo Ita Sanch. *ibid. n.* 6. Vaſq. *ibid. num.* 2. Leſſ. *lib.* 4. *c.* 3 *dub.* 15. *n.* 120. lege Bonac. *mox* citandum. Patet id ex illo principio toties dicto, *Cui licet operatio, licet voluptas inde derivata*. Contrà, ſicuti *ibid.* docuimus, his nequaquam licere tactus impudicos, & multo minus copulam, ita hìc propter idem principium affirmamus, nec cogitationem moroſam de illis, nec delectationem, ulla ratione licere. Illi ergo licitè potuerunt deſiderare copulam modo dicto *n.* 3. de ſolutis, ſed non eis licebit de illa delectari, nam in hoc ſunt omninò ſolutis pares.

Unde mihi diſplicet Fagundez, *præcept.* 9. *in Decal. cap.* 4. *num.* 3 docens probabile eſſe, id licere: non enim aſt probabile, etiam propter rationes, quas ipſemet proſequitur. Et quæſo te, Fagundez, ſi dum reſpondes ad primum argumentum contrariæ ſententiæ: ſic habes: *Ad primum dico, delectationem appetitus ſenſitivi talem eſſe, quale eſt objectum, unde cùm feratur ex ſua natura in objectum præſens, hoc eſt in matrimonium præſens, & tale matrimonium non detur, ſequitur evidenter eſſe copulam mortalem*. Si inquam ſic doces, qua ratione, *in eodem loco ante ſex circiter lineas*, docuiſti contrarium eſſe probabile? Certè ſcimus omnes, non eſſe probabile id, cujus contrarium eſt evidens.

5 Quoad *Viduos*. Dico, hos poſſe pari modo gaudère de copula habita, & deſiderare futuram pro tempore, quo fortè tranſibunt ad ſecundas nuptias; ſed nullo modo, in præſenti delectari. Ita Sanc. *ib. n.* 8. Vaſquez, *p.* 3. *tom.* 1. *d.* 114. *n.* 3. Caſtrop. *to.* 1. *tr.* 2. *p.* 10. §. 2. *n.* 7. Bonac. *de matr. q.* 4. *p.* 8. *num.* 14. Patet id ex modò dictis. Gaudere enim eſt, copulam præteritam licitam dumtaxat approbare, &, deſiderare, eſt futuram eandem licitam velle, quæ non ſunt prohibita. At delectari extra ſtatum actualem Matrimonii de illa, ſive ut præſenti, ſive ut præterita, vel futura, ſed ut præſentem delectationem patiente, illicitum eſt, ut modò diximus de omninò ſolutis. Qua ratione in prædictis gaudio, & deſiderio poſſit ſubrepere mortalis culpa, dicam mox *cap. ſeq.* §. 3. *n. ultimo*.

CAPUT V.

An, & quando à cogitationibus malis cenſeatur ſeparari malitia, ut illæ, earumque delectatio, licitè admitti poſſint?

1 ID duobus modis uſu venire poteſt: Primò, per præciſionem, ut ſi quis cum delectatione cogitaret de eſu carnium, immò & eas deſideraret; præſcindendo, an ſit prohibitus nec ne, an v. g. ſiat die vetito Veneris, an die Dominico. Secundò, per appoſitam conditionem, ut ſi quis delectaretur de aliquo malo objecto ſub conditione, ſi malum non eſſet. V. g. ſic: *delector, immò & cuperem hodie comedere carnes, ſi dies vetitus non eſſet*. Uterque modus ſuas proprias difficultates habet in materia luxuriæ, quas non habet in cœteris materiis, nam propterea ſeparatim de ſingulis erit diſputandum.

§. I. *Per præciſionem in aliis materiis à luxuria.*

1 REgula univerſalis hæc eſt, ex Leſſio *lib.* 4. *capit.* 3. *dub.* 15. Vaſquez 2. 2. *d.* 190. *capitul.* 2. Sanchez, Caſtropal. mox citandis. Quoties ab objecto graviter illicito poteſt ſeparari malitia, per præciſionem intellectus totius non erit mortale de illo delectari. Verbi Gratia, quia à comeſtione carnis illicita die Sabbati, poteſt intellectus ſeparare, ſeu præſcindere comeſtionem carnis à circumſtantia Sabbati, unde tunc comeſtio remanet non mala, cùm tota ejus malitia ex ſola prohibitione pro die Sabbati dependeat: ideò tunc cuilibet fideli licebit de illa comeſtione mente, & cogitatione delectari, immo & eamdem deſiderare. Ratio eſt manifeſta, quia objectum ſic menti repræſentatum nullam involvit malitiam, ergo non eſt, unde in illo immorari ſit illicitum. Contrà verò, quoties ſeparari eo modo non poteſt, delectari de eo, vel illud velle nequaquam licebit, Verbi Gratia, quia ab actu odii Dei non eſt ſeparabilis, ne ab intellectu quidem, malitia, ideò nec de eo delectari, nec illum cupere licet.

2 Hinc ſubdenda eſt alia ſecunda Regula ex iiſdem, Quandoquidem in omnibus objectis ſolùm illicitis ex præcepto quocumque poſitivo; ſemper eſt ſeparabilis per intellectum malitia, ideò ea malitia per intellectum præciſa, ſeu non intellecta, poterit fidelis in iiſdem delectari, eademque deſiderare: Atque ex hac regula fit, ut poſſim oblectari de negatione auditionis Miſſæ Dominicæ, de eſu prædictò carnis die Quadrageſimæ, de ingreſſu prohibito in Monaſterium Monialium, dummodo ab his abſtraham per intellectum, ſeu non intelligam circumſtantiam diei Dominicæ, Quadrageſimæ, prohibitionis. Nam ſi delectarer de iiſdem ut prohibitis, ſeu ut illis circumſtantiis ſubjacent, illicitè me delectari, nimis eſt exploratum. Gaudebat quidam Sacerdos ſe per inculpabilem oblivionem Matutinum diei heſterni non recitaſſe: & reprehendebatur ab alio nimis Religioſo Sacerdote. Huic dixi potuiſſe illum gaudere de carentia illa laboris, quæ nunc nullo modo peccaminoſa fuit, atque adeò tale gaudii objectum erat ab omni malitia ſeparatum, nedum ſeparabile. Delectabatur alius ſe occidiſſe inimicum, & quia id fuit in Eccleſia, dubitabat, an committeret mentale ſacrilegium, ſic ſe delectando: Reſpondi, licèt commiſerit ſacrilegium, quando occidit, quia opus externum homicidii non fuit ſeparatum ab Eccleſia; tamen ſi ipſe nunc delectetur niſi de occiſione, abſtrahendo à loco, ſacrilegium non committit, quia nunc ejuſmodi delectatio peccaminoſa, quæ ſolùm eſt interior, cadit in ſolam occaſionem, & non in locum ſacrum.

3 Subdo & ego, & Caſtropalaus, *to.* 1. *tract.* 2. *diſp.* 2. *p.* 10. §. 2. *num.* 22. *verſ. dico quartò* (non tamen Thomas Sanch. *loco mox citando*) aliam tertiam Regulam; In aliquibus objectis jure naturæ illicitis poteſt ab intellectu ſeparari malitia: in aliquibus non poteſt: licitè igitur in illis delectabitur, illicitè delectabitur in his. Ratio eſt eadem jam dicta. Dico, *delectabitur*, non verò hìc addo *deſiderabit*; id quod mox *n.* 4. facilè intelliges. Quoniam ergo ab odio Dei, ab Idololatria, à Mendacio, ab Infidelitate, à deſperatione, Juramento falſo, ea præciſiu fieri ab intellectu non poteſt, quacumque enim facta abſtractione ſemper remanent mala; idèò nec licebit de illis unquam oblectari. At quia eiuſmodi ſeparatio fieri poteſt in homicidio, duello, furto, detractione de vero crimine, & ſimilibus, ideò licebit ex iis ſic abſtractis delectationem cogitando capeſſere. Quòd autem fieri ſeparatio poſſit, (hi quod negat Sanchez, *libro primo in Decalogum, capite ſecundo, numero decimo*: nam propterea tertiam hanc regulam minus approbat) inde probatur, quia homicidium authoritate publica, & in bello juſto commiſſum, furtum urgente neceſſitate, detractio de verò crimine in defenſionem juſtam facta, mala non ſunt: ergo ſeparari ab illis malitia poteſt, ergo juxta primam regulam delectari de illis ſic à malitia purgatis homo licitè valet. Confirmatur; nam ob aliam rationem potuit Azorius, *parte prima, libro quarto, capite ſexto, quæſtione* 1. *fine*, culpæ nequaquam damnare Militem, ſi is fingenſe ducem in bello injuſto, ſolùm delectaretur, quòd fortiter, ac ſtrenuè pugnaverit, quòd ſe defenderetur, quòd ſimilia fecerit. Nec ob aliam ipſe idem Sanchez, *libro primo in Decalogum, capite ſecundo, num.* 35. vide etiam *num.* 16. peccati non damnat laicum, qui delectaretur cogitare ſe audire Confeſſiones, abſtrahendo, an habeat juriſdictionem, Sacerdotiumque necne: & tamen eſt jure naturæ prohibitum pugnare in bello injuſto, & audire Confeſſiones ſine juriſdictione, &c.

4 Obiicies primò, prædicta omnia ex natura ſua illicita non poteſt licita voluntas velle, ſeu deſiderare, ergo nec in iis abſolutè delectari. Ita *ſuprà lib.* 5. §. 3. Reſpondeo negando conſequentiam.

Digitized by Google

tiam. Nam deſiderium, & voluntas efficax, ſeu abſoluta tendunt ad ponendum ipſum opus externum, quod ſemper, ſi eſt ex ſe illicitum, eſt illis circumſtantiis veſtitum, atque adeò ſemper malum; id quod non eſt in mera delectatione, quæ cùm ſit actus inefficax, & conſummetur interius, poterit ſequi ab objecto repræſentato, ut non malo, ſine ulteriore progreſſu ad ipſum opus externum, ut ſupponimus. Atque ea his vide cur modò, *n.* 3. dictum eſt (*licitè quis delectabitur*, non verò *deſiderabit*) quod ſatis ſit innuiſſe.

5 Obiicis iterùm, Imaginativa non poteſt imaginari hæc objecta ex ſe mala, niſi ut ipſa in re ſunt, atque adeò malitiam ſeparare non poteſt ab objectis ex ſe malis, ergo pariter nec intellectus. Reſpondeo, quidquid ſit de antecedente, quod Philoſophis decernendum relinquo (lege Caſtropalaum, *tomo primo*, *tractatu ſecundo*, *diſtinctione ſecunda*, *parte decima*, §. *primo*, *numero quinto*,) nego conſequentiam. Nam imaginativa, quæ eſt potentia ſenſitiva, eſto non apprehendat res, niſi perinde ac ſunt externæ, & ſenſibiles: At intellectus habet vim abſtrahendi unam rationem ab alia, ut ex iiſdem Philoſophis tanquam certum meritò ſupponimus.

§. II. *Per præciſionem in materia luxuria.*

1 Licèt in materia luxuriæ poſſit quis aliquando ſeparare omnem malitiam ab objecto turpi, poteſt enim in copula fornicaria conſiderare ipſam copulam, præſcindendo ab eo, quòd ſic cum non ſua, ut item poteſt oſculum apprehendere ſine macula impuræ libidinis, ut etiam impudicos tactus partium inhoneſtarum ſimili modo valet à turpitudine luxuriæ ſeparare, ſicuti facit Medicus, quando eas conſiderat, ut illas medeatur: Tamen voluntariè, & ſeriò ſine ulla neceſſitate, vel ſaltem commoditate, in prædictis, ſive in voluntate, ſive in appetitu ſenſitivo, eadem voluntate conſentiente, delectari, etiam malitia per intellectum abſtracta, eſſe extra Matrimonii ſtatum mortale, indubitatum mihi eſt. Ita Vaſquez, *parte ſecunda, diſput.* 109. *cap.* 3. *tract.* 3. *dub.* 6 *ſect.* 4. Baſilius Pontius, *l.* 10. *de matr. cap.* 16. §. 2. *n.* 8. Ratio ducitur ex illo fundamento aliàs allato, quodque ſæpiùs in hac materia eſſe repetendum prædixi: quia nimirum propter mirabilem ſympathiam harum potentiarum, & actuum, voluntariè in iis delectari, eſt (ea Caſtropalao, *tom.* 1. *tr.* 2. *diſt.* 2. *puncto decimo*, §. 1. *n.* 6. contra Sanchez, *libr.* 9. *de matr. diſt.* 47. *n.* 1. *& lib.* 1. *in Decal. c.* 2. *à n.* 31.) velle habere in ſe aliquid, quod notabiliter influat in pollutionem, diſtillationem, commotionem, quod nunquam licet, influat, inquam, ſi non per veram cauſationem (volo enim abſtrahere à ſpeculativis diſputationibus) certè per dictam potentiarum, & actuum connexionem, ut ipſa experientia nimis clarè teſtatur. Quæ ratio, quia non militat in materiis à luxuria, ideò in illis potuimus voluntatis delectationem concedere, quòd hic nulla ratione poſſumus.

2 Hinc non licebit delectari de pollutione habita in ſomnis, vel tibi ſoluto de copula maritali inter conjuges. Ita Sal. *tract.* 13. *diſp.* 6. *ſect.* 32. *num.* 219. Baſilius Pont. *loco citato*, *num.* 13. Caſtropalaus *loco citato*, *num.* 10. quia licèt hæc ſine peccato fiant, & à malitia ſeparentur, tamen illa delectatio in præſens ſeriò ſuſcepta, eſt ea ſe excitativa impuræ commotionis. Fateor tamen poſſe te gaudere de prædicta pollutione, & illam deſiderare ob finem bonum deoneratæ naturæ, atque etiam gaudere, vel deſiderare, ut legitimi conjuges debitum ſibi reddant. Ita idem ibidem, & innumeri apud Dianam, *part.* 3. *tract.* 5. *reſol.* 87. & apud Caramuel. *in Reg. Sanct. Benid. n.* 1051. nam illud prius non eſt delectari de pollutione, ſed de pollutionis effectu, qui bonus eſt: & hoc poſteriùs non eſt de copula delectationem ſumere, ſed copulam legitimam approbare, quod certè nihil continet impuritatis.

3 Unum adverto, ſi gaudium, vel deſiderium ſit tantùm, ut degeneret in delectationem libidinoſam, cum tuo conſenſu in illam; ne gaudium quidem, vel deſiderium fore licitum, idque propter excitatam impuram delectationem, modo jam jam dicto.

§. III. *Per appoſitam conditionem in aliis materiis à luxuria.*

1 Regula generalis ſit hujuſmodi, ex Vaſquez, *part. ſecunda*, *diſputation.* 116. *capit.* 2. Sayro, *in clavi. lib.* 8. *capit.* 7. *num.* 28. *&* 29. Salas, *loco citato*, *ſection.* 37. *numer.* 108. Sà, *verb. Peccatum*, *numer. ſecundo*, Bonacin. *de matrim. quæſt. quarta punct.* 8. *numero vigeſimoprimo*. Sive res ſit primò prohibita jure poſitivo, ſive ſecundò in jure naturæ, à qua re ſeparari, per abſtractionem intellectus, poſſit malitia, ut modò dictum eſt; ſive tertiò res ſit eodem jure naturæ prohibita, à qua ſeparari malitia non poſſit: nunquam eſt mortale illud deſiderare, & in eo delectari, ſi apponatur conditio. Exemplum primi eſt, *Cuperem*, vel *cum delectatione cupio hoc die Sabbati comedere carnes*, *ſi vetitum non eſſet*, vel *ſi conceſſus dies eſſet*, vel *ſi liceret*, vel *ſi non eſſet peccatum*. Huc ex Cajetan. *in ſumma Verb. cogitationis peccata*, reducitur quando res eſt prohibita ex voto, ut ſi quis ita ſentiat, *Si non fuiſſem ingreſſus in Religionem*, *non ingrederer*: *ſi non voviſſem jejunium*, *comederem*. Exemplum ſecundi, *Cuperem*, *vel cupio interficere latronem*, *ſi eſſem Iudex*, *furarer*, *ſi non eſſet peccatum*; *infamarem aliquem*, *ſi juſtam haberem infamandi cauſam*, *vel ſi liceret*. Exemplum tertii, *Mendacium proferrem*, *Idolum adorarem*, *odio Deum haberem*, *cuperem hæc facere*, *ſi non eſſet Dei offenſa*, *ſi liceret*, &c. Ratio omnium horum eſt, quia hæc eſt voluntas inefficax, quæ nihil ponit in eſſe, & cum illa benè ſtat efficax, & abſoluta voluntas, quæ ad illa agenda nequaquam procedit. Senſus enim eſt, *Ego nolo efficaciter*, *& abſolutè comedere carnes die vetito*, *volo manere in Religione*, *nolo furari*, *nolo prorſus Deum odio habere*; *quamvis ſi hæc omnia peccata non forent*, *hoc eſt Dei*, *& Domini mei offenſa*; *facilè mea infirma voluntas in illa propenderet*. Atque ex hac tertia parte regulæ, vides latiùs patere ad amovendum peccatum apponere conditionem, quàm ſolùm per intellectum abſtrahere: ſiquidem abſtractio non poteſt haberi in rebus in ſe intrinſecè malis, ut §. 1. *num.* 3. vidimus; poteſt, ut jam dictum eſt, apponi conditio.

2 Adverte duo, Primò in duabus partibus hujus regulæ conſentire ferè Doctores: at in parte tertia diſſidere vehementer: Nam Sanchez, alios referens, *lib. primo*, *in Decal. capite ſecundo*, *nu. vigeſimotertio*, & Baſil. Pontius *l.* 10. *de matr. cap.* 6. *num. vigeſimo*, (æquales Doctores!) contendunt eſſe mortale. Vaſquez, *par.* 2. *diſtinct.* 116. *capit.* 2. & Caſtropalaus, alios referens, *tom.* 2. *tract.* 3. *diſput.* 2. *punct.* 10. §. 8. *n.* 4. (æqualia item Doctorum lumina!) docent mortale non eſſe deſiderare, appoſita prædicta conditione, ea, quæ in ſe inſeparabilia ſunt à malitia, quorum poſteriorum, quos nos ſequimur, ratio eſt, quia argumentum quod urget in prima, & ſecunda parte regulæ, militat & in tertia. Lege Caſtropalaum, qui Adverſariorum rationes optimè diluit.

3 Adverte ſecundò, ex aliquo capite evenire aliquando, ut in his *velleitatibus* (ſic vulgò appellantur voluntates hæ inefficaces) peccetur mortaliter, ex parvo nimirum actuali aliquo effectu, quo imperentur. Si quis enim ſic ex animo dicat, *Cuperem vindicari de meo inimico*, *ſi mihi liceret*. *Odio haberem Deum*, *ſi non eſſet peccatum*, *&c.* aufert quidem malitiam per appoſitionem conditionis: ſed ſi hi actus imperentur à vero odio inimici, & Dei, jam ex hoc capite peccata erunt mortalia. Nam propterea, quia hic actus, *Deſtruerem Deum*; *Deſtruerem inimicum*, *ſi non eſſet peccatum*, proficiſcitur ab odio actuali Dei, vel inimici: ideò, ut idem Caſtropalaus, *ibidem n.* 5. notat, ſemper erit peccatum, non ex ſe, ſed ex principio, id eſt ex odio actuali, unde procedit.

§. IV. *Per appoſitam conditionem in materia luxuria.*

1 Regula *præcedenti* allata *paragrapho*, etiam valet in hac materia. Ita Caſtropalaus, *ibidem*. Quare ſi ſic quis cuperet, *Fornicarer cum illa, niſi eſſet Dei offenſa*; *Uxorem ducerem, niſi eſſem Sacerdos*; *cum Berta me conjungerem, ſi mea eſſet uxor*, *&c.* non peccaret, quia per illam conditionem jam aufertur ab iis actionibus malitia. Quamvis enim eam conditionem cognoſcam nunquam ponendam, vel etiam fac impoſſibile eſſe, ut ponatur: tamen ſufficit ad vitandum peccatum, ſi ego illas actiones, abſolutè, & efficaciter nolim, ut modò *ſuprà* §. 3. de aliis materiis dictum eſt.

2 Duos tamen hic ſcopulos cave, quàm occultos, & periculoſæ plenos aleæ. Alterum, facilè hos actus interdum procedere ab alia actuali voluntate abſoluta peccaminoſa, & tunc ea deſideria eſſe mortalia ex hoc capite ita affirmamus, ſicuti modò diximus de aliis materiis. Hac ratione peccat mortaliter adoleſcens, qui ex turpi amore in puellam dicat, *hanc vellem tangere*, *ſi mea eſſet uxor*: non enim peccat præcisè ex hoc conditionato actu, quia jam per appoſitam conditionem eum omni labe purgavit; ſed peccat de illo actuali turpi amore, qui hunc actum imperavit, ut in ſimili §. *præced.* dictum eſt.

3 Alterum non debere quempiam in his actibus, quamvis inefficacibus, longo tempore immorari, nec in illis ſeriò delectari, tunc enim ejuſmodi actus influerent notabiliter in pollutionem, vel commotionem obſcænam, & ſic recurreret doctrina toties inculcata de ſympathia potentiarum, & actuum, quòd ſcilicet impura libido voluntariè procuraretur.

§. V. *Expenduntur aliqua alia ſimiles conditiones.*

1 Si quis ita animo ſentiat, dicatque, *Nolo peccare*, *quia eſt infernus*, *ſeu me ad Infernum condemnet*, non peccat, immò meretur: quia tunc efficaciter à ſe peccatum removet, propter motivum honeſtum, nam Deus conſultò gehennam minatur, ne ſcilicet homines peccent.

2 At verò ſi optativè ſic dicat, *Si non eſſet Infernus*, *peccarem*, ſeu *vellem peccare*, peccat ſine controverſia. Ita Bonacina, *de matrimonio*, *quæſtione quarta*, *puncto octavo*, *numero vigeſimonono*, Suarez, *libro ſecundo*, *de leg. capite decimotertio*, *numero decimo*, quia tunc ſenſus eſt, ipſum velle abſolutè peccare, & optare non adeſſe pœnam Inferni, quod clara culpa eſt. Dico (optativè) nam ſi ſolùm enunciativè, non peccat, fieret enim hic ſenſus, *ſum ego talis imbecillitatis*, *ut me cognoſcam facilè peccaturum*, *niſi me Deus compeſceret timore Inferni*.

3 Ex

Digitized by Google

3 Ea ea diſtinctione reſolve illud, An ſit peccatum ſic efferre: *Niſi eſſem Religioſus, fornicarer, te occiderem, vindicarer.* Si enim ſolum enuncias imbecillitatem tuam, quia, ſine fræno Religionis facilè lapſus fuiſſes, nihil peccas, At ſi dicas optativè, ſeu etiam animo deliberato illud faciendi, ſi Religioſus non eſſes: manifeſtè peccas, quia ſenſus eſt te abſolutè velle peccare: idemque eſt, ac ſi diceres optativè, *vellem occidere, vellem fornicari.* Hoc tamen deſiderium fornicationis ſine præſenti appetitus delectatione, non eſſet ex Sanch. *l.1. in Decal. c.2. num.*28. in ſpecie Sacrilegii, quia per illam conditionem (*ſi Religioſus non eſſem*) tollitur circumſtantia voti.

4 Ex eadem diſtinctione, ſi quis ita obloquatur: *Si non haberem rationem mei ſtatus*, ſeu *niſi meum ſtatum inſpicerem*, ſeu *ſi eſſem Sæcularis*, ſeu *ſi mihi floreret adoleſcentia, fornicarer, occiderem, vindicarer*, clarè peccat, ſi optativè ſe habeat, vel determinatè ea vellet: quia abſolutè affectum haberet ad ea peccata, & ſolum propter conditionem ſui Status ab iis ſeſe cohiberet. Sicut ergo peccaret, qui diceret *ſi nemo me nunc aſpiceret, fornicarer*, ita in prædictis. At ſi eadem enunciativè proferret, non peccaret, quia ſenſus eſſet: *Ego infirmitatem meam agnoſcens enuncio me, niſi ob hoc ſancto ſtatu reprimerer, ſine dubio peccaturum*, ſicuti etiam nec peccat, qui enunciativè ſic dicit, *Niſi ab alio inſpicerer, peccarem*, quia tunc pari modo ſolùm oſtenditur animi propenſio, non verò abſoluta determinatio peccandi. Ea his collige ſimilia.

5 Illud ſupereſt dubium, An peccet, ſi quis ita ſentiat, dicatur, *Si non eſſet timor Dei, nollem jejunare, nollem abſtinere à fornicatione.* Quando enim ſenſus eſt, *Ex infirmitate, ſeu propenſione mea nollem jejunare, vellem fornicari; ſed quia mihi in corde ſedet timor Dei, nolo abſolutè.* Simile eſt hoc dictum illi alteri, *Nolo abſolutè peccare, quia eſt Infernus*, quod non eſſe peccatum modò *numero primò*, dictum eſt, non ergo eſt peccatum ſic ſentire, vel dicere. Bonacina, *de matrimonio quæſtione quarta, puncto decimo, numero trigeſimo*, abſolutè docet eſſe mortale, ſi ille intendat velle deſiſtere à peccato, ob pœnas, quas timet à Deo infligendas. Sed eſt diſtinguendum: ſi enim prædicta verba dicantur ex ſenſu prædicto, non eſt Bonacinæ aſſentiendum: idque, tum propter dictam rationem, tum propter communem doctrinam, qua docetur Attritionem partem Sacramenti pœnitentiæ in hoc Dei timore fundari, ut *fuſè alibi*: Et rectè Caſtropalaus, *loco cit. §.3. num.5. finas* ſic habet, *Nunquam eſt peccatum, velle relinquere peccatum ob timorem Inferni, vel ob amiſſionem honoris: ob quemcumque enim finem peccatum relinquatur, peccatum non eſt.* At ſi eadem verba dicantur in ſenſu, quo quis velit abſolutè peccare, unde & optet infernum non eſſe, nemo ambigit eſſe peccatum ut in ſimili diximus *n.*2.

CAPUT VI.

Qua ratione dignoſcatur voluntas conſenſiſſe mortaliter in peccatum. Remiſſivè.

1 De hac ſatis dilucidè dictum eſt *lib.1. cap.1. §.3. à n.*29. quod relege.

CAPUT VII.

Expenditur deciſio Caramuelis de delectatione ſpeculativa.

1 Caramuel, *in Regula Sancti Benedicti num.*1039. ſic habet. *Joannes ſpeculativè proponebat ſibi varia objecta, ut majorem delectationem haberet in Mollitie, quo modo peccavit? Reperio tria conſideratione digna: Finem, Entitatem medii, & Ordinationem medii ad finem. Finis eſt delectabiliter pollutio, non mutat ſpeciem major, aut minor delectatio; & ideò non eſt opus in Confeſſione hanc circumſtantiam aperire, entitas medii erat licita quia eſt actus ſpeculativus, qui nullo modo interdicitur, ordinatio medii ad finem non eſt mala, ſed malitia finis, quia ſicut materia exiſtit exiſtentia formæ inſ[e]ntentia probabili, ita etiam in eadem, medium, ſi aliàs indifferens, inficitur non propria, ſed malitia finis. Ideò in Confeſſione dicat, Commiſi mollitiem, & ſufficit.* Hactenus ille.

2 Sed non eſt audiendus, debet enim is fateri ſe contemplatum eſſe juvenem, vel fœminam, vel beſtiam, &c. Ratio eſt, quia relictis hiatibus à Caramuele deſideratis, cum ipſemet loquatur hic de actu practico, qua nimirum ratione Joannes peccaverit, & confiteri Sacramentaliter debeat, videndum eſt, quid fuerit in ipſa praxi. In ipſa autem praxi Joannes peccavit peculiari illo peccato cogitato; Id quod probatur, quia ut vidimus *ſupra c.1. n.*8. ea ſpeculativa contemplatio ſeriò, & ſine ullo fine, ſeu licita commoditate ſuſcepta, & propter meram ipſam ſpeculativam delectationem aſſumpta, per ſympathiam evocat commotiones ſpirituum, immò & conſenſum voluntatis in illud idem objectum, quod ſpeculativè prætendit contemplari: Si ergo Joannes conſenſit, quod facillimè fecit, jam peccavit voluntate in aliud peccatum, præter ipſam mollitiem: ſi non conſenſit, ſe certè poſuit in aperto, & proximo periculo taliter peccandi, immò illud periculum conſultò amplexus eſt, quòd eſſe peccatum ejuſdem ſpeciei cum eo, ad quod vergit ipſum periculum, ſcimus omnes. Ergo neceſſariò id tanquam novum peccatum aperiendum eſt Quare etiamſi tanquam dexterrimus ſagittarius in ipſam ſolam ſpeculativam contemplationem de pulchro, v. g. juvene collimaverit; quandoquidem ſeriò propter meram delectationem ſpeculativam id fecit, multò magis, quia ideò ſic contemplatus eſt, ut majorem delectationem in mollitie ſentiret, non poteſt effugere quin evidens, proximumque periculum ſubierit conſentiendi in ipſum juvenem. Relege quę modò, *c.1. n.*13. dixi, maximum ſignum eſſe affectus pravi, magis velle in pravis objectis ſpeculari, quàm in aliis.

Conjugem cogitare alias pulchras fœminas, quò ſe ad actum conjugalem excitet, conceſſit ſolùm ſpeculativè Sanchez, *l.9. de matr. diſp.*18. *n.*6. quem nos attulimus, *ſuprà l.7. c.3. §.*5. nam pro praxi deinde addidit, id eſſe valdè diſſuadendum, & tamen in hoc caſu finis eſt bonus, nempè actus conjugalis, & cogitatio illa non aſſumitur ut magis, quamvis in actu conjugali, delectetur. Certè finis bonus, immò & commodus, ut *ſuprà* innui, ſicuti etiam delectatio caſta de propria conjuge, diſtrahit voluntatem à conſenſu illicito in alias perſonas cogitatas: at in caſu, de quo loquitur Caramuel, omnia indicant periculum evidentiſſimum in pravum conſenſum objecti cogitati.

FINIS TOTIUS OPERIS IN DECALOGUM.

Laus Deo, Beatiſſimæ Virgini, ac Beato Aloyſio.

I N-

INDEX

Rerum, & Verborum, quæ in utraque parte Explicationis Præceptorum Decalogi Libris decem comprehenſa, & in duas partes diviſa continentur.

A

Abbatiſſa.

ABBATISSA an poſſit irritare, diſpenſare, commutare Vota. libro tertio, cap.15.§.4. n.9.
Quid de Jejuniis Eccleſiæ. lib.4.c.5.§.7. n.61

Abortus.

Abortus. lib.6.c.2.§.4.

Abſentia.

Abſentia à loco feſti qua ratione excuſat à laborando. lib.4.c.3. §.2. n.20.

Abſolvere.

Abſolvere quis poſſit hæreticos. lib.2.c.1. §.per tot.
Abſolvere qois poſſit Maleficos, Divinatores, Sortilegos, &c. lib.2. c.5. §.2. n.15.
Quis blaſphemos. ibid.§.4. n.27

Abſolutio.

Abſolutio an conferenda differeoti ſolutionem debiti. lib.8.tr.4. cap.4.
Quid de nolente reſtituere cùm poſſit. ibid.n.3.
Quid de juſſo à Confeſſario reſtituere, & nondum reſtituit. n.10.
Quid de non potente reſtituere io foro externo. n.12.
Quid de non eiiciente Concubinam. lib.7.c.1.§ 2.n.2. & 3.
Abſolutio an neganda ſe ſæpius polluenti. lib.7.c.7.§.2.n.3.
Abſolutio Abortus. lib.6.c.§ 4.n.7.
Abſolutio Duelli. lib.6.c.1.§.3.n.13.

Acceptare.

Accepta ob turpem cauſam ao reſtituenda. lib.7.c.6.§.2.à n.8.
Regula ad dignoſcendum quaodo ob turpem cauſam accipere poſſis. n.9.
Acceptata juramenta ab homine quam obligationem pariant. lib.3. c.3. §.3. n.13.
Acceptatio Juramenti, Vide *Iuramenti acceptatio*.
Acceptatio voti, Vide *Voti acceptatio*.

Acceſſorium.

Acceſſorium ſequitur principale in votis. lib.3.c.15.§.5.n.4.

Actio, Actus.

Actiones, & credita an poſſint vendi. vide *Credita an poſſint vendi*.
Actiones quædam prohibitæ die feſtivo. lib.4.c.4. n.1.
Mercatus. n.4.
Placitum. n.8.
Juramentum.

Accuſare.

Accuſare inimicum, vide *Inimicum*.
Accuſator. lib.9.c.2.§.4.

Adjunctio.

Adjunctio quomodo transferat dominium. l.8.t.5.c.3.§.4.n.7.

Adjuratio.

Adjuratio quid ſit. l.3.c.8.§.1.
Adjurari quis poſſit. ibid.
Adjurationis Comites, Veritas, Juſtitia, Judicium. ibid.
Adjuratio Dæmonum. ib.§.2.vide *Exorciſta*.

Admixtio.

Admixtio quomodo transferat dominium. l.8.tr.3. c.3. §.4.n.15. & l.8. tr.4. c.3. o.3.

Adoratio.

Adoratio qoid, & quotoplex ſit. l.2.c.4 §.1.
Latria, Hyperdulia, Dulia. ib.n.2.

Advena.

Advena Sacerdos, vel Beneficiarius quod officium recitare teneatur. l.2.c.5. §.2. o.36.

Advocatus.

Advocatus in probabilibus quid faciet. l.1 c.3.§.4.à n.14.
Advocatus an poſſit paciſci cum Cliente de quota litis. l.9.c.2.§.3. num.2.
Quid quoad ſuum ſtipendium. o.3.

Adulter, Adulterium.

Adolterium. l.7.c.3.
Quomodo explicaodum in Confeſſione, quando adeſt ex utraque parte. n.2.
Sodomia cum propria conjuge eſt Adulterium. n.3.& §.2 n.1.
Pollutio io iiſdem eſt Adulterium. l.7 c.3.§.3.o.3.
Adulterii an ſit Fornicatio habentis ſponſam de futuro. l.7.c.3.n.4.
Adulterii pœnæ. l.7.c.3.§.4.
Adulter adolteram uxorem ſuam an accuſare valeat. ib.n.3.
Adulter qua ratione amittit Jus exigendi Debitum. o.5.
Adolterio ſemel à Conjuge remiſſo an poſſit negari debitum, n.10. & deinceps.
Adulterium quanam obligatione Reſtitutionem pariat, Vide *Reſtitutio ex Adulterio*.
Adulterari volenti an poſſis conſulere, ut fornicetur. l.5.c.1.§.4.à o.10.
Adulter an ſe defendere queat ab volente illum occidere. l.6. c.1. §.1. o.8.
Adulter an occidi ſine peccato queat. l.6 c.1.§.4.n.3.

Æquivocare.

Æquivocare io contractibus. l.3.c.4.§.1.
In Iudiciis, aliis à Reo. ib. §.2.
Ab ipſo Reo. ib.3.

Ætas.

Ætas, quæ excuſat à Iejunio, vide *Cauſa excuſantes à Iejunio*.

Alimenta.

Alimenta Filii, Patris, Matris, &c. vide *Filius, Pater, Mater, Frater, Soror*.

Alloqui.

Alimentorum nomine quid veniat. l.5.c.3.§.1.n.2.
Alloqui inimicum quando teneamur. l.5.c.1.§.3.o.25

Alluvio.

Alluvione quomodo transferatur dominium. l.8.tr.3.c.3.§.4.n.2.

Amens.

Amenti an reddere debeat alter conjux debitum. l.7.c.3. §.5.n.29.
Amenti an poſſis laborem præcipere die feſto. l.4 c.3.§ 1.n.17.

Amor.

Amor inimici, Vide *Charitas*.
Amor proximi, Vide *Præceptum de diligendo*.
Amor proximi an jubeat pro ejus ſalute vitam propriam negligere. l.5.c.1. §.2. à n.5.
Amoris ſigna inter Conjuges. l.7.c.3. §.5.n.57.

Amplexus.

Amplexus. Vide *Tactus*.

Animal.

Animalia, quæ prohibentur comedi die jejunii. l.4.c.5.§.1.à n.10.

Anticipatò, Anticipare.

Aoticipatò an poſſit ſumi lucrum ceſſans ex mutuo. l.8.tr.3.c.8.§.2. n.16.
Anticipare an liceat horâ cœnæ in die jejunii? Vide *Hora comedendi*.

Antiphona.

Antiphonas dumtaxat audiendo an ſatisfiat obligationi, lib.2.c.5.§. 3. o.10.

Apoſtaſia.

Apoſtaſia. l.2.c.1.§.9.

Appetitus.

Appetitus rationalis, ſenſitivus quis. l.1.c.2.§.1.n.4.

Aqua.

Aquam miſcere vino, ſic vendere an liceat. l.8.tr.3.c.7.§.5.n.3. & §. 11.n.6.
Aqua Saccaro condita an violet Jejuoium. l.4.c.5.§.2.n.5.

Arrha.

Arrha recepta in venditiooe an ſit computanda in pretium. l.8. tr. 3.c.7. n.18.

Aſpectus.

Aſpectus turpes ut cauſa pollutionis. l.7.c.3.§.5.n.50.51.
Aſpectus turpes inter conjugatos. l.7.c.3.§.5.à o.41.
Aſpectus turpes inter ſolutos. lib.7.c.8.§.1.à o 6.& §.3.per totum.

Aſtrologia.

Aſtrologia. l.2.c.6.§.1.n.23.

Attentio.

Attentio quæ in orando. l.2.c.4.§.1.n.8.
Quid in Horis canonicis privatim. ib.c.5.§.3.n.2.
Quid in choro. §.4.n.9.
Atteotio quæ neceſſaria in auditione Miſſæ. l.4.c.2.§.1.n.19.

Auriga.

Aoriga Amaſiam ducens an peccet. l.8.c.1.§.4.n.50.

Aurum.

Aurum inventum io ſaccuio lopulorum tibi vendito cujus eſt. l.8. tr.3.c.7. §.11.n.42.

Avus.

Avus quid poſſit circa vota nepotis, cujus Pater vivit. l.3.c.3.§.1.n.13.

Bas-

Bacchanalia.

BAcchanalium nocte ultima qua hora poſſunt carnes comedi lib. 4.cap.5.§.5.n.9.

Barbitonſor.

Barbitonſoribus an liceat die feſto tondere. lib.4.c.3.§.2.

Barrattaria.

Barrattaria,id eſt Domus expoſita ludo. lib.8.tr.2.c.9 §.1.n.32.

Bellum.

Bellum gerere an liceat Regi ob rationes probabiles. lib.1.c.3.§.4. num.29.
 Quid de Militibus. num.36.
Belli injuſti Miles an ſe defendere poſſit ab volentibus ipſum occidere. lib.6.cap.1.§.1.n.9.

Beneficium.

Beneficia communia negare inimico non licet. lib.1.cap.1.§.3.n.17.
Beneficiarii an ita ſint Domini redditnum Eccleſiaſticorum,ut poſſint profanè expendere. lib.8.tr.1.cap.2.§.4.
Beneficia quibus conferenda. lib.8.tr.3.cap.4.§.4.
 Nequaquam Indignis. num.3.
 An ſemper dignioribua. à n.5.
Beneficiarius,qui ſit Sacerdos quot peccata committat ommittens officium. lib.2 c.5.§.1.n.33.
Beneficiarii qua ratione teneantur ad Horas Canonicas. ib. à n.19.
Beneficiarius advena quod officium recitare tenetur. ib.n.36.
Beneficiorum Præſentationes,Collationeſve non ſunt vetitæ die feſtivu. lib.4.c.4.n.5.
Beneficium tenue habens an obligetur ad officium.lib.2.c.5.§.1.n.24.

Beſtialitas.

Beſtialitas, quæ peccati ſpecies. lib.7.c.7.§ 5.
 An differat à concubitu cum Dæmone. n.1.& 2.
 An cenſeatur reſervatum ſub reſervatione Sodomiæ. §.6.n.6.

Blaſphemia.

Blaſphemia. lib.2.c.6.§.4.
 Hæreticalis. num.2.
 Simplex. ibid.
 Demendo, vel Addendo. num.3.
 Verba certò Blaſphema. num.15.
 Verba certò non Blaſphema. num.16.
 Verba dubiè Blaſphema. num.18.
Blaſphemia non eſt, quæ profertur ſub conditione. ib.n.22.
 Quid de juramento per vitam Dei. num.23.
 Quid nominandu membra Chriſti Domini, vel Sanctorum. n.25.
Blaſphemiæ quæ denunciandæ. ib.num.6.
 Quomodu confitendæ. num.8.
Blaſphemus qua ratione corrigendus. num.7.
Blaſphemiæ, & Maledictionis diſcrimen. num.9.
Blaſphemantium pœna. num.26.
Blaſphemantium abſolutio. num.27.
 Ad Blaſphemiam inducens amentem peccat. lib.3.c.1.§.6.n.7.
Blaſphemiis vitam prolungare intendens damnandus ad mortem an adhuc occidendus. lib.6.c.1.§.4.n.6.

Bona.

Bona Caſtrenſia,vel quaſi, Adventitia,Profectitia. Vide *Peculium filiorum.*
Bona Eccleſiaſtica lædere an ſit Sacrilegium. l.2.c.6.§.3.n.9.
Bona vacantia, quæ. l.8.tract.4.c.2.§.3.n.12.
Bona vacantia non ſunt,quæ ab inteſtato relinquit ſervus.lib.8.tr.1. c.2.§.1.n.*præſertim* 21.
Bona quæ tenetur filius conferre cum fratribus mortuo Patre. l.5. c.4.§.2.n.3.*& deinceps.*
Bona ſervi ab inteſtato Defuncti cujus nam ſint. l.8.tract.1.c.3. §.1.n.15.
Bonis Proximi Temporalibus,& noſtris concurrentibus, quæ præferenda. l.5.c.1.§.1.
Bonia Vitæ. ibid.n.2.
Bonis Honoris, & Fortunarum. n.6.
Bonis Proximi ſpiritualibus, & noſtris, ſive ſpiritualibus, ſive temporalibus concurrentibus,quæ præferenda. lib.5.c.1.§.2. per totum.
Bonorum ceſſio facta ab eo,qui non eſt ſolvendo quid operetur. l.8. tr.4.c.1.§.9.n.7.
Bonorum omnium venditio. l.8.tr.3.c.7.§.3.n.14.

Bona fides.

Bonæ fidei, quando ſupervenit mala, & contra quid fiet ab eo, qui rem alienam conſumpſit. l.8.tr.3.§.6.lege etiam tract.2 c.1.n.8.
 Quid,ſi id eveniat mihi reſpectu mei Prædeceſſoris. ib.n.3.
Bonæ fidei,& ſtricti juris Contractus,quinam ſint? Vide *Contractus.*
Bona fides excuſat à Jejunio. l.4.c.5.§.7.n.49.

Breviarium.

Breviarii novi uſus an ſub obligatione. l.2.c.5.§.2.n.3.
 Quæ licentia requiritur ad hæc imprimenda. ib.n.4.

Brevitas.

Brevitas quæ temporis excuſat laborem diei feſtivi. l.4.c.3.§.2.n.1.

Bulla.

Bulla Cruciatæ quam poteſtatem dat ad vota commutanda.l.3.c.16. §.5.num.11.
Bullam eamdem habens an obligetur tempore interdicti adeſſe Sacro in die feſto. l.4.c.2.§.2.n.2.
Bulla eadem an Sacerdotibus, & Religioſis concedat uſum lacticiniorum in Dominicis Quadrageſimæ. l.4.c.5.§.1.n.27.
Bullæ Pontificum circa pacta in creandis caſibus. lib.8.tom.3.c.7. §.8.à n.20.

Butyrum.

Butyro an veſci liceat iis, quibus licent lacticinia. l.4.c.4.§.1.n.19
 An in jentaculo Jejunii. ib.§.3.n.4.

C

Cæcus.

CÆcus,vel luſcus qua ratione obligetur ad officium recitandum l.2.c.5.§.8.n.10.11.14.

Cantare.

Cantare profana in Eccleſia quod peccatum. l.2.c.6.§.1.n.3.

Capellanus, Capellania.

Capellano Monialium an liceat recitare Officium, de quo recitant Moniales. l.2.c.5.§.2.n.32.
Capellania fruentes an teneantur ad Horas Canonicas. ibid. §.1. num.20.

Caput.

Capita animalium non comedere an apta materia voti. lib.3.c.15. §.2.n.9.

Capitulum.

Capitulum ſede vacante quid poſſit in Juramentis. l.4.c.7.§.3.n.7. & c.16.§.4.n.4.
 Quid in Votis. c.16.§.4.n.4.
 Quid in operibus ſervilibus die feſto. l.4.c.3.§.2.n.36.
 Quid in Jejuniis. l.4 c.5.§.7.n.55.
Capitulũ ſede vacante an poſſit abſolvere ab Hereſi. l.2.c.1.§.8.n.12.

Caramuel.

Caramuel non approbatur primò in duobus dictis in materia luxuriæ. lib.7.c.9.
 Secundò in peculio ſervi. l.8.tr.1.c.1.§.1.à n.4.
 Tertiò in quatuor dictis circa Paupertatem Religioſam. lib.8. tract.1.c.2.§.5.n.2.
 Quartò in quatuor caſibus in materia Reſtitutionis. l.8.tr.4.c.3.
 Quintò in delectatione ſpeculativa. l.10.c.3.

Carnes.

Carnes comedere an quis poſſit in probabilitate mediæ noctis. lib.1. c.3.§.7.Vide *Jejunium.*
 Vide etiam. §.5.n.6.
 An poſſit, nè comprehendatur ut Catholicus. l.2.c.1.§.3.n.8.
Carnes non comedere eſt de eſſentia Jejunii. l.4.c.5.§.1.
Carnes ex diſpenſatione comedens an teneatur ad Jejunium. Vide *Diſpenſatus ad carnes.*
Carnes pluries comedens die Jejunii an pluries peccet. lib.4.c.5.§.1. num.17.
Carnes quas reſpuit Jejunium, Vide *Jejunium Eccleſiaſticum quid ſit.*

Caſeus.

Caſeo an liceat uti iis, quibus licent lacticinia. Vide *Butyrum.*
Caſeum adhibere in Jentaculu, &c. l.4.c.5.§.5.n.4.

Cathecumenus.

Cathecumenus negans articulum fidei an propriè ſit Hæreticus, lib.2.c.1.§.4.n.2.

Cauſa.

Cauſa,quæ requiritur ad differendam Voti executionem. lib.3.c.12 §.3.à n.8.
Cauſæ excuſantes à recitandu Officio divino quæ. lib.2.c.5.§.8.
 Impotentia. n.2.
 Quid ſi impotentia ſit ſolùm ad partem. n.3.
 Infirmitas. n.13.
 Nocumentum dubium. n.15.
 Gravis occupatio. n.16.
 Paupertas. n.18.
Cauſæ ad diſpenſandum in juramentis. l.3.c.7.§.1.n.14.
 Quid exiſtente cauſa dubia. ib.n.17.
 Ad commutandum in iiſdem. l.3.c.7.§.4.n.11.
 Ad diſpenſandum in votis. l.3.c.16.§.4.n.10.
 Ad commutandum in iiſdem. ib.§.5.n.7.8.& 18.
 Ad concedendum laborem die feſtivo. l.4.c.3.§.2.n.38.& 39
Cauſæ excuſantes à laborando in diebus feſti; Vide *Feſto die.*
Cauſæ civiles, & criminales,quæ prohibitæ die feſto. l.4.c.4.n.4
Cauſæ excuſantes à Jejunio. l.4.c.5.§.7.
 Ætas ſive ſenilis, ſive juvenilis. à n.1
 Quid in fœminis quinquagenariis. n.5
 Quid de Religioſo quoad Jejunia Regulæ. à n.6.ib.
 Quid de eodem Sexagenario quoad eadem. n.8
 Quid de iiſdem quoad Votum jejunandi. n.9
 Quid quoad jejunium ſubrogatum votis à Pontifice. à n.10
 Infirmitas, quæ & quanta. à n.14

Ars

Ars laborioſa. num. 18
Exercitia per ſe laborioſa quæ. num. 21
Per ſe non laborioſa, quæ. num. 25
Dubie laborioſa, quæ. à num. 26
Quid de coquis. num. 27
De ſutoribus. num. 28
De Barbitonſoribus. num. 29
De aſſumentibus artem laborioſam ex ſua voluntate. n. 30
Paupertas quæ. num. 33
Quid de volente laborare, ut ſic reſtituat, poteſtne negligere jejunium. n. 35
Conjugium in quibus caſibus. n. 37
Opera pietatis, & difficultas jejunandi. n. 46. 47
Tranſitus per loca infidelium. n. 48
Bona fides. n. 49
Ratio Hoſpitii. n. 50
Ratio loci: excuſatio dubia. n. 51
Diſpenſatio. n. 52. Vide *Diſpenſare quis poteſt in Jejunio.*
Cauſa, quæ non excuſat à cooperando cum peccato alterius. l. 5. c. 1. §. 4. n. 15.
Cauſa negandi Alimenta filio ipſumque exhæredandi. l. 5. c. 3. §. 1. num. 8
Cauſæ excuſantes, & non excuſantes à pollutione. l. 7. c. 3. §. 5. num. 48
Cauſæ excuſantes à Reſtitutione bonorum temporalium. Vide *excuſantes cauſa.*
Cauſæ excuſantes à Reſtitutione famæ, Vide *Fama reſtitutio.*

Cenſura.

Cenſuræ an incurrantur cum ignorantia, & qua. l. 1. c. 2. §. 10. n. 21. lege item. l. 2. c. 1. §. 7. à n. 2

Charitas.

Charitas Inimici debita quo ſe extendat. l. 5. c. 1. §. 3. per totum.
Charitas proximis debita in temporalibus. l. 5. c. 2. §. 1. per totum.
Charitas debita Proximis in Spiritualibus. l. 5. c. 1. §. 12
Charitas Parentibus debita. l. 5. c. 2. per tot.
Charitas erga Deum quid ſit. l. 2. c. 3. §. 1
Quando obligat. §. 2
Charitas an excuſet ab auditione Sacri. l. 4. c. 2. §. 3. n. 8
Quid in Jejuniis. Vide *Hoſpitii Ratio.*

Chirographum.

Chirographa. Vide *Credita an poſſint vendi.*

Chorea.

Choreæ an prohibitæ. l. 7. c. 8. §. 7
Choreárum Tres claſſes. num. 1
Prima pudica, ſeu pura. ib.
Secunda impura per ſe. num. 3
Tertia impura per accidens. ib.
Choreæ an ſint, vel ratione loci, vel perſonarum prohibitæ. l. 7. c. 8. §. 7. num. 5

Chorus.

Choro non aſſiſtens, ſed nec diſtributiones ſumens an peccet. l. 2. c. 5. §. 4. n. 1
Chori aſſiſtentia an ſuppleat attentioni. ib. n. 10

Chriſtianus.

Chriſtiano an liceat remigare in Claſſibus Turcarum. l. 5. cap. 1. §. 4. num. 41
Chriſtiano an liceat uſuris, & furtis Turcas expilare. l. 8. t. 3. c. 8. §. 2. num. 11

Clericus.

Clerici Beneficiarii. Vide *Beneficiarii.*
Clerici quando prohibentur jurare in manibus Laici. l. 3. c. 5

Circumſtantia.

Circumſtantiæ Reſtitutionis. l. 8. tr. 4. c. 1
Quis. §. 1
Pauper factus. n. 2
Religioſus ære alieno, vel furto gravatus. §. 2
Cui. § 3
An reſtituenda res Domino nocitura. n. 2. Vide etiam tr. 2. c. 1. n. 5. in fine.
Cui reſtituendum, Defuncto Domino ſine hæredibus. n. 11
Cui, quando incertus eſt Dominus.
Cui, quando nullus exiſtit Dominus. n. 32
Ubi de Theſauris.
Quantum. §. 4
Quomodo. § 5
Reſtitutio facta Domino, Illo non advertente. n. 2
Reſtitutio facta per intermediam perſonam. n. 3
Quid ſi Mediator rem reſtituendam amittat. n 9
Dare donum an teneatur Hæres mortuo Donatore. n. 11
Quando. §. 6
Ordine quo. § 7
Quo loco. §. 8
Quando ex delicto. n. 2
Quando ex re accepta. n. 6
Quando ex contractu. n. 8

Coactum.

Coactum quid ſit. l. 1. c. 2. §. 3

Cocholata.

Cocholata an frangat jejunium. l. 4. c. 5. §. 2. n. 7

Cogi.

Cogi quis an poſſit rem ſuam vendere. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 1. n. 13
Cogi quis an poſſit rem alienam emere. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 5. n. 2

Cogitationes.

Cogitationes turpes, ut cauſæ Pollutionis. l. 7. c. 3. §. 5. n. 50. & 51
Cogitationes moroſæ. l. 10. c. 3. Vide etiam *Delectatio ſpeculativa.*
Cogitationes quædam moroſæ, in quo vitæ ſtatu liceant. l. 10. n. 4
Quoad omninò ſolutos. n. 2
Quoad conjugatos. n. 3
Quoad ſponſos. n. 4
Quoad viduos. n. 5
A cogitationibus malis, quando cenſeatur ſeparari malitia. l. 10. c. 5
Per præciſionem in aliis materiis à luxuria. §. 1
Per præciſionem in materia luxuriæ. §. 2
Per appoſitam conditionem in aliis materiis à luxuria. §. 3
Per appoſitam conditionem in materia luxuriæ. §. 4
Perpenduntur quædam aliæ conditiones. §. 5
Cogitationes, & Imaginationes Objecti mali, quando ſunt peccata. l. 10. c. 1

Comedere.

Comeſtio calidorum, ut cauſa Pollutionis. l. 7. c. 3. §. 5. n. 51

Commodare.

Commodatam rem an quis debeat in communi periculo præferre ſuæ. l. 8. tr. 3. c. 5. §. 3

Commoditas.

Commoditas voventis an det cauſam diſpenſationis Voti. l. 3. c. 16. §. 4. num. 25

Commutatio.

Commutatio Juramenti quæ, à quo, propter quas cauſas. l. 3. c. 7. §. 4. per totum.
Commutatio voti in majus, in æquale, in minus. l. 3. c. 16. § 5. per totum.
Commutationes aliquæ votorum practicè. l. 3. c. 16. §. 6. n. 11
De Commutatione quadam voti, & Juramenti pii conſilium. l. 3. cap. 17

Compenſatio.

Compenſatio. l. 8. tr. 2. c. 5
An ſit Fur, qui ſibi compenſat, quod ipſe debetur. §. 1
Compenſatio cum re diverſa à ſua. §. 2
Compenſatio in debito dubio. §. 3
Compenſatio in re, quæ mittitur ad debitorem, vel ei debetur. §. 4
Compenſatio famulorum. §. 5
Compenſatio fidejuſſoris. §. 6
Compenſatio ex bonis defuncti. §. 7
Compenſatio contra juramentum, quando nam eſt licita. l. 3. §. 5. à num. 34

Concauſa.

Concauſæ, ſeu cooperatores ad actionem injuſtam quoad reſtitutionem. l. 8. tr. 4. c. 2
Juſſio, ſeu Mandatum. §. 1
Conſilium. §. 2
Conſenſus, Palpo. §. 3
Recurſus. §. 4
Participans. §. 5
Mutus, Non obſtans, Non manifeſtans. §. 6
Quo ordine hæ concauſæ teneantur ad reſtitutionem. §. 7
Quantum quælibet reſtituere debet. §. 8

Concubina.

Concubinam aſſociare an liceat famulo. l. 5. c. 1. §. 4. n. 18
Concubinatus quid ſit. l. 7. c. 1. §. 2. n. 2
An abſolvendus, qui concubinam non eiicit. ib. & n. 3
Pœnæ concubinatus. n. 3
Concubina, quoad Cooperationem cum ipſius peccato. Vide *Cooperatio cum Amaſia.*

Concubitus.

Concubitus cum Dæmone, Vide *Beſtialitas.*

Concupiſcentia.

Concupiſcentia an minuat voluntarium. l. 1. c. 2. §. 4
Concupiſcere fœminam ignotam an ſit Stuprum, Adulterium, & Sacrilegium. l. 1. c. 1. §. 4. n. 13
Concupiſcentiæ ſedatio ſola an ſit rectus finis in Matrimonio. l. 7. c. 3. §. 5. n. 8

Concurrere.

Concurrente Vita propria, vel honore, cum bonis Proximi, vel Reipublicæ, quid præferendum. l. 8. c. 1. toto §. 1

Conditio.

Conditio in votis conditionalibus quomodo implenda. l. 3. cap. 12. §. 6. n. 4
An poſſit impediri, vel à vovente, vel ab alio. ib. à n. 5
Conditionata vota an reſervata. l. 3. c. 16. §. 4. n. 32
Conditionatæ Blaſphemiæ quæ. l. 2. c. 6. §. 4. n. 22
Conditiones requiſitæ ad juſtum intereſſe ex damno emergente, vel lucro ceſſante. l. 8. tr. 3. c. 8. §. 3. n. 2. & n. 11
Conditiones appoſitæ, quando auferunt malitiam à cogitationibus. lib. 10.

Digitized by Google

l.10.c.5.§.3. & 4. vide etiam *verb.* à cogitationibus malis.

Confabulans.

Confabulans in choro an ſatisfaciat. l.2.c.5.§.4.n.22

Confeſſarius, Confeſſio.

Confeſſarii inſtructio pro ſcrupuloſis. l.1.c.3.§.8. à n.13
Confeſſarius an poſſit diſpenſare in jejuniis Eccleſiæ. lib.4.c.5 §.7. num.61
Confeſſio fidei quando neceſſariò eſt exhibenda; Vide *Credere*.
Confeſſarius quomodo ſe gerat cum volente differre reſtitutionem, vel nolente reſtituere. l.8.tr 4 c.4 per totum.
Confeſſarius quàm prudenter ſe habere debeat in examinandis peccatis luxuriæ. l.7.c.7.§.4 n.4
Confeſſarius, quàm pœnitentiam injunget Homicidæ. lib.6.cap.3. §. 3
Confeſſarius quomodo ſe gerat circa inimicos nolentes ſe alloqui, lib.5.c.1.§.3.n.28

Confeſſio.

Confeſſio frequens cum eodem Confeſſario magnum remedium contra luxuriam. l.7.c.10.num.5

Confuſio.

Confuſio rerum quomodo transferat Dominium. l.8.tr.3.c.3.§.4. num.11

Conjugium.

Conjugium, quando dat cauſum excuſantem à jejuniis. lib.4.c.7. num.37

Conjux.

Conjugatis an liceant cogitationes moroſæ. l.10.c.4 n.3. fine, remiſſiuè ad l.7.c.3.§.5
Conjuges quid ſibi in vicem debeant. l.5.cap.3
Conjugatorum peccata in materia luxuriæ. l.7.c.3 §.5
Pollutio conjugis. num 2
An peccet Conjux, ſi reddat debitum alteri ſemen extra vas effundenti. num.4
Conjux an ſeipſum libidinosè tangere abſente altero poſſit. lib.7. c.3.§.5.num.45
Conjux, quomodo ſe habere debet, quando alter eſt adulter. lib.7 c.3.§.3. à num.6

Conſcientia.

Conſcientia probabilis, ſeu opinio, quid, & quotuplex. lib. 1.cap.3. paragr.3
An illa etiam pariat authoritas unius, à num.4
An probabilitas probabilis, à num.7
An æqualis probabilitatis, à num.9
Conſcientia, quid, & quotuplex. ibid.§.1
Vera, falſa, erronea, probabilis, dubia, à num.2
Conſcientiam errantem an ſequi debeas. ib.§.2
Quomodo eam deponere, à num 9
Conſcientia dubia quale peccatum parit. ib.§.6. à num.2
Conſcientia ſcrupuloſa quæ, vnde oriatur, & quid remedii, lib.1. c.3.§.8. per totum.
Pœnitentis ſcrupuloſi inſtructio. num.4
Confeſſarii pro eodem inſtructio, à num.13

Conſenſus.

Conſenſus, una ex Concauſis injuſtæ actionis, quèm pariat obligationem reſtitutionis. l.8.tr.4.c.2.§.3

Conſilium.

Conſilium una ex Concauſis injuſtæ actionis. ibid.§.2
Conſilium dare ad peccatum minùs, ut vitetur majus: vide *Invitare ad peccatum*.
Conſilium petere à Patre pro matrimonio an debeat filius. lib.5. cap.2.§.3.num.6

Conſuetudo.

Conſuetudo jurandi. l.3 c.1.§.5
Conſuetudo male jurandi an ſit in ſe peccatum. ibidem numero 1.
Conſuetudo an excuſet ab auditione Sacri die feſtivo, lib.4.c.2.§. 2.num.9
An à laborando. l.4.c.4.§.2.n.21
Conſuetudo quibus ſignis cognoſcitur fuiſſe introducta cum obligatione. l.8.t.1.c.4.§.2.n.15.& deinceps.

Contemptus.

Contemptus in rebus Sacris an aliquando venialis. l.1.c.1.§.3.n.6
Contemptus præcepti quando mortalis. ib.§.4.n.6

Continuare.

Continuatum peccatum nolentis reſtituere. l.8.t.2.c.7

Contractus.

Contractus ex metu gravi injuſto. l.1.c.2.§.5.à n.11
Ex levi. §.6
Ex dolo. §.4.n.10
Contractus an confirmentur juramento. l.3.c.3.§.6
In Contractibus an æquivocare, vel fictè jurare liceat. l.3. c.4.§.1
Contractus quid ſit. l.8.t.3.c.6.§.1
Ejus diviſio in Nominatum, Innominatum, Bonæ fidei, ſtricti Juris, Nudum, Veſtitum, Oneroſum, Lucrativum.
Contractus emptionis frumentorum à Maſſario formula, & Juſtitia. l.8.tr.3.c.7.§.7.n.11
Contractus cum dolo, vi &c. Vide *Deceptiones occurrentes*.
Contractus emptionis, venditionis, Vide *Emptio, & Venditio*.
Contractus à gaudere. l.8.tr.3.c.7.§.6.n.16

Contumelia.

Contumeliæ. l.9.c.3.§.8

Cooperatio, Cooperari.

Cooperatio cum aliis in fractione Jejunii. l.4.c.5.§.6
Pater, & Dominus reſpectu familiæ. num.2
Caupones, & qui cibos vendunt. num.6
Amici, ſeu Hoſpites à num.8
Cooperari in die feſto cum infidelibus in opere ſervili. Vide *Opera ſervilia*.
Cooperari ad peccatum, quando peccatum. l.5.c.1.§.4.n.5
Cooperatio famuli cum peccato Domini quando excuſatur. l.5.c.1. §.4.nu 18
Cooperatio cum Amaſia. ib.à n.23
Cooperatio vendentium cum malè ementibus. à nu.33
Cum ſoluturis jejunium. nu.35
Cum idololatra. nu.38
Cum miniſtrante indignè ſacramenta. nu.39
Cum iniquè Pugnantibus, & aliena bona diripientibus. nu.40
Cum uſurariis. nu.42
Cum tranſgreſſuro præceptum. nu.62
Cum parato ad peccandum. nu.65
Cooperatores cum ludentibus, *V. Barattaria*.
Cooperatores cum injuſtis actibus, quoad obligationem Reſtitutionis V. *Concauſa*.
Cooperatores cum Homicida quid debeant, Vide *Homicidii cooperator*.

Culpa.

Copulæ finis quinam eſſe debet. l.7.c.3.§.5.n.5
Sola Sedatio Concupiſcentiæ, vel Sanitas an ſit bonus finis. nu.8
Quid ſola delectatio. nu 9
An habens intentionem ad aliam peccet. nu.13
An effundendo ſemen extra vas. nu.14
An ſeminante altero ex conjuge alterum non ſeminare. nu.17
An Conjux ſemper reddere debitum obligetur ſub mortali. n.20
Afferunt nihilominus decem excuſationes. à nu 21
Petere debitum intra vas præpoſterum, ſemper eſt peccatū. n.31
Quid de tactibus circa illud vas, vel intra os. n.32.& 33
Modus, ſeu ſitus diversùs in Copula quod peccatum. nu.34
Tempus Menſtrui, vel Gravidationis an arceat Conjuges à copula. nu.35
An tempus Adventus, vel Quadrageſimæ. nu.36
An Tempus ſenectutis. nu.37
An locus publicus, vel ſacer. n.39 & 40
Tactus, Oſcula, Aſpectus, verba turbia, quando in Conjugatis ſunt peccata. V. eaſdem Voces.
Copula cum Dormiente, vel ſenſibus deſtituta, an ſit Raptus. l.7. c.6 §.2.n.17
Quid cum ſtatua Marmorea. l.7.c.7.§.2.n.10
Copula Matrimonialis an interrumpi queat. l.7.c.3.5.n.16
Quid de fornicaria. c.1.§.2.n.8
Copula cum Vidua an ſit ſimplex fornicatio. l.7.c.1.§.2.n.4
Copula cum ſponſa alterius an ſit Adulterium. nu 9
Copulæ finis, Modus, &c. Vide *Conjugatorum peccata in materia luxuriæ*.

Coquus.

Coqui an excuſentur à Jejunio. l.4 c.5.§.7.n.27

Credere.

Credere quid debemus de neceſſitate medii. l.2.c.1.§.1.n.2
Quid de neceſſitate præcepti. nu.5
Quando. à nu.8

Creditum.

Credita an poſſint vendi, & quanti, l.8.tr.3.c.7.§.3.n.17.& §.8. per totum.
Credita pecunia vendere. *Vendere pecunia credita*.

Credulitas.

Credulitas infallibilis ex aſtris an peccaminoſa. l.2.c.6.§.1.n.20

Crux.

Crux CHRISTI DOMINI, qua adoratione colenda? Vide *Reliquia CHRISTI, & Sanctorum*.

Cubiculum.

Cubiculum amico commodare an poſſis ad fornicandum. l.5.c.1. §.nu.20

Cui.

Cui, una ex circumſtantiis reſtitutionis. l.8.tr.4.c.1.§.3

Culpa.

Culpa juridica, lata levis, leviſſima, Theologica, venialis, vel mortalis. l.8.tr.3 c.2.§.4.n.2.& 3
Culpa in propriè dicto contractu. l.8.tr.3.c.5.§.1
Culpa in quaſi contractu. ib.§.2
Culpa levis in una materia, gravis ſubinde eſt in alia. l.8.t.3.c.5.§.2. n.1.& 2.& §.4.n.3

Tomb. T. I. De Dec. Prac.

Digitized by Google

Culpam non committens, non eſt dignus pœna. lib.5.c.1.§.4.n.12

Cultus.

Cultus Divinus an det cauſam laborandi die feſtivo. l.4 c.4.§.2.n.3

Curator.

Curator quæ minoris vota irritare valeat. l.3.c.16.§.3 à n.17

Cuſtos.

Cuſtodes ex officio tenentur ad reſtitutionem ablatorum, niſi fures manifeſtent. l.8.tr.3.c.2.§ 6.n.12

Quid de reſtitutione pœnę, quæ non ſolvatur. ibid.

Cuſtodes, & ſimiles an ſe abſcondere poſſint, quò fures comprehendant. lib.5.c.1.§.4.n.1.&3

D

Damnum.

Damnum, quod dat cauſam diſpenſandi votum.l.3.c.16.§.4.n.19

Damnum ſecutum, debitor moroſus, decimæ, denunciatio, depoſitum, detractio, diſpenſatio, donatio. In dubiis horum quid fiet. lib.1.c.3.n.7

Damnum datum quam obligationem reſtitutionis pariat.l.6.c.4.§.2

Damnum datum à tuo Animali, vel ſervo. ib.n.6

Damnum datum à tuo filio. ib.n.6

Damnum emergens ex Mutuo. l.8.tr.3.c.3.§.3. fusè.

Damnificatio: Vide, *Reſtitutionis radix tertia.*

Dæmon.

Dæmonum adjuratio, quæ, & qualis, &c. l.3.c.8.§.2

Collocutio. num.4

Petitio. num.8

Præceptio. num.11

Cœtera vide Verbo *Adjurare, Exorciſta.*

Debitum.

Debita Patris an ſolvere teneatur filius. l.5.c.2.§.2.n.7

Quid, quando Filius poſſidet bona vinculata. ib.n.7

Debitum conjugale.

Debiti conjugalis petitio, vel redditio, quando alter conjux eſt Adulter. l.5.c.3.§ 3. à n.6

Quid de redditione, quando alter cum peccato petit. l.7.c.3.§.5 num.11

Debitum Matrimonii. l.6.c.3. à n.20. Vide etiam Conjugatorum peccata in materia luxuriæ.

A Debito matrimoniali reddendo decem cauſæ excuſant. d.§.5. num 20

Deceptio.

Deceptiones occurrentes in emptione, & venditione. l.8.tr.3.c.7 §.11

In pretio. num.1

In venditione facta duobus. num.2

In diminutione rei venditæ. num.4

Miſcendo rem vilem cum pretioſa. num.6

Vendendo quid pro quo. num.7

Fraus, & dolus, vel error in ipſa venditione. num.11

Quando dolus dat cauſam contractui. num.13

Quando dolus incidit in contractus. num.18

Quando dolus tertii dat, vel non dat cauſam contractui. nu.19

Quando non ſervatur expreſſa conditio. num.21

Decipiens pœnitens an monere debeat deceptum. ib.n.22

Ex Deceptione initi contractus cum juramento quid. ib.n.23

Decipiens occultando vel non manifeſtando vitium mercis l.8.tr.3. cap 7.§.11 num.25

Quid, ſi vitium ſit in parte Mercis. num.30

Vitium patens an manifeſtandum à vendente. num.32

Interrogatus vendens de Vitio quid reſpondebit. num.33

Vendens rem incogniti valoris an judicetur deceptus. à n.34

Quid de vendente rem in ſe ignotam. num.42

Deceptio in ſolutione per monetam falſam. ib.num.43

Deceptio in Monopoliis: Vide, Monopolium.

Decima.

Decimas non ſolvere an Sacrilegium. l.2.c.6.§.3.n.11

Dedecus.

Dedecus ſubire an obligemur propter bonum Proximi. l.5.cap.1 §.1. à num.6

Deflorator.

Deflorator Virginis: Vide, *Stuprator.*

Defunctus.

Defunctorum Officium die ſecundo Novembris an ſub obligatione recitandum. l.2.c.5.§.2.n.13

An poſſit recitari pridie Veſperi. ib.§.5.n.7

Degradatus.

Degradatus an ad Officium teneatur. l.2.c.5.§.1.n.5

Delectatio.

Delectatio ſola an ſit inculpatus finis in Matrimonio. l.7.c.3.§.5. à num.9

Delectatio tactus naturalis, libidinoſa, non libidinoſa. l.7 cap.8. §.1. à num.2. & num.7

Delectatio moroſa. l.10.cap.3

Delectationibus inſurgentibus quomodo reſiſtendum, Vide *Motus, & cogitationes.*

Delectatio ſpeculativa quomodo peccatum. l.1.c.7

Deliberatio.

Deliberatio imperfecta dat cauſam diſpenſandi votum. l.3.c.16. §.4. num.13

Denunciare.

Denunciator criminis. l.9.cap.2.§ 4

Denunciari occultum Crimen an valeat. ib.n.3

Denunciandæ Blaſphemiæ Hæreticales. l.2.c.6.§.4 n.6

Deputati.

Deputati ad Chorum: Vide, *Hora Canonica, & Religioſi deputati.*

Deſperatio.

Deſperatio quid ſit. l.2.c.1.§.1.n.4

Deſiderium.

Deſideria turpia ut cauſæ Pollutionis. l.7.c.3.§.3.n.50.& 51

Deſiderare malum alteri quando peccatum. l.5.c.1.§.3.à n.29

Deſiderare bonum effectum ex mala cauſa quando peccatum. ib.

Deſiderare malum ſub conditione. ib.n.30

Deſiderare malum alteri ut bonum tuum, vel ut pariens bonum Reipublicæ an liceat. ib.num.31

Deſiderare malum ſibi an quis poſſit, ut apprehenſum bonum. l.5. cap.1 §.3.num.34

Deſtruere.

Deſtructor rei alienæ quid debeat. l.8.t.3.c.3.§.2

Deſtructio: Vide, *Reſtitutionis radix tertia.*

Determinare.

Determinatum pretium requiritur in emptione, & venditione. lib.8.t.3.c.7.§.1.num.4

Detrahere.

Detractor: Vide, *Fama.*

Detractorem audiens quando peccat. l.9.c.3.§.7

Detrimentum.

Detrimento non notabili an debeas tuam rem vilem in communi periculo alienæ pretioſæ præferre. l.8.tr.3.c.5.§.4.n.4

Devotio.

Devotio ſpecialis ut conjecturam interpretandi votum. lib.3. cap.16.§.2. num.5.& 6

Dialogus.

Dialogus de charitate parentibus debita. l.c.a

Difficultas.

Difficultas exigendi ſortem an det lucrum in mutuo. l.8.tr.3. cap 8 §.4

Difficultas, quæ dat cauſam diſpenſandi votum. l.3.c.16.§.4.n.18

Difficultas, quæ à Jejunio excuſat. l.4.c.5 §.7.n.47

Dilatio.

Dilatio, quę eſt peccaminoſa in exequendis votis. loc.cit.12.§.3. à num.7

Dignus.

Digni, vel digniores, qui ſint quoad Collationes Beneficiorum, & Officiorum. l.8.tr.3.c 4.§.4.n.1

Dilectio Proximi: Vide *Præceptum de diligendo, & Vide Charitas.*

Diminuere.

Diminuere de merce, prætextu vilioris pretii. l.8.tr.3.c.7.§.11.n.4

Diſpenſare.

Diſpenſat quis à pœna incurſa ob inceſtum. l.7.c.4.§.2.n.3

Diſpenſatio.

Diſpenſatio Juramenti: Vide, *Relaxatio Juramenti.*

Diſpenſatio voti: Vide, *Voti diſpenſatio.*

Diſpenſatio quæ, & cujus requiritur ad laborandum in die feſto. l.4.c.3.§.2. à num 31

Diſpenſatus ad Carnes an teneatur ad Jejunium Eccleſiæ. l.4.c.5 §.1. à num.2

Diſpenſatus ad Carnes an intelligatur diſpenſatus ad lacticinia. ibid.num.3

An ad omnia genera carnium. num.8

Diſpenſare quis poteſt à Jejunio. l.4.c.5.§.7.à num.52

Summus Pontifex, ſed, ut licitè, cum cauſa. ibid.

Quid de Epiſcopis. num.54

Quid de Prælatis Religionum. num.55

Quid de Confeſſario, Medico, Abbatiſſa, Viro docto. num.61

Diſpenſatio probabiliter data an faveat diſpenſato. l.1.c.3.§ 3. num.19

Diſputatio.

Diſputatio de rebus fidei qua ratione prohibita. l.2.c.1.§.11

Diſpoſitio.

Diſpoſitiones factæ contra priùs Juramentum an ſint validæ. l.3. c.3.§.5.num.7

Diſſolutio.

Diſſolutio Maleficii: Vide, *Maleficii diſſolutio.*

Diſtantia.

Diſtantia quæ tollit præſentiam neceſſariam in auditione Miſſæ, l.4 c.2 §.1.num.12

Diſtillatio.

Diſtillatio, quomodo differat à Pollutione. l.7.c.3.§.5.num.53

Digitized by Google

Diſtributio.

Diſtributio officiorum an vendi poſſit. l.8.tr.3.c.7.§.3.n.6
De diſtributione pecuniæ legatæ quid. ibid.

Divinatio.

Divinatio quid, & quotuplex. l.2.c.6.§.1.n.9
Ejus pœna, & abſolutio. ib.§.2.n.14.& 15

Doctor.

Doctor quid docere debeat in probabilibus. l.1.c.3.§.4.à n.15

Dolus.

Dolus, & fraus in contractibus: Vide, *Deceptiones occurrentes.*
Dolus, & fraus in ludo: Vide, *ludus.*

Dominium.

Dominium quid ſit. l.8.tr.1.c.1.n.1.
Dominium proprietatis differt à Dominio juriſdictionis. n.2
Item à Poſſeſſione, uſufructu, & mero uſu. n.4
Dominium rerum quiſnam habet. ib.c.2
Dominium acquiritur titulo, & poſſeſſione. ib.c.3
Dominium quomodo acquiratur per Alluvionem. lib. 8. tract. 3. cap.5.§.4
Per adjunctionem. num.7
Per Confuſionem. num.11
Per Admixtionem. num.15
Per Præſcriptionem: Vide, *Præſcriptio.*

Dominus.

Dominus an ejicere ſervum debeat habentem Concubinam. l.5.c.1 §.4.n.21
Domino ignoto, vel defuncto, vel incerto, vel nullo, cui reſtituendum l.8.tr.4 c.1.§.3.n.11
Domino non advertenti facta reſtitutio an valeat. ib §.5.n.2
Domini poteſtas circa vota ſervi. l.3.c.16.§.3.n.45.& 52
Dominorum Juramenta contra ſervos. l.3.c.3.§.3.n.6

Domus.

Domus profeſſa Soc. Jeſu an poſſit permutare fructus ſui Hortuli, quos non licet vendere. l.8.tr.3.c.7.§.1.n.8

Donatio.

Donationes inter Patrem, & filium. l.5.c.4.§.2
Donationem alteri peccaminosè factam impediens ad quid obligetur. l.8.tr.3.c.5.§.2.n.9
Donatio nimis prodiga jurata quid obligat. l.5.c.3.§.5.n.17

Dormitans.

Dormitans in Choro an ſatisfaciat. l.2.c.5.§.4.n.19

Dubitare.

Dubitatio quomodo differat à Judicio, Suſpicione, Opinione. l.19.c.1.num.1
Dubitare de peccato alterius an ſit peccatum. ib.n.11

Dubius.

Dubia excuſatio an det cauſam non jejunandi. l.4.c.5.§.7.n.51
Dubium dat cauſam diſpenſandi votum. l.3.c.16.§.4.n.24
Dubia Conſcientia: Vide *Conſcientia dubia.*
Dubia per multa percurruntur, & decernuntur. l.1.c.3.§.7.per tot.
Dubium an res præcepta graviter conducat ad finem, qua ratione interpretandum. l.1.c.1.§.3.n.24
Dubium vincere qui non poteſt, quid faciat. l.1.c.3.§.4.n.3
In Dubiis melior eſt conditio poſſidentis. l.5.c.3.§.6.n.5
In materia Juſtitiæ. ibid.
In aliis materiis. n.10
Dubiis in quibus favet poſſeſſio. l.1.c.3.§.7.per tot.
Dubitans an omiſerit aliquid in recitatione officii, ad quid tenetur. l.2.c.5.§.3 n.9
Dubius in fide an Hæreticus. l.2.c.1.§.5.n.3
Dubium, ſi ſit an effectus procedat à natura, an à Dæmone, quid judicandum. l.2.c.7.§.1.à n.61
Quid, ſi ſit dubium an procedat à Deo, an à Dæmone. ib.n.68

Duellum.

Duellum quid ſit. l.6.c.1.§.3.n.8
Etiam privatum eſt prohibitum ſub excommunicatione Pontificia. n.13
Quis ab ea abſolvit. ibid.
Etiam Inſtigantes, favoremque dantes. ibid.
Quid de Provocantibus, non tamen actu pugnantibus. n.15
Duellum acceptare, an aliquando licet. n.16
Quid, ſi certò ſciatur non ſecutura pugna. n.19

E

Effuſio.

Effuſio ſeminis extra vas in Conjugatis, aliiſque. l. 7. cap. 3. §. 5 num. 14

Electio.

Electio ad officium, vel legatum an vendi juſtè poſſit. l.8.t.3.c.7.§.3 num.6

Eleemoſyna.

Eleemoſyna, Epicheja, Euchariſtiæ ſuſceptio, Excommunicatio, Executor ſententiæ. In dubiis horum quid fiet. l.1.c.3.§.7
Eleemoſynæ votum quomodo commutatur. l.3.c.16.§.6.n.23
Eleemoſyna per votum promiſſa Pauperi, ut is uſura exerceat. l.8 c.15 n.3
Quid, ſi promittatur ob vanam gloriam. ib.n.5
Quid, ſi promittatur ſub disjunctione eleemoſyna, vel jejunium. ib.§.5.n.10
Eleemoſynam erogare quando tenemur. l.5.c.1.§.1.à n.17
Quibus elargienda. ibid.
An teneantur Pauperes inquirere. n.20
Eleemoſynam an oporteat reddi à ficto Paupere, vel otio vacante. l.8.tr.4.c.1.§.1

Emere.

Emens, vel acquirens rem alteri obligatam quid debeat. l.8.tr.3.c.5 §.3.num.5
Emens rem aliena pecunia quid. l.8.tr.3.c.7.§.1.n.17

Emptio.

Emptio omnium mercium ad inducendum Monopolium. l.8. tr.8 c.7.§.12.n.14
Emptio rei furtivæ. l.8.tr.2.c.8
Emptio alieno nomine. l.3.tr.3 c.7.§ 9.n.8
Emptio, & venditio eſt contractus bonæ fidei. l.8.tr.3 c.7.§.1.n.1
Requirit primò Conſenſum, & quidem abſolutum. n.2
Secundò Pretium, & quidem determinatum. n.4
Tertiò rem, & pretium. n.5
Emptio, quoad multa. Vide *venditio, vendere, pretium, valor, deceptiones occurrentes.*
Emptio an ſit eadem, ac permutatio n.8. & deinceps.
Emi, & vendi, quæ poſſunt. Vide, *vendi, & emi quæ poſſunt.*
Emptionis pretium multiplex. Vide *Pretium.*
Emptio anticipata. l.8.tr.3.c.9.§.7
Emptio frumentorum, & ſimilium facta inter Mercatorem, & Maſſarium anticipato pretio. l.8.tr.3.c.7.§.7.à n.3
Maſſarius an poſſit cogi ad reddendum frumentum. n.14
Augmentum frumenti cujus eſt. n.17
An poſſit ſtatui certa quantitas conſignanda frumenti. n.18
An Mercatori liceat pignus à Maſſario accipere. n. 19
An qui Maſſarius non eſt, uti hoc Contractu queat. n.20
Quid debeat Maſſarius moroſus. n.28
An revocari idem Contractus poſſit. n.31

Epiſcopus.

Epiſcopi cautè imponant excommunicationis pœnam. l.1.cap.1.§.5 num. 25
Epiſcopi an poſſint dare licentiam legendi libros prohibitos. l.1.c.1 §.7.num.7
An poſſint ipſi legere. ib.n.19
An poſſint abſolvere ab Hæreſi. ib.§.8.n.11
An poſſint cogere Clericos ad recitandum officium alicujus Sancti. l.2.c.3.§.2.n.5
Quid, ſi Sanctus ſit Patronus, vel habeatur ejus inſignis Reliquia. num. 6
An poſſit concedere licentiam recitandi in alieno ritu. n. 37
An diſpenſare in Horis Canonicis. l.2.c.5.§.8.n.24
Epiſcopus quæ juramenta diſpenſat. l.3. c.7.§.3. juncto cap. 6.§.4 num. 4
Quæ vota diſpenſat. c.16.§.4.à n.4
An ſua propria. nu. 6
An ad id alios delegare poſſit. n.51
Epiſcopus quoad inſtituendos feſtos dies: Vide *Feſti dies.*
Quoad diſpenſandum in operibus ſervilibus. l.4.c.3.§.n.33
Quoad diſpenſandum in jejuniis. l.4.c.5.§.7.à n.54

Eques Melitenſes.

Equites Melitenſes an teneantur recitare Horas. l.2.c.5.§.1.n.6

Equitare.

Equitatio, ut Cauſa Pollutionis. l.7.c.3.§.5.n.51

Error.

Error in contractibus: Vide, *verb. Deceptiones occurrentes.*
Error recitandi officium quid operetur. l.2.c.5.§.2.n.29
Error in juramento quando pariat obligationem. l.3.c 3.n.21.
Error in vovendo quid operetur. l.3.c.13.per tot.
In ſubſtantia. num. 2
In qualitate. num. 4
In fine. num. 9

Euchariſtia.

Euchariſtiæ frequentia optimum remedium contra peccata luxuriæ. l.7.c.10.n.6

Eunuchus.

Eunuchum ſe fieri an quis permittere poſſit. l.6.c.2.§.3.n.4
Eunuchus peccans cum muliere an debeat explicare ſe eſſe talem. l.7.c.1.§.1.n.9

Excommunicatio.

Excommunicatio ignorata: Vide *Cenſura.*
Excommunicationem an incurrat Exorciſta percutiens clericum arreptum à Dæmone. l.3.c.8.§.2
Excommunicatio an excuſet ab audienda Miſſa. l.4.c.2.§.2.n.1
Excommunicatio lata in furantes an incurratur à furantibus modica. l.8.tr.2.c.2.§.3.n.4

Excuſare.
Excuſatus à tranſgreſſione Voti excuſatur à pœna. l.3.c.12.§.7. num.4
Excuſatio dubia an liberet à jejunio: Vide *Dubia excuſatio*.
Excuſantes cauſæ à reſtitutione. l.8.tr.3.c.1.§.9
Excuſationes à Reſtitutione famæ. Vide *Fama*.
Executor.
Executor teſtamenti an, & quando eſſe poſſit Religioſus. l.8.tr.1. c.2.§.5.n.6
Exhæredare.
Exhæredare filium an poſſit Pater ob indignum à Filio contractum Matrimonium. l.5.c.2.§.3.n.7
Exhæredandi filium quæ ſint legitimæ cauſæ. l.5.c.3.§.1.n.8
Expenſæ.
Expenſæ in percipiendis fructibus alienę rei quando compenſandę. l.8.tr.3.c.3.§.5.n.11. & 12
Exponere.
Exponi an poſſit filius ad Hoſpitale à Patre divite. l.4.c.3.§.1.nu. 4. & 5
Exteri.
Exteris an carius poſſit vendi. l.8.tr.3.c.7.§.4.nu.8
Exteris an poſſit concedi, ut ipſi carius vendant. l.8.tr.3.c.6.§.5.n.1
Extremus.
Extrema Proximi neceſſitas. Vide *Neceſſitas*.
Extrema neceſſitas Parentum, vel ſororum an obliget ad egreſſum à Religione, vel impediat Ingreſſum in illam. l.5.c.2.§.5.n.6
Exigere.
Exigere juramentum à pejeraturo an peccatum. l.3.c.2.§.6
Quid per falſos Deos? ibid.
Exorciſta.
Exorciſta quomodo ſe gerere debeat in Exorcizando. l.3.c.8.§.2. per totum. Cœtera Vide *Adjurare*.

F

Falſa miracula.

FAlſa miracula, vel falſas reliquias exhibere, quod peccatum. l.2.c.6.§.1.n.4
Falſum Teſtimonium. Vide, *Teſtis*.
Fama.
Fama alterius quomodo lædatur. l.9.c.3
Quid ſit fama. §.1.n.1
Læditur diverſimodè. nu.4
Excuſatur tamen à mortali illam lædens ex variis capitibus. §.2
Ex ignorantia. nu.3
Ex parvitate materiæ. ibid.
Item ſi non adhibeatur fides detrahenti. nu.5
Si Crimen referatur ſolum uni, vel alteri probo. nu.7
Si Crimen ſit publicum. nu.9
Quid ſi ſit publicum alibi, hic verò occultum. nu.11
Quid ſi quis acquiſivit bonum nomen. nu.17
Excuſatur item, qui infamatum infamat in re ſimili. nu.20
Quid ob juſtam querelam. nu.27
Famæ reſtitutio. l.9.c.3.§.1.n.1
Cauſæ excuſantes ab illa. ib.§.3
Non peccaſſe contra Juſtitiam. nu.4
Non graviter læſiſſe. nu.5
Quid ſi quis ſine culpa detraxit. nu.7
Conſenſus infamari, vel ejuſdem remiſſio. nu.9
Juſta, & non nocens detractio. nu.12
Infamatio reciproca. nu.16
Fruſtranea reſtitutio. nu.18
Damnum proprium proportionaliter notabile. nu.19
Fama qua ratione reſtituenda. l.9.c.3.§.4
Fama an reſtituenda non ſolùm apud Auditores tuos, ſed etiã apud illos, qui à tuis Auditoribus crimen proximi noverunt. ib.§.5
Famam propriam prodigere an quis poſſit. Vide *infamare ſe ipſum*.
Famulus.
Famuli quando excuſantur ab auditione Miſſæ. lib.4.cap.2.§.2.n. 5. & 6
Quando poterunt miniſtrare cibos vetitos Domini. l.4.c.5.§.6. num.4
Quando laborare die feſtivo. l.4.c.3.§.2.n.7.fin.
Quando non jejunare, ut Dominum aſſocient. l.4.c.5.§.7.n.25
Famuli cooperantes cum peccatis Domini an aliquando excuſentur. l.5.§.1.c.4.n.18
Famuli, & non famuli cooperantes cum uſurariis. ib.à n.46
Feſti dies.
Feſti dies à quo inſtituuntur. l.4.c.1.§.1
Qui ſunt. §.2.nu.1
Quando incipiunt, finiuntque. nu.2.
Feſto die quæ, & quando liceant opera ſervilia. Vide *Opera ſervilia*.
Feſto die laborare quæ cauſa excuſet. lib.4.c.3.§.2.per totum.
An brevitas temporis. nu.1
Divinus cultus. nu.3
Panem, ciboſque conficere. fructuſque colligere. nu.9
Barbitonſoris, ſutoriſque officium. nu.13
Pauperum ſublevatio. nu.14
Abſentia à loco feſti. nu.20
Conſuetudo. nu.22
Diſpenſatio. nu.31
Fidejubere.
Fidejubere an poſſit, qui juravit non fidejuſſurum. lib.3.cap.3.§.5. num.66
Fides.
Fides divina quid, quæque ſunt ejus præcepta. l.2.c.1.p.37. Vide *Verb. Credere*.
Fides exterius confitenda. ib.§.2
Fides exterius non neganda. ib.3
Fides interius non neganda. ib.4
Vid. *Verb. Hæreſis, & Verbo Hæreticus*.
Filius, Filia.
Filii vota quæ Pater irritare valet. l.3.c.16.§.3.n.9
Filius Hæretici apud matrem fidelem educandus. l.2.c.1.§.5.n.15
Filiorum peculium, Vide *peculium filiorum*.
Filia renuncians bonis paternis an adhuc poſſit ea petere. l.5.c.4.§ 3.num.4
Filii quid debeant Parentibus. l.5.c.2.per tot.p.20
Primo Amorem. §.2.n.2
Alimenta. nu.5
An teneantur ſolvere debita Patri. ibid.
Quid, ſi habeant à Patre bona vinculata. nu.9
Concurrente neceſſitate tui Patris, & tui filii, cui ſuccurrendum. c.3.§.5
Secundo debent Reverentiam. c.2.§.2.n.12
Filio non licet percutere, accuſare, occidere Parentem proſcriptum. nu.14
Quid, ſi arma capiat contra Remp. nu.16
An Filius peccet, ſi nolit recognoſcere Patrem. nu.17
Tertiò debet Obedientiam. nu.18
Filius an liceat inire matrimonium invitis parentibus. l.4.c.2.§.3
An cum dignis. nu.2
An cum indignis. nu.5
Filius an poſſit de ſuo peculio diſponere. l.5.c.4.§.1
An teſtari. nu.2
An donare. nu.4
Si ſit Infantiæ, vel Pubertati proximus, an ſe in foro externo obligare poſſit. à nu.5
Filius quoad ludum. l.5.tr.1.c.4.§.2.num.7.ib.& lib.8.tr.2.c.9.§.1. num. 7
Filius quoad legitimam. Vide *Legitima*.
Filius an poſſit à Patre exponi in hoſpitali. l.4.c.3.§.1.n.4.& 5
Filum.
Filo, quod virgo neverit, morbum mederi, an ſit ſuperſtitio. l.2.c.6. § 1.nu.38.& n.67
Filo horas diei explorare an ſuperſtitioſum. l.2.c.6.§.1.n.36 & 67
Finis.
Fine voti, deficiente, an. & quando votum deficiat. l.3.c.13.à n.9
Quid in duobus finibus altero deficiente. ib.nu.13
Finis Adjurantis Dæmonem quis eſſe debet. l.3.c.8.§.2.nu.2
Finis malus qua ratione invalidat juramentum. l.3.c.4.§.5.n.19
Finis malus adjunctus materiæ bonæ invalidat votum. l.3.c.5.§. 5.num.3
Quid, ſi bonus finis adjungatur materiæ indifferenti. ib.n.7
Finis quis in actu matrimoniali. l.7.c.3.§.4.n.5
Fiſcus.
Fiſci regii, & Domini cujuſdam ſervi Contentio pro bonis ejuſdem ſervi ab inteſtato defuncti. l.8.tr.1.c.2.§.1.n.15
Fiſco an addicenda bona vacantia. l.8.tr.4.c.1.§.3.nu.14
Fiſco an debeantur pœnæ ante ſententiã, ita ut eas impediens obligetur reſtituere. l.8.tr.4.c.2.§.6.n.12.c.4.nu.6.vide etiam. ib. c.2.§.2.n.2
Fornicatio.
Fornicatio, quid ſit. l.7.c.1.§.1
Quomodo explicanda in Confeſſione. nu.2
Varietas mulierum, cum quibus quis fornicatur, an explicanda. num.3
Quid, ſi fuerit cum filia Confeſſoris. nu.4
Quid cum Puella prima vice. nu.5
Quid cum infideli. nu.6
Quid, ſi ſis Eunuchus, vel frigidus. nu.9
Quid, quando prior es in excitanda puella. nu.10
Quid, ſi non ſervas modum accumbendi. nu.11
Quid, ſi non abſolvas Copulam. nu.12
Fornicatio eſt peccatum mortale jure naturali. l.7.c.1.§.2.n.2
Fornicari ex habitu. Vide *Concubinatus*.
Fornicari cum Vidua an ſit ſimplex Fornicatio. l.7.c.3.§.2.n.4
Frater.
Fratres, quoad conferenda bona mortuo Patre. l.5.c.1.§.2.n.3

Fratres quid debeant fratribus, & ſororibus. l.5.c.5

Fraus.

Fraus in Contractibus: Vide *Deceptiones occurrentes.*
Fraus in Monopoliis. Vide *Monopolium.*
Fraus in ludo: Vide *Ludus.*

Fructus.

Fructus rei vitioſæ venditæ cujus. l.8.tr.3.c.7.§.11.n.31
Fructus nondum nati an, & quomodo vendi poſſint, l.7.tr.3.c.7.§.3 num.20
Fructus alii naturales, alii induſtriales, alii mixti. l.8.tr.3.c.3.parag.5 num.1
Fructuum reſtitutio quando debetur ex injuſta acceptione. l.8.tr.3 c.2.§.7.n.22
Quando debetur ex re aliena bona fide accepta. l.8.tr 3.c.3.§.5
Fructus colligere die feſto an liceat. l.4.c.3.§.2.n.9

Frumentum.

Frumento electo an immiſceri aliquæ ſordes poſſint. l.8.tr.3.c.7.§.5 n.4. Vide etiam §.11. nu.6
Frumentum venditum, & conſignatum hyeme ad pretium menſis Maii. l.8.tr.3.c.7.parag.6.n.9

Fur, Furari, Furtum.

Furans ut mœchetur, quomodo ſe explicare debebit in Confeſſione. l.7.c.9.n.4. & 5
Furari an liceat extremè, vel graviter indigenti. l.8.tr.2.c.6
Fures ludo exponere quid poſſint. l.8.tr.2.c.9 §.10.28
Furtivæ rei emptio. l.8.tr.2.c.8
Furtum quid ſit, & qua ratione differat à Damnificatione, l.8.t.2.c.1
Furti quantitas requiſita ad mortale inter extraneos. ib c.2
Furta modica ſucceſſivè continuata. ib.§.1
Furans modica ab eodem. ib.
Furans modica à multis ib.§.2
Furantes multi modica ab eodem. §.3
Furti quantitas requiſita ad mortale inter Domeſticos. l.8.tr.2. c.3
Quoad uxorem. n.2
Quoad filios. n.3
Quoad Famulos. n.5
Quoad Religioſos. ib.c.4
Fur an ſit, qui occultè ſibi compenſat, quod ſibi debetur. Vide, *compenſatio.*
Furtum ex parvitate materiæ quando eſt veniale. l.1.c.1.§.3.n.15

G

Gabella.

GAbella, Gemelli. In dubiis horum quid fiet. l.1.c.3.parag.7
Gabellam probabiliter, juſtam, ſed & probabiliter injuſtam an exigere, vel non ſolvere liceat. l.1.c.3.§.4 num.25
Gabella impoſita Venditioni quando debetur. lib.8.tr.3.c.7. parag. 1. num.2
Gabellario cui. n.5

Gaudere.

Gaudere effectu bono ex peccaminoſa actione an ſemper peccatum. ibid.

Gladius.

Gladium mederi, ut ſanetur illo vulneratus, an ſuperſtitioſum. c.6 parag.1.n.37. & 77

Græcus.

Græca lingua officium dicere, an liceat Clerico Latino. l.2.c.5. parag.2.num.16
Quid de Pœnitentia Sacramentali, vel voto. ib.num.18
Græcus Sacerdos uxoratus an committat Sacrilegium tangendo alias ab uxore. l.2.c.6.parag.3.nu.3

Gratus.

Grata Deo ſi res indifferens evadat, eſt apta materia voto. l.3. cap.15 parag.2.num.7
Gratius eſt Deo, quod eſt melius, non ſic homini. l.3.c.16.§.5.n.3

Gubernator.

Gubernatores obligantur eiicere à Civitatibus Hiſtriones turpia repræſentantes. l.7.c.8.§.5.n.2

H

Hæres.

HÆredi debes juramentum, quod præſtitiſti prædeceſſori. l.3 c.3. parag.7. nu.6
Hæres an teneatur juramento dato à prædeceſſore. l.3.c.3.§.7

Hæbreus.

Hæbrei in quo vitandi. l.2.c.1. §.10. à n.6

Hæreditas.

Hæreditatis Venditio. l.8.tr.3.c.7.parag.3.n.16

Hæreſis, Hæreticus.

Hæreſis, Hæreticus, Horæ Canonicæ; In dubiis horum quid fiet. l.1 c.3.§.7
Hæreſis quid ſit. l.2.c.1.§.4.nu.2

Alia interior, alia exterior. à num.5
Hæreticorum pœnæ. ibid §.5
Excommunicatio. num.1
Irregularitas. num.2
Infamia. num.7
Privati Beneficiorum, & inhabilitas ad ea. num.8
Non poſſe eſſe patrinum. num.13
Non poſſe contrahere matrimonium cum Catholica. n.14
Confiſcatio bonorum. num.16
Incapacitas Teſtandi, ſuccedendi, &c. num.23
Exemptio filiorum, amiſſio ſervorum, & jurium, pœneque quędam corporales. num.24
Hæreticalis Blaſphemia: Vide *Blaſphemia.*
Hæreticus relapſus quis ſit. n.25
Hæreticorum cooperatores, ſeu Fautores. §.6
eorundem pœnæ. ibid.
Hæreticorum libri. Vide *Libri.*
Hæretici Abſolutio. Vide *Abſolutio.*

Herba.

Herba pretioſa inventa in faſce lignorum an reddenda. l.8.tr.3.c.7.§. 11. num.36

Hiſtrio.

Hiſtrio turpia repręſentans, quomodo peccet. l.5.c.1.§.4.n.28. l.7.c.8 parag.5
An pecuniam juſtè accipiat. l.7.c.1.§.3.nu.19

Homo.

Hominis venditio. l.8.tr.2.c.7.§.3.n.1

Homicidium.

Homicida quam reſtitutionem debeat: Vide, *Reſtitutio ex Homicidio.*
Homicidium. l.6. per tot.
Homicidium ob defenſionem Vitæ. l.6.c.1.§.1
An ad illud quis obligetur. num.6
Ut defendas tuum, an alterum valeas occidere. n.10
An debeas. nu.11
An te non aggredientem occidere aliquando poſſis. num 15
An injuſtum Accuſatorem, Calumniatoremque. ibid.
An finita aggreſſione. l.6.c.1.§.3.à nu.2
An in duello. Vide *Duellum.*
Homicidium ob defenſionem tuorum bonorum. l.6.c.1 §.2
Homicidium ob defenſionem bonorum proximi. ib. n.3. & deinceps.
Homicidium ob defenſionem honoris, & pudicitiæ. ibid.§.3
Homicidium ad malefactores puniendos. ib.§.4
Malefactores nondum comprehenſi an occidi queant. num.1
Malefactores jam comprehenſi. nu.5
Homicidium unius loco alterius. l.6.c.4.§.4.n.2
Homicidii Cooperatores quid debeant. l.6. c.4.§.3
Conſulentes, & Auxiliantes. nu.2
Mandantes. num.3
Ratum habentes. n.7
Non prohibentes. n.9
Homicidium quomodo explicandum in confeſſione. l.6.c.3.§.2
Homicidæ quæ pœnitentia imponenda à Confeſſario. ibid. §.3
Homicidium ſui ipſius. l.6.c.2
Occiſio ſui directa. §.1
Occidere ſe jejuniis, & macerationibus carnis. num.3
Occiſio ſui indirecta. §.2
Occiſio ſui ad oppidum hoſtium evertendum. num.4
Ad ſalvandum alium. nu.5
Non fugiendo à Carcere, cùm poſſit vitam ſervare. ibid.
Pro bono communi. num.6
Peſte infectis ſerviendo. num.7
An ut acerbiorem mortem evadat. n.8
An ob mortificationis amorem. n.9
An non mutando locum inſalubrem habitationis. n.10
An ad evitanda gravia tormenta. n.11
An exercendo artem pericoloſam. nu.12
Homicidium quando caſuale, quando voluntarium. l.6.c.3.§.1
Ut id dignoſcatur, prima regula de dante operam rei licitæ. n.4
Secunda de dante operam rei illicitæ. n.5
Tertia de omittente, quod quis debet ex juſtitia. n.8
Quarta de Omittente, quod quis debet ex Charitate. num.10

Honor.

Honorem alterius lædens. l.9.c.3.§.8.
Ejus reſtitutio. nu.5
Honore proprio concurrente cum bonis alterius, quid præferendum. l.5.c.1.§.1, à nu.6

Horæ Canonicæ.

Horæ Canonicæ. l.2.c.5
Quinam ad illas teneantur. §.1.n.2
Conſtituti in Sacris. nu.3
Deputati ad Chorum. nu.6
Beneficiarii. n.19
An Vicarii, vel Coadjutores Beneficiarii. ibid.
An Capellani. n.20
An intruſi. n.21
An Penſionarii. n.22

An qui habet ſolum titulum Beneficil. n.23. & à n.29
An qui habet ſolas diſtributiones. ibid.
An qui habet beneficium tenue. n 24
An qui per aliquos menſes non gaudet fructibus. n.28
Horæ Cannnicæ an lingua aliena poſſint recitari. l.2.c.5.parag.2 num.15
Horæ qun modn recitandæ. l.2.c.5.parag.3
Qua intentione. n.2
Qua Attentione. ibid.
Sine omiſſione. n.4
Sine mutllatione verborum. ibid.
Sine interruptione. n.13
Sine ordinis inverſione. n.12
Quo loco, & ſitu. §.6
Horia in choro an ſatisfaciat mente diſtractus. l.2.c.5.§.4.n.8
Submiſsè cantans. n.15
Nihil dicens. n.21
Dormitans. n.27
Confabulans. n.19
Tertiam recitans. n.23
Horæ quo tempore recitandæ. ib.parag.1
Horas perſolvere an teneatur, qui difficulter legit, l.2.c.5.§.2.n.18
Horas quas tenentur Clerici in Sacris perſnlvere. ib.parag.2
Demere, vel addere an aliquid liceat. n.7
An aliena lingua recitare. n.15
Horas quas tenentur recitare Religioſi: Vide *Religioſi*.
Horas alias à præſcriptis recitare an aliquandn liceat: Vide *Mutatio Officii*.
Horas non recitandi quæ ſufficiens excuſatio. Vide *Cauſæ excuſantes ab Officio*.
Horas diei ex filn cognoſcere an ſit ſuperſtitio. lib.2.c.6.parag.1.n. 39. & 79
Hora comedendi in die Jejunii. l.4.c.5.parag.4
Hora recitandi in die Jejunii. ib.parag.3.n.10
Horas multas ſi continuetur comeſtio, an rumpatur Jejunium. l.4.c.5 paragr 2. n.15
Quid ſi per horas interrumpatur. ib.n.16

Horologium.

Horologium Rotale, & Solare differunt. l.2.c.5.parag.5.n.4

Hoſpes, Hoſpitium.

Hoſpitil ratio an excuſet à Jejunin. l.4.c.5.parag.7.n 50
Hoſpitibus an poſſit offerri duplex cœna in die Jejunii. ib. §.6. à n.8.

Hortulanus.

Hortulanis an olera irrigare liceat diebus feſtis. l.4.c.3.parag 2.n.27

Hoſpitale.

Hoſpitale an etiam ſit pro expoſitis à Parentibus divitibus. lib.5.c.5. §.1.num.4

I

Idololatria.

IDololatria. l.2.c.6.parag.1.n.6

Jejunium.

Jejunandi votum. l.3.c.15.§.4.n.3.& §.6.n.11.
Jejunandi in pane, & aqua. d.parag.6.n.15. & 16
Jejunare ex voto non valens hodie, an teneatur poſteà. l.3.c.16.parag. 2.n.8.10.12
Jejunii in pane, & aqua commutatio. l.5.c.16.parag.6.n.22
Jejunium Eccleſiaſticum quid ſit. l.5.c.5
Quos cibos reſpuit. ib.parag.1
Quas carnes. num.1
Quæ lacticinia admittit. n.19
Jejunium unicam comeſtionem poſcit. ib.parag 2
Jejunium an frangat, arundines mellitas ſugere. ib.n.14
Quæ continuatio comedendi obſtat. n.15
Quæ interruptio. num.16
Ex quibus cauſis conceditur. nu.17
Jejunii ientaculum: Vide *Refectiuncula*. l.4.c.5.parag.1.n.1
Jejunium ſemel frangere, mortale.
Jejunii excuſantes: Vide *Cauſæ excuſantes à Jejunio*.
Jejunium, juramentum, immunitas, impedimentum matrimonii, irregularitas, Judex, juriſdictio, juriſdictionis exemptio, judicium temerarium, in dubiis bnrum quid fiet. l.1.c.3.parag.7

Jentaculum.

Jentaculum: Vide *Refectiuncula*.

Ignorantia.

Ignorantia, quæ, & quotuplex excuſat à culpa, vel à pœna. l.1.c.2.§. 20.& l.2.c.1.§.7.n.22

Imago.

Imagines Crucis, & Sanctorum qua ratione adorandæ. l.2. c.4 parag 1. n.6
Imagines, & cogitatione objecti mali, quandn peccatum. l.10.c.1

Impedimentum, Impedire.

Impeditus recitare horas, an teneatur prævenire. lib.2.c.5.parag.8 num.20
Impedimentum Voti qua ratione præveniendum. lib.3.c.42.parag.9 num.2
Impedimentum audiendi Miſſam ſub qua obligatione tollendum. l.4 c.2.parag.2.n 1
Qua obligatione non ponendum. ib.paragr.3.n.4
Impediri an poſſit conditio appoſita in voto. l.3.c.12.paragr.6.n.
Impediens aliquem ab ingreſſu Religionis quando peccat. l.5.c.2.§.5
Impediens vi, fraude, injuria. n.2
Sine vi, vel fraude. ib.
Quoad obligationem Reſtitutionis. num.9
Quoad peccatum. ib.
Impediens bonum alteri, pertinens ad Juſtitiam commutativam, an contrahat obligationem Reſtitutionis. l 8.tr.3.c.4. paragr.2
Pertinens ad diſtributivam. ib.parag.3
Impediens Donationem peccaminoſam alteri factam ad quid obligetur. l.8.tr.3.c.4.parag.2.n.7

Impotentia.

Impotentia, & innpia excuſant à reſtitutione. l.8.tr.4.c.1. parag.9. à num.2
Impotentia excuſat ab aſſiſtentia Sacri. l.4.c.2.parag.2.num.2.

Impudicitia.

Impudicitia, hoc eſt Tactus, Aſpectus, ſimileſque inter ſolutos. l.7.c.8.parag.1

Inceſtus.

Inceſtus. l.7.c.4
Quomodo explicandus in Confeſſione. num.1
An explicandi gradus. à n.2
Quid in inceſtu in conjunctis conjunctione ſpirituali. n.4
Quid in Impeditis impedimento publicæ honeſtatis. n.5
Quid in Inceſtu ſodnmitico. n.7
Pœnæ Inceſtus. ib.parag.2
A qun diſpenſatur. n.3

Indignus.

Indigni qui cenſeantur in ordine ad nuptias. l.5.c.2.parag.3.n.9
Quinam in ordine ad beneficia. l.8.tr.3.c.4 parag 4

Inducere.

Inducens ad malè jurandum quando peccet. l.2.c.1.parag 6
Inducens ad jurandum falſum, quod jurans credit verum, an peccet. l.2.c.1.parag.6. à n.3
Inductio ad blaſphemandum ſemper eſt peccatum. ib.n.7
Quid, ſi inducas ſervum ad laborandum die feſtivo. ib.

Infamia.

Infamare proximum: Vide *Fama*.
Infamare ſe ipſum an liceat. l.9.c.3.parag.6
Propalandn ſuum verum crimen. n.4
Impingendo ſibi falſum. n 6
Infamantem audiens ad quid obligatur. ib.parag.7

Infidelis.

Infideles. l.2.c.1.parag.10

Infirmitas.

Infirmitas quæ excuſat ab Officio. l.2.c.5.parag.8.n.13
Infirmitas quæ excuſat à Jejunio. l.4.c.5.parag.7.n.14
Quæ ab auditione Sacri. ib.c.2.parag.2.n.3

Inimicus.

Inimicum odiſſe. l.5.c.1.parag.3.n. præſertim 2
Eundem accuſare. n.9
Non reſalutare. n.14
Excludere à communibus Beneficiis. n.17
Veniam petenti non dare. n.18
Offerenti ſatisfactionem injuriam non remittere. n.21
Eundem non alloqui. n.25

Innocens.

Innocens probatus nocens an poſſit condemnari. l.6.c.1.parag.4.n.8

Inquiſitores.

Inquiſitorum poteſtas legendi libros prohibitos, vel dandi aliis licentiam. l.2.c.1.parag.7.n.17
Eorumdem poteſtas abſolvendi Hæreticos. l.2.c.1.parag.8.nu.18

Inſomnium.

Inſomnia. l.2.c.6.parag.1.n.22

Inſtrumentum.

Inſtrumentn alterius acquiſita an reddenda Dominn inſtrumenti. l.8 tr.3.c.3.parag.5. num.6
Inſtrumenta an dare poſſis volenti infringere Carceres. l.9.c.2. num. 11. & 12

Intellectus.

Intellectus, dum verſatur circa objectum malum, quando peccat. lib. 10.c.1

Intentio.

Intentio quæ in orando. l.2.c.4.parag.2.n.7
Intendens non jurare an juret. l.3.c.1.parag.1.nu.7
Intentio quæ in actu Matrimoniali. l.7.c.3.parag.5.n.12

Interdictum.

Interdictum an excuſet ab auditione Sacri. l.4.c.2.parag.2.nu.2

Interrogare.

Interrogatur de vitio rei, quam quis vendit, quid reſponſurus eſt. l.8 tr.8.c.7.parag.11.n.33

Intruſus.

Intruſi in Beneficium an teneantur ad officium. l.2.c.5.§.1.n.21

Inventum.

Inventa cui reſtituenda. l.8.tr.4.c.1.§.3.à n.21

Invidia.

Invidia quid ſit. l.5.c.1.§.3.à nu.35
 Oritur ex animo puſillo. ib.nu.41
 An ſit ex ſe mortalis. nu.42

Invitare.

Invitare ad peccatum, an aliquando non peccatum. l.5.c.1.§.4.n.6
Invitare ad minus peccatum, ut evitetur majus, an liceat. ib.
 Quid ad æquales. ib.n.12
 Quid ad tranſgrediendum præceptum, quod quis trangreſſurus erat. nu.64
 Quid de parato ad peccandum. nu.65

Involuntarium.

Involuntarium ex ignorantia. l.1.c.2.§.10

Ira.

Ira an tollat voluntarium. l.1.c.2.§.4

Irregularitas.

Irregularitas ignota an afficiat ignorantem: Vide *Cenſura*.
Irregularitas an contrahatur à conſulente mutilationem, ut evitetur occiſio. l.5.c.1.§.4.n.13
 An ob defenſionem ſuæ pudicitiæ. l.6.c.1.§.3 n.1
 An ob permiſſionem propriæ Caſtrationis. l.6.c.2.§.3.n.5
 An ob actionem eaternam non contra Juſtitiam, ſed cum voluntate interna contra ipſam. l.8.tr.3.c.2.§.5.n.11
 An à conſulente, ut citius occidat. l.8.tr.4.c.2.§.2.nu.6
 An à milite gregario. l.8.tr.4.c.2.§.8.n.10.& 11

Iter.

Iter facere an liceat die feſtivo: Vide *Opera ſervilia*.
Itinerantes quando excuſantur à Miſſæ auditione. l.4.c.2.§.2.n.3

Judæus.

Judæi: Vide, *Hebræi*.

Judex.

Judex quid faciet in probabilibus. l.1.c.3.§.4.n.1
 Idem an poſſit ſequi opinionem Collegæ. ib.nu.13
 An poſſit cogere Reum ad pœnam ipſi Reo irrogatam. l.1.c.2.§.10.num.20
Judex non poteſt cogere Reum ad veritatem dicendam in cauſa non ſemiplena. l.3.c.4.§.3.à nu.1
 Quid in ſemiplena, vel plena. ib.à nu.3
Judex. l.9.c.2.§.1
Judex, an acceptare munera poſſit. n.5.& n.11
Judex non poteſt Reum cogere ad ſe occidendum. l.6.c.2.§.1.n.5
Judex an pro ſententia injuſta validè acceperet pecuniam. l.7.c.5.§.3.nn.præſertim 14
 An pro judicando ſecundùm ſententiam probabilem alicui faventem. l.8.tr.3.c.7.§.3.n.18
Judex laicus non poteſt cogere Clericos ad vendendas res ſuas. l.8.t.3.c.7.n.13

Judicium.

Judicium tertium omnes Juramenti. l.3.c.1.§.4.n.7
 Idem eſt comes Adjurationis. l.3.c.8.§.1.n.6
 In Judiciis an æquivocare liceat. l.3.c.4.§.2.n.3
Judicium ſpeculativum, vel practicum, quodnam. l.1.c.3.§.1.n.1
Judicia publica quomodo inſtituenda. l.9.c.2
Judicium temerarium. l.9.c.1
 Differt ab opinione, ſuſpicione, dubitatione. nu.1
 Conditiones quatuor neceſſariæ, ut Judicium ſit mortale. n.4
 Prima, ut ſit deliberatum. nu.5
 Secunda, ut ſit in re gravi. nu.6
 Tertia, ut ſit certus. nu.7
 Quarta, ut ſit ex inſufficientibus conjecturis. nu.8
 Solum ſuſpicari non eſt mortale. nu.11
 Niſi fortè per accidens. nu.12

Juriſdictio.

Juriſdictio probabilis in miniſtro Sacramentorum quid operetur. l.1.c.3.§.4.n.21

Juramentum.

Juramentum ex metu. l.2.c.3 §.5.n.præſertim 6 & 12
Juramentum per vitam Dei, vel Sanctorum, an blaſphemum. l.2.c.6.§.4.nu.23
Jurare quis poſſit. l.3.c.5.§.1
Juramentum quid ſit. l.3.c.1.§.1
 Quæ Dei invocatio requiritur ad illud. ib.n.3
Juramentorum Diviſio. ib.§.2
 In aſſertorium, promiſſorium, conteſtativum, comminativum, Judiciale, eatrajudiciale, abſolutum, purum, conditionatum, explicitum, tacitum, blaſphemum. ib.
Juramenta omnia, an ſint ejuſdem ſpeciei. ib.nu.8
Juramenta cognoſcendi norma. ib.§.3
Juramentum aſſertorium quid. l.3.c.2
 Veritas in eo requiſita. §.1
 Qua certitudine. ib.n.2
Juramentum promiſſorium, ejuſque veritas. l.3.c.3.§.1
 Ejuſdem materia in communi. ib.§.3.à n.2
 Quid, quando eſt in honorem Dei. nu.7
 Quid, ſi ſit in utilitatem hominis. nu.11
Juramenti acceptatio quid operetur. l.3.c.3.§.3.n.13. & l.3.c.17.§.2. per totum.
Juramentum pio voto æquivalet. d.c.17.§.2.n.1.& 2
Juramentum quomodo interpretandum. l.3.c.3.§.4
 Prima regula. nu.2
 Secunda. nu.3
 Tertia. nu.7
Juramenta aliqua promiſſoria expenduntur. l.3.c.3.§.5
Juramentum ſine conſenſu. nu.1
 De actu irritato per legem. nu.2
 Illicitum ex parte actus. nu.4
Illicitum ex parte illud extorquentis per metum, &c. nu.6
 Contra aliud Juramentum. nu.7
 In Matrimonio, & ſponſalibus ex metu. nu.12
 De non accuſando, vel de accuſando. nu.15
 Malum ex fine malo. nu.17
 Nimis prodigum. ib.
 Ex errore, vel dolo extortum. nu.21
 De rebus indifferentibus. nu.28
 De redeundo in carcerem. nu.29
 Volentis compenſatione uti. nu.34
 Contra leges. nu.40
 Non vendendi minoris. nu.49
 Medicorum, Rectorum, Alumnorum. nu.50
 Non ludendi. nu.57
 De non docenda arte. nu.65
 Non dandi mutuum, non fidejubendi. nu.66
Juramentum quomodo confirmet contractum. l.3.c.3 §.6
Juramentum an obliget ſucceſſorem. ib §.7
Juramentum Judiciale. l.3.c.4
Juramenti irritatio, remiſſio, diſpenſatio, ſeu relaxatio, Commutatio. *Vide* hæc verba.
Juramenta Deo facta de rebus reſervatis an reſervata. l.3.c.7.§.3.num.6
Juramentum Deo præſtitum an ſibi poſſit aliquando commutare ipſe jurans. l.3.c.7.§.4.nu.5
 Quid de Juramento in ſuam propriam utilitatem præſtito. ib.§.2. à nu.4
Juramentum qua ratione vetitum die feſto. l.4.c.4.n.8

Jus.

Juris ordo in condemnandis malefactoribus. l.6 c.2.§.4.n.2
 An poſſit omitti à ſupremo Principe. ib.

Juſſio.

Juſſio, ſeu mandatum una ex concauſis ad injuſtam actionem, quam obligationem pariat. l.8.tr.4 c.2.§.1

Juſtitia.

Juſtitia ſecundus Comes Juramenti. l.3.c.1.§.4.n.8
 Eadem ſecundus comes adjurationis. l.3.c.8.§.1.n.8

L

Labor, laborare, laborioſus.

LAborantes ex mera voluntate an excuſentur à Jejunio. l.4.c.5.§.7.num.30
Laborioſa ars, quæ excuſat à Jejunio. ib.n.18
 Quæ ſint hæ artes. Vide *Opera ſervilia*.
Laboris æſtimatio, an deducenda in lucro ceſſante. l.8.tr.3.c.8.§.3.num.15
 Quid in materia Homicidii, quoad laborem, quem poſuiſſet Occiſus. l.6.c.7.§.3.n.4

Lac, Lacticinia.

Lacte an liceat uti in diebus Jejuniis. l.4 c.5.§.2.n.19
Lacticiniis veſci an liceat in iiſdem. ib.
 Quid in vigiliis, & in quatuor temporibus. nu.20
 Quid in Jejuniis Quadrageſimæ. nu.23
 Quid in Dominicis ejuſdem. nu.26
Lactis potus an frangat Jejunium. Vide *Potus*.

Lædere.

Lædens famam alterius: Vide *Fama*.
Lædens Honorem alterius. l.9.c.3.§.8
Læſio ſupra, vel infra dimidium in venditione, & emptione. l.8.tr.3.c.7.§.4.in Appendice, n.9 & l.8.t.3.c.7.§.11.n.1
Læſio, ſeu damnificatio: Vide *Reſtitutionis radix tertia*.

Laicus.

Laicus an adjuvare Dœmoniacos poſſit. l.3.c.8.§.2.n.23
Laicis an liceat diſputare de rebus fidei. l.2.c.1

Lana.

Lanæ, & ſimiles merces anticipatò venditæ. l.8.tr.3.c.7.§.7.n.6

Lectio.

Lectio Turpium. l.6.c.8.§.5
Lectio Turpium, ut cauſa Pollutionis. l.7.§.5.n.50.& 51
Lectiones audire an ſatis ſit, quando recitatur officium. l.2.c.5.§.3.num.10

Digitized by Google

Lega.

Lega an miſcenda argento, & ſimilibus. l.8.tr.3.c.7.§.11.n.6

Legatum.

Legata pia non ſolvere an Sacrilegium. l.2.c.6.§.3.nu.10

Legatum an debeatur uxori foroicanti, ſi ipſi relictum fuit ſub conditione, ſi caſtè vixerit. l.6.c.1.§.2.n.3

Legere.

Legere neſciens illicitè emittit profeſſionem ad Chorum. l.2.c.5.§.1.num.8

Quid, ſi ſuſcipiat beneficium, vel Ordines Sacros. ib.nu.17

Legitima.

Legitima filiis debita. l.5.c.4.§.3

Lex.

Legis ignoratæ tranſgreſſio. l.1.c.2.§.20

Leges latæ pro bono publico, vel privato differunt. l.3.c.3.§.5.n.40

Leges prohibentes, vel ſolùm permittentes item differunt. ib.n.42

Lex an obliget ceſſante fine in uno particulari. l.2.c.1.§.7.à n.36

Licitatio.

Licitatio: Vide *ſubbaſtatio*.

Libertas.

Libertas requiſita in voto. l.3.c.10.§.1

Libertatis imperfectio dat cauſam diſpenſandi vota. Vide *Deliberatio imperfecta*.

Liberum quid ſit. l.1.c.2.§.1.nu.2

Libri.

Libri Hæreticorum prohibiti. l.2.c.1.§.7.per tot.

Libri alii prohibiti. ib.nu.5

Brevis ſcriptura an prohibita. nu.10

Quid de manuſcripto notabili. nu.13

Quis habeat facultatem dandi licentiam eos legendi, à n.17

Eos ex ignorantia legens quando peccat. à n.21

Quid de ſolum audiente. nu.32

Retinentes. nu.42

Imprimentes. nu.46

Defendentes. nu.54

Libri, & quando oſtendendi Inquiſitoribus. ib.n.57

Lignum.

Ligna colligere die feſto. l.4.c.3.n.30

Litania.

Litaniæ in die S. Marci, & Rogationum an ſub obligatione. l.2.c.5.§.2.n.13

An poſſint recitari pridie Veſperi. ib.§.5.n.7

Litigioſa res.

Litigioſa res, an vendi poſſit. l.8.tr.3.c.7.§.3.n.18

Locare.

Locatam rem an debeat quis in communi periculo præferre ſuæ. l.8.tr.3.c.5.§.3

Locatæ rei fructus, quæ non ſolet locari, cujus ſunt. l.8.tr.3.c.3.§.7.nu.8 vide etiam n.9

Locare domum Meretrici. l.5.c.1.§.4.n.34

Locationes an licitæ die feſto. l.4.c.4.n.2

Locus.

In locis immundis recitare officium an liceat. l.2.c.5.§.6.n.2

Locorum diverſitas quomodo diverſitatem Officii afferat. l.2.c.5.§.1.à nu.25

Locus publicus reddit Copulam maritalem illicitam. l.7.c.3.§.5.à num.39

Locus item ſacer idem operatur. ib.nu.40

Loco quo facienda eſt Reſtitutio: Vide, *Circumſtantiæ Reſtitutionis*.

Loqui.

Locutio cum Muliere quando peccatum. l.7.c.8.§.1.à nu.6

Loqui Turpia: Vide, *Turpiloquium*.

Locutio quæ uſurpanda cum Dæmone. l.3.c.8.§.2.nu.4

Lucrum.

Lucrum ceſſans an excuſet ab auditione Sacri. l.4.c.2.§.2.nu.7

Lucrativus contractus. l.8.tr.3.c.6.§.2.n.9

Lucrum ceſſans ex mutuo. l.8.tr.3.c.8.§.3.n.11

Conditiones quænam requiruntur. ib.

Lucrum ceſſans ex contractu explicitè injuſto, ſed juſto implicitè. ib num.12

Lucrum ceſſans anticipatò an ſumi poſſit. ib.n.16

Lucrum an ſumi poſſit ob periculum recuperandi ſortem. ib.§.4

Quid ob promiſſionem non repetendi intra certum tempus. §.5

Quid ob moleſtiam Carentiæ pecuniæ. ib.§.6

Ludus.

Ludus filii familias vivente Patre. l.5.c.4.§.1.n.7

Ejuſdem habentis tutorem. nu.11

Ludus. l.8.tr.2.c.9.§.1

Non eſt ex ſe peccatum. nu.1

Qualis ludus eſt Jure prohibitus. nu.2

Debent abeſſe Fraus, Dolus, Minæ. à nu.3

Ludere pecunia credita. nu.9

An mo non ſolvendi ſtatim. nu.14

Vincere pluſquam potes perdere. nu.15

Ludus cum iis, qui alienare nequeunt. ib.n.18

Cum filio Familias: Vide, *Ludus Filii*.

Cum uxore alterius. nu.19

Cum alterius marito. nu.20

Cum ſervo. nu.21

Cum Religioſo. nu.25

Cum furibus, & uſurariis. nu.28

Ludi Cooperatores. nu.31

Exponentes Domum, menſamque & ſimilia ludentibus an peccent. nu.30

An pecuniam, quam inde accipiunt, reſtituere teneantur. n.35

Ludi illiciti inſpectores. nu.36

Ludi abſtinentiam qui juravit, ad quid teneatur. l.3.c.3.§.5.n.57

An poſſit ludere nomine alieno. nu.36

Luſcus.

Luſcus qua ratione obligetur ad recitandum officium: Vide, *Cæcus*.

Luxuria.

Luxuria an habeat parvitatem materiæ. l.7.c.8.§.1.nu.8

Luxuriæ ſpecies: Vide, *Fornicatio, Sacrilegium, Adulterium, Stuprum, Inceſtus, Sodomia, Pollutio, Mollities, Beſtialitas*: Vide etiam *Conjugatorum peccata in materia luxuriæ*.

Luxuriæ peccata, quomodo examinanda à prudenti Confeſſario, l.7.c.7.§.4.n.4

Luxuria quoad motus pravos: Vide, *Delectatio*, & Vide, *Cogitationes*.

M

Macherones.

Macherones: Vide *Paſtilli eſculenti*.

Magia.

Magia. l.3.c.6.§.1.nu.7

Mala fides.

Malæ fidei quando ſupervenit bona, & è contra quid operetur in eo, qui rem alienam conſumpſit. l.8.tr.3.c.3.§.6. lege etiam tr.2.c.1.n.8

Quid, ſi id eveniat mihi reſpectu mei prædeceſſoris. n.3

Maledicere.

Maledicere Parentibus quod peccatum. l.5.c.2.§.2.n.13

Maledicere animantibus, & ſimilibus, quod peccatum. ib.nu.13

Maledictio.

Maledictionis, & Blaſphemiæ diſcrimen. l.2.c.6.§.4.n.9

Malefactor.

Malefactor an occidi queat: Vide *Homicidium ad malefactores puniendos*.

Malefactor certus, ſed occultus an poſſit condemnari. l.6.c.2.§.4.num.18

Maleficia.

Malefica actu maleficiens an poſſit occidi. l.1.c.1.§.1.n.16.fine.

Maleficium.

Maleficium, menſis, mors conjugis, nomen, novitius. In dubiis horum quid fiet. l.1.c.3.§.7

Maleficium ejuſque diſſolutio. l.2.c.5.§.2

An eam petere à Malefico liceat. nu.3

Maleficos conſulere quando peccatum. l.2.c.6.§.2.n.12

Malefici qua pœna afficiantur. l.2.c.6.§.2.n.14

Malitia.

Malitia præſcindens à levi, & gravi, an gravis. l.1.c.1.§.3.n.31

Malum.

Malum inimico velle, vel optare. l.5.c.1.§.3.n.præſertim 7

Mancipium.

Mancipium. Vide, *Servus*.

Mandatum.

Mandatum, quoad Homicidium. l.6.c.4.§.4.n.3

Univerſim, quoad injuſtas actiones. l.8.tr.4.c.2.§.2

Marius.

Marii Cutelli laus, ejuſdemque teſtimonium de Sicula Præſcriptione. l.8.tr.1.c.4.§.2.à n.24

Maritus.

Maritus quid exponere ludo poteſt. l.8.tr.2.c.9.§.2.n.20

Maſſarius.

Maſſarii, & Mercatoris contractus anticipatus: Vide *Emptio frumentorum*.

Mater.

Mater quæ vota filii irritare poteſt. l.3.c.16.§.3.n.21

Mater, in neceſſitate an Præferenda Patri. l.3.c.3.§.5.n.5

Mater quid debeat filio, quoad eum lactandum, vel alendum. l.5.c.3.§.2

Mater an expenſas factas in alimentis filii poſſit repetere. l.5.c.3.§.5.num.3

Materia.

Materiæ parvitas an detur in luxuria. l.7.c.1.§.1.n.8

Materiæ parvitas an adſit in Juramento non ludendi. l.3.c.3.§.5 num.60

Materia ſubrogata Juramento an ſub Juramento ſervanda. l.3.cap.1.§.5

Ma-

Materia ſubrogata Voto reſervato an reſervata. l.3.cap.16.§.4.n.35
Materia voti quæ: Vide *Voti Materia*.

Matrimonium.

Matrimonium ex metu juratum an valeat. l.3.c.3.§.5.n.12
Matrimonium ex errore perſonæ, vel qualitatis contractum an validum. l.3.c.3.§.5.n.27
Matrimooium ex metu: *Vide Metus*.
Matrimonium contrahens ex timore cum impedimento, vel ſine an peccet. l.1.c.2.§.9.n.8.& 9
Matrimonia impedientes quinam excommunicantur à Tridentino. l.3.c.2.§.3.num.4
Matrimonium filii parentibus invitis: Vide, *Filiis an liceat*.

Media nox.

Media oox quomodo computanda in Jejuniis. l.4.c.5.§.5.à n.6
Mediæ noctis probabilis multa incommoda agitantur. l.1.c.3.§.5

Medicina.

Medicina effœta non poteſt pro recenti vendi. l.8.tr.3.cap 7.§.11 num.28

Medicus, Medicamenta.

Medicus quid faciet in probabilibus. l.1.c.3.§.4.n.17
Medicamenta naturalia contra Dæmonẽ an liceant. l.3.c.8.§.2.n.26
Medicorũ juramenta ſub qua obligatione ſervanda. l.3.c.3.§.5.n.50
Medicus an poſſit diſpenſare in Jejuniis Eccleſiæ. l.4.c.5.§.7.n.62

Melioramenta.

Melioramenta. l.8.tr.3.c.3.§.5.n.13.& deinceps.

Membrum.

Membra Chriſti, & Sanctorum nominare an Blaſphemia. Vide *Nominare Chriſti, &c.*

Mendicantes.

Mendicantes quoad juramenta, vel vota. Vide *Religioſ*.

Mentiri.

Mentiris, ſi quis dicat proximo, ao ſemper peccet. l.5.c.1.§.1,n.6

Mercator; merces.

Mercator Remiſſio: Vide *Remiſſio, Mercatoris*.
Mercatus qua ratione ioterdicitur die feſtivo. l.4.c.4.n.1
Merces brevi corrumpenda an currenti pretio vendi queat. l.8.tr.3.c.7.§.11.n.26
Merces extraordinariæ quanti. l.8.tr.3.c.7.§.4.n.20
Merces nuoc cariores, mox futuræ viles, vel contra, quanti. n.21
Merces ultroneæ quanti vileſcunt. l.8.tr.3.c.7.§.4.n.7

Meretrix.

Meretrix an retinere, vel petere in Judicio poſſit turpe lucrum. l.7.c.5.§.3.n.16
Quantum poſſit accipere. à num.23

Metus.

Metus dat cauſam diſpenſandi juramenta. l.3.c.7.§.3.n.16
Metus ao tollat voluntarium. l.1.c.2.§.5
Metus levis, gravis, cadens in conſtantem virum, &c. ib.à o.3
Reverentialis. num. 8
Metus gravis injuſtus in contractibus. num.11
Io Matrimonio. num.22
In aliis actibus. num 23
Metus levis iojuſtus in contractibus. §.6
Io Matrimonio. num.12
In aliis actibus. num.23
Metus juſtus in contractibus. §.7
In Matrimonio. num.3
In aliis actibus. num.6
Metus in Votis. l.2.c.2.§.8
Metus in juramento. l.3.c.3.§.5.n.præſert.6.12
Metus in tranſgreſſione præceptorum. l.1.c.2.§.9

Miles.

Miles belli injuſti an defendere ſe poſſit ab hoſtibus. l.6.c.1.§.1.n.9
Miles Gregarius ad quam reſtitutionem tenetur. l.8.t.4.c.2.§.8.n.8

Militari.

Militari quando poſſit in bello. l.1.c.3.§.4.n.36

Miniſter.

Miniſter Sacramentorũ quid faciet in probabilibus. l.1.c.4.§.4.n.20
Miniſtri Juſtitiæ an poſſiot exequi ſententiam injuſtam. l.6.c.1.§.4 num.16

Miſſa.

Miſſam audiendi obligatio. l.4.c.2.§.1
Quæ Miſſa audienda. num.2
Quanta. num.3
Ubi. num.7
Quo ſitu. num.8
A quo. num.9
Ao duæ mediæ ſint ſatis. num.10
Quæ præſentia requiritur. num.11
Quæ Intentio. num.17
Quæ Attentio. num.19
Miſſam non audire die feſto an excuſet excommunicatio. l.4.cap.2.§.2.oum.1
An Interdictum. num.2
An Impotentia. num.3
Periculum mali. num.5
Amiſſio lucri. num.7

Charitas. num.8
Conſuetudo. num.9
Peregrinum eſſe. num.10

Modus.

Modus procedendi in Judiciis publicis. l.9.c.2.§.1.n.2
Modus copulæ maritalis. l.7.c.3.§.5.n.34

Molere.

Molere an liceat die feſtivo: Vide *Opera ſervilia*.

Moleſtia.

Moleſtia privationis pecuniæ, an det lucrũ in mutuo. l.8.tr.3.c.8.§.6

Mollities.

Mollities, quid ſit. l.7.c.7.§.1. Vide *Pollutio*.
Mollities ſacrilega. l.7.c.2.§.1.n.7
Mollities virgioir. l.7.c.5.§.2.n.32
Mollities uxorati. l.7.c.3.§.5.n.3

Monialis.

Monialium Capellanus an poſſit recitare Officium, quod recitant. l.3.c.5 §.2.n.13
Moniales an teneantur ad Officium privatim. ib.§.1.n.13
Mooialibus prohibitæ ſunt Choreæ. l.7.c.8.§.7.n.6
Monialem ſollicitans, vel corrumpens, quamnam pœnam incurrit. l.7.c.2.§.2.n.1

Monitio.

Monitio an requiratur, ut quis ex delicto obligetur reſtituere intereſſe rei ablatæ. l.8.tr.3.c.2.§.6.n.3
Quid in debitis ex contractu. ib.n.10
Quid in reddendis debitis ex mutuo, vel alio contractu. l.8.tr.3.c.8.§.2.n.7

Monopolium.

Monopolium. l.8.tr.3.c.7.§.12
Monopolium ex privilegio, ex compacto ex emptione omnium mercium, ex remotione aliorũ vendentiũ, ex inducente penuriam. ib
Pretium in Monopolio. num.28

Mora.

Mora in delictis ex delicto. l.8.tr.3.c.2.§.6.n 1
In debitis ex contractu. num.10
In debitis ex re accepta. num.11.& 12
Mora Maſſarii in conſignando frumento ipſi mercatori, quid operetur. l.8.tr.3.c.7.§.7 n.28
Mora in reddendo mutuo. l.8.tr.3.c.8.§.3.n.7

Moralis.

Moralis certitudo ex parte rei juratæ. l.3.c.2.§.1.à n.2
Ex parte jurantis. à num.6

Morbus.

Morbo caduco mederi quibuſdam verbis an ſuperſtitioſum. l.2.c.6 § 1.n.34.& 48

Mortale Peccatum.

Mortale ex genere ſuo. l.1.c.2.§.1
Ejus ſigna. ibid.nu.2
Mortale per accidens. l.1.c.1.§.4
Mortale ratione fioia. ib.num.2
Ratione contemptus. num.4
Ratione periculi. num.10

Mors.

Mors mariti certa debet eſſe, ut uxor alteri nubat. l.2.c.3.§ 3.n.16
Mortem ut effugias, potes æquivocare etiã in Judiciis. l.3.c.4.§.3.n.5

Motus.

Motus primo primus, & ſecundo primus quis. l.1.c.1.§.3.n.27
Sigoa, an hi tranſeaot in perfecte voluntarios. ibid. à oum.28
Motibus pravis ioſurgentibus reſiſtendum ne poſitivè, an ſufficit negativè ſe habere. l.10.c.2. Vide *etiam Cogitationes*.

Mulier.

Mulieres nobiles quando excuſantur ab auditione Sacri, deficienti condecente veſtitu. l.4.c.2.§.2.n.5
Quid pro tempore à partu, vel ſimili, 9 ibid.
Mulier aliàs honeſta, quantum poſſit exigere pro uſu ſui corporis. l.7 c.5.§.3.n 24.& 25
Mulier ficté copulam promittens ad quid obligatur. l.7.c.5.§.3.n.49
An poſſit tunc frui pecunia, non ſervato promiſſo. num.50
An Amaſii munera acceptare poſſit. num 52
Mulier, cui vis infertur, quid faciet, ne peccet. l.7.c.6.§.2.n.3
Mulier, per vim oppreſſa, an poſſit eiicere ſemen viri jam receptum. l.7.c.3.§.5.n.15
Mulierculacularum duo contractus mutui exploduntur. l.8.tract.3.c.8.§.3.n.28

Munera.

Munera à Judice non acceptanda. l.9.c.2.§.1.n.5
Munera Judici donanda. ibid.num.13
Munera acceptare ab Amaſio mulier honeſta an poſſit. l. 7. c.5.§.3 num. 52

Mutatio.

Mutatio officii ſtando in eodem ritu an liceat. l.2.c.5.§.2.n 20
Quid tranſeundo in alienum. num.33

Mutilare.

Mutilare ſe an aliquando liceat. l.6.c.2.§.3.n.3
Quid de caſtrando. num.4

Mutuum.

Mutuum dare an poſſit, qui juravit non daturum. l.3.c.3.§.5.n.66
Mutuum, una ex concauſis ad injuſtam actionem. l.8.tr.4.c.2.§.6

Mu-

Mutuum dare pro tritico conſignando tempore meſſis. lib.8.tr.3. cap.7.§.7.n.3
Mutuum quid ſit. lib.8.tr.3.c.8.§.1
Mutuum, Vide *Uſura*.
Pacta in mutuo, quæoſ ſint juſta.ib.n.10.& §.2. ſparſim,per totũ.
Mutuum tibi dare cum obligatione, ut reddas, quod ſub dubio debes, an liceat. lib.8.tr.4.c.3.n.10
Mutuum dare cum pacto, ut nihil accipias, ſi ſolùm vivam decem annos V.G. ſed deinde accipias ſimul decem pro centenatio, pro illis decem annis, an liceat. lib.8.tr.3.c.8 §.5.n.6

N

Navigare.

NAvigantes quando excuſantur ab auditione Sacri. lib.4.c.3.§. 2.num.3

Neceſſitas.

Neceſſitas, quæ excuſat à laborando diebus feſtis. lib.4.c.3.§.2.n.6
Neceſſitas extrema temporalis proximi, quando te obligat ad eam ſublevandam. lib.5.c.9.§.1. à n.9. Vide etiam ou.12
Quid de gravi. à nu.15
Quid de communi. ib.
Neceſſitas proximi ſpiritualis quando. lib.5.c.1.§.2
Non extrema. à nu.2
Extrema. à nu.5
An cogat te profundere omnes fortunas, vitamque. ib.
Neceſſitas extra, vel gravis an concedat poſſe furari. lib.8.tr.2.c.6
An tunc debeat adeſſe animus reddendi, cum potueris. ib.§.2.n.2
Neceſſitas, & utilitas mercium quomodo augeat rerum pretia. lib. 8.tr.3.c.7.§.4.n.17

Negare.

Negare debitum poteſt conjux ex decem cauſis. lib.7.c.3.§.5.à n.20
Prima cauſa, quando vir remiſſivè petit. nu.21
Secunda, quando raro alter negat. nu.22
Tertia ob multitudinem prolis, quam ſuſtinere non valeat. n.23
Quarta ob periculum gravis morbi. nu.24
Quinta, in primo bimeſtri contracti matrimonii de præſenti.n.25
Sexta, Ante benedictiones Eccleſiæ, vel Denunciationes. nu.26
Septima, Ob Votum, vel inceſtum, ſed vide hujus explicationem. num.27
Octava, An Amenti Conjugi. nu.29
Nona, An dubitanti de Validitate matrimonii. nu.30

Negligentia.

Negligentia extirpandi conſuetudinem quando eſt peccatum. lib. 3.c.1.§.5.n.6

Neſciens.

Neſciens quid ſit jurare, an juret. lib.3.c.5.§.1.n.9

Nomen.

Nomen Diaboli ſcribere, & comburere an liceat. lib.3.c.8.§.2.n.25

Non obſtans.

Non obſtans, non manifeſtans, concauſæ ad injuſtam actionem, quam obligationem reſtitutionis pariant. lib.8.tr.4.c.2.§.6

Notarius.

Notarii cooperatio cum peccato uſurarii. lib.5.c.1.§.4.n.56
Notarius quoad ſuum munus. lib.9.c.2.§.5

Novitius.

Novitius peccando contra caſtitatem an committat ſacrilegium. lib.7.c.2.§.1.n.6

Nox media.

Nox media qua ratione computanda in Jejuniis: Vide *Media nox*.

Nutrix.

Nutrices an excuſentur ab aſſiſtentia Sacri. lib.4.c.2.§.2.n.5
Quid à Jejunio. lib.4.c.5.§.8.n.17

O

Obedientia.

OBediendum ne perſecutoribus Fidei. lib.2.c.1.§.2.n.5
Obedientiæ Votum, Officium divinum. Oleum Sanctũ, Ordo.
In dubiis horum quid fiet. lib.1.c.3.§.7

Obligatio.

Obligatio mutua fratrum, & ſororum, Vide *Fratres*.
Obligatio Patris, Matris, Filiorũ, Vide *Pater, Mater, Parentes, Filius*.
Obligatio horum quoad correctionem. lib.5.c.4.§.4.n.4
Obligatio legendi Horas Canonicas quæ, & qualis. lib.2.c.5.§.1
Cætera: Vide *Hora Canonica*.
Obligatio quæ naſcatur ex juramento doloſo. lib.3.c.3.§.2.n.7
Quæ ex voto ficto. lib.3.c.12.§.1
Quæ ex promiſſione abſoluta, vel conditionata in votis. ib.§.2
Obligatio audiendi Sacrum. Vide, *Miſſam audiendi obligatio*.

Obſervantia.

Obſervantia vana. Vide *Vana obſervantia*.

Occaſio.

Occaſio peccandi differt à peccati conſuetudine. lib.5.c.1.§.5.n.3
Occaſio peccati an peccatum. ib.à nu.1
Occaſionem peccandi offerre. *Offerre materiam*.

Occidere.

Occidere volenti an poſſit dari conſilium, ut ſolùm vulneret. lib.5. c.1.§.4. à nu.6
Occidere volenti unum an dari poſſit conſilium, ut alium interficiat. ib.à n.18
Occidere, Vide *Homicidium*.
Occidere ſe ipſum, Vide *Homicidium ſui ipſius*.

Occultus.

Occultus omninò malefactor an poſſit condemnari. l.6.c.1.§.4.n.18
Occultum quidnam ſit in ordine ad detractionem. l.9.c.3.§.2.n.10

Occupatio.

Occupatio gravis quando excuſat ab Officio: Vide, *Cauſa excuſantes ab officio*.

Offerre.

Offerre materiam, ſeu occaſionem peccandi, quando peccatum. lib.5.c.1.§.4 n.4. Vide nu.67

Officium.

Officium pro Officio: Vide, *Mutatio Officii*.
Officium divinum: Vide, *Hora canonica*.
Omittere officium uno, vel altero die eſt mortale. l.2.c.5.§.1.n.32
Officio Divino addere an aliquid liceat. lib.2.c.5.§.2.n.7
Officiorum venditio. lib.8.tr.3 c.7.§.3.n.3
Officiorum diſtributio, ſive Eccleſiaſticorum, ſive Sæcularium. l.8. tr.3.c.4 §.4 n.5.& 15
Ex Officio qui tenentur procurare ſalutem proximi, quatenus obligantur. lib.5.c.1.§.2.n.3

Omiſſio, Omittere.

Pro Omiſſione peccati an poſſit quid pecuniæ accipi. lib.7.c.5. §.3.nu.21
Omittens quod debet ex Juſtitia, quandonam cenſetur cauſa homicidii. lib.6.c.3.§.1.n.8.& n.10
Quid ſi ſolùm ex Charitate. ib.

Onus.

Oneroſus, & lucrativus contractus. lib.8.tr.3.c.6.§.2.n.9

Opera.

Opera Malefici uti ad diſſoluendum maleficium an liceat. lib.2.c.6 §.2.nu.3
Opera ſervilia diebus feſtis prohibita, quænam ſint. lib 4.c.3.§.1
An tranſcribere. nu. 6
An pingere, venari, ſculpere. à nu.8
Quid de piſcatione in flumine, vel in mari, retibus, vel arundine. ib.§.2.nn.23
An iter facere. ib.c.3.§ 1.n.11
An infidelibus præcipere opera ſervilia. nu.16
An emundare triticum. nu.18
An diſtillare. ib.
Operam dans rei licitæ, vel illicitæ quando cenſetur cauſa homicidii. lib.6.c.3.§.1.n.4.& n.8

Opinio.

Opinio, qua ratione differat à Judicio, Dubitatione, & Suſpicione. lib.9.cap.1.num.1
Opinari de malo alterius an mortale. nu.12
Opinio: Vide *Conſcientia probabilis*.

Oratio.

Oratio quid ſit, & quando ejus præceptum urget. lib.2.c.4.§.1

Ordinarius.

Ordinarii nomine quid veniat. lib.4.c.3.§.2.à nu.31

Ordo.

Ordo non eſt de ſubſtantia Officii. lib.2.c.5.§.3.n.12
Ordine quo debent multæ concauſæ reſtitutionem expedire. lib.8. tr.4.c.2 §.7
Ordo Juris, Vide *Juris Ordo*.
Ordo Minorum, ſeu Franciſcani, nullam habent dominium, ſed res, quibus utuntur, ſunt Summi Pontificis. lib.8.tr.1.c.1.n.7

Ornatus.

Ornatus Mulierum. lib.5.c.1.§.4.n.71.& l.7.c.8.§.8, per totum.
An ob bonum finem liceat. dict.§.8.n.2.& deinceps.
Exceſſus an ex ſe mortalis. ib.nu.6
Quid ob aliorum ſcandalum. ib.nu.9

Oſcula.

Oſcula inter Conjuges, Vide *Tactus inter Conjuges*.
Oſcula inter ſolutos, Vide *Tactus inter ſolutos*.
Oſcula inter Sponſos, Vide *Tactus inter Sponſos*.
Oſculũ vi illatum feminæ honeſtæ ad quid obligat oſculantem. lib. 7.c.5 §.3.n.26.& 41

Ova.

Ovis an liceat veſci iis, quibus conceduntur lacticinia. l.4.c.5.§.1. num.19
Ovis an liceat uti in jentaculo. ib.§.3.n.5

P

Pactum.

PActum nudum, & veſtitum, Vide *Contractus*.
Pacta in mutuo quæ. lib.8.tr.3.c.8.§.1.n.10. & §.2. ſparſim.
Pacta retrovenditionis tria. lib.8.tr.3.c.7.§.8.n.15
In favorem venditoris. nu.19

Digitized by Google

In favorem emptoris. n.25.
In favorem utriuſque. n.26.

Paganus.

Pagani an poſſint cogi ad fidem. l.2.c.1.§.10.n.2.

Palpo.

Palpo, Concauſa ad injuſtam actionem, quam obligationem reſtitutionis pariat. l.8.tr.4.c.2.§.3.

Panis.

Panem conficere die feſto an liceat. l.4.c.3.§.2.n.9.
Panis coctus in aqua, an, & quantus liceat in jentaculo jejunii. l.4.c.5.§.3.n.2.

Parentes.

Parentes quid debeant filiis. l.5.c.3.
Quoad alimenta filio legitimo. §.1.n.1.
Filio excommunicato. n.3.
Filio ſpurio, vel naturali. n.6.

Parochus.

Parochi quid poſſint in diſpenſandis votis. l.3.c.16.§.4.n.4.
Quid in operibus ſervilibus die feſto. l.4.c.3.§.2.n.37.
Quid in jejuniis. l.4.c.5.§.7.n.6.
Parochus quandu obligatur ſuccurrere ſaluti ſuorum. l.5.c.1.§.2.n.3

Participans.

Participans concauſa ad injuſtam actionem, quam obligationem reſtitutionis pariat. l.8.tr.4.c.1.§.5.

Parvitas materiæ.

Parvitas materiæ ubinam reperitur. l.1.c.1.§.3.
An reperiatur in contemptu rerum ſacrarum. ib.n.6.
An in perjurio. n.7.
An in Magia, ſuperſtitione, Simonia, in re venerea, in Sacramentis, in Homicidio. à n.8.
In votis, & juramentis. n.17.& 21.
In peccatis contra ſpem. l.2.c.2.§.1.n.5.
Rurſus in ſuperſtitione. l.2.c.6.§.1.n.49.
Parvitas materiæ undenam deſumatur. l.1.c.1.§.3.à n.13.
Parvitas materiæ an inveniatur in luxuriæ peccatis. l.7.c.5.§.1.n.8.
Parvitas materiæ in paupertate religioſa: Vide, *Paupertas Religioſa*.
Parvitas materiæ in furto: Vide *Furti quantitas*.

Pars.

Pars notabilis Officii quæ. l.2.c.5.§.2.n.9.

Paſcere.

Paſcentes aliorum prata. l.8.tr.2.c.6.§.3.

Paſtilli.

Paſtilli eſculenti, ſeu macherones an violent jejunium in pane, & aqua. l.3.c.15.§.6.n.20.

Pater.

Pater patratus, ideſt habens filium, & patrem, à quo alendus. l.5.c.3.§.1.n.11.
Pater an concubinam filii poſſit domi retinere. l.5.c.1.§.4.n.22.
Pater non poteſt compellere filium nec ad matrimonium, nec ad Religionem. l.5.c.2.§.4.
An poſſit invitare ad matrimonium. n.4.
An retrahere à Religione. ib.§.5.
Pater an licitè filium exponat Hoſpitali. l.5.c.3.§.1.n.4.& 5.
Pater an poſſit exhæredare filium, & ob quas cauſas. ib.n.8.
Pater quoad vota filii. n.12.
Quid vivente Avo. n.13.
Quoad donationes inter patrem, & filium: Vide *Donationes*.
Patri quid debeat filius: Vide, *Filius*.
Pater quæ filii vota irritare valet. Vide, *Filii vota*.

Pauper.

Pauper fictus quid debet reſtituere. l.8.tr.4.c.1.§.1.n.1.
Quid pauper piger, & otio vacans, ut mendicet. ib n.4.
Pauperes: Vide, *Eleemoſyna*.
Pauperum ſublevatio an det cauſam laborandi die feſtivo. l.4.c.3.§.3.n.14.

Paupertas.

Paupertas quæ exenſat à jejunio. l.4.c.5.§.7.n.33.
Paupertas quando excuſat à recitatione Officii. l.2.c.5.§.8.n.18.
Paupertas Religioſa prohibet dominium, & uſum independentem. l.8.tr.1.c.2.§.5.n.1.
Parvitas in hac materia quæ. l.8.tr.2.c.4.
Major quantitas requiritur ad mortale, in rebus uſu conſumptibilibus, quàm in aliis. l.8.tr.1.c.1.n.19.
Major item ſi res, v.g. Gallina in fruſtra ſecetur à Domino. n.13.
Paupertatem Religioſorum quoad proprietatem mitigare Pontifex poteſt. l.8.tr.1.c.2.§.1.n.14.
Paupertatis Religioſæ aliqua ſelecta. ibid.§.4.
Paupertatem Religioſam violatne, qui nomine alieno, v.g. Teſtatoris diſponit de pecunia. ibid.n.4.
Paupertas quandonam excuſat à reſtitutione. l.8.tr.4.c.1.§.6 n.2.
Paupertas quando dat licentiam furandi. l.8.tr.2.c.5.

Pharmacopola.

Pharmacopolæ vendentes quid pro quo: Vide, *Vendere quid pro quo*.

Peccatum.

Peccatum quid ſit. l.1.c.1.§.1.n.1.
Peccati mortalis, & venialis diſcrimen. ibid.
Peccatum mortale, & veniale ex genere ſuo, vel per accidens. ib. n.3. & toto §.2. & 3.
Cętera: Vide, *Verbo Mortale*, & *Verbo Veniale*.
Peccatum in genere an ſit mortale. l.1.c.1 §.3.n.30.
Peccatum contra naturam: Vide *Mollities*, *Pollutio*, *Sodomia*, *Beſtialitas*.
Peccati permiſſio: Vide, *Permiſſio peccati*.
Peccatum proximi ex infirmitate, vel ex malitia, an differant in ordine ad ſcandalum. l.5.c.1.§.4.à n.69.

Peculium.

Peculium ſuum an filius alienare queat. l.5.c.4.§.1.
Quid quoad teſtari. ibid.
Peculium filiorum. l.1.c.3.§.7.

Penſio.

Penſione gaudentes an teneantur ad Officium. l.2.c.5.§.1.n.22.

Peregrinus.

Peregrinus Sacerdos, vel Beneficiarius quod Officium tenetur perſolvere. l.2.c.5.§.2.n.36.
Peregrinum eſſe quandu excuſat ab auditione Sacri l.4.c.2.§.2.n.19.

Periculum.

Periculum quod excuſat ab audienda Miſſa. l.4.c.2.§.2.n.5.
Periculum recuperandi ſortem an det lucum in mutuo. l.8.tr.3.c.8.§.4.

Perjurium.

Perjurii pœnæ. l.3.c.6.

Perplexitas.

Perplexitas non admittitur. l.1.c.3.§.2.n.4.

Permiſſio.

Permiſſio peccati quando peccatum. l.5.c.1.§.4.n.2.

Permutare.

Permutare an poſſint carnes ii, qui non poſſint vendere. l.8.tr.3.c.7.§.1.n.7.8.& 11.
Permutare an poſſit Domus profeſſa Societ. Jeſu fructus hortuli, quos non poteſt vendere. ib n.8.

Perſona.

Perſonæ quæ vendere, & emere poſſunt. l.8.tr.3.c.7.§.2.

Pictor.

Pictor an Amaſiam licitè pingat. l.5.c.1.§.4.n.28.& 31
Pingere an liceat die feſto: Vide *Opera ſervilia*.

Piſcator.

Piſcatores quæ piſcari poſſunt. l.8.tr.2.c.9.§.2.
Piſcari an licet eodem die: Vide, *Opera ſervilia*.

Pinguedo.

Pinguedo an comedi poſſit die Jejunii. l.4.c.5.§.1.n.14.

Pœna.

Pœnæ Hæreticorum: Vide *Hæreticorum pœna*.
Pœnæ non recitantium officium. l.2.c.5.§.7.
Pœnæ Malefici, Divinatoris, Sortilegi, &c. l.2.c.6.§.2.n.14.
Pœnæ Blaſphemantium. l.2.c.6.§.4 n.28.
Pœna poſitiva non incurritur, niſi ſciatur. l.1.c.1.§.10.à n.11.
Quid de pœna non petendi debitum conjugale. Ib.n.22.
Pęnę immemor in voto pęnali an illā incurrat tranſgrediendo votū.
Pœnæ perjurii. Vide, *Perjurii pœna*.
Pœnale Votum quomodo obliget. l.3.c.12.§.7.
Pœna uſurarii. l.8.tr.3.c.8.§.7.remiſſivè.
Pœna Duelli. l.6.c.1.§.3.n.13.
Pœnæ Adulterii. l.7.c.3.§.3.
Pœnæ Inceſtus. l.7.c.4.§.2.n.2.
Pœnæ Concubinatus. l.7.c.1.§.2.n.3.
Pœnæ Monialem ſollicitantis, vel violantis. l.7.c.2.§.2.n.1.
Pœnæ Raptus. l.7.c.6.§.2 à n.9.
Pœnæ Sodomiæ. l.7.c.7.§.6.n.1.

Pœnitentia.

Pœnitentiæ Sacramentali quoad orationes ſatisfieri aliena lingua an poſſit. l.2.c.5.§.2.n.18.
Pœnitentis ſcrupuloſi inſtructio. l.1.c.3.§.8.à n.4.

Pollutio.

Pollutio Eccleſiæ quando contingit ex ſacrilegio. l.7.c.2.§.1.n.7.& deinceps.
An ex occulto. n.8.
An ex copula conjugali. n.9.
Quid ex tactibus turpibus. n.10.
Pollutio Conjugis quod peccatum. l.7.c.3.§.5.n.2.& 3
Pollutio voluntaria ſemper eſt jure naturæ prohibita. l.7.c.3.§.5.num.46
Pollutionis cauſa altera per ſe influens, altera per accidens, & leviter. l.7.c.3.§.5.n.48.
Quando eſt peccatum pollutio in cauſa. n.49.
Pollutio quomodo differat à diſtillatione. lib.ſeptimo, c.3.§.5.n.63.
Pollutio voluntaria non diverſificatur à diverſitate inſtrumenti inanimati. l.7.c.7.§.1.n.2.
Quid ſi intra brachia, vel os fœminæ. n.3.
Quid ſi manibus alterius. n.5.
Pollutio vigilantis voluntaria. l.7.c.7.§.2.n.2.
Pollutio puerorum nondum emittentium ſemen, an ſit diverſa ab emittentibus.
Pollutio nocturna, ſeu dormientis. l.7.c.7.§.2.n.11.

Alia

Digitized by Google

Alia voluntaria ſive antecedenter in cauſa, ſive conſequenter ex delectatione ipſius. ibid.
Pollutio in ſomnis cæpta, quæ in vigilia perficiatur. ib.n.18.
An ad dictam perfectionem activè quis concurrere motu corporis poſſit. ibid.
Pollutio vigilantis involuntaria. ib.n.20.

Pontifex.

Pontifex Summus poteſt relaxare juramenta Deo præſtita. l.3.c.7.§.3.n.5.
Commutare. ib.§ 4.n.2.
Dies feſtos indicere. l.4.c.1.§.1.
Diſpenſare in ſervilibus die feſto. ib.c.3.§.2.n.32.
Diſpenſare in Jejuniis Eccleſiaſticis. ib.c.5.§.7.n.52.

Poſſeſſio.

Poſſeſſio quid operetur in probabilibus. l.1.c.3.§.3.n.9.
Circa jus. n.9.& 14
Circa factum. n.10. & 14.
Exempla de poſſeſſione in probabilitate Juris. n.24.
Exempla de eadem in probabilitate facti. n.27.
Poſſeſſio quid operetur in Dubiis: Vide, *Verba dubiis*.
Poſſeſſio religioſa filii non nocet juri paterno in bonis temporalibus. l.5.c.4.§ 1.n.12.

Poſſeſſor.

Poſſeſſor malæ fidei: Vide *Reſtitutionis radix prima per totum*.
Poſſeſſor bonæ fidei: Vide, *Reſtitutionis radix ſecunda*.
Poſſeſſio quomodo acquiratur. l.8.c.3.tr.1.§.2.

Poteſtas.

Poteſtatem habens diſpenſandi, vel commutandi in votis, an habeat in Juramentis. l.3.c.7 §.3.n.8.
Poteſtas Civilis an habeat poteſtatem relaxandi juramenta. l.3.c.7.§.3.n.13.

Potus.

Potus an frangat jejunium Eccleſiaſticum. l.4.c.5.§.2.n.2.
Quid de potu vini, muſti, juris, lactis, cerviſiæ. n.4.
Quid de aquis conditis. n.7.
Quid de ſucco ore expreſſo ab uva, malis, cęteriſque fructibus. n.7
Quid de Cocholate. n.8.
Quid de Arundinibus mellitis. n.14.
Potus vini, ut cauſa pollutionis. l.7.c.3.§.5.n.51.

Præceptum.

Præceptum Charitatis erga Deum quando urget. l.2.c.3.§.2.
Præceptum Superioris quando judicandum grave. l.1.c.1.§.3.n.18.
Præcepti tranſgreſſio ex metu. l.1.c.2.§.9.
Præcipere infidelibus die feſto opera ſervilia an liceat. l.4.c.3.§.1. num.13.
Præceptum Reſtitutionis affirmativum ne, an negativum. l.8.tr.3. cap.1.§.1.
Præceptum de diligendo proximum quale. l.5.c.1.n.1.
Præceptum de non fornicando poteſt invincibiliter ignorari. l.7.c.1.§.2.n.10.

Prædicere.

Prædicere futura ex Aſtris, an liceat. l.2.c.6.§.1.n.13.
Ex Inſomniis. ib.à n.24.

Prælatus.

Prælati, vel eorum Vicarii quam poteſtatem habeant in juramentis relaxandis. l.3.c.7.§.3.n.6.
Quid in commutandis. ib.§.4.n.2.
Quid in votis. l.3.c.16.§.4.n.4.
Quid in operibus ſervilibus die feſtivo. lib.4.cap.3.§.2.à num.33.
Quid in jejuniis. l.4.c.5.§ 7.n.55.
Prælatus Religionis quæ vota ſubditi irritare poteſt. l.3.c.16.§.3. num.28.
Quæ diſpenſare. ib §.4 à n.4.
Quid in operibus ſervilibus die feſto. l.4.c.3 §.2.n.34.
Quid de jejuniis Eccleſiæ, & Regulæ. ib.c.5.§.7.n.55.
Prælati Religioſorum an poſſint diſpenſare in recitatione Officii. l.2.c.5.§.8.n.26.

Præſcriptio.

Præſcriptio quid ſit, & quomodo currat. l.8.tr.1.c.4 §.4.
Tempus ad præſcribendas res temporales. n.3.
Ad præſcribendum contra leges. n.8.
Præſcriptionis jure an gaudeant in conſcientia Siculi, ubi ea in foro externo admittitur. ib.§.2.

Pragmatica.

Pragmatica de venditione frumentorum in Sicilia. l.8.tr.3.c.7.§.7. num.9.

Praxis.

Praxis, qua explicari debet Homicidium in Confeſſione. l.6.c.3.§.2.
Praxis ſervanda in commutatione Votorum. libro tertio, c.16.§.6.

Preces.

Preces importunæ an cadant in conſtantem virum. l.1.c.2.§.5. num.9.

Pretium.

Pretium rei: Vide, *Valor*.
Pretium determinatum requiritur in emptione, & venditione. l.8.tr.3.c.7.§.1.n.4.
Pretium juſtum rei quod. l.8.tr.3.c.7.§.4.per totum.
Legitimum aliud, aliud naturale, ſeu vulgare. n.1.
Pretium medium, ſummum, infimum in vulgari. ib.
Communis æſtimatio determinat juſtum pretium. n.2.
Pretium creſcit, vel decreſcit quinque ex capitibus. ib.
Primò ex parte rei venditæ. n.4.
Secundò ex parte pretii. n.5.
Tertiò ex parte emptorum, & venditorum. n.6.
Quartò ex parte expenſarum. n.10.
Quintò ex parte modi vendendi. n.14.
Pretiū quomodo augeatur à Neceſſitate, vel utilitate mercis. ib.n.17.
Pretio quo res emendæ, vel vendendæ. ib.n.18.
Quanti res extraordinariæ. n.20.
Quanti, ea, quæ ſciuntur mox fore cariores, vel viliores. n.21.
Quanti in ſubhaſtatione. n.23.
Pretium: Vide, *Deceptiones occurrentes, ubi multa de pretio*.
Pretium in Monopoliis. l.8.tr.3.c.7.§.12.n.21.

Princeps.

Principes Chriſtiani an poſſint tolerare paganos, vel eos cogere ad fidem. l.1.c.1.§.10. n.2.

Privatio.

Privatio pecuniæ an det lucrum in mutuo. l.8.tr.3.c.8.§.6.

Privilegium.

Privilegium monopolii an, & quando concedi poſſit à Principe. l.8.tr.3.c.7.§.12.n.2.

Probabilitas.

Probabilitas: Vide, *Conſcientia probabilis, & Opinio*.
Probabilem ſententiam modò unam, modò aliam ſequi, an liceat. l.1.c.3.§.5. per tot.

Profeſſio.

Profeſſio fidei à quibus emittenda. l.2.c.1.§.12.
A Beneficiariis. n.1.
A profeſſoribus artium liberalium. n.8.
Sub qua pœna. n.4. & 10.
Profeſſi ad Chorum: Vide, *Hora Canonica*, & *Religioſi deputati ad Chorum*.
Profeſſio Religioſa ex metu. l.1.c.2.§.8.

Promiſſio.

Promiſſorium juramentum, ejuſque veritas. l.3.c.3.§.1.
Quid de promiſſorio doloſo. §.2.
Promiſſorii juramenti materia in communi. ib.§.3.
In honorem Dei. n.7.
In utilitatem hominis. n.11.
Promiſſio requiſita in voto. l.3.c.12.
Promiſſio ficta quænam obſtat voto. ib §.1.
Promiſſio abſoluta, & conditionata. ib.§.2.
Promittere cum juramento rem illicitam, quod peccatum. l.3.c.3.§.3.num.9.
Promiſſio pecuniæ ob rem turpem an re habita obliget. l.8.c.5.§.4.num.19.
Promiſſio non repetendi mutuum intra certum tempus an det lucrum. l.8.tr.3.c.8.§.5.
Promiſſio in diem, & quando obligat tranſacto termino. l.8.tr.4. cap.3. num.8.

Propinquitas.

Propinquitas quanta requiritur, ne impedimentum poni poſſit executioni præcepti. l.4.c.2.§.3.à n.8

Propoſitum.

Propoſitum requiſitum in voto. l.3.c.11.
Proteſtatio ſola non ſufficit ad emendandam ſuperſtitionem. l.2.c.6.§.1. num.29.

Proximus.

Proximi neceſſitas obſtat, ne opinionem probabilem ſequamur. l.1.c.3. n.22. & 23.

Puella.

Puella honeſta quid faciat, ſi advertit ſe ab alio libidinosè tangi. l.5.c.1.§.4. n.25.
An obligetur ſinere ſe contrectari à Medico in partibus honeſtis.
An liceat illi habere amatorem. n.26.
An ſe conſpiciendam offerre Amatori. ib. Vide etiam. n.71.
An munera acceptare. l.8.c.5.§.3.à n.49.
An ſe ornare. l.7 c.5.§.per tot.

Puer.

Puerorum motus quando mortales. l.1.c.1.§.3. n.33.

Q

Quadrageſima.

Quadrageſimæ tempore an liceat recitare Veſperas ante refectionem. l.4.c.5.§.4.n.4.

Quando.

Quando, circumſtantia Reſtitutionis. l.8.tr.4.c.1.§.6.
Quandonam accedere ad conjugem ſit prohibitum. l.7.c.3.§.5.

An

An tempore Menſtrui, vel gravidationis. num. 35
An tempore Adventus, vel Quadrageſimæ. num. 63
An tempore ſumptæ, vel aſſumendæ Euchariſtiæ. ib. remiſſivè.
An tempore ſenectutis. n. 37
Quando jejunandum. l. 4. c. 5. § 5. n. 4
Quando votum obligat. l. 3. c. 12. § 3

Quantum, Quantitas.

Quantitas furti requiſita ad mortale; Vide, *Furti Quantitas*.
Quantum circumſtantia Reſtitutionis. l. 8. tr. 4. c. 1. § 4
Quantum ſingulæ damni concauſæ reſtituere teneantur. l. 8. tr. 4. cap 2. § 8
Quanta refectiuncula ſumi poteſt die Jejunii. l. 4. c. 5. § 3. n. 1
Qualis. nu. 3
Quo tempore. nu. 10

Quinquagenarius.

Quinquagenaria mulier an excuſetur à Jejunio. l. 4. c. 5. § 7. n. 5

Quis, quid, quomodo, Quo loco, Quo ordine, Quod.

Quis, circumſtantia reſtitutionis. l. 8. tr 4. c. 7. § 1
Quid, circumſtantia Reſtitutionis. ib. § 2
Quomodo, circumſtantia Reſtitutionis. ib. § 5
Quo loco, circumſtantia Reſtitutionis. ib. § 8
Quo ordine multæ concauſæ debent reſtitutionem expedire. l. 8. tr. 4. c. 2. § 7
Quod nondum eſt, an vendi poſſit. l. 8. tr. 3. c. 7 § 3. n. 20
Quod eſt illud officiũ, ad quod tenentur obligati ad illud. l. 2. c. 5. § 2

R

Radix.

RAdices reſtitutionis. Vide, *Reſtitutionis Radices*.

Raptus.

Raptus. l. 7. c. 6
Quid ſit. § 1. n. 1
Ad Raptum requiruntur tria. § 2. n. 5 & ſeqq.
Raptus pœnæ. § 2. n. 9
Raptus, quandonam dirimit matrimonium. ib. & n. 10
Raptus an ſit Copula cum fœmina dormiente. n. 17. ib.

Ratificatio.

Ratificatio in Votis quid operetur. l. 3. c. 19. § 3. n. 57

Recurſus.

Recurſus, una ex concauſis ad injuſtam actionem, quam obligationem Reſtitutionis pariat. l. 8. tr. 4. c. 2. § 4

Redire.

Redire an liceat ad prius Votum poſt commutationem, vel diſpenſationem. l. 2. c. 16. § 7
Redire an obligeris, ſi ad tempus fuit Commutatio. ib. n. 2

Refectiuncula.

Refectiuncula in die jejunii conceditur. l. 4. c. 5. § 3
Quanta. nu. 1
Qualis. nu. 2
Quo tempore. n. 10

Regula.

Regula diſcernendi voluntarium liberum. l. 1. cap. 2. § 1. nu. 5. juncto § 3. n. 2.
Cognoſcendi divinationem ſuperſtitioſam. l. 2. c. 6. § 8. n. 12
Cognoſcendi invocationem tacitam Dæmonis. ib. n. 24. & 25
Cognoſcendi an vis ſit naturalis, an ſuperſtitioſa. n. 62. & 65

Relaxatio.

Relaxatio Juramenti, à quo, de quibus, ob quas cauſas. l. 3. c. 7. § 3

Religioſus.

Religionis Votum, Religioſorum Vota, Reſcriptum, Reſtitutio, Reus, & Teſtis. In Dubiis horum quid fiet. l. 1. c. 3. § 7
Religioſi deputati ad Chorum qua ratione obligantur ad illum. l. 2. c. 5 à n. 6
Quid, ſi ſint numero pauci. n. 14
Quid, ſi non ſunt in Sacris, obligabuntur ne privatim. n. 13
Cætera: Vide, *Hora Canonica*.
Religioſi an poſſint tranſire ad ſtatum laicalem in eadem Religione. ib. n. 15
Religioſi an poſſint recitare Officium, quod recitant Diœceſani. ib. § 2. n. 5
Religioſorum Prælati. Vide, *Prælati*.
Religioſi incolæ an teneantur Vota Civitatum. l. 3. c. 12. § 2. nu. 6. juncto n. 13
Religioſi Mendicantes quam habent poteſtatem relaxandi juramenta. l. 3. c. 7. § 3. n. 9
Eadem commutandi. ib. § 4. n. 2
Vota diſpenſandi, vel commutandi. ib. c. 6. § 4. n. 8. & n. 46
Diſpenſandi in laboribus die feſto. l. 4. c. 3. § 2. à n. 34
Religioſorum vota ſine ſuperiorum ſcientia, vel conſenſu, &c. lib. 3. c. 13. § 5. à n. 5
Religioſus, qui malè ſe de induſtria geſſit, ut dimitteretur, ad quid obligatur. l. 3. c. 12. § 6. n. 8
Religioſus ære alieno, vel furto gravatus ad quid obligatur. l. 8. tr. 4. c. 1. § 1. à n. 7
Ante profeſſionem. ib.
Poſt profeſſionem. num. 16
Religioſus quid ludo exponere poteſt. l. 8. tr. 2. c. 9. § 1. n. 25
Religioſus an poſſit eſſe executor teſtamenti. l. 8. tr. 1. c. 2. § 5. n. 6
Religioſus an debeat egredi à Religione, vel in illam non ingredi propter neceſſitatem parentum, vel ſororum. l. 5. c. 2. § 5 n. 6
Religioſus, quoad votum Paupertatis: Vide, *Paupertas Religioſa*.
Religioſus Sacerdos dum confitetur peccatum luxuriæ, an debeat explicare, ſacerdotium, & profeſſionem. l. 7. c. 2. § 1. n. 4
Religioſus invitatus ad convivium, an ſine licentia ſui Superioris comedere appoſita poſſit. l. 8. tr. 1. c. 2. § 5. n. 9

Reliquiæ.

Reliquiæ CHRISTI Domini, puta Spinæ, Sudarium, Crux, qua adoratione colendæ. l. 2. c. 4. § 1. n. 4
Reliquiæ Sanctorum quomodo adorandæ. ib. n. 5

Remedium.

Remedia adversùs luxuriam. l. 7. c. 10

Remiſſio.

Remiſſio Juramenti quæ, & à quo. l. 3. c. 7. § 2
Remiſſio Mercatoris an, & quando faveat ementi alieno nomine. l. 8. tr. 3. c. 7. § 10

Remittere.

Remittere an ſibi quis poſſit juramentum in ſui utilitatem emiſſum. l. 3. c. 7. § 2. n. 4
Remittere offenſam inimico. l. 5. c. 1. § 3

Repræſentare.

Repræſentatio turpium. l. 5. c. 1. § 4 n. 28. & l. 5. c. 7. & 8. § 4
Repræſentatio turpium, ut cauſa Pollutionis. l. 7. cap. 3. § 5. nu. 50. & 51

Reſervata.

Reſervata Vota an aliquando ab inferioribus Papa diſpenſentur. l. 3. c 16. § 4 n. 36
An ad id det cauſam neceſſitas. nu. 37
An imperfectio voluntarii. nu. 41
An privilegium. nu. 46
Reſervata ne intelligatur ſodomia imperfecta, quando reſervatur ſodomia abſolutè. l. 7. c. 7. § 3. n. 4
Reſervata ſodomia an intelligatur tum de agente, tum de patiente. l. 7. c. 7. § 6. n. 3
Reſervata ſodomia, an reſervata cenſeatur beſtialitas. ib. n. 6

Reſiſtere.

Reſiſtere poſitivè an quis debeat in motibus pravis. l. 10. c. 2

Reſtitutio.

Reſtitutionis obligatio an det cauſam nõ jejunandi. l. 4. c. 5. § 7. n. 35
Reſtitutio honoris. l. 9. c. 3. § 8. n. 5
Reſtitutio Famæ: Vide, *Fama*.
Reſtitutio ex damno dato: Vide, *Damnum datum*.
Reſtitutio ex homicidio. l. 6. c. 4
Ex Homicidio directo. ib. § 7
Ex Homicidio indirecto. ib. § 1
Vide etiam. l. 8. tr. 3. c. 2. § 5. à n. 12
An obligeris ad reſtitutionem, ſi volentem occidas. l. 6. c. 4. § 3. n. 2
Quid in Duello. ib.
Quid, ſi occidas provocantem. n. 15
An aliquid reſtituendũ pro damnis ſpiritualibus occiſo factis. n. 10
Quid pro damno perſonali. nu. 18
Reſtituere an teneatur excedens modum ſuæ defenſionis. § 3. n. 16
Reſtitutio ex homicidio quibus hæredibus debetur. dict. § 3. n. 6
Reſtituere an quid debeant hæredes occiſoris. ib. n. 14
Reſtitutio ex Adulterio. l. 7. c. 3. § 4
Adulteri obligatio propter prolem non legitimam ſuccedentem. num. 2
Adulteræ obligatio propter eamdem rationem. n. 7
Quas excuſationes hæc habeat. à n. 9
Adulter certus de ſua prole tenetur eam alere. à n. 5
Reſtitutio bonorum temporalium. l. 8. tr. 3. c. 1
Quo præcepto jubeatur. ib.
Reſtitutionis radices. l. 8. tr 3. c. 2. § 1
Reſtitutionis radix prima ex injuſta acceptione. ibidem, cap. 2. per totum.
Reſtituere tenetur ex hac radice is, qui alienum ſumit. § 2
Per actionem injuſtam. ib.
Per actionem externè injuſtam. § 3
Per injuſtam ex culpa Theologica. § 4
Ex culpa Theologica gravi. § 5
Quid ex levi externè, ſed internè gravi. ib. n. 7
Reſtitutio ex delicto, quomodo ſtatim obliget. § 6
Reſtitutionis radix ſecunda ex re accepta. l. 8. tr. 3. cap. 3
An furi poſſim reſtituere rem ab ipſo mihi bona fide venditam. § 2
Quid, ſi affuit mala fides. § 3
Quid, ſi res ſic vendita ſit alteri obligata. ib. n. 5
Reſtitutio ex re accepta quomodo ſtatim obliget. l. 8. tr. 3 c. 2 § 6. n. 1. & c. 3. § 1. n. 2
Reſtitutio quomodo expedienda, quando res aliena fuit cum propriis admixta, confuſa, immixta. l. 8. tr. 3. c. 3 § 4. à n. 22
Reſtitutionis radix tertia ex damnificatione, ſeu læſione. l. 8. tract. 3. cap. 4

Digitized by Google

Reſtitutionem an debeat, qui impedit bonum alteri, ſine vi, fraude, dolo, &c. vel cum his. ib c.4.§.2
Quoad ea, quæ pertinent ad juſtitiam commutativam. dicto §.2
Quoad ea, quæ ad diſtributivam. ib.§.3
Quoad impedientem ne quis acquirat Beneficium. ib.n.3
Reſtitutionis radix quarta ex contractu. l.8.tr.3.c.5
Ex culpa in propriè dicto contractu. l.8.tr.3.c.5.§.1
Ex culpa in quaſi contractu. ib.§.2
Reſtitutio ex contractu quomodo ſtatim obliget. lib.8. tr.3.c.2.§.6. num 6
Reſtitutionis eadem quarta radix immediatè, ex contractu in univerſum. ib.c 6
Regula generalis. §. 3
Reſtitutionis eadem quarta radix ex contractu peculiari emptionis, & venditionis, Vide, *Emptio*, & Vide, *Venditio*.
Reſtitutionis eadem quarta radix ex contractu particulari mutui. l.8.tr.3.c.8.per totum.
Reſtitutionis circumſtantiæ. Vide, *Circumſtantia reſtitutionis*.
Reſtituenda ne eſt res Domino nocitura. l.8.tr.4.c.1.§.3.n.2
Reſtitutio an iteranda, ſi pereat in manu internuncii. lib. 8. tr.4. c.1.§.5.à n.3
Quid, ſi per errorem fiat alteri à Domino. l.8 tr.4.c.1.§.5.à n.8
Quid, ſi Mediator rem reſtituendam caſu amittat. l.8. tr.4. c.1. §.5.à num.9
Reſtitutio doni mortuo donatore. l.8.tr.4.c.1.§.5.à n.11
Reſtitutionem volentem differre, vel nolentem facere, an abſolvendus? Vide, *Abſolutio an conferenda*.

Reus.

An licitè aperiat occulta crimina teſtium. num.1
An falſa. num.5
An debeat ſtare ſententiæ. num.8
An fugere queat à carcere. num.9
Quid de Reo Religioſo. ibid.
Reo an poſſis dare inſtrumentum ad effringendas carceres. ib.n.11
Eidem an poſſis auxilium ferre ad fugiendum. ib.n.12
Reus Malefactor: Vide, *Malefactor*, & Vide, *Homicidium ad malefactores*.
Reus non poteſt cogi ad ſe interficiendum. l.6.c.2.§.1.n.5

Rex.

Rex quoad Bellum gerendum: Vide, *Bellum*.

Ritus.

Ritum Socii an ſequi poſſis in recitando officio. l.2.c.5.§.2.n.27

Rubrica.

Rubricarum contemptus quale peccatum. l.2.c.5.§.2.n.19

S

Saccarum.

SAccaro condita aqua an violet jejunium. l.4.c.5.§.2.n.5

Sacerdos.

Sacerdos an debeat explicare ſe Sacerdotem eſſe, dum confitetur peccata luxuriæ. l.7.c.2.§.1.n.4
Quid, ſi ſit ſimul Religioſus. l.7.c.2.§.1.n.4
Sacerdotium ſuſceptum ex metu. l.1.c.2.§.8.n.4
Sacerdotes, & conſtituti in Sacris: Vide, *Hora Canonica*.
Sacerdos Græcus: Vide, *Græcus Sacerdos*.

Sacramentum.

Sacramenta petere ab indigno, vel excommunicato. l.5.c.1.§.4.n.39

Sacrilegium.

Sacrilegium quid, & quotuplex. l.2.c.6.§.3.n.1
Circa perſonas ſacras. num.2
Circa loca ſacra. num.6
Circa res ſacras. num.7
Quid, ſi retineantur legata. num.10
Quid, ſi decimæ. num.11
Quid, ſi peccatum fiat tempore ſacro. num 12
Quid, ſi retineatur quid contra votum. num.13
Sacrilegium in materia luxuriæ. l.7.c.2.§.1
Sacrilegium ex perſona ſacra. ibid.n.2
Eſſe ſacram per votum ſolemne, vel ſimplex an mutet ſpeciem. n.3
Sacrilegium ex loco ſacro. ibid.n.7
Sacrilegium notorium violat Eccleſiam. ibid.
Sacrilegium committens cum Moniali quam pœnam incurrit. l. 7. c.2.§.2.n.1

Sacrum tempus.

Sacrum tempus an conſtituat hoc ſacrilegium. l.7.c.2.§.2.n.13
Quid Reliquiarum ſacrarum geſtatio. ib.n.14.& 15
Sacri loci pollutio: Vide, *Pollutio Eccleſiæ*.
Sacro intereſſe: Vide, *Miſſa*.

Sagimen.

Sagimen comedere an liceat die jejunii. l.4.c.5.§.1.num.16

Salutare.

Salutare Inimicum an obligeris: Vide, *Inimicum*.
Salutatores an ſuperſtitioſi. l.2.c.6.§.1.n.30

Sancti.

Sancti qui, & qua ratione adorandi. l.2.c.4.§.1.n.8
Sanctis an nuncupari Vota poſſint. l.3. c. 14

Sanitas.

Sanitas ſola an rectus finis in Matrimonio. l.7.c.3.§.5.n.8

Satisfactio.

Satisfactionem offerenti injuriam remittere an obligemur. l.5.c.1.§.3 num.2

Scandalum.

Scandalum. Vide, *Cooperatio*. l.5.c.1.§.4
Scandalum puſillorum. ibid.n.64
Scandalum an ſit dare peccandi occaſionem ex fragilitate peccanti. ibid.num.72

Scientia.

Scientia habita à Dæmone uti, an peccatum. l.2. cap.6. §. 1. n. 22 & §.2.num.11

Schiſma.

Schiſma. l.2.cap. §.9

Scholaſticus.

Scholaſticus quomodo poſſit continuationem ſtudii probare. lib.3. c.2.§.1.n.8

Scribere.

Scribere turpia. l.7.c.8.§.5

Scrupulus.

Scrupulus unde oriatur, quid remedii, &c. l.1.c.3.§.8

Seges.

Seges nondum collecta an vendi, & quanti poſſit. l.8.tract.3. cap.7. §.3.num.12
Seges in alieno ſolo cujus eſt. l.8.tr.3.c.3.§.5.n.7

Semen.

Semen generationis corruptum an liceat conſultò expellere. l.7.c.7. §.2 à num.4
Semen ſuſceptum effundere an liceat fœminæ. l.7. c.7.§.2. n.9.& lib.eodem cap.3.§.5.n.14.& n.16
Semen animalium emungere an peccatum. l.7.c.8.§.2.n.9

Seminare.

Seminare an obligetur uxor viro ſeminante. l.7.c.3.§.5.n.16
Seminare an poſſit uxor finita viri copula. l.7.c.3.§.5.n.18
An ſe manibus ad id adjuvare. l.7.c.3.§.5.n.18
An ad idem ſuis manibus poſſit vir adjuvare. ibid. fine.

Sepultura.

Sepultura quando nam privantur morientes in Duello. l.6.c.1.§.3. n.13

Servus.

Servus an Dominus ſit ſuæ vitæ, membrorum, honoris perinde ac liberi. l.8.tr.1.c.2 §.1.n.1
Quid de aliis bonis. l.8.tr.1.c.2.§.1.à n.2
Servorum mitigata conditio, quoad ipſorum peculium defenditur. à num. 9
Servorum defunctorum bona ab inteſtato cujus ſunt. l.8.tract.1.c.2. §.1.num.18
An teſtari poſſit ſervus. l.1.tr.1.c.2.§.1.n.22
Servus quid ludo poſſit exponere. l.8.tr.2.c.9.§ 2 n.21
Servus infirmus an poſſit minoris vendi exiſtente remedio efficaci ſuæ ſanitatis. l.2.tr.4.c.3.n.1
Servilia opera: Vide, *Opera Servilia*.
Servi vota an Dominus irritare poſſit. l.4.c.16.§.3.n.45. & 52

Sexagenarius.

Sexagenarius an excuſetur à jejunio Eccleſiæ. l.4. c.5.§.7.n.1
Quid in Jejuniis Regulæ. l.4.c.5.§.7.à n.8
Quid in Votis. ib n.9
Quid quoad ſubrogata pro voto Caſtitatis. ib.à n.10

Signa.

Signa oſtendentia vim non eſſe naturalem, ſed ſuperſtitioſam. lib.2 c.6.§.1.à n.64
Signa amoris inter Conjuges. l.7.c.3.§.53

Situs.

Situs ſedendi, vel cubandi cauſa pollutionis. l.7.c.3.§.5.n.51

Socer.

Socer an poſſit Generi vota irritare. l.3.c.16.§.1.n.27

Socius.

Socii privilegio in recitatione officii an frui poſſit. l.2.c.5.§.2 n.19

Sodomia.

Sodomia perfecta quæ. l.7.c.7.§.3
Duo mares ſe commiſcentes, ſed non in vaſe præpoſtero, an ſodomia. num.3
Quid, ſi non effundatur ſemen in dicto vaſe. num.4
Sodomitæ pœnæ. ibid.num.5.& 6
Sodomia cum affini. l.7.c.4.§.1.num.7
Cum Infideli. l.7.c.1.§.1.num.8
Cum Virgine. l.7.c.5.§.1.n.2
Quid de Sodomia uxorati. l.7.c.3.§.1.n.3.& §.2.n.1
Sodomia imperfecta an reſervata cenſeatur exiſtente reſervata ſodomia abſolutè. l.7.c.7.§.6.num.5
Sodomia agentis an differat à ſodomia patientis. ib.§.3.n.7
Vide etiam. §.6.à n.3
Sodomia cum Viro an differat à Sodomia cum muliere. l.7.c.9. n.2 2 & 3

Somnus.

Somnus ut cauſa pollutionis. l.7.c.3.§.1.num.51

Spes

Spes.
Spes Theologica. l.2.c.2.§.1
Spina.
Spinæ Chriſti Domini qua ratione colendæ: Vide, *Reliquia Chriſti Domini.*
Sponſalia.
Sponſalia jurata ex metu an valeant. l.3.c.3.§.5.n.12
Sponſus.
Sponſorum oſcula, & tactus: Vide, *Tactus inter ſponſos.*
Sponſis an liceant cogitationes moroſæ. l.10.c.4.n.4
Strepitus.
Strepitus Judicialis, quomodo vetitus die feſtivo: Vide, *Placitum.*
Stuprator, Stuprum.
Stuprum. lib.7.c.5
Virgo ſe polluens an committat ſtuprum. §.1.n.3
Stupratoria obligatio. l.7.c.5.§.1.n.4.& 3
Si nullum damnum, nulla obligatio. d.§.3.n.2
Idem ſi deflorata remittat. n.3
Idem ſi eadem conſentiat. n.5
Explica, niſi tu rem occultam propalaveris. n.6
Stuprator virginis vi, metu, &c. ad quid obligatur. ib.n.26
Quid, ſi ſolum interceſſit oſculum. ibid.
Quid, ſi ſtuprator pecunia careat. n.27.& 29
Quid, ſi dubium ſit an fuerit virgo. n.31
Stuprator virginis cum promiſſione matrimonii ad quid. ib. n.39
Cum promiſſione vera. n.34
Excuſationes quinque, quæ ſtupratorem deobligant à dicta promiſſione. à n.37
Stuprator ad quid obligatur, ſi ejus matrimonium reſpuat deflorata. ib.n.48
Stuprator virginis ſub ſpe matrimonii ingredi Religionem, illa invita, non poteſt. l.8.tr.3.c.1.§.1.n.9
Suadere.
Suadere ad peccatum: Vide *Invitare.*
Subhaſtatio.
Subhaſtatio. l.8.tr.3.c.7.§.4.n.23
Superfluum.
Superflua quando indigenti donanda. l.5.c.1.§.1.n.10.& 31
Suſpicio.
Suſpicio quomodo differat à Judicio, Opinione, dubitatione. l.9.c.1.n.1
Suſpicari de malo gravi alterius an ſit mortale. n.21
Succeſſor.
Succeſſor an teneatur juramento prædeceſſoris. l.3.c.3.§.7
An Votis. l.3.c.12.§.4.n.2
Succus.
Succum ore ſugere ex uvis cæteriſque fructibus, an frangat jejunium. l.4.c.5.§.2.à n.7
Quid ab Arundinibus mellitis. n.14
Sudarium.
Sudarium Chriſti Domini qua ratione adorandum: Vide, *Reliquia Chriſti Domini.*
Superior.
Superior Religionis quæ ſubditi vota irritet: Vide, *Prælatus Religionis.*
Superſtitio.
Superſtitio an habeat parvitatem materiæ. l.2.c.6.§.2.n.49
Cetera de ſuperſtitione: Vide, *Vana obſervantia.*
Suſpenſio.
Suſpenſio ignorata: Vide, *Cenſura.*
Sutor.
Sutores an excuſentur à jejunio. l.4.c.5.§.7.n.28

T

Tabellio.
Tabellio: Vide, *Notarius.*
Tactus.
Tactus inter ſponſos, quando liceant. l.7.c.3.§.5.n.61
Quid de ſponſis ſub conditione. l.7.c.3.§.5.n.62
Tactus inter ſolutos. l.7.c.8.§.1.à n.6.§.2.per totum.
Tactus inter Conjuges. l.7.c.3.§.5.à n.41
Quando adeſt periculum pollutionis. l.7.c.3.§.5.à n.42
An quando adeſt dubium de validitate Matrimonii. ib.n.44
An ſe ipſum tangere turpiter conjux poſſit. ib.n.45
Quid quando adeſt pollutionis periculum. ib.n.46
Tangere.
Tangere catulos, feles, pueros an ſit illicitum. l.7.c.8.§.2.n.5
Templum.
Templa infidelium adire an liceat. l.2.c.1.§.3.n.11
Temporale.
Temporalia bona tua an bonis temporalibus proximi poſtponenda. l.5.c.1.§.1.à n.6
Tempus.
Tempus copulæ: Vide, *Quandonam accedere ad copulam.*
Tempus, quod requiritur ad præſcribendum. l.9.tr.1.c.4.§.1
Pro rebus temporalibus. n.3
Pro abrogatione legum. n.8
Tempore quo recitandum officium. l.2.c.9.§.5
Tempus diligendi Deum ſub obligatione quando. l.2.c.3.§.2
Tempus qua ratione expendendum in executione Voti. l.3.c.12.§.3
Tentatio.
Tentatio quid ſit. l.2.c.2.§.2
Explicita. n.2
Implicita. ibid.
Terminus.
Terminus prorogatus in juramento qua ratione ſervandus. l.3.c.7.§.2 n.3
Teſtificari.
Teſtificari æquivocè an liceat in judiciis. l.3.c.4.§.2
Teſtificari an liceat de viſu, quæ ſcis ex auditu. l.3.c.2.§.1.n.10
Si ſic teſtificeris, an cogeris ad reſtitutionem. ib.n.22
Teſtis.
Teſtis. l.9.c.1.§.9
Teſtis quādo judicatur cooperari cū peccato Uſurarii. l.5.c.1.§.4.n.61
Teſtis falſus quando ſe retractare tenetur. l.8.tr.4.c.1.§.9.n.6
Teſtis unicus an conſtituat cauſam ſemiplenam. l.1.c.3.§.3.n.25
Theologus.
Theologorum moralium laus, & eorum utilitas. l.5.c.2.§.5.n.12
Theſaurus.
Theſauri cujus. l.8.tr.4.c.1.§.3.à n.30
Titulus.
Titulum Beneficii dumtaxat habens an teneatur ad Horas. l.2.c.3.§.1.n.23.& 29.
Tranſcribere.
Tranſcribere an liceat die feſtivo. l.4.c.3.§.1.n.6
Tranſiens, Tranſitus.
Tranſeuntes per loca, ubi celebratur feſtum, an teneantur intereſſe ſacro. l.4.c.2.§.2.n.10
Tranſitus per loca infidelium an excuſet à jejunio. l.4.c.5.§.7.n.48
Treſdecim.
Treſdecim ſimul menſæ accumbere an ſuperſtitioſum. l.2.c.6.§.1.n.36.& 76
Triticum.
Triticum emundare ad molendum an liceat diebus feſtis: Vide, *Opera, Servilia.*
Tutor.
Tutor an, & quæ vota pupilli irritare valeat. l.3.c.§.3.à n.17
Turpia.
Turpia loqui, vel cantare. l.7.c.8.§.4
Turpia ſcribere Vide, *Scribere Turpia.*
Turpiloquia, ut ſunt cauſæ pollutionis. l.7.c.3.§.5.n.50.& 51
Turpiloquium inter conjuges: Vide, *Verba Turpia.*
Turpium lectio: Vide, *Lectio Turpium.*
Turpium repræſentatio: Vide, *Repræſentatio Turpium.*

V

Vacantia Bona.
Vacantia bona: Vide, *Bona Vacantia.*
Vagus.
Vagi quandonam teneantur intereſſe Sacro. l.4.c.2.§.2.n.13
Valor.
Valor rei: Vide, *Pretium.*
Valoris incogniti res quanti. l.8 tr.3.c.7.§.11.n.34
Valore rei creſcente, vel decreſcente, qualem debet, qui rem alienam conſumpſit. l.8.tr.3.c.2.§.7.per totum.
Valorem rei debet, qui rem alienam damnificavit. l.8.tr.3.c.2.§.1.n.9
Vana obſervantia.
Vana obſervantia. l.2.c.6.§.1.à n.13
Regulæ, an hic adſit pactum cum Dæmone. n.24.& 25
Enumerantur aliquæ actiones ſuperſtitioſæ. l.2.c.6.§.1.à n.23
Obſervare quædam feſta vel tempora quando ſuperſtitioſa. n.28.
Venari.
Venari an liceat die feſtivo: Vide, *Opera Servilia.*
Venatum ut eas, an Miſſam omittere die feſtivo poſſis. l.4.c.3.§.1.à num. 8.
Venatores. l.8.tr.2.c.9.§.2
Vendere.
Vendere rem incertam pretio certo non licet. l.1.c.3.§.3.n.20
Venditio quæ licita diebus feſtis: Vide, *Mercatus.*
Vendens rem ſupra taxam uni, qui Tertio eodem modo vendidit, an reddere debeat huic Tertio. l.8.tr.3.c.7.§.5.n.6
Vendentium cooperatio cum peccato ementium. l.5.c.1. §.4.n.33.& deinceps.
Venditio. l.8.tr.3.c.7. per totum.
Venditio differt à permutatione. l.8.tr.3.c.7.§.1.n.7.& 8
Venditio voluntaria eſſe debet. l.8.tr.3.c.7.§.1.n.13
Sunt tamen caſus, in quibus vendere quis cogitur. ibid.
Vendi, & emi, quæ poſſunt. l.8.tr.3.c.7.§.3
Venditio Hominis. n.1
Officiorum. n.3
Electionis ad Officium. n.6
Sententia probabilis. n.13
Omnium bonorum. n.14
Hæreditatis. n.16
Debitorum. n.17
Vide etiam. §.8.à n.1
Rei litigioſæ. d.§.3.n.18
Ejus quod nondum eſt. n.20
Vendere pecunia credita. l.8.tr.3.c.7.§.6
Vendere plus credito, quàm numerato. ib.n.2
Venditionis pretium: Vide, *Pretium.*

Digitized by Google

Venditor an pretio ab emptore non ſoluto poſſit percipere fructus rei. l.8.c.3.§.6 n.13
Vendere ne liceat carius credito, ut ſtatim vilius idem numerato ematur. Ib.§.8
Vendere, vel emere cum pacto retrovenditionis. ibid.n.15
Cum pacto in favorẽ venditoris, vel emptoris, vel utriuſque. n.19
Venditio frumentorum: Vide, *Emptio frumentorum.*
Venditio alieno nomine. l.8.tr.3.c.7.§ 9.n.1
Venditio lanarum, & ſimilium anticipato. l.8.tr.3.c.7.§.7.n.4
Venditio in loco diſtanti an faveat vendenti alieno nomine. l.8.tr.3.c.7.§.9.n.14.
Venditio facta duobus. ib.§.11.n.2
Venditio rei viiioris immixtæ cum pretioſiore. ib.n.6
Vendere quid pro quo. n. 7

Venia.

Veniam petenti offenſam remittere quando debet offenſus. l.5.c.1.§.3.n.18.

Veniale.

Veniale per accidens quodnam ſit. l.1.c.1.§.3
Ex parvitate materiæ. n.2
Ex imperfectione actus. n.26
Venialia omnia velle committere an mortale. ib.§.4 n.11

Verba.

Verba Blaſphema. l.2.c.6.§.4.n.15
Non Blaſphema. n.16
Dubiè Blaſphema. n. 18
Verba à recitante officium qua ratione proferenda. l.2.c.5.§.4.à n.8
Verba, quæ contineant juramentum. l.3.c.1.§.3
Verba turpia inter Conjuges. l.7 c.3.§.5.n.54

Veritas.

Veritas primus comes juramenti. l.3.c.1.§.4.à n.1
Eadem comes Adjurationis. l.3.c.8.§.1.n.4

Vicarius.

Vicarii Epiſcoporum quid poſſint in juramentis, votis, operibus ſervilibus, jejuniis: Vide, *Sub nomine Prælati,*
Vicarius Beneficiarii an teneatur ad Officium. l.2.c.5.§.1.n.19

Vidua.

Vidua per ſecundas nuptias amittit tutelam filii. l.7.c.1.§.2.n.4
Quid, ſi fornicetur. ibid.
Quid, de legatis à Marito ipſi relictis. n.5
Quid, ſi Maritus addidit (ſi caſtè vixerit.) n.6
Viduis an liceant cogitationes moroſæ. l.10.c.4

Vinculum.

Vinculum ex vi Religionis eſt diverſum à vinculo ex vi Fidelitatis. l.3.c.3.§.2.à n.3.

Vinum.

Vinum an frangat jejunium. l.4 c.5.§. 2.n.4
Vinum quomodo violet jejunium in pane, & aqua. l.3.c.15.§.6.à n.17
Vini potus, ut cauſa pollutionis. l.7.c.3.§.5.n.51
Vinum mixtum aqua vendere: Vide, *Aquam miſcere vino.*
Vinitores, quando aquam muſto miſcere poſſunt. l.8.tr.3.c.7.§.11.n.6

Vir.

Vir quid uxori debeat quoad alimenta. l 5.c.3.§.3.n.2
Quid pereunte caſu dote. Ibid.
Quid promiſſa dote non ſoluta. n.3
Vir quid uxori debeat, quoad copulam: Vide, *Conjugatorum peccata in materia luxuriæ.*

Virginitas.

Virginitas quando irreparabiliter amittitur. l. 7.c.5.§.2.n.1

Virgo.

Virgo pro primo uſu ſui corporis an poſſit plus exigere. l.7. c.5. §. 3. n.8.& n.22
Virgo in dubio an præſumatur talis. l.7.c. 5.§.3. n.30.& 31
Virgo externa, ſed internè corrupta quæ poſſit. l.7 c.5.§.2.à n.3
Virginis ſtuprator qui debeat: Vide, *Stuprator, & Stupratoris obligatio.*
Virgo nubilis an excuſetur ab auditione ſacri. l.4.c.2.§.2.n.9
Virgo Sanctiſſima qua adoratione colenda. l.2.c.4.§.1.n.7

Vita.

Vitę diſcrimen dat cauſã æquivocandi etiã in judiciis. l 3.c 4 §.3.n.5
Vivere qui in hoc mundo ſemper vellet, an peccet. l.2.c.3.§.1.n.3
Vita propria concurrente cum proximi bonis quid præferendum. l.3.c.2.§.1

Violentum.

Violentum quid ſit. l.1.c.2.§.3

Vitium.

Vitia mercis occulta quando manifeſtanda. l.8.tr.3.c.7.§.11.à n.25

Vitrum.

Vitri pro gemma venditio. l.8.tr.3.c.7.§.12.n.36

Voluntas.

Voluntas quomodo ſe habet circa objecta mala. l.10.c 1
Voluntarium quid ſit. l.1.c.2.§.1

Votum.

Vota an nuncupari poſſint Sanctis non Canonizatis. l.2.c.4.§.1.n.21
Votũ de orationibus perſolvi aliena lingua an poſſit. l.2.c.5 §.2.n.18
Votum rei indeterminatæ. l.3.c.15 §.7
Voti ceſſatio. lib.3.cap.16
Ex natura rei. §. 1
Ratione temporis. §.2
Vota reſervata: Vide, *Reſervata Vota.*
Voti irritatio. l.3.c.16.§.3
Quid, & quotuplex. ib.n.1.& 2
An irritentur Vota ſæculi per Vota Bienni Societatis Jeſu. à n.4
An Filii Vota irritari poſſint à Patre. n.9
An Tutore, vel Curatore. n. 19
An à Matre. n. 22
An à Socero. n. 27
An à Superiori Religionis. n. 28
An à Domino. n. 45.& 52
An à Conjuge. n. 48
Quid de votis ratificatis. n. 57
Voti diſpenſatio. l.3.c.16.§.4
Bona fide data an valeat. ibid.n.3
A quo ea poteſt expediri. n. 4
Voti commutatio. l.3.c.16.§.5
Voti acceptatio quid operetur, quoad commutationem. l.3.c.17.§ 2
Voti materia quæ. l.3.c.15
Poſſibilis eſſe debet. n.2
Honeſta, non indifferens. ib.§.2
Non impeditiva majoris boni. §.2.& §.3
Quid de partim voto apta, partim non apta. §. 5
Vota quædam peculiaria expenduntur. l.3.c.15.§.4.n.1
Non nubendi. n. 2
Non ludendi. n. 3
Contrahendi Prælaturas, vel Sacerdotium. n. 5
Inſerviendi in perpetuum. n. 6
Præſtandi hoc, & aliud. n. 7
Non petendi diſpenſationem. n. 8
Votum revocare: Vide, *Revocare Votum.*
Votum disjunctivum. l.3.c.15.§.5.n.9
Votum qua ratione interpretandum. l.3.c.15.§.6.ib.
Votorum aliquorum interpretatio. à n.2
Votum quid ſit, & quotuplex. l.3.c.9
Quam libertatem requirat. c.10.§.2
Quod propoſitum. c. 11
Quam promiſſionem. c.12
Votum quando obligat, & an differri queat. ib.§.3
Votum an obliget alios à vovente, id eſt hæredes, vel ſucceſſores. l.3.c.12.& 14
Votum an obliget eos, qui ſunt ſub alicujus poteſtate, puta impuberes, Religioſos, ſervos, conjuges. l.3.c.12.§.5.per totum.
Votum conditionale quomodo obligat. ib § 6
Votum in cujus honorem emittendum [illegible] l.3.c.14
Vovere ſine perfecta diſcuſſione quodnam peccatum. l.3.c.10 §.1.n.3
Votum caſtitatis habens an peccet contra votum inducens alios ad turpia. l.7.c.2.§ 1.n.6
Votum de non comedendis carnibus etiam in neceſſitate an valeat. l.6.c.2.§.1.n.4
Votum defloratoris an impendiat promiſſionem Matrimonii defloratæ. l.7.c.5.§.3.n.34

Uſurarius, Uſura.

Uſurarios exponere quid ludo valeat. l.8.tr.3.c.9 §.1.n.28
Uſura quid ſit. l.8.tr.3.c.8.§.2
Uſura an ſit, ſi requiratur gratitudo ex mutuo. n.6.ib.
Quid, ſi adſit pactum, ut fiat, quod debetur ex Charitate. n.9
Ut fiat, quod debetur ex Juſtitia. n.10
Ut fiat aliquid abſolutè. n.12
Uſura an ſit, quando intentio prava eſt ſolùm ex parte mutuantis n.13
Uſura an ſit aliquid exigere pro damno emergente, vel lucro ceſſante. l 8.tr.3.c.8.§.3
Uſura an ſit aliquid accipere pro periculo ex difficultate recuperandi ſortem. §.4
Quid ob promiſſionem non repetendi ſortem intra certum tempus. §.5
Quid ob moleſtiam carendi pecunia. §.6
Uſuram exigere Chriſtianus an à Turca poſſit. l.8.tr.3.c.8.§.2.n.11
Uſurarii pœnæ. §.7. remiſſivè.
Uſurarii cooperatores. l.5.c.1.§.4.à n.42

Uſus.

Uſus qua ratione differt à dominio. l.7.tr.1.c.1.n.6.§.8

Utilitas.

Utilitas, & neceſſitas Mercium quomodo augeant pretium. l.8.tr.3.c.7.§.4.n.27

Uxor.

Uxor præferenda ne eſt filiis in neceſſitate. l.5.c.2.§.5.n.8
Uxoris vota an vir irritare poſſit. l.3.c.16.§.3.n.48
Uxor quid viro debeat quoad alimenta. l.5.c.2.§.4
Uxor cum periculo infectionis cum laude aſſiſtit viro peſte infecto. l.6.c.2 §.2.n.7
Quid debeat viro, quo ad copulam: Vide, *Conjugatorum peccata.*
Uxor ex bonis Mariti quantum uſurpare poſſit. l. 8. tract. 1. cap. 2. §. 3.

F I N I S.

A01468338

Digitized by Google